

10
M
1

CATALOGVS
Gloriæ Mundi,

D. Bartholomæi Caſſanæi, Burgundij,
Apud Aquas Sextias in Senatu Decuriæ Præſidis,
ac viri clariſſimi:

OPVS IN LIBROS XII. DIVISVM,
*Quibus omnis humanæ gloriæ ſumma breuiter,
artificioſeq́; continetur.*

Nunc verò ita auctum, emendatum, Figuriſque illuſtratum, vt cæteras
editiones omnes longe ſuperare videatur.

VENETIIS, M D LXXI.
Apud Vincentium Valgriſium.

PRAESTANTISSIMO VIRO
CHRISTOPHORO PENSABENO
INSIGNIS ET COLLEGIATAE ECCLESIAE
S. Petronij de Bononia Canonico,

Omniumq; bonarum literarum professori, & Ecclesiæ Bononiensis in spiritualibus & temporalibus Vicario generali,
Vincentius Valgrisius S. P. D.

ON SVM nescius Christophore Pensabene, vir ornatissime, quin tu, quę tua est prudentia, scias, qui liber, & quantus sitis, qui Catalogus Glorię mundi vocatur; à Barthol. Cassanço conscriptus; quantaq; doctrina sit, & quam multiplici rerum varietate refertus. Sic enim inter omnes doctós constare video, nihil esse, quod aut in iure Ciuili, aut in Philosophia, aut in Theologia contineatur, aut quod ad actiones nostras quotidianas dirigendas pertineat, cuius nō certa ibi initia tradantur, ac controuersię grauissimæ dissoluantur. Itaq; nemo est ferè vel mediocriter intelligendi, agendiuè studiosus, qui non hunc in bibliotheca sua habere librum cupiat, atq; inde præsidia summa tum ad suas, tum ad alienas tuendas rationes non eliciat. Quo fit, vt iterum, atque iterum nobis, quo pluribus commode possit impertiri, sit describendus. Quare cum hoc ego nunc facere cogitarem, id totum volui in tuo nomine apparere. me verò vt ita agerem impulit in primis, quòd cum & tu industria, atq; labore tuo variam tibi scientiæ facultatem pararis, ita vt non præclara solum iurisconsulti, sed etiam philosophi insignia reportaris, atq; Theologiæ nunc demum ita incumbas, vt in ea breui excellere posse videaris, cui conuenientius eiusmodi opus inscriberē quàm tibi, neminem prorsus habebam. Nam quid de mea erga te obseruantia, tuisq; erga me beneficiis dicam? quæ eiusmodi sunt, vt etiā si talis non esses, qualis & es, & summi Card. Palęoti, cuius in Ecclesia Bononiensi Vicarius existis, iudicio existimaris, tamen & hoc munus, & multo præstantiora me virtuti, ac liberalitati tuę debere putarem. Quare vt hoc erga te animi mei officium gaudenti, ac libenti animo accipias, te etiam atq; etiam rogo. Vale.

AVTORIS PROOEMIVM,

SIVE AD LECTOREM,

PRÆFATIO.

VETERVM nos monet autoritas, patrum vestigia (si à scopo veritatis & virtutis non deuiarint) imitari debere, & aliquo genere exercitationis animum pellicere. Cum plurima mortalibus commoda per exercitationem, damna verò per segnitiem eueniant. Nam si fidei Platonicæ non dissentiam, qui diu ab instituto opere desuescunt, & feriantur, ocij consuetudinem plerũque induunt, quam postmodum nisi granatim exuere nequeunt. Ideo Appium Claudium dicere solitum accepimus (Valerio teste lib. 7. tit. de sapienter dictis. c. 2.) Negotium populo Rom. potius quàm ocium committi debere, quoniam quidem exploratum habebat ingenuos homines agitatione rerum, & exercitatione ad capessendam virtutem excitari. Contrà verò ocio & quiete in desidiam, torporem, & socordiam resolui, & prolabi. Emollit enim vires (vt inquit Menander) sicut rubigo ferrum. Propterea Alex. Macedo, quo die nihil gesserat, se non regnasse existimabat. Ideo recenset Guill. Leporeus Heduen. in tract. suo artis memoratiuæ, in c. ociũ. lib. 4. Athenienses ignauos homines & languore marcescentes, qui vitam in ganeis & popinis, aliisq; illecebrosis locis silentio transigebant, in forum protrahere solitos esse, eosq; vt facinorosos plectere. Quod, teste Quintil. Memoriam exercitatione redigendam conuenit, ne nobis discamus ignoscere. Nam memoria nisi exerceatur confestim tabescit, solitoq; vigore destituitur. Et, teste Cassiod. 11. variarum. in prologo. Ægrescit ingenium, nisi iugi lectione reparetur. cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adiectione fulcita: thesaurus quàm facilè profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur. Sic & humanus sensus si cum alieno non sarcitur inuento, cito potest attenuari de proprio.

Hanc rem igitur (spectatissime lector) apud me anxiè voluens laborem humeris, licet viribus imparem, imponere non veritus. (Ad hoc etiam me adortante Ouid. ad Rufinum dicens) Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas. Hunc Gloriæ mundi Catalogum, vt vires ingenij excitarem, congerere non erubui. Sicut etenim diligenti cura pretia prædiorum ampliantur, ita si negligentius habita sint, minui ea necesse est, vt asserit Iurisconf. Calistratus in l. non intelligitur. §. diui fratres, ff. de iu. fisci. & vitium fouet ipsa suum cessatio iugis ab opere, aut studio, amantq; longa ocia culpã. Diligentia ergo præferenda (cùm mater omnium virtutum, & operum sit) desidia verò est valde animis periculosa, atque miserabilis. Animum enim corrumpit, teste Cicerone. 4. Rhet. Et omnia lædit, vt in auth. de quæstore. §. hæc omnia. coll. vj. & l. pen. C. de anna. excep. Etiam nouerca eruditionis dicitur. cano. nihil. 83. dist. Exercitatione itaque valere solet ingenium, virtus studiorum augetur, memoria conseruatur, & remissi oscitantesq; animi fiunt vegetiores. Vnde per exercitium lectionis quis reperit sciẽtiæ margaritam. tex. in cap. post translationem, §. verum. versic. item si quis. de renun. & legendo libros, melior & doctior quis efficitur. l. pen. in fi. ff. ad exhibendum. Et omne artificium per exercitium recipit incrementum. tex. in l. legatis seruis. §. ornatricib. ff. de leg. iij. & l. milites, C. de re mil. lib. 12. vnde moraliter Ausonius poeta Gallicus hominem pigrum in suis epigr. sic increpat.

Sanus piger febriente multò est nequior.
Potat duplum, dapesq; duplices deuorat.

Etiam diuus Hierony. quantum ocium sit fugiendum, his verbis ostendit. Semper facito aliquid boni operis, vt te diabolus occupatum inueniat. relatus in c. nunquam. de consecr. dist. 5. & ibidem. Scribantur & libri, et manus operetur cibos, & anima saturetur lectione: in desiderijs autem est omnis ociosus.

Quapropter (lector attente) ne vitio illo desidiæ arguerer, & excusso negligentiæ somno, post cõmentaria nostra super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, iamdiu absoluta & in propatulo conuersa, huic operi animum applicui, in quo quædam non modica de prærogatiuis, præeminentijs, præstantijs, & excellentijs, quæ circa honores, laudes, gloriam, dignitates, commendationes, etiam statum & ordinem non solum cœlestium, verum etiam terrestrium & infernorũ versantur, Deo autore tentare non erubui. Maximè circa ea quæ omni ferè statui mortalium cuiuscunq; conditionis fuerint ornamentum, & decorem afferre possent, in hoc opus conieci. Eoq; paulò audacior factus, quòd ad hæc tempora mortalium nemo scriptis redegerit. Tum quia in gymnasiis, tum etiam quia in forensi vsu (vt spero) probabitur: licet hoc opus nostrum non assero tale, vt eruditum & venustum habeatur: sed ea est nostri satietas, si non solum circa iura patriæ, verum etiam pro communi vtilitate (cùm honor omnes tangat) elaborasse videamur, & si apud rediuiuos eloquentiæ camellos oblectamentum, ne dicam adiumentum reputetur. Cùm diuersos diuersa iuuant, non omnibus horis omnia conueniant. Et nihil vtilius in vita comperiet quisquam, quàm noscere ordinem & finem sui status, de quibus est nobis hoc opere explicandum, ac propter inopinatum & præposterum (quod sæpe moribus & actibus nocet) non erretur, curandum est. Vnde non immeritò dicit Cicero in Paradox. Cùm quicquid peccatur, perturbatione peccatur rationis, atque ordinis.

ordinis. Perturbata autem semel ratione atque ordine, nihil possit agi quo magis peccari posse videatur. Et scribitur 1. ad Corin. 14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Et vulgò dici solet, Ubi non est ordo, ibi est confusio. glo. in verbo, confusum. in §. inordinatum verò. in auth. de hæred. & Falc. coll. j. Ideo his rebus quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes, & ordinem, honestatem, & decus conseruabimus. Et licet omnes natura simus ęquales, culpa tamen exigente, alij sunt superiores, alij inferiores. cano. de Constantinopolitana. 22. dist. vt superiores culpas puniant, & subditos ad concordiam ducant. c. licet. 45. dist. & cano. fin. qui incipit, ad hoc 89. dist. vbi inquit tex. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impēderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contentio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neq; enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentię ordo seruaret. quia verò quæque creatura in vna eademq; qualitate gubernare, vel viuere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit, quia dum sunt angeli, sunt archangeli: liquet, quia non sunt ęquales, sed in potestate, & ordine differunt alter ab altero. etiam ordo naturalis & hæc iustitia est, vt minor seruiat maiori, vt dicit tex. in c. est ordo. 33. q. 5. Et verè quisque se ipsum agnoscere poterit, si nulli suum officium, seu ministerium subtrahatur, si vnicuique sua iurisditio seruetur, & ordo rerum non confundatur: nec superiores officia inferiorum sibi vendicent, nec inferiores ditionem, directionem, atque correctionem non refugerent: quia tunc vniuersale bonum optimè gubernaretur. & nullus est, qui non teneatur alicui obedire, aliàs acephalus esset. c. nulli. 93. dist. cum c. seq. Etiam absurdum est, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. l. repetita. C. de episc. & cler. l. consulta. §. absurdum. C. de testa. & c. esto subiectus. 95. dist. Et sicut indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium est, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. c. 1. 89. distin.

Sed hodie, proh dolor, complures eò præsumptionis, ac temeritatis fumo caligant, inanis gloriæ cupidi, honorum, magistratuum, dignitatum & officiorum ambitiosi, non vt prosint, sed ad hoc vt præsint. Contra quos. c. si. 40. dist. quicunque desiderauerit primatum, inueniet confusionem in cœlo, nec inter seruos Christi computabitur. Non enim qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior, ille maior: quia non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. c. sicut. 22. q. 4. & c. sunt nonnulli. 16. q. 1. & nemo sibi honorem assumere debet. tex. in c. in scripturis. §. j. 8. q. 1. Saltem qui honore alios præstat, ita scientia præcellere debet, aliàs vilissimus est. tex. in c. vilissimus. 1. q. 1.

Sed quoniam nemo etiam reperitur adeò constans, fortis, & magnanimus, quin aliquando honoris & gloriæ stimulis exagitetur. Cùm nullus exaltari, aut revereri renuat, aut ob bene & præclarè gesta, administrationem, literaturam, corporis elegantiam, vel ex altera naturæ largitate, seu fortunæ, vel gratiæ donis, & huiusmodi: vt præclarè disseruit Policraticus lib. 8. cap. 2. Quoniam virtus comitem secum semper trahit honorem, velut corpus vmbram, vt ait Fran. Patritius. & teste Cicerone in Paradoxis. & quisque est maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque est vllum bonum, de quo non is qui id habeat, honestè possit gloriari: & qui negligit famam suam, seu dignitatis statum, crudelis est. tex. est in cap. nolo. 12. q. 1. & habetur 1. ad Corin. 9. & refert tex. in c. sacerdos. 1. q. 2. expedit mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Et Tullius in 1. Offic. Negligere quid de se quisquam sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et idem. Non minus promptiores esse debemus, atque parati dimicare de honore & gloria, q̈ de commodis nostris.

Nec etiam quis ita humilis, telogonus, seu inglorius esse debet, vt contemni se patiatur, nec plus subiici, quàm expediat. text. in c. admonendi. 2. q. 7. Maximè contemni solet magistratus, ac regendi frangitur autoritas, dum nimium seruatur humilitas. tex. in c. quando. 86. dist. sed augere debet ex ingenio dignitatis statum & autoritatem, ne contemptibilis videatur. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. procons. & legati. l. obseruandum. de officio præsid. ff. ideo medium tenendum est. gl. in verbo, aduocatos. in d. §. circa. & glo. in verbo, modum. in c. 2. de offi. custodis. quæ id comprobat his versibus.

Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim mediis, gratia rebus inest.

Et iterum.

Inter vtrunq; vola, medio tutissimus ibis.

Honores ergo ita prosequi possumus, dummodo declinemus ambitionem: sed cauendum est ne virtutis specie decipiat nos vitium, quia pauci hodie honores contemnunt. Cùm ita maximè solent homines affectare, opes, voluptates, & honores. & gentes ambulant in vanitate sensus sui. Ad Ephes. 4. Et volunt seu amant (prout dicit Christus de Scribis & Pharisæis, Matth. 23. Mar. 12. & Luc. 11.) in stolis ambulare, in primis cathedris sedere in synagogis, & primos recubitus in cœnis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Et multi ex principibus magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ioan. 14. Et vnus petit sedere ad dexteram, & alter ad sinistram in gloria, vt habetur Mar. 10. de filiis Zebedęi. Et esse in honore placet, teste Ausonio in Egloga de vita humana. Et quemadmodum res penè contra naturam est, vt quis sit sine peccato, tex. est in c. vnum. §. nomine. 25. dist. ita dicendum est quòd rara auis est quæ non tendat in altum, nullusq; respuit gloriam aut honorem. Et si quis reperiatur, quis est ille, & laudabimus eum? Eccl. 30. Felix illa tamen, coruo quoq; rarior albo, ait Iuuen. saty. 7. Imò omnes

conuersi

conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens in prælium. Ierem. 8. Ipsi etiam philosophi in frontibus librorum quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt. In illo enim in quo prædicationem, gloriamq́, despiciunt, prædicari de se ac nominari volunt. ita inquit Cic. in suis orationibus. Et quia etiam honores quis interdum consequitur ex fortuna, & non ex virtute, sicut verè dicere possumus cum Virgilio in suo Opusculo de fortuna.

Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.

Ita nec minus verè dicit Ouid. lib. 11. de Arte.

Curia pauperibus clausa est, dat cẽsus honores.

Et idem 1. Fastorum.

In pretio pretium nunc est, dat census honores.
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbique. & sicut de moribus vltima fiet quæstio (ait Iuuen. saty. 3.) Sic & de sapientia, literatura & virtutibus. vnde emanauit adagium. Corchorus inter olera. Contra eos qui magnis honoribus inhiant, cùm ipsi sint nibili. Sed non me rapit admiratio, quia sæpe vbi plurimus intellectus & ratio, ibi minima fortuna. Aristoteles in lib. de bo. fortu. & Boetius de consolatione philosophiæ. lib. 1. metro v.

Ar pectuccsi resident celso mores solio,
Latet obscuris condita victus clara tenebris.

Ideo in his modestiæ partibus vtemur, si nimias libidines honoris, pecuniæ, similiumq́, rerum vituperabimus, si vnamquamque rem certo naturæ termino definiemus, si quod cuique satis est ostendemus, & si nimium progredi dissuadebimus, & modum vnicuique rei statuemus, vt inquit Cicero 111. Rhetor. noua. & Horatius 1. lib. sermonum sic ait,

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.

Et Martialis.

Illud quod mediũ est, atq; inter vtrũq; probat,
Nec volo quod cruciat, nec volo quod satiat.

Nam sæpe ex laudis præconio innascitur superbia inflatio. c. sunt plurimi. 6. q. 1. Et nemo plus æquo aliũ laudare debet, ne sibi debitum subtrahat cum infert indebitum. c. nullus. 99. dist. Nemo tamen nisi vanus falso lætatur honore. Et hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis, ait ille moralissimus Cato. Cùm stultus honores sæpe dat indignis (inquit Horatius 1. sermonum.) Ideo cauere debemus in his, ne aretalogi, aut arguti esse videamur. vnde Aristo. (vt refert Laertius in lib. de vita & moribus philosophorum.) dicebat de duobus hominum generibus vehementer admirari: de illo scilicet, in quo bona non sunt, & hæc si de ipso dicantur acceptat, & gaudet. Et de illo de quo mala proferuntur, quæ in eo non sunt, & inde turbatur. Natura quippe fermè omnium promptior est, ac paratior ad culpam dum ea quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum ea quæ cum virtute fieri videntur.

Nec me ab hoc instituto opere quispiam verborum buccinator reuocare potuit, verbis me lacessans: quid te diebus noctibusq́; in tot scriptis torqueas, & vexes, cùm tota penè mundi machina turbetur per innumerosa interpretum & autorum volumina? Adeo quòd ea inoleuit consuetudo, vt si quis syllabarius, aut semiuir literarum opus aliquod (quod aiunt) rudi minerua compegerit, magis quàm fabrefecerit, dignum statim existimemus, quodq́, lecturiant omnes & empturiant, quemadmodum & antiquis factum est temporibus. vt in l. ij. §. nostram. ibi, nullis iurisperitis. & in l. ij. §. hæc autem. C. de veteri iure enuclean. & iuxta dictum Horatij.

Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.

Quia in primis responsum patet, quòd multorum hortatu & persuasionibus, quæ præmissa sunt, saltem in opere ordinato ad bonum, vt voluit Ioan. Faber Cancellarius Franciæ, & quidem meritissimus. in §. cumq́, hoc. in procæ. institutionum. vt hoc opus iam inceptum perficerem, completumq́, & absolutum in apertum referrem stimulatus sum. Nec vltra protelare, nec diem de die ducere valui, quin in lucem prodiret. Ad hoc etiam me hortante Ausonio epigrammatista. dum sic inquit.

Gratia quæ tarda est, ingrata est, gratia nãque
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Nec etiam quis ignorat (nisi iners) quòd scientia qualis est in homine publicanda licite venit, vt per eundem Cancellarium in d. l. ij. C. de veteri iure enucl. com probando prout habetur Prou. 11. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. pro quo facit tex. in l. annonam. ff. de extraor. crim. & per dictum Senecæ. In hoc gaudebo aliquid addiscere vt doceam, nec vlla res me delectat, licet eximia & salutaris, quam mibi vni sciturus sum. & Ecclesiast. 24. Videte quòd non solum laboraui mibi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Sapientia enim dando fit largior, retinendo minoratur. Ideo dicit Hiero. ad Rusticum monachum, Ama scientiam scripturarum. vt in c. nunquam. de consecr. dist. 5. Et longo tempore disce, quæ postmodum doceas. c. sic viue. & c. si clericatur. 16. q. 1. & plus proficit Doctor docendo, quàm curatus sacramenta ministrando. vt colligitur in c. cùm ex eo. de electio. in 6. & non sufficit tantum studuisse, sed & opera studij facere oportet. argum. c. cauete. 22. q. 5. Sicut nec prodest triticum seminare, & fructum eius non tollere: & domum construere, & non illic habitare. vt ait tex. in c. quia sanctitas. 50. distin. Et quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? & quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? vt habetur 1. ad Corinth. 9. & præclarè inquit Bal. in procæ. decretalium. Quemadmodum turpe est diuiti decedere sine hærede, ita miserrimum habenti gratiam intellectus posteris & studiosis nibil scriptum, tanquam hæreditarium, relinquere.

Etiam multa chartis commendanda sunt, cum omnia simul memoria retineri non possint. vt in d. l. ij. §. si quid autem. C. de vete. iu. enucl. Cùm labilis sit. l. peregre. circa prin. ff. de acquir. poss. Et nisi antiquorum

dicta & gesta scriptis demandata fuissent, in hominum memoria nullatenus versarentur. Ideo scriptura, rerum omnium conseruatio dici potest. Ea tamen præcipuè scribenda & legenda sunt, atque mentibus infigenda, quæ memorabilia sunt, iuxta dictum Ausonij ad nepotem de studio, vbi ita inquit. Perlege quodcunque est memorabile. & rursus prima monebo. Perlege quodcunque est memorabile.

Nec putet quispiam nos velle vti verbis antiquariis, inusitatis, aut obsoletis (quod & vetat Aulus Gellius noct. Attic. lib. 11. c. 7.) vt lectorem vnoquoq; verbo suspensum teneant. Nescius videor si incultum & inusitatum antiquarij sermonem, cuiquam gratum existiment (sciant tamen tantum mihi displicere quãtum literatis complaceat Cicero) ideo Fauorinum imitabor consulentem, verbis præsentibus vtendum, & moribus præteritis viuendum. Ideo claro & familiari calamo intelligibilibusq́; & inelaboratis sermonibus (insequendo Senecam in lib. 5. Epist. 38. epist.) procedemus. Adeò q elementarij iuuenes in dicendorum cognitionem deueniant. Non autem grauiore aut seuero stylo, vt noster Budæus aut Alciatus (quibus audeo eloquentiæ brauium ascribere.) Quia nos factis & sententiis potius quàm verbis intendimus. (Absit tamen dictis eorum contra niti.) Et teste Ambrosio secundum Ioã. Fab. in §. his itaque. in proœmio institutionum. Melius est vt intelligant nos populi faciliter loquendo, quàm si commendant grammatici obscure loquendo, & doctrina prudentum facilis est. Prouer. 11. Et verbis sententiæ præponendę sunt, vt animus corpori præponitur. c. sedulo. 38. distin. Nam euangelium non consistit in verbis seu foliis scripturarum, nec sermonum, sed in radice rationis, & sensu. tex. in c. Marchion. 1. q. 1.

Breuitate etiam (qua gaudent moderni, vt ait glo. in l. j. ff. de eo quod met. cau.) in hoc opere vti voluimus. iuxta tex. in d. l. ij. §. contrarium. C. de vete. iure enucl. vbi inquit. Melius est pauca idonea effundere, quam multis inutilibus homines prægrauare. & vt doctoris est, non superfluos nec verbosos commentarios facere, vt in l. j. ff. de orig. iur. ita aduocati cauere debent verbosis vti assertionibus, vt vult tex. in l. fin. §. in refutatoriis. C. de appell. pro quo etiam facit tex. in §. j. ibi: ne verbosa fiat disputatio. in stit. quod cum eo qui in aliena potestate est &c. Quia prolixitas seu superfluitas, & confusionem & difficultatem generat. vt est tex. in §. fanè. & ibi gl. in proœmio Greg. Frustra etenim fit per plura quod potest fieri per pauciora. l. fi. C. de dona. vnde venustè & veridicè breuitatem laudat Ausonius in epist. ad Paulinum suum, vbi ita inquit:

Est enim comis breuitas: sic fama tenatum
Pythagoram docuisse refert, cũ multa loquaces
Ambiguis fererent verbis, cõtra omnia solum
Est, respondebat, vel non. ò certa loquendi
Regula, nam breuis nihil est, nec plenius isti.
Quę firmata probant, aut infirmata reclinant.
Nemo silens placuit, multi breuitate loquẽdi.

Et vulgò dici solet.

Omnia longa solent cunctis fastidia ferre.
Quæ cõprehensa breui sunt, bene culta placẽt.

Non tamen eam breuitatem insequar, de qua Horatius dicens. Dum breuis esse volo, obscurus fio. quod dictum refert gl. in verbo, compendium. in §. illud autem. in proœmio digestorum. vnde Sceuola iurisconf. & Pontifex reprehenditur per glo. in verbo, summoueri. in l. cùm maritus. §. Titius. ff. de pactis dotalib. ex eo quòd plerunque non respondet, aut saltem minus clarè quæstioni propositæ.

Vereor tamen ne parum cumulate recensuerim quę in laudem & pro illustratione & celebritate status, aut dignitatis cuiusque verissimè dici posse videbantur, sed ea relinquo eloquentioribus, qui copiosè & ornatè cogitationes suas mandare literis possunt. Ego. n. mulierum more quarum subita consilia prudentiora habentur, in hoc ipso negotio quicquid in mentem venit primo conceptu expressi, relinquens aliis vberiorem, si noluerint, scribendi facultatem, cùm facile sit addere inuentis. l. j. C. de vete. iure enuclean.

Nouerint posteri cum quanta diligentia & labore materiam variam, miscellaneam, & vndequaque respersam & confusam conquisiuerim, & in vnum redegerim, & quam difficultatem materia respersa ingerat, vt dicitur in proœmio Gregoriano. Et quòd maximus labor est in libris scribendis, vt cauetur in proœ. sexti. §. pen. iuncta gl. in verbo, laboribus. & ex his quæ inordinatè acta sunt, aliquid ordinabiliter fieri non potest, vt in c. qualiter & quando. primo de accusa. Ideo ex multis pauca, imò optima colligere dignum duxi, iuxta doctrinam Imperatoris in proœ. institutionum.

Idcirco studiose lector, animaduertens quòd vacare vanis, ocio aut fabulosis libris seu romantiis (vt ita loquar) incumbere, aut legere, vetitum est. vt dicit Ioan. Fab. in d. §. cumq́; vers. & liceat. ibi, non ab antiquis fabulis. in d. proœ. institu. ita quòd iuuenibus comœdiæ & fabulæ turpes & amatoriæ legi non debent, quia sunt incentiua libidinum. Etiam sophorum callidæ, arsq́; rhetorum, & figmenta vatum nubilant, qui corda falsis atque vanis imbuunt, tantumq́; linguas instruunt, nihil afferentes quod ad salutem conferat, aut quod veritatem detegat. Cùm multa sine ratione proferant: vnde, Irrita ventosæ rapiant talia verba procellę. Et prius debemus quærere (teste Hugone de S. Victo.) quæ mores informant ad virtutes, quàm quæ sensum amant ad subtilitatem, magisq́; velle præceptis scripturarum informari, quàm quæstionibus impediri. & ait D. Bernard. Multi multa sciunt, stulte cognosce te ipsum: quia multò laudabilior & melior es si te ipsum cognoscis, nec te quæsiueris extra (teste Persio) quàm si te neglecto cognosceres cursus siderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, omnium cælestium & terrestrium scientiam obtineres. Meritò ergo & absque reprehensione ad opus hoc condendum elaboraui, quod mea quidem opinione eiusmodi est, quòd lectores ad bonum, ac ad omnem vitæ honestatem extollendam, & turpitudinem

abiiciendam

abiiciendam inuitare, vnumquemque in suo statu informare, cupidos, & ambitiosos honorum, magistratuum, aut officiorum refrenare, deterrere, dissuadere, suiipsiusq; notionem habere, ad virtutem incitare, adhortari, ac inflammare poterit: & cognito suo statu bene, recteq; viuere valeant contenti suis finibus, & hoc solum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. glo. in verbo, non sauientis, in cap.odio. 86. distinc. Etiam quia materia huius operis est multum commendabilis, necessaria, vsitata, & practicata, cum frequens & assidua circumstrepit quæstio de honoribus, præcedentiis, maioritate, superioritate, ac titulo dignitatum, aut nobilitatum, aut super ordine sessionum: tam in conciliis, congregationibus, collegiis, conuiuiis, in foro pratorio, & in aliis locis: etiam per vicos deambulando, seu super statu quorumcunque, & cuiusuis conditionis sint. Imò interdum inter magnates grauem contentionem de honoribus inter eos subortam, etiam iudicio gladiatorio dirimunt. Ideo summopere circa materiam istam honorariam attendêdum est, iuxta doctrinam legislatoris in l.legaui. ibi, & plenius rogo, quæ ad hoc spectant attingas, quotidiana enim sunt. ff.de liberatio.leg. concordat text.in l.j. in prin.ibi, his verbis appellandi vsus quàm sit verus, frequens, quàmq; necessarius, nemo est qui nesciat. ff.de appell. tex.est etiam in l.j.ibi: & vis eius in vsu quotidiano est. ff.ad exhibendum. iura etenim constituenda & adaptanda sunt ad ea quæ quotidiana sunt. tex.in l.iura.prima. & l.ex his. & l.nam ad ea.ff. de legib.& in d.l.j.§.sed & si. ibi: hæc obtinere tantummodo volumus, quæ vel iudiciorum frequentissimus ordo exercuit, vel longa consuetudo approbauit. C.de vete.iu.enucl.& in proœ.sexti.§.nos.ibi, & plurima in iudiciis & extra frequentatu dubia deciduntur. Etiam quia materia præsens aliquali eget explanatione, iuxta quod in simili voluit tex.in cle.sæpe contingit, iuncta gl.in verbo, sæpe.de verb.sig. Ideo vt melius attingamus veritatem, terminorum necessariorũ, præmittimus declarationem in prin.iuxta.l.j.in prin. ff.si cer.pet. & in l.j.in prin.ff.de iust.& iu. Et, vt recenset Pomponius post Q. Mutium in l.ij.§.Seruius autem Sulpitius. de orig.iur. ff.turpe esse patritio, & nobili viro, & causas oranti, ius in quo versaretur ignorare. Et qui vult intelliger e principiata, debet prius intelligere principia. & ad cognitionem particularium debet præcedere cognitio generis, vt notatur per doct.in d.l.j. Essetq; inconueniens omissis initiis, atque origine non repetita, interpretationem promittentibus protinus materiam aggredi. cùm ipsæ præfationes & libentius nos ad lectionem præpositæ materiæ perducant, & eius euidentiorem intellectum præstet, vt in l.j.de orig.iu.ff. Et in primis cùm diuisio animũ legentis incitet, mentem intelligentis præparet, & memoriam artificiosè reformet, secundum gl. in verb.eadem. in §.igitur. in proœ.institutionum. & in l.j. in prin. vbi notatur de doli mali excep.ff.& dicit Bal. in proœ.ffo rum. §.j.in prin.allegando Ambr. scire quid facias, nescire quo ordine id facias, non est perfectæ cognitionis. & subiungit. Ideo bene est prius quàm ad scientiam perueniatur, modum docendi & ordinem præscribere, quo per ordinem res intellecta magis delectant animos, mentes nutriunt, sensus magis illuminant, & memoriam reddunt clariorem. Et, vt dicit Bal.in consi. schismatis, posito in rubr. Si quis ali quem testari prohibuerit. C.opus nostrum vitiaretur, si ordo amitteretur. Sitq; vtilis diuisio secundum Barba.in rub.de iudiciis.col.ij. & ea quæ diuisim traduntur, commodius & facilius intelliguntur, vt in §. sed ne. insti.de leg. Ideoq; præsens opus diuidendo duodecim continet partes, Terminos tamen de quibus principalis quæstio futura est, ante definiemus seu describemus: quia, teste Cicero.in 1.Offic. Omnis quę à ratione de aliqua re suscipitur institutio, debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur qd sit id de quo disputetur. Etiã aliquas ad materiam instructiones generales anteponemus. Et hæc erit prima huius nostri operis pars.

Secunda verò dignitate, laudes, honores, gloriam, excellentiam, & decoramenta, tam viri quam mulieris complectetur.

Tertia autem ordines cœlestium spirituum, & locorum infernalium perscrutabitur.

Quarta dignitatem, honestatem, excellentiam, honorem, laudem & gloriam viris Ecclesiasticis attribuendas super omnes alios status humanos, & ordinem inter eos enarrabit.

Quinta excellentias Principum ad alios status, & quomodo, & in quibus ab omnibus sint honorandi; atque honores inter eos elucidat.

Sexta postmodum officiariis sacri palatij domesticis, dignitates & honores debitos distribuet.

Septima complures dignitates officiariorum iustitiæ, tam consistorij, seu auditorij, tribunalis pretorij, quã aliarum sedium & præcedentias inter eos impartietur.

Octaua laudes, honores, & præcedentias nobilium, tam inter se quàm quo ad alios cuiuscunque status, continebit.

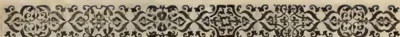
Nona excellentias, prærogatiuas, præeminentias laudum, gloriæ, & honorum militum adaperiet.

Decima dignitates, præstantias, & præeminentias scientiarum, tam inter se, quàm ad alias tres, & ordinem præcedendi inter viros literatos enucleabit.

Vndecima de præcedentia plebeiorum & artificum inter eos discutiet.

Duodecima & vltima pars excellentias & laudes plurium aliarum rerum, & tam cœlestium quàm terrestrium in suo genere & specie describet.

Finis Proœmij.

ARGVMENTA XII. PARTIVM ISTIVS VOLVMINIS,

In quibus reconditas materias ad cuiuſque artis conſiderationum numeros inuenies, ordine iſto inſeruntur.

Rgumenta primæ Partis, LXXX conſiderationes, continuè ſequuntur.

1 *Primum eſt de honore, & eius deſcriptione.*

2 *Honor cunctis rebus præferendus eſt.*

3 *De differentia honoris à laude & reuerentia.*

4 *Honorem conferre eſt Principis.*

5 *Honores conſequimur multis modis.*

6 *Diuerſa perſonarum genera mandantur honorari in ſacra ſcriptura.*

7 *Subditi honorem, reuerentiam, & ſeruitium domino præſtare tenētur.*

8 *Honor debetur prælatis, & ſuperioribus ratione dignitatis & excellentiæ.*

9 *Honores æqualiter & gradatim diſtribuendi ſunt.*

10 *Honorandi ſunt homines varijs modis.*

11 *Diuerſa ſunt ſigna, quibus cognoſci poteſt honorem adhiberi alicui.*

12 *Dicitur magis honorari, qui ſedet prope dominum.*

13 *Honorari quis dicitur, ex quo in medio duorum vel plurium collocatur.*

14 *Etiam honorari dicitur, qui ſedet in principio, ſiue in capite.*

15 *Plus dicitur honorari qui parieti eſt proximior.*

16 *Qui proximè & immediate ſedet, & ſubſcribit primo loco poſt Epiſcopum, dicitur magis honorari.*

17 *Qui prius nominatur, dicitur honorari.*

18 *Honor eſt illi qui primo offert.*

19 *Maximum ſignum honoris eſt in eo qui primam vocem habet.*

20 *Honor illi cui reuerentia exhibetur, quam minor maiori impendere debet, & ſic minores maiores honorare debent.*

21 *Superiores etiam inferiores honorare debent, ſi ab eis expectent beneuole honorari.*

22 *Honor conſiſtit in melioribus & delicatioribus cibis.*

23 *In veſtibus pretioſioribus adhibetur honor.*

24 *Honor fit in legati præſtatione.*

25 *Honor fit in hæredis inſtitutione.*

26 *Quis honorari dicitur in ſalutatione.*

27 *Maioritas conſiſtit in prærogatiua ordinis.*

28 *Maioritas conſiſtis in prærogatiua conſecrationis.*

29 *Maioritas habetur in prærogatiua adminiſtrationis.*

30 *Maioritas ſeu honor conſiſtit in eo qui recumbit.*

31 *Honor debetur ei qui eſt magnæ autoritatis.*

32 *Honor conſiſtit in commendatione noui præſidis.*

33 *Quis collaudandus eſt de his quæ bene meruit in exercitio officij.*

34 *Honor eſt in adeundo principem.*

35 *Honor conſiſtit in erectione ſtatuæ, & ibi deſcribuntur qui ſtatuas meruerint.*

36 *Honor conſiſtit in triumphi receptione, & ibi leges, triumphi, & triumphatores plures aſcribuntur.*

37 *Honor conſiſtit in bibendo in auro eſſe ſecundus poſt regem, veſtiri purpura, & cognatus principis vocari.*

38 *Honor conſiſtit in delatione armorum et inſigniorum, ad cuius comprobationem, & in ipſa materia armorum & inſigniorum ſunt centum concluſiones, quarum ſeriatim ſequuntur argumenta.*

ARGVMENTA in ipſas centum concluſiones.

1 INSIGNIA *regum Romanorum deſcribuntur.*

2 *Diadema, corona, & ſceptrum, ſunt Imperatorum & regum inſignia, & de diuerſis coronarum generibus, & quibus dabantur.*

3 *Inſignia ſeu ornamenta Pontificum & ſacerdotum legis Moſaycæ, & quibus loco illorum hodie pontifices vtantur.*

4 *Inſignia Patriarcharum, cardinalium, & archiepiſcoporum, vt ſunt crux, galerum rubrum & pallium.*

5 *Mitra Epiſcopale inſigne eſt, vt & dalmatica, chirotecæ, anulus & baculus.*

6 *Paſtores ecclеſiaſtici quare habent virgam, ſeu baculum, & quare datur principibus.*

7 *Latuſclauus erat inſigne ſenatorum, & de inſignibus conſulum, Augurum, Saliorum Martis, ſacerdotum, ſeu fratrum Arualium, & principis iudicum Aegyptiorum.*

8 *Inſignia militaria literatorum, & diuerſorum ordinum.*

9 *De inſigni Ducum, Comitum, & Marchionum, vt eſt pileus dignitatis.*

10 *Arma originem habuerunt loco imaginum.*

11 *Arma ſeu inſignia ad perpetuam hominum memoriam in pleriſque locis apponi ſolent.*

12 *Honor eſt portare & habere arma.*

13 *Arma alicuius in opere eius ſumptibus & liberalitate conſtricto affigi aut pingi poſſunt, nec abradi debent vt alterius arma ponantur.*

14 *Arma ſeu inſignia ſunt triplicia.*

15 *Arma ſingularis dignitatis nemini alteri licet aſſumere ſeu deferre, nec in ſuo depingi facere, niſi in ſignum ſubiectionis.*

16 *Arma ſeu imago principis in opere publico poni debent, & an priuato liceat ſua ibi apponi facere inconſulto principe.*

17 *Subditus vſurpans arma ſui principis incurrit crimen læſæ maieſtatis, & quomodo Iulius Cæſar habuit Aquilam pro armis: quibus vtuntur Imperatores*

Item

RELIQVA ARgumenta ad considerationes primæ partis.

Secundæ partis argumenta, 41. considerationes continentia.

Tertiæ partis argumenta, 50. considerationes complectentia.

De

70 *De origine ordinis Carmelitarum, qui de iure aliis praeferendi sunt. Et de ordine illorum qui dicuntur Servitae.*

71 *De ordine, praeeminentia, seu praecedentia Eremitarum S. Augustini.*

72 *De antiquitate & excellentia monialium.*

73 *De praecedentia monachorum nigrorū, & Canonicorum regularium.*

74 *Qualis sit honor, an sequi, an praecedere, an esse in medio.*

75 *Cur in actibus ecclesiasticis, puta in processionibus, inter ecclesiasticos, minores praecedunt, & maiores sequuntur. Secus verò in laicis.*

76 *Antiquiores clerici, & doctores, primum locum, deinde caeteri ordinatim loca habere debent.*

77 *A subdiacono usque ad lectores omnes sunt subditi diacono.*

78 *Ubi concurrunt dignitas ecclesiastica & secularis praefertur ecclesiastica.*

79 *Filius sacerdos praecedit patrem non sacerdotem.*

80 *Patronus in ecclesia, prae aliis est honorandus.*

81 *Rector uniuscuiusque parochiae, in ea est praeferendus.*

QUintae partis argumenta, 56. considerationes continentia.

1 *Reges & principes quomodo dominia habuerunt.*

2 *Honor & gloria est bonis regis praemium.*

3 *Non solum praemium optimi regis est honor mundanus, sed & gloria caelestis.*

4 *Reges laudantur & commendantur ex veritate.*

5 *Ex iustitia.*

6 *Ex pietate, seu clementia.*

7 *Ex affabilitate.*

8 *Ex liberalitate.*

9 *Ex magnanimitate, & magnificentia.*

10 *Ex sapientia, quae maximè in principe requiritur.*

11 *Ex castitate, & continentia.*

12 *Ex fortitudine.*

13 *Ex fide.*

14 *Principatus Romanorum ex tribus praecipuè laudatus extitit.*

15 *Reges & principes ex lata et populosa gente gloriam consequuntur.*

16 *Honor principis in pace subditorum consistit.*

17 *Principes gloriam summam etiam apud Deum ex ecclesiarum restaurationе consequuntur.*

18 *Laudantur reges & principes ex pulchritudine.*

19 *Laus et honor regis augetur per dignitates subditorum, & si plures habeat vasallos.*

20 *Laudantur principes ex severitate, & quomodo.*

21 *Gloriosum est optimo principi habere rationem studiorum & universitates literatorias in suo regno.*

22 *Reges laudantur ex coronatione.*

23 *In sceptro etiam honoratur rex.*

24 *Principes honorantur pluribus iuribus regalibus eis de iure solum competentibus, & praeter alios. Vide sub ista consideratione 208. casus enumeratos.*

25 *Rex laudatur ex constructione civitatis.*

26 *Honor principis maximè exaltandus est.*

27 *An imperator inter omnes principes sit primus.*

28 *An imperator sit dominus totius mundi, & si semel fuerit monarchia universalis.*

29 *Rex Franciae praecedere debet electũ in imperatorem, nondum coronatum.*

30 *De excellentia regis Franciae, qui imperator est, & monarcha in suo regno.*

31 *Rex Franciae in suo regno omnes regnicolas, etiam alios reges praecedit. & ibi de excellentia & laude armorum Franciae.*

32 *Rex in suo regno in cultiori sedere debet.*

33 *Princeps non solum honorari debet, sed etiam adorari dicitur.*

34 *Principi obtemperandum est.*

35 *Pro rege orandum est, ubi etiam aliquid scribitur de excellentia principum.*

36 *An princeps solutus legibus obligetur ex contractu.*

37 *De excellentia regum Hispaniae, & quis illorum praecedere debeat.*

38 *De regis Anglorum excellentia, & aliorum regum ordine.*

39 *De excellentia Reginae, quae post regem, & a dextris sedere debet.*

40 *Mater regis, cunctis aliis praeferenda videtur.*

41 *Post regem & Reginam praefertur primogenitus.*

42 *Sicut primogenitus praefertur, ita filius eius.*

43 *Consuetudo sedendi quo ad principes, & nobiles iuxta regem attendi debet, & ibi, quod pares Franciae alios praecedunt.*

44 *An dignitas Archiducalis sit dignior Ducali.*

45 *Dux Burgundiae in coronatione regis, & in locis ubi principes congregantur, omnes alios praecedit.*

46 *Duces sunt praeferendi comitibus, & de ducibus, & comitibus Galliae, & ordine illorum.*

47 *An marchio praecedere debeat comitem.*

48 *Ille qui est marchio & comes praefertur marchioni tantum, vel comiti tantum.*

49 *Princeps vi expulsus à dominio per hostem, retinet dignitatem.*

50 *Comites Palatini, qui non habent territorium: habent dignitatem, & praecedunt alios non comites.*

51 *Comes habens dignitatem à iure, & non à principe, praecedit milites & barones.*

52 *Comes non recognoscens superiorem aequiparatur principi: si vero recognoscat superiorem, aequiparatur praesidi.*

53 *Comes est nomen dignitatis, quando profertur simpliciter, & nunquam debet ornamento carere.*

54 *De dignitate speciali principatus qualis sit.*

55 *De dignitate vicecomitatus, qualis sit.*

56 *Barones non habent potestatem principis, praecedunt tamen alios nobiles.*

SExtae partis argumenta, 38. considerationes complectentia.

1 *De ordine dignitatum & officiorum illustrium, & de tribus dignitatibus officiorum, administrantium, scilicet vacantium, et honorariorum.*

2 *Tres ordines etiam reperiuntur in aliis officiis ab illustribus.*

3 *Maior honor administrantibus, vacantibus & honorariis praesentibus, quàm absentibus debetur.*

4 *Inter vacantes, qui priori tempore vacaverint, praeferuntur.*

5 *Habens administrationem semper praefertur honorario.*

6 *De officiis circa personam principis existentibus, quae sunt in quadruplici differentia.*

7 *De officio magni magistri.*

8 *De officio praepositi sacri cubiculi.*

9 *De officio chartularij, qui stat in camera cubiculariorum. hoc est cambellanorum.*

10 *De officio magni scutiferi, qui dicitur comes sacri stabuli.*

11 *De officio protectorum, stipatorum, seu custodum corporis principis.*

12 *De officio medicorum existentium iuxta personam principis.*

13 *De officio Archiatri, seu ostiarij sacri palatij.*

14 *De pluribus comitibus sacri palatij, qui principem sequuntur, seu comitantur.*

15 *De comite horreorum.*

16 *De officio praefecti fabrorum.*

17 *De officiarijs financiarum, & primò de quatuor generalibus Franciae.*

18 *De thesaurarijs, & eorum origine, & dignitate.*

19 *De receptoribus generalibus.*

20 *De receptoribus particularibus.*

21 *De contrarotulatorum officijs.*

22 *Curiales in multis casibus ultra alios à iure honorantur et privilegiãtur.*

23 *Curialibus permittitur cultus ornatior & pretiosior non curialibus.*

24 *Illegitimus per oblationem curiae de eo factam legitimatur.*

25 *Curialium praedia absque certa solemnitate alienari non possunt.*

26 *Curiales nomen unciae pro legitima habere debent.*

27 *Curiales principi obsequentes, si fuerint ignobiles, nobilitantur.*

28 *Curiales & famulantes principi dignitatem habere dicuntur.*

Nobiles

47 *Nobiles laudantur ex pluribus.*
48 *Nobiles excusant a tallijs & collectis.*
49 *Nobiles diversarum regionum diverso modo laudari possunt, secundum diversos ritus eorum vivendi.*
50 *Unus est magis nobilis quam alius, & diversi sunt gradus nobilitatis.*

NOnae partis argumenta, 48. considerationes complectentia.

1 *Quis praecedere debeat, an doctor vel miles.*
2 *Plura militum genera reperiuntur.*
3 *Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius, nihil praeclarius armata militia.*
4 *De Militibus Christianae fidei qui dicuntur milites Ierosolimitani.*
5 *De alijs militibus qui Templarij dicebantur.*
6 *De militibus Alemaniae qui dicuntur milites deiparae Mariae virginis.*
7 *De militibus in Hispania, qui vocantur, sancti Iacobi de Spata.*
8 *De militibus Calatravensibus, qui sunt in Portugalia.*
9 *De militibus qui sunt in regno Castellae quos etiam instituit rex Aragoniae.*
10 *De militibus ordinis sancti Michaelis in Francia & aliorum ordinum.*
11 *De militibus armatae militiae, quibus danda est summa laus, si habeant necessaria ad militiam.*
12 *Duplex est militia armata, secularis, scilicet pedestris & equestris.*
13 *Inter milites equestres sunt multae dignitates.*
14 *Locumtenentes regij in aliquo exercitu omnibus sunt praeferendi.*
15 *De contentione duorum capitaneorum quis illorum esset dignior.*
16 *Admiralius seu Comes maris, post Conestabilem praefertur.*
17 *De laude & praecedentia quatuor Marescallorum.*
18 *De laude & honore Capitaneorum.*
19 *De 100 militibus nobilibus & 200 sagittarijs commissis pro custodia regis nostri.*
20 *De primipilarijs & praepositis laborum, qui fortè portant standardum.*
21 *De Marescallis hospitiorum, & epydimeticis, seu vulgò forregijs.*
22 *De castrensiarijs militibus.*
23 *De militibus praesentialibus.*
24 *De circitoribus militibus.*
25 *Gloria militibus est exhortanda.*
26 *Milites laudantur ex cingulo eis imposito per ducem exercitus.*
27 *Ex corpore bene disposito.*
28 *Ex formositate & pulchritudine.*
29 *Ex audacia & terribilitate.*
30 *Ex latitudine pectoris.*
31 *In sobrietate.*
32 *Ex paupertate.*
33 *In castitate.*
34 *Ex obedientia.*
35 *Ex scientia rei militaris.*
36 *Ex vigilantia.*
37 *Ex patientia.*
38 *In fortitudine.*
39 *Milites appetunt laudari, & prodest laus à duce prolata de eis.*
40 *Milites laudantur ex devotione.*
41 *Ex fidelitate.*
42 *Ex perseverantia.*
43 *Ex charitate.*
44 *Ex sapientia & consilio.*
45 *Ex felicitate.*
46 *Ex multis miles consequitur honorem in duello.*
47 *Milites armigeri excusantur à collectis.*
48 *Milites & pugiles laudantur ex vulnerum cicatricibus in praelio susceptis.*

DEcimae partis argumenta, 56 considerationes comprehendentia.

1 *Scientia est de numero honorabilium, & literati sunt honorandi.*
2 *Scientia laudatur, quia necessaria ratione perfectionis.*
3 *Item ratione illustrationis.*
4 *Item ratione appetitionis.*
5 *Item ratione fructificationis.*
6 *Item ratione utilitatis.*
7 *Scientia utilis est, quod probatur exemplis illorum qui ex ea habiti sunt in magno precio & honore, & multa acquisiverunt.*
8 *Scientia est honorabilis & gloriosa.*
9 *De septem artibus liberalibus quae sint, & quare liberales dicantur.*
10 *Inter literatos praeferuntur theologi.*
11 *Item ratione certioris veritatis.*
12 *Item ratione dignitatis materiae.*
13 *Item ratione potioris, nobilioris, & stabilioris finis.*
14 *Item ratione utilitatis.*
15 *Item ratione excellentioris doctoris.*
16 *Item ratione discipulatus perfectionis.*
17 *De excellentia iuris canonici ex novem rationibus.*
18 *An ius canonicum & ius civile scientiae dici debeant.*
19 *De excellentia iuris civilis ad omnes alias scientias ex origine.*
20 *Ex effectu.*
21 *Ex fine.*
22 *De excellentia iuris civilis, ex eo quod theologia eius patrocinio utitur.*
23 *Quomodo scientia theologalis participat cum scientia legali & canonica.*
24 *Doctores iuris civilis sunt multum honorandi.*
25 *De praecedentia iuristarũ & medicorũ.*
26 *Inter doctores eiusdem scientiae praeferuntur actu legentes.*
27 *Praefertur qui maiora stipẽdia habẽt.*
28 *Praeferuntur qui libros composuerunt.*
29 *Doctor antiquior praefertur iuniori.*
30 *Doctor excellens, licet iunior, antiquiori non docto praefertur.*
31 *Doctor creatus à maiori praefertur creato à minori.*
32 *Doctoratus in famosiori universitate praeferendus est, & de pluribus universitatibus.*
33 *Doctor habẽs plures gradus praefertur.*
34 *Praefertur qui primò licentiatus, & postea doctor illi qui secundò licentiatus, & primò doctor effectus est.*
35 *Data paritate tẽporis et gradus inter doctores praeferũtur divites & nobiles.*
36 *Doctores in assumptione doctoratus honorantur pluribus insignijs.*
37 *Doctor non tenetur semper uti doctoralibus insignijs.*
38 *Usurpans insignia sibi non debita, amplius illis uti non debet.*
39 *Insignia doctoratus praescribi possunt.*
40 *Iudex tenetur doctores ad se venientes invitare ad sedendum.*
41 *Doctores consiliarij principis nuncupantur.*
42 *De excellentia philosophi ad medicum & oratorem.*
43 *De excellentia medici ad philosophum & oratorem.*
44 *De excellentia oratoris ad medicum & philosophum.*
45 *De laude poetarum.*
46 *De laude historicorum.*
47 *De laude grammaticorum.*
48 *De laude dialecticorum.*
49 *De laude scientiarum mathematicarum & arithmeticae.*
50 *De laude geometriae.*
51 *De laude musices.*
52 *De laude astronomiae seu astrologiae.*

VNdecimae partis argumẽta, 53 considerationes complectentia.

1 *Cura administratorum civitatum qualis esse debeat.*
2 *Tres sunt status seu ordines hominum, quorum plebei sunt infimi, & ex his sunt novem modi.*
3 *Mecanicae artis septem sunt species, seu septem sunt artes mecanicae.*
4 *Masculi in omni arte, & statu praeferendi sunt foeminis.*
5 *Defensores civitatum praeferuntur caeteris civibus non habentibus maiorem dignitatem, aut maius officium.*
6 *Magistratus municipales praeferuntur caeteris municipibus.*
7 *Qui praesunt cognitioni vici, seu villae, vel castri, praeferuntur caeteris.*
8 *Post tales praeferendi sunt satrapae hoc est sapientes.*
9 *Non solum sapientes, sed etiam quandoque imbecilles laudantur.*
10 *Uxorati praeferuntur non uxoratis.*
11 *Sicut cives praeferuntur habentibus tãtum incolatum, ita & Burgenses.*
12 *Habens liberos praefertur non habenti.*
13 *Inter duos aequales qui est in suo territorio est maior altero.*
14 *Civis civitatis supremae praefertur primario mediocris civitatis.*
15 *Legitimi plebei praeferuntur bastardis etiam ex nobili genere ortis.*
16 *Inter plebeios ubi nulla est dignitas patres sunt praeferendi filijs.*
17 *Inter plebeios aequalis status senes praeferendi sunt iuvenibus.*
18 *Inter plebeios praeferuntur habentes aliquam scientiam, maximè legalem & artem medicinae.*
19 *Inter plebeios praeferuntur notarij & tabelliones.*
20 *Inter plebeios praeferuntur virtuosi.*

Index Argumentorum, Finis.

PRIMA HVIVS OPERIS PARS,

QVÆ TERMINOS DECLARAT ET DIFFINIT,

aliasq́ doctrinas ad præsentis materiæ cognitionem necessarias demonstrat,

OCTOGINTA CONSIDERATIONES CONTINET.

RIMA consideratio est de honore, cum scdm B.Th. 2.2.q.103. Honor testificationem quandam importat de excellentia alicuius. Vnde homines qui volunt honorari, testimonium suæ excellentię quęrunt: & hoc est aut coram Deo, aut coram hominibus. Et hoc casu vltimo testimonium non pôt aliquis ferre, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborum, vel factorum, vel rerum, de quibus singulariter in suis locis dicemus. Et ex his dicit Anton. Floren. in sua sum. in 4. parte. tit. 5. c. 10. §. j. ꝙ honor consistit in signis exterioribus. Et secundū Phi losf. 4. Ethic. Honor est maximum bonorum exteriorum. Et secundum eundem 1. Ethic. honor est exhibitio reuerentię in testimonium virtutis: vt ibi dicit Ant. Flor. facit tex. in l. si honore. ff. de mune. & hono. all. per Barb. in add. ad Bal. in c. j. de feudis datis minimis valuas. in vsib. feud. Sed est error in illa apostilla, quia voluit all. l. honor. q̃ ĩ alleg. Arist. lib. 1. Rhet. Honor est benefactiuæ gratiæ inditiū. vel etiam est cuiuslibet virtutis præmiū, secundum eundem. 8. Ethic. & secundū Th. 2.2.q. 128. art. 4. & quol. 131. & Luc. de Pēna in l. j. C. de veteranis. li. 12. vbi dicit etiā, ꝙ honor est administratio reip. cū dignitatis gradu, siue cū sumptu, siue sine sumptu. l. honor. ff. de mun. & ho. in prin. No. Io. de Plapost gl. j. in l. sicut. C. eo. li. to. & ibi dicit tex. in d. l. honor. ꝙ honor municipalis est reip. administratio cum dignitatis gradu, sicut cū sumptu, siue sine erogatione contingens. Vel etiā honor est ꝓpriè reuerētia & dignitas, q̃ quauis ex eā exhibetur. Vñ Virg. *Haud equidem me tali dignor honore.* Et ideo dr̃ dignitas, vt dicit Cic. lib. 1. ad Cęs. iun. Tn cum ea q̃ es è senatu summo cū honore consecutus. facit. l. decurionatus. ff. de vac. mun. Et honor administratio magistratus dr̃. vnde consulatus & p̄tura honores dicūtur, & ius honorarium ius p̄toris, vt l. curiales q honorariam. C. de decu. lib. 10. & in auc. vt ordinarię p̄fecturę. per totum. coll. v. & Ouid. lib. 1. Fast. *Verbaq́ honoratus libera prętor habet.* Qñq; etiam dr̃ pulchritudo. Virg. *Frigidus & syluis Aquilo decussit honorem.* Et alibi idē. *Et lętos oculis afflarat honores.* Aliqñ pro premio. Vnde idē Virg. *Ipsis precipuè ductoribus addit honores.* Et sic aliqñ pro donatione vel remuneratione, vt habet in l. si mandauero. in prin. ff. mādati. Et qñq; exponitur honor, i. salarium. l. j. §. proinde. ff. de va. & extraor. cog. & inde dr̃ honorarium eadē. l. j. §. j. in honorariis. & in l. j. si mēsor falsum modū dix. & in l. ꝓperandum. §. in honorariis. C. de iud. Qñq; ponitur pro sepultura, vt Virg. *Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes.* Aliqñ pro obseruātia, & cultu, vt apud eundē Virg. *Semper honore meo semper celebrabere donis.* Aliqñ ꝓ pudicitia, vt ibid. *Et rapti Ganimedis honores.* Aliqñ pro amore, vt apud Ouid. *Per si quis amatę tāgit honos animū.* Et ex hoc descendunt honorariū, honoraria, honorus, honora, honorū, honoro, honoras, honorific⁹, honorifico, honorificētia, honorabile, & honestus: de quibus p Calepinum in suo dictiō. in verbo, honor & honos, q̃ cum non sint ad ꝓpositum nostrū seu materiæ nostræ, ad ibi dicta me remitto. Et vt dicit Ant. Flor. vbi s̃. Reuerentia est idē qd honor, sed ex vna parte est principium motiuū ad honorādum, inquātum. s. aliquis ex reuerentia quā habet ad aliquem, honorat. Ex alia verò parte est finis honoris, inquātum. s. quis ad hoc honoratur, vt in reuerentia ab aliis habeat. Propriè tñ honor est in se ab aliis, & est quędā ꝑstatio alicuius pręeminētię ĩ aliqua exhibitione illi q honorat. Et vt dicit Aug. lip. 5. de ciui. Dei. Honorē non debet sequi virtus, sed virtutem honor. Et istud bonū honoris & glorię multum appetitur. Vnde Aug. de ciuit. Dei, allegans Cicero. in 1. offi. Honos alit artes, omnesq́; incenduntur ad studia gloria. De quo Floren. in sua sum. parte. 1. tit. 7. c. 3. §. j. in medio. ibi, bonum honoris. & statim dicam amplius.

SEcunda consideratio. Honor cunctis rebus p̄ferendus est. l. Iulianus. vbi no. ff. si quis omiss. cā test. quā ad hoc all. do. meus Ias. in l. reprehendēda. vbi illud idē no. C. de inst. in iij. no. Barb. in cōsi. 47. col. xix. in j. vol. & dicit Bal. in c. j. de ho. & vi. cler. ꝙ honor non pôt nummario pretio ęstimari. & idem Bal. in c. ex tenore. ĩ ij. col. de app. Vnde qd plus est, honor affert vtilitatē. l. si longius. in fi. ff. de iudi. Et vbicunq; est qō honoris, dr̃ esse ardua cā, per tex. in rōne sui, in l. si inimicitiæ, in fi. ff. de his quib. vt indig. Intantum ꝙ ꝓ tuitione & defensione honoris est permissum duellū de iure, prout tenet Bal. in c. j. circa prin. v. col. de pace tenenda. in vsib. feu. Vnde dicit tex. in l. miles. §. socer. ff. de adult. verecūdum esse honorem suum inultum relinquere. Et dixi in cōmen. nostris super consuet. ducatus Burgundiæ, in tit. des iustices. §. v. in gl. fil n'a grace. nu. 165. Et dicit tex. in c. nolo. 12. q. ꝙ is crudelis est, qui famā suam negligit. Et adeò honor & honestas p̄tio habēdi sunt, vt pari passu cum vita ambulet. l. iusta. ff. de manumis. vin. Faciunt q̃ dicit idē D. meus Ias. in repet.

repet.l.admonẽdi.in 95.col.verſ.tertiò ex prædicta cõclusione.ff.de iureiu.vbi ſatis amplè cõmẽdatur ſama,ex qua quis conſequitur honorem.Inde eſt ꝙ id qđ non poteſt fieri non ſeruato honore,fieri non poteſt. text.in l.in eadem cauſa.ff.ex quib.cau.ma. Notat plenè Petr⁹ Geraldi ĩ ſuis ſingular.ſingu.82. Et de honoris cõmẽdatione vide per Bonũ de Curtili in ſuo tract.nobilitatis. in 2.par.nu.42.vſq; ad nu.48. Dicit tñ Fel.in rub.de ma.& obe.ꝙ non dꝫ pati præiudicium in redditibus,cui alius præfertur,ꝑ c.cũ olim. extra de cõſue.& dicit Barb.in cõſ.29. in xj.col.in j.vol.ꝙ intereſſe huiuſmodi eſt minus oĩ alio intereſſe.Et etiam apud Deũ non gradus elegantior,ſed vitæ melioris actio approbatur.23.q.4. c.ſicut excellentiam,circa medi.& 40.diſt.c.non loca.quia non in ſublimitate graduũ,ſed in amplitudine charitatis acquiritur regnũ Dei. extra de tẽp. ord.c.ad aures.Et nõ qui maior eſt,ſanctior eſt, ſed qui ſanctior eſt,maior eſt.xl.diſt.c.multi. Alberi.de Roſa.in l.nemo.C.de officio magiſtri milit.& Lucas de Pẽ.in l.j.C.de ꝓpoſitis ſacri cubiculi. lib.12.

Quicquid ſit teneas, ꝙ intereſſe honoris eſt maius oĩ alio intereſſe.Nã vt dicit Cic.de amici.Vbi.n. iſtũ inuenies qui honorẽ amici anteponat ſuo? & vt ait Ariſt.lib. Oeconomicorũ. Multò grauius fert aliquis ſi honore ſuo priuetur,q̃ ſi bona ſua ei auferãtur. & huiuſmodi honores terreni plus cupiunt, q̃ cœleſtes, extra de renũ.c.niſi.§.pro graui Luc.de Pẽna in l.filios.C.de decuri.lib.10. Imo vt dicit idẽ Luc.de Pẽna ĩ l.fi.C.de loc.præd.ciui.in 8.& 9.col. lib.11.ꝙ honor publicus publico cõmodo præferẽdus eſt.Imo ẽt pro honore iudicij,ſeu eorũ quæ agũturĩ iudicio,iniquitas toleratꝛ:& ſic ꝓ honore principis põt tolerari iniquitas,ꝓut ibi dicit idẽ Lucas.

Et pro honore ſuſtinẽdo,ẽt agẽdũ eſt actione iniuriarũ,vt dicit Bal.in l.obſeruare.§.anteq̃.ff.de off. procõſ.Et dixi amplè in cõmẽtariis noſtris ſuper cõſuetu.ducatus Burgũdiæ.in ti.de ſeu.§.iiij.in gl.j.in verſ.aduerte ad illud. cũ ſeq.& in tit.des enfans de pluſieurs lictz.§.iiij.in gl.j.ver.qui dicantur.Imo vt dictũ eſt, põt reſiſti armata manu. Imo ẽt aliũ occidere, prout ꝓ deſenſione corporis: vt tenet Petrus Geraldi in ſuis ſingularibus ſingul.33.quem vide. Aduerte ꝙ ẽt nõ adminiſtrãs honorẽ cui debeꝫ,puniẽd⁹ eſt,vt ſunt tex.ad literã ĩ l.ſing.& ĩ l.ſciãt.C.de offi.diuer.iu.vide ĩ ꝓxima parte,ĩ cõſideratione.37.

TErtia conſideratio. Virtutis vberrimũ alimẽtũ eſt honor,vt ait Valerius lib.2.de inſtitutis antiquis.& facit tex.in §.cũq; ue. & §.fi.in proœ.inſtit. ideò dicit Ariſt.honorẽ eſſe reuerẽtiã & dignitatis collationẽ,quæ datur in teſtimoniũ virtutis.& dicit Ariſt.8.Ethic.ꝙ honor eſt præmium virtutis. & in 4.Ethic.dicit, ꝙ virtuti perfectæ non fiet vtiq; dignus honor. Lucas de Pẽna in l.per ſingulas.C.de decur.lib.10.Præmia autem honoris ponit Plutarchus in ſua Politica. & Textor in ſua officina. in c. præmia virtutis & doctrinæ.f.114.de quib⁹ alibi dicã. duo tñ elemẽta virtutũ eſſe reor, honoris ſpẽ & pœnæ metũ. Illa quippe ad honeſta ſtudia alacriores reddit, hic deprauatos imper⁹ hebeſcere cogit, tardioresq; facit ad ea quæ à rationis libra viſuntur ſemota.Hinc ad terrorẽ increſcẽtis audaciæ pœnarũ genera,octo legib⁹ ſanciri M.Tullius ſcribit. dãnũ, vincula, verbera, talionẽ,ignominiã,exiliũ, mortẽ, ſeruitutẽ.Et vide ĩ iſta par.ĩ 5.& 64.cõſideratione.

Differunt tñ honor & reuerẽtia, cũ reuerẽtia ex vna parte ſit principium motiuum ad honorandũ, inquantum,ſ.aliquis ex reuerẽtia quã habet ad aliquem,eum honorat. Ex alia verò parte eſt finis honoris in quantũ,ſ.quis ad hoc honoratꝛ, vt in reuerẽtia ab aliis habeatꝛ.Honor ergo,vt dictũ eſt,& exhibitio reuerẽtiæ in teſtimoniũ virtutis, ſm Philoſophũ.2.Ethic.reuereri eſt actus timoris. ita dicit Anto.Florẽ.in 4.parte ſuæ ſummæ.tit.v.§.j.dixi ante in prima conſideratione.& dicturus ſum infra amplè de reuerẽtia in hac parte,in 71.conſideratione.

Et etiam differt honor à laude,quia honor eſt ꝑ ſe & in ſe, ſed laus ordinatur ad aliud. Ideo honor eſt excellẽtior laude vt dicit S.Th.in expoſitione ſuper Pſalteriũ.pſal.40.col.7.& ĩ expoſitione eius ſuper libros de aĩa.Et 2.2.q.103.1.diſt.ſupra nu.3.& 3.di.q.1.art.2.& vt dicit idẽ Tho.2.2.quolib.j.Sed honor eſt teſtimonium excellentiæ quæ eſt in hoĩe, ſed maximè ſm virtutẽ, ideò ſm virtutẽ & dignit. dãtur honores, nec indignis debẽt dari, cũ vt dicat Ariſt.4.Eth.Prauus honore nõ eſt dignus,& cõuerſus in tyrãn.tẽdet ad noxã.c.licet.45.d.Lucas de Pẽ. ĩ d.l.ꝑ ſingulas in fi.C.de decur.lib.10. & ĩ l.j.C.de veteranis.li.12. & ĩ l.ij.in iiij.col.C.de dign.li.12.

QVarta conſideratio.Cũ honorem conferre principis ſit.l.iij.C.de conſulibus & non ſpargẽdis.li.12.ideo honorandus eſt quẽ princeps honorat.tex.in l.reſtituendæ in fi.C.de aduoc.diuer.iud. facit tex.in l.j.ff.de albo ſcribẽdo.ibi,noĩa ante ſcribi oportet qui dignitatẽ principis iudicio ſunt cõſecuti,hinc dicit gl.in c.q aũt.ĩ verbo dignus.17.q.3. ꝙ quẽ princeps iudicat dignũ,nos iudicabimus. alle.c.r.94.di.& ff.de re iu.l.qđã.facit tex.ĩ l.j.§.bis cunabulis.ibi, credidit eũ princeps.ff.de off.ꝓſec.ꝓro.

Sic ẽt dicitur, quẽ Papa approbat, nemo improbare poteſt.c.hæc eſt fides.24.q.1.& ibi notat gl.& c.vina.35.q.9.in ver.nolite. nam nullus debet eſſe tantæ ſuperbiæ faſtigio tumidus,vt regalem ſenſum contemnat.l.ſi imperialis.C.de legib.& ſacrilegij inſtar eſt, diuinis ſuper quibuſdã adminiſtrationibus vel dignitatibus promulgandis obuiare beneficiis,vt eſt tex.in l.ſacrilegij inſtar.C.de diuerſ.reſcriptis.l.lege repetita.C.de eroga.milit.annonæ.li.12. & in l.fi.C.de priuilegiis eorũ qui in ſacro palatio militant.& l.j.C.vt dignitatũ ordo ſeruetꝛ.& d.l.imperator in l.j.C.de domeſticis & proteſt.lib.12.ꝙ pœna ſacrilegij eſt,ſi his honorificẽtia nõ deſeratur, qua contingere nr̃am purpurã digni ſunt æſtimati. ita dicit & tenet Barth.Veroñ.in ſuo tract.de imp. eligen.in verbo, pro imperatore,in ij.col.

QVinta cõſideratio.Ad honorẽ peruenitur multis aliis de cauſis.Primò deuenitur ad honorẽ ex virtute: qm̃ vt dicit Ariſt.8.Ethic. Honor eſt præmium virtutis.& 3.Ethic.dicit.Virtuti perfectæ non ſit condignus honor.& 4.Ethic.dicit, ſm veri-

tatem

tatem solus virtuosus est honorandus. vnde vt ait Aug. de ciui. Dei. antiquitus Romani colebãt virtutem & honorẽ pro diis. vnde duo tẽpla cõstruxerũt sic sita: ꝙ nullus intrare poterat tẽplũ honoris, nisi prius pertrãsisset tẽplũ virtutis. Ad signãdũ, ꝙ nullus honoraretur, nisi meruisset honorẽ aliqua virtute. dicã infra de huiusmodi virtute in hac parte, in 62. consid. Et sicut ẽt recitat Textor in sua officina. c. de Deis. Veteres Honorẽ in numero Deorũ ascripserũt, & eidẽ tẽplũ dicauerũt, authore Plinio.

Secundò quis honorat᷑ pp imaginẽ Dei, ſm quã creatus est. sic oẽs hoies honorãdi sunt, & qbuscũq; reb⁹ digniores sunt: ideo homo dignitatẽ primam inter cæteras creaturas obtinet. l. iustissimè. in prin. iuncta glo. in verbo, dignitatem. ff. de ædil. edic. & eius gratia omnia inuenta sunt. l. in pecudum. ff. de vsur. vnde etiam 1. Pet. 2. Omnes honorate. & de hoc honore dicam in secunda parte, per totum.

Tertio quis honorandus est propter diuinam maiestatem & æternam gloriam, vt est Deus & sancti eius. & de his dicam infra in tertia parte.

Quartò qs est honorãdus pp eius dignitatem, vt sunt principes plan, & habẽtes officia & dignitates à principe. & de his dicã ĩ 4. 5. 6. & 7. partib⁹ huius libri: vbi ponã de principib⁹, p̃latis & aliis officiis ecclesi. & tpalib⁹, & dr. 1. Pet. 2. Regẽ honorificate.

Quintò honorandi sunt seniores propter antiquitatem, vt habetur Leuitici 19. Coram cano capite consurge. & honora personam eius. de quo infra dicam in 11. parte, in 17. consideratione.

Sextò honorandi sunt aliqui propter ministeriũ quod habent, vt sunt sacerdotes & religiosi, quia ministri Christi sunt. de quibus infra dicam in 4. parte in pri. 2. 3. 4. 5. & 6. considerationibus.

Septimò honorandus est quis pp maiorem locũ quem habet in ciuitate, & plus potest prodesse cõitati quàm alius de quo infra dicã in 11. par. in 5. cõsideratione. Et ponitur in sermone discipuli 28. vbi ponit causas quare quis sit honorandus.

Octauò vt dicitur ibi, quis honorandus est pp participationem diuinę dignitatis, qm̃ vt dicit, sic honorãdi sunt parẽtes qui representãt Dei honorẽ & dignitatẽ eius qui est pater oĩum, & à quo sunt oĩa. vnde vt dicit parẽtes sunt honorãdi, vt habetur Exo. 28. Honora patrẽ & matrẽ, vt sis lõgæuus sup terrã. de quibus infra dicã in 11. parte. 16. consid.

Sexta cõsi. Scdm Ant. Flor. ĩ sua summ. 4. par. ti. v. c. 11. §. ij. diuersa gña p̃sonarũ in scriptura sacra mãdant᷑ honorari. Primò. n. (vt dicit) rectores. Eccle. 2. In medio frãtrũ rector eorũ ĩ honore, & multò magis p̃lati eccl'ię q̃ seculares p̃sonę. 1. ad Ti. 5. Qui bñ p̃sunt p̃sbyteri, duplici honore sunt digni, ar. ad hoc 96. di. c. duo sunt. Maximè q ĩ ver. laborãt, vt dicit Petr. Abb. Clun. ĩ 1. lib. epi. vbi dicit, ꝙ est honor q tm̃ creatori debet᷑, & honor q creaturę impẽdit᷑, & quẽ sibi inuicẽ rõnabilis creatura exhibere debet.

Secundò vt dicit, sunt honorãdi deuoti viri, hoc fit propter inhabitantem spiritum sanctum, sicut capsella propter reliquias. Et propter hoc Thobias fuit honoratus à rege Salmanasar.

Tertiò honorãdi sunt sacerdotes. Eccl. 7. Honorifica sacerdotes. 6. q. 1. c. sacerdotes. Exemplo B. Martini præferentis sacerdotem Imperatori. reliqui ẽt ministri sunt honorãdi ſm gradum ordinis. 93. di. dixi ante. & dicam infra in quarta parte.

Quartò vt dicit, honorãdi sunt medici. Eccl. 33. Honora medicum. & si corporum, vt dicit, multò magis animarum, cum confessores dicãtur medici aĩarum. c. cum infirmitas. extra de pœn. & remiss.

Quintò honorãdi sunt dono sapiẽtiæ prædĩti. Sapiẽ. 8. propter hanc, s. sapientiam, habebo honorem apud seniores. Propter hoc Ioseph à Pharaone, Daniel à Nabuchodonosor honorati fuere. dic infra in x. parte. vbi amplè de viris literatis & sapiẽtib.

Sextò missi à superioribus ad aliqua officia excercẽda vt oratores & legati, & vicarij principum. ad Phil. 2. Eũ cũ oĩ honore habetote, & loquit᷑ de Epafrodito misso ab eo ad eos: qd quõ fit, vide Bar. Cepolã in tractãuo de imper. militũ eligẽdo. in verbo, ꝓ imperatote. iij. & iiij. col. & dicam ĩ in vij. par. in x. consid. vbi loquar de locũtenẽtibus regiis. Vnde qa missi à Nabuchod. reuersi sunt sine honore, turbatus est contra illos de Ierlẽm, vt habet᷑ Iud. c. 1. & vt habetur Paralip. 36. quia illi subsãnabãt nũcios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebãtq; ꝓphetis, ideo ascendit furor Domini in eos.

Septimò honorãdi sunt religiosi. Aug. in regula. Honorate Deum in vobis inuicẽ, cuius tẽpla facti estis. Templũ materiale honorat᷑: quasi Deo dicatũ, quãtò magis rõnale dicatũ Deo p votũ religionis. & dixi ĩ in cõsideratiõne p̃cedẽti. ibi, sextò honorãdi.

Octauò vt dicit honorandi sunt senes, vt ẽt dixi ante in p̃cedẽti cõsideratione. vers. v. honorãdi sunt seniores. & habetur Ecclesi. 14. Honora personam senis. Similiter & priores in ordine, sicut antiquitus primogeniti, sicut Iacob à Pharaone.

Nonò oẽs vniuersalr̃ inuicẽ. Ro. 12. Honora inuicẽ p̃uenientes, qm̃ vt ait Arist. 6. Topic. Oẽs honorẽ appetunt. & 1. Pet. 2. scribitur. Omnes honorate.

Decimò tu adde, ꝙ etiã medici sunt honorãdi, vt habetur Eccl. 38. Honora medicũ, cũ pp necessitatem creauerit eum Dñs. dicam infra in 10. parte, vbi describam de scientia medicinæ.

Vndecimò honorãd⁹ est De⁹. Prou. 3. & psal. 28. 1. Reg. 2. imo habetur 1. ad Tim. 1. Soli Deo honor & gloria. & Deut. 6. Dñm Deũ tuũ adorabis, & illi soli seruies. Et, honora Dñm de tua substantia. & gloriã meã alteri nõ dabo. Eccl. 7. honora Deũ ex tota aĩa tua. & dicturus sum ĩ amplè in 3. parte ĩ 1. 2. & 3. consid. & in vltima parte. in prima conside.

Duodecimo honorandus est maritus ab vxore. Ester j. vxores deferãt maritis suis honorẽ, qa maior dignitas est ĩ sexu virili. l. j. ff. de senat. Inde vxor Philonis Philosophi ĩ cętu matronarũ interrogata, cur coronã aureã sicut cęterę nõ ferret, rñdit: ꝙ vxor satis habet ornamenti, viri virtutem & honorem.

Decimotertiò, seruus debet honorare dñm suũ, Malachiæ 2. dicam etiam infra in 11. parte.

Decimoquartò, Honor debetur operantibus bonum. ad Romanos 2.

Item, honora pīem tuum, & matrē tuā. Exo. 20. Deu. 6. Mat. 15. & Mar. 7. Eccl. 7. Honora patrē tuū, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. De quo Antonius ī d. sua summ. ī 4. par. tit. 5. c. 9. & Bernar. de Bustis ī j. par. sui Rosarij, ser. 20. in ista. L. de quo ī ī xj. part. in 16. cōsid. & ī in præcedenti consid. in fi.

Septima cōsid. Subditi tenent̄ pstare seruitiū, honorē & reuerentiā dño. l. j. C. de offi. pfec. vigilū: l. potiores. C. de offi. recto. prouin. Bal. ī l. cū plutes. C. de cōd. insti. dixi i cōmētariis nr̄is sup cōsuet. ducatus Burgūd. ī tit. des fiedz. §. Le vassal. ī gl. j. quasi p totū. Quib⁹ aūt causis hoīes subiiciant̄ aliis ponit Lucas de Pē. ī l. vnica. C. de magistris scriniorū. li. 12.

Octaua consid. Honor debet̄ oibus plātis & superiorihus rōne excellētię. Cultus aūt cōsistēs in obsequio obediētiæ & bñficij rōne gubernationis ēt debet̄ plātis ex debito legali. Aliis aūt in dignitatib⁹ cōstitutis ex debito morali, vt amplè declarat S. Th. 2. 2. q. c. 2. 1. dist. ī scdm nu. & vt ibi dicit 2. dist. ī tertiū nu. Honor debet̄ cōstitutis in dignitatibus rōne excellentiæ, timor aūt rōne potestatis, obedientia verò & tributū rōne gubernationis. Et ille honor qui debetur ratione excellentiæ est diuersus fm diuersitatē excellentię. idem S. Tho. 2. 2. q. 81. 4. dist. per tot. & idē alio mō prosequitur quōqs honorat̄: qd dicit fieri quadrupliciter, s. pp virtutē propriā vt virtuosi: vel pp virtutē alterius, s. Dei. vel comitis: vt superioris: vel pp signum virtutis, vt senes: vel pp participationē diuinæ bonitatis, vt dñi & parentis. ita dicit. 2. 2. q. 63. 3. dist. per totum.

Et tñ conditione inferiores debēt pręstare honorem superioribus, vt si superiores id quod debent nō impendūt inferiorib⁹, inferiores eis debitā obedientiā non impendāt. frustra. n. exigit debitū, q qd debet nō impēdit, ar. c. esto. 95. di. 2. 2. q. 5. c. de forma. ita dicit de Turrecremata ī c. cū beatus. 45. di.

Nona consideratio. Honores sunt æqualiter distribuendi. l. & cū. §. pręses. ff. de mun. & hon. & ēt gradatim sunt conferenda. l. vt gradatim. ff. de mun. & hon. & nō maiorē honorem, nisi prius minorem susceperit gerere pōt. l. honor. §. gerendorū. ff. de mn. & ho. Per gradus. n. est ad ordines ascendendū. c. sicut. 48. di. casum. n. appetit qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta q̄rit ascensum. non aūt descendendū est. l. nulli. C. de numerariis. vbi Lucas de Pen. li. 12. In singulis aūt gradibus ordinū & honoribus conferendis intersticia sunt seruāda. c. in singulis. 77. dist. & c. seq. & in C. de munerib⁹ nō cōtinuādis. lib. 10. Et genus humanū quidem cōsistere non posset, nisi quidā maiores, quidā minores existerent. c. ad hoc. 89. di. sicut etiā ī angelis. d. c. ad hoc. & notat̄ ī c. de Cōstātinopolitana. 22. dist. in fi. & gradus diuersi & status in ecclesia conseruāt ecclesiæ vnitatem. d. c. ad hoc. & hoc plenè tractat Ambr. in 3. de offi. c. 4. fine tñ suffragatione tpis, aut merito laboris ad mundi honores indignū est perueniri. c. miramur. ante fi. 61. di.

Decima consideratio. Diuersis & variis modis honorandi sunt hoīes. Primus modus est diligenter pręstare auditum loquentibus, vnde Sapientię 8. dr̄. Loquente me respiciāt. Secūdus est loqui reuerenter. Eccl. 5. Honor est in sermone sensati. Tertius est assurgere venienti. Leuit. 19. Coram cano capite consurge. Vnde iudices debent aduocatos in consistorio & adiutorio recipere, & reuerentiā cū salutatione deferre. & sedendi locū tribuere. l. fi. C. de offi. diuer. iud. Et obsequiū est in assurgendo, vt notat̄ in l. si non sortem. §. libertus. in gl. magna. ff. de cond. ind. & in l. etiā. ij. C. de obseq. patro. prestā. Vnde refert Aul. Gellius noct. Atticarū li. 6. c. 9. q Cn. Flauius Annij filius dr̄ ad collegiū venisse, visere ægrotū, & in cōclaue postq̄ introiuit, adolescentes ibi cōplures nobiles sedebāt: ij cōtemnentes eū (fortè quia patre libertino natus, aut qa scriba fuisset) assurgere nemo ei voluit. Cn. Flauius Annij filius ędilis id arrisit. Sellā curulem iussit ibi afferri: eā in lumine apposuit, ne quis illorū exire posset. vtiq; ij omnes inuiti viderent sese in sella curuli sedentem. Et imperator Antonius Augustus cognomento Pius à pfectis ptorio salutatus paululū eis assurgit, vt in l. j. C. de sen. pas. & reges epis assurgere debent. c. solitę. de ma. & obe. vbi est tex. Quartus est decenter assurgere sedenti. Esa. 6. Vidi Dñm sedentem, & postea seraphin stabant &c. Quintus comitari incedentem. 2. Reg. 15. Vniuersi serui ei⁹ ambulabāt iuxta eum, s. Dauid imitantes eū cū fugeret de Ierlem à facie Absalonis. Virg. *Ipse vno graditur comitatus Achate*. & ibi: magna comitāte cateruа. Idem est in his de qb⁹ Cic. in Cat. ait. Hæc enim ipsa honorabilia q̄ videnẗ leuia atq; cōia salutaria appeti, decedi, assurgi, deduci, reduci, consuli. Item in lib. de Oratore. Cūq; maior natu & consularis Sergiū Galba affectaret̄. Et Gellius lib. 2. c. 14. Scriptū est in antiquitatibus, vt à cōuiuio seniores à minorib⁹ domū reducebat̄, eūq; morem Romanos accepisse à Lacedęmoniis traditū est, qui Licurgi legib⁹ vterent̄. Sextus insignis humiliationis, vt inclinationib⁹ & huiusmodi. Eccl. 3. Ab hoīb⁹ honorat̄, s. Deus. Septimus in exhibitione seruitiorū, vt lotio pedū & manuū, & huiusmodi. Eccl. 3. Qui timet Dēu honorat parētes. Hæc allegatio ad istud propositū non videt̄ aliquid facere, quicquid dicat Ant. Flor. sed melius dictū est hic ante in 6. consid. Sed mos lauādi pedes tā inter sacerdotes, q̄ laicos fluxit ab instituto Christi, vt hr̄ Io. 13. de quo Polido. de inuentoribus rerū. lib. 4. c. 10. Octauus in rerū honorabiliū collatione, vt honorabilius ferculū, & huiusmodi. vnde Nu. 24. dicit Balach Balaā. Decreuerā te honorare, s. muneribus, sed & Deus priuauit te honore. Nonus in proprię magnificentię depositione, vt depositio caputij & huiusmodi. Apoc. 4. Cū darent illa quatuor aīalia sedenti super thronū, & vigintiquatuor seniores deponebāt coronas &c. Magistratib⁹ verò & aliis potentiorib⁹ caput aperimus, tanq̄ oīa nr̄a illis parere debent, ait Plutar. Hinc haud dubiè nobis mos est, & orare nudo capite, & superiores reuereri. Qd de oratione dr̄ hr̄ 1. ad Cor. 11. Oīs vir orās velato capite detur pat caput suū, licet secus de muliere, vt ibi. Decim⁹ est in alterius ppositione, in descendendo, ī sedendo, in

do, in loquēdo: de quibus singulis statim amplius dicam. Et hos decem modos honorādi ponit Anto. Floren. in sua sum. in quarta par. tit. v, §. ij. in fi.

Vndecima cōsid. Alij modi honorandi aliquē ponunt p doct. nostros p diuersa signa, quib⁹ cognosci pōt ꝙ honor adhibet. & aliqua ponit Feli. in rub. de ma. & obe. vbi primò dicit, ꝙ inter alia signa honoris est, ꝙ quis sedeat. Qm̄ qui sedet dr̄ magis honorari, q̄ stās. Bal. in l. quoties. C. vbi senatores vel clariss. p illum tex. in ver. sedendi quoq; i alia parte. vbi vir in dignitate cōstitutus litigās corā iudice nō debet stare, sed sedere paulò inferius. & arguit Bal. ad epm̄ accusatum qui nō debet stare corā iudice, sed sedere: qd tn̄ vr̄ esse intelligendū, dum eorū cā non agitat, aliàs secus, fm gl. ibi, in d. verbo, sedendi, & etiā qui recūbit, maior est q̄ qui ministrat. Luc. 22. Secundò dr̄ maior & honorat qui sedet à dextris. Bal. in l. decernimus. in iij. not. C. de sacros. eccl. gl. in c. q̄ periculosum. 7. q. 1. Facit ad hoc illud quod dr̄ in euang. Vnum à dextris, & aliū à sinistris. & est tex. in c. solitæ. in versi. hoc aūt si prudenter. ibi, in sinistra parte sedere. de maio. & obe. dicit. n. Bar. in suo trac. de insigniis & armis. in iiij. col. qd dextera pars est pricipiū motus. & ī ista parte, in 38 consider. in 88 concl. Et plenè declarat Iac. Bonaudi in glo. suis ad Io. de terra rubea, i lib. suo de vinea eccsīæ. art. 1. primi trac. in 4. concl. in verbo, à dextris. Quid aūt dicatur à dextris, vel à sinistris, dicit Barth. Veroñ. in suo trac. de imperat. eligendo. in verb. ratione dignitatis, ꝙ istud intelligendū est maximè, qn̄ insignia, literæ, vel figuræ in clypeis, coopertoriis, vestibus, parietibus, vel vitriis, vel in loco ad similitudinem cæli pingūtur: & in aliis ēt casibus, vt hr̄ plenè p Bar. in d. suo tract. de armis. & in tract. de insula. 13. col. cū seq. q. vlt. & pen. ante primam figuram, vbi oīno est vidēdū. & ponit Barth. Veroñ. in loco hic ante alleg. Exemplum de Venetis, qui malè ponunt in sigillis leonē in parte dextra, & ducē in parte sinistra, habēdo respectū ad cōtrariū. Qm̄ vt dicit, imago impressa dr̄ esse in latere dextro, quæ nos respiciendo est respectu lateris sinistri nostri, sicuti si quis faciem suam ad meam conuertat, latus eius dextrū est respectu mei sinistrum, fm Barth. in d. suo tract. Idem si imaginem nostram in speculo inspiciamus. Eadem autem in sigillis celata ab altera parte reperiretur, quoniam eius terga non faciem inspicimus.

De primogenito, quomodo sedet ad dexteram, dicā infra in quinta parte, in 41. consideratione.

Duodecima consideratio est. Quis dr̄ magis honorari: qui sedet prope dn̄m, & tāto maior, dignior dr̄, & altior. gl. notab. i §. aliā. in verbo, altiori. insti. de bo. poss. & ibi per Porcū, & Ang. & per Io. de Imo. in l. qui soluendo. la 2. ij. ff. de hęr. inst. Bal. i l. obseruare. §. anteq̄ verò. iuxta fi. ff. de offi. procōsulis & leg. Et ideo vt dicit Veroñ. i loco supra all. Adā & Petrus magis honorātur, ex quo sunt proximiores virgini. & de hoc honore sedēdi iuxta principem habetur. 2. Esdræ. 3. c. & vide Io. de terra rubea in loco allegato in præcedenti consideratione.

Decimatertia consid. Dicitur honorari quis, ex quo est in medio duorū vel plurīū: qm̄ vt ait Salustius in Iugurthino. Apud Numidas locus dignior erat in medio. & ideo vt dicit Veroñ. in loco ṡall. dux Venetiarum stat in medio sex consiliariorum. quod intellige, qn̄ oēs fiunt æquales aliquali qualitate: sed si non esset aliqua æqualitas, semper maior debet esse in eminētiori & altiori loco. Sicut videmus ꝙ cū æqualis pater, æqualis filius, æqualis spiritusanctus: ideo pr̄ stat i medio, filius ad dexterā pr̄is, & Spiritus sanctus ad sinistrā, vt dicam in 3. par. i 1. 2. & 3. consi. Facit, qa mediocritas in electione loci maximè pbat: qm̄ i cōninio boni maliq; posita est. Et Cic. lib. 1. offi. eadē rō est habēda vestit⁹, i quo sicut i plerisq; reb⁹ mediocritas optima est.

Decimaquarta consid. Dr̄ honorari qui sedet in principio, siue in capite & altiori loco: quod probat, quia à dignioribꝰ est inchoandū, vt est tex. cū gl. in §. ħ. insti. de iure nat. gen. & ci. vnde Virg. i buco. A Ioue principiū musę. facit ad hoc illud: In capite libri scriptum est de me. & ad hoc videtur tex. in l. ij. §. Seruius aūt Sulpitius. ff. de orig. iu. vbi sic dicit: Seruius aūt Sulpitius cū in causis orandis primū locū, aut certè post M. Tulliū obtineret. & tex. in c. quia tua. 50. dist. ibi, à capite incipiente. Et ita p hęc tenet idē Veroñ. in loco hic ante alle. facit qd scribit de Saule. li. 1. Reg. 9. c. sic: Assumēs itaq; Samuel Saulē, & puerū eius, introduxit eos i tricliniū, & dedit eis locū i capite eorū q fuerāt inuitati.

Decimaquinta consi. Magis dr̄ qs honorari, qui parieti magis est ꝓximus, vt probatur in tex. cum glo. in d. §. aliam. & probatur in c. epos. 17. di. vbi dr̄, ꝙ eps in ecclesia, in cōsessu pr̄sbyterorū sublimior sedeat: qa locus ille dr̄ dignior. Ita videmus seruari in tribunalib⁹, vbi ius redditur, & in locis vbi nuptiæ celebrant. Ita ēt tenet idē Veroñ. in loco prædicto. Ex quo ēt dicit, ꝙ incedendo ille qui est iuxta parietē, dr̄ esse in digniori & nobiliori loco: quod cōiter obseruamus, nisi tres essent personæ simul, vt dictū est: quia tūc esse in medio est magis honorabile, si tn̄ oēs tres sint eiusdē qualitatis, ne dicatur ꝙ vltimus sit inferior aliorū vnus ꝑcedere debet, iuxta illud vulgare apud oēs: Et si tres incedāt, vnus ꝑcedere debet. Veneti tn̄ seruāt, ꝙ esse à latere dextro, est honorabilius, vt dicit Veroñ. vbi s̄.

Decimasexta consid. Qui sedet immediatè post epm̄, & subscribit primo loco, dr̄ esse in eminētiori loco. Fel. in rub. de ma. & obe. Car. i cōs. 32. dicam ī in 4. par. Et qui primus est post principē. 2. Esdræ. 3. c. Itē q primò deābulat dr̄ magis honorari, cū qui comitant dicant honorē facere illi quē comitantur, vt dixi ante in consid. ꝑced. & faciūt q̄ dicūt Io. de Imo. & Ang. in l. qui soluēdo. ff. de hęr. inst. & facit tex. in c. sedes Apl̄ica. in ver. mitiores & viliores. extra de rescrip. & q ꝑcedit, maior est illo q subseqt. tex. i l. j. in fi. C. de ppo. sacri cubic. li. 12. Et anteire qs dr̄ ineūdo, loquēdo, sedes prior, locus cōpletior: decernēdi loquendiq; facultas antiquior & vetustior. l. j. & ibi gl. in ver. anteire. C. de cōsulib⁹. Melior tex. i l. ij. C. de pfec. pto. sine verbis & c. li. 12.

Decimaseptima cõsid. Qui prius noīatus dr̃ honorari, prout dicit Bal. in auté. hoc amplius. in vlt. col. C. de fideicõ. & probatur in c. si quis iusto impedimento. ibi, is qui primò. de ele. lib. 6. & in l. seruus cõis ita. & qd ibi no. Bar. ff. de stip. seru. & faciunt quæ dicit d. meus Ias. in l. j. in prin. in v. col. ff. de verb. obl. vbi dicit, ꝙ denoīatio debet fieri à digniori, quod ibi cõprobat ꝑ multa. Facit, q̃a in concionando maiores ꝑponi debent, & in oibus facit tex. in auté. de defens. ciuit. §. vlt. dũ inquit, quia & maximorũ, & mediocriũ, & paruulorũ nobis cura est. & ibi gl. ĩ verbo, maximorum. coll. 4. & ꝙ ordo scripturę vel noiationis titulũ cõferat plationis, scribit Guil. benedict. in tepe. c. Rayn. in verbo, testm̃. 2. nu. 28. extra de testamentis. Cõsului in casu emergẽti ĩ noiatione filiorũ primi grad⁹ & ſcdi in cõsilio meo incipiẽte: Le cas est tel, en pays de droit escrit.

Decimaoctaua consi. Honor est illi qui primò offert, & ideo primogenitus primò ante fratres offerre debet, vt dicit Martinus de Cazaris in trac. de primogenitura, ex quo dicit Io. Sanxo. ĩ suo cõmẽtario cõsuetu. Turon. in tit. de succ. feu. art. 3. ꝙ secundogenitus in oblationib⁹ & processionib⁹ cedere debet primogenito. & ita dicit se semel r̃ndisse cuidam nobili Pictauensi. Et facit quo ad nos in hac nostra patria ducatus Burgundiæ, vbi nõ est dabilis primogenitura, taliter quod oẽs filij æqualiter succedunt. Si tñ fiat diuisio alicuius h̃ditatis, in qua quilibet habeat suã partem h̃ditariã in tãta iurisdictione quãta alter habet, si sint ambo, aut oẽs eiusdẽ parochiæ: est tñ deferẽdũ ꝑ alios minores & minores annis primogenito in oblationib⁹, & processionib⁹, & aliis actib⁹, ĩ q̃b⁹ põt adhiberi honor, ita ꝙ et vxor primogeniti ꝓcedere debet aliã, & in oblationibus & processionib⁹, in dãda & osculãda pace in deambulationibus, in cõuiniis, & pluribus aliis actibus: ſm quod ẽt videre poteris ex dictis Io. Fabri in d. §. aliam. instit. de bonorum possessio.

Decimanona consideratio est. Maximũ signũ est honoris in eo qui primã vocẽ habet, & debet primò loq. Eccl. 32. Loquere maior natu, decet. n. te &c. Et dicit Præposi. in c. epos. 17. dist. col. ij. ꝙ dignior est, primo votũ dare debet, facit qd̃ dicit Bal. ĩ c. j. in ti. de cõtrouer. feu. apud pares termi. & Lu. Ro. in sing. suo 81. vbi dicit, ꝙ licet de iure ĩ cõsiliis dãdis senior primò loqui debeat, ꝓ tex. i d. c. j. & Bal. ibi, in j. col. & facit tex. ĩ l. fi. C. de tyro. li. 12. & in l. ij. C. de primice. & in l. ij. C. de ꝓfec. ꝓto. c. li. 12. tñ iste vsus apud do. de Rota nõ seruat̃, q̃a q̃ta te minores in consiliis dãdis primò loquunt̃. Et dignior dr̃ interdũ ꝑ antiquitatẽ, puta si primò fuit adeptus dignitatem, iuxta no. ꝑ Inn. in c. tua: extra de ma. & obe. & ꝑ Bar. in l. j. ff. de albo scrib. & sic in capitulis, collegiis, seu vniuersitatib⁹ dignior ſp est ꝑferendus, vt antiquior canonicus facit cõgregare capl̃m. Aliq̃n dr̃ dignior qui clariorib⁹ fulget virtutib⁹. tex. est ĩ aut. de monachis. §. pe. col. j. Et sic q̃n vna res est cõis inter plures, & non potest stare nisi penes vnũ, vt sunt tabulæ testamenti seu aliud instrumentũ, dignior est cõcedenda, vel apud seniorem deponẽda, vt l. fi. ff. de fid. inst. Et sic frater maior natu debet h̃re & custodire claues castri. Item testibus deponentib⁹ in pari numero, dignioribus est credendum. l. ob carmen. §. j. ff. de testi. Et de materia dicam infra, in 2. parte in 29 consideratione. de doctoribus qui primò vocem & opinionem dare debeant an seniores an iuniores.

Vigesima cõsid. Honor est illi cui reuerẽtia exhibet̃, vt ꝑbat̃ ĩ l. potioris. C. de offi. re. ꝓuin. & ĩ c. statuimus. & ibi gl. & doc. de ma. & obe. & ꝑ gl. ĩ l. j. §. si vicin⁹. & ibi doc. ff. de aqua plu. ar. de qua dixi s̃. Nã reuerentiã debet minor maiori ĩpendere. gl. fi. in l. nihil oĩno. C. de pal. sac. lar. li. 12. & inferiores iudices superiorib. reuerentiã tribuere debẽt. vt est tex. in d. l. potioris. & in l. fi. C. de of. ꝑf. vrb. & minores maiorib. debent honorem. l. ij. & fi. C. de of. diu. iud. dixi ĩ ista parte, in 71 cõsid. incip. reuerentia est honor. ĩ fi. cũ seq. maximè salutãdo. lac. Rebuffi in l. ij. C. de ꝓx. sac. scrin. lib. 12. de quo. j.

Vigesimaprima cõsid. Nõ solũ semp & indeterminatè honor ab inferiorib⁹ debet̃ superioribus, sed etiã q̃nq; superiores honorare debent inferiores. l. potioris. §. j. C. de offi. rect. ꝓuin. q̃m vt ait Hiero. de quo habet̃ in c. esto subiectus. 95. d. Epi honorent clericos quasi cler. vt ipsis epis à clericis, quasi epi honor deferat̃. Subiũgitq; scitum est illud oratoris Dñi. Cur ego, inquit, te habeã in principẽ cũ tu me non habeas, vt senatorẽ. de quo glo. circa initiũ, in c. frustra. de reg. iu. ĩ 6. Cui & oino sile est, & nescio an idem sit, quod Hiero. fortè memoria lapsus noibus mutatis scripserit, illud L. Crassi senatoris ad L. Philippũ consulem. Non es mihi Philippe consul, quia nec tibi senator sum, ꝙ à Valer. maximo traditũ est. lib. 6. c. 8. & Quintil. li. 8. oratoriarũ institutionum. ti. de ornatu. ad. fi. & lib. 11. ti. 1. Et ante eos Tullius lib. 3. de Oratore. Quib. & sile est illud Platonis ad Dionysiũ Siracusanũ. Si n̄ra tibi placet, nos quoq; honorare debes. Nũc aũt tanq̃ ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te & te honorabo. Non honoratus aũt, cõquiescã. Ad quod optimè facit tex. in c. cũ beatus. circa initiũ, 45. dist. ibi, ne dũ incautè subdita percutiat mẽbra: ipsa quoq; debitã sibi subditorũ reuerentiã subtrahat. Ex quo notat̃ ꝙ si plątus non seruat reuerentiã subdito, nec subditus tenet̃ ei seruare. etiã tex. in c. signasti in fi. de ele. ĩ c. ad decorẽ. de insti. & qd not. gl. in verbo, me. in d. c. esto ꝑ tex. illũ ibi. Frustra petit debitũ, q qd debet nõ impẽdit. & facit dictũ Plutarchi in lib. de ꝓceptis nuptial. ꝙ senes honorabat Plato, vt iuuenes venerarent̃, vt & illi erga ipsos verecũdiã cõseruarẽt: vbi. n. in iuuenes pudorẽ senes abiiciũt, nulla ĩ eos verecũdia iuuenib⁹ residet, ait Plato. Facit gl. ĩ c. si ducturi, 32. q. 6. vbi ẽt ait tex. & quales volumus vxores n̄ras inuenire, & ipsæ nos inueniãt: & si intactã q̃rimus, intacti simus. de quo amplè ꝑ Tiraquellũ in suis legib⁹ cõnubialib⁹. ĩ lege 13. Et aduerte ĩ hoc, ꝙ gl. siue seu cõmẽtarij ponũtur ante tex. & ibi scribit materiã; si amari volum⁹ & cupimus ab vxorib⁹, eas quoq; vicissim amem⁹: qd multis rõnib⁹ cõprobat. Et facit tex. ĩ l. si nõ fuerit,

rit.ff.de inreiu.p quę no.gl.& doc.ibi, q si nõ facio qd debeo: si tñ nõ facis qd debes, nõ obtines. Et p illā tex. dicit Bal.i c.j.in verbo, vel nõ.in ti. qualr do. ꝓpriet.feudi prinet. q q nõ facit qd debet, nõ recipit qd oportet. qd & ipse Bal. dicit in l.post legatū. ff.de his quib.vt indig.& vt voluerũt Inn.& Io. An. Car.& Panor.in c.suā.de pœnis. q cũ aliquis tenet aliquid dare aut facere ad hoc vt aliquid cõseqnat, nõ põt illud petere, nisi totũ dederit aut fecerit.all. Panor.tex.i l.Meuius. & in l.cui fundus.ff.de cõd. & dem.facit ẽt tex.in anct.dos data.C.de don.ante nup.vbi not.Bal. q differt facere qd debet, nõ põt petere qd ei debet.& in l.in testõ.ita erat scriptum. ff.de cõd.& dem.quę ad hoc ꝓpositũ facit singularẽ Bal.in d.c.j.qualr do. ꝓpr.feudi prinet, & tex.in l.quæro.§.inter.ff.loca.p quę dicit Bal.in c.j.§.vlt. in fi.in ti.de forma fidel.in vsi.feu. q qui fidem nõ pstat, eā sperare nõ debet. Faciunt tex.in d.c.frustra sibi fidē qs postulat ab eo seruari, cui fidem à se pstitā seruare recusat.& ibi gl.& doct.de reg.iu.i 6. Faciunt ẽt dicta Panor.in cõs.6 r.inci.vr primò.col.2. lib.2.& Roma.consl.204.incip.pro discutienda veritate.col.2.vers.2.idē probat.& cõs.417.inci.in casu propositę cõsultationis. & Barba.cõs.306.inci. sapienter scripsit ꝓpheta. col.12.ver.præterea. & col.15.& seq.in 2.vol.& cõs.73. inci.oia q̃ factis. col.11.& seq.eo.vol.Corn.cõs.343.incip.in cā vertẽte.col.2.ver.his tñ nõ obstãtib⁹.i j.vol. Ant.Corset.in repe.c.grandi.charta.7.versi.nota ibi fidelitatē.de supp.neg.pla.& ita aliàs dixi in facto con tingenti. Et facit.qa maior & superior ẽt index minorem benignè & sine iniuria audire debet: cũ possit vnius forsan & deterioris sñia, & multos & maiores in aliqua parte superare. tex.in l.j.§.sed neque. C.de vete.iur.enucle.& qñq; reuelatur minori, qd maior nescit c.ad audiẽtiam iuncta gl.j.circa fi.de consuetudine vide infra ista parte, in 26.consid.

VIgesimasecunda consi. Honor cõsistit in melioribus & delicatioribus cibis cõferendis. Quia inferiori non sunt tales cibi cõferendi, quales sunt superiori. Qm̃ alimenta debentur fm qualitatē pso narũ.gl.in verb.vict⁹.i n c.eps.10.q.3. Ex quo dicit Floria.in l.sed & siqd.§.mãcipiorũ.ff.de vsufruc. q alimenta sunt pstãda fm ordinē dignitatũ. Faciunt q̃ dicit Alex.consl.70.in 4.vol. Mai ora.n.& delicatiora debent domicellis, & maiora m onachis q̃ cõuersis. facit tex.i l.seruis vrbanis in prin.iũcta gl.in vers.cibariis.ff.de le.iij.vbi dr q rustici non debent vti pullis, vel aliis delicatis cibariis, sed caseo, cepe, fabis, & lardo: etiam grosso pane & non albo, vt ibi dicit gl.in verbo ex libellis.

VIgesimatertia cõsi. In vestib⁹ pciosiorib⁹ adhibet honor, vt hr p Florianũ in d.§.mancipiorũ. Hinc dicit Spe.ti.de aduocato.§.sequitur videndũ de vestib⁹.col.mihi 2. q aduocati indui debẽt ꝓ grauitate & máiestate officij sui. Ideo dicit gl.in l.j. C.nulli licere in frenis.lib.11. q chlamys militem, purpura regẽ, stola sacerdotẽ, toga aduocatũ, cucul la monachũ demõstrat. qd dictũ refert Bal.i c.cãm. extra de proba. Faciunt q̃ dicit Barba.in c.cum oẽt. nu.49.cum quatuor seq.extra de cõsti.vbi ẽt plura de victualib⁹ refert.& dicā ĩ in 7.pat.in 44.consid. vbi dr. q aduocati honestiorib⁹ vestimentis induti, sunt pferendi. Et facit ẽt dictum Senecæ ad vxorem Neronis. Indue te charissima vxor delicatè, non propter te, sed pp honorem imperij. de quo dicto meminit Spe.vbi s̃.alle. tex.in c.1.21.q.1.& in c.2. de cust.euchar.subiungens q vestis debet esse conueniens statui, ordini, & officio. pro quo facit text. in arg.in l.id vestimẽtũ.ff.de pecul. Et facit.2.Esdr. c.3.vbi apparet q vestiri purpura est honor.

VIgesimaquarta consi. Honor fit in legati pstatione. l.amicissimos.i prin.& ibi Bar.ff.de excu.tut. hinc est q dr, quē nõ honoro, in pstatione legati, s.aut in institutione, non onero. de quo plenè per Gui.Benedicti in sua repe.c.Raynutius.in verbo si absq, liberis moreretur. in materia substitutionis fidei commissariæ, nu.25.extra de testam.

VIgesimaquinta cõsi. In hæredis institutione fit honor: qm̃ maximus est honor filio succedere pri titulo & iure, seu noie institutionis, tanq̃ sit hæres.ob qd dicit tex.in l.j.i fi.C.de his q sibi in testa. ascri. q pr filium instituendo, & hrdē scribendo, dr fungi duplici officio, qd tẽdit in honorẽ & fauorẽ filij.de quo in d.repe.c.Raynutius.in verb.in eodẽ testõ relinquẽs.1.nu.31.32.& 33.de test.in antiq.

VIgesimasexta consid. Quis dr honorari in salutatione: qm̃ ex quo q̃s salutat, honorat, vt dicit Iacob.Rebuffi in l.in sacris.C.de ꝓximis sacrorũ scrin.li.12.vbi ẽt dicit, q salutando vr fieri reuerẽtia, p l.fi.C.de offi.diuer.iud.& p l.peculiũ.C.de proximis sacr.scrin. Ideo vt dicit Spe.in ti.de aduocato.§.v.iudex est reuerenter salutandus: imo p salutationē vr esse remissa iniuria.c.cum Adrianus. 63.dist.c.ois qui.24.q.1.& ex non salutatione psumit quis inimicus, vt tenet gl.fi.in d.c.cum Adrianus.& al.c.cum super.de off.dele.& dicit dñs me⁹ Iason in l.apertissimi.col.ij.C.de iudiciis.

Videtur tñ q maior ẽt porrigit salutem minori, vt pater filio: vt in c.j.in prin.de feud.cogni.vt ẽt videmus in literis regiis, rex dirigẽdo literas suas exequendas, etiam nuncio seu seruiẽti porrigit salutẽ. sic dicẽdo: Franciscus Dei gfa Francorũ rex tali & c. salutem. Vnde Traianus Imperator (vt Eutropius scribit) psæpe amicos salutationis gfa visitanit. Quippe ipse oibus in oia se æqualem exhibuit. Cuius p sæpe tale erat dictũ. Talē priuatis Impe.esse oportere, quales priuatos sibi optat hre. Itē, Antoni⁹ Imperator cognomẽto Pius, tñ detulit senatui, quãtum sibi priuatus ab alio principe deferri optauit: vt ait Iul.Capitoln⁹ i eius vita, maximè iurisperitis. Nam ipse à pfectis ptorio tũc amicis & principalib⁹ officiorũ & vtriusq; ordinis viris salutatus, eis aliquãtulũ assurgit, vt est tex.in l.j.C.de sent.pass.dixi s̃ in 21.consi. Et qñ Papa scribit inferiori, puta epis aut regibus, quomodo debeat eos salutare ponit Ioannes de Monthòlono in suo prompt.iuris, in ver.salutare.articulo, salutare Priscum & Aquilam.

Itẽ etiã per pari.l.Publia.§.Titius.& l.Quintus Cecilius.ff.depositi. Etiã inferior superiori mãdat salutem,

salutem, excepto principe: qa ab inferiorib⁹ nō salutať, exceptis qbusdā qbus in priuilegiū cōceditur, de qb⁹ in l.ij.C.de pxi.sacr.scriniorū.li.12.& ī l.j. C.de silētiariis. eo.lib.& post salutem daťpotestas osculādi, excepto Papa & Imp.q osculanť in pede. l.j.C.de domest.& protect.dicā ī in 33.cōsi.4.par. Vnde fluxit mos deosculandi pedes Papæ ant Imperatoris, & osculo salutandi: vide Polid.de inuento. rerū.lib.4.c.10.vbi ēt dicit, ꝙ cęteri psules dextram manū auersam adeuntibus osculandā porrigunt, & viri dextram dextræ iungere solent salutationis cā.

Aduerte tñ, ꝙ inferiores iudices scribendo iudicibus superioribus, vt dñs de parlamento, non debent se in subscriptionib⁹ suis noiare fratres. tex.est in l.singuli.C.de offi.diuersorum iudicum.

Vigesimaseptima cōsi. Maioritas cōsistit in prorogatiua ordinis. Nā psb. maior est diacono. c.legim⁹ in fi.93.dist.& c.statuim⁹.extra de ma.& obe.

Vigesima octaua consideratio. Maioritas ēt cōsistit in prærogatiua consecrationis. vnde eps est maior presbytero, ideo magis honorandus est. c.olim.& c.eps in ecclesia.95.distin.& c.manus.de consec.dist.5.& c.perlectis. vers.ad epm.25.dist.

Vigesimanona consideratio. Maioritas hř in prorogatiua administrationis: vnde Archidiaconus maior est archipresbytero, & ei obedire debet. d.c.perlectis. ver.archiptesbyter verò.25.dist.

Et cum ad præcedentia deueniatur ratione maioritatis, pp quam quis laudatur, honoratur, & reueretur, videat plene in quibus consistit hęc maioritas, per Fel.in rub.de ma.& obe.per Alberic.ī suo dictionario.in verbo, maior & maioritas. de quib⁹ suis locis dicet: ideo circa ea aliter hic non insisto.

Trigesima cōside. Etiam maioritas consistit ī pęminentia in eo qui recūbit, nō in eo qui ministrat. Luc.22.quod tñ Christus noluit esse inter suos discipulos, inter quos ministrabat. Lucæ eodē loco. & Mat.20.vbi inter illos ordinauit, ꝙ maior esset minister. Et inter istos recūbentes digniores sunt qui in primo scāno honoris recūbūt: & cōiter videmus in scāno quod est versus ignem, vel à latere dextro, ita quòd dignior est secundus illius scanni quàm primus alterius, vt alibi dicam.

Trigesimaprima consideratio est. Honor ēt debetur & deferť illi q est maximæ auctoritatis, seu qui cōsequitur laudem & honorem ex autoritate. facit tex.in c.dudum ad audienriā.circa medi. ibi, inuenimus ꝙ pro pposito sanctorum apłorum autoritas faciebat. extra de ele.& in l.Quintus.§.Pōponius.ibi, ad autoritatem scribentis. & ibi, sed ad autoritatē defuncti cōseruandā id pertinebit.ff.de annuis leg.& in l.iij.§.j.vers.quæ argumēta. ibi, ałs dignitas & autoritas cōfirmat rei de qua quæritur fidem.ff.de testib.& in l.ij.§.post hos Q. Mutius. ibi, ex qb⁹ Gallum maximæ autoritatis. & in §.post hunc.in prin.& in §.primus diuus Augustus. ibi, vt maior iuris autoritas haberetur. & ibi, sed plurimū in ciuitate autoritatis habuit.& ibi, sed Proculi autoritas maior fuit.ff.de orig.iur.& ī l.pe.§.Papinianus.ibi, & huiusmodi sniæ subtilissimum testem adducit Saluium Iulianum, summæ autoritatis hoīem.C.de cond.ind.& hoc modo assumiť autoritas hoc casu pro quadā reputatione siue æstimatione, vt pbaťin l.cognitionum.§.j.& ibi gl.in ver bo æstimatio.ff.de var.& extraor.cog. Sicut dicim⁹, ꝙ hi maioris autoritatis sunt qui habenť ptātē seu dignitatem.l.j.ff.de albo scrib.& d.l. Quintus.§.j. cum sīb. Et hæc autoritas siue æstimatio (quā vulgo repůtationē appellamus) multis modis acqriť, de quib⁹ suis locis dicetur, & de his scribit aliqua Barth.Cepola in suo tract.de Imper.eligendo.ī ver. autoritatis.vbi multum cōmendat autoritatē, & autore Iosepho, ordo ī Romanorum militia hic erat, vt milites ad cēturiones, illi ad tribunos (quos Græci chiliarchos vocant, hoc est, qui mille pręerāt hominibus) mane conuenirent salutatum: & sic ordo dignitatum & autoritatum obseruabatur.

Trigesimasecunda consi. Consistit ēt honor in cōmendatione noui psidis puinciæ, in suo nouo & ineundo aduentu ingredientis aliquā celebrē ciuitatē, vel puincię caput: vt est tex.ī l.si ī aliquā celebrē ciuitatē, vel puincię caput aduenerit pati, deberet se cōmendare, laudesq; suas cum grauitate audire, cum id puinciales honori suo sibi uindicēt ff.offi.pcōs.& leg. & istud cōiter obseruať in Italia ī aduentu noui ptātis: & apud nos nō solū ī aduentu noui regis, sed & gubern.noui alicuius psiæ, & nonorū balliuorū in suis puin. vide q̄ dixi ī ista parte ī 47.cōsid.incip.ex quo ex laude. & dicit Bal.ī cōs.418.in j.par.ꝙ honor est qn̄ in iucunda visitatione dñi fiunt ei honorāriæ, sicut sunt xenia, caritiæ, seu blāditię, q̄ fiunt p ipso vitādo vel misso ab eo, & siřia. & ad istā honorificentiam ptinent oēs operæ obsequiales & reuerentiales. qđ vť esse cōtra id qđ dicit consi.suo 335.in j.parte: vbi dicit, quod honoris nomine continetur id quod est sine onere.

Trigesimatertia consid.est. In eo qđ quis rōne maioritatis meruit laudem & honorem de bonis opationib.seu bñficiis in repub.exhibitis & impensis, collaudādus est publicis vocib. ne p silentiū bonū qđ fecit videať incognitū, vt est tex.& doc. ī l. vnica.C.de q̄sto.& magi.of.li.12. Et ī hoc delectať princeps, cū audit officiales suos collaudari à subditis de bono regimine officij: & hoc casu admittit voces ppłi exclamātis, viuat talis, q̄ ī offō se bñ gessit, sicut faciūt Romani de Papa, vt dicūt gl.& Io.de Platea ī d.l.vnica.C.de q̄storib⁹. Et licet voces ppłi collaudādo sint admittendę.d.l.vnica.& l.iustissimus C.de off.rect.puin.& §.renouam⁹.ī auten.vt ordinarię pfecturę.coll.v.faciunt q̄ dicta sunt ī ista par. ī 47.cōsi.incip.ex quo ex laude. Nō tñ ī eligendo vel puniēdo.l.si cōstat.ff.de app.l.decurionū.C.de pę. c.ij.de ele.& ī c.de ī lřis.de excef.pla.& plenè declarat G.Bñdicti ī sua repe.c.Rayn.in ver.mortuo itaq; testatore.1.nume.191.& 192.vsq; ad numerū 197. dixi supra in 32.consideratione.

Trigesimaquarta consideratio est. Honor etiā in adeundo principem & alios iudices reuerenter salutando consistit, vt dicit Ioānes de Platea in rubric.C.de præpositis sacri cubiculi.lib.12.

Trigesi-

TRigesimaquinta consideratio est. Honor consistit & habetur in præmium virtutis ex erectione statuæ in publicũ. Cũ olim multi fuerint honorati ex erectione statuarũ, inter quos enumerat Textor Niuernensis in sua officina xlix. q fuerũt honorati ex erectione statuarũ. Et intm cõsistit honor in statua alicuius, q si ipsa statua rũpatur, datur actio iniuriarum. l. si statua. & ibi doctores. ff. de iniuriis.

Qui statuas meruerint teste Textore Neuirnensi, sunt sequentes,

Sesostris	I	*Nerua Imperator*	XXVI
Aristogiton	II	*Archias*	XXVII
Armodius	III	*Claudianus*	XXVIII
Astylus	IIII	*Iunius rusticus*	XXIX
Autolycus	V	*Virgilius*	XXX
M. Porcius Cato	VI	*Berosus*	XXXI
T. Corruncanus	VII	*Antonius musa*	XXXII
Demetrius Phalereus	VIII	*Tanaquil.*	XXXIII
Eunomius	IX	*Pausanias*	XXXIIII
Fauorinus	X	*Phryne*	XXXV
Verrius Flaccus	XI	*Claudius Imperator*	XXXVI
Isocrates	XII	*Epicurus*	XXXVII
M. Claudius Marcellus	XIII	*Iosephus*	XXXVIII
Mutius Scæuola	XIIII	*Minutius augurinus*	XXXIX
Ptolomæus Philopator	XV	*Trebius*	XL
Oppianus	XVI	*L. Actius*	XLI
Horatius Cocles	XVII	*Numa*	XLII
Demosthenes	XVIII	*Seruius*	XLIII
Conon	XIX	*Gorgias Leontinus*	XLIIII
Euagoras	XX	*Plato*	XLV
Mercurius	XXI	*Chelia*	XLVI
Polydamas	XXII	*Porsena*	XLVII
Cylon	XXIII	*Phocion*	XLVIII
Octauius orator	XXIIII	*Lucullus.*	XLIX
Vestritius	XXV		

Mulieres etiã olim fortè habuerũt statuas, cum Hyppiades statuæ mulierum equestres vocabãtur, cuiusmodi fuisse videnť Amazonũ, q mortaliũ primæ equũ scãdere ausæ sunt, si Lysiæ oratori crediť.

Qui autẽ fuerint qui primò statuas inuenerint, ponit Polidorus de inuẽtoribus rerũ, lib. 2. c. 23. & ibi ponit quomodo aliàs fuerunt prohibitæ. Et de vsu imaginũ, quõ & in quibus olim vtebatur imaginibus, & qui poterant, scribit Budæus in suis annotationibus, in l. fi. ff. de orig. iur. dicam statim, ex quo dixit q hodie loco imaginum posteriora tpa vtuntur armis. Hodie apud nos loco istarũ statuarũ in inferioribus à principibus, fiunt monumẽta, seu sepulchra eleuata: alij faciunt ea extra & supra terram eleuari ex altitudine triũ pedũ vel circa, & supra magnũ & latũ lapidem, vel marmorem poni: nonnunquã in medio chori ecclesię, vt sunt patroni & fundatores ecclesiarũ, puta principes, duces, barones, & huiusmodi. Reges autem nostri faciũt sibi erigere statuas, & ex more cuique regi post ei⁹ mortẽ erigitur statua in palatio Parisiensi: & fit talis q per eã demonstratur qualis fuerit regiminis: qm̃ si fuerit bonus, prudens, & verus rex, sic q suo tpe iustitiã administrauerit, habet manus eleuatas & in altũ tendentes: si verò male, aut vnicã vel ambas habet depressas & bassè tendentes: & per hæc denotatur quòd fuit malus administrator iustitiæ: quod timens Ludouicus XI. ne in statua eius post mortẽ fieret hæc depressio manuũ vel manus, eius vita durãte fecit fieri suã statuã, & sunt nu. 62. vsq; ad Franciscũ primũ qui hodie regnat: & quilibet illorũ habet suũ epithaphiũ, per quod ostendiť quot annis vixerit seu regnauerit. & licet ad me nullo modo deuenerint, tñ alia hic ex chronicis & Francorum gestis calculando illorum tẽpora descripsi.

De Regibus Franciæ Carmen.

Aspice quo Franci regnarunt tempore reges,
Quis prior & regum Gallica sceptra tulit.
Pharamondus.
Primo Pharamondus decimo si iunxeris vnum
Occupat, & Saliquæ legis origo fuit.
Clodio.
Clodio succedit, pacis seruator honestæ,
Quatuor incolumi corpore lustra videns.
Meroueus.
Meroueus sequitur, toto qui iustior orbe,
Tradiderat decies annua iura pater.
Childericus.
Sex quater imperium Childricus possidet annis,
Cum coco subito carpitur ense necis.
Cloduens.
Et Cloduens fidei seruator, & æqui,
Gallica terdenis messibus arua tenet.
Childebertus.
Iamq; quater decies nonus superadditur annus,
Childeberte tuum cum decus orbe cadit.
Clotarius.
Quinque suo decades Clotarius addidit anno,
Attamen immensum contegit vrna caput.
Childricus.
Childricus decimo decies tres porrigit annos,
Dicitur & probitas multa fuisse viro.
Gontranus.
Hunc celeri sequitur Gõtranus tramite princeps,
Bisterna imperium seruat olympiade.
Childebertus. II.
Posterior dictus Childbertus præsidet annis
Bisseptem, dura sed iacet alter humo.
Theodobertus.
Mox Theodobertus decimo cum iungeret annos
Septem, tunc versa forte relictus abit.
Theodoricus.
Vix vim addideras cum tu Theodorice tandem
Imperij celsa protinus arce cadis.
Clotarius.
Vndeciesq; quater positis Clotarius armis,
Insignis populo libera iura dedit.
Dagobertus.
Tum Dionysiæ Dagobertus conditor ædis,
Bisseptem æstates tradidit imperio.
Clodoueus.
Clodouee tibi decimo coniungere sextum
Non datur in fatum tendere nemo potest.
Clotarius.
Cum tibi fallaci vultu fortuna minatur
Clotari, quartus respuit annus opes.
Childericus.

Childericus.

Et tandem decimus septem vix iungitur annus,
Childrici nocuo cum perit ense decus.

Theodoricus.

Atque noue decimo Theodoricus iũxerat annos,
Aethereum celeri cum pede carpit iter.

Clodoueus.

At Clodoueus sola trieteride regnans,
Saucius incertæ cuspide mortis abest.

Childebertus.

Bis decies rutilans Phœbus compleuerat orbes,
Cum Childeberti Gallica sceptra ruunt.

Dagobertus.

Vnica cum soboles Dagobertus regna ministrat,
Sed sua sub quarto lilia sole cadunt.

Clotarius.

Insignis totidem Clotarius induit annos,
Cuius in extincto nomine fama volet.

Childericus.

Vix adit imperium Childricus, fata repente
Vertuntur, lapsu labitur ille graui.

Theodoricus.

Non puduit molli Theodorice viuere lustro,
Sed vetito tandem victus amore cadis.

Carolus Martellus.

Iam Martellus adest, belli cui firma potestas,
Imperium quinta linquit olympiade.

Pipinus Paruus.

Quinque ter atq; tribus Gallis Pipinus habetur,
Maxima cui paruo corpore virtus erat.

Carolus Magnus.

Maior hic imperio dominatur Carolus omni,
Per binas hyemes lustraq; iure nouem.

Ludouicus Pius.

Bis denisq; pius Ludouicus quinque peractis
Imperat, & mortis vulnere pulsus obit.

Carolus Caluus.

Carolus octauum terdenis præbuit annum.
Hausta sed innocuo toxica corde nocent.

Ludouicus Balbus.

At Balbus binis Ludouicus præfuit annis,
Gallica non modico robore sceptra tenens.

Ludouicus III.

Heu Ludouice tibi dextro quid sceptra feruntur
Sydere, cum lustro tollitur vmbra breui.

Carlonus.

Vix totidem regno Carlonus traditur, ecce
Syderea tenuis spiritus arte iacet.

Ludouicus iners.

Mox Ludouicus adest, Lachesis cui bina repente
Tradidit immitis stamine lustra suo.

Carolus simplex.

Bisseptemq; tribus regnauit Carolus annis,
Ex humili simplex pectore dictus erat.

Rodulphus.

Ter quater insignis dominatur laude Rodulphus,
Ecce repentino turbine pulsus abest.

Ludouicus IIII.

Ter numerant bis sex Ludouici tempora regis
Robore, cui subsunt parta trophæa suo.

Lotharius.

Lothari primus terdenis iungitur annus,
Gallia magnanimo tunc manet orba duce.

Ludouicus.

Cui soboles nulla est, primoq; extinctus in anno,
Hæc Ludouice breui sunt data sceptra die.

Hugo Capetus.

Virtus ipsa patet nono cum vincitur anno,
Conditur inuicta sorte Capetus humo.

Robertus.

Bis deciesq; quater dominatur iure Robertus,
Qui prius hostilem terruit ense manum.

Henricus.

Ter tribuunt decades Henrici fata, nec vnquam,
Largior in magno munere dextra fuit.

Philippus.

Sex decies tandem quartus tibi iungitur annus,
Libera cum populo iura Philippe canis.

Ludouicus grossus.

Iam Ludouicus adest, morti sed ille propinquus.
Altera cum uenit bis tria lustra soror.

Ludouicus iunior.

Hincq; quater decies Ludouicus præfuit annis,
Atq; tribus victo victor ab hoste manet.

Philippus Augustus.

Gallorum totidem moderatur regna Philippus.
Nobile, cui valido corpore robur erat.

Ludouicus VIII.

Florida quàm celeri truncantur stamina motu,
Sed prius autumnos ter Ludouice vides.

Ludouicus Sanctus.

Sancte quater decies annis cum quinque peractis,
Imperium merito iam Ludouice tenes.

Philippus posterior.

Vixit inaudita regno probitate coruscans
Posterior, septem lustra Philippus habet.

Philippus pulcher.

Iamq; quater septem pulcher coniunxerat annos,
Tunc immaturo labitur vmbra die.

Ludouicus Hutinus.

Per binas hyemes regni vix sceptra feruntur,
Cum Ludouice tibi tristia fata nocent.

Philippus longus.

Insignis sextum longus numerauerat annum,
Gratia cui grato corde virilis erat.

Carolus pulcher.

Carolus hinc sequitur, bina trieteride Gallis.
Præsidet, & pulchro gratior ore fuit.

Philippus Valesius.

Felici valida moderaris sorte Valesi,
Bis deciesq; tribus sceptra tenere datur.

Ioannes.

Tunc Ioanni nec nono coninngere sextum,
Toxica propulsis legibus Angla siniunt.

Carolus.

Carle decennali sextus cum iungitur annus.
Tunc virtus Galla perditur omnis humo.

Carolus.

Tristia si numerant florentis tempora Carli,
Hæc deciesq; quater binaq; cernit hyems.

Carolus.

Carolus.

Sæpius ex Anglo victricia dona rebelli,
Tertia ter decies Carolus ecce tenet.

Ludouicus X I.

Ast Ludouicus adest clarus, nec iustior illo,
Bis tria, si memini, nunc sua lustra ferunt.

Carolus V I I I.

Hostibus hic victis victor remeauit in orbem
Carolus, & victus post tria lustra cadit.

Ludouicus X I I.

Bisseptemq́, tribus Ludouicus presidet annis,
Cuius & in toto floruit orbe decus.

Franciscus.

Iam Franciscus adest Gallis, generosior illo
Alter & in toto non fuit orbe prior.
Magnanimus bello (lustris vix quinque peractis)
Cum decorat meritum parta corona caput.
Heluetios dextro domuit qui marte rebelles.
Oppida victrici trudit & alta manu.
Imposuitq́; potens Anglo qui frena feroci
Sedulus, hic patrio ductus amore nimis.
Italiam petiit, Francum remeauit in orbem
Sæpius, & pulsis hostibus vltor adest.

TRigesimasexta consideratio est. Etiã honor con sistit in triũphi receptione, cũ duces belli, aut principes victoriã contra hostes & inimicos obtinuissent, de victoria triũphabãt: hoc est in introitu ciuitatis auratis currubus vehebant, quos albi trahebãt equi, capite lauro coronato. Pompeij tñ currum in triũpho Aphrico traxerunt elephãti. Quem imitatus Cæsar vectus est elephantis XL, dextra leuaq́; lichnos gestãtib. autore Trãquil. Et Gordiano quadrigæ elephãtorũ decretę sunt triũpho Persico. habuit & Aurelian⁹ currũ cũ quatuor ceruis iũctis.

Morisq́; fuit vt in triũphantum curru sederent eorum filij. vnde & Aemilius Paulus speciosissimo triumpho filium duxit, quem triduo post amisit.

Triũphãtẽ sequebant laureati milites triũphãtis, vt quia laurus semp viret, signũ esset rẽpub. florere.

Item captiui hostium duces in triumpho circũuecti, præcedebant currum triumphalem.

Item triumphantis rem diuinam facientis verba erant: Dij quorum nutu & imperio nata, & aucta est res Romana, eãdem placati propitiatiq́; seruate.

Item moris erat consules ad cœnã inuitari à triũphante: deinde rogari, vt venire supsederẽt, ne esset aliquis maioris imperij & autoritatis triũphante.

Item in triumpho ligneæ turres, & captarũ vrbium, arcium, & montiũ simulacra, omniũq́; victorum simulacra, aurũ præterea & argentũ ferebatur.

Moris itẽ fuit imper. belli ciui. victoria quãtũuis magna nõ triũphare, q̃a ciues nõ hostes occidissent.

Itẽ vt milites & abiectissimi quique triumphalẽ currũ sequentes diuersis cõuitiis triũphantes incessẽrẽt, ne prospere illa fortuna plus æquò superbirẽt & insolescerẽt. Sic triũphãte Cęsare milites dixerũt: Gallias subegit Cęsar, Nicomedes Cęsarẽ. Itẽ, Romani, seruate vxores, Męchũ caluũ vobis adducimus.

Vẽridiũ quoq́; basũ Parthico triũpho secuti milites decãtarũt. Qui mulos fricabat, factus est cõsul.

Porrò lege cautum erat, ne dux triumphaturus ante triumphi initium vrbem ingrederetur.

Item ne quis triumpharet, qui minus quàm quinque hostium milia vna acie superasset.

Nulli itẽ licuit triũphare, qui nec dictator, neq; prætor, nec consul res gessisset. Nec pro instaurato sed aucto dũtaxat imperio triumphus concedebat.

Itẽ nemini prius discernebat triũphus, q̃ regionẽ (de qua triũphatur⁹ erat) successori pacatã reliq̃sset.

Itẽ pœna à lege erat cõstituta, ei qui sup interfectorum numero mentiretur. Ideo triumphantes vt bem ingressi de veritate apud censores iurabant.

Item triumphantes habebant Iouis insignia, faciẽq́; è rubrica illinibant, vt esset coloris ætherei, sceptrumq́; gerebant.

Qui aũt de diuersis regibus & populis triũpharũt (vt scripsit Textor in sua officina) sunt sequẽtes.

Lucius Attilius Calatinus triũphauit de Sardis,
Gn. Domicius de Aruernis & Batulo eorũ duce.
Liuius Salinator de Illyriis seu de Hasdrubale, vt testatur Liuius libro 38.
Marcus Attilius Regulus de Salentinis.
Paulus Aemili⁹ iunior de Ligurib⁹ & Perseo Macedonũ rege, cuius triũphi ordinẽ pulchrè recitat Philipp⁹ Bergomẽsis ĩ suo supplemẽto chronicarũ.
Meneuius Agrippa Lanatus de Sabinis.
Marcus Antonius triumuir de Armeniæ rege.
Marcus Aquilius consul de Aristonico rege.
Iunius Bubulcus Brutus dictator Equos subegit, ac die octaua de eisdem triumphauit.
Furius Camillus Veios decennali obsidione domuit, ac de eisdem triumphauit.
Sp. Cassio duo triumphi contigerunt.
Marcus Curius de Samnitibus & Sabinis.
Publius Decius iunior de Samnitibus.
Gn. Duilius prim⁹ de nauali victoria triũphauit.
Fabius Rullianus de Appulis, Nucerinis, Sãnitibus, Vmbris, Marsis, ac Thuscis triumphauit.
Fabius Gurges de Samnitibus.
Q. Fabius Max. de Ligurib. de Lybicis, Aethr. Sãnitibusq́;, & aliis multis nationib. triũphos 5. egit.
Gneus Fuluius Flaccus de Samnitibus.
M. Fuluius nobilior ouauit de Etolis, triumphauit de Ambraciensibus.
L. Lucretius Tricipitinus de Volscis.
Marius de Theutonibus & Iugurtha.

Propertius libro iiij.

Dij melius, quantus mulier foret vna triumphus,
Ductus erat per quas ante Iugurtha vias.

Q. Ce. Metellus de Ingurtha & Numidis.
L. Mumius de Acheis.
M. Horati⁹ cõsul de Sabinis sine autoritate senat⁹
L. Papirius cursor de Samnitibus.
L. Papyrius Crassus eius filius de Priuernatibus.
Gn. Põpeius magni Põpeij pater de Picentibus.
Pompeius Magnus de Iarba Mithridate, Aristobolo rege Indæorũ. Hic triũphus maximus ac splẽdidissimus oĩum fuit qui hactenus Romæ fuerunt.
Aul. Posthumus Tubero de Volscis.
L. Aemilius Paulus de Liguribus.

Q. Capi-

Q. Capitolinus quinquies consul de Volscis.
Scipio Africanus de Hannibale & Syphace Numidiæ rege, cuius triumphi formam Appianus historicus stylo diligenti perscripsit.
Sulpitius de reliquiis Brenni.
L. Valer. Valesij filius de Veientibus, & Sabinis.
Val. Coruinus, qui sexies fuit consul, de Sānitib.
L. Valerius petitus de Volscis, & Equis sine autoritate senatus.
M. Attilius Glabrio de Antiocho & Aetholis.
Aurelian. Imp. de Zenobia Palmirenorū regina.
Septimius Seuer. Imp. de Arabib. & Adiabenis.
Dagobertus Rex Francorum de Saxonibus.
Papyrius Naso de Corsis.
Iulius Cęsar confectis bellis quinquies triūphauit. primum triumphum egit Gallicum, sequētem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Aphricanum, nouissimum Hispaniensem.
Triūphauit Bacchus de Indis, & primus oīum triūphauit vectus Indico elephanto, vt scribit Diodorus, & Diadema regium ad triūphum inuenit.
Tatius de Sabinis.
Gordianus de Persis.
M. Claudius Marcellus de Hiberis.
Augustus currules triumphos tres egit. Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum continuo triduo.
Antonius Cōmodus triumphauit de Germanis.
Domitianus de Dacis & Catis.
Papyrius Cursor de Corsis in monte Albano.
Paulus Orosius, & cum eo Blondus Foroliuien. scribunt Romanos triumphos numero fuisse 330.
Vltimus omnium triūphauit Probus Imper. de Germanis & Benniis omnium gentium ferocis.

Qui triūphabat triplici iudicio honorabat. Primò exercitus de triumpho discernēdo duci iudicabat, secundò senatus, tertio populus. Erat aūt triūphus oīum bonoꝝ qui à pplō R. dari solebat maximus. Nā illa pōpa solēnis erat, q̄ fiebat redeuntibus in vrbem cū victoria, vt dictū est. Et queadmodum Romani victorib. Imp. suis magnum honorē, & triūphum psallendo & cātando impēderunt, qui hostibus superatis Romā rediissent. Sic etiā 1. Reg. 17. legitur de Dauid, ꝙ postq̄ Goliam quinq. lapidib' occidit, & pplm eius vicit, reuersus, cū magna glia receptus est à suis, & mulieres in eius laudem cecinerunt dicētes, Saul percussit mille, & Dauid decē mil. & Exo. 15. c. dr, ꝙ qn̄ Dn̄s liberauit Isrl̄ de manu Aegyp. & viderunt Aegyptios mortuos sup littus maris, tūc Moy. cecinit carmē hoc Dn̄o. Cantemus Dn̄o, gl̄osè. n. magnificatus est, equū & ascensorem piecit in mari. Quia fortitudo mea, & laus mea Dn̄s: & factus est mihi in sa. &c. Silr Maria soror Moysi & Aaron sumpsit tympanum in manu, egressęq; sunt oēs mulieres post eā cū tympanis & choris pcinentes & dicentes, Cantemus Dn̄o &c. Sed maior victoria & triūphus, & de quo maior laudis honor impendi debet, est de gl̄iosa, & triūphāti resur. Imp. nostri Iesu Chri, q magnificè triūphādo ab inferis ad nos reuersus fuit, vt ppulchrè scribit Ber. de Bustis in ij. parte sui Rosarij. serm. 17. i prin. Silr Iudas Macab. superatis hostib. epinicia. i. solēnitatē, festiuit. & grātum actionem celebrauit p parta victoria, vt habet 2. Mach. 8. ibi. Et cū epinicia agerent in Ierosol. Et habet Apoc. 3. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomē eius de libro vitę, & cōfitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ideo triumphantes indui debēt & ornari vestimētis albis, vt fecit Lud. XII. habita victoria cōtra Genuenses, dum ingrederet Genuam. Ann. 1508. dixi infra ista parte 28. cōsidera. in 62. cōcl. Legitur & Iudith. c. 15. ꝙ postq̄ Iudith iugulauit Holofer. & Assyrij victi fuerunt, oēs populi gaudebāt cū mulieribus & virgin. & iuuenib. in organis & cyth. &c. seq. scribit ꝙ tunc cantauit canticum Dn̄o dicens: Incipite Dn̄o in tympanis, cantate Dn̄o in cymbalis, modulamini illud psal. nouū, exultate & inuocate nomē eius &c. Et factū est post hęc, oīs populus post victoriā venit in Ierl̄m adorare Dn̄m, & mox vt purificati sunt, obtulerūt oēs holocausta, & vota, & repromissiōes suas. Erat aūt ppls iucūdus ſm faciem sctōꝝ, & p tres mēses gaudium huius victoriæ celebratum est cū Iudith.

Quis verò primus apud Rom. triūphum aut ouationē duxerit, scribit Polid. lib. 2. c. 16. de inuētorib. & ibi de multis qui triumphauerunt. Plinius verò 7. nat. hist. inter plura alia de laude Cic. ait, ꝙ primus in toga triumphum, linguęq; laureā meruit.

Macrobius in Saturn. dicit, Bullam esse insigne triūphantium. Qūo aūt fiebat, ad quid & vbi portabatur hęc Bulla, vide Calepinum in suo diction. in verbo, Bulla. Toga regia q̄ erat auro & purpura intexta, qua reges vtebant, à Liuio inter īsignia triūphantis numerat, purpura ante vocata, & erat fine pictura. Erant etiā alia ornamēta triūphalia, vt Liu. tradit l. 30. aurea corona, aurea patera, sella currulis eburnea, scipio eburne', toga picta, palmata tunica.

Trigesimaseptima consideratio. Honor cōsistit in bibendo in auro, esse secundus post regem, vestiri purpura, & cognatus principis vocari, vt habetur 2. Esdrę 3. c. maximè (vt dicit ibi tex.) pter sapientiam. Hinc videmus, ꝙ doctores tanq̄ sapiētes, & sciæ præcellentes, parentes principis vocant, p tex. & gl. in l. ex diui Pij. C. de locat. vbi Domitius Vlpianus qui erat præfectus prętorio ab Alex. Imperatore eius parens nuncupatur. Etiam antecessores principis dicuntur, per tex. in §. cumque. & ibi no. per gl. & doct. in procemio Institutionum.

Trigesimaoctaua consid. Etiā honor consistit in delatione insigniorum & armorū. Nā qui maioribus insignibus vtunt, maioribus honoribus pfulgent, & in digniori loco collocari debēt. Faciūt q̄ dicūt doct. in c. vt aplicę. de ptiuil. in 6. & in c. 1. 41. dist. cum tex. in c. pen. extra de vi. & ho. cle. vbi ex qualitate, & ptiositate ornamentoꝝ, augetur dignitatis progatiua. vt dixi infra in quarta par. in 32. consideratione. ibi, duodecimo Abbates. Et qualibet dignitas habet sua insignia. Nam Papæ imponitur frigium, Imperatori Diadema seu Infula, Regi corona, Epō mitra, Archiepō pallium, Doctori birretū, vt dicit Luc. de Pēna in l. matileguli. i. priu. C. de

C. de murilegulis.lib.11.de quibus oībus ꝗ dicam. Hinc sumpta occasione hic describam de insignibus diuersorum statuum mundi,& armis, tam principū, dignitatū, quā aliorū, & de his sigillatim faciam centū conclusiones sequentes, remissiuè tñ interdum ad loca sua in præsenti opere tacta: & primò faciam decē de insignibus,& alias de armis.

Rima cōclusio sit de insignibus regū Romanorum. Nā vt refert Polidorus de inuētoribus rerum.lib.2.c.3. Romanorū regum insignia erant, fasces cū securibus,corona aurea, sella eborea,trabeæ currules,faleræ, anuli, paludamēta prætexta, togæ pictæ, tunicæq; palmatæ, & omnia deniq; decora,quibus imperij dignitas eminebat.Ex duodecim Tusciæ populis (quos Tarquinius priscus subegit)originē habuere,quibus Tarquinius simul atq; id senatus pmisit,primus vsus est.Verū Romulus ex more duodecim Hetruriæ populorū, ꝗ singuli singulos regi statim creato lictores dabant, antea duodecim lictores assumpsit. Alij à numero auiū, quæ augurio regnū portēderant,eū secutū numerū autumant.Hi magistratib⁹ ministrabāt,fascesq; virgarum alligātos cum securibus gestabāt,& huiusmodi virgæ ex Betula arbore fieri cōsueuerat, quæ est arbor Gallica mirabili candore atq; tenuitate, terribilis magistratuum virgis, fm Plinium lib.16. c.19.naturalis historiæ.

Secunda conclusio est.Etiam Diadema & corona sunt insignia Imperatorum, & ēt sceptrū, vt infra habetur in 5.par.in 19.consid.vbi ponitur etiam de rationali,de quo statim dicturus sum.

Sed prius videndū est varia esse gña coronarū & qui primus eas inuenerit. Polidorus de inuentorib⁹ rerū li.11.c.17.refert Liberū patrem coronarū repertorem fuisse, qui primus oīum imposuit capiti suo coronā ex hedera. Moyses tñ q multis ætatibus Liberū patrē pcessit,coronas aureas fecit fm Iosephū in 3.& 8.antiquitatū. Aegypti regū (teste Celio lectionū antiquarū lib.13.c.61.) mos fuit perunctus Diademata serpentis pro aspidis imagine distincta gestare. principiō ex arborū ramis fieri coronas in ludis & sacris certaminibus mos fuit. Postea varia florū mixtura cōponi cœperunt. has Glycera primò adinuenit. Paulòpost subiere quę vocatę sunt Aegyptiæ siuè Hybernę, factę è bracteis ligneis siue eburneis,varijs colorib⁹ infectis. Deinde subsecutæ sunt è lamina ænea tenui inaurata, aut argentea, quæ pg gracilitatē corollæ dicuntur. Crassus aūt diues primus suis ludis coronā aureis argenteisq; folijs dedit,& alij alias. Hinc deniq; multifariè coronę repertæ sunt, & in maximo ptio habitæ, pcipuè apud Romanos & tpe consulum. Erant.n.militares coronæ,puta Triūphalis qua donabant, seu coronabantur in triūphis Imp. seu triūphāti dabat, & ex lauro primit⁹ fiebat: qm ea arbor pcipuè est lætitiæ victoriarūq; nuncia: sed deinde ex auro fuit facta, & hæc dicitur aurum coronarium, erantq; eiusdem & virtutis & honoris præmia.

Muralis dabatur ei qui primus murum hostiū subierat, seu in oppidum hostium per vim ascendisset. hæc etiam aurea erat, muri pinnis decorata.

Castrensis (quæ & vallaris dr, quia insignē valli castrēsis haberet) sist aurea erat. hac donabatꝰ q primus hostiū castra pugnādo introisset, & irrupisset.

Naualis pariter aurea erat, & dabatur ei qui primus maritimo prælio vi & armis in hostium nauē transilibat. Ea rostris nauium erat insignita.

Oleagina, qua victores in Olympiaco donabantur, vel ob conuersum hostem.

Oualis, quæ & myrtea dicebatur, dabatur his q vrbem intrabāt ouantes, qñ bellum leuiter & sine cruore perfecissent deditione facta: aut cū bella nō rectè indicta essent, nec cū iusto hoste gesta, aut cū hostiū nomē humile esset, vt seruorū aut piratarū.

Obsidionalis dabat duci qui exercitū suū ab obsidione hostium liberasset, & dicta est graminea, qa fiebat ex eo gramine, quod ibi natū fuerat vbi obsidebantur. hanc S. P. Q. R. Fabio maximo dedit, secundo bello Punico, q vrbem obsidione liberasset. & hāc Plin.lib.22. alijs nobiliorem fuisse dicit.

Ciuica corona erat celeberrima, quā ciuis ciui à quo in bello seruatus fuerat, & à morte liberasset, testem vitæ salutisq; perceptæ dabat: & hæc fiebat ex fronde quercus: qm quercus primū mortalib⁹ victū pbuit, q glāde vescebant: vel qa Ioui (in cui⁹ tutela sunt ciuitates) sacra quercus est. de hac Plin. li.16.meminit, appellans eam militum virtutis insigne clarissimū. Vnde pclarè Antonius Pius, teste Capitolino, Scipionis recolēdam sniam frequentet vsurpabat, dictans se malle vnū ciuē seruare, q̄ mille hostes occidere. Hāc cōsuetudinē ciues claros coronis dādi fm Valerium lib.12.de institutis antiqs Athenienses primi oīum introduxerūt, hoc honore laudatissimo virtutis alimēto prunū Periclē decorātes & coronātes. L. Gel. vir Censorinus cēsuit Cic. cōsulem hac ornādū corona, q eius opera atrocissima illa Catilinę cōiuratio delecta vindicataq; fuisset.

Hederalis dabatur poetis.

Populea dabatur iuuenib⁹ virtutē imitantib.& has coronas posuit ēt Lucas de Pē.in rub.C.de auro coronario.lib.10. Et dicit idē i l.iiij.C.de vestib. oloberis.lib.11.q legit i historia scholastica, q quatuor sunt insignia regalia, s. purpura, fibula aurea, sceptrū, & Diadema. vel fm Hugo.lib.2.de sacris, sex sunt insignia qb⁹ excellētia regalis ordinis ostēdit, & sacfm iustū figurat, puta Anul⁹, p quem designat fides. Armilla, p quā bona operatio. Sceptrū, quo iustitia. Gladius, quo vindicta. Purpura, p quā reuerentia: & Diadema, p qd designat i rege gloria.

Tertia conclusio est de rōnali, qd erat olim insigne supremi seu maximi sacerdotis: vel fm Beroaldū in Apuleiū, Galerus, i. pyleus rotūdus in modū galeę factus, erat insigne pontificum: hodie verò est thyara. Guillelmus verò Durandi in suo rationali diuinorū officiorū lib.3.c.de indumētis legalib⁹, seu veteris testi. dicit, q fm Mosaicā legem erāt quatuor indumenta legalia ēt minorib⁹ sacerdotib⁹, q̄ principi sacerdotū cōia. de qbus legitur Exod.28. Primū dicebatur Manastasim, qd Gręcè braccæ, latinè

latinè verò fœminalia linea dici pōt, de bysso retorta contextū : quo vtebant̄ pro eo qd legit̄ Exod. 20.c.in fi. Nō ascēdes ad altare meū p gradus, ne reueler̄ turpi tudo tua. & Eze. 24. Fœminalia linea erūt lūbis eo℞.

Secundum Cathemone siue linea, quod nos subuculam vel albam, eratq; bissinum & duplex.

Tertium Baltheus, i. zona vel cingulū, latū quasi digitis quatuor, contextum de bysso, purpura & hyacintho, per quæ quatuor elementa significantur.

Quartum est Thyara, quód nos infulam vel mytràm appellamus, à Tydari pōtificali plurimum differens, quasi formam rotundę cassidis repræsentans.

Super hæc quatuor communia, quatuor propriis indumentis pontifex vtebatur.

Primum erat tunica hyacinthina, quæ latinè talaris dicitur, quæ habebat pro fimbriis malâgranata cum octuaginta tintinabulis aureis intercalari modo disposita, vt audiretur sonus, cum Pontifex ingrederetur sanctuarium ne fortè moreretur.

Secundum erat Ephot. i. superhumerale de quatuor pdictis colorib', auroq; cōtextū sine manicis ad modū colobij habēs aperturā in pectore quādam ad magnitudinē palmi, in qua lógion eiusdē mēsurę inserebat̄. In cuius parte superiori, videlicet sup humeros infibulati erāt auro duo lapides onychyni, qbus duodecim noīa filiorū Israel erāt īsculpta, sex ī vno, & sex ī altero. Samuel aūt & Dauid induti legunt̄ Ephot. illud erat lineū: & ,ppriè qdē Ephorat dicebat̄.

Tertiū dicebat̄ Hesen, græcè longion, latinè verò rōnale vocat̄, qd pōtifex ferebat ī pectore. dictum est aūt rōnale iudicij, qa ibi erat lapis in cuius splendorē sibi Deū esse propitiū cognoscebāt. Erat autem tationale quadrágulū duplex in modum vnius palmi, de quatuor pdictis colorib' auroq; contextum, habens duodecim lapides p quatuor ordines. In primo Sardium, Topazum, & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Sapphirum, & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achaten, & Amethystum. In quarto Chrysolithum, Onychinum, & Berillū: in quibus erāt scripta duodecim noīa filiorū Israel in singulis singula iuxta ordinem suæ natiuitatis. erant. n. in eo scripta hæc duo noīa, hurim & thumim, i. veritas & disciplina.

Quartum & vltimum erat capitis ornamentum, videlicet Tiara seu Thydaris in acutū procedens, habēs circulum aureum cum malogranatis & florib' : ex qua supra frontē pēdebat aurea lamina, quā petalum dicunt, ad modum lunę dimidię, in qua scriptū erat, Anoth Adonai, i. sanctū nomē Dñi tetragrámaton, i. quatuor literarum. ne verò cum mouebat̄ pōtifex, moueret̄ & lamina, ligabat̄ vitta seu iūctura hyacinthina pspicua, q̄ summitates posteri' diffundebat.

Noster ergo pōtifex pro fœminalibus habet sandalia: pro linea, albā: pro baltheo, cingulum: pro poderi, tunicam: pro Ephot, amictum vel stolā: ,p lógion, pallium: pro Tydari seu Tiara, mitram: pro lamina, crucem. & quædā ex his diuersam habent formā ab illis, sed eādē signā. hæc ille. Et post historiam ibi p eum positam, vide quomodo declarat fm Allegoriā, & tropologiam. Et aduerte quia Papa non vtitur baculo, sed tantum inferiores prælati, vt infra dicetur.

Aduerte ēt, quòd chlamydē purpureā, tunicā hyacinthineā, coronā, frigium, lorum, & superhumerale habet ex concessione Constantini imperatoris: vt dicit ipse Durādus. in d. lib. 3. c. de mitra. & de hoc habetur in Cano. Constantinus I1. 96. distinctione.

QVarta conclusio erit de insignib' Patriarcharum Cardinalium, & Archiepōrum. Nā Patriarchę & Archiepi habent crucē quā ante se deferri faciunt, vt hr̄ per Card. in cle. 2. in prin. de priuilegiis. habent & pallium, & etiam nonnulli episcopi. de quo dictu⁹ sum in quarta parte, in 26. consideratione.

Innocentius I I I I. in concilio Lugdunensi Cardinalibus insigne dedit, quod capite perpetuò deferre debent, hoc est rubrum galerum. Idq; diligenter seruatur fm Gaguinum in suis chronicis super Francorum gestis, in vita diui Ludouici.

QVinta concl. Epi verò habent mitram quæ habet duo cornua, ad denotandum, quod debēt scire vet' & nouum testm̄: vt hr̄ per archidiaconum, & Ioannem de turre crema. in c. disciplina. 45. dist. Et q mitra sit epale, & pyleus regale insigne, tex. est & ibi Bal. notatur in c. inter dilectos. §. sed contra. extra de fide instr. etiā mitra episcopalis dicitur Cidaris.

Hæc verò mitra est loco Tiaræ seu cidaris, vt dicit Durandus in loco pdicto. Sed & alia sunt ornaméta plaorum, vt sunt Dalmatica, chirothecæ, anulus, & bacul', de qb' hic j, & isto nō vtit̄ Papa. c. 1. de sacra vnctio. ad fi. sed vtunt̄ epi, & cōpagis sandaliis. 93. di. c. cum nonnulli. §. compagis. & c. seq. & anulo. c. de ri. de vit. & hon. cler. extra. Et de his omnibus vide per dictum Durandum in prætacto loco vbi amplè.

Sed vsus talium pōtificalium non cōpetit inferioribus ab epis de iure cōi: & ista oia tendunt ad gloriam, honorē & magnificentiā ecclesiarum, & nō in amplitudinem officij dantur qn̄ conceduntur inferiorib' prælatis, puta abbatibus. & ideo dicit Geminianus in c. vt apostolicæ. de priuilegiis. in 6. q hæc operant̄ pontificalia in istis, q genitalia in mulis.

Ne tñ scādalum in ecclesia generetur, Abbates & inferiores prælati exempti ab epis si habeant priuilegium portandi mitram, possunt tantum vti in conciliis, & synodis epalibus, non tñ aureas vel argenteas laminas habentibus. Non exempti verò simplicibus & albis ac planis vtantur. Ita est textus ad literam in d. c. vt apostolicæ. de priuilegiis. in 6.

Aduerte q exempti non possunt talia deferre in psentia epi suę diœcesis, nisi hoc habeant ex speciali priuilegio, vt dicit ibi tex. & Geminian' ex illo tex. q hæc. n. detrahitur honori episcopi. & ibi ponit Geminianus, q exempti debent in ordine præferri non exemptis. dixi alibi plenè.

SExta conclusio ex pmissis est, q & isti principes seu pastores habent aliud insigne quod dr̄ virga seu baculus, quo vtunt̄ maximi viri ecclesiastici. Vnde dicit tex. in c. inter dilectos. §. sed & cōtra. & ibi Bal. extra de fide instr. q baculus est pastoris, & sceptrum est regis: & vt dicit Aug. Dathus li. 3. suarum orationum, oratione 38. bonus pastor qui iuxta saluatoris vocem aiam suam dat ,p ouibus suis, quintuplicem virgam gestare phibetur. Virgam disciplinæ,

næ,per quã audacium & improborum hoíum insolẽtia cõpescatur. Virgã potestatis,p quã iuste præsit. Virgã cognitionis & scientiæ,per quã instruat. Virgã custodię,per quam iustitiam,liberalitatẽ,pacem & legũ disciplinam custodiat ac tueatur. Virgã miserationis, per quam tenuioribus & iniuria laborantibus piè misericorditerq; subueniat. Virgam debellationis, per quam victoriam assequatur.

Datur igitur virga pretoribus, propter disciplinã.
Datur principibus, pp summam regẽdi potestatẽ.
Datur senioribus,in qbus sapiẽtię munus excellit.
Datur præsidibus, ad custodiam obeundam.
Dat regib⁹,ad mãsuetudinẽ & clementiã exercẽdã.
Datur Imperatoribus,ad hostilem impetũ coercendum,atque iniuriam propulsandam.

Et vt ibi dicit, assumpsit Zacharias prophe. virgas duas ac pauit gregem suum: ac duæ virgæ qdem duæ sunt præclaræ eximiæq; virtutes: altera iustitia, altera verò mansuetudo,p quas possit q imperat parcere subiectis,& debellare superbos. de quibus per prophetam Dñs. Visitabo,inquit,eos in virga ferrea. Virgam auream tenebat Assuerus Rex, eãq; flectebat iis q ei⁹ iniussu ipsius thalamũ fuissent ingressi,vt liquidò pareat pplos ad obsequia atq; obedientiã principũ erudiri oportere. Radamanthus & Aeacus,Platone testã te virgam tenent dũ iudicant, Minos verò considerãs sedet solus, habẽs aureum sceptrum, vt de eo inquit Vlisses apud Homerũ,vi disse sceptrũ tenẽtẽ,iura mortuis dãtem,& magistratus quoq; & rectũ iudicij examen dispicere, & iustum iudiciũ debet iudicare. Nẽpe virga hæc iustitiam designat & potestatẽ. Virga directionis,inquit propheta, virga regni tui. & virga qdem corripit delinquentes quemadmodũ & baculus imbecilles tuetur, ac sustinet. Virga tua, ait ppheta, ps. 22. & baculus tuus,ipsa me cõsolata sunt. Hæc virga, inquit,velut demissa cœlitus hostium vim arcet, ac deuitat insidias,dicente ppheta, psal. 111. Virgam virtutis tuæ emittet Dñs ex Sion: dnare in medio inimicorũ tuorũ. Quod si arca fœderis in veteri testamẽto duo continebat,s. manna & virgã,satis argumẽti esse debet, magna in hoc pclaro insigni mysteria contineri: videlicet mãna,vt denotaret in plãtis & pastorib⁹ dulcedinẽ exhortationis ad bonũ quo ad bonos: & virgã vt denotaret correctionẽ quo ad malos,fm ẽt q lex hoc contingere debet fm philosophũ. 10. Ethic. vt refert & sequitur Io. de turre cremata in c. disciplina. 45. dist. in j. col. pro quo facit tex. in c. omnis autẽ lex. 3. dist. & in c. factæ sunt autem leges. 4. dist. & in l. j. c. nam vt eleganter. ff. de iustitia & iure.

Has duas virgas solent deferre & gerere reges Frãciæ cũ depingunt, aut eorũ imagines seu statuæ fiunt & eleuantur. Qm̃ vnã virgã portant in manu dextera: in qua supra in summitate virgæ,est vnũ lilium quod habet vim sceptri,& ad instar sceptri fit. Alteram verò gerit in manu sinistra,in cuius apice est representatio manus,quod habet vim iustitiæ, & illius administrationis: & modo quo iustitiã administrauerint, & regnum gubernauerint habent pdictas manus. Qm̃ si bene,habent manus eleuatas: quia iustitia de cœlo pspexit,quã manu demonstrat. si malè, habent manus depressas,vt denotetur mala eorum administratio iustitiæ. Et sic illa manus posita super virgã denotat autoritatẽ,correctionẽ,dignitatẽ, & potestatẽ quã debet habere princeps in subditos in virga pastorali.

Quęreret forsitan aliquis, quare summus Pontifex nõ vtitur virga pastorali,& tñ alij inferiores ea vtunt? Guillelmus Durandus in dicto tertio libro in c. de baculo ponit rationem historiæ, & rationem mysticam.

Historia est qm̃ B. Petrus apostolus Martialem discipulum suũ (quem dñs inter discipulos constituit, cum dixerit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum) misit cum quibusdã aliis ad pdicandũ Germanis,quo in via ad viginti dietas,defuncto collega eius rediit ad nunciandũ hoc Petro. cui Petrus. Accipe hunc baculũ,& tangẽs eũ,dic: surge in noĩe dñi, & pdica. Ille verò in vigesimo die à tempore mortis illius tetigit eum,& surrexit,& prædicauit, & ita Petrus Baculum à se amouit, & subditis dedit, nec recuperauit.

Innocẽtius verò Papa III. ĩ speculo ecclesię scripsit, q beatus Petrus misit baculũ suũ Euchario Treuerorum epo: quẽ vnã cum Valerio & Materno ad pdicandum euangelium genti Teuthonicæ destinauit. Cui successit Maternus in epatu, qui per baculũ Petri de morte fuerat suscitatus,quẽ baculũ vsq; hodie cũ magna veneratione Treuerensis ecclesię seruauit & seruat, ideo Papa ĩ illa diœcesi vtitur baculo & nõ alibi.

Mystica verò ratio est,quia bacul⁹ ĩ summitate curuus est quasi ad attrahendum,quod in Romano Põtifice necesse non est. Quia null⁹ ab eo finalr diuertere põt. Hæc rõ mihi vr friuola,cũ Romanus põtifex magis ad se habeat attrahere deuiãtes & errãtes à fide catholica,q̃ alij plati. Cũ ex quo est caput ecclesię catholicę,ad ipsum magis spectat purgare errores, quàm ad mẽbra. Et dicit B. Th. q Papa non habet coartatã ptãtẽ, quæ denotaĩ curuatione baculi,vt dicit Fel. ĩ rub. de consti. col. 2. vers. bene facit quod not. B. Tho.

Prętereа vt dicit idẽ Durãd⁹,p baculũ designaĩ coertio,quã quia cęteri põtifices ab hoĩe recipiunt, ideo à suis superiorib⁹ baculos recipiunt,& habẽt. Roman⁹ verò põtifex,quia ptãtem à solo Deo accipit,baculum nõ habet. Hęc rõ adhuc nõ mihi videĩ consona, eo qa ẽt Romanus põtifex ptãtem saltem secundario accipit ab electorib⁹ fm tex. ĩ c. vbi periculũ. de electionibus. ĩ 6. Imo potius videretur,q virgã & baculũ poti⁹ deberet habere q̃ alij. Qm̃ cũ capite,s. Christo, conuenit. debeter illum habere, vt Christi ptãtem signaret: de qua hr Ps. 44. Virga recta siue directionis virga regni tui qa dilexisti iustitiã, & odisti iniqtatẽ. Propter quod alibi dr: Reges eos in virga ferrea. duritia ferri vigorem signat ęquitatis, qua Chrs tanquã vas figuli peccatores confringet. Verũ ptãs Chri non solũ est virga,sed baculus: qa non solũ corripit,sed ẽt sustentat. Vnde Ps. 22. iã superius alle. Virga tua & bacul⁹ tuus, ipsa me consolata sunt. Sic exemplo Christi summus pontifex tãquã eius vicarius non debet esse sine baculo,saltem si non vult eo vti p coercione,quod denotaret consolationem, sicut hodie videmus nros summos pontifices esse multum consolatiuos,pstertim in concessione Indulgentiarũ,gratis,quod facere debet,

 & omnia

& omnia sua conuertendo in defensionem Christianitatis, q̄ iam his nostris tēporibus tanta passa est, vt de expugnatione & captiuitate Rhodi videmus, & adhuc non est sine magno periculo, q̄ multa patietur ꝓpter guerras & dissentiones Christianorum, q̄ nunc sunt inter principes Christianos, quas debet summus Pont. suo baculo sedare & pacificare, illos cōpellendo ad pacem pro tuitione Christianitatis, illis auxilium & fauorem tam in pecuniis q̄ hominibus armatis p̄stando. Ecce quomodo baculo suo vti deberet. Deus omnipotens in omnibus prouideat.

De insignibus verò principū, Imperatoris, s. & Regum, ponitur ī in v. par. in 19. consid. cum seq. vbi ponitur de Diademate & Corona, q̄ sunt insignia Imperatorū & Regū: etiā de sceptro, vt iam p̄dictum est.

Septima concl. Insigne senatorū seu ordinis senatorij erat Latusclauus s̄m Sueton. in vita Cæsaris dictatoris, & Calceus lunatus, qui tn̄ cōis nobilitati fuisse putat. Iuuenalis de Quintil. Appositam nigræ lunam subtexit alutę. Cic. Philip. 13. Est etiā Asinius quidā senator voluntarius lectus, ipse à se apertā curiam vidit, post Cęsaris mortē mutauit calceos, pater conscriptus repēte fact⁹ est, i. lunatos calceos sumpsit.

Latusclauus, quod etiam laticlauium dr̄, ꝓ senatoria dignitate ponit: vt ius anulorum aureorū ꝓ equestri ordine, vt dicit Budęus in l. vlt. de senatorib. ff. vbi etiam refert q̄ Latusclauus est tunica purpura p̄texta, latior & longior tunica vulgari, ac discincta, cui toga superinduebatur vt tunicæ: & tali veste Tul. Hostilius primus è regib⁹ Romanis vsus est. Credo q̄ hodie sit cappa seu ille mantellus magnus, latus, longus, & rubeus, quē deferunt p̄sidētes in cōsistoriis seu parlamētis, cū reddūt ius seu p̄nūtiāt arresta curiæ ppl̄o. Qui loco lictorū ēt habēt ostiarios cū virga alba & tenui.

Legitur apud Plutarchum in proble. q̄ lictores cū securi & virgarum fascibus, p̄texta vestis cū eburneo curru erant insignia consulum. Sicut Lituus augurū s̄m Cice. j. de diuina. Tunica picta cum æneo pectoris tegmine Saliorum Martis, vt inquit Liuius lib. 1. ab vrbe cōdita. Spicea corona & alba insula fratrū Arualiū, teste Gellio lib. 6. c. 7. principis iudicū Aegyptiorū aurea catena è collo suspēsa, quæ pendebat signū qd veritatem dicebant, autore Diodoro lib. 2.

Octaua cōclusio. Insignia militaria sunt plura, enlus, s. torques aureus, & calcaria deaurata: de q̄bus infra dixi in nona parte, in pluribus considerationibus. & quemadmodum hasta est signum belli, ita caduceum est pacis.

De insignibus verò literatorū, infra dicā in 10. parte, in 36. cōsid. Nota tamen, q̄ sicut purpura est regū, vt dixi, & p̄batur p totum titulum, de vestibus olobe. ris. lib. 11. C. & in l. fi. C. qui militare non pos. lib. 12. ita chlamys militum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, habitus rusticorum, cuculla monachorum appellatur, vt in glo. in verb. fibulis. in l. vnic. C. nulli licere in frenis. lib. 11. de quo meminit Bal. in cap. causam. col. 1. extra de probationibus.

Nona conclu. Reperitur ex cōmuni vsu, etiā aliud insigne quod est Ducum, Comitum, & Marchionum: & est pyleus circundatus quadam corona rotūda nō erecta nec ascēdēte, in modū zonæ circūdātis pyleū, & apud nos ita seruat, ita q̄ licet duces habeāt iura regalia, nō tn̄ portant coronā erectā prout reges.

Et de huiusmodi pylei ducalis inuētione seu introductione pro insigni seu infula nō video originē, nisi eo quia cum capiebātur olim serui aut captiui, sequebantur ducem in triumpho, & post eū deferebant pyleum: vt de Terētio capto à Scipione Aphricano, qui illū sequendo deferebat pyleum in triumpho ipsius tanq̄ ducis, vt refert Quintilian⁹ in gladiatore. de quo meminit Lucas de Peuna in l. murileguli. C. de Murilegulis. lib. 11. Ex quo postmodum in signū huius triūphi duces acceperunt ꝓ corona pyleum, & iste mod⁹ apud nos obseruatur. Vel dicendū videtur, q̄ huiusmodi mos gerēdi pyleum p duces, vel comites est introductus ex eo, q̄ sicut olim flamines gentiliū inter alios tanq̄ duces & pastores suorū, portabant pyleū, in quo erat desuper breuis virgula habens aliquid lanæ, vt dicit Albericus in suo dictionario: in verbo, flaminis. ita hodie ille mos remansit non solū apud Cardinales, Ep̄os, & pastores, sed ēt apud Duces & principes, q̄ gerunt pyleum in quo est zona circūdans eū in signū dignitatis & p̄minētię inter alios: quia nō deferūt coronā q̄ solū regib⁹ cōpetit. Et hoc, qm̄ in eodē dignitatis gradu videntur esse duces in secularitate, sicut flamines ī spiritualitate, vt inferius examinabit.

De iure reperio, q̄ pyleus lineus, seu sericus, est insigne hodie p̄hibitum clericis, vt ait gl. in cle. ij. de vi. & ho. cleric. apud Græcos tn̄ sacerdotes deferebant in signum dignitatis, vt dicit ipse Lucas in dicto loco. Tamen quo ad duces, cardinales, ep̄o, ꝓtonotarios, licet diuersimodè, est multū in vsu. Et sicut pilos tegit, stringit, & gubernat, ideo ēt videt̄ q̄ dux suos subditos tegere & gubernare debet. Et est ēt insigne libertatis, quia magis debent esse liberi apud principē supremum, q̄ alij: quia antiquitus serui manumissi accipiebant pyleum raso capite. facit. l. vnica. §. sed & qui. C. de latina libertate tollenda.

Hic verò pyleus istorum ducum designat p̄minētiam supra alios, & est in modum coronæ nō erectæ, vt dixi, & tali insigni solent vti duces in signum excellentiæ & dignitatis: quia excellentiorem & digniorē gubernationem habent cęteris.

Isto etiam insigni vtuntur apud nos p̄sidentes parlamentorū, qa habent certū pyleum ex nobili pāno rotundum foderatum, vt ita dicam, & vulgò dicitur, vng mortier, (Cū granes illi debeant esse) qui habet circumcirca vnā zonam ex pāno aureo, & supra filos sericeos & auratos, ad denotandū excellentiā illius status & officij. Et istud ornamentū, seu insigne propriè dicitur fasciale: de quo plenè infra in 7. parte, in 24. consider. incip. generalis est. vers. intantum est. j.

Decima conclusio. Deueniendo amplius ad materiam armorum, & vnde originem habuerint, quæ hodie ita sunt in vsu apud nos. In qua dico quòd tria fuerunt iura apud antiquos, Aguationis, Gentilitatis & Stirpis: sed nobiliorum fuisse videtur gentilitas, vt ex diffinitione Ciceronis appatet, eorum scilicet qui imagines generis sui proferre poterant. Inde Trāquil. in Vespasia. Flauia gēs, inquit, obscura

illa

illa quidem ac sine maiorum imaginibus, sed tamen reipublicæ nequaquam pœnitenda. Vnde imagines pro nobilitate generis accipi sepe solent. Cic. de lege agraria significare volens nouum hoiem, i. nulla gene ris nobilitate commendabilem, consulem tñ factum, ita ad populum inquit. Quemadmodum cum peterebam, nulli me vobis autores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines quæ me à vobis deprecentur. Idem in Pisonem. Obrepsisti ad honores errore hominum, cómẽdatione fumosarum imaginum, quare simile nihil habes præter colorẽ. Fumosas imagines appellauit Cicero antiquissimi generis stemmata, vt legi oïno debeat apud Iuuenalem: Fumosos equitum cum dictatore magistros.

Hoc autem ius quæsiisse se ab ædilitate gesta his verbis refert Cicero vltima in Verrem actio. Ob earũ rerum laborem ac solicitudinem fructus illos datos antiquiorem in senatu sententiæ sedendæ locum togã prætextam, sellam curulem; ins, imagines ad memoriam posteritatemq; prodendam.

Ex quo loco apparet ex honoribus gestis imagines familiarum cõparari, aut etiã retineri solitas esse. Vnde in principio legis agrariæ. Et in hoc more positum quirites institutoq; maiorũ, vt hi qui beneficio vestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primum ha beant cõcionem, qua gratiam bñficij vestri cum suorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli ali quando digni maiorũ loco reperiunť. Pleriq; aũt hoc pficiũt, vt tñ maiorib⁹ eorum debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris solueretur redundaret.

Qui autem ius gentilitatis & maiorum imagines nullas habebãt, hi terræ filij, & à sese orti, & hoies noui vocabantur. Vnde Cic. in 7. epist. Cornelius quidẽ tuus familiaris summo genere natus terræ fili⁹. Summo autẽ genere natus, ab eo per ironiam dr. & Persius: Præsto est mihi Manius hæres, progenies terræ. Iuuenalis. Vnde fit vt malim fraterculus esse gigantũ.

Hæ imagines etiam stemmata vocantur, vt per Satyricum. Stemmata quid faciunt?

Cerea autem erant simulachra per armaria dispositα. Vnde illud eiusdem.

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ:
Atria, nobilitas sola est, atq; vnica virtus.

Mos autem fuit olim Romæ, vt imagines maiorũ in funeribus ducerentur, ad gentilitatem ostẽdendã. id qd Cicero ostendit in scdo de oratore. Brute, qd sedes? qd anũ illam patri nũtiare vis tuo? quid illis oib⁹ quorum imagines duci vides? qd maiorib⁹ tuis? de ann Iunia agnata Bruti loquens, quę funere efferebatur. Plin. lib. 35. c. 2. Apud maiores, inqt, in atriis ima gines erant quę spectarentur, expressi vultus singulis disponebanť armariis, vt essent imagines, quæ comita renť gentilitia funera, semperq; defuncto aliquo, tot⁹ aderat familiæ ei⁹, q̃ vnquã fuerat ppls. Stẽmata verò lineis discurrebãt ad imagines pictas. Tablina verò co dicib⁹ implebanť, & monumẽtis rerũ i magistratu gestarũ. Aliæ in foribus & circa limina animorum ingen tium imagines erant, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiam dominis mutatis, domus ornamenta erant, vt dicit Plinius.

Pro iis, vt opinatur Budęus, posteriora tpa insignia gentilitia habuerunt, quæ arma vulgò vocantur, quæ ipsa quoq; primum, vt simile est veri, virtutis præmia fuerunt, ac rerum pręclarè gestarum decõra. Quæ tamen gestantium nonnulli hodie atq; etiam plerique moribus ac vitæ instituto hoc certè perficiunt, vt tantum maioribus eorũ honoris debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris solueretur redundaret, vt Cice. dixit. hactenus Budęus. in l. fi. ff. de orig. iur.

Ex quibus cognoscimus vnde habuerunt originẽ insignia seu arma, de quib⁹ præsens est quæstio. Nã ẽt Alex. maximus insequendo vestigia antiquorũ & pdecessorum, & volendo exaltare noia Athletarũ virtuosorum, & militum bene certantium, vt magis atque magis animarentur ad decertandũ contra hostes, & vt præmiarentur in honore sicut in pręmio: statuit cõ silio Arist. eius pręceptoris donare & tribuere militibus suis bene & validè certãtibus & merentibus insi gnia, vexilla, & alia. Nã donis & gratiis quis inuitatur ad bonũ, notat Pet. de Anch. in cle. vnica. §. nos itaque in fi. de reliquiis & veneratione sanctorum. Itẽ blandimentis & honoribus. c. qui syncera. 45. distin. & c. quam pio. 1. q. 2. notatur in l. iiij. ff. de inoff. test. Item muneribus. c. nimium. cum c. seq. & c. pe. 23. q. 4. facit. l. j. ff. de iust. & iu. ibi, bonos non solum metu pœnarum, verumẽt præmiorum exhortatione efficere cu pientes. concordat c. non vos. circa initium. 23. q. 5. Hinc ea ipsa hodie in vulgari nostro vocantur Cottes d'armes. Ex quo fit ex obseruantia, q̃ milites principis, & alij portant sua insignia seu arma, vt inter alios cognoscantur maximè in bello quum ibi intersunt cũ eorum principe. facit. l. stigmata, in his verbis. ad imitationem tyronum. de fabricensibus. lib. 11. C.

VNdecima concl. Arma seu insignia ẽt ponuntur ad perpetuam hoium memoriã in multis locis, vt in sepulturis: vt habetur 1. Maccab. 13. c. ibi. Aedificauit Simõ super sepulchrũ fratris sui & fratrũ suorum ædificium altum visu, lapide polito retro & ante. Et statuit septem pyramidas, vnã contra vnã patri & matri, & quatuor fratrib⁹, & his circũposuit colũnas magnas, & super colũnas arma, ad memoriã ęternam: & iuxta arma naues sculptas quę viderentur ab hoïbus nauigantibus mare. Et 1. Reg. 31. c. ibi: posuerunt Philistiim arma Saulis interfecti in templo Astaroth, corpus verò eius suspenderũt in muro Bethsan.

DVodecima conclu. Nõ est dubium de iure, q̃ honor est portare arma, vehicula seu vexilla honoratorũ & suorũ pdecessorũ: tex. est in l. j. & ibi Ioan. de Plat. & in l. fi. C. de prępositis sacri cubic. lib. 12. & in l. vnica. C. de honora. vehicu. lib. 11. & dicit Bal. in l. generaliter. §. fi. C. de insti. subst. tn. q̃ portare arma est honor, vt etiam satis patet ex supra deductis. Et sicut nomen decorat. §. sed nos. institu. ad Tertulianum. ita & hæc arma decorant.

Vnde hęc fuit causa hic inserẽdi materiam armorũ hoc est insignium, non armorũ ad bella necessariorũ, cum alibi de his dicturus ſ, in nona parte. vbi describam de arte militari: sed hic ponam qũo laudanť & honoranť, aut laudari poterũt hoïes in armis seu scutis suis, secundũ quod in eis apponuntur metalla, co-

lores,animalia,& alia huiusmodi,quæ dant autoritatem & honorem seu laudem in illis.

Et hæc materia armorum generat arma:que niam vt dicit Ouid.Bella mouet clype°,deq; armis arma se runt.qa de his sæpe solet esse grādis quæstio inter nobiles,sicut videmus apud Ouidium,in 12.& 13.Metamorph.inter Aiacem & Vlissem pro armis ipsius Achillis. dicam latius infra, in 48.conclusione.

DEcimatertia conclusio.Donans seu legans pecuniam,vt fiat aliquod opus, puta templum, ædes sacræ, hospitale, imagines &c.nomen vel arma sua in eodē inscribere,ponere,seu depingi facere potest:nec debet abradi seu deleti,etiam vt alterius arma ponantur.tex.in l.q liberalitate.in prin.& fi.ff.de ope.publ. Notat Alberic.in l.legatam. per illū tex.in fi.ff.de administr.rerum ad ciuitatem pertinentium.facit tex.in l.fi.in fi.C.de statuis.vbi ait: sed eius cuius ad honorē petitur expensis propriis statuā collocari pręcipimus. Quod intellige si donauerit sponte,& ex liberalitate: quia si coactus,vt sunt qui condēnantur apud nos ad emendas ciuiles , non possunt procurare vt sua arma apponantur in dictis operibus publicis factis ex illa multa,p dictū tex.qui liberalitate. Ampliā procedere, ēt si aliquā summā & non totam donauerit,quia talis donans,ēt arma sua apponere poterit per dictū tex.in d.l.fi.ff.eod.vide infra,in 21.conclu.vbi amplius.

Aduerte tamen, ꝙ ponentes arma sua in ecclesiis quas faciūt, aut in ornamētis q̄ donāt ecclesiis,pdunt meritū,vt tenet Gemi.ī c.duę sunt. circa medi.45.di. quē refert & sequitur Bernardinus de Landriano in c.dilecta.ī appostillis ad Panormit.de excess.pla.extra.

DEcimaquarta conclu. Insequendo doctrinam Bar. in suo tracta.de insigniis & armis est, ꝙ quędam sunt insignia, quę competunt alicui ratione dignitatis,vel officij. Et sunt talia quæ quilibet habens illam dignitatem vel illud officium, portare potest: non tamen licet alicui portare nisi habeat illam dignitatem seu officium. pro quo allego gl.in verbo,dignitatem. in c.vt apostolicę. de priuilegiis.in 6.facit tex.in l.j.& ibi doct.C.quę res vendi non poss.vbi habetur ꝙ vestes, insignia, vel arma, & colores ipsius principis, nemini assumere licet.

Exemplificat Bar.in insignibus proconsularibus & legatorum, de quibus in l.j.ff.de offi.procōsulis & legati.& l.sanctum.in prin.ff.de rerum diuisio.vbi proconsul insignia sua, etiam extra iurisdictionem suam portare potest. Nam sex fascibus tātum vtebatur.l.pconsules.ff.de offi.pconsu. Et etiam legati Romani populi portabant verbenas (forte saturegias fm glo. in d.l.sanctum.) idest herbas seu frondes sacratas, ne violarentur à populo vbi mittebantur, & ratione illius insignis erant in custodia Romanorum, ita ꝙ dicebantur sancti, prout sancti habentur, vt dicit tex.in l.fi.in prin.ff.de legationibus.

Similiter legati Gręcorum ferre solebant, ne quis eos violaret, ea quę vocantur ceritia, vt inquit tex.in d.l.sanctum.

Item archieps vti potest pallio in tota sua diœcesi & puincia, vt dicit tex.in c.cum sis. extra de autori. & vsu pallij.Sicut hodie videmus in cliētulis seu seruientib° regiis,qui se offendunt in exequēdo mādata regia, habēdo & portādo signū seu scutū regiū, quod portare debēt p insigni, & sunt in saluaguardia regis natiua, ita ꝙ grauius puniuntur qui eos offendunt.

Exemplificat etiam Bar.in insignibus epōrum,quę si quis non habens illam dignitatem portet, incurrit in crimen falsi.l.eos.§.fi.ff.de fals.vbi habetur,ꝙ portans insignia doctoratus,cum non sit doctor,incurrit in pœnam falsi.Et idem dicendum est de quacūq; alia dignitate habente certa & distincta insignia, de quibus supra dixi in nouem primis conclusionibus.

Et dicta Bar.in hac conclusione sequit Panormit. in c.dilecta.in vlt.notab.de exces.prel.extra. Et Bonus de Curtili in suo tract.nobilitatis, par.ij. vbi dicit, ꝙ quędam sunt arma seu insignia dignitatis vel officij, in vniuerso,vt epōrum,doctorum, rectorum, & similium, & talia solum deferri debent ab illis habētibus talem dignitatem aut officium, vt hic patet.

Quędā autem sunt arma seu insignia singularis dignitatis, quibus vtuntur reges, principes, duces, comites,& cęteri potentiores. Quędam verò sunt arma priuatorum,siue nobilium,siue popularium, de quibus particulariter infra amplè dicetur.

DEcimaquinta conclusio erit de insignib° siue armis cuiuslibet singularis dignitatis (vt vidimus in quolibet rege, qui habet sua insignia seu arma. Nā rex Franciæ vndecūq; sit habet pro armis suis in cāpo azureo tria lilia aurea,& coronā supra erectā: Imperator verò habet Aquilā nigrā ī cāpo aureo,& sic de singulis, put infra dicetur,in 17.concl.de regibus Christianis,de Principibus Franciæ & multis aliis.) Et talia nemini alteri licet deferre seu assumere, vt tenet Bal.in l.j.C.quę res vendi non poss.qa vt dicit,pp hoc videtur se parem facere sicut Lucifer,qui voluit se parē facere Deo, & ideo deiectus fuit de paradiso. Nec ēt suis rebus depingere.l.j.C.de his quę pœnę noīe. & in auth.de mandatis principum.§.pen.colla.3.& in l.j.C.vt nemo priuatus &c.vbi nō licet priuato apponere arma regis in sua domo.Dicit tamē ibi Albericus ꝙ vidit seruari,& ꝙ quotidie seruatur cōtrariū: Ideo Bar.in dicto tractatu dicit,ꝙ hoc intelligendum est principaliter,sed accessoriè potest,puta,in signum subiectionis supraponere insignibus ppriis insignia regis,comitis,domini,seu principis sui,& hoc de consuetudine seruatur , vt ibi dicit Bar.& ita etiam tenet Bonus de Curtili in suo tracta.nobilitatis. in 2.parte nu. 170.quod intellige dummodo non sit vilis persona, vt infra, in 18.conclu.dicetur.

Sed vnde hoc ꝙ videmus multos principes in Gallia & Frācia, qui vtuntur liliis sicut Christianissimus Rex noster, & tamē soli regi fuerunt demissa cœlitus p scuto suo: etiam illi simul fuit demissum oleū sacrū pro vnctione in eius coronatione fida, quod tū aliis quàm regi non competit. dicam ꝗ ponendo illos qui communiter in Gallia gestant lilia, ratione quorū videntur esse de maioribus,& magis honorari debent , cum magis approximēt sua arma, armis supremi principis,quantò magis sunt conformia & in minus differentia, tantò magis sunt honorabiliora.

Aduerte tamen, ꝙ si arma alicuius principis sint picta

picta in aliquo castro in signum subiectionis, si qs tollat illa arma, dicitur tollere obiectionem dño. & sic p dñm puniri potest tanquam rebellis, nisi aliter appareat de alia causa delēdi, vt dicūt Geminianus & Cardinalis Alexander, in canone, quæcunque. 30. distin.

Decimasexta conclusio. Arma, imago, seu nomen principis in opere publico, vt in muris ciuitatis, & portis, in prætoriis iudicum, & domibus publicis seu vniuersitatum, poni, & inscribi debent, per text. in l. opus nouum. in fi. ff. de operibus publicis. & in l. si qui iudices. C. eod. Quod etiam procedit in eo cui° pecunia id opus factum sit, per tex. in d. l. opus: sed nō supra arma principis. Quia nec præsidis liceret nomē vel arma superscribere seu superponere. l. nec præsidis ff. eod. Cum in opere publico nulli iudicū licere debet sua arma apponere incōsulto principe, aliàs reus maiestatis efficeretur. d. l. si qui iudices.

Contrarium tamen de consuetudine seruatur ſm Salicetum in d. l. si qui. & Albericum de Rosate in l. q libertate. ff. eod. Nam hodie videmus, φ quando fiunt opera publica, gubernatores patriarum in Frācia, vel iudices arma sua eis imponunt. sed sub armis regis, quod potest fieri, vt dixi in præcedenti cōclusione. Dicit etiam tex. in l. basilicam. C. eo. φ in basilica, quæ est domus regia, vel ecclesia sacra, non debent imagines seu arma alicuius pingi: quod intellige prout supra, in 13. conclu. nisi expensis in toto vel in parte alicui° fuerit fabricata: quia tunc talis, arma seu nomen suū in eadem inscribere vel depingi facere potest.

Decimaseptima conclu. Arma principum distincta & separata ab aliis ratione suæ dignitatis nō solum non possunt tanquam propria ab aliis assumi, imo quod plus est, etiam non licet ea in domibus ꝓpriis impingere, & assumentes ea & portantes incurrunt & incidunt in crimen falsi, vt dixi s. i 14. conclu. Imo quod plus est, dicetem φ assumentes propria arma supremorum principū, & existēte. in patria subdita tali principi, incurrunt crimen læsæ maiestatis: eo quia talis assumit sibi honorē & potestatē quā non habet. Per signum. n. cognoscitur signatum. l. j. §. si intelligatur. ff. de ędil. edict. stigmata. & ibi Io. de Platea. C. de fabricensibus lib. 11. Tria enim lilia aurea in cāpo azureo, vt dixi, denotant insigne seu arma regis Frāciæ. Ideo si quis illa assumat pro armis, videtur se velle dicere regem: quapp illi cōtradicere videtur. Oīs. n. qui se regē facit, contradicit Cæsari. Ioa. 21. c. Cum. n. quis in se accipit iurisdictionem aut potestatē ultra φ habeat aut habere debeat, punit: vt dicit Lucas de Pena in l. j. ēn x. & xj. colūnis. C. vt nemo ad suū patrociniū suscipiat rusticanos. li. xj. De isto scuto regio plura alibi dixi, ideo nō insisto, licet adhuc aliqd de eo ī.

Sic erit dicendū in omnibus alijs scutis seu armis principum supremorum in suis regnis, principatib°, seu dominationib°, vt est in imperio Romano, in quo est Aquila nigra, habens duo capita in cāpo aureo, q̄ sunt arma seu insignia Romanorum Imperatorū, vt in fine huius conclusionis patet. Et fuerunt primò arma Iulij Cæsaris, quæ Aquila inter copias armatorū in caput Cæsaris residēs, duos coruos hincatq; hinc illi molestiam inferentes, morte affecit, quod cū summa oīum admiratione factū est. Hanc Ionis alitē poetæ confabulantur vario quidem colore, quem Mercurio ascriptū ferūt obductū quadam nigredine superfluo: quod cum augures animaduertissent, vi quadā belloque, dolisq; calliditate Cæsarē regnaturū vaticinati sunt. A quo tpe Imp. Romani ꝓ armis ea Aquila vsi sunt ī cāpo aureo sub colore nigro, vt ṗtactum est.

Legi tamen φ C. Marius (cuius Cæsar Imperator fuit sororius nepos) in secūdo consulatu suo, qui septies consul fuit, Aquilā Romanis legionib° propriè dicauit: vt autor est Plinius lib. 10. c. 4. de qua in fine istius conclusionis. Sed ibi notat Plinius nō ferè apud legiones Romanorū vnquā hybernatū esse in castris, vbi Aquilarū nō fuerit iugū. Ex quo, vt opinor, adhuc hodie Aquila pro armis imperij designata habet duo capita, sed quas signationes habeāt, volēs referre omitto: & de ea in finali parte, in 80. consid. dicetur.

Et licet color niger sit infimus inter colores, vt infra patet, in 66. conclu. Crederem tñ, φ inter Aquilas in armis apponi solitas, dignior sit aquila nigra q̄ alterius coloris: eo qa à maiori, & potentiori portatur: & etiam quicquid dicant alij, videtur hic color nobilior & dignior pp eius potentiam & effectum. Nam licet de oībus alus coloribus possit fieri nigrum, ita φ nigredo extinguit, supprimit, & offuscat oēs alios colores, non tñ alij colores possunt ita delere & extinguere nigrū, sicut nigrū delet, obscurat, & extinguit alios: & sic vr esse maioris potentiæ & effectus q̄ alij: ea pp magis honorari, & maior seu dignior reputari debet.

Carolus magnus tanq̄ Imperator & Rex Frāciæ ṗdictis duobus armis simul iunctis in vno scuto vtebat°: sed Aquila à parte dextra, Lilia autem à parte sinistra designabantur. De huiusmodi Aquila, latius infra in vltima parte.

Idem est dicendum de oībus armis aliorum principum, vt in Anglia, vbi rex Angliæ habet pro armis tres Leopardos aureos in cāpo rubeo: sed vnde hoc, nisi quia asserit se esse ducem Normanniæ (qui habet pro armis suis duos Leopardos) & ducē Aquitaniæ, qui vtitur & habet vnum: & hos tres simul copulat seu accumulat & ponit ratione regni. Et sic in Anglia qui vtuntur Leopardis pro armis suis, cū aliquali tamen distinctione, videntur esse de domo regia, & sic digniora arma habere & gestare.

Sic in Aragonia, vbi rex vtiť pro armis quatuor paliis rubeis, & aliis quatuor aureis. Et ratione regni Castellæ & Hispaniæ, vtitur duobus Leonibus azureis, in duabus partibus scuti seu campi argētei, & in aliis duabus partibus, duabus turribus seu castellis aureis in campo rubeo.

Rex verò Cypri vtitur ꝓ armis & habet in parte superiori dextra vnam crucem potenciatam auream, cū quatuor paruis crucibus aureis in campo argēteo, & in sinistra alio Leone rubeo in campo argēteo cotissato, quatuor cotissis azureis: & in duabus partib° inferioribus in campo argenteo duobus Leonib° rubeis.

Rex Nauarchiæ vtitur tribus Leopardis azureis in campo aureo, & tantum est diuersitas in coloribus ab armis regis Angliæ.

Rex Portugalliæ vtitur quinque paruis scutis argēteis

teis in campo azureo bordato bordatura rubea, & seminata turribus.

Rex Phrigiæ (quã Phrisiam vocant) vtitur pro scuto campo argenteo seminato pluribus cordibus rubeis, & bendato ex benda azurea quatuor petiarum.

Rex Siciliæ & Ierusalem vtitur cruce aurea potentiata, cum quatuor crucibus seu croisetis aureis in cãpo argẽteo: in parte superiori dextra, Liliis seminatis seu insertis in medio partiũ superioris & inferioris: & ex latere sinistro partis superioris cãpo argenteo sessato trib⁹ fessis rubeis in parte inferiori: ex parte dextra tigno seu cheurono rubeo in cãpo rubeo: & sunt hodie arma quibus vtuntur duces Lothoringiæ.

Rex Noruegiæ vtitur tribus coronis aureis in campo rubeo, & istis armis vtebatur Arthurus dux Britãniæ, licet qñq; sit vsus multò magis pluribus coronis aureis seminatis seu respersis in campo azureo.

Rex Nauarræ habet in campo rubeo escarbunculũ pometatum ex auro, & à certo tempore ex quo descẽderunt tales reges à regibus Frãciç, assumpsẽrũt in duab⁹ partib⁹ lilia aurea seminata & conspersa in cãpo azureo cũ banda argẽtea tendente à sinistra ad dextram.

Rex Maioricarum vtitur quatuor pallis rubeis, & quatuor aureis.

Rex Poloniæ habet scutum rubeum quadripartitũ in superiore parte dextra, & inferiore sinistra habet duas Aquilas argenteas, vnã in qualibet parte. In partibus verò superiore sinistra, & inferiore dextera hominem argenteum super equo argenteo.

Rex Hungariç in campo argenteo habet quatuor gemellas rubeas.

Rex Hirlãdiæ in cãpo rubeo habet Leonẽ argẽteũ.

Rex Hyberniæ habet regem aureum tenentem lilium in maiestate sedentem in campo nigro.

Presbyter Ioannes seu Ianus Rex Indiç habet, vt fertur, crucifixum nigrũ cum duobus flagellis nigris, in cãpo aureo. De cui⁹ dignitate, religione, seu deuotione, secta, & potẽtia, infra in finali parte, in 20. consid. in qua de nationibus Christianis locuti sumus.

Et vt manifestius res liqueat, sequitur arbor in qua præcedentia arma figurantur.

Sic legimus ꝙ certa sunt insignia diuersarum gentium, vt Romanorũ Aquilæ, Scytharum Fulmẽ, Filiorũ Israel signũ Thau, de quo ĩ 98. concl. Aegyptiorũ Apis, hoc est Bos, Sus Phrygum, Geminæ rotæ Corallorũ, Thraciæ Mars, Arcus, & pharetræ Persarũ, & ita de aliis, vt in arbore p̃cedenti patet. Deis attributa fuere ẽt insignia, vt Fulmẽ Ioui, Tridẽs Neptuno, Framea Marti, Claua Herculi, & Bacco Thyrsus. Et ab Aquila, aquiliferi dicti sunt signiferi in Romana militia. Habuerunt & Romani quatuor alia signa, videlicet Lupos, Minotauros, Equos & Apros, quæ singulos ordines anteibãt: sed Marius ea in totũ abdicauit sola Aquila pro signo relicta. testis est Plinius lib. 10. c. 4. Scribit Vegetius, primũ signũ totius legionis esse Aquilã, quã aquilifer portat. Idẽ Draconarios appellat signiferos à Draconib⁹, q p singulas cohortes ferebantur ad præliũ. Franci verò vtuntur in prælio pro signo Cruce alba: Burgundi, Cruce S. Andreç rubea: Scoti verò alba: Angli, Cruce rubea contra Francos, & rosis contra Scotos. Veneti Leone, Sueui Vrso, Senenses Lupa, Neapolitani Asino onerato clitella.

Decimaoctaua cõclu. Cũ hodie arma in locũ imaginũ quæ olim fiebãt sint subrogata, vt s̃ dixi in 10. concl. ideo infertur ꝙ sicut violator statuç & imaginis

ginis principis tenetur criminis læsæ maiestatis.l.qui statuas.ff.ad legem Iuliam maiestatis. Lucas de Pena in l.si qua. col.j.C.de spectaculis. lib. 11.& in l.pdia. C.de loca.pd.ciui.&c.eodem lib.in 12.col.Ita et violator armorum principis tenetur pœna criminis læsæ maiestatis: cum subrogatũ sapiat naturam illius in cuius locum subrogatur, vt habetur plenè per doctores. maximè d.meum Iasonem, in l.si eum.§.qui iniuriarum.ff.si quis cautio.quod dicit esse verum idẽ d.me' ibi in notabilibus, etiam si subrogatum in aliquo discreparet. & idem d.meus in l.possideri. colũ.ij.ff.de acq.poss.dicit habere locũ et in correctoriis.Facit et, quia statutum extenditur ad subrogatum.gl.singularis in cle.& si principalis. in verbo, principalis, in fi. gl.de rescr.Iac.Butr.in l.placet.C.de sacrosl.eccl. Ant. de Butr.in c.fi.extra de cõsue.d.me' Iason i l.j.col.ij. ff.de vul.& pup. dixi in conclusione consuetudinũ ducatus Burgund.in gl.in verbo,interpretes. vers.14.cõclu.Et ideo etiam à simili,sicut non licet iuxta imagines principis sordida signa apponere.d.l.si. qua. ita iuxta arma principum non licet arma aut signa sordidorum hominum,& sic vilium psc narum apponere:. secus de armis nobilium,vt infra in 25.concl.incip.li cet vasallus. & superius in 15.concl.

Decimanona conclusio erit talis, q duæ cõclusiones pcedentes extenduntur in oibus aliis dignitatibus principalioribus vnius prouinciæ,vt in ducatib',marchionatib', & comitatib',habentib' ex antiquo aliqua arma & insignia dignitati ducali, marchionali,aut comitali conuenientia,qm debent à pari iudicari,eo quia tales dignitates habẽt iura regalia, maximè quando in eis succeditur, put in aliis dignitatibus , put amplè dixi de ducatu Mediolani in cõmẽto nrarum consuetudinum ducatu Burgũd.tit. Des successions des bastardz.art.v.in conc.ibi posito, quo ten nui q duces habẽt iura regalia. & ideo idẽ dicẽdũ est ĩ eis sicut in aliis principib' de quibus ante dictũ est.

Vigesima conclusio est quo ad arma nobiliũ. Nã certum est,q nobilis ex origine,lõga serie,& psapia pdecessorũ habent sua arma & insignia, & cõiter à tali tempore cuius initij memoria nõ extat in cõtrariũ,oẽs nobiles seu gentiles hoies,vt ita loquar,habent & gerunt sua arma & insignia distincta & separata, nec vnus pateretur q alter portet arma sua, et si esset de sua familia, domo,& noie,nisi cum quadã differentia quam habent inter se,quæ est videlicet, q primogenitus familiæ suæ domus, portet ea plana & integra sine aliquali distinctione vel additione. Alij verò posteriores,quilibet cũ quadam discrepãtia. Et hoc de consuetudine q valet in his,vt in descẽdẽtib' oib', pterq in primogenito, velut i capite ponat aliqua differentia, qua mediante ab aliis discernatur & cognoscatur,vt in l.j.C.quę res vẽ.nõ.pos.& ibi p doct.& sic illæ differentię siue signa inducta sunt p tegni cõsuetudinem,& talis cõsuetudo tenet fm Bar.in tract.de insigniis & arg.quæ cõsuetudo viget & vsitatur et in oibus nobilium domibus regni Franciæ, vt tenet Guillel mus de Mõteserrat.in tract.suo de successione regũ, in secũdo dubio.nu.18.in fi.exẽplificat in domo Dalbret, & domo Darual,& sic de singulis. Quæ insignia & arma licet sint oibus & singulis de illa agnatione, et nobili, cõia.l.vel quę pater. in prin.& l.familiaria. ff.de religiosis & sumpt.fune.tñ illa differentia de cõsuetudine inducta (cũ de iure arma vni p diuisionem vel differentiã assignari non possunt.l.sepulchra.C.de religiosis & sump.fune.) non est cõis, sed potius singularis & diuersa,p quã vnusquisque de illa agnatione dignoscitur, an in qua linea descendentium de illa nobili agnatione sit. an in linea primogenitorum,secundogenitorum vel tertiogenitorum, vt dicit ibi idẽ de Montserrat.nu.20.Vt videmus apud nos,dñi Trimolij habẽt tres Aquilas azureas in cãpo aureo cũ tigno rubeo,q sunt integra, plana, & originalia arma illius domus,q primogenitus habet & portat,nec licet alteri ea portare,et si sit frater,nisi cũ quadã distinctione, quę sit multifariã,vt hic infra videre poteris,in 76.cõclu.& sic de singulis. Et ista sunt & fiunt ad conseruationem agnationis & dom', in hoc q nemo assumat talia arma,nisi sit de tali domo & familia: cum agnationis seu familiæ dignitas semper debet esse salua,vt plenè ĩ in seq.concl.& vt per istam differẽtiam in insigniis & armis positam vnus de agnatione vel familia ab aliis & singulis de illa agnatione dignoscatur & discernatur,quod licet, vt noi additur pnomen: vt in l.vnica.C.de mutatione nois faciũt notata i proœmio Clemen.in gl.& in l.ij.ff.de liberis & posthumis.

21 Sed q ignobilibus non liceat quouismodo arma, seu insignia solis nobilib' cõcessa,& inter nobiles vsitata deferre,dicã ĩ in 23.concl.incip. Nõ licet ignobili.Dixi. remissiuè post Bonũ de Curtili in cõmentatus nostris sup consuetudinibus ducatus Burgũd.tit.Des infans de plusieurs lictz.§.iiij.in j.gl.vers.additio.i fi.

Vigesimaprima cõclu. Quæ dicta sunt hic ante in principalibus,idem est in nobilibus ex antiqua prosapia habentibus in sua pgenie & familia certa arma distincta ab aliis rõne antiquitatis domus. Quia tũc,si in pria & regione vbi sunt & morant, posset eis esse dedecus,q inferiores & minoris conditionis gestarent talia arma,ex quo eis prohiberi posset,ne talia portent instãte parte. Puta si in ducatu Burgũdię aliquis vellet assumere talia arma,q nõ esset de domo & casata, posset phiberi à superiore: vt si qs vellet assumere arma Trimoliorũ(q forte à Timoleone duce Corinthiorũ originẽ habuerũt: vel à Timoleo mõte Lydię, vt in vlt. parte,in cõsideratione q tractat de excellentia virorũ, dicet) posset ab eis phiberi, vbi nõ esset de parentela.& idẽ de cęteris magnatibus,seu magnificis potẽtiorib', & in nobilioribus in vna patria. Qm aliis non licet portare talia arma,nisi sint de casata & domo illorũ,& si portarẽt aliq, possunt phiberi, qm ex hoc iniuriarent q inferiores q nõ essent de eorũ patẽtela,se tales dicerẽt.notat in d.c.cũ dilecta. extra de excessib.pla.imo dicit Bal.in l.ij.C.quę res vendi non possunt.q si quis assumat arma, seu insignia alterius,quæ eis longo tempore vsus fuerat, tenetur pęna falsi, vt sæpe allegatum, & cõprobatum est supra. Ita etiam tenet Ioannes de Montolono cõciuis & cõtemporaneus noster in suo promp.uario iuris.in ver. bo,arma.Maximè si sit talis q ĩ sua agnatione habuisset,vel conuictus fuisset quod vituperio & ignominia posset

posset ex hac ratione prohiberi, argumento.l.mimæ. C.de epali audientia. Et non solū principalis de casata pōt talia ꝓhibere, sed ēt quilibet alius ēt tertius, vt dicit Bar.in d.tract.de armis.arg.l.j.C.de his q potētiorum noīe titulos ꝑdiis affigunt &c.& ita not.in verb. titulos.& ī auth.de mādatis principum.§.pe.coll.iij. Et facit ad hæc ratio Ang.de Perus.in cons.suo 79.& cons.281.in pe.col.vbi dicit, ꝙ grauissimum & iniuriosissimum est videre arma agnationis ad extraneos deuoluta.

Hinc est, ꝙ domus antiquorū in quib⁹ sunt arma ꝑdecessorum,& imagines, seu stemmata, de iure ꝓhibentur vendi p tutorem & curatorē. Qm̄ vt dicit tex. in l.quę tutores.§.nec verò domum.C.de admini.tut. satis lugubre est, aut non videre maiorum imagines ī domo ꝓpria fixas, aut videre reuulsas. Ratio depromitur. Exempla Priscorum virorū honoratorum nos aīant ad eorum vestigia sequenda, quos solitos dicere legimus, cū solas maiorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi aīum ad virtutem accendi: nec prudentissimis viris modicè succurrebat effigies maiorū, cum titulis suis in prima parte ędium poni solere, vt eorū virtutes posteri non solum legerent, verūetiam imitarentur, & semp audire videātur poeticum illud dictū. Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector.

Et de Themistocle tradunt veteres, quem ferūt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem: quærenti quid ita ex tpe in publico versaretur, rñdisse: quia me trophea Milciadis de somno excitant. Et dicit Lactā.lib.1. Itaq; homines eorū simulacra finxerunt, vt haberent aliquod ex imaginum cōtemplatione solatium. Et de materia amplè infra in 8.par.in 6.conside.vers.dicit tamen.

Hinc videmus, ꝙ si sint aliqui de aliqua familia & casata antiqua, qui videant arma suorum prædecessorum depicta, aut aliàs insculpta in aliquo loco publico: si quis velit ea amouere & ponere sua de nouo, ēt ædificando nouum opus, ꝙ potest ei ꝓhiberi p iudicē ex officio suo, ex quo non est licitū abradere antiqua, & ponere noua: vt dicit Bar.ī l.qui liberalitate.§.nec eius noīe.p illum tex.ff.de ope.publ. Vbi refert cōtra religiosos, q capellas seu capellanias defunctorum aliquorum antiquorū fundatorū, vbi sunt eorum arma, attribuūt aliis nouis, quod malè faciūt: vt ēt dicit Lud.Ro.sing.suo 474.& refert Ioānes de terra rubea, in sua opera de vinea ecclesiæ: tract.3.art.6.in 8.conclu.super gl.in verbo, damnabilis.

Et ideo vidi ꝙ cum in ecclesia Heduensi remoueretur quidam lapis magnus in modum tumbæ, vbi erāt arma & imago dn̄i quondam Dautigneyo: cōquestus est dn̄s Gerardus de Vienna, dn̄s dicti loci, tam ea rōne, quia dn̄s ipsius loci Dautigneyo, q̄ ea rōne, qa erat de agnatione illius ꝑdefuncti, cuius arma ibi posita erāt & insculpta: & fuit necesse, ꝙ in loco vbi cōstruebatur capella noua, ꝙ arma antiqua ibi reponerentur cū nouis, quod & æquum fuit, ꝓut ꝓbat text.ad hoc expressus. quem ēt ad hoc allegaui in l.fi.§.si quis.ff. de ope.publ. Ad quod facit tex.in l.si quando.C.eod. vbi habetur: quoties opus publicum vt palatium, ædes sacræ, vel porticus, reparatione indiguerint: licitum est imagines, statuas, inscriptiones noīum, vel arma quorūcūque deponere: sed refectis ædificiis, vnaquæq; remota reportari, & ꝓprio loco denuo collocari debent. Sed in re priuata vendita, licitum est emptori rei empta arma sua apponere, & alia si quæ sint affixa remouere. facit, quia satis absurdum est origine rei sublata, eius imaginem derelinqui seu remanere. tex. in l.vnica.§.j.C.de latina libertate tollenda.

Ex dictis tamen Bar.in ꝑdicto tract.in ij.col.sublimita istud dictum ꝑcedens, s.de portu & delatione armorum, nisi essent exteri, seu ita de lōginquo, vt esset talis distantia de vno loco ad aliū, ꝙ primus lædi nō posset. puta si Italus assumat arma Theutonici; vel Anglici & econtra, vel Italus arma Hispani, certè, vt dicit Bar.in hoc non videtur generari piudicium, nec scandalum inter eos.& dictum Bartoli sequit̄ Panor. in c.dilecta.de excess.pla.& amplè infra in 48.concl. Et ideo ex quo in his in quibus quadam facultate qs occupat sibi vsum, non licet quæri, nisi ex magna ca. l.pe.§.sunt autem qui putant.ff.ne quid in loco publico. Vel nisi etiam essent ita antiqua arma, ꝙ amplius dici nequeat, ꝙ sit aliquis in patria de familia illorū, qui talia arma antiquitus portabant, & deferebant; vt sunt quædam ex antiquis armis nouem heroum, qui dicuntur in vulgari, Leus neuf preux. quorū tres ꝑtāt Iudæi, s.Iudas Machabęus, Iosue, & Dauid. Tres gentiles, seu pagani, Hector, Alexander magnus, & Iulius Cęsar: & alij tres Christiani fuerunt, Carolus magn⁹, Arthurus, sed Arthusius de Britannia, & Gaufredus, seu Godofredus Billonius: quorum quidem arma infra in 28.concl.videre poteris. Item vt sunt arma multorum (quos mensæ rotundæ vocant) qui fuerūt numero centum & septuaginta, qui omnes portabant arma diuersa, vt videri potest in quodam volumine, seu Romantio, quod vulgari nostro, dicitur, & intitulatur, Gyron le courtoys.in prin. Et si quis velit videre, aut habere diuersitatē armorum, recurrat ad illum locū. Maior tamen diuersitas erat in turri Dauid. de qua Canticorum 4.c. Cum in ea erant mille clypei pendentes. de qua infra in 59.concl.vers.quandoque.

Vigesimasecunda conclus. In casu in quo omnes & maiores & minores comprehēduntur, & est interesse quod potest contingere vnūquēque in casu; scilicet qn̄ quis odiis plenus cuius vitæ multi insidiārur assumeret arma seu insignia hominis quieti & pacifici; certè illius interest, & poterit facere ꝓhiberi, si vituperosè portat vt dictum est; multo fortius potest peti ꝓhibitio, ne ex hoc propter vnionem armorum alius pro alio occidatur vel iniurietur.

Idem dicendum est si ex hoc pudor primi aliquo modo lædatur, arg.d.l.mimæ.C.de episco.aud.& l.Iudæos quosdam.C.de Iudæis.

Et hęc fieri debent p iudicis officium ad quem spectat quies popularis.l.j.§.quies.ff.de officio ꝑfecti vrbis. maximè si videat hoc ad scandalum posse esse & tēdere, & ad dissensionem subditorum, etiam ex officio suo potest, vt C.de latina libertate tollenda.l.j.§.sed & qui domini.vbi circa eos qui pyleati incedunt lex Iulia statuit, ne populus decipiatur. & expressus in c. nonnullis.extra de Iudæis.

Vigesi-

VIgesimatertia conclusio. Non licet ignobili assumere arma nobilis, & quæ solent portari p nobiles, nec insignia solis nobilib⁹ concessa & inter nobiles vsitata, deferre: quia sic dicitur nedũ se nudo noie nobilem asserere, sed ẽt nobilium actos facere: eam ob cãm grauius puniendus est q̃ si solũ assereret se nobilem, quo casu tñ falsum cõmittit, & potest tanquã falsarius puniri. Tex. est & ibi Bar. in l. eos. §. qui se pro milite. quem textum põderat ibi Bar. contra illos qui se asserunt doctores cũ nõ sint. ff. de falsis. vbi dicit tex. q̃ ille q se p̃ milite gessit, & illicitis vsus est insignib⁹, falso puniẽdus est. & videas Fel. in c. 3. loco col. j. de proba. dixi alibi. & ille tex. multũ facit pro hoc casu, & in his ẽt vbi quis illicitis vsus est insignib⁹. Facit qd no. Bal. in l. sucandæ. quæ est. l. j. C. quæ res ven. non poss. dũ allegat illud vulgare. q̃ qui nõ est Lupus, non debet assumere eius pellẽ. amplè per Bonũ de Curtili in tract. nobilitatis, 2. par. nu. 178. vbi dicit q̃ vbi i aliqua p̃ria est discretio seu differẽtia, & in modo pingẽdi arma inter nobiles & ignobiles, ignobilis nõ põt assumere arma nobilis, sed bñ assumere põt iuxta ritũ ignobiliũ & populariũ, vt ĩ patebit i 28. conclu. nõ iuxta ritũ nobiliũ qui nõ cõuenit nisi nobilib⁹: vt apud nos non vr̃ honestum q̃ ignobilis, & popularis in suis armis ponat supra arma sua galeã Tymbratã, q̃ vulgo dr̃ Heaulme, cũ quadã eleuatione, quã faciunt nobiles magnifici, supra qd ponunt quoddã signum eleuatum qd vr̃ solis nobilib⁹ attribui, qd vulgariter dr̃ Tymbre, de quo amplè, infra ĩ 49. concl. Aliàs etiam p̃hibere & impedire posset nobilis ne aliquis villanus vel rust. nomen & arma suæ domus vsurpet, vel ne aliquis de malo & infecto sanguine nomen, vel arma imaculatorum assumat, qa cuiusq; de genere interest claritatem & nobilitatem generis cõseruari. ita tenet Guill. Bñdicti in repet. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem noie Adelasiam. nu. dccccxvij. & plenè in verbo, Raynutius de Clera. nu. 57. & 58. extra de testamentis.

VIgesimaquarta conclusio. Limitantur ẽt præcedentes conclusiones in Bastardis, qui non portant arma domus nobiliũ, cũ nõ sint nobiles, vt dicit Bal. in l. cum legitimæ nuptiæ. ff. de stat. homi. idẽ Bal. in l. generaliter. §. fi. C. de insti. & substi. dixi amplè in cõmento super consuetudinibus ducatus Burgũdiæ, in tit. Des successions des bastards. §. iij. in gl. j. vers. iuxta prædicta cũ seq. ideo non possunt assumere arma domus, vt dicit Guilelmus Benedicti in sua repe. c. Rayn. de Clera. nu. 31. de testamentis. vbi tñ concludit, q̃ istud non obseruatur in Frãcia: quia bastardi portant arma domus, cũ aliqua tñ barra, quæ incipit à sinistris, & tendit ad dextram: tendens & transuersans per medium scuti seu campi armorũ. & ibi plenè videas de bastardis. & infra in 75. concl. vers. item arma &c. Cum supradictis cõcordat commẽtum Cosmæ Guymier, in verbo, filij, tit. de numero & qualitate cardinalium. §. sint viri. Quid autem de legitimatis, vide infra, in 77. concl. Sed de bastardis quomodo legitimi illis p̃ferri debent, latius dicetur infra in 2. par. in 15. consid.

VIgesimaquinta cõclu. Licet vasallus habeat arma sua antiqua & quę potest vbiq; portare, & dipingere, non tñ ea põt depingere, aut insculpere seu depingi, aut insculpi facere in locis vbi sunt arma sui dñi, à quo tenet in feudum, saltem ita altè, sed cum aliqua depressione, aut diminutione. Puta si tñ cũ suis sint arma sui dñi ponere i loco superiori, sua verò in loco inferiori: aut arma dñi à dextris, sua à sinistris. Et si sint duo arma seu insignia ponenda vel insculpenda cũ armis dñi, debent poni arma dñi in medio, vt dicam infra in 96. concl. Quia talia sunt signa & loca honoris, vt dixi supra in hac prima parte, in 13. consid. cum duab. seq. Et de hoc est vniuersalis obseruantia in Gallia, ita q̃ aliqui habẽt consuetudines particulares de his, vt ẽst in patria Turonensi: de qua per Io. Sanxon, tit. Des droitz de Chastelenie. c. j. in consuetudinibus patriæ Turonẽsis. vbi ponit, q̃ vasallus nõ põt ponere sua arma, nec facere littrã, seu ligaturã funebrẽ in ecclesia castellaniæ, quod est rõni cõgruũ, vt minores maiorib⁹ deferãt, iuxta gl. fi. in l. nihil oino. C. de palatinis sacrarum largitionum lib. 12. Etiam in delatione & prælatione armorum in quibus cõsistit honor, vt hic an redictũ est in 12. concl. & dicit Bal. in l. generali. §. fi. C. de insti. & substi. q̃ portare arma est honor.

Aduerte tñ, q̃ arma posita iuxta arma principis, censent ex eo nobiliora. facit, qui admittũt ad latus principis, ex eo illustrant. tex. est in l. vnica. ibi, quos nr̃i lateris comitatus illustrat. C. de p̃positis librorũ. lib. 12. & ibi no. Bal. illum tex. p̃ collateralib⁹, qa illustrant ab eo cui astãt. & Fel. i c. pastoralis. de off. dele.

VIgesimasexta conclu. Cognatis & affinibus nõ licet assumere, nec portare arma domus illius, vnde cognationẽ solã habent, aut affinitatẽ. Cũ ad solos agnatos cõpetat ius & facultas portãdi arma domus. tex. est vr̃ in l. ius familiarium. C. de religio. & sumptibus funerum. quem ad hoc Ioannes Sanxon alle. in d. c. 1. ĩ proxime allegato. dicã latius infra in 40. conclusio. Et hęc sunt quantum ad arma nobilium, & quæ cõpetunt nobilib⁹ de quib⁹ adhuc dicã quando fiet mentio, an transeant ad successores, & quomodo, & in pluribus aliis conclusionibus.

VIgesimaseptima conclusio est circa populares, qui non habent arma propria: sed aut sibi assumunt ex concessione principis supremi, vel alterius dñi, vt Bar. q̃ habuit à Carolo IIII. Impe. vt ipse & cęteri de sua agnatione leonem rubeum cum caudis duabus in cãpo aureo portarent. Et tunc talib⁹ licet portare talia arma sibi donata & concessa. & dicit Bar. in d. suo tract. armorum, ĩ hoc nõ esse dubium. Quia disputare de p̃tate principis est sacrilegium. l. ij. C. de crimine sacrilegij. Facit in rubro & nigro. C. vt nemini liceat sine iudicis autoritate signa imprimere reb⁹ quas alius detinet. optimus tex. in l. sacrilegij. de diuersis rescriptis. vbi notãt Bal. & Paul. q̃ imperator, seu princeps supremus, vt Rex Frãciæ, põt cõferre dignitatẽ alicui nõ habẽti, & nobilitare quẽcunq; vult: & instar sacrilegij est reputare aliquẽ indignũ quẽ princeps approbauit, vt in d. tex. cũ sit De⁹ i terris notat i l. iubem⁹. j. C. de sacros. ecc. de lau de hu-

de huiusmodi armorum & vtilitate, infra dicitur, in 38. conclusione, incipiente circa vtilitatem.

Vigesimaoctaua conclusio. Etiam populares ꝓpria autoritate arma sibi assumere possunt, vt dicit Bar. in dicto loco. Sicut. n. noia inuenta sunt ad cognoscendũ hoies. l. ad recognoscendos. C. de ingenuis manumissis. ita ẽt ista insignia ad hoc inuẽta sunt, vt l. sanctum. §. j. ff. de rerũ diui. Sed talia noia cuilibet licet imponere sibi ad placitum. d. l. ad recognoscendos. & l. falsi. in prin. ff. de falsis. Ita ẽt ista insignia cuilibet licet portare & impingere in suo, nõ tñ in alieno: vt l. ij. C. vt nemini liceat sine iudicis autoritate &c. & ibi notatur per gl. in verbo, aliquis facit. c. dilecti. extra de concess. pben. & quod ibi notatur per gl. Nõ inuenio illud c. dilecti, sub tit. de concess. pbẽ. allegatum per Bar. sed bene reperio c. dilecta. extra de excess. prçla. ꝙ bene videt̃ facere ad hoc cũ gl. fi. Et ibi Pano. & Pet. de Anc. ponunt istam q. cũ seq. & ibidẽ tractatur ista materia.

Videretur ꝙ Bar. in hoc multũ extensè locutus fuerit, & ꝙ istud nõ sit indistinctè verum, maximè in villanis seu rusticis non habentibus aliquam ꝓeminentiã aut dignitatem, seu nobilitatem: qm̃ credo ꝙ talibus non sit licitum portare arma, hoc est scuta, in quibus sunt arma, cũ talia solum cõpetant nobilibus ex aliqua nobilitate, quæ sunt plures, vt ĩ vſ, in octaua parte: & illis licet propria autoritate assumere aliqua arma, aliis nõ pp vsitatã & obseruatã inuiolabilr cõsuetudinẽ a tpe immemoriali quo tãlib⁹ solũ cõpetit vsus armorũ, & nõ villanis & rust.

Itẽ & vt statim dicet̃, si adhuc tales sibi assumãt arma, cauere debẽt ne assumãt arma alicui⁹ antiquę dom⁹ & familiæ iã talia habentis & portantis: qm̃ tũc posset prohiberi, vt dictum est s̃, in 23. conclus.

Sed bene verum est, ꝙ tales rustici & artifices possunt p se & ꝓpria autoritate assumere merchas, & signa quibus signare & merchare possunt opera sua, & suas res: sed ista nõ debent fieri ad formã, seu instar armorũ. & ita vñr intelligenda verba Bartoli. De p̃dictis merchis, seu signis ĩ videt̃, in 31. concl.

Cõiter tñ tenetur fm Pan. in d. c. dilecta. vt quilibet assumere possit sibi certa insignia siue arma. & de hoc truffantur villani à nobilibus cũ dicunt arma sunt villanorũ, quia sumpta sunt ad placitum, ꝓut Accursius glossator iuris ciuilis in l. hæres. in gl. fi. ff. de per. hære. de dño Martino sic dicit, ꝙ scutum suum albo nigroq; variabat, vt oẽm telorũ vitaret amaritudinem. Veruntñ vt dixi, oĩa noia propria sumuntur ad placitum, vt vnus ab altero cognoscatur iuribus pall. quibus addo. §. si quis in nomine. instit. de lega. ita & arma põt qs assumere, vt vna parentela discernatur ab alia, & non fiat alteri præiudicium: etiam dummodo talia arma ignobiliũ seu rusticorũ non habeant galeam seu cassidem tymbratã, vt s̃. tactum est, in 23. conclu. & expedit ita fieri vt familiæ distinguãtur, & distinctæ cognoscantur, vt dictum est, & non sit idem de magistro Io. grãmatico, & Accursio iurisperito, vt vult gl. fi. in l. vnica. C. de professoribus qui &c. lib. 12.

Si quis tñ velit assumere arma de nouo, debet assumere magis cõformia suis cognatis aut affinibus, vel patriæ suæ, & ẽt antiquioribus, & fm ꝙ videre potest & cognoscere ꝙ eis magis cõueniũt & approximant statui suo, tã ratione affinitatis, cõsanguinitatis, pfiæ, loci, q̃ vrbi seu suæ qualitati & cõditioni, & de multis aliis, vt infra dicam. Vnde referam, quia ad rem facit, de Gordio patre regis Midę opulentissimi Phrygũ. q Gordi⁹ ex agricultura sum̃ptus ad regnum peruenit: quo potitus Gordium ciuitatem inter Asiam maiorem & minorem condidit & à se denoiauit, ĩ qua templũ Ioui cõsecrauit, & nõ immemor, nec veritus originaria cõditione, nec eã celans in eo aratrũ (tanq̃ forte ꝓpria arma & insignia) quo aliqñ vsus fuerat, posuit, & ex loris seu funibus qb⁹ boues in iugo tenuerat, nodũ connexit miro artificio, vt neq; principium, neq; exit⁹ deprehenderet̃ ĩ eo, euq; Ioui cõsecrauit, donec qui eũ solueret occurreret: vt recitat Guillel. Bñdicti ĩ sua rep. c. Ray. in ver. Rayn. de Clera. nu. 25. de testis. & ibi reprehẽdit illos q neglecto honore p̃ris, se filios bastardos magnatũ dicũt, vt illorũ nomẽ & arma eis nõ debita, occupẽt, de quo vide ibi plura exempla.

Et ita vt magis cõiter videmus, assumentes de nouo arma, assumunt ea q̃ magis suo noi, aut cognomini approximant̃ & conueniunt pp conformitatem, alludendo vocabulo cognominis, vt noia sint cõsonãtia reb. vulgato. §. est & aliud. insti. de dona. & siquidem data sunt ab antiquitate noia signãtia à parte rerum, vt Petrus, qa firm⁹ vt petra. tex. & ibi gl. in auth. de defens. ciuit. in prin. coll. 3. & Lucius, Lucilius, & Lucullus à luce. Puta si qs cognominet̃ de quercu, assumit ꝓ armis quercum: vt in Papa Iulio II. q dicebat̃ de rouere, & assumpsit pro armis quercum. Et rouere in vulgari Italico, est quercus. Et illi q vocantur de castro, aut castello, sumunt castrum seu castellum. q verò cognominat̃, le Loup, accipit lupum, & sic de singulis. Et licet ꝓpria noia ad placitum imponant̃, appellatiua tñ ab aliqua ꝓprietate imponi solent, vt dicit Bal. in proœ. instituti. allegans. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. j.

Sicut videre est multis familiis Romanorum cognomina assumpsisse à leguminib⁹, & ab ea re q̃ optimè sererent, vt Fabij à faba cognominati, Cicerones à Cicere, Lentuli seu Lentini à Lẽte. Pisones à Piso, & sic de huiusmodi. & vt ait Plini⁹, fuerũt ab arborib. cognomina antiqs: vt Frõditio, militi illi q̃ pclara facinora Vulturnum tranãtis fronde capiti imposita aduersus Hãnibalem edidit. Item Corinutus, ait. Q. Cincinat⁹ cum suum agrum & araret, & sereret, dictatura ei à pplo Romano delata est. Qui contra Samnites pfect⁹ victor extitit, q ni à serendo, Seran⁹ appellatus est. A pinsendo Pilũn⁹, qui primus pinsendi frumenti vsum inuenit & pilum. i. instrũ aptum ad terendum. Item ab herbis vt Lacticinij, à Lactucis dicti. Item à piscib⁹, vt Murena, qd fuit cognomen viri Romani, ab eo pisce deductum. vnde Ciceronis extat oratio pro Murena. Item Orata, qd cognomen fuit Sergij viri Romani, qd ab hoc pisce fortit⁹ est. Cognomina etiam, vt inquit Varro, habentur à maiori & à minori pecore. à

re. à maiori, vt Equitius. Taurus à minori, vt Sapril*, Scropha, Porcius, quod cognomẽ fuit Catonis censorij, à porco tractum. Quidam etiam à vestimento, vt Antoninus Caracalla.

Et assumendo antiqua arma (puta duos leones aureos eleuatos se inuicem respicientes in cãpo rubeo, quæ fuerũt arma Hectoris. Lyram aureã in cãpo rubeo, quæ fuerũt arma Dauidis. Tres psittacos virides in campo aureo, quæ fuerunt arma Iosue. Draconẽ rubeũ in cãpo argenteo, quæ fuerunt arma Iudæ Maccabæi. In campo azureo regem in solio maiestatis sedentẽ aureũ, q̃ fuerũt arma Alexandri magni. In cãpo azureo tres coronas aureas, quæ fuerunt arma Arthuri) nõ põt qs reprehendi, nec ab aliquo ꝓhiberi, cũ nunc non sint aliqui de parentela illorum, & ita de aliis similibus, de quo latissimè infra in 48. conclus.

VIgesimanona conclu. Si quis impediat ne arma sua aliquis ponat in loco in quo ponere põt, nõ patiendo eidem honorem decerni qui decerni potest, non tenetur actione iniuriarum, vt est tex. ad literam in l. iniuriarum. §. si qs de honoribus decernẽdis alicui passus non sit decerni, vt puta imaginẽ alicui, vel qd aliud tale, puta arma. ff. de iniuriis. quivis vt dicit tex. hoc contumeliæ causa faciat. Intellige si fiat impedimẽtum antequam sint posita: sed postq̃ fuerint posita i aliquo loco si amoueant, credo actionẽ iniuriarũ esse ortã. Qm̃ turpius eiicit, quàm nõ admittit hospes. tex. i c. quemadmodũ. §. aliogn. de iniuriis. extra. Ex quo dixi in casu emergenti, de quo infra 49. concl. in fi. cum esset inter duos dños contentio de quadã ecclesia, in cuius iurisdictione esset, & qs illorũ facere deberet zonam lugubrẽ seu funebrem in dicta ecclesia: q ex quo vnus superstes abradere fecerit zonã lugubrẽ, quã filij alterius ꝑdefuncti fecerãt fieri ꝑ sepultura eorũ patris, q in hoc tenebatur actione iniuriarũ. Quia non solũ nõ passus est honorem decerni, sed decretũ tulit: diminuendo eius dignitatem, quo casu tenetur actione, iniuriarũ, vt est gl. in d. §. si qs. i verb. quid faciat. Idem dicendum est de eo qui arma alicuius iã in aliquo loco depicta deleuit, aut abrasit, qm̃ hoc casu tenet actione iniuriarũ, si talis q illa posuit non poterat ꝓhiberi illa ibi ponere: qm̃ si potuit ꝓhiberi ꝑ illum: videtur q si ponat sine eius autoritate & licentia, possint p dictum qui ꝓhibere potuit, aut ei* mandato, deleri & abradi. Qm̃ ex quo p illum tex. in d. §. si quis. põt impediri ne vtat honore, & ne honor sibi decernat: ita q nõ põt hoc casu teneri actione iniuriarũ. Multò ergo fortius si qs vtat honore non sibi debito, põt talis honor impediri p illũ cui piudicat in honore, puta i appositiõe imaginis i vno loco, vel alicuius alteri* rei ad honorẽ tm̃, vt est i appositiõe armorũ.

Et ideo dic, q si qs in re litigiosa ponat, aut pingere faciat arma sua, possunt ab aduersario deuastari, excidi, & arripi, p tex. in l. ij. C. vt nemo priuatus titulos ꝑdiis suis vel alienis imponat, vel vela regia suspẽdet. & ita tenet Vincen. Cicault in quodam tract. quem fecit de factis principũ. in c. de autoritate ecclesiæ. fo. 5. sed pro hoc vltimo dicto allego formaliorẽ tex. in l. j. etiam in l. ij. C. vt nemini liceat sine iudi. autor. signa impri. rebus quas alius detinet.

TRigesima conclus. Non solum habens ꝓprietatẽ in aliqua re arma sua põt facere pingere, sed etiã vsufructuarius in re in qua habet vsumfructũ. l. æquissimum. §. sed si ædiũ vsufructus legatus sit. Nerua fili* & lumina immittere eũ posse, ait. sed & colores, & picturas, & marmora, poterit & sigilla: & si quid ad domus ornatũ ptinet. & nota ibi, sigilla. ff. de vsufructu. & ibi Ang. de Peru. & Florianus. Quia p hoc non efficitur deterior conditio rei, neq; mutatur eius substãtia, qm̃ aliàs secus esset, vt l. monumentorũ. C. de religios. & l. repeti. §. rei mutatione. ff. qb* mod. vsusfruc. vel vsus amittat. Ex quo dixi in casu emergenti, q vidua post mortem mariti q̃ habet dohariũ i aliqua domo, seu in aliqua terra & seignoria, potest ibidem ponere arma sua, prout eius maritus fecisset eius vita comite: sed tamen zona funebris in ecclesia pro ea fieri non potest, arg. d. l. monumentorum.

TRigesimaprima cõclusio est circa merchas & insignia mercatorũ & artificũ: & hoc casu dicẽdum videt, q vnicuiq; liceat tales merchas, seu signa portare & habere. Qm̃ talia fiũt ad recognoscendas res suas, & opera sua, seu artificia. vnde notat Bal. i auth. dos data. in magna lectura. C. de do. ante nup. q balle mercatorũ recognoscunt ad signũ, sicut s. dictũ est in 28. cõcl. q noia sunt inuenta ad cognoscendos hoĩes. C. de ingenuis manumissis. & §. si quis in noĩe. insti. de legatis. Et licet vnicuiq; nomen suũ mutare, & accipere ad placitum, dummodo absit fraus. l. vnica. C. de muta. nomi. ideo videtur q ẽt signum, seu mercham mutare potest. De mutatione tamẽ nominis, vide Gemi. in proœmio sexti. in vj. col. & Angelum in d. §. si quis in nomine. & per Doctores in d. l. vnica.

Sed quid de armis, an liceat ea variare & mutare ꝑ lib. to? vt q nõ: qa vt sæpe dictũ est, bonum est argumẽtum de noĩe ad arma. Modo sic est, q mutatio nois vt ꝓhibita, vt i l. j. §. q i tõnib* ibi. vel rẽ amouerint. & l. falsi nois. ff. de falsis. & l. Titio. in prin. ff. ad munici. ideo nec arma mutare licet. Facit, qa nemini licet titulum semel assumptum variare, saltem sine scitu principis. ex ratione l. eos. §. q se ꝑ milite. & ibi Bal. ff. de fals. Item mutatio nois nõ fit ia imperatore, vt tenet Bal. i proœ. Gregoriano. col. j. igitur nec in alio inferiori permissa esse videtur, cum dicat se dñm in terris, & ei* dignitas alta est, vt p Bal. ibi. Itẽ notarius non debet mutare nomen, nec signum, vt in ꝓxima sequenti cõside ratione dicetur. In oppositum facit: quia quis dum dignitatẽ apostolatus assequit, mutat nomen proprium primæ impositionis, vt tenet Bal. vbi s & illa mutatio dr̃ gratiosa, idcirco variatio armorum est licita. Ideo dic, q sicut noia bene possunt mutari, dummodo illa mutatio non sit calumniosa, captiosa, ignominiosa, & fallens: quia tunc ꝓhibet tanq̃ ẽt gloriosa, iuribus ꝑ prima parte allegatis. Sed illa est licita, quæ damnum, fraudem & deceptionem alteri non infert, nec inferre potest, vt dicit ibi Bal. in col. ij. & pro vtroque casu est tex. in d. l. vnica. C. de mutatione nominis.

TRigesimasecunda cõclusio erit ꝑ limitatione ꝑdictæ cõclusionis, quę fallit multis modis. Primò qñ interesset multis seu cõtingere posset ex hoc interesse multorum: quod fieri potest, qñ esset quidã fa-

ber expert⁹ & bñ famat⁹, q in gladiis suis seu aliis operib⁹ aut artificiis facit certa signa, vel merchã ex qbus op⁹talis magistri, seu artificis esse cognoscit, & laudat, vt p hoc tales merces meli⁹ vẽdant, & auidius emant.

Et ideo vt dicunt Bal. in d. suo tract. armorum. Panor. & Petr. de Anch. in c. dilecta. extra de excess. pla. si alius faceret tale signũ, posset ꝓhiberi, quia ex hoc commune bonum, seu reipublica læderetur & decipi posset. Acciperetur enim & emeretur opus vnius (vt sæpe fit) ꝓ opere alterius, arg. l. j. C. de latina liber. tollen. & c. à nonnullis. extra de Iudæis.

Istud exemplificari pōt in multis, maximè tpe nro in quodã fabro cultellorum, qui dicebatur Vauldoire, qui vtebatur certo signo ꝓ sua mercha operi suo imprimẽda. Nã si ali⁹ vsurpasset illud signũ, potuisset ille & quilibet alius de populo cōqueri, & ad pces illorũ p iudices ꝓhiberi eidem vsurpanti, potuisset ēt cęteris ne tali signo vterentur, quod & factum fuit.

Sic etiam in oppido Belnẽsi, vbi erat quidam faber balistarum laudatissimus & ingeniosus, qui cęteros i operis sui dignitate excellebat. Nã si aliquis signũ suũ accepisset, potuisset ad iustitiã illius, aut alterius de illo loco ꝓhiberi ne quisquã alius vsus fuisset, & sic de singulis. facit ad pdicta q̃ tetigi infra in 34. conclus.

Sic vt videmus in Burgundia, Dolia vinorum fiũt diuersa, & distincta ab aliis totius Galliæ: ita ꝙ nulla prouincia est in Gallia quæ vtatur doliis, seu vasis vinariis ad mẽsuram, & sub forma & modo quibus fabricantur in vrbe Belnensi, & in tota Burgundia.

Altisiodoreñ. tamẽ ad æmulationem voluerũt facere similia vasa & dolia, vt carius & citius venderẽt eorũ vina, & ꝓ vinis Burgundiæ, quod tñ fieri nõ potuit, nec debuit. Et ideo sup hoc pendet ꝓcessus Parisiis (vt audiui.) Et ꝓ certo iustè possunt & potuerũt Burgundi impedire & conqueri, ne fiant, neq; fierent dolia ad vsum vinorum ad instar suorum pp excellentiam vinorum Belnẽsium & totius Burgũdiæ, qa alš euenire posset, ꝙ alia vina venderẽtur & exponerẽtur venalia ꝓ vinis Burgũdiæ. & diffamaretur seu minueretur fama & celebritas vinorum ipsius Burgundiæ. etiam decipi possent multi emptores: ideo interesse tam publicum, quàm priuatum considerandum est.

Trigesimatertia cõclusio erit pro secunda limitatione antedictæ cõclusionis, quæ fallit secũdò in signis qnibus vtũtur notarij, qui sp vno signo vti debẽt, & mutare nõ debent nec nomen, alš tenerẽtur de falso. Bal. in l. comparationes. col. fi. C. de fid. instr. & i j. cõsti. C. & Lãfrãc. in c. qm̃. ver. instsa. col. ij. extra de probationib⁹. Quia nullus potest assumere signum alterius notarij, nec eo vti: & si id faciat, incidit in crimẽ falsi. notat in l. nemo. quę est l. fi. §. nec calidi. C. de accessorib. i §. item lex Cornelia. insti. de publ. iud. & in auth. de instrumẽt. cautela & fide. §. oportet aũt. & quod ibi not. coll. 6. vbi si qs signũ alteri⁹ accipiat, potest prohiberi. ita ēr tenet Io. de Platea in l. stigmata. C. de fabricensib. lib. 11. quia aliqñ posset diffamari primus signis tali signo, si secũdus nõ bene vteretur eo. ar. d. c. dilecta. de exce. pla. extra. Et ibi Bernar. de Landrino in apostillis ad Panormitanum allegans Bal. in sua disputatione, q̃ incipit, accusatus de vi turbatiua.

Trigesimaquarta cõclusio erit ꝓ tertia limitatione pcedentis conclusionis, in ordine 31. quæ fallit tertio in signis quibus vtuntur fabricatores oium rerum: qm̃ ēt tales possunt ad requestã eorum inhibere facere, ne alij illo signo vtantur vt supra dixi in cõclu. 32. Quia si sit bonus faber, pictor, aut textor, & alius qui non esset ita peritus in arte vteret suo signo, posset ille bonus artifex qui primò vtebatur tali signo diffamari in opere suo. Eius. n. interest ne alius imperitus artifex tale signum assumat, ne confusio operum inducat, & sic esset primi boni & periti artificis diffamatio, vt ēt tenet Bal. i l. ij. C. q̃ tes vẽ, nõ poss. Et dicit Bal. in c. quanto. col. ij. de iureiu. ꝙ vnus mercator nõ pōt apponere signũ alterius mercatoris in ballis suis.

Idem ēt dicit Guillelmus Bñdicti in sua repet. cap. Rayn. in ver. Raynnutius de Clera. nu. 59. de testis: in hospite tenẽte diuersorium, seu hospitiũ, qui si primò acceperit signum aliquod, seu intersignum, potest ꝓhibere ne in illo loco alius accipiat illud: quia sua interest, si i illo loco, seu ciuitate vbi habet tale signũ, vel quia forte pp eius famam & diligentiam seu ꝓuidentiã, cuncti viatores & hospites ad ipsum currebãt & nũc diffamaret, saltem fama talis hospitij diminueret, si alius nõ ęque idone⁹, fidelis & strenualis intersignũ illud assumeret: qd nõ est tolerandũ in pìudiciũ primi occupãtis & habẽtis tale signũ, seu intersignũ.

Vel quia forte vnus mercator, vel ali⁹ artifex habet in sua domo ex pscriptione aliqua insignia, quib⁹ semper sui pdecessores, vsi fuerunt p triginta annos & vltra, vt dicit Bal. in l. j. quę inci. fucandæ. in fi. C. quę res vendi nõ possunt. quem ibi vide p materia. & facit ꝓ hoc. l. monumẽtorum in fi. C. de relig. & sumpt. fune. Et pdicta intelligo vera, nisi esset magna distantia loci de vno intersigno ad aliud, aut vnus vicus multũ distaret ab alio, quia tunc in illis vicis longè distantib⁹, ēt in eadem ciuitate sæpe similia intersignia (vt Parisius) videntur esse appensa, licet plerũque in aliquib⁹ differant vt vnum fiat paruum, aliud magnũ vel cum aliqua dissimilitudine, & discrepantia. pro quo faciunt dicta infra in 39. conclusione.

Et ex hac conclusione infero, ꝙ cauere debẽt aduocati ne se subsignẽt scripturis factis p ꝓcuratores aut alios aduocatos imperitos. Quoniam ex hoc si deueniãt ad manus expertorum & doctissimorum virorũ, posset eorum fama attenuari: quia in his inspicitur signum aduocati se subscribentis, ꝙ male obseruãt aduocati Heduenses, qui vt plurimum subsignant scripturas p ꝓcuratores factas, quod tamẽ semper facere renui, & vidi multos in hoc decipi & pœnitere, cum eorum scripturę declarabantur inadmissibiles, inciuiles, impertinentes, ineptæ, & nullæ, quod in eorũ dedecus redũdabat: ex quo nõ cogitauerãt, nec illas fecerãt. Caueãt ergo decetero ne signeta eorum talibus scripturis apponãt nisi ex fontibus ꝓpriis ꝓcesserint. & facit qa inciuile est (nisi tota lege pspecta) de aliqua particula eius proposita iudicare vel respondere. l. inciuile. ff. de legibus. facit etiam l. de his controuersiis. in his verbis, inspectis cognitisque verbis testamenti. ff. de transactione, & plerũque principium per finem corrigitur. l. si tibi. in fine. ff. si certum petatur.

Et

Et ampliando pdictam fallentiam videtur q apponere signum alienum, seu mercham alienã, in rebus suis sit phibitum. l. j. C. de nautibus nõ excusandis. lib. 11. imo q pdit rẽ suam. d. l. j. & l. facilegij. §. qui cum. ff. ad legem Iuliam peculatus. cum alijs allegatis per Lucam de Penna in l. stigmata. C. de fabricensibus. lib. 11. Et sic vnus mercator non potest nec debet apponere signum alterius mercatoris in ballis suis vt dictum est hic ante.

Trigesimaquinta cõclu. erit de insigni, in signo seu mercha mercatoris, an pbet. Ioã. de Platea in d. l. stigmata. & Guillel. Bñdicti in d. repe. c. Raynutius. in ver. Rayn. de Clera. de testamẽtis. dicũt q talis mercha sufficiat ad pbandũ rerum dñium. facit c. displicet. 23. q. 4. ibi, & vos omes Chri estis, charactere dñicum portantes, fm Luc. de Pẽna in d. l. stigmata. Eius. n. res esse videtur cuius signo signata est l. quod si neque. §. fi. ff. de periculo & commodo rei vẽditæ. & c. si iudex. de sent. excõ. in 6. Ad idem benefacit. 1. q. 1. c. quod quidã. i fi. & 23. q. 7. c. quemadmodum. de consec. dist. 4. c. postea signatur. 24. q. 2. c. sanè pfertur. extra de voto. magnæ & c. fi. ibidem. & Ezechiel. c. 9. Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau super frontes virorum gementium & dolẽtium super abominationib' quæ fiũt in medio eius. Et Luc. 20. Ostendite mihi numisma cẽsus. At illi obtulerũt ei denariũ. Cuius habet imaginẽ & inscriptionem? Et rñdẽtes dixerũt: Cæsaris. & ait illis. Reddite ergo quod est Cæsaris Cæsari &c. Et Gene. 4. Posuit Dñs signum in Cayn. Ad idẽ Exo. 12. quod verũ dicit esse Lucas de Penna si pbetur impositio merchæ. l. iij. C. de bonis vacantibus. lib. 10. & d. l. quod si neque. Quod videt' ẽt esse verum, quo ad possessionem & dñium, arg. d. l. iij. & l. monumentorum. C. de relig. & sump. fune. & facit quod notatur i c. quãto in gl. i verbo, patris. de iureiu. extra. & in l. vnica. C. de nautis tyberinis. lib. 11. Ita dicit Lucas de Pẽna i d. l. stigmata. & dixi in meo monologio, in verbo, mercha mercatoris. Dicit tamen Bald. in authen. dos data. C. de don. ante nup. q facit tantum præsumptionẽ, vt in ballis mercatorũ, sic q facit psumi esse illius cuius est signũ. De impressione armorũ, inscriptione nominũ, & imaginũ an pbent, vide j in 55. conclus.

Trigesimasexta conclusio circa vtilitatẽ armorũ quæ quis habet à principe versatur: de qb' supra in 27. cõcl. incip. circa populares. an plus psint, & an afferãt aliam vtilitatem q̃ si ali' ea nõ habeat à principe. In quo concludit Bar. in suo tract. de armis, q magis prodest & magis releuat habere arma à principe quàm à seipso in multis.

Primò, quia est maioris dignitatis, sicut dicimus in testõ facto à principe, vt in l. oium. C. de testamẽ.

Secũdò, qa nõ possunt phiberi ab alio illa portare. l. ij. C. de iurein. & ff. de minor. 25. annis. l. minor aũt magistratus. in prin. & §. ij. qui tex. bñ facit. eñ dicat, q aduersus sniam principis non admittit' quis ad petendam restitutionẽ in integrũ, cũ solus princeps restituat aduersus suã sniam. Quia nullus eo maior fit. l. depcatio. ff. ad legẽ Rhodiã de iactu.

Crederem doctrinam Bar. i hoc esse verã, dũmodo princeps nõ cõcessisset ei arma alicuius magnatis seu domus aut casatæ antiquæ: qui tale priuilegiũ cõcessum à principe, intelligitur sine piudicio tertij. tex. in l. ij. §. merito. ff. ne quid in loco pub. & l. iij. C. de pci. impe. offe. Ideo si princeps cõcederet arma alicni noua, quæ qs nõ solitus est habere non potest phiberi. Secus si solitus esset portare aliquis & gestare à tpe immemoriali: qa tunc posset querelare talis de suo interesse, & q princeps nõ intellexit illud fecisse in piudicium illius: & sic ad instãtiam illius phiberi, nisi princeps diceret. Non obstãte &c. quia tunc princeps posset concedere, arg. notato in l. fi. C. si contra ius vel vtilitatem publ.

Tertiò quia si duo assumpserint eadẽ arma seu insignia, nec de prioritate nec posteritate appareat, præfertur ille qui à principe habuit. l. si duas. in prin. ff. de excu. tuto.

Quartò, quia si in exercitu esset vel alio loco, & quæretur quis deberet pcedere, deberet pferri illius arma q̃ à principe sunt cõcessa. l. fi. ff. de albo scrib. l. j. C. de cõsulib. lib. 12. c. p tuas. extra de ma. & obe. & arg. d. l. si duas. in prin. ff. de excus. tut. Et dixi in pluribus locis, q inter eiusdẽ qualitatis pares, sẽper pfert' qui à principe honoratus sit, seu aliquo munere donatus sit. tex. est ad hoc in l. testituẽdæ. i fi. C. de aduoc. diuer. iud. & meritò illis est deferendum, cũ ratio priuilegij sit habẽda. l. iij. ibi, nisi qs priuilegiatus veniat. ff. qd cũ eo q i alie. potes. &c. Et sic intelligit Bar. pdicta pcedere cæteris parib', s. q aliàs illi qui habẽt arma sint æqualis dignitatis, aliàs pferri debẽt arma illius qui esset in maiori dignitate, arg. ll. superius allegatarum, & quæ ibi notur. allego tamẽ tex. expressum i l. j. ff. de albo scrib. Exẽplifico, si aduocato fiscali alicuius alteri' puinciæ in Burgũdia princeps daret arma hodie, & ego cras assumerẽ ppria autoritate: cũ vterq; sit aduocatus fiscalis, & sic paris dignitatis, ille q haberet à principe pferret. Sed si Cãcellari' Frãciæ assumeret sibi arma de nouo hodie, & prĩceps hodie mihi cõcessisset, nõ essem pp hoc pferẽd', imo ille q est maioris dignitatis, vt latius j dicetur in 49. conclus.

Et ideo cũ arma donata à principe maiorẽ autoritatẽ pstent & platione, q̃ arma sumpta propria autoritate: nil mirum si Bart. gloriabatur in hoc q arma sibi fuerant concessa à Carolo IIII. Impe. qui sibi donauit & cæteris de sua agnatione Leonẽ rubeũ cũ caudis duab' in cãpo aureo portare: vt dicit in d. suo tract. & dixi s in d. 37. cõcl. vbi de materia.

Trigesimaseptima conclusio attingendo materiã circa trãsmissionem armorũ ad successores est, q arma vnius dom', familiæ vel casatæ remanẽt & transeũt integraliter ad filium primogenitũ tanquam digniorem: q quidem illa debet & põt portare integra, plana, sine aliqua additione vel diminutione, vt j dixi in 76. conclu. Eo qa primogenito debet' honor in oĩbus, cum pferatur cæteris, & in mensa, in oblationibus & aliis multis de quibus infra in 5. parte, in 45. consideratio. & portare arma est honor, vt sæpe repetitũ est supra. & dicit Bal. in l. fi.

in l.fi.Iu fi.C.pro socio.ꝙ arma & nomen nobiliũ remanent apud principalem domus. Cum in illo tanquam in capite splẽdor geniturę sit & permaneat, arg.l.cum scimus in fi.C.de agricolis & cẽsi. lib. 11.quem allegat Vincentius Cigault in suo tractã.de potestate ecclesię. Cum deterioris conditionis non sit quàm patet.l.cum satis.C.eo.tit.& lib.

TRigesimaoctaua conclus. Arma sunt tantæ virtutis,ꝙ transeunt in successores vnius dom⁹, seu agnationis.l.familiariæ cũ l.seq.C.de religio.& sumpt.fune.& hoc ſm prioritatẽ gradus,vt in successione aliarum rerum .de quo inferius in 76.cõclu.in fi.& amplè Guil.de Montferrat in tracta.de successione regum, in secundo dubio. nu.19.& ĩ in 20.concl.Facit,quia filius familiam sequitur & agnationem patris.§.j.ibi, quia qui nascunt̃ patris non matris familiam sequunt̃.instit.de legit.agna. tutela.concor.tex.in c.2.& ibi gl.in verbo,potestate.extra de conuersi.infidelium.& sic de iure à patre & non à matre denominari debet. Item filius sequitur conditionem patris quo ad originẽ. Item sequitur patrem quo ad dignitatẽ & honores. Itẽ nationem patris, vt probat & tenet Guill.Benedicti in sua repet.c.Rayn.in prin.de testamen.

TRigesimanona conclu.Si sint plures successores,ad ꝓximũ trãseũt arma integra sine diminutione. Ad sequentes verò cũ aliqua diminutione,aut cũ appositione,seu additione alicui⁹ rei, sic ꝙ possint discerni ab armis principalib⁹ integris & planis.Sed qũo hoc fiat ĩ dictur⁹ sum ĩ 76.conclu.

Et dicit Bar.vbi supra , ꝙ istud licet, scut licitũ est addere cognomẽ noĩ,aut aliud inter duos eiusdẽ noĩs:ex quo denotari possit diuersitas inter eos, sicut inter duos fratres eiusdẽ noĩs dr̃ vnus Ioãnes iunior vel paruus,alter verò Ioannes antiquior vel magn⁹ &c. Et istud ſp operat̃ antiquitas seu primo genitura, q̃ debet hẽe aliquã ꝓrogatiuam: & ex cõi obseruantia in Gallia ĩ quocũq; gradu sit, ſp habet istam pręeminẽtiam in armis,ꝙ ea portat integra : sequentes verò cũ aliqua adiectione, vt dixi supra ĩ 20.cõcl.& amplè declarat Guillelmus de Mõtferrat ĩ tractatu de successione regũ,in secũdo dubio.

QVadragesima conclu.Arma nõ trãseunt ad cognatos & affines.l.ius familiarium.C.de relig.& sumpt.fune. Et facit q̃a cognati descẽdẽtes ex fęmina non sunt de familia.l.cum in adoptiuis. C.de adopt.Sozinus in consi.suo 30.col.3. Et soror dicitur quasi seorsum nata, & à familia separata appellatur, vt dicit idem Sozi.in d.consi.per me allegato in commentariis nostris super consuetudinib.ducatus Burgundiæ.tit.des droitz & appartenãces a gens mariez.§.j.in gl.en puissance de son mary.& tit.des successions.§.xij.in glo.j.vbi dr̃ ꝙ agnationis dignitas ſp debet esse salua,considerato in hoc ꝙ honor debet remanere apud agnationẽ, & sic cũ arma sint honor domus, vt ꝓdictũ est , ad cognatos trãsire nõ debẽt. Faciũt ẽt ad propositum quæ dicit Ang.in cons.169.& in cons 281.ĩ alle. Ita ẽt tenẽt Bar.ĩ d.tractatu de armis. Pet.de Anc. d.c.dilecta.de excess.pla.& Ioannes Sanxon in dicto cap.1.tit.des droictz de chastellenie. in consuetudinibus patrię Turonensis.

Ex communi tamen obseruãtia & vsu arma domus seu familię transeunt ad cognatos & affines vno modo, videlicet cum adiunctione in vna parte armorũ : alterius familię ex parte sinistra: maxime in descẽdẽtib⁹ ab illis, q̃a solẽt depingere aut depingi facere arma sua diuisa & bipertita,ita ꝙ in parte dextra sunt arma patris , & in parte sinistra sunt arma matris.Quod qũo facere liceat,s.assumere etiam nomen & arma matris vel alterius, ponit Guill.Benedicti in sua repet.c.Rayn.in ver.Raynutius, de Clera.nu.44.de testamentis.

QVadragesimaprima conclu.Sicut identitas cognominis inducit pręsumptionem agnationis.l.cum precum.C.de liberali causa. ita ẽt identitas armorũ inducit præsumptionẽ agnationis aut cognationis.Qm̃ sicut nomina imponunt̃ & reperta sunt ad cognoscẽdos hoĩes.l.ad recognoscẽdos singulos noĩa cõparata.C.de ingenuis manumiss. & §.si qs in noĩe.insti.de legatis. Ita ẽt arma, signa, seu insignia fiunt & adinuenta sunt ad cognoscendas familias & agnationes, quia ꝑ signũ cognoscit̃ signatũ. facit tex.i l.j.§.si intelligat̃.ff.de ędil.ędict. facit.l.qd si neque.§.fi.ff.de peric.& cõmo.rei vẽd. & l.stigmata. ibi Ioã.de Plat.de fabricẽsib.li.11.C.

QVadragesimasecunda conclu. Arma nõ trãseũt ad hęredes, rebelliũ, proditorũ, seu falsariorũ,eo quia quod fortius est,si tales delinquentes iã haberent arma ante rebellionẽ,proditionẽ,aut falsitatem,destrui,deleri,& detrahi possent post talia delicta ꝑpetrata, vbicũq; essent depicta, seu affixa vt dicit Bar.ꝑ tex.singularem ĩ l.eorum.ff.de pœn. ita tenet Lud.Ro.singulari suo.474.incip.eorum arma.& singulari dclxvj.& d.meus Ias.in §.pœnales. in 3.col.nu.104.instit.de actio.& Ioannes de Terra rubea, in suo opere de vinea ecclesię, trac.iij. l.iij.ff.de interdict.idem de banniis.artic.6.in materia rebellionis:qui impunè possunt occidi,cũ dicantur hostes. Bar.in l.amissione.§.deficiẽtiũ.ff.de capitis diminu.Multò fortius ergo impedit̃ trãslatio,seu transmissio armorum prędictorum in eorũ hæredes , cum memoria eorum etiam destrui pōt & debet.l.fi.C.ad legem Iul.maiesta. Et turpius eii citur q̃ nõ admittitur hospes. tex.in c.quemadmodum.§.alioquin.extra de iureiu. Facit pro pręsenti cõclu. quia patre dãnato de crimine lęsę maiestatis,amittit filius intra sepulchrorũ.vt de hoc est casus specialis i l.j.§.interdum.ff.de suis & legit.hęredib.& vltra,talis fili⁹ amplius ad honores seu dignitates aspirare non potest.text.in l.quisquis.§.j. ff.ad legẽ Iul. maiesta.quę lex est canonizata ĩ c.pe. 6.q.1.& satis videtetur absurdũ illos admitti quorum repellerent̃ autores, vt in c.licet.j. de testibus extra.In aliis verò delictis sec⁹.l.ij.§.nullũ pt̃is delictũ innocẽti filio pęnę est: ideoq; nec ordine decurionũ aut cęteris honorib⁹ ꝑp eiusmodi cãm ꝓhibet.ff.de decurionib.cũ plurib.cõcord.ĩ gl.ibi alle.

QVadragesimatertia cõclu. Insignia & arma domus nõ transeunt ad fideicõmissariũ.ita tenet

net G.Bñdicti i sua repet.c.Rayn.in verbo, si absq; liberis.ij.de fideicõmissaria substitutione.nu. 204. & 205.de testamẽtis.vbi in simili arguit de iure patronatus tam spirituali q̃ temporali seu seculari, cui æquiparat in hoc talia iura armorũ & insigniũ. Licet iuspatronatus ad quoscũq; hęredes, ẽt extraneos trãseat.gl.in verbo, hẽdes.in cle.2.de iure patronatus.& gl.in cano.considerandũ.17.q.7. Notat plenè Panor.in c.1.& in c.cum seculum,de iure patronatus. Non tñ (vt dicit) transeunt talia iura ad fideicommissarium,vbi est substitutio fideicommissaria & obliqua: imo hæc omnia remanent penes hẽdem directum.l.quia pinde.vbi Bar.singulariter,& Alex.ff.ad trebel.d.me' Iaſ.i l.pcib.col.12. C.de impuberum & aliis substi.allegans Imolam & Bal.in dicto loco p dictum G.Bñdicti allegatũ.

Dicit tñ Guid.Papæ q.57.ꝙ tale ius patronatus seculare transit ad fideicõmissariũ facta restitutione,sed ante restitutionẽ remanet penes hẽdẽ. Ideo vr̃ idẽ dicendum in armis insignibus, quæ cõpetũt alicui ratione familiæ aut domus. Sicut ẽt videm' in iure sepulchrorum aut monumentorũ, ꝙ etiam transit in fideicommissarium:imo ẽt qd plus est,in legatarium.tex.est in l.monumenta.C.de legatis.

Ex pdictis & ex dictis Panor.i d.c.cũ seculũ. extra de iure patronatus.dicẽtis,ius patronatus vendi non posse simpliciter aut alienari sed bene cum vniuersitate,vt in d.c.cũ seculum. infero sequẽtia.

Vnũ videlicet,ꝙ vẽdẽdo totam hereditatẽ alicuius seu successionem ꝙ in emptorem hereditatis vniuersalis transibũt arma & insignia, sicut transiret seu trãsferret' iuspatronatus, cũ de his fiat argumẽtũ devno ad aliud ex dictis G.Bñdicti i d.c.Ray.

Aliud verò erit,ꝙ sicut nõ põt vẽdi ius patronatus de per se,nec legari,vt dicit Alb.de Ros.in d.l. monumẽta. ita nec arma de per se, aut insignia dę p se vendi possunt,sed bene cum vniuersitate,ꝙ tamẽ de vtroq; an sit verum, in sequentibus videbit'.

QVadragesimaquarta conclusio ergo erit talis. An arma seu insignia sint i bonis, ita ꝙ alienatione oĩum bonorũ cõprehendantur, cũ trãseãt ad successores vt supra dictum est in 37.cum duabus seq.conclu.videtur ꝙ sint in bonis.Ista cõclusio erit tantummodo de armis & insigniis principum supremorũ,An videlicet possint vendere,aut alio modo cõcedere arma suæ dignitatis supremę, aut insignia in parte,vel in toto aliis suis inferioribus nõ habẽtib' facultatẽ illa portãdi , aut ratione agnationis,aut aliàs quouis modo. Do exemplũ in Imperatore qui gestat Aquilam nigrã, i rege nr̃o q habet tria Lilia aurea bene ordinata in campo azureo,& sic de aliis.An possint aliis concedere ꝙ sua arma portẽt in totũ,cũ aliqua diminutione, aut in parte.Et si faciãt,an principes de eorũ sanguine,aut ab antiquo talia arma portãtes cũ aliqua tñ diminutione pñt de hoc cõqueri & impedire ne deferant.

De armis aũt regũ Francię,inter alia arma principũ cũ fuerint Clodoueo primo regi Frãcorũ Christiano cœlitus demissa in baptismo illi' & coronatione,vr̃ ꝙ nõ possint aliis cõcedi,nec ꝙ sint in cõmercio ipsius,& ꝙ solus ipse ea portare debeat, & habere sine aliqua diminutione. Alij verò de sanguine reali cũ aliquali diminutione: & si concedat aliis aliquid ex eis videret' facere iniuriã & inferre interesse & cõmodũ dignitati regali, & illis de suo sanguine & prosapia regali:& cum sit incorporale concernens nõ personam ipsius tm̃ sed regnũ & illos de sua agnatione ex quo non pcipitur commodum, vr̃ ꝙ nõ possit alteri dare,aut alio modo alienare,cum pignori talia iura,dari nõ possunt,vt dicit Bar.in l.si is qui.§.fi.ff.de pignorib.d.meus Iaſ. in §.item Seruiana.nu.109.cum seq.insti.de actio.

Imo & qd minus est,vestes regales non possunt vẽdi nec p alios assumi,vt est tex.in l.j.& ibi Bal.C. q̃ res vẽdi nõ poss.& l.iiij.C.de vestibus oloberis. lib.11.& amplè declarat Guill.de Montserrat in tract.allegato,de successione regũ i 2.dubio. Et de his iurib' regalib',q̃ nõ possunt cõcedi p Principẽ, vide Luc.de Pẽ.i l.cõtra publicã.C.de re mili.li.12.

Hic tamen super pręsenti dubio causa disputationis & veritatis indagandę ex doctrinis doctorũ aliquid dicendum vr̃ arguendo ad vtrãque partẽ, & tandem omissis disputationibus concludam.

Primò ꝑ parte affirmatiua ꝙ possit princeps cõcedere alicui, etiam inferiori, ꝙ arma sua deferat, probat' sic. Nã nemini est dubiũ, qn sit ad instar sacrilegij de ptãte principis disputare,vulgata.l.ij.C. de crimine sacrilegij.& quia oẽ qd vult princeps facit,nec ei dicere qsquã põt,cur hoc facis?Eccl.c.8. c.in memoriã.19.dist.d.me' Iaſ i l.rescripta.colũ.j. C.de pcib.imperatori offerẽdis. Et qd vult fieri, ꝑ facto habetur.l.apud eum.ff.de manumisso. & est apud eũ ꝑ rõne voluntas.l.j.ff.de cõstit.principũ. Mutat rerum naturas.l.j.C.de rei vxo.acti. Nec de facto ei' est dubitãdũ,qa dr̃ habere nomẽ diuinum ad exẽplũ diuinę maiestatis.l.qcũque.C.de fundis patrim.lib.11. Diuinatio nãq; in labiis regiis est. Prou.16. Et iõ,sicut mẽtiri Deo vel Papę est sacrilegiũ.c.serpẽs.iũcta gl.de pę.dist.j.ita de principe falsum referre,temerariũ,et piculosum est.Quia tñ circũscripta autoritate principis de principe,disputare licet,arg.l.Aemili' vbi not.Bal.ff.de minoribus. Salua in omnibus autoritate eius.Pro elucidatione dubij adducunturˁ sequentia.

Primò, ꝙ possit princeps cõcedere inferiori delationẽ suorũ armorũ satis vr̃ ꝓbatũ ex iã deductis. Ex quib' patet principẽ multò maiora posse, ergo hoc quod minus est potest,per regulam iuris. Cui licet quod est plus, licet vtiq; quod est min'.c.cui licet.de reg.iu.lib.6.Nec debet cui quod plus est licet,qd minus est, non licere.l.non debet.ff.eo.titu.

Secũdò, de eo iure quod qs haber,potest ad libitũ disponere.l.si domus.§.fi.in fi.verbis.ff.de leg.j. l.q tabernas.ff.de cõtrah.emp.& vẽ.facit.l.i re mãdata.C.mãdati.vbi dr̃ ꝙ rei suæ qlibet est moderator & arbiter.Et nihil tã cõueniẽs est ęquitati naturali,q̃ voluntatẽ dñi volẽtis rẽ suã in aliũ trãsferri, ratã haberi.§.p traditionẽ.insti.de rerũ diuisi. Ex qb' sequit' princeps suis armis vti põt ad libitũ,& sic eorũ portũ inferiori, & cui volet cõcedere potest.

 Tertiò,

Tertiò, cuilibet licitum est assumere arma ꝓut vult, vt s dixi i 28. concl. dūmodo nō cedat in imuriā, aut ꝑiudiciū alterius. decisio est Bar. i suo trac. de insigniis & armis. Et Pan. in c. dilecta. de excess. pla. Tenet Paris de Puteo i tract. quē fecit de re militari & duello. lib. 6. c. antepe. Bonus de Curtili in tract. nobilitatis. nu. 172. tertiæ par. Ergo & mutare arma ꝓpria, & ea ad illū trāsferre. Et sic ēt licere debet principi, q ab vniuersali non est exclusus: verū iure cōi vtit vt priuat⁹. l. instas. C. de iure fisc. lib. x. l. ij. C. de pe. here. l. cū hēdes. C. q testa. fac. poss.

Quartò, noīa possunt assumi & mutari ad placitū. l. vnica. C. de muta. nomi. possunt ēt concedi & trāsferri l. hoc iure. §. fi. ibi, si inralles te nomē meū laturū. ff. de dona. l. facta. §. si sub conditione. in illis verbis nihil mali est honesti noīs nomē assumere. ff. ad Trebell. Ergo & arma seu insignia possunt cōcedi & trāsferri. tenet consequētia, ex eo ꝙ valet argumentū de noībus ad arma seu insignia: qa sicut nomina inuenta sunt ad recognoscendū, vulgata. l. ad recognoscendos. C. de inge. & manumis. §. si qs i noīe. insti. de leg. ita & insignia. l. sanctum. ff. de rer. diui. & ita tenet Bar. i trac. suo de insigniis & armis. col. 2. & dictū est s in d. 28. cōcl. ici. ēt ꝓplares.

Quintò faciunt, ꝓ hac parte quę ponūt feudistę in ti. q̄ sunt regalia. vbi tenent ꝙ princeps pōt intra regalia cōcedere: & hoc tenet apertè And. de Iser. i d. tit. in summ. vbi dicit ꝙ si princeps gnāl & indefinitè cōcedit regalia, videtur concessisse oīa quę personę principis cohęrent: & sic cōcedere potest delationem armorum suorum, quę dicuntur esse de legalibus principis: sunt enim insignia regalia.

Sextò, condere leges est de ꝓcipuis ptinētib⁹ ad principem solum. l. fi. C. de legib. Et tñ senatus legē facit de autoritate principis. l. nō ambigit. ff. de legib⁹. Idē pfectus ꝑto. l. ij. C. de offi. pfec. ꝑto. orietis. si hoc maximū imperij & ptāris signū cōcedit princeps: sit portum armorum suorum cōcedere pōt i cum non possit assignari congrua ratio differētię.

Septimò, ad idem potest princeps comiti & alij inferiori cōcedere ꝙ monetā faciat, ita tenet Host. in summa. de censib. sed hoc non est minus quàm deferre insignia principis vt clarum est, ergo portū suorum armorum cōcedere potest, iuxta regulā iuris iā all. q vult ꝙ qui pōt plus, pōt minus, & tātudē. l. cui pacto. ff. de seruis exportan. l. nō debet cui qd plus est. ff. de reg. iu. & c. cui licet de reg. iu. in 6.

Octauò, facit quod scribit Ester. 6. c. Homo quē rex honorare cupit debet indui vestib⁹ regiis, & imponi sup equū qui de sella regis est. & accipere regium diadema sup caput suū: quod factū fuit Mardochæo ex regis Assueri ꝑcepto. Ex quo appròbat principē concessisse inferiori portum suorū armorū, & sic nūc cōcedere posse. facit tex. in c. antiquā. de priuile. §. dñice. vbi summus pōtifex cōcedit legato suo, ꝙ vtat insigniis pōtificalib⁹, s. veste rubea, palafreno albo, freno, & calcaribus deauratis.

Nonò probatur arguēdo de noibus ad arma qd est validum, vt deductum est. Duo. n. eodem nomine vocari possunt. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tuto. l. si quis seruū. §. si inter duos. ff. de leg. 2. Ergo duo eadem ferre possunt. Et quis nominari nomine alterius potest ex sua concessione & illud ferre. d. l. hoc iure. §. fi. ff. de dona. & l. sed sciendum. in fi. ff. ad Trebel. ergo & arma, cum parificantur.

Decimò, facit quia vt dicit Bal. in c. quanto, de iureiur. Nemo potest portare arma principis sine speciali priuilegio. allegat l. iij. C. vt nemo priuatus titulos prædiis suis vel vela regia suspendat. & l. j. C. vt nemini lic. sine iudicis autoritate signa imprimere rebus &c. Ergo vr ꝙ cū speciali priuilegio pōt, qm̄ hoc casu nō est sublata ptās principi quin possit facere, & princeps potest oīa, vt dictum est.

Vndecimò scribitur de multis imperatoribus, ꝙ sibi socium & comitem imperij delegerūt. Assumpsit. n. Gratianus imperator Theodosiū secum, qui cū eo & Valentiniano imperauit, vt apertè testat. l. j. C. de sum. tri. iuncta superscriptione eiusdem legis, vbi loquunt Gratianus, Valentinian⁹, & Theodosius imperatores. Similiter Archadius fili⁹ Theodosij assumpsit secum Honorium: & postea idem Honorius Theodosium iuniorem secū assumpsit i administratione imperij: & multi alij imperatores ita fecerunt, vt perscrutanti historias, & superscriptiones legum apertū est. Et fuerunt simul imperatores Diocletianus & Maximianus, vt probat in c. nūc autem. 20. dist. in illis verbis: si qnidē tpe Diocletiani & Maximiani Augustorum. iuncta glo. s. ibi: in verbo, Diocletiani. & in l. si soror iuncta superscriptione illi⁹. C. de coll. ꝓ quo facit cle. Romani. in gl. i ver. reges, i fi. de iureiu. Bal. i aut. ex testo. col. fi. d. ti. de coll. & i c. nō aūt. & ibi gl. mag. 7. q. 1. vbi ēt apparet, ꝙ duo possunt esse epi i eadē diœcesi.

Ex quib⁹ patet Imperatorē assumpsisse cōsortē, & ei concessisse intra imperij: ergo multo magis arma & insignia: & ideo nunc posse portum suorum armorum concedere, arg. auth. multò magis. C. de episc. & cleric.

Vltimò, certū est ꝙ apud populū primò fuit imperiū, sed trāstulit populus omne ius imperij & dignitatē in principē, vt de hoc sunt text. in. l. ij. §. nouissimē. ff. de origi. iuris. in l. in prin. ff. de cōstitu. principū. & in §. sed & qd principi. vbi sunt eadē verba. institu. de iure natu. gētiū & ciui. & firma manet talis trāslatio: cū itaq; res de facili redeat ad suā primęuā naturā, cano. ab exordio. cū glos. in verbo, ad a. 35. dist. vulgato. §. pactus ne peteret. ver. quoties. in l. si finus. ff. de pac. Si potuit populus omne ius imperij principi cōcedere: videt modò principē aliquid de pertinētibus ad imperiū in aliū transferre, seu alteri cōcedere posse. & sic portum suorum armorū inferiori, & cui voluerit concedere potest.

In oppositū facere vident quæ ponit Io. Andreæ. & Innocen. in c. inquisitioni. de sent. exc. vbi dicūt non esse obediēdum principi præcipienti aliquid, vnde sequi potest turbatio reipublicæ: & eos sequitur Panor. in c. si quando. de rescript. & Felin. in c. quę in ecclesiarum. col. 17. in fine, de cōstitu. Sed si princeps cōcederet alteri potū suorū armorū, turbari posset status sui imperij, & dignitas decresceret. Nam

Nam plures de principatu ſequerentur deferentẽ arma principis quaſi ſuum principem, pp ſignum qđ repreſentat ſignatum.l.decernimus. ad fi.C.de aquæ ductu.lib. 11.l.dos data.C.de do.ante nup.c. ad audientiá.de ſalſis.& c.ſi index. de ſent.excõ.in 6.idem eſſe.& habetur ad Galath.6. Stigmata Domini mei Ieſu ĩ corpore meo porto. Omiſſis vulgarib⁹,& qa poſſeſſio dignitatis ꝓbatur p inſignia, vt dicit Bal.ĩ l.ſi quam.C.de ſeruitu.& aqua.arbitrarent̃ quamplurimi deferentẽ inſignia principis eſſe principem: vnde quaſi principem eum ſequerent̃ & venerarent̃, & exinde deciperent̃ & turbarent̃: ex quo ſequeret̃ factio & diuiſio in populo, & ex conſequenti turbatio principatus, quare hoc non põt princeps. Faciunt quæ voluit Inno.in ti.q filij ſint legitimi.§.qualiter & à quo.circa finẽ.vbi vult ꝙ princeps non poteſt facere aliquid vnde turbetur populus,& ſequatur ſcandalum in populo.

Item ꝙ rex illud facere non poſſit, tanq̃ cõtra publicũ & vniuerſalẽ regni & coronæ ſtatũ,& eius dimembrationẽ ſeu decolorationẽ, ꝓbat gl. ĩ verbo, diſpenſare. in c.literas.de teſt.ſpol.& gl.in verb.ſupra ius.in c.ꝓpoſuit.de conceſ.ꝑben.quę gl. ab omnibus approbant̃: nec valet diſpoſitio ſeu cõceſſio ex qua ſequit̃ difformatio & decoloratio communis & publici ſtatus, per tex.in c.& ſi illa. ibi, illa tñ magnopere ꝑcauenda ſunt,quę recipi & tolerari ſine manifeſta decoloratione non poſſunt. 1.q.7. Ad hoc facit dictum Inno.in c.innotuit, de elect. quem ſequitur Pan.in c.ad hoc ſumus.de re cri.in fi.vbi dicit Papam ſine cauſa nõ debere vti plenitudine poteſtatis: nec tolerãdus eſt princeps ſine magna cauſa ſibi & aliis manifeſta aliquid contra vniuerſalem ſtatutum eccleſiæ, vel regni faciẽs; vt clarè decidit idem Inn.in c.quanto.de conſuetudine.

Cõfirmat̃ p id qđ ponit Bar.in d.ſuo tract.de armis.verſ. 3.iudex.vbi dicit iudicem poſſe prohibere, ne aliquis ferat arma alterius, ſi hoc in ſcãdalũ, diſſenſionẽ ſeu deceptionẽ ſubditorũ viderit fieri. & allegat pro hoc c.in nõnullis.de Iudæis & Saracenis, vbi hr̃ ꝙ error, cõfuſio, & ſcandalũ, oritur ex eo ꝙ Iudæi, & Saraceni nõ diſcernuntur habitu à Chriſtianis. Quod dictũ Bar.corroboro ex eo, ꝙ ad oẽm ambiguitatẽ tollendã habitus nouitiorũ à ꝓfeſſorũ habitu diſtingui debet. tex.in c.pe.de regularib⁹.Et p habitũ meretrix à matrona, & virgo ab ancilla diſcernit̃.c.ĩ audiẽtia. extra de ſen.exc.l.itẽ apud Labeonẽ.§.ſi qs virgines.ff.de iniu.l.inimę.C. de epiſ.audiẽ.& ĩ aut.de ſanctiſſ.epiſ.§.pe.colla.9.

Itẽ habitus clericorũ diſcernit̃, & diuerſificat̃ ab habitu laicali.d.c.in audiẽtia.c.clerici.de vi.& ho. cler.ꝓut & in coma diſcerni debẽt.c.ſi verò aliqs. de ſen.exc.c.ſi qs.& c.clericus.de vi.& ho.cler. Et p habitus diſſimiles monachi & religioſi diuerſarũ ꝓfeſſionũ ſeu regularũ cognoſcunt̃.c.Deus.d.ti.de vit.& ho.cler.Itẽ viri à fœminis p crines, veſtes, & ornamenta.c.ſi qua fœmina 1.& 2.diſt.c.mulier 33.q.5.ꝓut ẽt liber à ſeruo diſtinguitur p pyleum l.vnic.§.ſed & q dñi ſuum pyleati incedunt, q tũc illico manumittebant̃.vt dicit ibi tex.& gl.in verb. addit is.§.fi.inſt.de libertinis.Et dicti ſunt ſerui pyleati qui pyleo impoſito vẽdebant̃. Nã teſte Budęo in ſuis annot. in pandectas, in l.fin.ff.de orig.iur. Gellius ſcriptum retulit lib.7.his verbis. Pyleatos ſeruos vænum ſolitos ire, quorũ noĩe venditor nihil ꝑſtaret, Cęlius Sabinus iuriſperitus ſcriptũ reliquit. Cui⁹ rei cãm eſſe ait, ꝙ huiuſmodi cõditionis mancipia inſignia eſſe in vẽdẽdo deberẽt, vt emptores errare & capi nõ poſſent, neq, lex vẽdendi operiũda eſſet, ſed oculis ꝑciperent quodnã eſſet mãcipiorũ gen⁹.Sicut antiquit⁹ mãcipia iure belli capta coronis induta vęnibant, & idcirco dicebant̃ ſub coronis vænire. Nã vt ea corona ſignũ erat captiuorũ vęnaliũ, ita pyleus impoſitus demõſtrabat eiuſmodi ſeruos vęnũdari, quorũ noĩe emptori vẽditor nihil præſtaret. Quomodo quis talis eſſe pręſumit̃ prima facie, qualem eum indicant veſte, & quaſi ex veſtib⁹ & ornatu ꝑſumat̃ ꝓ & contra aliquem. Et ꝙ ornamenta debent eſſe conuenientia ſtatui, ordini, & officio, tractat Spec.tit.de aduocato.§.ij.

Cõcluſio itaq; ex ꝑdictis à ſimili, ſi arma principis non differret ab armis alterius, orit̃ cõfuſio, error, & ſcãdalũ in pp̃lo.vnde non vr̃ hoc poſſe princeps facere qui ſuos ſubditos cõgregare & cõſernare debet ĩ pace ꝑpetua, exẽplo regis ſummi & pacifici q diſpoſuit ſibi ſubditos fore pacificos & modeſtos & eos cõgregare quemadmodũ gallina cõgregat pullos ſub alas. Et põt corroborari p id qđ dicit gl.ĩ c.fi.ĩ ver.ad nos.9.q. vlt.q̃ habet ꝙ Papa nõ põt oẽs ep̃os deponere, qa ſic vl̃em eccl̃iam turbaret. & gl.fi.ĩ c.apl̃ica.8.q.1.q̃ dicit ꝙ Papa nõ põt ſibi facere ſucceſſorẽ: qa hoc eẽt immutare ſtatutũ eccl̃iæ, q̃ vr̃ multũ ſingularis ꝓ deciſione pñtis caſus. Quia cũ ex dicta cõceſſione poſſit ſeq deceptio & ꝑturbatio ſubditorũ, ſequeret̃ inde ĩmutatio ſtatus ĩperij aut regni, quare hoc nõ vr̃ poſſe prĩceps.

Itẽ ex tali cõceſſione videretur cõmunicata, & diuiſa imperialis dignitas ſeu regia, q̃ tñ incõicabilis & indiuiſibilis eſt.c.præterea ducatus, marchia, comitatus, decętero nõ diuidatur.de ꝓhibita feudi alie.p Fridericũ. ĩ vſibus feud.& ita tenet Cy.ĩ l.ſi vita mr̃e.C.de bo.mater.Bal.ĩ aut.hoc amplius.C.de fideic.qui ẽt dicit in c.cũ nr̃m. de elec. ꝙ regnũ nõ põt eſſe cõe, cũ certa prouincia ſeu regnũ vnum regem habet, vel habere debet.c.3.6.q.3.

Item ſi admitteret̃ dicta conceſſio viderent̃ duo eſſe principes; ſignũ.n. vt dictũ eſt, repręſentat ſignatum, & hoc eſſe non poteſt. Nam vt dicit Phil.12. metaphy. Entia nolũt male diſponi, pluralitas principatuũ mala, vn⁹ ergo Princeps. cõcordat.c.ĩ apibus.7.q.1.põderatis illis verbis, Imperator vn⁹. & regnũ nõ capit duos: vt elegãter ſcribit Cęlius lib. lect.antiquarũ.13.c.11.Facit.c.nõ aũt.iuncta gl.fi. eadẽ cã & q.q̃ dicit mõſtrũ eſſe, vbi ſunt duo capita.& l.nõ ſunt liberi. iũcta gl.ĩ verb.ꝓdigioſum.ff. de ſta.homi.& formalis tex.ĩ c.qm̃, de officio iud. ordinarij. vbi eſt tex.prohibemus aũt oĩno ne vna eadẽq; ciuitas ſiue diœceſis, diuerſos põtifices habeat, tanq̃ vnũ corp⁹ diuerſa capita quaſi mõſtrũ.

Ex quo infertur ꝙ duo Cęſares eſſe non poſſunt ſimul

simul & eodem tpe, ne sequatur inde euidens reipublicę status perturbatio & confusio. Facit quod d cit Bal.io c.si quis. quo tpe miles inuestiturā petere debeat. in vsib.feud.vbi dicit ꝙ princeps non pōt partem ciuitatis alienare, & partē retinere, pp pturbationē populi. Cū ergo non possint vere esse duo principes, nec repręsentatiuè. Qm̄ fictio non potest plus operari quàm veritas.l.legem.C.de locato.& l.qui ad certum.ff.eodem.

Facit ad hoc elegans decisio Bal.in c.ī generali. si de feudo defuncti cōtētio sit inter dñm & agnatos vasalli.io vsibus feud.vbi determinat in specie, ꝙ rex Frācię nō pōt alienare vnā de ciuitatib.regni sui inuitis ciuib.alle.Host.in c.dilecti filij.de ma.& obe.& ibi Io.An.ī nouella.quos sequit̄ d.Ias.ī §.itē Seruiana.nu.105.insti.de act.ideo à fortiori, oec arma regni inuitis principib⁹ alienare poterit:& sub litis interesse oō pderē d.Pan.in cōs.3.ī 3.q.ī 2.vol.

Item nō pōt princeps difformare principatum. c.intellecto.de iureiu.dicto cano.in apibus,ponderatis illis verbis,& omnis ordo suis rectorib⁹ nitit̄. Vbi.n.singuli singulis digoitatibus psunt, decorat̄ ordo.vbi aūt duo vni dignitati pponuntur, decolorat̄ status & ordo.Et ad imperium seu regnū deuētum est,vt reipublicę per vnū consulatur.l.ij.§.nouissime.ff.de orig.iur.qa tūc vniuersale bonū optime gubernaretur, si nulli suum officiū seu ministeriū subtrahatur,si vnicuiq; sua iurisdictio & dignitatū ordo seruetur,nec superiores officia inferiorū sibi vendicēt, nec inferiores ditionē, directionem, atq; correctionē noo refugerent.Etiam absurdū est si promiscuis actib⁹ rerū turbent̄ officia.l.repetita. C.de episc.& cler.& l.cōsul.§.absurdū.C.de testamentis.& c.esto subiectus.95.dist. & indecorū est, vt in corpore humano, alterum membrū alterius fungatur officio. Sed ex concessione suorū armorū princeps induceret difformitatē in populo & republica, & pooeret corrnptibilitatē & scādalū ī ipsa. Cum tñ deceat imperialem solertiā ita reipublicę curam gerere,& subiectorum commoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illęsus.c.imperialem ī prio.de phibita feudi alienatio.p Frid.i vsib⁹ feudorū.Faciunt quę ponit dñs Prępositus,in ti.q feu. dare possunt.col.5.in vsib.feu.vbi dicit,ꝙ remissio facta per principē,si noceat reipublicę non valet.allegat pro hoc d.c.imperialem.& Bal.in c.cum causam.de proba.vbi tenet ꝙ nō licet principi exuiscerare viscera imperij. & eum sequitur Barbatia ibi, dicens in 5.col.ꝙ princeps non potest subuertere imperij maiestatem,ne dicatur homicida suę dignitatis. Sicut.o.tutor debet esse administrator pupilli,& non spoliator.l.qui fundū.§.si tutor.ff.de vsucap.pro empto.Ita rex nō debet esse destructor,aut diminutor maiestatis regni.faciūt quę ponit Oldr. cons.231.Et quę ad plenum disserit Lucas de Pē.ī l.quicūque.de omni agro deserto.lib.11.C.

Pręterea pro hac parte vr̄ multum stringere qd dicit Martinus Laudensis in suo tracta.de principe.vers.305.videlicet, ꝙ bonę & naturales consuetudines ligant principē. all.Bal.in c.1.q̄ feuda dare poss.in §.h.vbi ita tenet:quia vt ipse inquit,potēti⁹ est ius oaturale q̄ principatus. Vnde infert post gl. ꝙ non potest deuestire vasallum sine conuicta culpa.facit quia quod coosuetudo dat, homo auferre non pōt.auth.quod locum.C.si mulier secūdo nupserit.l.si arrogator.§.sed an impuberi.ff.de adop.

Facit etiam quod scribitur Deut.c.21.Si habuerit homo duas vxores,vnam dilectā & alterā odiosam, nō poterit filium dilectę facere primogenitū. supple : quia ex consuetudine ius primogenirurę competit.Si ergo ius primogenitur̨ę,quod acquiritur ex cōsuetudine,nō pōt alteri cōcedi p psem, ex cōsequēti nec arma q̄ annexa sunt dignitati primogenitur̨ę.habet.n.accessorię primogenit⁹ arma domus, & ea conseruare debet,vt dixi ī ī 37.conclu.

Modò verū est,ꝙ princeps ex naturali cōsuetudine defert arma dignitatis suę,s.principat⁹, ergo alteri cōcedere nō pōt immutādo dictā cōsuetudinē.

Maximè rex Frācię non pōt alteri cōcedere portū suorū armorū, q̄ habet oō solū ex cōsuetudioe, sed ex diuina reuelatiōe,seu trāsmissione, vt sępe dictū est. Diuinitus.n.regi Clodoueo fuerūt lilia de celo missa: quibus ipse,& qui secuti sunt reges Francię pro armis,seu insigniis ab illo tempore vsi sunt loco trium busonum,& vtentur io perpetuum.

Insup arma ad hooorē dignitatis noscunt̄ deputata,vt i hoc dignoscat̄ à cęteris oīb.Et soli principi ordinata sunt,qa sol⁹ cęteros oēs antecellit.Rex.n. sup oīa pcellit,vt scribitur.3.Esd.c.4.Cū igit̄ nō habeat princeps parē,nec patiat̄ cōsortem armis sua,q̄ sunt signa supexcellētię,alteri cōcedere nō debet : sed nec pati, ꝙ aliqs ali⁹ deferat, iuxta illud Ap̄l. Gloriam meam alteri non dabo. maximè quia faceret pręiudicium reipublicę & subiectis, qui armis,propter signatum,honorem debent.

Et facit.nā sicut videm⁹,ꝙ nō licet priuatis deferre vestes oloberas,auratas, seu sericas, aut purpureas.l.j.ij.iij.& iiij.C.de vestib.oloberis.lib.11. Et hoc,vt dicūt ibi doct.ne priuati parificēt se princip⁹,ita ꝙ talia faciētes incidūt in crimē lęsę maiestatis.d.l.iiij.Sic ergo à simili,imo à maiori,cū maior autoritas principis denotet̄ī insigniis,& armis suę dignitatis, q̄ ī vestib⁹, nō licet alicui alteri inferiori arma & insignia pricipis deferre: qd credo eē verū sua autoritate : sed qa cū cōcessione principis licet alicui existēti in ministerio principis ex cōcessione illi⁹,vt ornatior sit cū eo deferre tales vestes, vt ī d.l.ij.& ibi Io.de Platea. Ideo vr̄ ꝙ idē ī armis. Sed cū princeps possit tales vestes auferre cū recedit ab eo ministrās,arg.l.id vestimētū.ff.de peculio. & notat̄ ī l.ī his.§.j.ī gl.fi.ff.solu.matr.Ergo vr̄,ꝙ si princeps alicui cōcedat talia arma,ꝙ tamen poterit eidem auferre quando voluerit, vt statim dicetur.

Facit vltra qd dicit Bal.in c.licet causam.de probationib.ꝙ licet imperator vel rex possit donare ecclesię,ciuitates & castra,nō tamen claues imperij : qa esset causa destructionis imperij : sed certè maius videtur tradere arma quàm claues. quia arma sequentur subditi,qui ēt clauib⁹ obsistere possent.

Etiam

Etiam facit, quia rex vendẽs oppidum cũ mero, mixto imperio & iurisdõne, ẽt in se nihil retinẽs, non vr̃ transtulisse in emptorem ius regium, vt tenet Iacobinus de S.Georg.ĩ l.imperium.ĩ j.lectura. col.3.ff.de iurisd.omn.iud. Alberic.ĩ l.fi.ĩ fi.C.eod. tit.de quo vide Guillel.Benedicti ĩ repet.c.Rayn. ĩ verbo, & vxorem noĩe Adelasiam, nu.217.ĩ fi.cũ duob.sequentib.de testamẽ.sed nihil magis potest esse ius regium, quàm arma, præsertim regis Franciæ, cum ei diuinitus tanquam regi fuerunt demissa & concessa, vt dictum est, igitur. Et dicit Bal.cõsil.207.incip.ego puto.lib.3.ꝙ super vexilla inuictissimi Francorum regis nemo præsumat honorẽ.

Item vt decidit de Rosellis ĩ d.suo tract.de ptãte imperatoris & Papæ.fol.20.col.3.circa mediũ, Papa non potest sedem Romanam mutare, & alibi caput constituere, nec Romanam ecclesiam alteri vnire, nec licet ei testamẽtum facere quo ad papatum, vt probat gl.sing.in c.apostolica.8.q.1.secundum Francum in rubr.de test.in 6.

Item etiã Reges, Duces, Comites, vel Marchiones, de suis dignitatibus testari non possunt, præsertim rex Franciæ testari non potest de suo regno, ẽt primogenitum, cui debetur hæredem instituendo: cum primogenito debeatur ex sola consuetudine regni, quæ hoc introducit in honorem & fauorem regni, vt integrum permaneat, & non diuidatur, vt tenet Guill.Benedicti in repe.c.Rayn.ĩ verbo, ĩ eodem testamẽto relinquens nu.147.cum trib⁹ seq. extra de testamẽtis. & regnum est qd indiuisibile. Cy.ĩ l.si viua matre.C.de bonis mater. Bal.ĩ auth. hoc amplius.C.de fideicommiss.& in successione regni non habeat locum iura legitimæ, ne fiat diuisio regni.gl.ĩ c.non licet. de voto & voti redempt.

Ergo à simili sicut nõ potest princeps dignitatẽ suam immutare, ita nec signa ipsius dignitatis, sed alteri cõcedere: qa p hoc videreť duo capita ĩ eodẽ corpore, qd esset mõstrũ, vt iã dixi allegãdo tex. ꝓ hoc ĩ c.qm̃.§.j.de offi.iud.ordinarij.& in l.non sunt liberi. iuncta glo.ĩ.ff.de statu hominum.

Adhuc instando pro hac parte possent adduci q̃ per Lucam de Penna amplissimè traduntur in l.cõtra publicam.de re mili.lib.12.C.vbi p multa decidit, regem nõ posse committere alij insignia regalia.col.7.Cui decisioni assentire vr̃ Guill.de Monferrat, ĩ suo tract.de success.regum. ĩ cõclusione secũdi dubij. cum qbus vr̃ decidendum pro hac parte secunda, non obstantibus deductis ꝓ parte affirmatiua. Quibus facilè responderem, si hanc secũdã partem negatiuam tenere vellem. Sed qa ĩ hoc passu volo deuiare ab eo qd diu obseruatum est: cũ vt dicit Alex.ĩ cõs.suo.27.incip.viso libello. col.4.in j.vol. Non est recedendum à communi obseruãtia: & minime mutanda sunt, quæ certã interpretationẽ habuerunt.l.minime.ff.de legib. Nec facilè discedi debet ab eo qd diu visum æquũ est.l.in reb. de consti.princip.& qa aliàs sic practicatũ extitit. Lapus all.52.& faciunt quæ dixi in cõmẽtariis nostris sup cõsuetudinib.ducatus Burgund.titu.Des confiscations.§.j.in gl.j.ibi, pro hac 2.parte.

Ideo insequendo id qd vsq; nunc cõiter factum est in Gallia, nec reprobando qd à tãtis fuit approbatum, & vsq; in hodiernũ diem obseruatum, videlicet ꝙ principes etiã supremi possint ẽt inferioribus suis concedere licẽtiam, seu ptãtẽ deferendi, saltẽ communicare aliquid de armis suis. Non tñ priuatiuè ad suam dignitatẽ, in totũ ea altera re. Et ꝙ princeps arma sua omnino à se non debeat abdicare, & in alium transferre, sed retinere debet integra & plana patet arg.l.pe.ff.de offic.psidis.& p no tata in gl.in verbo, ad alium, in c.præterea ducat⁹. de prohibita feudi alienat.per Fridericum in vsib. feudo. Teneo primam opinionem.

Et pro certo si vsq; nunc non fuisset obseruatũ, nec factum in regno, & nũc rex vellet facere de nouo, ego dicerẽ ꝙ rex Franciæ non deberet, nec posset pmittere, aut concedere, ꝙ aliquis in suo regno portaret tria lilia aurea ĩ cãpo azureo plana & integra præter ipsum, aut illos qui essent de agnatione & prosapia regali, & tales qui essent successibiles in regno, ex quo fuerunt prædicta arma cœlitus demissa regi Clodoneo in assumptione coronæ & diadematis, vt dixi: & vr̃ illi esse data in excellẽtiã illi⁹ dignitatis regalis inter aĩs, ex quo nõ licet alteri se cũ tali dignitate sociari, nisi sit capax illius eo modo quo ad illam deuenitur, s.p successionem.

Sed quia ast obseruatum est vsq; nunc, & multa facta tenẽt, quæ si fiẽda essent, non pmitterẽtur, vulgata l.patre furioso, ibi, Nã furiosus, cũ multis cõcor.ibi in gl.in ver.retinere.ff.de his q̃ sunt sui vel alie. iur.& ibi amplè p d.meum Ias.concord.c.dilectus filius.de sponsa.& c.neq; furiosus.32.q.7. dico ꝙ eo modo quo obseruatur, non vr̃ esse diminuta autoritate & excellentia regalis dignitatis. Mos nãq; retinẽdus est fidelissimæ vetustatis, quẽ si quis immutare voluerit, iniuria pdecessoribus fieri videreť.iuxta l.testamẽta.C.de testa. Nec patiť in hoc detrimẽtũ ĩ honore & gloria quã hre debet & põt ex delatione dictorũ armorũ, sicut nec patiť dãnũ & interesse ĩ cõcessione aliquorũ iuriũ regaliũ aliquib.particularib.facta: cũ ẽt princeps iura regalia alteri cõcedere possit, nõ priuatiuè in totũ, sed secum accumulatiuè. Nec vniuersaliť oĩa iura regalia regni, sed solũ alicui particulari ĩ aliquo loco, vt dicit And.de Ise.ĩ rub.q̃ sint regalia.ibi, sed quo pt donare. qm̃ si alienaret ĩ totũ, aut ab se iura regalia ĩ totũ abdicaret, esset ĩ pjudiciũ regni, & contra regni & regis honorẽ, qd fieri nõ põt, vt dicit tex.ĩ c. itellecto.extra de iureiu.vbi alienatio facta ĩ pjudiciũ regni, & cõtra regis honorẽ nõ valet, nec tenet: & sic ibi parificant pjudiciũ regni, & factum cõtra honorẽ regis. Si ergo rex ĩ totũ cõcederet arma sua, ita ꝙ ampli⁹ illa deferre nõ posset, esset sibi ĩ dedecus maximũ, abdicãdo à se ea q̃ ĩ signũ supremæ dignitatis & excellẽtiæ fuerũt sibi cælit⁹ demissa, vt dixi ĩ & amplè ĩ 5.part.vbi de rege Frãciæ & ei⁹ excellẽtia, seu dignitate. Sed sicut aliqb⁹ sui regni comitib⁹, & inferiorib⁹ vtilitatẽ, cõmodũ, & honorẽ regni zelãtib⁹ aliqua regalia cõcedere põt, nõ vniuersa: ita etiã aliquibus sui regni Christi fidelibus ob

aliquam

aliquam causam eos fidei Christianæ sibi cōmissæ in delatione dictorum armorum associando, vt firmiores sint, & in fide Christiana, & in subiectione ipsius, potest particulariter eisdem impartiēdo aliquid de honore quem vult eis tribui, concedere ꝙ deferant partem armorum suorum. Sicut fecit Assuerus rex (q regnauit ab India vsq; Aethiopiam super cētum vigintiseptē prouincias) de Mardocheo Iudeo, quē honorare voluit, ordināndo ꝙ indueret vestib⁹ regiis, & diadema regium super caput suū imponeret. de quo hr̃ Ester 6.c. & octauo. in fine.

Sed cum Ludouici Francorū regis vndecimi tēpore multis fuerit cōcessum, quod deferrēt lilia in armis suis: an rex successor possit illas concessiones reuocare? Videretur ꝙ nō, cum deceat priuilegium principis esse māsurum, & beneficio principis nos iuuari oportet, non decipi. Cogita ex his quæ ante dicta sunt in commentariis nostris super cōsuetudinibus ducatus Burgūdię, tit. Des iustices, artic. 5. in glo. Si n'a grace, quasi in fine. ibi, vlterius quæro. vbi posui, an priuilegiū principis possit reuocari.

Crederem tamē, ꝙ cessantibus prædictis causis, videlicet, aut quòd nō essent principes, aut de illis quos sibi associare potest ad fidem Christianam, vt sunt milites ordinis, aut q tali ordini associari possint & debeant de honestate, vt sunt magnates, ꝙ honestius & melius faceret si pdictas concessiones reuocaret maxime ī subditis. In aliis vero est dubiū ex dictis Fel. & aliorū ī c. nouit. de iudiciis. p me allegatū ī loco hic ante citato: vbi videnť cōcludere, ꝙ priuilegia extraneis cōcessa, nō possunt reuocari.

QVadragesimaquinta cōclusio erit de armis inferiorum à principe, an possint vendi, an alio quocūque titulo p hæredē, vel aliū habētē certa arma domus aut familiæ alienari, ita ꝙ eius hęredes nō possint amplius talia arma deferre, aut gestare.

Circa istud cōsiderandum est, ꝙ aut sunt arma, quę cōpetunt alicui rōne suę psonæ, & officij eidē concessi, & tūc vr̃ ꝙ nō, eo quia quis vēdēdo arma sua & signa, vr̃ incidere in vituperiū argu. l. quędā. ff. de pœnis. & l. ij. ī fi. ff. de captu. & postlimi. reuer. per quos tex. ita vr̃ tenere Alberic. de rosate in l. si vt certo. §. vsq; adeo. in qōne. An vendito equo, videatur vendita sella. ff. cōmodati. vbi dicit, ꝙ si arma patrisfam. sint in sella vēdita cū equo. Eo qa talis sella magis vr̃ respicere psonā dñi, q̃ equi, ex quo non vr̃ vendidisse, argu. l. decernimus. §. vniuersos. C. de aquęductu. lib. 11. vbi signa hydrophilatorū danť successorib. ergo nō possunt p eos alienari in pjudicium eorum successo. & in l. stigmata. de fabricensib. co. lib. 11. C. vbi puniunť qui à fabricēsibus talia signa illos latitādo euellūt, aut subripiūt, ex quo videnť talia signa respicere psonā hn̄tiū ipsa aut arma. Cū ergo videanť respicere psonam, extinguūtur cū psona, & sic post mortē eorū, trāsire debent ad eorū successores, ita ꝙ nō possunt in pjudiciū successorū alienari. Aut verò competunt alicui tanq̃ existēti de aliqua agnatione, aut familia antiqua, & est quoddam ius qd dať vnicuiq; agnationi seu familiæ, qd nō vr̃ posse trāsire extra illā. Cū sint arma inuēta ad cognoscēdas agnationes, familias & domos. sicut noīa ad recognoscēdos hoīes. dixi ī in plurib⁹ locis. & cōis vsus vtendi in talib⁹ est, ꝙ gradatim deueniant ad successores de familia & agnatione, cū distinctionib⁹ quas ī dixi ī 59. cōclus.

Sicut in filí videm⁹, de verbo familiæ, plato, qd intelligiť ordine successiuo, vt dicūt Ang. & dn̄ie⁹ las. in l. fi. C. de verb. sign. & Bar. in l. si cognatis. ff. de reb⁹ dubus. col. fi. Barba. cōs. 27. ī 11. col. ī j. vol.

Et ꝙ cōis vsus vtēdi in his cōsiderādus sit, tenet Bar. ī l. Labeo. ff. de supellectili legata. Qm̄ ab eo qd solitū est fieri, bonum est arg. l. qd si nolit. §. assidua ff. de ędil. edic. notať plenè per d. meum las. in l. certi condictio. §. si nūmos. ff. si cer. pet. Barb. & Fel. in c. cum M. Ferrarien. extra de consti. & idem Fel. in c. ex literis. in ver. septima & vlt. de fid. instr. & dicit Bal. in l. si prædium. colū. 4. C. de ædili. actio. ꝙ frequētia actus multum operatur. Imo illud quod in obseruantia, & moribus vtentiū obseruatur, est tantę efficaciæ, ꝙ tollit statutum in cōtrarium. dominus meus Iason in l. rem non nouam. in prima & secunda columna. C. de iudi.

Et ex quo cōsuetudo gn̄alis vtendi in Gallia det istud ius agnatis successorib. nō pōt tale ius eis tolli p hoīes, cū quod consuetudo dat, homo tollere non pōt. auth. quod locū. C. si mulier secūdò nup. l. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adop. Cōsuetudo. n. in vnaquaq; regione est oīum dignitatum, & iurisdōnū origo, forma, & principiū, vt ī l. mīstr opinatores. ibi, dum dicit: cōsuetudine seruata regionū. de exactoribus tributorū. lib. 10. & l. j. ibi, sicut plectēdi cōsuetudo criminis habet. de peti. bonorum sublatis. eo. lib. C. l. obseruare. §. hoc & ibi. Magni enim faciant prouinciales seruare sibi cōsuetudinē istā, & huiusmodi pꝛogatiuas. & l. si in aliquā. ibi, & ferias sm̄ mores & cōsuetudines, quę retro obtinuit dare. ff. de offi. pconsulis & legati. & l. vt prophanos. ibi, sm̄ veterē. C. de paganis & sacrificiis eorū. l. nullū. ibi, & consueta deposcāt. C. de offi. recto. prouin. l. testamenta. C. de testamentis. Et consuetudinis vsusq; lōgæui nō vilis autoritas est. l. ij. C. quę sit longa consuetudo. Concordat c. cū cōsuetudinis. & cap. fin. extra eo. & cano. cōsuetudinis. 11. dist. Et si qd cōtra cōsuetudinē fiat, ad sollicitudinē suā reuocabit præses prouinciæ. l. j. ī fi. C. q̃ sit lōga cōsuetudo. l. si manifestè. C. de seruit. & aqua. cano. cōsuetudo. 12. dist. Ex quo ęquè puniri debet trāsgressor cōsuetudinis sicut trāsgressor legis, cano. ī his. 11. dist. Et ꝙ antiquę cōsuetudines sint seruādæ, hr̃ in tit. de pace Cōstātiæ. §. nos Romanorū. ibi, sicut ab antiquo hr̄e cōsueuistis. & c. ad aplicā extra de simonia. Et maximè ī Frācia, vt dicit tex. in c. dilecti filij. ibi, iuxta cōsuetudinē approbatā, quæ p lege seruaťī partib⁹ Gallicanis. extra de arbitris.

Ex ante deductis sequitur, quòd sicut per testatorē si esset aliquid relictū indistinctè nō noīando psonas familiæ, ꝙ trāsiret ad oēs de familia gradatim, ita ꝙ non possit per aliquos alienari: vt notat Bar. in l. peto. §. fratre. ff. de leg. ij. faciunt quæ dicit Barbatia in d. conf. 27. col. 11. ī j. vol. Alex. cōs. clxv. in 2.

in 2.vol.& ĩ cõſ.56.ĩ fi.in 3.vol.Imò quod plus eſt,ibi dicũt:hoc caſu ꝓhibetur hæredis inſtitutio.& ita decidit d.meus Iaſon,ĩ l.nõ dubiũ,ĩ 3.col.C.de teſtamẽtis.vbi ꝓhibita alienatione ſimpliciter ꝓhibetur hęredis inſtitutio. Sic ergo cum ꝓhibetur in fauorem familiæ ſtãte familia,alienatio facta in cõtrarium poteſt reuocari p exiſtentem de familia. Sic ergo ĩ hoc caſu, vbi eſt ꝓhibitio legis ex obſeruatione gnali, & ex cõi vſu vtẽdi,quæ habet vim legis.§.ex nõ ſcripto.inſti.de iure naturali gẽtium & ciuili. notatur ĩ l.de quib⁹.ff. de legib.& cano.conſuetudo.1.diſt.Et ideo cum ꝓhibitio legis & teſtatoris æquiparentur: notatur in l.filiusfamilias.§.diui.ff.de leg.1.vbi Bar.& alij, ſequitur neceſſario dicendum, ꝙ ſtante aliquo de agnatione, aut familia,ſeu domo habẽte aliqua arma,à tpe cuius initij memoria nõ extat in cõtrarium,ꝙ talia arma nõ poſſunt vendi,nec alienari quocũq; titulo in præiudicium illorum de familia, domo, aut agnatione.

Aut verò loquimur de armis datis & conceſſis alicui ꝓ ſe & ſua familia,aut agnatione: quoniam p illã conceſſionem factam familię & agnationi,eſt acquiſitum ius familiæ & agnationi,vt ſatis ꝓbant iura allegata p Barbatium in d.conſ.27.in 12.col. Sicut ẽt videmus de feudo cõceſſo alicui ꝓ ſe & ſua agnatione, ſeu familia: qm̃ tranſit ſucceſſiuè ad poſteros abſque eo ꝙ poſſit alienari in p̃iudicium ſucceſſorum, vt per Bal.ĩ c.1.§.hoc quoque. de feudi ſucceſſione. & idem in emphyteuſi data ꝓ ſe & liberis: quia in illa pater nõ põt p̃iudicare liberis,vt no.Bat.in auth.ſi quas ruinas.col.pe.ver.iuxta hoc q̃ro.C.de ſacroſ.eccl.Petrus de Anch.in cõſ.142.incip.ꝓ dña Paula.in prin.Imola ĩ c.potuit.de locato.Romanus ĩ cõſ.35.inci. viſa facti ſerie.in fi. Paulus de Caſtro in conſil.161.inci. in cauſa quam magnificus. col.5.& in conſi.208.inci.p̃termittendum eſt.Socinus ĩ conſ.205.incip.dñs Franciſcus.in quarta & 5.col.Philippus Corn.ĩ conſil.299. inci.in p̃ſenti cõſultatione.colum.18.in 2.parte. & ĩ conſil.200.incip.viſa dicta copia.in quarta parte. & idem Romanus in cõſil.202.incip.ꝓ ꝓpoſitæ cõſultationis habẽda veritate. quem allegat dominus me⁹ Iaſ.ĩ l.1.in 89.colum.verſ.quid autem in themate p̃dicto.C.de iure emphyteu. Cum enim talibus liberis fuit ius quæſitum p huiuſmodi cõceſſionem,tolli nõ poteſt ab eis.l.quodcũque.§.ſi qs ita.ff.de verborum obligatio.vbi Bar.ĩ l.quod dicitur.colum.penultima de verborum oblig.& in cõſil.70.inci.quæſtio iſta. in ſecũdo dubio.not.Bal.in l.ſi cõſtãte in vltimo notabili.C.de do.ante nuptias. dicẽs, ꝙ ius quæſitum tertio etiam in ſpe tolli nõ poteſt. facit tex.ĩ l.ſi.ff.de pactis. & in regula, id quod noſtrum eſt.ff.de regulis iuris. & dicit Alex.in cõſil.ſuo.160.in fi.in quarta colum. hoc eſt verum, reſpondendo ad dictum Bart.in l.qui Romæ.§.Flauius.ff.de verbotum obl.& etiã Corneus in conſilio 68.incipiente,ardua quædam. in tertia columna.in tertia parte.

Cum ergo communis vſus loquẽdi ĩ appellatione familię ſit ĩ talibus, quòd extẽdatur ad agnatos ordine ſucceſſiuo, vt dicit Bar.ĩ l.cùm ita.§.fi.ff.de legatis ſecũdo.dñs meus Iaſ.in l.ſi.C.de verborum oblig.qui hoc caſu in talibus armis iũgitur cum communi vſu vtẽdi,qui attẽdendus eſt,vt dixi:& ſit ex illo communi iure vtẽdi acquiſitum ius in talibus armis oĩb⁹ poſteris de familia. quo caſu (vt ante dictum eſt) p̃iudicari nõ poteſt.Idem ergo erit ĩ caſu in quo ex cõceſſione principis eſt acquiſitum ius agnatis, & illis de familia,ſeu agnatione: vt in Bartolo qui habuit arma à Carolo 1111. Imperatore, pro ſe, & ſua agnatione. Quoniam in præiudicium ſuę agnationis,cui ius fuit quæſitum,non potuiſſet illa alienare. Idem ſi dictum ſit pro ſe & ſua poſteritate,quoniam poſteri dicuntur tantum ex linea maſculina,& ſic de agnatione.l.3.§.3. ff.de iure immunitatis.

Licet in omnibus ſupradictis caſibus, in quib⁹ arma competũt,aut ratione familię,aut ratione conceſſionis à principe ex quo ſunt tranſmiſſibilia ad hęredes,vtſupra dictum eſt, videtur etiã ꝙ ſint ceſſibilia: cum quicquid trãſmiſſibile,cẽſetur & ceſſibile,vt l.ex pluribus.ff.de adminiſtratione tut orum. Bart.vtitur hoc fundamẽto in l.3.§.vſufructuario.ff.de operis noui nũciatio.ſed ibi dñs meus Iaſ.& ĩ l.cum ſm.C.de legatis.dicit ꝙ tale fundamẽtum non habet locum affirmatiuè,imo adhuc alia ratio reformat pactum,ſcilicet, quia videtur eſſe priuilegiũ familię & agnationis,de cuius præiudicio agitur in alienatione,cum ei ſit ius quęſitum in p̃dictis vt ſepe hic ante dixi:igitur.

Sed an arma agnationum accreſcãt alicui ſm quod dignitati,aut dñio ſuccedit,ſic ꝙ etiam ſuccedat ĩ armis,illi dignitati, ſeu dñio coniunctis. vide Guill.de Montferrat in tract.de ſucceſſione regum, in 2.dubio.nu.170.ſed ad priorem materiam redeo.

Aut verò loquimur de armis quę qs ſibi aſſumpſit ꝓpria autoritate, aut quę emit ab alio in caſu in quo poterunt vẽdi:& tunc nõ eſt dubium, ꝙ talia poſſunt vẽdi & quocũq; titulo alienari.Quia ex quo ſunt ĩ cõmercio hoĩs,q ſibi ꝓpria autoritate aſſumpſit, qd poteſt,vt ſ̃ dixi in 108.conclu.poteſt illa alienare,vendere, aut quocũq; alio titulo transferre prout dicitur, Emerat ille prius,vendere iure poteſt.

Aut verò loquimur de armis, ſeu de inſigniis q̃ qs habet ratione ſui artificij,vel ſuæ artis:& tũc aut haber q̃ ſua autoritate aſſumpſit, vel ab alio habuit, & de p ſe ſine ſocio,tũc vẽdere põt cuicũque. Aut cũ ſocio,& tũc nõ põt in p̃iudiciũ ſocij,eo non cõſentiẽte. Aut verò habet ea à republica,puta ſi ĩ ciuitate aliqua dent certis artificib⁹ aliqua inſignia qb⁹ vti debeãt in eorũ artificiis,ſeu operib⁹ non pñt talia ſigna,ſeu inſignia vẽdere,aut ĩ alios trãſferre,arg.eorũ q̃ dicta ſunt ĩ prin.hni⁹ cõcl'onis de fabricẽſib⁹, & hydrophilatis.

Quadrageſimaſexta concluſ.Habens arma antiqua ſuę familię,domus & agnationis,nõ habẽs aliquos de familia, ad quos de iure & iure ſucceſſorio deuenire debeãt, põt ea relinquere alicui relinquẽdo eidẽ bona in caſu in quo poterit de aliis bonis teſtari, aut diſponere de armis,etiã & nomen,ſeu cognomen dom⁹,& valet tale relictũ:imo,qd plus eſt, hrs,aut ſideicommiſſarius,cui eſt iniunctum onus de aſſumendo nomen & arma domus, tenetur adimplere volũtatem teſtatoris,ſi velit conſequi commodũ,vt notatur in l.facta.§.ſi ſub conditione.ver.in danda.ff.ad trebellianum. & hęc verba,quòd hęres meus portet nomen

men meum & arma importāt condit onem secundū Guidonem Papæ,q.251.suarum decisionum, p textū quem ad hoc allegat i l.mulieri.§.si quis hæreditatū seruū,per hæc verba,iussus est manumittere & hæres esse.ff.de conditionibus inst tut.& sic conditio adimplere debet,vt sequatur effectus,s.vt hæres esse possit, sicut in materia cōditionis, de qua amplè notaē in c. verum. extra de conditionibus apposi.& ita vidit determinari & practicari ipse Guido Papæ,vt refert i loco pdicto. Quod tamen videtur multis fore graue,nomē suum antiquum suæ agnationis antiquæ dimittere, & arma magnifica suæ agnationis : imo si sit antiquæ domus,habens arma magnifica non potest minora assumere, cū reipublicæ intersit vt ordinum dignitas familiarūque salua sit.l.j.§.sed & si seruus.ff.de ventre inspiciendo. Ne fortè alienæ sordidæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari,vt dicit tex.in l.super statu.C.de qōnibus & discretio psonarum est habenda, atq; dignitas & autoritas obseruanda : vt in l.j.in prin.ff.de postulando. Ob qd dicit tex.in l.hoc iure.§.fi.ff.de donationib⁹ ꝙ donatio alicui facta vt nomen portet donatoris cum sit causata,non dr ꝑpriè donatio, de cuius substātia est ꝙ ex liberalitate ꝓcedat,& donatario sit lucrosa:qa donatri id vr quod nullo cogente imperio conceditur, sed dr quædā remuneratio onerosa in recōpensam nois ferendi facta,quod onus non est modicum,s. nomē suscipere alienū,vt clarè demōstrauit ꝑpinquus Ruth, cui successio & ius sanguinis cōpetebatur cum onere gerendi nois,qui rñdit: Cedo iuri ꝑpinquitatis, neq; enim posteritatem familię meæ delere debeo, & vt dicit ibi tex.Istud est suscitare nomen defuncti, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratribus & populo deleatur,quod est cōmodū & honor defuncti vt familia sua,& nomen,& arma sua maneāt & non deleanť.C ū reipublicæ intersit, vt dignitas familiariū salua sit,vt s̄ dixi.Et sic cū talis donatio nō sit simplex, sed remuneratoria,nō indiget insinuatione,arg.l.Aqlius.ff.de dona.ita dicit & tenet Guill.Bndicti in sua repe.c.Rayn. in ver.Rayn.de Clera.nu.44.&.l.de testamentis.

Quod intelligēdū est fieri posse, vbi nō esset ali⁹ de familia iure successorio, cui nomē & arma deberenť, qa ex quo (vt in ꝓcedenti consideratione dixi) ex cōi vsu nomē & arma nomen antiquæ seu familię debenť ordine successorio,ita ꝙ i his vr esse ꝓhibita alienatio ex dicto vsu,q̄ est realis,hoc est i rē,respiciēs & nomē, & arma,& familiā,nū psonā Titij,s.Petri,aut alterius.

Intellige tamen, ꝙ in dicto legato, seu fideicōmisso veniūt arma, quæ licitè & sine vituperatione portare pōt : puta si quis miles portauerit aliqua insignia regis,quę prohibebantur portare,si legauerit equū suū, oīa ornamenta,& arma sua, seu insigna,intelliguntur solū ea legata, quæ honestè & sine vituperatione portare poterat legans, vel quæ eidem competebāt rōne personæ tm̄: vt voluit Bal.in l.j.C.de verb.sig.p text. i l.vestis.§.muliebria.ff.de aur.& argē.lega. Arma verò vel insignia ratione officij aut dignitatis debita, deueniunt ad successorem & gerentem dignitatem vel officium huiusmodi & non alium,vt supra dixi in 14.15. & ꝓcedenti conclusionibus, & infra 51.conclus.

QVadragesimaseptima conclu. Præscriptio cadit in talibus,s.in delatione armorum, seu insigniorum,& in casibus in quibus possunt alienari arma,in talibus cadit pscriptio:& satisfaciunt quę dicit Bal.in l.fucādæ.in fi.C.quæ res vend.nō poss.vbi dicit,quòd in præscriptis per vsum longi temporis, ꝙ alius talia signa accipere nō pōt, quia ius causa habēdi quęsitum est primò,quod tñ dicit esse verum,nisi hoc alicui obesset,qm̄ ille cui⁹ nō interest nō habet ius prohibendi. Vnde cōcludit,ꝙ ad æmulationem & dānum pscribēdi alteri nō licet accipere idem signum. Vnde videtur cōcludere,ꝙ in talibus habet locus pscriptio, nisi fiat ad æmulationē, vel dānum alterius: quo casu nō licet accipere idem signū, per tex.in l.si iniuriæ,ff. de iniuriis.Et sicut regalia tāto tp̄e cuius initij memoria non extat i cōtrarium, præscribūtur etiā aduersus principem i parte,tñ nō i totum,vt i iure inductionis gabellarum,quę cum nō possint imponi nisi per superiorem.l.vectigalia.ff. de publicanis.Tñ exactio gabellarum pscribitur tāto tempore,cuius initij memoria nō extat i cōtrarium, vt tenet Bat.in l.si publicanus, §.vectigalibus.ff.de publicanis.Bal.i cons.112.i 2.par te.Panor.in cons.20.incip.super quæstione vertēte.& idē de iure nauigādi.& p plura dixi in commēto meo sup consuetudinibus ducatus Burgūdiæ.titu.Des iustices.§.ij.i gl. Et la preuue.ꝙ ea quę competūt principi acquirūtur,aut ex priuilegio,aut ex pscriptione tāti temporis &c. Cum ergo (ut dictum est) princeps possit cōcedere ius & facultatem alicui arma sua portādi,ita etiam istud pscribi potest. Dicerē tñ hoc posse esse verum in capace & habili ad tale ius, puta i vectigalibus in alio inferiori principe, & non i simplici priuato,& sic à simili in iure deferendi arma i p nobili & non in ignobili: quoniam talis etiam non posset pscribere tale ius deferendi arma principis, put in simili videtur tenere Fel.in c.dilecto.de testibus. & dixi in loco supra allegato. Ex quo potest hæsitari de tribus liliis datis p Carolum regem Frācorum v i.11.Cosmæ de Medicis Florentino nummulario; qui tūc non reputabatur nobilis. Imo adhuc videretur, quòd non sufficeret, quòd esset nobilis nobilitatę communi & inferiori : sed requireretur ꝙ esset nobilis, puta dux, princeps,Marchio, comes,aut Baro: & ꝙ alius nobilis inferior non posset arma principis pscribere,nec ex priuilegio,cum videatur esse solis principibus concessa, prout & alia iura regalia, quę p inferiores pscribi non possunt. Maximè illa quę sunt in signum vniuersalis recognitionis, vel supremæ potestati reseruata,vt dictum est,& etiam vt declarat Io.Franciscus Balbus in suo tractatu, de præscriptio.in 2.parte quintæ partis principalis, in tertia quæstione sic à simili, ꝙ vnus nobilis potest præscribere arma alterius nobilis, etiam superioris, dummodo non sit princeps. Sed non ignobilis potest pscribere arma nobilis propter incapacitatem, ex antedictis, cum talis habeatur pro incapace.

Et in hoc, quia supra positi sunt casus in quib⁹ talia arma seu insignia possunt alienari in illis,possunt & pscribi:sed in casibus, in quibus non possunt alienari, non possunt etiam pscribi : quia ꝓcedit regula,quòd

quæ

quæ non possint alienari, non possint & præscribi, vt per Bar. Bal. & Salicet. in l. fi. C. i quib. cau. in integ. resti. non est necessaria, de qua regula amplè p dictum Io. Franciscum in d. tractatu, in quinta parte quintę partis principalis, in quarta q̃one illius quintę partis, vbi amplè de materia illa brocardica. Et ad p̃dicta faciunt q̃ dicit Sozi. de maioricatu inter consanguineos & collaterales, qui pôt p̃scribi, vt dicit in cons. suo 148. nu. 14. in 3. volumine.

QVadragesimaoctaua cõclusio erit circa duellũ. An pro insigniis & armis possit duellũ indici? ponamus. Videmus ꝙ rex Angliæ se asserit regé Franciæ, & portat tria lilia Franciæ in vna parte scuti suorum armorum, an sit iusta causa ad indicendum ei bellum per regem Franciæ, & eidem duellum præsentare, & sic de singulis.

Ista conclusio habet magnã materiã: sed cũ clarum sit, ꝙ tria lilia Franciæ integra cum corona nõ debẽtur, nec deferri possunt nisi per regem Frãciæ, cum eidẽ cęlitus fuerint demissa, vt dictũ est supra pluries, ideo rex Angliæ nõ pôt illa portare, nisi asserendo se regẽ, ex quo cõtradicit in hoc Christianissimo regi nostro, ideo eidẽ facit iniuriã, pro qua licitũ est eidẽ indicere bellũ & duellũ. Et latius solui poterit ista q̃õ ex deductis p Paridẽ de Puteo, ĩ trac. de re militari & duello, in vna q̃one, vbi quęrit: An rõne insigniorum vel armorum ꝓcedi possit ad pugnam. Et vt dicit, nobiles & armigeri ꝓ hoc cõsueuerunt pugnare. & ꝓ hoc (vt dicit) facit, q̃m arma, seu insignia alicuius de voluntate dñi sunt portãda, & non aĺs. C. de muta. nois. & possunt alteri cõcari. l. hoc iure. §. fi. ff. de dona. sicut ẽt nomen dignitatis suę pôt alteri cõcedi. notat' in l. facta. §. sub cõdõne. ff. ad Trebel. Bal. in c. ij. extra de fid. instr. in vlt. col. vbi dicit, ꝙ in aliquibus æquiparat sigillum armis, & sic requiritur concessio illius cuius sunt arma vel insignia ipsa, vt per alium portari possint, arg. l. j. C. de his qui potẽtio. noie. & in auth. de mãdatis principum. §. pe. coll. 3. ſm Bar. ĩ suo tract. de armis, s̄ alle. & Bal. in c. quãto. de iureiu. & si qs gestat insignia sibi ꝓhibita, vr cõmittere falsum. l. eos. in fi. ff. de falsis. Insignia. n. dignitatis faciunt eũ haberi ꝓ tali. l. ego. cum gl. ibi. ff. de manumis. vindictę. l. item apud. §. si quis virgines. de iniuriis. c. si verò aliquis. & c. in audientia. extra de sent. exc. & c. si iudex. de sent. exc. in 6. facit. l. mimæ. C. de ep̃ali audientia. Ideo nr̃a interest, ꝙ nemo deferat insignia nr̃a vel arma, pp multa scãdala, quę occurrere nobis possent, vt dicit Bar. in d. tract. & s̄ dixi in plurib. locis. Quia si aliquis portaret insignia nostra, & haberet inimicos capitales, possent nos offendere, putãtes illũ esse. Nã nostra insignia faciũt nos & nostros revereri. l. j. §. casum. ff. de postulãdo. & dicit Bal. in l. j. C. quæ res vendi non poss. ꝙ insignia deputata alicui magistratui, vt sunt insignia ꝓconsularia. l. j. ff. de offi. ꝓconsulis & legati. l. milites. C. de locato. nõ licet ꝓpria autoritate assumere: & idẽ in signis p̃scriptis lõgo vsu, vt dixi in concl'one p̃cedente: q̃m in talibus ius est quæsitum primo, & ille cuius nõ est tale signũ, non habet ius vtendi ad æmulationẽ, iniuriam, seu æquiparationẽ alterius: puta se volendo dicere habere illã dignitatẽ, vt si aliquis diceret se esse regẽ & vellet portare arma data regi Frãciæ, in hoc committeret crimen læsæ maiestatis si esset inferior eo, & esset illi subditus. Alius verò nõ subditus faceret ei iniuriam, arg. l. nec magistratib. §. quod si ex minorib. cum seq. ff. de iniuriis. Et in talibus casibus quãdo quis defert arma alterius, aut ad ęmulationem, aut iniuriam, ei potest indici duellũ: vt videtur tenere Paris de Puteo in dicto loco.

Ponit tamen ibi multos casus in quibus ẽt sumẽdo arma alterius non pôt bellum neq; duellum indici, de quibus iam supra dixi in 28. conclu. in fin.

Primus est in eo qui defert arma illius qui cõmisit crimen læsæ maiestatis, qa pp hoc crimẽ possunt eius arma & insignia abradi. l. eorum. ff. de pœnis. Lud. Ro. sing. suo. 474. & 656. dixi s̄ in 42. conclu. Imo q̃n miles male se habuerit in bello, pôt iudex scutum illius perforari facere, vt hoc exemplo, alij milites in prælio sint fortiores, vt est casus in l. quod reipublicæ. ff. de iniuriis.

Secundus est in capitaneo armorũ qui stendardum suũ seu vexillum pdidisset: q̃m hoc casu occupator, vel dux exercitus posset illũ deferre, nec perdens posset postea prouocare capiẽtem ad duellũ, quia ista efficiuntur occupantium de iure. l. hostes. ff. de captiuis. l. j. §. item in bello. ff. de acquir. poss. l. naturalem. §. fi. ff. de acquirendo rerum dominio.

Tertius in casu quando duo eadem arma portarent, nec appareret de prioritate & posteritate: si tñ vnus illorum habuit à principe, p̃fertur, vt dixi s̄ in 36. concl. quod est verũ, q̃n illi qui portãt tãlia sunt æqualis dignitatis: secus si vnus sit maioris dignitatis, quia p̃ferret, vt dicit Bar. in d. tractatu de armis. p l. j. C. de cõsulib. lib. 12. dixi supra in dicta cõclu.

Quartus casus in duob. habẽtib. similia arma ab antecessorib. suis: q̃m licet sint similia ex quo nõ apparet de prioritate inter eos, non est locus pugnæ, q̃m licet habeãt oı̃modam similitudinẽ: tñ nõ sunt eadẽ, q̃m nullũ sile est idẽ. l. ꝙ nerua. vbi Bar. ff. depositi. l. ad similitudinem. C. de epis. & cler. & alias vr ꝙ inter similia nõ pôt dari rõ cõsequentiæ similitudinaria. l. fi. ff. de calũniat. l. iij. §. nihil cõe. ff. de acq. pos. & dicit Bal. in l. Gallus. §. nũc vidẽdũ. ff. de lib. & posth. ꝙ nõ oẽ qđ est sile, est idẽ: quia similitudo est inter diuersa habentia in se conueniẽtiã aliquã. & facit. l. qui liberis. §. j. ff. de vulg. & pup. sed vt dicit do. meus Ias. in l. j. in ij. col. C. de iure emphy. dr̃ ꝓpriè similitudo, vbi plures sunt conuenientiæ q̃ drñæ: & valet tale arg. à simili, licet non sit oı̃moda similitudo. Idẽ d. meus in l. creditori. in 2. col. ff. de no. ope. nũc. vbi est materia similitudinis. Et hoc casu poterit dicere iudex qui super pugna adiret', vti possidetis, ita possideatis. l. j. §. j. & l. fin & si dno. ff. vti pos. Nã nõ apparente prioritate & posteritate vsus, vel cõcessionis huiusmodi insigniorũ vel armorũ, nemo eorũ dicere poterit ab alio iniuriã vel vim sibi fieri: quia quilibet eorũ habet antiquitatẽ & titulũ, ar. l. ẽt. §. si qs. ff. de pet. hr̃. Nã ambo possunt assignare cãm suæ possessionis, s. antiqtatẽ antecessorum,

rum, pp quod nemo dr p̃do, p Inn. in c. cum venissent. de rest. in integ. & antiquitas multa operat. l. j. §. pe. ff. de aqua plu. arcē. & p notata in authē. quas actiones. p Bal. C. de sacros. eccl. & cum sint pares, in hoc vnus non impedit alterum. l. cum quidam. §. j. ff. de acq. hære. & obligationes paris potentiæ non se tollunt. l. si reus. ff. de duobus reis.

Quint⁹ casus est: si inter eos appareret prioritas, tunc illi qui esset posterior in delatione istorũ insigniorũ deberet cedere priori, qui ratione prioritatis tpis esset prior, arg. l. ij. l. prior. & si fundũ. C. qui potiores in pignore habeant. & l. qui prior. ff. de iudiciis. & in l. operis. ff. locati. & in l. quoties. C. de vsufruc. & de albo scribendo. l. ij. & l. j. de consulib. lib. 12. Melior. n. est conditio occupantis. l. plurib. ff. de procu. & si quis à multis. ff. de noxalib. Bar. & Bal. in rub. ff. de rerum diuisione.

Sextus casus est in pluribus seruitoribus portantibus eadem arma & insignia à dño eis data, q̃a tũc inuicẽ non possunt conqueri: ꝙ vnus solus illa debeat portare, vt est in pluribus armigeris vnius societatis: eo quia in hoc cõsideratur voluntas domini dantis, vt dicit Paris de Puteo in loco iã allegato.

Septimus casus est vbi insignia & arma essent similia in pictura vel signo, differrent tñ in noie, tũc data nois dissimilitudine viderent̃ diuersa, quia no minis diuersitas inducit diuersitatẽ rei. l. si idem. C. de codicillis. vbi Cy. & l. sunt duo. Titij. ff. de testa. & c. cleros. 21. dist. & c. 1. 99. dist. Quia noĩa sunt rerũ significantia, vt in auth. de defensorib. ciuitatũ. in princ. coll. 3. & l. j. ff. de officio p̃fecti vrbis. & l. ij. §. exactis. ff. de orig. iur. & l. facta. §. in dãda. ff. ad Trebellianũ. Vnde si vnus deferret pro suis insigniis caput bouis, & alter caput vaccæ, data tñ dissimilitudine nois nõ esset tũc loc⁹ pugnæ: vel si deferret caput porci & ali⁹ sĩle caput, & illud appellaret caput suis. Nã ĩ istis nõ est vna qualitas, nec vna substãtia, q̃ requirit̃ vt quid sit sĩle. Bal. ĩ l. j. C. q̃ sit lõga cõsuetudo. auctoritate Aristotelis: licet aliàs dicat̃ ꝙ illud dr idẽ ĩ quo nõ mutat̃ res, p̃sona, vel cã, licet aliqua qualitas vel accidẽtia alterent̃. l. cũ q̃rit̃. & l. cum de hoc. & l. an eadẽ. §. idẽ corpus. ff. de excep. rei iud. & Lapus allegatio. 77. Tñ aduerte ꝙ qualitas non facit diuersificare rẽ specie, nec alterat sp̃em, vt tenet d. meus Ias. in l. iij. §. ex cõtrario. in iij. col. ff. de noui operis nunc. de quo latè in conclus. seq. vers. aduerte tñ. ex hoc videret̃ ꝙ illa qualitas adiũcta nõ debet importare diuersitatẽ, & sic cũ essent similia ꝙ esset locus pugnæ. Sed cõclusiue tene cũ Paride, ꝙ illa diuersitas nois ĩducit diuersitatẽ talẽ q̃ n̄ est potẽs ad duellũ impediendum, eo q̃ia vt dicit, nois expressio multa operat̃, vt lege adhuc. §. q̃onis. ff. de vsufru. l. si cõis seruus ita. ff. de stip. seru. l. si cui balnei. ff. quib. modis vsufruct. amittat̃. & facit 29. q. 1. §. j. vbi diuersificatio nois dirimit m̃rimonium. Finaliter ad corroborationem p̃cedẽtium adduco Pogium Florentinũ in suis facetiis (quæ nonnunq̃ & in factis contingunt) de duorũ cõtẽtione ꝓ eodem insigni armorũ: & eius verba sunt. Ianuensis onerariæ nauis patronus, qui in Gallia conductus à rege aduersus Anglicos nauigauit, gestabat scutũ in quo bouis caput depictũ erat. Cõspicatus hũc Gallicus nobilis cũ illud armorũ insigne sibi vẽdicaret: altercatione Gallicus Ianuẽsem ad certamẽ puocauit. Ianuẽsis accepta ꝓuocatione ĩ cãpũ ad certamẽ nullo apparatu descẽdit: alter multis impẽsis ornatissimus in cãpũ cõstitutum venit. Tum Ianuensis. Quid est, inquit, pp q̃d certaturi hodie inuicem sumus? Ille: assero, inquit, tua insignia, mea, meorũq̃; priusq̃ tuorũ fuisse. Cũ Ianuẽsis q̃nã sua esse diceret. Caput bouis, ait. Hic Ianuẽsis, nõ est op⁹ certamine aliquo, inquit. Nã hoc q̃d porto, non bouis sed vaccæ est caput. Faceto dicto inanis Gallici iactãtia est elusa. Faciũt q̃ dixi ĩ in 21. cõcl. in fi. vbi est casus pmissus, in quo duo possunt habere arma similia puta Anglus & Italus, pp locorum distantiam.

Octauus casus est in quo licet sit paritas ĩ signo, tñ est disparitas in colore: vt si vn⁹ faceret leonẽ aureũ, alius argenteũ, vel rubeũ: vel vn⁹ aureũ in cãpo rubeo, alius in cãpo viridi vel turchino: vel vnus gestaret leonẽ totũ aureũ, alter leonẽ aureũ cũ vngulis rubeis, aut ꝓ media parte aureũ, ꝓ altera verò argẽteũ. Vel si alter faceret leonẽ in bãderia qui respiceret versus hastã, & alter faceret leonẽ in bãderia, q̃ terga verteret ad hastã. Nã sunt dissimiles: quia leo qui respicit hastã venit, & ille qui terga vertit ad hastã vadit: & idẽ si quis faceret leonẽ rãpãtẽ, & alter leonẽ sedẽtem vel deãbulãtem: vel si quis faceret leonem caudã gestãtem p terrã, & alter caudã leuãtẽ, & erectã hñtẽ: vel si leo vnius aspiceret ĩ cęlũ, & leo alterius caput in terra inclinaret, vel si quis faceret stellã cũ octo radiis, alter verò cũ septẽ. Aut stella vnius esset cũ radiis paruis, & alterius cũ radiis lõgissimis: vel cum radiis ꝓ parte lõgis, & ꝓ parte paruis. Vel si quis faceret lunã crescentẽ, alter decrescẽtẽ. Vel si quis faceret arma vel insignia in colore viridi claro, alter verò in obscuro viridi. Vel si quis faceret Aquilã apertis alis sedẽtẽ, alter Aquilã strictis alis sedẽtẽ: vel si Aquila vnius haberet cãpanas paruas in pedib. alia nullã. vel si quis faceret rosam rubeã, alter rosam rubeã cũ frõdib. vel si q̃s faceret arborẽ cũ frõdib. alter cũ florib. vel si q̃s faceret arma vel insignia cõsĩlia, tñ aliqua lista esset in scuto, vel p trãsuersum, q̃ nõ esset in alio, & sic de similib. Quia data vna dissimilitudine et paria iudicabunt̃ diuersa, quia sufficit ꝙ arma vel insignia mea differãt à tuis tali signo vel demõstratione, ꝙ dr̃ diuersitas. Nã si vn⁹ faceret equũ albũ qui æqualr̃ se moueret ĩ altũ cũ pede dextro, & equus alterius albus se moueret ĩ altũ cũ pede sinistro, vel si equus vni⁹ esset cũ fręno, alter sine fręno: vel alter æquus hr̃et balsana, alter nõ: tũc nõ erũt æqualia arma vel insignia. Vel si arma vel insignia cõsisterẽt ex listis albis & rubeis, & in vno p̃cederet lista rubea quæ esset de cãpo, & ĩ alia p̃cederet lista alba q̃ esset sĩr de cãpo, & essent eo casu quo ambo hr̃ent vetustatẽ tpis, nec apparet q̃s primo habuerit: tũc si vn⁹ diceret pugnẽ q̃s primo dẽat desere & vti talib. insigniis, nõ debet audiri: q̃a nemo tenet̃ se submittere virib. formę in reb. certis. l. ij. ff. de cõd. & demon. Quia vt dicit

dicit Paris de Pute. q̃stio facti nõ est sorte dirimẽda.

Fuit aliás similis q̃stio in hac ciuitate Heduensi inter nobilẽ virũ Guillielmũ de Cluny, & honorabilẽ virũ Antoniũ Charuot huius ciuitatis receptorẽ, q contẽdebãt inter se, eo qa dictus de Cluny dicebat q̃ nõ licebat alteri deferre duas claues aureas ĩ cãpo azureo, cũ essent arma illorũ de Cluny. Ex parte cui⁹ Charuot dicebat q̃ poterat illas in scuto quartelato portare cũ armis sui p̃ris, eo quia eius mater erat ex prosapia & cognatione de Cluny etc. Pluraq; alia hincinde allegabãt: tãdẽ venerabilis & sciẽtificus vir magister Ioãnes Charuot, q tũc erat cõsiliari⁹ parlamẽti Diuionẽsis, canonic⁹ Hedueñ. & p̃posit⁹ nr̃ę dñę Hedueñ. subtilis & caut⁹ dicit claues q̃ erãt in armis suis & sui fratris nõ esse similes clauib⁹ existẽtib⁹ in armis illorũ de Cluny: q̃m suæ erant perforatę, aliæ verò non: ex quo erat differẽtia & dissimilitudo inter easdẽ. Tãdẽ qa p̃dictus Guillielm⁹ de Cluny fregerat vitrinas existẽtes in ecclesia sancti Pancratij, vbi erãt depicta arma dicti Charuot, fuit cõdẽnatus ad illas reficiendũ, & suis expẽsis fuerũt refectę, put pri⁹ erãt cũ armis in qb⁹ sunt adhuc duæ claues, sed si sint pforatę aut nõ, ignoro.

Nonus casus vltra casus positos p Paridem, est q̃n essent duo eiusdem cognominis, cui cognomini ambo arma adaptari possent: ex quo idẽtitas cognominis inducit p̃sumptionem agnationis. l. cum precũ. C. de liberali causa. Ideo videtur q̃ ipsi possint eadem arma deferre, vt supra tactum est in xlj. conclus.

QVadragesimanona conclusio. Sicut arma & insignia recipiũt in se differentiã seu diminutionẽ ẽt licet p̃ueniant ex eadem domo & familia, puta per bordaturam, lineaturã, bendam, barrã, lambentia, aut aliis huõi, vt dictum est supra in xx. conclusione: & latius inferius dicetur in lxxvij. conclusione. Sic ẽt simi lia arma, vt arma eiusdem nobilitatis, aut similia inter se ex paritate domus & familię, aut aliãs, recipiũt excellentiã & augmẽtũ decoris & honoris ex officio, aut di gnitate deferẽtis talia arma, & sic ex p̃sonis ea gestantib⁹, vt supra dixi ĩ xxxvj. cõclusione. ver. & dixi q̃ mul tis modis contingit. Ita q̃ plures ex aliquo vt ex offõ, dignitate, seu antiquitate vel oib⁹ aliis modis quibus qs fit honoratior, & p̃cellit aliũ, sic & arma ex eisdẽ excellentiã recipiũt & augmentum honoris: vt si sint plures hñtes similia & conformia arma, tñ vni aliquid addi potest in augmẽtum ex dignitate personæ, seu officio, qd alteri nõ liceret: puta si vnus sit simplex nobilis, qui in Frãcia dr̃ scutifer, à scuto ferendo: qui certa arma seu scutum armorum simplr̃ deferat. Alter verò q conformia arma ex origine vel aliãs gerat, si efficiatur maior dignitate vel officio, vt inter plures fratres vnus sit Imperator, potest tymbrare arma sua triplici corona. Sr verò rex, armis suis licitè superaddere poterit tymbrũ ex corona sua vltra tymbrũ extraordinariũ & volũtariũ. Sola tñ corona sup regalia insignia & arma posita nullam denotat & demõstrat aliarũ regalium domorũ, & à sanguine regio descendentium differẽtiã vel diuersitatẽ: sed potius denotat & demõstrat illarum principiũ & caput, & easdẽ einsdẽ capitis fore & esse membra, vt in l. cũ in diuersis. ibi, mihi aũt videt illũ religiosum esse, vbi quod principale cõditũ est, i. eius caput &c. ff. de relig. & sumptib. fune. ita tenet G. de Mõtserrat in trac. de succes. reg. in 2. dubio. nu. 18. Aut si sit dux, comes, vel marchio, tymbrũ ex pyleo dignitatis suæ: vel Papa ex tiara. Cardinalis ex pyleo rubeo. Patriarcha ex cruce. Ep̃s ex mitra & baculo pastorali, q in vulgari crocea dicitur. Protonotarius ex pyleo nigro duplicato viridi colore, & oẽs milites ẽt si sint principes, vtuntur supra arma galea exornata cũ quadam nota seu diuisa, quæ fit aut per signum alicuius animalis, aut aliàs extraordinariè, & voluntariè, vt eis expedit: sic q̃ ex talibus tymbrantur arma existentiũ in dignitatibus: & istud est auctariũ quoddam, quod & inuentũ est, prout fortè corolariũ olim apud Romanos. Solent tñ ẽt aliqui pp ipsorum multiplicationem & augmentationem de gratia, honestate, & mera liberalitate signũ aliquod vel dr̃iam aliquã in suis armis apponere, non ad hoc vt compelli valeant, vel ad hoc vt pp talem dr̃iam in armis appositam aliquid iuris alicui de agnatione vel familia illa acquiratur: sed potius vt ab aliis & singulis de illa agnatione dignoscatur, & discernatur, quod licet vt nomini prænomen additur. vt in l. vnic. C. de mutatione noĩs. vt plenè per G. de Montserrat. titu. de succesf. regum. in ij. dub. nu. 19. Ad minus ad hoc vt quis possit addere tymbrum ad arma sua, requiritur q̃ habeat aliquam dignitatem, vltra nobilitatẽ, aut q̃ saltẽ sit miles, hoc est eques auratus: &, vt cõiter videm⁹, in duellis & torneamentis nulli licitũ est, nec solet qs tymbrare arma, nisi fit saltem eques militaris, vulgò Cheualier: & ita se hẽt visus q̃ soli scutiferi nõ solent tymbrare arma sua: & vt cõiter videm⁹ tymbrũ tale sumit ex volũtate capientis: sed magis cõiter sumitur ex aliqua parte q̃ cõtinet ĩ armis: puta Impator tymbrat galeã suã ex Aqla, Rex Frãcię ex lilio: plures tñ diuersa animalia circũposuere. Nã recitat Gaguinus in sua chronica sup Frãcorũ gestis, in vita Regis Caroli vi, q̃ accidit quodã die, vt Silnanectum Carolus venandi cã se cõtulerat, canũ latratib⁹ excitatus in fugã ceru⁹, æneã torquẽ collo gerere visus est, quẽ venabulis aut ferro appeti rex p̃hibẽs, i casses & rhetia cõpellit, erat ĩ torque latinis literis inscriptũ. Hoc me Cęsar donauit. Ex eo tp̃e Carol⁹ ceruũ alatũ aureã coronam collo gestãtẽ p̃ isigni habuit, & regiis insignib⁹ (q̃ liliis aureis trib⁹ cõstãt, vt sępe dictũ ẽ) hic atq; hic serui duo apponi cõsueuerũt: hęc ille. Saltẽ Carol⁹ vij. Ludouic⁹ xj. & Carol⁹ viij. reges Frãcorũ scutũ regiũ duob⁹ ceruis lateraliter illud tenentib⁹ circundatũ, & ẽt vela regia eodẽ modo ornata gestarunt, & meritò, cũ ceruus Gallis regibus p̃ertim bona fortuna semper fuit, vt inquit G. Benedicti in sua repeti. c. Raynutius. in ver. vxorẽ noĩe Adelasiam. nu. cccccccccxciiij. cum duob⁹ sequentib. extra de testamen. Ludouicus verò xij. Frãcorum rex, scutũ regiũ histricibus ab vtroqne latere ornabat, vel scuto histricem supponebat. Nam histrix animal est habens pinnas aculeatas, & porcus pungens seu spinosus appellatur, vnde Calphurnius.

Venit & hirsuta spinosior histrice barba.

Franciscus verò Rex nunc imperans ex salamandris duab⁹, & cõiter habẽtes in suis armis lilia tymbrãt ex liliis quadratis, vt olim fiebat ĩ armis dncũ Burgũdię.

Aut verò ornantur aliquo alio insigni, & tunc aut ordinario, puta in rege Fráciç, & aliis militib° ordinis S. Michaelis, q vulgo apud nos dicunt Les cheualiers de lordre, qui gestant torquem aureum circundanté eorũ arma, i quo sunt coclearia, Coquilles Galicè, assixa: & in infima parte imago seu repræsentatio S. Michaelis aurea est appensa (qué quidem ordiné militarem in hooore Michaelis archangeli protectoris regni sui Rex Ludouic° x1. istituit & ppetuò fundauit.)

Milites verò ordinis velleris aurei à Philippo 11. duce Burgūdiç instituti, gestant torqué aoreũ, in quo vellus aureum, hoc est aries lanã auream ferens, pendet: & dicit apud nos la Thoison dor, vt publicè videri potest Diuiooe in capella ducum Burgundiæ.

Io Aoglia verò milites ordinis regis Aogliç zonam deferunt quã dicuot, la Iarretiere, & sic de alijs. Et talia insignia nõ possuot deferri nisi ab illis q descripti, recepti, & designati fuerint i illo ordine: & ex illis isignib° plus decorãtur arma talium, maioremq; laudé, & excelleotiam merent. Et sic licet duo habeant paria arma, vt dictum est, cui tñ talis præeminentia conceditur, & sua arma modo prædicto exornata suot, preferenda, & maiori hooore extollenda erunt.

Aut verò extraordinario isigni seu ornatu arma illustranť, vt cõiter fit i aliis nõ habétib° talé ordiné, ex quo possuot ferre ornatũ extraordinariũ, q tm sunt cõstituti i magna dignitate, ét vsq; ad clarissimatũ, & tũc tales otoat° seu insigoia fiũt ad volũtaté cuiusq;, vt iã pdixi, ex qbusdã variis & diuersis signis q magis conformanť, aut eorũ armis seu dignitatib° & officiis. Népe aliq sibi assumũt arboré circũdãté arma, alij laqueũ amoris, alij angelos, alij qdã hoíes siluestres, aut puerulos nudos, aut alia signa, & hęc solũ cõpetere videnť magis oobilibus & i dignitate aut offõ cõstitutis: ita ꝙ si simplex scutifer deferat arma cũ tymbro, vř ꝙ à milite aut ab alio hñte dignitaté vltra simplicé nobilitaté ꝓhiberi possit, aut ad ei° requestã p superioré ꝓhiberi potest, ne portet tymbrata, seu vt ferat tymbrum.

Sed si superior non habens iurisditiooé in talé scutiferom deleret arma scutiferi sua autoritate, an dareť tali actio iniuriarum (vide supra in conclusione xxix.

Aduerte tñ ꝙ p hęc augmenta nõ est dicédũ, ꝙ fiot arma alteri° speciei, nec ꝙ differant specie. Ita ꝙ si simplex scutifer tanto tpe quo fuerit scutifer portauerit sua arma sine tymbro: si postea ratione & ex cã dignitatis aut officij superueniétis tymbrauerit, nõ pp hoc dicenť noua arma, ita ꝙ in se differant aliqua specie, ex quo non est augmentum in parte substãtiali, sed est tñ additio, & qualitas circa accideotia, q nõ faciunt rem differre specie, vt est glo. notabilis in verbo, anoo. io l. fi. §. quoties. ff. de publicanis. no. Bar. in l. i° ciuile. ff. de iusti. & iur. & Ang. in l. & an eadé. §. j. aß in prin. ff. de excep. rei iud. vbi dicit ꝙ differẽtia penes solã qualitaté nõ facit ré esse aliã, & dixi in pcedẽti cõcl. versi. septim° casus. Dommõ vera rei essentia nõ sit immutata, not. Bar. in l. j. col. iiij. ff. de acti. & obl. facit qd hř in c. cũ Marthe. §. quæsiuisti. de celebratio. miss. extra. vbi dř ꝙ accidentia possunt miraculosè & noo aliter, mutare subiectum. Ad prædicta facit bou° tex. in l. pacta cõuenta. in prin. ff. de contrahen. empt. vbi dicitur ꝙ augmentum, vel diminutio circa accidẽtalia cõtractuum noo repoiũt cõtractum in diuerso esse, oec p ea intelligit ab eo in substantialibus recessum: de quo ét per Bart. & alios in l. in cõuentioualibus. ff. de ver. obl. dum tangunt an si per contrahentes addať stipulationi ptoriç, vel stipulatio ptoria altereť, desinat esse ptoria, vel conuentionalis. Et ex hoc infert Ang. in d. l. & an eadem. §. j. ad quæstiooé quæ fuit de facto. Nã ꝓductum fuerat quoddam testamentum animo insinuandi qd habebat adiectionem certarũ qualitatum: aduersari° aũt recursum habuit ad ꝓtocollũ, & fecit testm punctualiter extrahi ꝓut scriptum erat in protocollo, & quia scriptura reperiebatur diuersa ratiõe dictarũ qualitatũ, dicebať insinuatio oulla: quia non fuerat requisita, prout scriptura emanauerat. Contrariũ dicit Angel°, ꝙ valuerit insinuatio, quia illa variatio circa illas solas qualitates non facit aliud esse, vel cẽseri testm, per illũ textũ qué io simili allegat Spe. in tit. de iuramé. calũ. §. sequiť. vers. qd si moueo. facit qd dicit Bar. iu l. si fund°. §. si res. per illum text. ff. de pig. Quòd additio qualitatis non extinguit hypothecam, facit qd dicit Bal. in l. fundi. ff. qb. mod. vsusfru. amittatur, ꝙ mutata forma in accessorijs oõ perit substãtia p illũ tex. facit text. i l. iiij. §. modũ. ff. de serui. tit. gñali. vbi mod° adiect° seruituti nõ facit desinere seruituté: qd est intelligendũ in qualitatib° accidẽtalib° nõ substantialib°, vt sunt pdictæ in armis, s. tymbrũ, littra, & zona, licet secus sit de qualitatib° substãtialib°, q sunt in ipsis armis, vt videm° in armis aliquorũ princip ũ Fráciæ ex ꝓsapia regali q habét tria lilia sicut rex: tñ qa hñt qualitates substãtiales additas eorũ armis vltra arma regis, vt in duce Borbouiorũ, q ꝓ armis vltra tria lilia hét bédã io medio scuti tédenté à parte dextra ad sinistrã. In duce Aurelianensi qui habet tria lãbentia cum trib° lilijs: & sic de singulis. Et talia sunt arma dicta & diuersa specie ab armis regis Fráciæ, licet oĩa habeãt tria lilia aurea in scuto azureo: qm talia superueniẽtia reponũt pdicta arma in diuersa specie: & ét idẽ dicendũ est de aliis diminutionibus aut augmétis q fiunt in qbusdam armis ad cognoscẽdum quis sit primogenitus, & sic quis portet arma plana, quoniã alij postea geniti ea gestare debent cũ aliquali distinctione, vt supra pluries dictum est.

Intellige ét dummõ ex adiectiõe qualitatis nõ mutetut forma primi actus, qm hoc casu adiectio non mutat id cui adijcitur: secus verò si fiat mutatio formæ, tunc repooit rem in diuersã specie, vt per Inno. i c. j. de cõsecr. ecclesię vel altaris. dum dicit ꝙ si augeať altare non desinit esse altare, nec perit cõsecratio. Et est ratio hui° dicti: quia vbi mutatur forma, noua forma dat nouũ esse. l. Iulian°. §. si quis. ff. ad exhibédum. sed vbi non mutatur, sed aliquid exteri° additur: licet illa adiectio faciat differre in plus aut min° ita ꝙ vna sit maior aut minor ꝓpter adiectioné, non tñ dř alia à prima: vt videmus de illo qui ꝓmisit dare scachũ matum cum pedona, quòd potest dare cum pedona facta domina, vt tenet Barto. in l. seoatorem. ff. senatorib. & in l. seruis legatis. §. j. ff. de le ̇at. iij.

Sequeretur ergo ex prædictis ꝙ . hęc adiectio non mutet substantiam specie, sed ut eadem, ꝙ m erit d. modum

dicendum est de vna sicut de alia: & sic ꝙ sicut illud qđ est principale, ſ. arma simplicia, competent oĩb⁹ de familia in qua sunt, ẽt si sint tantum scutiferi, ꝙ ẽt adiectio oĩb. cõpetat, cum sequatur naturam sui pexistentis seu eius cui accedit. l. ẽt. vbi Bar. Bald. & doctores. C. de iure dotium. l. quod in rerũ. §. si qđ potest. ff. de leg. j. vbi idem iuris est in augmento dotis & rei legatæ, quod & in ipsa dote, faciunt plura quæ ponit Albert. Brun. in tracta. de augmento. in §. conclu. principali, quod ibi ampliat in pluribus.

Sed tñ secus est hoc casu, vbi ista augmẽta nõ accedunt armis, tanq̃ illa contingentia, sed tanquam re & consensu separata, & non ipsi rei simplr de p se accedũt, sed in fauorem tñ psonæ, qua extincta extinguitur & adiectio. Sicut in simili dr de castro cõcesso in quo non venit iurisdictio psonæ cohærens, sed illa tm̃ quæ castro cohæret, vt dicit Bar. in l. si aliena. §. j. ff. de vsuca. & patet i l. si titio. §. fi. ff. de vsufru. & in l. interdum. ff. de vsufru. accresc. & in l. iij. §. j. ff. quemadmodũ vsusf. amittatur. vbi pars vsusfructus vacãs accrescit etiam illi vsufructuario qui portionem suam iudicialiter vel aliter amisit, & nõ proprietari, eo quia vsusfructus personæ debetur.

Hinc ex his concludo ꝙ si baro, comes, dux, aut rex, qui dignitatis ratione, vt dictũ est, tymbrare possunt & littrare, decedat relictis pluribus filiis: si primogenitus habeat solus illã dignitatẽ, quæ ratione eius psonæ tribuat illam adiectionẽ, puta quia baro sol⁹, comes solus &c. poterit sol⁹ illã adiectionẽ deferre, & nõ alij (licet et habeãt principale, ſ. arma domus & familiæ) possunt illa adiectione vti. Cum tñ (vt pdictũ est) videat̃ esse data rõne dignitatis psonæ. Et ita vr̃ tenere idem Albertus in d. §. concl. principali. in 4. limitatione illius. Et hoc, quia illa dignitas non extinguit̃ cũ psona, sed si esset dignitas quæ extingueretur cũ psona, vt in milite, capitaneo, siue principali, siue pposito laborum, de quo pximè dicam, tũc extincta psona, licet principale, ſ. arma trãseant ad successores & filios, non tñ illa augmẽnta, sed extinguunt̃ cum psona, & in hoc nõ sequunt̃ naturã pexistentis: quod est verũ in his q̃ fiunt aut fieri debẽt in vita, sed in his q̃ fiũt in sepulturis illorũ etiam filij aut parentes pro pompis funeralibus eorum possunt gestare arma tymbrata & littrata, & eis zonã facere lugubrem in loco sepulturæ, quæ consueuit fieri existentibus in dignitate.

Sed videre restat, an oĩb. habẽtib. [illegible] iurisdõnem omnimodã, altã, ſ. mediã & infim̃ã, non tñ honoratis seu constitutis in dignitate aut officio: in armis suis tymbra aut littra, seu in eorum pompis funeralibus zonæ funebres fieri possint in loco sepulturæ, ad ponendum arma eorum vbi habent omnimodã iurisdõnem. In hac prĩa ducatus Burgũd. antea pauci vsi sunt hac zona seu littra in põpis funeralib. Sed à certo tpe citra dñi terrarum habentes oĩmodã iurisdõnẽ vti volunt dicta zona circũdãdo ecclesiã aut capellã, i qua inhumant̃ int⁹ & foris zona nigro depicta; & sup ea fiũt & pingunt̃ eorũ arma tymbrata & ornata q̃d an fieri possit, aut ex eo solũ ꝙ iurisdõnẽ habeãt oĩmodã, aut ꝙ requirat̃ ꝙ sint, & fuerint i aliqua dignitate cõstituti, saltẽ militares equestres. Nã cum de his nihil scriptum reperiat̃ in volumine nr̃arũ cõsuetudinũ, iõ ad ius cõe recurrẽdũ est. Sed cũ de iure pauca reperiant̃, ideo videtur dicẽdum ꝙ sit recurrẽdũ ad cõsuetudines vicinarum pũinciarum, vt notat̃ p gl. magnã. in c. consuetudo. 1. dist. q̃ ad hoc allegat tex. in c. super eo. extra de censibus.

Cum ergo sit consuetudo expressa in aliquib. partib. & pũinciis Frãciæ (cui Burgũdia subiicit̃, cũ sit de feudo & paritate Frãciæ) ꝙ ẽt vasalli castellanor̃ simplices dummõ habeant iurisdõnẽ suprema, sine aliqua dignitate, aut habeãt aliquod ius in ecclesia seu ex cõsuetudine vel ex antiqua fundatione, ẽt inuitis castellanis possunt littrã & tymbrum facere in eorũ armis, vt hr̃ in cõsuetudinibus pr̃iæ Turonensis. ti. de iurib. castellaniæ. §. iij. Ideo vr̃ dicendum, ꝙ hæ pẽminentiæ seu prerogatiuæ & facultates debent̃ non solum rõne dignitatis aut officij, verum ẽt rõne & ex cã altæ iustitiæ, cũ iurisditio tribuat dignitatẽ. dictum est singulare Bal. in c. vnico. §. cæteri. quis di catur dux, marchio, comes, in vsibus feudorum. & dixi infra in 11. parte, in 7. consid.

Si ergo etiam in dictis locis possint tales facultates & pẽminentiæ cõpetere habentib. tãtũmodo iurisdõnem, & vasallis castellanorum: multo fortius cõpetere poterunt vasallis principũ habẽtib. iurisdictionẽ altã: & si in illis locis, multo fortius in Burgũdia, vbi dñi habentes altã iurisditionẽ habent ẽt in multis iura regalia, qm̃ pcipiũt cõfiscationes dãnatorum, vt in ti. des cõfiscations. art. 1. in lib. cõsuetudinario ducatus Burgũ. Habet & ius bãnizãdi, faciẽdi pclamata, tenẽdi forestas & flumina bãnalia, q̃ sunt de regularib. & alia huiuscemodi plura eisdẽ sunt cõcessa: ergo à fortiori habẽt supradictas facultates & pẽminentias q̃ nõ repetiunt̃ esse expresse reseruatæ principi, & cũ solũ fiant ex cõsuetudine, aut ex quadã laudabili obseruãtia in ipsis põpis funeralib. principum, magnatũ, & aliorũ dñorum: iõ dicendũ est ꝙ non tñ sunt pmissę, imò etiã vtiles & honestę, & q̃ plurimũ laudãdę, vt dixi inferius in ij. par. i cõsideratione, vbi fit mentio de honorib. exhibẽdis i sepult. & funeralibus mortuor̃. Et cũ talia non reperiant̃ dominis habentibus altam iurisdõnem phibita, quare non videant̃ illis pmissa, cũ ꝙ nõ est phibitum permissum esse censet̃. l. necnon. §. sed qđ eis. ff. ex quib. cau. maio. in l. scientiã. §. qui cũ in gl. pmittunt. ff. ad legem Aquil. notat̃ in l. certa forma. in gl. fi. C. de iure fisci. lib. 10. & cui licet plus, licet & minus. c. cui licet. de reg. iu. i 6. & l. nõ debet, cui plus licet. ff. eod. facit. l. j. §. j. ibi: & hi quib. non interdicitur testimoniũ, nec vlla lege à dicẽdo testimonio excusant̃. ff. de testib. & qđ non mutat̃, stat tex. in l. sancimus. §. j. C. de testis. & l. præcipimus. in fin. C. de appellationib.

Maximè ẽt cũ tales zonę nõ sint de reseruatis principi, imo ex cõi vsu, q in his multũ attẽdit̃, vt dixi in multis locis principes & magnates in dignitate cõstituti nõ solent has zonas facere, verum loco illarũ cingunt̃ & ornant̃ ecclesię vbi sepeliunt̃ pãnis aut laneis, aut sericis nigris intus & foris. Inferiores tñ à principib. q nõ possunt cõmodè cingere ecclesias ex dictis

dictis pannis soleut facere has zonas, seu litteras ex pictura nigra vbi sepeliunt dũmõ ibi habeãt iurisdictionẽ oĩmodam, aut sint patroni & fundatores in illis. De tõue iurisdõnis dixi, de iure verò patronat° patet, eo qa habet ius honorificũ & debet ei honor: & si in vita (vt clarè ꝓbat Rochus de Curte in suo trac. de iure patro. ĩ verb. honorificũ) ita ẽt in morte & in sepultura, vt dixi ĩ iu 2. par. in 5. consid.

Et cũ aſs fuissem interrogatus de quodam nobili huius pñæ, q habebat altã iurisdõnẽ iu cancello cuiusdã ecclesiæ parochialis, eo qa circũcirca dictũ cãcellũ & in ambitu illi° iurisdõnẽ habebat: ideo ex cõsequenti ecclesia q̃ erat in finib. suæ iurisdõnis existẽtis in illa parte cancelli erat & in sua iurisdõne, arg. notatorũ in c. si diligẽti. & ibi Host. Panor. & Henricus Boich, extra de foro comp. Qui quidem nobilis erat in dignitate constitutus: qm̃ erat Præpositus laborũ vnius societatis centũ militũ armatorũ, quẽ in vulgari dicũt Porteur denseigne dune bande. q sunt ĩ dignitate seu ordine clarissimat°, vt est tex. in l. vnica. & ibi Lucas de Pẽ. C. de ꝑpositis laborum. dixi eo casu ꝙ vti poterat in põpis funeralib. tali facultate, ꝑeminẽtia & ꝓgatiua faciẽdi zonã in dicta ecclesia: cũ uotoriũ sit ẽt ex generali cõsnetndine Frãciæ, ꝙ capitanei belli (q ẽt tm̃ in dignitate clarissimatus essent) vtant talib. iurib. & facultatib. imo maiori, cum ante se deferre faciãt & galeã & vexilla militaria quib. vtebant in exercitu. Idẽ ergo erit dicendũ de dictis ꝑpositis laborũ, cũ sint eiusdem dignitatis. Et crederem ꝙ tales ꝑpositi laborũ ẽt possent in eorũ põpis funeralib. deferri facere vexillũ, cũ sit apud uos officium seu dignitas, q̃ non conceditʳ ab ipso capitaneo, sed à principe. De galea autẽ quod ante se deferri possit, etiam si non esset eques auratus, non dubito. Militibus autem equestribus ante eorũ corpora in pompis funebrib. deferunt & galea, tunica militaris, ensis, calcaria, manicæ, les ganteletz, & cętera huiusmodi. dicã ĩ ĩ d. 2. par. cũ tales hẽant dignitatẽ, vt hr ĩ l. j. & ibi uot. C. de equestri diguit. lib. 12.

Et aduerte ꝙ littra & zona idẽ sunt, sed zona uõ cingitur nec clauditur ab omni parte, littra verò sic: hanc differentiam accepi à nonnullis nobilibus patriæ Turouensis, qui his maximè vtuntur.

QVinquagesima cõclu. Insignia seu vexilla alicuius societatis, seu exercitus, habentis capitaneũ vel magistrum debent remanere penes illum. Bar. in d. tract. de armis, allegat ꝓ hoc tex. in simili ĩ l. peculium. §. j. ff. de leg. 2. sed melius facit tex. in ratione sui in c. dilecta. de excess. pla. extra. vbi apud illum q est caput, sigillũ remanere debet. Et facit ꝓ hac parte ratio inconuincibilis: quia ex quo ille est maior, debent remanere insignia apud eũ. arg. l. si. ff. de fide instr. facit. l. quę sunt cautiones. ff. familię ercisc.

Et si sint plures magistri, seu capitanei, aut dñi alicuius societatis, insignia illius transeũt & deueniũt in illum qui est magister maioris quantitatis sociorum. l. actione. §. Labeo. in fi. ff. ꝓ soc. & d. l. si q sunt cautiones, in prin. ff. famil. ercis. & minor pars maiori cedit arg. l. in rem. §. item quęcũque. ff. de rei vẽ. l. quęrit. ff. de stat. homi. & dicit tex. in c. quę contra. in fi. 8. dist. ꝙ iñ potestatibus societatis humanę, maior ptãs minori ad obediẽdum ꝑponit, & maior numerus transcendit minorem. no. gl. in ver. sñiam. in auten. vt iudices non expectent. &c. §. j. colla. 9.

Si verò sit societas vbi oẽs sunt equales, nec vnus sit maior altero, tunc forte dirimẽdum est apud quẽ insignia illius societatis remanebunt, d. l. si quę sunt cautiones. §. j. vnde quęri posset, an sors sit permiss. sed de hac materia me remitto ad Bal. & do. meũ Iasonem in l. fin. C. communia de legatis. cum nec sit præseutis speculationis.

Si autem in totũ sit finita societas alicuius negotiationis, si vnus solus negotiator illius societatis remaneat, debet remanere apud eum signum illius societatis. Primò, quia aliorum non interest, etiam quãuis sit dissoluta societas, tamen negotiatio remanet penes illum. Ergo iniquum esset ꝙ signũ quod erat accessorium negotiationi, dissoluaẽ & sepatet ab eo. arg. l. possessionum. C. communia vtriusque iudi. & vide Bal. in l. j. ver. item quęro. C. pro socio.

QVinquagesimaprima conclusio. Vbi sunt aliqua signa vnius artificij in quibus principaliter operatʳ & attẽditʳ qualitas loci ex bñficio seu ex priuilegio, apud illum remanebunt insignia seu signa apud quẽ remanet locus siue ex beneficio, seu ex priuilegio, siue iure ꝓprietatis, siue iure conditionis, siue ĩ mala fide ibi remaneret toto tpe vitę quo ibi remanebit: ita ꝙ ibi illo signo vti ꝓhiberi non potest, qd vr eidem competere, sicut in cęteris iurib. realib. q̃ adhęrent rei. arg. l. omnia constituti. §. fi. ff. de serui. rust. pdio. l. ij. §. fi. & l. seq. ff. si seruitus vendicetur. l. vsusfructus. & l. seq. ff. quemadmo. seruitus amittatʳ. Ponit exemplum Bar. ĩ quodam castro, cuius nomẽ est Fabrianum, vbi artificium faciendi chartas viget principaliter, ibiq; sunt ædificia multa deputata ad hoc, & ex qbusdã ędificiis meliores chartę veniũt : qa, vt dicit Plin. spectanʳ ĩ chartis tenuitas, dẽsitas, cãdor, leuor hoc est leuitas, cõplanatio, seu tersitudo.

QVinquagesimasecũda concl. Si ratione alicuius officij debeantur aliqua signa seu insignia alicui, si eidẽ conducatur officium tanto tpe quo durabit conductio officij, tanto tpe durabunt & remanebunt apud illũ insignia alius officij: arg. l. sed addes. §. illud. ff. locati. Exemplum de inofficio maioris Sinemuri in Auxeto. Nam apud eos conducitʳ, & cum sint ibi insignia illius officij, quæ seruiunt communitati, seu vniuersitati illius loci, tanto tpe quo conducitʳ maioritas, tanto tpe remanent apud eum illa insignia quę cõpetunt rõue dicti officij maioritatis, s. insignia, seu signa quibus signantur & marcantur mensurę tam uinorũ, q̃ bladorũ, & alia huiusmodi.

Et istud facit ad omnia officia temporalia habentia ratione officij quędam insignia: pone insigilla, veste, cappã seu mantellũ, aut caputiũ, massam, q̃ deseruiunt officio, quia durante officio remanebũt apud tales officiarios, & finito illo transeũt ad successores officiarios, siue habeãt ex cõcessione principis, siue ex electione, siue ex cõductione, aliàs quouis modo.

QVinquagesimatertia conclus. Quædã verò sunt insignia artificij ĩ quo principalr bonitas artificij

ficij operat, & isto casu si stant plures i vna statione illius artificij, oẽs possunt vti illo signo quasi magister principalis illius stationis approbet illa opera, vt in auth.de tabellionib.§.nos aũt.& ibi notatur in glo.in uerbo, ipsis per se.colla.4.Bart.in d.tractatu exemplificat in signis quę apponunt in spatis, gladiis,& aliis operib.metallorũ. In argento tñ & auro duo signa,seu marcę cõiter apponuntur, saltẽ apponi deberent: vnum quod esse debet cõe oĩum ad denotandum omnibus, ꝙ opus est argenteum, vel aureum. Alterum uerò signum illius operatoris seu artificis,ad designandum ꝙ opus est factum à tali artifice,inter quos vt plurimum lata differẽtia, vt dicit tex.in.l.artifices longa dña est,& ingenij,& naturę, & doctrinę, & institutiones.ff.de solutionibus. Facit,quia sępe opera vnius plus ualet,quam alterius, vt in §.nam & ita. inst.de societate.

QVinquagesimaquarta conclus. Si sint plures in vna statione vtentes vno signo,si separẽtur, remanebit signum penes magistrũ illius stationis, vel illum qui principalis & maior erat inter eos, argumẽto l.si.ff.de fide instr.ꝙ intellige verũ qñ est dispa ritas inter eos,ita ꝙ vnꝰ est maior aliis.Secꝰ si ęquales,quia tunc sorte dirimendũ esset,apud quẽ remanere debeat.d.l.si quæ sunt cautiones.ff.fam.ercisc.

Hęc autem maioritas cõsideratur ex multis,vt qa pr cũ filiis, vel quia frater antiquior cũ iunioribus, vel qa vnꝰ erat primo solꝰ q vocauit alios secũ in illa societate,vel aliis pluribꝰmodis qb.põt arbitrari ista maioritas seu superioritas inter plures qb.in d.l.si.

QVinquagesimaquinta cõcl. Arma depicta i muro probant murũ esse illius,saltẽ ꝑ illa parte vbi sunt sua arma depicta.l.q liberaliter. & ibi Bar. in fi.ff.de ope.publicis.Et ibi dicit Bar.nota cõtra illos qui abradunt arma alicuius.& ita dicit Boerius in cons.suo incip.quo habent parietem communẽ. posito post cõmẽtaria cõsuetudinũ septene Bituricẽ.

Et vidẽtur arma aliquo mõ probare iurisdõnẽ & dñiũ, qm etiam vt videmus mẽsurę locorũ debẽt signari armis dñorum.l.ij.C.de frumẽto Alexãdrino. l.xj.Licet olim signabant̃ noĩb.dñorũ,hodie vero armis.Cũ arma sint addimẽta ad recognitionẽ agnationũ, & nobiliũ,ut ante dixi in 20.cõcl.circa fin. Et vt cõiter obseruat̃ in reb.in qnib.quis habet autoritatẽ facit nomẽ suũ scribi & apponi,vt dicit Iaco.Rebuffi in d.l.ij.vrĩ monumẽtis,ecclesiis,capellis,ędificiis, & palatiis, loco quorũ noĩum hodie apponuntur p nobiles arma,vt dr hic, & ẽt p Guid.Papę.q.sua 49. & Bal.in tit.qualiter feudum alienari possit.circa si. principij.ex qb.cõstat,ꝙ ꝓbari possit i hoc & dñium, & iurisdõ p appositionẽ armorũ in locis publicis. Sed vsus se habet vbi plebei & ignobiles apponunt nomen,nobiles & dñi apponũt arma sua. Sed an tales inscriptiones ꝓbent, videatur ample p gl. in verbo.patris.& ibi doc.extra de iureiu.Fel.in c.cũ cãm. col.ij.ad fi.de ꝓba. Ange.& Ias.in §.pœnales.col.3. insti.de actio.Bar.in l.monumẽtorũ.C.de religiosis. vbi tenet ꝙ sic,qñ cõtinet quid possibile.facit gl.singularis in verbo,scribebat. in c.pulsatus 3.q.7.& in c.sanè.ij.i gl.dictitius.24.q.2.& de imagine impressa in nummo, vide hic ante in 35.conclusione.

QVinquagesimasexta conclu.Perstringendo paucis materiã armorum circa maioritatem,dignitatem,seu excellentiam ipsorum est ꝙ in vnoquoq; principatu & potentatu seu regno sunt arma principis certa & determinata,quę sunt illi data & attributa in signũ pęminentiæ, dignitatis, & autoritatis, & quę nemo aliꝰ illo mõ quo portat ille princeps gestare põt nec debet: vt in regno Frãciæ sunt tria lilia aurea in cãpo azureo q̃ sunt arma regis Frãciæ cœlitus demissa,vt dixi supra in 15.conclus.& dicam infra.

Et habentes arma sua quæ magis illis approximãtur,& aliquid habent ex illis liliis, dicuntur esse digniores,& habere arma digniora.Istud probatur argu. tex.in c.plectis.25.dist.& per gl.in verbo, altiori.in aliã verò.instit.de bon.posses.per quam gl.probatur ꝙ maior est & altior aliis q proximior est dño & magis stat ꝓpe dñm.facit tex.i l.j.ibi : pœna.n.sacrilegij sit is erit,si his honorificentia nõ deferatur, q contingere nostram purpuram digni sunt æstimati.Et ibi no.in gl.si.ꝙ quẽ princeps honorat,ab oĩb. est honorandus. quæ pro hoc alleg. multos tex.C.de domesticis.lib.12. Item ad ꝓdicta facit tex.i l.vnica. C.de ꝓpositis laborũ.C.eo.lib.vbi dicit: Nã & immunitate digni sunt, quos nr̃i lateris comitatꝰ illustrat.

Cum ergo arma alicuius magis approximantur seu assimilantur armis principis,dicitur ille esse maior in armis,& digniora habere arma.

Sicut videmus in domo de Borbonio, quæ habet tria lilia aurea i cãpo azureo : sed ad denotãdũ ꝙ e principe seu rege nostro minor & inferior, habet c illis bendam rubeam tendentẽ à dextra ad sinistram

Sed vnde hoc ꝙ habet talia arma cum descẽderit ex rege Franciæ.l.S.Ludouico, à quo descendit Robertus eius filius, comes Claromõteñ.& ab ipso Roberto Ludouicus de Borbonio primꝰ dux Borbonij A quo qdem Ludouico descenderũt Petrus 11.dn Borbonij & Ioannes comes, de la Marche,& ab illo Ioanne descendit Ioannes de Borbonio ẽt comes dicti loci,à quo descendit Ludouicus comes Vindocinensis,q portat arma de Borbonio cum aliqua distinctione qa i benda sunt tres leones argẽtei, q sunt tñ modo positi, ad denotandum ꝙ non sunt primarij, seu principales de dicta domo Borbonia: sed iã sunt descẽdẽtes,& filij secundogeniti,quia secundogenitus non portat arma plana,seu integra domus principalis à qua descendit, vt dixi s̃ in 20.conclusione

Sic ẽt ex Ioãne rege Frãciæ descẽdit Philippus III eius filius, q fuit rex, & ex eo ortus est Ludouicus comes Eboraceñ. ex quo descendit Philippus rex Nauarræ,ratione cuius originis reges Nauarræ portant in parte scuti suorum armorum lilia cum benda argentea tendente à sinistra ad dextram.

Sic ex prædicto Philippo descendit Carolus comes Alẽconien.& iste Carolus,& alij vsq; nũc,rõne quorũ qa sunt de prosapia,& sanguine regali portabãt tria lilia aurea,i cãpo azureo circũdata seu bordata vna bordatura rubea seminata ex besanis argẽteis.

Eodem modo ex ipso Ioãne rege Franciæ descenderunt duces Aurelianẽ.ex quo portabãt pro armis

tria

tria lilia aurea in campo azureo habentia desuper tria lābētia argētea, troys lābeaulx dargēt, in vulgari.

Et quia ex domo Aurelianensi orti sunt comites Angolismenses, ideo arma illa portāt cum ista distinctione seu additione, s. quia cū lābentib. habent tria crescentia rubea, hoc est, troys cressans de gueudle taux lambeaux. de quibus meminit amplè Guillelmus de Montferrat in tractatu suo de successione regum in secundo dubio. nu. 6.

Sic dicendum est de comite Niuernēsi, qui pro armis etiā vtitur trib. liliis aureis in cāpo azureo, cū bordatura cōposita ex auro & rubeo, & quæ partici pat de vtroque, & tm̄ de vno quantum de altero.

Pariter in comite Dunensi, qui etiam in campo azureo habet tria lilia aurea pro armis: sed cum bāda composita partim ex argento, & partim ex colore rubeo tendente à dextra ad sinistram.

Plures sunt alij principes qui in suis armis apponunt lilia tanq̄ existentes de sanguine & progenie regali: vt fuerūt duces Burgūd. descēdētes ex Philippo le hardy, hoc est audacis cognomine, duce Burgūd. filio p̄fati Ioānis regis Franciæ. Itē duces Bituriceñ. Andegaueñ. & Memortij. Itē comes Artesij. Nec alij talia arma portāt nec portare debēt, nisi sint ex prosapia regali, & descēderit aliquo mō ex progenie regali.

Aduerte tñ q̄ oēs dom⁹ à stirpe regia masculina descendentes signatæ & dñias, characteres, & accidentia continentes in armis suis, vt s̄ visum est, cū eis differāt, sunt separatæ; quia cū in armis sit quædam dñia siue signum, p quā, seu quod cognoscit & dignoscit ab armis vni⁹ ab armis alteri⁹; ideo denotat separationē, & diuersitatem, vt in l. quod si neq; ī §. materia. ibi, quas emptor signasset. ff. de pign. & commo. rei vend. & illud signū demonstrat aliquid p̄ter id qd in se est, s. domum in quib. apponit, & dr̄ quoddā accidens, qd p se non stat, vt in l. pacta conuenta. ff. de contrah. emp. & in l. Valerianus. ff. de p̄to. stipul. & in d. §. materia. cum igit differāt sunt separata, vt in c. susceptum. in fi. de rescrip. lib. 6. & in l. si. ff. de calūniato. & plenè de materia. p G. de Mōtferrat, in trac. de successione regū. in 2. dubio. nu. 7.

Reperio tñ, q̄ dñi de Turnone de Delphinatu, licet nō sint principes, nec de principibus Frācīæ pot tāt & habent arma bipertita, & in media parte cāpi à parte dextra habent leonem radētem quæ sunt arma Troiæ, in altera verò parte sunt lilia semioata, q̄ suot arma Frāciæ, vt refert Io. le maire in Illustrationibus Galliæ. lib. 3. c. incipiente. touchant la cite de Troie. Ex quo constat eos esse ortos à oobili, & antiqua progenie, s. à Troianis, vt ibidē dicitur & describitur, etiam præsumendum est q̄ dicta lilia à regibus Franciæ eis concessa fuere: quod an fieri possit, supra videre potes in 44. conclusiooe.

Similiter Florētini habent pro armis & insignibus suis vnum lilium, quæ arma (vt legi) habēt ab anno domini 1265. & eisdem tunc donati suot à Carolo, tunc comite Andegauensi, Prouinciæ, & Cenomani, fratre diui Ludouici Francorum regis, tum quia benignè receptus in eorum ciuitate, tum quia sibi fauerēt, dum iter faceret vnà cum exercitu copioso ad Siciliam, causā dicti regni adipiscēdi, qd sibi donauerat Vrbanus IIII. Papa: quia detinebat à Naufredo hoste & persecutore ecclesiæ Romanæ. Florentiā tñ denoīauit (vt legi) Carolus Magnus Frācorum rex à liliorum florib. Francorum insignib⁹.

Qvinquagesimaseptima concl. Excellētiæ armorum ēt denotat & designat ex concessione principis primæua rōne officij, aut dignitatis, de quo s̄ ī 26. cōcl. vt fuit in Carolo Magno qui cōstituit, creauit & ordinauit 12. pares Franciæ, & vnicuiq; dedit & attribuit arma p̄pria, rōne paritatis, vt in paribus viris ecclesiasticis, quib. concessit vt in armis eorum vterent liliis aureis. Maximè quinque parib. ecclesiasticis hñtib. cāpū armorū eorūdē azureū, cui adaptari possunt lilia aurea: sed quia cāpus armorū ep̄i Beluaceñ. vn⁹ ex sex parib. ecclesiasticis est aureus, in quo non possunt adaptari lilia aurea, ne sit metallum supra metallum, aliàs falsificarentur arma eiusdem, ideo non habet aliqualia, prout archiepiscopus Rhomensis, & cęteri alij episcopi pares Frāciæ.

Cæteris verò paribus Franciæ, s. sex laicis dedit & concessit ipse Carolus magnus arma etiam distincta & separata, vt tandem cognoscerentur, & distinguerentur inter eos ratione paritatis.

Qvinquagesimaoctaua conclu. Primò. n. duci Burgundiæ (cui nomen Sanxon erat) dedit p armis suis in cāpo azureo vnā cotissam auri ex trib. petiis, seu partib. separatis & diuisis cū vna bordatura ex rubeo, quæ ī vulgari nr̄o dicunt, à vne cotisso dora troys piecis borde de gueulle, vt asserunt nōnulli. Et hæc p̄dicta arma sp̄ soliti fuerunt portare duces Burgūdiæ, rōne ducatus Burgūdiæ existentis de paritate. Imo qui in ipso ducatu vtunt p̄dictis armis p̄sumunt, & vt audeā dicere, dicunt esse prosapia ducū Burgundię, sicut est videre in illis de Mōteacuto, qui talia arma habebant, cū aliquali tñ distinctione.

Nonnulli tñ aīs mihi retulerunt, q̄ ista bordatura (vt ita loquar) non debet apponi in armis principalibus ducis Burgūdiæ, eo quia bordatura est q̄dā diminutio ab armis principalibus. Et ideo cum nulla alia reperiant apud nos similia, q̄ sint principalia alicuius principatus, videtur q̄ talis bordatura seu circūpositio ex colore rubeo non debeat in eisdē armis apponi: sed q̄ fuit q̄dā additio in armis alicuius descēdētis è domo ducū Burgūdiæ, ad denotādū dñiam inter principalia arma dom⁹ ducis Burgūdię q̄ debēt esse plana, & descēdētis, puta secūdo geniti.

Sed quicquid sit ego credo, q̄ arma ducis Burgūdię, q̄ habuit & habebat Sanxon dux Burgundiæ t̄pe ipsius Caroli Magni Frāciæ regis, erat cotissa sex petiarum ex auro & azureo æqualiter partito in cāpo rubeo. Et istud mihi magis videt consonare veritati.

Et ista arma sunt & competūt duci Burgūdię, nō rōne originis, sed rōne paritatis, seu dignitatis, cū sit primus par Fraociæ, & pariū decaous. Et ideo videret, q̄ descēdentes ex eis nō deberent vti talibus armis saltem nisi primogenitus ducis, si sic esset q̄ essent donata rōne dignitatis paritatis. Sed potius vī dicēdum, q̄ sint arma patrię seu priocipatus Burgūdię, & q̄ principes Burgundiæ, et ante tempora Caroli

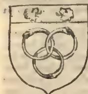
roli Magni talia arma portabāt. & istud credo veri⁹.

Nos verò Hedui habem⁹ nūc & à tpe ducum Burgūdiæ ī armis nſæ ciuitatis Heduēſis ꝓ capite ſcutū ſeu arma ducatus Burgūd.ad denotādū nos Heduos velle eſſe ſubditos pricipi,& illi ſubiici & obedire.Cū ī ſignū ſuperioritatis ſint ſuperpoſita arma principis, ꝓut ſ̄ dixi ī cōcl.25.q̄ īcip.licet vaſall⁹ hēat arma &c. Et ꝓ parte inferiori hēm⁹ leonē rubeū ī cāpo aureo.

Audiui tamen à maioribus noſtris, ꝙ aliàs Hedui vtebant̄ pro armis ciuitatis, capitibus aprorū nigris in campo aureo: & hoc ante tempora Philippi le har di ducis Burgund. Licet tamen ante aduentum Chriſti vterentur aliis armis, vt ſtatim dicam.

Nam eo tpe quo ciuitas Heduorum erat principalis ciuitas & caput Celtarum, & quo Druides regnabāt, & ipſi Hedui principatū ferè totius Galliæ obtinebant, & in capite armorū eorundē ipſi Hedui habebāt duo capita leonum aurea,in cāpo azureo, & in inferiori parte habebant in campo rubeo tres angues argenteos in modum triuni anulorum, ſeu circulorū inter ſe colligatos & reuolutos,habentes & ponentes in ore eorum caudas cum tali rotūditate, ꝙ erant in gyrum, ſeu in figuram orbis, prout ſequitur.

Antiqua Heduorum inſignia.

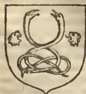
Cleonarū ſauciūque,ac ſerpētum diſticha Apoſtrophe.

Nos Drius Herculeo finxit ꝓ pignore vinctas.

Hedua vincta ſtetit, vincla ſoluta ruit.

Fuerunt & tunc tpis multi ex Heduorum confœderatis,qui anguibus vtebantur.Maximè Bibractenſes(qui erant ex vrbe Bibractæ, q̄ erat vrbs Heduorum & de clientelis eorum) & habebāt in cāpo azureo duos angues argēteos in medio ſimul colligatos,& viperinis orbib⁹ ſe implicātes ī modū laquei amoris, dunc lacz damours gallicè, & capita eorum eleuata quaſi ſimul colligata curuātia à capite uſq; ad colligationē, & à colligatione media vſq; ad finē campi partis inferioris caudas lōgas,tenues pēdētes, & in fine retortas, & in medio cāpi à quolibet latere prædictorum duorum anguiū, duo capita aurea Leonum vt infra patet.

Inſignia Bribracteorum.

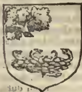
Inſignis huius ad Heduos diſticha Apoſtrophe.

Anguſtuduneis cognatos anguibus angues.

Cerne Bibracteam dū liquet eſſe fidem.

Druides verò Heduorum qui tunc habitabant in quodā loco,hodiernis tēporibus mons Druidum dictus, diſtans à noſtra ciuitate Heduēſi p vnum milliare, vbi adhuc reſtant veſtigia loci habitationis eorū: de quo latius ſ̄ dicam in vlt.parte,in 17.& 59.conſid.vtebantur ꝓ eorum armis anguibus in campo azureo. habebāt.n. in parte ſuperiori ramū viſci quercinei. vng rameaul de guyg de chaſne,& in parte inferiori vnum cumulum paruorum anguium, ſeu ſerpentium argenteorum,quaſi tunc naſcentium,qui vulgo dr̄ couhéc de ſerpens dargēt, vt hac forma, ſeu pictura demōſtrat.

Auguſtudunenſium Druidum inſignia.

Anguium & viſci ad eoſdem apoſtrophe diſticha.

Querimur in omnes Druidis inſignia caſus.

Anguinum viſco religione ſubeſt.

Alexienſes etiam tunc habebāt arma,ſeu inſignia,in quibus erat bos aureus ī cāpo viridi, exiēs de nube argentea.

Alexienſium inſignia.

Effigiati bouis apoſtrophe diſticha.

De⁹ pater iſta ſuo poſuit monumenta popello.

Cui ſtatui ſedes nomina cuique modos.

Sed non mihi videntur hābere apparentiam veritatis ꝑdicta arma Alexienſium. Cum Hercules Lybicus q̄ Alexiam conſtruxit,ꝓ inſigni & armis vtebatur leone magno rubeo radente & coronato,vt refert Io.le maire in Illuſtrationib.Galliæ.lib,1.c.11.ī fi.poſt io.Annium in 7.lib.commentariorum ad Beroſum.Vel potius dicerem ꝙ Alexienſes etiam ſerpentibus ſicut Hedui, & Bibractēſes in armis eorū vti ſolebant, cū Hercules dict⁹ ſit anguiſer,ſerpētari⁹,anguitenēs,ſiue ophiuc⁹.

Inſequendo verò modū Heduorū, & tanquā ciuis & alumnus huiuſce ciuitatis,ballinatus, & diœceſis Heduenſis,ꝓ armis habeo leonē,& eo in eiſdē vtor: ſed diuerſimode. Qm̄ in armis noſtræ ciuitatis eſt rubeus in campo aureo,vt ſ̄ ꝓximè dixi: ego vero eum bipartitum habeo,ſ.in parte ſuperiori aureum in cāpo azureo, & in parte inferiori ꝓ alia media parte, azureum in campo aureo habentem p medium vnū filetum argenteum,& in dicta parte ſuperiori rapientem ſeu radentem ſuper mola molendinaria argentea,& ſuper illa cum rapacitate tranſeuntem.

Et non mirum ſi leonē aſſumpſi in armis, cū tanq̄ Heduus inſequor naturā Heduenſium,qui habēt tertiam leonis faciē ꝓ horoſcopo ſuo, q̄ eſt Martis : ſed leo ſolis totus eſt domus, & ſol aſcendēs ſignificat ꝙ leonibus delectātur, coſq; pingūt in vexillis, teſſeris, piſtromatib⁹,auleis, & id genus vt iā dixi in cōmētariis noſtris ſup ꝓœmio conſuetudinum ducatus Burgund.in glo.meſſire Ferry de Clugny.vbi cœleſtes influxus ſiderum ciuitatis Heduenſis deſcribuntur.

Proſequendo tñ principale noſtrum intētum poſt arma ducatus ſeu ducis Burgundiæ ſunt arma ducatus Normandiæ, quæ ſunt in campo rubeo dno leopardi aurei,& eſt ſecundus dux in regno par Frāciæ, ſecundum inſtitutionem regis Caroli Magni.

Et maior vr̄ in Normandia qui habet leopardum ꝓ armis ſuis in campo rubeo, cum aliqua tamen diſtinctio-

stinctione, puta aliquo addito, vel diminuto. Si tamé aliquis filius regis Franciæ haberet nunc ducatũ Normandię ꝓ appanagio, ꝓ armis vteretur principaliter, & in parte dextra in quartelagio, seu quadripartito superiori & inferiori à sinistris Liliis aureis cum aliqua differentia à corona regia, & in parte sinistra superiori & dextra inferiori ratione dignitatis & officij) qa par Franciæ) vteretur armis ipsius ducatus, s. duobus leopardis aureis, aut vno tñ, cum aliquali discrepantia, vt dictum est s̃, aut p Bordaturam, bédam, aut als, vt ĩ dicetur. Et quomodo talia arma accrescant filiis regum Franciæ cum dignitatibus, vide Guill. de Mõtferrat in suo tractatu in successione Regum, q. 2. ibi, & descendendo ad aliam partem huiusmodi dubij, an arma eidem Francisco accrescant.

Post istum ducatum ẽt est alius ducatus) cuius dux erat de paribus Franciæ in ordine tertius) qui dicitur ducatus Aquitanię, & habet ꝓ armis suis in cãpo rubeo leopardũ aureũ, de quo dicẽdũ est, vt de pcedẽti.

Item similiter dicendum est, de tribus comitib⁹ secularibus paribus Franciæ, videlicet de comite Flandriæ, qui habet in campo aureo leonem nigrum.

Et de comite Campaniæ, qui habet in campo azureo potentiam contra potentiam, auream, potence cõtra potence dor gallicé. cum benda argentea.

Item de comite Tholosano qui habet in campo rubeo vnam crucẽ aureã & ĩ illam aliã crucem rubeam.

Ex pdictis infertur, ꝙ habentes aliquid de dictis armis in patria post arma principis illa sunt principaliora & ipsi dicuntur excellentiores & digniores: & sic consequenter secundum ꝙ approximantur maiorib⁹. maiores reputantur p gl. notabilem in d. §. aliam institu. de bonorum possessionibus. & magis honorari & priuilegiari debet, vt dicta l. vnica. C. de præpositis laborum. lib. 12.

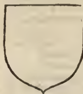
Sunt & fuerunt plures alij principes in Gallia habentes alia arma antiqua ratione & ex causa antiquitatis eorum domus & familiæ, vt sunt illi de Fuxo, qui dicebãtur comites Fuxi, de foyes gallicé, & habebant ꝓ armis suis in scuto quartelato, seu quadripartito in prima parte superiori & vltima inferiori ex aureo duas vaccas rubeas itinerantes, se transeuntes, & in aliis duabus partibus palos aureos & rubeos.

Et sic nobiles q in dicto comitatu vtuntur pro armis suis, aut vaccis rubeis, aut palis prædicti coloris magis approximari, seu attinere videntur domui illius principis q̃ alij, & sic maiores censendi sunt.

Etiam comes Arminiaci scutum quartelatum argẽto & rubeo ꝓ armis gestare solebat, cuius scuti prima pars superior & vltima inferior erant argenteæ cũ duob⁹ leonib⁹ azureis. Aliæ autem duæ partes scuti erãt rubeæ, cũ duob⁹ leopardis leonatis. Ex quo q adhuc illis, aut aliqua parte contenta in illis vtũtur, maiores & honoratiores aliis in illo loco esse dicuntur.

Sic etiam in ducatu Mediolanensi vera & antiqua arma ipsius sunt serpens, seu coluber azureus in campo aureo tenens in ore puerum nudũ rubei coloris. Et qui ibi illo colubro vtuntur in armis, de primoribus illius ducatus, & de familia ducum eorum haberе dicuntur, vt sunt viceconites.

Quinquagesimanona cõclusio. Arma seu insignia quandoque fiunt, pinguntur, aut figurãtur in scutis, nonnunquam in clypeis, interdum in parmis, qñq; verò in tesseris, aut aliis. Sed fiunt scuta diuersis modis, aliquando in forma trigonali, triquetra, seu triangulari, quæ tribus lineis constare videtur, vt fiũt magis communiter apud nos hoc modo.

Licet videatur ꝙ scuta fieri debeant in forma rotunda ad modum scutellę, quę fit rotũda & cõcaua, vnde videmus, ꝙ moneta aurea quę est rotũda, in qua imprimũtur arma principis dicitur & vocatur ĩ vulgari nostro scutũ, quia est rotundum: & olim arma (vt videre est) nullibi fiebant nisi prius facta rotunditate in qua intrò pingebantur, & scuta armigerorum quibus se defendunt fiebant antiquitus, & adhuc vt plurimum fiunt rotunda, ideo in gallico dicuntur rondelles, & sic fiunt orbiculata.

Quandoque verò fiunt nõ rotunda, sed ex vtroque latere recisa, ita ꝙ nullus angulus videri potest, vt summum infimumq; eius latus medio pateat & dicitur ancile.

Alij describunt aliter ancilia scuta, & dicuntur secundũ eos q̃ oras, i. extremitates habent in similitudinem labiorum, seu cubiti in quo est decens flexura, seu curuatura brachij. Fertur regnante Numa Pompilio breue scutũ de cœlo lapsum, quod pestilentiæ remediũ fuit, quo ciuitas laborabat tunc: de quo Ouid. lib. 4. Fast.

Ecce leui scutum versatur leuiter aura,
Decidit, à populo clamor ad astra venit.

Et libro quinto.

Atq; ancile vocant quod ab omni parte recisum est,
Quaq; oculis spectes, angulus omnis abest.

Consulti deinde aruspices respõdentur ibi futurum totius orbis imperium, vbi scutum illud seruaretur. Licet alij dicãt vnam æditam vocem de cęlo de hoc, quo accepto responso & honoris gratia, & quo idem tutius seruaretur, ne ab hostibus surripi, seu internosci posset, Numa Pompilius duodecim alia ad similitudinẽ cęlestis illius à Mamurio fabricari iussit, quæ fuere in tẽplo Martis reposita. Et cũ duodecim sacerdotes ex patritiis spectatissimos iuuenes Numa ipsi Marti gradiuo delegisset, illisq; dedisset insignia, tunicas pictas, & sup tunicas æneũ pectori tegmen, iussit ipsa cœlestia arma, quæ ancilia noiauit, suspensa collo ab illis p vrbem portari, cũ saltu atque tripudiis carmina decãtari: & Salij dicti sunt à saltu. vnde Ouid.

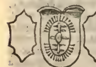
Iam dederat Saliis à saltu nomina dicta,
Armaq; & ad certos verba canenda modos.

Hi autem Salij omnes iactatores quidam erant, & laudatores armatorum deorum.

Nec hoc beneficio diuino soli Romani potiti sunt, sed & Franci qui habent sua arma cœlitus demissa, q̃

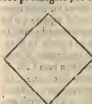
sunt

sunt lilia: & etiam vexillū, seu signū militare, quod auriflāmā vocant. de quibus Gaguinus super gestis Francorū lib. 1. in vita regis Clodouei ita refert. Nō prætereo adiicere qđ nullo certo autore, sed pſenerā te ad hāc meā ætatem fama, vulgatum accepi, fuisse regibus Francis busones tris nobilitatis quidem insigne, sed Clodoueo Christianis sacris hortatu Clotildis Burgundæ eius vxoris Christianæ initiato demissum cęlo esse id, quod nunc reges gestant lilia aurea, quibus subest cœli sereni color, quem azureū Frāci dicunt. Huius miraculi fons testis ab incolis ostendit, q ppe diui Bartholomæi monasteriū (quod gaudium ballis appellatur) habitant: de quo scuto amplius ī in 5. pat. in 31. consi. Traditū quoq; est pannū sericeū rubrū instar signi militaris quadratū, miro fulgore splēdētē, diuinitus esse exceptū, quo ī expeditionib. cōtra fidei Chrianæ hostes p signo Frāci reges vterent, huicq; vexillo nomē auriflāmā hacten' pmāsisse, diuq; à Dionysianis cœnobitis asseruatū esse. Sed abutētibus signo aduersus Christicolas regib', illud euanuisse. Alterum tū nō dissimili forma instauratum esse, quod ab epis & loci abbate consecratum inter sacra asseruatur. Sunt tū qui hoc celeste beneficium Carolo Magno collatum fuisse contendunt. sed hactenus de his. ad ancilia reuertamur, quæ forte his modis fieri potuerūt.

Quandoq; et fiunt in forma quadrangulari, seu tetragoni, & fiūt ī modū tesseræ. Cū tessera græcè, latinè, quatuor dicitur: vnde & id dicitur, quod oī ex parte quadratū est. Nōnunq̄ ēt apponunt arma in clypeis, put fecit Dauid q fecit turrim ex qua pendebāt mille clypei oīs armatura fortiū: vt hr Cātic. 4. Vtinā possem scire dñas illorū & quorū fuerint: & credo φ fuerunt insignia & arma mille magnatū, tam parentum, q̄ amicorum, aut sibi subditorū, q posui in mille clypeis pendētib' ex dicta turri: & sufficeret mihi hēc sensum literalē, ī quo explicarent arma seu insignia cuiusq; clypei, & relinquerē sensum moralē, allegoricū, & anagogicum dñis theologis. Et licet multos interrogauerim de his, p certo tū oēs ignorāt, & dicūt φ nunq̄ fuit talis turris materialis: qđ non credo, cum de ea nō fuisset facta mētio ad cōparationē alteri'. Nec istud est mirū. Nā teste Plin. lib. 35. c. 1. Ap. Claudius qui cōsul cū Seruilio fuit, suorū clypeos in sacro, vel publico priuatim dicare primus instituit. Posuit. n. in Bellonæ ęde maiores suos, placuitq; ī excelso spectari, & titulos honorū legi. Decora res vtique, si liberorū turbæ paruulis imaginibus, seu nidum aliquē sobolis pariter ostēdāt. Quales clypeos nemo non gaudens fauēsq; aspicit. Post eū M. Aemilius collega in cōsulatu Q. Luctatij nō in basilica mō Aemilia, verū & domui suæ posuit: id quoq; Martio exemplo. Scutis. n. qualibus apud Troiā pugnatū est (vt ī ēt dr) cōtinebant imagines (vnde & nomē habuere clypeorū) nō vt puerīa grāmaticorū subtilitas voluit à cluendo, origo plenam virtutis faciē reddi in scuto cuiusq; qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauere, & clypeos & imagines, secūq; in castris tulere. Certè captis eis talem Asdrubalis inuenit Q. Martius Scipionū in Hispania vltor. Isq; clypeus supra fores capitolinæ ædis vsq; ad incēdiū primū fuit. Maiorum quidem nōstrum tanta securitas in ea re aunotat, vt L. Manlio, Q. Fuluio consulib. M. Aufidius tutelæ capitolij redēptor docuerint pres, argēteos esse clypeos, qui p æreis per aliquot iam lustra assignabant. hæc Plin.

Clypei aūt sunt maiora scuta, & peditū tm̄, vt docet Serui'. Scuta equitū vnde Liui. lib. 6. Clypeis ante Romani vsi sunt, deinde postq̄ stipendiarij facti sunt, scuta p clypeis fecere, dicti clypei, φ celent totū corpus, & pnt dici in vulgari, targe ou espauoir, vel à glypo & melius, i. sculpo deriuatur, quasi glyptos. hoc est sculptus. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines; vnde & nomen habuere clypeorum, vt testis est Plin. loco preallegato; & fiunt sub quacūque figura.

Vmbo verò dr media pars clypei eminētior, licet qñq; cūque pro toto. Parma verò scutū rotūdū dr, φ è medio in oēs partes sit par, & est breue, quo pedites & expediti milites vtebātur. apud nos dici pōt, bouclier. Pelta verò scutū breuissimū ī modū lunę iā medię. alī verò & alr fieri pnt scuta sub diuersis formis, vt īferi' patet.

Sexagesima cōclus. Arma pingunt & fiūt, aut ex metallo, aut ex colorib', aut ex pēnis, de pennes gallicè fm armoristas. Et quātū ad metalla tm̄ sunt duo, ex quibus depingunt & effigiant arma seu insignia, aurū, s. & argētū, q pinguntur in colorib. aureis, seu flauis, & albis, & sunt alij quatuor colores, primus quē azurū vocāt azur, scđs est rubeus gueules suopis sinoble, & alij sinople q est viridis coloris, terti' & quart' est niger q dr sable; & de his oīb. sex fit vn' ali' color mixt', q armotia dr purpure'. Sūt & ī armoria duę pēnę, s. hermines & vair, & à nōnullis balius color dr; & de vnoquoq; ī cōcl. seq. dicā.

Aduerte tñ prius ad vnū, φ aurū fm Polidorum Virgiliū de inuētorib. rerū. lib. 2. c. 19. ī prin. vt Plinio placet, Cadmus Phenix ad Pangeū montē inuenit, fm alios Thoas & Eaclus in Panchaia, aut Sol Oceani filius. Argētū verò Ericthonius Atheniēsis aut Ceacus, sed magis placet Polydoro ad Pangeū mōtē Thracię hęc metalla primū inuēta fuisse; cum ibi, teste Herodoto li. 7. aurū & arg. maximè abūdāt,

Colores verò primū inuenit Cleophātus Corinthius, fm eundē Polidorū eo. lib. c. pe. circa fi. Et de excellētia colorū scribitur ī ī vlt. pat. in 93. consid.

Sexagesimaprima cōclu. Ex metallo quod aurum dr, quia pciosissimum est, fit color aureus, q est nobilior cæteris respectu rei quā repręsentat fm se; p eum enim repræsentatur lux. Si quis vellet figurare radios solis, q est corpus magis luminosum, hoc non

hoc non posset congruentius facere quàm p radios aureos. Cōstat aūt q oil luce nobilius, epistola inter claras.C.de summ.trin.ibi, oihil est qđ lumine clariore ꝑfulgeat.& auth.habita.C.oe filius ꝑ pre. ibi:totus mondus illuminaꝛ. Et ideo in sacra pagina ꝑ re maximæ excellentiæ figuraꝛ, vt Mat.7.Fulgebunt iusti sicui sol.& Ma1.13. Resplendet facies eius sicut sol.& pp eius nobilitatem nulli licet portare vestes aureas,nisi principi.l.ij.C.de vestib.oloberis & auratis, lib.11.& hꝛ ps.44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circūdata varietate. & paulò post:Omnis gloria eius filiæ regis abintus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.

Vnde ſm Isydorū aurū dꝛ ab aura,i.splendore,vt dicit lib.16.c.17.vel hꝛ de natura rerum, q aurum est in corporib⁹ sicut sol inter stellas. Sol autem dꝛ rex stellarum & lumē earum.Sic aurum est rex corporalium rerum,& mensura omnium. Et plenè de eius excellentia ponit G.Bndicti i sua repe.c.Rayn. i verbo, duas habēs filias, à nu.100.vsq; ad n.170. de testis,& dicā ĩ in 5.par.io 31.conclu.& in finali par.io 95.consi. Et hoc metallū seu hic color inter planetas significat solem, assimilaꝛ topazio qui est lapis ꝓciosus,& ĩ reb.mundanis figurat diuitias. In ætatibus denotat adolescentiā à 25.annis. In virtutib⁹ theologalib.fidem,sapiētiā,fidelitatem,& multas aſs quæ declarat ipse G.Bndicti in loco ĩ alle. Et refert Cęlius lib.suarū antiquarū lectionū.4.c.24. in fi.aurum esse sapientiā,argentum vero naturaliū notitiā. porrò inquit: illud aurum est oĩ censu maius,quo ab Hebræis Aegyptios fuisse spoliatos,sanctæ ꝓdunt lrę.Etenim sic auri nomine Chřianę veritatis assertores diuiorum cognitionem intelligunt.Vt argentum symbolicè scientiā rerum à Deo conditarū signare traduut. Porrò in Apocalypsi Ioãnes theologus & diuinitatis intim⁹, & sine pari cōtēplator,ac,vt sic dixerim,à secretis,vbi aurū ignitū censet emendū, non aliud q̃ ipsum hoc intelligēdū prudentibus reliquit. Sed & magicū illud aurū infanti oblatum Chřo nō alium (vt opinaꝛ Cęlius) habuerit sensum. ꝓ quo allego tex.in c.legimus vers. magi quoque.37.dist.& ibi Arch.qui ait, q in auro ostēdiꝛ regis potentia,& inter dies dñicam diē,atq; vt finiā,inter alia aurum cuctis corporibus nobili⁹ est,& rex eorū ac dñs: quia nec terra, nec aqua, nec aere,nec igne corrūpiꝛ aut minuiꝛ,nec comburunt illud sulphura,q̃ alia comburunt corpora. Natura quippe eius & complexio recta est, ex quo maximè in hoc denotat & figurat constantiam. Hæc sunt ex quibus laudanꝛ hoies gestantes talia arma.

Sexagesimasecūda conclu. Inter colores in cōpositione armorum accipimus ꝑ secundo metallo argentū,quod argyrion gręcè dꝛ: vnde argyraspidas dicimus eos q argētata scuta ferunt, sicut chrysaspidas ab aureis clypeis. Lāprid. Alexander Imperator Romanos nō solū fecit chrysaspidas sed & argyraspidas, p qđ argentū repreſentaꝛ color alb.seu cādidus, p quē figuraꝛ aqua,q̃ est post aerē nobilius elemētū: eo quia in armaria approximaꝛ reb.Incētib⁹ seu magis appropinquat luci, vt dicit Bar. in tract. de armis.in 5.col.& oēs colores suscipit,& non suscipiꝛ ab aliis.l.iij.C.de vestib.olobe.lib.11. Et denotat victoriā,ex quo triūphātes vestiri debēt indumētis albis,vt dixi ante in 36.cōclu. vnde sancti qui per fidem vicerūt visi fuere à Ioāne stātes ante thronū in conspectu agni amicti stolis albis, Apoc.7. Et Christi vestimēta in eius trāsfiguratione facta sunt alba sicut nix, Matth.17.Marc.9.& Luc.9.& in c. quod quidam.1.qō.1. Et cū hoc significat puritatē & innocētiam. & hꝛ Matt.vlt.vbi dꝛ de Christo, q apparuit in resurrectione in vestimētis albis vt nix, vt purus, innocens, & victor.& Ioā.vlt.c.dꝛ q Maria vidit duos angelos in albis, sedentes in monumento,vbi positum erat corpus Iesv. & Act.10.dicitur, q angelus stetit ante Petrum in veste cādida.

Nec prætereundum,argentum,autore Plinio, q̃ aurum militarib.signis fuisse familiarius,q longius fulgeat.Et licet sit alius color nobilior,tñ ponit hic ꝑ secundo, eo quia est metallum ex quo nō videoꝛ arma esse bene conuenientia imo falsa,nisi sit in scuto armorum vnum ex metallis,ꝑut statim dicetur.

Hic color cōparaꝛ conchis, vnionibus, margaritis exaluminatis,hoc est perlis,q̃ sunt lapides ꝓciosi.Denotat infantiā à 7.annis vsq; ad 15.cōparaꝛ lunæ denotat spē,ĩ eo figuraꝛ dies luoæ,& ĩ cōplexionib.signat hoiem flegmaticū,denotat integritatem. Nā sol⁹ hic color syncer⁹, cādidus,purus & minimè inquinatus.est. Itē & p argētū eloquētia designaꝛ c. legimus.vers.legiꝛ.37.dist. de quo in ꝓced.consid.

Sexagesimatertia conclu. Color rubeus,q figurat ignē, qui est sup alia elemēta, & nobili⁹ elemētū est,& corpus post solē secūdariò luminosum, & pp eius nobilitatē nulli licet portare vestes cōptas seu tinctas ei⁹ colore, vt l.ij.iiij.& v.C.de vestib.olobe. li.xj.vbi expressè dꝛ,q dict⁹ color est nobilior aliis.

Hic color rubeus multos colores cōprehēdit,ſ. sanguineum,croceū,aureū,austrinū,fuluum,flauū, rubidū,pheniceū,rutilū,luteū,spadycum,hi.n.colores rubei seu ruffi coloris sunt,vt acueotes eū quasi incēdeores,aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscātes.Gel.lib.1.Sed cū aliter rubeat ignis, aſr sanguis, aſr ostrum,aſr crocū: has singulas ruffi varietates latina oro singulis ꝓpriisq; vocabulis nō demōstrat, oia ista significat vna ruboris applone.

Hic color æquiparaꝛ lapidi ꝓcioso q dꝛ rube⁹, rubis gallicè, signat audaciam, altitudinem, virilitatē, in hoie à 35.ann.vsq; ad l.æquiparatur colericis, denotat charitatem. Marti comparatur & diei martis. Alij dicunt diei sabbathi:de quatuor elemēns igni. de duodecim signis arieti, Leoni, & Sagittario.

Sexagesimaquarta cōclu. Tres colores supradicti multū placēt & sunt comēdabiles in armoriis, qm vt hꝛ Cātic.4.Dilect⁹ me⁹ cādidus & rubicūd⁹, caput ei⁹ aurū optimū.Ecce ergo qūo inter colores aurū est ꝓciosius,& debet esse in superiori loco,s.capite,vt dixi ĩ in 61.cōcl.Sed an color azureus sit ꝑferendus argenteo seu colori albo, vide in concl.seq.

Sexagesimaquinta concl. Nobilior color post rubeū est azureus, q forte ceruleus dꝛ. Per eum.n. figuratur nobilis aer,qui est corpus transparens & dia-

diaphanum, & maximè receptiuũ lucis, & est elemẽtũ sequẽs post ignẽ nobilius aliis. Vnde pdicti colores ,ppter id qd representãt, dicuntur nobiliores.

Comparatur iste color sapphiro q est lapis preciosus habens multas virtutes & singularitates ĩ sequibus per G.Bñdicti ĩ d.sua repe. c.Raynutius. in verbo, duas habens filias.nu.114.& 115.de testa mentis. & dicam infra in v.par. in 22.considera.

In virtutibus verò denotat pulchritudinẽ, castitatem, humilitatẽ, sãctitatẽ, & deuotionẽ, vt dicit ibi G.Benedicti: puritatẽ à 15.annis vsq; ad 25. Aequiparat sanguini seu homini sanguineo, figurat Iouẽ tanquã sit color cœli, & denotat iustitiam. Hæc omnia sunt dilucidãda in laudãdo aliquẽ in armis suis. Alij aliter dicũt ĩ metallis & cõplexionio nib. capias diuersitates secũdum uarietates morum hominum. De colore tñ azureo & eius excellentia scribit Ioan. Ludouic. Viualdus in suo trac. de vita aiæ sensituę. artic. de laudib. ac triũphis triũ liliorum Frãciæ.q.j. & G.Benedicti ĩ sua repe.c.Raynutius.ĩ verbo, duas habens filias. nu.113.vsq; ad nu.114.vbi dicit, ꝙ prędicti tres colores ,s.rubeus, & aureus sunt nobiliores colores in armoriis & insigniis.

SExagesimasexta conclu. Color niger est infimus à pdictis, qa magis appropinquat tenebris: ex quo per contrarium colores qui magis appropinquant luci, sunt nobiliores, vt dicit Bar.ĩ d.tract.de armis, qm vt dicit Arist.in lib.de sensu & sensato. Colores sunt magis aut minus nobiles, fm ꝙ magis appropinquant albedini aut nigredini: ex quo sequit ꝙ color niger est infimus ab aliis oĩb.& niger propriè fuscus dr: est.n.contrarius albo, per translationem tñ quandoq; ponitur pro malo: vnde Iuueñ. Nigrum in candida vertunt. Solebant.n.prisci quod bonum & laudabile erat cteta vel alba linea notare: contra: quod turpe fuisset nigro signabant. vnde Persius. Quæcunq; sequenda forẽt & q̃ vitanda vicissim, Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.

Et dr in cõmento Valerij Maximi, in tit.de his q ex inimicis cõiuncti sunt amicitia. sup c.1.vt color niger tristẽ, ita cãdidus lętũ facit. Funesti hoĩes atra, hoc est nigra veste induunt, quæ sine dubio tristitiã representat: cõtra dignitates petẽtes cãdidati erãt, i. cãdida veste induti. dr ĩ Cãtic.5.qd ad laudẽ Virginis Marię intelligi põt: Comę eius sicut elatę palmarũ, nigrę quasi coruus. Nã ibi Cãtic.1.hr. Nigra sum sed formosa. Ad hęc faciũt dicta in 17.conclu.ĩ.ver. & licet color niger. Hic.n.color assimilat adamanti, a vng dyamant, qui est lapis preciosus, & significat p hũc colorem melancholia, simplicitas, & decrepitas seu mors, & inter planetas denotat Saturnũ, inter virtutes prudẽtiam, inter dies diem Veneris, inter metalla ferrũ, ex quo cõficitur nigrum, inter elementa terram: hinc est ꝙ in armoria dicitur sabulum, quod armoristę vocant sable.

SExagesimaseptima conclus. Ex quo viridis color nõ multũ participat de nigro, nõ est ita infimus sicut color niger, licet nõ sit ita nobilis sicut alij colores: pter nigrũ. Tñ, vt quidã volũt, quia nõ numerat inter quatuor elemẽta, est minus nobilis color: sed solũ significat ligna, prata, plantas, campos, arbores, herbasq; viridantes. Comparatur lętitię & iuuẽtuti, & est similis smaragdi lapidi precioso. Et dr à vigore, vnde dicimus virides plantas, quę nondum aruerunt, & in vigore suo sunt; & qm in his herbaceus color est; eum et colorem viridẽ dicimus. Hic color in armoria dicitur synoble, seu synople. Apud nos significat in virtutibus honorem, amorẽ, amicabilitatem, & seruitiũ. Ex planetis Venerem, ex metallis argentum viuũ, ex quo fit color viridis, ex ętatib. iuuentutem à 35.annis, ex diebus diem Iouis.

Olim & tpe Iulij Cęsaris quo Alexia vrbs florebat, nõ distãs à nr̃a ciuitate Heduẽsi nisi p 25 milliaria, ipsi Alexiẽses habebãt in eorũ armis cãpũ viridẽ, & in dicto cãpo erat bos aureus exiẽs de nube argẽtea, vt ĩ videre potes ĩ figura armorũ eorũdẽ. Nũc tñ paucos videm᷑, q talib. vtant coloribus. & est quasi color q min᷑ practicet ĩter colores, saltẽ in armis. Licet vt plurimũ signa q̃ dñr besans, sint ex viridi colore.

Vnde dñi de Triuultio Mediolañ. vtũtur palis ex viridi, contra palos aureos, & erãt tpe quo residebã Mediolani arma dñi Iacobi de Triuultio, qui tẽpore suo fuit vir magnę authoritatis in Italia, & magnam gessit administratiõnem ,p rege Ludouico xii. ĩ ipsa Italia, quo tpe erat illustrissimus dñs Carolus de Ambasia, magnus magister Frãciæ, & locũ tenẽs gñalis regius in dicta Italia, q habebat ,p armis tres palos rubeos in cãpo aureo, & sunt arma illorũ de Ambasia.

SExagesimaoctaua cõcl. In armoria ex oĩb. sex coloribus supradictis simul pro ęquali portione mixtis fit ali᷑ color q vocat pourpre, & fortè dici põt purpura, & qdã tenẽt eũ ,p colore, qdã verò nõ: hac forte moti rõne, ꝙ sub simplici cõprehẽdatur mixtũ, de quo amplè p d.meũ Ias.in §.oĩum.nu.28.cũ seque seq. instit.de actio.& si sit color est minimus & infimus inter alios, cũ sit factus & cõpositus ex aliis, & nõ habet virtutẽ nisi illã quã accipit ab aliis. Cũ subrogatũ sapiat naturã illi᷑ ĩ cuius locũ subrogat. §.fue rat.ibi, meritò ĩst.de act.& l.si eũ.§.ĩiuria.ff.si qs cau.

Alij verò tenẽt eũ nobiliorẽ, qa de oĩb. aliis participat, & cõicat.& dicit Luc.de Pẽ.in l.negotiantes. C.de excu.mune.lib.10.ꝙ purpura est color roseus, nimium speciosus, dicta à paritate lucis: & fit ex prima tinctura cõchilij, lucetq; ob nigrã rubedinẽ, crocus ex sꝺa & magis ruber, & cũ sit tincta conchilio nemo portare poterat nisi esset princeps: & ,phibeatur. Primus aũt q eã portauit fuit Tullus Hostilius.

De hac purpura eximio modo Hieronymus exẽplificãdo testatur in sermone de assumptione beatæ Mariæ virg.ĩ 6.lect.q̃ icip. Cogis me ô Paula &c. ibi, cũ dicit, ad Mariã aũt cum venisset spiritus sanctus, quasi ipsa lana cũ inficit sanguine cõchilij vel muricis vertit ĩ purpurã, versa est, & ipsa sola salutatione ĩ matrẽ. Plura de cõchilio & ei᷑ sanguine ponit Cassiodorus.j. variarũ epist. epist.2. alle. p Lucã de Pẽ.in l.tẽperẽt. col.2.C.de vestib. olobe.& auratis.lib.11.

Alij dicunt purpurã esse piscẽ ex cõcharũ genere septẽ annis viuẽtẽ. Cõgregat verno tpe, mutuoq; attritu lẽtorẽ quẽdã veluti cerę emittit, sed nobilẽ illũ succũ ad tingẽdas vestes, ĩ mediis faucib. habet. Re-

liquo tpe ferè sterilis cũ vita succũ emittit, & ideo viuas capere oportet. Hinc purpureus color dr̃ qui nigrãtis rosæ splẽdore sublucet: cęterorũ oĩm colorũ gratissimus, & tingẽdis vestib. maximè expetit': hinc purpureę vestes dictę sunt Tyrię à loco vbi pur pura fit. Purpure' tñ niger color est pcipuè de mari, qd ex altitudine nigrum accipimus. Virg. 4. Georg.

In mare purpureum violentior influit amnis.

Inde purpurascit, i. purpureũ fit. Cic. lib. 2. Acade. Quid mare nõne cęruleũ, aut eius vnda, cũ est pulsa remis purpurascit. Ambr. Quid igit' describam pur purascentes violas, cãdida lilia, rutilãtes rosas? Sciẽdũ aũt est, vt Vitruuius inquit, q purpura ꝓ solis ꝓpinquitate colorẽ habet. Et puniceum quidem procreat Aphrica, i. quasi violaceũ colorẽ. Tyros aũt rubeũ. Purpura in violæ colorẽ tẽdens, violacea dicit'.

Hic color denotat liberalitatem, abundãtiã, & di uitias. Inter planetas Mercurium, inter lapides preciosos lebalaim, qui balagius seu berillus dr̃, inter dies diem Iouis, inter metalla stannum, ẽt per eum denotantur nubes, vt volunt aliqui armoristæ.

Sexagesimanona conclu. Arma sic fiunt & componuntur: quia vt scutũ seu campus scuti est de metallo, aut de vno ex coloribus supra noĩatis, qñ scutum non est bipartitum nec quadripartitum, seu quartelatũ. Aut fiunt ex pẽnis, de Pennes: quæ sunt duæ, Hiermines, & variũ Vair, vt de his statim dicã.

Sed ĩ his quæ fiũt de metallo aut coloribus, si scutũ sit de coloribus, q supra scutum erit debebit esse de metallo. Si verò scutũ sit de metallo, arma supra posita debent fieri ex colorib. Ratio qa nec metallũ supra metallum, nec color supra colorẽ in armis seu insigniis poni debet: & ista est vniuersalis ĩ armoria.

Quæ tñ fallit & recipit limitationem in armis regis Hierusalem, in quibus licet scutũ sit ex argento, tñ supra scutũ est crux aurea potenciata cũ quatuor croisetis seu cruciculis aureis. Sed ratio isti' est. Nã cũ Godofr. Billonius victoriosè terram sanctã recuperasset, fuit tunc conclusum & ordinatum & p se, suosq; principes strenuos & cõsiliarios q aderãt cũ eo ĩ ipsa victoria, q ipse rex vteret' talib. armis, vt dif ferret à cõi cursu aliorũ: & vt multi cogitãtes illa vi dẽdo: ad qd & cur ita fieret, & an essent falsa necne, scirẽt cãm rei & inquirerent quare sic portarent', vt exinde memoria foret ppetua de tali victoria: vnde pp hoc nõ reputant' falsa, sed sunt vera, & qa princeps ita voluit, nõ est ampli' disputãdũ nec improbãdũ q fecit, ne crimine sacrilegij notati sim', iuxta. l. ij. C. de cri. sacrile. Vbi aũt ali' portaret metallũ s̃ metallum, aut colorẽ s̃ colorẽ, reputarent' arma sua falsa, vt d. ẽ.

Septuagesima cõcl. De duab. pẽnis, de deux pẽnes gallicè, q̃ sic noĩant' ĩ armoria, vna dicta est vulgariter Vair, hoc est variũ, altera hermines. Vair verò habet quẽdam colorem qui dr̃ Bleu, & alium colorem album (quia ex argento & azureo fit.) Hermines est in modum albi & nigri (quia ex argento & nigro fit:) sed magis participat de albo q̃ de nigro.

Reperio q herma capitur ꝓ statuis & sigillis pcipuè trũcis, & quorũ capita pmutari possunt. Cic. ad Attic. lib. 6. Hermæ illi tui pẽtelici cũ capitib. ęneis: de qb. ad me scripsisti, iã nũc admodũ me delectant. Prob. in Alcibiade. Id cum appareret, prius q̃ classis exiret, accidit vt vna nocte oẽs hermæ q in oppido erãt, aenis deiicerent', ꝑter vnam q ante ianuam erat. Suidas dicit, hermas statuas dictas, q plurimũ Mercurij statuę deliniarent'. Hæ. n. hermæ viriles statuę ad propagandã defuncti memoriã sepulchris erigebant'. Solebãt aũt Romam Mercurij ac Mineruæ statuas cõiũgere gymnasiis, dicarique, quas hermathenas Cic. noĩat. Quòd ad me de hermathena (inquit) scribas, mihi pgratũ est ornamẽtũ, academiæ ꝓpriũ meę, q & hermes cõe oĩum, & Minerua singulare insigne eius gymnasij. Et qũo reges Alexandriæ & Pergami, idẽtidẽ & Romani posuerunt imagines vi rorũ literaorũ in bibliothecis ad eorũ memoriã & decorẽ, vt earũ specie ad virtutes & literas magis incitarent', vide p Pli. lib. 35. c. 2. Et ista satis cõueniunt his q iã s̃ dicta sunt ĩ 10. cõcl. de imaginib. i. quarũ locum hodie sunt adinuenta arma. Sic & aliud genus armorum est in locum dictarum hermathenarum, prout fortè sunt signa illa quæ retinuerunt istud nomen vulgarum apud nos, Hermines.

Et ĩ armoria qñ arma sunt ex dictis pẽnis, non aũt noĩant' q hermines simpr̃, aut vair: posito q ĩ his sit tm̃ de vno suo colore q̃ de alio: & nõ põt sup his poni metallũ, sed bñ color: & tũc si sit ali' color, debet dici variatũ ex ipsis colorib. & si ponatur puta bẽda fessa, trabes, seu tignum hoc est cheuronũ aut aliud huiusmodi, prout infra dicetur, debet illud noĩari seu blasõnari secũdũ eius colorem. vt infra patebit.

Septuagesimaprima cõclu. Qñ arma fiũt ex signis simplicib. aut ex varietatib. colorũ, nobilior color poni debet ĩ nobiliori loco. arg. l. j. C. de of. pfec. vrb. & l. potioris. C. de off. recto. ꝓuin. & l. j. C. de cõse. c. nõ spargẽ. ab his pecu. lib. 12. ita Bar. ĩ d. trac. de mis. ibi, circa fin. & ibi dicit q loc' ptior & superior est nobilior & dignior posteriore seu inferiore iuribus pall. & dixi amplè s̃ in 14. consid. Nam q prior est in ordine, dignior cẽset'. c. antiqua. extra de priuilegiis. & q digniora pcedant, sint pponẽda. facit. §. fi. iũcta gl. fi. inst. de iure naturali gẽt. & ciuil. & l. fanci mus. C. de sacros. eccl. & c. statutũ. §. j. de rescrip. ĩ 6.

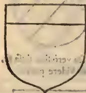
Septuagesimasc̃da cõcl. Arma qñq; variant' p medũ, vt qa qs portat bãderiã duorũ colorũ, tũc aut diuidunt' p mediũ aã & post, & ĩ istis color nobilior debet esse s̃, i. ĩ ea parte q̃ respicit cęlũ: vel ante, i. ĩ ea parte q̃ respicit hastã. Si verò varient' p quarteria, tũc nobilior color debẽt esse ĩ quarterio superiori & anteriori ꝓpe hastã. Si verò varient' p listas directas, tũc lista colorũ nobiliorũ debet esse ꝓpe hastã.

Si verò fiat variatio p listas trãsuersales, lista nobilioris coloris dẽt eẽ versum cęlũ. Si verò listæ vel bẽdę sint pẽdẽtes, tũc cũ hasta hẽt tanq̃ pars prior ĩ bãderia: iõ pars magis eleuata dẽt respicere hastã. ita dicit Bar. ĩ d. trac. vet. hoc pmisso dico. Et sic ĩ[illegible]rior q qñ scutũ ẽ ex metallo seu aliquo colore vel plurib. & est integrũ, primò debet noĩari à capite, q̃ ĩ vulgari dr̃, à la pointe. Facit in arg. l. argẽtarius. §. j. ff. de [illegible]. vbi dr̃ q ratio à capite edenda est. Quando vero est partitum seu diuisum, debet fieri & incipi romm[illegible]

tio à parte quæ tendit ad dextrã. Si verò quadripartitum seu quartelatũ scutũ armorum: etiã prius nominetur quarterium seu pars superior & dextra.

Septuagesimatertia conclu. In armoria sunt nouẽ signa, quæ si apponantur in scuto faciunt, occupant, aut tenere debent tertiam partem ipsius scuti, quæ sunt sequentia.

Primum, quod dicitur caput, vulgò chief, fit sic ex transuerso.

Secundum verò vocatur palus, pal in gallico, & decurrit à sũmo ad imũ scuti, forma sequenti.

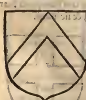

Tertium noĩatur benda, bende gallicè, licet Bar. ĩ sæpe alleg. tractatu de armis, vtatur hoc vocabulo bãderia, tã pro ea quæ fit ex directo siue ex transuerso, quàm ex pendenti, & fit, vt infra demõstrabitur.

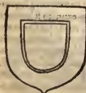
Quartũ dr̃ fasca seu fessa, in vulgari fesse, & fortè fastigium, & apud Bar. ibidem vr̃ esse lista, sed etiã vtiť diuersimode: & fit fessa sua figura infra posita.

Nota ꝙ domus Austrasiæ bassæ, D'aultriche, portat pro suis armis vnam fessam argenteã in cãpo rubeo: & pdictis armis ab antiquo vsi sunt reges Austrasiæ, quæ dr̃, & est nunc ducatus de Lothric. Et talia arma prius portauit Saluius Brabo, primus dux Brabãtię, vt refert Ioannes le maire in illustrationib. galliæ, lib. 3. c. incip. Iulianus Cæsar. in fine.

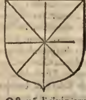
Quintò appellatur tignum, trabes, seu cheuron in vulgari, & sic fit.

Sextũ vocatur orla, or le gallicè (quã forte flexu rã fimbriarũ voco) & fit taliter scdm nonnullos.

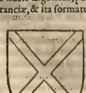

Septimũ gironũ, hoc est gyron lingua Gallica & fit modo sequenti.

Octauũ dicitur crux, & fit multis modis, vt infra patebit.

Nonũ est ꝙ vocatur saultoir, & ponitur ĩ armis epi & ducis Ligonẽsis, paris Franciæ, & ita formatur.

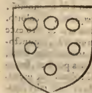
Ciuitas nr̃a Heduẽ. olim habebat septem nobiles vicinos, ꝙ hoc signo ꝓ armis vtebantur, diuersis tñ colorib⁹ hodie tñ sunt tres, quorũ vnus est dñs de Loges, habens pdictũ signũ de saultoir coloris aurei in cãpo azureo. Alius est dñs de Mõteioco, habens pdictũ signũ azureũ in cãpo aureo. Alius est dñs de Perreria, ꝙ habet hoc signũ album in campo viridi.

Septuagesima quarta conclu. Si ponatur aliquod ex istis nouem in scuto, quod non contineat tertiam partem ipsius scuti, non debet nominari pro parte armorum, sed est diuisum, diuise gallicè.

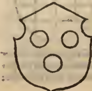
Et ex dictis nouẽ signis sunt sex, bẽda, s. palus, fessa, gironũ, cheuronũ, & orla, qñ sunt ex plurib⁹ petiis, ꝗ debẽt blasnnari vno noĩe cũ tot petiis, sic dicẽdo. Talis dñs habet in suis armis vnã bẽdam seu fessam de quinque aut sex petiis, & sic de singulis. Sed de aliis trib. s. cruce, capite, saultoir, est sp vnũ, qđ facit tertiã partẽ scuti. Et licet possint poni plures cruces ĩ scuto, debẽt oẽs noĩari, & dici dẽt, sunt tot cruces ĩ talib. armis, & sic blasonari dẽnt, fm earũ num.

Et aduerte ꝙ blasonare est dictio armoristarũ, quę tñ importat quãtũ recitãdæ aut cõmemorãdæ alicuius virtutis gr̃a, sub ꝗbusdã signis quępiã abũdè, & verè laudare, aut decorũ dicere: quod est, teste Túl. ĩ offi. Id quod consentaneum sit hominis excellentiæ quo ad pendentiam, fortitudinem, iustitiã, & ad tẽperãtiam ptinet, & in oĩ honestate versatur referre.

Septuagesimaquinta conclu. Plura sunt alia signa & res, ex quib. fiũt arma, vt patet ex sequẽtib. puta ex basanis, de besans: & sunt hęc signa rotũda, ex auro tñ vel argẽto, & numerant vsq; ad octo (q numerus octonarius ogdoas dr̃.) Post verò dicunť besãdę, et si sint ex auro nõ dr̃ secus si ex argento, & figurant sub hac forma.

Aut verò fiũt arma ex tortellis, de torteaux, & sunt hæc signa grossiora besanis, & semp fiunt ex colorib. & nomerant, sicut dictũ est de ipsis besanis, & qualiter effigiantur hic patet intuenti.

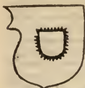

Aut ex cotissis compacta sunt arma, de cotisses. Cotissa. n. est ĩ triplo minor ꝗ bẽda, & vadit p transuersum sicut bendã: & cotissæ in armis se numerant vsq; ad octo, & ponunť in armis ducis Burgũd. in armis comitis Campaniæ, & do. de le Roche Guyon, & sic figurantur.

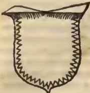

Etiã ex denturis, endentes gallicè: hoc est tã quam dentata vel dentosa fiunt arma, vel de engrellez, quæ quasi idem sunt:

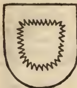
ſunt:ſed dẽtatura eſt maior, & fit iſto modo.

Vel ſic, vt in armis ducis Bituricenſis.

Engrelatura vero eſt minor endentura, & fit ſub hac ſpecie.

Itẽ ex lozangiis, lozenges, factis ad modum lozangiarum, quæ ponunt̃ i vitrinis ſub forma quadrãguli:ſed ſupior & inferior partes plus tẽdũt iu acutũ,quàm aliæ duæ collaterales ſeu mediæ, & ſic plus longæ ſunt q̃ largæ: & numerant̃ vſq; ad 16.aut ad 25.ſecũdũ alios,vt ſunt arma ducis Bauerię, & fiũt hoc mõ.

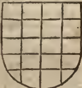
Itẽ ex fuſis, de fuzées, & ſunt acutæ i ſuperiori & inferiori partib.& rotũdæ ex vtroq; latere, & fit de eis numerus, ꝑut de lozangiis, & ſic depinguntur.

Itẽ ex fretura, de frettes,quæ fit ſicut cotiſſa, ſed recotiſſat̃, ſeu recruciatur, recroiſé gallicè, ex contrario vna alteri, hac forma.

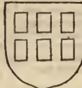
Itẽ ex ſcachis,de eſchequier,qui fiũt ſub forma tabulati luſorij & conuenientis ludo ſcachorum, & numerant̃ pũcta ſchachi:& ſi ſint tot pũcta ex vno colore ſicut ex alio, dicetur ſolũ ſcachoſatũ, eſchequetté, de colorib. quibus erit. Si vero excedat numerũ 25.pũctorũ,& tres cuſpides ſcuti, les troys poyntes, ſint eiuſdẽ coloris aut metalli, dicet̃ ſcutũ talis coloris ſcachotatũ,eſchequetté ex tali colore:& numerant̃ ſicut lozangiæ,& cũ figura ſit hic expreſſa.

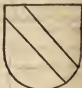
Itẽ ex gemellis, de gemelles,& ipſa eſt i triplo minor q̃ feſſa, & debet poni i medio ſcuti, ſicut feſſa,& ſunt ꝑut cotiſſę, vna prope alterã, in modum tamẽ feſſæ: & inter eas i medio debet eſſe tñ ſpacij quantum vna eſt groſſa: & q̃n ſunt tres ſeu triplicatę, vocantur tierces, & fiunt modo hic ad oculum oſtenſo.

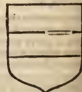
Item ex billetis ẽt cõponũtur arma, quæ ſunt modicũ lõgæ & ſtrictæ, & nõ ſunt ita largę ſicut lõgę,& numerantur vſq; ad 16.& ſic effigiantur.

Item ex faſca ſeu feſſa, & interdũ ex benda, quę q̃nq; ſunt ſimiles, q̃n ſup ſuis colorib. ſunt figuratæ ex aliquibus beſtiis, aut auibus, ptout ſi diceretur diaſpres.& ſu nt arma dñi de Clera in Normannia. Eſt tñ differẽtia inter faſcas & bendas, quia benda eſt maior & lõgior,& interdum dicitur compoſita ex diuerſis colorib⁹, ſeu metallo & colore,vt in armis comitis Duneñ. Item fit cũ engrelatura ſeu grenelatura, aut cũ aïalibus, vt i armis ducis Vindocinẽſis, & fit benda hoc mõ.

Faſca verò ſiue feſſa ſit vt hic videre potes.

Itẽ ex crucib⁹ q̃ fiunt plurib.modis, & cũ differẽtia. Nã q̃nq; fiũt ſimpliciter,& dicit̃ ſimplr à vne croix,vt in armis ducis Sabaudię, archiepi & ducis Rhemenſis,epiſcopi & comitis Cathalaunenſis, epiſcopi & comitis Beluacenſis: qui quidem tres ſunt pares Franciæ, & ſic fiunt.

Vnde tñ habuerint originẽ talia arma ducũ Sabaudiæ, legi in quadã orone Pet.Care Iuriſc.deſcripta in lib.ſuarum oronum, quã habuit tanq̃ legatus ad Alex.VI. Pont.maximum: ꝙ extincto Rhodiorũ principe vrbe à Turcis obſeſſa, rebus Chrianorum vndiq; trepidantib.Amadeus vnus Sabaudiæ princeps Chriſtiani exercitus Imper. barbarorum impetum nõ modo ſuſtinuit, verũ excelſo infractoq; aïo ſudit,fugauit, oppreſſit: vrbẽ Rhodũ,inſulam oẽm, Chriſtianos cunctos, ea obſidione illis periculis liberauit. Hinc cõi Chriſtianorũ omnium principum conſen-

cõſenſu, ſummo Rhodiorũ applauſu Chriſti vexillo donat' eſt, decretoq; illo actus, vt in militarib. ſignis crucem albã, crucem cãdidã, crucem agni immaculati deferret, quo trophęo, glorioſoq; inſigni oẽs po ſtea Sabaudiæ principes, relictis Cęſareis aquilis (qd priſcũ & gentile illius antiquiſſimę familiæ inſigne fuerat) in hũc vſq; diẽ inſigniri exornariq; videmus.

Vel alio modo crux ſimplex fieri poteſt ſic, licet videatur ꝙ potius dici debeat patẽe, vt infra patet.

Et iſta fortè fuerũt inſignia Flauij Conſtãtini Magni q ann. Dñi (vt referũt hiſtoriographi) 210. regnare cępit bellis victorioſus, ĩ gubernãdo rẽpubl. prudẽs: liberalitate & gr͞a oĩnm beneuolẽtiã ſibi cõparauit: itur' ad bellũ, nõ alio q̃ crucis ſignaculo vſus eſt. de quo ad radicem inferius dixi, in 98. concluſione.

Q͞nq; cruces dicũtur fixæ, fichẽes, & ſic fiunt.

Interdũ dñr Florẽtiatę, Florẽcẽes, & ita depingunť vt ſequiť & fortè tales cruces floratæ ſeu floridæ dici poſſunt: q̃a inſtar florũ reſperſæ ſunt.

Q͞nque fiunt patẽes, ſic ꝙ extremitates eorũ vndique ſint patulæ.

Aľs fiunt, ſeu dñr cruciatæ, croiſẽes, hoc mõ.

Etiã fiunt potenciatę, potencẽes, ſub proxima forma, & fortè ad ſimilitudinẽ ſcipionis, ſeu baculi ad capiendum & ſuſtentandum apti.

Item & arma dicunť emmãché, quæ ſic fiunt.

Item fiũt cum nilo, vng nyle, in vulgari: & eſt ferrũ inuerſum ſeu recuruum, ſuper quo mola molẽdinaria rotať.

Et ſunt arma dñorum de capitulo Heduenſi, q̃ habent nilum nigrũ in cãpo rubro: ſed illa arma ſic cõpoſita videnť falſa, q̃a eſt color ſupra colorem. Diciť tñ ꝙ eccleſia nunquã habet arma falſa. Vel poteſt dici, ꝙ ſi ponatur filetum, vng filet, ex argento circũdans nilum, tunc non erũt falſa: & ita fit in aliquib. armis dicti capituli, licet potius dicerem eſſe nilum nigrum ſupra nilum album, quod & verum eſt. Vel aliter dic, ꝙ prædicta eccleſia habet talia arma, & de eis fiat quęſtio & inueſtigatio, ad ſciẽdum cuius ſint arma. Sicut fit de armis Ieruſalem, quæ propter excellentiam tolerantur, vt ſupra dixi in 69. concluſ.

Item aliq̃n fiunt cum bina cuſpide ſurſum tẽdente, & ſe cõtingẽte in ſupiori parte, deux pointes l'vne contre l'autre dreſſẽes, et ſic vr̃ eſſe medietas cheuroni, et ſic fit.

Vel ſic, vt in armis comitis Artheſij.

Item etiam fiunt cum vno filo, ſeu linea, vng filet, & ita ſtruitur.

Item aliàs fiunt cũm creneleura, creneleure, quę ſi ponatur in benda ſic fit.

Notabitis, quòd benda ſimplex poteſt figurari & colorari ſeu depingi ſuper diuerſis coloribus ſeu metallis, vt fit in armis dominorum de Cabilone, de Nouo caſtro, & de Giury de Burgundia, qui omnes ſolam habent bendam pro armis, ſed ſub diuerſis coloribus: ex quo apud nos facilè diſcernantur cuius illorum ſint.

Item & vltra ēt fit scutum armorum diuisum in quatuor,& sic est quadripartitum, quod dicit esquartelé, vt i armis Dalphini regni Franciæ, ducis Aurelianeñ. ducis Nemortij, comitis Fuxi, Fouez, comitis Armigniaci, quàmplurium aliorum, & sic formatur.

Itē in armis apponitur bordatura, & fit aut simplex, vt in armis ducis Andegauensis, puta.

Aut cōponata, & ita loquar, vt in armis comitis Niuernensis, vt supra dixi, & taliter fit.

Aut crenelata, aut dētata, vt in armis Bituriceñ. vt iā supra ostensum est. Aut alio modo munita, & seminata besanis vt sunt arma ducis Alēconij. Delencon, quam sic depingemus.

Item interdum arma fiunt in quibus apponitur orla, orle, & qnque fit ex plurib. petiis, vsq; ad sex: & id quod est album seu argenteum est scutum, & illius coloris cuius erit nominat. Alia verò quæ sunt intra scutum & extra, dicuntur orle, & ita figurantur.

Itē similiter in armis apponuntur quædam signa vulgo dicta, lābeaux, hoc est labātia, vel lambētia, seu appendix, vt in armis ducis Aurelianī. ducis Andegaueñ. & comitis Angolismensis isto modo.

Item armа ēt non tarò fiunt, in quib. apponitur barra, quæ si veniat à sinistra ad dextrā, denotat, ꝙ gerens talia arma apud nos est naturalis tm̄. Si verò à dextra ad sinistrā secus, vt in armis illorum de Borbonio, de quibus aliquid supra tetigi: & plenè per Guillelmum Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verb. Rayn. de Cleta. nu. 31. extra de testamentis. & in cōmentariis nostris super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, tit. des successions des bastardz, artic. 3. vers. iuxta prædicta. cum duobus sequen. in quibus locis comprobatur, ꝙ bastardi non possunt portare arma plana, vel insignia domus. licet ex communi vsu in totā Frācia portent arma legitimorum, qbus superaddunt tñ Barrā per trāsuersum scuti armorū, quę incipit sursum à sinistris, & ducitur inferius ad dextrā, vt ēt tenent Guido Papæ. q. 580. commentū Cosmæ Guymier. in verbo, filij. titu. de numero & qualit. Cardinalium. & Nicolaus de Vbaldis in trac. successi. prima parte. Et hoc debet seruari in bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscātur, ne sordes per errorem computetur inter præcipuos. Maximè in participatione priuilegiorum & bonorum filiis delatorum, & propter bonos mores custodiendos, dixi ī in 14. conclus. quæ incipit, limitantur etiam præcedentes. Quid autem de legitimatis. vide infra in 47. conclus.

Item ponuntur ēt in armis tractus, trectz, & sunt minores benda, ita ꝙ est tertia pars bendæ, seu fascę. Et si sint tres in scuto, dicunt tractus vbi vnus satis distat ab alio, & sunt minores palis, seu baculo. aliquando ponuntur in modum bendæ, seu fascæ.

SEptuagesimasexta concl. Sunt multa signa ex p̄dictis ēt denotātia & importātia in armis diminutionem, vt sunt lābenna, hoc est ea signa quæ vocamus lābeaux, quę solēt poni & addi ad dn̄iam armorum principalium domus, seu casatę principalis. Nā apud nos, vt ēt ī in 20. concl. dixi, & in 37. ex cōsuetudine regni quilibet primogenitus solet portare arma plana & integra ipsius domus, sine aliqua diminutione. Alij verò posteriores & postea geniti descendentes portāt cū aliqua dn̄ia, diminutione & distinctione, videlicet vt cōiter secundogenitus portat & addit cū armis principalibus, les lābeaux. Tertius verò bordaturā simplicē. Quartus bordaturā cōponatā, aut alio modo distinctā p endenturas, crenelaturas, aut seminatā besanis. Alij vero, aut p bendā, seu barrā, seu alš quouismodo p aliquā distinctionē, vt cognoscantur de armis primogeniti, cui tanq̄ antiquiori in familia deferendū est, & cæteris sit honorabilior, vt testatur ps. 88. & ego primogenitū illū excelsum p̄ regib. terræ, hoc est, honorabilē, vt exponit ibi de Lyra. & in primogenito tanq̄ in capite remanet & stat splēdor genituræ, arg. l. cum scimus. in fi. C. de agricol. & cēsit. lib. 10. & ī l. cū in diuersis. ff. de religiosis. Ideo arma domus nobilis remanēt apud primogenitū, tanq̄ caput & imaginē domus fm Bal. in l. fi. C. ꝓ soc. & ea q̄ acquirunt primogenito, acquirunt titulo vniuersali. Item acquirunt vt constituto in dignitate, vt tenet gl. ī c. q̄ piculosum. 7. q. 1. ideo arma debēt penes eū remanere: q̄ dignitas & titulus vniuersalis nō reperiunt in aliis filiis secūdogenitorū vel tertiogenitorū. Alš primogenitus pōt aliis ꝓhibere ne ea integra portēt ex generali vsu & cōsuetudine Frācię. facit in argumētū ad p̄dicta. c. omnes filij. fi de feudo defuncti contentio sit inter dn̄m & agnatos

agnatos vasalli. in vsibus feudorum.

Primogenito tñ sine liberis decedente secundogenitus poterit portare arma domus seu familiæ integra,& sic consequenter. Facit ad hoc in arg.c.quidã habens filiũ. de filiis natis ex mřimonio ad morganatica contracto.c.mulier. & c.filij nati.& ibi gl. in verb.filij. si de feu.desun.contcn.lit &c.in vsibus feud. Facit,nã in iure primogenituræ attenditur ordo primogeniti, vt notum est: ita in successionibus ab intestato inspicitur ordo proximorum.l.ij.§.j.ff. de suis & legi.eodem modo & in portu armorum, vt supra tactum est in 39.conclus.

SEptuagesimaseptima concl. Quia supra in pluribus locis,vt ĩ 24.& 75.cõclusionib.de armis bastardorum dictum est: nunc verò quæri posset, an legitimati à principe p rescriptum possint portare arma plana domus vnde descẽderũt sine aliqua barra in medio per trasuersum. Primò videtur φ nõ, cum non includuntur, nec succedunt tales in feudis.tex. est in c.naturales filij.licet postea fiãt legitimi ad successionem feudi: nec soli,nec cum aliis admittũtur, si de feudo defuncti contentio sit inter dñm & agnatos vasalli. facit.c.quidã. de filiis natis ex matrimo. ad morga.cõtracto.in vsib.feud. Ergo eodẽ modo dicendum est de armis. Quia quemadmodum feudũ est bñficiũ & honor qui non intelligitur sentire de reprobatis.l.Lucius.§.Lucius.ff.de leg.2.Ita ẽt portare arma est honor,vt s̃ dixi. Secundò non cõprehẽdunť in dispositione emphyteuticaria. fm Spec.tit. de emphyteu.§.nunc aliqua.vers.172.ergo ẽt vř, φ nec in portu armorum, cum eadem militet ratio in vno sicut in alio, ergo idẽ iu s constituẽdũ in vtroq; vulgata.l.illud.§.j.ibi,eadẽ ratio sĩt &c.cum plurib. concord.allegatis in gl.in ver.æstimari.ff.ad l.Aquiliã. Prædicta duo fuudamẽta posuit Bal.in l.gñalr.§. cũ aũt.C.de insti.& substi.& post eum G.Bñdĩcti in repet.c.Rayn.ĩ verbo,Rayn.de Clera.nu.23.& 24. de testamentis.& ibidem,in verbo,& vxorem nomine Adelasiã.nu.101. Tertiò facit, qa legitimatus ẽt expressè ad quãlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem,vt tenet Bal.in l.eã quam.col.ix.in fine.C.de fideicommissis.

In oppositum facit, quia existẽtia sui hr̃dis habet locum in legitimatis fm Bal.in d.l.eã quã. col. ij.& d.meum Ias.in l.qui se pris.in 3.& 4.col.C.vnde liberi.& in l.moribus.col.v.ff.de vulgari. dixi in commento meo super consuet.ducatus Burgundiæ. tit. des successions des bastardz.§.iij.ĩ gl.ab intest. vers. quomodo autem.& plenius in eodem ti.§.v.in cõs. ibi posito: vbi fiunt de materia multa argumenta.

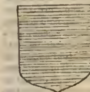
Pro cõcordia pdictorũ breuiter dicendũ est,φ prima opinio procedit vbi simplex interueniret legitimatio. Secunda aũt ẽt est vera in casu in quo ita fiãt legitimi,vt in feudo,emphyteusi, portu armorũ dom̃, aut successione regni succedẽt, & hoc fuerit expresse & noiatim dictũ in rescripto legitimationis, put tenet gl.in verbo,legitimi.in d.c.naturales. quã sequiť ibi Bal.in d.l.eã quã. col.9.in fi. Quia hoc licet principi facere ex suo rescripto, vt satis innuit G.Bñdicti in sua repet.c.Rayn.in verbo, & vxorem noĩe Adelasiã.nu.289.de testamen.vbi dicit, φ talis legitimatio quo ad honores & cętera filiis legitimis post vel antea susceptis non piudicialia perpetuò durat, & suum semper cõtinuat effectũ. p quo facit.l. quoties.C.de pcib.impe.offerẽ. Tñ quo ad regnum, & per cõsequẽs quo ad arma regni talis legitimatio non põt fieri, saltem in regno Frãciæ, vt tenet idem G.Benedicti in loco pdicto, nu.192.& 194.in fine.

Legitimati vero per subsequẽs mřimoniũ habent in trepide ius & facultatẽ deferẽdi arma plana dom⁹ & familiæ.Sufficiat ad hoc melior tex.ĩ c.tãta ĩ prin. & ibi gl.j.ad hoc fere expressa,saltẽ quo ad honores, extra qui filij sint legi.Ex eo quia habẽtur pro suis & habẽt iura suitatis.in d.gl.ab intest.vers.primo.n.legitimatur, etiã φ succedunt sicut alij filij legitimi & naturales ẽt in feudo & in emphyteusi, put ẽt tenet Panor.in c.innotuit. col.7.& in c.cũ Vintõcinen.de elec.& ĩ c.lator.& d.c.tãta,extra q filij sint legit.Imo ẽt si sit cõsuetudo φ succedat primogenitus, iste tali legitimatus, si sit primo nat⁹,intelligiť primogenit⁹, & sic poterit & debebit portare arma plana domus, licet repetiať postea alius natus legitimus & naturalis,als secus. Faciũt ad hæc notata Bal.ĩ d.l.eã quã. ibi,denno dubitatur.& ibi,Sed pone φ est nominatim, C.de fideicommissis.

SEptuagesimaoctaua conclus. Reperiť & alius color seu species signi ĩ armis fm nõnullos armoristas,& dř in vulgari eorũ burle,& est tertia vnius fasciæ: & ponitur fascia per medium scuti, vt supra videre potes ad oculum. Dicitur nẽpe burle, quãdo excedit decem petias,& infra numeratur ex argento & azureo. Et eius proprius color est sicut balius color, vair gallice. Et si fiat alterius coloris, debet nominari seu blasonari cuius coloris sit: & sit seu fieri debet isto expresso modo, quando est vnica tantum.

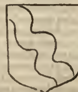

Quando vero sunt plures quàm denæ, seu decem, modo sequenti.

pum vndæ fluentis: vt est in armis illorũ de la Baulme, qui gestant in cãpo aureo vndã azureã forma hic designata.

Item etiam fiũt arma p vndaturam,hoc est ad ty-

Itẽ in armis ponuntur planetæ, vt Luna, pura in parte p modum crescentis lunæ,cũ curuaťin cornua vt in armis Soldani, qui habet fm aliquos tres crescentes argenteos in cãpo azureo, in hanc figuram.

Item

Item arma depingūtur per membra hominis, vt manus, caput: & si manus dextra passis digitis apponat, libertatē designat, vt habent dñi de c. ecclesiæ Lingoneñ. Si vero sinistra cōpressis, tenacitatē. Si vero oculus, interpretat᷑ iustitiæ seruator & corporis custos. Vel ēt cum manus hois pingitur, hoiem laboriosum significat, cū manus oia opera perficit: vt describitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci.

SEptuagesimanona concl. Licet supra abunde viderimus multa ex quibus fiunt arma, & diuersimode tamen adhuc est aduertendum, ꝙ multoties arma etiā fiunt, aut ex auib. seu aliis animalibus & bestiis, seu piscibus: aut ex floribus, herbis, vel arboribus, & in his sunt attendenda sequentia.

OCtuagesima conclu. Cū animalia terrestria sint auib. & piscib. perfectiora, vt dicam ĩ in 7. par. in 78. cōsid. vbi scripsi de animalibus. Ideo videt᷑ dicendum, ꝙ arma ex talib. aialib. sint digniora illis q̄ sunt ex auib. seu piscib. data paritate nobilitatis. Et quę fiunt ex auib. digniora sunt, q̄ ex piscib. Cū aues ex quo magis participant de aere & igne q̄ de aqua & terra, ideo videātur digniora, cum aer sit dignius elementum aqua & terra, vt in d. parte, in 7. consid. dixi. ꝙ facit etiam pro armis ex auib. ꝙ sint digniora, quàm si essent ex aliis animalibus, vt sunt arma imperatoris, quæ sunt aliis digniora.

OCtuagesimaprima concl. Si fiāt ex auib. notādū est ꝙ de oib. auib. habētib. pedes & rostrum ex alio metallo seu colore q̄ sit corpus ipsius auis, dici debet in blasono talium armorum tales aues membratæ. Et istud est generale ĩ omnib. auib. pręterquā in merula, q̄ si apponat᷑ in armis, nō debet habere pedes nec femora, & sic noīatur sine pedibus, nec dicit᷑ membrata. Et tene istud pro maxima in armaria.

OCtuagesimasecunda concl. Si in armaria alicuius sint pictæ aues, bestiæ, pisces, & id genus in certo numero, tunc numerus illorū numerari, noīari, seu blasonari debet si sint vsq; ad sexdecim, vt est in armis illorum de Lauel, aut de Montmorācy: vbi dr̄, ꝙ habēt sexdecim aquilas, ppea dr̄ in cāpo aureo cū 16. aquilis azureis. Si vero sint plures dr̄ ĩ tali scuto aureo, vel aš prout erit: sunt aquilę seminatę ex azureo, vt est in armis illorū de Peulle, vbi nō dr̄ nec sit numerꝰ, sicut nec ĩ oīb. aliis vbi est maior numerꝰ q̄ 16. sed debēt dici talia seminata, vel sine numero.

OCtuagesimatertia concl. Auis in armaria est ita figurāda & collocāda, put de sui natura stare, seu sedere posset in simili loco, aš arma sunt & dici debent falsa, cum ars imitetur naturam in quātum potest. §. minorem. instit. de adop. & in l. si pr̄fa. in fi. ff. eod. Panor. in c. debitum. de baptismo. & Bar. in d. trac. de armis. ĩ 3. col. Et ideo si ponatur aquila super aliqua parua herba, aut super flore, seu viola, super quibus naturaliter non posset stare, non videtur bene collocata. Sicut videmus in armis dñi de Foleto in comitatu Pinctauensi, qui habet accipitrē sup lilio seu flore lilij. Cum istud sit impossibile, ꝙ accipiter stare possit naturaliter super flore lilij. Ideo vr̄ ꝙ male collocetur in talib. armis. Sic ēt qui depingeret in armis auem non aquatilem in aqua, non esset bene collocare: sicut si piscis collocaretur aut depingeretur in arbore vel in aere vel super terra, vbi non solet viuere nec stare. Aut ēt si figuraretur bos in aere, vel in nube, vel in aqua. Ex quo mihi vr̄, ꝙ arma antiqua Alexieñ. (de quibus ĩ in 48. concl.) vbi bos figuratur exiens de nube nō sunt bene composita, quia non est de natura bouis, ꝙ exeat de nube. Cum sit ridiculū dicere, ꝙ bos volet, aut volare possit iuxta prouerbium commune quo dicitur. Dum pisces arabit, & bos volabit, omnia erunt in pace.

Aduertendū est ꝙ, vt refert Lucius, dictus de Lyngres, inuentio armorum ex auib. compositorum, vt ex aquilis, grifonib. vulturib. coruis, gruib. anserībꝰ, prouenit & habuit initium à Romanis. Et donationē, seu designationem pluriū auiū vide in Ori Apollinis Niliaci hieroglyphica p Bernardinū Trebatiū de Gręcis trāslata: & post eum in fragmentis Iacobi Capelli Parisiensis: vbi dicunt Pellicani formā designare insidiantem, Cuculæ effigiem gratitudinem, Ciconiā parentum amantes designare. Columbam ingratitudinem. Apis effigiem regem indicare. Vulturem genium & maiestatem. Perdices cōtumeliosos hoies. Accipitrem rem denotare cito factam: & ibi allegat pro talibus dictis suos authores.

Legitur apud Io. le marie in illustrationib. Gallię. li. 3. c. ici. Semiramis, ꝙ ipsa Semiramis regina Babyloniorū portabat ĩ suis armis vnā colūbā. Itē ramꝰ aureus ĩ cāpo viridi cū duab. colūbis argēteis erāt arma Aeneę, de quo meminit Virg. ĩ 6. Aen. sic inquiens.

Sic nunc se nobilis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto. Et equitur:
Vix ea fatus erat, gemina cum forte columba,
Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes:
Et viridi sedere solo. De quarū colūbarū geminarū interpretatione, vide Cęliū lib. antiq. lectionū 10. c. 40. vbi ēt declarat quid denotent geminæ alæ.

OCtuagesimaquarta conclu. Inuentio armorum depictorum ex bestiis, puta ex Leonib. Leopardis, Vrsis, Lupis, Apris, Ceruis, & aliis, prouenit ex Hūnis, seu Hūgaris, Saxonib. & Pānoniis fm eundē Lucium, & vt scribitur in hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, & refert Iacobus Capellus in suis fragmētis. Aegyptij vtebātur notis animalium & auiū, vt ĩ propè dictum est ad quid significādum: qm̄ serpens caudā sibi mordens (vt in armis antiquis Heduorum ĩ positis) annum, astra, eorūq; discursus significabat. Figura leonis furorem. Anteriores partes leonis fortitudinē. Musca impudētē. Formica cognitionem & prouidētiā. Caput leonis vigilātes aut custodes. Vipera mulierem, viro insidiātem, Hyena picta

cta in constantem hominem, Pellis hyenæ fortunæ, & calamitatis contemptorem, Capræ figura optimè audientem, Camelus pigrum, Bouis figura terram, Hippopotami vngulæ deorsum versę impium, iniustumque significant, Crocodilus malum notat.

OCtuagesimaquinta conclu. Circa bestias & animalia bruta, istud ēt est attendendum, ꝙ secundum eorum naturā & cōditionē meliorem seu actū nobiliorem in armis poni & designari debēt. Ita tñ ꝙ pars anterior semper ꝓcedat, & sit ī anteriori parte quæ est nobilior: vt dicit Ang.in l.quod cōclaue. & ibi Alexāder ī apostil.ad Bar.ff.de dam.infe. Ideo si portentur in vexillo, debent portari ſm illū vsum, ad quem vexillum destinatur seu appropriatur. Et ideo cum hasta in vexillo præcedat, & vexillū sequatur, si sit aliquod animal in ipso vexillo depictum, debet respicere hastam. Cum de natura & inclinatione naturali faciei sit antecedere. Et dicit Bar.in d.tractatu de armis.in 3.col.ibi, de natura autem vexilli. ꝙ idem est in oī re & figura, q̄ habet partes quę denotant̄ ꝓ ante & post, tūc semp anterior debet esse & vergere versus hastā, alˀs videret̄ retrocedere tāquā monstrū, & nō esset bene compositum vexillū.

Dicit tamen ibi.Bar.ꝙ si sit alicuius rei pars anterior quę solum portetur pro armis, vt sunt multi q faciem arietis, vel bouis, vel caput leonis, aut galli gallinacei pro suo signo & armis portant, tunc non potest pars anterior, respicere hastam, sed à latere.

OCtuagesimasexta concl. Non tm̄ animalia picta & posita in armis in eorum nobiliori actu, & eo quo magis suū vigorē ostendūt, designari debēt. Pro quo facit.l.quæritur.ff.de stat.hom.l.quicquid. §.cū partes.ff.de acqui.re.do.& l.& si nō sunt.§.fin. ff.de auro & arg.leg.sed vt dicit Bar.in ꝓdicto tract. sic vsitatū esse videmus ab antiquo, quod princeps in maiestate, pontifex in pontificalibus depingunt̄ & designantur, & sic singulis ſm suos nobiliores & cōuenietēs actus, in quo possent esse: hoc est ꝙ cōiter dr̄, Chascun a son attour. & ꝙ quis debet ornari ſm ordinē & qualitatē dignitatis, & ꝓut conueniēs est statui, ordini, & officio.facit tex.in l.sed & si q̄d. §.sufficienter autem alere & vestire debet ſm ordinem & dignitatem mācipiorum (hoc est statum ſm expositionem gl.ibi)ff.de vsufruc.& plene per Spec. tit.de aduocato.§.sequit̄ videre de vestibus aduocatorum. de quib.& plurib.aliis vide ſ̄ in 8.conclus. Vnde Seneca ait vxori Neronis.vt refert ibi Spe.Indue te delicatē charissima non pp te, sed pp honorē imperij.ꝑ hoc all.tex.in c.j.ibi:pp necessitatem, hoc est honestatē, ſm gl.ibi.2 1.q.4.& in c.fi.de custo.eucha.extra.facit etiā c.vestimenta.de consecra.dist.1.

Ex ꝓdictis sequit̄, ꝙ animalia quorū natura fera est, vt l.j.§.bestias.ff.de postul.debēt designari & figurari ī actu feroci vt leo, vrsus, tigris, leopard° & siĺia.

Figurat̄ ergo in armis Leo erectus seu eleuatus, mordax ore, & radēs pedib.quod in vulgari nr̄o dr̄, Rāpant. Quia morsu & vnguib.sæuit. Et Leopardus trāsiens, passant, gallicè. & idem in similibus aīalib. vt lupus qui de sui natura dr̄ Passant: & ex illis actibus magis suum vigorē ostendūt, pariter & naturā.

OCtuagesimaseptima concl. Animalia non ferocia ēt in nobiliori eorū actu designari seu depingi debent in armis: vt Equus in currendo aut saliendo, Agnus in ambulando planè per terram, & sic de cęteris huiusmodi animalibus in sua specie.

OCtuagesimaoctaua conclusio talis est, ꝙ semper pes qui antecedit sit pes dexter, qm̄, vt ſ̄ dixi in 11.conclsd.pars dextera est principium motus & principalior seu dignior pars, aliàs signaret talem figuram leuam esse, quod vitium sonat.l.qui clauū. §.item sciendum.ff.de ædilitio edicto.

Et de huiusmodi parte dextra an sit nobilior, vide Io.Sanxon ad hoc propositum in commētis suis super cōsuetudinib.Turonię. tit.des droitz de chastellenie, artic.2.vbi ponit conclusiones de pręsenti materia. Et ibi dicit ꝙ in Normania pars sinistra in ecclesiis est nobilior & dignior.

OCtuagesimanona conclusio. Licet pes dexter in vexillis, quę portātur ex vna parte, videatur esse pes sinister, tñ in vexillo inspicitur pars quę respicit portantem, & nō alia. Cum illud quod vr̄ ex alia parte non ex principali ꝓposito cōtingit, sed per accidens. Et vexilla portātur in hasta, cuius natura est quod portet̄ recta & eleuata, vt l.qui sella.ff.de seruit.rustic.ꝓdio. Sicut videmus in scribente literas, respicitur.n.illa pars quę respicit scribentē, nō pars q̄ est ex cōuerso, q̄ nō habet formā. Sic ēt si qs in speculo aspiciat seipsum qd ī se dextrū est, ī speculo sinistrū apparebit.ita dicit Bar.in d.tract.suo de armis.

NOnagesima conclus. In vexillis seu vehiculis q̄ affiguntur & portantur in tubis, quarum natura propriè est, vt ad os tubarum positę quasi ꝑ planum gerentis positum: tunc facies rei vel designatę pars anterior non debet inspicere tubam sicut hastam. Non enim tuba est pars anterior sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè iacentis portare: ita Bar.vbi supra.

NOnagesimaprima conclu. Vt dicit idem Bar.loco ꝓdicto, supradicta habent locum quādo est tñ vnum animal in armis, seu vexillis pictū. Si verò sint duo animalia se inuicē respiciētia nō est ampli° q̄ pars sit q̄ debeat poni à dextra vel sinistra, & nō est locus (vt dixi) ꝓcedenti inuestigationi seu speculationi. Quia in incertis non certis locus est cōiecturis.l.cōtinn°.§.cū ita.ff.de verb.obl.notatur ꝑ gl.ī l. tres denūtiationes.C.qūo & qñ iudex.c.ad audiētiā. & ibi gl.ij.de homicidio.extra. Qd̄ intellige nisi essent duo aīalia diuersę naturę seu gnis diuersi: qm̄ si esset leo cū alio, puta cane, deberet poni leo à dextris, canis verò à sinistris: & ita dicēdum de q̄busuis aliis aīalib.quorū vnū cōparari nō posset cū alio, vt obseruetur illud generale sępius repetitum, quod semper digniora & nobiliora præcedere, & in loco priori seu digniori poni debeant.

NOnagesimasecūda cōcl. In armis portatis, ēt super vestib.hoīum (puta en cottes d'armes) protractis seu fibulatis illud qd ī armis se habet vt pars superior, debet esse versus caput hoīs, qd verò vt inferior, versus pedes. Et qd depingit̄ in anteriori parte hoīs vt in pectore, pars nobilior armorum debet

respicere

respicere lat⁹ dextrū: est.n.illa pars nobilior & principiū motus, vt dixi s̄ in plurib.locis fm Bar.vbi s̄.

Nonagesimatertia cōcl. Si verò arma depingantur, & si fiant à parte posteriori super veste hominis, & sic à tergo illa pars q̄ se habet vt anterior vel nobilior, debet esse versus latus sinistrum hoīs portantis. Ratio (vt dicit ibi Bar.) quia illius arma erūt sicut facies illius respiciēs rectè illud videndo. Facies ergo istorū armorum à parte posteriori, idē Bar.alio modo comprobat fingēdo vnum hoīem habere faciem retro: proculdubio latus quod erat sinistrū ex parte posteriori, erit dextrum. Idem Bar.sup hoc dubio ad illud magis elucidandum ponit qōnē de modo scribēdi apud nos,qui cum scribimus, incipimus à latere sinistro & tendimus ad dextrum. Apud Iudæos autem fit econuerso,qm̄ cū scribunt, incipiunt à latere dextro & tēdunt ad latus sinistrū: quis istorum modus sit æquior & rationabilior. Videret dicendum ꝙ modus Iudæorum. Dicunt.n.Iudæi ꝙ modus seu noster nō est rationabilis, eo qa illud quod deber esse principiū motus & actionis,est terminus & finis: & illud qd deber esse terminus,est principiū,& sic pturbat ordo rerū,& p cōsequēs mod⁹ eorū scribēdi est rōnabilior, cū incipiant scribere à latere dextro & traducunt versus sinistrū.

Sed Bar.ad tollēdā illā eorum friuolam rationē dicit, ꝙ aliquid rōnabiliter fieri debet respectu finis ad quem ordinatur.Ideo finis dr̄ primus intellectus operantis,& hæc naturaliter sunt vera: &, vt dicit, probatur istud per regulam.Nā & si intellectus operantis finis sit rationabilis, ēt si postea nō sequitur, non dr̄ irrationabiliter operari.l.sed an vltro.§.j.ff. de neg.gest.sed scriptura fit vt legatur. Legere aūt est oculis inspici, & videre quæ scripta sunt. tex.est in l.j.§.j.ff.de his quæ in testamento delentur.Et sic legi fit per visum, videre aūt est facti,vt physici dicūt, scriptura aūt repræsentata in oculis nostris, agit in oculos nr̄os: oculi aūt pati dicunt,quod patet,quia ex hoc læduntur. Cū ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipi à latere dextro ipsius scripturę, qa illud latus est principiū motus seu actionis: sed latus dextrū scripturę, q̄ nos respicit,est respectu lateris nr̄i sinistrū. Sicut si hō voluat vultū suū versus meū directo,lat⁹ ei⁹ dextrū respectu mei,est sinistrū.

Et sic infertur ꝙ nos in scribendo magis rationabiliter operamur, inspicimus.n.finem, si vt à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari: secundum modum Iudæorum incipit à latere sinistro.

Ex quibus cōcludit Bar.ad ꝓpositum qualiter arma seu insignia depingi debeant rōnaliter à parte superiore sup veste hoīs, ꝓnt hic ꝓximè decisum est: & ibidē vlterius fortificat Bar.pdicta, ponēdo aliquē velle scribere latinè ī speculis alicuius,ꝙ absque dubio incipiat à parte sinistra, qm̄ illo respectu legēdo erit dextra, vt ample demōstrat & supra ostēsum est.

Nonagesimaquarta conclu. Secundum eundem Bar.loco quo supra literæ & arma semp debēt incidi in sigillis per conuersum, qn̄ fit sigillum ad finem imprimendi in ceram vel aliā materiā, & remanet rectū,& sic inspiciendus finis ad quē fit,non id quod fit: & sic fit in eo quod vulgò dicimus vng cachet, aut in signeto, causæ personæ, quibus signantur seu sigillantur literæ missiuæ. Si tamen aliqua re incideretur,insculperetur seu conflaretur nō ad sigillandū, sed vt sic esset & remaneret: tunc directè incidi, insculpi seu conflari debet.

Nonagesimaquinta concl. Arma quādoq; depingunt̄ in clypeis, & tunc ēt pars clypei quæ fm naturam portandi respicit latus dextrum.Illa.n.assumit̄ vt potior,ita ꝙ dignior pars armorum debet illā partē respicere,vt ex his q̄ supra dicta sunt, patet.

Interdum arma portantur & depingunt̄ in coopertoriis equorū seu phaleris,& tunc siue sit à dextra parte siue sinistra, pars nobilior respicere debet caput equi.Monstruosum enim & abhorrendum esset, ꝙ vnus, caput equi respiceret, & alius caudam. Hoc autē quod nulli liceret magis accideret, & cū deberēt stare in frōte vel in croppa seu cauda, tūc latus dextrum respiceret fm ea quæ supra posita sunt.

Nonnunquàm arma depinguntur in coopertis siue operimentis tectorum domus,vel quorūcūque ædificiorum: & tunc debet inspici ea res in qua debet depingi cum stat in suo proprio esse.

In coopertoriis lectorum sunt quædā partes quæ circa lectum iacent,quædam quæ plane iacēt supra, & in parte iacenti forma pingendi sumitur à forma hominis iacentis in lecto: in parte verò pendente in loco assumitur forma pingendi arma à forma hominis rectè iacentis seu extantis, vt fit in peristromatibus siue auleis,cortinis,conopeis,tentoriis, siue velis, & papilionibus lineis, vel laneis, seu bombycinis,qui toto circūdant̄ ad arcēdū culices & muscas.

Nonagesimasexta conclu. Arma ēt quandoq; insculpuntur,depinguntur,& figurantur in muris,parietib.& aliis locis stabilib.& firmis: & tūc fm eundem Bar.in loco sæpè allegato: aut locus in quo depinguntur se habet vt paries, & tunc considerat̄ ꝙ paries voluat faciem suam versus nos,& sic latus dextrum parietis cognoscetis,& sic facies pars nobilior armorū voluatur versus partem dextram.

Quod tamen limitat Bar.ibi,nisi ex causa: puta si in medio vnius parietis depingatur statua principis aut eius arma vel alterius magnifici: tūc aliæ imagines, vel arma, quæ ab vtraq; parte depinguut̄, debēt illam statuam vel illius arma respicere,non inspecto à dextris vel sinistris voluatur,ad sil̄itudinem trium hoīum circa dn̄m existētiū: hoīes.n.se voluūt versus eū.ꝓ quo vide ī in 25.concl.quæ incipit,licet vasallus. Et practica istius limitationis cuique rectè intuenti patet apud Diuionē in ingressu,& supra portā hospitali sancti spiritus, vbi arma Ducū Burgūd. ī medio sunt collocata & picta, pluraq; alia arma magnatū & heroum à duob.laterib.circūstāte depicta.

Nonagesimaseptima cōclu. Si locus vbi pingitur habet se vt cœlum, veluti cameræ vel aulę, tunc cognoscēdū est vbi dicat̄ caput aulę seu camerę, postea finge hoīem iacentē & vultū versus nos voluentē, ex quo considerāda est pars dextra & sinistra, & sic modus depingēdi cognoscetur & ingressus. Si verò locus depingēdus habet se vt terra, tūc eodē modo

cto considera caput & pedes, & effinge hominem ia centem ibi, & voluentem vultum versus nos, & tunc cognoscetur dextra & sinistra, ex quo inuenietur modus depingendi rationabilis. ita dicit Bar. in dicto tracta. de insigniis & armis. in fine.

Nonagesimaoctaua cõclu. Non licet alicui signũ seu arma saluatoris nr̃i Iesu Christi in terra insculpere vel pingere, vt in rubro & nigro. C. nemini liceret signum saluatoris Christi humo, vel in silice, seu marmore, aut insculpere, aut impingere. p quem tex. extendit Bar. in suo tract. de armis. in fine. idem esse in signis vel armis alicuius domini sui vel maioris, licet (vt dicit) sua possit, vt videmus quotidie multos facientes insculpere eorum arma in sepulturis suis supra lapidem seu tumulum.

Crux verò dicit̃ signũ saluatoris Christi, & istud signũ portãt Christiani. Signũ enim distinctiuum est seruorum dei Iesu Christi domini nostri. Vnde Damasce. Hoc nobis signum datum est super frontem, per ipsum. n. fideles ab infidelib. distamus & cognoscimur, hoc certè est signũ Dei viui, quo signant̃ serui Dei, de quo Ioã. ait Apoc. 7. Vidi angelũ ascendentem ab ortu solis habẽtẽ signũ Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quib⁹ datũ est nocere terræ & mari dicens, Nolite nocere terræ & mari, neq; arborib. quoad vsq; signemus seruos Dei nr̃i ĩ frontib. eorum. Et in oĩb. negotiis nostris semper p̃ponimus signũ crucis, ẽt in bello. vnde Eusebius libro Ecclesiasticæ historiæ 9. author est, Constantinũ imperatorẽ eo die quo cũ Maxentio tyranno, & sæuissimo Christianorum psecutore ad pontẽ Miluiũ nõ pcul ab vrbe Roma cõflixit, sereno puroq; cęlo crucẽ vidisse, eãq; adorasse, ac auditã supernè vocẽ, Cõstãtine, ĩ hoc signo vinces, vel, vt alij volũt, tũc de cęlo missum est ei vexillũ ĩ quo erat crux p signo, & erat scriptũ, IN HOC SIGNO VINCES. Nec defuit oraculo euẽtus, cũ vicit hostẽ insigniter, tũ cęteris q̃ deinceps bella gessit, par felicitas adfuit, &, vt dicit Lucas de Pẽ. in rub. C. de ppositis laborũ. lib. 12. Ipse credit ꝙ sit auri flãma cęlitus demissa regi Franciæ.

Hinc Franci in exercitu militari portãt à tergo, & pectore sup tunicis militaribus crucem albam, vt se cognoscant, & cognoscantur ab aduersariis: nec defuit ille mos apud eos à tpe quo effecti sunt Christiani. Sicut Angli in bello gestant crucem rubeam. Burgundi verò crucem beati Andreæ, & sic de aliis, de quibus dixi suprà in 17. conclu. in fi.

Crux olim supplicium noxiorum seu pœna & tormẽtum reorum, vt hr̃ 2. Reg. 21. c. vbi dr̃, ꝙ Gabaonitæ p iniuria p Saulem eis allata, septẽ viros de genere suo crucifixerũt, & id quidẽ infame fuit supplicium: de quo meminit Vlpianus in l. sacrilegij. in prin. ibi: alios verò in furcas suspẽdisse. ff. ad legẽ Iuliã de sacrilegiis. & Callistratus. ĩ l. capitaliũ. in prin. ff. de penis. Summum (inquit) supplicium esse videt̃ ad furcam dãnatio. Et satis probatur in passione dñi nr̃i: quod ideo saluator nr̃ subire voluit, vt qui humilis aduenerat, & humilib. & infirmis opẽ ferret, & in oĩb. spem salutis ostenderet. Proinde (teste Lactãtio) eo genere mortis afficiendus fuit, quo humiles & infimi solent, ne quis esset omnino qui eum nõ posset imitari. Et dr̃ à cruciatu. tex. est in c. nulli. 5. q. 1. Huic autẽ rei postea honor accessit, & est hodie gloria & exaltatio bonorũ, & ipsorum protectio aduersus insidias & machinamẽta diaboli, vt est tex. in c. postea signatione. de consecra. dist. 4. vbi dr̃. Signatur baptizandus signaculo S. Crucis, tam in corde quã in frõte, vt ab eo tpe apostata diabolus in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscẽs signaculum iam sibi deinceps illud sciat esse alienum, vt dicit ibi tex. Et ppea oĩa sa cr̃a ecclesiæ crucis signaculis pficiunt̃. tex. in c. nunq nid. de cõsecr. dist. 5. vbi dr̃: nũquid nõ oĩa crismata sacerdotalis mysterij crucis figura pficiant̃: nũquid baptismalis vnda, nisi cruce sanctificata peccata relaxet, & vt cętera pteream⁹ fine crucis signaculo qs sacerdotij gradus non ascendit: tutamẽ est illius qui tali signo se munit, maximè cõtra dęmones: cũ, & vt ait Io. de Turrecre. ĩ c. ecclesiasticarũ. 11. di. Crux est armatura fortis ad pugnãdũ contra dæmones. Vnde beatus Chrys. inquit. Vbi crux Christi est, nullus stare põt imũdorũ dæmonũ, videns ensem in quo plagam accepit: videns gladium in quo pestiferũ vulnus accepit. Vnde Aug. in quodã sermone. Signũ crucis à nobis expellit exterminationem, si tñ cor nostrum habeat habitatorem. Imo ẽt crux extraneis, & Iudæis q̃nq, prodest. Facit quod dicit gl. in c. postquã. in ver. intereptionis. de conse. dist. 4. de Iudæo qui se signauerat, seu supra se posuerat signũ crucis, cui diabol⁹ nocere nõ potuit, sed dixit. Inueni vas vacuũ sed signatũ. de qua historia loquit̃ Pan. ĩ c. quod quidã. de pœn. & remiss. Ars duas virtutes signi crucis ponit Io. de Turrecre. in d. c. ecclesiasticarũ. qa virtus est cõtra vitiorũ tẽtamẽta, & vt diuinæ benedictionis dexterã hõ cõsequatur. Sicut Effrayn consecutus est cãcellatis manib. Iacob, in modũ crucis sup cũ. de quo ĩ in seq. conclus. Et de bñdictione crucis Christi hr̃ Sapiẽ. 14. In prin. & de eius inuentione elegãter scripsit Polidorus de inuẽtorib. rerũ. lib. 5. c. 6. ĩ fi. Helena (inquit) mater Constantini imperatoris religione insigni ac pietate mulier, p quietem monita Ierosolymã petiit q̃situm dñicã crucẽ, vnde humana salus pepẽdisset. Ita fortè accidit, vt Veneris simulachrum eò esset loci ab impiis ortodoxę fidei psecutorib. collocatũ, quò oẽ dñicæ passionis monimẽtũ aboleret̃: Christianiq; Venerẽ loco saluatoris adorarẽt. Cęterũ loco ruderib. purgato, crux reperta est, & cũ illa duæ alię, vnde duo pepẽderãt latrones. Sed titul⁹ ille, Iesus Nazarenus rex Iudæorũ, & si vetustate ppemodũ abolitus, indicio fuit vt crux vera agnosceret̃, q̃ admota mulieri defunctę vitã illico restituit. His & ĩ victorię sibi parte retributionẽ Cõstãtin⁹ princeps motus, edicto vetuit quẽquã deinceps eo crucis supplicio necari. Sic res q̃ antea mortalib. pbro fuerat, venerationi atq; honori cẽ & hñi cępit. Idẽ postea voluerũt Theod. & Valẽ. seruari, q (vt s ĩ prin. dictũ est) lege phibuerũt signũ saluatoris ĩ solo vel ĩ silice, aut ĩ marmore humi positis ĩsculpi, ne, s. hoĩum pedib. calcaret̃. Vñ importunũ & ꝯ religionẽ videre est passim hodie in tẽplis signũ illud, i. nomẽ ipsi⁹ saluatoris in ęre vel lapidib.

quibus mortuorum sepulchra teguntur, incisum. Item cruces ac diuorum imagines impressas, quæ assiduis calcantium vestigiis obtrita latè resplêdent.

NOnagesimanona & penultima conclusio sit talis, quòd crux Christi multipliciter figurata fuit in veteri testamento.

Primò reperitur figurata in signo Thau, de quo dí Exo. 12.ꝙ cũ angelus primogenita Aegypti deberet occidere, ꝓceptum est filiis Israel, vt de sangui. neagni vtrúque postem linirent in modũ Thau literæ, quę facta est in modũ crucis. Nã & Thau Gallicũ positum inuenies pro cruce apud celeberrimos authores, quam ad eũ construere modũ Galli cõsueuerant. Author est Cęlius lib. antiquarum lect. 6. c. 8.

Item secundo Ezech. 9. vbi propheta legitur audiuisse dñm dicentem ad virum vestitum lineis habentem atramentarium scriptoris in lumbis suis. Transi ꝑ mediã ciuitatẽ, & signa Thau in frõtib. eorũ virorũ dolentiũ & gementiũ. Post hæc dicit septẽ viris. Transite ꝑ mediã ciuitatẽ, & percutite oẽm sup quem nõ videritis Thau, nemini parcẽt oculi vestri.

Tertiò figurata fuit in cãcellatione manus Iacob sup Effrayn & Manasses. Legit̃.n. Genes. 48.ꝙ cũ Ioseph applicuisset Manassen & Effrayn ad Iacob, statuens maiorem ad dextrã, ẽt minorem ad sinistram, vt eis ſm ordinem benediceret: Iacob manus cõmutans in modũ crucis cancellãs dexterã super caput Effrayn minoris, & sinistrã sup caput Manasses maioris, & ita benedixit illis. Porrò qa de cruce mẽtio est, nõ grauemur ꝓmere hic, q̃ imprimis studiosorũ digna aurib. arbitramur ex monumentis excerpta clarissimis, ꝓcipuè ex Cęlio loco superius citato. Siquidẽ traditum est (inquit Cęlius) ab Arabib. crucis figurã videri cęteras quotquot sint ꝓstare, qm̃ superficies prima cruce describat̃. Sic.n. imprimis longitudinẽ habet atq; latitudinem primaq; hæc figura est oĩum recta q̃ maximè, constansq; rectis angulis quatuor. Effectus verò cœlestium, maximè ꝑ restitutionẽ angulorum radiorũq; resultant. Tũc.n. stellarũ potestas ꝓualet, qñ cœli quatuor habeãt angulos vel cardines potius orientis videlicet, occidẽtisque, & medij vtrinque cęli. Sic verò dispositæ radios ita coniiciunt se inuicẽ, vt crucem inde cõstituãt. Propterea esse crucẽ veteres dicebant, tũ stellarũ fortitudine factã, tũ earũdẽ fortitudinis susceptaculum. Ideoq; habere summã in imaginib. potestatẽ, ac vires & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptiis initia duxit, confirmataq; vel ꝓcipuè est, inter quorũ characteres crux erat insignis, vitã eorũ more futurã significãs. Proinde figurã eiusmodi Serapidis seu Osyris pectori insculpebãt. Adiicit Hierony. aues in surrectũ se attolentes crucis exprimere figuram, quod adorãs homo & narãs item facit: sed & nauis antẽna cruci assimilata sustiat̃. Scribit porrò Suidas Theodosio imperante, cũ æquarẽtur solo Græcorũ tẽpla in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse cõpertas literas, q̃ crucis ꝓferrent formã. Cęterũ quod ad crucis ptinet excellẽtiã, apud Aegyptios ante Chrm̃ humanæ salutis authorẽ inenarrabilẽ: non tam muneris stellarũ testimoniũ fuisse cõtenderim, q̃ virtutis ꝓsagiũ, quã à diuinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim diuina, vt equidem reor agente vi, fuisse in adoratione veterũ crucis, itẽ figurã summè religiosam. Qm̃ in veneratione suppli ci, dũ ori dextrã admouerẽt, indicẽ super pollicẽ resi dẽtẽ, quod & tẽpestate hac ferè à plerisq; fit exosculabant̃. Quod Plinius quoque significasse vr̃. In adorãdo (inquit) dextrã ad osculũ referimus, totũq; corpus circũ agimus. Et in apologia item Apuleius. Si fanũ aliqd ꝓtereat, nefas habet adorãdi gratia, manũ labris admouere. Hic factũ opinant̃, vt Hebręi iuxta linguæ suæ proprietatem deosculationem ponant pro veneratione. quod Hieronymus aduersus Rufinum notatum reliquit. Hæc Cœlius.

De laudib. S. Crucis scripsit egregiè & deuotè Rabanus eps̃ Maguntinensis libros duos, partim metricos, partim ꝓsaicos, quos habeo nõ impressos. De qb. laudib. aliquid recitat Antoninus in 2. par. suarũ historiarũ. tit. 14. c. 5. §. ij. Et de crucis gloria & laudib. copiosè & sanctè scribit Petrus Abbas Cluniaceñ. lib. 1. epist. interpretes dictũ Mat. 24. dũ ait. Virtutes cęlorũ mouebunt̃, & tunc apparebit signũ filij hoĩs in cęlo. & illud Esa. 5. dum dicit. Et leuabit dñs signum in nationibus. vbi hoc scribit. Signũ leuatũ in nationes crux est, & apparẽs signũ filij hoĩs in cœlo crux est, q̃ qa hic in signũ à Christo leuata, nationes totius orbis ad fidẽ salutis æternæ à quatuor vẽtis cõgregat. qa, vt ait propheta Esa. 5. Et cõgregabit ꝓfugos Israel & dispersos Iuda colliget à quatuor vẽtis. Et in vltimo Christi indicio ad eãdẽ æternã salutẽ & gloriã à quatuor vẽtis, vt hr̃ Matthęi loco pal le. Et mittet fili⁹ hoĩs angelos suos cũ tuba & voce magna, & cõgregabit electos eius à quatuor ventis, hoc est, de toto mundo electos in cęlo apparẽs cõuocat, summo ab eis honore colenda credit̃, dr̃, & ꝓdicat̃. An.n. (vt ibi ait) dignũ fit vt quã ad salutis humanæ cãm cõmẽdãda cęlũ exhibet, terra respuat? An dignũ sit vt eã hoĩes abiiciãt, quã angeli honorãt? An nõ honorãt, qñ cõmotis ad iudiciũ cœli virtutib. ipsam mundo indicãdo, secũ pariter repræsentãt? Nam qui dixit, virtutes cęlorũ mouebunt̃, ipse subdidit: Et tũc apparebit signũ filij hoĩs in cęlo. Cũq; hoc signũ crux Christi sit cũ virtutes cęlorũ, hoc est ordo tot⁹ cęlestiũ spirituũ desup veniẽs apparuerit, tũc & ipsa pariter in cęlo fulgebit. Fulgebit ĩ cęlo, vt discãt terrigenę nõ posse sibi cõsensum esse ad cęlos, nisi ꝑ ipsam se posse fieri socios angelorũ. Nõ est igitur honorãda ab hoĩb. q̃ angelicũ eis honorẽ ꝑparat? Non est glorificãda à mortalib. q̃ immortalẽ eis gloriã ꝓstat? Nõ est vt vitalis & salutifera adoranda, q̃ vitam mortuis beatã, q̃ salutem perditis cõferet æternam? Et planè velint nolint hętici vitalis: qa vitam: salutifera, quia salutem: honorabilis, quia honorem: amabilis, quia amorem: admirabilis, quia admirationẽ: felix, quia felicitatẽ: nobilis, qa nobilitatẽ: beata, qa beatitudinẽ: gloriosa, quia gloriam pręstat ęternam. Qui idcirco crucem oderunt, qa dñm torsit: diligant eam, quia non solum nobis, sed & ipsi gloriam peperit. Peperit.n. ei gloriam, de qua habetur ad Hebr. 2. Vidimus Iesum propter passionem mortis gloria & honore

honore coronatũ. Peperit inquã gloriam crux crucifixo: ſicut ſcribiť ad Philip. 2. Factus eſt obediẽs vſq, ad mortẽ, mortem aũt crucis: pp quod & Deus exaltauit illũ. Hanc quia gloriã huiuſmodi illi à Deo aſſumpto peperit, & nobis inſuper vitam & gloriam æternam contulit, glorioſa eſſe ꝓmeruit. Ideo crux Chriſti honoranda, collaudãda, & à Chriſtianis glorificanda ꝓbať. Sed quęrit ibi Petrus an ſit adorãda? Et dicit ꝙ non adoratione latriæ, quæ dř cultus ſoli Deo competens: quia hř Deut. 6. Dñm Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ratio, quia ſicut ordine ipſo creationis creator creaturæ quã creauit meritò iuſteq; pferť: ſic decebat vt plãtio ipſa aliquo ſigno cõgruo ſignaretur. Signať igiť plãta creaturis deitas ſacrificiorũ ſigno: ſignať iſto, ſignatur multiplici qđ nunc agiť Chriſtiani populi ſacro. Niſi intelligať ꝙ adorare idem ſit, & tm̃ importet quod venerari honore Deo debito: & hac adoratione adoramus Chriſtũ, non tm̃ Dei ſed & hoĩs filium. Adoramus, & crucem, imo ĩ cruce ipſum (qui Deus & homo eſt) crucifixum. Neq; quantũ in ipſo eſt, aut lignũ colimus, aut lignũ adoramus: qa ſoli Deo eſt ſeruiẽdũ ipſum adorãdo, vt ante dictum eſt. Sed dum crucem (vt ait Petrus) me adorare dico, crucifixum dñm Deũ meũ eſſe, meq; illi ſoli ſeruire debere profiteor. Et iuxta iſtũ intellectũ eccleſia catholica laudabili deuotione ſe adorare ꝓnuntiat non ſolum crucem dñi, ſed & paſſionem eius, mortẽ, ac reſurrectionẽ, atq; aſcẽſionẽ. Sic cũ dicimus mortẽ dñi, reſurrectionem aſcẽſionem adoramus: hoc eſt dñm mortuum, reſurgentem, aſcendentem: aut dñm qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui aſcendit, adorare nos profiteamur.

Et per iſta infert Petrus ibi, ꝙ hoc priuilegiũ cruci dñicæ datum eſt, vt in creaturis ſola poſt filiũ hominis, qui & filius Dei eſt, adorãda eſſe credať quatenus in morte dñi, quam in cruce paſſus eſt, finem ſummamq; ſalutis humanę conſtitutã eſſe ſciamus.

Reperiť & ali⁹ adorationis modus quo humana hoĩb. impendenda reuerẽtia tm̃ ſignatur. Et iſta adoratio duliæ vocať, & impendiť hoĩ vel angelo. Hoc magnus ille patriarcha Abraham adorauit populũ terræ, filios videlicet Heth. de quo Ge. 23. Hoc Loth (teſtimonio quoque Petri apoſtoli) iuſtus, ſubuerſores Sodomorũ angelos adorauit. 2. Pet. 2. & Gen. 19. hoc fratres Ioſeph cum ꝓſtrati adorauerũt. Gen. 50. Hoc Ioſue principem militiæ dñi angelum. Ioſue 5. Hoc ꝓpheta Nathan Dauid regẽ. 3. Reg. 1. Hoc fortaſſis, & ſi malus Nabucodonoſor ꝓphetam Danielẽ adorauit: vt Dan. 2. ſcribiť. Neque. n. credendũ eſt ſanctos hoĩes vel ſanctos angelos cultũ ſoli Deo debitũ, aut hoĩbus impẽdiſſe, aut ſibi impendi ęquanimiter toleraſſe. Vnde clarum eſt modum hunc non eſſe adorationis diuinæ, ſed venerationis humanæ; nec eſſe ſingulare illud inſigne deitatis, ſed officioſam & cõem exhibitionem honoris. Sed ſpeciale illud oẽm creaturam refugit: generale iſtud, tã creatori q̃ creaturę rõnale inſeruit. Nam irrationali honorẽ vel modicum exhibere, & autoritas ꝓhibet & rõ diſſuadet. Cum tamen vel ſanctorũ pignoribus, vel ſacris locis, veſtib⁹, vel vaſis, vel quibuſlibet huiuſmodi reb. honor & reuerentia deferť, non quia ſunt inſenſibilia, pulchra, ſuauia, ꝓcioſa, vel quolibet mõ corporaliter hoĩb. accõmoda fieri crediť, ſed qa Deo vel ſanctis eius ꝑpetuo cum eo victuris, ĩ his honor congruus exhibeť. Si igiť & hoc modo crux domini adoranda, i. honoranda ſuſcipitur, nec impium eſt, nec erroneũ, ſed pium & ſalutiferum. Pium, quia à rectę fidei tramite non diſcordat. Salutiferum, quia ſalutem piis adoratorib. ſeu veneratorib. cõparat. Licet ergo primo vel ſecũdo mõ crucẽ dñi adorare, vt ĩ primo nõ tã ipſa q̃ De⁹ adoreť, ĩ ſecũdo nõ tã ipſa q̃ Deus honoreť: illo mõ colať ĩ cruce crucifix⁹, iſto venereť in ligno author ei⁹: illo cult⁹ diuin⁹, ipſi Deo p crucẽ exhibeať, iſto cõis multorũ honor p eãdẽ crucem eidem deo, cui debeť honor & gloria, impẽdať.

Centeſima & finalis concluſio edocet quõ ſignũ crucis fieri debeat. Circa id imprimis ſcitu dignum eſt, ꝙ ex notatis p Hugo. in ſuo apparatu, & Guillelmum Durandi in ſuo rationali, Ioannem de Turrecremata in c. eccleſiaſticarum 11. diſt. colligit tres differentias in ſigno crucis faciendo.

Quidam. n. (vt dicit) ſignant ſe à fronte ad dextrã & inde in ſiniſtrã: pp tres pſonas trinitatis, q̃ in ipſa ſignatione crucis noiant. Et ita iſti ſiguũ crucis ĩ forma quadam triangulari perficiũt, ſicut erat ſignum Than: de quo in pcedenti concluſione dictum eſt.

Alij verò in figura quadrãgulari ſignãt, & muniũt ſe ſigno crucis, à fronte deorſum facientes ſignũ crucis. ad deſignandum deſcenſum filij ad terram, ſecũdũ illud: Inclinauit cœlos & deſcendit. Deinde tranſeunt in dexteram, & de dextera in ſiniſtram terminando ibi ſignum crucis, tum ad deſignandum ꝙ æterna quæ per dexteram, tẽporalibus, quæ per ſiniſtram ſignificanť, anteponenda ſunt. Tum ad demoſtrandum ꝙ Chriſtus de Iudæis ad gẽtes trãſiuit.

Alij verò ſignãdo ſe, ſignũ crucis incipiũt à parte ſuperiori, quæ patrem ſignat, deinde deſcendunt ad inferiorẽ, quæ mundũ deſignat: poſtea à ſiniſtra, q̃ infernũ ſignificat, ꝓducũt ad dextrã, q̃ cœlũ denotat, & ibi ſignũ terminãt, fulti autoritate illa. Egreſſus ei⁹ à patre, excurſus vſq; ad inferos, recurſus ad ſedẽ Dei. & eſt verſic. hymni: Veni redẽptor gentiũ. à D. Ambr. cõpoſiti. nã Chřs deſcẽdit de cœlo in mũdũ, de mundo in infernũ, de inferno deſcendit in cęlum, vbi ſedet ad dexteram pr̃is: & iſto modo dicũt ſignũ crucis debere fieri Archid. Gemi. & Card. Alexand. in d. c. eccłſticarũ. & ibi Ioã. de Turrecremata ꝓbat hũc modũ ſignãdi ſe ſigno quadrangulari eſſe meliorẽ quinque rationibus, & etiam quod terminari debeat in dexteram cõprobat plurib. rationib⁹. Ideo reprobatis alijs duob. primis modis ſe ſignãdi ſigno crucis tanq̃ nõ bonis nec vſitatis, tertiũ modũ tanq̃ communẽ & ab oĩbus approbatũ, religioniq; noſtræ conuenientem, dico eſſe inſequendum.

Trigeſimanona cõſideratio, cõtinuando materiã noſtram honorariã (cũ ſatis de armis & honorib. cauſa eorundẽ impẽſius diſceptauerimus) ſit talis. Si inferior temerè intrudat ſe ĩ loco maioris, maiorẽ honorẽ q̃ ei debeať aſſumẽdo ſeu vſurpãdo, debet ſuo honore priuari, & à loco ꝓprio expellit, vltimusq;

timusq; post alios in opprobriũ poni.c.pcipimus. 93.dist.facit.l.neminem.C.de officio magistri officiorum, quod limitat Fel.in rub.de ma.& obe. Nisi minor esset substitutus maiori, quia tunc in actu ĩ quo est vicarius suus sedebit in loco maioris: quem textum in hoc extollit Lud.Ro.singulari 340. qm̃ vicerector honorať vt rector.dixi ĵ in 6.par.in cõsid. vbi de gubernatorib.patriarum scribiť. Et facit quia ex quo substitutus loco maioris habet maiorem administrationẽ: ideo maior ei minori substitutio reuerentiam præstare debet. gl.in summa 93.distin.

QVadragesima consid. Honor non est suscipiendus, nisi prius is qui adipisci desiderat, vires suas cum honoris onere metiať. 1.q.1.c.non est. Ad honores aũt sine labore nõ peruenitur.l.j.C.de excusationib.artificum.lib.10. Imo ẽt si digno conferať, cum metu suscipiendus est. 63.dist.c. Valẽtinianus. & d.c.non est. Et nemo debet sibi honorem assumere, sed qui à dño vocatur, quemadmodum Aaron.c. qualiter.extra de ele.c.in scripturis. 8.q.1.verum cõtẽnenti & fugienti offerẽdus est.d.c.in scripturis. & c.sicut.1.q.1.& l.si quenquã.C.de episc.& cler. ita dicit Luc.de Pẽ.ĩ l.filios.C.de decurio.lib.10. Sicut tñ scientiæ cupiditas non est arguenda, sed cõmendãda.l.apud Iulianũ.ff.de fideicõmissariis libertatibus.vbi Põponi⁹ ait. Nã ego discẽdi cupiditate, quã solã viuendi rõnem optimam in octauũ & septuagesimum annum ętatis duxi, memor sum eius sententię, quam dixisse fertur Iulianus. Et si alterum pedẽ in sepulchro haberem, adhuc addiscere quidẽ vellẽ. Sic & honoris, secundum quod notatur per Lucam de Penna in l.ij.per illum tex.C.de his qui spontè munera publica subeunt eodem lib.decimo.

QVadragesimaprima consid. Nullus ita honorandus est, ꝙ p huiusmodi honorem excessiuum vni alteri detrahatur. 29.dist.c.nulli.in fi.& c.ecclesię. Nec honorabilius quid exhibendũ est vni, vnde alij scrupuloso corde moueãtur. c.decimas.16.q.7. & faciunt notata in c.statuimus extra dẹ ma.& obe. Spec.in tit.de lega.§.ij.ante versiculum, patet ergo. & in ti.de disputatio. & allegatio.§.vj.incipiente, satis clarè in princ. Quia qñ aliquem excessiuè qs cõmendat, alios tali nimia pdicatione vituperat, arg.§. sed si quia. in procemio Digestorum.& l.nec quicquam.§.obseruare.ff.de offi.procõs.& leg.c.qualis. 25.dist. & c.nomen extra de præsumptio. Vnde Egesippus de bello Iudaico. Vos honore cõgruo psequimur, vt neq; immoderatus, neq; infimus honor sit. Aliud inflat, aliud exasperat, quodcũq; suę portionis vnicuiq; suppetit, impartiať. Nõ.n.quis delectat tm̃ eum quem supra mensuram honorat, quantum lædit, cũ cui debitũ negat, & plerũq; vterque eorum offenditur, vbi plationis adulatio est.& Aristo.dicit v.Polit. Quòd inhonorati alios videntes honoratos faciunt, & rursus inhonorationẽ amatores honoris grauiter ferunt. Et qui dehonorat paruipẽdit fm eũdem in rethorica.videatur.c.ecce.& c.nullis.99.di: quem allegat Luc.de Pẽ.in l.ij.col.ij.C.de pximis sacrorũ scriniorũ.lib.12. Turpius tñ est frigidè laudari, q̃ acerbius vituperari, ait Aul.Gellius, lib.noctiũ attic.19.c.2. Et de huiusmodi laudib.etiã (sicut inquit Salustius de Chartagine) melius esset tacere, q̃ pauca dicere, saltẽ vbi nõ pauca cõmemorãda essent.

QVadragesimasecunda consid. Praui non sunt honore digni: quia honor est pmium virtutis, & virtuti pfectæ nõ est cõdignus honor. Arist. Ethic.4. Benemeritis igitur & studiosis honor impendẽdus est: quia honor magis est in honorãte q̃ in honorato, ait Arist. Ethic.1. & Bal.in procemio feudorum. Et dicit Cic.in li.orationũ. Is magis gloria excellat, & honoret, qui virtute plurimũ pstat, & si illaudati sese illustrib.cõferre & amplissimos honores inhiare audẽt, diceť in eis adagiũ Polidori. Nihil cũ fidibus graculo: nihil cũ amaracino sui. & hr̃ Prou.26. Quomodo nix in ęstate, & pluuiæ in messe, sic indecens est stulto gloria: & in exemplũ culpa vehemẽter extendiť, cùm p reuerẽtia status, peccator honorať.c.nemo.83.dist. Nec hinc debet minor irasci, si maior platus est.c.q resistit.11.q.3. Ex qb.vr̃, ꝙ infames nõ possunt cõcludere ad emẽdã honorabilem, vt dixi infra in vndecima parte, in 15.consid.

QVadragesimatertia conside. Fortuna bona facit homines exaltari & honorari. Nã maior dignitas procedit ex ea.l.digna vox.& ibi notatur in verbo, principatum.C.dẹ legib.subiungens versus.

Si fortuna volet fies de rhetore consul.
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.

Notat Iacobus Rebuffi in l.vnica.C.de comitib.& tribunis scholarum.lib.12.vel qa cõstituti in dignitatib.maximis vt plurimũ prosperanť, & magis honoranť. facit.l.ad splendidioris.& ibi Luc.de Pẽ.C. de diuersis officiis.lib.12. tñ fortuna qñq; dat honores ĩmeritịs. vñ Virg. ĩ suo opusculo de fortuna, ait.

Fortuna immeritos auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.

Nec minus verè dixisse videtur Ouid.lib.3.de arte.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem in primo Fastorum.

In precio precium nunc est, dat census honores.
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Et non solum omnia venalia Romæ, sed vbique. Itẽ sicut de morib.vltima fit quęstio, ita de literatura & prudẽtia: sed nõ est mirãdũ, quia sępe vbi plurimus intellectus & ratio, ibi minima fortuna. Arist.de bono fortunę, & Boeti⁹ de cõsol.philos.lib.1.metro.v.

At peruersi resident celso mores solio.
Latet obscuris condita virtus clara tenebris.

Sed vr̃, ꝙ dignitates & honores à Deo & non ex casu & fortuna psteutur, cũ à Deo est oĩs potestas, ad Rom.8.c.quid culpať.23.q.1.& oĩa à Deo. Bona.n. & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Eccl.11. Vnde Romanũ imp.nõ fortuna, sed diuinitate ppitia deferť.tex.ĩ l.fi.in prin.C.de offi.magistri mil. Vñ reges nr̃i ĩ suis rescriptis sp dicũt: Talis Dei gr̃a Francorũ rex. de materia tñ plenè p Lucam de Penna in d.l.vnica.C.de comiti.& trib.schola.

QVadragesimaquarta cõsid. In eligendo aliquem ad honorem, siue munus psonale, decẽ sunt cõsideranda, quæ scripta sunt in glossa rubricaria, C. quemadmodum ciuilia munera indicuntur, lib.10.

& etiam

& etiam refert Barth. Cępol. in tract. de imperatore. in fine. versic. circa hanc. & Io. de Plat. in d. rubr. vbi plura alia addit.

Primum ergo est, s. psona indicentis, vt habeat iurisdictionem indicendi, vt sunt decuriones, qui possunt distribuere officia, & eligere officiales, vt in l. ij. C. de decurionib. eo. lib. 10. & comes rerum priuatarum in creando susceptores, vt l. super creãdis. de iure fisci. C. eod. lib. Item decuriones, hoc est cõsules ciuitatis, iudicio psidum puinciarum eligunt Irenarcham (hoc est quem ppositum mareschallorum vocamus) vt ait tex. i l. vnica. C. de Irenarchis. lib. 11.

Secundũ modus & ordo, vt persona eius cui indicit non grauetur vltra modum, sed secundũ æqualitatem, vt l. fi. C. quemadmo. ciui. munera. & vt in ordine primo vocet' pr. si est habilis, quàm fili⁹: & primogenitus, quàm secundogenitus. l. in successione. & l. nemině. C. de decuri. & l. iij. §. de filiisfamilias. & quemadmodum pr p his teneatur. eod. lib. 10. C.

Tertium est habilitas, scilicet an persona cui iniũgit' sit habilis & idonea, vel non. tex. in l. honor. §. de honorib. & i l. vt gradatim. i prin. ibi, sciendũ est hoc esse obseruandũ, si idonei sint. ff. de mune. & hono.

Quartum eius origo. tex. in d. §. de honorib. vt si non sit origine ingenuus, sed libertinus, officia ingenuorum non concedãtur ei, nisi impetrasset ius anulorũ aureorũ, aut restitutionē nataliũ, aliàs incidit in l. Iuliam Viscelliam, vt in l. j. C. si seruus aut liber. lib. 10. & in l. vnica. C. ad leg. Viscelli. & intellige de origine ppria, vel paterna, vel ex priuilegio, vel ět incolatus. l. j. & l. ciues. C. de incol. & l. in filiis. & l. exěplo. C. de decu. lib. 10. Attendi ět debet, an sit masculus vel fœmina, an sit minor, vel infirmus, vel aliam inhabilitatem habeat, vt dicit Io. de Plate. in d. rub. C. quemadmodum ciuilia munera &c.

Quintum considerandum, scilicet facultates, an iniũcto muneri sufficere possint. tex. in d. §. de honorib. aliàs si non sit sufficiens ad complendum mun⁹ sibi iniunctum suscipere non debet. vnde dicitur.

Quia sua metitur, pondera ferre potest.

Et facit dictum Horatij.

Sumite materiam vestris qui scribitis ęquã vir. bus.

Quòd si etiã intelligas diuites esse pręponendos pauperibus in electione honorũ seu officiorũ, rectè sentis: vt etiam innuit tex. in l. ad subeunda. cum pluribus concordantiis. C. de decurionibus.

Sextum consuetudo. Nam in delatione officiorũ seruanda est consuetudo loci, vt vult §. de honorib. superius allegatus. & text. i d. l. super creandis. C. de iure fisci. & in l. non tantum. ff. de decurionibus.

Septimum, vt potiores, & idoneiores eligantur. d. l. ad subeunda. l. honores. in prin. ff. de decur. l. vt gradatim. in prin. ibi, si idonei sunt. & l. honor. §. fi. ff. de muneribus & honoribus.

Octauum considerãdum, scilicet ordo graduum, vt qs prius vocetur ad minores, quàm ad maiores. d. l. vt gradatim in prin. & l. honor. §. gerẽdorũ. ff. de munerib. & l. ij. C. quemadmodũ ciuilia, lib. 10. & l. quæ vtiliter. in prin. ff. de neg. gest. & ibi deciditur q expensæ cõsuetæ & rationabiles factę pro alio, vt honores assequeret', peti possunt. cũ pdictis. l. cõcordant text. in c. si officia. 59. dist. & in c. legimus. in fi. 93. dist. Alioquin casum appetere vř, qui ad summi loci fastigia postpositis gradib. p abrupta quęrit ascẽsum. c. sicut. 48. dist. & est tex. ad literam in l. nemini ad subsi. C. de consulibus & non spargendis. lib. 12.

Nonum vt curialis vnius curiæ nõ eligatur ad honores alterius curię, cũ nõ debet quis eodem tpe habere plura officia. c. singulã. 89. dist. & in l. j. C. quẽadmodum ciuilia mune. &c. Sicut nõ põt esse monachus vel abbas i plurib⁹ monasteriis. c. fi. extra de religiosis domibus. Sicut ãt de iure nullus potest pfici in diuersis ecclesiis secularib. c. de multa. extra de pbẽ. & officia eccles. singula singulis psonis sunt distribuẽda. c. j. 89. d. c. cũ ex iniũcto. & c. sicut. de hęre. ext.

Decimũ, vt quis nõ cõgatur continuare illud idẽ vel aliud officium, sed habeat vacationẽ, & interual lũ legitima. l. pe. eadẽ rubr. C. quẽadmodũ ciuilia munera. & l. j. & ij. C. de munerib. & honorib. non cõtinuãdis &c. Et de interuallis. eodẽ lib. 10. & hoc verũ nisi necessitas aliud exposcat. d. l. pe. & l. vt gradatim. §. quoties. & l. honor. i fi. ff. de munerib. ita q pp necessitatẽ qs admittit', qui aliàs non admitteretur.

Addit ad pcedentia Ioã. de Platea in dict. rub. C. quẽadmodum ciuilia munera indicunt. q ět consideratur morũ honestas, & vita laudabilis, & laboris pluritas, & stipendiorum merita. Hi. n. ad honores, seu dignitates eligendi sunt, quos morũ honestas cõmẽdat. l. magistros. ff. de pfessorib. & medicis. lib. x & l. vnica. C. de pfessorib. q in vrbe Cõstanti. lib. 12. Et ad honoris augmẽtũ, nõ ambitione, sed labore cõuenit puenire. l. contra rem publicã. C. de re milit. & l. fi. C. de tyronib. eod. lib. 12. Labores. n. & stipẽdia dignitates tribuunt, non suffragia mendicata. l. seri mis. C. de Palatinis. l. j. C. de castrensianis. d. lib. 12. l. nemo. C. de offi. magistri officiorũ. & l. virtutum. C. de statuis & imaginib⁹ de qbus omnibus supra & i ista parte plenius & optimè liquet & liquebit.

QVadragesimaquinta consid. est circa laudem. Et p ei⁹ declaratione dico, q laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis sm Arist. lib. 1. & tertio Rheto. & B. Tho. super Ps. 17. Et dř à laudo verbo, quod verbum extollo aliquando significat, vt apud Horatium. Laudabunt alij claram Rhodon, aut Mithilenam. Aliquando idem, quod nomino. Plautus. Id vt scias Iouem supremum testem laudo.

Et laus & laudatio differũt: quia laudatio est oratio ipsa laudantis, laudes continens ipsius laudati. Laus verò est virtus ipsa non aliunde pueniens, sed suis nixa radicibus. vnde Virg. Primam merui qui laude coronam. dicta laus à populo, q propriè laus sit populi de aliq no recta loquentis.

Et laus distinguitur ab honore dupliciter. Primò, quia laus consistit in solis signis verborum: honor autem in quibuscũque signis, & secundum hoc laus in honore.

Secundo modo, quia p exhibitionem honoris redimimus testimoniũ bonitatis de excellẽtia alicui⁹ absolutè: sed p laudem testificamur de bonitate alicuius in ordine ad finẽ, sicut laudamus bene operãtem

tem pp finem. Honor autem est etiam optimorum quæ non ordinantur ad finẽ, sed iã sunt in fine, vt dicit Florentinus in dicta sua summ. par. 4. c. 2. ti. v. §. j.

Quadragesimasexta consid. Laus q̃ fit de altero, cõtingit quadrupliciter. Primò, put Deus honoret, & hoc est bonũ. Sic sacerdos summus Ioachim laudauit Iudith de occisione Holofernis, & liberatione populi, dicens: Iudith 15. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, eo quòd dilexeris castitatem.

Secundò laudatur quis virtuosè, vt non deficiat in tribulatione positus, sed consoletur. Sic laudata fuit Noemi, & Ruth Moabitides afflictæ & depauperatę à Booz, vt consolarentur. Ruth 3.

Tertiò vt virtus in pximo augeat, & in bono pficere conet: qm̃ virtus, ſm Senecam, laudata crescit. & Iuuenalis Satyra prima: Probitas laudatur & alget. Et vt ait Iulius Celsus de gestis Cæsaris. Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad virtutem excitat. Et vt ait Arist. lib. 3. suæ Rhetoricæ nouæ. Neque solum laudis causa rectum sequi conuenit, sed si laus consequitur, duplicat recti appetẽdi volũtas. & Ouidius de Ponto, lib. 4. Elegiarum.

Excitat auditor studium laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et ista est laus de qua intẽdimus tangere principalr.

Quartò vt quis ferat mitius correctionẽ. Sic apostolus laudabat mirabiliter Corinthios in prin. suæ epist. primæ, dicẽs. In oĩb. diuites facti estis in illo, ita vt nihil vobis desit vlla gratia, & paulò post de multis reprehendit, & de ista cum pcedente facit tãtum vnum modũ Ant. Florẽt. in 2. par. suæ summę tit. 10. c. 2. §. j. & ibi dicit, q̃ ẽt quatuor modis cõtingit aliquem inordinatè laudare quod non est bonum: sed quia non est materia præsentis speculationis ad illum ibi recurre, sed solum de laude quæ debetur, de qua Arist. 2. Ethic.

Ad magnã. n. laudẽ consequendã quatuor requirunt, s. q̃ fiat à magno, magno modo, & de magnis factis, & de magnis psonis, vt declarat Ant. Florẽt. in sua summ. 4. par. tit. 15. i Cãtico B. Marię virg. §. iij.

Quadragesimaseptima conside. Et quia ex laude virtuosi hoĩes disponuntur, amplius ad bene agendũ, & ad virtutem, q̃ si bene quis se in suo officio laudabiliter habuerit, publicè commendandus est, facit dictũ psalmistæ 32. Rectos decet collaudatio. & text. in Illustrissimos. C. de off. recto. puin. & q̃ dixi ĩ in 32. cõsid. Sicut enim ignis aura flãte fit grãdior, ita bonæ mẽtis studia commẽdatione pficiũt, vt ait Gregorius ĩ registro, lib. 6. capitu. cix. vnde Cassiodorus primo variarũ epistolarũ, 13. Debetis bene agẽtibus, vt eos laudis vestræ comitet assensus. Nam si equorũ cursus hominũ clamoribus incitãtur, & in sonantiũ manibus agit, vt à mutis animalibus velocitas operatur, quanto magis homines inde stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatẽ natos singulariter inuenimus? hinc ẽt Hiero. in 15. epist. ad Marcellam. Nemo reprehendat, q̃ in epistolis aliquos laudamus, aut carpimus. Cum in arguẽdis malis sit correctio cęterorũ, & in optimis pdicãdis bonorũ ad virtutis studia incitent: imò ẽt aliqñ si qui boni sint, si tñ quid male agãt pp eorũ virtutes non oino reprehendendi sunt, vt dicit Luc. de Pẽ. in l. fi. C. de numerariis, lib. 12. & facit ad pdicta dictum Ouidij ĩ põto. Laudataq; crescit Virtus, & immẽsum gloria calcar habet, dicam ĩ ista par. in 74. conside.

Quadragesimaoctaua cõside. S. August. in sermone de die suæ cõsecrationis dicebat, A male viuẽnb. nolo & detestor laudari. Laudari aũt à bene viuentib. si dicam nolo, mentior: si dicã volo, timeo ne sim humanitatis appetẽtior q̃ soliditatis. Quid ergo dicã, nec plenè nolo, nec volo, non plenè nolo in laude humana periclitari; nõ plenè volo, ne ingrati sint quib⁹ pdico, facit qd notat. 31. dist. c. tenere. vbi patet, q̃ licet iusto se laudare. prima. q. 6. c. sicut is. & c. in scripturis. 8. q. 1. & Lucas de Pẽ. in l. j. C. de agẽtib. ĩ reb. ĩ ſi. li. 12. vbi ponit, pprietates ambitiosi, & in l. fin. C. de coartalib. lib. 12. dicam infra in 2. part.

Quadragesimanona consid. Quòd ex quo sæpe ex laudis pconio innascit, superbię inflatio. cap. sunt plurimi. 6. q. 1. nullus plus æquò debet laudare alium, ne sibi debitum subtrahat cũ infert ĩ debitũ, c. nullus, 99. dist. Nemo tñ nisi vanus falso lætat honore, & hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis, put ait Cato moralis. Et vt ait Horatius ĩ primo sermonũ. Stult⁹, honores sępe dat indignis. vnde Arist. vt refert Laertius de vita & morib. philosophorũ, dicebat de duob. hoĩum generib. vehemẽter admitari, s. de illo in quo bona nõ sunt, & tñ si de ipso dicant, acceptat & gaudet. Et de illo de quo mala pferunt quæ in eo non sunt, & inde turbat. Inter cętera tñ aduerte, q̃ natura promptior est ac paratior ad culpandum ea quæ minus rectè agi arbitramur, quàm ad laudandum illa quæ videntur fieri cum virtute.

Quinquagesima consideratio erit ex dictis Platonis in lib. de Amore, cap. 2. vbi dicit, q̃ pfecta laudatio est quæ pcedentem, rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes ostendit euentus. Ab antecedentib. res quæq; laudat vt nobilis, à psentib. vt magna, à sequentib. vt vtilis; quare ex tribus illis via hæc in laudibus concluduntur, nobilitas, magnitudo, atque vtilitas, & ex illis tribus multum ibi laudat amorem, de quo infra dicam in vlt. par. Et infra dicam in d. par. in 38. consid. à preterito, præsenti, vel futuro qualibet res debet laudari, quod idem est, vt supra dictum est.

Quinquagesimaprima consideratio. Ex quo gloria est effectus honoris, & laudis, post honorem, & laudem de ea dicendum est. Et est effectus illorum, vt dictum est, eo quia ex hoc quod testificamur de bonitate alicuius clarescit bonitas eius in notitia plurimorum, & hoc importat nomen gloria, vt dicit Antoninus Florentinus in prima part. tit. 3. c. 1. §. iij.

Dicitur enim gloria quasi clara. vnde Beatus Ambro. sup epist. ad Romanos. Gloria est clara cũ laude notitia, vt refert Anto. Florentinus in quarta parte suæ summę, tit. 5. c. 10. §. j. Et ſm Ciceronẽ in rhetoricis, gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. vel secundũ eundem in oratione p M. Marcello, est illustris

illustris & ꝓmulgata multorum, & magnorũ, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meriorum. vel etiam ſm eundem, est cõsentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicãtiũ de excellẽte virtute. vel ſm Aug. est iudicium hominum bene de hominibus opinãtium. & vt ait Lucas de Pẽ. in l. qui publici. C. de his qui sponte munera subeunt. lib. 10. ꝙ gloria dupliciter sumit. vno modo imprõpriè ꝓ vanagloria. Alio modo propriè sumpta est frequẽs fama cũ laude notitia, ſm Ambr. vt supra. vel gloria quasi glarea, i. gerẽs laureã ſm etymologiam, quam, vt dicit facit Catholicum, sed ſm Tulliũ 3. Tuscula. quęstionum, gloria est solida quędam res & expressa non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum incorrupta, vox bene iudicantium de excellente virtute, ea virtuti reponat tanquam imago glorię queq; rectè factorum plerũque comes est, non est bonis viris repudianda & c. vt ibi.

Differũt tñ gloria & honor, qa ꝓpriè gloria est in se ad alios, honor verò in se ab alijs: & ſm B. Tho. 2.2. q. 132. art. 3. ꝙ sicut magnanimitas est circa honorem, ita & circa gloriam. Vnde & sicut magnanimus moderatè vtitur honore, ita & moderatè vtitur gloria: gloriat̃ tñ magnanimus circa res magnas nõ circa modicas, vt dicit Antoninus Florent. in 1. par. suæ summæ, tit. 3. c. 1. §. iij. & ibi dicit, ꝙ gloria operatur, ꝙ quis excellentiã consequit̃ q̃ñ est appetitiua ad bonũ qd naturaliter amat̃, & honorat̃ à cũctis: & ideo sicut p gloriam q̃ est apud Deũ cõsequit̃ homo excellẽtiam in reb. diuinis, ita p gloriã quæ est apud hoĩes cõsequit̃ qs excellentiã quæ est in rebus humanis. & ibi ponit de vanagloria, q̃ multũ est euitanda.

QVinquagesimasecunda consideratio est, ꝙ fundamentum gloriæ est humilitas. q̃m vt habetur Iob. 21. in fi. Qui humiliatus fuerit erit in gloria. & Prouerb. 39. Nam humilem spiritu suscipiet gloria. & vide Luc. de Pẽ. i l. humiliorib. C. de suscep. lib. x.

QVinquagesimatertia cõside. Glorię cupiditas est frequẽs, & quotidiana, ita ꝙ nemo est qui eã non desideret, teste Valerio lib. 8. dicente. Neminẽ esse tam humilem tãq; abiectæ conditionis quem gloriæ dulcedo non demulceat & tangat. quẽ refert Lucas de Pẽ. in l. ij. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica subeunt. vbi ẽt ad hęc plura alia dicta allegat. & ẽt Cicerone in Tusculanis qõnib⁹, asserente, ꝙ honos alit artes, oẽsq; incẽdimur ad studia gloria laudis. & ex 1. officiorũ. lib. eiusdẽ. Vix inuenitur qui laborib. susceptis periculisq; additis non quasi mercedem rerum gestarũ desideret pter hãc gloriæ, & laudis. & Balb. in sua dialogo post Cice. Oẽs studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè cupiditate gloriæ incendit̃. An erit qui velle recuset os populi meruisse, ait Persius, satyra prima, & Horatius in sermonib. lib. 1. Sed fulgente trahit constrictos gloria curru, Nõ minus ignotus generosis. vnde Socrates solitus erat dicere, viam ad gloriam ꝓximam esse, & quasi cõpendiariã: quod intelligit̃, si qs id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset, aliàs fortis est magnanimi viri gloriã non appetere: sed sola suorum rectè factorũ conscientia contentos esse. vnde cõiter dr̃. Sæpe viris maior gloria spreta redit, vt dicit G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo, con didit. primò nu. 51. de testamen. & propterea dicit Chrys. hom. 4. Si gloriari cupis, gloriam despice, & omnibus gloriosior eris.

Sed qnicquid sit gloria, & honor sunt de genere delectabilissimorum, quia fit fantasia vnicuique qui honoratur, ꝙ sit talis, vt dicit Arist. 2. rethoric. allegatus p Luc. de Pẽ. in l. ij. C. de proximis sacrorum scriniorum. lib. 12. dixi supra.

QVinquagesimaquarta conside. Hinc Beroald. in suo trac. de fœlicitate vbi quærit, An gloria sit summum bonũ, sic ait. Quantò honestior videri debet sñia illorum qui summum bonum fœlicitatẽq; in honore & gloria collocauerunt vt̃ fermè hæc fuisse summa boni in summis Imperatorib. Romanorum, Gręcorum, Barbarorum, qui voluptates oẽs cõtempserunt, dies, noctesq; , in laborib. militarib. exãclauerunt, qui vigilarũt, sudarũt, alserũt ob hoc solũ vt gloriosi viuerẽt, gloriosiores morerent̃, de quib. illud est poetæ Satyrici. Ad hæc se Romanus grauisq; & Barbarus Induperator, Erexit, causas discriminis atq; laboris. Inde habuit, tanto maior famæ sitis est q̃ virtutis. In Romanorum laudem dicit Salustius, Laudis auidi, pecuniæ liberales erant: gloriam ingentem, diuitias honestas volebant. Hanc gloriam vt inquit eleganter diuus Augustinus, ardentissimè dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, propter hanc & mori non dubitarunt, cęteras cupiditates huius vnius cupiditate presserunt.

Hæc gloria veluti finis fœlicitatis, Fabios, Marcellos, Africanos, Cęsares, incitauit, inflammauit, stimulauit ad res magnas forti animo capessendas. de hac cecinit Valerius Flaccus.

Tu sola animos mentemq́, pararis gloria.

Hãc Sillius Italic. fecẽ honestę mẽtis, appellat, cũ ait:

Abripuit traxitq́, virum fax mentis honestæ.

Gloria. Et vt ait idem Sillius.

Mortales ad laudem & gloriam geniti sunt.

Ad laudes genitum capiat, si munera diuum.

Felix ad laudes hominum genus.

Scribũt historici, ꝙ Themistochles Atheniẽsis no ctu ambulabat ĩ publico, ꝙ somnũ oculis capere nõ posset: q̃rentibus q̃ huiusce vigiliæ causam, r̃ndebat. Melciadis Tropheis, & gloria se ex somno suscitari.

Demosthenes oratorũ apud Gręcos clarissim⁹ valdè lętatus est gloriæ susurro, q̃ñ anus Attica aquam ferens, ita alteri insusurrauit, hic est ille Demosth.

Alex. q ex reb. gestis nomẽ Magni sibi inuenit pectus insatiabile laudis fuit, qui plusq̃ par sit sititor glię, Anaxagora referẽte inumerabiles esse mũdos ex authoritate Democriti pceptoris. Heu me miserũ, inqt, q ne vno qdẽ mũdo sum potitus. Hinc exiit illud.

Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis.

Hinc controuersia illa est apud Senecã famigerata. Alexander orbi terrarũ magnus est, orbis, Alexãdro angustus est. Idem cum in Sigæo ad Achillis tumulum adstitisset. O fortunate, inquit, Adolescens, Qui tuæ virtutis pręconem Homerum inueneras. Quod apud Sillium, versibus modulatis sic expressum est.

 Felix

Felix Aeacida cui talis contigit ore,

Gentibus ostendi, creuit tua carmine virtus.

Cæsar cum apud Herculis templū in Hispania res gestas ab Alexandro (vt inquit Plutarchus) cōtēplaretur ī pictura, ingemuit illacrimauitq; veluti ignauiā suā ptæsus, q̄ nihil tū memorabile à se actū esset in ea ætate, qua iā Alexāder orbē terrarū subegisset.

Hannibal Pœnorū ille inclytissimus Imperator apud Sillium, alloquēs milites in pugna Cānēsi, mercedem laborum suorum solā gloriā esse vult. Sic.n. inquit: Mihi magna satis sat vera superq; bellandi merces sit gloria, cætera vobis vincantur.

Quid multa? nō solū magni in re militari duces, & egregij in administratione reipublicæ ciues gloriam inhiant & amplexātur, sed ēt scriptores fermè oēs hāc gloriā veluti præmium vberrimum suarum lucubrationum spectare videntur. Illi quoq; philosophi qui libros scripserunt de gloria contemnenda, sua nomina in titulo inscripserunt, & in liminari pagina lectitari voluerunt.

Quid? nonne & opifices ipsi gloria ducti nobilitari volunt? vt de Phydia infra dicemus, in 2.consid. post istam, qui nomen in clypeo Mineruæ inclusit.

Sauros quoq; & Batrachus sua impensa construxisse produntur templa octauis porticib. inclusa, inscriptionem sperāres: qua negata, hoc tñ alio modo vsurparunt, in colūnarum.n. epistyliis, insculpserūt Ranā atq; Lacertam tanq̄ noiun eorum argumēta. Sauros.n. Græcè Lacerta, & Bathracos, Rana signāt.

Quid enim ipse Beroaldus in dicto opere de seipso, quoniam libet & sibi, vt de se aliquid attingat illud Horatianum assumendo.

Gaudeo q̄ spectant oculi me mille loquentem.

Hinc est quòd etiam alios insequendo nomen suum in operibus suis intitulauit.

Sed an hoc licitum sit & fieri possit tractat amplè Io. An. in suis mercurialibus, in vlt. quæstione, quæ est multum notabilis, & singularis, & quam statim in fine huiusce partis positurus sum.

Plures alij sunt qui posuerunt felicitatem in gloria, elatione, & ambitione, quos enumerat Textor Niuernēsis in sua officina, ī c. gloriosi, superbi, elati, & ambitiosi: quos vide, & ibi inuenies quosdā, sed non oēs qm̄ pauci sunt q̄ se abscondāt à calore eius.

Tandem tamen concludit ipse Beroaldus vbi supra, q̄ hæc gloria non videtur esse finis ille felicitatis quē q̄rimus, cū sit res caduca & intra breue seculū flauescat, cū aliūde pēdeat, quod de summo bono credi nephas est: magis.n. in laudantibus, quàm in laudato consistit gloria, quæ nihil aliud est, quàm opinatio de aliena virtute bene sentientium.

Huc adde, q̄ philosophi &c, cū primis diuus Augustinus amorem laudis & gloriç feruentissimum vitium esse dixerunt. hinc illud Horatianum.

Laudis amore tumes.

Hinc illa Persiana mordacitas.

Egregium cum me dicat vicinia, non credam.

Et illud:

Sed recti finemq̄ extremumq̄ esse recuso.

Euge tuum & belle.

Exclamat tragicus poeta, O doxa, O doxa, O gloria, O gloria? Quid aliud est q̄ aurium inflatio magna? Hinc Democritus Abderites philosophus lætatus est q̄ Athenis multos annos vixerit, ignotus illi vrbi. Veni, inquit, Athenas, & nemo me nouit.

Anneus Seneca decenter ait, Qui vixit notus oīb. ignotus morit̄ sibi. Et ab Horatio luculēter dictū est.

Nec vixit malè, qui natus moriensq̄ fefellit.

Neminem tamen sanorum dicam virorum, qui aliquando gloriæ amore non caperetur.

Quis.n. philosophorum illius amore vnq̄ caruit? Quis vnq̄ summus Imperator, aut quis clarus miles extitit qui gloriæ amonitu quicqnid arduū ausus est nō gesserit? Quis tā Platonem ad tāta tāq; ardua discēda aiauit? Gloria. Quis illius discipulū Arist. post tā multa tāq; p̄clarissima à se ferme in oī scibiliū genere cōscripta magistro & ei à quo filij loco & honore semp habitus fuisset cōtrariari & magistri aduersari opinionib. coegit? Gloria. Inuidit profectò tātus gloriæ zelus ei à quo superari solo illa ætate se posse sentiebat. Quis Diogenem (vt ad Cynicos & q summam sordidāq; inopiam pati videri volunt) ad id vitæ genus perduxit, vt id magis mori sit q̄ viuere? Gloria. Quis, vt finem ex philosophis demus exēplis, Epicurum summæ & continentissimæ vitæ hominem coegit quo doctior appareret, de voluptate ita dissercte, vt in illa summum bonum esse constitueret? Gloria. Quis, vt ad militares descendamus, Scæuolam regis occidēdi cupidum cum in cæde errasset, manū vrere coegit? Gloria. Quis Coclitem victori exercitui solū resistere fecit? Gloria. Quis Circiū in hyatū se proripere? Quis Mariū consuli à quo obseruabatur inuidere? Quis Syllam aduersum Marium tanta bella mouere? Quis Cæsarem armis cinctum maximam orbis partem inuadere? Quis illius ætatis Scipionem? Quis Catonem sibi manus inferre? Quis Hānibalē transire alpes? Quis Philenem fratres viuos se terra obrui? Quis Alexandrum? Quis Herculē? Quis Cyrum? Quis Persenm, tanta subire belli discrimina? Quis Zophirū Persam sibi aures & nasum secare induxit? fatebimur profectò, gloria.

Nec illud tm̄ à vera abbotrētes lege egerūt. Nēpe plerīq; cū Iudæi, tū Christiani sīse eadē gloriæ auiditate peregere, & horū p̄bere exēpla friuolū esse notū est, cū ēt supra ætatem nostram, nostræ quoque ætatis literati omnes eadem via pergere videamus.

D. Tho. plerūq; à Ioāne Scoto suo discipulo in de re diuina opinionibus (quam theologiā appellant) carpit̄. Identidem fecisse Thomam in Albertū, quē ob excellentiam magnū appellant, vulgata fama est.

Nostrę autem ętatis scholastici quid aliud in suis gymnasiis agunt, quàm vt clariores ingenio & doctrina se demonstrare possint?

Quinquagesimaquinta cōside. Gloria q̄ ex virtute p̄cedit non est fugienda, aut alteri dāda, iuxta Esaiæ dictū 42. Gloriā meā alteri nō dabo. & Archi. ī c. cauendū. in fi. de pœn. dist. 3. & Baruch 4. Ne trades alteri gloriā tuā, & dignitatē tuā genti alienæ. & Apost. 1. ad Cor. 9. Bonū est mihi mori, q̄ vt gloriam meam qs euacuet. c. sacerdos. circa fi. 1. q. 2. & vulgò dicitur.

dr. Honorē meū nemini dabo. &c, q nō diligit honorē suū fur est ipsi⁹, & homicida. Et q negligit famā suā crudelis est. 12. q. 1. c. nolo. Cępola in trac. de Imper. militum eligendo. in verbo, autoritatis. Quod intel lige, vt dictum est, dūmodo procedat à virtute. Qm, vt ait Valerius de institutis antiquis, Vberrimū alimētū virtuti s est honos, eximiusq; virtutis minister est, vt ait Arist. 8. Ethic. & Iustinianus in authen. de monachis. §. ordinatione verò abbatiæ. colla. 1. in quam sententiam incidit Ouid. in Pontho.

Lausq; virtus.

Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et Cic. in lib. Orationum, nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem atq; honestatem: in ea autem persequenda, omnes cruciatus corporis, oīa pericula mortis atq; exilij, parui esse ducenda. Et Valerius lib. 4. tit. de Abstinētia & cōtinentia. De publico misterio nihil cuiquā præter laudem bene administrāti officio accedere debet, vt ibi de Paulo Aemilio exemplum pater, qui præclarè actū secum existimauit, ꝙ ex victoria contra Xerxem Persarum regem parta alij pecuniam, ipse verò gloriam occupasset, memoriāq; nois sempiternā fecisset. Nā gloriæ cupiditas, & timor ignominiæ ad virtutem excitant, vt refert Cęsar in suis commentariis, lib. 7. & vt ait Cice. in orōnib. Est in virtute ascēsus, vt is gloria magis excellat, qui virtute plurimū pstet. Igit̄ rectè ex sniā eiusdem Cic. 2. officiorum dicebat̄ sic; Pręclarè Socrates hāc viam ad gloriā proximā & quasi cōpendiariam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Quòd si qui simulatione & inani ostētatione & ficto non modo sermone, sed ēt vultu stabilē se gloriā cōsequi posse dicerēt, vehemēter errāt. Vera. n. gloria radices agit atq; ēt propagat̄, ficta oīa celeriter tāquam flosculi decidūt, nec simulatum quicquam potest esse diuturnū, dixi hic ante.

QVinquagesimasexta consid. Gloriæ cupiditas cauenda est, vt ait Cice. 1. offic. Eripit. n. libertatē, ꝓ qua magnanimis viris oīs debet esse cōtentio, qm ēt, vt Sapiēs ait: Quid valet hic mūdus, quid gloria, quidue triumphus: Post miserum funus, puluis & vmbra sumus. Et vt Laertius in libro de vita & morib. philosophorū testatur, Scipio Africanus solitus erat dicere, nullā pestem fuisse maiorem, q̄ gloriæ cupiditatem, ex qua ob certamen honoris & gloriæ inimicitias maximas inter amicissimos sępe exortisse videmus. Sitq; glorię cupiditas, stultitia, teste Cice. lib. veteris theto. Et, vt habetur lib. 9. Quinti Curtij de gestis Alexādri. Auaritia gloriæ & insatiabilis cupido famę nihil inuium, nihil remotū videri finit. Auidi milites sunt & pecunię, & glorię simul: fortuna reb. famā ptiūq; constituit, & militiæ ꝓbrum plerūq; vertit in gloriā. Absit ergo gloria vulgi, vt dicit Tibul. in Elegia 10. lib. 4. quę quantacūq; sit, tota est breuis planeq; inanis, & nemo nisi vanus falsò lętat̄ honore. ꝑm Policratū de nugis curialium in suo ꝓlogo. Audi sniam Frā. Petrar. Gaudeo magnā inueni gloriā, tādeo, magna in exiguo qualiter explicentur nō intelligo, si tpum, si locorū angustias metiare, magnam hic gloriam nō posse esse fateberis. Nam & liquidò cernit̄, qnā sit hæc mortalis atq; terrenæ gloriæ magnitudo, si tñ ꝓfulgēs & digna sit tibi gloria. gaude, nō qd habeas, sed qd meruisti: miserrimaque est oīno ambitio, bonorūq; contēto, qm nihil laudabilius, nihil magno atq; ꝓclaro viro dignius placabilitate atq; clementia, vt ex Cic. j. officio. fecerni pōt.

QVinquagesimaseptima consi. Ipsa gloriæ cupiditas & honoris cōcupiscentia multos pessundedit, seu decepit. Nonnullos. n. legimus qui à parētum inclyta nobilitate degenerarunt, & honore domus postposito, ad vilia officia cōuolarunt: vt refert Valerius tit. 8. de cupiditate glorię, de Quinto Fabio Romano, qui derelicta clara, & nobilissima Fabiorū secta, pictor effect⁹ fuit, vt nomē suū in publico pingēs faceret ęternū, de claro gñe faciens se sordidum.

Alios verò qui de statu infimo deitate gloriari volētes, ausi fuerūt in vertice deorū noīa sua includere, vt de Phidia statuario legitur apud eundem Valeriū eisdē lib. & tit. & apud Cic. lib. 1. Tuscula. qōnū. qui clypeo Mineruę effigiē suā inclusit, ita inseparabiliter: qua conuulsa, tota operis colligatio solueret̄, rememorās luciferū qui dixerat. Ponā sedem meā ab aquilone, & ero similis altissimo. de quo Esa. 14.

Alios verò qui seipsos interfecerūt, vt Empedocles, vt refert Textor in sua offici. c. arrogantes, superbi, gloriosi, ambitiosi. & in c. qui se occiderūt, & videas plures casus, in quib. ambitio multos decepit ꝑ Texto. ī d. c. arrogātes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Cęteros verò q cū virtute gloriā, & famā assequi non possent, sceleribus insigniq; maleficio innotescere nō dubitarūt, vt de Pausania nobili adolescēte, q Philippū Macedonię regē Alexādri Magni pr̄em interfecit, vt tali patricidio īmortalitatē sibi cōpararet.

Et de Phegio seu Herostrato, q gloriæ cupiditate templum Dianæ incendit & cōburi fecit, vt sui nois memoria obliterari non posset, atq; perpetuaret̄, vt refert hæc duo exempla Valerius loco quo supra; & multa alia ibi videre poteris, quę demōstrant non solum in magnis viris, sed etiam in aliis effectus gloriæ affuisse. vide Textorem in loco supra allegato.

QVinquagesimaoctaua consid. Nihil apud dominandi & ꝓsidendi cupidos ꝓbitatis aut fidei est, quod multis exēplis demōstratur & ostenditur.

Et primò Cayn libidine dñandi & præsidendi, & vt solus dñaretur & præesset cęteris, ac pdā suam liberius exerceret, fratrē suum Abel interfecit, vt habetur Gen. 4. vnde Proba mulier in suo centone ait.

Tunc gemini fratres adolent dum altaria cędis:

Alter in alterius prælato inuidit honore.

Etiam habetur Paralipomenon 21. c. Iotam enim filius Iosaphat regis Iuda gladio sex fratres suos occidit, vt bona eorū possideret, & regnum suū ampliaret, solusq; dñaretur, atq; illi soli honor tribueretur.

Refert ēt Orosius ꝙ Romulus fratrem suū Rhemū interfecit, vt regnaret solus, & totus honor eidē cederet. & ēt hr̄ 1. Mach. 1. & 2. c. ibi: Surrexerunt in Hierusalē filij Belial introducētes ritū gentiū. vbi hr̄ ꝙ Iesu & Ioā. q de principatu futuro & dñatione ꝑ cæteris habenda cogitantes ex eo ꝙ Onias primogenitus Simonis sacerdotum principis liberis careret,

vt vnus

vt vnus alterum perderet, Deo Israel penitus derelicto ad Antiochum regem Assyriæ se contulerit, ritum prophanum in ciuitate Dei initiante: ex quo tanta succedit tribulatio, vt ibi habetur plene.

Et etiam habetur de Ethocle & Polynice fratribus, quibus Œdipus rex Thebarum eorum pater regnum alternis annis regendum dimisit: verùm cum Etheocles maior natu, anno peracto fratri cedere noluisset, cupiditate dominandi, motum fuit propterea bellum, contractis denique vtriusque copiis, ambo mutuis se vulneribus interfecerunt.

Virgilius in culice.

Ac discordantes Cadmeo sanguine fratres,
Iam truculenta ferunt infesta lumina, corpus
Alter in alterius iamq́; aduersatur, vterque
Impia germani manat pro sanguine dextra.

Athila rex Pannoniæ reuersus è Gallia Budam fratrem (qui regnum occupauerat) vt dominaretur, de medio sustulit.

Antiochus magnus Seleuci filius mortuo pře, fratrē vita exuit, vt solus principaret & regno fueret.

Fernandus rex Castellæ Sanctij filius Garsiam fratrem regem Nauarræ peremit, vt Nauarram ipsam suo adiceret regno, vsq; adeo libido principandi non præscripsit sibi modum.

Nempricus filius Maddam rex Britanniç Malym fratrem exuit vita, vt eo mortuo principaretur.

Cunedagius quoque non alia ratione fratrem Morganum occidit, quo tempore Roma condita est, vt refert Volaterranus.

Cansignorus veronensium princeps moriens Antonium & Bartholomæum filios reliquit hæredes, quorum Bartholomæus Antonium fratrem à medio sustulit, quem in principatu consortem aut parem, ferre non poterat.

Cambysi Persarum regi visus est per quietem nūtius adesse, dicens Mergidē fratrē solio sedere regio, qua ille visione consternatus Prexaspē persam ad eū interimendū misit. Trogus & Herodotus authores.

Canis grandis Veronensium princeps fratrem Erigamum (qui dum abesset Veronam innaserat) foris reuersus obsessum vicit, victum morti dedit.

Perinus Fregosus Genuensium princeps, Nicolaum fratrem doctrina moribusq; insignem ob suspicionem principatus affectati interfecit.

Pinus Ordelaphus Foroliuiensis, vt solus regnaret, Franciscum fratrem trucidauit, eius liberis in exilium missis. author Volaterranus.

Ptolemæus Philadelphus Argeum fratrem (à quo insidias parari sibi intellexerat) interfecit, & alteri fratri Mage nomine (qui Cyrenis imperabat) vt solus imperaret, bellum indicit.

Franciscus & Ludouicus Gōzagæ, Vgolinum fratrem simulata amicitia ad cœnam inuitatum adorti sunt, & interfecerunt: sola ad facinus inuidia moti, ꝙ Guido Gonzaga pater, Mantuanorum dux, ei soli principatum reliquisset.

Frotho Danorum rex tres habuit liberos, Haldanū, Roem, & Scatonē, quibus mortuo pře æqua incessit regnandi cupiditas: quo factū est, vt Haldanus natu maximus duos iuniores interfecerit, & regnū parricidio susceperit. autor Saxo grammaticus.

Feugo quoque Horuendilium Danorum regem fratrem suum insidiis circūuenit, atq; vbi parricidio datus est locus, cruenta manu funestam mentis libidinem satiauit, vt eo mortuo regnaret.

Herminefredus Berthariū fratrem vi oppressit, vt sibi soli trāquillius & securius apud Thoringos liceret regnare. autor Gregorius Turonensis.

Orta inter Dardanum & Iasium cōtentione, Dardanus superior fratrem peremit: adeo consortem nescit potestas, adeo rara est in necessarios charitas, vbi illa dominandi libido mētes hominum titillat.

Bela rex Pānoniæ Polonorum copiis instructus, Andream fratrem bello aggressus est, partaq; victoria interfecit victum.

Tiphon Aegyptius fratrem suum Osyridem peremit inuidia accensus, autores Berosus & Seneca de sacris Aegyptiorum. Diodorus item, compertum est (inquit) Osyridem Aegypto iustè regnantem à Tiphone fratre impio ac nephario interemptum, quem in sex, & viginti partes dissectum, cuilibet eorum qui tanti sceleris participes fuerāt, partē dedit, vt ipsos defensores custodesq; regni fidos hřet.

Henricus cognomento Clericus Anglorum rex, Roberiū fratrē hostem habuit, quem in bello captū, oculis primum aulsis, in carcerem detrusit, ac demum pedore & inedia ibidē emori fecit. Volaterr.

Ludouicus x i. Francorū rex contra ducē Aquitaniæ fratrē suū bellum mouit, quo tpe mortuus est.

Orodes Phraatis filius, Parthorū rex, Mithridatē scdm fratrē suū obsedit Babyloniç, factaq; deditione in conspectu oīum quāuis supplicem, interfecit. Deus te perdat ambitio, quę fratres armas in fratrū viscera, quæq; securū à nato non finis esse patrem.

Iugurta Manastabilis filius nothus, fratres suos Adherbalē, & Hiepsalē Micipsę patrui sui filios interfecit, vt solus Numydis imperaret. autor Salust.

Friola Alphōsi Catholici filius rex Hispaniæ, ab Aurelio fratre interfectus, cum ann. i 2. regnasset. hæc exēpla ponit Textor in sua officina, in c. parricidæ, vers. interfectores fratrum aut sororū. vbi multos ponit fratres qui occiderunt fratres & sorores.

Legitur etiam de Perpenna consule, qui regnandi cupiditate Sertorium inter epulas incautum occidit, vt solus in Hispania principaretur.

Amuli⁹ Numitorē, Artaban⁹ Xerxē, Athalia vniuersum Dauidis semē iterfecerūt, vt apud suos dñarent.

Spitigneus rex Boemorum dominandi libidine bellum gessit cum fratre Vratislao.

Erachus Focam interfecit, vt solus imperaret.

Constantinus Imp. Irenem matrem expulit, vt solus imperaret. hæc exempla ponit idem Textor in sua officina. c. arrogātes, superbi, gloriosi, ambitiosi.

Refert etiam Gaguinus lib. i. c. antepe. ꝙ In regno Franciç post Clodouæi regis obitum, cui quatuor liberi successerunt, duo ambitione dominandi & regni vsurpandi, vt reliqui præferrentur, occisi sunt.

Hæc. n. gloria vř multa attulisse incōmoda & dāna & angelicç naturç, vt hř de Lucifero q voluit fieri similis

similis altissimo, vt hr Isa. 14. & de humana natura. Gen. 3. Eritis sicut dij scientes bonũ & malũ. ex quo vr q gloria non est multũ appetenda: qm et scriptũ est. Ne glorieris in crastinũ, ignorans quod superuẽtura pariat dies. Prouerb. 28. Et hoc qm homo cum in honore esset non intellexit, cõparatus est iumentis insipientib. & similis factus est illis. Ps. 48. notat Archid. in c. principiũ, de pœnit. dist. 2. Homo. n. vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt. psal. 103. & est tex. in c. si. §. charitas, de pœn. dist. 2. Sicut vmbra sunt hoïes dies. Iob. 13. Et quasi putredo consumendus, & quasi vestimentum quod comedit à tinea. Iob 14. c. Nec plus gloriet vnus q̃ alter: qm vnus est introitus oĩb. ad vitã, & similis exitus. Sap. 7. & hr Eccles. 7. q sicut egressus est de vtero matris nudus, sic reuertet, & nihil auferet secum de labore suo. Nescit. n. homo finem suum, sed sicut pisces capiunt hamo, & aues laqueo comprehendũtur, sic capiunt hoïes in tpe malo, cum eis extemplò tẽpus superuenerit. Eccles. 10. c. Et vt ait Cic. lib. 3. de oratore. O fallacem hoïum spem fragileq; fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri spatio sæpè frangunt, corruũt, & cum ipso cursu ante obruunt, q̃ portũ conspicere valuerint: & semp habenda est pudentia & consideratio futuræ mortis. Vt. n. dr in vita B. Iohannis eleemosynarij, antiquitus postquã imperator coronabat, statim ingrediebant ad eum ædificatores monumentorũ dicẽtes eidẽ: De quali metallo iubet imperiũ fieri monomẽtum tuum? ei insinuãtes, q cum sis homo corruptibilis & transitorius, curã habeto tuipsius, & piè regnum dispone. & habetur Eccles. 14. Cum. n. morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. Et omnis caro sicut fœnum veterascet, Eccl. 28. Et vanitas vanitatum & oĩa vanitas. Eccles. c. 1. Vniuersa. n. vanitas omnis homo viuens. Ps. 38. Vnde vt habetur in lib. de contemptu mundi.

Quid valet hic mũdus, quid gloria quidúe triũphus?
Post miserum funus, puluis & vmbra sumus.

Et amplissimè de huiusmodi gloria fugienda, vide Petrum Antrariẽnẽ. in sua summa de fuga vitiorũ. de quinto vitio superbiæ. vbi ponit in reprobationẽ illius gloriæ & superbiæ p l. folia vel circa, ad quem recurre in omni statu. sed quia extra ppositum, non insisto. Maximè et gloriari nõ debet se iactãdo & sic seipsum laudando, qm, vt ait Arist. 4. Ethic. Iactator maximè vituperandus est. Et Cic. lib. 1. officiorũ ait. Turpe est de seipso pdicare. Et, vt ait Quintil. lib. 8. de oratoria institutione. Vitiosa est iactatio, insertq; audientib. non modo fastidiũ, sed etiã aliis plerũq; odiũ. Ideo dicitur q iactator nocet non solum ipsi, sed et aliis. Et hr in c. si qs, 1. q. 2. Et in cõi pụerbio dr. Laus in ore pprio sordescit. de quo hr in c. si qs verò non obediat. 11. q. 3. & Io. de Platea i proœmio instit. §. quorũ. Et etiam habetur p Apost. ad Rom. 1. Dicentes se esse sapientes stulti sunt. Ait. n. Bernardus in lib. de improbatione vitiorũ. c. 2. Vana superborũ vacuat iactantia mentẽ. Et ideo inquit Seneca lib. 2. de beneficiis. Retrahẽda inanis iactatio, res loquantur nobis tacentibus qm, vt hr in gl. in proœmio instit. §. cũq; hoc. & in auth. de monachis. §. sancimus. ibi: & impedimento eorũ tolerantiã. coll. 1. & in auth. de qũ. circa prin. ibi: vtilissimè ex ipso rerũ experimẽto. coll. 7. Opus laudat magistrũ. Et Paulus, 2. ad Corinth. 10. in fi. ait. Non. n. qui seipsum cõmendat, ille probatus est, sed quẽ Deus cõmẽdat. Et vnusquisque sequi debet consiliũ. Ambr. de quo 6. q. 1. c. imitare. q nemo debet se iactare, vt docet de Petro, qui se iactauit dicendo: Et si oẽs scandalizati fuerint in te &c. & tamen Christũ negauit. & de Dauide qui dixit, Ego dixi in abũdantia mea, nõ mouebor in æternũ. Et tamen hanc fuisse iactantiã dixit, cũ dixit. Auertisti faciẽ tuã à me, & factus sum cõturbatus. Ideo nos hortat Sapiens Prouerb. 27. Laudet te alius, & non os tuũ: aliena labia, & nõ lingua tua. Nã et iactans se bono gratiã Dei effundit, quoniã vt ait habetur Eccle. 20. Et oĩa bona perdit, quoniã vt ait Greg. in moralibus. O q̃ miseri sunt qui affectãt laudes hoïum in semetipsis, dissipant fructus laborũ? dũq; se alienis oculis ostendere appetunt, dãnat qd agunt. Hinc reprobantur opinio & actus illorũ, qui cũ aliquid in ecclesiis & intuitu pietatis & ecclesiæ faciunt, in eis arma sua aut insignia ponunt: quoniã ex hoc vident consequi pmiũ, s. gloriæ & laudis mũdi: & amittũt fructũ quod à Deo percipere deberet, vt notatur per doc. in apostil. ad Panor. in c. dilecta, extra de excessib. prælat. vbi allegatur Gemi. in c. duæ sunt 45. dist. qui dicit: Nota contra illos qui cũ in ecclesiis quid faciunt, ibi insignia eorum ponunt.

Q Vinquagesimanona cõsideratio erit: q et qñq; licitũ est se iactare & cõmẽdare de bono, secundũ Ioan. de Platea in proœmio institũ. & ibi Angelus in §. quorũ. faciendo distinctionẽ inter cõmẽdationẽ necessariã, vtilẽ, & voluntariã, notoriã, aut non notoriã. Necessariã dicũt permissam, vtputa in eo qui veniã ætatis impetrat, qui non aliter admittitur nisi morũ suorũ instituta, probitateq; animi vitæ honestioris edoceat, l. omnes. C. de his qui veniã ætatis impetra. & nisi commẽndatio fit, intentio q̃rentis aut petentis, vt in l. vnicuique. C. de pximis sacr. scrin. lib. 12. Vtilem et pmissam, videlicet, cũ nouus rector, pui nciæ cõmẽdat se à bono regimine & iustitia, p beneuolentia subditorũ consequẽtia. l. solet. §. ante oĩa. ff. de off. pcõs. & leg. 31. dist. c. tenere debet. Voluntariã et notoriã pmittũt legistæ, vt in §. quorũ. i pœ. isti. & C. de nouo codi. cõpo. i prin. Nõ notoriam, dum tñ modica sit et pmittũt. iuxta illud;

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse.
Hoc faciunt stulti quos gloria vexat inanis.

Ista est doctrina legistarum, in d. §. quorũ, supra allegato. & vide et Albericũ de Rosate in l. j. C. de nouo codice compo. Theologi verò aliter sentiunt, & dicunt quod iactare, laudare, seu commendare contingit pluribus modis, quòd tres ponũt permissos.

Primò videlicet quando quis se laudat seu cõmẽdat pp bonum propriæ famæ, vt, s. homo possit salua re suam bonam famam. Sicut Samuel se laudauit postq̃ senuit corã filiis Israel, vt habet 1. Reg. 12. dicens ad filios Israel. Itaq; cõuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea vsq; ad hanc diem. Ecce ego

præsto

præsto sum, loquimini de me corā domino, & corā Christo eius vtrū bouē cuiusquā tulerim vel asinū, si quēpiā calūniatus sum, si oppressi aliquē, si de manu cuiusquā accepi, & contēnā illud hodie restituāq; vobis. Et post hoc subdit: Testis est mihi dñs, quia non inuenietis in manu mea qnippiam mali. Sic et simili modo cum quis inculpat iniustē, vel et timet iniustē inculpari, posset in tali casu in quo inculpatur, seipsum laudare ad conseruandū bonā famam suam, imo hoc casu tenetur ad cōseruandā bonam famā suam, aliàs crudelis esset: cū crudelis sit q famam suam negligit. xij.q.j.c.nolo.& gl.i procemio decreta.i verbo, prodiga.& habet Prouerb.22. Melius est nomē bonū quàm diuitię multæ.& Hugo de S. Victore. Non sufficit nobis uita sancta, nisi sit bona famā. Vnde etiā dicit Aug. quòd sunt duo necessaria.s.conscientia & bona fama. Cōsciētia propter teipsum: & fama bona pp proximum. Et ista cōmendatio quandoq; est necessitatis: quando,s.quis inculpatur de delicto, vt habet de purga.can.per totum.

Secundò potest quis se laudare propter charitatē Dei ac illius gloriā, gratias sibi à Deo cōcessas nō ad se, sed ad Dei honorem referendo. Et de hoc inqnit Cypria.in epistola ad Donatum. Odiosa iactatio nō est, quāuis nō iactatum esse possit sed gratum quicquid non hominis virtuti ascribitur, sed de Dei munere pdicatur. Sic fecit gloriosa virgo Maria quæ cecinit Luc.1. Magnificat anima mea dñm &c. Et sequitur. Quia respexit humilitatē ancillæ suæ, ecce.n. ex hoc beatam me dicent omnes generationes. ( )

Tertiò pōt quis se laudare pp charitatē pximi, ne scilicet scandalizet pp verba detrahentium i qn, vt dr in c.sunt plurimi.6.q.1. Snnt plurimi qui vitam moresq; bonorum amplius quàm debent laudant: ideo pmittit Deus malos in obtrectationē & obiurgationem prumpere: vt si qua elatio ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocet. Qua de re quia sæpenumero de bonis viris & iustis pusilli malorum diffamationib. scandalizant, licitum est qnq; virtutes aperire, sicut fecit B. Aug. qui in sermone qui legit in festo eius dicit: Charitati vestrę de nobilissimis hodie sermo reddēdus est. Quia.n. vt ait apostolus. Spectaculum facti sumus mundo; angelis & hominibus: qui nos amant, quærūt quid laudent in nobis. Qui verò nos oderunt, quærūt qd detrahant nobis. Nos autem in vtroq; medio constituti adiuuante Deo vitam & famam nram sic custodire debemus, vt nō erubescāt de detractatorib. laudatores. Cnius doctrinā sequi volētes debēt seruare doctrinam quā ponit author Rudium lib.2.dicens.

At quisquis famam cupiat retinere celebrem,
Omnibus hic studeat gratus adesse bonis.
Sit mitis cunctis tractabilis atq; benignus,
Subleuet vt nomen prospera fama suum.
Et si displiceat prauis non sollicitetur,
Quis nisi sit prauus nemo placere potest.
Verum profiteor simul omnibus opto placere
Si nequeo saltem glisco placere bonis.

Quartò etiam licitum est se laudare pro ædificatione liberorum ac pximorū. Vnde cū B. Paulus haberet de se pdicare Corinthijs ab eo ad fidem cōuersis, post recessum eius cū seducti fuissent à quibusdā pseudo pphetis qui Paulo detraxerant vt eius pdicationem contēmni facerent, ipse Paulus zelo & charitate salutis eorum ductus mirabilia de se refert, vt eos ad finem verā reuocaret, vt hr 2.ad Corinth.11. & 12.capitulis, vbi dicit se nihil minus fecisse à magnis apostolis. Et alio loco dicit, q abūdantius his omnib. laboraui. Et deinde iactat se de his q passus est: postmodū dicit se raptum fuisse, vsq; ad tertium cœlum, & vidisse quæ non licet hoi loqui. & dicit et se habere spiritum sanctum. 28.q6.1.c.sic.n.circa fi. & multa alia i sui cōmendationem, de quo habetur & alijs hic ante dictis p Antoninū Flor.i sua sum.2. parte.ti.4.c.4.§.ij.& ibi in illo titulo ponunt aliqui casus ex pdictis, quem videatis. Etiam B. Aug. dicit se parem pphetis.23.q.4.c.ecce. & Deus se ore pprio cōmendauit dicendo se sanctū.c.tenere debet ecclesia.31.dist. Ita dicit Albericus in d.l.j.C.de nouo codi.cōpo.& Christi actio nostra est instructio.c.legit.71.distin.ergo & nos commendare possumus.

Quintò licitum est alicui se laudare & cōmendare, qn est in tribulatione, & oppressione de benefactis suis, ne in desperationem incidat. Vnde Iob turbatus & ab amicis calūniat se laudauit, vt hr 29.c. Oculus fui cæco, pes claudo, manus debili, & pr erā quondam pauperum. Et hr de S. Antonio, quod cum plus deprimeret à diabolo, plus se exaltabat.

Sextò licitum est se laudare, vt euitet malum vel periculum, non tn deficiendo à veritate, prout fecit Paulus qui se cinem Romanum dixit, pp q fuit dimissus liber qui tenebat captiuus. Act.23.c. Imo et quo ad Deū licitū est se laudare corā eo ad sublimationem spei, & vt euitet periculum, pnt fecit Ezechias rex Inda, vt hr Esa.28.c. vbi dr. Aegrotauit Ezechias, vsq; ad mortem, & introiuit ad eū Esaias ppheta, & dixit ei: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues. Et conuersus Ezechias faciem suā ad parietem orauit ad dominum, & dixit. Obsecro domine memento quomodo ambulauerim corām te in veritate & corde perfecto, & quod bonum est, in oculis tuis fecerim. Et vide ad hoc eundem Antoninum in loco hic ante allegato.

In omnibus autem his est phibita iactantia vltra pdictos, ita q semper aut est veniale peccatum, aut mortale. Veniale videlicet in casu, s.cum aliquid dicit in sui commendationem, qnod etiam est verum, & non iniuriat nec Dco nec pximo: sed aut quia nō est nec necessariū nec vtile, sed cū aliquali inani gloria: & in hoc pacto puniunt immnnes, vt ait Greg. io 31.c.moralium. Et ista iactātia magis minuit laudis pconium si sit assidua, vt multi cupidi laudis faciunt, vt dicit Valerius. Et iste septimus modus iactantiæ. De his dicetur prout Cato. Nec te collaudes &c. hoc faciunt stulti qnos gloria vexat inanis.

Octauò contingit alicui se laudare aut iactare cōtra honorem Dei, vt fecit Senacherib dicēs, q Deus non posset liberare populum suū ab eius potētia. de quo habetur 4.Reg.19. Et isto modo multi delinquunt etiam mortaliter, cum dicunt Deum nō posse

se facere, quin talia per eos fiant.

Nonò cõtingit aliqñ ꝙ quis laudat se in cõtumeliam ꝓximi, sicut Pharisæus se laudando vituperabat publicanũ, de quo Luc.18. & Golias dicens, Ego exprobraui agminibus Israel hodie, q̃ suo ꝓprio gladio à Dauide capite trũcatus est, vt hr̃ 1.Reg.17.c.

Decimò quis se laudando de bono opere principaliter & finaliter vt laudem humanam habeat quã ꝑponit Deo, peccat: & ex hoc potest dãnari, vt hr̃ de quodam Pharisæo Luc.18.c. Qui decimas dedit, & duos dies in hebdomada ieiunauit, cũ de his bonis operibus se iactauit, & in eisdem vanagloriã quæsiuit. Ex quo periculosum est, se in bonis operibus iactare, de sum.bo. Qui hic de bono laudari appetit, spem sperdit, & gloriam mercedis in futurum non recipit. Vnde Chrysost. super Matth. O insipiens qd tibi ꝓdest illa laudatio post mortem, si vbi eris non lauderis? vnde non solum cauere debemus ne bona opera iactanter ꝓferamus, sed etiam diligenter caue re debemus, ne in elatione mẽtis de bonis nostris extollamus: vt docet exemplo de quo habetur in sermonibus discipuli, sermone 17. vbi quædam ex supra dictis extraxi, de quo amplè infra dicam.

Vndecimò cum quis se laudat de peccato mortali, & de his loquitur Salomon Prouer.2.c. Qui gloriant̃ cum malefecerint, & exultãt in reb. pessimis. Et Dauid Psal.51. Qui gloriatur in malitia. & habet̃ Esa.3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerũt. De quo ẽt delicto iactationis hoc casu quomodo sit de iure puniendum notatur in c. qnàm tit. de exces. ꝑla. vbi dicit Petrus de Anch. ꝙ de crimine laudari est crimen graue, vnde allegat Senecam de quatuor virtutib. Tam turpe tibi sit laudari à turpib. q̃ si lauderis ob turpia. & maximè reprobatur in clericis vt ibi. Imo ẽt sapiens in sapientia sua nõ debet gloriari. vt hr̃ Hiere.9. Non glorietur sapiens in sapientiã sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis: sed in hoc glorieẽ q̃ gloriatur, scire & nosse me.

Duodecimò cum quis se iactat & laudat, vt aliquẽ decipiat, vt puta dicens se expertum esse in aliqua scientia, & in ea magna fecisse, alliciat hoïes ad se, & ĩ manib. suis se ponãt cũ dãno, & periculo eorũ. De talib. loquit̃ Arist.4. Ethic. Turpior est, qui cã lucri se iactat, q̃ qui causa gloriæ vel honoris. Et ibidem dicit Philosophus. Iactator fingit de se maiora existere, qñq; nullius gratia, i. ex vanitate, qñq; hono ris & gloriæ, qñq; gratia argenti: & hoc casu si faciat cum dãno alioꝝ, est ꝓhibitum, cum sit maximè qdã simulatio, cũ iactator simulat ea sibi aliqua inesse, q̃ non sunt, vel si sunt simulat esse maiora q̃ sint, vt ait Arist. vbi suprà. Si tñ dicat veritatem & non deroget aliis, licitũ est laudare se apud eos qbus qs est ignotus, vt dicit Ber. de Bust. ĩ ij. par. Roserij. ser.9. par.2. ĩ litera E, vbi ĩ dicto sermone multa ex ꝑdictis dicit.

Decimotertiò dic ꝙ huiusmodi vanagloria seu iactantia est euitãda trib. de causis, vt amplè dicit Antoninus Flor. in suã sum. 2. pat. tit.4. c.1. §. fi. & ĩ §. j. ij. & iij. ponit materiã inanis, & vanægloriæ q̃ dr̃ iactãtia: ad quẽ recurre. Et dicit idẽ Ant. ead. par. tit. x. c. ij. §. j. ꝙ alios laudare cõtigit quadrupl̃r, vt ibi p eũ.

Sexagesima consid. Homo nõ debet gloriari appetendo honorem terrenum non sibi debitum, qñ ad honores mundi sine suffragio tpis aut sine merito laboris, velle promoueri, dicitur ambitio: quæ nõ est permissa, cum sit inordinatus appetitus honoris terreni, & amplitudinis dignitatis. c. miramur. in fi. 61. dist. Et ideo, vt dicit S. Tho. 2.2. q.131. artic.2. & Alexander de Alis in 2. parte summæ, in trac. de ambitione, est peccatum. Quia cum honor sit ꝑmium virtutis. Arist.4. Ethic. Ambitiosus desiderat ꝑsidentiam, & regimẽ, quod non debetur nisi virtuosis: & per consequens non sibi. Imo etiam si esset sanctus, ex ambitione fit indignus. 1.q.1.c. principatus. Miserrimaq; est omnino ambitio honorũq; contentio, vt amplè hr̃ p Lucã de Pẽ. in l. oĩum. ĩ fi. C. de decur. lib.10. Refert Cic. lib.1. officiorum. vnde dr̃ Eccl.7. Noli quærere ducatum ab homine, nec à rege chatedram honoris. Et ratio potest assignari quæ habetur sapiẽtiæ 5. Iudiciũ durissimum his qui præsunt fiet: & dicit tex. in c. multi. 40. distinctione. Quicunque desiderauerit primatũ in terra, inueniet confusionẽ in cœlo: nec inter seruos Christi cõputatur qui de primatu tractauerit. & in c. principatus. 1.q. Principatus quem metus extorsit, aut ambitio occupauit, & si actib. suis vel motib. nõ offendat, ipsius tñ initij est perniciosus exemplo. c. sicut is. 1.q.6. & habetur in c. in scripturis. 8.q.1. Sicut qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, est sacris altaribus remittendus: sic qui vltrò ambiit vel importunum se gerit, procul dubio est repellendus. Et dñs Iesus Christus contra ambitionem pharisæorum inquit, Mat.22. Amãt primos accubitus in cœnis, primas cathedras in sinagogis, & salutari in foro, & vocari ab hominib. Rabbi. Nam huiusmodi ambitio totum ferè mundum conturbat, deniq; ecclesiã destruit. c. nihil. de ele. Ambitio. n. causa est oĩum malorum, & ideo vitãda, vt peccatum mortale, vt dicit Card. in cle. 1. in 3. & 4. notab. de regularib. & est reprobanda p eundẽ Card. in d. cle. j. & in cle. fi. de elect. Imo dicit Albericus de Rosa. in rub. C. ad legem Iuliã de ambitu. ꝙ dispositio vniuersi q̃ in ꝑdictis vsurpat tã ĩ brachio seculari q̃ ecclesiastico mũdum in malo statu in quo est, ponit. & dicit tex. in c. oẽs huius seculi. 47. dist. Oẽs huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes, sunt in cœlestibus debiles. Nam pro tẽporali gloria vsque ad mortẽ desudare appetunt, & pro spe ppetua, nec parum in labore quidem subsistunt, vt ibi amplè. Et dr̃ p Ambrosium super Lucam. Sępe quos vitia nulla delectãt, quos nulla potuit mouere luxuria, nullaq; auaritia, facit ambitio curiosos. Et vt ait Aug. super psal.1. Nõ est ferè quisquã q careat amore dnandi, & humanam non appetat gloriam. dixi s̃ in ꝑfatione. Imo etiam & ambitio de iure digestorum, & C. est reprobata. ff. & C. ad legẽ Iuliam de ambitu. Et ideo de iure nostro videndum est nunquid liceat appetere officium vel dignitatẽ. Salyc. in d. l. vnica. C. ad legẽ Iul. de ambitu. examinãdo hãc materiã dicit, Aut est qõ de iã ꝑsidente & habẽte officiũ aut dignitatem. Et tunc, vt dicit, nõ licet eidẽ illud officiũ rẽpetere, vt finito tempore statuto possit illud conti-

nuare

nuare etiam si illud precibus porrectis obtinere à principe, vt d.l.j. Si tn princeps ꝓprio motu ex priuilegio illud confirmaret, tunc illud continuare & exercere posset, vt gl. ibi in d.l.j. Qm̃, vt dicit ibi Salyc. tunc non creditur ob importunitatem petẽtis fecisse, nec creditur eum rempublicã, & subditos lędere, cum non sit credẽdum principem cuius est ꝓprium subiectorum commoda inuestigare, illũ motu ꝓprio cõcessisse, nisi exigente suorum experientia meritorũ. Alij autem inferiores à principe non possent illum ẽt motu ꝓprio cõfirmare, nisi in defectũ aliorũ, in auth. de defenso. ciuita, §. fi. & in l. honor. §. fi. ff. de mune. & honorib. & in l. nemo. C. de offi. assesso. & tales qui talia officia petũt per ambitionẽ sibi continuari ẽt per rescriptum principis, nisi sit motu ꝓprio, priuanť officio & pœna deportationis. d.l.j. quod male obseruant officiarij nostræ ciuitatis & aliorum locorum huius patrię, qui semper volũt singulis annis continuari in electionibus quæ fiũt, & multas prosecuriones ꝓ continuatione eorum in officiis faciunt: ẽt vt plerosq; vidimus vsq; ad decennium, licet officia sint annalia, ex quo non aduertũt ad hanc legem, ideo caueant in futurum.

Aut verò loquitur in non præsidente seu non habente officium illud, tamen aut dignitatem appetẽte, & tũc appetit solum morib. & virtutib. quæ operanť in illo, & hoc est pmissum. l. ij. C. de offi. recto. ꝓuinc. l. liceat. C. de assesso. l. magistros. C. de ꝓfesso. & medicis. & facit. l. contra publicam. C. de re mili. lib. 12. vbi dicit. Ad honoris augmentum non ambitione sed labore vnũquẽq; conuenit euenire. Et hic modus erat introductus apud Romanos, cum in signum huius ꝙ soli virtuosi ad dignitates ꝓmoueri deberent, duo construxerunt templa contigua in vrbe, vnũ deę virtutis, aliud deę honoris. Ita tñ vt ad tẽplũ deę honoris nõ esset ascẽsus, nisi per tẽplũ virtutis. refert Aug. 4. de ciuitate Dei. & Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij, sermone 9. litera H.

Aut quis appetit dignitatem, verbo & ꝓcuratione, & tũc aut solũ vt ꝓsit & reparet qđ cadere videbat: & ei licet, & cõmodandus est. 8. q. 1. c. qui epatũ. & notať in l. si quẽquã. C. de episc. & cleric. & hř ad Timo. 3. vbi bř. Qui epatũ desiderat, bonũ opus desiderat. Aut vt ꝓsit tm̃, & tunc si dignitas est spiritualis, non licet nedũ pretio, sed nec prece nec verbo. d.l. si quẽquã. Ratio, qa pesse aïab. nõ licet, quas Deus oẽs fecit æquales. vt in authen. de monachis. in prin. coll. j. Nõ tñ est, dicit Saly. ꝙ de iure canonico sit simoniacus q tm̃ pces effundit: sed in hoc casu de desiderãte episcopatum ašr sentit S. Tho. 2. 2. q. 185. art. j. vbi dicit, ꝙ i episcopatu tria possunt desiderari.

Primũ est principale & finale, s. epalis operatio, p quã vtilitati ꝓximorũ attendiť fm̃ illud Ioã. vlt. Pasce oues meas. & hoc fm̃ se est laudabile, & meritoriũ: verũ, qa talis actus epalis habet annexã celsitudinẽ: hodie pſumptuosum vř ꝙ aliquis pcisè appetat ad hoc, vt subditis ꝓsit nisi manifesta necessitate vrgẽte: quia locus superior sine quo populus regi non potest, & si ita administretur, vt decet, tamen indecenter appetit. 8. q. 1. d. c. qui episcopatum.

Alia autem duo desiderãda in epatu sunt excellẽtiæ gradus, qa eps super alios cõstituiť, ac reuerẽtia, & honor ei exhibetur. Et ista appetere est pſumptuosum. vnde inquit Chrysost. super Matth. Opus quidem desiderare bonum, bonum est. Primatum autẽ honoris cõcupiscere, vanitas. Dicit tñ Ang. de Peru. in l. j. C. de ambitu. ꝙ si aliquis fuerit electus ad epatũ, põt petere se cõfirmari, vt dicit Io. An. in c. cupiẽtes. vers. post obtentum. de elec. in 6. Et si tales qui p ambitionem habuerũt platuras remaneãt malè cõsolati, cũ difficile sit, vt bono peragantur exitu, quæ malo sint inchoata ambitionis principio. 1. q. 1. c. principatus, cum ẽt illi casum quærat, qui p ambitionem ad honoris fastigia p abrupta conscendit. c. sicut. 44. dist. & c. sicut. 1. q. 6. Quid dicendum erit, de illis, qui tales platuras emunt, aut p ꝓmissionem pecuniarũ ad platuras eliguntur, aut alio mõ ꝓmouentur? taceo & ex causa. Redeundo vnde digressi fueramus: aut verò quis appetit dignitatem, aut officium temporale, aut publicè & palàm, aut occultè & clam. Et quia hæc distinctio non placet Salyc. non insisto. Ideo prosequendo dic, aut dignitas non habet iurisdictionem annexam & tũc non prece sed ẽt pretio publicè & palam petere, vel etiam clã mediãte suffragatore. l. j. in prin. & l. toties. §. j. de pollicit. Et istud bene obseruať in Francia. Qm̃ officia tpalia & nõ habentia iurisdictionem annexã sunt venalia, sicut officia Papæ in curia Romana, vt dicit Ang. in d.l.j. Aut verò habet officium dignitatem & iurisdictionẽ annexam, & tũc non põt ab inferiore à principe peti prece aut precio, qa præsumeretur subditos grauare, vt i auth. vt iudices sine quoquo suffragio. coll. ij. A principe aũt põt potere & prece, cum i eo cesset lex Iulia de ambitu. l. j. i prin. ff. ad legẽ Iuliã de ambitu. Quinimo & pretio de eius potẽtia absoluta, vt dicit Bal. i l. Barbari⁹. ff. de offi. pto. Hoc. n. ꝓhibitum non inuenitur de iure diuino, sed tm̃ ciuili, cui princeps supremus nõ subest. l. princeps. ff. de legib. vnde Papa ẽt si officia tpalia vendere põt, prout vẽdit, vt dictũ est ante, igiť &c. licet tñ non cõgruat honestati. Quia venditionẽ iustitiæ pſumptiuè dř tolerare, i auth. vt iudices siue quoquo suffra. fiãt. vbi est pulcher tex. ꝓhibẽs vẽditiouem huiusmodi officiorũ. ex cõsilio vxoris Iustiniani facta est illa ordinatio, ꝙ de cętero officia iudicaturę non vendanť. Imo iudices deinceps faciũt sine quoquo suffr. Et de hoc ẽt est ordinatio Ludouici beati, de qua mẽtionẽ fecit Gaguinus lib. 6. c. 2. & Ludouicus XII. ordinatione sua 40. quæ est approbatiua & cõfortatiua aliarũ or dinationũ regiarũ, videlicet Caroli VII. ordinatione sua 97. Et Caroli VIII. ordinatione sua 68. de qb. p do. Guill. Bñdicti i sua solẽni repe. c. Rayn. i ver. duas habẽs filias. vbi ponit multa alia exẽpla, q̃ cã breuitatis nõ infero. Et facit, qa iurisditiones & honores venales esse nõ possunt. d. aut. vt iudices. & l. sı quis. C. si certũ pet. Nec iustitia venalis esse debet, Quinimò res malè agiť, cũ qđ virtute fieri debet, pecunia tractať, vt dicit Tul. Cic. quẽ refert Bal. i d. l. Barbarius. i 2. col. vbi i vnaquaque lectura amplè tractat hanc materiã, quã videas. Et facit etiam i l. bacchij. C. de murile-

murilegul.lib.11.Quia officia vendi non poss. Et di cit ibi gl.illud esse simoniacum. facit tex.in l.lege Iu lia.& in l.fi.1.q.1.& est casus in c.1.iuncta gl.ibi su per verbo,consuetudines,de magistris. quæ dicit φ talia emere est quasi simoniacum. facit gl.in d.l.j.ff. ad legẽ Iuliã de ambitu. vbi Bar.dicit φ illud quod canonistę vocant simoniam, legistę vocant ambitũ, qui cõmittitur in redemptione pecuniaria officiorum: & ibi plura alia dicit dictus Benedicti, qui vltra dicit, φ quicquid de iure cõi ordinationibus regiis & alio modo sit prohibitum hodie non instamus in istis,quia temporale, & spirituale,& ẽt oĩa, venalitati exposita sunt, & oĩa pecuniæ obediunt. Eccl.10.put dicit Lucas de Pen.in d.l.bacchij. vbi dicit φ de hac materia parum scribit, quia omnib. pontificibus, regibus, & principibus nota est plus exercendo quàm in libris studẽdo:ex quo nobis suc cedũt illa, de qb.ĩ aut.vt iudices sine quoquo suffra gio, & peiora, vt videmus quotidie in oculis nřis.

Imo, quod plus est, multominus licet emere talia officia & dignitates. & ad illa ambire per pecuniã: cum ẽt non licet sola voluntate dignitatem vel officium appetere,vel desiderare sine peccato, vt ante dictum est. Et vt dicit Aug.lib.9.de ciuitate Dei. Locus (inquit)superior etsi administretur,vt decet, indecenter tñ appetit: vnde sine causa & ratione Hala magister equitum,Spurium melium regnum Romanorum affectãtẽ occidit, vt refert Valerius lib.5. tit.de ingratis.quod sibi fuit reputatum ad maximã reipublicæ gratitudinem & obsequium. & vt idem Valerius lib.6.tit.de seueritate.ait,Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit, cuiplus suspicio concupitæ dñationis nocuit, q̃ tres magistri consulatus ac duo speciosissimi triũphi profuerunt.Senatus.n.populusq; Romanus non contẽtus eum capitali supplicio afficere,interẽpto domum su periecit,vt penatũ quoque strage puniretur. In solo aũt ædem telluris fecit: itaq; quod prius domiciliũ potentissimi fuerat, nũc religiosę seueritatis monumentũ est.hęc dicit Valerius vbi s̃.Et dicit tex.in l.j. C.de comitib.& tribunis scholarũ, lib.12.φ dignitates,& dñationes dependent à casu & fortuna: qđ dicit esse verum Io.de Platea in d.l.j.prout isti adhærent aut illi,sed non in abstracto, qm̃ à Deo emanauerũt, in aut.qũo oporteat epos. in prin.coll.j.& in c.solitæ.de ma.& obe.extra. Vnde dicit Bern. Quoties hoĩbus præsse desidero,Deum meum præire cõ tendo,& tunc non sapio quæ Dei sunt.Pariter dicit Chrysost.super Matthæum. Quicũque desiderauit primatũ in terra, inueniet confusionẽ in cęlo.c.mul ti.40.dist.& dixi s̃ quod nobis Christus etiam ostẽ dit, qui aufugit cũ eũ regẽ facere voluerunt.Ioan.6. ob quod dicit Apostolus ad Hebr.5.Nemo sibi assu mat honorem, nisi qui vocatus fuerit sicut Aaron. sic & Christus non semetipsum clarificauit,vt pontifex fieret,sed qui locutus est ad eũ: Filius meus es tu, ego hodie genui te. queãdmodũ & alibi dr. Tu es sacerdos in ęternum sm ordinem Melchisedech.

Et de multis qui regna, & dignitates respuebant, refert Guill.Benedicti in sua repet.c.Rayn.in verb. duas habens filias,extra de testamẽtis, vt de Numa Pompilio,prout refert Plutarchus de Scipione Africano, vt ẽt refert Valerius lib.4.tit.de moderatione animi, qui recusauit statuas, & stẽmata in comitio, in rostris,in sella deniq; Iouis capitolini.Et Marcus Fabius, vt ait Plinius lib.2. Oblatũ à senatu triumphum laudabili animi modestia contempsit.Deniq; Caius Claudius Nero, sm Liuium lib.7.decados 3. Triumphum à senatu decretum cum Liuio consule recusauit,Liuiũq; triumphãtem equo sequutus est. Cato etiã (Plutarcho teste in vita eius) nullã sibi pas sus est statuã poni,inquiens,malle vt posteri interro gaiẽt, cur Catoni nõ posita esset statua, q̃ cur posita esset.Et de Labeone q noluit cum offerretur ab Augusto cõsulatus quo subiectus fieret & honorẽ susci peret, vt l.ij.§.post hũc.ff.de orig.iur.vnde Valerius tit.5.de indulgẽtia patrũ ĩ liberos. Læti erãt q regna deponebãt,et tristes cũ dabant.de qb.ibi p eũ amplè.

De huiusmodi materia ambitionis amplissimè p Antoninũ Florẽt.in sua summ.part.2.lib.3.c.5.vbi amplè & alto stylo tractat hanc materiã: & ibi ponit,An sit licitũ appetere honores.§.j.& ij.& ĩ §.iij. an sit licitũ appetere epatum, vbi declarat.c.q epatum desiderat.s̃ allegatum. & in §.iiij.vtrum licitũ sit appetere honores, & alias dignitates ecclesiasticas seu officia vel bñficia curata infra dignitatẽ epalẽ,& ĩ §.v.& quid de officiis & dignitatib.secularib.

Sexagesimaprima cõsid. Licet vt hic ante dictum est, non liceat ambire seu appetere dignitatẽ aut officiũ,tñ ẽt aduertẽdum est,φ vbi licitũ esset appetere officium,homo contentus esse debet, vno, nec duo officia petere aut tenere potest.text.est ad literã in l.j.C.quemadmodum ciuilia munera indicunt, lib.10.& habetur in l.quisquis.C.de cohartalibus, principib⁹ &c.lib.12. Vbi Bar.dicit, quod duo etiã officia non licet simul habere. & Iacobus Rebuffi. in d.l.j.C.quemadmodum ciuilia munera. & in l. ęternam.C.de murilegulis,lib.11.& l.vnica.vbi idẽ Iacobus.C.quibus ad conductionem prædiorũ fiscalium accedere non licet.lib.11.Nec etiam duos honores.l.libertus.§.pscriptus ad munera, & l.fi.C.de assessorib.& l.quisquis.C.de proximis sacrorũ scriniorum.lib.12. Nec etiã duas militias.l.his quidã. §.in posterum.C.qui militare non possunt.lib.12. Et dicit Lucas de Pẽ.in l.j.C.de primicerio.lib.12. Quia vnum solum officium vix dignè quis potest implere.c.1.de consuetudine.lib.6.& quod ibi notat Archidiaconus: & ibi plenè per eum, quem videas. Et istud obseruatur in regno Franciæ, quòd quis non potest tenere duo officia principis sine dispensatione. Hinc Quintius Mutius Volusij auditor homo quæstorius noluit vltrà proficere, cũ Augustus illi etiam consulatum offerret.l.ij.§.Seruius autem. vers.fuit eodem tempore.ff.de origine iuris.

Et apud Francos Gaguinus,lib.9.c.3.refert quòd cum Ioannes Solleuillus hõ sine cõtrouersia eruditus & iust⁹ duo gubernacula ĩ vrbe Parisiẽsi gessisset, nõ ĩscius quãtę solicitudinis erat vtriq; officio inseruire,regẽ Carolũ vi.adiuit,enarrãs curas q̃ bino magistratu incumberẽt,alteri, vix se satis posse,orare vt

se vno abdicare posset: deputatur in eius locū Ioan. Iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & ꝓbitatis vir, hæc recitat Guillelmus Benedicti in sua repetitione ca. Raynutius. ī verbo, duas habens filias. extra de testamentis.

In spūalibus aūt quō non licet appetere plura beneficia, vide in c. de multa. de præbēdis. extra in clemen. cum plures. eod. tit. in extrauagāti execrabilis. eod. tit. non insisto: quia nō est pñtis speculationis.

Sexagesimasecunda cōsideratio circa virtutē erit, quòd virtus vocata est ex eo, quòd suis viribus nitens nō superetur aduersis, sm Boetium, tertio de consolatione. prosa vltima. Vel virtus est quæ bonū facit habentē, & opus eius bonum reddit, vt habet 2. Ethic. vel vt dicit Lucas de Penna in l. vnica. C. de metropo. Beryto. in iij. col. dr etiam virtus. vt habet in libro de spū, & anima: mentis habitus bene instituus. vel virtus est bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nemo malè vtitur, qua deus qui nobis sine nobis operatur. Et vt ibi dicit sunt septē virtutes, tres theologicę: scilicet fides, spes, & charitas; & quatuor cardinales, iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia, de quibus ibi videre poteris per eum. & infra in fi. in 25. consideratione dicetur.

Sexagesimatertia consideratio. Virtus est effectrix vitæ beatæ. hinc Horatius. Ad summam sapiens vno minor est Ioue, diues, liber, honorat⁹, pulcher, rex deniq; regum. Et, vt ait Seneca in libro ad Galionem de vita beata. Altum quiddā est excelsum & regale, inuictum: infatigabilem virtutē in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantē, puluerulētam, coloratam, callosas habenrem manus. huic sententiæ subscribit Silius à quo virtus ita describitur.

Frons hirta, nec vnquam composita mutata coma,
Stans vultus & ore:
Incessuq; viro propior lætiq; pudoris.
Celsa humeros, niueæ fulgebat stamine pallæ.

Et ait Ouid. Inuia virtuti nulla est via. Horatius verò virtutē sic diffinit. Virtus est vitium fugere, & sapiētia prima stultitia caruisse. Lucilius satyræ conditor, virtutem his versibus enarrat.

Virtus est homini scire id quod quæq; habeat res.
Virtus scire homini rectū vtile quid sit honestum.
Quæ bona quę mala, itē quid inutile turpe inhonestum.
Virtus quærendæ rei finem scire modumq;.
Virtus diuitiis pretium persoluere posse.
Virtus id dare quod re ipsa debetur honori.
Hostem esse atq; inimicū hoīum morumq; malorum.
Contra defensorem hominum morumq; bonorum.
Hos magnificare, his bene velle, his viuere amicum.
Commoda præterea patriæ sibi prima putare.
Deinde parentum, tertia iam postrema nostra.

Et vt ait Plautus in Amphittyone. Virtus omnibus rebus anteit ꝓfectò: libertas, salus, vita, res, parētes, patria, & prognati tutantur, seruantur: virtus oīa in se habet. Omnia adsunt bona quē penes est virtus. Seneca lib. Epłarum 9. ad Luciliū. Virtus (inquit) est recta ratio. & Augustinus; Virtutem artē esse bene viuendi. Vnde Horatius. Vilius argentū est auro, virtutibus aurū, Virtus est mediū vitiorum, & vtrinq; redactū. Cicero putat in Tusculan. qstionibus ad benè viuēdū satis posse virtutē, cui astipulatur Silius. Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima mercēs. & Claudian⁹ decēter his versib. virtutē describit. cū ait,

Ipsa quidem virtus pretium sibi solaq; late,
Fortunæ secura nitet, nec fascibus vllis.
Erigitur, plausuue petit clarescere vulgi.
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis.
Diuitiis animosa suis immotaq; cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.
Et ait Horatius.

Virtus repulsæ nescia sordidæ Intaminatis fulget honoribus, hęc Beroaldus in sua declamatione de excellētia Philosophi, medici, & oratoris. & ibi, an virtus sit summa felicitas de p se, quō virtutes naturaliter appetūtur, & de multis alijs circa virtutem vide in Sophologio Sapientiæ. c. 1. 2. 3. & 4.

Sexagesimaquarta cōsideratio est. Virtutis vberrimū alimentū est honor, teste Valerio, de Institutis antiquis lib. 2. & Aristo. 8. Ethico. & in auc. de monachis. §. ordinatiōe. collatio. j. & vt ait Frācīscus patritius lib. 3. de institutione reipublicæ tit. 6. virtus secū semper haber comitem honorē, veluti corpus vmbrā, laudataq; crescit. vide quæ supra dixi in 3. & 5. cōsiderationibus. Et ipsa virtus est animi habitus naturę modo rōne consentaneus, habens in se plures partes, vel est affectio constans cōueniensq;, laudabiles efficiens eos in quibus est, & ipsa per se sua sponte separata etiā vtilitate laudabilis & ex virtute gloriosus, efficitur: quoniam bonorum laborū gloriosus est fructus, vt habetur Sapientiæ c. 3.

Ex quibus satis constat virtutē esse prēambulā ad honorē, laudem, & gloriā: & virtus est quæ extollit hoīem, & super astra mortales collocat. Seneca epła sua 88. Imo hoīes dij dicuntur fieri propter virtutū excellentiam. Arist. 4. Ethicō. Virtuti enim perfectæ non fiet cōdignus honor. Idem Arist. Ethicorum 8. Honor est præmium virtutis, & præmia virtuosis danda sunt l. ij. C. de statutis & imagi.

Sexagesimaquinta consideratio. Quod pp virtutem multi ex infimo loco ad regnū peruenerūt, vt habemus de Saul qui pascebat asinas. j. Regū 9. & Iosephus lib. 6. antiquitatū. c. 4. & Dauid oues, vt ibi 16. c. Iosephus eodem lib. c. 9. & tamen iuuenes ambo teges facti sunt propter virtutem.

Ortus Tullij Hostilij, vt Valerius ait lib. 3. tit. de his qui infimo loco nati clari euaserunt, nunq̄ nisi agreste tugurium habuit, cuius parentes penè incogniti sunt, illiq; diu pecoris pascendi cura fuit, postea verò Romanum imperium rexit.

Ventidius bassus adeo sordido natus est loco, vt victūm ægrè sibi quæreret adolescens, demum tamē cum in Caij Cæsaris beneuolentiam introrepsisset, eius patrocinio, & fauore factus est primum tribunus plebis, mox prætor, inde pontifex, & consul ad extremum: qui prius curandis mulis victū sibi quæritabat, eo cōscēdit gloriæ & autoritatis, vt primus subegerit Parthos, ac de his triumphauerit, cui eius gloriæ vsq; adeo inuidit populus Romanus, vt sequentes in eum versiculi vulgò iactati sunt.

Concurrite

Concurrite omnes, augures, aruspices:
Portentum inusitatum, conflatum est recens.
Nam mulos qui fabricabat consul factus est.
Author Gellius lib. 15. cap. 4.

Quintius Cincinatus cum agrum coleret, sudore deserto prætextatam accepit togam, & ab aratro conscendit ad dictaturam.

Tullius quoq; Seruius, verna & ancillæ filius Romanis principatus est pp virtutes. Pariter Atthilius ab aratro vocatus, & Constantinus ex pauperimo, postq̃ Helenam duxit in vxorem, ac Theodosius primo stabularius, Imperatores, ac vitæ merito facti claruerunt: quę etiam Helena inter Britannos humili loco orta est. De Marco Portio Catone refert Valerius loco s allegato, qui apud Tusculanum vicum agresti Tugurio natus, illius tāta fuit in vrbe dignitas, vt Senatorum ordinem auxerit, ipsam quoq; Senatus maiestatem suo splendore decorauit. Orosio referēte nōnunq̃ Caium Marinm humi super crepidinem iacentem, à parentib. infimis penè sordidissimum ortū traxisse nouimus, tñ secundum Romæ triumphum egit.

Telephantes cum antea currus factitaret, tandem rex Lydorum factus est.

Agathocles è figulina pris officina ad regnum Siciliæ peruenit. vnde apud Ausonium sic inducit loquens. Rex ego qui sum Sycaniæ, figulo sum genitore satus.

Tamburlanus à tenera ætate Porcarius, Scytharum rex effectus fuit, refert P. Bergomensis, lib. 14. sui supplementi chronicarum.

Lamissio infans in Piscina repertus Lombardorum rex fuit.

Narces eunuchus è Chartulario patritiam consecutus est dignitatem, & totius Italiæ principatum, vt refert Bergomensis, lib. 10.

Ptolemæus filius Largi ex Gregorio Alexandri milite factus est rex Aegypti, refert Bergomen. lib. 7.

Valentinianus Imperator patrem habuit funes torquentem.

Mauritius Cappadox è famulo & excubitore Imperium adeptus est post Tyberium secundum: refert idem Bergomensis. lib. 10.

Primislaus rex Boemorum ab ineunte ætate bubulcus erat, & armentarius.

Hyperbolus Chremidis filius, qui prius lucernas factitabat, Athenis tandem principatus est.

Darius Histaspis filius Cyri primum extitit Pharetrophorus, & lictorio functus est munere, rex postea Persarum factus.

Macedonum rex Archelaus natus est Symiche matre serua.

Mandro fuit quispiam, qui ex nauicnlario factus est Imperator. hinc adagium fuit: & Mandroni ficulna nauis.

Bonosius Imperator filius fuit Pædagogi literarij, authore Vopisco.

Gordius ab agricultura ad Imperium euectus est.

Lycastus & Parrhasius à Philonomia matre expositi, & à Thilipho pastore nutriti, Archadiæ regno tandem præfuerunt.

Sadragesillus Dagoberti pędagogus è ludi magistro dux Aquitaniæ.

Cornelius Sylla ex Nicopolis meretriculę sinu assumptus, super Cymbricos Marij triumphos septēq; consulatus Imperiis, dictaturisq; affecit.

Ioannes Zymiscens prius ludi magistrum egerat, Imperiali tamen dignitate tandem functus est.

Rhemus & Rhomulus ex lupa nutriti, & tamē vrbis cōditores fuerunt, & regnauit Rhemus. Bergomēsis lib. 4. & hi omnes ex infimo loco & ex paruis parentibus pp eorum virtutes ad regna peruenerunt: de quibus etiam fit mentio per Cępolam in tractat. de Impe. milit. eligen. vers. pro Imperatore. col. 12. vbi ponit inter cęteros de Petro & Iacobo q̃ piscatores fuerūt, vt not. Io. An. in c. venerabilis. de pbē. in nouella.

Cœlestinus V. ex Anachoreta factus est Pontifex max. refert Bergomensis, lib. 13.

Imo etiā plures fuerunt, qui licet bastardi essent & illegitimi, propter eorum excellentes virtutes ad apicē Papatus deuenerūt, vt fuerunt Felix, Romanus. III. Gelasius ex parte epo, natione Afer. Agapitus natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero. & Osius, Bonifacius, Agapytus, & alij de quibus habetur 56. dist. ferè per totum, & in c. Osius. ibidem.

Nicolaus V. natione Lunen. seu Genuen. patria Sarzanen. humili natus loco, & professione medicus, ad summum tandem pontificatum peruectus: refert idem Bergomensis, lib. 15.

Innocentius VIII. ab inenute ætate coactus est ob paupertatem famulari. & inter Alphonsi Siciliæ regis ministros victum sibi comparare: mox tñ Sixto IIII. in pontificatu successit: &, vt dicit Bergomen. lib. 16. inter Cardinales erat etiam pauperior.

Pius II. ob parentum paupertatem peregrinari coactus est, & victum emendicare, prouectior factus successit Calisto II.

Sixtus I. pastore patre natus, post Alexandrum pontificem, ad summum pontificem conscendit. Bergomensis, lib. 8.

His annumerandi sunt Iulius Papa II. qui ex nauiculario patre, tandem cum tanta gloria effectus est summus Pontifex, quod non potest vltra dici.

Et etiam Adrianus huius nominis VI. qui Caroli Austriaci archiducis Austriæ, & Imperatoris pædagogus fuit, non ex nobili genere natus, vt p vniuersum orbē euolat fama, ob ei9 ingentissimas virtutes, à Cardinalibus incognitus, spiritusancto inspirāte in summū pontificē electus est. Hic vir doctissimus, & pbissimus reputat: & vidi, & legi quolibeta ab eo cōposita, quę mihi videnf recto tramite, & recta via ordinata, & videt ex suis dictis insequi veritatem, nō discurrendo p mēdicata suffragia, qui hoc ann. Do. MDXXIIJ. in mense Septembri, migrauit in cœlis.

Plures alij pter dignitates imperiales, regales, & pōtificales ex sola eorū virtute ad alias dignitates euecti sunt, vt de Demosthene fabri filio, q clarissimus euasit philosophus. vnde Sydonius. Fabro pgenitus, spreto cui patre polita eloquiis plus lingua fuit. Idē. Qui fabro genitore pcreatus, oris maluit expolire linguā.

Aesopus tragœdus cum hystrionicam artem exerceret, & tamen euasit ditissimus.

in c.de multa. in fi.de præb.c.statuimus.de maio.& obedien.& hoc siue in mili tib⁹ cœlestis malitiæ siue armatæ, vt notat Petrus de Ancha.in c.vnico.per illum text.de reliquiis & venerat.sanctorum,in 6.

Alio modo cōsideratur pront constat in nomine sui generis, nec habet nomen speciale, vt est decurio.l. spurij. in prin.ff.de decurio. & esse militem & presbyterum & similes.l.ne quis.C.vt nemo priuatus.

Alio etiam modo vt sunt dignitates quæ nomen habent speciale,& per suos gradus nominantur, vt sunt supillustres, illustres, spectabiles, clarissimi, & infirmi.de quibus Lucas de Penna, in rubrica de dignitatibus, ponit versus sequentes.

Illustris primus, medicus spectabilis, imus,
(Vt lex testatur) clarissimus esse probatur.
Et superillustris præponitur omnibus istis.

Et etiā istas quinq; dignitates ponit Io.de Platea, in l.fi.C.de decurio.li.10.vbi ēt ponit 12.dignitates:videlicet superillustres,vt sunt Imperator,Papa,& quilibet rex ī suo regno nō recognoscēs superiorē,vt est Rex noster qui dr̄ Imperator. Patritius, q apud nos dr̄ Cācellarius,& Consul,loco cuius sunt duodecim pares Franciæ. Illustres,vt sunt præfectus prętorio q dicitur præsidens. Senator, qui dr̄ cōsiliarius, & inter istos multi alij enumerant̄. Præfectus vrbis,loco cuius est hodie præpositus Parisiē. Comes donationum quę sunt in curia principis. Præfectus pretorio militaris annonę. Procōsul. Comes rerū priuatarū,q apud nos est magister domns. & Comites ꝓuinciis gerētes qui hodie apud nos sunt gubernatores ꝓuinciarū. de qb⁹ infra dicet̄ suis locis. Et sunt etiā quęstores sacri palatij, q dicunt̄ gn̄ales seu thesaurarij.

Spectabiles sunt ꝓximi sacrorū scriniorum, præsides ꝓuinciarum,aduocati fiscales,principes agentium in rebus. Quandoq; etiam dicuntur clarissimi.

Clarissimi etiā sunt rectores ciuitatnm, seu defensores qui habēt merum & mixtum imperiū: vt sunt Potestates Italię,& alij Potestates apud nos qui habent merum imperium,vt sunt in pluribus locis.

Infimi verò sunt iudices pedanęi, magistratus municipales cognoscentes vsq; ad certā summā, aut certam rē: & isti infimi licet nō habeant merum imperiū, tñ possunt causas delegare & vicarios seu locūtenentes cōstituere nor.glo.fi.in l.fi.C.de sentē. ex periculo recit. Quod facit cōtra scabinos nostrę ciuitatis Heduen.q dicūt quòd virgobretus noster,hoc est maior,nō pōt cōmittere vicariū ī sui absentia: imo q antiquior eorū debet iurisdōnem exercere. De supra dictis oībus dignitatib⁹ suo loco dicemus: & de istis quinq; gradib⁹, vide amplissimè ī in 7.parte, ī prin.

Aliqñ ēt sumit̄ dignitas pro quodā gradu dignitatis à principe vel superiore collata, vt est dignitas ducatus, marchionatus, comitatus & similes: de qbus p totū tit.C.de dig.vsq; ad tit.de re mili.li.12. Et de his qūo assumat̄ videat̄ p Lucā de Pen.loco ī alle. & Cępolā ī trac.de imperatore militū eligen.ī verb.dignitatis. vbi allegat plura alia loca q̄ videre poteris.

Sexagesimaseptima cōsid. Lucas de Pēna in.d.rub. C.de dignit.lib.12. dicit, q ad dignitates assumē di sunt viri nobiles,prudētes,fideles,optimè sibi cōscij pro mētis integritate,qui ꝑ sua fide ac industria nec fallāt, nec fallant̄, tā moribus optimis ꝑditi quā scientiā peritiamq; rerū habentes. Et ibi ponit,q ad dignitates minus idonei non sunt assumendi,quem vide quia est extra propositum , ideo non insisto.

Sexagesimaoctaua consid. Dignitas habet multa priuilegia q̄ ponit Cępola ī trac.de Imperatore eligēdo.ī verbo dignitas. vbi ponit triginta priuilegia: & duo alia ponit Lucas de Penna ī l.obsistere. C.de annonis & tributis;li.10. Vnū videlicet q facit hominē gloria decorari.l.nullus. C.de decurio.lib.10. Lætitiā gaudiūq; ī eo generat.l.iij.§.his addimus.C.de silētia.lib.12.Tertiò vltra p eū ibi polita dignitas superueniēs operat̄, q excusare facit quē ab eo quod prius ꝓmiserat, fm Bal.in l.q̄squis.ī fi. C.de epis.& cler.Hinc p hoc Bonus de Curtili ī suo trac.nobilita tis,in 3.par.nu.23. dicit q homo manusmortuę qui tenet̄ad corueas si post efficiat̄ doctor, aut cōsequat̄ aliā dignitatē,liberat̄,& est īmunis ab illis corueis,ꝑ textū quē ad hoc pōderat in l.interdū.ff.de operis libert.& dicit Fel.in.c.qm̄ abbas.in 5.col. vers.quærit hic abbas. de offi.deleg.q dignitas mutat cōditionē psonæ.faciūt q̄ dicit Bal.in l.quisquis. ī fi.C.de epis.& cler.qd intellige nō diminuēdo, sed pullulādo & augmentādo: qm̄, vt ait G.de Monteserrat in trac.de successione regū.ī prin.nu.5. honor & dignitas psonæ superueniēs,eiusdē personę qualitatē non mutat neq; extinguit, sed potius illā pullulat & augmētat. l.falsa demōstratio.§.sed si cui.ibi. Nā honor eius auctus est, nō cōditio mutata. ff.de cōdi.& demō.& in l.pe.ff.de senatorib. & ex dignitate qs efficit̄ hō nouus,& immutat̄ ei cor aliud, vt 1.Regū. 10.c.vbi dr̄. Nū & Saul īter ꝓphetas? faciūt q̄ dicit d.meus Iason in l.nō solū. §. morte.in 27. col.ff.de no.oper.nunc. vbi dicit q verecūdia excusat ac si qs esset obligatus. faciūt ēt quę dicit Barba.in cōsi. 60.in 1.col. & seq. in 1.vol.& idē dn̄s meus Ias.in §.quadrupli.ī 10.col. instit.de acti.& Fel.in c.cū oīs in 7.col.extra de cōst.

Et his dieb⁹ mihi euenit casus de quodā notario regio q terras suas & hereditaria in loco manusmortuæ habebat, & p homines loci illas cultiuari: & laborare faciebat: dn̄s volebat eū cogere ad faciendū corueas. Dixi attēta eius qualitate, cū illi fuisset verecūdū & īhonestū tales corueas facere, nō tenebat̄ ad illas,& q erat immunis, imo solū tenētur ad tales corueas qui sciunt illas facere ex natura sui artificij,& fm naturā illorum, & adhuc pendet ꝓcessus.

Sexagesimanona cōsid. Quòd dignitatē acquirēdo & regendo cōsequimur laborem, studium, curā, miseriam, vigilias, & calamitatē secundū Lucam de Penna ī l.j. C.de vetera.li.12. vnde Greg. in registro. lib.4.c.68. Qūo autē suscepto pastoralis onere habere serenitatē cogitationum possetis , cum scriptum sit. Ecce gigantes gemunt sub aquis. quod satis ibi per Lucam exponitur, vbi etiam dicit, q dignitas habet onera annexa.l.j.nec castrense.ff.de colla.bonorū.l.cōtinent.ff.quod metus causa. fecit 60.distin.c. ante.& sicut patrimonium non sine labore cōsequimur. sic nec beneficia ecclesiastica, nec honorum insignia, nec stipēdia. Luc.ī l.j. C.de metallariis.lib.6.

Septuagesima cõsi. Maiestas est, virtutis, & pbitatis quędã excellentia, sine magistratu, sine ĩperio, sine fortunę adminiculo honoratũ reddẽs hoĩem. Et sic maiestas est, honor lõgus, i. diuturn⁹ & post mortẽ ęternus sine honore, i. magistratu publico, vt dicit & refert G. Bñd. in sua repet. c. Raynu. in ver. testm primo nu. 45. de testis. sed tñ quicqd dicat cadit in principe, vt ĩ pœ. insti. in prin. & in rege. vt in l. reginæ. C. vt nemo priuatus. & in p̃tore, vt ĩ l. pen. ĩ fi. ff. de iust. & iu. & in quolibet iudice, vt in C. & ff. ad l. Iul. maie. Et dr maiestas, i. maior status. c. felicis. de pœnis, lib. 6. cle. j. eo. ti. cũ ibi notatis. c. 2. de sta. mona. c. pastor. de sen. q re iud. p Valer. li. 2. c. de maiestate. vel maior potestas. Luc. de Pẽ. ĩ l. vlt. C. de delato. lib. 10. vbi ponit drĩam inter maiestatẽ & dignit. vel dr maiestas autoritas sacra q̃ in terris post supernũ honorẽ secũdo loco posita habet, vt in §. arripiat. ibi, q̃ meritò post supernum honorẽ secũdo loco posita sunt, in auth. vt oẽs obediãt iudicib⁹ puinciarũ, colla. 5. Et ĩ sacra maiestate solum bñplacitum p rõne est, dũmodò horror inde nõ afferatur rõni naturali: quia tunc tale bñplacitum inciuile & illegitimum esset, vt in l. Marcel. in fi. ff. de reg. iu. In publica verò autoritate disciplina attenditur, hoc est, doctrina populi cũ increpatione: q̃ quidẽ increpatio sacræ autoritati summè nõ cõgruit, cui etiã dedit deus leges esse subditas, vt ipse princeps sit animata lex scriptarum legũ, vt in authen. de consulib⁹. in fi. collatio. 4. Qui aũt publicam disciplinam agunt, multa prudẽtia primò imbuti esse debent, vt ex eorũ prudentia autoritas assequatur, prout lex dicit Platonem fuisse virum primò summæ prudentiæ, deinde summæ autoritatis, vt in l. ij. ff. de nũdinis. Princeps aũt q maiestatẽ habet, primò autoritate fulget, qã à deo secũdus ĩ terris habet, allegato. §. arripiat. & secũdò prudentia ĩ ipso p eximio ornatu & illustri decore apparet.

An autẽ duces & barones habeant maiestatẽ, vide infra in 5. parte. in fi. in cõsideratione incipiente, Alij autem inferiores. quæ est in ordine 56.

Septuagesimaprima cõsideratio. Reuerẽtia est honor qui exhibet cũ pauore, vt dicit Archi. in c. 2. de offi. dele. in 6. & ibi Dominicus de S. Gemi. & est inter maiores & minores, vt no. Io. And. in c. nõ est sine culpa. de regularibus. in 6. Et alicui exhibet ratione dignitatis, vel potestatis. c. visis. 16. q. 2. vt dicit Tullius in rheto. Reuerẽtia est virtus aliqua p̃latione sublimatis debitę honorificationis cultũ exhibẽs. Sed veneratio est virtus qua reuerentiã exhibemus maiorib⁹ in corporis humiliatione, gestu, nutu, & verborũ emissione. Ita dicit Luc. de Pen. in l. j. in ij. col. C. de collegiatis. lib. 11. & de huiusmodi descriptionib⁹ reuerẽtiæ & venerationis, vide Io. de Terra rubea cum gl. Iacobi Bonaudi in suo tract. de vinea ecclesiæ, art. 5. tertij tract. in verbo, honorificare. Dicit tamen S. Tho. 2. 2. q. 13. 1. dist. supra numerum primum, quòd reuerentia nõ est honor: sed motiuũ honorãtis & finis aliorũ. & ibid. est quæstione 14. 2. distin. supra numerum quartum, dicit q reuerentia directè respicit personam excellentem: ideo secundũ diuersas rationes excellẽtię diuersę sunt species eius, de plurib⁹ ponam in hoc libro secundum ordinem dignitatum in quolibet suo statu & ordine. & de hac reuerentia vide Polycraticum, lib. 5. cap. 4.

Vel etiam dic, q reuerentia est honor exhibitus in testimoniũ virtutis, & est timor initialis & castus, & potest capi in bono & in malo, sicut etiã cõfusio. i. erubescentia, secundum Thomam super ps. 33. Et ideo cum nec dæmones, nec damnati, nec irrationabiles nullam habeant virtutem, eisdem nulla debet reuerentia, nec honor: prout dicit sanctus Tho. in 3. par. d. 9. q. ij. hinc Boetius de philosophica cõsolatione, lib. 3. Non possumus ob honores reuerẽtia iudicare dignos, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. Et ideo boni reuerẽdi sunt ne offendant, ne fortasse per eos ille prouocet ad irã, qui eorũ corda semper inhabitat, vt dicit Greg. super Ezechielẽ. Inferiorem. n. suis potioribus debent reuerentiã exhibere. l. potioris. C. de offi. rectoris puincię. c. statuim⁹, extra de maioritate & obediẽtia. nec debet iunior ex hoc irasci, q maior ei p̃fertur. 11. q. 3. c. qui resistit. vide Lucã de Penna in l. j. C. de consulib⁹. li. 12. dixi suprà amplius in 10. consideratione incip. honor est illi.

Septuagesimasecunda consid. Subditi p̃latos reueri debent, eis effectũ dilectionis ĩpẽdẽdo. 95. d. c. esto. 2. q. 5. c. habet. ipsis obediendo. 93. dist. §. j. & c. sequenti. & 2. q. 7. c. sacerdotes. eis cõmunicando & subsequẽndo, 95. dist. c. non oportet. eorum officium temerariè nõ vsurpando, eadem distinctione. c. presbyter. eorũ statuta seruando, 7. q. 1. quia. & c. siquis. extra de maiorita. & obediẽ. eos. temerariè nõ arguendo vel iudicando. 21. d. c. nolite. & eorũ defectus non reuelando, sed potius contegendo. 97. dist. c. in scriptutis. & dicit tex. ĩ c. regnũ. 23. q. 5. ipsis autem principibus & potestatibus fidem & reuerentiã seruari oportet. quã qui nõ exhibuerit apud deũ p̃mia inuenire nõ poterit. Sic ẽt filius patri, & vxor marito tenentur reuerentiã præstare. 23. q. 5. ca. est ordo. ita dicit Lucas de Pẽna ĩ d. l. j. C. de collegiatis. li. 11. Imo etiã reuerẽtia debet inutili prelato quandiu sustinetur. c. si fortassis. 16. q. 6. Nec dignitas regia vel imperialis vituperãda est, si rex aut imperator tyrãnicè sæuiat, vt est textus in c. neque. 24. q. 5. Imo etiã reuerentia debetur ab excẽptis. Bal. in l. h. per illũ text. versi. ibi per hũc. C. de bonis libertorũ, & dicã j. in 4. parte. & ibi etiã Bal. in versi. vlt. nota. dicit q reuerentia debetur naturali, nec põt reuerẽtia pacto remitti, prout dicit Bal. in l. liberti. in ij col. pone ego promitto. C. de operis libertorũ. Ita qui tenetur ad reuerentiam alicui nõ potest vocare talem in ius sine venia, vt dicit Specu. in tit. de actore. in 11. col. in fi. versi. sed nunquid edictum. quod nõ credo indistinctè verum. Cum princeps reuerentiam exhibeat iurisperitis ob finẽ meritum. l. quicquid. C. de aduocatis diuersorũ iudiciorũ. & tamẽ nõ est verũ q eos non possit ĩ ius vocare sine venia. Dic tamen q princeps hoc facit, non q teneatur, sed tantum est vrbanitate & ob finem meritum, & propter honorẽ sciẽtiæ, adeo nominatim opiniones eorum exprimit ĩ rescripto. vt ĩ lege si pure. ff. de fidei cõ. libert. & hoc studiorũ labor iuste meret. l. j. C. de asses.

Septuage-

SEptuagesimatertia consideratio. Reuerentia q̃ debetur à vasallo dño remitti potest, cum videatur deberi ratione cõtractus secundũ Bal. in l.j.in 52.q. ff.de rerũ diui.& in c.si cautio. de fi.instr. Secus autẽ in reuerentia quæ debet ratione personæ, vt est illa q̃ debet à filio patri, ab vxore marito, à iudice doctori, vt dicit G. Benedicti ĩ sua repet.c. Raynutius. ĩ verb. duas habẽs filias.nu.234. de testamẽ. & idẽ de illa q̃ debet episcopo. de quo p cano.ĩ c.cũ venerabilis. de testib.& dicturus sum ĩ in 4.part.in 28.considera.

SEptuagesimaquarta cõsid. Reuerentia q̃ debetur uiuo, debet & mortuo, vt dicit tex.in l.apud Celsum.§.aduersus.ff.de excep. ibi: semper.n.reuerẽtia ei adhibẽda est tã viuo q̃ mortuo.& ibi, namq; cõuenit tã viuo quã mortuo patrono à liberto honorẽ exhiberi. de quo honore exhibẽdo circa corpus mortuum seu reuerentia infra dicam in 2. parte. in 5. consideratione, vbi amplè.

SEptuagesimaquinta cõsid. Pro reuerẽtia q̃nã quis facit alteri: dat ei præmiũ, cũ ei accedat bona gratia, vt habet Eccl. 32. Audi tacẽs, & p reuerẽtia accedet tibi bona gratia. Laudabile nãque discretũ; est reuerẽtiã & honorẽ exhibere prioribus, dicit tex.in c. sicut iqt.ĩ prin.2.q.7.facit tex.ĩ c.ex ore ĩ fi.de priuilegijs.et si inutiles sint, dũ modo tolerẽtur.dixi ante & videatis concaue & contẽporaneũ nostrũ Ioan.de Mõtholono, ĩ suo prõptuario iuris. ĩ verb.reuerẽtia.

Aduerte ad id qd dicit Lucas de Pẽna in d.l.j. C. de collegiatis. an faciẽdo reuerentiam, vt præposito ei cum quo de ppositura litigatur, iuri suo pptera renũciare videatur. videatur notata in c.ex ore.extra de his quæ fiũt à maiori parte c.vbi vt dicẽdũ q sic.

SEptuagesimasexta cõsideratio. Excellẽtia propriè cadit ĩ principe, vt notatur ĩ c.j.de pba.vbi imperator scribit regi Angliæ, & vtitur his verbis: tua excellentia. Tamen etiã pfectus vrbis dicitur excellẽtissimus, vt in l.tam dementis.C.de epis.aud. & etiam quæstor dicitur excellentissimus, vt ĩ.l.fi qñ.C.de appel. Ex quo nõ indistinctè excellentia cadit in principe: & ratione excellẽtiæ quis præfertur qui alias nõ præferret, vt dicit glo. in l.j. C.de ano.ciuil. lib.11. vbi dicit, q si scholaris sit excellens, debet pcedere doctorem.d.meus Ias.in l.cũ quid.in j.lect.in 4.col. ff.si cer.pet. Et etiã minor excellens debet pcedere seniorẽ, vt plenè ht per G.Benedicti in sua repe.c.Raynutius.in verb. Adiectæ impuberi. nu.2.de testamẽ. Et alia q̃ fiunt rõne excellentiæ personæ ponit Spe. in ti.de arbitris.§.2.vers.1.& Alex.in d.l.cũ quid.& dicã ĩ in 10.parte.in 30.consideratione.vbi ponã q iunior doctor excellens, pfertur antiquiori indocto.

SEptuagesimaseptima cousid.est. Quòd vt cognoscatur quis honor, quæ laus, quæ gloria dignitatẽ habẽtib' sint deferẽdæ, & quo inter illos sit seruãdus ordo: & qm̃ vnusquisq; agnoscere debet ordinẽ suũ, & qd dignũ sit eo ordine quẽ suscipit intelligere, & ita actus suos, sermonẽ, incessum, habitũ moderare. Ideo videndũ est qd sit ordo. Vñ vt ait Aug.de ciuita. Dei lib.29. Ordo est pariũ dispariũq; rerũ sua cuiq; loca tribuẽs dispositio.& dr ab ordino: & ordino ab ore dicit, qd idẽ est qd dispono, quasi ore pnuntio qs cuiq; locus esse debeat. A quo ordo dispositio grad' & ordinariũ in quo ordo seruat, & maximè ordo in dignitatib' est seruãdus.l.fi.C.de primice. & secũdi ce.& toto tit.vt dignit.ordo seruet. C.li.12.& bonũ cõsistit in ordine sm Aug. in lib.de natura boni. & ordo dat rei pfectionẽ.7.q.1.c.nihil. Nullius quippe vniuersitatis administratio gereret, neque subsistere posset, nisi eã magnus ordo differẽtiæ seruaret. c.ad hoc.89.d. vbi habet q ecclesiæ militãtis & triũphãtis duplex est ordo: & sicut in ecclesia triũphãti sunt nouẽ ordines designati p nonẽ lapides.de pœni.d.1. c.principiũ.ita ecclesia militãti, quos habes c.clero. 21.d.cũ ĩ ecclesia nihil debeat esse inordinatũ. 61.d. c.miramur. Et ideo quãto aliqd ordinatius est, tãto id melius & perfectius.l.ij.§ j.ff.ad Velleia. Ita dicit Lucas de Pen.ĩ rub. C.vt dignitat.ordo seruet.li.12. Et pprie ordo dr, cũ diuersarũ rerũ vel psonarũ, vnaquęq; propriũ locũ tenet. Archi.in c.decernimus.in prin. 10.q.1. graduũ.n. & ordinũ distributio vnitatẽ in ecclesia cõseruat.d.c.ad hoc.vbi glo.& Archid. 89.dis.super c.licet.45.di st.quod amplissimè & eleganti stylo declarat Iudocus Clict.in suo Antilutheto.c.2.& 3.in 3.lib. Ratio aũt ordinis obseruãdi inter personas ponitur in c.fi.in prin.89.dis.vbi dicit. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiã minores potioribus exhiberẽt, & potiores minorib' dilectionẽ impenderẽt, vera cõcordia fieret, & ex diuersitate cõtentio, & rectè officiorũ gereret admini. stratio singulorũ. Neq; enim vniuersitas alia poterat rõne subsistere, nisi huiusmodi eã magnus ordo differẽtię seruaret.& ibi glo.allegat Apost.dicẽtẽ. Dum mũdus iste durabit, hoĩes præsunt hominibus, dęmones dęmonibus, angeli angelis. Cum enim Deus erit oĩa ĩ oĩbus, cessãbit ĩs plãtio, nõ tñ ordo vel maioritas. Aliquis.n.maior erit alio, qm̃ ĩ domo patris mei multę mãsiones sunt. c.in domo. de pœnitẽ.d.4.

In oĩbus.n.actibus & virtutibus est ordo, & vtit secundum ordinem secundũ Aristo. 3.Ethicorũ. Et ideo vbi sunt plura ordinata in vnũ, opottet esse aliquod vniuersale regimen ĩ particularia regimina, & ad hoc est facta plãtio inter ministros, vt not.glos. & Docto.ĩ c.legimus.93.dist. Et etiam dicit Tull.lib.1. officiorum.q ordo propriè est compositio rerum in aptis & commodatis: prout etiã dicit Luc.de Pen.in l.his quidem. C.qui milit.non poss.in ij.col.lib.12. Põt aũt ordo multipliciter cõsiderari, vt infra dicã. Nam vt habet in c.cõuenit.de cõsecr.d.5. Conuenit ordinẽ ęqualiter ab oĩbus custodiri, nec debet turbari ordo offi.l.quisqs.in fi. & ibi gl.fi. C.de postulan.

Et ordo est ẽt vniuscuiusq; rei figura substãtię, vt inquit Bal.ĩ cõsi.schismatis.qd posuit post rub. si qs alteri vel sibi.& testatur D. Ambr. quem recitat Bal. in proœ.digestorũ. in prin.& dixi satis amplè supra in proœ. huius libri. Vdalricus Zasius in repe.l.ij.ff. de ori.iur.in §.post hunc maximæ autoritatis in gl.i equestri ordine. dicit q est discretio status homini cõditioni accõmodatus. Et Origen.in Leuit.c.4.ordines duodecim rõnalis creaturæ esse ex 12.tribub' collegit. de quibus infra dicam in sequenti parte.

Ord-

Ordo etiã rẽ decorat.l.numerarios. & ibi Luc.de Pen.C.de apparitorib. magistrorum militũ. lib. 12.

Eptuagesimaoctaua cõsid. Duplex est ordo, temporis, s. & qualitatis. De ordine tpis habet' i l.j.C. cõsulib.li. 12. & de pposítis sacri cubiculi.l.j.C.eo.li. & de pximis sacrorum scriniorũ.l.vnicuique. & de tyronib.l.fin.C.eod.lib.de quo infra in pluribus locis dicam, & maxime in vlt.par. De ordine qualitatis seu maioritatis, de quo est nũc quęstio in partib. sequẽtibus quasi in omnibus. & de quo habetur in rubro & nigro, vt dignitatũ ordo seruetur.C.lib. 12. & hic ordo potior est primo: quia vbi habet locum ordo qualitatis, de ordine tẽporis nõ curat, ut i d.l.j. de cõsulib.i fi.& C.q accu.possunt.l.j.in fi. Vñ immutatio operis præfert' origini carnis. 22.q.2.§.itẽ opponitur q Iacob.ita dicit Luc.de Pen.in rub.C.vt dig. ordo seruet'. Et ideo dicit Iacob.Rebuffi.in d.l.j.C. de cõsulibus.li. 12. q ordo tẽporis seruat' tantũ iter exiſtẽtes i dignitate æquali: sed vbi sunt iæquales dignitates, non seruat' ordo tpis: sed ille est prior aliis q meruit maiorem dignitatem, ut ibi amplè per eũ.

Eptuagesimanona consideratio, q adhuc alio respectu triplex ordo.

Primus est vnius rei ad se ipsam i esse pducẽdam, vt in sententia ad quã rectè faciendam seruandus est ordo iudicij pcedẽ.platã.C.de sent.& interl.om.iu.

Secundus ordo est temporis, vt quia vna res est prior tẽpore q̃ alia, tunc i honoribus ordinãdis non præfertur prior sed potior.l.honores.ff.de decurio. l.ad subeunda.C.de decu.li. 10. sed in iam ordinatis inuicem præferendis seruat' ordo, tam temporis q̃ qualitatis, vt dixi in pced. cõsider.dicã ĩfra ĩ vlt.par.

Tertius est ordo qui nõ attenditur, quãdo cõstat de mẽte contraria.l.nec enim.ff.de solution.quoniã quãdoq; uerba transposita & vt plurimũ idem signi ficãt.l.j.C.qui accus. non poss.l.quidam.ff.de pecul. lega.l.præposteri.C.de resti. vbi do.meus Iason.l.cũ pater.§.si fidei tuę.ff.de leg.ij. & hoc quia sensum & nõ verba spectamus.l.iij.§.cũ domino.ff.de adi.leg. & declarat' quandoq; mens ex cõceptione sermonis & personarũ affectione, vt vult gl.in d.l.cum pater. §.à te rogo.ff.de legat.ij. Si autem nõ potest constare de mẽte, nõ recedimus ab ordine scripturæ.l.j.§.is q nauem.versic.in re igit' dubia.ff.de exercitoria.& ita dicit Ioan.de Platea i l.ij.C.vt dignitatũ ordo seruetur. & dicam plura ĩfra de hoc brocardico, an ordo scripturæ attẽdat', videat' Feli.i rub. de maioritate & obe.& in c.cũ dilecta.de rescrip.vbi ponit quinque limitationes. & do.meus Iason in l.ij.§. prius.ff.de vulg.& pup. Benedictus i sua repetitione cap.Rainu rius.i verbo, testamẽtũ.ij.nume.iij.de testamen.dicit quòd pcedere contingit tribus modis.s.tpe, ordine naturę, & iuris fictione, seu igenio itellect'. vide ibi.

Ctuagesima consideratio. Quia licet ordo in dignitatibus sit seruandus, q etiam in aliis est seruandus. Primò in subeundis muneribus.l.fin. quemadmodum ciuilia mune.inducuntur.lib. 10. C.& l.j.C.de munerib.patrimo. eod.lib.

Secundò in debitoribus fisci cõueniẽdis.l.quoniã Augerio.C.de conuenien.fisci debito.lib. 10.& quo quis ordine conueniatur. per totum.

Tertiò in libertatib.l.generaliter.§.si quis alienũ. versic.si quis ergo.ff.de fideicommiss.libertatib.

Quartò in pignorib.l.ij.C.qui.potio. in pig.hab.

Quintò i petitionibus à diuersis in iudicio propositis.l.qui prior.ff.de iudi.

Sextò in executione rei iudicatę.l.ordo.C.de exe. rei iudic. & l.à diuo Pio.§.in uenditione. ff.de re iud.qui si non seruetur, actus est nullus.Feli.in c.cũ dilecta i vj.col.extra de rescr. Io.de Imo.i d.§.i vẽditione. & maximè quãdo executio fit ab executore, vt dicit Alexan.in cons.3.in iij.col.in ij.vol.

Septimò in petitionibus ab eodem propositis.l. ordinarij.C.de rei vendicatione.

Octauò in testamẽtis.l.q soluẽdo.ij.ff.de hęr. insti. l.ij.§.prius.ff.de vulg.& pup.subst.ista ponit Ioã.de Platea in l.ij.C.vt dignitatum ordo seruet'.lib. 12.

Nonò in visitatione fienda p episcopũ uel alium habentem ius visitandi.c.j.de censib.in vj.

Decimò i electionibus fiẽdis.c.quia pptet.& ibi notatur, extra de electionib.ita q nõ debet fieri præposteratio requisitorum ad electionem, vt notãt Ioã. And.& Panorm.in d.c.quia pter.in v.& vj.col.

Vndecimò i cõfirmatione electionis: qm prius debet fieri inquisitio de pcessu electionis, de meritis & dignitate uel indignitate ipsius electi p i psum cõfirmatorẽ, q̃ electus confirmetur, aliàs cõfirmatio non teneret.c.puida. & c.fi.de electionib.i vj.& ibi Dominicus & Philippus Frãcus, & amplè de his duob' p Pet.de Braxio i suo directorio electionũ.iiij.par.c. xxviij. vbi multa de materia ordinis. & ibi ponit triplicẽ esse ordinem, de qbus dixi in præced.cõsid.

Duodecimò in euangelijs vbi primo in ordine ponuntur euange. Matthęi, quia primus scripsit euangeliũ i Iudæa, ut habet' i argumẽto i euangeliũ secundum Matthæum, & ibi Nicolaus de Lyra.

Decimotertiò etiam Deus præcipit nomina filiorũ Israel scribi in veste Aaron, iuxta ordinẽ natiuitatis eorum.Exo.28.& habet' per Lucam de Pen.in l.iij. in prin.C.de tyronibus. lib. 12.

Decimoquartò, i onerib.ordo est seruãdus, l.ordine.ff.de leg.iij.§.pręsens.ff.de munerib. & honorib. gl.i l.vni.C.de potiorib.ad munera noiandis, li. 10.

Decimoquintò, ordo seruandus est eorum quæ lege ponuntur, vt l.fin. C.de officio præfecti vrbis. sm gl.j.in l.ij.ff.de adop.& sic vbi legalis paternitas cõtrahitur, primò ĩterrogatur pater quã filius.d.l.ij. vbi quia is qui adoptat rogatur, i.iterrogat'.ff.de adoptio.per quẽ text.d.gl.j.ĩfert, q spõsus primò debet interrogari i mřimonio cõtrahẽdo, quã spõsa. & ad illud propositum illam glo.singularizauit ibi Bal.

Decimosexto in iudicijs, vt in l.prolatam. C.de sent.& interloc.om.iud. & C.de ordine iudiciorũ. & de ordine cognitionum.& in his si ordo non seruetur an actus sit nullus. Alb.de Ros.in l.j.in v.col. C.de nouo cod.comp.

Primæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

SECVNDA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

A Barthol. à Chassaneo humanorum Iurium Doc. Patrono Heduorum fiscali, editi: dignitates, laudes, & excellentias hominis, præcipuè mulierum, complectens. Diuisa in vnam & quadraginta Considerationes.

In primis pro clariori subsequentium intellectu, duas primas præmitto considerationes, tanquam ferè vniuersales ad huius operis materias.

IT ergo, Prima. Omnium entium quatuor sunt genera: Primum est earum rerum, quæ habent esse tantum, & harum multiformis est differentia. Nam etsi in hoc vno cõueniant q habent esse; recipiunt tñ hoc esse: ista quidẽ clarius, ista verò obscurius. Inter elemẽta.n.aqua dignior est terra, & ignis supra aquá & aerem multò præclarior. Dixi inferius in vlt.pár.in 12.consid. Iste gradus complectitur cuncta quę generantur in visceribus terræ, vt sunt mineralia, & metalla omnia, argẽtum viuum, plumbum, ferrum, cuprũ, stannum, argentum, & aurum. Quod autem istorum altero sit pstãtius, etiam narraui in d.par.in 95.cõsid. In hoc gradu est lasurium, quod aurum pretio superat: sulphur, saphetra, salgema, & cuncti lapides pretiosi, vt sunt carbũculus, hyacinthus, smaragdus, ametistus, topazius, corallus. Hi oẽs magni sunt pretij, pulchritudinis, & virtutis. De quib. videre poteris aliquid in d.par.vlt.in 91.conside. In hoc ꝑterea gradu sunt omnes cœli, oĩa corpora cęlestia, oẽs sphærę, sidera, & septena planetarum lumina, De quibus ẽt in dicta finali parte. Artificialia quoq; ad istum referuntur gradum, quæ etsi inter se de nobilitate cõpugnent, vt infra dicturus sum in 11.par. in hoc tamen cuncta conueniunt, q esse tantum habent, & non viuere.

Secundus gradus est earum rerum quæ habẽt esse, & viuere, cuiusmodi sunt oẽs planetæ, arbores, & herbę. Hi nempe vitam suam oculis nr̃is insinuãt, dũ videmus eas sursum; deorsum, ante & retro, ad dextrã sinistrãq; moueri. Attrahũt & habent è terra suũ vnde se nutriunt elementum, crescunt, augmentant, & flores, frondes, fructus seminaq; ꝓducũt. Habẽt.n. intra se virtutẽ quandã, qua facilè ista ꝑficiant. Sub isto gradu innumerabiles ponunt arborũ, & herbarũ species: quarũ inter se fructus, saporẽs, odores, virtutes, coloresq; lõgissimè separant. Omnib. vna viuẽdi ratio, sed nobilitas dignitasq; non vna; prout etiam in d. part. dicetur, in 88.89.& 90.considerationibus.

Tertius gradus est eorum etiam quæ habẽt esse, viuere, & sentire: & in hoc sunt cuncta aĩantia. Ad sensum enim visus, requiritur & auditus, gustus, odoratus, & tactus. Ad istum gradum referunt cuncta quæ mouẽtur in terris vel in aquis, vel quæ in liquido aere peruolitant. De his infra, in 78.80.& 81.considerationibus dictæ vltimæ partis.

Quartus gradus est eorum quæ habent esse, viuere, sentire, & intelligere: & in hoc est homo, cui ꝑter esse viuere, & sentire, subest ẽt intelligere, discernere, velle & nolle liberè. Solo.n.arbitrio, ascẽdit homo supra cętera animãtia: qui potest iudicare, rationari, & susceptibilis fieri experientiæ, artis, scientiæ, atq; doctrinæ. In hoc etiam sunt angeli & dęmones, boni & mali, cũ dęmon ẽt in bonam partem olim accipiebat, & erat nomen dæmonis veteribus honestum, vt ait Cœlius lib. antiquarum lectionum primo.c.23.& c.sequenti. Vbi & Platonicorũ schola asserit rõnalis naturæ gradus esse tres, non dignitatis tantum maiestate interpũctos abiunctosque, sed etiã locorũ intercapedine. Nã immortalibus diis summam attribuunt sedẽ, hoc est cęlestẽ. Sed horum alios dici, & esse intelligibiles ab oĩ materiæ contubernio semotos, quorũ parens princepsq; is sit, quem rerum conditorem opificẽq; veneramur maiestatis amplitudine vltra mundana, sanctũ & humano sermone inenarrabilem, sed ne mẽte qdẽ facile apprehensibilẽ. Quisquis est quantuscũq; vnus est, verus bonus, veritas vna, bona, bonitas vna, vera. Cęteri non tam dij, q̃ ministri. Visibiles Deos intelligunt cęlestia corpora, atq, hic gradus vtiq; vnus q & primus. Imò verò tenet nomisma ꝓcelsę diuinitatis. Eximiũ homo, cuius eminentissimã naturam cœlesti-

bus ferè comparem contendunt. Medium verò inter hosce extremos gradum à lunę collimitio ad nos vsq; expansum iā habent, quos à scientiæ magnitudine prisci dæmonas vocarunt. Hos tāquam interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui pcepta à nobis vota ad Deos deferrent, & illinc ad nos diuina munera referebant. Hos Romani veteres medioxumos nuncuparunt: quia insiti ex suis statione ac loco & potestate diis summis sint minores: hominū natura velut cōplacitū est antiquis: vtiq; maiores. Hæc Cęlius. Et de isto tertio gradu, & primo dicam in 3. par. De secundo verò, qui est hoīs, in hac parte discutitur.

Secunda & principalis consideratio huius secūdæ partis quæ est generalis ad omnes sequētes, & ex qua oēs depēdēt, est, quod cum hō honorari naturaliter appetat. Spec. in tit. de citatio. §. v. vers. porrò si sunt plures delegati. & dixi supra. Ideo dic quod homo est animal honorandum. Hoc in naturam Dei trāsit, quia ipsē sit Deus. Hoc dæmonum genus nouit, vtpote qui cū iisdem ortum se esse cognoscat. Hoc humanę naturę partē in seipso despicit, alterius partis diuinitate cōfisus. Et, vt ait Trimegistus. Miraculum est homo ad similitudinem Dei factus. Gen. 1. & 9. c. tex. in c. hæc imago. 33. q. 5. & in l. si quis metallum. C. de pœn. Intantum vt ipse pater architectus Deus omnipotēs omniū creaturarum creator cunctis rebus creatis, vltimum diuinum hominem creauit ad imaginem, & similitudinē suam: vt postq̄ ipse Deus hanc quam mundanā domū videmus, diuinitatis templum augustissimum archanæ legibus sapiētiæ fabrefecerat, sup cęlestem regionē mentibus decorarat, æthereos globos æternis animis vegetarat, excrementarias & feculentas mūdi partes oīgena animalium turba complerat: opere cōsummato considerabat aliquem esse qui tanti operis rōnem ppenderet, pulchritudinem amaret, magnitudinē admiraret. Inducendo vnum quod à regib. & principib. nostri tēporis vsurpatum videmus: vt cum magnificā & nobilem ciuitatem condiderunt, iam vrbe absoluta imaginem suam omnibus visendam in medio illius, spectandaq; constituunt. Sic fecisse videmus principem omnium Deum, qui tota mundi machina constructa, postremū oīum hoīem in medio illius statuit, ad imaginē & similitudinē suā formatū. Res ergo & supra fidē mira, est hō. Cęlestis. n. illi est origo, testante Virg. & comprobante Ouid. in suo lib. Metamor.

Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit cœlumq; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

De quo habetur in gl. in §. partus. insti. de rerum diuisione. & in l. iustissimè. ff. de ædil. edic. & in §. fi. insti. de iure naturali gentiū & ciuili. Vñ ēt Silius italicus.

Nonne vides hominem celsos ad sydera vultus,
Sustulerit Deus, ac sublima finxerit ora.
Cum pecudes volucrumq; genus formasq; ferarum,
Segnem, atq; obscœnam passim strauisset in aluum.

Huncq; gloria & honore coronauit dñs, & constituit eum super opera manuum suarum. hr Psal. 8. Omnia sub pedib. eius subiecit, oues, boues vniuersas, insuper & pecora campi. Volucres cœli & pisces maris. Ps. 38. Et sup vniuersas terrę creaturas contulit ei dominij principatum nobilitando et & sublimādo hominis dignitatem ex ministris spirituū superiorū. tex. in cle. si dñm. de reliquiis & vene. sanc. Hinc ēt Apostolus ad Hebr. 2. dicit, quod Deus oīa homini nihil dimisit non subiectum. hinc dicit Plin. lib. 7. naturalis historiæ. c. 1. quod homo est animal cunctis imperans, & etiam certis animantibus excellens Arist. lib. 1. de animalib. Nobilissimūq; & altissimum aīal est hō. eo. lib. de animal. lib. 1. Et, vt dicit Lucius Apuleius de Deo Socratis. Prestantissimū animal est homo. Ita ab ipso Deo magnificatus. Iob. 7. vt paulòminus ab angelis sit diminutus. Ps. 8. Hoc. n. in naturā Dei transit: quia ipse sit Deus. Hoc dæmonum genus nouit, vtpote qui cū iisdem ortum se esse noscat: hoc humanæ naturæ partē in seipso despicit, alterius partis diuinitate confisus. O hominum quāta est natura temperata, felicius ac diis cognata diuinitate cōiunctus, partem per quā terrenus est despicit. Cętera oīa quib. se necessariū esse cœlestis dispositione cognoscit nexu secum charitatis astringit, sicq; suspicit cœlum. Sic ergo feliciore loco medietatis est positus, vt quæ infra se sunt, diligat. Ipse aūt à superiorib. diligat, elementis velocitate miscet. Acumine mentis in pfundo maris descendit. Omnia illi lucent, non cœlum videt altissimum, quasi enim è proximo sagacitate animi intuetur. Intētionem animi eius caligo aeris nō cōfundit. Nō dēsitas eius operum impedit. Non aquæ altitudo pfunda aspectum eius obtundit. Omnia idem est, & vbiq; idem est. Hoc satis pbat dictum Aristotelis in 3. lib. Politicorum dicentis. Aīal hoc, puidū, sagax, astutum, memor, plenum rationis, & consilij, quē vocamus hoīem, pclara quadā cōditione generatū est. Nō solū famulant terrestria, imo & angeli hoīs sunt, vt habetur Apoc. 19. Vbi Angelus nō fuit passus se adorari ab hoie. Dixit. n. homini: nequaquā, conseruus tuus sum & cōfratrū tuorū habētiū testmonium Iesu. Et dicit gl. in l. cognitionū. ff. de variis & extraord. cogn. quod angelica natura seruit homini. Oium. n. aīantium dñs habēs ad sui custodiā angelos quasi satellites ad pædagogos posuit. Quoniā vt dicit Albertus de Gandino in tractatu maleficiorū, in tit. quo cognoscit de maleficiis qsi crimē est notoriū. Virtus Angelica est hoīs seruitio deputata. Cœli insup, nisi Deum offendat, hæres futurus: dęmonib. hoc est angelis malis & apostatis imperat. Vnde Hermes Trimegistus dicit hominem tantæ sublimitatis esse, vt Deos faciendi habeat facultatem. Dij. n. estis & filij Dei oēs, ait pphcta. Oīs. n. creatura dr, cum, vt hr Mar. 16. Eūntes in vniuersum mundum, pdicate euāgelium omni creaturæ. Et omni creaturæ euangeliū prædicatur, cum homini prædicat, vt dicit Greg. in homilia euangelij Pentecostes. & in glo. ad Romanos. ibi, Inuisibilia. & hoc est etiam, quia cum omni creatura participat, & omnes proprietates creaturarū in se admittit. Habet. n. cum herbis & arboribus viuere, cum brutis sentire & fructus pcipere. de his duobus Gandinus in loco hic ante allegato, allegat tex. in l. qui vas. §. ex furtiuis. ff. de furt. & i l. i. pecudum. ff. de vsur. Habet & tertio cū angelis intelligere, ex quo facta est anima rationalis vt Deū intelligeret, intelligēdo amaret, amādo possideret, & possidēdo frueretur.

Omnium

nota

Oinm enim creaturarum est dignissimus. Ita dicit in summa confessionis, in tit. ex quibus causis infamia irrogatur. in prin. & in auth. de nuptiis. §. quia verò. & gl. in l. empt. ff. de euict. & facit. §. p edictum in d. l. empt. & inst. de rer. diuis. Hois etenim gratia ois fructus rerum natura cōparauit. §. partus. & d. l. in pecudum. Hinc Pli. 1. c. lib. 7. naturalis historię. ꝙ causa hois videtur cuncta alia genuisse natura. Hominē etenim dico tantæ excellentię & sublimitatis, quod quodāmodo est finis oīum, teste Arist. 2. Ethi. & oīa continere dr vti Deus, sed diuersimodè. Deus autem omnia in se continet vti principium, homo verò omnia continet vti oīnm mediū: quo fit vt in Deo sint oia meliore nota, q̄ in se ipsis. In hoie inferiora nobiliori sint conditione, superiora aūt degenerēt. Sunt ignis, aqua, aer, & terra, per verissimam proprietatē naturæ suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore qd nos videmus. Huic etenim nulla creata substantia seruire dedignat: huic terra & cętera elementa, huic bruta præstò sunt, vt famulentur. Huic militat cœlum, salutē bonumq; procurant angelicæ mētes. vt siquidē verū est, quod scribit Apost. esse oēs administratorios spūs missos, pp eos qui hæreditati sunt destinati. De quo originaliter Paulus ad Heb. 6. transumptinè in clemēti. si dñm. de reliq. & venera. sanctorum. Imo seipsum Deus pro hoie exhibuit. Ad Heb. 5. Et transumptiuè in d. clemē. si dñm. Imo se tradidit contumelijs afficiendum pro hoie, vt ipsum à vinculis potestatis diabolicæ liberaret, vt est tex. in c. suggestum. 7. q. 1. Sic etenim huic mancipantur terrestria, fauēt cœlestia, quia cœlestiū & terrestriū vinculū est, & nodus. Hanc hois excellētiā amplissimè ponit Antoninus Floren. in sua hist. part. 1. lib. 1. c. 1. Vbi dicit hoiem à Deo fuisse sublimatum honore, & excellētia quo ad aīam in tribus, scilicet in magna gratia, in mira institia, et in eximia notitia: quo ad corpus quantū ad immortalitatē, impassibilitatem, & loci amœnitatē, & quo ad honorē dnij vt preesset oibns. Quæ oia amplè declarat quæ non transporto cum sint clara, & clarè posita. Vnde ergo meritò dicit Hermes Trimegistus ꝙ miraculū est homo, prout amplè recitat Picus Mirandula in sua eleganti oratione in cętu Romanorū per eū recitata, vbi dicit legisse in monnmentis Arabū Abdalā Saracenum interrogatū fuisse, quid in hac mūdana scena admirandū spectaret: qui nihil hoie admirabilius spectandū, rndit. Et dixi in tractatu meo de maledictione creaturarū irrationabiliū in 2. par. in 3. in 4. fundamēto illius par. vbi alias dignitates, & excellentias hois posui, quam composui in scholis me existente in studio Ticineñ. Et vide etiā in sermone Discipuli 32. nouem dignitates hois. Et ex prędictis possent vltra numerū 15. numerari. Et inter alia priuilegia hois inter cætera aīalia, ꝙ licet oē aīal ictuū fulmine inteteat, homo tñ non semper interit, imo pcussus euadit sæpissimè. vt de Anchise apnd Virg: legit vt recitat Bñdi. in sua tep. c. Raynutius. in verbo. Adiectq; impuberi. in prin. de test. Vbi ponit ꝙ inter aues nunq̄ aquila pcutit fulmine, inter quadrupedia vitulus seu bos marinns, inter ramos laurus, & ibi tā in dictis q̄ in allegationibus pluriū, multa de laude & excellētia hois cōprehendi possunt, quæ omitto ne sim nimis ꝓlixus: q̄ prolixitas qnq;, & vt plurimū inducit desperationē & fastidiū legētibus. Sed amplius vide de dignitate primi hois Ioā. Chrysost. q librū vnū fecit, incipientē: Dignitas humanæ.

Aduertēdū est etiam, ꝙ in corpore humano sunt multa admiratione digna quæ amplè ponūtur p Cęlium lib. 5. suarū antiquarum lcōnum. c. 12. & de omnibus quæ sunt in hoie tam in mente, intellectu, memoria, q̄ in corpore, ponit amplè idem Cęlius lib. 2. per totum. vbi ponit rationem oīum membrorum: & inter oia dicit esse quatuor principaliora & digniora, videlicet cerebrū, cor, epar, & testiculos, de qbus eodē lib. c. 39. & infra in vlt. part. vbi quęritur. ꝙ membrum humanū est dignius & excellentius.

TErtia cōsideratio. Homo est dignior angelis pp assumptam à diuinitate humanitatē, pp quod. homo magis attinet Christo q̄ angelus pp multa.

Primò quia Deus non solū fecit hoiem de progenie sua, quia eū ad imaginē suā creauit sicut & angelum, sed insup de ꝓgenie humana seipsum fecit, qñ verbū caro factū est. Ioan. 1. & in symbolo. Et homo factus est. Maxima quidē esset hoium cuilibet dignitas, & gloria atq; nobilitas, si Imperator aut qlibet alius princeps supremꝰ de eius se faceret ꝓsapia & parētela. Multo aūt maior nobis & gl'ia atq; nobilitas, ꝙ deus se de nr̄a fecit ꝓsapia, ꝓgenie, & cognatiōe.

Sedò quia angelus attinet Chr̄o ex parte pr̄is qui est pr̄ Chr̄i per æternam generationē, ac angelorū & hoīum per temporalē creationē: sed homo attinet Chr̄o etiam ex parte matris, quæ nō est angelicæ naturæ sed humanæ. Ad Heb. 2. Nusquā enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Et fratrē hois se vocat, vt hr̄ p Psalmistā. Narrabo nomē tuum fratribus meis. Et ait Bernardus. Puto ꝙ iā me spernere non poterit, ꝙ os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.

Tertiò quia deus contraxit parētelā cū angelo solummodo dando, qñ scilicet filiam suam, id est imaginem ei dedit, quam etiam homini dedit: sed cum hoie contraxit parentelam, etiam recipiendo: quia sororem eius scilicet aīam rationalem, & matrem ipsius, videlicet humanam naturam, sibi copulauit.

Quartò quia hoies beatitudinem habent in visio ne humanitatis Christi in quā desiderāt angeli prospicere. 1. Pet. 1. & in coutēplatione diuinitatis, quā angeli solum habēt in contemplatione diuinitatis.

Quintò quia humana natura est deificata, nō antem angelica.

Sextò quia ipsa humana natura est, super oēs choros angelorū exaltata, vt patet in humanitate Christi & matris eius. Cū exaltata sit sancta dei genitrix super choros angelorum ad cœlestia regna: & etiam Christus qui assumpsit in se humanitatem sedet ad dexteram dei patris. quod quomodo intelligatur, dicit Augustinus in lib. de symbolo, & dicam infra.

Septimò quia deus dedit potestatē homini deum faciēdi & corpus suum consecrandi. Clem. si dñm. de reli. & vene. sanc. & tñ nō dedit angelis, vt habet per Ioā. de Turrecr. in c. quid sit. de consecr. dist. 2.

Octa-

Octauo quia angeli ad custodiam hominis sunt deputati, vt habetur p Psal. ps. 90. Angelis suis Deus mandauit de te. Et dixi hic ante in prima cõsid. Dicit tñ Io. de Turrecr. in loco hic ante alleg. imo angelica natura seruit homini, vt dicit gl. in verb. dignitatis. in l. cognitionũ. ff. de var. & extraor. cog. Quia angeli sunt maiores hoïe, natura, gratia, & officio: & quõ, vide Bñd. de Bustis in 2. par. sui Rosarij. in sermo. 10. ĩ 2. par. litera L, vbi posuit sex primas rationes, etiã ponit alias ex quibus angeli sunt maiores.

Aduerte tñ, ꝙ quilibet homo debet honorare angelum suũ in quocũq; loco fuerit. vnde Ber. In quouis diuersorio, ĩ quouis angulo, reuerẽtiã exhibe angelo tuo, ne audeas illo absẽte, qđ nec pñte auderes facere. Et semp dic & sero, & mane, & omni hora.

Angele qui meus es custos, pietate superna,
Me tibi commissum seru., defende, guberna, Amẽ.

Et subiunge de Beata virgine Maria.

Vt me pausantem conserues, & vigilantem.
Me tibi virgo pia, semper commendo Maria.

Aduertendum est etiam, ꝙ principes etiam habent duos angelos: vnum, s. ratione suæ singularis personæ sicut habent cæteri homines, vt habet Matt. 18. ibi. Videte ne contẽnatis vnum ex his pusillis: dico autem vobis, quia angeli eorum semper vident faciẽ patris mei qui in cœlis est. Et isti angeli sunt de ordine inferiori. Alterum verò angelum habent rõne dignitatis vel officij regalis aut prælaturæ, vt de Eliseo legitur. 3. Reg. 4. c. Quia angelorum multitudinem ad sui defensionem habebat. quod quõ intelligatur vide G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo, Adiectæ impuberi. extra de testamẽtis. Et ibi ponit quõ Michael est angelus regni Franciæ. Et etiam quomodo vnus angelus quandoque impedit aliũ, & resistit alteri in porrigendis precibus, & obtinendis meritis. Ideo vt habet Dan. 10. Vbi Gabriel dixit Dan. princeps, i. angelus regni Persarum resistit mihi viginti & vno diebus. dicam infra in 3. par. seq. in 16. consid. vers. 4. adiunit.

Michael angelus frãcie

QVarta cõsideratio est, ꝙ homo præ cæteris honoratur anima, mente, memoria, intellectu, & quinque sensibus, vltra alia animalia mũdi, de quibus singulariter dicemus: & de aïa quomodo oĩs dignitas hoïs sit ab anima amplè probat Cœlius lib. 1. suarum antiquarum lectionum. c. 43. 44. 45. & 46. De mente quæ est vice luminis & instrumenti & visus, eodem lib. c. 44. De memoria & eius excellentia habetur lib. 3. c. 21. & lib. 2. c. 3. De intellectu habetur eodem lib. 2. c. 1. & 2. De quinque sensibus habetur per eũdem Cœliũ lib. 1. c. 48. 49. 50. 51. & 52. & ibi quis ex quinque sensibus sit præstantior, dicam infra in vltima parte, in 44. consideratione.

QVinta conside. Sicut homo prę cęteris animalibus honorandus est in vita, vt ante dictũ est, ita etiam in morte, & eius sepultura exemplo Christi, qui Deus & homo, licet se pro hoïe contumeliis afficiendum dedit, ignominiosaq; mors illi fuerit, sepultura tñ illius fuit gloriosa, sicut iã Esaias ꝓphetauerat, vt hr Esa. 11. c. Et erit sepulchrum eius gloriosum. ꝓut sepulchra Adę, Abrahæ, Isaac & Iacob, & eorum vxorum, & aliorum plurium patriarcharũ fuerunt gloriosa. prout recitat Hierony. in lib. Hebraicarum qõnũ. & recitat amplissimè Io. Ludo. Viualdus in suo trac. de pugna partis sensitiuę & intellectiuæ, in prin. in tit. de officio pietatis in defunctos. habetur in c. Ebron. 13. q. 2. & etiã de Thobia ibi habetur. Thob. 4. Cuius Christi & patriarcharũ actiones & exẽpla sequi debemus: cũ Christi actio nr̃a sit instructio, c. significasti. leg. 2. de elect. 2. q. 1. c. Deus. Petr. de Anc. in c. nos. extra. de sepulturis. ꝙ ẽt sepulchra in magna veneratione habita fuere à gẽtib. ꝓut Iustinianus, & Valerius scripserũt. Et inter cętera Scythæ illud diligentissimè obseruabãt, ꝙ sepulchra parentum, quæ voluerunt habere cõia, nõ minus venerant̃q̃ sacra deorum. Et ẽt multum fuerunt commendatæ sepulturæ mortuorum tpe antiquo. Qm̃, vt hr̃ Eccl. 7. Mortuo nõ negabis grã, i. sepulturã. transumptiuè in c. ecclesiastico. 11. q. 2. & Dauid Psal. 88. in princ. Inter horribilia ponit, eo ꝙ non erat qui sepeliret. Et ille bonus Thobias mortuis, & occisis sepulturã exhibebat. Thob. 1. Et de vtilitate sepulturę ponit amplè Ant. Florẽt. in 3. par. suæ summæ. tit. 10. c. 1. §. iij. & amplè ẽt p Bernardũ de Bustis in 2. parte sui rosarij, sermone j. vbi ponit ꝙ exequiæ & cerimoniæ mortuorũ prosunt in 12. Apud maiores gentiliũ Romanorũ ritus talis erga mortuos obseruabatur. Nam perungendi cadauera pręciosis quibusdã vnguẽtis detinebant, & in rogis multa simul aromata cũ cadaueris cremabant. Vnde de Sylla legimus maximã multitudinem aromatum in eius rogo fuisse assumptã. Refert idẽ Viualdus in loco hic ante alleg. Hic mos ẽt apud Aegyptios obseruabat, vt hr̃ Gene. 50. de Ioseph, q pręcepit seruis suis medicis, vt aromatib. cõdirẽt pr̃em suũ: qb. iussa explẽtib. trãsierũt quadraginta dies. Fleuitq; eum Aegyptus septuaginta dieb. s. quadraginta dies cõdimẽti, & triginta fletus, vt dicit ibi de Lyra. Etiam hr̃ Deut. 34. de Moyse quẽ populus Israeliticus fleuit triginta dieb. Et recitat Valerius in ti. de seruata religione. c. fi. ꝙ Senatus Romanus post Cãnẽsem cladẽ decreuit ne matronę vltra trigesimũ diem luctus suos extẽderent, vti ab his sacra Cereris peragi possent. Alius tñ mos erat apud aliquos, vt lugerentur defuncti vsq; ad tertiũ diẽ, apud alios vsq; ad septimũ, apud alios verò vsq; ad quadragesimũ: de qb' morib. in c. qa alij. 13. q. 1. Et iste mos quadraginta dierũ apud nobiles ĩ Gallia obseruat. Ex quo sententiatũ fuit p officialẽ Heduẽsem ꝙ domicella Iaquelina de la Trimoille, filia nobilis & potẽtis dñi Georgij de la Trimoille, locũtenẽtis regij gñalis ĩ Burgũdia, citata corã ipso sup certis ꝓmissionib. matrimonialib. p verba de pñti, instãte ꝓcuratore dñi epi, & ad denũtiationẽ generosi & magnifici viri dñi Io. da la Bulme dñi de Pesme, & filij illustris dñi comitis de Montereuel, non tenebatur comparere in iudicio nec exire domũ ante quadraginta dies, computandos à tempore mortis dicti quondam sui patris.

Aduerte etiam ex illo Gen. 50. c. circa tria. Primò ibi interuenit honoris exhibitio in cõdimẽto corporis defuncti. Secundò fletur solẽnis super mortuũ.

Tertiò

Tertiò honorabilis deportatio cum comitiua valde solẽni & nobili. Nam Ioseph conuocauit oẽs maiores patriæ domus Pharaonis & amicos, ad conducẽdum corpus patris sui Iacob ad sepulchrum suum: quæ hodie etiam obseruantur apud nos, qm̃ in executione sepulturæ, & funeralib. defunctorum præcipuè magnatum & diuitum interuenit pompa funebris, tam in vestib. lugubribus, tedis, & luminarib⁹ cereis ardentibus: vbi domus & aulæ, equi & sepultura nigris sternuntur pannis, & conuocant parentes & amici ad 40. diem quo ad nobiles, & quo ad alios statim cum reconduut in terra aut sepulchris eorũ. Alexander verò & Cæsar Imperatores se in eorum testamento in nuda terra humari iusserunt, vt infra dicam. Varios enim inhumandi ritus ponit Textor Niuernensis in sua officina, in tit. de vario inhumandi ritu. vbi dicit. inexpiabile quodã scelus creditum est sepulchra violasse: adeo vt lex sacrum esse iusserit, vbi corpus hoĩs mortui iaceret, diceretur q; minxisse ĩ patrios cineres cui oĩa cadebãt sinistrè & inauspicatè. ac de materia sepulchri & monumenti quõ apud leges habeatur, sunt tituli. de relig. & sumpt. fune. ff. & Codice: & dicã infra post dicta Textoris. Sed, vt dicit, apud nos quoque, Christianis damnatur ceremoniis, qui aut lotium in sepulchris egesserit, aut quid aliud ibidem fecerit immũdum, ueq; apud nos solum religiosum est. Nam nulla prope tã efferata gẽs est, quæ non nouerit habere sepulchrorũ rõnem præter paucos barbaros: qui cũ beluino ꝑpe ritu iter se degant, nihil mirũ si aliotũ vestigiis nequaquã insistãt. Nũc de vtrisq; loquẽdũ, his, s. qb. nulla est funerũ cura, & illis quib. maxima.

Lotophagi suos ĩ mare defunctos abiiciũt, asseuerãtes parũ interesse humo ne an aqua aut absumantur. Hunc modum reprobat iurisc õsultus Modestinus in l. in suo. ff. de condi. instit. vbi dicit ꝙ laudandus est magis q̃ accusandus hæres, qui reliquias testatoris non in mare ſm ipsius voluntatẽ abiecerit, sed in memoriam humanæ conditionis sepulturæ tradidit. Nec etiam obtemperatum fuit Soloni philosopho, qui Cympro moriens, hæredibus mãdauit ossa sua in cinerẽ dissoluta p prouinciã disseminari.

Albani olim nephas putabant curam mortuorũ agere: qđ ẽt reprobatur, vt hr̃ Eccl. 2. Noli mortuo denegare grãm, i. sepulturã. 13. q. 2. c. i ecclesiastico.

Sabęi corpora defunctorum eo quo stercus modo ducebant, quinetiam reges reiiciebant inter sterquilinia, videtur ꝙ istud esset apud eos eo ꝙ homo quasi putredo consumendus est. Iob. 14. cap. & Iob 34. hõ putredo & filius hoĩs. & facit Eccle. 10. Memento qm̃ oẽs in corruptione sumus. Hinc dicit Bern. in lib. meditationum. Homo nihil aliud est q̃ sperma fœtidum, saccus stercorum, & cibus vermiũ: vnde post hominem vermis, post vermen fœtor & horror. sic & in hac speciem vertitur oĩs homo.

Sed pro certo hic modus ẽt est improbatus, cũ, vt dicit tex. in d. c. ecclesiastico. ꝙ cum homo de terra sit, debet in terram reuerti. Eccle. 3. & Gene. 3.

Troglodite mortui ceruicem pedibus alligabãt: & raptim cum iocis & risu efferebant, nullaque habita loci ratione mandabant terræ.

Scytharum verò mos longè melior, qui mortuos inter epulas vorare causa honoris consueuerãt. Imo dicendum est longè deterior, vt de his & aliis habetur per Hiero. contra Iouinianum c. 36. & habetur per Cęlium lib. 9. suarum antiquarum lectionum. c. 46. vbi ponit aliquos ritus sepeliendi. & in c. 44.

Hyrcani nõ ad aliũ vsum nutriebãt canes, q̃ vt eis functos vita vorandos obiicerẽt. Et ẽt apud Parthos sepultura: hõ aut auiũ, aut canũ laniat⁹ est, nuda demũ ossa terra obruunt. Et hic mos erat apud magos nõ humare corpora suorũ, nisi prius à feris laniata.

Et Massagetę senio confectos in frusta cędunt, & cum ouillis carnibus edunt. Et qui morbo moriunt deuorandi feris obiiciũtur, vt refert Iustinus. Et hos modos etiam ex supradictis reprobare debemus, prout reprobat G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo, mortuo itaque testatore. primo. nu. 54. in fi. cum sequenti. vbi reprobat tales modos, ex quo in eis non fit honor defuncto.

Aliũ verò modũ obseruabãt Atheniẽses, quorũ tãta fuit sepulchrorũ cura, vt si qs dux bello peręptos sepulchrò honestare neglexisset, capite plecteretur.

Macedonibus verò nullum fuit tam solenne militiæ munus, quàm suos sepelire.

Aegyptij in domorũ ædificatione negligẽtes, mito sumptu superbaq; magnitudine cõstruere sepulchra cõsueuerãt, operaq; ꝓdigiosæ piramides, ꝙ existimarent defunctorum domus sempiternas. Iidem mortuos condunt, & eos domi seruant, vt refert Cicero lib. 1. quæstionum Tusculanarum.

Hic mos olim apud nos Heduos seu Augustudunenses seruabatur. Cum viderimus temporibus nostris plura corpora defunctorum inuẽta in antiquis domibus ciuitatis antiquæ. Et etiam adhuc est pyramis excellens & magnæ altitudinis qua non potest aliud iudicari nisi ꝙ esset monumentum cuiusdam magnifici, quod factum fuerat in modũ pyramidis, prout ẽt iudicauit Christianissimus Rex noster Franciscus I. magnus Historiographus: qui illã ob eius magnitudinem, tanquam etiam antiquitatum amator, post orationem per me ei habitam in introitu huius suę ciuitatis Heduẽsis, in qua de illa ad demõstrationẽ antiquitatis suæ ciuitatis Heduensis mentionem feci, videre voluit. Et statim oratione audita ad illam accessit, & amplissimis disputationibus cũ Budæo de illa perscrutatus est. Tandem conclusit esse monumentum cuiusdam primatis seu dñi huius antiquæ ciuitatis Heduensis, & fuisse constructum & ædificatum in formam pyramidis. Ex quo dicẽdũ est verisile hunc modũ apud nos obseruatum fuisse.

Mos fuit plerisque populis mulieres cõducticias (pficæ vocabant) comparare, quę in eorũ morte lugerẽt qb. deessent parẽtes. Hic mos adhuc hodie seruat apud Italos, maximè Tusculanos & Romanos & ẽt Lõbardos, & pluries vidi ita obseruari ĩ Lõbar.

Apud Hebræos cautũ fuit lege, ne insepultũ hostẽ relinquerẽt. Pyrrhus gentilis ẽt rex Epirotarum, vt Eutropius refert, quàm fauendum sit sepulturæ, licet Paganus foret, ostendit: qui cum mille octua-

ginta ex Romanis in bello captos teneret, sūmo honore tractauit, multosq; defunctos, licet hostes, honorifice sepeliuit. Sic & Cęsar caput Pompeij hostis sui, vt refert Valerius lib. v. de humanitate. c. xvj. Et prim⁹ q̄ funerare corpora ī bello docuit fuit Hercules. Et tales pulchrè cōmēdauit Propheta eximius ij. Regū. c. ij. Vos bñdicti à dño q̄ fecistis misericordiā hâc cū dño vestro Saul, & sepelistis eū. Et Machabæ⁹ inimicorū interfectorū corpora sepeliri iussit, vt habet ij. Macabæorū x. & xij. Alexander Darii interfecti corpus matri Tūbrudini p̄buit. Pauli Aemilii cadauer Hānibal hostis sepeliuit. Refert Textor ī sua officina ī loco hic ante allegato. Et ēt Gracchū & Marcellū ipsius hostes sepeliuit, vt refert Valeri⁹ lib. v. de humanitate. Et vt ēt refert idē Valerius tit. j. de sōniis. q̄ Symonides poeta ad litus applicās maris, corpus qd vidit inhumatū sepeliri mādauit: ꝓpter quod piculū maris euasit, vt ibi & in sequēti titulo de miraculis. Cōstat ēt q̄ piculū terrę euasit. Expedit. n. reipublicæ nō minus mortuos humari, q̄ viuentes conseruari, fm Baldū in l. fi. C. de nego. gest. prout nobis ēt exēplis gentiliū traditur, f. Cyri Alexandri & Cęsaris Imperatorū, q̄ se suis mādauerūt in testamētis ī nuda terra humari, vt refert Leonardus Aretin. epist. 94.

Pleraq; Assyriorū corpora ī locis palustribus fuisse condita feruntur, quod nō fuit honestū, nec defuncto in talibus obtemperandū est: exēplo Solonis philosophi ex septem Græciæ sapientibus, qui Cypro moriens hæredibus mandauit ossa sua in cinerē dissoluta per omnem prouinciā disseminari: cui tamen obtemperatum non fuit. Refert Guillelmus Benedicti in d. repetitione. in loco hic ante allegato. nu. 69. Aliquos ex his ponit Volaterranus in suo tertio tomo. lib. xxxj. de philologia, cap. penult.

Alios modos & ritus sepeliēdi corpora ponit Textor in sua officina, in loco supra allegato. Et dicit Silium Italicum, libro xiij. varios funerandi ritus his versibus describere.

Tumuli & cinerum sententia discors.
Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera
Examina obscænus consumit corpora vultur.
Regia quum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adidere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora: & à mensis exāguem aut separat vmbram.
Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt? Quid, qui sæuo sepelire profundo.
Examines mandant Lybicis Nasamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circundare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis fortè peremptos,
Decreuere simul communibus vrere flammis.
At gente in Scytica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit putri liquentia tabo.

De gloria autem & priuilegio sepulturæ quātum sit appetenda ostendit Innoc. in cap. cum liberum. de sepulturis, vbi dicit q̄ sacerdos spoliatus corpore iam sepulto non est ante oīa restituendus, vt vexatio vitetur corporis humati. Et idē si ageret p viā attentati, fm Innoc. & alios in d. c. cū liberū. de sepultu. quod dicunt dñi de Rota esse verū de æquitate, secus de rigore iuris. Ita dicunt in decisionibus suis, decisione 854. in antiquis. Hâc tamē Innoc. opinionē reprobāt plures p l. esse. ff. de relig. & sumpt. funer. vbi autoritate principis pōt extrahi corpus de sepulchro alieno, eo quia nō vr̄ esse iustè sepulturæ traditū, ex quo pōt eū extrahi facere. l. diui. ff. de relig. & sumpt. fun. Et adeo vexari non debet corpus sepultū, q̄ nec vexabitur corpus infidelis Iudæi. c. sicut. de Iudęis. facit l. j. ff. de sepul. vio. & l. fi. C. eo. tit. & semel sepultos decet ibi perpetuo manere, nec possunt eorū reliquiæ de loco ad locū trāsferri. l. nemo. C. de relig. & sūpt. fune. sub pœna violatoribus sepulchrorū indicta, & decē librarū auri vltra. l. q̄ sepulchra. in fi. C. de sepulchris viol. p̄sertim si beati existūt, exēplo Iosue regis q̄ ossa tollēs mortuorū, certificatus de sepulchro viri Dei q̄ venerat de Iuda, ait. Dimitte eū, nemo commoueat ossa eius: & māserunt ossa eius intacta cū ossibus ꝓpheta q̄ venerat de Samaria. iiij. Regū xxiij. c. qđ ēt ordinatū est p Imperatores. l. nemo. C. de sacro sanct. eccl. qđ malè obseruauit Clodouæus Dagoberti regis filius, ob qđ graui punitione fuit punitus, vt refert Gaguinus in suis chronicis, lib. iij. c. iiij. apponēdo feretrū beati Dionysij, ex quo male successit, vt ibi. Imo ēt si nō vt beati honorentur, eorum reliquię prohibent auferri. d. l. qui sepulchra. Quod pulchre demōstrauit Ludouic⁹ xj. q̄ corpus Agnetis pulchræ cōcubinæ sui p̄ris, licet eidē aduersata multū fuisset, noluit de medio chori tēpli nostræ dñæ apud Cleriū pmittere amoueri posse, & ad aliū locū transferre, licet īpedimento esset sacerdotibus illius ecclę, ꝓut refert Gaguinus in suis chronicis, lib. x. c. j. & ij. De priuilegio & fauore, quantū sit accuratatè fauendū sepeliēdis cadaueribus, ponit Ioan. Andreæ in rubr. de sepultu. & ibi ēt Card. Zab. Et vide q̄ dicit dñs meus Iason in l. furiosum. in ij. col. C. qui testa. facere poss. q̄ cadauera de iure debēt deferri ad sepulturā cū sonis & cantibus psallentiū. text. in c. qui diuina. xiij. q. ij. & in c. vbicūq;. eadē causa & q̄ne. Alex. in l. si cū dotē. §. si maritus. in vlti. col. ff. soluto matrimonio. Dicit tamen Paul. de Cast. in l. nō oportet. C. de his qui bus vt indig. quoddam testamentum cuiusdam doctoris Paduani, qui in testamento inter cætera ordinauit, q̄ eo mortuo cadauer suum sine planctu deberet deferri ad ecclesiam, fuisse bestiale: quod quomodo intelligatur vide dominum meum Iaso. in d. l. furiosum. Et ēt quātum cadaueribus sepultis honoris debeatur, vide eundē Benedicti in loco supra allegato, vbi amplè. & Cælium, lib. ix. suarum antiquarum lect. c. xliiij. vbi ponit de religione sepulchrorum.

Aduerte etiā, q̄ intantum sunt honorandi defuncti, q̄ eis non debet fieri iniuria, vt dixi in meo monologio. in verbo, iniuria, & in verbo defunctus. & q̄ reuerentia sit exhibenda mortuo, etiam dictū est supra in j. parte, in lxiiij. consideratione.

Sexta consideratio erit de pōpis funeralibus, quæ hodie fiūt apud nos pro principibus & magnatibus, in quibus hūt multa valde excellētia, & vbi oēs dome-

domestici, officiarij assistũt, & ante deferũt oĩa defun ɛ̃ti ĩsignia: & ad hoc cõgregant̃ parẽtes & amici: pcipuè in quadragesimo die post obitũ, quo die fieri solent exequiæ funerales. Ideo videndum est vnde tales pompę habuerunt initium.

Legitur. n. Genesis 50. c. iã alleg. ꝙ cũ Iacob mortuus fuisset, post benedictionem singulã ab eo ĩperti tam filijs suis (ex quib⁹ fuerũt duodecim trib⁹ Israel, iuxta numerũ filiorũ eiusdem) cernẽs Ioseph obitũ patris, ruit sup faciem illius, flens, & deosculãs eũ, pcepitq; seruis suis medicis vt aromatibus cõdirent patrem. Quib⁹ iussa explentib⁹ trãsierunt quadraginta dies. Iste quippe (vt dicit textus) mos erat cadauerum cõditorũ. Fleuitq; eũ Aegyptus septuaginta diebus. Expleto plãctus tẽpore, locutus est Ioseph ad familiã Pharaonis, ĩ hæc verba: Si inueni gratiã in cõspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis, eo ꝙ pater meus adiurauerit me, dicens. En morior, in sepulchro meo qd fodi mihi, ĩ terra Chanaam sepelies me. Ascendã igit̃, & sepeliã patrem meũ, ac reuertar. Dixitq; ei Pharao, Ascẽde, & sepeli patrem tuũ sicut adiuratus es. Quo ascendente, ierũt cũ eo omnes senes domus Pharaonis, cũctiq; maiores natu terræ Aegypti. domus Ioseph cũ fratrib⁹ suis, absq; paruulis & gregib⁹ atq; armentis, q̃ dereliquerũt, in terra Iessen. Habuit quoque ĩ comitatu currus & equites, & facta est turba non modica. Veneruntq; ad arcam Achad, q̃ sita est trãs Iordanem, vbi celebrantes exequias magno plãctu, atq; vehementi, ĩpleuerũt septẽ dies. & seqt̃: Et portãtes eũ ĩ terrã Chanaã sepelierũt eũ in spelũca duplici quã emerat Abrahã cũ agro in possessionem sepulchri ab Ephrõ Etheo cõtra faciem Mambre. Ex quib⁹ facilè deprehendi põt, ꝙ iã in antiquo testamento fiebãt põpæ funerales ĩ plurib⁹, ẽt in ædificiis & sepulcris, vt habet̃ 1. Maccabæorũ 8. c. põpæ funerales fuerunt permissæ, vbi dicitur: Et ædificauit Simon super sepulchrum patris sui & fratrum suorũ ędificiũ altum visu, lapide polito retro & ante, & statuit septem pyramides, vnã contra vnã, patri & matri, & quatuor fratribus: & his circũposuit columnas magnas, & super colũnas arma, ad memoriã æternã: & iuxta arma naues sculptas quæ vidẽtur ab hominibus nauigantibus mare: Etiã habet̃ de Christo, ꝙ Ioseph ab Arimathia & Nicodemus sepelierũt eũ honorificè, vt habetur Ioan. 19. in fi. vbi dicitur. Venit ergo Ioseph, & tulit corpus Iesu. Venit aũt & Nicodemus q venerat ad Iesum nocte primũ, ferens mixturã myrrhæ & aloes, quasi libras centũ. Acceperũt aũt corpus Iesu & ligauerũt eũ linteis cũ aromatibus, sicut mos est Iudæorũ sepelire. Erat aũt ĩ loco vbi crucifixus est hortus, & ĩ horto monumentum nouum, ĩ quo nõdum q̃squã positus erat. Qd & ꝓphetizatum fuerat, vt dictum est ĩ pcedenti cõclusione, ĩ principio. Ideo vident̃ tales põpæ pmissæ, ita ꝙ nõ peccãt eas faciẽtes, ꝑut tenet Ioã. de Turrecremata, ĩ c. aię defunctorũ col. iiij. 13. q. 2. & eadẽ causa & q̃one. in c. cum grauis. dicit quod tales põpę in luminarib⁹, pãnis, & alijs sumptib⁹ ꝓsunt aiab. defunctorum: si nõ p se, saltẽ p accñs, inquãtũ p talia hoĩes excitant̃ ad cõpatiẽdum, & p cõseqũs ad orandum pro eis ĩquantum pauperes inde fructum et eleemosynas capiũt, & ecclesię decorant̃. Etiã, vt habet̃ Thobię 14. Sepelire mortuos est opus pium, & ĩter cæteras eleemosynas cõputat̃, vt dixi ĩ in vltima parte, in 29. cõsideratione. & prout tenet Io. de Turrecr. in dictis locis, accumulãs aliquas concĩones, quas vide.

De huiusmodi põpis funeralib⁹, cura sepulchrorũ, & laudãdis defunctis, scripsit Volaterranus ĩ philologia. lib. 31 c. fin. & in principio damnat funeris ac sepulchri põpam, quã pcipuè (vt ait) ĩter Christianos sacerdotio dicati expetere nõ debẽt. Aug. de ciuitate Dei. Sepulchrorũ memoriã, sumptusq; funeris magis viuorũ consolationẽ dicit esse, q̃ defunctorũ vtilitatẽ Ambrosius in sermone. Quid ꝓficit, (inquit) sepulchrorũ superbia, damna sunt potius viuẽtium, q̃ subsidia mortuorum. Et Gregorius, vt recitat̃ in d. c. aiæ defunctorũ. ait: Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum magis sunt viuorum solatia, q̃ subsidia mortuorũ. Tu tamen tene, ꝙ ꝓsunt aut prodesse possunt modo supradicto: & etiam comprobo isto medio: qa ibi potius sepeliẽdi sunt homines defuncti, vbi fit maior cõcursus populi, vt est tex. in c. vbicunq;. 13. q. 2. & no. in d. c. cũ grauis. vbi videtur assignari ratio, quia quoties ad sacra loca veniunt fideles Christiani, & defunctorũ sepulturas aspiciunt, recordantur, & pro eis Dño preces fundunt. De laudibus funerariis (de quibus infra) qũo fieri debent, scripsit Blondus in secundo lib. de Roma triumphante. Et quomodo sit honor corpori sepeliendo in oppositione florum & odoramentorum in funeribus, etiam & super tumulo, qui mos adhuc hodie apud nos obseruatur.

Laudare verò defunctos vetus est (vt ait ibi Volaterr.) consuetudo, cœpitq; apud Gręcos, iam inde à Pericle, qui, teste Thucidide, primus defunctos ĩ bello Peloponnesiaco ꝓ concione laudauit G. Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verb. mortuo itaque testatore, primo num. 62. extra de testamentis ait, ꝙ à Solone ortum habuit, qui ẽ septem sapientibus vnus vrbem Athenarum, quasi nouam ciuitatem, moribus ac legibus condidit. Hic tantus ac talis philosophus instituit, vt clarifs. virorum laudes ĩ funere pdicarentur. Qui teste Gell. li. 16. Tarquinio Prisco Romæ regnante, leges Athenien. dedit. Et sic huius rei autor (vt Anaximenes orator dicit) ante extitit. testis Plutarchus. ĩ vita Valerij. Apud Romanos verò Valerius Publicola primus collegã suum Brutũ, funebri oratione laudauit: q̃ adeò grata iucũdaq; Romanis fuit, vt ex eo cõsuetudo mãserit, vt q strenue pugnãdo obiisset, ab optimatib⁹ laudaretur.

Apud Romanos deinde, autore eodẽ Plutarcho, in vita Camilli, cum mulieres ornamẽta aurea q̃bus circa corpus vtebant̃ ad conficiendã paterã in Delphum mittendam cõtribuerint, Senatus decreuit, vt quemadmodum pro viris, ita ẽt pro fœminis in funere orationẽ haberi liceret, testis est Polidorus, de inuẽtoribus rerũ, li. 3. c. 10. in fi. Liuius tñ scribit de auro collato, cũ ĩ publico deesset aurũ, ex quo pacta merces Gallis arcẽ oppugãtibus cõficeretur, id fuisse à matronis ex monilib⁹ collatum. Propterea; institutum,

tutum, vt earum quoq; ſicut virorũ poſt mortẽ ſolẽnis eſſet laudatio. Hinc igit̃ defunctos laudãdi mos defluxit, quẽ nos hodie ſeruam⁹, vt ferè ĩ toto regno Franciæ die ſepulturę laudes p̃dicantur defunctorũ, & etiam nobilium & matronarum, ſeu burgentiũ.

Modũ verò funerandi principes, vide apud Herodianum in Cõmodo: quẽ morẽ hodie in ſummis Põtificibus & Cardinalib⁹ ſeruari dicit Volaterranus ĩ loco ſ. allegato. c. de modo funerãdi. Et eſt mirabilis & ferè incredibilis excellẽtiæ apud nos Chriſtianos, ſaltẽ in Gallia: vbi fit põpa ſumptuoſa pro regibus & principib⁹, tã in delatione inſigniorũ antę corpus p officiarios & domeſticos, ĩ veſtibus tetris, in tedis & cereis ferè innumeris, in equis paludatis, ſeu pallio frenatis, in armis, in pannis et ſericis nigris, quibus locus ſepulturæ & dom⁹ defuncti decorant̃. In comitiua & aſſociationib⁹ corporũ p dictos officiarios & ſubditos, ĩ cãtibus & pſalmis pijs, & in p̃dictis orõnibus & declamationibus ex quibus magnũ honorem præbẽt hmõdi defunctis, & de his putãt illuſtrãdos, de origine nouendialis, ſeptimaniq; ſacrificij: quod primũ à funere fit. Item de ordine & modo apud priſcos efferendi funeris ad ſepulchrũ, & de funebri põpa, vide Polido. ĩ d. loco, lib. vj. c. x. Legitur ꝙ Alphõſus patrem ſuum Ferdinandum decẽ ac ſeptẽ aureorum millibus funerauit, magno pietatis argumẽto.

Item Alexander in tantũ coluit Epheſtionẽ, vt eo mortuo propugnacula vrbiũ diripi, equos muloſq; tonderi, pleroſq; gregarios homines interfici ad me roris argumentũ iuſſerit, idq; vocauerit Epheſtionis inferias. In eius quoq; exequijs decẽ millia talẽtum profudit ſecundum Plutarchum & Arrianum.

SEptima cõſideratio. Cũ fẽmina ſeu mulier ſit adiutoriũ ſimile homini, Geneſis ij. & maſculũ & fẽminã creauit eos dñs, Geneſis j. & os ex oſſibus hominis, & caro ex carne illius, Geneſis ij. Ideo eſt eidẽ fẽminæ adhibendus honor inter alias res mundi. Cũ oĩa q̃ dicta ſunt de homine in genere, ꝙ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ Dei creatus eſt homo, ita & fẽmina. Maſculũ. n. & fẽminã creauit eos, vt habet̃ Geneſis j. & vt habet̃ Eccleſiaſtici 17. loquẽdo de excellẽtia hominis maſculi & mulieris: conſiliũ & linguã, & oculos & aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis ſciẽtiã ſpiritus, ſenſu repleuit cor illorũ, & mala, & bona oſtẽdit illis. Poſuit oculũ ipſorũ ſuper corda illorũ oſtendere illis magnalia operũ ſuorũ, vt nomen ſanctificationis collaudẽt, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operũ eius. Addidit illis diſciplinã, & legẽ vitæ hæreditauit illos, teſtamentũ æternũ conſtituit cũ illis, & iuſtitiã & iudicia ſua oſtendit illis: & magnalia honoris eius vidit oculus illorũ, & honorẽ vocis audierũt aures illorũ. Imo mulieres faciũt gloriã hominibus, & nõ poſſunt homines ſeparari ab eis, vt habet̃ Eſdrę 3. c. 4. Verũ, vt ibi dr̃, fœmině hominib⁹ dominãtur. Dicit tñ Apoſtolus j. ad Corinth. 11. tranſumptiuè in c. hęc imago. & c. pen. 33. q. 5. ꝙ mulier dẽt velare caput: quia nõ eſt gloria aut imago Dei, ſed gloria viri. Quod dictũ Apoſtoli quo modo intelligatur, vide Io. de Turrecremata in d. c. hæc imago. Itẽ mulieres plus appetũt gloriã, & multũ cupiũnt laudari, vt dicit Guillelmus Benedicti in ſua repetitione c. Raynutius. in verbo, Cuidã Petro tradiderũt. nu. 38. de teſtamentis, extra. Vbi dicit ꝙ mulier habet duo. Vnũ, qa cupit laudari. Secundò, ꝙ ſemper affectat extrinſece ornari. De qbus ibi vide.

OCtaua cõſideratio. Mulieres laudari poſſunt ex multis: ex magnanimitate. ſ. fortitudine, ſapientia, induſtria, ex pudicitia & honeſtate, & pulchritudine & clemẽtia, ex liberalitate, ex deuotione, ex fortitudine oĩum: ꝓut habet̃ Eſdrę 3. c. 4. ſ. allegato. Vbi diſputatũ fuit de fortitudine mulierum. Et finaliter fuit cõcluſum forte vinũ, fortis rex, fortiores ſũt mulieres, vt ibi: vbi tãdem concluditur, ꝙ ſuper oĩa vincit veritas, vt alibi dicã. Imo ſunt excellẽtiores viro, cũ vir ſit ex limo terræ, & mulier de coſta viri, & ſic de materia digniori. Itẽ Adã fuit factus extra paradiſum. ſ. in agro Damaſceno, vt dicunt docto. ſuper Geneſim ij. Eua verò ĩ paradiſo facta eſt. Ita dicit Bernardinus de Buſtis in ij. par. ſui Roſarij. ſerm. 28. ij. par. in lra E. Et habet̃ ĩ c. illud. 40. di. De fortitudine hic parũ dicã, ſed me remitto ad ea q̃ dicẽtur⁹ ſũ. ĩ. in vlt. par. in 26. cõſideratione vbi ponã q̃ res ſit fortiſſima.

Ex magnanimitate, prout fuit Minerua, quæ multa p̃lia cõmiſit. De qua Auguſt. de ciu. Dei, lib. 18. c. 8. dicit. Anno 58. ætatis Iſaac Ibim apud Tritonidẽ lacũ apparuiſſe. Ipſã. n. ferrũ in arma arte cõuertere, armis corp⁹ tegere, aciẽ bellantiũ ordinare, leges oẽs q̃bus eatur in pugnã edocuiſſe fertur, vt atteſtat̃ Cic. in 3. de Nat. Deorũ. Hęc & multa alia adinuenit, de quibus p Philippũ Bergomenſem in ſuo ſupplementto chronicarum, lib. 3. Vbi dicit quinq; fuiſſe Mineruas. Sed hęc bellicoſa fuit mater Apollinis. Author ẽt eſt Beroſus dicens, ꝙ virgo Pallas apud Tritonidẽ lacum omnem militiam prima Libicos docuit.

De Diana inſigni virgine Apollinis Delphici ſorore, quam Cicero libro eodem de natura Deorum præcipuam inter alias Dianas & nominatiſſimã aſſeruit. In pretio enim fuit non modico, vt refert idem Philippus eodem libro. Orionem verò Neptuni filiũ vitiare volentem occidit.

De Arthemiſia ẽt Halicarnaſeorũ regina, quæ viri li robore, & audacia, ac militari diſciplina plurimũ valuit, & multis triũphis maieſtatem ſui noĩs exornauit, qm̃ poſt viri mortem ad tempus ſepoſitis lachrymis bis arma ſuſcepit. Primò vt patriæ ſalutem tutaret̃. Secũdò vt ſocialem fidem requiſita ſeruaret, Rhodios nauali pręlio ſuperauit, & Rhodũ ipſã ſibi vendicauit. Iuſtinus ẽt lib. 3. epitomatũ dicit Arthemiſiam in auxilium Xerxi contra Græcos veniſſe, & iter primores duces acerrimè bellaſſe, hæc dicit Philippus Bergomenſis. lib. 5. Hæc Arthemiſia Mauſolo marito mortuo ſepulchrũ erexit, inter orbis miracula annumeratũ. Cuius altitudo attollebat̃ 25. cubitis: cingebat̃ colũnis 36. patebat ab auſtro & ſeptentrione 63. pedes: toto circuitu cõtinebat pedes 411. ipſũ ab oriente cælauit Scopas, à ſeptentriõe Briax, à meridie Timotheus, ab occaſu Leocares. hæc dicit Textor in ſua offi. c. ſeptem orbis miracula.

Semiramis magni Nini Aſſyriorũ regis vxor, anno

no à natiuitate Abrahæ duodecimo, regnandi libidine tota pruriens, petiisse fertur à marito Nino, vt quinque tantum dies imperaret & sceptro vteret: quod cũ exorasset, satellitib. iussit Ninum vt interficerent. Hoc itaq; modo regnum consecuta Assyriis dñata est, & quadraginta duob. annis regnauit. Hęc quippe mortuo marito cum iuuencula admodum haberetur, eiusq; vnicus filius noîe Ninus puer tenellus esset, nõ æstimans tutum esse imperiũ tã grãde filio tenello committere, cum esset aio ingenti quodã muliebri astu malitia excogitata (vt Iustinus in primo Epitomatũ ait) hoc modo decipere exercitum cogitauit, non contenta à viro acquisitos terminos tueri, Aethiopiam suo adiecit imperio. Indis ét bellum intulit implacabile, quo pter illam & magnũ Alexandrũ nemo vnquam intrare psumpsit. Multasq; ciuitates alias cõdidit, & femoraliũ vsum primò excogitauit. Hæc & plura refert Philippus Bergomensis, lib. 3. Et hr in historia scholastica. & fm Lyram Gen. 9. c. super verbo, & ingẽtia facta peregit. Et quædam ex supra dictis dicit Textor in sua Officina. c. mulieres bellicosę. Et G. Benedicti in sua repe. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. in initio. extra de testamentis. Vbi ét dicit, ꝙ Pythadoris Põti regina suscepto regno multa in Ponto gessit prælia, cui ob eius virtutes, Tyberini & Caldęi vsq; in Colchidẽ sese vltrò subdidere. Hęc quippe fuit insignis mulier, vt describit Philippus Bergomensis in suo supplemento chronicarum, lib. 7. quem tamen non allegat Benedicti in loco hic ante allegato.

Dicit ét de Cleopatra Aegypti regina ꝙ cũ Antonio eius viro in Attiaco bello fuit, imò cũ mortuo iam Cæsare Antonium lasciuientibus momordisset oculis, & in amorem sui pellexisset, præter Syrię & Arabiæ regnũ ausa est imperium quoq; Romanum sperare. Quum ergo magis atque magis indies cresceret libido principandi, imperium ipsum ab Antonio petere nõ dubitauit. Quod cũ exorasset, sumptis cũ eo armis, in Augustũ eiusq; generum Agrippam copias duxit, mouitq; bellum, cuius fortuna anceps aliquãdiu pependit. hæc Textor in sua officina, loco hic ante alleg. & Bergomen. in lib. 7.

De Marthesia, Marsepia & Lãpedone quæ fuerũt primæ reginę Amazonum, quõ floruerunt in exercitu armorũ, ponit Philippus Bergomensis, lib. 2. Et ibi ponit quõ Amazonũ tãta fuit virtus, ꝙ relicto virorum & principatu, & commercio solæ sibi imperauerũt, suãq; libertatẽ armis defenderũt.

De Mannia seu Mannica Aegyptiorum hr, ꝙ ante Christum 377. regnauit in Aegypto, & defuncto eius viro suę gentis gubernacula suscipiens, ob animi pstantiam virib. auctis, Romanis q̃ maximè formidabilis fuit, & frequẽtib. bellis Romanoꝝ opes attriuit. Etiã Palęstinoꝝ & Arabum limites, oppida vastauit. hoc dicit Philippus Bergomensis, lib. 9. & Benedicti in loco supra allegato. tacendo autorem.

Penthesilea Amazonum regina muliebrem aspernata molliciem, operibus semper quæ virum decẽt innutrita est. Troianis fauit ꝣ Gręcos: fuitq; vexillifera, & turmas eqtũ duxit. Vnde Propert. li. 3. sic ait.

Ausa ferox ab equo quondam oppugnare sagittis,
Mœotis Danaum Penthesilea rates,
Aurea cui postquam nudauit cassida frontem,
Vicit victorem candida forma virum.

Et Virgil. lib. 1. Aeneidos.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis,
Penthesilea furens, mediisq; in milibus ardet.
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ.
Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.

Et ait Pamphilus.

Non probo peltatas inter quæ tela cateruas,
Hectore sub forti sanguinolenta tulit.

Hęc Textor vbi supra. Et plura etiam de ea dicit Bergomensis lib. 4. & Benedicti in loco hic ante allegato, tacens autorem.

De Camilla Volscorum regina dicit Textor, ꝙ cũ nabula ipsius manifestum futurę virtutis lumen pmiserunt. Nam ab ipsa iã tũ infantia non molliculis iouoluta est pãnis, nõ à blãdiẽtib. nutriculis educata. sed à patre Metabo in mediis siluarũ latebris ferino lacte pasta est. Relictis demũ crepundiis paulò prouectior facta, neq; tractandis insueuit lanis, nec fusos, aut pensa manibus accepit, sed ferinis amicta pellib. fundas cœpit circũagere, cõplicare arcus, sagittas torquere, ceruos, & capreas lassare cursu. Cui virtuti adiecit studiũ virginitatis. Orto demũ inter Turnũ & Aeneã bello Rutulis adhæsit, fuitq; ductrix copiarũ: q̃ ei9 virtutẽ Virg. i fine 7. sic describit.

Hos super aduenit Volsca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas
Bellatrix, non illa colo, calathisue Mineruæ,
Fœmineas assueta manus, sed prælia virgo
Dura pati, cursuq; pedum prauertere ventos.
Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingueret æquore plantas.

Hæc Textor vbi suprà.

Et de ea Philippus Bergomensis, lib. 4. & Benedicti in dicto loco, tacendo semper autorem, s. Philippum Bergomensem.

Tomyris regina Scytharum cum audisset suorũ cædem, & filij vnici mortem, fœmineis postpositis lachrymis, Cyrum I. regem Persarum ad montium angustias perduxit, ibidẽq; cum ducentis milibus obtruncauit. hæc Benedicti vbi supra.

Zenobia Palmirenoꝝ regina, post mortẽ Odenati mariti sui imperiũ arripuit in Syria. Nec dubitauit arma capere i Aurelianũ Imperatorẽ, à quo victa, & in triũphũ ducta est. Cũ aũt probro daret ipsi Aureliano, ꝙ de ea triũphasset. Nihil (inqt) me pudet de fœmina triũphasse, quę virtute plusq̃ virili sit pdita.

Vnde Pontanus.

Qualis Æthiopum quondam sitientibus aruis,
In fuluum regina gregem sese armat, & audet
Sola pedes sese irato obiectare leoni,
Insigniq; arcu & duplici Zenobia telo.

Hæc Textor vbi suprà.

Et de ea. amplè p Philipp. Bergomensem lib. 8. quẽ recitat G. Bñdicti in loco hic ante alleg. illũ tacẽdo.

Calepinus verò ĩ suo dictionario dicit, ꝙ hæc Zenobia fuit mulier q̃ à Ptolomæis origiõe duc ẽs Græcis ac Latinis literis ornatiſs. necnõ & rebus bellicis celeberrima, in Palmyra, Syriæ vrbe regnauit. Hęc cũ Saporũ Perſarũ regẽ ſuperaſſet, tãdem ab Aureliano Augu. victa, Romã ĩ triũphũ ducta: q̃ ĩ vrbe ſummo ĩ honore ꝯſenuit, à qua Zenobia familia nũcupata eſt.

De Chlelia virgine Romana habet̃, ꝙ Porſena vrbẽ obſidente cum Aetruſcis, quorum rex erat, ooctu Thyberim transfretauit, obſes regi data: quo facinore Porſena rex à Romanorum obſidione deſtitit. de qua Valerius libro 3. de fortitudi. c. 250. vbi dicit illam puellam lumine virturis pręferendam viris. vt dicit & refert Benedicti in loco hic antedicto.

De Iudith habet̃ Iudith 13. ꝙ abſcidit caput Holofernis inimici Iudæorum: ex quo per Oziã magnnm ſacerdotẽ fuit ei dictũ. Benedicta es tu filia, à Domino Deo tuo excelſo, prę omnib⁹ mulieribus ſup terram &c. quia hodie nomen tuum ita magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominum &c.

Et etiam habetur Iudicum quarto capit. in fine. qnòd Iahel interfecit Syſaram, infigendo ei clauum cum malleo in tempore capitis, vt ibi.

Hippolyte Amazouum regina quum inſtar cęterarum bello inſueſceret, auſa eſt arma capere in Theſeum, à quo expugnata, & in vxorem ducta eſt.

Propertius.

Felix Hippolyte nuda tulit arma papilla,
Et texit galea barbara molle caput.

Et Seneca de Agamemnone. videt Hippolyte ferox pectore è medio rapi ſpolium & ſagittas.

Valaſca Boemorum regina facta, cũ cęteris mulieribus cooiuratione de excutiẽdo virorũ principatu, copiarum ductrix bellũ mouit, ĩterfectusq́; viris fœminas oẽs aſſeruit libertati, adeo vt Amazonum inſtar multos annos principatę ſiot ſine viris.

Atalãta venatrix fuit Archadica, vibrandis iaculis & arcub⁹ cõplicãdis aſſuefacta, q̃ ĩuſitatę magnitudinis Aprũ vniuerſę ſormodoloſã Aetholię prima aggreſſa eſt, & vulnerauit vnà cũ Meleagro. Põtan. li. 3. de ſtellis, de hac puella, eiusq́; virtute ſic meminit,

Qualis in Ætholum campis Meleagria virgo
Strauit Aprum, primamq́, manu ſtringente ſagittam.
Intorquens, auſa eſt ſpumanti accurrere monſtro.
Mox lęta & ſpoliis, famoſa & ſede ſuperba.

Athalia mater Ochoziæ regis Iudęorũ tumultu concitato p tytãnidẽ regnauit annis ſeptẽ. 4. Reg. 11. c. & tãdẽ populo ĩ eã acclamãte ad portã Mulariã pductã ibi interfecta eſt. Paralip. cap. 22. Bergomenſis, lib. 4.

Delbora mulier bellatrix, ĩperauit Iſraelitis, quos ab ĩcurſionibus vicinorum plerũque tutata eſt, quorumq́; rempublicã & imperiũ variis auxit honorib⁹. De hac ponit Bergooien. lib. 4. vbi eam inter ꝓphetiſſas & ſanctas nominauit, & ibi dicit ꝙ iudicauit Iſraelem cum omni gloria aonis quadraginta.

Virtutem Haſbites fœminæ bellis exercitæ, ſic deſcribit Silius lib. 1. vbi ſic ait.

Hæc ignara viri, vacuoq́, aſſueta cubili,
Venatu & ſyluis primos defenderat annos,
Non calathis mollita manus, operatáue ſuſo.

Dictynnam, & ſaltus, & anhelum impellere planta
Cornipedem, ac ſtrauiſſe feras immitis amabat.

Et idem lib. 2. ait Tyburnam Sagunthinam fuiſſe fœminam Murrhi vxorem & bellatricem.

Teuca Illyricorũ regina, viris fortiſs. ĩperauit, & Rom. vires fregit ſępenumero. Fuit Argonis vxor.

Heleroa Iani filia mortuo patre apud Tyberim regnauit, præfuitq́; viris ſine viri auxilio.

Candace regina apud Meroem principata eſt & imperauit Aethiopũ genti. hęc refert Textor in ſua officina. in loco hic ante allegato.

Idem Text. ponit de Amazonibus q̃ ſolę ſibi imperauerunt, ſuamq́; libertatem armis defenderũt. & vltra ſupranominatas fuerũt qnãplures aliæ, videlicet Harpalice, Antianyra, Lãpedo, Antiopa, Minythia, Harpe, Parthoe, Phebo, Othrera, Thaleſtris, Allea, Eribye, Archenis, Menalippe, Martheſia, Strógylios, Euriale, Philippis, Celẽno, q̃ fuerũt vltra ſupradictas. Et de his refert Curtius lib. 5. de geſtis Alexãdri his verbis. Veſtis non toto Amazonum corpori obducitur. Nam læua pars eſt ad pectus nuda, cætera deinde velantur, nec tamen ſinus (qnem nodo colligũt) ioſra genua deſcendit, altera papilla ĩtacta ſeruatur, qua muliebris ſexus liberos alant. Aduritur dextra vt arcus facilius intendant, & tela vibrent.

Stroza pater lib. 1. Eroticõ, de qbuſdã ſic meminit.

Virginitas vltro ſeruata, & bellica virtus,
Magnum Orithyiæ contribuere decus.
Lampedon Hippolytem, Menalipem Iaue videmus
Illuſtres inter nomen habere viros.
His quoq; ſe comitem merito Martheſia iungit.
Nec caret Antiope laude, nec Harpalice.

De qua Harpalice habet̃ in margarita poetica, par. 2. tract. 2 de commendationib⁹, oratione 17. vbi multum amplè laudantur mulieres.

Hinc & vlterius dicit idẽ Textor ꝙ Lacenę mulieres virorũ obibaot munera, ſeſe in gymnaſio, ĩ bello, in venatione exercentes: hæ cum viris in certamen aduerſus Meſſenios fortiter deſcenderuor.

Olim Germanoꝝ mulieres ioclinatam aciem, & iam ad Triarios vergeotem reſtituerunt.

Bellonacę mulieres à Carolo Burgundorum duce longa obſidione farigatæ mœnia defenderuot, & obſeſſorem è ſcalis in foſſam vrbis detruſerunt, reportatis ad ſuos vexillis.

Recitat Philippus Bergomẽſis ĩ ſuo ſupplemento Chronicarũ lib. 8. ꝙ cũ Maximinus Imperator Romaooꝝ Aquileiã obſediſſet, ĩ ea obſidiooe fœminæ Aquileiẽſes tãtę fuerũt magnanimitatis, vt cũ oerui & funes, ad iacẽdas ſagittas viris ſuis deeſſent, ſibiipſis capillos capitis præciderũt, & ex ipſis funes arcnum fecerunt. vnde poſtea in earum gloria tẽplum Veneri caluæ ſenatus dedicauit.

Refert etiã Berg. lib. 12. ꝙ in captione Calcidis Eubœę ciuitatis q̃ oõc dr̃ Nigropõs, cui⁹ eſt eṕs qdã nr̃ canonic⁹ Heduẽſis, ſuffraganeus eṕi Heduẽ. q̃ dr̃ magiſter Philip. Brunet doctor in theologia, vir qdem doctiſſimus & literatiſs. fuerunt repertę multę mulieres armatę mortuę in ſtrage dictę ciuitatis, & hoc fuit anno Chriſti 1471, vt ibidem refert Bergom.

Gadi-

Gaditanæ mulieres à partu statim surgunt, ministeriaque domus obeunt.

Margarita Henrici sexti Britanniæ regis coniux, aciem viri deficientem restituit.

Portia aūt cū apud Philip. Macedoniæ cāpos Brutum maritū mortuū intellexisset, qa ferrū nō dabat, ore ardētes carbones hausit. Margarita poetica vbi s.

Lesbia puella murorū parte machinis Turcharum deiecta, oppidanis fugā, aut deditionem meditantibus salutē peperit. Obtulit enim se primam impetui & iaculis inimicorum pro tutandis ipsis muris.

Amalasumpta Gothorū regina principata est apud Rauēnā, Burgundiones & Alemanos Liguriā populātes Italia pepulit: adiuuāte Theodato quē regni cōsortem susceperat. hæc & plura alia Bergom. lib. 9.

Maria Puteolana à Puteolis Cāpaniæ vibe nomē adepta, bellica virtute maximè floruit ætate Frācisci Petrarchæ. Erat laborū apprimè patiēs. Ab ipsa iam inde adolescentia, abstinebat vino. Erat parca cibi & sōbrū. Reiiciebat colos, pēsa, & lanas, & cętera quę muliebrē dēt molliciē. gaudebat arcub⁹, iaculis, pila, galea, scuto. Noctes perpetuas ąnque vigilabat, nec dormiebat, nisi coacta. Idq; sub dio, & humi reclinās caput ī scutum ꝓ puluinari, inter armatos versabat. Quod quamuis impudentiæ speciē præferat, nihil tamen vehementius curauit q̄ studium virginitatis, in qua pmansit ad mortē vsq;, cultum corporis aspernabat, quibus artibus bellicosa admodum facta est.

Bona Lōgobarda bellatrix, itidē puella floruit anno domini 1468, nupsit Brunorio Parmensi egregio bellatori. A teneris annis lustrabat siluas venatricibus stipata canibus. Maritum in omni discrimine concomitabatur, quem quum Alphonsus rex Siciliæ aliquando certa de causa in vincula coniecisset, miserta captiui fœmina ad diuersos principes instar Pegasatij cursor cucurrit, vt ab eis literas & patrocinium obtineret pro viri salute, quod obtinuit.

De Ioanna puella Franciæ habetur apud Guaguinū, q̄ gladio in bello vtebatur, quem nacta erat in tēplo diuæ Catharinæ existēte ī agro Turoneñ. vtraq; parte liliis īsculpto, quē petiit sibi afferri, licet nūquā eo in loco fuisset, & regnāte Carolo VII. de quo per Guaguinū in suis chronicis, libro 10. cū Angli oīa populandi causa passim irrūperēt, & iā prospero fortunæ zephyro adiuti nihil sibi nō pollicerent, desperatis Gallorū reb⁹, adfuit ipsa Ioāna virgo, q̄ attritos Gallos animans ad vltionē, & libertatis gloriā: prima belli campū īgressa nō prius suos hortari, & ipsa certare desiit, q̄ hostem in fugam verteret reportata victoria. De ea ēt habetur per Bergom. lib. 15. vbi dicit q̄ Carolus VII Francorum rex auspicio & ductu huius puellæ regnū perditissimū recuperauit. & Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. nu. 14. extra de testamē. vbi ponit verba Guaguini. Et vide etiā Text. in loco hic antea alleg.

De Elisabetha aūt Ferdināndi regis Aragonū vxore & Hispaniarū regina, quāta fuerit circa arma, quātū ꝓ fide Christiana debellauerit Granatarios, & alios populos finitimos subiugando, & ad fidē Christianā reducēdo, attestatur Bergomensis, lib. 16. vbi amplè.

His posset annumerari Ioāna Caroli Calabrię ducis filia, q̄ fuit potentia, moribus & aīo robustissima & illustrissima fœmina: vt refert Bergomēsis, lib. 13.

Ioanna etiam regina Neapolitana soror regis Ladislai huius nominis secunda, virilem animum in pectore gerebat, vt dicit idem Bergomensis, lib. 14.

Nō sunt tacendæ mulieres, de quibus Lucæ 24. quę sequebantur dominū euntē ad passionem plangentes, & lamentātes, & non terrebantur vlla armatorū militum furiosa sęuitia. & etiā habetur Ioā. 20. vnde de illis potuit, & pōt dicere dñs illud Boetij.

Has saltem nullus potuit peruincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.

Ad tot milia mulierum cōuertēdus est animus quę sęuissima tormēta crudelissimasq; cędes ꝓ Xpi amore fortiter & cū magna fortitudine & patiētia tolerauere: vt patet de Vrsula & vndecim milibus puellis eius, & de pluribus alijs vt habetur per Bern. de Bustis in secūda part. sui Rosarij, sermone 28. in ptin.

NOna consideratio. Mulieres etiam ex sapientia & scientia qnandoq; laudem meruerunt, prout & laudandæ sunt. Quoniam sapiens mulier ædificat domum, Prouerbiorum 14. Et multæ mulieres fuerunt doctæ quæ in multis scientijs claruerunt. & Textor in sua officina, in capit. mulieres doctæ. enumerat 64. & vltra quæ multum doctæ fuerunt, quas hic enumerare intendo cum pluribus alijs.

Primo secundum numerū illius ponit tres Corinnas, quarum vna fuit Thebana, altera Thespia, alia Ouidiana dicitur, cū charissima illi poetæ fuerit. Prima Thebana, seu Tanagrea Archelodori & Procratiæ filia, & Mirthidis discipula, quę Lyricorum principē Tyndarū quinquies vicisse, & epigrāmatū quinque libros edidisse fert. Et de hac Propertius. lib. 2.

Et sua cum antiquæ committit scripta Corinnæ.

Statius, lib. v. Syl.

Sophronaq; implicitum tenuisq; arcbana Corinnæ.

Baptista Pius.

Nec tetigit dulcem trina Corinna Lyram.

Idem.

Non tres dulciloquo præstent sermone Corinnæ.

Politianus.

Sed Tanagrea suo mox iure poëtria risit.

Secunda fuit Thespia veterum quoque monumentis celebrata.

Tertia floruit Ouidij temporibus poetæ clarissima: de hac Martialis.

Notas Nasonem sola Corinna suum.

De Myrthide Politianus in nutritia facit mentionem, de qua infra dicam. & Franciscus patritius in lib. 4. titu. vj. de institutione reipublicæ. vbi dicit, quod babuit magnam laudem, sed longè fuit præstantior eius discipula Corinna, de qua hic ante.

De Erinna poetria Teia aut Thelia (est enim Telos insula prope Guydon) floruit Dionysij Syracusani tēporibus: scripsit Dorica lingua elegans poema trecētis versibus absolutū. Alia itē epigrammata ferunt eius carmina ad Homericam accessisse maiestatē. mortua est annos 19 nata. de hac Propertius li. 2.

Carminaq; Erinnes non putat æqua suis.

Baptista

Baptista Pius.

Erinnam credet Græcia docta suam.

Idem.

Non melior coluisse sacras Erinna sorores.

Fuit cōtemporanea Sapphus. In eā elegans est apud Græcos distichon, cuius talis habetur sensus. Quanto Erinna in Lyricis Sappho præstantior, tantò Sapphus gloriam Erinna hexametris præcellit.

Sappho Lesbia Lyrica floruit temporibus Alcæi, & Stesichori poetarum. Maritum habuit Percylam ditissimum virum ex Andro, ex quo filiam suscepit Clio nomine. scripsit Lyricorum lib. 9. præterea Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodas, carmini Sapphico (cuius inuētrix fuit) dedit nomen. Sunt q dicāt aliā fuisse Lesbiā, poetriā quoq;, q̄ adolescentē Phaonē adamauerit, & è Leucade ī aquas se dimiserit. vtracūq; fuerit, vnā tm̄ cōmendant latini poetæ.

Statius. lib. v. Syl.

Stesichorusq́, ferox, saltusq́, ingressa viriles,
Non formidata temeraria Leucade Sappho.

Sydonius.

Aut quod composuit puella Lesbi.

Baptista Pius.

Mascula quæque suos cantat moritura calores,
Leucadij Sappho crimen, honorq́, freti.

Philippus Bergomensis verò, lib. 4. sui supplementi chronicarū, dicit q̄ Sappho Erixea diuini ingenij poetrix, anno mundi 4576. claruit, & plectrū prima inuenit: hæc viro ditissimo nupsit, ex quo Didā filiū suscepit, habuitq́; discipulas Anagoram, Myleſiam, Congillam, Colophoniam, Euthemiā, & Salamynā: quas ēt Lyricos quosdam versus docuit: scripsit aūt hæc modulos, lyricos, epigrāmata, Elegiam, Iābos, & Monodas. Fuit quoq; vates nobilissima. Et ex his dictis à Philippo Bergomensi sunt annumerādę hic sex mulieres doctæ, de quibus nō meminit Textor: videlicet p̄dictę Anagora, Milesia, Cōgilla, Colophonia, Euthemia & Salamyna: ex quo ex supradictis iā cōnumerabis 12. mulieres doctas & sciētiā hn̄tes.

Pro 13 ergo annumerabis Pollam argentariam, quæ Lucani fuit vxor, vt testatur Martialis.

Hæc est illa dies quæ magni conscia partus,
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.

Tanta fuisse dicitur doctrina, vt maritum iuuerit in emendandis tribus primis libris Pharsaliæ.

Statius. lib. 11. Syl.

Huc casta titulum decusq́, Polla.
Iucunda dabis alloquutione.

Sidonius.

Quid q̄ duplicibus ingata tedis argētaria Polla dat poetas. Eadem inceptos à marito permultos versus perficiebat pari grauitate & elegantia.

Pro 14. annumerabis Aspasiam mulierem Milesiam quę doctrinę fama claruit. Periclis magistra, & tādem vxor fuit: in studiis philosophicis būdè p̄mouit, rhetoricē exercuit, & tp̄e Socratis doctissima, à qua Socratem philosophum sanctum se didicisse quædam non pudeat confiteri, vt habetur in margarita poetica 2. parte, tractatu 2. oratione 17.

Cleobuline Cleoboli Lidij (qui fuit vnus ex sep̄tē sapiētib. Græciæ) filia, scripsit ænigmata q̄dā exametris versibus, quorū hoc vnus adhuc extare ferē.

Est vnus genitor, nati bona pignora, bis sex,
Triginta cuius natæ sed dispare forma.
Hæ niueæ aspectu, nigræq́, coloribus illæ
Atq, immortales omnes moriuntur ad vnam.

Et de ea etiam facit mentionem Bergo. lib. 4. cum loquitur de Cleobolo eius patre.

Pro 16. inuenies Cornificiā sororē Cornificii poetę: quę & ipsa fuit poetrix memoratu dignissima, & ipsa tp̄e suo, quod fuit anno 33. ante Christi aduentum, tanto poetico effulsit doguate, vt non Italico lacte nutrita, sed Castalio videretur latice. Cornificio p̄dicto germano fratri æquè esset gloria illustris: hæc quippe non contenta pulcherrimis valuisse verbis, nisi vt Helycon carmen describeret, atq; plurima & insignia descripsit epigrammata, quæ tempore diui Hieronymi, vt ipse testatur, extabāt: quibus virtutibus perpetuum sibi acquisiuit nomen. hæc Philippus Bergomensis, lib. 7.

Lilia Lelij filia reddidisse dicitur in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem.

Hortensia Hortensij Romani oratoris filia post patrem non solum patris facundiā, & doctrinā amplexa fuit, sed ēt ipsius pronunciādi splendorem seruauit, quem, s. oportunitas exquisiuit, & q̄ sæpissimè in viris doctissimis deficere consueuit. hæc & alia dicit Philippus Bergomensis, lib. 7. Eiusdē oratio apud triumuiros habita legit, nō tm̄ ī sex° honorē, vt p Valeriū, lib. 8. tit. de mulieribus causidicis, ī fi.

Liciniæ quoque Lucij Crassi filię, quarum in dicendo lepos ab eorum patre emanauit.

Mutiæ duæ filiæ, ab vtroq; parente eloquentiam didicere.

Pro 20. annumerabis Corneliā vxorē Africani & matrē Gracchorū, quæ epistolas reliquit ornatissimè scriptas: vnde & filiorū fluxit eloquentia. vnde Quintilianus. Nā Gracchorū eloquētię (inquit) multū cōtulisse accepimus Corneliā matrē, cuius doctissimus sermo ī posteros quoq; est epistolis traditus.

Anastasia illustrissima Romana mulier, Publij Romani potētissimi vxor, discipula Grisogoni martyris fuit, ei° mariti simulato morbo torū euitauit. Scripsit epistolas ad Grisogonū. Hæc. n. bonarū literarū eruditissima fuit, vt refert Bergomensis, lib. 8.

Damophila Gręca quam hic ponam pro 22. vxor Pamphili, socia Sapphus poetriæ, poemata scripsit amatoria & laudes Dianæ.

Hyptathia mulier Alexādrina Theonis geometrę filia, & vxor Isidori philosophi, vixit imperante Archadio, scripsit in Astronomiā, p̄fessa est Alexādrię varia disciplinarū genera, magno, & frequēti audito rio, cōuolantibusq; turmatim & vndiq; discipulis.

Leōtiū Gręca adolescētula inter p̄dictas mulieres doctas erit, cū philosophicas disciplinas adeo sectata fuerit, vt ēt nō dubitauerit cū magna sui nois laude ī Theophrastū phil. alioq landatissimū, scribere.

Pāphila scripsit cōmētarios ī grāmat. citat ā Gellio.

Praxilla Sicyonia fuit poetria q̄ in suis carminib. Adoniden induxit ab inferis interrogatū, q̄d apud superos

ſuperos pulcherrimum reliquerit. rñdere ſolē, cucumeres, mala: qd cū vehementer inſulſum videret cucumeres & mala cū ſole cōponere, fluxit inde ꝓuer. Stultior Praxillę Adonide ī boies nulli⁹ iudicij.

Phemone prima Apollinis Delphici vates fuiſſe, carmēq; Heroicum inueniſſe dr. autor Textor, vbi ſ.

Soſipatra vates fuit Lyda multis diſciplinis cumulatiſſima, quam propterea creditum eſt à numinibus quibuſdam fuiſſe educatam.

Theano mulier fuit apud Locros in Lyricis pcellens, alia fuit Metapontina ſeu Creſſa genere, mulier Pithagoreæ vxor Brotini crotoniatæ, quę ſcripſit commentarios in philoſophia, poemata quoque & apophthegmata pythagorica.

Pro 30 ponemus Zenobiā, de qua iā ſupra dictū eſt, q̄ licet bellatrix fuerit, vt dictū eſt, tñ Græci, Aegyptijq; ſermonis eruditiſſima fuit, & latini nō ignara: ſcripſit epitomē ī orientalē, alexādrināq; hiſto. Herēnianum, & Tymolaū filios lrīs erudiuit, elegantiſſimas orones ad milites ſuos plerūq; habuit, quas galeata recitabat. Et, vt ait Bergom. li. 8. fuit Aegyptiarum ac Græcarū literarū non mediocriter erudita, quarū ſuffragio oēs hiſt. tā Latinas q̄ Græcas & Barbaras ſummo ſtudio vidit, & memoriæ cōmēdauit.

Alpaides virgo cum religionem in magno cultu amplecteretur, Cœlius meruit ſcripturæ ſacræ, bibliorumq; ſenſum percipere.

Quid de Catharina Senen. dicemus. Nam adeò in ſacris literis profecit, vt libros ſcripſerit cū theologorum doctrina conferendos, & maximæ ſanctitatis fuit, vt refert Bergomen. lib. 14.

De Delbora quā, nu. 32. annumerabim⁹, dicemus cum Bergomenſis lib. 4. ꝙ propheta fuit Hebræorū de tribu Effraim progenita, vaticinio claruit.

Hyldegardis virgo Germana, q̄ fuit abbatiſſa, vt refert Bergomē. lib. 12. patria Magūtina ſpiritu quodam inbuta ꝓphetico, multa prędixit de futuris, ſcripſitq; aliquot catholicę doctrinę libros: hanc epiſt. ſuis dignatus eſt beatus Bernardus. Scripſit ſup Benedicti diſciplina, triginta theologas queſtiones eruditiſſimè abſoluit. Excellētium virtute virorū vitas ſcripſit, de altaris ſacramēto, Homilias in euangelijs, ꝑtereā ī medicina quæ ſimplicia & q̄ cōpoſita tollēdis ęgritudinibus proſint. Itē carmina & epiſtolas teſtimonio apoſtolicæ autoritatis cōprobatas, quo factū eſt, vt Eugenius tertius, Anaſtaſius quartus, Adrianus quartus pōtifices: Cōradus tertius, & Federicus primus Cæſares ad eam plerūq; ſcripſerint. Plures alios libros ſcripſit, quos enumerat Bergomenſis in loco ſupra allegato.

Ioāna Anglica ab Ephebis virū mentita Athenas ſe cōtulit, vbi ſtudioſè literis adeo operā īpartiuit, vt Romā rediens paucos haberet doctrina pares, & ſacris literis: vnde tantū apud oēs beneuolētię & autoritatis ſibi demeruit, vt artibus illis pontificatū ſit adepta poſt Leonē quartum, cū uir eſſe crederet. de ea etiam meminit Bergomenſis, lib. 11.

Luceia mima, autore Plinio, centū annis in ſcena pronunciauit.

Laſtheniam Mantineam, & Axiotheam Phliaſiam Platone vſas ꝓceptore ſcribit Plutarc. ornatuq; interim virili auditoriū igreſſas. hęc Textor vbi ſ., ex qb⁹ iā cōnumeratæ ſunt 37 mulieres doctę & prudētes.

Pro 38 annumerabitur Michale Centaura, quæ docuit Teſſalas remedium amoris.

Dyotima & Aſpaſia mulieres in philoſophicis ꝓmeruerūt diſciplinis, vt alteram Dyotimā appellare magiſtram, alterius lectionibus intereſſe nō erubuerit Socrates philoſophorum omnium optimus.

Lactātius ait philoſophos nullas vnquā mulieres philoſophari docuiſſe, pter vnā ex omni memoria, Themiſtem. Sed quęnā hęc & cuias fuerit, nō docet.

Arete mulier eo doctrinę cōſcēdit, vt filiū ēt inſtitueret qui appellatus eſt Ariſtippus, fuit Cyrenaica, & Ariſtippi patris Socratici dogma ſecuta eſt. Mortuo patre ſcholam rexit ī philoſophia magno, & frequenti auditorio.

Pro 42. hic annectimus Nicoſtratam vaticinatricē clariſſimam mulierem, q̄ Archadica de carminibus carmētis cognominata eſt. Oſtia Tyberis intrās in palatino monte, vbi nunc Roma habet, cōſcēdit, ī quo Euandro eius filio rege conſtituto, cū ipſa Graiarū literarum doctiſſima eſſet atq; verſatilis ingenij, icolaſq; ſilueſtres cōperiſſet, nouos lrārū characteres inuenit, eoſq; canere coniunctionē, atque ſonos edocuit: cuius admirati rudes poſteri, eā nō mulierē humanā, ſed Deā arbitrati ſunt: vnde Virg. v111. Aen.

Tum rex (inquit) Euandrus Romanæ cōditor arcis
Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum.
Me patria pulſum pelagiq; extrema ſequentem
His poſuere locis, matriſq; egere tremenda
Carmentis Nymphæ monitu & deus autor Apollo.

Et hoc idē Ouidius libro Faſtorū affirmat: vnde etiā margaritam poeticā oratione qua ſuprà. Et ibi etiā fit mentio de Iſide filia Inachij, q̄ non ſolū terrę cultū & lini vſum, ſed & qđ pſtantius, apud Aegyptios literas inuenit, ex quo diuinos honores aſſecuta eſt, teſte Philippo Bergomenſi, libro 3. vbi amplè de ea.

Ceres etiā fuit diuinis honoribus exaltata, ex quo prima agrorū cultum excogitauit, vt refert idem Bergomenſis, ī loco hic ante allegato, & ī margarita poetica, ī oratione hic ante dicta: & vt dicit ſophologiū ſapiētiæ. li. 1. c. 3. Fœminę omnes artes inuenerūt & ēt habet ī margarita poetica ī loco hic antè allegato.

Quid de Ameſia quā eo ꝙ ſub fœminea forma virilem animū gereret, Androginem vocauere? Ea apud prætores maximo populi concurſu cauſam egit, & prima actione à cunctis penè iudiciis liberata eſt, vt habetur in oratione ſuprà dicta.

Et pro 45. addemus Gayam Afraniā Lucij ſenatoris vxorem, q̄ ita litibus & cauſis apta fuit, vt apud plures magiſtratus ſæpiſſimè oraſſe dicatur.

Dama Pythagoræ filia & ipſa philoſophiæ ſectatrix, ingenium & doctrinam in exponendis parentis ſententiarum inuolucris exercuit.

Thargeliam quoque fœminam ſola illuſtrauit philoſophia.

Ferunt & Muſcam poetriam fuiſſe Lyricam, q̄ & epigrammata ſcripſerit, & Lyricos nomos.

Semyamira Heliogabali imperatoris mater ſapiēs fuit

fuit, & multa inaudita fecit, vt dicam infra.

Sempronia literis grçcis & latinis docta fuit, vt dicit Salustius in Catilina. G. Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. nu. 64. de testa. Sed qm̃ hæ duæ mulieres inhonestæ fuerunt & luxuriosè vixerunt, non ponam eas in numero illustrium & probarum mulierum.

Refert Textor vbi supra in sua officina, quòd multorum carminum anctrix fuit Charixena, cuius meminit Aristophanes cynicus.

Celebratur itẽ Mero cõdito in Neptunũ hymno.

Fuit Agallis Corcyrea illustris in arte grãmatica, cui inuentum pilæ nonnulli ascribunt.

Telesilam in poetica illustrẽ celebrat Pausanias, cui etiã apud Argos ante Veneris templum statua fit erecta. hanc Fulgosius Theselidem vocat.

Pro 53. ponemus Oldã prophetissam Sellũ summi sacerdotis Hebræorũ vxorẽ, & Helchiæ maximi Hebræorũ pontificis matrẽ, quæ anno mundi 4576. fuit, & Iosiæ regi vaticinãdo multa prædixit, & pręsertim Ierosolymorum euersionem, populi ipsius captiuitatem, ut patet iiij. Regum, c. 22.

Heryna poetrix anno mũdi 4864. claruit, & multa laude digna cõscripsit, q̃ Nactanabo regi Aegypti vsq; in Aethiopiã expulso, reditũ suum pdixit. de his duabus Philippus Bergomensis, in lib. 4. & 5. meminit: & Benedicti in loco s̃. allegato, tacẽdo aurorem.

His adijciemus Didonem Phœnicã Lilij Phœnicum regis filiam, quæ populo legem & normam viuendi dedit. De cuius laude, honore & virtute Virgilius 1. Aen. cum dicit.

Iura dabat legesq́ viris.

Et de ea Philippus Bergomensis, lib. 4.

Hiparchia mulier Græca, philosophicis disciplinis valde excelluit.

Cassandra Priami filia vaticinio, & doctrina illustris habita est.

Aliã Cassandrã Venetã puellã Politianus magnis laudibus commẽdat, quã ait pro lana librũ, pro fuso calamum, stylũ pro acu tractasse, latinasq; epistolas scripsisse. Sic. n. de ea ĩ principio cuiusdã epistolę meminit. O dec⁹ Italiæ virgo quas dicere grates quasve referre parem, quòd etiam honore me tuarum literarum non dedignaris? & vltra alia dicit Textor ibi.

Statius Papinius vxorẽ habuit nomine Claudiã, magno ingenio doctrinaq; non vulgari præditam.

Eudozia Theodori iunioris vxor præter egregiam formam, singularemq; pudicitiam, etiam literis excelluit, adeo vt librum quendam emiserit.

De Abigail habetur j. Regum 25. c. quòd mulier prudentissima fuit, & ob eius prudentiam maritum suum Nabal à morte eripuit.

Ystrina Scytharũ regina Aripythis uxor, Sylẽ filiũ Græcã linguã literasq; edocuit. author Herodotus.

Themistoclea soror fuit Pythagoræ, cuius placitis & opinionibus plerisq; in locis vsus est Pythagoras.

Proba Valeria, quã Centonã vocat Margarita poetica, in oratione qua s̃. nu. 69. fuit Grçcis Latinisq; literis eruditissima, trũcatos Virgilij versus ad fidẽ & mysteria catholicæ religionis conuertit. Fecitque de Christi gestis & de eius morte opus nobilissimum, quod Centones appellauit. hinc Centona dicta est. Et de ea Bergomensis, lib. 9.

Pro 65. ponemus Elizabethã abbatissam Germanicam, quæ multas orationes ad sui conuentus sorores conscripsit, opusq; de vijs quibus ad deum itur.

Baptista prima Galeatij Malatestæ Pisauriẽsis principis filia, & Guidoni Mõtefeltrensi Vrbinatiũ comiti matrimonio copulata, cũ doctissimis viris plerũq; magna sui laude disputauit. Libros quoq; de humana fragilitate & de vera religione conscripsit.

Isota nouarolla Veronen. philosophiã verbo, & opere ,pfessa ẽ: scripsit q̃q; ad Nicolaũ quintũ & Piũ fm Põtifices. Scripsit quoq; dialogũ quo disputatur vter grauius peccauerit, Adã ne, an Eua. quibus laudibus literarum adiecit perpetuũ virginitatis votũ.

Damisella Triuulcia Mediolanẽsis virguncula, annos nõ amplius 14. nata, iã cępit eloquentiæ insuescere, bonasq; imbibere disciplinas, adeo vt nouum in terris prodigiũ videret, in literis imbuta ita profecit, vt cũ Latinè vel scriberet, vel loqueret, oẽs trahebat ad admirationem: fuit ẽt tenaci memoria, vt vel Mithridati par haberetur. Nã si quem vel publicè concionantem aut declamantem audisset, reuersa à consessu oĩa ad vnguẽ verbatim, syllabatimq; repetebat: Latinis insuper non contenta literis, Græcarũ studio deflagrauit, quas vsq; ad promptum & peculiarem didicit sermonem. Et de hac multa dicit Textor in loco supra allegato, vbi ponit versus sequen. de ea.

Quid facit in terris Damisella Triuulcia? cœlum
Ingenijs debet talibus esse domus.
At scio, quid facias, flores cum coniuge ditis
Non legis, ad stygios vt rapiare lacus.
Cura tua est virtus, & iter meditaris ad astra,
Nam virtus comites tollit ad astra suos.

Minerua Iouis primi filia non aliã ob cãm in numerum deorũ, q̃ propter bonarũ artiũ (quarũ fuit inuentrix) peritiã: vnde & veteres illę Athenę sui nominis immortalitatem mutuatę sunt, &, vt habetur in margarita poetica, par. ij. tract. ij. oẽone 17. fuerũt plures Mineruę. Aduertendum est ẽt, qm̃, vt habetur in sophologio sapientię, li. 3. Oẽs ferè artes fuerunt inuẽtæ à mulieribus. Et ibi ponit aliquas ex his liberasse patriã, & fecisse ea quę viri fecisse nequiuissent, vt dicit Ioã. Nenizan ĩ sua silua nuptiali. & dicit gl. ĩ verb. instrueret. in l. q. filiũ. ff. vbi pupillus educari debeat. Quia antiquit⁹ mos erat mulieres legere grãmaticã.

Manto Tyresiæ varis filia (quæ Mãtuę nomen indidit) doctrina quoque & vaticinijs claruit adeo vt ex pecudum fibris extorumq; intuitu futura præsentisceret, ac præsagiret.

Catharina virgo Costi Alexãdriæ regis filia sacris lr̃is partim studio, partim diuini spiritus afflatu adeo fuit imbuta, vt accersitos à pr̃e vndiq; doctissimos viros & philosophos ad persuadendã idolatriã, refellẽdamq; vnius dei religionẽ viuacissimis terruerit argumentis, suæq; opinioni attraxerit, nedum non succubuerit eorũ rationibus. Et, vt dicit Bergomen. lib. 8. Et si illius præceptorẽ ignoremus, tanta earũ rerũ scientia prçditam legimus, vt mirabile visum sit, ꝙ in tam

in tam tenera ætate cum omnibus certamen disputationibus suscepit.

Fuit & alia Catharina ducissa Mediolani, quã Philippus Bergomensis, lib. suo 14. dicit fuisse memoratu dignissimam & prudentissimam.

Fabiola Romana mulier, quũ magno studio sacras literas amplecteret, prophetias, euãgelia, & psalmos frequẽtissimè reuoluebat, vt iterata plerunq; lectio amorem diuinę religionis (qua deflagrabat) augeret vehementius: vnde & beatus Hieronymus librum de veste sacerdotali eidem nuncupauit.

Marcella Romana propter sacras literas (quas egregiè callebat) frequẽtibus epistolis à beato Hieronymo salutata est. Ad eã.n. scripsit de contẽptu mundi. De decem nominibus quibus apud Hebreos dicitur Deus, de fide nostra & hæreticorum doctrina, de blasphemia in spiritum sanctum, de studio Theophili episcopi Alexandrini, & alia id genus permulta.

Eustochiũ Paulę mulieris Romanę filia Latinarũ, Hebraicarũ, & Gręcarũ literarũ studijs plurimũ excelluit. vnde & suo tpe nouũ orbis prodigiũ vocata est: ingeniũ sacris lr̃is deuouit. maximè atq; adeo, vt psalmos Hebraicè legeret cursim & mira celeritate, qua in re amorẽ beati Hieronymi multũ sibi demeruit.

Genebria mulier natione Veronen. tẽpore Pij secundi Põtificis Romani sua egregia eruditione meruit nomen immortale. Epistolas scripsit luculẽtas, & maxima refertas doctrina, recitabat decoro gestu, voce virili, permixta suauitate.

Cõstãtia Alexãdri Sfortiæ vxor numeratur inter claras mulieres & excellẽtes doctrina: & erit hæc ꝑ lxxvij. ab ĩfantia bonis disciplinis operã dedit, adeo vt ĩperata quoq; disertissimè loqueret, habebat assiduè præ manibus opa Hieronymi, Ambrosij, Gregorij, Ciceronis, & Lactantij: valebat ẽt scribendis ex tempore carminibus nõ sine magna multorum admiratione, ꝙ sine præceptore ferebatur didicisse.

Nec defuit tam illustri fęminæ germen simile. Habuit enim filiam Baptistam nomine, tanta doctrina, vt doctissimos quosque sua terreret eloquentia.

De quibusdam mulieribus supradictis facit mentionem Politianus in nutritia.

Non illi Praxilla suos prædoctaq; Nossis
Contulerint, myrthisq; modos non dulcis Agaeles
Non Anyte, non quæ versus Erinna trecentos
Castalio seu melle rigat, non candida Myto,
Non Telesilla ferox, non quæ canit Ægida fenem,
Pallados effusum crimen vitata Corinna.

Pro 79. his adiũgimus Mariã, Aarõ & Moysi germanam quę prophetissa fuit, vt dicit Bergomẽsis, lib. 3.

Cõsilio & sapiẽtia Clotildis (q̃ filia regis Burgũdię erat) Clodouæus rex Frãcię ei⁹ maritus prothocristianus baptismi lauachrum promeruit, vt refert Gaguinus, lib. 1. c. 8. & Benedicti amplè ĩ sua repetitione. ĩ verbo, duas habẽs filias. nu. 80. & 81. quẽ nõ repeto.

Refert etiam idem Benedicti vbi supra, nu. 15. ꝙ Boetius habuit vxorem prudẽtissimam nomine Elphe, quæ hymnũ fecit Oliuæ binæ: de Petro & Paulo apostolis.

Refert ẽt Ioannes Andreæ literatissimã habuisse vxorem, quæ sibi & Cyno legum doctori compatri multoties de difficilibus iuris respondebat.

Sic & Ioãnis Calderini vxor secundum Panormitanum c. cum inter vniuersas. in fi. de electionibus.

Itẽ & Philippus apostolus quatuor habebat filias virgines prophetãtes, vt habet Actuũ 21. Et de aliis quibusdam per Benedicti in lib. hic ante allegato.

His adiungendæ erunt nouẽ Musæ, videlicet Calliope, Clio, Thalia, Euterpe, Melpomene, Polymnia, Erato, Terpsichore, & Vrania: quas poetę fingũt esse Iouis, & memoriæ filias, quòd doctum oporteat esse fœcunda memoria. & Carminum inuentrices fuerunt, de quibus Textor in loco suprà allegato.

Nõ relinquendę sunt decẽ Sibyllæ videlicet Persica, Cumea, Cumana, Tyburtina, Lybica, Erythrea, Hellespõtia, Delphica, Samia, Phrygea. Hę fuerũt primis seculis puellæ vaticino spiritu afflatę, & futura ꝑsagientes, quas sibyllas dixerũt: decẽ aũt scribit fuisse Varro. Cumana ꝓprio noĩe vocat, Amalthea à Virgilio Deiphobe, libris huius nõ secus ac diuinis oraculis ĩ imperii administratione populus Romanus semper vsus est. Tyburtinã veteres Albuneã appellarũt. Politian⁹ ĩ Nutritia quasdã enumerat his verbis.

Quin & veteres prompsere sibyllæ
Carmen, Amalthea & fati Marpesia diues,
Herophileq; Idea genus prædoctaq; Sabbe.
Demóque, Phygoq; & veri gnara Phãennis.
Et Carmenta parens, & Manto, & Pythia longos
Phemonõe commenta pedes, & filia Glauci.

Hæc Textor vbi supra ponens nomina plurium fœminarũ illustr. nos remittens de reliquis ad Plutar. & ad Strozam qui his versibus quasdam enumerat.

Magnanimam Tomyrim fortem propone Camillam
Et subeat menti Penthesilea tua.
Adde & Amazonias reliqua de stirpe sorores,
Respice Carmentam, respice Penelopem.
Vltra nephas animo, propriaq; Lucretia dextra
Inuicto occurret clara pudore tibi.
At rapidum nando transmittere Choelia Tybrim
Ausa, suis animis præmia digna tulit.
Quid te commemorem vestalis Claudia virgo,
Qua fletit attoniti vindice fratris honos?
Quis ue tuum dignis nomen Cornelia tollat
Laudibus? aut animum Portia casta tuum?
Quis te prætereat generosi pectoris Esler?
Non bene damnatos protinus vlta Syros.
Quis ue Palęstina genitam te stirpe virago
Spem taceat, patria subsidiumq; tuæ?
Si fortasse petes exempla recentia, nomne
Cognita perpetua laude Mathildis erit?
Sponte opibus spretis regum Violanta reliquit,
Seq; sacri sociam maluit esse chori.

Et Benedicti in iam dicta sua repet. in loco supra alleg. dicit ꝙ plures aliæ fœminę Romanę, in quibus literaria dignitas seruata est, vsq; ad Hieron. tẽpora, quibus oĩa fermè scripta & editiones dicauit suas, vt visus sit Paulam, Blessellam, Aletam, Asellã, Celantiam, multasq; alias nõ minus q̃ illius temporis viros dignas, meritasq; duxisse: quibus suos dedicaret libros, suũq; desudaret ingenium. Plures ex his etiam

etiam enumerat Iacobus, magnus in suo sophologio sapientię, lib.1.c.3.vbi ponit fęminas quæ inuenerunt quasdam artes, vt ibi per eū. Et Cęlius lib.8. antiquarū ctionū. ca.1. Vnde multū inuehit Franciscus patritius, lib.4.tit.6.de institutione reipublicę. q nūc tanta desidia torpeāt mulieres nostræ, vt pro miraculo quodāmodo videretur si quas primoribus labris literas attigeriut, licet tanta copia doctissimarum fœminarum apud antiquos fuerit: vt etiā innehit Benedicti in loco supra allegato, volētes inferre dolendū, q hodie fęminæ non vacant literis: quod tū non videretur mihi esse vtile, & ipsis, & maritis, & reipublicæ, pp multas rationes quas dicere possem. Sed inde tacebo cū tantum intentionis meæ sit tangere in oībus ea solum quę tangunt laudē, honorē, & gloriā, non quæ faciant ad dedecus, vituperiū aut opprobriū alicuius, sed alio fortè loco de his dicemus. Et potest videri per Ioānem Neuizan in sua silua nuptiali, in octaua ampliatione suæ qōnis, vbi ponit: an sit licitum ducere vxorem doctā. Nescio si his debeā adiungere Semyamiram matrem Heliogabali, quæ semper in senatu interfuit cū aliis senatorib. & fuit in senatu plata, ita q nihil ferè nisi ea disponente, senatus peragere poterat, sniamq; suā more cæterorum de agendis dicebat: quod mulieri nūquam contigisse legit. Cōuentū mulierū ordinauit, quib. ptātem prębuit, & pstitit, vt senatorio more de morib. circa statū tractarēt. Et huic senatui principissa fuit, vt Philippus Bergomensis in suo supplemento, lib.8. quę anno Christi 224 regnabat. Refert etiā Textor in suis epythetis. in verb. Galli. Quia apud Gallias fuerunt sapientissimæ mulieres Gallicanæ, quæ fm morem antiquum quum de pace belloue consultaretur adhibebant. Si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ. Propterea in fędere (quod sanxerunt cum Hanniba le) voluerunt, vt si quis Gallorū ab aliquo Carthaginensium iniuria affectū quereretur, eius rei index esset Carthaginēsiū magistratus. Sin Carthaginēsiū qsquā ab vllo Gallorū iniq qppiā passus eēt, Gallicas mulieres de ea re iudiciū facere: & alibi de his dictū ē.

Decima consid. Non solū mulieres laudantur ex sapientia, verū ēt ex consilio: quoniam ēt in his quæ ad curā virorum spectant, sumendum est & ab vxoribus cousilium: vt exemplis & doctrinis Augusti & Iustiniani imperatorum probat. Nā Augustus (vt ait Seneca lib.de clementia) Liuiæ vxoris cōsilio vsus est, ēt i magnis reb. atq; eius opera iuatā quādā se veritatem exutus, clemētiā induit. Iustinianus vero in arduis ēt negotiis, & ad summā rerum ptinentib. vxorē cōsilij participē fecit: vt ipse fatetur in auth. vt iudices sine quoquo suffra. §. hęc aūt omnia. coll.2 & ibi Accursius annotat in verbo, reuerēdissimā. sumendum esse ab vxore consilium. & illum tex. ēt ad hoc pōderat Io. An. i c. qui prior de reg. iu. lib.6. in mercurialib. d. meus Ias. i l. j. col.2. ad fin. ff. de legib. Albericus in l. aduersus crimine expilat. hæ redita. & Host. in summa, ti. de mrimonio. §. j. col.2. vers. sed & in eo habet facit ēt tex. in l. bene a Zenone. §. p e. i fi. C. de quadrien. præscriptione. vbi Iustinianus dicit, qui. n. suis cōsiliis suisq; laborib. p toto orbe terrarū die, noctuq; laborant, quare nō habeāt dignā sua progatiua fortunā. quem tex. ad hoc alleg. Barbatia in cle.1. in 6. charta. in paruis. de elec.

Exēplo nobis est ille bonus pater multarū gentiū Abrahā, cū durē excepisset cōsiliū Sarę vxoris monētis vt Agar ancillā & filiū ei' eiiceret, statim audiuit à dño. Oīa q̄ dixerit tibi Sara, audi vocē ei'. Ge.21.c.

Sesostrates Aegyptiorum rex, qui cęteros omnes gloria & rerum magnitudine excessit, vxoris consilio vsus, se vxoremq; suam, & liberos partim graui inopinatoq; periculo liberauit. Nā cū illum frater, à quo nihil tale reformidabat, inuitatū excepisset, domūq; sicca exterius materia circūstipasset, re intellecta extemplò cū vxore deliberauit. Nam & vxorem secū duxerat, eaq; suadente, vt duos ex sex liberis super ardentem pyram extendens pontem faceret, super quos ipsi transeūtes euaderent, ita fecit: & duabus tantum filiis ita incensis, cæteri cum patre, matreq; fuere seruati. Testis Herodotus in Euterpe.

Plutarchus in libro de virtutibus mulierū narrat historiam de Pythei vxore, quę Xerxis tpib. claruit: de quo etiam meminit Plinius. lib.33. c.10. quæ viro oīum p id tempus ditissimo auro semper inhianti & auri fodinas iugiter exercenti, cum ex peregrinatione domum esset reuersus, & cęnam parari postulasset, auream mensam apponi iussit, in qua oīa erant ex auro fabrefacta obsonia, ac primo quidem aspectu gauisus est Pytheus, miro artificio singula elaborata cōspiciens. Inde aspectu, iā abūdè satiatus, pcepit cibū afferri. Verū mulier cūcta quæ postulasset, ex auro cōcinnata afferri iussit. Cūq; ille iracūdia percitus, fames nāque & bilis nasum cōciunt, esuri re se vociferat, neq; se aurū id tpis exposcere. Sapienter, inquit vxor, Tu nullius rei prætet hanc vni habendæ facultatem præbes. Omnis. n. virorum curā, oīsq; ars tuo iussu in auro fodiendo occupata est, vt nemo iā agros colat, nemo fruges serat, nemo arbores plātet. Qua vxoria castigatione pmotus Pythe', negotiū haudquaquā penitus omittēs, quintā dūtaxat ciuium partem in opere cōtinuit, reliquos tum agriculturæ, tū cęteris artibus operam dare pcepit.

Aurelius victor, quo loco Constātij imperatoris vitā describit, fœminarū (inquit) pcepta sæpe maritos iuuare. Nāque (vt de cęteris taceā) Pōpeia Plotina (incredibile dictu) quātū auxerit gloriā Traiani, cui' pcuratores cū puincias calūniis agitarēt, adeo vt vnus ex his diceret locupletissimū quęque ita cōuenire. Quare habes tertius? pone qd habes. Illa maritū castigauit, atq; increpās, q laudis suę esset incuriosus talē reddidit, vt postea exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente, artus reliqui tabescunt.

Ataulphis Gothorū Rex in aīo habuit Romā à se receptā fundit' euertere, diuersoq; vrbem loco statuere, Gothiāq; p Roma noiare, a Cæsarū Augustorūq; memoria prsus abolita, Ataulphi appōnem in posteros trāsmittere. Verū Placidæ cōiugis seu Placidiæ Honorij sororis suasu adeo est mutat', vt breui nō hostis, sed amicus, nō vrbis euersor, sed instaurator

tor sit vocatus: de quo meminerunt Paulus Orosius c. 123. & Paulus diaconus de gestis Roman. lib. 13.

Dominica vxor Valētis imperat. Gothos ad euertendum Constantinopolim irruentes, pacauit.

Pōpeia Plautina Iulianū imp. maritū suū auertit ab extorquenda à populo pecunia, & colligendo fisco, testis est Sex. Aurelius. & sic reperiūtur fœminę, quę maximi quandoque boni authores extiterunt.

Etiā narrat Seneca lib. 1. de clemētia. c. 5. φ quum quidā rex nō posset potētia quendā suū destruere inimicū, reginā cōsuluit coniugē suam: q̄ tale regi dedit cōsiliū. Fac dn̄e qđ medici facere solēt, qa vbi vsitata remedia minimè ꝓsunt, tentāt cōtraria: si seueritate nihil ꝓfecisti, nūc tēta qūo cedat tibi clemētia: ignosce illi. Qđ ille gauisus annuit, factoque adimpleuit, & contulit ei cōsulatum: ex quo habuit eū amicissimum fidelissimumque hæredem, de quo ĩ dicitur.

Refert ēt Cassiodorus, post Theodoricū, ĩ tripartita historia, lib. 9. c. 31. ad Theodosij imperatoris sanctitatē multū contulisse vxorē, q̄ virū sæpius diuinas leges admonebat, eiq; frequēter dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid dudū fuisti, quid modo sis: hęc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed imperium quod suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

Saxo grāmaticus ĩ historia Danica. li. 9. tradit Regnerū Danorū regē sexagesimūsecundū Vnithserici filij mortē adeo molestè tulisse, vt obstinato ad moriendū luctu, corpus lectulo ꝑ summā animi ęgritudinē affixerit. Quē vxor virilē suppgressa fiducia imbecillitatis increpitū virili adhortatione firmauit, reuocatumq; à mœrore, animū arma impēsius tractare pdocuit: affirmans fortissimū patrē cruentos filij cineres iusti' armis, q̄ lachrymis expiaturū. Ad cu' monitū Regnerus discusso mœstitiæ habitu depositisq; doloris insignib' ciderat reuocauit audaciā, breuiq; hostē, q̄ filiū interemerat cōprehendit: adeo (inqt Saxo) īterdū ab īualidis fortia roborent' igenia.

Profuit & consiliū Clotildis filię Regis Burgūdię cōsilio cuius Clodoueus Rex Franciæ eius maritus Chrianus effectus fuit: vt refert Guaguinus li. 1. c. 8. de gestis Francorum. & post eū G. Benedicti amplè in sua repet. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. numero 81. & dixi in pręcedenti consideratione, vbi etiam de vxoribus Ioan. And. & Calder.

Iuguldis soror Childeberti, Hermogillum Lemigildi Gothorum regis filium, & maritum suum ad Christianam conuertit pietatem.

Profuit & cōsiliū Theodelindæ Longobardorum Reginę viris suis, cū sua ipsius opera & pia suasione Eutharim priorē maritū multò mitiorē fecisse scribitur, ad verā pietatē amplexandā lōgè proniorē. Sed & Agilalphū maritū posteriorē pręferocē virum dextere mouendo, veritatisq; lucē oculis admouendo, eò traxit vt omnib' suæ gētis author fuerit à malorum dæmonū cultu, detestandaq; hæresi sese vindicandi.

Quo ēt tēpore Brunechildis pari studio Childebertū Francorū regem ipsius virū, eò quoq; impulit, vt Tassilonē Bauarię Regē ea lege cōstitueret, vt à Sclauorum gente bello insectanda nō prius desisteret, q̄ ad Christi fidem amplectendam subegisset.

Lacedęmonij ēt nō minus publica q̄ priuata cōsilia cū mulieribus cōmunicabant, vt scribit Plutarchus, tū in cōparatione Numę ac Licurgi, tū ĩ vita Agidis. & Arist. politico. 2. c. 7. multa in Lacedęmoniorum principatu à mulieribus administrabantur.

Apud priscos quoq; Athenienses nō minus famigerabilē Gręcorū gentē mulieres publicis cōsultationib' īteresse, suffragiaq; ferre solitas, testis est Varro.

Germani itē inesse sanctū aliqd & ꝓuidū fœminis putāt, nec earū cōsilia earū aspernant, aut rn̄sa negligūt, vt Cor. Tacit' scribit, ĩ lib. de morib. Germanię.

Apud Gallos gentē nostrā, olim consuetudo fuit vt quoties de bello eis esset, aut pace, cōsultādū, mulieres quoq; eiusmodi cōsultationib' admitterent. Pręterea si qua aduersus socios īcideret cōtrouersia, eā ex mulierū sentētia cōponere cōsueuerāt, vt refert Plutarchus libro de virtutibus mulierū. dixi ante in præcedenti cōsideratione, vbi de sapiētia & prudētia mulierū. Et de cōditionibus pactis inter Hannibalē & Gallos, φ mulieres iudicabant de cōmissis ꝑ Gallos, dixi in finali parte in 17. cōsidet. inci. aliā orbis diuisionē. versiculo, vnde & apud, & c. cū versi. seq.

Socrates ĩ libro de republica quinto, dicit nō omnino esse arcendum mulierū genus ab administrāda republica, si qua modo reperiat' idonea: quin ꝑcepit nō magistratus tantum sed oīa & publica & priuata, tum pacis, tum belli studia mulierib' cū viris cōmunia fieri. Sed in ea re illum reprehēdit Lactātius libro diuinarū institutionum 3. c. 22. Et hæc nō sine ratione dicuntur, quoniā, vt in præcedenti consideratione dixi, aliqd iudicij & discretionis habēt, put facit tex. in l. cū ptor. §. penul. ff. de iudiciis. cōcordat tex. in c. infamis. 3. q. 7. & probat illud Prou. 13. Sapiēs mulier ædificat domum suam. & Prou. 19. Domus & diuitiæ dant' à patētibus, à dn̄o aūt vxor prudēs, vt refert Io. Fabri ĩ rub. isti. de nuptiis. & Luc. de Penna. in l. ij. col. pe. C. qn̄ & quibus quarta pars debetur. lib. 10. & dixi in cōmētariis nostris sup cōsuetudinib' ducatus Burgūdię. titulo, Des droictz & appartenances a gens mariez. in rub. & ēt Regū 10. c. fit mētio de quadam muliere sapiēti. facit ēt tex. loquēs de mulierib', in. c. viduas. le premier. ibi, maioris sapientię & cōsilij existūt. 27. q. 1. & ĩ c. si aliquid 22. q. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Ex quibus concludit Tiraquellus ĩ suis legib' cōnubialibus, in. l. xj. quæ est, φ in his etiā quæ ad virorum curā pertinet, ab vxoribus ipsi consilium sumant: φ cum fœminæ sint non omnino expertes sapientię, cōsilij, & prudentię, possunt salubre quādoque dare cōsilium. facit tex. in l. si quis decedēs. §. Papinianus. ff. de administr. tutorū. ideo admodum scitè dicit Corneus consi. 36. incip. quo ad primū cōsultationis articulum. col. 7. ver. & cōstat φ illud statutum. lib. 3. φ non semper spernitur mulieris consilium, prout nec spreuit Io. And. cōsiliū suę vxoris Milantiæ, cum illud referat in c. cum sm̄ Apost. de prębēdis. vbi dicit se ab ea didicisse, φ si nomina (vt pleraque alia) in foro venderentur pulchra quidem parētibus esse magno pretio emenda, vt filiis imponerent:

rent, sed ibi commentator dicit se nullibi legisse de virginib. Christianis quæ sic se occiderint, q̃a Deus pbuit auxiliũ virginibus, vt suæ virginitatis seruarẽt decorẽ. Quis Luciã eripuit de tot malis? Quis Agnetẽ? Quis Apolloniã? Quis Catharinã? verè Christus Iesus ob gratiã virginitatis. Virginitatem omnibus præfert virtutibus, & ad eam sequendam oẽs inuitat Petrus Abbas Cluniacen. lib. 6. suarum epistolarum, epi. 40. q̃ est exhortatoria & missa ad sanctimoniales Marciniacẽses (q̃ sunt in diœcesi Heduensi supra Ligerim) vt in virginitatis fœlici proposito perseuerent, exemplo sanctarum virginum & martyrum.

Secunda verò castitas, dicitur continentiæ, seu vidualis, de qua infra prope, in 20. consid. & amplè in 5. parte sequente. in 40. consid.

Tertia est, quæ pudicitia appellatur, quę est in legitimè coniugatis, de qua faciã cõsiderationẽ sequentem. Et de istis trib. s. virginib. cõtinẽtib. & coniugatis facit tres ordines in ecclesia Dei gl. fi. ĩ decretali, firmiter credimus, in fi. de summa trin. &c. Christus tñ, vt ibi ait, plus amat virgines q̃ alios, quia spontè tribuũt, quod sibi nõ fuerat imperatũ. Continẽtes ẽt plus Deo placent, q̃ coniugati: quia non expedit homini ad regna cœlestia tendenti accipere vxorẽ. tex. est in c. qui sitit. 33. q. 5. & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cũ liceret nobis ẽt non impendere, tñ cã dilectionis impendimus: vt est tex. in c. iam nunc. 23. q. 1. dicit tñ tex. illius decretalis. in fin. Non solũ virgines, & continentes, verum etiam coniugati per rectam fidem & operationem bonam placentes deo ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Dvodecima cõsideratio, sicut ornat virum fidelitas, ita mulierẽ castitas: quę etiam est in matrimonio, vt dixi, & probat tex. in c. Nicena. ibi, honorabiles confessus nuptias, & castitatem, dicens esse cum propria coniuge cõcubitum. 3 t. dist. facit. l. mulier. §. cũ proponeret. ibi, quod & mulieris pudicitiæ, & patris voto congruebat. ff. ad Trebellianum.

Et in cõseruatione huiusmodi castitatis plurimũ laudent̃ mulieres, vt legit̃ de illa nobili Lucretia totius pudicitię & castitatis gẽma à Tarquinio superbo licet vi oppressa, proximis & Collatino eius marito, cum dignitatem toro violato fœdare noluit, simul conuocatis gladio se transfixit.

De Penelope Vlyxis regis cõiuge pulcherrima legit̃, q̃ ob suã tutãdã pudicitiã, & marito seruandã fidelitatẽ, multas à suis ꝓcis ptulit iniurias, tñ nulla vnquã molestia à proposito fidei mariti diuelli potuit: Lanificio & absentiã mariti solabat̃, & ꝓcos frustrabatur, quib. se ꝯcessurã absoluta tela pollicebat̃. Sed vt eos lõgius frustraret̃, noctu retexebat, q̃p ĩter diu texuisset. Quo factũ est, vt Penelope hęc venusta iuuenis solatio viri ĩ Troiano decẽnali bello pstẽtis destituta, illibati decoris, atq; intemeratæ pudicitiæ mẽonis oĩb. sp exẽplũ sanctissimũ fuit, ĩ qua plꝰ laudatur mẽtis fidelitas, q̃ pudicitię effectus. vñ Tibullus.

Casta precor coniux maneas, sanctiq́; pudoris:
Nec sis casta metu quæso, sed mente fideli.

Nam alius & propositũ distinguunt maleficiũ. l. q iniuriæ. ff. de furtis. hinc teste Cęlio lib. antiquarum lectionũ septimo. c. 27. scribit Hierony. doctissimi viri esse sñiam pudicitiam in primis esse retinendam, qm̃ ea amissa omnis ruit virtus, & in ea decoris muliebris enitescit principatus. Hæc pauperem cõmendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram, viros quidem cõsulatus illustrat, effert in ęternũ nomen eloquentiæ claritas militaris gloria, & ex deuictis gentib. arreptus triumphus parẽ quodãmodo Deo facit. Multa porrò sunt quæ ingeniorum fertilitati nobilitatẽ adoptẽt pſignem. Per propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiã Bruto æquauit, nescio an ẽt ptulerit, qm̃ Brutus nõ posse seruitutẽ pati à fœmina commotus edidicit. Hæc æquauit Corneliã Graccho. Hęc parẽ altero Bruto Portiã fecit: & ibi laudat puellas Patauinas in verecũdia, dicẽs. Durãt ẽt in virginib. priscæ castitatis vestigia, q̃n non nisi operta facie prodeunt visendæ in publicũ, velut dicent subinde illud Hieronymi in epistola ad Demetriadem virginẽ. Cuius dictũ qui coniugari cupiũt, bene cõsiderẽt. Illa inquit, sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda pro socia, quæ se nescit pulchrã, quæ negligit formæ bonum, q̃ procedens in publicũ non pectus & colla denudat, nec reuocato pallio ceruices aperit: sed vix vno oculo (qui vię necessarius est) patẽte gradit̃. In hoc dignũ scitu illud occurrit: quod in Græcorũ historia obseruatũ est. Siquidẽ apud Spartanos diu obtinuisse legimus, vt aperta facie virgo, at conuelata nuptæ in propatulo viserent̃. Cuius eã Charilaus reddebat rationẽ, qm̃ virginib. viros sibi prospicere necessariũ sit. Mulierib. aũt quos cõpararint custodire. Obserua tñ & illud Calcedonas mulieres eũ seruasse morẽ, vt si in alienos viros, & magistratus potissimũ inciderẽt, dimidiũ retegerent faciei: q̃ à viduis coorta consuetudo proreptit, & in eas quæ iũctæ viris forent. Hũc morẽ ẽt apud nos in Burgũdia obseruari videmus. Mulier aũt in signũ verecũdiæ subiectionis & reuerẽtię debet velare caput suũ: vt hr̃ 1. ad Cor. 11. & recitat̃ 15. q. 3. in prin. & c. hæc imago. & c. pen. 33. q. 5. vnde Linus ex mandato Petri constituit, ne qua mulier nisi velato capite tẽplum ingrederetur.

Imperator ẽt pudicitiã semp esse colendã censuit. Tex. est in l. si qua illustris. ibi, ipsi pudicitæ quã sp colẽdã cẽsemus. Maximè in ingenuis & nobilib. seu illustrib. quib. castitatis obseruatio præcipuũ debitũ est, vt ibi dicit tex. C. ad Orficianũ. ẽt Imperator castitatis est amator tex. in auth. quib. modis natura efficiuntur legiti. §. nouimus. coll. 6. de quo p G. Bñdicti in sua reper. c. Rayn. ĩ verbo, cuidã Petro tradiderũt. nu. 69. cum trib. seq. extra de testamentis, vbi dicit, q̃ libido in potente & honorato est deterior, & q̃ ob vitium luxuriæ plures reges fuerunt interfecti & expulsi à regno: & ibi vide pulchra exempla de castitate & pudicitia antiquorum principum.

Decimatertia conside. q̃ mulieres laudantur ex clemẽtia & liberalitate: vt hr̃ per Bern. de Bustis eodem sermo. 28. in prin. in 2. par. in litera Z, & de liberalitate reginæ Sabbæ exẽplificat, q̃ venit à finib. terræ ad audiendã sapientiam Salomonis, & donauit ei 120 talẽta auri & Aromata multa, gẽmasq;

 preciosas,

preciosas, vt habetur 3. Reg. 10. c. Et quędam fœmina nomine Busa ditissima Matiū a senatu Romanorū hostē iudicatum in suam domū reduxit, vt refert Margarita poetica in orone 17. ŝ. alleg. Et vnū actū clemētiæ narrat Seneca lib. 1. de clementia. ca. v. ꝙ cū quidam rex nō posset potentia quendam suum destruere inimicum, Reginam cōsuluit coniugem suam, quæ tale regi dedit consilium. Fac domine ꝙ medici facere solent. Quia vbi vsitata remedia minime ꝓsunt, tentāt contraria. Si seueritate nihil ꝓfecisti, nunc tenta quō cedat tibi clementia. ignosce illi. qđ & factū est, vt de hoc attestatur Benedicti in d. repeti. c. Raynutius. in uerbo duas habens filias. nu. 19. extra de testamen.

Decimaquarta cōsid. ꝙ mulier timens Deum ipsa laudabitur, ut habetur ꝓuerbio. ulti. & Bernardinus de Bustis in ij. par. sui Rosarij, sermone 28. in ij. parte illius. in litera E.

Adde ēt, ꝙ mulier timens maritū cōsequit̃ honorem, qm̄ scriptum est ad Ephes. v. vnusquisq; uxorem sicut seipsū diligat: vxor aūt timeat virū suū. de quo à nobis dictū est in rubr. Des droictz & appartenāces a gens mariez. in cōmentarijs cōsuetudinū ducatus Burgundiæ. Laudē etem̄ consequunt̃ si viris se subiecerint, dicit Plutarchus in ꝓceptis cōnubialibus. dicā alibi, & hic ante in cōsideratione ante proximam.

Decimaquinta consid. Laus mulierū cōsistit ēt in deuotione & pietate, vt amplè declarat idē Bernardinus de Bustis ī d. serm. 28. in ij. par. sui Rosarij. Et ibi ponit de multis q̄ pietate & clementia motæ multa seruitia impenderunt sanctis. & ēt habet̃ ꝑ Albertū de Eybī sua margarita poetica. ī d. ij. pat. tract. ij. orone 17. vbi ponit de Antigona Oedippi filia, de Claudia vestali uirgine, & đ Aemilia uirgine uestali, & uirginibus Spartanis. Vide Franciscū patritiū, lib. 4. tit. 5. de institutione reipublicæ: ubi amplè cōmendat laudem mulierum in uirginitate, de qua supra.

Decimasexta consid. Gloria ēt mulierum cōsistit in gratiositate, qm̄, vt habetur Prouerb. 11. mulier gratiosa inueniet gloriā, vt fecit Ester, quæ propter eius gratiositatem fuit coniuncta matrimonio regi Assuero, repudiata Vasthi eius prima vxore. Ester 1. & 2. & dicam infra. Et hæc gratiositas consistit in modestia, quæ multum commendatur in mulieribus, vt inquit Epictetus philosophus in enchyridione. c. 155. vbi de officio viri erga vxorē dicit. Monendę igit̃ sunt apud nos mulieres in honore esse nihil ob aliud, nisi vt modestę sint, & virum reuereant̃. Etiā cōsistit hęc gratiositas ī mō, q̧ multū ī vxorib. & fœminis attēdit̃. & est pulcherrima virtus: vñ Horat.

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Et stat vulgare ꝓuerbium, En drap couleur, En vin saueur, En aduocat eloquēce, Et en femme cōtenāce. E diuersò si vxor non inuenerit gratiā in oculis viri, scribet libellum repudij, vt habetur Deut. 24. c.

Decimaseptima consid. Quòd ēt mulieres ex misericordia laudātur potius q̄ viri, quoniā vt ait Arist. 8. lib. de animalib⁹. Mulier viro misericordior est. ita dicit Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. sermone 28, 2. parte. litera E. Et vbi non est mulier, ingemiscit egens. Eccl. 36. in fi.

Decimaoctaua consi de. Mulieres etiam propter earum diligentiam laudātur, quoniam vt habetur Prouerb. 12. Mulier diligens corona est viro suo.

Decimanona consid. Mulieres etiam sunt laudandæ, quoniam sunt sagaciores viris. gl. fin. in l. si à sponso. C. de dona. ante nupt. in l. ij. C. de his qui veniam ætat. impetr. Ioan. de Montaigne. in tractatu suo de bigamia. 1. q. col. 20. & seq. Et prudētia mulieris, multum solet mederi vitiis maritorū. Vt Vbertinus super epist. Ciceronis 25. incipiente, Non potuit. & habetur Prouerb. 14. Mulier sapiens ædificabit domum suam. Et pp mulierem bonam saluatus est vir malus. Et sagacitas seu sapiētia earum ita antiquitus apud Gallos reputabatur, ꝙ cū discordia esset, adhibebantur mulieres pro pace componēda. Et mos antiquus erat, ꝙ si qua tunc inter socios incidisset controuersia, mulieres sedebant arbitræ. Propter qđ sanxerunt Galli cum Hannibale: vt si quis Gallorū se à Carthaginensium aliqua iniuria affectum quereret̃, eius rei iudex esset Carthaginensium magistratus, sin Carthaginensium quisquam ab vllo Gallorum iniusti quippiam passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere: vt refert Textor in suis epithetis, in verbo, Galli. & in hoc constat ꝙ etiam mulieres sunt sapientes: imo ab eis est exquirendum consiliū, vt cō stat de Iustiniano qui q̄sīuit consiliū à Theodora eius vxore, vt hr̃ in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. in §. cogitatio. vers. sed neq; sufficiemus. vbi gl. in verbo, coniugem. allegat Catonem. Barbatia in cle. j. col. 14. de elec. do. meus Ias. in l. j. in ij. col. ff. de legib. vbi etiam allegat Io. An. dicentem se ab vxore sua didicisse bona nomina magno pretio esse emenda.

Vigesima consid. Laudādæ ēt sunt mulieres in seruāda viduitate pp signū charitatis, vt s. ostendat vxor quantum amauerit virum. Vnde, vt refert Virg. in 4. Aeneidos, dicebat Dido vidua.

Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq́; sepulchro.

Quos allegat Lucas de Penna in l. mulier est. 11. col. C. de incolis. vbi amplè commendat viduitatē. & Hieronymus contra Iouinianū scribit de Valeria nobili Romana, q̄ Seruio viro suo mortuo nulli nubere volebat. Cū rogaret̃ fm̄ virū accipere, r̄ndit se non posse hoc facere, qa primus adhuc viuebat. Quā diu. n. vixero, vir meus ꝑ amorē viuet ī corde meo. Putabat. n. virū sibi quē aīo gestabat, à cuius memoria ne mors quidē eū eripere poterat. O sniam singularē & excellētissima matrona dignā, qua declarat, nō corporis illecebris, sed animi affectu m̄rimoniū tueri. Qđ quidē ꝓbauit Democionis Atheniēsis filia, q̄ quāuis virgo esset, cū audiuisset Leosthenis sponsi mortē, q ī bello lēniaco occubuerat, seipsam interemit: asserēs quanq̄ intacta esset corpore, tn̄ si alterū cogeret̃ accipere, fm̄ deciperet, cū priori aīo nupsisset. hęc Frāciscus Patritius, lib. 4. tit. 5. de instit. reipublicę. vbi dicit q̄ licet maioris amoris vinculum sit & ingenui esse animi, non nisi vni viro coniungi: & in hac re turturis naturam imitari: quam naturæ indagatores diligentissimi asserunt, si parē amiserit, nunquā alterius cōmixtionē quærere. Et ēt quoniam vetustissimi Romani ea fœ-

ea fœminam corona pudicitiæ honestabant, q̃ uno contenta mr̃imonio tm̃ fuisset, perpetuaq; uiduitate corrupti animi synceritatem ostendisset. Impatiẽs. n. libidinis uidetur illa q̃ rursus nubit, & pcipuè si libe ros habet mr̃imonij pignora: & mortuum uirũ facio ac noĩe exprimentes. Quã quidem sñiam Elisę uerbis elegãtissimè exprimere uidetur Maro Mantuan. cum se uiduam ac desertam quereretur his uersib.

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Æneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta aut deserta viderer.

Quid quod ea quę rursus nubit, impia ĩ liberos esse cernitur. Quos orbatos patre & ab oib⁹ destitutos, quasi in lumine uitæ negligit, eo etiã tẽpore quo magis parentis ope indigere uident. Quę ratio quidem omnibus persuadere debet, ut uidetur cũ liberis pudicitiam seruẽt, nec rursus fortunã experiãtur, à qua semel deceptę uix meliorem sortem desperare possunt, cum honori ac liberis omnino malè consulãt.

Auia Romanę nobilitatis animũ ostendit, cũ eius ꝓpinqui ac necessarij ei suaderẽt, vt alteri nuberet, cũm integra adhuc ętate & facie optima esset: inquit. n. se nequaquã esset factnrã. Nã si virũ inuenero ut antea habui, nolo ꝑpetuo formidare, ne ꝑdam. Sin malũ? Quid. n. habeo malũ experiri, cũ optimũ priorem fuerim experta? Illusa. n. prioris fato sapienter fecisse uidet, si maritali fortunæ rursus se credere noluit.

Sed Portia minor Catonis filia firma ac consona sñia declarauit quid pudicam fœminã diudicat. Nã cum apud eam, vt moris est, laudaretur mulier quædam, q̃ rursus nupta est, tacete inquit. Nã neq; fęlix, neq; bene morata, aut pudica esse pôt fœmina, q̃ secundò nubit. Laudat summopere Plutarc. Corneliæ Graccor̃ matris uiduitatẽ. Ad hanc ferè sñiam Cornelia filior̃ & familiæ cura suscepta post mortẽ viri talem se præbuit, vt non malè consuluisse Tyberius uideret, qui pro eius salute occubuit. Nã Ptolemæi regis nuptias respuit. Et cũ ille regnũ & cõmunionẽ diadematis sibi offerret, vidua q̃ regina esse maluit. Hæc Patritius vbi suprà. Et Hieronymus narrat ĩ loco suprà alleg. ꝙ Martia Catonis filia cũ nollet nubere, sed virũ defunctũ sẽp lugeret, iterrogata quem diem ultimum haberet luctus rñdit, quem & uitæ. Et, ut ait Bern. de Bustis ĩ ser. 28. ĩ litera T V X Y Z. Viduitas ĩ multis aliis cõmendatur. Et cõmendationem huius viduitatis, ẽt amplè ponit Luc. de Pen. in l. mulieres. supra alleg. Et ista castitas continẽtialis q̃ dicitur viduitas, si longo tempore continuetur, non procul distat à virginitate. §. optimum itaque est. in auth. de nõ eligendo secundò nubentes.

Sed, vt dicit Patricius in loco supra alleg. Tolerabilius agunt qui in primo ætatis flore ad secũdas nuptias transierũt, si liberis carent. Studẽt nãq; singula aialia sobolem ꝓpagare, & liberorũ gratia se collocare potius q̃ libidinis, æquius omninò esse uidet.

Sed si qua ĩpatiẽs libidinis esset, ne sine viro castè degere posset, optimi cõsilij esse puto, vt rursus nubat: malo siquidẽ laude viduitatis careat quã pudicitiæ. Illa. n. sine ignominia ac turpitudine: hæc aũt nõ sine ꝓbro ac dedecore mittit. Et propterea de iure statutũ est, ꝙ insequẽdo dictũ apostoli. 1. ad Cor. 7. in fi. Mortuo viro mulier nubat ĩ dño. c. cũm sm̃. & c. super illa. extra de secũ. nupt. dixi ĩ rub. Des enfans de plusieurs lictz. ĩ consuetudinib⁹ nostris. & nõ est ptĩs speculationis, igit̃ nõ insisto. Etẽt quia matrimoniũ est causa cõseruãdi genus humanũ, ideo facio considerationẽ sequentẽ pro laude mulierũ secũdò nubentiũ. Sed qm̃ hic loquit̃ de viduitate, q̃ dicit̃ vidua, vide amplè Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, cuidã Petro tradiderũt, nu. 48. de testamẽ. & ibi in verbo, & vxorẽ nomine Adelasiã. vbi & viduitatis priuilegia ponit. nu. 806. cũ sequenti. Et vidua retinet priuilegia oĩa defuncti mariti; quib⁹ ipso viuẽte fruebat̃: qa ĩ eo gloria defuncti meritò relucet. & dicit Bal. in l. pignoris. C. de pignor. actio. ꝙ vidua alicuius relicta, mortui viri est imago. Et plura scripsi ĩ ĩ sequẽti parte. ĩ 9. cõsid. de statu viduali; & de ei⁹ laudib⁹, & ꝙ præfert̃ ante statum coniugalẽ.

Vigesimaprima cõsi. Quòd ita mulieres sint laudãdæ ꝓpter cõseruationẽ generis humani, qd breui tp̃e periturũ esset, nisi hic muliebris sex⁹ esset.

Mulieres enim sunt quæ familias, q̃ respublicas, quę totã deniq, conditionem restaurant. Et qd maius est, immortalẽ reddũt. Et ideo, vt dicit Albertus de Eyb. in sua margarita poetica, ĩ 1. par. tract. 1. ĩ oratione 17. hæc Romanę vrbis cõditor intelligẽs quãdo fœminis careret, cũ Sabinis bellũ graue inire nõ dubitauit. Cognoscebat enim huiusmodi imperiũ, si mulieres nõ affuissent, paucissimis esse duraturũ diebus. Dicã infra amplius in hoc tract. in 9. par. in 12. consideratione: vbi ponã ꝙ coningati tanquam existentes in dignitate ꝓferunt̃ cęteris non coningatis.

Vigesimasecunda consid. Mulier ꝓpter eius pulchritudinẽ & formositatem laudanda est. Qm̃ vt ait Albertus de Eyb. ĩ sua margarita. ĩ 2. par. tra. 1. c. 4. de auctoritatib. Lucij Appulij: virgo formosa, & si sit opidò pauper, tñ abundè dotata est: & propter pulchritudinem facilius maritat̃: de quo ẽt per Cœlium lib. 13. antiquarum lect. c. 7. & 8. & 9. vbi amplè laudat & extollit pulchritudinẽ, maximè in muliere. notat̃ in l. si voluntate. C. de dotis ꝓmiss. Dixi in cõsuetudinibus nostris ducatus Burgundiæ in rub. Des droictz & appartenẽn. à gens mariez. Vbi dixi quod mulieri formosæ nubendum est. Et tantũ pulchritudo mulieris allicit homines, ꝙ ab ea non possunt separari, vt habetur 3. Esdr. 4. c. vbi habetur. Mulier pulchra & fortis & dominãs regi, vt ne possint homines à mulieribus separari. de quo per Ant. Floren. in sua sum. 1. par. lib. t. c. 1. §. ij. vbi ponit quomodo anima signatur per pulchram mulierẽ. Sed cauẽdum est, ne quis si tali nubat quandoq; legat titulũ ad Cornelianum: qm̃ vt ait Albertus in loco hic ante alleg. in 10. c. illius 2. partis & primi tractatus. Mulier speciosa & pulchra templum est super Cloacam ædificatum: cum his sit cum forma iuncta pudicitia.

Corporis egregij miseros trepidosq́, parentes
Semper habet, rara est adeo concordia formæ
Atque pudicitia sanctos habet horrida mores.
Tradiderit dominus.

 Et for-

Et formosis lenitas semp amica fuit. Et difficile est custodire quã plurimi amãt, vt satis colligit ex dictis Io. Neuizani Astensis in sua silua nuptiali, i ampliatione 7. in ver. qro iuxta pdicta si sint duo. vbi ponit quid operetur pulchritudo mulieris. Et ibi dicit q debet habere trigintaquatuor, ad hoc vt sit pulchra. quæ his versibus ibi positis continentur.

Triginta hæc habeat quæ vult formosa vocari
Fœmina, sic Helenam fama fuisse refert.
Alba tria & totidem nigra, & tria rubra puella,
Tres habeat longas res, totidemq; breues.
Tres crassas, totidem graciles, tria stricta, tot ampla.
Sint ibidem huic formæ sint quoq; parua tria.
Alba cutis, niuei dentes, albiq; capilli,
Nigri oculi, cunnus, nigra supercilia.
Labra genæ atque vngues rubri, sit corpore longa,
Et longi crines, sit quoque longa manus.
Sintq; breues dentes, auris, pes, pectora lata,
Et clunes, distent ipsa supercilia.
Cunnus, & os strictum, stringunt ubi cingula, stricta:
Sint coxa & collus vuluaq; turgidula.
Subtiles digiti, crines & labra puellis.
Paruus sit nasus, parua mamilla, caput.
Cum nulla aut raræ sint hæ, formosa vocari
Nulla puella potes, rara puella potest.

Non ali..er hic insisto circa talia cum satis & vltra quàm decens sit ponatur in dicta silua nuptiali.

De his tñ supradictis, & alijs quæ faciũt ad corporalẽ pulchritudinẽ mulieris, etiã habet Cant. 4. vbi primò cõmendat mulier ex pulchritudine. Secundò ex simplicitate aspectus. qd multũ facit ad gratiositatẽ mulieris. Tertiò ex pulchra mẽbrorũ dispositiõe, & hoc est qd dr: hẽt pulchrũ corpus. facit l. vel pter ui. ff. de ædil. edict. Quartò ex capillis ordinatè dispositis & cõpositis, vñ habet 1. ad Corint. 11. Mulier si comã nutriat gloria est illi. Quintò ex dẽtibus albis bene ordinatis, qa dẽtes seu vngues nõ debent esse scabri seu sordidi. Sextò vbi superiores dentes decẽti ordine correspõdẽt inferioribus, sicut gemelli ad inuicẽ. Septimò vbi nõ est dẽtiũ fractus, putrefactio, seu cõmotio. de quo laudat Moyses Deut. 34. qa cui os olet ex corporis vitio, morbosa est. l. qui clauñ. §. fi. ff. eo. Octanò vbi est rubedo in labijs, quæ rubedo iuxta albedinẽ facit ad decorẽ. Nonò vbi mulier hẽt eloquiũ dulce & gratuitũ oĩbus audiẽtibus ipsum. Nã si balbascit, nõ placet. facit l. j. §. sed sciendũ. ff. eo. Vndecimò vbi hẽt collũ rectũ & decẽter eleuatum. Duodecimò vbi hẽt vbera ɔformia nõ nimis eleuata, sed decẽter ingrũ facit ad oñsionẽ muliebris sex.

Sed tñ aduertat, q sint mulieres & fœminæ memoria dignæ pp earum pulchritudinẽ: fuerũt sequẽtes.

Amaryllus puella. Virgilius.

Formosam resonare doces Amaryllida syluas.

Aegle nympha. Virg. Egl. vi.

Ægle Nayadum pulcherrima.

Atalanta puella fuit in Archadia & Iasij filia liberali admodum forma. Ouid. lib. 8.

Venit Athalante Schenei pulcherrima virgo.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.
Crinis erit simplex nodum collectus in vnum.
Talis erat, cultu facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Ariadne filia Mynois forma fuit elegãti, quã pptcrea Bacchus duxit in vxorẽ, eiusq; coronã stellis ornatã i astra retulit. Catul. de ea & Theseo loquẽs, sic iqt.

Hunc simul, ac cupido conspexit lumine virgo,
Regia quam suaues expirans castus odores.
Lectulus in molli complexu matris alebat,
Quales aurore perpingunt flumina Myrthos.
Auraue distinctos educit verna colores.
Non prius ex illo flagrantia declinauit,
Lumina quàm cuncto concepit corpore flammam.

Antiopa filia Nyctei & vxor Lyci regis Thebarum speciosissimam propter formam à Ioue adamata est: ex quo Zetum & Amphionem suscepit.

Propertius.

Tu licet Anthiope formam Nycteidos, & tu,
Sparthanam referas laudibus Hermionem.

Argia Adrasti Argiuorum regis filia & vxor Polynicis fuit itidem mirum in modum speciosa.

Statius lib. 11. Thebaidos.

Egregiam Argiam nec formę laude secundã Deiphilem.

Aeginam Asopi regis Beotiæ filiam ob excellentem pulchritudinem adamauit Iupiter: iacuitq; cum ea in specie ignis. Ouidius.

Aureus vt Danaën Asopida luserit ignis.

Agaristam, Clisthestis filiã adeo formosam extitisse scribit Herod. vt ad habendas eius nuptias celebrata sint Procorum spectacula & certamina, quo speciosissimi quique Græciæ adolescentes confluxerũt.

Barynes meretricis formam commendat Horat. lib. 2. carm. dicẽs. *Vlla si iuris tibi peierati Pœna Barina nocuisset vnquam. Dente si nigro fieres, vel vno Turpior vngui, Crederem, sed tu simul obligasti Perfidum votis caput, enitescis Pulchrior multò, iuuenumq; prodis publica cura.*

Bryseis fuit adeo formosa, vt Achilles amore eius conflagrauerit, eamq; quamuis ancillam, plusquam puellas omnes adamauerit. Horat. *Prius insolentem serua Brys. niueo colore Mouit Achillem.* Proper. l. 11.

Omnia formosam propter Bryseida passus,
Tantus in erepto sæuit amore dolor.

Credibile est Bersabeam Vriæ vxorem eleganti fuisse forma, quæ sapientiss. illum Regem & Prophetam sanctiss. Dauidem vsq; adeo titillauerit, vt solitæ religionis oblitus, adulterio & homicidio. (Vriam. n. deuouit mori) suam contaminauerit sanctitatem.

Vnde Stroza pater.

Ille sacri vates operis Iesseia proles
Præfecit populo quem Deus ipse suo.
Bersabea captus forma, tibi magne Cupido
Cessit, nec Salomon tutior ipse fuit.

Refert Philip. Berg. lib. suo 5. Chronicarum, q Ester Hebręa, Abiachil, Mardochæi fratris filia ex tribu Beniamin mulier fuit speciosissima, & omnium oculis gratiosissima: q ob eius pulchritudinẽ cũ rege Assuero matrimonio coniũcta est. habet Ester 2. de qua di xi i §. j. i gl. En puissance de son mari. i tit. Des droictz & appertenẽ. in cõsuetudinib' nostris ducatus Burg.

De Chione Dedalionis filia. Idẽ Ouid. lib. 2. Met.

Nata

Nam erat huic Chione, quæ dotatissima forma,
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
Cenis puella Thessala à Neptuno compressa pulcherrima fuit. Idem Ouid. lib.xii. Metamor.
Clara decore fuit proles Elatea Cenis,
Thessalidum virgo pulcherrima.
Calisto. Idem Ouid.lib.1. Fast.
Fœdera seruasset si non formosa fuisset.
Hæc non esset hic ponenda, quoniam formositas non tendit ad eius laudem.
Celeno formosa fuit. Idem Ouid.lib.4.Fast.
Neptuno Alcyonem & te formosa Celeno.
Calipso Oceani & Tethyos filia pulcherrima fuit. Ouidius de Ponto.
An graue sex annis pulchram fouisse Calypson,
Equoreæq́; fuit concubuisse deæ?
Idem lib. 11. de Arte.
Littore constiterant, illic quoque pulchra Calypso.
Cydippe ab Acontio ob formam adamata est. Ouidius in Epistolis.
Aut esses formosa minus, peterere modestè,
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculiq́; tui, quibus ignea cedunt,
Sydera, qui flammæ causa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix,
Quasq́; precor veniant in mea colla manus.
Et decor & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Cætera si possem laudare, beatior essem,
Nec dubio, totum quin tua pars sit opus.
Hac ego complexus, non est mirabile, forma
Si pignus volui vocis habere tuæ.
Catulla. Mart. lib.8. *Formosissima quæ fuere, vel sunt. O quàm te fieri Catulla vellem. Formosam minus, aut magis pudicam.*
Propertius formam suę Cynthię sic commendat.
Et quascunque tulit formosi temporis ætas,
Cynthia non illas nomen habere sinat. Idem.
Illic formosæ veniat chorus heroinæ,
Quas dedit Argiuis Dardana prçda viris.
Quarum nulla tua, fuerit mihi Cynthia forma
Gratior. Idem.
Fulua coma est, longæq́; manus & maxima toto
Corpore, & incedit vel Ioue digna soror. Idem.
Lilia non domina sunt magis alba mea. Idem.
Post Helenam hæc terris forma secunda redit,
Hac ego non miror si flagret nostra iuuentus,
Pulchrius hac fuerat Troia perire tibi.
Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles.
Si quis vult fama tabulas anteire vetustas,
Hic dominam exemplo ponat in ante meam.
Herodotus ait Candaulis Sardium Tyranni vxorem fœminarum omnium fuisse pulcherrimam.
Deiopea nympha. Virg. Aen. 1.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeam
Connubio iungam stabili propriamq́; dicabo.
Dido. Idem Virg. Aen. lib.11.
En regia ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Deianira Herculis vxor. Ouid. lib.1x.
Nomine si qua suo tandem peruenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo.
Multorumq́; fuit spes inuidiosa procorum.
Deiph. vxor Thydei, Adrasti filia. Stati' l.11. Theb.
Egregiam Argiam nec forma laude secundam
Deiphilem.
Euridice Orphei vxor. Quintianus li.11. Orpheos.
Hac sata mercurio Euridice formosa puellas
Tam visa est superare pares cœlestibus aulis,
Quam iucunda Venus dominas supereminet oēs. Idē.
Venerat Eurydice sparsis formosa capillis,
Cui teretes digiti, cui flaua monilia vultus,
Syderei, incerto rubris candore papillis.
De Fabulla. Martialis lib. 11.
Bella est nouimus & puella, verum est,
Et diues, quis enim potest negare?
Galathea nympha. Ouid. lib x111.
Candidior folio niuei Galathæa Ligustri,
Floridior prato, longo procerior alno,
Splendidior vitro, tenero lasciuior hædo,
Leuior assiduo detritis æquore conchis.
Solibus hybernis, æstiua gratior vmbra,
Nobilior pomis, platano conspectior alta,
Lucidior glacie, matura dulcior vua,
Mollior & cycni plumis, & lacte coacto,
Et (si non fugias) riguo formosior horto.
Glycera. Horatius lib. 1. Carm.
Vrit me Glycere nitor splendentis Pario
Marmore purius, vrit grata proteruitas.
Et vultus nimium lubricus aspici.
Veteres fabulosè confinxerunt Gorgonem propter eximium venustatis decus mentis inopes & stupidos reddentem spectatores in saxa deformasse, Cœlius lib.antiquarum lect.14.c.9.
Celebratur etiam Hermiones Menelai filię pulchritudo. Vnde Propertius lib.1.
Tu licet Antiope formam Nicteidos,
Et tu Spartanam referas laudibus Hermionem.
Fuit tam elegans & cōcinna Hyppodamię pulchritudo, vt ad impetrandas eius nuptias celebrata sint certamina Procorum. In quibus quum victor euasisset Pelops, puellam duxit vxorem. Propertius.
Nec Phrygium falsò traxit candore maritum,
Aduecta externis Hyppodamia rotis.
Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,
Qualis Apelleis est color in tabulis.
Idem lib.11. Hyppodamiam vocat Hyscomachen, ꝙ propter eam ortum sit bellum Centaurorum.
Qualis & Hyscomache Lapithe genus heroina
Centauris medio grata rapina mero.
Hiera fuit vxor Telephi, mulier omnium (quas Protesilaus vidit) maximam & pulcherrimam.
Proposita de muliebri pulchritudine certamina plerisq; in locis legimus, sicuti in Ceteris Eleusinę festo, ꝑpe Alpheum, vbi victrix Herodice meruit palmam. Cœlius lib.antiquarum lect.13.c.9.
Hypsipyle. Statius lib. 1111.
Errantes subito pulchram in mœrore tuentur
Hypsipylē. Fuit Thoāti' filia, à quo Thoātias appell.
Lauiniæ

Lauiniç forma fuit origo belli iter Aeneã & Turnũ, quorũ uterq; eã sibi vxorẽ dari uolebat. Virg. lib. 12. Flauos eius crines, & roseas appellat genas. vbi ait,

Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas laniata genas.

Catullus de sua Lesbia sic inquit.

Lesbia formosa est, quæ quùm pulcherrima tota est,
Tum omnibus vna omnes surripuit veneres.

Laodomia. Catullus. *Quo tibi cum casu pulcherrima Laodomia.*

Laïs Corithia meretrix fuit speciosiss. Ouid. 1. Ele.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse
Dicitur, & multis Lais amata viris.

Lycoris Corn. Galli amasia. Martial. lib. VI.

Fœmina præferri potuit tibi nulla Lycori. Prop. l. 1.
Et modo formosa quam multa Lycoride Gallus
Mortuus inferna vulnera lauit aqua.

Lucretię formã tanti fecerũt Romani, vt eã suis monumẽtis vbiq; celebrauerint, & vindicauerint à mortalitate: nec solũ ob eximiam pulchritudinem, verũ etiam ob castitatem, q vim Tarquinij gladio sit vlta.

Lycaste Priami filia tãtę fuit pulchritudinis, vt Polydamas Anthenoris ex Theano Hecubę sorore fili⁹, illam ex concubina vxorem sibi copulauerit. Fuit & alia Lycaste, q̃ ob pulchritudinẽ Venus vocabatur.

Lamia, autore Plutarcho, puella fuit speciosissima à Demetrio adamata, quæ & tibiis optimè cecinisse dicitur. Hęc primo canendi modulandiq; suauitate gratiam sibi apud omnes comparauit.

Maia Atlantis filia. Ouid. lib. V. Fast.

Quarum Maia sua forma superasse sorores
Traditur, & summo concubuisse Ioui.

Omphale regina Lydorum fuit facie adeo præstanti, ut ei se submiserit Hercules. Proper. lib. III.

Omphale in tantum formæ processit honorem,
Lydia Gygeo tincta puella lacu.
Ut qui pacato statuisset in orbe columnas,
Tam dura traheret mollia pensa manu.

Plutarchus in Lucullo scribit Preciã quãdã fuisse in vrbe Roma fœminã venustate formę nulli secũdã: q̃ sua pulchritudine Cethegũ sibi adeo deuinxerit, ut nihil probaretur Cethego, quod Precia non iussisset.

Panthęa vxor fuit Acradate viri nobilis apud Persas quã Cyrus expugnatis Assyriorum castris duxerat captiuã. Abradota aũt absente, & apud Bactrianos legatum agente, Araspe Meda seruanda tradita est, qui apud Cyrum affirmauit nõdum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia pulchriorem.

Sulpitiæ formam commendat Tibul. l. 4. dicens.

Illius ex oculis quum vult exurere diuos,
Accendit geminas lampades acer amor.
Illam quicquid agit, quoquo vestigia mouit,
Componit furtim, subsequiturq; decor.
Seu soluit crines, fusis decet esse capillis,
Seu compsit, comptis est veneranda comis.
Urit, seu Tyria voluit procedere palla,
Urit, seu niuea candida veste venit.

Fuit etiam in Semiramide eximia pulchritudo, & facies imperio digna. Vnde & mortuo marito, Persis imperauit vsq; ad puerilẽ filij ętatẽ. Ouid. l. 1. Eleg.

Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse. Dicitur.

Sisigãbis vxor Darij nulli suæ ætatis fœminæ pulchritudine cessit, teste Curtio. Quam tñ victo Dario Alexander non solum nõ violauit, sed & summam adhibuit curam, ne quis captiuo corpori illuderet.

Saxo Grãmaticus lib. 8. Danicæ historiæ scribit Suauildam reginam tantæ fuisse pulchritudinis, vt quũ vincta loris exposita esset equinis calcibus obterenda, ipsis quoq; iumentis horrori fuerit artus eximio decore præditos, sordidis lacerare vestigiis.

Thysbe amasia Pyrami. Ouid. lib. IIII. Metamor.

Pyramus & Thysbe iuuenum pulcherrimus alter,
Altera (quas Oriens habuit) prælata puellis,
Contiguas habere domos.

Thetidem deam maris poetę niueam, & formosam faciunt, quòd perpetuis aquis abluatur. Catullus.

Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine.

Tyro puella Salmonei filia ob formam à Neptuno adamata est. De hac Propertius lib. II.

Vobiscum est Iope, vobiscum candida Tyro.

Baptista Pius.

Carmine conspicua est Tyro Pegasæa puella. Idem.
Est Helene formosa illic, est candida Tyro.

Violantillam Stellæ poetæ vxorem multis verbis commendat Statius lib. 1. Syl. sed maximè vbi Venerem sic inducit loquentem.

Hanc ergo formæ
Egregium mirata decus, cui gloria patrum,
Et generis certabat honos, tellure cadentem,
Excepi, fouiq; sinu, nec colla genasq;,
Comere, nec pingui crinem deducere amomo.
Cessauit mea nate manus, mihi dulcis imago
Prosiluit, celsæ procul aspice frontis honores
Suggestumq; comæ, latias metire quid vltra
Emineat matres, quantum Latonia Nymphas
Virgo premit, quantumq; egomet, Nereidas exto.

Idem paulò post.

At tu pulcherrima forma,
Italidum tandem merito possessa marito.

Sunt & alię permultæ puellę, in quibus elegans fuisse pulchritudo memoratur vt Pasiphae, Ariadne, Berenice, Hermione, Briseis, Penelope, Deidamia, Ersilia vxor Romuli, Ero, Virginia, Anaxarete, Antigone, Arachne, Arethusa, Arsinoe, Polixena, Pelagia, Lycaste, Iocasta, Hecuba, Cassandra, Hesperie, Cleopatra, Chelia, Ilia, Sibyllæ, Vestales, Heroine & aliæ ppè infinitę. Quas q scire volet, authores reuoluat.

Stroza pr l. 6. Eroticon de quibusdam sic meminit.

Talis erat virgo Cenea, talis & altum.
Per mare dilecto vecta puella boue.
Talis erat fului decepta cupidine nymbi,
Et quam sub falso lusit olore Deus.
Talis erat vatum Omphale celeberrima cantu,
Talis & ideo rapta Lacena proco. Item Pamph.
Oebalides, Cyparissus, Hylas, Diadumenus, atys
Phrix puer; & fido Parthenopeus equo
Cuius & in gremio posuit miserabilis ora.
Quum Stygia vates iret ad antra domus.

Helenæ forma poetis oĩbus cantatissima laudẽ meruisset maximã, nisi ea Troię ruinã belliq; decẽnalis causam

causam attulisset. At nemo est, cui non sit odio, quũ tãtæ cladis & calamitatis venit in mẽtẽ. Paris apud Ouidium formam illam Veneri comparat, dicens:

His similis vultus (quantum reminiscor) habebat,
Venit in arbitrium, quum Citherea meum.
Si tu venisses pariter certamen in illud,
In dubium Veneris palma futura fuit.
Magna quidem de te rumor praeconia fecit,
Nullaq́; de facie nescia terra tua est.
Nec tibi per totam Phrigiam, nec solis ab ortu,
Inter formosas altera nomen habet.
Credis & hoc nobis, minor est tua gloria vero,
Famaq́; de forma penè maligna tua est.

Propertius lib. 2.

Post Helenam hæc terris forma secunda redit.
Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus belli causa probanda fuit.

Pamphilus.

Cui modo cedebat formoso Tyndaris ore.

Baptista Pius.

Carmine formosa est Cycno generata Lacena,
Qua quondam in cineres Troia superba ruit.

Isocrates orationem scripsit de laudib. Helenæ: vbi cumulatissimè formam eius commendat.

Textor Niuern. in sua Officina volẽs denotare & describere pulchritudinẽ mulieris, finxit se habere Damisellã pulchrã, quã his versibus commendat.

Floricomo quid adhuc Damisella quiescis in horto?
Et roseum pubens occulit herba caput.
Egredere, atq; animos populosi pasce theatri,
Vt Phrigias taceat publica fama deas.
Fatiloquis aufer palmam, pretiumq́; Sibyllis:
Liuor erit formæ buccina magna tuæ.
Nec timeas, q̀ sis in agro generata nucoso,
Terra vbi fructifero surgit aprica iugo.
Namque tibi similem nullus parit angulus orbis,
Pulchrior & nulla viuit in vrbe Venus.
Præterea nunquid Dryades in montibus altis,
Nunquid in herbifero viuit Oreas agro?
Quid fuit Hippolyto, quid Apolline pulchrius, aut quid
Candidius nato Myrrha decora tuo?
His placuere tamen syluæ, montesq́; supini,
Et placuit violis luxuriosus ager.
Vrbanas alij mirentur, amentq́; puellas.
Tu mihi præ cunctis, ò Damisella places.
Sic, inquam, Damisella places, vt sordeat illa,
Quam peperit gelido lucida concha mari.
Et iaculatricis cultusq́; decorq́; Dianæ,
Atque cerebrigenæ forma venusta deæ.
His oculis si quando tuos contemplor ocellos,
Has mihi qui venas acrius igne coquunt,
Cycnigenam pre te iuro nihil esse puellam,
Qua danais cecidit Troia superba rogis.
Vror, & in modicas soluit me flamma fauillas,
Atque animo vires deficiente cadunt.
Nec solum tantis vigilem me concremat æstus,
Lampade sopitum me quoque torret amor.
Nam mihi dum thalamo comes esse videris eodem,
Æthereo nollem proximus esse Ioui.
Multa quidem in tenero surgunt tunc gaudia somno,
Felicemq́; malus me facit esse sopor,
Verùm ego quum falsa delusus imagine surgo,
Et somni video spem cecidisse mei:
Quas ego tunc lachrymas, & quæ suspiria mitto,
Maximus ex oculo riuus vtroque fluit.
Vis dicam Damisella, thymo mihi dulcior hyble,
Suauior atque tuo terra Cilissa croco.
Non ita flammifera Briareus torretur in Ætna,
Vt tua me facies, vt tua forma coquit.
Tu siquidem Graiæ speciosior ansere Ledæ,
Pulchrior es prima, candidiorq́; niue.
Blanda tibi ceruix fragrat, quòd & Attica cera,
Et quòd virginea lilia secta manu.
Leuior est tibi frons detrita in littore concha,
Pulchrior & cycnis vnda Caystra tuis.
Si talem in vinclis Venerem Gradiue teneres,
Plus tibi quàm cœlum vincula grata forent.
Sed quem non faciunt gemipomæ ardere papillæ,
Rugosa quamuis fronte Catonis eat?
Quas ego quum video (libitinam afferte ministri)
Mammarum intuitus me facit exanimem.
Ergo breuem exanguis si fudero corpore vitam,
Hoc habeat carmen, qui teget ossa, lapis.
Non iaculis, nec aquis periit, bibitoq́; veneno,
Quem breuis angusto contegit vrna loco.
Hunc tu pomosa fecisti ardere papilla,
Acrior Etheis ò Damisella rogis.
Cetera quid memorem venerandę insignia formæ?
Sunt tibi quos crines vellet habere Venus.
Inq́; genis ardet rubri tibi flamma pyropi,
Mollior Hybleis est tua lingua rosis.
Quis tam formoso nollet sub corpore fulcrum,
Aut (per quem incedit pes tuus) esse lapis?
O quoties volui, mutato vt corpore pulex,
In thalamo fierem te recubante tuo.
Ipse tuis oculis (quum vult exurere diuos)
Accendit faculas deliciosus amor.
Dum loqueris, sedet in tenero tibi suada labello,
Cecropiis vngens omnia verba fauis.
Dum rides, lepido tanta est tibi gratia risu
Fratum vt facias ponere tela Iouem.
Dum varias lepidis imples concentibus auras
Auriti veniunt ad tua verba dei.
Est in fœmineo virtus tibi mascula sexu,
Quid sibi Saturni filia maius habet?
Nec minor est forma morum præsignis honestas,
Qua potes Argolicam vincere Penelopen.
Tota Deo incumbens, mitis, simplex, sine fastu,
Sermone atque ipso tota pudica thoro.
Tam tua te virtus, quàm regia forma venustat,
Quicquid agis, cœlum totaq́; terra probant.
At caueas, ne (dum Nucerino ludis in agro)
Te premat ignoti subdola forma Dei.
Fecit olorinæ Ledam succumbere pennę.
Quem timet astriferi machina tota poli.
Et Danaen lusit fictum mutatus in aurum,
In taurum Europen, in Satyrum Asterien.
Te quoque (ni caueas) eludet imagine falsa:
Vrit enim summos hæc tua forma deos.
Vrit, & ipse suo Neptunus in æquore feruet,

Teq;

Teq; cupit Nymphis præposuisse suis.
Nomine cur ficto Damisellam te voco? fallor,
Verus amor nomen dissimulare nequit.
Nysia nomen habes, ꝙ Nysium & Nirea vincas;
Quodq; tibi flaua, cedat vterque coma.
Nulla tulit similem, ventura nec afferet ætas,
Quam tibi præponat, non habet Aula Iouis.
Addo & alĩs mulieres, q̃ venustę & decorę phibent.

Maria verò vxor Herodis regis pulchritudine corporis omnes mulieres anteire fertur, vt ait Iosephus lib. antiquitatũ 16.c.9.& Aegisippus, de excidio Hierosolymitano, lib. 10.c.38.

Rachel vxor Iacob, virgo decora fuit facie, Ge. 29. & ob eã cãm Iacob, eã sibi delegit, vt tradit Magister sñiarũ in 4. dist. 30.& Bonauẽtura ibi, in expositione illius tex.& Petrus de Palude: qui ẽt asserunt hoĩem quidẽ nec veniaſr peccare q̃ vxorẽ ducit pp pulchritudinem, modo nõ sit cã principalis & pcipua ipsius matrimonij, sed secũdaria: &, vt loquunť, inductiua, vt illã, s. potius assumat q̃ aliã. & sequiť Ang. de Clauasio in sua summa, in verbo, mřimoniũ, vers. pe. Anto. Floren. in 1. parte tertiæ partis suæ summæ. tit. 1. c. 19.§. iiij. cõcl. est, & Astesanus ĩ sua sum. lib. 8. tit. 9. art. 1. in fi. Collecta. in c. ad dissoluẽdum. extra de spõsa. impuberum. gl. in summa. 27.q. 1. Panor. in c. tua nos. in tertio notabili. de sponsalib. Imo S. Tho. ĩ d. distin. 31. ẽt super textu sentit nõ esse mortale peccatũ, ẽt si libido pulchritudinis sit causa principalis, modo non sit immoderata, & vt inquit effrenata. Et facit, qm̃ vt hř Deut. 21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueris q; habere vxorem, introduces eam in domũ tuã, & facit illud Cantic. 1. Ostende mihi faciem tuã. Facies. n. tua decora. & habetur Ps. 44. Concupiscet rex decorem tuũ. & Eccl. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri, & super omnem concupiscentiam viri superducet desiderium. & eodem Eccl. 26. cap. sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonę species in ornamentum domus eius.

Et vt concludatur, vnum certò scias, ꝙ mulieres ĩ forma & pulchritudine felicitatem metiuntur, sine qua vera felicitas (vt opinantur) non posset esse, nihilq; magis cupiunt quam esse, & videri formosæ, & à forma ipsa laudari: nec alia laude magis delectanť, neq; illis quicquam gratius eo laudis genere præstari potest. Vnde vulgo veridicè dicitur.

Vulpes amat fraudem, lupus agnum, fœmina laudẽ. maximẽ ĩ pulchritudine. Horatius primo carminum. Ode 16. vt le Tyndaridi quam carminib. lęserat cõciliaret, ab eaq; beneuolẽtiã captaret, nihil habuit ad consequendum efficacius, q̃ vt formosam eã vocaret, Sic. n. suam Palinodiam exorditur. O matre pulchra, filia pulchrior. idẽ lib. 4. Ode 13. exprimens morẽ mulierũ, felicẽ mulierẽ pro formosa dicit, vt inibi annotať. Mulieres enim in pulchritudine summum bonum reponunt. vnde Ouid. lib. 1. de Arte amãdi:
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumq; pedem,
Delectant etiam castas preconia formæ,
Virginibus curæ grataq; forma sua.

Faciunt & notata per Io. An. in c. 1. de clerico vena. Idẽ quoq; Ouid. in lib. de Medicamine faciei ita ait.
Virginibus cordi, grataq; forma sua est.
Idem, lib. 9. Metamor.
Nimiumq; cupit formosa videri. & Virg.
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.
Et de hac forma & pulchritudine mulierũ olim plura certamina (vt propè dixi) proposita fuere, & inter alia celebratissimum est illud (de quo in prima cõsideratione diceť) inter Iunonẽ, Palladẽ & Venerẽ factũ. Etiã femině vel circa mortẽ anxię sunt, ne pulchritudinẽ amittãt, optãtq; prius mori, quã desinant esse pulchrę: vt decãtat Horat. lib. carminũ 3. Ode 27. inducens Europam moribundam sic dictantem:
O deorum: Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones, Antequàm turpis macies decentes
Occupet malas, teneræq; succus
Defluat, prædę speciosa quæro, Pascere tygres.
Et hinc videri potest prodiisse, ꝙ fœminæ suapte natura illis inuident, quę se formosiores esse dicunť. Vnde Ouid. lib. meta. 9. concor dans ita enunciat.
Et si qua est illuc formosior, inuidet illi.

Ita recitat Andreas Tiraquellus in suis legib. cõnubialib. 1 secũda leg. vbi laudat pulchritudinẽ, dũmõ nõ sit excessiua, sed mediocris, & media, & multũ vituperat deformitatẽ, attñ inquit pulchritudinẽ mulierũ illis afferre superbiã, & psumptionẽ libidinis & appetitũ inordinatũ veneris: & sic magnã partẽ vitæ eis adimere: quod multis ostendit rationib. quas nõ refero, cũ huic operi nõ quadrent. Et de cõmendatione pulchritudinis scripsit Cęlius lib. antiquarũ lect. 13. c. 7. cũ plurib. seq. à quo multa trãstulit ipse Tiraquellus, illum tñ tacendo: & ab G. Bñdicti in d. sua rep. c. Rayn. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. vt amplè de materia. extra de testamentis.

Vigesimatertia consid. erit subsecutiua ad precedẽtẽ de iudicio Paridis inter tres deas Venerẽ, s. Iunonẽ & Palladẽ q̃ rñdit. Vtraque forma me iudice sunt venerãdæ) fuerit verũ & iustũ iudicium, ita ꝙ vtraque ęqualiter sit extollenda, vel ẽt si (vt aliqui volũt) malũ aureũ, hoc est victoriã Veneri adiudicauerit, in hoc errauerit, necne. Primo de hac contẽtione decãtatissima, q̃ inter Iunonẽ, Palladẽ, & Venerẽ fuit, cuius Paris arbiter victoriam Veneri tribuit, qđ ęgerrime tulerũt Iuno, & Pallas nõ tã iratę, ꝙ eẽnt victę à Venere, q̃ ꝙ sua forma spreta fuisset, vt mire expssit Vir. circa initiũ Aen. cũ inqt de Iunone loquẽs.
Nec dum etiam causæ irarum, sæuique dolores
Exciderant animo, manet alta mente repostum
Iudiciũ Paridis. & subdit. spretæq; iniuria formę.
Quasi per illud iudiciũ Paridis non satis expressisset id q̃ d erat Iunoni molestius, nisi subiunxisset Spretęq; &c. sed & Homerus li. 24. & vltimo Iliados narrat Iunonem ipsam & Palladem adeo infensas Ilio & Troianis, ob id ꝙ Paris Venerẽ illis in forma ptulisset, vt ẽt Hectoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti, corpus nequaquã vt cęteri Dei misererẽtur.

Etiã singulariter, & cũ maxima põpa recitat id iudiciũ Ioã. le maire ĩ illustrationib. Galliæ. lib. 1. c. 30. 31. 32. & 33, vbi concludit, ꝙ adiudicauit malũ aureum,

reum,i.victoriã Veneri, de pulchritudine. Sed paulò remotius recitat istã historiã Cœlius lib antiquarũ lectionũ:c. 59.vbi ita ait de Paride electo iter deas de formę pręstãtia certãtes,iudice varia ꝓ ingenij captu afferri solere,vel iter eos, q vulgares,vilesq; nũcupari solẽt,& sunt,nõ me fallit,illud iure Latij donauit Cœlius ex Grę corũ Thesauris excerptũ. Parui videlicet hũc Priami filiũ educatũ patris iussu, ĩ loco quẽ Amãdrũ dixere, mox verò & Pariõ de ipsius nomẽclatura, trib⁹ ferè annorũ decadib⁹. Atq; inibi cũ natura ĩgeniosus foret, nec ad doctrinarũ studia ineptus, Græcis imbutũ disciplinis, ĩ quib⁹ vbi non parũ ꝓmouisse visus est, & Veneris laudes oratione edita ꝓlibauit.In eaq; Palladi ac Iunoni pstare cõtendit. Qñ vt videt Deę nomine cõcupiscentias esse intelligẽdas significabat,atq; voluptates,sicut ẽt meminit Atheneus: vnde mala oĩa sese mortalib⁹ agminatim,ac fluẽti exęstuãtis more affundãt.Atq; hic fabel læ occasionẽ datã,ĩter,disceptãtes deas,captũ iudicẽ, datumq; Veneri malũ,id est victoriam: quæ historia multũ differre videt à sentẽtia poetarũ: sed qualitercunq, sit,finis vtriusq; tẽdit ad hoc,q; Paris voluerit præferre voluptatem diuitiis,& sapientiæ, quod an bonum fuerit eius iudicium paululum disceptabit.

Et prius vł ꝙ sic,qm Aristippus cõditor sectæ Cyrenaicę voluptatẽ statuit esse summũ bonũ, & ita voluptate metit felicitatẽ.In hãc sniam agminatim pedib.eũt docti, pariter & indocti. Etem mortales eo cõcurrũt, vt inqt verissimè Senec.vbi audiãt laudari voluptatẽ,nec fortassis immerito.Nã si teste Arist.id bonum est,quod oĩa appetunt, omnia aũt appetunt voluptatem,effici videtur vt voluptas sit id bonum.

Eudoxus quoq; philosophus, Astrologięq; cõsultissimus voluptatẽ ex eo summũ bonũ esse putabat, qa cernebat rationalia, irrationaliaq; vniuersa voluptatẽ affectare: huius aũt rationes ꝓbabiles videbant ob ipsius hoĩs modestiã ac probitatẽ. Nõ.n.vt voluptatis amicus voluptatẽ asserere credebat,sed qa res verè ita se haberet. Nec minus manifestũ hoc esse ex cõtrario censebat. Etenim cũ contrariorũ contraria sint cõsequẽtia.Si dolor est, inquit, per se,omnibus fugiendus tanquam summum malum, ita voluptas omnibus erit expetenda, tanquam summũ bonum.

Hęc oĩa emanauerunt ex schola Epicuri philosophi voluptatij,q in voluptate,summũ bonũ,felicitatemq; constituebat: habet hęc secta sectatores penè infinitos, quorum (vt inquit Apostolus) Deus venter est, & quæ sub ventre sunt.

Hinc Philoxenus summũ bonũ collocans in voluptate gustat⁹ optabat sibi dari gruis collũ, vt videlicet diutius illa voluptate bibendi edẽdiq; frueret.

Hinc Sardanapalus Assyriorũ rex, gulę, & ventri deditissimus, natusq; heluationi,voracitatiq;, scripsit in Epitaphio se illa tãtum habere quę edisset, & quæ per libidinem expletam precepisset. verba eius hæc sunt descripta in monumento.

Ede, bibe, lude, & cum te mortalẽ noris præsentibus exple
Delitiis animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam.
Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit, at illa manent multa & præclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.

Hinc Xerxes ille maximus Persarũ rex repertori nouę voluptatis constituit præmiũ. Claudius Tyberius Nero, tertius Cęsarum, nouum instituit officiũ, quod à voluptatibus dicebatur: qui ꝓpter nimiã vini auiditatem pro Tyberio, Biberius, ꝓ Claudio Caldius, pro Nerone, Mero vocitatus est, qui noctẽ cõtinuumq; biduum epulando, bibendoq; cõsumpsit.

Quid memorẽ ĩgluuiẽ Vitellianã, Heliogabali & Galieni imperatorũ, multorumq; aliorũ assotiã, & luxum, qui oẽs mancipati fuerũt à dño: vtpotẽ Heluones, & Gulones maximi, quales Gręco vocabulo ãsoti nuncupant. Et ista voluptate gulæ, & delitiarũ plerumq; parat esca voluptaria libidinis, & sicut voluptas ↄsistit ĩ his q̃ delectãt, & maximè volunt⁹, ita libido ĩ his q̃ libẽt & placẽt: & licet sint multę & multifariæ q̃ hic accumulari possent, tñ de his subticeo.

Deniq; inuẽtę sunt ciuitates, & populi, q voluptatẽ veluti summũ bonũ amplexarent, quales fuere Milesij, Sibaritæ, & Tarẽtini. Olim Milesij luxu diffluẽtes eiecerũt è ciuitate Hermodorũ virum clarissimũ, quia frugalitatis continentiæ, & modestiæ erat amator egregius. dixerunt enim, Nemo apud nos frugi sit, nemo vnus excellat.

Apud Græcos maximè apud Aristophanum in Pluto prouerbium est, de Milesiis vsitatũm: olim fortes fuere Milesij, tãquam Luxuria & nequitia omne robur virilitatis perdidissent.

Sibaritę verò ĩ Italia quib⁹, vt ait Quintilianus in tertio, odio erat frugalitas, adeo delitiis & luxuria ĩtẽperãtes diffluebant, voluptatẽ veluti deã amplexãtes, vt ita dies septuaginta à Crotoniatis deleti sint.

Tarentini ĩ Calabria, vt nomẽ ipsum ostẽdit, Molles delicatiq; & voluptuosi ĩ cunctos mortales fuerunt. Namq; Tarentũ ẽt Sabinorũ lingua molle significat, teste Macrobio 3. Saturnaliũ. Vnde Tarẽtini dicti sunt ẽm M. Varronẽ, & concordat dictũ Horatij. cum ait, Et Molle Tarentũ. Et apud Tarentinos delitiæ, & voluptates illicibiles intantũ ĩualuerũt ꝓpter fortunas nimium secundas (quia, vt ait Tibulus.)

Luxuriant animi rebus plerunque secundis.

Vt plures ludos, festasque celebritates, q̃ reliquos anni dies agerent, vt author est Strabo. Præterea, vt tradit Plutarchus, Balneis, cõuiuiis, Gymnasijs Tarẽtini indulgebant: potũ & lasciuias & id genus genialia immodica percolentes, ex quo Satyricus dicit.

Atq; coronatum, & petulans, madidumq; Tarentum.

Hæc Beroaldus in suo opusculo de felicitate circa principium. Et licet propè infinita congerere possemus de vita voluptaria hominibusque voluptariis, qui hoc fine voluptatem metiuntur: tamen aurium satietati citra fastidium studendum est.

Solẽt deniq; (vt ait Beroaldus) philosophi, q voluptatẽ p se ipsam tãquã summũ bonũ existimãr appetẽdã, vernis pingere tabulã quãdã, ĩ qua voluptates ĩ solla regali, quasi qdã regina sedeat, eiq; virtutes veluti famulæ subiiciantur obseruantes eius nutum, vt faciant quicquid illa imperauerit: & hæc voluptia, idest voluptatis Dea dicitur.

Ex qui-

Ex quibus psuasum videtur iudiciũ Paridis fuisse bonum, cum victoriã Veneri, hoc est voluptati adiudicauerit, maximè cum voluptas habere videat virtutes, penè famulas, & ei suppositas, & ad eius nutum & imperium voluptabiles, vt hic propè dictum est.

Quicquid tñ sit veritas õrium suadet, vt voluptas non est dicenda summum bonum, & à plurimis philosophis reprobat voluptas, vt quàm verè scribit Beroaldus vbi s. Et Cęlius lib. 5. antiquarum lectionũ. c. 33. circa quæ nõ insisto, quia potius est quæstio de laudanda pulchritudine & formositate quæ maior est in Venere, & sic in voluptate.

De excellentia verò Iunonis satis potest perpendi & cognosci ex his quæ inferius dicũtur in finali parte, in 54. consideratione: vbi laudantur pecuniæ, & diuitiæ, quia iuuant, ideo Iunoni consecrantur.

De excellentia verò Palladis & sic sapientiæ, scientiæ, artis, virtutis, & ingenij (quo nihil excellentius, cùm eo vniuersa regantur) ẽt satis à nobis scriptũ est j. in 10. parte, vbi extollitur sapiẽtia, & ibi videre poteris plura fundaměta ad laudẽ ipsius vltra diuitias, & voluptatem: & de virtute satis dixi in præcedenti parte, in 62. 63. 64. & 65. considerationibus.

Vigesimaquarta cõsid. Laudant ẽt mulieres si ex bonis parẽtibus fuerint ortæ & progenitę, maximè ex muliere pba & honesta, seu bonis motibus imbuta. & istud satis expłsit Io. Fabri in rubr. insti. de nupt. q inter cętera q̃ mouet, attẽdenda esse ĩ vxorib⁹ ducẽdis, Illud nõ ptermisit vt vxorẽ ducam⁹ boni, pacifici, & fidelis generis, qa frequẽter videmus (vt ipse dicit) nõ solũ labẽ sãguinis, sed & morũ quoq; ad posteros deriuare. Quã sñiam dicit esse verissimã Tiraquellus ĩ suis legibus cõnubialibus, in l. 3. vbi ita ait. Futuræ vxoris parẽtes, patriã, mores cõspicito, & hãc rõnẽ adducit. Nã licet sua cuiq; mẽs est diuino creata arbitrio, pleteq; tñ sũt animi vires, q̃ simul cũ corpore à parẽtibus trãsfundunt in filios. Sic. n. natura cõparatũ est fm Ficinum, vt corpus & aĩa pportione quadã armonica cõgruãt, motusq; corporis in aiam ficnti & aiæ in corpus, qd medici astruunt, facillimè & vehementissime penetrẽt. Ideoq; q̃q̃ nõ educit aĩa filij, aut à corpore parẽtis, aut ab aia, tñ corp⁹ tale, & cũ tali quadã pcliuitate à tali quodã corpore parẽtis educi č. Sic vuas acerbas comederunt pres, & dẽtes filiorũ obstupuerũt, vt scribit Iere. 31. c. Porrò proclinitatis illius corpis aia ob cognatione quadã affectũq; erga corpus propriũ particeps quodãmodo reddit, p sertim fm vim ei⁹ inferiorẽ q̃ corpori ppinquat, plurimũq; cõsentit: deinde vis superior aię naturali quodã amore inferiori sępè obsequit, fermè sicut illa corpori, obsequit inquã quasi similiter, sed nõ ęque: motus ãt q in aia actio est, fit in corpore passio, qui ĩ corpore passio est, fit in animo sensus atque compassio.

Ad hęc filij ipsi parentũ pceptis imbuti ad eorũ cõsuetudinẽ moresq; deducunt. Nã cũ oĩa adolescẽtes, quæ oculis excipiunt, simiarũ instar imitantur, ita fit vt quocunq; à parẽtibus, maximè quorũ psentior ẽ, & assiduior conuersatio, fieri viderint, ad vnguem ẽt facere nitunt, & assuefaciũt, & diu seruãt: & assuefactis (tãta est vis cõsuetudinis) ppetuò, ita vt primò imbuti quasi secretiore quadã vi agẽte pseuerant. Cùm cõsuetudo videat esse altera natura, ita q vincit ingeniũ & artẽ. Luc. de Pen. ĩ l. missi opinatores. C. de exa cto. tributo. li. x. gl. ĩ l. si qs posthumos. ĩ verbo cõsuetudo. ff. d lib. & posth. q̃ gl. allegat Iacobi. de S. Georg. in l. de qb. in fi. ff. de legib. & dixi in cõmentis nřis super cõsuetudinib. ducatus Burgũdiæ, ĩ pœm. in j. gl. ĩ finali par. huius operis, ĩ lj. cõsidera. Et diu seruat, id qd in iuuentute assuefactum est, iuxta illud Horatij.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem,
Testa diu.

Et vulgò alijs verbis dicitur.

Quod noua testa capit, inueterata sapit.

Et quod procedat in filijs, dicam in xj. par. in l. consider. Sed cũ hic discurrat in materia quæ tangit fœminas, ideo dico istud potissimum obtinere in fęminis, quę plerũq; mores matrum repræsentant. Neq;. n. verisimile est, vt filia statim ab ineunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honestatẽ in grãdiori ætate sectetur, ad quam tantum absuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis & exemplo dehortaretur & verbo: id quod intellexit Iuuenalis Saty. vj.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos
Aut alios mores, quàm quos habet. Et sequitur:
Vtile porrò
Filiolam turpi vetula producere turpem.

Ideo Ezechiel pphetа c. 16. ait. Sicut mater ita & filia eius. & in hãc sententiam gl. in c. si quis. 6. q. 1. in verbo, metiuntur. adducit versiculum vulgatum.

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde habetur Esdræ 4. c. 9. qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis opator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Hinc prodijt prouerbiũ vulgare Gallicum. De bon plant, plante ta vigne. Et de preude femme, prens la fille. Vnde Horatius libro carminum 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Ideo Libanius ad Solonicum scribens: Vxorem, inquit, cognitam ducas, cuius parentes & matrem præcipuè bonis moribus pręstantem noueris. Et Horat. libro carm. 3. Ode 24.

Scythas eo nomine laudat quòd illis
Dos est, magna parentum virtus.

Vigesimaquinta consid. Mulieres ex eo q magis se continent domi, plus honorãtur, & sunt laudabiliores fm Thucididis sententiam, qui optimam esse fęminam censet, de cuius laude aut vituperatione q̃ minimus apud exteros, forisq; sermo habeatur: existimans probæ mulieris nomen itidẽ atq; corpus, domesticis parietibus contineri oportere: licet huic sententiæ Plutarchus dissentiat in lib. de claris mulieribus, in initio, dicens sibi probabilius dixisse videri Leontiũ Gorgiam, q putat mulieris non formã solũ sed & egregiũ nomen, atq; famã debere apud quàmplurimos esse vulgatam. Sed pro opinione Thucydidis accedit, q dominus noster Exodi xj. cap. monet viros Hebræos vt ab amicis, mulieres autem vt à vicinis

vicinis postulent vasa aurea & argentea, quasi videlicet mulieres à vicinis dũtaxat sint cognoscendæ: nulliq; illis amici præter vicinos sunt comparandi, nec eorũ fama longius, quàm ad eos deferri debeat: qđ & ibi Nicolaus de Lyra, licet obscurè annotauit.

Parthi, teste Iustino, lib. 41. Fœminis non conuitia tantum virorũ, verum etiam conspectum interdicunt. Quod & nostra tempestate Itali maxima ex parte obseruant. ad hoc facit dictum Psalmistæ, ps. 127. Vxor (ait) tua sicut vitis abũdans, in laterib. domus tuæ. Et Chrysost. in quadam in Ioannem Homilia. Mulieris est domi philosophari. Et Ambr. in Lucam, lib. 2. Discite (inquit) virgines non circũcursare p alienas ædes, non demorari in plateis, nõ aliquos in publico miscere sermones. Vnde Euripides in Iphigenia de fęmina loquens. Maneat (inquit) domi, pudicã.n. decet pudor. Et Plutarchus in pceptis cõnubialib. scribit. Aegyptiis mulierib. nõ vti calciamẽtis patriũ morẽ fuisse, vt se domi continerent. Et ait Xenophon ĩ œconomic. Deº vxorẽ pulchriorẽ cõdidit, vt formã cũ pudicitia se domi ɔtinẽdo tueret.

Et sanè ex historiis Romanorum patet Romanas mulieres ex institutione patriæ sese domi continere solitas. Quod facilè coniectari possumus. ꝙ C. Sulpitius Gallus vxorem dimiserit, quoniam eam capite aperto foris versatam cognouerat.

Et Q. Antistius, ideo repudiasse vxorem suam dicitur, ꝙ illam in publico, cum quadam libertina vulgari loquentem viderat.

Publius quoq; Sempronius sophus cõiugem repudij nota affecit, qm̃ se ignorãte ludos spectasset, vt testis est Valerius lib. 6. tit. de seueritate. c. 619. cum duob. seq. Et hoc clare manifestauit Cornelius Tacitus, lib. de claris oratorib. cũ de antiqs Romanis loqués: Iãpridẽ (ait) suus cuiq; filiº ex casta parẽte natº, non in cella emptę nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat tueri domum, & inseruire liberis.

Et facit ad hoc epitaphiũ cuiusdam Clandię Romanę inter vetera monumenta repertũ, in q uo quidẽ inter alia pleraq; quæ ad ipsius honorem dicunt, illud postremo adiectum est, ꝙ domũ seruauerat: veluti cętera parui essent ponderis, nisi & hoc quoque adfuisset. Epitaphium autem est huiusmodi.

Heus hospes astа paululum, & pellige:
Hic est sepulchrum haud pulchrũ pulchræ fœminæ,
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo,
Natos duos habuit, horum alterum
In terris liquit, alterum sub terra locauit.
Sermone lepido tum incessit commodo.
Casta vixit, lanam fecit, domum seruauit.
Dixi, abi.

Et ꝙ laus sit mulierib. domi se cõtinere, facit tex. in l. j. C. de offi. diuers. iud. in illis verbis: quæ intra domũ considerato sexu semel cõtineat. Imo ex illo textu extrahẽtes matres familias ex domo earũ, & ĩ publico trahẽtes puniunt pęna capitali. & facit tex. in auth. vt liceat mři & auię. §. qa verò plurima. coll. 8. Vbi inter paucas causas repudiãdi vxorem hæc vna qñ vxor nolente viro extra domũ manserit. Et dicit Spec. tit. q fil. sunt legit. §. t. vers. qd si viro absente. ꝙ vir põt cogere vxorẽ, vt se domi cõtineat, p tex. ĩ l. ij. ff. de liberis exhibendis, facit. d. l. j. & text. in d. §. qa verò, vers. itẽ si nolente marito. & in l. ij. C. de his q veniã ętatis impetr. vbi fœminas cœtui publico sese demõstrare nõ decet. & in c. indẽnitatib. §. porrò. de ele. lib. 6. & in c. 2. ĩ prin. de iudiciis. eod. lib. vbi mulieres vagari nõ conuenit, nec viroꝝ cœtib. imisceri. quod extractum est ex l. maritus. C. de procu. facit &t tex. in l. optimã. C. de ɔhẽ. & cõmi. stip. vbi naturalis pudor nõ pmittit mulieres sese oib. passim manifestare. & ĩ c. mulier. 23. dist. in hæc verba. Mulier quãuis docta & sancta, in cõuentu docere non p̃sumat. In quibus potissimũ notandũ illud verbũ, sancta: ad hoc videlicet, vt ne sanctimonia quidẽ nullum huic snię afferat præiudiciũ, quin obseruãda sit. facit item c. mulieres. & c. de monialib. & c. quãuis iucidens. extra de sent. exc. vbi si mulieres inciderint in canonẽ, si quis suadente. possunt ab eo absolui, nec opus est, vt adeãt summũ pontificẽ sicut viri. qm̃ vt dicunt Panor. & alij in d. c. mulieres. Periculosum est mulieres peregre proficisci, & se virorum cœtib. ĩmiscere.

Ex quib. & multis aliis concludit Tiraquellus in suis legib. cõnubialib. in lege decima, ꝙ laus est mulierib. se contineri domi, & ex contrario more ignominiosum est mulierib. euagari, vt ibi vide.

Vigesimasexta consid. Mulieres & fœminæ laudantur & ornantur ex verecundia, vt hř Eccl. c. 26. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. in c. 7. Gratia verecundię mulieris est super aurũ. Et Virg. qui cum Didonem ante Aeneę aduentũ veluti omnibus virtutib. fœmineis compactam depinxisset, illam maximè verecũdia adornauit isto versu.

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Facit tex. in l. in coniunctione. ibi: & si puella cultu verecundiæ. C. de nuptiis. vbi notat Bal. quod naturale est mulieri pp verecũdiã tacere: & illa lex loquit de puella q̃ p̃ verecũdia de nuptiis suis iterrogata tacet. Et de puellarũ natura est tex. in c. honorant ibi: nõ est virginalis pudoris q̃rere maritum. 32. q. 2. Pudor aũt & verecũdia comes est sp, & custos pudicitię & castitatis. Quoꝝ primũ affirmat D. Ambr. li. j. officioꝝ. Secundum Accur. in l. ita nobis. ĩ j. gl. C. de adulteriis. Ideo Ouid. ĩ epist. Sappho ad Phaonẽ ait.

Non veniunt in idem pudor atq; amor.

Et S. Tho. lib. de regimine principũ 4. c. 6. scribit, q̃ natura fœminis multa fræna imposuit: inter q̃ verecundiã annumerat. Cuius etiã snĩæ est Aegidius de Roma lib. eod. part. 1. tit. 2. quem refert Luc. de Pẽ. in l. vnic. col. j. C. de mulie. in quo loco &c. lib. 10. & Tiraquellus in suis legibus conuubialibus, lege ix. ex quib. concludit mulieres, quò viris sunt frigidiores, atq; verecũdiores, eò quoque esse pudicitiores.

Ob hanc verecundiam laudauit Valerius Spurinnam, lib. 4. c. 438. & Bap. Fulgosius, tit. de pudore lib. 4. Laudauit vxorem Panthi Lacedęmonij. Olympiam Alexandri magni matrẽ. Alexandrinam virginem Aegyptiam, & quandam abbatissam & monachas à Saracenis captas.

Vigesimaseptima conside. Etiam nonnunquàm mulieres laudantur ex constantia seu patiētia. Imprimis commendatur ex historicorum monumētis Leena meretrix, q̃ vsq; ad mortē cruciata à tyrannis, non prodidit consilia Hermodij & Aristogitonis de tyrannicidio. Quamobrē Atheniēses eā honorare volentes, ne tñ scortum celebrasse viderent, aial eius nomini fecere, atq; vt intelligeretur causa honoris, in opere linguā addi ab Iphicrate artifice vetuerūt vt refert Plin. lib. 7. c. 23. & lib. 44. c. 8. Et de ea ēt meminit Eusebius, dū ait. Harmodius & Aristogiton Hipparcum tyrannum interfecerunt. Leena meretrix amica eorum, cum tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguā suam amputauit. & Tertullianus in Apologetico, c. 46. & c. vlt. & in lib. ad martyres: & Bapt. Fulgos. lib. 3. de patientia.

Epicharmis Libertina mulier in coniuratione aduersus Neronē noīata nullis cruciatib. nullisq; tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantaq; fuit fęminę cōstātia, vt illā nō verbera, nō ignes, non ira, eo actius torquentiū ne à fœmina sperneretur, peruicerit cum obiecta denegaret: priusq; spiritū compressit, q̃ vocē ad detegendā coniurationem, vt refert Cornelius Tacitus, libro historiæ Augustæ c. 5. & Bern. Landrianus in additione ad Albertū de Gaudino, in trac. de malefi. in rubr. de quęstionib. & tormētis. & Ang. in trac. maleficiorū. in verbo, fama publica. col. 34. vers. nunc videamus de tortura.

Sempronia quoq; fœmina in cōcionem producta vt osculo attestaretur quendam ignobilē, vt Authore Tribuno plebis sese asserebat esse filium Tyberij Gracchi, nullis nimis ad mēdacij attestationē induci potuit. testis est Valerius, lib. 3. ti. de cōstātia. c. 369.

Maioris constantiæ fuit Magistona Eliensis, q̃ cū ab Aristotimo immani tyrāno vnà cū filiis, multisq; aliis fœminis in carcere obseruaret: ipsius & aliarū mulierū viri, parentesq; à tyrāno patria pulsi, armis eā, libertatēq; simul repeterēt, fretus posse exules ad pacē redigere tyrānus, si vxores filiiq; eorū id per literas petiissent, carcerē ingressus mulieres captiuas, vt de pace scriberent humanis verbis hortatus est. Oēs aūt ad Magistonā conuersæ, rñdendi curā ei detulerūt. Magistona verò minimè tyranni pñsentia mota, nō solū quod petebat negauit, sed ne assurrexit q̃dē, aut alio honore tyrannum dignata est, pariterq; cęterę mulieres captiuæ idē fecerūt. Qua re adeo cōmotus est Aristotimus, vt statim in carcere Magistonæ filium ad occidendū perquiri præciperet. Sed ne hoc quidem Magistonā flexit, vt à snia diuerteret: verū ipsa manu apprehēsum filiū his tradidit, qui tyrāni iussu eū q̃rebāt. quāquam verò ita tyrāni ira ob hoc succēderetur, vt vix qui manu sua eā interimeret tēperare sibi posset, efficere tñ nequit vt Magistonā comitesq; propositi pęniteret, atq; vel vnū verbū vt cupiebat scriberēt, cū plus apud eas induta semel cōstātia q̃ carcer, tyrāniq; minæ valerēt. hæc Baptista Fulgosius, lib. 3. tit. de constantia. Sed an potius fuerit pertinacia & obstinatio quàm magnitudo, nō iudico, cū laudare poti⁹ quàm vituperare hic studeo.

Quintilia quoq; fœmina iussu Caij Caligulæ torta cruciataque, vt vi tormentorū coacta confiteretur conscios coniurationis eius, quæ dicebat in Caligula parata fuisse, cum ad tormēta duceretur, vnius ex consciis pedē calce premēs significauit eos confidere debere, & nihil de tormētis eius penitus timeret: & quod significauerat euentu cōprobauit, vt q̃ tormētis tā deformata (cū ob pulchritudinē amabilis, amicaq; multorum esset) vt ēt ab amatorib. sine voluptate conspiceret, nihil oīno manifestauit, ex quo Caligula eā absolutā dimisit, pecuniarūq; dono munerauit, vt testis est Ioseph⁹, lib. antiquit. c 9. c. 1. i si.

D. Hierony. ad Innocentium de muliere septies icta, vt refert iuuenem quendam imparem tormentis mentitum fuisse adulterium se commisisse, & ita morte multarum: mulierē verò constanter tormenta grauissima tulisse, & ea quoq; ita oīno vicisse, vt nihil confessa fuerit. Sed si videre cupis veram constantiam mulierum, videas constantiā dīnæ Catharinæ, Barbarę, Agathæ, Margaretæ, Apolloniæ, & penè infinitarū aliarū virginum martyrū: de quib. in catalogo sanctorum, & per Baptistam Fulgosium, lib. 3. tit. de patientia. vbi plures è patientia laudat, quas omnes enumerare nec quidem sufficeret volumen.

Vigesimaoctaua consid. Mulieres laudātur & honorant, si maritos eorum honorauerint. Vnde Ignatius in epist. quā ad Antiochenses scripsit. Mulieres (inquit) honorificēt viros suos sicut carnē suā, & nō audeāt eas ꝓprio noīe vocare: & quo noīe vocabunt, docet Sara illa sancta mulier de Abrahā viro loquēs. Dñs (inquit) meus vetul⁹ est, vt scribit Ge. c 18. & in epist. Petr. c. c. 3. his verbis. Sic. n. aliqñ & sanctę mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ propriis viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dñm eū vocās. Quib. adstipulat, & illud Virg. lib. 4. Aeneid.

Connubia nostra.

Repulit, ac dominum Æneam in regna recepit.

Ideo Marcellus scribit dñm aliqñ pro marito accipi, prout ēt capitur in l. pen. ibi: consentiente domino, i. marito, secundum gl. ibi. C. de inoffi. donat.

Quæ cū ita habeāt prudētissimæ cēsendæ sunt, q̃ maritos ita noiant: de quib. in l. ea quæ. in prin. ff. de don. inter virū & vxo. & i l. Lucius. §. q̃ marito. ff. de leg. 2. & ita ēt notat ad hoc illū tex. Alber. de Ros. in l. aduersus. C. de criē expilatę hęreditatis. Etiam Bersabee Dauid regē maritū suū alloquens, ita vocauit. 3. Reg. c. Dñe (ait) mi rex tu iurasti &c. Et Lucretia, de qua Ouid. lib. 2. Fastorum de marito loquens ait.

Mittenda est domino nunc nunc, properate puellæ.

Quàm primum nostra facta lucerna manu.

Etiam Matidia diui Clementis mater, quæ Faustinianum maritum dominum quoque vocat apud ipsum Clementem, libr. recognitionum. 9. c. vlt.

Et diua Natalia, quæ item Adrianum maritū dominum vocabat, vt testis est Iacobus de voragine.

Itē Plutarch⁹ lib. de claris mulierib. laudat Magistonā Timoleonis vxorē (de qua in ꝓced. cōsid. dixi) q Aristotimo Aeliēsiū tyrāno pcipiēti captiuis mulierib. i quarū numero, & ipsa erat, nūcios cū literis ad maritos, q Aelidē obsederāt, emittere, eosq; vt obsidione desisterēt rogare, alioqu se paruos natos i earū conspectu

conſpectu prius, ipſas deinde oẽs verberib. cęſas interfecturũ minitabant. Talib⁹ verbis rñdit, Si quid ĩ te virilis prudẽtiæ, aut cõſilij reſideret, nõ vtiq; mulieres inuberes q̃ facto op⁹ eſſent ſuis viris pſcribere, ſed nos ad ipſos tanq̃ dños nſos pmiſiſſes pficiſci.

Et ait D. Hierony. ad Celantiam de ratione rectè viuendi, vbi ita ſcribit. Præcipuè aũt in coniugio venerabili, atq; immaculato apoſtolicæ regulæ, ordo teneatur. Seruetur imprimis viro autoritas ſua, totaq; à te diſcat domus, quãtum illi honoris debeat: tu dñm illum obſequio tuo, tu magnũ illũ tua humilitate demonſtra, tantò ipſa honoratior futura, quantò illum amplius honoraueris. Caput.n. (vt ait apoſtolus) mulieris eſt vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, q̃ ex capitis dignitate. Ideo ſi mulieres ab hoĩb. honorari cupiunt & laudari (qd ſic, ut alibi dr) maritos imprimis honorent, ſibiq; dñari facilè patiant, nec moleſtè ferãt. Cum oĩs penè eorũ honor ac dignitas, ex honore dignitateq; virorũ pendeat: uix aut nunquã vxor honorabit, niſi & apud hoĩes maritus in honore, pretio, exiſtimationeq; fuerit. Honoris.n. maritorũ uxores ſunt participes. l. fœminæ. ff. de ſenato. l. cũ te. C. de nuptiis. l. fi. C. de incol. lib. 10. l. j. & l. mulieres. C. de digni. li. xij. in aut. de cõſulib. §. hæc itaque. coll. 4. & infra dicit' iſta parte, in 40. conſid. & dicit gl. magna in l. j. C. de in ius uocan. q uxor pp maritum honoratur. E conuerſo uerò fœminæ quæ maritis dñari uolũt, nilipẽdũtur, & eorũ mariti p uilib. & abiectis habentur. Cy. in l. ij. C. de teſt. Alex. conſ. 156. inci. uiſo proceſſu cauſę uertentis. in 5. vol. ver. ij. reſpondeo. Et Pet. de Bellapertica in l. curatorem. C. de inter. matri. mi. & amplè ſcripſit Andreas Tiraquellus in ſuis legib. connubialib. in prin. in j. lege. ſed cum ſint extra metas operis, non in ea re diſcurrimus.

VIgeſimanona conſid. Etiam mulieribus danda eſt præeminentia in adminiſtrandis his quę in domo ſunt, & quæ domeſtica dicuntur, ita q vxori debemus vltro relinquere domus principatũ, vt maritus foris, ſub dio, in agro, in foro, in republica oĩa ſuo arbitrio conficiat, diuitiasq; cõparet, quæ tectis recondãtur: vxor verò domi, rebusq; domeſticis cõſeruandis, pparandis pſit, & tectis illatas diuitias cuſtodiat, vt tradit Xenophon in œconomico Ariſto. lib. 2. Politic. c. 3. & lib. 3. & œconomico. lib. 1. c. 3. & Plato ĩ Mẽnone dicit eſſe vxoriam virtutẽ domũ rectè gubernare, dũ cuſtodit domeſtica: viroq; obedit: hinc dñæ domus vocant', vt ait Bar. in l. Titia cũ teſtamento. §. vlt. col. 2. ver. quæro quid ſi dixerit teſtator. iũcto verſ. ſeq. ff. de leg. 2. quod & idem dicit ipſe Bar. in conſ. 56. inci. in noĩe dñi amen. Bar. fecit teſtamentum in 2. dubio. Ang. conſ. 144. ad primũ dico. Petrus de Anch. cõſ. 37. incip. quia in primo quęſito. col. 2. & Rom. conſ. 18. inc. quo ad primũ. Paul. cõſ. 4. in 5. colũ. in 3. & 4. dubio. in ij. volu. & conſ. 78. col. fi. eodem volu. Ideo cura domus illis eſt relinquẽda, cui pẽſſe debẽt. & facit illud ad Ro. vlt. c. vbi declarat, q mulieres debent domũ bene regere. Facit ẽt qd legit' de filia Raguelis cũ fuiſſet miſſa ad Thobiã eius maritũ, inter cętera pcepta q̃ illi data fuerũt, fuit admonita à pãrẽtibus, vt domũ mariti gubernaret, tanquã domus gubernatio ad mulierẽ peculiariter ſpectaret: quod ẽt atteſtatur D. Paulus ad Titum. c. 2. monens fœminas, vt domus curã habeant. Quod & ſenſerunt Io. An. & Panor. in c. literas. extra de reſt. ſpol. ſcribentes vxoris eſſe propriũ cuſtodire res mariti: in qua ſnĩa eſt Ariſt. lib. 2. œconomico. c. 1. probam ait mulierẽ oĩb. quę ſunt intus dñari oportet. & paulo infra. Et ſi qd intus accidat, ipſi notum ſit ſoli. & paulò poſt. Viro quidem indecens videtur ea ſcire, quę intra ædes fiunt: in cęteris verò oĩb. parere mulier viro cõtendat. Atq; iterum, turpe eſt viro quicquã eorũ quæ domi ſunt facere. Et licet apud aliquos aliud ſit in obſeruãtia, vt apud Aegyptios & Getulos, tñ apud Græcos, Romanos, Gallos, Germanos, Portugalenſes, cæterosq; oẽs ferè populos lege naturæ uiuentes domeſticus labor, matronalis atq; vxorius fuit, & domeſtica negotia, & officia mulieri deputata ſunt: quib. mulieres pſunt, & ex his dominę à maritis, & aliis domeſticis, & familiarib. vocantur. Etenim vt à natura comparata eſt viri opera ad exercitationem forenſem, ita & mulieris ad domeſticã diligentiam, & curã. hęc Tiraquellus in ſuis legibus connubialibus, lege nona. Et ſic dicunt doctores noſtri q ſi teſtator aliquis habens liberos, vxorẽ ſuã dñam ſuorũ bonorũ relinquat, non ppea vſ illi relinquere dñium, ſed alimẽta tm: cũ ea pemineãtia in domo, quam & ante mortem teſtatoris habuerat. De quo ẽt per Bar. & alios ĩ ant. hoc locũ. C. ſi ſecundò nup. mulier. & Bar. in conſ. 9. inci. ſup eo quod qrit. & p doc. in d. l. Titia. §. fi. ĩ alleg. cũ pluribus aliis allegans p me in cõmẽtariis nſis ſup cõſuet. ducatus Burgũd. tit. des droictz & appartenãces à gẽs mariez. §. 6. ĩ tex. ibi: pour en iouyr &c. in prin. & per eundem Tiraquellum in loco ĩ alleg. vbi ſatis oſtendit mulieres non debere euagari, nec exire domũ, niſi iuſta ex cauſa: & quãtò magis ſe cõtinent domi, tantò magis laudantur & honorantur.

TRigeſima cõſide. Mulieres honorant' & in hoc, q ſi ex eis ſit habẽdum teſtimonium aut aliud cũ eis à iudicib. agendũ, mittendũ eſt ad domũ earũ: & in hoc priuilegiis egregiarũ perſonarum vtũtur, vt eſt gl. optima, & doctores, maximè d. meus Iaſ. in l. ad egregias. ff. de iureiu. nec mulieres coguntur in iudicium perſonaliter accedere. c. mulieres. de ſentẽ. excõ. extra. Nec matrona p aliquo debito ad aliã prouinciam ire cogatur. l. j. C. de offi. diuerſ. iud. cũ auth. ſeq. Et vetus mos fuit cũ virgines veſtales ad iudicium vocabantur, aut audiendæ erant, q ad eas mittebatur, & domi interrogabãtur, vt dicit Cornelius Tacitus, lib. 2. hiſtoriarum, vbi exemplum adducit de Vrgulania, quoniam periculoſum eſt eas euagari & peregrè proficiſci. Cùm mulierum honor cõſiſtat in hoc ſi ſe magis domi contineant, vt ſupra prope in 25. conſid. enarratum eſt.

TRigeſimaprima conſid. Mulieres ex hoc etiam laudantur & honorantur, q vocantur & vocari debent dñæ, exemplo illorũ qui vxores ſuas dominas vocabant, vt ſcriptum eſt à iuriſconſultis. j. in l. vxorem. in prin. ff. de leg. 3. Pero (inquiebat Bal. ille)

à te dña vxor mea.& in l.Titia.§.qui Marco.ff.de annuis legat. vbi vir quispiam nescio qua rõne motus, non solum vxorem suam quis ibi vocauit dñam,sed & sanctissimam.& in fin.§.vxori.ff.de auro & argé. leg.& i auth.quib.modis natu.legi.§.illud quoque. ibi:quia vir vocabat dñam &c.coll.6.Et id fit gratia honoris, vt dicit Bar.conf.117.inci.fuit quidam de Assisio.col.vlt.& Luc.de Penn.in l.quicũque.col.4. C.de re militari.lib.12.Bar.in l.pen.C.de do.inter virum & vxo.Panor.in c.ex parte, i fi.extra, de so.cõp. Do.meus Ias.iu l.cum filio. in positione casus.ff.de leg.1. Sic & Claudius Cæsar homo stupidi ingenij non modo Messaliuã vxorem dñam vocabat, sed & alios ciues Romanos dños apellabat, Autore Suetonio. Et istud à Græcis deductũ esse vr, q vxores suas dñas vocant, teste Homero, lib.3.Odysseæ, cũ loquit de uxore Nestoris sic.Cui dña uxor lectum strauit.& lib.7.in fi.in his uerbis. Alcinous i interiore domo, lecto quem suis ipsa manibus uxor domina constrauerat, cubitum se recepit.Et ait Menander in Plotio seu comœdia secundum Gellium lib.2.c.23.

Tum me cunctis notum sic faceret vxor Hera.

Et tradit Epictetus philosophus i eo libro,cui est titulus, Enchiridion.c.55.ubi de officio & cura uiri erga uxorem differens: Mulieres (inquit) a 14.anno dominæ uocantur.& subdit:Monédę igit sunt apud nos in honore esse, nihil ob aliud, nisi ut modestæ sint;& uirũ reuereantur. & apud poetas plerisq; i locis uxores dñæ uocantur, ut apud Virg.vj. Aeneid.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Et apud Ouidium,lib.3.Tristium.

Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam:

Et paulò post.

Nec domina lachrymis in nostra cadentibus ora,
Accedent animæ tempora parua meæ.

Et apud Iuuenalem.

Ferre potes dominam saluis tot restibus vllam.

Et teste Iacobo de Voragine. Adrianus vxoré Nataliam dñam uocare solitus erat, sicut & illa ediuerso virum dñm. Et Io.An.Milantiam vxoré dñam vocabat,in c.cũ sedm.col.j.de pbendis.& in c.q prior. col.pe.de reg.iu.lib.6.in mercurialib. Ex quib.mos processit apud nos (sicut apud Italos & Hispanos) vt matronas vulgò damas vocemus, vt infra patet. Etiam Plinius lib.33.c.3.fœminas dñas appellat, cũ ait,Et incerta margaritarũ pondera è collo dñarũ auro pendentia,Itẽ Accursius iu l.si ignorãs.ff.locati.i l.ad egregias.ff.de iureiur.in l.medicos. in verbo, deduci. & in verbo,exhiberi.C.de pfessorib.& medicis, lib.10.in quib.locis de dña loquitur, hoc est muliere: quæ inuita (vt ibi ait) in iudicium deduci, vel exhiberi non debet, p tex.in l.j.C.de offi.diuer. iud. Etiam gl.decreti vocãt mulieres dñas,vt est gl. in verb.sed suas.in c.odi.24.q.1.cum dicit.Nota cõtra scholares qui vadũt ad ecclesias, vt videãt dñas. quã gl.singularizat Bar.in proœmio Clemen.in verbo,salutem.col.4. Etiã doctores nostri scribẽtes i plu rib.locis vocant vxores, cum de eis incidit sermo: vt Bal.conf.39.incip.tam pfundè, & tam copiosè. col.fi.lib.2.& Ang.in l.vsufructuarium venari.ff.de vsufruc.Etiam viri sancti, vt Ioannes euangelista, in secunda sua epistola vocauit mulierem quandam noie Electã,dñam.Et Hieron.in regula sanctimonialium, c.16.vocauit Eustochiam quandam mulieré, dñam. Et statuta Italię,vt cõiter mentionem faciẽtia de mulierib.vocant eas dñas,vt refert Bar.de quodã statuto Pisano,& idẽ Bar in l.inficiando.§.infans.in fi.& ibi ẽt Ang.i fi.ff.de fur.& Io.de Ana.i c.fi.col.x. vers.ex pdictis refert. extra, de collusione detegẽda.

Non tñ credo hoc indistinctè esse verũ, q oẽs mulieres dñæ vocari debeant, quicquid audaculè senctire voluerit Tiraquellus, fretus (vt ait) autoritate Plinij, iu loco supra alle. Cum ibi Plinius vocat eas dñas,q margaritis ornabant, & nõ de aliis indiscriminatim intelligi debet. Sed tantũmodo hæ vocari debent dñe,quarũ mariti vocari possunt dñi, aut de iure vt sunt in dignitate constituti:aut de cõi obseruãtia,& cõi vsu vtendi & loquendi,qui in his attendi debet, vt videmus iu Italis & Hispanis, & maxima parte Gallorum.qui matronas (vt dixi) dñas seu donas vocant. Apud nos verò ut cõiter uidemus, oẽs mulieres (exceptis artificum uilium & pauperũ uxoribus) dñæ uocantur,cum adiectione quadã,f.si sint mulieres mercatorum, diuitum, aut burgensiũ nõ habentiũ officiũ aut dignitatẽ cũ adiectione noĩs proprij:puta dña Philiberta, dña Petronilla. Si verò mariti eorum dignitate aut officio titulati fuerint, uocantur dñæ cum adiectione huiusmodi dignitatatis mariti,fm l.j.ff.de senatorib.f.dña Balliua,si sit uxor Balliui:domina locumtenens,quando est uxor locumtenentis: domina aduocata,si sit uxor auocati fiscalis, & sic de singulis.

Sed an mariti etiam teneantur illas uocare dñas, aut simpliciter aut cũ adiectione officij,aut dignitatis,quam habent ex earum maritis.Bar.in l.pe.C.de dona.inter uir.& uxo.& in l.si iudex.ff.de minorib. & in l.si post.§.vlt.iu pen.q.ff.de bon.poss.contra tabul.dicit q nõ:cum,vt ait,beneficio quod à te habeo,contra te uti nõ possum te inuito. Idem tenent Panor.in fi.& Fel.in c.ex parte B.col.j.extra de foro cõp.de qua regula ẽt Sozi.in l.oẽs.ff.de exceptionib. & Barb.in c.vlt.de ordine cognitionũ. do.meus Ias. in l.cũ filio supra alleg. Fel.in c.super eo.le second. extra de testib. Decius in regula, fœminę.col.2.ff.de reg.in.Antonius Corsetus in tractatn suo de potestate regia.in 30.q.mouet hanc quæstioné iu Rege, ubi uidetur tenere, quòd nõ tenetur rex uocare uxorem suam dominam, nisi in duobus casibus.Primò scilicet, nisi aliter se habeat consuetudo,seu communis obseruantia, qnoniam illa tenenda est, ut ibi dicit.Secundò uisi vxor sua haberet aliam dignitaté,ex qua de per se sine eo uocari possit domina, vt i filia regis,aut regina quæ habet etiam regem in maritũ, aut in filia alicuius existentis in dignitate quæ desposatur alteri in dignitate cõstituto, qnoniam si ex se & titulo proprio vocaretur domina, etiam tunc à marito domina uocari debet,ut ante discussum est.

Trigesimasecũda consid.Quoniam mulieres ornari desiderãt, ut ait G.Benedicti in repet.cap. Rayn.iu uerbo, cuidam Petro tradiderunt, nu.38.

extra.

extra, de testa. Et Germanorum prouerbium est seu dicterium, ꝙ mulieres affectāt quatuor, s. à pulchris iuuenib⁹ amari, pollere plurimis filiis, ornari precio sis vestibus, & dominari in domib⁹. hinc dicit Marianus. in c. veniēs. de accusat. ꝙ hac potissimū voluptate, s. cultus & ornatus gaudēt fœminę. Imo naturaliter appetunt ornatū, quippe Romani nulla alia re magis q̃ auro, argento, purpura, & cætero ornatu vxores in suā ipsorū sniam traducere, sicq; abstemias atq; honestiores efficere melius potuerūt: ꝓbè quidem mulierū cupiditates nouerūt, quarum affectus (licet imperfecti) semp in vestib⁹, semp in auro, semp in lapidib⁹ pretiosis, & ornamētis extrinsecis gloriā posuit, vt scribit diuus Hiero. in regula sanctimonialium. c. 28. & idē ad Gaudentiū de educatione Pacatulæ infantulę, inquit, studiosum amansq; ornatus fœmineum genus est, multasq; et insignis pudicitię, quāuis nulli virorū, tamen sibi scimus libēter ornari. Idō ex his dicendū est, ꝙ seipsas ornare possint. tex. est rotūdus ī l. sed si vir ex lana. §. si vir vxori munus. ff. do don. iter vir. & vxo. vbi permissa est impēsa quā facit vir pro vxore, quo se honestius ornet: & ī l. qd aūt. §. j. & d. l. sed si vir ex lana. §. nō videt. permittit viro pecuniā vxori in vnguēta dare. Nā vnguēto etiā nardo fœminæ vngi possunt, ex quo fiunt elegantiores, ac mundiores in cōspectu dūtaxat dico maritorū. l. in argēto. §. vnguētis. ff. de au. & arg. leg. Et ī his ornamētis debet mulier potius obedire marito suo, q̃ statuto. c. qd deo patri. c. manifestū. & c. hęc imago. 33. q. 5. Io. de Platea ī l. vellera. C. de vestibus olobe ris. li. 9. ita edisserit G. Benedicti ī sua repetitione. c. Raynutius. in verbo, cuidā Petro tradiderūt. nu. 41. de testis. Ideo vestes auratæ & sericæ nō prohibent fœminis, sicut viris. l. j. & ij. C. de testib⁹. li. 11. & ibi glossæ & doctores, vt refert Tiraquellus ī suis legib⁹ cōnubialib⁹, in tertia lege. Imo lege expresse permit tūt fœminis ex auro gēmis sibi ornamēta cōficere & deferre, vt dr̄ infra in 37. consideratione huiusce par tis: viris aūt hoc expresse prohibēt. C. nulli licere in frænis, li. 11. vbi Bar. Bal. Ang. & Io. de Platea. secun dū quā sententiā Alex. Seuerus gemmas sibi oblatas vendidit, muliebre esse existimās gēmas possidere, q̃ neq; militi dari possint, neq; à viro haberi. Ideo Bal. in l. qd nō ratione. ff. de legib. dicit ꝙ statuta q̃ quotidie fiunt cōtra dominas ne margaritas deferant, & similia, sunt ꝑter rationē, ideo nō debent extendi. sequitur Cæpola in tract. de seruit. rusticorum prædiorum. tit. de seruitute aquæ haustus. col. pe. & idē voluit Marianus ī d. c. veniēs, col. xiij. de accus. vbi ait huiusmodi statuta maximā sapere iniquitatē. Et Valerius li. 5. tit. secūdo scribit: Sancitū fuisse à Romanis, vt fœminæ purpurea veste & aureis segmētis vti possent. Et idē li. 2. tit. 1. inquit, vini usum olim Romanis fœminis fuisse ignotū, ne ī aliquod dec⁹ ꝓlaberent: qa proximus à Libero patre intēperātię gradus ad iconcessam venerē esse cōsueuit. Ceterùm vt nō tristis earū & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere tēperata esset, idulgētib⁹ maritis, & auro abūdāti, & multa purpura vsæ sunt, quo formā suā cōcinniorē efficerēt, summa cū diligētia capillos cinete rutilarūt: & hac potissimè cultus & ornat⁹ voluptate gaudēt fœminę, vt ī dixi. Hinc est ꝙ fœminis cura cultus sui eripi nō pōt, vt dicit Cornelius Celsus lib. 6. c. 5. & sunt duę res quæ nunquā satis ornātur, nauis & mulier, vt scribit Plautus ī penulo.

Etiā habent apud Titū Liuiū lib. 34. Munditiæ, ornatus & cultus fœminatū insignia sunt, his gaudent, & gloriātur. facit dictū Salustij cū ait. Audiui sæpenumero à sanctis viris mūditias mulierib⁹, laborem viris cōuenire. Hūc mundū muliebrē appellauere maiores nostri: de quo Vlpianus ī l. argumento. §. mundus. ff. de auro & argen. lega. ita ait: mūdus muliebris est, quo mulier mūdior fit. & post aliquā fit differētia inter mūdū muliebrē & ornamētū. Mulier. n. pōt esse mūda, nō tamen ornata, vt fit in his q̃ se mūdauerint lotæ ī balneo, neq; se ornauerint. Cōtra est aliqua post somnū statim ornata, nō tñ emūda ta. & amplè de huiusmodi differētia p Tiraquell. ī d. l. iij. connubiali. §. est & Valerij. & in d. l. satis cōprobat mulieres, maximè vxoratas, debere ornari cultu honestiori, testis est Macrob. lib. 2. Saturn. loquēs de Iulia Augusti filia, quę cum aliqñ propter profusiorem seu licētiosiorem vestitū offendissent oculos patris tacētis postera die mutauit cultus sui morē & lętū patrē affectata seueritate cōplexa est. At ille q pridie dolorē suū continuerat, gaudiū cōtinere nō potuit. Et quantū hic ait in filia Augusti ꝓbabilior est cultus, nō defuit patrocinio suo Iulia his verbis: Hodie. n. me patris oculis ornaui, heri viri. Ideo dicit Bald. in consi. 50. incip. viso testamento excelsi. circa fi. in v. volu. ꝙ viduæ (qm̄ maritis carēt quib⁹ sint caræ) non debent tam pretiosa atque nitida vestimenta ferre, quàm quæ maritos habent, quasi hic omnino liceat maritatis. Cum ornatus mulierū fiat gratia virili. l. si vt certo. §. interdum. ff. commodati.

Etiam iste cultus & ornatus mulierū ex sacra pagina approbatur: vt probatur de Rebecca, Genesis 24. quæ à seruo Abraham accepit inaures aureas appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem, quibus se ornaret.

Noemi sancta illa mulier dū Ruth doceret, quonā pacto sibi maritū Booz aduocaret: lauare inquit, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth cap. 3.

Ezec. c. 6. itroducit dn̄s his verbis mulierē alloquētē. Vnxi te oleo, & vestiui te discolorib⁹, & calciaui te hyacitho, & cinxi te bysso, & īdui te subtilib. & ornaui te ornamēto, & dedi armillas ī manib⁹ tuis, & torquē circa collū tuū, & dedi iautē sup os tuū, & circulos aurib. tuis, & coronā decoris ī capite tuo, & ornata es auro & argē. & vestita es bysso, & polymito, & multis colorib. & decora facta es vehemēter nimis.

Daniel vir æquè sanctus ac doctus scribit. c. 14. Susannam illam insignem castimonia fœminas præcepisse ancillis afferre sibi oleum & smigmata, quibus scilicet faciem abstergeret & emacularet.

Cū Andreas Tiraquellus & G. Benedicti in locis præallegatis ad vtrālibet partem videantur multa dixisse: tamen conclusio in his secundū omnes & theologos, canonistas, & legistas est, ꝙ ornatus mulie-

 bris,

bris,& cultus moderatus & cõsuetus est laudabilis. Immoderat⁹ verò & excessiuus est vituperãdus & re probãdus.Intellige adhuc ꝙ cultus & ornat⁹ mulieris matrimonio copulatæ sit ad hoc,vt viro placeat, eiusq; amorẽ sibi cõciliet, ne ipsa despecta in adulteriũ labat,& ex quo apparebit formosior,maritũ à vago faciet abstinere coitu. Et ait Hier.ad Demetriadẽ de virginitate seculi,virgines vt spõsis placeãt,eosq; in amorẽ sui magis incitẽt, mira se solicitudine formare studẽt, & naturalẽ corporis pulchritudinẽ ornandi arte cõmendant.Põt & Cœlebs se ornare,vt virũ sibi facilius q̃rat.Nulli verò istud ꝯcedit,si eo animo ducat,vt externos ad libidinẽ prouocet,in suum amorẽ incõcessum alliciat,animos iuuenũ solicitet, incẽdat:qm̃ id semp peccatũ.Fucare aũt non licet,vt naturæ lineamẽta corrũpat,sed vt occultet deformitatẽ,quã morbus, aut aliud quippiã aduẽtitiũ peperit,nihil id esse obnoxiũ crimini,cõprobat autoritate Apost. 1.ad Cor. 12. Quæ putamus ignobiliora mẽbra corporis esse,his honorẽ abundantiorẽ circũdamus. Et G.Benedicti.ĩ d.verbo,cuidã Petro tradiderũt. & Th.2.2.q.169.art.2. & in suis commen.in Esai.c.3.Et Alex.de Hales.ĩ 2.par.suę summę.q.151. membro 3.& in 4.par.q.68.mẽbro 9.& vlt. Astesanus in sua summa,lib.2.tit.54.ver.vtrũ ornatus mulierũ. Angel. de Clauas.in sua summa in verb ornatus. Ant.Florentinus in sua sum. in 2.par.tit.4.c.5. Bernardinus de Bustis,in 2.par.sui rotarij, sermone 20.par.3.c.3. Martinus magistri in lib.de tẽperãtia, in loco de virginitate.q.6. per totũ: vbi dicit vnum memoratu dignũ, ꝙ quemadmodũ in hac re mulieres creare possunt in excessu & exuperatione modi, finiumq; ornatus legitimi atq; honesti,sic & in defectu. Nã antiquitus mulieres q̃ nõ se ornabãt,multabant,vt Iulius Pollux,li.8.scribit olim Athenis fuisse muliebris ornatus ꝑfectos.Inornata aũt multabãr, & multas ipsarũ scribẽtes, ponebãt ĩ platano, q̃ erat ĩ figulina. Harpocratiõ aũt,teste Hyperide,oratione secunda aduersus Aristagorã inquit, dragmis mille multabant mulieres in viis inornatæ:& interdũ res expostulat,vt alter ex cõiugib⁹ alterum excitet, & ad honestã oblectationẽ prouocet. In ea sñia fuerũt Io. And.& Philippus Frãcus,in regula,ea q̃ fiũt. de reg. iur.li.6.vbi ipse Io. And.amplẽ disserit hãc materiã, & post eũ Alberic.in l.factum.à iudice.ff.de reg.iur. & in suo dictionario.in ver.ornatus.Host.& Panor. in c.1.de cler.vel monachi. Barb.ĩ ꝓœ. clem.col.pen.

Aduerte tñ in hac ornatus cultusq; ratione morẽ cuiusq; regionis, eorũq; cũ quib⁹ versaris, esse maximẽ obseruãdũ. Quisquis.n.vt ait Aug.lib.3.de doctrina Christiana,& reperit in c.1.41.d.reb⁹ ꝑtereũtib⁹ restrictius vtit,q̃ se habẽt mores eorũ, cũ quibus viuit,aut intẽperãs,aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis vtitur,vt metas cõsuetudinis bonorum,inter quos versatur excedat,aut aliquid significat,aut flagitiosus est.Et habet eadẽ dist.c.si. Quisqs contemptis his,cum quib⁹ viuit lautiora sibi vel austeriora ꝑ ceteris indumẽta q̃rit; aut intẽperans sui, aut superstitiosus est.Propterea dicit glo.in c.si quis virorũ.30.dist.& in c.t.21.q.4. In vestib⁹ & ornatu inspiciendum esse regionis consuetudinem: quod & volunt glo. & Panor. in c.pen. in verb.deauratis. extra de vi.& honest.cler. Bal.in rub.de consuetud. col.fi.vers.cõsuetudo debet seruari. & Hierony.in epistola ad Heliodorũ Nepotianum laudat ꝙ cultus ipse prouinciæ morem sequeretur. & de materia infra in 7.par.dicitur, in 45.consideratione.vbi aduocati ornatiori vestitu induti laudantur,& honorant.

Aduerte etiã ne modus in his turpiter excedatur qui oĩbus addẽdus est, Cũ sit pulcherrimã virt⁹,quẽ excedere nihil habet honestum, iuxta illud Horatij.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum.

Et tex.est in auth. de referendariis, collat.3.& plenè scribit Iacobus Bonaudi in glo.suis ad Ioannem de terra rubea, contra rebelles suorum regnm. art.2. primi tractatus. in 2.conclusione.in verb.vestem.

Trigesimatertia cõsid Mulieres ẽt laudãtur ex taciturnitate,silẽtio & breuiloquio:& ex his plurimũ cõmendant, vt habetur Eccl.26.vbi mulierem sensatã, & tacitã laudat sapiẽs. & facit 1.ad Cor.14. Non ius facit mulieribus, vt vel ĩ ecclesia loquant, sed domi: si qd ignorant,viros suos interrogẽt.& 1. ad Thimoth.14. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Et, vt ait Aristo. lib.1.Politic. c.8. & fi. Mulierẽ ornat taciturnitas.ex dictis Sophoclis Athenien.tragici, dicẽtis in Aiace flagellifero, mulierib⁹ ornamentum silentiũ afferre. Et Democr. Ornamentum breuiloquentia mulieri.Er facit id quod Pinaciũ mulier pudica apud Plautum in Srico Antiphoni patri q̃renti,quales esse mulieres oporteat.Respõdit,vt per vrbem cũ ambulãt omnib⁹ os obturẽt, .1.occludant,ne verbum nullum proferãt. Apud eũdem quoq; in rudẽte Trachalio.Tacita, inquit, bona est mulier semp,q̃ loquens. Et Pontanus lib.1.de amore coniugali,ita vxorẽ monet. Pauca loqui studeas. & Alberi.de Rosate in l.generalis.ff.de adoptio.scribit,mulieres decere taciturnitatẽ.Id qd ẽt natura ipsa omniũ parẽs aptẽ docuit: qua duce masculæ solũ cicadæ canẽt. Mutũ verò ẽt fœminarũ gen⁹, vt Arist.placuit li.de natura animaliũ.5.c.30. Sicuti & Lusciniæ itẽ fœmellæ cãtu priuant.Idẽ ĩ carduelis & caladriis,& plurib⁹ aliis auib.vt merulę,& q̃ vulgò,Lunotte,apud nos dicunt,quarũ fœminæ nõ eligunt,vt ĩ caueis reponant. Magno fœminarũ documẽto silẽtiũ illas si qd aliud admodũ ornare, vt etiã amplẽ monuit Cæl.li.lectionũ antiquarum.9.c.31.

Trigesimaquarta consid. Mulieres laudantur si se lanificio exercuerint: qd probatur ex Hectoris Homerici & Gregorij Nazanzeni sententia, cum inqunt, vt mulieres domi maneãt, domestica negotia administrẽt. & ĩ his colum,lanã,linum,telam,fusum exerceant,q̃ matronis pudicis conueniunt, easque si quid aliud q̃ maximẽ decent.Salomõ in Prou. c.31. de muliere forti & pudica loquens, Quæsiuit (inquit) lanã & linum, & operata est cõsilio manuũ suarũ. Et Hieronymus instruens virginẽ Demetriadem.Habeto (inqt) lanã semper ĩ manib⁹,vel staminis pollice fila deducito : vel ad torquẽda subtegmina in alueolis fusa vertant. Et alibi ad Laetã de institutione

tutione filiæ. Discat & lanã facere, tenere colũ, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Ex veteri Romanorum more Tallasij nomen in nuptiis crebro iactabatur, vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhortarenturq́, ad opus, & lanificium, quod Græci Tallasiani dicũt, vt Varro & Plutarchus in Romulo, & in quæstionib. 129. & Festus Pompeius tradiderunt.

Sed & sponsæ (ut scribunt & Plutarchus in postremo loco, & Plinius, lib. 8. c. 48.) colum secũ inferebãt & fusum, uirotũq; fores lana coronabant, ac cingebãt. Hac quoq; obseruãtia nuptiali iudicantes lanificiũ à nuptiis in domo maritali exercendũ esse.

Item apud eosdẽ Romanos in pelle lanata noua nupta consedere, & reponi solebat: quo testaretur lanificij officium se præstaturam uiro, ut refert Pompeius. quum ipsi Romani apud Caiæ Ceciliæ statuam æream in templo Marci Anci sitam, colum, lanam, & fusum cõfixerũt, pudicitiæ industriæ suę certa monumẽta. authores M. Varro & Pli. ubi supra, & Plutar. in proble. c. 28. Ea est autem, ut dicit Festus, quæ anteq̃ Romam uenisset Tanaquil uocabatur, uxor Tarquinij Prisci Romanorum regis, quæ tãtæ probitatis fuit, ut id Caiæ nomẽ boni ominis cã frequẽtarent nubentes, quam summam asseuerãt fuisse lanificã.

Et, vt refert Titus Liuius ad finem primi libri, ab vrbe condita, signũ probitatis fuit reputatũ in Lucretia, quod sera nocte lanæ dedita, inter vigilãtes ancillas in medio ædiũ sedebat, & per Collatinum eius maritum iuuenesq; Tarquinii fuit inuenta: quã historiã recenset ẽt Ouid. lib. 11. Fastorum dum ait:

Inde cito passu petitur Lucretia, cuius
Ante thorum Calathi, lanaq́, mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant &c.

Harũ Tanaqlis Lucretię & aliarum exẽplo monet Pōta. li. j. de amore cõiu. vt filias ĩ ea re istrueret, ita dicẽs:

Tum colere antiquas artes maternaq́, iussa,
Atque agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus, ante pedes intexta quasilli,
Viminaq́, & fuso stamina torta leui.
Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Philacidæ hos coniunx Telemachiq́, parens.

Theano Pythagoræ vxor interrogata quam potissimè vxorem commendaret. Respondit illud Homericum, lib. 1. Iliados.

Tela vacantem, & viri lectum parantem.

Helena etiam lanificium exercebat, vt apud eundem lib. 111. Odyssęę probatur.

Mercurius Calypso Nympham Athlantis filiam texẽtem repetit, vt lib. v. Odysseæ habetur. Et lib. vi. Arete regis Phæacum vxorem inter ancillas colo purpurea innenit Nausicaa ipsius filias.

Eadem Arete paulò post videt Vlyssem iudutum vestem atq; tunicam, quas ipsa sua manu confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat à Nausicaa.

Et libro eiusdem operis decimo. Vlysses Circem texentem comperit.

Et lib. xv. scribit Penelopẽ nõ frequenter domũ relinquentem, sed in ædium conclaui telam texẽtẽ.

Idẽ Homerus lib. v. Iliados refert, Mineruã super pauimẽtũ Iouis depinxisse amiculũ, quo velata erat, quodq́; suis ipsa manibus artificiosè neuerat, texnerat, vt hinc quoq; ostenderet omnes gradus eius artis Mineruam fuisse edoctam.

Andromache quoq; Hectoris vxor, teste lib. 11. Iliad. Telã orditur, dũ lamẽta, eiulatusq́; è turri ob mortẽ mariti audit. Et apud Virg. lib. v111. Aeneid.

Proba castaq́, fœmina,
Tolerare colo vitam, tenuiq́, minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes:
Noctem addens operi, famulasq́, ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Herodotus ĩ Calliope tradit Xerxẽ illũ maximũ regẽ ab Amestri vxore donatũ amiculo qd ipsa texuerat.

Curti⁹ li. v. tradit Alexãdrũ vestes Macedonicas ad eũ ex Macedonia missas, cũ his q eas cõficerẽt, tradi Sisigãbri mři Darij iussisse, eũq; admoneri pcepisse, vt si cordi quoq; vestes eẽnt, eos neptes assuefaceret. Ad quã vocẽ, cũ lachrymæ obortæ pdidissent aĩum, aspernãtis id donũ, qppe cũ nõ aliã cõtumeliã magis Persatũ fœminę accipiũt, q̃ admouere lanæ manus, Alexãder ea re cognita ad eã peruenit: & mater, iquit, hãc vestẽ quã idutus sum, sororum nõ solũ munus, sed ẽt opus vides, nostri decepere memores. Caue, obsecro, ne ĩ cõtumeliã accipias ignoratione meã. Ex quibus Tiraquellus facilè ostẽdit in suis legib⁹ cõnubialibus, lege 10. quod nedũ apud Romanos & Gręcos, sed etiã apud alios lanificiũ matronis, & ipsis principib⁹, & illustriori loco natis decorum fuisset, & honestũ: qd maxime obseruãt matronæ Italicæ, ẽt nobiles, cũ lanas sericeas nere soleãt, cõductitiè tñ, ex quo seipsas vestiunt & ornant, vt vidi in pluribus Mediolani.

Addidit & idẽ Tiraquellus Virgiliũ loquentẽ de Didone, q̃ Aeneæ vestem donauerat, lib. Aen. 1111.

Tyrioq́, ardebat murice lana
Demissa ex humeris, diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Et apud eundem, lib. 3.

Andromache Phrygiam Ascanio chlamidẽ donat,
Manuum monumenta suarum.

Et denuo, lib. 11.

Tum geminas vestes ostroq́, auroq́, rigentes
Extulit Æneas, quas illi læta laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas descreuerat auro.

Trãquillus etiam lib. 11. memorat Augustum Cęsarem ita filiam & neptes instituisse, vt lanificio assuefaceret. Et alibi testatur illum ipsum nõ temere alia veste, quàm domestica vsum esse ab vxore, & sorore, & filia, neptibusque confecta.

Id idem filiabus suis Carolum Magnum fecisse Guagninus in suo compendio de gestis Francorum, lib. 1111. cap. j. circa finem attestatur, dum inquit, Circa liberos educandos eam curam adhibuit, vt mares bonis disciplinis, fœminas lanificio erudiendas summopere studuit. Iuxta illud Prouerbiorum vlt. Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. quod prophetatum fuerat de virgine Maria: quæ secundũ Hieronymũ, acu & colo acquirebat

quirebat vnde sibi & Christo eius filio necessaria cõ pararet, vt refert G. Bñdicti in sua repet.c.Rayn.in verbo, dotẽ quã ei dederat.nu.49.extra de testamen.

Plutarchus testimonio Bibuli asserit Brutum ad bellum exiturum, Portiam vxorem interpellantem, ad colũ & telam remisisse: & ista est cõis & vulgaris remissio vxorũ per maritos, cũ aliquid eis dicũt, cui non congruit dare responsum. Et hac remissione prius vsus fuerat Hector ĩ Andromachẽ vxorem ita propemodum alloquẽs in 6. Iliad. rapsodiæ. Tu vero ꝙ ad te attinet, abi domum, & quæ tibi curanda sunt circa telã & colũ, ancillasq; exerce, & vt operi domestico incũbãt iube, hoc officiũ munusq; tuum est, viris aũt suũ relinque, vt curẽt bella. Itẽ Claudia nº ĩ li.3.de raptu Proserpinę, ita de Proserpina dicit.

Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu
Irrita texebat reditura munera matri.

Et Silius Italicus, lib.7. post principium inducit matronas Romanas in hęc verba deprecantes.

Huc ades ò regina Deum, gens casta precamur,
Et ferunæ digno quæcunq; est nomine turba.
Ausonidum pulchrumq; & acu sub tegmine fuluo,
Quod nostræ neuere manus, venerabile donum.

Et tandem refert ipse Tiraquellus, ꝙ Accursius in l.si paterno. in verbo, magistris.C.de negotiis gest scribit proprium esse mulierum suere vel texere. & in l.cum quæreretur.§.lana.in verbo, in lana ff.de lege 3.dicit mulieres lanam & linum appetere, velut natura ad id eas inclinante, quod maximè deceat.

Trigesimaquinta consid. Mulieres laudantur ex amicitia & amore, quem habent erga maritos, si pfectè & verè eos adamauerint: quoniam, vt hr ad Titum c.2.pcipitur adolescentulis, vt viros suos ament: & dilectio in matrimonio est multum commendabilis: quoniam, vt inquit Philosoph. 8. Ethic. Amicitia viri & vxoris est fm quandã excellentiã. & istud significatur per anulũ quo vxor à viro desponsat: de quo hr in c.nostrates. & in c.fœminæ. 35.dist. qui quidẽ debet esse aureus, rotũdus, & quarto digito positus. Et im vnus aureus: quia sicut aurũ excellit oĩa alia metalla, vt infra dicam in vlt.part.in 95.consid.de metallis. ita iste amor oẽs amores excellit. Rotundus qm̃ forma rotũda est nobilior forma, vt ẽt in dicta parte vlt.in 5.cõsid.de cœlis dr. Et per hoc ẽt ostenditur perpetuitas istius amoris, vt nunquã finiatur nisi per mortem: & in quarto digito ponitur ex institutione ecclesiæ, vt ostendat, ꝙ ille amor debet habere pcordialitatem: dicunt.n philosophi naturales, ꝙ quędam vena à corde pcedit, & in quarto digito apparet, vt etiã dr in c.fœminæ. 35.q.2.ad fi. Vnus aũt anulus ponitur ad ostẽdẽdũ istius amoris singularitatẽ: vir.n. & vxor per cõsummationem matrimonij efficiũtur vna caro. notatur in l.aduersos.C.de crimine expilatæ hæreditatis. cũ socij sint diuinæ & humanæ domus: vt ibi, & dixi latius in cõmento nostro sup cõsuetud.ducatus Burgũd.in tit.Des droictz & appartenances a gens mariez. Vbi satis descripsi de laudib. matrimonij: & ibi allegaui Arist. 8. Ethicorũ.c.2. dicentem, quòd viro & vxori videtur amicitia consistere secundum naturam, quod excellat & excedat oẽs alios. Cũ licet dicat ꝙ nullus amor vincat pñtẽ.l.fi.C.de cura.furisi, & dixi amplè in dicto nostro cõmen.in rub. Des iustices. in gl. & droictz dicelles. uersi. itẽ qa dictũ est. Tñ vt habet Gene.2. Relinquet hõ pẽm & mrẽm, & adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Et hęc amicitia cõiugalis multũ laudata est ĩ vxoribus ab antiqs scriptorib. Nam Valerius Max. de ea lib.4. tit. de amore coniugali scribit, vbi plura exempla adducit, & ibi multum eã extollit. In primis in Iulia Caij Cęsaris filia, q̃ cum ędilitiis comitiis Pompeij magni cõiugis sui vestem cruore respersam sanguine quorũdam, qui iuxta Põpeum ipsum mutuis vulneribus se lęserant, è campo domum relatã uidisset, ↄsternata atq; territa metu (ne qua nis ei esset allata) exanimis ↄcidit, partum quẽ utero ↄceptum habebat, subita animi ↄsternatione & graui dolore corporis eiicere coacta, atq; ita expirauit: magno quidẽ cũ totius terrarũ orbis detrimento. autor Plutar.

Et de Portia Catonis filia vxore Bruti, quæ cum apud Philippos victum & interẽptum virum suum Brutum cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitauit: à quibus præcordia exurentibus, spiritum exalauit.

Pamphilus.

Vixisset Brutus, tunc non tam clara fuisset Portia.

Et de Artbemisia gentis Cariæ regina, quę post morrem Mausoli mariti in perpetuo luctu & mœrore vixit, quo etiam confecta tabuit amoris eius fide. Mausolenm seu sepulchrum eidem magnificentissimum fecit vt dixi ante, & infra in ult.par.in 65.consider.de sepulchris.

De Hypsicratea regina, quæ Mythrydatem virum suum effusis charitatis habenis amauit, pter quem pcipuum formę sue decorẽ in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit. Tõsis.n. capillis quo cõmodius vteretur galea, eqno se & armis assuefecit, quo facilius laborib⁹ & periculis eius interesset.

Quinetiam victum à Gneo Pompeo per efferatas gentes fugientem animo pariter & corpore infatigabili secuta est. Cuius tanta fides asperarum: atq; difficilium rerũ Mythridati maximum solatiũ & iucundissimum lenimẽtum fuit. Cũ domo enim & penatibus ferè uagari se credidit uxore simul exulante.

Et eodem loco scripsit Valerius certa exempla de amore coniugali maritorum quo ad eorum uxores, quæ uidere poteris.

Apud nos tẽporibus nostris euenit mirabile exẽplum de prima uxore quõdam nobilis & potẽtis uiri dñi Guill.greffier, dicti de Boisy, qui suo tempore Admirallus fuit Francię, q̃ cum repente vidisset eũ à manibus hostium ereptum, & in Galliam à Lombardia reuersum ex captiuitate illum amplexando accurrit, & cũ tali gaudio eum salutando amplexata est, ꝙ cunctis videntibus, qui aderant, spiritũ emisit. & de ea dici põt, quod de duabus fœminis, de quib⁹ apud Valer.l.10. tit. de morte nõ vulgari.gen⁹ casus inusitatũ quã dolor non extinxerat, lætitia ↄsumpsit.

Etiam Bapt. Fulgosius in suo lib.4. de coniugali charitate, multa exempla accumulauit de charitate

uxorū erga maritos, ut de Panthæa uxore erga Abradotam eius uirū, cuius tantus amor fuit, ꝙ cū is in exercitu Cyri aduersus Babylonios militaret, cęsus ī ꝑlio ab hostibus, postea q̄ ab uxore gētis more deploratus ornatusq; fuit, neq; aliud iā funeri nisi ut sepeliret̃ supperesset, ſ mortui uiri corpus se peremit.

Phile erga Demetrium regem uirum suū insignis amor, animi quoq; magnitudinem coniūctā habuit. Nā cū eū accepisset, prælio uictū in Cassandriā amissis regnis se recepisse, neq; ferre posset regno priuatum uidere, quem regem uictorisq; insignem amasset, īgenti cōpulsa amore ueneno seipsam extinxit.

Idem de coniuge Ligarij Romani q̄ mori cupiēs cum marito dicit se maritum suū proscriptū diu domi seruasse, propterea trium uirorum lege mori debere: q̄ cum audita nō fuisset, extincto viro, cū nemo eā audire uoluisset, domum reuersa cibo abstinuit, atq; ī magno mœrore, fame, & lachrymis vitā finiuit.

Idem de Paulina vxore Senecæ: cum. n. Senecę Nero generis mortis arbitriū obtulisset: ipseq; defectis venis delegisset, vt ī balneo cū sanguine simul ēt vitā effunderet: Paulina eius vxor ꝯiugali amore cōpulsa, licet Seneca repugnaret, mori tn̄ quoq; ipsa decreuerat, vt nō minus in morte, q̄ in vita viro comes fidissima esset. Cæterū cum regē Nero præsciuisset, misit qui sanguinē sisterent, atq; eā in vita retinerēt. Itaq; cū iā multū esset sanguinis effusum, pallida semp mā sit, atq; ī vultu pudici amoris sui signa semp retinuit.

Idem de Triara L. Vitellij, Auli Vitellij imperatoris fratris coniuge, quæ Hypsicrateę vxori Mythridatis comparanda est, de qua non longè dictum est.

Hęc coniugalis flāma Anniæ Romanæ prudentiā iuspirauit, cū hortanti vt vidua iuuenis, formosaq; iterum nuberet. Respondisse fertur uolle, si bonum virū vt primum habere contigisset, perpetua ne eum amitteret molestia torqueri: ꝙ si cōtra in malum incidisset virum, nimiū graue semp habiturā illud malū, qd̄ nulla necessitate cogente sibi ipsa peperisset.

Persimile quoq; Valeria maior Messallarū fratrū soror, quanquā aliis verbis responsum fertur in pari causa dedisse: dixit. n. Seruiū qui eius vir fuerat. & si aliis mortuus videret̃, apud se tamen adhuc viuere.

Magnū quoq; veri coniugalis amoris experimentum illud fuit qd̄ Stratonis Sydoniæ principis vxor ędidit, cū vrbe à Persis obsessa, verita est ne in hostiū ditionē vir veniret. Id aūt etiam morte si fieri posset deuitare decreuerat. Itaq; cū iā accepisset hostes vrbem ingressos esse, atq; nō longè abesse vt viro eius potirent̃, adepto ei gladio, manu sua ipsum occidit, corpusq; eius quātū pro tēpore potuit decēter exornauit: cui postea superincūbens ipsa gladio seipsam confodit, vt eadem in morte viro, qua viuens charitate comes esset. Vna enim re simul & coniugalis charitatis & animi sui magnitudinem atque insuper honoris quoque curam (cum ne viui in hostium manibus indigna paterent̃ prouidit) palā testata est.

Idem Baptista & alia exempla recenset, vt de vxore piscatoris, cuius dolore morbi turbata amoris animique plena, se cum marito arctissimis viuculis ligatam de rupe præcipitem in lacum misit.

Et de Arria Romani senatoris coniuge, q̄ cū maritū suū Petrū noīe ex cōiuratione captū in Illyrco Romā naui deferri vidisset, vt cū eo moreret̃ rogauit, qd̄ cū obtinere nō potuisset, seipsā gladio iugulauit, & eductum gladium à pectore marito cōstanter porrexit: affirmans vulnus quod fecerat nihil doloris haberet, vt exemplo ipse quoque animaretur, atq; in hæc verba dū virū hortarētur, moribūda corruit.

Persimilē. n. historiā recēlet ipse Fulgosius de re q̄ obuenit sua ætate. Cū vt ait, à Iacob Per sarū rege rebellasset militariū ducū vnus noīe Pādoerus, hic formosissimā habebat vxorē, q̄ sextūdecimū non excedebat annū, à qua mirū in modū diligebat̃. ab ea diu rogatus Pādoerus ne cū hoste ꝑlium cōmitteret, cum assentiri coniugi nollet, petiit vxor vt ante ꝑlium saltem eā occideret, ne post eū vitā ageret. Id quoq; recusanre prçliū iniit, ī quo victus occisusq; fuit vxore eius captiua & postremo militariū ducū vni à rege donata. Cū verò is eā ī matrimoniū ducere vellet, ipsa diu denegauit: & cū ad extremū vim parari cerneret, sumpta super ea re deliberationis dilatione, ī parua schedula cū scripsisset: Nūquā ferēt hoīes Pādoeri vxorē diu post eū vixisse, gladio se traiecit: virū moriēs secuta, quū aduersante fato viuum nō potuerat.

Ex his facilè constat de amicitia cōiugali, tanq̄ arctissimo vinculo, q̄ plures vxores magnanimiter obseruarūt erga eoꝝ maritos, iō ex his laudē meruerūt.

Et de his ēt recitat Textor Niuernēsis ī sua officidina aliqua exempla ſ scripta, & alia, vbi ait. Alcestis maritū suū Admetū regē Thessaliæ tāto amore dilexit, vt quū Admet⁹ ipse morbo laboret, cōsultaq; oracula respōdissent futurū eū icolumē, siqs amicoꝝ ꝓ eo mori vellet, sola vxor recusantib⁹ pietatē illā cętęris amicis, pro viri salute morti se deuouerit: propterea Poetę fabulati sunt reuiuiscēdi mun⁹ ei à diis concessum. Admetus verò beneficij memor, perpetuas defunctæ nænias instituit. Hieron. Alcestē fabulę ferunt pro Admeto sponte defunctam.

Tantus deniq; fuit Penelopes in Vlixem amor, vt eo absente per annos 20 castitatem seruauerit impollutā, nullisq; procorū blandimētis succubuerit.

Propertius, lib. 11.

Felix Admeti coniux & lectus Vlyssis. Stroza pater.
Adde fidem quam nec coniux Ithacæa vincat.

Capanei apud Thebas mortui dum celebrarentur exequiæ, vxor Euadne in rogum mariti se coniecit.

Quū Belides oēs facta cōiuratione maritos interfecissent, sola Hypmestra pepcit marito Lino seu Linceo.

Protesilaus primus Græcorū interfectus est apud Troiā à Dardano quodam: quod quū rescisset Laodomia, ī solatiū mœroris optauit, vt mortui vmbrā videret, qd̄ quū īpetrasset, ī illius amplexib⁹ expirauit.

Antonium quum superasset Augustus, Cleopatra animi dolore mortem sibi consciuit.

Gūnilda fuit mulier, q̄ quū videret exequias Asmūdi mariti sui, spiritum ferro sibi surripuerit. hęc Textor. Huc adde vt plurimū vxores eoꝝ maritos amāt, & hāc amicitiā cōiugalē appetere solēt multūq; desiderāt ab eoꝝ maritis ꝓamari: usq; adeo ut nō curēt qua uia amari possint, quo itē modo ī uiroꝝ amorē allice-

allicefaciét, inducátúrue: id qđ attétát magicis artibus, carminib. poculis amatorijs, cibis, gemmisq; preciosis, aliisq; id genus vt opinantur cóciliantib. de quib. sigillatim explicat Tiraquellus i suis legib. cónubialib. lege 14. i prin. de quib. ad eú te remitto.

Plures tñ reperiuntur qui præcedenti opinioni refragantur, teste eodem Tiraquello, inter quos Ouid. in lib. de medicamine faciei hęc scribit.

Sic potius vos vrget amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo,
Nec tentate nocens virus amantis equæ:
Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues,
Nec redit in fontes vnda supina suos.

Et idem li. 2. de Arte amandi negat carunculá (quę in pulli equini fronte nascitur) aut quáuis arté magicam conferre ad amorem conciliandum, cum ait.

Fallitur Æmonias si quis decurrit ad artes,
Datq; quod à teneri fronte reuellit equi,
Non facient vt viuat amor Medeides herbæ,
Mixtaq; cum magicis Marsa venena sonis.

Quod postea exemplis Medeę, & Circes comprobat, subiungendo.

Pharsias Esonidem Circe tenuisset Vlixem,
Si modo seruari carmine posset amor.
Nec data profuerunt pallentia Philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ, cum subdit:

Sit procul omne nefas, vt ameris amabilis esto.

Quinetiam idem probat, lib. 1. de remedio amoris.

Viderit Æmoniæ si quis mala papula terræ.
Et magicas artes posse iuuare putat.

Ideo ex his & pluribus aliis ipse Tiraquellus i d. l. cónubiali 14. friuolum reputat & fabulosum posse huiusmodi pocula ad amorem inducere, explodédo huiusmodi magicas vanitates, quas familiares fœminarú artes Apuleius lib. 9. appellat, ex quo dicit amores mulierú & vxorú aliis rónib. comparandas esse.

Et inter cęteras, vt ait, nihil est ad hoc efficacius nihilq; in id plus habet roboris, q̃ si fundú vxoriú diligenter, non modicè frequenter colas. Id. n. faciés licet fueris horridus, deformis, squalidus, ab vxore tñ vnicè insigniter amaberis: quin illa te colet pinde ac Deú i terris alterú, & obseruabit. Alioquin si hoc desit, odio te & despectui habebit, quátúcúq; eá amaueris, castúq; atq; aliarú coitú abhorrétem pstiteris.

Apud Plautú in Truculéto, cum miles miraretur Phronesiam mulieré Rusticú quédá ardéter amare. Mox adiuit mulieré, vt admirari desineret: hæc dicéte, quáquá squalid° est, quáquá hic horrid°, citus bellú init. Cótra apud Apuleiú, lib. 5. de asino aureo. Fęmina qdá virú exitiali odio psequit: qa raréter palęstrá venereá exerceret, suáq; in ea re fortuná doléter ac miserè deplorat. Ego verò inquit maritú rarissimè veneré meá recoléte sustineo. Et vt idé Tiraquellus psequit (qui satis lasciuè in multis scripsit) credit hoc esse verú, ét sine testimonio. Quis. n. (ait) nó credat mulieres eá ré sitiéter appetere, nullaq; re magis ad amádú allici: & ideo vt magis in lasciuia profluat, dicit fore multa, qb. si vtat vir, vxoré virili° & freqnétius cóprimet. Adducit i testimoniú gl. i c. gequid. 32. q. 2. & Inno. in c. fraternitatis, sup verb. cómiscet. col. 2. extra de frigid. & malefi. Bal. i c. a crapula. extra de vit. & hon. cle. Plin. lib. 26. c. 10. & li. 28. c. 19. ad fi. & Galenus, lib. 5. de simplicib. dist. 6. c. 2. & plures alios medicos ibi citat: tádé cócludit mediú i hoc esse tenédú put & i aliis reb. cú mediocritas dicat, & i oíb. ferè reb. optima existimatur: cú ex excessiuo & immoderato coitu multa mala & incóueniétia sequant, ét ex abstinétia & dimissione coit° tá i viris q̃ i fœminis. A quo dicit nó oíno abstinendú esse, cú sit vtilis, sicut labor si modus adsit, & qb. cóferat, & quib. nó. Sunt etenim, vt ait, mulieres coitus appetétissimę: ita q ex improbitate, importunitate, & acerba exactione earú mariti qnq; coguntur immoderate vti: ideo ad hanc ré dat plura remedia phibétia coitú. Primò. n. vt inquit, monet vt è boue silueſtri, nigro sanguine hircini lúbi perúgant, vt illi tędiú veneris fiat. Iuxta Plinij séntétiam in lib. 28. d. c. 19. ibi & ipse Plin. subdit. Amoris quoq; tædiú fieri, pota Hirci vrina ammixto pp fastidium nardo. Idé rursum eod. lib. c. 28. dicit. Hippopotami pellé è sinistra parte frótis in inguina adalligatá veneré inhibere. Aspersu quoq; cineris, q ex Lincú corio & vnguibus exustis fit fœminarum libidines inhiberi. Idem Plinius, lib. 30. c. 6. scribit. Puluerem in quo famula volutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Idem lib. 32. c. 4. dicit. Magos dicere, q harúdine transfixa ranæ natura per os si surculus in méstruis defigatur à marito, adulterorú tędiú fieri; q̃ si vera sunt, ut ille dicit, multò utiliores uitę ęstimantur ranę q̃ leges. Idem quoq; eodem c. in prin. Squáinę testudinum è summa parte derasę, & in potu datę, veneré cohibét. Diosc. lib. med. mate. 2. c. 71. tradit, Scincú decoctú cú lente ac melle, aut semine lactucę cú aqua potú, veneris cupiditates inhibere.

Albertus Magnus, lib. 22. de anim. testis est, q si quis testiculum dextrum Lupi oleo mixtum mulieris uuluę cum lana imponat remouet ab ea coeundi desiderium, etiam si fornicaria fuerit.

Idem paulò ante dixerat (vt ait Tiraquel.) quę an sint uera, viderint alij, q si uirga Lupi in nomine alicuius siue viri, siue mulieris ligeť, nó poterit coire donec nodus talis fuerit solutus. Nó crederé in ęter nú ista esse vera, sed potius ridiculosa & derisoria.

Aliud qđ mirú esse dicit, veterú monumentis scriptú repeniť, fuisse i Achaia ciuit. Argyrá noíe, ac fonté quoq;, & i pxinquo fluuiú Selenú ab adolescéte dictú, q Argyrę nymphę oblaqueat° amore, ac desiderio extabescés sit à Venere i eú deformatus. Vñ Seleníni aquá id laudis adeptá ferút, vt ea ablutos amore liberet, tá viros q̃ fœminas: qđ si verú est, multis pecuniis ptiosior est hoíb° aqua Seleneni, de quo dixi in vlt. par. ubi de excelléńtis aquarum fit consider.

Sed & medici multa passim ad inhibendam Veneré cóscripserút, vt Auicé. in 20. tertij trac. 1. c. 25. & plures alij quos in loco pdicto allegat Tiraquell. quibus potius assentirem, q̃ nugacibus præalleg. & admonét coniuges nó tépestiuius eos voluptati venereæ

nereæ operam dare, q̃ cum aliquid iurgij, aut discordiæ inter eos intercesserit. Nihil.n.omniũ rerum esse, qđ eos ocius faciliusq; ad amicitiã reuocet, apertè insinnat Homerus, apud quẽ lib. 13. Illiad. Iuno de Oce. & Thetide eius vxore loquẽs, illorũ iurgia se so luturã, atq; ĩ coitũ reducturã profitetᷣ. & Plutarch. in pceptis cõnubialibus. cũ ira, ait, dissidioq; vir & vxor vexanᷣ, tum maximè Venerẽ optimã huiusmodi maloꝝ medicã accersere oportet. Et hoc sanè ego efficacius in eã rẽ fore existimo, q̃ fuerit olim Romæ sacellũ illud deæ Viriplacæ: id quod cum vir & vxor discordes cõuenissent inuicẽ locuti q̃ voluissent: cõtentione animorũ deposita, concordes reuertebanᷣ, vt à Valerio Maximo in tit. de instit. antiqs dr̃. Quãquam illud verisimile est virum & vxorem in eo Sacello congredi inuicẽ solitos, & hinc pacata omni ira redire. Neq; hoc absurdũ omnino videri debet, cum teste Hierony.ĩ Euter. cæteri ferè mortales pter Aegyptios ac Græcos coeant in tẽplis, putantes homines esse, vt cæteras animantes. Etenim videre licet & pecudes omnes & volucrum greges coire in deorũ tẽplis atq; in Phanis: quod si nõ esset diis gratũ, nõ facturas illas fuisse allegãt. Quod & si ĩ cæteris tẽplis nõ satis honestũ fuisse videri põt, nec ẽt probat Hiero. vt & improbat Ecclesia catholica in cap. signi ficauisti. de adulteriis, in cap. proposuisti. & cap. si. de consecratione eccl. in hoc tamen quod Deæ Viriplacæ dedicabatur, non in tantum vituperandũ fuit.

Trigesimasexta cõsi. Mulieres laudẽ cõsequũtur ex fide eorũ erga maritos: vt multarũ exẽplis patet apud Baptistã Fulgosiũ in sua collectanea de dictis factisq; memorabilib⁹, lib. 6. c. 7. vbi plures vxores cõmẽdat ex earũ fide, quam habuerũt erga maritos. In primis de Chilonia Spartana Leonidæ filia, & Cleombroti vxore refert, qui ambo in Spartano regno contendebant, & inter discordias ciuiles cum Cleombrotus vir Leonidã eius patrem in exilium misisset, à viro patris restitutionem impetrauit. Mutata verò fortuna, pari opera apud patrẽ restitutionẽ eius mariti impetrare non valuisset, licet feliciter apud Leonidam eius patrem ĩ patria viuere poterat, maluit attamẽ vt cũ eius viro exilij comes efficeretᷣ.

Etiã de vxore Panthæi Lacedæmonij, cum expulso Cleomene Spartarũ rege, ab Antigono Macedonum rege, cùm is Aegyptũ ad Ptolomæum regem se recepisset, ac Panthæum vxor sequi vellet, à parentibus prohibita magno studio seruabatur. Demũ ipsa astu ingenti adinuento equo ad mare noctu se cõtulit, atque incognita nauem cõscendens, in Aegyptũ ad virum peruenit, amboq; illic simul vitã finierũt.

Sequitur & tertio loco de Sara vxore Abrahã. cuius modestiam, fidẽ atque amorem admirari debent omnes: de qua habetur Genes. 12. & 16. q̃ cum se vi rumq; iã grandes natu orbos ĩspiceret, viro psuasit, vt cũ ipsius ancilla Agar Aegyptia concũberet, tentaretq; si ex ea filios procreare posset: quod cũ Abrahã fecisset, natusq; esset Ismael, nõ aliter ac filiũ ex se natũ Sara eũ sustulit. Nã pter aliarũ morẽ prudẽs atq; viri sui amãs fœmina zelotypiæ grauiĩ mulierib⁹ malo propagandæ viri sui stirpis respectum anteposuit.

Stratonica Deiotari Galatarũ regis vxor suo beneficio nec frustrãda est, q̃ cum aduersante valetudine cũ viro filios se cõcipere nõ posse videret: qui in regni successionẽ vocarenᷣ, mariro persuasit, vt liberè cũ alia operam daret, genitosq; sibi supponeret. q đ cum is negligeret, ad eũ deduxit virginẽ nõie Electram cubicularem suam ministram, moribus atque forma ĩsignẽ, ex qua Deiotarus aliquot filios pcreauit, quos Stratonica post viri mortem amãter nõ secus ac suos aluit, atque in regno succedere permisit.

Succedit & decẽter Tertia Aemilia, prioris Aphricani, q̃ cum sciret viro suo ancillulam ex suis gratã esse, dissimulauit, ac post mortẽ viri manumissam ab ea ancillam in matrimoniũ liberto suo cum liberali dote dedit. testis est Valerius lib. 6. cap. 7.

Longè etiam maior Liuiæ erga Augustum virum fides, atque indulgentia fuit, quæ cum sciret Augustum puellis nondum maturis oblectari, clam magna diligentia perquisitas secretò ad eum deduci curabat, præ nimia fide amoreq; id marito concedens: cuius gratia nonnullæ cum pellicem ferre non possent, interdum viros peremerunt: atq; idcirco tantò magis laudanda, quantò eius exempla rariora inueniuntur. Anteponenda tamẽ est Liuia Tertiæ Aemiliæ (de qua proximè dixi) fidei erga Scipionem: verum quanto maius est rem ipsam sponte agere, q̃ contra ipsius mentem ab alio facta perferre.

Rachel quoq; cũ se sterilem animaduerteret, Balam ancillam suam marito Iacob comprimendam dedit, ut pariat, inquiẽs, super genua mea, & habeã ex illa filios, ut scribitur Gene. 30. & ibi similiter dicitur ꝙ Lya Zelpham ancillã suam marito tradidit.

Sed nunc se offert locus, ut de Octauia M. Antonij vxore loquamur, quã cũ ipse Antonius Romam remisisset, frater Augustus Octauiæ suadebat, ne in Antonij domo habitaret (cœptum enim iã inter eos bellum erat) ei igitur Octauia respondit, se nũquam adduci posse, ut in alia domo habitaret: quamobrẽ eodem animo Antonij amicos quo antea uidit, & priuignos non aliter habuit, ac si ex ipsa procreati essent, conata quantum permitebatur fratrem ab armis in Antonium dimouere: dedecere enim plurimum aiebat, ut duo terrarum orbis gubernatores, vnus ꝙ alter sorori suæ amicã anteferret, alter aũt nimio erga amicã amore captus, iter se bellũ gererẽt.

Pariter de Herodiade Herodis Tetrarchæ vxore, q̃ ingentem quoq; fidem viro ostendit, cum ad urbẽ Romam cum eo profecta vt Agrippã fratrem accusaret, rem in cõtrariũ cedere uidit. Viro enim Lugdunum exulatum in Galliam misso, licet multum à fratre fratris causa à Caligula Augusto rogata fuerat, ut redire in patriam uellet, principatus partem quã uir obtinebat oblata: maluit relicta patria in Gallia cum uiro inopem uitam degere, quàm fine eius psentia maximas opes in patria possidere.

Idem quoque de Arcolia Flacilia Prisci uxore, quæ cum Romæ in magnis opibus manere posset, patriæ opibus exilium cum marito Pisonianæ cõspirationis conscio prætulit.

Gnatia etiã Maximilla Flacillæ exemplũ imitata, omni-

omnib⁹ relictis virum Gallū ſequi voluit,ob eādem qua priſcus Flacillæ maritus cōſpirationē damnatā.

Sed ſingulare & vltimū fidei vxoris erga maritū recenſet idē Fulgoſius de Giſberti Corregienſis vxore: q̄ propinquorū cōſpiratione,& eo℞ quidem qui ipſius factionis erant ab vrbis Parmæ imperio Giſbertus expulſus fuit: Inter conſpiratores aūt cū vxoris frater Rolādus Roſcius eſſet,& ſororē in tumul tu rogaret,vt populi impetū in domū ſuā declinare vellet,qui eiuſmodi erat,vt ēt fortem virum terrere poſſet, ipſa obliqua facie ad fratrem cōuerſa, proditorem eum cōpellans,reſpōdit,Dij faxint ne me ꝑſa nem eius domus ingreſſu, q̄ in propinquū ſuū adeo perfida fuit,neq; eo pane veſcar, quem canes quoq; ob perfidię labē,ēt in maxima fame deuitatent: quin potius ad virum meū profectura ſum, quē nuptiarum mearū pignore fefelliſti,& coram eo me conſti tuam, vt hanc tuā iniuriā in me ipſa vlciſcatur. His dictis, nudis pedib⁹, paſſiſq; capillis ad caſtrū nouū vbi vir erat profecta eſt,eius pedibus obuolui cepit, & flens rogare,vt ipſius morte acceptā à Rolādo fra tre iniuriā vlciſceretur. Hęc Fulgoſius in loco alleg.

Quā fidelitatē in mulieribus ēt multum laudauit Apoſtolus cū per fidelem mulierem vir infidelis ſan ctificatus eſt,vt ait 1.ad Cor.7.& in ſum.28.q.1. ad fi.& ī c.iā nūc illud.concordat text.in l.eū qui.ī.ff.C. de epiſ.& cler.vbi vxores iterdū viros meliores efficiūt. & ibi notat Bald. ꝙ bona mulier facit bonū virū,& ſic fidelis mulier facit virū fidelē: felix ille eſt,q̄ taliū potuit cognoſcere cauſas. Legitur enim quòd Publius Rubrius Celer vixit cum Caia Ennia vxore ſua annos 43, menſes 8, ſine vlla querela. Albutius etiam vixit in coniugio cum Terentiana Valentiana annos 25 ſine vllo iurgio.

Trigeſimaſeptima ꝯſid. Honor deferēdus eſt mulierib⁹ in aſſurgēdo,in viis eis cedēdo,& eas ſedibus ꝓponēdo: quod à Veturia Coriolani matre ha buerūt. Nā cū antiquitus nullus vel modicus honor vſq; ad tempora Veturiæ pſtaretur: ſanciū fuit à Romanis ꝓpter ingens beneficiū ciuitati factū per Veturiā,ne ciuitas ingratitudine argueref,vt mulierib⁹ homines ſemper aſſurgerent, & in viis eis cederēt. de quo Valerius lib.5. tit.de gratis. & Philip. Bergomēſis,lib.5. Anno mūdi 4700. Et facit ꝓ hoc qđ decidit Ioā.Calder. de cōſid.ſuæ vxoris: quē refert, & ſequiť Panor. in c.cum iter vniuerſas.in fi.de electiōn. vbi mulieres æquiparanť grauib⁹ perſonis. Et alibi text.eas cōparat excelſis dignitate viris.ī l.optimā.C.de cōtrahen.ſtipul.Imo mulieres īter egregias perſonas numeranť. glo.& docto.in.l.ad pſonas.ff. de iureiur. Bald.in l.ſi quis teſtiū.de teſtibus. Et, vt dicit Albertus de Eyb.ī ſua margarita ſupra allega. par.2.tract.2. oratione 17. Vlpianus Iuriſconſultus fœminas clariſſimas appellat. Imo īperator Iuſtinianus vocat vxorem ſuam reuerendiſſimam, in anthē. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §.ſed neq;.& ſereniſſimam.l.bene à Zenone.C.de quadrien.præſcrip.

Imo etiam maritus debet vocare vxorē ſuā dominam,vt eſt text.in l.uxorem.ff.de legat.iij.Barto.in l. penul.C de dona.inter virum & vxo.

Sed q̄reres an doctor vel miles teneať vxorē ſuā vocare dominā.Iſtam q.tetigit G. Benedicti in ſua re pet.c.Raynutius. in verbo,in eodē teſtamēto relinquēs.j.extra de teſtamēt. & dicit,ꝙ ſi ex pſona & facto mariti militis aut doctoris vxor voceť domina, nō tñ maritus miles,vel doctor eā appellare tenetur dominā,ſi vti noluerit maritus illo priuilegio.& refert ꝙ ita decidit Bar.in d.l.penul.Ratio aſſignať: nā vxor tali priuilegio vtiť iure mariti,& ī cōſequētiam dignitatis mariti eſt domina: ideo nō pōt eo vti ꝯ maritū vel eo nolēte.argumēto.l.ſi iudex.ff.de minorib.

Et vtrū pro tali honore eiſdē debito ꝯpetat eis aut interdictū aut officiū iudicis, dicam infra amplius.

Sed videať Io.Fab.& alij i.§.aliā iſt.de bono℞ poſ ſeſ. & Bal.ī l.obſeruare.§.antequā. in fi.ff.de offi.ꝓconſul. & Bal.in.c.licet cauſam.in iiij.col.per illum tex.de cauſ.poſſ.& prop.Et vide Panor.in c.abolēdę in ij.col.de ſepulturis.dixi in pcedenti parte,& in 2. conſideratione incip. honor cunctis rebus.

Imo etiam, an contra homines habeant remediū ſi non deferatur eis in aſſurgendo aut in cedēdo,ponit Benedicti in loco ſupra alleg.

Et quòd mulieres ī multis ſint melioris cōditionis,ponit Deci.in regu.fœminæ.ff.de.reg.iur.vbi am plè per eum. Nam etiam refert Philippus Bergomēſis,in ſuo ſupplemēto chronicarū.li.8. ꝙ anno Chriſti 224, & tempore Heliogabali Imperatoris (cuius Semyamira mater fuit)qui conuentū mulierum more ſenatorio ordinauit,quibus fuit data autoritas de moribus circa ſtatū tractare,& ſuper his leges inſtituere.Et huic ſtatui matrem Semiamiram fecit principiſſam Heliogabalus,à qua ſenatuſconſulta plurima ridicula manarunt.Statutum quippe ī eo ſenatu fuit,quo veſtitu,q̄bus ue ornamētis vnicuiq; vti licitū eſſe. Cui etiā cedere,cuiq; aſſurgere deberet,&c.

Dixi hic ante ꝙ propter beneficium illatū ciuitati Romanæ,fuit ſancitum in ſenatu ꝙ mulieres ī antedictū honorarentur.Nā etiā tunc fuit ſancitum, ꝙ mulieribus liceret vti auro & purpurea veſte aureiſque fibulis & armillis. Et rationem ponit Valerius, lib.2.de īſtitutis antiquis. facit tex.in l.ij.iūcta deci. Bartho.ī l.j. C.de veſtib⁹ oloberis. lib.9.& ī l.j.C.vt nemini liceat ī ſuis frænis equeſtrib⁹. eod.lib.& ī dictis locis Luc.de Penna & Iacob⁹ Rebuffi, & Ioā.de Plat. vbi veſtes & iocalia nimis pcioſa portari vetita nō cenſenť mulierib⁹ prohibita : ſed viris ſolis. niſi de mulierib⁹ expreſsè diceretť: adeo ꝙ in ſtatuto perlas portari prohibente,mulieres non cōprehenduntur,ſm Bar.in l.j.ff.de fonte.prout dicit Benedicti in dicta repetitione,in verbo,duas filias. Sed parcat mi hi,quia Bart.hæc nō dicit in d.l.j. ſed ſolum dicit,ꝙ ſtatutum prohibēs ne mulieres portēt perlas, intelli git de portātibus perlas naturales & nō fictas.Videtur tenere contrariū multi, vt per Barba.in cōſil.ſuo 29.in.2.volu.Vnde licet olim, vt dicit Benedicti,ab Appio Tribuno lex Romæ lata fuiſſet,ꝙ neq; mulieres aliā q̄ ſemiunciam auri haberent,& ne diuerſi coloris veſtimento,nec vehiculo per vrbem vterentur, tñ ex poſt lex illa mulierib⁹ dura per Marium Catonem & Tyberium Gracchum conſules fauore earū

abolita

abolita fuit, vt refert Fasciculus temporum de his consulibus loquens. Et quoniam amplè per eundem Benedicti in dicta sua repetitione de ornatu mulierum fit mentio in glo. cuidam Petro tradiderunt. & quia esset nimis extrauagare materiam, non aliter insisto: sed recurrendum est ad eundem Benedicti in dicto loco.

TRigesimaoctaua consideratio. Laudandę etiam sunt mulieres propter earum sollicitudinē circa maritos, res domesticas, & filiorum educationem. Circa maritos verò, quoniam vbi non est mulier, ingemiscit egens, Eccl. 36. dixi in consuetud. nostris ducatus Burgundiæ, in rubric. Des droictz & appartenāces à gens mariez. ibi. Primò enim vbi dixi de felicitate hominis habentis bonam mulierē. Sed quia rarę sunt, ideo etiam tales sunt rarò felices. Quæ in hoc meruerunt obtinere, quòd matrimoniū assumeret nomen à matre, & nō à patre. c. ex literis. de conuer. infidelium, secundū docto. i rubr. de sponsa. Ioā. Fab. instit. de patria potesta. in princ. Et hæc sollicitudo versa' circa laborem matris. Quoniam, vt dicit Arist. 8. Ethic. Matres plus diligunt pueros quàm patres, qa certiores sunt de eis, & habent plures labores circa eos. Quis enim non misereatur earum propter obsequia quæ viris præstant, propter partus periculum, ipsam liberorū procreationem? dicit tex. in l. assiduè. C. qui potio. in pigno. habe. plus laborat mater erga filios, quàm pater in pluribus. Primò eos portando nouem mensibus in vtero, quod non bene dicitur onus tanto tempore conceptū in vtero portare: inde est, secundū aliquos quòd sicut ædificium latius & grossius est inferius, & magis subtile superius, ita mulieris corpus grossius est in partibus inferioribus ad portandum tale onus, & subtilius & gracilius est in superiorib. Vnde, vt dicit Ambrosius, super Lucam. 2. c. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendiū, partus periculum, vteri lōga discrimina, &c. Alia tamē est ratio quam ponit Nicolaus de Lyra Gene. 2. in verbo, ædificauit. vbi dicit, hoc ideo esse propter debilitatē calidi naturalis ī muliere, quæ naturaliter est frigida: ideo maior pars alimenti de qua fit mutatio & argumentum remanet in inferioribus partibus. Et vide Lucam de Penna in l. j. C. de agricolis & cēsitis, libro vndecimo. Et minor pars superius eleuatur, quod contrarium est in masculo.

Secundò magis laborat mater in liberos pariendo, ex quo multoties contingit sibi mors.

Tertiò magis laborat mater post partū eos lactando & nutriendo. vide Felinum ī dicto c. ex literis. de conuer. infidelium. de quibus vide per Guillelmum Benedicti ī sua repetitione. c. Raynutius. in ver. mortuo itaque testatore. l. secund. numero 27. 28. & 29. de testamētis. vbi dicit quod ꝓpter labores quos matres habent in filios, plus diligunt filios, quàm patres: Quoniam, vt dicit, sunt certiores: vt dicit Aristoteles in loco supra allegato. Et etiam vt dicit Benedicti in dicto loco, numero 24. mater in procreatione liberorum præbet materiam, & sic maiorem portionem. Cùm naturaliter illā rem magis diligamus, in qua magis scimus nos habere ius. Et, vt dictum est, maior portio de substantia matris est. Quoniam, vt Galenus ait, sperma hominis est velut fides ad citharam, id est instrumentum ad materiam circa se coagulandam. Inde dicitur mater, quasi martila in generatione: vel quasi mamma, quia mamillas terit. propter quod confunditur opinio aliquorum erroneè dicentium, quòd mulier non dicitur generare filios, sed solus pater habita nominatione ab agente non à patiente, quod fatuum est dicere, secundum Paulum de castro in l. j. C. de cōditionibus insertis. vbi dicit quòd æque principaliter generat mulier sicut masculus, cum generatio fieri non potest sine vtroque. Qua cum secundum naturales pater præbeat formam & mater format materiam in re generata, æquè principalis est materia sicut forma: imo se habet per prius. Cum sine materia imprimi non posset nec esse forma, sed econuerso sic.

TRigesimanona consideratio. Laudandæ sunt et mulieres, quoniā ex corporibus earū aut ex partubus multa remedia salubria ī medicina inueniuntur: vt plenè narrat & ponit Plin. ī suo li. natu. histö. lib. 28. & c. 7. vbi dicit quòd ex capillis, lacte mulieris, saliua & mēstruo multa singularia remedia fiūt.

QVadragesima consideratio. Licet mulieres ex dignitate mariti honorari debeant, vt est tex. in l. mulieres, C. de dignitatib. lib. 12. vbi amplè Lucas de pen. l. fin. C. de incolis. lib. 10. ibi, honore mulieres maritorum erigimus, genere nobilitamus. ī l. fi. C. de nuptiis. ibi, vxor marito concrescat & sentiat eius fulgorem, in authen. de consulibus. §. si autem ibi: decet enim frui eas & cōiugis claritate. sequit', quoniam vxores coruscant radiis maritorum. collatio. quarta. Facit ratio, quia sunt vna & eadem caro. c. nec illud. 33. q. 5. &c. Martinus. cum similibus. de cognatio. spirituali. c. debitum, extra de bigamis. ca. Agathosa. in fi. 27. q. 2. faciunt quæ dicit Feli. in ca. super eo. 2. de testi. vbi dicit, quòd honor est, incrementumq; vxori si nubat se potentiori. faciunt quæ dicit Bonus de Curtili in suo tractatu de nobilitate, parte tertia, numero 186. dicam alibi amplissimè, & iam dixi in consuetudinib' nostris ducatus Burgundię. in titulo, Des mains mortes. §. viij. in glos. j. Adde tamen quia Paulus. 1. ad Corin. 11. dicit, ꝙ mulier est gloria viri. Et aduerte etiam, ꝙ licet mulier habeat dignitatem à viro, est tamen dignitas quę est sine administratione: quoniam dignitatem cum administratione habere non possunt. l. ij. ff. de reg. iur. quod tamen dicunt fallere in mulieribus excellentibus, de quibus in fi. C. de arbitr. & in c. dilecti. de arbitris. Et in abbatissis quæ habent administrationem in suas monachas: vt not. per Barto. in repeti. l. j. in 2. oppositione. C. de dignit. lib. 12. & per Cyn. in l. fi. C. de arbitr. dicit tamen Iacobus Rebuffi in d. l. j. C. de dignitatibus quòd dignitas generis filię quę venit à patre est excellentior & præferri debet dignitati & mulieri obuenienti ex parte mariti. Vt propterea, vt dicit, si filia regis nubat alicui duci vel comiti, dicetur regalis. Et etiam si filia ducis nubat alicui militi simplici, ducetur dicissa: & probatur, vt dicit

per d.l.j.Si tamē dignitas mariti sit maior quàm dignitas quæ eidem obuenit ex parte patris, ꝙ tūc vti poterit nobilitate viri,vt si filia ducis nubat regi,dicetur regina. Et si filia militis nubat comiti,dicetur comitissa. Et vxor nobilioris min⁹ nobili vxori præfertur.l.j.ff.de senatorib. & not.glos.ī verb.coniugis.in auth.de cōsulib.§.hęc itaq;.collatio.4.& dicit Bal.in l.fœminæ.ff.de senatorib.ꝙ fortior est nobilitas quam habet filia ab origine,quàm illa quam habet à marito:quia proprio radio & non alieno coruscat.Et hoc bene sciunt dicere gloriosæ nostræ mulieres de quibus taceo, cum non sit intentionis nostræ aliquid tangere hic, nisi concernat honorem: dicam latius infra in quinta parte,in 36.consideratione. in muliere tamen dignitas esse non potest, licet radiis maritorum aut suorum parētum coruscant. Sed venustas,quoniam dignitas in viris,& in mulieribus venustas.Vnde dicit Cicero lib.1.officiorum. Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatē virilem. & vtrunq; est dignitas dicit Cic.eod. lib.2. officiorum. Augustinus verò fecit librum vnum de honestate mulierum.

QVadragesimaseptima cōsideratio. Mulieres etiā dicūtur (sicut et viri) nobiles.primò probat, Actuum 17.ibi,& mulieres nobiles non paucæ.Secundò iure canonico per tex.in c.1.quod incipit,de Francia quidam nobilem mulierem.extra de sponsa lib. & dixi aliquid infra.in 8.par. in 39.cōsideratione incipit.Nobilitati in beneficiis.& non solum ratione mariti,vt in præcedenti consideratione,sed ēt parētum text.in l.mulieres honore maritorum erigimus,genere nobilitamus.C.de dignitatib.lib.12. Nam liberi originē paternam sequuntur.l.cum legitimę nuptię.ff.de statu hominum.etiam quo ad dignitatem & honores. l.fœminæ. ibi, parentes verò cum duabus ll.sequentib.ff.de senatorib.& l.exemplo.C.de decurionibus libro decimo.

Item fœminæ dicuntur præcellentes, vt est text. in cap.dilecti.de arbitris,extra.

Item cōparantur excelsis dignitate viris, per tex. in l.optimam.§.cum itaque.C.de contrah.stipul.

Item grauibus comparantur personis, vt supra propè in 37.consideratione.

Item sicut ad personas egregias propter eorū dignitatem mi tritur ad iuramentum præstandum.vulgata l.ad personas egregias.ff.de iureiurando. Sic pariter ad mulieres (ne dicam dominas, vt ibi exemplificat gl.) ꝓpter honestatem & reuerentiam secūdum Bald.in c.qui testium.extra de testib.Quia non decet eas cœtibus virorum commisceri, quas sexus pudicitia ab eorum consortio fecit alienas.l.fina. C. de arbitris.Nec omnibus perperam naturalis pudor sese manifestare concedit. §.cum itaque. ī allegato.

Item vt testis est Papinianus in l.vxorem.in prin. ff.de lega.tertio maritus quidā (q beneficio affectionis & pietatis semp motus fuerat erga eam) vxorem suam dominā appellat in suo testamento. & Ouid.

Nam furor in dominam temeraria brachia mouit.

id est amicam, vt aliqui exponūt, sed capi potest pro vxore sicut dominus ꝓ marito. Virgil.lib.4. Aeneidum. Connubia nostra Repulit, ac dominum Aeneam in regna recepit. vt suprà satis propè dixi.

Item, Scęuola iureconsulto argutissimo autore. l.Titia.§.qui Marco.ff.de annuis legatis. vxor à marito domina sanctissima nuncupatur,vt supra amplè dictum est ista parte,in 31.consideratione incip.mulieres ex hoc etiam laudantur.

Item Iustinianus Imperator coningem suam nomine Theodoram (cuius consilio administrationū, seu officiorum venditio reuocata fuit) reuerendissimam intitulat, vt patet ī authē.vt iudices sine quoquo suffragio.§.hęc autē omnia.collatio.2.de qbus paulò ante dictum est in 37.consideratione,incipiē. honor deferendus est.

Et non solum vxor regis (licet regnum sibi non pertineat) regina vocabitur, vt est casus secundum Panormi. & alios in cap.dilecti. extra de arbitris. cuius radiis coruscabat. l. fœminæ. ff. de senatoribus. Et rationabiliter regina appellatur, etiam secundum communem vsum loquendi, quo vxores dignitate mariti in honorem decorantur: verum etiam vidua regis relicta durante viduitate vocabitur regina. videtur pro hoc text. iuncta suprascriptione.in cap.cum deuotissimam.cum c.seq.12. q.2. & hoc modo loquendi etiam vtimur, vt quandiu vidua permanet dignitate mariti defuncti post illius mortem sicut in vita decoretur. Cùm vidua sit mariti mortui imago ipsum representans,sm Bal.in l.pignoris.C.de pignoratitia actione. ꝓ quo est tex. in c.ex parte,extra de foro competen.

Aduerte tamen, cùm vxor tali priuilegio vtatur iure mariti,& in consequētiam dignitatis mariti est priuilegiata, ideo relicta vel commissa vxori regis vel comitis,licet sub nomine dignitatis regię vel comitalis (cū dignitatem habeat ex persona mariti, & non sua) non trāsibunt ad successorem ipsa mortua: quod secus esset in rege. casus est in l.quod principio.cum l.seq.ff.de lega.ij.vbi Bart.& alij.

Finis Secundæ partis Catalogi Gloriæ mundi,

TERTIA PARS CATALOGI GLORIÆ MVNDI,

ERIT DE ORDINE COELESTIVM CORPORVM, ET DE LOCIS SPIRITVVM etiam Infernalium.

QVINQVAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

Pro expeditione huius tertię partis quę est de ordine cœlesti, ad quem omnes alij ordines sumunt exemplum, vt dicam in sequenti parte: & cœlestibus ordine sedes prima datur, ait Claudianus. Quoniam licet ratione naturali istud non sit bene cognoscibile, aut scibile, secundum illud Iob. 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? quasi dicat non, sed per reuelationem diuinam aliquid scitum est. vnde Paulus sciuit per reuelationem diuinam. A quo B. Dionysius, qui in 6. c. cœlestis hierarchię distinguit tres hierarchias angelorum, ex quibus facit nouem ordines: & ex dictis ibi & quæ infra dicentur, videtur dicendum principaliter, q̄ sint duodecim sedes principales in paradiso, videlicet sedes ipsius trinitatis & deitatis. Sedes filij respectu humanitatis. Sedes beatissimę virginis Mariæ. Et nouem alię sedes nouem ordinum. Ioannes verò vidit sedes multas positas in cœlo, vt habetur Apocalyp. 4. de quibus statim dicam.

Consideratio ergo prima erit, q̄ cum Deo sedes per sanctos p̄phetas attribuuntur, vt Esa. 66. cœlū mihi sedes est. Et Dan. 7. Aspiciebā donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: q̄ Deus noster sedet super thronum, & agno. Vnde hr̄ Apoc. 7. Vbi dicit Ioannes, q̄ vidit turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stātes ante thronum in cōspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamabāt voce magna dicentes. Salus Deo nostro, qui sedet super thronū & agno: & omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorū & quatuor aīalium &c. Et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerūt Deū dicentes: Bn̄dictio, & claritas, & sapiētia, & gratiarū actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum amen. Et habetur Esa. 6. Vidi dn̄m sedētē, super soliū excelsum & eleuatū, & plena erat domus à maiestate eius, & ea q̄ sub ipso erant replebāt templū: seraphin stabāt subter illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciē ei⁹ &c. Et volabat alter ad alterū: & dicebāt. Sanctus sanctus sanctus dn̄s exercituum, plena est oīs terra gloria eius. Et procidebāt vigintiquatuor seniores ante sedentē in throno, & adorabant viuentem in secula, & emittebāt coronas suas ante thronū dicētes: Dignus es dn̄e Deus nr̄ accipere gloriā, & honorem, & virtutē, qa tu creasti oīa, & pp voluītatē erāt & creata sunt: vt ēt hr̄ Apoc. 4. Et ecce sedes posita erat in cęlo, & supra sedē sedēs, & ī circuitu sedis sedilia 24. Et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinæ. Quæ aūt sint huiusmodi sedilia 24. Et ēt quia dr̄, & super thronos 24. seniores sedētes, circūamicti stolis albis, & in capitibus eorū coronas aureas, qui sint isti 24. seniores sedentes super throno. Et sic an sint adhuc sedes existentes super thronū illius: vide in locis p̄dictis p doctores ad quos te remitto, cū sit materia eorū. Et sufficit mihi generalia attingere ad propositū materię meæ. In specie tn̄ de explanatione harum sediū ponit conciuis & contemporaneus noster Ioannes de Monthelon in suo promptuario iuris, in verbo, vidi. in secundo articulo, quæ cū non faciant sedes distinctas ab his quæ infra dicentur, nō aliter insisto.

Sed ēt aduertendū est, q̄ theologi multis nominibus nuncupatū Deum laudant, cum ipsum oīum anthorē multis p ræducāt nominibus, ex omniumcrea-

turarum consideratione sumptis. Vt bonum, Luc. 18. Nemo bonus nisi Deus. Vt pulchrum, Cantic. 1. Ecce tu pulcher es dilecte, & decorus. Sicut sapientem, Iob 9. Sapiens corde est, & fortis robore. Sicut diligibilem, Cantic. 5. Guttur eius suauissimũ & totus desiderabilis. Vt magnitudine excedentem oĩbus. Ipse.n. Deus excelsior cœlo est. Et quid facies profundior inferno. Iob. 11. Et vnde cognosces, longior terra mẽsura eius, & latior mari: unde ipse Deus in spiritibus, & in cordibus uestris est, fm prophetas, Sap. 7. Et per nationes in aĩas sanctas se transfert, & in corporibus. primæ ad Cor. 6. An nescitis qm membra uestra tẽplũ sunt spiritus sancti, q in uobis est? Et paulò post. Glorificate & portate Deum in corpore uestro. In cœlo, Ps. 10. Dñs in tẽplo sancto tuo, dñs in cęlo sedes eius. In terra, Iere. 23. Nunquid nõ cœlum & terrã ego impleo dicit dñs? & simul in eodem, hoc est in eadẽ natura, & fm idẽ aut eũdem esse. In mundo, Io. 1. In mũdo erat & mundus per ipsum factus est. Circa mũdũ, Sap. 1. Spiritus dñi repleuit orbem terrarum, & hoc ꝙ continet oĩa scientiam habet vocis. Supra mundũ, Esa. 66. Cœlum mihi sedes est, terra aũt scabellum pedum meorũ. Supercœlestẽ, Psal. 112. Excelsus super oẽs gẽtes dñs, & super cęlos gloria eius. Supersubstãtialẽ. Mat. 6. Panẽ nr̃m supersubstãtialẽ, da nobis hodie. Solẽ, Malac. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitię. Stellam, Apoc. 22. ego sum genus & radix Dauid, stella splendida & matutina. Ignẽ, Deut. 4. & Paul. ad Heb. 12. Deus noster ignis consumens est. Et ideo dicitur Exod. 3. Apparuit dñs Moysi in flamma ignis de medio rubi. Aquam, Ioã. 7. Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina de uentre eius fluẽt aquæ uiuæ. Spiritum roris, Oseæ 14. Ero quasi ros. Nubẽ, Oseæ 6. Misericordia uestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Lapidẽ, Ps. 117. Lapidem quem reprobauerũt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Petram, 1. ad Cor. 10. Petra aũt erat Christus. Electrũ, Ezech. 1. Et splẽdor ĩ circuitu eius, & de medio ei⁹ quasi species electri. Existẽtẽ, Iob 14. Nonne tu qui solus. Vt seculorũ Authorẽ, Eccles. 24. Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi oẽm terrã. Rursum eiusdẽ libri, c. 18. Qui viuit in æternũ creauit oĩa simul. Lucem, Ioã. 1. Deus lux est. Vt indultorẽ vitæ, Act. 17. In ipso.n. viuimus mouemur & sumus. Vt sapientiam, Sap. 5. Et tecũ sapientia tua quæ nouit opera tua. Vt mentem, Iob 10. Licet hæc celes in corde tuo, tñ scio qa vniuersorum memineris. Vt verbum, Ps. 32. Verbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris eius oĩs virtus eorum. Vt sciẽtẽ, Ad Hebr. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nec est vlla creatura inuisibilis in cõspectu eius. Vt thesauros oĩs totius scientiæ in se eminentissimẽ continentem, Ad Coloss. 2. In quo sunt oẽs thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Vt virtutem, primæ ad Cor. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiã. Vt protectorem, Quoniam, vt ait Ps. 17. In Deo meo trãsgrediar murum, Deus meus impolluta via eius. Protector est oĩum sperantium in se. Et Dei adiuuare, 2. Paral. 25. Vt potentem, Ps. 23. Dñs fortis & potens, dominus potens in prælio. Vt antiquum dierum, Daniel. 7. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit. Vt insenescibilẽ, Et hr̃ amplè p Dionysium & Fabrum Stapulen. in commentariis in dicto loco. c. 10. Et immutabilem, Ps. 101. Tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Malach. 3. Ego Deus & non mutor. Vt salutem, Ps. 84. Conuerte nos Deus salutaris noster. Vt iustitiam, vt iustificationem, vt redemptionem, primę ad Cor. 1. Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio & redemptio. Vnus.n. Deus est, Deut. 6. Audi Israel, dñs Deus vester vnus est. Et Paul. ad Ephes. 5. Et nihilominus trinus, vnus ergo in substantia, trinus ĩ psonis, vt dicit Aug. in lib. de trinitate. transumptiuè c. fi. de cõsecr. dist. 5. vbi dicit Aug. Oẽs quos potui legere, qui ante me scri pserunt de trinitate, qui Deus est diuinorum, librorũ veterum & nouorũ catholici tractatus hoc intẽderũt docere fm scripturas. Quia pr̃, & filius, & spiritus sanctus, vnius eiusdem substantiæ inseparabili æqualitate diuinã insinuãt vnitatẽ. Ideoq; nõ sunt tres dij, sed vnus est Deus, quãuis pater filium genuerit. Et ideo filius nõ sit qui pater est, filiusq; à patre sit genitus, & ideo pr̃ nõ sit qui filius. Spiritusq; sanctus nec pater sit nec filius, sed tantummodo patris & filij spiritus, & patri & filio ipse coæqualis, & ad trinitatis pertinens vnitatẽ. Non tñ eandem trinitatẽ natam de Maria virgine, & sub Pontio Pilato crucifixã & sepultã, tertia die resurrexisse, & in cœlũ ascẽdisse: sed tãtũmodo filiũ. Nec eandẽ trinitatẽ descẽdisse in specie colũbę super Iesum baptizatũ, aut die Pẽtecostes post ascẽsionẽ Dñi sonitu factu de cœlo, quasi ferret flatus vehemens & linguis diuisis velut ignis, sed tantummodo spiritum sanctum. Nec eandem trinitatẽ dixisse de cœlo: Tu es filius meus dilectus, siue cum baptizatus fuerit à Ioanne, siue in monte, qñ cum illo erant tres discipuli. Aut qñ sonuit vox de cœlo dicens, Clarificaui & iterũ clarificabo. sed tantũmodo patris ad filium vocẽ fuisse factam, quãuis pater filius, & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operẽtur. Hęc sunt verba tex. in loco supra allegato, qui de hac Dei virtute in essentia, seu substãtia, & trinitate ĩ personis ita loquitur. Loquitur ẽt in c. 1. in prin. extra de sum. tri. & fid. cath. vbi dr̃. Firmiter credim⁹ & simpliciter confitemur, ꝙ vnus solus verus Deus ætern⁹, immensus, & incõmutabilis, incomprehensibilis, & oĩpotẽs, & ineffabilis, pr̃ & filius, & spiritus sanctus. Tres quidẽ psonæ, sed vna essentia substãtia, seu natura simplex oĩno. Pater à nullo, filius à patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroque, absq; initio, semper ac sine fine. Pr̃ generãs, fili⁹ nascẽs, & spiritus sanctus ꝓcedẽs cõsubstantiales, & coæquales, & oĩpotẽtes, & coæterni: vnũ vniuersorũ principiũ, creator oĩum visibiliũ & inuisibiliũ, spiritualiũ & corporaliũ. Hęc sunt ꝙ dicit tex. in d. c. 1. supra alleg. Et etiam tex. in l. j. circa prin. C. de sum. trin. & fid. cath. de eadẽ vnitate & trinitate loquens sic dicit. Secundum apostolicam disciplinam euangelicamq; doctrinam patris & filij & spiritus sancti vnã deitatem sub pari maiestate & sub pia trinitate credamus. Sed est text. multum notab. in cap. damnamus. versic. nos autem. de summa trinita. & fide catholica. vbi dicitur. Sacro approbante concilio

cilio credimus & cõfitemur cum Petro, ꝙ vna qdã summa res est, incomprehensibilis quidẽ & ineffabilis, quæ veraciter est pr̃ filius & spiritussanctus, tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earundẽ. Et ideo i Deo solũmodo trinitas est, nõ quaternitas, qa quælibet illarum triũ personarũ est illa res, videlicet substãtia, essentia, seu natura diuina. quæ solũ est vniuersorũ principiũ, ꝑter quod aliud inueniri nõ põt: & illa res nõ est generãs, neq; genita, nec ꝓcedens: sed pater qui generat, & filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui ꝓcedit, vt distinctiones sint in psonis, & vnitas in natura. Licet igit̃ alius sit pr̃, alius filius, alius spiritus sanctus: non tñ aliud, sed id quod est pr̃ est filius, & spiritussanctus. Idẽ oĩno vt s̃m orthodoxã & catholicã fidẽ cõsubstãtiales esse credunt̃. Pater.n. ab æterno filiũ generãdo suam substantiã ei dedit. Iuxta quod ipse testat̃. Pater qđ dedit mihi maius est oĩb. Ac dici non põt, ꝙ partẽ substãtiæ suæ ei dederit, & partẽ ipse sibi retinuerit. Cũ substãtia patris indiuisibilis sit, vtpotẽ simplex oĩno: sed nec decipi, ꝙ pater in filiũ trãstulerit suam substãtiã generãdo, quasi sic dederit eam filio, ꝙ nõ retinuerit ipsam sibi: alioquin desiisset esse substãtia. Patet ergo ꝙ sine vlla diminutione filius nascẽdo substantiã patris accepit. Et ita pr̃ & filius habẽt eandẽ substantiã. & sic eadẽ res est pr̃, & filius, necnõ & spiritus sanctus ab vtroq; procedens. ita text. ĩ alle. Et in hoc sequẽdo textus sciẽtiæ nostræ nõ trãscẽdo metas, ne videar falcẽ in messem alienã ponere. Sed plenius me remitto ad doctores theologię de quib. videri potest Dionysius in loco hic ante alleg. & post eum Faber & Ant. Florẽ. in summa sua, tit. 30. c. 2. vbi dicit & ponit de Deo trino & vno.

Dionysius ẽt, & post eũ Faber Stapulensis in suis cõmẽtariis, sup c. 1. de diuinis noĩb. dicunt ꝙ diuinæ sapiẽtiæ studiosi laudãt Deũ in formis humanis circũdãdo ei formas humanas. Qñq; ipsius oculos. Ad Heb. 4. Oĩa aũt nuda & aperta sunt oculis eius. Et dicit Aug. sup Ps. 136. Deus totus oculus est, quia oĩa videt. Totus man⁹ est, qa operat̃. Totus pes est, qa vbiq; est. Qñq; aures, Ps. 142. Dñe exaudi orationẽ meã, aurib. pcipe deprecationẽ meã. Qñq; caput & crines. Can. 5. Caput eius aurũ optimũ, comæ ei⁹ sicut elatæ palmarũ, nigræ quasi coruus. Et Dan. 7. vestimentũ eius cãdidũ quasi nix, & capilli eius capitis, quasi lana mũda. Vultus seu facies. Ps. 33. Vultus aũt dñi sup faciẽtes mala, vt pdat de terra memoriã eoꝝ. Et Ps. 50. Auerte faciẽ tuam à peccatis meis, & oẽs iniqtates meas dele. Man⁹. Ps. 118. Man⁹ tuę dñe fecerũt me, & plasmauerũt me: da mihi intellectũ vt discã mãdata tua. Scapulas siue humeros, Ps. 90. Scapulis suis obũbrabit tibi, & sub pẽnis eius sperabis. Et Deut. 32. Assumpsit eũ, atq; portauit in humeris suis. Brachia, Esa. 53. Quis credidit auditui nostro, & brachiũ Dñi cui reuelatũ est. Etiam Ps. 97. Saluauit sibi dexterã eius, & brachiũ sanctũ eius. Posteriora, Exo. 34. in fi. Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Pedes, Deut. 33. Et q appropinqnãt pedib. meis, accipiẽt de doctrina illius. Etiã Esa. 66. Terra autem scabellum pedũ meorum. Attribuũt etiã ei alas. Ps. 16. Sub vmbra alarũ tuarũ protege me, à facie impiorũ qui me afflixerunt. Etiam Deut. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitãs expãdit alas suas. Et etiã coronas illi applicãt seu attribuũt, Esa. 62. Et eris corona gloriæ in manu Dñi, & diadema regni in manu Dei tui. & Esa. 18. &c. Dicunt ẽt Theologi Deũ esse omnia quæ sunt s̃m quandã eius ad oĩa conuenientiã atq; congruentiam, ꝙ quæcũq; proprietates particulariter & contractę sunt in reb. conditis, eodẽ supereminenter, & absolute sunt in Deo, vt oĩum veritate primitiua & exẽplari. Ipse. n. est super oĩa, neq; oĩum debet nũcupatione aut ambitu cõprehendi, neq; noĩs illius vniuersalitate concludi. Oĩum. n. causa est super oĩa existens. Et oĩum re vera est regnũ, dñatio & principatu s: ꝙ sapientissimẽ & cœlestia oĩa & terrena moderatur, regit & gubernat: & circa ipsam oĩum cãm sunt oĩa, ita ꝙ est oĩa in oĩb. vt amplẽ declarat Dionysius in d. lib. de diuinis noĩb. & Commentator in commentario primi cap. libri primi: vbi dicit ꝙ laudatur in decẽ & nouem nominibus vltra supradicta, vtputa ꝙ sit:

I Sacræ totius illustrationis principium omnia illuminans.

II Omniũ causa cuncta ad esse ꝓducẽs & formãs.

III Initium rerum omnium à quo vniuersa sunt & habent exordium.

IIII Substantia omnium per quam cuncta in suo gradu subsistunt.

V Erigens & renocans eos qui vita spirituali exciderunt.

VI Reuocans & reformans eos qui diuinam in se imaginem corruperunt.

VII Confirmans eos & consolidans qui impura vexatione agitantur.

VIII Stantes corroborans, vt in bono perseueranter permaneant.

IX Accedentes ad se quasi porrecta manu subleuans, ac promouens.

X Eis qui spiritualiter illuminantur fulgor intimus & lucidus.

XI Illis qui perficiuntur consummationis persectionisq; princeps.

XII Eorum qui in Deum assumuntur summa diuinitas, & deifica virtus.

XIII Illorum qui simplices sunt, vera & singularis simplicitas.

XIIII Eorum qui in vnum transeunt summa virtus & vnifica virtus.

XV Principi totius vniuersi omnia superans substantiale principium.

XVI Occulti suæ diuinitatis quantum licet participationem tradens.

XVII Viuẽtiũ vita oĩbus ꝓ suo gradu vitã elargiens.

XVIII Subsistentium entitas cũctis substantiam communicans.

XIX Omnis vitæ ac substantiæ causa primitiua ac præcipua.

Hæc omnia & multò plura ponit ille vir diuinus, incomparabilis, & omnium viuẽtiũ doctissimus, & excel-

excellẽtissimus magister Iacobus Faber Stapulẽsis, in cõmentariis suis ad D. Dionysium de diuinis nominib. in 1. c. vbi dicit vltra pdicta diuinitatem esse laudandam, s. vna, trina, causa, sapiens, & pulchra summeq; b enigna, quę ibi explanat & declarat post Dionysium: cuius dicta declarat ad demonstrandũ q sit diuinitas, & deitas: & quõ laudanda, honorãda, & glorificanda, maximè in noib. vbi etiã dicit ꝙ theologi dicunt ipsam deitatem carere noie. Cum Deum ipsum aiunt respondisse Iacob eũ interrogãtem de noie, vt Gene. 32. dic mihi quo appellaris nomine. Cur quęris nomẽ meum, qđ est mirabile? Et Iud. 13. Et nesciebat mane ꝙ angelus Dñi esset. Dixitq; ad eũ. Quod est tibi nomẽ, vt si sermo tuus fuerit expletus honoremus te. Cui ille rñdit, Cur quęris nomen meum quod est mirabile, & est supra omne nomẽ? Hic dr Exo. c. 3. Si dixerint mihi qđ est nomẽ eius quid dicam eis? Dixit dñs Moysi, Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel. Qui est, misit me ad vos. Et eodem c. paulò ante. Ego sum Deus patris tui, Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob. Et se dicit viam, vitam, & veritatẽ, vt habet Ioã. 14. Et lucẽ, Io. 8. Ego sum lux mundi, q sequitur me nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ vitę. & c. 12. Ego lux in mũdum veni vt oĩs q credit in me, in tenebris nõ maneat. Et hęc comprobat dictus Faber post dicta Dionysij in loco hic ante all. vbi etiam cõprobat ꝙ sit omnia in oibus. iuxta dictum Apost. 1. ad Cor. 15. Cum aũt fuerint illi oia, tunc & ipse filius subiectus erit illi q subierit sibi oia, vt sit Deus oia in oibus. Et nemo nouit filium nisi pr, neq; patrem qs nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, Mat. 11. Et habet ad Eph. 4. c. ꝙ Deus pater est oium, qui super oẽs, & per oia, & in oibus nobis. Et quõ etiã à philosophis describatur ponit Arch. Flor. in sua sum. in 3. par. ti. 30. §. 5. August. etiã sup illud Ps nr, dicit, ꝙ Deus i seipso est sicut alpha & ω. In mundo sicut rector & author. In angelis, sicut sapor & decor. In ecclesia, sicut paterfamilias i domo. In aĩa, sicut spõsus i thalamo. In iustis, sicut adiutor & ptector. In reprobis, sicut panor & horror.

Et etiam omnipotẽs dr, Genesis. c. 17. Dñs quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. Et dr omnipotens, eo quia ipse oium rerum est firmitas, & vigor qui omnia potest. Oia potestate sua comprehendens ac continens, cuncta firmans, stabiliens & consolidans. Et hoc totum mundi opificium indisruptum atq; indissolutũ sua potentia ꝯseruans atq; pficiens, vt oium sedes oium capax q continent, oia vna cuncta excolente virtute cõuinciens, oia superans, & oibus quę puidentia reguntur mirè imperãs. Et, vt dicit Faber i dicto loco post Diony. c. 10. Onerosum nimium esset velle adducere quoties in sanctis eloquiis Deus omnipotens appellatur.

Et etiam bonus appellatur, Mar. 10. Nemo bonus nisi vnus Deus, vt perpulchrè declarat ipse Diony. eodem lib. Et Ant. Floren. in sua sum. par. 1. tit. 13. c. 2. §. v. vj. & vij. vbi amplè de eius bonitate.

Sanctus etiam sanctorum, Rex regum & regnãtium in seculũ, & in ęternum & vltra: dñs dñorum, & deus deoꝝ dr, vt dicit idẽ Diony. in d. suo lib. de diuinis noib. c. 12. Quia laudare eum ꝯuenit infinitis noibus pditum. Itaq; sanctitas qdẽ est, vt fm nos loquamur oi scelere libera pfectaq; & penitus coinquinata mũditia. Et habet Dan. 9. c. Tu aũt aĩaduerte sermonem & intellige visionẽ &c. Et vngatur sanctus scõꝝ. Et in pluribus aliis locis sacrę theol. dr. Sanctus sanctorum, sed longum esset colligere.

Rex regum dr. Porrò, vt dicit Diony. Regnũ est oĩs termini & ornatus legisq; & iuris ordinisq; distributio. Et hr Ps. 144. Regnũ tuũ regnũ oium seculorũ, & dñatio tua in oi gñatione & gñationem: Et Ps. 145. Regnabit dñs in secula, Deus tuus in generatione & gñationẽ, regnans in æternũ & vltra. Et Exo. 15. c. Sanctuariũ tuũ dñe quod confirmauerũt manus tuæ: dñs regnabit i ęternũ & vltra. Apoc. 19. Et habet in vestimento & in femore, scriptum: rex regum & dominus dominantium.

Et æternus dicitur, Baruch 4. Exacerbastis. n. eũ qui fecit vos Deum æternum. Et Luc. 10. Dominus Deus vnus est, ipse Deus viuẽs & rex sempiternus, qui iure humano appellatur. c. 1. de summ. trinit. & fid. cath. l. lege Iulia. ff. ad leg. Iul. pecul.

Dominus dñantium. Dñatio verò nõ modo inter deteriores eminentia, verũ quoq; honestorum ac bonorum perfecta possessio, veraq; & incõmutabilis firmitas, vnde & à libera potestate dñandi facienda. Et dñatio, & dñs, & dñans, & dominus dominorũ dicitur, vt comprobat Ps. 135. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et Apoc. 19. vt ante dictum est.

Deus deorum. Quia prospiciat cũcta prouidẽtia bonitateq; mirabili, & circũ omnia currat, cũctaq; contineat & se oia repleat atq; vniuersa transcendat, quæ prouidentia illius vtũtur. Hæc Dionysius.

Et ꝙ Deus deorum dicatur, habetur Ps. 49. Deus deorum locutus est, & vocauit terrã. Et Ps. 135. Cõfitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius. Et habetur Deu. 10. Dominus Deus vester ipse est Dñs deorum & dñs dominantium.

Et ẽt magnus dñs dr, & laudabilis nimis, Ps. 47. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum. Ps. 71. & Esa. 54. Dñabitur tui qui fecit te dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus oĩs terræ vocabitur. & dicit Albericus de Ros. in suo dictionario, in verbo, Deus. allegãdo Dionysium. Quia Deus variis nominibus nũcupat. ¶ Quandoque. n. dicitur hely, i. fortis. Quandoque eloy, i. dominus Deus noster. Quandoq; alon, i. excelsus. Quandoq; sabaoth, i. dominus exercituum. Quãdoq; adonay, i. robustus, & ad omnia sufficiẽs. Quandoq; emanuel, idest nobiscum Deus. Quandoq; tetagrammaton, idest dominus. Quandoque theos vel atheos, quod est videre vel currere, quia omnia videt & percurrit. & hoc vltimum ponit Archid. in c. æstimant. in prin. 11. q. 3.

Quãdoq; ẽt Deus abscõditus & saluator. Esa. 45. Et incõprehensibilis. c. 1. de summ. tri. & fi. cath. iustus iudex, fortis, & patiens. Psal. 7. De patientia cuius est bonus tex. in c. horum. §. econtra. 1. q. 4. Et de illius

de illius benignitate videnda est singularis, & admirabilis epistola 8. Dionysij ad Demophilum monachum. & ibi Faber stapulensis, vir incomparabilis, qui multum singulatiter declarat benignitatem esse commendandam. Et ibi eam multum commendat ipse Dionysius & Faber in commentarijs suis.

Licet. n. deus diffiniri non possit, teste Cassiodoro, tamen Ioannes Lodouicus Viualdus in suo opere regali, in tract. de cognitione electorum. in 3. not. ponit 14. aut 15. diffinitiones dei, & postmodum dicit q excellentia deitatis tribus nominibus nominatur, & vt dicit, omnē sensum & omnem naturā supergreditur secundū August. ibi allegatum. Et vide etiam Luc. de Pēna in l. j. C. de veteranis, lib. 12. Vbi ponit qd sit de⁹, & de eius nominis interpretatione.

Quia deus laudandus sit, & laudatur in multis, habetur Psal. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. & in pluribus alijs locis, & dicam infra in vltima parte, in prima consideratione.

Quomodo autem sit laudandus, videantur Dionysius & Faber in libro de mystica theologia. Quæ cum sint nimis alta, relinquo theologis.

Quomodo glorificandus & honorādus, Psal. 28. Afferte dño gloriā & honorē, afferte gloriā noi eius.

Quomodo magnificandus, dicitur Deu. 32. Date magnificentiā deo vestro. Et 1. Paral. 24. Tua est dñe magnificentia, & tua est gloria. & Psalm. 68. Laudabo nomē dei cū cātico, & magnificabo eū in laude.

Quomodo benedicendus. Vide Thobię c. 4. vbi habetur. Omni tempore benedic deum.

Quomodo etiam honorandus, facit tex. & quæ ibi no. in clem. si dominum in sanctis. de reliquijs & veneratio. sanctorum. dicam infra in vltima parte. Solus enim adorandus est, & soli sibi sacrificium est faciendum, dicit Inn. in c. 2. de celebratio. missa. & Lucas de Penna in d. l. j. C. de veteranis, lib. 12.

Quomodo autem deus sit adorandus, videatur Psalmo 71. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei. Et est adorandus deus adoratione latrię, quæ eidē tantū debetur. Et sibi sacrificium sit quod pertinet ad latriam, quod est sacrificiū verū fm Aug. de ciui. dei, lib. 10. c. 6 Et est oē opus quod agimus, vt sancta societate inhæreamus deo. Et vt dicit Ant. Floren. in sua summa, tertia parte. c. 9. §. iij. Quia sic ut est triplex hominis bonū, ita triplex sacrificium: vt ibi per eū, & statim dicam. Et huiusmodi latria græcè, dicitur seruitus latinè, vt dicit Ioannes de Turrecremata in c. ius autē. in 11. col. j. dist. Quæ latria sic describitur. Latria, est cultus Deo debitus, vel exhibitus: vel est voluntas impendendi Deo cultum diuinum & debitum, & nulli alij debetur, vt dicit Ioannes de Turrecremata in c. nos autē. de consecra. dist. ij. & in c. venerabiles. de consecra. dist. 3. Et hāc adorationē latriæ cōmendat nobis scriptura sacra. vnde Ps. 94. Venite adoremus & procidamus ante Deū. & Psal. 95. Adorate Dominū in atrio sancto eius. Item, Adorate eum omnes angeli eius. Et in infinitis locis, & vt supra dictū est Ps. 71. & Mat. 4. Dominum deū tuum adorabis. Similiter de Christo dicit̄ Lucæ 22. Quòd positis genibus adorabat, dicens: Pater &c. Et dixi supra in principio, quando dicitur Apocalyp. 4. de vigintiquatuor senioribus, & alijs qui adorabant viuentem in sæcula seculorū. Et Apoc. 15. Quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorabant. Et eiusdem 7. Omnes angeli stabāt in circuitu throni, & adorauerunt Deum dicentes: Amen. Benedictio & clarit. &c. Et legit̄ de beato Bartholomæo, cuius nomē porto, q centies flexis genibus in die orabat Deum, & centies per noctē. Et de beato Iacobo minore legitur, q tantum iacebat super genua sua orans, q genua habebat vt calcāneū, similē dūritiē habēs in eis dūritiei camelorū.

Et hęc gloria adorationis est, quam sibi Deus specialiter retinet. Et de hac dicitur Esa. 42. Gloriā meā alteri non dabo. Et Ecclesiasti. 35. Bono animo redde Deo gloriā, & non minuas primitias manuū tuarū. Et hęc gloria significata p thymiama. de quo Ex. 30. in fi. Sanctum sanctorū nobis est thymiama: talē compositionē non facietis in vsus vestros, quia sanctum Domino est. Homo quicunque fecerit similē aut simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequium est multum placens deo. Ecclesiasti. 35. Qui adorat deum in oblectatione suscipiet, & depcatio illi⁹ vsq; ad nubes appropinquabit.

Et aduertendū est, q licet hæc adoratio latriæ soli deo sit exhibenda, tamen exhibet̄ illi homini qui est filius dei: sed nō inquantū est hō, sed inquantū est deus. de ɔsec. dist. 2. c. accesserūt. & notat̄ i c. venerabiles. de ɔs. dist. 3. ex qbus patet q cultus deo debet̄.

Qui quidem est triplex: quidam cordis, alius oris, tertius operis. Cultum cordis vocat specialiter glo. super illud Exodi 15. non adorabis ea neq; coles.

Aliud est, inquit, colere, aliud adorare. potest. n. inuitus adorare: vel adulādo regib. idololatris, vel tormentis victus, cum sciat quia idolom nihil est. Colere verò est toto his affectu, & studio mancipari. Et iste cultus cordis qui dicitur interior, requirit tria fm Isidorum, li. 8. etymologiarum: scilicet fidē, spē, & charitatem. Quoniam etiā, vt dicit Aug. in enchiridiō. Fide, spe, & charitate, deum colimus. Et dicit Augustinus q iste cultus cōsistit in cognitione dei, & dilectione, & debita subiectione. Et super illud primæ ad Chorinthios 12. Alij per spiritum datur sermo sapiētiæ, alij sermo scientiæ. Dicit glo. de illo verbo. loquens Iob fm vnam literam. 28. Ecce pietas cū sapientia. vbi litera nostra habet. Timor domini ipse est sapiētia, inquit. Et habetur Psa. 110. Initiū sapientiæ timor domini. De his etiā esset nimis ꝓlixō tangere, sed videatur Augustinus in dictis locis.

Secundus cultus oris, est quædam vocalis ꝓfessio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequenter orādo, laudando, deū benedicendo, gratias agendo.

Sed tertius cultus qui dicitur operis, est cùm aliquis opere recognoscit, dicens. Tu solus dominus. Et dominum istum quantum ad personas nostras recognoscimus genuflexione, & prostratione. Esaiæ 45. Mihi curuabitur omne genu. Et Micheæ 6. Curuabo genu deo excelso.

Et tale sacrificiū quod fit opere, soli deo debetur, vt dicit Aug. lib. 10. de ciui. Dei. c. 19. & dicit tex. in cap.

cap. sacrificium. de consecra. dist. 2. Qua sacrificium est sacrum signum sacrificij inuisibilis.

Sex autem sunt species sacrificij spiritualis. Primum sacrificium dicitur cordis contriti. vnde psal. 50. Quoniã si voluisses sacrificium, dedissem: vtiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatũ deus non despicies. Et Augustinus vbi suprà. Non vult sacrificiũ deus trucidati pecoris, sed cordis contriti.

Secũdũ est sacrificiũ cordis igne diuini amoris inflãmati, de quo Au. Deo suauissimũ odorẽ adolem⁹, cũ ĩ eius ɔ̃spectu pio sanctoq; amore p̃ces fundim⁹.

Tertium est sacrificium corporis propter deum mortificati. ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora vestra.

Quartũ est sacrificium corporis pro deo proprio sanguine croentati. vnde Aug. Deo cruentas victrices dam⁹, q̃n vsq; ad sanguinẽ ꝓ eius veritate dam⁹.

Quintum est sacrificium laudis. Psalmo 49. Immola Deo sacrificium laudis. Clemen. prima, in princip. de celebra. missarum.

Sextũ sacrificium est misericordiæ quo proximo subuenimus. ad Heb. vltimo: beneficẽtiæ & cõionis nolite obliuisci. Talibus. n. hostijs ꝓmeretur deus.

Sacrificiũ septimũ est iustitiæ, id est, cuiuscunque boni operis. Psalm. 4. Sacrificate sacrificium instititię.

Octauũ sacrificiũ est voluntatis, de quo Lucæ 2. Et in terra pax hominibus. Grego. Ante dei oculos nunq̃ est inanis vacua munere, si arca cordis plena est bona volũtate. Nil quippe offertur deo dignius, volũtate bona. Et Aug. vbi suprà dicit: Sacrificiũ res diuina est, & op⁹ misericordiæ pp deũ, ipsa verò misericordia q̃ homini fit, si nõ pp deum, nõ est sacrificiũ. Etiã ad cultũ operis pertinet thurificatio, q̃ ostẽdit affectum nostrum integrè dirigendũ esse in deũ.

Secunda ɔ̃sideratio. Iesus Christus filius dei sedet ad dexterã patris. Et istud potest referri ad humanã, vel diuinã naturã. Si ad humanam, tunc dicendũ est ẽm Aug. in li. de symbolo, ꝙ est intelligendum, vt deus pater humanitatem Christi ad dexterã suã collocauerit: quoniam deus membra non habet, vt possit dici eum habere dexteram, vel sinistram, sed est sermo metaphoricus. Quia sicut in dignitatibus humanis nullus apud regẽ vel aliquem dominum dicitur præstantior & honoratior, quàm qui ad dexteram eius sedet: prout dixi infra in 5. parte, in 5. cõsideratione, incipiente: alij modi. Sic etiam deo esse gratior & sublimior dicitur, qui est ad dexteram virtutis dei patris. Id est illa humanitas est sic apud deũ exaltata, q̃tũ est possibile aliquã creaturam exaltari, ita ꝙ nunquam alia sic exaltabitur. Quoniã, vt ait Psalmista psalmo 8. Deus pater gloria, & honore coronauit deum filium suum, & constituit eum super opera manuum suarum. Et ideo dicebat beatus Stephanus cum lapidaretur, Act. 7. Ecce video cœlos apertos, & Iesum stantẽ à dextris virtutis dei. Et etiam ipse Christus dicebat, Matth. 26. A modo videbitis filiũ hominis sedentẽ à dextris virtutis dei.

Sed si dextera referatur ad diuinam naturam, nũc per dexterã intelligitur æqualitas patris & filij. Ne quis n. crederet dei filiũ, propter assumptam humanitatẽ, esse minorẽ patre ẽm diuinitatem. Ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris: idest ad æqualitatem patris. Ideo dicit Paul. ad Col. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Et ad Heb. j. dicit. Qui cũ sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius portans omnia verbo virtutis suę sedet ad dexterã maiestatis in excelsis, tantò melior angelis effectus est, quãtò differẽtius præ illis nomẽ hæreditauit. Cui. n. dixit aliq̃n angelorũ, filius meus es tu &c. Et ibi, Et adorent eum omnes angeli dei.

Vel aliter & quasi in idem, sedere à dextris dei secundum diuinitatem, est esse æqualem deo, vt dictũ est, sed sedere ẽm humanitatem est frui potioribus bonis dei præ cæteris creatoris, i. in maiori beatitudine. Et cũ hoc, vt dictum est, habens iudiciariã potestatem iudicandi viuos & mortuos. Ideo dicitur in symbolo. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quoniam iudicantis sedes sublimior cæteris esse debet. c. episcopus. 95. dist. dixi infra in 7. parte: in 24. consideratione: incip. generalis est &c.

Et de dignitate & excellentia Christi ponit Paul. in epistola vlti. supra alleg. ad Heb. In ipsa aoẽ ostendit Paulus dignitatẽ Christi, quia deus est & homo. Diuinitatem dum ait, nouissimè locutus est nobis in filio per quem fecit & sæcula. Qui cum sit splendor glorię & figura substantiæ eius, portans omnia, id est sustentans verbo virtutis suæ &c.

Excellentiam humanitatis eius demõstrat dicẽs, quem fecit hæredem vniuersorum. i. dominum. purgationẽ peccatorũ faciens, s. humani generis per passionem suam. sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: scilicet resurgens, & ascendens ad maiorẽ gradũ gloriæ, vt prædi. c. supra alleg. amplè declarat An. in sua chronica, li. j. tit. 6. c. 5. §. iij. Et Christus nemini fuit subiectus. 23. q. 3. in prin. vt ait gl. in ver. oĩs anima. in c. magnum. 11. q. j. sed habetur Luc. 2. Et erat subditus illis. De huiusmodi gloria filij dei & vnigeniti, videatur Carolus Bouillus super euangeliũ Ioãnis, in ver. Et vidimus gloriam eius. Ipse. n. ɔ̃stitutus est ad dexterã patris in cœlestibus sup oẽm principatũ & potestatẽ, virtutẽ & dominationẽ, & omne nomẽ quod nominatur nõ solum in hoc seculo, sed ẽt in futuro &c. vt habetur per Paul. ad Ephe. j.

Aduertendum tamen est ad illud quod dictũ est hic ante. Cùm apud omnes nationes vsitatissima sit consuetudo, vt qui sedet siue incedit ad dexterã alicuius obtinet locum priorẽ. Quærit Antonius Nebrissensis in sua quinquagesimatertia quęstione, seu annotatione 39. qd sibi vult ꝙ in Psalmo 109. legit̃. Dixit dñs domino meo, sede à dextris meis. Nam cũ psalmus ille, in sensu etiã literali de Christo intelligatur, sintq; verba patris ad filium, quid incongruẽtius dici põt, aut quid magis indecorum quàm ꝙ filius priorẽ occupet locũ? Neq; solũ ibi, sed mille aliis in locis scriptura sacra testatur Christum ad dexterã patris sedere: qui tametsi natura patri est æqualis, qua tñ filius, & qua homo est, cedere debuit pſi primã sedẽ. Sed, vt dicit, iste locus à theologis expo ni solet à dextris. i. ĩ bonis potiorib⁹: sed eodẽ teste,

certè

eet tē expositio nimis violenta atq; malè cohærēs. Quòd si ad dexterā sedere honorificētius est, cur ī eo dē psalmo subiūgit: dñs à dextris tuis ? aut qd sibi vult hæc dexterarum permutatio, quod & Augustinus subdubitauit ?

Legimus præterea iij. Reg. c. ij. de Bersabee, cū venisset ad Salomonē filiū nuper regno potitum, q sedit rex sup thronū suū, & q positus est thronus matri regis, & sedit ad dexterā illius. Illud quoq; ex ps. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Neque. n. tantum reuerentię filius debet matri, aut sponsę sponsus, vt si ad publicum magistratū peruenerint, matri aut sponsæ in aliorum maximè conspectu priores sedēdi partes cōcedant. Iure igit factū est q Quintus Fabius maximus consul, cum pater procul equo vehens illi obuiā processisset, imperauit lictori, vt iuberet patrē ex equo descendere, qui iussu paruit, filiūq; collaudauit, q dignitatē imperij retinuisset. Et ideo, vt dicit idē Nebrissensis, cū hanc ordinis sedēdi indignitatē secū sępius reputaret, subijt sibi quædā suspicio aliū fuisse apud antiquos sedēdi ordinē quàm qui sit nostris temporibus: vt videlicet q sederet ad sinistrā esset potior eo q sederet ad dexterā, id quod postea fuit multis argumentis sibi exploratū, qd sic cōprobat. Principio, q illi q potētiores affectabātur, siue armati, siue inermes, tū satellites, tū stipatores, tū laterones siue latrones fuisse dictos, eosdēq; apud authores dici aut tegere lat, aut claudere latus, aut cingere latus. Hor. in 2. sermonū.

Vt ne tegam spurco Damæ latus. Iuuenalis.

Diuitis hic seruū claudit latus ingenuorum.

Ouidius quarto de ponto.

Dumq; latus sancti cingit tibi turba senatus.

Latus quoque intectum siue nudum dicebatur illius quem nemo comitaretur. Ambrosius in sermone de obitu fratris sui. Quòd si quando sine altero prodeundum fuit intactum latus putares. Seneca lib. 3. epistolarum. Nudum erit latus incomitata lætitia. Is præterea qui alium comitabatur, dictus erat ire exterior, Cui verò præstaretur comitatus ire interior. Horatius vbi supra.

Ne tamen illi

Tu comes exterior si postulet ire recuses.

Et subdit verba quæ supra retulimus. Vt ne tegam spurco Damæ latus. Haud ita tria me gessi: Oui. li. 5. Fastorū. Et medius iuuenū ipsis, ibat & iterior si comes vn erat. de sene loqt, cui dēt honos à iuuenib.

Et, vt idē Nebrissensis dicit, atqui restat probandum q exterior is dicitur, q sit ad dexterā alicuius, & interior qui ad sinistram. Seruius Grammaticus enarrās illud Virg. ex 5. Aeneidos. Radit iter læuum interior. exponit p sinisteriore. Citatq; Ciceronē dicentem: in quem omnia intus. & Salustium in 2. historia. Introrsus prima Asiæ Bithinia est. vbi Cicero intus, & Salustius introrsus pro sinistrorsus seu sinistro acceperunt. Horatius quoq; in 2. sermonum ait. Interiore diē gyro trahit ire necesse est. vbi interiore p sinisteriore ponit. Qd meridies mundi pars sinistra est, quemadmodū dextra. Lucan. in 3. Phars.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem.

Vmbras mirati nemorum non sinistras. i. meridionales, etiam in æstate. Ouidius quoq; in secūdo Metamorphoseos.

Neu te dexterior tortum declinet ad anguem.

Inter duos arctos in morem fluminis labi. Et aram ad meridiem sitam esse, nullus poetarum sed neq; astrologorum ignorat. Colligit ergo Nebrissensis ex his quæ dicta sunt, eum qui sit alterius comes, claudere, aut cingere, aut tegere latus, atq; eidem ire exteriorē, hoc est ad dexteram illius: cuius verò latus clauditur, cingitur, tegitur, ire interiorem hoc est ad sinistram, qui locus erat dignitate præstantior.

Et pterea non contemnenda quædā ratio sumpta ex eo q legimus Paulum apostolum datū comitem ad dexteram Petri. quod ab illorū imaginib. disponēdis pictores obseruant, & in diplomatis pontificū sigillo munitis animaduertimus, vt Paulus semper sit Petro dexter: de quo ī dicā. Nunquid tn̄ tanquā in potiori loco, absit, vt apostolorū principi alter quis pferat. Nā quid sibi vult gladius ille quē Paulus habet strictū, nisi q est Petri comes, stipator, atq; satelles. Huius antiquitatis ignarus Thomas, in illud apostoli ad Gala. 1. Qui suscitauit eū à mortuis, cū nō haberet q diceret, ad cōmentū illud confugit, qa presens, inquit, vita significatur per sinistrā. Futura verò p dexterā, inquā, ista est cœlestis & spiritualis, illa verò tpalis. Ideo Petrus q vocat à Christo adhuc in carne mortali posito, ponit in bulla parte in sinistra. Paulus verò quia vocatus à Christo iā glorificato, ponit iu dextera parte. Diximus amplè ī ista parte. in 31. cōsid. Reliquū est vt ad qōnem Augustini de pmutatione dexterarū rñdeat. Ille namq; vt est in reb. q̄ ad uostrā religionē pertinent, nihil affirmāris academię imitator, vt illā non penitus explicasse, sed, vt dicit Nebrissen. ex his q̄ superiorib. dicta sunt rñdēdum est, q aut pater sedet in throno maiestatis suæ, & ita iubet filiū sibi à dextris, hoc est in secūdo loco sedere, aut pstat se filio tanquā stipatorē protectorēq;, & tūc reponit filiū in primo, hoc est i tutiori loco, & sic dictū est. dñs à dextris tuis. vnde subdit: Confregit in die iræ suæ reges. atq; iterum iu Ps. 15. Prouidebam dño in conspectu meo semper, qm̄ à dextris est mihi ne commouear. Faciūt quę dixi in prima parte, in 25. concl. quæ incipit: licet vasallus. & in nonagesima sexta conclu. incip. arma etiam. 38. consid.

Tu dic vltra Nebrissen. cōcordando oīa pdicta, qd aut est qō de trib. eiusdē dignitatis, aut de quib. pōt esse dubiū: & tūc q medius est, in digniori loco est, & qui à dextris eo dignior q à sinistris; vt patet ī dictis conclusionib. Qn verò est qō de duob. tm̄, quorū vuus comitat alterū, tūc qui est ad sinistrā dr esse primus & in prori loco, cū latus cingat, claudat, aut tegat, vt supra dictum est. Intellige, l. post illum cui cingitur, clauditur, aut tegitur latus: quoniam ex illo dat prior locus existenti ad latus & cingenti, seu claudenti & tegenti: & ita credo esse intelligēda dicta Nebrissen. ex dictis ēt supra in prima parte, vbi ponit q dicant habere priorē locum & digniorem.

Vel melius dic, q sedere filiū à dextris nihil aliud

est, quàm conregnare patri: sicut ille qui consideret regi ad dexteram, assidet ei in regnando & iudicando secundũ Augus. & Thomã in vltima parte. q.7. allegatos per Io. de Tetrarubea, in tractatu suo, Vinea ecclesiæ, intitulato, art. ij. primi tracta. in 4. conclusione: quæ expositio mihi videt̃ verior & sanior.

Tertia cõsideratio erit de spiritu sancto, cuius est vna deitas, & essentia cũ patre & filio. Ita φ rõne deitatis pater nõ est maior filio, filius nõ est maior spiritu sancto, sed sunt ęquales. Et cũ sint tres psonæ, rõne psonæ sedebit ad sinistrã patris, eo qa fili⁹ sedet ad dexterã. Nõ p hoc φ spiritus sanctus sit minor. qa, vt dixi, nulla est maioritas, & minoritas inter patrẽ & filiũ, & spiritũ sanctũ. Sed vt sm̃ sedes naturales si essent tres æquales q vellent sedere in vno loco, vnus esset in medio, & alij duo ad latera, vnus ad dexterã, alter ad sinistrã: ideo ẽt hoc mõ dicemus in trinitate vbi sunt tres psonæ æquales, φ sedebunt hoc modo. Et vna quæque psona in sua sede æqualiter operatur effectũ deitatis, nõ φ vnus sit melior altero, sed æqualis: & pcedit spiritus sanctus à patre & filio, c. j. de sum. tri. & fi. cath. habetur in c. de spiritu. & in c. saluator. de conse. distin. 5. & in c. fin. de conse. disti. 3. Et dicitur in Credo in vnũ deũ, quod in missa cãtatur, ibi: Qui ex patre filioq; procedit. & in psal. Quicunq; vult. Et pp multos effectus dr̃ spiritus intelligẽtiæ. Sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, mobilis, disertus, incoinquinatus, certus, suauis, amans bonũ actũ, qui nullũ vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutẽ, & omnia prospiciens, vt per Bernardinum de Bustis in ij. parte rosarij, sermone 38. in litera xx.

Quarta cõsideratio. Sancta dei genitrix virgo semper Maria est supra apostolos, angelos & archangelos, vt dicit glo. in l. oẽs dies. in ver. apostolicæ. C. de ferijs. Et canit mater ecclesia, φ exaltata est super choros angelorũ: qđ probat Albertus. Omnes chori angelorum sunt de aliqua hierarchia: sed ipsa exaltata est sup choros angelorũ, ergo ipsa est super oẽm hierarchiã. Et facit, prout dicitur, qm̃ beata virgo Maria plus distat à seraphin dignitate, & gloria, quàm seraphin à cherubin. Sed p excellentiã dignitatis ordinatur seraphin sup cherubin vno ordine, ergo beata virgo Maria erit sup seraphin vno ordine, ergo sup hierarchiã angelorũ. Et ẽt qa mr̃ dei, ideo thronus eius poni dẽt iuxta thronũ dei, vt habet̃ iij. Reg. ij. cap. Positus est thronus matris ei⁹ iuxta thronũ regis. Et à dextris dei sedere dẽt, iuxta Psalm. psal. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

Et φ sit super hierarchias omniũ angelorũ, & sup choros, satis pbatur per Barth. sibillã in suo speculo quęstionũ peregrinarũ: in c. 10. secundę decadis. ver. secũda quęstiuncula est. Et amplissimẽ cõprobat ex multis Ant. Floren. in sua summa. 4. parte. tit. 15. §. 15. vbi ponendo duodecimũ priuilegiũ illius, dicit Mariã vltra oẽs creaturas mundi esse honorandã & priuilegiatã duodecim priuilegiis. Et ibi cũ beato Aug. De te o virgo Maria quid dicam pauper ingenio? Cùm quicquid dixero, minor laus est qnã tua dignitas mereat̃. Et quibus te laudib⁹ efferã nescio, Si cœlũ appellẽ, altior es, & quæ cœli capere nõ poterant, tuo gremio contulisti. Si matrem gentiũ dicã, excedit. Si formã dei appellẽ, digna existis. Si dominã angelorũ vocẽ, p omnia cõprobaris, quia domina angelorũ es. ergo super oẽs angelos exaltata.

Petrus Comestor cõpilator historiæ scholasti. hos sequentes versus in laudem virginis eleganter composuit: vt refert Ant. in tertia parte suarum historiarum, titul. 18. cap. 8.

Si fieri posset quòd arenæ, puluis, & vndæ,
Vndarum guttæ, rosæ, gemmæ, lilia, flammæ,
Aethera, cælicolæ, nix, grando, sexus vterque,
Cum ventis pennæ volucrum, pecudũ genus omne,
Siluarum rami, frondes, anium quoque pennæ,
Gramina, ros, stellæ, pisces, angues, & aristæ,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ cuncta forent, minimẽ depromere possent
Quæ sit vel quanta virgo regina Maria:
Quæ tua sit pietas, nec litera, nec dabit ætas.

Si ergo tot & tales viri laudem sufficiẽtẽ & condignã dicere nec referre possint, qđ ego miserrimus paucissimi ingenij faciã? nihil aliud, nisi de his ad illos me remittã, maximẽ ad dicta ipsius Ant. in d. 4. parte, in lib. 10. c. 43. ĩ sermone de assumptione: vbi ponit qũo hec ipsa pprietates oĩum ordinũ cœlestiũ hierarchiarũ, & illas oẽs excedit. Et post dicta Anselmi de laudibus Mariæ dicã in sequẽ. O fœmina mirabiliter singularis & singulariter mirabilis, p q̃ elemẽta renouãtur, angeli reintegrantur, inferna eneruãtur, homines saluantur. O fœmina plena & semp plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa resultat oĩs creatura. O virgo bñdicta p cuius beatitudinẽ bñdicitur omnis creatura, & nõ solũ creatura à creatore, sed etiã creator à creatura laudat̃. O Maria dulcissima semperq; beatissima, si oĩs pctõr ad te ɔuersus, & à te sit despectus, necesse est vt intereat: si oĩs pctõr ad te ɔuersus & à te ɔspectus, impossibile est vt pereat. Et idem Anselmus de conceptu virginali ca. 12. & 13. Nihil dominæ est æquale, nihil cõparabile. Omne enim quod est, aut supra te est, aut infra te est: qđ supra te est, solus deus est: quod infra te est, oẽ quod deus nõ est. Ideo dicã cũ Baptista Mãtuano, lib. 1. Parthenices, cap. 2.

Nulli adeo viuax animi solertia, nulli
Tam felix aderit florentis gloria linguæ,
Vt Mariæ possit laudes æquare loquendo.
Quæ data sunt illi nunquam mortalibus vllis
Antea concessit, nec post concedet olympus.

Et ideo etiam Diony. videns Mariam ait:

O quàm te memorem virgo, nanq; haud tibi vultus
Mortalis, nec lex hominum sonat, o dea, certè
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis vna
Sis felix, nostriq; leues quemcunque laborem.

Idcirco ego minim⁹ aduocatorũ & scribẽtiũ te Mariã oĩum Xpianoɽ aduocatã salutãdo, supplex dico.

Humanæ cum sis tutrix pia virgo cohortis,
Quam sterilis genuit nobilis Anna sinu.
Ad te nunc humili conuerto mente salutes,
Quas pius excelsa Gabriel arce tulit.
Te facilem concede precor, tu vota rogantis.

Suscipe

Suscipe, nec fusas despice virgo preces.
Tu dextrum mundi sydus, tu lumen honoris.
Per quam Iessei stipitis vmbra nitet.
Tu decoris speculum, nostra spes sola salutis,
Qua duce flagranti pectore mœror abest.
Tu regina poli, cunctiq; medela reatus,
Diceris & celsæ ianua certa domus.
Quæ fuerat vetito virgo castissima morsu,
Clausa prius iussu panditur illa tuo.
Non opus est tenui præconia ludere versu.
Pro tantis nostras laudibus ecce preces.
Fac quæso portus veniant ad vela secundos,
Nostra nec immenso fluctuet amne ratis.
Per dubios pelagi fluctus per saxa per hostes
Currimus, inferno porrige diua manum.
Ad te conuersus stygia non cæca charybdis,
Antraq; nec dura corruat hoste timet.
Quid memorem nostro præceps illabere cordi,
Fulgeat eloquio linguaq; nostra graui.
Pelle procul mortis violentia tela sinistræ
Nec mea sordescant crimine corda precor.
Fac sanas habeam sano cum corpore mentes,
Nec careat salubri debile pectus ope.
Et corpus Lachesis cum strauerit ense, fruatur.
Protinus aspectu spiritus ipse tuo.
Protege quæ cecini gressu sed ille citato,
Pergat in extremum Zoilus alter humum.
Te duce non timuit vultus nunc musa minaces
Nostra, sed expulso læta pauore canit.

Et cum Ecclesia Catholica deuote dicam.

Tu spes certa miserorum.	*Vera mater orphanorum.*
Tu leuamen oppressorum.	*Medicamen infirmorum.*
Omnibus es omnia.	*Te rogamus voto pari,*
Laude digna singulari.	*Vt errantes in hoc mari.*
Nos in portu salutari.	*Tua sistat gratia. Amen.*

QVinta cõsideratio. Post supradictas personas ponuntur angeli: quoniam ex quo dicit sanctus Tho. in prima par. summæ. q. 66. art. 3. Angeli sunt in cœlo collocati, nõ solũ vt æternaliter contemplãtes, sed etiam vt generaliter præsidentes, qa præsunt omni corporeæ naturę, ideo in supremo loco debẽt collocari, post Christũ tamẽ, q pręest omnibus Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, & Dominationibus, vt hẽtur per Paulũ ad Ephe. j. c. quorũ collectio distincta est in triplicẽ Hierarchiã, & quælibet Hierarchia in tres ordines. vnde Gre. in moralibus. Nouẽ sunt ordines angelorũ, cũ p sacra eloquia, Angeli, Archãgeli, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Throni, Cherubin, & Seraphin, aperta narratione memorant. Et supnorũ ciuiũ quãtæ sint distinctiones ostẽditur, de pœ. dist. 2. c. prin. §. nouẽ.

In prima igit & suprema Hierarchia ponunt Seraphin vt supremi, deinde Cherubin, & Throni. In media ponunt Dominationes, Principatus, & Potestates. Et in tertia Virtutes, Archãgeli, & Angeli, fm Gregoriũ. Et in huiusmodi ordine relucet mysteriũ trinitatis. Nã ex vnitate Hierarchiæ inuenitur vnitas diuinæ essentiæ. In tripartito ordine ostẽdit trinitas personarũ, & ipse quidẽ deus trinitas, q omnia operatur in singulis diuidẽs prout vult. Amat in Seraphin vt charitas. Nouit in Cherubin, vt veritas. Sedet in Thronis, vt ęquitas. Dominatur in Dominationibus, vt maiestas. Regit in principatibus. vt principiũ. Tuet vt virtus, in Virtutibus. Reuelat vt lux, ĩ Archãgelis. Assistit vt pietas, ĩ Angelis. Et in prima Hierarchia æquitas in Thronis refertur ad patrẽ, cognitio veritatis in Cherubin ad filiũ, ardor amoris ĩ Seraphin ad spiritũ sanctum. In secunda Hierarchia maiestas dominationis ad patrẽ, rectitudo principãdi ad filiũ, salus in tuẽdo potestatẽ ad spiritũ sanctũ. In tertia operatio virtutũ ad patrem, reuelatio lucis ad filium, inspiratio intellectus ad spiritum sanctũ.

In quolibet ẽt angelo relucet vestigiũ trinitatis. Nã in quolibet est tria necessario indistinctẽ repiri, fm Diony. s. essẽtia, virt' seu potẽtia, & opatio: & tñ in vno sunt, & sic oẽs angeli benedicunt dñm, trinitatẽ, & vnitatẽ insinuantes, s. eorũ cõditionibus. ita dicit Ant. Flor. in sua summa, 3. part. tit. 31. c. 6. §. j.

Et, vt dicit Thomas. j. parte per totũ. & 2. dist. q. j. Hierarchia est diuinus ordo fm sciẽtiã, & actionẽ in assimilatione dei. & ibi amplẽ ponit q in qualibet Hierarchia sunt tres ordines, & in quolibet ordine sunt multi angeli, & angeli vnius ordinis non sunt æquales: & ibi ẽt ponit q homines assumũtur ad oẽs ordines angelorũ. Angelus tñ inferioris ordinis nõ assumetur ad superiorẽ. Etiã dicit ibidẽ q minimus ordo angelorum est superior supremo nostrę Hierarchię: quod quomodo intelligat, vide ne sint cõtraria ea quę dicũtur, in quantũ dicitur q in quolibet ordine assumunt hoĩes vt infra ẽt dicturus sũ.

Et, vt dicit Raymũdus Sebnudius in suo dialogo quarto. c. 42. omnino necesse est credere in maximo atq; incõprehensibili numero angelos esse: in multitudine. n. ministrorũ dignitas principis, & in paucitate plebis, ignominia principis, ideoq; milia milia ministrãt ei, & decies milies cẽtena milia assistũt ei. Itaq; si in natura corporea sunt innumerę species lapidũ, herbarũ, arborũ, pisciũ, auiũ, quadrupedũ, & innumera indiuidua hoiũm, erũt ẽt infinitæ spẽs angelorũ. At ne putem' hãc multitudinẽ ↄfusam esse, ideo oportet scire q ĩter angelos est ordo pulcherrimus, discretissimus, iocundissim'. Videmus. n. q in rebus corporeis est ordo mirabilis: sunt. n. quędã supiora, qdã inferiora, & quędã his media. Elemẽtata, & oĩa inanimata sũt infima, vegetatiua media, sensitiua supma. Sup hæc oĩa est hõ oĩum sublimissimus. Hẽt tñ ẽt humana natura multiplicẽ statũ fm supius & inferius. In hominibus. n. sunt agricolæ, mercatores, burgẽses, nobiles, milites, barones, comites, duces, reges: & vnus oĩum imperator. ĩ statu ecclĩastico sũt rectores, diaconi, archidiaconi, decani, prępositi, abbates, epĩ, archiepĩ, patriarchę: & sup oẽs papa apl̃icus. Si igitur tã decorus est ordo in his reb' inferiorib', multò ampli' ĩ illis nobilissimis altissimisq; spiritib' erit ordo mirabilis, artificiosus, iocũd'. Sũt. n. ĩter eos tres hierarchię. j. tres sacri principatus, & in qualibet hierarchia sũt infimi, sũt medij, sũt supmi: & hęc ordinatissima cuiuslibet hierarchię multitudo ad vnũ tẽdit oĩum supmũ. In elemẽtis, vt videm', ignis ẽ dignior, ĩ gñe pisciũ Delphin, ĩ auib' Aqla, in bestiis

bestiis Leo, in hominibus imperator: oĩa tendũt ad vnum caput. Ita quoq; in angelis ęstimandum est.

Sexta cõsideratio. Seraphin tanquam excellentes sunt in primo loco ac supremo ordine angelorũ, & ĩ prima hierarchia & superiori, cũ tres sint hierarchiæ cœlestes quas distinguit Dionysius in sua hierarc.li.9.in supremã, mediã, & infimã: vt hic ante dictũ ẽ. Et dr̃ hierarchia à hierar qd est sacrũ, & archos princeps, quasi sacer principat⁹. Et vt dictũ est, sunt tres hierarchiæ, ĩ quarũ qualibet sunt tres ordines, & sic ĩ toto sunt nouẽ ordines angelorũ seu spirituũ beatorũ chori. Et in suprema sunt Seraphin, Cherubin, & Throni. In media sunt Dñationes, Virtutes, & Potestates. In infima sunt principatus, Archangeli, & Angeli. Et de singulis vidẽdo incipiemus à Seraphin tãquã superiori & excellẽti, cũ tales excellũt ĩ hoc qd est oĩum supremũ ipsi Deo vniri. Quia nomen Seraphin nõ imponit̃ tm̃ à charitate sed à charitatis excessu, qm̃ importat nomẽ ardorir, vel incẽdij, vt inquit Dionysius, relatiuè Barth. Anglici in suo lib. de proprietatibus rerum, lib. 2. Pulchrè, inquit, prima cęlestium hierarchiarum excellẽtissimis essentiis sanctificat ordinem habens omnibus circa Deum immediatè collocatum.

Et isti nouem ordines qui sunt in ecclesia triũphanti designantur per nouem lapides, de quib. in c. principium. de pœn. d. 2. Sic ẽt in ecclesia militãti sunt nouẽ ordines, de qb. ĩ c. cleros. 21. dist. Et sic ecclesię duplex est ordo, vt dicit Luc. de Pen. in l. ordinem. C. de consulibus & non spargendis, lib. 12. Et primus ordo ecclesiæ triumphãtis est Seraphin.

Dionysius. n. exponit nomẽ Seraphin s̃m ꝓprietates ignis in quo est excessus caliditatis: ĩ ipso. n. igne tria sunt. Primò ꝙ sp tẽdit sursum & ꝙ est ꝯtinuus: p qd significat̃ ꝙ ille ordo indeclinabiliter mouetur in Deũ. Secũdò eius virtus actiua est, quia calidus cũ quadam acuitate, & est maximè penetratiuus in agendo, & pertingit vsq; ad minima cum quodam excedẽti feruore. Et p hoc significant̃ actiones angelorũ huius ordinis quas in subditos potenter exercẽt eos in silẽm feruorẽ excitãdo, & totalr̃ eos p incendium purgando. Tertiò est in igne claritas, & hi angeli habent in se inextinguibilem lucem etiam alios perfectè illuminando. vnde Gregorius, Seraphin vocantur illa agmina quæ ex singulari propinquitate conditoris sui incorruptibili ardẽt amore.

Et hi nobis mittuntur ad cordiũ nostrorũ inflãmationẽ, vt dicit Bernardinus de Bustis in 2. part. sui rosarij, sermone x. i litera H, vt patet. 4. Reg. 2. c. In angelis q ĩ curru igneo, equis igneis apparuerũt Eliæ, quẽ trastulerũt in cęlum tanquã vnũ de Seraphin. & Esa. 6. vbi dr̃. Apparuit & volauit ad me vn⁹ de Seraphin, q deuotos & cõtẽplatiuos incendũt & inflãmãt in feruore & amore diuinoꝶ: vnde dicunt̃ habere sex alas, duas quib. uolãt, duas quib. se tegũt superi⁹, & duas qb. se tegũt inferius, vultũ habẽtes igneum & rubrum, & in amore diuorũ inflãmatũ.

Si tñ isti de superiori ordine mittũtur ad nos & qũo, uide Ant. Flor. ĩ summ. ĩ 3. par. tit. 31. c. 6. §. iiij.

Ad hunc ordinẽ transferuntur hoĩes in hoc mũdo rapti ad diuina, oĩa exponentes ꝓpter amorẽ diuinũ, cupiẽtes oẽs saluos fieri in dilectione ꝓximorum, & de eoꝶ salute tanq̃ de sua gaudentes. Quidam. n. sunt ĩ igne charitatis ita ꝯuersi, & ĩ solo Dei desiderio ita anhelãtes, ꝙ oĩa huius mũdi pp Deum ita ꝯtẽnunt, q ad hũc ordinẽ assumunt̃, teste Grego. Qui supernę ꝯtẽplationis amore accensi in solo cõditoris sui desiderio anhelãt, nihil ĩ hoc mũdo iã cupiũt, solo ęternitatis amore pascunt̃, terrena queq; abiiciũt, cũcta tẽporalia mẽte ꝯscendunt, imo trãscẽdũt, amãt & ardẽt, atq; ĩ ipso suo ardore requiescũt: amando ardẽt, loquẽdo accẽdũt, & quoscũq; verbo tãgunt, ardẽte ꝓtinus in Dei amore faciunt, q intra Seraphin numerũ sortẽ suę vocationis acceperunt.

Et isti sunt maiores & excellentiores oĩbus aliis de ꝓpe diuina secreta cognoscentes, q bus ipsi inflãmati aliis reuelare gaudent. Cũ quibus stabunt oẽs personæ charitate diuina inflãmatæ super oẽs alios, quia maior horum est charitas. 1. ad Cor. 13. Quia sicut lucerna ad ignẽ liquescit, & cera fluit, & si talia sunt in tantũ in Dei amore ardentes, & ꝙ statim qñ de Deo cogitãt, q̃ magna opera eius, q̃ magna virt⁹, misericordia, & miseratio eius statim fluũt ĩ lacbrymis ꝯsiderando eius bonitatẽ, & quanta eis ꝯtulit, & pro eis fecerit delectabiliter sustinent oẽs labores: qui in hoc ordine collocantur & solẽnitate coronantur, Deo propinquiores inter ciues cœlestes.

Ad hunc enim ordinem assumentur legis naturę prophetę, legis Mosaycę, & apl̃i seu eremitæ aut eis succedentes in lege gratiæ, q vitam ꝓpriam contẽpserunt ex nimia charitate ꝓpter salutem ꝓpinquorum summi Pontifices, & supremi principes. Qm̃, vt dicit S. Tho. in lib. ad regem Cypri, Veri reges & principes supremum gradũ tenẽt in beatitudine cœlesti. relatus per Io. Ludouicum Viual. in suo opere regali, in prologo tractatus, de cognitione electioꝶ.

Sed ad declarationẽ sequentiũ notandũ est, ꝙ qñ creauit Deus cœlũ, statim angelis repleuit: qa simul creati sunt angeli, & cęlũ angelis repletum, imo oĩa creata sunt simul. ait glo. in verbo, simul. de summa tri. & fi. cath. ĩ prin. extra. Et ipsos angelos distinxit p tres hierarchias, & nouẽ choros siue ordines s̃m illud Io. 14. In domo patris mei multæ mãsiones. & ĩ c. nouit. &c. in domo de pęn. dist. 4. Qm̃ in quolibet ordine sunt sex mille sexcentæ & sexaginta sex mansiones. In qualibet mãsione possunt esse tot regna, tot ducatus, tot comitatus, tot nationes, tot ꝓuinciæ, tot ciuitates, tot domus. Et ĩ qualibet domo tot sedes seu loca, s. sex mille sexcẽta & sexaginta sex. Et in qualibet sede seu loco, de quo dr̃: Noĩa vestra scripta sunt ĩ cęlis, est aĩa. Et qñ oĩa illa loca replebũtur, tũc (vt opinant̃ nõnulli doctores deuoti hãc calculationẽ piè ponẽtes & credẽtes) tũc adueniet extremũ iudiciũ. Et ĩ quarũ qualibet ꝯstituit vnũ principẽ, & ĩ primo isto ordine Seraphin cõstituit luciferũ. & ĩ quolibet alio posuit aliũ tãquã capitaneũ. vt ĩ dicet. Qui qdẽ lucifer suã pulchritudinẽ ꝯspiciẽs inde superbiuit, dicẽs: Ponã thronũ meũ in aquilone, & ero similis altissimo. Et suũ intentum inferiorib. notũ fecit, qui quantò plus ei cõsenserũt, magis pecca-

peccauerunt:ita q̃ traxit secũ tertiã partem de quolibet ordine,imo numerum nobis infinitũ seu infinitã multitudinẽ:contra quos debellauit Michael.

Et ab hoc ordine cecidit vsq; ad vltimũ & inferiorẽ inferni carcerẽ cũ suis cõplicibus Lucifer princeps omniũ prædictorũ,ſm Magiſtrũ ſententiarum, lib.2.q eminentiã suæ naturæ & ꝓfunditatẽ suæ sapientiæ ppẽdẽs,in suũ creatorẽ superbiuit, & vt de⁹ esse voluit.Nõ quidẽ per imitationẽ iustitiæ,ſed per equalitatẽ personæ: & quantò deo factori suo ꝯdixit, & cæteris erat altior & pulchrior, tantò factus est cæteris inferior, turpior & miserior, & descẽdit in profundũ inferni,ſm illud Luc. 10.Videbã satanã tanq̃ fulgur de cœlo cadentẽ. Et istud rationabile fuit:cũ in quo quis peccat,in eo torqueri debet. glo.fi.in c.si quis.94.dist.& maximè in illo qui sedẽ sibi nõ conuenientẽ petit,& in supremo loco se ponere vult qui sibi nõ debetur, in eo punitur q̃ ponitur in remotiori,vt habetur.l.j.C.vt dignitatũ ordo seruetur.li.12.facit tex.in c.præcipimus.93.dist. & Bal.ĩ cõs.237.in j.vol.licet tex.ĩ l.neminẽ.C.de offi. mag.offi. vtatur maiori benignitate,vt.s̃.dixi,ĩ j.pa.

Et ideo ex quo ipse fuit occasio pcͣi aliorũ, ideo magis punit̃ & in loco inferiori:cui loquit̃ Esa.14. dicendo admiratiuè. Quõ cecidisti de cœlo Lucifer,qui mane oriebaris?qui dixisti in corde tuo. In cœlũ ꝯscẽdã,sup astra cœli exaltabo soliũ meũ, & similis ero altissimo: veruntamen ad inferna detraheris in ꝓfundũ laci.Qui te vident ad te inclinabuntur,teq; ꝓspicient.s̃. qui te viderunt p ꝯsensum pcͣi ad te inclinabuntur, & ad tuos qui tibi cõsenserũt.

Ad quẽ descendũt supbi, inflati, nequissimi,blasphematores dei sui creatoris. & oẽs ĩ statu sũpmo ĩ hoc mũdo existentes,vt sunt reges,imperatores, papa,& alij superiores principatus, si ꝯtingat eos ad ĩferna descendere,erunt in dicto inferiori carcere cũ lucifero & suis cõplicibus q erant illius ordinis seraphin,Et à lucifero corã deo accusabuntur, ſm qd scriptũ est Eze.22.de quo Ber.de Bust.in j.par.Rosſer.10.in 1.par.in lra L. De plurib⁹ aũt principibus dubitare possumus de eorũ saluatione,imò plus credendũ & ꝓsumendũ est de eorũ dãnatione, cũ malè vixerint, & mala morte dies suos finierint, ne sint ĩ hoc loco collocati: de aliquib⁹ dicã ĩ in sexto ordine chori angelorũ,vbi ponã de luxuriosis: hic verò ponã de alijs qui malè vixerunt, & pessima morte vitã suã finierunt:vt de Nemroth habetur, qui fuit oppressor & tyrãnus, & morte infelici ꝯsumat⁹ est.

Pharao rex Aegypti ignorãs deũ idololatra,& oppressor decies ꝯrumax dño deo & seruo suo Moysi, in mari rubro submersus est cũ exercitu suo. Exodi 14.& c.Nabuchodonosor. 24. q. 4.De pluribus aũt alijs infra dicã in 5.par.in prin. Sed qm̃ hic ante dictũ est q̃ Lucifer descendit ad infimũ locũ inferni, ex quo vr̃ q̃ in hoc sit ordo, aduertendũ est q̃ in inferno est ordo triplex ſm aliqd,& ſm aliquid nõ est ordo in inferno. Est ergo ordo primò diuinæ iustitiæ,quia,sicut dicit Paul.ad Rom.13.ibi:quæ à deo sunt ordinata sunt.peccatores in supplicijs ordinantur, vt nunquã sit dedecus culpæ sine decore iustitiæ, vnde ita pulchrè & ordinatè stat peccator in inferno,sicut in anulo gemma,& latro in furca, sicut seruus in cloaca.Secũdò ordo est culpę:quia illi qui fuerunt similes in culpa,sociabuntur in pœna.vnde sup illud Matt. 13. Alligate ea in fasciculos ad comburendũ. dicit Greg. Fasciculos ad cõburendũ ligare est,hos qui æterno igni tradendi sunt pares paribus associare: & quos similis culpa inquinat,par ẽt pœna ꝯstringat,iuxta tex.in l.si quenquã. in fi. C.de epis.& cler.Tertiò est ibi ordo pœnę: quia non oẽs equaliter punientur,sed iuxta mensurã peccati datur mensura supplicij. Deut. 35. Pro mensura peccati erit plagarũ modus.& in c.pe.11.q.3.& in c.frater. 17.q.4.& plenã in c.si qui episcopi.j.Et hęc dixi vt intelligãtur ea quę hic dicũtur de locis infernalib⁹, & de illis qui in illis collocantur. Sed tñ nullus est ordo in inferno quo ad elementa, quo ad loca, & quo ad actiua & passiua,vt declarat Ioanues de sancto Geminiano in suis sermonibus funebrib. dist.4. sermone 7. in litera E.

Septima consideratio. Chorus cherubin dicitur octauus ascendẽdo, & plenitudo scientię interpretatur:quia à quadam excessu scientię imponitur qui supereminenter diuina secreta seu mysteria cognoscunt.Et hoc,vt ait Greg.quantum ad quatuor.

Primò quantũ ad pfectã dei visionẽ,qua etiam cętera cognoscunt. Ait.n. Greg.quid est quod non vident,qui videntem omnia vident?

Secundò ad plenã diuini luminis susceptionem, quo mediante vidẽt diuinã essentiam. vnde Psalmi. In lumine tuo videbimus lumen. species.n.glorię domini super cherubin erat.Ezech. 10.

Tertiò quantũ ad hoc quod in ipso deo ꝯtẽplant pulchritudinẽ oium rerũ à deo deriuatam, qm̃ ipse deus est causa omniũ rerũ ꝓductarũ.vnde Gene. 2. Et vidit De⁹ cuncta quę fecerat, & erãt valde bona.

Quartò quantũ ad hoc q̃ ipsi pleni existẽtes huiusmodi cognitione rerũ & primę causæ q̃ deus est, ipsam copiosè in alios effundũt. vnde ait Greg.Cherubin plenitudo scientię dr̃:& sublimiora illa agmina cherubin vocata sunt,quantò pfectiori plena sũt scientia, tantò claritatẽ dei vicinius cõtemplantur. Et hi nobis mittuntur ad scientiarũ eruditionẽ, vt patet Ap.10.in angelo q habebat librũ in manu. & Apoc.8,In angelo à cuius claritate terra illuminata est,i.homines sunt in doctrina eruditi. & Apo. 21. dicit Ioan. Sustulit me angelus in spiritu in mõtem magnũ & altum, & ostendit mihi ciuitatẽ sanctam Ierlm. & Act.10. Quõ angelus illuminauit in fide Corn.Cẽturionẽ.& Apoc.1.hr̃ q̃ Deus p angelũ suũ reuelauit Apocalypsim seruo suo Ioã. Et hęc hñr p Ber.de Bust.ĩ ser.11.ĩ 2.par.sui Rosarij, in 2.par.illius ser.in lra H. Et hi illuminãt sanctos ecclę doct. & tpe pteritoilluminauerũt pdicatores & aplos q̃bus dicebat̃. Ante reges & psides ducemini pp me, & eritis illis & gẽtib⁹ in testimoniũ: sed data est eis sapiã,ita q̃ resistere nõ poterãt spiritui q loquebat̃ ĩ eis. Et oẽs isti assument̃ ad illũ ordinẽ. Et ẽt doctores iutiũ q̃ ad iustitiã erudiũt, tanq̃ se dantes cõtemplationi diuinarũ sciarũ, vt est scia iuriũ. auth.habita.C.

ta.C.ne filius ꝓ parte.l.leges sacratissimę.C.de legi. Quæ p ora principũ diuinitus est promulgata, eas.s. scientias docendo, addiscẽdo, tã in ꝯsulẽdo ꝙ in prædicando habentes claritatẽ intellectus cæteros illuminãtes, vt est scientia iuris ciuilis p quas totus mũdus illuminatur.d.aut.habit.§.j.De quibus ẽt Dan. 12.Qui docti fuerũt fulgebunt quasi splẽdor firmamẽti, & qui ad iustitiã erudierint plurimos, quasi stellæ in ꝑpetuas ęternitates. Et euang.verbum ait: Qui fecerit vnũ de his mãdatis, minimus vocabit̃ ı̃ q aũt fecerit & docuerit magnus vocabit̃ ı̃ regno cęlorũ.Hi sunt qui pro scia acquirẽda oia postposuerũt, totaliter inferi⁹ illuminati ad expositionẽ sacrarũ literarũ vacauerũt: diuitiis renũtiãtes mũdanis, & q d diuitib⁹ paupes effecti sũt exules, vitã suã multis piculis exponẽtes, à vilissimis ꝑsonis ẽt pluries iiuriã patiẽtes, soli deo ei⁹ doctrinæ & sapiẽtiæ vacauerũt.

Ad hũc ẽt ordinẽ assumũtur cardinales & patriarchæ, cũ i ecclesia militãte faciãt ẽm ordinẽ, videlicet primũ post põtificẽ: cũ ordo ecclesię militantis regulari debeat ẽm ordinẽ ecclesiæ triũphantis. Et ẽt qa tanquã proximiores summo pontifici in officio sacerdotali eidẽ tanꝙ fratres coadiutores existunt. c. fundamẽta.de ele.in 6.Ideo tanquã digniores & maiores in ecclesia militãti, sic ẽt in ecclesia triumphãti. Et sic ẽt quia reges alios superiores recognoscentes, hoc est nõ existẽtes supremi in eorũ regnis cum tales nõ sint superillustres sed tãtum illustres æqui parantur cardinalibus, & patriarchis, vt dicit dom. meus Ias.in l.j.in 3.col.de offi. ei⁹ cui man. est iur. ff. Ideo ẽt erunt in hoc ordine si bene agant & fuerint tales ꝙ fuerint scia, & doctrina diuina illuminati, ꝓut fuit Salomon, de quo Sap.9. de quo tñ dubitatur, an sit dãnatus an saluatus. De quo videatur, Io. Lnd.Vi.d mõte regali ĩ suo ope regali, &.ĩ.dicã.

Ab hoc ordine cecidit vsque ad octauum locum carceris inferni quidã dæmõ nomine Satã seu Satanas, qui aduersarius interpretatur: qui penitus humano generi aduersatur, nitens ꝑducere ad ignorãtiã pcti, vt ꝑducat in damnationẽ, vt habetur Zach. 3.Et Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei: & cũ eo tertia pars illius ordinis cherubin.Et cum his damnabuntur oẽs hæretici: de quibus habetur in c.qdã hæretici.24.q.3.Et q sequuntur opiniones illorũ, & aliorũ hæreticorũ: & alii literati q male sãctas scripturas interpretabuntur, diuersos introducẽtes errores, & oẽs illis adhærentes. Ac tpe nostro dubitãdũ est, ꝙ quidã Lutherus Alaman. qui infinitos resuscitauit & seminauit errores & hæreses nõ fuerit cã damnationis plurimorũ: tanꝙ Antichristi erũt ꝑcones & ꝑdicatores malã doctrinã seminãtes. Doctores ẽt iuris qui malas opiniones ꝯ ius & ęquitatẽ dederunt, & ꝯ determinationẽ ecclię cõsuluerunt.Vñ dubitandũ est de Dyno, qui ex quo ꝯ ecclesiã semel ꝯsuluit fuit dãnatus, vt cuidã eremitæ viro sancto fuit reuelatũ, vt refert G. Bened.in sua repetitione c.Rayn.in verb.testamen.j.nu.6.de test.extra.

Cũ his ẽt collocabũtur principes illustres dãnati, vt sũt reges nõ supremi, sed supiores recognoscẽtes & existẽtes immediate post supremos à paritate loci eorũ in mũdo, &, vt dictum est, in ordine cœlesti.

Octaua ꝯsideratio. Tertius ordo angelorum seu beatorũ spirituũ descendẽdo, & septimus ascẽdẽdo, est ordo thronorũ qui à thronis ordo dr̃ à dono indicij, eo ꝙ deus in eis sedeat, & iudicia sua discernat, & cuncta subiecta per illos disponat: vt dicit Isido.& ꝑ ꝯuenientiã dicitur ad sedes materiales in quibus quatuor cõsiderantur. Primò situs, qua sedes super terrã eleuantur, & sic throni eleuantur vsque adhoc qd in deo immediatè rationes rerum cognoscunt. Secũdo firmitas, qa in sedibus materialibus aliquis firmiter sedet, sed throni à ꝯrio firmãtur in deo. Tertiò susceptibilitas, quia sedes suscipit sedentẽ & in ea deferri põt: sic throni suscipiunt deũ in seipsis, & eũ quodãmodo ad inferiores deferũt. Quartò capacitas, quia sedes ex vnaparte est apta ad suscipiẽdũ sedentẽ: sic throni ꝑ promptitudinẽ sunt aperti ad suscipiendũ deũ & ad sibi famulandũ. vñ ait Greg. Throni dei sunt hi qui tanta deitatis gr̃a repleantur, vt in eis sedeat dñs, & ꝑ eos iudicia sua discernat. Throni.n.nobis mitti dicunt̃ ad iudicij informationẽ: habẽt.n.informare iudices vt legẽ intelligant, vt dr̃. Act. 8. Accepistis legẽ in dispõne angelorũ. Et ad Gal.3. Lex ordinata fuit per angelũ ĩ manu mediatoris. Et dicit Bar. Ang. de prop. rerũ, li.2. vers. Tertius ordo est, ꝙ illi angeli in quibus singulariter relucet certitudo iudicij diuini, throni nuncupantur. Et ideo a beato Dion. sedes altæ & altissimę dicũtur. Altæ, quia pp diuinã autoritatẽ quasi ad iudicandum ordinãtur. Altiores, quia ẽm iustitię regulã incitamur ad iudicandũ. Altissimę qa immediatè altissimo deo dispõne hierarchica collocãtur. Sedes cõpactæ ẽt dicũtur, qa aptæ & ꝯuenienter iũctę quo ad iũcturã & ꝯuenientiã diuinorũ iudiciorũ. Cõueniẽs.n.est, & aptũ vt ex culpa pœnã quis patiatur, & ex iustitia gloriã, ex qualitate operis qualitatẽ retributionis quilibet sortiatur. Vñ ꝯuenit & aptè cohæret pœna culpæ, & gloria iustitiæ. l. capitaliũ. §. famosos. & l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. Nã si culpa & gloria, pœna & iustitia ꝯueniret, coaptatã sedẽ adinuicẽ nõ hærent: cõpactio itaq; sediũ, æqtas est iudiciorũ.

Ad hunc.n.ordinẽ assumunt̃ archiepiscopi & episcopi & tanꝙ iudicantes duodecim tribus Israel, cũ in partẽ solicitudinis sint vocati. ca. cũ ex eo. de aucto. & vsu pallij. c. decreto. 2. q. 6. Et oẽs principes q obtinẽt secundã sedẽ post maiorẽ: vt sunt duces, comites, & marchiones, q solũ habent regẽ recognoscentem superiorem, cum sint tales in tertio gradu: & ẽt primi magistratus, vt sunt cancellarij, q præfecti prætorio simpliciter dicunt̃, & etiã quæstores & omnes habentes primam cognitionẽ iudicãdi, hoc est supremam. Quoniã tales æquiparant̃ & sunt ẽt illustres, vt satis declarat amplè d. meus Ias. in l. j. col. 4. de offi. ei⁹ cui man. est iurisd. ff. Et generaliter oẽs pastores ecclesię habẽtes oues sibi cõmissas, q bene eorũ ecclãs rexerũt, in secũdo gradu post primũ erũt collocati ĩ ordine, argõ similitudinis iã supradictæ.

Ab hoc ordine vsq; ad septimum inferni carcerẽ cecidit quidã principalis capitaneus dæmon, q dicitur Belial seu Berith, q interpretat̃ sine dñio: q cũ

suis so-

suis socijs tentat de ira, qua nititur peruertere iustũ iudiciũ,quod quatuor modis corrũpit,timore,s. prę mio,odio,& amore.c. quatuor modis.11.q.3. Et ẽt tentat iudices & ecclesiasticos prælatos q nõ curant de subditis,populũ nõ erudiũt,fidẽ catholicã perire permittunt,suis põpis ex bonis ecclesię gloriãtur & incedũt,infinita & innumerabilia possident beneficia,& lanã gratãter accipiũt, in bonis deducũt dies suos, & in pũcto ad inferna descẽdũt cũ simoniacis & schismaticis, & talibus cæteris, quos ad veritatẽ ecclię p suã negligẽtiã nõ reducũt: & cũ eis patiẽtur oẽs tales principes & iudices, superiores, de quibus hic ante dictũ est ad instar similitudinis iam factæ.

NOna ꝯsideratio. Media hierarchia ꝯtinet tres ordines, s. dominationũ, potestatum, & principatuũ. Et primus ordo istorũ qui dicit᷑ quartus haben do respectũ ad hierarchias, & sextus locus habẽdo respectũ ad supra dictas sedes dicitur Dñationũ chorus, ad quos pertinet diffinire ea quæ agẽda sunt, dicẽte Gregorio: Quædã angelorũ agmina, pro eo ꝙ eis cætera ad obediendum subiecta sunt, Dñationes vocant᷑. Nomẽ.n. dñationũ tria significare dicit. Primo.n. significat quãdã libertatẽ, q̃ẽ a seruili ꝯditiõe, sicut plebs subiicit᷑, & a tyrãnica oppressiõe, q̃ ẽt interdũ maiores patiunt᷑. Secũdo significat quãdã rigidã & iflexibilẽ gubernationẽ, q̃ ad nullũ seruilẽ actũ inclinat᷑, neq; ad statũ aliquẽ seu actũ subiectorũ vel oppressorũ à tyrãnis. Tertio significat dñatio appetitũ & participationẽ veri dominij, qd ẽ in deo, sicut sunt dñi curię regalis: Et sicut dñationes imperant diuina mysteria alijs angelis. Zac. 2. vbi vnus angel⁹ imparuit alteri dicẽdo: Curre, & loq̃re ad puerũ istũ. Et sm Isidorũ, horũ angelorũ ministeriũ est serui li timore deposito in deũ moueri, & absq; reflexione ad cõmodũ tẽporalẽ & incessãter famulari, q̃ singulari excellẽtia inuisibilẽ annũciationẽ i subiectis ordinibus imperio solo formãt. Et, vt dicit Greg. in bello spirituali, officiũ eorum est instruere qualiter oporteat hoĩes ꝑlationis officiũ exercere. Suggerunt ẽt ꝑlatis qualiter sine tyrãnide & subiectorũ oppressione debeãt se habere. Et, vt dicit Ber. de Bust. in 2. par. sui rosarij. ser. 11. 2. parte litera H. Operant᷑ ad sensum sub dñio rõnis subiugationũ. vnde Gen. 16. Angelus dicit Agar, vt ad dñam suã rediret & se ei humiliaret. Et sunt angeli istius ordinis immunes ab oĩ impressione, vt liberè ad summũ eleuentur, & nulli infra summũ subijciant᷑. Vnde ita deo subsunt, ꝙ nulli inferiori subiiciuntur & ꝑ vniuersalẽ excellentiã supra oẽm subiectionẽ eleuantur: ita tñ ꝙ per nullã violentiã aut tyrannidẽ ad oppressionẽ inferiorũ inclinant᷑. vnde dicit Dion. i sua hierarchia, ꝙ sm dissimilitudinẽ tyrãnidis dñiorũ exercẽt seueritatẽ: habẽt in ꝑtãte & cũ seueritate liberalitatem in benignitate: & dũ a dñationibus potestas exercet᷑, libera litas circa inferiores nõ tollitur. Per istã tñ liberalitatẽ eorũ ꝑtãs nullo mõ minorat᷑, imo deo se ꝯfirmantes regulã & legẽ suæ ꝓuidentiæ quantũ possibile est imitant᷑, vt ait Barth. Anglici i d. lib. 2. de propr. rerũ.

Ad hunc ordinẽ assumunt᷑ alij inferiores prælati ab episcopo, q nulli alij subiiciũtur q̃ supremo principi, vt sunt abbates exẽpti ab oĩ iurisdictione: qui licet nõ sint immediati ad summũ pontificẽ, in ordine tñ nulli alij superiori quàm supremo subijciunt᷑. Et ẽt a simili inferiores principes, vt sunt comites, q licet nõ sint immediati post supremũ principem, tñ nulli alii principi, puta duci aut regi superiorẽ reco gnoscẽti, pręterquã supremo principi, puta imperatori aut regi nõ recognoscẽti superiorẽ subijciunt᷑. Cũ tales dominẽtur inferioribus eisdẽ iustitiã administrãdo, & eos ab oppressionibus, violẽtijs & tyrannide præseruãt. Et ẽt hi q nõ permittunt in se vitia dñari, sed vitiis dñant᷑: ita ꝙ non ꝑmittunt turpia in se, sed oĩa honesta regnare, in qbus sensualitas nullo mõ rõni dñatur, sed econtra rõ ipsa dñatur sensualitati: quæ qnidẽ rõ refrenat in mortali corpore oẽm appetitũ inordinatũ, quẽ reducit ad debitã regulam pœnitentiã agẽtes, & corpus suũ in seruitutẽ redigẽtes. Et tales princeps supradicti q in oĩ iustitia & ęquitate vitã suã ꝑsiderũt neminẽ lædẽtes, nihil alienũ vsurpãtes, vnicuique qd suũ erat reddiderũt, plus affectati æquitati, iustitiæ, & reipublicæ vtilitati quã ꝓprio ꝓfectui: q subditos in oĩ zelo iustitię nutriuerũt & defenderũt, nõ aliena rapiẽtes, sed suis iurib⁹ & redditib⁹ neminẽ lęserũt zelo iustitię feruentes.

Quibus etiam comparandi sunt omnes præsides parlamentorũ & supremarum curiarũ, qui licet nõ sint primi in ordine post principẽ, nulli tñ alij subsunt in dominatione. Inferioribus dominantur, eis autoritate supremi principis iustitiã administrãdo.

Ab hoc ordine cecidit vsq; ad sextum inferni carcerem quem inhabitat cum socijs suis quidã dæmõ nomine Astaroth seu Veemoth, & bestia interpretatur, & tentat de multis, vt habetur Iob 41. Vbi dicit ꝙ nõ est sup terrã potestas quæ comparet᷑ ei, q factus est, nullũ timet, & oẽ sublime videt. Et ipse ẽt rex super vniuersos filios supbiæ. Tẽtat ẽt de accidia & pigritia: & de malitia eius ponit᷑ Iob 40. & 41. Et cũ talib⁹ damnãtur tales, in tali statu, vt dictũ est existẽtes supbi, qnorũ est res, accidiosi & pigri, q præ pigritia ꝑmittunt in suo corpore humano diuersa vitia, quę ita sunt delicati & impinguati ꝙ ex sua consuetudine ad vitia ipsis resistere & obuiare nesciunt aut nolunt sed ipsis longo tempore inuoluti, & dormientes sicut porcus in volutabro, iam ex consuetudine ducti eos pigeret a peccato cessare.

Et etiã prædicti prælati inferiores qui suos inferiores nõ bene regunt, sed per lasciuiã, pigritiã & negligentiam eos viuere contra eorum regulas sinũt, & permittunt eis in peccatis consuetis remanere.

Et ꝑdicti principes tẽporales qui populũ suũ per suos officiarios opprimẽtes, ad iustitiã zelũ nõ habẽtes, pauperibus subditis nõ cõpatiẽtes, iustitiæ non vacantes, exactionibus indebitis & insolitis intẽdentes, lubricis actibus ĩtricati, venationibus dediti, de paupib⁹ subditis nõ curãt: ꝑpl oppssorib⁹ eis adulãtibus oĩno fauent & placent. Et etiã præsidentes in curijs supmis, q iustitiã nõ administrãt & retardãt.

De isto dæmone quos tẽtabit, ample ponit Bern. de Bustis in j. par. sui Ros. in sermo. 10. i litera P. vbi dicit tẽtabit clericos, presbyteros, epos, archiepisco-

pos, cardinales, & omnes simoniacos, & plures alios, vt ibi dicit, quos vide & cogita tu.

Decima ɔsideratio. Quintus ordo in choro angelorũ dicitur Principatus, qui est octaua ędes, habẽdo respectũ ad supradicta. Et hic ordo ƒm sanctos docet homines inferioris gradus exhibere reuerentiã maioribus existẽtibus in statu altioris dignitatis: vt pota regibus, principibus, & prelatis. De angelis istius ordinis dicit Dion. Ad principatus pertinet vniuersalis ducatus & regimẽ ductiuũ ad Dei similitudinẽ: quia isti angeli habẽt ex officio, vt alios inferiores ordinaliter reducãt ad deũ, & doceãt ipsum revereri in seipso & ꝓximo, specialiter in prælato: q ƒm Dion. ideo dicunt principatus, quia habẽt alios reuertere & reducere ad primũ & principale principiũ. i. deũ, quẽ ipsi, ꝓut possibile est, imitant, & q̃tum fas est in pñciẽdi officio principi assimilant: &, vt dicit Isid. li. 7. Principatus sunt q angelorũ agminibus pręsunt, q ꝑ eo q subditos angelos ad explendũ mysteriũ ordinãt & disponũt, principatus vocabulũ acceperũt. Nã alij sunt q administrãt, alij qui assistũt. Milia. n. miliũ administrabant, & decies cẽtena milia assistebãt, Dan. 7. Hæc dicit Bar. angli. in loco hic ante all. Et, q̃m, vt dicit Gre. Principari est inter reliquos esse prior: qa primus est i executione eorũ q̃ imperant. illi. n. q alios ducũt, primi inter eos existẽtes principes dicunt & vocantur. Iuxta illud Psalm. Pręuenerũt principes ɔiũcti psallẽtib⁹.

Qũo aũt capiat princeps, videat gl. in ver. regũ. in clem. vnica. de baptismo. Et hi ẽt angeli q bonis spiritibus principãtur dicunt principes, & ad loca determinata, vel negotia regis deputantur, ꝑ modũ legatorũ mittunt ad ista inferiora ad principũ instructionẽ, eruditionẽ, ꝓtectionẽ seu defensionẽ: vt habetur Iosue 9. Ego sum princeps exercitus. & Dan. 10. Vbi ponuntur tres principes. s. Persarũ, Medorũ, & Grecorũ, quos omnes angelus dñi instruxit: vt dicit Bern. de Bustis in ser. 11. iã supra alle. Habent. n. ꝓsidẽ vni regno, vni nationi, vni ꝓuinciæ seu eorum communitati, maximè principali personæ illius communitatis, vt patet Daniel. 10. vbi dicitur quòd princeps Persarũ. s. angelus illius regni resistit angelo Danielis viginti duob⁹ diebus, de quo infra dicã.

Ad hunc ordinẽ assumũtur prælati inferiores, vt sunt abbates subditi epis, & abbatib⁹ exempti, qui suos religiosos istruũt, & docẽt, qũo sit in regula & fide Christiana & catholica viuẽdũ, & quæ sint obseruãda. Et plati iferiores seculares, vt sunt decani, ꝑpositi, & alij in ecclesijs collegiatis, q docẽt & instruũt iferiores in eorũ mõ viuẽdi, & ƒm eorũ regulas eis datas a supiore. Et principes inferiores, vt sũt comites, marchiones, & alij habẽtes superiores, & existẽtes administratores vnius ꝓuinciæ ab illã instruendã, vt viuat ƒm regulas & ordinationes supremi principis, & eã defendẽdi ab oppssionib⁹ inferiorũ & oium aliorũ subditorũ: inter quos cõnumerãdi sũt gubernatores ꝓuinciarũ, si bñ rexerint ppłum eis cõmissum: timẽdũ est tñ ne ille locus sit din vacu⁹, & nõ replet⁹ nisi alij ibi assumerent. Sed assumũtur ẽt Doctores, Prędicatores, Cõfessores, & alij sacerdotes in dignitate ɔstituti, habẽtes administrationẽ & gubernationẽ, vt habetur Malachiæ cap. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiã, & legẽ reqrẽt ex ore eius, quia angelus dñi exercituũ est. Et ẽt viri de uoti & charitate fœcũdi de bonis alterius gaudẽtes, qui obseruauerũt illud præceptũ: Diliges dñm deũ tuũ, & ꝓximũ tuũ sicut teipsum: eis iustitiã administrãdo ex mãdato principis supremi cui subsunt. Ex quo ɔsiliarij parlamẽtorũ existẽtes in pari loco, & dignitate cũ talib⁹ & supradictis principib⁹ qb⁹ cõparãtur, vt dicã. §. i 5. par. ad hũc ordinẽ assumunt, & i ordine collocabũtur, si maiora nõ habuerint merita.

Ab hoc ordine vsq; ad qnitũ inferi carcerẽ cecidit qdã principalis dæmõ noie Leuiathan, cũ oibus suis cõplicib⁹, q oẽs tẽtat tã de superbia, ira, q̃ auaritia, cũ quib⁹ collocabuntur oẽs prælati iferiores qui ob eorũ supbiã male tractãt suos subditos & inferiores eis a supiore cõmissos, principes suos subditos nõ custodiẽtes, instruẽtes, nec defendẽtes, nisi ad eos excoriandũ & opprimẽdũ, qui tales sunt similes cete in mari, quæ alecã defendit ab alijs piscib. sed ꝑ se ea deuorat: quib⁹ minatur dñs Esa. 27. In die illa visitabit dñs in gladio suo, & grãdi & forti sup Leuiathã serpẽtẽ veterẽ & sup Leuiathã serpentẽ tortuosum, & occidet cetũ q in mari est, & præsertim vbi domini & principes subditos in psonã offendunt, quos rõnabiliter verberare nõ possunt, ƒm Bartolũ in l. cũ satis. C. de agricolis & cẽsitis. li. 11. Nec aliàs opprimi aut bonis damnificari vel iniuriari, ꝑ textũ in lege, cũ satis. §. caueat. & ibi Ioan. de Plat. C. eodẽ. vt ait Catilina in scda respõsione ɔ Cic. Nec vllã põt illustrib⁹ vitis in abiectis hoib⁹ vltrò laudẽ afferre.

O deus omnipotẽs quid hodie dicẽdũ est de principibus huius seculi, de quibus omisi dicere in 4. ɔsideratione, cũ ibi tantũ collocantur supremi principes, & in illo carcere inferni vltimo iuxta luciferũ collocãtur. Nõne reperiẽtur qui potestate abutũtur in subditos eos opprimẽdo, quos defendere debẽt? Nõne sũt effœminati, qui filias & vxores subditorũ violãt: vt olim fuit quidã rex Frãciæ nõiat⁹ Childericus, quẽ Zach. summus põtifex suo regno priuauit, de quo i c. alius. 15. q. 6. iũcta glo. ibi in ver. inutilis.

Refert etiam Gaguinus, lib. 1. hist oriarũ. Childericum ob illam rem regno fuisse pulsum.

Aduertendũ est tñ q ẽt deus ob punitionẽ pctõrũ subditorũ dat pplis regẽ effœminatũ, vt habetur Esa. 3. Et dabo pueros principes eorũ, & effœminati dñabuntur. Et Iob 36. Morietur in tẽpore eorũ, & vita eorũ inter effœminatos. De hoc vitio dicã alibi, cũ hic tñ sit quæstio de principibus deprædãtibus suos subditos, & abũdãt tabernacula pdonum, dicit Iob 12, & Esa. 3. Vos. n. depasti estis vineã meã, & rapin a pauperis in domo vestra. & tales depdabuntur in inferno. Iuxta illud ꝓphetæ Esa. 33. Væ qui deprędaris, quoniã tu ipse deprædaberis. & Psalmistæ. Et qui deuorant escã meã sicut panis &c. Quoniã etiã

Non habent euentus sordida præda bonos.

Nec immeritò, cum inter cætera quæ clamant ad deum, est vox subditorum oppressorum: iuxta illud Iacob. 5. & quod vulgariter & cõmuniter dicitur.

Clamitat

Clamitat ad cœlum vox sanguinis & oppressorum.

Tales.n. populi oppressores sunt causa, propter quā bella fiunt, secundū tex. & glo. in d.c. ad aposto licæ. de re iud. lib. 6. Vt qui iustitia ꝓpter potētiā reprimi nō possunt, bello clade cū sonitu i hoc seculo pereant. Cū de talib^9 cōcludat Iob 27. Hæc est pars hominis impij apud deū, & hęreditas violētoꝝ suā quā ab oīpotēte suscipiēt. Si multiplicati fuerint, filij eius in gladio erūt, & nepotes eius nō saturabuntur pane: q reliqui fuerint ex eo sepelient in interitu, & viduæ illius nō plorabūt. Et ēt habet amplius Esaiæ 13. Et tales in inferno collocabunt in hoc carcere, iuxta illud Apostoli. 1. ad Cor. 6. Neq; auari, neque rapaces regnū Dei possidebūt: imo iudiciū durissimū his qui ꝑsunt fiet, & potētes potēter tormēta sustinebūt, seu patienter. Sapien. 6. & Ps. 7. cōcluditur. Conuertet dolor eius in caput eius, & in verticē ipsius iniquitas eius descendet. Prout ab angelo fuit Carolo Caluo Francoꝝ regi diuinitus monstratum. De quo Gaguinus lib. 5. c. 1. Prout refert etiam Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verbo, condidit. 1. in fin. de testamen. extra.

VNdecima cōsid. Ordo sextus chori angelorum dicitur potestatum, & est nona sedes habendo respectum ad supradicta. Et dicuntur potestates secundum Isidorum, quia eis virtutes diuersæ sunt subiectę, & ideo potestatum nomine nuncupantur, quia maligni spiritus eorum potestate coercentur.

Ad rationē.n. gubernationis ptinet ordinare qualiter ea q̄ præcepta vel diffinita sunt impleri possint, vt alij exequant: & hoc ptinet ad potestates. Nomē enim potestatis quandā ordinationē designat, secūdū illud Apost. ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Diony. dicit, ꝙ nomē potestatū quandā ordinationē significat circa susceptionē diuinoꝝ, & circa actiones diuinas quas superiores, i inferiores agūt eas sursum ducēdo. Ad ordinē ergo potestatū ptinet qūo à subditis sunt agēda. Et horū officiū est ſm Greg. illos qui in bello spirituali desudāt cōfortare, & p hos arcent mali spiritus, & ne violentiā inferāt. Et vt boni victoriā obtineāt, eos ab aduersariis defendant, sicut p potestates terrenas malefactores arcent, ne violētā aut vim bonis inferāt. vnde Greg. Potestates vocant hi qui hoc potētius p̄ cæteris ꝑceperint, vt eoꝝ ditioni potestates aduersę subiectę sint. Et mittunt nobis ad dęmonum & tentationum repressionem, vt patet Exodi 13. angelus domini interposuit se inter Aegyptios persequentes filios Israel & ipsum exercitum. Sicut etiam Thobię 8. dicitur. Quia Raphael religauit dæmonem in deserto superiori, ne noceret Thobiæ. Quæ autē dicat de his potestatib^9 Bartholo. Anglici in suo li. 2. de ꝓprietatib. post Dionysiū vide eundē.

Ad huc ordinē sextū in ordine angeloꝝ & nonū in ordine supradicto, post hāc vitā assumunt hoīes, i hac mortali vita degētes in oī castitate vitę: q aliqñ à corporib. à dęmone obsessis dęmones expellūt, peccata purgāt suis sanctis orationibus, & aliis sanctis operib^9, à mentib^9 hominū dæmones arcent, hoīes suo bono exēplo quasi viuere cōpellūt. Assumunt sancti & sanctæ virgines & alij casti & i castitate viuentes i omni morū honestate & sanctimonia vitæ: qm̄ virginitas replet cœlū. c. nuptiæ. i princ. 32. q. 1.

Ab hoc ordine cecidit qdā dęmō vocatus Beelphegor, q alio nomine vocat Priap^9, q est Deus hortoꝝ, qui cū suis cōplicib^9 tenet in carcere iferni. Et est capitaneus omniū dęmonū qui tentāt de luxuria, cum quib^9 patient in illo carcere inferni luxuriosi & oēs lubrici, vt putā corruptę virgines, adulteri: vt habet 1. ad Corint. 6. Adulteri regnū dei nō possidebūt. & Apocalyp. 21. Erit pars eorū in stagno sulphure & igne viuēti. & Oseæ 7. Oēs adulterātes quasi clibanus succensus. Pessimū est.n. vitiū alterius vxorē adulterari, ſm Ang. per illum text. i §. ij. in auth. de monā. imo abominabile est in muliere seu fœmina plus q̄ in viro: qa maior castitas ēt secundū mores hominū exigit à fœminis. l. palā. §. qui in adulterio. vbi glo. ff. de ri. nupt. pen. C. de Orfi. & satis no. Deute. 32. vt plura cōprobat G. Bene. in sua repet. c. Raynu. i ver. cuidā Petro tradiderūt. nu. 53. de testamen. extra. & ibidē nu. 68. ꝙ quāuis oībus libidinis amor turpis sit, nunquā tñ deterior q̄ in honorato, qa quantò nobilior tāto nocibilior, ſm Alber. mag. Licet.n. i serico & lana eadē libido verset: dignitas tñ psonę habet libidinis aggrauare delictū. c. cū quidā. de iureiur. l. presbyteri. C. de episc. & cleri. Illustribus.n. vt dicit, castitatis obseruatio præcipuum debitum, & ob vitiū luxuriæ plures principes fuerūt à regno remoti.

Sichem princeps magnus, quia oppressit virginē Dynam à filiis Iacob cum esset in dolore circūcisionis interfectus est, Genesis 34.

Rex Salomō dñi amātissimus plen^9 sapiētia, diuitiis, & potētia sup oēs reges, i senectute deprauat^9, mulieres adamauit alienigenas, & recessit cor à dño ꝓpter mulieres, & secut^9 est deos alienos, & fact^9 est idololatra, mulierū taliū amore. Habuit.n. 70 sicut reginas, & tercētū ꝯcubinas: & ideo suscitauit sibi de^9 aduersarios Adad Idumęū, & Ieroboā suum seruum, qui afflixerunt eum vehementer, & in senectute sua mulieribus deprauatus mortuus: & sic scriptura de eo malè sentit. 3. Reg. 11. & 32. q. 4. ca. Salomon. de pœniten. d. 2. c. si. enim versic. Salomō.

DVodecima consid. Post illos sex ordines chori angeloꝝ cōtentos i duab^9 primis hierarchiis, est tertia hierarchia q̄ dr̄ Epyphonia, tres ꝯtinēs ordines iferiores, s. virtutes, archāgelos & angelos. Et hæc iferior hierarchia sic describit. Inferior hierarchia est diuinū participiū naturę legib^9 occurrēs, secreta reuelās, ꝑ capacitate discreta. Naturæ legibus occurrēs: hoc pertinet ad virtutes quæ ptātē habent faciēdi miracula, & curādi morbos & lāguores. Secreta reuelās: hoc ptinet ad archāgelos & angelos. Pro capacitate discreta: hoc ptinet & refert ad archāgeloꝝ differētiā et angeloꝝ: qa maiores vt archāgeli maiora, minores vt angeli, minora reuelāt. Per angelos.n. reuelant prophetiarū maiora secreta, vt illud. Ecce virgo ꝯcipiet & pariet filiū, &c. Per angelos autē minora. Vt illud Dauid. Epatū eius accipiet alter.

DEcimatertia cōsid. Septimus ordo angeloꝝ, q est decimus i ordine nostro ī posito, dr̄ virtutū.

 Virtutes

Virtutes enim sunt angelorum agmina, ministeria habentia ad virtutes & miracula facienda, vt habeť amplè per Barth. Anglici, in secūdo libr. de ꝓprietate rerum. versi. 7. est ordo. Et sicut ad ratiōnē pertinet ꝓbere facultatē adimplēdi, sicut ꝑsidētes, balliui, & alij potestates dāt mandata adimplendi legū præcepta, qd ad virtutes pertinet, secundū qd virtus importat quēdā excessum fortitudinis: & sic dicit Dionysius ꝙ nomē virtutū significat quādā virilē & incōcussam fortitudinē ad oēs operationes diuinas ei connenientes, & ad suscipiendū diuina, ita ꝙ significat ꝙ sine aliquo timore aggrediunť oīa quæ ad eos pertinēt, quod videť ad animi fortitudinē pertinere. Isti. n. sunt iustitiarij in domo regis, quorū est ardua operari. Vnde dicit Greg. Virtutes vocanť ēt illi spiritus p signa & miracula, q̃ frequēter fiunt & nobis mittunť ad miraculoꝝ cooperationē: vt patet Thob. 11. vbi dť ꝙ angelus Raphael Thobiā seniorē illuminauit, cui⁹ filiū à piscis deglutitione eripuit. Similiter & Danielē in lacū profundi iter leones rapidos ab eis liberauit, & viuū ꝓseruauit, vt habeť Danielis 6. Deus meus misit angelū suū, & ↄclusit ora leonū; & nō nocuerūt mihi, qa corā ipso iustitia inuēta est ī me. Ex quib⁹ dicendū est, ꝙ oēs iustitiarij inferiores mādata iustitiæ adimplētes & iustitiā administrātes, in quib⁹ iustitia iuenta erit, in hoc ordine assumenť.

Et, vt dicit Greg. Hoīes hic viuētes virtuosi oīb⁹ virtutib⁹ ꝓpollētes, ita ꝙ tātū à deo illuminati ꝙ ex eorū sanctitate vitę faciūt miracula suis ꝓcib⁹ deo fusis, & operib⁹ ꝟtuosis adhibitis, ī hoc ordine collocabūtur, sicut fuerūt multi sancti q̃ miraculis claruerūt.

Ab hoc ordine cecidit quidā demō nomine Beelzebub, qui interpretatur princeps muscarū: quia illi idolo sacrificatur de sanguine, aspergendo sanguinē supra ipsum, idcirco muscę adhęrēt sibi: quod idolū primus adinuenit Ninus rex Niniue, ī honorē patris sui, qui Belus dicebať. Quj quidē cū suis collegis tētant de īuidia: & ideo omnes īuidi de bono alicuius erunt in tertio carcere inferni cum ipsis, & ēt iustitiarij, non cū virilitate & fortitudine iustitiā administrantes, & indeuoti doctores, & cōfessores, seu ꝑdicatores, aut quicūque alij inferiores sua officia nō viriliter exercētes. Et, vt dicit Bernardinus de Bustis in prima parte Rosarij, sermone decimo. ī litera O, Tētabit ēt hęretichos, icātatores, diuinatores, maleficos, & sortilegos, q̃ cū eo collocabūtur, vt ibi amplè.

Decimaquarta cōsideratio. Octau⁹ ordo angelorū qui est vndecimus ī ordine nostro suprapo-sito dť ordo archangelorū: qui ẜm Isid. summi nūtij, vel principes nuntiorū interpretantur & primatum tenent inter angelos. Cum dicitur ab archos, quod est princeps, & angelus, quasi angelorū princeps. Sunt enim duces & principes sub quorum ordine vnicuique angelorū officia deputata sunt. Nā archangeli angelis ꝑsunt, vt patet ī Zacharia, vbi angelus maior dicit minori: Vade, & doce puerū istū.

Horum. n. officium est maiora Dei secreta nobis hic inferius nūtiare, sicut Gabriel nūtiauit beatę Marię virgini incarnationē filij Dei. Et etiam mittūtur ad eruditionē rectorū, vt Gabriel, qui etiam missus fuit ad Zachariam pontificē, & ipsum docuit, quòd esset pater Ioannis Baptistę, vt canit ecclesia:

Nuntius celso veniens Olympo,
Te patri magnum fore nasciturum,
Nomen & vitæ seriem gerendæ:
Ordine promit.

Et Raphael ēt tanquam medicina Dei ad Thobiam missus fuit, q eius oculis curationē adhibuit, & cęcitatē abstulit & detersit, vt refert Isid. li. 8. Et ẜm Dynysiū, officiū archangeloꝝ est ēt ꝓphetias reuelare, dæmones hominib⁹ dominantes arcere, ne vlterius plus lædāt. Archāgeli ēt angelis superpositi eis sunt digniores, & annunciatione sunt priores cęteris, qā sunt perfectiores, vt pulchrè declarat Barth. Anglici in loco hic ante alleg. Et tales dicunť deputati ad regimen, seu custodiā vnius multitudinis, vt puta vni⁹ familiæ domus, vnius ꝓsapię seu ꝑlis, ꝙ vnius villę seu parochię, cū tñ angelis singularū ꝑsonarū de illa multitudine. Nā misericors Deus humanā fragilitatem cognoscēs esse inexpertā & ineptā ad bellandū & resistēdum dęmoni īfernali, de quo veritas diuina in euang. dicit, ꝙ nō est potestas sub cælo q̃ compararetur illi, quē alibi vocat principē huius mūdi, dicēs: Venit. n. princeps mundi huius. I. diabolus, & ī me nō habet quicquā: ne à tanto & tā forti principe q̃ est leo rugiēs q̃rens quē deuoret, natura humana ī aliquo decipiatur, dedit vnicuiq; hominū vnum angelum magistrum, directorē & conseruatorē, scientē oīa necessaria pro humana salute, & de primo q dať omnibus de primo ordine, dicam in consid. sequēti

Sed quia etiā habentes dignitatem dať alius angelus de maiori ordine ẜm dignitatē illius cui datur, ideo in hoc tantum instādo dico, ꝙ archāngeli dantur cōitati, familę, domui, prosapię, aut principi seu gubernatori: vt de Eliseo 3. Reg. 4. ca. ꝙ angelorum multitudinem habuit ad sui defensionem. Habuit enim vt singularis persona vnum, & vt ꝓpheta aliū, & secundum suas dignitates alios. Et, vt ait Bernardus in quodā suo sermone. Beata virgo Maria plurimas angeloꝝ legiones habuit ad sui ꝓtectionem & custodiam, & qui ei tāquam dominę deseruirent, vt ei cōueniret quod habetur Ps. 90. Angelis suis Deus mādauit de te, vt custodirent te in omnib⁹ viis tuis.

Singulis enim regnis & ꝑsidētib⁹, seu principatibus supremis ꝑsunt angeli de superiori ordine īferioris hierarchię ad custodiā solū iloꝝ. Et isti sunt principaliter custodes regum & regnoꝝ. Et ideo aliquādo accipiūtur pro regib⁹ & regnis quibus ꝑsunt, eo qa rationabiliter procurāt bonū gentiū sibi cōmissarum ex earū meritis. Nā quilibet angel⁹ offert deo merita suę gētis cui præest, ꝓpter quod videntur tales angeli sibiinuicem q̃nque cōtrariari & resistere; quoties duo regna quibus ꝑsunt diuersi angeli sunt in ꝓdictione. Et hoc est quod dť Danielis decimo: vbi Danieli dicit Gabriel, Princeps, i. angelus regni Persarum resistit mihi viginti & vno diebus. Et ꝑmanēt illi angeli in tali resistētia, non ꝙ inter ipsos sit cōtrarietas voluntatum simpliciter, sed quia futura ignorāt, donec sciāt determinationē diuinę voluntatis de futura istius vel alterius gētis subiectione.

Sed quam primum sciunt diuinā voluntatem p reuelationem vel effectus positionē, tunc concorditer ad probant diuinam sententiam, cum voluntates eorū semp sint cōformes diuinę volūtati, vt declarat beat° Thomas in 1.par.q.113.art.8. & idē Thomas in 2. sent.d.11. & Nicolaus de Lyra Apoc.10. In verb. & angelus:& i verb.audiui angelū.& ibidē 16.ca.& clarius Dani.10.& greg.li.4. mor.c.31. & li.17.c.7. Et huius regni & regis Frācię custodia & ,ptectio attribuit Michaeli archāgelo qui olim princeps fuit synagogæ. Sed nunc cōstitutus est à deo in principē ecclesię, cuius & cæteros seculi princeps brachiū dextrū & .ppotens fuit vsq; nunc, & ad hūc regē Frācisсū huius nominis primū, Christianissimus, tūc dictus res noster Frāciæ, vt dicā infra i 5.par.in 51.cōsideratione, vbi ponā qūo reges Franciæ semper ,pfuerunt in ecclesia: multaq; pro ecclesia fecerūt, quæ alij princeps Christiani nō fecerūt. Ideo dat° eis Michael ,p custodia sua & sui regni. Nō ergo immeritò & fine causa regnū Frāciæ vsq; ad hæc tēpora flotuit & augmētatū fuit, tanquā ab ipsomet deo institutū, protectum, & custoditum vsque ad hæc tēpora, vt satis declarat G.Benedicti in sua repetitione c.Raynutin verbo, duas habens filias. de testamentis extra.

Nam, vt ait Gregorius, quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibet, vt ex ipso actu & nomine detur intelligi, q nullus facere potest qd facere præualet deus. Idcirco eidē michaeli plura q̄ sunt miræ virtutis attribuuntur, vt de pugna ei data cū dracone, de qua Apocalypsis 12.ob.qd inter sanctorū acies angelorū Christi signifer habetur, & paradisi præpositus nominatur. Ita q quoties de ipso fit festum, de omnibus angelis etiam solēnizantur.

In signum cuius regis & regni Franciæ protectionis post primā Michaelis in terra ecclesiæ Romanæ in mōte gargano Apulię miraculosam apparitionē i suiq; honoris tēpli dedicationē, facta fuit apparitio secūda in regno Franciæ in loco qui Tumba dicitur iuxta mare, sex millibus ab vrbe Abricensi circa ann. Domini 707, vbi Michael episcopo prædictę ciuitatis apparuit, iubens vt in prædicto loco ecclesiam cōstrueret, & sicut fit in terra ecclesiæ, scilicet in mōte Gargano: ita & ibi in sui memoriā cœlebraret, qui locū incolere, regnumq; tuum seruare statuerat. De quo meminit Guaguinus, lib. 5.c.4. Eodem, inquit, propè tempore Aubertus Abriacensis Pontifex in colle altissimo sancti Michaelis cœnobium exędificauit, cum ageretur annus salutis 709. Quæ oïa prudenter considerans Ludouicus vndecimus pater Caroli VIII. rex Franciæ in honorē Michaelis archangeli protectoris sui ordinem militarē sancti Michaelis dictū, cum sit princeps, & præpositus cœlestis militiæ: quia pugnauit cum dracone, & data est ei talis potestas, instituit perpetuo & fundauit, certo militum numero quorū rex primus est decreto & determinato, de quibus infra dicturus sum.

De quo Michaele dicere potuerūt reges Christianissimi, qd habet Danielis 10.c.Ecce Michael vn° de principib° primus venit i adiutoriū meū.& eodē c. i fi. Nemo est adiutor meus i oibus his, nisi Michael princeps vester. Et ad hūc ordinē assumunt oēs eleemosynarij & sobrij, q sua bona i eleemosynis erogauerūt, q paupib° subuenerūt, ęgrotis peregrinis & indigētib°, hospitalia visitauerūt, ecclās reparauerūt de suis bonis, & ,p defunctis orauerūt & orare fecerūt.

Assumunt etiam domini temporales, habētes custodiam suorū subiectorum, & inferiores curati, & viri ecclesiastici habētes custodiā animarum, & eis annuntiātes verba dei, decem præcepta legis, & euāgelia, & pdicationes, q sunt nūcij dei & verbo; ipsi°.

Ab hoc ordine cecidit ille dęmō, q Asinode alio nomine Belsephon dr; qui secundū carcerē inferni cum oibus sibi adhærentibus tenet: cū quibus ipse tētat de gula, ita q gulosi, tabernarij, ebriosi, & sic de similibus erūt de isto secūdo carcere iferni. Similiter & carnium voraces, q mane surgūt ad ebrietatē & sunt potētes ad bibendū. de qbus habet Esa. 5. Væ q consurgitis manę ad ebrietatē, & tādē vsq; ad vesperū, vt vino ęstuetis, qm, vt plurimū talis ebrietas est peccatū mortale ,ppter assiduitatem. notatur in ca.vnū oratiū. §.alias ea demū. 25. distinctione. & Hosti. in summa, de tempo.ordi.col.6.versiculi.tertia regula.

Similiter omnes habētes custodiam aliquo;, vt sunt domini temporales & curati, qui subditis non nunciant quæ habent in mandatis, tam in administrādo eis iustitiam, seu iurisdictionem, quàm in pdicando & annunciādo verbum diuinum diebus festiuis, sed sunt negligentes: aut alias non ita nunciant, prout tenentur, in hoc carcere collocabuntur.

Decimaquinta consid. Nonus ordo chori cœlestis, seu spirituū cœlestium dicitur angelorū, & est vltima sedes habendo respectum ad ea quę dicta sūt hic aute in 3.part. Et iste ordo angelorū est deputatus ad voluntatem domini, populis nunciandam.

Angeli autem vocabulum nomen est officij non naturæ. Nam angelus nuncupatur, vt dicit Archid. in c.fatedum. 13.q.2.& iuxta illud: Qui facis angelos spiritus & ministros ignem vrentem.

Angelis verò pictorū solertia pēnas fingit, vt eorū discursum celerem significent, sicut & iuxta poetarum fabulas venti pennas habere dicūtur, sicut dr. Qui ambulat super pennas ventorum. & hæc secundum Isidorum. Dionysius autem dicit, quòd angeli inferioris ordinis non participant ordinem superiorem illuminationum. Non enim participāt cum ipsis, sed ex ipsis. Nā angeli superiores primo loco diuinas illuminationes suscipiunt, & illas postmodū ad aliorum notitiam deferunt, qui & primi nuncij dicuntur. Sed an de superioribus quatuor ordinib° etiam mittantur ad nos, vide Anto. Florentinum in sua summa. in 3.par.titul.31.c.6.§.4. versi. quantū ad quartum. vbi exponit illud Esaiæ 6. Et volauit ad me vnus de seraphin, qui est de ordine superiori.

Et isti posteriores & vltimi, homines ad diuinā cōstitutionem adducūt, & subleuāt, & vt isti viuāt, informāt. Vnde, quamuis isti inferiores angeli, etsi nō habēt alios angelos sub se iferiores, quib° præsunt, habēt tamen sub se hominū ordines, quibus psunt, quos ordināt & disponunt: sursum eleuant & extēdūt, per dilectionē dei in semetipsis formant, per. custodiam

custodiam sub se progrediuntur, per illorum tutelam, quorum ministerio deputantur.

Vnde qlibet habet vnū bonū angelū ab ortu suæ natiuitatis, vt dicit Archidiacon⁹ ī c. fatēdū. t 3.q.3. Imo Adam & Antichristus, vt dicit Anto. Floren. in sua sum. par. 3. c. 6. §. 4. vt dicit ꝙ Antichristus habet etiam bonū angelū, & ī §. v. dicit ꝙ iste angelus non est ī ventre matris, sed statim postquā ortus est ex vētre matris fm Iacobum de Voragine, & fm Tho.

Quod etiā cognouerunt gentiles: vnde Aristoteles in libro de secretis secretorū ad Alexandrū. Nescis, inquit, ꝙ teste Hermogene duo sunt spiritus, q te custodiūt, quorū vnus stat ad dexterā, & alius ad sinistrā, custodientes & scientes opera tua, & referētes factori tuo qcquid feceris? Hoc solū ī veritate debet te, ô Alexāder, retrahere ab omni ihonesto opere. Per quos angelos intelligit vnū bonū qui stat ad dexterā, & aliū qui stat ad sinistrā, s. angelū Satanæ q̄rentem hominē tanquā leonē deuorare. Vel qui erat rex & prælatus, duos habebat bonos angelos custodes, vt dicit Bernard. de Bustis. in 2. parte sui Rosarij. in sermone t 1. parte 2. litera D. Qui certū est imperatores & reges duos habere angelos custodes. Vnū, videlicet rōne singularis psonę, sicut habēt cæteri hoīes. De quo habet Matt. 18. ibi. Videte ne contemnatis vnū ex his pusillis. Dico. n. vobis, qa angeli eorū semper vidēt faciē patris mei qui ī cœlis est.

Et isti angeli sunt de ordine inferiori, quorum custodia habet multos effectus, vt statim dicam. Et iste angelus custodit, vt alij angeli.

Alterum verò angelum habent ratione dignitatis, vel officij regalis, vt de Eliseo legit 3. regum, 4. c. quòd angelorū multitudinem habuit ad sui defensionem, vt infra dicam. Et iste secundus angelus, qui datur ratione dignitatis, illuminat, vt tenet sanctus Thomas 2. distinctione. t 1. quæst. t 2.

Singulis enim regnis psunt angeli de superiori ordine inferioris hierarchiæ. qui dicūtur secūdum aliquos, Principatus, & secundū alios, Virtutes. Et isti sunt principaliter custodes regū & regnorū. Ideo aliquando accipiunt pro regibus & regnis quibus præsunt, eo quia rationabiliter procurant bonū gentiū sibi commissarum ex earum meritis, vt infra dicam.

Et, vt dicitur ad Hebręos primo, Omnes administratorij spiritus sunt, missi in adiutorium eorum, qui hæreditatem capiunt salutis: propter septem, quę Deus circa nos operatur, quę ponit Antoni. Florentinus in sua historia, prima parte. tit. 6. cap. t. §. j. vbi ponit circa quæ operantur angeli apud nos.

Decimasexta cōsideratio. Istorū angelorū etiam multiplex est effectus, quos ponit Bernardinus de Bust. in secunda par. sui Rosarij allegati, in sermone t 1. in 2. parte, in litera C D E F, vsq; ad literam M, vbi ponit duodecim officia q̄ habent angeli erga nos. Et qnosdā ēt ponit Discipulus, in suis sermonibus ī sermone de angelis, sermone 32. vbi dicit, ꝙ ppter illa officia q̄ habent apud nos, debēt à nobis honorari. Eosdē effectus etiā describit Bartholomæus Anglici, in suo 2. lib. de propr. rerum. Etiam Bernard. de Parentinis, ī suo elucidario, in quarta parte. ibi: Quęritur quarto. & Ant. Floren. in loco supra alleg. §. v. Ego autem alio stylo, vt melius & plenius à rudibus intelligātur, & magis succinctè & clarè ponam effectus custodiæ angelorum, quam habent in nobis. Et dico, quòd angelus noster datus est nobis ad custodiam ad multos effectus sequētes:

Primò vt ab insidiis diaboli nos pseruat, vt satis notatur Iudith t 3. Viuit dominus, quia custodit me angelus eius, & hinc euntē, & ibi cōmorantē, & inde huc reuertentem. Et Genesis 32. Cum Iacob Esau valde timeret, angelos sibi obuios habuit, ipsum adiuuare paratos, qui aiti Castra Dei sunt hæc.

Secūdò custodit nos ꝯ dæmonū tentamina, velut pastor solicitè custodit oues suas à luporū morsib⁹. Christus. n. est verus pastor, qui cū mittit oues suas, id est animas ī hæc iferiora, mittit custodes angelos ad custodiendū eas, Vnde angeli dei custodierūt & liberauerūt Loth de periculo Sodomorum. Gen. t 9.

Tertiò nos qñdoque à periculo mortis liberat, vt de Isaac filio Abrahæ, quem angelus à morte liberauit. Genesis t 2.

Quartò nos pseruat à pœnis humanis, vt habet Danielis tertio: vbi angelus custodiuit tres pueros à flāma ignis ardētis, & etiā à morte. Et dicit ibi text⁹: Angelus dñi descēdit de cœlo cū Azaria & sociis ei⁹ in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventū roris flantem.

Quintò bonus angelus orationes nostras Deo repręsentat, vt dr Tobiæ 12. quando orabat cū lachrymis, & sepeliebat mortuos. Ego obtuli orationē tuā Deo. & Dan. 9. dicebat angelus Danieli. Ab exordio precum tuarū, egressus est sermo: ego autē veni, vt indicarem, quoniā vir desideriorū es: sed angelus Persarū resistit mihi 21. diebus. Vnde Bern. Discurrit angelus medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, referens dona: excitat istam, placat illum.

Sextò nos in tristitia positos ꝯfortat, & corruētes releuat, Thob. 5. c. Forti animo esto, in proximo est vt à domino cureris. Vnde cū Daniel corruisset ī terram, tetigit eū Angelus dñi, dicens, Noli timere, pax tibi: confortare & esto robustus vir desideriorum.

Septimò bonus angelus nos à dæmone tentatos, cōsulit & protegit: imo contra multos dæmonū insultus nos defendit, vt patet de B. Michaele tpe legis Moysi, & ante patet, qui princeps synagogę eā quādiu durauit, fortiter defendit. Daniel 1. Nemo mihi adiutor est, nisi princeps Michael. Circa quā synagogam eā ꝓtegendo, primo mirāda fecit, qa ipse fuit ille angel⁹ q plagas Aegy. itulit. Qui mare diuisit. Qui in colūna nnbis, & ignis ppłm Israeliticū antecessit. Qui in terram promissionis populum introduxit,

Secundò fecit stupenda: sciēs. n. diabolus Iudęos ad idololatriam proruptos, volebat corpus Moysi honorificè sepeliri, vt Iudęi suas idololatrias exercerent: sed Michael victoriā obtinuit contra diabolū, & corpus Moysi ab omnib⁹ abscondit. Vnde in epistola canonica Iudę, & transumptiuè in c. si igitur. 24. q. 3. Cum Michael archangelus cōdisputans altercaretur de Moysi corpore, nō ausus est indicium inferre blasphemię: sed dicit, imperet tibi Deus.

Tertiò

Tertiò ꝓtexit illos de synagoga, vt patet 2. Reg. 6. c. Et hr in c. reuera. de cõsect. dist. 2. vbi est historia de Syris, qui obsederant ciuitatem Samariæ: tunc dicit Eliseus. Plures nobiscum sunt, quàm cum illis. Et loquebatur de angelis, quorũ erat Michael qui percussit Syrios cæcitate, quos Eliseus duxit in medium ciuitatis in Samariam ipsis non videntibus.

Quartò adiuuit eos qui erãt de synagoga. Dr. n. Dan. 10. c. ex persona Gabrielis archãgeli. Princeps regni Persarum restitit mihi 21. diebus. Et ecce Michael vnus de principib. primus venit in adiutorũ meum. Et in fine illius c. Et nemo est adiutor meus in omnib. his, nisi Michael princeps vester. Greg. verò lib. 17. Moralium. dicit, ꝙ princeps regni Persarũ erat bonus angelus, custodię illius regni deputatus (cùm quodlibet regnũ, natio, aut prouincia habeat vnum bonum angelum ad sui custodiã deputatũ) qui resistebat pro regno suo contra Gabrielem archangelũ, cui populus Israel in Perside erat cõmissus, qui laborabat pro populi deliberatione, quem toto posse angelus Persarum impedire nitebatur. Et vide infra in 9. parte, in 45. consid.

Sed quõ hoc ꝙ vnus angelus dicatur alteri resistere aut pugnare pro sibi commissis? Nam vt dicit S. Th. in 1. par. q. 113. relatus per Ant. Floren. in sua summa, in 3. par. tit. 31. c. 6. §. vij. Diuersa iudicia circa diuersa regna, & diuersos homines varia exercẽt per angelos qui in suis actionib. seu operib. regulantur fm diuinam sniam. Sed aliqñ cõtigit, ꝙ in diuersis regnis, vel in diuersis hoib. contraria merita, vel demerita inueniunt, vt vn⁹ alteri subdat, vel pferat. Quid añt sup hoc ordo diuinæ prouidentiæ habeat disponere, non possunt ipsi angeli cognoscere, nisi Deo reuelãte. Et tunc necesse est ipsis angelis, ꝙ sup hoc consulant sapientiã diuinã, & eius agnoscãt sup hoc voluntatẽ, quam cognitam adimplere studeãt.

Ex quo patet, ꝙ inquantum de cõtrariis meritis, & sibi repugnantib. diuinam consulunt voluntatẽ, dicuntur sibi inuicem resistere. Non quia sint eorũ uoluntates contrariæ: quia in hoc omnes concordant, ꝙ Dei sententia & uoluntas impleatur, sed quia ea de quibus consulunt, sunt contraria.

Et cũ fuerit dux synagogæ tm̃ quantum durauit, post illã sepultã, fuit dux & custos ecclesiæ catholicæ & Christianæ, & huius regni, & regis Frãciæ dicitur data custodia & ꝓtectio attributa tanq̃ supra cęteros seculi principes brachiũ dextrũ ecclesiæ catholicę tenentis: & in illa fide conseruanda, manutenẽda, & defendẽda ꝑpotẽtis. Nã, ut ait Greg. Quoties miræ uirtutis aliquid agitur, Michael mitti phibet, ut ex ipso actu, & noie detr intelligi, ꝙ facere p̃ualet Deus. Ideo eidẽ Michaeli plura q̃ sunt meræ uirtutis attribuunt: ob quod inter sanctorum acies angelorũ Christi signifer hr, & paradisi ꝑpositus nominatur, in signũ cuius & reges Franciæ ꝓtectionis post primã Michaelis in terra ecclesiæ Romanæ: s. in mõte Gargano Apulię miraculosam apparitionẽ, in suiq; honorẽ tẽpli dedicationẽ, facta fuit apparitio secũda in regno Frãciæ, in loco qui Tumba dr, iuxta mare sex milib. ab vrbe Abrincensi, circa annum Dñi 707. ubi Michael epo pdictæ ciuitatis apparuit, iubẽs, ut in pdicto loco ecclesiã cõstrueret, & sicut hr in terra ecclesiæ in mõte Gargano, ita & ibi in sui memoriã celebraret: q locum incolere, regnũq; tutũ seruare statuerat, ut plenè hr in eius legẽda. de quo ẽt meminit Gaguinus in suis chronicis, lib. 3. c. 4. Eodẽ, inquit, propè tpe Aubertus Abrincẽsis pontifex in colle altissimo S. Michaelis cęnobiũ exædificauit: cũ ageretur annus salutis 709. ut refert G. Bñdicti in sua repet. c. Rayn. in uerbo, Adiectæ impuberi. nu. 46. A quo tpe apprehendit serpẽtẽ antiquũ, qui est diabolus, & ligauit eum pannos mille, & misit eũ in abyssum, & clausit, & signauit super illũ, ut nõ seducat amplius gẽtes, donec cõsumentur mille anni. Apoc. 20. A quo quidẽ tpe usq; nũc ꝗ floruit regnũ Frãciæ in fide Christiana plusq̃ alij principatus. Ita ꝙ, ut ex historiis & rebus gestis Gallorũ, & aliarũ prouinciarũ reperiũtur, adhuc plures principes, & plura regna in quib. sunt Iudæi manentes, & residentes, & plures sunt hæretici, q non arcentur, neq; puniunt à principib. sed tolerantur. Imo, quod plus est, sustinent: vt nũc est de quodam Lutero Alamano qui multas hęreses in Alamania seminauit: q adhuc nisi fuissent acriter eius sectatores puniti p curias nostras parlamentales, in quib⁹ viget oĩs excellentia iustitię, plures nostrates ad inferna deduxissent. Sed fuerũt ita extirpatę hmõi hęreses, ꝙ nõ est amplius tã audax qui ausus sit de his verbum ꝓponere, nec aliquod eius dictũ ꝓpalate. Et nimirum si tales hęreses nõ possunt pullulari in Francia, qa diabolus ligatus est p Michaelem, vt nõ seducat amplius gẽtes donec ꝯsument mille anni. Hic. n. Michael si in sinagoga mirabilia fecit, vt dictum est, multo maiora & mirabilia in hoc regno fecit. Fuit ille ꝗ ampullam oleo plenã in baptismo Clodouęi Regis Francorum primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris, filię regis Burgũd. quo adhuc hodie liniri solent Reges Franciæ cũ sacrant & vngunt, vt dicit Gag. lib. 1. c. 8. quod creditũ est spiritus Dei ministerio id ppetratum. Et iõ p Michaelem, cũ sit princeps Eccłæ Cathol. cui tunc credidit dictus Rex Clodouęus. Scdò Alemanos fugauit ministerio Dei. Ex quo creditũ est angelũ Mich. ibidẽ adesse, vt de eo dici põt illud quod dr 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt, q̃ cum illis. Ipse fuit ille q certum duxit ad trãseundum vadũ, cũ Clodouęus dolens exercitum suũ debellare volentem ꝯ Gothum hęreticum, orationem Deo habuit in hũc modum.

DEVS, inquit, optimè in tribulationib⁹ adiutor, sanæ religioni tuę quã tueor, ne differ de hęretico Gotho sumere vltionẽ, da fluuium vadabilem. Hoc ꝑcantem Clodouęum non est aspernatus Deus: ad primã. n. insequẽtis diei lucẽ, ceruus ẽ silua nemine inclamãte ĩ ꝯspectum se ꝓrupit, q magnis inde militũ vocibus excitus fluuiũ enatãs, quasi itineris explorator, vadũ mõstrauit, quẽ Deus ꝯducere facie bat per Michaelem tanq̃ ꝓtectorem & defensorem Ecclesię Cathol. cui tũc Clodouęus credebat, & ꝯ hęreticum pugnabat, prout credẽdum est. Et, vt dicit Gaguinus eodẽ loco, hunc secuti milites in vlteriorem

rioré fluentis ripam quę ceruus traiecerat, euadût.

De huiusmodi regis conuersione, & eius miraculis in eius conuersione factis, videatᶜ Ioannes Ludouicus Viualdus de monte regali, ordinis pdicatorum, in tractatu de triũpho trium liliorũ Fráciæ, regi Ludonico XII. directo: qué refert de verbo ad verbum G. Benedicti in sua solenni repet. c. Rayn. in verbo, duas habens filias. nu. 86. vsq; ad nu. 116. & per 20. col. & vltra, extra de testamentis. vbi multa miracula ponit, quæ fuerunt facta in huiusmodi conuersione. Et multa pulchra gesta regum Francorum contra infideles contra quos fuerũt protecti & adiuuati pro fide Catholica sustinenda, & defendenda, augmentanda per Michaelem archangelum principem ecclesiæ catholicæ: quod ita credendum est, cum talia sine auxilio illius fieri non potuissent. Dicá alibi de excellétia huius regni, & regis Frácię.

Item idé Michael pluries & multoties protexit reges Frácię vsq; ad hæc tpa ab inimicis, cótra ipsos inimicos eis victoriá dando, vt videri potest de pluribus per dictum Bńdicti in loco hic ante allegato. quę essent nimis lóga & fortè tędiosa ad recitandũ.

Illuminauit ét taliter reges Franciæ, q omnes hæreses ab eorum regno extirpauerunt, & oés Iudæos fugauerunt, vt dictum est hic ante, & videri potest per dictum Viualdũ in prædicto suo tractatu: & eũdem Benedicti iam dicta repet. cap. Rayn. in verbo, duas habens filias, nu. 93. vsq; num. 100. Et de huiusmodi illuminatione Michaelis, dicam infra in sequenti effectu angelorum.

Octauò ergo bonus angelus noster nos illuminat in Dei & fidei catholicæ secretis, & ab errore ad verũ lumé nos reducit. intellectus. n. noster ista alta capere nó potest, cũ se habeat ad secreta cœlestia, sicut oculus noctuę ad lumé solis: tũc angelus noster secreto illuminat intellectũ nřm, & manuducit in cognitioné diuinorũ arcanorũ per fidé, & cognitioné. Vnde Zach. 4. Reuersus est angelus qui loquebatur in me, & suscitauit quasi vnũ qui suscitatur de graui somno. Vnde superiores angeli, q plura de arcanis cognoscũt, q̃ inferiores, illumináat ipsos inferiores secreta diuina q̃ eis nouerũt reueládo, & eis manifestádo talia secreta q̃ hic inferiora vsq; ad dié iudicij cócernũt, dicunᶜ eos illuminare, & eis loqui, q̃ secreta diuina si nobis sint reueláda, tũc reuelát pro salute nřa, & inferiores q̃ erga nos gerentur referũt. Et sic superiorib. loqui dicunᶜ, vt dicit Tho. ĩ 1. parte suæ summæ. q. 113. Vnde virgo Maria fuit illuminata cũ prius diceret: Ecce virũ nó proposui cognoscere, turbata de angelico sermone. statim post adiũxit: Ecce ancilla dñi &c. vt hř Luc. 1. Similiter Iacob videns scalá in qua ascendebát & descendebát angeli, in cuius cacumine erat dñs innixus, per quá significaᶜ descensus Dei in mundum, & vnitas trinitatis in trib. lapidib. capiti suo appositis in vnum coniunctis, illico illuminat⁹ dixit: Terribilis est locus iste, non est in eo nisi domus Dei & porta cęli, Gen. 28.

Nonò nos ab aduersis inimicis defendit, & aduersos inuisibiles deuincit. vnde hř Apoc. 12. Pręliũ factũ est in cęlo, & Michael & angeli eius pliabanᶜ, & pugnauit Michael cũ dracone, & fecit victoriá. Et, vt dicit S. Tho. in loco š alleg. S. Michael in pñlio habito cũ Lucifero fuit dux & princeps, ideo dř de ordine Principatuũ, & ipsum Luciferũ cum angelis suis de cęlo in hũc caliginosum aeré, & in pfundũ abyssi deuixit: vnde cátat ecclesia. Collaudem⁹ venerátes oés cęli milites, sed pcipuè primaté cęlestis exercit⁹ Michalé ĩ virtute ɔteréte zabulon, ſ. luciferũ.

Qui qdé Michael erit ét destructor Antichristi, put ét destruxit luciferũ: vt dicit glossator sup illud Apoc. 13. Vidi vnũ de capitib. eius occisum. Antichristus. n. mortuũ se finget, & p triduũ latés postea apparebit, dicés se esse suscitatũ. Et ferétib. eũ dæmonib. in aere ascédet, & vniuersis mirátib. adorabunt eũ, tandem dũ stabit in papilione suo in monte Oliueti, Michael eum occidet, vt dicit glo. super illud 2. Thess. 2. Quem Deus interficiet spiritu oris sui.

Decimò bonus angelus nos consolatur nobis pané & vinũ ministrando tpe necessitatis. De hoc habemus 3. Reg. 19. vbi dř, Quòd cũ Elias dormiret in vmbrá iuniperi, fugiés à facie idololatrę Iezabel, Deus misit sibi angelũ dicéte: Surge, & veni, comede, grandis. n. restat tibi via. Surrexit, comedit, & bibit, & in virtute illius cibi ambulauit vsq; ad monté Dei Oreb. Et hř Dan. 14. Qũo angelus dñi portauit Abacuch à Ierusalem in Babyloniam, & panem & aquam, quæ suis messorib. in agro deferebat Danieli inter leones existéti detulit, vt ex illo reficereᶜ qui longo tempore ieiunauerat, quem angelus consolatus est, & habetur Luc. 23. & Gene. 16.

Vndecimò docet orare, pœnitentiá agere, dęmoné ligare, & ɔpescere vxoré. Vt hř Thob. 5. & 12. qũo angelus Raphael docuit Thobiá iunioré pdicta. Et ideo cũ inter alia qs vult vxoré ducere, debet ɔsulere angelũ suũ, q eũ docebit habere prudété, cũ à dño deᶜ vxor prudés, & dotes & diuitiæ à parentibus vt hř Prouer. 19. Et dixi in rub. Des droictz & appertenances à gens maries. in consuetud. Burgundiæ.

Duodecimò impedimentum boni, & occasioné mali remouet, & ad bonum reuocat, vt habemus exemplum Gen. 21. Quòd angelus reuocauit Agar fugientem dominam suam, & ad humilitatem & bonum reduxit. Et Exo. 12. vbi angelus percussit primogenita Aegypti, vt tolleret eis occasionem mali.

Decimotertiò excitat nos à somno culpæ, vt hř Zach. 4. De angelo qui excitauit Zachariam, vbi dicit. Angelus dñi excitauit me quasi hoiem qui excitatur à somno. & Act. 12. quando angelus percusso latere Petri excitauit eum, dicens, Surge velociter.

Decimoquartò à contrariis potestatib. nos defendit, hostes visibiles etiam percutiendo. Ps. 33. Immittit angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. & 4. Reg. 19. Venit angelus dñi & percussit in castris Assiriorum 80. millia. Et contra hostes nos adiuuant. Gen. 31. & 2. Maccab. penult.

Decimoquintò peccata præterita increpat, vt ab eis recedamus. Num. 2. vbi cũ angel⁹ filios Israel de pũaricatióe ĩcrepasset, ipsi eleuauerũt vocé cũ fletu.

Decimosextò à peccato pśenti nos eripit bonus angelus, vt patet ĩ eductione Loth & vxoris eius de Sodo-

Sodomitis, i. de peccati consuetudine. Gen. 19.

Decimoseptimo impedit angelus peccatum futurum ne fiat. vt patet Num. 22. In Balaam, qui ad maledicẽdũ Israel pergẽs, ab angelo est impeditus.

Decimooctauò purgat labia nostra ad ꝯsolationẽ angelus nr̃ bonus, Esa. 6. ibi: Et volauit ad me vnus de seraphin, & in manu eius calculus quẽ forcipe tulerat de altari. & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi labia tua. & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

Decimonono secreta Dei reuelat. Thob. 12. Dicit Raphael angelus: Manifestabo vobis intentionẽ: & non abscondam à vobis sermonẽ occultũ, & instruit in ambiguis vt certificemur: Dan. 9. & 10.

Vigesimò bonus angelus increpat malos, ne amplius malũ ꝯmittãt, & de malis cõmissis, Num. 22. Cur verberasti tertiò asinã tuã? & Apoc. 18. Angelus increpat Babylonẽ & multitudinem eius, eiq; cõminatur. Exite, exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eorum non accipiatis.

Vigesimoprimo gaudẽt angeli de satisfactione, & reductione ad pœnitentiam, vt hr̃ Luc. 10. Gaudiũ est angelis super vno peccatore pęnitentiam agẽte.

Vigesimosecundò concupiscentiam debilitat, vt patet Gene. 32. vbi angelus tetigit neruum femoris Iacob & emarcuit.

Vigesimotertiò memoriã passionis Christi nr̃is mentib. imprimit, vt patet Ezech. 9. transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorũ gementium & dolentium super cunctis abominationibus q̃ fiũt in medio eius.

Vigesimoquartò angeli orant ꝓ nobis, imo totã terrã circuendo compescunt. Zachariæ c. 1. Oĩs terra habitatur & quiescit. Illic erat angelus, & luctuosam ad Deũ fundit precem. Dñe exercituũ (inquit) vsque quo tu non misereberis Ierusalẽ & vrbiũ Iuda, q̃b. iratus es? iste iã septuagesimus annus est, & meruit angelus petitionis suæ consolationẽ audire.

Vigesimoquintò angeli ẽt nostris duris casibus, calamitatibusq; spiritualiter cõpatiũtur. Esa. c. 33. Ecce videntes clamabũt, angeli pacis amare flebũt, dissipatæ sunt viæ, cessauit transiens per semitam, irritum factum est pactũ &c. Et dicit Iacob. Fabri in cõmentariis diui Dionysij epist. 8. vbi ponit de benigna cura prouidentiaq; angelorum circa gentes.

Vigesimosextò & vltimò bonus angelus nr̃ portat aĩas nostras de corporib. nostris egrediẽtes in cęlo, & eas ibi ẜm sua merita collocat in loco eis debito, ẜm quod dicitur. Nomina eorum scripta sunt in cęlis. & hr̃ Luc. 16. Factum est vt moreretur mẽdicus, & portaret ab angelis in sinũ Abrahæ. vñ archãgel⁹ Michael multa habet officia ĩ cęlis, vt ante dixi.

Inter alia tñ habet officium põderãdi aĩas. Ideo in ecclesiis pingitur põderãs aĩas: quia Dan. 5. dicitur. Appensus est in statera, & inuẽtus est minus habẽs.

Habet etiam officium portandi eas, & collocãdi in paradiso. vnde cantat ecclesia. Venit Michael archangelus cum multitudine angelorum, cui tradidit Deus aĩas sanctorum, vt perduceret eas in paradisum exaltationis: quia data est ei potestas super aĩas sanctoꝝ. Cum. n. quis moritur, assistunt boni angeli pariter & mali, merita aut demerita expectãtes, & q̃n inuentus est dignus, tunc bonus angelus valdè reuerenter portat cum multitudine angeloꝝ ad gloriã beatoꝝ, ꝓsentãs eam Deo altissimo creatori suo, vt de tãto bono, & excellenti gaudio referat gratiarum actiones: & deinde refert eam ad locum sibi ab æterno assignatum, quia noĩa saluandorum scripta sunt in cęlis. Et tunc verum est q̃d nostra mater ecclesia cantat. Gaudent in cęlis aĩæ sanctoꝝ, q̃ Christi vestigia sunt secuti. Et q̃a ꝓ eius amore sanguinẽ suum fuderunt, & multa alia passi sunt, ideo cum Christo regnãt sine fine, & exultãt. Ex quoꝝ salute gaudet tota cęlestis curia, imo cum magno gaudio egrediuntur, Esa. 55. In lætitia egrediemini, & in pace deducemini.

O quãta aĩę dignitas est, & quãtũ eã diligit Deus, q̃n talem in vita sua assignat sibi custodẽ, & in morte securum directorẽ, cui tota applaudet cęlestis curia: vt dr̃ Esaiæ vbi s̃. Montes & colles cãtabunt corã vobis laudẽ, & oĩa ligna regionis plaudẽt manu: i. angeli maiores & minores gaudent & exultabunt in aduẽtu sanctaꝝ aĩaꝝ in gloria, ita ꝙ accrescit eis quoddã gaudium accidentale vsq; ad diem iudicij.

O q̃ solicitè & diligẽter oĩ die, oĩ hora, & oĩ loco nos tali, & tã potẽti custodi debemus cõmẽdare, & nos & oĩa bona nr̃a tp̃alia, & spiritualia cõmittere: ꝟ fruct⁹, agros, pecora, gesta, act⁹, opera, liberos, ac totam familiã. Imo & nutrices sero & mane: & q̃n lactantes pueros in cunis decubãt & reponũt, debẽt Deo, virgini Mariæ, suo bono angelo, ꝓ︦ꝓno, & oĩb. aliis sanctis Dei ꝓ posse diligẽter & deuotè cũ crucis signaculo cõmittere, ex quo sanctus angelus tñ habet ꝓtãtẽ custodiẽdi nos, nõ immeritò de eo cantat ecclesia. Quo custode ꝓcul pelle rex Christe piissime oẽ nephas, inimici corde, & corpore paradiso redde tuo nos tua sola clemẽtia. Et ꝓpea mihi visum fuit, & cõsului multis, ꝙ qlibet bonus Christianus notabilis alicuius dignitatis q̃ vult hr̃e aliquẽ lectũ seu torũ triũphalẽ, ꝙ triũphũ sui lecti debet ꝯuertere ĩ hũc modũ. Videlicet ꝙ in coopertorio lecti seu cussa debet esse triũphus trinitatis ĩ medio, cũ quatuor euãgelistis ĩ forma quatuor aĩaliũ à quatuor lateribus ẜm quod figuratum est Apoc. 4. & ĩ capite lecti sint hęc scripta. In manus tuas dñe commendò spiritum meũ, Redemisti me domine Deus veritatis. Et ĩ vno latere à parte dextra sit crucifixus ĩ vno angulo lateris, & sint ante eum hi duo versus, quos teneat qdã homo pictus in formã rogãtis, & dicat:

Ore tuo Christe benedictus sit torus iste:
Dormiat in Christo, qui toro iacet in isto.

Et ex alio latere ĩ parte sinistra sit ĩ parte sup̃iori virgo Maria: & ĩ parte iferiori illi⁹ lateris sit mulier ẽt depicta in formã deprecãtis, quæ teneat hos versus.

Vt me pausantem conserues & vigilantem:
Me tibi virgo pia semper commendo Maria.

Et in pendulis lecti in pendente superiori sint duo angeli, vnusquisque in angulo: in medio quorum erunt hi duo versus sequentes.

Angele

Angele qui meus es custos pietate superna,
Me tibi commissum serua, defende, guberna.

Quos omnes versus vnusquisq; bonus catholicus debet dicere singulis diebus pluries, maximè cum vadit ad dormiēdum cum Pater noster, & Aue Maria: si saltem vacare non possit pluribus aliis orationibus, saltē habeat in mente, corde, voce, & oratione pdicta, vt aliquid mereatur cum non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonū est.c.de forma. 22.q.5. ꝯcordat tex.in c.cupiētes.de pœnis ī clemētinis.notatur in l.in illa stipulatione.ff.de verb.obl.

Decimaseptima cōsid. Redeundo vnde digressi sumus, ad istum ordinem angelorum vltimū assumuntur oēs pueri baptizati qui in merito passionis Christi & fide parentū in gratia baptizati decedunt: quia, vt dr Matt.22. Erunt hoīes sicut angeli Dei in cęlo: quia per donū gratiæ hoīes possunt mereri tantam gloriā, ꝙ ēt angelis singulorum ordinum æquentur, & hæc vocantur assumi seu locari in ordines angelorum. Dicit.n. Aug. super Ezech. Sunt nonnulli qui parua capiunt, sed tn̄ hoc nunciare fratrib. non desistunt, & hi in angelorum numerum cernuntur. Multi enim sunt simplices & illiterati, & tamen verbo & exemplo quantum possunt alios ædificant, qui inter angelos collocabunt.

Item sunt nonnulli qui hic bene regunt seipsos, vxorē, totā familiā, liberos, singulaq; negotia, cūcta ordinantes ad Dei honorē, timorem, & amorē, sicut faciebat Thobias: fili pauperē vitā gerimus, multa bona habebimus si timuerim⁹ Deū. Tales sifr si maiora nō habuerint merita inter angelos collocabuntur: & ēt simplices q pęnitētiā egerunt carnē suam affligendo ꝓ peccatis, inter angelos collocabūtur.

Ab hoc ordine cecinit quidā principalis dæmon qui vocatur Mammone, cum plurib. aliis suis complicibus, qui tentant de auaritia, quos dn̄s paupertate pcussit, Matt.6. Et ad illū carcerē inferni superiorem descendunt oēs auari, vsurarij, & eis similes. Et de qbus tenet huiusmodi dæmon, vide Bernardinum de Bustis in prima parte sui Rosarij, sermone decimo, in litera M, vbi amplè.

Ex quib. patet, ꝙ sicut in cęlo, s. cęlesti sunt nouē ordines angelorū, qui māsiones dici possunt, ita in inferno sunt nouē carceres, in quib. sunt dęmones qui recipiūt dānatos de plurib. peccatis s̄m eoꝝ grauitatē, & s̄m quod ī dicto est: vt recitat amplè Vincentius in suis collationib. Et alij p̄sunt aliis: cum dæmones præsint dæmonibus, vt etiam suprà dixi.

Decimaoctaua consideratio erit talis. Cū in paradiso sint nouem ordines, & ī quolibet ordine sint sex milia sexcenta sexaginta sex mansiones, & in qualibet māsione possint esse tot regna, tot ducat⁹, tot comitatus, tot nationes, tot prouinciæ, tot ciuitates, tot domus: & in qualibet domo tot sedes seu loca, s. sex milia sexcēta sexaginta sex: & in qualibet sede seu loco, de quo dr, noīa vestra scripta sunt ī cęlis, & vna aīa: qn̄ omnia illa loca replebuntur, tūc, vt opinantur nonnulli doctores deuoti hanc calculationē piè ponentes & credētes, adueniet extremū iudicium: sed quia ista non sunt pręsentis speculationis, nec etiā, vt dicit Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij, sermone 19. 2. par. in litera L, non potest dari nec dici certus numerus angelorū ex pluri b. per eum ibi allegatis, nō aliter insisto. Plures tn̄ sunt angeli boni quàm mali, prout habetur Paral. 32. vt ibi dicitur. Et etiam habetur in sermonib. Discipuli, sermone 88. ꝙ certus numerus angelorum dari nec numerari potest. & ibi amplè ponit illos nouem ordines angelorum supra positos, & quomodo & qualiter animæ collocantur in illis ordinibus secundum dignitatem illarum.

Quia tn̄ dictum est, ꝙ ēt mali angeli sunt in inferno, & habent carceres & officia distincta quęrit Robertus de Licio in sermone 11.c.2. in feria 4. septuagesimæ. ver. 2. Vtrum mali angeli sint in inferno. Et respondet s̄m Bonauēturam. dist.6. art.2.q.1. lib.2. cum Alexandro de Halis in 2. vol. summæ. q.96. ꝙ locus dæmonū post lapsum vsq; ad diem iudicij, nō est locus subterraneus quem vocamus infernū, sed aer caliginosus, in quo generaliter dæmonū habitat multitudo: & vtrū aliqui sint detrusi in inferno, dicit se nescire nec inuenire determinatū à sanctis: dicit tn̄ bene credere ꝙ aliqui descendunt ad torquēdas aīas, s̄m ꝙ habēt ī se deputata maledictionis officia. Si ēt in prædicto aere puniantur pœna ignis. vt dicit, diuersi diuersa sentiunt. Quidam dicūt ꝙ sic, licet minus intensè quàm post iudicium. Alij antē dicunt ꝙ talis pęna eis differtur vsq; ad iudicium, & interim grauem pœnam suscipiunt ex eo ꝙ sunt in isto aere caliginoso: quia locus in quo ꝯditi sunt erat cęlū empyreū, quod est luminosum, & est eorū locus naturalis, ad quē nō possunt amplius reuerti.

De his oib⁹ supradictis me remitto ad doctores theologos (quorū est talia nosse) qm̄ melius est tacere q̄ malè loqui: & in reliquis ab articulis fidei in quib. firmiter credimus & simplr̄ cōfitemur, credo ꝓut sancta mater Dei ecclesia credit. Et q̄ hic ante dixi intelligo me dixisse sub benigna correctione dn̄oꝝ theologoꝝ, & sub ꝓtestationib. ꝙ si qd sit dictū, qd habeat ī se aliquid dubiū, aut qd nō sit bn̄ dictū, ꝙ hēat ꝓ nō dicto nec scripto, & sic me submitto limę & correctioni pdictoꝝ dn̄oꝝ theologoꝝ.

Decimanona consid. erit p modū q̄nis: An possit dari decimus ordo angeloꝝ in paradiso? Et ꝓ decisione huius dubij videndū esset quod dicit Ioā. de Turrecr. in c. hi duo. de cōsecr. dist. 1. vbi innuēdo ex illo tex. dicit videri, ꝙ sint vel fuerint decē ordines angelorū. Itē, vt dicit magister Sententiarū in secūdo. d.9. testatur ꝙ scriptura testatur decimū ordinē ex hominib⁹ esse restaurandū, ergo ita est: qa vt dicit Aug. Maior est scripturæ autoritas, q̄ omnis humani generis pspicuitas, ibi arguit in oppositū, tandē cōcludit secūdū mentē theologorū, ꝙ doctrinis sanctorū est magis consona, ꝙ oēs electi assumūtur ad ordines angelorū: quidā, s. ad superiores, qdam ad inferiores, & quidā ad mediocres pro diuersitate suorum meritorū: sed beata Maria super oēs, vt dixi supra in hac parte, in 3. consideratione.

Et istud cōprobat diuersis rationib⁹. Primò vt dicit, ad hoc est glos. sup illud Psalmo 44. Constitues

eos

eos principes super omnem terram. quæ dicit, elegit pauperes vt exaltet ad ordines cœli qui sunt ex hominibus & angelis: ergo homines assumuntur ad ordines angelorum.

Secūdò ad idem est gl. Deut. 11. super illud. Omnem locū quem calcauerit pes vester, & vester erit. quę dicit, si diabolum vincere potero, si meruero vt Deus conterat eum sub pedibus meis, consequenter locum eius habebo in cœlo.

Tertiò hæc idē gl. Deut. 33. sup illud. Eiiciet à facie tua inimicū, dicetq; ꝓtere. Et sup illud ad Ro. 11. Dñs conteret satan sub pedibus vestris velociter.

Item B. Dionysius dicit in 1. c. de diuinis noīb. ꝙ homines angelorum gloriam sortietur. Item Greg. in homilia de centum ouibus dicit, ꝙ hoīes ſm diuersitatem meritorum ad diuersos ordines transferentur angelorum. Hæc de Turrecr. vbi respondet ad obiecta in oppositum. Videatur etiam de hac materia Barth. Sibilla in speculo peregrinarum. q. in prima quęstiuncula decimi c. secundæ decadis: vbi dicit ꝙ opinio dicentiū posse dari decimum ordinem videtur sapere hæresim: dicit tñ ibi in fi. vnū singulare, ꝙ meritum hominis est efficacius merito angelorum, quod comprobat quatuor rationibus.

VIgesima consid. Nedum angeli habent sedes & loca in cœlo, sed etiam beati. & ibi honorantur, glorificantur, & laudantur, ita ꝙ vnus præfertur alteri, & vnus maiorem sedem habet altero. Non ꝙ vnus sit supra caput alterius sicut ī solario, sed sunt in cœlo empyreo, sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & alij circūcirca. Et isti sunt de quibus dr Ps. 83. Beati qui habitāt in domo tua dñe. Gloria. n. est oīb. sanctis eius. Ps. 149. Qui sunt ciues sanctorum & domestici Dei, inter quos nulla est inuidia: sed vnusquisq; ita gaudet de reuerentia alterius sicut de sua, vt dicit Aug. in epist. ad Cyrillū. Noueris quòd reuerentia quæ singulis sanctorū exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: nec putes ꝙ in cęlo sit aliqua inuidia vt in mūdo. Sicut. n. in mūdo quiliber hoīum cęteris pręesse magis vellet q̄ subesse: ita in cœlo per charitatem ineffabilem qua se inuicem diligunt beatę animæ quilibet sanctorū ita alterius gloria gaudet sicut sua, quoniā vellet q̄sque maior vt quisque minor sibi esset æqualis & penè maior, quia gloria eius esset sua. Nā minor ita maiori gloria gaudet sicut si eam haberet, imo potius de sua, si fas esset, sibi impartiret: vnde gloria singulorū est gloria cūctorū. hęc ille. Et hęc recitat Ber. de Bust. in 2. par. sui Rosarij, serm. 19. in 2. part. in litera N.

Sunt tamen in multiplici passionum genere gloriæ, qm̄, vt ait Aug. in serm. de martyrib. Sanctorum societate cœlum exultat, quarum patrociniis terra lætatur, quorum triumphis ecclesia sancta coronatur, quorū gloria multiplici passionum genere adornatur: & qui nescit dispositionem beatorum in patria cœlesti potest sic imaginari, ꝙ deitas est in supremo culmine, & post eam beata virgo Maria, vt dixi supra: & postea angeli iuxta gradus & ordines supra positos & descriptos, & post angelos sancti iuxta eorū gradū, quia angeli sunt in superiore loco ante sanctos, vt dicit S. Tho. in 1. par. suæ summæ. q. 66. art. 3.

Aduertendum est etiam ad id quod dr Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Et Hieronymus fecit librum vnum de 42. mansionib. & Ambrosius vnum, & Richardus de S. Victore.

Altitudinem autem cœli & magnitudinē si quis contemplari voluerit, debet primò considerare magnitudinem terræ & aliorum elemētorum, quæ singula excedunt se inuicem in decuplo: & post modum considerare latitudinem orbis, quæ est maior in decuplo omnibus elementis simul. Quæ cuius sint magnitudinis ponit Bern. de Bustis in 2. parte sui Rosarij, serm. 10. par. 2. litera Y.

Deinde extendere considerationem suam vsq; ad cœlum empyreum, discurrendo mente magnitudinem aliorum nouem cœlorum, quorum singuli excedunt inferiores omnes in decuplo secundum mathematicos: & sic aliqualiter intelliget magnitudinem & altitudinē ipsius decimi cœli, s. empyrei, qđ excedit in decuplo oēs alios: & sisi poterit inuestigare aliquo mō pulchritudinem illius cęli, considerando pulchritudinē oīum prædictorū elemētorum & cęlorū, quorū quodlibet ī decuplo quo ad formositatē & speciositatē; tūc intelliget ꝙ inexplicabilis est pulchritudo illius cœli empyrei, in quo collocātur sancti in visione glorię. Eccl. 43. De cuius excellētia amplè Bern. de Bustis in dicto serm. 19. 2. alle. & in litera S, ponit quō ibi collocantur patriarchæ, apostoli, martyres, confessores, & virgines, quæ cū sint nimium prolixa, nihil aliud de collatione illorū & platione hic dicam, nisi forte statim de duob. videlicet de Ioanne Baptista vtrum præcedat Adam, & de Petro ꝙ præcedat omnes apostolos tanquam princeps illorum, & primatum habens inter eos.

VIgesimaprima cōsid. Deus dabit gloriā sanctis in gloria. Probat mirabilib. rōnib. Raymund. Lullius in suo introductorio artis generalis in arbore apostolicali: vbi dicit ꝙ Deus creauit mundū cū magnitudine bonitatis, æternitatis, potestatis, sapiētię, volūtatis, gloriæ & veritatis: & ita sua magnitudo est, ita rō ꝙ Deus creauit mundū rōne gloriæ, sicut rōne bonitatis. Est ergo finis mūdi ita magnus p gloriā sicut p bonitatē: sufficit ergo veritas ad glorian dū hoīes in gloria, vt magnitudo tm̄ sufficere possit fini glorię sicut fini bonitatis. Est ergo ꝓbatū, ꝙ Deus q creauit mundū dabit gloriā hominib. bonis. Et, vt dicit idē Raymū. Lullius ibi. Iste passus est placēs ad intelligendū, qm̄ intellectus gaudet in attingēdo veritatē gloriæ, quā expectat: gaudet et in nouo mō ꝓbationis, quā, vt ipse dixit, dat ſm tabulā generalē hoc modo, videlicet: In deo est gloria, & ipse est gloria: & si non daret gloriā illis qui suā gloriā diligunt, iniuriā faceret amabilitati suæ gloriæ, & amatiuitati illorum qui suā gloriā diligūt, & sic esset iniustus & auarus amabilitati suæ & amatiuitati illorū qui suā gloriā diligūt. Et idē sequeretur de sua memorabilitate, intelligibilitate, memoratiuitate, & intellectiuitate hoīum, quę iniuria est impossibilis. Dabit ergo Deus gloriam omnibus il-

lis,qui moriuntur in statu bonitatis,virtutis,& veritatis, & qui ipsum diligunt & suam gloriam sperant. Et ibidem amplius ponit, an Deus glorificabit hoiem cum medio vel sine medio, & cum pura concordantia & sine contrarietate, vt ibi per eum.

VIgesimasecunda consid. Sancti et sunt honorādi & venerandi in terris prout in cœlo, & festiuitates eorum sunt solēniazandę: quod probatur ratione,autoritate,& exemplo.Et primò ratione ꝓbandum est: quia s̄m Io.de Turrecr.in c.1.de consecr.dist.3.allegando Guill.Altisiodoren.in sua summa de officio, propter sex causas festiuitates sanctorum in terris sunt faciendæ.

Prima est pp honorem diuinæ maiestatis. Cū.n. honorē sanctis impēdimus, Deū in sanctis honoramus, & ipsum in eis mirabilem prædicamus: quia qui sanctis honorem tribuit, illum specialiter honorat qui eos sanctificauit.

Secunda est propter auxiliū nostræ infirmitatis. Quia.n.per nos salutē habere non possumus, ideo sanctorꝫ intercessionib.indigemus: à quib.vt adiuuari mereamur, meritū ipsos honorare debemus. Legitur.n.3.Reg.1.ꝙ Bersabee quæ interpretatur puteus satietatis,i.ecclesia triumphans, filio suo,i. ecclesiæ militanti regnum suis precibus obtinuit.

Tertia est pp augmentum nostræ securitatis ad spei nostræ subleuationē, vt p sanctorū gloriā q̄ nobis in eorū festiuitate proponitur, nostra spes & securitas augeat. Si.n.hoies mortales nobis sišs potuerūt ita p sua merita sublimari, cōstat qa nos sišr poterimus:cùm manus domini breuiata non sit.

Quarta est pp exemplum nr̄æ imitationis. Cū.n. eorum festiuitates recensentur, ad eorum imitationē prouocemur, vt,s.eorū exemplo terrena contēnamus,& cœlestia desideremus, vbi sunt collocati. Qm̄ cū ipsorum virtutes in die solēnitatis eorū nostræ mentis oculis obiiciuntur, ardenter accēdimur ad honorificentiam illorum. Et ideo dicit Leo Papa in quodā serm.de martyrib. Quotiescūq; fratres charissimi sanctorū martyrum solēnia celebramus, ita ipsis intercedētib.expectemus à dn̄o ɔsequi tpalia bn̄ficia: vt ipsos martyres imitādo accipere mereamur æterna.qm̄,vt dicit Pau.2.ad Cor.1. *Si fuerimus socij passionum,erimus & consolationum.*

Quinta est ꝑpter debitum mutuę vicissitudinis. Sancti.n.de nobis in cęlo festum faciunt, quia gaudiū est angelis Dei & aiab.sanctis super vno peccatore pęnitentiā agente: vt igitur vicissitudinem rependamus, iustum est, vt quia ipsi de nobis festum agunt in cœlis,& nos de ipsis festū agamus ĩ terris.

Sexta est pp ꝓcurationem nostri honoris. Cū.n. sanctos honoramus,tunc nostrā rē agimus, & nr̄m honorē procuramus: quia eorū festiuitas est nostra dignitas.Nā cum honoramus fratres nr̄os,honoramus nosmetipsos. Vnde apost. Oia vestra sunt,vos aūt Christi. Charitas.n.oia facit cōia, quæ honores inuicē ꝑuenire facit. & necessitatib. sanctorū cōicare:vt dicit apost.ad Ro.12.Dicit et Io.de Turrec.ꝙ alias rōnes ponit Damasce.lib.4.c.7.quare,s.sancti & eorum corpora seu eorum reliquię debeant honorari:quarum quędam sumunť quo ad eorum dignitatē, quædā quo ad eorum preciositatē corporꝫ. Dignitas aūt eorū,vt ibidem dicit, quadruplex est, qm̄ ipsi sunt amici Dei, & filij Dei, hęredes Dei, & duces nostri:quantū verò ad corporum eorum preciositatē ponit et idem quatuor,& Aug.addit quintum,per quæ manifestatur preciositas corporum,s. sanctorum siue reliquiarū. Ipsa.n.corpora sanctorū fuerunt promptuarium Dei,tēplū Christi,alabastrū spiritualis vnguenti,fontes diuini, & organū spiritus sancti:pp quæ sancti meritò veniunt colendi:& ibi respondet ad quædam argumenta in ɔ̄rium.

Pro septima ergo ratione dicēdum est,ꝙ insignis eminentia virtutis & sanctimonię qua hic vitam agentes mirificè claruerunt,debet nos mouere ad venerandum & honorandum sanctos.

Nemo siquidem est qui non norit virtuti honorem deberi, & his qui virtute sunt prediti.l.fin.in princ.C.de statuis & imaginib.& dixi supra,& dicam infra in multis locis: quantoq; excelletior fuerit virtus,tanto præclariore afficienda est honore.

Atqui nullus est sanctorum ordo & gradus, & ĩ quouis ordine nullus reponiť sanctus q̄ nō eximio virtutis splēdore coruscauerit, quiq; non miro bonorū operū ornatu refulserit.qm̄,vt dicit Paulus ad Heb.11.Sancti p fidē vicerūt regna, operati sunt iustitiā,adepti sunt repromissiones, fortes facti sunt ĩ bello.nō corporali tm̄ sed & spirituali cōtra dæmonē,mūdū & carnē, quę triplicē hostē virtute dextra fuderūt. Et Paul.in eadē epist.antiquos veteris instituti patres claro celebrauit encomio:illustresq; eorū virtutes & noīa catalogo quoq; sacro recēsuit.Et hr̄. Eccl.44.Laudemus viros gloriosos,& parentes nr̄os in generatione sua: & post descriptas generationum illorū laudes mox subnectit. Oēs isti in generationib.gentis suæ gloriam adepti sunt,& ĩ diebus suis habentur in laudibus,qui de illis nati sunt reliquerūt nomen narrandi laudes eorum, & semē eorum & gloria eorum non derelinquetur, & ibi, & in c.seq.Eccl.c.45.ponit laudes antiquorꝫ patrū.

VIgesimatertia consid. Sanctos etiam honorandos,laudandos,& glorificandos,autoritate sacræ scripturæ,ecclesię catholicæ,constitutionis summorum pontificum & principum secularium, doctissimorumq; scriptorum comprobatur.

Primò.n.autoritate sacræ scripturę,cùm,vt habeť Ps.150. Laudate dn̄m in sanctis eius.& Ps.32. Rectos decet collaudatio. Et habemus Eccl.10.& 44. Laudemus viros gloriosos & patres nr̄os ĩ gn̄atione sua.& hr̄ Io.12. Si qs mihi ministrauerit, honorificabit eū pr̄ meus q̄ est ĩ cœlis.Cū ergo sancti honorenť à Deo, ęqnum est, vt honorētur et ab hoib⁹, cum is gloria & honore dignus sit,quē princeps honorat.tex.in l.restituēdæ.in fi.C.de aduocatis diuersorum iud.vbi sic dicit tex. Qui à nobis digni iudicati, hi multò magis in anterioribus quoque iudicandi sunt.dicam plenius infra in vlt.parte. Quem ergo dominus honorificat, æquum est & seruos ei⁹. eundem honorare,vt eo ipso conformes sint domino suo,bonitatiq; eius respondeāt. Improbus enim

videtur

videtur qui dedignatur eũ honore prosequi,quẽ do minus suus honorificat.c. t.94. distin.l.j. C.de domest.& protect.Et perinde atq; rebellis censetur regi necnon iniurius qui amicum eius summo affectũ honore a regia maiestate recusat honorare, facit.l si imperialis.C.de legib.& l.fi.ĩ fi.C.de priuil.cor. qui in sacro palatio militant.lib. 12. & dixi amplè alibi.

Cùm ergo deus sanctos honorificet, quare ergo illos honorabimus, vt cõformemur volũtati Dei, & ne illi resistere,nec ꝯ iudicium facere dicamor:iuxta illud Damas.io lib.4.de fide orthodoxa.Honor erga gratos & benignos conseruos beneuolentię erga cõmunem dominum iudiciũ est.Nonne etiã dicit propheta psal 48. Mihi autem honorari sunt amici tui deus,nimis confortatus est principatus eorũ.Vbi vocat eos amicos dei,quos dñs io euãgelio eadẽ digna tus est appellatione nominare,cum inquit:Vos amici mei estis, si feceritis quę ego precipio vobis: iam non dicam vos seruos,quia seruus nescit quid faciat dñs eius.Vos aũt dixi amicos,quia oĩa q̃ audiui à patre meo nota feci vobis.Et ẽt habet Eccl. 54. Laudemus viros gloriosos & parentes nostros in generatione sua.dixi supra,& dicã amplius.& hoc est:qm̃ q̃ bonũ operant gloriã & hoorem inueniẽt,ad Ro. 2.

Secundo probat autoritate ecclesię q̃ hac consuetudine immemoriali ex sua ordinatione vniuersali procedente tot festa & festiuitates sanctorum introduxit & ordinauit,quę quotidie coram nobis videntor,& de quibus habetur in c.fi.& aliis capitulis de feriis.& in c. 1.de consecr.dist. 3.vbi habetur ex concilio Lugdun. Et sic est sancta mater ecclesia in Spiritu sancto congregata, io medio quorum ibi existente nomen ecclesiæ erat populus,iuxta illud. Vbicunque duo aut tres ĩ nomine meo erunt cõgregati,ibi in medio illorum ero.Matth. 18.

Tertiò probatur autoritate summorũ Pontificũ, vt habetur in c.fio.de feriis.Vbi ponit multas festiuitates sanctorum q̃ honorari debeot, & ꝓbatur ca. gloriosus deus ĩ sanctis suis. de reliquis & veneratione sanctorũ. in sexto.Vbi ponitur constitutio Bonifacij VIII, qni ordinauit plures solennitates pluriũ sanctorũ ibi descriptorũ. facit clemen. si domini. de reliquiis & vener.sanctorũ.Vbi Clemens V,iu cõcilio Viennen.approbauit & confirmauit ordinationẽ Vrbani IIII. de celebritate sacramenti euchar. Eusebios etiam solennitatẽ sanctę crucis, q̃ ipso sedente in Pontificatu facta fuerat,mãdauit obseruandã.c. crucis domini.de consecr.dist. 3. Et ibi Ioan.de Turrecr. ponit rationes quare adorat crux. & Ant.Flor. in sua summa,par. 3.tit. 109.§.v.vbi allegat S.Tho.

Etiam Sergius primus,festum purificationis beatæ Marię virginis cereis accensis & sacerdotali ordine consecratis celebrandum sanxit.

Et Innoc. octauus natiuitatis eiusdẽ gloriosę virginis solennitati precipuę adiungendas statuit.

Et sacrosancta Basilien. synodus in decreto quadragesimę sessionis festum sanctę conceptionis eiusdem virginis statuit.

Quas quidẽ cõstitutiones vniuersalis ecclesię cõsuetudo & omniũ Christianorũ approbauit. Cuius quidẽ consuetudinis nõ lenis est autoritas, imo magna.c.in his. & c. cõsuetudinis. 11.d. Panor.in c.cõsuetudinis.extra de consoet. Et ibi apostil.Barth.& Corseti. Et quantum consuetudini tribuendũ sit in sanctionibus ecclesiasticis,ponitur in c.ecclesiarum. in 11.d.& in c.catholica,eadem d.vbi dr,Ecclesia catholica per orbem terrarũ diffusa tribus modis ꝓbatur existere.Quicquid enim in ea tenetor,aut autoritas est scripturarũ,aut traditio vniuersalis,aut certè propria & particularis instructio &c. Et dicit tex.io d.c.in his rebus de quibꝰ nil certi statuit dioina scriptura , mos popoli Dei & instituta maiorũ pro lege seruanda.Cùm ergo hic in hac veneratiooe sanctoꝝ non solũ sit mos popnli,sed ẽt diuina scriptura,autoritas ecclesię vniuersalis & summorũ Põtificũ , non est dubiũ, ꝙ illa vniuersalis cõsuetudo nos astringit ad honorandũ,venerandũ & laudandũ sanctos vltra rationes supra dictas,io pręced.consid.adductas.

Quarto etiam solennitates sanctorum sunt celebrandæ,& honorandi sunt sancti in eorũ festiuitatibus autoritate principum secularium, videlicet Valentiniani & Theodosij imperatorum,qui ordinauernnt commemorationem duodecim apostolorum esse celebrandam, vt in l.omnes dies.C.de feriis.

Quintò & vltimò probat autoritatibus pluriũ doctorũ , qui tenenr decisiuè sanctos esse venerandos, honorãdos, & glorificandos. In primis dicit Ambr. in quodã serm. de sanctis martyrib. Cùm omniũ sanctorum maryrum fratres deuotissimè natalem celebrare debemos, tum eorum præcipuè solẽnitas tota nobis veneratione cutãda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinẽ profuderunt. & ibi: Cuncti igitur martyres percolendi sunt.& statim post. ideo fratres veneremur eos in seculo,quos defensores habere possumus in futuro. & dicit Hierony.in epistola ad Riparium alle.per Ant.Flor.in sua sum.par. 3. tit. 12.c.9.in prin.Honotamus autem martyrum reliquias,vt eũ cuius martyres adoramus,honoremus seruos,& honor seruorũ tedundet io dñm. & idem Hiero.in sermone de assump.B.Marię virginis dicit. Si deum, fratres charissimi, ore ꝓphetico in sanctis suis laudare iubemur , multò magis in veneratione beatę Mariæ. Et Aug.in serm.de natiu.B.Ioã.Baptistæ dicit. Post illũ sacrosanctum Dñi oatalis diẽ nullius hominũ natiuitatẽ legimus celebrari,nisi solius beati Ioã.Baptistæ.Io aliis sanctis & electis dei nonimus illum diem coli quo illos post cõsumationẽ laborum & deuictum triũphatumq; mundũ in perpetuas æternitates p̃sens hęc vita parturit:in aliis ꝯsumata vltimi diei merita celebrantur.In hac prima dies & ipsa ẽt hominis ꝯsecrantur , eo quia per hũc dñs aduẽtũ suũ,ne subitò hoĩes ĩsperatũ nõ agnoscerẽt,volũt esse testatũ.Et idẽ Aug. ĩ serm.de assumpt. B.Mariæ dicit illum diẽ venerabilẽ cunctis aliis honorãdũ:hũc dicit satis p̃posterũ iudicandũ esse,vt cũ sanctorũ celebramus victorias martyrũ, illius solẽnitatẽ illis nõ preferamus q̃ huic mundo edidit principem martyrũ,& per quam meruimus autorẽ vitę suscipere.Et etiã dicit Floren.in sua sum.par. 3.tit. 12. c.7.§.ij. ꝙ sancti sunt adorãdi, nõ ea adoratione qua adoratur

adoratur deus, s. latriæ: id est non eos adorantes vt creatores vel datores gratiarũ, sed vt participātes dei bonitatē per gratiā vel vanāgloriam, & vt nostri intercessores: & sic, vt dicit, Abrahā angelos adorauit, Genes. 18. Et Cornelius centurio Petrum. Actu. 10.

Sāctus Dionysius ēt ĩ sua ecclesiastica hierarchia. c. 3. 3. par. dicit verba sequētia. Enimuero sanctorum post pacē illa nominū prædicatio, eos pconio attollit, qui piè sanctèq; vixerunt, & ad finē vsq; virtutis vitā constanter nusquā ab ea deflectendo tenuerūt. Nos quidē ad imitandū beatissimū illorū habitum, atq; ad diuina appetēda præmia prouocās ac ducēs: illos aūt veluti viuētes pdicās, qui (vt theologia ait) nō mortificati, sed in diuinā penitus vitam ex morte translati sunt. Et dicit ēt S. Bernardus in sermone de solēnitate omniū sanctoꝝ, in prin. Festiuitas omniū sanctoꝝ hodie celebratur, & dignū est vt cum omni deuotione celebret̃. Et amplè Io. Damascenus in li. de fide orthodoxa. c. 16. dicit & tenet sanctos esse honorandos, vt amicos Christi. Io. 15. Vos amici mei estis, vt dictū est supra. Vt filios & hæredes dei, vt habet̃. Io. 1. Quicūq; autem receperūt eum, dedit eis potestatē filios dei fieri. Et habet̃ ad Ro. 8. Si aūt filij & hæredes quidē dei, cohæredes aūt Christi. Et ibi amplè declarat Damascenus sanctos esse venerādos p singulos sanctoꝝ ordines apta pgressione, deiparam vt propriè & verè Dei matrem honoremus, de qua s̃ dixi. Præcursorē Ioannē, vt præcursorem & & Baptistā missum & martyrē: de quo ĩ dicam. Apostolos vt fratres dñi, & inspectores & ministros ĩ passionib⁹ eius: videatur ibi amplè Damascen. & de laudibus sanctoꝝ fecit Rupertus de Licio librū vnum.

Vigesimaquarta cōsid. Etiā φ sancti sint honorādi demonstrabit̃ quibusdā exēplis, q̃ posuit Iudocus Clicthoueus in suo tractatu de veneratione sanctoꝝ compositus ad reprobandū errores aliquorū, & maxime Lutheri Alamani, & quorūdā sequaciū.

Et in primis adducit exemplum de sancto Patriarcha Ioseph, qui, vt habet̃ Gen. 41. Vbi postquā interpretatus fuit somniū Pharaonis regis Aegypti, suggesseritq; cōsilium quo futuræ fami septenni occurreret̃. dixit ei Pharao: tu eris super domū meā, & ad tui oris imperiū cunctus populus obediet, vno tanto regni solio te pcedam: ecce constitui te super vniuersam terrā Aegypti. Tulitq; Pharao anulū aureū de manu sua, & dedit in manu eius, vestiuitq; eū stola byssina, & collo torquem aureum circūposuit, fecitq; eum ascendere super currum suum secundū clamante pcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti.

Certè ergo, vt dicit idem Iudocus Clichoueus, Ioseph ob nimiā anni sagacitatem & prudentiā à Pharaone in excelsum dignitatis culmen à carcere sublatus nō absurdè sanctoꝝ quēlibet nobis significat ob vitæ sanctimoniā præclaraq; opera ex huius mundi ergastulo in sublimem thronūregni cœlestis euectū a deo, & super omnia bona domui sui constitutū, φ seruus fidelis & prudēs ĩ vita fuerit, iuxta illud Lucę 12. Nūc deus splēdida immortalitatis adornatū stola, coronaq; rutila decoratū publico ecclesię præconio vult à cunctis etiā pia veneratione coli, vt celsitudo glorię eius ac sublimitas omnib⁹ innotescat, quēadmodum Pharao ipsum Ioseph à cunctis regni sui incolis voluit sublimem regio curru honorari.

Pro secundo exēplo adducit̃ historia Mardochæi, de qua habet̃ Ester 6. Qui ob detectas īsidias duoꝝ eunuchoꝝ regis Persarū, q cōspirauerārī necē Assuerī indutus stola purpurea, & īpositus equo regio, circūductus est iubēte rege p plateas ciuitatis ab Amā vno ex primoribus eius clamāte in ꝓpatulo. Sic honorabit̃ quēcunq; rex voluerit honorare. Ecce Mardochęus vir spectabilis ꝓbitatis ac fidei, nō solū stolā accepit regiā & splendidis vestibus magnificè est amictus, sed & equo regio īnectus sui honoris publicū habuit pconē palā bucinantē: Hoc honore condignus est, quē rex voluerit honorare. Qd vt dicit Iudocus Clicthoueus, planè nobis ĩ insinuat sanctos ipsos pp̃ seloq uibilē illā gloriā qua exaltant̃ ĩ cœlis, ēt diu ĩ no beneplacito & ordinatione ĩ terris honorādos esse, quo alijs patescat magnitudo honorificētię quam obtinēt ĩ cœlis: de qua statim aliqd dicā summatim.

Pro tertio exemplo huius nostræ materię adducit̃ illud Danie. 2. qd ponit Iudocus ĩ dicto loco de Daniele, q postquā Babylonis regis somniū, qd eius animo exciderat enarrauit, & sapiēter vt cœlitus fuerat sibi inspiratū interpretatus est: Rex ipse nouitate re serationis tantoꝝ mysterioꝝ attonitus pariter & pmotus, illū in sublime, vt dicit scriptura, extulit: & munera multa & magna dedit ei, & ꝯstituit eū principē super oēs prouincias Babilonis, & pfectū & magistrū sup oēs sapiētes Babylonis. Nimirū hæc Dan. sublimatio à rege, aptè nobis significat exaltationē illā sanctoꝝ in regno cœlesti, qua ob actæ vitę sanctitatem subuehūtur ad sedes æthereas, ac glorificant̃. Et hæc honorificētia de qua s̃ clarè nobis innuit pręclarum honorē ex dei decreto & sanctione à mortalib⁹ exhibendū sanctis, qui ita à deo honorant̃ in cœlis.

Pro quarto exemplo insequēdo prænominatū Iudocum inseremus q̃ est Dan. 5. qui cū scripturā manus apparentis regi Balthasar ĩ cōuiuio, diuinitusq; exarantis q̃ vētura erāt, legisset & interpretatus fuisset rege iubente īdutus est purpura, & circūdata est torques aurea collo eius, vt sacra refert historia: pdicatumq; est de eo, φ haberet potestatem tertius ĩ regno. Et, vt dicit ibi Iudocus, hęc ēt Danielis honorario f̃m regis pollicitationem, cuiusuis sancti in cœlestem translati curiam designat glorificationē. Prædicatio verò illa de principatu eiusdē ꝓphetę tertio post regem loco obtinendo in regno, nobis publicā insinuat venerationem, qua sanctum quemlibet iam in cœlo glorificatum vult deus etiam ĩ terris piè honorificari. Et de huiusmodi veneratione sanctorū, vide eundem Clicthoueū in suo ꝓpugnaculo ecclesię aduersus Lutherañ. li. 1. de forma missę. c. 14. 15.

Vigesimaquinta cōsi. Festa sanctorum celebrant̃ ab ecclesia die qua mortui sunt, & nō die qua nati sunt: quia illa die qua moriunt̃, nascunt̃ ad gloriam. glo. in l. cū quidam. ff. de annuis legat. Glo. instit. de ingenuis, in fi. Ludouicus Romanus singulari suo 54. adde & aliam glosam in cap. non licet. 53.

q.4. Et vide Pan. in c. licet. in 7. not. de ferijs. Et hoc est qd intẽdit Ecc.7. Vbi in principio dicit, ꝙ melior est dies mortis. s. iustorũ, q tũc viuere icipiũt, quàm dies natiuitatis. Propter quod vetus Gallorum mos fuit pecunias aliqñ credere, & mutuo dare sibi reddẽdas apud inferos: quia cũ ex doctrina Druydũ Pōtificũ suorũ de quibus Cæsar in cõmen. suis de bello Gallico, li.6. plenè meminit, animas crederẽt immortales, sicut Pythagoras palliatus, i. Græcus pallio more Græcorũ indutus credidit: & sic maius ꝑmiũ ex charitate à dijs immortalibus ꝯsequi sperabãt post mortẽ perpetuò victuri. De quibus Valer. li.2. de istitutis antiq. & sic nõ abs re, quinimo prudẽtissimè & catholicè ꝓspexit ecclesia, ꝙ mors sanctorũ vocatur eorũ natalitiũ, ſm Lyrã vbi. s̃. In cui⁹ vestigiũ cygnus cãtat dũ est moriturus ſm Matt. ibi.

Dulcia defecta moderatrix carmina linguæ:
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Ideo sapiẽs debet lætari cũ moritur melius victurus, vt amplè declarat G. Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verb. testamentũ. nu. 17. de testa. Fallit tñ in virgine Maria, & beato Ioan. Bapt. quorũ natiuitates celebrant, cũ fuerint sacrificati in vtero à vẽtre matris. Et sunt tantũ quatuor qui fuerunt sanctificati in vtero à vẽtre matris, vt Iob, Ieremias, Beata virgo Maria, & Ioan. Bapt. vt ait Petrus de monte episcopus Brix. in suo dictionario, in verb. sanctitas. §. quatuor. alleg. c. nisi. in gl. 2. extra de renũciatione.

Vigesimasexta ꝯsid. Credo ꝙ Adã tanquã pater omnium & primus patriarcha sit primus post Mariã. Et ita videtur tenere Barth. Veronen. in tract. de imperatore militũ eligendo. in verb. rõne dignitaris. vbi allegat Dantẽ 32. c. Paradisi hoc ponentẽ.

Quei due che seggon la su piu felici,
Per esser propinquissimi ad augusta,
Son d'esta rosa quasi due radici.
Colui che da sinistra le s'aggiusta
E'l padre, per lo cui ardito gusto,
L'humana specie tanto amaro gusta.
Dal destro, vedi quel padre vetusto
Di Santa Chiesa, à cui Christo le chiaui
Raccomandò di questo fior vetusto.

Vigesimaseptima ꝯsideratio. In ordine sanctorũ in paradiso videt ꝙ patriarchæ seu prophetæ sint ꝑferendi & oĩbus alijs sanctis anteponendi: cũ, vt videmus in actibus ecclesiasticis maximè in lætanijs ꝑponũtur apostolis, & inter illos Ioan. Bapt. vt esse maior: qm̃, vt habetur Matt. 11. Inter natos mulierũ nõ surrexit maior Ioan. Bapt. quod testimoniũ est ipsi⁹ Iesu qui de eo dicit, ex quo illi credẽdũ est.

Ipse. n. patriarcha fuit, & propheta, & plusquã ꝓpheta. De cuius laude & gloria in cœlo & mũdo, & de alijs patriarchis & ꝓphetis videatur amplè Ant. Florẽ. in sua sum. in 3. par. tit. 31. c.7. ꝑ totũ: ad quẽ recurras in materia laudis & excellẽtiæ patriarcharũ, ꝓphetarũ, & Ioan. Bapt. & in fine illius. c. ponitur qũo fuit propheta de præterito, præsenti, futuro, & ꝑ visionẽ intellectualẽ, sensibilẽ, & imaginariã.

Vigesimaoctaua ꝯsideratio erit ex dictis Gabrielis Barlette in sermone pro festo sancti Ioãnis Bapt. qui quærit de dubio. Vtrũ iuxta verbum Christi, Matth. 11. & Lucæ 7. Inter natos mulierũ nõ surrexit maior Ioã. Bapt. Ioã. Bapti. sit omnibus sanctis maior? & circa hoc adducit quadruplicem opinio.

Prima est, vt dicit ꝙ apostoli sunt maiores, & ratione esse dicit. Ex quo illi sunt maiores omnibus sanctis qui abundantius ſup oẽs habuerunt spiritũ sanctũ, sed apostoli fuerũt huiusmodi: qm̃, vt dicit S. Tho. super illud Rom. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, dicũt Apostoli & tpe prius, & cæteris abundantius spiritum sanctũ habuerunt. Ideo prima parte. q.44. articulo 7. in primo sententiarũ. distinctione 16. articulo 2. Ioan. Scotus in 4. & Duran. eiusdẽ ordin. Apostoli sunt præferẽdi omnibus sanctis, tanquã abundantius spiritũ sanctum habentes.

Secunda opinio ꝙ Ioãnes euãgelista, & si non sit maior, tñ æqualis: & ratio huius est, qa prærogatiuę quæ sunt Ioan. Baptistæ concessæ, etiam Ioanni euãgelistæ. Et secundũ Petrũ Damianum sunt quinq;.

Prima, qa Ioannes fuit virgo, & Ioannes euangelista similiter: qui corrumpi nõ potuit in terra propter eius virginitatem, nec etiam dominus permisit corpus eius in feruentis olei dolio destrui,

Secũda, quia Ioã. Bapt. fuit germanus Christi, filius Helisabeth cognatæ virg. Mariæ. Ioan. euangel. in hoc excessit eũ, quia fuit nepos eius, videlicet filius Salome sororis matris.

Tertia, qa Ioan. Baptista fuit sanctificatus in vtero matris, Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris: & Ioannes euangelista licet nõ fuerit sanctificatus in vtero matris, tamen accepit spiritum sanctũ tempore Pẽtecostes cum aliis apostolis.

Quarta, quia Ioan. Bap. fuit propheta. Ioan.j. Post me venturus est, q ante me factus est. Et ẽt prophetizauit in vtero, Luc.j. Exultauit infans in vtero meo, Et plus quàm propheta, Ioan.j. Ecce agnus dei. Ioãnes euangelista fuit propheta in Apoc. qa futura ꝓnũciat. Et plus quã ꝓpheta, qa fuit apostolus, q excedit oẽs, cũ abundantius habuerit spiritũ sanctũ. Et Apost.1. missus. Vñ Ioã.1. Fuit homo missus à deo.

Quinta, quia Ioan. Bapt. fuit martyr, ab Herode decollatus, Ioã. euangelista fuit martyr mortaliter: quia, vt dicit Petrus Damianus, ille qui perforauit cor Mariæ, illemet cor Ioan. euangelistę perforauit: vnde videtur ꝙ ad minus æqualis erit Ioanni Bapt. & sic Christi verba, Inter natos &c. non essent vera. Istas etiã rationes & cõparationes refert Robertus de Litio in quodam sermone de S. Ioanne euang. & concludit, quis istorũ sit maior vel minor, non est curandum, cum bene ꝯcordes sint in cœlis. ideo nõ est disputãdũ de eis in terris: pro quo recitat ibi miraculum. Et, vt dicit Dominicus post Ioã. And. in c. vnico, de reliquijs & veneratione sanctorũ, in 6. Periculosum est de meritis sanctorum disputare.

Tertia opinio, vt dicit idẽ Barlette, ꝙ Moyses fuit eximius ꝓphetarum: quia Ecclesiastici 44. dicitur. Nõ est inuẽtus similis illi, qui ꝯseruaret legẽ excelsi.

Quarta opinio est, ꝙ fuit Adã, qui creatus est nõ genitus, & pater omniũ. Hinc dicit Petrarcha, ꝙ est primus post virginem Mariam: de quo Bartholo-

mæus Veronen.in tract. de Imperatore militum eligendo.in verbo,ratione dignitatis.sed tamē de Adā non est bona argumentatio, eo quia nō surrexit inter natos mulierum,sed à Deo creatus, & ideo non comprehensus in dicto Christi.

Quinta opinio est Iesu Christi (cum quo sub venia nos erimus) vt dicit Barlette in dicto loco, quia vera: cū qua opinio.est Tho.2.2. q.174. artic.4. ꝙ inter natos mulierum non surrexit maior Ioan. Baptista,vt habetur Matth.11.Quā ↄclusionē comprobat idem Barlette in dicto loco triplici ratione,quæ extrahuntur à doctoribus.

Primò ratione diuinalis prænominationis: qm̄, vt dicit S.Tho.3.par.q.27.art.5.ꝙ diuina prouidentia quoties mittere voluit aliquē sanctum virum in mundo pro vniuersali præparatione,voluit illū primūdo ostendere duplici modo. Primò verbo ꝓphetico.Secundò signo diuino:quod patet triplici lege. Primò in lege naturæ, qn̄ misit Noe in impositione nominis.Gen.5.dicit.Pater eius Lamech,vocabitur nomē eius Noe. Iste ↄsolabitur nos ab operibus manuū nostrarū in terra,cui maledixit dn̄s.Secundò in lege scripturæ de Moyse ꝑ signū diuinū qn̄ in terrā proiecit coronā regis.Tertiò in lege gratiæ tempore Christi qn̄ missus est Ioan.Bapt.q ostensus est verbo prophetico per angelū,Luc.1.Erit magnus corā domino. Et ista magnitudo fuit in plurib.s.circa eius aduentū,in eius conceptione, & in eius natiuitate. Et circa laudē illius quam habuit ab ipso Christo q enm laudauit in constantia, in austeritate, in prophetia, & in perseuerantia, vt ibi dicit Barlette.

Et ex quo sequitur secundò, fuit maior inter natos mulierum ex diuina commendatione,ex qua sumuntur laudes & magnificentiæ ipsius, quas ponit idem Gabriel in dicto loco.vers.Secundum dicitur.

Ex quo & tertiò seqt̄,ꝙ infusæ sunt & fuerunt in Ioanne infinitæ gratiæ: qm̄ fuit angelus,fuit patriarcha,fuit propheta, & plus quàm propheta magnus corā dn̄o. Apostolus,martyr,confessor,virgo,eremita, & ibi ↄcludit illū omnibus cæteris præpositum: qd credo esse verū, & sum in hac opinione, ꝙ post Mariā est primus in cœlo,& habet proximiorem sedē,& sedet ante oēs & quoscūq;:qa magis dilectus à Deo pp eius gratā virginitatē,pp eius gratā humilitatē,& pp eius gratā charitatem:quæ tria ibi amplè explicat & declarat idē Gab.ī fine.ibi:Tertiū dr̄ &c.

Et de eodē & eius excellentia videatur ēt Ioānes Ludonicus Viualdus in suo opere regali,in tract.de pugna partis sensitiuæ.in 4.notab.vbi etiam amplè. Et ibidem etiam vide de laude & excellentia omnium patriarcharum & prophetarum, quos videre poteris cum de vnoquoque veniet ad propositum.

Legimus & de Ioan.Bapt. ꝙ triplex mirabile munus gratiæ habuit in vtero adhuc existēs.Primò gratiam qua in vtero sanctificatus fuit: vnde fuit ante sanctus quàm natus, in quo cū Ieremia conuenit. Secūdò gratiā habuit, qua in vtero prophetare meruit: qm̄ in vtero matris exultās Deū adesse cognouit. Tertiò gratiā habuit, qua suis meritis matri ꝓphetiæ spiritū tradidit. De qbus amplè G. Bened.in sua rep.c.Ray.in verb. & soboles q̄ gestabat.nu.22. extra de test.vbi ↄcludit ex verbo Chr̄i ꝙ nullus surrexit maior Ioā.Bap.īter natos mulierū corruptarū.

Vigesimanona ↄsideratio. Ex primoribus eccl̄iæ tā militātis,quā triūphantis censentur apostoli,qui ēt videnť præferri debere patriarchis & prophetis. Qm̄, vt habetur ad Ephe.4.ponit apostolus narrando dona collata à Christo in ędificationē corporis sui,i.ecclesiæ. Primò ponit apostolos, deinde omnibus loquēs, ait: Estis ciues sanctorū & domestici dei superędificati supra fundamentum apostolorū & prophetarum ipso summo angulari lapide Chr̄o Iesv.s.doctrinā eorū vtrunq; siue testamentū, siue populū Iudæorum & gentiū.Christus lapis angularis dictus,quia vtrunq; in se ↄiungit: & ideo se excusat,& rōnem reddit Ant.Flor.in 3.par.suæ summæ.tit.31.c.8.ꝙ prius de ꝓphetis q̄ de ap̄lis scripserit,& eos in ordie suę scripturæ præposuerit,reddēs rationē solā,eo quia tēpore præcesserunt apostolos.

Sed videtur ꝙ sunt præferendi tanquā principes populorū, vt habetur ps.46. Principes populorum ↄgregati sunt cū deo Abraham. & ps.44.Constitues eos principes sup oēm terrā. Et de his habeť Apoc. vlt.cū dr̄.Quòd murus ciuitatis,s.supernæ Ierusalē est habens duodecim fundamenta, & in eis duodecim nomina apostolorum & agni, & post cherubin & seraphin incessabili voce clamantia,Sanctus &c. dn̄m laudat in cœlis gloriosus apostolorū chorus, quorū dignitas est veneranda: qm̄,vt canit ecclesia, Ecclesiarū sunt principes, belli triumphātis duces, cœlestis aulæ milites,& vera mūdi lumina.Et quilibet habuit principatum sibi à deo decretum magnæ prouinciæ vel regni.

Nā Andræas fuit princeps ppl̄i Achaiēsis ī Græc.

Iacobus maior princeps populi Hispaniæ, & qd sibi defuit honoris in mundo, quia in capite anni à passione Christi in Iudæa decapitatus est, hoc deus suppleuit post mortem,quia in maiori veneratione est corpus eius, quàm alicuius apostoli.

Thomas princeps Indiaui populi, quem conuertit Iacobus minor Ierosolymorum populum regēs primus ibi archiepiscopus fuit, & primus missam cantauit seu legit, vt in c.fin.66.distinct.

Philip.Syriam seu Scythiā specialiter gubernauit.

Batholomæus (cuius nomē porto) Armeniam & Licaoniā. De cuius vita & martyrio ponit Ant.Flo. in sua historia,parte prima, titulo sexto,cap.12.cuius verba hic inserere volui ad laudē & decorē ipsius & nominis eiusdē. Dicit.n.ꝙ Batholomæus interpretatur filius suspendentis me,vel filius suspendentis aquas. De eo dicit Dionysius in libro de mistica theologia.Diuus Barth.dicit multam esse theologiam & minimam, & euangelium latum esse & magnum,& rursus concisum: vult dicere ꝙ vna ↄsideratione omnia possunt dē Deo affirmari, & alia magis propriè de deo negari. Euangelium est concisum.i.breue quo ad finē,qui est fides Christi & charitas.Latū autē & magnum ratione materię propter innumera documenta & mysteria comprehensa.

Hic vnus fuit ex senatoribus ecclesiæ ap̄lis Christi,

sti, vt patet Luc. 9. & 6. Mar. 3. & Matt. 10. & dicam infra in consideratione seq. & post aduentum Christi intrauit in Indiam q̃ est in fine orbis, & ad quãdam cioitatem deueniẽs habitare cœpit in templo vbi colebatur deus Astaroth. Diabolus aũt habitãs in illo idolo ita decipiebat hoĩes, immittens quasdam infirmitates, vt ipsi infirmi ꝓ sui liberatione sacrificia idolo offerrẽt, quo facto diabolus ab illa passione illata cessabat. Cum aũt tẽplom Astaroth languẽtibus esset plenum, & quęreutib⁹, vt solitũ erat, nullum diabolus p idolom daret rñsum, pergũt ad vicinam ciuitatẽ vbi colebat Berith, interrogantes eum quare Deus suus eis nõ daret responsa, Berith r̃ndit: Deus vester catenis igneis religatus est, ita vt nec loqui, nec respirare valeat, ex quo Apost. dei ciuitatem uestrã ingressus est. Aiunt illi, Quis est iste Bartholomeus? Inquit, Amicus dei oĩpotentis est, & ad hanc ꝓuinciam uenit, ot euacuaret oẽs deos Indię. At illi, Da nobis signũ eios, in quo naleamus eũ discernere inter tot milia hoĩum, & cognoscere eũ. Quibus dęmõ ait, Capilli eius nigri & crispi, caro candida, oculi grãdes, nares ęquales, & directæ, barba prolixa, habẽs paocos capillos canos, statura ęqualis, colobio albo, clauato, purpura vestitur: induit pallio albo, qd p singulos angulos gẽmas habet putpureas. Vigintisex anni sũt ex qb⁹ uestimẽta eius & sandalia nec veterascũt, nec sordescũt: cẽties p diẽ orat, centies p noctem: angeli dei eum comitant, q nec eũ sinunt fatigari, semp eodẽ vultu & animo lętus & hilaris pseuerat. Oĩa pnidet, oĩa nouit, oĩum linguarũ notitiã habet: & qd nunc loqnor vobiscũ, ipse iã nouit. Cũ eum quęsieritis, si uoler ostendet se nobis, si noloerit, nõ poteritis inuenire: rogo aũt uos, ot cum eũ inueneritis, deprecemini eũ ne huc veniat, & fiña Astharoth mihi faciat. Euntes ergo, cũ p duos dies solicitẽ quęsiissent, nec inuenire possent, altera die qnidã dęmoniacus ambulans iuxta eũ clamanit, dicẽs, Apostole dei Barthol. inceudunt me orones tuę. Cui Barth. Obmutesce, & exi ab eo. Qui subito liberatus est. Aodiẽs aũt hæc Rex illius ꝓuinciæ noĩe Polemius. Cũ haberet filiã lonaticã, misit ad illum rogans, vt veniret & sanaret filiã suã dęmoniacã. Aplus verò accedẽs ad palatium regis, cũ vidisset illã cathenis ligatã, eo q appropinquãtes sibi morsibus lacerabat, iussit eã solui: cũ ministri timerent hęc agere, dicit: Ego dęmoniũ illud ligatũ teneo, & vos timetis. quã solutã subitò à diabolo liberauit. Misit antem rex Polemios multos camelos oneratos auro & argẽ. & lapidib⁹ pciosis, vt quęrẽtes dei aplm ei pdicta ex monere regio offerrẽt. Cũ ergo inuenire nõ potuissent, reuersi sont ad regem. Ipse verò apls mane sequenti cum rex solns esset in cubiculo apparuit, dicens. Et quid p totam diẽ hesternam me fecisti qoęrere cũ auro & lapidibus pciosis? Hęc necessaria sunt his q terrena & carnalia cupiout: ego aũt nil mundanũ requiro. Tunc apost. loquens ei de mysterio nostrę redẽptionis, ostendit ei Chrm diabolum vicisse p mirabilem ɔgruẽtiam, potentiam, sapientiam, & iustitiã. Quibus declaratis, dicit apost. Si baptizari disponis, ego tibi & populo dabo Deum vestrũ cathenis religatum. Qd cũ affirmasset se facere paratum die sequenti, ɔgregatis sacerdotib. Astaroth & pplo ad tẽplũ, cũ sacerdotes ei imolarent in pñtia regis & populi, dęmõ ĩ statua clamare cœpit, & dicere. Cessate miseri mihi sacrificia offerre, ne peiora, q̃ ego patiamini tormenta. Qui catenis igneis religatus sum ab angelis Iesu Christi, q crucifixus est à Iudæis putãtib. eũ à morte detineri: ipse antem IESVS per mortẽ regiã nram deuicit, & principem per mortis dñm nrm vinxit. Statimq; oẽs miserũt funes vt simulachrum euerterẽt, sed non valuerunt. Apostolus aũt præcipit dæmoni, vt idolum illud cõminueret, & oĩa illa simulachra tẽpli per seipsñm confringeret: quod & factũ est. oẽs infirmi qui erãt in tẽplo sanati sunt orante ꝓ eis apostolo, qui & tẽplũ Christo dedicauit. Sed & angelus dñi circũuolans tẽplũ in humana specie apparens, in quatuor angulis tẽpli signũ crucis insculpsit, dicẽs. Sicnt sanati sunt infirmi ab apostolo à langnorib. suis, ita sit hoc tẽplũ mũdatũ ab immũdiciis & habitatore eius diabolo: sed antequã pgat in desertũ (quo apostolus eũ ire pcepit) ostẽdã vobis eius horribilitatẽ quẽ videatis, nõ timeatis, sed signũ illud quod insculpsi in tẽplo frõtib. vestris imprimite. Tũc viderũt oẽs Aethiopẽ fuligine nigriorẽ, facie acuta, barba ꝓlixa, crinib. vsq; ad pedes ꝓtẽsis, oculis igneis scintillas vt ferrũ igneũ emittẽtib. flãmas sulphureas ex narib. spirãtem, catenis igneis vinctum retrò manib. Et dicit ei angelus dñi. Quia aplo obediẽs oĩa idola tẽpli ɔfregisti, soluã te, & pge in desertũ locũ, vbi nullus hoĩum morat, ibi mãsurus vsq; ad diẽ iudicij. Qui cũ magno strepitu & vlulatu disparuit, angel⁹ cũctis vidẽtib. ad cęlũ ascẽdit. Rex verò Polemi⁹ cũ vxore & filiis & oĩ familia baptizatus est, multusq; ppls cũ eo: q ẽt Polemius relicto regno apl'i discipulus effect⁹ est. Põtifices verò idoloꝝ ad Astyagẽ regẽ fratrẽ dicti Polemij cõuenerũt, & de deoꝝ suoꝝ iniuria ac tẽpli mutatione, ac fratris soi p artẽ magicã deceptione ɔ aplm conquesti sunt. Astyages aũt vehemẽter irat⁹, misit mille viros armatos ad qrendũ aplm, & captũ ducẽdũ ante ipsum. Eo aũt adducto coram se, ait Astyages. Tu es q eoertisti fratrẽ meũ? Cui Apls, Ego nõ euerti, sed cõoerti fratrẽ tuũ. Et Astyages. Sicut tu fecisti fratrẽ meũ relinquere Deũ suũ, & tuo sacrificare, ita ego faciã te Deũ tuũ deserere, & meũ adorare. Apls verò ait ad eũ. Ego Deũ quẽ adorabat frater tuus ligaui, & ligatũ ostẽdi, & eũ cõfringere statuã feci: si ita tu feceris Deo meo, poteris me ad simulachrnm pronocare. Si ego verò Deos tuos ɔminuã, & tu cre de Deo meo. Hęc eo dicẽte nũciatũ est regi, q Deus suus Baldach cõmminutus cecidisset ĩ terrã. Quod audiẽs rex p̃ tristitia scidir purpurã qua erat indut⁹. Et aplm iussit fustib. cędi, & cęsum viuũ excoriari, & demũ excoriatũ decapitari mãdauit. Sicq; p martyrij palmã ad cęlũ volauit. Fideles aũt corpus apostoli accipiẽtes honorificẽ sepelierunt. Astyages aũt & põtifices idoloꝝ arrepti à dęmonib. suffocati sunt. Polemius verò factus eps, viginti annis laudabiliter ecclesiã rexit, & virtutib. plenus in dño reqnieuit.

Quia

Quia verò de morte eius varia est opinio. Nam B. Dorotheus dicit, qd Barth. in Albano ciuitate magna Armeniæ crucifixus est capite deorsum: Beatus verò Theod. ꝙ fuit excoriatus, ab aliis asseritur ꝙ fuerit decollatus: q̃ ita possunt concordari, ꝙ fuerit primò excoriatus, exinde crucifixus, demum nondũ mortuus decapitatus. Post aliquod tempus corpus B. Barthol. ad insulam Liparitanam circa Ciciliam trãslatum est: infideles aũt insulam illam inuadẽtes, & oĩno deuastantes circa ann. Dñi 331. Ossa Apostoli per plateam sparserunt: sed iussu ipsius Apl̃i apparentis vni sancto viro in somnis, & designata q̃ essent ossa, s. splendentia vt ignis, collecta sunt: & Beneuentum Metropolim in regno Apuliæ ab ipso delata, & cõiter tenetur corpus eius haberi Beneuenti, licet & Romani asserant se illud habere. Hęc dicit Ant. Floren. in sua hist. par. 1. tit. 6. c. 12. sed in par. 2. tit. 14. c. 4. §. v. dicit illam trãslationem fuisse tẽpore imperij Caroli, qui fuit 706, ab incarnatione Dñi: & ibi ponit amplè modum exhortationis factæ viro sancto, vt eius ossa cõgregaret q bis recusauit: & ꝙ miraculosè nauis vbi ossa ei⁹ erãt, euasit ab icursu infideliũ. Redeũdo ergo ad ꝓpositũ vñ digressi fueramus, dignitates apl̃oꝝ conscribamus.

Matthęus Aethiopiam nigram, candida doctrina fidei effecit.

Simon prius Mesopotamiam.

Thadeus eius germanus Aegyptum simul ambo per fidem illustrarunt.

Matthias Iudæam in sortem accepit, & primus legitur ordinatus in clericum per apostolos. tex. & ibi gl. in c. cleros. 21. distin.

Ioãnes euang. Asiam, cuius septem ecclesiis Apocal. scripsit, & à quibusdã viuus adhuc opinatè creditur in paradisum terrestrem trãslatus, vt cũ Enoch & Elia ꝯ Antichristũ p̃dicet, vt de statu legis euãg. habeat, testis Ioã. sicut de statu legis naturę Enoch, & de lege Mosaica Elias habent: qd tenet do. Ioan. Dñici in quodam suo dialogo, allegato p Ant. Flor. ĩ sua sum. 3. par tit. 31. c. 8. §. j. vbi p̃dicta de apl̃is dicit, subiungens tñ quod cõis creditur in patria cum cęteris in corpore & anima, quia corpus eius inuenitur, vel in anima tantum, exponentes illud: Sic eũ volo manere donec veniam. Ioan. vlt. quia non ad aduentũ vel ad iudiciũ refertur, sed ad aduentum in regno ecclesię iam per orbem diffuso. Ipse veniet pro eo sine martyrio in pace migraturus.

Paulus princeps fuit totius ferè orbis prędicãdo.

Sed Petrus non solum pontifex Galatiæ, Cappadociæ, Antiochiæ, vbi prædicauit & Romæ, sed absolutè princeps fuit totius ecclesiæ autoritate & iurisdictione plenaria sibi tradita, non ab apostolis cęteris vel conciliis, sed à domino Iesu Christo, vt infra plenè in sequenti consideratione dicam.

Principes ergo apostoli fuerunt ecclesiarũ, & populorum facti à dño Iesu Christo, vt ecclesias gubernarent & ordinarent circa diuinum cultum, populos meritis & virtutum exẽplis ad salutem traherẽt, debellando hostes interiores vitiorum, doctrina & miraculis orbem illustrarent: quod qũo fit amplè demonstrat Ant. Flor. in sua sum. par. 3. tit. 31. c. 8. §. j. vbi amplè per eos de symbolo per eos cõposito.

Item etiam tanq̃ iudices duodecim tribus Israel, sedentes cum filio hominis in sede maiestatis suæ, prout sunt duodecim apostoli qui secuti fuerunt Christum in regeneratione, vt habetur Matt. 19. & Luc. 22. Et isti habent indicium approbationis, vt dicit Archid. 8. q. 1. c. vereor. Et debẽt oẽs alios pręcedere, qm̃ iudices cęteris sunt præponendi, & in altiori sede, vt dixi infra in 7. par. in prima consider. vbi dixi ꝙ iudices debẽt habere sublimiorem locũ. facit. c. episcopus. 95. dist. Ex quo ergo apostoli fuerunt & principes nostri constituti & iudices, debẽt quoscunq; præcedere, vt dictum est, igitur &c.

Et iste numerus duodenarius apostolorum per multas figuras diuinarum scripturarum mirabilr præsignatus fuit, & à domino consecratus.

Primò per duodecim filios Iacob, omnes vno patre genitos, Genesis 25. & iterum 42. c.

Secundò per duodecim fontes aquarum, quos in deserto Elim inuenerunt filij Israel, Exo. 15. & Num. 33. c.

Tertio per duodecim lapides p̃ciosos, quos p̃cepit dñs vt ponerentur in veste Aaron, Exod. 28. c.

Quartò p duodecim principes electos de duodecim tribubus Isrl̃, singulos p singulas trib⁹, Iosue 3. c.

Quintò per duodecim durissimos lapides, quos pręcepit poni Iosue in loco castrorum, vbi fixit tentoria, Iosue 4. cap.

Sextò per duodecim panes propositionis qui ponebantur super mensam in conspectu Domini, Leuit. 24. cap. & Exo. 25. cap.

Septimò per duodecim exploratores quos misit Moyses ad considerandam terram, quam daturus erat Dominus filiis Israel, Num. 13. cap.

Octanò per duodecim boues qui sustentabant mare æneum. 3. Reg. 7. cap.

Nonò per duodecim prefectos quos posuit Salomon super omnem populum Israel. 3. Reg. 4. c.

Decimò per duodecim lapides quos tulit Elias iuxta numerum filiorum Israel, & ędificauit de lapidibus altare in nomine domini. 3. Reg. 18. c.

Vndecimò per duodecim stellas fulgentes in corona sponsę, s. ecclesiæ, Apoc. 12. cap.

Duodecimò per duodecim portas ciuitatis Ierusalem quas vidit Ioannes, Apoc. 21. cap.

Tertiodecimò p duodecim fundamenta supernę ciuitatis q̃ vidit Ioã. & in ipsis noĩa apl̃oꝝ & agni, de quibus iam dixi supra, & habetur Apoc. 21. c.

Decimoquartò per duodecim horas diei. Christus est dies, de qua inquit Dauid, Ps. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Hic autem dies habet duodecim horas, s. apostolos. Vnde ipse Ioannis vndecimo, ait: Nõne duodecim horæ sunt diei? In quo verbo dominus Iesus non Iudam, sed successorem eius præuidebat. Hæc dicit Ioannes Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tractatu de pugna partis sensitiuæ & intellectualis, in quarto nota. vbi plenè ponit de excellentia oĩum apostolorũ in genere & in particulari, ideo eum videas ibi.

Trige-

TRigesima cõsid. Petrus apostolus qui fuit inter apostolos dñi primus, obtinuit primatũ ĩ ecclesia, & cõstitutus fuit princeps toti⁹ ecclesię: & ideo primatũ & primum locum in ecclesia triumphante, hoc est in cœlo empyreo. Et ꝙ constitutus fuerit princeps totius ecclesiæ & apostolorum, probatur autoritate sacræ scripturæ in duodecim locis.

Primò Matt. 16. vbi dr̃: Tu es petrus, & super hãc petrã ędificabo ecclesiã meã: petra. n. dicit ꝙ primus in nationibus fundamenta fidei posuerit, & tanquã saxum immobile totius operis Christiani cõpagem molemq; cõtineat. c. fidelior. 50. d. faciunt hęc verba textus, vt in beatissimo Petro omniũ apostolorũ sum mo principaliter collocaret. Et ĩ c. pceptis. 11. d. ibi: Cura & totius ecclesiæ principatus cõmittit. & in c. cõsiderandũ. ibi: Et tũc pposuit cæteris. 50. d. Et ideo dr̃ Romanã ecclesiam caput esse omnium ecclesiarum, cum non ab apostolis, sed à summo deo prima tum obtinuit. c. in nouo. cum. c. seq. 21. d. c. sacrosan cta. 22. d. & c. cum beatissimus. 24. q. 1. & probatur in c. rogamus. 24. q. 1. ꝙ Petrus fuit caput ecclesię, cuius sedes iussu dei ab Antiochia fuit translata Romã, & vt dicit tex. in c. cuncta per mundũ. 9. q. 3. Petrus voce dñi principatũ ecclesiæ tenuit. probant ẽt tex. in c. relatũ 9. q. 1. & ĩ c. audiuimus. vers. vnde cũ omnibus. 24. q. 1. & in c. Paulus. & c. Petrus. 2. q. 7.

Secũdus locus sacrę scripturæ Ioannis vltimo, vbi dr̃. Pasce oues meas. Ex quo dicto probatur primatus & principatus seu plãtio Petri ponderãdo verba. pro quo in c. significasti. ĩ principio. & ibi glo. de electio, extra & glossa fi. in c. considerandũ. l. d. & glossa in verbo, tu es. in c. in nouo. 21. d. Quãuis enim Dominus noster IESVS CHRISTVS, omnibus apostolis in communi claues dederit, vt habetur Ioan. 20. & Matth. 18. Similiter omnibus discipulis præcepit prædicare: Marci vlt. & Matt. vlt. In his tamen non fuit datum regimen sicut per hæc verba, Pasce oues meas, vt in c. in nouo. 31. d. quoniam reges dicuntur pastores. 3. Reg. 22. Vidi cunctum populum Israel dispersum in montibus quasi oues non habentes pastorẽ. & Esa. 44. qui dico Cyro pastor meus, & omnẽ voluntatẽ meam cõplebis. Nemo nõ nouit Cyrum potẽtissimũ fuisse regẽ, qui Astiage auo materno interfecto transtulit regnũ à Medis in Persas. & proba tut Esa. 46. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiã. vbi taxat pastores velut maiores regentes, nõ solum superintendentes, & Iere. 2. Sacerdotes non dixerunt vbi est dñs, & tenentes legẽ nesciuerunt me, & pastores pũaricati sunt in me. & in c. seq. & dabo vobis pastores iuxta cor meũ, & pascẽt vos sciã & doctrina. Ipse quoq; cui data est ptãs in cœlo & ĩ terra, & qui est rex tegum & dñs dominantiũ, vt habetur Ps. 144. dixi supra ĩ parte pcedenti, in j. consid. est pastor bonus, vt habet Ioan. 10. cuius Petrus dr̃ vicari⁹ in terris, vt est tex. ĩ c. 3. §. j. de translatione episco. Similiter papa gerit vicẽ dei in terris, c. 2. circa principium de trãslatione epis. extra. & c. ad apostolicæ. §. nos itaq;. de sniã & te iudic. ĩ 6. & clemen. j. §. ideoque. de magistris. & Iesus dedit Petro claues regni cœlorũ, vt habet Matt. 16. c. in nouo. cũ c. seq. 21. d.

Et quãdo in sacra scriptura fit mentio de pastoribus indubitatẽ intelligit loqui de regentib⁹ & principibus, vt 22. c. Ieeremię dicẽdo. Oẽs pastores tuos pascet ventus. & eodẽ loco. c. 23. Vę pastoribus q di spergunt & dilacerant gregẽ pascuæ meæ. dicit dñs. Ideo hoc dicit dominus deus ad pastores qui pascũt populum meũ. Vos dispergistis gregem meũ, & eiecistis eos, & nõ visitastis eos. in quib⁹ omnib⁹ locis apparet eos pastores appellatos, quia aliis pſuerũt in regimine & dignitate: quare Petro constituto pastori primatus pręlationis & regiminis ei datus est.

Istud ẽt probat Ezechielis 24. quẽ ad hoc allegat Cyprianus ĩ epis. 13. ad Stephanũ Papã. li. 3. Ait dñs: Fili hominis propheta de pastorib⁹ Israel, propheta & dices pastorib⁹. Dicit dñs deus, Vę pastorib⁹ Israel qui pascebãt semetipsos: nõne greges à pastorib⁹ pascuntur &c. Et habetur etiam Zach. 10. Ex quibus constat, ꝙ cũ soli Petro fuerit data potestas pastoris, nec dictũ fuerit aliis, pasce oues meas, ꝙ ipse fuit platus apostolorũ: quod cõprobat in c. hi qui. 50. d. & in c. si post. eadem d. & ĩ c. solitæ. de maiori. & obed. in c. significasti. de elect. in c. fundamẽta. de ele. in 6. & in c. fidelior. 50. d. Et canit ecclesia catholica, cui credendum est. Tu es pastor ouium, princeps apostolorum, tibi tradidit deus omnia regna mundi, & ideo traditæ sunt tibi claues regni cœlorum.

Tertius locus sacræ scripturæ est Lucæ 22. vbi sic dr̃, Ait dñs Simoni: Simõ, ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum. Ego aũt rogaui ꝓ te, vt nõ deficiat fides tua. & tu aliqñ cõuersus ꝯfirma fratres tuos. De intellectu quorũ verborũ Aug. in q. 75. de qõnib. veteris & noui testamenti. & facit tex. in c. 1. 21. d. & ibi amplè Ioan. de Turrecr. ponit potestatem summi pontificis & platorum vltra simplicem sacerdotem ratione iurisdictionis. facit ẽt text, in c. maiores. de baptismo. vbi ẽt ponitur, ꝙ Dñs orauit pro Petro, ne deficeret fides eius: q̃ verba bene ponderata denotant, ꝙ Petrus habuit primatum omniũ à deo. Primò enim nominatim eum appellat Simõ, quasi ex aliis eum vocando, & disiunctim alloquendo: Simõ ait. Deinde ꝙ cõmunẽ futurã pdixit eorũ tẽtationẽ, expetiuit vos: deinde tertiò reuertit specia liter dicẽdo. Ego rogaui ꝓ te, nõ dixit, ꝓ vobis. Et ite rũ, vt nõ deficiat fides tua: nõ vestra. Et ne aliqd dubitationis subesset, addit. Et, tu, ĩ pſentia aliorũ aplorũ: & vt ĩdubitatissimẽ ab aliis esset distinctus, addit: ꝯfirma fratres tuos. q erãt discipuli & apli, ac si apertissimẽ diceret Xps: Ego tui, tu aliorũ curã habeas.

Quartus locus euãgelicus ꝓ primatu Petri inter apostolos est Matt. 17. vbi Petrus iussus est dare didrachmã ꝓ dño & pro se, cũ dicatur: Et cũ venerunt Caphatnaũ, accesserũt qui didrachma petebant ad Petrum, & dixerũt ei: Magister non soluit didrachmã. Et ibi, Et cũ intrasset domũ peruenit ad eũ Iesus dicẽs. Quid tibi videt Simõ? Reges terrę à quib⁹ accipiunt tributũ vel cẽsum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixi illi Iesus. Ergo liberi sũt filij. Vt aũt nõ scãdalizemus eos vade ad mare, & mitte hamũ: & eũ piscẽ q prim⁹ ascẽderit, tolle, & ap to ore eius iuenies staterã, illã sumens da eis pro me & te.

& te. Ex quibus verbis,& eo quia apostoli statim in his verbis dixerunt. Quis putas maior est in regno cœlorum? Beatus Hierony. declarans pdicta verba, & sensum literæ, dixit, ꝙ etiam hęc fuit mens apostolorum.& etiam B. Ambrosius, de quo habetur in c. est aliud. 24.q.1.& etiã Aug.in quęstionibus veteris & noui testamenti.q.75.vbi per hæc verba multum ponderauit primatum Petri inter apostolos.

Probetur & vlterius ex trina nominatione apostolorum per tres euangelistas facta, videlicet Mat. 10. vbi sic nominantur.

Petrus, Andreas, Philippus, Bartholomęus, Iacobus Zebedæi, Ioannes, Thomas, Matthæus, Iacobus Alphæi, Thadæus, Simõ Cananeus, Iudas Scarioth.

Marci 3. Petr⁹, Iacob⁹ Zebedæi, Ioãnes, Andræas, Philippus, Bartholomæus, Matthæus, Thomas, Iac. Alphæi, Thadæus, Simõ Cananeus, Iudas Scarioth.

Lucæ 6. Petrus, Andræas, Iacob⁹, Ioannes, Philippus, Bartholomæus, Matthæus, Thomas, Iacob⁹ Alphæi, Simon Zelotes, Iudas Iacobi, Iudas Scarioth.

Vbi semp sunt ĩ numero duodenario,& tamẽ sem per Petrus est primus: & nõ primus rõne primæ vocationis, qa Andræas fuit primò vocatus. Et df in sermonib⁹ discipuli, serm. 38. de sanctis Iacobo & Philip. in serm. de sanctis Petro & Pau. Et semper doct. theologi intellexerunt de primatu ratione prælationis & principatus, ideo & nos ita intelligimus.

Sextus locus est Ioã. 21. vbi habetur. Simõ Petrus cũ audisset, qa dñs est, tunica se succinxit: erat.n.nudus,& misit se ĩ mare. Alij aũt discipuli nauigio venerũt. Nõ.n.lõgè erat à terra, sed quasi cubitis ducẽtis trahẽtes retia,&c. qd singulariter declarat & ita ĩtelligit Bern. de Bustis, li. 2. de cõsid. ad Eugenium.

Septimus habet Luc. 5. quẽ ad hoc adducit Ambrosius relatus per Gratianũ 24.q.1.c. nõ turbatur. deniq;,vt dicit tex. & si aliis imperatur vt laxent retia sua, soli tamen Petro dr, duc in altum, hoc est in profundum disputationum. Quid.n.est tã altũ, q̃ altitudinẽ diuitiarũ videre, scire filiũ dei,& professionẽ diuinæ generationis assumere, licet mens humana plenæ rõnis nõ queat ĩnestigatione ꝯprehẽdere: fidei tamẽ plenitudo cõplectitur? Et ibi dicit Ioã. de Turr. ꝙ licet dederit omnib⁹ potestatem prædicandi, non tamen omnib⁹, sed soli Petro dedit altas quæstiones circa fidem determinare,& in lucẽ veritatis ducere.

Octau⁹ habet Matt. 18. quẽ ibi declarat Chrysost.

Nonus habet Mar. 14. Cũ soli Petro dixerit Christus. Simõ dormis, nõ potuisti vna hora vigilare mecum? quasi dominus voluerit ostendere ipsum præ cæteris ex commisso sibi officio debuisse vigilare.

Decimus habetur Ioã. 6. dũ multi discipulorum abiissent retrò: dixit Iesus ad duodecim, Nunqd & vos vultis abire? Respondens ei Simon Petrus, Dñe ad quẽ ibimus? & dicit gl. vnus pro oĩbus respõdet.

Vndecimus habetur Luc. 22. de amputatione auriculæ Malchi à Petro facta: quod declarat Grego. Papa relatus per Gratianũ. c. si Petrus. 24.q.1.

Duodecimus & vltimus locus est Ioã. vltimo, vbi dñs dicit ad Petrum: Amen amẽ dico tibi, cum esses iunior, cingebas te,& ambulabas vbi volebas: cũ autem senueris, extẽde manus tuas, & alius cinget te & ducet te quo tu non vis. Et ĩ dicit ei. Sequere me. qd non modo intellexit de genere martyrij, sed & ordine magisterij, vt ait Theophil. Inde quidã recẽtior ait. Sequere me gerendo vices meas,& in officio pastorali & martyrio. Et hæc sunt quæ satis probant ꝙ Petrus inter apostolos obtinet primatũ, tanquã pastor inter eos. Et qm̃ summi Pontifices sunt successores Petri, ideo obtinent primatũ in ecclesia militãte; prout Xp̃s: cuius vicarij sunt, in ecclesia triumphante. Dicã infra in parte seq. Et nota ꝙ Christus simpliciter magis dilexit Ioannem euangelistam q̃ Petrũ ex pluribus priuilegiis ei concessis, vt ait Ant. Flor. in 4. parte suę sum. tit. 10. cap. quarto, §. 3.& nullus alius ita familiaris & continuus eum Christo.

Trigesimaprima consideratio. Ambrosius recitatus in c. beati. 2.q.7. dicit. Beatus Petrus & Paulus eminent iter vniuersos apostolos,& specialiquadã prærogatiua pcellunt: verùm inter ipsos quis cui pponatur incertũ est. Puto.n. illos æquales esse meritis, q æquales sunt passione: & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videmus ad martyrij gloriã peruenisse. Non.n. sine causa factũ putamus, ꝙ vna die passi sunt, vno loco, sub vno psecutore. Vna die, vt ad Christũ pariter peruenirẽt. In vno loco, ne alteri Roma deesset. Sub vno psecutore, vt ęqualis crudelitas vtrunque constringeret. Dies ergo ꝓ merito, locus ꝓ gloria, persecutor decretus est ꝓ virtute &c. Et etiã Pelagius Papa in c. quãuis. 21.d. Sic quãuis vniuersæ per vrbem catholicæ & apost. constitutę ecclesię vnus thalamus Christi sit: tñ sancta Rom. ecclesia catholica & apost. nullis synodicis constitutis cęteris ecclesiis prælata est, sed euangelica voce Dñi & Saluatoris nostri primatũ obtinuit. Tu es, ĩquit, Petrus, & super hãc petram ædificabo ecclesiã meã. Cui data est ẽt societas beatissimi Pauli vasis electionis, qui non diuerso (sicut heretici garriũt) sed vno tempore, vna eademq; die gloriosa morte cũ Petro in vrbe Romana sub Cęsare Nerone agonizans coronatus est,& supradictã pariter Rom. ecclesiã Christo domino consecrarunt, eamq; oĩbus vrbib⁹ in vniuerso mũdo sua psentia ac venerãdo triũpho ptulerunt.

Ex quibus videtur dicẽdum ꝙ Paulus fuit æqualis Petro,& sic ꝙ Petrus solus nõ fuit princeps apostolorũ, nec illi soli fuerit data illa potestas vniuersalis antedicta. Io. de Turrecr. ĩ c. vereor. 8.q.1. Et Ant. Flor. in sua hist. in 1. par. tit. 6. c. 4. ponunt hãc æqualitatem: sed dicunt illam fuisse in merito & præmio & potestate ordinaria, sed non quo ad iurisdictionẽ: quia Petrus fuit maior in hoc & in administratione Paulo, vt in c. in illis. in fine. 80. dist.& glo. in verbo, pari. in c. nouo. 21. dist. Et etiam quo ad potestatem faciendi miracula.& idem Floren. in sua sum. 3. par. tit. 31. c. 8. §. j. Attamen Ioan. Lud. Viualdus in suo opere regali, in tract. de pugna partis seufitinæ. in 3. notabil. uersi. Paulus apostolus, dicit quòd Paulus fuit Petro sublimior in quibusdam: hinc est quòd in bulla siue sigillo plumbeo ponitur Paulus à dextris & Petrus à sinistris. Aliam tamen rationem quare hoc fiat retulit Ioannes de Selua in suo tractatu de benefi-

beneficio, in prima parte. quæst. 5. s. quia sinistra est pars mortis quam Christus habebat tpe quo Petrus venit ad Christũ ante passionẽ. Dextera verò denotat immortalitatẽ Christi, quã habuit post resurrectionẽ, quo tpe Paulus venit ad Christum. Hę rationes sunt somnia: ideo melius dixi supra in hac parte, in 2. ꝯsid. vbi dixi de Christo quõ sedeat ad dexterã. Et in dicto quarto notabili ponit ipse Viualdus de omnibus apostolis: sed dicit ꝙ Paulus præcellit alios apostolos sex rationibus. Et ẽt de omnibus alijs apostolis & ꝯuersatione eorũ ponit idẽ Anto. Floren. in dicta sua historia, in prima parte, in 6. tit. à 4. ca. vsq; ad finẽ ponit de apostolis & euangelistis, post quos ponit de discipulis, & solũ ponit de trib⁹, videlicet de Lazaro, Martha, & Magdalena: de qb⁹ facio ꝯsideratione sequentẽ. Dicit tñ Bartho. Veron. in tractatu de impatore eligẽdo, i verbo, rõne dignitatis, ꝙ Adã & Pet. sunt digniores, qa ꝓximiores virgini Marię.

Aduerte tñ, ꝙ de inte appellatione apostoli simpliciter, intelligit de Paulo, vt ait glo. in verbo Virg. de iure naturali gentiũ &c. in institutio. quæ glo. à doctoribus approbatur. Cui concordat glossa iuris canonici in verbo, parte. in cap. forus. de verb. significa. quæ allegat pro hoc cano. apostolus. 32. quęst. 7.

Trigesimasecunda ꝯsideratio. Lazarus post apostolos discipulus Christi huius nostrę ciuitatis Heduẽ. patronus, ꝓtector & ꝯseruator, & in qua ei⁹ corpus requiescit, inter cuius membra caput peregrinis demõstratur, summa gloria, summa laude, summo honore est glorificandus, laudãdus & honorandus. Hic. n. vt dicit Floren. in dicto sexto tit. 19. cap. frater erat Marthę & Magdalenæ, à Christo fuit familiariter dilectus, & solus inter discipulos Christi amicus vocatus, vt habetur Ioan. 11. Lazarus amic⁹ noster dormit. De stirpe regia descendens ex pp̃re Iudæorũ patre Syro nũcupato, & matre Eucharia, & mortuis eorũ pr̃e & matre magnas sui patrimonij diuitias sic iter se diuiserũt, vt Marię quoddã castrũ Magdalõ dictũ (vnde Magd. nũcupata est) in partẽ ꝯtigerit, Marthæ verò castellũ Bethaniæ, quod erat ꝓpe Ierosolimã ad duo miliaria: Lazaro aũt militiæ vacãti pars nõ modica Ierosolymorũ: & eũ quatriduanũ à mortuis suscitauit Christus. Post passionẽ dñi lapsis aliquot annis, Iudæi fugatis apostolis de partibus illis insurgentes contra Lazarum, Mariã & Marthã sorores eius, Marcellã pedissequã Marthæ q̃ Christo dispntãte ꝯ̃ Phariseos clamauerat, Beatus vẽter q te portauit &c. & Celidoniũ quẽ à natiuitate cæcũ Christus illuminauerat, & Maximinũ vnũ ex 72. discipulis Chri naui iposuerũt sine gubernaculo, periculis marinis exponẽtes, vt q̃ citissimẽ sub mergerentur. Sed diuino nutu, Massiliã incolumes puenerũt, vbi prædicationibus eorum princeps cũ vxore ad fidẽ Christi ꝯuersus, idola ciuitatis ꝯfregit, ecclesias ꝯstruxit, fidẽ & baptisma plurimis recipientibus, beatũ Lazarũ Massiliæ epm̃ pręfecerunt: dein de pplm̃ Prouincię ad fidẽ induxerũt. Reliqua verò vide infra in vlt. parte, in ꝯsideratione quæ de laude ciuitatũ tractat, vbi plura in laudem diui Lazari scribunt. & meritò, cũ sit numẽ tutelare Heduorũ.

Trigesimatertia ꝯsid. Post apostolos & ꝓphetas dñm deũ martyrũ candidatus laudat exercitus, vt habet in cãtico Ambrosij & August. Vnde Ioannes Apoc. 7. dicit se vidisse turbam magnã in ecclia triũphante, quã dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & populis & tribubus, & linguis, stãtes ante thronũ & in cõspectu agni amicti stolis albis & palmæ in manibus eorũ, & clamabant voce magna, dicẽtes: Salus deo nostro, q sedet sup thronũ & agno: & oẽs angeli stabant in circuitu throni & seniorũ & quatuor animaliũ laudantes deũ: & qui sunt hi amicti stolis in circuitu throni cũ palmis in manibus, sunt q venerunt ex tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni: ideo sunt ante thronũ dei, & seruiunt ei die ac nocte, & qui sedet in throno habitabit sup illos: de quo in prima ꝯsideratione huiusce partis. Et nõ esuriẽt amplius neq; sitient, vt de his dicit Ant. Flo. in sua summa, parte 3. tit. 32. ca. 9. vbi plenè de martyribus quos ponit post apostolos & prophetas.

Vnde multũ sunt honorandi & glorificandi martyres, cũ sufferre martyrium sit actus maximæ perfectionis: quod probat sanctus Thomas 2. 2. q. 124. arti. 3. duobus modis, vt ibi per eum.

Ex quibus ꝯcluditur, ꝙ martyres sunt perfectiores doctoribus: qa ipsi docent non solũ verbo, sed ẽt facto. Sunt ẽt pfectiores virginibus. vnde August. in libro de virginitate facit cõparationẽ inter pfectionem martyrij & virginitatis. & etiam S. Thom. in 4. dist. 49. inquit: ꝙ licet vna anreola sit maior altera, sm qd simpliciter tñ loquendo, aureola martyrũ est porior aureola doctorũ & virginum: quia cũ martyrio sit pugna difficilior & victoria maior, debet ẽt esse & excellentior aureola, quæ martyribus dat. Vñ glossa super illud Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur &c. dicit ꝙ omnes aliæ beatitudines perficiũtur in ista. Ecclesia quoq; in cõmemoratione san ctorũ martyres pręordinat & præponit doctorib. & virginibus, ad ostendendũ præeminentiã eorũ respectu doctorũ & virginũ. Quorũ martyrum gloriam admirans sancta mater ecclesia, inquit deo: Quæ vox, quæ poterit lingua retexere q̃ tu Martyribus munere præparas. q. d. nulla. ideo canit Dauid propheta psalmo 115. Preciosa in ꝯspectu dñi mors sanctorũ eius, i. sm Alexandrũ de Hales, ibi: Chara & grata est deo mors martyrum. Cum. n. ipsi ostenderint operibus arduis, ꝙ super alios deũ dilexerunt, dicente Gregorio in quadã omilia paschali ꝙ ꝓbatio dilectionis exhibitio est operis. Credendũ est ergo, ꝙ deus in cœlesti curia illis præcipui amoris signa ostender, eos singulari gloria decorando. hęc dicit Bernardinus de Bustis in suo Rosario, in prima parte, sermone 39. prima parte. litera z. & b. in dicto sermone tractat materiam martyrij.

Et dicit Ioan. Ludouicus Viualdus in suo opere regali, in tract. de pugna partis sensitiuæ: in quarto notabili, ꝙ triumphus, dignitas, magnificentia, honor & gloria totius Christianæ religionis est in tam grandi exercitu sanctorũ martyrũ, qui pro veritate fidei orthodoxę suũ propriũ suderunt sanguinem. De

laude,

laude, gloria & excellentia quorum, videas ibi.

TRigesimaquarta ꝯsideratio erit de doctorib⁹ ecclesiæ, qui ēt sunt de numero beatorū: imo etiā ad ecclesiastici corporis integritatē & cōsummatio nem ꝯstituti sunt à Christo. Inter cæteros eius gradus & partes, doctores q̇ veritatē palā edoceāt, & ppłm recte instituant queādmodū testatur beatus Paulus in prima ad Corinthios epist.cap.12. dicēs. Et quosdā quidē posuit deus in ecclesia, primò apostolos, secundò ꝓphetas, tertiò doctores, deinde virtutes &c.& ad Ephe.4.c.idē affirmat his verbis. Et ipse Christus dedit quosdā qdē apostolos, quosdam aūt prophetas, alios verò euāgelistas: alios autē pastores & doctores ad ꝯsummationē sanctorū in op⁹ ministerij in ædificationē corporis Chri: Ex quibus ēt vř, q̇ præcedant martyres, cū ibi per apostolū ponantur in tertio gradu post apostolos & prophetas: sed parū (vt credo) hic curatur de ordine literæ. de aureola doctorū dixi in præcedenti cōsideratione: de quibus, Dan.13.dř. Qui ad iustitiā erudiūt plurimos, quasi stellæ in ppetuas æternitates. & vide per Ant.Flor.in 3.par.suæ summę.tit.30.ca.8.§.ij. Et nota q̇ in paradiso sunt tot ordines dignitatū, & vnus excellit alterū, ita & in terra: & fiūt tales differētię ꝓ maiori ꝯcordia tātę multitudinis, q̄ nō posset alia rō ne subsistere.c.ad hoc.89.di. & c. licet.2.45.distin.

TRigesimaquinta ꝯsideratio erit de euangelistis qui sunt quatuor, qui præferunt omnibus aliis inferioribus ab apostolis, imo inter apostolos simul ꝯnumerātur.c.vnic.de reliquiis & veneratio. sanctorū.in 6. Sed quis illorū sit præferendus? Vř q̇ sit Ioānes, tū quia apostolus, tū quia ecclesia canit q̇ inter cæteros magis dilectus, tū quia dicit gl.in verb.miraculo. in c.p baptismū.de ꝯse.distin.4.q̇ beata Maria & Ioannes apostolus peccare non potuerunt, tū ex eo q̇ quatuor euangelistæ figurātur per quatuor elemēta: videlicet per terrā, aquā, ignem, & aerem.

Primò Matthæus figuratur p terrā, qa primò fuit valde terrenus deditus mundi lucris: vnde telonarius dř seu publicanus. Vñ ēt Ezech.primo, & Apo. 4.p hominē figuratur, cui commissa est cura terræ, vt in ea operaretur. Gen.3. Tradidit ēt notitiam nobis de Christo secundum carnem, quam à terrenis traxit, incipiens euangelium, Liber generationis.

Marcus figuratur per aquā: nam in ciuitate quæ fundata est in aquis, s. Venetiarum elegit habitationē suā: & per leonē figuratur, qui quartanā patitur, eo q̇ multo humore abundat. Aqua summē nutrit artanā. Hic tradit notitiam de Iesu s̃m suam sapientiā, quæ p aquā figuratur in scriptura, iuxta illud Ecclesiast.15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Vnde principaliter Marcus describit prædicationē Chri, & incipit euangeliū suū in aquis Iordanis dicēs. Mox post exordiū fuit Ioā. in deserto baptizā⁹.

Lucas autē est vt aer. vnde euangeliū scripsit ea lingua quæ melius vtitur aere, informando vocē q̄ alij. Dicit Isid.in Ety.libro, q̇ orientales frangunt aerē in gutture, & in gutture loquuntur, vt Hebræi seu Iudæi. Occidentales præcipuè Hispani frāgūt vocem in dentibus, & ideo in dentibus loquuntur, vt Latini. Sed mediterranei frangunt vocē in palato, & in palato formant vocē, & ideo melius quàm alij loquuntur vt Græci: & ideo locutio eorū cōptior est cæteris s̃m ipsum, & hac lingua Lucas suū scripsit euangeliū s̃m Hieronymū. vnde seculari quadā redolet eloquentia: hic figuratur per vitulum qui in veteri testamento figurabat mortem Christi, quæ in aere facta est. Vnde principaliter Lucas describit ignominiā passionis: & hæc visio est nobis magis ꝓportionata. Nam per aerē corporaliter melius videmus. Et est ratio, quia nil nobis nasci profuit, quod dixit Matthæus. Nec prædicatio profuit, quod dixit Marcus, nisi redimi profuisset, quod dixit Lucas.

Ioannes autē figuratur per ignem, & meritò, qa dilectionis amore ardebat. Hic figurat̃ etiam p aquilam, quæ super omnia alia animalia visitat spheram ignis, vbi exustis plumis ad terrā veniens iterum iuuenescit. Igni rectè comparatur, cuius verba fuerūt plena igne charitaris. Ipse describit quomodo sic deus dilexit mundū, vt vnigenitum suum daret, & qualis ipse vnigenitus datus est nobis.i. in principio erat verbum, & deus erat verbum. Ipse narrat sermonē in vltima cœna plenum igne amoris. Ipse solus latus Christi lancea perforatum describit, vnde exiit omnis flamma amoris epistolæ eius plenæ sunt fraterno amore. Hæc sunt quæ dicit Antonin⁹ Florētius in prima par.suæ summę, tit.3.cap.3. §.2.

Ex quo, vt dixi suprà ista par. in 12. ꝯside. q̇ inter quatuor elementa dignius & excellentius est ignis. ideo ēt cū euangelia Ioannis igni cōparent̃, digniora cęteris cēsenda sunt. Et de ordine illorū habet per Hierony. de Lyra & alios scribētes in prooemio seu argumento euangeliorum Matthæi, ex quo primus scripsit euangelium in Iudæa, sed propter hoc euangelia sua nō sunt digniora, sed Ioannis, vt dictū est.

Figurantur etiam per Angelum & tria animalia, videlicet per Angelū Matthæus, per Taurū Lucas, per Leonem Marcus, & per Aquilam Ioannes, vt habet̃ Ezechielis primo. Et declarant de Lyra, & alij doctores theologię in dicto prooemio euangeliorū.

TRigesimasexta ꝯsideratio. Post hos sūt quatuor doctores pręcipuè catholici, quatuor colūnę ecclesiæ, videlicet sanctus Greg. Papa, sanctus Hierony. presbyter cardinalis, sanctus Ambrosius archiepiscopus Mediolanensis, sanctus August. ante conuersionē suā rethor maximus & philosophorum acutissimus: post susceptū verò baptisma Episcop. Hypo. per totū mūdū celebris doctor, & falsitatis inimic⁹. Hi sunt eruditissimi & sanctitate ꝑfulgidi. Et, vt testatur Romanus Pōt. ī c.vnico de reliquiis & veneratione sanctorū.lib.6. Quorū perlucida ac salutaria documenta Romanā illustrarunt ecclesiam, decorarunt virtutibus, & moribus informarūt. Per ipsos ꝑ terea quasi luminosas ardētes lucernas sup candelabrū i domo dñi positas errorū tenebris profugatis, totū corpus ecc̃læ tanquā sydus irradiant matutinū. Et, vt iā prędixi ista parte, in 22. ꝯsideratione, vbi de tribus linguis fit mētio inter istos tres, Augusti. Hieronymū, & Gregoriū, magis credit̃ Augustino ī disputationibus, Hieronymo in historiis & trāslationibus.

nibus. Gregorius verò in moralib. præponitur: vt notatur in verbo Græci. in c. vt veterum. 9. distin. & sic sensus historicus Hieronymo, tropologicus moralis Grego. Allegoricus Ambro. Anagogicus verò Augustino attribuitur. Historia verò docet factum, Tropologia faciendum, Allegoria credendum, & Anagogia appetendum. Sed an Hieronymus præponatur Augustino, vide Dominicum in c. vnico, de reliquiis & vene. sanct. in 6. vbi probat q͡ quandoq; vnus præponi tur alteri in ordine literæ.

Trigesimaseptima cōsid. erit de Innocētib. quo loco collocantur in paradiso an sint corona martyrum coronandi & laureandi. Robertus de Litio in sermone de Innocentib. recitat tres opiniones, quarum dicit vnam esse falsam, aliam debilem, alteram verò veram. Et est q͡ martyrij gloriam quā in aliis propria voluntas meretur, illi paruuli occisi Dei gratia sunt assecuti. Qm̄, vt ait, effusio sanguinis pp Christum vicē gerit baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalē meritū Christi operatur ad gloriam, vt infra ista parte, in 42. cōside. dr̄, sic in istis operatū est ad palmā martyrij obtinendam. Et hoc vult Aug. in quodam sermone de Epiphania, quasi alloquens ad Innocentes, dum inquit. Ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo qui ēt paruulis baptismū prodesse nō æstimat Christi. Non habebatis ætatem in qua in passurum Christum crederetis, sed habebatis carnem in qua pro Christo passuro passionē sustineretis. Hęc ille. Nec est dubiū ipsos sanctos Innocētes esse in cęlo altissimo, & gaudiū speciale habent, cum primi pro Christo nato, mandato impij Herodis Ascalonitę occisi, & martyrium passi fuerint, ideo mirū in modum in terra glorificari debent. vnde Aug. in sermone Innocentium (vbi multa prosequitur de gloria eorum) dicit. Hodie, fratres charissimi, natalem illorum infantiū colimus, quos ab Herode crudelissimo rege interfectos esse euangelij textus eloquitur. Ideo cum summa exultatione gaudeat terra nr̄a cęlestiū militū, & tantarū parēs fœcunda virtutū. Ecce prophanus hostis nunquā beatis paruulis tm̄ prodesse potuisset obsequio, quātū ꝓfuit odio. Nā sicut p̄sentis diei festa manifestant, quantū ꝯ beatos paruulos iniquitas abundauit, tm̄ in eis gratia diuinæ bn̄dictionis effulsit. Hæc ille. Sed in quo loco sint in paradiso, si vis facere ꝯparationem ad sanctos q̄ pcesserunt eos, & ad sanctos q̄ sequuti sunt, essent collocādi post ꝓphetas, & patriarchas, & ante ap̄los, quemadmodū & in letania descripti sunt.

Trigesimaoctaua consid. de confessorib. sit, qui sunt in quadruplici dr̄a. Quidam sunt pastores, quidā scripturarum doctores, quidā eremi seu cœnobij cultores aut monachi, & quidam seculi habitatores: et de his scribit Ant. Flor. in sua summa, par. 3. ti. 31. c. 10. §. j. ij. iij. iiij. & v. Et de his dici pōt id quod hr̄ Ps. 38. Confitebuntur cęli mirabilia tua dn̄e, etenim veritatem tuā in ecclesia sanctorum. Et meritò prælati confessores cœli dicunt͛, quia sicut inferiora corpora gubernant͛ p superiora, cœlos, & planetas eorū; & ex influxu cęlorum in inferioribus elementis, & elementatis fiūt gn̄atio & corruptio, mutatio, & omnis motus, sic ex dispositione prælatorum, & ordinatione populi, ipsi populi mouentur ad bene operandum, ad Hebr. 5.

Etiam doctores cœli dicunt͛ pp lumen sapiētiæ, vt dr̄ Eccl. 24. Ego feci vt in cęlis oriret͛ lumen. quia pp pluuiā doctrinæ de cęlo descendentē. Iaco. 5. Cœlum dedit pluuiā. saereum, & hi maximè confitent͛ mirabilia cœli, & veritatē, Christū vel veritatē scripturarū. Vnde Greg. 2. moraliū tractās illud Iob 38. Quis dedit Gallo intelligētiā? exponit de doctorib. & prædicatorib. ecclesiæ, quibus Deus dedit intelligentiā sicut gallo, & non aliis. & ibi ipse Ant. scribit de natura galli, vbi dicit q͡ gallus dr̄ habere intelligentiam per metaphoram. Aestimatio. n. sensitiua quam habet gallus s̄m quam operatur prorumpēs ad cantū dr̄ hic intelligentia. Cantat. n. certis horis determinatis s̄m instinctum naturæ, ac si haberet intelligentiam, mensuram, & proportiones motuū cœlestium. Vnde subdit. Quis enarrabit rationē cœlorum, & concentū cœli, quis dormire fecit doctores? Ergo ecclesiæ viros assimilat gallo pp tria quia certis & determinatis horis cantat, & quia vocem in cantu variat, & quia cantando se prius alis verberat. Intelligentiam ergo primū gallus accipit, vt prius nocturni tp̄is horas accipiat, & tūc demū vocē exhortationis emittat. Gallo igit͛ intelligētia attribuitur desuper, q͡a doctori veritatis discretionis virtus, vt nouerit qb. quid, qn̄, vel qūo diuinitus ministratur. Non. n. vna eadē q; cūctis exhortatio cōuenit, quia nec cunctorū par morū qualitas astringit͛. Sæpè. n. aliis officiūt, quæ aliis ꝓsunt: & pleræq, herbæ quæ aliqua aīalia reficiunt, alia occidūt: ꝑ qualitate ergo audientiū sancti doctores & p̄dicatores formabāt suos sermones, vt pulchrè ostendit gloriosus doctor Hiero. i epist. suis. Hac ille. Vbi ēt amplè declarat qūo capiēda sit illa intelligētia Galli, illā doctorib. & p̄dicatorib. applicādo & attribuēdo.

Tertij sunt de quib. agitur ī vitis & collationib. patrū. S. Anachoritæ, s. hotū primus fuit Paulus primus eremita, q̄ tātę pfectionis fuit, vt B. Antonius aīam eius egressam de corpore in choro angelorum viderit collocari. Additi sunt eis Cœnobitę viuētes in cōgregatione, ēt cōtemplationi dediti vt Monachi oēs, de quib. infra in proxima seq. parte, quasi circa finē in plurib. cōsiderationib. & hi cœlo meritò cōparant͛: quia sicut cęli exaltant͛ à terra, Esa. 1. & valde, ita p̄dicti eleuati fuerūt in altissimis contēplationib. à terra separati, i. affectu terrenorum, cōfessi sunt & confitebunt͛ hi cœli mirabilia tua, de quorū conuersatione & contēplatione dr̄ Iob 39. Quis dimisit onagrū liberū in solitudine, & vincula eius q̄s soluit? Cui dedit in solitudine domū, & tabernacula eius in terra salsuginis. Contēnit multitudinē ciuitatis, vocem exactoris non audit, circūspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæq; perquirit. Quę verba ibi exponit Ant. Flor. post Greg. in moral. lib. 30. Et iste status religiosorum excedit statum virginum, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 8. alleg. per Fel. in c. causam. col. ij. extra de probationibus.

Quarti sunt confessores, qui vt cœli confitebunt mirabilia Dei. qui Deū confessi sunt sanctis operib. glorificati in gloria superna. Hi & cœli dici possunt, quia sicut mouentur continuò à primo mobili oēs alij cœli, sic & isti à Deo, qui est primum mouens omnia, sed immobilis manens in se, moti sunt ad bona operandū: pp quod dr Esa.26. Oia opera nostra operatus es in nobis. Et qnia ois motus noster interpretatur, ꝙ est nobis datus ad merendū & bene operandum, ideo dicit Apost.ad Galat.6. Dū tēpus habemus, operemur bonum. Scribit autem Sa lo.28.tpa diuersarum operationum, in quib.homo monetur de vno ad aliud, vt hr Eccl.3. Oia tempus habent &c.s.opera & tempus sibi congruum. De vna ad aliam expositionem moralem assumit Florē. in loco hic ante alleg.& reducit ad quatuor status hoium iustoꝝ. Quidam sunt baptismum recipiētes, quidā pœnitentes, quidam proficientes, & quidam præsidentes: quemadmodum ibi amplè declarat in d.§.v. Etiam amplissimè de istis quatuor gradibus confessorum ponit Ioā.Lud. Viualdus in suo opere regali, in tract.de pugna partis sensitiuæ & intellectiuę. Et qūo variis tentationib.ac persecutionib.in hoc seculo affligūtur. De beatitudine verò istorum & aliorum scribit Robertus de Litin in suo tractatu de beatitudine sanctorum.

Trigesimanona consideratio de virginibus tractar, quibus datur aureola in cęlo, de quibus visus est loqui Ioan.in Apoc.7.c. cum ibi ostendat illas vidisse ante thronum Dei per numerum determinatum, s.centum quadraginta quatuor millia, vt dicit Ant.Flor.in 3.par.suæ sum.tit.2.c.1.§.viij.vbi amplè collaudat, extollit, & commendat virginitatē ex multis, quib. datnr corona, quæ dicitur aureola, vt ibi dicitur, & in fine huius cōsiderationis: & de virginū statu & laude tetigi in pced.parte 11.ↄsid.

Sed cū & ad regnū cęloꝝ perueniant & viduæ: q̄ sint in digniori, sen altiori loco, an virgines, an viduæ. Dicit.n. Ant.Florē. loco præall.c.2.§.viij.quòd quāuis status virginalis melior sit q̄ coniugalis, tñ & in statu viduali, vel cōiugali potest qs perfectior esse virgine, & maioris meriti, s.quia maioris meriti, charitate existit. Sed hęc dubitatio de his q̄ sunt eiusdē meriti respectu charitatis, q̄ vita sit pfectior, ita ꝙ in pfectiori loco collocari debeat. Et vr ꝙ vidua sit eiusdē qualitatis, cū ita cōmēdet viduitas, sicut virginitas, vt de ↄmēdatione ei⁹ ponit ipse Ant. in dicta 3.parte suæ sum.tit.2.c.3.§.ij.vbi dicit commendatam fuisse autoritate diuina, & canonica. Cū etiam castitas viduarum multum commendetur, de qua supra in 2.par.in 20.consid.

Imo etiam videtur ꝙ virginitas non sit excellentior matrimonio ex multis.

Primò ex dictis Aug.in libr.de bono coniugali. Non impar meritum continentiæ est in Ioanne qui nullas est expertus nuptias, & in Abraham qui filios generauit.c.si.n.ver.ceterum. le fecond.de pœr. di.2.sed maioris virtutis maius est meritū, ergo virginitas non est potior virtus q̄ castitas coniugalis.

Secundò sic. Ex virtute dependet laus virtuosi, si ergo virginitas præfertur continentię coniugali, videretur ꝙ quælibet virgo esset laudabilior qualibet coniugata. sed hoc est falsum, vt dictum est: ergo virginitas non præfertur coningio.

Tertiò sic. Bonum cōe potius est bono priuato, vt pater 10.Ethic.tex.in §.pe.& ibi not.in l.vnica. C.de cadu.toll.c.scias.7.q.1. Sed coniugium ordinatur ad bonum commune.& ad publicam vtilitatē.l.in bello.§.medio.ff.de captiuis & postli.reuer. l.j.& ibi gloss.in verbo reipub. & docto.ff.solut. mat.Luc.de Pen.in l.fin.col.v.C.de incolis, lib.10. vbi ēr videtur renere ꝙ matrimonia sunt necessaria ꝓ ↄseruatione generis humani: dixi ȷ̄ in 11.par.10. consid.vbi scripsi ꝙ vxoratus præfertur non vxorato, sed virginitas solum tēdit ad bonum priuatum.

Quarto, qm̄ videtur ꝙ virginitas contrarietur pcepto legis naturæ, & diuinæ. Naturæ, s.cum dicat Arist.in lib.5.de Animalib.in 1.de Cœlo & Mundo, & in 2.de Anima, ꝙ natura appetit generationem indiuiduorum pp conseruationem suarū speciernm, sed matrimonium tendit ad sobolem procreandam, & ad multiplicandum genus humanū: Hiero.c.nuptię.32.q.2.& est ad Paulā. Nuptię replent terram, virginitas verò contrariatur, igitur & eā seruantes in veteri lege non relinquentes post se semen erāt maledicti, maledictio opprobrij, vt patet de Ioachin, & c. quod figurat Matt.21.qn̄ Christus maledixit ficulneæ: quia sine fructu. Itē contrariat legi diuinæ, cū pceperit De⁹ homini, Gen.1.Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Et dicit Pau.1. ad Cor.5. Volo iuniores nubere, & filios ꝓcreare. Et Timot.2.dicit. Saluabitur mulier per generationem filiorū. Ex quibus vr, ꝙ matrimonium sit laudandum, & pœna imponebatur apud Romanos seruantib.virginitatē. & qui vitā cœlibem ducebāt teste Valerio.& veteri lege, Deut.7.prohibebatur seruare virginitatem. Ioan.de Turrecr.in c.integritas. 32.q.1.in 3.dubio. Et Bern.de Bustis in suo Rosario, part.2.serm.23.in litera D. Et Gabriel Barlette in sermone pro festo sanctorum Innocen. faciūt pdicta fundamenta, sed tandem concludunt, ꝙ virginitas sit pferenda, quia virginitas est in cōsilio, & opera perfectionis. Cadit.n.sub consilio, quia apostolus consuluit virginitatem, tanquam melius & perfectius.1.ad Cor.7. Quia bonum animæ præfertur bono corporis, & bonum diuinum bono humano, & bonum contemplatiuæ vitę, præfertur bono actiuę vitæ. Virginitas autem est bonum animæ diuinum, & vitæ contemplatiuæ. Coniugium est bonum corporis ad conseruationem humani generis, & sic humanum, & pertinet ad vitam actiuam: quoniā vir & mulier in matrimonio viuentes necesse habent cogitare quæ sunt mundi, vt patet 1.ad Corin.7.& ibi respondet ad motiua in contrarium facta.

Etiā secundò facit, quia ille status dignior q maiorē recipit fructū, sed virginib. datur maior: qa, vt dicit Luc.de Pen.in l.quoties. quæ est finalis.C.de priuilegiis scholarium, lib.12.ꝙ cum sementem terræ bonæ centesimum, sexagesimū. & trigesimū fructū euāgelia doceāt, & cētenarius ꝓ virginitatis corona

rona primum gradum teneat, sexagenarius pro viduitatis labore, & trigenarius pro coniugio, vt patet per parabolam. Mat. 13. Vt tenent theologi: qđ et tenet & sequitur Bern. de Bustis in dicta 2. part. sui Rosarij, serm. 48. in prin. Et ipse Gabriel Barlette in dict. sermone profesto sanctorum Innocētiū. Vnde Ambr. lib. de virginitate. Bona est continentia coniugalis, melior continentia vidualis, optima mundicia virginalis.

Tertiò, ille status est dignior, de quo Christus nasci uoluit, sed Christus non de coniugata, sed virgine nasci voluit. & hoc, ut dicit Beda super Lucā, ut ostēderet preconium virginitatis, & quātū ipsam diligebat. Ex hoc Ioānem euāg. & patrē putatiuum Ioseph, virginem custodiuit. Vnde Tho. in 4. d. 35. q. 3. art. 3. Virginitas supremum decorem uēdicat.

Quartò, ille status est nobilior qui primò est institutus in nobiliori loco, sed virginitas prius fuit q̄ matrimoniū, & in nobiliori loco: quia angeli virgines prius sunt creati q̄ homo, & in nobiliori loco, quia in empyreo cœlo. Preterea & Adā positus est virgo i paradiso, & de terra virginea creat°. igit.

Ideo uidetur, ꝙ virginitas apud Deum maiori ꝓmio, & corona premietur & coronetur q̄ viduitas: & viduitas q̄ coniugium. Et hoc multis decisionibus, autoritatibus doctorum & rationibus ꝓbatur.

I Qm primò, ut inquit Hiero. ad Natalium, tria pcipuè sunt genera metallorum, ferrum, argentum, & aurum: Ferrum est castitas coniugalis, Argentum est viduitas, Aurum verò est virginitas. Cum ergo aurum sit inter cętera metalla excellentius & preciosius, vt dicitur in vlt. par. in 95. consid. ideo virginitas cui comparatur est excellentior.

II Vt dicit, virginitas est vt regina, viduitas vt domina, coniugalitas vt ancilla.

III Virginitas vt patria, viduitas vt portus, coniugalitas ut pelagus.

IIII Virginitas est summa gemma, thesaurus preciosus margaritis refertus.

V Sicut aquila inter volucres, lucifer inter stellas, & gemma inter lapides, ita excedit matrimonium & viduitatem virginitas.

VI Augustinus in lib. de viduitate dicit, ꝙ bona est pudicitia coniugalis, melior vidualis, & optima virginalis.

VII Dicit Cyprianus, quò virginum sublimior est gloria, melior est vita.

VIII Dicit Cassianus in lib. collationum. Maior est uirtus castitatem tenere q̄ demones expellere.

IX Dicit Damascenus libro 4. Quanto angelus homine est superior, tanto virginitas est nuptiis honorabilior.

X Hieronymus ait. Qui immundiciam luxuriæ perfectæ continentiæ subiicit, sanctior Dauid existit, & fortior Sansone.

XI Inquit Bern. Virginitas est sicut lux solis, viduitas sicut lux lunæ & matrimonium sicut lux stellarum.

XII Idem Bern. Sola virginalis castitas est quę in hoc mortalitatis loco & tempore statum quendam immortalitatis & gloriæ representat, Nam quod sancti habebunt in cœlo, s. integritatem, & mundiciam corporis & animæ, hoc iam virgines obtineut ex gratia in terra.

XIII Ex quo, vt ait Plin. in suo lib. 21. naturalis hist. c. 4. 8. & 19. Flos rosæ inter omnes flores obtinet principatum: cum sit iucundus, gratus odore, & colore cōmendatur, cum nihil gratius tradatur aspectu, & ex rosa plures medicinæ fiunt, & dixi in vlt. par. in 94. consid. Ideo non immeritò si per rosam virginitas figuretur, vt ait Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij: serm. 28. in litera B.

XIIII Hieronymus ait. In omni sexu & gradu virginalis pudicitia obtinet principatum.

XV Cyprianus dicit in lib. de virginitate. Virginitas est soror angelorum, victoria libidinum, regina virtutum, possessio omnium bonorum, qua tenet in cœlo, aureolam, & in terra principatum.

XVI Facit id quod supra dixi, s. quia virginibus datur fructus 100. viduis 60. coniugatis 30.

XVII Augustinus dicit in lib. de virginitate. Certa ratione, & scripturarum autoritate, nec peccatum nuptias esse inuenimus, nec earum bonum bono virginalis vel vidualis continētię æquare ꝓsumimus.

XVIII Facit, cuius finis melior est, ipsum quoq; melius, sm Philos. in 2. & 3. Physi. Quia sic est, ꝙ sm Philos. 10. Ethic. & dixi infra in 33. consid. duplex est vita, actiua, s. & cōtemplatiua, & perfectior sit, sm Philosophum, omnis vita contemplatiua quàm actiua. Castitas virginalis est perfectior quàm coniugalis, quoniam virginitas ordinat hominem ad finem vitæ contemplatiuæ: vsus autem matrimonialis ad vsum vitę actiuæ, vt dicit S. Th. 22. q. 152. art. 2. in corpore q̄onis. & hic ante iā aliquid dixi.

XIX Facit, quoniam vt dicit Apost. 1. ad Corinth. 7. Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Dei sunt, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, qūo placeat viro.

XX Facit quoniam vt dicit idem Paulo ibi. Qui matrimonio iungit virginem suam bene facit, & qui non iungit, melius facit.

XXI Facit quod habetur Apoc. 3. Qui non inquinauerunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis: & ibi doctores intelligunt de virginibus.

XXII Facit, tantò aliquid perfectus est, quantò haber maiorem conformitatem cum suo principio. Et, vt dicit Philosophus. 5. Metaphy. Melius est simpliciter quod primo principio propinquius est: cū igitur Deus sit principium & finis omnium. Apocal. 1. Et ipse sit actus simpliciter purissimus secundum Philosophum. 12. Meta. Ideo castitas virginalis, quæ est purior omni actu matrimoniali, perfectior est matrimonio, quia Deo est conformior, qui est ab omni libidine alienus.

XXIII Facit, nā virtus simplr circa bonū & difficile, sm Philos. 2. Ethic. Cū igit maior sit difficultas abstinere ab oi delectatione actus venerei, sicut fit in virginib. q̄ abstinere solū ab aliis delectationibus extra mrimonium, ergo magis merentur virgines q̄ aliæ.

XXIIII Facit, id qđ dicit Ambr. relatus in c. nuptiæ. 32. q. 1. Nuptiæ implēt terrā, virginitas paradisum.

 Intel-

Intellige facilius, vt ibi gl.j.declarat. Et istud est priuilegium virginitatis maximum secundum gl.vlt. in c.causam.extra de proba. Vel quia, vt ait, virginitas est soror angelorum, vbi omnes erunt virgines vel continentes, neq; nubent neq; nubentur.

xxv Facit quod Hieron.ad Eustochium in sermone Assumptionis virg.Mariæ ait: Bene angelus ad virginem mittitur, quia angelis semper est cognata virginitas, profectò in carne prçter carnem viuere nõ terrena vita est, sed cœlestis: vnde in carne cœlestem vitam acquirere maioris est meriti quàm habere. esse enim angelum felicitatis est: esse verò virginem virtutis, dum hæc viribus obtinere nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura.

xxvi Facit quod dicit Ambr.in lib.de viduis. Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quã homines angelis assimilantur: maior est victoria hominum q̃ angelorum. Angeli enim sine carne viuunt, virgines autem in carne triumphant.

xxvii Facit quod inquit Chrysost. super Matt. Licet omnes virtutes sint res angelicæ, specialiter tamen castitas Angelica virtus est.

xxviii Facit q̃ dicit ibi Aug. Quç maior glĩa sup terrã, q̃ in carne corruptibili ducere vitam Angelicã?

xxix Facit qd dicit Aug. Qui virginitatẽ seruãt, sicut angeli Dei ĩ terris sunt, imo & angelos trãscendunt.

xxx Facit id quod dicit idem Bernar. de Bustis in dicta 2.par. serm.27. in litera E, vbi dicit, virginitatem esse ante matrimonium.

xxxi Facit id quod idem ait ibi sub litera F. Quòd à Christo in propria persona cõsecrata est virginitas, quod probat ex dicto Leonis in quodam sermone, cum inquit, Christus virginitatis est filius, verùm super oĩa quç dici possunt hanc virtutem cõmendabilem reddit: ꝙ ipse Saluator humani generis de mundissima virgine nasci uoluit, ut hic ante dictũ est, vers.3. Ille status &c. Et ꝙ ipse virgo permansit, & prç cçteris illum discipulum amauit, quẽ virginẽ de nuptiis carnis abstraxit. Intantum.n.ei virginitas placuit, ꝙ speciali arbitrio vterum virginalem accepit, ĩ quo sibi naturæ assumptæ nuptias celebrauit.

xxxii Facit quod dicit Cyprian.in lib.de virginitate. Flos est.n.virginitas, ecclesiastici germinis decus, atq; ornamentum gratiæ spiritualis, illustrior portio dñici gregis. Ideo dr̃ Esa.54. Lætare sterilis quæ non paris, exulta quæ non parturis: quoniam multi filij desertæ magis, quàm eius quæ habet virum.

xxxiii Facit quoniam Christus semper est cũ virginibus, & ipsi cum eo. Vnde Apoc.14. Virgines.n. sunt, & sequuntur agnum quocunque ierit. Et canit ecclesia, Quocunq; pergis virgines sequuntur, atq; laudibus post te canentes cursitant.

xxxiiii Facit quod dicit Hiero.ĩ epist.ad Eustochiũ, vbi ostendit quomodo Christus dilexerit virginitatẽ: qm̃, vt dicit, statim vt filius Dei ingressus est mũdum, istam nouam familiam sibi instituit, vt q in cçlis hẽbat angelos, haberet ꝓximè ĩ terris virgines.

xxxv Facit quod habetur Apoc.14. vbi virgines suauius canũt in cœlo, quàm alij sancti, cũ dicat: Cantabant quasi canticum nouum ante sedem agni: & nemo poterat dicere cãticum illud, nisi hi qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

xxxvi Facit, quoniam sunt ministri Dei. hinc dicere possunt illud Eccl.24. In habitatione sancta coram ipso ministraui, sine macula enim sunt ante thronum Dei. Apoc.14.

xxxvii Facit, quoniam Iesus Christus est corona virginum, vt cantat ecclesia.

xxxviii Facit, qm̃, vt ait Hiero.contra Iouinianum, Nuptias quidem recipimus, sed virginitatem præferimus, sicut ramo præferuntur poma & fructus.

xxxix Facit quod dicit Bernard. virginitas est gemma virtutum, germana angelorum, & lux animarũ. Ipse calcat libidinem, vincit diabolum, contemnit seculum, & deprimit omne periculum: ipsa est lampas ecclesiæ, & semita cœlestis patriæ.

xl Facit, qm̃ vt hr̃ Sap.3. Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarũ sanctarũ. Et Eccl.26. Ponderatio non est condigna animæ continentis. Et hr̃ in c.tunc saluabitur. 33.q.5. ꝙ non solùm prodest virginitas illã obseruãtibus, sed etiam parẽtib. confert ad salutem proles in virginitate perseuerãs.

xli Facit quod dicit Hierony.ad Natalium. Virginitas purpura est regalis, qua quisquis indutus fuerit, cunctis eminentior erit.

xlii Facit quod dicit Amb.in lib.de virginitate. Pulchritudinem nõ potest quis maiorem æstimare decore virginitatis, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dedicatur à domino, consecratur à Deo.

xliii Facit, qm̃, vt dicit tex.ĩ auth.de leonib.§.sancimus.coll.5. Sola castitas est potens aĩas hoĩum Deo præsentare. quem tex. recitat gl.in ver.pudicos. in proœ.decre. & eum intelligunt gl.vlt.in c.causam. de prob.extra. & ibi Doct.& etiam gl.fin.circa fi.in c.cum ad monasterium. extra de statu mo.& gl.vlt. in c.1.extra de voto & voti redẽp. ꝙ sola est de per se sine aliis virtutibus: sed non ꝙ aliæ uirtutes hoc non possint, quia hoc esset falsum. Cum etiam & viduæ seu continentes & coniugati uirtuosè uiuẽdo: & per rectam fidem & operationem bonã placentes Deo, vitam çternam acquirere possunt, ut ait tex.in c.firmiter.§.fi.extra de sum.trin.& fi.cath.

xliiii Virginitas est principium & fundamentum aliarum virtutum. tex.in auth. quomodo oporteat episcopos.§.neq; autem secundas. colla.j.gl.ult. in d.c.causam. extra de proba.

xlv Facit, quia incessu etiam virgines sunt viduis & coniugatis prçferendç, ut dicit Bald. & post eum Barb. & Felin.in d.c.causam. extra de proba.

xlvi Facit, quia etiam testimonio vnius virginis magis creditur q̃ viduarum & coniugatarũ, ut dicunt Barb.& Feli.in d.c.causam. col.ij.de proba.extra.

xlvii Et vltimò, quoniam solæ virgines laureolam consequuntur, quæ solis virginibus datur, ut in d. gl.fi.in d.c.causam. tex.in c.si Paulus.§.j. & ibi glo. in uerbo, suscitare. in fi.32.q.5.

Et de hac aureola dicit Io.de Imo. in d.c.cãm, ꝙ dicit̃ sertũ siue gyrlãda q̃ fit de lauro, qua olim uincẽtes alios in aliquo actu uirtutis, ĩ signũ laudis coronabantur.

ronabâtur. Ideo virgines per similitudinem in signũ laudis laureolam habebunt. Erit autem, vt dicit, q̃dam corona laudis, quidã splẽdor, quo mediãte virgines discernẽtur ab aliis: & hęc corona fit à lauro, quę semper est vireus, vt dicit Cardinalis Zabarella, in d.c.causam. & ait S.Tho. in 4.sent.d.S.q.1.art.2. circa medium, ꝙ laureola nõ cuilibet datur sed illis tantum qui sunt in statu perfectionis: sed etiam vt dixi ante in precedenti consideratione, status religiosoꝝ excedit statum virginum.

Et vide plures quæstiones quas ponit S. Tho. de laureola ĩ 4.sen.d.48.q.5.art.2.3.4.& 5. vbi ponit, vtrũ laureola à fructu sit aliqđ aliud prẽmiũ ab essentiali, & vtrum differat à fructu, & vtrum fructus debeatur soli virtuti cõtinentiæ, & vtrum conueniẽter assignentur tres fructus tribus continentię partibus, & vtrum ratione virginitatis debeatur laureola, & vtrum martyrib⁹, & vtrum Christo, & an augelis, & an etiam corpori, & an conuenienter assignentur tres laureolę, & vtrũ vnus laureolã virginitatis de materia excellẽtiori habebat. Et ibi examinat has oẽs qõnes, & de laureolis ĩ generali & speciali tract. Ant.Floren.3.par.suę sum.tit.30.c.8.per totum.

Et aduertendũ est ꝙ præeminẽtia dignitatis ex huiusmodi laureola considerari potest tripliciter, s. ex parte pugnæ, ex parte ꝑmanẽtiæ, & ex parte materię.

Primò modo aureola illa est potior q̃ fortiori pugnæ debef: hoc modo aureola martyrũ allis aureolis supereminet, quia ibi est difficilior pugna.

Secundò modo considerari potest aureola ex parte permanẽtię: & sic aureola virginum aliis aureolis supereminet, qa pugna carnis periculosior est ĩquãtum est diutnrnior, & magis nobis eminẽt è vicino.

Tertiò potest aureola cõsiderari ex parte materię, de qua est pugna: sic aureola doctorũ & prædicatorum inter omnes est potior. Omnis ratio est, qa pugna doctorũ vel prædicatorũ versatur circa bona intelligibilia: aliæ verò pugnę, s. virginum, & martyrũ versantur circa passiones. Quamuis autẽ vna aureola sit secundum quid maior altera, simpliciter tamẽ loquendo, laureola martyrũ inter omnes est potior, vt ante probatum est in 33. cõsideratione, autoritate, ratione, & obseruatione. Vide etiam in hoc per speculum humanarum q. Bartholomæi Sibyllæ c.3. primæ decadis.iu 9.quæstiuncula.2.quæstiouis.

QVadragesima cõsid. Post virgines collocabũtur viduę, q̃ si longo tempore fuerint viduæ, non procul distant à virginibus, vt inquit text. iu authentic. de non eligendo secundo nubentes & c.§. optimum.collati.1. Et beatę atque felices dicuntur, vt in auth.de nupt.§.saluto.colla.4.& ex eo laudabiles, & oratione dignę cẽsentur, tex. in d.§.optimum. Et pulchra de his tradit Nic.de Lyra Mat.13.ibi: & dabãt fructum. vbi ponit tres gradus in qualiber virtute. Exẽpli gratia, in virtute castitatis primus gradus est castitas coniugalis, ꝑ quẽ vitatur illicitus cõcubitns, licitè tamẽ cõcubitu retento in matrimoniali actu.

Secundus gradus est castitas vidualis, per quẽ euitat̃ de cætero omnis cõcubitus, vt animns possit decętero liberius deo seruire, licet possit licitè matrimonium coutrahere.

Tertius est castitas virginalis, q̃ est superior istis, per quem omnis cõcubitus simpliciter euitatur, vt mens ipsa tanquam spõso suo soli deo per amorẽ copuletur, secundum quod in præceden. dixi. Et hos tres gradus amplectitur & declarat G.Benedicti, in sua repetitione c.Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderunt. numero 46. vsque ad numerũ 50. de testamentis. vbi etiam dicit, quòd viduæ adeo non distant à virginitate, ꝙ si priuilegium detur alicui & suis descendentibus, tam masculis q̃ fœminis: sicut filiæ virgines tali gaudent priuilegio, sic pariter eo gaudebũt filiæ viduæ, vt notat singulariter Barto. ĩ l. quoties. quem sequuntur ibi oẽs doctores. C. de priuile.scolarũ.li.12.& dñs meus Iason ĩ l.j.ĩ fi.ff. de cõstitũ. principũ. & in l.cũ q̃dã puella col. mihi 2. post Ludo.Romanũ.ff. de iuris. oĩum iudi. licet Alexand. ibi teneat ꝯtrariũ: qm̃, vt dicit, sicut maritatæ sortiuntur forũ. l. mulieres. ff. ad municipales. ita & viduæ.

Nam etiam iste status vidualis est à deo acceptus, vt ꝓbat Bernardinus de Bustis in suo sermone 28. secunda parte sui rosarij, in secunda parte illius sermonis, sub literis t, v, vsque ad literaiu C, vbi amplè laudat & extollit viduitatem.

Primò, vt dicit, laudanda est ratione diuinę visitationis, qm̃ deus viduas gratiosissimè visitauit. Vnde habetur 3.Reg.17. Tempore famis missus est Elias ad viduam Sareptanam, q̃ postq̃ã dedit comedere Eliæ: hydria farinę eius non defecit miraculosè, & lecythus olei non est imminutus oĩbu s illis dieb⁹.

Secundò patet de Iudith regina Iudęorum, q̃ vt legitur eiusdem lib.c.14 erat grata omnipotẽti deo: cui viduæ tantam gratiam contulit deus, vt populũ suum ab impetu & furore inimicorum liberaret.

Tertiò etiam probatur, quoniam habetur Luc.2. Erat Anna ꝓphetissa vidua vsque ad annos 84. quæ vixerat cum viro suo annis septem à virginitate: & hæc non discedebat à templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens deo, die ac nocte: huic Christus paruulus, sicut & Symeoni præbuit se videndum, illáq; dignatus est visitare, quæ confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

Quartò etiã legitur Lucæ 7. ꝙ dominus Iesus consolatus est viduam, resuscitans eius vnigenitũ filiũ.

Quintò probatur cõmendatio viduarũ ratione diuinæ acceptionis: quoniam Luc.21. scribitur, quòd accepta fuit Deo oratio viduæ pauperculæ quæ offerens duo æra minuta, oẽs locupletes ratione suę sanctitatis ĩ oblatione superauit. De⁹ etiam exaudit orationes viduarũ. Vnde Eccl.35. dicitur. Lachrymę viduę ad maxilla descẽdunt, & exclamatio eius super ducentium eas. A maxillã enim ascendunt vsque ad cœlum, & dominus exauditor delectabitur ĩ illis. Et ideo dicitur in c.fi.81.dist. quòd viduæ quæ stipendio ecclesiæ sustentantur, debent meritis & orationibus suis ecclesiam adiuuare.

Sextò probatur earum commendatio, ex eo ꝙ à deo fuit commẽdata viduitas. Dedit nanq; deus ꝑcepturm omnib⁹ regib⁹, principibus, iudicib⁹ & aduocatis,

catis, omnibusq; hominibus vt viduarũ causas tuerentur, & ne illas oprimerent vel molestarent.

Septimò quia Esa. 1. dñs ait: Quęrite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduã. & Exod. 20. ait, Viduę & pupillo nõ nocebitis: si lęseritis eos vociferabunt ad me, & ego exaudiã clamorẽ eorũ, & indignabit furor meus, percutiãq; vos gladio, & erũt vxores vestrę viduę, & filij vestri pupilli.

Octauò probatur Hiere. 22. cùm dicatur: Facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: aduenã, pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis iniquè.

Nonò facit id quod ẽr habetur Iere. 5. vbi dñs de his qui viduas spernunt & abiiciunt, sic loquit. Prętererũt sermones meos pessimè, causam viduę non iudicauerũt: nunqd sup his nõ visitabo dicit dñs, aut sup gentem huiuscemodi nõ vlciscetur anima mea?

Decimò facit id quod habetur Iob 22. vbi dicitur: Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum cõminuisti: propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

Vndecimò facit dictũ Iac. 5. c. suę canonicę, dũ ait. Religio mũda & imaculata apud deum & patrẽ hæc est, visitare pupillos & viduas i tribulatione eorũ.

Duodecimò facit qđ dicit Pau. 1. ad Timot. 5. Viduas honora: quę verè viduę sunt. facit tex. in authẽ. de non eligendo secũdò nubente, §. optimus. supra alle. in principio huius considerationis.

Decimotertiò facit, quoniã etiam viduę tanq afflictæ debent consolari, & magnũ meritũ est eas consolari: quoniã, vt ait Iob 29. c. Cor viduæ consolatus sum. & 31. cap. Oculos viduæ spectare non feci.

Decimoquartò, sancta mater ecclesia præcipit defendere & adiuuare viduas: quoniam, vt habetur 1. c. 87. dist. pręcipitur pręlatis, vt viduis suũ præstent auxilium, & præsidium, & protectionis patrociniũ contra improborum violentias.

Decimoquintò etiam præcipitur principibus facere iudiciũ, & ministrare iustitiam, maximè viduis, liberãdo eas de manu potentum, à quibus faciliter calumniant & opprimuntur, vt habetur i c. Reg. 24. q. 5. Ideo imperatores & reges volũt eas esse sub ꝓtectione eorum. & prohibent ne opprimantur, vt habetur in l. vnica. C. quãdo imperator inter pupillos vel viduas vel miserabiles personas cognoscat. & ne exhibeant, facit tex. in c. ab imperatoribus. Vniuersis iustum est auxiliũ postulandũ propter afflictionẽ pauperum, aduersus potentias diuitum. 23. dist. 3.

Decimosextò faciunt pro laude viduarũ multa q̃ in pcedenti consideratione dixi de virginib⁹, quæ habent locũ in viduis propter earum continentiã habito respectu ad coniugatas: quoniam tales inter cõtinentes comprehenduntur, quę cũ virginibus ad regnũ cœlorũ perueniunt: qm, vt habetur in c. firmiter in fi. extra de summa tri. & fide catho. Nũquid. n. ad regnum cœlorũ solæ virgines perueniunt, perueniũt & viduę. Ex quibus ꝓstat, ꝙ status viduarũ habet locum post virgines, & ante coniugatos, data in reliqs paritate meriti. Et de laude viduarũ dixi in pręcedenti parte, i 11. & 20. cõsiderationib⁹, vbi dixi ꝙ mulieres laudantur ex continẽtia, & in seruãda viduitate.

Qvadragesimaprima consid. de coniugatis subsequitur. Nunqnid etiam habeant locũ in paradiso? Et videtur ꝙ nõ: qnoniã, vt habetur in. c. qui sitit. 33. q. 5. alle. per glo. fi. in c. 1. in fi. extra de summa trin. nõ expedit homini ad cœlestia regna tẽdẽti vxorẽ accipere. Sed contrariũ est verius. qnoniam, vt cõstat ex decisione concilij Niceni, de quo in c. 1. in fi. extra de summa trini. & fide cat. in pcedenti sæpe alle. non solũ virgines & cõtinentes, verũ etiã cõiugati per rectam fidem & operationẽ bonã placentes deo, ad æternã merentur beatitudinẽ peruenire. Et tales etiam dicuntur seruare castitatem, quę dicit pudicitia, q̃ est in legitimè coniugatis, vt in c. Nicena 31. d. l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Trebellianum. q̃ quidem pudicitia etiam laudata est, vt in pcedenti parte dixi, in 12. cõsideratione. & quam ẽr obseruauerũt plures sancti, ꝓphetæ & patriarchæ, vt Iacob, qui Liam secũ iacentem, non illã esse cognouit, putans tenere Rachelẽ, vt habetur Gene. 29. secũdum Lyrã, ibi. Possent hic adduci omnia cõnubia seu matrimonia antiqnorũ patrum, prophetarũ, & patriarcharum, s. primò illorũ qui fuerunt ante diluuium, vt Adã, Seht, Enos, Caynan, Malalehel, Iared, Enoch, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem, Chã, & Iaphet. Et post diluuium Abrahã, qui tres vxores habuit, Isaac, Iacob, q quatuor vxores habuit, Ioseph, Iudas, Cath, & Amrã, Moyses. Aaron, & Maria eorũ soror, Delbora, Barach, Sisarã, Iahin, & Iahel: Iepte, Samuel, Helcana, Ephrate⁹, Samuel, Booz, & Ruth, Iesse, & omnis eius generatio: Dauid, Salomõ, Elias, Eliseus, Ezechias, Iosiã, Daniel, Zacharia, Petrus & apostoli, & Ioannes euãgelista, qui oẽs fuerũt coniugati, vt satis declarat Iouinianus contra Hiero. altercantem cũ eo de pręexcellentia virginitatis, & matrimonij: de quib⁹ cõnubiis sanctorũ amplissimè Aug. Dathus in suo tractatu de connubiis sanctorũ, vbi excellentias illorum cõnubiorum satis denotat laudando castitatẽ matrimonialẽ: de qua etiã li. 2. contra aduersariũ legum, & prophetarum deus inquit Masculũ & fœminã propagandi generis cũ nuptiali castitate coniũxit. Ad quod facit doctrina Bedæ sic dicentis. Bona est castitas coniugalis, melior ꝯtinentia vidualis, & optima pfectio virginalis: q̃ tria Christus patenter approbauit. Primò statum virginalẽ in eoquòd de virgine nasci voluit, statum vidualem, in eo ꝙ ab Anna vidua benedici dignatus est, Lucæ, 2. & statũ coniugalem, in eo ꝙ i Chana Galilęę nuptiis interfuit, quartum honore qnarũ in vinũ conuertẽdo primũ miraculum inter cętera inchoauit, Ioã. 2.

Similiter vt ab omni gradu mulieris opprobrium tolleret, s. à coniugatis, virginib⁹, & viduis matrẽ ei⁹ gloriosam in hoc triplici statu esse voluit, s. virginẽ coniugatam, & viduam post eius mortem. Ex quibus sequitur ꝙ etiam coniugati possunt mereri, & æternã beatitudinem consequi ut dictũ est ante: & plenè cõprobat G. Benedicti in sua repetitio. c. Raynutius. in ver. cuidã Petro tradiderũt. nu. 40. 50. 51. & 52. extra de testa. vbi per eum, de castitate, & pudicitia coniugali, & de laude matrimonij dixi in cõmen.

men. nostro ad consuetudines ducatus Burgun. in tit.Des droiz & aparten.a gens mariez.

Et aduerte ꝙ ẜm Gabrielem Barlette in sermone pro festo S. Innocentium, status coniugatorum fuit maioris meriti q̃ abstinentium,& status ille pręferebatur statui virginitatis,quia erat tempus multiplicandi genus humanum,ideo status virginitatis prohibebatur hoc habendo respectũ ad tẽpus legis scriptæ siue naturæ.Si aũt referatur ad tempus legis euãgelicę,qa est tẽpus multiplicationis fideliũ per generationẽ spiritualẽ, status virginũ est maioris meriti q̃ status coniugatorum. Ideo virginitatis status est dignior & excellẽtior matrimonio,qđ ibi cõprobat triplici rõne:sed vide hic ante ĩ 2.consid.vbi lõgè plura alia media adinuenta sunt ad laudẽ virginitatis.

QVadragesimasecunda consid. incipit de pueris baptizatis,q statim baptismate suscepto decedunt anteq̃ mereantur, vbi collocabuntur in paradiso,& an ex solo baptismo possit vnus plus habere gratię quã alius:hoc est an plus possit operari baptismus in vno q̃ in aliquo ad remissionẽ culpæ & pœnę,quo ad diminutionẽ pœnæ, & quo ad effectũ gratiæ.In hoc Io.de Turrecr.in c.cum tantũ.de consec. dist.4.ex dictis S.Tho.sed prius aduertatur,ꝙ nemo potest saluari,nec vitam cœlestẽ consequi,nisi fuerit baptizatus,vt habetur Io.3.Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusãcto nõ potest introire in tegnũ dei.& habetur in c.non potest. de consect.dist.4. & ibi Io.de Turrecr.& omnes baptizati ratione remissionis culpæ originalis q̃ baptismo purgatur, gratiã Dei cœlestis accipiunt.c.non potest. & ibi Ioan. de Turrecr. de pœni.d.1. & in c.per baptismũ. & in c. non licet.de consecr.dist.4.& in hoc concludit duabus conclusionibus in d.c.cum tantum.ꝙ æqualiter operatur effectũ remissionis culpę & pœnę in oib⁹, & continet perfectionem salutis, ad quã Deus omnes homines vocat, vt dicit Io.de Turr.in c.ex quo. de consecratio. dist. 4. infudit etiam gratiam vt per eundem in c.proprię,loco præalleg. Sed nunc vidẽdum est, quo hæc gratia infundatur an plus in vno q̃ in alio.idẽ Ioã.de Turrecr.in c.cum tantum.supra allegato. distinguit inter adultos & pueros, & dicit quod inter adultos non æqualiter se habet, sed secũdum maius & minus:prout quidam cũ maiori fide & deuotione accedunt ad ipsum sacramentũ baptismi suscipiẽdũ q̃ alij: & hoc cõprobat ex dictis Dam. dicẽtis sic,peccatorum remissio cunctis æqualiter ĩ baptismo daſ:gratia aũt spiritus sancti secũdum ꝓportionem fidei & purgationẽ,sed nõ omnes cũ æquali fide, nec æqualiter ꝑparati ad baptismum accedunt, ergo nõ oẽs ad baptismum accedentes ęqualiter gratiã consequunť, & ista est alia ex suis conclusionibus.

Alia est conclusio in pueris,in quib⁹ concludit ꝙ baptismus de communi lege æqualem effectũ gratię habet:quod probat ex dictis S.Tho.in 4.sent.d.4.cũ ait.In pueris baptizatis nihil ex parte eorũ requiritur,sed habent pro dispositione ad salutem fidem ecclesiæ,& pro effectiuo salutis virtutẽ passionis Christi q̃ operatur in baptismo:sed hæc duo ęqualiter ad omnes pueros se habent, ergo ipsi pueri nõ differũt quantũ ad affectum baptismi suscipiẽdum, sed omnes æqualem gratiam suscipiunt.Iden inter istos nõ est disceptandũ de prioritate aut posterioritate cum omnes simul simili gratia & æquali fruantur.

QVadragesimatertia cõsid. erit de pueris decedentibus sine merito & absq; baptismate,in quo loco ĩ iudicio vniuersali collocabũtur : an à dextris, vel sinistris cõparebunt.S.Tho.in 4.sent.d.47.art.3. & B.Vincentius in suis sermon.dicunt ꝙ in iudicio domini tales pueri cõparebunt:sed nõ sedebunt neque à dextris,neque à sinistris (cum electi boni erũt à dextris, & damnati mali à sinistris) sed tales pueri cũ peccato originali mortui nõ sunt simpliciter mali nec boni,ideo in medio inferius collocabunť, & videbunt gloriã iudicis, & vindictam exquirent eorũ qui causam eis dederunt perditionis glorię & diuinæ visionis : & oẽs huiusmodi paruuli siue sint filij Christianorũ,siue Iudęorũ,siue Gentiliũ,siue in vtero,siue extra vterũ decesserint sine baptismate, resurgent cũ corporibus integris in mensurã ætatis plenitudinis Xpi xxx ann.vel circa, vt habeť ad Eph.4. sicut & alij mortui: & ita refert & tenet Barthol.Sybillæ ĩ suo speculo peregrinarũ qõnum,in sexta quęstiũcula quintę q.tertij capitis primæ decadis. sed in loco seu receptaculo limbi collocabunť, in quo est carẽtia gratiæ,& pœna dãni ęternalis , sed non pœna sensus, ẜm Petrum de Tarant. & Tho.in 4.dist.3 t.

Sed alius ista repetendo quæreres, cũ sint in limbo,& nõ ĩ paradiso,an puniant̃ aliqua pœna,& qua. Et in hoc dicendũ ẽ ẜm Tho.ĩ loco inferius alleg. ꝙ pœna cõueniens puerorũ qui sine baptismate cũ solo peccato originali decesserũt, est subtractio gratiæ:& per cõsequẽs carẽtia diuinæ visionis, vt dictũ est,ad quã homo per gratiã ordinatur. Sed vlterius videndũ est,an tales pueri sentient aliquẽ dolorẽ vel afflictionẽ interiorẽ ex carentia visionis diuinæ. Respõderi potest ẜm quod aliq dicunt,ꝙ tales pueri in limbo ex carentia visionis dei nullã afflictionẽ interiorẽ sentiũt:rationẽ assignant.Quia vbi nulla est cognitio & cogitatio boni ꝓpter se facti , ibi nulla est afflictio:sed animę puerorũ cũ solo originali decedẽtium sunt in tantis tenebris ignorantiæ cõstituti ꝙ nesciũt se ad beatitudinẽ creatos,nec aliquid de beatitudine cogitant,ideo dicũt nullã illos pati afflictionẽ. Sed S.Tho.dicit hãc rationẽ nõ valere. Primò qa cognitio naturalis magis viget ĩ anima separata,quã in anima hic coniũcta.Ergo cũ in pueris illis non sit peccatũ personale, nõ debetur eis vt detrimentũ aliquod patiant̃ in naturalib⁹,s.in naturali cognitione. Item (vt dicit) ẜm hoc illi qui sunt in inferno,essent meliotis cognitionis,quantum ad intellectum, quã pueri in limbo.Nã qui sunt in inferno,nõ sunt in tenebris ignorantię,pueri aũt secũdum istos sic: & ita damnati melioris conditionis forent q̃ pueri huiusmodi, qa nullus est (vt ait Aug.) qui non mallet dolorem pati cum sana mẽte, q̃ gaudere insanus. Ideo assignatur alia ratio,quare pueri in limbo ex carentia visionis diuinę nõ habeant interiorem dolorem, vel afflictionẽ, q̃ talis est. Duplex cognitio de beatitudine põt haberi, naturalis,s.& supernaturalis. Animæ

mæ autē infantiū in limbo cognitione quadā naturali non carēt, quæ debetur animæ separatæ secundū naturam suam. imo augetur cognitio eorū naturalis cum intrent medium cognoscendi intellectū separatorū. Ideo de deo, & de creaturis magnā scientiā habent naturaliter, & maiorē q̄ vnquam philosophus in mundo habuerit. Cognoscunt. n. naturaliter se ad beatitudinē factos, & q̄ beatitudo cōsistit ī adeptione pfecti boni: sed non q̄ tale bonū sit gloria quam sancti in cœlo possident. Id aūt quod per naturā habetur, possidetur abvsque dolore: ex hac igitur parte pueri ī limbo nō dolent. Est autē & alia cognitio de beatitudine, q̄ habetur supernaturaliter, q̄ hic in nobis per fidem plantatur: q̄ est de gloria & fruitione sanctorū in cœlo: quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec ī cor hominis naturaliter ascendit. 1. ad Cor. 2. Quam deus nobis reuelauit per spiritum sanctum. ad Ro. 1. quæ quidem reuelatio habetur p fidem in nobis hic plantatam in sacramentis, vel frequentatis actib⁹ Christianis. Pueri autem in limbo nec fidem de beatitudine in actu habuerunt, nec sacramēta fidei susceperunt, nec per reuelationē. ergo nec de carētia eius dolēt. Nemo. n. dolet de eo quo se priuari nescit: vel de pditione eius q̄d ad ipsum non tāgit aut pertinet. Quia tn̄ pueri in limbo nō impediunt à perfecta cognitione naturali primæ causæ, & dei, & aliarū rerū ex immersione & afflictione pœnarū, sensus ignis, & vermiū consciētiæ & dæmonū, vt fit ī dānatis, ideo de cognitione tali naturali ipsi⁹ dei & craturarū, gradū aliquē delectationis habent. Quilibet. n. in cognitione veritatis naturaliter delectat: vnde ī hac delectatione pueri laudāt & laudabūt, reassumptis corporibus, deū cām causatū oīum rerū ab eis naturaliter cognitarū q̄d dānatis nō accidit, nec accidet: q̄a vermis eorū vinit & nō morieť. nec vnquā ab īferno deerūt dæmones, nec ignis ibi à torrēdo ī ęternū deficiet. hæc S. Tho. ī q. disputatis de malo. & ī 2. sentē. d. 32. q. 2. & ad pdicta facit tex. in c. firmissimē. de consecr. d. 4. vbi Io. de Turrecr. et disputat, an tales pueri puniantur pœna sensibili.

Quadragesimaquarta consi. de reliquiis sanctorū ostendit, q̄ etiā sunt honorādę, & venerādę, vt habetur in rubro & nigro, de reliquiis & veneratione sanctorum in antiquis, & in libro sexto, & in clemētinis. Et vt dicit S. Tho. ī tertia par. q. 25. artic. vltimo. Adorare, i. venerari debem⁹ reliquias sanctorū. Nā, vt ait Ant. Floren. ī 3. pat, suę sum. tit. 12. c. 9. in prin. Qui habet affectū ad aliquē, etiā ea q̄ de ipso post mortē relinquuntur, veneratur, non solum corpus, aut partes eius corporis, sed etiam exteriora aliqua ei⁹: puta vestes & huiusmodi. Nā, vt author est Herodot⁹, Mycerin⁹ rex Aeg. filiā quā habebat vnicā adeo dilexit, vt mortuę cadauer īcluserit aureo bouis simulachro: q̄d ī tēplis pximè deos posuit, florib⁹q; ornauit quotidie, admota noctu perpetua lucerna.

Itē Attedius melior, duos habuit liberos, Blesū, & Glauciā noīe, quos adeo dilexit, vt dicti Blesi mortui natalē singulis annis celebraret. Martialis lib. 8.

Præstas hoc melior sciente fama,
Qui solennibus anxius sepulti.
Nomen non sinis interire Blesi.
Et de munifica profusus arca,
Ad natalitium diem colendum,
Scribarum memori, piéq́, turbæ.
Quod donas, facies ipse Blesianum.

Item Vrbinum in agro Reatino delitescentem, cùm milites ad mortem inquirerent, seruus eius dn̄i ornamētis indutus in eiusdē cubile se reclinauit, vt irruentes hostes Vrbinū esse suspicarentur, & ita primo impetu iugularent. In cuius rei monumentū, Vrbinus mortuo erexit statuā, cum titulo, & inscriptione, q̄ tam memorabilem testareť amorē & fidelitatē.

Itē fidē facit in hoc Arthemisia, quæ Mausolo marito mortuo sepulchrum memorabile fecit, vt infra. in vltima parte, in 75. consideratione dicitur.

Itē Iulius Cæsar Syllanę factionis inimicus, adeo partes marianas fouebat, vt deiecta eius tropbęa restituerit, statuasq; noctu erexerit in capitolio.

Item Phydias statuarius Agorantum Parium discipulum suum adeo dilexit, vt nomen eius suis operibus plerunque inscripserit.

Item Nicomedes rex Bithynię tam propenso fuit in Romanos animo, vt raso capite pyleum sumpserit & se Romanorum libertum vocauerit.

Cum aūt sanctos dei ī veneratione debeamus habere tanquā mēbra Christi Dei filij & amicos, & intercessores nostros, ī ista parte dictū est: ideo eorum reliquias qualescunq; honore ɔgruo in eorū memoria venerari debemus, pcipuè eorū corpora q̄ fuerūt tēplum Dei, & organa Spiritus sancti in eis habitātis & operātis, & sunt corpori Christi ɔfigurāda per gloriā resurrectionis. Vnde & ipse deus huiusmodi reliqas ɔueniēter honorat, ī eorū psentia miracula faciēdo. Et, vt dicit Hiero. ad Ripariū. Nos nec martyrū reliqas nec angelos adoram⁹, s. adoratione latrię: honoramus aūt martyrū reliqas, vt eū, cuius martyres adoramus honoremus seruos, vt honor seruorū redundet in dn̄m. Et habeť Ps. 75. Et reliquię cogitationis diē festū agēt tibi: qm̄ grata est apud deū ea q̄ à nobis sic habeť pteritorum nostrorū bonorū recordatio, vt de his nō in bonis, sed in dn̄o gloriemur. Et ita remuneranť à deo bonorū reliquiæ & vtilis est ipsorum memoria: quemadmodū ēt dicimus in iure humano, q̄ memoriæ seu reliquę pristinæ qualitatis bonæ multū operanť, vt p multa cōprobat Feli. in c. quæ in ecclesiarū. col. 29. versi. fallit quinto. extra de cōstitutio. dicā latius infra ī 3. par. in 37. consid. vbi de huiusmodi memoria pristinæ dignitatis scribiť. Et ad istud propositū Io. de Montolon ciuis & contēporaneus noster in suo prōptuario iuris. in verbo, reliquiæ. addncit decisiones Feli. in d. c. q̄ in ecclesiarum. Nō tamē, vt dicit, sunt ī publico venerādę, nisi fuerint prius approbatæ per summū pontificē, & p sedem apostolicam canonizatæ: quod qūo fiat, & q̄ requirātur, habetur ī c. 1. de reliquiis & vene. sanct. in antiqnis. de qna materia canonizationis sanctorum fient aliquæ cōsiderationes in sequentibus.

Quadragesimaquinta consid. Non solum sancti venerandi & honorandi sunt, sed etiā eorū imagines venerandę sunt ptopter illos c. per latum, & c. ve-

& capi: venerabiles.de consecra.dist.3. & ibi glo.in verb.fregisse.& in verb.cultu.& per glo.in verbo.in deuotionis.in cap.si canonici.de offi.ord.in 6.Et,vt scribit Ouid.de Ponto.lib.2.

Felices illi qui non simulacra, sed ipsos.
Quiq; Deû corã corpora vera vidẽt,&c. Et sequit:
Sic homines nouere deos quos arduus æther
Occulit, & colitur pro Ioue forma Iouis.

Et videatur Cardin. in clemen.vnicã ver. O excellentissimũ.de reliq.& vener.sanctorũ. & in duobus canonibus supra alleg.satis probatur, ꝙ licitũ est in ecclesia dei facere imagines Christi & sanctorum, quæ sunt venerandę:& causas ibi vide,quicquid audeant dicere quidã hæretici insequẽtes damnabiles opiniones Lutheri hæretici,quem deus in sensum bonum reducat,ad suas infinitas hæreses seminatas extirpandum,& annihilandum.

Et amplè per Ioan.Damascenũ,& cõmentatorẽ, ibi in suo opere theologali,lib.4.c.17.vbi dicit quõ imagines sanctorũ ẽt antiquo tempore fuerunt approbatæ,& etiã certo tẽpore reprobatę, videlicet tẽpore Leonis III. imperatoris, & Greg. II. summi pont.per Ant.Flor.3.suæ sum.par.rit.12.c.9. §.j.ij. & iiij.vbi expresse scribit de vener. imaginum.

QVadragesima sexta consid.Quoniam ante dictũ est de veneratione & honore sanctorũ, sciendum est qui dicãtur sancti,& in hoc sic distinguendũ est:aut consideramus hanc ecclesiã militantẽ, & sic in hoc seculo viuentes. Aut ecclesiã triumphantẽ,& ꝯsequens eos q de hac vita migrauerunt, & cũ ambo sint laudãdi & venerandi de ambobus dicet.

Primò de his qui in hoc seculo sunt viuentes, q vident esse oẽs mundè ac virtuosè viuentes, q merito sancti dici possunt. & ita intelligit ꝙ habetur in c.tenere debet. 31.distinctione, & Leuitic.11.& 1. Petri cap.1. vbi dicit. Sancti estote qm̃ ego sanctus sum dñs deus vester.& in cap.proposuisti. & c.plurimos.82 dist.& est tex.in ca.nõ oportet.81. distin. & ibi Archi.& facit tex.in cap.Maximianus. ibi: qa q sancti nõ sunt sancta tractare nõ possunt. ea. dist. quẽ ita intellexit Archi.in d.cap.tenere. facit ẽt tex. in c.nõ vos.ver.qs.n.sanctũ dubitet.4.dist.& ps.17. cum sancto sanctus eris, & cũ innocente innocens eris. Et illud. Non.n.loca sed vita & mores sanctorum faciunt sacerdotem.de quo in prin.4.dist.& in c.multi. & in c.non est facile, ea.distin. Et Eccl.27. Cum viro sancto assiduus esto. & facit tex.in c.sancta quippe rusticitas.2.q.7. Et facit satis tex. in l.sanctum.ff.de rer.diuisione.vbi sanctum dicitur quod ab iniuria hominum defensum est,atq; munitũ.Facit tex.iũcta glo. in verbo, sanctificetur.de successio. ab intest.Et dicit Gemini.in c.nõ decet. de immunita.ecclesi.in 6.ꝙ loca sacra sunt sancta, i.firmata pœnis & statutis contra delinquentes in illis:vt in authen.vt liceat matri & auiæ.§.pen.inci. quia verò. colla.8.& in §.sanctæ.instit.de rerũ diuisione. & l.si quis in hoc genus.C.de episc.& cleri.& per id quod habet in cap.imprimis.2.q.1.Et facit ad propositũ, & ad dictas duas significationes id qđ dicit S.Tho. 2.2.q.81.art.vlt. ꝙ nomen sanctitatis duo importare videt.Vno modo mundiciẽ, & huic significationi competit nomẽ Græcũ. Alio modo importat firmitatẽ:vnde apud antiquos sancta dicebantur,quæ legibus erant munita, vt violari nõ deberent. Vñ aliquid dicit esse sanctum,quia est lege firmatũ, vt dicit Vlp.in l.sacra.§.propriè.ff.de rer.diui. vel ẽt (vt dicit S.Tho.in loco ante alleg.)hoc nomen sanctus ſm latinos ad mundiciã pertinet,vt intelligatur sanctus, quasi sanguine tinctus: eo ꝙ antiquitus illi q volebãt purificari, sanguine hostiæ tingebant, vt dicit Isid.in lib.10.etymologiarũ. c. incip. Sapiẽs &c. & vtraq; significatio competit,vt sanctitas attribuat his quæ diuino cultui applicant, ita ꝙ non solum homines, sed etiam templum,vasa & alia huiusmodi sanctificari dicũtur, ex hoc ꝙ cultui diuino applicẽtur. Hinc ẽt dicuntur sancta sanctorũ, de quibus per Panor.in c.1.de vita & honest. cle. Mundicia.n. necessaria est ad hoc,ꝙ oẽs deo applicentur: nã mẽs humana inquinatur ex hoc ꝙ inferioribus rebus ꝯiungitur, sicut quælibet res ex immixtione peioris sordescit, vt argẽtum ex immixtione plumbi:oportet autem ꝙ mens ab inferioribus rebus abstrahat ad hoc ꝙ supremæ rei possit coniungi, & ideo mẽs sine mundicia deo applicari non potest. Vnde ad Hebr. penul.dicit, Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

Firmitas etiã exigitur,ꝙ mens deo applicetur. Applicatur.n.ei sicut vltimo fine, & primo principio: huiusmodi autem oportet, maximè immobilia esse. Vnde dicebat Apost.ad Ro.8.Certus sum,ꝙ neque mors neq; vita separabit me à charitate dei. sic ergo sanctitas siue sanctimonia,quod idẽ est,per Arch.in c.victor.3.dist. dr per quam mens homini seipsam & suos actus applicat deo, ideo Iuriscõ.in d.l.sanctũ. ff.de rerũ diuisione. quod sanctum dictum est à sagminibus.Sunt autẽ sagmina herbæ quędam quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. Sicut legati Græcorũ ferunt ea quæ dicuntur ceritia. Vnde,vt dicit ibi glo.in verb. violaret. legati dicuntur sancti per l.fi.in prin.ff.de leg.hinc descendit verbum,sanctio inuiolabilis,& ab iniuria hominũ tuta legalis statuitio. & ita intelligitur .l.sanctio legũ.ff.de pœnis.& sumitur multipliciter, vt habet in prima gl.in proœ.Digestorum.& notatur per Archid.in c.statutũ.de resc.lib.6.& vide Diony. de diuinis nominib.cap.12. Et ista sanctitas in multis honorat,i.priuilegiatur,vt infra in vlt.consideratione.

Aut verò ꝯsideramus ecclesiã triumphantẽ,& sic omnes habitantes in cœlesti patria non solum animas beatorũ,sed ẽt ipsas intelligendas,hoc est angelos sanctos dici debere, cum omni refulgeant mundicia:imo non possent esse immundi,alias essent imperfecti:quæ imperfectio,in cœlo nõ admittitur vbi est deus qui est summum bonum, & ens perfectissimũ,quo omnes beati fruunt. Vnde meritò eos sanctos appellamus,immo deus ipse dicitur sanctus,vt amplè dixi.ĩ.ista par.in 1.cõsideratione, & habetur psa.15.Nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionem.

Aduerte tamẽ,quoniã apud nos sanctus & beat' differunt:qm̃ beatus dicitur cuius nec dies mortis,

nec

nec officiū in eius memoriam celebratur. Nec etiā sibi ecclesia dedicatur. Sanctus verò non dicitur nisi præcedente canonizatione inducta ab ecclesia, & secundū formā ab ecclesia traditā, de qua infra dicet, & ita cōmunis vsus loquendi obseruet, qui in multis attendit. l. librorū. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. 3. & ibi Bar. & in l. cū de lanionis. §. asinam molendinariam. ff. de fundo instr. instrumētoq; legato. Felinus amplè post Ant. de Butrio in proœ. decret.

Quandoq; tamē etiam canonizati dicuntur beati, vt in c. ibi: qui beato Petro æternæ vitæ clauigero 24. dist. in c. nō nos B. Petrum. 40. dist. vnde omnis sanctus canonizatus dici pōt beatus, sed nō ecōtra.

In vita verò quis nō potest dici beatus fm Tho. in 1. par. q. 12. arti. 10. & 11. & 2. 2. q. 233. ar. 2. & in 4. dist. 42. Nā beatitudo idē est quod vita æterna, quod est pax, & regnum celorū, fm Tho. in 4. d. 49. ar. 7. 8. & 9. Et fm Albericū de Rosate in suo dictionario, in verbo, beatitudo. nihil aliud est beatitudo, quam reuelatio magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, vt in c. ieiunium. de consecr. dist. 5. quo etiā per Tho. 2. 2. q. 156. in vltimo artic. vel fm Boeti. in 3. lib. de ɔsol. philosophiæ c. 3. Beatitudo est status omnium bonorū aggregatione perfectus. & ibidē beatitudinem summum bonum esse diffinit. ad hoc potest allegari illud Ouid. Meta. *Dicią; beatus.*

Ante obitum nemo, supremaą; funera debet.

Beare. n. est beatum facere. i. prodesse. tex. est in l. bonorum. ff. de ver. sig. impropriè tamen in hac vita dici potest beatitudo, prout loquitur dict. l. bonorum & l. iniquum. C. qui acc. non pos. vbi dicit litera. Iniquum longè à beatitudine seculi vestri esse credimus & ita intelligitur illa beatitudo, quæ summis pontificibus attribuitur. & tex. in c. legi. in fin. ibi: beatitudo tua. 16. q. 1. ēt in vita dicimus sanctitatē, vt ante dixi, etiam dicitur de Papa, qui & sanctissimus dicitur, & de episcopo & de principe, vt infra. in 4. & 5. partibus, vbi de Papa, Episcopo, Impatore, & Rege nostro Frācorum dixi. Sed prout in hac parte intelligimus sanctus dicitur, q est ab ecclesia canonizatus, aut canonizatione ecclesiastica confirmatus & approbatus, fm quod accipitur in cap. sanctorū. in prin. 70. dist. & in rubr. & textu, de reliquiis & veneratione sanctorum. in decretalibus: & lib. sexto. & habetur in cap. 1. de vita & honesta. clericor. in antiquis. Sic quòd non licet aliquem venerari pro sancto, nisi sit approbatus à summo pōtifice, & sic canonizatus, vt statim dicam.

QVadragesimaseptima consideratio. Nunc ad materiam canonizationis condescendamus, in qua dicit solus Papa potest canonizare sanctum, & ista est opinio Panormitani & Imolę in cap. fi. de feriis. per text. in cap. j. in fine. de reliquiis & veneratione sanctorum. extra. vbi expressè cauetur q sine speciali licentia papę quis canonizari non pōt, idē Imol. in c. venerabili. de testibus. extra. Hostien. in summa eodē tit. de reliquiis & veneratione sanctorum. Ant. Florē. in tertia parte suæ sum. tit. 22. c. 5. §. v. & pro hac opinione Ioan. Andr. in c. vnico. in verbo, sedis, de reliquiis & veneratione sanctorū, in sexto. adducit quinque rōnes post dictam gl. quę ibi videri possunt: quibus accedat q papa repræsentat deū in terris, & tenet eius vices. c. quanto. de translatione episcopi. cap. vt nostrum. vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. cap. fundamēta. §. docet. de election. libro sexto. clem. j. §. j. de magistris. Speculat. tit. de legato. §. nunc est sciendū. versi. 89. & gl. in verbo, quod deo. in c. serpens. de pœnit. dist. j. Et fuit de mente Thomæ in tracta. suo contra Græcorum errores. q. 71. inquantum allegat Chrysostomū super homilia, dist. 85. dicentē de Christo. Iacobū localiter in loco terminauit, Petrum autem totius orbis magistrum & doctorē. vbi latius per ipsum, & dixi ante: & idem voluit in tertia parte summæ. quæst. 8. art. 1. & in quarto senten. dist. 15. dicēs papam esse caput vniuersalis ecclesię. facit cap. in nouo. cū cap. seq. 21. dist. Et idem in tract. contra impugnantes religionē. & Scotus in tractatu de perfectione statuū. q. 9. dicit q Papa est vicarius Christi, non solū inquantum Christus fuit ecclesię prælatus, sed inquantū fuit totius mundi dñs, & q iustè de statu & bonis hominū potest ordinare. Et dicit Thomas in quarto senten. distin. 19. q papa habet plenitudinem potestatis in vniuerso, sicut rex in regno. Et idē in tractatu de errore Græcorum, consilio 72. tenet q de necessitate salutis est subesse Romano pontifici: & allegat Cirillum in libro thesaurorū, & Maximianum in epistola directa orientalibus. vnde dicit Hostien. in d. c. quanto. q Deus & Papa faciunt vnū & idē tribunal. & dicit Bal. in l. Barbarius Philipp. ff. de officio prætoris. q papa est supremus dei vicarius, & qui cōtrariū dicit, mentitur: & in finalibus verbis dicit q papa est omnia, & super omnia in spiritualibus. dixi supra ista parte 30. consideratione. versi. secundus locus. circa fin. & infra in quinta parte, in septima consideratione. Ex quo cū sit vicarius supremus dei, & sit in locum eius in hoc mūdo subrogatus, tanquā sapiat naturam eius qui canonizat sanctos in ecclesia triūphante, sic canonizabit in ecclesia militante: & ista est cōmunis sententia, vt dicit Imo. in d. c. fi. extra de feriis. Et ita etiā tenet Ioā. de Turrecremata in cap. 1 de consec. dist. 3. vbi dicit q canonizatio sanctorum rationabiliter reseruatur summo Pontifici triplici ratione, quas ibi vide.

Nec in hoc requiritur consensus Cardinaliū. gl. in verb. ɔtingeret. in d. c. fundamenta. in §. decet. de electio. in 6. ita ēt tenet. Io. And. & Dñicus in c. sup eo. de hæret. lib. 6. Sali. in rub. C. de legibus allegans notata p Archid. in c. quæ ad perpetuā, & in c. sunt quidā. 25. q. 1. & in ca. quamuis. de officio ordinarij in sexto. Cùm hoc pēdeat ex illa dubitatione, an Papa possit ardua sine ɔsilio Cardinalium: de qua amplè Barb. in consil. 1. in 1. vol. & in tract. de præstantia Cardin. Cùm canonizare sanctū sit quid arduū, vt dicit Io. And. in d. c. vnico. de reliquiis & veneratione sanct. in 6. hanc etiam partem tenet Ant. Flo. in sua sum. in 2. par. 3. par. in 14. charta.

Martinus Laudensis in tract. de Cardinalibus. q. 88. videtur tenere contrarium: & istud idem tenet Ioan. Monachi in d. c. super eo. Cardi. Floren. in c. petitio.

petitio, & ibi Io. de Anania, de homicidio. idẽ Cardi. in c. 2. de clericis non residentibus. Bal. in l. cum la. C. de bo. quæ lib. & in l. fin. C. de diuer. rescrip. Et pro certo istud est mare magnum: sed ad propositũ, bonum est, ꝙ Papa faciat ex consilio, non ꝙ teneatur ad hoc, nec illud sequi.

QVadragesimaoctaua consid. Episcopus an possit decernere in sua diœcesi aliquẽ sanctũ venerari & feriari seu solennitatem celebrari sine populo? Videtur ꝙ sic, prout visus est aliquãdo tenuisse Ant. de Butr. in c. fi. de feriis. extra. sed post mutauit opinionẽ: sed istam etiam opinionẽ tenet Pano. in d. c. fi. per textum ibi, & in c. 5. de consecra. dist. 3. vbi expresse dicunt textus. Cæterisq; solennitatibus quas singuli episcopi in suis diœcesibus cum clero & pplo duxerunt solenniter venerandas. Et ita ẽt tenet ibi Barba. vbi dicit ꝙ Ant. de Buttrio nõ bene dicit dicendo ꝙ ille textus habet duas lecturas: qa, vt dicit Papa in d. c. fin. ponit verba d. c. 1. & sic declarat qualiter debeat intelligi ille textus: aliàs si esset dubius nõ mereretur ad hoc allegari: qm̃, vt inquit Philosophus, Quod multipliciter exponitur, ei⁹ veritas ignoratur. Refert Bal. in l. nec quicquam. §. vbi decretũ. ff. de officio proconsulis. Et facit qm̃, vt ait glo. in verbo, vsuris. in clemen. dispendiosam. de iudicijs. Papa nõ põt tollere ordinem iudiciariũ in foro seculari, sed bene põt in foro suo. quã glo. pro singulari allegat Bal. in l. eos. §. fin. de vsuris. Ideo licet eps possit decernere aliquem sanctũ in suis ecclesijs venerandũ sine pplo, nõ tñ pplo præcipere, vt veneretur abstinendo, ab operibus, sine eius cõsensu, cũ de eius præiudicio agat. Qm̃ in his in quibus versat̃ præiudicium populi, aut subditorum, nõ põt statuere episcopus, sine eius consensu, vel saltem eis p̃sentibus, vt dicit Imola in c. vestra. extra de locato. & in c. fi. de officio legati. & cõfirmat Federicus de Senis consi. 17. alleg. per Imol. in d. c. vestra. Ita ẽt tenent ipse Imo. in d. cap. fi. & Archid. in d. c. j. de consecrat. dist. 3. Dicit tñ Abbas in d. c. fi. ꝙ si populi cõtradictio non fit ex iusta causa, & episcopus moueat̃ aliquibus iustis causis ꝙ poterit hoc facere non obstante contradictione populi: puta (vt dicit) si decernat quẽ sanctũ venerandũ qui fuerit ortus de loco, ꝓ vt videtur sentire glo. vlt. in d. cap. 1. de sec. d. 3. & quod in simili dicit Arch. in cap. vt animarum de consti. in 6. & tex. in c. 1. de his quæ fiunt à maiori par. C. Et idem ẽt dicit Barb. in d. c. fi. ꝙ si episcopus habeat iustã causam, puta quia sanctus sit oriundus de loco, ꝙ potest ẽt inuito populo decernere illum venerãdum: qm̃ propter sanctimoniam recedimus à legibus communibus: quia dicit esse gloria patriæ suę. Allegat in argumentum textum singularem iũcta doctrina Bal. in l. sed & reprobari. §. fiu. ibi. valde tamen disciplinatos. ff. de excus. tutorum.

Quicquid tñ dicant Panor. Imo. & Barb. videtur ꝙ opinio Ant. de But. sit verior per rationem per eũ allegatam. Cum in his quæ tendunt in sanorem animæ quilibet est subiectus episcopo. ca. cũ sit generale. de foro cõp. c. nouit. de iudicijs. c. per venerabilẽ. qui filij sint legi. extra. Et huic rationi nõ respõ. Pan.

Facit, qm̃ quo ad actus spirituales peragendos, ꝯsensus laicorum non debet esse in consideratione: sicut videmus in electionibus faciendis de prælatis ecclesiarum, vt in cap. Messana. cap. sacrosan. de electio. cum pluribus alijs. facit quod habetur in ca. 2. de institutio. & in cap. fi. de rebus ecclesiæ non alienandis. & in cap. ecclesia. de cõstitutio. Ergo in hoc casu vbi est quæstio de actu spirituali non est necessarius consensus populi tanquam laicalis.

Et ad textus allegatos pro opinione Panor. & sequacium, respondeo, ꝙ textus non dicunt, ꝙ veneratio sanctorum sit inducenda & decernenda per episcopum cum clero, & populo: sed dicunt, ꝙ festiuitates sanctorum sunt venerandæ per episcopum cũ clero & populo, quod aliud est, prout dicit ibi Bal. ꝙ hoc cognouit, cum dicit: non intelligas, ꝙ isti possint has festiuitates inducere, sed inductas possunt feriare, s. clerici respectu officij celebrandi in ecclesia, & populi respectu artis non exercendæ illo die.

Vel aliter dici potest ꝙ dictio, cum, ibi posita, cũ dicit quas singuli episcopi in suis diœcesibus cũ clero & pplo, non coniungit principaliter, sed accessoriè. l. 1. & 2. ff. de penu. legata. notatur in §. si quis ancillas. insti. de legatis. facit quod dicit Bar. in auth. ingressi. colũ. pen. C. de sacros. eccl. vbi facit differentiã, an qs dedicat se cũ suis bonis, an se & sua bona: qa dictio &, coniungit principaliter: & actio, cũ, accessoriè. d. l. 1. & 2. Ex quo cũ in illo textu illa ꝯiunctio cleri & ppli nõ fiat principaliter sed accessoriè, nõ est dicẽdũ ꝙ ꝯsensus eorũ debeat interuenire principaliter, & sic necessariò, sed solum per quãdã ꝯsequentiã tanquã accessoriè ad ipsum epm̃, qui in spiritualibus est caput, & principalis oĩum i sua diœc. c. oẽs basilicæ. 16. quæst. 7. & in c. regenda. 10. q. 1.

QVadragesimanona ꝯsider. Duo requirũtur ad hoc vt quis possit sanctus canonizari, vitæ. s. sanctitas præterita, & ꝙ deus in eius persona, siue in vita, siue in morte operatus fuerit miracula: & in hoc sola sanctitas vitæ quo ad actum canonizandi non sufficit qm̃ põt esse ficta vel simulata, & nõ ad bonũ finẽ, sed poti⁹ appetitu inanis gloriæ. s. vt diceret̃ bonus licet nõ esset, vt sunt hypocritæ, iuxta dictũ Mat. 7. Incedũt induti pellib⁹ ouiũ, intus vero sunt lupi rapaces. Vñ huiusmodi vita nõ est meritoria, imo demeritoria: & ꝓ tales exclamat Pau. in episto. 5. Vide quantũ bonũ est charitas, si ita martyriũ ferimus vt nostras velim⁹ reliquias ab hoĩb⁹ honorari, & si opinione vulgi sectãtes intrepidi sanguinẽ fuderimus, & substãtiã nostrã vsq; ad medietatẽ ꝓpriã dederim⁹, huic operi nõ tã præmiũ q̃ pœna debebit̃, & perfidiæ magis tormenta sunt q̃ corona victoriæ. de quo trãsumptiuè in c. vide. 1. q. 1. Ideo dicit ibi gl. 1. ꝙ dare eleemosynã ad vanã gloriã peccatũ est, arg. c. militare. 23. q. 1. Vñ dr̃ in euãgelio Matt. 5. Cũ facis eleemosynã, noli tuba canere ante te. Et codẽ loco in fine. Nesciat sinistra qđ faciat dextera. Et hæc bonitas vitæ ꝯsiderat̃ in moribus, in morib⁹ castis, i stre nuis act. c. miramur. 61. dis. Et hoc oportet pñti testificatiõe pdicari, & bonæ famæ pconijs nõ taceri, c. 4. 12. q. 2. Maximè q̃ri dẽt de simplicitate & humilitate:

tate: Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Iacob. 4.

Item debet inquiri, an in vita persecutiones passus fuerit cap. omnis qui. 7. quæst. j. & an passus ex charitate. cap. fin. incip. Ibi adunati. in loco ante alleg. & d. cap. vide quantũ bonum. Ista probantur ꝑ doct. in cap. j. de reliquijs & veneratione sanctorũ. extra. ꝑ Io. And. & alios doct. in c. vnico. eo. tit. in 6.

Et ad probationẽ vitæ laudabilis canonizandi in confessoribus adduci põt, quod dicitur de episcopo confirmando ſm Host. in sum. de elect. §. quis eligi tur. versi. canon tñ antiquus. dicens, ꝙ debet esse natura prudens, docilis, moribus tẽperatus, vita cast⁹, sobrius, suis negotijs sẽp cauens, humilis, affabilis, misericors, literatus, in lege Domini instructus, in scripturarum sensibus acutus, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia fidei documẽta simplicibus asserens, s. patrem, & filium, & spiritũ sanctũ &c. cap. qui episcopus. 23. dist. & c. fin. 50. dist. In martyribus. n. nõ fit tanta examinatio, sed q̃ritur tantum de miraculis & causa propter quam passi sunt. argu. c. catechuminũ. & c. baptismi vicẽ. de consec. dist. 4. ſm Host. in sum. de reliquijs & vener. sanctorum. vers. & hæc intelligas. Sufficit tñ ista sanctitas vitæ ad meritum animæ canonizandi ſm Aug. in c. teneamus. 1. q. 1.

Secundò (vt dixi) requiritur vt ad sanctum canonizandum sit miraculum, vt notant doctores in loco supra allegato. & in hoc requiruntur quatuor.

Primò ꝙ ex deo, non ex arte vel diabolo contingat, q̃m aliq̃n ẽt miracula fiunt per malos: ideo necesse est martyres à deo impetrasse quæ mandat. c. si quis pręposterа. quinquagesima dist. & hoc casu ꝓcedit illud quod dicitur, ꝙ facere miracula est donum spiritus sancti, vt in cap. quærendum. de pœni. d. 2. & ibi notatur. aliàs non est miraculum, sicut fecerunt magi Pharaonis qui fecerunt ranas & serpẽtes puertentes eorũ virgas, sicut faciebat Moyses. de quibus in c. nec mirũ. 26. q. 5. & illud propriè dr̃ ꝓstigium. c. re vera. & ibi Archid. de consec. distin. 2.

Secundò requiritur ꝙ sit contra naturam, sicut dictum est de virga Moysi mutata in serpentẽ, & de asina loquente ad Balaam: de quibus in d. c. re vera & in c. cum ex iniuncto. de hæreticis. & in d. c. re vera. ponitur de virtute dictę virgæ, de qua etiam habetur Exo. 6. 8. 14. 16. 17. & Iosue 3. & 4.

Tertiò requiritur ꝙ non vi verborum, sed ex hominum merito illud contingat. Nam panis & vinũ potestate, & virtute verborum transubstantiatur in corpus & sanguinem. c. cũ Marthe. extra de celebr. miss. & sic requiritur ꝙ miraculum sit euidens, nõ autem latens, & credibile, vt est eucharistia.

Quartò requiritur ꝙ sit ad corroborationem fidei. Herba. n. ministerio hominis transit in vitrum, & nil ad corroborationẽ fidei: ideo ad canonizationem nisi hęc quatuor concurrerent in miraculo, nõ prodessent, quia nõ esset miraculum, sed potius miraculosum, vt dicit Ioã. And. in d. cap. vnico. de reliquiis & veneratione sanctorũ. in verbo sedis. circa finem. & Hosti. in summa supraall. versi. item quærẽdum est de miraculis. Arch. in d. c. teneamus. 1. q. 1. Host. Ioan. And. & alij in c. venerabili. de testib. extr.

QVinquagesima consideratio, in qua de forma canonizationis sanctorum scribitur, & sequẽdo doctrinas doctorum in dicto cap. primo, de reliquijs & veneratione sanctorum. in antiquis. reperio ad hoc duodecim esse requisita, quæ seruari debent, secundum ordinem infrascriptum.

Primò debet expectari ꝙ aliquę personę honestę, & authẽticæ denuncient factum Rom. Pontifici, & supplicent pro canonizatione facienda, & hoc non semel, sed pluries & instanter: sicut notatur de cessione & petitione pallij. cap. quidã cedendi. extra de renunciatione. cap. cum post petitam. de elect. non. n. consueuit statim moueri ad committendum talem inquisitionem Rom. Pontifex, sed potius expectare, quàmdiu pulsetur, & famam accedere, & vtrum miracula crescant & continuentur ante quàm inquisitionem committat, & bene, cum miracula seu miraculosa quandoque fiant per malos, cap. teneamus. & cap. nec mirum. vigesimasexta quæstione quinta. glo. & doct. in c. cùm ex iniuncto. de hæret. Bal. in c. venerabili. de testib. extra. Vnde cauendum est ne populus decipiatur, vt in cap. fi. extra de reliquijs & vener. sanctorum. & quia circa maiora, maius periculum vertitur, ideo cautius est agendum, c. quiescamus. 42. dist. c. miramur. 61. distin. cap. nuper. 7. q. 2. c. vbi periculum. in prin. de elect. in 6. & in l. j. §. sed & si quis. ff. de Carbo. edicto. dicunt tamen aliqui, ꝙ si fiat elusio, vix possunt continuari miracula vltra quadraginta dies.

Secundum est requisitum, quòd si continuentur supplicationum instantiæ, & fama & miraculorum continuatio perdurare dicatur, consueuit Roman. Pontifex hoc proponere intra fratres, & aliquibus episcopis patriæ illius qui dicitur sanctus vel conuiciniæ, vel aliis personis honestis & incorruptibilibus committere vt inquirant de fama, & deuotione populi, & de miraculis, & aliis, quæ sunt eidem nuncianda in genere & non in specie, & quo ad famam, & non quo ad veritatem, & ꝙ scribant quæ inuenerint, & an eis videatur ꝙ super veritate eorũdem sit inquisitio committenda.

Tertium est, si tales rescribant talia per quæ videatur quòd inquisitio veritatis sit committenda, requirit iterum summus pontifex fratrum consilia, & deffinit, vtrum sit inquisitio committenda vel non.

Quartum, ꝙ si inquisitio ei committenda videtur iterum rescribit eisdem, vel aliis, ꝙ iterum veritatem requirant, primò de fama, secundò de vita, tertiò de miraculis exactè, diligenter, fideliter, & prudenter, ſm articulos & interrogatoria, quæ sub bulla sua transmittit: de quo notatur in c. venerabili. de testibus. extra. & quod inuenerunt remittant suis sigillis inclusum.

Quintum, ꝙ remissa inquisitione committatur examinatio in curia aliquibus capellanis vel aliis personis authenticis & discretis, quæ etiam forment rubricas.

Sextum

Sextum, ꝙ rubricę sic factæ exacta diligentia examinetur per dominum Papam & eius fratres, & requirat Papa consilia eorundem, an scilicet videantur probata talia propter quæ sit canonizatio non immerito facienda

Septimum, quòd si videtur Papæ quòd sit facienda, hoc secretè diffinit inter fratres: pro hoc facit quod in simili dicitur de substantia ex forma electionis, vt notant doctores in c.quia propter. de elec. & ibi glo.in verbo, maior.

Octauum, ꝙ coadunatis episcopis qui sunt præsentes in curia narret publicè in consistorio ea quæ acta sunt, & probata, secreta diffinitione iam facta suppressa, & requirat consilium prælatorum: facit gl.in verbo, consilio.in c.Anastasius.19.dist.quæ dicit ꝙ Papa tenetur requirere consilium episcoporum vbi de fide agitur: quam glos.sequuntur ibi Dominicus & Cardi.etiam facit quod dicit Panormi.in cap.significasti. de electio.

Nonum, ꝙ assignatur certa dies, vt omnes conueniant ad certam ecclesiam, in qua accendentur cerei multi, & sternitur tapetis ecclesia & paratur: & illuc conueniunt Papa, fratres, & totus clerus, & facit sermonem summus Pontifex processum recitās & probata, inducens populum ad orandum ꝙ Deus non permittat eos errare in hoc negocio.

Decimum, quòd flexis genibus fiat deuota oratio, & cantetur: Veni sancte spiritus. vel alius hymnus siue antiphona conueniens.

Vndecimum, ꝙ surgat Papa ab oratione, & diffiniat illum de quo agitur sanctum esse, & sanctorum catalogo conscribendum, & festum suum tali die colendum, inquantum dicitur sanctorum catalogo cōscribendum. Facit pro hoc glo.notabilis, in l.eos. in verbo, qui.C.de offi.magistri militum. quæ dicit ꝙ qui non sunt scripti in matricula, sunt tanquam priuati. Ideo dicit Ang.in auth. de mandatis princip̄ū. §.pen.incip.siquidem. post glo.ibi in dicto verbo, col la.3. quod solum militibus scriptis in matricula dāda sunt priuilegia militaria. Vnde dicit Bal.in l.diximus. in fi.ff.de excus.tut. ꝙ mercator non descriptus in matricula non gaudet priuilegio mercatorum. facit.c.si Romanorum.19.dist.vbi probatur ꝙ qui non reperitur scriptus inter alios de vniuersitate, nō præsumitur esse de vniuersitate.

Duodecimum & vltimum requisitum est, quod cantetur, Te Deum laudamus. & celebret Papa missam solenniter in honorem eiusdem sancti. Et in hoc ꝙ dicit ꝙ cantatur, Te Deum laudamus. facit, quia Ecclesia quotidie in officio in fine horæ matutinæ cantat illud canticum. Idem fit peracta episcopi electione secundum Specul.tit.de elec. §.j.versi.consequenter. In fine enim cuiuslibet operis laudandus est Deus, & gratię sunt ei agendæ: sicut facit tam in fine celebrationis missæ q̄ in fine horarum canonicarum, dum dicitur, Deo gratias. facit.c.de hymnis.de consecr.dist.1. & ibi glo.in verbo, & hymno, vult ꝙ clerici post assumptionem cibi debent agere gratias Deo. allegat c.vlt.§.edent.44.dist. facit quod notatur in glo.fin.in c.firmissimè.15.q.1.

Dicit tamen Ioan.Andr.in d.c.vnico, de reliquiis & veneratione sanctorum. in sexto. ꝙ hic ordo hactenus non semper vsque ad vnguem est seruatus, maximè quando agebatur de martyrizatis pro fide. Nam tales consueuerunt facilius & leuius expedire: & ita dicit tenere Host. Ex quo videtur concludere ꝙ hęc forma (licet congrua & honesta) per Papam de necessitate non est obseruanda. Et, vt ex prædictis apparet, probitas vitę & legalitas seu bona vita operatur ad sanctitatem consequendam, quæ quidem sanctitas seu probitas aut legalitas maxima operatur in multis. Primò vt hic ante dictum est.

Secundò, ꝙ licet aliàs electio, nec actiuè, nec passiuè cadat in laicum in spiritualib. vt de hoc sunt tex. in c.sacrosancta. & c.Messana. de elect. extra. tamen laicus vitæ sanctitatis & legalitatis maximæ potest eligi in episcopum. tex.est in c.statuimus.§.his omnib. 61.dist. & dat exemplum in beatis Seuero, Nicolao, & Ambrosio: illum tex. ad hoc magni facit Andr. Barb.in c.cùm adeo. in glo.pen.de rescript.col.v. & ibi Felin.in c.super his. in vlt.col.extra de accusa.

Tertiò facit, quia licet Iudęus factus Christianus in ęgritudine non possit presbyter ordinari, tamen fallit ratione sanctitatis vitæ. text.est singularis in cap.1. 507.dist.Lud.Rom.sing.suo 423. Multa ad hoc sunt cumulata per doctores modernos, videlicet per Felin c.super his. in fi.de accusationib.& in d.c.cùm adeo.& in cap.causam.2.extra de off.deleg.per dominum meum Iasonem in l.iubemus. colum.ij.C.de iudiciis. & in repet.l.admonendi.ff.de iureiurando & in l.sciendum. col.viij.ff.de verb.ob.quæ cùm ibi satis sint congesta, non repeto.

Tertiæ partis Catalogi Gloriæ mundi, Finis.

QVARTA HVIVS LIBRI PARS
ERIT DE LAVDE, GLORIA, HONORE, & ordine Ecclesiasticarum personarum inter se: & ad omnes alios huiusmodi status.
VNAM ET OCTOGINTA CONSIDERATIONES HABET.

Pro cuius expeditione præmitto. Cum hæ & omnes huiusmodi hierarchiæ spirituales & tpales seu ordines huius mũdi, loquẽdo grosso modo, possunt illo modo distingui quo distinctę fuerunt prędictę hierarchiæ, s. per tres hierarchias cum suis ordinibus: & aliquo modo per simile videri potest in terreno principatu ministrorum, qui sunt sub vno principe. Triplex est differentia, hoc est triplices sunt hierarchiæ seu gradus. Nam quidam operantur immediate circa personam principis. Quidam autem deputantur ad alia officia, puta ad regimẽ principatus in cõi. Quidam verò ad regimen alicuius partis.

Primus assimilatur primæ hierarchiæ. Secundus secundæ. Tertius tertiæ. Sed in qualibet hierarchia sunt tres ordines, quorum sufficientia sic potest haberi. Quia videmus, ꝙ inter ministros qui circa principis personam operantur est triplex differentia, in statu, s. spirituali, i. ecclesiæ militantis.

Quidam sunt sicut assessores, vt sunt domini patriarchæ, & his similes: sunt illi de ordine superiori s. Seraphin, quod interpretatur ardens in amore.

Quidam sunt sicut consiliarij, vt sunt domini Cardinales, & his similes sunt illi de secundo ordine qui dicuntur Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ: quoniam sciunt omnia quæ fiunt in ecclesia militante triumphante.

Quidam sunt cubicularij & seruientes in domo principis, & his similes sunt illi de ordine qui dicuntur throni. In statu verò temporali sunt in regno nostro pares Franciæ in primo ordine, in secũdo Duces & alij principes, in tertio verò sunt camerarij & alij officiarij regis immediatè personam eius seruientes, vt sunt magister domus & alij supremi huius ordinis, sub quib⁹ multos connumerabimus in discursu huius libri suis locis. vel in iurisdictione sunt Cancellarius & Connestabilis in primo ordine, in secũdo consiliarij magni consilij, & magistri Requestarum, in tertio Præsides & Consiliarij curiarũ parlamentalium: & isti ẽt possunt poni in secunda hierarchia.

Quantum ad secundam hierarchiam sciẽdum est, ꝙ inter illas quæ deputantur ad regimen cõmunem totius principatus est etiam triplex differentia.

Nam ad hoc quòd regimen alicuius cõmunitatis benè & pacificè dispensetur, sunt aliqui tanquã sentẽtiantes quid vnicuiq; debeatur. Veruntamẽ quia sententia debet esse efficax & recta, ideo indiget auxiliãte vel adiuuante: ideo sunt alij sententiam exequentes & executionem facientes, vt nihil sit impossibile quod per sententiam determinatur.

Item sunt alij vt sententia sit recta tanquam dirigentes consulentes, & imperant primis. assimilatur tertius ordo secundæ hierarchiæ qui dicuntur potestates, sunt Comites, & alij inferiores Barones. Et isti in statu spirituali assimilari possunt Abbatibus, & aliis dignitatib. immediatè seq. post ep̃ales: in statu verò tẽporali sunt Comites, & alij inferiores Barones.

Secũdis verò secundus vel medius ordo q dr̃ principatus. Et isti in statu spirituali sunt ep̃i, in statu verò tpali sunt duces, alij supra comites, & marchiones.

Tertiis assimilat primus ordo secundæ hierarchię qui dr̃ dñationes, quib. attribuitur dirigere & imperare oib. ministeriis diuinis. Sic in statu spirituali Archiep̃i in suis prouinciis qui dirigunt & imperant in oib. ministeriis ecclesiasticis, reges & alij principes inferiores à supremo principe q suas ꝓuincias gubernãt, inter quos sunt multi, vt dictũ est s̃, & dicam ĩ.

Quantum ad tertiam sciendum est, ꝙ inter illos q habent potestatẽ limitatã & determinatã ad aliquam partem principatus triplex est ẽt differentia. Quidam ad vnam prouinciam sunt in statu spirituali Archidiaconi & alij inferiores prælati habentes administrationem, de quibus infra dicam: & in statu temporali Barones habentes sub se plures subditos.

Quidam

Quidam ad aliqnam partem prouinciæ, vt sunt in statu spirituali curati, in statu temporali Senescalli & Balliui, & his similes.

Quidam autem ad hominem vnum, & hoc dupliciter: aut quantum ad bonum commune multorum quod expletur per vnam personam, sicut conceptio virginis, vel sicut in statu spirituali sunt religiosi prædicatores, in statu tpali, vt sunt inferiores oẽs habẽtes administrationẽ à superiorib. iudicib.

Aut quantum ad ea quæ pertinent ad ipsum tantum, vt quilibet simplex sacerdos in statu spirituali & in statu tpali quilibet simplex homo. Primi, s. virtutes qui sunt de primo ordine tertię hierarchiæ assimilantur primi supra noïati: secundis, s. archangelis assimilantur secundi, & tertiis tertij, vt dictũ est. Hęc oïa videri poterunt clarius in discursu duarũ partium sequentium. Et hanc æquiparationem & assimilationem in quibusdam videtur facere Bernar. de Placentinis in suo Elucidario missæ, in pfatione generali: &, vt dicit Host. in summa de ordinatis ab epo qui renunciauit epatui. §. j. ꝙ sunt nouem ordines in ecclesia militante ad instar ecclesię triumphantis, vbi sunt nouem ordines angelorũ. facit tex. i c. ad hoc. 89. di. & de diuersitate graduũ, & ordinũ in ecclesia Dei q̃uo sit conueniens ponit Indocus in suo Antiluthero, lib. 2. & 3. vbi amplè.

Pro secunda consideratione præmittendum est, ꝙ status ecclesiasticus in omnibus statui temporali est præferendus: cum sacerdotes sint honorãdi ab omnibus ex quinque causis, seu ex quinque rationibus.

Primo ratione institutionis, quia instituti sunt in terris non ab homine, sed ab ipso Deo, imò tanquã veri Christi vicarij, non solum in lege euangelica, sed etiam in lege veteri. Primus enim sacerdos qui, iubente dño, victimas obtulit in veteri testamento dr̃ fuisse Aaron, vt patet Ge. 14. sic & Melchisedech in lege naturæ, dictus rex Salem dicebatur sacerdos Dei altissimi, qui primò panem & vinum obtulit, vt patet Gen. 14. & notatur. 21. dist. c. denique. Sed in lege nostra Iesus Christus volẽs exire de hoc mũdo rediens ad patrem suum die Iouis sancta sacerdotes instituit, & vicarios in vniuerso orbe ordinauit. dicendo: Ite in vniuersum mundum docentes omnes gentes & baptizantes eos &c. Quos regib. & principib. totius orbis præesse voluit, tanquam excellentiores, inter quos adhuc vnũ caput & summum vicarium ordinauit, s. B. Petrum in tota ecclesia catholica, quando dixit ei Ioan. 2. Simon Petre amas me? Respondit ei Petrus. Domine, cùm scis omnia, tu scis quia amo te. Et dixit ei dñs: Pasce oues meas. Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcũq; ligaueris super terram erit ligatum & in cœlis. Et q̃no Petro in personam aliorum sit data potestas sacerdotibus, & maximè eius vicario, dicam infra in consid. 6. vbi ponam de præcedentia, excellentia & honore summi pontificis supra alios huius mundi hoïes. Sed redeũdo ad propositum, magna est ergo dignitas sacerdotalis quæ vicem dñi nostri Iesu Christi in animabus pascendis atq; regendis in terra habet & obtinet à sui prima institutione: ideo Eccl. 7. ad eorum honorẽ hortatur sapiẽs dicẽdo. In tota aïa tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, & sacerdotes illius honorifica. Et contra eos spernentes ait dñs, Luc. 10. Qui vos spernit me spernit. Est. n. huiusmodi dignitas spiritualis. Et ideo quantò spiritus nobilior est corpore, tantò sacerdotalis dignitas nobilior est quacũque. ca. inter corporalia. extra de transla. epi. Et hoc est quod notatur 96. dist. c. quo quidem. vbi sic habetur. Aurũ non tã preciosius plumbo q̃ regia potestate sit ordo sacerdotalis altior. de quo per Alb. de Ros. in l. gloriosissimo. C. de sum. trin. & fid. Cath. Barb. in c. nouit. nu. 142. 143. de iudi. Prępositus in c. ad verum. 96. dist. Et ẽt habetur eadem 96. dist. c. quis dubitat sacerdotes Christi regum & principum, oïumq; fidelium patres & magistros cẽseri: imò per sacerdotium iubente dño regalis dignitas est ordinata. Vnde 1. Reg. 8. dicit dñs ad Samuelem sacerdotẽ. Audi vocem eorum, scilicet filiorum Israel petentium habere superiorem, puta regem. Et constitues super eos regem. Inde est, ꝙ spiritualis potestas terrenam potestatem habet instituere, vt sit: & iudicare si bona non sit: quod probatur per Apostolum dicentem ad Cor. 7. Nescitis q̃m angelos iudicanimus, quantò magis secularia. Quod ẽt notatur in c. per venerabilem. extra, q filij sunt legi. & 9. q̃o. 3. c. nemo. de qua quidem dignitate ait Petrus. 1. Petri 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius qui vos vocauit in admirabile lumẽ suum Christus Iesus de tenebris. De quo dicto ciuis & contemporaneus noster Ioãnes de Monthelono in suo promptuario iuris. in verbo, sacerdos.

Tanta equidem est ista sacerdotalis dignitas, vt nedum tpibus nostris, sed etiam tpe Romanorum & magnorũ magistratuũ nulli Imperatores aut reges fuerũt nisi sacerdotes. vnde dist. 21. c. cleros. Ante aũt qui Põtifex & reges erãt, dr̃. Nam maiorum hæc erat cõsuetudo, vt rex esset & sacerdos & Põtifex: vñ & Romani imper. & Pontifices dicebantur.

Sed heu quid dicendum de nobilibus & burgẽsibus, qui de presbyteris faciunt suos receptores, suos pincernas, & coquos, & stabularios, quoꝝ manus sacratę sanctũ sanctoꝝ corpus dñicũ quotidie cõtrectãt, cuius expleto officio ad ista applicant vilissima? Cõtra quos dicit apls, ꝙ nemo militãs Deo secularib. negotiis se implicet. Et Esa. 61. Vos sacerdotes dñi vocabimini ministri dñi Dei nr̃i, & non hoïum in his secularib. immundis negotiis. Et hr̃ 1. q. 3. c. absit, vt qui cquã sinistrũ de vobis arbitremur qui apostolico gradu succedẽtes Christi corpus sacro ore cõficiũt, p quos nos Chr̃iani sumus, q claues regni cęloꝝ habẽtes ante iudicij diẽ iudicãt. Ita ꝙ in veteri lege hr̃, Quòd quicũq; sacerdotib. non obtẽperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta cõtẽptũ expiabat cruore. Deut. 17. 16. q. 1. c. si clericatus dicitur.

 Qui

Qui superbierit nolēs obedire sacerdotis imperio, qui eo tpe ministrat dño Deo tuo & decreto iudicis, morietur homo ille &c. Et hř in c.sacerdotes, 6.q.1.vbi Hiero.dicit. Nō est humilitatis meæ neq; mensuræ iudicare de cęteris, neq; de ministris ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Et hř in c.sacerdotib.2.qō.3. Quòd sacerdotes qui proprio ore corpus dñi conficiunt ab oib.sunt timendi, nō dilacerandi nec detrahendi. Et B.Greg.Munatio imperatori sic scribit, dicens. Sacerdotib⁹ nō ex terrena potestate dñs noster citius indignetur, sed excellenti cōsideratione pp eum cuius sunt serui, ita eis dñetur, vt ēt debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquiis sacerdotes aliqñ dij, aliqñ angeli nuncupantur. Qm̄ scriptum est Exo.22. Dijs non detrahes, i.sacerdotib.vt exponit tex.i c.sacerdotib.11.qō.1.& in c.cùm ex iniuncto. circa medium.de heret.& in c.futurę.12.q.1. Et propheta Malac.3. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, iustitiam & legem requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum est. Vocantur ēt ministri Dei: vnde dicitur Esa.61. Vos sacerdotes dñi vocabimini ministri dei. Aliis noib.vocantur, quæ colligūtur in c.1.43.dist. Pastor.s.quia pastor dum lupū vidit venientē non debet aufugere, i.loquenda tacere, & sic aliorum vitia palpare. Canis ēt dř: quia latratu prædicationis debet lupos arcere à gregibus, ne cadat sup eas. vnde illud Esa.55. Canes muti non valentes latrare. Propheta etiā dř, quia ministeria sacrę script.exponere debet.hoc est.n.pphetare, vt gl.j.ad Corin.14. Et plura alia vide p Io.de Turr. in summa, dist.43. versi.hæc autē. & dicit Archid. in c.qsquis.12.q.3. ꝙ sacerdotes qñq; vocantur Christi, i.vncti, qñq; dij, qñq; angeli, qñq; vicarij seu ministri dei.93.q.5. c.vlt.qñq; successores Aplōꝝ.c.absit.11.q.3. qñq; successores discipuloꝝ.c.cor epi.68.di. Ex quo ergo sunt multū honorādi & reuerēdi quos nō solū reueriti sunt pricipes fideles, vt ī dicā, imo ēt infideles.

Recitat.n.magister historiarum, ꝙ cùm Alexan. capta Gaza iret Ierusalem, sacerdos orabat pro gēte sua: cui dñs apparens in somnis ait, ne diffideret, sed in Deo altissimo confideret, & ciuitatem cereis ornaret, & Pontificalibus indutus, Alexandro obuiam pergeret. Quo adueniente sic fecit, cum sacerdotibus & ciuium multitudine. Quem cùm Alex. Magnus videret Pontificalibus indutum, & lamiā desuper caput eius videret, in qua erat scriptum nomen Dñi *Tetragrammaton*, descendit de equo, solus cum sacerdote abiit in ciuitatem sanctam, & in Salomonis tēplo nomen dñi Dei cœli & terrę adorauit, cuius principatū sic indutus sacerdos sacris indumentis tenet: & quęrentibus suis militib.cur sic fecisset in hac ciuitate & huic sacerdoti, & nō aliis, sic rñdit. Quia in somno Deum in tali habitu vidi, q mihi principatum Persarum daturum se ꝑmisit. Et de hac historia aliquid recitat Bñdicti in sua repet.c.Raynu.in ver.& vxorē noīe Adelasiā.nu.284. de testamen. Ex supradictis.n.satis patet, ꝙ sacerdotes sunt honorandi ex sui instōne, cū ex illa sint subrogati in locum pastoꝝ Christi aiarum, & sic repre-sentant personā Christi. Iō dicitur in c.ouis.6.q.1. Oues pastorem suum nō reprehendant, plebs epm suum non accuset, nec vulgus eum accuset: quia non est discipulus supra magistrum. Vide Bernar. de Bustis in 2.par.sui Rosarij, ser.25. in litera M, vbi etiam recitat historiam prædictam.

Tertia consideratio, ꝙ sacerdotes sunt honorādi rōne meditationis: qm̄, vt ait S.Th.in 3.par.relatus per Ioā.de Turrecr.in c.sacerdos. de consecr. dist.2. Proprium sacerdotis est esse mediatorē inter Deum & populum, inquātum.s.diuina populo tradit: unde sacerdos dř quasi sacra dans, fm illud Malac.2. Legem requirent ex ore eius, s.sacerdotis. Et iterum inquantum p̄ces populi Deo offerunt, & ꝓ peccatis populi Deo aliqualiter satisfaciunt. vnde Apost.dicit ad Hebr. Omnis pontifex ex hoībus assumptus, pro hominibus constituitur in his q sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et etiam, vt dicit S.Th.in 4.dist.14.& 25. Sacerdotes orant pro nobis, vt Deus nostri misereatur, & nobiscū pacificetur: vt patet de celeb.miss.c.presbyter.21.dist.c.1.& 2.& hř plenè per Bern.de Bustis in 2.par.Rosarij, serm.25.in litera N, Et vt practicè loquamur sacerdotes sunt quasi os cōe populi, quo plures Deo loquuntur. Et ideo semper in suis publicis orationib.dicūt, quæsumus, & non quæso: oremus, & non oro &c. Sunt.n.tanq̄ publica pſona, semper pro populo orantes ex vinculo charitatis.

Sicut.n.angelus est mediū inter Deū & aiam seu pplm, sic & sacerdos huius mediationis tenet officium atq; exercitium. Vnde, vt dixi, sacerdos dicit quasi sacra dans, sacra docens, sacer dux, vt dicit Anto.Flor.in 3.parte summæ, tit.14.c.7.§.j.& continentur hæc in his verbis.

Sacris deditus, vel sacris deditus, atq; sacra dans,
Sacra docens, sacra dos, vel dux sacer esto sacerdos.

Etiam licet sit peccator, tamen ex officio in alios transfundere debet, vt dicit Magister sententiarum in quarto, distin.9.

Quarta consid. Sacerdotes sunt honorandi ratione principalitatis & vtilitatis: qa principales sunt apud homines pro eorum salute procuranda. Sicut enim officium capitis est influere singulis mēbris vitam & sensum quibus corpus regitur, & in suo esse manutenetur: sic & sacerdos sacræ scripturæ sensum in verbo Dei contentum, & vitam diuinæ gratiæ & salutiferæ licet Dei populo ex officio sibi credito dispensare & administrare. Ideo dř sacerdos, quasi sacra dos, aut sacra dans, vt dictū est.

Et ideo vtilitatis: qa vtiles sunt in populo Christiano, quem à manibus peccatorum, & sordib.conscientiarum immundarū purgāt, & tāquā spirituales medici à variis sanāt languorib. Sunt.n.summi regis seruitores, & filij excelsi, psal.dicēte: Dij estis, & filij excelsi oēs.super quib.Deus, & super faciem eorum imponit honorem suum. Eccl.4.cap.

Et, vt quidam dicunt, legitur B. Franciscum dixisse, quòd si obuiaret simul angelo & sacerdoti, plus debitā reuerētiam viro sacerdoti inferret, q̄ angelo Dei. Multi tñ sunt mordētes sacerdotes propter vitia ali-

fis alia aliquorum: sed vadant ad Gregorium, de quo in c.multi secularium.1.q.1.

Sed quicqd fit, aut qd de eis dici possit periculosius & damnosius esset non habere sacerdotes, q̄ habere etiam malos. Quoniã, vt etiam dicit S.Tho.3. par.sum.q.82.a.q etiã oratio sacerdotis peccatoris ꝓdest populo, cùm orat tanquam persona publica.

Quid enim modernis temporibus sequeret, si cessaret verbũ dei à populo, qd à multis ecclesiasticis, licet peccatoribus, quotidie in ecclesiis populo proponitur, qui velut spinam rosam producunt? Igitur verbũ dei à spina mali extrahe, & odorẽ eius carpe.

Quid si cessarent etiam tantæ missæ à malis ecclesiasticis fortassis quotidie celebratæ?

Quis tam, tanta, & etiam tot tradere quotidie populo Christiano sanctissima sacramenta, quibus ad dñm post offensam reuertimur, & ab eo iã benignè suscipimur, & ideo lucem debeant coram hominibus exhibere? Matt.5, Ita q non auaritiæ studere debent, nec aliis vitiis. Contra quos inuehit. Hiere.6.

Verũtamen quantũcunque sint mali, tamẽ quia ministri dei sunt, & personã eius repræsentantes, ꝓcipuè in baptizando, in absoluẽdo, in cõficiẽdo, in administrãdo sacramenta ecclesiastica, sunt semp honorandi. Cùm.n. mittitur à rege, nõ attendit ad qualitatem ei9, sed ad dignitatẽ mittẽtis. hęc dicit Ant. Flor. in 3. par. suæ sum. tit. 14. c.7. §.1. in fi. vbi ponit qño sunt honorandi, & maxime propter necessitatẽ cũ sacerdotiũ fuerit necessariũ pro vtilitate reipub. vt dicit Io. de Turrecr. in cap. ius publicum. 1. dist.

QVinta consid. Sacerdotes sunt honorãdi exẽplo sacerdotum paganorũ, & infideliũ. Si enim tales honorabant & venerabantur propter figurã sacrificiorũ quę suis manibus tractabant, quãto magis nunc sunt honore digni propter dignitatẽ verorũ sacramentorũ quę veraciter ministrant? Vnde & dominus noster, Luc.16. cùm decẽ leprosos curasset, dixit eis. Ite, ostendite vos sacerdotibus. & 93. d. d.f. Dñs noster Iesus Christus rex, iudex, & deus noster vsque ad diem passionis seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorẽ dei, nec agnitionem seruassent. Nã cùm leprosum mũdasset, dixit illi: vade, & monstra te sacerdoti & offer munus. Nã humilitatẽ humilis nos docuit. Sacerdotẽ appellat, quem sacrilegũ esse sciebat. Nonne infidelissimus q deos ligneos & lapideos colebat, etiã sacerdotib9 honorẽ tribuebat? Imo et licet nequissimus, voluit sacerdotes Iudæorũ in Aegypto educari de suo ærario publico. c. nõ minus. de immuita. eccle. De huiusmodi honore sacerdotib9 attribuẽdo dicit Ambrosius. Honor, fides & sublimitas episcopalis, imo & sacerdotalis nullis poterit cõparationib9 adæquari. Si regum fulgori cõpares & principũ diademati, i. regiæ potestati, longè erit inferius, quasi plũbi metallũ ad auri fulgorẽ cõpares, cùm videas regũ colla & principũ submitti genibus sacerdotũ, & osculata eorũ dextra credunt eorũ orationib9 se communicari, & posse iuuari: de quibus ait Greg. 96. d. c. Quis dubitet sacerdotes Christi regũ & principũ, omniumq; fidelium patres & magistros censeri? Ideo q eos accusant & damnãt, dei ordinationẽ accusant, vt habetur in c. in scripturis. 96. d. de Constantino imperatore fidelissimo, qui cùm conciliũ sacerdotũ in ecclesia cõgregasset seu conuocasset, tantũ eos reueritus est, q nec ausus est primũ locum inter eos tenere, nec se presbyterorũ cõmiscere sedib9, sed nouissimã occupauit. Cõsiliationes verò & rationes quas ab eis apꝓbatas audiuit, ita veneratus est, ac si de diuino maiestatis iudicio vidisset. De quo narrat ẽt historia scholastica: q cũ ei fuissent scriptæ accusationes ꝯ episcopos, libellos qdem accusationũ accepit, & eosdẽ qui accusati fuerãt episcopos cõuocatos, in ꝓspectu eorũ libellos incendit, & in ignem ꝓiecit, dicẽs: Vos causas vestras iudicate & disponite, qa non est dignũ, q nos iudicemus deos. de quo suprà dicit i scripturis. Et nõ est dubiũ, q in personis eorũ sunt à laicis honorãdi, ita q nõ licet eos tãgere nec cognitionẽ causarũ eorũ accipere, nec ẽt quo ad bona eorũ molestiã inferre. De qbus oĩbus cùm sint amplissimè tractata, qño rex noster in aliquibus habet cognitionẽ, & qño vtat, vide amplè Guliel. Benedicti in sua repet. cap. Rain. in verbo, & vxorẽ nomine Adelasiam. in quinq; amplissimis decisioib9 seu conclusionibus ibi positis, de testamẽtis. q̄ cùm sint quodãmodo extra materiã, nihil aliud dico. Et ẽt dixi in cõmento consuetudinum ducatus Burgund. in tit. De iustices & droictz dicelles. §. vj. i glo. S'il n'a grace du Prince.

SExta cõsid. est, q sacerdotes sunt honorãdi vltra oẽs alias personas huius mundi propter eorũ potestatẽ quã habẽt, q̄ excedit oẽs alias potestates. Ipsi enim soli habẽt potestatẽ corpus Christi cõficere, q̄ nulli alteri creaturæ põt conuenire, cuiuscunq; ordinis vel dignitatis existat, vt declarat Io. Scotus in 4. d. 13. Alex. de Hales in 4. par. sum. in tract. de eucharistia. Bonauẽtura i 4. sent. d. 13. Richardus ibi art. 1. q. 2. tex. in c. 1. §. vna verò, extra de summa trinita. & fid. catholic. c. perlectis. 25. d. Tanta est. n. sacerdotũ potestas & virtus, q omnes dæmones infernales superat: & tamen vnus ex minimis eorũ maiorẽ habet potestatẽ, q̄ omnes hoies mundi. Quoniã secundum doctrinã Scoti, in. 2. vnus minimus angelorũ siue bonorũ siue malorũ, posset ex sua naturali potestate mouere vnum cœlũ, dño permittente. Et tamẽ vnus minimus sacerdos habet maiorem potestatẽ omnibus illis. Nituntur. n. dæmones cœlũ claudere peccatoribus: sed postq̄ clausum est, sacerdos sacramentum pœnitentię ministrãdo, cœlũ per confessionẽ aperit, ita q qñ vnus peccator est à sacerdote absolutus, totus infernus illi peccatori paradisum clausum tenere nõ posset. In cuius signũ cùm sacerdotes ab episcopo ordinant, potestas clauiũ cũ eodẽ gradu sacerdotali ministrat, vt habet 4. sent. d. 19. Quod & Petro dñs annuit cũ dicit. Tibi dabo claues regni cœlorũ, & portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã, &c.

Secundò sacerdotalis dignitas superat oẽm potestatẽ angelorũ: qa, vt dictũ est prius, licet vnus angelus possit vnũ cœlum mouere, tamen non põt vnum ipsorũ cœlorũ ad terram trãsferre, sicut radius solis emissus ab ipso in terrã. Sacerdos cito & subitò corpus Xpi verũ trahit à cœlo summo ad terrã in altari

 tanta

tãta tẽporis breuitate & tam cito, ſicut fit lucis ſolaris diffuſio, vt habetur in 4. ſententiarum. d. 19. imo verè ſuperat poteſtatẽ archãgelorum, quorum poteſtas & officium eſt mittere ipſos angelos ad terrã, vt ait Dyoniſius in angelica hierarchia: ſic & ſacerdos põt eos trãſmittere de cœlo ad terrã cùm digniſſima celebrat ſacramenta, in quib⁹ Chriſtũ glorioſum de ſuis cœlis manib⁹ tractando facit deſcẽdere, vt dicitur in quarto ſenten. d. 11. Agnoſcens Auguſtinus, & videns hãc dignitatẽ in li. de eccleſiaſticis dignitatibus: ĩquit: O ſacerdos dei ſi altitudinẽ cœli contemplaris, altior es. Si pulchritudinẽ ſolis, lunæ & ſtellarũ reuereris, pulchrior es. Si diſcretionẽ angelorũ, diſcretior es. Si omniũ dñorum ſublimitatẽ, ſublimior es: ſolo tuo creatore ĩferior es: Bernardus quoq; ĩ ſermone de octaua parte, ait: O quantã dignitatẽ & quãtã nobilitatẽ quantumq; donũ contulit vobis deus.

O ſacerdotes p̃rogatiuam. n. ordinis veſtri p̃tulit deus oĩbus regibus & ĩperatoribus, terrę, p̃tulit ordinẽ veſtrũ oĩbus ordinibus mũdi: imo, vt altius loquar, p̃tulit vos deus omnib⁹ ordinib⁹ angelorũ, omnibus angelicæ Hierarchiæ. Sicut. n. non angelos ſed ſinũ Abraæ apprehendit ad faciendã redemptionẽ, ſic nõ angelis ſed hominib⁹, ſoliſq; ſacerdotib⁹ commiſit dominici corporis, & ſanguis cõſecrationem.

Item etiam excedunt poteſtatem virginis Mariæ, cui non inuenitur data hæc poteſtas, vt amplè denotatur p Ber. de Buſtis in ij. par. ſui Roſarij, ſerm. 25. in litera O P Q. vbi ponit de ꝑſtate ſacerdotum. & ibi qũo ſunt honorandi, etiam ſi ſint mali. O igitur veneranda ſacerdotis dignitas in terra, in cuius manu velut in vtero beatæ Marię virginis filius Die incarnat᷑. O cœleſte myſteriũ, per qđ pater, & filius, & ſpiritus ſanctus tanta mirabilia operat᷑, ita ꝙ ſubito idẽ dñs qui in cœlis reſidet, in manib⁹ ſacerdotis ſacrificat᷑. De quo angelus admiratur, horret infernus. cõtremiſcit diabolus: quẽ reuereri ẽt plurimũ debet omnis humana atq; mũdana celſitudo. Hæc ſunt verba Bernardi q̃ recitat Bernardinus de Buſtis, in ſuo Roſario, in 2. par. in ſerm. 13. in principio illius ſermonis. Et dicit, ꝙ quantũ ſint venerandi ſacerdotes, apparuit ex viſione cuiuſdã pueri Mantuani, qui à ſeptẽ annis vſq; ad duodecimũ, quaſi quotidie ĩ miſſa vidit ſacerdotẽ corporis & ſanguinis dominici circundatũ à duobus angelis, qui ĩ capite eius tenebãt vnam pulcrã coronã, donec recepiſſet ſacramentum illud benedictũ. Et dicit Ioã. Gerſon li. 4. de imitatione Chriſti. c. 5. Qñ ſacerdos celebrat, deũ honorat, angelos lętificat, eccleſiã ædificat, viuos adiuuat, defunctis requiẽ p̃ſtat, & ſe ſe oĩum bonorũ participẽ facit. Quæ oĩa cõſiderans beatus Franciſcus allegatus per Bernardinũ de Buſtis ĩ quadã epiſtola ſua directa capitulo generali ſcripſit fratribus ſuis dicẽdo. Audite fratres, ſi beata virgo Maria ſic honorat᷑, vt dignũ eſt, qa Chriſtũ portauit in vtero, & ſi beatus Ioãnes ꝯtremuit, & nõ auſus eſt ꝯtingere Dei verticẽ. Si ſepulchrũ Chriſti ĩ quo per aliquot tẽpus iacuit ſic venerat᷑, quantũ debet eſſe homo ſanctus iuſtus & dign⁹, qui nõ iã moriturũ, ſed ĩ æternũ viuentẽ & glorificatum, in quẽ deſiderant angeli conſpicere contrectat manib⁹, corde & ore ſumit, & aliis ad ſumendũ prębet? Videte ergo dignitatẽ veſtrã ſacerdotes, & ſancti eſtote, quoniã dominus deus veſter ſanctus eſt, & ſacerdos in æternũ ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Imo etiã fuit ſacerdos ex 22. deputatus in templo Salomonis, prout dicit Lactantius referẽdo quoddã dictum mirabile de quodã Iudæo quẽ tentabat qdam Philoſophus Chriſtianus ad fidẽ allicere Chriſtianã. Quod quidem mirabile refert etiã quidã nouus doctor in ſuo tractatu de doctoribus q dicitur Petrus de Leſuanderie, in 4. parte, q. 86. ſic dicens.

Tẽpore Iuſtiniani ĩperatoris Chriſtianiſſimi fact⁹ eſt homo qdã inter Iudęos princeps, & nomẽ Theodoſius erat. Is & cùm ĩperatori & pleriſq; not⁹ eſſet, tũ vel maximè Philoſopho cuidã amicus atq; familiaris, cùm & ſæpe à philoſopho adhortat⁹ fuiſſet Theodoſi⁹ vt Chriſtianã fidẽ miſſa Iudaica pfidia ſequeret᷑: tũ verò impẽſius die quadã ad eũ ſic eſt locut⁹. Quamobrẽ, inqt, Theodoſi, cùm vir ſis ſapiens & apprimè peritus legis & ꝓphetiarũ, ſciaſq; oĩa legis & ꝓphetiarũ in Ieſu dño cõſummata fuiſſe, Chriſtianam verã religionẽ nõ ſequeris, q̃ te ad ſalutẽ recta via pducere põt? Mihi. n. perſuadeo ꝙ ignorantia ſcripturarũ te nõ teneat. Propterea crede ĩ Saluatorẽ Dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ, ne in pfidia p manẽs, reus efficiaris æternę pęnę. Ad quẽ Iudęus. Grãs, ait, ago habeoq; tibi Philoſophe, ꝙ ſalutẽ meã q̃ritans magnopere me Chriſtianũ efficere. Quapropter tanquam ſi corã deo eſſem, qui nouit ſecreta cordiũ, ſyncere ac ſine dolo cũ omni veritate verba hęc tibi faciã. Quòd itaq; Ieſus à lege prophetiſq; prophetizatus, etiam à vobis Chriſtianis adoratus aduenit certus admodum ſum, tibiq; tanquã vero amico ꝯfiteor. Sed humana quadã opinione detẽtus Chriſtianus nõ fio. Et ob hoc memet. contemno. Nunc. n. cùm ſim Iudęus princeps ſum Iudeorũ in maximis honorib⁹, in plurimis facultatib⁹, in oĩbus deniq; q̃ ad vitã bene degendã pertinet, cõſtitutus. Factus autẽ Chriſtianus oĩbus his priuarer q̃ in vita humana iudicant᷑ bona. Nã & ſi patriarcha vniuerſalis eccleſiæ eſſem, nõ me putarẽ tot tãtiſq; fruiturũ bonis. Ne igit᷑ pręſentib⁹ bonis priuer, futurã contemno vitam, & malè quidem agẽs, vt verè verbis meis fidẽ faciã, confiſus in noſtra perpetua beniuolẽtia, aperiã tibi maximũ arcanũ inter nos Hebræos abſcõditũ. Ex quo certè ſcimus Xp̃m à vobis adoratũ, illũ eſſe quẽ lex atq; ꝓphetæ p̃conizauerũt: nõ ſolũ ex his q̃ de illo ſcripta ſunt etiam ex ſcripto inter nos miniſterio abſconditum.

Miſterium itaq; hoc eſt.

Antiquis tẽporibus, cùm templum in Ieruſalẽ cõſtruebat᷑, mos erat Iudæis vigintiduos ſacerdotes in tẽplo cõſtituere, ſ. tot numero, quot literas habem⁹: vnde & diuinos codices vigintiduo numeramus. Erat igit᷑ in tẽplo codex, in quo vniuſcuiuſq; nomen ſacerdotis, cognomenq; ſcribebat᷑ itẽ patris atq; matris. Mortuo verò aliquo ſacerdote, reliqui in tẽplo ꝯueniebãt, eligebantq; aliũ in demortui locũ, numerum ſacerdotalẽ adimplẽtes, electũq; in codice ſcribebãt. Verbi gratia: Calẽdis Septẽbris deceſſit Iſaac. Beniamin, Abrahæ, Saræq; fili⁹: ſubrogatus eſt ĩ eius

locum

locū Samuel Ezechiel Salomonis Vrięq; filius. Hac itaq; cōsuetudine inter Hebræos durante, euenit eo tēpore quo Iesus in Iudæa erat vnū ex 22. sacerdotibus diē suū obiisse antequā cœpisset se notū facere, docereq; vt ī sese crederēt. Cōuenientib⁹ itaq; sacerdotib⁹ ad electionē, & vnoquoq; ex sententia digniorē proponēte, reliquisq; nō approbātibus, ꝙ neminem ad integrā perfectāq; sacerdotalē virtutē inueniebāt. Quippe aut prudēs erat, bonisq; moribus vitaq; modestā ꝓbatus, sed ignorātia legis, ac ꝓphetarum indignū sacerdotio iudicātes: aut è diuerso vir eruditus, sed haud ꝓbatę vitæ. Hoc itaq; modo multis improbatis vnus ad electionē assurgēs, sic est locutus: Multos, inquit, patres nominastis, sed dignū neminē iudicastis. Ego verò Iesum filiū Ioseph ꝓpono, eligoq; ætate quidē iuuenē, cæterùm & vita honestissima, & bonis ac ītegerrimus morib⁹ & doctrina perfecta, egregiè ornatū. Mea.n. sententia nemo vaquā par huic visus est, aut ī scripturarum eruditione, aut in vitæ morūq; integritate, quod oībus Ierusalē habitantibus clarū ac manifestū est. Hac oratione audita reliq sacerdotes sententiā probauerūt, Iesumq; in sacerdotē receperūt, dignissimū omniū sacerdotio iudicantes. Dicebāt tamen quidā eum nō esse de genere Leui, sed ex tribu Iuda, credente filiū esse Ioseph, q ex tribu Iuda erat. Non.n. licebat cuiquā sacerdotalē dignitatē assequi nisi esset ex tribu Leui. Sacerdos vero q eū proposuerat respōdens, mixtum affirmauit genus esse. Multis.n. antea seculis mixtionē quandā factam fuisse duarū tribuū, & exinde genus Ioseph descēdere. Hoc dicto approbātes reliqui sacerdotes Iesum in defuncti sacerdotis locū sacerdotē cōstituere: ꝯsuetudine itaq; existente, non solū nomē creati sacerdotis ī codice scribere, verùm etiā patris atq; matris, oportuit eos parentes vocare, & ab ipsis sua nomina scire. Sacerdos q Iesum ꝓposuit patrē eius Ioseph decessisse dixit, solūq; matrē viuere: matre in ꝯsilio accersita, rogataq; nomē proferre, testariq; an Iesus eius filius est, & quo patre genitus. Maria respōdit, Iesum filiū esse meū fateor, ego.n. peperi eū, cui⁹ rei testes fide dignos adducere possum eos qui ī partu meo affuerūt. Quia aūt patrē in terris nō habet, vel ī hoc dignoscere potestis: virginem.n. me existentē in Galilæa angelus dñi nō dormiētem, sed vigilantē inueniens euāgelizauit mihi ex spiritu sancto me concipere filiū, cuius nomē iussit vocare IESVM. Virgo itaq; ꝯcepi, virgo peperi, & virgo permāsi. His auditis accersitisq; obstetricib. fidelissimis, iusserūt sacerdotes, vt q̄ diligēter pscrutarent si Maria virgo esset. Obstetrices reuera iuēta affirmarunt virginē esse: hi ēt adducti q in partu testificati sunt Iesum Mariæ filiū esse. Stupēntib⁹ itaq; sacerdotibus de his q̄ de partu Mariæ testificabāt, iterū rogata est ab eisdē, q dixerūt: fare, age, ꝯfidēter ore tuo Maria, cuius ac cuius est fili⁹, vt sic eū scribamus. Quos.n. nobis dixeris parētes, illos & non alios ꝯscribemus. Maria aūt respōdēs verè ait. Ego.n. peperi inscia in terra de patre eius. Sed ab angelo audiui eū filium Dei. Filius est ergo mei innuptæ Mariæ virginis & filius Dei. His dictis codicē adduxerūt & cōscripserūt. Die tali, talis sacerdos decessit, fili⁹ talis ac talis. In ei⁹ locū oībus suffragiis subrogat⁹ est sacerdos Iesus fili⁹ Dei viui, & Mariæ virginis. Hic codex in destructione Ierusalē diligētia principū Iudæorū saluat⁹ est. & nūc est Tyberiade paucis admodū Iudęis, & illis qdē fidelib⁹ hāc rē sciētib⁹. Mihi verò tanq̄ principi magistro gētis reuelatū est. Non.n. solū ex lege atq; ꝓphetis cognoscimus, certiq; sumus Xp̄m à vobis Christianis adoratū filiū esse Dei viui, q propter salutē mūdi in terrā descēdit: verùm ēt ex scriptione q̄ vsq; ad hodiernum diem permanet in Tyberiade.

His à Iudæo relatis mox Christianus diuino zelo cōmotus ad sacratissimū imperatorē ꝓficisci voluit, eiq; oēm rem pandere, vt supradictū codicem ex Tyberiade missis illuc legatis acciperet ad arguēdū Iudęorū perfidiā. At Iudæus: rē inqt, prorsus impossibilē aggredi conaris. Oia.n. Iudæi magis patientur, q̄ huiusmodi codicē tradāt. Quòd si vis maior eos superauerit, codicē corrūpēt. Noli igit esse cā magnorū malorum. Ego.n. tibi huiusmodi rē tanquā vero amico communicaui, vt cognoscere posses me fidē Christianā nō ignorantia relinquere, sed vana quadā gloria. Philosoph⁹ itaq; vera esse credēs q̄ à Iudæo audiuerat, imperatori quidē nunciauit nihil, ne imperator Christianissimus frustra graue susciperet bellū: plerisq; verò amicorū rē oēm ordine narrauit, qbus referentibus nos quoq; oīa accepimus. Curauimus ergo perq̄ diligenter inuestigare cui verā narrationē Iudæus retulerit de huiusmodi scriptione sacerdotis, & inuenimus Iosephū in historia de captiuitate Iudęorū, cuius sępè meminit Eusebius Cæsariēsis in ecclesiastica historia de captiuitate, dicente in cōmētariis suis, ꝙ Iesus in tēplo cū reliquis sacerdotibus sanctificabat. Hoc itaq; apud Iosephū iuenietis virū antiquum, & parū post apl̄os florentē. Quæsiuimus etiā inuenire hunc sermonē in sacra scrip. ꝯfirmatū: inuenimus igitur in sanctissimo euangelio Lucæ, ꝙ cum esset ingressus Iesus synagogam Iudæorū, datus est liber, & legit Esaiā prophetam dicentē. Spiritus dñi super me, cuius gratia vnxit me, & euangelizare pauperib⁹ misit me. Quare animaduertimus, ꝙ nisi ordinē aliquem sacrum habuisset Iesus ī Iudęos, sibi datus non fuisset liber, vt in synagoga legeret ad audientiā populi. Nā neq; nobis Christianis licet in ecclesia sine aliquo sacro ordine legere. Quamobrem credere licet verā esse Iudęi narrationem. Hęc sunt q̄ dicuntur per Lactantium, & narrantur de verbo ad verbū. Qui etiam de Christo vltra ea quę sunt scripta apud nos, ponit duas apistolas, mentionem de eo facientes, & de eius vera conuersatione, statura, & gestis. Vna videlicet Lentuli ad senatū Rom. altera Pilati, ad Claudiū Tyberium imperatorem, quas inserere hic volui, licet quodammodo extra propositū.

Prima videlicet Lētuli ad senatum Rom. hęc est. Apparuit istis temporibus, & adhuc est homo magnæ virtutis noīatus Christus IESVS qui dr̄ à gētibus ꝓpheta virtutis, quē eius discipuli vocāt filiū Dei, suscitans mortuos, & sanans omnes languores. Homo quidē staturæ procera, mediocris, & spectabilis: vultum habens venerabilē, quē intuentes possunt

sunt diligere & formidare, capillos habens coloris nucis vuellanę pmaturę,& planos ferè vsq; ad aures, ab aurib' verò cincinnos crispos aliquātulū ceruleiores & fulgētiores ab humeris vētilātes, discrimē habens in medio capitis: iuxta morē Nazarçorū: Frōtē planā & serenis.cū facie sine ruga & macula aliquā, quam rubor moderatus venustat. Nasi & oris nulla est prorsus reprehēsio, barbā habēs copiosam, & impuberē, capillis cōcolorē & nō longā, sed i medio bifurcatā. Aspectū habens simplicē & maturū, oculis glaucis, variis & claris existentib': in increpatione terribilis, in admonitione blandus & amabilis, hilaris seruata grauitate, q nunquā visus est ridere, flere aūt sic. In statura corporis ppagatus tectus; manus habēs & brachia visu delectabilia, in colloquo grauis ratus & modestus, speciosus ītet filios hoium. Et in hoc vltimo ɔcordat cū pphera Dauid, ps.44. Specio sus forma p filiis hominū. Ista p certo est singularis & admirabilis descriptio illi' & multū honorāda. De qua vide et Bened. i repet.c.Rain.in verbo. mortuo itaque testatore.le premier.numero.2 57. de testam.

Alia est epistola Pilati ad pdictū Claudiū Tyberiū q̄ talis est. Pontius Pilatus Claudio Tyberio salutē. Nuper accidit q ipse pbaui Iudęos per inuidiam se suosq; posteros crudeli dānatione pemisse. Cùm.n. promissum haberent patres eorū, q deus illor mitteret illis per virginē sanctū suū filium, qui rex eor merito diceret, hunc me pſente misit ī Iudęam. Quē cùm vidissent cęcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dæmones effugasse, ventis imperasse, pedibusq; siccis super vndas maris ambulasse & alia multa mirabilia fecisse: & oīs populus Iudęo ru diceret eum esse Dei filiū, principes sacerdotū iuidiā passi sunt ɔ eum. Hunc itaq; mihi tradiderūt, & alia pro aliis mentientes, eum magum esse ac contra legem eorū agere dixerūt. Ego aūt ita esse credidi, eūq; flagellatum eorū arbitrio tradidi, q eū crucifixerūt, & sepulchro custodes adhibuerūt: at ille militib' custodiētibus, die tertia resurrexit. intantū verò neqtia Iudæorū cōtra eū exarsit, vt ipsis custodibus pecuniā darēt, quatenus dicerēt discipulos eius rapuisse corpus: sed illi quod factū erat tacere non valentes, testati sunt eū resurrexisse, seq; visionem angelorum vidisse, & à Iudęis pecuniā accepisse. Hęc autē ideo scripsi, ne quis aliter existimet, credēdo mēdaciis Iudæorum. Hęc sunt quę in dicta epistola scripta sunt: sed ex dicta epistola; & ex dictis euangelistarū clarē constat, & constabit, q Pilatus male processit cōtra Christnm, & q malè ad mortem eum cōdemnauit, imo quòd sentētia eius fuit nulla plurib' de causis.

Quoniā vt dicit in sua epistola, Iudæi mentientes eum magum esse, & contra legem eorū agere dixerunt, quod vt dicit, ita esse credidit: & tamē euāgelistæ attestantur contrariū. Nam semper dixerūt: Ego in eo nullam īuenio causam. Ex quo, si dictis euāgelistarū credendū sit, postq excusationi falsæ Pilati, nō credidit eum magnum esse, nec aliquid agere contra legem Iudæorum: aliàs aliud dicebat in ore, & aliud in mente habebat, quod non est recti iudicis.

Secundò peccauit Pilatus i huiusmodi platione sentētię ɔ Christū, q̄a ad furorē populi & clamorē lata fuit, & ideo sciēter. iuxta illud poetę, Aeneidos 1.

Sæuitq; animus ignobile vulgus.

Et habetur Lucę 23. At illi clamabāt dicentes: Crucifige, crucifige eū. Et instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigerētur, & inualescebāt voces eorum. Nec aduertens Pilatus, q sicut fauore populi liberari nō debet.l.ad bestias.ff.de pœ.ita nec ipsius furore innocēs erat dānandus, adiudicauit fieri petitionem eorū dicentium: Si hunc dimittis, non eris amicus Cæsaris. Nec q vanę voces populi nō sunt audiēdę.l.decurionū.ff.de pœnis. Ex quo male fecit condēnando Christum, vt dicit glo. in d.l.decurionum.

Tertiò peccauit, in hoc quia nō zelo iustitiæ, sed timore perditionis officij, cum dictū ei fuerit: Si hūc dimittis, nō eris amicus Cæsaris, quia se regem facit. Et timor est vnum de quatuor quæ peruertunt verum iudicium.cap.quatuor modis. 11.q.3. Iuxta illud.

Quatuor ista: timor, odium, dilectio, census.

Sæpè solent hominum rectos peruertere sensus.

Quartò, illa sententia fuit iniqua & nulla, & in eam proferendo peccauit Pilatus propter ordinē processus nullo modo obseruatū. Cōdemnatus enim fuit ad funestam vocē sacerdotum ipsum accusantiū, cōtra l.fi.C.de accus. Nam licet ageretur de magno, puta de morte hominis, ideo cū nulla vnquā de morte hominis longa cūctatio fiat, debuit fieri pcessus nō ita pcipitanter prout fuit in Christo, qui fuit ita præcipitatus, q vix decē durauit horis cōtra tex.i clem. pastoralis.de re iudic. vbi nouerca iustitię dr pcipitatio. In quo verificatū fuit illud Salustij i Iugurthino.

Animo cupienti nihil satis festinatur.

Quintò, prædicta sentētia fuit iniqua, & in ea peccauit Pilatus. Et ex processu illius euidētet apparet de iniquitate sentētię & notoria iniustitia, cū sepius dixisset Iudæis: Nullā causam inuenio in homine isto, ex his in quibus eum accusatis. Et iterū. Quid enim mali fecit? nullā causā mortis inuenio i eo, Luc. 33. c.quod & cæteri euangelistæ testantur, q sæpe hoc dixit Pilatus, ad demonstrandū eius confessionē de Christi innocentia non fuisse erroneam. Non enim præsumitur de errore alicuius cōfessionē reiteratis. Ideo valet cōfessio reiterata etiā extra iudicium absente parte facta tanquā vera, & ex certa sciētia procedens, secundū Bat.in l.cum scimus.C.de agric. & censi.lib.11.pro quo est tex.quē ipse nō allegat: vt dicit Benedicti i loco statim allegādo, in l.j.C. de plus petitionib.ibi, secundis confessionibus. Et et psumitur cū deliberatione facta, qa reiteratio psupponit deliberationē.gl. in c.si quis iratus.2.q.3. Curtius consilio 55.in 6.col. Et si perfidi Iudæi euangelistis credere nolint, saltem credēdū est ipsi Pilato indici, p eos electo, q post ipsius Christi passionē, de ipsius sanctitate & innocentia Tyberio Cæsari scripsit epistolam hic ante positam, quā Tyberius cū suffragio magnifaciens retulit ad senatum Romanū, & postulauit vt Christus deus haberetur. At senatus, recusauit, indignatus, q sibi secundū morē epistola fuisset sibi delata, cum esset mos Romanis, vt puinciarū iudices senatui scripto renunciarēt, si qd noui i his

quas

quas regebant prouincijs accidisset. Et iterum eidē Tyberio scripsit Pilatus. Salutē. De IESV Christo quē tibi planè postremis meis declarauerā, nutu tādem populi acerbum me quasi inuito & subtimente supplicium sumptū est, virū hercle ne pium & seuerū nulla vnquā ætas habuit nec habitura est, sed merus extitit ipsius populi conatus, omniūq; scribarū, principū & seniorū consensus, suis prophetis more nostro sibyllis cōtra præmonentibus hunc veritatis legatū cruci, signis et supra naturam apparentibus, dū penderet & orbi vniuersorū philosophorū iudicio lapsum minitantibus, vrgent illius discipuli opere & vitæ continentia magistrū non mētientes, imo in eius nomine beneficētissimi: nisi ego seditionē ppli æstuātis exoriri pertimuissem, fortasse adhuc nobis ille vir viueret. Et si tuæ magis dignitatis fide cōpulsus q̄ volūtate mea adductus, pro viribus nō restiterim, sanguinē iustū totius accusationis immnnē, verū hoium malignitate iniquè, ī eorū tñ, vt scripturæ īterptant̄ exitū, pati & venūdari. Vale v. Cal. April.

O gloriosum & nobis salutare iudicis scripto reiteratū testimoniū Chrm innocentē profitētis, & ante mortē, vt visum est, & hora mortis qua scripsit titulū Pilatus, in quo scriptū erat, IESVS Nazarenus Rex Iudæorū. pariter & post mortē; vt in prædictis epistolis continetur, sententiæ iniquitatē euidenter demonstrans, & Christū redēptorē nostrū ab infamia præseruans: quod ēt satis demonstratur testimonio Iosephi excellentis Iudæorum historiographi, q de Christo redēptore nostro & eius sanctitate & innocentia 18. antiquitatū lib. c. 9. de illo tpe loquētis sic ait. Fuit aūt hisdē tēporibus Iesus vir sapiens, si tñ eū virū noiare fas est. Erat. n. mirabiliū operum effector, ac hominū, maximè qui quæ vera sunt libēter audiuit. Hūc ob tē multos, tū ex Iudæa, tū ex gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc aūt cum Pilatus à principibus nostræ gentis instigatus in carcerē agendū censuisset, nō tñ hi deseruere qui ab initio eū dilexerunt. Eisdē præterea die tertia post mortē viuus apparuit, quemadmodū diuinitus inspirati prophetæ, & hæc & alia de eo innumerabilia miracula futura esse prædixerāt perseuerat: & vsq; in hodiernum diē celebre Christianorum nomen, ab ipso sumptum, perseuerat & gens. Hæc ille. Ex quibus constat de vera innocentia Christi.

Sextò ꝙ sententia Pilati fuerit nulla & iniqua cōstat, qa fuit ꝯdemnatus ad dictū falsorū testiū, quorū testimonia nō erant ꝯuenïētia, imo varia, ꝯtraria & manifestè vacillātia. Mar. 14. ad istar testiū Susannę, de qbus habet̄ Dan. 13. & gl. in l. ad testiū. C. de test.

Septimò, peccauit Pilatus, & est eius sentētia nulla, qa Pilatus expressit errorē in sua sententia. Quia videns, ꝗ nihil proficeret, sed magis tumultus fieret; accepta aqua lauit manus corā populo, & sedendo ꝓ tribunali dixit: Innocēs ego sum à sanguine iusti huius. Ac protinus Iesum flagellatū tradidit eis, vt crucifigeretur. Matthęi 27. Quia in mundo maior iuris error in sentētia nunqnā fuit, q̄ in fatēdo aliquē fore innocentē ipsum ꝯdēnare ad mortē sicut fecit Pilatus Christū: nō aduertens, ꝙ in mente iudicis debent esse duo sales, sal. s. scientiæ, aliàs est insipida, &c. sal securæ ꝯsciētiæ, aliàs est diabolica, vt dicit Bal. in l. 2. circa finē. C. de sentē. ex periculo reci. Apices. n. iuris in foro ꝯsciētię nō excusant, qa forus ꝯsciētiæ est forus boni & æqui simul conîūcti, & est tribunal veritatis & nō fictionis. Nā qñ bonū æquo opponit̄, diuina iustitia potius amplectit̄ equū, q̄ id quod ius ciuile vocat bonū: cū perfecta iustitia reqrat hæc duo simul. Bal. in l. vnica, C. de ꝯfes. Istos denique apices distinctionnm iuris ciuilis simplicitas naturalis ignorat, fm Bal. in c. fi. col. 12. de ꝯsuetudine. De his qūo autē multò magis attendendū est qđ ꝯsciētia ꝑsuadet q̄ quod autoritate legū ordinat̄, vt ꝑpulchrè declarat i hoc casu Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in verbo, mortuo itaq; testatore. le primier. nu. 251. 252. 254. de testa. & do. meus Ias. ī §. æquè. 21. col. inst. de actio. vbi multū amplè declarat qūo in ꝯsciētia est iudicandū, & qūo scientia sine ꝯscientia diabolica est. Et, vt dicit Benedicti in loco hic ante dicto, iudex debet potius sequi ꝯscientiam suā q̄ ꝯscientiā partiū, maximè ꝯscientiā suā quæ nemini nocet: qđ si Pilatus fecisset. i. ꝯsciētiā secutus fuisset, & nō Iudæorū latratū crucifige clamantiū, rectè iudicasset in foro ꝯsciētiæ, quæ fm Bal. in l. fin. C. de pœna iud. qui male iudi. ita excusat iudicē, ꝙ iudex faciendo fm ꝯsciētiā licet faciat ꝯ scriptā iustitiā, nō incidit in pœnam. c. cū æterni. de re iudi. in 6. Et, vt ibi dicit, est triplex, s. ligata rebus visis, & ligata rationibus legū: nec nō est motiua conscientia & adhærens quibusdā machinationibus intellectu, prout alibi dicit Bald. in c. nisi cū pridē. 3. col. de renū. Quòd ꝯsciētia est animi motus sibi ipsi persundens & sese ꝯcernens, vt pariter dicit in c. 1. §. sacramentū de ꝯsuetudine recti feudi. vnde licet hæc vltima nō obliget animā iudicis, cū sit ꝯsciētia impulsiua & nō arctatiua, tñ infelix Pilatus sciens Christū omni ratione legū postposita, & quod deterius est, ꝯ motiua imaginationibus sui intellectus adhærentia (sciebat. n. quod per inuidiā tradidissent eū) cōtra veritatē & æquitatē iudicauit illum: quod nō fecisset Bal. qui. in c. qm̄ ꝯ falsam. de prob. dicit veritatē, & æquitatē esse duos lapides iustitiæ angularis, vt probat ibi tex. dum dicit ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati. fecit. l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsidis. & l. quod si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudiciis. Nam scientia est verorū duntaxat, fm Bal. in c. fi. de cōsue. not. in l. si paterfamiliâs. ff. de hæred. institue. igitur sentētia Pilati nō fuit bona iure ciuili, nec tenuit in foro ꝯtentioso, fuitq; minus æqua: nec valuit in foro ꝯsciētię iure diuino, quinimmo fuit nulla ex tali expressione erroris. c. 1. de re iud. l. cū ꝓlatā. C. de sen. & interl. oium iud. l. ij. C. qñ ꝓuocare nō est necesse.

Octauò fuit sentētia dicti Pilati nulla & ꝓcessus nullus, & male ꝓcessit Pilatus, quia ꝓ vno actu inflixit eū quinque sententiis pœnalibus, & tres sentētias corporales ꝯtra eū ex qui facit, cū illum alapis cædi fecit, deinde flagellari, coronāq; spineā in capite eius apponi, deinde illudendū Iudæis tradidit di cēdo: Ecce homo. deinde flagellatū tradidit ad crucifigendum.

cifigendum. Vnde tanta immanitas tantaq; feneritas, aut crudelitas? ex prolatione veritatis. Si.n. se filium dei fecerit, in quo peccauit? Si. n. dixerit in triduo hoc templũ destruã, & in triduo ædificabo illud, in quo reprehendendus? Si.n. cœcos illuminauerit, leprosos curauerit, aut plura alia miracula fecerit, cui præiudicium intulit, aut cui authoritati, aut potestati præiudicauit? Nonne ipse solus est qui mirabilia magna fecit, aut facere potest?

Nonò peccauit in acerbitate pœnæ insolitæ, condemnando eũ crucifigendũ. Crudelissima.n. morte affecit eũ, vt iam prophetatum, Sap.2. Circumueniamus iustũ, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ, ꝓmittit se scientiã dei habere, & filium dei se nominat, contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiã eius, & probemus patientiã illius, morte turpissima ꝯdemnemus eum. Et deinde sequitur: vt cognoscatur nullitas iniquitatis sententiæ. Hæc cogitauerunt, & errauerunt. Excæcauit enim illos malitia eorum, neq; mercedẽ iustitiæ sperauerũt, nec iudicauerũt honorẽ animarũ sanctarũ.

Decimò peccauit, quia dicta sententia nõ fuit in forma sententiæ diffinitiuę, sed in forma simplicis sentẽtiæ interlocutoriæ & nudi præcepti. Nõ.n. ꝯdẽnauit eũ aliquo ordine seruato, sed simpliciter ac ꝑcipitãter Iudæis tradidit illũ vt crucifigeret. Ioã.19.

Quinq; aut sex causas cũ supradictis ponit G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo, mortuo itaq; testatore. le primier. nu.237. vsq; ad numerũ 257. de testamẽtis. vbi plura alia dicit, q̃ videre poteris.

SEptima ꝯsid. est, ꝙ Papa oẽs dignitates mundi ꝑcedit, & est superior: vt habet in clement. pastoralis. de senten. & re iudicata. & de iureiur. clem.1. facit tex. in c. patet profectò. 11.q.3. c. nemo. & cap. aliorũ. & alijs sequen. & 40.d.c. si Papa. & ibi gl. Et est prima dignitas in ecclesia dei. in auth. de ecclesia sti. titulis. in prin. & 12.d.c.1. Ita ꝙ est maior imperatore, vt plenè per Barba. in l. nouit. numer.141. 142. & 143. extra de iudic. vbi plenè Præpositus dictus Cardinalis, in c. cùm ad verum. 96.d. ita etiam tenet Alberic. de Rosate in l. gloriosissimo. de summa trinitate & fide chatoli. vbi tñ videtur concludere, ꝙ vnus præsidere debeat in spiritualibus, s. Papa, & alter in corporalibus, s. Imperator. Et est dñs dominantium. Et habet ius regiminis regum in subditos, dicit Bal. in c. ecclesia sanctæ Mariæ, in 3. col. de constitutio. & apud eum est suprema potestas, in qua non habet parem. Bal. in ca.1. in prima colum. de probation. prout perplura declarat do. meus Ias. in l. rescripta. in secunda col. C. de prec. Imper. offe.

Imò Papatus videtur esse prior Imperio, cũ sacerdotiũ initiũ habuerit à Melchisedech. Erat.n. sacerdos dei summi, vt habetur Gene.14. Et hũc tradunt Hebræi fuisse Sem, primogenitũ Noe. Dñium verò tẽporale iusto titulo acquisitũ initiũ habuit in Moyse duce populi cõstituto à deo, postq̃ secuti sunt iudices, vt habet in libro Iudicũ per totum. licet Ang. de ciuitate dei, li.15.c.1. dicat primum dominiũ incepisse à Cayn, & Nemroth, & dicã infra in parte sequen. in prima consideratione. Sed archiepiscopus Flor. in sua summa, in 3. par. lib.22.c.5.§.14. dicit illud fuisse dominiũ tyrannicũ: aliud verò quod incipit à Moyse, fuit isto titulo acquisitũ. Et sicut aurũ excellit plumbũ, sic etiã autoritas & dignitas Papæ excedit imperialẽ. c. duo sunt. 96. dist. Sicut etiã sol dr pater omniũ plãetarum & dominus, ita Papa est pater omnium dignitatũ: cum papatus, seu papalis dignitas assimiletur soli, & regalis seu imperialis lunæ. Et sicut luna recipit lumen à sole, ita imperialis dignitas à Papa. cap. solitæ. de maiorita. & obedi. vbi notatur. Et dicit August. de Anchona in suo tractatu de potestate ecclesiæ, ꝙ sicut summo sacerdoti Leuitici generis oẽs Iudæi obedire tenebantur cuiuscunq; status essent, sic omnes Christiani maiores & minores Papæ locũ Christi tenẽti, parere tenent. Et de obedientia exhibenda summo sacerdoti Leuitici generis & punitione inobedientiæ habet Deutero.17. & amplè per eundem Archiepiscopum in sua summa, tertia parte, lib.22.§.17. & in dicto lib. 22.c.1.2.3.4.5.& 6. amplissimè ponit de honore, gloria & potestate Papæ, ad quem recurre.

De obedientia quõ sit papæ per reges præstanda, vide per Petrũ de monte in sua monarchia: quẽ allegat ẽt Fel. in c. si qñ. vbi per eum. extra de rescriptis. Et aduertẽdũ est ad id quod dicit Beatus Thomas in tractatu suo de Rege & Regno ad Regẽ Cypri, vbi ait. Huiusmodi regni mysteriũ, vt à terrenis spiritualia essent discreta, nõ terrenis regib⁹, sed sacerdotibus est cõmissum: ita ꝑcipuè summo sacerdoti Chri vicario Roma. põtifici, cui oẽs reges Chrianos oportet esse subiectos sicut ipsi dño IESV Chro, vt refert idẽ Archiep. Flor. in loco hic ante alle. c.6.§. iiij.

Imò ẽt videt, ꝙ summus Pontifex & sacerdotes secũdi ordinis, & alij inferiores sint subiecti regi & principi: cũ vt habet 4. Reg.23. ꝑcepit rex Helchię põtifici & sacerdotib⁹ secũdi ordinis & Ianitorib⁹, vt ꝓicerẽt de tẽplo dñi oĩa vasa q̃ facta fuerãt Baal. & facit qđ habet 4. Reg.12.c. vbi habet. Prohibitiq; sũt sacerdotes. & ibi ponit verbũ principis ad sacerdotẽ impatiuè. Nolite ergo &c. Ex qb⁹ ẽt vr dicẽdũ, ꝙ ẽt sacerdotes debent obedire principi reciprocè.

Sed tñ dic ꝙ Papa est primus & maximus omniũ Episcoporum & Patriarcharũ, in totã ecclesiã Christi vniuersalẽ prælationem habens. Refert S. Thomas in tractatu suo quẽ fecit contra errores Grecorum, c.66. & 67. Et est pater vniuersalis omnium fidelium & omnium ouiũ Christi per hæc verba: Pasce oues meas. vt tenet Ioan. de Turrecre. in c. cũ ad verũ. 96. dist. licet ꝓhibeat se propter humilitatem vocari vniuersalẽ episcopum, aut patriarchã: re vera tamẽ est vniuersalis episcop⁹ & patriarcha, vt tenet idẽ Io. de Turrecre. in ca. nullus. 99. dist. Et primum locũ in consistorio obtinet. c.1. & 2.22. di. & Præpositus in c. episcopos. 17. dist. Imo in tantũ est honorãdus, ꝙ debet osculari in pede, vt dicit gl. & Ioannes de Platea in l. j. C. de domesti. lib.12. Imò videt idẽ consistoriũ facere cum deo. Innocen. & Hosti. in c. 4. de transla. prælat. ideo post deũ ptæ omnibus debet

bet honorari. Abbas Siculus in consilio 21.lib.1.vide etiam Bernardinum de Bustis in sermone 51.secundæ partis sui Rosarij.in litera G.

Et de huiusmodi prælatione vniuersali in tota ecclesia,& quõ sit summus pontifex,vide ẽt archiepiscopũ Flor.in dicta summa,3.par.lib.22.c.6.§.1.& 2.Et est supra omnia iura mundi. c.cũcta per mũdũ.9.q.3.c.proposuit.de ɔces. præbendæ. ita etiã ꝙ est superillustris:imo quasi talis dici non debet, cũ sit supra dignitatẽ & culmen omnium dignitatum. ita tenet Bal.in c.cùm accessissent. extra de constitutio.dom. meus Ias.in l.1.colũ. 1. de officio eius cui mand.est iurisd.& ibi amplè Purpuratus, q ponit q bus honoribus debet honorari supra omnes. Et dicit Zodericus Zamoren.in suo Speculo humanæ vitæ,lib.2.c.1.ꝙ huius summi pontificis tãta est sublimitas & eminẽtia,tanta imėsitas, vt nullus mortaliũ nedũ cõprehẽdere aut satis exprimere,sed nec cogitare possit: quod multis cõprobat rationibus, quas nõ transporto, cùm habeatur in impressione: & ibi vsque ad octauum capitulum ponit de miseriis summorũ põtificũ & breuitate eorũ vitæ plures causas assignando. Supremus. o.Dei vicarius est, & q contrariũ dicit,mentitur,vt dicit Bal.in l. Barbarius Philippus.ff.de officio prętor. & idẽ Bald. ibi in finalibus verbis dicit ꝙ ipse est omnia, & super omnia in spiritualibus. & allegat Bernardum de cõtẽplatione ad Eugenium.& idẽ Bald. in procemio Gregoriano in prin.dicit,& Papæ cõmissa est tota machina spiritualis: & thesaurus omnis dignitatis est in eo,ita vt nulla sit dignitas spiritualis,vel ecclesiastica cui non præsideat.& idem Bald.in l.rescripta.C. de precibus impera.offeren. dicit ꝙ omnes dignitates omnemq; potestatẽ quã habuerunt oẽs patriarchæ solus Papa habet. Et maior est autoritas Papę q̃ sanctorũ.c.de libellis.20.d.de cuius autoritate Pet. de Anchar.in repetitione. c.1. circa secundã chartã de constit. & per Pan.in c.nouit.in gl.2.de iudicijs.

Octaua ɔsid. Cardinalis Hostiẽ.ex priuilegio & ex merito, qa Papã consecrat & imperatorem iniungit,obtinet sm locũ in consistorio Papæ.Ita tenet Hostien.Petr.de Ancha.& Cardi. Zabar.in c. antiqua.de priuilegijs. Cardin. Alexa.in c. episcopos.17.dist.& sic est primus post Papã,ideo dr honorabilior cęteris:cũ ille honorabilior dicatur qui est ꝓximior dño,vt est gl.in §.aliã.instit.de bono. posses. & dicã infra.in.54.cõsideratione incipiente, ex prædictis fundatur.Et iste Cardinalis episcopus licet sit tantum episcopus vtitur pallio, vt dicã infra 26.cõsideratione.incip.Episcopus Hed.Et ꝙ iste Cardinalis obtineat sm locum,tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu.de autoritate & præeminentia sacri magni concilij.in prima opinione pro magno concilio.

Nona ɔsidera. Quatuor patriarchæ,s.Constantinopolitanus,Alexandrinus, Anthiochenus,& Hierosolymitanus obtinent primum locũ post apostolicũ.Patriarcha verò lingua græca summus patrũ interpretatur.c.cleros.versi.patriarcha.21.distin.Et sm ordinem supradictum & descriptũ obtinent primum locum post Papam in ecclesia.Primum videlicet Constantinopol.Secundũ verò Alexandr.Tertiũ autẽ Antioche.& quartũ Ierosolimitanus.sm quem ordinẽ ponunt in c.antiqua extra de priuilegiis. & in auth.de ecclesiasticis tit.post prin.col.9. & ibi intellige de prædictis quatuor, qui sunt verè patriarchæ,seu primates:cũ primas idem sit ꝙ patriarcha, licet noĩa sint diuersa. Nõ.n.inter eos est realis drĩe sed vocalis.99.dist.c.1. vocant tñ ꝑdicti patriarchæ.

Et isti quatuor representant quatuor Euangelistas in Ecclesia dei,vt est tex.in c.scriptũ est.de elect. Et dicuntur mundi Cardinales: quia per quatuor euangelia incessabili tuba didiscimus,& ꝙ per orbẽ terrarũ illũ illustrantes prædicamus & agimus, vt dicit tex.in c.huius.75.dist. & per Ludo. Roma. in ɔsi.suo 524.incip.Vos estis lux mundi.in 6.col.

Et isti patriarchę sunt spectabiles:qa redacti sunt ad instar regũ ex quo multas prouincias regũt. Bal. in l.1.§.j.ff.de officio præfect.præto.dñs meus Ias.in l.1.col.3.ff.de offi.eius cui mand. est iuris. imò Purpuratus ibi dicit eos esse illustres:quẽ vide post do. meũ Ias. Et dicunt sanctissimi,in authen.vt determinatus sit numer.saltẽ vt dicit Purpura. in d.l.1.post Cardina.Hostiens.in consistorio sedent immediatè.

Alij autẽ de quibus habet per Archidiaconũ in c.periculoso.de statu monacho.lib.6.& in c.2.& 3.99.dist.& in cap.1.& 2.80. dist. nõ sunt propriè patriarchæ,sed primates, vt tenet Aluaro. & Præpositus,dictus Card. Alexan.in tit. episcopum, vel Abbatẽ.§.1.col. 6. Et de his primatibus vide etiã quæ dicunt Card. Zabarel.& Petrus de Anchara.d.c.aliqua:vbi dicunt,ꝙ si episcopus Hostien.Cardina.sit præsens,ꝙ sedebit prope papam:nec mirum,ꝙ vt dicunt,quia papam consecrat,Imperatorem vngit, & est palliatus,& ideo videtur esse maior dignitate patriarcha Constantinopolitano:quia,vt dicunt, prioritas dignitatis declaratur ex prioratu sedis & loci. c.ex ore.de priuile.c. 1.& c. statuimus. de maio. & obedien.Dicit tamen Lucas de Penna in l.vnica. C. de metropoli.Berito.in fi.lib.11.ꝙ in Constantinopoli præest patriarcha.

Alia de his patriarchis & primatibus, vide ẽt.per compatriotam,concionem & contemporaneum nostrum dominum Ioannem de Monthelono in suo prõptuario iuris,in verbo, patriarcha.& in verbo, Dauid. Actuũ 2.vbi Dauid,Isaac, & Iacob. patriarchas appellat:vt ẽt habetur in c.Ebron. 13 q. 2. Et hos quatuor credo pręcedere debere omnes Cardi. pręter episcopum Host.Cardinalem, vt dictum est.

De potestate autem patriarcharum ponitur per Aluarotum & Præpositum in dicto titulo episcopũ vel abbatem, hic ante alleg. & per Florentinum in 3. parte suæ summæ,lib.20.c.4,vbi amplè.

An autem alij patriarchæ seu primates vltra illos quatuor supra nominatos præcedent aut pręcedere debeãt Card. vt sunt Aquileg.Grãden.Tolent. Cantuarien.Biturien.Pisanus,dicã infra in 59.consider.

Sed quia,vt dicit Aluaro. in d.tit.episcopum vel abbatem,ꝙ patriarchæ seu primates nihil iuris vel priuilegij præ cæteris episcopis habent, nisi quantũ sacri canones vel prisca ɔsuetudo tollit: ideo cũ iure non

non dicatur, quòd alij vltra predictos quatuor teneant primũ locũ post Papam, ideo stabunt in suis locis post Cardinales. Cum Cardinales etiã diaconi precedãt quoscunque episcopos & archiepiscopos, vt infra dicã in 11.consideratione, incipiente,sumitur ex prædictis.& in consideratione supra allegata.

Aduerte tamen ad vnũ quod dicit Gem.in c.quãquam in fi.2.q.7.quẽ allegat Felin.in rubr. de maio.& obed.5.col. ꝙ dignitas Cardinalatus est maior post Papam quacunque alia dignitate, cũ cardinales post Papã iudicent omnes,& ipsi à nemine iudicant 9.q.3.c.nemo cum aliis per eum ibi allegatis.Et etiã voluit tenere Antonius de Butrio in quodam consilio quod est inter consilia Pauli de Cast. cõs.412.incipiente,viso puncto transmisso, ꝙ Cardinales post Papã primum locũ obtinebant. c.per venerabilem.§.rationibus extra qui filij sint legitimi.

Decima consider.Sicut primo summo Pontifici dño nostro Iesu Christo in triumphali Ecclesia tres patriarchæ angelorum obsequuntur: ita ad exẽplar illius in ecclesia militanti circa vicarios suos tria genera Cardinalium obsequentiũ, ipsis vicariis fuerunt instituta. Qui quidẽ Cardinales sunt vocati in partem solicitudinis.cap.ad honorẽ. extra de vsu pallii.2.q.1.c.decætero.& quorum cõsilio summus Põtifex agenda ordinat & disponit.c. fundamẽta. §. docet de electi.lib.6.& sunt sibi collaterales. c.1.& c.pen.de offi legati. li.6.Et pars corporis.c.verũ. 6. q.1.Laurẽtius.& Cardi.Zabarella in clem.1.de celebratione missarũ. Speculator in tit.de leg.§.sequit. post principiũ.in vers.laterales.Et interpretant Cardinales,i.columnæ ecclesiæ.c.ministeriũ. de offic.archipresbyteri. Oldradus consi.46.Card.Alexand.in c.in nomine dñi. 23.distin.imò Papa est de numero Cardinaliũ.Archidiaconus in c.sacrosan.de electio. & inter Papam & Cardinales dr esse vnio identitatis,fm Ioan.Andr.in c.requisisti.in fi.de testamẽtis. Philippus Francus in cap.1.de offi.legati.& faciunt vnũ corpus cũ Papa,& iudicãt totũ orbẽ.c.per venerabilem.qui filij sint legitimi. Ita ꝙ præferendi sunt Cardinales episcopis. secunda q.7.cap. quanquam. Cardi.Zabar.in clem.4.§.irritum. tertia q. de elect. do.Alex.in rubr.ff.de iurisd.om.ind.Eo quia Card. habẽt maius officium quàm episcopi. Bar. in l.1.§. si quis. ff.de appell.Pan. in c. ecclesia vestra. le dernier.de elec.& in c.2.de cler. nõ residentib. licet tñ episcopi sint maiores ordine.d.c.quanquam.2.q.7.

Faciunt ad hoc quæ dicit Felin. in rub.de maioritate & obed.in 5.col.vbi ponit ꝙ ẽt Cardinalis non episcopus præcedit episcopũ non Cardinalem. dicã infra in sequẽ.consider.& vide ibi Fel. in dicta rub. An episcopatus,cardinalatus,& Papatus sit culmen dignitatũ,& quõ intelligatur,& de prælato vero, & de numero Cardinaliũ, & quot sint episcopi, quot presbyteri, & quot diaconi vide p Aluarotũ & Præpositũ in d.tit.episcopũ vel abbatẽ. Fortè dicam alibi,licet & tales Cardinales çquiparẽtur regib.dom. meus Ias.in l.nemo põt.in 2.col.ff.de lega.1. Io. An. in c.1.de offi.leg.in nouella,ponit vndecim prçrogatiuas seu maioritates Cardinalium quas vide. Et ex vnaquaque posset fieri vna ɔsideratio de per se quas vide: & de his tangã in ɔsiderationib9 sequẽ.Et quõ Card.regibus çquiparẽtur: & ꝙ sint illustres,ponit Purpuratus post Alex.in rub.ff. de iurisd. oium iudi.

Vndecima ɔsideratio sumitur ex prædictis, vide licet maior officio,minor verò ordine præfert. qa cardinalis ẽt non episcopus præfertur episcopo, vt tenet Pan. post Cardinalẽ,in c.ecclesia.le second, in vltima col.extra de electio. Idẽ Abbas in c. quod super his.in lectura Parmensi. de fide instrumentorũ.& ibi de Bellonzinis in 20.col.allegando Bart.in l.1.§.si quis in appellatione. circa prin.ff.de appell. vbi dicit, ꝙ Cardinales nõ habent maiorẽ dignitatẽ quàm episcopi,licet habeant maius officiũ.vide Fel. in loco hic ante in prçcedẽti ɔsideratione allegato. Ita ẽt tenet Flor.in 3.par.suç sum. lib.21. c. 2. & in illo libro plenè habes materiã status Cardinalium.

Duodecima ɔsidera.Cardinales episcopi prçferũtur alijs nõ episcopis.Ita tenet Cardi. in cle.3. §.irritũ:de ele. Ratio est,quia habent duplex vinculum.Habent.n.officium vltra episcopos, & vltra id habent etiam episcoporum ordinẽ. Ita tanquàm habentes duo vincula sunt cçteris prçferẽdi, arg. eorũ quç infrà dicã in 15.consideratione: nec valeret cõsuetudo ꝙ diaconus Cardinalis prçferretur presbyteris.Fel.in c.statuimus.extra de maioritate & obe.

Et aduerte ꝙ sunt septẽ Cardinales Episcopi, videlicet Host. q propter Papç ɔsecrationẽ,vt iã supra dixi in 2.consideratione,dignior est aliis.Episcopus Port.Episcopus Albanen.Episcopus Sabinẽsis.Episcopus Palestinus.Episcopus sanctç Ruffinç. Episcopus Tusculan. Et isti episcopi tanquã vicarij dñi Papæ:in dominicis diebus,festis & præcipuis solennitatibus in altare sancti saluatoris Lateranẽsis ecclesiæ debent deseruire, vt dicit Aluaro. & Præpositus in locis supra alleg.Et isti cardinales succedũt in locũ alterius p optionem,ita ꝙ si moriatur Cardinalis Host.Card.Portuẽ. accipiet locũ Cardinalis Hostiẽ, & sic deinceps:ita quòd nouiter creatus Cardinalis episcopus,erit in loco Card.Tuscul.qui est vltimus illorũ.Non sic in aliis Cardinalibus, quia sunt Cardinales secundum titulos eis assignatos, & in locũ quorũ subrogantur.Sedent tamen in suo ordine secundum prioritatem promotionis.

Sed iuxta prædicta posset insurgere dubiũ: vtrũ si vltra illos septẽ sint alij Cardinales supnumerarij, quia sint episcopi, nõ tñ habeant aliũ titulũ ab Episcopatibus, debeãt præferri alijs Cardi. presbyteris, aut diaconis numerarijs,fm ꝙ sit eius numerus in positus ex titulis eis assignatis, vt puta qa sint 36. put fuerunt tpe Pontiani Papç,vt refert Card. Zab. in d. clemen.ne Romani.§. porrò. in 2.notabili. de electio. Et de illis Cardinalib. supernumerariis sint centũ Episcopi Cardinales:an debeãt tales prçcedere alios presbyteros & diaconos numerarios fm tit. eorũ & eis impositos,de qbus i locis hic ante alleg.

Licet sit quidã numerus Cardinaliũ taxatus secũdũ numerũ discipulorũ Christi, vt habetur in locis hic ante allegatis, põt tamẽ summus Pontifex vltra illũ numerũ tot quot voluerit creare de suæ plenitudine

dine potestatis, & omnes tales numerarios facere si velit, notant doct. in locis prætallegatis. Si tñ aliquos faciat quos velit esse supernumerarios, tales supernumerarii nõ dicuntur veri cardinales: cum qui su per numerũ militat, quasi nec militare dicat. l. fi. C. de apparito. magistri militũ. & vt di cit Bar. in l. vnicuiq;. C. de proximis sacrorum scriniorũ. tales supnumerarii sunt expectantes decedentiũ locorũ. Et ideo debẽt sedere in vltimo loco post omnes oume rarios. Et dicũtur supernumerarij, qui sunt vltra loca & titulos assignata seu assignatos aliis supernumerariis. Et sunt numerarij cardinales, videlicet sepẽ epĩ supra nominati. Præsbyteri verò cardinales sunt 28. nu. q diuisi per numerũ septenariũ quatuor patriarchalibus ecclesiis vrbis Romanæ sunt ioritu lati. Septẽ. n. sunt intitulati ad ecclesiã sancti Petri, videlicet cardinales sanctæ Mariæ transtyberim, sancti Grisogoni, sanctæ Ceciliæ, sanctæ Anastasiæ, sancti Laurẽtij i Damasco, S. Marci, S. Martioi in mõte.

Alij autem septem qui sunt intitulati ad ecclesiã S. Pauli; qui debent in altari maiori deseruire: sunt isti, videlicet Cardinales S. Sabinæ, S. Priscæ, S. Balbinæ, sanctorũ Nerei & Archilei, S. Sixti, S. Marcelli, S. Susanæ.

Alij autem presbyteri cardinales S. Mariæ maioris, sunt isti: videlicet Cardinales sanctorũ, qui tamẽ nõ nominãtur per titulum, sed per Basilicã, & io eo est speciale, vt notatur in ca. cũ olim. de priuilegiis. & de re iudicat. c. apostolicæ, lib. 6. & tenet Io. And. in tit. de libellorum conceptio. §. ounc iam videndum. post prin. Cardinales S. Cyriaci in thermis, S. Eusebij, S. Potentianæ, S. Vitalis, sanctorum Marcelli & Petri, sancti Clementis.

Alij verò presbyteri cardinales S. Laurentij, sunt isti: videlicet S. Praxedis, S. Petri ad vincula, S. Laurentij in Lucina, S. Crucis in Ierusalem, S. Stephani in Cœlio monte, sanctorum Ioannis & Pauli, sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi verò cardinales sunt. 16. videlicet S. Mariæ in dominica. Et iste est archidiaconus aliorũ, & ideo cæteris præferri debet, S. Luciæ in circo palatij iuxta septifolium, S. Mariæ nouæ, sanctorũ Cosmæ & Damiani palatij, S. Adriani palatij, S. Gregorij palatij, S. Mariæ in schola græca, S. Mariæ in porticu, S. Nicolai in carcere, S. Angeli, S. Eustachij, S. Mariæ in aquario, S. Mariæ in via lata, S. Agathæ, S. Luciæ in capite Sabinæ, S. Quiriaci. Et istos titulos sic enumerat Speculator in tit. de leg. §. sequitur. & Aluarotus in d. tit. episcopũ vel abbatẽ. vbi ponit qũo intitulentur. Et q possunt esse ex supradicto numero quinquaginta & vnus.

Ex quo videtur dicendũ, q si sint vltra illũ numerũ & titulos supradictos, q sunt supernumerarij. Et tales supernumerarij post mortẽ aliorũ sunt subrogandi fm ordinem creationis si velint: aliàs possunt subrogari pro secundo vel tertio, argu. notatorũ per Bartolum in dicta l. vnicuique: supra allegata.

Et intellige, q iste supernumerarius subrogatur quantũ ad incorporationẽ, vt. s. sit incorporatus vt numerarius erat, sed nõ in loco numerarii: quia nõ debet sedere i loco in quo ille sedebat, sed in vltimo loco post alios prius incorporatos q præferuntur ei in honoribus & aliis prælationibus, & sic non p oia subrogant loco illius, vt in d. l. vnicuique. & in l. cõ perimus. C. de px. sacro. scriniorũ. Et sic in dicta subrogatiooe debet seruari duplex ordo, videlicet vt hic supnumerari priores eo: itẽ ẽt vt non pcedat socios supnumerarios priores eo: itẽ ẽt vt nõ pcedat oume ratios ẽt posteriores illo io cuius locũ subrogatur. Ita tenet Ioan. de Platea in d. l. vnicuique. in 2. colu.

Ita ẽt obseruatur in hac ciuitate Hed. in canonicis superoumerarijs, quos præcedunt numerarij ẽt posteriores. & dicunt canonici in albis, quia præbẽdæ eorũ sunt in albo descriptæ: & tales nullis canonicorum priuilegijs gaudere deberẽt. Sũt tñ excẽpti à iurisdictione episcopi Hed. & subiciunt iurisdictio ni venerabiliũ virorũ domioorũ decani & capituli Hed. Quod an debeat fieri, non insisto, & ex causa.

Decimatertia ɔside. Inter cardinales in cancellaria præfert vicecancellarius: nam cùm olim de pari ɔtẽdere voluisset cũ papa ex gloria pp excellẽtiã tãtæ dignitatis q cancellarius erat, fuit statutũ p lege, q nõ amplius cãcellarius, sed vicecãcellarius à cætero vocaret, quod & hodie seruat, vt dicũt Guillelmus & Zabar. in clem. ne Romani. de electio. Et ita ẽt notatur in procemio sexti. in §. fané. olim vocabat bibliothecarius. c. Adr. 63. dist. secundũ glo. ibi.

Et inter officiarios curiæ Romanæ post papã dicitur maior. Notat Zabar. in d. cle. ne Romani. versic. eo ipso. ibi: quarto quero. Et est iudex in ptinentib' ad expeditionẽ bullarũ, regulas apostolicas regit, cu ius dispositione in curia dãtur, & extra cum subscriptione duorũ abbreuiatorũ, & capit certã partẽ de registro bullarũ, qa teneot de omnibus ibi cõtentis reddere rationẽ, fm gl. in procemio regularũ cãcellariæ Innocẽtij octaui. Et est præses iustitiæ in curia i ponens decretũ: irritãs & aliàs clausulas: de quo p gl. in c. statutũ de rescrip. lib. 6. §, j. verbo, literarũ. Et sedere põt & stare cũ auditoribus Rotæ in decisionibus causarũ, ẽt in præsentia papæ: qm, vt dictũ est, est præses iustitię fm gl. in dicto procemio. Sicut videmus de cãcellario regni Franciæ, qui tanquam primus post regẽ præsidet in omnibus parlamentis regni, sicut Moyses in regno & synagoga Iudæorum pro deo verus cancellarius fuit: sic Papa in ecclesia dei cancellarius vocatur, cuius & dei vnũ & idẽ dr esse ɔsistoriũ, fm Host. in c. quantò de transla. præla.

Decimaquarta consid. Camerarius sedis apostolicæ habet dignitatẽ vltra alios ratione iurisdictionis quã habet. Eo tamẽ quia semper solet esse cardinalis, extra locũ camerę sedet in suo loco, vt cardinalis, non habendo respectum ad eius officium.

Et dicitur camerarius, qui recipit & custodit bona. c. ad audientiã. de prescriptio. Et hodie magoum eius officiũ est, & habet dignitatem, notant domini de Rota decis. 173. in fine. in nouis. & iurisdictionẽ exercet circa oẽs debitores cameræ. Et Papatu vacãtẽ oihil ab eo recipiũt cardinales. c. vbi periculosum §. prouisionis. de elect. in 6. Ioan. Andreę in cle. ne Romaoi. §. eo tũ. de electi. Et habet iudicem qui dicitur

citur Auditor cameræ, qui de causis appellationis ad Papã extra Romanã curiam per appellationẽ deuolutis nõ põt se intromittere: imò consueuerunt p vicecancellarium committi & tractari, vt dicunt domini de Rota decis. 336. in nouis.

Et ad officium camerarij pertinet tẽporalia pauperibus erogare. gl. in d. clem. ne Romani. versi. eo tñ. iã supra allegato. in verbo, camerariũ. quod bene obseruauit beatus Laurentius respõdendo tyranno: Thesauros quos quæris manus pauperũ deportauerũt. Et libros conseruare. d. c. ad audientiã. Et duab⁹ rationibus nõ expirat eius officium morte papæ. Prima, vt nõ negligantur redditus temporales ad Romanam sedẽ pertinẽtes, sine quibus spiritualia diu esse non possunt. 1. q. 3. si quis abiecerit. c. ex officij. de præscriptio. c. cùm secundò de præbendis. Secunda pp sustentationẽ pauperũ ne interim fame moriãtur. 86. dist. ca. pasce, vt tenet Zabarella. in dicto versic. eo ipso. iam supra allegato.

Decimaquinta consid. Cardinales presbyteri præferunt diaconis cardinalibus ea ratione solũ, quia licet sint pares officio: sunt tñ maiores ordine: ratione cuius maioritatis alios præcedere debent, notatur in c. cleros. 21. dist. dicam infra in 15. consideratione. ideo nõ insisto. facit tex. in c. placuit. 18. dist. & c. oportebat. & c. si quis in episcopis. 79. dist. & in c. cùm redemptor. 12. q. 2.

Et aduerte, quia isti cardinales & patriarchæ cõparant præfectis pretorio, vt dicit Alber. de Ros. in rub. ff. de statu hominũ. Ioan. de Platea in l. curialibus. in 2. & 3. col. C. de decu. lib. 10. Intellige prædicta, si sit cõsuetudo talis: de iure tñ, vt dicit gl. in c. legimus. 93. dist. De cõsuetudine Romanæ curiæ diaconi Cardinales præferuntur presbyteris cardinalibus: & si talis cõsuetudo sit, est obseruanda. Ita dicit Præpositus in c. episcopos. 17. dist. in fin. vbi dicit q indies vidit cõtrariũ obseruari in presbyteris Cardinal. Et poterat scire, qa erat Cardinalis tpe suo. Et credo q nõ valeat ex dictis Host. in c. 1. de maio. & ob. vbi dicit q nõ valet cõsuetudo q minor pcedat maiorẽ.

Decimasexta cõsid. Cardinales manẽtes in curia sunt digniores aliis. Bal. in rub. ff. de offic. proconsul. qm præsentia principis illustrat eos. l. vna. C. de præpo. labo. lib. 12. Quoniã licet oĩs gradus & dignitas secularis recipiat splẽdorẽ à principe, non tñ æqualiter splendet q abest ei q præsens est: sed vt infert dñs Nicolaus Boerij in suo tractatu de præeminentia magni cõcilij & parlamẽtorũ regni Franciæ in prima ratione pro magno cõcilio, in fine. q simplex cardinalis in curia residẽs debet in honoribus præferri Cardinali legato. Et facit vna ratio: nam qñ cõsul qui est illustris, qñ mittebatur extra vrbẽ, erat tãtũ spectabilis. gl. in rub. ff. de offic. proconsul. quod tñ dicit nũquã posse practicari. Cùm eo ipso q legat⁹ ingrediť vrbẽ, deponit officiũ & officia legationis. l. j. & vlt. ff. de officio proconsul. iuncto c. legatos. de off. lega. lib. 6. not. glo. in c. excommunicationis. eo. tit. Ego ẽt dicerẽ contrarium, qñ legatus cardinalis vltra cardinalatũ habet officium legationis, ratione cuius habet præeminentiam, cùm tanquam legatus summi Pontificis eidẽ honor debet adhiberi. notat Philipp. Francus in c. grandi. de supplen. negligen. prælat. in 6. Dixi Papæ, infra sic, videtur q cardinalis legatus pp autoritatẽ sui magistri ratione legationis præcedit alios. Sed solue, dic q intrando vrbẽ perdit officiũ legationis, & sic semp stat solutio prædicta. Et istud etiam videtur tenere do. meus Ias. in l. j. in 3. col. ff. de officio eius cui manda. est iurisdictio. & de dicto Bald. in dicta rub. vide Fel. in c. clerici. in vlt. col. extra de iudicijs. & vide de hac materia quæ dixi in prima consideratione sextæ patris.

Decimaseptima consid. Pœnitentiarius habet officium ratione cuius dř habere dignitatẽ. Et sm stylum curiæ solet esse cardinalis, notatur in cle. ne Romani. de electio. Et istud officium nõ expirat morte Papæ propter periculum animarũ euitandũ, arg. c. primi: ne sede vacante. & c. primi: de sepulturis, lib. 6. Et literis istius crediť in suo officio de cõsuetudine, qa nõ agitur de præiudicio alicuius, cum nõ habeat potestatẽ, nisi in foro pœnitentiali: quod ẽt pcedit quo ad minores pœnitẽtiarios, qa quo ad maiorẽ vř esse eo qa cardinalis qbus de obseruãtia curiæ crediť, notat Zaba. in d. cle. ne Rom. §. eo ipso.

Decimaoctaua consid. Legati cardinales sunt digniores & excellentiores, pluribusq́; prærogatiuis decorati alijs legatis missis vel natis. c. 1. & c. excommun. & c. nolentes. de officio legati. c. 1. eodẽ tit. lib. 6. Et tales dicũtur de latere, vt dicit Philippus Fran. in d. c. 1. de offi. delegati. vbi ẽt dicit q ẽt cardinales, si nõ sunt legati, sunt cæteris præponẽdi & honorandi: licet n. alij possint esse maiores dignitate vel ordine, tñ isti sunt minores ordine, cum sint pars corporis Papæ. 6. q. 1. c. si quis. & de pœnis, in 6. c. felicis. Et cardinales legati æquiparent procõsulibus & sunt illustres, vt dicit Bald. in c. penul. de officio legati. Alij verò legati præsidibus prouinciarũ, vt est tex. glo. & docto. in c. 2. de offi. de leg. in 6.

Decimanona consid. Primates, seu patriarchæ ẽt alij q̃ supra nominati in 9. consideratione, incipiẽte: quatuor patriarchæ precedunt archiepiscopos & episcopos, cũ maiorẽ dignitatẽ habeant. Imò ẽt de iure deberẽt præferri presbyteris cardinalibus. pbatur ex subscriptione c. cõstitutus. le premier. de appella. vbi patriarcha Granden. præferť presbytero cardinali. quæ subscriptiones attendendæ sunt: imò ad huiusmodi præeminentias multũ faciunt nota. gl. in verbo, prædicatorũ, in c. quorũdã. de elect. lib. 6. & glo. pen. in clem. 2. de rescriptis. Si tñ sit cõsuetudo, seruanda est, vt dicit Præpositus dictus Cardi. Alexandrinus in d. c. episcopos. 17. dist. Quia est cõsuetudo Romæ q cardinales præferunt, ideo seruãda est: & sunt alij patriarchæ inferiores à supra nominatis, vt dicit ibi Præpositus, Aquilegiensis, Bituricensis, Granden. & Pisanus: de quibus per glo. & Archid. in c. cleros, 21. dist. & in c. si. 22. dist. & per Flor. in 3. par. suæ summæ, lib. 20. cap. 4. per totum.

Vigesima consideratio. Archiepiscopus præcedit episcopum in loco vbi ambo habent ad ministrationem, cùm sit maior in dignitate, vel etiam in ordine. Et sic etiam presbyter præfertur diacono.

diacono. De his est tex. in d. ca. placuit. 18. dist. suprà proximè allegato. Et isti archiepiscopi præferuntur præsidibus prouinciarũ. Albericus de Rosate in l. iij. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio. Et ibi dom. meus Ias. & alij, qui faciunt aliquas cõparationes seu æquiparationes de prælatis ecclesiasticis ad principes & officiarios seculares. Et de dignitatibus sublimitate & excellentia patriarcharũ, archiepiscoporũ, & episcoporũ, vide Zodoricum Zamoren. episcopum in suo speculo humanæ vitæ, lib. 2. c. 10. vsque ad c. 14. ponit ẽt de miserijs & periculis eorũ. vide etiam de archiepiscopis per Florentinum in 3. par. suæ summæ lib. 20. c. 3. vbi amplè.

VIgesimaprima ↄside. Archiepiscopus Mediolanensis præcedit Rauennatẽ, illiq; ante ire debet, argumẽto sumpto ex tex. in c. bene qdẽ. 97. dist. per gl. ibi: & gl. in l. decernimus. C. de episc. & cler. Alber. de Ros. in epist. inter claras. C. de summa trinitate & fide cathol. Martinus Laude. in tractatu, de dignitate, art. 10. eo quia prior ibi nominatur: de quo per Philippũ Decium in consi. 161. col. j. ad fi. vbi tractatur ordo scripturæ. Facit quæ dicit Alexander in consi. 112. versic. non obstante. in 2. volu. dicã infrà in hac parte, in 73. ↄsideratione. Bituricẽ. ẽt præcedit Senonen. & Lugduuensis, archiepiscopos qui sunt in Francia, ſm Albericũ de Rosate in rub. de statu hominũ. Et licet asserant se Galliarum primates, nõ est tñ de iure cautũ. Præcedit ẽt Burdegalẽ. archiepiscopũ, vt de hoc est tex. in cap. fi. de maioritate & obediẽ. & in c. fi. de dilationibus. & tenet Alber. de Ros. in d. rubr. qui dicit ꝙ Bituric. est primas in Burdegalẽsi prouincia, & ẽt Narbonen. prout facit tex. in c. conquestus. 9. q. 3. & de prædictis vide Boeriũ in dicto suo tractatu, de præeminentia sacri ↄcilij. & Iacob. Bonaudi in additio. ad Ioan. de Terra rubea in suo lib. de vinea. in arti. 2. primi tractatus. in 4. conclusione. in gl. in verb. à dextris. vbi tñ dicit ꝙ Lugdu. & Senon. Bituricẽ. archiepiscopũ de facto in cõciliis generalibus Frãciæ pcesserunt.

VIgesimasecunda ↄsid. Archiepiscopus in terra episcopi debet honorare episcopũ, gl. in l. nihil C. de palatiis, lib. 12. & ibi ꝙ reuerẽtia nõ solũ ab inferioribus debet superioribus, imò qñq; à superiori debetur inferiori. facit gl. in l. apud eum. ff. de manumissio. ꝙ quando sunt duo æquales in dignitate, quilibet in suo territorio est maior altero. faciunt quæ dicit Cæpola in suo tractatu de impera. mili. eligendo. versic. pro imperatore. col. 12.

VIgesimatertia ↄsider. Episcopi in sessionibus & subscriptionibus in ↄciliis illũ ordinem tenere debent, quẽ habent tpe ordinationis eorũ: vt q primò ordinatus fuerit primũ locũ, & qui secundo ſm sibi vendicet, & sic de cæteris, 74. dist. c. episcoporũ. & 25. dist. c. vlt. & c. 1. & Fel. in rub. de maio. & ob. & c. episcopus. 17. dist. vbi Ioan. de Turiecremata, post alios. Et sublata prioritate promotionis quõ episcopi archiepiscopi & primates sedere debeant, vide amplè per Alber. de Ros. in rub. ff. de statu hõ. &m, vt dicit Fel. in d. rub. de maio. & obed. debẽt sedere ſm illũ ordinẽ ibi per eundẽ Albericum positũ & descriptũ. Et de huiusmodi prioritate promotionis est tex. ad literã. in l. j. C. de cõsulibus & nõ spargendis ab his pecuniis. in l. j. C. de præpo. sacri cubiculi, lib. 12. dicã infra amplius: sed vide Lucã de Pẽna in l. ij. C. de præfec. prætorio. vbi dicit tñ hoc posse limitari, & nõ esse verũ in loco in quo ecclesiæ ↄcessum est priuilegium in contrarium, vt est in c. cũ antiqua: de priuilegiis. de quibus supra dixi. & etiã quia iste ordo est ordo tẽporis cui præfertur ordo qualitatis. 16. q. 7. c. laicis. dixi supra in prima par. De episcopis & potestate eorũ. amplè Flor. in 3. parte suæ summæ, lib. 20. cap. 1. & 2.

VIgesimaquarta ↄsid. Episcopi exempti. hoc est immediate subditi papæ debent in cõcilio generali sedere in altiori loco quàm nõ exempti. facit c. per tuas. cũ glo. 1. extra de maio. & obed. Ita dicit & tenet Ioanes Montaigne, in suo tractatu de preeminentia & autoritate sacri magni concilij, in secũda rõne primæ partis. Ex quo videret dicendũ, ꝙ episcopus de Podio cũ immediate sit subiectus summo Põtifici, ꝙ oẽs episcopos suę prouinciæ pręcedere debeat. sed in cõciliis generalib' Gallię p olĩ primates attẽdit semp prioritas pmotionis, nõ habẽdo respectũ ad alia, q facere possẽt ad hẽdũ altiorẽ locũ.

VIgesimaquinta ↄsid. Episcopus debet præcedere quoscunq; suę diœcesis cũ sit culmẽ dignitatũ. notat in c. 1. de præb. & per Fel. in rub. de maiori. & obed. Abbas in cap. cũ Vintonen. in 4. colũ. de elect. & in c. venerabilis, in vlt. col. de præbendis. & in c. dilectus. in primo notabili. de concessio. prębẽdarũ. Do. meus Ias. in l. imperiũ. in 4. col. ff. de iurisd. omnium iudi. Et episcopatus dr honor, i. honorabilis dignitas, notat Zabarel. in c. episcopatui. de priuilegiis. Imò dr excellentior dignitas, vt ibi per eũ per c. innotuit. de electione. Ita ꝙ cũ estĩ ecclesia debet in sublimiori loco sedere in ↄsessu presbyterorũ. 95. dist. c. episcopus. 2. & dicit Bald. in addi. ad Spec. in tit. de iurisd. omniũ iudi. in verbo, super illustres. ꝙ episcopus dr illustris, & ita ẽt tenet in l. nullus qui eorum. C. de decurionibus, lib. 10. & in l. ad similitudinem. C. de episcopis & clericis. Ita ẽt tenet domi. meus Ias. in l. j. col. iiij. ff. de officio eius cui manda. est iurisdictio. Et ibi Purpuratus qui multũ amplè disputat, an sint illustres an spectabiles. Bar. in l. omnes populi. in 4. quæst. in princ. ff. de iustitia & iure. Imò ẽt dicitur summus pontifex. tex. in c. si officia. & in c. qui ecclesiasticis 59. dist. & c. episcopus. 18. dist. & amplè per Bertachinũ de Firmo, in suo tractatu de episcopo. in princ. & ẽt in 4. libro in 1. parte illius quarti libri dicit ꝙ portat crucẽ antẽ se, secundũ glo. in cap. fin. vt lite pendente. Et aduerte, ꝙ princeps seu rex debet ei præbere honorẽ in assurgẽdo in aduentu ipsius, & ei iuxta se venerabilẽ sedẽ assignare, & sic ad dexterã. Ita dicunt Panormita. & Ioannes Andreæ in c. solitę. de maioritate & obed. & Corsetus in tractatu de potestate regia. q. 57. vbi dicit, ꝙ quando accusatur, debet sedere & nõ stare. dicã infrà in 7. par. vbi ponã effectus illustriũ personarũ, & est in 3. ↄsideratione. Imò ẽt dicitur serenissimus in clem. in plerisq;. de elect. Imò dicitur dux, marchio,

marchio, comes, & rex. notat Speculator. in titu. de rescrip. præsentatione. §. fi. versi. sed nunquid expresso. Et est caput suæ diœcesis etiā si alij sint in dignitate positi. notatur in c. cum non liceat. de præscriptionibus. Imò ēt est caput capituli. extra de verborū significatione. c. cū clerici. notat Innoc. in c. cum dilectus. in prin. glo. de maioritate & obed. & de officij. ordinarij c. irrefragabili. intelligant quando nō est priuilegium in contrarium: dicam infrà.

Et licet sint multi ordines & dignitates in ecclesia dei. c. cleros. 21. dist. tñ Papa appellat se episcopū. eo quia in ecclesia dei nullus est maior ordo episcopali, vt dicit glo. in prœmio sexti in verbo, episcopus. & facit gl. in c. quáquā. 2. quæst. 7. quæ dicit ꝙ episcopus est maior presbytero cardinali: de quo tñ vide tex. in c. si abbaté. de elect. in 6. & Gemi. in d. c. quanquam. & in c. 1. in ij. col. de officio deleg. in 6. Bar. in l. j. §. si quis appellationū. in j. col. ff. de appel. Dñm meum Ias. in d. l. imperium in iiij. colum. vide Curtium seniorem in consil. suo 79. in ij. columna.

Aduerte tñ, ꝙ episcopus debet honorare legatū de latere in vim iuramēti ab eo præstiti de quo in c. ego. de iureiurando. & tenet Specula. in tit. de legato. §. j. versi. honorandus. Hinc dicit Bertachinus de Firmo. in j. tracta. de episcopo. in prima parte quarti libri, ꝙ inoleuit cōsuetudo ꝙ episcopi assistentibus dominis cardinalibus nō portant rochetū saltē discoopertum, nec dñi cardinales assidente Papa. nec prætores ciuitatū baculū iustitiæ ferunt assidēte præside prouinciæ. Quē autē locū habere debeat in capitulo: dic ꝙ si est vt canonicus, nō præcedit capitulū, sed habet sm locū in c. Panor. in c. postulasti. de concess. præben. Fel. in rub. de maio. & obedientia. in iij. col. dicam infra. latius in 45. consideratione.

Vigesimasexta consid. Episcopus Hed. debet præcedere alios episcopos prouinciæ Lugdunensis, cum habeat pallium quod est signum & autoritas archiepiscopi, in quo plenitudo pontificalis officij cōtinetur. c. nisi. extra de vsu & autoritate pallii. Ita ꝙ post receptionē pallij pōt se archiepiscopū nominare. Notatur ibi ꝙ priuilegiū habuit episcopus Hed. à summo Pontifice tempore sancti Siagrij tūc episcopi Hed. vt habetur in c. rationis ordo. & c. in ea synodo. c. distin. Vtuntur etiam pallio episcopus Ipodien. episcopus Hostiēsis: primus cardinalis episcopus omniū Cardinaliū, vt dixi supra in 2. consid. & etiam episcopus Arelaten. c. pallium. c. distinct.

Et aduerte ꝙ pallium est candida lana contextū, habēs desuper circulum humeros contegentem, & duas lineas ex vtraque parte videlicet ante & retro pendentibus. A sinistris est duplex, & à dextris simplex, & quatuor cruces purpureas ante & retro à dextris & à sinistris, & ante & retro infigunt̃ ī pallio tres acus, quorū nullū vacat à mysterio, vt dicit magister Alexan. de Halis in 4. & omnia moralibus sunt imbuta mysteriis, & diuinis grauida sacris, vt dicit Guillel. in rationali. & plenissimè Io. de Turrecrem. in c. episcopos. dicto c. dist. & post eū Cardin. Alexa. de verbo ad verbū, recitando verba ipsius de Turrecre. illū tñ tacēdo. Sed archiepiscopus Flor. in sua summa, 3. parte, tit. 20. c. 4. §. ij. dicit ꝙ palliū est quoddā ornamentū ad modū stolæ sacerdotalis cū quibusdā crucibus nigris contextis, quod defert̃ supra alia ornaméta, circundās pectus & humeros ad modū coronę ante dependens, & ibi ponit dies quibus vtendū est pallio: & sic dñi supra allegati faciūt differentiam, vt videri pōt de crucibus in pallio apponendis. Et qūo sit petendū pallium, & infra quod tēpus, vide in c. qm̃. & c. institútia eadē distin. & de sacramēto obedientię, & fidelitatis Ecclesię Romanę præstādo in receptione pallij, in c. optatū. eadē dist. & in ca. significasti. de elect. Nec potest quis palliū alij accommodare, imò cum eo sepeliri debet. cap. ad hæc. c. ex tuarū extra de autoritate & vsu pallij.

Et ideo ex prędictis inferrē ꝙ si episcopus Hedu. impetrauerit palliū à summo Pōtifice, ex quo tūc poterit se noiare archiepiscopū, ꝙ præcedet oēs alios episcopos nō vtētes pallio: sed ante receptionē illi⁹ sedebit in suo loco ꝓmotionis, vt dictum est ante in 23. ꝯsideratio. incipiēte, episcopi in sessionibus &c.

Vigesimaseptima consid. Exempti & habētes iura episcopalia in diœcesi tenētur præstare reuerētiā episcopo. Bal. in l. fi. C. de op. libe. Fel. in c. ꝯquerēte, extra de off. ord. not. in c. cū nō liceat, de præsc. Imò ēt canonici exēpti ad reuerētiā præstādā diœcesano episcopo tenent̃, & possunt cogi. Nā nō est dubiū, ꝙ episcop⁹ est maior dignitas, q̃ sit ī ecclia, imò est culmē dignitatū. no. ī c. 1. de præb. dixi. s̃. ī 25. ꝯsi.

Ideo est maior canonico, ēt exempto, & ideo reuerentiā eidē tanq̃ digniori debent exhibere. C. de officio rectoris prouincię. c. statuimus. extra de maio. & obe. Nec debēt irasci minores ꝙ maiores pręferātur, & ꝙ eis reuerentia exhibeat̃. 11. q. 3. c. q resistit. Nā ideo diuersi gradus & ordines sunt distincti vt minores maioribus exhibeant reuerentiam, vt dicit Lucas de Penna in l. sacri. C. de præpositis sacri cubiculi. glo. in l. j. §. si vicinus. ff. de aqua plu. arcē. in verb. seruitutē, facit l. iij. ff. de alie. mutan. iudicij causa facta. & canonici debent appellare episcopū patrē, sed episcop⁹ debet eos vocare fratres. Pan. in c. nouit. de his q̃ fiūt à p̃lato sine ꝯsensu cap. ī 3. not.

Hinc ex his episcopus Parisiensis iustā causam habebat ꝯ suos canonicos, q tēpore quo ipse benedictionē dabat populo nolebant assurgere, nec ei reuerentiā præstare in flectendo genua, si ꝯquestus fuerit: eò quia tenebātur, nec poterāt de iure illud recusare. licet prętēdant habere quādā exēptionē. Et ita ēt fuit dictum per curiam parlamentalem Franciæ.

Crederem ꝙ decisio Bal. in d. l. fi. C. de oper. lib. esset vera in exemptis per pactū inter episcopum & monasterium factum, secus autē esse in exēptis per summum Pontificem ex priuilegio. Ita aliàs dicebat do. meus & præceptor do. Thomas Cusenier, legēdo Pictauis prædictā legē, quam sub eo audiui: quē postea audiui esse aduocatum fiscalē in parlamento Burdeg. de quo semper in mente habui, ꝙ non erat eo maior & subtilior in iure nostro in tota Gallia. Nihil tñ tunc mihi pro hac distinctione allegauit, sed sicco pede transiit. Sed videtur ꝙ pro opinione illius sit, eo qa pacto ius reuerētiale tolli nō potest;

l. alia

ff. alia. §. eleganter. ff. solu. matr. Et ibi dicunt Ang. & Imola, q licet ecclesia sit exempta pacto, tamen tenetur ad reuerentiam episcopo, de quo per canonistas in c. cùm venerabilis. de testib. in c. pastoralis. de donatio. & ét per Bald. in l. fina. per illum tex. C. de bonis liberto. & in d. c. cùm non liceat. de præsc.

Vigesima octaua consid. Episcopum honorare debet princeps quantuncunq; maximus. tex. est, & ibi Abb. in c. solitę. de maio. & ob. & in c. omnes. & Martinus Laud. in tract. de dignitatib. versi. 10. Imò ét, vt videmus in concilio Niceno, Constantinus Romanus Imp. primũ locũ tenere non ausus est, nec se presbyterorũ consessibus, sed sedem nouissimã occupauit, vt refert Policratus in libro de nugis curialium & vestigiis philosophorũ. lib. 4. c. 3.

Aduerte tamen q rex prefertur & præsidet quibuscunq; prelatis feuda tenentibus ab eo, fm Panormitanũ in c. cùm virum. in fi. de foro compet. maximè Rex noster Francię, eo q oleo sancto vnctus est: de quo latius vide infra in sequenti par. in 31. conside. Imò episcopi regni debent ei iurare fidelitatẽ seu reuerentiã: quã reuerentiã in concilio sibi reseruasse declarat Theodoricus rex. c. concilia. §. hinc ét. 42. dist. quod intellige verũ ratione feudorum & rerũ temporaliũ, vt tenet Panor. in ca. nimis. extra de iureiurã. quo casu tenent prestare fidelitatẽ. c. nimis. & ibi Panor. & alii, de iureiur. Bal. in preludiis feu. Henricus Bohic in c. fi. extra de re iudic. not. in c. solitę. & in c. dilecti filii, extra de re iudi. & in talibus rebus feudalibus prælatus efficit subditus regi: in aliis aũt nõ, sed reuerentiæ debitor. dicit Bal. in d. c. nimis. Sed ét quo ad alia tẽporalia licet nõ sint feudalia subijciunt regi, imò cõstitutionibus & ordinationibus illius obedire tenẽtur in tẽporalibus. Bal. in c. cũ venissent. de eo q mittit in possessiõe cã rei ser. Et ideo vr q si princeps aut rex exigeret collectas nouas super omni tẽporalitate sui regni pro necessitate defensionis suę patriæ, q ét bona tẽporalia clericorum & maximè feudalia essent illi exactioni subdita, vt videtur tenere Petrus de Anch. in d. c. nimis. quod an sit verum, dicam alibi.

Aduerte ét quia regens ét in his quę concernunt negotia ecclesiæ potest præcipere sacerdotibus primi & secũdi ordinis, vt habet 4. Reg. 24. vbi rex præcepit Elchiæ pontifici & sacerdotibus secũdi ordinis. Dicã infra in quinta parte quando ponã de excellentia & præeminẽtia Regũ, in 32. confid. incip. quilibet rex seu princeps suo regno. vbi posuit de reuerẽtia prestãda regi per prælatũ anteq administret.

Vigesimanona cõsid. Protonotarij participantes, cũ habeant officiũ in curia, præferunt omnib' officiariis post vicecãcellariũ, camerariũ, pœnitẽtiariũ, & referendariũ, post tñ episcopos: & si sint episcopi præferunt ratione dignitatis officii cæteris episcopis. Qm Protonotariatus est dignitas, cũ sint notarij Papæ. 12. q. 2. c. 2. & c. cũ redẽptor. 3. q. 1. ca. quidã. notatur in c. cupientes. de electio. in 6. gl. 1. in c. scriptũ. de elect. Et dicuntur Protonotarij, i. primi notarij apostolicæ sedis, à protos græce, quod est primus latinè: inde dr protomartyr, i. primus martyr, vt declarat glo. in auth. de tabellio. §. illud quoq;. coll. 4.

Ex quo ergo habẽt dignitatem. l. maximum. C. de excusatio. munerum. li. 10. l. j. C. de mand. principũ. l. præclarã. C. de primipila. lib. 12. l. j. C. de præpoñ. labo. lib. 12. l. neq; Dorotheũ. C. de decurio. li. 12.

Illud tñ nomẽ Protonotarius nunquã ponitur in Bulla, nec in aliis dispositionibus apostolicis, sed tñ notari'. Licet in regulis cãcellariæ ponatur illud nomẽ ad maiorẽ excellẽtiã, vt dicit commẽtator vbi s.

Et istud officiũ in principio ecclesiæ primitiuæ à beato Clemẽte ad sanctorũ martyrũ gesta perquirẽda atq; scribẽda fuit institutũ, vt legit in historia sancti Clementis Papæ & Fabiani. Et sunt septẽ ordinarii, qui dicunt participantes, q expediunt hodie bullas ecclesiarũ, & monasterio, & habẽt bonũ lucrũ: hoc est intelligendũ ante bullã Papæ Pii, & solebãt præcedere episcopos vsque ad tẽpus Papæ Pii: sed ipse Pius mandauit sub bulla contrariũ, & sic seruat hodie, vt dicit gl. regularũ cancellariæ apostolicæ in regulis papæ Iulii II. in 3. parte. Et, v. dicit Lucas de Penna in rub. de magistris scriniorũ. C. lib. duodecimo. tales hodie sunt secretarii domini nostri. Papę, q sũt maiores post vicecãcellariũ, & sũt similes magistris scriniorũ, q diuersis noib' nũcupari possunt.

Et extraordinarij præferuntur quibuscunq; clericis secularibus cũ dignitatẽ habeant, vt hic ante dictũ est, & rochetũ portare possunt, dnn tamẽ vigesimũ annũ habuerint, aliàs non: nec possunt ante fieri Protonotarii, put statuit Paulus secundus. Et ét q post annũ à die pmotionis ad ordinẽ Subdiaconatus ordinarentur, vt ponit Benedicti in sua repet. c. Ray. in verb. Adiectę impuberi. in prin. nu. 13. Et dignitas istorũ hodie vilescit propter numerũ eorum excessiuum, vt dicit Abb. Pan. in c. 1. de priuilegiis.

Videtur tamẽ dicedũ, q etiã ante prædictos Protonotarios sint alij officiarij sedis apostolicæ qui pferãtur illis, vt sunt referẽdarij, qui debẽt esse octo, vt ista patet ex ordine literæ: de quo per cõmẽtatorẽ regulæ cãcellariæ Iulij Papæ II. in 3. par. de qbus referẽdariis dicã infra in 7. par. in 11. consideratione.

Trigesima cõsider. Post prędictos officiales curię Romanę sunt alii q ex ordine literę sedere aut pręcedere debẽt, fm quod habetur in regulis cãcellarię, post quos Protonotarios est corrector literarũ apostolicarũ, cuius officiũ est magnũ & valde honorabile in curia Romana: quia corrigit minutas rescriptorũ iustitię, & postea corrigit ipsa rescripta, & expedit eadẽ, & mittit sua autoritate ad plũbũ noie Papę: & in aliqbus ponit nomẽ suũ in medio rescripti à tergo, & deinde ponit manũ vicecãcellarius & scribit hoc mõ, s. mandatur ad plumbũ: puta in sua nobis & similibus, & iste habet bonũ lucrũ, qa habet vnam taxã resc. Et de potestate ipsius refert Speculator in tit. de rescripti presentatio. & in tit. de appell. & ibi Ioã. And. in additionibus. vbi multa alia de huiusmodi officiariis, & vide cõmẽtatorẽ regula tũ cãcellariæ Iulii Papę II. in 3. pa. principali, vbi amplẽiad quem te remitto. De officiariis curię Roma. cũ nõ multũ viderim eos in practica, sed intellexi & cognoui p tres mẽses qb' fui i ciuitate Bono. tpe quo

 Iulium

Iulius Papa II. illam recuperauit medio Ludouici XII. Franrocum Regis: ꝑ quo erat illustr. D. Carolus de Ambasia locũtenens regius in Italia & magnus mag. Franciæ qui illã subiugauit, & i sbiectione Iulij Papę II. nomine regio posuit, expellẽdo Ioãnẽ Bentiuolũ, cui tunc assidebam pro auditore seu magistro requestarũ, & semp illũ incomitatus sum: & illa patria Bononiẽ. subiugata, ibidem remansi in curia apostolica p tres aut quatuor menses pro negotiis dicti illustrissimi dñi de Ambasia apud Iuliũ Papam expediẽdis, tam ratione officij cardinalatus eius fra tris huius ciuitatis Hednen. episcopi, q̃ multis alijs, vbi aliqua de prædictis officiariis intellexi.

Trigesimaprima consid. Sumendo argumentũ à titulis ecclesiasticis dicerem quatuor Abbates generales quatuor ordinum generalium, videlicet S. Bened. Cluniacensis, Cistercien. & Pręmonstratẽ. præferri debere omnibus aliis abbatibus, cùm dicantur reuerendi patres in Christo: alij verò tantũ reuerendi patres. Et sic ẽt pręferri debere omnibus protonotariis etiã ordinariis: licet protonotarii deferãt rochetũ, quod nõ faciunt abbates: & tanquã quilibet sit caput in suo ordine, vt Abbas Cluniacen. qui facit caput in ordine Cluniac. vt tenet Oldradus cõsilio 204. quod incipit: Prima quæstio est, vbi mouetur tribus fundamentis, quæ videas, cùm sint optima ꝑ autoritate abbatis Cluniac. q est vnũ caput in ordine, & tanquã exẽptus in ordine debet pręcedere oẽs quoscunq; alios Abbates. notatur in c. ad apostolicę. de priuilegiis. lib. 6. & in cap. p tuas. extra de maio. & obe. dicã infra in 55. consid. Et exẽpti abbates possunt in ꝯcilio generali vti Mitra auri frigiata, sed nõ exẽpti debent deferre albã & planã. notatur in d. c. vt apostolicę. Et ita ẽt dicit & tenet Nicolaus Boerij in suo tractatu de autoritate & pręeminẽtia sacri magni ꝯcilii, in prima parte, in secunda ratione. dixi supra in vigesima consid. huius partis. Abbates tñ Cistercienses non sunt exẽpti, quin ẽm formã suę iurisdictionis teneantur reuerentiam & obediẽtiã suis episcopis exhibere, seruata regula sua: vt habetur in c. ne dei. & ibi glo. & docto. extra de simonia. Audiui aliquando dici à quibusdam, ꝙ abbates Cluniac. & Cisterc. ordinum, qui sunt duo capita in ordine, in curia apostolica stant ad pedes summi Põtificis illa sede, in qua sedent protonotarii participantes & episcopi: qui in hoc videnť pręcedẽte episcopos, eo ꝗa sunt viciniores principali prælato & superiori, s. summo Pontifici, arg. tex. in c. perlectis. 25. dist. de quo infra dixi in 56. & 58. consider.

Et aduerte ꝙ Abbates habentes terras in quibus exercent iurisdictionẽ, habent magnã dignitatẽ, cũ ęquiparenť pręsidibus prouinciarũ, & sic sunt clarissimi, ẽm Bal. in l. j. §. his cunabulis. circa medium. ff. de offi. pręfe. pretorio. Crederem tamẽ istos quatuor potius esse spectabiles, & ęquiparari comitibus pp generalẽ administrationẽ in inferiores, quã habẽt.

Trigesimasecunda consid. Abbas regularis pręferť cęteris clericis, & nõ solum clericis simplicibus, sed aliis cõstitutis in dignitatibus secularibus inferioribus ab episcopo. Abbas in c. decernimus. & post eũ Philipp. Decius de iudiciis. Gẽmi. in c. fi. in prin. per illũ tex. de off. deleg. in 6. vbi dicit, ꝙ Abbas prefertur canonicis ecclesię cathedralis: idẽ etiã tenet Bal. in c. pastoralis. in ver. extra quæro. extra de, de offi. deleg. dicens, ꝙ magis est deferẽdũ vni abbati foraneo q̃ in canonico cathedralis ecclesiæ, quia est in dignitate, cũ pręsit cap. Et canonicus cathedralis ecclesię nõ dr̃ habere dignitatẽ. Dñic. de S. Gemi. in c. statutũ. in princ. per illũ text. de rescrip. in 6.

Sed intellige prędicta, nisi canonici collegialiter procederent, ꝗa tunc ecclesiam cathedralẽ repręsentãt, quæ plus aliis honorari debet, vt notanter dicit idẽ Dominic. de sancto Gemi. in c. quãuis. in prin. §. quanquã. in 3. notab. de præb. in 6. & Fel. in c. postulasti. col. 7. extra de rescri. & in cap. meminimus. in fi. secundę col. de accus. vbi dicunt, ꝙ canonici ecclesiæ cathedralis pręcedũt abbates in processionibus. Ad quod bene facit quod not. do. Abb. in c. cùm nõ liceat. in prin. de pręscri. vbi dicit, ꝙ ecclesię inferiores debent reuerentiã episcopo, & sic ecclię cathed.

Ex quibus constat, ꝙ fratres minores huius ciuitatis Hed. male fecerunt in obitu nobilis & potẽtis viri domini Francisci Rolin, quondã bailliui Hed. volẽdo tũc vltimũ locũ tenere cum cappa in eorũ ecclesia ẽt post episcopũ & canonicos ecclesię cathedralis: cũ ẽt si fuisset ibi abbas nõ potuisset prætẽdere maiorẽ locũ in præsentia epi & canonicorũ ecclię cathedra. collegialiter ꝓcedẽtib⁹, vt hic añ dictũ est.

Et ꝙ abbatia aliis dignitatibus inferiorib⁹ secularibus ab episcopo ꝓferať, facit tex. in c. pe. de of. vica. in c. insinuante. de off. dele. in c. 1. de renun. in c. cũ dilecti. de elect. in c. ex parte, in prin. de verb. sign. & in d. c. decernimus. de iud. ibi, abbates archidia. vbi ex priori nominatione prefert̃ abbas archidiacono & prior noiať, & ex priori noiatione maior dignitas arguiť, notať in c. bene qdẽ. 96. di. & in c. quorũdã. de elect. in 6. & in c. pręsenti. i prin. de off. ord. in 6. & i c. fi. de off. deleg. in 6. dicã. ĩ. latius in 63. consid.

Ex quibus supradictis infert Barbatia in d. c. decernim⁹. ꝙ abbas prefert̃ archidiacono cathedralis ecclesiæ. Pro quo est deci. Pan. in c. ex ore. in 4. nota. p illũ tex. de priuilegiis. Faciũt tex. ꝙ pręferať abbas archidiacono cùm prior etiã nominatur. in c. fin. de dilati. & in c. dilectas. de of. deleg. & in c. fi. de cõfir. vtili vel inutili. & in c. cùm oporteat. de accusation.

Faciunt quę dicit Andrę. Siculus, dictus Barb. in d. cap. decernimus, iam supra pluries allegato. in 3. & 4. col. vbi ẽt Abbas pręferť Duci, cùm prior sit in nominatione. authe. habita. C. ne filius pro parte. ibi tamẽ dicit Fel. quòd videtur ꝙ abbas non habeat dignitatem, imò solum dicitur habere officium: quod an sit verum, vide eum ibi.

Et quoniam ista in pluribus locis eueniunt, volo ea ampliori stylo tractare. Et primò ponam argumẽta pro vtraq; parte, & responsiones ad argumenta vtriusq; partis, tum ponam quasdam conclusiones.

Primò ergo videtur dicẽdum, ꝙ Abbates debeãt pręcedere capitula ecclesiarũ cathedraliũ ex eo, ꝗa tex. in c. fi. de maiori. & ob. ibi, prælatorũ Burdegal. prouincię & cathedralium capitulorum, vbi text. prępo-

præponit prælatos capitulis cathedralium ecclesiarum: modo Abbates dicuntur prælati.c.2.de indi. & ordo scripturæ in dubio est inspiciendus.l.quoties.ff.de vsufru. l.generaliter.§. & si quidem.ff.de fideicom. liberta.l.morib.§.prius. vbi d.nicus Ias. post alios.ff.de vulg.& pup.subst.l.cū pf.§.pe.ff.de leg.2.c.mandato.de p̄ben.c.pe.in prin.de ele.in 6. 44.dist.c.sit rector.in fi.Fel.in c.cum dilecta.col.3. de rescrip. Are.in cons.103. Faciunt plura alleg.p do.Præposi.Card.in c.nicolao.in pe.col.de app.per Angelum Aret.in §.licet. ex quib.causis manumit. non pos.& in §.ante hæredes.instit.de legatis. & in §.siquis.instit.de inutilib.stipula.& dicam amplius de huiusmodi ordine scripturæ, igitur &c.

Secundò sic probatur. Nam, vt videmus, ex eodē ordine abbates post episcopos nominantur, vt est tex.in c.decernimus.de iudiciis.& in c.in noīe dñi. in prin.23.dist. & in auth. habita.C.ne filius p̄ patre.vbi ēt Abbates præponuntur Ducibus & proceribus sacri palatij.facit tex.in c.fi.de off.dele.lib.6. & in rubro & nigro episcopum vel abbatē. & ī c.1. in prin.de his qui feudum dare possunt. & per illū tex.in d.c. decernimus. in 3.col.dicit Barbatia hoc esse sine dubio q̄ Abbates præferuntur canonicis ecclesiæ cathedralis: imò vr̄ ibi tenere q̄ præferantur archidiaconis.& digniores sunt illis: imò,vt.ibi dicit, consuluit q̄ prior perpetuus & abbas præferunt archidiaconis, decanis & canonicis ecclesię cathedralis.Consulit tamen & dicit,q̄ in processionibus ecclesiæ cathedralis præferiur abbatibus.

Tertiò facit, q̄m abbas obtinet dignitatem.c. vt apostolicæ.de priuil.lib.6.ibi: quibus non cōpetit ex propria dignitate.no.gl.fi.in c.exposuisti. de corpore vitiatis.c.indemnitatib.§.verum.de ele.lib.6. Sed canonici ecclesiarum cathedralium nō sunt in dignitate positi, notatur in cap.statutum.in prin.de rescri.lib.6.ibi: habentes dignitatem, & habentes personatum & canonici ecclesiæ cathedralis ponūtur vt diuersi.ad idem c.1.§.hoc aūt ibi,dignitatib. & canonicatib.de iudic.cum simil.ib. Inno.in c.fraternitatem.de sepulturis. Host.in summa, tit.de filiis presbyterorum.§.fi.Barba.in c.quęsitū.in 1.col. de rerū permut. Sed habentes dignitatē debēt alios in sessione, sententiis, vel opinionibus,& in subscriptionib:& aliis similibus pręcellere.l.j.& ij.ff.de albo scribēdo.17.dist. §.hoc quoq;. notandū.c.episcopos. vbi præpositus.de Turrecr.Gemi.& alij 17.di. & digniora præponenda.insti.de iure nat.gentium & ciui.§.vlt.gl.in §.alia.instit.de bon.poss.Ad istud posset responderi q̄ non videtur esse bene determinatum, q̄ abbatia sit dignitas: sed potius officium, vt videtur tenere Fel.in c.2.de iudiciis.

Quartò facit,quia Abbas est de maiorib.ecclesię, & alij dicuntur inferiores.c.si quis deinceps. coniūgendo principiunt cū fi.15.q.7.per quem tex.dicit Archidiaconus in c.2.in verbo, dignitas.de p̄bēdis, lib.6.q̄ in odiosis appellatione dignitatis nō venit ep̄atus vel Abbatia, eo quia sunt dignitates primi gradus. Alię verò dignitates dicunť inferiores,& refert hoc tenere Ioannes Monachi Cardinalem in c. inquisitoris.de hereticis,lib.6.idem tenet gl.ordinaria in d.c.2.gl.j in fi.q̄ sub illo c.cōtinenť ep̄atus vel Abbatię.& hoc seruat Romana curia,quę huiusmodi dignitates in ipsa curia vacantes suæ dispositioni specialiter & expressè reseruat.

Quintò Abbates habent iurisdictionem ordinariam in suis Cœnobiis & monasteriis,ita q̄ possunt subditos suspendere, interdicere, & excōicare.cap. quanto.ibi,gl.not.in gl.pen.de offi.ord.c.ad nram. iuncta subscriptione.& c.tepthēsibilis.in fi.de appel.c.sicut tuis,cum subscriptione. & gl.in verbo, anathematis.in prin.de simo.optimè tex.in c.nullū. ī c.abbates.18.q.2.p Barbatiā ī c.cū ꝯtingat.32.col. de fo.cōp.Abbatem in repet.c.si qs ꝯ clericū.eo.tit. de foro ꝯpe.Et quod amplius est ēt abbatissa habet iurisdictionē.c.dilecta. de ma.& obe.& ī c.delecta. de excess.pla.non tñ pōt excōicare,vt ibi notať,imò & prior maior siue cōuentualis habet aliquā iurisdictionē.c.cum in ecclesiis.eod.ti.extra. de maio.& obe. & ibi doc. Et taliter dr̄ habere dignitatē p tex.ī c.nisi essent viri.de præben.ita q̄ poterit esse delegatus.cle.2.de rescriptis. qd non habet capitulum seu collegiū ecclesię cathedralis,cum non habeat iurisdictionē in singulos canonicos de iure cōi, imò episcop⁹ habet illorū excessus corrigere,& de eor̄ causis cognoscere.c.irrefragabili.§.excussus de off.ord. nec ēt dignitatē.notať in c.statutū.de rescriptis, ī 6.

Sextò abbates debent esse sacerdotes.c.1.de ęta. & qua.ita q̄ ordo presbyteralis est annexus dignitati abbatiali aptitudine nō actu: hoc non est necesse q̄ tpe promotionis ad abbatiā sit presbyter, sed debet habere ętatē legitimā & alia in sacerdote requisita, & q̄ primū illū ordinē recipere.no.Panor.ī c.cū ī cūctis.§.inferiora.pe.col.circa mediū de ele.post gl. valde not.ī ver.annexi.cle.vt hi q.§.j.de ęta.& qua. Io.Andr. in nouella ī c.ei cui.ī fi.lecturæ de p̄bē.ī 6.

Sed canonicatus & p̄bēdæ ēt cathedraliū ecclesiarū nullū habent ordinē actu vel habitu p̄ter psalmistatū aut primā tonsurā adiunctā.c.quæris: de æta.& qual.cū ibi notatis p Io.And.& Ant.de But. bonus tex.in cle.2.in prin.de æta.& qual.vbi dr̄, q̄ tales canonici non existē.in sacris ordinib.hoc solo puniunť, q̄ priuanť voce capitulari: rōne ergo administrationis & ordinis debent Abbates præponi capitulo vel canonicis.c.statuimus.de ma.& obed. c.fi.de cōstit.c.cū olim.de ꝯsuet.iūcto cap.ad hoc in princ.de off.arch.& c.1.de offi.achipresbyteri.dicā ī in consid.incip.minor ordine. vbi dicā de archidiacono q̄ p̄ferť archipresbytero,eo q̄ est maior administratione, licet archipresby.sit maior ordine.

Septimò abbates assumunť p electionē fratrū vel religiosorū suor̄.c.2.& 3.& c.abbatē.2.c.quā sit.§. als.vers.defuncto.18.q.2.c.fi.16.qō.7. Adeo q̄ oēs solēnitates requisitæ in electione ep̄orū debēt interuenire ī canonica vocatione abbatū.c.qa pp̄.ī prin. de elec.Honorabilius est aūt assumi p viā electionis aut postulationis,q̄ p ꝓuisionē aut collationē: vnde in gratia gn̄ali p q̄uā mandať alicui de dignitate ad alicuius p̄sentationē, institutionē, collationē, vel aliā dispositionē quālibet,nō includiť dignitas electiua

ctiua siue ad quã quis cõsueuit p electionẽ assumi, vt est tex.in c.cũ in illis.§.j.de pben.lib.6.cle.j.§.ad hæc. & ibi glo.multũ notabiliter in verbo, quãuis, eod.tit.canonicatus verò & præbendæ vacantes repleñf p collationem episcopi & capituli, alterutrius illorum ſm diuerſas conſuetudines.c.cũ in eccleſiis, de præben.lib.6.no.Panor.poſt gl.in c.cũ eccleſia Vulterrana.de elec.gl.in c.fi.de ſupplẽ.negl.pla. 21.diſt.in ſumma, in gl.in prin.& in c.irrefragabili. §.exceſſus. circa medium gl.vnica, de off.ord.facit. c.nulla.§.j.de conceſſ.præben. lib.6. & c.ea noſcitur.de his quæ fiunt à prælatis.

Octauò abbas dr̃ prælatus eccleſiæ.cap.2.de iudi. c.cùm ab eccleſiarum.cum ibi no.de off.ord.cap.vt apoſtolicæ.de priuilegiis, lib.6.cle.1.in ver.præſidẽti.de reſcri.c.quanto.in fi.de off.ord.c.fi.de regularib.in prin.quaſi præ aliis dilati, vel lati, ſm Panor. in d.c.cum ab eccleſiarũ.primo notabili cum diuerſis concordantiis ibi allegatis. Et paſtor eccleſię dr̃, ita q̃ per eius obitum dicitur monaſterium viduatum.c.ne pro defectu.in prin.de elec.in d.c.ſicut.in prin.vbi gl.notabilis.in verb.paſtores.qui ponit alluſionem bonorum & malorum paſtorum.

Itẽ pater dicitur.c.vlt.ibi, partes abbates. de regulari.gl.in l.ij.in cle.abbates. de reſcript.vnde abbas nomen Hebraicum ſm aliquos, vel Syrum, ſm alios, interpretaf pr̃. Ad Gal.4.iuncta gl.ordinaria. & ad Rom. 8.c.23.q.4.c.hæc autem. aliàs.§.ex his oĩb.in fi.ſub d.c.Archimãdritæ Græcè, hoc eſt principes ouium vel monachorum, qui ſunt qñq; lupi rapaces.Not.Accurſius in epiſt.Inter claras.in verbo, archimandritæ. circa medium.C.de ſumma tri. & fid.cath.& in auth.de monachis.§.illud.Quæ nomina non inueniuntur impoſita capitulo vel canonicis, nec illorum officio conueniunt. Et cum ſint noĩa dignitatis & honoris, maximè cum ſint appellatiua ab eis augmentum ſumere licet, vt facit tex.ĩ §.eſt & aliud.inſti. de donationib.& l.decernimus. ibi.& ipſorum monachorum nomen expoſcit. vbi glo.ponit interpretationem verbi monachus.C.de epiſ.& cler.& l.j.in fi.C.de offi.p̃fecti vrbis. ibi. vt ſciat ex ipſo noĩe quid præfecto debeaf annonæ, & l. defenſores.2.ibi, nominis ſui tantum fungant officio.C.de defenſorib.ciuit.16.q.1.c.ſi cupis.ĩ princ. ex quo videtur dicẽdum, q̃ cum ſint maioris dignitatis, & honoris q̃ canonici, q̃ illos pcedere debẽt.

Nonò abbates habent multa priuilegia in corpore iuris clauſa, quæ non cõpetunt c.eccleſię cathedralis nec canonicis: inter quę diſpenſant in pluribus articulis contra regulas iuris communis.ex quibus Spec.in titu.de lap.& diſputa.§.ſunt quoque nonnullæ aliæ perſonæ. verſic.alias quoque enumerauit.35.caſus.

Item poſſunt conferre primam tonſuram & minores ordines vſq; ad lectoratũ incluſiuè ſubditis ſuis.in qb.iuriſdictionẽ habẽt quaſi epãle.69.diſt. c.1.iuncta gl.ĩ verb.alia.de ſuppl.neg.pla.c.cũ contingat.& de ęta.& qual.c.abbates.in fi.iũcta gl.pen.de priuile.lib.6.facit.c.1.cũ gl.in verb.à nõ epis.de ordinatis ab epo qui renun.epatui.duob.ĩn concurrẽtib.vt copulatiuè interuenien.videlicet, q̃ ſint presbyteri, & q̃ benedictionis munus ſuſcepetint.d.c. cum contingat.aut ſaltem per eos non ſteterit quominus receperint per dictum.c.primum.

Abſoluunt inſuper monachos ab excommunicatione pro violenta manuum iniectione in perſonã eccleſiaſticam incurſa iuxta determinationem.c.2. c.canonica.& c.cum illorum. de ſent.excom.

Modo magis priuilegiatus minori priuilegiato prępomtur ſm gl.ordinariam in verbo priuilegiatũ. c.accuſatus.§.ſanè. de hereticis.lib.6.facit c.volentes. de offi.legati.l.fi.ff.de offi.procon.21.diſt.c. denique. facit de priuilegiis credi.per totum.ff.& C.& qui potiores in pigno.habeantur.l.aſſiduis.cũ duobus authen.ſequentib.& etiam facit.C.de officio fiſci.& de priuilegio dotis.per totum.

Decimò, abbas benedicitur ab epo: dr̃ 1.c.& c.cũ contingat ſupra alle.c.qm̃.69.c.meminimus.de accuſa.c.inter monaſterium.de ſent.& re iudic.vbi ẽt plenè tractatur, maximè per Panor.& Fel.an electus & confirmatus ante benedictionem debeat appellari abbas vel electus. & idem Fel.in c.eam te. col.v.verſ.tertio reſtringuntur. de reſcriptis.

In tm̃ q̃ iſta abbatis benedictio non eſt ſimplex, ſed miſta inter ordinatoriam & ſimplicẽ mediũ tenens: tñ plus participat ordinatoria q̃ ſimplici, eo q̃ p illũ poteſtas conferendi certos ordines & bñdicendi abbates ſubditos cõfert, prout no.Io.And.in vet.ad ſacros.poſt Hoſt.ibi ĩ c.tuã.de æta.& qual.in c.meminimus pallegatis.ĩ verbo, benedictionis. gl. ordinaria plenior de iure in verbo, benedici.cle.attendentes.§.ſtatuimus.de ſtatu monachorum.rõne cuius benedictionis poſſunt benedicere ornamenta eccleſiæ, imagines, crucem, libros, & ſimilia. notant Stephanus, Guill.de Lauduno, & Cardinalis.ĩ d.§.ſtatuimus.& in d.c.Abbates.vbi Io.And.in nouella.Dñicus de S.Geminiano, & Philippus Frãcus de priuilegiis, lib.6.Angelus de Claua, in ſua ſumma, in verbo benedictio.§.j.& ij.

Vndecimò, Abbates dicuntur ſponſi vel mariti ſpirituales ſuorũ monaſteriorũ, nõ ſic canonici.nor. gl.j.poſt Inn.in c.quia pp.de elect.non tñ ita p̃priè ſicut epi eccleſiarum cathedraliũ.notatur in c.vlt. de poſtul.prælat.iuncto c.ſi abbatem. de elec.lib.6. vbi probatur q̃ epiſcopus non poteſt eligi ad aliam prælaturam, ſed bene Abbas.

Duodecimò, Abbates vtplurimum ex priuilegio aut pſuetudine vtũtur inſigniis Pontificalib.ſ.anulo, baculo, mitra, ſandalibus, & bñone ſolẽni.c.abbates.de priuil.lib.6. & c. vt apl̃icę.eo.ti.de priuil. lib.6.q̃ non inueniuntur cõceſſa ſimplicibus canonicis vel aliis inferiorib⁹ ſaltẽ ita cõſtet. Et hęc dignitas ſummè eſt attendẽda, cũ illa tendat ad gloriã & honorẽ maximũ ratione delationis prædictorũ pontificaliũ: de quib.plene per Spec.in tit.de priuilegiis.§.j.ver.abbas. Et ppea dicebat Gem.ĩ d.c.vt apoſtolicæ. q̃ plus debet honorari platus q̃ põt vti talib.inſignis põtificalib.q̃ q nõ põt vti: ſubdens q̃ ex maioritate ornatus quo qs poteſt vti, colligitur etiam maioritas dignitatis: & hoc dicit eſſe notãdũ pro

pro ordinādis abbatibus in actibus qui per eos geruntur: qm̄ ex quo vtuntur dignioribus insignib⁹, & maioribus præfulgent honoribus, etiam debent in digniori loco collocari. facit glo.4 t.dist.c. parsimoniam.cū tex.in §.j.institu.de iniuriis. & in c.pe. & c.qm̄.de vit.& hon.cler. vbi ex qualitate & preciositate ornamentorum augetur dignitatis prærogatiua.dicit tñ Luc.de Pen.in l.vnica.C.nulli licere in frenis.lib.11.in iij.col.φ inferiores non possunt præsente maiore dignitate aut potestate, vti ornamento eius qualitatis & decoris quod maiori conuenit: quod no.per tex.in d.c.vt apostolicæ.quoniā vidi de hoc dubium.& vide Gemi.in d.c.vt apostolicæ.vbi ponit quando & quomodo,& qnibus mitris abbates possint & debeāt vti, & in quib.locis.

Decimotertiò,maior idoneitas exigitur in abbate quam in canonico. Promouēdus.n.in abbatem, debet habere 25.ann.notat Panormitanus per illū tex.in c.cum in cunctis.§. inferiora. de elec. Maior autem septennio,licet minor quatuordecim,potest esse canonicus ecclesiæ cathedralis.c.super inordinata.cum ibi notatis.de præbendis.bonus tex.cum gl.in c.ex eo.de ele.lib.6.facit.c.ex ratione.& c.indecorum.de ętate & qual.Ac et morib.18.q.2.c.si quis abbas. in auth.de monachis.§.j.colla.j.& in auth.de sanctissimis episcopis.§.iubemus.coll.ix.in maioribus autem dignitate,maior idoneitas & sufficientia requiritur.d.c.cū in cunctis.in prin.1.q.1. c.vilissimus. facit l.qui indignus.ff.de senato. facit quod no.gl.in verb.præsumptione. in c.scriptū. de elec.Et ex istis fundamētis tenent multi, φ abbates sunt canonicis ecclesiæ cathedralis, & cęteris inferiorib.dignitatib⁹ ecclesiæ cathedralis pręferendi. Et his motiuis mouetur quidam Ioannes Montagu, post tractatum de bigamia, qui hanc materiam disputauit.Et licet aliqua fundamenta pro parte cōtraria faciat,ad illa tñ respondet,& vr̄ in hanc partē inclinare:ego aūt adhuc recitabo argumēta & motiua pro parte ɔ̄ria,& tandem quid tenendum dicā.

Et primò pro capitnlo ecclesiæ cathedralis facit: quia ep̄s & canonici ecclesiæ cathedralis constituūt vnum corpus spiritnale & mysticum,cum ep̄s sit caput,canonici qui simul capl̄m efficiunt alia membra,vnde ep̄s sine sui capituli cōsilio,nihil de spectātib.ad regimen ecclesiæ suę tractare vel concludere debet.c.nouit.& c.quāto. de his quæ fiūt a pla.fine cōsensu capituli.nisi cōsuetudo legitimè præscripta haberet ɔ̄riū.c.non est de consuet.lib.6. Modo mēbra capnt sequnnt̄.c.nō liceat.in prin.de p̄scriptioni.l.cū in diuersis.ff.de religiosis & sumpt.funerū.

Et qnidā doctor me existēte in studio male interpretans illam legē, allegauit eā ad illud ꝓpositum, φ vbi est caput,censetur esse totū: quod adhuc peius pro doctore intelligētes scholares, ceperūt eius capones & dimiserūt capita.Et cū conquestus fuisset doctor de suis caponib. accesserūt ad eū scholares & dixerūt. Dñe, vos interpretādo legē,cū in diuersis.ff.de relig.& sumptib.funerum.dixistis φ illa lex faciebat φ vbi erat caput cēset̄ esse totū, ideo illā volēdo deducere ad effectū accepimus capones, & dimisimus capita. Sed qa videmus φ nihilomin⁹ conquerimini de caponibus vestris, qui censent̄ esse in loco in quo sunt capita s̄m illā legē: ideo vr̄ φ aut illa lex hoc non dicat, aut φ nostræ leges sunt fraudulosæ, aut φ interpretatio vestra nō est bona, aut φ indebitè conquesti fuistis de dictis caponib⁹: & ppea detis nobis veram interpretationē illius legis. Qui doctor r̄ndit,φ illam intelligebat solnm in suo casu,s.in sepultura cadaueris mortui & non in caponibus:& quòd interpretatio scholariū erat nimis larga, & vltra q̄ intellexisset dictus doctor.

Secundò pro hac parte canonicorum,& capituli facit, quia maior est comunio inter episcopum & suum capitulum seu ecclesiam, q̄ cum aliis corporibus, vel ecclesiis inferiorib.c.requisisti.§.si verò. in fi.de testa.adeo φ quicquid acquirit pręsul, suæ ecclesiæ vel capitulo acquirit, vt ibi,& c.1.i fi.eo.ti. c.2.& 3.de peculio clerico.& c.vnico.17.q.1.in fi.

Tertiò canonici dicuntur fratres epi.d.c.& cap. quanto. de his q̄ fiunt à plato sine cōsensu capituli. 25.dist.c.esto subiectus. sicut Cardinales oēs dicuntur fratres pontificis.c.licet tertiò de testi.c.1.cum gl.de offi.leg.c.fundamenta.in prin.iuncta gl.in verbo, fratres.de elec.lib.6.& sic epi ac superiores fratres Romani pōtificis appellant̄.c.q̄ graui. de crimine falsi. Quia ergo ep̄s vt maior ordine, & dignitate abbates præcedit, in quo nullus hæsitat: ergo & capl̄m suū rōne dictarū cōuentionis, & fraternitis:cum videamus dignitatē & honorem paternū ad filios trāsire.l.fœminæ.l.filium, & l.liberos.ff.de sena.l.cum legitimè.cum ibi notatis.ff.de statu hominum.c.2.de conuers.infideliū.Et facit,quia cōnexitas & coniūctio operat̄ ampliationē priuilegij, vt tenet do.meus Ias.& ibi ostēdit p multa in l.j.C.de transa.& dixi in consuetudinibus nostris ducatus Burgūd.in tit.Des iustices & droictz dicelles.§.iij. ĩ gl.Et sur ses hommes subiectz.ibi,Additio. Et aduerte.Sic etiam,ut uidemus,rōne coniūctionis siue dignitatem siue nobilitatē defendit in uxorē,et post eius mortē,quādiu vidua manserit.d.l.fœminæ.l.j, & vlt.ff.de senatorib.l.mulieres.ff.de incolis.l.mulieres.C.de dignita.lib.12.c.ex par.vbi gl.fi. Panor. & Fel.de fo.ↄp.bon⁹ tex.i c.is q.§.fi.de sepultu.li.6.

Et licet ad ista tria fundamenta videat̄ r̄ndere idē Ioannes Montaigne, quòd communio & fraternitas existens inter capitulum & episcopū nō trāsfert honorem debitum episcopo ad capitulū, sicut frater aut socius non transfert honorem aut nobilitatem, seu dignitatē ad fratrem vel sociū, maximè qn̄ episcopus nō est de capitulo,ut in pluribus,ut dicā in 45.consid.qm̄, vt etiam dicit, episcopus non venit appellatione capituli. probat rubr.de his q̄ fiūt à prælato sine ɔ̄sensu capituli, ubi prælatus & capitulum ponuntur tanquam diuersa.& dicit esse glo. magistram & singularem in cle.2.§.illi verò. in verbo, in eisdem. de æta.& qualita.facit c.vnicum. ne sede vacante.lib.6.c.postulasti.de concess.pręben.c. à collatione.de appel.lib.6.qd nor.glo.in c.causam. de elect. Tñ suæ responsiones non stringūt ad prædicta, in casu, maximè in quo ep̄s vadit processionaliter

naliter & est in cap.cum canonicis, quia tunc cum sit canonicus. Panor.in c.postulasti.de conces.præben.ibi est tanquam caput, & canonici membra, repræsentantes simul ecclesiam cathedralem, Non.n. liceat à capite membra discedere. Ideo statim post epm debent esse canonici, tanquam membra imme diate sequentia caput, & hoc tenet Gemin.& alij in c.quãnis.§.quenquã. in 3.notab.de præben.in 6.& alij suprà alleg.in prin. huius considerationis.

Et licet dignitas non transferatur ratione cõmunionis aut fraternitatis, tñ ratione cõionis & conne xitatis quis sortitur priuilegium seu consequitur priuilegium priuilegiati, vt dixi hic ante:& faciunt infinita quæ adduci possent, de quo plura p do.meũ Ias.in d.l.j.C.de transac. Vltra eum faciunt, ꝙ ratione connexitatis quis sortitur seu consequitur priuilegium.gl.in c.postulasti. quasi in fi.de concess.præben. Hinc videmus, ꝙ si plures delinquunt quorũ aliqui sint clerici, ꝙ ratione priuilegij clericatus nõ solum clerici delinquentes sunt remittendi corã iudice ecclesiastico, verum etiam laici delinquentes cum clericis. Istud est dictum stupendum Antonij de Prato veteri in l.ij.ff.quę sententiæ sine appellatione rescindunt.allegatũ p Fel.in c.1.de pscriptio. pro hoc facit dictum Bar in l.pcipimus.§.eod.obseruãdo.C.de appell.dixi plenè in cõsuetud. nostris ducatus Burgund.in tit.Des iustices & droictz dicelles.§.v.in glo.S'il n'a grace du Prince. ver.anteq̃ tamen ponam illos casus.nu.70. Nam nulla maior esse connexitas potest, quàm sit inter caput & membra, cùm sint indiuisibilia.

Sed ratione connexitatis idẽ debet esse indiciũ de vno connexorum quod de alio. Fel.in c.trãslato. in ij.col.& in 17.consequenti. Hinc est ꝙ sententia generalis extenditur ad connexa. Idem d.meus ĩ l.si de certa re.in ij.col.C.de transac.& ratione cõnexitatis ecclesia cognoscit de causa profana. Panor.ĩ c. licet ex suscepto.in v.col.extra de foro cõp. Et rõne cõnexitatis iudex impetratus sup petitorio cognoscit de possessorio. Panor.ĩ c.ex ꝯquęstione.extra de rest.spol. Imò dictio taxatiua nõ tollit connexa do. meus Ias. in l.actionẽ.C.de ꝑcu.& si quis se extendar vsq; ad cõnexa dr̃ obseruare fines mandati. do. meus Ias.in l.si procurator ad vnam speciẽ.C.de ꝑcu. Et rõne ẽt fraternitatis quis ẽt consequit̃ priuilegiũ, vt dicit Bar.in l.qui iurisdictioni pest. in fi.ff. de iurisd.om.iud.vbi ponit de duob. fratrib. feudũ cõe habentibus,& vnus cõmittit felloniam, pp quã priuari deberet feudo, alter verò non, ꝙ neuter priuabitur:quã decisionem sequitur Corset. in singularib.suis, in verbo, cõmunitas,& do.meus Ias. in d.l.j.C.de transac.alleg.Bal.in c.1.quib.mod.feu. amittatur.sed non allegauit Bar.in dicto loco.

Quartò ꝓ hac parte facit, quia capitulũ sede vacãte epo succedet in oĩ iurisdictione epali siue exercitio eiusdem in libera spiritualiũ & tẽporaliũ administratione.c.his quæ.& c.cũ olim.in fi.de maio. & obe.c.vno. eo.tit.lib.6.c.si eps.& c.fi.de suppleñ. negl.pla.lib.6.cle.statutum.de ele.cum concord. Et licet ad istud fundamentum r̃ndeatur, ꝙ illud priuilegiũ est tpale durante vacatione sedis epalis tñ: & ideo ꝙ sit honor ratione priuilegij impẽdẽdus, eodem tpe finiri debet quo ipsum priuilegiũ: ex quo, vt dr̃, qñ sedes vacat, & capitulum gerit vices episcopi, præferri debet, abbatibus & inferiorib⁹ prælatis, per c.præcipimus.14.dist.c.sane. le second.de off.dele.quæ no.Fel.in rub.de maio.& obe.col.v.in prin.adducuntur not.p Io. An.in nouella.in c.deliberatione. super glo.ij.de off.leg.lib.6. vbi dr̃ quod præpositura ecclesiæ Taurinẽ, sit ibi maior dignitas post epalem seu pontificalẽ, eo ꝙ immediate sedet post epm, conuocat caplm & similia, quę sunt signa maioritatis: licet archidiaconus dictæ ecclesiæ more suo epo gerat uices epi de iure speciali. & ibidem Dñicus & Philippus Frãcus & Fel.ĩ d.rub.pen.col. in prin. Sed prædicta nihil faciunt ad propositum, quia ea tñ ratione in hoc casu de iure cõi capitulũ sede epali vacante gerit vices epi, qa est maior quo ad administrationẽ ecclesiæ cathedralis, q̃ est magistra totius diœcesis, post epm cum sit membrũ immediate inhærens capiti: ideo tanquam habens maiorem dignitatem iura dant ei administrationẽ de iure cõi. In casibus aũt aliis allegatis sunt casus speciales qui habent dicta priuilegia ex speciali cõsuetudine locorũ.ex quo nõ debẽt trahi in consequentiã, nec ex illis arguendũ est, ad qd ex iure cõi dispositũ est. Faciũt ad pdicta l. qd verò. cũ l.seq.& seq. ff.de legib. vbi ea q̃ sunt singulariter & in fauorẽ alicuius introducta ꝯ rationẽ iuris nõ debent in cõsequẽtiã trahi, ex quo in hoc casu si ex priuilegio speciali cõpetat maioritas pposito, ergo nõ est dicendũ ꝙ vacante sede epali competat eidẽ administratio; quod secus est in casu nostro, cũ maioritas ĩ hoc casu competat iure cõi: ergo ẽt ratione maioritatis est extendenda ad administrationẽ vacante sede episcopali.& in his responsionibus ad prędicta argumenta non ambulat recto pede dictus Ioã.Montaigne, q voluit fauere abbatib⁹, in his maximè quæ ꝯcernunt ea quæ fiunt cum epo, vt infra dicet amplius.

Quintò pro hac parte facit, qa cathedralis ecclesia quã caplm constituere vr̃, maiori gaudet prærogatiua q̃ ecclesiæ inferiores,& amplius debet honorari, ita ꝙ in odiosis appellatione ecclesiarũ ciuitatis vel diœcesis non venit, nec includit̃, c.quanis.in §.quãquã.de præben.lib.6.vbi Dñicus de S. Geminiano colligit, ꝙ in processionibus generalibus canonici debẽt præcedere Abbates ciuitatis vel diœcesis,& esse proximiores epo. de quo dicto supra dixi in princ. Est.n.matrix ecclesia, hoc est maior vel marer aliarũ ecclesiarũ totius diœcesis.63.dist.§.ex his constitutionib.aliàs est.§.cum ero.c.venerabili. in fine, de uerb.sign.c.videntes.12.q.1.& est generalis parochia, vnde possunt diœcesani pro sacramentis recipiendis & diuinis officiis audiendis recurrere ad ipsam.c.apostolicæ.vbi Host.Ioan.And. Zabarella,& Anchara.notant̃.de donatio.c.fi.de sepulturis. & ibi Panormitanus in primo notabili. idem Panor.in c.2.de parochiis.bonus tex.in c.vlt. 9.qõ.2.in c.sicut alterius. Archidiaconus & Gemi. in iij.notabili.7.qõ.4.in capit.presbyteri. & quod

ibi

ibi notant Geminia.& Prępositus.24.dist.c.bonę. 12.q.2,c.videntes.12.q.1.cap.licet.iuncta subscriptione de feriis.c.si eps.iuncta glo.ij.de pœn.& remiss.lib.6.gl.notabilis in c.officium. de offi.archipresbyteri.gl.fi.Panor.& alij in c.omnis:de pœnitētiis & remissio.Card.Floren.in cle.dudum.§.statuimus,de sepulturis,imo est ita mater & maior, ꝙ ēt non est necesse in expressione illius exprimere nomen sancti sub quo est dicata.quod tamen secus est in aliis,vt tenet Prępoſi.in d.c.presbyteri.

Nec obstat,ꝙ capitulum solum non cōstituit ecclesiam,sed simul cum prælato:ita ꝙ eps censetur esse in ipsa ecclesia, & ecclesia ī ipso,vt est tex.in c.scire.7.q.1.vbi gl.notat quot modis dicatur ecclesia, & pleniot in c.querelam.gl.fi.ne prælati vices suas, Vnde mortuo epo ecclesia dr̄ vacās.c.cū ecclesia. de can.poss.& proprie.c.ne pro defectu.cap.cum Vinton.c.Messana.de elect.c.1.& 2.ne sede vacā.lib.6. c.quia sępe. de ele.lib.6.quia verum est ꝙ capitulū non constituit solum,nec epm solum,sed simul cōstituunt ecclesiam,Eps tanquam caput,& canonici facientes capitulum tanquā membra: ex quo mortuo epo ecclesia cathedralis nō est extincta,nec mortua,sed solum viduata pastore,i.capite. cuius potestas pp connexitatem remansit penes capitulum tanquam proximius & magis attingens epo,ex quo ratione huius maioritatis,& connexitatis, seu ꝓpinquitatis dr̄ maior esse oib.aliis ecclesiis: & ideo in maiori dignitate sunt qui proximiores sunt epo, & dicuntur maiores & digniores. dixi s.in hac par.in 38.consid.quę incipit, quęrendum est de ratione.

Sextò facit pro hac parte, quia canonici maioris ecclesię dicuntur clerici primi gradus. Alij aūt secūdi gradus vel ordinis.not.Inn.in c.sedes.in j.glo.de rescriptis.& ī c.fraternitatem.de sepulturis. vbi dicit ꝙ maior est honor esse canonicum vnius ecclesię cathedralis, q̄ alterius inferioris ēt collegiatę.facit c.statutū.ī prin.de rescrip.lib.6.vbi canonici ecclesię cathedralis pñt esse. delegati à summo pōtifi.

Hinc est ēt,ꝙ minor quatuordecim annorū non potest esse canonicus in ecclesia cathedrali,licet maior septennio possit esse in ecclesia collegiata. regula cancellarię 17.& Bal.in margarita in verbo,canonicus. imò infamis non potest esse canonicus ecclesię cathedralis:no.Inn.& Panor.in d.c.fraternitatē. ex quo vr̄ esse dignitas,igiť &c. Et licet dicať ꝙ abbates non sint simpliciter clerici,sed p̄lati, pastores & in dignitate constituti, tñ non est negandū quin canonici sint maiores ordine ex p̄missis, cū sint primi ordinis, & qa ēt sunt maiores administratione, cū administrēt ecclesiā cathedralē, q̄ est maior quacūq; alia,vt dictū est:ideo & sic sunt maiores, & ordine & administratione, & ēt quia in administrando sunt proximiores epi, ideo etiam in digniori loco,vt ex præmissis satis demonstratum est.

Septimò cœtus clericorū secularium est dignior & honorabilior q̄ religiosorum,not.gl.fi.in c.qualiter le secōd.de accu.& dixi s̄ ample in hac par.i 50.ꝯside. nec obstat ab hoc ꝙ illud erat tpe quo Abbates & monachi erāt solū laici; hodie aūt sunt clerici sicut canonici, ideo p̄seruntur oib.clericis s̄m glo.in c.à subdiacono.14.dist.quia non illa rōne clericus secularis p̄sertur religioso,quia clericus,sed qa clerici seculares fuerūt primò introducti, & quia fuerunt primi q̄ religiosi. Et quia licet vita cōtēplatiua sit fructuosior q̄ actiua, tñ vita actiua est melior, vt dixi in dicta consideratione hic antè allegata.

Octauò facit, collegiū,& qualibet congregatio, vel vniuersitas vr̄ honorabilior,& dignior quā psona singularis.facit.c.statutū.de elec.lib.6.vbi appellatione ecclesiæ parochialis in odiosis nō venit ecclesia collegiata,licet aliàs sit parochialis.p qd dicit Panor.ī rub.de vita & hon.cle.ꝙ in materia restringibili sub noīe clericoꝝ nō ꝯprehendunť canonici, nec habentes dignitatē tanquā habentes quandam qualitatē super alios simplices clericos. idem notať in c.bonæ.extra de postu.pręla.in 1.notabili. & in c.1.de iur.calū.Ad principale dictū facit capſm nobis, de iure patr.non habet ius præsentandi prælatū in ecclesia collegiata,sed debet eligi p collegiū.Item collegiū habet multa iura,& plures.ꝓrogatiuas, qa pōt statuta facere.c.cū oīs,& c.quæ in ecclesiarum. cū ibi notatis.de constitu.c.cum dilectus.de cōsuetud.no.Inn.Io.And.& Panor. in c.cū cōsuetudinis. eo.ti.gl.notabilis, in c.constitutionem.de ver.sign. lib.6.i ver.statutū.l.oēs populi.ff.de inst.& in.insti. de iure naturali gentiū & ciui.§.j.vbi amplè notat materia statutoꝝ & p totū.ff.de decretis ab ordine faciēdis.Et habēt alia priuilegia,de qb.qd cuiusque vniuersitatis noīe.& de administratione rerū ad ciuitatē pertinentiū.& ad municipales.& in l.ciuitas. ff.si certum pet.Quæ non habet singularis persona.

Nec obstat si dicaľ,ꝙ illud ꝓcedit in singulari persona priuata cęteris paribus: sed & Abbas habet dignitatē,& p̄ęest corpori hoc est monasterio siue cōgregationi monachoꝝ: & sic licet argumētū p̄dictū bñ ꝯcludat,ꝙ capſm est digni⁹ & honorabili⁹ singularib.canonicis,queādmodū totum sua parte, facit c.fi.de spōsa duoꝝ.ibi:turpis est pars q̄ suo nō congruit vniuerso.cū toto. cū ꝯcordan.de reg.iur.in 6.

Quia ad hoc r̄ndetur, ꝙ quemadmodum præest pluribus quàm abbas, & quia etiam maiorē habet administrationē in ecclesia: qa maiorā administrat, & in maiori loco quòd dignius,& maius q̄ abbas: qui licet p̄ęsit aliquib.sunt tñ illi quibus p̄ęest minores q̄ canonici ecclesiæ cathedralis qui sunt honorandi,& dicunť habere dignitaté,ad minus æqui parantur habentibus dignitatem, quod non est dicendum in monachis,quibus p̄ęsunt abbates.

Nonò, capſm siue ecclesia cathedralis dr̄ vxor siuē spōsa spiritualis epi: ꝯhit.n.quasi matrimonium cum dicta ecclesia vel capitulo, quod initiatur per electionem,roboratur per confirmationem, & consummatur per consecrationem: sicut carnale matrimonium accipit initium in despōsatione de futuro,robur & firmitatē in prolatione verboꝝ de p̄senti,& consummationē in carnali cōmistione.c.cū inter canonicos. circa mediū: de elec.c.inter corporalia. post principiū.de trāslatio.episcopi.ca.sicut vir. 7.q.1.dixi in consuetud.ducatus Burgund.in titu.

Des

Des droictz & appertenances à gens mariez.§.j.in gl. Apres la consummation. Modo vxor vel sponsa de plenti coruscat radiis mariti vel sponsi.l.mulieres.C.de incolis.lib.10.& l.mulieres.C.de dignitati.lib.12.Sicut ergo eps pcedit abbatē,ita & capltn vel ecclesia cathedralis.Nec obstat quod dicit, q̄ illa iura loquunt̄ tm̄ in matrimonio carnali, & non sunt extendenda in matrimonio spirituali: quia al's sequeretur, q̄ ecclesia dispensaret in casib.in qbus eps dispensat, quia istud est absurdū: qm̄ cū hoc,s. dispensare, & alia q̄ concernunt dignitatē epalē seu officium epale: competant epo ratione officij epalis,non extenduntur ad eius vxorē,seu sponsam.Sicut nec ēt in matrimonio carnali quę competūt marito ratione officij,non competunt eius vxori:cum fœminæ ab omnibus officiis sint exclusæ,sed solum ea quæ cōpetunt ratione honoris & pēminentiæ in quib.non est dubiū q̄ hęc competant vxori,ergo de similibus ad similia arguatur,& idem erit in matrimonio spirituali: vt idem honor & reuerentia quę debetur epo ratione pēminētiæ, post eū debeat̄ suæ vxori,seu suæ sponsę.Et quicquid dicat̄, bonū est argumētū de mr̄imonio carnali ad spirituale,cū æqui parent̄.Panor.ī c.innotuit. in v.col. in glo.j.de elec.

Decimō & vlt. Abbas est monachus.c.cū ad nostram. c.cū causam. & c.officij. & c.cū magistrū. de elec.c.nullus.de ele.lib.6.& venit appellatione monachorū.c.fi.de simonia.sed monachus p ingressum religionis amittit nobilitatē & dignitatē,sm̄ glo.in c.scripsit.27.q.2.in c.fi.in verb.personarum. de statu monac.c 1.in gl.fi.de purg.cano.& vbiq; Abb. Fel.qui approbat in c.inter dilectos.colū.iij.ver.& ista limita. de fi d.instr.c.sup literis.col.vij.vers.ij. a.regula.de rescriptis.in c.sanè, le second.in fin.de off.dele.& in c.cum deputati.j.col.de iudi.d.mens Ias.in l.pscriptione.in iij.col.C.si ȝ ius vel vti.publ. licet nō pdat iura sanguinis,vt ī apostilla eiusdē ibi.

Nec obstat q̄ illę gl.sint reprobatæ, quia veritas est in ȝrium: licet quodāmodo ex eo q̄ istud est iuris, excusatus fuerit quidam monachus qui dixerat se nobilē:qm̄ ex hoc non fuit sua impetratio subreptitia, cū his quæ sunt iuris, si Papa hoc nō obstante concedat vel dispensare, vt dicit Lud.Ro.in singulari suo 37.incip.vtrum nobilis. allegatus per do. meum Ias.in d.l.præscriptione.suprà alleg.

Ex quibus concludo,q̄ Abbates debent supersedere canonicis ecclesiæ cathedralis, nec debent eos pcedere,maximè,qñ pcessionaliter incedunt.Maximè cum ēt nomen Abbas est potius nomē solicitudinis q̄ ordinis vel honoris.glo.fi.circa medium. in c.tuam.de æta.& qualit.& ibi originaliter dictū Innocentij in fine sui apparatus. Non debēt ergo curare Abbates vel religiosi de honorib.vel plationib. sed humilitatis excellentiorē gradū tenēies minorib.& inferiorib.se subigere debent, sm̄ ea quę notat gl.fi.in cle.1.de religiosis domib. Et istam tenēt multi,& tenuit eā Philippus Decius in suis cōsiliis, cons.165.in 2.vol.vbi sunt 52.tm̄ consilia. Et hanc credo esse veriorem de iure, quicquid dicatur. Et ita quasi vniuersaliter seruat̄, maximè in regno Franciæ, vbi semper ecclesię cathedrales pferunt̄ in quibuscūq; processionib.& aliis actib.ecclesiasticis.

Et quę dicta sunt de Abbatibus habēt locum in commendatariis cum sint eiusdem dignitatis, sicut Abbates & Priores.ex quo hodie (vt cōiter videm̄) habent administrationem perpetuam,& sunt administratores,ita quod de fructib.libere disponere possunt,prout veri Abbates & titulati: & quibus (vt cōiter) cōmittitur cura monasterij in spiritualibus & tpalib.plenariè. Et hoc modo iura loquentia de Abbate habent locum in commendatario, vt dicit Panor.in c.querelā.de ele.in primo not. ita tenet p plura Barbatia in cons.2.in 2.vol.& dixi in casu emergenti in commentariis nostris ad consuetudines ducat̄ Burgūd.ti.Des successions des bastardz. §.v.in consilio ibi descripto vers.sed nunc. ex quo bona. & ita ēt videtur tenere Purpuratus in l.j.nume.271.ff.de officio eius cui mādata est iurisdictio.

Trigesimatertia consid.Sicut Abbas debet pferri cęteris dignitatib.secularib.inferioribus ab episcopo,ita præpositus qui est loco Abbatis, cum idem de præposito iudicetur quod de Abbate, vt notātur per Panor.in c.cum illorum. cum gl.in verbo,abbatum.extra de sent.excom.secus vero si præpositus nō sit loco abbatis: quia simplr̄ consideratur, qm̄ tunc archidiaconus præposito præfertur, not. Bal.in consi.suo 331.incip.Archidiaconus.ī 3.vol. quod tñ non obseruatur in hac nostra ciuitate Hednen.in ecclesia cathedrali, quoniam etiam pręposítus illius ecclesię cathedralis præcedit archidiaconos prædictę ecclesię, vt infra videri potest in 41.cōsideratione,incip.præpositura videtur maior.

Sed aduerte, quoniam in his inferioribus dignitatibus multum attenditur consuetudo ecclesiæ,vt dicit Petrus de Anch.in c.2.& fi.de statu monac.& Barba.in consil 5.in 2.vol.

Trigesimaquarta consid. Abbas si deposuit dignitatem abbatiatus, quia remanet monachus illius monasterij.Panor.in c.sicut ex literis.in prin. de iureiu.& in c.cum ad monasterium. & ibi Ant. de Butr.de statu regularium. Fed.de Sen.in consil. suo 19.incip.quidam monachus.Fel.in d.c.sicut ex literis.in vers.tertij dicunt.debet habere primū locū in choro & in cōuētu. Fel.in c.q̄ in ecclesiarum. col.xxiiij.vers. fallit quintò seu declarat. de cōstit. & hoc in memoriā pristinæ dignitatis. de qua ēt p eūdē Fel.ī c.sup literis. ī 18.col.de rescriptis. & do. mē Ias.ī l.iij.ī 3.col.ff.de acq.pos.Purpuratus in l.j. col.7.ff.de offi.ei̊ cui mādata est iurisd.qd intellige put itellexit Fel.ī d.loco, dūmō nō culpa sua fuerit deposit̄ ab offō,qa hoc casu nō teneret primū locū.

Trigesimaquinta cōsid. Quę dicuntur & dicta sunt de abbate,idem dic de abbatissa, cum etiā habeat dignitatem.c.indēnitatib.de elect.in 6.c.2. de ætate & qualit.cum Abbatia dicatur dignitas. Geminia.in c.2.col.3.vers.sup 2.dubio.de præben. in 6.Io.monac.in c.inquisitores.de hereticis,ī 6.legistę habēt tex.in l.generali.C.de sacros.eccl.Fel.in c.meminimus. ī 2.col.vers.vlterius quęro.de accu. non tamen habet potestatē excommunicandi moniales.

Conclusio

niales. Ioã. de Turrecr. in c. verbum Dei. de pœnitẽ. dist. 1. ẽt si esset consuetudo. Fel. in c. dilecta. colũ. ij. vers. amplia ẽt. de ma. & obe. maximè si præsit Abbatię habenti terras, in qua iurisdictionẽ exercet, qm̃ in administratione æquiparatur Abbati, & dignitatem habere dr. Bal. in c. 1. qui feudũ dare possunt. col. v. & ĩ iurisdictionem exercere potest. Panor. in c. dilecta. in 2. notab. de ma. & obe. & comprobat Deci. in c. cùm dilecta. de confirmatio. vtili vel inutili. col. vj. & ĩ l. fœminæ. ff. de reg. iur. Et q̃ dicta sunt de Abbatissa, idẽ in priorissa, vt in seq. conside. patet.

Trigesimasexta cõsid. Quę dicta sunt de Abbate, habẽt ẽt locum in priore q̃ habet locũ abbatis, & est principalis prelatura in ecclesia regulari collegiata: & prior ibi ponitur per viã electionis, vt dicit gl. notab. in cle. 1. in prin. in verbo, Lateranen. de suppl. negl. plat. Imò prior cõuẽtualis dr habere dignitatem. c. nisi essent. in fi. de p̃ben. & cle. 2. cum gl. in verbo, conuentualẽ. de rescriptis. Et sunt apud nos, prior S. Symphoriani Heduẽ. prior S. Saturnini de Bosco, prior de Barro regulari: qui p electionem ponuntur & efficiuntur ibi priores, quia tales debent præcedere in sedendo clericos seculares, & canonicos ecclesiæ cathedralis: imò ẽt alios clericos inferioris dignitatis ab ep̃o. Intellige tamẽ semper, vt dixi s̃ in consid. 32. incip. Abbas regularis. dũtamen tales canonici ecclesiæ cathedralis nõ incedant collegialiter, sed sint in cõcilio prouinciali, aut etiam in concilio generali vocati.

Idem ergo etiam in priorissa, quemadmodum p̃tactum est suprà in Abbatissa, qm̃ tota vis cõsistit an præsit monasterio habenti iurisdictionem in tertiis subditis, vt sic procedat ęquiparatio Bal. in d. c. 1. q̃ feudũ dare possunt. Et facit, quia dispositio loquẽs de prælato, quę comprehendit Abbatissam, verificatur ẽt in priorissa, vt tradit Fulgosius in cõs. 121. incip. præsupposita bulla sanctissimi. quem ad hoc allegauit Purpuratus in l. j. nu. 271. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio.

Trigesimaseptima cõsid. Decanus in ecclesia est maior dignitas post pontificalem dignitatem fm Calixtum, quem allegat Zodericus Zamoren. in suo Speculo humanæ vitæ, lib. 2. c. 13. vbi amplè loquitur ad propositum de decano ecclesię cathedralis, dicit ꝙ decano post pontificem maior & principalior cura & collegij administratio cõgruit, & ꝓxi mior est ep̃o dignitate & honore, cui propinquior est in cõcilio & assistẽtia. Ipse collegiũ necnõ p̃sonas ac res collegij iudicat & tractat. Hinc in Exodo iudicãtes vniuersitatẽ decanus cõstitui iubet: ex quo, vt dicit, sacri canones venerandã eã dignitatẽ decreuerũt. Est. n. caput collegij, de quo scriptũ est. Constituit eũ dñs in caput nõ in caudã, ꝙ cęteris corporis mẽbris autoritate & iudicio p̃cellit, idq́, primitus loci in ecclesia iudicat. Habet deniq́; decanus in collegio & capitulo primã vocẽ, primas salutationes, primos recubitus. Hęc sunt verba Zoderici, q̃ postmodũ ponit eius calamitatẽ & miserias, quas vide: & intellige p̃dicta de decano põtificalis ecclesię qui alius est ab archipresbytero, vt dicit Io. de Turrecre. in c. in capite. 50. dist. & tales habẽt primũ locũ, vt dicunt domini de Rota decis. 447. incip. fuit dubitatum. in nouis. dicam infra.

De his dignitatib. seq. qũo vna p̃ferat alteri, multũ attendit consuetudo, qm̃, vt dicit Boer. in suo tractatu de autoritate & p̃eminẽtia sacri magni ↄcilij, consuetudo in hoc multũ operatur fm Fel. in rubr. de ma. & obe. in v. col. & vr Card. Floren. in consil. suo 33. & in cons. suo 63. & quid de iure, ponit diuersos tex. Boerius in loco hic ante allega.

Trigesimaoctaua cõsid. Priores, rectores, seu p̃ceptores, p̃positi, thesaurarij, & alij seculares habẽtes iurisdictionẽ, & q̃ pręsunt ecclesiæ collegiatæ dicũtur habere dignitatem, ita ꝙ cęteris clericis secularib. sunt præferendi. Paulus de Leaza. in cle. 1. de ele. & in cle. ne in agro. de statu regulariũ. dñi de Rota decis. 173. fm meã cotationẽ in nouis: imò ẽt canonicus ecclesiæ cathedralis cũ nõ habeãt dignitatẽ, vt supra dixi in 32. consid. incip. Abbas regularis. Et tamẽ tales habẽt dignitatẽ, imò ẽt dicũtur plati. c. cũ ab ecclesiarũ. ibi bona gl. in c. 2. de iudi.

Ex hoc infert ꝙ præpositus nr̃æ dñæ Heduensis, decanus nrę dñæ de Belna, decanus sanctorũ Andochij, Tyrsi, & Felicis de Sedeloco, decanus S. capellæ Diuionẽsis, debẽt p̃cedere canonicos ecclesiæ cathedralis: intellige sp nõ ꝓcedẽtes collegialr, sed de p se, qm̃ si collegialiter ꝓcedãt, quoscũq́; alios toti' diœcesis p̃cedunt, fm quod iã supra dictum est in 32. consid. incipiente: Abbas regularis.

Trigesimanona consid. Archidiaconus in ecclesia tanquã oculus ep̃i est maior post ep̃m de iure cõi: vt est tex. in c. ad hæc. & c. mãdamus. de officio Archidiaco. &, vt dicit Zodericus in suo speculo humanæ vitæ. lib. 2. c. 14. dignitas huius nec prerogatiua est, nec infimũ honoris gradum habere dignoscit: & ibi ponit p̃eminẽtias illius, de qb. amplè in iurib. hic antè allegatis. Intellige tñ, nisi sit cõsuetudo in ↄ̃rium, vt infrà dicam in seq. consid. & vide Boerium in tract. suo de autoritate & præeminẽtia sacri concilij magni, vbi dicit multũ esse attendendã consuetudinẽ loci in talib. officiis, vt suprà dixi.

Quadragesima consid. Thesauraria de consuetudine potest esse maior dignitas in ecclesia, si habeat administrationem rerum aut prælationem & prærogatiuam in choro & capitulo: seclusa tamẽ consuetudine & reputatione ecclesiæ, de iure communi non sonat in nomine dignitatis: sed Archidiaconatus & archipresbyteratus etiam si nullã habeant iurisdictionem sonant in dignitatem, secundum Innocentium in c. de multa, de præben. Qui Archidiaconus de iure communi est immediatus post episcopum in cathedrali ecclesia tanquam oculus episcopi, & in multis gerens vices illius cap. ad hęc & c. mandamus. de officio Archidiaconi. Ita tenent dñi de Rota deci. 173. in nouis. & dixi hic ante. Et de statu huius thesaurarij & eius miseriis, oneribus, calamitatibus, & afflictionibus ponit Zodericus in dict. suo Speculo humanæ vitæ, li. 2. c. 16.

Quadragesimaprima cõsid. Prępositura videtur maior dignitas de iure q̃ decanatus, quia aliis

R prępo-

præponitur.c.quamuis.de verb.ſignifi. Dicit tamen Innocen.in c.de multa.de præbendis. & Archidiaconus in c.1.de conſuetudinibus.lib.6.ꝙ de iure non eſt dignitas, nec etiam decanatus. domini de Rota deciſ.442.in nouis.

Si tamen præpoſitura eccleſiæ collegiatæ habeat præeminentiam in ſtallo chori, ac loco, ac voce capitulari, & adminiſtrationē, cenſetur ibi principalior dignitas: vt videri poteſt amplius in deci.Rotę, deciſ.451.vbi amplè ponit ſigna ad cognoſcēdū quā dignitatē habet p̄poſitus, & quā decanus, & qn̄ vna dignitas eſt maior, quod cognoſcit̄ ex p̄miſſis, videlicet ex p̄rogatiua, iuriſdōne vel adminiſtratione, ex præcedentia in choro ſeu in capitulo & ꝓceſſione.

Et poteſt etiam ita ſe habere conſuetudo, ꝙ dignitas præpoſituræ in aliqua eccleſia ſit maior archidiaconatu: vt tenet Io.An.i c.fi.de off.deleg.i 6. ꝙ dicit ſe ita cōſuluiſſe. & in addi.ad Spec.in rubr. de p̄bē. & ita refert & ſequit̄ Barb.in ꝯſ.5.in 2.vol. Et iſtud eſt adhuc in eccleſia Heduē.ibi dignitas p̄poſituræ eſt tertia poſt decanatū & cantoriā, q̄ ſunt duæ primæ poſt Pontificalem dignitatem. Olim tn̄ fuit prima, quia non erant dignitates decanatus & cantorię tempore ſancti Leodegarij ep̄i Heduē.quo tpe dignitas præpoſiturę erat prima poſt Pontificalem, vt conſtare poteſt ex creatione octo canonicorum per eum ibi facta, & fundatione eorundem.

QVadrageſimaſecunda conſid. Dignitas cātoriatus eſt prima poſt decanatum in ciuitate Heduen.& hoc tam ex conſuetudine q̄ ex ſtatutis eorum & ordinationibus illius eccleſię: quod poteſt introducere conſuetudo, vt hic ante in duabus aut tribus conſiderationibus præcedentibus, & Fel.i c. ſtatuimus.de ma.& obe. Et, vt dicit Zodoricus i ſuo ſpeculo humanę vitæ, lib.2.cap.15. Cantor ſiue primicerius ſingulari honoris & dignitatis prærogatiua in eccleſia fungit̄, cuius miniſterium ad cœleſtes laudes, ad cultus diuini augmētū ordinat̄ hic, vt canonica tradit inſtitutio. Accolitos & cęteros eccleſię inferioris gradus ac miniſtros ad diuina dirigit officia canēdi legēdi hymnos, & pſalmodiā p̄uidet, atque inſtruit. Et quicquid diuinæ laudis in cōmuni choro decātat̄, p eū ſolicitē p̄ordinat̄: pſallēdi ordinē, orādi modum, ipſe cōmittit: negligētes aut diſcolos, punit: & eius oneri incūbit vt diuina officia grauiter & ordinatē altiſſimo pſoluant̄, vt iuxta apoſtolū oīa ſm ordinē fiāt in eccleſia. Tāto igit̄ cātoris dignitas apud Deū dignior acceptiorq́; eſt, quantò principalib⁹ cœleſtib⁹ laudib. occupat̄. Ex quo vr̄ ꝙ cū cātor Heduē. ſolū exerceat officiū in feſtis principalibus, & ſolū qn̄ ep̄s & decanus faciūt officiū, ꝙ dignius eſt eius officiū. Et q̄ alia cōpetāt cātori Heduē. vide Old.in ꝯſ.ſuo 166.incip.factū eſt tale.vbi dicit ꝙ ſcholas ciuitatis & maioris partis diœceſis ꝓfert. Alia de officio cātoris vide p Zodoricū vbi ſ.

QVadrageſimatertia ꝯſid. Maior autoritate p̄fert̄ & ideo decanus, cantor, theſaurarius aut p̄poſitus, vel archidiaconus p̄fertur canonico, ēt antiquiori pp eius dignitatē, licet ſit poſterior ꝓmotione, ordine vel ætate: qa claritas tituli denotat claritatē & præeminentiā honoris. Io.de Imol.& Ang.i l.q ſoluēdo.ff.de hęred.inſtit. facit qd̄ dicit Archid.i c.qm̄.16.diſt.vbi infert, ꝙ vna ſynodus licet poſterior tpe p̄fert̄ alteri pp maiorē autoritatē. facit tex. in c.placuit.verſ.propter.& ibi no.gl.ead.diſt.

Hinc videmus ꝙ licet aduocatus fiſci ſit poſterior tpe in plurib⁹ locis, & in ꝓmotione; & ēt in ætate iunior, tn̄ rōne autoritatis, quia clariſſimus, imò ſpectabilis, præfertur oībus aliis aduocatis exiſtē. in ſua ſede & prouincia, ēt ſi ſint antiquiores, & prius promoti, & dicam infra in 7.par.in conſid.33.

QVadrageſimaquarta conſide. Minor ordine, ſed maior adminiſtratione p̄fertur maiori ordine in loco adminiſtrationis: vt eſt in archidiacono, qui ratione adminiſtrationis cenſetur maior archipreſbytero.gl.in c.deliberatione.de offi.legat.in 6. Et ideo dicit Dn̄icus de S.Geminiano i c.epiſcop⁹. 17.diſt.ꝙ archipreſbyter in diuinis archidiaconum præcedit, nō aūt in aliis.c.1.de ęta.& qua.c.1.2.& 3. 60.diſt.c.1.de officio archipreſbyteri.

Vnde extra miſſam pręcedit Archidiaconus in loco, in voce, in iuriſdictione, & ſimilibus. Et ſic intelligenda eſt gl.ſ.& ibi tex.in c.1.de offi.archipreſby. Io.de Anania in c.ad liberandam.de Iudeis.col.10. Et de hoc vide plenè per Barba.in conſil.ſuo 5.in 2.volu.vbi amplè diſputat hunc caſum, & infra in 7.par.in 39.conſid.

Sic etiam videmus in rectore ſtudij, qui pręcedit epiſcopum ſcholarē in ipſo ſtudio, vt dicit Abb. Panor.in c.auditis. col.iij.de conceſſ.pręben.quod intelligendum eſt in his quę tāgunt adminiſtrationem ſui officij, puta ſedendo in collegio, ſed extra collegium, ſemper ep̄s debet pręcedere rectorem.

QVadrageſimaquinta conſid. Exiſtens in maiori dignitate q̄ ſit locus vbi eſt, nō p̄recedet oēs de illo loco, maximè qn̄ eſt ibi vt vn⁹ de loco. Abb. Panor.in c.poſtulaſti. de cōceſſ.pręb.qui ponit exēplū de ep̄o exiſtente in capitulo vt canonicus, quia non pręcedit capitulum: debet tn̄ habere ſm locū: intellige ſi ſit epiſcop⁹ illius capituli, aľs ſedere debet i loco. Hinc eſt ēt, ꝙ licet canonicus alicuius eccleſię cathedralis ſit vicarius epiſcopi eiuſdē eccleſię, tn̄ ſedebit in choro & capitulo ipſius eccleſię in loco aliàs ſuo. Geminianus in capitulo à collatione ad fi.de appellationib.in ſexto. Quando aūt epiſcopus eſt in capitulo, vt prelatus, aut vt canonicus, vide gl.in d.c.à collatione.vbi dicit ꝙ qn̄ eſt in primo loco, & ei primò ſcribitur, tūc eſt in capitulo vt epiſcopus & caput capituli. Qn̄ verò non eſt in capitulo in ſecundo loco & ſcribit poſt alium, tunc eſt ibi vt canonicus: vt eſt in eccleſia Heduenſi, vbi nō ſcribitur, epiſcopus & capitulum, ſed decanus & capitulum, & ideo eſt ibi vt canonicus: de qua gl. vide Panor.in c.poſtulaſti.de conceſ.pręben.vbi dicit, ꝙ epiſcopus eſt canonicus de iure cōi. & vide Fel.in c.irrefragabili.§.exceſſus.de off.ord.in ſexto.vbi ponit, an epiſcopus habeat iuriſdictionē i canonicos.

QVadrageſimaſexta cōſid. Quòd vicarius epiſcopi exiſtēs in actu in quo eſt vt vicarius, ſedebit i loco maioris.d.c.p̄cipimus.93.diſt.quē text.in

hoc extollit Lud.Ro.singu.suo 340.incip.& dicit Panor.in cons.22.incip.fuit à me postea quæsitũ. in 1.vol.ꝙ nõ valet consuetudo ꝙ Archidiaconus præcedat vicarium epi. & in cons.21.ponit ꝙ Archidiaconus non est maior vicario, imò vicarius est maior:quia, vt dicit, est in maiori iurisdictione, ideo preferẽdus in sessione.c.statuimus. 17.dist.§.fin.& c.seq.& ẽt dr associari epo in iurisdictione, vt dicit tex.in c.innouatione.16.q.17.ergo preferendus est post epm omnibus diœcesanis, arg.in c.recolentes. de statu reg.c.cum in tua diœcesi.de sponsalib.Et ẽt quia quantò quisque præest melioribus, maior est & honestior, vt dicit tex.in auth.de desen.ciuitatũ. §.nos igitur:sed vicarius epi præest melioribus, qa ẽt vicario & oĩbus de diœcesi, vt dictũ est, & habet iurisdictionem ordinariam, & Archidiaconus nullã nisi ex consuetudine in duobus, vt ibi dicit, cũ ergo sit maior Archidiacono preferẽdus est: & ideo, vt concludit in consilio sequenti, nõ valeret cõsuetudo ꝙ Archidiaconus preferatur vicario episcopi, tãquam omni iuri contraria. Primò iuri diuino, vt colligitur ex c.ad hoc.89.dist.& ordini naturali, vt colligitur in c.est ordo.33.q.5.& iure canonico, cũ maiori in administratione sit. iure ciuili, vt colligit ex l.vt gradatim.ff.de munerib.& hono.& l.j.ff.de albo scribendo.ergo impræscriptibilis, & potius dicitur pestis q̃ consuetudo, iuxta ea quæ habentur in simili in c.ad nostram. in tex.& glo.de probatio.& ẽt ꝯ honestatẽ:& ideo.nõ valet.c.cũ decorẽ.extra de vit.& hon.cler.& ẽt contra rationẽ & ꝯ primũ gradũ humilitatis, vt probat Panor.in d.cons.22.quem sequitur Fel.in c.statuimus.extra de maio.& obedi. Hæc tñ cõsuetudo est in diœcesi Heduẽ.vbi oẽs antiquiores in ꝓmotione præcedunt vicariũ & officialem episcopi, nisi habeat aliam dignitatem.

QVadragesimaseptima cõsid. Inter plures eiusdem dignitatis & nominis præferũtur q in maiori loco habent dignitatẽ & nomẽ:vt inter plures canonicos præferuntur qui sunt canonici in ecclesia cathedrali canonicis ecclesiæ collegiatæ not. Inn.in c.fraternitatẽ.in fi.de dona.facit c.statutum, de rescrip.in 6.Fel.in rub.de ma.& obe.facit c.quãuis, le premier.de præben.lib.6. & facit dictũ Inn. singulare in c.sedes apostolica.in j.sua gl.de rescriptis. vbi dicit ꝙ canonici cathedralis ecclesiæ possunt dici clerici primi gradus, alij aũt dicunť clerici secũdi gradus.Rõnẽ huius assignat Nicolaus Boerij ĩ suo tractatu de autoritate & preeminẽtia sacri magni ꝯcilij.in secũda rõne primi articuli, eo qa vt dicit, ecclesia cathedralis est matrix & cõis oĩum diœcesanorũ.adeo ꝙ ad illã singuli vtriusq; sexus clerici & laici pro sacramẽtis recipiẽdis & diuinis officils audiẽdis recurrere possint sine proprij curati autoritate, & sine iniuria & licẽtia, cum tota diœcesis sit ipsi epo parochia, & eps ꝯcurrit cũ oĩb. curatis suis diœcesanis ĩ curę aĩarũ exercitio, licet nõ in iuriũ parochialiũ pceptione totali, sed bñ particulari, inspecto iure cõi, quo eps habet quartã oĩum decimarũ intra suę diœcesis fines obuenientiũ. Hęc oĩa, vt dicit, probanť in d.c.quãuis.§.quãquã.de preben.ĩ 6.

in c.apostolicę.in prin.de dona.c.parochiano vtrobique. Abb.de sepulturis.iuncto.c.vlt.& 3.de parochiis.c.cũ ꝯtingat.de deci.c.ꝯquerẽte.de off.ord.Et intellige prędicta, ꝙ tales canonici pręcedũt oẽs alios canonicos, ẽt si sint æquales in redditibus, ẽt si sint canonici capellæ regiæ seu palatij regalis, & si simul incedãt canonici ecclesiæ cathedralis debent tenere manũ dextrã, & alij manũ sinistrã, vt dicit Nicolaus Boerij in loco s.all.vet. Et deinde seculares. Sed his tpibus nostris Christianiss. Rex noster Franciscus I. impetrauit à summo Pontifice Leone Papa X. priuilegiũ tale, ꝙ canonici suę capellæ ordinariæ pręcederent oẽs canonicos totius regni ẽt ecclesiarum cathedralium & metropolitanarum.

Et aduerte, ꝙ canonici ecclesiarum Cathedraliũ in Francia in hyeme habẽt tegmentũ in capite pro ornamento eorũ, quod dr almutia, quę fit diuersis modis, vt dicit Card.Zabarella in cle.j.col.ij. de statu monachorũ. quasi in tota Gallia fiũt ex pelle grisea desup.& intus ex pelle varia, q̃ apud nos dr, Menu vers. In ecclesia verò cathedrali huius ciuitatis canonici habent dictum ornamentum ex grisea pelle seu penna:alij verò canonici ecclesiarũ collegiatarũ ex pelle q̃ vulgo dr, Dung escorieulx, ad differẽtiã maioris ecclesiæ. Sed in ecclesia Lingonen.portant ex pelle nigra:& dicunt ꝙ omnes ecclesiæ cathedrales fundatæ à Carolo Magno ita portant.

QVadragesimaoctaua consid. Inter plures æqualiter promotos in vno loco præferť q merito vitæ nobilitate, aut sciẽtia alios antecellit.not.gl.in c.placuit.in prin.in gl.ĩ verb.præponimus.16.dist. vbi archidiac.Et ideo episcopus doctor præferť epi scopo nõ doctori. Dñicus de S.Gemi.in c.Isidorus. 16.dist.Fel.in rub.de ma.& obe.& dicit Bal.in c.cũ olim.de cõsue.in prin.ꝙ doctor ẽt tardius receptus præcedere debet.& dicit Bal.ĩ l.nemini.C.de aduoca.diuers.iud.de meliori sanguine præferť cæteris:& de epo doctore q pręcedit aliũ, vide Card.Alexã. in c.Isidorus.16.dist.& Barba.ꝯs.57.in fi.in 2.vol. & ita limitat Fel.in d.c.episcopos.suprà allegatum.

Sic ẽt videreť ꝙ canonicus doctor, & sic de singulis similibus pręcedere deberet nõ doctorẽ primò receptũ, quod tñ nõ obseruatur. Et vr hoc esse, eo qa prioritas ꝓmotionis & ordinationis in talib.ꝯsideratur, vt dixi ante in 23.ꝯsid.iuci.epi in sessionib.&c.& maximẽ inter ꝑsonas, vt tenet gl.in c.sacrosancta.in verb.ꝑnti sessione.circa mediũ.de autoritate sacrorũ conciliorũ, vt ibi Gumier, q dicit ꝑdictas ꝯsiderationes debere tm̃ locũ habere ĩ plurib. ꝓmotis eodẽ die, qa tũc isto casu merita ꝑsonarum debẽt attẽdi, ꝑ l.j.& ibi Bar.& Alex.ff.de obsequiis prestã.de duob.doctorib.eodẽ tpe factis, de quo infrà dicã. Et ita ẽt tenet Nicolaus Boerij in suo tract. de autoritate & præeminẽtia sacri magni ꝯcilij. vbi dicit ꝙ ita fuit obseruatũ in ꝯgregatione Turoni & Lugduni cõgregatis, vbi vr̃is ecclesia ꝯgregata fuit.

QVadragesimanona ꝯsid. In habẽtib⁹ eãdẽ dignitatẽ in vno eodẽq; loco, preferť q à maiori recepit dignitatẽ, vt ĩ canonico à summo Põtifice, qui præferť canonico ab alio inferiore creato: intellige

data paritate tpis creationis. Faciūt q̄ dicūt Panor. Card. Zabarella, Petr. de Ancha. & Ant. de But. in c. p tuas. extra de maio. & obed. Dicam latius infra in prelatione dignitatū tpaliū, maximè qñ ponā præeminētiā militū q̄ erit nona pars huius tractatus, in 26. cōsid. & in 7. par. in 38. ꝯsid. incip. qm̄ iter istos.

QVinquagesima consid. Officialis principalis episcopi cùm dignitatem habet, alios clericos seculares pręcedere debet. notatur pro Card. in cle. 2. de rescrip. Intellige tamen dummodo tales nō sint in dignitate maiori constituti. imò ēt si sit canonicus ecclesiæ cathedralis non præcedet ipse officialis alios canonicos prius eo receptos in dicta ecclesia, vt dixi supra in 45. consid. inci. existens in maiori dignitate. Dicit tñ Panor. in cons. 21. in 1. vol. ꝙ officialis generalis episcopi debet præcedere omnes totius diœcesis post episcopum, cùm faciat idē consistorium cum episcopo. c. 2. de consuet. lib. 6. Sunt & alij duo post officialem qui habeut aliquā præeminentiā, vt est vicedñs, qui præest rebus vel iuribus episcopalibus: de quibus Spec. in tit. de vicedño. & habet̄ 89. dist. c. volumus. & c. seq. & Oeconomus qui pręest rebus capituli, de quo ĩ dicā.

QVinquagesimaprima conside. Clericus secularis pfertur regulari & præcedit regularē. notat̄ in c. legi epistolam. & in §. alia. 16. q. 1. Io. And. in regula delictū. lib. 6. in Mercur. lib. 3. & gl. fi. in c. qualiter, le secōd. de accusa. quę dicit ꝙ dignior est cœtus clericorum q̄ monachornm. Et anterior est status clericalis, ergo honorabilior. gl. in c. quorūdā. vers. prædicatorū, li. 6. & c. fi. de pact. lib. 6. cū de his mentio habeatur in ps. 109. ibi: Tu es sacerdos fm ordinē Melchisedech. & ad Heb. 7. in prin. & 6. i fi. Religio verò ꝓpriè dicta post Christū successit authorib. Basilio, Bñdicto, & Aug. de quib. Ang. ĩ Clauā. ĩ sua summ. ĩ verb. religiosus in prin. De antiquitate tñ monasticæ religionis quō ēr fuit ante Christū, dicā alibi. Et plenissimè p Iudocū Clicthoueū ĩ suo Antilurhero.. lib. 3. c. 5. & 6. & in toto illo lib. multum extollit & magnificat vitam monasticam.

Ex hac consideratione vr̄ Fel. in d. rub. de maiori. & obed. incidere in dubium: An vita actiua sit dignior q̄ cōtemplatiua, & ibi plures remissiones allegat, quas vide. Vide ēt Lucā de Pen. in l. ij. C. de dignio. lib. 12. & in l. ij. C. vt dignitatū ordo seruet̄, lib. 12. & Bern. de Bus. in secunda parte sui rosarij: serm. 8. in litera O, vbi ponit ꝙ vita actiua est fructuosior. Hieronymus tñ inter alios mulrū commēdauit vitam anachoritarum, eremitarnm, seu religiosorum: de qua commendatione amplissimam fecit mentionē Io. Ludo. de Viual. de Monte regali in suo libro, quē opus regale intitulauit, in tractatu de pugna partis sensitiuæ & intellectiuæ. Et etiā Ang. in cons. suo 179. incip. visis p̄dictis. col. iiij. ꝙ vita contemplatiua est melior actiua. Albericus tñ & do. meus Ias. post eum in l. j. in 3. col. ff. de iusti. & iure. referentes Hostiensem in proœmio summæ, in quarta columna. referunt & dicunt ꝙ vita actiua est melior contemplatiua. Hinc ex hoc inferūt, ꝙ recti iudices & aduocati vtētes recto iure, ꝓut debēt plus merentur & meliorē vitam faciunt, q̄ fratres prædicatores & religiosi. Et idem ēt tenet idē Albe. in l. p diuersas. C. mādati. quod dicit esse verū Menizani in sua sylua nuptiali, si eorū studia & labores sufficiant principaliter gratia obediēdi præcoptis diuinis, & nō gratia lucri vel ambitus. Nā Deꝰ iussit. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ge. 3. & c. in capite. 50. dist. Et istud ēt tenet idē Albe. i l. si qui desideria. C. de suffrag. Vbi ēt dicit, ꝙ officiū aduocatorū apud Deū nō implicat peccatū. de quo dicā ĩ, in par. 7. in 29. consid. incip. officinm aduocationis. Et de huiusmodi vita actiua & contemplatiua dicam infra in 12. par. in 48. consid. vbi ponam etiam de vita mista seu communi.

QVinquagesimasecūda ꝯsid. Quo ad præeminētiā vnius religionis ad aliā S. Th. 2. 2. q. 188. dicit ꝙ excellētia vnius religionis quo ad aliā pōt attēdi tripliciter. Vno mō ex parte finis, & sic illa dr̄ pfectior religio. Altera ordinat̄ ad potiorē finem, & fm hoc inter religiones illa quæ ordinat̄ ad docēdū & prędicādū tenet summū gradū. Et rō est, qa quāuis prædicare & docere sit actus vitæ actiuę, ꝓcedit tñ ex plenitudine cōtēplationis, fm Greg. vnde pręfert̄ simplici cōtēplationi, sicut maius est illuminare q̄ lucere solū: &, vt ait Euāgelista: Qui fecerit de his mādatis, minimus vocabit̄, q aūt fecerit & docuerit, magnus vocabit̄ in regno cœlorū. vt dicit de Ioāne, Luc. 1. q fuit præcursor & predicator illius, dicit. Ego sum vox clamāris in deserto &c. Propterea dictū est de eo per angelum, Et erit magnns corā dño. Tales. n. sunt doctores prædicantes euāgeliū Dei, qui ante fulgere debent. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebūt quasi splēdor firmamēti. facit ēt. c. licet, de regularib. vbi dr̄, Sicut maius bonum minori pponit̄, ita vtilitas cōis speciali. Et quia in his est maior latior & ꝓlixior, ex quo maiora stipēdia saltē honoris & præeminentię sunr adhibenda. l. nemo. C. de officio magistri officiorū. Et in hoc rectè ppponit̄ doctrina silentio, solicitudo contemplationi, labor quieti. Vnde religiosissimè ad ista deputatę sunt ꝓpinqui ssimę præfectioni epōrū, ex quo vident̄ tenere primū gradū, & scdm gradū tenent illi q ordīnant̄ ad ꝯtēplationē. Tertiū q occupant̄ circa exteriores. Ex qb. videret̄ inferēdū, ꝙ sunt pferēdi, cū principalr̄ ĩ his attēdāt, s. p̄dicādo & docēdo, vt sunt p̄dicatores, minores, carmelitę, S. Aug. eremitę: & ꝙ deberēt dici digniores aliis religiosis ex rōnib. prędictis.

Secūdò attēdit̄ excellētia vnius religionis ad aliā fm quod in eodē genere finis vna ordinat̄ ad altiorē actū q̄ altera: puta si religionū q ordinantur ad cōtēplatiuā vitā ordinetur vna magis ad orandum, & altera magis ad legēdū, erit perfectior prima: qa altioris contemplationis est oratio q̄ lectio, licet dicatur secundum Augustinum: Cum oras, loqueris Deo: cum verò studes, Deus loquitur tibi &c. Et inter opera vitę actiuę potius est redimere captiuos q̄ recipere. Et ideo religio quæ ordinatur ad redimēdū captiuos erit excellētior, q̄ quæ ordinatur ad hospites suscipiēdos cęteris parib. Pōt ēt attēdi ista excellētia si vna illorū ad plura ordinetur quàm alia; vnde

vnde sic ordinetur vna ad legendū & ad orandum, potior erit autē illa quæ solum ad legendū. Et ita tenēt canonistę i c. quod dei timore. de statu monachorū; & in c. nisi cū pridem. extra de renun. & Archid. i c. si quis vult. 36. d. vel et si ɔueniētiora habeat statuta ad consequendum finē propositum dicetur pfectior alia q̄ huiusmodi nō habet. Et ista duo aut tria satis declarantur in concilio Bononien. edito in materia ꝑlationis monachorum & canonicorum regulariū, in prin. & prima parte. in 6. & 7. fundamento: quæ melius hæc declarant. Hinc per hoc deueniemus ad dispositionem canonistarum, quæ habet, quòd illa quæ habet arctiorem modum viuendi, dicitur perfectior, de qua perfectione statim dicemus.

Tertiò, dr̄ pręeminētia religionis vnius ad aliā ex parte exercitij, nō qdē quātū ad quātitatē, sed quātū ad proportionē eius ad finē intentū. Vnde in col. 2. Moysi B. Antonius ꝓposuit discretionē, quæ omnia moderat̄ vigiliis, ieiuniis, & aliis huiusmodi. Ex qbus vlt inferre Anto. Flo. post Thomā supra alleg. in sua sum. pat. 3. tit. 16. c. §. ij. ꝙ non, ex hoc ꝙ religio aliqua habet arctiores obseruātia debet iudicari potior, sed ex hocquòd maiori discretione sunt ei⁹ obseruantiæ ordinatæ ad finē intentū religionis: sicut maceratio carnis per abstinentiā cibi & potus efficacius ordinat̄ ad continentiam, q̄ per substractionem vestiū, vel corporalē laborē. Et has pręeminētias ponit Io. And. in c. sanè, de regularib⁹. in nouella. Sed postq̄ illas posuit, subdit. Nos canonistæ, nō pōderatis his subtilitatibus, solū solemus aduertere vbi sit arctior, strictior, durior, vel fortior modus viuendi. Vnde i c. licet. de reg. & trāseun. ad religio. dr̄ de arctiori vita & sanctiori, ad quā licet trāsire ex latiori licētia petita. Et sit cū oēs religiones sint ordinatę ad summū finē, q̄ est charitas, p quā coiūgimur deo, vt in extrauagāti Io. 22. ad ɔditorē dr̄. Et sic cū finis sit idē, solū pōderamus arctiorē modū viuēdi. vnde si i vna religione sit sola ɔtēplatio cū arctissimo modo viuēdi possibili, tn̄ sine deficiēdi periculo, nō admittimus trāsitū ad religionē in qua esset ɔtēplatio & arctio, et prædicationis officiū cū laxo, vel minus arcto modo viuēdi: qd tamen theologi admittūt secundū notata per Tho. 2. 2. q. vlt. arti. c. 8. in corpore articuli. & addit Io. Andr. post Thomā, ꝙ paupertas religionis ex hoc ꝙ post maior, nō facit religionē pfectiorē aliis. hæc dicit Io. Andr. vbi s: & hoc refert & recitat Ant. Flor. in loco supra alleg. paucis additis p nos.

Sed reperio, ꝙ canonistę nostri habēt alios modos & alias causas ad cognoscendū & inducēdū, an vna religio sit excellētior altera. Et sit vltra prędictos quatuor modos suprà tactos, quòd alio modo cognoscitur, an vna religio sit dignior altera & excellentior.

Quinto ergo modo vna religio dr̄ excellētior altera ratione antiqtatis: de qua ī dicā in sequēti consideratione, & ad quā multū attendendū est. Qm̄ qui prior est tēpore, potior est i iure. regula q prior de regu. iu. li. 6. c. antiqua de priuilegiis. c. renouātes. 22. d. l. qui prior. ff. de iudic. §. singulorum. institu. de rerū diui. q̄ regula habet locū in honorib⁹ & sessionibus, tex. i l. honores. ff. de decuri. & i l. fi. & ibi Bart. C. de tyro. li. 12. vbi dicit Bar. tex. illū esse ɔ iuuenes doctores q volūt locū celsiorē habere. Ad idē tex. in §. ordinationē. i authē. de monachis. & in §. quib⁹. in j. ɔstitu. C. dū tex. dicit vt ordo tēporū earūq; cōstitutionū nō solū adiectis dieb⁹, sed et ex ipsa cōpositione clarescat. Primis quidē in primo loco, posteriorib⁹ verò in secūdo ponēdis. Et ibi dicit Bal. ꝙ q pri⁹ est tēpore, pri⁹ est i sinuationis ordine. Et dicit Feli i rub. de maio. & obe. in iij. col. ꝙ inspicit̄ anterior origo. p glo. in c. quorūdā. de elec. i 6. Et ideo ex hac rōne volui ponere antiquitatē quorūlibet ordinum, tam in institutione q̄ in cōfirmatione, vt isra videri pōt, qd quomodo sit consideranda, cogita ex infra dicendis.

Sextò, excellētia & ꝑminētia ɔsideratur i illis qui sunt istituti & ordinati à maiori vel digniori, et si sit posterior tēpore. c. qa sępè. c. si eū. c. si à sede. c. hi q de ꝑben. li. 6. c. p tuas. de maiori. & obediē. & dicā isrà.

Septimò ɔsideratur ꝙ vna religio sit excellētior altera ex approbatione, vt notat. in c. fi. de relig. domib⁹: & ideo vna religio ap ꝓbata est excellētior altera, & si primo ap ꝓbata, ideo qa vtraq; ap ꝓbata, prima ap ꝓbata ratione prioritatis ap ꝓbationis erit excellētior: q̄ quidē ap ꝓbatio multa operat̄, vt habet̄ in cōcilio Ferrarien. i 13. col. ibi: itē nō obstat ignantū dicebat regulā B. Benedicti nō requirere approbationē, & c. & plus attēdit̄ q̄ institutio, vt habet̄ i cōcilio Bonon. in 6. col. cōcilio Ferrarien. i 4. col. infra alleg.

Octauò cōsideratur excellētia & ꝑminētia vnius religionis ad aliā: ex quo vna habet plures religiosos quàm alia. Qui enim pręest plurib⁹, maior est auth. constitutio, quæ de dignita. §. generaliter. vbi gloss. dicit. nota nobiliorem propter subiectos. est enim ꝑmiū dignitatis habere plures subiectos. dixi alibi.

Nonò considerat̄ maioritas ordinis ex ordine nominationis i lr̄a & i scripturis, vbi sit de eis mētio, quia ordo scripturę denotat prioritatē excellentię, dignitatis & maioritatis: quoniā qui primò nominat̄, dr̄ dignior, & honorari dr̄. Bal. in aut. hoc amplius. in vlt. col. C. de fideicō. & probatur in c. si quis iusto impedimento. de electio. in 6. & in l. seruus communis ita. & quod ibi not. Bar. ff. de stipul. seruorū. & de huiusmodi ordine literæ latissimè p Feli. c. cum dilecta. extra de rescriptis. vide Imolā i rub. extra de præben. do. meū Ias. i l. ij. §. prius. ff. de vulg. & pupil. substitu. de quo infra dicam in consideratione. 33. quando ponam ꝙ prius nominant̄ monachi nigri quàm canonici regulares: de qua in c. auaritię. de ꝑben. vbi Panor. Feli. in rubr. de maio. & obe. in 3. & 4. col.

QVinquagesimatertia consid. est, ꝙ antiquitas religionis est etiā multum attendenda, quoniam est maxima, cū reperiatur monachos & religiosos et fuisse in veteri testamento: quoniā, vt habet̄ in volumine scholasticę historiæ, i rubrica: de signis i morte dn̄i, de sancto Scarioth q abbas monasterij fuisse dicit̄: quo mortuo eius monachi & sub eius obedientia degentes inconsolabiliter doluerūt, ex quo comprehenditur ꝙ Scarioth abbas fuit & nō simpliciter abbas, sed sub se monachos habuit. Legit̄ etiā in eadem historia, sub rubrica: de festis Iudęorū, ꝙ Essæi in omnib⁹ ferè vitam monasticam ducebant, omnia

habentia cōmunia, sed in singulis ciuitatib⁹ domicilia inhabitantes, post ortum solis vsq; ad quintá horam operantes, silentiū obseruantes, cōsortio suo neminem adhibentes, nisi sub probatione anni: mortē pro iustitia immortalitate meliorē iudicātes. Probatur etiā ex l.j.§.religionis causa. ff.de collegiis illicitis. vbi ēt non prohibebant̃ fieri collegia religionis causa: & sic in veteri testamēto cùm ante Christū,eo qa libri degestorū sunt ante Christū, vt est glo.in verbo,in nomine.in rub.ff.de iusti.& iure, & allegat ꝓ hoc l.j.§.j.ibi: reperimus autē.& §.cumq; hoc.in h. C.de iure enucl. Nicolaus de Neapoli ī rub.institutio.ꝓpe fi.& dicit Bart.in l.multū interest.ff.de verbo.obl. quòd condentes iura digestorum erāt pagani, cùm leges fuerūt factæ per tercentū annos anteq̃ Christus veniret vel plus.facit glo.vlt.l.pridie.de feriis.ff.& in l.Titia.§.h.ī verbo,dei.de auro & argen. lega.ff.dicit tamē Io.Fab.in §.restitnta.col.ij. in gl.j. instit.de fideicō.hæredita. ꝙ iura digestorū & iurisconsultorū fuerunt post passionē Dñi, & tēpore gratię.text.in l.nō distinguemus.§.sacerdotio.ff.de arbitris. Dic tñ ꝙ plures fuerūt gentiles,licet post Christū fuerint,& maximè quia est lex Martiani,q fuit tēpore Iuliani tyrāni imperatoris qui erat infidelis, & regnauit post Heliū Pertinacē,& ante Seuerū Imperatores. Ex qbus ꝯstat ꝙ religio fuit ēt ante Christū. Imò ēt refert historia tripartita, lib.1.c.2. & Isidor⁹ titu.de officiis.c.15.ꝙElias & Eliseus vitā monasticā duxerūt: plures ēt alij ante Christū vitā monasticam seu eremiticā duxerūt, quos amplè ponit Volaterranus ī sua antropologia. li.21.vbi ponit amplè initiū anachoritarū & ordinū oium. Postmodum à sanctis apostolis ordo monachalis initiū habuit:qm eorum vitā sectantes, oīa in cōmuni ponebāt, propriotūq; bonorum dispensationem apostolis ipsis,vtpotè patribus & superiorib⁹ relinquētes discipuli, vt apud Cassianū libro collationū suatū.coll.xviij.c.5.apertissimè legit̃. Probat̃ etiā ex autoritate Niceni concilij, de quo fit mēno in c.q verè.16.q.1.vbi hęc verba de cœnobitis & monasteria īhabitātib⁹ inscribunt̃.Probatur ēt textu Calixti Papę,qui habet̃ 27.d.c.presbyteris.qui Calixtus fuit anno dñi 227.Et idē Calixtus facit mentionē,de quo in c.interdicimus.16.q.1.abbatibus & monachis publicas pœnitētias dare,infirmos visitare,vnctiones facere, & publicas missas cātare interdicit.Fit ēt mētio de monachis ab Eutichiano Papa,qui fuit ann.Dñi 277. de quo in c.si qs eps aut abbas. Fit etiā à Felice Papa,q fuit ann.Dñi 268. de quo in c.eos quoque.de cōsecr.d.4.Fit etiam mētio à Syluestro Papa, q fuit anno 319. de quo in c.à subdiacono.93.d. Fit etiam mentio à Syricio Papa, qui fuit an.490.vt habetur in c.monachis quoq;16. q.1.Fit ēt mentio per Innocen.primū,qui fuit anno dñi 411. vt habet̃ in c.de monachis.16.q.1. Et per ꝯciliū Nicenū,de quo s̄:quod fuit anno dñi 342.quę oīa inra sunt ante Benedictū,cum Benedictus fuerit anno dñi 531. vt habetur per Archiepiscopū Florē. in sua historia,li.15.c.14.per totū.in 2 par.licet qdā alij dicāt,ꝙ fuit anno dñi 475. Sed veritas est,ꝙ fuit anno dñi 520. Et de eo ēt fit mētio in cōcilio Calcedonen.c.iuxta Calcedonē.16.q.1.& sic q̄cqd est reperiet̃ ꝙ antiquitas religionis est maxima.Imo Bernardus ī sermone,quē apologeticū appellat, in c.de intemperantia vestimentorū,monachalē ordinem primum in ecclesia extitisse testat̃:ex quib⁹ posset quodāmodo argui, ꝙ monachi deberēt ꝓcedere clericos seculares, ꝯ id quod dictū est supra in 51. consider.

Qvinquagesimaquarta cōsid. Ex quo ordo Benedicti fuit primus ordo monachorū post Christū institutus ab eo,insequēdo vitā antiquorū monachorū: sed ante eū fuit Basilius,qui fuit in oriēte,& Benedictus in occidēte, vt refert Ant.Floren.ī 2.par. suæ historiæ.tit.15.c.12.in fi.Ex quo ꝯcludendū est, ꝙ hic ordo oēs quoscunq; alios excedit seu ꝓcedit, ēt canonicos regulares, vt dictū est. Et ista est opinio oium doctorū canonistarū & scribētiū, videlicet primò Feli.q multos allegat ī d.rub.de maiori.& obed. videlicet oēs scribētes ī c.quorūdā.de elect.ī 6. & in c.auaritię.de præb.in.c.deus q.de vita & honest.cle. in c.sane.de regularibus.in c.ꝙ Dei timorem.de sta. monac.in c.intelleximus.de ęta.& qual. in c.nimia. el secondo.de exce. ptel.ī c.episcopos.17.d.in c.alia. 16.q.1.Et ista est cōmunis quam oēs tenent, de qua multū amplè p ꝯcilia Paduana & Bononiēsia, q̄ sunt nimis prolixa, ideo ad illa te remitto, q̄ videre poteris cùm sint impressa:& p Volaterranū in sua antropologia.in 2.tomo.li.21.Et sub hoc ordine S.Benedicti quibusdā cōstitutionib⁹ additis sunt plures ordines,de qb⁹ sigillatim & particulariter dicā, videlicet ordo Cluniacē.monachorum nigroꝝ. S. Iustinę, ordo Camalduléſiū,ordo Vallis vmbrosę,ordo Cistercié.ordo Grādimontē.ordo Cęlestinoꝝ,ordo Mōtis oliuarū,ordo Mōtis phani,Siluestrini,& plures alij.

Qvinquagesimaquinta cōsid.Post ordinē S.Benedicti,primus ergo q est in regula & sub dicto Benedicto est ordo Cluniacen.q fuit institutus anno Dñi 913. vt refert Vincē.in speculo historiali,li.25. Nā,vt dicit Berno, abbas moritur⁹ Odonē olim musicū cōstituit abbatē Cluni.cęnobij ea ꝯditione,vt ecclesia Cluniacē.solueret annatim ecclesię Gigniacēsi cēsum duodecim denariorū.Et vt dictū est,ī eo monasterio à Bernone ꝯstructo seruabant̃ īstituta patris Euthichij,q fuit tēporib⁹ Ludouici magni, vir charus regi, oibusq; amabilis. Nā cū esset laicis & peregrinis studiis eruditus,deserēs ea vnde supbire solet humana fragilitas,totū se patrū regulis & institutionib⁹ dedit.Ex quib⁹ēt diuersas sumpsit, vnoq; volumine colligauit.Nec multo post monachus effect⁹ est,& ī tāto amore apud regē habitus, vt ītra palatiū suū monasteriū ei ꝯstrueret. Decurso aūt vitę stadio circūstantib⁹ fratrib⁹ spiritū emisit.Et cū ab eius discipulis exequiæ pararent̃ viuus rediit,illisq; attonitis & admiratib⁹ait, deo gr̃as.Sciatis,ꝙ ī his 40 annis vnū tantū diē nō memini me cibum cœpisse,nisi pri⁹ fleuissem:hodie aūt sublato mœrore me ꝯsolat⁹ est de⁹,& inter choros angeloꝝ tribuit mihi dñs requietionis locū. His dictis ꝑpetuò requeuit. Ipse fuit īstitutor ꝯsuetudinū q̄ in monasteriis hactenus seruātur.Tandē abbas Berno exitiali morbo decūbēs,vicinos epos accersiuit, & ab ordine se deponēs flebili

voce clamabat se reū & īdignū tali monasterio pfuisse: tūc manibus fratrū, frater Odo captus corā abbate suo vi est adductus, pclamātib' oib' vt ordinaret: & cū nec sic vellet cedere vt locū pastori subiret, superatus est tandē episcoporū excōicatione. Sub quo floruit monastica deuotio iā exsiccata, & B. Benedicti īstitutio plurimū ī diuersis cenobiis reuixit & cōualuit, reparata. Hic verò ordinē Cluniacē. īstituit, q. busdā regulis, traditionib' & ↄstitutionib' additis.

Qui quidē ordo Cluniacen. nō est amplius sub ordine sancti Benedicti, sed est vnū caput de p se in toto suo ordine, vt dicit Oldra. in consil. 204. Dixi ī in 51. consid. Et sunt diuersi ordines habētes quilibet de per se vnū caput, vt tenet Aegidius de Bellamera in cōsilio suo 32. Sed qnque isti deuiauerunt à regulis eorū postq̄ incrassati & impinguati fuerunt plurib' monasteriis, vt dicit idē Ant. eod. li. c. 23. §. ij. vbi ponit de restauratione ordinis circa annum Dñi M.ccc. in abbatia sanctæ Iustinæ, vt ibi per eum.

QVinquagesimasexta consid. Sed cū sit magna altercatio inter monachos nigros, cuiusmodi sunt monachi sancti Benedicti, & Cluniacē. ordinū, & canonicos regulares, q eorū præcedere debeāt, sit cōmunis inter oēs scribentes, q monachi nigri pcedere debēt ex multis rationibus deductis, q non habent locū in aliis ordinibus infra dicēdis & ponendis: ideo stabit ad minus firma cōclusio q post monachos nigros erūt canonici regulares, q debēt pcedere oēs quoscunq; alios religiosos, siue sint nō mēdicantes, siue mendicantes: & hoc, qa licet teneant oēs, q ordo canonicorum regularium initiū habeat à Marco euangelista, & postea à beato Augu. ante Benedictū, & qui fuerūt maiores Bñdicto, vt satis demonstratur in conciliis dñorum Bononiensiū & Paduanorū supra allegator, tamen antiquitas monastice religionis est ante Marcū & Aug. cum sit etiam in veteri testamento, vt dictum est. Et etiam sunt plures rationes hinc inde allegatæ, ex qbus cōcluditur monachos nigros esse pferendos. Et ideo cū sint plures rationes pro eis militantes, vt in prædictis cōciliis, ad minus post dictos monachos nigros, & ante omnes alios religiosos admittendi & collocandi sunt.

QVinquagesimaseptima consid. Post ordinem tñ Cluniacen. ponit Ant. Floren. in dicta 2. parte suarum histor. tit. 15. §. xvij. ordinem Vallis vmbrosæ, qui fuit institutus anno dñi M.xl. sub regula sancti Benedicti, quibusdam constitutionibus eorū superadditis: q religio fuit instituta seu ordo fuit institutus à Ioanne Gualberto, & habet multa monasteria in Tuscia & in Lōbardia sub habitu griseo: quod quō fuerit, ponit idē do. Ant. iūcto loco. Dicit tñ idē Anto. in titu. 15. eadē par. historiali c. 23. §. ij. q ipsi claudicauerunt à semitis Gualberti eius ordinis primi institutoris, sub regula ēt Benedicti, vt vix esset q faceret bonū. Sub eodē habitu & regula quidā Siluestrini dicti, eo q Siluester dictus est primus autor eorū, qui talē ordinē intrauit in monte Phano propè Fabrianū in Marchia Anchonitana multiplicati, plura monasteria construxerunt in diuersis ciuitatibus. Dicit tñ ibi, q iam quasi defecit ex toto dicta religio ex carentia fratrū, vt ibidem videre poteris. Et isti nō sunt præferendi religiosis Cistercien. licet sint priores tempore: quia nunc est aucta religio Cistercien. & strictior est eorum vita, ex quo illis præferendi, vt infra dicam. Tamē eos hic ante posui, cum ordo eorum sit prior institutus quàm Cistercien.

QVinquagesimaoctaua consid. erit de ordine & fundatione ordinis Cistercien. q fuit institutus sub regula B. Benedicti: habet' per eundē Anto. Floren. in 2. par. suę historię. ti. 15. §. xviij. vbi dicit q initiū habuit anno Dñi M.xcviij. sub quodā abbate Stephano: sed paulò post mirabiliter dilatat' per B. Bernardū, & fuit initiū ei', vt dicit p hunc modum.

Quidā deuoti viri venerabilis Hugonis Lugdunen. ecclesiæ archiepiscopi sedis Apostolicę tunc legati, & religiosi viri Vulterij Cabilonē. episcopi, nec nō & clarissimi principis Odonis Burgun. ducis freti ↄsilio, & autoritate roborati, inuētū eremū in abbatiā construere cœperūt præfecto Ruberto abbate ab illius diœcesis episcopo, videlicet Cabilonē. curā, virgamq; pastoralē, cęterisq; ī eodē loco sub ipso sernantibus stabilitatē. At verò post non multū tēporis, factū est, vt idem abbas Robertus, requirentibus eū monachis Molismensibus Papæ Vrbani secūdi iussu Vulterij epi Cabilonen. licentia & assensu Molismū reduceret, & Albericus vir sanctus & religiosus in ipsius loco substitueretur: hoc sanè inter vtrāq; ecclesiam fœdere pacis retēto gratia & autoritate apostolica seruato, vt ex eo iā tpe neutra illarū vtriuslibet monachū ad habitandū sine cōmēdatione regulari reciperet. Quo facto, nouum monasteriū noui patris solicitudine & industria breui nō mediocriter deo cooperāte in sancta religione ac ↄseruatione profecit, opinione claruit, reb' necessariis creuit. Dicit etiā ibi Anto. Florenti. allegans Vincentiū in speculo historiali, quòd tempore Guilelmi secūdi regis Angliæ cępit religio Cistercien. &, vt dicit, pertinet ad gloriā Anglorum, q talem virum genuit Anglia, qui huius religionis & autor fuit & mediator. Is autem fuit Arduignus noīe, qui aliàs Stephanus à puero Surburnæ monachus postea pānos illos perosus Scotiā, mox Franciā, contēdit, vbi aliquot annis studuit. Deinde Romam cū clerico cōsorte profectus est, quia eundo & redeundo quotidie totū Psalteriū cantitabāt. Deinde Burgundiā regressus in Molismo nouo & magno monasterio se rotōdit. Ibi quū ea pponerentur obseruanda quę nō erāt de regula, cępit rationē eorum inquirere. Et tandē de quibusdam superfluis cum vno & alio disputauit, vt abbatē ipsum & alios 17. in suā sententiā induceret. Igitur Cistercium venere, locum prius Salmosum, & ibi steterunt suffragio archiepiscopi Viennen. q postea factus est Papa. Abbas tandem qui cū eis venerat à suis monachis requisitus, ad eos rediit quasi coactus. Sed oēs q cū eo venerāt de Molismo cū illo regressi sunt, præter octo qui sibi abbatē cōstituerunt Albericū quendam de suis. Priorē verò Aruignū, qui & Stephanus dicitur, fecerunt: & ibi dicit q ad Vincentium plenius recurrēdum est, & tit. 16. c. 1. §. ij. eodē libro, dicit q Cistercien. vtiq; fuerunt magna colūna ecclesię sub

sub B. Bernardo, & postea per annos centũ scientia decorati & sanctitate. Sed & ipsi declinantes à vestigiis patrum, inutiles facti sunt. Circa aũt annos Dñi 1436, quidã ex monachis abbatiæ Florẽtinę sub Engenio IIII. transierunt ad ordinẽ Cisterciẽsium in observantia regulari, collato eis monasterio septem propè Florentiã dicti ordinis. Per ipsum deinde Eugeniũ hoc procurante reuerendissimo dño Cardinali Firmani & ex pusillo grege adauctus est. Sed si bene consideremus illud fuit tantum in Italia, qa semper Cistercien. apud nos, & in Gallia fuerũt semper decorati scientia & sãctitate, & tales apud nos reputãtur. Et tales monachi apud nos, & ẽt Cartusienses reputã tur sanctimonia vitæ: ita. ꝙ nõ est aliqua sinistra suspitio ꝓsumẽda contra eos. Ita etiam ꝙ ex hoc possunt esse iudices in causa ꝓpria vel suorũ, vt dicit domi. meus Ias. ĩ auth. iubemus. C. de iud. 2. col. ibi: secũdò facit. & Fel. ĩ c. super his. ĩ fi. extra. de accusat.

Sub hoc habitu Cistercien. est ali⁹ ordo apud nos, vbi sunt tantum priores, qui est ẽt sub regula beati Benedicti, qui dr̃ ordo Vallis colliũ, seu potius caulium, qui est caput ĩ eorum ordine, & habet multos prioratus sub se, vt est prioratus Vallis sancti Benedicti. iuxta Heduã, & prioratus Vallis Crescen. q dicit Vaultcroissant propè Sedelocum, & plures alij qui sunt modici prouẽtus, & in quolibet prioratu sunt pauci religiosi. Et melius esset, ꝙ reducerentur in totum sub habitu Cistercien. cũ habitũ eorũ deferant.

QVinquagesimanona cõsid. Est alius ordo sub regula beati Benedicti, qui dicitur ordo Camaldulensiũ, qui fuit ĩstitutus à Ramualdo viro magnæ sanctitatis & sanctimonię: & fuit ĩstitutus anno Dñi M. 30. Et sic ante ordinẽ Vallis vmbrosę, & Cisterciẽ. de cuius institutione habetur per Anto. Florent. in suo lib. historiali. 2. par. tit. 15. c. 15. Qui licet fuerit institutus ante Cistercien. non tamen habet in tãto honore nec in tãta extimatione, cùm vita Cisterciẽ. sit arctior & strictior q̃ vita illorũ: & ideo in maiori prærogatiua, excellentia & pręeminentia, secundum quod dicit Ioã. Andr. in c. sanè. de regularib⁹. quam doctrinã refert, & sequitur, Florentinus in sua sum. tertia parte, tit. 16. c. j. §. ij. vbi dicit ꝙ canonistæ non ponderatis subtilitatib⁹ theologorũ solent solum ꝓ præeminentia religionis ad aliam, ꝙ vna sit arctior, strictior, durior, vel fortior in modo viuẽdi. Ex quo inferendum est ꝙ ordo Cistercien. est præferendus, cũ vita eorũ sit arctior, strictior, & durior. Hi enim monachi sunt albi habitus qui degenerantes alienati sunt retrorsum, paucissimis exceptis eoꝝ monasteriis & eremi reclusis. Sed circa ann. Dñi 1370. vitam quasi eremiticã tenentib⁹ & laudabilem in diœcesi Aretina, sed territorio Senẽ. episcopus Aretinus tunc tẽporis dedit habitum similẽ & regulam ipsius beati Benedicti, ex qbus crescentibus in gratia dei, & numero constitutus est ordo Montis oliuarũ dictus ab ecclesia, & ipse approbatus, & ĩ monasteriis per Italiã multiplicatus ac priuilegiatus, & à diœcesanis exẽptus factus. Qui religiosi sup capita sua posuẽt generalẽ vnũ ex eis abbatẽ de triẽnio ĩ trienniũ. hæc Ant. Floren. vbi suprà, in 2. par. tit. 16. ca. 1. §. ij.

SExagesima consid. Sub eadem regula sancti Benedicti fuit ordo humiliatorũ, q licet habuerit primum initium anno Do. 1017. tamen in processu tẽporis fuit tripliciter variatus in modo viuendi. Sed vltimus eorũ viuendi modus fuit approbatus anno Do. 1200. & per Innocentiũ tertiũ confirmatus. Et postmodum per successum à diœcesanis exẽptatus priuilegiis multis, & sub regimine vnius principalis & generalis præpositi constitutus. Sumpserunt. n. in tertio modo viuendi pro norma partẽ regulæ B. Benedicti non totã, superiores eorũ prępositos nominãtes: multiplicati qnam valde fabricauerũt sibi multa monasteria, tã fratrum q̃ monialiũ per partes Tuscię & Lõgobardiæ, maxime Mediolani. Hi inter alia priuilegia habent, ꝙ in sabbato paschæ celebrant eorũ officium illius diei de sero post meridiẽ in introitu noctis, ita ꝙ missa illius diei de nocte in vigilia paschæ cantat. Et de institutione, approbatione, & ꝯseruatione ꝓdicti ordinis habetur ꝑ eundẽ Ant. Floren. in suo libro historiali, 2. par. tit. 15. c. 23. vbi ample.

SExagesimaprima consid. Sub regula B. Benedicti adhuc sunt quidam apud nos qui dicũtur Cœlestini, de quibus est notabilis ꝯuentus in ciuitate Parisiensi, & in multis aliis locis Frãciæ. Et isti sunt obseruantes, sub regula B. Benedicti degẽtes. Hi & sunt a diœcesanis exempti. Sed an sint cęteris, puta Carthusien. ꝓferendi, dico inspiciendã esse ꝯsuetudinẽ: quia tamen nõ sunt omnino mendicãtes, ideo oĩbus aliis mendicantib⁹ ꝓferentur. Et ꝙ sint sub regula B. Benedicti, dicit Antonius Florẽtinus in tertia parte suæ summę, titu. 16. c. 1. §. xviij. in principio. vbi dicit, ꝙ talis ordo fuit institutus a beato Petro de Murrone, q fuit Papa Cœlestinus, sed renũciauit Papatui.

SExagesimasecunda consid. Crederẽ, ꝙ licet ordo Carthusiensium non sit sub regula B. Benedicti nec sub aliqua quatuor regularũ ab ecclesia approbatarum: sed habent sua statuta pro regula, tamen habentur in magna veneratione ab ecclesia, vt dicit idẽ Ant. Floren. 3. par. suæ summæ, tit. 16. c. 1. §. vj. Et est venerabilis religio, q vsq; ad præsentẽ diem seruat rigorem suarũ obseruantiarum per annos circiter 400, vt dicit idem Floren. in libro historiali. 2. par. tit. 15. c. 22. §. ij. Austera, vt dicit, siquidem est in multis, in abstinentia quidẽ, quia prolixa ieiunia & sextis omnibus feriis in pane & aqua, ab esu carnium semper abstinent, etiam in grauissima infirmitate, ita vt qui eis vesci voluerit, amplius in clausura cum reliquis non valeret permanere. Quo ad vestitũ, quia semper cilicio induuntur ad carnẽ. Quo ad solitudinem, quia nunquã exeunt exceptis priore, & procuratore: & in cellis suis soli manent cũ arcto silentio: vigilias magnas habẽt propter prolixitatẽ officij. Vnde Bernardus qui epistolã ad eos scripsit, qa dicitur ad fratres de Monte dei, multum cõmendat inter cętera dicens. Vestrum est frui dei. in fine autẽ arguit de nimia sumptuositate & magnitudine ædificiorũ: & magis adhuc tẽpore nostro redarguisset, si vixisset, maximè quo ad conuẽtum Papientiũ, qui distat à ciuitate papien. duabus leucis seu quatuor, aut quinq; miliarib⁹, vbi est talis sumptuositas in ædificiis,

cijs, quòd vix vltra dici possit. Et etiã apud Diuionẽ est conuentus Carthusiensium valde sumptuosus ĩ ædificiis, & apud Parisien. Et cõuentus principalis dicti ordinis est in delphinatu, iuxta Gratianopolim ciuitatẽ. Et ex dictis Ioan. Andreæ in d.c.sanè. de regularibus. Hic ordo, cũ propter eius nimiã austeritatẽ sit cæteris præferendus, maiorẽ præeminentiã deberet habere: tum ẽt quia fuit institutus anno dñi M.lxxxvj. ẽm ꝙ habetur per Ant. Flor. in sua historia, secunda par. titu. 15.c.22. vbi amplè, iã supra allegat. Et Iacobus Bergo. in suo supplemento chronicarum, lib. 12. Et ẽt propter eorũ antiquiorẽ institutionẽ præferri debent ordini Cisterc. & Præmonstraten. Et Bernardo teste, primatum obtinet inter omnes ordines ecclesiasticos, nõ ratione temporis, sed ratione religiositatis. Et ẽt Policratus libro suo septimo. capitu. 21. incipiente, licet autem. ponit de laude & origine istius religionis, & aliarum religionum, quæ hic non insero, quia est impressus. De laude huius ordinis etiam Sebastianus Brant scripsit.

Sexagesimatertia ꝯsid. Alius est ordo, q dr̃, ordo sanctæ Trinitatis, cuius caput est in ciuitate Parisiensi: qui dicit̃, Es Maturins: qui sunt deputati ad redimendũ captiuos: qui, vt vr̃, debent omnes alios religiosos, saltẽ post monachos nigros, præcedere: saltẽ præcedet religiosos S. Antonij, qui sunt deputati ad suscipiendũ hospites: qm̃ ordinãtur, & sunt ordinati ad redimendum captiuos, ideo religio eorum est excellentior, vt dicit Ant. Flo. in sua summa 3. par. tit. 16. c. 1. §. ij. Et de his & certis aliis facit mẽtionẽ idẽ Flo. ĩ sua historia, 2. par. tit. 15. c. 1. §. iij. ĩ fi.

Sexagesimaquarta conside. Post ordines supra dictos nõ mẽdicantes sub regula beatorũ Basilij & Benedicti, sunt alij ordines religiosorũ non mendicantium sub regula diui August. vt sunt ordo S. Ioãnis Ierosolymitani, qui dicuntur cruciferi, & sunt milites Rhodiani seu tẽpli, de quibus dicã infra in 9. parte, in 4. consideratione. quibus assimilantur milites S. Iacobi de Spata militantes pro fide, q sunt in Hispania, qui sunt milites regis Hispaniæ: de quibus infra dicam in illa 9. parte: de eo hic nõ insisto.

Sexagesimaquinta ꝯsid. Alij sunt hospites S. Antonij, qui dicit̃ ordo hospitaliorũ S. Antonij, q sunt in diœcesi Vienen. qui ex ꝯsuetudine & vsu videtur sumpsisse principium. Et etiã extensum fuit ad hospitale curiæ Romanæ: quoniam sicut in secularibus in vrbe Romana legitur duos fuisse prętores, vnum qui præerat, alterũ verò qui Romanis iustitiam exhibebat, vt ff. de origine iuris. l. ij. §. & cũ placuisset. & de iudicijs. l. ij. §. j. sic in spiritualibus dignum & rationi consonum fuit vbicunque est ipsa vrbs, i. Romana curia, diuersos esse superintendẽtes curæ animarũ. Quosdam Iacobos & parochiani sunt & religiosi quantũ ex dispensatione sedis apostolicæ permittitur. Quosdã verò peregrinis siue curialibus: vt sunt fratres S. Antonij, vt satis clarè probatur c. qm̃ in plerisque. extra de offi. ordinarij. c. cũ ẽm, de tempo. ordinan. Rationabiliter ergo Romana ecclesia voluit & in vsum deduxit ꝙ essent in curia fratres S. Antonij, qui pro paupertibus curialib⁹ hospitale haberẽt, confessiones curialiũ audirent, & ecclesiastica sacramẽta ministrarẽt, & sepulturis eorundẽ interesse deberent. Ita dicit Old. in consi. suo 21 t. vbi ponit de emolumentis eorũ, ẽt in curia Romana, de quibus aliter pro nunc nõ dico, cum quo ad præeminentiam eorum cum aliis, standum est consuetudini locorum.

Sexagesimasexta consid. Alij sunt ordinis Præmõstratensiũ, sub regula B. August. quorũ ordo fuit & incœpit anno dñi M.cxx. cuius ordinis fundator fuit vir dei Northbertus ex partibus Lothoringię oriundus. Et dicit Ant. Flo. in dicto libro historiali, tit. 15. c. 19. Qui quidẽ est vnus apud nos de principalibus ordinibus. Et abbas illius in suo ordine est generalis in toto ordine: & facit vnum caput, sicut abbas Cluniac. in toto suo ordine, ideo cęteris aliis abbatibus nõ facientibus caput in ordine, in cõgregatione generali præferẽdus est, tanquã faciens caput in suo ordine. De his aliter nõ insisto, cũ vltra illũ locũ vbi est caput pauci sint, & in locis vbi sunt stãdũ est cõsuetudini loci de pręcedẽtia aut preeminẽtia.

Sexagesimaseptima conside. Alij sunt qui sunt de ordine Grandimontẽsi, qui fuit institutus anno Dñi M.lxxvj. sub patre Stephano viro nobilissimo, de Aruernię partib⁹, filio nobilissimi viri Stephani, cuius Stephani institutoris vita fuit arcta. Nã rrigesimum ętatis suę annũ agens, habitare cœpit eremũ, in ieiuniis, vigiliis, & orationibus cõtinuis seruiẽs deo. Cibus eius panis & aqua, & interdũ ex farinę siligine sorbitiũcula, q. cęteris minus sapida, necessitati vtiq; seruit nõ voluptati. Incedebat quoq; armat⁹ lorica ferrea ꝯ carnis tẽtamẽta & mẽtis lasciuiã: quousq; toto corpore exsiccato, plenã de seipso obtinẽret victoriã: indumẽta qbus sup lorica induebat̃ nnllo tpe augebãtur, sed hyeme & æstate ad repellendũ frigus & cauma semp erãt ęqualia & eadẽ. Et plura alia de eius vitę austeritate & miraculis ponit Ant. Flo. in suo libro historiali, 2. par. ti. 15. c. 21. q hic nõ trãsporto, cũ sint ibi clara, nec faciãt ad ꝓpositũ, nisi ad demõstrãdũ de eius vitę austeritate & arcto mõ viuẽdi. ex quo videret̃, q in hoc essent præferendi, si illũ modũ viuẽdi obseruãt, quod nõ credo. Et ideo dico esse stãdũ consuetudini, quomodo in locis vbi sunt & collocantur pręcedere debeant alios vel nõ.

De austeritate verò aut arcto modo viuẽdi prædictarũ religionum non credo ꝙ hodie possit fieri fundamentum de vna ad aliam, cum omnes supradictę ita hodie relaxatę sũt & tepefactę, vt apertę dici possit Ieremię Threnorũ c. 1. Quomodo obscuratũ est aurũ, mutatus est color optim⁹. Et quod ait Bernardus contra Clunia. religiosos monachos relaxatos, videlicet. Vnde inter monachos tanta intemperãtia in cibis, in potationibus, & vestimentis, in lectisterniis, in equitatiuis, & cõstruẽdis ędificiis mollescere potuit, quatenus, vbi est studiosius, voluptuosius atq; effusi⁹ fuerint, ibi ordo meli⁹ teneri dicat̃, ibiq; maior pnter religio. Ecce. n. parcitas putat̃ auaritia, sobrietas, austeritas credit̃, silẽtium, tristitia reputat̃. E ꝯ remissio, discretio dr̃. Effusio, liberalitas: loquacitas, affabilitas: cachinnatio, iocũditas: mollities vestimentorum,

mentotũ, equorũ fastus, honestas lectorũ, superflu' cultus, munditia. Quidq; hęc alterutrũ perpendimꝰ charitas appellatur. Ista certè charitas destruit charitatẽ: hæc discretio discretionẽ cõfundit: talis misericordia crudelitate plena est, qua.s.ita corpori seruię, vt anima iuguletur. & vt dicit Anto. Flor. in suo libro historiali, in 2.par. tit. 16.cap. 1.§.j. sub hac abusione iã ferè vbiq; pro ordine ista tenentur: ferè iam ab omnibus sine querela & irreprehensibiliter obseruãtur, quanquã dissimiliter vt ibi declarat & demonstrat: quę multò cùm plus intẽtionis nec sit dicere & declarare quę laudanda veniant, q̃ quę vituperanda. sed hæc dixi vt cognoscatur, ꝙ non est multũ insistẽdũ quo ad præeminentiã vnius religiosi ad aliã in arcto & stricto modo viuendi, cùm in omnibus rarus sit, & in omnibus sit relaxatio in vita & modo viuendi datis à regulis in quolibet ordine, de quibus supra dictum est. Et ideo deueniendum erit ad aliũ modũ & ad aliã doctrinã, ad cognoscendum præeminentiam vnius religiosi ad aliam: quam ponam statim post declarationem mendicantium.

Sexagesimaoctaua ꝯsideratio. Post omnes ordines supradictos, qui nõ sunt mẽdicantes, sunt quatuor alij generales mẽdicantiũ, inter quos (vt sæpissimè videmus) est ꝯtentio qui illorũ debeant præcedere. Aut si non inter ipsos, saltẽ ant cũ alijs religionibus vel ẽt quandoq; & sępius cũ ecclesijs cathedralibus, aut collegialibus: qm̃ sub prætextu humilitatis aut sanctimoniæ semper tamẽ apperunt aliquid gloriæ, laudis & honoris. Et isti sunt quatuor, videlicet ordo Pręedicatorũ, ordo Minorũ, ordo Carmelitarũ, & ordo Eremitarũ S. Augustini facientes ꝫ dictum Christi, de quo Lucæ 22. Et oẽs istos tres ordines p̃cedit aut præcedere debet ordo Prędicatorum. Et, ꝙ præcedere debeat fratres Minores, dicã infra. Et aduerte ꝙ isti prędicatores fuerunt sub regula S. Aug. sed quibusdã ꝯstitutionibꝰ additis fecit Dominicus nouũ ordinẽ q dictus fuit ordo Prædicatorũ, de cuius excellentia videatur amplissimẽ per Anto. Flor. in 3. parte historiarum, tit. 23. per totũ, vbi habetur ꝙ habuit initium anno Domini M. ccxvij. vbi dicit idẽ Antonius sub Innocentio primo. Et anno Domini M. ccxviij. sub Honorio III. vt dicã infrà seq. consideratione. Et refert idẽ Ant. Flor. eod. tit. ca. 3. quomodo prædictus ordo reuelatus fuit sancto Dominico à Virgine Maria, à IESV Christo eius filio cõmendatus & cui datus fuit socius, videlicet Franciscus pro alio ordine instituendo ad instructionem totius vniuersalis Ecclesiæ in sermonibus & prædicationibus, vt ibi videre poteris.

Sexagesimanona consideratio. Ordo Minorũ sub regula S. Francisci fuit institutus, circa annũ domini Millesimum ccxviij. de cuius vita & moribus, & sui ordinis institutione & fundatione habet plenè per eundem Flor. in suo libro historiali. tit. 24. p totum: & de eius confirmatione quo tempore fuerit confirmatus prædictus ordo infra patet.

Sed cùm sint minores, vt nomen sit cõsonans rei, debent esse in minori loco: ideo tanquam humiliores, quia minores non debent prętendere contra aliquos de aliqua præcedentia, quia aliàs videretur, ꝙ facerent contra eorum ordinẽ & statũ, qui inter oẽs totius vniuersalis ecclesiæ debet esse minor: imò ꝙ plus est à certo tẽpore voluerunt vocari minimi in vim cuiusdam reformationis, sed video ꝙ illud est tm̃ verbo & nõ opere, quia volunt non solũ ꝯtendere de paritate cum aliis religiosis, sed ẽt cũ ecclesia cathedrali, prout vidi in hac ciuitate Hed. in funeralibus quondã nobilis & potentis viri domini Frãsci Rolin, qui pro vna hora tm̃ fuit repositus in eorum ecclesia, cadauer subleuando voluerũt nõ solũ esse in vltimo loco ẽt ante canonicos ecclesię cathedralis, imò ẽt guardianus dicebat se debere habere vltimũ locũ ẽt post episcopum ibi præsentẽ & existentem: quod quantæ & qualis fuerit derisionis, & prout ẽt debuit esse, cogitent oẽs. Ex quo videri põt quid de illis dicendũ sit, qui cũ omni humilitate ẽt cũ infimis agere deberent, volunt tamẽ ꝯtendere de paritate. Et ideo nõ põt magis superbia eorũ operari, q̃ cum superbia luciferi qui voluit fieri similis altissimo. Sed tunc illud euenit ex superbia cuiusdã guardiani, qui multũ fuit reprehensus in cap. generali tũc sequentis per ministros & alios correctores totius ordinis, qui actum illum in capitulo ecclesię Heduẽ. reprobauerunt & retractauerunt, & prædictum guardianum increpauerunt.

Et licet ordo Minorũ incœperit prius quàm ordo Prędicatorũ, cùm ordo Minorũ incœperit Anno Dñi Millesimo ccvj. Et ordo prædicatorũ Anno Domini Millesimo ccxvj. vt refert Albertus de Eib in sua margarita poetica, in primo secundæ partis tracta. c. 10. in fine. tamẽ prędicatores pręferuntur minoribus, vt notat gl. in c. quorundã. de elect. in 6. & in c. fin. de pactis. & Archidia. in c. 1. de decimis. in sexto. Ioan. de Turrecremata in c. episcopus. 17. d. plenè per Fel. in rub. de maiorit. & obed. in tertia & quarta col. Et hac ratione, vt dicũt, quia ordo fratrũ prędicatorũ, licet primò nõ fuerit institutus, fuit primò approbatus, cùm fuerit approbatus sub regulã diui Augustini, Anno domini Millesimo ccxviij. sub Honorio Papa III. & ordo beati Francisci sub eodem Honorio, Anno domini Millesimo ccxxiiij. vt refert Iacobus Philippus Bergom. in suo supplemẽto Chronicarũ, libro tertiodecimo. faciũt quę dicit Philippus Decius in consilio 161. col. j. ad finẽ.

Septuagesima consi. De ordine Carmelitarũ qui sub ordine S. Basilij sunt, vt dicit Antonius Florentinus in sua summa, in tertia parte, titu. 16. c. 1. §. viij. quo tẽpore habuerint initiũ, dicit Anto. Florent. in sua tertia parte historiarum, libro 20. cap. 5. §. j. quòd tempore Honorij quarti, cùm fratres ordinis Carmelitarum deferrent habitum, qui minus videbatur cõuenire viris religiosis, videlicet cappã circulatam largis virgis albis & griseis: quem habitum asserebant fuisse Eliæ prophetæ habitantis in monte Carmelo in Syria: quod tamen, vt dicit Anto. neque in sacra scriptura, neque in authentica scriptura reperitur (licet in historia tripartita, libro primo, cap. 2. & ex Isidoro in titu. de officijs. c. 15. reperiatur scriptum, ꝙ vita religiosa fuit in Elia, & Eliseo)

Carmelitarum Ord.

& Eliseo) Honorius IIII. ꝓpter maiorem honestatē mandauit habitum illum dimittere, & desuper cappas ex toto albas & tunicas subtus griseas cū scapularibus assumere. Hi habuerunt initiū sub quodā patriarcha Ierosolymitano, cùm in Syria habitabāt Christiani Ierosolymis, & in multis aliis ciuitatibus: degebāt autē ī monte Carmelo vt eremitę & sub regula B. Basilij, vt ēt dicit idē Ant. Flo. in 3. par. suæ summę, in tit. 16. c. 1. §. viij. vbi dicit, ꝙ anno domini M. ccxlvij. dñs Innocentius IIII. addidit quasdā ordinationes p modū regulæ traditas eis à dicto patriarcha Ierosolymitano dicto Alberto, extractas ex regula Basilij, cū quibusdā additis declarantes & mitigantes regulā illā per dñm Hugonē cardinalē ordin. Prædicatorū dictatas. Sed Honorius III. cōfirmauit ordinē illū, & postmodū Papa cōmisit Hugoni Cardin. ordinis prædicatorū, vt adderet quasdā cōstitutiones quas imposterū obseruarent. Sed in processu tēporis occupantibus Saracenis ex toto partes Syriæ, recedentes Carmelitæ de locis illis dispersi p orbē in terris Christianorū ædificauernnt plurimos conuentus ex eleemosynis fideliū collatis propter eorū deuotā conuersationem exemplarē. Aliqui tamē referunt, ꝙ Soldanus Saracenorum qui prius eos habebat in reuerentia propter Eliam prophetā, mutato habitu eis dato per Papā, in ꝯtem ptu Papæ & fideliū fecit eos expelli de mōte Carmelo, vnde Carmelitæ dicunt̃, nō quod ab Elia habuerint initiū. Et isti præferendi sunt & fratribus prædicatoribus ordinis S. Augustini, & minoribus, cum primò fuerint instituti, cū fuerint sub regula B. Basilij quæ prius fuit q̄ regula B. Aug. sub qua erāt ꝑdicatores, & regula B. Francisci quæ fuit solū anno dñi M. ccvij. vt dixi s̄. In multis tñ locis ī processionibus vidi eos pręcedere & esse in loco digniori: in alijs verò vidi & fratres Prædicatores & Minores præcedere, & esse in digniori loco. Vnde tanta discordia & diuersitas, videtur esse ex ꝯsuetudine loci aut ex prioritate institutionis, aut fundationis ꝯuētus in loco qui sibi rōne prioritatis temporis vsurpa uerūt locū. Sed quid de iure fiedū, dicā postquā declarauero prioritatē instōnis ordinis & ꝯfirmatiōis.

Vtrū autē Carmelitę sint mēdicantes, notat & declarat Lapus allegatione sua 46. vbi plenè in princ. & ibi ēt ponit de fratribus seruorū, qui dicūtur seruitæ, ꝙ tales sunt mendicantes, & notatur de Carmelitis in c. 1. §. cæterū. de religiosis domibus, in 6. & ponit Angelus in consi. t 2. incip. Sancta Carmelitarū relig. vtrū possint habere propriū. Et de laude huius ordinis Carolus Fernādus scripsit vnū librū.

Septuagesimaprima consid. Sunt & alij mēdicantes qui dicuntur eremitæ S. August. qui, vt dicit Ant. Flor. in sua summa, 3. par. tit. 16. c. j. §. viij. aliàs fuerunt sub regula B. Basilij, nūc autē, vt dicit, militant sub regula B. Aug. Sed q̄ sint ꝓcepta sub regula dicti B. Basilij vel nō, extra essētialia religionis dicit se nō inuenisse à quoquā declaratum. Et ꝙ isti sunt mēdicantes, est tex. & ibi doctores in c. vnico. §. cæterum. de religiosis domibus. in 6. Et Ludo. Roma. in ꝯsi. 235. ponit, an possint habere immobilia; vbi etiā ponit de fratribus pręedicatorib. Et licet isti Augustini effecti fuerint mēdicantes ex quadā consuetudine & pręscriptione longissima, sicut & fuerunt Carmelitæ, ut supra dictum est, tamen debent pręcedere minores cum sint instituti à digniore, videlicet ab August. qui fuit dignior Frācisco. Quòd sint digniores, eo quia à digniore instituti, facit glo. in l. restituēdæ. C. de aduo. diuerso. iudi. & in l. ij. ff. de albo inscrib. & in c. p tuas. de maio. & obed. vbi data paritate tēporis præfert̃ ille q est à digniore coronatus & laureatus, vt dicā infra in 10. pa. Meritò ergo ꝙ institutio ordinis S. August. fit ante Franciscū, de quo sunt pdicti eremitæ, q ēt vident̃ habuisse initiū ante August. Sed tñ sine dubio sunt ab eo approbati & reformati, & sic dignior Francisco, & rōne tēporis, & ratione digniotis instituētis debent præcedere minores: & ēt quia ecclesia Romana primò approbauit August. & eius acta & opera q̄ Franciscū, vt hr̄ in c. sancta Romana Ecclesia. 15. dist. vbi opera Aug. approbata fuerunt per Gelasiū, q fuit p multa tēpora ante Honoriū tertiū, cū Gelasius fuerit anno dñi cccxc. Et Honorius III. fuit anno domini M. ccxvij. Ex quo ꝯstat multipliciter de multiplicī cā præcedentiæ fratrū eremitarū S. Aug. quo ad fratres Prædicatores & Minores, quæ ēt ꝯsiderari possunt ex dicēdis in ꝯsider. sequenti, vbi ponam in genere causas præeminentiæ vnius religionis ad aliā.

Septuagesimasecunda ꝯsider. de excellentia & antiquitate monialiū seu sanctimonialium tractat quarū institutū est excellentius, cum sit multò vetustius, q̄ quę vis alia monachorū religio. Quippe nulla (vt ait August. de bono virginali) virgo sacra nascitur, nec est hoc proles carnis & sanguinis. Si harum quęritur mater, ecclesia est. Nō parit virgines sacras, nisi virgo sacra: virgo illa quæ desponsata est vni viro casta exhiberi Christo, vt scribit Polidorus de inuentoribus rerū, lib. 4. c. 10. vbi dicit Apostolos primò deinde Pontifices exemplo vestalium virginū introduxisse fœminarū religionē, vt vterq; sexus dño in castitate famularetur, & in collegia coiuere, ac sāctissimis institutis à patribus acceptis vitā virginitate dignā agere cœperūt. Nā Matthęus apostolus in Aethiopia, cui ea prouincia obtigit, posteaquā regē (vt in eius vita legit̃) cū vxore & toto regno ad fidē cōuerterat, itē illius filiū à morte suscitauerat, filiā postremo virginem nomine Ephigeniam sacro velamine ꝯsecrasse dr̄, ex quo apparet iā tūc cœpisse fœminas per hunc modū deo dicari. Sunt tñ qui tradāt (quæ cū Hieronymo familiaritatē habuit) primā fœminarū ausā esse id institutū Romę profiteri. Alij asserunt Helenā Constatini matrem virgines sacras primitus legisse, quæ publico stipēdio nutrirent̃, seu quę puritate vitæ, ac precibus indesinenter laudē dei pdicarēt. Hæc Polidorus, vbi & plura alia de ꝯstitutis summorū Pontificū circa prędictā religionē.

Septuagesimatertia consid. ex supradictis fundat̃. Ex eo quia cùm monachi primò nominant̃ quā canonici regulares, vt in c. deus. de vita & honestate cler. & in rub. de statu monachorum & canonicorū regularium. & in cap. 2. de supplenda negligentia prælato-

prælatorũ,& in c.perniciosam.18.q.2.vbi Papa enu merans quasdã regulas approbatas incepit à regula sancti Benedicti & Basilij:postea nominat August. ideo præferri debẽt monachi canonicis regularib.

Et ex hoc ordine Archid.in c.1. de decimis,in 6. infert prædicatores præferendos minoribus. de quo ẽt ordine literę vide Feli. in hac materia,in rubrica de maioritate & obed.& in d.c.cũ dilecta. versi. ordo scripturę.vbi plures decisiones adducit.& ẽt do. meũ Ias.in d.§.prius. Et quinq; limitationes ad regulã supradictã ponit ibi Fel. & inter alias dicit prę dictã regulã nõ habere locũ in actu denotante vitia nominatorũ,quia tũc primò nominantur minores, vt per Abbatẽ in c.auaritię.de prębendis.Et facit ꝓ hac opinione tex.in c.irregularib. extra de simonia. vbi in vitio simonię prænominãtur canonici regulares.Et ex his notat idẽ Fel.in d.c.cũ dilecta. ꝙ in ingressu carceris vel simili actu debent præcedere minores:quia sequi honor est,præcedere autẽ non. Ex quo videret̃ dicẽdum,ꝙ illa declaratio ad c.auaritię. per Panormitanũ & Felinũ non habeat magnam ra tionẽ. Et ideo Fel.in dicta rubrica non omnino firmat illã,nec illi assentit in totum,imò dicit,ꝙ illud nõ semp obseruatur: vt patet in c.1.de decimis,in 6. vbi fratribus prędicatoribus & minoribus qui Pisanos à solutione decimarum retrahebant scribi tur reprehensoriè, & tamẽ præmittuntur prędicatores, sic etiã in actu honorabili præmittuntur minores.cap.2.de supplenda negligentia prælatorum.

De præcedentia istorũ inter se satis amplè disputauerunt plures, de quibus sunt consilia Bono. Paduana,& Ferrarien. & Baptistæ Caccialupi,de quibus supra feci mentionẽ in pluribus locis, quæ cũ sint impressa, non aliter insisto, sed me remitto ad dicta eorum: conclusiuè tamen tenendo, ꝙ monachi cæteris paribus præferũtur canonicis regularib.

SEptuagesima quarta consid. Qualis sit honor, an sequi,an præcedere,an esse in medio. Nam vt in pluribus monasteriis vidi maiores de mane præcedere. Ad vesperas verò sequuntur, & in pluribus aliis contrarium obseruatur. Cur tam variè,videtur ꝙ istud sit ad demonstrandum ꝙ quo ad seruitium diuinũ nulla est maioritas inter eos:sed credo, ꝙ in hoc quo ad eos est attendenda ꝯsuetudo,vt per Fel. in c.statuimus.extra de maior.& obe.& dixi suprà.

SEptuagesimaquinta consid. Quærẽdum est de ratione diuersitatis quare est ꝙ in actibus ecclesiasticis maximè in processionibus, vbi congregantur status ecclesiasticus & temporalis,ecclesiasticus ꝑcedit,& tẽporalis sequitur.Et quod plus est in statu ecclesiastico minores præcedunt, & maiores sequũtur.Et ediuerso in statu tẽporali, in eadẽ congregatione maiores præcedunt,& minores sequũtur. Plures super hoc interrogaui,qui mihi dicebant,quòd credebãt,ꝙ in hoc sit tantummodo consuetudo locorũ quę in honoribus deferendis inspicienda est, vt dicit Bald.in l.obseruare. §. antequam. ff. de officio proconsulis in j.lectura.Dicit tñ ibi, ꝙ vbi nõ est consuetudo, debent assignari loca superiora ẜm qualitatẽ ꝑsonarũ,vt dixi ante,q̃ attẽdẽda est,quo ad loca sedẽdi, maximè ẽt in Francia: meminit Bald.in ca.1.§.marchio.in tit.de his q feudũ dare possunt.

Mihi tamen videtur, ꝙ alia & melior põt dari ratio, ex eo ꝙ qui sequitur quo ad statũ ecclesiasticũ sunt in honorabiliori loco, quia minores episcopo vt dicit Præpositus in c.episcopos. 18.dist. Bene tñ facit textus in c.perlectis.25.d. vbi in officio faciẽdo viciniores episcopo sunt honorabiliores & ĩ honorabili loco,vt sunt sacerdotes, q sunt in administrandis viciniores episcopo.Et cum iã statim sequãtur episcopum,ideo maiores præcedere debẽt,quoniã qui stat proximior post dñm dicitur maior,vt di cit glo.in §.aliam. institu.de bonorum possessione. in verbo, altiori loco. Et episcopus semper stat in medio clericorum & laicorum, exemplo Christi, q sedens in medio doctorum &c.Lucæ 2. Et iste est honor sedere in medio, qm̃ locatus in medio, cunctorũ ad se trahit aspectũ, vt dicit Cassiodorus, lib. 3.variarũ epistolarũ. Et apud Numidas erat honor sedere in medio, vt refert Salustius in Iugurtino. Et ita dicit & refert Lucas de Penna in l.quisquis. C. de ꝓfectis prætorio siue vrbis,lib. 12. & ẽt episcopꝰ tanquã pastor adducit oues ante clericos,docẽs eos modũ eundi & incedẽdi, laicos verò post, vt exẽplo clericorũ incedãt.Ex quo hac ratione vt cunctorum habeat respectũ ponitur in medio, exẽplo cuius omnes alij prælati in processionibus semper capiunt mediũ locum,tanquam honorabiliorem in talibus.

SEptuagesima sexta consid. Antiquiores clerici & doctores debent habere primum locum,deinde cæteri per ordinem,vt tenet Bal.in c.cũ olim. per illum text.extra,de consuetudi.

De antiquioribus & doctoribus quomodo sunt præferendi notant doctores, maxime Alexander & do.meus Ias.in l.cũ quid. ff.si cert.pet. Dicam latius infra in statu tẽporali,in pluribus consid.vbi dicam ꝙ in opinionibus dantis iuniores debẽt habere prima vota,maxime dicam in 11. parte.

SEptuagesimaseptima consid. A subdiacono vsq; ad lectores omnes subditi sunt diacono in ecclesia, repræsentantes ei honorẽ prout Pontifici presbyter, presbytero diaconus,diacono subdiaconus,subdiacono acolitus,acolito exorcista, exorcistæ lector, lectori ostiarius,ostiario abbas, abbati monachus. intellige in abbate non clerico,vt erant antiquitus. c. generaliter. 16. q. 1. sed hodie abbas ꝓfertur aliis clericis,vt dixi supra in 32. consid.& prædictam cõsiderationẽ vide in c.a subdiacono.93.d.vbi est tex. ad literã sic distinguẽs honores fiẽdos ĩter clericos.

SEptuagesimaoctaua consid. Vbi concurrunt dignitates ecclesiastica & secularis, præfertur ecclesiastica.c.solitæ.de maio.& obe.dixi supra ĩ prin.

Vnde simplex sacerdos militi seculari præferri debet vt dicit Ioan.de Turrecremata in cap.episcopꝰ. 17.dist.quia si ille miles est Imperatoris,iste Chri.c. qm̃ omnia.40.dist. miles Christi præponitur 11. q. 3.c.Iulianus.Ita ẽt tenet Ioannes And.in c. eo libentius.de seruis nõ ordinãdis.& facit quod dicit Spe. in tit.de rescripti præsenta.§.iiij.vers.vt autẽ.vbi dicit,ꝙ militi præferendus est presbyter in scribendo.

dicit

dicit tamen Panormitanum in capitulo Nicolao, de appellatio. quòd miles præfertur monacho in honoribus, non tamen præfertur clerico qui est miles cœlestis militiæ, vt ibi Panorm. Et, vt habetur Ecclesiast. 7. In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica. Honora Deum ex tota anima tua, sacerdotes illius honorifica. c. sacerdotes. 6.q. prima. exemplo beati Martini præferentis sacerdotem Imperatori in porrigendo. dixi supra in principio huius partis.

Septuagesimanona consideratio. Filius sacerdos præcedit patrem non sacerdotem in actu sacerdotali, & est maior patre illo actu tantum, vt tenet Hostiensis in capitulo primo, de officio archidiaconi. quem refert Barba. consilio quinto, in tertia col. in 2. vol. & facit de filio episcopo qui præcedere debet patrem, qui licet teneatur ad honorem reuerentialem patri, in ecclesia tamen pater tenetur præstare reuerentiam filio episcopo: vt dicit Hostiensis in capitulo Iudæorum, de ætate & qualitate. dicam alibi. Et ideo quis ex diuersis qualitatib⁹ debet haberi in diuersa consideratione. facit text. in cap. olim. de re iudica. & in cap. à collatione. de appellationib. in 6.

Octogesima consideratio. Patronus in ecclesia ꝑ aliis est honorandus. cap. piæ mentis. decimasexta quæstione septima. & cap. Frigentius. Ita dicit Rofredus Beneuentanus in suis libellis, in tractatu de iure canonico, in quinta parte, titulo, quem honorem debeat habere patronus in ecclesia, vbi dicit, ꝙ habere primum locum est magnus honor, vnde Pharisæi primos accubitus desiderabant in cœnis, vt dicit. & facit text. in capitulo nobis. extra de iure patrona. & dicit Petrus de Ancharano in dicto capitulo, nobis. in tertia columna. quòd in processionibus tenet primum locum. & honorabiliorem in ecclesia. Et si princeps est, ei in processione eundem est obuiam, vt dicit exemplum esse in Duce Venetiarũ patrono sancti Marci, qui obtinet primũ locum: & illi (vt ibi dicit Antonius de Butrio) occurrendum est vsque ad portas ecclesiæ, nõ autem vsque ad portas ciuitatis, quia hoc solum fieri debet Papæ & Cardinali. & dicit ibi Antonius, quòd non semper est illi occurrendum, sed ei occurritur rarò. Et idem dicendum est de Rege Franciæ in omnibus suis ecclesiis cathedralibus & metropolitanis, cùm sit patronus omnium, tanquam princeps supremus. Archidia. in cap. lectis, sexagesimatertia distinctione. facit quod dicit Baldus in capitu. quanto, de iudi. & in proœmio decretalium. Sed vt dicit dominus Rochus Curtius, quem aliàs audiui, in tractatu suo de iure patronatus, in verbo, in ecclesia, in secunda colũ. hoc iure non probatur. & contrarium tenuit dominus Præpositus in dicto capitulo lectis. & in capitulo imperium. decima dist. vbi dicit, ꝙ prædicta decisio Archidiaconi & Bal. debet intelligi quantum ad protectionem, non autem quantum ad electionẽ vel præsentationem. Tu dic, quòd etiam principes hãbent istud ius patronatus in ecclesiis cathedralibus, siue ex cõstructione, siue ex fundatione, siue ex dotatione, siue ex priuilegio: quibus casibus etiam habet ius præsentandi, vt dicit Præpositus in capitulo hortamini. in j. col. lxxj. dist. Dicit tamen Præpositus, ꝙ si habeatur ius patronatus in ecclesia cathedrali, nõ tamen per hoc competit ius præsentãdi clericos ad beneficia particularia. Ita dicit Præpositus in dicto capitulo imperium. 10. dist. ratione cuius ius patronatus dicit quòd rex Franciæ in omnibus suis ecclesiis cathedralibus & metropolitanis pro suo iucũdo aduentu habet ius nominandi & præsentandi ad primam præbẽdam vacaturam, post eius introitum. Et ita vtitur in regno suo, ita quod vult prætendere, ꝙ in talibus etiam Papa non potest præuenire, eo quia est ius sibi debitum in vim iuris patronatus laicalis, & ita vidi in facto. De rege verò Hispaniæ quòd habeat istud ius ponitur amplè per Ioannem Lud. in repetitione rubricæ, extra de donatio. inter virum & vxo. in principio, in tertia prouidentia, vbi etiam de rege Franciæ.

Octuagesimaprima cõsideratio. Rector vniuscuiusque parochiæ, ibi præferendus est & honorãdus. Ecclesiastici decimo. In medio fratrum rector eorum in honore. Et, vt dicit Anto. Florent. in summa. 4. par. tit. 5. cap. 10. §. ij. Multò magis prælati ecclesiæ, quàm seculares personæ. 1. ad Thimoth. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore sunt digni, argumento ad hæc. cap. duo sunt. 96. dist.

Hic inserendus esset ordo Alberici de Rosate, quẽ posuit in rubr. ff. de statu hominũ. quẽ posuit etiam Nicolaus Boerij post tractatum suum de præeminentia sacri cõcilij, qui talis est, vt per eos videre potes.

Quartæ partis Catalogi Gloriæ mundi, Finis.

QVINTA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

Declarans laudes, honorem, gloriam, & excellentias Principum secularium.

QVINQVAGINTASEX CONSIDERATIONES HABET.

CONSIDERATIO ergo prima, vt intelligatur id de quo est q̃stio, erit quomodo à principio reges & alij principes dominia habuerunt. Nã ab initio post peccatũ ex quodam fastu superbiæ dominum per vsurpationem incępit, sicut in lucifero volente super alios exaltari, Ezech.38. & de pœni.d.2.c.principiũ. & Esaiæ 14. Et hoc argumento notorio demonstrat, quoniam soli reprobi in principio mũdi dominium acceperunt, vt ante diluuium primus dominus inter omnes homines fuit Cayn, vt dicit Aug.lib.15.de ciuitate Dei.c.20. qui ciuitatem ędificauit, vt dominaretur in ea: quæ fuit prima ciuitas in mundo, quam nomine filij sui vocauit Enoch, vt habetur Gene.4. Post diluuium verò qui dominium acceperunt fuerunt de malefacto genere Chaam, filio Noe, vt habetur Gene.9.c. & vt dicit Iosephus in lib.1.Antiquitatum, primus accipiens dominium fuit Nembroth de genere Cham.Genes.9 & dist.6.§.fin. Cuius consilio ædificata est turris Babel, vt historiæ tradunt ad dominandum. In cuius signum legitur Gene.9.quòd volebant quòd cacumen eius in cœlum ascenderet, ignorãtes altitudinem cœli innumerabilem, ad significandum cordis ambitionem in præeminendo aliis: pp quod Deus ad suam displicentiã ostẽdendã scissuram eorum dominij confundendo, eorũ linguas diuisit, cùm vnius labij oẽs essent, vt prædicto c. Gene.9.

De Nẽbroth descẽdit Belus rex Babyloniæ, de quo natus est Ninus rex Niniue, q fuit primus Monarcha Assyriorum, arte magica procreatus, vt habet in historiis. Et hic primus statuã erigẽs patri suo mortuo Belo nomine, reuerentiã habẽdam censuit, quę fuit occasio idolorũ, quæ primò vocata fuit Bel, Behal, Bahalis, Belsebuhc, secundum diuersitatem linguarum.

Ex quibus supradictis satis apparet, q dominiũ in principio mũdi consideratis personis q̃ illud assumpserunt, corrupta pcessit intentione, scilicet fastu superbiæ & tirannidis. Vnde primus q imperauit post diluuium fuit Nẽbroth, nõ rex, sed tyrannus erat, qa homines opprimebat: vnde venator robustus coram deo dicebatur, Gene.10.& dist. 6.§.fi. Et ideo nõ placuit Deo. In cuius signum Cayn primus imperãs fratricida occisus est à Lamech.Gen.4.21.q.1.c.quomodo. Primus verò rex ĩ Barbaria occisus est à dęmone, quem exercendo artem magicam colebat & familiarem habebat. Et cõclusiuè omnes antiqui Monarchæ quia tyranni, dura morte interierunt, vt Pharao contra dominum induratus rex Aegypti, in mari rubro submersus est, vt habetur Exod.c.9. & 23.q.4.c. Nabuchodonosor. Dathan & Abyron principari volentes absorpti à terra. Nume.16. de consecra.d.2.c. & dicit.2.q.1.c.denique. Sennacherib à filiis iugulatus. 4.Reg.19. Anthiochus à vermibus consumptus. 2. Maccabęorum.9. dixi supra in 3.par.

Saul primus Rex in Israel prius humilis, in regno suo superbus, & contra Dauid sanctum inuidus, & domino & famuli ministro Dei & prophetæ inobediens, insuper Phitonissam consulens & diabolum loco Samuelis adorans vulneratus à sagittariis in bello Philistiin, & vehementer arripiens gladium proprium, incubuit super eum.1.Reg.vlt. cap.

Absalon filius Dauid insurgens contra patrem & se regem constituens fraudulenter, & intrans ad cõcubinas patris, & coniurationem faciens contra patrem, tribus lanceis à Ioab transfixus est, & sic à decem armigeris Ioab hęrens quercui interfectus est. 2.Regum 14.15.16.17.& 18.c.

Adonias filius, contra patris voluntatem volens regnate propria ambitione, & coniurationem faciens, à Salomone fratre suo regnante loco Dauid interfectus est.3.Regum.2.c.

Achab impiissimus rex Israel, qui vineam Naboth occu-

occupauit consensit vt occideretur Naboth iustus, percussus sagitta inter stomachum & pulmonē in curru suo mortuus est, & canes linxerunt sanguinem suum. 3.Reg.21. & 22.c.

Ochozias rex Israel ɔsulēs deū Acharō Beelzebub super sua infirmitate, mortuus est de ea. 4.Reg.1.c.

Ioram rex Israel malum agēs coram domino percussus sagitta Iehu inter scapulas, per cor eius exiuit sagitta, & sic mortuus est. 4.Reg.9.

Azarias rex Iuda, licet aliàs bonus, quia tamē permisit populum sacrificare in excelsis contra dominum, lepra percussus mortuus est. 4.Reg.15.

Zacharias rex Israel ambolās in peccatis idololatriç patris sui Hieroboā, à Selon coniurante contra eum interfectus est. 4.Regum 15. Et ibi etiam de Sellor, qui percusserat Zachariam qui regnauit in peccatis, & percussus à Manahem mortuus est: & idem de Phacia rege Israel in Samaria, qui ambulauit in idololatria, à duce sui exercitus interfectus est contra eum coniurante. ibidem 4.Reg.15.

Sēnacherib rex Assyriorum venit contra Ezechiā regē in Ierusalem: & quia dominū in Israel blasphemauit, & in superbia grādi sua dicit, ꝙ nōerat Deus ꝙ posset liberare Iudæos & regē eorū de manu sua: ideo egressus Angelus dñi, interfecit de castris Assyriorū 185 milia. Cumq; Sēnacherib reuersus esset in Niniuē ciuitatē suā grandē, & adoraret in tēplo Nesrach deū suū & idolū, Adramelech & Sarasor filij eius pcusserunt eū gladio, & mortuus est. 4.Reg.19.

Amon filius Manasse fecit malum in cōspectu domini sicut fecerat Manasses pater eius. Ideo fuit à seruis suis in domo sua interfectus. 4.Reg.21. & ibi habetur de Manasse. & 2.Paralip. c.ult.

Rex Ioachim fecit malum corā domino, ex quo fuit ductus captiuus in Babylonem per regē Babilonis Nabucodonosor. 4.Reg.24. & Sedechias fuit captus à rege Babylonis, qui eidem oculos eruit, & filios occidit. 4.Reg.25.

Ochozias rex Ierusalē, quia fecit malum in cōspectu Domini, interfecit eum Iehu. 2.Paralipo.22. Et habetur. 2.Paralip.21. de Ioren, quia malum fecit in conspectu Dñi, fuit ægrotus infirmitate, de qua mortuus est, & in languore vitam suam finiuit.

Alexander monarcha oriētis, quia cor eius eleuatum est, & gloriam Deo non dedit de potentia quā ei dederat: & vt tradunt historiæ victus à vino & libidine, veneno tabefactus cito monarchiam perdidit, regnans annis XII. 1.Maccab.

Quomodo autem rex Aegypti Antiochus propter multa mala quæ fecit mortuus sit, habetur 1.Maccab.6. & 2.Maccab.9.c.

Quō autem Herodes Ascalonita rex in parte Iuda qui innocentes pueros interfecit in vita pœnam sustulerit, & tādem quō obierit, narrat historia scholastica, & etiā Remigius qui dicit, ꝙ gladio quo pomum purgauerat, se occidit. Et habetur per Philip. Bergomensem in suo supplemento Chronicarum.

Alter Herodes qui despexit Christum i passione, qui erat rex i Galilæa à vermibus cōsumptus expirauit, cum inani iactantia & gloria sua. Actu.12.

Quid de Nerone dicemus, qui ita crudeliter vixit, ꝙ omnia ferè volumina sunt repleta: nisi ꝙ Romani eius infamias non ferētes in eum impetum fecerunt: & vsq; extra ciuitatem persecuti sunt eum: qui videns ꝙ non posset euadere, fustem dentium morsibus exacuit, & se per medium palo trāsfixus est, alibi tamē dr ꝙ à lupis deuoratus sit: sed Boetius in li.2. de consolatione dicit ꝙ gladio confossus est.

Maximianus rex Romanorum ob suam nequitiā à populo Romano interfectus est. & Diocletianus eiusdem consors à regno fuit expulsus.

Multi alij reges & principes & ferè oēs mala morte perierūt, ac dies suos finierūt. Ex quo dubitandū est de regibus nostri tēporis, qui tot & tāta crudelia cōmittere pmittunt suis armigeris, & satellitib⁹ seu auātureriis. Ita ꝙ non pōt aliud dici, nisi ꝙ mundus cruciat̄ inauditis & mirabilib⁹ cruciatibus istorum militū peditū, qui vulgò dicunt̄ Auanturiens, quod principes permittunt̄ & sub silentio pertrāseont, & plusquā insupportabilibus exactionib⁹, talliis, subsidiis, & impositionib⁹ nouis & inauditis excoriaot̄ hoīes. Ex quo dubitādū est, ꝙ nō pereāt & dies suos finiant, prout alij principes & reges q malè vixerūt, ac suos subditos malè rexerunt. Vnde paucos videmus sanctos reges, & hoc ex eo: qa, vt dictū est, facili ter delinquūt ꝑpter eorū ambitionē dominādi quā habēt: vt fiāt nō solū reges & principes & i statu eorū permaneāt, sed vt fiāt maiores ex quo in eis est tā magna & tā execrabilis ambitio dominādi & dominationes eorum ampliandi & augmētandi, ꝙ totus populus sub eis cruciatur. Vtinam deus in manibus cuius cor eorum est, corda eorum ad bonum dioerteret, & ab eis tolleret ambitionem & captiuitatem dominandi, tanquam eidem sit moltum odiosa.

Dici tamē potest, ꝙ quāuis ambitio dominandi deo esset odiosa, dominorū tñ ambientium regimen ad refrænandā hominū malitiam & ad cōseruandū vnūquenq; io sua iustitia, & ad disponendū ciues in cōcordia, permissum est à deo dominiū & ꝓuisum.

Permissum quidē ad punitionem malorū. 23.q.5. §.habere notandum. dist.4.§.sancte. Vnde non est potestas nisi à deo. Vnde Christus ad Pilatum, Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum tibi esset desuper. Ioan.19.24.q.1.c.paratus.

Prouisum ēr est à deo dominiū siue ɔsiderāda natura entis, siue motus, siue finis. Primò rōne entis, qa oīs res per participationē habet se ad eos p se: sed illi qui habēt dominiū plus vigent in natura entis q̄ priuatæ ꝑsonæ, qa gerūt vices quasi totius entis, cui ꝑsunt. Vnde & benè ꝑsidentes & regētes merentur quasi diuinos honores & duplicatos ſm Augu. propter qd dicit Apost. 1.ad Timoth.5. Qui benè præsunt dupli.. honore digni sunt: quò ergo magis appropinquāt ad suū pricipiū & plus participāt. Vnde regētes de diuina isluētia rōne sui regiminis participāt. Hinc de Saule scribit̄ ꝙ assumptus ī regem p Samuelē ex hoc ifluentiā meruit ꝓphetię: vnde īsiluit in eū spiritus Dñi & cū ꝓphetis ꝓpheraut, 1.Regū 10.c. Et de Salomone legit̄, ꝙ ordinatus in Regem meruit sapientiam. 3.Reg.4. Et Caiphas contra dominum

minum Impius concionator,contra dñm prophetauit.Io.11. Hinc etiã videmus ꝙ reges nostri post regnum adeptum virtutē habere dicunt, vt de Regno nostro Franciæ,qui tanquã rex vno morbo curat,qui dicitur morbus regũ:de quo infra dicã. Rex Hispaniæ,vt quidã dicũt fugat dæmones à corporib⁹ humanis:& de pluribus aliis dicã fortè infra,& ista est ratio prima.i.ratione entis : ꝙ principes sunt cæteris pferendi & honorandi, cum à Deo sint instituti.

Secunda ratio est,ratione motus:qm̃,vt ait Philosophus 8.Ethicorũ,in mouentib⁹ & motis nõ est in infinitum abire:sed est venire ad aliquod mouẽs qđ nõ moueat,& hoc est deus,iuxta illud:Immobilisq; manẽs dat cũcta moueri. Cũ ergo reges & principes in gubernando sint motores orbis,ergo oportet mo tũ sui regiminis ĩ Deũ sicut primũ motorẽ reducere. Vnde Iob 9.Sub eo curuant qui portãt orbẽ. Hãc rationem ponit Aug.de ciuit.Dei,li.3.vbi ordinẽ motoris & mobilis ponẽs, ab ĩferiori corpore.i.terra p subtiliora & virtuosiora dicit moueri gradatim ascẽdẽdo secũdũ ordinẽ elemẽtorũ vsq; ad supremũ mouẽs, qđ est Deus,ĩ quo ɔsistit tota ratio motus.vnde Apost. Act.17.In ipso vniuersi mouemur & sumus.

Tertia ratio, quia omne dominiũ quodcũq; sit,à deo sumitur ex parte finis. Diuina.n.prouidẽtia oia in debitũ finem deducit inquantũ mouet vnãquãq; creaturam in suum finem distinctũ, sicut sagittarius sagittã ad determinatũ finẽ:qua ratione dicit Aug.3. de trinitate, ꝙ Deus quibusdã ordinatissimis motibus,primò spiritualibus, deinde corporalib⁹ super cuncta descendit,& vtitur omnib⁹ ad incõmutabile arbitriũ sententiæ suæ,sicut ad finẽ congruũ.Si ergo alias creaturas debito & ordinato fine cõcludit,multò magis creaturã rationabilẽ vt hominẽ,quod apparet qñ ipsum gubernat, dispẽsãt p suos dispẽsatores. vt sunt reges & principes.Hinc est,ꝙ cũ dixisset apostolus ad Rom.14. Nõ est potestas nisi à deo:subdit. Quę aũt à deo ordinata sunt, itaq; qui potestati resistit,ordinationi dei resistit,qa ad hoc De⁹ de eis hic mundo prouidit, vt vnusquisq; statũ suũ prosequat in debitũ finẽ. Hinc dr Prouerb.8. Per me reges regnant,& legũ cõditores iusta decernũt. Per me principes ĩperant,& potẽtes decernũt iustitiã Propterea quanto q̃libet natura nobilem finẽ apta est cõsequi, tanto habet magis mouẽtia disposita ad ɔseruationẽ finis,sicut manifeste in corruptibilibus patet. Sicut etiam in corporibus cœlestibus & spiritibus angelicis qui sine agente cõtrario mouentur ad suũ finem, puta corpus cœleste ad dñm sui motus. Angelus aũt ad diuinorũ cognitionẽ & suũ ministeriũ adimplendũ.Cũ ergo creatura rationabilis ordinata sit & ꝓducta,vt sit Dei capax,& hoc est finis eius pcipu⁹,vt dicit Aug.14.de trini. & idẽ Aug. Natus est homo ab exteriorib⁹ ad ĩteriora redire,ab inferiorib⁹ ad superiora ascẽdere. Tãtę.n.dignitatis est humana ɔditio, vt nullũ bonũ pter summũ bonũ possit ei sufficere.

Ad hunc ergo finẽ consequendũ & si homo adiuuetur à diuinę lucis gratia, maximè verò manutenet per mundi gubernatores, tũ per bonæ vitæ exẽpla, tum per quotidiana documenta, tũ per correctionẽ continuam : qua ratione Paulus vocat rectores coadiutores Dei dicens.1.ad.Cor.3.Dei enim adiutores sumus.Sunt enim rectores mundi & principes, sicut instrumenta Dei principaliter agentis.

Ex quibus cõstat, quòd principatus nõ potest esse sine magna laude, gloria & honore.

Aduerte ẽt,ꝙ non est sine magno labore, studio, cura, miseria, vigiliis & calamitate:vt dicit Luc.de Pen.in l.iubemus.C.de proxi.sacro. scriniorũ,li.12. Bal. verò in l.ex hoc iure.ff.de iustitia & iure. videt dicere quòd dominia sint de iure gentium instituta & ordinata : quod recitat Benedicti in sua repet.c. Raynutius.in verbo,condidit, 1.nu.29.&30. de testamentis. dicam alibi.

Quomodo aũt dominia ꝓcesserunt ponit ẽt Ant. Floren.in sua summa, par.3.lib.3.c.2.vbi satis amplè, sed meliori mõ & stylo. & amplè ponit Petrus de Ancha.in cõsi.suo 359.incip. Pro maiori intelligẽtia,ꝙ Reges ẽt iure diuino cœperũt,vt ĩ Dauid, Salomone,Saule & plurib⁹ aliis approbatis à Deo.c.1. de sacra vnctione.Imò ẽt in lege noua habet de regibus.1.Petri 2.Deũ timete,Regẽ honorificate.& alibi:Subditi estote oĩ potestati,siue regi,&c. dicã etiã alibi & qũo ꝓcessit.à primo violentia ponit Alber. de Rosate.ĩ l.j.in v.col.C.de sum.trin.& fide catho. Cardin.Zabar.in c.venerabilẽ.§.verũ.de elect.extra. col.ij.& seq. dicit, ꝙ ardua est inter doctores antiquos disceptatio de imperij origine & initio monarchię terrestris:& ibi demõstrat ꝙ oẽs monarchiæ habuerũt initiũ ab armis : & qcquid dicant monarchiæ,nunquã tñ reperietur ꝙ fuerit monarchia vniuersalis,vt ibi dicit. & dixi infra. & ẽt Bertrãdi episcopus Heduen.ĩ suo tract.de iurisdict.origine.q.1. satis demõstrat p processum sacræ scripturæ, ꝙ quatuor monarchiæ fuerũt p violentiã vsurpatæ.dicã J.

Secũda ɔsid. Honor & gloria est boni regis pmiũ. argu.c.ius militare.1.d.veluti cùm corona vel torques donat.& 61.d.c.miramur.ac fin.ibi,ne põt de ius ꝓuectione dubitari cui laborib⁹ multis ꝑ morib⁹ castis,ꝑ actib⁹ strenuis celsioris loci pmiũ debet.

Ex quo quibusdã visum est regis præmiũ non esse aliud q̃ honorem & gloriam:& Tullius de republica diffinit principẽ ciuitatis alendũ esse gloria, tã quam id sit pabulũ suauissimum, vt dicit Beroal.in tractatu de felicitate,vbi quærit,an gloria sit summũ felicitatis.quẽ Ciceronẽ refert amplissimè Patritius in suo li.9.de regno & regni institutione.tit.19. vbi amplè de huiusmodi glorię & honoris premio.Cuius rationem Aristot.4.Ethicorũ assignat, quia princeps cui nõ sufficit honor & gloria, cõsequẽter tyrãnus efficitur.Cùm si non sit ɔtentus gloria & honore,quærit voluptates & diuitias,& sic ad rapinas & iniurias ɔuertitur subditoꝝ: quod intellige,ꝙ intẽtio regis nõ debeat esse talis , sed qa tolerabilius est, si gloriã quærat, q̃ si pecuniã q̃rat vel cupiat vel voluptates sectetur. hoc.n.vitiũ virtuti ꝓpinquius est. Cũ gloria quã hoies cupiũt nihil aliud sit (vt Augu. diffinit) q̃ iudicium hominum bene de hominibus opinantium.Cupido igitur glorię aliquod habet virtutis vestigium, dum saltẽ bonorum approbatiõnẽ quærit,

quærit, & displicere recusat. Paucis igit ad virtutẽ peruenientibus tolerabilius videtur si pferatur ad regimen q vel iudiciũ hominũ metuens à malis manifestis retrahit. Qui.n.gloriã cupit aut vera via p virtutis opera nititur, vt ab hominib⁹ approbat vel saltem dolis ad hoc tendit atq; fallaciis, aut p apertissima scelera q̃rit obtinere quod diligit: vnde bestias superat siue crudelitatis siue luxuriæ vitiis, sicut in Nerone Cæsare patet, cuius, vt Aug.dicit, fuit tãta luxuria, vt nihil putaret ab eo virile metuendũ, tãtæ crudelitatis, vt nihil molle habere putaret. Hoc aũt satis exprimit per id quod Arist. in Ethicis dicit de magnanimo, q̃ nõ quærit gloriam & honorem: nec aliquid magnũ est quod sit virtutis sufficiẽs pmiũ.

TErtia consid. Nõ solum pmium regis est gloria & honor mundanus, sed ẽt gloriã à Deo consequũtur reges pro pmio regiminis & administrationis.conueniens.n.est & fidele, vt rex bene regens expectet à Christo rege regũ & dño dominantiũ præmiũ. Apocalyp.19.Minister & cuius est merces magna nimis.& Genes.15.& Matt.5.ibi: Merces vestra copiosa est in cœlis. Vnde Aug.quod Deus pparauit diligentib⁹ se nõ capit, spe non accingit, charitate nõ cõprehenditur, & vota transgreditur: acquiri potest, opinari non potest. Rex autẽ populum gubernando minister Dei est, ad Roma.14. Oĩs potestas à domino Deo est.22.q.1.c.mouet.23.q.1.c.quid culpatur. & demũ in apostolo. Nam principes non sunt timore boni operis sed mali. Vis aũt non timere potestatẽ, bonũ fac, &c. si aũt malefeceris time. non.n.sine causa gladiũ portat: Dei.n.minister est & vindex in irã ei qui operatur malum. 23.q.4.c.si non ex fidei.

Remunerat aũt Deus interdũ pro suo ministerio bonis tẽporalibus.23.q.5.hinc notandũ sicut alios. 22.q.2.sic q̃libet.& Exod.1.de obstetricib⁹ reseruãtib⁹ pueros Hebrẹorũ quib⁹ dñs ꝯstruxit domos. & Ezech.29.dñs dedit. Nabuchodonosor rex seruire fecit exercitum suũ seruitute magna aduersus Tyrũ, & merces nõ est reddita ei neq; exercitui eius de Tyro, p seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam, ea,s. seruitute, qua,s. potestas secũdũ apostolũ.Rom.13. Dei minister est, vt primè dictũ est, & postea de primo subdic. Propterea hæc dicit dñs Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonosor regẽ Babylonis ĩ terra Aegypti, & diripiet spolia ei⁹, & erit merces exercitũ ei⁹.

Regib⁹ aũt bonis mercedẽ dabit æternã. 1.Pet.5. Ibi pascite qui in vobis est gregẽ dñi, vt cùm venerit princeps pastorũ, s.Christus, pcipiatis ĩmarcessibilẽ gloriæ coronã.95.d.c.esto. de qua corona Esaiæ 28. Erit dominus sertũ exultationis & diadema gloriæ, populo. Ista corona est beatitudo patris. Beatitudo autem dr̃ bonum perfectum comprehẽdens omnia desiderabilia: tale aũt nõ est bonum terrenum, quod nunquam satiat.14.q.4.c.quid dicam.

Cùm ergo nihil terrenum quietare possit animã, neq; terrenũ aliquod beatũ facere potest, vt esse possit regis conueniens præmiũ. Item nihil est q̃ hominem beatum possit facere, eius amplitudo desideriũ tuum. Tantę enim dignitatis est humana ꝯditio, vt nullum bonum pter summũ ei sufficere possit, vt habetur Ps.62. Quid.n.mihi est in cœlo, & à te q̃d volui super terrã? Et sequit: Mihi aũt adhęrere Deo bonũ est, & ponere in dño Deo spem meã. Ipse est qui dat salutẽ regibus.Ps.154.nõ solũ tẽporalem, q̃ communiter saluat homines & iumẽta. Ps.35.Homines & iumẽta saluabis dñe, sed ẽt salutẽ: de qua habetur Esaiæ.51.Salus aũt in sempiternũ est, quia homines saluat perducens eos ad æqualitatem angelorum.de consecr.dist.1.c.bi duo. dixi suprà in 2.par.& 3.

Sic ergo iustificari potest, q̃ Regis pmium sit honor & gloria, quis.n.mundanus & caducus honor huic honori similis esse potest, vt homo ciuis sit & domesticus Dei? ad Eph.2.& inter filios Dei cõputatus, & hęreditatẽ regni cœlestis assequitur cũ Christo hæres Dei, cohęres Christi.Rom.8.De hoc honore habetur. Ps.178. Nimis honorati sunt amici tui Deus, quos ꝯstituisti principes super omnẽ terrã, & gloria & honore coronasti eos. Ps.8. Et hæc est gloria de qua primæ ad Corin.4. & Lucæ 14. Gloria.n. hæc est omnibus sanctis eius, quã qui quęrunt inueniunt: & qui eam non quęrũt humanã consequunt. Qui.n.officium regium laudabiliter exequũtur, hãc gloriã consequuntur, cum se & alios regant, & vltra alios, tum quia bonum multitudinis diuinius est q̃ vnius, tum quia à deo dat pmium cuiq; priuatę personæ, si egẽti subueniat. Mat.25.85.di.c.pasce. si discordias pacificet.90.d.c.1.& c.pcipimus.si oppressum à potente eripiat. Ps.71.Quia liberabit pauperẽ à potente.c.ab imperatoribus. 23.q.3. quãtò magis laudandus est ab hominibus, & præmiãdus à Deo, qui totã prouinciã facit pacem gaudere, violentiam cohibet, iustitiam seruat, & disponit quid agẽdũ sit ab hominibus suis legibus & pręceptis. Tũ quia magnitudo Regiæ virtutis pcipue Dei similitudinẽ gerit, dũ hęc agit ĩ regno, q̃d Deus ĩ mũdo. vnde Exod.38. Iudices multitudinis vocant dij.facit gl.ĩ l.iubemus nulli.C.de sacros.eccle. & dicit Bald. in authen.hoc amplius.vers.an filij regis.C.de fideicommis.& vicarij Dei in terris dicunt ad instar ĩperatoris. Bald.in l.j.C.de iure aureorũ annulorũ. & dicit Fran.Patritius in libro de regno & regni institutione.tit.18. q̃ vetustissimi poetæ, Hesiodus in primis, multis in reb⁹ reges similes diis faciũt, & in hoc pcipue q̃ cũ maxima ipsi quotidie mortalib⁹ elargiant, paruo thure, tenuiq; hostia ꝯtenti sunt: sic reges magna dãdo, parua aũt accipiẽdo, lętari debẽt. Parthorũ reges sine munere nemo adire poterat: hoc iniquũ admodum extitisset, nisi parua quæq; munera læto aĩo accepissent. At qui sicut numina nõ aurum neq; argẽtũ ab hoĩbus voluit, sed syncerã mentẽ, liberãq; voluntatẽ, sic ẽt reges satis esse ducãt, si ciues bene animati in eos sunt, dictis andiũt, & mãdatis prõpto animo obsequuntur. Hæc ille. Illosq; sacrosanctos appellat idem Patritius eodem li. tit.5.in fine: & ideo Persæ suos reges vt deos venerabantur. Idem Patritius lib.1. titu.7. de regno & regni institutione.

QVarta consid. Ex veritate etiã multũ laudantur principes: quoniã, vt ait Fran.Patritius.lib.4. tit.1.de regno & regni institutione, Socrates vir sapientissimus, veritatẽ idem esse dicebat, sicut enim

illa nec crescit nec minuit, sic virtus semper eadē inuenit: & qa numeros suos habet, plena omni tēpore ac perfecta existit. Veritati.n.vt dicit, oia consonant, vt in fidibus & cantu, in quibus si quid dissonat, armonia ois peruerit: sic veritas ipsa paruo nōnunquā iudicio ostenditur, nec diutius potest sub vanitatis inuolucro latere. Falsa.n.veris & cōcinnata semper se ipsa indicant. Hinc, vt ibi dr, Isocrates regē suum monet, vt veritatē ante oia colat, idq; manifestissimē semper & indissimulatē agat, adeo vt cuncti cognoscant iniurato potius regi q̄ priuatis omnibus iuratis fidē adhibendā esse: dicit tamen Benedictī in sua repetit.c.Rayn.in ver. testamen. 3.nu.43. de testam. ꝙ hodie principes promissionē etiā iuratā non verētur tergiuersari, vbi multum exclamat cōtra tales. & etiā Franciscus Patritius in loco supra alleg. multum inuenit cōtra mendaces principes: sed cùm non assumpserim nisi materiā laudis gloriæ & honoris, nō inuehendi de mendacibus, ad cunctē te ibi remitto. Dicit et Bernar. de Bust. in 2. par. sui Rosa. serm. 24. par. 2. litera. F, ꝙ primum documentum quod dat principibus est documentū obseruationis, s. veritatis, vt nunquam dicant falsitatē. Inquit enim sapiēs, Prouerb. 16. Non decet principem labium mendax. & Prouerb. 20. Veritas & misericordia custodiunt.

QVinta consid. Cùm iustitia sit maior ex quatuor virtutibus cardinalib⁹, ex quibus principes magis laudant, cùm inter oēs virtutes cardinales iustitia teneat principatū, adeo ꝙ Arist. in 5. Etic. ī ipsa asserit oēs virtutes contineri. Quæ quidē virtus necessaria est nostræ saluti, vt satis ostendūt Theologi in 4.d.46. Quantū autē sit vtilis, ostendit Salomon Sap. 5. Iusti aūt in perpetuū viuēt, & apud dñm est merces eorum. & Ps. 111. habet. In memoria æterna erit iustus ab auditione mala nō timebit. Et habetur Prouer. 15. Abominatio est dño vita impij, qui autē sequitur iustitiā, diligetur ab eo. & Actuū 10. dr. Acceptus est deo quicunq; iustitiā operatur. & de vtilitate illius & laude dixi ī rubr. Des iustices & droictz dicelles, in ɔsuetudinibus ducatus Burg. vbi dixi iustitiā de cœlo ortā, secundū qd habetur Ps. 84. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo ɔspexit. Vnde vt referr Frācifcus Patritius ī lib. de regno, li. 8. tit. 1. Nigidius cognomēto Figulus philosophus peregregius, & in Astronomiæ scientia, Romanorū peritissimus: cùm de poetarum figmētis q̄ in signifero cœlo fingunt scriberet, ait ad aspectū Bootis inter Leonē & Librā, Virginē esse q̄ iustitia siue æquitas appellatur. Addit ꝑterea hāc à mortalib⁹ recessisse, & ad superos reuocasse, vt q̄ solita esse ī hominū cœtus versari, eisq; ꝑcipere ne à recto atq; honesto discederēt: quibus monitis donec paruerūt secuti sine anxietate, aut solicitudine victitarūt. Ex quib⁹ satis demonstratur, ꝙ iustitia cœlestis virtus esse demōstratur: & hoc satis ostēdit Homerus, cū ait. Reges, discipulos summi regis Iouis esse, à quo iustitiā in primis edifcāt, quā deinde inter mortales obseruēt, & eā omni studio omniq; diligētia tueant. Plato ēt philosophorum summus, Iustitiā bonoꝝ omniū maximū esse ait, à deo hominib⁹ datū: proinde Deū ipsum iustitiæ authorē, causam ac principiū multis in locis asserit, & ꝑcipuē in libris de republica, & ēt de legibus: quod ēt asserit Patritius vbi suprà: cuius, vt dicerit, duæ sunt partes: deū pietate omni honorare, & hominē diligere, vti fratrē: & tit. seq. ī quatuor iustitias diuidit, s. diuinā, naturalē, ciuilē, & iudicialē. de quibus ibi per eum cùm satis habeatur videri potest.

Sed magis ad speciē descendendo de iustitia principum: diuido eā in duas partes seu species, ī seueritatē, s. & liberalitatem: vt habetur in morali dogmate philosophorū. Est autem seueritas virtus debito supplicio coercēs iniuriā. 45. d. c. disciplina. ver. moueri. 23. q. 5. c. prodest. dicā alibi. De liberalitate verò dicam infrà, in consideratione. 8. huius partis.

Que quidē iustitia maximē est ī principe necessaria, cùm p eā regnēt reges: vt habet in epistola, inter claras. C. de sum. trin. & habet Esa. 31. Ecce in iustitia regnabit rex, & principes eius ꝑerunt. Proprium enim regis officiū est facere iudiciū & iustitiam. 23. q. v. c. regis est. Vnde dr 3. Reg. 10. de Salomone: Cōstitui te regē, vt faceres iudiciū & iustitiā: & honor regis iustitiā diligit. Et habet Sap. 6. Audite reges & intelligite, & discite iudices finiū terræ. Et, vt dicit Macrob. li. 10. Iustitia est vnicuiq; seruare qd suum est. l. j. ff. de iust. & iure. nota. in ɔœm. decret. & de ea veniūt ɔcordia, innocētia, amicitia, pietas, religio, affectus, humilitas, ex qb⁹ oibus laudātur principes: & inter cæteros principes semper reges Franciæ laudati fuerūt ex iustitia tā ex ipsius iustitiæ statu, vt ī 7. par. huius libri ponam, vbi ponitur hierarchichus status iustitiæ totius regni Frāciæ, qui cæteros omnes excellit in institutione parium, parlamēorū, & cęterorū officiariorū Franciæ supremorū & aliorum inferiorū, de quib⁹ infra aliquid dicā. Et quia super cæteros seculi huius principes dilexit iustitiā, & iniquitatē odio habuit, vnxit eū Deus suus oleo lætitiæ præ ɔsortibus suis. Ps. 44. Ex quo maximā meretur gloriā, iuxta dictū Ciceronis, lib. 3. De officiis. Qui veram gloriā adipisci vult, iustitiæ fungatur officiis.

Secūdò ostēditur iustitia regum Francorum ex regiorū stipendiorū cuilibet sufficientium imperuertibili assignatione, q̄ reges Franciæ semper fecit anteire, vt ī eis verificetur qd scribitur in l. nemo. C. de offi. magist. officior. cū nihil rationabilius, quā vt iș gradu cęteros antecedat, quē stipendia meliora, vel labor prolixior fecit anteire. Certum enim est quòd stipendia quæ a rege nostro capiunt singulis annis sui officiarij in toto regno, ascendunt ad summā ducentum milliū librarum Turonen. & secundum G. Benedicti ascendere valent ad viginti centum mille libras Turonē. & vltra. ꝑter statum suę domus, & armatæ militiæ: de quibus infra dicā in 6. par. & 9.

Tertiò, qm̄ licet Papa solus & Imperator de causa propria & non alius inferior cognoscant. c. cùm venissent. de iudic. & l. ꝓximē. ff. de his q̄ in testamen. delentur. tamen reges Franciæ iudicio suorū officiariorum nedū curiarū parlamenti, sed etiā senescallorū seu balliuorum suorū sponte se submiserunt, & quod iudicatū est cōtra se, efficaciter exequi permittunt & patiūtur, iudicatoq; obediūt, imò illud proprijs

priis patentibus literis mãdant. facit c. nos si compe tenter. 2. q. 7. & l. est receptũ. ff. de iurisd. om. iudi. ad instar Romanorũ & Sparthanorũ regum, qui tribunos plebis seu ephoros, i. magistratus eligebant ad moderandã regiã potestatem, & qui de causis regũ & consulũ loco regũ existentiũ cognoscebãt, illorũq; potestatẽ moderabantur: prout narrat Valerius li. 4. tit. de moderatione animi, vt refert G. Benedicti in sua repetitione c. Raynutius in verb. & vxorem nomine Adelasiã. nu. 598. 599. 600. vsq; ad nu. 605. de testamentis. vbi pdicta dixit inferendo, q sic pariter salubri exẽplo supradictorum reges Christianissimi semper moderatione vsi sunt. Et, vt ibi dicit virtus suos habet numeros, vt iustitia diuidatur in sex partes, s. in religionẽ, pietatẽ, gratiã, fidẽ, vindicationẽ, & obseruationẽ: q dotes præcipuæ regũ in moderationẽ suæ potestatis considerantes, q faciles motus mens generosa capit, vt dicit Ouid. & ẽt Salustius in Iugurtino. Plerunq; (inquit) regis voluntates vt vehementes, sic mobiles sæpè ipsæ sibi aduersæ, vnde opus fuit moderatione, q tãta extitit apud reges Fraciæ: vt ex ordinatione pluriũ regũ ac verbali pcepto officiariis Fráciç sępius fuisse iniunctũ literas regias iudicialiter & publicè posse inpugnari de nullitate ac subreptione, & vt tales p iudices quibus diriguntur posse declarari, etiã de inciuilitate & iniquitate, & ita in omnibus curiis Franciæ seruatur, insequẽdo ordinationẽ regis Caroli 7. super hoc editã in ordine 78. incip. Item. & que souuẽtes fois plusieus obtiennẽt de nous & de noz chãcelliers. Et idẽ ordinauerat Philippus vj. eius pdecessori, de qua meminit Affrerius i suo tract. ordinat. tit. de rescriptis. c. quia sępè cõtingit. Quæ quidẽ sunt multũ laudãda i Rege Fráciæ, qa de iure cõmuni vbi rescripta nõ sunt falsa nec subreptitia nec ɔtra bonum reipublicæ, licet iniquitatẽ contineãt, nõ possunt de iniquitate ipugnari corã iudice inferiori, sed debet iudex rescribere principi. capitu. si qñ. de rescriptis. tamẽ in regno Fráciç possunt etiã de iniquitate coram inferiori cui diriguntur redargui, & inciuilia declarari. & hoc est qd dicebat Cassiodorus loquẽdo de cancellario regis: Pro çquitate, inquit, seruanda, nobis quoq; patimur ɔtradici, De quo idem Benedicti in dicta repet. in dicto verbo, & vxorem. in fine secundæ decisionis.

Ex qbus pdictis tanta regũ Franciæ fama intemeratæ iustitiæ per vniuersum orbẽ euolauit, q plures eisdẽ nõ subditi, et infideles eorũ iudicio se submisẽrũt, vt i eis verificarũ sit qd de glorioso Scipione Africano cõcludit Plutarchus, q tanta est virtutis vis & tã magna apud oẽs gẽtes, cum non solũ bonos sed ẽt improbos ad se amandũ alliciat: quod exemplũ fuit in pluribus Francorũ regibus cõpertum, qui si accẽptare voluissent, extraneas nationes regerent in eos ɔsentientes, pserttim in persona Dagoberti regis Fráciæ huius nominis primi de quo Guaguinus lib. 3. c. 3. Sic de duce Sabaudiç qui Francoꝝ regis iudicio spõte se submisit, cõsuluit Bald. in 3. par. ɔsiliorum, cõsi. 358. incipien. petita venia flexisq; genibus loquar, & c. vbi ponitur tenor submissionis, qd cõsiliũ videndũ est cũ sit pulcherrimũ. Et adeo semper apud Fráncos reges cultus iustitiæ acceptus & gratus fuit, & speratur perpetuo vigere, q de ipso Christianissimo rege dicere verisimiliter possumus, quod p Psalmistã dictũ fuit, Ps. 9. Iudicabit orbẽ terrę in æquitate, & populos in veritate sua. & iterũ Ps. 96. Iudicabit orbẽ terrarũ in iustitia. Et sequitur tertibus tio, Ps. 54. Propter veritatẽ & mansuetudinẽ & iustitiã deducat te mirabiliter dextera tua. Quoniã notoriè videmus Francorũ reges supra oẽs principes terræ exaltatos, vt verificatũ fuerit in eis quod Cicero lib. 3. de officiis dicit. Qui verã gloriã adipisci vult, iustitiæ fungatur officiis: quoniam, vt dicit Seneca lib. de 4. virtutibus: Iustitia est diuina lex & vinculũ societatis humanæ, quisquis hanc desiderat sectari, Deum prius amet, vt ametur à deo: quod in Francis regibus vidistis adimpletũ, quibus rectè & iustè appropriari poterat illud, & pariter eoꝝ subditis quod de rege iustissimo scribit. Lætentur & exultent gentes, quoniã iudicas populos i æquitate, & gentes in terra dirigis. Sed timeo q hodie non sit verificatũ illud de quo habet per Augu. de 12. abusionũ gradibus, cuius dictũ retuli in rubrica, Des iustices & droictz dicelles, in initio. in cõsuetudinibus nostris ducatus Burgun. vbi scripsi per cõtrariũ quid operetur iniustitia: quod cum non sit meç intentionis in hoc meo opere aliquid tangere aut parũ, nisi de his q tangũt laudem gloriã & honorem, ideo nihil aliud dico.

Sed ibi ẽt dixi, q iustitia est quædam turris fortissima triangularis quodã triangulo cõtenta, vnus angul9 est honestè viuere, alius alterũ nõ lędere, tertius ius suũ cuiq; tribuere: cui9 qdẽ iustitię sex sunt partes principales seu lapides, vt ibi dixi, ideo nõ repeto, & satis declarant i locis ibi p me allegatis: de qbus ẽt facit mẽtionẽ Benedicti i loco hic ante alleg.

Bernardus verò in sermone 4. de aduẽtu assignat alias partes iustitię, vbi ait: q iustitia est virtus quod suum est vnicuiq; tribuẽs superiori, æquali, & inferiori. Superiori. n. debet obedientia & reuerentia, s. prælato, & principi. de hoc 23. d. per totum. Aequali siue pari consiliũ & auxilium: vt consilio erudiat ignorantia, auxilio iuuet infirmitas, secundũ illud 2. Corinth. 12. Quis infirmatur & ego non infirmor? Inferiori debet custodia & disciplina, s. vt nõ regnet in eo peccatum & vt dignos fructus pœnitentiæ faciat. 47. d. c. oẽs quibus omnibus debet adiungi rectum iudiciũ, q septem possunt significari per septẽ columnas quas excidit Sapientia in domo quam ędificauit. prouer. 11. prout ibidem exponit Bernardus.

Et non immeritò si principes ex iustitia laudent, & gloriam consequantur: qm̃ Augu. li. 7. de ciuitate Dei. c. 12. sapientũ sententiam recitans cõcludit hoc verissimum esse, rempublicã cuius princeps est meritus ẜm Luc. de Pen. in l. quicunq; i 3. & 4. col. C. de omni agro deserto. & cuius cõmissionem habet à deo i authen. vt differẽtes iudices, in prin. colla. 9. Ad cuius etiam vtilitatẽ respicere debet, in authen. vt iudices sine quoquo suffra. colla. 2. & eius sustentationem. in 1. constitutione C. §. ideoq;. quã debet cunctis præponere. Bal. in authen. de heredibus, & falcidia. i 2. col. colla. 1. sine iustitia ɔseruari nõ posse

se nec regi. Et, vt ait Macrob. li. 1. de somnio Scipionis: sine iustitia nō solū respublica, sed nec exiguus hominū ictus nec quidē parua domus ↄstabit. Et vt ait Cyprianus lib. de 12. abusionib. Iustitia regis est pax populorū, tutamē patriæ, immunitas plebis, nutrimentū gēris, gaudiū hominū, & merito. Nā respublica p iustitiā tpe pacis & belli optime gubernat, vt habetur in proœmio Inst. Per iustitiā nāque mali terrentur, & boni ↄseruantur. l. capitaliū. §. famosos. & l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. Nā p ipsam cū punit' vn' malus, reliquis incutit' metus, & isto mō pax & tranquillitas ↄseruatur l. j. C. ad leg. Iul. repetundarū. l. diuus. ff. de custod. & exhibitio. eorū dixi ī ↄsuetudinibus nostris ducatus Burgūd. in d. rub. Des iustices.

Ex hac iustitia maximam ēt gloriā consecutus est Traianus. Vnde Helinādus in gestis Romanorū narrat q cū ascendisset equū ad bellū profecturus quædā vidua apprehēso pede eius miserabiliter lugēs sibi fieri iustitiā petiit de his q filiū eius bonū & innocentē occiderant, dicēs. Tu (inqr) Auguste imperas, & ego tā atrocē iniuriā patior. Cui imperator. Tibi satisfaciā cū rediero. Cui illa dicit: qd si non redieris? Successor (inqt) meus tibi satisfaciat. Et illa. Quid tibi, pdest si alius bñfecerit, tu mihi debitor es, fm merita recepturus, & fraus vtiq; est nolle reddere qd debetur: successor tuus iniuriā patientibus p se tenebitur, te nō liberabit iustitia aliena, & bñ agetur cū successore tuo, si se liberauerit. His verbis victus impator descēdit statim de equo, & cām exaudiuit pñsentialiter, & ↄdigna satisfactione viduā ↄsolatus est: & inde statua Traiani in foro posita fuit, repræsentans quō in expeditione positus, viduā liberauit, & in senatu exclamatū fuit: Nō alter felicior Augusto: nec melior Traiano. Vnde & de eodē legitur, q cū filius eius equitaret in durū equū, ex eius pedibus filius cuinsdā viduæ interfectus est: & iō eidē viduæ sibi ↄquerenti, filium suū pro filio illius viduæ mortuo tradidit, & hæreditatē cū eo. Iste Traianus Hispanus fuit clemētissimus & iustissimus, sed quia paganus, damnatus erat. vñ magnus Gregorius diu post mortem Traiani de iustitia eius & pietate q est pars iustitiæ, audiens, orauit pro aīa eius, ante altare beati Gregor. & ex priuilegio singulari & inandito, oratione eius liberata est aīa Traiani de inferno. de quo testis est totus mūdus fm Damasc. vt scribit' in legēda beati Greg. facit de eo mentionē Luc. de Pen. in l. ij. in iij. col. C. de exact. trib. li. 10. Io. Fab. in pœmio inst. Bened. in repet. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 602. de testamentis.

Vsque adeo iustitia in rege laudanda est, ita q melius est regi iusto rege seu pricipe, q iusta lege, cū ipse in singulis causis iudicat fm æquitatē quæ sibi videtur, vt no. Bar. & post eū Pau. in l. pñsenti. in sui initio p illū tex. C. de his qui ad ecclesiā consugiunt. Nā ipse est ī ius, & lex viua seu animata in terris dicit'. tex. in auth. de ↄsulibus circa fi. & ibi glo. in verbo, legē, hoc expresse no. colla. 4. Et ipse solus iudicat de cā a iure nō diffinita, vt j. ista parte scribitur, in consideratione in qua specialia solis principib' ↄpetēria describuntur. ver. lxix. & de hoc vide Corsetum de potestate regia. q. 67.

In quibus aūt cōsistar iustitia regis ponit Cyprianus de xij. abusionib. dicens. Iustitia verò regis est neminē iniuste p potentiā opprimere, sine acceptione personarū inter se, & proximū suū iustè adiudicare: aduenis, & pupillis, & viduis defensor esse, cohibere furta, adulteria, & omnē mœchiā punire. 23. q. 5. c. regū. & c. rex. debet iniquos deprimere & bonos exaltare, impudicos verò, & histriones non nutrire. ad hoc 86. dist. c. donare. impios de terra pdere, parricidas & periurantes viuere nō sinere. pdicto. c. rex dēt ecclesiā defendere. d. c. regū. pauperes eleemosynis alere. 86. dist. c. nō satis. & c. pasce. & de pœn. dist. 1. c. quamobrē. iustos super regni negotia ↄstituere, senes sapiēes, & sobrios ↄsiliarios hre. 1. q. 1. c. estote. Magorū & aliorū phitonissātū superstitionib' nō intēdere. 26. q. 6. nec mirū. & 1. 2. 3. & 4. q. eiusdem causæ. iracundiā suā differre. 11. q. 3. c. cū apud. & c. illa. & c. summo. patriā fortiter & iustè ꝯ aduersarios defendere. 23. q. 2. c. iustū. cū c. seq. & quæstione in c. fortitudo. & q. 8. c. vt pridē & q. 1. c. militare. & c. noli. & p omnia in deū ↄfidere. vt Psal. 124. Qui confidunt in dño &c. de consecr. dist. 1. c. omnis Christianus. prosperitatibus animi nō eleuari, sicut fecit Nabuchodonosor rex de pœni. dist. 1. c. voluissent. versi. Nabuchodonosor, cuncta aduersantia patiēter tollere. 23. q. 1. §. j. & c. paratus. fidē cathol. in dominū habere. 96. dist. c. si imperator. l. epistola inter claras. C. de sum. trin. filios suos nō sinere impiè agere. 23. q. 5. c. rex. certis horis orationi insistere vt rex Dauid. Psa. 118. Septies in die laudē dixi tibi dñe, &c. & c. j. de celebt. missar. & ante horas ↄgruas nō gustare cibū. Et subdit Cypr. Hæc regni prosperitatē in pñsenti faciunt, & regē ad cælestia regna deducunt. sermonē accusantiū inuestigare, qm vt hr Prouer. Glia dei est celare verbū. & gloria regum inuestigare sermonē.

Sexta consideratio. Multū laudantur principes ex pietate seu clementia: qm, vt dicit Iudocus Clicthoueus: trac. de nobilit. q hac virtute insignes floruerunt ppetua celebrātur laude, nullaq; ætate obsolescet eorum gloria, maximè q innata est principi. l. monente. auth. qui militare nō possunt. li. 12. C. §. qm verò. in auth. de exhib. reis. colla. 5. Dominus. n. constituit Moysem super populū, cū esset super oēs mitissimus, Numeri 12. & 3. Reg. 20. Et habetur Ester 3. q reges Israel clementes erant: vbi dicit, Volui potētem nequaquā abuti magnitudine, sed clementia & bonitate gubernare subiectos. & Esa. 16. Emitte agnū dominū dominatorē terræ. Et de Christo habetur Matthæi 20. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus. Clementia em̄, pietas, misericordia, māsuetudo, humilitas, modestia, dilectio, beneuolētia, pciosa sunt monilia regię maiestatis. Hinc Demostenes ad Alexan. Nil (inquit) habes rex vel fortuna tua maius q vt possis, vel natura tua melius quā vt velis seruare plurimos. Nulla enim de virtutibus generosior misericordia, vel admirabilior clemētia, nec p aliud ppior deo accedere potes quā vt salutem conferas hominibus, vel dādo si eguerint, vel parcēdo si deliquerint, vel indulgēdo si supplicauerint. Cum. n. vincamur

mut à diis in omni munere, sola clementia est q̃ nobis deos reddit ęquales. facit l. imperialis. C. de nup. Tullius quoq; li. 1. de offi. Nil (inquit) laudabili^, nil magno & pclaro viro dignius placabilitate & clemẽtia. qm̃, vt in poeta. Sola deo ęquat clemẽtia. Nam si egregiũ est hostẽ abiicere, nõ minus tñ laudabile infelicis scire misereri: qm̃, vt dicit Prouerb. 20. Misericordia & veritas custodiunt regẽ & roborat clementia: tronus illius bonitate & principis & populi ꝯfirmat. Prouerb. 16. Clemẽtia regis quasi imber serotinus, sicut imber tẽporaneus est &c. vt ibi, & habet Prouer. 11. Clementia pparabit vitã, operatur malorũ mortẽ. & Seneca, li. 1. de clemẽtia ad Neronẽ, Magni certè animi est placidũ esse, trãquillũ & iniurias atque oppressiones semper despicere. Muliebre aũt est furere in ira. Nã de Cæsare legitur, ꝙ omniũ memoriam habebat, pterquã iniuriarũ reminisci. pariter Octauianus detrahentibus ei, in ciuitate libera, liberas debere esse linguas, respõdebat. & cũ in testẽ produceretur libenter obiectus ẽt ꝯ personã suã tolerabat: nec ꝯ obiicientẽ mouebatur. Hæc recitat Benedicti in repet. c. Rayn. in verbo, duas habẽs filias. nu. 89. de test. Et vt dicit Beroaldus in tractatu de felicitate. clementia est prima dos regũ, authore Vopisco. hinc apud Claudianũ Theodosius Honorio filio salubriter pcipiens. Sis pius imprimis. Nã cum vincamut in omni munere sola deos æquat clementia nobis. Et, vt dicit vr̃ opifex rerũ ac parens natura demõstrasse clemẽtiæ insigne principibus potissimũ ꝯuenire, q̃ regẽ Apũ sine aculeo exarmatũ eẽ voluit, vel si spiculum dedit, eo tamen vti noluit: sic etiam debent esse principes, vt dicit ibi Beroaldus, quem videas. Ideo Imperator dicit se clementem, in auth. de trien. & se. §. confideremus. col. iij.

Lucas verò de Pen. in l. monẽte. C. q militare nõ possunt. li. 12. ponit duodecim exẽpla, ex quibus docet quõ clementia est multũ laudãda in principe, & ẽt scripsit de clementia in l. duos. C. de suscep. & arca. Pli. li. 7. clementiã Cæsaris cõmendat, vt habetur in officina Textoris. in verbo, clemẽtes & humani. vbi numerat 36. qui de clementia & huma. laudant. & videtur ẽt de clementia Roman. p Valer. li. 5. tit. de human. & clementia. ponit Bernard. de Bustis in sua 2. par. rosarij. sermone 24. par. 2. litera B. ibi: 4. documentum. commendat etiam & multum laudat Albertus in sua margarita poetica. 2. par. tract. 1. ex 5. li. Valerij. Et ẽt ex pietate laudatur cũ cõgruat principi quod subiectos dẽt diligere vt ꝯiunctos, imò vt filios. Est. n. cõis pater omnium, vt in authen. neque virum quod ex do. ad finẽ. colla. 8. vt dicit Lucas de Pen. in l. j. C. de thesauris, li. 10. & de hmõi dilectione principum in subditos, ponit Bernardi. de Bustis in 2. par. sui rosarij. sermone 24. par. 2. in litera L. Et vt dicit ibi Lucas de Pen. Benignitas dẽt esse in principe, q̃ est vt sol in cœlo, quæ multũ seruanda est in correctione. 23. q. 3. cap. ꝙ Christus. c. licet. 45. dist. & amplissimè demõstratur ex quadã mirabili & singulari epistola Ignatij missa ad Thymophilum monachũ inserta in libris Dionysij de diuinis nominib. quã videas, cũ quæstio fuerit de benignitate. In signũ ẽm clementiæ reges vnguntur, vt sint aliis clemẽtiores & dulciores, notatur in c. 1. de sacra vnct. Et plura ponit Bened:cti in sua repet. c. Raynut. in verbo, condidit. 1. nu. 57. 58. & 59. de testam. quẽ videas: & Iudocum Clicthoueum in tract. suo, de vera nobilitate. c. 14. vbi ait nobilibus iracundiam vitandam esse, & clementiam colendam.

Septima consideratio. Principes etiã laudãtur ex affabilitate, & ex facilitate adeundi seu admissionis: qm̃ interrogatus Agesilaus quo pacto gloriã qs inter mortales cõsequatur. Respon. Optima dixerit necnon pulcherrima factitauerit. Pulcherrimũ autẽ cũ primis est, & in principe longè speciosissimũ exhibere sese omnib^ obuiũ & facilẽ: audire benignè & comiter desideria adeuntiũ. Nã, vt dicit Clicthoue^ in tract. de vera nobilitate. c. 12. Nihil. n. ęquè animos hominũ deuincit, gratiamq; ducit & allicit atque morũ facilitas, moderatio aimi, ęquabilitas, humanitas, & in oẽs affabilitas. Enimuerò hæc subditorũ mẽtes astringit in superiorũ amorẽ: faciũq; vt eos reuereantur, colant ac obseruẽt, afficianturq; in ipsos amore singulari. Ex hac adeũdi facilitate miro pconio Põpeius magnus extollit à Cicerone. Laudat & in Traiano Plinius panegyrista admissionũ facilitatẽ: de quo dixi s. in 1. par. in 26. ꝯsideratione, vbi de salutatione fit mẽtio. Hoc & iurisconsulti in proconsule ac pside, veluti officiũ necessariũ deposcunt: vt. s. omniũ desideria audiant, & in adeundo se facilem pbeant. l. nec quicquã. §. obseruare. ff. de off. proconsulis & legati. Et, vt refert Beroaldus in suo libello de optimo statu, Philip. Macedonũ regẽ olim adiuit anus paupercula rogans, vt cãm audire vellet, q̃ cũ respondisset ociosum se nõ esse: exclamauit anus, Etiã ne regnes, tanquã imperare nõ debeat q adeuntes adire contẽnit. Verbũ hoc demiratus Philippus, & illã audiuit diligenter, & cęteris deinceps pstitit se facilẽ. Huius affabilitatis & facilis admissionis nobis est ẽt exẽplo Alex. magnus à suis militibus summopere dilectus, quia humanus & affabilis erat.

Plura exẽpla ediuersò quomodo nocuerunt difficiles aditus & superba respõsa scribũt Beroaldus & Clicthoueus vbi s. Ex quibus lucidè apparet, ꝙ princeps debet obseruare illud Ecclesiastici 32. in princ. Rectorem te posuerunt noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex ipsis. Et illud domini nostri documentum euangelicum. Noli te in sublime tolli.

Octaua ꝯsideratio. Principes etiã ex liberalitate laudantur, & cõmendantur q̃ multũ conuenit principi. l. cũ multa. C. de bonis quæ liberis. vt enim imperialis fortuna oẽs supereminet alias, ita oportet principales liberalitates culmẽ habere pręcipuũ: & dicit F. Patritius tit. 9. lib. 4. de regno & regni institutione: ꝙ liberalitas summopere principẽ cõmẽdat. Hinc dicit Bald. in l. legatis, in fi. C. ad l. Falcid. quòd propriè proprium principis est, quòd debet esse liberalis & gratiosus. l. j. in fin. C. de caducis tollend. l. si quis rogatus. §. vltimo. ff. ad Trebellianum. & de huiusmodi liberalitate in principes ponit Bernardinus de Bustis in secunda parte sui Rosarij, sermo. 24. secunda parte, litera I. Facit quod habetur

habetur Prouer. 22. Gloriam & honorē acquirit qui dat munera. & c. 18. Donū hominis dilatat viā eius, & ante principes spaciū ei facit. Imò donare qđ est liberalitatis laudat, etiā si non pstetur: vt facit tex. in l. cedere. §. munus. ff. de verb. signi. vt dicit Lucas de Penna in l. vnic. C. de castrēsi omniū palati. peculio. lib. 12. & Artaxerses Xersis filius aiebat: beneficium addere longè magis regale, quàm auferre.

Et hęc liberalitas viguit in Tito Imper. ad quē nemo accedebat postulandi gr̃a sine re aut spe habēdi. Et interrogatus ab amicis cur plura polliceret quā pstare posset. Respōdit qm̃ nō oportet quenquā à facie & sermone principis tristē recedere. Et recordatus super cœnā, ꝙ nihil tota die illa dedisset, dixit: Hunc diē perdidi. Et vt ait Seneca li. 2. de beneficiis, ꝙ Alex. cuidā petenti vnū denariū, ciuitatē dedit: ille verò dicit, tm̃ donū non ꝯuenire fortunæ suæ, cui Alex. Non quęro, inquit, qđ te accipere oporteat, sed quid me dare. Et de eodē narrat Seneca epist. 4. ꝙ respondit cuidā ciuitati dimidiū omniū suarū rerū eidem promittēti: Ego, inquā, proposito veni in Asiā, nō ꝙ acciperē id qđ dedissetis, sed vt haberetis id qđ reliquissem. Et de his liberalitatibus Alexādri ponit Io. Lupus in sua repet. rubricę, de don. inter virum & vxo. §. ix. vbi amplè de liberalitatibus nobilium.

NOna consideratio. Etiā laudē, gloriā, & honorē cōsequunt ex magnanimitate & magnificētia tex. est in l. j. C. de thesauris, li. 10. ibi, & vt imperatorię magnanimitatis videat peruenire liberalitas postulādi. & ibi Lucas de Pen. qui ponit differentiā inter magnanimitatē & magnificentiā: cū magnanimitas sit in honore, magnificentia in expen. vel magnanimitas sit in aggressione, magnificētia in ꝯsummatione. Et dicit Lucas de Pen. in l. j. C. de veteranis. li. 12. ꝙ in principe magnificentia circa duodecim pcipuè versatur, q̃ ibi ponit, & de hmōi magnanimitate, & magnificentia amplè Aristoteles 4. Ethicorū. c. 2. & 3. vbi multum cōmendat & laudat principē magnanimū: & plura p sanctum Thomā secunda secundę de magnanimitate. Et p Egidiū de regimine principū. c. 24. qđ incipit, amatores. & c. 19. hęc. n. virtus solis regibus ac principibus ꝯuenit, vt dicit Francis. Patritius in suo lib. de regno & regni institutio. li. 7. tit. 10. vbi etiā de magnificentia: & quomodo Cęsar & Porsenna fuerunt laudati de magnificentia.

DEcima ꝯsideratio. Principes laudē, gloriā, & honorē consequunt ex sapiētia, q̃ maximè requiritur in principe. l. pe. C. de his quib. vt indignis. ibi. ne princeps philosophię plenus. & habet Eccl. 10. Principatus sensati stabilis erit, rex autem insipiens perdit populū suū. Qualis. n. est rector ciuitatis, tales habitantes in ea. Eccl. 10. Salomon. n. ad regendum populū non diuitias, non dies multos, sed sapientiā postulauit. 3. Reg. 3. Et de Christo dicit Ieremię 23. Et regnabit rex & sapiens erit, & faciet iustitiā & iudiciū in terra. Nunquid Abrahā qui fuit pater multarū gentiū peritus fuit in omni sapientia Aegyptiorum? Actuū 6. Nunquid Dauid habuit sapientiā sicut Dei? 2. Reg. 14. c. Nam regale opus est sapere & diiudicare, vt ait Tullius lib. 1. de diuinatione: & refert Iacobus in suo sophologio Sapientię. lib. 1. c. 2. vbi narrat multos reges q dilexerūt sapientiā: & ibi maximè de Alexandro q eruditus fuit ab Aristotele: de quo amplius dicā ĩ in 10. huius libri parte, in 1. ꝯsideratione. Et refert etiā Ant. Flor. in sua chronica. par. 2. tit. 16. c. 2. §. v. ꝙ Olfredus Rex Anglię iā duodenus expers omnis literaturę erat, vt ibidē de eo habetur plenè, & ibi multū cōmendatur propter eius literaturā, per quā magis quā viribus regnū suū optimè rexit. Et, vt dicit Arist. in Ethicis, Nemo iuuenes eligit in duces: quia nō ꝯstat eos esse prudētes, & iā dicit Sapiens Ecclesiast. 10. Vę tibi terra cuius rex est puer. & dicit Boetius de cōsolatione, in 2. & Val. lib. 7. tit. de sapienter dictis aut factis. & recitat Benedicti in sua rep. c. Raynu. in verb. duas habēs filias. nu. 102. de test. in additione, Platonē dicentē beatas esse ciuitates si aut Philosophi regnarent, aut reges philosopharent: & vt inquit Seneca, seculū esse aureū si sapientes regnarent. Ideo Sapiētiæ 6. dicitur. Concupiscentia sapientiæ deducet ad regnū perpetuū. Si ergo delectū in sedibus & sceptris ò reges populi, diligite sapientiā, & in perpetuū regnetis: diligite lumē sapientiæ oēs qui pęstis populis. Multitudo. n. sapiētum est sanitas orbis terrarū: & rex sapiēs populi stabilimentū est. Et ex pdictis Bernardinus de Bustis in loco s̄. alleg. in litera H. dat documentū principibus vt sint sagaces: ex quo dicendū est, ꝙ in hmōi sapientia laudari debēt. Ad q̃ faciunt q̃ dicit Lucas de Pen. in l. oēs. C. de decur. li. 10. in xij. col. vbi dicit, Impossibile est. n. vt salubriter disponat principatū, qui non agit consilio sapientum. Eccl. 9. Et Policraticus, li. 5. c. 6. de his pauca dicēda sunt, cū pauci tales reperiantur. Legitur. n. in Policratico, li. 4. ꝙ Traianus rex Romanorū hortatus est regē Francorū, vt filios suos liberalibus disciplinis instrui procuraret, dicēs quòd rex illiteratus, quasi asinus coronatus.

Et ideo principes debēt habere in honore doctores, & non ignaros: qm̃ vt ait Pogius in epistola ad Nicolaum quintū. Vbi doctrinarū cessant exercitia. ibi nullū inter doctores atque indoctos discrimē viget. Vbi nullus virtuti locus, nulla studiorū ratio habetur. vitia ibi regnant, torpescunt ingenia, principatus & regna decidūt, rerumq́; omniū dominet confusio necesse est, & prouenit talis ruina: qa imperia & dominationes sanguinē sequūtur & nō virtutes, vt dicit Benedicti in sua repet. c. Raynutius. in verb. condidit, primo. nu. 34. de testamentis.

Et sapientia in regibus est multū necessaria, qm̃, vt ait Vegetius li. 1. de re militari. Nullus, inquit, est, cui sapientia ꝯueniat magis q̃ principi, cuius doctrina omnibus dēt prodesse subiectis. Nā, vt inquit Policraticus li. 4. & 7. Sapientia fecit Romanos dominari. & ibi plura dicit Iacobus in suo Sophologio sapientiæ, li. 1. c. 5. dicam ĩ. in 10. par. quomodo scientia & sapientia sit necessaria vtilis & laudabilis.

VNdecima ꝯsideratio. Principes multū laudant, & gloriā, & honorē consequuntur, ex castitate & cōtinentia. Cùm, vt ait Imperator in l. fi. qua illustris. C. ad Orfic. illustribus em̄ castitatis obseruatio pcipuum debitū est, imò Imperator pudicitiam semper

ſemper eſſe colendā cenſuit. Hinc per illū text. dicit Io. Andree, in c. ſi. de filiis presbyterorū. ꝙ nō valeret diſpenſatio facta per Papā cum nato ex cōiugato nobili & ſoluta nobili, niſi de nobilitate fieret mentio, per Felin. in c. poſtulaſti. in 4. col. de reſcriptis. Nam pudicitiā & caſtitatē præ oculis habuit Abimelech Palæſtinorum rex, qui viſa pulchritudine Rebeccæ iocātis cū Iſaac viro ſuo, ꝓcepit omni populo, dicēs. Qui tetigerit hoīs ei⁹ vxorē, morte morietur. Gene. 26.

Hannibal Carthaginenſiū dux inuictiſſimus, qui, vt Trogus refert, nūquā inter inumeras captiuas mi ræ pulchritudinis puellas, caſtitatem perdidit.

Et Marcus Clandius Marcellus Romanorū cōſul teſte Auguſtino lib. 1. de ciuitate Dei. ca. 6. ante captam vrbem Siracuſarū eius ruinā fleuit, & priuſquam ciuitas inuaderetur edicto perpetuo conſtituit, ne quis corpus liberum violaret.

Et Alexander, vt Vegetius li. 2. de ꝯtinētia Alexandri narrat. Licet diues & potētiſſimus rex eſſet, cum ei pulcherrima virgo oblata fuiſſet, cuidam tamen nobili deſponſata, illam non aſpexit, ſed cum dono ad virum ſuum remiſit.

Sic ēt Scipio Africanus alterius Scipionis filius, vt Valerius tradit, lib. 4. de abſtinentia, & ꝯtinentia. Cū in Hiſpanias ꝓfectus eſſet, capta Carthagine virginē quandā ſpecioſam captiuā, vt etiā Liuius dicit, ſponſo generoſo ꝯceſſit, puellæq; pretiū dotis noīe ꝯdonauit, vbi prius oēm carnis voluptatē è caſtris amouerat, ita ꝙ duo ſcortorū millia legunt ab eius tunc exercitu abiiſſe, vt idē refert Val. lib. 2. de diſciplina militari, & dicā ī. in vij. par. Id idē Totilā ferociſſimū regē Gothorū feciſſe cū Romā vaſtaret, vt nulla ingenua mulier virgo vel nupta, aut vidua foret, violaret præcepiſſe, idq; ſeuere cuſtodiuiſſe recitat Ant. Flor. in hiſtoria 2. par. ti. 12. c. 5. hæc dicit Benedicti in d. ſua repetit. c. Raynu. in verbo, cuidā Petro tradiderunt. nu. 71. & 72. & ibi videat quid etiā eueniat principibus effœminatis, q̄ cum nō ſit materia noſtra: quia tm̄ ea quę ad laudem attingunt dicere intento & non alia, ad ibi dicta me remitto.

Et non ſolum principes laudantur ex huiuſmodi continentia carnali, ſed ēt ex ꝯtinētia gulę, auaritię, & ambitionis, & ſuperbię, vt de ꝯtinentia gulę dicitur de Alexandro, lib. 4. Vegetij de re militari, ꝙ in itinere ambulās cū amicis accepto pane veſci ſolitus erat. Item legit de Scipione Aemiliano. Et Catonem fuiſſe contentū eodē vino quo remiges ſiue ſerui remigātes. Et de Arubolo rege Barbarorū qui deuicit Romanos, legitur fuiſſe ꝯtētum, ꝙ ante noctē nō requieſcebat, de nocte ſurgere ſolitus erat, & in crepuſculo ad cœnam vacabat, vt ibi Vegetius, qui narrat de aliis, quem vide.

Et in geſtis Romanorum legitur ꝙ Cæſar erat mi nimi cibi atque vulgaris, & tantum veſcebatur loco, & tempore quo ſtomachus deſiderabat.

Dauid etiam concupitam aquam effudit. 2. Regū 23. & 41. diſt. c. delicię.

Et Alexander, qui cū in inaquoſam terrā & inuiā potū inuenire minimè poterat ſiti laborabat cū ſuo exercitu fugiens, aquam inuentā à Cohino milite in aurata galea oblatā, volenti plus regi q̄ ſibi ēt ſitienti ꝯſulere, effudit, ne bibēte coram, alij magis ſitirent: laudauit tñ, & remuneraulit militis beneuolentiam.

Ex quibus patet, ꝙ antiqui principes non quærebant lauta vel pretioſa alimenta, nec epulis, vel coꝯmeſſationibus vacabant. 44. diſtin. c. comeſſatione s. §. j. & de conſecr. diſt. 5. ne tales. 16. diſt. per totum. & 55. diſtinct. §. vj.

Et de ꝯtinentia à cupiditate auaritię ipſa ēt viguit in principibus, ex qua laudati fuerunt. vn̄ narrat Valerius lib. 3. Cū Scipio accuſaretur apud Sen. Rom. de pecunia, reſpondit: Cum totā Africā veſtræ poteſtati ſubiecerim, nihil ex ea quod meū diceretur præter cognomen tetuli. Et iterum addidit, non me Punicæ. i. Africanę, nec fratrem meum Aſiaticæ gazæ auarum reddiderunt.

Narrat etiam Valerius, lib. 4. de prædicta ꝯtinētia principum, vbi ait de Marco Curio, qui fuit norma frugalitatis. Cum. n. legati Sannēſium veniſſent ad eum in agreſti ſcāno aſſiſtentem foco, atq; in catino cœnantē, & magnus pōdus auri attuliſſent, & benignis verbis inuitaſſent vt auro vti vellet, vultū, riſui diſſoluit, dicēs: Superuacue. n. ne & dicā ineptè aūrum obtuliſtis. dicite Sannitibus, Marcum Curium malle locupletibus imperare, quam ipſum fieri locu pletē: atq; iſtud vt precioſum, ita malo homini exco gitatū munus referrote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrūpi poſſe. Hæc ille. Et ibi ponit alia de eo, & de Fabricio Lucinio, & de plurib⁹, quos vide. ſed multū facit quod dicit Tul. li. 2. offi. Nullum vitiū deterius auaritia, præſertim in principibus rēpublicam gubernātibus, vt refert Lucas de Pen. ī l. profeſſos. C. de munerib⁹ ꝑtimonior, li. 11.

DVodecima ꝯſid. Principes laudant ex fortitudine, q̄ eſt vna ex quatuor virtutibus cardinalib⁹, habēs in ſe donū fortitudinis & ꝓcepta, vt reſiſtatur hoſtib⁹, vt formido ſit. Habet plures partes potēnales, de quib⁹ habet amplè in l. vnica. C. de metropoli Berito, li. 11. vbi amplè ponit de ſeptē virtutib⁹, quarum tres ſunt theologicę, ſ. fides, ſpes & charitas: & aliæ quatuor ſunt cardinales, ſ. iuſtitia, prudētia, fortitudo, & tēperātia. & iſtę ſunt multū in principe neceſſariæ, & ex bis laudant & honorant, vt dixi de ali quibus, & dicā infra. & tantū hic tetigi & tāgo eas q̄ faciunt ad laudē & honorē principū, cū hic ſit locus de his q̄ concernūt alias virtutes nō maximè neceſſarias, licet tñ oēs vtiles videant. Luc. de. Pen. ī d. l. vnica. C. de metropoli Berito. Vnū tñ aduertendum eſt, quod latius ī ſuo loco ī 7. par. diſcutiet de huiuſmodi virtute fortitudinis q̄ multū neceſſaria eſt ī militibus: & ēt tēperantia q̄ eſt alia virtus cardinalis, ideo aliter hic nō inſiſto, & ēt qa ſatis ī diſcurſu hui⁹ partis tangā ponēdo alias laudes & honores principū.

Et de tēperantia qūo ſit neceſſaria in principe, & non declinet in virtutis exceſſum. i. ad dextrā & ſiniſtrā, & nō per abrupta vitiorū à via virtutis deuiet, optimè diſſerit Policra. lib. 4. c. 9. vbi dicit ꝙ iniuriā nō admittit. & vide Aegidiū de regimine principū, lib. 2. de tēperantia. c. 15. Et de huiuſmodi fortitudine, vide Martinum magiſtrū qui tractatum vnum

fecit

fecit de fortitudine satis amplum, ad quē recurre.

Decimatertia consid. Etiā principes ex fide gloriam & honorem consequuntur, quoniā nihil est quod lumine clariore præfulgeat, q̄ recta fides in principe. l. epistola inter claras. C. de summa trin. & vt ait Tul. li. 1. offi. neq;. n. vlla res vehementius rēpublicam continet, & est fundamentū iustitiæ. Quoniā vbi non est sana fides, ibi non potest esse iustitia. ca. vbi. 24. q. 1. & dicit Luc. de Penna in l. quoties. C. de ponderato. & auri illato. lib. 10. ꝙ fides pfertur prudentiæ. & ibi multū amplè cōmendat fidē: & dicit rex. in c. in q̄libet. 23. q. 8. ꝙ rempublicam magis q̄ sudores corporales gubernat, vt dicit Luc. de Penna in l. pbatorias, C. de diuersis officiis, li. 12. vbi ponit multiplices effectus fidei. Fran. verò Patritius in lib. de regno & regni institutione, li. 8. tit. 20. i principio dicit, ꝙ fides in principe tanto splendore fulget, vt sine ea oēs regū ac precipū virtutes obscuriores fiāt: ab ea singulæ sic lumē accipiunt, vt à sole luna, sydera ac stellę oēs. Vnde, vt dicit, Prudētia, sine fide vana ac mēdax esset, & vasta qdā versutaq; calliditas temperantia tristis ac verecunda. Quid laudis famæ aut gloriæ princeps habere pōt, q̄ vanus mēdax aut infidus est? qd turpius aut grauius q̄ fidē fallere, promissa nō pstate, cōuētisq; nō manere? Vnde refert de Sexto Pōpeo, ꝙ cū cœnantib⁹ i naui apud Puteolos Antonio & Octauio apud Sextū Pompeū magni Pōpei filium, qui tūc conciliati societatē inierant, Menodorus Pompeianæ classis pfectus per internuncium Pompeo significauit, tunc tēpestiuū esse patentis ac fratris iniurias vlcisci: ꝙ si occasionē sumere vellet, se operā daturū, vt è nauibus euadat nemo. cui Pompeius, refer, inquit, Menodoro sine me id facere licere, qui iam peierare consueuit, mihi autem nefas esset qui fidem fallere nescio. quæ quidē vox & decora fuit & magni Pompeij filio digna.

Parmenoni quoq; suadenti quidpiam Alexandro qd pter fidē ac decorū esset, respondit. Facerem id q. dem si Parmeno essem. verum Alexandro neutiquā licet. nec id iniuria dicebat Alexāder. Nouerat enim vir animi tam excelsi qui sibi orbis terrarū polliceretur nihil esse posse qd magis gloriā suā obscuriorem redderet, q̄ si pmissam fidē aliqua ex parte falleret. hęc Patritius ibi: & ibi ponit de fide Romanorū & de infidelitate aliquorū, quē vide. Textor ēt in sua officina ponit fidelissimos. & ibi ponit paucos: suo loco īter alios ponit Attiliū regulū, q malnit ad supplicium redire q̄ datā Carthaginensib⁹ fidē violare. de quo ēt Benedicti in dicta sua repet. c. Raynutius in verbo, testamentum, tertio. nume. 18. de testamētis. de quo etiā in l. postliminij ius. in §. captiuus. ff. de captiuis & postlim. reuersis. & etiam Sillius, li. 6.

Seranus clarum nomen tua regia proles,
Qui longum semper fama gliscente per æuum,
Infidis seruare fidem memorabere Pœnis.

Et non est mirādum si Textor ponat paucos fidelissimos: quoniā, hęc virtus est valde chara & valde rara. Vnde Prouerb. 12. Virum fidelē quis inueniet? & 1. ad Corinth. 4. Hic iā quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, q̄ritur, inquam, & vix inuenitur. Tēpore. n. Christi inter duodecim apostolos inuentus est vnus infidelis & alij fideles fuerūt: hodie verò duodecim, & plus inueniunt infideles, q̄ inuenitur vnus fidelis. Huic virtuti cōmittit dñs bonorū suorū dispensationē, Mat. 24. Quis putas est fidelis seruus & prudēs? & huic virtuti dat Deus gloriam suā, Mat. 25. Quia super pauca fuisti fidelis, itra in gaudiū dñi tui. Et ēt huic virtuti dat deus augmētū gratię, Lucę 19. Euge serue bone & fidelis, qa i modico fuisti fidelis, eris sup decē ciuitates, in sequēdo stylū Textoris, pter paucitatē talium, pauca dicam.

Et talis fides maximè i principib⁹ est seruāda, q̄ñ est cū iuramento, prout seruauit Alexāder (cōtra tñ eius velle) prout narrat Valerius, qui cū iret ad dissipandū ciuitatē nomine Lapsacū, obuiā habuit Anaximenē pceptorem suum: quod ferens Alexander, ꝙ pro ciuitate eum interpelleret, iuramēto puenit, dicens se non facturū qd petisset: quod videns Anaximenes postulauit, vt plibatam ciuitatē destrueret, qd audiens Alexāder suæ paci reliquit: qd hodie nō faciunt principes, sed quia meæ intētionis est ponere laudes illor, & non malefacta nec vitia, videatur de hoc G. Bened. in sua repetitione c. Rainutius. in verbo testamētū tertio. numero 42. & 43. de testamētis.

Decimaquarta consid. Ex tribus virtutibus fuit laudatus, & adhuc apud omnes laudat principatus Romanorum: ex quibus etiam oīa cōprehendi possunt ex quib⁹ principe possunt laudari, q̄ sunt scilicet syncerus amor pro patria, traditio legū sanctissima, & morum beneuolentia. Nā, vt ait August. tertio libro de ciuitate dei, plures causę ex quib⁹ Romani claruerunt, primitus & ex eis tanquam merce dem condignam dominium meruerunt. Hinc dicitur 28. q. 1. §. ex his. Romani virtutibus promeruerūt imperiū: sed inter illas post supradictas quas declarauimus tantum ponemus tres, quæ multas ex prædictis comprehendunt, quæ omnia faciebant ad honorem, laudem, & gloriam consequendam.

Quātum ad primū patet ex exemplis Romanor, quoniam tota eorū intentio erat in regimine ipsor, & administratione dominij, ad cōseruandam rēpublicam, vt eiusdē cōsulerent profectibus. vnde Aug. de ciuitate dei. dicto li. 5. c. 6. & 7. inducēs verba Salustij de bello Catilinæ, sententia Catonis in dicto li. cōtentam de virtutib⁹ Romanor veterum attollitt vnde respublica diuina prouidentia facta est, magna dicēs. Nolite, inquit Cato, maiores nostros armis rēpublicā magnā fecisse: si ita quidem esset, multò pulcherrimā nos haberemus, quippe sociorū atq; ciuiū, præterea armorū & equorum maior copia est nobis quàm ipsi: sed alia sunt, quę viros illos magnos fecerunt, q̄ nobis nulla sunt: domi industria, foris iustū imperiū, animus i cōsulēdo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriā & auaritiā publicè: egestatē, priuatā opulentiā, laudamus diuitias: sequimur inertiā, inter bonos & malos nullū discrimen: oīa virtutis prēmia ambitio possidet, vt ęrariū esset locuples res priuatæ egebāt, nūc ecōtra.

Et hic syncerus amor p republica fuit apud Romanos, ꝙ Romani pauperes erāt in reb⁹ priuatis, vt vtilitati

vtilitati publicę consuleretur, vt narrat idem Aug. d. 5.lib.c.18. de Lucio Valerio defuncto in suo cõsulatu qui adeo pauper fuit, vt nummis à populo collectis eius sepultura curaretur.

Consimile narrat Vegetius de re militari, de Attilio Regulo, qui cum summis rebus præfuisset, adeo pauper fuit, vt coniugem liberosq; in agello collocauit, qui ab vno villico colebatur.

Item suos non patiebant̃ filios præfici nisi possent proficere: vt legitur de Aelio q noluit ꝙ filius suus eligeretur imperator post eum, dicendo principatum deberi meritis & non sanguini: prout nec etiã fecit Moyses quod facere potuisset.c.Moyses.8.q.1.

Vtilitatẽ & salutem reipublicæ propriæ vitæ ꝓponebãt, prout narrat Aurelius Aug.lib.1.de ciuitate Dei.c.15. & Tul.de officiis, li.1.& 3. ꝙ cũ Marcus Regulus esset ductus à Carthaginensibus, & missus Romã sub iuramẽto redeũdi ꝓ cõmutatione captiuorũ, ille Romã veniẽs in senatũ venit, & captiuos reddi vel cõmutari negauit esse vtile: ꝙ adolescentes & boni duces, ipse autẽ senectute cõsectus. Et cùm retineretã ꝓpinquis, & amicis, redire maluit, magis q̃ hosti fidẽ datã frangere. Nam s̃m Aug. fides quãdo promittitur, ẽt hosti seruanda est. 24.q.1.noli. quod quõ intelligatur notatur ibi, & in Clemẽ.Romani. §.porro. de iureiur. & per Alex.in l.j.ff.de dolo. Nã graue est fidẽ fallere.l.j.ff.de cõstitu.pecunia. Narrat etiã idẽ Aug.lib.18.de ciuitate Dei.c.18. & Tul. in lib.de Senectute. de Theodoro rege Atheniensi: cũ enim instaret bellũ inter Athenięses & Peloponeñ. & accepissent in respõsis, ꝙ illi essent victores, quorũ dux occideretur; hoc audiens Theodorus in habitu pauperis trãsinit ad hostes, seq; obiecit eis, necẽ per iurgiũ prouocando. Maluit.n.mori dũ vincerẽt sui, q̃ viuere sub superatis. Seruauit aũt iste Theodorus verbũ dñi, sed nõ propter deũ. Maiorẽ charitatẽ nemo habet, q̃ vt ponat animã suã pro amicis suis. Io.15.& Io.3. Ille ꝓ nobis animã suã posuit, & nos debemus pro fratrib⁹ nostris animã nostrã ponere. & 1. Maccab.9. Moriamur in virtute ꝓpter fratres nostros. Sed qualiter hoc itelligat̃ habet̃ 6.q.j.§.hoc tunc.de hoc ẽt de pœniten.d.2.c.qui vult facere. & c.si quis tanquã.&, vt ait Tull.li.1.offi.ex sciẽtia Platonis fuerunt duo pcepta volẽtibus proficere reipublicæ seu prodesse: vnum, vt vtilitatẽ ciuiũ sic tueantur, vt quęcunq; agant ad illã referãt obliti cõmodorum suorũ.ad hoc 8.q.j.c.sunt in ecclesia. Alterum, vt totũ corpus reipublicæ tueantur, nedum partem aliquã tueãtur: vt quæcunq; agant ad illam referãt, obliti cõmodorũ suorum reliquas deserant. & ideo Aug.eo.li.narrat de Marco Curio q se armato equo sedẽtem in abruptum terræ hiatum pcipitem dedit, vt pestilẽtia cessaret ab vrbe. Idẽ de Marco Regulo q cõsulẽdo saluti vrbis, à Carthaginẽsibus est occisus.

Nec pariter parcebãt filiis ꝓ republica, ꝓut narrat Valeri⁹ li.5.& Aug.li.5. de ciuitate Dei.c.18. de Bruto q filios cõprehẽsos ꝓ tribunali virgis cęsit, & post ad palũ religatos securi pcuti iussit: qa dominationẽ Tarquij à se expulsam reducere voluerũt. Erat.n.patrẽ, vt ageret ꝯsulẽ: orbatusq́, filiis q̃ publicę vindictæ deesse maluit. de quo Poeta laudator ait,

Natosq́, pater noua bella mouentes.
Ad pœnam pulchra pro libertate locabit.
Infelix vtcunque ferent ea facta minores.

Sed versu sequenti ꝯsolatus est infelicẽ, sic dicendo.

Vicit amor patriæ laudumq́, immensa cupido.

De qua immensa cupidine laudis dixi supra ĩ prin.

Narrat etiã idẽ Aug. vbi s̃ de Torquato qui filiũ nõ quia ꝯ patriam, sed ẽt pro patria pugnabat: quia tamen ꝯ imperiũ suum, licet vicisset occidit, vt plus mali in exemplo contẽpti imperij, q̃ gloria occisi hostis esset: sumens in hoc exemplũ à Saul rege qui Ionathã filiũ suũ, qui ꝯ hostes strenuissime dimicarat, qa ꝯ edict̃ suũ fecerat de non comedẽdo fauũ mellis, causa necessitatis comedit, ẽt ignoranter & ignorãs edictũ patris occidere voluit, nisi popul⁹ obstitisset. 1.Reg.14.c.32.q.2.§. Itẽ opponit̃.vers.Ionathas. facit etiam pro hoc.23.q.5.c.si audieris. Deuter.16. c.disciplina dist.45.ibi. Ite & redite. & Exodi 32.

Narrat etiam ibi Aug. multa alia exempla de laude Romanorum ꝛõne amoris quem habebant in rẽ publicam. Ex quibus sic concludit. Talibus, inquit, dominandi potestas non dat̃ nisi summi Dei prouidentia, quando res humanas iudicat talibus dominis esse dignas, prout & dicendum est, de quolibet dominio & principatu, maximè nostro, vbi tot miranda Deus regibus nostris concessit, vt dixi & dicã.

Secũda ratio, ex quo Romani dominia & principatus habuerũt fuit traditio legũ, sanctorũ per ora principũ diuinitus promulgatarũ.l.leges sacratissimę.C.de legibus.16.q.5.c.nemo.ad conseruandum vnumquenque in sua iustitia. Vnde vt dicit Augu. lib.18.de ciui. Dei.c.22.ꝙ deo placuit orbem terrarum per Romanos debellare, & in vnam societatẽ reipublicæ legũ perductum lõgè lateq; parare. Vnde idem Aug.in 5.lib.c.15. dicit ꝙ quia Romani auaritiæ restiterunt, ꝯsuluerunt patriæ cõsilio suo libero, neq; delicto s̃m suas leges, neq; libidini obnoxij, sed his omnib⁹ artibus tanquã vera via nisi sunt ad honores imperiũ & gloriã: honorati sunt in omnib⁹ ferè gẽtib⁹, ĩperij suis leges ĩposuerũt multis gẽtibus, hodieq; literis & historia gloriosi sunt penè in oĩbus. Ex traditione autem legũ & institiæ administratione quãto tempore viguerit regnũ Franciæ ex Chronicis satisdixi ante, & dicam infra, & inter alia regna mũdi, vt dixi, semp in eo plus viguit iustitia.

Quãta autẽ iustitia viguerit apud Romanos, satis apparet in Paulo Cæsarem appellante, de quo Festus pręses ait. Cum essem Ierosolymis adierũt me principes & seniores postulantes aduersus Paulũ damnationẽ. Ad quos respõdi, qa non est cõsuetudo Romanis dãnare priusquã habeãt accusatores, lĩas defendendi accipiẽdi ad abluenda crimina accipiat, vt habetur Actuum 16. & c.si in adiutoriũ.10.dist. & in pluribus aliis chronicis quas lõgũ & fastidiosum esset recitare cum iam hæc pars sit satis onerata.

Tertia ratio propter quã Romani laudẽ & gloriã meruerunt, fuit morũ beneuolẽtia in ꝯseruãdo amicitiã. Est autem s̃m Senecam animus hominis generosus, qui magis suauitate verbi & operis ducitur, q̃

rigiditate trahatur. Hoc autem fuit propriũ Romanis, præcipua laus ĩ eis erat parcere subiectis, & debellare superbos: & accepta iniuria ignoscere malle bãt, quàm persequi vt dicit Augu. lib. 1. de ciuitate Dei. c. 6. & propter eorum morum strenuitatem Iudææ confœderati sunt cum eis, primi Maccabeorum 8. & refert Augu. plura exempla de benignitate morum Romanorum in d. c. 6. supra allegato.

Ex quibus debent etiã aduertere principes Christiani, quod si Romani qui non verum deum colebant, ex talibus laudem & gloriam meruerũt, quòd si prędicta habeant, quòd non solum gloriam humanam, quæ sunt merces Romanorum, vt habetur per Augu. lib. de ciuitate Dei. c. 15. sed etiam mercedem sanctorum, quæ alia est, habebunt. eodem li. c. 16. vt etiam dixi supra in 4. consideratione.

Decimaquinta ꝯsid. Reges & principes ẽt ex lata gente gloriã consequuntur, vt habetur 1. q. 4. c. ecclesia. §. hic. itaq;. Nã gloria regis in lata gẽte, qm̃. quantò qs maiorib⁹ præest, tantò maior ipse & honestior est, in auth. de defen. ciuitatum. §. nos igitur. coll. 3. & quantò maiora quis tractat, tãtò maior est. de consec. d. 5. c. de his verò Hinc ẽt Greg. in moral. lib. & Salustius in Iugurtino, maximã gloriã in maximo imperio putauere, vt declarat Luc. de Pen. in l. ij. in 3. col. C. de dignitatib. lib. 12. & facit qd dicit idẽ Luc. de Pen. in l. ij. in 2. col. C. de his qui sponte munera publica, lib. 12. & dicit tex. in authen. cõstitutio q̃ de dignita. §. volumus. ꝙ præmium dignitatis est habere subiectos. & i. §. generaliter. dicit glo. not. nobilẽ propter subiectos. & ꝓbat hoc Baptista Caccialupus in suo ꝯsilio. de ꝓcedentia & ꝓeminẽtia monachorũ & canonicorũ regulariũ in 18. col. vet. nec per vos. vide infra in 3. consideratio. sequen.

Aduerte tamen, ꝙ princeps non potest esse sine multis, vt in l. omium, in principio. & ibi notatur in verbo, inter tot. C. de testamentis.

Decimasexta consid. Honor regis & principis in pace subditorũ cõsistit, qm̃, vt ait Cassiodorus lib. 1. epistolarũ, epist. 22. decet apicis regalis curam generaliter custodire concordiã: quoniã ad laudem regnãtis trahitur, si ab omnib⁹ pax ametur. Quid. n. est ꝙ principem melius prędicet q̃ quietus populus concors, sanatus, & tota respublica morũ honestate vestita? & lib. 2. epistola 29. ẽt inquit. Regnantis est gloria subditorũ, ociosa trãquillitas. & li. 3. epist. 39. dicit principis opinionẽ longè lateq; distentat subditorũ custodita trãquillitas. & lib. 5. episto. 29. Quies suauissima populi, & dispositio trãquilla regionum, ꝑconium probaẽ esse regnantiũ. Anchises quoq; dicit filio suo Aeneæ, vt refert Virgilius 6. Aeneidos.

Hæ tibi erunt artes paciq́ imponere morem.

Et principes semper eam cõmẽdare debẽt secũdum quod fecit Federicus iperator in ti. de pace tenẽda. sed amplissimè per Bald. in suo cõmento super titu. de pace Cõstantiæ, in glo. fin. vbi multa iura allegat.

Dicitur tamen cõmuniter, ꝙ sunt tres bonæ matres quę generant tres pessimo filios, veritas, s. odiũ parit, nimia familiaritas contemptum: & pax uitiũ seu ocium: ex quo vitium, dicitur etiam quod communitas generat discordiam, vt est text. in l. cum pater. §. dulcissimis. in fine. ff. de lega. 2.

De laude pacis amplè videat per Bernardi. de Bustis in sermone 54. suæ 2. partis sui Rosarij. Priuilegia pacis ponit Ant. Corsetus in tract. suo de potestate regia: vbi ponit tract. particularẽ de priuilegiis pacis. Est aũt pax, vt iquit ꝓpheta Esa. 32. c. opus iustitiæ. & dicit Bal. in proœ. Gregoriano. in 3. col. ꝙ pax est animi trãquillitas naturã seruãs: & tẽperantiã nõ relinquẽs. secũdũ verò Aug. in li. de sermone dñi in mõte sic diffinit. Est serenitas mẽtis, trãquillitas animi, simplicitas cordis, vinculũ amoris; ꝯsortiũ charitatis. Hæc simultates tollit, bella cõpescit, iras cõprimit, superbos calcat, humiles amat, discordias sedat, inimicos cõcordat. cũctis est placida, nescit extolli, nescit iflari. hãc q accepit teneat, q perbidit repetat, q amisit acquirat. Sine tñ iustitiæ administratione pax resistere nequ, vñ Sapien. 18. c. In dispõendа ꝯcordia est lex iustitiæ. Vnde de aduẽtu dñi nostri Iesu Christi scriptũ est Ps. 61. Orieẽ in dieb⁹ ei⁹ iustitia, & abũdabit pax. Ideo dr̃ Ps 84. Iustitia & pax osculatæ sunt. Sex modis causatur pax, & sex causæ ꝓhibent eã, per. G. le Rouille in suo compendio iustitiæ. c. 15. de pace Et remedio pacis reformatur, qđ clade bellica turbatum est. tex. in. c. 1. 34. q. 1. & dicitur: Odia pax pellit, castum pax nutrit amorem.

Decimaseptima consid. Etiam principes temporales huius seculi maiorem gloriã, honorificẽtiam, & excellentiam apud creatorẽ habere nõ possunt, quàm si per eos ecclesiarũ dispensarũ potuerit sotietas restaurari, text. est in c. sicut excellentiã. 23. q. 4. & etiam scriptum est in c. si. 96. dist. boni principis esse religiosi ecclesias cõtritas atque concisas restaurare nouasq; ædificare, imò etiã potest rex reparare ecclesias in negligẽtiam sacerdotum ex propriis redditibus ecclesiæ, exẽplo Ioiadis Israelitæ regis, q negligẽtias vidẽs sacerdotũ captis redditib⁹ templi, autoritate sua ipsum reparari fecit. 4. Reg. 12. & 22. c. & 2. Paralip. 24. Cogere. n. & facere reparare ecclesias ac religionẽ exeq est misti fori, ptinẽs nedũ põtificib⁹, sed ẽt principi seculari, p text. ĩ l. hæreditas. in fi. ff. de peti. hæred. facit l. si ĩ aliquã ædes sacras. ff. de off. procõs. vbi hoc principi punet & suis maiorib⁹ officiariis, quales sunt ꝯsules, q apud nos sunt gubernatores patriarũ, & ꝓfectis ꝓtorio, i. prędidẽtes in parlamẽto, principẽ repræsentantes. Præterea dicit text. ĩ c. 1. ne sede vacãte. ꝙ rex cũ ꝓcerib⁹ regni multum põt & operaẽ circa statũ ecclesiæ reformãdum. habemus et textũ apertũ in c. filiis vel nepotib⁹. 16. q. 8. vbi p̃latis dissipantibus bona ecclesiæ adiri põt dignitas regia. Ita dicit & tenet Benedicti in sua repet. c. Rayn. ĩ verbo, si absq; liberis mereret, de fideicommis. substir. numero 34. & 35. de testamentis.

Ex quib⁹ dictis potest sustinere, ꝙ rex noster Christianissimus potuit facere reformationes monasteriorũ tã monachorũ q̃ monialiũ in suo regno ẽt exẽptorũ & exemptarũ de consilio & consensu suorum prelatorũ regni ẽt absq; autoritate summi põtificis. Fuerunt tamẽ in huiusmodi reformationibus multi abusus, q nõ fuerũt de volũtate & sciẽtia Christianissimi

nissimi regis nostri. Et vtinã esset mihi data facultas scribendi ea q̃ hic possent scribi, vt cæteris cederet ĩ exemplum: sed distinguenda sunt tpa, & sic vno tpe vna lex est bona q̃ non est alio, vt dicit Bal. ĩ l. vni. in ptin. C. d cad. toll. ita vno tpe scribẽda essent aliqua, q̃ alio tpe scribi nõ possunt. Cũ, vt dicit Bal. ibi, sicut medicus obseruat tpa, ita iurisperitus, quia vno die dãt vnã medicinã alio die aliã &c. vide eundem ibi. sed ecclesiastici iudices & plati deberẽt aduertere ne si videant ẽt tẽpus bene dispositũ ad faciendũ ea quę ĩ eorũ volũtate habẽt, diuertãt à veritate & recta ꝓsecutione iuriũ eorũ: & ne ea q̃ facere debent p eorũ iurisdictiones spirituales, attemptent facere per potentiã secularẽ, qm̃ si pro varietate temporũ veritas immutetur, inuenta opportunitate resecanda est potius q̃ obseruanda, tex. est in c. illa autem. 12. dis.

DEcimaoctaua ↄsideratio. Principes & reges laudant ex pulchritudine. Cũ vt ait Strabo de situ orbis, lib. 15. Indi q̃ Catheã incolũt, adeo pulchritudinẽ excolnerũt, vt regẽ eligerẽt q̃ forma præ cæteris pstaret, & cęterorũ esset pulcherrimus. Et idẽ Strabo lib. 17. scribit Aethiopes regẽ cõstituere solitos, qui forma elegãti cęteros excelleret. Et hoc imitãtes naturam q̃ apes etiã docuit reges sibi deligere insignis formæ, dissimilisq́; cæteris, tũ magnitudine, tũ nitore, vt testis est Plin. li. naturalis Histo. 11. c. 21. ĩ fi. & Columella lib. 9. c. 10. ẽt Basilius magnus in Examerõ 8. vbi de apib' loquẽs à natura, inquit, pricipatũ oium obtinet magnitudine, forma, mãsuetudine, cęteris oib' antecellens. Et vt dicit Cæpola in tract. de Imper. militũ eligẽdo. char. pen. in x. cõcl. i dubio eligẽdus est pulchrior ĩ Imperatorẽ exercitus. & dixi ꝰ in 9. par. in 17. consid. Neq; immeritò, qm̃ pletisque gẽtib' in corporũ maiestate & dign. veneratio est, & reuerẽtia, magnorũq́; operũ nõ alios capaces putãt, quã quos specie eximia & egregia donare natura dignata est: vt scribit Curt. libr. 5. Et Proculus Lycius philos. ĩ cõmen. quos in Alcib. Platonis de aĩa & dęmone scripsit, ita pulchritudinẽ ęstimauit, & tãti fecit, vt iustitiæ anteferret, & multis cõprobat oẽ pulchrũ à natura esse bonũ: oẽ verò turpe, malum. Cõstat. n. pulchrũ esse amabile sua natura, q̃nq̃idẽ & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginẽ ferẽs est amabilis, primoq́; aspectu aios ad se mouet. Et pulchrũ dr̃ siue q̃a prouocat aios, siue q̃a permulcet intuentes, certè fm naturã est amabile. Quapropter & amor ad pulchrũ dr̃ amãtẽ ducere. Quicquid aũt est amabile est appetibile. Oẽ verò appetibile est, & bonũ, siue re vera bonũ, siue apparẽs, & cõsequenter omne pulchrũ est bonũ. Item oẽ pulchrũ pciosum, vt inquit Maximus Tirius Platonicus. sermo. 11. vbi ẽt dicit, qđ pulchrũ est, id neq; exitiosum vnquam, neq; lubricũ, neq; flagitiũ aliquod efficit, neq; quenquã ad infortuniũ ducit, aut ad calamitatẽ deducit, neq; ĩ pœnitẽtiã desinit, & si amabile sit, pulchrũ esse oportet. Et subiungit. Et si vnq̃ pulchrũ versat ĩ terra, nõ alibi magis id, q̃ in hoie pulcherrimo intelligentissimoq́; cũctorũ terrestriũ corporum participiq́; animi ipsi' pulchri affinis cernere licet.

Et in vniuersum Platonici oẽs diffiniũt pulchritudinẽ esse gratiã quandã viuacem, & spiritualẽ dei radio illustrãte, angelo primũ infusam, inde, & aĩus hoĩm corporumq́; figuris & vocib' q̃ p rationem visum, auditum, aĩos nostros mouet atq; delectat, delectãdo rapit, rapiẽdo ardenti inflammat honore. Decor. n. corporis confert ad felicitatem in hoc mũdo, fm Bal. in proœ. ff. in ver. Flauius. in addit. Et tñ existimatur pulchritudo, ꝙ si iuuenis formosus nubar mulieri nobili & diuiti sed tñ rugosæ, aut alĩàs turpi, licet sit pauper, & inops, nõ dr̃ mulier nubere indigno. Cũ mulieris nobilitas, & diuitiarum cupia cũ forma viri cõpẽsati debeãt, p notata ĩ simili p Bal. in c. sup eo, le secõd. de testib. dixi ꝰ in 11. par. Apuleius quoq́; li. 2. de magia, ait ẽt virginẽ formosam, & si sit oppidò pauper, abundè tñ esse dotatã. Affert. n. ad mariũ nouã animi indolẽ, pulchritudinis grãm, floris rudimẽtũ. vnde Ouid. cõsonat. Dos est sua forma puellis. hęc Cęlius lib. antiq. lect. 15. c. 7.

DEcimanona consid. Docet Bald. in c. intellecto. col. fi. de iureiu. ꝙ honor regis augetur p dignitates subditorũ, & fit status regis magis potẽs & magis honorabilis & timẽdus. facit tex. in auth. cõstit. q̃ de dignitatib. §. gñalr̃ aũt. coll. 6. dixi ꝰ in 3. consid. pcedenti. & ꝰ in consider. incip. vr̃ ꝙ rex Hispanię, q̃ est 37. Maximè ad decus regis & regni spectat plures habere vasallos & fideles, q ei psonaliter seruiãt, potiusq̃ redditus feudorũ manu sua pcipere & militib' cõductitijs erogare, quorũ nõ par est fidelitas nobiliũ vasallorũ fidelitati, q̃a vt plurimũ q pecunia redimuntur in necessitate deficiunt. Vnde cũ Alex. Magnus tali mercato vteretur, & multos pecunia & donis sibi acquireret subditos, fuit à Philippo eiꝰ pře de hoc increpatus in scriptis, vt refert Val. lib. 7. tit. de sapienter dictis & factis, vbi inquit: q̃ probabilis epist. qua Alex. quarundam beneuolentiam & seruitium largitione ad se attrahere conatum sit, increpauit. Quæ te fili ratio in hanc tam vanam spem induxit, vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tuum compulisses? A charitate istud ꝓbatur, s. amor & beneuolẽtia q̃ inter principẽ & vasallos suos consistit ratione feudi & fidelitatis, & non ꝙ pecunia rdimatur, qua cessante amor esse desisteret. vt dicit G. Bñd. in sua repe. c. Rayn. in ver. & vxorẽ noie Adelasiam in materia successionis ab intes. nu. 859. Hinc dicit Bal. in d. §. gñalr̃, ꝙ principi licitum est infeudare ducatus & comit. suis subiectis, vt eidẽ auxiliũ præstent ꝯ hostes: dummodo non infendet vltra modũ consuetũ aliorũ regũ. Alienare tñ non põt nec iura regni, nec ea q̃ tẽdunt ꝯ honorem coronæ, aliàs ea attentare dicitur vnum pecus, vt dicit ibi Bal. qui parificat iura regni & honorem coronæ, quod dicit esse mẽti tenendum. Et hoc casu si alienatio sit ꝯ honorem coronæ, aut in pniciem reipub. quoniam, vt inquit, quia facta hosti non tenet, imò nec iufm in talibus est seruandum. notatur in l. j. §. non fuit. ff. de dolo, quoniam in malis promissionibus fidem non seruabis, vt dicit Prępositus in cap. ius militare. j. col. j. dist. do. meus Iason in l. prima, in prin. ff. de iureiurando. & Archidia. in cap. valens. 22. quæstio. 2. & facit in terminis

talium alienationum tex. in d. c. intellecto. qni dicit alienationem factam per regem ꝯ honorē cornnę, & ꝯ primum iuramentum factum in sua coronatione, ét cum iuramento non tenet nec valet. faciunt quę dicta sunt supra in prima parte, in 44. conclusione. versi. in oppositum. vsque ad finem.

Hinc nō indecēti ordine tractari posset dnbium: An valuerit alienatio facta p regē nostrū Frācifcum, seu dñam Ludouicā de Sabaudia eius matrē de ducatu Burgun. & comitatu Flandriæ: qui licet sint de corona regni & de paritate Franciæ, tñ ita tractauerant cum Carolo Austriaco in Imperatorē electo, ꝙ eos in totū abdicabant à corona, ét nullo iure superioritaris reseruato, qd an fieri potuerit, vr̃ ꝙ non ex deductis p Guil. Benedicti in sua solenni repet. cap. Ray. ĩ ver. & vxorē noīe Adelasiā, ĩ 2. decis. nu. 466. vbi fit mentio de tract. de Bretignaco: ét in verbo, in eodem testamento relinquens, primo. nu. 151. extra de testa. & per Io. Igneum in sua repet. l. donationes. C. de donatio. & fortè alibi sparsim dicam, cum tēporis opportunitas nunc non patiatur, semestreque opus ex hac re compilari posset.

VIgesima cōsideratio. Ex seueritate laudantut principes & honorātur, qm̃ ſm Tul. ij. rhetoricorū. Seueritas est p quā iudiciaria potestas vel vindicta in aliquē districtius exercet᷑. Hæc perutilis est reipublicæ. Nam bñ operans nulli parcit. viij. Politicorum. &, vt dicit Tullius 1. officio. ita probanda est māsuetudo atq; clementia, vt adhibeat᷑ causę seueritas, sine qua ciuitas administrari nō pōt. Nā maioris interdū est roboris delictorū iniquitas quam legum æquitas, vt in auth. vt non fiant pignoratio. in princ. coll. v. Tanta est ét in republica de morū varietate diuersitas vt nemo valeat leges defendere, nisi terror videat᷑ aliqua tēperare, dicit Cassiod. xij. variarū. epistola. iij. & Aug. xxiij. q. v. c. prodest, in prin. Ministerio seueritatis quies nostra adiuuatur. Ex quibus dr̃, ꝙ ad reparationē reipublicæ cōquassatæ expedit potius seueritas q̃ remissio. Qm̃ ex seueritate solus offenditur qui punitur, ex remissione offendnnt᷑ lex, rex, & grex, imo oīs res: per lenitatem rex contemnitur, lex despicitur, & grex inficitur: & p grauitatē & seueritatem rex honoratur, lex saluatur, grex seruatur. Ita dicit Lucas de Penna in l. fin. C. de his qui ex publica collatione illata sunt non vsurpan. lib. 10.

VIgesimaprima cōsideratio. Gloriosum est optimo principi habere rationē studiorū, & ĩ suis vrbib⁹ ꝯstituere gymnasia literatoria & asilū (vt ita dicā vtēdo verbis Beroaldi in suo tractatu de felicitate) doctrinarū patefacere, quo agminatim vndiq; cōueniant multiiugæ eruditionis candidati: qb⁹ curæ est linguā eloquio, aīum disciplinis excolere. Hoc nimirū beneficentissimi principis beneficiū amplissimum est ac laudabile institutū, honorē habere dicendi magistris, dignitatē emolumētaq; sapiētiæ doctoribus impartiri. Est. n. vt inquit eleganter Simachus, hoc specimē florētis reipublicę, vt disciplinarū ꝓfessoribus pmia opulenta pendant᷑. Hinc Traianū oēs scriptores meritò laudant ꝙ ingenuas artes earumq; ꝓfessores in cōplexu oculis, aurib⁹ habuerit: ꝙ studia humanitatis ꝓfessi apud eū fauorabiles extiterint, deniq; ꝙ sub ipso spiritū, & sanguinē & patriā studia receperint. Quoniam verò sunt studia necessaria, ponit Iudocus Clictoueus in suo antiluthero, libr. 2. c. 29. & 30. vbi inuehit contra Lutherum studia & gymnasia reprobantem.

VIgesimasecunda cōsideratio. Honorant᷑ in hoc principes, qa coronantur maximè reges, qbus datur corona ꝓ gloria seu victoria glorię, notat᷑ in. l. j. C. d athleus, lib. 10. Nec debet rex se sine diademate. i. corona aurea regē noīare, no. Luc. de pen. ĩ l. vni. C. de reis postulatis, lib. 10. vbi dicit ꝙ diadema siue corona nō tribuit regnū, sed est signū honoris & designat plenitudinē imperij, nō tñ tribuit imperiū: & corona regū q̃ olim erat in vsu erat magni pōderis, puta vnius: alteri, ex auro & gēmis ꝑciosissimis, & vocabatur diadema. 2. Reg. 12. c. ĩ fi. tulit Dauid diadema regis eorū de capite eius pōdo auri talētū habēs & gēmas ꝑcinsissimas, & impositū erat sup caput Dauid. & idē Paralip. 20. Et hāc coronā aureā portabāt ét reginæ. Ester 7. Coronā aureā portās in capite. Et, vt. ĩ. dicam, reges Franciæ, & regina Frāciæ coronis aureis coronantur gēmis preciosissimis ornatis, inter quas debēt esse duodecim lapides preciosi. Et aurea esse debet corona regis, vt sicut aurū ꝑcinsius & grauius & splendidius cæteris metallis est, q̃ oīa ex terra sumuntur, sic rex grauitate morū, splendore vitæ ac ꝑciositate intellect⁹ cūctos hoīes tenetur excellere: neq;. n. est rex q nō p se sufficiēs est ac oībus superexcellens. 8. Ethi. ex quo ergo infertur, ꝙ corona solū regi virtuoso debetur, l. fi. C. de statutis & imag. l. j. C. de Metropoli Berito, lib. 11.

Et ad huius significationē & demōstrationem ꝙ vltra alias margaritas & lapides preciosos q in corona ponuntur debent apponi 12. lapides precinsi.

Primò. n. in summitate ipsius diadematis debet poni Sardius rubrę terræ speciē habens, quo monet᷑ alijs sublimior esse in ratione loci quo ponitur. i. in regio solio præcipuæ dignitatis, suā tñ rerrestreitatē agnoscere. Cū terra sit, filius Adę, & ad terrā iturus.

Alij verò lapides suis locis collocantur ſm ordinē, s. primò Topazius lapis nimiū ꝑciosus q omniū colores lapidū in se habet: quo moneri debet princeps seu rex omnes in se habere virtutes. Reges. n. illi solum dici merentur, qui se & alios virtutū plenitudine regunt. 12. q. 1. c. duo sunt.

Deinde Smaragdus q ꝑciosissimus lapis est, adeo virēs, vt oīum herbarū virorē superet, & facies aspiciētiū reddat virides: p quē designatur vera iustitia, q̃ semp in eo debet esse virētior sicut Christus iuxtà Malac. 4. Vobis timētib⁹ nomē meū oriet᷑ sol iustitię, vt intm̃ vireat, ꝙ ét aspiciētes sibi subditos potissimè magistratus faciat esse iustos. Hæc virtus ĩ regib⁹ debet esse ꝑcipuè, qm̃ ſm Arist. ad Alexand. Iustitia regnātis vtilior est subiectis quā fertilitas tpis: dixi supra in v. cōsid. huius v. par. & de mala iustitia regis, qūo noceat, vide ibi. & per Luc. de Pen. in l. iudices. C. de lib. 12. & de Smaragdo habetur in l. pediculis. §. pen. ff. de aur. & arg. leg.

Iaspis ét in corona regis debet apponi, & est coloris

loris viridis, sed terrestris: & licet sit parum preciosus, tamen designat in principe ꝙ debet procurare pabula subditis quę à terra proueniunt & per viriditatem ipsius designantur, famemq; repellat.

Crisopassus qui aurei & viridi est coloris, hoc monetur sapientię intendere quæ designatur auro & viriditate catholicæ fidei ad cœlestem patriã aspirare.

Calcedonius qui fortissimus est natura quamuis modicum preciosus, boc iustruitur vt in obseruatione iustitię ac totius regiminis sit fortissimus: ne frangatur in aduersis, nec erigatur in prosperis. Habet ẽt ipse lapis in colore similitudinem lucernæ pallentis quo monet᷑, vt anima eius sit referta prudẽtia & vitæ sanctitate conspicua, vt sicuti lucerna lucens in obscuro lumen aliis præbet, sic rex in consilio quod in obscuro, i. in secreto agendum est sibi assistentes illuminare tenetur. In hoc monetur, vt sit fortis per substantiã, prudens per colorem. Nam prudentia later in anima prius quã in corpore exterius exerceat᷑.

Hyacinthus est qui similis est aquæ solis radio perfusæ, quo mouetur ꝑ aquã, vt in cũctis tẽperatus incedat: per solis radios, vt diuinis illuminatus effulgeat: & sic hic lapis monet principem seu regem debere esse temperatum, & habere debere remperantiã, quę est vna ex quatuor virtutibus cardinalibus. de qua habet᷑ in l. vnica. C. de metropoli Berito. li. 11.

Amethystus, hic tribus coloribus, purpureo, violaceo & roseo decoratur: boc monet᷑ per purpuram vt onus regiæ dignitatis attendat post quàm ioli sibi purpuræ prærogatiuam vendicauit. l. temperent. C. de vestib. oloberis, lib. 12. per violam, quæ herba est satis humilis, pulcherrimum tamẽ florem & iocundum odorem exhibẽs, hoc instruitur, vt florẽ morũ regalium odorẽq; famæ seu vitæ laudabilis indesinẽter ostendat. Per roseum suadetur ꝙ tanta caritate flãmescat: vt vsq; ad effusionem sanguinis pro iustitia & turba seu populo & suis fidelibus nõ lẽtescat.

Beryllus hic viridẽ & pallentẽ colorẽ habet, quo dirigitur æternorũ ꝯtemplationi inhęrere: vt ita curã subiectorũ habeat: ꝙ plerũq; nimia laborum solicitudine redeat cùm expediens fuerit ad pallorem.

Chrysolithus ꝗ velut aurũ fulget, quasdã ferè scintillas ardẽtes emittẽs: hoc monet᷑ luce sapiẽtiæ refulgere, suasq; virtutes atq; sentẽtias cũ verbo exhortationis & exẽplo actionis in subiectos effundere, & in cunctis bonis opibus oẽs sibi subditos prefertim magistratus similes sui facere. Nã facilius est (si dici fas est) errare naturam, quàm principem sui dissimilem formare posse rempublicam, dicit Cassiodorus in variarum epistolarum. 12.

De chrysolytho, smaragdo & amethysto habet᷑. ff. de au. & argen. leg. ¶. l. & si non sunt. §. prouenimus.

Sardonix cõpositus ex sardio & onice, cuius preciosior subtus est niger, medio rubicũdns, superius candidus & ita sardonix appellatur in l. fi. §. species. ff. de publica. vel aliàs sardonica dr̃, vt habetur. in l. diuus Adrianus. ff. de bonis damnatorum. Hoc docetur rex, vt ꝑ humilitatẽ sit niger, i. terræ similis vel humilis: ꝑ candores, i. per virtutes, irradietur: per ruborẽ inflammetur, vt si necesse fuerit charitatis officio pro iustitiæ debito sanguinem quoq; fundat.

Sapphyrus de quo hr̃ & de aliquibus ex supradictis ĩ l. fi. §. diui quoq; Marcus & Cõmodus. ver. species. ff. de publicanis. vltimo loco vocandus est, q̃ licet non sit multum preciosus, in ministerio tñ est valde præclarus. Hic colorẽ babet aereũ aliis lapidibus in nullo participans: hic dicitur gerentẽ reddere castũ, ad quod reges debent nimium anhelare nõ se libidinis ventilabro volutare, vnde plerũq; sequitur offensa dei, & decurtatio vitæ. Eius colore monetur sic se regimine implicare, vt postq̃ se populo in cũctis iuxta sibi debitũ exhibet, cœlestia nihilomin⁹ mente petat, iuxta apostolũ dicentẽ. Nostra aũt ꝯuersatio in cœlis est. Exẽplo Moysi, qui post sui debitũ quod populo temporaliter exhibebat, ingressus tabernaculũ diuinæ ꝯtẽplationi vacabat. extra de renũcia. c. nisi. §. nec putes, prope finẽ. Hæc omnia dicit Lucas de Pẽna in rub. de auro coronario. lib. 10. C. vbi sic ponit p̃dictus 12. lapides eo mõ, vt dictũ est.

Sed de Sapphyro & eius natura, & q̃d denotet, dicã latius. ĩ. ista par. in 31. considera. de rege Franciæ.

Aduerte, q̃a ẽt in veteri testamẽto rationale summi sacerdotis Israel. 12. lapides preciosos, quatuor distinctos ordinib⁹, significãs, ꝙ Põtifex cuius exemplo ẽt rex quatuor principales debet habere virtutes, s. iustitiã, fortitudinẽ, prudentiã, & tẽperantiã: in singulis aũt ordinibus habebat tres lapides significans, ꝙ põtifex in primo debet habere fidem, spẽ, & charitatẽ. In secundo modestiã, mansuetudinẽ, & benignitatẽ. In tertio pacẽ, misericordiã, & largitatem. In quarto vigilantiã, solicitudinẽ, & longanimitatẽ. Per lapides. n. ꝑciosos figurant᷑ virtutes, iuxta illud: Alij ædificant aurũ & argentũ & lapides preciosos. Ita notat Arch. in c. q̃ ecclesiasticis. 36. dist. & videatur Exod. 28. vbi dr̃. In rationale summi sacerdotis erũt quatuor ordines. In primo versu erit lapis sardius, topazius & smaragdus, In secũdo carbũculus, sapphir⁹ & iaspis. In tertio ligurius, achates, & amethistus. In quarto chrysolitus, onychin⁹, & beryll⁹. Inclusi erũt auro ꝑ ordines suos, habebũtq; nõia filiorũ Israel duodecim nominib⁹ &c. Et de virtutib⁹ supra dictis q̃uo ex his honorãt᷑ reges & principes satis. s. dixi maximẽ de his ex q̃b⁹ magis laudãt᷑ & honorãt᷑.

Et propriẽ hæ coronæ dicũtur triũphales, & sunt aureæ, & mittũtur imperatoribus ob honorẽ triumphi, vt dixit Textor Niuernẽsis in sua officina, ĩ c. diuersæ coronæ. & in c. seq. scribit triũphatores, q̃ de diuersis regibus & populis triumpharũt: de quibus diffusè suprà in prima parte, in 36. consideratione.

Et aduerte, q̃m, vt dicit idẽ Lucas de Penna in d. rub. C. de auro coronario, lib. 10. tale diadema regi cũ ꝯstituit᷑ imponendũ est. Nec non & liber legis in manu eius. 2. Paral. 23. c. Eduxerũt filiũ regis, & imposuerũt ei diadema, dederũtq; in manu eius tenẽdã legẽ, & ꝯstituerunt eũ regẽ. & boc ꝑ sacerdotes Leuiticę tribus. Deut. 17. &, vt inquir Lucas in loco ante allega. Rex in coronatione prius examinat᷑, demũ inũgitur, benedicitur, ꝯsecratur, & coronatur. tex. in c. venerabilẽ ibi: est. n. extra de ele. & ibi Inn. & alij.

Per hęc excellentia regię potestatis descendere à

Christo significat, vt ipse regnet sub Christo & i populo Christiano, vt ait sanctus Thomas de Aquino in 3. parte suę summę. q. 108. art. 3. Et sicut episcop⁹ in capite ac manibus cū vnctione debita consecrat, ex quo ea quæ spectant ad solū ordinē intelligitur ꝯsecutus, vt notatur in c. pen. extra de ꝯsecra. eccl. vel altaria. ita & rex in brachio, vel humero, seu armo in ungitur & benedicit. c. vnico. de sacra vnctio. versi. vñ in veteri. Et hoc iustū est, ꝙ ea quę sunt præcipua regię dignitatis, intelligatur ex potestate seu concessione diuina assecutus: & ēt ex hoc cōfertur sibi gratia, & virtutis augmentū. Nā cor eius ad prudentiā & constantiā dilatatur. c. 1. de consecr. dist. 5. Augetur ēt in eo gratia fortitudinis contra hostes extrinsecos, puta vitia, eadem dist. c. 2. Ideo inungitur, vt potestas in eo plenior ex dei benedictione descendat, iuxta illud Esa. 9. Factus est principatus sup humerū eius. & d. versi. vnde in veteri. Vñ ratione tantę dignitatis in eo existentis dici pōt illud quod hr d. 40. c. nō nos. Quis. n. sanctum dubitet esse, quē apex tantæ dignitatis attollit? in quo si desint bona acquisita per meritū, sufficiūt quæ à loci prædecessore testantur: aut. n. claros ad hoc fastigia erigit, aut q eriguntur illustrat. Ideò inquit S. Thomas in opusculo de regimine principū, lib. 2. ī fi. Oēs reges soliciti ad reuerentiā dei, habuerūt felicē exitū: q aūt neglexerunt fuerūt infelices: de qbus aliquid ante dictū est.

Diuersas coronarum species describit ipse Lucas dict. rub. quæ olim erāt apud Romanos, puta athletarū, oleagena, laurea, graminea, quernea, myrthea, palmea, frondea, hederalis, & populea, & quibus dabantur. De quibus in prima parte: in 37. considera. versi. secunda conclusio est, dixi.

Vigesimatertia conside. In sceptro ēt honoratur rex, quod signat iustitiā. c. Constantinus. 96. d. ibi. cōferentes ei ēt imperialia sceptra. & c. regū. 23. q. 5. vbi dicit tex. in fi. Ipsis autē principibus fidē & reuerentiā seruari oportet. & in d. c. Constantinus. scribunt signa quibus honorant principes, & p An. Corsetum in tract. suo de potestate regia. q. 31. puta in principatu, dñatione, potestate, dignitate, gloria, vigore, honorificētia, & iurisdictione super inferioribus, in possessionibus, diuitijs, lata gēte diuersarū regionū & nationū: ī palatio, in diademate, corona, sceptro, chlamyde purpurea, tunica coccinea, & aliis indumentis, quę principē decent, & in diuerso rū ordinū officialibus sibi seruiētibus & alia hmōi. Et quomodo sceptrum datur regibus & sacerdotibus, differit Aug. Dathus in suis orationib⁹, oratione 38. lib. 3. vbi ēt dicit ꝙ virga datur principibus.

Vigesimaquarta cōsid. Principes in multis vltra alios à iure honorantur & priuilegiant, quippe multa iura eis cōpetunt, & sunt reseruata in vim regaliæ & superioritatis, quæ aliis nō: de quibus & singulis possent diuersæ considerationes fieri, sed vt oīa, aut saltē maiorē partē priuilegiorū eorundē cōprehēdere possim, istā tm̄ cōsideratione ꝑ his descri bā principū priuilegia ꝯtinentē: maximē regalia. & q principib⁹ cōpetūt rōne excellentiæ dignitatis eorū.

I. Habetur in titulo quæ sint regaliæ: in vsibus feudo rū, ꝙ principes habēt plura iura vltra alios in subditos, vt armādię, quod exponitur per aliquos, ꝙ est ius faciēdi fieri arma, vt in auth. de armis. coll. 6. & C. de fabricensibus, li. 11. Vel, vt alij volunt, sunt litora, q̄ sunt publica & regalia, vt dicit Andræas de Isernia: quo ad defensionē & ꝓtectionē, vt ꝓhibeat ibi fieri quicquā si vsus litoris & publicus impediat l. litora. ff. de acq. rer. do. & §. litora. inst. de rer. diui.

II. Sūt viæ publicæ de regalibus, vt dicūt tex. in princi. & Io. de Isernia in d. ti. quæ sint regaliæ. ideo tenē tur principes vias publicas tenere tutas, & defendere ab oppressionib⁹. Ex quo cognitio delictorū commissorum in viis publicis spectat ad officiarios regios: cū ipsę viæ publicæ sint de regalibus, & idē dicas de portu armotū, vt dixi in commento nostro su per consuetudinibus ducatus Burgundiæ. in rubri. Des iustices. circa finē. versi. aduertendū est, nu. 101.

III. Flumina nauigabilia, & quomodo scribit in dicto tit. Io. de Isernia. Et intellige de vectigali fluminum, quod apud nos dicitur pædagium.

IIII. Portus, i. redditus seu vectigal: portus hoc est redditus qui prouenit ex his quę ī portu vel ex portu vehūtur, qa sunt publica vectigalia stricto mō. i. ī patrimonio regis, vel Cæsaris, vel ciuitatis, qñ sunt ciuitatū. l. inter publica. ff. de verb. & rerū sig. Et multæ ciuitates habēt ista ex priuilegio: vtrū aūt cū præcedenti præscribi possint contra principē, vide eūdē de Isernia in dicto tit. in verbo, flumina nauigabilia.

V. Ripatica sunt de iuribus regalib⁹, hoc est redditus, & prouētus ex ripis percepti. Et ipse Andræas dicit hæc supra dicta principes vsurpasse: sed cū sit de his tex. sto illi, quicquid dixerint q malè sentiūt de fide, volentes aliter interpretari euangelium quàm debeat intelligi.

VI. Vectigalia hoc est octaua pars eius quod vehitur, vel venditur solui debet. tex. in l. à præstatione. & l. à legatis. C. de vectigalibus. vt ferè in tota Francia, vbi octaua de vino venali fisco debetur, & sunt octonarij hoc est firmarij & constituti ad hoc qui octauas recipiunt: de quo verbo vtitur tex. in d. l. à legatis.

VII. Ius faciendi & cudendi monetam cōpetit cuilibet regi in regno suo, vt est tex. in d. tit. quæ sint regaliæ. & ibi Andręas de Iser. tex. in c. quanto. ibi: patris tui ꝯseruare monetā. & ibi notatur in verbo, defraudata. & ibi in tex. alia sub nomine patris tui moneta cudat. & ibi gl. & in verbo, patris. extra de iureiurā.

VIII. Multarū & pœnarū cōpendia, hoc est lucra cōpetūt iure speciali principibus. tex. est ēt in l. multarū. C. de mō multarū. Hodie verò ēt hæc iura competunt nobilibus in Gallia habētibus iurisditionē, vt dixi amplè in cōmento nostro super consuetudinibus ducatus Burgun. tit. des ꝯfiscations. §. j. p totū.

IX. Bona vacantia cōpetūt principibus. vt est in multis casibus: de qbus hr in l. j. & ij. ff. de iure fisci. & in ti. de bonis vacātibus, lib. 10. C. & dixi in loco ante alle. & vide p eundē de Iser. in d. tit. q̄ sint regaliæ.

X. Principibus competunt bona eorum quæ ab indignis auferuntur, nisi specialiter aliquibus concedantur. ff. & C. de his quibus vt indignis.

XI. Competunt principibus bona contrahentium incestas

cestas nuptias.l.qui contra.C.de incest.nupr.

xii. Competũt principibus bona condemnatorum & proscriptorum, ſm quod in nouis cõſtitutionibus cauetur, etiam habetur in tit.de bonis proscriptorum ſeu damnatorum.C.quod quomodo intelligendum ſit ſcribit Andr.de Iſernia in d.titu.quæ ſint regaliæ.in verbo condemnatorum.

xiii. Competunt angariarum perangariarum plaustorum,& nauium præſtationes: vt eod.ti.quæ ſint regaliæ.& hic poſſent fieri quatuor ſpecialia, ſecundum quod ſunt quatuor iura quæ cõpetũt principib.de qb.recurre ad ipſum de Iſernia i dicto loco.

xiiii. Competit principibus indicendi ſeu ſup indicẽdi extordinariam collationem ad feliciſſimam eius exercitus expeditionem, & pro certo iſta habent magnã declarationẽ,& indigerẽt vno volumine integro ad expoſitionem oĩum extraordinariarũ collationũ q̃ fiunt p principes de quib.dixi in tractatu meo de muneribus. & nũc nolo aliud de his refricare, qm̃ ſatis ſuperq; eſt apud nos practicatũ, nec eſſet bonũ de nouo aliquid vltra adinuenire: & vide aliquid per eundem de Iſernia, in d.tit.ver. & extraordinaria colla.Dixi ẽt aliqua in commento noſtro ſuper conſuet.ducatus Burgund.tit. Des iuſtices.§.iiij.cui⁹ initiũ eſt, le droit de indite &c. Et aduerte ꝙ ipſe ſolus princeps imponit ſuperindictum.l.ij.C.de ſuperindic.lib.10.

xv. Cõpetit principibus poteſtas faciẽdi ſeu cõſtituẽdi magiſtratus ad iuſtitiã exercẽdã & expediendã. Quia lege regia populus Romanus trãſtulit hanc poteſtatem in principem.l.j.in prin.ff.de conſtitu.princ.in §.ſed & quod principi.in prin.inſtitut.de iure nat.gẽt.& ciui.l.vnic.circa initium, ibi: regimentis reipublicæ ad imperatores tranſlatis.ff.de offi.pfec.pto.& in l.j.§.cũ.n.C.de veteri iure enucleãdo.Princeps.n.iudex eſt iudicũ,in auth.cõſtitutio q̃ de dignitatib.&c.§.j.coll.vj.& vt dicit Bal. in c.1.quis dicatur dux, marchio,comes.in verb.à principe.Oẽs magiſtratus & dignitates à principe profluunt & deriuãtur tãquã à fonte,qa in eo ſunt oẽs dignitatũ theſauri recõditi:& dixi ĩ verſ.61.& in 1.cõſid.7.partis.ver.in primis tñ.& vide de materia p ipſum And.de Iſer.in d.tit.quæ ſint regaliæ. in verbo, poteſtas conſtituendorum,& ſeq.

xvi. Argentariæ competunt principibus,& intellige de quolibet metallo, vt declarat Andr.in d.tit.in verbo, argentariæ. & quantũ ſolui debeat fiſco de metallo, habetur in l.j.& iij.C.de metallariis, & metallis, & procu.metallorum, lib.11.

xvii. Cõpetit principibus ſolum habere palatia in ciuitatibus, & ſunt propriẽ domus principũ, quæ ſolis principibus cõpetunt,vt in dicto tit.quæ ſint regaliæ.& ibi ipſe de Iſer.de his & excellentia illorum.& ĩ in vlt.par.in 77.conſide.dictum eſt.

xviii. Principibus ſolis competunt redditus piſcationum & ſalinarum: vt eſt tex.in d.tit.quę ſint regaliæ:de cuius materiæ intellectu ipſe Andræas ibi explicat in verbo, redditus piſcationum.

xix Ipſis ẽt cõpetunt bona cõmitientiũ crimen læſæ maieſtatis, in quos committitur tale crimen, vt eſt tex.in d.tit.Et ibi Andræas in verbo,& bona committentium crimen læſæ maieſtatis. & in l.quiſquis.C.ad legem Iuliam maieſtatis.

xx. Competit dimidium theſauri inuenti in loco Cęſaris non data opera, vel loco religioſo: ſi data opera totũ ad principẽ ptinet.text.in loco ſæpẽ allegato,& dixi ipſe Andręas:& dixi in cõmẽtariis noſtris ſup conſuetud. ducatus Burgund.tit. Des iuſtices. §.j.in gl.eſpaues.ver.ſed circa:& conſului pluries.

xxi Princeps in hoc priuilegiatur & honoratur, ꝙ non tenetur ſeruare ordinẽ iudiciariũ, vt bñ p Fel. in c.in cauſis. extra de re iudi.& in c.ad petitionẽ. extra de accuſ.ita dicit Iacobin⁹ de S.Georg.ĩ trac. feud.ĩ ver.princeps. ĩ prima ſpecialitate principis. & p d.meũ Iaſ.in l.certũ.col.pen.C.vnde legitimi.

xxii. Princeps in hoc honoratur & priuilegiat᷑ vltra alios, ꝙ poteſt adire hæreditatẽ p ꝓcuratorẽ, qd non poteſt priuatus. l.pupillus. aliàs incipit, per procuratorem.ff.de acquir.hæred.& hoc vult Bar. ibi, & Bal.in l.j.C.qui admitti.

xxiii. In hoc honoratur ꝑnceps, ꝙ ipſe creat tabelliones, & ſtatuit quod eius ſcripturæ fides adhibeatur, vt hr̃ in l.generali.C.de tabellariis, lib.10. Per Inn.& alios ĩ c.cũ P.tabellio.extra de fid.inſtr. Spe.ĩ ti.de inſtr.edi.§.reſtat.Sed vtrũ tales tabelliones habeãt iuriſdictionẽ? vide Andr.de Iſer.in tit. q̃ ſint regalię.ĩ vſib.feu.ĩ verb.ad iuſtitiã expediẽdã.

xxiiii. Solus princeps creat aduocatos, aut concedit poteſtatem creandi, vt in l.quiſquis.§.vlt.ibi: quos agere permiſimus.C.de poſtulando. & in l. nemo.C.de aduocatis diuerſorum iudicum.

xxv. Solus princeps approbat medicos,& dat eis poteſtatẽ curãdi ægros, vt voluit Luc.de Pẽ.in l.contra publicã.verſ.10.C.de re milit.lib.12. vbi dicit de hac eſſe conſtitutionẽ in regno Siciliæ, vbi fuit conſiliarius: & (vt credo) cãcellarius regis Siciliæ bonũ pro certo eſſet vt ita obſeruaretur apud nos ſic ꝙ medici non poſſent exercere eorum artem ſine ſpeciali licentia (vt ita loquat) principis pp multa inconuenientia quæ ex imperitia plurium proueniunt.Et in qualibet ciuitate ſaltem deberent approbari in præſentiã officiariorum regiorum.

xxvi. Solus princeps reſtituit ad famã.l.j.§.de qua ff.de poſtulãdo. p Bar.& alios ĩ l.infamẽ.ff.de publicis iudiciis. Luc.de Pẽ.in d.l.ĩ.ĩ 26.priuilegio. Et notãt canoniſtæ in c.cũ re.extra de ſen.& re iud. vbi Fel.& qũo. vide Luc.de Pẽ.in d.l.ĩ.verſ.27.C. de re militari.dicã ĩ.verſ.73.& dixi in commentariis noſtris ſup conſuet.ducatus Burgund.tit. Des iuſtices.§.v.in gl.S'il n'agrace.verſ.reſtitu.nu.7.& ibi etiam patet, ꝙ non ſolum reſtituit ad famam, ſed etiam dat gratiam ad vitam.

xxvii. Solus princeps vniuerſalem legem condere põt.l.fi.§.pen.& fi.C.de legib.ipſe.n.ſupra ius eſt, ac ſolutus legibus.l. princeps.ff.de lega.

xxviii. Solus princeps legẽ dubiam vel inter ęquitatẽ & iuris rigorẽ interpretatur.l.j.C.de legib.& p Luc.de Pen.in l.j.in verbo interpretandi.C.de profeſſo.qui in vrbe,lib.11.Et etiam teſtamẽtũ voluntatis interpretatur princeps.vt dicit Bal.in l.cũ

apud

apud.C.de cōi seruo manumisso, vt tenet Franciscus Lucani in trac.de priuilegio fisci.in 139.priuilegio.

xxix Soli principi licitum est egredi vires libelli, vt dicit Ant.de Butr.in c.licet Eli.extra de simonia.Panor.in c.cum super.extra de cōfessis, in fi.ij.col.vbi dicit q̄ si reus fateatur defectū iuris sui, & nō actor nihil probauit, si causa ventilatur coram inferiore à principe reus erit absoluēdus.Si verò ventilat coram principe, ex eadem instantia siue noua petitione poterit priuare reū qui cōfessus est defectum iuris. alleg. Spe.in tit.de act.& pe §.super actionib.ver. sed quid si reus. Iacobinus de S.Georgio i d.trac.de feudis in verbo, princeps.in quinta specialitate principis.addit Bal.in repet.l. Aemilius.col.xviij.ff.de minorib.vbi dicit q̄ princeps de plenitudine potestatis potest supplere circa libellū ex causis sibi notis. Quia coram principe non attenditur ineptitudo libelli, & potius attenditur causa q̄ cōclusio, sed corā delegato attenditur conclusio: & ita intelligit quod notat Inn.cap.super literis, extra de rescrip.

xxx Princeps mutat substantiam quantum ad inducta per ius ciuile.l.j.in prin.C.de rei vxoriæ actione. gl.singularis in c.1.de capellis monachorum. Franciscus Curtius cons.49.col.xix.

xxxi Instantia in curia principis non currit. faciunt quæ dicit Fel.in c.in causis, extra de re iud.

xxxii Solus princeps ratificat id quod ipso iure nullum est l.adoptio.la ij.ff.de adoptionib.l.ij.ff.de reb. eorum.& c.quippe. 3.q. 5.& vide infrà vers.77.

xxxiii Solus princeps de inhabili facit habilem.l. quidam consulebat.ff.de re iud.& de indigno facit dignum in auth.quibus modis naturales efficiūtur sui.§.discretis.coll.vij. Franciscus Curtius cons.49. col.45.vbi plenè.

xxxiiii Honorat in hoc princeps, qm̄ in eo oīs pœna est arbitraria, vt dicit Bal.in l.cūctos pplos. in lectura ordinaria, circa viij.col.C. de summa trin.

xxxv Solus princeps facit gratiam iurisiurandi. l.fin. in prin.ff.ad municipales. no.Luc.de Pen.in l.j.C. qui militare possunt, vel non, lib.12.

xxxvi Solus princeps approbat militē, ad ipsumq; spectat & pertinet assumere ad aliquem numerum vel limitem custodiendum.l.neminem.C.de re militari, lib.12.& Luc.de Pen.in d.l j.C. qui militare possunt. &, vt dicit, hoc patet 1.Reg.14.in fi.dū dr. Nam quēcūq; viderat Saul virū fotiē & aptum ad præliū, sociabat eū sibi.dicit tñ text.Iere.vlt.q̄ princeps militiæ probat tyrones: vbi circa finē dr: & de ciuitate tulit &c.& scribā principē miliū, qui probabat tyrones.Sic.n. Abrahā approbauit & numerauit expeditos vernaculos suos 318.Ge.14.q erāt habiles ad militiā, vt hī i l.si militi.i fi.ff.de castr.pecu.

xxxvii Licet gesta per falsum procuratorem possint ratificari per dominum, vt habetur in l.licet.ff.de iudiciis.Tamen gesta per falsum procuratorem in audientia principis non possunt ratificari per dominū.ita dicit Bal.in l.falsus.col.j.C.de furtis.alleg.notata per Inn.in c.ex parte decani.extra de rescriptis.

xxxviii Princeps potest iudicare fm conscientiam, vt dicit Bar.in l.j.in fin.C.vt quę desunt aduocatis partium &c.Fel.in c.in causis.col.ij.extra de re iud. d.meus Ias.in l.siue nostrum.ff.de in litem iurando. Barba.cons.24.in 2.vol.col.j. Franciscus Lucani in tractatu de priuilegio fisci.priuile.139.& dixi ꝧ in 7.par.in 3.consid.ver.octauum effectum addit.

xxxix. Solus princeps concedit immunitatem à munere publico vt habetur in l.vnica.C.de his qui à principe vacationem acceperunt, lib.10.& l.immunitates.C.de agricolis & censitis.

xl. Solus princeps īmunitatē tribuit à trib.1.Reg.17. vbi dr.Et dicit Dauid: vnusquisq;iam de Israel qui percusserit Goliam, ditabit rex diuitiis magnis, & filiam suā dabit, & domum patris eius faciet absq; tributo in Israel. Nam & pluribus ciuitatibus imperatores remisere tributa.l.j.& fin.ff.de censibus. de quo Luc.de Pen.in l.medicos. post gl.in verbo, muneris.C.de professo.& medicis, lib.10.

xli Si princeps comminatur vasallo sub pœna indignationis, ꝑcipiendo sibi aliquod iustum, si ipse vasallus non obediat: illa verba sub pœna indignationis important q̄ poterit eum priuare feudo. ita tenet Bal.in c.1.§.porrò.in tit.quę fit prima caussa beneficij amittendi, in vsib.feud.vbi dicit q̄ qn̄ in literis apostolicis apponuntur ista verba indignationē Petri & Pauli & beatorum apost.se nouerint incursuros: talia verba comminatoria important q̄ inobedientes possunt priuari eorū beneficiis. Et de ista pœna indignationis loquitur idem in l.cunctos populos.C.de summa trin.& in auth.statuimus. in q. de quæstione Flandrensi.C.de episc.& cle.vbi videtur velle, q̄ ille qui incurrit indignationem superioris potest puniri arbitrio ipsius superioris. allegat Iacobi de S.Gerg.in d. verbo, princeps.in 9.specialitate. tex.in l.ij.ibi: indignationem nostri numinis sustinebit.C.de petitis bonorū, sublatis, lib.10.

xlii. Citatus à principe, etiam die feriata tenet cōparere, vt dicit Bar. in l.ij.§.fi.quasi in fi.ff.si quis ī hoc vocatus nō ierit. qm̄ (vt inquit) feriæ sunt de iure ciuili, cui princeps derogare pōt.l.digna vox. & ibi notatur in gl.j.C.de legib.l.princeps legibus est solutus.ff.eod.vide infra vers.120.

xliii. Princeps committit causas suas cui vult.l.j. & ij.C.vbi causæ fiscales. not.Inn.in c.ex parte. extra de verborum significatione.

xliiii. Solus princeps potest iubere seu concedere, vt alicui salarium de iuribus reipublicę tribuatur.tex.in l.vnica.C.de præben.sala.lib.10.

xlv. Princeps quod vult fieri habetur pro facto.l.apud eū.ff.de manumissionib.vt ꝓbat Luc.de Pē. in d.l.5. in 17.priuilegio.C.de re militari, lib.12.

xlvi. Solus princeps remittit pœnam merenti.l.ad bestias.ff.de pœnis. &§.planè ibi: nā quod ob meritum indulsit alicui. & ibi gl.inst.de iure nat.& vide infra vers.136.

xlvii. Solus Princeps potest augere pœnā à lege statutā, vt est tex. in d.§.planè.ibi: vel si cui pœnā irrogauit.iūcta gl.in d.verb.irrogauit.Et hoc fine causa, qm̄ cū causa potest ēt inferior augere, vt dixi in commentariis nostris super consuet.ducatus Burgūd.tit.Des iustices.§.v.in gl. A l'arbitrage. Sed his

sola

sola voluntas principis (quę habetur pro causa) sufficit, vt dicit Luc. de Pen. in d.l. contra. vers. 27. C. de re militari. lib. 12.

XLVIII. Solus princeps instituit noua vectigalia. l. iij. C. de vectigalibus. c. innouamus. extra de censibus. notãt doct. in c. super quibusdã. extra de verb. sign. Et idẽ de tributis, muneribꝰ & collectis. l. 3. C. de annonis & tributis. li. 10. dixi hic ante ĩ 14. priuilegio.

XLIX. Solus princeps restituit siue dispẽsat super natalibus. l. qui in ꝓuincia. ff. de rit. nupt. l. q̃ris. ff. de natalib. restituẽdis. l. ĩperiales. §. itaq;. C. de nuptiis. & ius aureorũ annulorũ tribuit. l. j. & ij. C. de iure aureorum annulorũ, & natalibus restituendis. & ibi Bal. in l. j. numerat q̃dã specialia seu priuilegia principum & in l. rescripta. C. si cõtra ius vel vtil. publ.

L. Solus princeps legitimat illegitimos, in auth. q̃bus mod. natu. effi. sui. §. illud tñ. vers. si quis ergo filios. ibi, hoc agat per nostrum rescriptũ. colla. 7. Imò etiã filium proprium tanquã subditũ. c. per venerabilẽ. §. videbatur. vers. insuper. extra qui filij sint legitimi. ita dicit & tenet Luc. de Pen. in d.l. contra. C. de re milit. vers. 28. Et ꝙ rex Franciæ solus in suo regno legitimat, scribit Iacobus Bonaudi in suo Panegyrico: vna cum opera Ioannis de Terrarubea impresso.

LI. Ipse solus princeps cum dignitatis donatione omnem maculam abstergit. tex. in d.l. ĩmperialis. §. simi les. C. de nuptiis.

LII. Ipse solus potest trãsferre milites de vno numero ad aliũ. text. in. d.l. contra publicã vtilitatem. ibi, nisi hoc augusta. C. de re militari. lib. 12. quoniam, vt dicit ibi tex. honoris augmentum, non ambitione sed labore ad vnumquenque conuenit deuenire.

LIII. Ipse solus põt auferre ius alterius. l. q̃ris. ff. de natalibus restituendis. notant doctores in l. fi. C. si contra ius vel vtilitatem public. Et solus potest rem priuati dare militibus. l. item si verberatum. §. j. ff. de rei vendic. Et plenè Luc. de Pen. in l. fin. verb. donanerit. C. de locatio. prædiorum ciuilium lib. 10. sed hoc est de plenitudine potestatis fm Bal. i. l. ij. col. 6. vers. itẽ nota. C. de seruit. & aqua. dixi ista ver. 132.

LIIII. Ipse solus cõmeatũ & remeatũ ab exilio. l. relegati. in fi. ff. de pœnis. & restituit in ĩtegrũ per viã gr̃æ aduersus s̃nias criminales. l. diui, ibi: vel eorum pœna imminuta est, vel in integrũ restitutio cõcessa est, q̃d dũtaxat à principibꝰ fieri põt. ff. de penis. & dixi plenè in cõmẽtariis nostris sup cõsuetud. ducatus Burg. titu. Des iustices. §. v. in glo. S'il n'a grace.

LV. Solus à militia propter delictũ, i. remotus sine speciali autoritate principis non resumit nec ad eandẽ admittitur. l. ij. C. de diuersis officiis. lib. 12. facit. l. si quis ex grege. C. de cohartalibus. eod. lib. quę ll. expressè faciũt, ꝙ priuati dignitate vel officio sine expressa licentia principis rehabilitari non possiint.

LVI. Solius est principis de plenitudine potestatis reuocare per se factũ, vt dicit Bal. in l. ij. col. 6. vers. itẽ notat. C. de seruitut. & aqua. Ita dicit Feli. ĩ c. nonit. col. 9. in fi. extra de iudic. vbi scribit regulã, q̃n princeps põt reuocare priuilegium per eum concessum, vel non, ad quem recurre. In dubio tamen princeps nõ præsumitur vti plenitudine potestatis, vt dicit d. meus Ias. in l. quãquã. col. 2. C. de testamẽto militis.

LVII. Solis principibus cõpetit autoritas belli indicẽdi, & sola autoritas in bello gerẽdo est in principe. l. vnica. C. vt armorũ vsus ĩnscio principe interdictus sit, li. 11. & in c. quid culpatur. 23. q. 1. ibi: ordo aũt ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli autoritas atque consilium penes principes sit. & ibi glo. in verbo, principes.

LVIII. Solus princeps magnas dignitates ꝯfert. l. ꝓbatoris. C. de diuersis offi. li. 10. & vide ĩ in vers. 61.

LIX Disputare de potestate principis ĩcurritur crimẽ sacrilegij. l. ij. C. de crimine sacrilegij. & an dignus sit quẽ ipse elegerit. d.l. ij. & ibi glo. fi. & l. restituẽdę, in fi. ibi: nã qui nobis digni iudicati sunt. cũ ibi notatis in glo. vlt. C. de aduocatis diuersorum iudicũ.

LX. Solus princeps liberet à curiali fortuna. l. fina. C. de decurionib. lib. 10.

LXI. Nullus assumitur ad officiũ principis, ẽt si sit apparitor sine literis probatoriis principis. d.l. ꝓbatorias. C. de diuersis officiis. li. 12. Alexander consilio suo 107. in 7. volu. Et istæ literæ signari debẽt manu ꝓpria principis, vt dicit ibi text. q̃d hodie apud nos ĩ Gallia nõ obseruat, sed sufficit vt signent vno ex quatuor secretariis ꝑceptionũ, de q bus ĩ in 6. par. dixit in 11. consid. & sint sigillatę sigillo regio, q̃d est penes cãcellariũ: & ĩ his cõmuni obseruãtia & stylo regni requirit sigillũ, aliàs fides eis nõ adhiberetur, etiã si essent signatę manu regia, eo quia ita se habet cõsuetudo, vt dixi ĩ commẽtariis nostris super cõsuetud. duca. Burg. in conclusione, in vlt. gl. Et aduertẽdum est, ꝙ actus non dicitur perfectus nisi q̃n est appositũ sigillũ ĩn talibus apponi solitum, vt dicit Io. Riminaldus in l. pacta nouissima. in fi. C. de pactis.

Sed redeũdo vnde digressi fueramus, hic se offert casus ĩ quo necessaria est scriptura ẽt authẽtica, vt patet ex tex. ĩ d.l. ꝓbatorias. ibi: sed ex authẽticis tantũ sacris ꝓbatoriis manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio p̃stãdis: & q̃d dignitates & officia ꝯferant & ꝓcedant per literas, tex. est ĩ l. fili⁹ fa. ĩstit. quib. mod. ius patriæ potestatis soluit. & ibi exprèsse no. Ang. per illa verba, ĩperialibꝰ codicillis p̃stitis. alios 28. casus scribit gl. ĩ verbo, ĩscriptis. in c. 1. de censib. in 6. Quinq; alios vide p do. meũ Iaso. in l. nõ solũ. §. morte. col. 11. ff. de noui. ope. nũcia. & vide alios p eundẽ do. meũ in. l. cũm proponas. C. de pact. vbi dicit ꝙ oĩbus casibꝰ in q̃bus requirit scriptura si ꝓbet, põt probar i per testes. Adde aliũ ĩ clericatura, vt dixi in cõmentariis nostris sup cõsuetu. ducatus Burg. titu. Des iustices. §. 6. ĩ gl. Sont creuz. ver. additio & c. ibi: clericatus debet. & in probatione capellaniatus honoris, qui debet probari per scripturam, vbi dixi.

Alius est casus in extrauaganti iniũctę. de electione. in extrauagantibus cõibus. l. in prælatis habentibus prouisiones à sede Ap̃ica, qui nõ possunt se in illis ĩtromittere sine literis apostolicis. Ex quo videtur, ꝙ literę beneficij in prælatis habẽtur loco tituli. Quod an sit verũ in oĩbus beneficijs, vide p Ioannẽ de Selua in tractatu de beneficio, in 3. par. q. 22. vbi discutit, an in colla. beneficij requiratur scriptura. Et licet videatur concludere ꝙ non, ego tamen dixi &

xi & consului in contingentia facti de prepositura ecclesiæ collegiatæ nostræ dominæ Heduen. q̃ in collatione beneficij requiratur scriptura: nunc pendet processus, postea videbitur consilium.

LXII. Nemo pôt dicere principi cur ita facis, vt habetur Ecclesia. 43. & in c. in memoriã. 19. dist. do. meus Iason plura ad hoc allegat in l. rescripta col. j. C. si 3 ius vel vtilitatẽ publicã. & ĩ l. j. ff. de cõstitu. principũ. vbi etiam dr̃ q̃ apud eum est pro ratione voluntas. facit glo in verbo, innotuit. in c. proposuit. extra de concess. præben. & in c. si gratiose. in verbo, à Romano de rescriptis, in 6. relegann. in glo. fi. ff. de pœnis. & ĩ l. j. §. pueritiã. ĩ verbo, ratus. ff. de postulãdo. & §. qđ principi placuit. institu. de iure naturali. & l. nõ omniũ q̃ à maioribus. ff. de legib⁹. facit. c. in memoriã, in princip. & l. ꝓspexit. circa princi. ff. qui & à qb⁹ manumissi liberi. vbi dr̃ sufficit ita scriptũ esse, quãuis illud durũ sit. vide ĩ. versi. 135. & versi. 208.

LXIII. Solus princeps reuocat benè statuta ꝑ pdecessores. not. Archi. in c. ita dominus. §. hęc autẽ 19. d.

LXIIII. Solus princeps tollit priuilegia cõcessa per quẽ vis. l. j. §. j. C. de indictionibus, li. 10. Et si nõ sint clausa ĩ corpore iuris, sufficit clausula generalis, nõ obstãte lege vel ꝯsuetudine, vt dicit Federicus de Senis in cõsi. 47. incipiẽte: habita sup causa pdicta collatio. Paul. de Castro ĩ l. j. ff. cõstit. principũ. & in l. si mihi & tibi. ff. de lega. j. Imol. ĩ l. licitatio. §. parũ, in fi. ff. de publican. Si tñ sint scripta ĩ corpore iuris nõ sufficit clausula generalis nõ obstãte, sed requiritur q̃ de eis fiat ĩ specie mẽtio. §. si q̃ verò. vbi Bal. i. 2. cõst. C. & est tex. in. l. decurionib⁹. in princi. ibi: nõ præiudicatura quacunq; generalitate pragmatica. & ibi glo. j. C. de silẽtiarijs, lib. 12. Alexan. cõs. 101. icipien. visis exẽptis. col. ij. in 1. vol. cũ pluribus alijs allegatis per do. meum Iaso. i l. j. col. vlti. ff. de cõstitu. ptincipũ. & per Feli. in c. 1. col. 8. in 3. fallentia. ibi: vnũ in ꝓposito extra de rescriptis. Imol. ĩ consi. 107. vide eundẽ Iaso. ĩ l. sunt certi. C. de testamẽto militis. col. pe. imò ẽt priuilegium per eum cõcessum tollit sciẽter faciens ꝯtra illud. c. suborta. extra de re iudicata.

LXV. Solus princeps imponit vel mandat imponi pœnã capitalẽ alicui & principalib⁹ vel decurionib⁹ alicui⁹ ciuitatis l. diui fratres. §. de decurio. ff. de pœnis.

LXVI. Solus princeps inuito patre liberat filiũ à patria potestate l. fi. C. de consulibus. li. 12. & in auth. constitutio quæ de dignitatibus princi. colla. 6.

LXVII. Solus princeps cognoscit de causa, ꝑscriptione tẽporis nõ obstãte. l. fi. ff. si libertus ingenuus esse dicat. Et quõ qñ princeps tollat ꝑscriptionẽ, scripsi in cõmentarijs nostris super consuetu. ducatus Burg. tit. fin. §. pen. versic. sed quęro nunquid, &c.

LXVIII. Solus princeps cognoscit de innocẽtia alicuius post latã in eũ sententiã, ẽt sine appellatione vel in integrũ restitutione. l. j. in fin. ff. de quæstionibus.

LXIX. Solus princeps causam q̃ non inuenitur legib⁹ diffinita, diffinit prout sibi videtur. l. cum de nouo. C. de legibus. l. itaq;. ff. de fideicomissa. libertatibus.

LXX. Solus princeps tutorem ante finitã tutelam absoluit ab ea l. idem. §. sunt. n. ff. de excus. tutorum. Et idẽ si assumpsit vnũ peritũ tutorẽ vel curatorẽ alicui⁹ in ꝯsiliariũ suũ. l. iurisperitos. ff. eod. de quo dixi ĩ 3. consid. 7. partis. versiculo addo alium affectum.

LXXI. A solo principe tanquã à capite in omnes velut reipublicæ membra bonorum & potestatum munera diffunduntur. c. ita dñs. 19. dist. c. fundamenta. §. j. de electio. lib. 6. Ab eius enim potestate omnes aliæ ꝓgrediuntur: dicit Luc. de Pen. in l. contra. veric. 67. C. de re militari, lib. 12. Et vide hic ante. versi. 15. & infra ista parte in 35. consideratione.

LXXII. Princeps soli Deo de peccato habet reddere rationem. c. totam. de pœniten. dist. 3. Soli enim cœlo debet innocentiæ rationem. c. aliorum. 9. q. 3. sic non potest cogi stare iudicio alicuius, & potest excipere dicendo. dominus est qui me iudicat. ita Barb. in c. cũ venissent. col. iiij. extra de iudicijs.

LXXIII. Solus princeps potest ferre sententiam suã sine scriptura. ita dicit Albe. de Rosa. in auth. nisi breuiores. C. de sentent. & interlo. omni. iud.

LXXIIII. Solus princeps restituit in integrũ ad famã (dixi supra, hic ante vers. 26.) ad primos natales, ad ordinẽ propriũ & ad honores. l. j. C. de senten. passis. Quod est verũ si simpliciter ad hoc & expresse restituit, aliàs autẽ si solam indulgentiã facit, infamiam non tollit. l. indulgentia. C. de generali abolitione. l. cũ patrẽ. C. de sentẽtiã passis & restitutis. l. cũ tutor. & l. generaliter. C. eo. tit. notatur in c. cùm te. in glo. fin. extra de sentent. & re iud. & in l. j. §. ao autem. vers. pro qua. in verbo, exemi. ff. de postulando. Et solus ipse princeps ꝓpter honorẽ domus suæ ꝯcedit oblationẽ generalẽ in criminib⁹, & alicui specialẽ: & facit vt qđ erat vindicandũ, aliàs transeat impunitũ. l. si interuenerit. ff. ad Turpill. & l. sequẽn. in fin. & l. ij. & fi. C. de generali abolition. Intellige tñ quod remittit infamiã, i. infamiæ pœnã, vt sic infamia sibi opponi nõ possit, & hoc modo dicitur demi pœna, tamẽ culpa perennis erit. d. l. fin. q̃ incipit, indulgentia. & ibi notatur. Talis. n. infamia dicitur hominẽ vrere, & in eũ infigere notam. i. cicatricẽ, quæ quantũ ad rei veritatẽ nulla medicina sanatur. text. in l. oẽs iudices. C. de decurio. lib. 10. Ideo in textu illo dr̃. Nec imperiali seu speciali qđẽ rescripto notã elidere seu eruere mereatur. ꝯcordat tex. in l. fi. in fine. C. arbitriũ tutelæ, quasi dicat principẽ non posse infamiam tollere, sed fingere ipsum nõ esse infamẽ. Quoniam huiusmodi criminosi & ĩfames semp habent vulneris cicatricem. c. neotũ. circa initiũ. 1. q. 1. qa & si pœniteant, remanet tamen macula, q̃ per pœnitentiam non delet. c. illud. 50. d. c. si quis omnẽ. 1. q. 7. c. Euthemium. §. j. & ibi glo. in verbo, infamiã. 2. q. 5. & not. in c. per tuas. ĩ verb. debilitarẽt. extra de simon.

LXXV. Solus princeps obligationem pignorum, quæ nulla est, roborat per rescriptum suum. l. ij. in fi. ff. de rebus eorum qui sub tutela, &c.

LXXVI. Solus princeps transactionem, quæ nulla erat, vt sit aliqua vel, ut non retractetur, validat. c. 1. extra de transact. & c. veniens. in gl. in verbo, confirmatam. eo. titu. vide supra vers. 32.

LXXVII. Solus ipse princeps id, quod aliàs de iure non tenet re integra non existente, confirmat. c. quia Ioannes. 12. q. 5. vide hic ante vers. 32.

LXXVIII.

.xxviii. Solus princeps tollit potestatem dñi quam habet in seruum quę est de iuregentium.l.pe.& fin. C.qui militare possunt vel non,lib. 12.

lxxix. Solus princeps facit,vt p adoptionē homo liber transeat in alterius potestatē.l.ij.§.vlt.ff. de adoptio. & hoc per rescriptum suum.

lxxx. Solus princeps contra libertatem iā concessam dat beneficium in integrum restitutionis.l.nisi.ff.de minoribus,& ibi amplè notatur, & in l. j. in verbo, reuocari.C.si aduersus libertatem.

lxxxi. Licet in integrum restit. petita aduersus sniam non debeat pendēte tali iudicio snia executioni mādari.l. si cā cognita. C. de transf. tñ fallit qñ postulat restitutio in integrū aduersus sniam principis, quia tunc nō cessabit manus executoria.c. suscitata. extra de in integrum restit. & ita vult Bal.in l.vnica.C. in integrum restitutione postulata ne quid noui fiat.& idem Bal.in d.l.si causa cognita.

lxxxii. Princeps potest ꝯtrahere compaternitatē per procuratorem,vt dicit Bal.in l.vnica. §. ne autē. col. iij .C.de cad.tol. Et an ipsa compaternitas possit per procuratorem contrahi scribit amplè Ang.de Aret. in §.illud. inst. de nuptiis.

lxxxiii. Quando qs se submittit grǣ & misericordiæ principis p talia verba,nō vr̄ cōtulisse absolutū arbitriū ī ipsum principē,sed dēt benignè tractari ab eo, ga verba dēnt intelligi ciuiliter.Ita dicit Ang. in l. si cui.ff.de seruit.tit.generali.allegat text.Inn. in c. veniens extra de renunciatio. facit qd habetur in c. sanè.eod.tit.Guido Papæ.q.495. Alex.consi. 70. colu. pen. in 1. vol.

lxxxiiii. Solus princeps concedit veniam ętatis.l.j. & ij.C.de his qui veniam ætatis impetrauerunt.

lxxxv. Ipse solus princeps apponit decretum in arrogationibus.l.ij.ff. de adoptionibus.

lxxxvi. Solus princeps interponit decretū super emācipatione infantis.l.iubemus.C.de emanc.liberorū.

lxxxvii. Solus princeps pōt facere statuta super lite pend.& non inferior.in auth. vt cū de appel.cognoscitur &c.in prin.col.viij. notatur per canonistas in c.fi.extra vt lit.pend.

lxxxviii. Solus princeps liberè delegat merū & mixtum imperium.l.vnic.in fi.C.qui pro sua iurisdict. iudices dare &c.

lxxxix. Principis pn̄tia supplet omnē defectū solēnitatis.tex.est in l.omniū,in prin.& ibi notatur p dñm meum Ias.post alios.C.de test.vide j. versic. 124.

xc. Ipse solus designat insulā deportatis à pñde vt habetur in l.illicitas.§.qui vniuersas.ff.de off.præsidis.

xci. Princeps solo verbo creare pōt quē doctorem,vt dicit Ang. in l.j.C.de sent.passis. Ad istud propositum audi aliàs do.meū & præceptorē meū d. Iasonē referentē se vidisse semel(cū fungeretur officio legationis apud Maximilianū electū in imperatorē)quēdā qui voluit doctorari in medicina ab ipso imperatore:& cū ipsi imperatori præsentatus fuisset genib. flexis, ait illi imperator Maximilianus, Esto doctor in legibus.quod audiens talis,dixit: Serenissime imperator volo doctorari in medicina.Et statim respōdit Idem Imperator. & in medicina. & sic in vtroq; scibili fuit doctor,& non sine causa,quoniam tantū sciebat de vno sicut de altero.

xcii. Quando princeps aduocat ad se causam,nullus inferior iudex dēt esse ita audax, vt se intromittat de illa cā.ita dicit Bal.in c.vt nostrum.extra de appella. notatur p doct. in c.cū M.Ferrar.in fi.extra de const. Et qūo & qualiter debeat ad se aduocare cām declarat Bal.post Inn.in d.c.vt nostrū.& idē Bal.ēt de aduocatione causę p cognitionē principis in ti. de pac. iur.firmanda.§.ad hoc in iij.col.de vsibus feudo.& Calcaneus ꝯsi.8.col.xij. Dixi aliquid in cōmentariis nostris super ꝯsuetudinibus ducatus Burg. in rub. Des iustices.circa finē.ver.vnde quęri posset &c.nu 98.& seq.& nu.101.ver. & ideo pro tertio. & in d. rub.§.v.gl. S'il n'a grace.vers.pen.incip.additio.

xcii. Princeps cōtractui celebrato in magnū damnū sui principatus nō tenetur stare.Ita dicit Alberi. in l.j.ff.de os.procur.Cæsaris.& Bal. in c. intellecto. extra de iureiur.& hic j. dixi in 36. consideratione, cuius initium est. docet Bal.in c. &c.

xciiii. Si princeps compellat aliquē ad emendū bona alicuius, puta Sempronij : talis ꝯpulsio principis excusat emptorē à mala fide, ita ꝙ poterit rem illam præscribere quantuncunq; sciat illā esse alienā : ita dicit Nicol.de Neap.in l.nonissimè.versi. quod em. & per illum tex. ff. quod falso tutore autore gestum esse dicetur . quod est notandum ad limitationē eorum quæ habentur in c.fi.extra. de pręscriptio. & in c.possessor.de reg.iur.lib.6.

xcv. Licet inferior à principe non possit quem cogere ad pacem seu concordiā,sed bene hortari:tñ princeps qñ partes diu litigauerunt pōt eas cogere ad pacem & concordiam. Primum dictum probatur in l. furti.§.qui iussus.& ibi gl.in verbo,cui iussus.ibi,videtur tamen contra, quia nec ordinarius pōt iubere transigere,sed hortari.& ibi Bar.ff.de his qui notantur infamia. secundum dictum probatur ex his quę decidit Panor. in c.cum inter R. seniorem. extra de electio. & vide Corsetum : de priuilegiis pacis.ver sic.59.incip.rex seu princeps.

xcvi. Licet ī criminalibus sentētia debeat statim mādare executioni,vt habetur in l.cū reis. C. de pœnis. c.sicut.2.q.1.tñ si princeps ira seu furore ductus fer ret contra aliquem sententiā capitalem,non erit statim exequenda sed differēda per 30. dies.Ita est tex. multū singularis ī l.si vindicare.C. de pœnis. & dicit do.meus Iason in l.puniri.C. si ꝗ.ius vel vtilitatē publicam. ꝙ sanctus fecit hanc legem constitui,& fuit sanct.Ambr. & vide etiam glo.vnicam in c. cū apud Thessaloniā.11. q. 3. vbi enumerat casus in quibus differtur executio sententiæ capitalis.quos etiam recenset Cępola in suis cautelis,cautela 1.& dixi in cōmentariis nostris super ꝯsuetu.ducatus Burgundiæ, tit.des iustices.§.v.in glo.S'il n'a grace.vers.sunt alij casus.cum tribus seq.nu.124.

xcvii. Solus princeps remouet officialē quem ipse ꝓbauit l.ij.C.de agentibus in reb.li.12.Itē ipse princeps pōt minuere numerū suorum officiariorū, vt dixi in d.cōmētariis nostris in ead. rub. des iustices. ver.additio. aduerte,nu. 97. vide infra. versic. 189.

xcviii.

xcviii. Solus princeps prorogat bimestre, aut trimestre tēpus ad inueniendū pecuniā ad quā fisco quis tenet. l. in fraudē. §. fiscalibus, in fine. ff. de iure fisci.

xcix. Princeps est patronus ecclesiarū cathedralium & metropolitanarū & maiorū sui regni. notant Archidiaconus, Prępositus, Dominicus & Ioā. de Turrecr. in c. lectis. 63. d. Bal. in c. quanto. de iudiciis, in fine. Marti. Laudensis in tract. de principib⁹. art. 74. & Corsetus de potestate Regia. q. 34.

c. Promissio facta per principem sine causa, præsumitur facta in dubio ex causa donationis: qa proprium principis est donare. c. 1. extra de donatio. Quod tñ intellige, nisi ex tali ꝓsumpta donatione enormiter lęderetur, vt notatur per Innocen. & Ioan. And. in c. grandi. de supplen. negli. plātorum. Qui autē in priuato, habet ī l. ij. §. circa. ff. de doli mali & metus exceptio. & in l. à Titio. ff. de verbo. obl. & p canonistas in capitulo si cautio. extra de fide instrumen.

ci. Persona ignominiosa nō debet stare coram principe. Ita dicit textus in l. ij. §. ignominię. 2. & ibi Angelus. ff. de his qui notantur infamia.

cii. In hoc honorantur principes, & subditi tenentur eius iurare obedientiam. glo. optima in l. non videtur data. §. q iussu. & ī l. velle nō credetur. ff. de reg. iur. Mart. Laudēsis in tract. de principib. artic. 19.

ciii. Princeps in hoc priuilegiat, ꝙ licet non appelletur nisi de inferiori ad superiorē, tex. in authenti. de appellatio. & ꝗ quæ tēpora. §. illo videlicet, collat. 4. tñ de ipso male informato ad eundē bene informandum de veritate licitū est appellare. l. j. in fine. C. de relationibus. l. j. §. quæsitum est. ff. de appell. facit qd notat Bald. in l. fi. dicto titulo de relatio. Martinus Laudēsis in dict. tract. art. 43. & Frāciscus Lucanus de Parma ī tract. de priuilegio fisci. priuilegio 139. Suppetit in hoc exēplū quod refert Cœlius libro antiquarū lectionū 12. c. 46. dū ait. Machetas causam agebat apud Philippū: intēdebat is minus eis q̄ dicerent, dormitabatq́, interim. Mox aduersus Machetā pronūciauit. At ille vociferās, & rei indignitate intonās altius: ꝓuoco, iquit. Tū Philippus iā vigilatior, sed & cōmotior, & ore serio. Ad quē obsecro te? Et Machetas. Ad te, inqnit, sed vigilantē, intendēteq́;. At is excitatior ēt & ad se amplius rediēs cū audisset iniuria affectū Machetā, nō rescidit quidē indicinm sed ininndā ipse exoluit multā. Facit qa à Papa male informato ad seipsum bene informatū bene appellat. c. apostolicæ. & c. sententiā. 35. q. 9. c. cū apud. 11. q. 4. c. tū ex literis. de in integrum resti. extra. & peccatet Papa si talem appellationem non admitteret, iustitiam enim denegaret, ad hoc notatur per docto. in c. consultationibns. de officio delega. Cardinalis in clementi. pastoralis. de re iudicata.

ciiii. Epistola missa p principē habet vim legis, ī omnib⁹ causis, tex. & ibi Ang. ī l. itē veniūt. §. pen. ff. de petitio. hæredit. qd dictā Angeli declarat per notata ī l. ij. C. de legib⁹ & ī l. nemo. C. de senten. & īterlocu. om. iudicum. Mart. Laudensis in d. tract. art. 58.

cv. Licet Imperator aut alius princeps non recognoscens superiorē non habeat ordinē, potest tamen officiū subdiaconatus episcopo ministrādo exercere. glo. vlt. in c. Valentinianus. 63. dist. Marti. Laudensis, artic. 83. dicti tractatus.

cvi. Contractui roborato per iuramentum nominis principis non potest contraueniri sine incursione infamiæ. text. in l. si quis maior. §. fi. C. de transac.

cvii. Pro principe præsumitur, ꝙ est bonus & iustus: proinde rescripta eius sunt secundū iustitiā intelligenda. Bal. in l. j. ff. de ꝯstitutionibus principum. Ideo volūtas principis in dubio ꝓsumitur esse talis, qnalis esse debet de iure, vt no. Bal. in c. ex facto i. 4. notabili. ff. de vulg. & pupil. & c. licet. in corrigēdis. de officio ordinarij. & in pręludiis feudorū, in 14. col. & ī l. omnes populi. col. 16. ff. de iust. & iu. Imò plus ēt si princeps scribat cū clausula motu proprio, eius intentio non præsumitur ꝙ aliquis grauet vel iniuriam patiatur secundum Bald. in c. ad aures. de rescr. Panorm. in c. t. col. xiij. de re iudi. canonistæ in c. causam. secūdò testib. Imò adhuc fortius dicit gl. solennis qnæ est tertia in ordine in c. partus. 23. q. 1. ꝙ verba in rescriptis posita debemus ꝯformare ęquitati, licet etiam verba non patiantur, & ibi plura ad hoc iura adducuntur: sequitur Old. in cōs. 268. inci. q̄stio est per priuilegium, &c. ad fi. ita do. meus Iason ī l. iustitia. col. j. ff. de iust. & iu. & idem. in l. causas col. ij. C. de transa. & in. l. fi. col. iiij. ff. de constit. principum. Et ꝙ in principe præsumatur iusta causa vide amplè Curtium consi. 20. & quō illud intelligatur, in col. iij. & consi. 49. in 19. 20. & 21. col. vbi scribit, an contrarium probari possit: & ꝙ in principe præsumatur iustitia seu iusta causa, vide Hippolitū de Marsiliis singulari suo 6. quod limitat nisi rescribat ad postulationem partis. Quia magis ꝓsumitur ad importunitatē postulantis: ideo ītelligit prædicta quando rescribit generaliter, vel motu proprio. Et talis præsumitur intentio principis, qualis legis & rationis naturalis. Bal. in c. t. in tit. apud quem vel quos controuersia feudi debet dici seu diffiniatur. refert Cœlius in lib. antiquarū lect. 12. c. 46. in fine Antigoni illud memorabile. Nā asserente q̄dam esse regibus honesta, oīa & iusta: per Iouē, inquit, sed barbaris. Nobis verò ea modo honesta quæ honesta, & iusta q̄ iusta: & illud possumus qd de iure possum⁹. c. aliud. 11. q. 1. &c. faciat. 22. q. 2. Nec. n. quis dicit posse, quod honeste non potest. & salua dignitate. text. in l. nepos proculo. ff. de verb. & re. sig.

cviii. Portæ & muri ciuitatum seu municipiorū habitari non possunt sine permissione principis. Textus est in l. fin. ff. ne quid in loco sacro fiat. refert Mart. Laudensis in tract. de principibus. art. 25.

cix. Prædia principis data in emphyteosim non soluunt extraordinarias præstationes seu superindicta. text. in l. priuatæ & ibi glo. j. C. de excusa. munerū, lib. 10. Quod dicit Mart. Laudēsis in tractatu de fisco. articu. 9. esse notandum, vide infra. vers. 193.

cx. Licet ad interrumpendam præscriptionē requiratur saltem citatio partis, vt habet in l. cùm notissimi. in prin. & ibi gl. in verbo, solam. C. de præsc. triginta vel quadraginta annorum. tamen hoc fallit in principe, in quo sola sua protestatio interrūpit præscriptionē. notatur per canonistas in c. nihil ꝓdest.

extra de præscriptio. Mart.Laudensis in tracta. de principibus. artic. 14 r.

cxi. Licet testimoniũ vnius notarij sit pstantius q̃ alterius q nõ esset notarius, vt notat Bal.i authen. sed cùm testator.circa 3.col.C.ad legem Falcid. tñ testimoniũ principis plus valeret, dummodo nõ ageret de facto suo. Ita dicit And.de Isernia in c.sancimus. titulo quo tempore miles, in vsib.feud.& post eum ita tenet Iacobinus de sancto Georgio in suo tract. feudorũ,i verb.princeps,i 38.specialitate. Et Martinus Lauden.in tractatu de principibus artic.469.

cxii. Licet corã inferiore à principe non sufficiat facere solã narrationẽ facti i libello, sed sit op⁹ ɔclusione,vt notãt oẽs docto.in l.edita.C.de edẽdo.;tñ corã principe sola facti narratio sine ɔclusione sufficit.Ita dicit Ange.in l.omninm. in princ.C.de testamen.

cxiii. Supplicatione principi porrecta & oblata, si obtineatur rescriptũ, habet ac si lis ɔtestata fuisset vt habet in l.j.& ij.c.qñ libellus principi datus,&c. & ibi do.meus Iason dicit illud tantum habere locum in principe non recognoscente superiorem.

cxiiii. Quando princeps vendit aliquã rẽ, emptor illius est statim securus, nec ab ipso ant alio põt res ipsa euinci.Sed dñs rei venditę infra quadriennium habet regressum cõtra principẽ, seu fiscum.l.bene à Zenone.& l.oẽs.C.de qnadrien.præscript. quam tamen legem limitat septẽ limitatiõib. Iacobinus de sancto Georgio i suo tractatn de feudis.i verb. princeps,in quarta specialitate principis. & vide ẽt limitationes ad illam l.per Fel.in c.cùm olim. col.iij.de senten.& re iudica.& per eundem Felin.in c.quę in ecclesiarum.col.xiij.extra de constitutionibus.

cxv. Licet partes de iure possint renunciare feriis,tñ si feriæ sint introductæ in fauorem principis, puta propter victoriam ɔ hostes, vel quia sit sibi natus filius,non possunt partes renũciare.glos.in verbo, ob necessitates,i cle.sæpè.de verb.signif.ita refert Mart. Laudẽsis in dicto suo tract. de principibus. art.310. Ideo videt ꝙ illa die quo (vt plurimũ fit) apud nos ex ordinatione & mãdato principis fiunt processiones generales (vt ita loquar) seu pompæ pro victoria principis, vel pro orãdo pro ipso, nõ possunt partes ẽt de eorum consensu facere actus iurisdictionales.

cxvi. Principes in hoc ẽt honorãtur, ꝙ eis obuiã iri debet,& expectandus est in ciuitatibus cũ iucũda receptione: & debet honorari i sua receptione. Nã tota ciuitas Hierlm exiit obuiã Iesu, sciderũtq; ramos de arborib⁹ dicẽtes,& clamãtes:Osanna,benedictus qui venit i nomine dñi,vt scribit Mat.21. Marci 11. Lucæ.19.& Io.12.Et die qua ingredit debẽt milites adesse barba tonsa, & veste pulcherrima & decora. 2.Reg.19.in medio, teste Vincentio Cigault in trac. suo de bello Italico,i 4.regali. vers.viuamus. & dixi in cõmento nostro super consuet. ducatus Burg.tit. des iustices. art.4.in gl.j. vers.additio. item etiam adde. Et ꝙ obuiandũ sit principi etiã cũ psalterio, tympano, tibia, & cithara clamãdo viuat rex,& munera sint offerẽda,scribit clarè de Saule.1.Reg.10.c.

cxvii. Magis est obediendũ principi, q̃ patri. Quia princeps est aĩa reipublicæ, & sic patriç, cui potius parere debet filius q̃ patri,vt amplè dicit Alberic.de Rosate in l.veluti.ff.de iustit.& iure. & aliquid vide per do.meum Iaso.in l.j.§.fi.ff.eo.tit.

cxviii. Si potens opprimit aliquẽ,oppressus debet recurrere ad principẽ, vt dicit Cy. in l.absentẽ.C.de accus. & refert Mart.Laudẽsis in suo tract.de principibus,art.404.Hinc pro tuitione subditorum principes habẽt suas saluas guardias,q̃ impetrant à principib⁹ ab his qui timẽt lædi & offendi i corpore, vel in bonis: de quib⁹ scripsi in sæpe alleg. nostro commento,in rub.des iustices.circa fi.veri.secundus est. ibi,& ideo ꝓ tertio. vbi scripsi quõ ista saluaguardia principis est in tm̃ priuilegiata, ꝙ trahit ad se totam causam.& vide infra vers.169.& plenius,vers.195.

Et talis secularitas altero de tribus modis conceditur. Vno modo per personæ publicæ adhibitionẽ, argu.l.ij.& fi.C.de erogatio.militaris annonæ.

Secundo modo per tituli appositionem.i.per signa,aut flores lilij vni palo vel arbori affixos,vt toto titu.vt nemo priuatus, titu.prædi.C.facinnt notata per Bart.in l.sanctum.ff.de rerum diuisione.

Tertio modo per promissionẽ & iuramentũ,ꝙ nil mali faciet ei q timet sibi de illo.l.psenti.ibi, de sua ɔscientia.C.de his qui ad eccle.cõfugiũt. in authen. de monachis.§.si verò itra trienniũ.ibi,debere iurare ꝙ nihil mali faciet.& hoc fit p traditionẽ byrreti, nasitergij,aut alteri⁹ rei similis in manu ei⁹ à quo timent verbera aut iniuriæ huiusmodi: tñ traditio nõ obseruat apud nos,sed hoc fit phabito iramẽto pet iudicẽ ab eo (q dicit sibi timere) ꝙ illũ timeat, atq; timet:& tũc à iudice præcipiet sibi sub pœna asardi seu mortis : aut arbitraria secundum cõem vsnm & obseruantiam diuersorum magistratuum & etiã locorum,ne illi habeat de cæterò iniuriari verbo,neq; facto:prout etiã recitat Iacobus Bonaudi in suo Panegyrico impresso postopus Ioãnis de Terrarubea.

cxix. Principes honorant à suis vasallis & subditis, maximè i quatuor casib⁹, i quib⁹ princeps habet ius indicẽdi suos vasallos, vltra casus s̃ positos, vt dicit Spe.in titu.de fendis.§.qm̃. vers.& not. ꝙ vasalli cõmittũt,&c. i antepe.col.vbi primò scribit, ꝙ tenent ɔferre ꝓ exercitu iperatoris (hoc est cùm dñs vocat p regẽ aut iperatorẽ ad bellũ) fm qualitatẽ & quãtitatẽ rei feudalis,quã à principe tenẽt & tecognoscũt. Alia scripsi i cõmẽtariis nostris sup ɔsuetu. ducatus Burg.rit. des iustices.art.4.i gl.r. & vide Guil.Bñd. in sua repet.c.Ray. i verb.& vxorẽ noĩe Adelasiã.i 4. decis.nu.554. extra de testamẽtis. & i dicta decisione inserit quõ talliæ imponi possint per principes.

Sed qa,vt dicit Spec.i loco ante alleg.vasalli tenẽtur ẽt ꝓ redẽptione dñi ab hostibus capti: iuxta hoc queri posset,an Christianissimus rex noster Frãcscus pro sua redemptione, aut suorum filiorum nunc obsidnm pro redemptione eorum patris, possit indicere subsidium in ecclesiasticos & nobiles sui regni? Quo ad ecclesiasticos expeditnm est à nobis dictis commentariis,in loco supra allegato.

Sed quo ad nobiles videndũ esset,an princeps possit ẽt eis indicere subsidiũ pro prædicta redẽptione, prout hoc anno Dñi 1527.fecit:sed reuocatũ fuit in

dubiū,an potuerit: & multi dicebāt ꝗ nō eo,q̄a nobilitas ꝑbet immunitatē & excusanonē à munerib⁹, collectis,talijs,idictis seu munerib⁹ tā realib⁹ ꝗ̄ personalib⁹,vt tenet And.de Isernia.i.tit.q̄ sunt regalia. in verbo,& plaustroꝝ & nauiū præstationē.col.ij.Iacobinus de S.Georg. in trac.suo feudorū. col.pe.in princ.imò licet immunis aliàs collectis & talijs non excusent tēpore belli & necessitatis,vt dicit do.meus Iaſ.in l.ſi ex toto.in prin.col.ij. & seq.ff.de leg.j.

Nobiles tñ excusant ēt tēpore belli,cū seruire debeāt ꝑsonaliter i bello,& nō debēt duplici onere grauari ꝑ eadē re,argumēto l.Titia cū testamēto.§.q inuitæ.ff.de lega.ij.l.nauis.§.cū aūt.& §.q̄d ergo.ff.ad l. Rhodiā de iact.& l.pe.ff.de dote ꝑlegata. Ita ꝗ nobiles & vasalli nō debēt ēt tēpore guerrę subuenire dño de pecunia, ita tenet Io.de Anania.i ↄsi.ſuo 7.icipit. visis & pōderatis his q̄ narrant in themate.col.iij. p textū in tit.ſi de feudo defuncti ↄtentio ſit iter dñm & agnatos vasalli.§.licet.i.2.respōsō. Et est bona ratio,q̄a isto casu militat ratio duplicis grauaminis,cū eo tēpore & casu dño seruire tenent in persona sua. Limitat tamen illud dictū suū Io.de Anania in vno casu, puta ſi est magna necessitas vel dominus sit in euidēti periculo propter bellū, & vasallus sit diues, tūc tenetur subuenire domino de pecunia: ita dicit teneri & concludi per Iaco. Ardizo in summa feud. tit.q̄uo negligen.feud.ꝑda.§.item q̄ritur.versic.item q̄ro. refert & sequitur do.meus Iaſ. in d.l.ſi ex toto, in prin.col.pen.in fine.ff.de leg.j.

Ex bis vr ↄcludendum ꝗ nobiles Francię non potuerunt indici pro subsidio redemptionis regis aut suoꝝ filioꝝ. Sed ſi nondum factum esset, consulerē quod nō fieret: sed ex quo factum est,opinor nō esse erratum in hoc, & ꝗ nobiles nō possunt conqueri.

Cum primò ad tollendam consuetu.quā possunt alle.in his obstat id quod tpe Ioannis regis Franciæ captiui in Anglia factū fuit,cū esset q̄stio de eius redēptione:q̄m cōclusum fuit in parlamēto Parisiensi (vbi Carolus dalphinus Frācię primores regni & plures alij cōuocati erāt) ꝗ ēt nobiles collectarentur,& indicerētur, ēt pro eorū parte: vt recitat Gaguin.in chronicis Franciæ.lib.19.c 1.cū ait. Hic nobis (inquiunt) optima factu visa sunt,ſi à clero atq; nobilitate decima & semis oium ꝓuentuū anni vnius exigat,& reliqua. Quæ sententia cōfirmata est, vt tandē patet i his descrip.dū ait:De subsidio q̄dem pecuniario,atq; militū copijs (ita vt s̄ memoraui) sancitum est.Et idē etiā refert ibi post lōga verba: Clerus decimā, nobilitas ex centū librarū anno ꝓuentu solidos centū pēderet,&c.Imò ipse Io ante ei⁹ captiuitatem subsidiū in tota Gallia acceperat:vt idē refert i prin. dicti c.1.fol.2.vbi inq̄t.Nec fuit q̄spiam i omni Frācię regno annuū vel ex suis operis,vel,ꝓuētib⁹ cēsum percipiens qui cogendo stipēdio nō contribueret.

Etiā,vt ante dictū est, istud est de iure, ꝗ dñs potest vasallos suos collectizare,ēt nobiles & tenentes in feudū ab eo,q̄n vrget magna necessitas, & talis q̄ nō posset supportari p alios subditos: puta q̄n est ita magna pecuniarū summa imponēda & cōtribuenda,ꝗ possidētes allodialia & bona rutalia nō posset (aut nō sine maximo discrimine & scādalo) in tutū supportare onus,tunc etiā licitum est imponere & indicere bona feudalia, vt satis probant ante dicta.

Maximè ꝑ illo anno i quo nō seruiūt ꝑsonaliter, nec ꝑliātur ꝑ principe & republica: vt hoc anno & à plurib⁹ annis retroactis nullū seruitiū ꝑstiterūt regi nostro nobiles Frācię (saltē sumptib⁹ eoꝝ) q̄m licet multi ꝑlia sequant & i diuersis locis, nō tñ hæc agūt vt coacti ratione feudi & tanq̄ vasalli,sed tāquā stipēdiati à rege,ꝓut & sunt plures alij extranei.

Faciunt & plura alia quæ adduci possent pro hac parte descripta p Luc.de Pen.i l.fi.C de mācipiis & colonis patrimo.lib.11. vbi probat, ꝗ tandiu durat priuilegium quandiu durat in priuilegiato illud ꝓpter quod priuilegium est indultum.

Et certū est, q̄nàuis nobiles Frāciæ i maiori parte habentes aliā iustitiā habeant iura indicēdi in quatuor casib⁹ suos subditos, hoc tñ nō est de iure, sed ex ↄsuetudine immemoriali & ꝑscripta,& per superiorē tolerata & approbata ex priuilegio ipsius principis:& cū talia habeāt ex priuilegio principis ꝗ ea potⁱ sibi reseruate debuisset, & nō cōcedere iferiorib⁹,ideo nō debeāt ægrè ferre nobiles ſi semel casus aliquis ex quatuor ꝑdictis principi euenerit,ad eidē succurrendū ↄtribuēt,prout ipsi tenent,vt tenet Specul.in casu ꝑallegato, q̄ loquit de vasallis,& nō de aliis. Vide q̄ dixi infra in 8. par. in 48 consid. cuius initium est,nobilitas in hoc honoratur,&c.

cxx. Nulla lex pōt coartare curias principū quo ad ferias,q̄n possint quolibet tēpore ius reddere ſm Specu.tit.de feriis.§.j.circa fi.versic.itē nota.& ꝑ hoc allegat l.ꝑsenti.i principio.ibi presentanea constituta. C.de his q̄ ad ecclesiam ↄfugiūt. Et p hoc ifert,ꝗ valet cōsuetudo curię regis Frācię, vt tēpore parlamētorū oībus dieb⁹, ēt feriatis reddat ius: maximè venientib⁹ à lōginquis partib⁹,vt citius expediātur. Et ita refert & sequit Mart.Laud.in tract.de principib. artic.44.q̄d tñ intelligerē quoties vsus seu casus exegerit,vt vtar verbis dictę l.ꝑsenti. vide ante.vers.42.

cxxi. Prefertur princeps in emptione metallorū.l.j. C.de metallis. lib.11. dixi in cōmentariis nostris in cōsuetud.ducatus Burg.tit.de retractu.in rub.

cxxii. Princeps pōt mādare suo officiali,vt sic idicet vel ꝓnunciet, vt dicit Bal.in l.j.in vlt. col.C.quō & quando iudex. dicit tamen Marti.Laud. in d.tract. articu.405.ꝗ princeps cauere debet ne quid iniustū mandet.pro quo allegat c.1.de re iudic.lib.6.

cxxiii. Ad solū principē spectat creare comites palatinos cū potestate, ꝗ possint legitimare illegitimos, & creare tabelliones.ita dicit Bald.in l.rescripta.C. de precib.imperato.offerendis.

cxxiiii. Vbi est princeps nō ꝑsumitur dolus,Bar.in simili in l.j.C.de ꝑdiis decurionū seu curialiū,li.11. vbi dicit,ꝗ vbi est iterpositū iudicis decretū,ibi præsumitur dolū abesse.Bal.in l.rescrip.C.de prec.imp. offeren.alleg.l.ꝓbatorias.C.de diuersis offi. lib.12 vbi glo.i verb.dolus.vbi expressè nota, ꝗ nullus dolus pōt cōmitti cū principe,nec ambitio. alleg.l.j.ff. ad legē Iul.de ambitu. nec deficere solēnitas.l.oīum in princip.C.de testamen.dixi hic ante vers.89.

cxxv.

cxxv. Vbi est princeps ibi est securitas, & nulla formido nisi vana, quæ nō patrocinatur formidoloso. Ista sunt verba Bald. in l. j. C. de his qui per metum iudicis non appellauerunt.

Hinc videmus Palatia principum importare talē securitatē, q offendētes aliquē in illis capitaliter puniunt: & istud obseruat in omnibus Palatiis, et sum mi Pontificis, q tn̄ præ alijs misericordia vti debet. Et vidi Bononię tpe Iulij papæ cū exercitus Christianissimi regis Frācorum Ludouici. XII. capta Bononia, & dicto Iulio liberè restituta, recessisset: ibi plures Galli remorati sunt pro obtinendis certis dispēsationibus concessis p ipsum Iulium in recompensam seruitiorū. Et ipse ibi remansit à festo S. Martini hyemalis ad Epiphaniā dn̄i subsequentē in prosecutione Cardinalatus dn̄i Ludouici Damboise, fratris germani illustris domini, dn̄i Caroli Ambasiaci Magni magistri Frāciæ locuntenen. generalis in Italia p ipso rege Ludouico, cuius erā tūc auditor seu magister requestarū: & hac occasione facilis accessus mihi patebat ad ipsum Iuliū. Et inter alios cū remansisset ibi quidā Gallus ex comitiua dn̄i de la Pallice, qui alapā dederat cuidam in Palatio Papæ & statim fuit captus à birreriis, & ductus ad præpositū, q ex mandato Papæ illū furca suspendi facere volebat, & nisi p certo citò ad Papā accurrissē p obtinēda eius grana, suspensus fuisset, solū p illa alapa, eo quia dicebat in suo Palatio omnē securitatem debere esse.

Et non solū Palatiū tali gaudet priuilegio, sed et confinia Palatij: vt per plura tenet & comprobat Albe. in l. præsenti. C. de his q ad ecclesiam confugiūt. vbi dicit ita cōmuniter obseruari. Ex quo infero quē admodum nemo pōt portare arma ad Palatiū principis. Textus in tit. de pace tenēda. §. si quis rusticus. in fine. ita nec in ↄfinibus Palatij, seu in portis & p pe. Et ita iudicauerunt dn̄i de parlamēto Parisiensi ↄ quēdā tonsorē & alios qui ↄ Grauille admirallum Frāciæ arma portauerāt in exitu palatij Parisiēsis, ex quo ↄdēnati fuerūt ad emēdā honorabilē, & bāniti.

cxxvi. Solus princeps pōt remissionem pœnę facere post sententiā diffinitiuā, vt dicit Bal. in c. at si clerici. de iudicijs. facit l. j. §. vltimo. ff. de ↄonib. vide hic ante, versi. 46. pōt et solus dare licentiā tollendi corpora cōdemnatorū à furcis, vt dixi in commentariis nostris super ↄsuetudine ducatus Burgund. tit. Des iustices, art. 5. in gl. du prince. versi. primo. iu fine.

cxxvii. Assistētes principi consequunt & dignitatē, & nobilitatē, & immunitatē, vt infra dicit in proxima parte, circa finē. vbi multa priuilegia curialiū seu aulicorū describuntur. & in 8. par. in 19. ↄside. cuius initium est: Adhærentes lateri principi &c. & per Franciscum de Parma in suo tract. de priuileg. fisci. priuilegio 139. vbi inter cętera dicit, q ratione excellētię principis medicus principis df fungi dignitate principis, q ēt æquiparatur comiti. l. j. C. de comitibus & archiatris, lib. 12. Cū aliàs esse medicum non sit dignitas, cū interdū offerendū æquiparetur. tex. in l. si duobus. §. fin autē. C. cōmunia de legatis. & in ca. fi. in gl. secunda. 14. q. 5. & ibi ipse Franciscus dc cubicularis principū curialibus & negotiatoribus qui propter excellentiā principis immunitatē consequuntur, de quibus in d. proxima parte dixi.

cxxviii. Cùm princeps ex certa sciētia posset tollere omnia pædagia nobilibus quæ acquisiuerunt ex cōsuetudine: quia potest derogare cuilibet consuetudini cū clausula, ex certa sciētia: multò magis posset illa moderari & taxare pp immoderatas extorsiones q̄ fiunt. Ista sunt verba Bal. in c. fin. in vlti. charta. extra de ↄsuetudine. & ex hac vltima ratione dicere vnum quod multū laudarē si fieret à principe (quod facere posset) vt infinitas paruas iurisditiones quas habent plures domicelli reuocaret: cùm optimē faceret pp infinitas & immoderatas extorsiones, nec dicā cruciationes, quæ exercent per hmōi domicellos tales iurisditiones habētes erga suos subditos in exigendis emēdis seu multis ex paruis & minimis rebus: quod an fieri possit dixi in commentariis nostris super consuetu. ducatus Burgundiæ, in tit. des iustices. circa finem. vers. vnde nemo. nu. 94.

cxxix. Rex pōt dare filiis suis et nō emācipatis pp authoritatē Regiā. Bal. i nc. 1. §. itē sacramēta. in tit. de pace iuramēto firmāda. Et sic l. ij. C. de inoffi. donat. nō habet locū i principe. Corse. de pōtate. regia. q. 6.

cxxx. Proditorē principis reuelare & manifestare debemus. l. Metrodorū. ff. de pœnis. Andræas de Isernia in c. 1. §. præterea si vasallus. p illū tex. in tit. q fuit prima cā beneficij amittē. Istud satis amplè declarat p Bar. in l. verū. ff. ad leg. Corneli. de sicar. & per Feli. in c. 1. de offi. deleg. vbi amplè Panor. in c. 1. de resti. spol. & Paulū de Cast. in l. fi. C. de inst. & subssit. sub conditione factis. vbi tenet opin. Bart. in d. l. verū.

cxxxi. Princeps habet hoc priuilegiū, vt permutationē facere possit cū ecclesia de rebus immobilibus ecclesiæ, licet nō sit nec intendatur vtilitas ecclesiæ, dūmodo nō intendat præiudiciū. c. 1. de rer. pmu. in 6. in aliis secus: quia in quocunq; contractu cum ecclesia celebrato, attenditur vtilitas ecclesiæ, aliàs nō valet. c. tua. extra de his quæ fiūt à prælat. &c. Ita dicit Anto. de Butr. in d. c. 1. quē refert Mart. Laudensis in dicto tractatu, de principibus. artic. 546.

cxxxii. Solus princeps potest apponere clausulā, de plenitudine potestatis. Bal. in commento suo sup tractatu de pace Constantiæ. §. vasalli nostri. in verb. libellariæ. circa fi. Et ex hoc infertur, q licet ipse princeps creauerit comitē Palatinū cū potestate q possit legitimare illegitimos, tn̄ ille comes Palatinus non posset legitimare in præiudiciū filiorū legitimorū, nec aliorū qui bus esset iā ius quęsitū, qa est speciale priuilegium principis, vt de plenitudine potestatis possit ius vni auferre, & dare alteri, dixi supra versi. 53. & tenet Bal. in procemio decret. col. 2. in medio. & hanc potestatē in dubio nō intelligit trāstulisse i comitē Palatinū. oporteret ergo q specialiter fieret mentio in ↄcessione de tali potestate. ita dicit notabiliter Bald. in l. ij. col. mihi 6. vers. Item nota q si Papa &c. C. de seruitut. & aqua. & istud refert & sequ Iaco. de sancto Geor. in d. tract. suo de feudis, in 48. specialitate. Et quid sit plenitudo potestatis, & q tn̄ à Deo concedatur, vide Bal. in loco ante alleg.

cxxxiii. Princeps nō subiicit alicui necessitati. ca. 2.

 de arbi-

de arbitris.lib.6.& p Alex.consi.80.incip. viso & diligenter animaduerso. col.9.in 1.vol.& cons. 12. cuius initium est diligēter visis.in 2.vol. do.meus Ias. in l.nemo pōt. col. 8.ff.de lega.1.& Franciscus Curtius in consi.suo 2.incip. vasaleus habens castra.col. 1.ideo dicit Bal.in l.2.C.de seru.& aqua.col.6.vers. itē nota. ibi', dī.n.tribus modis aliquid liberū, ꝙ in principe est sedes libertatis,& ꝙ pōt præferre æquū magis ęquo, & minus bonum maiori bono: quod probat Franciscus Curtius senior consi.49.cuius initium est, recolendæ memoriæ.col. 12.

cxxxiiii. Princeps pōt ferre sententiam non ꝯformē libello,vt dicit Bar.in l.Aemilius.circa fin. ff.de minorib.25.annis.& ibi reddit rationē dicens,ꝙ imperator vt finem litibus imponat potest hoc facere veritate inspecta potius quàm rigorositate.& idem tenet Alex.in l.vinum.col.vlt.ff.si cer.petatur.

cxxxv. Princeps potest tollere leges positiuas, qa non subiicitur illis,sed illæ sibi.c.2.extra de conces.preb. Alexander ꝯsi.suo 2.col. 5.versi.cōprobat,in 1.volu. ideo dicit Bal.in ti.de alienatione feudi. ꝙ deus sub iecit principi leges, & nulla lex eius celsitudini imponi pōt.de quo per Fel.in c.1.col.vij.vers.4. limit. extra de ꝯst.Curtius consi. 49.in 19. col. & vide supra.ver.62.& per Bal.in procemio Gregoriano.in 2. col.vers.& adde quod notatur in procemio sexti.

cxxxvi. Princeps pōt esse iudex in causa propria, sed nō inferior qui recognoscit superiorē.l. proxime. ff. de his quæ in test.delen.l.& hoc Tyberius Cæsar. ff. de hæred.inst.optimus & clarus tex.in ca. nunc aūt. 21.d.notatur p Inn.in c.cū venisset.post glo. extra de iudiciis. & ibi amplè per Barb. Et ꝙ princeps nō recognoscens superiorē possit,notatur per Bal.in c.1. in tit.de inuestitura in maritum facta.& in l.fi. ff.de rer.diuis.& p Bald.in l.vnica.C. ne quis in sua causa iudicet.& de materia vide Fel.in c.1,col.iiij.in 2.no tab.de probati.Alex.& post eū do.meus Ias.in l.qui iurisdictioni præest.ff.de iurisd.oīum iud. Alex. ꝯsi. 1,col.iiij.in 5.vol.& cōsi.24. in 2.vol. Antonius de Pratoneteri in ꝯsiliis Barbatiæ,in fine primi volum.

cxxxvii. Princeps potest rescindere sententiam quæ transiuit in rē iudicatam,vt tenet Panorm.in c.qualiter & quando.col.ij.extra de accusa. dumtamen dicat,non obstante tali sententia,vt dicit gl.vnica in l. fi.C.sententiam rescindi non posse.notatur in c.non nulli.in §.j.in verbo,fecerint.extra de rescriptis.&, vt dicit Angelus in l.1.C.de sententiam passis. pōt vnico verbo sententias inferiorum cassare.

cxxxviii. Princeps potest exigere iuramentū fidelitatis ab episcopis tenentibus feuda ab eo.c.verū.extra de foro comp.notat Panor.in c.veniens. extra de accusa.Corsetus de potestate regia.q. 54.& Ioann.Ferrault in priuileg.regni Francorū,in 10. priuil.Quomodo autem personę ecclesiasticæ tenentur ad fidelitatē,obedientiā, & reuerentiam principi seculari; & an possint,& quomodo cōmittere crimē læsæ maiestatis in eū & puniri possint,scribunt amplè Io. de Terrarubea in suo lib.de vinea ecclesiæ.& ibi Glossator in 5.art.tertij tractatus,vbi ponūtur 18.conclu.

cxxxix. Licet in contractibus regulariter non habeat locum ius accrescendi.l. si mihi & Titio.ff.de verl obl.in donatione tñ facta à supremo principe habet locū ius accrescēdi.l.vnica.C.si liberalitatis imperialis sociū sine hęrede decesserit.li. 10. Cyn° i l.vnica. C.qñ nō petentiū patres,&c & M. Landēsis in tractatu de principibus, articulo 297. vbi dicit ꝙ ius accrescēdi habet locū in iurisditione ordinaria nō delegata,vt dicit Bal.in d.l.vnica.C.qñ nō peten. Et in hoc articulo Iacobinus de S.Georg. in tract. de feudis: in verbo, princeps. in 51.specialitate disputat,nunquid hoc ꝓcedat i feudo cōcesso à principe duobus in eodē instrumēto & coniūctim: & cōcludit ꝙ sic.

cxl. Princeps transfert dominiū sine traditione,quia non subiicitur legibus exigentibus traditionē:vt dicit Ang.in l.officiū.ff.de rei vendic. Alexan.cons.3. incip.ex his.col. penul.in 5.vol.do.meus Ias.in l.traditionibus.C.de pactis. Purpuratus in l.imperium. num.84.ff.de iurisd.omnium iudicum.

cxli. Et pcedēti articulo infero,ꝙ si princeps donat vel vēdit rē duob° diuerso tēpore, & si secundo emptori seu donatario rē tradidit,tñ primus cui res nō fuit tradita,erit potior: & ita limitat l.quoties.C.de rei vēdica.nō habere locū in principe, prout eā sic limitat do.meus Ias.in d.l.quoties.col.8. Ludouicus Roma.cōsi.288. incip.circa pmissum dubiū. & hoc est,qa prima cōcessio principis est pferenda secūdæ, etiā facta cū clausula motu ꝓprio, nisi clausula, nō obstante cōcessione alteri facta:vt dicit Bar. in l.j.C. de locatione pdiorū ciuiliū vel fiscalium, lib. 11.Faciūt & plura alia,q̄ adducit ad istud propositū Iacobinus de S. Georgio i suo tract. de feudis.in verbo, princeps.in 52.specialitate, vbi adducit ad istud ꝓpositū 8.decisiones.Sed cū eo cōclude ꝙ istud est verū in priuilegiis peum cōcessis: sed in contractibus psumitur cōtrahere de iure cōmuni,nisi exprefsè dicatur,qd intēdit trāsferre dñm sine traditione:quod facere pōt lex: vt in l.vlt.§.pen.& ibi glo.in verb. fine. & in verbo,donata.C.de sacrosanctis eccles.

cxlii. Princeps pōt retrahere ab episcopatu episcopum promotū ad episcopatum per simoniā, prout etiā si cōmisisset crimen læsæ maiestatis, vt videtur esse tex.in l.si quenquam.C.de episc.& cleric.

cxliii. Causa spiritualis potest cōmitti principi per summū Pontificē, licet princeps sit laicus:vt c.pter. §.verū. in gl.ducibus.in fi.32.d. & in c.valde. in gl. pcipimus.94.di.& in c.bū quidē.96.di.& in c.Mennam.in verbo,arbitrio.2.q.4,& in c.2.icip.decernimus.i verbo,nō prçsumant.& ibi docto. extra de iudiciis.dixi in cōmentariis nostris super consuetudinib.ducatus Burg.tit. Des iustices. art. 5. i glos. S'il n'a grace. vers.fallit ista regula.nu.48. & eo.tit.articu.4.in glo. sur ses hommes. vers.nunquid autem. circa fi.Ioannes de Selua in tractatu suo de beneficio,in 2.part.q.3.col.v.& in ead.par. q.23. vbi amplè.& in ead.par.quęst.19.col.2.

cxliiii. Omnis contractus celebratus cū principe habet naturam bonæ fidei contractuum. Ita dicit Bald.in suo commento super tractatu pacis Constātiæ.§.sententiæ quoq; versi.si qua verò. in dicto verbo.Curtius, consi.49.in 73.col.

cxlv.

CXLV. Quãdo seruitiũ debet fieri psonæ principis nõ debet fieri p substitutũ. Bal. in c. 1. §. mutus. col. fi. in tit. episcopũ vel abbatẽ. ĩ vsib. feudo℞. nisi de volũtate principis. l. si qs ex corpore. C. de murilegul. li. 11.

CXLVI. Donatio facta priuato in principem non indiget insinuatione. tex. in authen. item. C. de donat. & in authen. vt non fiant pignorationes. §. ij. alias. §. aliud quoque. vnde sumitur. colla. 5.

CXLVII. Supremus prĩceps de potestatis plenitudine põt auferre feudũ vasallo, si tñ ita faciat, teneť ei ad interesse: & ideo si Papa auferat beneficium alicui sine causa debet ei prouidere de alio cũ simili beneficio. Ita dicit Bald. in c. 1. incip. ad hoc. & est sub titu. de allodiis. ĩ vlt. q. sed ipse Bald. posuit sub tit. de pace iuramẽto firmãda & seruãda, in vsibus feudorum. & idẽ Bal. in c. 1. §. cum autem, super verbo cãbium. de ɔtrouersia inuestiturę. aliàs si de inuestitura feudi cõtrouersia fuerit. dicit ꝙ princeps potest accipere vtile dominiũ vasalli, & date sibi directũ, & sic pmutare dominiũ directũ cũ vtili. Et quõ Papa possit priuare episcopũ episcopatu suo: vide Feli. in c. q̃ in ecclesiarũ. col. 14. extra de constitutionibus.

CXLVIII. Princeps oẽm dilationẽ põt abbreuiare, ẽt sine causa. ita dicunt Pet. de Ancha. & Io. de Imo. ĩ c. ex ore sedẽtis extra de his q̃ fiũt à maiori parte capituli. mouenť per illũ text. iuncto c. 2. de cõcessio. pbẽdę. & notať per Bar. & alios in l. 2. de re iudicata.

CXLIX. Princeps in suo territorio põt creare nouam dignitatẽ. Ita tenet Andreas de Isernia in c. 1. §. si qs de mãso. pen. col. in ꝯ. tit. de cõtrouersia inuestiturę. aliàs si de inuestitura feudi ɔtrouersia &c. Luc. de Pẽna in l. cõtra. C. de re milit. in 7. priuilegio, lib. 12. & in l. vnic. C. de metropoli Berito, li. 11. & dixi ĩ cõmẽtariis nostris super consuet. duca. Burg. in rub. Des iustices, circa finẽ. versic. vnde nemo. nu. 96. scilicet quòd princeps noua officia creare potest.

CL. Palatia principũ nõ sunt parietib⁹, & ædificiis priuatorũ coartãda. tex. in l. quicũq; ĩ prin. ibi: ꝙ priuato℞ nõ eẽt parietib⁹ coartãdũ, hoc est ɔstringẽdũ. C. de operib. publicis. facit, c. nulla. & ibi glos. 12. q. 1.

CLI. Licet regulariter qs nõ possit stipulari alteri. tex. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obl. & in §. alteri. in stit. de inutilibus stipulatio. tamẽ hoc fallit in supremo principe. vt voluit glossa notabilis in proœmio decretalium. in verbo, seruus seruorum.

CLII. Princeps põt facere de ciue forẽsem ꝓpter suũ delictũ, vt dicit Bal. ĩ l. si qs filiũ. C. de liberis pteritis.

CLIII. Licet regulariter donatio facta p patrẽ filio in potestate existenti nõ valeat. l. j. & ij. C. de iofficio. donа. tamẽ hoc fallit ĩ rege seu principe donãte filio in potestate, qa talis donatio valet dũmodo exprimat se donare velle autoritate regia. Ita Bal. ĩ c. 1. §. itẽ sacramenta. col. mihi pe. ibi: secũdò vtrũ rex, &c. in tit. de pace iuramẽto firmãda & seruãda. & pro hoc alleg. in arg. l. bonorũ. C. qui admit. ad bonorũ possess. possunt. Et Curtius in cõsi. 65. col. vj. vbi amplè.

CLIIII. Princeps donãs aliqua filiofamiliàs, ĩ illis pater nõ habet vsufructũ. tex. in l. cũ multa. C. de bonis quæ liberis, &c. refert Iacobinus de S. Georgio in suo tract. feud. in verb. princeps, ĩ pen. specialitate.

CLV. Autoritas principis dat causam, vt præsumatur bona fides. Bald. in l. j. C. de furtis.

CLVI. Solus princeps deportarũ aut in metallũ dãnatũ ex sna lege priuat iure ciuili sibi aliàs cõpetenti, vt scilicet nõ succedat liberis, parẽtib⁹, & libertis: quẽ si restituit, oĩa in eum reintegrare cẽsetur. l. j. in fi. ff. de bono. possessio. cõtra tabulas. l. siue. in prin. ff. de iure patronatus. l. ij. §. si deportať. ff. de bonis libertо. l. ad successionẽ, ff. de interdictis, & relegatis.

CLVII. Solus princeps per suũ decretũ ligat ignorãtes. c. j. de concessione preb. in 6. notatur per Archi. in c. si apostolicæ. de preben. eod. lib.

CLVIII. Princeps de plenitudine potestatis (cui cõtradici non põt) põt tollere citationẽ fm Host. & Io. And. ĩ c. in nostra extra de ꝓcura. Bal. in l. fin. versi. opponiť. C. de fructib⁹ & litiũ expẽ. imò absq; clausula de plenitudine potestatis aliqua causa subsistẽte põt tollere citationẽ. glos. ĩ l. antepe. q̃ ĩcipit, is q rei pub. ff. ex qb⁹ cau. maiores. Curti⁹ ɔsi. 49. vbi amplè.

CLIX. Princeps difficilibus fine imponit. ĩ authen. de instrumentorũ cautela & fide. tex. in §. qa igitur. col. la. 6. & factũ pro non facto haberi. facit. c. is qui fide. extra de spõsalibus & matrimoniis. & scitũ pro non scito clem. j. de concessione præbendæ. & cõstitutionem ante obseruatã facit haberi pro infecta. gl. in clemen. j. in verbo, ꝓ infectis. de immunit. eccle. vt dicit Frãciscus Curtius cõsi. 49. col. 19. qđ tamen vltimum nõ opponit verũ, eo qa hoc solo priuať deus ꝙ facta ĩfecta haberi nõ possunt. tex. ĩ l. in bello. §. factæ. ff. de captiuis & postlimi. reuersis. & ĩ c. in psentia. extra de probatio. Quia ad præteritũ non est potẽtia. & facit tex. in l. vnic. in prin. & ibi glo. ĩ verbo, restitui. C. de virginum. & in c. si Paulus. 32. q. 5.

CLX. Diuinatio in labiis regis est, & in iudicio non errabit cor eius. Prouer. 16. Nutu. n. Dei agere psumitur. Curtius consi. 49. col. xxj. Et ideo tãta est eius celsitudo, ꝙ nõ põt ei imponi lex ĩ suo regno. vt dicit Curtius in cõsi. 65. col. vj. ad finẽ. Maximè in regno Francorũ, qui super omnes reges est, qa tanquã stella matutina ĩ medio nebulę meridionalis iminet. & cum ipse sit in regno suo, tanquã quidã corporalis deus: verba sunt Bald. in c. 1. in §. fi. in fi. de ꝓhibita feudi aliena. per Federicũ. in vsibus feudorum. Sicut dicitur de Papa qui obtinet vicem Dei viuentis in terris. c. inter hæc hyrcum. de pœn. dist. 3.

CLXI. Sicut mentiri Deo vel Papę sacrilegium est, vt in c. serpẽs. in medio. c. ibi glo. ĩ verbo, quod Deo. de pœniten. d. 1. ita & mẽtiri principi: vt dicit Luc. de Pen. in l. contra. col. v. C. de re mili. li. 12. Et ibi scribit ꝙ magna est potestas regia. Esdrę 3. c. 9. Quoniã omnia præcellit. Et qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria, Prouer. 25.

CLXII. Princeps habet iura ĩ subditos de qbus habeť 1. Reg. 8. c. vbi scribiť ꝙ ius regis q̃ imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in currib⁹ suis, faciet q; sibi equites & pcursores quadrigarũ suarũ, & ɔstituet sibi tribunos & cẽturiones, & aratores agrorũ suo℞, & messores segetũ, & fabros armo℞, & curruũ suorũ: filias quoq; vestras faciẽt sibi vnguẽtarias & focarias, & panifacas. Agros quoq; vestros, & vi-

neas & olíueta optima tollet, & dabit seruis suis.& plura aliqua q̃ sequunt,&c.Et,vt dicit ibi Nicolaus de Lyra,princeps habet hæc iu ta tẽpore necessitatis iure diuino,vt refert Luc.de Pen.ĩ l.ij.C.de qb⁹ munerib⁹ vel pstãtionib⁹ nemini liceat se excusare,li.10. vbi tandẽ ɔcludit ꝙ princeps pót imponere collectã, etiã clericis tẽpore necessitatis. & ita ẽt tenet G.Benedicti in sua repetitione c. Rayn.in verbo, & vxorẽ nomine Adelasiam.nu.136.extra de testamen.Maximè (vt dicunt) qñ tenent terras & possessiones:& in hoc nõ faciũt dubium.Pro quo facit tex.iuris diuini. 1.Reg.8.c.supra all. cũ ĩ ordine sequat textus,f.Sed & segetes vestras, & vinearũ redditus addecimabit. in quibus etiã cõprehenduntur clerici,cũ Deus allo queretur ad populũ Israel per os Samuelis prophetę qui petebat regẽ sibi dari, ex quo cõprehenduntur clerici cũ cõtineant appellatione populi vt est tex.in can.si.q incipit:si fortè,65.d. Ex quib⁹ satis apparet de iurib⁹ Reg.ĩ quib⁹ honorari & priuilegiari debẽt vltra alios,& ex his elicio aliud priuilegiũ sequens.

CLXIII. Princeps etiã ꝑ necessitatibus suis pót imponere collectã super viris ecclesiasticis ꝑ reb⁹ eorũ tẽporalib⁹, vt amplè scripsi in cõmẽtariis nostris sup cõsuetudinib⁹ duca.Burg.ti.des iustices.§.iiij.ĩ gl.j. versi.aduerte tñ,vsq; ad finẽ illi⁹ glo.vbi fit mẽtio de Bonificiana quã rex Frãciscus hodie regnans voluit executioni demãdare, Anno dñi 1522, vt ibi dixi.

CLXIIII. Reges habent pdicta regalia,& ita seruat totus mũdus, & dicit Bal.in l.iij.C.ad Trebel. ita ẽt dicit Iacobinus de S. Georg.ĩ suo tract.feudorũ in 58. specialitate.imò ẽt habẽt imperium, & dici possunt imperatores,vt dicit tex.ĩ 1.Reg.8.c.cũ inquit:Hoc erit ius regis,q imperaturus est vobis,&c. Et de regno nostro Franciæ,ꝙ sit imperator ĩ suo regno. Corserus in suo tract.de potestate regia.q.45.& dr̃ infra ista parte,ĩ 30.cõsid.q de excellentia regis Frãciæ describitur,Etiã princeps perpetui habẽt iura imperij. dixi in cõmentariis nostris super conclusione ɔsuetudinũ duca.Burg.ĩ verb. nous auons. & in tit.des successions des Bastardz. art.3.ĩ glo. & ab intestat. versi.nunquid rex Franciæ,&c. Aduerte tñ ꝙ comites & alij principes inferiores à regibus nõ possunt habere talia iuria regalia, ẽt ex concessione supremi principis,vt tenet ĩ terminis Luc.de Pen. in l.cõtra. col.vij.C.de re militari,li.12.Imò non pót princeps talia iura inferiori ɔcedere , vt dicit Luc. de Pen.in l.an respublica.C.de iure reipublicæ,li.11.Ideo si reperiant inferiores à principe supremo habẽtes talia iura, possunt eis inhiberi per supremũ principẽ, cũ talia habeãt per vsurpationẽ:quæ nõ est in hoc tolerandа:nec videnť posse præscribere ea, cũ sint incapaces taliũ iuriũ, cũ ĩcapacitas respectu personę red dat eam inhabilẽ ad præscribendũ, vt dixi in cõmentariis nostris super consuetudinibus duca.Burg.tit. des instices, art.2. in glo. & la preuue. versic. contra.&c. vide etiam Bal.consi.202.in 2.par.vbi ponit an regalia ab inferiore à principe præscribi possint.

CLXV. Principi nõ est maledicẽdum, Exo.22.dicitur. Principi populi tui non maledices.& in l.vnic.C.si quis Imperatori maledixerit. & glo. rubricaria. C. de pręposítis laborum.lib.12.

CLXVI. Princeps dr̃ marit⁹ reipublicæ,iuxta illud Lucani poetæ ĩ 2.vbi patet:vrbiq; marit⁹.Nã sicut inter virũ & vxorẽ matrimoniũ carnale ɔtrahit & œconomicũ , sic inter principẽ & rẽpublicã matrimonium morale,& politicũ.Itẽ sicut inter ecclĩa & prlatũ matrimoniũ spirituale ɔhit & diuinũ.c.scire.7.q.1.quã ipse plat⁹ castè regere debet.c.sicut.21.q.2. ita princeps in republica & respublica in principe:vñ ecclesia cõparat ɔgregationi hoĩum politicæ.in 3.par.suæ sum.S.Tho.q.ex.art.1.& Papa est quasi rex in regno ꝑp plenitudinẽ potestatis.ead.q.art.3.& princeps dr̃ c.corpora.de ɔsec.d.1.facit in c.apibus.7.q.1.vbi cõparantur rex,imperator,& eps.Ita sicut vir est caput vxoris,vxor verò corpus viri.c.si qs.33.q.1.& c.manifestũ.§.ex pmissis.33.q.5.ita princeps caput reipublicæ,& respublica eius corpus, ſm Plutar.in instit. Traiani.Ita dicit Luc.de Pen.in l.quicũq;. col.3.C.de oĩ agro deser.lib.11.& ĩ l.nemini.C.de ɔsuli.lib.12.

CLXVII. Licet non sit licitum baptizare pueros (casu necessitatis secluso)in cameris,filij tamen regum & principum possunt in aulis vel cameris baptizari. tex.in clem.vnica.§.j.de baptismo & eius effectu.& ibi Cardinalis , & Ioannes de Monthelono in suo promptuario iuris,in verbo, princeps.in glo. multi.

CLXVIII. Ad solum principem spectat cõferre honorem,& licet honor sit prẽmium virtutis , est tamen in arbitrio principis cui & quando conferre placuerit:vt dicit Luc.de Penn.in l.nemini.C de consulib. lib.12.dixi hic ante in 1.parte,in 4.consideratione.

CLXIX. Princeps est dñs omnium rerũ sui regni.l. benè à Zenone.circa prin.ibi:cùm omnia principis esse intelligantur,& ibi gl.in verbo,omnia. C.de quadriennij præscr.quod quomodo intelligatur, scripsi in nostris commentariis ad consuetudines ducatus Burg.ti.des fiedz.art.4.in gl.apres ledit hommage. vers.nunquid autem rex. & vide Corsetum in tract. de potestate regia.q.59. vide supra vers. 118.

CLXX. Licet de iure quid non valeat.si tamen princeps. de facto mandat seruari, perinde est ac si de iure valeret quo ad subditos,vt tenet & probat Alberic.in l. cũctos populos.C.de sum.trini.dixi in dictis cõmentariis nostris.tit.Des droictz & appartenances a gẽs mariez.art.1.in gl.ne aussi par testament.vers.1.

CLXXI. Princeps potest facere ,ꝙ priuilegium suum , aut aliorũ sit ius cõe quo ad omnes:nota.in l.fin.C. de iure dominij impet.& ĩ l.Cæsar.ff.de publicanis. dixi in dictis nostris commentariis:tit.Des iustices. arti.4.in gl.sur ses hommes, vers.qa hic ante,nu.65.

CLXXII. Princeps potest facere, ꝙ munera quæ sunt extraordinaria sint ordinaria:vt tenet Calderinus cõsilio 7.in rub.de const.& in consi.2.in rub.de censibus.& dixi in dictis nostris commentariis, tit.& artic.ante alleg.in glo.indire,in fine.

CLXXIII. Veniens ɔ̃ præceptum principis peccat mortaliter,vt notant doctores in cap.cùm contingat. extra de iureiur.dixi in dictis cõment.tit. Des droictz & appertenances &c. in gl.supposè.vers.& istã partẽ &c. Et principi obediendũ est sub pœna peccati mortalis.c.1.de maio.& obe. & in tit. Des iustices, art.

art.8.in gl.congiè & licence.verſ.vlt.eſt vidēdum.& Corſetus in tract.de poteſtate regia.q.33.

CLXXIIII. Princeps præſumitur ſcire cōſuetudines multū vulgatas:ita dicit Bal.in l.ij.in fi.C.q̄ ſit lōga conſuet.Ita dicit Iaco.de S.Geor. in trac.de feud. in ver.princeps. in 45.ſpālitate.ēt dicit Alex. conſ.24. in v.vol.ꝙ princeps pręſumitur ſcire vulgatos vſus.

CLXXV. Princeps pōt date reſcriptum reparationis, deſertionis,appellationis, cū clauſula non obſtāte, vel cum alia clauſula æquipollente, ex qua appareat de ꝑciſa intentione principis. Ita dicit Bal. in l.impetrata.circa fi.C.ſent. reſc.non poſ.

CLXXVI. In omni actu ēt in iuſo intelligit excepta autoritas principis & ſuperioris:& hoc multis cōprobat do.meus Iaſ.in l.fin.ff.qui ſatiſd.cog.ad quē recurre.melius Corſ.in trac.de ptāte regia.q.27.

CLXXVII. Principes poſſunt conferre beneficia ex priuilegio apoſtolico. Corſe.tract.ſuo de ptāte regia q.11. Io.de Selua in trac. ſuo beneficio.in 2.par. in q.23.circa principium. & per totū.vbi dicit, ꝙ rex Franciæ iure regali & ex priuilegio confert præbendas ſede epiſcopali vacāte, maximè in eccl̃a Carnotenſi.& Spec.in terminis de rege Franciæ,in titu.de legato.§.nunc tractemus.verſ.ſed nunquid legatus. vbi dicit ꝙ rex Franciæ habet ius vēdicandi regalia in quibuſdā eccleſijs ſui regni vacantibus: quia habet collationē beneficiorū ad illas ſpectantiū,& illo tempore vacationis ēt temporalia illarū eccleſiarū recipit:& q̄ ſint illæ ſcribit Iaco. Bonaudi in ſuo panegyrico deſcripto poſt opus Io.de Terrarubea, vbi amplè ponit de iſtis iuribus regalibus.

CLXXVIII. Literæ geminatæ principis habent vim & effectum motus proprij.Bal.in l.nec damnoſa. & ibi do. meus Iaſ. de ꝑcib. imper. offer. & Corſ.in d. ſuo tractatu de poteſtate regia.q.16.vbi ponit tractatum de geminatis.

CLXXIX. Principes nō recognoſcentes ſuperiorem: vt ſunt Papa,Imperator, reges Franciæ, & Hiſpaniæ ſunt ſuperilluſtres,alij verò illuſtres. Corſe.ī d.trac. q.21.vide ĩ in 7.par. in 2.conſid.verſ.3.&c. ſaltem remiſſiuè: & in 3.conſid. ſequenti : vbi effectus & priuilegia illuſtrium deſcribuntur.

CLXXX. A ſententiis principum appellari nō poteſt, vt dicit Bal.in l.j.in fi.verſ.vlt.no.ff.de officio præfecti prętorio & in cap.cum veniſſent.colum.2.extra, de eo qui mittitur in poſſ.cauſa rei ſeruand. Corſe. in d.tract.q.22.

CLXXXI. Omnes reges dicūtur clerici. vt dicit Corſe.in d.ſuo tract.de poteſtate regia.q.40.

CLXXXII. Princeps eſt lex animata in terris, vt eſt tex.in auth.de conſulib.circa fin.& ibi expreſsè notatur in verbo,legem.coll.4. & in auth.quibus modis naturales efficiuntur legitimi.§.ſat igitur licentia.coll.6.& gl.fi.in l.more.ff.de iur.omn.iudi.Dixi in commentariis noſtris ad conſuetudines ducatus Burg.tit.des iuſtices.art.5.in gl.S'il n'a grace. verſi. hic eſt ergo.nu.14.& Corſe.de poteſtate regia.q.45. Franc.Curtius conſi.35.

CLXXXIII. Nomina regum & principum debēt apponi in inſtrumentis,ſecūdū Spe.in tit. de inſtrum. editione.§.ij. cuius initiū eſt, breuiter.ver.ij.incip. ſunt autem.& verſ.poſt diem &c.& Panor.in c.1.in prin.col.iij.extra de fid.inſtr.vt in auth.vt ꝑponatur nomē imperatoris documētis, &c.& qđ ibi notat ī gl.iij.vide Corſ.in d.trac.de poteſtate regia, q.46.

CLXXXIIII. Ad reges & principes ſpectat cuſtodia eccleſiarū ſaltē maiorū ſui regni vacātiū, & hoc iure regali,arg.c.gñali,de elec.in 6. Ita dicit, & tenet Ioā.de Selua in ſuo tract.beneficiali:in 2.part.q.23. col.viij.circa fi.& Corſetus in d.tract.q.56.

CLXXXV. Soli verbo principis ꝑ excellētiam dignitatis ſtatur.c.nobiliſſimus.96.diſt.facit cle.literis, de proba.& c.ſi Papa.de priuil.lib.6. Quod quō apud nos intelligitur, ſcripſit Coſmas Guymier in ſuo commento ſuper ſublatione cle.literis.de ꝓba. & Corſet.in d.ſuo trac.q.88.& dixi ſuper concordatis in d.tit.de ſubla.cle.literis.

CLXXXVI. Sententia principis poteſt per eius ſcripturam ſuo ſigillo ſigillatam probari, etiam ſi ſit lata ad eius vtilitatem, vt tenet Petrus de Bellapertica,quem refert ibi Bal.in l.exēplo, circa fi.C.de ꝓba.ita etiam tenet referendo Bal.Corſet.in d.tracta. q.47.qm̄.vt dicit,ex quo poteſt pro ſe iudicare, vt dictū eſt,ergo ēt pro ſe iudicatū ſigillo ſuo approbare, arg.l.proximè.de his quæ in teſtamento delentur.

CLXXXVII. Verbū principis debet eſſe firmiſſimum, vt tenet Inn.ī c.ad apoſtolicę.extra de ſen.& re iud. in ore.n.pṫincipum debet eſſe firmior veritas:vt dicit Fran.Curt.conſ.ſuo 49. in 74.col.

CLXXXVIII. Illud quod dependet à ſola voluntate principis dr̄ apud nos impoſſibile.Solet ad hoc allegari tex.in l.apud Iulianū. §.fi.ff.de leg.j.& in l.iiij.ī prin.ff.de fideicō.libert.Quod quō intelligatur,vide Iacobinum de S.Georg.in ſuo tract.de feudis in verbo,princeps in 44.ſpecialitate. quæ cum non mihi videantur bene ad hoc adaptari, non inſiſto.

CLXXXIX. Solus princeps pōt diminuere numerū officiariorū, vt dicūt Bar.& Iac.Rebuffi.in l.comperimus. C.de ꝓximis ſacrorū ſcrin.lib.12.Bal.pſ.337.ī 1.par.incip.pridie.n.conſului. in j.& ij.col.dūmodo non afferat prǽiudicium officiariis iam electis vt dixi in cōmētariis noſtris ſupᵱſue.ducatus Burgūd. in rubr.des iuſtices. in glo.& droictz.verſ.addi.aduerte etiam qnia princeps.vide ſupra ver.97.

CXC. Reſtauratio murorum ciuitatis deſtructæ nō pōt fieri inconſulto principe, vt eſt text.in l.ſacra.§.vlt. ff.de rerū diui.& ibi gl.in verbo,reficere.dicit idem in cōſtructione Iac.Rebuffi in l.reſtaurationi. & ibi gl.j.C.de diuer.præd.lib.11.Bar.in d.l.ſacra.& in l. opus.ff.de operib.publ.& idē Rebuffi vbi ſ̄, ſcribit quomodo ſolent cōcedi in Francia ciuitatib⁹ certæ impoſitiones pro reparatione murorum.Et quomodo circa hoc debent attendere principes, vide Luc. de Pen.in d.l.reſtaurationi.

CXCI. Pro re eccleſiaſtica pōt cognoſcere princeps, quia peculiari ſtudio principis debet defendi res eccleſię.Iſtud notatur arg.l.vniuerſi.ij.C.de fundis rei priuatæ, lib.11.quod argumentum multis eſt incognitum vt dicit ibi Iac.Rebuffi.

CXCII Licet accipiēs rē in emphyteuſi à priuato, teneatur

neatur ad tributa pterita.l imperatores. ff.de publicanis.tñ si accipiat ab officiali principis, nõ tenetur ad pterita.l.hi quos.C.de fundis rei priuatę.lib. 11. Iacobus Rebuffi allegans alia iura.

CXCIII. Empbyteotę principis nõ debẽt pro muneribus extraordinarijs fatigari,& sic qs nõ debet dupli ci onere pgrauari.Ita est tex.& ibi Iac.Rebuf. ĩ l.patrimoniales. C. de collatione fundorũ patrimonialiũ,& empbyteoti.li. 11.qđ vt ibi dicit,facit ĩ vineis pro quartũ fructu seu vino soluitur quartũ principi, & ẽt salinis,pro quarũ fructu soluit certa quota principi,debeant esse immunes à solutione aliarũ indictionũ,vt patet ibi:& dixi hic ante versi. 109.q emphyteotę principis non soluunt superindictum, vt ẽt tenet Fran.Lucani in tract.de priuil.fisci.

CXCIIII. In electionib.prælatorũ debe requiri consensus principis,ita q si nõ pstet assensum nõ debet electio cõfirmari.tex.est singularis in c.Adria.63.di. Panor.in c.sacros.c.cũ terra.& c.qđ sicut.de elect.& in c.j.de consuet.Imò põt introduci consuetudo, q nõ valeat electio,donec mors prelati fuerit principi nunciata,& fuerit requisitus cõsensus regis de procedendo ad nouã electionẽ: & si fieret confirmatio est cassanda.c.2.abb.le 2.& ibi gl.18.q.2.ita q si eligat suspectus principi,põt appellare. vt dicit Bal.in d.c. sicut.& ante cõfirmationẽ põt opponere, si dubitat de pditione patrię,vel reuelatiõe secretorũ,vt dicũt pfati doct.dictis iurib.& Inn.in c.sup his.de accusa. Ita dicit Io. Ferrault in priuil. regni Frãcorum.in 9. priuil.& ẽt Guymier in suo cõmen.ĩnp decr.Basil. ĩ tit.de elect.§. verumtñ.in ver.pontifex. & Io.de Selua in suo trac. beneficiali.ĩ 2.par.q.25.col.vj.vers.2, prædicta conclusio etc.cum seq.

CXCV. Ad solũ principẽ spectat dare custodiã siue saluaguardiã, vt vr facere tex.ĩ l.vlt.§ incip.cũ sępè, & ibi Ioã.de Pla.de rege Francorũ.C.de erogatio.militaris annonę.lib. 12.& hoc maximè cum saluaguar. gñali.Cũ nulli liceat gñalr loqui,nisi principi,vt dicit Bal.in cõm.pacis Cõstãtiæ.c.j.vers. dispẽsationẽ. Etiã qa tales saluęguar.fundantur pro æquitate gñali seruanda,& sic soli principi reseruanda,arg.l.j.C.de legib. Et in hoc cognitio seu coactio iudicib9 principũ reseruat, arg.l.ij.C.vt nemo priuatus titulos pdiis etc. Et licet iferiores à principe dẽt aliquas saluasguardias,illę sunt speciales,& d certa psona, aut de certa re,& cũ aliquib9 requisitis,de qb9 p Io.Ferrault in dicto tract.de priuil.regni Francorũ, in 16. priuilegio, quib9 non subiiciuntur saluęguar.generales principum:vide hic ante vers. 118.

CXCVI. Nulla cõitas ẽt bursam cõem habẽs põt se congregare, & pro suæ ciuitatis vtilitate disponere sine expressa licentia principis obtẽta.Ita dicit Ioan. Fab.acutissimus doct.& practicus Francię in.§.vniuersitatis.insti.de rer.diuis.qui dicit istud obseruari in regno Francię.Ad pdicta facit quod dicit Bart.in l.fi.ff.de collegijs illicitis. & in l. C.de metropoli Berito,lib. 11.vbi dicit cõitates ciuitatum nõ posse seipsas diuidere in plures sine licentia eius cui subsunt.facit tex.& quæ ibi notantur in c. cũ tempore. extra de arbi.no.Fel.ĩ ç.dilecti.extra de maio.& obe. & do.meus Ias.in l.debitorem pactionib.C.de pact. Qm̃ de facili possent fieri illicitæ cõuentiones. Bart. in l.actor.ff.rem ratam haberi. Ex quibus monopolia sequuntur & seditiones, vt ibi:ex quo sequit regni quandoq; sectio,seu diuisio. Dixi satis amplè in commen.nostris super consuet.duca. Burg. tit.vlti. art.6.incip.gens de poete etc.

CXCVII. Non est orandũ corã principe seculari, nisi cum habitu honesto,gestu decenti, prolatione non pcipiti, mente distincta & attenta,verbisq; compositis:vt recitat Alb.de Ferra.in trac.de hor.can.dicẽ. & amplè declarauit Guymier in suo cõmen. decreti Basil.in tit.qũo diuinũ officiũ sit celebrandum.

CXCVIII. Princeps põt facere numerare populũ suũ, vt hr de rege Dauid 2.Regum 24.c.qui fecit numerare populũ Israel,vt sciret numerum eius.& habet Luc.2.in prin.q exiuit edictũ à Cæs.Augusto,vt describeretur vniuersus orbis.de quo meminit glo.in ver.descriptiones.in l.j.C.de apochis publicis.

CXCIX. Securitas data à principe quo ad debita non extenditur ad debitũ suum,& sic ad debitũ sui fisci, nisi expressè dicatur in securitate vt hr in authen. de man.princ.§.publicorũ.coll.3. vt tenet Fran.Lucani de Parma in trac.de iu.fis.in 3.par.art.32.alleg. duo consilia: vnum Bal.alterum Ang. quæ non potui reuoluendo volumina inuenire. Facit istud pro istis quinquennalibus aut dilatoriis ad annum quæ impetrantur à principe, vt non extendantur ad debita principum concedentium talia rescripta. & ẽt dicit Gui.Pap.q.420. q non impediunt executionẽ sententiæ parlamẽti, Ego tñ vidi in curia parlamenti Burgund. fuisse alias impetrata & interminata per curiam contra arrestum illius.

CC. Soluens camerario seu thesaurario principis,non liberatur nisi inquãtum camerarius aut thesaurarius principis est soluendo.notatur per Iaco. Rebuf.in l. securitates.C.de suscepto.ppositis & arcariis.lib.1c.

CCI. Ponẽs signa principis in domo sua vel bonis,vr illa incorporare dominio principis,sm Bart.in l.facultas.C.de iu.fis.lib.10.aliàs illa,l.incipit defensionis facultas.vide supra in j.par.vbi tractatur de insigniis & armis.in 17.concl.

CCII. Conseruator priuilegiorum alicuius non põt esse de suis subditis,nisi sit rex,vt est tex.in c.hac cõstitutione.de offi.deleg. in vj.

CCIII. Priuilegium concessum per Papam q qs excommunicari interdici vel suspendi non possit, nõ extenditur ad sententias ordinariorum, nisi sit rex: qa tunc tale priuilegiũ extenditur etiam ad reges,vt est tex.in c.ne aliqui.de priuileg.in vj.

CCIIII. Soli principi cõpetit portare vestes deauratas,oloberas,seu fortè de scarlata.l.auratos.§ est prima l.Vellei.& l.reperẽt.C.de vestib.oloberis,lib.11. dixi alibi.& idẽ de ornamẽtis equorũ, in qb9 nõ debent apponi hyacynthi,margaritæ,& smaragdi,nisi ĩ frenis equestrib9,& sellis principum:vt est tex.in l. nulli licere in frenis & equestrib9 sellis etc.li.eo.11.

CCV. Cor regis in manu dei est,& quocunq; voluerit inclinabit illud, vt habetur Prouerb.21.& est text. in epistola inter claras.C.de summa trin.

CCVI.

ccvi. Rex qui iudicat pauperes in veritate, thronus eius i eternū firmabitur, vt scribit Prou. 2r.

ccvii. Reges honorandi: qm̄, vt hr̄ 1. Pet. 2. cap. Deū timete, regē honorificate, in licins & honestis obediēdo: vt hr̄ in c. si dn̄s. & in c. Iulianus. & in c. qui oīpotētē. 11. q. 3. Nā, vt ait Paulus ad Ro. 13. Qui resistit ptāti, Dei ordinationi resistit.

ccviii. Et vltimò, nūc in his pedē figēdo, nec oīa sit nostrę curę recēsere, sed aliquis ociosus & curiosus indagatos alios casus post me addat est, ꝙ principis magna est potestas & prerogatiua, & qd ipse facit, nos facere debemus c. in causis. de senten. & re iud. notatur in c. 1. de tpe ordina. in 6. & magna est eius potentia. Esdrę 3. c. 4. dr̄. n. Rex super oīa pręcellit & dn̄atur eorū, & quodcūq; dixerit illis, faciunt, & verbum regis non prætereunt, & oē qd voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam pōt, cur ita facis? Eccl. 8. Quid plura? Temerariū est maiestatē regiā velle terminis limitare, iuxta illud. Prou. 25. Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Hæc dicit Luc. de Pē. in l. 3. col. iiij. in fi. C. de re militari, lib. 12. vide hic ante vers. 12. Pōt. n. mutare quadrata rotūdis. Host. Io. An. & post eos Barba. & alij in c. cū venissent. extra de iudiciis. Frācīscus Curt. ꝯs. suo 49. ī 19. col. vbi multa scribit & allegat de ptāte principis. Et de eius excellētia & multis casib. ī enumeratis dixi ista par. 25. ꝯsid. Ipse. n. est oīa & sup oīa, & princeps facit vt Deus. Bal. in c. 1. de noua forma fidelitatis, habet. n. cœleste arbitriū. l. j. C. de sum. tri. & fid. cath. Est. n. iudex ordinarius ordinariorū, & legatus Dei, teste Curtio in d. ꝯs. col. 21. dixi hic ante. pricipes etenim ministri Dei sunt. c. licet. de fo. ꝯp. & principes Romanoꝝ diui vocabātur, fm̄ S. Tho. lib. 2. c. 9. de regimine principū. & ī multis legib. sic inscribūtur. Frācīscus de Parma in suo trac. de priuilegio fisci, in 1. par. art. 137. Et, vt testis est Cœlius lib. antiq. lec. 11. c. 67. natū est, vt reges & imperatores pinde ac dij haberent colerēturq; ex vi bn̄fica aut pclaro inuēto. Vn̄ Cæsar apud Romanos primus viuēsq; Dei nomē est fortit⁹: sed & eiusdē fili⁹ Augustus ne dn̄m qdē se dici patiebat, est. n. hoc dei cognomē. Et ex Appiani Alexādrini historia ꝯstat tēpla Iulio Cęsari veluti deo publicis statuta decretis, atq; īsup cōe ipsi clemētięq; ꝯditū vnū. Lysandro itē sed primò Græcorū tēpla fuisse erecta. Cyro mortaliū primò adorationis cultū fuisse delatū scribit Arrian⁹. Quā humilitatē Persæ postea seruarūt & Medi. Qn̄ vt Curtio etiā credimus, īter deos recēsuere reges, tanq̄ maiestas iperij salutis sit tutela. Porrò cū legim⁹ fastigiū īperatori decretū, ītellige, vt ait Cęli⁹ dignitatē humano fastigio celsiorē, aut tēplū fastigio īclytū, vel ēt ꝯsecr.

Sed qa principes multū priuilegiant ī suis fiscis, nō esse forte absurdū hic inserere priuilegia fisci: sed quia amplè describūtur à Frā. Lucano de Parma in suo trac. de priuilegio fisci, vbi 140 fisci priuilegia enumerat, ideo non repetō, sed ad illum (licet corruptè impressum) recurre.

Si verò velis scire & accumulare multos casus sedi apostolicę reseruatos & ī qb⁹ solus Papa absoluit, vide primò Hosti. in sum. de sent. exc. §. iij. ī ptin. vbi enumerat 30. casus. Secūdò p Io. An. ī d. tit. de sent. excō. c. eos q. lib. 6. vbi recēset 32. casus. Tertiò sunt alij 16. casus Papæ specialr̄ reseruati, quos ipse Ioā. And. scribit in clem. j. in verbo excōicatiōis. eo. tit. & vide Ioā. de Selua in trac. suo beneficiali, in 2. par. q. 3. 62. casus ponit soli Papæ competentes.

Vigesimaquinta consid. Rex seu princeps ēt cōsequitur glām & laudē in construendo ciuitatē si eligat regionē temperatā, quia multū cōfert ad sanitatē, & longā vitā, animositatē, & ciuilē vitā. Sed nimis calida facit vigere ingenio, & deficere sanguine, frigida aūt ècōuersò. Ita dicit san. Tho. in opusculo de regimine principum ad regē Cypri. c. 13. lib. 2. vnde Homerus appellat reges ornatores populorū. Hinc dicit Beroaldus in opere de felicitate (vt opinatur) principis officium sit ornare ciuitates, & ornatu, cultuq; magnifico se pbere monstrabilē. Maximum (vt ait) haud dubie ornamentum est, & ornatissimo principi dignissimū extructio ędificiorū. Olim gloriatus est Augustus se vrbem marmoream relinquere, quā lateritiā accepisset. Et, vt inquit, ī laude Domitiani dictū est, vt autumat Plutarchus ædificare gaudes. Ancus Marti⁹ quart⁹ Romanorū rex ædificator cū laude nominat. Ideo Christianissimus rex noster Frācīscus huius noīs primus, ob oppidū à paucis annis ab eo cōstructū in Normania qd Frācisciam à suo noīe noīari voluit: & ibi est portus maris mirabilis & multū regioni conueniēs, laudādus est, & magnā gloriā consecutus est. Maiorem m̄ cōsequeretur si ciuitatē nostram Heduensem antiquā restauraret, & in pristinum statum reduceret: qd eandem persuadere conatus sum in oratione quā coram eo habui in suo iocundo aduentu & aditu huiusce ciuitatis, Anno dn̄i M. ccccxxi.

Vigesimasexta consid. Honor principis multum exaltandus est, qn̄ sicut ꝓ vtilitate publica pōt rex capere bona cum ptij solutione, vt amplè scribit Luc. de Pen. ī l. 2. col. 2. in medio. ibi: qd aūt. C. vt rustici ani ad nullū obsequiū deuocent. lib. 11. ita & fortius pro honore suæ celsitudinis bona ipsa capere, alijq; cōcedere pōt, qb⁹ ptiū intra quadriēniū se soluturū pollicet. l. fi. C. de quadrien. pscript. imò ēt rigor iniustus pp honorē principis sustinet, qm̄ ēt pro honore iudicij seu eorū q̄ agūtur ī iudicio ēt iniquitas tolleraf. l. elegāter. §. si qs post. ff. de cōdit. indeb. Fortius pro honore principis q̄ iudices cōstituit. & facit. l. cū plures. §. j. ff. de administ. tut. sic & aliàs sustinetur iniquitas in casu in quo nō tāta subest ratio æquitatis & honoris reipublicæ, vt ī l. cū in eo. ff. de pact. honor. n. publicus publico cōmodo præferendus est. C. de institu. & substit. etiam si cum honore seueritas misceatur. l. miles. §. socer. ff. de adulter. Quinimò in dolo esse psumitur, q̄ cōmodū præfert honori. l. Iulian. ff. si quis omissa causa testamēti. ita dicit Luc. de Pen. in l. prędia. C. de locatione pdiorū ciuilium vel fiscalium. col. viij. vers. 24. lib. 11.

Vigesi-

VIgesimaseptima consid. Imperator inter oẽs principes seculares mundi videtur esse primus, cuius magna est authoritas & praeminẽtiã, cũ sit vicarius Dei in temporalib. Bal. in l. j. C. de iure aureo. annulorum. & pontifex appellat: notat in c. de capitulis. 10. dist. Card. in cle. 2. de iureiur. sanctissimus. n. dr & nobilissimus. tex. in l. quaeris. ff. de natalibus restituendis. & nil ei honorificentius, q̃ dicat filius ecclae, c. conueniẽtior, ad finem. 23. q. 8. & Christianissimus appellatur. epistola inter claras. C. de summa trin. Et supremus oium dr. l. pe. & ibi Bal. C. de bonis quę liberis. Sed nõ regis Frãcię. Spec. tit. de appel. §. iij. post principiũ. dicã ĩ nec regis Hispaniae. c. Adrianus. 63. dist. & Card. in cle. 1. in prin. de iureiu. oẽs verò alios reges coronare debet. gl. in c. in apibus. 6. q. 1. dñs. n. est & superior oium prouinciarũ. d. c. Adrianus. & oium rerũ. c. quo iure. 80. dist. c. cõuenietior. 23. q. 8. & l. bene à Zenone. in prin. C. de quadrien. praescrip. Card. in cle. 1. de summa tri. gl. in c. per venerabilem. de elec. & et Iudaeorum. l. Iudaei. C. de Iudęis. & nulla ciuitas quantũcũq; praescribat merum imperiũ, et reseruata imperatori potest excutere iugum subiectionis, quominus eum recognoscat. Panor. in c. cũ nõ liceat. col. fi. de pscrip. & 5 Senarũ ciuitatẽ. Decius cõs. 307. col. ij. ver. rñdetur. adducens Ang. in l. haec aũt. ff. de seruit. vrba. pdiorũ. dicit ꝙ iurisdictio & imperiũ possunt pscribi cumulatiuẽ cũ imperatore, sed non priuatiuẽ, vt quis ab eo sit liber: qd an sit verũ de rege Frãcię infra patebit. Et et est superior regũ. c. ĩ apib. 7. q. 1. & oium nationũ. c. volumus. 11. qõ. 1. & totius mundi. l. deprecatio. ff. ad l. Rhodiã de iactu. qd an sit verũ dicã in consid. seq. Solutus est. n. legib. l. princeps. ff. de legib. & est supra ius ciuile. c. proposuit. extra de cõcess. pben. ꝙ tollere põt, notatur in c. q̃ in ecclesiarũ. de cõstitu. & in l. fi. C. si ꝯ ius vel vtilitatẽ publicã. Minister. n. Dei dr, & seruus. Bal. in auth. habita. in 6. notabili. C. ne filius ꝓ pre. Et lex aiata in terris. tex. in auth. de consulib. circa finẽ. coll. 3. & in auth. quib. modis natura. efficiuntur legitimi. §. igitur licentia. coll. 6. & gl. in l. quia. ff. de iurisd. omn. ind. Spec. in tit. de ferijs. §. j. in fi. Solo verbo illi creditur. 97. di. c. nobilissimus. et in facto ꝓprio fine die & cõsule. Bal. in l. ex his. in vlt. col. C. de testamẽ. militis, & et dr philosophiae plenus, vt dicit tex. in l. cũ Syllanianũ. C. de his q b. vt indignis. & ibi d. me⁹ Ias. q oĩa dici põt de quolibet summo principe, vt de rege nřo.

Et oẽs iurisdictiones deriuãtur ab eo, sicut à fonte. Bal. in c. 1. in 1. notabili. tit. quis dicatur dux marchio, comes. de quo p d. meũ Ias. in l. j. col. ij. C. de summa trini. Serenissimus et nnncupatur. ad quod facit. c. Salonitanę. 63. dist. & l. j. C. vt nemini liceat in emptio. specie. lib. 10. & de celsitudine & maiestate Imperiali est tex. in fi. C. de consulib. lib. 12. & de celsitudine in §. j. insti. q b. modis ius patrię potestatis soluitur. & videatur in c. solitae in suprascriptione & nigroi vbi intitulatur illustrissimus & pcellẽs: & de eius sublimitate videatur ibi. Praeest. n. vniuersae ditioni q̃ videt ascẽdeutẽ & descendentẽ solem, & quae ex vtroque latere est, vt dicit tex. in auth. vt oẽs obediant iudicib. puinciarũ. §. haec cõsiderãtes, in prin. coll. v. & est dñs orientis, occidentis, meridiei, & septentrionis. Bal. cons. 359. lib. 3. & dicit Barba. cons. 58. in 1. vol. & cons. 24. lib. 2. quod licet sint aliqui principes & reges qui in eorũ territorio aequiparantur imperatori, vt de rege Franciae, vt infrà patebit, tñ nullus esse vr qui tanto titulo sit honestandus sicut Imperator: quod non assentit Bal. in d. cõs. 359. nec Barba. in cõs. suo 54. in 2. vol. & dicit Barba. in c. verum. de fo. cõp. in fi. ꝙ non credit quod leges apponentes pepna priuilegia Imperialis culminis extendantur ad regem: qm, vt dicit, Imperator aequiparatur Deo. l. si quis maior. C. de transac. & ideo dicit ibi Bal. quod illa lex non habet locũ in rege, vt dicit ibi Barba. quod crederem esse verum de regibus recognoscentibus Imperatorẽ in superiorẽ, secus verò de rege nostro Frãcorũ qui est monarcha in suo regno, vt ĩ dicã.

Et licet oẽs alij principes vna tm corona coronẽtur, tñ imperator triplici coronatur. notatur ĩ cle. 1. de iureiu. & ibi gl. dicit, ꝙ prima est ferrea quam recipit ab Archiepiscopo Coloniensi Aquisgrani eiusdem dioecesis: ferrum aũt fortitudinẽ designat qua vincere debet rebelles, & infideles cõculcare.

Secũda est argentea, quam ingressus Italiam recipit ab archiepo Mediolanensi in villa Modinensi eiusdẽ dioecesis: tñ Henricus recepit illam Mediolani in ecclesia S. Ambrosij. Argentum autem mundiciam & claritatem significat, & ipsum principẽ talem esse debere. est contrarietas in hoc, vt statim dicam, quia aliqui dicunt ꝙ prima est argentea, & secunda ferrea.

Tertia est de puro auro, qua coronatur p Papã in ecclesia S. Petri ad altare S. Mauricij, & designat aurum quod omnibus metallis est excellentius, ipsum Imperatorem aliis regibus & principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere.

Sic olim ĩ his trib. metallis dabãtur Romanis tributa, vnde fuit indictio, q̃ est terminus 15. ann. ꝯtinẽs tria lustra, & quodlibet lustrũ ꝯtinet terminum 5. ann. vt ꝓbatur in l. itẽ q̃ritur. §. qui impleto. ff. locati. Et indictio dicta est, eo quia in singulis 15. annis indicebant tributa Romanis. Nã ĩ primis 5. annis indictionis dabãtur Romanis tributa ĩ ferro ꝓ armis, in scdis argẽtũ ꝓ stipẽdiariis, ĩ tertiis aurũ ꝓ republica: & de hoc l. vnic. ĩ fi. C. de iustinia. codice ꝯfirmãdo. & gl. ĩ auth. vt ꝓponatur nomẽ imperatoris. ĩ verb. indictionis. coll. v. Panor. & Card. Florẽt. dictus Zabarella in c. inter dilectos. in gl. indictionis. extra de fid. instr. vbi dicunt, ꝙ ad similitudinẽ huius dãtur tres coronae Imperatori.

Et cũ corona imponatur capiti propter honorẽ, vt dicit Bar. in l. sed & reprobari. in ij. col. in prin. ĩ vers. Rayne. ff. de excusitut. inducit. ff. de excu. tut. in lectura Neapoli, non tamen ita clarè loquitur. melius facit tex. in l. vnicã. C. de athletis, lib. 10. vbi dicit coronã, i. gloriã victorię. & facit. l. commodius. ff. de re iud. & quilibet rex rõne vnius regni tm habet vnã: imperator verò tres, ideo à maiori-

tate honoris etiam eidem maior honor debet quàm cęteris principibus.

Et de hmói tribus coronis aliter scribit, & dicit Alb. in suo diction. in ver. corona, vbi dicit, q Imperator accipit tres coronas ad denotādū tria, q̄ debēt esse in eo. Primū, qa inquantū est rex vniuersi orbis debet habere puritatē consciæ, honestatis & cōtinētiæ. Nā, sicut refert Tulli⁹, cū Pericles & Sophocles philosophi colloquerentur, contingit puerū iuuenē inde trāsire, cuius pulchritudinē laudauit Pericles, & ait Sophocles. O Pericles, nō solū p̄toris manus à pecunię lucro, sed ēt oculos à libidinoso aspectu cōtinentes esse debent. Et ideo Impator primò corona argentea coronat, qua continentiā notat. Secūdò debet Impator hr̄e virtutē & conscientiā. Vñ Salomon Eccl. 7. Noli quærere fieri iudex in ꝓuincia, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates. & iō ferrea corona coronatur, qd est durissimū metallū, & oīa domat. Tertiò debet habere sciām & prudentiā discernēdi bonū à malo: & iō coronatur tertia corona aurea. Vnde Salomon. Da seruo tuo cor docile, vt sciat discernere inter bonū & malū. Sicut. n. metallū auri est p̄ciosius oib⁹, ita ēt & sciā p̄ciosior est oībus quæ possunt desiderari. Et istę coronæ indubitanter processerunt ad similitudinē Saluatoris nostri q fuit rex vniuersalis, & ideo sacra scriptura eū dicit coronatū his trib⁹ coronis, Zach. 5. Sumes, inquit, argentū, & pones in capite Iesu. De corona ferrea figurata est in Sedechia qui fecit sibi coronā ferreā & mitrā ornatā: de quo hr̄ 2. Regum c. 22. Fecit quoq; sibi Sedechias filius Chanana cornua ferrea. & 2. Paralip. c. 18. Sedechias verò fili⁹ Chanana, fecit sibi cornua ferrea. De corona aurea hr̄ Apoc. 43. Vidi, inquit, ꝫ nubem similē filio hoīs habentē in capite suo coronā aureā. Hāc coronā aureā ēt figuratā reperimus in Aaron, vt Eccl. 45. Et ꝓpria corona aurea dr̄ diadema, vt not. gl. in clem. j. de iureiur. faciēs differētiam inter coronā & diadema: de quo ēt vide p Io. de Platea in procē. institutio. Idem Alb. in dicto loco dicit se inuenisse in quodam sermone in festo S. Stepha. hoc modo videlicet. Impator recipit tres coronas, primam in Alemania ab archiepiscopo Argētino, & est argētea: & qñ dat ei archiepiscopus dicit, q Imperator ī aīa sua & corpore suo debet esse purus & mundus, sicut argentū quod est purū inter alia metalla. Secūdā recipit in Mediolano ab archiepiscopo Mediolani ī ecclā cathedrali, & est corona ferrea, & recipit eā genu flexo: & dicit ei archiepiscopus. Istā coronā mihi defendes: non intelligēs de illa corona materiali, sed qa sicut ferrū est metallū, de quo fiunt īfiniti labores, & est durissimū & fortissimū metallū, ita imperator debet esse paratus ad sustinendum oēm laborē corporalē pro posse, & cōstās debet esse in iustitia exhibenda, maximē pupillis & viduis & miserabilib⁹ p̄sonis. Tertiā coronā recipit Romæ à summo Pōtifice vel ab alio ei⁹ vices gerēte, & est aurea: & qñ Papa ponit sibi supra caput dicit. Esto fidelis vsq; ad mortē, & dabo tibi coronā vitę, Apo. 2. & ista designat fidelitatē, & prudentiam sciendi discernere bonū à malo. dicit tñ Hostiensis qui est inter Cardinales primus, habet ex priuilegio ius coronandi Imperatorē. Et ideo, vt videmus, cum tres habeat coronas, honorādus est vltra alios principes & reges huius seculi, q tm̄ habent vnā, s. vnius regni: quia habens duo regna, potest habere duas coronas, vt dicit ibi Alb.

Cum ergo rex Hispaniæ habeat septē regna, vr̄ q habere debeat septem coronas, & sic q maiorē gloriam habere debeat: cum corona sua diadema detur pro gloria, vt dicit Luc. de Pen. in l. temperent. C. de vestibus oloberis & auratis, lib. 11. dicam ꝫ ista par. in 37. consid.

VIgesimaoctaua consid. Videndum est an Imperator sit dn̄s totius mundi, ita q ēt reges Francię & Hispaniæ sint illi inferiores & sic an sit maior totius orbis. Et in hac cōsid. recitabo opiniones sequentes, & adducam rationes hincinde, vt intelligantur ea quæ hic ante dicta sunt de Imperatore.

Prima opinio est Italorū, qui tenēt q Impator est dn̄s totius orbis, maximè glossatorum: vt est gl. in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscriptio. gl. in c. per venerabilem. qui fil. sint leg. gl. in c. super specula. extra de priuile. gl. in c. in apibus. 7. q. 1. gl. in cap. Adrianus 63. dist. gl. in c. venerabilem. de elect. gl. in c. conuenior. 23. q. 8. gl. in c. futura. 12. q. 1. gl. in c. si Impator. 96. dist. gl. in c. vlt. 50. dist. facit tex. in l. deprecatio. ff. ad leg. Rho. de iactu. & in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscript. facit text. in l. cū multa. C. de bo. quæ lib. vbi dr̄ summus superior. facit text. in l. 2. C. de offi. præfe. prętorio Africę. in prin. ibi: & oīa quęcunque in partibus Hispaniæ vel Galliæ siue Francorum agunt. facit text. in l. si duas. §. j. vers. vniuerso aūt orbi cōueniens est. cuius subiectū est capitulū hoc. ff. de excusat. tnt. facit text. in l. j. vers. nobis orbis. C. de raptorib. virginum. facit text. in extrauaganti ad reprimendam. ibi, omnia esse principis.

Hanc opinionem sequuntur canonistæ, videlicet Host. Io. And. & Ant. de Butr. in d. c. per venerabilē. qui fil. sint legit. Card. Zabar. in c. pastora. de sent. & re iudica. Andræas Siculus in ca. nouit. de iudicijs. idem Hostien. in summa. de officio ordin. §. j. versic. sed & Imperator.

Hanc etiam opinionem tenuit Bar. & oēs Itali & vltramōtani in l. j. C. de sum. trini. & fid. Catho. Bulga. & Alb. in d. l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscriptio. & Martinus ibi dicit etiam quo ad ꝓprietatē, quod dicit esse verum coram Federico imperatore, qd Bulgarus negauit. vnde successit illud: Bulgarus dicit ęquum, sed Martinus habuit equū. & cū Martino tenuit Bar. ēt in l. j. §. per hanc. ff. de rei vēd. idem in extrauaganti ad reprimendam. in verbo. totius. ibi, oīa esse principis. idem in l. si duas. §. grammatici. per illū text. in ver. vniuerso. ff. de excus. tuto. idem gl. & Bald. in c. 1. de pace iur. firman. colla. 10. vbi plus dicit Bald. q cū rex Francię sit de cōprehēsis in l. 2. C. de offi. præfecti prætorio Africæ. q peccant Francigenę & multi alij reges qui ex consuetudine dicunt se non esse subditos imperio: sed dn̄s Bal. nō bene dicit & ignorauit veritatē in hoc casu, vt statim dicet. idē tenet Bart. in l. hostes. col. 2. ff. de captiuis

captiuis & postli. reuersis. vbi dicit non agnoscens veritatē in hoc casu & errās notoriè, & in terminis iuris, & in vera iuris dispōne, ꝙ fortè si qs diceret imperatorē nō esse dñm & monarchā totius orbis, ꝙ esset hæreticus: quia diceret ꝯ determinationem ecclę, videlicet ꝯ textū euāg. Exiuit edictū à Cæsare, vt describeret̃ vniuersus orbis, Luc. 2. ꝙ ita Xp̄s vt populus recognouit Imperatorem vt dñm, idem no. Ang. Are. io l. j. ff. à quibus app. oō licet. & ī §. j. in expeditione gl. in verb. Romanoꝝ. ioſt. de patria potestate, sed io hoc oēs errauerunt & nō intellexerunt quō sit capiendū istud verbū vniuersus orbis, qa debet intelligi cum restrictione, s. subiectus populo Rom. & imperatori vt ī dicam. quia si assumeretur vbr in genere vlt & generalissimo esset falsissimum cum nunq̄ vniuersus orbis gnālr fuerit subditus imperio. Et etiā Bart. assumpsit istud verbum hęreticus nimis gnālr, quia pro tam simplici casu nō debet dici quis hæreticus, cum istud nō sit contra decem pręcepta decalogi, nec ꝯ simbolum.

Et si hoc dicunt iura Imperatorum, affirmant de seipsis qd alij non dicūt: ad qd alij principes nō cōsensetūt nec fuerūt vocati. Istā eādē opin. ēt tenēt ferè oēs qui scripserūt moderno tpe ī l. j. C. de sum. tri. & fi. cath. & inter alios ibi do. meus Ias. qui vr tenere istā, sed salua etiā eius pace errauit, & hoc maximè, quia tunc tpis erat subditus duci Medio. qui dicit se esse subditum imperatori, cū quo dux ipse habebat cōfederationem, maximè cū Maximiliano imperatore, qui tunc p̄tendebat auxilium ab ipso imperatore ꝯ Ludo. X I I. Francorum regem, qui prętendebat dictum ducatum Mediol. ꝯ Ludo. Sfortiam, quem dictus Ludo. X I I. expulsit à dicto ducatu, & illū io Franciam adduxit captiuum, vbi mortuus est, ita ꝙ dictus Lud. potitus est ipso ducatu, & post eū Frāciscus I. Frācorum rex eius successor, maritus Claudię reginę filię dicti Lud. & timuisset fortè ipse do. Ias aliquid scribere ꝯ Imper. ne fortè dux Mediol. ęgrè tulisset: sed aliàs credo ꝙ nisi fuisset timor p̄dict', dixisset v̄itatē: & licet postmodū fuerit stipendiatus sub rege nr̄o, & potuisset ꝑ eo multa dicere, tñ tacuit mot' priore amicitia.

Prædictam etiam opin. tenuerunt Cyn. Bal. Pau. de Ca. & Saly. in d. l. j. & Nicol. de Neapoli in d. l. si duas. §. j. ff. de excus. tut. Eandem opio. tenet Bar. in l. fi. per illum tex. C. in quibus causis coloni censib. lib. 11. & eandem tenuit Bertach. io suo tract. de solutione vectigalium. in 2. par. eandem tenet Bar. in proœ. ffōrum. & Bal. in l. j. in prin. ff. de offi. prefecti vrb. Oldr. io consi. suo 69. incip. consueuit dubitari, Bal. in l. cum multa. per illum tex. C. de bo. quę lib. & in l. ex hoc iure, ff. de iusti. & iu. eandem etiam tenet Ioā. de Imo. in l. infamē. circa fin. ff. de publicis iudiciis. vbi dicit, ꝙ aliqui sunt reges qui non recognoscunt superiorem: de quibus in c. per venerabilem, extra qui fil. sint legi. quod dicit verū esse de facto, quare videntur magis delinquere: & idē Io. de Imo. in l. imperatores, in prio. ff. de appel. & Ang. in l. si retentus seruus. ff. de leg. j.

Alia est opinio ꝯria, quam doctores citramontani tenuerūt, videlicet ꝙ Impator nunq̄ fuit dñs totius orbis: & ita tenueruot Iacob. de Rauen. Petr. & Ioan. Fabri io d. l. j. C. de sum. trini. & in l. bene à Zenone. C de quadrien. p̄scriptio. & l. j. C. de sum. trin. & fid. catho. vbi adducit testimonia antiquarū scripturarum veteris & noui testamēti ad probandū ꝙ fuerunt alij qui habuerunt dominia omni tpe vt fecerunt: & hoc iure diuino, humano & ciuili ꝓbatur.

Et primò videndo de iure diuino, quod testm̄ vetus ꝯtinet: qm̄ in veteri testamento nō reperitur inuentum fuisse imperiū, sed solum initium habuisse tpe quo populus Romanus in eū transtulit potestatē. l. ij. ff. de orig. iur. Vnde deus qui cūcta creauerat, vt habetur secundo c. Gene. fm̄ vetus testm̄ dñs erat oīum. vnde Ps. 23. dicitur. Domini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarū, & vniuersi qui habitant in eo. Ipse. o. à principio p seipsum rexit & iurisdictionem exercuit, sicut factor rem suam gubernat & regit: & homini dedit p̄cepta & prohibitiones, Genesis. 2. & ipsis transgredientibus pœnam impoouit, Gene. 3. & 4. c. quia expulit eos à paradiso, & per se puniuit Lamech. Genes. 4. & 5. & multos alios etiam. & hoc ante dicunt Inoo. Host. Io. And. & Abb. in c. licet ex suscepto. extra de foro compet. & sic Deus rexit mundum per se ipsum vsque ad Noe.

Tamen quia propter hoīem tanta creauerat. Genes. 2. l. in pecudū. ff. de vsu. ea ipsi homini concessit vt habetur Psal. 113. Cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hoīum. Et quia commuoio parit discordiā. l. cum pr. §. dulcissimis. ff. de lega. ij. voluit occupanti concederetur, vt habetur Deut. 13. ca. vbi dr. Quamcunq; terrā calcaueris pes tuus, tua sit. & à lege ista promissa fuerunt regna, vt apparet io Dauid, Saul, & Salomone, & pluribus alijs approbatis à Deo vt habetur in c. j. de sac. voc. §. vnde in veteri. & j. Regum 18. c. vbi enumerantur aliqui reges vncti mandato dñi. Et dicitur Prouer. 8. c. per me reges regnant. & in epist. inter claras. C. de sum. trinita. & Psal. 71. Deus iudicium tuum regi da. & per libros regum per totum fit mentio de regibus.

Ex quibus constat, ꝙ dignitas regalis potius saltē prius est introducta à deo q̄ imperium, cum illo tpe nulla mentio esset de imperio & imperatore, vt dixi in cōsuetudinibus nostris duca. Burgun. in proœ. in gl. du sainct empire. & meritò si nulla tunc fieret mētio de imperatore, cum nullum adhuc esset imperium: sed postea per multa tempora & post nouā legem. i. post testm̄ nouum incepit, cū tempore testamenti noui adhuc oō fiat mentio de imperio, bene fit mētio de regibus, cum habeatur prima Pet. 2. c. Deum colite, regem honorificate. & illud: Subditi estote omni potenti, siue regi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo missis. vt extra de maio. & obed. c. solitæ. imò per Christū oēs monarchiæ fuerunt destructę & reprobatę. Fuit ille lapis sine manibus abscissus q statuā percussit in pedib' & contriuit: p quā statuā ille quatuor monarchię figurant, s. Assyriorū, quę fuit prima, & dictū fuit regnū Babylonicū, quod fuit orietale & sub rege Nino primo introductū. Alij sub Belo tēpore Thare patris Abrahæ, & ab illo tē-

pore

pore non desijt, nec intercidit nomen regum, vt testatur Iodocus Clicthoueus in suo libro, de officio regio. c. 2. Alij sub Nemroth venatore robusto, qui dictus fuit venator, i. Tyrannus, sub quo fuit principium regni Babylonici, vt habetur Genesis decimo.

Et de Assyriis trãslata est ad Medos & Persas sub Cyro & Dario, vt habetur amplè Danielis 5. Et hoc pp superbiam Balthasar regis, & ininstitiam, & quia vasa aurea in templo Ierusalem accepta fuerunt per Nabuchodonosor, in quo Balthasar eius filius rex bibit in conuiuio. Et à Persis in Græcos sub Alexand. magno. & à Græcis translatum est ad Romanos sub Octauiano magno: quod dominium demum subiugatũ est & subditũ Christo. Et illis tẽporibus vtrum essent reges & principes apud alias nationes, dicit archiepiscopus Floren. in 3. parte suæ summę, libro 12. ca. 5. §. xiiij. ignotũ esse apud eum saltẽ, sed apud Historiographos nõ est ignotũ: cùm tempore Nini primi regis Assyriorum Aegialeus erat rex in Sicyonia, de quo meminit Philippus Bergo. in suo supplemento Chronicarũ, lib. 2. & August. de ciuitate dei, lib. 8 1. sic dicẽs. Sicyoniorũ regnũ admodũ paruũ & tale regnũ puenit ad Athenienses his temporibus.

Etiã Hispaniarum regnum ortum habuit à Thubal Iaphet seu Phaleæ filio, testante Isidoro, vt refert idem Philippus Bergom. eod. lib.

Hoc eodem tempore fuit Zoroastes artis Magicę inuentor primus, Bactrianorũ rex, teste eodẽ Philippo, loco quo supra. Erãt & plura alia regna, vt Boemorũ, Scytharũ, Thessalorũ, Aegyptiorũ, & Amazonum fœminarum vsque ad tempora Alexandri.

Fuit & Idumæa regio, quę habuit regẽ, & Ogygpus in Attica prouincia Achaiæ rex.

Hoc tempore fuit regnũ Francorũ, vt habetur per eundem Philippum, lib. 4.

Et erant tunc temporis reges in Iudæa, vt Saul, Dauid, Salomon à deo approbati, vt videri potest amplè in libris Regum.

Erant ẽt reges in Lydia, quorũ regnũ habuit finẽ tẽpore initij Persarũ regni, vt refert ibi idẽ Philipp⁹.

Erat etiam tunc temporis principatus Heduorũ, quorum ciuitas principalis erat Augustudunum, q nulli subiiciebantur: de quibus amplè Iulius Cæsar in suis commentarijs.

Ex quibus constat, & ex his quę videri possunt p supradictos, q vsq, ad tempora Alexandri illa prima monarchia non fuit vniuersalis.

Et durauit hoc imperium seu illa monarchia M.ccxl. annis fm August. lib. 4. de ciuitate Dei: sed vt habet Gen. 10. illo tempore nõ erat monarchia, quia terræ fuerunt diuisę inter filios Noe.

Tempore verò Cyri Darij primi regis Persarũ, qui habuit secundam monarchiam, erant plures alij reges apud alias nationes. Nam talis monarchia durauit ducentis triginta annis sub nouem regibus, quibus temporibus fuerunt multa alia: vt Romæ Lucius Tarquinius Prisci Tarquinij regis filius, qui rex fuit apud Romanos, & regnauit annis 25.

Balthasar Caldæorũ rex, Zorobabel apud Iudęos princeps his temporibus fuit, & tempore Darij etiã nono anno regni sui erant reges Romani qui tunc exacti fuerũt & 9sules creati: q rexerũt Romanos vs que ad annũ nonum post exactos reges, quo tẽpore fuit instituta dignitas dictaturę: & post illã fuit facta electio decẽ virorũ, apud quos fuit imperiũ Romæ.

Fuit & tẽporibus prædictę monarchiæ Persarum regnum Atheniensium, & tẽpore Darij cognomento notus, Alcibiades Atheniensium imperator: etiã post eum Xenophon. & Horestes tertius Macedonũ rex, & Amynthas xv. Macedonum rex.

Fuerunt etiam his tẽporibus multa dominia & regna, de quibus per eũdem Philip. Bergomensem in suo supplemento chronicarum. lib. 5.

Ex quo constat, q licet Persæ & Medi obtinuerint principale dominium, non tamen vniuersale: & istud satis demonstratur ex dictis Danielis 5.

Tempore verò primi regis Græcorũ qui fuit Alexander, in quẽ translatum fuit regnũ Persarũ, licet se nominari fecerit terrarũ regẽ & mundi principẽ, nõ tñ fuit vniuersalis, cum suo tempore Pyrrhus fuerit rex Epyrotarũ, Brutus rex Anglorũ, & Suardus rex Francorũ: de quibus meminit idem Philip. Bergo. lib. 6. sui supplemẽti chronicarũ. 1. arti. de quo tamẽ Suardo non facit mentionẽ Gnaguinus in chronicis Franciæ, nec eum inter reges Francorũ nominat.

Erat & his tẽporibus Brenus Gallorum Senonensium dux, qui totã Asiam subegit, ita q reges Asiæ lacessiti ingenti pecunia pacem mercari fuere. Ptolemæus verò Macedoniæ rex ausus illi occurrere victus est, & multis vulneribus saucius captus est.

Fuit & illo tempore Insubrum regnum.

Sed regnum Alexãdri post eius mortẽ fuit in duodecim partes diuisum, anno mũdi ante Chri aduẽtũ 312. vt hr lib. 1. Maccabæorũ, in prin. tpe cuius fuerũt & multa alia regna, multas dominatiões & principatus: vt videri potest ex dictis ipsius Philippi, eodẽ lib. 6. Maximè regnũ Syriorũ, regnum Asię, & in Macedonia erat Cassander Antipatri filius rex vn.

Quo tẽpore etiam Romani Samnitibus imperabant: Tarentini verò & Carthaginenses tunc ẽt principes habebant. Cum essent potentes & bellũ gerebant in Romanos & Romani in eos. His etiã temporibus fuit regnum Parthorum, cuius regni fuit primus rex Arsaces, & secundus Arsaces eius filius.

Eodẽ verò tpe erant reges in Aegypto & etiam in Asia & Syria, & plures alij principatus & dominationes, de quibus supra dictũ est, quæ nõ erãt extinctæ, vt erãt in Anglia, & Francia reges, in Macedonia, & Iudęa. Et ista duo regna. s. Macedonũ & Aegyptiorũ post Alexandrũ fuerunt per multa tempora simul, & eodẽ tpe diuersa post Alexandrũ magnũ, tẽpore enim erant plura, vt supra dictũ est, fuerũt etiã pro maiori parte tẽporis vsq; ad imperiũ Romanũ, & tẽpore Octauiani Imperatoris. Et durauit regnũ Macedonũ annis sexcentũ quadraginta quatuor, sed his tẽporibus fuerunt multa alia dominia, multi de niq; reges, vt s dictũ est vsq; ad Octauianũ: imò iam incœptum erat regnũ Romanorum quod mutatũ fuerat in consules, dictatores, deinde & decẽ viros, postmodũ & 9sules iterũ vsq; ad tẽpora Octauiani.

Ex quibus constat, quod per hęc tempora illa monarchia non fuit vniuersalis, quicquid voluerint dicere dñi legistæ vltramontani, & archiepiscopus Flor. in loco s. alleg. qui nō viderat nec legerat chronicas historiographorū: quia, vt dicit, ignotū est sibi tpe prædictorū regnorū alias nationes habuisse reges. Et ex his constat prędicta regna dominationes & imperia originem habuisse à violentia, vt per pulchrè examinat Petrus Bertrandus huius nostræ ciuitatis & dioecesis Hedu. Cardinalis episcopus in suo tractatu de origine iurisdictionum, in prima quæstione.

Tempore verò Octauiani Imperatoris in quē plures dicūt translatū fuisse imperium, credo quod in hoc est error, quia Caius Iulius Cæsar qui fuit ante eum quinquagesimoseptimo anno ante Christi aduentū, fuit Imp. Roma. qui Imperio Europæ tantū potitus fuit, vt refert idē Philippus Bergom. lib. 7. & cum in Græciā traiecisset, vniuersi orientales reges ad eū cōuenerūt, & tēpore ipsius Iulij Cæsaris imperiū Romanum initiū habuit, & non fuit dictus rex Romanorū, sed Cæsar. Hinc est, quod non dicebant reges, quod id nominis Romanis odiosum esset, sed Cęsares appellati sunt: quo tpe non reperitur quod plura alia regna principatus & dominationes de qbus supra fuerint subiecta imperio, imò tpe suo erant multæ dominationes in Gallia, de quibus p eū in suis cōmentarijs: nec reperitur quod tenuerit Galliam integraliter, vt ī dicā: nec Hispaniā & Gręciā, nec regnū Macedonicū Parthorū, Syrię & alia de quibus supra in totū, maximè sine ↄtrouersia & bello, quia tā breui tempore quo imperauit tot regna obtinere non potuisset. Cū à tpe adepti imperij, quod fuit anno quadragesimooctauo ante aduentum Christi, nō vixerit quinq; annis, & sic mortuus est ante Christi aduentum anno quinquagesimoprimo, quo tēpore incepit regnare Octauianus, & imperauit per annos quinquagintasex, menses sex: quo tempore erant multi reges, & principes, multa ēt dominia & principatus, quæ nō subijciebantur imperio Romano, de quibus infrà.

Tempore cuius etiam Marcus Antonius Asiam, Pontum & orientem tenuit.

In Germania etiā Iolianam, & Varianam cladem perpessus fuit.

Hoc tempore etiam regnabat Christus, cui data erat potestas in cœlo & in terra.

Regnabat ēt tunc Herodes rex Hebręorū, qui Mariannem reginam vxorem suam occidi iussit, quod accusata fuisset quod ad Octauianum effigiē suā trāsmisisset, vt in sui desideriū prouocaret, & vsq; ad illū diē non defuerunt principes Iudæis. Tempus quippe erat vt veniret ille cui ꝓmissū erat, quo nouo ꝓmissum est testamento, vt ipse esset expectatio gentium, cessauit eorū vnctio, hoc est imperium: quia ex Danielis sententia sanctus sanctorū venerat, & ideo Herodē in alienigenā habuerunt. Cui postea successit Herodes Antipas Herodis filius: & Archilao è regno pulso Iudæorū regnū in quatuor tetrarchias, i. partes diuisum est, & huic Galilæa obuenit, quæ est regni iudęorū quarta pars. Post quos successit Agrippina Germanici coniux regina Iudæorum, & post eam Agrippa magnus Aristoboli filius, qui tunc habuit fratrem nomine Herodem Calcidis regem.

Et tempore quo regnare incœpit fuit anno ante Chri aduentū 31. & Burgundionum regnum initiū habuit post Christi aduentum anno 35. quod non habuit finē nisi post Christum 488, & sic nec tempore Octauiani erat monarchia vniuersalis.

Plures ēt tūc tēporis erant principes in Gallia, de qbus infra dicam, qn capiā imperium à tpe Iulij Cæsaris, & ēt ī Hispania & Africa, de qb⁹ supra: de quo rū annihilatione & euersione nō ↄstat, & si hoc fuisset factū, esset ex violētia & rapina, nō ex debito mō.

Quod quidē imperiū, qā p violentiā erat occupatū, & pp eorū iniustitias fuit subiugatū & subditum Christo, vt habet in visione Dan. c. 2. signatū per lapidē statuā illam in puluerē redigentē: & hoc dignū fuit, quia dignum est, quod pp iniustitias regum & diuersos dolos regnum de gente in gentem transferatur, Ecclesi. 10. c. & ostēsum est Octauiano Imperatori per Sibyllā Tyburtinā die qua natus est Christus dñs dominantiū, vt dicit idē Archiepiscopus Flo. in loco hic ante alleg. Et factum est regnum huius mūdi dñi nostri Iesu Christi: cū, vt habet Apocal. 11. c. sibi. n. data est omnis potestas in cœlo & in terra. Mat. vlt. c. vt impleat illud Ezech. Faciā eos gentem vnā, & erit vnus rex omnibus imperans, & nō erūt vltra duæ gētes. vñ Gl. Dan. 2. dicit, quod sicut à principio nihil fortius Imperio Romano, sic in fine nihil debilius inuenitur.

Et ex his ↄstat nunq̄ ante Chri aduentū fuisse aliquā de iure monarchā & dñm vniuersi orbis: cum, vt dictū est supra, fuerūt plura regna ēt à deo permissa & instituta, vt de rege Dauid, Salomone, & sic de alijs. Nec licuit Imperatori ea sibi appropriare prohibente lege naturali & diuina quæ habet: quod tibi nō vis fieri, alteri ne facias. Matt. 7. & in proœm. decret. Nec licuit eis transgredi terminos quos posuerunt patres antiqui. Prouerb. 22. c. in fi. & in præceptis decalogi. Nō ↄcupisces rē ꝓximi tui. Exo. 20. in quo oīs rapina & violētia ꝓhibet 24. q. 5. c. pœn.

Et prædicta faciūt, quod de iure diuino nō reperitur imperium fuisse institutū prout regna, & sic quod nunquam imperium ante Christi aduentū habuerit vniuersale dominium totius orbis.

Imò ēt imperium Christi nunquā fuit vniuersale quo ad tēporalitatem, cùm ipsemet dixerit: Regnū meum nō est de hoc mundo, Ioan. 18. & suo tpe fuerunt principes, vt Octauianus, & Tyberius, sub quo passus est, & voluerit eorum iura intacta seruari dicens. Reddite quę sunt Cęsaris Cęsari: & quæ sunt Dei, Deo. Marci 12. Matthæi 22. & Lucę 20.

Et tūc tēporis erāt plures principes ī Gallia, Asia, Africa, Burgundia, Italia, Hispania, etiā in Calcide, & Iudæa. Et statim post incępit esse regnū Burgundionū, vt iā dictum est supra, videlicet anno Christi 35. vt refert idem Philippus Bergom. lib. 8.

Etiā Scythæ ab alieno imperio, aut intacti, aut inuicti manserunt. Darium regem Persarum à Scythia turpi summouere fuga. Cyrū cū omni exercitu truci darunt. Alexandri magni ducē cū copiis vniuersis dele-

deleuerunt. Romanorũ audiuere, non sensere arma.

De iure verò humano siue naturali adhuc minus, qa illud ius erat cõe omnibus animantibus rationabilibus, & irrationabilibus, & omnia erant cõia: vt l.j.ff.de iust.& iure.§.ius naturales.& 1.d.c.ius naturale.& de iure gentiũ, qd ẽt naturale vocatur, inst.de rerũ diuisio.§.singulorũ. per occupationẽ dñia sunt distincta & regna condita. leg. ex hoc iure. ff.de iustit.& iure.

Et sic ꝯstat, ꝙ iure illo naturali seu iuregentiũ solum erant reges, cùm non dicat imperium, nec tunc erant imperatores, vt ante dictũ est: reges tñ erãt imperatores, cũ dicit tex. 1. Reg.8.c. hoc erit ius regis ꝙ imperaturus est vobis. notãdo verbũ, imperatur⁹: ex quo qlibet rex põt hoc respectu dici imperator.

De iure verò ciuili dicit Alberic⁹ in loco s̃.allega. ꝙ duplex est ꝓpriũ, s. ꝓpriũ cuiuscunq; ciuitatis, vt in l.oẽs ppl̃i.ff.de iustit.& iure. Aliud est ꝓpriũ ius ciuile Romanorũ ꝑ excellẽtiã.§.sed quoties, inst.de iure natura. Et tũc sic, si ius ciuitatũ vel prouinciarũ ꝯsideremus, multæ ciuitates & ꝓuinciæ nõ subsunt imperio. Nã vt dicit, in Hispania, vt dicũt doct. in c. causam, le second. extra q filij sint legit. & Nicolaus de Vbaldis in tractatu de success. ab intest. 112.char. vers. vltimus modus legitimandi. qcũq; allegaret legẽ imperatoris, capite punitur. Veneti verò & multi alij nõ seruãt iura imperatorũ, nec ẽt Galli & Frãci. quia non subiiciunt legibus Imperatorũ, nec eas allegant, nisi inquantũ fulciuntur ratione, & nõ aliàs, vt dicit Bal. i l.nemo.C.de senten.& interl. om.iudi.

Si verò ꝯsideramus ius ciuile Romanorũ, & isto possemus nos de facili expedire, qa nõ est credẽdum illis quorũ repelleretur actores.c.fraternitatis.de hæreticis. c.licet ex quadã.de test.l.mathematicos. C. de epis.audiẽ. Et nõ plus credit̃ mortuę voci q viuę: sed leges sunt mortuæ voces principis, ipse autẽ est vox viua, in auth.de ꝯsulibus. §.fi. coll.4. Cùm itaq; populo Romano nõ esset credendum in facto proprio, vt l. nullus. ff.de testibus. ergo nec credendum est eorum legibus vel scripturis.

Et ꝯclusiuè tenet Albe.loco quo suprà, ꝙ nunquã imperator fuit dñs totius orbis, & hoc ẽt tenetur à multis, maximè ab omnibus doctoribus Aurelianẽsibus & citramontanis ꝯ̃ sententiã glossarũ iuris ciuilis, & canonici. Hanc ẽt opinionẽ tenuerunt Iacob⁹ de Rauenna, Petrus, & Ioa.Fabri in d.l.j. C.de sum. trin.& fide catho.& in l.bene à Zenone.C.de quad. præscr.ꝑ eosdẽ ẽt in proœ.florũ.quos secuti sunt Raphael Fulgo. Guillel.de Castillio, & Bernar.de Castilio.in d.l.j.suprà alleg. Et istã opinionẽ tenet Cardinalis Zaba.in c.venerabilẽ.§.verũ.in 2. col. extra de electio. vbi dicit ꝙ in hac materia multa ingenia laborauerunt inuestigando initium monarchiæ terrestris.& prodierunt plurimi libri de monarchia, nulla tñ disputatio põt esse minus vtilis. Constat.n.vt dicit, ꝙ imperium partim acquisitũ fuit Romanis vi armorũ, & sic ẽt in aliis regnis quæ habuerunt monarchiã, vt fuit Assyr.quod dr̃ Babylonicũ.itẽ Macedonũ, quod floruit sub Alexandro.itẽ Carthaginense, qd maximè viguit tpe Hannibalis, vt in Tito Linio, de secundo bello Punico. Hæc tñ regna præter Romanorum dicũtur monarchiæ, nõ quia aliquod istorum fuerit generale ad totũ orbẽ, sed ad magnã partẽ: imò etiam Romani nunquam habuerunt totum, sed ferè totum, vt dicit Zabarel.ibi.

Et, vt dicit Alber. hanc opin. tenendo legibus eorũ sunt ꝯuincendi, arg.tex.in c.qui syncera.45.d.sic. Nã imperator nõ est mundi dñs, qm̃ s̃m legẽ imperatorũ, qui dicit se dñm de iure gentiũ vel ciuili, habet hoc probare.l.in rem actio.ff. de rei vendicatio.

Imperator. n. duas solas causas dominij allegat, qa.s.habuit à populo Romano, vel qa per iustũ bellum occupauit ab hostibus imperij.ff.de captiuis & postlimi.reuersis.l.postliminium.& l.hostes.ff.eo.ti.

Sed ad primũ respondetur, ꝙ populus nõ potuit plus in eũ transferre q̃ habuerit.l. traditio. ff. de acqui.re.dominio. sed nõ habuit dominiũ supalias nationes, vt supra dictũ est, & demonstratum fuit, & adhæc infrà demonstrabitur: ergo nec ipse quod populus nõ habuit. Et si populus Roma.allegaret se habuisse, incũberet ei ꝓbatio: tñ onus probationis assumendo constat satis fuisse probatum ex supradictis, & infra adhuc per chronicas Romanorũ iustificabitur: tamẽ contra hoc sic potest clarissimè ꝓbari.

Notoriũ est.n. ꝙ ciuitas Romana ędificata fuit ꝑ Romulum & Rhemum fratres: notatur in l. j.ff. de orig.iuris.in prin.& notatur in l.fi.ff. de rerũ diuisi. & habetur ẽt in chronicis, lib. 3. prædicti Philippi Bergomensis, quo quidem tẽpore erãt multa regna, de quibus ibi plenissimẽ: quo quidẽ tempore, vt ibi clarum est, & supra satis demonstratum fuit, Romani nõ dominabãtur toto orbi, imò ẽt minimæ parti orbis, & tunc habebãt solũ reges, & sic eorũ regnũ erat distinctũ illo iure ciuili, quo dictum est supra: & tñ iurisditionẽ habuerunt cùm locum ædificauerunt, vt in §.si verò forsan. in auth.de quæstore. coll. 6. Vnde populus ille pro prædictos reges expellẽdo videntur contra se dei iram prouocasse. 7.q.1.c. denique. & sic nec dominium nec iurisdictionẽ de iure habuerũt. Nam ius dicit̃ quod iustũ est. 1.d.c. ius naturale. & ꝑ vim & violentiam ab initio sedes alienas occupauerunt. notat Inno.in c. super his.de voto.ita ꝙ pp vtilitatẽ initij connubia fuerũt eis à Sabinis, Albanis, & confinitimis partibus denegata, qd cùm hoc nouisset Romulus finxit se velle ludere ludos, idq; publicare fecit: qua nouitate allecti populi vicini, vt noui populi spectaculum viderent, asciuerunt ductis vxoribus & filiabus, quas cùm tenerent rapuerunt: exinde ortum bellum in Albanos, quos suę ditioni addiderunt, & paulatim auctis viribus propinqua dominia vsurpare cœperunt: nec præscriptione se iuuare possunt, cùm semper malam fidem habuerint, tam ipsi q̃ habentes causam ab eis: & de violentia eorum cõstat per iura quæ sunt certa.l. & hæc ignorãtia.ff.de iuris & facti ignorantia. ideo est ignorantia iuris quæ eos nõ excusabit.l. nunquã. ff. de vsu.l.iuris ignorãtia.ff.de iuris & facti ignorãtia.

Et adhuc prædicta opinio Citramõtanorum probatur vltra prędicta nunc reassumẽdo monarchiam, quæ fuit à tẽpore Iulij Cæsaris vsq; ad tempora ho-

 dierna:

dierna: demonstrando quod semper fuerunt alij principes, reges & dominationes per vniuersum orbē in pluribus & diuersis partibus mundi, maximē ipsorum qui dixerūt seipsos mundi dominos, & faciē do in hoc casu fundamentū pro opin. contraria à Iulio Cæsare qui primus imperator & nomē tale sibi assumpsit, eo quod Romanis imperabat, vt tradunt historiographi: de quo glo. in l. 1. ff. ad leg. Iul. de adul. aliq̄d sentit, vbi dicit Iuliū Cæsarē auūculū Gaij Augusti fuisse primū Imperatorem: cùm ante tm̄ dominiū haberent Romani, vt dictū est, per rapinā vsurpatū, & in sua origine per vim violentiā, & rapinā inchoatū, ex quo ergo initium seu origo nactæ possessionis de iure inspicienda sit, l. clā possidere. in prin. ff. de acquir. poss. l. nā origo. ff. quod vi aut clam. quæ cùm sit vitiosa nunquā prodest violento. l. autoritatē. C. vnde vi. l. si qua loca. C. de fundis & saltib. limitro. lib. 11. Et maximè ēt de iure canonico. c. fi. & ca. vigilanti. extra de præscrip. in regula possessor. de regul. in 6. & regula peccatū, eo. tit. qa semp requirit bona fides ēt si deficit titulus, & sit tēpus immemoriale. c. 1. de præscrip. in sexto. in l. vnica. C. de vsuc. trāsfor. ita quod tale vitiū transit ad successores. l. an vitiū. ff. de diuer. & tempor. præsc. l. Pōponius. in princ. ff. de acquir. possess. §. fi. inst. de vsuc. l. hæres. ff. de vsuc. Ideo cum non potuit primus. s. Romulus terras & dominia per eū rapta, vt dictum est, nec etiā Iulius Cæsar, vt dixi & dicā statim, ideo nec eorū successores.

Ex quo licuit spoliatis recuperare, & vti iure suo & successoribus, & sic si de iuregentiū hoc licuit Iulio Cæsari. d. l. ex hoc iure. licuit & Gallis suo tpe, qui etiam quasi ab initio vrbis cōditę ferè totam Italiam ēt vsq; Romā ipsa euersa dempto capitolio, prout refert Titus Liuius in quatto primę decadis, & Iustin⁹ libro 24. quod ēt imperiū Romanū per multos annos tenuerūt, ita quod fuerūt septē aut octo reges Franciæ imperatores Romanorū, cū à principio de Grecis trāslatū fuerit in Frācos, videlicet in Carolū Magnū: qd fuit anno Chri 806. vsq; ad Coradū primū successorē Ludouici tertij in imperio Gallorum: q̄ oēs reges Frāciæ tenuerūt imperiū Romanū vsq; ad annū domini 910. quo tpe fuit translatū imperiū in Germanos, quo qdē tpe semp erat alius Imperator in Græcia, qui dicebatur Imperator Cōstantinopolitanus.

Et maius argumentū quod potest esse est de Iulio Cæsare, qui dicit se Gallias deuicisse, quod nō est verū in totū, cùm semp Aluernia, Britannia, & plures alię ciuitates supra Ligerim flumen existentes (quæ suos duces habebant) nunquā sine cōtinuis quętelis paruerunt Romanis, vt constat ex chronicis historiographorū: vt ēt dicit Oldradus consilio suo 69. in cipiē. consueuit dubitari. Imperatores Romani nūquam fuerunt in pacifica possessione orbis, cùm de his, vt s. dictū est, nunquam gauisi fuerint pacificè.

Vnde sub Valētiniano vniuersa Gallia defecit, ex inde coacti sunt Romani viuere cōtenti sedibus suis & legib⁹, nec existimauerūt deinceps alias nationes deuincere, nisi media virtute Gallica, vt satis patet ex chronicis: quę quidē ēt allegandæ sunt decisionibus causarū, & credendum est illis etiam in iudicio, vt dicunt Bal. & Auto. de But. in c. inter dilectos. extra de fide instrum. gl. in verbo, transtulit. in c. venerabilē. de electio. glo. 3. circa mediū. in c. ex literis. extra de in integrum restitu. Bar. in l. j. col. vj. & ibi do. meus Ias. & alij. ff. si cer. petat. glo. & Geminia. in ca. placuit. 16. d. gl. 2. & Geminia. in c. in nomine domini. 22. distin. & gl. 3. & Geminia. in ca. 1. 27. dist. & idem Gemi. in c. absit. 50. dist. & gl. in proœ. ff. orum. §. hæc autem tria. in verbo, vrbibus.

Et idem de libris historiarū quo ad facta antiqua. Geminianus in c. quamuis. ante finem. 21. dist. Feli in c. cū causa. extra de probatio. & in d. c. ca. inter dilectos. in 8. col. extra de fide instrumentorum

Si igitur ex prædictis pp vim illatā populis Gallię debeāt dicere se dominos, prout dixi s. post Inno. in d. c. super his. in fine extra de voto & voti redempt. clarum est, quòd ille titulus eis nihil opitulari potest per supradicta.

Nec inuenio alia iura quę eis prodesse possint, nec etiam titulos aliquos allegant.

Et vltra prædicta pro opinione dicentiū & tenentiū nūquā fuisse vniuersale monarchiā in mūdo, nec imperatorē vnquā fuisse dominū totius orbis, adduco fundamēta sequētia quæ faciant cōtra illos, maximè qui se dixerunt dominos totius orbis, prout fecerūt qdā imperatores, de quibus sunt leges in libris Codicis & digestorū. Primò tēpore Iustiniani, qui quāuis se dicit dn̄m totius orbis, vt supra dixi in legib. allegatis, maximè in l. 1. C. de offi. præfecti pretorio Affricæ. Nā illud non est verisimile: cū, vt habet in auth. vt pręponat nomē imperatoris. col. iiij. vbi vtit his verbis. Qui sub imperio nostro sunt, aut quos nostrum regit imperiū. & ibi: post in qua nos deus Romanorū supposuit rebus. & in §. sed hoc tpe. inst. de his q̄ sunt sui vel alieni iuris. ibi: nullis hominibus quę sub imperio nostro sunt. & in l. j. C. de sum. tri. & fide cath. ibi: quos clemētiæ nostrę regit imperiū. quos tex. nō intellexerūt, & nimis crudā interpretationē ad illos fecerūt doctores vltramōtani, qui voluerunt illud verbum relatiuum vltra suam naturam extendere: cum de natura sua sit restrictiuum dictionis præcedentis. notant doctores in d. l. j.

Tpe verò Theodosiani & Honorij qui fecerūt l. mercatores. C. de commerciis & mercatorib. erāt plures nō subditi imperio. Et tpe ēt Alexādri quarti imperatoris, vt satis cōstat ex l. omnibus ciuitatibus, q̄ sub imperio nostro. ff. ad Treb. Et quod plus est, ex chronicis cōstat, quod tpe Antonini 12. & Cōmodi Lucij, Antonini & Marci Antonini plures erant nationes nō subditæ imperio. Ex quo constat quod relatio Iuliani cōditoris illius legis deprecatio. nō est vera, & quod non est verisimile, quod imperator ita responderit, qm̄ veritas erat in contrariū. Nec ēt est credēdū Iuliano, cū fuerit malę vitę & modicæ æstimationis & tyrannus: & sic non oī exceptione maior. & vocatus fuit Didius Iulianus, qui tyrānicè imperauit per aliquod tēpus, & pauci eū inter imperatores enumerāt: & sic nō multū facit illa lex, deprecatio. cū cōuincat dictus Iulianus de mēdacio, eo qa tpe Antonini 12. Parthi nō erant subditi imperio, cū Marcus Auton, qui in eidē successit, eos-

fit eosdem debellauerit Germanos, Marcomannos, Squados, Sarmatas ingēti virtute vnà cū filio Commodo Ant. superauerit, tpe cuius Cōmodi Antonini Britones nō erāt subditi imperio, nec ēt Arabes. Nam illo tempore regnabat Lucius rex Anglorū.

Et sic ꝯstat, ꝙ illis tēporibus nunquā aliquis Antoninus fuerit mundi dñs, saltē vniuersalis, quicqd dixerit ibi Iulianus: ex quo satis responsum est ad il lā legē deprecatio. & ad oēs leges Iustiniani & imperatorū p veritatē in cōtrariū ad oculū demōstratam per chronicas historiographorum, vt dictum est.

Itē ēt d.l. deprecatio. cū extrauaganti: ad reprimēdū. laborant eodem morbo, ꝙ ab indignato principe factæ sunt. Prima ab Antonino pp piratas. Idem fm Bart. in dicta extrauaganti: in Henrico qui indignatus hoc dicit pp principes qui terras imperij occupabant, & maximē pp Robertū Sicilię regē, pp quē fuerunt factæ duę extrauagantes, s. ad reprimendum, & q̄ sint rebelles: quæ tñ postea fuerunt reuocatæ per Clementē quartū. clemen. pastoralis. de senten. & re iudi. vnde à principe irato factū non disponit. l. j. ff. de const. principum. §. sed quod principi. inst. de iure nat. l. metū. §. sed cū pretor. ff. quod metus causa.

Imò quod plus est, ex dictis doctorū prædictā opinionem tenentiū clarè ostēditur contrarietas opinionum imperatorū & iurisconsultorū, cū Iustinianus in §. sed si ab hostib. insti. quib⁹ modis ius patriæ po. sol. dicit imp. Rom. debere habere limites & fines: s. n. imperator haberet vniuersale dñium rōne sui imperij, nō haberet limites, nec essent aliqua limina imperij, & q̄ caperētur de facto, nō cēserent̄ redire post liminio, vt patet in l. à postliminio. §. à piratis. ff. de captiuis & postlimi. reuersis. & in l. q à latronibus. ff. de testamentis. & sic cum limina habeat imperiū à limitato loco non orbe, nescio quomodo dici possit imperatorem esse dominum orbis.

Et faciūt adhoc vltra prædicta ꝯ eos leges ipsorū q̄ dicūt Imperatorē seu populū Romanū habere hostes. l. j. C. de offi. præfecti præt. Africæ. §. j. in authe. de hæred. & Falcid. coll. j. ff. de collatio. l. in bello. l. postliminiū. l. hostes. ff. de capti. & postli. reuersis. & ille rex. in d. l. postliminiū. facit multū inquantū dicit inter nos & oēs liberos populos regesq; morib⁹ & legibus ꝯstitutū, & ibi: regē sociū aut amicū. com populos aut rex liber dicat̄, q nullius alterius populi potestati subiectus est, vt est tex. in l. nō dubito. ff. de captiuis & postli. reuersis. & gl. in d. l. hostes. vbi tex. in fine ēt loquitur de Germanis & Parthis hostibus Romanorū, quos antea socios & confœderatos appellauerūt. d. l. nō dubito. & d. l. postliminiū. quæ quidē leges postliminiū. & hostes. fuerunt conditæ ab Vlpiano & Paulo iurisconsultis tpe Alexādri imperatoris, qui statim regnauit post Antoninos, q in ceperunt anno Christi 154. & fuerunt quinque aut sex, & finierūt ī Bassiano Antonino & Aurelio Ant. post quos fuit dictus Alexander, anno Christi 224.

Et sic constat, ꝙ ille Iulianus, de quo in d. l. deprecatio. non dixit veritatē: & per hæc ad illam legem plenissimē constat esse responsum.

Albericus verò ad illā l. vlterius respōdēdo dicit, ꝙ licet imperator in vno loco dicat se mundi dominum, tñ alibi fatetur multos esse qui nō erāt impio subditi. Alij em̄ erāt hostes, alij fœderati, alij reges, alij amici: vt in d. legib. hic ante all. & d. l. mercatores. C. de commercijs & mercatoribus.

Ad c. in apibus. facilis est responsio: quia licet dicatur ꝙ in vno regno debeat esse rex, nō sequitur ꝙ nō possint esse diuersa regna: imò ꝙ plus est, Deus ordinauit à principio plures reges, & ī vno quoque regno vnū regē. Nec hoc ꝓhibet. d. c. in apibus. nam vnus apes rex omnium apum de mūdo, imò in quolibet vase apum est vnus rex, nec oēs grues de mundo sequūtur vnā, sed vna cōgregatio sequit̄ vnā, & alia aliā, & sic ī quolibet regno erit rex, vel ī qualibet ciuitate vnus rector: qñq; tñ reperit̄ duos fuisse imperatores. l. impatores de pact. & l. diui fratres. ff. de pœn. & ita illū tex. declarat Io. de Turrecr. in d. ca. in apib. vbi r̄ndet ad iura ꝓ parte ꝯriā allegata, tenēdo etiam ꝙ nunquam fuit monarchia vniuersalis.

Ex quibus ꝯstat r̄nsio gn̄alis ad oīa iura dicentia, ꝙ imperator est dñs totius orbis, & habet monarchiam: est verū, orbis, s. subiecti Romano imperio, cū tpe quo translatū fuit imperiū p populū in principē, transtulerunt ei omne imperiū, quod habebāt in toto orbe. Cum ergo totus orbis vniuersaliter nō tunc subiiceretur ipsi populo Romano, sed tm̄ vna pars, debet intelligi illa pars esse vniuersaliter illum totū orbē, & non vltrà. Quia si extenderetur ad partes ēt tunc nō subditas imperio, sequeretur tot inconuenientia, ꝙ in mense scribi nō possent. Sequeret̄ em̄ ꝙ trāstulisset in eū plus iuris q̄ habuisset: sequeretur ēt ꝙ potestatē habuissent tollendi ea q̄ de iure diuino erant introducta, vt puta regna & dominationes, de quibus supradictum est. Et sic illa generalitas seu vniuersalitas restringitur ad habilitatem. l. eum. ff. de iudicijs. notatur plenè per do. meum Ias. in l. j. §. nūtiatio col. 4. ff. de no. ope. nun. & ne sequatur absurdū notat Fel. in c. cognoscentes. col. 6. extra de consti. Absurdum. n. esset & ꝯ iuris dispositionē, ꝙ populus Romanus transferendo oēm potestatem quā habebat in principē, plus iuris ei dedisset q̄ habuisset: & ideo illa vniuersalis locutio seu generalis debet ad partē mundi subdita Romano imperio restringi, & nō alias partes eidē nō subditas extēdi, ad euitandū incōuenientia & absurda, de quib⁹ supradictū est: & oe incidant in mēdaciū, quod faceret vt notoriè ꝯstat ex oib⁹ chronicis mundi. Et etiā ad id quod est possibile restringuntur. Floria. in l. eum debere. ff. de seruitu. vrban. prædiorum. & non ad impossibile. quod esset hoc casu.

Nō obstat vlterius qd voluerūt dicere multi tenētes partē ꝯriā vltra solutiones ꝑdictas ad tex. ī allegatos, maximē ad c. cōnenior. 23. q. 8. vbi d̄r ꝙ imperatori licent oīa & ipsius sunt vniuersa, qa vltra r̄nsionē quæ dari pōt, ꝙ hoc possit esse verū suo imperio, & ī fines & limites sui impij: oō qa ibi d̄r decisiōe, sed solum erat vna allegatio partis, vt ibi patet.

Et ad c. quo iure. 8. di. responsio est in promptu: quia ibi loquitur tā de regib⁹ q̄ imperatoribus: dño em̄ sunt (dixit ille tex. quibus principaliter hic mū-

 dus

dus regit)autoritas sacra pontificũ, & regalis potestas: nõ.n.dicit imperialis, vñ nec regularitas orbis quiesceret in eo, quia tũc nec esset opportunũ ecclesiã dei in sua regularitate quiescere, quæ mũdũ vniuersum regit, & sub qua omnis spiritus requiescit. c.solitæ.de maior.& obed.in c.cõuenior. 23.q.8. in c.si imperator.96.d.qui nec priuilegiũ à sede apostolica sibi indultũ ɔseruare potuit. Ideo pp defectũ imperatoris necesse fuit, ꝙ reges Franciæ subuenirẽt ecclesiæ afflictæ:quibus & à deo hoc donatũ est semp. c.hortatu.23.q.8.c.Adrianus.63.d. & ideo ille tex. in d.c.quo iure.melius intelligi debet de rege Franciæ, q̃ de Imperatore, cùm plus reges Frãciæ subuenerint ecclesię q̃ imperatores, vt supra dixi:& ẽt ille tex.in d.c.quo iure.nõ loqtur decisiuè & pręcisè, sed tantum exemplatiuè, vt satis ibi confitetur glossa.

Et pro responsione l.ij.ff.de os.pręfec.pręto.Africę.quæ lex fuit Cõstantini, quo tpe translatũ est imperiũ in Gallos, s.in Carolũ magnũ, de quo ante dixi in terminis illius legis nõ probat ꝙ imperator fuerit dñs vniuersi orbis, nec ꝙ habuerit vniuersale dominium, imò nec habuerit dominiũ in Gallia in his verbis ponderatis ab omnibus tenentibus partẽ cõtrariam, s.in partibus Hispaniæ & Galliæ siue Francorũ:& nota verbũ, in partibus: nõ.n.dicit ꝙ Gallia subesset imperio, verũ est bene ꝙ aliquæ partes Galliæ fuerũt tũc iuris Italici, vt patet in l.si. ff.de censi. & quæ forsitan obediebãt imperio Romano, vt erat Massilia Narbonen. Viennensis, & illa pars Burgundiæ quæ Allobroges attingit, quę claudit Rhodano fluuio, q̃ erant de regno Francię, & de facto à Romanis imperatorib⁹ occupabãt, quæ ẽt de facto p Theodobertũ regẽ Francię nepotẽ ex filio Clotari regis recuperatę sunt, & denuo Francię regno additæ, & vsque ad hæc tempora conseruatę.

Vñ ergo bene dicit tex.quæ in partibus Gallię seu Francorũ, quia & illę partes sub Gallia Aquitanica, vel fm Plinium Lugdunensi, cõprehendunt: vnde nec per hoc ɔcludit Gallias vniuersas subesse tũc impio.

Ad l.si duos.§.j.ff.de excusat.tutorũ.ibi:vniuerso orbi ɔueniens est, cuius subiectũ est capitulũ. Nam ille textus nihil facit, & ẽt sunt verba Antonini Pij, de quo ĩ l.deprec.iã pluries s̃.alleg. & nõ sunt ibi decisiuè posita, sed allegatiuè: allegãdo quandã epistolã illius Antonini Pij missã comiti Asię solũ. Et sic ex illa specificatione pcedẽte restringit illa vniuersalitas seu generalitas, s. vniuerso orbi Asię, & sic ista vniuersalitas hic limitat & distinguit in illo casu, cũ sit dictũ ex epistola Antonini Pij scripta comiti Asię qd fit de iure. notat do.meus Ias.in l.si ɔuenerit.col. vlt.ff.de iurisd.oium iud.per textũ in l.quoties.C.familię hærcisc. p quẽ Bal.notat ibi ꝙ verba generalia indefinitè prolata recipiũt à verbis specialibus intellectũ: & plura alia ad propositũ adducit idẽ do. me⁹ Ias.in l.si de certa re.& in j.& ij.col.C.de transact.faciunt quę dicit Alex.in consi.suo 22.in fine.in j.vol.

Cùm ergo prędicta epistola fuerit solùm missa comiti Asię, nõ extẽderet vniuersalitas sequens vltra districtum cõmissum dicto comiti, quia ẽt extra territorium ius dicenti non paretur:& cùm comes Asiæ solũ haberet administrationẽ in Asia, vt sonant verba, s.comiti Asię, non extenderetur illa vniuersalitas vltra suam administrationem.

Et ẽt facit, qnia epistola nõ ꝓbat nec ligat nõ recipiẽtes, vt satis ꝓbat Bar.in l.filiusfam.ff.ad Mace.Ex quo ergo nõ ɔstat ꝙ alij receperint pdictã epistolã & tacuerint, nõ eos ligauit. Cũ ẽt epistola nõ ꝓbet, notãt Bal.& alij in l.nõ nudis.C.de probatio.& ẽt satis s̃.demõstratũ est ꝙ nunquam Antoninus fuerit dñs vniuersi orbis, imò suo tempore erant plures reges & principes, q nõ erãt tũc subditi Romano imper.

Ad dicta Bar. & aliorũ dicentiũ reges peccare, q negant imperatorẽ esse dominum orbis, & dicẽtes ɔtrariũ esse hæreticos, & ẽt eos esse hæreticos fundãres se ex dicto Lucæ 2.Exiuit edictũ à Cęsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, cũ hoc non ꝓbet necessariò ꝙ ergo Cæsar fuerit dominus vniuersi orbis, ꝓut in veritate rei nõ erat. Nã nõ sequitur, exiuit edictum, igitur est dñs: nec p hoc ꝓbatur in imperatore esse dominiũ. Nam ergo sequeretur. Cùm Turcha magnus dicat se dñm orbis, ꝙ hoc sit verũ: sæpè.n.gloriantur dñi principes in assumptione titulorũ generaliũ, quos tñ non habent, nec vnquam habuerunt, nec in æternum habebũt, vt de illo Turcha magno, & satis demõstratũ est in pluribus alijs.

Et ẽt vellẽ scire, quomodo hoc probaretur, ꝙ per hoc quis efficeretur hæreticus, nã istud nõ est nec de præceptis ecclesiæ, nec de præceptis decalogi, nec de contentis in symbolo, vt supra dixi in prin.huius secundi tractatus:& licet sit in euangelio, non tamen est ibi præceptiuè, sed solum narratiuè.

Ex quo ẽt, quod plus est, reperio contrarium fuisse determinatum p summos pontifices, q dixerunt & ordinauerunt regẽ Franciæ neminem recognoscere i spiritualibus & tẽporalibus.d. c.per venerabilẽ. qui filij sint legitimi.qui tex.loquitur de iure, & nõ de facto: quia nunquã summus põtifex loquitur in facto, sed in iure tñ.gl.est in c.consultationi.in glo. fin. extra de tempo. ordi. quam glo.in terminis nostris reputat singularẽ Feli.in c.cùm non liceat.extra de præscrip.vbi addit ꝙ illã glo.notat Card. Alexan. in c.quæ i ecclesiarum.in verbo, videbatur. extra de ɔstit.& illam glos.& interpretationem firmat Pano. in c.nouit.& ibi Fel.extra de ɔstitutio.& facit tex.in l.mora.in prin.ff.de vsuris.ibi:neq; ɔstitutione vlla, neq; autoris iuris quæstione decidi posse, cùm sit facti magis q̃ iuris.& facit tex.in l.eum quẽ.in fi.vers. de facto autẽ cõsulentibus.ff.de iudiciis. Cùm tanq̃ habens oĩa intra in scrinio pectoris nunquam de facto loquitur, sed de iure:quod etiã ex pluribus rationibus ex illo textu põderari potest, maximè in prin. in vers.insup.ibi: sine iuris alterius læsione in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit. Ad quæ verba aduertendũ est, cũ si verũ fuisset ꝙ rex Franciæ fuisset subiectus in temporalibus imperatori de iure, nõ potuisset ipse rex Frãcię sine magna lęsione iuris alterius.s.imperatori se subiicere alienę iurisdictioni, s.Põtificis, maximè cũ tractaret de legitimatione filiorũ, & ɔsequẽter de successione regni & aliis feudis, qb⁹ debuisset iteruenisse autoritas & ɔsensus speci alis

cialis ipsius imperatoris in istis feudis maioribus, per tex.in c.naturalis.vbi omnes notant. si de feudo fuerit controuersia.vbi gl.& omnes feudistæ post eã in vsib.feud.imò Papa in talibus in iurisdictione imperatoris non potest se intromittere, vt tenent omnes in c.cæterùm.de iudiciis.& legistę in l.Gallus.§. & quid si tantum.ff.de lib.& posth.

Et facit tex.i l.ij.ff.de natal.restitué.p Bal.& Pau. de Cast.in l.j. C.de iure aureo. annulorũ per illum tex.quod tamen intellige, nisi concerneret materiã peccati.gl.in c.si duob.extra de appel.Inn.in c.licet. extra de fo.comp. Abbas.in ca.nouit. extra de iudiciis.Fel.in c.1.extra de constitu.

Et si dicatur, ꝙ in d.c.per venerabilem.magis tractatur de efficacia & validitate matrimonij q̃ de legitimatione filiorum, ex quo poterat ad summum pontificem spectare cognitio.Cùm causæ matrimoniales debeant coram iudice ecclesiastico terminari, & per summum Pontificem super talibus est dispensandum, & non per alium.notatur in c.lator. q fil.sint leg.& in d.c.per venerabilem.& per Bar.in l. Titia.ff.sol.mat.Ex quo dixerunt quidam ꝙ Papa potest incidenter filius naturales in temporalibus legitimare,licet non principaliter:quod tamé multi dicunt,non affirmant in d.c.per venerabilem.

Ad prædicta respondetur, ꝙ ille textus loquitur in legitimatione vera & expressa, qui aliàs non fuisset opus dicere.ꝙ potuerit rex subiicere se iurisditioni summi Pontificis, quia si fuisset tñ causa matrimonij ipso iure iã fuisset subiectus: & ideo lex non loquit̃ĩ casu arido sed viridi, vt patet ĩ l.Arriani.C.de hęrti.& ĩ casu nõ dubitabili.l.labeo.ff.de Carb.edict.

Et ét ex quo certũ erat matrimonium non fuisse verum,vt ibi dicit tex.& gl.in verbo, videbatur. & ideo filij erant naturales tñ,& non legitimi,ex quo requirebatur legitimatio filiorũ natorum ex illo matrimonio q̃ rex petiit,quã poterat facere: nõ tãquam pater sed tanq̃ princeps cũ subditis,vt ibi satis notatur.Et ideo erat princeps neminé recognoscés,& nõ subdit⁹ iperatori: qa si fuisset illi subdit⁹ nõ potuisset legitimare,quo ad feuda,vt dicũt oés ĩ d.§.naturales.

Et cũ dicat̃ ꝙ potuit tanq̃ princeps, ergo de iure, cùm istud dicat̃ p summũ põtificé,cũ verba illius diriguntur ad ea q̃ de iure fieri possunt & nõ ad ea q̃ de facto.l.ex facto.ff.de vul.& pup.subst.cap.eam te.de rescrip.l.fi.C. de testa.milit.l.ij.C.de noxal.& si hoc nõ intelligeretur de iure,sequeretur ꝙ Papa voluisset sustinere regé Frãciæ contra imperatorem in his quæ facere non posset,& sic in male gestis q̃ vidẽtur illicita: vnde ex eo fonte ex quo iura proueniunt sequeretur iniuria,qd nõ est dicẽdũ. Ex quo credo dicẽdũ, ꝙ ille tex.in d.c.p venerabilé. loquitur de iure & nõ de facto ꝯ gl.ibi, ꝯ quã ét tenent Inno. Abbas, Fel.& plures alij in d.c.nouit. extra de iudiciis.

Et facit tex.in d.c.nouit.extra de iudiciis. p huiusmodi interpretatione, ꝙ ille tex.in d.c.p venerabilé. debeat intelligi de iure & nõ de facto, sm glo. ibi, sic inducẽdo. Dicit.n.ibi tex.nõ.n.Intẽdimus de feudo,cuius ad ipsum spectat iudiciũ, loquendo de rege Frãciæ: in quibus verbis facio hoc fundamẽtũ. Si.n.rex Franciæ habuisset superioré imperatorem in tpalibus, nõ potuisset cognoscere de causa vertẽte inter ipsum & regé Angliæ,tunc suũ vasallũ occasione comitatus Pictauen.cũ ageretur de causa feudali, sed debuisset imperator cognoscere. c.1.apud quem vel quos qõ feudi terminetur, in vsib.feud.& faciunt quæ dicit Bal.& Iac.de Beluisio & alij ĩ c.1. de inuestitura in maritũ facta.ꝙ si est qõ inter maiores,vt sunt duces, comites, & reges, in quibus non pót faciliter haberi iudiciũ, imperator est iudex, & nõ alius.c.j.de lege Corradi, in vsib.feud.idem Bal. in l.j.ff.de rerũ diuis. Cum ergo ille tex.ĩ d.c.nouit. dicat. ꝙ illa quæstio feudi debuit determinari p regem Franciæ dñm feudi, cum ad eũ spectet & nõ ad alium, patet ꝙ de iure imperatori non subiacet. & hoc ibi tenet Panor.duabus rationibus quas vide, imo nec vnquã ingũ imperij suscepit, vt tenet Luc. de Pen.in l.vnica.C.de colonis Palæstinis, lib.11.

Ex quo sequitur, ꝙ si rex Franciæ non sit illi subditus,ꝙ ipse imperator non est mundi dominus, qd indubitanter tenen verum ex supradictis & multis aliis rõnib.q̃ hic possent adduci: sed cũ ex enidentia rei & per existẽtiã aliorũ regnorũ q̃ semper fuerunt in esse tpe imperij Romani, dicendum est indubitãter ꝙ nunquam fuit vsq; ad hęc tempora aliquis imperator qui fuerit vniuersalis mundi dominus.

Ex quo tñ Romani præ cæteris maiorem dñationé in hoc seculo habuerũt, & exinde nomé regium odiosum fuisse apud eos, assum psẽrũt pro eorũ principe post reges, consules & dictatores, nomé imperatoris.Ideo vr̃ inter oés huius mũdi principes rõne illius dignitatis esse primus & cęteris excellẽtior: nõ tñ per hoc sequitur, ꝙ sit mundi dñs, & sic ꝙ alij propterea eidem subiiciantur, qm̃ nũquam fuit ita ordinatũ, neq; à Deo, neq; eius vicario, neq; ab habentibus potestatem hoc ordinandi seu disponẽdi.

Potest tñ dici, ꝙ adhuc rex Frãciæ ita pót dici imperator in suo regno, prout infra dicam, prout rex Romanorum in suo regno dicitur imperator: & ꝙ tale imperium est ita in rege Francorum, sicut in rege Romanorum. Cũ, vt habetur in chronicis Eusebij imperium fuit translatum de Græcis ad psonam Caroli Magni regis Francorum. & facit.63.dist.c.ego Ludouicus.& ibi not. in vlt.glo. Et virtute istius translationis Carolus Magnus & sui successores receperunt potestatem imperialé in oibus regnis, prouinciis,& terris, præsertim occidentalibus, quæ nõ erãt ante tépus dictæ trãslationis sub potestate dicti Caroli,& ét petédi & exigẽdi à regibus & principibus regnorum, prouinciarũ, & terrarum huiusmodi subiectiõné impatori debitã: ita ꝙ sicutolim populus Romanus ius & potestaté transtulit in imperatoré,vt patet.ff.de orig.iur.l.ij.§.nouissimè.instit. de iure nat.gẽtium & ciui.§.sed & qd principi.ff.de constit.principum.l.j. Et postmodum ex diuisione ipsius imperij quæ fuit facta p Carolũ Magnũ Aquisgrani solẽniter congregatis omnibus proceribus totius regni, Ludouicũ filium suũ Aquitaniæ regé cũ ctorum consilio sibi totius regni & imperialis nõis hæredé sub anno Dñi 800. constituit, impositoq; capiti

capiti eius diademate imperatorem & Augustũ appellari iussit. Richardum verò nepotem suum filiũ Pipini filij sui Italiæ præfecit & appellari iussit. Post hoc idẽ Ludouicus q Pius est cognominatus, mortuo patre suo generalem conuentum Aquisgrani sub anno Dñi 817. habens, filium suum primogenitum Lotharium nominis atq; imperij sui cõstituit, & cæteros reges appellatos, vnum Aquitaniæ, s. Pipinum, alterum Bauariæ, s. Ludouicum præfecit. Ex quo ex huiusmodi translatione semper remansit potestas imperialis apud Frãcos, imò primò habuerũt nomẽ imperatoris, cũ dicto Ludouico fuerit impositum diadema & imperator & Augustus ex iussu Caroli Magni vocatus fuerit. Et licet postmodũ anno Dñi 842. orta fuerit guerra inter tres fratres, videlicet Ludouicum, Carolum, & Lotharium, post bellum inter eos habitũ, anno præcedenti apud Pagum Antissiodoreũ, in loco q dr Fontaines, in quo à neutra parte fuit triũphatum, fm Eusebium, & imperiũ remanserit apud Lothariũ, qui appellatus fuit imperator: tñ potestas imperialis ẽt remansit apud Carolum, qui habuit regnũ occidentale Francorũ, a Britannio mari vsq; ad Mosam fluuiũ, & vocatus fuit rex Galliæ: sed tñ cũ potestate imperiali in suo regno quam semper vsq; nunc exercuit, & adhuc exercet faciendo ea oĩa quæ imperator in suo imperio. Ex quo ẽt pót dici ꝙ pscriptio tãti tpis cuius initij memoria nõ extat i ɔ̃riũ, ei prodest. Dicit tñ Bal. i tit. de prohibita feudi aliena. per Federicum. §. fi. colũ. pe. in fi. ꝙ licet dictus rex Frãciæ sit super omnes reges, & quo ad subditos suos sit in regno tanquã corporalis Deus, nõ tñ, vt dicit, est alter Imperator.

Sed quia tñ postmodum ab ecclesia Romana maior dignitas reputatur dignitas Imperatoris: & pp approbationẽ quã facit ecclesia Romana de imperio illud transferendo de Francis seu Gallis in Germanos in personam Othonis: de quo legit̃ in c. in synodo. 63. dist. ꝗ regnum: in omnibus locis indifferẽter i extra regnum Franciæ semper imperator sedet à dextris, & rex Franciæ à sinistris, & sic præcedit regem Franciæ pp autoritatem & præeminentiã quã habet ab ecclesia, ex vnctione & coronatione quã recipit ab ecclesia Romana, vt dictũ est, & hr in c. per venerabilẽ. extra de elec. & notatur in pluribus locis. De huiusmodi trãslatione est magna altercatio: sed cũ nõ sit magnæ vtilitatis, & sit iã hęc pars satis onerata, me remitto ad tractatũ Ioã. le Cyrier de primogenitura, in 12. q. secũdi libri: vbi per 7. aut 8. col.

Vigesimanona consid. An ẽt si electus in Imperatorẽ nondum sit coronatus, qui ante coronationẽ dicitur tantum rex Romanorum, præcedere debeat regẽ Franciæ. Hæc qõ fuit hoc anno Domini 1521. in mense Septẽb. in oppido Caleti, vbi fuerunt ambasciatores & legati Caroli Illustrissimi electi i imperatorẽ & regis Hispanorũ: inter quos erat nobilis & pstãtissimus vir dominus Mercurinus cãcellarius electi in imperatorẽ, & legati Frãcisci Christianissimi regis Frãcię, inter quos erat nobilis & excellẽtissimus vir dominus Antonius de Prato cãcellarius regis Frãcię: inter quos fuit quęstio de pcedẽtia. Mouebat̃ prędictus Antonius ex ratione, q̃a prędictus Carolus licet fuisset electus i imperatorẽ, nõ tñ erat adhuc vnctus & coronatus, & sic tantũ erat rex Romanorũ, qui tanquam rex Romanorũ nõ vngitur nec coronatur ab ecclesia: & etiam licet esset rex Hispaniæ, tñ quia nõ vngitur, ideo dictus cãcellarius Francię debuit pcedere cancellariũ prædicti electi i imperatorem: eo quia rex Frãcię erat vnctus & coronatus, prædictus verò electus in imperatorẽ & rex Hispanorum non erat vnctus nec coronatus.

Ex parte verò dicti dñi Mercurini cãcellarij electi in imperatorẽ multa in ɔtrariũ dicebant̃: & ꝙ prędictus electus erat vnctus & coronatus ab archiepiscopo Coloniẽ. ad quẽ pertinet eidẽ regi primã vnctionẽ & coronationẽ ĩpendere, prout tenet Innocẽ. in c. venerabilem. extra de election. dicam plenius.

Decisio huius ɔtrouersiæ pẽdet ex dubio sequenti: videlicet: Nũquid electus in regẽ seu i imperatorem à principibus habentib⁹ potestatẽ eligẽdi vel à maiori parte, possit statim ex ipsa electione licite nomen regis assumere, ac bona regni & ĩperij, tanquã habens eandẽ potestatẽ quã imperator in Italia, & in aliis ꝓuinciis regno & ĩperio subiectis administrare.

Ad istud dubiũ videtur primò dicendom, ꝙ electus in imperatorem non pót sibi assumere nomen regis, nisi post approbationẽ suam ab ecclesia factã: quod sic probatur. Examinatio personæ electi i regẽ Romanorũ pertinet ad ecclesiam Romanã. c. venerabilẽ. §. verum. extra de electione. clemẽt. Romani. versi. præfatis itaque. de iureiuran. & nõ solũ examinatio imo approbatio & nominatio, vt dicit ibi tex. quę quidẽ examinatio nõ videtur fieri ad aliũ finem nisi vt examinata prius psona ipsius vel saltẽ persona eiusdẽ electi approbet̃, vt sic ex tali approbatione demũ possit, sicut in electis ad dignitates ecclesiasticas regulariter obseruat̃: vt patet in c. nosti. extra de elect. & in c. qualiter. eodem tit. & c. auaritiæ. eo. tit. lib. 6. Ergo videtur quòd approbatio electi in regem Romanorum, etiam si sit electus a principibus in concordia peti debet ab ecclesia Romana antequam administret, nec nomen imperatoris assumere, vt dicit gloss. in dicta. clem. Romani. in verbo, futurus. ibi: ego enim quem ad hoc allegat Felin. in c. eam te. in 2. col. extra de rescriptis. vbi amplè ponitur materia de electo, quam potestatem habeat ante consecrationem seu confirmationem.

Secundò: Si rex Romanorũ ex electione ɔcordi vel à maiori parte principũ electorum facta posset statim administrare iura & bona regni & ĩperij, ergo vnctio & coronatio q̃ regni Romanorũ Aquisgrani per archiepiscopũ Coloniẽ. & vnctio & coronatio q̃ per archiepiscopũ Mediolanen. in villa Modinen. secundario eidẽ ante vnctionẽ & coronationẽ imperialem ɔsueuerũt impendi, vt etiam notat̃ per Io. Andr. in d. cle. Romani. viderent̃ superfluæ & inanes, & de nihilo viderent̃ seruire, quod est absurdũ, & inconueniens, cũ tales vnctiones et coronationes non videntur esse sine rationabili causa inductę.

Tertiò sic: Rex Romanorũ nõ habet eandem potestatem quã imperator, qui non dicitur imperator nisi

nisi post vnctionem & coronationem:cum,vt habemus in l.bene à Zenone.C.de quadr.præscrip.in fi. vbi imperator non concedit priuilegium ante infulas imperiales susceptas,per quarum susceptionem intelligimus coronationem imperialem : & sic vr q rex Romanorum non habet eandem potestatem quam postea factus imperator. & facit tex.in l.athletæ.ff.de excus.tut.quem ad hoc allegat Barba.in c.eam te.in ij.col.extra de rescriptis.

Quartò faciunt tex.in c.in nomine Domini. ver. eligatur autem. ibi:& futurus.23.dist.& in c.venerabilem.§.verum.ibi:eligendum in regem,in imperatorem postmodũ promouendũ. extra de ele.& in cle.Romani.ver.priusquã.de inreiur.vbi dr. Ego.n. rex Romanorum,futurus imperator.Ex quibus omnibus patet q primò quis efficitur rex,& postmodũ futuro tempore imperator, & sic rex non videtur habere eandem potestatem quam imperator : cum rex prius existens postmodum promoueatur in imperatorem,vt sic aliquid importet plus promotio in imperatorem ,quàm in regem.

Quintò sic probatur,nam nihil operatur antequã sit.l.j.ff.de colla.bonorum.§.si impuberi. vbi dicit, p matura est.n.collationis species, cũ adhuc viuat is cuius de bonis quarta debet.l.j.§.ex hoc rescripto. ff.de ventre inspiciendo.l.quoties.ff.de nouatio.Sed imperator in sua coronatione dr oriri,& sic incipere esse.l.oẽs.C.de feriis.ibi:vel ortus imperij protulerũt.& ibi in gl.quæ exponit:i.coronatus,ergo ante hoc non operatur quæ ad imperatorẽ pertinẽt, vt de hoc dicit Io.An.in data, lib.6.in gl.quæ incipit, scire debes.Et tribus coronis coronari debet,vt notatur per eum in cle.Romani. de elec.& dixi suprà.

Sextò probatur sic:furtiuus est omnis actus & illicitus qui exercetur in re pter volnutatẽ dñi vel custodis,ẽt si exerceatur per eũ cui traditio fieri debet. l.si ex stipulatione.ff.de acq.poss.l.nec ex vera.C.de quadrię.pscrip.sed per Christum B.Petro & successoribus tradita sunt vtriusq; regni gubernacula, cœlestis,s.& terreni.22.dist.oẽs.15.qõ.6.c.alius.& c.nos sanctorũ.& c.iuratos.1.q.4.c.quia prelatus,in prin. & c.ad apostolicæ.de re iud.in 6. Quicũq; ergo sine voluntate successoris B.Petri terreni regni gubernaculũ assumit,rem licitam facit.quod optimè probat Innocẽ.per rõnes in c.licet ex suscepto.de for.cõpet. & probatur in d.c.per venerabilem.extra qui fil.sint legit. quod ẽt pbatur Ps.135.vbi dr.Qui fecit luminaria magna,Solem in potestatẽ diei,Lunam & stellas in potestatẽ noctis:in quo trãsumptiuè significatur sacerdotium & imperiũ:vt per solẽ sacerdotium significetur, p lunam imperiũ demõstratur.c.solitę. extra de ma.& obe. Luna aũt non lucet nisi per influentiã solis,ergo nec imperator nisi p influentiam à Papa. & cũ hoc bene facit.d.l.bene à Zenone.s in qoarto fundamento allegata in fi.dũ dicit:imperiales suscepimus infulas,vt dicat insula, quasi insua fiue influẽtia:de qb.insulis hr i l.fi.C.de iudæis.& in auth.vt oẽs tam milites q militares iudices, in prin.

Septimò probatur sic: nullũ imperfectum operat perfectè,alias perfectũ ab imperfecto non dignosceretur.l.ædificia.§.perfectissimè.ff.de ędil.edic.perfectum est aũt cui aliqua particula deficit.l.cũ Sillejanũ.C.ad Sylleia. Probat Philosophus v.metaphysicæ.c.de pfecto.& hoc etiã probat lex dicens :neq; balneũ, aut theatrum fecisse intelligitur,qui ei propriam formam quæ ex consummatione contingit, non dederit.l.si is qui quadringenta.§.quædam.ff. ad l.Falci.Hinc dicit d.meus Ias.in l.si pro fundo.& in l.sub prætextu, secunda.& in ij.col.C.de trãsac.q imperfectũ & nullũ idẽ sunt : sed constat q ante approbationẽ, vnctionẽ & coronationẽ aliqua pars imperiali dignitati deficit,alioquin esset superflua: qd nemo sanæ mentis probabit, vt l.si ita qs stipulãti. ff.de euictio.l.posthumius.ff.de captiuis & postli. reuer.ergo nõ est perfecta & sic nõ põt pfectè imperialia operari,quod posset si ea q sunt iurisdõnis liberè exercere posset, cũ tota sua ptãs in hoc ɔsistat.

Octauò pbatur sic:quoties sunt duo gradus successiui adinuicẽ ordinati, existens in vltimo non debet attingere ea quæ sunt primi, sicut diaconus ea q sunt epi vel presbyteri. c.diaconus.& c.seq.93.dist. vni commissum alius surripiat.l.consulta diualia. C.de testamẽ. Et in electo in imperatorem est considerare duos gradus, vnum inquantum est rex, alterum inquantum promouendus est imperator, vt d.c.venerabilem.de elec.& clarius in d.c.in nomine domini.23.d.ibi.dilectissimi filij nostri habeant. existens in primo gradu,s.regis, non vsurpabit quæ sunt secundi,s.imperij.

Nonò pbatur sic : præceps & præmatnrè vtit qs gladio ante efficacẽ cõmissionẽ eiusdẽ.l.obseruare. §.fi.ff.de offi.pcõsulis.arg.l.j.C.de execu.rei iudicatæ.& qs administrationi imprudẽter se immiscet ante administrationẽ decretã.l.fi.C.arbitriũ tutelæ.& i auth.vt hitq obliga.habe.se perhibẽt res minorũ.sed sic est, q vterq; gladius est apud ecclesiã, qd notat p verba apostolorũ in quorũ persona ecclesia designatur:Ecce duo gladij hic,s.in ecclesia:& Christus dicit nõ superflua esse, sed dicit sufficit : & ideo cum Petrus gladiũ exercuit, nequaquã vt abiiceret iussit, sed vt in vaginã ɔuerteret, quasi exercitiũ prohibẽs, nõ imperiũ auferẽs. Exercitiũ aũt imperatori cõmittitur in approbatione vnctione & coronatione.arg. ff.de milit.testa.l.ex eo.& l.si Titius. & in auth.de defens.ciuit.§.interim.coll.iij.ergo ante hanc commissionem administrare non potest.

Decimò probatur: electus ad militiã nõ prius miles est quàm stigmata receperit,& in numero militũ sit descriptus.l.ex eo.& l.si Titius.ff.de testa.mili.l. stigmata.C.de fabricẽsibus,lib.12.sic etiã imperator licet sit in imperatorẽ electus, donec habeat stigmata & insignia imperatoris, nõ debet dici imperator.

Vndecimò: nã cũ post eius electionẽ requirat ɔfirmatio Papę & ingressus officij p coronationẽ iurib.s alle.sequit q ante nõ habet plenatiã ptãtẽ,ergo nõ põt officiũ in inuitũ exercere.l.Publius.ff.de ɔd.& dem. in auth.de cõsulib.§.hæc autem.coll.iiij.& in auth. de defens.ciuit.§.interim.& l.post duos.C.de aduo. diuer.iud.& c.pe.extra de transla.pięla.

Duodecimò: cũ,vt ante dictũ est, ante ɔfirmationem,

nem, cōſecrationem & vnctionem, non dicatur imperator, ſed tn̄ rex Romanorum, ergo poteſtatē imperatoris habere non debet: quia carentia nomine carere debent & effectu.l.à nullo.C.de feriis. & iſta tria vltima motiua facit Salice.in d.l.à bene à Zenone.C.de quadtien.præſcrip.

Contrariam tn̄ opinionem,ſ.q̄ ſtatim electione facta poſſit adminiſtrare tenent Bar.Bal.poſt glo.& Cyn.in cle.l.bene à Zenone. Bar.in extrauagāti ad reprimendam.in verbo,regibus.& idem Bar.in l.ex eo.ff.de teſta.milit.& in l.ſed & reprobari. in prin. de excuſ.tuto.& in prima conſtitutione Digeſtorū. in fine principij. gl.in c.legimus.94.diſt.Inn.in c.cū M.Ferrarien.extra de conſtitu.Collecta.in c.noſti,in fi.& ibi in apoſtillis. in ver.ſic nec imperator. extra de poſtula.præla.Panor.in ca.venerabilem. extra de elec.Fel.in c.eam te.col.ij.verſ.ſimiliter. extra de reſcript. Old.pſ.168.& pſ.199.Albe.de Roſa.& Sali.i d.l.bene à Zenone. qui mouentur rationibus ſeq.

Primò, quia ſicut matrimonium mutuo conſenſu pficit.ff.de reg.iur.l.nuptias cū ſimilibus, ita mutuo conſenſu eligentiū & electi acceptantis debet dici eſſe pfectum, & eſt ſimilitudo bona: quia ſicut maritus vxorē tenetur defendere, vt inſtitu.de iniuriis.§.patiatur.ita & imperator rempublicā in vniuerſo,& in particulari, vt in d.l.bene à Zenone. & C.de nouo codice componen.in prin. Sed vr̄ q̄ iſta ſimilitudo non ſit bona,cum, vt dicit Rofredus Beneuentanus in libellis iuris canonici, ſub titulo de ſponſalibus.in j.col.ſicut matrimonium per ſponſalia initiat̄,p verba de pſenti cōplet̄,& p copulā carnalē cōſummat̄, ita mr̄imoniū p electionē poſt conſenſum initiat̄,in confirmatione ratificat̄,& in cōſecratione cōſummatur.c.licet.& c.inter corporalia. extra de trāſla.plat.& etiam dicit Luc.de Pē.in l.mulier, in prin.C.de incolis, lib.10.q̄ matrimonium tantum dicitur inchoari per ſponſalia, & conſummari per copulam carnalem. allegat iura allegata.

Ex quo mihi vr̄ dicendum, q̄ iſta ſimilitudo non eſt ſufficiens ad æquiparandū vnū ad aliud. ita q̄ ſit verum argumentum, cū ēt ſi ſimilitudo eſſet vera q̄ non tn̄ concludit identitatem, nec habet eandem rationē:& ideo non valet argumētū.Panor.in c.qm̄ frequenter.§.fi.in pe.col.extra vt lite nō cōteſt.quaſi ſimilitudo non ſit commoda,in ratione nihil operatur, vt dicit idē Panor.in c.cum dilectus. in iij.col. extra de ordine cogniti. & ideo cū his ſit alia ratio in matrimonio carnali, eo quia ſolus conſenſus facit matrimonium non concubitus,vt dictum eſt,& nihil vltra requirit̄ ad pfectionē, nō eſt hoc caſu arguēdū ad hūc caſum: cū ſola electio ēt cū cōſenſu illius nō faciat eū imperatorē,imò requirit̄ pſecratio, vnctio & coronatio iurib.ſupra allegatis, igit̄ &c.

Secunda ratio Salice.& aliorū pro hac opinione eſt talis: qm̄,vt dicit,eiuſdē virtutis & poteſtatis debet eſſe electio facta à principibus Alamaniæ cuius poteſtatis & effectus erat electio facta à populo Romano. Cū ſubrogatū ſapiat ſeu aſſumat naturā ſubrogati.l.ſi eū.§.q iniuriarū. ff.ſi qs cautionibus.l.j.§. hæc actio.ff.ſi qs ſe liber eſſe iuſſ. Sed electio olim facta à populo Romano acceptatione ſecuta, erat tātę poteſtatis q̄ oēm iuriſdictionē transferebat in principē ſeu imperatorē.l.ij.§.nouiſſimè.ff.de orig.iur. & §.initio.& poſtea in imperatorē.l.ij.§.cū.n.C.de veteri iure enucleādo. & l.j.ff.de cōſtitu.principū. ergo & electio facta per illos principes Alamaniæ ſubrogata loco populi Romani.c.venerabilē.de ele. idē debet operari:& ſic ſequit̄ q̄ virtute ſuæ electionis pſt legi, vt ff.de legib.l.princeps.& C.de legib. l.digna vox. & p cōſequēs habet poteſtatē bñficia & priuilegia concedendi,& contra iura diſpenſandi.

Illud argumentū ēt non militat hoc caſu, cū licet ſit verum, q̄ ex electione facta per populum Romanum omnis iuriſdictio, & poteſtas quæ erat penes populū Romanū fuerit tranſlata in electū,nō tamen fuit tranſlatū imperium in eū,cum tunc nondū eſſet imperiū ſaltē ſpecialiter aut ſpecificè:ſed erat ſolum poteſtas,quæ fuit trāſlata in cōſules, reges, & dictatores,qui nō fuerunt imperatores, nec iura imperij habuerunt, niſi quia tanquā habēs adminiſtrationē regalē ēt dici pōt imperator. 2.Reg.8.c.ibi: iura regis qui imperaturus eſt vobis, vt ſupra dixi. Et ſolū imperiū habuit initiū à Deo, ex quo poteſtas imperij aſſumi debet ab eius vicario: cum eidem omnis poteſtas data fuerit,vt habetur Matth.28.c.Data eſt ei poteſtas in cœlo & in terra.

Et ēt illa poteſtas quæ erat in populo Romano non eſt in electoribus,cū iuriſdictio integralis eſſet penes populū iuribus ſupra allegatis:nō ſic i electoribus qui nullam iuriſdictionem nec poteſtatē imperij habēt,ſed ſolū facultatē eligēdi,d.c.venerabilē & c.Romani ī alle.Et ēt quia dicta poteſtas quæ data fuit p populum Romanum nō pōt extēdere effectū ſuū extra iuriſdictionē populi Romani,& quam tunc habebat,cum extra territorium ius dicēdi non paretur.l.fi.ff.de iuriſd.om.iud.& ideo licet electores habeāt illā ptātē quā habebat populus, non pōt extēdi niſi quo ad regnum Romanorum, ex quo, vt videmus, p illam electionē dr̄ ſolum rex Romanorū, cū, vt dicit tex.in locis ſupra allegatis, poſtmodum ſit futurus imperator,ſ.p coronationē, vnctionē,& conſecrationē, vt dicūt tex.iuris canonici, & text.iuris ciuilis,ſ.d.l.bñ à Zenone,in fi.ibi:ex eo tēpore valitura, quo nutu diuino imperiales ſuſcepimus infulas.Et ēt vt conſtat ex iuribus ſupra allegatis, electio quę ſit ſimpliciter per electores imperij non eſt ſimpliciter ſubrogata in locum alterius electionis,quæ fuit capta per populum,cum in hac ſint additæ alię ſolēnitates,& fuerit alio modo limitata, & qualificata, & ideo cum ſuis limitationibus debet procedere, vt ſ.per electionem tantum fiat rex Romanorum & poſtmodum per coronationem vnctionem & conſecrationem futurus imperator.

Tertiò arguit Salicetus ſic.Negari nō pōt,quin ante coronationē rex Romanorum appelletur, & , vt dicit verē.d.c.venerabilē.de ele.& in c.in noīe Dñi. 23.diſt.& ſi ſic, q̄ præpoſitus eſt ad regendum Romanos,etiam rempublicam Romanorū, vt in auth. vt præponatur nomen imperatoris.in verſ.mox authore Deo &c. collatio.quinta.ergo omnem poteſtatem

statem quam reges Romani habebāt, haber, & quæ illi facere poterant, potest. d. §. in initio. igitur &c.

Ad hoc est clara rñsio, ꝙ Salicetus satis fatetur, ꝙ non est Imperator, sed solum Rex Romanorum, ergo paruam habet potestatem: cū reges Romanor. sint exacti, ita ꝙ nulla potestas penes eos remansit. l. ij. §. exactis. ff. de orig. iuris. & ēt quia regnū Roma-norum est hodie penes aliū, s. penes summum Pontificem, per donationem factam per Constantinum: igitur nullam iurisdictionem habet, & si habet, dr tm̄ habere habitu & non exercitiū: quod idem est ac si nullam iurisdictionem haberet, vt in simili vr tenere Barba. in c. nouit. in iij. col. in 3. notabi. extra de iudiciis. imò si fuerit exactum nomen regū fieri potuit, cū ēt nomen imperatoris possit p populū tol li. Qm̄, vt dicit Guill. de Cugno, & ibi Bart. qui eū refert in l. non ambigitur. ff. de legibus posset hodie adhuc degradare imperatorē, & eidem tollere ptātē regiam: de quo dicto an sit verum, vide Barba. i d. c. nouit. in iij. col. in 2. notabili. extra de iudiciis.

Quartò arguit idem Salice. sic. Hoc est in Papa, ꝙ ex sola electione, acceptatione secuta oēm habeat iurisdictionē. extra de ele. c. licet de vitanda. 23. dist. c. in noīe Dñi. ergo & idē in imperatore. Cū vtrūque, s. sacerdotium & imperium Deus de cœlo constituit, vt in auth. qūo oportet epōs, in prin. coll. iij. & de fid. instr. §. j. coll. vj. nec imperator vllum superiorem cognoscit, sicut nec Papa.

Ad hoc etiam est facilis rñsio, ꝙ cū imperator se subiecerit iurisdictioni summi Pontificis, in hoc ꝙ teneatur ab eo consecrari, vngi, & coronari: vt dixi supra, ꝙ Papa est eo superior, & si non in temporalibus nisi habitu, saltem in spiritualibus, cuius ēt imperator est protector quo ad defensionem, cū adiuuare debeat Papā in conseruatione suæ iurisdictionis. notatur per Barba. in d. c. in 2. notabili. extra de for. comp. & cum acceptet electionem de se factam per principes Alamaniæ, cùm fiat autoritate summi Pontificis & ex eius dispositione, vr suam autoritatē approbare: & ideo si illā approbet in vno, non in alio reprobare potest. Cùm quod approbo nō reprobo: ex quo ergo cùm in constitutione facta p summū pontificem sit expressè cautum & statutū, ꝙ ex electione fiat rex Romanorū, & postmodū imperator p vnctionē, coronationē & consecrationē, sequitur ꝙ Papa in hoc est eo superior: & sic nō est bona argumentatio de vno ad aliū. Et licet multi teneant ex pluribus rationibus, ꝙ licet imperator qñque requisierit tales vnctiones, coronationes & cōsecrationes, ꝙ tñ non tenetur illas petere & accipere necessariò, videtur tñ dicendum contrarium: cum qui assumit ius aliquod in vim alicuius iuris, debet illud in totum approbare: nec potest in eo in quo ius assumit approbare & in alio reprobare: quoniā cū, vt dicit tex. in c. venerabilē. de ele. & i cle. Romani, de iureiu. principes Alamaniæ habent potestatē eligendi regem in imperatorē promouendum: videt ꝙ non possunt illum eligere nisi sub illa cōditione, & qualitate eisdem data, quoniam vnum approbando, s. actum electionis, aliud reprobare nō possunt, scilicet qualitatem vel cōditionem, vt satis facit tex. in l. in causæ. ff. de procura. & l. Aurelius. §. idē quæsiit. vbi Bar. ff. de libera. legata. vbi dicit ꝙ quis non potest approbare pro parte scripturam, & illam pro parte reprobare. Et infinita ad hoc per Fel. in c. venerabilis. in vj. col. vers. limita. 2. extra de excep. & in c. capitulum. in 11. col. extra de rescriptis. per Alex. in cons. 88. in j. vol.

Trigesima consid. Rex Franciæ in suo regno imperator dr, vt dicit Bal. in l. exemplo. C. de proba. & est tanquam stella matutina in medio nebulæ meridionalis, vt dicit Bal. in tit. de feudi alienatione per Federicum, in vsib. feud. in vlt. col. Sitq; quidam corporalis Deus in regno suo. Bal. i aut. hoc ampli. vers. quæro an filiis regis. C. de fideicommissis. Qui lege intellectus regitur, & est apud nos polus antarcticus. Bal. in cons. 416. in 1. par. in temporalibus nullum superiorem recognoscens. cap. per venerabilem. extra qui filij sint legi.

Et licet Bonifacius VIII. per suam constitutionē missam Philippo Pulchro regi Francorum declarauerit regnum Francorum eidem subesse in temporalibus: tamen Clemens V. eius successor eā reuocauit, prout liquet ex extrauaganti meruit. de qua per Io. de Montelono conciuem & contemporaneum nostrum in suo promptuario iuris. in verb. Gallus, i his verbis: vel quis dedit Gallo intelligentiam: quę verba adaptat ad regem nostrum Christianissimum, ponens illam extrauagantem in his verbis. Meruit, charissimi, filij nostri Philippi regis Francorum illustris synceræ affectionis ad nos, & ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerūt. Meruit insuper regnicolarū puritas ac deuotionis synceritas, vt tā regē quā regnū fauore beneuolo prosequamur. Hinc est ꝙ nos regi & regno p diffinitionē & declarationē bonæ memoriæ Bonifacij Papæ VIII. pdecessores nostri, q̄ incipit: vnā sanctā. de qua supra oēs integrè subesse apostolicæ sedi declarat, nullū volumus vel intēdimus prąiudiciū generari, nec qnòd p illā rex, regnū, & regnicolæ prælibati amplius ecclesię sint subiecti Romanæ quàm antea existebant: sed omnia intelligantur esse in eo statu in quo erant ante diffinitionem præfatā, tā quārū ad ecclesiā, q̄ ēt ad regē, regnū & regnicolas superius noīatos. Ita dicit tex. in d. extrauaganti Clemen. de priuilegiis, habēs immediate regnum à Deo: cū oleo sancto vngat sup oēs Christianorū reges, coronā libertatis & gloriæ obtinet. Ita ꝙ sup vexilla prima inuictissimi regis Francorū nemo præsumere debet honorem. Bal. in tit. de prohibita feudi aliena. per Federicū, in vsib. feud. & in cons. 1. in primo vol. Cuius vmbra totus mundus regitur. Bal. in c. 1. de renunciat. supremam iurisdictionem in suo regno habens. Franciscus Cur. in consi. 49. col. 33. & 34. ibi. nono ostenditur. Anto. Corsetus in apostillis ad Panor. in c. quę in ecclesiarū. in ij. col. extra de constitutio. Ita ꝙ ēt prælati non possunt confirmari, nisi ab eo laudent & inuestiantur. c. Adrianus, le primier. 63. dist. Nec bona temporalia clericorum alij legibus & ꝯstitutionibus decidi & determinari, seu

seu subiici, q̃ suis ordinationibus, & constitutionibus. Bal. in c. cũ venissent. de eo q. mittitur in possessionem causa rei seruandæ. habens eãdem potestatẽ & maiorẽ in suo regno, q̃ imperator in imperio. Card. Alex. in c. 1. q̃ sunt regalia, in vsib. feudo. hinc monarcha in suo regno dr. Sozi. cõs. suo 77. in j. col. & cõs. suo 175. in ij. col. Qui ẽt inter cæteros excellẽtissimus dr. c. excellentissimus. 11. q. 3. & ẽt gloriosissimus nuncupatur. c. hoc quippe. 3. q6. 6. & dixi de aliquibus ex prædictis in consuetud. nostris ducat⁹ Burgũd. ĩ tit. des successions des bastardz. §. iij. in gl. ab intest. ver. nunquid aũt. Et ẽt magnificus dr. c. nouit. de off. dele. & illustris. c. nouit. de iudicis. & qui ẽt Christianissimus dr, vt habetur in extrauaganti Io. 22. quæ incipit: prodiens. cuius nõis magna est dignitas promissa à propheta, Esa. 62. vbi dicitur. Vocabitur nõie nouo, quo dñs vocauit eum, & eius corona gloriæ in nõie dñi, & diadema regni in nõie Dñi Dei tui. de quo Ignatius episto. 2. in libris Dionysij ad Magnesianũ ex Smyria. Ita ꝙ nemo alius habet ita pulchrũ nomẽ in iure ad instar Iustiniani imperatoris, q̃ ẽt Christianissimus dictus fuit vt in epist. inter claras. C. de sum. tri. & fid. cath. qui est super omnes reges, Bal. in tit. de prohibi. feud. aliena. p Federicum. §. fi. in pe. col. & aliquos ex his titulis ponit Iac. Bonaudi in suo Panegyrico impresso vna cum opere Io. de Terrarubea, vulgò vinea ecclesiæ nũcupato, in 9. & 10. col. vbi ponit priuilegia regis Franciæ. & etiam in 13. col. dicit ꝙ licet non sit ex Alamania, eligi tamen potest in imperatorem.

Et dicit S. Tho. in 4. snĩarũ, dist. 19. art. 3. in solutione vltimi argumenti, ꝙ orãs pro rege Frãciæ habet centũ dies indulgẽtiarũ cõcessarũ à Clemẽte, & decẽ ab Innocẽ. IIII. ex quo laudãdũ est hoc: cũ ita dicebat esse faciẽdũ Baruch 1. ibi: Et orate ꝓ vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & ꝓ vita Balthasar filij ei⁹, vt sint dies eorũ sicut dies cœli sup terra &c.

Habet multa iura & singularia priuilegia q̃ non habent alij principes: de quibus plenè p Ioã. Ferauldũ in suo tract. de iuribus & priuilegiis regni Francorum: quæ consistunt in parte ex sacra vnctione cœlitus demissa, ex aurea flamma, quæ est vexillus regis, ex apertis miraculis quæ reges Frãciæ faciũt et ipsis viuẽtib⁹, sanãdo ĩfirmos ex illa infirmitate qua miraculosè tres reges ꝙ adorauerũt Christũ sanãt in locis vbi venerantur: & dixi in consuetudin. nostris ducatus Burgund. in proœmio, in verbo, du sainct empire. & p Ioã. de Selua in suo tract. de beneficio. ĩ 2. part. in 22. q. col. ij. vbi scribit decẽ priuilegia regi Frãciæ cõcessa, & amplissimẽ de priuilegiis regis Frãciæ, ipsi soli specialiter ꝯcessis, & q̃ solus facere põt, scribit Iacob. Bonaudi in suo Panegyrico impresso vnà cũ opere Io. de Terrarubea, vbi ĩter alia ĩ 18. col. dicit ꝙ præcedit omnes alios reges Christianos.

Ideo nõ debet sequi imperatorẽ, tãquã nõ eidem subditus: imò si cõuenirent simul, ambo lateraliter pgerent, ẽm quod recitat aliàs audiuisse ita fuisse factũ Guido Papæ decisione sua 239. & prout refert Gaguinus lib. 10. c. 2. de Carolo Romanorũ imperatore & Carolo V. Frãcorũ rege simul trãseũtib⁹, q lateraliter p portã trãsiuerũt simul. Dicit tamen Gaguinus in loco s̃ alleg. ꝙ rex Romanorũ tunc à dextris sedebat & deãbulabat, rex verò Frãciæ à sinistris, sed sic est ꝙ q sedet à dextris est ĩ digniori loco, vt s̃ dictũ. Igiť videtur ꝙ imperator sit in digniori loco.

Sed ad hoc potest dici, ꝙ de duobus contendentibus de paritate, q ꝑtẽdit maioritatẽ, nõ est magnũ incõueniẽs si simul deambulãdo detur dextra ꝑtẽdẽti maioritatẽ p illũ qui ꝑtẽdit se esse æqualẽ: & ideo quia non solũ imperator prætẽdit æqualitatẽ cũ rege Frãciæ imò maioritatẽ: & rex Frãciæ ꝑtendit cum eo æqualitatẽ potestatis in suo regno, ideo nimirũ si permittit ꝙ illi detur dextra simul deambulando.

Et aduerte etiam, ꝙ imperator Sigismundus assistens in parlamento Parisiensi, anno Domini 1415. die 15. mẽsis Ianuarij curia tacẽte creauit militem, quod ægrè tulit rex, & eius magnũ conciliũ, sub silẽtio tamen præterierit, vt refert Enguerranus de Mõstrelet in suis chronicis, vol. j. c. 155. sed tamen sine tatione, cũ prædicta non arguãt superioritatem, nec præeminentiam, vltra potestatem regiam. Cum etiã vnus ex paribus Franciæ si ibi tunc astitisset in absentia regis creare militẽ potuisset: cum creatio militis nũ importet collationem dignitatis, quia militia non est dignitas, vt notatur per d. meum Ias. in l. fin. C. de testamento militis. & dixi infra in 9. par. in 26. consid. vbi dixi ꝙ militia nõ est dignitas, imò miles potest aliũ militẽ facere, vt dicit Bar. in l. j. ĩ x. col. ver. 4. inferẽ ibi: sed circa ꝑdicta. C. de dignit. lib. 12. & vide Corsetũ in tractatu de potestate regia. q. 80.

Trigesimaprima ꝯsid. Rex Frãciæ tãquã imperator in suo regno solus in tpalibus omnibus tã laicis q̃ clericis præesse debet, no. per Inn. in c. none runt. de sen. excõ. Et ideo bene dicit Panor. in c. cũ verum. in fi. de fo. cõp. ꝙ rex præfertur & præsidet qbuscũq; prælatis feuda tenẽtibus ab eo, maximè rex noster Franciæ, eo ꝙ Oleo sancto vnctus est cœlitus demisso in persona Clodouei regis Francorum primi Christiani, medio Clotildis eius vxoris filię regis Burgũd. imò in eo habet locum. c. solite. de maio. & obe. de quo murmurãt plures ꝯ principes huius seculi præced. epõs & cardin. ab eis feuda tenentes.

Et sic est conclo verissima, ꝙ in suo regno omnes quoscũq; præcedit, imò ẽt extra regnũ in loco indifferenti oẽs quoscũq; huius mũdi reges Christianos præcedit, cũ primus nõietur inter reges Christianos enumeratos per doctores, vt per Albericum in rubrica, de statu hominum. Ant. Corset. in tract. de potestate Regia, q. 21. & 22. Boertum in suo tractatu, de autoritate & præeminentia sacri magni concilij, in prima parte. & dicit Bal. in §. fi. pen. col. de prohibita feudi aliena. per Federicum, quòd est super omnes reges. Et ita habetur in obseruantia Romæ, & ita fuit aliàs dictum per multos summos Põtifices, ꝙ legati regis Franciæ ꝓcedere debeant oẽs & quoscũq; alios legatos aliorũ regum, ẽt si sint legati regis Hispaniæ, qui catholicus dr: & meritò cum reges Franciæ Christianissimi dicantur ad instar imperatoris qui sic dr epistola inter claras. C. de summa tri. & c. ecclesię meę. 97. dist. imò etiam sanctissimus dicitur

dicitur.l.iij.ff.de natalib.restituen. Et hoc ex multis seruitijs sedi apostolicę impensis vt habetur in pluribus & diuersis locis per Guaguinum, q̃ potius laboriosum esset inuenire, q̃ subtile.

Et licet reges Franciȩ fuerint inuictissimi pugiles pro ecclesia dei, ecclesiæ Christi, & libertatum veri zelatores: tamen inter cæteros fuerunt duo.

Primus tempore Stephani Papæ fuit Pipinus ꝯ Gayfirũ Aquitanię ducem, sacerdotũ ꝓuentus sibi vsurpantẽ, & ꝯ Astulphũ Longobardorũ regẽ: quẽ cũ suo exercitu fudit & dñia p eũ occupata in Italiã eccłæ Rom. cuius erant restituit, illiusq; tyrannidẽ deleuit. Et de eo ẽt fuerat prophetizatũ per Ioan. in Apoc. 14. c. vltra mediũ. ibi: Et ecce nubẽ candentẽ, ꝑ quã fm Lyram ibi intelligit regnũ Franciȩ moribꝰ & fide præ cęteris candidatũ. & sup Pipinũ Frãciæ regẽ habentẽ in capite suo coronã aureã, cum reges Frãciæ corona aurea coronent. Et in manu sua, i. potestate sua, falcẽ acutã, i. exercitũ summẽ bellicosum, ꝑ quã Pipinus multas magnas habuit victorias, maximẽ ꝓ eccłã Rom. ꝯ dictũ Astulphũ regẽ graui tributo Romanos ꝓmentẽ. Et ẽt Bononiã & Romandiolã eccłæ Rom. dedit, vt refert Spe. in tit. de refer. ꝑsenta. §. ix. vers. itẽ qa obtentum. & insequendo tex. Apoc. de quo suprà. Et alius angelus, s. Papa Stephanus exiuit de tẽplo, s. Rom. eccłæ. clamans voce magna, i. deprecans ex magno affectu. ad sedentẽ super nubẽ, i. super Pipinũ regẽ. mitte falcẽ tuã & mete, s. dirigendo tui exercitus potentiã ꝯ Astulphũ tyrannizantẽ. qa venit hora vt metatur, i. vt eius tyrannia ꝑ tuã potentiã tollatur. qm̃ aruit messis, i. ipse Astulphus, & exercitus obdurati sunt ĩ iniquitate. & misit qui sedebat super nubem falcẽ suã in terra, qm̃ Pipinus valida manu intrauit & messuit terrã, qa contra Astulphũ viriliter pugnauit: & B. Petro reddere cõpulit quæcunq; sui iuris erant. Hæc ita interpretatus est dictũ Apoc. Nicol. de Lyra in d. 14. c.

Et de retributiõe Pipini ponit Guag. in suis chro. lib. 3. c. 4. qm̃ Stephanus eidem & suæ posteritati benedixit, & eũ qui temeritate aliqua aduersus Frãcos bella moueret, cõmunione Christiana interdixit.

Alius verò Carolus Magnus rex, in numerũ sanctorũ relatus, qui ecclesiã auxit, Adrianũ & Leonẽ IIII. summos pontifices ab omni tributo & molestia liberauit. c. Adrianus. & c. in synodo. 63. d. Et impator factus est, eo quia imperiũ primò de Gręcis in Francos translatum fuit, & deinde in Germanos: vbi adhuc fm gl. in c. ego Ludouicus in fin. 64. d. Et refert Arch. Florẽ. in sua sum. in 3. par. tit. 22. §. xiiij. & iuxta dictũ Alex. maluit se disciplinis antecellere, q̃ opulẽtis. Et quẽ ẽt Io. in Apoc. 14. c. ecclesiam liberaturũ præuidit, dum dicit: Et alius Angelus, s. Carolus Magnus, exiuit de tẽplo, s. Nouiomensi in quo fuit coronatus. habens & ipse falcem acutam, i. exercitũ fortẽ, imò exercitu patris sui Pipini fortiorem. & alius angelus, s. Papa Adrianus exiuit de altari ad quod pro missæ celebratione, vt vellet Deus ecclesiam protegere venerat. & clamauit voce magna, i. affectu magno deprecans Carolũ, vt ei ferret auxiliũ. mitte falcem tuam acutã, i. exercitus tui potẽtiam. & vindemia botros, i. Longobardos eorum auferendo potentiam. qm̃ maturæ sunt vuæ eius, i. Longobardi sunt destructione digni. Et misit angelus, s. Carolus Magnus falcem suam. i. exercitus potentiam & vindemiauit vineã terrę, s. auferendo potentiam Longobar. de terra Italiæ. Et misit in lacum iræ dei magnũ, qm̃ Desideriũ regẽ deduxit captiuũ. Et calcatus est locus extra ciuitatem, quia regem cũ vxore demisit in exilium extra terram suam. Et exiuit sanguis de corpore occisorum, s. ex multa Longobard. occisione quę terribilis fuit vsq; ad fręna: qa ex sanguine occisorum fręni militũ Caroli fuerant rubricati vt in talibus bellis fieri solet ꝑ stadia mille sexcenta. Nam fama huius victoriæ Caroli fuit longẽ lateq; diffusa per quatuor orbis partes, vt ait de Lyra in d. c. 14. licet gl. in c. venerab. de elec. videatur quodammodo dissonare ab huiusmodi declaratione, qua dr̃ imperium fuisse translatum de Græcis in Francos: qa vr̃ dicere ꝙ translatum fuit de Gręcis in Germanos: sed illud reprehendit Zabar. cũ Carolus fuerit rex Frãciæ, & fuit imperator ipse & eius successores reges Francorum per annos centum tres & amplius vsq; ad Astulphum: cuius tpe, cum ecclesia oppugnaretur à Berengario tyranno, nec Astulphus succurreret, in subsidium vocauit Othonem ducem Saxonię qui eum succurrit, & ob id per Leonẽ Papam VIII. constitutus fuit Imperator, & deinde remansit imperiũ apud Germanos: sed, vt dicit, primò fuit translatum de Græcis in Francos in personam Caroli qui dicebatur magnus, de cuius statura vide Vincen. in suo Spec. Historiali, lib. 15. c. j. & de eius moribus & actibus eodẽ lib. in cap. seq. & per Guag. in suis chron. lib. 4. ca. 1. vbi plene, qui etiam feruore fidei Christianę plurima templa extruxit, & quæ dirupta cognouit, mandauit per locorũ sacerdotes restitui atque restaurari.

Quorũ duorũ exemplũ imitati oẽs ferè Francorũ reges, qui secuti sunt magnis atque excellentissimis factis dignitatẽ fidei Christianæ & religionis eiusdẽ conseruarunt, atq; ampliauerũt: de quibus amplè p Io. Ferrault in suo trac. de iurib. regni Francię, quos plus laboriosum est discutere, quam subtile.

Cum hic Carolus Magnus tantę amplitudinis & integritatis vir fuerit, vt postea neminẽ parem nedũ superiorẽ Gallia habuerit. Inter alios mihi visum fuit illũ non fuisse silentio prętereundũ. Ex quibus simul collectis põt indubitanter dici, ꝙ rex Franciæ pp eius claritatẽ & synceram fidei deuotionẽ inter oẽs reges mundi est pręferendus. Eo etiam quia regnum Franciæ vnica ecclesię vniuersalis fuit & est: de quo vaticinatum est Esa. 5. Vnica facta est dilecto meo in cornu filio olei: & sepiuit eã, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. de quo Ioã. de Terrar. in suo tract. ĩ mentionato. & fm Lyram intelligitur regnum Franciæ esse nubem cãdidam quam pręuidit Io. in Apoc. 14. c. cum sit moribus & fide præ cęteris candidatum ac relucens. Et põt ẽt dici ciuitas illa quã pręuidit Io. ĩ Apoc. 21. c. vbi ait, & vidi sanctam ciuitatem nouam descẽdentem

tem de cœlo à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo, & audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

Et etiã quia regnũ Frãciæ super cæteros obtinet, quod semper reges iustitiã administrauerũt, & eam dilexerunt, & iniquitatẽ odio habuerunt, in fugando & eijciendo Iudæos & sectas Iudæorum & hæreticorum, ideo vnxit eos Deus præ cõsortibus eorũ: ex quo inter cæteros reges huius seculi prædominant. Quoniam Christianiss. rex Frãcorũ inter cæteros quoscunque reges oleo sancto cœlitus demisso in coronatione regis Clodouei primi Christiani regni Frãcorũ ad instigationẽ Clotildis eius vxoris filię regis Burgondorũ innngitur, vt hr in vita B. Remigij: cui in baptismo Clodouei fuit cœlitus demissa phiala, quæ dr ampulla plena oleo sancto per columbã. ex quo adhuc hodie reges Frãciæ vngunt, & sacrantur in coronatione, vt refert Guag. in suis chron. lib. 1. quæ adhuc est in Abbatia S. Remigij, in ciuitate Rhemensi, & in qua solũ apparet oleũ tpe quo sunt coronãdi reges Franciæ: quo tpe oleum & non alio tempore apparet, vt est notoriũ in tota Gallia, & sic licet sint alij reges qui vngantur, non tñ oleo cœlitus demisso, vt est rex Franciæ, ideo præ cæteris præferendus est.

Et aduerte quod sunt tñ quatuor reges qui vngũtur, s. Ierosolymitanus, Frãcorum, Angorũ, & Siculorũ. vt hr in libro cẽsuali Rom. eccl. fm Alb. de Ros. sup gl. rubr. ff. de sta. ho. Alij aũt nõ nisi ex priuilegio vel consuetudine hoc ius habent. per Hosti. & Goffr. in sum. de sacra vnctio. Archi. tñ in c. qm, x. di. dicit, quod olim & hodie principes vngebantur & vnguntur per notata in d. c. j. de sacra vnct. Aluar. tñ in c. j. in titu. quis dicatur dux, marchio, comes in x. col. versi. qui reges vngantur, & qui nõ, in vsib. feud. dicit. Imperator vngitur & coronatur tribus coronis, & cæteri quatuor reges supra nominati, s. Ierosolymitanus, Francorum, Anglorum, & Siculorum, de quibus fit mentio in iure in pluribus locis, maximè de rege Frãcorũ i locis ante allegatis. De rege verò Angliæ, in c. nouit de iudic. & in c. non est. extra de sponsa. vbi etiam fit mentio de rege Britanniæ.

Cæteri verò nec vngũtur nec coronãtur, qui quidem sunt Castellæ siue Hispaniæ qui hodie catholicus noiat: de quo fit mẽtio i iure i c. quãto. de iureiur. rex Legionis, Portugalię, Aragonũ, Nauarræ, de quibus ẽt fit mẽtio in c. ad nostram. de iureiur. & in d. c. quanto de rege Vincestriæ i subscriptione. c. j. de probatio. rex Daciæ, Boemię, rex Armenię, rex Cordubiæ, rex Cypri, rex Conachiæ, rex Numianię, rex Vichonię, rex Catholicus, rex Nauarchiæ, rex Colen, rex Mamię, rex Voloegamę, rex Maioricarũ, rex Minoricarum, rex Polonię, rex Scotiæ, & oẽs supradictos nominat Ant. Corse. in tract. suo, de potestate regia. 14. q. & de rege Scotię fit mentio in c. charissimus. de conuersio. coniug. & in c. venerabilem. de elect. de rege Vngarię, habetur in c. licet. & in c. non est dicendum. de voto & voti redemptio. & in c. intellecto. de iureiur. & in c. j. de sacra vnctio. de rege Gothorum. 17. d. ca. cõsilia. §. hinc etiã. de rege Apulię, & Sicilię, hr in c. veritatis. de iureiu. de rege Scotię habetur in c. inter alia. extra de immunit. eccles. & hęc dicit Iac. Aluar. in loco hic ante alleg.

Aduerte tñ, quia fuerũt alia regna, vt regnũ Burgundionum, vt refert Guag. in suis chron. lib. j. cum dicit Clodoueum regem desponsasse Clotildem neptem Gondebaldi regis Burgundorum, & de his fit mentio in iure. in l. Lusitania. ff. de censib. in cano. si gẽs Anglorum. 56. d. & in c. volumus. 1. q. j. & Iac. Bergo. i suo supplem. lib. 8. vbi ponit initium regni Burgũ. quod fuit in anno Domini post Christũ 35. & etiam lib. 9. ponit finem qui fuit post Christum, anno Domini 488.

Et etiam est regnũ Iuetoti, de quo fit mentio per Guag. in suis chron. lib. 2. vbi ait: Fuit inter familiariss. Clotarij aulicos, Galtherus Iuetotus Caletus, agri Rhotomagen. apprimè nobilis, & qui regij cubicularij primus cultor esset. Hic pro sua integritate de Clotario cùm melius meliusq; in dies promereretur, reliqui aulici inuident, deprauãtes quodlibet ab eo gestũ, nec desistunt donec irritatũ illi Clotariũ pessimis susurris efficiũt. Quãobrẽ iurat rex se homině necaturũ: pcepta Clotarij indignatiõe Galtherus pugnator illustris cedere regi irrito constituit. Igr dę relicta Frãcia in militiã aduersus religionis catholicę inimicos pergit vbi decẽ annos multis prospere gestis reb9, ratus Clotarium simul cũ tpe mitiorem effectũ, Romã in primis ad Agapitum Pontificẽ se contulit: à quo ad Clotarinm literis impetratis ad eum Suessione agentẽ, se ,ptinus cõfert veneris die, quæ parasceue dr, cogitans religiosam Christianis diẽ ad pietatem sibi profuturã. Verùm literis pontificis exceptis cùm Galtherũ Clotari9 agnouit, veteri ira tanq̃ recenti liuore percitus, rapto à ,ximo sibi equite gladio hoiem statim interemit. Tam indignã insignis atq; innocentis hoĩs necem religioso loco & die ad Christi passionẽ recolendã celebri pontifex inęquanimiter ferẽs, confestim Clotariũ reprehẽdit, monetq; iniquissimi facinoris rõnẽ hre, se alioquin excõicationis sniam subiturum. Agapiti monita reueritus rex, capto cũ prudentibus consilio Galtheri hæredes, & qui Iuetotum deinceps possidorẽt ab oĩ Francorũ regũ ditione atq; fide liberauit, liberosq; prorsus fore suo syngrapho, & regiis sceptris cõfirmat. Ex quo factũ est, vt eius pagi & terræ possessor regẽ se Iuetoti hactenus sine controuersia noiaret. Id aũt anno Christianę gřę 536. gestũ esse indubia fide inuenio. hæc Guag. in loco hic ante alleg.

Aliud ẽt ante fuit regnum Persarũ, de quo supradicti nullam faciunt mentionẽ: de quo fit mentio in l. mercatores. C. de cõmerciis & mercatorib. sed istud regnũ non est de his quę sunt sub registro Romanæ curiæ, quod tñ aliquando fuit regnũ Burgun. cũ Burgũdi fuerint Christiani ante Gallos & Frãcos per multos annos & vltra, cùm Galli effecti fuerint Christiani anno Domini 479. post Christũ, vt ,stat ex Iac. Bergomensi, lib. 9. quando ponit tẽpus quo baptizatus fuit Clodoueus post Christum, qui effectus fuit Christianus medio & hortatu Clotildis eius

eius vxoris, filiæ Childerici regis Burguodorũ, vt dicit ibi Iac. Bergomẽsis. Et de dicto regno Persarum & pluribus aliis, vide Iac. Bonaudi in suo Paoegyrico 19. col. vsque ad 26.

Et vt pleoius declarétur excellentiæ, claritates & præemioeotiæ regis Fraocorũ q oẽs alios antecellit, insequeodo doctrioã Ioã. Ludo. Viualdi in suo opere regali, io tract. de laudib. ac triumphis triũ liliorũ Franciæ. & G. Bñdi. in sua repet. c. Rayn. in ver. duas habens vxores. à ou. 79. vsque ad numerom 126. de testamentis. Et recitat Eoguerannus de Mõstrelle, ꝙ anoo Dñi 1420. cũ rex Franciæ & rex Angliç simul intrarent Parisiensem ciuitatẽ, rex Franciç equitabat à dextris & primus osculatus est reliqoias saoctorũ. Et vide p euodem in j. vol. chronic. eiusdem, c. 232. in prin. Dico ꝙ claritas, nobilitas & excellentia regũ Franciæ ex multis ẽ oẽs alios reges perpendi & cognosci põt vltra superius dicta maximè ex scuto cœlitus demisso, in quo plura cõprehenduo͛: qm̃ perseuerante vsq; ad hanc ætatẽ fama vulgo dr̃, ꝙ olim reges Franciç pro scuto tribus buffonibus vtebant͛, qd tñ uon erat sine misterio: & hoc credo fuisse, eò qa sicut de natura buffoois est io quacunque parte terrç sit semper se collocare io meliori & pinguiori loco: ideo cũ rex Frãciç ex voiuersali mũdo meliorẽ, pinguiorẽ & vtiliorẽ terrã teoeat & habeat, ideo insequẽdo naturã buffonis ꝑ armis assumpserãt reges Franciç ante Christiaoitatẽ tres buffooes habẽdo respectũ ad ea q̃ magis naturaliter cõformabãtur circa eius naturã io aliquibus. Nunc verò tpe Christianitatis & à tpe quo reges Franciæ effecti fuerũt Christiaoi motata est natura, qa insequẽdũ est id qd tẽdit ad finẽ & effectũ illius Christianitatis, cuius nomẽ, fidẽ & protectiõnẽ assumpsit: qd Deus aduertẽs & volens illi prouidere ẽm qood decens erat, postquã Clodoueus Christianus effectus fuit, demissum fuit ei è cœlo scutũ, id qd reges Frãciç nũc gestãt, ꝯtinens tria lilia aurea qb⁹ subest cœli sereni color, quẽ asuri Franci dicunt: in quo sunt quatuor consideraoda.

Primò quòd in scuto lilia depinguntur.

Secundò, quòd depinguntur aurea.

Tertiò, quòd in numero ternario.

Quartò, ꝙ in campo coloris sapphiri extenduntur.

Quo ad primum dicendum est, ꝙ lilia fuerunt à superis multiplici ratione regibus Francis data.

Primò, quia sicut lilium plerunq; de spinis orit͛, inter spinas morat͛, & quantò magis spinis pungit͛, tantò vehemeotius odor eius sentit͛: sic Francorum reges licet à spinis & infidelib⁹ originem duxerunt vsq; ad tpa ꝑfati Clodouei, qui quatuor reges prædecessores habuit infideles, videlicet Pharamuodũ, Clodionẽ, Merouеum, & Cbildericum dicti Clodouei patrem, nihilominus postq̃ nomen Christi Frãcis innotuit, tam reuereutem candorem & odorem illibatæ fidei retinuerunt, vt nil eis dulcius, oil clarius q̃ gloriam Christianæ gentis extollere.

Secuodò, quia lilium plantam habet rectã, q̃ ad vnam partem nõ inclioat nec ad aliã, sed recto tramite tendit ad alta. In quo rectitudo booorũ operũ figurat͛, iuxta illud: Iustus germinabit sicut liliũ, & florebit in ęternũ ante dñm. Sic rex animi magnitudinẽ habere debet cum nihil honorabilius existat in regia maiestate q̃ rectitudo voluotatis, sicut p oppositũ nihil execrabilius in eo q̃ simulatio aut duplicitas, vt supra dixi in prin. huius partis. Ideo pristini Frãcorũ reges duplicitatis vitia nimiũ horrẽtes, semper cũ animi rectitudine ac cordis integritate seipsos ecclĩæ obseqo ꝓbuerũt: sicut Pipiuus ꝓ Stephaoo antistite ẽ Astulphũ, & Carol⁹ Magnus ꝓ Adriaoo ẽ Desiderium Longobar. regem, vt supra dixi in hac consideratione, vbi de his duobus regibus dixi.

Tertiò, qa ioter lilia quiescere & ꝯuertari Chr̃s ꝙ plurimũ delectat͛. Vñ in caoticis canticorũ, liliũ ipse, q sapientia diuioa est, se oominat. Ego (inquit) flos cãpi & liliũ ꝯualliũ. ita ꝙ spiritus saoctus in persona ecclesiæ cãticorũ 2. ait Dilectus meus, s. Christus mihi, & ego illi q pascitur inter lilia. Et iterũ: Dilectus meus descẽdit iu hortũ suũ, vt ibi pascat & lilia colligat. Amat. o. valde Christus & delectat͛ liliis. i. psonis puris & muodis à peccato: qa cũ sit summa puritas, & mentes puras diligit: sic reges Christianissimi semper delectati fuerunt in liliis. i. secum babere & amare personas doctas, puras & mundas ab omoi peccato & vitio, veritatem sequentes.

Quartò, quia lilium sui natura, teste Pliu. lib. 21. c. 5. est nobilissimũ, quo oolla florũ excelsitas maior. Cuius flos laoguido semper collo, quasi inclinãs, & oõ sufficiẽs capitis oneri, fragrat odore acutissimo.

Et ẽt Chr̃s sedẽs à dextris virtutis dei io excelsis, cui data est oĩs potestas iu cœlo & in terra. Tãtò melior angelis effect⁹, quãtò differẽtius præ illis oomẽ hæreditauit, vt apost. ad Heb. j. Qui tanq̃ fons humilitatis cœlos inclinauit, descẽdens in vtero virgiois: humiliauitq; semetipsum fact⁹ obediẽs vsq; ad mortẽ. teste Apos. ad Phil. 2. & tandẽ ioclioato capite tradidit spiritũ. Ioan. 19. Cuius fragrãtia aliis est odor vitę in vitam, aliis verò odor mortis in mortem.

Sic rex Frãciæ cum sit Chr̃s, s. oleo sacro diuinitus emisso vnct⁹ & sacrat⁹, oĩbusq; celsior atq; maior, ex quo vocat͛ Chrianis s. sicut liliũ ĩ se habere debet humilitatẽ, & ad audiẽdũ singula caput inclioatũ, nihil de seipso ꝓsumẽs: & odoris suauitatẽ p bona & sancta opa, ex qb⁹ bona resultat fama ĩ suauitatẽ odoris, & nõ exẽplũ cuiusquã sceleris. Quia cãdidũ & nitidũ semp stat liliũ. Vñ legit͛ Exo. 25. Quòd ĩ cãdelabro tabernaculi erãt lilia ex ipso pẽdẽtia, denotãs cãdelabrũ Frãciç, s. regem habere debere cogitata verba, & opa pura, & cãdida tanq̃ lilia: qm̃ virtutes sunt cãdidæ & lucidæ, pc̃tã verò & vitia nigra sũt & obscura.

Quintò, lilia in scuto regis nostri Christianiss. sũt apposita, quia lilium multas habet virtutes. Nã virtute suæ naturç, radix eius secundum Pbysicos valet contra duriciẽ splenis & ueruorum, maximè sub prunis cocta, & cũ oleo roseo trita vsturas sãnat, & vulnera cicatrizat, & ꝓfert adustioni aquæ calidæ, cũ sit exiccatiua, mollitiua, abstersiua, & ꝯsolidat. Valetq; liliũ incisionibus neruorũ, & splenis apostema maturat: &, vt omnes testãtur. lilium tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, puncturis ꝓfert, & succus eius cũ melle decoctus

veterib⁹ vlcerib⁹ medeť. Sic rex noster Christianiss. (quasi virtute lenitatis liliorū ꝓuocatus) vltra modū horrere debet tumorem arrogātiæ, discordiæ, iactātiæ, inuois glæ. Apostemata luxuriæ purgare, vlturas auaritiæ, & venena inuidiæ sanare. Et tandē oēs morbidas reipublicę ęgritudines correctiōe, & (cū opus fuerit) punitione malorū salubriter curare. Et insuper totū se cōferat ad regias virtutes, ad pietatē, clemētiā, misericordiā, māsuetudinē, humilitatem, modestiā, dilectionē, & beneuolentiā: q̄ pciosa sunt monilia regiæ maiestatis, vt ī hac par. in vj. cōsid. dictum est. Et quemadmodum liliū (vt dixi) cum oleo roseo tritū vlturas sanat, ita misit deus liliū cū oleo, vt dictū est, ad denotandū reges Frāciæ habere potestatē sanādi vlturas, prout faciunt: qm̄, vt videmus, notoriè ipsi sanāt quasdā vlturas, q̄ in vulgari nostro dicuntur les escruelles, vel aliàs morbus regins.

Sextò, vt dicunt dicti Io. Lud. Viualdus & G. Bñdicti ī locis antè alleg. in scuto dicti regis sunt lilia, qa lilij oleū est resolutiuū & aperitiuū: conuenit ēt dolori capitis, & destillatū ī aurē sedat eius dolorē. Sic rex Christianiss. in aperto esse debet, & copiā sui facere, aures apertas semper habere & singulos audire, vt de oīb⁹ informeť, & singulis ꝓuidere possit, ne assistentes eidem faciliter eū decipiant ꝓpriis cōmodis inhiantes in reipublicæ destructionē. Et ēt si non audiatur populus, vř ei fieri iniuria, & missorū officialiū autoritas vilesceret. Vnde impator ī l. ij. C. de offi. vic. Relationes (inquit) oium, pſertim officiariorū libenter audimus, ne administratorū decrescere videatur autoritas, si eorū cōsulta veloti ꝓphanorū pces à nostris aditis repellamus. Hodie tñ multi principes susurronib⁹ & detractoribus aures pbent, ab eisq; domesticis suis tenētur inclusi & excæcati, vt nihil veritatis, & eorū q̄ prauè geruntur sciant; & ipsi interim bona hauriant & substantiā, & interdū psonas subditorū pdant: quod aliàs contigit ī hoc regno Frāciæ tpe Theodorici regis Frāciæ, vt refert Guag. lib. 3. c. 4. de Francorum gestis.

Septimò lilia in scuto regis figuranť, qa liliū sua virtute saniem & immunditiā purgat. Quo demonstrať, ꝙ ad regē ptinet immūditias & labes heresum & saniē hereticorū, ac puersa infideliū dogmata ab eccłā dei diligēter abstergere, & repellere. Quia hęresis fundamētū oīum bonorū subuertit & plus cæteris peccatis nocet ecclę Dei. Estq; oīum peccatorū grauissimū, vt ait Tho. 4. sent. d. 13. q. 22. p totum. facit tex. in l. Manichæos. & in auth. Gazatos. C. de hęreticis. & inde est ꝙ heretica prauitas appellať. Hui⁹ zelo accensus fuit Carolus Magnus qui Barbaras gētes, Saxones, Hispanos, Longob. cęterosq; populos, q falsos ritus sequebantur, in potestatem subegit.

Et ēt Philippus tertius Frācorū rex, q Petro Aragonū regi bellū intulit, eo ꝙ variis errorib⁹ fauerat: vt refert G. Bñdicti in loco ante citato. nu. 83.

Octauò Francorū regi lilia data sunt, qa liliū suæ naturę virtute morsum serpētū, & similiter eius folia vexationē serpentū curant, eiusq; radices vt Plin. attestatur dicto lib. 21. cap. 19. valent ꝯ serpētū ictus, Et fm Auicen. lilium confert puncturæ vermiū venenosorū atq; scorpionis. Præterea semen eius (vt inquit Dioscor.) potui datū ad serpētū morsus facit. Ideo, vt enarrat G. Benedicti, Reges Francorum tēt religionē Christianā à morsu Machometi serpentis venenosi sanauerunt & restaurarerūt: & his tpibus videmus nostrā fidē & religionē Christianam sanatā esse à morsu pestiferi serpētis Lutheri, qui infinitas hæreses in fide Christiana seminauit, q̄ fuerūt extirpatę à rege nostro Francisco Christianiss. q nō cessať insudare, vt Clemēs summus pōtifex à sua sede eiectus restitueretur, quē Carolus Borbonius dux exercitus Caroli Austriaci electi in impatorē ī vrbe obsiderat hoc anno Dñi 1527. die vj. Maij, in qua obsidione ipse Carolus Borbonius interfectus fuit, quia Deus inultas semp vlcisciť iras. Ipsa verò Roma ab Hispanis & Alamanis tunc depopulata fuit, & ipse Clemēs captiu⁹ extitit, cū maximo dolore Christianitatis, maximè Gallicanę, quod rex noster Christianiss. ęgre ferēs, motus pia deuotione, & pro honore sanctę sedis Apost. (quā semp reges Frāciæ venerati sunt, & defensarunt) aduersus illius hostes misit copiosum exercitū Francorū in Italiā, vt summus Pon. in sua sede reponeretur, expellerenturq; dicti hostes ab vrbe (in qua captiuabatur Papa) & à tota Romania saltem terris sedi Apostolicę subditis.

Secūdò in scuto regis lilia figurantur aurea, & nō argentea vel alterius metalli, qbus denotantur octo pulchra documēta ipsis legibus necessaria, ppocto singulares naturas & effectus auri, qd est metallum excellentius oībus aliis, vt ī. dicam in vlt. par. in 15. consid. Et ad istud propositū videatur G. Bñdicti in dicto loco, nu. 100. vsq; ad numerū 107. vbi dicit, ꝙ primò aurū est coloris optimi & puritatē quādā ac fulgorē eximiū prę cęteris metallis habet: & inde dř aurū ab aura. i. splēdore, vt ait Isido. lib. etymologiarū 16. c. 17. ꝙ repercusso aere plus fulgeat. Naturale em̄ est vt splendor metallorū plus fulgeat luce alia repercussus. Vel à similitudine coloris auroræ nomē traxisse putāt. Et aurū in corporib⁹ est sicut sol inter stellas. Sol aūt dř dñs stellarū & lumē earū, vt dixi ī in vlt. par. in 8. consid. Sic aurū est rex corporalium rerū, & mensura oīnm. Ex hoc auro prouocatur rex Christianiss. ad sapientiā acquirendā, q̄ auro purior est & splendidior. Imò omne aurū in comparatione illius arena est exigua, & tāquam lutum ęstimabitur argentum in ꝯspectu illius. Sap. 7. Comparatur em̄ auro sapientia ratione puritatis & splendoris in cōspectu ęterni iudicis. vt dicit ibi G. Bñ. & Celius lib. antiq. lect. 4. c. 24. Et aurū pro viris sanctitatis claritate fulgentibus accipiť, vt in c. multi in fi. de pœnitē. dist. 2. & pro sapientia, vt in c. principium. loco præallegato: quæ sapientia est regi necessaria, vt hic ante scripsi in x. cōsid. quæ viguit in multis regibus Franciæ, vt ibi declarat G. Benedicti.

Secundò aurū habet ꝓprietatē lętificādi, qnā non habet aurum p alchimiam sophisticatum, fm Tho. Vnde limatura auri, vt dicit Auicenna, ingreditur medicinas melancholię & alopeciæ. Et confert doloribus cordis, ac tremori ipsius. Necnon timori aīæ, & data cum succo boraginis auxiliatur sincopizantibus.

tantibus. Ex quo instruitur rex Christianiss. q̃ gaudens sit & lętus, qa animi lætitia interdum dolores corporis mitigat. Tristitia verò humanæ vitæ æmula est, & passio mortifera: iuxta illud Prouerb. 17. Animus gaudens floridam ætatem facit, spiritus tristis desiccat ossa.

Tertiò, qa verũ aurũ pôderositatẽ habet, & soliditatẽ: ideo dicit Arnal. de Villanoua.i lib. de vino. Vinũ extinctionis auri sua soliditate confortat. Et in lib. de natura rerũ dr, q̃ in duplo pôderosius est argẽto, ære, aut stanno, habetq; ex sua soliditate puritatẽ & generositatem sup oĩa metalla: ideo est pciosius, durabilius, tractabilius, omni tpe fulgens, recreãs visum, & cæteros sensus. Ex quo regi Franciæ dat saluбre documẽtum, vt tanq̃ aureus sit solidus, maturus, securus & grauis ĩ discutiẽdis rerum cau sis, ne leuitate aut furore ductus, ferat in præceps.

Quartò, qa aurũ fm Physicos tẽperatius est omni metallo, vnde virtutes habet mirabiles confortandi cor, stomachum, & cęteros sensus, vt dicit Arnal. de Villanoua, in loco hic ante citato. Nõ q̃ incorporet, aut mẽbra nutriat, sed qa alteratiua virtute corpus immutat: & ideo cõfortat, qa asperitate sua detergit superflua. Licet.n. aurũ calidæ sit naturæ, vt medici dicũt, tñ eius caliditas est modici excessus, ob quod nõ locat ĩ gradu, licet alij locẽt. Sic rex Christianiss. quasi aurũ erit tẽperatus, calidus quidẽ p amorem charitatis & dilectiõis erga subditos, exẽplo Moysi, q̃ Exo. 32. Aut (inquit) dimitte eis hanc noxã, aut si non facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti. Similiter Apost. ad Rom. 11. loquẽs. Optabã ego anathema esse ꝓ fratrib⁹ meis. Et hic syncerus amor erga subditos multũ ꝓfuit Romanis, vt hic antè, in 14. cõsideratione scripsi. & prę oculis debent illud habere principes: qm, vt ait Sene. Si vis amari, ama, qa ita decet viuere principẽ, vt à subditis diligatur, & sic suos diligat, vt ꝓ ipsis ẽt mori non timeat. Sicut Codrus Atheniensiũ rex ꝓ victoria populi sui seipsum morti tradidit, vt recitat Val. Max. lib. 5. tit. de pietate erga patriã. Sic ẽt Christus ꝓ salute populi sui occisus fuit, & passus est, vt habet 1. Pet. 2. vnde princeps ita agendo, à suis mirũ in modum diligitur.

Nam dux, vt dicere solebat Cæsar, q̃ nõ laborat vt militib⁹ charus sit, militẽ amare nescit. Legitur de Alexãdro Magno, q̃ vidẽs militẽ Macedonẽ pnimia senectute frigore stupefactũ, de sede sublimi descendit, & suis manib⁹ eũ in sedẽ posuit, & eo modo fecit, vt à suis diligeret. Aliàs princeps q̃ à suis nõ diligit, tanq̃ tyrannus dñatur, nec securitate vbi est, fruet. Sicut de Diony. tyranno legit, cui cùm corpus suũ iuberet à multis militibus custodiri, Plato dicit, quod inquit malũ fecisti, vt à tot militibus custodiri habeas? Quapropter dicit Claudia. Non sic excubię, nõ circunstãtia tela, Quẽ tutatur amor. Hoc est, qui amat, nõ indiget custodia. Ob id dicere solebat Traianus Rom. impator. Talẽ priuatis imperatorẽ esse oportet quales priuatos sibi optat habere. Hæc inter cętera fecit nedũ viros, sed & fœminas glã pollere, regnisque potiri, vt de Amazonibus, lib. 3. de gestis antiquis refert Diodo. dicẽs eas oium subditorũ beneuolẽtiã iusto æquoq; impio adeptas. Quib⁹ sentẽtiis datur intelligi, q̃ tota pastoralis cũra, amore veræ dilectiõis ornari dẽt. Cui vigilãtia incũbit ad subditorũ vtilitatẽ & cõsolationẽ. iuxta illud Ouid.

Regia crede mihi res est succurrere lapsis.

Regũ profectò est oĩb⁹ ꝓdesse, nulli nocere: qd in beluis clarè monstratur, qm̃ sic viuunt apes, q̃ rege amisso rotũ dilabitur examẽ. Et cũ sint aialia iracundissima, ac pro corporis captu pugnacissima, q̃ aculeos in vulnere relinquũt: rex tñ apum aculeo caret, aut salt ẽo nõ vtitur, teste Plin. lib. 9. c. 16. Nec voluit illũ natura sæuũ esse, à quo telũ detraxit, sed maiestate armatũ: quod regibus & principibus dignũ exemplũ est, vt & ipsi ab exiguis animalibus discant turbas populorũ siue aculeo seueritatis in debitum finem dirigere, & tunc velut aurea lilia auræ veræ charitatis erunt radiantes.

Quintò, vt ait idẽ G. Bñ. post Io. Ludo. Viualdum, aurũ sub malleo nõ resistit, vt ferrũ: nec frangitur, vt vas terreũ: nec resonat, vt cymbalũ: sed si malleo percutiatur cedit, & in oẽm partẽ dilatat. Et sicut in lib. de rerũ natura dr, licet aurũ sit gratiosissimũ sup omnia metalla, nihilominus est maximè ductibile, & tractabile. Ex quo plura documẽta regi Christianiss. ostendũtur patientiæ, hilaritatis, ꝯstantię & fortitudinis, q̃ debent vigere in principe, vt hic ante de pluribus huiusmodi qualitatibus dictum est.

Sextò, qa verũ aurũ diutius & durabilius in sua opatione pmanet, q̃ aurũ sophisticatũ teste B. Tho. qm̃ aurũ sophisticatũ nõ habet aliquas virtutes, de quibus hic ante: vt dicit Arnal. de Villanoua in loco ĩ alleg. &, vt ait G. Bñd. aurũ cunctis corporib⁹ nobilius est, & rex eorũ ac dñs. Quia nec terra, nec aqua, nec aere, nec igne corrũpitur aut minuit, sed ignis rectificat illud & humectat, nec id cõburunt sulphura, q̃ alia cõburũt corpora. Natura quippe ei⁹ & cõplexio recta est, ita q̃ in eo nõ est additio neq; diminutio. Et iterũ, aurũ in igne positũ non cõburitur, sed ꝓbatur & purgat. Nec aurũ rubigo vlla, nec erugo eius bonitatẽ cõsumit, pondus ve minuit. Ex cuius auri ꝓprietate aiari debet rex Christianiss. ad pseuerantiã diuinę legis. Quia hæc virtus sola. s. perseuerantia meretur coronã, estq; vnica æterni regis filia ac cunctarũ virtutũ finis, sine qua Deum nemo videbit. Natura. n. (teste Val. lib. 3. tit. de ꝯstantia, in prin.) sic cõparatũ est vt q̃squis se aliquid ordine ac recte mente complexũ cõdidit, vel iam gestũ si obtrectetur acriter tueatur, vel nondum editum si interpellet sine vlla cunctatione ad effectũ pducat, ꝑfectò in vanũ bonũ agitur fm Greg. in moralib. si añ vitæ terminũ deseratur. Et frustra velociter currit, q̃ priusq̃ ad metas venerit, deficit: vt repetit in c. incassum. de pœn. d. 3. Tolle pseuerantiã, ait Bern. Nec obsequium mercedẽ habet, nec beneficiũ grãm, nec laudem fortitudo: deniq; non qui incæperit, sed q̃ vsq; in finẽ perseuerauerit, hic saluus erit: vt habet Mat. 10. & 24. & recitatur in c. non reuertebantur. c. mirandum. & c. apost. de pœn. dist. 2. quemadmodũ inclyti Frãcorũ reges fecere, qui à Clodoueo primo Francorum rege catholico nunq̃ in fide defecerunt,

Vnde Christianissimi nuncupantur.

Septimò, verū aurū cęteris metallis est pciosius, virtuté habés conseruatiuam, nec vnq̄ putrescit, sed putrida resoluit & corrigit adeo q̄ f̄m Auicennam, Cauterium melius & velocius sanabile quod fit ex auro, nec vulnus ex auro factū corrūpitur in tumores, imò vsturę factę ex aureo instr̄o meliores sunt q̄ ex alio metallo, quia non cauterizantur nec erisipilant. Et dicit Arnal. de Villanoua in d.trac.de vino, c.incip. vinum extinctiōis &c. q̄ scissura facta cū eo nō tumescit: & pp suam perennitaté est quasi stella cœli, qm̄ ipsum est impassibile. Et, vt ibi ait, aurū est res archana perfectissima tēperamēto æquali, cōpositū mirabili proportione elementariū virtutū, cui de compositis nō est simile, & iuuentuté conseruat, & virtutes mineraliū perseuerare facit in earū operationibus. Et multi modernorū (eodé teste) de nobilioribus, maximè platis, faciunt bullire petias auri in coquina eorum. Et alij recipiūt in pannellis cum electuariis, & alij in limatura, sicut in confectione q̄ dr̄ diacamerou, in quam intrat vtraq; auri, s. & argenti limatura. Et qnidā vtuntur tenēdo frustū auri in ore & saliuam deglutire. Et quidā alij cōuertunt in aquā potabilē, & faciūt aurū potabile, & sufficit modica quantitas ī vice, & in anno, & est cōseruatiuum sanitatis & prolongatiuū vitæ. Et ex hac dignitate auri incitatur rex Christianis. ad verā humilitaté, q̄ virtus est aurea, cæterarū virtutū conseruatiua, teste Hier. in epist. ad Celantiam, vbi humilitas, inquit, est pręcipua cōseruatrix, & quasi quidā custos virtutū oium. Nihilq; ita est quod nos hoibus gratos esse Deo faciat, q̄ si vitæ merito magni humilitate infimi simus. Et Isid. li. 3. c. 49. Qui rectè vritur regni potestate, ita se pstare oib⁹ debet, vt q̄tò magis honoris celsitudine claret, tātò semetipsum mēte humiliet: qm̄ fundamētū gl̄ę est humilitas, vt in j. par. in 52. consid. scripsi. Et hoc patet exéplo Dauid, qui de suis meritis nō tumuit, sed humiliter se deijciés dicit: Vilis incedam & vilior apparebo ante Deum.

Octauò & vltimò, aureis liliis ideo decorat̄ scutū regis Fraciæ, q̄a verū aurū fistulas & hæmorrhoidas sanat, vl cera putrida & tetri odoris emēdat, corporiq; humano maximè cōgruit. Ita q̄ in cibo sumptū, iuuat multū, ac vinū in quo extinctæ fuerint laminæ aureæ candētes splenecticos iuuat: vt hic ante dixi ex dictis Arnal. de Villanoua. Hæc profectò virtus medicinalis auri prouocat regē Christianiss. ad iustitiæ amplexū, q̄ virtus sola magna est & mater omnium, quos magnos facit. Est.n. iustitia virtus cōfortatiua & corroboratiua, q̄ sui splēdore reges & regias sedes magnificat. Quib⁹ dictū est Sap. 1. Diligite iustitiā qui iudicatis terrā. vñ Hiero. inquit. Iustitia quasi aurea virtus curatiua est morbidarū ægritudinum: quia puniēdo tollit scelera & peccata, atq; putridas carnes & scabrosas curādo abradit. Et qūo ex iustitia principes laudant̄, dixi hic ante in 5. cōsid. Faciūt q̄ dicit G. Bñd. in loco hic ante dicto: vbi ait, q̄ rex Frācorū de seipso & aliis ita fecit, & dilexit semper iustitiā, & odiuit iniquitaté, vnxit eū Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Ad quorū differentiā nomen Christianissimū adeptus: ita q̄ ꝓpter veritaté & mãsuetudinem & iustitiā deduxit eū mirabiliter dextera sua. Cui⁹ sedes ī seculū seculi virga directionis virga regni sui, Ps. 44. dixi in antedicta conside.

Tertiò principaliter in scuto Frācorū regū aurea lilia in ternario numero & nō maiori nec minori figurant̄. Habet.n. hic numerus rōné totalitatis: pņta principiū, mediū, & finé. Nā f̄m chronicas ét gētiles ī eorū cultu diuino vtebātur numero ternario ad sacrificationes deorū: vt hr̄ lib. j. de cœlo & mūdo, sup quo B. Tho. in cōm. Sicut (inquit) natura pficit oia ī ternario numero, ita gētiles q̄ diuinū instituerūt cultū volétes Deo tribuere omne quod perfectū est, attribuunt ei ternariū numerū in sacrificiis & laudib⁹ ipsorū. Legimus ꝑterea in scripturis sanctis numerū ternariū multipliciter cōsecratū, eo q̄ opera mirabiliora Dei in eo facta & ordinata sunt. Vnde si mysterio triū liliorū regis Christianiss. explorare qs conetur, tantò magis exuberabit ratio disserédi, q̄tò plura mysteria in ternario numero elucescunt.

In primis ergo redolentia lilia q̄ in scuto regis figurant̄, odoramēta catholicæ fidei in beatissima trinitate afferūt, s. q̄ pr̄i in diuinis attribuitur potētia, filio sapientia, & Spiritui sancto clemētia. Quæ tria attributa sicut sanctissimā trinitaté ornāt, ita regiam maiestaté magnificāt. Quæ sacratissimæ trinitati debet pro viribus conformari, s. vt sit rex primò clarus, potentia patris ad tyrannos debellandū, & barbaras gentes ac Turcorū perfidiam extinguendū. Secundò cōuenit vt ornatus existat sapiētia filij in discutiēdis rerum causis. Tertiò q̄ sit clemētia plenus, q̄ q̄ātò in eo maior fuerit, tanto in cōspectu Dei & hominū mirabilior & gratior apparebit.

Secundò, vt ait G. Bnd. principaliter tria lilia q̄ in scuto regis figurantur, tres substātias ī psona Christi denotāt. Sicut.n. in diuinis est trinitas psonarū ī essentiæ vnitate, ita in Xp̄i psona est trinitas essentiarū seu naturarū in vnitate psonæ, deitas, s. aīa, & caro: & sicut in diuinis p diuersas psonas nō distinguitur esse, sic in Christo p diuersas naturas nō distinguitur psona. Pariter tria lilia tres Christi natiuitates ostendūt. Prima dr̄, q̄a æternaliter nascitur ex pr̄e, secūda q̄a nascitur tpaliter ex matre, tertia q̄a in mēte nascit̄ spūaliter: licet ista bene conueniāt Christo, tñ nihil faciunt ad propositū, ad denotandū aliquid in rege ex eius natiuitate. Sed dici posset, q̄ sicut hæc trinitas essentiarū est in Christo, ita trinitas præceptorū iuris debet esse in principe, pro iustitiæ administratione & cōplemēto, prout tria iuris sunt pręcepta, s. honeste viuere, alterū nō lædere, & ius suū vnicuiq; tribuere, quæ oia debent esse in principe, de quibus in vlt. par. in 36. consid. dixi. Aut alr̄ per illa tria lilia significatur. s. per mediū fides Christiana, per dextrū clericatus, & per sinistrum militia.

Tertiò, tria lilia tres potētias animæ rationalis, q̄ ad imaginem dei creata est. l. si quis metallum. C. de pœnis. patēter ostēdūt. Nā sicut Deus est vnus in essentia, & trinus in psonis, sic ét aīa rationalis est vna in essentia, & trina ī potētia. Quia habet ī se memoriā, intellectū, & voluntaté. Memoria qdé tepræsentat

tat patrem, intelligentia filium, & volūtas Spiritum sanctum. Sed hęc in nihilo adaptari possunt armis regis, sed attribui deberēt tribus modis regendi rēpub. qui debēt esse in rege nostro, vt verè sunt in se & in suo regno: de quib⁹ infra in vlt. par. in 55. cōsid. scripsi, & quis illorum sit excellentior.

Quartò, tria lilia ī scuto regis posita, tres angelorum hierarchias significāt, in quarū singulis tres ordines inueniūtur: de quib⁹ ante in 5. par. & per Isid. lib. 7. Etimolog. c. 5. & in lib. de sum. bono. c. 12.

Quintò, tria lilia in scuto regis depicta, tres virtutes theologales, fidem scilicet, spem, & charitatem significant, quæ tres virtutes debēt esse in principe, & aliæ virtutes ex his denotantur in principe: de q̄bus per G. Bened. in loco supra sæpè all.

Sextò, vt dicit, tria lilia ī ipso scuto regis ordinata ad tria opera verę pœnitentiæ nos ire compellunt, videlicet ad contritionem, confessionem, & satisfactionem: sed cum parum quadrent, non insisto.

Septimò, vt ait Bñdicti, tria lilia regē Christinis. ad tria salutifera concilia, in quibus consistit omnis perfectio Christianæ religionis excitāt, ut ibi p eum.

Octauò, tria lilia ī scuto regis diuinitus ordinata, tres denotant vnitates, quæ necessariò requirunt ad conseruandā veræ Christianæ religionis dignitatē, & habendam bonorum morū honestatem: de qui⁹ Apost. ad Eph. 4. Vnus dñs, una fides, unū baptisma. Hæc tria sunt quæ uerū perhibent testimonium de excellentia fidei Catholicæ: vnde sunt laudabilia omnia Catholicæ fidei opera, q̄ Rex explere debet, ꝓ suæ dignitatis ac totius religiouis Christianorū salute, nullum maius, nullū honorabilius, nullū denique gratius deo offerri potest, quā barbaras gētes, & Turcos perfidiam, cęterosq; populos qui falsos ritus ac deos colunt alienos expurgare, atq; in frena submittere, sub Christi fide, prout talia sācta exercitia apud Francorum reges semper floruerūt. Ex hoc ternario numero amplissimè laudātur insignia regis Fräcię p Io. Lud. Viualdum in tra. de triumphis ac laude triū liliorum Franciæ. ubi laudat numerū ternarium in plurib⁹, & aliquid scripsi infra in ult. par. in 37. cōsid.

Quarto principaliter & ultimo, lilia aurea ponūt in scuto regis Christianiss. sapphirino, i. colore sapphiri (qui similis est sereno cœlo) conuenientissimè depicta, multiplici ratione.

Primo, quia cū rex sit paranymphus ecclesiæ Christi, cuius officiū est & semper fuit à tēpore Clodouei primi inter Francorū reges Christiani adaugere cultum diuinū, ac gloriā Christianæ religionis extollere & magnificare: decentissimū fuit insignia maiestatis suę sereno cęlo similia fore, ut sicut ipse Christus (q est rex regū & dominus dominantiū, Apoc. 19.) quodammodo pro scuto habet cœlum sidereum miro ac vario astrorum fulgore decoratum, sic Rex Francorum Christianiss. ꝓ gloria Christi scutum gerit nobilissimum, in quo aurea lilia colore sapphiri, quasi astra in sereno cœlo affixa fulgere videntur, vt etiam ex cœli altitudine intelligatur quanta sit suæ dignitatis sublimitas: tanta est aūt altitudo cœli, q̄ à mortali hoīe non pōt mensurari, vt habetur Eccl. 1. Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & ꝓfundū abyssi quis dimensus est? quasi dicat nullus. Et iō sicut cœlum situatum est in loco eminentiori, atque inter oīa corpora altius eleuatum, ita etiam, vt habetur Esa. 54. ꝓmissum est illi, q̄ esset fundatus in sapphiris tanq̄ pater Christianitatis. Cùm etiam idem propheta vbi supra loquens in persona Chr̄i dixerit. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, hoc est te Christum, & ecclām tuam, & filios tuos, & ecclæ tuæ protectores: prout est inter alios rex Christianiss. qui tanq̄ filius Christi, & pater Christianitatis habet arma sua fundata in sapphiris. Sic Rex Christianissimus inter oēs seculi huius reges Christianæ religionis dignitate, potentia, diuitiis, ac nobilitate est sublimior atq; admirabilior, & ad sustinendā ecclām potētior & ꝓnior.

Secundò, vt inquit G. Bñd. campus scuti regij nedum cœlo, sed etiam sapphiro lapidi in colore assimilatur rōnibus seq. Quia sapphirus colore vr̄ trahere regem ad cœlestia desideria p rectam fidem, cū nihil sit quod lumine clarior præfulgeat, q̄ recta fides in principe. Nam dicit Greg. lib. 18. moral. c. 8. Sapphirum tenere similitudinē coloris aerei, pqd designat appetitum languentis aię tendentis ad cęlestia. Vnde dicit Helimandus, quia sapphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult, gēmaq; gēmarum, & lapis sanctus dr̄. Ideo in lib. de Natura rerū dr̄. Qui sapphirum portat, expedit vt summo studio castitatem seruet: qm̄ hic lapis tantò dr̄ preciosior & melior, quātò colori cœlesti est similior. Sic rex Christianiss. tanto magis erit Deo & angelis gratior & charior, quāto magis in ꝯtēplatione rerum diuinarū fuerit sublimior. Et sic quātūcūq; excellat in dignitate, potētia, diuitiis, vel abūdantia tēporalium, nihilominus fœlicitate ꝓsperarum rerum huius seculi non debet corrumpi aut deprauari: sed magis ac magis oculos mentis conuertere ad altiora desideria, ad veros honores, ad securas diuitias, ad cœlestes thesauros, ad delectationes æternas. Ex quo infert ibi G. Bñd. q̄ rex suam regiā dignitatē in Christo regere, quē ī speculo limpidissimo ꝯtēplari debet, vt qd in se prauū deprehēderit, corrigat, q̄ rectū, teneat, qd deforme, cōponat, qd pulchrū, seruet, qd sanū, excolat, qd infirmū, assidua meditatione corroboret, p̄cepta diuinæ legis efficaciter impleat. & qd sibi cauēdū, quidúe sectādū sit, agnoscat. Decēs quippe est, vt rex se totū in vita & morib⁹ cōponat, qa quāto mirabilius prę cūctis regib⁹ vniuersi orbis excedit honoris dignitate: ita ꝯuenit vt cęteros trāscendat mentis sublimitate, & tantis sidereus fulgeat maiestate. & subdit ibi G. Bened. pulchra notatu digna de excellentia sapphiri, de qua infra in vlt. par. in 90. consider. dixi.

Tertiò tria lilia in cāpo sapphirino aurea depingūtur. Quia sapphirinus animū hominis piū & deuotū efficit ad eum, atque in bonis firmat, & pacem conciliat, ita ut inter omnes lapides p̄ciosos dicit lapis sanctus, quia ad sanctitatē, & deuotionem hominē disponit. Ob id legitur Exo. 28. & 29. q̄ Moyses ad p̄ceptum Dñi vestem sanctam fecit Aaron summo sacerdoti in gloriam & decorem, in qua inter diuersos la-

sos lapides preciosos sapphirus cõnumerat. Sic Ieremias Thren. 4. Destructionẽ Ierusalem ruinã templi & sacerdotum recogitans eorum pulchritudinẽ assimilauit sapphiro, dicẽs. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo sapphiro pulchriores. Cõuenit itaq; vt maiestas regia sit tota siderea & sapphirina p reuerẽtiã & hñno ẽtiã ad oĩa q̃ diuinũ cultũ ɔcernũt, vt sicut in dignitate & potẽtia cęteris est eminẽtior, ita expedit vt in amore rerũ diuinarũ sit amicabilior, & ɔformior, sicut eius fuerũt pdecessores. hęc Benedicti vbi supra.

Quartò, sapphirus ſm Arnal. corpus humanum vegetat, ac membra integra conseruat, curat dolorẽ frontis, & sudorem restringit, corpora præbet integra, boniq; coloris, torsiones ventris tollit, & omnia vlcera cũ lacte sanat. Præterea in li. de natura rerum, & ĩ ortu. sanitatis dr in tract. de lapidib. c. 109. q. sapphirus morbũ illũ horribilem, noli me tãgere appellatum, fugat. Ex quo instruitur rex Christianiss. vt vigilãs sit & solicitus ad corpus mysticum, idest ecclesiam, protegendum. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, quę ſm Apost. ad Rom. 12. nõ eundem actum habẽt, ita multi vnũ corpus sumus in Christo, huius autem corporis membra tenetur rex vegetare ac custodire, ne à lupis voracibus dilacerentur, & ne morbida ægritudine putrescant, ac pauperibus beneficia, suffragia, ac eleemosynas largiri, quibus recreatur tanq̃ mẽbra corpus cõseruat & recreat, sic conuenit vt rex qui tria lilia in sapphiri colore extẽdit, mẽbra corporis mystici dirigat & custodiat, ne deuios sequant effectus. Hoc ẽt Bened.

Quintò (vt idem ait) sapphirus est gẽma preciosa sereno cœlo similis, quæ percussa à radiis solaribus ardentem emittit fulgorem. Præterea dicit Isid. lib. Etymol. 16. c. 9. quòd sapphirus pulueres habet aureos sparsos. Ex quo hortatur regia maiestas, vt solicita sit gratias Deo reddere in tãto cumulo beneficiorũ: quia quantò plura à sole iustitię Christo suscepit beneficia, tantò magis ardentia desideria refundere debet in Christum, à quo procedunt. Et econuerso, tantò grauius de ingratitudine iudicabitur omnis homo, quantò magis multiplicatis beneficiis ingratus probabitur extitisse, iuxta illud Chrysost. Quantò maiora beneficia sunt hominibus ɔstituta, tantò grauiora peccantib9 parantur iudicia.

Sextò, sapphirus est gẽma valde delectabilis, lęta, & pulchra. vnde Lapidarius ait.

Sapphiri species digitis aptissima regum.
Ægregia & fulgens, puroq; simillima cœlo.
Vilior est nullo virtutibus atque decore.
Hic & syrtites lapis est à plerisque vocatus.
Quia circa syrtes Libycis permixtus arenis.
Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.
Ille sed optimus est, quem tellus Medica gignit.
Qui tamen asseritur nunquam transmittere visum.
Quæ natura parens tanto ditauit honore.
Vt sacra & meritò gemmarum gemma vocetur.
Et qui portat eum, nec vlla fraude necatur.
Inuidiam superat, nullo terror mouetur.
Hic lapis, vt perhibent, educit carcere vinctos.
Obstructasq; fores, ac vincula tacta resoluit.
Fertur & ad pacem bonus assore conciliandam.

Ex quo instruitur rex Christianiss. vt delectabiliter & cum gaudio pulchritudinem ac decentiam Christianæ relig. conseruare velit. Quod & faciunt reges nostri, & qui in cunctis locis habent iudices ad puniẽda peccata, maximè blasphemias, quod & facere debent, aliàs non dicerentur veri reges. vt scribit G. benedicti in loco sæpè alleg.

Septimò in colore sapphiri extenduntur aurea lilia, qa sapphirus suo valore & precio vires acuit regis Christianissimi ad cogitandum sumptuositatem cœlestium ædificiorum. Nã, teste Isid. vbi suprà, Sapphirus inter gẽmas purpureas cõputatur, habet pariter excellum valoris inter lapides preciosos, ob qd sanctis. Thobias spiritu eleuatus vidẽs excellentiã cælestis patrię dicit portas eius esse ex sapphiro cõstructas: vt scribitur Thob. 13. Pariter Io. Apoc. 21. ait, fundamenta muri supernæ ciuitatis esse ex lapidib9 preciosis, inter quos sapphirus erat ſm fundamentum. Ex quo instruitur rex totus sapphireus, vt omnino inclinetur, & sit memor cœlestis patriæ, & excellentissimorum ædificiorum supernę ciuitatis, & sanctæ Ierusalem, de qua scriptum est per prophetam, Ps. 86. Fundamẽta eius in montibus sanctis. & sequitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei.

Octauò & vltimò, scutũ regis Christianiss. in sapphiri colore figuratur, qa sapphirus sua significatione eum incitat ad cogitandum nedũ ędificia supernæ ciuitatis, sed etiam præeminentiã gloriæ ęternæ. Nec solũ sapphirus significat gloriam ęternã, verum suo colore animum hominis ad cœlestia gaudia inclinat. Ratio est (teste eodem G. Bened.) quia cũ omne simile naturaliter appetat suũ simile, & sapphirus inter oẽs gẽmas similis sit sereno cœlo: vnde rex sapphiro nõ cõueniret, nisi ad cœlestia inclinaret, ac superna appeteret. Sapphirus ẽt in sacra scriptura, æternã gloriã significare videt: vt habet Exo. 24. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de seniorib9 Israel deum viderunt, sub cuius pedib9 erat quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlũ cũ serenũ est. Pariter Ezech. 10. c. legitur, q. spẽs glorię Dñi super cherubin erat quasi lapidis sapphiri: q̃ verba quomodo intelligant scribit in dicto loco G. Bened.

Ex quibus tandem concludit insignia regum Frãciæ esse excellentiora aliis, cum in eis sint duo colores nobiliores, Aureus, s. & Azureus: de quibus dixi ante in 1. par. in 54. & 55. concl. 38. cõsid. Et de laude Sapphiri aliquid scripsi infra in vlt. par. in 92. cõsid.

Non mirum ergo si reges Franciæ plura priuilegia habeant vltra alios reges, de quibus ante dixi, & quæ etiam scribit Iac. Bonaudi in suo panegyrico posito post tract. Ioan. de Terrarubea, contra rebelles suorum regum.

TRigesimasecunda consid. Quilibet rex seu princeps in suo regno in culmine sedere debet, cũ princeps sit regni dominus. l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de iac. & regale culmẽ appellatur. l. bene à Zenone. C. de quadrie. presc. c. principes seculi. 23. q. 5. & culmen appellatur locus altus super omnes

gentes

gentes ad curiam suam conuocatas, regnum & terras repræsentantes. et dicitur præcipuũ.l.pen.ibi: vt enim imperialis fortuna oẽs supereminet alias, ita oportet principales liberalitates culmẽ habere pcipuum.C.de bo.quæ lib. vel principale dr.l.3.§.fin. autem.C.de iure domi.impetrando.ꝙ dicitur cathedra existens in altiori loco, sicut ędificia domus dicũtur culmina ꝙ culmis tegũtur: & in dicto culmine, id est altitudine sedet rex supra cathedram q̃ est alta vel excelsa sedes, secundũ gl.in cle. dudũ. de sepult. Vel in solio sedere debet, hoc est armario ex vno ligno facto ĩ quo reges ob corporis sui tutelam sedebant, extra de electio.c. quorundã in prin.& ibi per Arch. Et dr̃ thronum gręcè, quod latini soliũ dicũt. de quo habet̃ Gene.41.ibi: Vno.n.solio regis te pręcedam. Et est etiam sedes Romani Pont. tanquàm excelsa.c.fundamenta.§.ne autem, in fine, de elect. in 6. & gl.in d.cle.dudum. facit differentiam inter solium, cathedrã, & tribunal. & ponit hũc versum.

Rex solium, doctor cathedram, iudexq́ tribunal
Possidet, at sedem præsul, pretorq́ curule.

Et ista sedes dicit̃ sedes honoris & iustitiæ: de qua in c.multi.40.dist. Et rex & dominus præexcellẽs in solio alto super omnes principes sedere debet: cùm scriptũ sit Prouerb.20. Rex q sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.& 1.Reg.2.ibi:Et solium gloriæ teneat.& 3.Reg.1.Viuat rex Salomõ, & sedebit super soliũ, & Esa.9. Super soliũ Dauid, & super regnũ principis terræ surrexerũt de solio. Et Iob 36. vt reges in solio collocat ĩ perpetuũ, & illic eriguntur.& ĩ plerisq; aliis locis ꝓbari posset.& habetur 1.Reg.10.vbi de Saule rege loquitur. Stetitq; in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Et princeps dr̃ quasi primũ locũ capiẽs, fm̃ glos.in c.fundamẽta.§.ꝑinde.de ele.li.6. & Luc.de Pen. in rub.C.de principib. agent.in reb. lib.12.vbi amplè ponit quis propriè sit princeps.

Et vt deueniamus ad practicã & ordinẽ consuetum sedendi, qui multũ attendendus est in hoc, cùm cõsuetudo in hoc multũ attendat̃. Bal.in c.1.§.marchio.in tit.qui feu.dare pos. videndũ est ꝙ sunt aliquæ congregationes in Francia q̃ fiunt ordinariè, vt est coronatio regis, & in ista coronatione est datus certus ordo quo ad illos qui interesse debẽt in ipsa coronatione, q est talis: videlicet ꝙ duodecim pares Fräciæ ꝓcedunt oẽs alios principes regni: de quibus infra ist a par.43.consid.licet videat̃ de primogenito regis ꝙ omnes quoscunq; præcedere debeat, quod intelligerem esse verum ĩ aliis actibus q̃ in coronatione: quoniam est dubium ꝙ tunc non habeatur ꝓ primogenito regni, tãquam natus antequã esse rex. De eo etiam dicã infra in 41.consid.& de aliis quos ponam infra suo ordine, secundũ quod debent sedere in dicta conuocatione, faciẽdo distinctionem suis locis de aliis congregationibus extra illam, in quib⁹ seruandus est alius ordo, prout infrà dicetur.

TRigesimatertia consid. erit prosequendo materiam & non excedẽdo terminos honoris regis, cùm ab eo procedãt omnes dignitates tẽporales, vt no.Bart. & Io.de Pla. in l.j.de dign. lib.12. C.idem Ioannes de Pla.in l.j.in fin.C.de silentiariis. lib.12. Aluar.in c.1.in prin.de feudo marchiæ. qui allegat tex.in l.sacrilegij.C.de diuersis rescriptis.meritò debet illis præesse, & ab illis honorari: imò quod plus est adorari, non tamen adoratione quæ Deo debetur, sed regia subiectione debet salutari: vt probat text.in l.j.C.de silen.lib.12. ibi: vt tam in adoranda nostra serenitate. & ibi glo.quã sequitur Io. de Pla. in l.primicerium.C.de fabric.lib.10. & Lu.de Pen. in l.euict. per illum tex.C.de cursu publ.lib. 12.vbi dicit quòd ipse meretur venerari, adorari, coli, sibi supplicari, & gratiarum impendi munera, facit text. in l.si quis seruum.ibi, nostram purpuram adorantes.C.qui militare non possunt, lib.12. & ideo dicit Ioã.de Pla.in d.l.j.C.de silentiariis.eo.lib. quòd nullus debet se genuflecti coram alio, quàm corã principe vel maiestate regia. Et ideo errat quidam Card. Dehyer Anglus, qui tanta elatione vtitur, quòd suos domesticos & famulos patitur talia, aut, quod deterius, cogit eidẽ ministrando ẽt in cibariis deferendis & aliis actib⁹ domesticis & familiarib⁹, imò ẽt nobiles patriæ genuflecti, prout cõmuniter dr̃, quod ridiculosum dici debet, cùm non sit nec Papa, nec rex: imò qđ plus est (vt communiter fertur) non est nobilis origine, ex quo deberet contentari honore sibi debito, non assumere honorem debitum regibus secularibus, Imperatori, aut Papæ.

Et, vt dicit idem de Platea, tantus honor debet̃ Papę, quòd in pede osculatur, vt dicit gl. in l.j.C.de domesticis, lib.12.& ibi dicit, quòd etiam Imperator osculatur in pede sicut Papa.

Imò etiam, quod plus est, quilibet non admittitur ad salutandum principem, vt dicit gl.in l.j.C.de veteranis. & Ioã.de Pla.in d.l.j.C.de.silen. & in l.j.C. de domesticis, & protectoribus, lib.12.

Et coram eo est eundum, & illi est obuiam eundũ cum barba tonsa & veste pulcherrima, prout habetur 2.Reg.19.c.illiq; est honor deferendus in introitu ciuitatis in salutatione, quæ non debet fieri sine munere, ad instar regis Parthorum qui salutari non poterat sine munere, vt refert Pe.Candidus in proœ. Appiani Alexandr. in principio de bellis.

Imò ẽt reuerentia debetur principi per quoslibet viros ecclesiast. vt dicit tex. in c. Reg.23.q.5. & c.si apud.pro quo 1.Pet.2.vbi dicit̃ regem honorificate.

TRigesimaquarta consid. Principi obtemperandum est, cùm generale sit pactum societatis humanæ obtemperare principib.quę contra mores.8. dist. in sua sum. 44. dist.c. quid culpatur. 23.q.1. & dicit Hiero.Principibus & potestatibus fidem & reuerentiam seruari oportet, quam qui non exhibuerit, apud deũ præmia habere nõ poterit. 23.q.5. c.Reg.c.sicut apud Card. facit quod no.in l.fi.C.de exac.tribut.lib.10. Et dicit Apost.ad Tit.4. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. & ad Rom. 12. Omnis creatura potestatibus sublimioribus subdita sit, qui autem resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Facit quod habetur Esdræ 3.4.ca. vbi dicit tex. O viri num præcellunt homines, qui terram

terram & mare obtinet, & omnia quæ in eis sunt? Rex autem super omnia præcellit,& dominatur eorū, & omne quodcunq; dixerit illis faciūt. Et sequitur: Et omnis plebs & virtutes eum obaudiant.Imo etiā sacerdotes primi, & secūdi ordinis eidem obediūt, cum eis præcipere potest princeps, vt habetur 4. Reg.23.ibi: Et præcepit rex Elchiæ Pōtifici & sacer dotibus secundi ordinis. Imò Principes sacerdotes constituebant iure diuino,prout habetur Exo.28.de Moyse Hebræorum duce, qui cōstituit Aaron fratrē suum sacerdotem:& de Iuda Maccab.duce,qui elegit sacerdotes qui purgarent sancta. 1.Maccab.4. imò prælatus electus & confirmatus non potest administrare,donec per lectis.63.d.& in c.abbates.18. q.2.& per Compostellā.i c.quod sicut. de elect. col. antep.versi.principi præsentari. prout recitat Henricus in c.nobis.de iure patr.& ita obseruatur in Frācia,& in Hispania,vt dicit Ioā. Lupus in repet. rub. de dona. inter vir. & vx. in prio.in tertia præuidentia. princeps tamen debet honorare episcopum.dixi supra in 4.par.in 28.consid.

TRigesimaquinta consid.Pro rege etiam orandū est exemplo Baruch 1. qui dicit esse orandum pro rege Nabuchodonosor, & Balthasar eius filio, & maximè pro rege Franciæ: cùm etiam orātes pro eo lucrentur centum & decem dies indulgentiarū. dixi ante. Imo intantum est honorandus princeps, quod pro conseruatione sui honoris toleratur iniquitas:& præferendus est honor principis cōmodo publico, vt dicit Luc. de Pen.in l.fi.in 8.& 9.col.C. de loc. præd. ciui.11. & in d.l. in 6.col.ponit quædam de potestate eius mirabili, ex quo multum honorandus est.

Quæ autē sint iura regis,& cuiuslibet alterius supremi principis esset hic inserendū, vt magis cognosceretur præeminentia illorū:sed videri potest in ti. quæ fuit regalia,in vsibus feud.& per Iac.de S.Georgio in tract.feud. verb.princeps. & de quibus plenè ante in 24.consideratione.

Quid autem dicemus de iurib⁹ regis,de quib⁹ habetur 1.Reg.8.c.cum dixerit Deus per vocē Samuelis populo. Iura regis qui imperaturus est in eis qd erit tale:filios vestros tollet,& ponet in currib⁹ suis, facietq; sibi equites & pcursores quadrigarū suarū: & cstituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorū suorū, & messores segetū, & fabros armorū & currūū suorū: filias quoq; vestras faciet sibi vnguētarias,& focarias & panificas,agros quoq; vestros & vineas & olïueta optima tollet, & dabit seruis suis, sed& segetes vestras & vinearū reddit⁹ addecimabit.

Notandum est istud verbum addecimabit, qd est ibi dupliciter positum : quoniam ex hoc videtur ꝙ rex habeat ius decimandi. & sic ꝙ etiam non videntur peccare nobiles Franciæ qui dicūt se habere decimas infeudatas à rege: cùm si rex habeat potestatem addecimandi, ergo etiam illas dare in feudum.

Dicemus solū, quod talia ibi specificata non sunt iura regis ex diuina īstitutione ītroducta, sed magis per prophetā pronūciata ex eorū tyrānica vsurpatione, qui postquam reges sunt ius iniquū cōstituūt,in tyrānidē degenerantes, subditos opprimētes, & sic eo causa deprædantes secundum Andr.de Iser. in procœ. feud. & in tit.de capitaneo qui curiam vendidit.in vsibus feudorum.

Et ne trāscendam materiam nostrā,relinquo nūc deprædationes & exactiones principū, fortè alibi dicam: sed etiā ibi dicit,ꝙ talia possunt esse iura regis ex diuina institutione, quando rex est in extrema necessitate positus, ꝙ etiam non solum illa sed & maiora facere & maiores exactiones & solū impræsentiarum sufficit mihi ꝙ G. Bened. doctor Gallus illa præuidit, & multum bene descripsit in sua solēni repetitione.c.Raynu.de testa. in ver. condidit. le premier. incipiendo in medio illius vsq; ad finem amplissimè:ad quem semper de his est recurrendum.

Et etiam est aduertendum ad illum textum, ibi hoc verbo,ius regis qui imperaturus est in eis,quòd quilibet rex potest dici imperator per illum tex. qui hoc verbo vtitur in rege.

Et, vt semel finiam, à principe tanquā à capite in oēs inferiores honorū & potestatum munera diffundūtur. 19. dist.c.ita dominus.c.fundamenta.§.j. de elect.in 6. & lex animata in terris dr. tex.est in authen.de cōsulib.in fi.& in auth.qnib.mod.natur. effi.legit.§.igitur licentia.gl.in l.& quia.ff.de iurisd. om.iud. dixi in consuetud. nostris ducatus Borg.in tit. des iustices.§.v. in gl. S'il n'a grace. in prin. ibi: hic est ergo:& supra in prin.32.consid.Et quicquid statuit aut sententiam dando decreuit, pro lege seruatur.sed & quod principi. institu.de iure naturali, gent.& ciuil.Ipse.n.sicut est solus legib⁹ solutus, solus legē concedere potest.l.princeps.ff.de legib.&,ꝑ dispensatione habetur, quod probatur principem voluisse.c.cùm nostris. de concess.præb. maxime vbi ei exponitur defectus quem videt ex expositione l. quidē ꝯsulebat. & ibi Alex.& alij.ff.de re iud.l.Vlp. ff.de excus.tut. & sanctio principis nihil habet imperfectum. l.fi.C.qui militare nō poss. lib.12.l.fi.C. de his quib. vt indig. Nemo enim potest ei dicere. Cur ita facis.Bal.in procœ.feod.12.col.& isto dicto sæpius aduocati in palatiis vtūtur:quod dictum est Spec.in tit.de legato.§.nunc ostendēdum. versi. 89. per tex. in c.quamuis. de pœn.d.3. ibi : quis tamen audet dicere Deo,cur huic parcis?&gl. ibi,in verb. Deo, dicit idem in Papa. & ideo idem dicendum in quolibet principe supremo, cùm sit Deus in terris. Bal.in authen.hoc amplius versic. quæro an filij regis.C.de fideic. & dicit Bal.in c.ecclesia S.Mariæ.in pen.col.vt lite pen.ꝙ cùm princeps sit causa causarū nō est de eius potestate inquirendū,cùm primæ causæ nulla sit causa.Cùm id qd primū est,ante se aliud habere non pōt. Hęc & plura alia vide quæ dicit.do. meus Iasō.i l.rescripta. in 1.col.C.de precibus imperi. offer.& in l.1.ff.de consti.principū. vbi ponit quædam quæ solus potest princeps, ita quòd principis verbo eiusque narrationi super rebus per se vel in sua præsentia gestis creditur, etiam si solus testificetur, per c.cùm à nobis. de testibus. quod & in his quoque quæ ante principatum se præsente gesta sunt locum habet.glo.singularis in c.1.in verbo,statuit.

tuit, de renuntiatio.lib.6.glo. in c.apostolicę. in verbo promisissent.de re iudic.li.6.dicit tamē Andr.de Iser.in c.fin.in tit.quo tempore miles in vsibus feudorum,quod late examinat ibi Prępo.princeps in re propria testificari non potest.Nulla etiam iuris solénitate princeps astringitur.l. apud eum in fin.ff. de manumissis,imò sola præsentia principis solennitates iuris suppler,actumq́,qui defectu solénium nullus est instaurat & reponit.l. adop.ff.de adop.l.ij. ff. de reb.eorum,gl.post tex. in auth. vt non fiat pignoratio.colla.v.facit.l.sancimus.§. exceptis cũ authen. ibi posita.C.de dona. Bal. in l. omnium.C.de testa. Ad hæc princeps iudiciorum ordinem obseruare non tenetur. Sola enim veritatis inuestigatio cotam eo fit, qua cognita diffinit etiam, si iudicialis ordo vel sit peruersus vel prorsus omissus:causę tamen cognitio exigent. Ita Bal.in l. fin.C.de legib. idem in c.j.§.fin.de noua forma fidelitatis:ad finem.in vsib° feud. & est tex. in c. ad petitionem. in fin. de accus. Et ideo illud quod dicit Paulus de Ca. in l. si testamentum.C.de testa. quòd princeps sine causæ cognitione concedere possit, non est intelligendum in his in quibus litis diffinitio expectatur. Princeps etiam crimen non solum indulget,sed etiam abolet. Andr. de Iser.in tit.quæ sit prima causa.§.pretete.in vsib. feudorum. remittit infamiam & ad honores pristinos omnino restituit.l.j.§.deinde,le second.ff. de post.l. fin.C.de sent. passis. remanet tamen cicatrix. arg.c.ventum.1.q.1.c.illud.l.dist.arg.l. omnes iudices.C.de decur.lib.10.Largiendo magistratum, dignitatem donando.imò & tolerando in honorib° incapacitatis maculam abstergit, remouet impedimētum.l.imperiales.§.nam omni macula.C.de nup. l.Bar.ff.de offi.pretoris d.l. quidam consulebant.ff. de re iud. imò etiam princeps pœnam meritam sola voluntate remittit.l.j.C.de deserto.lib.12. de innocentia etiam damnati sine appellatione cognoscit. l.j.in fin.ff.de quęstionibus. Alia principi reseruata ponuntur per Bal.in d.l.rescripta.& in l.j.C.de iure aureorum annul.& de multis casibus & specialibus principi compet. dixi supra ista par.24. consid. vbi iam quędam ex antedictis posui.

Trigesimasexta consid. erit. Et licet subiecerit principi deus leges, an etiam non obligetur ex contractu, ita quòd Deus etiam eidem subiecerit contractũ vincula quę iurisgētium naturaliq́; ratione cõsistunt: & quòd non est communis omnium iurisperitorum doctrina, in l.princeps.ff.de legib. Cy.Bal.& doct. in l.digna vox.C.de legib. & in c.1. de proba.vbi doct.canonici,qni ita communiter tenent.do.meus Ias.in l.si ciuitas.in 3.col.ff.si cer.pet. & in l.j.ff.de pac. Alex. in consi.101. in 2.col.in 1. vol.& idem Ias.in l.j.ff.de consti.principum. & in l. si testamentum.C.de testa. Feli.in c.quæ in ecclesiarum. in 21.col.de consti. Barba. in consi.1.in 4.col. in 1.vol. in 43. tamen colum.dicit casum esse vbi potest resilire à contractu: & etiam alium ponit Iacobinus de sancto Georgio in suo tract. feu. in prin. videlicet ꝙ possit reuocare feudum inuito vasallo.al leg.Bal.qui hoc non dicit nec etiã hoc placet Vdalrico Zasio in repetitio.l.ij.§. eodem tēpore.in gl.ratum esset.ff.de orig.iu. vbi plura ex prædictis dicit. & ibi dicit ꝙ licet absoluta potestate legibus non legetur, ea tamen potestate abuti nõ debet.dixi alibi

Trigesimaseptima consid. Videtur ꝙ rex Hispaniæ sit omnibus aliis regibus præferendus, cum plura habeat regnã sub se,& plures coronas: qm̃ rex est Aragonum, Castellæ, Legionis, rex Granatæ, rex Maioricarum, rex Cordubæ.& etiã catholicus dicitur, rex Galliciæ, rex Andelosiæ. Et sic dicitur habere septem aut octo regna, & sic septem coronas: ex quo videtur ꝙ ratione multiplicationis coronarum debeat cæteris regibus prȩferri:sicut vidēmus,ꝙ ille qui est marchio & comes ꝑfertur marchioni,cũ duo vincula sint fortiora vno. Bal.in l.sed & milites in prin.ff.de excu.tut. vt etiam in simili dr̃ de doctore in vtroq; iure, qui præcedit doctorem in vno tantũ fm Bal.in dicto loco:& dicam infra in 10.par. & faciunt q̃ sup̃ã dixi in hac parte,in 17.consid.in fi.incipi.imperator ītet omnes principes.vbi dixi, quòd magis honorandus est imperator cum tres coronas habeat,quàm alij reges qui de per se nõ habent nisi vnam. & in 19.consid.cuius initium est, docet Bal.

Et etiam qui pluribus præest dr̃ maior, vt dixi supra i 1.par.& in 4.par.in 51.cõsid.versi.8.vbi alleg. gl.in auth. cõstitutio quæ de dignitatib.§. generaliter.q̃ dicit, nota nobiliorē propter subiectos. Et habetur Prouerb.14.i fi.In multitudine populi dignitas regis,& i paucitate plebis,ignominia principis.

Trigesimaoctaua ꝯsid. erit de rege Anglię, eo ēt quia est etiam monarcha in suo regno, & ab eius sententia nõ appellatur,quia præfectus est multorum ꝑlatorũ sui regni, vt ff.de offi.præt.l.j. proue Bal.in c.cum venissent.2.col. extra de eo qui mittit in possessione causa rei seruãdæ. Refert & sequit̃ Feli.in c.causam q̃.in 20.col.in fi.extra de rescr. & per Io.Lupi in repet.rub.de do.inter vir. & vx.qui licet videretur ꝑferendus regi Hispaniæ quia vngitur vt supra dictũ est, tamē rex Hispaniæ pręfertur, vt ante dictũ est.De aliis verò regib° Christianis, dic eos esse collocandos secundum numerũ positum in Martiniana;de quo fit mentio p Alb. de Ros.in rub.de statu homi.& dixi supra in plurib° locis.Et de excellentia pluriũ regnorũ vide infra in 12. par.in cõsid.56.

Trigesimanona consid. Quoniam mulieres radiis maritorum coruscant & honorantur.l.fœminę.ff.de senato.in authen. de consulib.§.hæc itaque.colla.iiij. facit l.fi.in prin.C.de incolis.lib.10.

Ideo regina Frãciæ tanquam excellens inter oẽs, tanquã dilecta illi qui pascit inter lilia, cęteros quoscunq; huius regni post regē pręcedere debet,cum ēt vltra quoscũq; ratione dignitatis coronã portet,quã nemo alius in regno ꝑter regem portare aut deferre potest: imò regina appellatur.c.dilecti. de arbitris. & in suprascriptione c.cum deuotissimam. 12.q.2. Et eadē priuilegia q̃ habet imperator habet & Augusta: vt est rex.i l.princeps.ff.de legib.& i l.cubicularios.C.de.ꝑpos.sacri cubic.li.12. vbi Luc. de Pen.

Et licet vxor sedere debeat à sinistris, vt hr̃ Psal. mo 127. Vxor tua sicut vitis abundans in laterib° domus

mus tuę. Regina ĩ hoc priuilegiatur, qa sedere debet à dextris, vt habetur Ps. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, &c.

Et dicit tex. in l. bene à Zenone. C. de quadrié. pręscr. ꝙ Augusta vtitur eadem prærogatiua qua vtitur imperator. facit. l. fiscus. in fi. cum. l. seq. ff. de iure fisci. & pleuè per Luc. de Pen. in l. iij. C. de prepositis sacri cubic. lib. 12. vbi dicit ꝙ etiam ministri Augustę eodẽ quo & ministri principis priuilegio gaudẽt. Augusta tamẽ nõ gaudet omnibus priuilegiis imperialibus, sed his quæ nullum pjudicium parant, aut modicũ: & tribuitur ei etiã priuilegiũ in nõ præstandis vectigalib. l. licitatio. §. fiscus. ff. de public. & tribuũtur ei priuilegia q̃ conueniunt mulieri, sed non omnia. Vnde non põt condere legem & similia, quę tributa sunt principi solum inspecta eius dignitate. Et faciunt pdicta ad qõnem, de qua ibi per Lucã, an si regina lædat̃ possit in integrũ restitui vt princeps.

Faciunt etiã ad prædicta, ꝙ gratię quę dantur per reginã in regno ĩ quolibet suo iocũdo aduẽtu sint validę, cũ habeat eadẽ priuilegia q̃ & rex: ꝙ ius habet ex ꝯsuetudine ĩ Frãcia, de qua dixi ĩ ꝯsuetudinib⁹ nostris duca. Burg. tit. des iustices. §. v. in gl. du Prince.

Aduerte ꝙ si regina sit filia ducis aut comitis, tamen dr̃ regina propter dignitatem mariti, & si sit filia regis maioris pẽminentiæ retinet illam dignitatẽ q̃ habet à patre. Iac. Rebuffi & alij in l. j. C. de dign. lib. 12. vide supra in 2. par. in 40. cõsid. Ex quo cùm nobiliss. domina Claudia de Francia regina Franciæ sit filia regis Ludouici XII. & nunc vxor Christianiss. regis Francisci primi, debet pręcedere dominã Loysiam de Sabaudia martem prædicti Francisci primi, cùm tantum ex quacunq; parte nõ sit dicta Loysia nisi ducissa. & ita vidi obseruari hoc Anno Domini 1521. in hac ciuitate Heduẽ. qm̃ semper regina pręcedebat matrem, & ponebatur in digniori & altiori loco, & eam sequebatur mater, licet sit maximę autoritatis apud filiũ, & maioris autoritatis quã legatur fuisse qñdoq; aliqua mater apud filiũ: imò etiam excedit autoritatem Veturiæ apud Coriolanum eius filium, de qua infra in seq. consid.

QVadragesima consid. Mater regis videt̃ esse cunctis aliis pręferẽda: cùm, vt habetur 3. Reg. 2. c. positus est thronus matris iuxta thronum regis: prout alleg. An. Flor. in 4. par. suæ sum. ĩ tit. 15. c. 20. vbi ponuntur gratiæ priuilegiorum B. Mariæ. §. 15. & dicit tex. in dicto loco, ꝙ rex Salo mon fuit in occursum matris suæ venientis ad eum, adorauitq; eã, & fecit poni thronum ad dexteram suam: quod credo verum si regina non adesset, quia si esset pręsens, sederet ad dextram, vt ante dictum est in pręcedenti consid. & ita videmus obseruari.

Imò etiam est tex in c. 4. Esdræ 3. ꝙ concubina regis sedebat ad dexteram suam: sed ille textus non est ibi nisi ad denotandum fortitudinem facti mulierũ, & non locum eidem debitum, nisi dicatur ꝙ illo tẽpore concubinatus erat permissus: nõ aliter insisto.

Et dicit Spec. in tit. de testib. §. 3. versi. illud quoque. ꝙ licet matris nõ sit eadem potestas, quæ est patris, tamen eadem esse debet reuerentia, honor, & pietas. Et ideo habetur Exo. 20. & Deut. 5. Honora patrem & matrem, si vis longeuus esse super terrã. Filij tamen debent esse subditi matri, sicut habetur exemplum de Christo. Luc. 2. Et erat subditus illis. Habemus & tertio exemplũ de Coriolano, qui tantum honorauit matrem, quòd Romanos & patriam liberauit precibus matris: de qua per Valerium in libro quinto, in rubr. de pietate erga parentes. Et de his tribus exemplis vide Ber. de Bustis in 2. par. sui Rosa. in serm. 20. in 1. par. in litera M, & vide Prouer. 1. vbi dicitur. Et ne dimittas legem matris tuæ, vt addat̃ gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Cleobis & Byton fratres multum matrẽ honorauerunt, etiam in morte, qui vt sacerdos eã insequẽs ad sacrificium curru veheretur colla dedere iugo loco equorum, vt Argias equo ascenderet. refert Cicero lib. 1. Tuscul. quęst. Claudianus etiam sic inquit,

Si vetus Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo.

Videmus tamen in multis, quòd non est bonum semper credere matri: & ideo, vt refert Guaguinus, lib. suo 10. vbi loquitur de rege Ludouico XI. ĩ suo testamento ordinauit Carolo VIII. eius filio, ne matri suę crederet: non aliter insisto, dicam infrà.

Et etiam habetur de Heliogabalo cuius mater in tanta veneratione fuit, quòd vix credi posset: prout habetur per Philip. Berg. lib. 8. in verbo, Marcus Aurelius. & in verbo, Semiamira.

QVadragesimaprima consid. Post regem & reginam in Regno præfertur primogenitus eius filius, qui habet dignitatem ratione primogenituræ, ex quo sedet à dextris fm̃ gl. in c. quam sit. 7. q. 1. & in l. decernimus. C. de sacros. eccl. vbi Bal. dicit, ꝙ primogenitus regis sedet à dextris regis. Et qui sedet ad dextram manum superioris, dicitur magis honorari sedente ad sinistram: vt ante dixi in 1. par. in 11. consid. Et in regno Franciæ dicitur Dalphinus, eo quia dalphinatum habet pro suo statu, etiã viuente rege: Imò etiam viuẽte rege potest dici rex. per tex. & ibi gl. in c. fin. 24. q. 1. & habetur de pace Constantię, in proœmio. & in c. Adrianus. 63. dist. & Bal. in l. in suis. ff. de lib. & posth. per Luc. de Pen. in rubr. de auro coronario. in rubr. de comitibus consisto. lib. 12. Card. Alex. in c. 1. quis dicatur dux, marchio, & c. in vsibus feudorum. Iacobinus de S. Georgio in tract. suo feudorum. in verbo, comites. & per Oldradum consi. 94. incipiente eleganter circa negocium. Cùm etiam vt habetur 4. Reg. 15. c. Azaria rege impedito Ioathan eius filius quandiu pater eius vixit, regnum gubernauit, licet minor esset: cùm postea mortuo patre rex effectus esset solum 25 annorum. Et hoc satis patet ex hoc, quòd Christus XII annorum existens dicit, Luc. 2. c. in fi. Nescitis qa in his q̃ patris mei sunt oportet me esse?

Et quòd dignitas tenet gl. in c. quoniã periculosum. 7. q. 1. & prima dignitas post paternam, ita ꝙ filius regis primogenitus habet primam dignitatẽ, licet primogenituræ post patrem regem, fm̃ Bal. in l. ex hoc iure. versic. sexto. quæritur. ff. de iust. & iu. Et ad dextrã regis sedere debet secundũ Bal. in l. decernimus

ceroimus.C.de sacro.ecclesijs.pro quo est textus de Christo filio dei in Symbolo, qui sedet ad dexteram patris.& ēt hī Gen.25.c.& Gen.21.notat̄ per Lucā de Pen.in l.tyrones.C.de tyroni.lib.12.& Psal.109. vbi dicit dñs,s.deus pater,dño meo,s.Christo eius filio: sede à dextris meis tanquā primogenitus.Mat.j. c.in fi.vbi Iesus Christus vocatur primogenitus, eo qa primogenitus sanctificatus fuit, vt hī Exo.13. Sāctifica mihi omnē primogenitū,qood aperuit vuluā in filiis Israel.& Luc.2.habet̄, ꝙ omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.

Et istud ēt certū est in regno Franciæ apud nos,ꝙ primogenitus filius in regno prefertur quibuscunque suis fratribus & omnibus aliis principibus regni:& hodie in Francia habet dignitatē annexam cū primogenitura, quę dī Delphinatus, & Delphinus vocat̄,& ex cōmuni vsu loquendi in Francia vocatur dominus fine cauda,seu sine adiunctione.Secus autem de fratre regis primogenito quo ad alios, secuo do tamen genito quo ad regem,vt infrà dicam.

Et licet hic caderet materia ad materiam primogenituræ examinandā, quia tñ iā satis est examinata tā p Martinū de Cazariis,ꝗ per plurimos alios, maximè per quendā oooitiū le Cirier,qui plures alios cumulauit nihil de suo addendo: sed solū dicta aliorū in vno cumulando,se plumis alienis vestiēdo, prout ipse de aliis dicit: ex quo de aliis silere debebat,cū hoc morbo laboret,vt videri pōt per expertos in arte:& turpe est doctori,cū culpa redarguit ipsum. & cū de aliis iudicat,io se fert sententiam. Vnde Lact. lib.4.Antequā mores aliorū corrigas, tuos corrige.

QVadragesimasecunda ꝯsid. erit, an sicut primogenitus præfertur, ita ēt filius primogeniti ꝓferatur secundogenito, & sic sumus in casu io Gallia,in quo nepos ꝓcedit auunculum,quæ est quæstio magna & ardua: quæ aliàs foit decisa iodicio gladiatorio,& aliàs aliter fuit obseruatum in Francia.

Et quoniam materia se offert, reperio io hoc dubio tres fuisse opiniones.

Prima fuit opinio Ioan.And.in additio.ad Speculum super rub.de feudis.col.5.& Oldr.io ꝯsilio suo 223.iocip. istæ sunt allegationes.vbi ponont̄ eadem fundamenta,quæ ponuntur p Ioa.And. & sic credo ꝙ prima opinio fuerit Oldradi, cū additiooes Ioan. And.ad Speculū fiot de verbo ad verbū io suis locis in cōsi.Oldradi.Et io hanc opinionem inclioat Bal. in l.liberti.versi.sed hic quæritur si filius.C.de ope. libertorū. vbi dicit ita fuisse determinatū illis dieb⁹ in regno Angliæ,idē tenet Cyn.in l.imperialis.C.de nuptijs.idē tenet Pet.de Anch.Card.Zabar. & Pan. in c.licet.de voto.idem tenet Bal.in l.cū antiquioribus.C.de iure delibe.motus decē rationibus, vbi dicit hāc opi. inualuisse in maximis regnis Frācorū & & Angliæ.idē Bald.in l.ex hoc iure,in 6.q.ff.de iust. iure.vbi ēt narrat ita fuisse obseruatum in regno Angliæ in quo pp nepotē ex primogenito fuit exclusus secūdogenitus princeps de Gaules: subiuogens ibidē ita sæpè iudicatū fuisse per inclytum regē Fracorū.idē Bal.in l.si viua.C.de bonis mate. Pau.de Cas. in l.maximū vitium.C.de liberis preteritis,& in l.is potest.ff de acq.hær. Albe. de Rosate in proœ.fforū: idē Pau.de Cast.in ꝯsi. 161. incip. in præsenti causa: idē tenet Pan.in ꝯsi.suo 85.incip. in præsenti quęst. in 1.par.& in ꝯsilio 3.in 2.par.idē tenet Fran. Aret. in ꝯsilio suo 164.incip.diligenter & matnrē discussis.in decisione secundi dubij.idē tenet Barb.ꝯsi.11. incip.sapienter scribitur.in 13.col.in 2.vol.idem tenet Nicolaus de Vbaldis in tractatu de successio. ab intest.26.col.ita ēt tenēt Iaco.& Aluarotus, & Præpositus Mediolan.in c.1.in fi.de feudo marchię,vsibus feudorū.idē tenet Pet.de Anc.ꝯsilio 78.incip.dicta facti oarratio.& in consilio 82. Fel.in c. prudentiā.de offi.delegati.& in ca.audiuis.in 6.col.extra de præscriptio.idē tenet Io.Fabri in §.cū filius. vers. sed quid dices.inst.de hęred.quæ ab intest.decisio capellę Tholosanæ 433.Io de Anania in consi.89. Romanos ꝯsilio 29.Sozynus in consi.suo 252.in 14.colu. versi. ad septimā.in secundo vol.& tenet ꝓ hac parte Iacobinus de S.Georgio in tractato foo feudorū. in ptin.in verbo,quid si rex.col.2.vers.sed pone &c. versi.sed pone decessit rex. &, vt dicit do. meus Ias. in l.maximū vitium.C.de liberis præteritis.ꝙ Otho imperator supra rhenū apud Treuerim existēs cū baronibus, dū hęc qō de facto accidisset inter patruū & nepotē,voluit eā decidi iudicio gladiatorio,ꝙ vix nepos vicit:quod cū extimaretur iudicio dei processisse,ordinatū fuit,vt abiode ī antea nepos ꝓferretur. Prædictā ēt opinionē tenere vr̄ Nicolaus Boerij in cōmentariis ꝯsuetudinū septenæ Bituricen.in tit.de testamentis.§. 2. hanc ēt opinionē vr̄ tenere do.Ioā. de Montelono ꝯciuis & contemporaneus noster in suo prōptuario iuris,in verbo,primogenitus. vbi dicit hāc opinion. pro nepote esse æquiorē & meliori bus rationibus cōprobatā, hanc eandē tenet Lucas de Penna in l.3.C.de tyro.lib.12.& in l.j.C. de priuilegiis eorum qui in sacro palatio militant, lib.12. Io.Bertachious in suo repertorio. io verbo. nepos. versi.nepos regis.& miles in suo repertorio. in verbo,filius. vers. filius primogenitus, hanc ēt opinionem seruauit Lycurgus Lacedęmoniorum princeps ac legislator æquissimus contra seipsum, qui secundogenitus erat, qui pro suo nepote ex fratre primogenito practicauit decidendo, vt refert Philippus Berg.in suo supplemento chronicarum, libro 4.

Et hęc quæstio fuit ēt nostris tēporib⁹ de comitatu Niuernensi inter vxorē dominā de Ornallo, filiā secundogenitam comitis Nioernensis, & filios primogenitę dicti comitis & vxoris domini Giberti de Cleues,quę longo tempore durauit:fuit tamē in curia parlamenti Parisien. terminata pro nepotibus, vt refert Boerius io loco sopra allegato.

Secunda opioio fuit ꝓ paruo cōtra nepotē,quam tenēt Cyn.& Richardus Malūbræ in l.si viua matre, per illū textū. C.de bonis maternis.& Bal.more solito sibi ꝯtrarius ī l.si tutela.§.si duo. ff. de legitimis tuto.& Bar.in authen.post fratres.& ibi Alex. in additio.C.de legitimis hæred. Andræas de Isern. in c. 1.§.præterea.in 2.col.de prohibita feudi aliena.per Federicū.& ioc.t.de succ.feudi.& in c.1.de eo qui sibi & hęredibus suis.Imola & Gemini.io c.grandi

 de sup-

de supplen.neglig.prælato. Cumanus in l.cùm ita.§. fin.ff.de legatis secundo, Franciscus de Aretio in cõsilio 103. incipiēte: diligenter & maturè discussis. Archidia.in c.si.24.q.j.Salice.i l.si viua matre. M.Laudē.i tractatu de primogenitura. Alex. in consi. 129. in 5.vol.& idē Alex.cõsi.123.in j.vol. Et idē Alex. in consi.4.in 4.vol.incip.põderatis verbis testamenti. vbi dicit, ꝙ semper secutus est hanc opi.tãquã meliori bus rationibus probatã & cõmunē: & ꝓ ea iudicauit ecclesia.vt in clem.pastoralis.de re iud. licet Bal. in l.liberti.C.de operis liber.dicat ꝙ Papa fuit ī hoc partialis. Vnde refert ꝙ licet tūc fuerit pro rege Roberto indicatū, tñ ipse rex Robertus cùm simili causa fuisset sibi cõmissa in ciuitate Auinionensi iudicauit pro nepote ꝯ patruū, vt ēt referunt Paul. & do. meus Ias. in d.l. maximū vitium. Hanc etiam opin. ꝓ patruo tenuit Oldradus sibi contrarius cõtra morem suum in consi.99.incip.circa negotiū. Io.Fabri in §.cæterū.insti.de legit.agna.success. Lucas de Penna in l.nepotes.col.j.cum seq.C.qui numero liberorum.& plenius in l.j.C.de priuileg.eorum qui in sacro palatio militãt.& in l.j.C.de tyronibus, lib. 12. & in l.si quis.col.j.versi.& faciunt.C.de professo.& medicis lib. 10.ita ēt consuluit Petrus de Anch.pro hac par. in consi.68. Ant.de Butrio in consi. 47.

Fuit ēt iudicatū pro patruo contra nepotē in regno Castellæ cū de ipso esset quæstio inter secundo genitū & nepotē ex primogenito. In regno ēt Franciæ & imperio post Carolū Magnū successit Ludouicus secundogenitus excluso Bertrando filio Pipini primogeniti: vt refert Guagninus lib.4.c.2. & habetur in mari historiarū. Sed non mirū, qm̃ etiam videmus quandoq; in regno secūdogenitū expulisse primogenitū: vt refert Guagninus, lib.2. suarū chonicarum de Gondoaldo secundogenito Franciæ qui Gotranum eius fratrem primogenitum expulit.

Tertia fuit opinio Bal.in l.vt intestato. C. de suis & leg.hęred.quę videtur esse ꝯcordatiua duarū pręcedentiū, qui sic distinguit, ꝙ aut patruus & sic filiꝰ secundogenitus est natus ante nepotē. i.ante filium primogeniti.& succedit tūc filius secundogenitus, nō autē nepos primogenito filio, aut nepos ex filio primogenito nascit̃ ante filiū secūdogenitū patruū suū, quod esse põt qñq;, & tunc si ꝯsuetudo est per hęc verba, ꝙ filius primogenitus succedat, prefertur patruus, & sic filius secundogenitus. Aut verba consuetudinis nō dicūt, ꝙ filius primogenitus, sed dicūt simpliciter ꝙ primogenitus succedat, & pręfert̃ nepos ex filio primogenito præmortuo nō iure alicuius trãsmissionis: quia filius qui decessit viuo patre suo nihil trãsmittere potuit ad filiū suū, cū quasi caduca nō trãsmittuntur nec incerta.l.vnica.§.ꝓ secūdo.& §.fin aūt sub ꝯditione. C. de cad.tol. Si autē nō appareat de verbis, tūc natura plꝰ influit in filio q̃ i nepote, & ita seruatū fuit i rege Roberto, ſm Bal. in loco s̃.alle.qui dicit hanc suã distinctionē ꝯsuetudinis: & ſm hāc refert Alex.in consi.4.in 4.vol. semper se cõsuluisse. Quid in hoc sit dicendū, vide Benedicti in sua repet.c.Ray.in verbo, in eodē testamēto relinquens. à numero 188. vsque ad numerum 199.de test.vbi ponit prædictas tres opinio.

De iure primogenituræ, & q̃ priuilegia cõpetent primogenita me remitto ad Martinū de Cazariis dictū Laudensem in trac.suo de primogenitura: quem postea quidam nouitius le Cirier, assumpsit in trac. suo de primogenitura, quē allegaui in si.præceden. cõsiderationis, & ēt vide Io.de Terrar.in trac.de vinea ecclesię, in j.tract.art.2.3.& 4. vbi amplè.

QVadragesimatertia consid. Licet consuetudo sedendi quo ad nobiles & principes iuxta regē attēdi debeat, vt dicit Bal.in c.j.§.marchio. in tit.de his qui feu.dare pos.in vsib.feud.& generalis cõsuetudo in hoc attendat̃, vt ēt tenet Fel.in c.statuimus. extra de maio.& obe.& vt dicit, iste honor appellat̃ priuilegium: tñ sunt aliqui principes & nobiles in Gallia & Frãcia, qui nō solū attendūt cõsuetudinē, imò ēt ꝑtēdūt prima loca eisdē deberi ex ꝑeminētia & ratione officiorū seu dignitatū: ita ꝙ ēt si nō sint principes, rõne officiorū, ꝑtendūt pręcedentiã ante principes, vt ĩ dicetur in pluribus dignitatibꝰ regni Frãciæ, quas primò discutiēdo dico oēs pares Franciæ esse cæteris principibꝰ regni ꝑferēdos. Cū, vt ait Guag.lib.4.c.j.suarū chron. Carolus fidei Christianæ charitate adductus exercitū in Hispaniã duxit: prius tñ q̃ expeditionē ꝑduceret, rem tãto principe ordinat. Ex oī ꝑcipua Frãcorū nobilitate duodecim selegit, quos secū in militia ꝑduceret, eos pares appellans, q.a.s.æquali inter se dignitate regi ꝯstãtes ꝑpetuo essent, neq; cuiusquam nisi parlamēti tm̃ senatus iudicio obnoxij tenerent̃, q̃ cõseruandis itē coronandisq; regibꝰ adessent, & fuerūt tūc instituti in Frãcia duodecim, ad instar duodecim apostolorum quos Christus in fidei ꝑpalationē, cõseruationē, & ꝑpetuã cõfirmationē, necnō ad indicādū duodecim tribꝰ Israel elegerat, ſm apostolū ad Ephe.j.ibi: Benedictus Deus & pr̃ &c. Vel instar Arualiū sacerdotū quos Romulus l.instituit, seq; duodecimū fratrē appellauit inter illos, vt ait Plinius lib. 18.c.2. Inter quos erant sex ecclesiastici, & sex laici: & ex ecclesiasticis tres duces, videlicet Archiepiscopus Rhemēsis, episcopus Laudunen. & episcopus Lingonē. & tres comites, s.episcopus Bellouacus, Nouiomē. & Cathalaunensis: & sic etiã ex laicis tres duces, s. Burgundiæ, Normaniæ & Aquitaniæ duces: & tres comites, videlicet Flandrēsis, Tholosanus, & Cãpanus. Hodie verò oēs ducatus & comitatus laicorum sunt vniti coronæ pter comitatū Flādrēsem q̃ est in manibꝰ Caroli nūc regis Hispanię & impatoris Romani. Guag. tñ in dicto loco dicit hāc pariū institutionē ꝓcessisse ab Arthuro Anglorū rege, vt qdã asserunt: sed dicit hoc nō esse verū. Hi.n.iudicãt de cãdāi & quãtū ad hoc sunt superiores: vt est tex.in c.j. de cã feudi apud pares terminãnda.& de l.Corradi. cir.prin.& de ꝓhibita alienatio. p Fede.§.prætereà. ita tenet & refert Old.in consi.suo 128.in col.2.

Qui aūt dicantur pares curię Panor. Ant.de But. & Barba.in c.cæterum.de iudi.dicūt ꝙ pares sunt q̃ habent consimila feuda: vel etiã dicit Alex.in consi. suo 79.in 2.col.in j.vol. ꝙ pares dicūtur similes vasalli ab eodē domino sine fidelitatis iuramēto feudum

dum tenētes.c.1.si de inuestitu.inter do. & vasal.lis oriat. & de ꝯtrouersia feudi apud pares terminanda. c.1.& §.pręterea.de prohibit.feudi alie.per Federicū in vsibus feudo. Et isti cognoscūt de materia feudali, notat in locis prææalle.& per Pano.in ꝯsil.82.incip.conditoris oium in j.col.& Old.in cōsi.272.incip.reuerendissime patet. Atet.ꝯsi.14.& eundē Alė. in consi.suo 1.in 5.vol.Et pares curię habent iurisdictionem ordinariam de iure,vt dicunt Anto.de Butrio.Pan.& Barba.in d.ca.cæterum.extra de iudi.

Hodie verò in Francia pares Francię sunt de parlamento Parisiēsi, possunt assistere, imò præcedunt oēs alios consiliarios in sedendo & deambulando.

Et hodie loco ducis Burg.est Alenconiensis,loco ducis Aquitanię dux Borbonij, loco ducis Normaniæ dux Vādensmi, loco comitis Tholosani & loco comitis Cāpanię,comes Niuernēsis:q qdē in locum aliorū fuerūt subrogati ī coronatione regis Lud.12.

Esset tū dubiū an præcedere debeant præsidentes in parlamēto,& cancellariū in consilio regis: sed vidimus ꝙ nō in loco parlamēti, & ī auditorio, ī aliis aūt locis in deābulando vidi eis deferri, & ꝑ cancellariū & pręsidentē in parlamēto Parisiensi,sed credo hoc esse pp excellentiā ducatuū aut comitatuū,quia vt plurimū sunt de sanguine regali. & dicā latius ĩ.

QVadragesimaquarta consi. Inter alias dignitates mundi tēporales post reges reperio solū vnā quæ dr Archiducalis, & est dignitas archiducatus Austriæ,& quia de ea in specie nō reperio tactū, dico eā pręferendā omnibus ducibus, sicut archiepiscopi pręferunt episcopis arguendo ex assumptione huius vocabuli archiepiscopalis ad episcopalē.Nam sicut archiepiscopus dr ab archos. i. princeps quasi princeps episcoporū.21.d.c.cleros.& 8.d.ꝑ totū.& facit gl.in rub.C.de comitiis & archiatris.li.12.quę dr ꝙ archos.i.princeps. Ideo vt, ꝙ sicut duces debēt poni & sedere post reges, ideo ēt, quia anteponunt archiepiscopi episcopis,vt ī præcedenti cōsideratione 20.ideo ēt archidux oēs duces præcedere debet.

Audiui aliquos dicentes,ꝙ istud nomē archidux in Alamania tm̄ vsitatur, & est ex ꝯsuetudine introductū inter plures fratres qui sunt filij vnius ducis, qm̄ post mortē patris primogenitus habet maiorem partē,& inter eos vocat archidux. i.primus dux fratrū habentiū ius in ducatu patris in quo succedunt, & est nomē prioris dignitatis seu primogeniturę ducum:sicut in Gallia habens maiorem dignitatē filio rū regis dr Delphinus,nihil aliud legi.ideo non insisto,cū de ista dignitate vltra duces nulla fiat mentio in iure.Et ideo iste præferendus est aliis suis fratrib⁹ aut ducibus,qui oēs sunt duces , sed quilibet habet suam portionem:sed inter alios nō video, ꝙ assumptio hmōi nominis iter eos faciat, nisi ꝙ iste ꝑcedat alios duces,sicut archiepiscopi præcedūt episcopos.

QVadragesimaquinta ꝯsider. Dux Burgundiæ in coronatione regis & in loco vbi principes regni ꝯgregant quoscunq; alios principes & duces ꝑcedit, & primum locum iuxta regem habere debet tanquā primus par & parium Franciæ decanus sit, vt ait Guaguinus,lib.9.c.1.his verbis.Rege ꝯsecrato cū ad conuiuij locū ventūm est, id.n.ī ędibus archiepiscopi apparatū erat, principibus incidit de sessione,ordine atq; prælatione cōtrouersia. Nam Andegauus ętate grandior Philippo anteire ꝯtēdebat. Philippū parē & pariū decanū se esse,atq; propterea primā sibi post regem deberi sedem argumentabat. Eā litem consultatione procerū habita rex negotiū diremit,& Philippo recubitum primū quatenus ad pręsens negotium attinebat decernit: quare offensus Andegauus regi proximum nihilominus locū vsurpat. At Philippus nihil cunctatus medius inter regē Andegauumq; insilit,recubuitq;quo vel facto vel audaci temeritate,audacis cognomen adept⁹ est.

Et,vt refert Philip.Berg.lib.8. Dux Burgundię cæteros duces Christianos antecellit, & primum locū post reges obtinere debet: his verbis Burgundionū prouincia in Francorū cessit ditionē: hos antē reges constat per multa tempora regnasse in Celtica Gallia, vbi fuerant hæ ciuitates Sononis, Lugdunum, & Vienna:hi populi aliqn̄ Hedui,qnq; Burgundiones,& interdū Sequani sunt appellati: hodie verò regia dignitate omissa,ducatus titulum tantummodo retinent. Quorū dux cæteros principes Christianos atq; duces præcedit:&,vt dicit Alexa. in consi. suo 235.in 7.vol.est magnus princeps in suo territorio.

Et cū controuersia fuisset in consilio Basiliensi de sessionis ordine atq; prelatione inter electores imperij primum locū ante ducē Burgundiæ seu eius ambasiatores sibi deberi prætendentes pluribus de causis tunc per dictos ambasiatores allegatis,fuit per ꝯciliū generale dictū & pronūciatū ambasiatores ducis Philippi Burgundię debere præcedere electores imperij ratione ducatus Burgundiæ:eo ēt maximē, qa erat primus par regni Franciæ, & de familia regū Francorū ex parte patris,& imperatoris & ducis Bauariæ ex parte matris,& et qa plura fecerat ꝓ ecclesia Romana q̄ electores imperij,ēt quia electores habebant solū nomē officij, & dux Burgundiæ nomen dignitatis,& fuit dictum ꝙ esset primus post reges.

Et doctores vt plurimum de eo mentionem faciētes nominant eū illustrissimū: vt habetur per Alex. in cōsi.suo 6.in 4.vol.Et licet videatur ꝙ duces sint tm̄ spectabiles,vt vident tenere doctores in l.j. ff.de offic.eius cui man.est iurisd. & Spec.in tit. de iurisd. om.iudi. versi.medij. tamē quo ad nos duces in Gallia sunt illustres,cū sint perpetui & non temporarij, vt tenet Purpuratus in d.l.j.in 27.col.

QVadragesima sexta consid. Omnes ēt alij duces semper sunt pręferendi comitibus, ex quo ex ordine literæ est prior quis,ideo maior: vt habet in ru.quis dicat dux,marchio,comes.c.fundamenta de electio.in 6.c.clericis.de immu.eccle.in 6.

Quis dicat dux, vide in cōmētariis nostris sup cōsuetudinibus ducatus Burgūdiæ,ī proœ.in ver.duc.

Et aduerte ꝙ licet quis sit dux tm̄ præfertur comiti & marchioni, licet habeat duas maiores dignitates: eo quia nulla de per se sufficit ad præcedendum alium,vt tenet Lud.Rom. in cōs. suo 334. inci. quo ad primum versi. quo ad secundū. eo quia vbi in aliquo ꝯcurrit duplex dignitas,quia est dux,& comes,

vel dux & marchio, attēdit maior dignitas, & ab eo denominat, fm Innocentium in c.solitæ.de maio.& obed.do.meus Ias.in l.imperiū.in 3.col. ff. de iurif. om.iud.& melius in l.j.in 5.vol.ff.de verb.oblig.qa à maiori & digniori fit denominatio. l.quęritur. ff. de statu homi.& l.cùm ex aliqua. ff. de acquiren.rerum dominio.dicam infra.

Et inueni quendā ordinē ducū & comitū in Gallia, qui antiquitus intererant seu interesse debebant in coronatione regis, inter quos primò sunt duodecim pares Frāciæ: de qbus s̄.dixi in 44. consider.qui sunt sex duces, & sex comites: vltra illos erāt duces vndecim, & 14.comites: duces verò erant sequētes.

Dux Britanniæ.	*Dux Aurelianensis.*
Dux Borbonij.	*Dux Narbonæ.*
Dux Andegauensis.	*Dux Bituricensis.*
Dux Aluerniæ,	*Dux Turonensis.*
Dux de Valesio.	*Dux Nemortij.*
Dux Alenconiensis.	

Hodie vero ex istis 11. sunt 7. ducatus in manibus regis, videlicet ducat⁹ Britannię, Aurelia. Narbonę, Andegauen. Bituric. Turon.& de Valesio: sed dedit ducatū Aurelian.in appanagiū secundo filio suo, & secūdò dedit ducatū Andegauen.eius matri, & tertiò dedit ducatū Bituric. dominæ Margaretæ sorori eius & vxori eius Alenco. Alios aūt ducatus tenēt, videlicet Carolus de Borbonio ducatus Borbonij & Aluerniæ, quos prætendit Ludouica de Sabaudia mater Christianissimi regis nostri tāquam proxima Suzannæ de Borbonio mortuo absque liberis, quæ fuerat vxor dicti Caroli, & sunt in processu ipsa & p̄fatus Carolus in parlamēto Parisiensi: & ex aduerso multa p dictū Carolū p̄ponunt, videlicet ꝙ ipse est de domo de Borbonio & masculus ex masculo, & est ducatus in quo fœminę nō succedūt.dixi in cōmentariis nostris sup ɔsuetud.ducat.Burgundiæ, in tit.des fiedz.§.v.versi.qd de ducatu Borbonij. ideo non insisto, quia nō est materia præsentis speculationis. Et ēt quia hoc anno 1527. 6. Maij decessit ab humanis: & fuit interfectus in obsidione contra Romam quæ crudeliter fuit obsessa & destructa ab Hispanis & Alamanis, Carolo de Borbonio duce exercitus p Carolo Austriaco rege Hispanorū & electo in imperatorē, quod vertit in desolationē Christianitatis, ex quo quęstio est decisa.& Carolus de Alenconio tenebat ducatū Alenco. qui præcedebat omnes, tū quia de sanguine regali & proximior, tū quia honoratur à principe, eo quia sororē eius germanā desponsauit, sed ab humanis decessit anno domini 1524. Ducatū verò Nemortij tenet dña Maria de Sabaudia amita regis p donationē eidē factā p regem.

Comites verò qui tunc interesse debebant aut intererant in dicta coronatione, erant sequentes.

Comes Darthois.	*Comes de Vermendoys.*
Comes de Guyse.	*Comes de Sanlys.*
Comes Cartonensis.	*Comes Montiefortis.*
Comes Dampmartin.	*Comes de Bellomonte.*
Comes Melunensis.	*Comes du Perche.*
Comes Blexensis.	*Comes Dreuxensis.*
Comes Destampes.	*Comes de Dunois.*

Et isti oēs comites tenēt p̄dictos comitatus à rege ī feudū, & rex tenet hodie multos comitatus ex illis.

Plures sunt alij comites sub ducatibus supradictis, videlicet sub duce Burgundiæ sequentes.

Comes Niuernensis.	*Comes Kadrellensis.*
Comes de Charny.	

Sub ducatu Aquitaniæ sequentes.

Comes Pyctauensis.	*Comes de Rodarz.*
Comes Armigniaci.	*Comes de la Marche.*
Comes de Perdriac.	

Comes Angolismensis. Qui fuit effectus ducatus tēpore patris regis nostri Francisci nunc regnantis.

Comes de Perigourt.	*Comes de Vantadourt.*
Comes de Benon.	

Sub ducatu verò Normaniæ nulli subsunt comites.
Sub ducatu verò Narbonæ sequentes.

Comes de Roussillon.	*Comes de Nysines.*
Comes de Castres.	*Comes de Leon.*
Comes Carcessone.	

Sub ducatu Britanniæ sequentes.

Comes de Pontyeure.	*Comes de Nantes.*
Comes de Pareuel.	

Nulli sunt comitatus sub ducatu Aurelianensi.
Sub ducatu Aruerniæ sunt comitatus sequentes.

Comes Claromontensis.	*Comes de Mont pensier.*
Comes de Boys.	

Sub ducatu Borbonij sunt comitatus sequentes.

Comes Foresij.
Comes Claromonten. en Beauvoysin.

Nulli sunt comitatus sub ducatu Turonensi.
Sub ducatu verò de Bery sunt sequentes.

Comes Vendomy.	*Comes de Blasmont.*
Comes de Vigny, seu de Ligny.	

Sub ducatu Andegauen.sunt comitatus sequentes.

Comes dum Mainnu.	*Comes Vendomi.*
Comes de Beaufort,	*Comes de Laual.*

Nulli etiam sunt comitatus sub ducatu de Valesio.
Nec etiam sub ducatu Nemortij.

Sub comite verò Campanię sunt sequentes comites, qui tenent in feudum à dicto comitatu quem tenet rex in manibus suis, videlicet.

Comes Barry.	*Comes Altissiodoren.*
Comes de Tonarre.	*Comes Porciensis.*
Comes de Bryanne.	*Comes de grand pre.*
Comes Ruthelen.	*Comes de Malle.*
Comes de vertum.	*Comes de Vinne.*
Comes de bussy.	*Comes de Brye.*
Comes de Joigny.	

Et aduertendum est, ꝙ hic comitatus potius deberet dici & esse ducatus, quàm comitatus: q̄m sub se habet decem & vltra comitatus. Sicut.n.rex debet habere sub se decem duces, ita dux debet habere decem comites seu marchiones: & comes seu marchio decem barones, & baro decem feudatarios.

Sub comitatu verò Tholosæ, qui est vnus è trib⁹ comitibus parium Frācię sunt comitatus sequētes.

Comes de Fouez,	*Comes de Comminges.*
Comes de Bigore.	*Comes de Lustrac.*
Comes de Lisse.	*Comes de Guercy.*

Nulli verò sunt comites sub comite Flandriæ qui est

vnus

vnus de paribus Fráciæ, imò est primus inter comites, vt dixi in cōmentariis sup ɔsuetudinib⁹ ducatus Burgundię, in tit. de feudis. §. v. vertic. quantum ad comitatus est considerandum.

Sub comite Darthoys sunt sequentes.

Comes de Ponthieu. *Comes sancti Pauli.*
Comes de Guynes. *Comes Bononiæ.*
Comes de Faulcomberge.

Et ordo supradictus aliàs fuit obseruatus in Francia in coronatione regis Fráciæ, inter principes Fráciæ, licet sint alij officiarij, q ēt debēt interesse & habere locū in loco vbi sedet rex, videlicet in cadaphali in quo sunt multi gradus: quod qdē cadaphale est ad modū throni lignei, vt hr̄ de simili Esdræ ca. vlt. Stetit Esdras sacerdos & lector legis sup ligneum tribunal, & soliū tegiū stat in loco superiori in quo collocat̄ paratū more regū Francorū. Altitudo. n. sedis significat pręcellentiā dignitatis s̄m Bal. in cōsi. 387. incip. Archid. habet &c. vol. 1.

In congregatione verò generali trium statuum totius regni Francię Turonis celebrata, alius fuit ordo obseruatus & obseruatur, qui est talis.

Primò in superiori loco post regem erant Cardinales.
In secundo principes, & illi qui de sanguine seu prosapia regali sunt, & cum eis conestabilis.
In tertio pares Franciæ ecclesiastici.
In quarto prælati secundum ordinem promotionis.
In quinto capita quatuor ordinum principalium.
In sexto quatuor principales officiarij & milites ordinis: de quibus infra dicam, ideo aliter non insisto.

In oppositum prælatorum erant multi comites & magnates, videlicet,

Comes de Candalles & de Benandes.
Comes de Ponthyeure.
Dominus de La tremoille. *Comes de Benon.*
Dominus de Pons *Comes de Sanxerre.*
Comes de Rossy. *Comes de Brayne.*
Dominus de Lestrac & comes.
Dominus de Maleurier.
Dominus de Castillon comes de la Vaur.
Frāciscus dominus de Luxēbourg comes de Martigny.
Dominus vicecomes de Polignac.
D. de Clermont de Lodeue vicecomes de Nebousan.
Dominus vicedominus de Chartres.
Comes de Joigny. *Vicecomes de Thuraine.*
Vicecomes de Comaet dominus de Trignac.
Dominus de Montmorency primus baro Franciæ.
Dominus des granges filius comitis de Vantandor.
Dominus de Stouteuille.
Dominus de Crony.

D. Diury præpositus Parisi. & sic de singul. Et in hoc loco ponunt̄ & poni debent omnes comites vicecomites & magnates seu barones qui nō sunt neq; de parib⁹ Fráciæ, neq; de principib⁹ & sanguine regali.

Post eos fuerunt collocati consiliarij magni ɔsilij regis: & in hoc nō est sine dubio an debeāt p̄cedere quatuor gn̄ales seu magnū thesaurariū regni, dicā ī.

Post eos gentes financiarū. Post omnes prędictos fuerunt duo scamna nobiliū: primum scilicet & secūdū, & ibi nullus fuit datus ordo inter eos propter multiplicitatem & multitudinem eorum.

Et hęc oia habent̄ in quodā paruo volumine vulgo nūcupato, les trois estatz tenuz à Tours. vbi etiā ordo ciuitatū & patriarū ibi conuocatarū ponit̄: & post ciuitatē Parisiensem ponunt̄ electi & delegati ducatus Burgundię tanquā existentes de primo pari Fráciæ, & decano pariūt in qbus fuerūt cōprehensi Hed. & alię patrię de ducatu Burgundiæ existētes.

Alios autē videre potes tu ipse quo ordine ibi positi fuerint & vocati: & ibi ponunt̄ illi de comitatu Burg. eo qa tūc erāt subditi regi Fráciæ, imò adhuc nō est sine dubio an sint sub regno, eo qa sunt de feudo ducatus Burg. cū ita sit q anno dn̄i 1307. Philippus comes Pictau. filius secundogenitus Philippi le bel regis Fráciæ ratione Ioannę primogenitæ Otheli ni comitis comitatus Burg. præstitit fidem & homagiū Roberto duci Burgun. p̄ terris, quæ tenebat in comitatu Burgun. causa dictæ Ioannę suæ vxoris: & multa alia dici possent p̄ fundamēto & cōprobatione huius dicti quæ fortè alio loco dicent̄: sed nūc de his taceo: cū p̄scriptio tanti tēporis cuius initij memoria nō extat in cōtrariū posset ad prędicta obijci.

Qvadragesimaseptima ɔsider. Videtur etiam dicē dū, q marchio comitē pręcedere debet, arg. literæ in rubr. quis dicatur dux, marchio, comes, in vsib. feud. &, vt dicit Bald. in ca. 1. de feudo marchiæ est dignitas regalis. & habet̄ in cōmentariis nostris super consue. ducatus Burg. in proœmio. in ver. marquis. & vide Iac. de S. Geor. in suo tract. feud. in ver. marchio in Italia. do. mens Ias. in l. v. in prin. colu. ff. de ver. obl. dicit q marchiones perpetui ęquiparantur imperatori in suo march. & dicit Bal. in l. donationes. C. de don. inter vir. & vx. quòd sunt multi duces & marchiones qui in eorū territorio non magis ligantur legibus quam imperator. & ideo tales debent dici illustres. Et de marchione Mantuę & Ferrarię, vide Bal. in consi. 195. lib. 2. vbi vocat eos illustres. & Sozin. vocat illustris. in consi. 66. lib. 3. col. 6. quoniam, vt dicit Bald. in consi. 359. lib. 3. imperium non est eis commissum sed in eos translatum. vide Purp. in l. 1. in 29. col. ff. de offi. eius cui man. est iurisdictio. Consuetudo tamen Francię se habet, quòd comes præcedit marchionem, maximè quando sunt de comitibus qui sunt pares Francię, aut q sunt de sanguine regali. Cum sanguis regalis semp cęteris preferatur, vt dictum est supra in 32. consid. cum omnes dignitates à principe tanquam à fonte defluant, vt dicit Bal. in c. 1. in prin. quis dicatur dux, marchio, comes. Ex quo ergo semper iure sanguinis & naturalia sunt fortiora accidentalibus, dicendum est q comites ex sanguine regali sunt cæteris preferendi: & hæc consuetudo est etiā in Alamania, vbi comites pręcedunt marchionem. In Italia verò marchiones præcedunt comites, vt dicit Lucas de Pen. in rub. de comitibus consistorianis, li. 12. C. vbi amplè ponit q dicat̄ comes: de quo statim dicā. dicit tñ ibi q in diuina scriptura maior erat dignitas comitatus: nā is q erat princeps militię d̄icebat̄ comes regis. 2. Reg. c. 20. Ecce q voluit esse p̄ Ioab comes Dauid. vn̄ Ioab. Priceps, & dux noiat⁹ est 1. Par. c. 11.

c.11.cnins successor comes dictus.d.c.20.Hodie autē seu pp personas indignas, quæ ad dignitatē hanc indifferenter aspirant, seu pp multitudinē excrescentem ad vtilitatem hęc dignitas est redacta: sed hoc potest esse i Italia, sed in Frãcia secus vbi pauci sunt & in cōpetēti numero, & ideo suo gaudēt ibi honore. In Italia verò hæ dignitates multitudine effusę honestate ,ppria mnniunt, arg.tex.in auth.de referēdariis, in prin.de quibus Lucas in dicto loco. Et cū comites sint ppetui, apud nos sunt illustres, vt per plura tenet Purpur.i l.j.ff.de offi.eius cui man.est iurisf. in 28.col.& vide q̄ dixi ȷ̄.in 8.parte, in 15.consider.

QVadragesima octaua cōsid. Ille qui est marchio & comes simul, pfert ei q est marchio tantū: vt notat Bal.in l.sed & milites.in prin. ff.de excusat. tut.qa duo vincula vincūt vnū.inst. de tute. in prin. vt in simili dr de doctore in vtroque iure, q pręcedit doctorē in vno tm, fm Bal.in d.loco, & Alex.in apos stil.ad Bar.ff.de obsequiis præstandis. do. meus Ias. in l.cohæredi.§.qui discretas.ff.de vulg. & pup.

QVadragesimanona consid. Dux, marchio aut comes expulsus à ducatu, marchionatu, vel comitatu retinet dignitatē, ita q sedere debent in loco ducū, marchionū vel comitum. Bal.& Card. Alex.in c.r.quis dicat dux, marchio, comes. qm ex quo inuestiti fuerunt de ducatu, marchionatu, vel comitatu, retinent dignitatē, vt tenet Iac. de S. Georgio in tractatu feudorū.in verbo, comes.facit tex.in c. Nabuchodonosor.23.q.4.ibi: regnū quod perdiderat rursus accipit.& facit cle.r.de for.compe.

QVinquagesima consid. Comites palatini vel comites sacri palatij qui creantur à principe ad legitimandum & ad creandum tabelliones, licet nō sint propriè comites cum non habeant territorium, sit dicunt Bal.& Card. Alex.in d.c.r.quis dicat dux, marchio, comes. tamē quia habent voluntariam iurisdictionē & dignitatē, pręferuntur quibuscunque aliis non habentibus comitatum cum territorio, vt tenet Iac.de S.Geor.in dicto tract. feudorum.in verbo, comes.de his & abusibus etiam in Io. de Terrarub. in procemio in glossa sepiuit.

QVinquagesimaprima consid. Comes qui habet dignitatem comitatus à iure & non à principe, vt est doctor qui legit viginti annis fm gl. in l. j.C.de profes.qui in vrbe Cōstantinopoli.li.12. Cardi.in d.c.1.col.j.Bar.in l. Alexādrinis.C. de decurio. lib.10.& in l.j.in 3.q.C.de dignitatib.lib.12. & in 1.constitutione codicis precedi aut pręcedere debet milites & barones: cum pari passu ambulēt lex mortua & lex viua. Cū ergo comes sine territorio à lege viua, videlicet à principe creatus præcedere debeat alios nō comites, sic ēt comes à lege mortua creat.

QVinquagesimasecunda consid. Comes nō recognoscens superiorē æquiparatur principi: si verò superiorē recognoscat, equiparat præsidi, vt dicit do.meus Ias.in l.stipulationū. in 5. col.ff.de ver. obl. vbi etiam ponit q ædicta eorum & statuta sunt ius prætorium & nō ciuile, quādo maximè superiorem recognoscunt: secus si superiorem nō recognoscunt, quia tunc sunt ius ciuile, vt ibi.

QVinquagesimatertia consi. Comes est nomē dignitatis, qn profert simpliciter, qui nunquā debet ornamēto carere. Nā inornati moribus & virtutibus nedū à comitatiua principis debent arceri, sed ēt nequeūt iuxta eius palatiū habitare.l.quicunque:C.de operib.pub. Ad idē de conse.di.5.c.fucare. vnde sicut indecorū moribus nō decet pallio decorari, vt 100.d.c.ↄtra morem. ita non decet comitatus titulo insigniri: absq; virtutibus.n. comes sicut & rex eo deformior, quo illustrior patet. Nunquid pōt abscondi ciuitas supra montē posita, desolatio, aut latere fumus extinctæ lucernæ super candelabrum. Simia in tecto, rex fatuus in solio sedēs: vt ait Bernar.de considera.libro 2. & indignū ad honores promoueri, nihil aliud est q̄ decipere. 61.d.ca.quid proderit.hoc dicit Luc.de Pen.in rub.C. de comitibus ↄsistoria.lib.12. sed quandoque est nomen officij tantum, vt quando profertur sub istis nominib9. comes largitionum, comes domorum, comes horreorum, comes laborum, comes consistorianus, comes scholarum, comes palatij: de quibus infra dicā in parte sequen. vbi ponam de officiariis principū.

QVinquagesimaquarta ↄsid. Licet hic ante locuti fuerimus de principibus sub nomine generali, est tamē adhuc alia dignitas quæ suo speciali nomine dicit principatus: vt dicit Iacobin9 de S.Geor. in suo trac.feudorū.in verbo, princeps Pedemontiū. ubi dicit ducem Sabaudiæ esse principē Pedemōtiū: & ibi ponit exēplū de principe Achaię & Pedemontium. Sūt multi in Gallia qui habēt hanc dignitatē, vt est princeps Oriengiæ, princeps de Thalmont, princeps de la Roche sur yon, & sic de singulis. Et isti ex communi obseruantia ponuntur inter principes, sed tn̄ cōmuniter eos præcedunt: licet Iacobinus ibi ponit principatū ante comitatum, indiscriminatim tn̄ præcedunt barones: vt infra dictum est in 8.parte.in 15.ↄsid.Et Iac.de S.Geor.in dicto loco quid veniat appellatione principis, & quot modis sumat, & de specialitatibus principum ponit vsque ad 66.specialitates, quæ sunt in principibus ratione principatus ex quibus in hoc cognoscitur excellentia principum in multis, vltra alias priuatas personas.de quibus hic ante in 23.consid.

Aduerte tn̄, quia, vt dicit Io.de Imol.in rub. ff.de verb.oblig.in versi. 7. no. dicit q imperator intelligit principatum esse dignitatem post dignitatem regiam, facit illud Exo.22.non maledices populo tuo, de quo vide Iac. Bonaudi in glo.in verbo, sepiuit.in proœ. Ioan. de Terrarub. in libro intitulato, Vinea Ecclesiæ.

QVinquagesimaquinta consid. Est adhuc alia dignitas, puta quandoq;, vt videmus, sunt q dicuntur vicecomites. & dicit Specu.in d.c.de vicecomite, q vicecomes est is cui dñs castri committit vices suas seu executionem iurisdictionis in castro: & ibi ponit quomodo sit ↄstituēdus vicecomes: apud nos tn̄ vicecomes nō est nomē officij, prout vult & intendit Spec.sed est nomē dignitatis, quę est quodā modo maior dignitate baronię, sed minor dignitate comitatus: & quasi sit apud nos minor quā comes, sed

sed maior q̃ sit baro? & sunt plures apud nos vt erat dñs gubernator Burgund. qui dicebatur vicecomes de Thonars, vicecomes de Thuraynes, et vicecomes de Combert. Apud nos etiam habemus maiorem Diuioneñ. qui dicitur vicecomes, sed hũc credo potius habere nomen officij q̃ dignitatis, cùm ex quo Diuio fuit olim tantùm castrum, nunc est oppidum, & ex quo est maior illius castri Diuioneñ. dr̃ habere custodiã illius, ex quo dicitur vicecomes ratione custodiæ illius castri: denotat tamen aliquam maioritatem & præeminentiam inter maiores ciuitatum esse in illo plus q̃ in aliis. Ex quo etiam alios præcedit, quod facere nõ deberet, ex quo alij maiores sunt defensores ciuitatũ, & sunt officiarij ciuitatum, & ipse est tm̃ officiarius castri seu oppidi: eo quia officiarij maioris ciuitatis præferuntur aliis officiariis minoris ciuitatis, vt dicit Decius in c.clerici. in 6. col. extra de iudiciis. dicam alibi.

Fuit aliàs quæstio inter vicecomitem de Talardo & marchionem de Transio in prouincia Prouinciæ qui olim erat baro tantum, & fuit creatus marchio à rege Ludouico XII. Et dicebat dictus vicecomes ꝙ non poterat creari dictus marchio, quoniam ante erat baro in præiudiciũ sui qui præcedere debebat eũ, licet esset nouiter creatus marchio: sed cũ omnes dignitates à principe procedant, cùm dignus honore sit quẽ princeps, vult honorari, dixi amplè alibi. Ideo potuit de barone facere marchionem, qui cùm marchio sit, præcedere debet vicecomitem: & ita fuit dictum per arrestũ parlamenti Aquen. anno Dñi 1511. vt refert Iac. Bonaudi in gl. in verbo, sepiuit. in proœmio Ioan. de Terrarubea. in tractatu intitulato, vinea ecclesiæ.

QVinquagesimasexta consid. Alij autem inferiores, vt sunt Barones, cùm non habeant omnimodam potestatem principis, tantum inter nobiles computantur: præcedunt tñ quo ad nos simplices nobiles, eo quia ratione baroniæ habent sub se vasallos, ex quo magis honorantur, imò dicuntur habere maiestatem, ita vt eorum subiecti in eos conspirantes dicantur crimine lęsæ maiestatis teneri. Io. Fabri in proœmio institutionum, in prin. super verbo, maiestatem. post Azonem in summa videtur tenere ꝙ non, sed Aegidius de Bellamera in cons. 15. in vers. iuxta quod ad propositum. videtur tenere ꝙ sic. cap. si quis. 2. q. 1. & c. & in primis. & 5. q. 3. c. 3. & ita videt tenere Archid. in c. fœlicis. de pœnis. in 6. quem ibi allegat Aegidius. Et qui habet caput baroniæ magis est honorandus, cũ videatur ꝙ ille solus non alij habentes partem in baronia debeat reputari arg. l. peculium. §. quadrigæ. ff. de leg. ij. l. cùm quidam. ff. de fun. instr. & l. quæsitum. §. si quis. & ff. de officio procons. & in l. si aliquam. in prin. & ff. de re milit. l. qui commoratus. §. arena, & quod notatur in l. cùm diuersis. ff. de relig. & sumpt. fune. vbi habetur: ꝙ vbi est caput censetur esse totum, licet in contrarium videatur facere tex. in l. ij. ibi, aliquid ordinare. C. vt dignitatum ordo seruetur. & ibi Io. de Plat. Sed de intellectu illius legis quõ scholares eam intellexerunt, videatur supra in quarta parte, in 32. consid. Et baro habens iura imperialia æquiparatur comitibus, licet comitatus & baronia differant: quia comes cęteris paribus pſert̃ baroni, vt tradit Curtius iunior in tra. feudorũ, in 2. par. col. xxviij. vers. sed quia. glo. per tex. in c. fundamenta. de elec. in sexto. vide Purpuratum in l. prima. in xxxix. colum. ff. de officio eius cui mandata est iurisditio. Et in suprascriptione text. in cap. grandi. de supplenda negligentia prælatorum, in sexto. præponit barones comitibus. Ideo videtur quòd essent maiores: dic tamen quòd baro pręcedit militem, vt in cap. venerabilis. de confirm. vtili vel inutili, dicam infra in 8. parte.

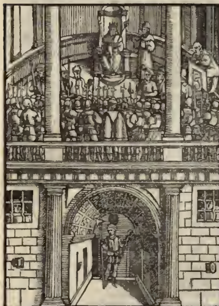
Quintæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

SEXTA

SEXTA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

Est de Officiariis Principum.

ET HABET TRIGINTA ET OCTO CONSIDERATIONES.

OFficiarij nãq; principum sunt in quadruplici differentia. Quidam sunt circa personam principis. Quidam etiam circa ærarium principis: & de his omnibus in hac parte dicetur. Quidam verò circa iustitiam administrandam: & de his dicetur in seq. par. Quidam verò circa militiam: & de his infra in 9. par. dicturus sum. Et in his comprehẽduntur omnia officia Principum.

PRIMA consideratio erit pro intro ductione & intelligentia materiæ huiusce sextæ partis, & sequẽtium, de præsuppositione. l. ij. C. vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. quę est talis. Omnes priuilegia dignitatũ hoc ordine seruanda esse cognoscant, vt primo loco habeantur hi qui in actu positi illustres peregerint administrationes. Secundò veniant vacantes, qui pręsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint. Tertium verò ordinẽ eorum prospicimus, quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis. Quartum honorariorum, qui præsentes à nostro numine sine cingulo codicillos tm̃ honorariæ dignitatis adepti sunt. Quintũ eorum quibus absentibus similiter sine cingulo mittũtur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem ẽt comites rei priuatæ omnibus vacantibus honorariis anteponi censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non omnes iam omnibus honorariis credimus præponendos: sed eos vacantes illi honorariis qui similem adepti sunt dignitatẽ, vt præfectus prætorio, non quæstorius præfecto quæstorio præponatur. Pariq; modo quæstorius quæstorio: non vacans comes thesaurorum vel comes rei priuatæ honorario quæstorio vel magistro officiorũ præferatur. & inter administratores illos ẽt numerari decernimus, quibus illustribus in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinariæ dignitatis vel ante cõmisimus, vel postea cõmittemus peragendum: verbi gratia, si vacãtium magistro militum belli cura committatur, cur enim aut vir magnificus germanus magister militum vacans appellatur cui bellum contra hostes mandauimus, aut cum excellentissimus Propentadius non egisse dicitur præfecturam cuius illustribus cũctis dispositionibus vice prętorianę pfecturę miles in expeditione copia commeatũ abundauit?

Ex qua lege collige principaliter, q͂ sunt tres principales ordines dignitatũ officiorum, s. administrãtiũ, vacantium, & honorariorũ: inter quos ordines administrantes præferuntur omnibus, vacantes verò præferuntur honorariis in simili dignitate, non in dignitate dispari. Et inter administrantes cõputantur non solum quibus à principio cõmittitur dignitas cũ administratione, sed etiam illi qui cum essent vacãtes, iterato vocantur ad administrationẽ per se, vel vice alterius. Et in effectu hoc continet tota illa lex, q̃ licet faciat quinque gradus, tñ gl. ibi: in verbo, vacãtibus. reducit ad tria mẽbra, s. administrantiũ, vacantiũ & honorariorũ: quorũ duo membra, s. vacantium & honorariorũ subdiuiduntur inter pręsentes & absentes.

SEcunda consid. ex d. l. est, q͂ licet tex. in pdicta lege connumeret istos tres ordines solũ in illustri dignitate, tñ ẽt idẽ ordo maioritatis habet locũ in quali bet dignitate, & in oĩbus aliis dignitatibus, vt dicit lo. de Plat. ĩ d. l. oẽs. & ẽt in oĩbus positis per eũ in l. si. C. de decurio. lib. 10. Et, vt dicit, ẽt effectus istorũ ordinũ est, vt sit inter eos prior sedes, locus cõspectior, decernẽdi, loquẽdiq; facultas, vt ĩ l. ij. ĩ fi. C. de pfect. pto. & aliæ plationes de quibus p eum in l. j. C. de positis sacri cubiculi: & de omnibus dixi in 1. par.

TErtia consid. ex d. l. etiam infertur, q͂ maior honor administrantibus, vacantibus & honorariis præsentibus q̃ absentibus debetur. Et dignitas collata præsenti est honorabilior & prælatior ea quę confertur absenti, siue vtraq; sit dignitas cum administratione: vt quia vnus administrat Romæ, alius in prouincia, nam prefertur administrans Romę pp excellentiam ciuitatis. Ideo pręfectus vrbis seu ciuitatis

est

est in maiori dignitate, quia illustris, vt notatur in rub.ff.de officio præfecti vrbis.quam alij præfecti alibi administrantes, qui sunt spectabiles, vt dictũ est p Io.de Platea in l.fi.C.de decurio.lib. 10.& facit.l.j. C.de silentiariis, lib.12.& l.vnica.C.de præpositis laborum, lib. 12.siue vtraq; sit dignitas honoraria sine administratione, quia præfertur dignitas collata in præsentem dignitati collatæ in absentem, siue vtraq; fuerit ad postulationem, siue vtraq; motu proprio principis. Et hoc facit præsentia principis qui actum extollit, argumento l.oĩum.C.de testamẽtis. & de silẽtiariis.l.j.C.eo.lib. Ex quo dicit Io.de Plat. in d.l.oẽs, quæ est l.ij.C.vt dignitatum ordo seruet. q maioris est honoris electio facta præsente cãcellario principis, quàm si mittatur sibi ad domum, arg. d.ll.& iurium supra allegatorum.& dixi in 16.consid.quartæ partis, & fortè ẽt infrà dicam. Quia hæc possunt adaptari ad omnia officia eiusdem status in hoc, q prouisus præsentialiter est maior quam in sua absentia, data paritate in reliquis.

QVarta consid.ex prædicta lege, q inter vacãtes, illi qui priori tpe vacauerunt præferũtur.l.fi. C.de priuilegiis eorum qui in sacro palatio militãt, lib.12.ita dicit Ioã.de Platea in d.l.ij.C.vt dignitatum ordo &c.&, vt dicit, vacãtes sunt in duplici genere: quidam qui deposuerunt dignitatẽ & administratioẽ, vtputa dici potest de illis q certa habebãt officia, & illis renũciauerũt, seu illa resignauerũt, vel qa aliquo tpe fuerunt officiarij alicuius loci seu vrbis, vbi non sunt amplius talia officia: vt de illis qui fuerũt cõsiliarij in senatu Mediolanẽsi sub rege Frãciæ, & nunc (quia ipse rex non tenet ducatum Mediolani) non amplius sunt consiliarij.

Quidam verò quibus est data vel missa dignitas, sed nõdũ habẽt administrationem: puta qa quis est creatus consiliarius ad primã vacaturã, vel creatus secretarius vel magister hospitij seu domus ad primã vacaturã, & isti sunt vacãtes qui inter eos pferũtur fm proprietatem temporis vacationis, sed ex quo habent administrationem, semper præferũtur.

QVinta conside.Ex ante d.l.q sp habens administratioẽ præfertur honorario, ẽt in dispari dignitate: secus autẽ in vacante, quia vacãs eiusdẽ dignitatis pfert honorario, sed nõ pfert maioris dignitatis honorario: qm procurator fisci q dr comes thesaurorũ vel procurator Cæsaris, i.oẽs rei priuatæ nõ pfert honorario quæstorio vel ex magistro officiorũ, s.honorario q habet dignitatẽ magistri officiorũ sine administratione. Nõ.n.habet locũ platio, qa sunt dissimilis qualitatis. ita dicit Ioã.de Platea. in d.l.ij.in fi.ij.col.C.vt dignitatũ ordo seruet. vbi dicit q honoraria dignitas tãquã extraordinaria nõ impedit quin possit qs acceptare aliud officiũ stãte statuto, q qs nõ possit hre duo officia: qd ẽt est de iure hac par.C.de proximis sacr.scriu.& ibi Io.de Platea, lib.12.

Honorarij enim sunt apud nos, qui tantum habẽt nomen officij & dignitatis, & non administratioẽ nec salaria assueta, vt sunt plures magistri requestarũ domus regis, qui dignitatẽ illã honorariam tantũ habent, sed tñ adhuc licet non habeant administrationem, tñ debent præferri omnibus aliis inferioribus dignitates inferiores & minores habentibus: & ideo dixi in casu emergenti tales debere præcedere oẽs aduocatos simplices, & si talis cũ hoc esset aduocatus regius, pferendus esset cæteris aduocatis regiis, & si locũtenens, cæteris locũtenentibus. Ego autem aliàs tales literas obtinui à Christianissimo rege Ludouico X I I.sub dño Guidone de Rupesorti cãcellario Franciæ digniss.& meritiss. in regressu meo ab Italia, qui sua beneuolentia voluit me pmoueri facere ĩ psiliariũ magni psilij regis, & mihi iniũxerat, vt redirẽ ad patriã ad præparãdũ & disponẽdũ de negociis meis, vt infra duos mẽses redirẽ ad curiã cũ libris: sed statim infra mẽsem decessit ab humanis, nec amplius psecutus sum quoduis officiũ, sed me ad hãc nrãm ciuitatẽ Heduẽ.retraxi, vt scribere & cõponere possem cõmẽtaria sup psuet.ducatus Burgund. (quod & factum est Deo authore) & plura alia q tandẽ in lucẽ mittent. Verũ cũ Christianissimus rex Frãciscus hãc ciuitatẽ Hedu. primò ingressus fuisset, ei orationẽ noĩe ciuitatis habui, & habita oratione me alloqui fecit p R.d. Archiepm Senoneñ.& epm Siluanectẽ. q mihi parte regia iniunxerũt, vt sequerer eius magnũ consilium, eo qa intẽdebat ipse rex, & volebat me esse cõsiliariũ in dicto psilio: quod recusaui, ex quo tale consilium non est firmum nec stabile, sed potius cursoriũ seu deambulatorium, quia semper vadit & currit cũ curia principis: & istud me retraxisset à volutione librorũ & cõpositione aliquorũ tractatuũ quos iã inceperã. Nec à tpe quo decessit dictus dñs Guido intẽtionis meæ fuit vsq; nũc habere aliquod officiũ, quod me retrahere seu auocare potuisset à studio, prout nec psecutus sum, licet stimulatus fuerim à multis: fortè cũ ero quinquagenarius psequar aliquod si videro esse mihi vtile & facilis psecutionis. Si videro nõ posse ad id peruenire, nisi eo modo quo hodie peruenit, s.cum pecunia, stabo cum opinione Labeonis de qua in l.ij.§.post hũc. vers. ex his.ff.de orig.iuris.

SExta consid.erit alia, q officiariorũ existentiũ circa psonam principis, & sic officiariorũ palatij seu hospitij domus regalis, quidam sunt qui habent cogitare de epulis dicti palatij, qui & præpositi & tribuni scholarũ de iure vocantur: vt in l.vnic.C.de comitib.scholarum, lib.12.Et hoc per quandam similitudinem, quia sicut scholaris in studio addiscit & studet, sic studiũ istis parare epulas regales seu imperiales: vñ huiusmodi paratores dapũ regiarũ tribuni ac præpositi scholarum dicti sunt de iure. de his dicam infrà in suo loco.

Sunt etiam quidam in dicto palatio qui comites sacri stabuli dicuntur, vt in d.l.vnic.quia stabulum regale aut imperiale custodiũt, & prouidẽt in victu equorũ, & de talib9 curã habẽt. Et iste apud nos vocatur grandis scutifer dicam infra in 10.consid.

Reperiunt ẽt alij q comites curæ palatij dicunt, i. q curãt de ornatu, s.cultricis, linteaminib.& vtẽsilib9 dom9 imperialis seu regalis: & pdicti oẽs habent diuersos ordines iter se. Quia nõnulli sunt in primo ordine, i.mai9 & nobili9 seu primarũ habẽt oĩm, vt

est inter

est īt er cābellauos regios prim⁹ cābellau⁹, q ī Gallia hodie est dñs Ludouic⁹ de la Tremolle, gubernator Burgūdiæ pro rege Frāciæ. Alij sunt in scdo ordine, alij in tertio, & alij consequenter in quarto, & sic de singulis: & ꝙ omnes alij à primo sunt æquales, nisi ꝙ qui prior est promotus ad tale officium, prior est in ordine, & sic de aliis.

Et generaliter in quolibet ordine & statu officiariorū principis est vnus q est præpositus ordinis de ordine suo. & prouidet etiam vt quilibet de tali ordine diligēter probè & benè faciat quod ordini suo incūbit. Ita dicit Iacob. Rebuffi in d.l. vni c.C. de comitibus & tribunis scholarum: lib. 12.

Sunt etiam quidam qui prouident de medicinis, vt sunt medici: de ordine quorum infra dicetur.

Septima con sid. Veniēdo ad praxim nostram quā hodie habemus in Gallia, & qua vtuntur curialistæ & Aulici est, ꝙ inter omnia officia domestica palatij, seu hospitij domus regalis maius officium & dignius inter omnia est officium magni magistri, qui in vulgari nostro dr, le grant maistre, & in Cicilia dr magnus senescallus, & in Aragonia maior domus, prout dicit Luc. de Pen. in d.l. vnic. C. de comitibus & tribunis scholarum. Et ita ēt tenet Nic. Boerij in suo trac. de præeminentia sacri magni concilij: qñ ponit ordinem sedendi in regno: sed, vt mihi vr, cum esset curialista & Aulicus, eo quia erat cōsiliarius in magno consilio regis Frāciæ, non bene intellexit statū illius: cū in palatio regis officium magni magistri sit aliud à magno senescallo, & illa duo officia sint penitus distincta & diuersa, & de vtroque dicetur infrà. Dñs verò Guill. Budæus q toto tpe vitæ suæ fuit aulicus regis, & nunc magister requestarum hospitij regis ordinarius, vr hūc appellare pincernam maximum: cum dicat in lege vlt. ff. de senatoribus, in suis annotationibus, ꝙ primiores regiæ dignitatis ministrales sunt Cancellarius, magister equitum, camerarius, & pincerna maximus, qd credo fore officiū huius magni magistri fm mentē ipsius dñi Budæi, cū sit talis de primoribus, & non pōt sub aliis vocabulis cōprehēdi: quod tñ bona venia dixerim, non mihi vr ita esse, cū sit alius qui dicatur pincerna maximus, de quo etiā infra patebit.

Sed quantum ad huiusmodi officiū magni magistri potest & debet dici magnę autoritatis & præeminentiæ, honoris atq; excellentiæ inter alia officia, cum hoc noīe appelletur, & ei addatur magnus, ad maiorem expressionē & denotationē magisterij, eo quia decēs est nomen esse consonans rei. §. vulgato. est & aliud, insti. de dona. & est bona argumentatio in iure ab etymologia, seu significatione vocabuli. instit. de tutelis. §. j. & in §. tutores. & insti. de testamētis, in prin. & notatur, in c. 2. in prin. extra de testamentis. & ita hr tex. ī l. agere. §. si. ff. de verb. sign. vbi tributū à tribuendo, & donando. l. inter donū. ff. de verb. sign. & iudex, quasi ius dicēs. c. forus. §. iudex. extra de verb. sign. & sic dr de verbo possessio, quasi pedū positio. l. j. in prin. ff. de acquirē. possess. & sic in mutuo, quasi de meo tuum. l. ij. §. appellata. ff. si cert. pet. in verbo, excōicatio, dr quasi extra cōio, vt notat in c. placet. de sent. excō. extra. vt de pluribus aliis sic dici posset. Sed ad propositum nostrū dr, qa maior est in statione: sterion græce, statio latinè dr fm Papiā. Et dicitur is cui totius rei gubernatio est cōmissa. l. j. §. j. ff. de exercitoria. l. item magistri. ff. de pactis. l. actor. ff. rem ratam haberi. vel magister dicitur à monendo vel monstrando, ꝙ alios monere & eis monstrare quid acturi sint, debet. Et ēt magister militiæ dr princeps militū. 2. Reg. 10. c. de quo verbo magister, ponit Host. in summa de magistris. §. j. Io. An. in cle. ij. eod. tit. de magistris. Nec huiusmodi noīatio alicui debet esse molesta, cum Christus vt à suis discipulis sic vocaretur. Io. 13. acceptauit. Vos vocatis me magister & dñe, & bene dicitis, sum etenim. Quibus. n. præcipua omnium rerum incumbit cura, & qui magis q̄ cęteris diligentiā & solicitudinē reb⁹ qb⁹ præsunt debent, hi magistri appellātur: quinēt ipsi magistratus per deriuationem à magistris cognominantur. l. quib. ff. de verb. sign. idcirco magistri & iudices eodē pręcepti ordine ponūtur, Deut. 16. Iudices & magistros constitues in oibus portis tuis, vt iudicent populū iusto iudicio. & dixi infra, in 9. par. in 4. consid. vers. prędicti. & hic magister, de quo hic, dr comes illustris. l. iij. C. de cursu publico, lib. 12. vbi iam constat, ꝙ præest cursoribus publicis, quos vulgò postes dicimus.

Item præest translationi seu euectioni armorum. l. j. C. de fabricensibus, lib. 11. Et ipsi fabricēses eidē subsunt. l. pen. & vlt. C. eod. de fabricēsib⁹, in duabus glossis, vbi imperator vocat magistrum officiorum, sublimē. Item ēt ad eum spectat curare ne arma fiāt à priuato, neq; vendantur, neq; reponantur alibi q̄ in publicis armamentis, vt in auth. de armis. in superscriptione, & in fine, & per totum. coll. vj. Et, vt dicit Luc. de Pen. in l. iij. C. de castrensianis, lib. 12. hoc est officium de quo sæpius in legib⁹ Codicis fit mentio. Cassiodorus 6. variarum epistolarum in formula ipsius officij sic describit: cuius verba hic inserere volui, prout ēt inseruit ipse Lucas modo sequē: Reuerendum honorem sibi assumit, quisquis magistri nomen acceperit: qa hoc vocabulum semper de peritia venit, & in noīe cognoscitur, quid sit de morib. ęstimandum. Ad eum nimirū ptinet palatij disciplina. Ipse insolētium scholarū mores procellosos moderationis suę terminis prospere dissererat: tam multi ordines sine aliqua confusione componūtur, & ipse sustinet onus oium qd habet tutela discretū.

Sic nois sui grauitate psunctus ornat actib⁹ principatū: p eū senator veniens nostris presentatur obtutibus, amouet trepidum, componit loquentem.

Sua quin etiam verba soler inserere, vt nos decenter oīa debeamus audire, aspectus regij haud irritus collocutionis nrę gloriosus donatur: aulici cōsistorij quasi qdam lucifer. Nā sicut ille diē venturū promittit, sic iste desiderantibus vultum nostrę serenitatis attribuit. Causarū pręterea maximū pōdus in ei⁹ audientię finibus, maxima securitate reponitur. Veredorum quin ēt opportunam velocitatem, quorum status spī cursu est, diligentię suę distrīctione custodit: vt solicitudines nostras, quas consilio iuuat, beneficio

neficio celeritatis expediat.

Per eum exteris gentibus ad laudem reipublicæ nostræ celsitudinis ordinatur humanitas, & nolentes redemit, quos mœrentes exceperit.

Per eum quippe nobis legatorum quamuis festi nantium, pronunciatur aduentus.

Per eum nominis nostri destinatur euectio, & isti principaliter creditur, quod tã necessariũ esse sentitur. His et laboribus æstimatis potestaté maximam huic decreuit antiquitas: vt nemo iudicum per prouincias fasces assumeret, nisi & hoc ipse fieri decreuisset. Subdit eius arbitrio aliena iudicia, vt ad ipsum rediret, quod alteri visus est præstitisse: molestias quidem non habet exigendæ, sed latè bono fruitur potestatis adeptæ. Credo ꝙ ex diuersis titulis deflorareẽ dignitas ob leuamen principis instituta.

Per æquatores etiam victualium rerum in vrbe regia propria voluntate cõstituit, & tã necesse rei iudicẽ facit. Ipse.n. gaudiũ pp̃lis, ipse nr̃is tpib. pstat ornatũ. qñ tales viros copiæ publicæ præficit, vt plebs querula seditionem habere non debeat satiata.

Officium verò eius tanta ingenij prærogatiua decoratur, vt militiæ pfunctus muneribus ornet̃ noie princi patus, miroq; modo inter prætorianas cohortes, & vrbanæ præfecturę milites videatur inuenisse primatum, à quibus sibi humile soluebatur obsequiũ. Sic in fauore magni honoris iustitia quędam à legibus venit, dũ alienis excubiis præponitur, quod alibi militasse declaratur. Adiutor et magistri nr̃is obtuitibus præsentatur, vt vicaria forte bñficij, nos eligamus eius præsidium, qui nobis præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem tot titulis decoratã, tot insignibus opulentam per indictionem illã gubernandã tibi cógtua grauitate cõmittimus: vt per oia quæ gesseris, qua nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) à tãta maturitate peccet. Hæc sunt verba ipsius Cassiodori, loco quo supra. quem Cassiodorũ in dictis epistolis, minime inuenire potui, licet cũ pquirere fecerim apud bibliopolas, i vniuersitatib', & aliis locis hui' regni: sed, vt dictũ est, verba supra scripta sunt relata p Luc. de Pẽ. i d.l.iij. q̃ incipit: hi q.C. de castrẽsianis, lib. 12. p q̃ clarè cognoscit̃ quale sit & fuerit huiusmodi offm, et cui' dignitatis, honoris & p̃eminẽtię fuerit tpe Cassiodori.

Istud verò officiũ aliàs fuit tãtę autoritatis & p̃eminẽtię in Frãcia, ꝙ oia tãquam rex expediebat talis magister sub noie regis. Hodie verò nõ est ei' autoritas tã magna nec excellẽs: qm̃ in oibus q̃ tãgũt iustitiã (saltẽ quo ad nõ aulicos) & in multis supradictis nõ se intromittit, sed solũ Cãcellarius, de quo dicã i seq. par. Eius tñ autoritas adhuc hodie circa ea q̃ cõcernũt hospitiũ regis, & et circa prouisionem regni in prouidẽdo militib. est satis ampla: licet ꝑpriẽ eius autoritas ꝯcernat principaliter administrationẽ & superintelligẽtiã officiariorũ hospitij regis. Et maximẽ illoꝝ q ꝓuidẽt circa epulas, & est ꝑpriẽ officiũ magistri officiorũ: de quo hr̃. rubr. de officio magistri officiorũ. C. & ꝑpriẽ cognoscit de causis officiariorũ principis et cubiculariorũ, vt est tex. in l. cubicularios. C. de prępositis sacri cubiculi, lib. 12. & sub eius cognitione & punitione sunt omnes officiarij hospitij regis, vt dicit Iacob. Rebuffi in rub. de quęstorib. lib. 13. C. vbi dicit eos esse illustres. l. eos. C. de principibus agentium in rebus. eod. lib.

Et et cognoscit de causis principũ agentiũ in rebus, & ipsorũ agentiũ i rebus. l. ex eo. C. de agentib' in rebus, li. 12. & ibi Iaco. Rebuffi, qui dicit hoc esse verũ et de causis criminalib', licet videat̃ esse tex. in l. j. C. de principib' agentiũ in rebus. eod. lib. & ibi idẽ Rebuffi, ꝙ princeps agentiũ in rebus, cognoscit de causis agentiũ in rebus: sed ipse Rebuffi ibi dicit ꝙ est verũ qñ sunt cẽtenarij aut ducẽtenarij, de aliis verò qui non sunt centenarij, aut ducentenarij cognoscit magister officiorũ, vt ibi peũ dicã latius ĩfra.

Cognoscit etiam de causis fabricensium, vt supra dixi. l. penultima, quę incipit eos. C. de fabricensib. lib. 11. Similiter de causis silentiariorũ. l. ne ad diuersa. C. de silẽtiariis. li. 12. Itẽ de Castrensianis. l. 3. & 4. C. de castrensianis, li. 12. Itẽ de decanis, eod. li. vt declarat Ioã. de Platea in rub. C. de quæstorib. & magistris officiorum, lib. eo. 12. vbi quęstores, magistri officiorum, & comites sacrarum largitionum, & rei priuatæ æquiparantur, & sunt illustres.

Octaua cõsid. Videt̃, ꝙ post istũ magnũ magistrũ sit ꝑpositus sacri cubiculi, qui dr̃ magnus Senescallus fm vulgare Gallorũ, vt dicit Luc. de Pẽ. i rub. C. de prępositis sacri cubiculi, & de oibus cubicularis, & priuilegiis eorũ, li. 12. vbi dicit ꝙ post debilitatum imperiũ cuncta ꝑpria vocabula sunt deleta.

Et licet istorum & similiũ hodie nullus sit vsus, notitia tamen, vt dicit, est necessaria. c. fuerũt. §. panlatim. 7. dist. Et illum vocat Marescallum Io. de Platea in d. rubr. sed errat quo ad nos, quia Marescalli in Gallia sunt alij, vt dicam alibi.

Sed quia apud nos alludẽdo vocabulo videtur ꝙ sint Cãbellani. i. custodes vel fabricatores lecti q habent sub se plures, vt sunt illi qui vocant̃ les châbriers, ou varletz de chambre, vel et aulæ, vel cameræ, vbi cubat princeps, dicunt̃ custodes cameræ, quę debet esse sancta, i. immaculata, & ad cuius custodiam boni, probi, & electi sunt cubicularij assumendi. l. quncunq;. C. de oper. publ. Et, vt dicit Iac. Rebuffi. in dict. rub. de præpositis sacri cubiculi. alleg. Odofredum, isti præposito sacri cubiculi imperatoris æquiparari põt magnus Cambellanus regis Franciæ vocatus, le grãt Châbellã, qui p̃est cubiculo, hoc est cameræ regiæ. Alij aũt cubicularij, de quib' lóquit̃ ille titulus, i illa particula, ibi: & de oibus cubiculariis, æquiparant̃ alij cãbellani regis qui sunt sub magno seu primo cãbellano: & hunc honorem cõmuniter volunt habere Senescalli & alij officiarij regij maiores laici, qui hoc sibi reputant ad magnũ honorẽ qñ sunt Cãbellani regis, & nõ immeritò, vt statim videbit̃. Hic uerò tempore Constãtini dicebat̃ paracemomenus cubilis, vel præfectus cubilis. i. curã habẽs cubilis ĩperialis: & hic pfectus cubiculi apud nos dici põt primus Cabellanus. Vidi et arresta parlamẽti Frãcię vbi fit mẽtio de domino Lud. de Trimollia (qui erat primus Cambellanus) & vocatur ibi protocãbellanus. Olim etiam talis erat subditus paracemomeno

meno.i.magno seneſcallo, præerat tñ omnibus cubicularijs, hoc eſt qui in cubiculo miniſtrabãt: & hic ꝑpoſitus ſacri cubiculi, i. magnus ſeneſcall°, ſm Luc. de Pen. vbi ſuprà, æquiparatur in dignitate, immunitate, vel honore, non tñ excellẽtia vel poteſtate pſec. præto.i.cancellario, vel melius præſidenti. Cum nullus præter Conneſtabilem Cancellario ſit æquiparãdus vel præfecto vrbis qui poteſt dici præpoſitus Pariſienſis, vel magiſtro militum, qui poteſt dici Mareſcallus, vel verus Capitaneus: & æqualis honor eſt eis ſeruandus in ſedendo iuxta principem & ſedibus collocandis, vt qui prædictorum prius promotus ad officium reperitur, primum locum obtineat in ſedendo. Ita eſt tex.cum notatis per gl.doct. & maximè per Luc.de Pen.in d.l.j.C.de præpoſitis ſacri cubiculi.

NOna cõſid.erit in hoc. Quoniam, vt dicit Luc. de Pen.in rubr.C.de præpoſitis ſacri cubiculi, lib.12. In cubiculo principis quidam magnificentiſſimus gerebat officium, qui chartularius vocabatur: & huius fortè inter cætera erat officium, vt codicilli, i. literæ commiſſionis officiorum, quæ diuerſis magiſtratibus mandabantur, & quæ erant ſubſcribẽdæ manu ſeu chirographo principis, per eum expedirentur: & hi erant maiores primicerio, vt dicit Luc.de Pẽ.in dicta rubr.C.de præpoſitis ſacri cubi. lib.12. Et hi ſm eundem hodie ſecretarij (vel elegãtius à ſecretis, hoc eſt cui ſecreta committuntur) dicuntur: quia ſecretiora, quæ vel nullis vel paucis cõmunicantur, ſcribunt, dictant, & explicant, quæ, ſ. princeps ſecretò. puta in cubiculo (quod vulgò dicimus, le cabinet) iubet, ordinat, & diſponit: libelloſque, puta epiſtolas, & petitiones ſecretè principi legunt & explicant: & hodie apud nos dicũtur, les ſecretaires des commãdemans: & ſunt quatuor ordinarij, ſcilicet d.Robertet: Gedoyn, de Neufville, & Doruet: ſed inter oẽs ſp fuit & eſt pcipuus, & maximæ autoritatis apud reges Frãciæ ipſe dñs Robertet. Et hi ſunt maiores oĩb. aliis ſecretariis regiis, & oĩbus præferendi. Et iſti ſunt de magna camera, ſeu de magno laterculo: de qb. facit mentionem Petrus Cotereau, in ſuo ſchedulari magiſtratuũ ciuiliũ, tit. de quęſtore. Alij aũt ſunt, qui ſunt de parua, & ſunt clariſſimi, qui verò de magna, ſpectabiles, & magiſtri' ſacrorum ſcriniorum dici poſſunt. l.vnica.C.de proximis ſacrorum ſcriniorum. & toto titu.de ꝓxi. ſacro.ſcri.lib.12.C.de quibus infra dicam: vbi fortè ſtatum conſiſtorij principis deſcripturus ſum.

DEcima conſid. In palatio ſeu hoſpitio principis eſt alius officiarius qui comes ſacri ſtabuli (vt iam ſupra in hac parte, in 6.conſid.dictum eſt) vocatur, & apud nos magnus ſcutifer dr: hic verò plures ſub ſe habet, quorũ eſt pfectus, qui dicti ſunt ſtratores, hoc eſt qui pſunt equis ferrãdis, & ſellis, & frænis, de quib' hr titulus de ſtratorib. lib.12.C. Et eũdem, comitem ſacri ſtabuli appellat tex. & ibi Iaco. Rebuffi, in d.l.vnic.C.de comitib. & tribunis ſcholarũ, eo.lib.12. Et inter illos ſtratores eſt primus, ſecũdus & tertius ordo, ſm quod principi placet in ſuo ſtatu ordinare. Apud nos verò tales dicuntur Eſcuyers deſcuerie. Et talis dr vnus ex primorib. regię maieſtatis officiariis, quẽ Budæus in ſuis annotationib. in l.fi.de ſenatorib. ff. magiſtrũ equitũ vocat.

Et de ordine iſtorũ & eorũ pęminẽtia ſeu autoritate videri pôt in breuiario principis, ſeu in quodã libello qui dicitur ſtatus Franciæ qui fit ſingulis annis: & in eo apponuntur & deſcribuntur ſeriatim omnia nomina officiariorum, ſub quibus ſubſunt, taxa eorum ſtipẽdiariorum, quid tenentur facere & eorum incumbat officio, & quomodo, & ĩ quibus, & per quæ & quot tempora deſeruire: quem fortè ſuccinctè alibi ponam eidem adaptando & conferendo officia antiqua de quibus in iure fit mentio.

VNdecima conſid. Alij reperiuntur officiarij hoſpitij principis, qui dicuntur domeſtici & cõmẽſales, ſeu protectores & cuſtodes perſonę principis: quorum quidam ſunt qui eum ſequuntur, qdã verò qui eum præcedunt, quidã qui eũ de nocte cuſtodiunt. Et tales protectores dicuntur ẽt agentes in rebus, & habent quilibet eorum vnum præpoſitũ, qui princeps agẽtiũ in rebus nuncupatur. Et ſunt cẽtenarij, aut ducẽtenarij, vt ſunt in curia Chriſtianiſſimi regis Frãcię illi milites q dicunt vulgò, Les cent gẽtilz hõmes de cheux le roy. q habẽt capitaneũ qui pôt dici primiceri°, ſeu princeps agẽtiũ in reb. Et illi ẽt ſagittarij equeſtres, q hippotoxatę dicũtur, ſeu ſorte pilati, dicti. Les deux cẽtz archiers, q ẽt habẽt capitaneũ quẽ primpilo fortè nõ indecẽter cõparemus.

Sunt & alij ꝓtectores ſeu cuſtodes corporis principis, q vulgari noſtro dicũtur La garde du roy (vt ſunt cõiter qdã Eluetij) & ꝓpriè eos ſtipatores, laterones, & ſomatophylacas dicemus, & gerũt haſtile, qd alabardã vocãt. Et tales ſalutatione prius facta, poteſtatẽ oſculãdi habebãt vicarios præfecti, i.locũtenẽtes capitanei ianuę principis, vt dicit tex.in l.j.C.de domeſticis & protectoribus, lib.12.

Et hic aduerte, qa princeps dicitur adorari. Alij verò ſalutari. gl.fi.in l.j.C.de ſilẽtiariis, eod.lib. & q princeps dicatur adorari, tex.i l.vnic.C.de comitib. & tribunis ſcholarũ, illud eo.lib.licet ibi glo. verbũ adorandi, exponat, i. ſalutãdi, ſic in l.ſancimus.C.de conſulib.C.eod.lib. & in l.ij.ibi: æternitatẽ noſtrã adoraturus.C.de fabricenſibus, lib.11. ſed ẽt ibi glo. dicit q eſt impropriè, cũ ſolus Deus adoratur. Imperator verò ſeu princeps cũ reuerentia additur & honorari debet. Et q ſolus Deus eſt adorandus, & ſoli ſibi ſacrificiũ eſt offerendũ, dicit Inn.in c.2.de celeb. miſſ.de ſalutatione dictũ eſt in 1.parte, & plenè in pręced.par.in 32.conſid.incip. proſequendo materiam, &c. & infra iſta par.in 22.cõſid. Et q alij à principe dicẽtur ſalutari aut reuereri, tex.eſt in l.ij.& v. C.de proximis, ſacrorum ſcriniorum, eod.lib.

DVodecima cõſid. In palatio ſeu regia principis ſunt & alij qui de perſona eius curant, vt ſunt medici, & ſunt in hoc officio tres ordinarij, primus videlicet, ſecundus, & tertius: & quilibet ordo habet vnum præcipuum & etiam ſummum medicum & ſuperiorem qui vocatur princeps medicorum, & tales vocantur archiatri, vt in l.medicos.in prin.C.de profeſſoribus & medicis, lib.10.

Et tales

Et tales habent tantã dignitatẽ quantam habent duces & vicarij pricipis q administrauerunt,q apud nos dicunť gubernatores patriarum, vt dicit Io. de Platea in rubr.C.de comitib⁹ & archiatris sacri palatij, lib. 12. vbi etiã dicit post Barth.ꝙ medici principũ q meruerunt esse in primo ordine medicorũ nobilitãtur,vt efficiantur Palatini Comites,& sunt ĩ dignitate spectabili:& ibi sunt tres dignit.f.Archiatrorũ,i.medicoꝝ principis, Vicariorũ, & Ducũ,q adæquantur. Et nõ est dña nisi ĩ prioritate tpis, vt dicũt ibi tex.Iac.Rebuffi,& Io.de Pla.& Luc.de Penna.

DEcimatertia consideratio. Alij sunt Archiatri, q dicuntur ostiarij palatij,seu hospitij pricipis. Et Archiatrus est princeps eoꝝ, quasi princeps atrij principis. Et atriensis hoc est ianitor seu ostiarius, aut is cui credebatur cura atrij,i.primæ partis domus, cum de atriis intramus domum. Vnde Victru. lib. 6. In vrbe atria proxima ianuis esse debent. Vnde in Euang. dicitur, Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.

Et iste Archiatrus est in magna dignitate,cũ equiparetur vicario & duci,vt in l.j.C.de comitib.& archiatris sacri palatij,li. 12. & ita exponit Luc.de Pẽ. in d.rub.vbi dicit ꝙ in regno magni viri ꝯsueuerũt officium ꝓ magno munere gerẽdum suscipere. Hodie verò deficiente iustitia,huius sicut & cæterorum claritas est deleta:sed quicquid dicat hoc põt esse in regno Siciliç,& Neapolitano,de quo ibi intendit loqui cum ibi tum resideret. Sed in regno Franciæ est in magno honore,& solet concedi nobilibus,& his quos princeps fauore & beneuolentia prosequitur.

Idem tñ Luc.de Pen.in rubr.C.de comitibus consistorianis,in fi.lib. 12.dicit,ꝙ Magistri ostiarij in curia regis sunt comites consistoriani. Cuius officium est conuocare ad pręceptum principis,vel quæstoris iurisperitos aut alios, illosq; cum necesse esset introducere in cõsistorium principis. Et hic post quęstorem & magistrum officiorum præerat in consilio principis : & hic dicitur comes consistorianus.

Dicit.n.Pyrrhus in lib. 1. de magistratibus Rom. ꝙ comites ꝯsistoriani sunt q principis ꝯsistorium & tribunal comitanť. Hiq; sunt illustres, cuiusmodi sacri ꝯsist.regij,q regem aut ipsum ꝯsistorium,cui pręest Cancellarius,sequũtur.Sed credo illud esse gnalr ad oẽs:sed spãlter comes ꝯsistorianus dr ille q habet curam, & gerit offm ꝯuocãdi ad pceptum principis oẽs de consilio & consistorio eiusdem. Dicit vlterius Pyrrhus ꝙ admissionales sunt quos hostiarios Galli vocant. Alij archiatros dicunt ab atrio custodiẽdo, nõnulli atrienses,vt dictum est. Consistoriani uerò ab Ambrosio dicunťq senatorij ordinis uel amplissimi sunt, qui ad principale consilium eligebantur.

DEcimaquarta cõsid. In domo principis sunt plures comites qui semper principem comitãtur. Cum comes à comitãdo vel sequendo dñm.l.item apud.§.comitem, ff.de iniur.l.j.§.fi. ff.de extraord. criminib. Et habent officia in domo principis,& qa dicuntur cum adiectione oneris, sunt noia officioꝝ tm. Secus qñ cum adiectione patriæ aut prouinciç, qm tunc sunt nomina dignitatis,vt suprà in præced. parte plures nominaui in 46. consider. Sunt etiam quandoque sine comitatu, vt in authen. vt ab illustribus & qui super eam dignitatẽ sunt &c. in prin. iuncta glo,ibi in verbo, comites. col.v.

Et, vt in hac parte dixi supra, est comes sacri stabuli.de quo in 10.ꝯsid. etiam comes scholarum, vt in 6.ꝯsid. Sunt tñ alij comites: primò Comes largitionum, & est,vt Pyrrhus in suo tract.de togatis seu palatinis,lib. 1. qui largitiones principis in comitatu faciebat : quis aũt hodie fungatur huiuscemodi officio, fortè scribam infrà,vbi officia deputata circa ęrarium principis enumerantur, & est ꝓprie thesaurarius secretus principis, qui dr, Le tesorier des menuz plaisirs. Vel fortè crumenarius (quem argentarium vocãt) q etiam fortè rationarius,i.accepti, expensiq; librum ꝯficit, aut eleemosynarius principis de quo statim dicã. Nam dona facit & liberalitates exercet princeps,vt in l.vnica.C.si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit,lib. 10. Et liberalitas seu munificẽtia est ꝓprium regis,& ex ea pluri mum laudatur,vt dixi in præced.par.& 8.consid.

Est & comes domoꝝ,q, teste Pyrrho vbi suprà,est q pręfecturam in domesticos principis habebat fm Iustinianum. Fortè dici posset hodie Præpositus domus principis (qui vocatur vulgò,le prouost de l'hostel) cum habeat iurisdõnem & pfecturam in domesticos ipsius. Qui etiam vr habere offm irenarchæ, cum habeat cognitionem cãrum crialium,& pacem ꝓcuret inter domesticos & aulicos principis : imò ĩ omni curiales facinorosos aiaduertit, quod uŕ esse offm irenarchæ,vt in l.vnica.C.de irenarchis,lib. 10. Et ab isto hodie deputãtur in prouinciis irenarchę, seu liminarchæ, hoc est præpositi mareschallorum.

De aliis verò comitib⁹ suis locis dicetur, maximè de comite stabili, q erat primus inter oẽs, & oib⁹ pęerat:loco cuius hodie est conestabilis,sed errať ĩ vocabulo,qa deberet dici (vt aliq volũt)comes stabilis.

Et licet multa sint officia in curia seu palatio regis nostri,q̃ ad istos comites adaptari possent,q̃ in manib⁹ habere nõ potui,licet multos aulicos & palatinos rogauerim,vt ad me destinarẽt statũ curię Chřianiss. Frãcoꝝ regis,vt oĩa officia dictę curię adaptare satagerẽ officiis antiqs & ĩ iure descriptis : sed cũ ad me nõ deuenerint aliter nõ insistã, nisi in iure & antiqs scriptis reperiri possint,& quæ vsitata fuerint,ĩ aliis me remittẽdo ad Pyrrhũ, ad Fenestellã,& Põp. Lętũ.

Aduerte etiam ꝙ olim breuis fiebat,qui continebat sigillatim officia ministerio principis deputata, vt ait tex.in l.fi.in prin.C.de castrensianis & ministerianis, lib. 12. sed etiam hũc breuem (qui cõtinebat numerum officiarioꝝ) nõ habemus,vt dicit ibi gl.j.

Quæ.n.in nouissimis tribus libris Codicis leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent, vt ait Budæus. A Grçcis.n.sumpta sunt,& ob id magna ex parte nõ intelliguntur, authorum eius temporis penuria.

Si velis videre breuem status regis Salomonis, habetur cõpendiosè.3.Reg.4.c vbi sic dicitur. Erat aũt rex Salomon regnãs super omnem Israel. & principes & præfecti ipsius Salomonis nominatim ibi describuntur, & multi alij eiusdem officiales.

Primò nominantur tres, quos pro scribis habuit, quos dicimus à secretis.

Secundò vnus nuncupatur, qui à commentariis dicitur, & fortè talis commentaria componebat: loco cuius subrogari videtur in Francia Cancellarius.

Tertiò vnus solus qui super exercitum dominabatur, vt hodie apud nos est Conestabilis Franciæ.

Quartò tres erāt super eos qui assistebant regi, & fortè hodie loco istorū sunt electi secreti, aut stricti consil. Regis.

Quintò vnus erat amicus regis.

Sextò vnus nuncupatur qui erat præpositus domus.

Septimò vnus erat super tributa, quem voco generalem finantiarum seu magnum thesaurarium.

Octauò duodecim præfectos habebat super omnem Israël, quorum nomina ibi describuntur, & quibus regionibus præerant: & hi præbebant annonam regi, & domui eius. Per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. Non temerè fortè crediderim à Carolo Magno Francorum rege istorum duodecim præfectorum olim fuisse institutos duodecim pares Franciæ.

Ibi etiam de expensis seu sumptibus & cibis mensæ ipsius Salomonis dum scribitur. Erat aūt cibus Salomonis per singulos dies triginta chori similę (hoc est farinæ albæ, seu floris farinæ triticeę) & sexaginta chori farinæ (quæ erat ex omnibus frugibus & leguminibus. Chorus verò medimnos atticos 41 capiebat. Medimnus verò sex modios cōtinet.) Item decem boues pingues, & viginti boues pascuales, & centum arietes, excepta venatione ceruoꝝ, caprearū atq; bubalorum, & auium altilium. Item habebat quadraginta milia pręsepia equorum currilium, & duodecim milia equestrium, nutriebātq; eos supradicti regis prędicti, sed & necessaria mensæ ipsius regis cum ingenti cura præbebant in tempore suo.

Et de officiariis diuersorum ordinum tam Pontificalis dignitatis, q̄ imperialis fit mentio in c. Cōstantinns. 96. dist. & ibi videtur ꝙ militiæ clericalis officia sint adinuenta instar secularis.

Sed longè ante Salomonem, cum iam sexaginta anni & vltra elapsi erant cum regnare incepisset Salomon. Samuel sanctiss. Dñi propheta Hebręorum magnus Pontifex & iudex leges seu iura regni Hebræorum iussu Dñi dederat Sauli in regem Hebræ. assumpto, quæ descripta erant in libro, vt habetur 1. Reg. 8. & 10. c. in fin. vbi satis elici potest de statu regis Saulis: de quo in præced. parte, in consider. de priuilegiis principum. versi. 162.

Decimaquinta consider. Aliud est officium domesticum principis, quod dicitur Comes horreorum pistrini principis curator. De quo facit mētionem Pirrhus in suo tract. de togatis & palatinis.

Et hic habet sub se mancipia quædam purgandis horreis adscripta, coquēdoq; pani principis. Et hic potest esse præfectus annonæ, seu tribunus.

Decimasexta consider. Est & aliud officium domesticum principis, quod dr̄ officium comitis sacri palatij s͡m Luc. de Pen. vt infra dicetur. Sed s͡m Pōponium Lętum dicitur officium præfecti fabrorum: qm̄ ut ait, Sunt artifices qui castra sequuntur, ut fabris lignariis, ferrariisq; præsint. Et is magistratus eligebatur idoneus, & qui castris sciret bene prouidere, præsertim qui in vrbium expugnatione cuniculos subterraneos facere, atq; id genus alia, vt Mamurra eques Romanus fuit præfectus fabrorum, C. Cæsaris in Gallia: qui (teste Polidoro de inuētoribus rerum lib. 4. c. 8.) fuit primus q parietes domus crusta marmoris operuit. Et de huiusmodi officio fortè latius infra dicetur in 9. parte. Et talis propriè apud nos dici posset magister operum.

Dicit tamen Lucas de Pen. in l. unica. C. de comitibus & tribunis scholariū, lib. 12. ꝙ comes sacri palatij erat præpositus custodiæ, conseruationi, & ornamēto imperialis palatij. Erat autem architector peritissimus omniū, ante pedes regios primus īcedens, auream virgā ferens ī manu. hic peruigili cura nigilabat circa decorē palatij, ut antiquū nitorē ī pristinum ꝯuerteret, & noua simili antiquitate ꝓduceret.

Crederem autem potius, ꝙ talis præfectus fabrorum, seu operum esset sub comite q habet curā sacri palatij, cum hic cōes curę sacri palatij sit de primoribꝰ, & æqui pareret comiti & tribuno scholarum, et ī comiti sacri stabuli, ut est tex. ī d. l. vnica. & sit ī maxima dignitate ī qua nō est præfectus fabrorū: licet ad similitudinē huius in palatio Parisiensi ī mensa marmorea ē adhuc iurisditio magistri operū seu latomorū, qui cognoscere habet de operibꝰ & ædificiis factis ꝑ principe, & potest ille magister latomorū adaptari huic p̄fecto fabrorū. Et ꝙ tales magistratus habeāt iurisditionē sup p̄dictis corroboro sic. de iure enim magistri militum habent iurisditionē īter suos milites. casus est ī l. magisterię potestati inter militares viros. C. de iurisd. om. iud. Secundò, sie ratione ꝓfessionis uel negotiationis q subiicitur iurisdōni illius q præest talibus, & de his q̄ pertinēt ad eius artem seu curam. l. fi. in prin. ubi est ꝓpria officina. C. eodē. Hodie tamē de cōsuetudine regni Franciæ centū milites regis de quibꝰ s̄ dixi in ista parte, in 11. cōsideratione, litigant coram dominis requestarū ī parlamento Parisiensi, prout & alij domestici principis si uelint, & hoc uirtute literarum regiarū ab eis impetratarum, quas Committimus vocamus.

Decimaseptima cōsider. de aliis officiariis principis tractat q sunt omnibus, & ipsi, s. principi & aliis quibuscūq; magistratibꝰ, necessarij, & sūt ærarij q ærarium principis administrare habēt, & in recipiēdo, & ī distribuēdo, & tales iter cęteros sunt laudandi: & retroactis tēporibus, & de iure & de facto fuerūt laudati & honorati. Et acceperūt nomē ab ęre, hoc est pecunia: quoniā olim æs fuit ī pretio magis, aurūq; iacebat, ut ait Lucret. Nunc (versa vice iacet æs, aurū summo successit honore. Et primò ex ęre pecunia signata fuit. vnde Ouidius in Fastis.

Æra dabant olim melius, nunc nomen in auro est.
Victaq; concessit prisca moneta noua.

Aduerte, quòd in hoc ærario plures sunt officiales. Sunt enim primò generales, secundò magistri cōputoꝝ, tertiò thesaurarij, quartò receptores. Sed quomō hi possint ad officia olim ī iure scripta adapatari uidēdū est: i primis apud nos ī Frācia quatuor sūt generales finantiarum, s. generalis Francię, Normanię, Britannię

Britaniæ, & Linguæ Occitanę. Hic ēt prius ꝑmitto ꝙ apud nos principes singulis annis faciunt breuiariū in quo describunt statū eorū gn̄alē: & in illo statuunt tam de ęrarij pecunia q̄ de fiscali qd eo anno fieri velint: quam summā instso ministerioq́; omni aulico ferri placeat, quā argētariā nunc & officiales domesticos vocant. Quā ēt rei militari attribui (quū teste Plauto, belli neruus sit pecunia) quā stipēdiis: qm̄ & officiariis & militibus stipendia sunt necessaria. Ideo hr̄ Lucæ 3. Neminē concutiatis, estote contenti stipendiis vestris. Quā liberalitatibus, quā venatico apparatui, quā auitio, equitioq́;, i. falconariæ scutarioq́;, vt verbis nr̄is vtar. Quibus ēt vsus est ille elegans vir dn̄s Guilielmus Budęus in suis annotationib. in pandectas, super. l. vnic. ff. de off. quæsto. sed ad rem redeo. Quā deniq; in euentus varios, & ad incerta rerū casuumq́; (quo noīe ꝓfecti ęrarij immanes summas suæ potestatis faciunt) in legationes dimittēdas, admittēdasq́;, atq; ēt in lautitiam destinati, hoc est munera & xeuia, q́ legatis exterarū gentiū donant̄. In eo ēt breuiario, princeps anniuersaria ꝯstitutione stipēdia q̄dā augeri, q̄dā circumcidi, q̄dā eradi iubet. Ex quo velut archetipo quini quotannis veluti traduces ducunt̄. Quorū vnū ꝓfecti fisci cōem inter se sumunt & sunt thesaurarij. Reliquos ꝓfecti ærarij (& sunt generales finantiarum) habent suum q́sq; cū suo tribuno ęrario (hoc est receptore gn̄ali) cōem. Ex qbus rursus secundaria q̄dā breuiaria coactoribus prouinciæ suæ: hoc est receptoribus particularibus faciunt, in quibus attributas prouinciæ suæ pecunias variis noībus exponūt & erogāt. Nomina intellige capita breuiarij, hoc est rōnis argentariæ titulíq; earū rerum & huiusmodi, quas s̄ enumerauimus, quibus expensæ pecuniæ feruntur.

Ex his aūt velut subbreuiariis fiūt rursus, q́ pyctacia, breuiaq́; dicuntur, & breues vulgo borderellos appellant. i. cōmentariolos summā rerū ꝯtinētes, de quo exempla sunt in l. actuarij. l. excellentia. & l. iubemus. ij. in fine. C. de erogatione militaris annonæ. li. 12. Attributę aūt pecuniæ (teste Budæo) ab antiqs dicebant̄, quas nūc assignatiōes dicimus. Tributum dictū est à tribub⁹, ꝙ ea pecunia q̄ à populo impata erat, tributim à singulis ꝓ portione cēsus exigebat̄. Ab hoc ea q́ assignata erat, attributū dictū. Ab eo verò quib⁹ attributa erat pecunia, vt militi reddāt, tribuni ęrarij dicti sunt. Id quod attributū erat, ęs militare dictū. Tribuni igr̄ ærarij s̄m Asconium ea officia gerebāt, q́ nūc gn̄ales receptores obeūt exeqnūt̄, attributā pecuniā q̄storibus ꝓuincialib⁹ (ꝓ qb⁹ hodie habemus thesaurarios bellicos) adnumerantes ex ærario promptā. Tn̄ s̄m Varronem lib. j. de lingua latina, in fi. Tribuni ærarij dicti erāt qui militib⁹ ipsis ꝓrinus adnumerabāt, q nūc thesaurarij sunt bellorū. Nec immeritò forte hi officiales ęrarij inter domesticos & palatinos principis adnumerant̄, cū sint officiales gn̄ales ad oēm statū principis, tam sui ipsius, suorū officiariorū domesticorū, q̄ iustitiariorū, & rei militaris. Ideò de his in hac parte fit mentio, etiam generales rectè apud nos dicuntur, cum eorū officium, s. illorū qui sunt digniores in ærarij administratione, habeant officiū generale ad omnes circa rempublicam versantes.

Nunc ergo ad hos deueniamus q qn̄q; dicti sunt q̄stores seu præfecti ærarij (vt dicūt Budæus & Pyrrhus) & tales sunt illustres, vt voluit Purpur. in l. j. col. xiij. ibi: illud aūt recipi pōt. ff. de off. eius cui mādata est iurisditio. Ideo digni sunt magno honore, & tales pręferri deberent oib⁹ domesticis & palatinis post quatuor primores domus regiæ, de quibus ante dixi. nō tn̄ præferuntur cancellario & præsidentibus in parlamēto in cōgregatiōe gn̄ali, nec magistris requestarū & consiliariis, vt dicit Boerius in trac. Io. Montaigne, de autoritate magni ꝯcilij: vbi vide modū sedēdi in ꝯsistorio Christianissimi Frācorū regis. Imò dicit idē Io. in d. trac. in 2. ratione, ꝙ tales q̄stores ex plebeis & ignobilibus eligebant̄. l. ij. §. deinde cū ærarium. ff. de orig. iur. & l. vnic. ff. de offi. quæsto. & ibi gl. in ver. plebeios. vbi gl. tria genera quæstorū declarat. & ēt gl. in procę. institutionū. §. cumq́, hoc. in verbo. exquæstori. sed videretur dicendum ꝑ glo. in d. l. vnic. ꝙ tales quæstores sint tm̄ spectabiles vel clarissimi, illustres tn̄ noīantur, per text. in l. ij. C. de off. quæsto. & Io. Montaigne vbi s̄ dicit, ꝙ sufficit vt sint humilioris ordinis. quibus nō assentit Purpur. in l. j. nu. 43. cum quinq; seq. ff. de of. eius cui mādata est iurisditio. & ī in par. sequ. in 15. consid. incip. cùm vt. Sed cùm Budęus & Pyrrhus tales quęstores dicāt eos esse quos magistros seu dn̄os cōputorum vocamus. Ideo eos insequendo videretur dicēdū, ꝙ tales generales finantiarū sint illi, q ꝓfecto ęrarij cōparātur de quo fit mētio in l. senatus. ff. de iure fisci. & ꝑ Pyrrhū plenè in libro de quęstoriis magistratib. vbi dicit, ꝙ talis q̄stor magni honoris gradus erat.

Iacobus Rebuffi in l. ꝓcepit. & in l. j. C. de canone largitionaliū titulorū. lib. 10. vr̄ tales administratores ęrarij alio noīe vocare, qm̄ eos nominat comites. Nam (vt ait) princeps duo habebat patrimonia, & ad gubernationē istorū præponebantur duo comites, s. comes sacrarū largitionū, & comes rerum priuatarum, & habebant idem priuilegium. vt in l. vlt. C. de palatinis sacrarū largitionum. lib. 11. Nam quilibet erat illustris, & de comite rerū priuatarum probatur in l. vnica. C. de offic. comitis rerū priuatarum. iuncta l. fi. ante finem. C. de assesso. Probatur de comite sacrarum largitionum. l. fine ex ꝑoriano. C. de executo. & exacto. li. 11. & l. ij. §. ideo. C. de nouo codice cōponēdo. & l. vni. C. de off. comit. sacrarum largitionū. & l. viros deuotos. C. de palatinis sacrarū largitionū & rerū priuatarum. eo. lib. 12. Vnde officium comitis rerū priuatarū erat, vt gubernaret res fiscales quæ appropriabantur ad cōmodū principis, nec cōuertebantur in vtilitatē publicā. de quo Luc. de Pen. in l. iij. q̄ incipit, si qn̄. C. de bonis vacantib⁹. lib. 10. & in l. ij. de petitis bonorū sublatis. C. eo. lib. vbi refert ea q̄ ptinebant ad eius officiū. Et iste ꝯstituebat ꝓcuratorē Cæsaris q sibi reddebat computū. l. pen. C. de iure fisci. lib. 10. & licet glo. in d. l. vni. C. de off. comit. rerū priuatarū. vocauerit istū comitem procuratorem Cęsaris, tamē contrariū est verum, vt notatur in d. l. pen. C. de iure fisci. & in l. si quis in-

tra.C.de bonis proscriptorum. & in l. si quando.2. C.de bonis vacantibus.eodem.lib.10.

Officiũ verò comitis sacrarũ largitionũ erat colligere tributũ,& applicabatur in thesauraria seu fisco ex quo soluebãtur stipendia militaria (vt paulò antè dictum est) nec ꝯuertebantur in vtilitatẽ principis, tñ isti comites habebant diuersa officia, vt probatur in l.ĩ prouinciis.C.de numerariis & actuariis.li.12. Etiã iste comes sacrarũ largitionũ habebat specialẽ potestatem, & custodiã ipsius thesauri, & reddebat rationẽ præfecto ꝓtorio, vt in authent. de collatoribus.§.eos aũt.collatio.9.& l.fi.in fi.C.de exact.trib. lib.10. & oẽs collatores & exactores reddebãt sibi cõputum, & ipse pfecto prætorio vt dixi. Ex quo videtur dicẽdũ,ꝙ generales ꝑdicti æquiparari possunt dictis comitibus, quia nõ reddunt alicui cõputũ nec subiiciuntur,nisi præfecto ꝓtorio, hoc est cãcellario. Licet videant̃ aliqui dicere, ꝙ tales sint thesaurarij Franciæ, sed potius credendũ est, ꝙ tales generales magis adaptari possint ipsis comitib⁹,vt possint dici illustres.Cũ sint ĩ maximo honore,& semper fuerint magis quàm thesaurarij & receptores q subsunt eis & tenentur reddere cõputum eisdem:& hęc dixi ad sustentationẽ opinionis Purpurati, in hoc qd dicit ipsos generales,esse illustres, in quo multum extollũtur, cum officium eorũ in extraordinariis pecuniis & subsidiis quærendis & conseruandis versetur.

Vnde & de q̃storib⁹ sentit G. Benedicti in sua repet.c.Rayn.in verbo,& vxorem nomine Adelasiam. nu.59.de testamẽtis.vbi ita ait.Quæstores sunt generales & receptores talliarũ, quas rex annis singulis indicit ꝓ necessitatib⁹ regno occurrẽtib⁹ ſm maius & minus,ꝓ modo necessitatũ,quæ talliç leuant̃ à nõ priuilegiatis ꝓ valore rerũ, & bonorũ ruraliũ, quas quisq; plebei⁹ habet & possidet: & ibi ponit qũo talliç seu collectæ dictaꝝ subsidioꝝ indicunt̃, leuãtur & exigunt̃,& per quos,saltem in patria Tholosana.

Aduerte pro intellectu prædictorum, quia vt refert Budæus in d.l.vnica.ff.officio quæstoris. & Pyrrhus in loco ante allegato,tria pensitationum genera seu solutionum fuerunt apud antiquos.

Primum dicitur canon, & est hodie id quod domanium dicitur.exemplificat Budæus,in portoriis, vectigalibus & huiusmodi.

Secundum dr̃ oblatio, & est id quod nunc auxilia dicimus, Aydes ĩ vulgari: vt octauini heminatim, hoc est per mensuras diuenditi, & vicesima eius, qđ cupatim culeatimq; venit reliquarũ merciũ, quæq; à solidariis negociatorib⁹ vendunt̃ (quos grossarios appellant) quæq; à minutariis & venditoribus,q & propolæ dicũtur,hoc est nõ sua vendentes,sed à negociatoribus præempta, vt postea pluris vendant.

Tertium est indictio (quam talliã vocamus) antiqui collationem vocabant: & Cicero collectã dicit. Et in administratione istarum pensitationũ est differẽtia, teste G.Benedicti in loco supra allegato: quoniam thesaurarij administrant domanium quod est ordinarium,generales verò talliam, quæ dicitur munus extraordinarium,vt statim dicam.

Et isti gñales habẽt iurisdictionem ĩ palatio Parisiensi,in qua sunt duo ꝑsidentes,octo cõsiliarij, aduocatus, ꝓcurator,graffarius,& duo appatitores.Et ab eis non appellat̃.Et appellationes emissæ à sentẽtiis & iurisdictionib.electorũ & grenetariorũ deuoluuntur ad eorũ iurisditionẽ & curiã: qui quidem electi cognoscũt de auxiliis seu subsidiis, & grenetarij,seu mauis granarij vel horrearij de gabellis salis.

Decimaoctaua conside. ad thesaurarios se offert relinquendo magistros computorũ in parte seq̃nẽte,cũ sint officiarij iustitię.Hi thesaurarij (q sunt quatuor generales in Frãcia) pfecti fisci vocari possunt.Autore Budęo in l.vni.ff.de off.quæsto.& tales ẽt possunt dici illustres,vt ait Purput.in l.j.col.xiij. ff.de offi.eius cui mand.est iurisd.per text.quẽ dicit ad hoc facere in l.fi.C.vbi senatores vel clarissimi.in prin. ibi: cui sacros nr̃i nominis thesauros, aut res priuatas nostrę pietatis,vel serenissimæ Augustę nostræ coniugis gubernãdas iniunxit nostra serenitas. & ibi facit differẽtiã inter generales & patriculares, de quibus ĩ. Videretur tñ dicẽdũ ex rationibus deductis in ꝓcedenti cõsid. de generalibus, ꝙ sunt tñ spectabiles,& sufficit ꝙ tales sint:cũ ẽt magistri militum (qui vocãtur marescalli Frãcię aut capitanei) sint tñ spectabiles, vt dicit Spec.in tit.de iuris.om. iud.vers.medij.& dicam ĩ in 9.par.in 17.conside.

Guillelmus Benedicti in sua repet.c.Ray.in verb. & vxo.noĩe Adelasiã,nu.406.vsq; ad numerũ 59.de testam.ponit originẽ istorũ thesaurariorũ seu quæstorũ,vbi dicit ꝙ hmõi q̃stores seu thesaurarij à populo Romano originẽ seu ortũ habuerũt in principio nascentis ciuitatis.Cũ ęrariũ populi actũ esse cępisset,ĩ quo pecuniæ publicę reponebant̃: qa vt essent q ærario thesauri pręessent,ꝯstituti fuerũt q̃stores,q pecuniæ ꝑsiderent,& dicti sunt ab eo ꝙ inquirendę & ꝯseruãdæ pecuniæ cã creati erant. Verba sunt.l.ij. §.isdem tẽpibus. ibi: deinde cũ ęrariũ &c. ff.de orig. iur.ob quod dicit tex. in d.l.vnica.ff.de offi.quæsto. ꝙ origo q̃storibus creandis antiquissima est,& penè ante oẽs magistratus. Habuerunt.n.Romulus conditor vrbis, & Numa Pompilius binos quæstores, quos ipsi non sua voce sed populi suffragio, hoc est ꝯsensu & electione crearunt.Et in hoc vr̃ dictus G. Bñd.quasi pferre istos thesaurarios supradictis gñalibus,& in Francia sunt quatuor principales qui de causis inter fiscũ & priuatos cũ ꝑsidib⁹.i.senescallis aut balliuis cognoscunt.l.ij.C.si aduer.fiscũ resti.post.& hoc fit Tholosæ, teste eodẽ G.Bñ. vbi simul cognoscunt:& hoꝝ offm̃ est (vt dicit) q̃rere & exigere oĩa q̃ domanij regis & de patrimonio seu de mensa sunt, & debẽt discurrere ꝓuincias & visitare domaniũ,illud ꝯseruãdo,& si iuste fieri posset augẽdo, & occupatũ ac ꝑditũ recuperãdo auxilio ꝑsidũ, vbi de redditu vigitiquinq; libraꝝ turonẽ.& ĩ q̃stio fiet. Si aũt de maiori summa ageret,curię parlamẽti in coi⁹ ressorto est, cognitio pertinet.Et m̃,vt dicit,officiũ generaliũ in pecuniis extraordinariis & subsidiis q̃rendis versatur, vt ẽt dictũ est in ꝓcedenti consideratione.Dicti ẽt thesaurarij in hoc videntur laudandi,cum administratio eorũ versetur circa ordinariũ munus, generalium verò circa extraordinarium.

Decima-

Decimanona cõsid. Generales receptures Franciæ tribunis ærarijs cõparari dicũt Budæus & Pyrrhus. Qui verò dicantur tribuni ærarij, dictũ est ĩ ista pat. in 17. cõsid. vbi dixi post pdictos, q ea munera obibant q̃ nũc gñales receptores obeũt, assignatã pecuniã thesaurariis bellicis adnumerãtes ex ærariu promptã. Sed teste Vartone, hi erant q militibus ipsis protinus, hoc est omninu vel longe à finibus adnumerabant, q hodie thesaurarij bellici vulgò dicti sunt, Les tresotiers des guerres. Nã his attribuit pecunia, quam militibus reddunt pro stipendiis.

Tribuni non tam ærarij q̃ (vt appellant) ærati. Aeratos tribunos Cicero p obæratis dixit, i. ære alieno obrutis & implicitis. Gallia verò memoria nostra (vt ait Budæus) alterius generis æratos, hmõi tribunos, omnesq; argẽtariã factitantes, hoc est pecunias numerantes, semper habuit, i. bene nummatus. Refert tñ Nicolaus Boerij in suo commento super ↄsuetudinibus septenæ Bituriceñ. tit. de ↄsuetudine matrimunii. §. v. q clerici financiarum ab initio magnam faciũt pragã seu bragã, & p exteriora apparẽt diuites, sed in fine mittant, & in exiliũ mittunt, vt ait factũ fuisse tempore Luduuici XII. Frãcorum regis. Sed peius est hoc annu 1527. die ix. Augusti: quidã generalis Franciæ detẽtus incarceratus Parisius in arce, q̃ vulgò Bastillæ dr, fuit condemnatus p iudices commissus à dño nostro Rege, vt in patibulo Mõtisfalconis suspenderetur & strangularetur (qd & factũ fuit die lunæ. 11. eiusdẽ mẽsis sequẽte) oĩa bona sua ↄfiscãdu: & in dicta snĩa ↄtinet, q dicti iudices declarauerunt dictũ gñalẽ astrictũ & ↄuictũ de furtis, falsitatib9, abusibus, interuersionibus: huc est callidis surreptionibus & malis administrationib9 finãtiarum regis mẽtionatis in ꝓcessu, & priuatũ ab omni honore & statu, pro reparatione dictorum criminũ & delictorum: ordinantes insuper summam tercentum millium Parisiensium, super dictis bonis, & confiscationibus accipi pro restitutione summa-rũ & partium malè captarum p dictũ generalem super financiis regis & aliis damnis & interesse in eis factis, dictam summam adiudicantes regi pro restitutione prædictorum.

Istud verò deinceps cedat aliis ĩ exẽplũ, vt sint inculpati, nulliusq; culpæ notatione digni. Inculpabiliter. n. teste Cassiodoro, necesse est viuat, ẽt q solam sui præsentiã nouit principibus offerendam. Quõ tñ parcendũ sit honori & verecundiæ domus regiæ, & his q pro dumo & parentibus regiis laburarũt, vide per G. Bened. in repet. c. Ray. in verb. & vxo. numine Adelasiã. nu. 808. extra de testam. Allego p hoc text. in c. sed & quod principi, ad finẽ, ibi: nã qd ob meritũ. iuncta gl. in verb. ob meritũ. quã seq. ibi doct. in institu. de iure naturali &c. & ibi notat Ange. per illũ tex. q iusta cã minuẽdi vel remittẽdi pœnã alicui delinquenti est pp multa seruitia q̃ ↄtulit principi vel reipublicæ. Plures etiam alij referuntur detenti ob supradicta delicta in carceribus Parisianis, de quorum vita dubitat, quæ cum vitiosa sint stirpitus (vt nulla radix inde remaneat) eruẽda sunt, vt vtar verbis. l. ij. C. de penũs bonorum sublatus, lib. 10. licet hodie talia potius radices effundãt, cum essent uino tollẽda, qa ex mala radice ꝓcedũt. Et hmõi ærarij administratores vulgò in Frãcia porci regis dicuntur, tanq̃ vitam in ociu & sine solicitudine degentes, pro quo bene faciunt ea q̃ dicit Luc. de Pen. in d. l. ij. post Policrat. lib. 5. c. 2. Hi aũt (vt ait) in republica vẽtris & intestinorum imaginẽ ferũt: q si immẽsa auiditate rapta congesserint, & ↄgesta tenacius reseruauerint, innumerabiles & incurabiles morbos corpori reipublicæ generãt, & vitio eorum totius corporis ruina immineat. Et ẽm Hippocratẽ crassa & obesa corpora, cũ crescẽ di modũ impleuerint, necessariã esse sanguinis diminutionẽ, & nisi fiat in paralysim & pluriũ gña morborum pessima erũpere: vt refert text. in c. ne tales. de consec. dist. 5. Vnde nõ fine cã oĩum taliũ & similiũ raptorũ hæres in pñti seculu est fiscus, qui eos bonis alienis impinguatos minuit: qd fieri necesse est, ne æternaliter pereant, saltẽ expediẽs est, vt quod vi, vel alias iniustè pdidit ꝓximus, capiat fiscus. Cuius oĩa digerẽdi & rapta deuorandi est capax stomachus, vt ait G. Bñd. in sua repet. c. Ray. in verb. & vxorẽ noĩe Adelasiam. nu. 938. & ibi vide nume. ꝓcedenti quomodu exclamat ↄ cupiditatẽ Gallorũ, maximẽ ↄ collectores, custodes, seu gardiatores portuũ & pedagiorũ: quos storiatores, ne dicã tortores vocat. & per eundem in d. c. in verb. ↄdidit primo. circa finem. ↄ oppressores huiusmudi, & eos qui ad opprimẽdũ iniquis vectigalibus populũ auctores extiterunt.

Vigesima cõsid. Etiã inter tales administratores ærarij, fiscaliũ pecuniarum principis, sunt multi inferiores, q respõdent supradictis & magistris computorum: vt sunt apud nos receptores particulares balliuatuũ, seu senescalliarum, suos Pyrrhus & Budæus vocant coactores: & coactiu argentaria ꝑ ipsõ munere cogendi pecunias quã nunc receptã vocãt, de quibus in sequenti par. in 35. consid.

Et pecuniæ collectæ p eosdẽ ad ꝓpositos thesaurorum seu gñales receptores deferri debẽt. l. diu. C. de susceptorib. lib. 10. Et ipsi receptores particulares singulis annis rõnẽ de susceptis reddere debẽt. tex. in l. neminẽ. C. eo. tit. de susceptoribus. & hoc fit apud nos coram pñdente & magistris computorum Diuione denariorum receptam ordinariam concernentibus.

Itẽ thesaurij sub se habent plures clericos, q actores seu ꝓcuratores dici possunt. Nã ꝓcurãt executiones fieri ↄ inferiores receptores prouinciarum pro pecuniis p eos debitis. pro quo facit l. fine. C. de executori. & exactorib. lib. 12. & l. nisi opinatores. C. de exactorib. tributorum, lib. 10. exactores particulares thesaurariis reddere rõnẽ tenẽt de oĩ pecunia p eos pcepta & collecta, vt i l. i. C. de canone largitionaliũ titulorum, lib. 10. Et oẽs supradicti, tã quatuor thesaurarii q̃ quatuor generales tenẽtur annis singulis reddere regi computa & rationes de receptis & administratis, seu his q eo deputati sunt: vt dicit G. Bñd. in repet. c. Ray. in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. nu. 410. extra de testam.

Vigesimaprima cõside. Sunt & inter pdictos administratores ærarii quidã obseruatores: quos hodie ↄrotulatores dicunt, quos dicunt Budæus &

Pyrthus ꝯparãdos esse antigrapheis, hoc est ꝙ acta prædictorũ antigraphant, hoc est contra scribãt. Et tales etiã custodes appellantur, secundum Ciceronẽ teste Budæo, in l. unica. ff. de officio quæsto. allegans etiã Vlpianum in l. iij. §. j. in fine, ibi: dati sunt enim quasi obseruatores actus ei⁹ & custodes. ff. de administratio. & periculo tutorũ. De antigrapho ait Aris. in Politicis. Ne interuertantur pecuniæ publicæ institui oportet, ut palã oĩbus ciuibus tradantur, antigraphaq; earũ fiãt p phratrias, & trib⁹ singulas. i. phratriatim, tributimq; quod collegialiter dicimus.

Et isti habent officia & administrationẽ, & sic dignitatẽ, sed nõ sunt in tam magna dignitate q̃ præcedẽtes, cũ eis subsint, & oẽs eiidẽ generalib⁹ & thesaurarijs seu receptoribus generalibus subsunt.

Supradictorũ administratorũ munera nũc diuersissima sunt q̃ olim fuerint. Erat. n. teste Budæo alia ꝓrsus ratio apud eos ærarij administrandi, atq; nũc apud nos. Pecunia. n. publica vno in loco ꝯdita erat, quod æ rariũ dicebat. (de quo alibi dixi) qñã tribuni ærarii cum opus erat, promebant. Nunc autem priuatim asseruat, priuatimq; ei⁹ ratio ꝯstat, quo fit vt æ rariũ nostrũ dispsum ĩ potestate sit paucorũ: cæterũ imperatores exercituũ ex ꝓuinciis decedẽtes, rationes suas ad ærariũ referebãt, i. cõputos reddebant, vt nũc loquũt. hęc Budæ⁹ ĩ l. vnica. ff. de offi. q̃storis.

Vigesimasecũda cõsideratio. Quia ĩ hac parte potissimum de officiariis principũ, q curiam principis sequuntur, vt eidẽ ĩ suo & ꝓ debito officij obsequant. vnde curiales dicti sunt, ex quo cũ cura esse debent: ideo pro merito obsequij aliqua ĩ quib⁹ honorantur & priuilegiãtur ipsi curiales, nõ incõgruẽ hic inserere curaui, & q̃ plerisq; ĩ locis iuris respersa erant, in vnum coegi, vt studio & labori parcat.

In primis curiales in hoc honorantur, ꝙ adorare possint & salutare principem, etiam sine munere, ꝙ tamen alijs nõ permittitur. Nam nemo adire potest principẽ, nec ipsum salutare absq; dono, instar regis Parthorũ. & refert Petrus Candidus ĩ ꝓœmio Appiani Alexand. in prin. de bellis ciuilibus. Dixi ĩ cõmẽto nostro super consuetudinib⁹ ducatus Burgũdię, tit. des iustices. §. iiij. ad initiũ. vers. Additio. itẽ. etiã &c.

Tamen curialistæ posśũt qnãdocunq; adorare pricipẽ & salutare, vt de pluribus ante dixi suis locis: & hr̃ ĩ l. j. C. de silentiarijs, lib. 12. & ibi Iacob⁹ Rebuffi dicens, quod princeps adorat, cæteri autem salutantur. Et nõ debet qs genuflectere, nisi corã pricipe: & à quib⁹ salutet vide in l. j. C. de veteranis, lib. 12. Et sola regia maiestas adorari debet. Cæteri verò vt barones & alij salutari debẽt vt ibi igt Rebuffi. Et dixi suprà ãplẽ in 5. parte, ĩ 35. consideratione, incip. prosequendo materiam &c. Et in j. par. ĩ 26. consideratione. incip. qs dicitur honorari ĩ salutatione. Et in 34. consideratione. incip. honor etiam ĩ adeũdo. Et ista eadẽ parte, ĩ 11. consideratione, cuius initium est. Alij reperiunt officiarij. Et ꝙ curiales sine munerũ exhibitione lętent honore curię videt text. iuncta gl. ĩ verbo, functiõe. ĩ l. iij. C. de silent. lib. 12.

Vigesimatertia cõsideratio. Honorãtur curiales ĩ hoc, ꝙ quãuis priuatis nõ liceat deferre vestes oloberas, aureas paragaydas, hoc est brocatas sericas, & murice tinctas: cũ tales sint vestes principũ. l. ij. iij. & iiij. C. de vestib. oloberis, lib. 12. tñ curialib⁹ principi ministrantibus (vt ornatiores fiant coram principe) licitum est & permittitur tales vestes ferre, vt dicit Io. de Platea in d. l. ij. Potest tamen princeps eis auferre cũ recedũt, vt ait Luc. de Pen. in d. l. ij. & dixi infra in vlt. par. in 95. consid.

Vigesimaquarta consider. In hoc ẽt honorantur curiales, ꝙ illegitimus seu naturalis per traditionem seu oblationẽ curię à patre factam (hoc est si fuit curialis) legitimat, & legitimus efficit. tex. est in l. cõium. & l. si qs. C. de naturalib. lib. in auth. quib. modis naturales efficiũtur sui. §. j. & §. si qs igr. & §. & qm̃. & §. filiũ, vsq; ad §. trib⁹. coll. 7. ĩ auth. de monachis. §. si verò relinquẽs. coll. j. §. vlt. & ibi notat in verbo, curię. instit. de nupt. in c. p tuas. & ibi glos. in verbo, filiũ. & p doct. extra q fil. sint legit. ĩ l. si, & ibi notat Luc. de Pen. col. iiij. C. de his q spõte munera publica, lib. 10. & p eũdẽ in l. si cohartalis. col. iiij. de cohartalib⁹. lib. 12. Et tales succedunt parẽtib⁹ ex testamẽto & ab intestato. l. qm̃ desideria. C. de naturalib. libe. Sed qm̃, vt dicit Ang. ĩ §. j. in auth. qb. mod. naturales effic. legitimi. colla. 6. hodie talis lĩmatio nõ est ĩ vsu, nõ ast insisto. Sed vide ea q̃ dixi in cõmẽto nr̃o sup cõsuetudinib. duca. Burgun. titu. des successions des bastars. §. iij. in gl. ab intestato. versic. secundus modus. vbi modi legitimãdi describuntur.

Vigesimaquinta consid. Curiales in hoc priuilegiantur ꝙ pdia eorum nõ possunt alienari sine solennitate, de qua in l. fi. C. de prædiis decurionum seu curialiũ, libr. 10. Et istud est in fauorẽ ipsorũ curialiũ, vt respublica habeat diuites curiales, vt ĩ l. ij. illius. & in tm̃ in hoc priuilegiat res curialiũ, quãti res minorũ & eccłæ: & in hoc pari passu ambulant, vt notatur per Purpur. in l. mãdata. ff. de off. eius cui manda. est iurisd. Et aduerte in hoc singulare, ꝙ qñ petitur interponi decretũ iudicis in talibus alienationibus, debẽt causæ sigillatim exprimi, nec sufficeret gñalis expressio causæ, vt si dicat, vẽdo pp es alienũ exoluendũ, sed oportet singulariter & sigillatim exprimi causas, hoc est vt nominẽtur creditores, & quãtũ cuiliber debetur, vt hr̃ in l. j. C. de pdiis curialiũ, lib. 10. & ibi Iac. Rebuffi dicit idem obseruãdũ in rebus minorũ & ecclesiarũ vendendis. allegat l. magis puto. §. si æs. ff. de rebus eorũ. facit ad hoc l. si qa mihi bona. §. iussum. vers. sed vt cum. ff. de acq. hęr.

Vigesimasexta consid. Curiales principis in hoc honorantur vltra alios, quod debent habere ꝓ legitima sua nouem vncias, licet alij filij nõ habeãt nisi trientem, vel semissem, vt in auth. de triente & semisse. §. j. coll. iij. Quod bene notare debent cortesani principis, vt dicit Mart. Lauden. in tractatu de official. dominorum. art. 34. vbi tñ dicit hoc esse verum in legitimis, & non in naturalibus legitimatis, sm Ioa. Buttriga. & notant moderni in auth. nouissima. C. de inofficio. testam.

Vigesimaseptima consid. Curiales ẽt in hoc honorantur, & sequentes curiã principis, ꝙ ignobiles efficiuntur nobiles, & consequenter nobilitantur

tatur assistēdo seruitio & obsequio principi: vt dicit Ange. in §.fi.colū.j.insti.de exceptio.per tex.ibi l.vnica.C.de mādatis principū. & do. meus Iason post eū in l.omnium.in primo notabili.C.de testamētis. Purpuratus in l.j.col. 18.ff.de offi.eius cui mandata est iurisdictio. Dixi infra in 8.par.in 19.consid.vbi dicitur quòd adhęrentes lateri principis & eidem in officio quocunque minimo, nobilitantur. Pro isto dicto Angel. in dicta l.omnium allegat l.quam dicit notabilem in l. vnica.C.de præpositis labarum, seu laborum lib.11.dicit tex.Nam & immunitate digni sunt,quos nostri lateris comitatus illustrat.

VIgesima octaua cōsid.Etiā curiales,& famulantes principi ꝯsequuntur dignitatē in quocunq; seruitio sint deputati,ēt si sit cocus principis,vt dicit Barbatia in tract. de pſtantia cardinaliū.q.1.col.22. dixi j in 8.par.in 7.cōsid.& in 11.par.in 35. consid. vbi constat oēs artifices principum præferri cæteris, & gaudent multis immunitatibus,quib⁹ carent alij artifices,per l.ij.C.de excusatio.artificum,lib.10. & vide quæ supra relata sunt in 1.par.in 61.considerationе.cuius initium est cùm ergo ex virtute &c.

VIgesimanona cōsid.Illustriores dicunť curiales qui seruiūt principi respectu alioꝝ ēt illustriū, qui nō resident in curia, vt probat Barbatia in ꝯsilio suo 57. incipiēte pclarè scribit apud Iob.col.8.in 2. vol. ꝙ præferuntur in eadē dignitate constituti illi q sunt in curia & qui seruiunt & assistūt principi, per tex.in l.j.versic.quos lateris nostri decus illustrat.C. de prępositis laborū,seu labarū,lib.12.vbi omnis ordo recipit splendorē à principe sed non equaliter:qa non ita resplendet ille qui abestà curia & latere principis,sicut ille qui est in pſentia principis.tex.est ibi. Et facit quod dicit Bal.in rub.ff. de officio proconsulis. vbi inquit ꝙ principis pſentia seu Papæ cardinales illustrat.allegat.d.l.j.dixi supra i 4.par. in 16.cōsideratione.cuius initiū est:cardinales manētes,&c. adducit Barbatia in d.consilio rationem tex. in l.bene à Zenone ad finē.C.de quadriennij pscriptio.ibi: qui.n.suis cōsiliis suisq; laborib⁹ pro toto orbe terrarū,die noctuq; laborāt, quare nō habeāt dignā sua prerogatiua fortunā? Vbi est textus mirabilis,ꝙ illi qui sunt in seruitio principis debēt esse pmiari. Et licet textus loquať in imperatore, tñ quia ratio generalis est dispositio,dispositū ampliatur ad amplitudinem rationis legis,vt voluit glo.i verbo, factū. i c.31. de elect.i 6. pbatur i l.pater filiū.§. fundū.ff.de legatis.3.& in l.cum pater.§.dulcissimis.ff.de lega.2.

Faciunt ad præcedētia,q dicit Angelus in l.j.ff.de testamen. militis ꝙ doctor qui est ad latus principis præfertur militi.Ita recenset Purpuratus i l.j.col.18. ff.de officio eius cui mandata est iurisdictio. Pars.n. corporis principis familiares ei⁹ seu curiales esse cēsentur.tex.in l.quisquis in principio. C.ad legē Iuliā maiestatis.canonizata in c.si quis.circa principiū.6. q.1.& recitatur per glo. in verbo,cum familiares.in c.cum dilectus.extra de clericis non residentibus.

TRigesima cōsid.Curiales in hoc priuilegiantur, ꝙ non possunt conueniri corā iudice ordinario loci,vbi habent domiciliū: sed debent conueniri in curia,& ibi causę eorū tractari debent.Maximè pro negotiis curialibus coram magistro officiorum, aut magno ꝑposito domus principis, de quib⁹ supra in hac parte dictū est.In aliis verò causis nō cōcernentibus eoꝝ statū curialē,sed negotia priuata seu particularia,& suarū terū habēt in Gallia oēs curiales iudices eoꝝ destinatos qui Parisius in palatio habent camerā iudiciariā (q̄ dr camera requestarū) & istud impetrāt à principe curiales in vim quarūdā litterarū regiarū (quæ vocātur literę de committimus) in vim quarū causæ ipsorū curialiū committunť,deputātur, assignantur talibus iudicibus pro earū decisionib⁹, & sunt pars dominoꝝ de parlamēto habentes cameram separatam. Ab his tñ ad curiā magnam appellatur,vt dicit G.Benedicti in sua repet.c.Rayn.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam.in secunda decisione.numero.480.in fine.de testamentis.

Et prędicta satis probanť in l.fi.C.vbi causę fiscales, vel diuinæ domus, hominūq; eius agātur.vbi ēt coloni principis conueniuntur in ciuili negocio corā præposito sacri cubiculi (q hodie apud nos vocatur cambellanus) vt supra ista eadem par. in 8. consideratione.cuius initiū est, videtur ꝙ post istū,&c.dixi.

Etiā facit extrauagans Eugenij IIII. incipiens, diuina.& textus cōcordatoꝝ in titulo de appellationibus.quo ad curiales summi Pontificis, qui alibi q̄ in ipsius curia ꝯueniri non possunt.Et,vt dicit commentator regularū cancellariæ super regula sexta, capellanus honoris Papę est exēptus ab ordinario,ēt si nō exerceat actu officiū suū:ꝓ quo allegat.glo.i verbo,videať.in authen.vt ordinarię pfecturę,&c.col.v. & ibi idē commētator dicit idē esse in cubiculario.

TRigesimaprima consid. Curiales in hoc pariter honorantur,& priuilegiantur,qm̄ excusantur à tutela.text.in l.iurisperitos. ibi:cū dicit in cōsilium principum assumptos.& ibi : qm̄ circa latus eorum agerent,& honor delatus finem certi temporis ac loci nō haberet.ff.de excusa.tuto.cōcordat l.fi.ibi, circa latus nostrū militantes.C.eo. tit. dixi in proxima sequenti par.in 3.consideratione. versic.addo alium effectum,&c. cōcordat ēt tex.in l. verum.§.ex facto. ibi:vel hi qui circa principem sunt occupati , vt in ꝯsiliarij Menādri persona est indultū.ff.de minorib.

TRigesimasecunda consid.Curiales & domestici principū excusanť ab hospiciis militū,seu exēpti sunt ab onere hospitādi milites,tex.in l.decurionib⁹.ibi:domos quoq;.C.de silētiariis & decurionibus eoꝝ,li.12.& licet ibi tm̄ videať loqui de silētiariis (hoc est q excubias faciebāt in palatio principis, apud nos vulgò dicti,les archies du guet) idē tñ dicē dū de aliis,vbi eadē ratio militat.facit ēt tex.in l.i sacris.2.C.de ꝓmis sacroꝝ scriniorū. & in l.ij.C.de ꝑpositis sacri cubiculi, eod.li.12. & l.archiatros. (q̄ medicos sacri palatij molestia hospitali liberat.) C. de metatis & epidimeticis,lib.12.& i l.pen. illi⁹ tit. plures enumeranť,vt ꝯsulares,& patritij,ꝯsules, pfectorij,magistri militū,Magistri officiorū vel qstores. Comites domesticorū,& ꝓtectorū, & sacrarū largitionū,& priuatarū largitionū,& primiceri⁹ notario tum istā habētes imunitatē, diuerso tñ modo. Nā ali quę

qui habent tres domos, quidā duas, quidam vnā tantum immunes à pdicto onere. Similiter tribuni ex primicerio illa potiūtur libertate, vt in l.fi.illius tit. Plures etiam alij excusantur, vt doctores legum, & comites vt dixi in commento nostro super consuetudinibus ducatus Burgundiæ, tit.des iustices.§.iiij. in glo.1.versi.sed quæritur, cum versi.sequenti.

Trigesimatertia ɔsid. Curiales in hoc honorant, cum, vt communiter videmus i Gallia, & apud vos excusantur à talliis & collectis, exactionibus & impositionibus principum, & donis, aut aliis muneribus extraordinariis, q̄ fiunt, & conceduntur principi & regi, vt apud nos fit in senagiis: qm̄ cōmuniter in literis regiis triplici statui huius patriæ directis dr̄ q̄ ab his sint reseruati & exempti Nobiles origine nobiliter viuentes, & officiarij domestici principis.

Sed an ista exēptio, seu immunitas eis competat ex priuilegio vel de iure, vel ex generali ɔsnetudine. Quantū ad nobiles dixi infra in 8.par.in 48.conside ratione, cuius initiū est: nobilitas in hoc honoratur.

Quantū verò ad huiusmodi officiarios de iure plures excusant à pdictis ratione dignitatis aut officij: vt in toto titulo, de excusationib⁹ munerū, li.10.C. vt in l.maximorū. illius tituli, enumerant superillustres comites, ɔsistorij, notarij, cubicularij, & excubicularij. Itē in l.fi.illustres cōprehendūtur. Itē in l.eos oēs comites, vt psidū, procōsulum, & procuratorum Cæsaris & magistri scriniorū, memoriæ, & sacrarum epistolarū vel libellorū, & qui signabant respōsa imperatoris. Itē in l.certis.protectores, & ppositi laborū. Itē in l.negociātes. Purpurarij, & vestiarij, qnidē oēs habent immunitatē à muneribus ciuilib⁹ & extraordinariis, vt i d.ll.patet, & nō solū habent illam prrogatiuam quādiu principi seruiant, sed quādiu vixerint.l.eā legē.C.eo.tit. & de plurib⁹ habemus tit. particulares, de quibus fit mētio de eorundē immunitatibus.vt in l.j.& ij.C.de primicerio, li.12.l.in sacris.secunda.& l.iubemus.C.de proximis sacrorum scriniorū.& l.ij.C.de priuilegiis eorū qui i sacro palatio militant. l.ij.C.de ppositis sacri cubiculi. & de oībus cubiculariis.l.j.C.de palatinis sacrarū largitionum.& idē dicēdū in aliis vbi eadē ratio militat.tex. in l.fi.C.eod.tit.li.12. & dicit īperator in l.vnica.C. de ppositis laborum, lib.12.Nam & immunitate digni sunt quos nostri lateris comitatus illustrat.

Et cū senatores excusentur, vt l.iiii.C.de dignitatibus, li.12.ideò à fortiori curiales & familiares principū. Nec ex eo eorū cōditio deterior fieri debet, cū circa principē se obsequiales exhibēt vniuersis. tex.i l.cum dilectus.& ibi gl.fi.extra de clericis nō residē.

Facit, qa docētes in vrbe Romana (q̄ est cōmunis patria sicut & curia regia) nō minus priuilegiantur quā docētes in propria patria.tex.in l.sed & reprobari.§.penul.ff.de excusatione tutorū.vbi dicit textus. Quoniā cōmuni opinata & existēte patria regia vrbe decēter vtiq; tanquā in propria patria vtilē seipsum tribuens & exhibēs, vel immunitate fruetur. Ratio, qa officiū nemini debet esse dānosum, nec ad compēdium.l.videlicet.ff. ex quib⁹ causis maiores.c.peruenit.extra de fideiuss. & l.si seruus cōmunis.ff.de furtis. Facit etiam qa curiales (vt forenses & peregrini) mereri possunt indulgentias in anno iubilei: vt in extrauagan. Bonifacij VIII.incip. Antiquorum. de pœnitentiis & remissionibus.

Trigesimaquarta consid. Etiā curiales sunt exempti à vectigalib⁹, & pædagiis, quæ imponūtur pro rebus eorum vehendis & transportandis ad curiam, aut sequendo curiam.l.iubemus.C.de proximis sacrorum scriniorum, lib.12.l.ij.C.de silentiariis & decurionibus eorum, eodem lib. sic & senatores.l.iiij.C.de dignitatibus. eodem lib.

Istud optimè probari pōt pro omnibus ex generali ɔsuetudine, q̄ in hoc obseruatur in toto regno, & q̄ in talib⁹ est obseruanda, vt dicit tex.in l.si publicanus.§.fi.ff.de publicanis & vectigalibus. & ibi glo. in verbo, municipum. in d.l.in §.de reb⁹ enumerat plures casus in qbus qs excusat à solutione gabellarum & vectigaliū, quod Ioan.de Imola dicit esse intelligendū in quatuor, s.q. in talibus quis excusetur, aut ratione rei, aut ratione psonæ, aut ratione priuilegiis, aut rōne ɔsuetudinis. p quo facit.l.maximarū.circa initiū.C.de excusatio. munerū, lib.10.& credere tales curiales esse exēptos, tam ratione priuilegij, q̄ personæ & cōsuetudinis & præscriptionis, cū liberatio à vectigalib⁹ seu nō pstatio præscribi possit. tex.in l.licitatio.§.earū.ff.de publicanis. Et cōsuetudo pro immunitate consequēda inspici debet, text. in l.negociantes: ibi, fm̄ veterem ɔsuetudinē. & in l. maximarum. ibi vetusto more durante. C.de excusationib⁹ munerū, lib.10.l.vlt.§.pen. cuius initiū est: sed ea.ibi, vel more.ff.de muneribus & honoribus.

Trigesimaquinta cōsid. Subiecti ad residentiam alicuius officij vel beneficij, si efficiantur curiales excusantur ab illa residentia, & nō obstante absentia, salaria & stipendia officiorū huiusmodi percipere debent, argu.c.cū dilectus.extra de clericis non residentibus. Et est ratio secūdum tex. qa familiares circa principē se obsequiales vniuersis exhibēt, vt supra in 2.proxima consid. dixi. & principi & omnibus psunt. & qui in seruitio & familiaritate principis sunt, pro præsentib⁹ habentur, fm̄ gloss.vlt. ibi. facit c.de cætero.extra eo.tit.& seruire officio intelliguntur.in d.c.cū dilectus. c.ad audientiam. eod. tit. arg.c.scire.7.q.1.& c.similiter.16.q.1.& c.hoc huius placiti.12.q.1.& intellige curiales, hoc est existētes in seruitio principis, vel officiales curiæ trahentes ibi morā ex præcepto ipsius principis. Nam satis tūc dicūtur abesse causa reipub.vt dicit Pano.in d.c. cū dilectus.ibi, sed quæritur.& pro hoc alleg.l.sed & si p prætorē.in fi.& l.reipub.ff. ex quibus causis maiores. Et, vt dicit cōmētator regularum Cancellariæ super regula 5.Illi potissimè curiales dici debēt, per quorū curā & consilia respublica expeditur, hoc est extollitur, vel vtilis fit, vel reipublicæ negotia explicātur. Et curia sic diffinitur in commēto Valerij.lib. 2.de institutis antiqs.in c. vbi de Eumene rege Asiæ fit mētio: sic q̄ nihil aliud est nisi fidū pectus & altū reipublicæ. & quemadmodum ea quorum animus noster cōscius est secreta in pectore nostro seruātur, ita arcana cōsilia reipublicæ in pectore curiæ reponi

atque

atq; seruari debent. & ibi vide duo exempla de secretis curiæ non reuelandis.

TRigesimasexta consid. Curiales laudantur apud principem, qui sunt præditi virtutib⁹, industria puidi, moribus honesti, in ministeriis experti. Et tales erant curiales & ministri Salomonis. 3. Reg. 10. c. vbi dr. Videns regina Sabba oẽm sapientiã Salomonis habitacula seruorũ & ordines ministrantiũ, vestesq; eorũ, non habuit vltra spiritũ. et Cant. 3. cap. En lectulum Salomonis sexaginta forte ambiũt ex fortissimis Israel, oẽs tenentes gladios & ad bella fortissimi. Et vt tales sint debet princeps sollicitè studere. Secundũ enim iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Ecclesiastici x. in princi. Et in hoc exaltari debet curia principis, ꝙ semper multæ nobiles, probatæq́, personæ sunt astantes: vt in l. oĩum. in prin. & ibi notat Angel. C. de testa. & in §. j. illius l. dicit per illum §. ꝙ ideo prĩceps habet omnia iura in scrinio pectoris, & totam philosophiam: quia in curia sua sunt & esse debent prænotabiliores homines mundi, in quacunq; facultate, pro quo allegat procemium. C. sed particularius est in j. constitutione. C. in §. ideoq;. & in secunda. in §. sed cum. ibi, & electis viris. iuncto. §. incip. ad istum em̃ laborem. facit procemium instit. in §. cumq;.

TRigesimaseptima consid. Si videas semel curialẽ carentem septem vitiis sequentibus, laudes eum vsque ad extremum.

Primò quòd non sit ambitiosus dignitatum: ideo laudabimus Priscatum Millenum, qui tãdiu imperiũ sustinuit quandiu cum Atheniensibus bellum gerendum fuit. postquàm verò pax ex victoria facta est, deposuit imperium, ne vltra quàm republicæ necessitas exegerat, dñs ciuium permaneret, vt dicit Valerius lib. 6. cap. 5. Et vltra laudabimus illum ꝙ gratias egit, qñ cõsulatum amisit. de quo Valer. lib. 4. c. iij.

Secundò quòd non sit adulator.

Tertiò ꝙ caueat improbam munerum acceptionẽ, quæ etiam prudentes excæcat.

Quartò quòd nõ sit officiorum, vel commodorum venditor.

Quintò ꝙ non sit simulator exterior amicitiarum, nec fingat se amicum donec veniatur ad amicitiæ experimentum.

Sextò ꝙ non sint astuti & sophistici machinatores ad calumniandũ vel illaqueandũ: & ex cõsequenti ad excoriandũ, vel spoliandũ populũ, iniquas leges statuendo, vel eis fauendo, peruersas consuetudines allegando, vanas vias calumniandi adinueniendo.

Septimò ꝙ comessationibus, & ociis & vanis ludis non vacent, de die nõ faciant noctem, nec de nocte diẽ. Tales. n. qui talia vitia nõ habẽt insigniter sunt laudãdi & commendandi. & vsq; ad cœlum extollẽdi: sed cum pauci tales reperiantur, ideo aliter nõ insistam, cum etiam sit vltra intentũ nostri operis, sed de miseriis curialiũ, & de his septem vitiis te remitto ad Ioã. Valensem in sua summa de regimine vitæ humanæ seu communiloquio. par. 1. 8. dist. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. vbi amplè. & ad Policraticum de nugis curialium, ferè in toto suo tracta. potissimè vide in lib. 5. cap. decimo.

TRigesimaoctaua consid. Curiales seu aulici ĩ hoc priuilegiantur, ꝙ eis facilius parcendum, seu mitius agendum est q̃ aliis. glos. j. in fin. in c. quando. 86. dist. cap. si verò. j. in initio. extra de sent. excom. c. qualis in fi. 25. dist. Ideo teste G. Bene. in sua repet. c. Raynutius. in verbo & vxorem nomine Adelasiam. in materia successionis ab intestato. nu. 808. Ista fuit causa propter quam Ioannes & Paulus fratres Iuliani Imperatoris primicerii ad fidem conuersi, non fuerunt publicè, sed in carcere decollati, ad quos Terentianus ad eos decollãdos missus. Non (inquit) decet vos intra aulam regiã nutritos, vt publice occidamini: sicut habetur in eorum legenda. Et ratio videtur, quia tales pro rege, domo, & parentibus regis laborare solent. Ex quo Abiathar (licet esset morte dignus) veniã obtinuit à Salomone, vt scribit 3. Reg. c. 2. ibi, Abiathar quoq; dixit rex. Vade in agrum tuum, & quidem vir mortis es: sed hodie te nõ interficiam qa sustinuisti laborẽ in oĩbus, quibus laborauit pater meus. Et ꝑ ista parte adduco glos. optimam in verbo, ob meritũ. §. planè. insti. de iure nat. quæ glo. ab omnibus approbatur. ei dicit ꝙ fit remissio pœnæ, quãdo quis multum seruierit principi, & sic iusta causa minuẽdi pœnam alicui delinquẽti est propter multa seruitia quã cõtulit principi vel reipublicæ. Et dixi hic ante. in 19. consid. incip. Generales receptores &c. versi. quomodo tamen parcendum &c.

Sextæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

SEPTIMA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

OFFICIA IVSTITIAE ET IVRISDITIONVM CONTINEBIT:

Deputata tam circa Consistoria, & Parlamenta, q̃ tribunalia seu Prætoria, & alias sedes Regales inferiores. Et fiet de his vna commixtio secundum quod est quæstio de omnibus Officiariis iustitiæ: sed tamen de Dignioribus primò fiet mentio, & secundum eorum dignitates, & prout vnus præcedere debeat alium.

VNAM ET QVINQVAGINTA CONSIDERATIONES COMPLENS.

GENERALIS est hæc prima consideratio ad omnes dignitates seu magistratus, qm̃ Alij sunt maximi, vt supillustres. Alij magni, vt illustres. Alij medij, vt spectabiles: vt probat tex. in §.pen. ibi: & medias habentes administrationes, quos spectabiles vocant. in authen. de non alienandis aut permut. coll.2. Alij minimi, vt sunt clarissimi.

Et alij infimi, pro quo facit tex. in l. raptores. §. sin autem primo. ibi. Necnon alij cuiuslibet ordinis iudices. C. de episc. & cler. vt sunt defensores ciuitatum vel locorum, & iudices municipales seu pedanei. Et hoc ordine istos quinq; gradus seu genera magistratuum posuit Spec. in tit. de iur. om. iod. in prin. quæ distinctio probatur per gl. in verb. post magnificeotissimos. in auth. vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem &c. §. pen. coll. v. & per gl. in verb. illostrib. (quam ibi sequuntur Ang. Aret. & Ioã. de Plat.) in §. cumq;. in prœmio institutionũ, vbi gl. expresse specificat gradum infirmorum, licet ab initio notat quatuor esse ordines dignitatum: & de his aliquid supra dixi in prima parte, in 66. consider.

In primis tñ sciendum est, ꝙ omnis potestas est à solo Deo, siue iubẽte, siue sinente: vt ait tex. in c. quid culpatur. 23.q.1. potestas nãque Dei præcellit oẽm hominum potestatem, vt io c. quę contra. 8. dist. & qui potestati iudiciariæ obsistit, Dei ordioationi resistit. tex. in c. qui resistit. 11.q.3. Nisi præcipiatur illicitũ, quia tunc potestas potius est coodemnanda, vt ibi.

Item ipsa potestas iudiciaria regendi huoc mũdum est duplex, videlicet Pontificalis & regalis: vt est tex. ĩ c. duo sunt. 96. dist. & c. principes. 23.q.5. &, vt dicit Bal. io c.1. quis dicatur Dux, Marchio, &c. oẽs dignitates & iurisdõnes à Papa & Imperatore deriuantur, & ad curam principis magistratuum creatio tm̃ pertinet. tex. in l. voica. in prin. ff. ad leg. Iul. de ambitu. dixi supra in 5. par. in 32. consider. incipien. ꝙ quilibet. & 24. consideratione. versi. 15. vers. 58. & vers. 72. Et ius vtriusq; potestatis Christus actibus suis discreuit. c. cùm ad verum. ead. dist. vtraq; tñ potestas mutuo se iuuare tenetur. d.c. princeps. & c. incestuosi. 23.q.5. c.1. & c. qm̃. & ibi no. in gl. fi. extra de offi. ord.

Et sicut excellnnt diuina humana, cœlestia terreoa, & spiritus carnem, sic Pontificialis potestas regalem excellit. tex. in c. suscipitis. 10. dist. c. solitæ. de maio. & obe. & c. nouit. de iudiciis. Imperator quippe potestati Papæ subesse debet. c. si imperator. & c. sicut. 67. dist. hęc Luc. de Pen. in l. 2. C. de silẽtiariis, lib. 12. sed è diuerticulo ad viam redeamus.

Maximi igitur suot superillustres. exẽplifico secundũ Spe. vbi supra, ut suot Papa & Imperator, q supra omnes sunt. d.c. duo sunt. 96. dist. c. in apibus. 7.q.1. c. cuncta p mundũ. 9.q.3. l. deprecatio. ff. ad leg. Rhodiã de iact. & de istis duobus qũo sint supra omnes alios, dixi supra in 4. & 5. par. ideo aliter noo insisto. Sed an sint superillustres, & an superillustris sit gradus, an adiectio qualitatis seu dignitatis ad primum gradum, amplè disputant doctores, maximè Purpur. post Deci. & do. meum Ias. in l. in prin. ff. de offi. eius cui mãdata est iurisditio. Alcia. tamen lib. 3. dispunctionum. cap. 4. tenet intrepidè huoc non esse gradum, & reprehendit hanc distin. officiariorum ex pluribus, vbi etiam comprobat illos quos dicimus, & illustres & spectabiles sępe fuisse dictos clarissi-

rissimos, vt ĩ in 17. consid. patebit, ex quo non bene stat cũ hac distinctione: sed ad istud vltimum satis rñdet Purpuratus vbi s̃ nn. 162. & 163. Specu. in d. tit. ẽt inter superillustres ponit ꝯsules, & patritios, & Bal. in d. l. j. ẽt adnumerat senatores: sed quibus hi comparent, & an inter tales sint situandi, vide Purpuratũ in d. l. i. vers. 2. circa senatores. vbi amplè de vnoquoq; post do. meum Iaso. & Decium. Et hęc de primo gradu, s. de superillustrib°, si gradus dici possit, in quo nõ insisto, cũ satis de his per supradictos doctores scriptum sit. Et ex his licet nõ multum vtilibus (vt vtar verbis Lucæ de Penna in l. fi. C. de petitis bonorũ sublatis lib. 10.) tamen quia delectabilia sunt, visum est occupare membranas.

Et de singulis ĩ fiet mentio suis locis, referendo officia iustitiæ, & quos ex magistratib° nr̃is æquiparare possimus antiquis: verũ teste Purpurato in d. l. j. vers. sed circa hoc exemplum, si similitudinem per omnia q̃ramus, vix erit similes inuenire. Vnde dicit Pyrrhus lib. 2. de magistratibus, ꝙ nunquàm eadem omnino huius temporis magistratuũ cum antiquis comparatio fiat.

Secunda consid. sit de illustribus, inter quos primò est pfectus ptorio, vt probat tex. in l. præcipimus. §. j. C. de appella. & in l. de ordinario. C. de offi. præfec. prętorio orientis &c. ẽt tex. in §. illo. in auth. de appella. & ĩ quæ. coll. 4. probat eũ posse dici illustrissimũ. Et verũ est qa hoc superlatiuum nõ mutat gradũ, sed quandã maiorẽ præeminentiam designat ad alios qui illustres sunt, siue honorarios, siue administrationẽ habentes. Nã accidentia denominant subiectũ. not. Bal. in c. vnico. §. cæteri. qs dicat dux, marchio &c. in vsib. feud. Et istius loco hodie subrogatur Franciæ cancellarius, de quo inferius in hac parte dicetur, & de eius excellentia ad omnes alios officiarios principis.

Secũdò inter illustres est præfectus vrbis fm do. meũ Ias. in d. l. j. cum quo transeunt cęteri post Spec. in d. tit. de iurisd. om. iud. vers. magni. pro quo tex. est in l. viros, C. de palatinis sacrarum largitio. lib. 12. & huius magistratus magnũ erat imperium, vt patet in l. j. ff. de officio præfecti vrbis. & in l. iij. vbi dicit: pręfectus autẽ vrbis, cunctis, quæ intra vrbem sunt, antecellat dignitatibus. C. eod.

Tertiò sunt reges, & cardinales, vt ponit ꝓ exẽplo do. meus Iaso. in d. l. j. & post eũ ibi Purpuratus, vbi amplè disputat, an rex Frãcorũ sit illustris, aut supillustris. dixi de eo s̃ in 5. par. De cardinalib° verò etiã superius iactum est in 4. par. & ẽt de patriarchis: de qb° ẽt faciunt mentionem dicti doct. in d. l. j. & hos ponũt pro sexto exemplo illustriũ. Itẽ cõsiliarij principũ sunt illustres, de quibus ẽt ĩ videbit. Et doctores, qui per viginti annos legerũt, vt ibi per Purpuratum, de quo ĩ in 10. par. in 21. consid.

Tertia consid. Quia circa gradũ illustrium & excellentiã illius dignitatis deuentũ est, ideo priuilegia seu effectus illustriũ, qui sunt multiplices, hic referre curaui. Et circa eos (studiose lector aduerte) qa poterũt tibi honorẽ afferre coram magnis dñis. Primus est, qm̃ illustres litigantes, debẽt necessariò cõparere p procuratorẽ, alś puniuntur in amissione causæ. tex. est in l. pen. quæ incipit: quicunq;. C. de procurato. Sed tex. in auth. vt ab illustrib°, & q super eam dignitatẽ sunt &c. colla. v. hoc restringit solũ ꝓcedere in magnificentissimis illustrib°, q different à simplicib° illustrib° (cũ illustriũ multa sint gña. l. ij. C. vt digni. ordo ser. lib. 12.) quamuis cõiter in oĩb° illustribus intelligatur. ꝓ quo facit gñalitas rub. d. auth. Quod ꝓcedit teste Purpurato in d. l. ij. nn. 145. ẽt si esset causa talis in qua pœna corporalis posset imponi, fm Salice. in l. reos. col. mihi v. C. de accusatio. Fel. in c. cùm te. col. 3. de re iudica. Maria. Sozin. in c. veniens. col. col. 10. de accusat.

Secũdus effectus est, qa illustres pſonę nõ possunt ducere vxorẽ sine confectione dotaliũ instrumentorum tex. in anthen. vt liceat mr̃i & auię. §. qa verò. le premier. collat. 8. Sed istud de iure canonico non est necessarium (vr̃ tñ honestũ, & tutius est ita fieri) teste Purpurato in l. j. nu. 145. ff. de offi. eius cui manda. &c. qui pro hoc allegat Panormit. in c. tanta, in prin. qui filij sint legitimi.

Tertius effectus, qa illustres possunt p alios legere suas sententias. tex. in l. j. C. de sententiis ex periculo recitãdis. qui probat hoc verũ in omni illustri: imò idẽ si quis solum sit redactus admodum illustris, & pp dignitatis prærogatiuã, vt in epõ. tex. est in c. fi. de re iudic. li. 6. & hoc ꝓcedit ẽt si nullũ verbũ pferat, cũ in alio sufficeret ꝙ diceret: & ita condemno, vel absoluo, vt in potestatibus Italiæ fm Specu. in tit. de sñia. §. sequit. circa principiũ. Bart. in l. certi iuris. ff. de iudiciis. & ita hodie obseruatur p oẽs iudices fm Io. And. in d. c. fi. & Accurs. in gl. j. in l. fi. C. de sentẽ. ex peric. recitan. & tres pdictos effectus posuit do. meus Ias. in l. j. sępe allega. ff. de offi. eius &c.

Quartus, quia illustris nõ potest citari nisi p literas. tex. in l. quoties, in fine, C. de dignitatib°, lib. 12. Felin. in c. 2. de iudiciis, col. xiiij. ideo non sufficeret citatio hoc casu facta per nuncium sine commissione expressã, & in hoc ille text. est singularis fm Purpura. in d. l. j. nu. 148.

Quintus est, qa si dať iurisdictio alicui vicario, seu officiali in tali iurisditione non cõprehẽditur pſona illustris. Dec. in d. l. j. ff. de offic. eius. alleg. tex. in c. 2. in fin. de offi. vica. in vj. (& bene meo iudicio, saltem iuncta glo. 1. in fi. q̃ docui allegare tex sequentẽ) sed Purpuratus vbi s̃, dicit ꝙ ille tex. nihil facit, sed voluit allegare tex. in c. j. in fine. de offi. ordin. eo. lib. 6. qui tñ secundum eum nõ concludit: quia ratio ibi assignata, s. ob reuerentiã pontificialis officij specialis videtur esse in episcopo, qui eo respectu videtur transcendere illustres, etiã si non sit illustris: de quo dixi supra in quarta parte. Et tenendo hũc effectum habere locum, adducit pro eo similem text. in c. inquisitores, de hæreticis, lib. vj. & ibi glos. in ver. expresse: q̃ ẽt pro ista parte allegat. c. qa periculosum. de senten. excom. eod. libr. Sed talia iura non extenduntur vltra casus in eis expressos, vt voluit Decius in c. pręterea. versic. quintò limita. de officio deleg. quia, vt dicit tex. in c. 2. de officio delega. eod. lib. 6. pontificali dignitate pditis ob reuerentiã sacri offi-

cij

cij quod exercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus aliis honorari decet.

Sextus, quia illustris dignitas liberat à patria potestate, vt tenet Barba. in trac. de præstantia cardinalium, in j. q. primæ partis. pro quo facit tex. per totũ. in auth. constitutio q̃ dignitatib⁹. & episcopatus filiũ liberat à patria potestate. colla. 6. quod an sit verũ, vide per do. meum Iaso. in l. qui se patris. col. 3. versi. alios casus. C. vnde liberi.

Septimus, q̃m si mulier vt illustris, spurius filius ei in aliquo non succedit legitimis stantib. tex. ĩ authen. si qua illustris. C. ad Orficia. Sozi. tñ limitat illũ tex. in cõs. 148. incip. memini me. & s̃m illud fuit iudicatũ per Bal. de Bartholinis, s. q̃n coitus nõ est accusabilis aut punibilis de iure ciuili: vt est, vt dicit in simplici coitu. quo casu, vt inquit, spurij succedũt p̃ri & matri, & istud dicit ꝓcedere G. B̃nd. in sua repet. c. Ray. in verbo, & vxorẽ noĩe Adelasiã. nu. 698. extra de testam. s. in casu istius fallentiæ vbi talis mulier esset concubina, & in primo casu vbi esset meretrix. Et aduerte ad ea q̃ dicit Sozy. in l. Gallus. §. qd si is. ff. de libe. & posthum. vbi dicit, ꝙ coitus p vxoratũ cũ soluta nõ est punibilis nec accusabilis de iure ciuili. & dicit de hoc esse casum in l. j. C. de adul. dicit tñ G. Bened. vbi s̃, nu. 673. 674. & 675. ꝙ hodie oĩs actus fornicarius, & quicũq; cõcubinatus quātuncunq; simplex & occultus multipliciter de iure ciuili est damnatus & ꝓhibitus. Idẽ ẽt tenet Barba. in c. per tuas in prin. extra de probationib.

Octauũ effectũ addit Purpuratus in d. l. j. vt dicit vltra oẽs scribentes: q̃m, vt dicit, illustres iudices possunt iudicare s̃m eorũ cõscientiam, iuxta ea quæ ponit Car. in l. j. circa fi. C. vt quæ desunt aduocatis. vbi dicit ꝙ Papa iudicare debet s̃m cõsciẽtiã suam. & dixi s̃ in 5. par. in 32. consid. vers. 38. princeps põt iudicare, quod inferiores facere non possunt: qui p̃cise tenentur iudicare s̃m allegata & probata. tex. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsid. & ibi do. meus Ias. in c. iudicet. 3. q. 8. Et si conscientiã deponere nõ possint, cãm alteri delegare debent, vt tradunt doct. ibi. & Ange. de Clauasio in sua summa Angelica, in verbo iudicare. §. vij. aut aliàs se exonerare à iudicãdo, vt per Abba. in c. pastoralis. §. q̃ verò. colũ. pen. extra de offic. deleg. & ita in dominis de parlamento s̃m decisionẽ Guidonis Papę. q. 29. quod non placet Purpurato in d. l. j. Nec ẽt crederẽ esse verũ in casu, vbi reperiri posset decisio iuris in 9triũ. Q̃m non possunt facere legẽ cõtra ius, multominus iudicare, cũ s̃m iura sit iudicandum. c. j. de constit. & c. paratus. ibi: ꝑcutiat te. 23. q. j. & c. summopere. 11. q. 3. Sed in casu dubio, vbi nõ esset decisio iuris, s̃nia eorum, seu arrestũ ẽt ĩ 9scia factũ h̃et vim legis. Et dicit M. Lauden. in tract. de principib⁹. ꝙ licet princeps possit iudicare s̃m veram & iustã conscientiam suam, caueat tamen (vt dicit) ne sua conscientia sit malè informata. pro quo allegat. c. j. de re iudic. lib. 6.

Nonus est in tutorum forma & excusatione quæ speciales reperiuntur in pupillis illustribus Romanis, vt ĩ l. j. & ij. C. de tutorib. vel curatorib. illustriũ, vel clarissimarum personarum.

Decimus, q̃a princeps ab illustribus vt à p̃fectis p̃torio salutatus assurgit aliquantulũ, vt est text. in l. j. iuncta gl. in ver. processisset. C. de sententiam passis. Ita dicit Fel. esse in oĩb⁹ illustrib⁹, ĩ rub. de maio. & obed. col. iiij. dicens, ꝙ ex hoc arguitur maior & honor. quod an sit verũ scribit Purpuratus in d. l. j. nu. 162. ff. de officio eius &c.

Vndecimus, q̃a si illustres sint in ius vocati, habẽt ius sedẽdi, ẽt si sint accusati & ꝓpriã cãm defendãt, p tex. in l. fi. §. sedẽdi. & ibi Bal. C. vbi senatores &c. vbi infert ad episcopũ accusatũ, quod tñ aliis nõ illustrib⁹ nõ conceditur. l. j. C. de offic. ciuiliũ iudicũ. & ibi gl. ĩ ver. honorari. exponit. i. aduocari. quẽ textũ Fel. in rub. de maio. & obe. col. iiij. nimis extendit ad oẽs cõsistoriales principis. Et dicit idẽ Fel. in rub. de magistris. col. fi. ꝙ quilibet iudex tenetur doctorẽ ad se venientẽ inuitare ad sedendũ, allegãdo l. finalẽ. C. de aduocatis diuersorũ iudicum. Nisi q̃n est hora causę propriæ. d. l. j. C. de offic. ciuiliũ iudicũ. vel pro alio causam egerit. l. quisquis. in fi. C. de postulãdo. quod qũo p̃dicta intelligantur explicat Purpuratus in d. l. j. nu. 167. 168. & 169. ff. de officio eius &c. Et dixi alibi de episcopo & doctore.

Duodecimus, statur iuratoriç cautioni illustriũ, tam in causis criminalibus, q̃ ciuilibus, nec aliam dare cogi possunt in iudicio. text. est in l. quoties. in prin. C. de dignita. lib. 12.

Decimustertius, in pœna corporali magis deferẽ illustri seu nobili q̃ plebeio. Purpuratus dicit hoc ꝓbari in l. ꝓperandũ. §. fin aũt vtraq;. C. de iudic. & dixi in commẽtariis nostris super consuetud. ducat. Burgun. tit. des droictz & appartẽn. à gẽs mariez. §. xx. in gl. descendre. nu. 5. & s̃ in 8. par. in 33. consid.

Alium scribit effectũ Purpuratus: illustres palatini siue officiales principis si sint perpetui possunt emere res subditorũ. allegat pro hoc Alexandrũ in l. principalibus. ff. si cert. pet.

Sed ad vltimũ effectũ quẽ pro decimoquinto ponit Purpuratus deuenio, in quo dicit ꝙ illustres in hoc priuilegianẽ: ꝙ si legati sint missi ex parte illustris in aliquã ciuitatẽ, possunt expelli hospitati ĩ hospitio si sint inferioris cõditionis, vt suscipiantur tales legati. Ita tenet M. Lauden. in tract. de lega. principũ. c. 2. incip. superuenientibus legatis. argu. text. in l. iubemus. C. de sacros. eccle. credo ꝙ sit secũda in §. scientes. ibi: ea. n. quę ad beatissima ecclesiæ iura pertinent, vel posthac forte peruenerint, tanq̃ ipsam sacrosanctã ecclesiam & religiosam intacta cõuenit venerabiliter custodiri. Licet alias hospitatus non debeat expelli. l. vni. §. canpo. & ibi Angel. ff. furtum aduersus nautas, caupones, stabularios.

Addo aliũ effectũ, s. ꝙ illustres excusantur à tutela vel cura, ẽt iam suscepta. tex. est in l. spadonẽ. §. scire. vers. si aũt qs. ff. de excusat. tut. & in l. iurisperitos. in prin. ff. eod. & in l. verum. §. ex facto. ff. de minorib⁹. Corroboro prædicta: nam propter officiũ procura. fisci à tali munere excusatur. text. in §. item dinus. instit. de excus. tuto. Item silentiarij principis. l. fi. C. eo. & l. fin. C. de silentiariis. lib. 12. Item præsides & magistratus ciuitatũ. l. athletę. §. j. & §. remittuntur.

Itē administrantes res principū, præfectus vigilum vel annonę propter magistratū excusantur.l.admini strantes.in prin.ff.de excus.tut.qui tñ sunt in inferio ribus ordinibus.ergo à fortiori,qui in superioribus constituuntur.Itē sacerdotes.tex.in l.pen.in prin. ibi: vel q sacerdotiū.ff.de vacatio.& excusatio. muneru. & c.generaliter. 16.q.1. facit quia iudex seu arbiter effectus sacerdos nō cogit sententiare,& soluit com promissum,ait iureconsultus Paulus in l.non distin guemus.§.sacerdotio.ff.de arbitris. Et ratio ibi assi gnatur,s.quia id,non tantū honori personarum,sed & maiestati dei indulgetur, cuius sacris vacare sacerdo tes oportet:ita dicendū est in illustribus personis q maximam dignitatem habent,& non cessant labora re pro maiori reipublicæ munere & cōmodo q̄ si iu tela vel cura exēpti sunt. Et φ deferendū sit dignita ti & psonæ.tex.est & ibi ꝯcordan.& gl.in verbo, su perioribus.in c.pastoralis.in §.j.extra de off. delega.

Adde & alium effectum, φ illustres personæ ad munera sordida, & extraordinariæ necessitatis dam na non tenentur. tex.in l.fin. quę incipit: ab illustri bus.C.de accusationib.munerum lib. 10.

QVarta ꝯsid.fit de mediis, qui spectabiles dicun tur,inter quos primò ponit Spe.tit.de iuris. om.iud.vers.medij.magistros militū.alleg. l. ij.C.de offi.magistri militū.de isto latius infra in 9. part. & paulò inferius vbi de conestabili, qui adaptari pōt magistro militū. Et inquantū iste magister militum posset capi pro conestabili dicerē illū esse illustrē,ſm quod ēt voluit esse & nominat talē imperator in l.j. & ij.C.de off.magistri milit.sed in quantū caperem' magistros militū ꝓ capitaneis guerrarū,videretur dicē dū φ essent tm̄ spectabiles.ꝓ quo voluit allegare Spe cul.l.ij.C.de comitib.rei militaris. lib. 12. licet euā Purp.in d.l.j.nu.252.vbi de spectabilib' exēplificat, videatur quodammodo dubitare dicendo illos pos se dici etiam illustres.

Secūdò exemplificat Spec.vbi supra de prętore,q dr̄ spectabilis,ſm tex.in auth.de appel.& ꝯ.quæ.§.si miliq; modo.coll.4.& in §.ꝑconizamus.in auth.de lenonibus.coll.3.Itē pfectus vigilū. tex.in leg. 3. ad principū.ff.de officio præfecti vigilū. Itē proconsul, vt probatur in præallegato §.similiq; modo.& in au then.de nō alien.aut permutandis rebus.§. hæc om nino.versi.dicim' aūt.coll.2. Item præfectus Augu stalis.§.ꝯ.allega.& l.vnica.C.de priuatis carceribus.

Itē præfectus Aegypti vicarij,& duces.tex.in l.ra ptores.§.fin aūt primò.C.de episc.& cle.& de duci bus etiam tex.est in c.anteriorum.§.pen.& fi.2.q.6.

Itē comes rerum priuatarū. procu. fisci,& comes oriētis(nō tñ comites Italiæ,& Alamaniæ, quia cla rissimi sunt)comites verò ꝓuincias regētes, vt olim erat Tholosanus & Prouincię,vel Campanię,specta biles sunt, vt præallegato §.similiq; modo.& d. c.an teriorū.§. similiq; modo,hęc sunt exēpla spectabiliū posita p Spe.vbi supra.do.meus Ias.& post eū Purpu ratus in d.l.j.ff.de officio eius.ponit alia exēpla.s.epi scopum & archiepiscopū, de quibus ante dictū est.

Itē capitaneos guerræ,& ciuitatum.Itē Marchio nes & barones: & ibi Purpuratus probat,φ q̄nq; du ces, comites, marchiones,& barones illustres dici possunt.vide amplè p eū,& de quib' suis locis dicā.

QVinta ꝯsid.insequēdo Spe.in d.tit.de iurisd.om niū.versi.minimi.de ipsis minimis tractat, q clarissimi vocantur. Inter quos primò ponit psides ꝓuinciarū,pro quo tex.in l.vnica.§.j.& ibi notatur in verbo.rectoribus.C.de priuatis carceribus. & in auth.de nō alienādis aut permutandis,ad fi.ibi:dici mus aūt.coll.2.melior tex.in l.ij.C.si aduersus fiscū. Itē ciuitatū & prouinciarū rectores,vt in l.raptores. §.sic aūt primò. ibi: & viri clarissimi rectores ꝓuin ciarū.C.de episcopis.& cleric. do. meus Ias. & post eum Purpuratus in d.l.j.ff.de offic.eius &c. ponunt multa alia exēpla de his minimis, de quibus hic nō discutiā, sed suis locis in hoc opere dicemus ne per uertamus ordinē & intentū nostrum,eò ēt maximè, quia hoc opus nō multū fundatur super huiusmodi gradibus, sed potius sup.dignitatibus quas gerunt in administrando ſm diuersa tempora, præcipuè cō stitutionū huiusmodi officiariorū, & tēpora hodier na ſm quæ admini strant in effectu: & insequēdo Al ciatū in lib.3.dispunctionū.c.4.dicā φ hæ claritates terminorū potius fuerunt datæ ex voluntate princi pū,q̄ ex necessitate officii,cū talia nō necessitant, ex quo in his nō multū insistere intendo.Ponunt tamē do.meus Ias.& Purpuratus in d.l.j. de isto gradu ab bates,cōmendatarios,abbatissas,priores, & prioris sas,in casibus in qbus præsunt monasterio. dixi s̄.4. par.ēt procuratorē Cęsaris,iuridicū Alexandriæ, do ctorē legentē inter scholares, auditores sacri palatij, gubernatores,& barones, memoriales, ꝓpositores ꝯsistorij imperialis: ēt videtur ponere magistros scri niorū,quos voluit cōparare magistris requestarum, sed in vtroq; errat, ideo nō insisto, sed lati' & clari' infra dicetur,cū de vnoquoq; suo loco fiet mentio, & pro certo in hoc gradu & in his multum erravit Purpuratus,ad quę tamen nolo insistere.

SExta consid. erit de infimis. Et sic de quinto gra du ſm Spe.quē ēt vr̄ sequi do.meus Ias.& Purpu ratus in d.l.j.ff.de officio eius cui mandata est iuris. &,vt exemplificat Spec.isti sunt defensores ciuitatū vel locorū,& magistratus municipales qui non pos sunt cognoscere vltra summā 300.solidorum, vt in auth.de defens.ciuitatū.§. & iudicare. collātione 3. in auth.de iudicibus.§.audient.col.6.l. magistratib. ff.de iurisd.omnium iudicum.Item pedanei iudices (vt putat)qui nō possunt cognoscere nisi de paruis, & in duobus aureis finire.l.fi.C.de pedaneis iudici. c.ei qui.§.itē cùm certa.2.q.6. Item forte ſm eundē duumuiri.l.fi.C.qui admit.ad bonorum possessio.l. dies.§.si fortè.ff.de damno infecto.Itē rationalis qui cognoscit de causa libertinitatis & seruitutis,nō ta mē ingenuitatis.l.pe.C.vbi causa status agi debeat.

Et oēs supradicti sunt officiarij iustitię ordinarij habentes iurisdictionē & sic dignitatem: & de his vide Petrū Cothereau in suo schedulari magistratuū ciuiliū in tit.de magistratib.municipal.Et quicunq; in magistratu sunt dicūtur esse in honore. l.honor. in prin.ff.de munerib.& honor.c.pen.& fi.41.d. vt notat Dec.in c. vt debit' hon.extra de appel.& in c.

licet causam.in 2.notab. extra de probati. Ideo tales honorãdi dicunt. facit tex.in §.pe.ibi: eo & honorare nobis placet dignos.in auth.de consulib. colla.4.

De delegatis verò nihil est dictum, sed inferius in hac parte post ordinarios, in 18. consid. cum etiam eis debeatur honor & reuerentia.

Septima consid. In Francia duo sunt officia omnibus aliis excellentiora & principaliora, quorum vnũ est primũ & prius in iustitia. Aliud aũt in re militi. ꝑ quo facit tex.in auth.de nõ alienandis aut permutandis.ad finẽ.ibi: seruabunt aũt eã nostræ reipublicæ iudices maiores, & minores, ciuiles, & militares.coll.2.vt à priore & excellẽtiori incipiam. Cùm oẽs alij subsunt eidẽ in iurisditione & iustitia, & deinceps ad sequentes in ordine prosequamur fiet initiũ à quęstore seu pręfecto prætorio, qui hodie apud nos est dignior, maior, & excellentior, q cãcellarius dicit, & apud quẽ est omnis potestas præfecti pręto rio & quæstoris: vt dicit Purpuratus in l.j.nu.93. ff. de offi.eius cui mãdata est iurisditio. vt statim dicet.

In Gallia verò post pares Frãcię in coronatione & sacratione regis Frãciæ duo sunt habẽtes officia q pcedũt oẽs principes, & semp adsunt ad latus principis: puta Cãcellari⁹ regni Frãciæ & Conestabilis, de qb⁹ cũ nũc quadret ad rẽ, videndũ est qs istorũ sit pferẽdus: & in primis de cãcellario, & quale sit eius officium, vt cognoscatur in quo eius dignitas & pręeminentia consistat.

Cãcellarius.n.primum à regia maiestate in iustitia distribuẽda magistratũ à cancellando dictum, obtinet. Et officiũ eius est rescripta & priuilegia per regem ꝯcessa aut concedenda sigillo regio munire, sed apud se est ꝙ priusquàm eo muniantur, corrigit & cancellat: de quo Polycraticus in initio sui libri ita.

Hic est (inquit) qui leges regni cancellat iniquas,
Et mandata pii principis æqua facit.
Si quid obest populo aut legibus est inimicum,
Quicquid obest per eum desinit esse nocens.

Et talis cancellarius dr quæstor, vt habetur in glo. vniuersos.C.de diuersis rescrip.ita dici Luc. de Pen. in l.neminẽ.C.de decurion.lib. 10. Et, vt dicit G.Benedicti in sua rep.c.Ray in gl.& vxorẽ nomine Adelasiã.in 2.decis.vers. habemus pariter in Frãcia. nu. 485. Adhuc cãcellarius loco quæstoris in Frãcia habet: de quo in l.pręcipimus.C.de appel. fm gl. super verbo quęstor.in l.ij. C.de petitis bonorũ sublatis, lib.10.& in l.fi.C.de diuersis rescrip. pro qua gl. est tex.in auth.vt diuinæ quoq; iussiones. colla.8.

Et huius officiũ quęstoris erat decretare petitiones sicut & Logothetæ in regno fm ipsum Lucã de Pen.in d.l.ij.C.de petitis bono.sublatis.quas signabat, vt in eis se subscribebat, vñ archigrammateus.i. scribarum princeps dicitur, vulgò verò cancellarius vocatur, teste Calepino in suo dictionario, quem sequitur in hoc Beroaldus: & eum etiam nominat auriculariũ principis, vt hic ad latus principis sedere debet, & est illustris, vt dicit Bal. in d.l.ij.in 3.nota.

Hodie tñ secretarij regis in subleuamen cancellarij propter multitudinẽ negotiorũ in cancellaria & curia regis affluẽtiũ se in talibus subscribũt. facit gl. in §.cũq;.in procem.instit. fm vnum intellectum, & Bal.in d.l.ij.dic duos alios esse quęstores, de quibus ad eũ me remitto, cũ nihil de his ad rẽ. Et de pęminẽtia dignitatis ipsius satis patet in l.j.ff.de off.præfec.præto. Est.n.principis vicarius & ꝑpositus auditorio principis, sicut fuit Ioseph tẽpe Pharaonis in Aegypto, Gene.41. Creat pᷓsides & alios magistratus vice pricipis, in auth.vt iudices sine quoquo suffragio.post prin.coll.2. Etiã ꝓconsules, & rectores ꝯsulares.C.de offi.pᷓfec.pᷓto.Africæ.l.i.§.Deo itaq;.& de eius autoritate ĩ latius dicturus sum: pdicta tamen scripsit Luc.de Pen. in rubr.C.de pręfectis prætorio siue vrbis &c. lib.12.

Budęus verò in suis annot.in tit.de off.præf.præt. ff.dicit hũc cãcellariũ dici posse pfectũ ptorio, vel ẽt dicit ꝙ loco dictatoris est: & inter alia dicit ꝙ hodie eius partes primę sunt videre vt nulla principis ꝯstitutio, nulla sanctio, nullũ diploma, nullũ rescriptũ, nulli codicilli regij nõ è republica, atq; ẽt è dignitate reipublicæ principaliq; exeãt. Cuius censuræ aut stylo principũ maiestas acta sua eximi nunq̃ voluit: deniq; q pticipis pñtis vicari⁹ & pegrè agẽte pticipe interrex quodammõ esse cẽset iure, ac ꝓpriè (vt idẽ Budæus arbitrat) nomophilax.i.legũ psidiũ, iuris asylũ (id qđ de Papiniano quodã dictũ est) morũ, institutorũq; ara, æqui boniq; columẽ appellari pōt: atq; ẽt esse debet id qđ ẽt credere me cogit ꝯsensus ferè hoĩum institutumq; quoddã quasi p manus traditum, caput eũ ac verticẽ iustitiæ appellantiũ.

Antiquissimũ aũt esse magistratũ ex vetustis monumẽtis apparet. Qm̃, vt dicit idẽ Budęus ibi: Comperit anno M.CXI. Stephanũ quendã cancellariũ diplomati subscripsisse à Ludouico rege cognomento Grasso monachis diui Dionysii indulto.

Et, vt dicit, multò antiquus legit diploma Caroli cuiusdã ĩ quo hæc verba addita erãt. Gãzelinus notarius vice Rogerii achiepĩ, summiq; cancellarij recognouit ĩdictione 8. an.28. regnãte Carolo rege gloriosso. Videtur aũt fuisse Carolus ille Magnus anno etiam 1157. Hugonẽ alterũ cancellariũ subscripsisse ꝯperit ipse Budęus diplomati cuidam quo Ludouicus, q Pius cognomento dictitatus est, ius regaliorũ antistiti Aureliẽsi remisit, quatenus ad suppellectilẽ elegãtiorẽ & instrorũ fundorũ episcopaliũ attinet. Aliumq; itẽ Bartholomeum anno 147. eiusdem generis beneficio principali subscripsisse. Et, vt dicit ibi idẽ Budæus paulo post: Cancellario nomen apud nos vereor, vt iã ꝯsentaneũ tãtæ rei esse possit. Quæ.n.hodie dignatio ac maiestas huius honoris ꝯ tenuis hęc appellatio atq; apud alias gẽtes ꝓculcata significatũ suũ sustinere ac perferre nõ pōt. Latinum certè nomẽ nõ est, nisi fortasse credimus à cãcellando (qđ nec ipsum satis latinũ est) cancellariũ dictũ. Atqui ne iis quidem seculis, quæ hoc verbum genuerũt satis festiuũ nomẽ fuit. Cancellarii diploma quoddam legimus comitis Viromanduani, in quo addita hæc verba erãt. Ego cãcellarius scripsi ac subscripsi. Fuit apud alios honoratioris scribæ nomen, q gręcè archigrammateus dicitur, vt quidã tradiderunt, quasi princeps scribarum. Apud nos verò iam

inde

inde ab initio magnũ huic magistratui honorẽ habitũ esse. Præterea, quæ diximus etiam ex eo conijcere possumus, q anno M.ccxxv. Guarinus quidã antistes Siluanectensis gessisse eum magistratum tradit vir magni nominis illo seculo.

Regnãte.n. Philippo secundo (qui Augusti cognomentũ meruit, & anni quatuor & quadraginta imperauit) diu nullus cancellarius apparuit. In codicillis enim regiis illis temporibus indultis additum ferè legimus vacante cancellaria. Anno autẽ 1320. constitutione Philippina interdictum esse comperitur consiliariis parlamenti, vt ne ab vrbe abnoctarẽt, duntaxat quominus omnibus consessibus curiæ interessent circa cõmeatũ, aut regiũ, aut cancellarij cũ principe curiæ, qui tũ supremus appellabat. Nũc verò cũ in curiam amplissimã arbitratu suo ingredi cãcellario licet, tũ verò à principe curiæ primo ei loco cedit, quasi magistratuũ omniũ antistiti. Itaq; cãcellariatus summũ est hodie honorũ fastigium, vltra quod nihil sperare licet homini qdẽ priuato & togato, quasi quoddã summa queque ambientis animi solstitium. Ab eo iam progressus nullus, sed qui se commouerit regredi tantum potest.

Proinde hunc qui norma est oĩum iura reddentiũ q in oĩ ferme parte ꝯstituendę reipublicæ principis vicẽ implere aut certè obtinere credit. Cuius ore facundi reges morib⁹ nostris esse solent. Cuius oculis velut emissitiis circũspicere oĩa ac plustrare credunt neqd vsquã subsulter nõ suo loco positũ. Cuius auribus, vt dr ppurgatis, plenã ac iustã opã postulatorib⁹ dare didicerũt. Qui caput est sanct. iterioris q; ꝯsilij.

Hũc deniq; q ꝓmus ꝯdus clemẽtię, benignitatisq; principalis fact⁹ est. i. q illius æquitatis officinæ quã cãcellariã dicim⁹ liberã administrationẽ habet. Qui morũ legumq; regimen perpetuũ recepisse vr, quod munus primus omnium Augustus imperator Romau⁹ accepisse sibi delatũ, nõ ipse sumpsisse dicitur.

Hũc inquã tot nominibus eximiũ, multiplicis ac variæ prudentiæ fiducia subnixum esse necesse est: in hoc vno acumen dialecticorũ, sententias philosophorum, verba oratorum, memoriam iurisconsultorum, ingenium poetarum, pariter ad omnia versatile, acre, impigrum, indefessum esse oportet.

Hunc oĩa quæ ætas ista capit cõplecti & perdiscere conuenit, quæ modo ad instituendũ, excolendũq; politicum virum valeant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris autoritas, & regẽdæ reipublicæ ratio & sciẽtia tanquã muneris hui⁹ materias qdã subiecta esse debẽt, quasiq; in numerato ꝯdita.

Hunc denique id autoritatis esse oportet cui oẽs magistratus honorum suorũ fasces submittere nõ indignẽtur. Cęterorũ magistratuum imperium suis ac certis finibus circumscribitur, sub huius iure imperioq; oẽs nostræ prouincię sunt vt olim oẽs erãt Romanæ sub ꝯsulis. Itaq; domum eius totius imperij Gallici conciliabulum quoddam atq; adeo oraculũ esse par est, veluti quandã iuris æquitatisq; officinã. Eius ianuã ac vestibulum omni postulanti omnib⁹ horis petere, nulli tñ hiare. i. à nullo quicquam poscere oportet. Imò verò nõ claudi veluti perfugium ac portum disiectis & legis iuraq; implorãtib⁹, quę ipse tuenda suscepit. Arã atq; asylum his qui contra vim aut improbitatem ius suum obtinere nequeũt.

Hunc deniq; q tantã tã augustã pſonã ab optimo principe impositã sibi sustineat oĩbus numeris grauitatis, ꝯstãtię, seueritatis, prudentię, tẽperantiæ, fortitudinis, integritatis absolutũ esse virũ, vndecunq; doctũ, vndiq; placentẽ, omniũ deniq; horarũ hominẽ esse oportet. Earũq; rerũ seueritate multis ꝯdimẽtis humanitatis, comitatisq; commitigare. Hunc eũ esse decet, in quẽ bonorũ suorũ sinũ natura mira benignitate effuderit, qui magistratui nõ q magistratu donatus esse videatur. Cuius vita cẽsura sit, vt inqt Plin. Eaq; perpetua ad quã cęteri magistratus dirigãtur, ad quã hi ꝯuertantur, qb⁹ nõ tam imperio opus est q̃ exẽplo. Cuius tot tantæq; sint animi dotes, vt cuius esse plurimæ maximæq; videãtur profectitiæ illæ qdẽ & dominiciæ (quas gratias vulgò vocant) nõ hominũ peculiares. Est planè vir q ex ingenio suo ab amœnitatib⁹ vitę atq; oĩ festiuiore victu & cõnictu alienus esse debet, sola innocẽtiæ ꝯscientia gloriaq; virtutis ꝯtentus. Hic est.n. vnus oĩum magistratus cuius res in vtranq; partẽ gestæ minimè in tenebris latere, aut quoquo mõ abditę esse possint, quippe q in luce occidẽtis in oculis clarissimę oĩum prouincię, i. Gallię in auribus tot tantarũq; gẽtiũ sit positus. i. finitimarũ nobis, aut ẽt ad qnas fama nostri ꝑuenit. Qui si se veluti in medio amplissimi imperij theatro positũ omnibus conspicuũ esse secũ reputauerit, ad spectaculũ coeũtib⁹ nõ mõ indigenis, sed finitimis ẽt & vlteriorib⁹, nimirũ nullũ habitũ absurdũ, nullũ motũ incõcinnũ, nullũ flexũ indecorũ ędiderit. Huic porrò nõ mõ optimatib⁹ atq; sibi. i. ꝯsciẽtię inseruiẽdũ est, & sibi & musis cauendũ (vt dr) sed ẽt ppłõ & scenæ. i. multorũ existimationi quantũ ꝑ naturã rerũ licet. Arduũ sanè opus & alioquin ẽt intractabile seuerũ & popularẽ esse, supercilium aduersus delicta aulicorũ distringere, impotentissimis ceptis quorundã opibus atq; aulicis factionibus prępotentiũ obsistere. Princip ẽ ira nõnunquã aut alio vehemẽtiore affectu percitũ demitigare. & (vt verbo Ciceronis vtar) molli articulo tractare cautè & circũspectè fortè & intrepidũ, cũ opus est ita esse, ne fortitudo in neruũ erũpat. Postremò in comitatu regio physicũ animũ, integrũ ac fartũ (vt dr) & tectũ ab insidiis assentatorũ, ab obreptionibus versutorum, à formidine potentiorũ aulica terricula nonnunq intentantiũ ꝯsernare. Mira.n. blandimẽta genuit aulici victus ratio, qb⁹ pręstantissima ẽt virtus sępè ꝯsopita ꝯniuere visa est. Hæc Budęus in loco suprà designato: ad illius magistrat⁹ festiuitatẽ & decorẽ, ne dicã instructionẽ. Et idẽ i tractatu suo de asse. i fi. est. n. ille magistratus (vbi de cancellario loquitur) inter togatos summus, cui⁹ dom⁹ (quod nomophylatiũ dr) iuris custodia, legũ ac ꝯstitutionũ pręsidiũ, oppressorũ asylũ, flagitiosorũ scopulus, equitatis officina, ara supplicũ, & iure summo lapsorũ adminiculũ esse debet: nullis ꝑpe finib⁹ munia eius circũscribuntur, quasi vn⁹ ille honor ad se summã oĩum rerũ munerũq; trahat, cũ principis vires ꝑpemodũ adimpleat.

Olim ét hic cancellarius Franciæ apud Gallos patritius vocabat: de quo in c.1.de don.iuxta suprascriptionem: & hęc dignitas liberat quem à patria potestate, vt §.ij.instit.quib.modis ius patrię potestatis soluitur.& in l.fi.C.de consulib. lib.12.

Inter pclaros & literatos viros hoc officio, vt fert, i Gallia decoratus & funct⁹ est Iacob⁹ de Rauēna, q prius fuerat doctor regens Tholosanus, ſm Bar. in l.j.C.de sent.quæ pro eo quod interest præferuntur.

Etiam Pet.de Bellapertica Burgundus doctor regēs Aurelian.fuit Fräciæ cancellarius, & vt talis epitaphio adhuc hodie i choro ecclesiæ cathedralis Parisius palam visitur sepultus insigniisq; decoratus.

Fuit ét Ioannes Fabri vir vndequaq; literatus, & in iure peritissimus ac summus practicus, regni Fräciæ Cäcellarius, vt habet in prima epistola ad breuiariū eiusdē super C.vbi ita ait: Affirmāt præterea sum mū in Gallia gessisse magistratū, neq; his dissentio hoc argumento, φ ciuitatū ac populorū locales consuetudines, quę plerunq; ét doctissimos (vt iura testant) latent, viro inter literas atq; à reipublicę regimine viuenti notæ fieri nō soleant: quas tamen sępius refricat ac velut sibi tritissimas enodauit.

Fūctus est ét hoc officio Emard⁹, q fuit cācellari⁹ Caroli magni, & scripsit epistolas plures ad diuersos, vitā ipsius Caroli, & historiā tēporū, & de mōte Dulphi diœcesis Angolisinæ Burder. Et flau⁹ fuit, vt hꝫ in suis cōmētariis: in proœ.inst.in verbo, flauus.

Fuit & ille inter alios prestātissimus, & oium literarū & doctrinarū expertissimus, sanguineq; nobilissimus Guido de Rupeforti ét Burgūdus (post fratrē suū Guillelmū de Rupeforti, cui nō fuit sibi similis. de Guillelmo fit mētio p dictū Gui. Benedicti in dicta sua repet.c.Rayn. in verb.& vxorē nomine Adelasiā.nu.498.vbi plurimū laudat.de testamētis. Et p̄dictus Guido ét laudat à Ioanne de gradibus in apostillis ad Petrū de Rauenna, in alphabeto aureo, super verbo, iudex. & accumulatius per Budæum in tract. suo de asse.in fi.

Fuit & tempore suo Tribunianus Iustiniani imperatoris Cancellarius, de quo vide Guidonem Papæ, quęstione 336.versi.32.quarto.& est tex.in l.j.in fi.versic.ex his.ff.de officio quæstoris.

Fuit & Ioseph Pharaonis regis Cācellarius. Nam cū Pharao rex Aegypti⁹ de periculo futuræ famis īnumeris somniis vrgeret, nec visionē tantā humanū posset reuelare ɔsiliū, Ioseph vir beatus inuētus est q & futura vera prædiceret, & periclitanti ppło ɔuidentissimè subueniret. Ipse primus huius dignitatis infulas ɔsecrauit, ipse carpētū reuerēdus ascēdit: ad hoc gloriæ culmē euect⁹, vt p sapiētiā ɔferret populis, quod pręstare nō poterat potestas dominātis. Ab illo nanq; patriarcha, & nūc pater appellat impe rij, vt habet iudicū Gen. 41.& vt ibi habetur, vno tm̄ regni solio rex eū præcedebat, ex quo est primus post regē, & secundus in ordine: & de eo ponit Lucas de Pen.in dicta rub.de præfectis prætorio, li.12.

Fuit & Moyses dei cācellari⁹, vt hꝫ nu.12.& Iosaphat regis Dauid cācellar. 2.Reg.8. ſm interpretat. Lyrę, de qua p eūdē Bened.in d.sua rep.c.Ray.in verbo, & vxorem noie Adelasiā.nu. 391. extra de testa.

Vlpianus fuit Alexādri cācellarius, & Seneca Neronis, vt refert ipse Benedicti vbi s̄.& fuit ét cancellarius in ecclesia Romana, vt dixi supra in 4. par. in 13.consid. Plutarchus verò scribit Eumenē Cardianū fuisse archigrāmatea, hoc est cancellariū Alexādri magni. Et Anton.in 2.pa.historiarū, tit.11.c.14. dicit Cassiod.fuisse cācellariū Theodorici regis Italię.

Aliquādo ét cācellarius in iure fuit dictus præfectus pretorio simpliciter sine adiectione loci, & talis leges cōdere pōt, negotia sine appellatione termi nare, potestate nulla dignitas est æqualis, vbiq; vice sacra iudicat, nullus miles de fori sui autoritate præscribit, excepto magistro militū, de quibus p Luc.de Pēnna in l.duos.C.de suscepto.præposi. & arcariis. li.10.Circa latus principis stat, & in eius comitatu semper est.l.pręcipimus.§.huic. C.de appella. ibi tā tex.facit differentiā inter præfectū pretorio & quęstorē, & primū nominat præfectū prętorio. Et dicit Spec. i ti.de iurisd.oium iud. verf. magni. φ iste est illustris & pręest omnibus iudicibus aliis, & excellentior est magistratibus omnibus aliis, & trina specialitate lętatur. Primò, qa ab eo nō appellatur. Secūdo habet potestatē condendi legē. Tertiò, quia minores cōtra eius sentētiā nō restituūtur.l.vnica.in fi. ff.de officio pręfecti pręt.nisi à principe.l.in causę.& l.fi.ff.de minor.& talis est illustris.§.illo.in auth.de appell.coll. 4.q ɔbat eū dici posse illustrissimū. Et ét eminentissimus appellatur.l.2. C. de sententiis ex periculo recitandis. Et gloriosissimus dr.§.fi.in auth.de nō aliénandis.coll. 2. Et præfecti pretorio dr sublimissima sedes.l.apertissimi.C de iudiciis. Et magnifica sedes l.fi.vbi senato.vel clarissimi. Et ipse magnificus appellatur.l.præcipimus.C.de appel. Et ad eū nomine magnificentię rescribit imperator.l.sancimus.la premiere.C.de aduo.diuersorū iudiciorum. & aliās de eius laude & excellētia, vide Purpuratū i l.j.i 11.col. ff.de offi.ei⁹ cui mā.est iurisf.allegando Budæū vbi s̄.

Cuius consilio & directione vniuersalia regni & summe ardua, statum regni, aut si aliquod sit inter pares vel principes bella mouentes iurgium, aut par lamenta de limitibus aut prærogatiuis disceptent, rex audit, gubernat & discutit. facit tex.in auth. vt iudices sine quoquo suffrag.§.hęc omnia.colla.2.

Hinc princeps dicit se legem facere apud eum.in auth.de priuilegiis dotis mulie. hæret.non pręstan. §.quę igitur.in fi.colla.8.

In omni.n.pater est, princeps & dn̄s vniuersæ domus suę, ac princeps in toto imperio. Gen.45. Hæc dicit ipse Luc. de Pen.in d.rubr.de pręfectis prætorio.li.12.& p eū amplius in d.l.duos. à quo oia prędicta excerpsit dictus Benedicti in loco suprà alleg.

Et hic cācellarius oēs alios huius regni officiarios quicunq; sint, siue sint in consilio regis, siue in omnibus aliis parlamētis, & præcedit, & primus post regē sedet, prout dicit idē Benedicti.& dicit Cassiodo. lib. 6.vatiarū quæstionū sic. Si honoris alicuius est origo laudabilis, bonū initiū sequentibus rebus dare pōt, præconiū tali autoritate præfectura prætoriana gloriatur, q & mundo prudētissimus, & diuinitati proba-

ti probatur acceptus. Et ibi amplè ponitur per Cassiod. de potestate, autoritate, dignitate, & officio cancellarij, & qualis esse debeat, q est relatus per Lucā de Penna in d.l. duos. vbi etiam amplissimè per eū.

Sed an Cancellarius Conestabilē in actu indifferēti præcedere debeat, licet habeamus titulū expressū de præfectis prætorio siue vrbis & magistris militū in dignitatibus exæquandis, lib. 12. vbi dignitas præfecturæ prætorianæ, vt est cancellarius & magistri militū, vt sunt magni marescalli in Frācia, qui sunt sub principe militiæ .i. conestabili adæquātur, ita φ prior incedit q primò promotus ad officiū inuenitur, et ipsis depositis ab administratione officij. vt ī l.j.eo.tit. ergo multò fortius conestabilis dr maior. Tamē ipse Luc. de Pen. doctor celeberrimus in rubrica dicti tituli dicit φ præfectus prætorio cæteris dignitatibus anteferť, & repræsentat reuerētiā principis, & est ei⁹ vicarius. notatur in l.j.C. de officio vica. Ex quo ex hac consideratione possumus dicere cancellarium debere præcedere Conestabilem.

Aduerte tñ, φ vbi filius regis primogenitus est, sedet ad dexterā, & cancellarius ad sinistrā, vt tenet Nicol. Boerij in tract. Ioannis Mōtaigne, de autoritate magni cōsilij ibi: nunc cōdescendo ad aliā partē.

Octaua consid. Alia tñ ratione dici posset conestabilē debere præcedere cācellariū & anteferri ex ordine literæ. Qui quidē ordo in talibus facit, vt qui primò nominať à principe, prior sit & dignior. dixi suprà amplè in 1. par. in 17. consid. Qm, vt hr 2. Reg. 8. Ioab qui fuit conestabilis Dauid, qui dicebatur princeps & præpositus militū, fuit primò nominatus a Dauid in creatione, q̄ Iosaphat qui fuit eius cācellarius, vt supra dictū est. Et ēt in l. si qñ. C. de appel. primò vir sublimissimus magister officiorū nominatur, q̄ vir excellētissimus quæstor, qui dr cancellarius. Et ēt tex. in l.j.C. de nouo codice cōponendo. & in multis aliis locis semper præponunt arma legibus. Ex quo videtur φ Conestabilis qui circa arma versatur, cancellario præferatur qui circa iustitiā intendit. Et conestabilis nomen eius est qui militiæ apud Francos primus post regem præficitur.

Et vř, φ primū officiū creatū à deo fuit tale officiū, eo qa cū post creationē angelorū plūs factū fuit ī cœlo, & Michaeli fuit data potestas pugnādi cū angelis eius qbus fuit præpositus tanquā princeps illius exercitus, vt hř Apoc. 12. Ex quo ɔstat φ cū fuerit factus princeps militū seu exercitus, vt dicatur præpositus paradisi, q dr dux belli, vt dicit gl. in l.iij. in fine. ff. de re mil. qd idē est, φ conestabilis, φ tale officium fuit institutum ante officium cancellariatus.

Et sicut arguitur, φ matrimoniū est dignius cæteris sacramētis ex tribus, primò pp institutorē & autorē: qa deus fuit autor & institutor, & qa fuit institutū in statu innocētiæ, & in paradiso terrestri. Alex. cōsi. 56. in 4. vol. & dixi in rub. des droictz & appartenāces à gens mariez. in cōmentariis nostris super ɔsuetud. ducat. Burg. sic ēt dicēdū est de officio Conestabilis, φ fuit institutū in paradiso à deo & in statu innocentiæ quo ad eos qui præliabātur in vim potestatis concessæ à deo, vt cōstat ex ī. deductis. Igitur videretur dicendū φ Conestabilis præcedere deberet oēs & quoscūque alios officiales regni pp excellentiā illius officij, q̄ cōsistit in illis tribus, vt dictū est.

Et, vt refert Budęus in suis annotat. sup tit. de officio præfecti præt. ff. in celeberrimo triū ordinū ɔuentu (quos status dicimus) vidit & nouit magistrū militū (quē cōstabulariū vocat) principis vbiq; legatū in re qdē militari, primo loco inter magistrat⁹ sedisse, proximè eū cācellariū. Sed ēt 3. Re. 4. c. ī statu regis Sal. viri literati, & sic cancellari⁹ præferť ī ordine magistro exercit⁹, ex quo ille ordo nō est multū attēdēd⁹ ī hoc.

Aduertēdū est φ vř φ isti duo præcedere debent Duces, cū de sentētia ducū apud tales appellatio sit terminàda. l. si qñ. C. de appel. Imò quod plus est, dicit Guid. Papæ, φ de sententia Delphini ad conestabilem, vel cancellarium appellať per illum tex. vt in q. sua 436. vers. 74. Et de inferiori ad superiorem appellatur, imò de pari ad parem nō valet appell. c. nō putamus. de consuetudi. in 6.

Et de materia, φ de inferiori ad maiorē fit appellandum amplè per Præpositū in rub. de appella. in 6. col. quod an sit verum de iure ciuili vide Bal. in sua Margarita, in litera S, ibi: sententia. versi. 15. de quo vide in l.à consulibus. & in l. præcipimus. C. de appel. & Anto. Nicellū in concordantiis glossarū iuris ciuilis & canonici, in 6. cōcordantia. vers. 41. & 42.

Et quia oīa regna gubernanť tā per iustitiā, q̄ bella & arma bellica, quorū requiritur cōcursus, & ita ad inuicē coadunantur, φ vnū est ita necessariū sicut reliquū, notatur in procem. instit. Et dicit text. in l.j. C. de Iustini. codice cōponendo. φ summa reipublicæ tuitio de stirpe duarū rerū, armorū, atq; legum veniens vimq; suā exinde muniens felix Romanorum genus anteponi nationibus omnibusq; dñari tā præteritis effecit tēporibus, q̄ de ppitio in æternū efficiet. Istorū etenim alter alterius officio semp eguit, & tā res militaris legib⁹ in tuto collata est, q̄ ipsæ leges armorū præsidio seruatæ sunt, & intra se est p iustitiā, ita, extra se p militiā reprimendo aduersarios, p militiā, præcipuū decus & stabilimentū toti⁹ imperij, quale est militaris disciplinæ tenacissimū vinculū. in cuius sinu ac tutela serenus tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit: vt refert Valerius lib. 2. tit. de disciplina militari. in prin. Ob quod mars imperij Romani pater appellatus ibi perhibetur, cū de Lucio Quintio cincinato loquitur, cuius militiæ director in præsenti regno est Conestabilis, q ad res bellicas secūd⁹ post regē est, teste Gaguino suarū chronicarū lib. 4. c. vlt. vt refert G. Bened. prædict. in dicta sua repet. c. Rayn. in gl. & vxorē noie Adelasiā. de testamētis. q, vt dicit, ibi olim tribunus celerū (id est militū q celeres equos habēt) vocatus, de cuius initio, noie, & officio ac potestate habem⁹ in l.ij. §. quod ad magistratus attinet. ff. de orig. iuris. vbi hř, φ fuit creat⁹ tribunus celerū qui præerat militibus: & primus fuit Iunius Brut⁹ apud Roma. Huius Iunij Tarq. supb⁹ ex cui⁹ cognatione erat patrē & fratrē interfecit; Iuniū verò Brutū (qd stultitiā simularet) vita donauit, eiq; fatuo (qd ipse idē Brut⁹ apud Halicarnaseū de se narrat) magistratū dedit, vt præfectus celerū esset, fortè ne:

 nullo

nullo dicet honore à cognato rege affectus. Hic Brutus cũ & ingenio excelleret & prudẽs, autor erat regię tyrannidis eiiciendæ. hinc in d. 2. §. ex actis. dein de regib' tribunitia lege regias leges exoluisse dicat.

Hunc Brutũ tribunum celerum ibidem intelligẽdum est, vt dicit Vdalricus Zasius in d. l. ij. in §. ꝙ ad magistratus. in sua singulari repetitione. In veteri testamẽto princeps militiæ talis vocabatur, vt fuit Holofernes sub Nabucodonosor Assyriorũ rege qui regnabat in Niniue magna. Iudith 1. c.

Et Nabuzardam sub rege Babylonis et princeps militiæ vocatus est, & post regẽ secũdus, Ieremię vlt.

Et sub Saule primo Iudæorũ rege fuit Abner. j. Regum 17. c. in fine. Et sub Dauide Ioab: vt dictum est 2. Reg. 5. & 8. c.

Et sub rege Syrię Naamã. 4. Reg. 5. c. Et sub Salomone Banaias. 2. Reg. 23. & prędicta dicit ipse G. Bened. in prędicta sua repet. c. Rayn. vbi s. vbi dicit vltra ꝙ habet quatuor Marescallos sub se, q olim Romæ magistri equitũ ac peditũ. 1. militũ dicebãtur: & de his infra. plenius dicã in nona parte, in materia laudis & glorię militum, an sit officiũ potius respiciens militiam, quàm gubernationẽ domus regalis.

Nona consid. Inter officiarios iustitiæ sunt præferendi præfecti prætorio aliorũ locorũ, vt sunt Pręsidentes parlamentorũ Franciæ, qui sunt honorã di ſm institutionẽ locorũ vbi sunt pſidẽtes: & isti dicũtur cũ adiectione locorũ prætorij, vbi sunt pfecti.

Et qm̃ parlamentũ Parisiense est primũ & primò institutũ, ideo Præsidentes in illo quibuscunq; aliis ſm ordinẽ illorũ pręponunt & anteferunt: ita ꝙ ẽt ex quatuor præsidentibus, vltimus pręcedere debet primum aliorum parlamentorum.

Et ꝙ parlamentũ Parisiense primò fuerit institutũ & erectũ, refert Gaguinus in chronicis Fracię lib. 3. c. fi. propè finẽ. vbi ita inquit. Parlamentũ publicũ ad iustitiam ministrandam conuentũ Franci vocãt, cuius instituendi autor ab historiis non tradit. Id. n. cuiusq; anni definito tpe loco quem rex designasset habebatur. Verum quia hęc generalis ex toto regno coitio impensis & laboribus cõuenientes afficiebat, obseruatũ postea est, vt ex maioribus ciuitatis & ꝓuinciis periti iudiciorũ & cõsuetudinis homines ad id munus delecti ius cuiq; per prouocationem litiganti dicerent. Quæ institutio cũ vaga interdũ incertaq; cõmutatis sedibus esset, decreta est Parlamẽto apud Parisios curia, & sedes in qua iudices designati se iugiter sisterẽt ppetui ꝓuocationũ definitores. Qui octog. sũt annua ex regis fisco stipẽdia capiẽtes.

Et hi quidẽ per quatuor curias distributi seorsum considunt, suosq; præsidentes habent. In prima quã Franci cameram vocant pręsidentes quatuor, & cõsiliarij triginta causas & lites audiunt, dilationes & quę ad iuris cognitionẽ attinent, constituunt, leuiora quidem & temporanea finientes.

In reliquis singulis duab' cameris decẽ & octo in qstionib' psunt, q enquestarũ. i. inquisitionũ cõsiliarij dicũtur, quibus præsidentes quatuor pręficiunt.

Horũ oium pars ex clero, parsq; ex laicis cõstituitur, sententias dictant, quas statutis diebus alter præsidentiũ in prima curia palã enuntiat: idq; arrestũ, i. fixũ & firmũ vocãt, à quo videlicet nemo prouocare possit: q verò reus sententiã in se excipit, librarũ sexaginta Parisiensium multa afficit. Si qs tñ in iudicio error admissus videbitur, errorẽ proponẽdi & ĩ iudiciũ eiusdẽ curię deducendi potestatẽ habet: nec prius auditur, quàm duplicatam multã deposuerit.

Quarta curia est eorũ quos requestarum, i. supplicationum Palatij magistros vocant, apud quos causa eorum tantum agitur qui regis obsequiis deputati vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidẽ iudicibus, qui octo sunt, prouocare ad parlamentũ licet.

At cum in decidẽdis iudiciis nodus aliquis & anceps in causa difficultas surgit, omnium curiarũ & camerarum cõsiliariis conuenientibus sentẽtia fert.

Eius parlamẽti tãta semp fuit apud Frãcos autoritas, vt q̃ rex ipse de republica, deq; iure, & pueribus regni statuerit, ea sine hui' senat' decreto nõ ꝓcedãt.

Sunt pręterea ipsius parlamẽti cõiudices dũ adesse volunt Franci pares, de quibus supra in 5. par. in 43. cõsider. incipiente, licet cõsuetudo sedendi &c.

Atq; vt huius sacrosanctę concionis regem autorẽ certũ sit, sit regia singulis quibusdam annis rescripta edunt, quibus ad diui Martini diem festum parlamentum inchoandi iudicibus autoritas datur.

Ad hoc præterea parlamentũ spectant alij supplicationũ magistri, q regij Hospitij peculiari noĩe appellãtur, qui regi frequentius assistũt cancellariã sectantes: & hi post primæ curię pręsidẽtes oium primi sedẽt. Hęc sunt verba Gaguini in suis chronicis, lib. 3. c. fi. quę refert de verbo ad verbũ G. Benedi. in sua repet. c. Ray. in verbo, & vxorẽ noĩe Adelasiã. de test. vbi dicit ꝙ sunt tñ octo magistri requestarũ domus Regię, ꝓut nec erãt tpe suo: sed hoc anno Dñi: M. D. XXII. Christianissimus Rex noster Franciscus addidit & creauit alios quatuor de nouo.

Et fuit huiusmodi parlamentũ fundatũ ad instar senatus Romani à Romulo vrbis cõditore, Tito Liuio primæ decadis lib. 1. teste instituti, in quo erant cẽtũ Senatores. l. fin. C. de petitio. hęredi. notatur in rub. ff. de sena. & l. j. C. de caducis toll. & vocabãtur venerabilis cœtus. l. leges. C. de legib. & patres ↄscripti. C. de emẽdatio. Iustiniani codicis, in prin. & horũ potestas erat amplissima, vt dicit Albe. in d. l. fi. & de his parlamẽtis fit mẽtio in c. decet. de immun. ecclesia. & in c. fundamẽta. de elect. & de eius potestate & præeminẽtia in iurisditione, ꝙ sit æqualis cum rege, ita ꝙ Rex ex sua ordinaria potestate nõ potest tollere ea quę acta sunt per eius parlamenta: imò ẽt de plenitudine potestatis ordinata, tenuit dominus meus Iason in quoda cõsilio, quod fecit, quod aliàs vidi & legi in suo studio, sed illud nõ potui habere.

Et potestas Senatorũ, seu ↄsiliariorũ illius adęquatur principi, cũ in necẽ eorũ machinantes tenentur l. Iulia maiestatis. Cũ censetur pars corporis principis. l. quisquis. C. ad legẽ Iuliam maiestatis. quod tñ cõtrariũ tenet ibi Salice. & Gui. Papę, quæstione sua 344. in fi. Et rebellantes iniustè in his quæ ad eorum officium spectãt, vt rebelles regni puniũtur, in extrauaganti Henrici: qm̃ & sicut à sententia senatus non

appella-

appellatur.ff.à quibus appellare nō licet.l.j.l. pfecti. ff.de minoribus.c.anteciorū.2.q.5.Nec etiā ab arresto parlamenti.Specul.tit.de appellatio.§.videdum. circa fi.facit quod notat Bal. in proœ.ffotum. & Panor.in rubr.de appellatio.Guido Papæ quęst. 50.

Et tale Parlamentū nō posset alius habere pter regē in suo regno, vt videt tenere Bar.in l.& hoc Tyberius Cæsar.ff.de hæred.institu.& melius in l.ij.circa finem.in penul.notabili.ibi.harencū tñ illud seu parlamentum. vbi non est aliquis superior, quoniam cognoscere de appellationibus in vltimo ressorto, est de regalibus. c.1.quæ sunt regalia.

Et præsidentes in illis dñr præfecti ptorio, sed cū adiūctione,sicut olim dicebat,pfectus pretorio Africę.Et tales sunt in eadē pōtate quā sunt magistri militū,vt dictū est supra.Et pferunt oibus alijs post cācellariū in Frācia, q simpliciter dr pfectus pretorio.

Et licet hic ante dicatur, q solus Rex pōt habere parlamentū in suo regno,vnde ergo istud q dux Philippus Burg.& post eum Carolus eius filius ēt dux Burg.habuerunt parlamēta in ipso duc. Burg.vt patet ex ɔsnetudinibus nostris compilatis ab ipso duce Philip. in proœmio illarū: & ibi glo.nra ponit quid dicat parlamētū,& multa de his q hic ante dicta sūt.

Sed cum prædicta sint de regalibus, s.cognoscere de appellationibus in vltimo ressorto, vt notatur in d.c.1.quæ sunt regalia. quō potuit cognoscere de talibus dux Burg. cum sit vnus ex paribus Franciæ, imò decanus,& sic recognoscit regem Franciæ in superiorem,saltē in ducatu Nisi dicat, q hoc fuerit ex priuilegio regio,sed videtur q hoc non possit ɔcedere rex in suo regno: cū quæ sunt de regalibus alteri committi non possunt, nec alteri concedi, vt tenet per plura Luc.de Penna in l.5 publicā.in vj. colum. C.de re milit. Nisi dicatur q rex de facili reuertitur ad suam primęuam naturam.l. si vnus. §. pactus ne peteret. vers.idē dicemus.in fi.ff. de pact. Et ideo cū olim Burg.fuerit regnum, & sic iura regalia habens, vt patet in chronicis Philippi Bergomensis, in suo supplemento chronicarum,libro 8.circa principiū vbi ponit multos reges fuisse in Burgundia, & fuit extinctum regnum, & habuit finem, eo quia deuenit ad manus Childeberti & Clotarij post mortem eorum patris,& Clotildis filiæ regis Burgundiæ eorum matris, à quo tempore amisit nomen regni.

Sed nō esset sine dubio, an potuerūt supprimere illā dignitatē regalē,& deducere eā ad ducalē: super quo non insisto nec aliud dico nisi quòd ex quo rex Franciæ adiuncta sibi patria potuit supprimere illam dignitatem regalem, ideo etiam si quodammodo exierit extra manus regis Franciæ, posset ipse rex facere & consentire quòd fuerit & sit cum illa dignitate quæ antea erat: quia hæditiones & diuisiones principatum sunt de iure positiuo,quibus possunt derogare principes,& in hoc non est dubium.

Et post prædictos pręsidentes, præsidentes aliorū parlamentorum præsident in suis locis tanq̃ præfecti prætorio: in parlamento verò Parisiensi ēt præferuntur consiliarijs illius loci post tñ alios præsidentes,sm eorum gradum & dignitatem quæ inter primos aliorum parlamentorum attenditur,sm dignitatē parlamēti illius in quo psident, quæ dignitas in hoc ɔsiderat sm prioritatē istitution is parlamēti,ita q præsidens parlamēti Tolosę præcederet alios,& sic deinceps, & postmodū habebitur respectus quo ad alios sm prioritatem promotionis aut dignitatis loci sm ɔsiderationes superi⁹ positas de prioritate loci & promotionis sm quas pdictadeclarari possunt.

Posset tñ dici,quòd si fieret vna ɔgregatio generalis omnium præsidentium regni, quòd præsidentes Burgundiæ alios à parlamēto Parisiēsi præcedere deberent,eo quia in cōgregatione principum dux Burgūdiæ tanquàm primus par Franciæ & decan⁹ alios præcedit: vt dixi supra in quinta parte, in 45.ɔsideratione.Et ibi ēt dixi,quòd in consilio seu congregatione vniuersali totius regni Franciæ quę fuit facta Turonis tempore Caroli octaui regis Frācię, gētes triū statuum ducatus Burg.habuerunt locum incontinē ti post præpositum Parisieñ. & merito etiam cęteris sint præferendi in Christianitate,quia fuerunt primi qui fidem christianam & sacrum sal susceperunt, & medio quorum ferè tota Gallia ad fidem Christi cōuersa est.Nec in hoc eisdem nocere deberet prioritas institutionis in alijs,eo quia ex quo est ordo qualitatis,non est curandum de ordine temporis. l.j.C. de consulibus,li.12.& dixi supra in prima parte, in 78.consideratione. Etiā facit,quia si bene inspiciat, aliàs fuit regnum amplum & bene dilatatum, vt ēt supra dixi in quinta parte,in 45. consideratione: & ideo in memoriam pristinæ dignitatis deberent esse & collocari in primo loco & ordine post parlamentū Parisiense,ante parlamenta aliarū prouinciarum.

Decima consideratio. Post tales præsidentes sunt pręferendi domini locumtenentes regij seu gubernatores patriarum & prouinciarum, qui præcedunt in auditorio omnes consiliarios post primum pręsidentem,& tales rectores, legati, vicarij, viceregęs vocari possunt etiam præsides secundum Budæum in l.si in aliquam.ff.de officio proconsulis.

Licet videretur in hoc esse dubium,ex quo locūtenenti regio,seu vicegerēti qui dr esse apud nos gubernator patrię talis honor & reuerentia debeatur, qualis domino, et sic videretur, q sicut princeps & rex noster pręcedit prefectos pretorio etiam in auditorio,quòd etiam eius vicegerens seu locumtenēs, per ea quæ dicit Philippus Francus in c. grandi. in quinto notabili de supplenda neglig. prælatorum.

Sed licet tales quādoq; dicant in suis literis institutionis locumtenentes regij, tñ officium eorū propriè dr esse officium proconsulis,quod est supra oīa alia officia post prefectum pretorio.Cū talis dicatur spectabilis,vt habetur in l.pręcepit nostra serenitas. vers.illud ēt generali.C.de canone largitionaliū titulorū,li.10.Et tales qui apud nos locumtenēτes regij in prouincijs sibi decretis vocantur. Et horū officiū magnū est, & præfecti prætorio vice funguntur in sibi cōmissis. Nā si præfectum cęteris dignitatibus antęfert, vicarius ex ipso vicariatus nomine se eius trahere indicat portionē.dicit l.j.C.de offic.vica. & habet p Lucā de Penna in d.l.pcepit.in d.ver. illud. Et

dicit

dicit tex.in d.l.j.ꝙ talis repræsentat reuerentiã dñi.

Sed videtur,ꝙ ille tex.loquutur solum de vicario præfecto prętorio,prout videtur sentire Luc.de Pé. in l.eos qui.C.de comitibus qui prouincias regũt, lib.12.ideo secus de his qui sunt vicarii principis, cum tales vna & eadem persona reputentur.c.1.de officio vicarii, lib.6.& hi ordinariam iurisditionem habent,& causas audiunt p querelas simplices subditorũ & generaliter quæ in principali statuta sunt, in vicario repetita intelliguntur.l.diffinitio.ff.de pe culio.93.dist.c.vlt.vbi est hoc verbum,locũtenens. facit tex.in c.1.de officio vicarii, in 6.

Et tales qui prouincias guberuãt seu administrationem & gubernationem habẽt inter comites primi ordinis gaudent priuilegio vicariatus,vt est tex. & ibi Luc.de Pen.in l.j.C.de comitibus qui prouincias regunt,lib.12.Personã.n.principis tales repræsentant.l.ẽt eos ibi: qui imaginem principalis.C.de appella. vnde cum tales personam principis repræsenteut, debent omnes ei parere & reuerẽtiam exhibere.tex.in c.pręcipimus.63.dist.& ibi gl.ordinaria de hoc,& gl.ij.in c.cum olim magister.extra de off. dele.quę dicit per d.c.pręcipimus. & p ca.primum. 94.dist.ꝙ delegatos honorare debemus tãquam ipsum delegantem, vt notat Goffredus in summa, de ma.& obe.§.reuerentia debetur, in fi.& not.Spec.i tit.de legato.§.j.verſ.honorãdus autem est legatus. & probatur in c.sanè.2.in prin.extra de off.dele.facit totus titulus, de offi.eius qui vicem alterius gerit.& maximè in d.c.pręcipimus. ꝙ omnis legatus est honorandus & plus & minus secundum locum illius cuius legatione fungitur. & vide ante in prima parte, in vj. consideratione versic. vj.

Et ideo legatus principis maioris ꝓcedere debet legatũ principis minoris,licet ipse vt priuatus esset inferior.Inde dicitur,ꝙ si subditum honoro, videor dñm honorare,vt dicunt Andr.de Bartulo, & Ioannes de Platea in l.fi.in fi.per illum tex.C.de re militari,li.xij.& Cæpola in tractatu suo,de impera.militum eligendo. in versi.pro impera.in iij.& iiij. col.

Ideo videtur dicendum,quod prędicti dñi gubernatores seu locũtenentes regij in suis prouincijs sibi deputatis ꝓcedunt præsidentes præterq̃ in sede iudicãdi in auditorio parlamenti ꝑ prætionẽ positam in frà,in 24.consideratione.incipiente:gerentes magistratũ.De pòtate tñ seu autoritate pro ꝯsulum qbus videnrur adaptari gubernatores patriarum videatur Purp.in l.j.in 26.colla.ff.de officio eius cui mãdata.

VNdecima ꝯsideratio. Post hos presidentes sunt hodie octo magistri requestarũ,vt dictũ est supra in ij.ꝯsideratione ꝓximè posita, qui regi frequẽtius assistunt cancellariã sectantes, & hi propriè magistri requestarũ hospitij regis vocant̃, qui post primæ curiæ parlamenti Parisiensis præsidentes omniũ primi sedent in ipsa curia parlamenti,vt dicit G.Benedicti in repet.sua cap.Raynutius in verbo,& vxorem nomine Adelasiam.extra de testamentis.

Hi enim præcedunt oẽs consiliarios totius regni in quacunq; curia parlamentea assistant, & in oĩbus assistere possunt, tã in curia parlamentali Parisiensi, Dinionensi,Tolosana,Burdegalensi,Rothomagensi, Aquensi, q̃ Gratianopoliten. quæ oẽs curiæ habent pręsidentes post quos assistunt dicti magistri requestarum qui dñr referendarij.j.aduocati sacri palatij, cũ petitiones supplicãtiũ corã principe ꝓponant, & referãt:vt dicit glo.& Iaco.de Beluiso in authen. de referendarijs.collat.3. & tales magistros requestarũ vocat Iac.Rebuf.in l.eos.C.de excusatione munerũ. li.x.referẽdarios.& vide ẽt Specu.in tit.de supplicatio.§.1.post principiũ.vbi ponit qui sint referẽdarij.

Et nõ debẽt esse vltra octo, vt dicit tex.in d.authẽ. ex quo ex illo textu fuerunt antiquitus in Gallia solũ ordinati & instituti octo,nũc verò(vt dixi in ꝓcedenti ꝯsideratione)sunt nouẽ. Et licet inhibeatur ne fiãt vltra octo,si tñ fiant,deponi nõ debet supernumerarius: vt dicit ibi textus & Angelus de Perusio, & glossator seu commentator regularum cancellariæ Iulij papæ secundi in tertia parte.

Et,vt dicit ibidẽ tex. tales sunt spectabiles ,prout est præses prouinciæ(q apud nos in multis locis dicitur baliu',& in alijs locis & ꝓuincijs senescallus)vt est glos.in §.cumq; hoc.in glo.in verbo,ex quæstori. in proœ.institutio.q licet maius imperiũ oĩbus post principẽ habeat,vt dicit tex.in l.ꝑses ꝓuinciæ maius. ff.de offi.p̃sid.l.& ideo. ff.de offi. ꝓconſ.& legati. imò nec quicquàm est in sua iurisditione, ꝙ nõ p ipsum expediat:tñ prædicti magistri requestarũ præferunt illi & pręsident ante eũ in suis iurisditionibus.

Et hoc est qa,vt dicũt quidã, præsides ꝓuinciæ sunt solũ clarissimi,vt est tex.in l.fi.C.de decurio.lib.10.

Et obseruat̃ in tota Gallia in qbuscũq; locis sint, si velint tenent locũ præsidis.i.balliui seu senescalli, expediũt causas sui ꝓsidatus seu balliuatus aut senescalliæ:& ita vidi sæpè fieri per nobilẽ ac sapientẽ virum dñm Dionysium poillor,iurium doctorẽ & magistrum requestarum qñ accedebat ad hanc ciuitatẽ Heduen. causa habitandi & suos parentes visitandi postquã tres menses in curia seruierat, vt moris est.

Et tales post longã exercitationẽ talium officiorũ vocari merentur comites; vt dicit Ioan. de Platea in d.l.eos.C.de excusa.muner.li.10.& in l.fi.de decur. C.eo.li.vbi ipse Io. de Platea ponit 12. dignitates q̃ liberant quẽ à decurionatu, curia,& patria pòtate, inter quas est dignitas referẽdariorum,quorum officium est respõsa principũ peragere & signare, vt ibi.

Et tales sunt exẽpti seu eximũtur à munerib',subsidiis,iꝑositionib' seu tallijs.d.l.eos.& Io.de Plat.in locis ꝑallegatis.Budęus tñ & post eũ Pyrrhus in suo tractatu de magistra.Romanis,li.1.magistros requestarũ & proximos sacrorũ scriniorũ cõparauerunt,ꝙ nõ credo tales esse,sed potius esse,les secretaires des cõmandamãs,q sunt quatuor tñ,aut tres ordinariis

Tales ẽt hodie apud nos habẽt iurisditionem ordinariã,quã tenent seorsum à curia in qua de officijs regijs cognoscunt,ab eis tñ appellatur ad parlamentum.Et ita decisum fuit arresto,anno dñi millesimo 1384.vt refert Aufrerij in tract.arrestorum.cap.43. & G.Benedicti proximè dicta repeti.in repetitione. c.Raynutius. in glo.& vxorem nomine Adelasiam. in additio.extra de testamentis.

DVodecima consid. Post prędictos pręsidentes, & magistros requestarum sunt cęteris aliis quibuscũq; officiariis dñis & principibus pręferendi cõsiliarij curię parlamenti in suo auditorio & curia, cum distinctione seu modificatione quadam: videlicet, qm̃ in parlamento principis solent esse consiliarij ecclesiastici & seculares, vt ecclesiastici à dextris, & seculares & laici à sinistris, & quilibet in suo loco & ordine sessionis ſm ordinem promotionis, vt qui primò promotus ad tale officium, primò sedeat in suo loco & altiori, dixi supra in pluribus locis.

Et quo ad hanc considerationem, ꝙ consiliarij tales pręferantur aliis patet, qm̃ sunt senatores, & loco senatorum sunt, vt supra dictum est in 9. consid. huius partis. Cũ ad instar senatus Romani fuerint instituta parlamenta in quo sunt senatores seu consiliarii, & tales sunt ꝓpriè curię maximæ, vt parlamẽtorum principis: ex quo cũ quælibet ciuitas habebat senatum suũ, vt in auth. de natura. liberis in curia deputa. in prin. vt dicit Luc. de Pen. in rub. & in l. omnes. la premiere. 3. col. de decurio. C. lib. 10.

Et tales in corpore reipublicę obtinent locum cordis ex quo imperator inter senatores connumeratur, vt est tex. in l. ius senatorum. & ibi Luc. de Pẽ. C. de dignita. lib. 12.

Et de corpore reipublicę quomodo regatur, & p quos regi debeat, vide eundem Lucam in l. ij. C. de apparito. proconsulis & legati, eod. lib. 2.

Et talib⁹ nõ possunt indici munera per quoscũq; iudices cuiuscũq; autoritatis sint, imò si quid eis est mandandum, hoc solum per principem fieri debet. l. nemo pręfectus. C. de dignita. lib. 12. Nec bona eorum contribuere debent in sumptibus operum publicorum, quæ pręsides ꝓuinciarum in ciuitatibus iubent fieri vel ędificari. l. quoniam diuersi iudices. & l. senatorum substantias. C. de dignita. ex quo malè faciebant ciues Diuionenses, qui volebant compellere senatores seu consiliarios parlamenti Diuionensis ad aliqua munera oppidi Diuionen.

Et sub his senatoribus comprehenduntur patritii & consules vsq; ad oẽs illustres, quia hi soli possunt dicere sñiam in senatu. l. fi. §. j. ff. de senato.

Aduerte tñ, ꝙ appellatione populi continentur ẽt senatores. notatur per Inn. & alios in c. sedes. de rescriptis. Et horum magna est autoritas, vt l. humanum. C. de legib. gl. in §. constat aũt. in verbo, sed & plebiscita. insti. de iust. & iur. Et hi possunt facere legẽ. l. nõ ambigit᷑. ff. de legib. & senatusc. notat᷑ p Io. Fabri in l. fi. C. de senatorib. hodie tñ cũ cõdere legẽ sit vnũ de reseruatis principi, & sic solus rex in suo regno leges cõponit: ipsi verò ꝯsiliarij bñ cõdũt circa ordinatiua litis, aut reformãt stylũ curię, aut addũt.

DEcimaterria consid. erit, quia offendentes tales cõsiliarios principis cõmittunt crimẽ lęsę maiestatis. l. quisquis. C. ad legẽ Iuliã maiestatis. & vidi Guidonẽ Papæ. q. 344. in fi. & dixi supra in 9. cõsid. huius partis. Quæritur si dicat᷑ vni ex talibus consiliariis, si nõ esset ob reuerentiã officij tui & regis, bene te castigarem, dicit ille, non respicias regẽ: nec cures de officio, sed defendas te si potes, & deponit vestes & insignia regis. iste eum acriter verberauit, nũquid i pęnã verberãtis senatorẽ aut officiariũ regis incidat? V᷑ ꝙ nõ, arg. l. quãuis. ff. de i ius vocã. et qa hic v᷑ cessare interesse partis, ergo & regis. l. ij. ff. si qs in ius vocatus nõ ierit. & hanc opinionem tenet G. de Cng. in d. l. quamuis.

In cõtrarium videtur facere. l. ij. §. vsq; adeo. ff. de iniuriis. eo qa ille à se abdicare nõ potuit officiũ regis. l. legatis. ff. de offi. ꝓcõs. l. fi. C. de defens. ciuit. & hãc opin. tenet Ioã. Fabri in l. seruus. C. de pœnis. & ita reuui in cõmentariis nostris super consuet. ducatus Burgũd. in tit. des iustices. §. vij. in gl. simple rescousse. vers. 7. cõclu. hanc qõnẽ examinauit Alberi. in suis statutis. q. 43. sed nescit i quã partẽ inclinare.

Et senatores dicunt᷑ à senio, eo ꝙ soli senes ad tale officiũ eligi debẽt, quorũ institutionũ Romulus Romanę vrbis cõditor primò inuenit: vt supra dixi in d. 9. consid. huiusce partis. Et ideo sapienter dicebat Inn. & Bal. in c. 1. de renun. ꝙ plus valet vmbra senis q̃ ensis iuuenis. De quorum senium pręeminẽtia vide G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo adiectæ impub. de testamen. & dicam latius infrà.

Et ideo nescio quid dicendum de quibusdam cõsiliariis nr̃i tpis nouiter institutis & creatis in parlamẽtis, quos video ad dignitatẽ ꝓmoueri i ætate 20. aut 25. ann. mediãte pecunia, aut alia vi nescio quali, nisi ꝙ difficile sit ꝙ malo inchoant᷑ principio, vix bono pagant᷑ exitu. ex quo si malè oĩa gubernent᷑ nõ põt aliud dici nisi ꝙ, Cõsiliũ iuuenũ Roboã fecit egenũ. 3. Reg. 12. c. mihiq; ꝓpono vers. seq. morales.

Roma vetus veteres cum te rexere quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus successit praua iuuentus,
Consilio cuius præcipitata ruis.

Et ꝙ consiliũ senũ sit consilio iuuenũ præferendũ & magis laudandũ, vide G. Benedicti in loco hic ante alleg. cuius dicta & tpis nostri gubernacula taceo, cũ oĩbus sint nota: & melius est in bis tacere q̃ male loq, cũ ex plurimis pauca exprimere sufficiat. Et qa hic materia senũ & iuuenũ non se offert, nisi quodammodo extraordinariè, non aliter insisto.

Ex duabus proximis ꝯsiderationibus infero vnũ, ꝙ curia parlamẽtalis Frãcię est prima & principalis omnium curiarum, & sic si per modum curię cõgregatæ & cõuocatæ incedat, & in actu in quo tota curia repręsentatur, ꝑcedet oẽs alias curias. Et licet generales Franciæ, aut præsidentes in camera cõputorũ videantur esse maioris dignitatis, q̃ consiliarii de p se, cum sint primi, & præsidentes in eorum curia, non tñ in cõgregatione prædictarum curiarum debent ꝑcedere consiliarios curiæ parlamẽti: imò nec grapharios eiusdẽ curiæ, ex quo tota curia tenet primum locum honoris, oẽs curialistę seu ministeriani illam sequuntur, & sic præcedunt ẽt ipsos præsidentes cõputorũ, qui sunt de secũda curia, & sic de secundo loco honoris: argumẽto eorũ, quę supra deducta sunt in quarta parte, in 32. conside. vbi dixi ꝙ canonici ecclesiæ cathedralis, qui non sunt in tanta dignitate de per se, quantum abbates, si tamẽ incedãt processionaliter in cõgregatione ecclesiæ cathedralis

thedralis & aliarum, præcedũt abbates, & quæcũq; alia collegia cuiuſcũq; præeminentiæ, exẽptionis, aut priuilegij fuerint, cum ſint de primo loco honoris. Ex hoc ergo infertur, ꝙ domini computorum ſi vellent incedere æqualiter cum curia parlamentali errarent, cum vellent attentare id quod nocuit lucifero, qa vellent fieri ſiles altiſſimo, qd naturæ repugnat. Sed adhuc non eſt ſine dubio, an debeãt ꝓcedere præſidem ꝓuinciæ, vt infra in ſecunda proxima conſid. ſeq. dr̃. Ex quo ad minus clarum eſt, ꝙ ẽt pñdentes computorum de per ſe non poſſunt præcedere dictos conſiliarios cũ cõſiliarij ſint illuſtres, ꝓnt & quæſtores: ſed hodie ſunt de priori loco honoris i quo ẽt ſcđs eſt maior primo loci honoris ſequẽtis.

Decimaquarta conſid. Inter hos conſiliarios, qa ſunt quidam in magno conſilio regis, quod dicitur conſiſtorium, alij ſunt in parlamentis, quæ dicuntur tribna lia, eſt magna altercatio de præeminẽtia iſtorum, videlicet, qui iſtorum ſint præferẽdi: & quia Ioan. Montaigne & Nicolaus Boerij ſatis ſuper hoc inſudauerunt in tractatu quem fecerunt de autoritate magni conſilij, ne dicta eorum trãſporté, & ne etiã volẽdo plus extollere aliquos ex his, ad dicta eorũ me remitto, ex qb. vnuſquiſq; cogitare põt, & clarè decidere, qs illorũ ſit ꝓferẽd⁹, & i qb. locis.

Decimaquinta cõſid. Cum, vt ſatis claret, in hac parte fit mentio de ſtatu iuſtitię ſine qua regnũ in ſe durare non poteſt: cum, vt ait Aug. lib. 4. de ciuitate Dei. Quid. n. ſunt regna, niſi latrocinia vbi non eſt iuſtitia? & qua imperatoriam maieſtatem oportet eſſe armatam & decoratam: vt habetur in proœmio inſtitutionum, & infra latius dicam.

Et neuter iſtorum ſtatuum iuſtitiæ, ſ. & militiæ ſine pecunia conſiſtere poteſt. Vnde Philippus aĩam reipublicæ eſſe dicit pecuniã (de qua plene in finali parte, in 54. conſide.) cum nummus profectò pro his omnibus quibus homo indiget fideiubeat, & de publicis pecuniis officiariis iuſtitię ſalaria & militibus ſtipẽdia aſſignari debẽt, de quibus viuũt, ne ſubditos cõcutiant, aut deprędentur, ſm quod dictũ eſt Luc. 3. Neminem concutiatis neq; calũniam faciatis, ſed eſtote contenti ſtipẽdiis veſtris. Ideo introductus eſt tertius ſtatus in Francia, & in oĩ parte mũdi, qui eſt ſtatus theſaurariorũ: qui à quærẽdis & cõſeruãdis pro reipublicę vtilitate pecuniis olim q̃ſtores noĩabantur, vt ſuprà in præced. par. in 18. cõſid. incip. ad theſaurarios. & olim primus honoris gradus quæſtoris erat, vt dicit Cicero in orationibus, & hodie tales apud nos ſunt generales Francię, qui habent ſub ſe theſaurarios, qui tamen omnes ſunt ſub camera computorum, vt refert G. Benedicti in repet. c. Rayn. in verbo. & vxorem nomine Adelaſiã. nu. 510. extra de teſtamentis.

Sed qm̃ hic ſolũ intendo facere mẽtionem de magiſtris computorum (cum tales ſint iudices & officiarij iuſtitiæ) ideo reliquis pręmiſſis dicendũ vr̃, ꝙ pręſidentes computorum hodie ſint ſubrogati loco procuratoris Cęſaris, cuius officiũ cõſiſtit de iure in iudicãdo. l. ij. C. ſi aduerſus fiſcũ. & qui cognoſcit de rebus tãgentibus, & dę vẽditionibus fiſcalibus ſeu de dñio principis, vt hr̃ in rubr. vbi cauſę fiſcales. & in l. fi. C. ſi aduerſus fiſcũ. Et iſte dr̃ comes rerũ primatarũ. l. ſi quis. & l. vniuerſi. C. vbi cauſę fiſcales. Ex quo textu ſumendum eſt, ꝙ pręſes prouincię eſt maior pręſidente computorum. facit l. iij. C. de officio pręſidis, imò ꝑ illum tex. in d. l. procurator non habent poteſtatẽ condẽnãdi aliquẽ ad pœnã, qđ tñ hodie vſurpant ex poteſtate (vt dicũt) ſibi à rege ꝯceſſa.

Dicũt tñ aliqui, ꝙ cũ ſint illuſtres, vt l. ij. C. de officio queſtoris. ẽt comes rerum priuatarum, vt eſt tex. in d. l. ſi quis. & pręſides prouinciarum tantum clariſſimi, vt ſuprà iſta parte, in 5. conſid. ꝙ debent prępferri illis, ſed illi tex. loquuntur tantum de quæſtoribus qui dicuntur generales finãtiarum apud nos, & ſunt illuſtres: ideo tales ꝓferri poſſent pñdibus ꝓuinciarum, ſed non pręſidentes computorum, qui tm̃ dici poſſunt ſpectabiles, vt dixi in præced. par. in 17. conſid. incip. de aliis officiariis. ex quo ſunt in loco procuratoris Cęſaris, vt ante dictum eſt.

Et iſte procurator Cęſaris differt à procuratore fiſci: quia procurator Cęſaris eſt ille qui adminiſtrat redditus prouenientes ex bonis quę princeps habet tanquã bona priuata, vt eſt dñium. Procurator aũt fiſci eſt ille qui adminiſtrat bona principis, q̃ cõuertunt in vſus publicos: vel vt dicit Pau. de Caſt. in l. j. C. vbi cauſę fiſcales. quia officium procuratoris Cęſaris eſt quod conſiſtit in iudicãdo, d. l. ij. C. ſi aduerſus fiſcum. vt ſunt dñi cõputorũ. Nec cõſiſtit in pœnarum impoſitionib. l. j. ff. de officio ꝓcura. Cęſaris. & iſte eſt de quo hic ante dictum eſt, qui eſt pñdẽs ĩ camera computorum, qui aliq̃ñ officio pręſidis vtit̃, prout dicit text. & ibi Salicet. in l. procurator. C. vbi cauſę fiſcales. Procurator verò fiſci agit & q̃nq; vocatur curator reipublicę, l. curator. C. de modo multarũ. q̃nq; logiſta, i. rõnalis. d. l. curator. & de iſto infra dicemus in hac parte, in 34. conſid. vbi fit mẽtio in quo loco ſedere debeat inter aduocatos.

Etiam de prędictis magiſtris computorũ videat̃ Budæus in tit. ff. de officio quęſtoris. & illos pręfectos ratiociniorum vocat. Iac. Rebuffi vocat eos magiſtros ſcriniorum, vt hr̃ per eũ in rubr. C. de magiſtris ſcriniorum, lib. 12. & dicit eos eſſe ſpectabiles. Pyrrhus verò in tractatu de quęſtoriis magiſtratib⁹ dicit, ꝙ Imperator eos vocat pręſidentes ſacris ęrariis per tex. in l. vlt. C. de aduoca. fiſci. Ab eorum tamen ſententiis appellatur ad parlamẽtũ, ex quo ſunt inferiores dñis de parlamẽto. Cũ nõ oporteat ad cõpares iudices appellationes referri: ſed à minore iudicio in maius tribunal aſcẽdere, vt dicit tex. i auth. de appel. & infra q̃ tempora. §. illo videlicet. coll. 4.

Et in iſta camera cõputorum ſunt alij officiarij, qui dicuntur tabularij, quibus ęquiparantur clerici camerę computorum (quos auditiarios vocamus) de quibus per Iac. Rebuffi in l. inſtat. C. de iure fiſci, libro decimo.

Decimaſexta conſid. In ſupremis curiis, tam cõſiſtorialib⁹ q̃ parlamẽteis ſunt grapharij, hoc eſt ſcribę, qui ẽt habent dignitatẽ vltra alios ſediũ regaliũ, & inter hos primi ſunt, cũ ſpectabiles dici pñt, & ſic videtur quòd pręcedere debeant pręſides prouincia

uinciarum, hoc est Balliuos & senescallos, quod non est dubiũ io loco eorũ iurisditioois, sed nõ in loco iurisditionis magistratus dictorum Ballinorum, qm̃ ibi quoscunq; pręcedere debent, pro quo. l. iiij. ff. de officio præsidis. & infra hac parte dicet, in 24. consider. vbi dr ꝙ gerentes magistratum generaliter in suis iurisditionibus, cæteris sunt preferendi. Et, vt dicit Iacobus Rebuffi in rub. C. de magistris sacrorum scriniorũ, lib. 12. fm Bar. & And. de Berrul. magistri scriniorũ sunt notarij magnæ curiæ principis, quibus potest æquipararí magnus notarius magnæ curiæ parlamenti Parisius qui vulgò vocatur grapharius vel notarius principalis principis, qui tenet registrũ seu regestũ literarum, & tales dicuntur proximi sacrorũ scriniorũ. Sed pro clariori intelligentia horũ graphariorum, seu scriniorũ sumenda est doctrina Iacobi Rebuff. in l. j. C. de ꝓximis sacrorũ scriniorum, libro 12. vbi dicit ꝙ tria sunt scrinia, siue cameræ in quibus reponuntur scripturæ principẽ tangentes: io voo scrinio, seu camera pouunt epistolæ seu literę q̃ p pricipẽ aliis mittunt seu ab aliis mittunt principi. Et istud est officiũ secretariorũ principis, de qbus supra dixi in par. ꝑcedente.

Et licet plures in curia principis secretarij instruãtur, tñ vnus est magis secretus & cootinuus principi, q est & reputat præpositus huins sacri scrinij: qa ꝑpooit aliis scriniariis, hoc est aliis secretariis. Etiam vocatur proximus, quia plus se approximat & appropinquat principi, q̃ alij secretarij: & qui habet principalem custodiam voius scrinij seu camerę, vbi tales sunt scripturæ, & literæ reponuntur, cũ talis sciat arcana, & secreta principis, vt l. ꝓximos. C. de ꝓximis sacrorum scriniorum & est apud nos hodie & à multis annis, s. à tempore Caroli VIII. vsque nunc dominus Roberte, qoi præest & semper pręsuit io talibus omnibus secretariis regni, & meritò, cum noo fuerit repertus excellentior eo in talibus.

Vel, vt dicit idem Rebuffi, erat aliqnis istis literis custodiendis prępositus per priocipem fm scrinium suæ cameræ, vbi tales sunt scripturę & literę positę, cũ talis sciat arcaoa & secreta priocipis. Et dr scriniũ locus vbi solẽt libri vel chartę recõdi, tanquã cãcelli qdã, vt in l. librorũ. §. libris. ff. de leg. 3. Et sic cũ in palatio summo erãt duo latercula, puta magnũ & minus, idest duæ cameræ, magna & minor, & istud erat minus laterculum, seu minor camera, in quo voicũ erat scriniũ, in quo sacrę dispositiones recondebãtur: hoc est principũ legales cõstitutiones, seu ordioationes, vnà cũ codicillis, hoc est literis officiorũ imperialium quorũcũque, ẽt militariũ recondebantur, vt facit tex. in §. j. in authen. de mandatis principũ. coll. iiij. vbi optimns tex. Et ꝙ codicilli militarium officiorum ad solicitudinem ptioeant quæstoris in eodẽ minori laterculo, vide tex. io l. j. iuncta l. ij. C. de officio quæstoris. Et ꝙ cum legalibus libris codicilli, i. literæ officiorum debeant obseruari in ipso minori laterculo, vide tex. in d. §. j. ibi: vnà cum codicillis. in authen. de mãdatis principum. quod quidem laterculũ de quo in il lo §. primo scribitur, erat minus, quod apparet ex l. j. C. de officio quæstoris. & sic in illo minori laterculo eraot tantum illa duo scrinia, quę pro voo habebant, vt dictum est. In laterculo verò maiori erant tria scrinia, vt statim dicetur, & io hoc latereulo minori erat vnum qđ erat distinctum duobus, vnum pro libris legalibus, alterum ꝑ codicillis: licet vt vr tenere Petrus Cotherean in suo schedulari magistratuũ, in tit. de q̃store palatij, & cancellario Franciæ, qđ non distiocti essent scriniarij librorum principis, & codicillorũ: sed pmixti essent tñ quatuor scriniarii libris & codicillis deseruientes io scribeodo & dictãdo, & reuoluẽdo, & excipiendo, seu registrando, q quatuor antiquarij (vt putat idem Cothereau) sunt de quib⁹ loquitur tex. in l. hac parte. C. de ꝓximis sacrorum scrin. lib. 12. Mouetur. nam ibi dr ꝙ quatuor aotiquarij scriniorũ, seu secretariorum memoralium segregabantur à generali scrinio memoriæ, & ei nõ obsequebant: sed specificè erant istorum antiquorũ quatuor scriniariorũ partes. Et isti quatuor antiquarij habent permixtum munus ad obsequendum libris & codicillis: q quidem antiquarij dispõnum adæquantur nostris cõmendatoriis secretariis, qbus dictatio & trascriptio codicillorũ seu lrarũ regiarũ iocũbit. Alij verò sunt secretarij Libell. Alij memoriales. Alij epsares, de quib⁹ ibi amplè per Pet. Cothereau. Sed talis triplicitas apud nos obseruatur, cum tñ apud principẽ & in aula ipsius ad illi deseruiendũ seu obsequendũ sint ꝑdicti quatuor antiquarij qui dicũtur, les secretaires des cõmaodamens.

Alij verò obsequuntur, & deseruiunt tñ consistorio, & sic cãcellario (qui est principalior illius) & in his q̃ coocernunt iurisdõnem seu iustitiam, oõ io his q̃ cooceroũt res priuatas principis. Et isti sunt de magno laterculo seu de magna camera, io qua sunt tria scrinia memorię, s. epl̃arum, & libellorũ. Ista ꝓbantur io l. 1. 2. 3. & 4. C. de ꝓximis sacrorum scrin. Et de primo scrinio vbi reponebantur literæ, dixi hic ante: de secundo verò vbi reponebant scripturę libellorũ & compositionum põt poni exẽplum. Parisius in camera parlamenti vbi reponuntur tales script. qui magistri parlameoti dicũtur sunt ibi plures, sed sunt ibi quatuor ꝑsidentes, qui ꝑponuntur aliis magistris parlamẽti, & habẽt ibi ꝑsidentiam, qui possunt appellari vno respectu ꝑpositi huius sacri. scrinij, hoc est cameræ parlamenti, & hoc etiam iure vocãtur proximi quia magis se approximant principi. Sed quia istud exẽplum oõ est bene ꝯuenieos, ideo aliud ponit magis quadrans, s. io grapharío curiæ parlamenti, qui præponitur & pręest omnibus scribis illius curię & sunt tres principales: vnus qui dr grapharius ciuilis. Alius crialis. Alius ꝑñtationum: & sub eis sunt alij quatuor qui in absentia eorũ signant, & quilibet illorũ principaliũ habet suũ scriniũ seu suã camerã, quã burellum vocant.

Et ibi vocantur præpositi dictę cameræ, seu magistri dicti burelli, seu proximi sacrorum scriniorum, vt dicit Iac. Rebuffi in dicto loco.

De tertio verò scrinio, in quo sunt magistri computorum præpositi, non hic repeto, cum ante dixerim.

Aliud est scriniũ ĩ palatio regio Parisius seu camera, ĩ qua sunt repositæ script. tãgentes antiquitates, & notabiliora facta regni, qđ scrinium vocatur camera thesauri: & destinatur ibi vnus principalis ꝑpositus, seu pręsidens pro gubernatione seu custodia illius cameræ

meræ, tenens clauem principalem illius cameræ & pponitur aliis etiam habentibus alias claues illius, & qui etiam proximus vocari potest, cũ se magis appropinquat regi q̃ alij. Et tales pximi seu præpositi sacrorum scriniorum eisdem honore & dignitate funguntur, quibus vicarij principis, & ex eo tpe quo officiũ proximatus sunt adepti. l. j. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Et isti possunt salutare principem, & sedere in iudicio cum iudicib. l. in sacris scriniis, la prima. de proximis sacrorum scriniorum. C. eod. lib.

Et aduerte q̃ isti secretarij propriè sunt adiutores cancellarij, vt dicit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum. c. de auditorio principis. & debẽt esse septem, vt ibi dicit, vt facit tex. in l. comperimus. C. de proximis sacrorum scriniorum, cũ præfectus, quorũ primus inter omnes est audientiarius apud nos, q æquiparari potest mello proximo. de quo in l. peculiari. C. de proximis sacrorum scriniorum, qui dicitur prior illorum qui erant adiutores quæstoris.

Decimaseptima consid. Post principaliores officiarios supremarum curiarum videndum est de aliis pluribus iudiciis ordinariis, qui sunt apud nos. Et primò de præfecto vrbis, qui à quibusdam adaptatur præposito Parisiensi, & Tholosani eũ volũt adaptare viguerio Tholosæ, qđ nõ credo: sed inquãtũ possit adaptari ppósito Parisiẽsi vr q̃ sit magnæ autoritatis, dignitatis & excellẽtiæ, cũ præfectus vrbis sit illustris vt supra ista parte, in 2. consid. dictum est. Ideo etiam præpositus Parisiensis illustris esse debet per huiusmodi adaptationẽ, & talis æquiparatur de iure præfecto prætorio. l. j. C. de præfectis prætorio siue vrbis &c. lib. 12. dicit tñ Purpuratus in l. j. nu. 96. ff. de officio eius cui mandata est iurisditio. q̃ huius præfecturæ simulachrum apud nos non vr̃, cuius iurisditionem ad prætorem translatam esse autor est Fenestella. Capitanei tamen ciuitatum, qui apud nos videntur, quorũ tanta nõ est ptãs, vt tradit Iaco. Rebuffi. in i. j. col. ij. ĩ fi. C. de mulieribus in quo loco &c. lib. 10. hnic præfectos vrbis non sunt æquiparandi. Ego autem dico q̃ huic posset æquiparari capitaneus iustitiæ Mediolani, cum præfecto prętorio æquipareturː cum ab eo, pront nec à præfecto prætorio appellatur: & ita vidi tpe quo assistebam magnifico do. Roberto de Pardines capitaneo iustitię Mediolani, tpe quo illustris dñs Carolus de Ambasia erat locumtenens generalis in Italia pro Christianissimo Francorum rege.

Decimaoctaua consideratio de pretoribus tractat, qui sunt spectabiles, vt supra ista parte, in 4. con sid. dixi: & tenent oẽs in l. j. ff. de officio eius cui mandata est iurisditio. sed quibus adaptari possint incertum est, cum tales prætores potestatem haberent legem condendi, seu ius quod honorarium appellabatur. §. prętorũ. instit. de iure naturali, gẽtium & ciuili. Et in vrbe prætor à præessendo noĩatur, cui consulũ insignia concessa sunt, vt tradunt Põpo. Lętus & Fenestella, lib. de magistratib. c. 19. Et vt Varro scribit, ptor dictus, qa iure pręiret: quia iura condere, vt iã dixi, & abrogare instit. solus poterat, & in causis ciuilibus, criminalibusúe summum imperium obtinebat, vt tradunt Moderni, maximè Zasius in l. ij. §. cũq; cõsules. ff. de orig. iuris. Ideo dicit Purpuratus in d. l. j. nume. 204. q̃ Bar. meritò eum æquiparat senatoribus &c. præfecto prætorio in l. oẽs populi. 4. qõ. 1. principalis. ff. de iust. & iur. & ideo non videtur, q̃ oẽs alij essent similes, cum solum ibi loquatur de prętore vrbis, vt dicit do. meus Ias. in d. l. j. ex quo malè vr̃ æquiparari ducibus, marchionibus, comitibus, & episcopis, qui non possunt eo modo statuere. c. cum inferior. extra. de maio. & obe. & hoc nisi essent vicarij principis vel prescripsissent iurisditionem, merum & mixtum imperium, & principi reseruata: vt declarat Aretinus in l. stipulationũ aliç, in prin. col. pen. ff. de verb. obl. quo casu tales essent illustres, vt dicit idem Purpuratus in d. l. j. nu. 205. vbi facit illam differentiã inter prętorẽ vrbis, & alios, quam etiam facit Bal. in l. receptitia. C. de non numerata pecunia. Et ideo (vt idem Purpuratus ibi, in seq. numero voluit) difficile vr̃ reperire inter magistratus nostros qui æquiparetur huic prętori, quicquid de potestatibus nostri tpis dicant Bal. & Barbatia in rubr. C. qui admitti. Maximè quia nullam habent autoritatẽ nisi quatenus eis est attributa p statuta seu rescripta constitutionum, vt tradit Bal. in auth. cassa. coll. j. C. de sacros. eccl. quãuis largè omnis magistratus possit dici prętor, vt dicit Bal. in l. fin. in 1. q. C. de ędilitiis actio. & Decius in l. vbicũq; p illũ tex. ff. de reg. iur. Huic prætori vrbis ita possunt adaptari ppositus Parisiẽsis, & viguerius Tholosanus, sicut pfecto vrbis: nisi ĩ hoc qđ nõ habẽt autoritatẽ cõdendi ius, nisi in his, q̃ respiciũt stylũ iurisditionis eorũ.

Decimanona cõsid. Pręsides prouinciarum p Spec. in rub. de iurisd. om. iud. vers. minimi. & p Bar. ĩ l. j. à quo ibi nemo discrepat. ff. de offi. eius cui mandata est iurisditio. tñ clarissimi dicuntur, & in quarto gradu, qui dr̃ minimorum ponuntur. Et q̃ præses pnincię sit clarissimus, vt est tex. in l. ij. in fi. C. de delatoribus, lib. 10. Et talis ẽt est rector prouincię bonus. tex. in l. nemini. §. j. C. de aduoc. diuer. iud. & q apud nos dicitur Balliuus, & in multis locis Frãcię Senescallus, qui quidem rector prouincię dr̃ clarissimus, vt est tex. ĩ l. vni. §. finaũt post. C. de rapto virginũ &c. & dixi supra ista parte, in 5. consid. Nec tenuis est hic titulus, vt dixit Purpuratus in d. l. j. nu. 258. maximè in superlatiuo positus. Cum dictio clarus sit figuratè posita & pro insigni atq; excellenti accipiatur, cũq́ue denotet, qui veluti fulgore quodam famæ resplẽdet, ita vt perinde sit, acsi dicatur excellentissimus pręses prouinciæ. & dr̃ iudex ordinarius. tex. in l. eos, ĩ prin. C. de modo multarum. & in l. omnes. §. primo. C. de episcopis. Et licet multa iura dicant pręsides clarissimos, per hoc tamen non excluduntur quin esse possint in superiori gradu, Nam etiam senator dicitur clarissimus. text. in l. ij. C. de his qui veniam ętatis impetrauerunt. qui tamen in primo gradu superillustrium positus est supra in hac parte, in prima consideratione, ad finem. Et præfectus prętorio clarissimus appellatur, & pro hoc Purpuratus allegat authen. de Belisario vicario consulis. coll. iij. sed puto voluisse allegare in authen. de mensura ordinãdorum, in fi. coll. iij. quem tamẽ fore illustrem nemo vnquam dubitauit, vt etiam dictum est in hac parte, in 2. considera. Et

ptor dr clarissimus in l.j.in prin.C. de tutoribus vel curatorib.illustriũ &c. q tñ inter spectabiles ponit, vt in ↄsideratione pcedẽte dixi. Etiã pcoosul dr clarissimus, vt in l.& si seuerior.C.ex quibus causis infamia irrogat.& tñ spectabilis est,& sopius ista parte in d.4.consid.probat.Sisr Comites dicuntur clarissimi,in l.j.C.de aduoca.diuersor.iudic.& tñ prædictos mõstrauimus esse spectabiles ĩ in 5.par.i 47. consid.& in supradicta 4.consid.Ideo Alcia.in l.j.C. de perfectissimatus dignitate,lib.12.& lib.3. dispũctionũ.c.4.bene se resoluit in his altercatioib⁹, dicẽs nõ fuisse firmas magistratib⁹ ipsis dignitates:sed solitas ↄcedi fm merita psonarũ, & ↄsiderata plerũque loci cui præerant qualitate. Licet nõ neget hoc crebrius fuisse ver,quod à doctorib⁹ tradit, & post eum Purpur.in d.l.j.nu.163.sic ↄcludit,ꝙ cũ appellatio præsidis generalissima sit,sic ꝙ largissimẽ accipitur pro eo q prçest alicui rei,vt per tex.in l.j.& ibi gl.j.ff.de offi.præsid.Largẽ qõ dr præses puinciæ, & sic præses fm varias potestates diuersimode põt in his magistratuũ gradibus collocari, ita vt aliquis reperiri possit,q inter illustres cõoumeret: vt in præsidibus seu præsideutib⁹ parlamento, de quibus ĩ ista par.io 9.consid. Et hoc pp concurrẽtem quo ad quædam autoritatem præfecti prætorio,& quia specialiter principis est consiliarius, ex quib⁹ illustrat. Sed quicquid sit, prçses prouinciç maius imperiom habet oĩb⁹ post principẽ.tex.in l.præses prouinciç, q̃ est tertia.ff.de offi.præsid.Etiã qnq; perfectissimatus dignitatem dr hre,vt dicit Purpur.in dicto loco, nume.165.cũ tribus seqoeotib⁹. Et ꝙ prçsidis nomen generale sit ad oẽs magistratus prouinciar rectores, vide Petrum Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuilium.C.de præsidibus prouiociarum. vbi amplẽ de his. Dicit tñ Budæus in l.si in aliquã.ff.de officio proconsulis,ꝙ balliui seu senescalli dicuorur prçfecti aut ẽt iuridici,& non continetur noĩe pcoousolis nec præsidis,qa in Gallia non sunt prouiociç sed prouinciolæ. Itẽ qa ab his appellat ad corias parlamẽto.Sed tuẽdo cõem vr,ꝙ vocari possint psides ptouinciæ,nec est respiciẽda multitudo terræ, sed potestas. Item à seorentia præsidis & procõsulis appellatur.l.ij.& fi.C.de tpib⁹ & reparatio. appellatiooũ.& in l.j.ff.qs & à quo appellet.Et aliqñ puincia capit p territorio, siue districtu,vt ĩ auth.qua in puincia.C.vbi de crimĩe agi oportet. Et aliqñ vnus præsidatus dr vna prouiacia, prçses.u.erat caput puiociç,& ei suberaut plures ciuitates, vt in oĩb⁹.ll.q̃ faciuot meotionẽ de præside prouinciæ.Et si fuerint facti duo prçsides in eadem prouincia, cẽsentur duç prouĩcię.l.si ead.ff.de offi.assessor.& nõ capitur hic, vt appellatione prouinciç veniat regnũ seu regio, vt est Frãcia, Hispania,Germania,Italia,& hmõi.de of. prçsid.& ꝙ iudicẽ oportet habere iuris & æqoi notitiã, voluntatem boni,& porestatẽ exequendi: & ꝙ iuramento debet esse legibus alligatus, & à sordib⁹ munerum alienus,vide io Policratico,lib.5.cap.11.

Vigesima consid.In patria nostra duca.Burgun. habemus & alia officia seu magistratus,qui dicuntur iudices Cancellariæ ↄtractuũ duca.Burgun. qoibus dr præesse,qui apud nos dr gubernator Cancellariæ ↄctuum duca.Burgun. quod est officiũ ordinariũ.& cuius iurisditio ordinariẽ exercet in ciuitatibus & oppidis (in quibus ditiones seu præfecturæ balliuo exercentur) per se,si velit,aut suos locum tenentes,& ab eo sententiis ad supremã curiã appellatur:& de isto ẽt ĩ ista par.in 38.cõsid. dicetur. Sed videndũ est,q̃ sit eius autoritas,& vtrũ sit çqualis præsidij prouinciæ,seu balliuo,an verò inferior: & si sint in loco indifferenti, quis istorũ præcedere debeat.Nam,vt videmus,sua est,cognitio tm̃ ad cõtractus receptos sub sigillo cancellariç duca. Burg.q habent executionẽ paratã,ex quo vr delegatus à principe ad vniuersitatẽ causa. Ex quo ergo est delegatus à principe, vr esse maior præside puinciæ, & sic ballioo q est ordinarius. Cum delegatus à principe sit maior quocunq; ordinario, vt est casus in ca. studuisti.extra de offi.deleg. melius pbatur in c.pastoralis.de offi.ordina.& in ca.sane qa.de offi.delega.vt dicit Alex.in rub.ff.de offi.eius cui mand.est iurisd. col.j.& hoc cõiter teoet.Ratio est, qa delegatus reprçsentat ipsum principẽ delegantẽ.c.sanè, le secõd. de off.deleg. Abbas io c.decernimus.col.ij.de iudic. extra.Ideo eius volontati se ↄformare debet.c.super literis.de rescrip.limitando vt ibi per Decium v.notabili.& coos.cxliij.col.ij.Idem Alciatus in paradoxis,lib.2.cap.12.disputat vter io iudicando dignior esset delegatus,an verò ordinarius iudex, & ↄcludit delegatũ:& , vt dicit, licet doctores qui de hoc disputãt nihil allegẽt,qd multũ faciat ad propositũ, ipse tñ allegat tex.in l.j.C.de officio vicarij. vbi si vicarius & comes simul cognoscant de cã vicarius tanq̃ à principe delegatus prçferendns est. facit doctrina Bar.in l.duo.ff.de re iudicata.vbi si ordinario iudici fuerit adiuoctus delegatus à principe, q aliã sñiam tulerit q̃ ordinarius,ꝙ sentẽtia delegati vim obtinet potiusq̃àm ordinarij.cum delegatus sit dignior.

Ex qb⁹ satis ↄstat,ꝙ cũ ĩ causis ↄceroentib⁹ executionẽ pcisam ex ↄctib⁹ sub sigillo dictæ Cãcellariæ receptis datus sit delegatus à principe,siue tanq̃ collega siue etiam per modum priuationis iurisditionis, ꝙ vr esse dignior,& sic ordinario prçferendus.

Et ex his iofert Alexan.coosi.lxxix.inci. circa primum.col.iij.vers.qois igr.in j.vol.ꝙ delegatus Papç est maior episcopo,& delegatus ab episcopo est maior vicario episcopi in illa causa: vnde ab eo ad vicariũ non posset appellari. Romanus in singulari 458. incip.tu habes titulum.& cõem tenet Guido Papæ q.272.& est bonuio argumentũ de delegato simplici ad voiuersitatẽ causarum, vt p plura tenet Alexã. in l.more.ff.de iorisd.om.iud.& Decius in ca. cum causam extra de appell.io fine.

Cootrarium tñ mihi vr esse de iure dicendũ hoc casu, videlicet ꝙ dictus gubernator oon sit maior nec dignior præside prouinciæ, & sic balliuo, cum prçses prouinciç ĩ ea prouincia ĩ qua est, maius imperiũ habet oĩbus post principẽ, vt dicit tex. ĩ l.præses prouinciæ.iij.ff.de offi.præsidis.& dixi in præceden. coosïde. & talis gobernaror cancellariç est tantũ iudex ad certas causas,creatus à principe ĩ priui-

legiũ alteri, f. Philippo I. duci Burgundiæ ꝯcessum, eo q̃a dux Burgũdiæ nõ erat supremus, nec habebat talem p̃tatem, ꝙ executiones factæ virtute sigilli sui haberẽt executionẽ paratã, quod obtinuit à rege, vt videlicet haberet iurisditionẽ cancellariatus, q̃ videtur dependere à Cãcellaria Frãciæ, q̃ tãtæ p̃tatis est, ꝙ instra sub sigillo regio recepta, habent executionẽ paratã, ideo hoc casu non vr̃ ꝙ fuerit solum delegatus, imò fuit creatus solus iudex ordinarius creãdo in hoc nouũ officiũ, quod potuit facere rex, cũ noua officia creare possit, vt dicit Alb. de Ros. in l. studentibus. quæ est prima. C. de officio præfecti vrbis. dixi in cõmẽto nr̃o sup ꝯsuetudinib. duca. Burg. in rubr. des iustices. versi. vnde nemo põt. & in hoc q̃n esset delegatus ad vniuersitatẽ causarũ, ex quo est perpetuus, & nõ tp̃alis dr̃ hñs iurisditionẽ ordinariã, ꝓut videmus de auditorib⁹ Rotę, q̃ sunt delegati ad vniuersitatẽ causarũ, tñ q̃a sunt ꝑpetui habent iurisditionem ordinariã: q̃m q̃n committitur vniuersitas negotiorũ, dr̃ ꝯcedi iurisditio ordinaria. Ita Alex. & do. meus Ias. & post eos Purpur. in l. more. colũ. vij. & viij. ff. de iurisd. om. iud. Ex quo maximè hodie talis gubernator instituitur tanq̃ ordinarius, & non tanq̃ delegatus, ita ꝙ loquendo in suis mandatis & commissionibus non dicit se aliquid agere autoritate ꝯcedentis. f. regis, sed tanq̃ ordinarius loquit̃, ita ꝙ pro ordinario hr̃ & tenet̃: & in hoc nulla est dubitatio, quin non sit ordinarius, & datus cũ ordinario in illo gñe causarum prouenientiũ ex virtute sigilli, & sic vr̃, ꝙ possit æquiparari magistro census, q̃ dr̃ clarissimus, vt in l. ꝯsulta diualia. C. de testam. Ex quo videndũ est an sit datus accumulatiuè cũ ordinario, an verò priuatiuè, ita ꝙ ordinarius possit sem per se intromittere de hmõi causis si p partes primò adeat̃. Et vr̃ in hoc si æquiparatur magistro census, ꝙ nõ, vt est tex. in l. testamẽta oĩa. C. de testam. vbi Angelus multũ se extendit circa hmõi dubium, & dicit istum articulũ multũ esse intricatũ, sed tandem sic distinguit. Aut sunt plures delegati circa idẽ, & vni mandatur expeditio causarũ alterius ad eandẽ cãm, q̃d oĩb⁹ aliis intelligitur denegata. l. cũ p̃tor. ff. de iudic. aliàs nil vel modicũ oparetur tale præceptum. Quod dicit idẽ si pastorale p̃ceptũ alteri delegat̃, vt dicit in pluribus procuratorib⁹ successiuè ꝯstitutis æquiparando mãdata ad inuicem, vt dicit glos. in l. iudiciũ. ff. de iudic. ꝯiuncta l. si quis cũm procuratorio. §. fi. ff. de procurat. & in c. j. de procurato. lib. 6.

Quandoq; sunt plures habentes iurisditionẽ vniuersalẽ ordinariã, & vna cã ꝯtenta sub illa committitur per superiorẽ vni ex ordinariis, & tũc idẽ vt intelligatur delegata aliis, de quo dicit esse casum in terminis in d. c. studuisti. extra de offi. deleg.

Quandoq; plures habent iurisditionẽ vniuersalẽ, & vnus habet iurisditionẽ in certa specie causarũ ꝯtenta sub gñe, & deinde superior mãdat de illa specie cognitionẽ fieri p iudicẽ habentẽ in ea specialem commissionem, & hoc casu sic̃r in omnibus intelligitur delegare, nisi in mãdato aliud exprimat̃. & de hoc dicit esse tex. in d. l. j. C. de offi. p̃fecti vrbis.

Quãdoq; ꝯtingit ꝙ plures habẽt iurisditionẽ ordinariã vniuersalẽ, & certũ genus causarũ indeterminatẽ vel determinatẽ, quo ad certũ genus p̃sonarum cõmittitur aliis, & tũc aut ꝯstat de intẽtione vtrum voluerit auferre habẽti vniuersalẽ iurisditionem vel non, & tunc stamus sub certo. Aut verò nõ constat, & tunc cõmissio specialis fit fauore personarum inter quas debet esse affectio, aut odio earũ, aut fit fauore reipublicę, aut dubitat̃: si fauore p̃sonarũ, tũc aut fauor est eis, ꝙ itelligat̃ adẽpta oĩb⁹ aliis iurisditio, & intelligitur adempta: dat exẽplũ, si monachi vnius monasterij impetrẽt à Papa certũ determinatũ visitatorẽ, q̃a ille solus visitabit & non alius, sic intelligitur quod habetur i l. quod in terũ. §. si quis. ff. de legat. j. & ibi per Iacob. de Arena, vt in fratribus humilitatis de Mediolano. sic intelligitur q̃d hr̃ in l. fin. C. de apparito. magistrorũ militũ, libr. 12. vbi apparitores eorũ habẽt certos iudices. & nõ alios. l. fi. C. de iurisd. om. iud. Si verò fauor est eis hñe plures iudices, vt in scholaribus, & tũc nõ intelligitur aliis adẽpta iurisditio, vt in auth. habita. C. ne fil. ꝓ patre.

Si verò eorũ iurisditio attributa ast, vt i inquisitore hæreticorũ deputato i aliqua ciuitate, & tũc nihil detrahit̃ iurisditioni ordinarij, vt in c. p hoc de hæretic. lib. 6. & i c. statuimus. iun. gl. lun. de of. deleg. eo. lib. 6. Ita dicit Ang. in d. l. testamẽta oĩa. C. de testam. si fauore reipublicę sit data aliq̃a potestas seu iurisditio in aliqua specie causarũ fauore reipublice: q̃m nõ vr̃ esse adempta potestas ordinario vniuersali, eo ꝙ expedit plures habere potẽtiã cognoscẽdi & determinãdi cãs tã ciuiles q̃ criminales, in auth. vt differẽtes iudices. & l. ij. C. vbi de crimine agi opor. Ista est distinctio Angeli in d. l. testamẽta. ex qua vr̃ ꝙ cũ hæc potestas sit tã in fauorẽ ducis Burgun. & suorũ, et reipublicæ: & ꝙ i ꝯcessione illius iurisditionis nõ est expressè adẽpta p̃tas Balliui, q̃ est iudex ordinarius i talib⁹, & sic i fauorẽ reipublicæ, ꝙ talis p̃tas iudicis cãcellarię nõ est data priuatiuè ad iudicẽ ordinariũ, & sic ad balliuũ, q̃ ante huiusmodi concessionẽ etiam cognoscebat de hmõi executionib. ꝓcisis, sed tũ accumulatiuè, & q̃d ita de his cognoscit Balliuus, si ꝓueniat̃ q̃ iudex dictę Cancellariæ: & ita se obseruat ꝯsuetudo apud nos. Nõ tñ p̃ses valet ei⁹ iurisditionẽ ĩpedire, vt i simili dr̃ de defensore ciuitatis, i auth. de defensoribus ciuitatũ. §. nulla. coll. iij.

Et de materia amplissimè Barba. in d. c. studuisti. extra de of. deleg. ad quẽ vltra alios recurre: & i c. cũ ꝯtingat. col. iiij. extra de foro cõp. vbi plures decisiones & remissiões ad hoc allegat, q̃s videre poteris.

Et quicquid sit, cõcludẽdũ est ꝙ semper ballius est maior eo, ex quo dictus gubernator est tm̃ ordinarius in certo gñe causarũ, & balliuus maius imperium eo habet in tota ꝓuincia sibi decreta, & ita est in obseruantia. & allego textũ ad p̃dictã multũ clarũ in l. nihil oĩno. C. de palatinis sacrarũ largitionũ. vbi dicit: reuerentia non solũ ab inferioribus sed etiam à maioribus, & in prouincia degentibus rectoribus prouinciarum debetur atq; defertur.

Vigesimaprima consid. Apud nos etiã sunt aliæ diuersę & penitus distinctæ iurisditiões à iurisditionibus ordinariis balliuatus, & cãcellariæ ꝯtũ supra

supra nominatis,qui & habēt oīmodā iurisditionē ī certo gnē causarū: vt sunt gruarij duo in Burgundia, quorū vnus dr̄ gruarius Burgundiæ,& habet cognitionē in sua gruaria in trib⁹ balliuatib⁹ Diuionēsi,S. Auxeti & Mōtis. Alter verò est Heduensis q cognitionem habet in balliuatib⁹ Heduen. Cabilonen.& Cadrelen. & cognitio seu iurisditio eo℞ se extendit circa forestas,ligna & nemora principis, & de forefactis in eis,& & circa aquas & flumina: & tales & immediate subsunt curię supremę,ita q ab eo℞ sententiis immediate ad supremam curiā appellat̃: & cōiter solēt tenere & exercere eo℞ iurisditionē ī auditoriis publicis: sed an tales debeāt pferri ballivo semper,vsq; nūc nō præfuerunt balliuis, sed balliui eos pcedūt ī qbuscunq; ꝯgregationib⁹. Sed ex præcedenti ꝯsideratione cogita an balliuus posset cognoscere de forefactis,seu emēdis factis in lignis seu nemoribus & stagnis regiis, cū isti habeāt iurisditionē ordinariam in certis rebus,seu in certo gnē causarū. Audiui aliàs magnū gruarium Franciæ,q dr̄ magnus magister aquarū & forestarum dicentē,q isti gruarij erāt sub eo sicut sunt alij in Frācia,& q volebat ꝯstituere locumtenentem gnālē in Burgundia, q nō subijceretur eis,sed non credo q potuisset fecisse,ideo aliter non insisto. Et tales gruarij possunt dici præfecti ligno℞, seu forestarū, & aquarū. Et hac dictione foresta vtitur tex.in c.cum dilecti. extra de donatio. & ibi gl. j.exponit q foresta est locus in quo feræ includuntur,& habet qs vsum venādi,sed hic gnālius capit,& in illo nemore non esset clausura,dummō sint arbores altæ, & vix illa loca carēt feris.sed gruarij vocant̃ ad similitudinē illo℞ q antiquitus gruarij dicebant̃,q aucupio pricipis pērāt,hodie q custodię & gubernationi forestarū & aquarū pſunt & pficiuntur, vt dixi in cōmento nro super ꝯsuetudinibus duca. Burgun.tit.des forestz & riuieres.art.7.in fi. Et sic videntur esse pfecti & in dignitate seu ordine spectabiliū,fm quod sunt cōiter alij pfecti,vt dicit Spec.in rub.de iudic.om.iud.ad principiū. vers. medij. Sed si hoc esset verū, videretur q præferendi essent balliuis seu pręsidibus ꝓuinciarū, q videntur esse clarissimi, vt sępe ē dictū est: licet & spectabiles dici possint, saltē lr̃ à quibus non appellatur. Nec credo q gruarij nri sint spectabiles, sed in inferiori gradu collocabantur: verum bene crederē magnum gruariū Franciæ debere præcedere balliuos & senascallos præter Præpositū Parisiensem, qui æquiparat̃ præfecto vrbis,vt supra hac par.in 15.consid. Et iste est maior omnibus aliis,& habet iurisditionē in palatio Parisiensi in mensa marmorea.

Alia tñ vetustissima circa hmōi officia, & notāda habet Cælius lib.antiquarū lectionū xiiij.c.6.in fin. qui ingeniū exercuit in laudabili tantæ materiæ descriptione: & ibi syluarum præfecturam consulib⁹ iniungi solitam comprobat, & pro hoc primū citat Virg.illud ex Buccolicis.

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Quia in parte (vt ait scientissimus poeta) morem recipit veterē, quo ꝯsulibus syluarū & colliū iniūgebatur cura,ne cōpingendis seu fabricandis nauibus materia vnq̄ decesset,q̄ sanè ꝓuincia minor dicebat̃, vt à maioribus distingueretur, quas cōsulares dicebant. Proinde in Cęsare Suetonius ab optimatibus datam scribit operam, vt prouinciæ futuris ꝯsulib⁹ minimi negotij.i.siluæ callesq; decernerent̃. Apud iurecōsultos de ꝓuinciis minorib. mētio est in qbus syluarū statuit̃ cura. Hæc ille. Opinor, q voluerit intelligere, & allegare rubricā cū duabus eius.ll.de cupressis,&c. lib.11.C.sed in l.ij. interpretes,vt Luc. de Pen.& Io.de Pla.ex illis verbis īsertis ī d.l.ij.ibi: sciāt absq; pmissu magnitudinis tuæ arborē pcedēdi vel trāsferēdi licētiā denegādā: referūt ad pmissionē pfecti ptorio,& nō ꝯsulis, sed hoc nō arguit inconcussē,qa nō ꝯstat cui dirigatur illa lex, & sunt verba suppletiua à dictis interpretib⁹, in casus illius legis positiōe: & si ita esset forestarij nri adhuc magis glo riarent̃. Et in hac materia libet paululū spaciari. Certū est q sup illa.l.ij.fundatur ꝯstitutio seu ordinatio regia qua cauet̃,vt de forestis regiis nulli sit licitum incidere arbores,nō merchatas ad merchā regis,nec eas collapsas alibi trāsferre absq; pmissiōe forestariorū sub certa pœna, vt in fi̅. notat ibi Bart.& post eū Ia. de Pla.ꝓ quo gl. optima ī ver. saltui.ī l.si serui vestri.C.de noxalib.actio.& hoc ex identitate rōnis.

Etiam elicitur, q q̄dā possunt ꝯcedi p istos forestarios seu pfectos syluarū,q̄ nō possunt ꝯcedi p alios: vt & in fi̅. ibi notat Io.de Pla.qui & ibi notat vnam arborē æstimari ad valorē vnius libræ auri,& multa alia,puta qñ qs dicat̃ incidere arborē,& sic pœnam incurrisse: & si inciderit tm̄ partē arboris & nō totā, an incidat in pœnā incidētis arborē: & q incidit geminam arborē vna copula cōiunctam, an puniretur pro vna vel duabus. de quibus q.ad eū ibi recurre.

Vigesimasecunda consid. Idem à simili vt in præcedenti consideratione dicendū esset de Granariis, qui tātum cognoscere possunt de salę,& de pluribus abusibus & damnis cōmissis circa illud: qm̄ tales possunt dici præfecti salis. Sicut dr̄ de præfecto annonæ,& de aliis pfectis,de qbus in præcedēti cōsideratiōe: aut fortè comites horreo℞, & in fi̅. vtriq̄ his verbis tex.in l.vni C.de pistorib.lib.11. Sed cum hæc officia nō sint principalia officia præfecti salis, sed sunt solum subalterna sub generalibus Francię: qb⁹ data est oīmoda cognitio potestas & iurisditio de sale, tanq̄ sit de bis in quibus tex habet plura iura,cōmoda,indictiones seu gabellas, ideo tales subalterni officiales non sunt tanta dignitate quanta principales: prout & videmus de receptoribus particularib⁹ prouinciarū seu pręfecturarū,qui dicūtur coactores,qui non tanta potiuntur dignitate, quāta generales,& thesaurarij generales, & receptores gnāles de quibus ē dictū est in parte præcedenti.

Quicquid tñ sit, isti granatarij habēt iurisditionē & cognitionem in delinquētes super sale. Et ab eis appellatur ad supremas curias parlamētorū, prout de balliuo seu præside prouinciarum.

Et de his memorat Guag. in suo compēdio super Francorum gestis,lib.7.cap.2.vbi ait. Cum multa & grauia bella inter Philippū Valesiū Franco℞ regē, & Edoardum Angliæ regem mota essent. Cum Phi-

 lippo

lippo parũ pecunia sufficeret, nouã exigẽdi pecuniæ formam excogitat, qua sine cuiusq; ↄditionis discrimine oẽs regnicolæ tenerentur. Sal quo nemo facilè abstinet cõparari aliunde q̃ ex publicis, q̃ instituerat promptuariis vetat. Quod autẽ à mercatoribus aut emptum hactenus, aut posthac emẽdum esset id ab iis quos ad id negotiũ deputaret granatarios, p vices tẽporũ precio indicto distribuendũ fore. Id tributi genus, & si graue multis visum est, ad hanc tñ vsq; ætatem penditur, ingeniosum profectò (ait ille) inuentum, quo nemo à tributo liber est, & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit.

VIgesimatertia ↄsid. Idẽ vr esse dicẽdũ de electis Franciç, q habẽt suas certas & distinctas prouincias in regno, & cognoscunt de tributariis, capitationibus seu collectis, de quib⁹ ẽt cognoscebat, & cognoscere poterat añ p̃ses ꝓuinciç: vt tenet Petrus Cotherau ĩ suo schedulari magistratuũ ciuiliũ, ti. de p̃sidibus ꝓuinciarũ. Et ibi scribit qũo nomẽ p̃ses est gñale ad oẽs magistratus, & prouinciarũ rectores, ex quo videretur dicendũ, ꝙ ẽt tales iudices particulares babentes cognitionẽ & p̃tãtem in certo gñe cau. sarũ vltra balliuos & senescallos possent et dici p̃sides, quod nõ est dicẽdũ ex ante deductis in p̃cedentibus ↄsiderationibus, cũ talibus non sit attributa iurisditio priuatiuè: sed accumulatiuè, ex quo (vt sæpè dixi) videtur iudices dati ad certũ genus cãrũ.

VIgesimaquarta ↄsid. generalis est, in qua dico gerẽtes magistratũ ĩ loco sui magistratus & iurisditionis cęteris paribus rõne magistratus p̃ferendi sunt oib⁹ aliis & in sedẽdo, cũ honor deferatur in sedẽdo. Bal. in l. quoties. C. vbi senatores vel clarissimi. Iac. Rebuf. in l. ij. C. de ꝓximis sacrorũ scriniorũ, lib. 12. Et debet iudex seu magistratus sedere in tribunali sublimior. c. ep̃us. 95. dist. Nã quodlibet tribunal habet plures gradus, primũ videlicet & supremũ, in quo debet sedere ipse magistratus seu iudex ad ius reddendũ. Secundũ & inferiorẽ, vbi recipiẽdi sunt viri illustres, cũ p̃sonaľr coram eo sup criminali actiõe disceptať. Tertiũ & infimũ, qui reliquis altercantibus deputatur, vt patet in d. l. quoties. §. sedẽdi. vbi est tex. Et ĩ secũdo gradu seu loco debẽt sedere aduocati s̃m eoꝝ gradus prærogatiuã, vt ĩ dicam. facit. l. fi. C. de offi. diuersor. iud. nõ aũt in primo. l. j. C. de offic. ciuil. iud. vt sit delectus aliqs inter eos s̃m Spec. tit. de aduocato. §. v. incip. hic dicendũ. in priu. pro quo facit tex. in c. fi. incip. ep̃os. 17. dist. Et quantũcunq; qs sit maximus & illustris, nõ est honor iudicib⁹ sedere cũ eis ĩ tribunali. text. in auth. vt ab illustrib⁹. §. sancimus. iunc. gl. in verb. indignè. coll. 5. Ita dicit Luc. de Pen. in rub. C. de apparitorib. p̃fecti vrbis, lib. 12. Et de laude & honore hmõi iudicum amplè scribit Rodericus in suo spec. vitæ bumanæ lib. 1. c. 13. ꝙ tales sunt bonorãdi à cũctis mortalib⁹, imò ẽt apud gẽtiles plurimũ honorabanť, vt ait Val. Qm̃ Apollo requisitus de iustis magistratibus, r̃ndit se nescire, vtrũ deoꝝ numero an hoĩum aggregari deberẽt. Adeo. n. hoc exercitiũ apud eos illustre fuit vt illud omni potentatui præferrent. Quod eñ, teste Cicerone, præclarius dignuisq; inter mortales exercitiũ excogitari potest, q̃ vnũ hoĩem in republica reperiri, q cõi vtilitati seruiat, q cõia pro suis, sua pro cõibus habeat, q velit & sciat p̃sonã ciuitatis gerere, dignitatẽ, decusq; sustinere &c. vt ibi. Et nõ solum tales honorari debẽt, imò beati dicunť, vt bř Ps. 105. Qui faciũt iudiciũ & iustitiã in oĩ tpe. Tales eñ ob dignitatẽ sunt honorãdi. c. vt debitus. ĩ gl. j. extra de appel. Spec. ĩ tit. de aduocato. §. v. in prin. vbi dicit ꝙ iudex debet sedere ꝓpter honorẽ. & aduocatus stare. tex. in l. qsquis. in fi. C. de postulando. & idẽ Spec. tit. de disputatio. & alleg. aduocatoꝝ. §. vj. in princi. Imò iudices sunt nobiles, & acquirunt nobilitatẽ ex officio iudicis: intellige tñ de iudicibus principis, ĩ loco vbi sunt iudices, vt est tex. & ibi Bar. ĩ l. iudices. C. de dignitatib. lib. 12. dixi in cõmẽto nr̃o sup consuetud. duc. Burg. tit. des enfans de plusieurs lictz §. iiij. in gl. j. versi. & ideo etiam. & ĩ latius dicam.

Aduerte, ꝙ iudicis appellatione venit maior iudex, in auth. de iudicib. coll. vj. & ĩ auth. vt oẽs obediant iudi. prouinciarum. coll. v. Bal. in l. j. in ij. lect. in prin. ff. de iurisd. om. iud. & ẽt ordinarius, vt in d. auth. vt oẽs obediant. §. fi. verò alier. & ibi notat glo. in verbo, iudex. Et intm̃ bonorãdus est iudex ĩ loco suæ iurisditiõis, ꝙ debet sedere ĩ cathedra præ oĩbus aliis. tex. est in auth. de iudicib. §. sedebunt. colla. vj. Imò dicit Ang. ibi, cogũtur sedere in cathedra.. facit tex. in auth. vt ab illustrib. §. sancimus. coll. v. & ĩ d. l. j. C. de offi. ciuil. iud. & d. l. fi. C. de offi. diuerso. iudi. d. l. quisquis. §. fi. C. de postulando. & d. l. fi. §. sedendi. C. vbi senatores &c. Spec. tit. de sententia. §. iuxta. versi. item est nulla ratione modi.

Et talis sedes dř sapientiç & scientiæ s̃m Hieron. in tracta. de fide & credulitate. Et ad hoc legitur ij. Esdræ viij. cap. ꝙ Esdras stetit super gradũ ligneum quem fecerat ad loquendũ & legẽdum librum legis Moysi. Et qui bene sederit super cathedram, honorẽ accipiet cathedræ, qui verò malè sederit, iniuriam facit cathedrę, tex. in c. multi. xl. dist.

Intantum est etiã honorãdus, ꝙ inter alios debet habere ornamentum in capite ex veluto, serico, vel alio nobili panno: in circuitu cuius est circulus aureus, quod ornamentũ propriè dicitur fasciale: dictũ fasciale, eo quia olim fasces erãt lanistę. i. fasciolæ purpureç, quibus redimebantur coronæ lauri, quas q gestabãt in summis fascibus. i. dignitatibus & magistratibus positi dicebanť. Et aliqñ dicuntur fasciæ & non fasces. vt in l. argumẽto. ff. de auro & arg. leg. Et tales deponebant iudices finito officio in aduentu successoris. tex. in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. necessitatem. in princ. collat. ij. Et tales olim iudices fasciati præerant omnibus aliis, quorũ p̃sentia terrorem omnibus inducebat. Hodie verò apud nos & in parlamẽto Parisiensi, & in aliis parlamentis Franciç, tale ornamentum dicitur mortarium: vt dixi s̃ in 5. par. in 9. conclusione in fine.

Intantũ ẽt tales iudices honorantur, ꝙ doctorali cappa induunť, q̃ infula dicitur, de qua in l. j. C. de tẽpo. & reparatio. appell. & in l. fi. C. de primicerio, lib. 12. & in l. fi. ĩ prin. C. de decurion. lib. 10. Et infula ꝓpriè dř ornamentũ honoris, & est magna adiectio

ctio honoris deferēti: & dicitur insula quasi influa, secundum Cyn. in l. fin. C. de quadrien. præscriptione. ex quo in ea influit dignitas, qua ornantur iudices & consiliarij. d. l. fin. C. de decurionib.

Intantum est ēt honorandus iudex, q filius iudex pfertur pri, vt refert Aulus Gellius in 2. noctiū Atticarū lib. c. j. vbi ait, q filius in gerēdo magistratu pferēdus est pri, & eidē pr cedere ac pstatiorē locū dare debet. Recitando historiam de clarissimo viro pside Cretæ puinciç, q cùm ipse & eius pr Athenas ad visendū cognoscēdumq; Taurū Philosophū adiissent, ac inter eos q potius sederet, ac potiorē locū obtineret, disceptaret, hãc sup ea re Taurus ppense & pōderate tulit sentētiã. In publicis locis atq; muneribus, atq; actionibus patrū iura cū filior q in magistratu sunt ptātibus collata, interquiescere paululū et cõniuere. Sed cùm extra rēpublicã in domestica re, atq; vita sedeat, ambulet, i cõuiuio quoq; familiari discūbat, tū inter filiū, magistratū et patrē priuatū publicos honores cessare, naturales & geminos exoriri cõuenit.

Et ibi ēt narrat historia de filio Quinti Fabij maximi existente cõsule, qui patrē equo descendere iussit: de qua ēt apud Valerium Maximum in tit. de institutis antiquis. Nã apud veteres Romanos instituto cauebatur, nemīnē equo insidentem ad consulem venire debere, sed honoris gratia anteq̃ cõsuli appropinquasset, descēdere. Cuius Valerij verba sunt hęc. Idē Fabius à senatu legatus missus ad filiū Consulē Suessam postq̃ animaduertit eū ad officiū suū extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoq; q ex lictoribus nemo se equo descēdere iussisset, plenus irę sedere perseuerauit: q cùm filius sensisset, proximo lictori vt sibi appareret, imperauit. Cuius voci Fabius cõtinuò obsecutus. Nõ ego (inquit) fili summū imperiū tuum contempsi, sed experiri volui an scires consulē agere, nec ignoro quid patrię venerationi debeatur, verum publica instituta priuata pietate potiora iudico. Facit quia contemni solet magistratus, ac regēdi frangitur autoritas, dū nimiū seruat humilitas. tex. in c. qñ. 86. dist. Ideo augere debet ex ingenio dignitatis statū et autoritatē, ne contēptibilis videat. l. nec quęq;. §. circa. ff. de offi. pconſ. & legati. & l. obseruādū. ff. de offi. pręsidis. & dixi in proœmio huius libri.

Aduerte tñ q oia post religionem sunt ponēda, ēt in his in quibus summę maiestatis decus conspiciendū videtur, vt in imperio, ita q nullus ratione officij honoris seu magistratus seu consulari aut prætoria dignitate fungatur, consequi debet immunitatē, aut vacationem, seu excusationem prætendere debet ab officio et labore circa sacra impendendo, put recitat Valerius, tit. de seruata religione. Exemplū de L. Furio bibaculo, viro pij simul ac religiosi animi, q ptor à pre suo collegij saliorum sacerdotum magistro iussus sex lictoribus precedentibus, arma ancilia tulit, quis vacationē hui9 officij honoris beneficio haberet. Et ibi reddit rationem Valerius, quia nunquam dubitauerunt sacris imperia seruire, ita se humanarū rerū futura regimē existimātia, si diuinę potentię benè & pstanter fuisset famulata. Et sic nõ est dedec9 magistratib9, dū deferūt et portãt capsas sanctorū, aut palliū, seu velū corporis Chri in festo eiusdem, dū itur pcessionaliter p vicos vrbis, apud nos Christianos.

Ad vnum ēt aduerte, q iudices seu officiales principis, quoties cõtigerit celebrari festum vel congregationem in honorē principis, vel fieri iocos publicæ lętitię. ob partam victoriã contra hostes, vel natiuitatem liberorum, vel pompam, seu processionem mandat fieri ob certã causam, debēt huic actui interesse, per tex. ad literam in l. si qñ. C. de statuis & imaginibus. Et ideo cùm ibi sint ob reuerentiã principis, vt ornamentū actui præbeatur, debent alios pręcedere.

Iudex ēt aduocatis in sua curia seu auditorio postulātibus pcipere põt, vt dent ei consilium in causis tangētibus principē, vt dicit Iacobus Rebuffi in l. sacris. j. per illū tex. C. de proxi. sacrorū scriniorū. li. xij. Et idē ibi notauit glo. p tex. in l. sancimus. in fi. C. de aduocatis diuersorum iudic. & cap. pastoralis. §. j. extra de offic. deleg. quod extende ēt in causis criminalibus fm Io. de Platea ibi, per l. custodias. ff. de publicis iudic. Et licet hodie aduocati non percipiant salaria ex publico, tñ salaria seu honoraria, quę pcipiūt à clientulis succedunt loco salariorum publicorū, secundū Bart. in l. prouidendū. C. de postulando. cùm illa percipiãt autoritate principis, & ad postulandū admittãtur cū licentia principis, seu suorū iudicū. l. petitiones. in prin. C. de aduocatis diuersorū iudicū. l. nemini. & l. petitionē. C. de aduo. diuerso. iu. Scias tñ q Paris de Puteo in tractatu de syndicatu. in verbo, potestas. char. 25. post longam disputationē concludit, q non possunt cogi aduocati & iurisperiti cõsulere ēt pro fisco sine aliquo salario, & ibi multum se extēdit circa huiusmodi materiã. Apud nos seruatur, q coguntur dare cõsiliū in causis criminalibus, q̃ decidi nõ possunt p iudices sine cõsilio quatuor peritorum, fm ordinationes & constitutiones regias.

Et quia hic se ingerit occasio, pertractare libet q recitat Cęlius post Arist. li. 12. lectionum antiquarū. c. 46. Ire verò ad iudicem ait, est ire ad ipsum ius, qa iudex esse debet veluti animatum ius. i. sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erect9, terrific9. Nã Cicero in legibus, Magistratū esse dicit legem loquentē. Legē verò mutum magistratū. Et ibi Aegyptium iudicem vice adagij intelligi scribit sanctū, nihil pmio, nihil metu à iustitię semita digredientem: & planè eū qui gratię nihil prorsus tribuit. Nã tu quis es, q iudicas? Mala vtiq; audita te nõ moueãt, aut passim dicta absque certa pbatione nouq credas, sed ante audita diligenter inquiras, nec pcipitando quicq̃ agas, vt ait tex. in c. nullū. 30. q. 5. Estq; talis iustitia ipsa iustior, & vel Stachane ęquior. Est aũt doribus trutina. Nõ aberrabit vtiq; is à vero. Et, vt in veterū monumētis reperitur, Aegyptijs regibus ex pscripto legis antiq̃ fuit iudices mox futuros iureiurando adigere, ne si rex quidē iniusti quippiã iniūxisset à virtutis medio nõ declinaturos, nec lineã omnino, q dr moturos: quia patienter (vt ait Romanus Pontifex in cap. si qñ. extra de rescriptis:) sustinebimus, si non feceris, q praua nobis fuerit insinuatione suggestū, facit c. licet. 16. q. 3. & l. nemo. C. de sentēt. & interlocu. omnium iudicum. Etenim quandoq; per nimiã impor

 tunita-

unitatem petentiū princeps non ꝯcedenda ꝯcedit ex. in l. j. C. de peti. bonoꝝ sublata. lib. 10. & c. cum in iuuentute. extra de purgat. canonica. q̃ res oīum censetur excellentissima, qn̄ neq; hesperus neq; lucifer ita nitet, sicut iustus vir.

Vigesimaquinta ꝯsid. Quę dicta sunt de balliuis seu seneschallis in supradictis cōsiderationibus habēt locū in eius locumtenentibus, qui sunt magistratus iustitię, & exercent iurisditionē oīmodam & eisdem honor talis & reuerentia debetur, q̃ & dn̄o. text. in c. vlt. xciij. dist. vbi est hoc verbū locumtenēs. dixi ī ista eadē par. in 10. ꝯsid. versic. sed videtur.

Intellige tn̄ de locumtenentibus gn̄alibus, q residēt & ꝓsunt in loco principaliori sedis balliuatus seu seneschalliæ, cū habeant officiū à rege qui est lex aīata in terris, vt dicit tex. in §. fi. in auth. de cōsulib. coll. 4. & vigor iustitiæ ſm tex. in l. prohibitū. in fin. C. de iure fisci, lib. 10. qm̄ tales habent eandem potestatē, quam ordinarius ex codicillis hoc est literis officij, & per statuta seu ordinationes regias. Secus aūt de locumtenentibus particularibus seu localib' ī aliqua sede balliuatus q est solus cōmissus ab ipso balliuo: quia licet talis honor eidem debeat̄ & reuerentia, vt tenet P. Frācus in c. grādi in v. notabili. de supplend. negligentia prælatorum. tn̄ non habet eādem potestatē, quia non habet cognitionē causarū meri imperij. Ita dicit Bal. in auth. sed nouo iure. in prin. C. de seruis fugitiuis. & sic locūtenēs autoritate hoīs nō pōt imponere pœnā sanguinis, sed locūtenēs autoritate legis vel principis sic. glo. fi. & ibi p Bar. in l. ij. C. de offic. eius, qui vicem alicuius iudicis vel præsidis obtinet. Bart. in l. j. §. hi quibus. ff. de legat. iij. dixi in commento nostro super consuetudinib' ducat. Burg. in rub. des iustices. in gl. & droictz. in additione incipien. concorda prædicta.

Sed an tales balliui seu seneschalli habētes locūtenētes possint exercere iurisditionē in absentia suorū locūtenentiū aut cōmissorū, vel ēt in pręsentia: dic ꝙ sic, qn̄ ambo sunt à lege. Nā locumtenentes generales, vt ante dixi, constituti & ordinati sunt à principe, qui est lex viua, & habent iurisditionē vniuersalem, secus in aliis. Ita tenet Cardi. Alexan. in §. ad hoc, versiculo pone capitaneus. col. ij. tit. de pace iuramento firmata tenenda, in vsib. feud. Et ex dictis illius vr̄ ꝙ dominus gubernator cācellariæ ꝯdcuum ducatus Burgundiæ (de quo ante in 17. conside.) ex quo habet commissos locumtenentes sub se per seipsum ad exercēdā iurisditionē suæ gubernatiōis, ꝙ in eoꝝ absentia nō pōt exercere illā iurisditionem.

Vigesimasexta ꝯsideratio erit de iudice locumtenente criminali seu maleficioꝝ, qui in iure dr̄ latrunculator: vt est tex. in l. solemus dicere. §. latrunculator. ff. iudiciis. sic dictus, quia de latronib' iudicat, vt ibi dicit gl. fi. hic iudex in pluribus locis maximę autoritatis & ꝑtātis est, nā de causis criminalibus cognoscit, & quia ꝑerat capitalibus causis & sententiis, ideo q̃stor dictus est ſm gl. pe. in l. vni. ff. de offi. quæstoris. Vnde Budæus in l. ij. ff. de origine iuris dicit. quærere. n. est informationē facere, & legib' vindicare. A quo quæstio ꝓ publico iudicio accipitur ēt pro tormētis & inquisitione, vt in l. itē apud Labeonē. §. q̄nis. ff. de iniuriis. l. i. §. q̄onem. ff. de senatus. syllaniano. & toto titulo de q̄nib'. ff. & C. vnde decernere q̄onem dicimus: & iudex q̄onis prętor dicebat̄ ſm Budæum, vel fortè præfectus vrbis, cuius magna ꝑtās erat in criminalib', vt ī l. i. ff. de officio præfecti vrbis. Idem qui & quæsitor, qui publicis iudiciis exercendis & maleficiis puniēdis pręerat. Virgi. q̄sitor Minos vrnā mouet. & Claud. quęsitor in alto Cospicuus solio pertentat crimina Minos. Et propriè cū hoc habet potestatē pręfecti vigilū, cū de nocte ēt ꝑ se & suā familiā circuit ciuitatē ad obuiandū criminibus, q̃ cōiter fiunt de nocte. l. pe. ff. de offic. præfecti vigilum. In vrbe verò Romana est iudex ordinarius in hoc, qui dr̄ barizellus, seu bilisarius. Mediolani verò dr̄ capitaneus iustitię, sub quo aliàs assidebam. Parisius verò pręፅpositus Parisiensis, & habet vtrāq; cognitionem quo ad se: sed habet locumtenētes diuersos iurisditiones suas in Castelleto Parisiensi exercentes. Quippe vnus est, q de causis criminalibus cognoscit. Alter verò de ciuilibus, & re pecuniaria. ꝓ quo facit text. in d. §. latrūculator. In pluribus aliis ciuitatibus, & balliuatib', seu seneschallis fuerūt ēt de nouo creati tales iudices seu locumtenētes, qui solum cognoscunt de dictis causis criminalibus.

Ex quo in hoc suboriri posset altercatio qs istoꝝ præcedere debeat: an iudex crīalis, an verò iudex ciuilis ordinarius. Et videret̄ ꝙ iudex criminalis, qm̄ indifferenter de his cognitionē habet q̃ sunt de mero imperio, vt est aīaduertere in facinorosos hoīes. l. impium. ff. de iurisd. om. ind. & quę versatur in pluribus aliis casibus, quos enumeraui in commēto nr̄o super ꝯsuetudinibus duca. Burg. in rub. des iustices. Ex quo cū merū imperiū dignius sit & excellentius aliis, quia officio iudicis nobili expeditur, & ad vtilitatē publicā, interfitq; reipublicę ne delicta remaneāt impunita. tex. in l. ita vulneratus, ad fi. ff. ad leg. Aquil. & in c. vt famę. §. j. extra de senten. excom. cū pluribus aliis concor. p gl. in verbo, impunita. vtrobique addnctis. Et ita ēt tenent doctores, maximè Purpur. nu. 104. in d. l. imperium. vbi expressè dicūt ꝙ merum imperium concernit ea quæ respiciunt publicam vtilitatem. Alia verò duo, scillicet mixtum imperium & iurisditio concernunt ea quę respiciunt priuatam vtilitatē: ex quo pręferēdum est: & dicitur dignius merum imperium, cum publica seu commmunis vtilitas pręferatur priuatæ, vt hr̄ 1. Ethico. 3. & l. vni. §. pen. C. de caducis tollendis. l. vtilitas. & ibi Lucas de Pen. C. de primipilo. lib. 12. & per enndem in l. ex omnibus. C. de decurio. li. 10. Et dicit dn̄s meus Iason post alios in d. l. impium. q̄d ex quo imperiū est dignius q̃ iurisditio, ideo mixtū participans de vtroq; assumpsit nomē ab imperio & nō à iurisditione, ex quo dicendū est, ꝙ merū imperiū est dignius aliis. Et ideo iudices criminales vidētur esse digniores iudicibus ciuilibus, & ꝙ in loco indifferenti ipsi iudices rerū capitaliū ꝓcedere debēt dictos locumtenentes ciuiles. Et vidi Mediolani iudicē maleficioꝝ (qui dr̄ vicarius capitanei iustitię) pręce-

pcedere Potestatē Mediolani,& oēs quoscunq; alios iudices à senatu inferioris, ita ēt q tempore meo nō subiiciebatur senatui,cùm ab eo nec ei9 sentētia appellaretur:qd videmus hodie ēt in Gallia obseruari, cū à magno præposito seu generali domus regię,& à ppositis mareschallorū Frāciæ nō prouocatur,& tamē nullus est iudex in tota Gallia qcunq; sit in ciuilib9 à quo nō appellet ad supremas parlamētorū curias.

Possunt tñ aliqui dicere,q locūtenētes generales, & ordinarij qui cognoscūt de omnib9 causis ciuilibus sint digniores & pferantur istis locūtenen. criminalibus:qm isti nō videntur esse ordinarij sed delegati ad vnioetsitatē causarū,cū de illis tm cognoscere possint,nec de aliis se intromittere possint.d.l.solemus.§.latrunculator.ff.de iudiciis.Et dantor tales tm ī subsidiū ordinarij,& nō priuatiuè, sed accumulatiuè. Cum oīs iurisditio & criminaliū & ciuilium causarū sit penes psidem puinciæ seu balliouum, senescallū,aut ppositum:vt toto tit.ff.de officio psidis. qui habent vicarios seu locūtenentes sub se distinctos.Sed istę rationes nō mihi vidētur verę:qa huiusmodi locūtenētes nō sunt delegati, nec habēt iurisdictionē accumulatiuè ad alios locūtenentes,sed priuatiuè. Et ēt dicebatur cū maior cognitio sit causarū ciuilium, q̄ criminaliū, cum plures sint & in maiori numero,ex quo plures sub se habent, ideo videntur esse maiores,& digniores dicūtur qui plures habēt subiectos, & gloria est in lata gente: dixi supra in 5. par.in 14.consid.vbi posui plura, & in 4.par.in 52. consideratione.versi. Octauo, quæ possunt facere p hac parte, quæ non repeto.

Saltē debent pcedere assessores & alios cōsiliarios nouiter creatos à principe:qa tales nō habēt tātam potestatē & autoritatē, q̄ habet iudex seu locūtenēs criminalis,qui est iudex de per se, & q ī personā suā format sententiā, qd facere non pōt assessor, nec alij cōsiliarij,licet assessores de iure sint antiqui officiarij,& de nouo nūc creentur dicti iudices criminales in illa potestate & pemināetia in qua erat iudex ordinarius, seu locūtenēs ordinarius alicuius districtus seu balliuatus,vel senescalliæ,qui ēt in criminalibus & quocunq; sit,semp erat maior assessor,& suis cōsiliariis.Ergo ēt alius,qui est creatus eiusdē potestatis in illo genere causarū,tanquā socius ipsius locūtenētis ciuilis:cū etiā talis assessor videatur esse illius iudicis criminalis assessor,sicut & alterius locūtenentis. Etiā tales consiliarij videntur esse consiliarij illius iudicis criminalis, sicut & alterius iudicis ciuilis: pro quo tex.optimus in auth. vt defuncti seu funera eorum,&c. §.illud. colla.v. & in auth.de iudicibus.§.j.colla.vj. vbi non fit distinctio an ordinario vel delegato iudici assessor seu consiliarius assideat.

Vigesimaseptima cōsid. de assessorib9 erit. Quoniā aliquos habemus in Gallia ordinarios ī plerisq; curiis regiis, qui habēt tantūmodo psulere ī pseoria iudicis ordinarij & maioris: & ī aliquib9 locis vocant assessores,vt ī senescallia Pictauiēsi,vbi est assessor, & ēt sunt psiliarij nouiter à paucis annis à rege nostro Francisco creati,sine qbus assessore & psiliariis non pōt iudicare locūtenens senescalli, imò nec assessor in absentia locūtenentis sine consilio dictorū cōsiliariorū iudicare pōt. Et q assessores in absentia locūtenen.sint iudices , tex.in authent.de iudicib.§.j.ibi: nostris.n.administratorib9 collat.6. Et licet habeat solū assidēdi psidi potestatē, tñ præside per absentiam vel aliter impedito pręsidere potest & præsidendi potestas ad illum transfertur.d.§.j.

Et licet de iure assessor nullā habeat iurisditionē. Bar.in l.præcipimus.§.q si à duce.C.de appella. & in authen.ad hæc.C.de iudiciis.vbi ēt dicit,q sobdelegare nō pōt, apud nos nulli sunt assessores,sed potestates in Italia habēt assessores, & tales sedēt incōtinēti iuxta Potestatē aut eius vicariū : prout ī Gallia ī locis vbi sunt,sedēt iuxta locūtenen. & ptinuò post eos & ante oēs alios aduocatos , & hoc maximè qñ tale officiū dat à principe,qm hoc casu habet dignitatē etiā illā & eandem iurisditionē quā habet locūtenens in eius absentia ex generali obseruātia : ideo apud nos sunt maiores & in maiori dignitate q̄ in Italia, qui tm iurisditionis habēt,quantū tribuit eis statutū , & apud nos quantū cōmunis obseruātia ex ordinatione & institutione regia. Et propriè assessor est collega iudicis ordinarij,& psulit ei quid agere debeat de iure, prout ēt sunt alij cōsiliarij ordinarij, sine quib9 iudex ordinarius in certis causis iudicare nō potest : qm ex quo tales cōsiliarij sunt à principe instituti & ordinati , & habent dignitatē vltra alios simplices,& eos debēt pręcedere,vt īfrà dicā de examinatoribus q apud nos vocātur, Les enquesteurs, & inter hos cōsiliarios nouiter creatos attēdi debet prioritas promotionis in gradu in prima eorū institutione deinde attēditur prioritas pmotionis in officio, put supra dictū est de psiliariis psistoriis,& parlamētorū, nisi qs esset doctor ita excellēs, q propter eius excellentiā esset aliis præferēdus, qd fieri potest & debet probata eiusdē excellentia , eo modo quo supra probatum est in 1. par. in 76.consid. & infra in 10. par.in 30.consid.vbi scriptum est, q iunior doctor excellens etiam preferendus est antiquiori, non tamen credo , q iudex ordinarius istud debeat facere ex sua ordinaria potestate , sed impetrandum est à principe à quo omnis honor & excellentia pvenit:& ab eo tanquam excellenti,excellentia distribui debet , & non ab alio. Et non potest quis præsidere vel assidere in prouincia vel ciuitate sua sine principis licentia.l.fina.C.de crimine sacrilegij.l.in consiliariis.C.de assesso.& l.si eadem.ff.eodem.

Et quoniam hic fit mentio de officio assessoris, ex quo pauci intelligunt quid sit eius officium,dicā aliquid amplius.Primò quòd assessor secundum Specula. titulo de assessore. dicitur esse is quem ille qui iudicandi potestatem habet sibi associat,vt in causæ cognitione sibi assideat. & eum ad rectè causam decidendam instruat:& sequitur in pulchro casu Philippus Decius in consil.8. colum.3. versicu. sed his non obstantibus.Nam officium assessoris fuit inuentum , vt propter eorum peritiam succurreretur habentibus ordinariam vel delegatam iurisditionem legibus ignaris , & sic defectus eorum supplerent. ita probatur in l.j. ff. & C. de officio assessorum , seu

seu de assessoribus, secundum quod ponderat Angelus consilio 272. incipiente: punctus. Quoniam ex quo imperitus pot esse iudex. l. certi iuris. C. de iudiciis. debet habere assessore, cuius consilio regatur, vt ibi dicunt Cy. Bald. & do. meus Iason: ideo dicit Geminia. in c. statutū. §. assessorem. de rescriptis, in 6. quod in iudice sufficit peritia causarū, quoniam defectū scientiæ supplet assessor, vt tradit Felin. in c. scriscitatus. col. v. de rescriptis. Nō tn̄ negat quin peritus habere possit assessorē, d. §. assessorē. prout cōiter videmus in Gallia, vbi locūtenētes sunt periti in iure, & qui alias locumtenentes esse non possunt, iuxta tex. in authen. de iudicib⁹. §. j. ibi. Non. n. existimauimus oportere habere iudicū quorūdā nomina, maxime legū intēditorum, deinde neq; causarū habētiū experimētū. colla. 6. & nisi sint graduati ex ordinatione regia, tn̄ adhuc habēt assessores consilio quorū tenentur etiam iudicare.

Licet videretur quod deberet esse in hoc differentia, quoniam de iure iudex peritus habēs assessorē pōt iudicare ex se, nec tenetur sequi consiliū sui assessoris: secus in iudice imperito, hoc est, qui non est graduatus, quoniam si sit graduatus præsumptio est, quod est peritus. Ita differentia ponitur per Antonium de Butr. in c. cū olim. col. fi. de arbitris, & per Alexandrum in l. si cōuenerit. col. fin. ff. de re iudicata.

Et aduertendū est, quod varijs nominib⁹ appellatur assessor. Nam secundum dominū meū Iason. in rubr. ff. de officio assessorū. corrupto vocabulo dr̄ vicarius. Et aliquā dr̄ comes. l. j. §. sed & si comites. ff. de varijs & extraordinarijs cognitio. Et socius & particeps consiliorū iudicis, cui assidet. l. j. C. de assessorib. & in aliquibus locis dr̄ iudex, vt dicit Paris de Puteo in tractatu de syndicatu. charta 24. in verbo, assessor. vbi multa ponit de assessore. Et aliquā dr̄ consiliarius. l. consiliarios. iuncta glo. 1. C. de assessorib. ideo qui nō pōt esse assessor, nō pōt esse consiliarius. l. nemini. & ibi Bald. C. de aduocatis diuersorū iudiciorum. nō tn̄ cōsiliarius & assessor idem sunt, quoniam licet omnis assessor possit dici consiliarius, nō tamen è diuerso omnis cōsiliarius dici pōt assessor, vt dicit Bald. in d. l. nemini, & idem Bal. in l. nō dubiū. col. iiij. vers. sed Petrus addit alia. C. de legibus. quem sequitur Anto. de Prato inter consilia Alex. lib. 4. consi. 59. incip. paucis vtar. Ex quo forte hac ratione. Specul. fecit duos titulos, vnū de assessore, alterum de requisitione consilij.

Et si bene aduertamus quo ad nos, hodie isti assessores dicunt & sunt consiliarij & iudices i absentia locumtenentiū, & sunt ēt collegæ & comites iudicum seu locumtenentium: quoniam non possunt locumtenentes iudicare sine eis, & sunt iudices in absentia eorum. Et cum sint tales à principe instituti, vt dictum est, & sint perpetui, vt sunt alij officiales principis, videntur habere dignitatem. Dns meus Iason in d. rubrica, de officio assessorum. ponit multos viros multum eccellentes, qui fuerunt assessores, vt fuit Vlpianus, vt probat, & dicit de se in l. metū aūt pręsentē. §. sed qd pretor. versic. sed ex facto. ibi: pręrorē me assidente interlocutum esse. ff. de eo quod met. caus.

Etiam Sabinus iurecōsultus. l. lex. Cornelia. §. hac l. ibi: sed Sabinus in assessorio. iuncta ibi glossa. ff. de iniuriis. & Cynus fuit assessor dn̄i Ludouici de Sabaudia senatoris. & refert Angel. i d. l. metū. quod Raymūd. de Forliuio multū gloriabat, quod fuerat essessor in ciuitate Pisarū & Tuderti: & vtrobiq; fuit Bart. assessor, vt refert ipse Ang. i l. j. C. de iudiciis. & refert Ioā. Andreæ. i additio. ad Specula. tit. de instramēt. ca-lum. §. sequit. versi. sed qd de causa. magistrū suū i legib⁹ fuisse assessorū Mediolani. Ego autem fui assessor seu vicarius capitanei iustitię Mediolani triēnio.

Aduerte ēt quod idem honor debetur assessori, q debet ei cui assidet i causis peragēdis. d. l. j. ff. de officio assessorū. quia, vt ante dictū est, est collega & cōsiliarius, d. l. j. C. de assessorib⁹. quæ (vt dicit Paris in pdicto loco) sunt notāda ad multa: non tn̄ sententia profertur, nec formatur i personā assessoris de iure, nisi aliā habeat potestatē à principe eū instituente. vt est in Gallia, vbi instituunt à principe. Ideo in absentia iudicis formāt sententias in personas eorum. Baldus in l. j. C. qui accusare nō possunt. ideo ait Paris in dicto loco, quod in magna curia intitulantur in sententia, & iudices appellant. Maximè quando dati sunt à superiore, quod fieri debet. l. nullus. C. de assessoribus.

Vigesimaoctaua cōsid. In loco vbi redditur iurisdictio per magistrū, secundum loco sedere debēt aduocati, vt hic ante dixi in 24. considera. Et tale officium nobilitat hominem, vt est tex. & ibi Albericus in l. laudabile. C. de aduocatis diuersorum iudicum. & ibi: quod aduocationis officium est honor & laudabile, vt dicit dominus meus Iason i rub. C. de procuratoribus. vbi ponit sex differentias inter aduocatū & procuratorē. & septimā vide in l. si procurator ad vnam speciē. C. eodem de procuratoribus. & in dicta rubrica dicit, quod ex quo officium aduocati est honor, aduocatus nō potest esse procurator, nec exercere officium procuratoris propter vtilitatem, secundum Bar. in l. vniuersos. & in l. si quis procurationem. C. de decurionib⁹, lib. 10. & in l. prima. C. de primicerio, lib. 12. & glo. magna in l. generali. C. de tabulariis. lib. 10. dicam infrà. Imò aduocati quādoq; honorati dicūtur. tex. in l. 1. & ibi gloss. 1. C. de officio ciuilium iudicum. inde honorarium salarium dicitur, quod à clientibus recipiūt aduocati, vt in l. j. §. in honorariis. ff. de varijs & extraordina. cognitio. l. si sub specie honorarij. C. de postulando. & in dicta l. j. §. est enim in gl. honor ponitur quare dicitur honorariū. & pro modo litis, facundia aduocati, fori consuetudine & iudicij in quo agūtur causæ debetur, vt dicit tex. in dict. §. in honorariis. Sic quod licet pro singulis causis centum aureos recipere potest. vt in dict. l. j. §. si cui. ibi: licet autem quantitas. Et dicuntur non minus militare quàm qui gladiis, clypeis, & thoracibus militant. l. aduocati. C. de aduocatis diuersorū iudiciorū. imò etiam sacerdotes dicuntur. tex. in l. j. §. nam vt ff. de iustitia & iure. & rogati. dict. l. laudabile, in fi. C. de aduocatis diuersorū iudicū. & multis aliis modis nuncupātur secundum Albericum in l. quisquis. col. j. C. de postulādo. Ea enim officia (vt Salustius ait) honestiora apud omnes habita sunt, quæ ingenio, quæ intellectu, quęq; deniq; eloquentia, ac dicendi suadendiq; artificio cōstant, vt sunt officia aduocatorum, qui nō minus prouident

vident humano generi, quàm si præliis atq; vulneribus patriam, parentesq; saluarent. dicta l. aduocati.

Vigesimanona cōsid. Officiū aduocationis ēt laudandū est, cū non solū honestū, licitū, vtile, imò ēt maxime necessariū sit, & meritoriū. Licitū.n. est ēt iure diuino, ex quo de sui natura peccatū nō implicat licitè pōt exerceri, vt colligi̇t super illo Ioan. 21. Vado piscari. quod fuit verbum Petri, vbi Gregorius ponit hanc doctrinā de quolibet officio quod dr̄ licitū, cum sui natura peccatū nō implicat. Nā huiusmodi officiū nō implicat peccatum, cū regrediatur ab habitu, & ad reddendū vnicuiq; quod suum esse ptenditur. institu. de iustitia & iure. quod iustū, qd bonum, quod ęquū est hominib⁹ persuadent aduocati. Et si nō esset licitū omnibus generaliter ꝓhiberet̃, seu interdiceretur. Sicuti ars necromantiæ: & tñ est generaliter cōcessum & specialiter, interdū certis ex causis. l. j. ff. de postulando. & per totū. & C. eod. ideo sequitur ꝙ licet aduocato vendere rectū patrociniū, & iurisperito iustū & verū ↄsiliū. 14. q. 5. c. nō licet. 11. q. 3. & i c. fi. 14. q. 5. & ibi p Ioā. de Turrecr. & Anto. archiepiscopum Florentinū in sua summa, in 3. par. tit. 6. §. iiij. vbi amplè. & ibidē i §. v. ponit vitia aduocatorum, quæ reticeo, cū hic quæ ad laudē, & honorem, & nō ad dedecus pertractare promptiores esse voluimus. Et de hoc habet̃ per Spec. tit. de salariis. §. sequitur. in princip. dicit tñ F. Patritius, lib. 3. tit. 6. de institutio. reipublicæ, ꝙ præmiū aduocatorū debet esse bene de se ab oībus audire. Nec liceat eis, si fieri potest, pro causa orandi preciū donum ve accipere, vt l. Cynthia cauebat̃. Turpe quidē & inhumanum est linguā hoībus in dicenda ea q̄stui esse, & vt dicit, Antipho Ranusius primus oīum ob defensam causam, mercedē accepit. Cui⁹ exēplum multis tēpo rib⁹ greci ac latini secuti sunt: lōge pluris linguā quā q̄stuosam quāuis mercaturā dictitabāt. Sed Romani à quibus exēpla ꝓbitatis atq; virtutis sumenda sunt, l. Cynthia oratoꝝ auaritiæ modū statuerūt, & ne inuenes ꝓmij spe sublata negligētius causas orarēt, Appij Claudij rogatione legē Cynthiā tēperari passi sūt, qd & hodie apud nos statutū & ordinatū est, cū sit ordinatione regia certū pretiū determinatū ꝓ salario aduocatoꝝ i placitādo, qd & vtilius est rōne ante lata.

Etiā ꝙ tale officiū aduocationis sit licitū, patet p exēpla Christi, qui multoties officium aduocationis exercuit in hoc mūdo, & cōtinuè exercet i cœlo. Fuit enim aduocatus diuę Mariæ Magdalenes in tribus causis. Primò cōcordat Marthā sororē suā, vt in euāgelio habet̃, Lucę 10. i fi. dū ꝓ ea excusanda dicit, Martha Martha solicita es, & turbaris erga plurima, & c. Maria optimā partē elegit, q̄ nō auferet̃ ab ea. vbi dicit Aug. Dñs pro Maria respondit Marthę, & factus est eius aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus.

Secūdò fuit eius aduocatus ↄtra discipulos suos, qui fremebant in eam, eo ꝙ vnguēto vnxerat caput, & pedes Christi, allegauit enim pro ea dicens. Quid molesti estis huic mulieri? bonū opus operata est in me. Nā pauperes semper habebitis vobiscū, me aūt nō semp. vt habetur Io. 12. Matt. 26. & Marci 14.

Tertiò contra Simonem leprosum pharisæū, qui ipsam despiciebat tanquàm indigna esset tangere Christum: allegauit enim pro ipsa dominus dicens. Cui multum remittitur, multum diligit. Lucæ 7.

Item ēt fuit aduocatus mulieris deprehēsæ i adulterio, quā accusabāt Iudæi dicētes eā debere lapidari s̄m legem, vt patet Ioan. c. 8. vbi Christus allegando pro ea excepit contra accusatores ꝙ non erant idonei, quia infames & peccatores, dicens: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam iniiciat lapidem.

Fuit ēt aduocatus discipulorū suorum multoties. Matt. 12. i princip. vbi dicitur, ꝙ discipuli euellebāt spicas & comedebant, & cum arguerentur à pharisæis, excusauit eos dicens hoc eis licere in vltima necessitate, vt ēt habetur Marci c. 2. in fin. & Lucæ 6. in principio. & c. discipulos. de consecratio. dist. 5. & gloss. magna in l. neminem. C. de sacrosanctis eccle. Et cū Pharisęi & Scribę dixissent discipulis Christi. Quare cū publicanis & peccatoribus mādūcat & bibit magister vester? hoc audito Iesus respōdit illis. Nō necesse habēt sani medico, sed qui male habent.

Et, vt habetur ad Hebręos 9. in fi. introiuit Christus in cœlū: vt appareat vultui Dei ꝓ nobis. & dicit Beda super illud qd legi̇t primo sabbato quadragesimæ. Cū sero factū esset. quod est Marci 6. vbi dicit, Filius vt formā hominis impleret obsecrandū patrē ꝓnat esse pro nobis, qa aduocatus ipse est. Aduocatum.n. (vt habetur primæ Io. 2.) apud patrem habemus Iesum Christum iustū. & est tex. in c. si enim. de pœniten. dist. 2. quem tex. nō allegat Albericus in l. vnica. C. de suffragio, vbi ponit argumēta supradicta, ad probandum officium aduocationis esse licitum.

Fuerunt etiam plures aduocati sancti, & inter alios vnus ex quatuor doctoribus ecclesiæ, videlicet Ambrosius, qui per vndecim annos causas Romæ in palatio splendidè perorauit.

Fuit & beatus Germanus oriūdus ex hac ciuitate Heduensi, quæ dicebatur Augustudunum ex vico sanctæ Anastasiæ, qui nūc dicitur vicus sancti Blasij, qui tandem effectus est episcopus Parisiensis.

Fuit & sanctus Lipardus frater B. Leonardi, in honorē cui⁹ est ecclesia fundata i ciuitate Aurelianēsi. Fuit & ille beatus Iuo Brito, cuius vita in hoc multum laudatur, quòd aduocatus fuerit & Brito.

Fuerunt & plures alij quos longum esset enumerare, & plus laboriosum quàm subtile.

Trigesima consid. Officium aduocati etiam vtile est, cum vt dicit tex. in l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. ambigua facta causarū dirimunt, sequę defensionis viribus sæpè publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant: nō minus præuident humano generi, q̄ si præliis, ac vulneribus patriam parentesq; saluarent, & qui laborantium spem vitam & posteros defendunt.

Trigesimaprima consideratio. Necessariū etiam est officium aduocationis, quod cōcordat cū honesto, vt dicit Rodericus in suo Speculo humanę vitę, lib. 1. c. 17. vbi dicit ꝙ cùm hominum mortaliū desiderium sit, vt ad id potissimū tendat vt veritatē agnoscat, teste philosopho, ex quo ad ipsum in reb⁹ agilib⁹ auidius humana properat inquisitio, ꝓsertim cùm

cũ ob eas hominũ cupiditates, q̃ à vero, quæ à iusto plerunq; diuertere cogunt propter rerũ humanarũ varietates. difficile qđẽ veritas ipsa & iustitia agnosci põt. Hinc per Esaiã prophetã de iustitia humana dr: Tanquã pãnus menstruatæ vniuersæ iustitiæ: vt humanã iustitiã difficulter attingi & cognosci posse liquidò demõstraret. Auari⁹.n.q̃ iustius homines lites & iurgia mouent: qa, inquit sapiens, Deus facit hominẽ rectũ, & ipse immiscuit se infinitis q̃stionibus. Fuit ergo necesse humano generi iurisperitos cõstituere, quorũ industria & expectata iurisperitia eas sine belloꝝ fragoribus q̃stiones deciderẽt, quas humana peruersaque auaritia attulit. Laudantur igitur plurimum, & meritò diuersis honorũ titulis illustrãtur iurisperiti, qui veritatẽ aperiunt, & inter hominũ cupidines per suæ scientiæ ↄiecturas & regulas, quid verũ, qđ iustũ sit explicãt, atq; è tenebris ad lucẽ vsq; deducũt, quorũ tanta vis est, vt nõ vnq̃ eas veritates quas vel natura vel industria, veri⁹ astutia humana in dãnum simul & pœnã peccati humani generis occultas fecerit. Ipsi iurisperiti sui igenij subtilitate ad reipublicæ quietẽ atq; nostrã cõmoditatẽ reuelẽt. Plurimę siquidẽ veritates incognitę, plurimę iniustitię impunitę manerẽt, si iurisperitoꝝ cessaret sapiẽtia: & sua q̃rendarũ rerũ studiosa sagacitas contẽptui aut nõ vsui hãberet. Deniq; nemo vnq̃ dubitauit verũ & iustũ multò esse meliora q̃ falsũ & iniustum. Esset.n. rationi dissonũ si verũ à falso, iustum ab iniusto vinceretur. Quid vtiq; funestũ in republica sæpè accideret, si iuriscõsulti deessent, quoꝝ ĩt p̃cipuũ studiũ est, iustũ ab iiusto, falsum à vero discernãt. Et ꝙ etiã sit necessariũ, est tex. ad literã i l. laudabile. C. de aduocatis diuerso. iudicũ. Dicit.n. laudabile vitæq; hominũ necessariũ aduocationis officiũ. Rursum q̃ necessariũ humanæ reipublicę hoc exercitium fuerit, ex eo⁹ patet: qm̃, vt Philosophus inquit in Ethicis: Sũt nõ nulli hoĩes pessimè quidã persuasibiles, qui nõ facilè credũt, nisi certissima videãt signa: aut fortes habeãt persuasiones. Aduocati igitur plurimũ sunt cõmendandi, qui virtute sciẽtiæ certissimas vel propinquas, imò fortissimas persuasiones eliciũt, & illa iudicib⁹ suadẽt ad iuuãdã innocentiã, & reprimẽdas puniẽdasq; violẽtias & iniustitias. Et paulòpost seqnt: vt paucis agamus, summa est excellentia hui⁹ exercitij, quo ipsa vniuersalia statuta humana q̃ generalib⁹ atq; ĩdeterminatis verbis statuũtur, lucidius intelliguntur. Nam per iurisperitorum subtilem & ingeniosam applicationẽ dictarũ legum ad causas particulares mentẽ legũ interpretãtur: & tandẽ per hoc nobile aduocationis officiũ insontes defendunt, oppressi releuantur, & vt paucis multa comprehẽdamus, iustitia periret, si deesset qui iustitiã allegaret. hæc Rodericus vbi suprà, cũ quibusdã aliis, de quib⁹ infrà in 10. par. in 19. consideratione, vbi fit mentio de præcedentia scientiæ legalis.

Plurimum ẽt commendantur aduocati per Prophetam, Ps. 83. cum inquit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibũt de virtute in virtutẽ, videbitur deus deorũ in Sion. Etiam habetur Daniel. 12. c. Qui docti fuerint, fulgebũt quasi stellę firmamẽti, & qui ad iustitiam erudiũt multos, quasi stellæ ĩ perpetuas æternitates. trãsumptiuè in c. fi. de magistris, extra.

Trigesimasecũda cõsid. Officiũ aduocationis & meritoriũ est apud deũ nõ modicũ, prout dicit Alberic. in d. l. vnic. q̃ incipit: si q̃ desideria. C. de suffragio. qđ sic ꝓbat, psupponẽdo ꝙ duo sunt genera operũ misericordiæ seu eleemosynæ. q̃dam.n. sunt corporalia, q̃ sunt septẽ, visitare.s. ĩfirmos, potare sitiẽtes, pascere esuriẽtes, redimere captiuos, colligere hospites, vestire nudos, & sepelire mortuos. vnde dr̃.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Septem etiam sunt spiritualia, scilicet consulere dubitantem, corrigere peccantem, consolari tristem, remittere offensam, portare onerosos & graues, & orare pro omnibus. vnde dicitur.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Et ista sunt potiora absq; dubio q̃ tẽporalia, vt dixi infrà in vltima par. in 29. consid. Cum igitur per dicta opera misericordię seu eleemosynę multũ meremur, vt hr̃ Math. 25. Venite ad me benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à cõstitutione mũdi. Esuriui.n. & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erã, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: ĩ carcere erã, & venistis ad me. Sequit̃ ꝙ homo plus mereretur per eleemosynas spirituales, iter quas est impẽdere ↄsilium dubitãti, & ↄsolari & adiuuare tristes & miserabiles personas, q̃ adiutorio carẽt (cum desolatis & tristib⁹ sit ↄsulendũ. l. vnica, ĩ fi. C. de his qui ante apertas tabulas hęred.) & redimere & iuuare captiuos, qui ꝯ iustitiam detinent̃, quod faciunt aduocati iustè & debitè exercẽtes officiũ eoꝝ, ideò nõ parũ apud deũ merentur. Vnde dicit Hostiẽsis in summa sua decretalium. col. iiij. quòd vita bonorum aduocatorum est melior quàm fratrum prædicatorum, vel aliorum religiosorum. dixi alibi.

Et aduerte ex his q̃ dicit Alberic. ibi, qa ↄsulit aduocatis, vt patrociniũ p̃stẽt pauperib⁹ gratis, qm̃ hoc faciẽdo multũ merent̃, nõ tñ dicit oĩbus. Et materiã aduocatoꝝ in reliqs plenè vide p Anto. Floren. ĩ 3. parte suæ summę, li. 6. & p Spec. in rub. de aduocato ad quos vos remitto. Cũ hic tantum tractauerim de huiusmodi officio, & de his q̃ tangũt honorẽ, vtilitatẽ, & necessitatẽ eiusdẽ, & quo sit honestum, licitũ, vtile, necessariũ, & meritorium. Nam pericula aduocatorũ recitare esset transcẽdere materiã huius operis, sed de his habetur per supradictos, maximè Rodericũ in dict. li. 1. c. 18. p Anto. Floren. in dict. parte 3. lib. 6. & per Alberi. in d. l. vnica. C. de suffragio.

Trigesimatertia consid. Inter cæteros aduocatos in quolibet adiutorio cuiuslibet magistratus p̃ferẽdus est aduocatus fisci illius loci. pro quo allego tex. in l. ij. quæ incipit. aduocatos. in ħ. ponderatiđo ibi verbũ, germanas. C. de aduocatis diuerso. iudi. & l. iubemus. & l. restituẽdæ. §. j. in verbo, primatib⁹. C. eodẽ tit. cum etiã inter clarissimos numeretur, per tex. i l. laudabiles. & l. restituẽdæ. C. de aduocatis diuerso. iudi. Luc. de Pen. in l. j. C. de dignitatibus. lib. 12. dixi in commẽtis nostris super ↄsuetudinib⁹ ducatus Burg. titulo des droictz & appartenances

à gens

à gens mariez.§.t 9.in gloss. entre gés nobles.versic. aduerte.& tit.des enfans de plusieurs lictz. art.4. in glos.1.versic. & ideo, &c. Imò ét spectabilis dr.tex. est in l.in sacris.3.§. modû.C.de proximis sacrorum scriniorû, lib.12. ibi, nec pro tépore virû spectabilé fisci patronû.& in authenti.de iudicibus.§.vetus,in fi.ibi:id est Apione viro spectabili & fisci aduocato. col.vj.Et tales aduocari fisci possunt ex literis principis illustri dignitate decorari.l.restituedę.§.sacras.in verbo, illustrâdos.C.de aduocatis diuersoꝝ iudicû. Verû vnû ex filiis tali dignitate decorari facere poterunt, fm tex.ibi. Comites ét merentur appellari.l.j. C.de aduocatis diuersorû iudicû.Luc.de Pen.í d.l.j. & l.mulieres. col.pen.C.de dignitatibus, lib.12. Et olim erant duo aduocati fisci (vt & hodie sunt duo in parlaméto Burg.) vt de hoc tex.í l.binos.C de aduocatis diuersoꝝ iudi. Vnus generalis,qui in aliqua causa ɔtra fiscû esse nô poterat.l.j.& ij.C.de aduocatis fisci. nisi in casibus.l.fi.ff.de postulâdo,s.in causa propria, filiorû, parentû suorû, & pupillorû, quorû curâ gerunt. Alter est aduocatus specialis, ꝓut sunt aduocati fisci in balliuatib⁹ seu senescallis, qui licet in eoꝝ districtu nô possint esse pro aliquo ɔtra ptincipé,tñ videtur per d.l.ij. esse secus in aliis. Ex qbus videbatur dicendû,ꝙ si aliqua causa ad requestâ procuratoris generalis sit deuoluta í curia suprema parlamenti,ꝙ aduocatus fiscalis alicuius sedis particularis sit ibi postulâs,vt est apud nos aduocatus in bal liuaru Diuionési,posset esse ibi aduocatus pro priua to ɔ dictû procuratoré generalé: de quo tñ apud nos dubitatur propter ordinationé regis Ludouici XII. nn.304.quæ ꝓhibet aduocatis ne postulare aut ɔsulere habeât ɔtra regé & iura ipsius: vnde melius erit ꝙ se abstineât si sit causa q̃ tâgat factû regis,vt in l.ij. in fi.C.de aduocatis diuersoꝝ iud. Etiâ est tex.dicés ꝙ aduocatus & procurator fisci pro priuatis postulare possunt.l. penul.iuncta gl.& ibi Bal.C.ne fiscus vel respubl.& Pau.in l.cû allegas.C.eod.tit. Et istud esset verû,si esset stipédiatus,prout olim erat,scilicet sexcentis aureis,q̃ percipiebat ab ærario publico pro salario.l.hanc.§.sexcenti aût aurei.C.de aduocatis diuersorû iudic.qm̃ si hodierno tépore quo solû habét aduocati fisci in balliuatibus apud nos triginta aut quadraginta libras Turoné. prohiberent̃ pro priuatis postulare, ex hoc eoꝝ incômodû côsequerentur, & egeni efficerentur, quod est ɔ tex.in d.§.sexcenti. & officia eoꝝ essent ei damnosa.Et cum labor in dâno est, crescit mortalis egestas, ait ille moralis Cato. Nec reperiretur, qui vellet talia officia exercere. Ex quo solû est prohibitum per ordinationes regias ne côsulant côtra regé:imò nô est eis prohibitum habere alia officia & pensiones ab inferioribus, prout iudicibus & procuratorib⁹ regiis, vt cauet̃ in ordinationibus dicti regis Ludouici XII.art.33.34.& 35.

Olim verò tale officiû erat annale.l.cû aduocatio. ibi:annumq; côpletû.C.de aduocatis diuersorû iudicum. & post prorogatû vsq; ad duos annos.l.sancimus.2.C.eod.tit.Hodie verò in Frâcia oîa officia regia sunt perpetua,ga venalia: vt infrà dicâ, ita ꝙ habeantur in vita officiorum pro patrimonio, vt dicit G. Bened. in sua repetitione.c.Rayn.in verbo,duos habés filios.nu.38.extra de testamétis.& ibi nu.40. ait ꝙ officiarij Franciæ creati quâdiu regi placuerit, non possint reuocari.& rationé ibidem assignat. & cum hodie, vt iâ bis videmus à quatuor aut quinq; annis citra, stipendia integraliter officiariis nô fuerint soluta, nihilominus non debét aduocati & ꝓcuratores præ textu huiusmodi salarij nô soluti causas fisci deserere: vt dicit tex.í d.l.j.C.de aduocatis fisci.

Aduocatus verò fisci ab Adriano primû institutus est, teste Budæo í suis annotationib.in pâdectas, titulo,de officio q̃storis.ff.Et intellige, vt dixi, ꝙ præcedit quoscunq; aduocatos, etiâ eo antiquiores, qm̃ maior est autoritate, argumento eoꝝ quæ dicuntur per Archidiaco.in c.qm̃.16.d.vbi infert,ꝙ vna synodus licet posterior tépore, ꝓfert̃ alteri ꝓpter maioré autoritaté. Facit qa claritas tituli designat claritaté & ꝓeminentiâ honoꝝ.Ioâ.de Imo. & Angel.in l.q soluendo.ff.de hæredib⁹ instituendis. dicâ latius infrà.

Et aduerte,cû hodie (vt dixi) in curia parlamétea sint duo loco vnius, ꝙ târum priuilegij & dignitatis habet vnus,quantû & alter.& tâtum quilibet illorum habet, quantum solus haberet si esset. tex.est in dicta l.binos. & l.post duos í principio.C.de aduocatis diuersorum iudicum.grauiores tamen causæ placitantur per primum: verum etiam multa negotia per eum expediuntur,& quisq; mallet esse primus quàm secûdus etiam in honore. Et de loco sessionis eorum in sequenti consideratione pater.

TRigesimaquarta côsid. Post aduocatû fisci sedere debet in foro procurator fisci,etiam ante omnes alios aduocatos simplices nô habétes aliâ dignitaté: cùm procurator fisci aduocatus dici pôt.glo.est notab.in verb.restituuntur.in l.nô intelligitur.§.fin. ff.de iure fisci.facit glo.rubricaria.C.de ꝓcuratorib⁹. vbi dicit ꝙ procuratores sunt similes aduocatis,imò procurator dr̃ aduocatus. Spec.in rub. de salario.§. nûc de procuratorû.vers. sed nunquid salariû procuratoris.facit tex.in l.j.§.aduocatos.ff.de variis & extraordin.cognitio. quod intellige verum de larga significatione, vt dicit do. meus Iason in d.rub.C.de ꝓcuratorib.vbi ponit aliquas differentias inter eos, ergo sequitur ꝙ in aliquibus est danda conuenietia.

Ideo maximè ꝓcurator fisci debet dictos aduocatos ꝓcedere,cùm habeat dignitatem, secûdum Aret. §.fi.col.fi.insti.de except. & ibi Io. Fabri allegat tex. in l.j.C.de mandatis principû. & in l.laudabile.C. de aduocat.diuersorum iud.Idem voluit Roma.singul. 805.per tex.qué dicit singularé ad hoc í l.nemo perfectus.C.de dignitatib.li.12.Bonus de Curtili in suo tracta.nobilitatis.í 3.par.nu.142. Et ibi ante posuit,ꝙ doctores aduocati nô possunt exercere officium ꝓcuratoris priuati, sed bene aduocati licétiati possunt. Rônem ibi assignat de doctoribus,qa officium ꝓcuratoris priuati est vile, secus dicit í officio ꝓcuratoris principis: qa tale officiû confert dignitaté, & est nobile officiû, vt dicit do.meus Ias.in d.rub.& Iaco.Rebuffi in l.si qs procurationé.C. de decur.li.10. tñ etiam Io. de Platea in l.vniuersos.C.eod. titu.de decurio. qd aduocatio est dignitas. sed quia officiû procu-

procuratoris immediate ꝓcedit à principe, ideo maius videtur esse illa dignitas q̃ aduocatorum quæ nõ procedit à principe, nisi mediate & nõ immediate. Ideo ex quo cã ꝓxima dignitatis ꝓcuratoris fisci est ipse princeps, à quo oẽs dignitates descẽdũt, vt dictũ est suprà ista parte, in 1. cõsid. & princeps in aduocato nõ est causa proxima nec ĩmediata, sed remota & mediata, ideo maior videt̃ esse autoritas ꝓcuratoris fisci q̃ simplicis aduocati, cùm causa immediata sit potius in cõsideratione q̃ causa mediata, vt elegãter notat Bal. ſm Nicol. de Neapoli in l. j. col. iij. in fi. ff. sol. mat. & Cæpola in cõs. 2. in suis cõsil. criminalib⁹.

Et aduertẽdũ est, ꝙ fiscus est duplex, vniuersalis, s. & particularis, vt videmus apud nos. Duo sunt ꝓcuratores fisci, vnus generalis, qui semp residet in parlamẽto. Alius est particularis, vt ĩ hoc balliuatu Heduẽsi, vel ĩ balliuatu Diuionẽsi, & ĩ aliis balliuatib⁹: & his dieb⁹ vidi in curia parlamẽti Burg. ꝙ fuit per eã ordinatũ & arrestatũ procuratori fisci in dicto balliuatu Dinionẽsi, ne de cętero intitularet̃ ꝓcurator generalis in ꝓdicto balliuatu, sed solũ procurator regius ĩ ipso balliuatu diuionẽsi. Cũ tantũmodo ad ꝓcuratorẽ dicti parlamẽti spectet se ĩtitulari facere ꝓcuratorẽ generalẽ simpliciter in tota patria & ducatu Burg. Et de huiusmodi diuisione facit meutionẽ Præpositus Cardinalis Alexãdrinus, in titu. de pace iuramẽto firmãda. ad hæc. ĩ vsib⁹ feudoꝝ. col. ij. vers. q̃ro vtrũ apud fiscũ. vbi dicit ꝙ talis fiscus nullã habet iurisditionẽ & nulla est iurisditio penes ipsum, & ex hac distin. generalitatis & specialitatis ĩfero ꝙ fiscus generalis seu ꝓcurator generalis est ꝓferẽdus specialib⁹, cũ species subalternet̃ generi. Et, vt videmus apud nos obseruat̃, ꝙ ꝓcurator generalis sedet iu curia parlamẽti ĩter duos aduocatos fiscales. Et tales fiscales habẽt locũ superiorẽ & supereleuatũ atq; distinctũ ab aliis aduocatis simplicib⁹ postulantib⁹ in dicta curia, & in aliis curiis & auditoriis hui⁹ patriæ & ducatus Burg. pnta balliuatus & cancellariæ ꝓcurator fisci semper ꝓcedit alios aduocatos simplr graduatos, qđ tñ recusarũt aliàs Cabilonẽses, licet ex ꝓdictis ꝯstat ꝙ errabãt. Imò, qđ plus est, fuit arrestatũ per dictã curiã supremã Burg. ꝙ si procurator balliuatus Dinionensis interdũ assisteret in ipsa curia, ꝙ sederet in loco & ordine aduocatoꝝ, & ibi ꝓcederet simplices aduocatos nõ habẽtes aliam dignitatem q̃ aduocationis simplicis, etiã si essenr antiquiores eo.

Et ad vnum singulare aduertendũ est ꝙ procurator gñalis princi pis in aliqua prouincia est illustris, vt tenet Martinus Laudẽsis in tract. suo de officialib. dominorũ. Et specialis in aliqua prouincia est spectabilis, supra ista par. dixi, ĩ 4. cõsid. per tex. & ibi gloss. sub. in l. vnica. C. de officio comitis oriẽtis. Eadẽ ergo & maior erit ratio ĩ primo generali aduocato in aliqua ꝓuincia. & inter alios dicit Purpura. ĩ l. j. ff. de officio ei⁹ cui mãdata est iurisd. col. v. & vj. Istud esse in ꝓcuratore geuerali illustrissimi ducis Burgũdiæ.

Trigesimaquinta cõsid. sit de coactoribus regis (de q̃bus aliquid dixi ĩ ꝓcedẽti par. ĩ 20. cõsid.) qni vulgò dicunt̃ receptores particulares in aliqua prouincia, seu ĩ aliquo balliuatu, q̃ui ẽt multas pecunias ab ordinario iudice ĩdictas colligũt & recipiũt: & bona ꝯfiscata fisco incorporãt. Et teste Budæo sup titulo de officio q̃storis. ff. differt fiscus ab ærario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & imperij. Fiscum verò pecuniam imperatoris quam domanium vocamus: vnde quia maior summa est pecuniæ publicæ q̃ priuatę, factũ est vt fiscus pro pecunia publica, & inde confiscare dicatur secundum Asconium.

Aduerte tñ, ꝙ indifferẽter dr̃ patronus fisci vel patrouus ærarij, ſm tex. ĩ l. pen. q̃ inci. nemo. C. de aduocatis diuersoꝝ iudi. Et hodie q̃stores & coactores fisci pecuniã publicam deferũt. binos fiscos singulis clitellariis equis ĩponẽtes, vt ait Budeus. Etiã ad hoc deputant̃ ipsi coactores, vt soluãt salaria aduocati & ꝓcuratoris fiscalis, & ĩ hoc obseruãt dispositionẽ l. p hãc. §. sexcẽti. C. de aduocatis diuersoꝝ iudic. C. vt soluant̃ ĩ calẽdis mẽsis Octobris: & calẽdis Aprilis: & q̃ntitatæ fiũt de dicta solutione de data illorũ dierũ.

Sed an tales coactores debeãt ꝓcedere ĩ auditorio aduocatos ẽt simplices? Et videtur ꝙ sic, cũ habeãt dignitatẽ ab ipso principe, vt dictũ est ĩ ꝓcedẽti consider. de ꝓcuratore fisci: ꝓ quo etiam facit tex. ĩ l. restituẽdę, ĩ fi. C. de aduocatis diuersorũ iudicũ. & l. fi. ff. de albo scribẽdo, vbi dr̃ ꝙ promotus ad aliquam dignitatem à principe potius honorandus est quàm alius, & dixi supra in 1. par. in 36. conclusione.

Trigesimasexta ꝯsid. Inter plures aduocatos post fiscales alicuius auditorij seu sedis iudicialis, ꝓferuntur in loco differenti habentes aliã dignitatem nõ habenti eo q̃ dignitas istud operatur inter alias æquales ꝙ prefertur habens dignitatem nõ habẽti, maximè in sedendo, tex. est ĩ c. episcopus. 90. d. facit quia dignioribus dignior locus hr̃. 8. q. 1. c. istud. 63. dist. c. metropolitano. c. statuimus. extra de maioritate & obedien. Alber. de Rosate. in l. nemo. C. de offi. magistri officiorum. vbi alleg. Inuo. c. 1. de maioritate & obedien. & 12. q. 2. c. Vulterranę, & ibi glo. fi. c. fi. & ibi glos. optima. & per archidiaco. 17. dist. iu c. cũ olim. extra de ꝯsuetudine. facit tex. in authen. de cõsulibus. §. si verò forsitã. ibi: eo ꝙ honorare nobis placet dignos. & ibi gl. ĩ verbo, dignos. collatio. 4. & tex. in §. fi. & ibi glos. fi. q̃ notat, ꝙ digniora præponẽda sunt. institu. de iure naturali gentium & ciui. cui concordat l. sancimus. C. de sacros. ecclesiis. & c. statutũ. §. j. de rescr. in 6. & ille potius debet antecedere, q̃ magis potit̃ honore ac dignitate. l. fin. ff. de fide instrumentorũ. facit tex. ĩ l. potioris. C. de officio rectoris ꝓuinciæ, q̃ dicit potioris gradus iudicibus, ab ĩferiorib⁹ cõpetẽs reuerẽtia tribuat̃. faciũt q̃ dicit Albericus in epistola, inter claras. C. de summa trin. plura alia ad hoc allegat Cæpola in tract. de imperatore militũ eligẽdo. ĩ verbo, ratione dignitatis. q̃ ponit ibi plura priuilegia dignitatus, q̃ hic non repeto.

Ideo aduocati tantummodo graduati & nõ aliàs qualificati exhibere debẽt reuerentiã aduocatis ĩ dignitate ꝯstitutis: q̃m licet aduocati simplices, vt ita loquar, sint in dignitate, cum aduocatio sit dignitas, vt dicit Ioan. de Platea iu l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. tñ quia officium iudicis, aut aduocati fiscalis est maior diguitas q̃ sit simplex aduocatio, ideo talibus

libus honor exhibendus est ab aliis. Facit l. 3. § prin. ff. de aliena. iudicij. mutādi &c. & est textus, qui ad hoc multū facit in cano. si. qui incipit ad hoc 89. d. ibi: vt dū reuerētiam minores potioribus exhiberēt. Ex quo videmus, ꝙ in parlamēto huius patriæ est ordo talis in sedēdo quo ad aduocatos nō fiscales postulātes in curia, ꝙ in priori loco sedent iudices regij si qui sint, aut interdū assistāt, & post eos aduocati fiscales balliuatuū patriæ, & sequēti ordine alij ad uocati simpliciter postulantes ſm quod infra dicet.

Dixi tñ in casu ex quo quidā aduocat⁹ erat magister requestarū hospitij regis, licet ad honores tñ, vt sunt multi, ꝙ debeat alios aduocatos præcedere, per tex. ad literā in auth. vt ordinariç præfecturç. ibi: si verò solo eos participare voluerit honore &c. col. 5. vbi est tex. ad literā, ꝙ ēt princeps pōt dare officia nō tm̄ ad effectū administrationis, sed ēt honoris tm̄, vt sunt tales magistri requestarū, prout & gl. ibi in verbo, videatur. exēplicat de capellanis domini Papæ.

Trigesimaseptima consid. Cū minor ordine, maior tñ administratione in loco administrationis pfertur maiori ordine. glo. in verb. electionis in c. deliberatione, in prin. de officio legati. 6. dixi suprà in 4. par. in 44. consid. ideo aduocati fiscales cū habeāt administrationē apud nos in curia cancellariatus ꝯtractuū sicut & balliuatus, causas regis placitando ī dicta curia cācellariatus præcedere debent oēs alios iudices eiusdē dignitatis, puta spectabilitatis, ideō pcedere debent locūtenentes balliuatus, si ibi assistāt vt aduocati. Secus verò vbi cōpararent & assisterent aliqñ ꝓ causis suis, aut pro aliquo negotio tangente factū regis, seu reipublicç: quia tunc honor esset eis deferendus. Et de hoc est quæstio inter aliquos aduocatos fiscales huius patriæ & locumtenentes in balliuatibus, nō insisto, cū ex supradictis & inferius deducēdis videri pōt, quid iudicandū sit. In quocunque tñ actu assistāt maiores dignitate, puta illustres, semp spectabiles debent eis præstare reuerentiam & dare locū, si cōmodè fieri possit absq; impedimēto administrationis fiedę per spectabilem, vt dixi suprà in 4. parte, in 27. consid.

Addo tñ ꝓ cōplemento huius considerationis insequendo cōmunē decisionē illius dubij, quis præferatur, an doctor vel miles in honoribus, sedēdo, ambulando, vel opinando: quæ est, ꝙ in actibus militaribus miles doctori præfert, quia ibi non librorū, sed armorū certamina exercent: in actibus verò scholasticis & eorū locis doctor militi præfert. l. nemo clericus vel militaris. C. de summa trinitate, vt plenè dixi infra. in 9. par. in 1. consid. Quod nobis exēplo patefecit Actius poeta antiquus in Iulio Cæsare in collegiū poetarū venienti, nō assurrexit: de quo Valeri⁹ lib. 3. tit. de fiducia sui. Magno, inquit, spatio diuisus est à senatu ad poetā Actiū transitus: is Iulio Cęsari amplissimo & florētissimo viro in collegiū poetarū venienti nunquam assurrexit, nō maiestatis eius immemor, sed ꝙ in cōparatione cōmuniū studiorū aliqñ superiorem se esse cōsideret: quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum non imaginum certamina exercebātur, faciunt quę scribuntur in 1. parte, in 12. consideratione. in fine.

Trigesimaoctaua cōsid. Qm̄ inter aduocatos habentes dignitatē insurgit sępè cōtentio de pcedētia seu platione, maximè euenit hisdiebus inter aduocatū fiscalē balliuatus Diuionen. & locūtenentē cācellariæ in dicto loco, ēt inter duos locumteuentes ī dict. curia cācellariæ, de qb⁹ primò dicturꝰ sum.

Et pro intellectu horū locumtenentiū ad sciendū an debeant pręcedere extra locū suæ iurisdictionis aduocatos fiscales, præmitto, ꝙ tpe quo dux regnabat ī Burgundia, & quo duca. Burg. nō erat additus coronæ, ipse dux Burg. habebat ex priuilegio regis dictā cācellariā cōtractuū, in qua erat deputatus & cōmissus vnus gubernator. de quo suprà ista par. in 20. cōsider. dixi, ad regendū dictā cancellariā, q in singulis locis & sedibus vbi sunt apud nos curiæ balliuatus cōmittebat locūten. ad exercendā iurisdictionē, quę tm̄ se extendit circa cognitionē instrumentorū gua rentigiatorū, & sub sigillo dictæ curiæ receptorum. Nūc verò à tpe quo Christianissimus rex Franciç tenet dictū ducatū Burgun. semper ēt remansit gubernator dictæ cancellariæ, q propterē vt delegatus ad vniuersitatem causarum, qui solitus est cōmittere cū suis locumtenen. particularibus, seu localibus vnū locūten. generalem, qui ex quadā vsantia supra alios particulares dicit se habere potestatem. Et quia illustris dn̄s cācellarius Frāciæ dicit ꝙ à seipso depēdet oīs cognitio in Frācia respectu sigilli cancellariæ, cuius est fons & origo, alij aūt locumten. dicti gubernatoris, & ipse gubernator, sūt tanq̄ riuuli & iudices particulares ab eo depēdentes: ex quo ꝯstituit & ordinauit locumten. particulares, ēt locūten. generalē, prout & gubern. Et licet fuerit inter prædictos locumten. particulares ipsius gubernatoris cācellariç, & locumten. dn̄i cancellarij quæstio de potestate & præeminētia, & quis illorū maior esset, tandē arestatū est p curiā parlamēti Burg. ꝙ locumten. ꝯstitutis & ordinatis à prædicto dn̄o cācellario aduenientib⁹ & præsentibus cessaret potestas locumtenen. præfati gubernatoris: & hoc quia licet habeāt eandē dignitatē, in vno & codē loco, tñ locūtenentes dn̄i cācellarij receperūt dignitatē à maiori, ideo preferendi, & in maiori loco collocandi sunt, vt satis notat in c. ꝓ tuas. extra de maior. & obed. & ibi per Fel. & ibi ponuntur multa exempla quæ videri possunt. Facit & ꝓ hac decisione tex. in c. pręcipimus. 93. d. quia substitutus à maiori debet esse in loco maioris, quē tex. ad hoc pōderat Lud. Romanus singulari suo 340. incipien. Bar. in l. si filius. ēt facit quia delegatus à Papa maior delegato ab Imperatore, cū Papa maior sit Imperatore, vt tenet Purpura. in rub. de officio eius cui mandata est iurisdictio. ff. col. 6. ibi, sexto. & dixi supra in quarta parte, in 48. conside. ex quo cū istud sit decisum quo ad tales nō insisto, licet multa ī hoc dici possent, quę viderent facere in contrariū, de quibus fortè in sequentibus dubiis dicetur.

Ex his infero vnū, ꝙ cū ita fuerit decisum per dictam curiā supremam, ꝙ frustra pretendebat prælatio aut superioritas per locumten. generalē gubernatoris dictæ cancellariç contra locūtenentem gene

talẽ dñi cancellarij in dicta cãcellaria cũ nõ maior videatur ratio in vno quã in alio: & tantę virtutis ac potentiæ est generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie. Spec. in tit. de legato. §. iij.

Trigesimanona consid. Aliud dubiũ, seu alia quæstio suborta est ex istis locumtenen. sedis huiusmodi cancellarię in senatu seu parlamento Burg. ex quo tales locumten. in ressorto Diuion. voluerũt pręcedere aduocatũ fiscalẽ in balliuatu Diuion. & alios aduocatos fiscales balliuatuũ huius patrię. Mouebãtur primò ea ratione, quia clarũ est, vt ipsi proponũt, ꝙ ipsi sunt iudices, ẽt maiores, cùm de his immediate appelletur ad curiã parlamenti: imò quod plꝰ est, prędicti aduocati fiscales cõparẽt & assistunt in suis curiis & auditoriis tã pro procuratore regis ꝙ̃ aliis, & ibi assistũt vt fiscales, & tñ ibidẽ subsunt eis, nec pferũt eis iudicibꝰ, ex quo vr̃ núc incõueniens, ꝙ in alio loco indifferenti in quo nullã maiorẽ habẽt administrationẽ dicti aduocati fiscales particulares ꝙ̃ p̃fati locumt. ꝙ ipsi aduocati eosdẽ præcedere debeãt.

Quicquid sit credo ꝙ sit error, & ꝙ nõ debeat p̃cedere dictos aduocatos fiscales vltra locũ, & sedem suæ iurisditionis, quia cõstat ꝙ tm̃ dici possint clarissimi, vt satis ante hac par. in 17. consid. dictũ est: ideo post aduocatos fiscales, ꝗ sunt spectabiles, vt hic antẽ dixi ponendi sunt, quoniã clarissimi post spectabiles enumerantur, vt patet supra in 1. consid. & p tex. in §. illo videlicet. & ibi gl. in illo verbo, & in verb. spectabiles. in auth. de appel. & infra quæ tpa. coll. 4.

Facit ẽt quia aduocati fiscales habent autoritatẽ à principe, & sunt ab eo creati & dati, & tales locũtenẽ. ab inferiori à principe, ergo sunt digniores, vt in pręcedenti conside. dixi. & facit quod dicit Luc. de Pen. in l. in albo. C. de decurio. lib. 10. ꝙ Romani in albo priꝰ scribebãt, ꝗ dignitates & honores iudicio pricipis ꝯsecuti essẽt. ꝓ quo facit l. j. ff. de albo scrib.

Itẽ aduocati fiscales habent stipendia à rege, prænominati verò locũtenentes nulla habent stipendia, ergo maior honor debet̃ eis, arg. tex. in gl. pe. in c. si officia. 59. d. vbi dicit tex. & meritum probitatis stipẽdia acta ante testent̃. & notat ibi alia gl. ꝙ magis p̃sumit̃ pro illo ꝗ plura stipẽdia habet. allegat ad huc tex. ĩ l. nemo. C. de offi. magistri officiorũ. vbi ait tex. is gradꝰ cæteros antecedat, quẽ stipẽdia meliora, vel labor prolixior fecerit ante ire. ꝯcordat c. miramur, ad finẽ. 61. d. vt ĩ. plenius dicetur ĩ 10. par. ĩ 27. ꝯsid.

Itẽ tales locũtenentes sunt solũ delegati ad vniuersitatẽ causarũ ab alio quàm à principe, ideo solũ iudices pedanei censendi sunt, prout dicit Spe. ĩ tit. de iudice delegato. §. ij. vers. 1. sp fi. Sed pedanei iudices sunt infimi, imò ẽt post clarissimos situant̃, vt supra in 1. consid. huiusce partis. & per eundẽ Spec. in rub. de iurisd. omniũ iudi. §. j. versi. infimi. Qui tales magistratus municipales cũ habeant solũ cognitionem seu iurisditionẽ vnius rei limitatæ, vt sunt tales locumtenen. qui solum cognoscunt de causis tangẽtibus sigillũ cãcellariæ prædictæ, & in hoc tm̃ sunt cõmissi à dño Cancellario Franciæ, vel gubernatore huiusmodi cãcellarię, ꝗ est in hoc delegatus à principe, igitur tales sunt pedanei, & p cõsequẽs iferiotes à spectabilibꝰ. Ex quo ergo cũ aduocati fiscales sint spectabiles, sunt illis anteponẽdi, vt supra dixi: igitur. Imò ꝓpriè sunt iudices Chartularij, ꝗ habẽt potestatẽ pręcipiẽdi vt instrumenta recepta sub sigillo dictæ cãcellarię executioni demandentur præcisè ĩ vim pcepti: qd faciũt cũ recurritur ad eos, vt satis declarat Bndictus de Barzis ĩ suo libello de guarẽtigia. col. j. & sic adhuc plꝰ dicunt̃ pedanei, vt ant̃ dictũ est.

Facit & vlterius, quia ex quo, vt dictũ est ante, aduocatus fisci est maior autoritate extra locũ iurisditionis dictæ cancellarię cùm sit spectabilis, & iudices huiusmodi curiæ, & sedis cancellariæ prętactæ sunt infimi, eo quia pedanei ad plus nõ possunt esse nisi clarissimi, ideo debet præferri: cùm claritas tituli designet claritatẽ & honorẽ Inci. Ioan. de Imol. & Ange. in l. qui soluendo. ff. de hæredib. instit.

Et licet locumtenẽtes in sua sede præcedãt aduocatos fiscales, tñ nõ sequit̃ vt extra illa loca debeant eos pcedere. Sicut dr̃ de archipresbytero ꝗ pręcedit archidiaconũ in missa, vt dictum est ante in 4. par. in 44. consid. nõ tñ in aliis locis: sic idẽ de locũtenente cãcellariæ cõtractuũ Burg. in sua sede, licet pręcedat aduocatos fiscales, quia ibi habet administrationẽ: nõ tñ in aliis locis, in quibus non habet administrationẽ, & sic extra suã administrationẽ, vbi attenditur maioritas dignitatis, & nõ administratio. faciũt quæ scr iuntur in 1 1. parte. in 1 2. consider. ante finem.

Quadragesima consid. Hic adaptatur de nonnullis aliis locũtenentibus ordinariis aliorũ iudicũ ordinariorũ, puta locũtenentibus gruarij: hoc est magistri forestarũ Heduen. aut Diuion. qui habẽt illud officiũ à principe, an tales in sede balliuatus aut cancellarię ꝯctuũ seu etiã in curia parlamẽti debeãt pręcedere alios aduocatos ibi postulãtes nõ habẽtes aliquã dignitatẽ præter gradũ. Istud põt decidi ex antedictis de locũtenentib. dictæ cãcellarię. Sed vlteriꝰ procedendo quæri posset, an tales locũtenẽtes gruariorũ in aliis sedibus ꝙ̃ cancellarię præcedere debeãt locũten. prędictæ cancellariæ. Quia officiũ eorũ est antiquius, & magis ordinariũ ꝙ̃ officiũ cancellariatus, vr̃ ꝙ tales locũtenentes gruariorũ præcedere deberent locũten. ipsius Cancellariæ, eo ẽt quia creati sunt officiales à rege, alij verò nõ. Consulerem tamẽ in hoc ꝙ attenderetur prioritas promotionis in officio, & qui primò cõstitutus esset officialis præcederet: vrget tñ pro locumtenen. seu iudicibus dictæ cãcellarię, ꝙ iurisditio eorũ maior est, & circa plures maiores causas & materias versatur, & ex hoc honorabilior apparere vr̃: quantò. n. quilibet pręest melioribus, tantò maior ipse & honestior est. verba sunt in auth. de defensorib. ciuitatum. §. nos igitur. colla. 3.

Quadragesimaprima consid. Inter oẽs assistentes in auditorio iudicis, post officiales in sedendo nobiles plebeis preferendi sunt, ita ꝙ debet sedes eorum esse paulò iudicantium inferior, & cõtẽdentium altior. l. fina. vbi glo. notat in verbo. sedendi. C. vbi senatores vel clarissimi. Idẽ probat textus in l. fin. in fine. C. de officio diuersorum iudicum. dicam in sequenti parte, in 38. consideratione. vbi de priuilegiis nobilitatis tractatur.

Quadrage-

QVadragesimasecunda conside. His temporibus nouissimis creati sunt noui officiarij in regno Franciæ,qui habent potestatẽ examinandi testes loco iudicũ ordinariorum,qui dicunt in vulgari nostro inquestarij, hoc est examinatores seu æquatores & iudicij inuestigatores : & nulla habent stipendia seu salaria à principe, sed à partibus f'm ordinationes regias habent summã denariorũ taxatam f'm vacationes p eos factas. Et qa talia officia multis cõmittunt qui illa emunt, & qui nõ sunt graduati, ex quo quisquis dubitaret an in sedibus iudiciariis, vbi tales inquestarij dati sunt, debeant præcedere aduocatos ẽt simpliciter graduatos. Credo q nõ, quia circa qd speciale se intromittant, & non habent cognitionẽ iudicandi licet aliquam talẽ qualẽ dignitatẽ consequuntur, eo quia constituti ad hoc à principe, prout ẽt de coquo principis, qui dicitur habere dignitatẽ, vt in proxima par. in 18. considera. df: tñ non est æqnũ q præcedant graduatos aduocatos, qui & ratione aduocationis habent dignitatem, vt supra dictũ est, & q ratione gradus tanquam graduati cæteris non graduatis præferri debent.

Super huiusmodi præcedẽtia post ante scripta, inter nõnullos iuuenes aduocatos graduatos fuit cõtẽtio aduersus inquestariũ seu examinatorẽ i balliuatu isto Hed. ita vt ab ei' priuigno seu filiastro fuerũt impetratæ literę regiæ in cãcellaria Diui, qb' mandabat balliuo nostro vt graduatos anteponeret dicto inquestario, & eũdẽ sedere faceret i ordine & gradu procuratorũ dictę curiæ: & cũ hęc disceptarentur in foro, dubitatũ extitit, quid sup hac re seutentiaret.

Et licet videret diceudũ ex quo (vt tactũ est) dict' inquestarius habeat dignitatẽ à principe immediatẽ dependentẽ à dignitate & potestate iudicis, q̃ pcedit dignitatẽ aduocatorũ: cũ iudices pcedere debeãt aduocatos, vt hic antẽ dixi in 24. cõsid. & dicti inquestarij cẽsent subrogati in locũ iudicis quo ad exãminationẽ testiũ, quæ cõpetit iudicibus, vt est tex. qui multum bene facit in l. iudices, & in auth. sequẽte, apud eloquentissimũ. C. de fide instrumentorũ. ideo ex huiusmodi subrogatione vident sapere naturã illius in cuius locũ subrogant. l. si eum. §. q iniuriarũ. ff. si quis cautionibus. sed multi dicent, q ille textus nõ pbat, sed est bonus tex. in c. ecclesia S. Mariæ. extra, vt lite nõ cõtest. pbat tñ ille textus stipulationem accessoriẽ positã ad contractũ regulari, f'm naturam illius cõtractus. Ampliat tñ ẽt textũ ad hoc, & illã regulã Paulus, ẽt si subrogatũ in aliquo discreparet: quia in aliis assumeret naturã eius, cuius loco subrogat. Ita ampliat notabiliter Paulus in cons. 1 5 1. cui' initiũ est. licet ista differẽtia visa. col. vlt. quẽ allegat do. meus Ias. in d. §. q iniuriarũ. Ex quibus concludẽdũ, q siue inquestarij præfati sint accessoriẽ dati ad iudices, siue sint in aliquib' subrogati, licet in aliis discrepẽt, tñ reputari debẽt cõindices, & sapere naturã illorũ ẽt in accessoriis: ideo sicut iudices pcedunt aduocatos, ita ẽt inquestarij pcedere debẽt aduocatos graduatos, licet nõ sint graduati. Et fortè hac rõne, aut alia motus vnus ex cõsiliariis parlamẽti huius patriæ & duc. Burg. executioni demãdando quoddã arrestũ curię posuit inquestarios balliuatus Auxeti, eis sedẽ & locum ordinis dando ante aduocatos & graduatos, licet tunc non essent graduati.

Crederẽ tñ dictos iquestorios nouiter erectos in Burg. nõ debere pcedere graduatos & practicãtes in curiis ante eos, qm clatũ est eos esse creatos instar inquestariorũ ppositi suræ Parisien. in Castelleto & aliatũ sediũ regaliũ in Frãcia, vt satis cõstat ex creatione illotũ: nec istud denegãt, sed sic est q expresse disponitur ordinationib' regiis tales examinatores nõ debere sedere in sede iudicis præpositi. Nec sunt aut reputãt p aduocatis, aut notariis ex quo tales sedes. s. iudicis & aduocatorũ sint eis phibitę, obseruãda est ordinatio regia, q̃ optimis fundat rationib'. Non. n. iudex est, nec se iudicẽ dicere põt: qa nullam habet causę cognitionẽ. Est. n. solus executor rei sibi cõmissæ, s. examinationis testiũ, q̃ ẽt alteri q̃ iudici cõmitti põt, vt notat pet Alber. & alios in auth. sed iudex. C. de epis. & cler. Ex quo cũ tabellio sit capax & habilis ad recipiẽdã cõmissionẽ examinationis testiũ, ẽt à iudice, & recipiẽdo, nõ mutat dignitatẽ, qa non efficitur maior q̃ esset: ideo idẽ vr̃ i principe cõmittẽte examinationẽ testiũ, qm vr̃ illã cõmittere, cũ illa qualitate q̃ põt hre. Sec' si talis examinatio alicui nõ possit cõmitti, pter q̃ graduato, aut aduocato, qa hoc casu cõmittẽdo alicui licet nõ esset graduat' videret eidẽ cõferre dignitatẽ ad hoc necessariã, & cũ eo sup hoc dispẽsate. l. qdã cõsulebat. ff. de re iud. l. Vlpi. ff. de excus. tut. Sed cũ nõ eidẽ hoc casu dat maiorẽ dignitatẽ, q̃ habet ille cui cõmitti põt talis examinatio testiũ: qm princeps nõ vr̃ vno instãti tot specialia cõcedere, videlicet q cõmittat ei talẽ examinationẽ priuatiuẽ ad iudicẽ (cui deberet cõpetere) & vltra hæc, det ei dignitatẽ vltra aut pter naturã act', quẽ cõmittit fieri, cũ tot specialia nõ psumuntur cõcurrere, argumẽto glo. in l. j. C. de dotis pmissione. arguẽdo de lege mortua quæ talia nõ admittit ad legẽ viuã (quę est princeps) quę debet illã sequi inquantum potest.

QVadragesimatertia consid. Licet aduocati præfecturę quæstorianę, qui dicũtur aduocati in camera cõputorum sint vt alij aduocati fiscales priuilegiati, vt dicit Io. de Platea in l. fi. C. de decurio. li. 1 0. tñ cum apud nos & in camera cõputorum nulla aut modica habeant stipendia, ideo extra locũ suæ præfecturę quęstorianę nõ debẽt pręcedere aduocatos fiscales præsidatunm: qm vt prędixi supra ista parte, in 39. considera. præferuntur qui maiora stipendia habent data paritate, ergo multò magis præferri debẽt qui habent stipendia his qui nõ habẽt. Ex quo licet patronus cameræ cõputorum præcedere debeat oẽs alios aduocatos solum graduatos, tñ non debet pręcedere alios aduocatos fiscales, q sũt aduocati i sede pręsidis puincię, q dicitur balliuus, aut seneschalus.

QVadragesimaquarta cõsideratio. Inter aduocatos pferẽdus videt, qui magis ornatur, & qui honestiorib' vestimẽtis indut' erit: vnde vt dicit Spec. tit. de aduocato. §. sequit videre. quẽ iudex magis ornatũ inspiciet, maioris existimabit eẽ autoritatis, & ei assurget salutatione debita & honorifica dicens ei sede à dextris meis: ad. q quidẽ tenentur. l. fi. in fine

C.de officio diuersorum iudicum. & eum prę alijs honorabit. l. peoul. C. eodem tit. quod fortè procedir de ignotis & alienigenis. Sępè etenim maximè ignotis vestis est causa hoooris, iuxta illud.

Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.

Et iuxta illud metricum.

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus
Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honestè,
Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Ideo consuluit ibi Specu.(quem videas) ꝙ aduocati geranr vestem suę professioni congrueotem, & ibi scribit quibus vestibus vestiri, & quibus carere debent, de quo latius infrà. Et quòd honor est in habitu & vestibus dicturus sum. Et ad propositum vide Lucam de Penna in l. ij. C. de vestibus oloberis, lib. 11. & dixi suprà in prima parte, in 23. consider.

QVadragesima quinta consideratio. Post prædictos videtur astrueodum ꝙ inter aduocatos simpliciter graduatos præferendus sit filius aduocati fisci, si sit aduocatus in eadem sede, vbi aliàs omnes alij cum eo sunt eiusdem qualitatis. tex. videtur esse ad literam in l. laudabile. §. 1. C. de aduocatis diuerso. iudic. & in l. nemini §. filios, & l. petitiooem. §. filijs. C. de aduo. diuerso. iudic. & quòd alijs etiam æquè bonis præferantur secundum text. & in glo. in verbo, sumptibus. in l. inbemus. C. eo. tit. facit quia doctor filius doctoris cæteros io collegio præcedere debet, secundum Martinum de Lande in tractatu de dignitate. conclus. 17. vbi refert ita aliàs dixisse propter dictũ Bal. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liberis et posthumis. vbi ẽt dicit, ꝙ tales debent gratis doctorari, & cęteris paribus pręferri alijs. allegata glo. in d. l. iubemus. de quo ẽt vide per eundem io tracta. de priuilegio. arti. 93. intellige tñ, prout dicit Luc. de Penna in l. vnicuiq;. C. de proximis sacrorum scrioiorum, lib. 12. col. 1. si solito tpe legum doctrinam meruerũt. d. l. nemini. §. si verò. & d. l. iubemus. §. oec decæterò. & l. petitione. §. nec decæterò. C. de officio diuerso. indicum. & si suot facundia & studijs eruditi & conspicui. eo. tit. l. per hãc, in principio, vel si per principem subrogentur. l. fi. §. pen. C. de officio magistri officiorum. & l. oemioem. C. de re militari, lib. 12. aliàs noo, cum in honoribus simpliciter noo succedatur iure hęreditario. l. 3. §. quæri. ff. de legiti. tutori. & potius sunt acceptanda merita & virtutes. c. Moyses. & ca. si ergo. 8. quæst. 1. & l. hooor. §. de honoribus. ff. de muneribus. & hooribus. l. si quis. C. de professoribus & medicis, li. 10. & l. qui cum vno. §. grauius autem. ff. de re militari vnusquisq; secuodum labores suos ad meliores gradus, & ad maiores dignitates produci & remunerari debet. tex. in l. fi. §. quooiam ideo. C. de officio præfecti pretorio Africę &c. concordat tex. in l. nemo. in fi. C. de officio magistri officiorum.

QVadragesima sexta consideratio. Inter plures adoocatos eiusdem sedis cęteris paribus prę̃feruntur primo promori. tex. in l. j. & ibi Bar. C. de cõsulibus & non spargendis ab his &c. & l. prima. io fin. C. de præpositis sacri cubiculi, li. 12. & dixi suprà in quarta parte, in 23. consideratione. Cum ẽt sint antiani supra alios, vt vtar verbis glo. primę. io l. inbemus, & io prìocipio. C. de aduocatis diuerso. iudic. & sm tempus receptionis & admissionis eorum io aliqoa curia, gradum sibi vendicare & in matricula inscribi debent. l. petitionem, in princ. C. de adnoca. diuerso. iudic. & l. fin. C. de aduoc. diuerso. iudicum. & qni primo matriculatus est prę̃ferri debet posterius matriculato, secundum tex. in l. fi. ibi: locũ iuxta matriculę ordinem obtineat. C. de offi. prę̃fecti vrbis. Nam qui noo sunt in matricula, sunt tanquã priuati. notatur io l. eos. C. de offi. magistri mili.

Et hic ordo est ordo temporis, qui est vltimus, & de eo non curatur, vbi locum habet ordo qualitatis: vt dicit Lucas de Peona in rubr. C. vt digoitatũ ordo seruetur. & dictum est supra in dicta quarta parte, & ioferius dicetur, vbi de ordine literatorum fiet mentio, scilicet in 10. parte, in 29. consideratione.

QVadragesima septima consideratio. Qui meritis uitę, nobilitate, autoritate, aut scientia etiam quando sunt eiusdem facultatis, alios antecellit, prę ferendus est etiam alteri primo promoto, notat glo. io verbo: prę̃ponimus. & ibi Archid. io c. placuit. in prin. 16. dist. facit. c. in canonicis. 19. dist. ideo episcopus doctor vel nobilis prę̃fertur primo promoto oõ doctori. Dominicus de sancto Gemi. in c. Isidorus. est versi. sub dicto c. placuit. Feli. io c. j. extra de maiorita. & obed. & secundum Barbatiam in c. cùm olim, in prin. de consuetudine. doctior etiam tardius receptus pręcedere debet prius promotum: ego verò allego tex. in l. j. C. de annonis ciuilibus, lib. 11. & ibi gl. j. quę facit pro scholaribus optimis contra doctores insufficientes.

Videtur tñ ꝙ prædicta non faciunt quẽ maiorem cùm extrinsecus venienr, vt per prædicta remissiuè do. Fel. in d. c. 1. de maior. maximè cùm ista excellentia & melioritas debet probari p quindecim testes. tex. est singularis in l. vnicuique. & ibi notar glo. in verbo, superatus, C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. do. meus Ias. in l. cùm qd. col. 4. ff. si cer. pet. in prima lectura. Et ista excelleotia est multũ cõsideranda, qm̃ io multis propter excellentiam homiois receditur à regulis, do. meus Ias. io l. iubemus. C. de iodiciis. & io l. repetitio. l. admonendi. in 67. col. ff. de iureiuran. Fel. in §. c. super his. de accusatio. dicam infra amplissimè.

QVadragesimaoctaua consid. Inter aduocatos doctores præferendi sunt licentiatis, & licentiati baccalariis, qm̃ doctoratus est dignitas. dixi infra in 10. par. in 26. cõsider. & maior est illins autoritas ꝙ̃ licentiati, cum licentiatus tãtum habear potestatẽ docendi, regendi, & publicè legendi, notat io l. vnica. C. de professoribus cui in vrbe &c. lib. 12. & in l. vnic. C. de studiis liberali. vrbis Romæ. lib. 11. oot. Ioan. Fab. in §. responsa. inst. de iure naturali. sm gl. in c. 1. in verbo, interpretatus. extra de postulatio. prælatorum, & Paoormit. ibi qui dicit quòd doctor potest interpretari dubia illius facultatis in qua est doctor, per d. l. vnam. C. de professo. & quod ante doctoratum quis nõ potest magistraliter legere, nec dispu-

disputare. Et si detur licentia alicui scholari hoc faciẽdi, potius fit vt addiscant, q̃ vt doceant. Ex quo magis est credendum doctori quam licentiato, nã licentiat⁹ nõ habet dignitatem: sed tantum licentiam consequendi dignitatem, & dignius est quod est in actu quàm ꝙ in prosecutione actus, sicut dignior est q est doctus quàm cingendus, licet qñq; habeat̃ ꝓ cincto & de his scripsi, & de præcedẽtia doctorũ ad licentiatos, & licentiatorum ad baccalarios, in commẽto nostro super concordatis. in tit. de collationib.

QVadragesimanona consid. Aduocati ex pulchritudine laudẽ consequi videntur, & propter eam cõmendabiles fiunt, exemplo Iustiniani qui Papinianum iurisconsultũ acutissimũ (prætermisso omni alio laudis genere à quo laudari potuisset) ex pulchritudine, veluti summo laudis præconio cõmendauit. pulcherrimum ipsum nuncupans in proœmio digestorũ §. iij. versic. vobis autẽ. Et licet Alber. & Angelus ibi ad decorem scientiæ & animi referant, tñ ad corporis pulchritudinẽ & elegantiam referri põt, cum & ipsa plurimum pollet ad felicitatem habendam, quia, vt ait Arist. lib. 1. Ethicorum cap. 8. Non satis est ad felicitatem idoneus qui deformis est aut ignobilis. & refert Bal. in suprascriptione dicti proœmij. in verbo, Flauius. in additio. ꝙ decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. & tanti fecit Alex. pulchritudinem, vt in consi. 209. incipien. ponderatis his. col. 2. lib. 6. consuluerit nobilem diuitemq; mulierem deformem, quæ pauperem quempiam formosum sibi matrimonio desponderit, nõ videri nupsisse indigno, cum debeat mulieris nobilitas, & diuitiarũ copia cũ forma viri cõpensari, vt notat in simili Bal. & alij in c. super eod. le secund. de testibus. & de pulchritudine dixi in 5. 9. 11. & in secunda partibus huius operis.

QVinquagesima consid. Sciendum est ꝙ in quolibet auditorio, vbi redditur iurisditio p magistratũ, debet esse notarius seu scriba, qui apud nos dicit̃ grapharius. Quia iudicis officium absq; notario seu scriba, cõmodè exerceri nõ põt, probat tex. in cap. qm̃ contra falsam. de probationibus. extra. & ibi doctores. Persona. n. publica est, vt dicit ibi tex. & Pan. & dicitur habere officium honoris, vt est tex. in l. j. & ij. C. de primicerio. lib. 12. & habetur Ecclesiastici 9. In manu Dei potestas hominis est, & sup faciem scribæ imponet honorem. Guillelmus le Rouille. in libro de iustitia & iniustitia. lib. 3. c. 4.

Et ꝙ diuersis nominibus in iure vocẽtur. vide Ioãnem de Platea in rub. de tabellionib. lib. 10. Et in curiis supremis apud nos sunt officia regalia, vt suprà dixi ista par. in 14. consid. In aliis verò curiis regiis inferioribus, cum emolumenta quę proueniunt & percipiuntur ratione scripturę soleant dari ad firmam ꝓ certo tempore. Ideo pendente tali tẽpore scriptores huiusmodi videntur exercere officia regalia.

De notariis verò simplicibus, q sunt iudices chartularij, vt dicit Bar. in l. iubemus. §. sancimus, circa finẽ. C. de sacrosanctis ecclesiis. Quod an verũ vide amplè per Benedictũ de Barzis. in suo libello guarentigiarum. in 1. quęst. vbi plura ad hoc. Et licet dicant plures ꝙ notarius sit index chartularius, ꝙ illud non põt esse ex natura tabellionatus, seu notariatus simpliciter, sed eo quia sibi ꝯceditur à principe, ꝙ possit facere præceptũ de consensu partiũ, ideo solum habet iurisditionẽ voluntariam, & nõ contentiosam. Hodie verò apud nos in hac patria iudices chartularij sunt locũtenentes Cancellarię cõtractuũ, qui faciũt exequi mandata sua in vim obligationis receptę sub sigillo dictæ Cancellariæ: de quibus hic ante in 20. consid.

Et de cõmendatione huiusmodi scribarum scribit Vdalricus Zazius in repet. l. ij. ff. de origine iuris. §. postea cũ Apius Claudius. in verbo, scriba. Et dixi in parte præcedente, in 9. consideratio. vbi posui de primicerio, & est scriba principis, & infra. in 11. par. vbi laudaui scribas.

QVinquagesimaprima cõsi. Etiã in auditorio cuiuslibet magistratus & iudicis sunt necessarij apparitores seu executores, qui dicuntur esse milites, vt est in l. omnibus. C. de sportulis. ibi, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. maximè tales apud nos in curiis regalibus dicuntur habere dignitatẽ. Cũ solum hodie creantur à principe, & s̃m Ioannẽ Fabri in §. igitur. col. j. instituta, per quas personas acquiritur. dicuntur seruientes, & sunt officiales, vt dicit, q tenẽtur cuilibet seruire. Etiam vocantur cliẽtes, & exponit gl. in l. nõ dubito. in verbo, clientes. ff. de captiuis & postliminio reuersis. hoc verbum clientes, i. seruiẽtes: & est vulgare Gallorũ: & debent portare insigna & baculum in manu depictũ, vt tenet Spec. in tit. de citatione. §. sequitur videre. versi. quandoq; per nuntium. & versi. solutio. dicunt quidam quòd obseruant seruientes nostri, quoniam vbi instat tempus, gerere solent virgam aut baculum depictum & ornatum armis regis, hoc est liliis, qui dicit̃ communiter, massa. Pluribus etiam nominibus nuncupantur, vt satis dixi in cõmento nostro super consuetudinib. ducatus Burgundiæ. tit. Des iustices. art. 6. in glo. j. vbi dicitur quales esse debeant, & de eorum potestate, & in glo. sequente. inferitur, an eis credatur.

Sed aduerte quia apparitores propriè sunt de curia Ecclesiastica, & tales nuncij ecclesiastici non possunt citare aliquem siue clericum siue laicũ viua voce in via publica, prout recitat Io. Galli in suis arrestis, in arresto pronunciato Anno Domini 1346. qd tamen solent facere nostri apparitores Heduen. & malè, licet habeant etiam statutum in suo foro in cõtrarium, nisi sint notarij causarum, quod est, intelligendum in causis iam incœptis, & in quibus iam sunt notarij seu grapharij.

Septimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

OCTAVA CATALOGI
GLORIÆ MVNDI PARS,
NOBILIVM SEV GENTILIVM ORDINEM EXTOLLIT: præcedentiasq́; tam inter se, quàm quo ad alios depromit.
QVINQVAGINTA CONSIDERATIONES HABET.

IGITVR prima sit de descriptione nobilitatis. vnde fm authores nobilitatem diffinientes dicitur esse generis, vel alterius rei excellentia ac dignitas, vt ait Iudocus Clichtoueus in suo tract. nobilitatis, in prin. cap. 1. Et licet Bar. in l. j. C. de dignitatib. lib. 12. multum amplè disputet, an nobilitas & dignitas idem sint, tandem concludit ꝙ non, sed, vt inquit, nobilitas apud nos inuenta est ad similitudinem & imitationem illius nobilitatis quę est apud deum, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. §. itaq́;. coll. 2. l. j. & l. in nomine domini. C. de offic. præfecti prętо. Africę. & l. imperialis. in prin. C. de nupt. Sicut ergo ille apud deum est nobilis, quē deus sua gratia gratū sibi fecit: ita in foro nostro ille est nobilis, quē princeps sua graria vel lex sibi gratū vel nobilē facit. Nō tñ, vt dicit, pôt esse similitudo per oīa, ex quo relinquit de nobilitate, quę est apud deū, theologis. Nobilitatem verò, quæ est apud nos, sic diffinit.

Nobilitas est qualitas illata per principatū tenentem, qua quis vltra acceptos plebeios honestus ostenditur. & ibi amplè examinat illa verba diffinitionis: sed non amplectitur omnes nobilitates, de quibus in sequentibus dicetur. Ideo generalior est prima diffinitio, q̄ oēm nobilitatē cōprehēdit vndecunq; ꝓcedar, siue per principatū tenentē siue aliàs, ex quo nō recito opiniones ꝑ Bar. relatas in d. l. j. de diffinitione nobilitatis, cū omnes reprehēdat Bar. & stet cū illa supradicta q̄ adhuc nō est generalis ad oēs, vt dixi, sicut prima. Boetus ēt in tertio de cōsolatione, prosa sexta, diffinit alio modo, dicens ꝙ est quædā parentum laus de meritis veniens. & ita ēt diffinit Luc. de Pen. in l. mulieres. C. de scolis. col. iiij. lib. 11. sed illa est nimis particularis ad nobilitatem generis, quia oēs nobilitates (de quibus infrà dicetur) non comprehendit. sed Landulphus in clem. 2. de senten. excommunica. hāc nobilitatem generis sic diffinit. Generis nobilitas, est qualitas siue dignitas proueniens à coruscatione clari sanguinis à parētibus originem sumens, & in liberos legitimos per carnē continuata: sed ista est potius descriptio q̄ diffinitio. ita ēt diffinit Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis in 2. parte circa fi. vbi etiam diffinit seu describit nobilitatem animi & mixtam, de quibus statim dicam in tertia consideratione

SEcunda consideratio de deriuatione nobilitatis sit. Vnde aduertendum est, ꝙ nobilitas à nosco dicitur, idē significans ꝙ noscibilitas. hinc nobilis idē est quod notus, & per omniū ora vulgatus. Vñ Virg.

Est locus Italiæ medio sub montibus altis
Nobilis. & Martialis.
Prostratum nemees vastaq́; in valle leonem.
Nobilem, & Herculeum fama canebat opus.

Propterea indifferenter apud plerosq́; verbum hoc nobilis. & ad eos qui vel deploratissimis moribus nominatiores facti sunt relatum legitur. Hiero. in Heluidium hæreticum. Nobilis factus es in scelere. Et Laidem illam Corinthiam cui decē millia nummorum vno concubitu deposcenti, respondit Demosthenes in libidinem illius exæstuans, se pœnitere tanti non emere, ob elegans meretricium, nobile scortum nuncupatum, testatur Aulus Gellius in suis atticis, lib. 1. c. 8. idē & de re quæ summo eius exitio in ominium deuenerit, Liuius de strage Cannensi.

Nobilis ille clade Romana locus est. & Martialis.
Nobilis hic esset pietatis rex à duobus.

Ea proinde ratione eos qui vel opibus vel generis claritate, vel virtutibus cæteros antecellūt seu vulgatiores, & notiores nobiles appellare solemus, quas ternas nobilitatis species vno verbo complexus est Apuleius, dū dicit. quē nō opes, nō generis excellētia, sed ingenij mores, virtutesq́; nobilitauerunt. & Hier. ad Principiam virginem de obitu Marcellæ. Nihil in ea laudabo,

laudabo, nisi quod proprium est, & eo nobilius, ꝙ ex opibus,& nobilitate facta est paupertate & humilitate nobilior. & ibidem, qui virtutes, nõ sexui sed animo iudicamus,contemptaq́; nobilitatis,ac diuitiarum maiorem gloriam ducimus.

Etiam apud legistas & canonistas nobilis nuncupatur qui opibus, vel genere, vel virtutibus sit insignitus,& capitur pro præeminentia quadã, quę nos à plebeis differre facit.iuncta gl.in verbo,species.ad fi.in §.plebiscitum.insti.de iure naturali.§.interim. ibi,vniuersi nobiliores.& in §.fi.ibi, conuenit enim vnumquẽq; nobiliũ.i auth.de defensorib.ciuit.coll.iij. tex.i l.quartis.ibi,sanctissimus & nobilis Imperator. ff.de nata.restituen.per quem tex.satis probatur, ꝙ & Imperator dicit se nobilẽ. & tex.in c.venerabilis. ibi.Non generis sed virtutum nobilitas. extra de ꝑbendis. & in l.nobiliores natalib.C.de commerciis & merca.q̃ qdẽ pẽminẽtia causaẽ ex multis vltra genus,opes, & virtutes,& in plerisq; locis ĩ seq.diceẽ.

Tertia consid. Cũ nobiles dicanẽ gentiles, & in vulgari nostro proprie, gentilz hommes, & magis se existimant vocari,gentilz hommes, quàm nobiles,ideo dicit Budæus in suis annotationib.in pandectas in l.fi.in fi.ff.de orig.iuris. ꝙ nõ temerè lingua vernacula gentiles homines pro nobilibus appellat: vnde videndum est de gentilitate, & quid apud antiquos fuerit gentilitas.

Gẽtiles igitur sunt (vt inquit Cicero in Topicis) qui inter se eodẽ noĩe sunt qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruierit, qui capite non sunt diminuti.Et,vt ait Budæus in loco ꝑdicto, nihil videt Scæuolam Pontificem ad hanc diffinitionem addidisse. Et, vt inquit Boetius, gentiles sunt qui eodem noĩe inter se sunt,vt Bruti, Scipiones, vt apud nos, Valesij Borbonij, Vindocinij, Trimolij, Viennẽses, & similes:quod si serui sint nulla gẽtilitas esse põt,quod si libertinorũ nepotes eodem noĩe nuncupẽtur, gentilitas nulla est, q̃m ab antiquitate ingenuorũ gẽtilitas dr̃, quod si rursus in familiam gentis suæ nõ manserint,gentiles iã esse nõ possunt.

Fuit aũt ius gentilitatis, vt ius stirpis apud antiquos.Vnde Cicero lib.1.de Oratore,quid qua de re inter Marcellos & Claudios patritios centũuiri iudicauerunt, cũ Marcelli Auli liberti filij stirpe Claudij Patritij eiusdẽ hoĩs hæreditatẽ gẽte ad se dicerẽt rediisse,nonne in ea causa fuit oratorib⁹ de toto stirpis ac gentilitatis iure dicendum. Tria fuerunt iura apud antiquos,agnationis,gentilitatis,& stirpis:sed nobiliorũ vr̃ fuisse Gẽtilitas,vt ex illa diffinitione Ciceronis apparet:eorũ,s.qui imagines generis sui ꝑferre poterãt,vñ imagines ꝑ nobilitate generis accipi sępè solẽt,& erãt insignia Gẽtiliũ,q̃ hodie arma dicũtur,de q̃bus ibi p Budæum. & dixi amplius supra in 1.par.vbi posui de armis centum conclusiones.

Quarta concl.Species nobilitatis plures sunt, & multipliciter à diuersis diuiditur nobilitas. primò Bar.in l.j.col.vij.C.de dignitatibus lib.12.dicit triplicem esse nobilitatis speciem, quædam est theologica,seu supernaturalis,quædam naturalis,& quædam politica.

De theologica, quã Bar.dicit esse spũalem, est q̃rendum in conspectu etiam iudicis apud quẽ nulla est obũbratio,nec aliquid latet. Nam apud Deũ est nobilis oĩs,qui est in gratia faciẽte gratiã vel gratũ, & sic oĩs,qui est virtuosus,& in statu virtutis,Deus facit eum felicem & gratum sibi. intelligit Bar. de illa virtute quæ facit,vt dictum est,hominem felicẽ,s. si est in charitate, vt habetur per fratrem Bonauenturam de balneo, & S.Tho.in 1.2.q.110. & q.50. quos Bart.all. & per magistrum senten.lib.2.d.quẽ Bonus de Curt.in dicto trac.de nobilitate in 2.par. etiam allegat. & hoc est verum,vt dicit Bar.& ꝓbat 1.Reg.2.c.vbi dicitur. Quicũq; honorificauerit me glorificabo eum,qui aũt contẽpserint me, erũt ignobiles. Hæc etiam refert Barb.in c.1.col.j.de dona. relatus per Bonum de Curt. in dicto loco. Et dicit Bar.ꝙ istos nobiles non possumus perfectè cognoscere, nisi per reuelationem. dicitur.n.Eccl.10. Nescit homo vtrum amore,an odio dignus sit,& multi sunt prædestinati qui apud nos reputantur ignobiles:vt patet ex Apost.ad Corin.4.& 20.c. Et de his nobilibus nobilitate theologica, ponit tex.in c.nouit.cum duobus seq.de pœni.dist.4.

Secunda est nobilitas naturalis,quæ potest considerari duobus modis,vt dicit Bar. primò prout congruit aĩalibus etiam irrationalibus & aliis etiã sensu carentibus, & isto modo dicũtur nobilia s̃m bonitatem operationum, vt in brutis patet. videmus.n. quasdam aues eiusdẽ speciei nobiles, & ignobiles. exẽplum in falcone,aliquis dicitur gentilis,alius peregrinus,vt dicit idem Bar.in trac.de Falcone. & Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura feudali, in verbo, & cum venationibus. col.ij. Idem dicit Bonus de Curtili vbi suprà de leone, quem cũctis quadrupedibus oẽs vel facilè testantur nobiliorem. de quo meminit Ouid.lib.de Tristibus, Elegia IIII.

Quo quisque est maior magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cùm iacet hostis habet.
At lupus & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunque minor nobilitate fera est.

Et dicit idem Bonus de Curtili, ꝙ exemplo itidem sunt duo canes Laconis vnico ventre editi,quorum alter ad leporem, alter ad ollam impetum fecit, vt testatur Erasmus in moria. & in chiliadib. Et idem nos docet experientia in arboribus,in fructib.in metallis, & ferè in oĩbus rebus, etiam sensu & intellectu carentib. etiam inanimatis, nec aliquam animã etiam vegetatiuam habentibus:& in his consideratur maior nobilitas & excellẽtia,vel ab effectu maiore, vel à materia,vel à causa,vt dicit Bonus in dicto loco,vt de pluribus in finali parte patet,de excellentia nobilitate & laude diuersarum rerum vltra hoiem.

Secundò modo cõsiderari potest nobilitas, prout cadit in hoĩbus ista nobilitas naturalis: & tunc debet intelligi naturalis,i.rõne naturali indistincta, ꝙ nos iuristę appellamus de iuregentium primęuo, ꝙ apparet,quia solis hoĩbus congruit,& de ista nobilitate loquitur Philosophus 1.Ethic.c.4.vbi dicit,ꝙ nil

nil aliud q̄ virtus & materia determināt seruum & liberum. nobiles, & ignobiles. Hoc aūt non est intelligendum de omni virtute, sed de ea q̄ competit aliquibus, prout sunt apti dominari, non de ea prout apti sunt subiici, vt patet per Philos. 1. Politic. 9.

Ex quo etiam dicit Bonus vbi suprà post Bart. ꝙ hoc modo sumpta naturalis nobilitas est quidam habitus electiuus in medio consistens, circa quæ pertinent ad præesse vel dominari. Et de hac nobilitate habetur in c. nunquam de vitiis, dist. 56.

Tertia verò nobilitas dr̄ politica, seu ciuilis, prout differt nobilis à plebeio, ſm quod accepimus apud nos & ī foro nostro, & de qua principalr̄ hic est qō, quam magis discutere intendo, & de eius laude & excellentia declarare, & est proprie illa de qua suprà in prima consideratione dixi illam diffiniendo, ꝙ est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra honestos plebeios ostenditur.

Panor. verò in c. venerabilis. col. ij. post principiū. de præbendis, aliter distinguendo nobilitatem q̄ fecerit Bar. in d. l. j. C. de dignitatib. dicit duplicē esse nobilitatem, generis, s. & animi, de quibus cū aliis statim dicetur. sed in hoc Panor. fuit nimis diminutus, quoniam non omnes comprehendit.

Bal. verò in l. nobiliores. C. de cōmerciis & mercatorib. quem refert & simplr̄ sequitur Feli. in c. super eod. ij. extra de testib. dicit tres esse nobilitatis spēs. Prima est stirpis & sanguinis. Secunda virtutis, & hanc veram nobilitatem philosophus amplectitur, ꝓcedentem vulgus. Tertia mixta, de vtraq; ex ꝓcedentibus spēbus partem capiens. Et hāc verissimam cęteris, & oībus laudabiliorē demōstrabimus.

Plato verò diuidit nobilitatem quā dicit esse quadrifariam. Vnam enim earum asserit quibus clari, boni, iustiq; parentes fuere. Alterā parentis q̄ potentes, aut principes extiterūt. Tertiā cū nostri maiores fama, & rebus bello gestis vel publicis certaminib' parta corona claruerūt. Quartam eāq; ꝑstantissimā oīum scribit eoꝝ quibus non aliena, sed sua virtus & animi magnitudo nobilitatē donauit: quos solos vult esse dignos, vt nobiles appellent. ita dicit & refert Pogius Florē. in trac. de nobilitate. & hāc vlt. laudat Luc. de Pē. ī l. mulieres. col. 4. C. de icolis, li. 10.

Aristoteles verò in 4. Politic. dicit etiam quatuor esse species nobilitatis: diuitiarum, s. generis, virtutis & disciplinæ. Nihil quoq; prohibet, vt à patri[...] soliq; natalis splendore nobilitatem interdum deduci. Nam amplitudo patriæ antiquūq; decus plu[...] mū valet ad laudē gloriāq; cōparandā: sed ea perq[...] exigua est modiciq; momenti, vbi virtutis quoq; stātia accedat, q̄ vel sola verè hoīem nobilitat. Pr[...] de Themistocles cū esset patria Atheniēsis Scri[...] cuidā in cōtentione obiectāti, ꝙ nō propria vi[...] sed patrię splēdore gloriosus factus esset, rectè [...] se ferr. Neq; tu si Atheniēsis es clarus extitisses [...] ego si Scriphius essem ignobilis. significās [...] bis se rerū gestarum magnitudine & gloria [...] ctum, neq; patriā solum ad id quicquam co[...]

Sic Anacharsis philosophus exprobrāti sib[...] co, ꝙ Scitha esset, authore Laertio pręclarè re[...]

At nihil quidem mihi ꝓbro est patria, sed patriæ tu. Verum prætermissis alıis reb' vnde nobilitas multifariā desumi posset, videndum est tm̄ de duab' eius speciebus, duabus patribus ex quibus humana coalescit substātia: corpori, inquā, & animæ cōgruenter respondentibus, s. nobilitate generis, & virtutis.

Generis. n. nobilitas est à maiorib' & proauis deducta generis excellētia, & pręstabilitas: & hæc sanè corporis conditionem naturāq; respicit, qn̄quidem idipsum nascentes ex parētū propagine traducimus.

Virtutis verò nobilitas est ob insignem animi virtutem, morūq; probitatem comparatas excellēs gloria & dignitas: quam quidem ad animum pertinere nemo dubitet, cum vsu & assiduo bonæ operationis exercitio excultus animus eam sibi peculiariter asciscat. De hac Chrysost. ait. Ille clarus, ille sublimis, ille nobilis, ille tūc integrā suā nobilitatē putet, si dedignet seruire vitiis, & ab eis superari. Vtrāq; aūt speciem cōplex' est Apuleius, cū de quodā dicit, quē nō excellētia gnīs, sed mores virtutesq; nobilitauerunt.

Porrò ex hisce duabus cōiūctis atq; vnà cōnexis, tertia orit nobilitatis species vtrāq; supradictarum complectens, s. nobilitas generis atq; virtutis, quæ est tum generis, tum virtutis, in vno eodēq; hoīe ꝑcellentia & eminentia: & ista mixta est qualitas q̄dā proueniens à coruscatione sanguinis à parentib' originem sumēs, virtutibus inde probis, ac commendatis moribus illustrata: & hæc, vt prædixi, cęteris tāquā pręstantior, excellentior, elegantiorq; antēferenda est autoritate notatorū in authē. itaque. C. cōia de successionib. & i c. 1. de treuga & pace. Et qūo inter se differant, qūoq; inter eas ad inuicē sit habitudo, vide per Iudocum Clichthoueū in suo trac. de nobilitate. c. 1. & 2. & in 3. c. ponit ēt qūo hæc vltima est præstātior aliis, vt infra amplius dicetur. & p̄ Bonū de Curt. in suo trac. nobilitatis, in 2. par. vbi amplè. Aliam tamen diuisionem nobilitatis vide infrà ista par. in vlt. consid.

Quinta consid. An dabilis sit vera nobilitas, quæ dici possit de numero laudabilium. Vr, ꝙ nō, qm̄ ea quæ sunt, aut sunt bona, aut mala, aut media: in malis nobilitatē nullus vnquam posuit. Absurdū enim esset rem à Deo laudatam atq; appetitam ma[...] feri. Sin eā bonum quid dixeris, id vel in [...] is, vel exterius, aut corporis sitū erit. N[...] nis minimè consistit, quæ qui [...] es, sed diuites appellantur. S[...] na, quæ sunt valitudo & [...] utur: nā si qua in vllo [...] bus opibus forma [...] cessaret, ita ex[...] nobilis re[...] bonis [...] telle[...] quir[...] m, i[...]

tur, cum nunc bona, non nunquàm mala ferátur ꝓ varietate vtentiũ: si nobilitas ita esset, ea & bona & mala haberetur. Ex quo sequeretur, vt boni malique pariter nobilitate potirentur: quod cum sit absurdissimũ, videtur ex his nihil nobilitatis cõparari posse.

Hoc & alia ratione videt̃ esse ꝓbabile, vt dicit Pogius Florentinus in tract. de nobilitate. Nam si quid ea est, aut in expetendis, aut fugiendis rebus ꝯsistit. In his sitã dicere ridiculũ sanè videtur, cũ nullus sanę mentis fugiẽda appetat. In expetẽdis verò multò minus: ea nãq; appetere debemus, quę ratio prescribit & sapientia: hęc sunt honesta, & quęcunq; nos beatos ac felices præstant. Sed nobilitas cum neque virtutes aliquas, neque bonum quid afferat nobis quo meliores, ditiores, aut beatiores efficiamur, cur appetenda sit nõ intelligo, ergo ea nihil esse videtur.

Eodẽ mõ neq; in laudabiliũ, neq; in vituperabiliũ numero adscribetur. Non. n. vituperatur ꝙ laudatur atq; expetitur ẽt à bonis. Ergo in illis nulla inest nobilitas, at multò minus in reliquis. Laudabile. n. oẽ à virtute ꝓgredit̃. Siquidẽ benè, hoc est virtuosè agit̃, laudabile est, & id ẽm aliquam virtutẽ. Sed nulla est virt⁹, quę vocetur nobilitas, aut ex qua illa oriatur. neq; ẽt ex nobilitate laus aliqua cuiuspiã honesti operis descendit, ergo in laudabiliũ cõsortio nõ erit.

Preterea si qua est nobilitas, ea aut in homine, aut in ipsa re collocabitur. Si in homine, aut natura, aut acquisitione comparatur. Si in natura venit nobilitas, tunc omnes similiter nascentur nobiles, quod nullus vel mediocriter doctus concedat.

Si acquiritur, id agendo vel operando continget, at ex actionibus operationibusq; boni, mali, prudentes, docti industrij & similes redduntur, non nobiles. neque est aliquod opus proprium, ex quo veluti ex officina aliqua nobilitas excudatur.

In reb⁹ verò si esset posita, hæ absq; studio nr̃o in quencunq; inciderent, nobilẽ veluti diuitię diuitem redderent, his absentib⁹ ignobiles fieremus: quo pacto sæpius cũ ipsis reb⁹ à nobis migraret nobilitas, & iterũ tanq̃ in antiquũ hospitiũ sua spõte rediret.

Ex quibus (vt ait Pogius in loco ante dicto) apparet nihil esse hanc præter iacturã quãdam q̃ nos deliros efficiat. Etiam absq; illa effectione cogitans (vt inquit) non videt cur hoc inanis fabella adeo exoleuerit, aut quid boni vel vtilitatis habeat hæc quæ dr̃ nobilitas, cur tanti ab hominibus pendi mereat̃.

Sed tãdẽ post multa hincinde argumẽta ex dictis Aristotelis & Platonis laudat illã verã nobilitatem, quã dicit esse splendorẽ quendam ex virtute progredientẽ, qui suos possessores illustrat, ex quacũq; cõditione emergentes: laudãdo Stoicorum opinionẽ, qui non ad vulgarẽ nobilitatẽ q̃ dr̃ generis attẽdũt, sed ad illã quæ ex virtute procedit, hi vt alia multa, ita & hoc verissimè vident̃ dixisse, Nobilitatẽ ex sola nasci virtute. Et author huius fuit Plato q quadrifariã nobilitatem ponit, vt in præced. consid. dixi: & ex dictis Pogij videtur ꝙ nulla alia nobilitas sit de numero laudabiliũ q̃ nobilitas virtutis, sed ex 7. cõsid. seq. facilè cognosci poterit, ꝙ quælibet nobilitas sit de numero laudabilium.

Sexta consid. Licet ẽt nobilitas generis sit de numero laudabilium, & commendabilium, vt in seq. consid. dicetur, tamen ob illam non est animo intumescendum, nec est inaniter & vanè gloriandũ de generis nobilitate: qm̃, vt dicit Boetius in 3. libro de consolatione philosophiæ: Alienum est bonum atq; à parentibus deriuatum etiam, quoniam laus à parentibus emanans, ipsos quidem parentes claros reddit, filios verò nequaquam, nisi propriam habeãt virtutis claritatem, qua sint insigniter splẽdidi: quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur nãq; esse nobilitas quædam de meritis veniens laus parẽtum: quod si claritudinem prædicatio facit, illi clari sint necesse est, qui prædicantur, quare splendidum te (si tuam non habes) aliena prędicatio non efficit: ꝙ si quod est in nobilitate bonum, id esse arbitror solũ, vt imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à maiorũ virtute degenerẽt. Satius aũt est, me meis rebus gestis florere, q̃ maiorũ opinione niti & ita viuere, vt sim posteris meis nobilitatis initiũ, & virtutis exẽplũ, vt ait Tullius ꝫ Salustiũ. Et de hoc Salustius in Iugurthino in oratione Marij allegatus per Luc. de Pen. in l. mulieres. col. 4. C. de incolis, lib. 10.

Dicit tñ Baptista Mantuanus magnum virtutis adiumentum claros ortum esse parentib. Solent. n. iuuenes, qui aliquid indolis habẽt, ne degenerare videantur maiorum suorum dignitatẽ æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatẽ. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorẽ Scipionẽ, sic Cęsaris Iulij fama Octauianum excitauit, sic deniq; Pyrrhus Achilleides erat animosus imagine pr̃is: & hoc amplè declarat Iudocus Clicthoueus in trac. nobilitatis, c. 5. & 7. vbi & ait. Quia verò nullam maiorẽ hæreditatẽ possunt filiis parẽtes tradere, q̃ rerũ bñ gestarũ gloriã, & integritatis anteactæ vitæ laudẽ: q̃a, teste Cicerone in officiis, optima hæreditas à patrib⁹ tradit̃ liberis, oĩq; patrimonio p̃stãtior, gloria virtutis rerũ gestarũ, cui dedecori esse nefas & vitiũ iudicãdũ. Cui cõcordat illud Platonicũ. Glĩa parẽtũ natis est p̃clar⁹ magnificusq; thesaurus. Ideo filij illã hęreditariã traditionẽ libenter amplecti debẽt, ardẽter sine mora & deliberatione suscipere, & ad suũ vsum sedulò accommodare, atq; ex adita huiusmodi hæreditate id capere cõmodi, vt muẽtario & cõtẽplatione virtutis & glorię paternæ incitent̃ animosius ad p̃clarã ipsius ęmulationẽ. Quisquis. n. (nisi iners) cũ maiorũ suorũ res p̃clarẽ gestas aĩo diligẽti cõtẽplat̃, nõ parũ ad dignã earũ imitationẽ ꝓuocat̃. Cũ authore Salustio, Publi⁹ Scipio, & Q. Fabius, cũ maiorũ & magnanimorũ virorũ imagines inspicerẽt, q̃ maximè ad virtutẽ se inflãmari solitos esse dixerũt. Ita Iulius Cæsar inspecta Alex. magni imagine, magnarũ rerũ agẽdarum gloria incẽsus est. Qui ẽt (vt scribit̃) cõqueri apud amicos solitus erat, se ea ętate nihil adhuc p̃clarum gessisse aut memorabile, qua ille totũ ferè orbẽ suæ ditioni subegerat: ita Alexãdrum ipsum Liberi patris triũphi tãquã admotis stimulis ad decus & famam, deniq; ad nois sui immortalitatẽ comparandam impulerunt. Sic Themistocles quoq; post pugnã Marathoniã (in qua

qua Milciades dux Athenienſium vires Perſarũ magna virtute contriuit) inſomnes agens noctes p vrbem ferebatur vt amens: interrogatus quid ita per nox diuagaretur per vicos, quia, inquit, trophea Milciadis me excitant, nec placidam membris dat cura quietem. Enim verò prouocatus illuſtri Milciadis triumpho, ſecum animo agitabat quonam pacto tale quidpiam pro patria præſtaret: de quo ſupra in t. parte, in 21. conſid. verſ. hinc, eſt. vnde Fauſtus poeta regius accommodatè ait.

Eſt aliquid, clarus magnorum ſplendor auorum,
Illud poſteritas æmula calcar habet.
Scilicet, vt nullus tantis ſit degener actis,
Magnanimum pectus ſtrenua facta mouent.
Ceu tenet inſtantem catulus cum viderit vrſum,
In patrias vires æmula corda mouet.

Et authore Valerio lib. 2. c. de inſtitutis. maiores natu in conuiuiis antiquorum egregia opera carmine comprehenſa ad tibias canere ſolebant, quo iuuenũ animi ad ea imitanda alacriores redderentur: & vlterius ait. Quid hoc ſplendidius, quid ēt vtilius certamine? Quas Athenas: quam ſcholam, q̃ alienigena ſtudia huic domeſticæ diſciplinæ ptulerim? Inde oriabant Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Refert & Leonardus Aretinus in opuſculo actorũ ſui tpis ſe adhuc adoleſcentulũ cõſpexiſſe in tabula depictam F. Petrarchæ inſignis poetæ imaginem, in cubiculo quo detinebat captiuus repoſitã, eiusq; cõtẽplatione mirũ in modum ad ſtudia literarũ, & humaniores diſciplinas extitiſſe. Quia ſi mutæ imagines cælatę, aut pictura deformatæ, ſi externi & nullo nobis vinculo ſanguinis cõnũcti, ſuarũ magnitudine virtutũ infigũt aculeos generoſo aĩo ad virtutis amorẽ, qd proderit viua & ſpirans vox, pariter & facies atq; acta parẽtũ? Certè nullũ efficacius poterit liberis oſtẽdi exẽplũ, quo acrius incitari debeant ad rectè honeſteq; viuẽdũ. Proinde Aeneas Aſcaniũ filiũ ſuũ ad virtutẽ incitat verbis ſequen. vt ait Virg.

Diſce puer virtutem ex me, verumq; laborem,
Tu facito, mox cum matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Verũetiam ad ꝓpoſitũ faciũt ſacræ literæ. Nam hr̃ Exo. 25. ꝙ iuſſit dñs Moyſi fabricaturo tabernaculũ fœderis. Inſpice, & fac ẽm exẽplar quod tibi in mõte monſtratũ eſt. Cuius verbi ſenſu allegorico pceptũ eſt nobis cõſiderare vtrũ quẽpiã, in mõte ſublimitateq; pfectionis vitæ cõſtitutũ, in quo oĩgenũ virtutũ exẽplar eminẽtiſſimè diluceat, & ad illius rectã imitationẽ noſtrã cõponere vitã. Proinde Sapiẽs, vt ſcribit Eccl. 44. nos hortat ſic. Laudemus viros glorioſos, & parẽtes noſtros in generatione ſua. Et ſubſequit. Oẽs iſti in generationib' gẽtis ſuę gloriã adepti ſunt, & in dieb' ſuis habent in laudibus. Qui de illis nati ſunt reliquerũt nomẽ narrãdi laudes eorũ: non vtiq; ad vanitatẽ aut inanẽ noĩs ipſorũ excellẽtiam, ſed ad prouocationẽ auditorũ in virtutũ officia, ac pclaras vitæ actiones. Rurſum Matathyas inclytus legis Moſaycę ꝓpugnator & vindex, Maccabęorũq; pater, ꝓpe moriturus filios ſuos ad fiduciã habẽdã, & fortiter ꝑ Dei legib' certãdũ hortat exẽplo maiorũ & antiquorum patrum qui iuſtitiam ſectati, diurnaq; iuſta cõplentes, eximiam conſecuti ſunt laudẽ. Nũc ergo ait (vt hr̃ 1. Maccab. 2. O filij æmulatores eſtote legis, & date aĩas veſtras pro teſtamento patrũ, & memẽtote operũ patrũ q̃ fecerũt in generationib' ſuis, & accipietis gloriã magnã, & nomen æternũ. Item dñs ipſe virtutũ & cęleſte earũ iubar, diſcipulis & nobis oĩb' qui eiũs diſcipulatũ ſuſcepimus conteſtatur: ſcribitur Io. 13. Exẽplum dedi vobis, vt quẽadmodum ego feci, ita & vos faciatis, & imitari Deũ debemus qui facit oriri ſolẽ ſuper bonos & malos. c. vlt. 28. diſt. & imitatio Chriſti eſt nobis neceſſaria, ne ab eius corpore ſeparemur. c. dñs. 66. diſt. & c. propoſuiſti. 82. diſt. Nã ſi filij Dei ſumus, quæ ipſe fecit imitari debemus. c. dñs. 86. diſt. Item, Chriſtus dedit nobis exemplum imitationis in patiẽtia & humilitate. c. dñs. 93. diſt. Quinimò nihil æquè clariſſimos noſtræ religionis viros prouocauit ad arduum virtutis iter capeſſendum, q̃ vt audita aut conſpecta ſanctorum patrum antiquorum vita, ad quorum imitationẽ ſe totos dedere. Hęc Iudocus vbi ſuprà.

Sed quid, quibus vnus ideq; pater eſt pcipuus & primus. ij nullum habent originis diſcrimen atq; diuerſitatem. Omnibus aũt hoĩbus, idẽ eſt pariter cœleſtis, ad quẽ diuina inſtitutione edocti cũ oramus, dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. Pater, inquam, aĩatum noſtrarum, quas omnes ad imaginẽ & ſimilitudinem ſuam fecit: ipſe. n. fecit nos & nõ ipſi nos. Et hoc cõprobat Boetius in 3. conſolationis philoſophiæ, quem ēt alleg. Luc. de Pen. in l. mulieres. C. de incolis, lib. 10. ſed non omnia eius dicta, prout Iudocus in dicto tract. de nobilitate. c. 5. & ita inquit.

Omne hominum genus in terris, ſimili ſurgit ab ortu,
Vnus enim rerum pater eſt, vnus cuncta miniſtrans,
Ille dedit Phœbo radios, dedit & cornua lunæ,
Ille homines etiam terris dedit, & ſydera cœlo.
Hic clauſit membris animos, celſa ſede petitos.
Mortales igitur cunctos, edit nobile germen.

Subdit & idẽ Iudocus, ꝙ ignobiles animo ſunt qui degenerant à ſua origine, quicũq; à Deo oĩum authore per vitiorũ abrupta diſcedunt, diuinã in ſede decorantes imaginem, inducenteſq; nebulam illi: vnde rectè degeneres dicuntur & ingeneroſi, quemadmodum Boetius in loco prætacto ſubcinit.

Quid genus & proauos ſtrepitis? ſi primordia veſtra
Autoremq; Deum ſpectes, nullus degener extat,
Ni vitiis peiora fouens, proprium deſerat ortum.

Sicut ēt per ſcripturã loquitur nobis dñs. 1. Reg. 2. Qui contemnunt me erunt ignobiles, & apud Deũ peccatores efficiũtur infames. c. dño ſancto. 50. diſt.

Quid ſi ad corporum originẽ cõſideremus & illã comperiemus in omnibus eandẽ, vtpotè terrã & lutũ, ex quo formatus eſt homo. vnde Ge. 2. Fecit Deus hominẽ de limo terræ, & inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ vitæ. & Iob. 25. Homo putredo, & filius hoĩs vermis. & iterum Iob 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordib' pulueris. Proinde ſapiens dicit in cõtemptũ ſuperbiæ, quam egregij maiorum tituli, aut ſtemmata clara parentũ, aut alia quæ vis excellentiæ materia

materia suggerit, inquit Eccl. 10. Quid superbis, terra & cinis? Et de vnoquoq; nostrum nimirum dr, vt hr Gen. 3. q pulvis est, & in puluerem reuerteris. Hæc profectò sunt omnium nobilitatis insignia, cinis, inquam, puluis & terra quę uobiscum vel inuiti ferimus semper, & animo fixa assiduè meditari cõtueriq; debemus, more nobilium huius mundi q maiorum suorum insignia effigiata gestãt, aut vestibus tapetisq; intexunt, aut splendidarũ domorum parietibus insculpũt, vt supra in prima parte dictũ est, vbi de armis fit mẽtio. Cũq; ad extremos dies puenerimus, morte resoluti cõem oĩum matrẽ terrãq; repetemus, quę nobiliũ huius seculi ab ignobilibus nullũ facit discrimẽ: oẽsq; sine delectu suo sinu recepta i fauillãq; redigit. Perit. n. morte atq; intercidit clara nobilitas, gloria neq; suos post funera comitat alũnos. sicut grauiter & pclare lib. 2. dicit Boetius.

Licet remotos fama per populos means,
Diffusas linguas explicet.
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit, altam gloriam.
Inuoluit humile pariter & celsum caput,
Æquatq; summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis paucis
Inane nomen literis.

Demum vt subnectit idem Iudocus, primam nostrã fm carnẽ originẽ reducimus oẽs in Adam primum parentẽ nrm. Nã, teste scriptura, Act. 17. Fecit Deus ex vno oẽ genus hoĩum, inhabitare super vniuersam faciẽ terræ. Cũ itaq; oĩbus fm corpus idẽ sit primarius author & pater, quid efferunt, insolescũt, & turgidi inflantur, qui specimen & decus nobilitatis habẽt, super cęteros ignobili domo pgnatos, quid intumescũt more vtris vẽto distenti? Salomon quoq; singulari sapiẽtia decantatissimus, & generis itidem nobilitate insignis attestatur, idẽ mortalib' oĩbus es se natiuitatis exordinm, de seipso ita verba faciens, Sap. 7. Sum quidẽ & ego mortalis homo similis oĩbus, & ex genere terreno illius q prior factus est, & in vẽtre matris figuratus sum caro, decẽ mensiũ tpe coagulatus sum in sanguine, & semine hoĩs & delectamento somni conueniente. Et ego natus accepi cõem aerẽ, & in similiter factã decidi terrã, & primã vocem similem omnibus emisi plorans: in inuolumentis nutritus sum, & magnis curis. Nemo. n. ex regib' aliud habuit natiuitatis initiũ. Vnus ergo introitus est oĩbus ad vitam, & similis exitus. Quòd si hæc cõis oĩbus origo, & nouissima vitæ meta altius aĩo infigatur atq; inhæreat, salutaris erit medicina ad elationẽ superbiãq; (q ex carnis nobilitate sucere scit) è mẽte huiusmodi nobiliũ euellendã: expurgandã nõ aliter ac pauo cũ deformes suos spẽctat pedes, caudã pennis stellantibus explicatam illico demittit & inuoluit ad ima. hæc Clicthouæus in d. c. 5. ẽt vide quæ dicit ibi in c. 12. quę recensere volui, licet ad depressionem, & humilitatem, & nõ ad fastigiũ gloriæ & laudis tendant, cũ hodie nobiles sint satis superq; ptumidi, & nihil est ĩ quo de se gloriã & laudem non quærant & vendicent: qnippe ait Luc. de Pẽ. ĩ l. militãtib. C. de decurio. lib. x. Nobiles vt pluri mũ, sunt superbi, & licet habeãt quatuor bonas pditiones: qa sunt magnanimi, magnifici, dociles & industrij, politici, & affabiles: tñ sunt nimium honoris appetitiui, et pgenitorũ despectores: vt ait Lu. de Pẽ. ĩ l. ij. C. ne rusticani ad vllũ officiũ deuocent. lib. 11.

Septima consid. Inter plures eiusdem qualitatis, scientiæ & dignitatis pferũtur nobiles vbi nõ est maior dignitas, quam nobilitas simplex, de quibus suprà dixi. Ideo est firma conclusio, q nobiles simplices preferũtur quibuscũq; aliis simplicib' plebeis in quocũq; actu, vbi cõparent aut assistũt cũ eis. Probatur in l. honor. ff. de honoribus. ibi: origo natalium. ff. de mu. & hono. & in l. prouidẽdũ. in verbo, nobilissimos. C. de postul. & in l. j. & fi. & qd ibi not. Bar. ff. de albo. scribẽ. facit l. fi. ff. de fid. instr. & in l. j. C. de cõditis in pub. horreis. in verb. nobilis, lib. 10. & ibi Io. de Plat. q dicit p illũ tex. q in electione officialis consideranda est nobilitas. Et apud nos verbũ nobilis capitur pro quadã pẽminentia, quę nos à plebeis differre facit. tex: iuncta gl. in §. plebiscitum. in verb. species. ad finẽ. insti. de iure nat. gentium & ciui. in §. interim. ibi: vniuersi nobiliores. & in §. si qua verò. ibi: connenit. n. vnũquẽq; nobilium. in auth. de defens. ciuitatum. coll. 3. tex. in l. quæris. ibi: sanctissimus & nobilissimus Imperator. ff. de natalib. restituendis. & in c. venerabilis. ibi, non generis sed virtutum nobilitas. extra de pben. & in l. nobiliores natalib. C. de natalib. restitnendis. & in c. ex literis 2. in principio, ibi: duo nobiles. extra de sponsalibus.

Et de hac præminentia nobilitatis ad plebeios dixi in cõmentariis nostris super consuet. ducatus Burgund. titu. Des droictz & appartenances à gens mariez. art. 19. in gl. ij. & titu. des enfans de plusieurs lictz. art. 4. in gl. j.

Aduerte, qm, vt dicit Iudocus Clicthouæus ĩ suo trac. de nobilitate, c. 9. generis nobilitas semp apud hoĩes præstantiam quandam dignitatis habuit, & super cæteros præeminentiam testantur oẽs historiæ. q ea virtuti (vt debet) coniuncta semper esse existimetur, & ob præstabilem virtutis excellẽtiã singulari splendore presulgens. Potissimum verò sacræ scripturę testimonio eius excellentia pbatur, vt habet Deut. 1. vbi Moyses de tribub' populi Israelitici viros sapiẽtes & nobiles cõstituit iudices. & 1. Reg. 9. c. Samuel vocat nobilis ob pphetiæ dignitatem. & 2. Reg. 23. vbi Abisai frater Ioab inter tres noiatus dr nobilior. & Prouerb. 31. vbi vir cõmẽdat ex titulo nobilitatis. ibi: nobilis in portis vir eius, qñ sederit cũ senatoribus terræ, & Eccle. 10. vbi rex laudat eo qa nobilis, cum dicat, Beata terra, cuius rex nobilis est. Cõmendatur ẽt Ioseph ab Arimathia q nobilis esset, Mar. 15. ẽt Luc. 19. Cõmẽdat homo à nobilitate, ex quo ei datur ibi titulus nobilitatis. Et non ab re dictũ est Act. 17. q ad Pauli prædicationẽ conuersa est ad dñm de gẽtilibus multitudo magna, & mulieres nobiles nõ paucę. Etiam probatur commẽdatio nobilitatis ex Arist. 3. Politicorum. c. 6. post aliquam commendationem ait, q nobilitas apud omnes

nes io honore habetur: insuper quia coosentaneũ est ex melioribus ortos esse meliores. Est.n.generis virtus nobilitas, vnde rectè à Seneca dictum est. Habet hoc proprium generosus animus, ꝙ concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenij virum humilia delectant, & sordida: quod lepide à Fausto poeta regio expressum est hoc disticho.

Si te rusticitas vilem genuisset agrestis,
Nobilitas animi non foret ista tui.

Ex quibus cooclud endum, nobilitatem esse de oumero laudabilium & commendabilium.

OCtaua coosid. Nobilitas causatur ex multis. Primò, vt ante dictum est, ex nobilitate progenitorum, & de ista primò pertractabimns, deinde de ea quæ est virtutis: in qua dico ꝙ nobilitas causat ex genere progenitorum, quoniam, vt hr Sap. 3. Gloria hominis ex honore patris sui, & contumelia filij pr sioe honore: vnde ēt susceptus ex patre nobili sine alia dignitate efficitur nobilis. facit quod hr Prouerb. 18. vbi dr. Gloria filiorum, parentes eorum. & quod dicit Iob. de quo Oseæ 9. Gloria eorum à partu, ac ab vtero & conceptu honor illius. & habetur Deut. 1. De vtero vestro sapientes & nobiles constitui principes. & satis facit text. in auth. §. j. instit. de iogenuis. & tñ intellige hoc casu ꝙ non ex vtero simpliciter, sed ex nobilitate patris oon matris. ita dicit Bal. in l. fi. ad fi. C. de seruis fugit. & Iac. de Aluarot. in c. 1. tit. quis dicatur dux, marchio, comes, in vsib. feud. ita ꝙ Bar. & post eũ Ioã. de Plat. in l. exemplo. p illũ tex. C. de decuri. lib. 10. dicunt ꝙ non valeret statutum ꝙ quis censeretur nobilis vel ignobilis ex progenie materna, ad quod facit. l. j. ff. ad municip. Quod est ꝯ cõsuetudinē Comitatus Cãpaniæ, qua cauetur ꝙ si ex patre & matre vnus sit nobilis, ēt si sit mater, filius sequit ꝯditionē illi⁹: de qua ꝯsuetudine seu statuto aut lib⁹ fecit mētionē G. Bndicti i sua rep. c. Rayn. in prio. in ver. Rayn. nu. 15. extra de testam.

Et ꝙ nobilitas ꝯsideret ex parte patris nõ matris, dicit Bar. i l. j. col. 7. vers. vidẽdũ est vtrũ. C. de digni. lib. 12. pro quo facit dictũ Ciceronis in suis officiis, vbi ait. Optima aũt hęreditas à patrib. tradit liberis, oĩq; pr̃imonio pstātior gloria virtutis, rerũq; gestarũ. Faciũt ētad ꝓpositũ dicta p eũdē Bndicti io loco hic ante alleg. vbi ponit amplè materiã cũ regula & limitatiooib⁹, & an licitũ sit alicui se denoiari facere à m̃re relinquẽdo nomē pr̃is: q̃ vide ibi p eũ, nu. 25.

Sed dictã opinionē Bart. & Ioã. de Plat. io d. l. exēplo. impugnant dñs Philip. Decius in regula fœminæ. de reg. iur. in ix. col. in fi. ff. & io c. oonit. i 6. col. de iudic. & do. Rochus de Curte in c. fin. in xvj. col. extra de consuet. & post eos Bonus de Curtili in suo trac. nobilitatis, io 4. par. nu. 38. dicētes ꝙ si à principe imperatore vel pplo q neminē in superiorē recognoscat, talis cõsuetudo introducat valet: qm̃ ꝙ nobilitas sit à patre hoc est iure ciuili introductũ, sicut ius ciuile agnationis, qđ tollit & mutari põt. §. fi. instit. de legit. agna. tute. Vnde in totũ nobilitas à statuto induci põt, vt no. Bar. i d. l. j. io charta fi. vers. 3. ex pdictis. & i ver. 4. infert. C. de digni. lib. 12. Pa. de Ca. i ꝯs. 126. incip. dubitat primo, in 4. dubio, in nouis.

Et ideo Bonus de Curtili inducit cõtra tales, qui fastu superbiæ se denominari faciũt à matre, cessante prædicta consuetudine, de quibus ēt per eũdē G. Benedicti in loco supradicto: & contra tales, qui dicũt se nobiles ex vtroq; parente, & contra quosdam qui habēt statutũ, ꝙ nemo in ecclesia eorũ sit canonic⁹, nisi sit nobilis ex vtroq; parēte, de qua cõsuetudine p eũdē de Curtili ibi, circa quã nõ insisto cũ sit vltra materiam nostram, & propria officina sit io c. pe. qđ incipit, venerabilis. extra de præbē. vbi ēt tex. innuit aliquem fore nobilem & illustrē ab vtroq; parente.

Et, vt ad propositum redeam, ista nobilitas generis est illa q̃ apud nos vsitatur & practicatur, de qua amplè ēt p Luc. de Pē. in l. mulieres. in 3. col. C. de dignit. lib. 12. & ista generis nobilitas est qualitas q̃dã siue dignitas proueniens à coruscatiooe clari sanguinis à pareotib⁹ originē sumens, & in liberos legitimos per carnē cõtinuata. Ita diffinitur per Landulphum & Cardinalem io cle. 2. in prin. de sent. excõ. & vide de hac nobilitate generis Cępolã in suo trac. de impera. militum eligendo. in 3. & 23. opinionib. vbi amplè: dicit tamen Iudocus Clicthoueus in suo trac. de vera nobilitate. c. 10. ꝙ hęc nobilitas generis vt vera sit & perfecta, virtutibus est adornanda.

NOna ꝯsid. Secundò causatur nobilitas ex sapia, qm̃ in sapientia vera nobilitas consistit. Sap. 7. Omnibus nobilibus nobilior est sapientia. & vt habetur Prouer. 8. Melior est enim sapia cunctis opib⁹ preciosissimis, & omne desiderabile ei non põt cõparari: p eam reges regnant, & legũ conditores iusta decernunt: p eam principes imperant, & potētes decernunt iustitiam: &, vt habetur Eccl. 9. Melior est sapia q̃ arma bellica. & ibi 10. c. Preciosior est sapia paruaq; glia ad tēpus stultitia. & de hac sapia cùm pauci illam habeant, vide Eccl. 24. 25. & 29. vt amplè per Io. de Montelono in suo promptuario iuris. in verbo, sapia. Et hanc habuit Salomon quã petiit à dño, iuxta ea quæ habentur Sap. 9. vbi dicit, Deus patrum meoꝝ, & dñe misericordię, qui fecisti oĩa verbo tuo, & sapia tua constituisti hoiem, vt dominaretur creaturę, q̃ à te facta est, vt disponat orbē terrarum in ęquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assistricem sapiam &c. Et subiungit. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecũ sit, & mecũ laboret, & sciã quid acceptũ sit apud te.

DEcima consid. Quo ad nos ex scia nostra quis consequitur nobilitatem. Vnde & dicit tex. in l. pudendum. C. de postul. meritum sciæ ciuilis iuris: ipso iure reddit peritum nobilem. Vnde Vlp. dictus est nobilis. l. ij. §. fi. in fine. de excus. tut. & nobilis. l. dicimus. in fi. ff. de excus. tut. Item dictus fuit clarissimus. l. custodias. ff. de publicis iudiciis.

Hinc est ꝙ princeps iurisperitis reuerentiam habet. l. quicquid. C. de aduocatis diuers. iud. Ex hoc dicuntur iurisperiti à principe præhooorari s̃m Angelum in l. cùm salutatus, C. de sent. passis.

Hinc etiam est, ꝙ doctores legum sunt ab oĩbus honorandi, nec debent ab aliis quãtũcũq; maximis fratres appellari, sed dñi. l. ij. C. de offi. diuer. iud. faciunt

ciũt ad p̃dicta, q̃ dicit Fel. ĩ c. cũ à deo. in iij. col. extra de rescrip. vbi dicit, ꝙ sola literatura quę nobilẽ facit. & ꝓ hoc ẽt facit text. i l. j. §. est q̃dã sanctissima. ff. de variis & extraor. cognitio. Ita voluit Ang. in l. sed & si susceperit. §. j. ff. de iudic. Alex. ĩ additio. ad Bar. ĩ l. j. C. de dignita. lib. 12. & faciũt q̃ dicit ĩ l. qsqs. C. de postulãdo. faciũt q̃ dicit Barba. in rub. de offi. delega. in iij. col. & ĩ ꝯsi. lvij. col. viij. ĩ ij. vol. imò ex tali scia nõ solũ qs ꝯsequit̃ nobilitatẽ testante Cassiod. lib. 9. epist. 8. & Roderico ĩ speculo vitæ. lib. 1. c. 5. sed etiã hoor & vtilitas testãte impatore Iustinia. in §. summa. ĩ ꝓœ. insti. ibi: & vosmetipsos sic eruditos ostẽdi te. vt spes vos pulcherrima foueat, totoq̃; ope ltimo pfecto posse ẽt nr̃am rẽpublicã ĩ partibus eius vobis credẽdã gubernari. hic dicit tex. ĩ §. fi. in finalib. verbis, in auth. de hæred. & falci. coll. j. neminẽ leges in anxietate, nec ẽt in paupertate mori permittunt.

Boous tñ de Curtili ĩ dicto suo tractatu nobilitatis, ĩ 3. par. nu. 97. dicit ꝙ Bar. ĩ l. iudices. C. de digni. lib. 12. vr̃ sentire, ꝙ nõ solũ sciẽtis sufficit ad nobilitãdũ aliquẽ, nisi ẽt cũ scia ꝯcurrat dignitas doctoratus vel offm̃, vt dicit apparere ex verbis ibi positis, qui tñ exuti dignitate inter priuatos habent̃. Idẽ videoꝛ̃ seotire Cyn. in d. l. ꝓuidẽdũ. & Alex. ĩ ꝯs. xciij. col. 2. vers. sed ita. io i. vol. dũ dicit ꝙ sola rõne dignitatis doctoratus, doctor dr̃ nobilis. allegat tex. ĩ l. 1. §. fi. ff. de excus. tuto. Idẽ sequitur Romanus ĩ l. si verò. in v. fallentia. ff. sol. matri. Licet ibi videatur quædã palliare pro concordia, dicendo ꝙ aut loquimur de nobilitate animi, quę virtutibus causatur atq; sciẽtia sm̃ Philosophos: & tũc verũ est quod dicit glo. in d. l. prouidendum. s. scientiam nobilitare suũ possessorem, nulla alia adiecta dignitate.

Aut verò nos loquimur de politica nobilitate seu ciuili, & tunc procedit quod dicit Bart. in d. l. iudices. & alij supra allegati.

Rationẽ ibi diuersitatis assignat, ex quibus ꝯcludit, ꝙ rõoe scientię simplicis acquirit̃ vna nobilitas, & rõne doctoratus alia: eo qa doctoratus est dignitas quæ datur in remuneratione & cõpẽsam laboꝝ exactoꝝ, iuxta. l. i. C. de assessorib. & l. fi. C. de statuis & imagi. Et scia ꝯfert vnã nobilitatẽ quæ est animi. Aliam verò ꝯfert doctoratus quę est politica, aliam iudicatora: de quibus sequuntur considerationes.

VNdecima ꝯsid. Quòd nobilitas cãtur ex iudicatura: qm̃, vt dicit Bar. ĩ l. iudices. C. de dignitatib. lib. 12. Iudices sunt nobiles. dixi amplè ĩ cõmẽtariis nostrarũ cõsuetudinũ. in tit. Des ensans de plusieurs lictz. §. iiij. ĩ gl. entre gẽs oobles. Imò, vt ibi dixi, vr̃ ꝙ officiarij principũ saltẽ q sunt ĩ dignitate spectabilitatis aot clarissimatus, cũ habeãt dignitatem, & dignitas & nobilitas idem sunt, vt dicit Bar. in l. j. C. de dignitatib. lib. 12.

DVodecima cõsid. Quia cũ doctoratus sit dignitas. c. q̃to. de magistris. Bar. io j. cõstit. C. iij. col. vers. q̃ro circa. vbi cõiter doct. Alex. ĩ ꝯs. 15. 18. & 24. in 1. vol. Fel. in rub. de magistris. & io c. q̃to. Aret. i c. sup eo. col. ii. vers. iiii. nota. de testib. infinita p eũdẽ Bonũ de Curtili in d. iii. par. nu. 99. & dicit Iac. Bonaudi in glo. ad Io. de Terrar. in verbo, officia. art. 1. tertij tractatus, ꝙ magisteriũ & doctoratus sunt honor & dignitas, & dignitas & nobilitas idẽ sunt, vt dicit Bar. i d. l. i. C. de dignita. lib. 12. Et ista est magis honorabilior inter plebeios & coram populo, q̃ nobilitas pcedens, quæ sola dicitur animi nobilitas.

Sed ex p̃dictis infert idẽ de Curtili in d. suo trac. iii. par. ou. 102. ꝙ virtuosus & doctor dicit̃ nobilis duplici oobilitate, animi, s. & politica seu ciuili, fni ꝙ Bar. sumit oobilitatẽ politicã in d. l. i. C. de dignit. Et bene dr̃ politica seu ciuilis eo qa dr̃ satis cõferri p principẽ seu principatũ tenentẽ: ex quo p collegiũ habẽs à priocipe priuilegiũ confertur, arg. tex. in l. i. vers. oĩa. n. C. de vete. iu. enucle. vbi dicit se oĩa factu rũ, quæ p iureconsultos facta sunt, quia ab ipso oĩs eius impartitur auctoritas. facit tex. in c. apostolicę. de preben. in vi. & quę dicit Fel. p illa iura. & in c. cũ accessissent. in rub. de consti. dnm loquitur de principe ꝯfirmante statutã sui inferioris. Et ista nobilitas apud nos tam in vim scientię legalis, q̃ doctoratus satis practicatur ĩ voce & loquela, maximè apud Diuionẽses: qa oẽs aduocati & doctores Diuionen. dicunt se in titulis eoꝝ nobiles & sapientes, non tñ p hoc à muneribus, ꝓut nobiles origine qui excnsant̃ ab oĩbus subsidiis, impositionibus, & fenagiis principis: dicam de hac scientia legali amplius, q̃n tracta bo ꝙ cęteris quibuscunq; est præferenda ꝓpter multa quando pooam ordinem literaꝝ inter se.

DEcimatertia ꝯsid. Nobilitas ẽt ex alia virtute q̃ ex supradictis causat̃, & sic generaliter ex quacunq; virtute, vt ait Salustius in Iugurthino: q̃ois virtus et sapiẽtia ꝯuertantur, vt quod de vna dr̃, de reliqua dictũ intelligat̃. Hier. ad Celantiã. Et summa apud deum nobilitas est clarum esse virtutibus: vnde ille apud deum maior est qui iustior, non ecõtra. xl. dist. c. multi. in fin. Io. And. in c. venerabilis. circa medium. de preben. in nouella. exteriora virtutũ opa viros eminentes io hac vita ꝯstituũt. 23. q. 4. c. si non ex fidei. ad hoc ẽt c. ex studiis. extra de præsump. Vñ, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. nobilitas nihil aliud est q̃ habitus operatioq̃; virtutis io hoĩe, vt io hac specie: illa etiã nobilitas quæ ex bonis moribus procedit ioclodatur, iuxta illud.

Degenerant homines vitiis fiuntq̃, minores.
Exaltat virtus nobilitando genus.

Vnde etiam Ouidius de Ponto libro 1.

Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq̃, facit. Et alibi.
Nobilitas sola est animum quæ moribus ornat,
Exaltare velis si quos insignat honestas.
Quos sublimet apex morum licet ampla facultas,
Et patriæ desit & gloria sanguinis alti.
Virtus nobilitat animum virtute remotis,
Migrat in exilium nobilitatis honor.
Nobilitas animi sola est atq; vnica virtus.

Et, vt dicit Bald. in l. ii. C. de cõmer. & merca. quicunq; est virtute p̃ditus, est nobilis. et, vt dicit Host. in summa de instit. §. si quis institui. circa princip. Nõ genus nobilitat hoĩem, sed virtutes. et videntur probari in l. i. C. de cond. in hor. publi. ibi: nobilis prudens. et ibi Bar. et Io. de Plat lib. 1.

Et hæc est vera nobilitas, q̃ plus est cõmendanda q̃ illa q̃ hr̃ à parentibus, vt dicã ʒ: imò hæc progreditur ad parentes. Vnde Tullius iij. de offic. M. Cato sententiã dixit. Huius nostri Catonis pr̃, vt. n. cæteri ex pr̃ib⁹, sic hic q̃ illud meruit ex filio est noiandus. Ita dicit Luc. de Pen. in l. mulieres, in 2. col. C. de dignita. lib. 12. Et facit ꝙ ͤ dixi in parte p̃cedente, vbi dixi, ꝙ filius aduocati fisci est cæteris præferendus.

Decimaquarta ꝯsid. Etiã nobilitas cãtur ex quacunq; dignitate: & de ista hr̃ plenè in l. j. C. de dignita. lib. 12. q̃m, vt amplè dicit Bat. in d. l. j. dignitas & nobilitas idẽ sunt. Quandoq; maximè accipitur ꝑut facit qnẽ differre à plebeis, de qua loquitur in d. l. j. & ẽt hic est intentũ ofum, & illud ꝓbat sic. Sola dignitas est illa quę facit à plebeis differre. l. j. in fi. & l. iij. §. tutores. ff. de suspectis tuto. vbi Iacob. de Arena ponit, ꝙ oĩs carẽs dignitate est plebeius, aliàs q̃ est in dignitate desinit esse plebeius, ꝓbaɫ in l. ne qs. C. vt nemo priuatus. illud ergo quod s̃m mores nr̃os appellaɫ nobilitas illud idẽ est dignitas. quę facit quẽ nõ esse plebeium. Propterea, vt dicit Bar. hoc vr̃ esse expressum in §. plebiscitũ. instit. de iure naturali gent. & ciuil. vbi dicit gl. ꝙ plebs ꝯtinet oẽs, exceptis nobilibus. & in tex. d. §. appellanɫ nobiles patritij & senatores, q̃ habẽt dignitatẽ. facit. l. plebs. in prin. ff. de verb. sig. & ita ꝯcludit ibi Barto. licet quodammodo videaɫ arguere intelligẽdo alio modo dictũ plebiscitũ quẽ videas, & vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. ista nobilitas extẽdiɫ ẽt ad liberos, vnde susceptus ex pr̃e clarissimo, ob dignitatẽ retinet nobilitatẽ, ꝑ d. l. j. C. de digni. Et, vt dicit, hoc ꝓgreditur ẽt in ascẽdẽtes: vnde pater nobilitatur ex nobilitate filij, in auct. ꝯstitutio quæ de dignita. §. generaliter. Et idẽ dicit esse de nobilitate quæ prouenit ex virtute & scientia, de qua hic ante dixi.

Decimaquinta ꝯsid. Etiã nobilitas cãtur ex ducatu, comitatu, baronia, vel dominio hmõi: & q̃o maior est dignitas, tãto magis est nobilis: & de his maioribus dignitatib⁹ dixi ͤ in par. p̃cedẽte, vbi posui de ducib⁹, comitib. marchionib. Hic verò tñ loquar de baroniis, & alia dignitate sibi vel iferiori.

Sed quia ͤ promisi hic loqui de baronia & principatu, vidẽdũ est, q̃s baro, & quis princeps dicatur. Nõ Frãciscus de Curte iunior in suo tract. feud. in ij. par. col. xxviij. vers. sed qa gl. & doct. dicit post Barb. in repet. extrauag. volẽtes. illũ allegãdo, nõ reperire textũ formalẽ in iure exprimẽtẽ hoc nomẽ Baro, & subiicit, ꝙ tex. in c. 1. q̃s dicaɫ dux, marchio, comes, vr̃ tacitè exprimere hoc nomẽ dũ dicit: Qui verò à principe vel à plebe aliqua aut plebis parte p feudũ fuerit inuestitus, is capitaneus appellaɫ, qui propriè valuasor magnus appellabaɫ. Nã, vt dicit, si ille text⁹ rectè ponderetur, importat hoĩem inferiorẽ à comite: & sic vr̃ intelligendus de Barone. & ad hoc adducũt Bal. in c. j. in prin. qui feudũ dare possunt. dum dicit. Sunt quos vulgo barones appellamus. & refert quẽdam magnũ doctorem sic dixisse in sua summa.

Addit Frãciscus vltra barbatiam, ꝙ illud probaɫ in illo tex. iuncta gl. & eo ꝙ voluit Dñicus de S. Gemi. in c. fundamẽta circa fi. de elect. in vj. Nã text. ibi facit mentionẽ de barone. & glo. declarat quis dicaɫ dux, marchio, comes. oõ aũt declarat q̃s dicaɫ baro, sed bñ declarat quis dicaɫ capitaneus: & tñ Dñicus de S. Gemi. ibi dicit ꝙ differẽtia sit inter principẽ & baronẽ, vt ĩ gl. ergo sentit expresè ꝙ capitaneus dicatur baro: & istã eandẽ opinionẽ ẽt tenet Aluar. in d. c. 1. in 2. col. quis dicatur dux, marchio. & vt dicit, idẽ Franciscus ibi, baro dr̃ à bares, latine verò grauis. Et ẽt dicit Alb. de Rosa. in suo dictiona. in verb. baro, ꝙ barones dicuntur graues ꝑsonę, à græco vocabulo baria, quod idem est ꝙ autoritas grauis. & Calepi. in suo dictiona. in verb. baro, ponit ꝙ baro est vir fortis, a quo fit diminutiuum barunculus.

Et licet ͤ dixerim ꝙ ex ordine literę ex suprascriptione. c. grandi de supplen. negligen. ꝑlato. barones videntur debere præferri comitib. tñ est fortis tex. in ꝯriũ in d. c. fundamẽta. de elec. in vj. vbi p̃ponũtur comites baronibus, & ibi arguetur ab ordine literę, & maior est autoritas scripturę dispositionis quã subscriptiõis. Et de his vide ͤ in v. par. in 47. ꝯsid. Mihi vr̃ quicquid isti boni pr̃es dixerint, ꝙ hodie baronia sit q̃dã dignitas inter nobiles habẽs quãdã ꝑeminẽtiã aliquã vltra simplices nobiles, & subsunt sub ducibus aut comitibus. Cũ vt veraciter dux dici possit, debet habere decem comites sub se, sicut archiepiscopus debet habere decem episcopos sub se, & rex debet habere decẽ duces sub se, seu decẽ ducatus dignitatẽ habẽtes: ut notatur in c. ꝯstitutus, le ij. in ij. notab. extra de testib. & facit text. in c. scitote, 6. q. 3. dux verò comites, & consequenter comes barones, qui inquantũ habet maiores sub se, intm̃ est maior: sic etiã baro inquantũ sub se plures vasallos seu feudatarios habet, si maior dr̃. quantò. n. quisq; maioribus præest, tãtò ipse maior & honestior est. in auth. de defenso. ciuitatũ. §. nos igitur. vnde & illud: Gloria regis in lata gente, & in diminutiõe populi ꝯtritio principis. 1. q. 4. §. his ita vers. Itẽ Dauid & quantò maiora quis tractat, tantò ipse maior est. de ꝯsecr. dist. 5. c. de his verò. & Salustius in proœmio catilinarij, Maximã gloriã in maximo imperio putanete.

Apud nos etiam est adhuc alius terminus vulgaris & consuetudinarius qui dicitur banneretus: hic dicitur Baron banneretz, qui videlicet tales dici debent ꝙ banneriam, quæ apud nos dicitur vexillum antè eorum dñm pottate possunt. Et tales barones ex consuetudine nostra maiorẽ potestatem habent, quàm simplices domini habentes solũ iurisditionẽ omnimodam: quoniam etiã in patibulis seu furcis eorum demonstraɫ diuersitas, eo quia eorũ patibula possunt facere ædificari cum quatuor pillaribus & summitate ascendente: simplices verò nobiles hęc patibula faciũt cũ duobus pillaribus seu columnis, aut cum vna columna seu potentia. Et tales barones ẽt apud nos habẽt sigillũ ꝓpriũ, & balliuos qui sunt iudices ad quos ab eorũ castellanis seu p̃positis appellatur, & de hmõi balliuis ad balliuum principis.

Apud

Apud Neapolitanos verò oēs quasi nobiles habē tes iurisditionē ī suis oppidis & castellis dicūtur ba sones,& de his me remitto ad totalē vsantiā in suis locis obseruatam: & de ritibus Neapolitanorum nobilium latius infrà dicetur.

In multis tñ locis Frācię nō dr̄ baronia, nisi habeat quatuor castellanias sub se,hospitale fundatū, aut eccl̄am collegiatā cum sigillo authētico: & hoc modo cū tales ieniant,credo eas esse dignitates pci puas antè simplicē nobilitatē,& post comitatum.

De dignitate verò pricipatus speciale, & esse maiorē baro-nia,qa licet nō habeat ī totū impialia & regalia, habet tñ aliqua,aut ex ɔsuetudine,aut ex priuilegio: vt est pricipat⁹ Orēgiæ,Pedemonti, & Achaiæ,q̄ habēt iura regalia: vt videmus,& dixi s̄ in 5.par.ī 54. ɔsid. Cū habeāt parlamēta & alia regalia: & apud nos qcqd sit ex cōsuetudine ra excedūt dignitatē baroniæ & quasi adequant comitib. Ideo huic ɔsuetudini stā dū erit,cū ī talib⁹ multū opetur, vt dicit Bal. ī c. 1. §. marchio. in tit. de his qui feud. dare poss. & dixi s̄ in pluribus locis quæ non repeto breuitatis causa.

Aduertatur tñ ad id quod dicit Iacobinus de S. Geor. in tract. de feudis in verb. princeps, vbi aliqua ponit quæ hic nō trāsporto. Et vide etiam quæ posui ī ɔsuetudinibus nostris ducat. Burgun. in tit. des iustices & droictz diceles. in §. v. in gl. du prince. vbi ponitur diffinitio huius dictionis, princeps.

Et redeūdo ad ,ppositū vñ digressi sumus, ex baronia vel dñio hmōi quod dñs habet ī hoīes & fideles suos,cēset hre dignitatē ēt si castrū habeat dignitatē, rōne cuius dignitatis pfertur oībus aliis nobilibus.

Hinc videmus,ꝙ in hac diœcesi Heduē. ī introitu epī Heduen. si assistāt nobiles,pferunt oib⁹ quatuor qui dicūtur barones,videlicet baro de Sullyaco, baro de Luxiaco,baro de Motha S. Io.& baro de mōte Petroso,qui tanq̄ primi huius diœcesis,eo qa barones præferuntur quibuscunq; nobilibus & obtinēt primū locū,tam in ambulando cū epo,aut iuxta epi scopū,q̄ in portādo cathedrā seu tangendo, aut palliū portādo,ex quo denotatur,ꝙ ista baronia habet aliquid præeminentiæ vltra alios nobiles.

Et vt dicit Luc. de Pen. hæc nobilitas nō queritur ex alio feudo q̄ in quo sunt vasalli & fideles fm Andræā de Iser. in tit. de capita. qui curiā vēdidit. ī c. j. ī fi. in vsib. feud. ita quidē ꝙ nō sint modici numero, sed multi, vt notat ipse Andr. in vsib. feud. in tit. quibus modis feudū amittat. imò ēt in numero copioso,eo qa pmiū dignitatis seu nobilitatis est hre subditos in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. nolumus diuites & locupletes. eo. tit. §. j. & q̄tò q̄sque maioribus præest,tantò maior est,vt dixi hic ante.

Et,vt dicit Luc. de Pen. in d. l. mulieres. non dr̄ vera nobilitas ex infeudatiōe,nisi fit à pricipe, vt ī c. j. qs dicat dux,marchio.& ī l. j. C. de domesti. & ,ptectorib⁹. & quod ibi no.& ī l. j. C. de ppositis labor, lib. 12. & in l. vniuersos. C. de decurio. lib. 10. in medio gl. illius, ibi: cūm. n. tale officiū sit à principibus.

A rege. n. emanat origo dignitatū rpaliū vt sentit Orosius ad Augusti. ad hoc c. ita dñs. 19. dist. tñ dicit ēt Bal. ī ɔs. 129. in ij. col. ī ij. vol. ꝙ q̄ ex priuilegio vel alias iurisditionē habet dr̄ nobilis: de quo dixi ī cōmētariis nrarū ɔsuetudinū duc. Bur. ī ti. des droictz. & apparten. à gēs mariez. §. xix. in gl. entre gens nobles. vers. 4. vbi etiā quędā dixi de nobilitate.

Hinc est,ꝙ feudum nobile nobilitat suū possessorem. Aluar.& Iacob. de Beluiso in pludiis feudor. in prin. in x. col. tit. qui feudum dare possunt.

Et dicitur nobile feudū antiquū, quod est infeudatū nobili à principe, secus si alteri, qm̄ nobilitas ictu oculi non nascitur, fm Bal. ī ptæludiis feudor. in decima diuisiōe alleg. l. item mata. ff. de gradib. cognatio. sequitur Dec. in ɔs. liij. col. ij. post mediū. de quo ample per Bonum de Curtili in suo tract. nobilitatis in 3. par. nu. 100. & 101.

Aduertēdū est tñ ēt ad id qđ dicit Luc. de Pen. ī l. cū neq;. C. de incolis. lib. 10. ꝙ si rusticus emat feudū nobile nō ex hoc fit nobilis. res. n. psona sumit cōditionē & honorē & non eɔ. l. iustissimè. ff. de ædilitio edicto. l. j. C. de imponen. lucra. descriptio. lib. 10.

Aduertendū est ēt ad huiusmodi barones, ꝙ pcedunt milites. c. venerabilis. de confirmatio. vtili vel inutili. in subscriptio. & Barba. in consi. lvij. col. ij. in fine. cum seq. in ij. vol.

Et Luc. de pen. ī l. fi. C. de mācipiis & colonis primo. lib. 10. vbi dicit,ꝙ cū reges haberēt plures filios nec oēs reges facere possent, eo ꝙ regnū sectionē nō patit. Inno. & alij in c. licet de voto. & vni administratio regni est cōmittenda. Archi. ij. q. 7. §. idē obiicit. donabant eis ampla castra cū iurisditione & impio, inde vocabant barones. i. filij aliis excelsiores fm eū. & pro hoc est bonus tex. in extrauagāti, volētes. ver. comites, barones & nobiles. & ibi And. Barba. ī sua eleganti repetitio. Et licet tex. in subscriptione. c. grā di. s̄ allega. pponat barones comitibus, tñ comites sunt præferendi: vt dixi s̄ in 5. par. vt ēt tenet Frā. de Curte in trac. suo feudor. ī 2. par. principali. vers. 2. principaliter videndū est. nisi tñ tales barones essent filij principū, quia etiā præferri debent comitibus, sicut comites filij regum præferuntur aliis ducibus. dixi suprà in quinta parte.

Decimasexta ɔsid. Causatur interdū nobilitas ex cōi opinione, puta si aliquis cōiter pro nobili habeatur. l. cū de lanionis. §. asinam. ff. de fundo instructo instrumentoq; legato. l. j. §. j. ff. de fluminib⁹. l. fi. ad finem. C. si seruus aut libertinus ad decurio. aspira. & C. mandati. l. si pro ea. in prin.

Et hor nobiliū infinitus est numerus, & tales nō sunt veri nobiles, sed asserti tales: vt dicit Lu. de Pē. ī d. l. mulieres. ī 3. col. C. de digni. lib. 12. Nihil. n. stultius est q̄ sentire opinione vulgi aliquē esse beatū, vt ait Tul. de legib. sed hmōi assertiones q̄nq; sunt mēdosę, vt facit tex. in l. si priuatus. in 2. trāsū. qui à q̄bus. & ff. de offi. prętoris. l. Barbarius. sic ēt falsa erat assertio, quā de Iesu turbę faciebāt: nā alij dicebāt ipsum esse pphetā, alij Ioan. Baptistā, vt dr̄ Lucæ 9. dicit tñ Fel. in hoc in c. sup eo. de testib. col. iij. ꝙ inhærendo cōi opinioni vulgariū secundum quam verba intelligi debent cum de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis. not. Matthæus Mat-

thesillanus notabili suo 103. incip. nota q̄ sit capitulum. quod an sit verū, vide Bonū de Curtili in d. suo. tractatu in 3. par. nu. 179. & 180. vbi arguit in ɔtriū, eo quia verba sunt intelligenda s̄m modum loquendi peritoꝝ, & videatur ibi, non insisto.

Et ideo hoc casu dicit Soz. ɔs. suo 246. col. ij. vers. prima ratio. q̄ nō sufficit in tali casu dicere, q̄ talis est nobilis, imò ēt dici debet q̄ talis reputat̄. Faciunt. quæ dicit do. meus Ias. post Bart. & alios in l. j. C. de testamentis. vbi dicit, quòd non sufficit q̄ dicatur q̄ testis est infamis aut excommunicatus, sed etiam requiritur, q̄ dicatur q̄ talis tenetur & reputatur. idē tenet Bar. in l. si arbitro. C. de sententiis. & in l. cum ad testium. §. j. & in l. cum lege. ff. de testa.

Et ad prædicta faciūt q̄ dicit Paul. de Cast. ɔs. 107. col. ij. & iij, alleg. per Archid. in c. 1. de ɔsuetudine, lib. 6, Philip. Dec. in c. nouit. in vj. notab. de iudic. & in l. fœminæ. in ix. col. ff. de reg. iur. Rochus de Curte in repe. c. fi. col. xvj. vers. 7. infertur de ɔsuetudine. Albe. de Rosa. in 1. par. statutoꝝ. q. 137. facit tex. in l. j. §. quotidiana. ff. de aqua quotidia. & æstiua. facit quod dicit idē Dec. in c. ad autes, in prin. extra de rē. scrip. faciūt q̄ dicūt Host. Ant. de But. & Abbas post alios in c. illud de præscriptio. Bal. ī l. siue possidetis. in 4. opposit. C. de probatio. cum similibus p̄ do. Deciū adductis in consi. 118. col. j. ad fi. & do. Frācīscū Balbū in suo tractatu de p̄scriptio. in 3. par. in 17. col. in fine. vers. 3. præmissa, vbi dicunt q̄ si quis longo tempore fuit reputatus clericus & in possessione beneficij etiam curati, habet intentionem fundatā. & clericus p̄sumitur & rector beneficij.

Et ideò hæc nobilitas ꝓbari pōt per famā, q̄ fama est, q̄ talis reputatur nobilis. Bal. in l. ꝓuidē dū. C. de postulādo. Alex. in additio. ad Bar. in l. de minore. §. tormēta. col. pe. ff. de q̄st. sequitur idē do. Dec. in c. 1. in 4. col. in prin. vers. 2. casus. extra de appellatio.

De hac materia qūo ex cōi opiniōe & reputatiōe qs ꝓbat̄ nobilis, vide Bonū de Curti. in trac. suo nobilitatis, in 3. par. nu. 160. 161. 162. Et aliū modum nobilitatis ꝓbādę ponit Card. Alex. in c. p venerabilē. §. qd aūt. col. xxij. cum seq. extra qui filij legiti.

Faciunt & vltra q̄ dicit Barth. Cępo. in suo tracta. de impato. mili. eligēdo, ī verbo, nobilitatis. vers. 1 fuit opinio. vbi dicit quod statuta & ɔsuetudines loci faciūt quē esse nobilē q̄ alias nō esset, quia ibi ratione statuti aut ɔsuetudinis reputatur talis, vt est apud Venetos & Florentinos, apud quos ex coꝝ statutis & consuetudinibus reputantur nobiles tales qui aliàs de iure non essent: & hoc dicit probari in l. j. §. pe. ff. de munerib. & honorib. & hoc sentit Bar. in l. vni. C. de mulierib⁹. in quo loco. lib. 10. ī ij. col. vers. sed quæro q̄ dicant. vers. venio ad secundum. vbi dicit q̄ honor est ille q̄ sic reputatur in loco, & sic offm̄ in vno loco reputatur honor, alibi non. allegat. l. numerū circa principiū ibi: calēdarij quoq;. ff. de muneribus. & honorib⁹. vbi hoc optime ꝓbatur. & faciūt q̄ dicit Io. de Imo. in c. de multa, in fi. extra de p̄bendis. q̄ ad discernēdā dignitatē secularē attēdenda est ɔsuetudo sicut attendit̄ in b̄ficijs ecclesiasticis, p ea q̄ habent̄ in c. cū olim. extra de ɔsuetud.

Et ideò, vt dicit Cępo. in loco ī alle. cū apud extras gentes sint in hoc diuersæ consuetudines, necesse est, vt diuersis modis nobiles cēseant̄. & in casu p̄dicto, vt dicit ibi, nobiles sunt ex statuto vel ɔsuetudine q̄ admittunt̄ ad consilia & officia, nō cōprehendūtur bastardi & spurij, vt notat Bal. in l. cū lītib. ff. de statutis & imaginib. Alnar. in c. 1. in antep. col. in prin. qs dicat̄ dux, marchio, comes in vsib. feud. dixi in cōmētariis nr̄is sup ɔsuetudinib⁹. duca. Burg. tit. des successions des bastardz. §. iij. in gl. 1. in fine, vbi dixi q̄ ex ɔsuetudine Franciæ bastardi retinēt nobilitatē, & possunt portare nomen & arma domus, pro hoc etiam videatur Bonus de Curtili in d. tracta. in 4. par. nu. 45. & 46. vbi amplè.

Vnde, vt dicit tex. in l. gn̄aliter. §. spurios. ff. de decurio. spurij ad honores & decurionatus non admittuntur, nec etiam ad beneficia. cap. cum cunctis. de electio. ꝓpter tñ sua merita, virtutes & cōmendatos mores nedum ad beneficia simplicia imò etiā ad maiores dignitates & pontificatus sedē admittunt̄. c. 1. sed & hoc intelligēdū lvj. dist. ꝓut fuerit Felix II natione Romanus, q̄ ex Felice p̄re presbytero fuit, q̄ Gelasius natiōe Apher ex p̄re ep̄o Valerio natus est. Agapitus natione Romanus ex p̄re Cordiano presbytero originē duxit, quam plures etiam alij fuerūq̄ qui ex sacerdotibus nati apostolicę sedi p̄fuerunt, de quibus in c. Osyris. lvi. di. dicit tamen ibi Io. de Turrecre. q̄ licet tales fuerint filij sacerdotū, nōn tñ erāt spurij, q̄a fuerant suscepti in laicali statu parentū, & anteq̄ ad sacros ordines fuissent ꝓmoti.

Hinc & vlterius idē Cępo. in d. trac. in verbo, nobilitatis ī 18. opinio. q̄ ɔsuetudo & statuta Venetoꝝ faciunt aliquos nobiles, q̄ alias de iure nō essent nobiles: qm̄, vt dicit, licet mercatura impediat nobilitatē, tñ apud eos si fuerint de senatu eoꝝ vel de certis familiis, ēt si exerceāt mercaturā, nō p̄dūt nobilitatē ex statutis & ɔsuetudine illoꝝ. qd dicit esse verū, si exerceāt mercaturā magnā & copiosam, secus si est tenuis & vilis, vt sentire v̄r M. Tul. Cicero in lib. de officiis, tū q̄cquid sit mercatura est ɔria nobilitati, q̄ cū eis sit interdicta. l. nobiliores. C. de cōmerciis & mercatorib. Et de hac nobilitate Venetoꝝ non obstante eoꝝ mercatura ēt meminit Bonus de Curti. in d. suo tract. 3. par. nu. 134. & 135.

Decimaseptima ɔsid. Nobilitas causatur & inducitur ex principis ɔcessione siue priuilegio, qd pōt facere princeps s̄m Bal. ī l. sacrilegij. C. de diuersis rescriptis. facit text. in c. cū redemptor. 12. q. 2. & in l. ij. & fi. ff. de natali. restituen.

Et talis sic nobilitatus à principe nō p̄dit iura popularium. Bar. in l. Alexādrinus. C. de decurio. lib. 10. facit l. qd fauore. C. de legib. cū vulgarib. nobilis effectus popularis nō p̄dit nobilitatē. Alex. in cons. 37. in 5. vol. Bal. in l. per adoptionē. ff. de adoptio.

Contrarium tñ in hoc videtur decisum in tractatu intitulato Speculū humanæ vitæ, lib. 1. cap. 8. dicens non rectè dici posse principem sua voluntate eos efficere posse nobiles, qui ex plebeis orti sint parentib⁹. Vñ requisitū quadā die plurimūq; lacessitū p̄cibus Sigismundū Cęsarem à quodam plebeo sibi admo-

admodũ dilecto, vt illũ nobilẽ faceret, respondisse qdẽ non indoctè, sed prudẽter ac facetè. Refert diui tẽ qdẽ aut exemptũ te facere, nobilẽ verò minimè.

Sequor tñ opinionẽ Bal. in d.l. sacrilegij. quã etiã opinionẽ secutus est Bonus de Curtili in suo tract. nobilitatis, in 3. parte, nu. 126. 127. 128. & 129. vbi amplas ponit remissiones quomodo intelligitur statutum, ꝙ nobiles æquiparentur popularib'. de quo per Alex. in ꝯs. 108. col. iiij. in 3. vol. & per eundem in l. sub conditione. ff. de liber. & posth.

Et an statutũ seu cõsuetudo faciẽs mẽtionẽ de nobilibus comprehendat tales, licet Fel. in c. sup eo. de testib. in iij. col. dicat ꝙ inhęrendo cõi opinioni vulgariũ, fm quã verba debẽt intelligi cũ de nobilitate fit mentio, intelligitur de nobilitate generis, put notat ẽt Mathesillanus notabili suo ciij. incip. no. ꝙ si capitulũ. & Paul. de Cast. consi. 228. & dixi suprà.

Cum aũt cõsuetudines in ducatu Burgundiæ habeamus dantes qdã priuilegia nobilibus tã in §. xix. in tit. *des droictz & appernan. à gens muriez*. q̃ in ti. *des enfans de plusieurs lictz*. §. iiij. cum sequ. eo quia sunt factę à viris doctis & literatis, vt patet in proœmio illarũ, ideo debẽt intelligi de quacunq; nobilitate iuridica, eo qa verba à doctis plata sunt intelligenda fm loquẽdi modũ peritoꝝ. gl. vbi Bar. not. in l. quid si nepotes. quã Bar. legit cũ l. si qs filiabus. ff. de testa. tutela. Alex. ꝯs. 82. in 3. vol. & ita in simili casu arguit Barbat. in repet. extrauaganti. volentes. in verbo, nobiles. & i ꝯs. 57. in 3. & 5. col. & ꝯs. 135. 1. col. ij. vol. de quo plenè p Bonũ de Curtili in d. suo trac. de nobilitate in 3. par. nu. 179. & num. 180. vbi amplè de materia, quæ nobilitas cõprehendatur in statuto mẽtionẽ faciente de nobilitate, in casu tñ nostrarũ consuetudinũ supra mentionato quædam dixi ibi.

Sed aduerte ad prædicta, ꝙ si qs nobilitet̃ à Principe gaudet priuilegio nobilitatis, si exerceat actus nobilitatis, & nõ aliàs. Ex quo dixi in quodam populari alicuius ciuitatis, qui licet fuisset nobilitatus à principe, tñ quia actus nobiliũ non exercebat, imò semper cũm popularibus morabatur more popularis: & ipse & vxor eius vestib' popularibus semp vestiebant̃, & debebãt reputari populares & nõ nobiles, eo qa in hoc quo ad tales est diuersitas habitus.

Nã mulieres nobiliũ solẽt portare in capite toreta ex veluto, mulieres verò populariũ portare solent capntia ex pãno laneo, & ista est notoria & manifesta differẽtia, q̃ fit inter pdictas mulieres: nã eo qa habitus demõstrat qualitatẽ & dignitatẽ psonę deferẽtis, vt ex multis colligit̃ i l. murileguli. C. de murilegulis, lib. 11. facit text. in c. si index laicus de senten. excõ. in vj. & mouebar argumẽto eoꝝ q̃ dicit Anto. de But. in c. cũ desideres. extra de sen. excõ. Bal. in l. j. C. de iuris & facti ignoran. & i l. militẽ. C. de pcura. Saly. in l. nõ phibent̃. C. qui accusare non poss. quòd milites nõ exercẽtes militiam nõ gaudẽt priuilegiis militũ. facit tex. in l. fi. ibi: pristinũ exerceãt. ff. de excusa. tut. faciũt q̃ dicit Card. Floren. in c. 1. in 9. quæstio. extra de celebra. missarum. dixi in prædictis nostris commentariis in §. xix. suprà iam allegato.

Faciũt & alia q̃ dicit Bonus de Curt. in pdicto suo tract. par. 3. nu. 87. vsq; ad nu. 91. vbi dicit tales qui gra principis nobilitatẽ acquirũt, licet sint descripti in matricula nobiliũ, si tñ non agãt actus nobilium, nõ gaudent priuilegiis nobiliũ nec cõprehẽduntur in statuto faciente mentionẽ de nobilibus.

Decimaoctaua pside. Nobilitas ẽt cãtur ex loco, qm̃ ciuis ex vrbe splẽdida oriũdus nobilis est. facit c. nos qui. xl. dist. & c. illud. & c. Adam. facit. l. nõ tm̃. §. j. ff. de excu. tut. facit. l. seruos. C. ad l. Iul. de vi publica. facit in l. vrbe. ff. de sta. homi. & , vt dicit Bal. in l. ij. C. de Alex. primat. lib. 11. ꝙ melius est esse popularẽ nobilis ciuitatis, q̃ nobilẽ esse mediocris ciuitatis. & ibi ẽt Iaco. Rebuffi & Io. de Plat. & facit tex. in auth. de hęredib. & Falci. in prin. colla. j. & sequitur Ludo. Roma. in l. si verò. §. de viro. ff. sol. mat. in 11. fall. primæ par. licet gl. in l. j. C. de colonis Palæstinis. dicat ꝙ natus in terra in qua Christus est natus, nõ gaudet priuilegio maiori, quàm coloni aliarum prouinciarum.

Et aduerte qa, vt dicit do. meus Ias. i §. itẽ Seruiana. in iiij. col. institu. de actio. nobilis inhabitãs villã sine rus non censetur propterea rusticus, quia nobilis à rustico non loco sed genere distinguit̃: quãuis tex. in l. j. C. vt rustic' ad nulla absq. aduocet̃. lib. 11. dicat ꝙ oẽs illi cẽsentur rusticani qui habitant extra muros ciuitatis, quẽ textũ ita refert Bart. in l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicilloꝝ. & ẽt Luc. de Pen. in d. l. mulieres, in iij. col. de dignita. vbi etiã ad hoc allegat textũ in l. cum scimus. prope finem. C. de agricol. & censitis, lib. 11.

Et quamuis Raphael Fulgo. in l. fi. C. de testam. dixerit illũ censẽdũ rusticũ qui p totã diẽ, vel pro maiori parte stat in rure, quamuis sit nobilis: sed, vt dicit do. meus Ias. in d. §. credit ꝙ loquatur quantum ad hoc vt dispoſita in rusticis in eis habeant locũ, de quo ẽt, vt dicit Cyn. Rayne. Ange. & Saly. in d. l. fi. & in locis ibi p eũ allega. bene dixit, ꝙ leges pluris existimãt & faciunt nobilẽ habitantẽ in ciuitate, q̃ habitantẽ in villa. Ita probat tex. in authen. præsides. in verbo, nobiliores ciuitatũ habitãtes, C. de episco. audien. & textus vnde sumitur in §. interim. in ver. nobilioribus in auth. de defenso. ciuitatum. coll. 4.

Apud nos Gallos tñ nobiles vt plurimũ habitant in rure, & ibi reiectã omni mercatura cultui agrorum (saltẽ nõ multũ opulẽti) & rusticanę rei per familiã vacãt: curã circa gregẽ atq; armẽta gerentes suã, redditus suos sibi annu. debitos pecuniaria re nõ mercimonia q̃rẽtes, qnq; venationib' intẽdũt. de quibus latè & verè inferius dicet̃ ista parte, i 49. ꝯsid. Bonus de Curti. i suo trac. nobilitatis. 3. par. nu. 144. dicit, ꝙ vbi qs pdicta obseruat capax est, & si recẽti cõpertus sit familia, hoc tñ viuẽdi modo lucriq; gñe eidẽ patescit aditus. &, vt dicit, ita viuunt̃ Romani, ac ẽt Itali hæc habẽt ꝙ oẽs suo redditu aut etiam quæstu nõ vili se reputant nobiles licet habitent in ciuitatibus, qm̃ aũt tales se reputant magis nobiles.

Qui aũt dicantur exercere vile officiũ, vel viles artes, dicam j̃ in 11. parte de plebeis, in 27. cõsidera. sed tamen vide in l. ne quis in verbo, officiis, & in verbo, stationariis. & ibi Barto. Iacobus Rebuffi, e

Io.de Pla.C.de dignitatibus,lib.12. Cępola in tract. de impato. militū eligēdo.ī verbo,nobilitatis. col.v. Et tales exercētes tales artes viles & mechanicas nō possunt esse nobiles,vt dicit Bal. ī l.nobiliores.C.de commerciis & mercatoribus.

Videmus tñ apod nos.ꝙ cuiuscūq; ꝯditionis sint hoīes nostræ ciuitatis Heduē.oriūdi, habēt iura nobilitatis,eo qa habēt facultatē & priuilegiū acqrēdi & tenēdi feuda nobilia ac si essent nobiles : & tale priuilegiū habēt ēt Diuionēses , qood impetrauerūt à rege Ludouico XII. cuius aīa reqoiescat in pace , qui erat zelator pacis,iustitię & trāquillitatis suoꝝ subditoꝝ,nec credo fuisse à quingentis annis regē ī Francia q magis dilexerit iustitiā & odierit iniquitatē 1 & in priuilegiis eoꝝ est appositū , ꝙ possint vti tali priuilegio, prout ciues Heduen. & Cabilonen.

Et nūc nō esset sine dubio,an istud priuilegiū sen facultas extēdatur ēt ad vilissimas artes exercentes , cū dignitatem habere non possunt. Et nobilitas & dignitas idem sunt,vt dixi s in 76.cōsid. primæ par. ergo nec iura nobilitatis .

Decimanona ꝯsid. Adhęrētes lateri principis & eidē in officio quocunq; minimo seruientes , nobilitantur & nobiles efficiunt͛.faciūt q̄ dicit Ang. Aret.in §.fi.ī j.col.insti.de exceptio.p tex.io l.j.C.de manda.princi.& in l.laudabile.C.de aduo. diuerso. iudicio.ꝙ secretarij principis dicunt͛ ī dignitate cōstituti,sequit͛ Felin.in c. fraternitatis,in ij.col.extra de hæreti.facit qđ dicit Angel.in l.j.C.de præpositis sacra.larg.p illū text.quem refert & seqtur do.meus Ias.ī l.oīum.in ij.col.C.de testam.& quod dicit Bar. ī l.j.C.de mulieri.& ī quo loco,lib.12.vbi dicit cubicularios principis esse in dignitate & honore ꝯstitutos.& qđ dicit Barba. in trac.de p̄stantia cardinaliū. q.j.col.xxij.& vbi dicit coqnū principis esse ī dignitate,& hr̄e dignitatē:imò,vt dixi s in j.par.ī 56.ꝯsid. & in 6.par.in 27.cōsid.oēs famulātes principi sunt in dignitate,& ideo nobiles, cum dignitas & nobilitas idē sunt.Bar.in l.j.C.de dignita.lib.12.& dixi s.

Vigesima consid. Nobilitas ēt cātur ex vsu tanti tpis cuius initij memoria nō extat in ꝯrium,cū hoc tēpus habeat vim tituli iustitiæ, priuilegij & veritatis.Barba.cōs.9.in j.col.in j.vol. & opatur ēt circa ea quę sunt regalia,vt p canonistas in c.s q̄busdā. §.p̄terea.de verbo.sign.& tñ pōt quantum Imperator cum caosā.And.de Iser.in tit.quæ sint regalia.in vers.flumina nauigabilia.col.ij.circa medium.

Et multa de effectu hui⁹ tpis immemorialis dixi in cōsuetudinib⁹ ducatus Burgun.tit.*de iustices*.§.ij. in gl.& *la preuue.* & ī multis aliis locis.& adde plura cumulata per Alex.in cōs.6. in ij.col.in prin.in j. vol. per do.meum Ias.in auth.si quis in aliquo.C.de edendo.& in §.oīum.in xiiij.colū.instit. de actio. & in l.ex his verbis.C.de mili.testa. ī repe.l.admonēdi in xc.col.ff.de iureiuran.per do.Philip.Deciū ꝯs.85. col.ij.& ꝯs.42.col.j.cōs.35.col.ij.cōs.174.colū.ii.& in c.1.char.7.extra de fide instrum.de qua plenè per Bonū de Curti.ī suo trac.nobilitatis.3.par.nu.r32. vbi dicit ꝙ licet talis nobilitas non habuerit principiū ab origioe ꝓgenitoꝝ, dr̄ tñ generis nobilitas: & quātò antiquior tāto nobilior: & magis relocet à parētibus relicta q̄ à principe sine virtute donata.

Et ideo nobilitas in antiquitate laudat͛:qm̄ in eis antiqua sunt virt⁹, & de his moltos habemus apod nos q hodie magni nobiles,& de nobilissima domo nati reputant͛ & habent͛,q tñ descēderūt ab antiqua familia q̄ nobilitatē acquisiuit virtute , & habuerūt antiquos p̄decessores,q suis virtutib⁹ , prodētia aut sciā,nō origine nobilitatē acqsiuerūt, quoꝝ oūc nulla aut parua extat memoria:& ista est nobilitas de q̄. Arist.2.Retho.dicēs nobilitatē eē maioꝝ qoādā claritatē honorabilē ꝓgenierū fm̄ virtutē gn̄is. & dicit Boetius de consolat.philosophiæ.prosa sexta.Nobilitas est quædam laus ꝓueniens de merito parentū.

Vigesimaprima ꝯsid.Nobilitas depēdet & cātur ex m̄rio vxoris p̄sona ꝯsideratā.Vxores nanq; dignitatibus,nobilitatib⁹ ac viroꝝ p̄eminentiis fulgēt , & ideo mulier plebeia copulata m̄rimonio nobili,efficit͛ nobilis.text.est in l.mulieres.C.de digni. lib.12.& in l.fi.C.de incolis.lib.10.ibi:honore mulieres maritoꝝ erigimus,gn̄e nobilitamus.& in l.fi. C.de nupt.ibi: vxor marito ꝯcrescat & sentit ei⁹ fulgorē.dixi in cōmentariis nostris sup consuetudinib. duca.Burg in tit.*des mains mortes*.§.vij.& s in 2.par. in 40.cōsid.& plura amplè p Bonū de Curti. in suo trac.nobilitatis.no.184.& 185. vbi dicit ꝙ si nobilis qui non tenetur ad tributa soluenda cōtraxit matrimoniū cū plebeia siue villana quæ habebat bona p̄rimonialia ꝓ q̄bus solita erat contribuere cū aliis. vicinis in collectā, cui nobili ipsa bona ī dotē dedit, nō tenet͛ ad munera p̄rimonialia,mixta vel extraordinaria.alleg.no.p Iac.de Belu.ī l.Luci⁹.§.idē rn̄det. ff.de muneribus.& honorib.q̄ reassūmit Pet. Antiboli ī tract.de munerib⁹.char.72. & etiam dixi in 3.par.

Tamē in ꝯrium tenet Luc.de Pen.in d.l.mulieres in j.col.in j.notabili.C.de dignita.lib.12.ꝙ solū personę decorantur honore viroꝝ , nō tamen res earū consequuntur priuilegia,quæ habent res maritoꝝ. l.spadonē.§.liberti.ff.de excusa.tutoꝝ.

Ex quo arguit,ꝙ si vir est immunis à collectis ratione proprię dignitatis non trahit͛ hæc immunitas ad bona vxoris.Cogita si casus eueniat,cum hic sint duæ opiniones ꝯriæ non insisto , cū latius in tractatu de muneribus insistam,vbi est materia:& ī loco s allegato ponitur qoo ista nobilitas tm̄ durat quantū matrimoniū aut viduitas vxoris, aut castè & pudicè viuat, secus si luxuriosè. & quòd non habet locum econtrà.dixi suprà,& dicam infrà,

Aduerte tñ ad p̄dictā decisionē q̄ proopi.Luc.de Pen. adhuc magis faciat dictū cōmētatoris regularū cācellariæ Iulij II. in 6.par.allegādo in simili quod dicit Bal.in l.nec filiū.C.de nup.ꝙ si nobilis ꝯtrahat m̄rimoniū cū plebeia p̄dit nobilitatē : qa , vt dixi de honestauit nobilitatē,sed nō credo hoc esse verū: eo qa mariti nō acquirūt nobilitatē ex parte vxoꝝ, & ꝑ ꝯsequens nec p̄dere debēt , diminuitur tñ quodammodo de honore illius apod ꝓbos & graues viros .

Vigesimasecūda ꝯsid. Nobilitas ex diuitiis causat͛, maximè vetustis quæ ab antiquis ꝓgenitorib⁹ obuenerūt l.ad subeunda.C.de decurio.& de præ.

prædiis curialiũ.l.ij. ĩ fi.li. 10.l.rescripto ĩ prin.ff.de muneribꝰ.l.j.ĩ prin.ff.de custo.reor. vbi æquiparantᶜ honor & amplissimæ facultates. Ad idẽ tex.ĩ authen. de desen. ciui.ĩ prin.diuites.n.ob diuitas celeberrimi sunt.l.si res.ff.de admi.tu.dũ tñ sint honestis rationibꝰ,& iustitia,& bonis operibꝰ ꝯquisitæ.Et facit qm̃ personę vtilitas ob diuitias tegiᶜ.l.eos qui.ĩ fi.ff. de decur.vnde Cassiod.3.variarũ epistolarũ.19.Tantum qs nobilior est,quantũ & moribus probus, & luculenta facultate reluxerit.Ita dicit Luc.de Pen.in dicta l.mulieres.in 3.col.C.de dignit.lib.12. vbi tenet ꝙ hęc nobilitas nõ est vera nobilitas, quoniam ad pecuniã dignitas non mensuratur, vt habetur.9. Ethic.in homine enim, vt ait Seneca ad Lucillum, id laudandum est quod ipsius est,familiã formosam habere,& domũ pulchram, multum sere nerat,nihil horum in ipso est,sed circa ipsum: laudo in ipso quod nec eripi põt,nec dari quod proprium est honoris.quãquã hodie, vt ait Ambr.2.de offi.ita incubuerũt mores hoĩum admiratione diuitiarũ, vt nemo nisi diues puteᶜ dignꝰ honore: vnde solet dici.

In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias,pauper vbiq; iacet.

Et,vt dicit Bonus de Curtili in dicto suo tract.nobilitatis.nume.119. Nobilitas sine diuitiis penè mortua est: hęc tñ nobilitas diuitiarũ est fluxa & fragilis: & quomodo hæc cũ nobilitate generis generẽt superbiam,dicã infra in 28.cõside. in hac parte, & in 11. parte in 26.considera. dicam amplè de diuitiis,quo modo faciunt quem inter plebeios præferri.

Vigesimatertia cõsid. Nobilitas causatur ex adoptione:quoniam,vt dicit Ioan.Raynaldus Gallus ĩ suo cõprehẽsorio feudali.in trac.nobilitatis.filius adoptiuus vel arrogatus p patrem nobilẽ efficitur nobilis.l.liberos.& l.senatoris filiũ.ff.de senato. vbi adoptatus à senatore,senatoris filius dicitur.

Bonus tñ Curt. in d.suo trac.in 4.par. tenet contrariũ & mouetur, qa cui nõ cõueniũt diffinitionis verba,nõ ꝯuenit & diffinitũ.l.qd ꝯstitutum. vbi Bar. in specie notat.ff.de testa.milit.& ĩ.l.ita aũt. in prin. & ibi Bar.ẽt notat.ff.de admi.tut. & ĩ l.iiij.§.prætor. vers.toties.ff.de dã.insec.Faciũt q̃ dicit Alex.ĩ cõs.18. in col.j.in 2.vol.& Barb.ĩ cõsi.2.in 5. col.ĩ 2.vol.sed his filiis adoptiuis nõ ꝯueniunt verba diffinitionis nobilitatis generis,quę ẽt qualitas quędã siue dignitas ꝓueniẽs à coruscatione clari sanguinis, à parẽtibus originẽ sumẽs , & ĩ legitimos liberos per carnẽ cõtinuata: ergo nec diffinitũ. Quòd aũt non conueniant patet : qa in illis nulla clari sanguinis ꝑ carnẽ ꝯtinuatio fit, vt patet ad oculũ. Dicit tñ ꝙ nõ negat quin ex ipsa patris nobilitate & dignitate splẽdidiores magis reddanᶜ cæteris:& ita ꝓcedũt iura in ꝯriũ allegata, quæ de nobilitate verbum nullum faciũt.

Nam ex quo nobilitas generis ꝓcedat à genere,fateor ꝙ cũ adoptiui nihil habeãt de genere patrũ adoptiuorũ, vt plenè notatur in l.si arrogator.ff.de adoptio.p G. Bened.ĩ sua repe.c.Rayn.ĩ verbo, & vxorẽ nomine Adelasiã. ꝙ nec habẽt nobilitatẽ generis: si tñ adoptio seu arrogatio fiat autoritate principis,de qua ibi,videᶜ ꝙ ẽt illã dignitatẽ habere possint, vt hi qui habẽtur à principe seu principis ꝯcessione: nõ tñ principaliť vt illi, sed ꝯsecutiuè & accessoriè: de qua nõ est multũ ĩsistẽdũ cum pauci tales repeirianᶜ apud nos.Etiã qa adoptio apud nos de modico aut nihilo seruiat , licet qñq; viderim plures acceptos fuisse in filios ſm l.qdã cũ filiũ.ff.de verb.obliga.imò qñq; tales voluerũt sic dicere saisitos ſm ꝯsuetud. nostrã & gñalẽ in toto regno,s.ꝙ mortuꝰ saisit viuũ &c. eo qa erãt alij ciuiles,& ciuilitas seu actio ciuilis,habet locũ ĩ statutis, vt dicit Bar.& d.meꝰ Ias.ĩ l.si is ꝗ ꝓ emptore.ff.ꝓ emptore.sed dixi ꝙ hæc erant somnia, & scripsi ĩ casu emergẽti, sed nõ vltra circa hoc remoror, cũ ĩ Gallia tales nõ succedũt,ꝓut nec naturales simplices: vt dicit idem Benedicti in loco s̃ allegato.

Vigesimaquarta cõsid. Nobilitas ẽt causatur ĩ filios nepotes & descẽdentes in infinitũ,qñ causa nobilitatis existẽs in parẽtibus transit in eos. Abbas in c.licet.de cẽsibus.dicit tñ gloss.in l.j.C.de dignita.li. 12. ꝙ nobilitas ciuilis durat & cõtinuatur vsq; ad nepotes inclusiuè, nec vltra eos extendiᶜ: qd est verum qñ causa nobilitatis nõ trãsit in posteros, vt dicit Bar.ĩ d.l.j.C.de digni.vbi sic distinguit. Aut enim illud ex quo causaᶜ nobilitas trãsit ad posteros vt regnũ,ducatꝰ,comitatus , & similia: de qbꝰ s̃ dixi in 8.cõsid.huius 8.partis: & tunc vsq; in infinitum nobilis erit ille ad quẽ transit ipsa nobilitatis causa, nec ex parẽtũ quidẽ persona , quia ipse id habet ex quo nobilis est,s.feudũ nobile , & ideo in promptu adest.ex quo.n.durat cã nobilitatis,s.ipsũ feudũ nobile, durat ẽt effectus illius & sic nobilitas ipsa, arg. oratorũ in c.ad hoc. vers.sepelierunt. de priuilegiis.

Aut.n.illud nõ trãsit,vt dicit Bar.& tũc de iure cõi ex parẽtũ psona nõ trãsit vltra ꝓ nepotẽ nobilitas politica siue ciuilis,& ita ꝓcedit gl. ĩ d.l.j.C.de dig.In istis tñ vt dicit Bar.ꝯsuetudo multũ attendẽda est,& apud nos extẽdiᶜ ĩ ĩfinitũ:cũ inter nobiles originis, & inter quos q p tm̃ tẽpus cuius initij memoria nõ extat ĩ cõtrariũ, tales fuerunt reputati, de qbus ĩ ista parte is supra dixi. Et de hac nobilitate trãsitoria ad successores, vide Bonũ de Cur.ĩ d.suo tract.in 4.par. quæ cũ nõ sit materia nostra principalis,sic transeo.

Vigesimaquinta consi. Nobilitas ẽt causaᶜ ex militia,de qua dixi in cõmẽtariis nostris super cõsue.dnc.Bur.in ti.*des enfans de plusieurs licts*. §.iiij.& ꝓ hoc vř facere tex.ĩ c.cũ esset.extra de simonia.Hoc tñ,vt dicit Luc.de Pen.in d.l.mulieres.C.de dig.lib. 12.nõ videᶜ esse tutum,qm̃ simplex militia, vt dicit dignitatem nõ habet: quod latius alibi dicam, maximè infrà in 9.parte,in 26.consideratione.

Vigesimasexta consi.Nobilitas causatur etiam ex clericatura, ex eo ꝙ quis est clericus efficiᶜ nobilis.ita dicit Io.And.ĩ c.libẽtius. de seruis nõ ordi. facit quod supra dixi in 12. cõsid.huiusce 8.partis, ꝙ adhærẽtes principi ẽt in quocunq; minimo officio dicunᶜ nobiles,ergo multò fortius istud ꝓcedit ĩ istis clericis seruiẽtibꝰ summo principi, cui ẽt principes cæteri seruire debẽt. Si.n.de quo minus inest vř ineſt,multò fortiꝰ & de quo magis,auth.multò magis.C.de sacrosã.eccl.faciunt & plura alia quę ponit Bonus de Cur.ĩ suo tra.nobilitatis.in 5.par. in fine.

Et hæc

Et hæc nobilitas ĩ multis casib⁹ ĩ hac patria nr̃a practicat,& ĩ plutibus locis huius patriæ vbi clerici excusant,seu sunt exẽpti à plurib⁹ munerib⁹ à qbus alij ciues & ĩcolæ nõ sunt immunes,vt ĩ hac ciuitate Heduen.à quodã iure qd dr̃ ius frãchisiæ & ĩ oppido Diuionen. & Beluẽsi à quodã iure qd dr̃ *les martz*,à qbus sunt exẽpti & immunes clerici etiã simplicis tõsuræ coniugati,& ẽtĩ plurib⁹ aliis locis & villagiis vbi tõsurati excusant à quibusdã corueis debitis do minis tẽporalib⁹ dictoꝝ locoꝝ, & ĩ casu emergenti aliàs ꝯsului ꝙ simplices clerici cõiugati viuẽtes mecanicè ꝑut alij rustici & rurales nõ debeẽt tali iure gaudere , & ita fuit dictũ & ꝓnũciatũ p curiã ꝓ dño de Beriono ꝯ suos subditos dicti loci de Beriono: tñ qcquid dixerim & ꝯsuluerim ĩ cã Abbatis S.Ioã.Reo mẽsis ꝯ suos subditos fuit iudicatũ contrariũ in possessorio. Et de hac nobilitate ponit Bon⁹ de Cuttili in 3.par.sui tractatus nobilitatis, in fi.& vlt.col.

Vigesimaseptima cõsid.Intrãdo materiã ꝑcedẽtiæ & ꝑlationis habẽdo respectũ ad septimã cõsid. huius materiæ ꝙ nobiles ꝑferũtur plebeis,& qa sunt nobiles ĩter se, hmõi erit ordo ꝑlationis, & primi q̃ sunt duplici vel triplici nobilitatis specie ĩsigniti cæteris singularib⁹ speciéb⁹ decoratis ꝑferunt quo ad honores: vñ doctor genere nobilis aliũ ĩferioris status doctorẽ antecedere debet.Ita Bal.ĩ l.nemini.p illũ tex.C.de aduo.diuers.iud. Abb.in c.vener. col.ij. de ꝑbẽd.& ĩ c.de dona. quos sequit Feli.ĩ c.cleri.col. fi.ĩ prin.de iudic. & in rub.de maio. & obe.Barb. in ꝯsi.57.ĩ 8.col. & seq.ĩ ij.volu. Decius cõsi.suo. 161.

Quod tamen intelligendum est data paritate tẽpo ris, vt tenet Inno. in l.statuimus.de maio. & obe. & Decius in d.c.clerici.& dicam latius infrà.

Hinc infert.Salic.ĩ l.societates.ff.pro soc.ꝙ si ĩ canonicarib⁹ assumẽdis æquiparãtur nobiles & literati,nobilis & literatus ꝑferendus est literato tantum.

Hinc ẽt Bal.in l.sed & si militare in prin.ff.de excu. tuto.ꝙ Comes & Baro debet ꝑferri comiti tãtũ, vel Baroni tñ. Dux & Comes ꝑfert simplici Comiti,& ĩ his attenditur maior dignitas.dixi supra.& di cam infra qñ dicam ꝙ à digniori fit denominatio.

Faciunt ad ꝑdicta ꝙ miles & doctor ꝑfetẽdus est simplici militi, aut simplici doctori : vt dixit Alex. ĩ l.cẽturio.ĩ prin.in 3.col. ff.de vulg.& pup. substit.

Hinc ẽt dicit Cy.in l.prouidendũ.C.de postulando, ꝙ nobilis morib⁹ præferendus est nobili genere tantũ, sed si quis sit nobilis morib⁹ & genere præferẽdus est ei qui est nobilis morib⁹ tãtũ: qa duplex di gnitas fulget in eo propria & suorũ .Et illud dictum Cy .sequit Bal. in l.cùm plutes.§.j.ff.de admi. tuto.

Faciũt q̃ dicit do.meus.Ias.in l.cohæredi.§.qui di scretas.ff.de vulg. & pup. vbi ꝑdicta dicit duas rationes vincere, vnã, & duas glossas authoritatẽ vni⁹. Et facit regula geminatoꝝ actuum siue verborũ. de qua ĩ l.balista.ff.ad Treb.Bar.ĩ l.cũ scim⁹.C.de agric. & cẽsi. Pau.de Ca.ĩ l.j.C.de legit.hære.Barb.ĩ c.ex li teris.ĩ 34.col.de rescript.& ĩ cõsi.27.ĩ 25.col.ĩ j.vol. & ĩ cõsi.1.ĩ 26.& 30.col.ĩ 1.volu. vbi de geminatione peccati.Et p Rochũ in.c fi.ĩ prin.extra de ꝯsuetu. Feli.in c.si qñ.de rescript.do.meus Ias.in l.nec damnosa.C.de ꝑcib.impe.offer.plura alia allegat ad hoc Bonus de Curti.ĩ suo trac.nobilitatis.ĩ 3.pat.nu.24. vbi alleg.do.meũ Ias.pluribus locis,& Deciũ in mul tis consi. quæ iam cumulaueram ĩ d.l.nec damnosa. ad Iaso.meum,& plura alia quæ alibi dicturus sum.

Vigesimaoctaua consid.Nobiles ex sapienria,vir tutibus, ac bonis moribus ꝑhonorantur , cùm ꝑferẽdi sint his qui ex genere & diuitiis se loco aut priuilegio nobilitatis decorant.Ita tenet Luc. de Pẽ. in l.mulieres.in iiij. col.in prin.C.de digni.li.12.qd sic ꝓbat ĩ ij.col.Cùm hę tres species nobilitatis ex sa piẽtia,sciẽtia & virtute sint ĩ aĩa:spirituales,cęlestes, pariter & ex deo,sunt ĩ oĩbus ꝑferẽdę his q̃ sunt terrestres & ex hoĩe, & sine dubio digniores. Nã sicut anima ꝑfert corpori.l.sancimus.C.de sacros.eccl. & sol lunę.c.solitæ.de maio.& obe. sic & nobilitates q̃ sunt spirituales ĩ aĩa pariter & ex deo cęteris ꝑferunt.

Quãtum.n.autẽ est speciosius plũbo.46.distin.c. duo sunt. tãtò hæ species sunt cæteris inferiorib⁹ cel siores. Nã virtus & malitia determinant nobiles & ignobiles , vt dr̃ 5. Politico .& 2. Rhetori.vbi dicit Aristo.ꝙ ille est generosissimus q est optimus. Vnde &Tullius ꝯ Salust. Sanctius est me meis fulgere mo ribus quàm maiorũ opinione inniti , vt sim posteris meis nobilitatis initium & virtutis exemplum. Et contra eundem:qd deficit,incipit ĩ me : ego.n.meis maioribus virtute mea proluxi , vt si prius noti non fuerint à me sumant initium memoriæ suę.

Ex quo inferebat ꝙ Salustius degenerabat & nobilitatem maiorum perdebat,ipse verò propriis virtutibus suis nobilitatis initium præstabat.

Iphicrates cùm Cerdonis esset filius ad Hermodiũ qui sibi ignobilitatem exprobrauit.Meũ(inquit) genus à me ipso initium sumit , tuũ autẽ in te finit . vt refert Plutarchus in Apophthegma.Melius est.n. de contemptibili genere clarum fieri,quàm de claro genere contemptibilem nasci. Hinc dicit Iuuenalis.

Malo pater tibi sit Therfites, dummodo tu sis
Æacidæ similis, Vulcanaq; arma capessas,
Quàm te Therfitæ similem producat Achilles.

Vt not.glo.in c.vndecunque. 56.d. & facit tex.& qd ibi not.gl.in c.nunquã. ead.d. Qui.n.de claro genere clarus nascitur, gloria claritatis non est eius soli⁹ sed etiam generis. Vnde idem Iuue.

Miserum.n.est aliorũ incumbere famæ. Et etiam ibi.
Tota, licet veteres exornant vndiq; ceræ
Atria,nobilitas sola est atque vnica virtus. Et alibi.
Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri?

Vt not. glo.in l.stẽmata.in prin.ff.de gradib. cogna. vñ Cælius lectionũ antiquarũ,lib.11 c.28. refert Licurgũ prędicare solitũ qui cauibus suis comprobare nitebat,nil profuturã illis nobilitatem, & ꝙ ab Her cule viderent ꝓpag ati, nisi ea facerẽt meditarentq;, quibus ille hominũ summus euasisset . Catulorũ ẽt argumẽto quos iisdẽ natos parẽtib⁹ educationis dissimilitudine,morib⁹ ẽt lõgè diuersis ostẽtabat , cùm lucernarius foret vnus , alter venaticus . & ibi vide cur Romani q nobilitate ꝑstarẽt lunulas ĩ calceis ge stare soliti essent,quia multum seruit ad propositũ.

Et tales

Et tales magis nobiles dicuntur, q ex virtute q si essent genere: & de his amplè s i ista 8. par. i 7. cōsi. & p Cepo. i suo tra. de īperatore militū eligēdo. i verb. pro imperatore. in 11. col. vbi amplè. à quo Bonus de Curtili excerpsit quicquid boni in hoc dixerit.

Neq; ēt nobilitas generis sed virtutū quę deo grata rum facit. c. venerabilis. extra de prebē. vbi Panor. & alij. Christus quidem nō multo fm carnem nobiles elegit, sed ignobiles & pauperes: quia non est persona narum acceptio apud Deū, vt ibi per doct. Et faciūt q dicit Bonus de Curti. i suo trac. nobilitatis. nu. 52. vbi dicit q apud Deū nō gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. e. sicut excellentiam. 23. q. 4. & quis iustior. c. non loca. e. nulli. 40. dist.

Et facit qd not. in l. j. io fi. C. de ɔsulib. li. 12. & dicit Bernar. ad Euge. Genus apostolorū est nō aliūde nobile, q morum ingenuitate & fidei fortitudine.

Mihi tñ videtur & sit incidēter dictū, q ex duodecim apostolis si bene inspiciatur eorū gñatio, erāt ferē nobiles genere. Nā, vt est gl. & doc. i d. c. venerabilis. Paulus & Barth. erāt nobiles, & hr Io. 19. q Maria Cleophe erat soror matris Mariæ, ex qua nati sūt Thadæus, Iacob⁹ maior, & Maria Zebedęi, ex qua nati sunt Iacob⁹ minor, Ioā. & Simō: & sic erāt ɔsāguinei Mariæ, q erat nobilis genere, cùm esset ex semine Abrahæ, & ex ɋgenie regali, sacerdotali, & ɋphetiali. Cū, vt canit eccła, Nati. B. Mariæ orta est à semine Abrahę clara ex stirpe Dauid: & ēt regali ex ɋgenie Maria exorta refulget, &c. vt amplè demōstrat Ant. Fl. i sua sum. par. vlt. tit. 15. §. iij. ponit de eius ɔceptione: imò ēt, vt ibi dicit Elizabeth, q erat cognata virg. erat orta de tribu sacerdotali, ergo eius maritus erat de tribu regali: cùm trib⁹ sacerdotalis & regalis tñ possent tūc inter se ɔhere coniugia, & nolla aliæ tribus fm legē, & tñ ex his descendit diuus Ioā. Bap. & sic nobilis & inter natos mulierum nō surrexit maior. Ergo ex his patet q ēt nobiles genere fuerūt in magna æstima. apud Deū cum eos præ oībus præposuerit: dicā latius infra qñ ponam nobilitatem generis.

Et redeūdo vnde digressi fueramus, nobilitas virtutē quę dr animi, præfertur omnibus aliis, etiam eo quia nobilitas virtutū ex propria virtute acquirit, & virtuosis actib⁹ & morib⁹ animi, ex quo nobilior iudicandus est eo qui proauorū nobilitate submititur, hęc aūt tantum præsumpta l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edi. Cy. in l. prouidendū. C. de postulan. l. Iac. Alua. in tit. quis dicatur dux, marchio, comes. in vlt. charta, in vsi. feu. & facione dicta Ouid.

Nam genus & proauos & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco. Et idem Ouid. alibi.
Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumq; facit.

Et alia nobilitas est certitudinaria & ɋpria, vt dicit Bonus de Curtili in prædicta parte, io p. & ij. col.

De hmōi ēt nobilitate animi & virtutū, vide amplè Zod. Zamor. in suo Spec. humanę vitę, lib. 1. c. 6.

Vigesimanona consid. Illa nobilitas virtutum ɋfertur nobilitati acquisitæ ex dignitate, iuxta illud Boet. 2. de consola. Dignitatibus ex virtute, nō virtuti ex dignitatib. honor accedit. Ita dicit Luc. de Pen. in l. mulieres. in 4. col. C. de dign. lib. 12. & io l. vnica. C. de comitibus & arcariis. li. 12. Imò qd plus est, cū minus idonei ɋmonētur ad dignitatē, fit iniuria dignitati. §. sed hęc quędā. in auth. de sanctis. epis. imo & ipsi eidē cui tribuit, cùm illa indignus fit. vñ Prou. 26. Stulto gloria indecēs est. Nā est sicut nix in æstate, & pluuia in messe. & Valer. li. 5. c. 2. Ignominię locū apud indignum est dignitas. & deforme est quos dignitate ɋstas ab his virtute superari. De hoc etiā Hiero. ad Eliod. epm. Aliàs est ad Pammatiū de dormitione Paulinę. Clarus honor vilescit in turba, & apud bonos viros indigna est ipsa dignitas quam multi indigni possidēt: vnde egregiè de Cæsare Tullios. Dum quosdā (ait) ornare voluit, nō illos honestauit, sed illorū ornamenta turbauit: & infra latēt in multitudine laureæ & triūphi, & interdū triumphātes sordib⁹ polluūtur. Quod ante p manus patritiis tradebatur, & sola nobilitas possidebat: qno Marius victor inuidia & Teuthonū atq; Cymbrorū nobilitate familiæ putabatur indignus, q Scipio vltra annos ɋ virtute meruit, nūc sola militia possidet, & agrestia dudū corpora nūc fulgens palma circūdat: hęc dicit Lu. de Pe. i rub. C. de dig. li. 12. i 2. col. Et hæc oīa hodie videmus apud nos, & officia & dignitates nō dātur benemeritis, literatis, & virtuosis; sed qbuscūq; , dūmodo habeāt pecunias, & emāt ɋtio ɋpretiato.

Ex quo videmus multos idignos ad officia publica assumptos: nimirū ergo si republica periclitet cū periclitari dicat, vbi dignitas indigno ɔfertur. c. Cenomanēsem, in fi. 61. d. Ita Lu. de Pen. in loco hic ante alleg. vt dicit q dignitas facilius crescit q incipiat. allegat Senecam episto. lib. 19. epistola centesima.

Trigesima consid. Si qs animi solū nobilitate illustratus reperiat' idoneior ad susceptionē ɔferēdi regiminis, ille est cæteris quantūcūq; nobiliorib⁹ ɋferendus. arg. eorū quæ voluit Bar. in l. ij. §. prius. ff. de vulg. & pu. subst. Pau. Feli. & Deci. i c. clerici. i 5. col. de iu. p ter. in l. honorēs. i prin. ff. de decu. & in l. vnicuiq;. C. de ɋxi. sacr. scrin. lib. 12. facit tex. i §. ordinatione. in auth. de monachis. facit tex. io c. sed ergo. 8. q. 1. & in c. cōstitutus. extra de appell. vbi in ɋmotione dignitatis nō antiquior, sed magis idoneus eligitur: & faciunt infinita quæ dicit Cæp. i suo trac. de impe. mil. eli. in ver. pro imperatore. i 9. col. & in hmōi idoneitate inspicitur qualitas psonæ: vñ legitur Saul post asinas i regē assumptū fuisse. 1. Reg. c. 9. & meminit Iosephus antiq. Iud. li. 6. c. 4. dicēs Saulē virū morib⁹ nobilē & noīe laudabilē, quasi ipsum nō gñe sed morib⁹ tm nobilē fuisse: i regē tñ Iudaici populi à deo electū per os Samuelis prophetæ: qd virtus io eo plucens non gñis nobilitas egit. Idē de Dauid rege habetur 1. Reg. 10. c. q post fortītes in regē Hebręorū est constitutus. & refert hoc Ioseph. vbi s.

Trigesimaprima consid. Nobiles nobilitate generis cęteris sunt anteponēdi, arg. tex. i c. de multa, ibi: circa sublimes tñ & literatas psonas. extra de ɋbēdis. sumēdo ibi sublimes ɋ nobilib⁹, secūdū qd ibi cōiter sumūt canonistæ attēto ordine literę q artēdēdus est, ɋponunt' ibi nobiles genere nobilib⁹ nobilitate animi, quales sūt plurimū literati viri, quorum

rñ doctrina mũdus illuminat, vt ait iperator in auth. habita.C.ne fili' ꝑ patre. & Hiero.i epifto. ad Paul. & Feli.in c.nonnulli.in 2 t.col.in verſ.& fauore publicæ.extra de reſcriptis.vbi ét inter cætera literatas perſonas ſtellas cœli appellat.dicã infra in 10.par.Et ꝙ valeat argumentum à denominatione prima in litera,dixi ſupra in 1.parte,in 17.conſideratione.

Et ꝙ nobiles genere pſerantur,facit tex.in §.interim ibi: vniuerſi nobiliores ciuitatũ. & in §.fi.poſt princ.ibi:conuenit.n.vnumquenq; nobiliũ.in auth. de defen.ciui. Et ita tenet Bonus de Curtili ex pdictis i d.ſno tract.i 3.par.ibi:ſecũdo elicio.& Zodericus Zamoren. in ſuo ſpeculo humanæ vitæ,li.1.c.7.

Trigeſimaſecũda cõſid. Oẽs penè virtutes nobilitati famulant: vt dicit Zoderic.Zamoren.i ſuo ſpeculo humanæ vitæ,lib.j.c.7.hic ante allegato.

Primò quidẽ nobiles humiles & mãſueti aſſiſtũt, elationẽ fugiũt, ꝑ eo maximè qa eoꝝ ꝓgenitores potẽtia & diuitiis rectè & moderatè vſi fuere:quo fit vt nõ facilè ſuperbia iflent: queadmodũ q nup atq; recẽter ditati ſũt,q vt coiter ſunt elati & ſuperbi.de qb' amplè p Luc.de Pen.i.l.militarib'.C.de decur.li.10.

Secundò nobilitati deſeruit magnanimitas, q̃ res agit vt ꝯtumelioſi minimè exiſtãt.Hi.n. cũm ad magna ſuſpirẽt parua iniuria nunq̃ cõmonent: parcunt, indulgẽt,ſufferũt,tãtò facilius imbecillib' quãto reſiſtũt forti' ſuperbis,& maximè hoc eſt i magnis nobilib', vt ſunt principes, cui multũ ꝯueniũt magnanimitas & magnificẽtia,vt dicit Luc.de Pen.i l vnic. C. de theſauris.li.10. & i l.fi.C. vt ruſtici ad nullum obſequiũ.ꝙ nobiles habẽt quatuor laudabiles virtutes,iter quas ponit magnanimitatẽ, magnificẽtiã,& affabilitatẽ,docilitatẽ & iduſtriã,de qb' iſra dicetur.

Tertiò,vt dicit idẽ Zoderic.vbi ſ nobilitatẽ ꝯciliat temperãtia: ſunt.n.nobiles vt plurimũ reipublicę cura occupati, ea de re aſſueti ſunt temperatè viuere: & hæc temperantia eſt multum neceſſaria in principibus, vt tenet Lucas de Penna in l.nempe.C.de fabricenſibus,lib. 11.vbi amplè de ea.

Quartò,vt dicit idem Zodericus,nobilitas eſt plurimum honoratiua nec aliorum deſpectiua.Non.n. reputant nobiles alia bona niſi animæ, quare virtuti deditos non deſpiciunt. Dicit tamen idem Lucas in d.l.ij.C.vt ruſtici ad nullum obſequium. ſunt nimiũ honoris appetitiui, & progenitorum deſpectores.

Quintò nobilitatẽ ipſam prudẽtia & iduſtria comitant, ſubtiliter.n.generoſi inueſtigãt qd eos gere oportet:vnde dicit tex.in l.oĩa.C.de cõditis in publicis,lib.10.ꝙ certa officia pro vtilitate reipublicæ cõmittuntur nobili prudẽti,quaſi velit dicere, ꝙ prudentia comitatur nobilitatem, vt ibi etiam Luc.de Pen.multa de prudentia ponit, & quis ſit prudens.

Sextò nobilitas affabilis eſt & plurimũ curialis, cõmuniter.n.uerſantur in regũ domib' & principũ curiis,& ideo moribus veſtiuntur.Qui.n.in domib' regũ ſunt,morib' regnnt.Et,vt dicit idẽ. Luc. in d.l.ij.C.vt ruſtici ad nullũ obſeqniũ.Nobiles politici & affabiles,qd ſecus eſt i ruſticis q ſunt ſolitarij, rudes, & ſilueſtres, & i cãpis victitãt,& ob eã rẽ (vt Philoſopho placuit) nequaq̃ ſunt bene ꝯuerſatiui: vñ ſolet dici, Ruſtica ꝓgenies neſcit habere modũ.

Septimò, qa nobiles ſpõtè ꝓmittũt & exoluũt & i beneficijs creſcũt. c.1.de donatio.l.cũ plures.§.per ff.de admi.tu.l.fili' fami.ff.de dona.§.ſi minus. i authẽ.de nõ alienã.& §.ſed neq;.i authẽ.de mãd. prin. ibi: cuſtodiẽs datũ ei verbũ.vñ Prouerb.25.vẽtus,& nubes,& pluuia nõ veniẽtes.dr vir glorioſus ꝓmiſſa nõ cõplẽs.Nã & iterdũ eſt q ꝓ ꝯfuſione ꝓmittit amico,& lucrat eũ inimicũ gratis,ſ.nõ implẽdo ꝓmiſſa. ita dicit idẽ Luc.i l.mulieres.i 5.col.C.de dignitatib. li.12.vbi ponit 25.priuil.nobilitatis. plura ẽt ponit Cæpo.i trac.ſuo de iper.militũ eligẽdo.i ver. nobilitatis.vbi ponit 47.priuilegia nobilitatis.& i finalib' verbis dicit,ꝙ tot laudes habet nobilitas,quot i cęlere ſidera fulgẽt. & Bonus de Cur. in ſuo tract. nob, in 5.par.vbi ponũtur 56.priuilegia nobilitatis.

Octauò ergo laudãdi ſunt nobiles i hoc & ꝓnitile giãtur, qa nobili reuerẽtia debetur ab ignobili ſicut ſeni à iuuene. Eſaiæ 2. & Maccab.2.cap.6.quaſi i fi. ideo ex his infero ꝙ nobilitas q̃ virtutibus eſt adornata eſt perfecta, & cunctis aliis pferenda,vt ait Iudocus Clicthouens in tractatu de nobilitate.c.10.

Et iſti nobiles genere lingua vernacula gentiles hoĩes vocant quaſi igenui, ab origine gẽtis,& qnorũ maiores ſeruitutẽ nullã ꝑrſus ſeruierũt,videlicet ab aſcriptitiis & ꝯditione quadã obnoxiis. diſtinguere eos volens q ob id eadẽ lingua villani dicũtur,vt dicit Budæus in ſuis annot. in l.ij.ff.de orig. iu.ibi: ex eadem l.paulò poſt vindicias,&c.in fi.& ibi dicit,ꝙ apud antiquos tria erãt genera hominũ:agnationis, gentilitatis, & ſtirpis.& ibi ponit q̃ ſit gentilitas, & qui ſint hoĩes terræ & cœli,de quibus alibi dicam.

Trigeſimatertia cõſid. Nobiles ẽt i pœnis honorãtur, qa mitius puniunt.c.fi.vbi glo. & doctores extra de pœnis.vbi dr. Miti' punitur nobilis quo ad pœnã corporalẽ,q̃ ignobilis: qd itelligẽdum eſt vt p Fel.in c. paſtoralis.i prin.de offi.delegati.& ibi limitat hoc i ſex,aut ſeptẽ caſibus, videlicet in ꝓditore,i heretico,in Papa,i Imperatore,i exceſſiua ꝯtumacia, in illo qui delinquit in officio ſuo. dixi in cõmentariis noſtris ſup cõſuetudinib. ducatus Burg.in tit.des droictz & appart.a gẽs mariez.§.xx.ici. entre tontes aultres gẽs.i ver. deſcendre. Alias tres limit. ad hoc ponit idẽ de Curtili i ſepe d.tract.in 5.par.i 1.priuil. vbi dicit ꝙ hoc fallit qñ ex illa dignitate nobilitatis augeť qualitas delicti & principis mandatũ ꝯtemnitur,ſm Bal.in c.1.§.ſi qs verò temerario.de pace iur. firm.q caſus ſatis cõprehẽditur p Feli. qñ dicit in ꝓditore,& i officio delinqnẽte ſaltẽ. Erẽt,vt dicit, fallit in cauſa peccati, vt ibi per eũ. & iſtud priuilegiũ deſcribit pro quarto Cæpola.in ſupradicto loco.

Hinc eſt ꝙ nobiles nõ torquẽtur in caſibus in qbus alij plebei torquerẽtur.ita dicit Cy. i l.diuo Marco.C. de quæſt. de quo plenè ẽt p eundem de Curti. vbi ſ in 2.priuil.Sed qa,vt dicit Benedicti in ſua repet.c.Rayn.in verb.mortuo itaque teſtatore primo, in octaua fallen.nu.222.extra de teſtam. hæc nõ habent locum in Francia,cũ quilibet torqueatur indiſtinctè cauſa exiſtẽte. Cũm reatus oẽm honorem excludat.l.j.C.vbi ſenato. vel clariſs. ideo alr non inſiſto,

sto, cùm satis plenè examinet idem de Curtili vbi s.

Hinc ēt est, q ex ɔsuetudine nobiles nō suspendū tur, sed decapitantur. Bar. in l. capitaliū. §. serui cæsi. ff. de pœn. & in l. desertorē. §. pœna militū. post glos. ibi. ff. de re milit. Bal. i c. j. §. si rusticus. i fi. de pace teneu. in vsib. feud. & istud priuilegiū posuit Cæpol. in loco s alleg. in 6. priuileg. & Bonus de Curti. i 1. etiā suprà alleg. vbi ponit q pœna suspēsionis est ignominiosior q̄ decapitationis. Secūdū tñ locoꝝ cōsuetudines distinguit, vbi facit mentionē de ɔsuetudine Frāciæ, in qua pœna suspēsionis nō est ignominiosa, vt dicit G. Benedi. in loco s alleg. & ēt Bonus vbi suprà dicit pœnā suspēsionis esse grauiorē extēsiuè pœna decapitationis, sm quod comprobat cōsulendo Decius i cōsi. suo 65. incip. & p tenui mea facultate.

Hinc ēt est, q mulier nobilis nō damnatur i metallū in ppetuū vel ad tēpus, licet aliàs si nobilis nō esset dānari posset, tex. cū glo. in l. aut damnū. §. i ministeriū. ff. de pœn. Et istud est 6. priuilegiū Cæpolæ in loco suprà alleg. positum per Bonū in 27. priuile.

Hinc ēt est q magis ignoscit alicui ppter nobilitatē, teste Cice. li. 2. Rhetoricoꝝ. vbi de deprecatione docēs ait. Hęc ignoscēdi ratio qreretur ex his locis, si plura aut maiora officia, q̄ maleficia videbūtur ɔstare, si qua virtus, aut nobilitas erit i eo q supplicabit. & facit tex. i l. splēdidioris. C. de diuers. offi. li. 12. vbi habetur q crimina nobilium facilius occultantur. Luc. de Peu. in l. mulieres. i 20. priuile. C. de dignit. lib. 12. Et istud est septimum priuilegiū Cæpolæ. & Boni 29. in locis iam sępè suprà allegatis.

Et istud priuileg. multū facit pro gratiis impetrādis, qm̄ ēt si possint aufugere nobiles nō tenētur, vt tenēt Bar. & alij in l. vt vim. ff. de iust. & iure. Et ideo eis facilius ɔceditur gratia q̄ rustico & ignobili qui aufugere debet si pōt. & faciunt etiā ad pdicta quæ supra dixi, q intuitu nobilitatis delinquēti parcitur.

Hinc est ēt, q si nobiles i adulterus deprehēdant, non ita faciliter vt plebei deprehēsi occidūtur, notatur i l. Gracchus. C. de adult. & i l. marito. ff. eo. tit. & hoc p priuilegio ponit idē Lucas i d. l. mulieres. i 18. priuileg. & Bonus de Curti. vbi supra pro 1. priuile.

Trigesimaquarta ɔsid. In pmissis nobiliū maior fides adhibet, qa pmissa nobiliū p factis habent. arg. tex. in l. nemo. ff. de in integ. restit. ita ad hoc illū tex. alleg. And. de Iser. in c. 1. §. hoc itelligendū. i tit. q successores teneātur. in vsib. feud. plus dicit Corset. i repe. c. grādi. de supplen. negl. pla. col. xij. li. 6. p tex. in c. 1. de dona. q pmissa nobiliū sunt debita, cū dicat ille tex. nobilitas legē ponit, vt debere se qd spōse tribuit. i. retribuere pmissū existimet. & istud est 3. priuileg. qd Bonus de Curt. i loco s alleg. reseruit. Ratio pdictoꝝ est, qa i nobilib' maior credit fides inesse q̄ ignobilib', & in ipsis tutior ppter dec' nobilitatis, p qua psumit sm glo. singu. i c. illud 40. d. quā dicit esse singularē Roma. singu. suo 722. incip. scis hoc.

Ex qb' inserūt doctores, q excusat qs nobili cōsidēdo, puta de eo q castri custodiā habebat, & in locū sui subrogauit nobilē, fuit excusat': qa verisimiliter credere potuit: ex quo nobilis nō facturū pditionē: dequo p Io. And. i additio. Spec. i tit. de locato. §. j. qd posuerat Oldra. ante eos i ɔsil. 94. & Barba. i ɔsi. 35. inci. pclarè. i 2. vol. & i extrauagāti, cupiētes. i sua repet. i verb. nobiles. Et de Potestate q nobilē incarceranit tantū in palatio. de quo per do. meū Ias. in l. iubemus. in 2. col. C. de iudic. & in repet. l. admonēdi. in l. 65. & 78. col. ff. de iureiurā. cū plurib' concord. allegatis per Bonū in dict. suo tract. in 5. priuilegio.

Hinc est q nobiles vocantur ad nuptias, vt dicit Alberic. de Rosate i suo dictionario, i verb. nobiles. & Cæpo. i d. loco, i 12. priuilegio. & Bonus i l. priuil.

Trigesimaquinta ɔsid. In multis casib', i qb' nō licet plebeio donare, tñ licitū est nobili donare, & ei pmittit cū ppriū nobilitatis sit donare. c. 1. vbi Pan. de don. facit quod no. in d. c. grādi. i verbo, liberā: de supplē. neg. præla. facit. l. filius. §. j. ff. de don. Et hoc qa debēt esse liberales, vt amplè p multa deducit Bonus de Curt. i d. trac. i quarto priuil. & ibi ponit quo i multis psumit donatio fauore nobilitatis q aliàs nō presumeret, vt in marito nobili & potēte q præsumitur douare bagas & iocalia quæ trāsmisit vxori sm Bal. in c. iurauit. de probatio. quo aliàs nō presumeretur sm Bar. in l. si vt certo. §. interdū. ff. cōmoda. & ēt si maritus sit nobilis presumit donare ea quę cōcessit vxori, vt vult gl. in l. vxori. ff. de leg. 3. & ibi Bar. notans ad hoc illā gl. & Bal. in l. ij. post prin. C. de iure dotiū. & in c. 1. ad fi. q feu. daro pos. & facit quod dicit idem Bal. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. q si vitricus faciēs expensas priuigno sit nobilis, facilius præsumitur donare quàm ignobilis.

Faciūt & alia quæ ponit idē de Curtili in dicto loco vbi p eū amplè, dicens q liberalitas in nobili est multū laudāda & necessaria, quæ cùm sit extra ppositum nō insisto. Et etiā duos alios casus ponit in 7. & 8. priuieg. in quibus alias potius presumeretur fatuitas seu stultitia quàm donatio. secundum Bald. in l. generaliter. C. de nou nume. pecu. Tamē in fauore nobilitatis præsumetur donatio quæ sub hoc comprehēdi potest. & de hoc etiam vide per Io. Lupum in repe. de donatio. inter virū & vxorē. in §. 9.

Hinc est qm̄ licet maritus de iure cōi ɔfitēdo plus recepisse ab vxore q̄ receperit, nō sibi pIudicat talis cōfessio ad id qd plus est ɔfessus, quin ad illud agere possit. l. si volūtate. C. de dotis pmis. ita q sibi cōpetat exceptio nō numeratæ dotis. l. j. C. de dote cauta nō numerata. Et ēt i hoc habemus ex ɔsuet. nostra duca. Burg. i tit. droictz & apparten. à gēs mariez. §. le mari & la femme. & i plurib' locis Frāciæ: tñ si plebei' vel aliàs nō nobilis i vxorē ducat nobilē mulierē, & se plura recepisse ab vxore ɔfiteat, q̄ in veritate receperit, nō poterit agere ad id qd pluris est, nec. n. excipere de nō numerata pecun. fauore nobilitatis. psumit. n. id ei donare voluisse i recōpensam seu remunerationē honoris sibi p ipsam impensi eū desponsando, siue ēt in recōpensam dāni, qd patitur ipsa nobilis mulier accipiēdo eū i maritū, cū propter id sua nobilitate priuet. l. j. & l. mulieres. C. de dignib. l. 12. ita dicit Barto. i l. si volūtate. C. de dotis pmissio. dicēs esse suū nouū dictū. & de ɔsuetud. seruari. & i l. si diuortio. quē sequunt ibi Alex. do. me' Ias. & alij. ff. de ver. obl. cū plurib. aliis allegatis p dictū de Curtili

tili in loco supra alleg.in 6.priuileg.vbi dicūt ꝙ Romanus in d.l.si diuortio.& do.Soz.in l.j.in t 3.col. ff.solu.mat.dicunt cōtrariū de iure esse verius in pūcto iuris, quos allegat idem do. Ias.i d.l.si diuortio. vbi amplissimè tractat, & idem do.Ias.in l.fin.in 3. col.C.de verbo.sig. & in l.ex hoc iure.ff.de iusti. & iure. & in l.si nō sortè.§.libertus.ff.de condi.indeb.

Quicquid sit de iure, ego semp tenui & teneo ꝙ hæc nō habēt locū apud nos ꝯstāte matrimonio p ꝯsuetudinē nostrā duca.Burg.i tit. des drnictz & appartien.à gens mariez.§.vij.incip.le mary & la femme. & si hæc essent vera, esset magna limitatio ad consuetudinem nostram, quæ non limitatur, ideo cautius est vt in contractu matrimonij fiat talis remuneratio quā voluerint:quia aliàs non esse valida, ideo apud nos cassaretur & declaretur inualida.

Ego tñ vidi in causa emergēti inter quondā nobilē virū dñm Claudiū de Spiry,fratrē & hæredē quōdam nobilis viri Ioā.de Rabutin dñi de Bourbilly, qđ Iacquetta de la Riuiere ei⁹ relicta obtinnit i prouisione à curia super summa confessata per eundem dñm de Bourbilly,q̄ fuit ēt facta ipso existente in lecto mortis, vbi cōfessus fuit se habuisse ab eius vxore bona imobilia vsq; ad summā duoꝝ mille Frācorum,& fuerūt super illa ꝯfessione facta per eū adiudicati mille franci per modū prouisionis,qđ videbaẽ durū stante dicta ꝯsuetudine:cū etiā, quod plus est, vterq; esset nobilis in pari gradu nobilitatis,ex quo cessare debebat pdicta pſumptio ſm Bar.in d.l.si voluntate. & in d.l.si diuortio. vbi ita intelligit dictā l.j.C.de donationib⁹.ante nuptias. & ita amplè etiā limitat Cæpola in dicto tract.de Imperato. milit.eligēdo.i verbo, nobilitatis.i 34.priuilegio.nobilitatis.

Hinc est,qm̄ ex pdictis simul iūctis elici pōt,nam licet de iure cōmuni duo specialia circa vnū ꝯcurrere nō possunt.l.j.C.de dotis ꝓmissio.de quo per do. meū Ias.i §.fuerat.12.col.instit.de actioni.tñ fallit in pdictis casib⁹ nobilitatis remunerādę causa,vbi ꝯcurrūt duo specialia videlicet pſumptionis donationis, contra l.cum de indebito.ff. de probatio. & validitate donationis inter virum & vxorem. contra tit. C. & ff.de donatio. inter virum & vxorem. Et istud priuilegium ita collegit Bonus de Curtili in d.suo tract.in nono priuilegio.sed quia hoc nō haberet locū apud nos stante ꝯsuetud.nostra. non aliter insisto.

Trigesimasexta cōsid. In electionib⁹ debēt nobiles anteferri:i dubio.n. pſumitur ꝓ nobilitate ad officia regēda.tex.est i §.iterim.i versi. vniuersi nobiles ciuitatū.i aut.de defenso.ciuitatū.& i §.audiēt. ibi:ꝯuenit.n. vnunquēq; nobiliū.eo.aut. & i autb. de referēdariis.§.fi.coll.ij. & satis ēt ꝓbatur 24.d.c. quātò episcopus.i versi.genus. & notat Bar.i l.j.i 3. col.ibi.Nā plebeius.C.de dignit. & Io. de Pla.i l.j.p illū tex.C.de cōditis i horteis publicis.li.12.dū dicit ꝙ in electione officialis ꝯsiderāda est nobilitas. Amplè per Cæpolā in d.tract.i j. priuilegio nobilitatis. & per Bonū in suo tract.i 10.priuilegio.vbi dicit, ꝙ interest reipublicæ gubernari per nobiles,& nō per plebeios.Nō enim ſm numerū siue ordinē,sed secūdum hominū qualitatē seu dignitatē sunt honores conferendi: vt l.honores.in principio.§.is qui.ff.de decurio.& amplè dicitur in locis hic ante allegatis.

Et habet ēt istud locum i electionib⁹ beneficiorū c.officij. ibi: quēdam virum nobilem: extra de electio.Cæpola in loco suprà allega.in t 5.priuilegio.

Hinc est, qa si in electionibus & aliis actibus voces sint ęquales, & hincinde numero pares, nobiles pferunẽ,argumento.ff.de pactis.l.maiorē.ibi,qui dignitate inter eos pcellit. & ibi.d.meus Ias. notat.& etiā Bar.in l.j.in 12.col.C.de dignit.lib.t 2.argumento d.l.maiorem. & l.iij.§.j.ibi: cuius dignitatis. & ibi:alia dignitas.& l.ob carmen.§.fi.ff.de testibus.

Et facit quod dicunt Inno. & Abb. in c.dudum. de electio.vbi Abbas Panor.dicit,quòd maioris autoritatis est vox nobilis quàm plebei.

Etiam facit quod dicit Arch. in c.hæc autē scripsimus.in fin.30.dist. vbi dicit, quòd i electionibus habenda est ratio. & istud est secundum priuilegiū quod posuit Cæpola in dict.suo tract.13. Boni de Curtili in suo tractatu nobilitatis.

Hinc est ꝙ in eligendo marito pro puella consensus nobilis est præferendus.c.t 32.q.4.quem tex.ad hoc allegat Lucas de Pen.in d.l.mulieres. in 6.col. C.de dignita.lib.t 2.in 21.priuilegio.

Trigesimaseptima cōsid. Nobiles honoranẽ quātum ad testimonia, qa i dubio i testimoniis ferè dis nobiles pferunẽ.i l.iij.i prin.ff.de testib⁹.l.ob carmen.§.fi.ff.eo.Specu. in tit.de teste.§.circa prin. ibi, quartò fallit. vbi dicit ꝙ si qritur an matrimoniū sit vel nō,spōsa forte dicēte cōtractū,spōso negāte,si ipse sit nobilior vel honorabilior, pater & mater spōsę nō admittunẽ ad testificādū:si verò par vel inferior, sic i fauorē matrimonij.c.sup eo.extra de testib⁹.& c. sup literis.extra de spōsalibus. ita dicit Cæpola in d. trac.in 3 priuilegio nobilitatis.Maior.n.fides præsumiẽ in nobili ꝓpter ei⁹ nobilitatē. firmat glos.in c.si testes.§.testiū.i verś.qs decurio.4.q.3.Bal.in l.testiū. in 3.col.C.de testib⁹.& ibi Bar.dicēs,ꝙ magis creditur duob⁹ testib⁹ nobilib⁹ q̄ pluribꝰ plebeis seu rusticis.sequiẽ do. meus Ias.i l.maiorē.i prin.ff.de pactis. & Alex.i cōsi.28.col.iij.i t.volu. repetito in cōs.31. in 2.vol.& istud cōs. Alexādri allegat Bonus i loco ͞s alle.in t 4.priuil. sed nō facit ad ꝓpositū, cū solū dicaẽ ibi p Alex.ꝙ dictū notabilis viri inducit iustissimā credulitatē, quod ꝓcedit ēt i multis aliis q sunt notabiles licet nō sunt nobiles: de quo dicto plenè p do.meū Ias.i l. ꝓperādū.§.finantē alterutra.i 4.col. C.de iudiciis. in repetitione.l.admonēdi.i 74.col.ff. de iureiurādo p Felin i c.cū contingat, in 234.col. extra de re iudi.& in c.de 4.in 7. col.verś.t. doctrina.extra de pscript. & per eundē do. meū Ias.in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.ff. de noui ope. nunc. Vnde statur interdū dicto vnius nobilioris. 8.q.3.c. fi.Lucas de Penna in l.mulieres in 9. priuilegio.

Hinc est,ꝙ testes vilis conditionis contra verè nobiles seu in dignitate positos non admittuntur ad testimonium,vt dicit Lucas de Penna in d.l.mulielieres. in 25.priuilegio. & in l.j.C.de reis postulatis.

Trigesimaoctaua cōsid.Nobilitati deferẽ, quo ad honores,quo ad salutationem,& sedis inter iudices

iudices assignationẽ.tex.est in l.fi.§.sedendi.C.vbi se natores vel clarissimi.& in l.ij.& fi. C.de offic.diue. iud.facit qd nota.gl.in c.necesse.in verbo,quãtuncũ que.in q.10.& in §.aliã verò. inst. de bonorum possess. in verbo, altiori. & istud est vnũ ex priuilegiis Boni num.52.in dicto suo tractatu.& in 45.priuilegio eiusdem.& sic de vno facit duo.

Hinc est q si quis alicui nobili tenetur reddere rationem, debet accedere ad eũ.tex.est iuncta gl.in verbo æstimandũ,in l.pen.§.fi.ff.de cõd.& demonst. & istud est vigesimumquintũ priuilegiũ Cępolæ in loco suprà alleg.& Boni de Curtili 16.

Hinc est ẽt q circa res publicas maior eorum est autoritas.l. ij. in fi.C.de prædiis curialium.Luc.de Pen.in d.l.mulieres,in 5.priuilegio.

Hinc est,qa ẽt circa legationes est maior eorũ autoritas & pferunt, l.pe.ff.de lega. & istud posuit idẽ Luc.in d.l.mulieres,in 6.priuil.& in rub.C.de lega. vbi ponit quæ requirũtur i legato seu ambasiatore.

Hinc ẽt est,qm ad eos mittuntur tanquam ad egregias personas.ita tenet Lud.Rom.singulari suo 170. incip.Itẽ quæro. vbi dicit ita fuisse determinatũ per dominos de Rota Romæ dũ casus contigisset de facto: & intellige de nobili paupere, qui pp verecundiam non potest venire ad iudicium, vt videtur tenere gl.in c.si qui testiũ.de testi. & ita videt tenere Cæpola in d. tract. de imperatore militum eligendo. in verb.nobilitatis. in 32.& 34.priuilegiis. & Bonus de Curtili vbi suprà in 17.priuilegio.

Istud tñ nõ placet do.meo Ias. in l. ad egregias. in ij.col.ff. de iureiur.quia istud priuilegiũ nõ concedit egregiæ psonæ pp paupertatẽ aut pp verecũdiã, imò pp excellentiã psonarũ & earũ dignitatẽ. Et mihi vr verior ista opinio dñi mei in magnatibus & magnis nobilibus,ad quos ẽt solet mitti,qñ maximè sunt in ciuitate:& ita practicatur apud nos.De paupere aũt nobili licet illa glo.sit in d.c. si q testiũ. tñ nihil quo ad nos practicatur,qm cogũtur venire ad iudicium, quicquid dicat Bonus in prędicto loco, in 18. priuil.

Hinc ẽt est,quia ad imperatoris, principũ, dñorũ & potentũ latus nobiles stare debent,nõ aũt plebei, seu populares.l.oĩum. circa prin.ibi: inter tot nobiles.C.de test.& ibi Bal.in prin.q dicit, q vbi est princeps, & ibi astãt nobiles: quẽ sequitur do. meus Ias. post Ang.in j.notab. vbi ẽt plus infert, q præsentia principis nobilitat hoiem,ita q eo q qs adest principi seu ipsum comitatur psumitur esse nobilis. l.j.C. de pposi.labo.lib.12. & istud est tertiũ priuilegiũ Cępolæ in d.tract.de imp.mil.elig.in verb.nobilitatis. vbi dicit,q hac ratione, quia nullos nobiles iuxta se habebat,sed illos à sua curia expulerat,expulsus fuit à regimine ciuitatis Veron.& ẽt istud priuilegiũ ponit Bonus de Curti.in 21.priuil. in loco supra alleg.

Hinc ẽt est,quia nobiles debent mitti obuiã principi cũ veste pulcherrima & decora, & barba tonsa 2.Reg.19.de quo Vincentius Segault in suo opere I 4.c.regali. & istud priuilegiũ ponit Cæpola in dicto tractatu,in 30.priuilegio.nihil tamen allegat.

Trigesimanona consid.Nobilitati in beneficiis magis est prouidẽdũ,vt not.Goffred.in summa in ti.de temp.ordinando.§.sed circa hospitalitatẽ.in fine,ibi,i 2.casu.81.d.c.nõ vers.itẽ cõsiderãdo.faciũt regulæ cãcellariæ Innocẽtij 8.in regulis l. 51. & 52. in regulis cãcellarię Iulij II.in 2.& 3.par.& ibi commẽtator Hisp.q multa accumulauit de hmõi priuil. & ibi fit mẽtio de triplici genere nobiliũ,s.in secunda de illustribus,vt sunt nobiles de ducũ, comitum, marchionũ genere: & i tertia de aliis magnis nobilibus,de qb in dictis reg.Innoc.& postmodũ de inferiorib nobilib ex inferiori nobiliũ gñe procreatis.

Et ẽt, vt dicit idẽ cõmẽtator allegãdo quendã suũ tractatum.Nobilitas generis est sextuplex: magna vt baronũ,maior vt ducũ comitũ & marchionũ, maxima vt regũ & imperatorũ.Parua,vt nobiliũ magnatũ nõ habentiũ dignitatẽ baroniæ seu aliã superiorẽ: vt sunt isti nobiles apud nos q habẽt castra magna cũ castellaniis, aut præpositturis & simplicibus iurisdictionibus absq; sigillo & balliuatu.Minor, vt inferior à magnatibus,vt sunt apud nos plures nobiles,q ex redditibus eorũ simpliciter viuũt cum statu fortè duorũ aut triũ eqnorũ.Minima, vt sunt plures q habẽt aliqua bona ex qnib viuũt & cõtentantur vno equo, & in suis domibus faciunt colere & laborare suas terras: & sunt fortè illi de quibus suprà dixi in 18.consid.istius partis:& tales latins distingnit doctus cõmentator in dictis locis,quia ẽt in beneficiis obtinendis habentur in consid.

Aduertatur tñ ad vnũ,q ẽt in beneficialibus rõne nobilitatis spectat gen maternũ (qa mulietes ẽt dñr nobiles,vt s.in fi.psid.2.partis.)& ita fuit iudicatũ p Rotã, vt ibi refert dictus cõmentator. pa facit c. nouit de iudiciis.qd ibi notat Host.lo.An.& Pan.& facit gl.iũcto tex.i anth.de icestis nuptiis. §.j. i verb. gñi.col.3.& ibi Ang.i aliis tñ sec.l.j.ff.ad municip. Dyn.i regula gñi.de reg.iur.i 6. & pdicta faciũt p cõcordatis nostris i tit.de elect. versi.qninquẽniũ verò ibi:in quib, &c.vbi loquitur de nobilib ex vtroq; parente,qui priuilegiant & dispensant de minori tẽpote studij vltra alios. Et de ista materia qñ nobilitas ex parte patris, aut matris attẽdat ponit amplè G. Benedicti in sua repe.c.Rayn. extra de testam. in primo verb.s.Raynutius , in prin. dicã latius alibi. & aliquid tetigit supra ista parte, in 2. cõsideratione

Hinc est qa solius nobilitatis fauor est sufficiẽs ad causandã dispensationẽ super pluralitate beneficiorum secundũ Inno.in c.dudũ.ad fi.de elect.ibi:Item si Papa. vbi sentit q sola nobilitas est sufficiens ad causandã dispensationẽ super pluralitate beneficiorũ etiã sine literatura.facit tex. & qd ibi nota.in c.multa.extra de præb.facit. tex.in extrauag.Io.22.quæ incipit execrabilis.ibi:q pp ipsorũ sublimitatẽ & gñis claritudinẽ.& vidi aliquas dispẽsationes impugnari & illas non habere effectũ, eo q impetrauit dispẽsationẽ.de quarto asseuerat se nobilẽ ex vtroq; parẽte,& tñ nõ erat nobilis,nisi ex vno parẽte. Nã in hoc ex quo asserit quis se nobilẽ ex vtroq; parẽte, cũ nõ sit nisi ex vno cõmittit mẽdaciũ,ex quo carere debet impetratis.l.et si legibus.C.de preci. imper.offe.canonizata.25.q.1.c.et si legib. & tales etiam incidũt in falsum, & tanq falsarij sunt puniendi, nisi vulgò

Ff tepu-

reputent nobiles. tex. in l. eos. §. qui se pro milite. ff. de falsis. vbi ille q se pro milite gessit, q nō erat, puniendus est tanquā falsarius. quē Bar. not. contra illos qui se doctores appellant, cùm nō sint. idem Bar. in l. reddat. C. de professo. & medicis, lib. 10. Pet. de Anch. in c. ad apostolicæ. de priuile. in 6. Io. de Ana. in rub. de magistris, ī 6. col. & in rub. de crimine falsi, in 6. col. Fel. in procem. decretaliū. in 12. col. versi. tertia cōclusio, cū aliis allegatis per Bonū de Curt. in suo tract. nobilitatis, in 2. par. num. 165. ex quo sequitur, q vnde puniri debent priuilegium consequi nō possunt: dolus. n. & delictum alicui patrocinari non debent. c. pen. extra de concessione præbendæ.

Vlterius, q in beneficialib⁹ genus maternū ꝯsideretur, patet: quia, vt dicit Io. And. in c. fin. de filiis presbyterorum. non valeret dispensatio facta per Papam cum nato ex coniugato nobili, & soluta nobili, nisi de nobilitate materna fuerit facta mentio, vt plenè per Fel. in c. postulasti. col. 4. extra de rescriptis. Nam nobilitas aggrauat delictum.

QVadragesima consid. Nobili defertur in bonis, qa pp nobilitatē viri maior & latior dos est ab vxore ꝯstituenda: qm̄ iuxta viri nobilitatē dos ꝯstitui debet, ſm gl. j. iuncto tex. in c. nullū. 30. q. 5. facit tex. in l. quarto. & in l. cū pōt. §. gen. & §. seq. ff. de iu. dot. & in l. si filiæ pater. ibi: ex dignitate. ff. de leg. 3. faciūt quæ dicit Deci. in cons. suo 180. in 3. col. in prin. qd est ēt limitandum, nisi mulier esset pulchra: qa pp pulchritudinē mulier facilius maritat. not. ī l. si volūtate. C. de dot. ꝓmis. dixi in cōmenta. nostris sup ꝯsue. duc. Burg. in rub. des droictz & app. à gens mariez. & amplè ī. in 2. par. huius operis, in 22. ꝯsid. Istud priuilegiū enarrat Bon. de Curti. vbi supra in 29. priuil. & p Cæpol. vbi ī. in 35. priuil. in quib⁹ locis pdicta allegant prꝫter limitationē præcedentem.

QVadragesimaprima consid. Licet aliàs pater plebeius dotans filiā habentē bona materna siue aduentitiū peculiū, si cōstituat filiꝗ suꝗ maiorē dotē atteta ꝯditione sua, q tenet seu q cōpelli possit iudicis officio dotare, iuxta l. liberos. ff. de ritu nup. & in l. obligamur. §. lege. ff. de ac. & obli. vt qa plebeius attēta sua qualitate nō debuisset eidē vltra florenos mille ꝯstituere: verū qa diues & opulentus ꝯstituit sibi duo mille in dote, nō ꝓpterea poterit allegare se illa mille excedētia ꝯditionem sui status ꝯstituisse de bonis filiæ suæ maternæ seu aduentitiis, quinimò totā dotē ꝯstitutā de matrimonio suo soluet, nō imputādo in illa bona materna. tex. est in l. si. ad fin. vers. si verò, & ita intelligit ibi illū tex. in glo. in ver. idoneā. C. de dot. ꝓmis. Si tñ fuerit aliqs nobilis & de nobili ꝓsapia ortus, habens filiam bona materna tenentem seu aduenticiū peculiū, illāq; dotando simpliciter ꝯstituat sibi mille scuta solis, dotē quippe nimis excessiuā attētis facultatib⁹ ipsius patris, cū sit satis paup & tenuis in bonis, sed attēto statu suꝗ cōditionis, nobilitatis & familiæ cōpetentē & cōdecentē, poterit imputari sibi id qd pl⁹ ꝯstituit attētis facultatib⁹, iuxta quas dos est cōmēsurāda, iuribus hic ī pcedēti priuilegio allegatis: videlicet in bonis ipsius filiꝗ maternis, & tūc partē dotis ꝯstituisse de bonis filiæ, partē de bonis. tex. est ī d. l. fi. vers. vbi aūt. C. de dot. ꝓmis. Et hoc opat stat⁹ & ꝯditio nobilitatis. Et rōnē diuersitatis assignat idē de Curti. ī d. loco. in 20. priuil. quia scđo casu pr dr fecisse ꝯditionē filiæ meliorē, & vtiliter gessisse negotiū suū, attēto nobilitatis statu ipsius primo casu nō, ita dicit declarasse do. Carolū Ruinū ī l. j. ff. sol. mat. & c, vt dicit, facit ī arg. tex. ī l. ius alimētorꝫ. ff. vbi pup. educari debeat. & tex. ī l. cū plures. §. nimiū. ibi respectu ꝗstimationis pupilli. & §. seq. ibi. pro dignitate natalium. & in l. tutor secundum dignitatem. ff. de admi. tut.

Ego volui de verbo, ad verbum hic inserere hmōi priuilegiū ad demōstrandū q ille tex. ī d. l. fi. nihil facit ad ꝓpositū, q in hoc pl⁹ priuilegiet nobilitas in scđo casu q̄ in primo, nec q hoc faciat status nobilitatis ī scđo casu plusq̄ ī primo: imò q ita dici pōt q ī primo casu erat nobilis ꝑur in scđo, vt clarè videri pōt, & sic ꝓbat. Nā, vt dicit ibi tex. ēt ī primo casu liberalitas aūt paterna doté vel añ nuptias donationē dare suggessit. & decidēdo primū casum dicit: Liberalitas itaq; talis remaneat vera & irreuocabilis, vt puro noīe liberalitas & debitā suā sequat fortunā. q̄ qdē liberalitas cōuenit nobilib⁹. tex. ī §. hoc ampli⁹. inst. de rer. diuis. & ī l. fi. C. de consulib. lib. 12. Ludo. Rom. sing. suo. 664. in c. nobilitas. ergo in vtroq; casu est nobilis, sed ī vno cōsiderata est inopia, & ī alio abūdantia bonoꝝ, & hoc ne pr deueniat ad inopiā, q̄ est sola cōsidera. secūdi casus & diuersificationis à patrimonio, & nō nobilitas in scđo vltra q̄ sit in primo casu. Et ita mihi vr ꝯ opi. Caroli Ruini & prædicti Boni, ex quo nō debebat tale quid poni pro priuilegio nobilitatis, prout nec etiam posuit Cæpola.

Hinc ēt est, q nobili ad paupertatē redacto debet dari gratis soldata, vt tenet Barth. Cæp. ī d. suo tract. de imp. mil. eligēd. in verbo, nobilitatis. in 31. priuil.

QVadragesimasecūda consid. In constitutione dotis, ant donationis pp nuptias furiosorū, in qbus nō solū curatores sed ēt hi q sunt ex eo genere nobiliores adhibēdi sunt, vt est casus in l. tā demētis. C. de epi. aud. ideo dicit ibi Alber. q nobiliores de genere puellæ sunt vocādi. cū agit de dote sibi restituenda. & idē Raph. Ful. in fi. q dicit idē in filiis maritandis, vt nobiliores ex genere debeāt adhiberi, & istud est 11. priuil. in loco sæpe alleg. positū, & 33. quod posuit Bonus de Cur. ī suo tract. de nobiliate. vbi affert rationem, ex eo quia multū præsumitur ꝓ nobilib⁹, qnq; est multum generalis ad plures casus.

QVadragesimatertia consid. Nobiles nomina sua apponi solēt facere in instrumentis aut inscribi. tex. est in l. si pupillus. §. sed si per interpositā personam. ff. de anto. tut. & probat in l. optimā. in verb. optimas. C. de contrah. & commit. stipul. & istud est 23. priuil. Cæpolæ in loco suprà sæpe allegato.

QVadragesimaquarta consid. Nobilitati defert ī priuil. cōdēdi testamēta, vt est casus ī l. oīum, ī prin. C. de test. ibi, tot nobiles. Sed nō video q ī hoc nobilitas sit cā istius priuilegij sed pſentia principis, vt dicit Cæp. ī d. loco. ī 14. priuil. Et quo defert nobilitati, habes p G. Bened. in sua repet. c. Rayn. in verb. mortuo itaq; testatore t. num. 221. extra de testam.

Quadra-

QVadragesimaqointa consi. Nobilitas in hoc honoratur, ꝙ si aliquis sit incola duarũ ciuitatũ, & ab vtraq; parte simul vocet ad munera, nobiliori & maiori ciuitati est deferendũ. arg. in authen. & hære. & Falc. §. si quis aũt. coll. 1. in auth. de defe. ciuita. §. interim. coll. 3. & in l. fi. ff. de fi. instr. & l. si quis. C. de natu. libe. & hoc no. gl. in l. j. C. de mune. patrimo. in gl. magna circa finem, lib. 10. Et istud est 18. priuilegium Cępolæ in loco supra alleg.

Hoc dubiũ pluries euenit apud nos tpe senagiorũ, sed semper fuit decisum ꝙ teneat ad senagia illi⁹ loci in qoo faciebat residentiam tempore concessionis, non habendo respectum ad oobilitatem loci.

QVadragesima sexta coosid. Nobiliũ appellatione comites & marchiones cõprehenduntur. c. grandi. ibi: nobilẽ virũ comitẽ Bononiẽsem. de sop. negli. præla. in 6. & c. ꝯstitutis. 2. ibi: sororis nobilis viri marchionis Misinen. extra de testi. quod fm Domio. de S. Gemi. io d. c. grandi. in prio. in 3. notab. facit ad priuilegia quę comitibus palatiois ꝯcedũtur, vt possint legitimare illegitimos exceptis filiis nobilium, qoia cõprehenduntur filij comitũ & marchionũ in illa exceptione. & istud est 40. priuil. Cæp. ĩ loco supra relato, & Boni de Cor. 23. vbi dicit, ꝙ idem in ducibus excepto tamẽ voo casu, videlicet vbi ageretur de derogatione aliquorũ suorũ iurium, vt puta in derogatiõe iurispatronat⁹ laicorũ et nobiliũ facta à sede apostolica: quia in hac derogatione nõ cõprehenderentur iurapatronatus regum, ducũ, comitũ, & marchionũ, vt dicit Fel. in suo tra. qõ literæ apl̃icæ ꝑiudicẽt patrooⁱs. ĩ 5. col. versi. ampliatur octauõ.

QVadragesimaseptima consid. Nobiles laudãtur ex magnanimitate, magnificentia, docilitate, iodustria, politia, & affabilitate: vt de his supra in 5. par. dictũ est in multis coosid. Ita dicit Luc. de Pen. in l. si qui. col. 2. C. vt rusticani ad nul. obse. deuocentur, lib. 11. Et ibi addit ꝙ ẽt cõmercia fugiũt. Et multis aliis laudãtur nobiles si euitauerint iniustã rapinã & iustitiã in oẽs seruauerint, vt amplẽ Iud. Clict. in suo trac. de vera nobilitate. c. 13. Ex religione in deũ & diuini cultus reuerentia. eod. trac. c. 11. Si cõsortia virorũ proborũ colant, & luxurias euitẽt. eod. tract. c. 20. Ex abstinẽtia à deletatione dei & sanctorũ. Clicthoueus ibi. c. 15. Si à lodis inhonestis se ꝯtineant. ibid. c. 16. Si talia euitauerint, q̃ recenset ibi Clicth. c. 17. & 19. sed cũ videã hoc quasi impossibile apud oobiles, qui in hmõi irretiti & assuefacti sunt vt plurimũ saltẽ tpe belli ingruẽtis, nõ aliter insisto, cũ et esset vltra intẽtũ, si vitia eoꝝ explicare vellem.

QVadragesimaoctaua cõsid. Nobilitas in hoc honoratur, ꝙ nobiles excusantur à muneribus tã realibus q̃ personalibus sordidis, & à talliis, & collectis: primo de iure, vt teoet Guid. Papę io decisio. Dalphina. 384. & post eũ Io. de Month. ciois & ꝯtẽporaneus noster in suo promptuario iuris. io verbo, tributũ. in gl. redditę. ad fi. ibi: quartò collectã &c. & ꝑ ista par. allegãt l. iij. §. j. ff. de mu. & hon. & l. à muneribus. ff. de vaca. muoe. sic inducẽdo illos tex. ꝙ milites q actu militant, & veterant qui à militia missi sunt: & sic militare desieruot, & excusantur à collectã, ergo & oobiles, cũ nobiles vel militent, vel militare desierunt, vel saltem apti nati sunt militare.

Facit feudõ & fortius qa pp nobilitatẽ solet qñq; à principe tribui immunitas ẽt à tutela. vt est tex. quẽ oẽs singularizant in l. nõ tñ. §. j. in prin. ibi: & pp inclytã nobilitatem. ff. de excu. tu. & ibi hoc no. Bal. & Nicolaus de Neapoli dicẽtes, ꝙ nobilitas tribuit immunitatem, siue est causa immunitatis concedendæ.

Itẽ nobiles excusantur apud nos à collectis ex priuilegio principis. Nã rex Carolus sextus anno dom. 1408. ordinauit nobiles ad cootributionẽ Galliarũ nõ teneri ꝑ bonis ẽt ab ignobilibus quoquo mõ acquisitis, q̃ diu illa io suis tenebunt manibus, imò cẽseri debent oobilia, & sic exẽpta quouismodo eis obueneriot: & istã ordinarionem refert & sequitur G. Bene. io sua repe. c. Rayn. in verb. & vxorem nomine Adelasiam. io 4. deci. io fi. illius. ff. de testa. & Aufrerius ĩ ti. de talliis. & est posita ĩ ordine 12. apud eũdẽ.

Itẽ ẽt ex præscriptione cum immunitas præscribi põt, vt tenet Iacobinus de S. Geo. in tract. suo de homag. in verbo, & promiserunt. col. pen. ad medium.

Item ex ꝯsuetudine generali, vt dicit Ia. Rebuffi in l. j. C. de indictio. lib. 10. & Io. de Montbelo. vbi s. & Gui. Papæ ĩ d. dec. innuẽs ꝙ ex ꝯsuetudine, in ꝯsessione statuũ patriæ Delphinatus, q̃ sit ꝑ subsidiis indicẽdis excipiuntur nobiles nobiliter viuẽtes. Luc. de Pen. in l. agros limitaneos. C. de fundis limitrophis, li. 11. Et dixi io cõmento oostro sup ꝯsue. duc. Burg. ti. *des iustices*. §. iiij. ĩ gl. & *sur ses hommes*. versi. add. Lu. de Pe. nu. 6. & p Booũ de Cur. Brixien. ĩ suo trac. nobilit. in 5. par. nu. 44. vbi dicit ꝙ ita seruari solet ĩ sua patria Brixiæ: & ibi amplẽ per eum discutitur ĩ versũ. vigesimumsecundũ est. ou. 43. an nobiles excusentur à munerib⁹ ꝑsonalibus & realibus. vbi tenet ꝙ oõ excusentur de iure, sed qa ex rationib⁹ ante deductis hodie ĩ Francia & apud nos aliter obseruatur, ideo eius fundamẽta recitare esset superuacaneũ & pter ꝑpositũ & intentũ huiusce operis: dixi tamẽ s. io 5. par. ĩ 24. consid. incipi. principes vltra alios in multis. versi. 119. incip. principes honorantur &c. ibi: sed qa vt dicit Spec. ꝙ nobiles tenentur ꝑ redẽptione regis captiui, pro magna necessitate cõi, & euidẽti periculo. & vide Iac. Rebuffi ĩ loco añ alleg.

QVadragesimanona ꝯside. Diuersi reperiũtur rit⁹ & mores nobiliũ fm diuersas patrias & prouincias, qm quælibet patria io ritu viuendi quo ad oobiles suo sensu abũdat. Et ita ioter nobiles hr̃ & cõsideratur laus nobilitatis diuersa (cũ multiplex & varia sit obseruatio illi⁹) fm diuersos vsus & mores patriarũ, vt scribit Pogius in tract. suo de nobilitate, & quãtũ inter se differãt, vt ẽt ex sequẽtib⁹ patescit.

Neapolitani verò qui præ ceteris nobilitatẽ ꝑ se ferre videntur, cũ in desidia ac ignauia constituere videntur. Nulli etenim præterquã inerti & inexperto ocio ioteuti, sedeodo, oscitãdo ex suis possessionibus vitã degunt. Nephas est (vt opinantur) nobili, rei rusticæ, aut suis ratioonibus cognoscendis operã dare. Sedeotes in atriis io hemicyclis, aut in equitando priscis domibus orti, se nobiles ꝑfitẽtur. Mercaturã vt rẽ turpissimam vilissimamq; exhorrent, adeo

 sastu

fastu nobilitatis tumētes, vt quantumuis egenus atque inops citius famæ interiret, q̃ filiam vel opulentissimo mercatori matrimonio collocaret, mauultq; furtis & latrocinio, quàm honesto quæstui vacare.

Venetorū ꝯsuetudo huic absurditati, inertiæ, ineptitudini & obseruationi ꝯtraria est: inter quos nobilitas, veluti factio quędā ab reliquo populo discreta mercaturā omnis exercet: ea quoq; quæ equestris ordinis insignio potitur, neq; mercaturam à nobiliū exercitio existimant alienam. Oēs.n. qui reipublicæ muneribus funguntur, quique (vt dicunt) ex ordine sunt senatorio, nascuntur atque appellanť nobiles. Adeoq; hac vulgari aura inflanť nonnulli, vt ēt si qs patēte absurdo, stulto, insulso, inopi, ipse quoq; haud dissimilis patri fuerit, tñ si in popularē virum incideritquamuis doctum, & sapientē, eū præ se contemnet tumore seu rumore nobilitatis. Sed, vt ait Pogi⁹, mallet Apulei se esse asinū, q̃ vt talis esset, aut ortus ex eo cui minim⁹ q̃ asello sensus, aut prudētiæ inest.

Romani q appellantur nobiles, mercaturā vt rē vilē, atq; abiectam cōtemnūt, cultui agrorū, & rei rusticæ vacare, gregis atq; armentorum curam gerere, re pecuaria opes quærere, quæstū honestū & viro nobili dignū putant. Idque eis qui possunt agere, etiam si recenti sint familia, hoc lucri genere patefit aditus ad nobilitatē. Est apud eos (vt ait Pogius) honesta, licet rusticana nobilitas, longè distans à Neapolitana.

Sed fm eū rectius de nobilitate sentire vr, dū ait. Habētur.n. & apud oēs dicunť, & esse nobiles affirmanť, orti seu originē trahētes ab antiqua familia & stirpe, quorū maiores opulēti functi honore officiis aut dignitate ciuitatis reipub. administ. versati sint: quorū pars se ad mercaturā ꝯfert, pars ti. nobiliū gaudēs, nulli exercitio dedita, venatu & aucupio oblect.

Ianuensibus idē quod Venetis vsu venit, negotiationi dedūť omnes, præsertim maritimæ, nobiles atque ignobiles, q nulla alia re nisi origine distinguntť.

Sūt ex his quidā in castellis mōtanis dispersi Caci more, itineribus infesti, q nobiles habenť Lōbardi.

Et itē tractus seu districtus oīs Venetorū qui dñr nobiles viuūt ex prædiorū fructu & paterna hæredite, nullo præterquā venādi aucupandiq; studio ducti: his sola origo & negotiorū vacatio nobilitatē largiť.

Germani atq; Alemanni quib⁹ cēsus patrimonij ad victū suppetit, & his qui procul vrbibus, aut qui castellis & oppidulis dominanť, quorū magna pars latrocinio dedicať, nobiles cēsent. Quib⁹ humanius ingeniū natura dedit, hęrēt principibus, quorū ī aula assuescūt cultiori vitæ, rudes tñ & morib⁹ asperi.

Galliæ omnis vna est nobiliū norma. Nā rura & prædia sua (dicam potius castra) incolentes vrbes fugiūt, in quibus habitare nobilē turpe ducitur: qui ī illis degūt ignobiles habentur à nobilibus. Mercatores aspernātur, vt vile atq; abiectū oium genus. Prædiis suis (hoc est censibus, redditibus seu ꝓuētibus) ꝯtentū ac ꝓdigū esse (vt eis à natura inest) nō; futura quicquā pensi habere, signum nobilitatis volunt. Ea quotidie augetur, vel pecunia vel famulatu. Nā mercatorū aut quorūuis opificū filij, qui diuitiis p̃stant (quos burgēses vocamus honestiori vocabulo) aut empto prædio (hoc est seignoria) rus se ꝯferūt, vrbe relicta atq; eius fructu ꝯtenti, seminobiles seu nobilitati euadūt, suisq; posteris nobilitatē prębēt. Aut famulātes principibus aliquo prædio collato ꝓ nobilibus honorātur. Ita plus illis rura & nemus cōferūt q̃ vrbes atq; ocij aut negotij ratio ad ꝯsequendā nobilitatē. Salua pace Pogij, quia nō bñ intellexit nobilitatē Gallorū. quippe illi apud nos habētur nobiles. & tales reputātur qui origine antiqua & immemoriali sunt nobiles, aut eorū prędecessores, ex priuilegio principis, & tales vt cōmuniter morātur in rure, vbi habēt sua castra, hoc est casas altas, amplas, sumptuosas, & luxuriosas, fortes, & munitas, muris & vallis, atq; ēt sua dominia habent quibus victum percipiunt, cum cēsibus super ruricolis sibi assignatis: sup quibus habent iurisditionē & venationibus & aucupiis ꝯtinnè occupātur. Qui verò ēt nobiles forent, in villis seu vicis ruralibus (vbi sunt ædificia sine muris, vel vallo) habitent, à nobilibus reprobantur & dedignanť. & de ritib⁹ Gallorū nobiliū iā dixi supra in 18. ꝯsid. ver. apud nos Gallos. Et ꝙ nobiles Galli sint optimi venatores, multūq; eis venatio cōueniat satis scribit G. Bñd. in sua repet. c. Ray. in verbo, & vxorē noīe Adelasiā. ī materia successionis ab inte. nu. 88 5. vbi inquit: est.n. Gallicæ nobilitatis vana ꝯsuetudo, ad feras venatu deprehendēdas se ꝯuertere. c. quorundā. 34. d. vbi diciť ꝙ Germani & Galli sunt venationi naturaliter dediti, qb⁹ multū ꝯfert, ꝙ canes q leporarij vocantur, leues & agiles habēt, de quibus insigniter meminit Ouidius lib. 1. Metamo.

Ipse amor admisso (hoc est veloci) sequtur vestigia passu.
Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem.

Pręterea dulcis & naturalis venatio potius fit causa spatij & exercitij, quàm cōmodi aut lucri; quia non tam gaudent nobiles de magna præda, quā de volatu & cursu, q̃ animos recreant, præsertim Gallorū.

Hos Britanni sequūtur, Angli hodie vocati, q nobiles in ciuitatibus morari ignominię loco putant; rura siluis ac pascuis seclusa inhabitant, nobiliorem ex cēsu iudicāt, tē rusticā curāt vendētes lanā & armentorū fœtus: neq; turpe existimāt admisceri quæstui rusticano, & vt refert Pogius: vidit hominem relicta mercādi cura, cum prædia preciosiora emisset, atq; in ea cū familia vrbe relicta se cōtulisset, authorem nobilitatis filiis extitisse, & ipsum nō reiectū à nobiliū cœtu. Multos huiusmodi hodie videmus in Gallia, qui à plebeis orti cū eorū prædecessores vrbe posthabita possessiones iurisditionales sibi cōpararint, ex quibus vitam degunt se nobiliū cōsortio immiscere, & pro nobilibus reputari volunt, quod absurdè fit apud nos. sicut & in Anglia. Multos ēt, ait Pogius, in Anglia ignobilis generis, aliquod præstās in bello facin⁹ acceptis à principe donis nobilitauit.

Hispania duplici nobilitate vtiť. Nam & qui ī suis ciuitatibus antiquo genere orti cęteris pręsunt diuitiis prędiri, & qui in campis cōmorantes nutriunť ex pdiorū censu cū ornatiore quodā viuendi ritu, q̃ cæteris præstant, nobilium nomen tenent. Inter oēs illos equester ordo primum nobilitatis locū habet.

Apud

Apud Græcos quicunq; ad imperatoris aulã vocati seruitio eius insistunt, quantumuis abiecti generis, ob principis consuetudinem ac famulatum nobilitatis titulo potiuntur, appellanturq; deinceps nobiles: & de ista nobilitate dixi suprà ista parte, in 19. consideratione.

Hodie verò apud principes is mos inoleuit nobilitandi, vt quilibet princeps priuilegio, & literis faciat nobiles, nulla habita virtutis ratione. Ita illi (quod risu dignum est secundum Poginm) vsu & obsequio est, scriptura & cera nobilitatem adipiscuntur: & de hac dixi suprà in 17. consid. huiusce partis.

Barbaris quoque gentibus diuersi sunt nobilitatis mores.

Aegyptiis ac Syris nulla habetur nobilitas, nisi eorũ, qui militiæ deduntur, qui soli excellunt ac dominantur, reliquis seruorũ loco habitis. At illos omnes constat esse emptitios seruos, qui postmodum præfecturas equitum prouinciarumq; sortiti, vsq; adeo fortunę beneficio efferuntur, vt ex eis potentior regnum occupet, viribus armorum fretus.

Teucros insuper, & superiores Sarmatas arma nobilitant. Nã qui ordines ducunt, ditati prædiis nobiles dicuntur: & ipsi quoq; ex seruitio maiori ex parte ad militiam asciti, pueri.n. empti pretio militiam condiscunt, in qua excellere parit nobilitatẽ, & de ista nobilitate quæ causatur ex militia, habetur suprà ista parte, in vigesimaquinta consideratione.

Sed quæ istarũ sit certa & vera nobilitas, disputat Pogius in dicto opere de nobilitate, & tandẽ concludit, ꝙ sola nobilitas animi, & quæ virtute ꝓcedit, est vera nobilitas & excellentior aliis: de quibus diffusè ista parte dixi, pręcipuè in 5. consid. ideo non repeto.

QVinquagesima consid. Ex omnibus superius deductis bene pensatis infertur illud vulgatum (quod solent nobiles quandoq; dicere) ie suis gentil homme comme le roy: & quod inferior nobilis dicit superi. Ie suis gẽtil homme comme vous: nõ esse verũ imò falsum: & per hoc fit iniuria superiori. Cũ vt hic ante scriptum est in 15. consid. etiã rex, dux, marchio, & comes dicantur nobiles, & sint in alia dignitate q̃ inferiores. Et rex sit in maiori dignitate q̃ dux, & dux q̃ comes, & sic de singulis. Cùm dignitas & nobilitas idem sint, vt dixi ante in prima parte, in 66. consider. Sicut ergo dignitas capit augmentũ vel diminutionẽ ẜm qualitatem eidem adiectam, ita & nobilitas ẜm dignitatem ei adiectam. Quia nobilitas nõ potest esse sine aliqua specie dignitatis, vt hic ante dixi in 7. consideratione: quod nobilitas dr̃ eo, ꝙ secernit, & differt à plebe siue plebeis, qui sunt sine aliqua dignitate. Ideo conclusiue omnes nobiles habentes annexã dignitatem principatus præferunt omnib⁹ inferiorib⁹. Et tales dici possunt esse in primo gradu merę nobilitatis. Quoniam sicut iurisditio diuiditur in tres, in meram, mixtam, & infimam. Et meræ iurisditionis sunt sex gradus, vt dicit Bar. in l. imperium. ff. de iurisd. omniũ iudi. aut tres secundum Bal. aut quatuor, vt voluit do. meus Ias. in d. l. imperium. de quib⁹ per Purpuratum ibi, nu. 206. qui sequtur diuisionem Bar. Sed quia de his suprà dixi in 5. parte, hic non repeto, cũ in hac parte ẽt discuriatur de alia nobilitate, quæ nõ est in mero gradu sed in mixto, s. post principes. Et licet de hoc gradu mixti imperij, & sic mixtæ nobilitatis possent fieri sex species, ẜm quod Bar. facit sex gradus, tñ do. meus Ias. facit tñ tres, & sunt maximi, medij, & minimi: & hic erit idẽ in nobilibus, qa erũt maximi vt barones, medij, & castellani, & alij minimi vt minimi valuasores, seu alij dñi habentes tñ omnimodam iurisditionem, & nullos vasallos sub se habẽtes. Et sic ex pluribus cognoscitur maioritas in istis ex antiquitate originis, ex maioritate præeminentiæ & iurisditionis, & ex maiori reputatione, & quis ex his potest dici maior & maiorem habere nobilitatẽ. In infimis qui sunt tertij gradus, ẽt sunt tres species, vt dicit do. meus Ias. in d. l. imperiũ. in pen. col. & sunt isti parui nobiles, qui habent aliquam paruam iurisditionem, & qui non possunt mulctare delinquentes, nisi vsq; ad 60. solidos. alij vsq; ad septem solidos tantũ, quæ dr̃ iurisditio seu iustitia sub solato, hoc est sub laicte. Alij ꝗ habent aliquod dominium nobile & francum, nõ subiectũ alicui, sine aliqua tamen iurisditione: & isti ẽt dicũt se nobiles, sed in infimo genere nobilitatis, & in minimo gradu. Ex his põt cõsiderari in vnaquaq; persona ẜm eius qualitatem cuius gradus sit nobilis, & an sit verum dicere, ꝙ existens in vltimo gradu infimæ nobilitatis possit dicere, existenti in primo genere & gradu nobilitatis, ꝙ est ita nobilis sicut & ille: qm̃ ex prædictis constat ꝙ non: & sic ꝙ sit iniuria superiori, qui potest ornare suam nobilitatem ex multis qualitatibus supradictis, ex quibus diuersificabitur ab alia. Ideo erit verum dicere, ꝙ vnus est magis nobilis q̃ alius: vide hic ante in vigesimaseptima consid. Et tali, si dicaᵗ per inferiorem ꝙ sit ita nobilis, fit iniuria vt dixi. Sicut si fieret de armis, ita ꝙ vsurpans arma nobiliora alterius, infert ei iniuriam, vt suprà in 1. par. in 15. 20. 21. 23. & plerisq; aliis cõclusionibus, 38. consid. Sic hoc casu, si inferior & minus nobilis vsurpet nobilitatem maioris & superioris & suam inferiorem adæquare voluerit maiori, & istud facilè cognosci potest ex multis quæ elici possunt ex antedictis in hac parte. quæ si contingant in facto, considera qualitates partium, & scias diuersificare secundum maius & minus, & secundum maius dignum, & minus dignum.

Octauæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

NONA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

Laudes & honores Militum declarat.

QVADRAGINTA ET OCTO HABET CONSIDERATIONES.

CVm militiæ summa laus sit, vt habetur in c. summa. in initio. & in fi. 33. q. 1. & Seneca in Hercule furente Tragœdia prima. Omnis(inquit)in ferro est salus. ideo dicitur bellū omni iure diuino, naturali, & gentiū pro tuitione rerum suarum permissum esse, ſm Paulū de Cast. cōs. suo 33. & dicit tex. in c. militare. 33. q. 1. ꝙ militare nō est delictū. Quoniam plures fuerunt milites à deo approbati, vt de Dauid, de quo dicit deus. Inueni hominem secundum cor meum. & de pluribus aliis de quibus habetur Regum 1. 2. 3. & 4. & Maccha. 1. & 2. dicam infrà in 3. & 11. consid.

ERIT ex eo prima consideratio: quia hic ponitur ordo militum ante ordinem literatorum, propter quod quæri posset, quis præcedere debeat, an Doctor, an Miles.

Et in primis reperio inter alios dnm Signorolū de Homodeis legū doctorē, qui hanc quæstionē disputauit, Anno domini M. CCCXL. & quæsiuit, An doctor insignis honoris & præcellētiæ militem præcedere debeat, vel ecōuerso. & post eum Lud. Bologn. qui in huiusmodi disputatione introduxit nouū duellū inter illustrem ac excellentissimū in toto terrarū orbe iurisconſ. do. Frāciscum de Accoltis dictum de Aretio, pro parte doctorū tuenda loqueutem. Et inuictissimū, ac iustissimū principem armorumq; ducem & totius Italiæ benemeritū do. Federicum Vrbinum pro parte militari defendenda loquentē. & vltimo loco pro oīum cōcordia introduxit do. Alex. Tartagninum Imol. cuius sententiæ omnes acquieuisse attestatur. Cuius ēt sententiæ acquiescendo, dico prout Alexa. omisso tñ primo loco sedēdi inter milites & doctores, quē credo dādū esse militibus, quicquid dicant omnes doctores, vt satis ꝓbaui in 8. consid. 7. patris huius operis.

Facit pro hoc vna ratio vrgens inter alias, ꝙ in omnibus ferè locis iuris ciuilis, vbi fit mētio de armis & legib⁹, semp ꝓferuntur arma, non solū in legibus Imperatorū, vt in l. j. in prin. C. de Iustin. codice cōpon. & in l. j. C. de vet. iu. enuc. & l. tāta. eo. ti. & in proœ. inst. in prin. verūetiā in legibus iurisconsultorū. l. his honoribus. ff. de vacano. munerū. vt supra dixi in 8. cōsider. 7. partis: ēt iure diuino, vbi fit mentio de officiariis militaribus & iustitię, præponunt̃ militares in ordine literæ seu scripturæ: q quidē ordo seruandus est. l. qui soluendo. ff. de hæred. institu. & dixi supra in 4. par. in 73. consid. vbi amplè. in aliis aūt locis pręter illum primū insequēdo doctrinā Alexan. in l. centurio. ff. de vulg. & pup. subst. dico in hūc qui seqnit̃ modū.

Post prędictū primum locum quē dimitto suo loco, vt suprà dictū est in actibus doctoreis, sine dubio doctor prefert̃ militi. l. nemo clericus vel militaris. C. de sum. tri. & econtra, in actibus militaribus, milites doctorib⁹ præferūtur. l. ciuilibus. C. de offi. vic. sed in actibus promiscuis seu neutralibus primò ꝓferuntur doctores existētes ad latus principis: & hi habent primū locū post supremū quē omitto. Secundū verò locū tenēt milites q militāt ad latus principis, vel q sunt equites Romani. Tertiū verò locum habent doctores excellentes q nō sunt ad latus principis. Quartū verò locū habēt simplices milites. Quintū verò & vltimū locū tenent doctorelli: & ita dicit se aliàs tenuisse in lectura in l. centurio. in 2. col. ff. de vulg. & pup. subst. in vers. puto ꝙ in actibus militaribus. Et quicquid dicāt, & d. Ale. & alij, ego sum huius opinionis, ꝙ semp in actib⁹ doctoreis ꝓferunt̃ doctores, ī actib⁹ militaribus milites: sed i actu indifferēti data paritate militū & doctorū, videlicet in magistro militū primo q dicit̃ apud nos Conestabilis: & i ꝓfecto præto. seu quęstore, qa ēt vulgo cācellarius nūcupat̃, ꝙ semp miles pręfertur doctori. & sic de singulis de gradu in gradū: qa in ordine literæ præponuntur arma legibus, ex rōnibus superius p me deductis in d. 7. par. in 8. consid. ideo etiam tractando primò incipiam à militibus.

Secunda

SEcunda consid. Plura militum genera reperiuntur quo ad nos. Quidam.n.sunt milites militiæ ecclesiasticæ,qui etiam licet sequantur arma,tñ sunt milites ecclesiæ seu militiæ ecclesiasticæ, q dicuntur Hierosolymitani,& participant de vtraque: tñ quia plus attingũt dignitatẽ ecclesiasticã q̃ tpalẽ, ideo eos pponendos censui cęteris militibus: quemadmodũ ecclesia seu spiritualitas tpalitate præfertur, cum à digniori fiat denominatio.dixi suprà in 4.par.

Alij sunt milites ordinis seu torquati apud nos,q sunt milites existẽtes ad latus principis:q propriè & maximè habẽt ĩ vim illi⁹ ordinis quãdã dignitatẽ seu ꝓrogatiuã particularẽ vltra militiã simplicẽ de p se.

Alij sunt milites armatæ militiæ simpliciter,& de p se,de quibus principaliter intẽdimus hic tractare, & de eorum laude,gloria,pręeminẽtia & dignitate.

TErtia consid. Inter omnia exercitia mortalium nihil excellentius,nihil pclarius armata militia, ea.n.exercitatio vtilitate, & honore cętera præstat. Per militiã enim & armorum exercitium reipublicę quies,atq; salus quæritur & conseruatur, & ab omni hostili vastitate liberatur. Cuius exercitij laudes & vtilitatem ipsa humana indigentia demõstrat & extollit, vt.n.antiqui voluerunt, militia rectè manibus comparatur. quę naturæ imperio parata est ad corpus iuuandũ.Sicut.n.manus sunt in corpore naturaliter institutæ ad repellendum nociua, ad percutienda infestãtia,ad attrahenda necessaria,& ad conseruãda alia mẽbra corporũ illaq; augenda: sic milites ad ista cõficienda in rẽpublicã pernecessarij sunt. Quid.n.profuit disciplina militaris imperio Romano,ponit Valerius in suo lib.2.ĩ tit.de disciplina militari. Et meritò dr,ꝙ summa militiæ laus sit, vt bſ ĩ c.summa.33.q.1.in prin.& in fi.& Seneca in Hercule furẽte, Tragœdia 3.oĩs,inquit,in ferro est salus. Et ideo dr,ꝙ bellũ oĩ iure ꝓ defensione rerũ suarũ pmissum est, vt amplè scribit Io.de Terrarub.in opere de vinea ecclesię,art.x.tertij tractatus ĩ gl.i ver.sufficiãt.

Imò & nos de regno Franciæ dicere possumus illud quod scriptum est in l.3.C.de Iustiniano C.cõponendo:quod dicebat Iustinianus.summa reipublicæ Francorum tuitio de stirpe duarum rerum armorũ atq; legũ veniens,vimq; suam exinde muniens.Felix regum nostrorum Christianissimum genus omnib. anteponi nationibus,omnibus gentibus dñari, tam præteritis effecit tpibus q̃ Deo propitio in æternum efficiet,vt de his infrà dicetur, & primò de militia.

Inducta est.n.pro pace tuenda.l.mulierẽ.ff.de accusa.hinc Plato de republica. Cum cęteros status in ciuitate instituisset,vnũ necessariũ genus hoĩum longè cęteris antepofuit,qui arma tenerẽt,ciuesq; alios ab hostib⁹ defenderẽt,quibus mirifica priuilegia tribuit:honoreq; & dignitate cęteros voluit antecellere,quodq; si minime honorent̃,pauci fortes reperirẽtur,iuxta Arist.fniam.apud illos inueniunt̃ fortes milites & tyrones, apud quos fortissimi quique honorant̃, & ſm Ciceronem iacent semper & parum vigent qui apud quosdam non decorantur.Ea ergo respublica tyrãnidẽ sapit,q̃ fortes,aut sapiẽtes minimè honorat. Quis.n.clarissimos milites cũctis nõ anteponet, quorũ pietas in patriam studiosa est, & mors pro illius salute sp offert̃? hinc Bruti, Publicolę, Camilli, Scipiones celebrant̃. Si.n.milites in republica deessent, virgines passim raperentur, matresfamilię ad libidinẽ traherent̃, sacra simul & ꝓphana polluerent̃,tãdẽq; cũcta cędib.& incẽdiis misera quadã ɔditione miscerẽtur.Et tãdẽ qcqd prauis hominib⁹ liberet,id noxios atq; innocẽtes pati oporteret.Et iõ Hipodamus scripsit tres partes eẽ necessarias ĩ ciuitate, primã qdẽ agricolarũ,de qb.ĩ dictur⁹ sũ ĩ xj.par.secũdam artificũ.tertiã ꝓpulsatorũ belli & arma tenẽtiũ.

Quòd vidẽtes nostri Hedui & huius urbis ciuitatis incolæ post habitas literas regias in forma ædicti generalis de fugãdo,deiiciẽdo, & inuadẽdo quosdã ribaldos dictos auanturiers, qui se absq; licẽtia principis insurrexerãt,oĩa deuastando & quasdã societates inerãt, qui infinita & innumerabilia nefanda & relatu horribilia in pplm cõmittebãt: vt oppressionibus & deuastationibus illorũ,ſm mandatũ & edictũ dñi regis nostri,in eorũ ciuitate hoc ann.Dñi 1523.statũ militarẽ ordinauerũt decernẽdo capitaneos,decẽnarios,& cẽtenarios.ita ꝙ per huiusmodi ordinationẽ militarẽ populũ & vicinos ex mãdato regis ab huiusmodi sceleratissimis viris liberarũt, ꝙ nec ausi fuere attẽtare alię q̃cũq; ciuitates regni, nisi post infinitas mirabiles executiones factas p nros ciues Heduẽ.in huiusmodi facinorosos hoĩes, quos ita castigauit & disrupit hęc nr̃a ciuitas,ꝙ quoscũq; potuit ĩterfecit, & laqueo suspẽdi fecit: ꝙ fuit gratissimũ regi & toti reipublicę plusq̃ fructuosum & necessariũ ı alś totã Galliã depredassent,non habẽdo respectũ ad nobiles quos spernebant, virgines quas violabant, & matronas quas adulterabant, omnesq; alios quos cruciabant, & bona eorum deprædabant.

Sed redeũdo vnde digressi fueramus,has vitæ militaris vtilitates Arist.cõspiciẽs,in 7.Polit.ait,ꝙ meritò bellicis artib⁹ vacantes propriè sunt partes ciuitatis, & eos veros ciues appellat. subdit.n.ꝙ pdicti Bellici hoĩes,itẽ cõsiliatiui,iudicatiui, ac ẽt sacerdotes sunt verè partes ciuitatis.Mercatores verò inquã tũ tales & agricolæ,ac artifices mecanici & mercenarij (quãtũcũq; sunt diuites licet necessarij sint in ciuitate) non tñ sunt verè partes nec ciues illius.rationem ibi assignat quam etiã posuit Zodericus Zamorensis in suo Speculo humanæ vitæ, lib.1.cap.9. vbi per eum vide de laude militaris exercitij.

Et hęc exercitatio militaris fuit primò inuenta à Publio Rutilio.vt refert Valerius lib.2.de institutis, & ibi dr, ꝙ Neuius cẽturio inuenit vsum velitum,i. des archies. Virgilius Polidorus lib.2.de inuẽtorib. rerum c.10.dicit ꝙ primo fuit inuẽta à Tubalcaym. & ibi postmodum ponit de pluribus aliis,qui inuenerunt artem militarem: dicit tamen in prin.ꝙ tanto literis pręferenda vr̃,quanto facta dictis præstant.

QVarta ɔsid. Ordo militũ Hierosolymitanorũ, q dicũtur milites Rhodij seu Rhodiẽses,eo q̃ principalior locus eorũ religionis est cõstitutus ĩ insula Rhodi.Cuius nõnũquã ẽt habitatores & incolę dicti sunt Colossenses tpe Pauli, ad quos scripsit epistolã. & à noĩe vrbis, q̃ dicta est Rhodos, insula nomen

men accepit, quorum ordo est S. Ioannis Hierosolymitani: & incepit Anno 1120. ab incarnatione, ꝑut refert Vincentius.lib.27. hi degunt sub regula B. Augustini habentes nigrum modo laicali, sed cum cruce alba in pectore, & deputati sunt ad pugnandum corporaliter contra infideles. & de his vide supra in 5.par.in 64.consid. Et licet firmissimum Christianæ religionis esset propugnaculum, per maledictum Turcam expulsi fuerunt, & quasi profugi non habēt certum locum religionis: spetandum tamen (Deo auspice) seditionibus principum semotis ipsam recuperari, ac ipsum Turcam affligi posse.

Prædicti ergo milites subsunt magno magistro Rhodiēsi, quod nomē est sibi impositū instar illius, qui habet regimen & administrationem plurimorū militum, de quo est rub.C.de officio magistri militū, Et, vt denotetur eius autoritas, additū est istud adiectiuum magnus, ad denotandum maioritatem & superioritatem vltra illam quam habet magister militum, qui dicitur illustris, vt hr̄ prædicto tit. in l. vlt. ī superscriptione cum dr̄. Imperator Iustinianus Zitæ viro illustri magistro militum. Et magister dr̄, quia maior est in statione. steron grecè, statio latinè dr̄ ſm Papiam: vnde & magister militum dr̄ princeps militū. 2. Reg. 10. c. hr̄ per Host. in summa. de magistris. §.j. & Io. And. in cle. 2. de magistris. qui dicit ꝙ nemini debet huiusmodi noīatio esse molesta. cum Christus sic à discipulis vocaret̄, Io. 3. qd̄ ēt ipse acceptauit, Io. 12. Vos vocatis me magister, &c. sum etenim. Et est propriè is cui totius rei gubernatio est cōmissa. l. j. §. j. ff. de exercitoria. actio. & facit l. item magistri, ff. de pactis. & l. actor. ff. rē ratā haberi. vel dicunt̄ magistri à monēdo. Nam quib⁹ ꝑcipua rerū oium cura incūbit, & q magis q̄ cęteri diligentiam & solicitudinē hn̄t rebus qbus pręsunt, debent hi magistri appellari: quinēt ipsi magistratus ꝑ deriuationem. à magistris cognominant̄. l. quib. ff. de verb. sign. idcirco & iudices & magistri eodem ordine ꝑcepti ponuntur, Deut. 16. Iudices & magistros constitues in oib. portis tuis: vt iudicēt pplm̄ iusto Dei iudicio. imò magistri sunt maiores, eo qa dictio, &, est augumētatiua. do. meus Ias. in l. ij. in §. v. de success. edict. Et ēt qnq; dr̄ comes. l. iij. C. de cursu publico, lib. 12. vide ad ꝑdicta Luc. de Pē. ī l. hi q. C. de castrēsianis, lib. 12. vbi ponit de offi. magistri dcta supra in 6. par. in 7. cōsid.

Et qm̄, vt hic supra dixi, iste magnus magister & milites Rhodij nō amplius habēt insulā, nec vrbem Rhodiēsem, habēt tn̄ i Gallia & multis Christianitatis partib. pulchra tēpla & oratoria, q̄ multa sunt & opulēta. Sed qꝛ pauci eorū sunt clerici, licet sint religiosi, vt dictum est supra, & gaudeāt priuilegio ꝑsonali & reali clericorū, ideo cōiter dicunt horas suas seu officium ex oratione dominicali, i. Pater noster.

Bernardus aūt in suis sermonibus talē religionē militum commendans docet quales mores habere & à quibus abstinere debeant. Sic. n. dicit ad milites tēpli scribens. Nouum militiæ genus ortum nuper audit̄ in terris, & inexpertū oib⁹ seculis: quos gemino pariter cōflictu atq; infatigabiliter decertatur, tū aduersus carnē & sanguinem, tum ꝯ spiritualia nequitiæ in cœlestib. Quid autem viuens vel moriens timeat, cui viuere Christus est, & mori lucrū? Gaude fortis athleta, si viuis & vincis in dn̄o. sed magis exulta gloriare si moreris & iūgeris dn̄o. si beati q in dn̄o moriuntur, multò magis qui pro dn̄o moriunt̄. O vita secura vbi pura cōsciētia. O verè sancta & tuta militia, atq; ab illo duplici periculo protsus libera, quo id hoīum genus solet frequēter in militia seculi periclitari, vbi Christus nō est cā militādi. Quoties nāq; cōgrederis qui militas militia seculari timēdū oino, ne aut occidas hostē quidē in corpore, tē nūt in aīa: aut tu forte occidaris ab illo in corpore, simul & aīa. Ex cordis nāq; affectu nō belli euētu ꝑē satur, vel periculū vel victoria Christiani. Viuūt. n. hi milites in cōi sub vnius obediētia absq; vxorib⁹ & liberis, & absq; oi ꝑprio. Nullo aūt tpe, aut ociosē sedent, aut curiosè alicubi vagātur: sed sp dū nō ꝑcedūt, ne gratis panē comedāt armorū seu vestimentorū, vel scissa resarciūt, vel vetusta reficiūt, vel inordinata cōponūt, & quæcūq; postremò faciēda magistri eorū voluntas & cōis indicit necessitas. Persona inter eos minimè accipitur, meliori non nobiliori defertur: verbū insolēs, opus inutile, risus imoderatus, murmur vel tenue sine susurrus nequaquā deprehenditur, inemēdatus relinquit̄. Scacos & aleas detestant̄, abhorrent venatione, nec ludicra illa auiū rapina, vt assolet, delectant̄. Mimos & magos & fabricatores scurrilesq; cātilenas atq; ludos spectacula tanq̄ vanitates & insanias falsas respuūt & abhominant̄, capillos tōdēt sciētes iuxta aplm ignominiā esse viro si comā nutriat: nunq̄ cōpti, raro loti, magis aūt neglecto crine hispidi, puluere fœdi, lorica & caumate fusci. Porrò iminēte bello intus fide, foris ferro, nō auro se muniūt, quatenus armati & nō ornati hostib⁹ metū incutiāt, nō auaritiā ꝓuocēt, equos habere cupiūt fortes & veloces, non tn̄ coloratos & phaleratos, pugnā qppe nō pōpam, victoriā sed non vanā gl'iam cogitātes, & studētes magis esse formidini q̄ admirationi. At vbi vētum fuerit ad certamen pristina leuitate deposita (tanq̄ sibi dicerēt: Nōne q oderāt te dn̄e oderā &c.) in aduersarios irruūt velut oues eorū reputātes, qa non de suis viribus ꝓsumere nouerūt, sed de virtute Dei Sabaoth victoriā sperare, cui facile esse ꝯfidūt, iuxta Maccab. sniam, ꝯcludere multos ī manus paucorꝫ. Quia nō in multitudine exercitus victoria belli, sed de cęlo fiducia est. Ita miro & singulari quodā mō cernunt̄ & agnis mitiores, & leonib⁹ ferociores. qb⁹ nec deest monachi mānsuetudo, nec militis fortitudo: de qua re qd dicēdū est, nisi qa à dn̄o factū est istud, & est mirabile in oculis nostris? Tales. n. elegit sibi Deus & collegit à finibus terræ ministros ex fortissimis Isrl̄, q viri lectulū Salomonis, i. sepulchrū vigilāter fideliterq; custodiāt, oēs tenētes gladios ī manib⁹ & ad bella doctissimi. Hęc Bern. vbi ī relatus p Ant. Flor. in 2. par. histor. tit. 15. c. 20. vbi ēt inuehitur ꝯ pdc̄tos milites in pōpis eorꝫ & cupiditatibus, dicens. Quis hic, ò milites, tā stupēdus error & furor tātis sumptib⁹ & laboribus militare, stipendiis verò nullis nisi aut mortis aut criminis? Opitis equos sericis, et pēdulos nescio

quo

quos panniculos loricis superinduitis: depingitis hastas, clypeos, & sellas, fręna, & calcaria auro & argento circum ornatis, & cum tanta pompa pudẽdo furore & impudẽti stupore ad mortem properatis: militaria sunt hęc insignia, an potius muliebria ornamenta? Nũquid fortè hostis mucro reuerebit̃ aurũ, gẽmis parcet, serica penetrare non poterit? denique ipsi sæpius certiusq; experimini, tria esse pcipuè necessaria pliãti, vt s. strenuus, industriusq; & circũspectus sit miles ad se seruandum, & expeditus ad discurrendum, & promptus ad feriendum. Vos per ꝯtrium in oculorum grauamen ritu fœmineo comã nutritis, lõgis ac profusis camisiis propria vobis vestimenta obuolutis, delicatas ac teneras manus amplis & circũfluentibus manicis sepelitis. Nec aliud inter vos bella mouet litesq; suscitat, nisi aut irrationabilis iracũdiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenę qualiscũq; possessionis cupiditas. Talib' certè ex causis neq; occidere neq; occũbere tutũ est. At verò milites Christi securi pliant̃ plio dñi sui, nequaquam metuentes de hostiũ cęde peccatũ, aut de sua nece periculũ: qñquidẽ mors pro Christo ferenda sit vel inferenda. Hęc Bernardus vbi supra, relatus per Anto. Florent. in loco præallegato.

Nescio quid dicendũ de talibus militibus hodiernis, nec solum inuectiua Bernardi potest eis applicari, imò & multo maiora, qm̃ si tales fuissent, put dicebat Bernardus, ꝙ erant tpe suo, fortè Deus nõ pmisisset eos expelli à sedibus & finibus eorum, s. ab vrbe & insula Rhodi, quæ ẽt qñq; dicta fuit ebrya: sed cũ indicia Dei abyssus multa, ideo tacere melius & vtilius q̃ male loqui: maximam tamen plagam in Christianitate fecerunt in perdendo Rhodũ, q̃ fortè tpibus eorũ qui amiserũt nõ recuperabit̃: & vt verisisse est, si pecunias quas in suis negotiis particularibus & in pompis, & aliis quæ satis notoria sunt (quę iã non dico) in defensione & munitione loci Rhodi, & in præparandis his quæ erãt ad illius tuitionẽ necessaria exposuissent, melius Chrianitati cessisset.

Crederem ꝙ iste magnus magister Rhodi post Papam præcederet omnes Patriarchas, Cardinales, & alios Pontifices ecclesiasticos.

Et cũ videat̃ esse tãtę dignitatis cuius est patriarcha, ꝙ post Imp. & alios principes habẽtes iura imperij, vt sunt reges Frãcię, & Hisp. ꝙ pcederet oẽs prĩcipes recognoscẽtes superiorẽ, & nõ habẽtes iura imperij pnta reges subditos impio, & quoscũq; duces.

Sub se habet multos milites qui dicũtur priores, & habent aliqui adiectionem huius verbi magni in qualibet puincia: vt in Frãcia est vnus q dr̃ magnus prior Frãcię & habet ille magnus prior multos alios cõmẽdatarios. Est ẽt vnus magnus prior Aluernię, alius magn' prior Cãpanię, & sic de singulis quos ennumerare lõgũ esset: & isti honorantur inter eos sm eorum ordinem, & sm antiquitatem promotionis.

De origine horum militum sic descripsit Polid. Virg. de inuent. rerũ, lib. 7. c. 5. Hierosolyma antequã à nostris postremò circiter annum salutis 1099. recepta fuisset, à saracenis obtinebatur. Christiani Latini noĩs q inibi degebãt ab illis impetrauerũt, vt sibi liceret iuxta saluatoris sepulchrũ habitare, vbi cœnobium diuæ genitrici construxere, quod latinorum appellabatur, cui Abbas præerat: huius erat in primis officium hospites excipere latinos.

Eodẽ exẽplo breui post tpe alterum virginum cœnobiũ D. Magdalenæ iuxtà dedicarunt, quod itẽ fœminas exciperet. Confluentem postmodum peregrinoꝝ cateruã, cum locorum non caperet angustia hospitalem domum propè ẽt constituerũt, quod D. Ioãni Baptistę dedicarũt, admoniti Zachariæ patris memoria ꝙ eo loci sæpè ad meditandũ cõueniret. Sunt tñ qui scribant Ioanni eleemosynario illud dicatum fuisse, qui Phoca imperante Patriarcha fuit Alexandrinus: ita cognominatus ob frequentes quas pauperibus dabat eleemosynas.

Huic ẽt domui vnus pręficiebatur, quare procedẽte tpe qdã ppositus loci noĩe Gerardus cũ sociis, crucem in nigro pallio candidam affixit, & eũ assum psit ritũ quo nũc degũt. Pari exẽplo Agnes q̃ virginũ cœnobio præerat, pfessa est: res postea p põtifices Romanos, & patriarchas probata adeo breui coaluit, vt opes deĩde maximas pricipũ liberalitate sint assecuti.

Ramundus aũt primus creatus est magister pdictę militię, q i vniuersum ordinẽ obtineret imperiũ: cẽsentur D. Augustini ordinis: dñicam orationẽ certo numero repetitam pro canonicis recitant horis.

Hi cũ militiã Deo optimo maximo & Ioanni sacrã insigniter exercerẽt, domũ Rhodũ insulã (vt testatur Platina) à Turcarũ Imperio armis vindicarunt, quã Clemẽs V. illis attribuit: q fuit annus 1000. humanæ salutis 308. Sunt q tradãt eã insulã è Gotthofredo rege vrbis Hierosolymę primò concessam: plures tñ quibus assentio, cũ Platinę testimonio concordãt, post receptã ex hostilib. insulã illuc se receperũt, dictiq; inde sunt Rhodianę militię milites ibi cum Turcis ppetuũ bellũ gerũt, atq; ex pximo hostiliter infestãt, sępè & ipsi bello petiti oppngnatiq; acriter nostra pc puè, vt dixi supra memoria & ętate, cũ oĩa malè defensitasse notum sit, ita ꝙ nunc exultant.

Aduerte etiam, quia dicit Bal. tales esse incapaces feudi, vt in consi. suo 170. incip. ad euidentiam præmittendum est i n 2. par.

Vlterius aduerte ad dictum Oldr. conf. suo 127. incip. qm̃ ad inuestigationem sapientię. ꝙ conuẽtus prędictorum militum est superior magistro & maiorem potestatem habet: vt cõstat ex statutis & ordinationibus regulę per eũ ibi positis, ex quibus in multis arguit maioritatem conuentus, & ipsum conuentũ esse supra magistrũ seu superiorẽ magistro. videas eũ, quia ibi amplè per eũ de illius potestate differit.

Qvinta consid. Fuerunt & alij milites, qui templarij dicebãtur, & circiter annũ Dñi 1117. sub Põtifice Gelasio II. Hierosolymis initium sumpserunt: vt refert idem Polidorus in loco supra alle. & Philip. Bergomen. in suo supplemẽ. Chronicarũ, lib. 12. hi quia in parte ędium templi habitabãt, templariorum nomẽ inde habuerũt. Hi primũ deuotionis gratia nõ lõge è sepulchro dñi habitãtes Christianos pegrinos hospitio cũ charitate suscipiebant, atq; ęos p sacra loca & templa armati ducebãt & comitabantur,

tabantur, vt oēm terram sanctam tutò innisserent, & inde sine aduersariorum molestia reducebāt. Fuerūt huius charitatis officij autores viri pietate insignes nouem nu. quorum principes Hugonem, Paganum & Gaufredum de S. Alexandro extitisse ferunt. Vtebantur atq; incedebant mantelis albis cū cruce rubea, durauitq; hæc religio fermè 200. annos, & maximas facultates & oppida q̄ plurima vbiq; gētium suo tpe possedit. Verūtñ conuicti demum impietatis, ꝙ qui Hierosolymis agebant ad Saracenos defecissent, essentq; in fœda vitia pp rerum abundantiā, à Christianis comprehensi tanquam infideles & hæretici pontificatu Clementis V. exterminati sunt. Et ēt qui apud Gallos stabāt, cū vbiq; ignominiosè nimium vitam ducerent, à Philippo Francorum rege Pontifice Roma. concedente. Quibus oībus deletis, eorum bona opulentissima partim militibus Rhodianis, imò maior pars, partim nouis religionibus attributa & cōsignata sunt. Et istis tēplariis Hierosolymitanis priuilegiū cōcessum erat, vt excōicati per suum priorē q sacerdos erat, absoluerentur: vt in c. canonica. de senten. excom. extra.

SExta confid. Alij reperiuntur milites Theutonici & eorum religio ex vtraq; priorum mixta est, cū hospitio suscipiunt peregrè illuc profectos, & cū res exigit pro Christianitate & fide armis certant. Initiū fecit vir natione Theutonicus, qui post Hierosolymam receptam à Christianis vnà cum plurib⁹ suę nationis ibi remāserat: is vxorē & facultates habēs motus suorum populariū (qui sepulchrum dñi quotidie visitabāt misericordia) qui neq; linguā nouerāt, neq; diuersoriū inuenirent, domū suā hospitalē illis cōem fecit, ac inibi diuæ virginis sacellum adiunxit, cui postea turba magna fideliū, tā pro infirmis curādis & solicitādis, q̄ pro tuēda fide dicauit: vnde deiparæ Mariæ virgi. milites sunt appellati. Tegūtur pallio albo cū nigra cruce subtus & tunica nigra. Ex statuto nullus nisi Theutonicus illius militiæ esse pōt, atq; idē claris ortus sit natalib⁹, & cui ꝓponatᷣ ante receptionē vt ꝯ fidei hostes & sacratissimę crucis dñi nři paratus sit oī tpe dimicare. Itē barbam vnusquisque nutriat pter eos q sacris intēdūt, & demū dñicā orationem pro canonicis horis tantum vsurpet.

Hęc fuit Theutonicę militię origo, & ē multū laudāda, cū eā Romani Pontifi. postmodū approbarint.

Hi post Hierosolyma iterū amissa reuersi sunt in Germaniā, & terrā Prusiā subegerūt & occupauerūt, & prius castellū ad visulā fluuiū cōstruxerūt, & mox successu tpis opidū frequēs cultu apparet, Mariēburgū vocāt, caput atq; sedes eoꝝ q vniuersi ordinis fungunt magisterio. Abūdāt diuitiis: nec minor q̄ regib. est illis potētia: vnde nullus ambigere pōt quantus, & qualis honor & reuerētia eisdem exhiberi soleat.

SEptima confid. In Hispania sunt milites S. Iacobi sub regula D. Augustini instituti, & sub Alexandro III. Pontifice Romano (qui ordinem eorum approbauit) initium cœperunt, quorum primus fuit magister Petrus Ferdinandus.

OCtaua confid. Alios esse milites quos Calatrauenses à loco sic dictos ponit ipse Polidorus in d. suo libr. Istius militiæ fuit autor rex Sanctius in anno 1160. nigrum amictum cum cruce rubra portant. Sub ordine Cisterciēsi profitentur. Et istiusmodi ēt sunt in Lusitania quam Portugaliam vocamus milites Iesu Christi quos (teste Platina) Ioā. 22. sub Dionysio rege anno Dñi 1325. instituit, vt essent qui ex officio Saracenorum insultibus Bethicam id temporis tenentibus resisterent: crucem rubram affigūt pallio seu mantello. Huius ordinis est gubernator Abbas Alcobasiani monasterij, Cisterciensis congregationis, Vlysbonensis diœcesis, & conscribendi & exauctorandi milites habet potestatem.

NOna confid. Sunt etiam alteri apud Alcantariā oppidum in regno Castellę milites, de quorum initio parum recitant scribentes. Iacobus rex Aragonię duos etiam ordines militum circiter annum salutis 1212. ordinauit: quorum alteros sanctæ Marię de redemptione captiuorum siue de mercede vocari voluit, quibus captiuos redimere onus incumberet. Pallio vtuntur albo cum nigra cruce. Alteros Montesię milites rubra cruce munitos nuncupauit: vtrāq; militiam Gregorius IX. sua autoritate approbauit. De his militibus etiam & ordine eorum ponit Volaterranus in sua antropologia, lib. 21. cap. ordines militares. quem videas.

DEcima confid. Alij sunt milites particulares q habent certum ordinem regularē, inter eos vltra milites simplices: & isti in Francia dicunt milites ordinis: qđ aptè & accōmodatè fit, eo ꝙ militia pōt dici ordo, cum milites laudabilr & virtuosè viuere debeant, vt dicit Luc. de Pē. in l. his quidem. in ij. col. C. q milit. pos. lib. 12. Et ideo merito dicuntur milites ordinis: habent tñ inter eos aliquod signum particulare ꝑpter quod dicuntur habere dignitatē militarem particularē & specificam vltra alios, vt in Francia torquem aureā, qđ est signum militię, vt dicit tex. in c. ius militare. 1. dist. vbi dicit tex. ꝙ ius militare est belli inserendi solēnitas fœderis, faciēdiq; nexu signo dato egressio in hostem vel pugnæ commissio. Item signo dato receptio: item flagitij militaris disciplina, si locus deserat: item stipendioꝝ modus dignitatum gradus, primorum honor veluti cū corona vel torques donat: &, vt dicit Io. de Turrecr. ibi: illo iure militari habetur ī quo gradu siue dignitaris officio vnus alium pcedat, vt puta in quo gradu comitē dux, marchio marchionē, dux ducē: &, vt dicit, princeps aūt oēs excellit dignitate. Et qualiter distet vnus comes ab alio comite, & dux à duce, & marchio à marchione, & princeps à principe: dixi ī 5. par. vbi etiā posui de istis militib. & de ordine ipsoꝝ, q fuit institutus in regno Frācię p Ludouicum regem XI. in honorem S. Michaelis archang. certo militum numero decreto & ordinato, inter quos rex ipse est primus & caput, & cuilibet certoꝝ millium librarum annuoꝝ pro status augmentatione assignata regia pēsione. Et isti milites de ordine regio vocant portātes aureā torquē, & D. Michaelis, regium insigne aureū pendēs, vt publicè videri potest. Vnde fm Budęum in suis annota. super l. vlt. ff. de senato. torques aurei militibus ob rem strenuè gestam

gestam donari ab imperatoribus solebant. Vnde torquati dicti. Torquati tamen hodie vocitari debent equites, qui vulgo cochleati dicunt, quos rex noster gestamine suo regioq; insigniuit. Nec potest aliquis vti hoc insigni ornamento, nisi cui rex concesserit instar Ionathæ cui Anthiochus dedit potestatem bibere in auro & esse in purpura, & fibulã aureã ferre, Maccab. 11. & figurata est Gen. 41. Vbi Pharao rex Aegypti in signũ pmij & sauẽdo Ioseph ppositũ suæ domus, insigne militiæ & dignitatis dedit ei torquẽ aureũ. & Dan. 5. vbi ẽt p regẽ Balthasar circũdata est collo Danielis torques aurea, quod est signum pemi nẽtiæ militaris in domo principis. Cui adiũxit Christianissimus Rex imaginẽ diui Michaelis, cum oemo sit adiutor illius, nisi ipse Michael princeps fidei Christianæ in locum synagogæ subrogatæ, vt dixi supra in 3. par. huius tractatus.

Et ideo cũ S. Michael sit signũ & tanq̃ pronus & ptector huius ordinis excellentiss. pót dicere rex oĩ Christianiss. illud Dan. x. Ecce Michael vous de prio cipib. prim' venit ĩ adiutoriũ meũ: & eo. c. ĩ fi. Nemo est adiutor me' ĩ oĩb. his, nisi Michael prĩceps vester.

Quo autem ordine incedere & sedere debeant pdicti milites, & qũo alios præcedere debeant, dixi supra: sed tñ inter eos habeot ordinationem de modo & ordine præcedendi, quæ est talis.

Item & pour oster toutes erreurs, doubtes, scrupules & difficultez qui porroient venir touchant la priorite & posterite des honeurs, estatz & degrez dentre lesditz Cheualiers, compaignons & freres de l'ordre. Attendu que vraye & fraternelle amour ne doibt point auoir regard à telles choses. Nous volons & ordõnons que tant en aller, venir, seoir en leglise, ou chapitre, à table, nõmer, parler, & escrire, & en tous aultres faictz & choses quelconques dependans, regardans & touchans la situation en l'ordre present, les freres & compaignons dicelluy ayent & tiennent maniere, lieu & ordre selon que auant ou apres ilz auront receu l'ordre de cheualerie. Et si plusieurs en y auoit qui en vn mesme iour eussent estez faictz cheualiers. Ordonnons que le plux ancien deulx ait premier lieu en ce que dit est, & les aultres ensuyuant. Et quand à ceulx qui cy apres feront mys à l'ordre par election du souuerain & desdictz freres de l'ordre; ordonnons qu'ilz auront le lieu selon le temps qu'ilz feront entrez en l'ordre. Et si plusieurs en y auoit d'vn mesme iour ilz l'auront selon leur eage comme dit est. Excepte, Empereurs, Roys, ou Ducz, lesquelz pour la grãdeur & haultesse de leurs dignitez auront lieu en cest ordre selon le temps qu'ilz auront receu l'ordre de cheualerie sans en auoir autre regard à noblesse de lignage, grandeur de seigneuries, offices, estatz, richesses, ou puissances.

Philippus verò dux Burgundiæ in suo ducatu Burgundiæ & in vrbe Diuionẽsi hunc ordinẽ militarem ordinauit. & p huiusmodi ordine instituẽdo accepit signũ velleris aurei pendulũ cũ torque aurea. Alij vero principes habẽtes tales ordines alia & alia habẽt signa q̃ eis relinquo. Sed an qlibet prĩceps ĩ suo dñio & principatu hũc ordinem creare possit, nõ insisto.

Sed qcquid sit hi milites pferunt cęteris milit1b', q sunt simplices nõ existẽtes de huiusmodi ordine: & sic laudandi sunt ex plurib' p cęteris nobilib', cũ vltra nobilitatem quo ad nos habeant illam dignitatem à principe, & sunt aggregati cõsortio seu societati principis: ita q liberũ ad eũ habent accessum, in negotiisq; regni pertractãdis assistũt, & sunt de cõsilio secreto ipsius principis. Et, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnic. C. de equestri dignitate, lib. 12. plus laudãdus est qui militiam à rege suscipit, quàm is qui recipit ab inferiori. Et istos vf adaptare Purpuratus in l. j. col. xj. ff. de officio eius cui mandata est iurisditio. patritiis, sed non video eius bonam adaptationem.

VNdecima cõsid. Alij sunt milites simplices & cões, de quibus in iure loquitur & laudantur in pluribus, dummodo habeant ea de quibus io gl. in l. pe. ff. ex quib. causis maiores. cui addp gl. in §. fi. in verbo. siquidem. in auth. de mandatis principum.

Et ideo Cy. & Salice. post eum in l. j. C. de iuris & facti ignorãtia. & post eos do. meus Ias. dicũt, q milites nostri temporis nõ gaudent priuilegiis militũ, eo quia non habent virtutes necessarias ad militiã: idem tenet Bar. in l. filiusfamilias. §. veteranus. ff. de procurat. & in l. militibus. C. de procuratoribus.

Quæ aũt sint illa priuilegia militũ, & vtrũ extẽdãtur ad doctores, & clericos q sunt milites cęlestis militię, ponit Alex. ĩ l. cẽturio. ĩ pri. ff. de vul. & pup. subsli. & fortè ea ponã ĩ, & ẽt priuilegia doc. ĩ suo loco.

Militiæ huius summa laus est cõi vtilitati intẽdere, vt dicit tex. in summa. 23. q. 1. Luc. de Pẽ. in l. vnica. in ij. col. vt armorũ vsus. lib. 12. Instituta est. n. pp duo, s. pp iniuriam propulsandam, & vindictam iote rendam. 23. q. 1. c. 1. Est aũt exercenda ea intẽtione, vt mali coerceantur, & boni subliment. 23. q. 1. c. apud. & c. seq. Nãq; & plerią; sancti patres ex militia laudẽ acquisierũt: vt ppheta Dauid, qui militasse legit. 1. Reg. 28. c. & Centurio, vt in c. noli. 23. q. 1. & de pluribus aliis, vt infra dicam suis locis: ipsa quidem militia non culpat, sed ita militandum est, q nil vltra stipẽdia quærat. c. militare. eadẽ causa & qũoe. & vide Luc. de Pen. in l. j. in j. col. C. qui militare pos suot vel non. & in d. l. vnica. C. vt armorum vsus.

Miles. n. pcedẽs ad bellũ si occidat aliquẽ non est reus homicidij, qa legitima superioris autoritate occidit. c. miles. 23. qõ. 1. Militaris qppe est disciplinæ tenacissimũ vinculũ, in cuius sinu ac tutela sereous trãquillusq; beatę pacis status acquiescit, vt ait Valerius, lib. 2. c. 2. ĩ prio. Disciplina siqdẽ militaris acriter retenta principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum vrbium, magnorum regnorum, validissimarum gentium regimen largita est, fasces Pontici sinus patefecit, Alpiũ Tauriq; mõtis əuulsa claustra tradidit, ortusq; & paruula Romuli casa totius terrarũ orbis fecit columen. hæc vbi ĩ. Et refert Luc. de Pẽ. ĩ l. tã collatores, in iij. col. C. de re mili. lib. 12.

DVodecima əsid. Duplex est militia secularis. s. equestris & pedestris. l. à caligato milite ĩ glo. C. de nuptiis, & pedestres milites dicũtur q habẽt caligas de corio. Et equites q ĩ equites vadũt. & notat ẽt ĩ l. oõ oẽs. §. q ĩ pace. ff. de re milit. inde magister militũ dr equitũ & peditũ magister. l. j. & ij. C. de offic. p sec. p to. et l. j. C. de offi. magistri militũ. Et, vt dicit Titus

tus Liuius de bello Maced.li.3.Equestres milites di cunt equi milites.Ita dicit Luc.de Pē.i d.l.j.in j.col. C.q militare pōt vel nō.Et isti simplices milites eque stres sunt ī dignitate,i.ordine post clarissimos, vt est tex.& ibi idē Lucas in l.vnica.C.de equestri dignita te,lib.12.& ī amplius dicturus,ibi,ponām eos post cōstitutos in dignitate,& ex qb.laudari pōt & debet.

Equestria verò loca in theatro 14.gradibus concludebātur qui & ipsi ordines dicunt. Sępe.n.apud autores Suetoniū,Iuuenalē,& cęteros de 14.ordinibus mentionem fieri inuenies, per quos equestria loca 14.graduū noie intelligi cōueniet,vt dicit Vdalricus Zasius in tepet.l.ij.§.post hunc. maximè.ff.de orig.iuris.in verbo,in equestri dignitate.

Et aduerte, q fm Budæū in suis annotationibus sup l.fi.ff.de senato.dignitas equestris q̄ hodie à regibus & regū legatis, aut exercituū pfectis donatur, decus est militię,& ius annulorum donare apud antiquos erat, id fermè quod equitem facere dicimus. Et dicit idē Budæus in dicto loco q insigne militis equestris erat olim annulus aureus, hodie verò calcat aurum. & hoc accipiendo militem pro illo qui habet illam dignitatem,quod tamen in iure nō repe ritur, sed p milite simplici tam equestri q̄ pedestri.

Decimatertia consid.Inter milites equestres sunt multæ dignitates.Quidā sunt in maiori dignita te.vt sunt duces seu principes militum: & isti sunt ī primo gradu,& apud nos vulgo dr̄ Conestabilis, de quo s̄ dixi in 6.par.huius operis,in 7.in fi.& in 8.cō sider.vbi posui de eius excellētia & dignitate,& quo habet primum locum post principem, ita (vt ibidē dixi) videtur q præcedere debet cancellarium.

Et tales duces sunt q pręsunt exercitui à ducēdo dicti, licet fortè melius dicerent gubernatores. arg. eius qd notatur in l.quēad.§.si naois.ff.ad leg.Aql. vt dicit Luc.de Pē.in l.tam collatores.in ij.col.C.de re mil.& ibi dicit, q tales duces debent ordines instruere,tēpora ostendere,& tramites per quos iter eūdum manifestare,vt in proœ.ffo.§.ij.vt nihil ex militari arte relinquitur incognitum:his aūt cessantib. & exercitus, & populi corruunt.l.itē quaritur.§.ij. ff.locati. & Prouer.11.Vbi non est gubernator ppls corruit,salus aūt vbi multa cōsilia. Hi ergo duces, vt dicit,verius,& vtilius pugnāt.Vñ Ouid.13.Metam.

Quippe manu fortes, nec sunt tibi marte secundi.
Consiliis cessere meis, tibi dextera bello
Utilis ingenium est, quod eget moderamine nostro,
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides, tu tantum corpore prodes.
Nos animo, quantoq; ratem qui temperat, anteit,
Remigis officium, quanto dux milite maior:
Tantum ego supero, necnon in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu, vigor omnis in illis.

Et, vt ibi dicit Luc.de Pen. pro his & eorum salute etiam honesta mors à militibus est appetenda.

Sed aduertēdum est, q qñ creatur talis tribunus, s.primus qui dicitur Conestabilis debet ei extensa manu dextra dari gladius aureus, & dicit: Accipe sanctū gladiū in quo deiicies aduersarios ppli mei.

prout olim fiebat,vt habet 2.Maccab.c.vlt. De officio huius multa reperiunt scripta, tā in sacra scripi. iure canonico,q̄ ciuili, & in dictis historiographorū & poetarum:ex quibus multa ponit Luc.de Pē.in l. tribuni,C.de re mil.li.12.q quidē ad simpliciū iuristarū notitiā (cū multū faciāt ad laudē militię, & illa dignitatis) hic inserere volui. Nā,vt dicit fm sacram script. debent milites ad pugnam pparare,instruere, & pcepta dare, vt formidolosi et corde pauidi,& plures alij ad pugnā inhabiles reuertant ad domum: & ista habentur plenè Deut.20. vbi instruuntur duces exercitus quid habeant agere ante conflictum belli.

Adde tñ vltra Lucam.q debent exploratores mittere ad inuestigādum de viribus aduersariorū, & de dispōne ciuitatis, & terræ expugnandæ, sicut fecit Moy. p terra Chanaā, q misit 12 exploratores, vt hr̄ Num.12. Sic fecit Iosue,vt habet Ios.2. & habetur 1.Reg.26.c. vbi Dauid misit exploratores ī Saul.

De iure vero ciuili plus in obseruanda disciplina quā i præcipiēda eius cōsistit offm.l.offm.ff.de re mili. Debent aūt parcissimè cōmeatum dare, equum militarem extra puinciā suā duci non permittere. (Istud optimè practicant Hispani,cum non permittunt, q equi eorū q sunt multū agiles nostris armigeris Gallicis vēdantur.) Ad opus priuatū,piscatum,venatū, miliē non mittere (quod male obseruant Galli) cū sint plus dediti venationibus q̄ exercitio rei militaris:sed milites in castris retinere,quo ad exercitatione pducere,claues portarū suscipere, vigilias interdū circuire,frumētationib⁹ cōmilitum interesse,frumentū probare,mensorū fraudē coercere,delicta huiusmodi fm suā autoritatē castigate, principiis frequēter interesse,querelas cōmilitonū audire, valetudinarios īspicere, vt eadē l.officiū p totū.Et adde qm et de iure ciui.officiū eorū est exploratores mittere.

De iure verò canonico debent duces exercitus milites monere & instruere, vt parati sint ad laborē, in hostes et à dorso excurrere, & vt viros fortes cōdecet laborare,quatenus eorum opinio ex laboris qualitate amplius in republica Deo auxiliante pficiat. Scubtasque,i.exploratores mittete,qcquid hostes faciāt, indagare.Ita q in aliquo reprehēdi nequeāt,nec vtilitas reipublicæ intelligatur. Iuxta monita Gregorij. 23.q.8.c.vt pridē.vtq; omni timore & terrore deposito ī inimicos sanctæ fidei seu republicæ oium religionum aduersarios viriliter agere studeant,adiiciētes, q si quis eorum morietur pro fidei veritate, patriæ defensione,ac saluatione Christianorum, à Deo cœleste præmium consequetur, eadem quæstione.c. oīum.debent quippe duces appetere bella nō desiderio fundendi sanguinem, sed tñ causa dilatandę rei publicæ (in qua Deus colit) affectare,eadem cā.q.4. c.si non ex fidei.vt sic nomen Christi per subditas gētes fidei prædicatione circūquaq; discurrat: ibidem & fortēsib⁹ bellis debent aduersariis catholicę ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistere, & ecclesiastica plia sicut decet bellatores dñi fortiter dimicare, ead.q.c.sicut excellentiam. non cupiditate aut crudelitate bellare,sed pacis studio,vt mali coerceant & boni sublimentur.ead.cau.q.1.c.apud.& hęc est

est summa militiæ laus. Inter alia bona merita, obedientiam reipublicę vtilitatibus exhibere, quicquid sibi vtiliter imperatum fuerit obtemperare, eadem. q. in summa. Hæc Lucas vbi supra.

Secundùm verò poetas & scriptores historiarum de hac materia plura inueniuntur. Ná ſm Salustium in Iugurtino de Metello & Mario referenté, debent transuersis itineribus castra mouere, iuxtà ac si hostes adessent vallo fossáq; munire, vigilias crebras ponere & eas ipsi vel per alios circuire i agmine: interdum in primis, mó i postremis, sæpè i medio adesse, ne quisq̃ ordiné egrediat, sed cũ ordinib⁹ frequéter intercedere, qd hostes agant diligéter explorare. Sed adde, ꝙ hanc explorationẽ multũ comédauit Vegetius de re militari, lib. 3. tit. 26. dicens: Difficile vincitur q verè potest de sui aduersarij copiis iudicare. Et Frontinus lib. 1. tit. 2. laudat Scip. Aphr. q misit exploratores in castris aduersariorũ ad scrutádũ de eorũ viribus, & de situatione castrorũ: redeũdo ad eũdé Lucã, vbi cũ opus est cunctã militiã secũ habere, ac vt formido & fuga hostiũ latius crescat, diuersa castra agitare simul ac si nullo ꝓposito omnia prouidere, apud oẽs adesse, laudare & increpare mœrentes. Itẽ prælis interesse: nã ob pudorẽ suæ præsentiæ augetur audacia pugnatoribus, nõ tamẽ se certamini faciliter ingerat. Nam in milite vnius sors est, in imperatore. i. duce exercit⁹, periculũ vniuersorũ, dicit Egisippus de bello Iudaico, lib. 6. ſm Quintilianũ in milite Mariano: debet tribunus milites continere, vt alij excubẽt armati, alij claustra portarũ tueãtur, alij vallo fossáq; scutis innixi cingant exercitũ, ci bũq; stantes capiant. Et, prout ait Petrus Blesenen. i quadã epistola. Nihil damnabilius est in milite quã ociũ, p qd vsus armorũ dediscit, nutrit pusillanimitas, vires fatiscũt, obrepit inertia, & ad immunditię actus animus occupat. Itẽ debẽt ꝯtinere militiam castrẽsis disciplinæ, pcipere seueritatẽ, imperatore vel rege curis maiorib⁹ districto delicta militũ coercere & pctã corrigere: ad ipsos ꝯfugiẽdũ, corã ipsis querẽdũ est. Ideo his milites parere lex iubet, vt ff. de re militari. i pluribus locis: qa nõ solũ militibus, sed ẽt cẽturionib⁹ præpositi partẽ quandã imperatorię obtinẽt potestatis, ſm Quintill. ibid. Plenius in hoc Egisippus de bello iudaico, lib. 3. Singuli cõmissa sibi munera nõ deserere, instruere muros, manum legere bellatoriã: ex qbus Iosephus Galilæã descẽdẽs munire castella, instaurare propugnacula, validissimos quosq; & bello próptissimos adscire sibi impigrè curabat, regiones latrociniis defendere, quotidie in castro militẽ Romanæ milinę more exercitare, diuidere ordines, distribuere quo facilius disciplina ab omnib⁹ exigeret, ne quenquã lateret quæcũq; munera ꝓpria deseruisset. Instruebãt ẽt vt agnoscerẽt excitationes tubarũ & reprehensiones, sequerentur ordines, aciẽ dirigerẽt, clypeos intexerẽt, vt murali vice, si fortè vis hostiũ irrueret, sic se aduersum incursantes defensarẽt, subuenirẽt laborãtibus, fessis cõpati, pericula aliorũ in se trãsfundere: nec solũ belli artes instar Romanæ militiæ docere, sed ẽt añ bellũ q̃ amplius añ bellãtes iuuarẽt denũtiare, vt miles sibi cibũ & arma portaret, vallo & fossa se muniret, castrisq; ponendis præueniret hostem, obtemperare pceptis, furtis & rapinis abstinere assuesceret, lucrũ ꝓprium putaret si nihil dispendij ruralib⁹ cultorib⁹ ingerat. Quid. n. distat ab hostibus qui ipse hostiũ modo auferat, & tam socios q̃ aduersarios spoliat? plerunq; in bello valere bonã conscientiam, eo ꝙ amplius de diuino auxilio præsumeret, qui se nulli affinem criminis recognosceret. Hæc ille de Penna in loco vbi suprà, & de singulis omnibus infrà dicam.

Frãciscus ẽt Patritius in libro de institutione reipublicę, lib. 9. tit. 2. ponit hmõi offm̃ ducis exercitus ſm quod de iure ciuili ponitur in d. l. officiũ. vbi ẽt ponit q̃uõ coercendi sunt milites, s. per multã pecuniariã, munerũ interdictionẽ, militię mutationem, gradus deiectionẽ, ignominiosam missionẽ. l. desertorẽ. ff. de re militari. & p capitis truncationẽ. l. q cõmeatus. §. arma. ff. de re militari. & l. oẽ delictũ. ff. eo.

Missionum tamen triplex est causa, vt in l. milites. ff. de re militari. & duo sunt genera, l. ij. ff. de his qui notantur infamia.

Dicit etenim F. Patritius vbi s̃, ꝙ nihil rarius aut difficilius optimo duce exercitus, seu imperatore inueniri põt: ex quo Alexãder Macedo admirabat, ꝙ Athenienses singulis annis nouos imperatores, seu duces exercitus eligerẽt, cũ ipse in omni vita nõ nisi vnũ ducẽ bonũ Parmeniona inuenisset. Et cũ de Homeri versibus certamẽ esset, quisnam oĩum elegantissimus haberet, eum prętulit qui de Agamennone est hic. Vtrunq; fuit bonus & rex miles & acer. quasi manus & mẽs in duce sunt necessaria, cõsiliũ & robur, q̃ duo in Parmenione pcipua extiterãt. Nã manu strenuus & prudentia p̃stantissimus habitus est: quin ẽt 70. ann. natus iuuenis ducis & egregij militis munera sæpè implebat, quem dicunt scriptores multa sine rege Alexandro prosperè egisse.

Et refert Ciceronẽ dicentem, in imperatore, i. duce exercitus existimari quatuor res inesse oportere: scientiam rei militaris, virtutẽ, autoritatem, & felicitatẽ, & deinde addit: Virtutis imperatoriæ sunt labor in negotiis, fortitudo i periculis, & industria i agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo, vbi multas virtutes ducis exercitus seu imperatoris ponit laudando eas.

Et huic duci, imperatori, seu gubernatori tenentur oẽs obedire, q̃ obedientia ꝯsistit in reuerentia exhibenda, in mãdato suscipiendo, & in iudicio subeũdo: & q̃uõ sit tali obediendũ ponit amplè Bar. Cæpola in tractatu suo de imperatore militũ eligendo in verbo, pro imperatore. vbi amplissimè.

De hmõi duce, officio ipsius, & de dictis ducum vide Raphaelem Volaterranum in suis cõmentariis urbanis, lib. 30. c. 4. cũ seq. vbi multa pclara ponit q̃ hic non sunt omittenda. Inter alia. n. enarrat ꝙ Agesilaus dicebat oportere ducẽ hr̃e tria: erga quidem inimicos audaciam, erga subditos beneuolentiam, erga temporum opportunitates rationem.

Epaminondas videns pulchrum exercitũ sine duce, video, inquit, pulchram bestiam sine capite.

Philippus solebat dicere se malle hr̃e exercitum

 ceruorum,

ceruorum cui præesset leo, quam leonum cui præesset ceruus. Alia verò egregia dicta ducum videre poterit quisque ibi.

DEcimaquarta cons. Locumtenentes regij in aliquo actu eis commisso habentes illius actus administrationem, vt in aliquo exercitu regendo præcedunt omnes & quoscunque alios principes in illo actu eisdemque; debetur per omnes alios quoscunque (etiam si fuerint maiores) obedientia, quæ consistit in reuerentia exhibenda, in mandato suscipiendo, & in iudicio subeundo: & dicta reuerentia etiam consistit in hoc vt assurgatur ei, & detur ei primus locus in sedendo, stando, & eundo, vt notat gl. notabilis in summa 93. dis. & notatur per Goffredum in summa, in tit. de maio. & obed. in §. reuerentia debet. per illam gl. quæ vult, quod minori cui maior administratio est commissa, debetur reuerentia & obedientia ab ipso maiore. Et de his videre poteris Cæpolam Veronen. in tractatu de imperato. militum eligendo. in verbo pro imperatore. in xiij. col. & ibi probat hoc esse verum per plura, etiam si alij sint maioris autoritatis, dignitatis, nobilitatis, scientiæ, virtutis, magis diuites, aut quocunque; sint post principem, qui eidem administrationem dedit. de quibus omnibus suis locis dicemus. & dixi suprà in 7. par. in 10. consid.

DEcimaquinta conside. Sit ista, de disputatione duorum capitaneorum Venetorum, qui contendebant super præeminentia illius status ducis, seu generalis gubernatoris exercitus: in qua materia Cæpola posuit 46. concl. in suo tract. de imperatore militum eligendo, in fi. quas in procinctu suæ materiæ optimè probat, & ne sim tædiosus solum illas conclusiones referam.

PRima concl. In imperatore, seu duce belli, aut exercitus quinque requisita sunt, fidelitas, scientia rei militaris, virtus, autoritas, & felicitas. hæc singula probat in d. tract. in prin. quando arguit pro illo qui contendebat contra electum, & etiam pro imperatore electo. vers. pro imperatore verò &c.

Secunda concl. Fides præsumitur ex dignitate, & bonis moribus. Istam comprobat Cæpola in versicu. pro imperatore. ibi: hæc autem fides. colla. 6. illius versiculi. vbi plura ad hoc allegat.

Tertia concl. Infidelitas præsumitur ex inimicitia, & auaritia: ex quo sequitur correlarium, quod sine fide præsumitur inimicus, & auarus: probat in d. versic. pro imperatore. col. vj. ibi: item ex amicitia. & ibi: Item præsumitur infidelitas.

Quarta. Quòd inimicus, vel auarus non eligatur in principem ducem seu gubernatorem militiæ. probatur in loco præallegato.

Quinta. Scientia rei militaris consistit in cognitione itinerum, locorum, personarum, ingenio, eloquentia, & in cognitione omnium rerum ad vsum militarem pertinentium. probatur ibi in verbo, scientia.

Sexta. Rei militaris scientia acquiritur per solertiam, vigilantiam, assiduitatem locorum, per doctrinam & lectionem librorum de re militari, & per omnes reliquas partes virtutis rei militaris: de quibus satis probatur ibidem in d. verbo, scientia: & in verbo virtutis, & amplè in pluribus considerationibus sequentibus.

Septima. In milite præsumi potest & cognosci scientia rei militaris ex ætate, tempore, natione, loco, præceptore, & experientia. de singulis declarat Cæpola ibi in verbo, scientia. & in verbo, natione.

Octaua. Partes virtutis rei militaris sunt sapientia in consulendo, Consilium in prouidendo, Industria in agendo, Celeritas in conficiendo, siue exequendo, Astutia, siue Sagacitas in stratagematibus, hoc est astutiis rei militaris, solertia, & vigilantia cum assiduitate & patientia laborum, & sic etiam bona valetudo, magnanimitas, rerum gerendarum fortitudo. & contemptus periculorum. Fides etiam adiungi potest, sed eam non vt partem virtutis, imò vt necessarium & primum in principe tenet Cæpola: vt ait in prima conclusione suprà posita, & ibi dixi in d. versi. pro imperatore. Nam quanto magis valeret miles in cæteris, quæ in imperatore necessaria dicuntur, tantò magis de eo dubitandum esset, si in ipso fides non reperiretur.

Nona. Potius eligatur prudentior, quam formosior. Ex quo sequitur, quod in duce exercitus præhonoranda est prudentia fortitudine, & sic potius attendi debet prudentia siue scientia, quam fortitudo, vt probatur clarè in d. tract. in verbo, virtutis.

Decima. Si quis est pulchrior & fortior, in dubio in imperatore exercitus eligendus est. probatur ex infra dicendis. & ibi per Cæpolam.

Vndecima. In virtute rei militaris continentur humanitas, modestia, clementia, suauitas, facilitas, temperantia: cunctis in rebus innocentia, fides, liberalitas, atque iustitia.

Duodecima. Autoritas acquiritur propter virtutem, corporis formositatem, dignitatem, honorem, potentiam, diuitias, nobilitatem, felicitatem, humanitatem, clementiam, & per cæteras rei militaris virtutes, præsertim ex rebus feliciter gestis. Ista comprobantur amplè in dicto tract. in verbo, autoritatis, & dixi suprà in prima, & infrà in vndecima partibus.

Tertiadecima. Quæ ex prædictis infertur in eligendo duce, seu imperatore exercitus, consideranda est in primis persona quæ eligitur si possit esse Dux vel Imperator exercitus. Secundò ætas illius. Tertiò natio, siue origo. Quartò nobilitas. Quintò dignitas. Sextò facultates, siue diuitiæ. Septimò fides. Octauò scientia rei militaris. Nonò virtus. Decimò autoritas. Vndec. felicitas: de quibus omnibus explic. ibi Cæp. & infra particulariter dicetur.

Quartadecima. In eligendo aliquem ad honorem, siue munus personale decem sunt consideranda, quæ ponit gl. rubricaria C. quemadmodum ciuilia munera, libro 10. & ibi Ioa. de Pla. de quibus in 1. parte, in 44. consideratione dixi, ideo hic non repeto.

Quintadecima conclusio sumitur ex dictis Hieronymi quæ habentur in libro Leuitici: de quo c. licet. 8. q. 1. scilicet qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui denique in omni virtute eminentior, ille ad ducatum siue gubernationem eligatur exercitus: & satis probatur ex his quæ dicta sunt de virtute & scientia.

Sextadecima. Non debet, nec potest de iure eligi in duce exercitus, qui non sit miles, nec debet, si est iunior, & si diu non militauerit. & hoc probatur ex dictis Cæpolæ in d. tractatu in principio. vbi dicit seniores, & antiquiores esse præponendos.

Decimaseptima. Si exercitus Imperator, seu dux electus, vel constitutus est aliis fidelior, indistinctè omnes militum duces sub eo de iure militare tenentur. probat hanc conclusionem Cæpola amplè, in d. versi. incip. pro imperatore &c. & infrà dicetur.

Decima-

Decimaoctaua. Si electus est magis dignus, & sufficiēs, q̄ alij, licet fidelitate pares censeren̄t: sine dubio perfecta esset electio, & possent de iure cogi sub eius potestate militare, & manere, q̄uis alij sint eo nobiliores, & digniores. ꝓbat̄ hæc ꝯclusio in d. versi. pro imperatore. in distinctione magna.

Decimanona. Item si Imperator, seu dux, & cæteri militum duces sunt pares fide, virtute, p̄stantia, & sic sunt æquè sufficientes ad regendū exercitū, non possunt duces armoꝝ de iure denegare ei subesse, licet sint eo seniores, & aliàs nobiliores & digniores: quæ conclusio est verissima, & necessaria. & probat̄ in d. versic. pro imperatore. in tertio casu principali distinctionis magnæ.

Vigesima. Quando est dubiū quis sit melior & p̄stantior, potest princeps gratificare cui vult in præponendo vnum alteri, & alius cogitur ei subesse de iure: & ista probatur in d. versic. pro imperatore, in quarto casu distinctionis prędictę.

Vigesimaprima. Si exercitus Dux elect⁹ est dignus & sufficiens illi gubernationi & ducatui, & si alius esset eo dignior & magis sufficiēs satis est, q̄a cogit̄ ei de iure subesse, etiam si aliàs dignior dici possit.

Vigesimasecunda. Princeps nō tenetur eligere de iure gentib⁹, seu militib⁹ suis imperatorē, seu Ducē exercitus seniorem, nobiliorē, digniorē, ditiorem, ac prestantiorem, modo dignū & sufficientē eligat. ꝓbatur in d. versi. in dicta distinctione.

Vigesimatertia. In dubio potius eligi debet ille q̄ est de ciuitate, vel prouincia vel regno principis, q̄ alienigena, nisi aliter se haberet consuetudo, vel statutum loci principis. probantur ista in d. tractatu, in vers. propter nationem, in fine.

Vigesimaquarta. Nō debet impator eligi, nisi qui assiduè militauerit, & preponendus est in electione q diutius militauerit, & maiora stipēdia meruerit: vt ibidem in versic. dignitatis rōne comprobatū est.

Vigesimaquinta. Etiā nati ex damnato coitu possunt eligi & creari duces & imperatores exercituū dummodo sint virtute præstantes. probatur vbi s̄. vers. pro imperatore. col. x. ibi: vnde dicitur.

Vigesimasexta conclusio. Electus vel creatus imperator, vel dux exercitus ī dubio p̄sumitur dignus, & sufficiens. pro quo faciunt ɉ dicenda, in 43. cōcl.

Vigesimaseptima. Nō detrahitur honori alterius si ipse subijciatur imperatori siue gubernatori generali exercitus: digno inquam & sufficienti, licet ipse alias esset senior, nobilior, dignior, atq; prętantior.

Vigesimaoctaua. Si electus in imperatorē seu ducē exercitus p principē nō est præstantior & dignior aliis, detrimētum & dedecus est principis eligentis seu constituentis, nō aūt alterius sub eo militantis vt constat in d. vers. pro imperatore. in distinctione

Vigesimanona. A principe, seu populo, vel senatu non à militibus imperator eligi, & ab ipso constitui solet & debet: vt per dictum Cæpolam in d. versi. ꝓ imperatore, in principio.

Trigesima. Impatori seu duci belli non benè nec legitimè cōstituto nō est obediendū, vt habet̄ vbi s̄.

Trigesimaprima. Qn̄ duo vel plures duces, seu capitanei exercitus electi, sunt pares ī vocib⁹, seu suffragiis, ī dubio p̄ferri debet q est fidelior. dictū est s̄.

Trigesimasecunda. Si electi sunt pares fidelitate, præferri debet qui est aliis virtute præstātior. versi. virtutes. & versi. pro imperatore. in d. trac. Cępolę.

Trigesimatertia. Si electi sunt pares virtute, p̄ferri debet dignior honore: vt si est vnus dux, comes, vel marchio, alter non. argumento l. ille à quo tēpestiuū. ff. ad Trebel. probatur in l. fi. ibi, amplioris honoris inferiori. ff. de fide instru. ꝓbatur & s̄ in 5. p̄ tī

Trigesimaquarta. Qn̄ impatores sunt pares virtute ac dignitate senior debet anteponi, licet alter sit nobilior, quia senior in dubio pręferri debet, et si sit minus nobilis. d. l. fi. de fi. instru. vbi arguēdo ab ordine literę, quod fieri pōt, vt prēferre seniorē maiori in dignitate seu honore. Faciunt ad hoc dicta Cępo. in d. tract. in principio vbi posui priuilegia antiquitatis. & amplè p eundē in hac sua conclusione. & dixi ɉ in 11. par. vbi posui de antiquitate & senectute.

Trigesimaquinta. Duob⁹ electis ducib⁹ belli virtute ac nobilitate paribus, preponi debet senior iuniori. Cæpola ibi, & in principio illius tractā.

Trigesimasexta. In p̄ferēdo vnū alteri ī actu militari, primò inspiciat̄ fides, scdò sciā rei militaris, tertiò virtus siue p̄stātia, quartò autoritas, quintò fidelitas, sextò dignitas & honor, septimò ętas & tēpus, octauò nobilitas, nonò natio siue origo, decimò diuitiæ. adde multa q̄ ɉ dicā. ex qb⁹ laudan̄t milites, & q̄ dicta sunt s̄ in 3. & 13. conclusionib⁹, cū sequenti.

Trigesimaseptima. Si impator eligatur indignus fit iniuria toti exercitui, nedum vni militum duci, vt probat Cæpola in d. vers. pro imperatore. in sexto casu principali distinctionis magnæ, in principio.

Trigesimaoctaua. Si electus dux belli nō est sufficiēs neq; dignus, licet alij reperian̄t digni & sufficiētes, si tn̄ facta est electio p principē ex certa sciā, alij nō possunt obedietiā denegare rōne p̄sonæ indignæ vel insufficiētis: qa reputabitur dignus & sufficiēs. Vide s̄ ī 20. ꝯcl. & ī d. vers. ꝓ impatore. & ɉ ī 40. ꝯcl.

Trigesimanona. Impator belli creatus p̄sumit̄ scire gubernare exercitū. facit qd̄ dictū est s̄ in 25. cōclus.

Quadragesima. Si princeps elegit vnū ducē belli ignorās de sua sufficiētia & dignitate, pōt vnus dux militię recusare venire vel ei subesse, donec principi hoc significauerit. Facit pro hoc ca. si qn̄ cū ibi notatis de rescriptis. extra. & ibi per Zabarellam, vbi ponit de iudice delegato vel executore, qui iubet̄ per principē ꝙ exequat̄. Nā si habet conscientiam lęsam debet supersedere & rescribere principi opinionem suā & expectare prius secundā iussionē anteq̄ aliud faciat: vt de hoc est glo. in verbo, nūtiās. § . si tibi. in auth. de manda. princi. in prin. coll. 5. & plures alias remissiones ad hoc allegat Cępo. ī d. trac. ī hac ꝯclus.

Quadragesimaprima. Si princeps videt ducē sui exercitus non esse sufficientē, neq; militibus gratū, debet si potest cautè mutare.

Quadragesimasecūda. Caueat princeps, ne eligat indignum & insufficientem ducem, & minus gratum militibus suis. Facit quod dicit ibi Cępola ī 11. articu. de diuitiis.

Quadragesimatertia. Si princeps vult oĩno aliqua ex causa (forte fidei) vnũ ducẽ cõstituere qui non videatur dignus neq; gratus aliis, eũ nõ eligat, nisi cũ ꝯsensu & volũtate alioꝝ: sicut fecit (vt ait Cępola) excelsum ducale dñiũ Venetoꝝ, qñ ꝯstituit magnificum Gentilem Leonissam totius exercitus sui gubernatorem generalem, de quo ibi erat quæstio, & pro quo Cæpola fecit prędictum tractatum.

Quadragesimaquarta. Si data notitia principi de maiori alicuius dignitate, aut præstantia, vult omnino ꝙ electus sit dux exercitus, quilibet ei subesse tenetur, nisi iuste timeret pro se & militib⁹ suis. Istam conclusionem probat Cępola vbi suprà. versic. circa hanc in sexto casu principali distinctionis magnæ.

Quadragesimaquinta. Aduertat quis ne procuret incautè electũ vel creatũ ducẽ nõ admitti, ne sub eo fortassis postea inimico clãdestino militare cogat, vt ait idẽ Cępola in dicto sexto casu principali, in fine.

Quadragesimasexta & vltima conclusio. Cautus sit qlibet miles, vel dux siue princeps armoꝝ, vt qñ concluditur cũ gentibus suis, faciat sua capitula clara, ne incidat in prędictas dubitationes. Hę sunt ꝯclusiones quas dictus Cæpola ex pdicto suo tractatu illum recapitulando extraxit, quæ sunt multum vtiles & singulares principi, & duci exercitus.

Decimasexta consid. Post locũtenen. gñalem, seu gubernatorẽ, aut ducẽ belli apud nos admiralus pręferri vr̃, ꝙ habet & dr̃ habere maximã dignitatẽ post Conestabilem, pręcipuè in mari, cui præest. Et isti admirales antiquitus apud Romanos non leguntur fuisse creati, sed solũ tẽpore Cõstantini erecti sunt isti admirales magistratus: vt inquit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuũ ciuiliũ, titulo de præsidibus ꝓuinciarũ etc. Purpur. in l. j. colũ. xxx. in nono exemplo. ff. de officio eius cui mandata etc. dicit ꝙ hic admiralus cõparari põt comiti rei militaris, qui mittitur extra mare, ex quo habet iurisditionem sibi mandatam in prouincia sibi decreta, q̃ est in his quæ eueniunt in mari, & talis dr̃ illustris: cũ, vt ait tex. in l. j. C. de comitibus rei militaris, lib. 12. ex reuerentia altissimarũ dignitatũ, subiugant, vt his locum præstẽt, qui ꝓconsulatus insignib⁹ adornant. Et non comprehenditur in statuto prohibẽte ne rector prouinciæ, aut aliquis officialis quid capiat.

Antiquitus ĩ Gallia erãt tres: vnus in Aquitania, alius in Britania, & alius gñalis in Frãcia: sed hodie hęc tria officia habet illustris dñs Philippus Chabot dictus de Briõ gubernator & locũtenẽs regis gñalis in Burgũdia pro Christianissimo rege nr̃o Frãcisco. Et iste admiralus habet iurisditionem apud nos quę exercetur in palatio Parisiensi in mensa marmorea.

Decimaseptima consid. Post hũc ducẽ exercitus & admiralum sunt alij quatuor sub eo, q olim dicebantur magistri militũ, loco quoꝝ hodie apud nos sunt quatuor marescalli in Francia, qui ẽt tales sunt tribuni, & duces belli etiã dici possunt, vt dicit Luc. de Pen. ĩ l. tribuni. C. de re militari, lib. 12. Hi. n. vt dicit, præerãt equitib⁹, & ſm locũ à regibus obtinebãt, l. ij. §. in initio. ff. de origine iuris. & isti quatuor fuerunt ordinati & instituti instar quatuor magistrorum militum qui erant Romæ. vt habetur in l. ij. §. sancimus. C. de officio magistri militum.

Marescallus. n. est nomẽ officij eius q parte aliqua bellicis reb⁹ pest, vt dicit Guag. in suis chron. lib. 7. de quoꝝ origine, institutione, officio & potestate est tex. in d. l. ij. §. post deinde. vers. ppfo deinde aucto. ff. de orig. iur. & in l. milites. C. de offi. magistri militũ.

Et sic sicut olim in Romano Impio fuerunt quatuor principales magistri militũ. d. l. ij. §. sancimus. sic ẽt in regno Frãcię sunt quatuor marescalli, & fuerunt simul cum dictatorib⁹, quorũ loco sunt hodie pfecti ptorio. d. §. post deinde & in Frãcia psidẽtes & magistri in parlamẽto. Nã pfecti ptorio. i. magistri in parlamẽto & magistri militũ nõ modicã inter se habẽt cõnexitatẽ, q̃ apparet ex. l. j loquens de pfectis ptorio. & ex l. ij. loquẽs de magistris militũ sub eo. tit. positis. C. de offi. pfecti ptorio Africæ. & rex expressẽ eos iungit in l. j. ff. eo. tit. imò respectiuẽ sunt æquales & origine & potestate in his q eorũ incumbunt officiis. & facit rub. C. de præfectis ptorio siue vrbis & magistris militũ in dignitatibus exequẽdis. & ibi Luc. de Pen. lib. 12. vbi ponit aliquam disparitatem.

Sed ex suprà deductis ĩ quarta parte vbi posui de cãcellario, dixi esse differentiã inter pręfectũ prætorio simpliciter (qui dicitur cãcellarius, & pro certò est maior magistris militũ, & est æqualis cõnestabili, q est ĩ magistros militũ. i. marescallos) & pręfectum ptorio cũ adiectione loci, puta Parisiensis, Tholozę, Burdegalen. Diuionen. etc. qui tales (vt credendum est) adęquant magistris militũ, & magistri sunt militũ illis. Et tales magistri militũ non subiiciuntur talib⁹ pręfectis prętorio cũ adiectione. s. pręsidentibus par lamẽtoꝝ. Hinc videmus ꝙ in signũ huius & memoriã sub eodẽ tecto pręsidentes in parlamento & marescalli qui sunt sub connestabili in palatio Parisiẽsi curias tenẽt diuersas, vicinas tñ & cõtiguas. s. psidẽtes & dñi de parlamẽto in magna camera auditorij, & marescalli ĩ magna Aula eiusdẽ palatij sup tabula marmorea ĩ alto capite dictę aulæ sita solũ de actionibus & quęstionibus bellicis cognoscentes, suprà quos dictatores nunq̃ fuerũt pares in potestate existẽtes nisi quis equitũ magister pro necessitate tpis, aut gratiæ causa voluntariẽ dictatori se subiecerit. l. est receptum. ff. de iurisd. om. iud. vt Romę semel ꝯtigit, ꝙ Minutius equitum magister seu marescallus Fabio dictatori pro subsidio ei impenso gratificauit: de quo Valerius, lib. 5. tit. de grautudine. aliter. n. & alias marescalli pręsidentibus & præfectis prętorio locorum æquales semper fuerunt.

Tales ẽt marescalli habẽt iudices qui dicuntur ppositi marescallorũ vulgari eloquio, q crimina belligerorũ coercẽt, à quib⁹ nõ appellatur ad curias parlemẽtales: & si ab eis appellaret, appellatio esset deuoluenda corã marescallis in palatio Parisiẽsi super tabula marmorea, & nõ in curia parlamentea.

Et dicit G. Bñd. in sua repet. c. Rayn. in verbo, & vxorem noĩe Adelasiam. nu. 53. de testamentis. ꝙ tales marescalli non subiiciuntur quæstoris seu cancellarij iudicio, nec præfecto prætorio, ſm Cassiodorum, si pares Franciæ non essent pręsentes: sed solùm

solùm regem habêt vltorē.l.fi.C.vbi senato. vel clarissimi.vel eum cui rex ipse cōtulerit: vt ibi text.& in l.j.C.de offi.magistri militum. Sed non credo, q istud sit verum quo ad cācellarium,per ea quæ dicta sunt supra de cancellario & eius autoritate,dignitate, præeminentia & excellentia.

Et ét isti marescalli fm Budæum in suis annotationib⁹ super l.posteriore, de orig.iur.ff.fortè hodie dici possunt tribuni militū, aut certè pfecti militū.

Et aduerte,q pfectus vrbis, & pfectus ptorio, & magister equitū & peditū sunt i pari gradu dignitatis,& pcedit q primò fuit dignitatē adeptus.l.j.& ij. C.de pfectis ptorio siue vrbis, & magistris militum exequēdis,vt dicit Ioā.de Pla.in l.fi.ibi: qa dignitas est.C.de decurio.li.10.&,vt ibi dicit ꝫ Speculatorē, tales magistri militū sunt illustres.l.j.& ij.C.de offi. magistri mili.& l.ij.C.de comitib.rei militaris,li.12.

DEcimaoctaua cōside.Post istos marescalcos seu marescallos,sunt capitanei q dicunt qnq; tribuni,qn,s.præsunt mille hoibus: quādoq; cēturiones.i.centū militibus prefecti,sicut erat ille de quo i euāgelio Mat.8.& Lucæ 7.Alij quinquagenarij,qui psunt quinquaginta militibus.Alij decani,qui decē.

Et iste status habuit originē ex Moyse cōsi. Ietronis cognati seu Soceri,vt habet Exodi 18.Cū dicit, Prouide aūt de omni plebe viros sapiētes & timētes Deū, in quib⁹ sit veritas,& q oderint auaritiam, & cōstitue ex eis tribunos & cēturiones & quinquagenarios,& decanos,qui iudicēt populū omni tēpore: Fuit etenim ordo castrensis (autore Liuio libr.8.ab vrbe condita) vt miles cēturionis,centurio tribuni, tribunus legati, legatus consulis, magister equitū dictatoris pareret imperio.

Hi ét capitanei dicunt comites rei militaris. Luc. de Pen.in l.j.C.de comitib.rei militaris.lib.12.adornatur tñ insignibus proconsulis,i.gubernatoris patriæ,d.l.j.imò ducibus seu administratorib⁹ prouinciarum adęquantur, qn illuc mittuntur pro defensione patriæ.l.ij.C.eod.& dicit Luc.de Pen. in d.l.j. cum venerint ad cōsistorium assurgendum est eis, & pręstari eis debet locus.& dicit Io.de Plat.in d.l.j.q tales capitanei guerrarū qui mittuntur extra patriā sunt pares pconsulibus in dignitate: imò vr q sint maiores,cū proconsules sint tm̃ spectabiles.l.j.C.de comitibus cōsistorianis. notatur in rub.ff.de offic. pconsulis.Purpuratus in l.j.nu.252. vsq; ad nu.256. ff.de offi. eius cui manda.est iurisd. vr intelligere.d. l.j.de illo capitaneo q mittitur vltra mare, & qui habet iurisditionē,& sic vr ille tm̃, qui apud nos dicit admiralus: de quo antè dixi,eodē teste, vt alij capitanei guerrę sunt tm̃ spectabiles, & ibi vide differētiam inter capitaneos guerræ,& ciuitatum.

Et istoꝝ plures sunt ordines: quidam sunt in primo,qdā in secūdo,qdā in tertio,& sic de singulis,& sedent inter eos fm eoꝝ ordines.vt dicit Iacob.Rebuffi,in d.l.j.C.de comitibus rei militaris.

DEcimanona conside. Habemus & alios milites apud nos, q dicūtur cētū nobiles, & ducentū balistarij,seu velites,sagittarij aut rorarij,vulgo dicti *archiers*: sed sunt equites, qui qdē sunt domestici, custodes & ptectores psonæ regis nri: & isti sunt honorandi, ita q postq salutauerint vicarios principis possunt eos osculari.l.j.C.de domesticis,& ptecto. lib.12.Et habēt primiceriū q est eiusdem dignitatis cuius sunt duces,vt est tex.in l.primicerius.C.eo.& q sub primicerio sunt,inter clarissimos collocant.d. l.primicerius. vide ante in 6.par.in 11.consid.

VIgesima cōsid. Post hos supradictos capitaneos sunt alij milites habentes dignitatē qui ét ab alijs militibus sunt honorandi, q dicuntur in vulgari nostro *les porteurs Denseignes, & des Guydons*: & isti in iure vocantur primipilarij, & sunt hi q primum vexillū portāt ante Regem,vt per Luc.de Pen. in rub.C.de primipilo.lib.12.& ét qui habebant pecuniæ & stipendioꝝ suoꝝ militū administrationem, vt p eundē Luc.de Pen.in l.vtilitas.C.eo.Et isti officio funguntur pprie ille qui portat vexillum in societate centū nobiliū,seu militum regis (qui dicuntur apud nos) *les centz gentilz hommes du Roy*.

Alij verò q sunt in alijs societatib⁹ militię dicunt ppositi laboꝝ, q clarissimi sunt, & sunt digni tali immunitate quali gaudēt q circa latus principis cōmittuntur.l.j.C.de prępositis laboꝝ.libro duodecimo.Et vt dicit Luc.de Pen.in rubrica, quòd legitur in j.libro.tripartitę historiæ, quòd Constantinus in somno signum Crucis vidit in cœlo,& Angelos astātes & dicentes Constantino. In hoc signo vinces. & extūc signum crucis ante se pręferri fecit in acie; & in signum vel vexillum crucis transformari fecit signū victoriale quod vocabatur labarum, quodq́ne ante ipsum cōsueuerat in acie prius ferri: &, vt dicit, tale fortè est aurea flāma regis Francorū.Signum aūt imperij Romani ét ante Cæsarē est aquila,vt patet ex Valerio, lib.6.c.1.ibi, libidinosi. & lib.1.c.de pdigiis.ibi,nō sinit nos,& quare,dixi supra.i 5.par.

VIgesimaprima consid. Etiā in exercitu sunt alij habētes officiū vltra militiā, vt sunt marescalli hospitiorum, qui in iure dicuntur epidimetici: ab epi, quod est supra,& metis,i.metatis seu militibus i terminis castrorū existētib⁹, qa si supra milites demetiant,i.diuersis diuersa assignēt hospitia fm gl.in rub.C.de metatis & epidimeticis,lib.12.vbi & i l.j. ibid.Io.de Plat.vocat eos marescallos.Et hi epidimetici fm gl.i l.ij.C.e.ti.habēt Mēsores sub se,quos lingua nostra Forrerios appellamus, q cū pficiscit princeps exercitus,vel cū princeps hospitaf i aliqua ciuitate,vrbe,vel oppido, mēsurāt hospitia militib⁹ assignanda.de quibus hr in rub.C.de mensorib.lib.12.

Et hi Forrerarij metati dicunt à meatis,i.hospitiis. vt in l.oēs.C.eo.tit.& est propriè metari,i.diuidere castra, vel mutare, vel ponere fm Huguntio. quia in certas metas castra constituebant,& fossis circundabant.l.omnia.C.de episc.& cler.

Metator aūt est qui locum pparat aduētui potestatis, dictus quia castra designat à metiendo fm Papiam, vt dicit Luc.de Pen.in rubr.C.de metatis & epiditimeticis,lib.12.vbi dicit q in regno assignare hospitia singulis tpe exercitus pertinet ad marescallos,quibus generaliter pertinet cura exercitus, ordinare castra,& facere explanare vias,& pōtes cōstrui,

vt exercitus trãseat salubriter & habiliter,i.aptè,cõstituere custodias: primò ꝓ regis ꝑsona, scdò ꝓ toto regno. Plura ẽt ad ipsum pertinẽt q̃ olim tribun⁹ agebat,& ideo habet aliquã peminẽtiã & excellẽtiã vltra simplices milites,ex quo ĩter milites est honorãdus.

Cauere tñ debet, ne postquam sua manu scripserit super hospitiis domus nomen illius militis,cui talis domus est ꝓ hospitio assignata, illud nomen postea deleat,aut variet:qnia alias incideret in falsum, & instar falsi teneretur.l.j.cum sua gl.C.eod.titu.

Et ẽt si alicui assignatum fuerit hospitiũ & in illo posuit aliquod signũ,fortè scutũ suũ seu nomẽ, vt solent facere milites,& aliquis illud signũ substulerit, ꝙ tanquã falsarius puniri debet.ita ipse Luc.de Pen. in d.l.j.& Ioan.Surgetes in suo libello(qui Enchiridion militaris disciplinę dr) in 1. par. & aliqua dixi in cõmentariis nostris super consuetud. duca.Burg. in titu. *des iustices*. in §. *le droictz de indire*. in gl.j. Et de istis marescallis hospitiorum ponit etiam Benedicti in sua repetitione c.Raynutius.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam.nu.54. de testamentis.

VIgesimasecunda consid. Adhuc vltra simplices milites habemus castrensiarios in iure q habẽt curam castrorũ, id est tẽtoriotum quæ sunt ĩ castris. dicuntur atrienses serui, qui custodiunt atrium.ff. de verb.sig.l.in lege Censoria. vel qni lauant atria. vt not.ff.de vsufr.l.sed & si quid.§.j. vel castrensiani qni faciebant tentoria, in quibus princeps morabaẽ in castris. glo.rubricæ.C.de castrensianis.lib.12. ita Luc.de Pen.in rubr.illius tit.

Isti etiam apud nos dicuntnr Capitanei, seu Castellani,& tales sunt tñ clarissimi,& nõ spectabiles, vt dicit Pnrp.in l.j.col.xxx.ff.de offi.eius cui mandata est iurisditio.de quibus in l.liminarchæ.ff.de fer. sug. & ibi Budęus.& in l.j.C.de fundis limittophis. & ibi Alc.lib.11.& in l.munerum.ff.de muneribus & honorib. Et limitanei dicti qui stabant, limites suos tñ tuentes, & isti solum inuasiones & ingressus hostium p loca eis disposita impediebãt. de quibus memoraẽ Pet.Cothereau in suo schedulari magistratuũ ciuiliũ.tit.de magistris militũ. vbi ẽr ponit de aliis militibus qui dicunẽ comitarenses, & ꝑsentiales, qui inter milites simplices videnẽ habere aliquã præeminentiã, ex quo habẽt administrationem.

VIgesimatertia consid.sit de militibus præsentalibus, qui in comitatu sacro militare deputati erãt,& ꝑsentię Imperatorię obsequiosi erãt,vt ad mãdatum principis mitterentur, vnde præsentes milites,vel ꝑsentales seu ꝑsentiales, erãt Imperatoris diuinæ ꝑsentiæ obsequentes: qui regulariter stabãt in vrbe Cõstãtinopolitana,vbi florentissimũ palatiũ, & Imperatoria sedes erat. & ibi hi milites morabanẽ, nisi à principe trãsmitterentur. vide tex.ĩ l.nemo milites.C.de re milit.lib.12.de qb⁹ pręsentalib⁹ scribiẽ in l.fi.ibi,sed & de præsentalib⁹ & oriẽtalib⁹ & aliis agminib.segregatos.C.de officio magistri mili. Vnde isti non tñ bellis erant dicati sed Imperatoriæ maiestati erãt in armis obsequiosi. Vnde dicatissimi, boc est dedicatissimi & sacrati milites isti præsentales dicebantur, vt in l.finali.in principio.C.de re militari.isti lib.12. pręsentiales milites spectabilib⁹ ducib⁹ cõmittebanẽ,vt dixi ĩ in 11.ꝯsid.6.par.vbi de ꝑtectorib⁹ & domesticis scripsi, quos adaptaui centũ nobilibus,& ducẽtũ balistariis Christianissimi regis Francor. Et si ad comitatũ alicuius magistri cum aliqb⁹ pręsentialib⁹ militibus mãdato principis transmissi essent ipsi duces eoꝝ erãt subditi pceptionib⁹ & iussionib⁹ magistri equitũ, quantũ ad dispositionẽ agẽdi belli, vt in l.fi.in fin.C.de re militari,lib.12. Sed quantũ ad iurisditionẽ,nec ipse,nec milites sui ꝑsentiales erãt iustitiabiles magistri militũ:sed milites ꝑsentiales suis ducib⁹ parebãt: à qb⁹ magr officior appellabaẽ,vt ꝑdicta l.fi.& de tali appellatione magister officioꝝ (q dr apud nos magnus magister)vnà cum quęstore iudicabat l.si qñ.C.de appella. Et isti milites videntur debere pręferri aliis simplicib⁹ militibus sub aliis capitaneis ordinariis militantib⁹,vt de eis satis amplè Petrus Cothereau ĩ suo schedulari magistratuum ciuilium.tit.de magistris militum.

VIgesimaquarta cõsid. Inter milites sunt aliqui q habent certa officia seu certas administrationes,ex quib⁹ alij ꝑsunt.Cnm qui pręest aliquibus dr in tales hre dignitatẽ,vt dicit Bal.in c.1.§.cæteri.i si. quis dicatur dux,marchio,comes.& tales sunt præferendi cæteris,vt dixi,vt sunt circitores, qui in militia noctu castra circumibãẽ,qui à capitaneis eligebanẽ. Et, vt dicit Pirrhus in tractatu de militaribus officiis factus est militiæ gradus & in vrbe Romana erant qui circumibant: & ibant ad extinguẽda aut cauenda incendia,vt secundæ quędã excubię, quos subuigiles appellamus. Et isti possent cõparari præfecto vigilum,vel, vt ait idem Pirrhus in pandectis de institoria actione.Circitores sunt qui res venales proponentes vrbem circumeunt, vt de hoc est text. in l.quicunq;.ff.de institoria actione.vbi ẽt dicit, ꝙ sunt medici qui circumeũt ciuitates curando infirmos.l.si duas.§.j.de excusa.tuto.de pluribus aliis vide Pirrhũ ibi,licet non sint multũ in vsu apud nos, nisi de his de quib⁹ hic antè dictũ est,vt de metatis, & epidimeticis,& stratoribus.

Si quis verò sit curiosus indagare plures species magistratuũ,munerũ,aut officior militariũ, videat R.Volarerra.in suis cõmẽtariis lib.19.in c.de magistratibus Græcor & Romanor. ex pluribus tamen pauca referre hnic rei facientia sufficiat.

Magnus dux classis imperatorię,hoc est exercitus præerat, cui magnus drũgarius parebat & amiralus, & protocomes,boc est qui largitionibus imperatoriis præerat,cæteriq; classis curatores.

Magnus domesticus post Cęsarem erat,spatam añ Imperatorem ferebat, quo honore factus est Catacunzenus apud Andronicum iuniorem.

Magnus Conestallus caput erat rogatorum Francorum.

Scuterius fert scutnm ante Imperatorem quocũque proficiscatur,& præcedit.

Acolutus verò sequitur Imperatorem quocunq; ierit.

Admiralus pręest classi maritimæ vniuersę,subest autem magno duci.

Magnus

Magnus ſtratopedarca eſt curator exercitus neceſſariorum & commeatuum.

Domeſticus murorum curam habebat caſtrorum aut murorum reficiendorum, ſi quid his opus erat.

Præfectus veſtiarij imperij curat vectigal datique & accepti rationes.

Veſtiarius imperatorem per mare ſequitur, curamq; habet eius inſtrumenti ac veſtium.

Protocomenſis in mari pſt omnib⁹ curatoribus.

Protoſtrator q in abſentia magni domeſtici ferebat ſpathã imperatoris, & eo adeqtare volẽte tenebat equũ vſquequo ſit tẽpus. Tunc comes equorum exceptũ ab eo ducit ad gntũ aulę palatinę gradũ: ĩde rurſus magnus Chartularius excipiens ducit ad por tã vbi adeqtitet. idẽ qnoq; cũ deſcẽdit ordo ſeruať.

Comes pterea equitatũ pompę imperatoriæ in iti nere diſpouit, ireq; iubet ordine quo ſibi placet. Ha bet ẽt dona regia ephippia, habenas, omnẽq; eq̃ imperatorij veterẽ ornatũ ſingulis annis, & eadẽ omnia in reſurrectionis dominicę celebritate iterentur.

Protoſtrator etiam poſt exercitum adeqnitat, ac ſi quos videt inordinatos ire corrigit, de quibus oſficiariis poſui ſupra amplè in 6. & 7. patribus.

Vigeſimaquinta cõſid. ſit circa gloriam militum, q̃ multũ eis eſt exhortãda: qm, vt ait F. Patriti⁹ in libro de inſtitutione reipublicæ, lib. 9. c. 1. docẽdi ſunt milites exẽplo M. Catonis vt feroces aduerſus hoſtes ſint, humani erga amicos & ſocios, timidi ad iniurias inferẽdas, prõpti ad vlciſcẽdas, & tãdẽ nihil magis cupiãt q̃ laudẽ ac gloriã adipiſci, q̃ quidẽ perſuaſio optima eſt. Cyrus ad milites ait: Quod maximũ eſt omniũ vobis pſuaſiſtis, laudẽ p̃ omnib⁹ rebus eſſe expetẽdã: laudis.n. cupidi nullos labores fugiũt, nullũ diſcrimen aut periculũ detractant, ſed gloriæ cupiditate incẽſi, maxima q̃q; pericula obire nõ ambigũt. dicã infrà in 39. conſid. vbi dicetur quomodo appetunt laudari milites. Et videndũ eſt ĩ quib⁹ laudari & extolli poſſunt, qđ ex plurib⁹ demõſtrabitur.

Vigeſimaſexta conſid. Miles ẽt laudať, & honorẽ conſequitur ex cingulo. Cùm in ſignũ dignitatis à principe cingi debet: hinc cingulũ militare dr̃ quo cingitur, & gladius quo cingiť miles, debet eſſe aureus, i. deauratus, ꝑut ꝓbatur 2. Mac. c. vlt. ibi ẽt ꝓbať qđ debeat dici quando cingiť miles: qm̃, vt ibi hr̃, dici debet. Accipe ſanctũ gladiũ, in quo deiicies aduerſarios ppl̃i mei, &c. Et ſi hoc cingulo ſpoliantur, omne perdũt militię priuilegiũ, queãdmodũ vi demus ĩ capitaneo, cui⁹ ſi vexillũ amittať in bello, nũquam portabit vexillũ, donec alicui recuperauerit.

Aduerte qm̃ milites dicuntur habere characterẽ, quod debent portare in corpore eorũ, vt dicit tex. in c. quod quidã. verſ. & ſi fortè. 1. q. 1. vel aliàs habere debent ſymbolũ, vt cognoſcantur ne auſugiant: de quo ſit mẽtio p Calepiuũ in litera S ante Y, ĩ verbo, ſymbolũ. Et ꝓpriè dr̃ apud nos, *La liurée*, quæ datur eis. & aliquãdo dr̃ teſſera, vt idem Calepinus in verbo, teſſera. & laudantur ſi non dimittant ſignum eorum: qm̃ ſi dimittunt, eſt præſumptio ꝙ habẽt voluntatem fugiẽdi: & hoc faciunt ne cognoſcantur.

Et aduerte ꝙ cingulo militari ꝓuida maioꝝ ĩſtitutione gladius incertus eſt, & hoc vt collato honore cinguli, poteſtas quoq; ipſius gladij aliqualiter iutelligatur eſſe collata: & rectè cingulo decorať ad militiã quiſquis accedit, qa eũ expeditũ eſſe ad munera reipublicæ officij ſui neceſſitas exigit. Accingi nãq; ſolet cui gerẽda iminẽt, & cui vacatio dať, licet eẽ diſcinctũ. Vñ illud ĩ lib. regũ. Nõ ǫquẽ gl̃iabiť accinct⁹ & diſcinct⁹: qa ſolicitudo laboris ĩminẽtis gl̃iã, diligẽtia non amittit, vt ait Policratus lib. 6. c. 13. vbi hr̃ amplè de cingulo, quẽ alleg. pdicta dicẽdo Lu. de Pẽ. ĩ l. his qdẽ. ĩ 3. col. C. de his q milit. poſſ. vel nõ, li. xij.

Et tales milites hodie apud nos habẽt quãdã pẽminentiã vltra ſimplices milites, quia per cõſuetudines nr̃as ſi efficiantur milites, poſſunt indicere ſuos ſubditos: ꝙ intellige dũmodo in exercitu & ſeruitio principis hoc fiat. Et iſta militia collata à principe cõfert dignitatẽ, ita ꝙ cęteris ſimplicib⁹ nobilib. eiuſdẽ qualitatis pferunť pp illã militiã. Et pſtãt ĩ huiuſmodi cinguli collatione ſacramẽtũ, ꝙ nunquã auſugiãt, nec timebũt mortẽ, nec dimittãt capitaneũ ſub quo militabũt, nunquã faciãt cõcuſſiones (quod vulgò pilarias vocãt) viuendo ſuper & expẽſis populi. Si ſciãt aliquẽ machinari ꝯ principẽ & regni cõmodũ, reuelabũt: nũquã induãt arma ꝯ illum principem q eis cingulũ dedit: pluraq; alia iurant & promittunt quę pro certo nõ obſeruãt: & de huiuſmodi ſacramẽtis militiæ meminit Vegetius, lib. 2. de re milita. c. 5.

Simplex tñ militia de p ſe nõ eſt dignitas, vt dicũt Cy. Bar. Bal. & Sal. in l. j. C. de iuris & facti ignorãtia. Bal. & Ang. in l. filiusfamilias. §. veterani. ff. de ꝓcur. Io. de Imo. & Pan. in c. in noſtra. de procu. & d. meus Iaſ. in l. ſi. C. de teſtamẽtis. & in l. ſi qs in cõſcribẽdo. col. j. C. de pactis. vbi plus dicit, ꝙ militia nedũ eſt dignitas, ſed nec nobilitas: ꝙ licet non ſit tutũ de iure, vt ante dixi in 8. par. in 25. conſide. tamen apud nos ex cõi reputatione milites ſaltẽ equeſtres habentur pro nobilibus, & gaudent priuilegiis nobilium, ita ꝙ non cottizantur in talliis & collectis ordinariis.

Vigeſimaſeptima cõſid. Milites ſunt laudandi ex corpore bene diſpoſito, ꝓportionato, & cõplexionato & ex duritia mẽbroꝝ: cũ militia duritia appelleť. Vñ ad pugnãdũ fortes ſunt fabri & cęteri q laborib⁹ ꝯtinuis viuũt. Hi aũt q debiles, parũ valẽt ad corporalẽ pugnã, qm̃ licet ĩ ſtudio ſapiẽtię & ſciẽtię molles carne aptos mente dicamus, vt Philoſ. dicit in 2. de Aĩa: tñ in armis eſt oppoſitũ ſm̃ Vegetium de re militari. Nõ eſt (inquit) dubitandũ aptiorẽ armis eſſe ruſticã plebẽ, q̃ ſub dio & ĩ labore nutritur ſolis ardorẽ patiẽs, vrbẽ negligẽs, balneorũ neſcia, delitiarũ ignara, ſimplici animo, paruo cõtẽta, duratis ad omniũ malorũ tolerãtiã mẽbris, cui geſtare ferrũ, foſſam ducere, & quodcũq; onus ferre ꝯſuetudo eſt: vt p exẽpla ĩ videri poterit. Piſcatores aũt, aucupes & cęteri oẽs q tractare videnť ad muliebria pinẽs lõgẽ arbitror pellẽdos à caſtris: ſed fabros ferrarios, carpẽtarios, aprorũq; venatores ſociare ꝯuenit militię: qm̃, vt ad Lucillũ dicit Seneca. Nullũ laborẽ recuſaut man⁹, q̃ ad arma ab aratro trãſierũt. Ex q uo ſeq videť, ꝙ de eſſentia militię nõ eſt nobilitas, nec requiritur miles de genere nobilium eſſe, ſecundũ

Io.

Io.de Plat.i l.j.C.negotiatores ne militent.li.12.Hęc dicit G. Bened. in sua repe.c.Raynutius.in verbo, testamentum. 1. nu. 25. & 26.de testamentis.

Mos tñ Gallorum est, q oẽs milites equestres sunt nobiles vt plurimũ: quantũ verò ad pedestres pauci sunt nobiles, imò ferrè oẽs rurales & plebei, dẽptis capitaneis, ex quo cùm careãt virtutib⁹, & sint vitiis dediti, tot & tã nefanda delicta ꝯmittũt, q vix posset enarrari: imò mirant oẽs qño talia possunt adinuenire q̃ ppetuant & committũt à certis annis circa in hoc regno, nec satis in eos possem excandescere, ob quod iam pluries Christianiss. Rex noster eos publicari & proclamari fecit in toto suo regno inimicos, hostes, & diffidatos sui regni & reipublicæ, ordinãdo in illos pplm & nobiles & iustitiarios isurgere, irruere, & illos iuadere, occidere, punire, & aliàs morti tradere, ꝓut hostes regni vbi passim reperient.

Et ex pdictis ꝯstat quõ capitanei istorum pedestriũ debẽt aduertere ad eligẽdũ illos, quos corpore bene cõplexionatos & robustos viderint, vt s̃ dictum est.

Vigesimaoctaua ꝯsid. Etiã, vt dicit Cæpola Veronen. in suo tract. de imperatore militũ eligẽdo. in verb. pro imperatore. in vers. potuit ẽt esse tertia ratio. Laudãdi sunt milites ex formositate & pulchritudine. Cũ, vt dicit, i dubio formosior sit eligẽdus. dicit. n. Philosophus 1. Politicorũ. vbi si tantũ fuerint differẽtes corpore, solũq; deorũ imagines seu defectuositas homines dicent dignos seruire aliis: quasi diceret quòd deformes debent aliis seruire. Item dicit Porphyrius quòd Priamus propter sui formositatem fuit dignus imperio. vnde de eo dicitur.

Facies Priami digna est imperio. vnde Virgil.
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus
Adiuuat.

Et F. Barbarus in libello quem de re vxoria scripsit, sic ait. Formosos cũctis diligũt, dignos credũt iperio eis facili⁹ obsequũtur. Imò qñq; dignitas capitur ꝓ pulchritudine: cũ vt ait Tullius li. 1. officiorũ, Pulchritudinis duo sunt genera, vnũ muliebre quã venustatẽ appellamus, alterũ virile, quã dignitatẽ dicimus. Et facit q præsumendũ est pro formosiore, eo qa, vt dicit Bal. in prima cõstit. digestorũ. in §. itaq;. in fine secũdę col. si sint duo nati simul nec iudicari possit qs esse debeat, iudicãdũ est ꝓ formosiore. & de pulchritudine satis dictum est in 5. par. in 18. consi. vbi laudantur reges & principes ex pulchritudine.

Et plures laudari fuerunt propter formositatẽ, vt de Adone filio Myrrhæ. de quo Virgil. Aegloga 10.
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
Et Ouid. lib. 10.
Laudaret faciem liuor quoq; qualia namq;
Corporis nudorum pabula pinguntur amorum,
Talis erat. Et Propertius lib. 2.
Testis qui niueum quondam percussit Adonim.
Venante & Idalio vertice durus Aper.
Illis formosum fleuisse paludibus illuc
Diceris effusa tu venus isse coma.
Et de Auentino. de quo Virg.
Victores; ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus.

Adon.	*Alexis.*
Astur.	*Auentinus.*
Atys.	*Achillas.*
Antbinous bitynicus.	
Achantus.	*Alcibiades.*
Amaracus.	*Asterius.*
Augustus.	*Alsus.*
Amphimedon.	*Belorophon.*
Bathyllus.	*Castor.*
Pollux.	*Cyllarus.*
Cestus.	*Daphnis.*
Diadumenus.	*Democles.*
Demetrius.	*Eurialus.*
Endymion.	*Ephestio.*
Filius Maximini.	*Galetes.*
Ganymedes.	*Pelops.*
Atraxerses.	*Cyrus.*
Troilus.	*Patroclus.*
Gyges.	*Hippolytus.*
Hylas.	*Hyas.*
Hyppoclides.	*Iulus.*
Iuuentius.	*Iason.*
Ioseph Lausus.	*Lygdus.*
Magnes.	*Museus.*
Ligurinus.	*Maratus.*
Magnes Smyrneus.	*Narcissus.*
Nisus.	*Nireus.*
Nearchus.	*Pyramus.*
Paris.	*Phaon.*
Phædrus.	*Parthenopeus*
Roscius.	*Idas.*
Hymen.	*Serranus.*
Spurina.	*Scipio cognomento.*
Turnus.	*Demetrius.*
Tibullus poeta elegiographus.	

Xerses q in exercitu habuit 68 myriades: q̃ ratio habet bis & qnquagies centũ octoginta tria milia hominũ. Herodotus tñ scribit i tãto mortaliũ numero neminẽ fuisse pulchriorẽ rege ipso, aut ꝓceriore statura, vt refert Text. i sua officina, vbi ẽt quę fuerunt mulieres pulchrę: & suprà dixi de illis in 2. parte.

Ferunt & temporibus nostris principes formositate mira decorati.
Philibertus Sabaudus.
Philippus Austriacus.
Henricus Anglus.

Franciscus Francus rex noster, qui fuit & est ingenti pulchritudine decoratus, antecedens omnes homines totius regni tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quam placabilitate: & quod magis est fortitudine, vt infra dicetur.

Subtilissimus ille & acutissimus Papinianus inrecõsultus laudãd⁹ fuit de pulchritudine, vt est tex. i proœmio fforũ. in §. & hos tres libros, &c. ibi: vobis aũt ipse Pulcherrimus Papinianus, & ibi Alberic⁹.

Vigesimanona cõsid. Miles laudatur si fuerit audax & terribilis: vt dicit Vegetius. Nã vt plurimũ si leonis aut vrsi (vt fuit Alexãder magnus i bello valentissimus, vt dicit G. Bñd. in sua repet. c. Raynutius.

nntius.i. verb.q ex eo filiū suscipiēs.de testamētis) effigiē habeat, ferox vt plurimū & audax erit in bello: qa Audaces (vt lib.1.Aen.Virg.hr.) Fortuna iuuat, timidosq; repellit. Qm, vt dr in libro principiorū, Aīa coniuncta corpori imitat passiones corporis, sicut p experiētiā videm', q masculi habētes effigiē muliebris sunt cōiter quasi fœmina molles, ocij & delitiarū amatores, q multū 𝔭trariant militiæ, q oia mala sustinere habet p aliis & republica vsq; ad mortē inclusiuè, & ita iurāt milites.īstit.de testa. mili.sup rubr. & ī l.fi.ff.ex quib. causis maiores in integrum restit.

Timere.n.nō debet miles hostes quātumcūq; superbos, nec eos fugere, vel ab eis occidi pmittere, sed in faciē eorū accurrere: & qui 𝔭trariū apud Romanos faciebāt, ignominiosè puniebātur, vt de Lucio Minutio 𝔭sule, li.2.tit. de disciplina militari, refert Valer. Decet ergo militem esse audacē & strenuum, prōptū ad oēs labores absq; timore mortis. iuxta illud Senecę ad Lucillū. Generosos animos: labor nutrit, nec est viri timere sudorē. Quinimò dicit Philosophus 3.Ethicorū. Mollitiem esse fugere laboriosa. Ideo milites exercitio frequēti debēt habilitari. tex.ī l.milites.C.de re milit.lib.12.vt iosra amplè, vt laboribus subesse nō timeāt.l.j.ff.de milit.testam. Cū ars tritos, vsus prōptos, imitatio artifices aptos, tria cōcurrentia summos. Nec habet contrariū plusq ociū: de quo Valerius vbi suprà. Hęc G.Bened.ī d.repe.c. Rayn.in verb.testamentum.nu.27.de testamentis.

Trigesima cōsid. Milites ēt laudant ex latitudine pectoris, & ex lōgitudine brachiorū, & ex pluribus aliis q dicit Vegetius de re milit.li.1.c.6.vbi dicit. Sit ergo adolescēs Martio opi deputād' vigilātib' oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valētib' digitis, lōgiorib' brachiis, vētre modic', exilior crurib', suris & pedib' nō supflua carne distētis, sed neruorū duritia collectis. Cū hęc ī tyrone deprehēderis, pceritatē nō magnopere desideres: vtilius est milites fortes esse q grādes. iuxta illud Cato.

Corporis exigui vires cōtēnere noli. Et illud Papinij.

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Scribit Homerus Tideū paruo fuisse corpore decoratum, in quo tamē anima esset maxima, & vires amplissimæ. vñ in Priapis à poeta decenter scriptū est.

Vtilior Tideus, qui si quid credis Homero,

Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Et Xantippes Lacędemonius, qui breui statura erat, ita laudatur à Sillio.

Exiguis vigor admirabile membris,

Viuidus & magnos nisu qui vinceret artus.

Idē Vegetius lib.1. scribit corporaturā boni tyronis implere sex pedum longitudinē. Pręterea in amplitudine & latitudine plusquàm in longitudine sapientia cōsistit, fm Pet.de Bellapertica, quod summè displicuit Cyno qui vltra modū longus erat, vt dicit Bart.in l.j.ff.de iurisd. om.iud.nec sunt cōiter audaces, nec valētes, velut cor multū distās à cerebro habentes. Hæc ipse Benedicti in loco suprà alleg.

Trigesimaprima cōsid. Milites laudātur & io sobrietate: qm miles sobrius esse debet in cibo & potu, de qb' nō multū curet nec de lecto. Non.n.assuesci debet sensualibus delitiis: quoniam, vt ait Facetus poeta.

Nil valet in bello qui viuit delitiose,

Nec sine duritia bellica palma datur.

Eo etiā, quia miles dr à malo, quod sustinere debet p republica.l.j.§.miles aūt.ff.de testam.mili. vbi miles dr à militia.i.doritiā quā sustinet. Ideo cū in expeditione degūt, tradi eis debet panis bucellatus ad comedendū p biduū.i.panis bis coctus, q siccitate sui grossos et pōderosos humores attrahit & bibit quos cū superfluo digestionis expellit p secessum: quibus eiectis sunt milites agiliores ad pugnādū, & pseruati à multis īfirmitatib', quas dicti mali humores ad putrefactionē facilè gignūt. Et tertia die panis integer non bis coctus eis ministrat. Et vna die datur eis vinum, altera die acetū ad bibendum; & vna die lardum, alia die habēt carnē veruecinam: vt de hoc est tex.in l.j.C.de erogatione militaris annonę, li.12.ibi hęc oia amplè declarat Luc. de Pen. quare ista fiant. Etiam Goil.Bñd. io sua repet.c.Rayn. in verb. testameotum.1.nom.30. extra de testamen.

Trigesimasecunda cōsid. Miles laudatur ex paupertate. Nā olim milites solis stipēdiis contētabantur, de quib' viuere debēt, & non super ægros, vt habet Luc.3.Nec debēt subditos regis ad eis prębendū victualia cogere, nec illorū prædia inquietare, nec victualia aut cætera bona tāgere. Quib' 𝔭trariū facientib', licitū est cuilibet de plebe eos aut eorū ministros expellere, & ppria autoritate resistere, amicis & vicinis in auxiliū cōuocatis ad expellendū inuasores. Capitaneo q eos delegauit, tpali exilio, puniēdo, qa militib' trāseūtib' solū pmitti hospitari in domib', & nihil p victu aut eorū pabulo à puincialib', ēt spōte offerētib' recipe, nō soluto valore.l.cœnaticorū.C.de erogatiōe militaris annonę.& l.deuotū.C.de metatis & epydimeticis, li.12.vbi Io.de Pla. dicit ęqualitatē debere esse in eo q gratis hospitat, vt nihil petat ab hospite vltra hospitalitatē. facit tex.ī l. vni.& q ibi dicit Io.de Plat.C.de salgamo hospitib' nō pstādo, eo.lib.12. Nec possunt milites tpe pacis faciēdo mōstras psonarū suarū, equorū, armorū & cęterorū militib' stipēdiariis necessariorū, viuere de bonis rusticorū, & aliorū subditorū, nec 𝔭uocari in magna multitudine, l.fi.§.erit aūt. C.de re milita.li.12. ne grauent subditos. O deos cùm videamus hodie modum eorū viuendi esse omnino in contrariū, ita q excruciant pauperes ruricolas quotidie, & tempore pacis, & alio modo viuendo super popolo, quid fiet de anima eorum? vnde non debet dici quo ibit anima mercatoris (vt dicit Bal.in c.cū causam. extra de testib.& io anth.ad hoc. coll.8.C.de vsuris.) sed quo ibit anima armigeri seu militis qui non contentatur de victu, sed ēt io domibus suorū hospitum rapiunt quicquid possunt more prędatorū. & vt plurimū eos verberāt & cogunt soluere, & dare certam summā, vt à domibus eorū exeant: vnde deberent in simplicitate viuere, quę magis cupit arma q leges.l. fi.in prin.C.de iure deliber. vnde refert Valerius lib. 3.de fiducia sui. Scipionē Aphricanū in 𝔭cione publica dixisse, q cùm totā Aphricam Romanę ditioni subie-

subiecisset, nō tñ aliud ex ea quod suū diceretur præter cognomē tulisse. Et Publ. Scipio de se & Lucio Scipione eius fratre loquēs. Nū (inquit) me Punicę, nō fratrē meū Asiaticæ gazæ auarū reddiderunt, sed vtetq; nostrū iuidia magis q̄ pecunia locupletior est. Quā Scipionis accusati ɔstātē defensionē Romanus vniuersus senat⁹ cōprobauit: vt ibi refert Valeri⁹. Et idē li. 4. de valerio Publicola post Tarquiniū eiectū primo ɔsule, dicit ꝙ post tres ɔsulatus acceptissimè peractos tātę pau pertatis fuit, ꝙ patrimoniū ei⁹ ad expēsam exequiarū suarū defecit. Ex quo patet qd viu⁹ possedit, cui mortuo lectus funebris nō rogus fuit.

Fabrici⁹ quoq; pluries ɔsul & īperator Romanus (vt idē refert) filias ꝓprias paupertate dotare nequiu.

Mar. et Curi⁹ ꝫ Sānites bellū gerēs, legatis eorū se ī scāno assidētē, & ī catino ligneo cęnātē, spectamētū ꝓbuit. Cūq; magnū auri pōdus ei post attulissent risit dicēs: Referte & dicite Sānitib⁹ Marcū Curiū magis locupletib⁹ īperare, q̄ ipsū locupletē fieri: & memētote me nō acie vinci, nec pecunia posse corrūpi.

Attilius verò ab aratro ad imperiū Romanum vocatus, postq̄ rempublicā stabiliuit, & ingētes hostiū vires ɔfregit, multosq; triūphos cōsecutus deposito imperiali sceptro ad aratrū redire nō erubuit. Textus tñ in d. l. fin. in princi. C. de re militari, vocat eos ditissimos, & ɔtra illos imperatores seu duces belli, de quib⁹ hic ante qui fuerūt pauperes, multū faciūt ea quæ dicit Cæpola in suo tractatu de imperatore militū eligēdo. in verbo, diuitiis. vbi imperator seu dux exercitus & militū plurimū cōmendatur in diuitiis. quod probat duodecim rationibus, & ibi scribit 31. priuilegia diuitiarū, q̄ sunt multū laudanda: quæ ibi videre poteris: & satis declarant͂ per Albericū in l. si qs ad declinādā. C. de episcopis & clericis.

Phocion Atheniensis vir nō minus virtute q̄ rei militaris gloria clarus, cognomento Bonus pauper. Fuit. n. semp pauper, cū ditissimus esse potuisset ob frequētes ei delatos honores. Huic cū legati Philippi Macedonū regis ingētia munera offerrēt, hortarēturq; vt ea acciperet: quāuis enim facilè iis careret, liberis tamen eius essent necessaria, quibus difficilè foret in summa paupertate ad paternā gloriam peruenire. Si mei (inquit) similes erunt, idē hic agellus alet illos, qui me ad hāc dignitatē perduxit: si dissimiles, nolo meis impēsis illorū ali augeriq; luxuriā.

Trigesimatertia cōsideratio. Laudātur milites in castitate, quoniā casti esse debēt: inde stationes militum dicūtur castra, à castrādo quasi castrata, vel casta, ꝙ ibi castrari debet libido, & castè ibi viuebāt milites antiqui considerantes castitatē secum habere fortitudinē annexam, quam seruarunt semper vt pupillam oculi. iuxta illud poeticum in Georgicis.

Sed non vlla magis vires industria firmat,

Quàm venerem & cæci stimulos auertere amoris.

Luxuria. n. vires enetuat. Vnde Quintilianus in milite Mariano. Ideo meretrices ab exercitu submouent͂. Intrare castra fœminis non licet. Deutero. 23. Quando egressus fueris cōtra hostes tuos in pugnā, custodies te ab oi re mala: si fuerit īter vos hō, qui noctur no pollutus sit somno, egredietur extra castra & nō reuertetur priusq̄nā ad vesperā lauet͂ aqua. & ī. Dñs deus tu⁹ ambulat ī medio castrorū, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil ī eis fœditatis appareat, nec derelinquat te. Propterea īperator amatorē castitatis se dici in authenti. q̄bus modis naturales efficiūtur legitimi. collatio. 6. Vnde nō sine causa eā tantū dilexerūt armigeri veteres & gētiles. Nā de Cornelio Scipione refert Valerius li. 2. tit. de militari disciplina. ꝙ ꝫ Numantinos īperator missus eo momēto quo castra itrauit, duo mille scorta de ipsis expulit: qua peste vacuefactus exercitus (q̄ paulò ante metu mortis desormi se sœderis ictu maculauerat) erecta ac recreata virtute aciē illā fortē & animosam Numātinā superauit, & īcēdiis exustā, ruinisq; ꝓstratā Numantiā solo æquauit.

Scipio quoq; Africanus summis et effertur laudibus, q̄ Carthaginē obsidēs, oblatam sibi ex hostibus virginem eximiæ formę, & nobilitatis, intactam & dotatam restituit. Hæc Guil. Benedicti in sua repetitione. c. Rayn. in verbo, testamentum. 1. num. 37. de testamētis. extra. de laude verò castitatis dictum est in 2. par. in 12. consider. Idcirco non est mirandum hodie apud nos, si gētes armorum in bellis & exercitu nō se bene habeant, cum in eis nulla sit castitas, imò si fiat exercitus viginti mille hominum, tertia pars illius erit scortorum & meretricum quæ exercitū sequuntur, & ducuntur per armigeros. Maximè per pedites, quorū quisq; frequentius suam sibi cōsociat: ꝙ ɔtingit culpa capitaneorū, & ducū exercituū, qui talia pati nō deberēt: ideo facilius & frequentius Thaydis castra q̄ Hānibalis videmus euerti, vt ait Luc. de Pen. in l. vnica. C. de castrensi oīum palatinorum peculio. col. v. in principio. lib. 12.

Trigesimaquarta consid. Milites multū & summè laudantur ex obediētia: quoniā, vt ait text. in summa. 24. q. 1. summa militiæ laus est obediētia, & quicquid sibi vtiliter imperatū est, obtemperare ita dicit Bartho. Cępola in tractatu suo de imperatore eligēdo. ī verbo, diuitiis. versic. 10. diuites, &c. Imò ꝓcepto ducis omnino parendū. c. quid culpat͂, in fi. cum. c. sequen. ibi, igitur qd Cæsar præcipit ferendū est, qd imperator tolerandū est. eadem causa. & quæstion. Ex tali. n. obedientia victoria sequitur, & satis imperij gloria parta est, dicit Luc. de Pen. in legē tā collatores. col. iij. C. de re militari, lib. 12. & iussionibus gubernatoris exercitus, quę ad bellū vel pugnā spectant omnino parendū est: & si quis contemnat eas, etiā si rem prosperè gesserit, capite puniēdus est l. iij. §. i bello. ff. de re militari. historiæ sunt nobis in promptu ad hoc p valeriū in libro de disciplina militari descriptæ, vt de Manlio Torquato, qui filiū ꝓprium licet victorem occidi fecit ob violatā disciplinam militarē. & de Papyrio dictatore q Fabiū Rutilium magistrum equitum, qui aduersus edictū eius q̄ prosperè pugnauerat, virgis iussit cædi, securi percussurus, nec contemni, aut precibus militū cōcessit animaduersionem, eūq; profugientem Romam ꝓsecutus est: nec ibi qdē remissio prius supplicij metu, q̄ ad genua eius & Fabius cum patre pronolueretur & pariter senatus & populus rogarent. Hæc tā seueritas

ritas nõ intantum est exercenda, vt animũ militũ ab imperatore exercit⁹ auertat, qa tẽpore belli rigor nõ debet omnino seruari.c.ſi.de transactio. & c.sciendum 29.d.ſm Ioan.Fabri in proœmio institu.super verbo,gubernari.vbi ẽt dicit,ꝙ tẽpore belli iura non seruant̃ de facto, licet sanctius esset:ꝙ iustitia illo tẽpore fieret, q̃ alio: quia,vt dicit Cicero 1.Officiorũ: Nullum est tempus quod iustitia vacare debeat.

TRigesimaquinta consid. Milites ẽt multũ laudãtur ex scientia militari,quã habere debẽt, vt habetur in l.vnica.C.de castrẽsi omniũ palatiorũ peculio,li.12.ibi:qui pⱥsto sunt super actib⁹ quos intẽtos & eruditos studiis itinerũ ꝓlixitas & expositionum difficultas exercet. & probatur in l.j.ff.de decretis ab ordine faciẽdis.ibi: & peritia artis. & Io.de Plat. in l.j.C.de ꝯditis ĩ horreis publicis,li.10.& hoc est, qm̃ turpe est ignorare scientiã & artẽ, in qua qs versatur.l.j.§.Seruius autem Sulpitius.ff.de orig.iur. Vnde dicit Vegetius li.1.c.1.de re militari.Scientia rei bellicę dimicãdi nutrit audaciã;nemo facere metuit qđ se bene didicisse cõficit. Etenim in certamine bellorũ exercitata paucitas ad victoriã prõptior est.Rudis & indocta multitudo exposita semp ad cędẽ. Idẽq; 24.c.2.libri scribit.Cuius manib⁹ est seruãda respublica, studiosius oportet scientiã dimicãdi, vsumq; reipublicę iugis exercitiis custodire.Et dicit idẽ Vegetius c.15.2.libri.in pugna vsum ꝓdesse amplius q̃ vires.Nã si doctrina armorũ cesset, nihil paganus distat à milite:q̃ quidẽ scientia necessariò requirit̃ in duce exercitus,& in capitaneis ad guerrã, aut aliis habẽtib⁹ administrationẽ seu autoritatem in exercitu, vt amplè demonstrat Cæpola in tract.de imperatore eligẽdo.in verbo,scientiã.vbi ꝙ hæc sciẽtia militaris p armorũ exercitationẽ acquirit̃: vt est casus in l.ĩ nomine Dñi. versi.hæc aũt.ibi: iubemus vt semper milites ad exercitationẽ armorũ teneant. C.de officio præfecti ꝑtorio Africę. & ibi Albericus qui dicit per illũ textũ, ꝙ milites armorũ vsu quotidiano ad bella se ꝑparare debẽt.alleg.l.milites.C.locati.& est casus in l.milites.2.ibi: vt armorũ quotidiano exercitio ad bella se ꝑparent.C.de re militari, lib.12. vnde exercit⁹ nomẽ ab opere exercitij & exercitatione extraxit.tex.in l.j. in fi.ff.de milit. testamẽto. Veget.li.2.de re militari.c.1. ideo dicit, ꝙ omne artificiũ seu sciẽtia exercitio crescit, & p illud suscipit incrementũ.text.in l.legatis seruis.§.ornatricib⁹. & & ibi glo. in verb. incrementũ. ff.de legatis 3. notat glo.ĩ verbo possit.ĩ c.peruenit.84.d.& dicit Policra. in suo 6.lib. ꝙ tria fecerũt Romanos esse triũphantes & victores,sciẽtia rei militaris,exercitatio, & fides.pro quo facit tex.in §.cumq;. in proœmio istit. ibi: quorum omniũ solertiam, & legum scientiã, & circa nostras iussiones fidẽ. & tex.in 2. cõstitutio.C. in principio: dicit arma & leges Romanos omnib⁹ anteponi gentib⁹ & nationibus:scientia & dignitate ẽt dominari ꝑteritis effecit tẽporibus: quæ quidẽ scientia rei militaris optimè cognoscitur ex experiẽtia,vt per plura ostẽdit Cæpola in loco suprà citato.

Ex quo ĩfero milites expertos plurimũ esse laudãdos: qm̃ experiẽtia est rerũ magistra.c.q̃ sit.de elect. in 6.in prin.cũ aliis per eundem Cępolam allegatis. & dicit Philosophus, Natura potentẽ, ars facilem, vsus promptum reddit artificem. & in 2.cõstitutione.C.sed cũ sit iurisperiti, commẽdantur experiẽtia rerũ. & ĩ l.certi.C de iudiciis.vbi causatũ experti iudices dari possunt. Et dicit Bern.ad fratres de mõte Dei. Rusticus habet duros neruos, fortes lacertos, exercitatio hoc facit: ĩ ocio simul cũ corpore mollescit voluntas: facit vsus vsum, exercitiũ vires in omni labore ministrat. Et de huiusmodi exercitatione quomodo à ducib⁹, & trib. militum docenda est, facit tex.ĩ l.officiũ.in prin.ff.de re mil. & ĩ l.vnica.§.j. C.de offic.prætoris Africæ.& quę amplè ponit Luc. de Penna.in l.milites.ij.col.ij.C.de re mil.lib.12.

TRigesimasexta consid. Milites ex vigilantia laudantur, quoniã miles debet esse vigilans ad custodiam eorum quibus ꝑpositus existit, ne dormiẽs inuadatur ab hostibus. Et inde dr̃ præfectus vigilũ, ꝙ tota nocte vigilare debet,armatusq; discurrere, & inquilinos admonere, ne culpa eorũ, aut negligẽtia incendiũ oriat̃.tex.in l.pen.§.pen.ff.de officio pręfecti vigilũ. Vigilare etenim debent milites ꝑcepto diuino excitati per Christũ in euãgelio,vt hr̃ Matt.24. Mar.15.& Luc.12.Vigilate,inquit, & parati estote, qa nescitis qua hora fur veniet. Nã hostes dicuntur fures, quos per dolum & insidias,licet vincere,si eis aliter fides promissa nõ fuerit.Sicut fecit Macrobius Carthaginensiũ dux cõtra Assyrios multus,quos vincere dubitans vino & mãdragoris dolosè inebriatos dormientes interemit.Nã, vt ait Hiero.ĩ li.vigiliarũ. Vigilãdo timor oĩs excludit̃,fiducia nascitur:q̃ multũ prosunt ĩ exercitu militari. Et de vtilitate vigiliarum scribit Luc.de Pen. in l.vnic.C.de studiis liberalib⁹ vrbis Romæ.col.xſ.li.11.imò ita ĩ eis laudatur & est necessaria vigilantia, ꝙ si excubias sibi ordinatas dimiserint,capite puniũtur.tex.ĩ l.q.excubias. & ibi glos.ff.de re milita.facto l.iiii.§.si præsidis. eod.titu.

TRigesimaseptima consid. Etiã milites laudandi sunt ex patientia in aduersitatibus, & belli sudoribus: qm̃ patiẽtes esse debẽt in aduersitatib⁹ & belli laboribus sustinendis: fame, siti, æstu, frigore, ac cæteris calamitatib⁹, quæ innumerabiles existũt.l.vnica.§.j.C.de caducis tollẽdis.Et ad istud ꝓprobãdum G.Benedicti in sua repetitione c.Rayn. in verbo testamentum,j.nu.39.versic.octauò miles, de testamẽtis.adducit plura dicta & historias antiquorũ. Primò enim in testẽ adducit Senecã lib.3.de ira.scribentẽ historiam de Timagine historiarũ scriptore, q cùm quædam contra Augustum Cæsarem scripsisset, monuit eũ Cæsar vt sermone moderatiori vteretur, qđ facere renuit, nec tñ Cæsar se vindicauit, sed solum ei domũ suam interdicit. Adducit pariter Policra. lib.3.c.14. (qui plura exẽpla ibi de patiẽtia scribit) de ipso Octauiano Cæsare Augusto, ꝙ miræ patientiæ fuit, & q̃dam alia de patientia aliquorũ, q̃ cùm non multũ faciant ad propositum aliter non insisto.

De huiusmodi patientia melius faciunt dicta Aeneæ, in 1.& 2.Aeneidos, cùm dicat.

Durate, & vosmet rebus seruate secũdis, &c. sequit̃.
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Et

Et libro III. de eo dicitur.

Mens immota manet, lachryma voluuntur inanes.

Et in primo.

O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.

Sed, vt dicit Luc. de Pen. in l. milites. 2. C. de re militari. allegãdo Tulliũ i 2. de Tusculanis quęstio. nostri exercitus primùm vñ nomẽ habeãt: nisi ab exercitatione, vt facit tex. i l. j. i fi. ff. de militari testamen. deinde qs labor, quãtũ agminis ferre plusquàm dimidia mẽsis cibaria ferre, si qd ad vsum veliut ferre vallum. Nã scutũ, gladiũ, galeã, i onere nostri milites nõ plus numerant q̃ humeros, lacertos, manus. Arma. n. mẽbra militis esse dicũt. q quidẽ ita geruntᷓ aptè, vt si vsus foret abiectis onerib⁹ expeditis armis, vt mẽbris pugnare possent. Quid exercitatio legionũ? qd ille cursus, ꝯcursus, clamor quãti laboris est? Ex hoc ille animo in prœliis paratus ad vulnera adhuc pari aĩo in exercitatũ militẽ, mulier videbit. Cur tantũ interest nouum & veterem exercitum? quãtum experti sumus ætas Tyronum plerunq; melior est, sed ferre laborem, contẽnere vulnus consuetudo docet. Quin etiam videmus ex acie afferri sæpè saucios, & quidẽ rudẽ illũ & inexercitatũ, quamuis leui ĩctu ploratus turpissimos edere, at verò ille exercitat⁹ & vetus ob eãq, rẽ fortior medicũ modo requirẽs à quo obligetᷓ.

Trigesimaoctaua cõsid. Milites laudãtur in fortitudine, & in plurib⁹ locis imperator vocat milites fortissimos eis dãdo pdictũ titulũ, cũ ex illo decorẽtur, & honorẽtur, vt de hoc est tex. i l. tã collatores. in prin. & duobus aliis locis. C. de re militari. & in l. fortissimi ac deuotissimi milites. C. de erogatione militaris annonę. li. 12. Et ĩ milite fortitudo est virt⁹, qua cæteræ solidantᷓ, & sine qua ĩ bono nõ perseueratur, & qua oĩa roborantᷓ, & moderãtur. de qua ait Philosophus 2. Etiebor. fortitudo tenet mediũ inter timores & audacias. & Cic. Rhetoric. 1. Fortitudo est cõceptio ꝯsiderata paruulorũ laborũq; perpessio. & in Tusculanis quæstio. li. 4. Fortitudo, inquit, est affectio animi lege summę ppetiẽdis reb⁹ obtẽperãs, vel est ꝯseruatio stabilis iudicij ĩ eis reb⁹, q̃ formidolosæ vidẽtur subeũdis, vel repellendis, vel ex sciẽtia rerum formidolosarum, contrariarũq; aut omnino negligendarũ conseruans earum stabile iudicium.

Ex quibus infertur fortitudinẽ locũ habere in arduis, & in grãdib⁹. pbatur, cũ sit illa de qua dr, Tendit ad ardua virtus. hanc si quidem virtutẽ si miles habuerit, minas nõ timebit, imo nec mortem pauebit. Cùm viro forti nequaquam turpis mors accidere possit. Fortitudo certe sui natura, & effectu fortunã superat. Vnde Valerius. Fortiter, inquit, se in aduersis gerere, qd aliud est q̃ fortunã sæuientẽ in adiutoriũ sui pudore victã vertere, vt dicit G. Benedi. in loco allegato in præcedenti cõsideratione. qui, vt ait, nõ sunt optanda pericula, vt forte quis se ostendat, sed sufficit pericula si cõtingant valide tolerare. Nõ sum (vt ait Seneca ad Lucillum) tam demẽs, vt ęgrotare cupiã, tñ si ægrotandũ fuerit, sufficit vt nihil effœminatè faciã. Non. n. pati tormenta optabile ẽst, sed pati fortiter, nec debet vlla rei nouitas fortia veterũ pectora. Cũ nõ possit athleta magnos spiritus habere, donec suum viderit sanguinem. Iuxta illud: Sanguis fusus humi vires accenso roborat igne.

Tunc. n. proiectus animũ non proiicit. sed cũ magna spe ad pugnã descẽdit. eãq; virtute mala fortuna vincitᷓ, & bona ornatᷓ. Oportet ergo milites esse fortissimos nulla vi, nulloq; terrore à proposito recedẽtes & ꝯsiderate, vt ait Valerius, tit. de ꝯstãtia, in prin. q natura sic cõparatũ est, vt quisquis se aliquis ordine ac recta mente cõplexũ confidit, vel iam gestum; si obtrectetᷓ acriter tueatᷓ, vel nondũ editũ si interpelletur sine vlla cunctatione ad effectũ perducat. Vnde refert Salustius bellũ Catilinariũ narrans. prope fin. Catilinã Romanũ potẽtia nimiũ obsessum die sui interitus milites suos sic obsecrasse. Nemo, inquit, nisi victor pro pace bellũ mutaret. Nã in fuga salutẽ sperare, cũ arma qbus corpus tegitᷓ ab hoste auerteris, ea verò dementia est semp in prælio, his est maximũ periculũ qui maximè timent, audacia ꝓ muro hr. Cũ vos ꝯsidero milites, & cũ facta vestra æstimo. Magnaᷓ me spes victorię tenet, animus, ætas, virtus vestra me hortantᷓ. præterea necessitudo, quę ẽt timidos fortes facit. Hæc ille. Nã eiusdẽ nationis homines fortiores sunt ad se mutuo auxiliandũ. Historiographi profecto laudant, & ad cœlos vsq; tollunt eos, qui fortes & ꝯstãtes fuerũt ĩ plio. Multa & terribilia Piso Roma. ꝯtẽpsit dũ speciosũ mẽtis suę flecti noluit rigorẽ.

Laudatᷓ pariter ille Iudas. Machabæus, 1. Mach. 3. ibi: Et surrexit Iudas q vocabatur Machab. & induit loricã sicut gigas, & succinxit se arma sua bellica in prœliis, & protegebat castra gladio suo, similis fact⁹ est leoni in operib⁹ suis, & sicut Catul⁹ leonis rugiẽs in venatione, & de pręliis inde narrabãt oẽs gentes.

De Catone maiore refert etiam Valerius lib. 3. ti. de fortitudine. felicior, inquit, progenię sua superior Cato, à quo Portiæ familiæ principia manarunt: qui cũ ab hoste in acie vehementi periculo peteretᷓ, vagina gladius eius elapsus decidit, quem subiectum pręliantium globo, atq; vndiq; hostilibus pedib⁹ circũdatũ postquàm abesse sibi animaduerterit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illũ non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretᷓ. Quo spectaculo attoniti hostes postera die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

Cneus Pompilius à Senatu Romano ad Syriæ regem missus sua fortitudine, & audacia ac si totus senatus adfuisset, regẽ terruit. de quo idem Valerius, lib. 6 tit. de grauiter dictis aut factis.

Iulius quoq; Cæsar, vt idẽ Valerius tit. de fortitudine refert. Cùm in Galliis innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorũ inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eoq; tectus acerrime præliari cœpit. Quo facto, fortitudinẽ, & ꝯstantiã per totũ exercitum diffudit, labẽtẽq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Hęc sunt exempla, & historię quę G. Benedicti in dicto loco pro huiusmodi fortitudine in militibus requisita adduxit. Si tamẽ velis videre ad saturitatem exempla bellicosorũ virorũ cũ illustribus victoriis, & fortissimorum fortitudine corporea, vide Textorẽ in sua officina, vbi amplissimè.

Addo

Addo etiam de Parmenione duce fortissimo bellicoso & strenuo per F. Patritinm libro 9. de institutione reipublicæ. tit. 2.

Dicit ēt Luc. de Pen. in d. l. fortissimi. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. ꝙ ad militiam (quæ ēt à malo dr) nō debēt assumi debiles, sed fortissimi, bello idonei, præparati ad pericula & præstantis animi, & ibi amplè, vbi ēt accumulat quindecim, quæ fortitudinē & corporis & animi iuuant, vbi sunt plura pulchra dicta pro militibus: sed cū hoc opus iā sit satis oneratū, extra suam materiam, hic non repeto.

TRigesimanona consid. Milites appetunt laudari & prodest laus à duce eorū exercitus, cū de strenuitate laudant. Titus Liuius 2, ab vrbe condita, Addebant & laudes, quibus haud minus q̄ præmio gaudent militum animi. Vnde ex laudibus ēt malitia interdum augef. l. j. §. sed vtrū. ff. de seruo corrupto. & c. sunt nonulli. 68. d. vir quippe ad gloriā eruditus nullā partē animi, tam mollē habebit, quā non medi tatione & ratione corroboret, vt ait Cicero 2. de Tusculanis quęst. ita dicit Luc. de Pen. in l. fortissimi. col. vlt. ibi, quattumdecimum. C. de erogatio. militaris annonę, lib. 12. hinc est ꝙ, vt videmus milites attribuūt gloriæ & honori mori in bello, cum de talibus ibi mortuis dicāt eos esse mortuos in lecto honoris. pro quo tex. in §. j. in fi. ibi. Hi. n. q̄ ꝓ republica ceciderūt, in perpetuū ꝑ gloria viuere intelliguntur. inst. de excus. tuto. facit tex. in l. qua actione. §. si quis in colluctatione, ff. ad legē Aquiliā. &, vt dixi ante in 25. ꝯsid. nihil timent ꝓpter laudem consequendam.

QVadragesima ꝯsid. Milites laudantur ex deuotione, qm̄ Imperator eos etiam vocat deuotissimos. l. tā collatores, C. de re. mil. & l. fortissimi. ac deuotissimi milites. C. de erogatiōe militaris annonæ. lib. 12. Et hoc est qm̄ deuota oratio multum valet ad fortitudinem, de cœlo enim est fortitudo. 1. Mach. c. 3. & c. 11. Scidit Ionathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & orauit, & reuersus est ad eos in prælium, & conuertit illos in fugā, & pugnauerunt. & Exod. 17. Cum leuaret manus Moyses & oraret, vincebat Israel. ita tenet Lucas de Pen. in d. l. fortissimi. ibi: Octauū deuota oratio & c.

QVadragesimaprima ꝯsid. Milites laudantur ex fide seu fidelitate, q̄ licet in quocūq; necessaria sit, maximē tñ militantibus congruit vt sint fideles. in hoc militia fundata est, vt nulla fraude vitupetetur. quia, vt Cicero ait, lib. 1. de Offi. fundamētū primum iustitiæ est fides. & Seneca ad Lucill. fides (inquit) est sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur: nullo pmio corrūpitur, imò & hosti congruit tenere fidem. Nā qui fidem perdidit, nihil habet quod possit amplius perdere. Vnde nobiles dici non possunt, qui fraudibus & infidelitatibus sua prælia exercent, & qd ꝓmittunt minimè obseruāt. Occultum ꝑfecto & insidiosum malū est perfidia, cuius efficacissime vires sunt mentiri & fallere, quæ tm̄ incōmodi affert humano generi, quātū salutis bona fides ꝑstat. Oēs. n. fideles esse honestū est, illos ꝑcipuè, quorum status militaris, quoꝝ ūq; vocatio est rēpub. defensare. Militia aūt dedecus patitur, nisi fideliter exerceatur, & ī milite nil pulchrius q̄ fides, teste Vegetio de re militari. c. 2. vbi dicit, ꝙ totius reipub. salus in hoc cōsistit, vt tyrones, i. milites nō solum corpore, sed animo ꝑstantissimi deligantur, atq; iuramēta suis principibus facta obseruēt. Cui assentit Polycr. lib. 6. c. 5. dicens, duo esse ꝑcipua in milite, s. electio seu delectus, & sacramentum, vt, s. fides promissum teneat. Et de hac fide seruata ponit G. Bened. in sua repet. c. Raynutius. in ver. testm̄. 1. nn. 42. ibi, decimò requirif. de testamentis. & Textor ī sua Offi. c. fidelissimi. scribit de Attilio Regulo, q maluit ad supplicium redire, q̄ datam Carthaginensibus fidem violare. pro quo facit. l. nihil interest. ff. de captiuis. l. cōuentionū. ff. de pactis. & ī c. noli ibi, fides enim quādo ꝓmittitur, etiam hosti seruāda est, ꝯ quem bellum geritur, quanto magis amico ꝓ quo pugnatur. 23. q. 1. & c. innocens. 22. q. 4. Et armigeri, qui iuxta vulgare se reddunt ad fidem, illud obseruare debent, cum tm̄ sit ac si ꝓmitterent sub fide, vel iurarent per Deum, aut per sacra Euangelia, vt dicunt Ang. Lud. & post eos do. meus Ias. in l. ij. §. iurari. col. ij. ff. de iureiur.

Et de commendatione fidei & fidelitatis in milite, vide Cępolam in tract. de imperatore eligendo. versi. pro Imperatore.

QVadragesimasecunda consid. Milites etiam laudantur ex pseuerantia. nisi. n. in prędictis virtutibus bellando perseueraueris, nūquā reportabit victorię triūphum; imò deficiens in vno, factus est oīum reus. c. defleat peccator. de reg. iu. Nec meref dici Athleta, q saltem non vicerit. l. j. C. de athletis. lib. 10. Vnde Romani, q ꝯ Carthagin. in bello perseuerauerūt, funditus eos deleuerūt. Hæc est vnica virtus pseuerantia, q̄ milites coronat. Bene. n. agere parum ꝓdest, si mens labilis existat. Nec ex actibus generatur habitus, nisi fuerit operis pseuerantia: quia ſm Ciceronem Rhet. 1. perseuerantia ēt in rōne bene ꝯsiderata stabilis perpetuaq; pmansio. Nā talia cōtinuata vigēt: imò gutta aquę mollis durissimum cauat lapidē pseuerāter cadēdo ſm Alanum dicētem:

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpè cadendo,
Sic tu proficias, non vi, sed sæpè studendo.

Tali certè medio extolluntur veteres Romani milites in oratione ad Cæsarem senem de repub. simili laude adhuc referuntur Cymbrorū antiqui milites, q nisi morerentur in bello, non reputabāt se felices ad finem vsq; non pseuerantes. de quibus Val. lib. 2. de institutis. Mortui. n. morbo, vel senio, verè mortui sunt mūdo, nec cōputantur in numero liberorū viuētium, sed q in acie ptincipis, ꝓ repub. ceciderūt, adhuc post ꝑ gloriam viuere dicunt. §. j. inst. de excu. tut. quia, vt Cicero ait, qui per virtutem perit, non omnino interit. hinc est, ꝙ milites nostri dicunt se mori in lecto honoris, cum in acie mortem obeunt, vt ante dixi. De Aenea legitur lib. 1. Aen. ꝙ ꝑ medios ignes, tela, & hostes perseueranter se habuit, ex quo magnifica peregit. Qui licet multas ī patte sensitiua pateretur tribulationes, tñ visum rōnis in mēte nunq̄ perdidit: imò suos ꝯsolando, fortius pseuerauit, vt pulchrè hr̄ lib. 1. Aen. vbi ad suos milites.

Renouate (inquit) animos, mœstumq; timorem
Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit:
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
Ostendunt, illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.
Et sequitur.
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Et libro IIII. de eo sic dicitur.
Mens immota manet, lachrimæ voluuntur inanes.
Et Valerius lib. 3.c.250. de fortitudine. ponit de perseuerantia cuiusdam militis. & lib. 3. tit. de fiducia scribit de perseuerantia vtriusq; Spartani.

Cæsar ēt ad cœlos vsq; summos pseuerantiā militarē, lib. 8. suorū cōmentariorū de bello Gallico extollit. Et iutantū est laudanda in militibus, ꝙ ex contrario desertio militiæ est grauiter etiam vsq; ad mortem punienda, vt per plura satis comprobat G. Ben. ī repet.c.j.Ray.ī verb.testm̄. 1.nu. 43. de testamētis, quæ nō tāgo, cū sit extra fines laudis, & ꝓpositi nr̄i.

QVadragesimatertia consid. Milites ēt laudanť ex charitate inter eos. Cū in militibus debeat esse charitas & mutua dilectio, qua deficiēte, ex sententia veritatis diuinæ, desolabunť. Imò vē ꝙ maior debet esse dilectio inter milites, q̄ inter parentes. cum, vt facit tex. in l. militē. C. de procuratorib. Miles admittitur ad comparendum tāquam procurator pro commilitone, & tn̄ nō admittitur ꝑ parentibus. Præterea pactū de succedendo velut mortis captandæ in ductiuum non valet. l. fi. C. de pactis. Et tn̄ inter milites valet. l. licet. iter priuatos. C. eod. de pactis. eo qa abundantia mutuæ dilectionis facit cessare præsumptionē captandæ mortis, cū nō sit verisimile vnū militē alteri insidiaturū: & sicut sunt socij passionū, ita esse debent & ꝯsolationū, iuxta dictum Apostolī ad Cor. j. & cum socij sint & vnius societatis debent se ad inuicē diligere tanquā fratres, cū vt hr̄ Prouer. 18. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit quā frater. facit tex. in l. verū. in prin. ff. pro socio. vbi societas dr̄ ius seu species fraternitatis. & ibi gl. i verb. fraternitatis. & vt dicit G. Bened. in loco iu præced. consid. in fi. alleg. si se nō adiuuarent in prælio essent peiores dæmonib. dæmones. n. si se nō diligant, tamē mutuo auxilio coadiuuanť ꝯ nos in prælio. Sic faciūt milites & armigeri, quoniam si vni fit iniuria, omnibus ēt fit iniuria. Si obsequium & placitum, nec illi nec cæteris: Et ista charitas consistit in duobus. s. vno modo adiutorium proximi habendo, alio modo veritati adhærēdo, vt dicit Lu. de Pen. in l. fortissimi. col. j. ibi: quartū. C. de erogatiōe militaris annonę. li. 12.

QVadragesimaquarta consid. Etiam milites laudātur ex sapientia: quoniam, vt habeť Prouerb. 24. Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus est. & Gregorius in moralib⁹. Valde fortitudo destituiť, nisi per consilium fulciatur. Et Titus Liuius lib. 2. de bello Punico. Malo te sapiens hostis metuat, quā stulti ciues laudent. Omnia audētem cōtemnet Hānibal, nil temerè agentem metuet. Non. n. tm̄ virib⁹ corporis & lacertis fortitudinis gloria est: sed magis in virtute animi. dicit Ambro. 1. de officijs. & Cic. 1. de officiis. parua sunt foris arma, si nō est ꝯsilium domi: quod citat Panor. in c. ex multa. col. ij. versi. nota ꝙ pollens ꝯsilio. extra de voto. & perierunt gigantes quos dn̄s nō elegit, quia nō habuerunt sapientiam. Baruch. 3. nō sic dī de filio sensato, pp quē dn̄s deiecit potentiā inimicorū. Eccles. 47. Expedit. n. interdū astutia insidiisq; pugnare, maximè in bello iusto & ꝯ eos, qui nequeūt apertè deuinci. c. dominus noster. 23. q. 2. & ibi plures concordantias. l. j. §. nō fuit. ff. de dolo. Vnde Greg. in registro. lib. 3. cap. vlt. Terrenus hostis qui munita loca cupit inuadere, pugnādi arte sic vtitur, latēter quidā ponit insidias, & ad vni⁹ loci expugnationē totum ostendit: vt dū ad defensionē loci illius vbi instat periculum ꝯuenitur, loca alia de quibus nulla est suspitio capianť. & euenit vt qui cognitus resistentis virtute expulsus est latens obtineat quod certando nō potuit obtinere. Nā dū aliud atenditur, aliud non cauetur. Ita dicit Luc. de Penna in l. fortissimi. ibi: quintum sapientia. C. de erogatio. militaris annonæ. lib. 12. Et ꝙ in militibus requirať sapientia, probatur in l. postliminiū. §. fi. ff. de captiuis & postlimin. reuer. not. Angelus in l. quod constitutū, ff. de militari testamento, & in l. vnica. C. de cōditis in publicis horreis. lib. 10. Et ibi per Ioan. de Platea. facit et quod notat Bal. in l. ex diui. C. de locato. in fi. per dictam l. vnicā. Et ad hæc vide Valerium. titulo: de sapienter dictis. qui de Scipione scribendo sic ait. Turpe est viro militari dicere nō putarā, ex explorato & excusso ꝯsilio quæ foro aguntur administrari oportere arbitrabať summa ratione. irreuocabilis est. n. error, qui violentię martis cōmittitur. Vnde Cicero libro primo de senectute. Nō viribus aut velocitate corporis res magnæ gerūtur, sed consilio, autoritate, & scientia. dauces enim cōsilia plus agunt aliis, & philosophi consilia plus valuerūt in bellis q̄ principes aliunde. vt idem ait lib. 1. Officiorum: & salus est vbi consilia multa. Prouer. 11. Vnde Trogus Pompeius. li. 31. ait. Alexāder victoriā obtinuit qui ꝯsilio gubernauit exercitū. Ita Cępola in tract. de imperatore militū eligēdo. in verb. virtus. vbi apprimè cōprobat qūo sapientia & industria ēt est militibus necessaria. Adduco dictū Horatij ī odis. lib. 3. ode. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoq; prouehunt.
In maius ijdem odere vires.
Omne nephas animo mouentes.
Testis mearum centimanus gygas,
Sententiarum notus & integre
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus sagitta.

Item Valerius Flaccus. lib. 4. Argonauticon ita scribit. Sępè agri potior prudētia dextra. Et habetur Ecclesia. 9. Dicebā meliorē esse sapientiam fortitudine. Et paulò post. Melior est sapiētia quàm arma bellica. & Sap. 6. Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens q̄ fortis, & melior forti est sapiēs vir. & prudēs vnū ꝯsiliū multas manus vincit. Vnde apud Homerū li. 2. Ilia. Agamemnō asserit facile se Troia potiturū, si decē sibi adessent Nestori sīles tanq̄ pluris faceret decem Nestorū consiliū, quā magnā militum manū.

testis

testis est Cęlius lib. antiquarum lectio. 6. cap. 31.

Fecit optimè poetica historia ab ipso Homero Odyssee 8. descripta, dum ait. Vulcanus claudus cũ suspectam haberet vxorem Venerem, q furtim cum Marte cõcũberet, nec vires suppeteret, quibus adulterantes deprehenderet, ad artes ingeniũq; cõfugit; lectum suum cathenulis inuisibilibus circũuinxit, quod vbi fecisset, foras abire se simulat: deinde cum in arctissimis essent complexibus Mars & Venus, vinculis illis hoc magis irretiti, quo magis se circũ agerent, vnde in adulterio manifesto deprehẽsi sunt. Vnde Homerus ibi dicit.

Nonnunquam assequitur tardus celeremq; citumq;
Sic vti nunc Vulcanus, vt est vestigia tardus
Mauortem cepit, qui percitissimus vnus
Cunctorum, quicunque tenent super astra deorum:
Et quanquam est claudus pede, rem tamen arte peregit,
Prouide etiam debet pœnas deprehensus adulter.

Cui sententię conformat illa Menedemi philosophi, teste Laertio. Capitur ergo & ab infirmis celer. Aquilãq; breui testudo vincit.

Ad hęc accedit alia & vera historia quã recenset Plutarchus in vita Sertorij, & Valerius Max. lib. 7. c. 3. & Sextus Iul. Frontinus lib. stratagematum vltimo c. fi. de qua etiam meminit Io. An. in c. 1. in verbo difficile, extra de treuga & pace. q cum Sertorius ipse dux strenuus suis copiis ex barbara turba cõflatis, rationibusq; persuadere non posset in re militari plus habere põderis & momenti consiliũ q̃ vires temerarias: postea quã illi interdũ parũ feliciter certassent, hoc commento vsus est. Conuocata totius exercitus turba, duos equos prope adduci iubet: alterũ macie senioq; confectum, alterum vegetum cauda pilosa: atq; macilento illi iuuenem adhibet prægrandi statura, & viribus admirandis. Contra valenti & forti pusillum imbecillum & debilem admonet hominem. hic, vt illi præceptum erat, singulos pilos robusti equi paulatim vellens, breui tpe totã depilauit caudã. iuuenis ediuerso caudã oẽm gracilis equi simul manibus vtrisq; deprehẽsam, vi atq; impetu conatus euellere. Qui cũ incassum niteretur, risum circum spectãtib⁹ pbuit. Sub hęc assurgẽs Sertori⁹, cuius cõsilio pceptoq; hęc acta fuerãt: Videtis, inquit, cõmilitones, quãto plus possit ingeniũ q̃ vires: cui historię pcordat dictũ Horatij. lib. 2. epist. ad Augustũ cũ ait.

Vtor promisso, caudæq; pilos vt equinæ
Paulatim vello, demo vnum, demo etiam vnum.
Dum cadat elusus ratione ruentis aceruĩ.
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis.

Hæc recitat Tiraquellus in suis legibus conubialibus, in prima lege.

QVadragesimaquinta consid. Etiam milites plus laudantur & inter eos extolluntur felices q̃ alij. Vnde Vegetius lib. 3. de re militari. in prin. dicit. Rem militarem virtute sola, vel certè felicitate contineri. Et Cępol. in tractatu ante alleg. in vers. ob felicitatẽ. amplè commendat felicitatẽ in militia maximè in duce exercitus, adducendo plura exempla de multis, qui laudẽ meruerunt ob felicitatẽ. Et felix dr pspe, quia cũcta ad votũ sibi succedunt, vt habet in proœmio institu. i verbo, felix. Textor verò in sua officina in c. fortunati & felices annumerat plures qui fuerunt multũ fortunati & felices. Et istud interdũ prouenit à virtute animi, vel pp multas diuitias vel cognitionem rerum mundi, vt per gl. in d. verbo, felix. in proœ. ffo rum. vel ex custodia & administratione bonorum angelorum cuiuslibet, qui iuuãt personas quibus sunt cõmissi: ita quod vnus angelus deputatus vni est fortior & maior altero, sicut supra dictum est in 3. par. in 16. consid. in cip. istorũ angelorum. ver. 3. protexit. cum seq. quod q̃nque vnus angelus vnius patriæ seu gentis resistit alteri, vt habet Dan. 10. Si ẽt vnus angelus vnius hoĩs particularis resistit alteri, prout in casu simili recitat Plutarchus lib. de Romanorum fortuna. allegatus per Cęlium. lib. antiquarum lec. 1. c. 31. in fi. vbi dicit Marcum Antonium & Augustum singulari amicitia & beneuolentia iunctos, cum suppeteret ocium, sæpè lusib⁹ inter se diuersis transmittere solitos: verum in his cum semper victus abiret Antonius, quidã apud eũ diuinandi peritia clarus audacter ita admonuit, Antoni, quid nam tibi cum adolescẽte isto? refuge istũ, & vita: Tu quidem illustrior es natu, item grãdior, sed plurium quoq; imperator, bella multa exanclasti, peritia terũ pstãtior es. At nescis quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus. Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quod ni abieris, procul ad illum defecturam apparet.

QVadragesimasexta conside. Quis in pugnando consequitur maiorem honorem in duello pro impresia facto ex multis, vt dicit Paris de Puteo, de re militari & duello, lib. 10. c. 1.

Primò qui cum maiori virilitate ac strenuitate se gesserit in ipso prælio armaturis corporeis vtẽdo: vt membris mouẽdo se in armis vt inermem, & agiliter pugnando cum prudentia, & cum temporis moderatione, & cũ brachiorũ, & pedum temperamento, offensas & defensas faciendo vbi & qñ oportunitas aderit, fines modestiæ non exeundo, ac arte & artificio belli gerendo, & non sola fortitudine, sed ingenio mixto prosiliẽdo, nõ offendendo incautè, nec defendendo indefensus, armaq; cũ mẽsura mouẽdo.

Secundò etiam is maiorem honorem reportat, q amplius de campi spatio reportat, & qui melius occupatum spatium, seu rendum conseruat & tenet.

Tertiò is etiam honoratur, qui proprium vultũ nunquã conuertisset nec retro, nisi oportune cessisset: deniq; & is q melius insidias hostis & offensas vitasset, & is qui in faciem percussus & repercussus inuictus permansisset, & is qui se non plicasset, nec manus aut crura ad terram tetigisset: quia cadenti similis esset, & is maximè qui sanguinem inimico secisset se illeso, is ẽt qui inimicum in capite percusserit vel in manu, aut in mẽbris nobilioribus. Ideo dicit Vegetius de re militari, q pugnator pedestris debet scire artẽ dimicãdi. & dicit Salomõ, q in bello requiritur prudentia. Idem ẽt ait Vegetius lib. 1. c. 2. in fi.

QVadragesimaseptima consid. Milites & armigeri de consuetudine non habent soluere col-

lectas, vt dicit Iacob. Rebuffi in l.j.nu.4.C.de indictio. & i l.fi.C.de fundis limitrophis.lib.11.vbi amplè tractat ipsam materiam.& ibi dicit,q milites in acie existẽtes ab extraordinariis muneribus excusantur.l.in honorib.§.angariarum.ff.de vacatio.munerũ.vbi dr,q ab angariarum pstatione & recipiẽdi hospitis necessitate excusantur.pro quo etiã facit l.vlt.§.pen.ff.de munerib.& honorib.

Aduerte etiam, quia milites in multis aliis priuilegiantur seu honorantur.

I. Quia miles accusatus de crimine non quæstionatur.l.milites.C.de quæstionibus.

II. Quia miles furca non suspenditur.l.iij.§.j. & ibi hoc no.Bar.ff.de re militari.

III. Miles in 20. casibus in actu testandi priuilegiatur quos scribit Guillelmus Benedicti i sua repet.c. Raynutius.in verbo,testamentum.1.num.22. extra de testamen. militis qui alio modo illos ponit:& Bal.in l.milites.C.de testam.militis.

IIII. Contra militantes stantes in bello non currit præscriptio, vt ait Martinus de Laude in tractatu de milite. articulo 2.

V. Militibus datur restitutio.l.fin.C.de restitu.militum.& etiam eorum vxores, titulo de vxoribus militum. & etiam medici illorum.l.inter eos.§.militũ medici.ff. ex quibus causis maiores.& Albericus in l.j.C.de vxoribus militum.

VI. Præuentio iurisditionis non tollit priuileginm militis volentis declinare iurisditionem. glos. in l.si quis postea quã.ff.de iudiciis: Martinus de Laude in dicto tract.de milite.artic.22.

VII. Miles non potest cogi esse tutor nisi filiorum cõmilitonis.l.sed miles.in prin. & ibi Bar.ff.de excusa. tut.& idem Bart. in l.propter.§.si in castris.ff.de excusa.tutorum.instit.eodem.§.idem & in milite.

VIII. Miles præfertur aliis creditoribus etiam anteriorib⁹ in re empta ex pecunia sua.gloss. in l.ideoque.ff.qui potiores in pignore habeantur.

IX. Licet miles teneatur soluere gabellam de rebus quas portat, non tamen res quas portat cadunt in commissum. Baldus in lege omnibus.C.de vectigalibus & commissis.

X. Miles non tenetur nisi quatenus facere potest.l. miles.ff.de re iudicata.

XI. Miles excusatur à vera contumacia & dolo præsumpto.Ideo non obstante cõtumacia appellat. Alexan. in l.ij.ff.si quis in ius vocatus non ierit. & Angel.in l.j.ff.de edendo.

XII. Assertioni militis ab hostibus remissi creditur suffragantibus meritis. Specul.in tit.de teste. §.1 2. versi. tamen fallit.

XIII. Miles corporaliter non est puniendus, cum insignus militum, sed debet exauctorari, hoc est nudari insigniis militum.l.ij.§.sed si cum.ff.de his qui notantur infamia.

XIIII. Si procurator militis simpliciter contrahat, videtur contrahere nomine militis domini sui.Pau. de Ca.in l.si pecuniam.ff.si cer.per.

Alia priuilegia militum ponit Spec.tit.de procuratore.§.j. versi.item q est miles.

QVadragesimaoctaua consideratio. Miles habens cicatrices ex vulneribus sibi illatis in prælio laudãdus est. Vnde legitur in historia scholast.q Antipater Idumęus pater magni Herodis in quodam seruitio imperatoris fuit multis vulneribus confossus. Qui tandem ab æmulis accusatus apud Imperatorem, reiectis vestibus totus denudatus dixit. Ego Cęsar, nolo me verbis apud te excusare, sed ista vulnera quæ suscepi pro te,loquantur pro me si ego diligo te: & ob id Cęsar illum in gratiam recepit,& inculpatus remansit. Exemplum est nobis cicatricũ representatio in corpore Saluatoris nostri Iesu Christi, & stigmata perpetua quæ sunt quoddam sigillũ irrefragabile, & supra omnia alia sigilla autenticam ostendens veritatem suæ victoriæ & gloriosæ resurrectionis. Imò ẽt in corporib⁹ martyrum. Nam, vt inquit Aug.in vlt.de ciuit.Dei.In corporibus martyrũ remanebunt post resurrectionem cicatrices in signũ victorię preteritę.Et in eodem lib.etiam dicit.Videbimus in corporibus martyrum cicatrices quas pro Christi noĩe pertulerunt, nec erit in eis deformitas, sed dignitas: & in eorum corpore quædã singularis pulchritudo fulgebit. Ideo à simili alacres pugiles ob vulnerũ cicatrices à suis ducibus laudari debẽt.

Nonæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

DECIMA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

De præeminentia Scientiarum enunciat.

SECTA IN QVINQVAGINTA DVABVS CONSIDERATIONIB.

CVm, vt suprà vidimus, multa sunt quę faciūt quē dominari, vt ait diuinus Plato, cū dicat principatus quinariā esse distributionem, alium legitimum, naturalē aliū, Alium s͂m consuetudinem, quartum s͂m genus, quintum violentum. & vt idem Plato ait lib. 3. de legib. Septem sunt rationes, quæ ad dignitatē imperādi facere videntur, quæ sunt paternitas, nobilitas, dominatio, potentia, senectus, prudentia, & sors: & de singulis suis locis dicit, hic tm̄ amplè de prudentia, quæ ex sapientia & scientia constat, cùm cæteris omnibus anteponi debeat, in hac parte decima dicemus laudē, honorem, & excellentiam scientiarum, describendo, & depromendo. & de ordine pręcedendi inter viros literatos. de quibus etiam in sequenti parte proxima dicetur.

HVivs partis prima consideratio materiā introducit ad demonstrandum ꝙ dictum Arist. in primo de anima sit verū. s. scientia est de numero bonorū honorabiliū, & ideo literati & habentes scientias, sunt multū laudandi. Cùm scientia sit plusquàm vtilis necessaria. cum rationis vsus sine dirigente & illustrante scientia haberi nō possit. vbi.n. nō est scientia, non est bonum. Prou. 13. Et cupiditas discendi, est optima ratio viuēdi. l. apud Iulianū, ff. de fideicommissariis libertatibus. Hæc. n. charitate suffulta callē virtutū aperit, & viā vitiorū præcludit. hęc. n. vt dicit August. lib. 12. de trinit. c. 14. nec virtutes ipsæ, quibus rectè viuitur haberi possunt, per quas hæc vita misera sic gubernetur, vt ad illam, quæ verè beata est, perueniatur æternam. rursus qui hac pollent, deum hic, saltem per speculū, & enigma, & alibi facie ad faciem limpidius cognoscent. hinc habetur Dan. 12. qui docti fuerint, fulgebunt quasi splēdor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ ī perpetuas æternitates.

SEcunda consider. Scientiam esse necessariam dicit Bernardinus de Bustis, secunda parte sui Rosarij, sermo. 29. in litera D, E, & F, 4. rationibus.

Prima. s. ratione perfectionis: q̄m, vt ait Philosoph⁹ 2. Metha. humana natura est multipliciter ancilla, & multis angustiis oppressa, & ideo inuenta est ars siue scientia, vt suppleat defectū naturæ. 6. Politicorū. quæ ars siue sciētia, est habitus quidam cum ratione factiuus. vbi habet. 6. Ethi. & ideo imitatur naturā inquātū pót. l. adop. §. minorem natu. propterea diffinitur natura à Philosopho in secundo Physic. ꝙ est principiū motus & quietis eius in quo est primò & per se, & nō p accidēs. q. d. vt perfectè quiescat natura mouetur ad artem seu scientiā: & ideo Seneca dicit ad Lucillū scribens. dociles nos natura edidit. & Hiero. in prologo bibliæ cōparat naturale ingeniū molli cęrę, quæ indiget artifice informante. & Tullius in Tuscu. quæst. lib. 2. Sicut ager quantuncunq; fertilis absque cultura fructuosus esse nō pót, ita animus sine doctrina & disciplina. & Ouid. in quinto de Tristib⁹ inquit.

Fertilis assiduo si non renouetur aratro
Non nisi cum spinis germen habebit ager.

Et quia anima cum corpus intrat, est tanquā tabula rasa cui innata est omnium rerum ignorantia, per scientiam tamē perfectibilis, vt habetur 3. de anima. & intellectus est in potentia ad omnia, & non reducitur ad actum eorum nisi per scientiam. 2. de anima.

Quæ quidē scientia est perfectio animæ, vt ibi dicit cōmentator Auerrois, & omne imperfectū natura liter appetit suā perfectionem. 5. Metha. & 2. Physico. ideo quilibet affectat scientiā. Nam, vt multi philosophi dixerūt, anima est posita in corpore, vt sciētiis pficiat. ita etiā tenet magister sententiarum in 2. dist.

TErtia consid. Sciētia ēt dicitur necessaria ratione illustrationis, ambulantibus. n. nobis in regione vmbrę mortis, necessaria est illustratio, seu illuminatio quędā: & hoc est propter pericula multa & dæmonū insidias, & in figuram huius deus educens populum de Aegypto præcedebat eum in nocte in colūna

ignis.Exo.13. Hęc autem illustratio est scientia cõtra tenebrositatẽ ignorantiæ,quæ est mater cũctorum errorũ.38.d.c.j.

Sed facit ꝓ hac rõne & melius ad ꝓpositũ, ꝙ sciencia illustrat, seu illustriorẽ reddit hoĩem, potius esset q̃ militia:qm̃,vt ait Ouid.9.Metam. Vlixes 5 Aiacem militię gloriam obtinuit,cum sapiens esset.

Vñ Apuleius lib.de deo Socrans.Si laudas,inquit, virũ,qa diues,hoc fortunę debet.si qa fortis, ęgritudine debilitat̃ seu fatigabit: si qa nobilis, nõ ipsum sed parẽtes eius laudas,& si quia pulcher,pulchritudo in senectute abiet:sed si laudas virũ,qa sapiẽs & quantũ liber bonis morib⁹ ornatus,tunc ipsum virũ laudas. hæc dicit Ia.magn⁹ ĩ suo sophologio Sapiẽtię li.1.c.1.

Vel esset,dic, ꝙ p scientiam totus mũdus illuminatur,vt est tex.in auth.habita.C.ne filius ꝓ patre. imò sine illa mundus regi nõ põt.vnde ecclesia vniuersalis indiget viris literatis.c.cũ ex eo.§.j.de electio. in 6.c. fi.de magistris.extra, & non asinis ferratis secundum Io.Monachi in c.super eo.de hereticis in 6.

QVarta ꝯsid. Sciẽtia dr̃ necessaria ratione appetitionis.deus.n.nõ dedisset hoĩ naturalẽ appetitũ nisi esset reducẽdus ad actum : qm̃ ipse dñs & natura nihil agunt frustra,ſm Arist. 1.de cœlo & mundo. & 3.de Anima.& 1.Physic. &,vt ait philosophus 1.Metaphy.oẽs hoĩes naturaliter scire desiderãt. quod etiã dicit Tullius in Tusc.quæstio. & Lact. in 1. diuinarũ instit.Et ideo dicebat iurisconsultus Iulian.in d.lege, apud Iulianã.ff.de fideicõmissis liberta.& est gl. in c. nisi cũ pridẽ.in verbo plerunq;. extra de renunciatio. si habes.23.q.3.& gl.in c.de cõstannnopolitana, 22. d.Si pedẽ in foueã haberem,adhuc addiscere qdẽ vellẽ.& rõ huius est, quia oẽs res naturales habẽt inclinationẽ ad ꝓpriã operationẽ,in qua etiam delectãtur vt aues ad volandũ,ꝓpria hominis operatio est intelligere.vt ait Arist.in 3.de anima.& j. Ethic. Tullius in 1. de Officiis. & Quintilianus in primo de Oratoria institutio.& in hoc differt ab aliis animalibus.fine sciẽtia.n.homo appellat̃ animal brutum,dicente Dauid, psalmo 48.Homo cũ in honore esset, nõ intellexit. i. intelligere neglexit, cõparatus est iumentis insipientibus & simi lis factus est illis.& idẽ psalmo 31.Nolite fieri sicut equus & mulus quibus nõ est intellectus. & Aug.ad Hęreticos ait.qd.n.homo sine literis reputatur?nunquid nõ bos vel asinus,nõ equus vel mul⁹, qbus nõ est intellectus, vnde interrogatus Solõ Atheniensis quid esset diues sine literis?respõdit.Ouis aureo vellere. & Diogenes videns diuitẽ literarũ ignarũ sedentẽ super lapidẽ,dixit.Lapis super lapidẽ. Quidã aũt alius philosophus dixisse fertur, ꝙ tm̃ distant docti ab indoctis:quantũ homines à bestiis.& Diogenes cũ ascendisset in locũ eminentem, & clamasset venite hoĩes,multis de turba irruentibus,dixit.Nõ.n.homines estis,q̃ non datis operã scientiæ.Sicut.n.anima informat corpus, ita scientia intellectũ, & ideo intellectus hominis sine sciẽtia dici potest sine forma. hinc etiam dicit Cicero in lib.Officio. ꝙ multi sunt homines nomine, pauc. re, ad denotandum, quòd prorsus ignari non merentur appellari hoĩes : sed potius imagines hoĩum. sicut in simili dicit tex.in c.multi. 40.dist.Pano.in c.prudentiam.in prin.de off.delega.

Hęc autem scientia studiosè q̃renda est, vt honoris nomen adipisci possit : quod obtinuerunt hi qui sapientiã dilexerũt,vt fuerunt Theodosius, Abraham, Dauid,Salomon, Alexander,& plures alij enumerati in Sophologio sapientię.c.1.& 2.q oẽs magnũ appetitum sciendi habuerunt.De hoc appetitu sciendi loquitur Hiero.in ꝓlogo Bibliæ dicẽdo,legimus in Historiis veteribus quosdã lustrasse ꝓuincias, transisse mõtes & nouos adiisse populos, vt eos quos ex libris nouerant,palã cotamq; viderent.Et ibi loqnĩt de Pithagora & Platone, & de Apollonio magno philosopho, ac de aliis multis q ꝑdicta fecerũt discendi causa, licet in patria sua essent aliorꝫ pceptores & magistri.Quibus etiam adiungemus illũ virum oĩum literatorꝫ in omni scibili perfectissimum Iacobum Fabrum Stapulensem,q causa discẽdi,ferè totã Europã, & Asiam transfretauit, & partem Africæ etiam transcurrit, vt viros doctos &pfectissimos literis gręcis, latinis, hebraicis, & chaldæis, inueniret.

Non video prætereundum du. & pceptorem meũ doctissimum do.Iasonẽ Maynum, qui, vt perfectam scientiam haberet, & ne in cognitione & pscrutatiõe veritatis scientię impediretur à stimulis vxoris,nunquam vxorari volnit: memor doctrinę Ciceronis, ꝙ vxori & doctrinę difficile vacare esset.

De hoc etiã appetitu loquitur Lactantius in principio primi diuinarũ institutionũ dicens.Magno & excellenti ingenio viri cum se doctrinæ penitus dedissent, quicquid laboris poterat impendi contemptis oĩbus publicis,& priuatis actionib⁹, ad acquirendæ veritatis studiũ se contulerũt: existimãtes multò esse præclarius humanarũ diuinarumq; rerũ inuestigare, ac scire rationem, q̃ struẽdis opibus aut cumulandis honoribus inhærere. Hæc Lactantius vbi supra.

Hinc etiã inter viros literarũ & literatorꝫ amatores enumerat multos Textor Niuernen. in sua officina c.alij, qui literarũ & literatorꝫ fuerunt amantissimi.quos multũ laudat & honore maximo extollit, vt fuerũt Anaxagoras,Democrit⁹, Cyprianus,Scipio & plures alij.nu.45.quos ibi enumerat Textor. & in c. pcedenti ponit viros doctos habitos in magno pretio & honore vsq; ad nu.67.quos statim ponam.

Non erant inter alios omittẽdi Nicolaus Rolin cãcellarius Burgundię tempore Philippi ducis Burgũdię,Guido de Rupeforti Cãcellarius Frãcię, Ioannes Antonius de S.Georgio, qui fuit prępositus Mediolanen. & propter eius eminentem scientiam effectus Cardinalis Alexandrinus : Adrianus de Treiecto qui ob eius eminentem scientiam & virtutẽ (licet nunq̃ fuisset Romæ visus nec cognitus) à cardinalibus fuit tamen electus in summũ pontificẽ in ciuitate Romana, licet esset tunc in Hispania.

Prætereundus ne sit ille vir doctissimus do.Claud. de Seysello dictus de aquis (qui licet nothus)propter eius laudatam scientiam tam apud reges Francię claruit, maximè apud Ludouicum XII. ꝙ eius consiliarius secretus habebatur: & tandem effectus episcopus Marsilien. & archiepiscopus Taurinen.

Nonne Guillelmus Budæus ille apud omnes latinos

nos notissimus, & famatissimus ob eius præclaram scientiam ad maximam dignitatem referendariorũ (qui dicti sunt hodie magistri supplicationum seu requestarum ordinarij domus aut Hospitij regalis) elatus & promotus fuerit.

Quid de illustri viro do. Antonio de Prato inter cunctos excellentiss. qui etiam ob inenarrabilẽ eius scientiam, dignitatem præfecturę prætorio, hoc est cancellariatus regni Franciæ cum omnimoda administratione & gubernatione regni assecutus est.

De hmõi aũt appetitu, de quo iã supra dictũ est, vt cõpleri possit: oportet discere cupiẽtẽ intẽto esse animo ad studiũ, vt inquit Tullius in Tusc. q. lib. 4. & ideo Eccl. 6. dr. Si inclinaueris tuam excipies doctrinam, & si dilexeris audire, sapiẽs eris. imò ẽt hr Prouer. 1. in prin. ꝙ audiens sapiens sapientior erit.

QVinta consid. Scientia dicitur necessaria rõne fructificationis. qm̃, vt dicit Bern. de Bustis in loco supra all. innumeræ. n. sunt sciẽtiæ vtilitatis. facit. n. scia hominem honestum & virtuosum, ex quo dr apud Tullium 1. Offic. primus honestatis locus qui in veri cognitione consistit, maximẽ attingit naturam humanam. item (vt dicit) est bonũ q̃d nobis auferri non põt: sed hominem sequitur quocunq; perrexit, dicente Boet. in 1. de consolatione.

Has saltem nullus potuit peruincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.

Vnde, vt refert Valerius Max. & Tullius in paradoxis. lib. 1. Bias philosophus qui fuit vnus ex septem sapientibus Græciæ, cũ capta ab hostibus patria alij compatriotæ eius fugientes preciosa quæ habebant asportarent, & ipsum ad similiter faciẽdũ inuitarẽt, ille respondit. oĩa mea mecum porto. Nihil. n. suũ reputabat, nisi scientias & virtutes. & ideo Seneca ad Lucillum scribit. Lauda hoĩem in eo quod ab eo nũquã eripi potest, & quod est proprium hoĩs inquantum homo, hoc autem est animus & ratio perfecta. & vt ait Macrobius Saturnalium, lib. 7. existima disciplinas multas multis esse pecuniis p̃ſtãtiores: istę quidẽ cito desinunt, illæ verò per totum tẽpus permanent, scientia. n. sola possessionum immortalis.

Scientia quoq; est illa per quã Deo assimilamur. Gen. 3. eritis sicut dij scientes bonum & malum. & Tullius in primo de natura deorũ, inquit. Nihil est per quod magis diis immortalibus similemus, q̃ per ipsum scire: ideo Salomon optimẽ prępo suit illã regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dicit in cõparatione illius, nec comparauit illi lapidem preciosum, & aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquã lutũ æstimabitur argẽtum in cõspectu eius.

Propter autem ipsam suam scientiam à Deo amamur vnde philosophus. 10. Ethic. dicit, ꝙ Deus valde curat de his qui diligunt intellectum, tãquam de suis amicis, & ideo ibi dicit, ꝙ per scire & intelligere hõ ꝯiũgit Deo & substãtiis separatis. & iõ nõ ẽ mirũ, si oẽs scire affectant: vnũquodque. n. naturalr desiderat cõiũgi suo principio dicẽte Maximiano poeta.

Ortus cuncta suos repetunt. & Boet. lib. 4. de cõso.
Repetuntq; suos singula cursus,
Reditusq; suo singula gaudent.
Nec vlli manet stabilis ordo,
Nisi fini iunxerit ortum.

SExta consid. Scientia laudatur pp eius vtilitatem, cum scientia sit vtilissima. dixi supra in princ. & vt dicit August. in lib. Encbirid. & magister Senten. in 2. dist. fecit Deus rationalem creaturam, vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amãdo possideret, possidendo frueretur. & ideo cum oĩa desiderent ad finem suum pertingere. 2. & 8. Physic. non est mirandum si ab omnibus appetatur.

Facit ẽt & reddit scientia hoĩes nobilissimos. l. ꝓuidendum. C. de postul. vnde stoici dicebãt oẽs sapiẽtes & doctos liberos esse. & Tullius ĩ paradoxis, inquit: Nullus vir doctus, seruus aut ignobilis eẽ põt, nisi forte volutabro vitiorũ fuerit infectus. & vt dixi supra in prin. Arist. in lib. 1. de Anima, ponit sciẽtiã esse de numero bonorum honorabilium. & in 1. Politicorum idem philosophus inquit, ꝙ homines ratione & intellectu vigẽtes, sunt dñi & rectores aliorũ. & ideo in primo de officiis inquit Tullius: Oẽs trahimur & ducimur, cognitionis sciẽ cupiditate, in qua excellere pulcrũ putam᷑. dixi alibi ĩ plurib. locis.

Refert ẽt Aulus Gellius, ꝙ dũ Arist. Alexãdri magni p̃ceptor libros de physico auditu publicaret, recepit ab ipso Alexãdro epistolã in hęc verba prorũpẽtẽ. Aegrefero, ꝙ ea quę à te hausi & didici in publicũ profitearis: ego. n. nõ tã cupio & delector opib. & potẽtia alios excellere, quãtũ literis & doctrina p̃ſtare. Hęc ille. Propter quod paucos videmus, qui in literario cõflictu aliis cedere velint, sed vnusquisque, & si nõ existentia sed ẽt in apparẽtia alios excellere satagit, atq; aliis doctior apparere. vnde Martial. ait.

Diuitias & opes frequens donauit amicus,
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Salomon aũt Sap. 7. de sapientia inquit: Proposui illã regnis & sedib᷑, & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius, nec cõparauit illi lapidẽ preciosum, qm̃ omne aurum in cõparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum ęstimabitur argentũ in conspectu illius. & ẽt Prouer. 1. ait: doctrinam magis q̃ aurum eligite. Melior est. n. sapientia cũctis opibus, & oĩa quę desiderantur huic nõ valent cõparari. pp ꝙ inquit Tullius in 2. de Officiis. Optima hęreditas à parentibus liberis traditur, & oĩ patrimonio p̃ſtãtior dignitas virtuti. Cũ ergo oĩa bonũ appetunt, vt Philosophus. 1. Ethic. 1. Rheto. 3. Thop. & 4. Metaphy. ideo cũ sciẽtia sit tã bona & vtilis, ab oib᷑ desiderat, cũ fm philoso. 1. Metaphy. oẽs hoies naturaliter scire desiderãt. &, vt inquit B. Tho. 2. 2. q. 188. art. 5. Studia literarũ dirigunt & coadiuuant hoĩem ad cõtẽplandũ diuina, illuminãdo intellectũ, & offerũt ea q̃ possunt nos impedire à statu salutis fugãdo errores, & ẽt conferunt ad euitandã carnis lasciuiã. vnde Hiero. ad Rusticum ait: Nũquã de manu tua & oculis tuis recedat liber, ama sciẽtiã scripturarũ, & carnis vitia non amabis: prosunt ẽt ad auferendã cupiditatẽ diuitiarũ atq; auaritiam: qm̃, vt ait Salustius in Catilinario: Auaritia pecunię studiũ habet, quam nemo sapiẽs concupiscit. Scientia. n. vt dicit Bernardus in lib. meditationum, parit cognitionẽ amoris, amor

amor frequentiam, frequentia familiaritatē, familiaritas fiduciam, fiducia facilem imperatorem. Et nullus aīæ suauior est cibus, q̄ perfecta cognitio veritatis, dicit Lactā. Firmianus i 1. diuinarum institutio.

Habet. n. mirabiles delectationes, vt ait philosophus 10. Ethic. & 2. Politic. dicit Fran. Petrarcha in suis triumphis, aliam delectationem q̄ discere non reperio, vt amplè ponit Bern. de Bust. in d. sermone. in litera F, in fi. Felices etiam hoīes reddit: qm̄, vt ait Arist. 10. Ethi. Homo sapiēs, maximè felix est. & Seneca ad Lucillum. beatam (inquit) vitā sapientia pfecta efficit. & sequit: Scio neminem bene viuere sine sapientiæ studio. per ipsam. n. Salomō obtinuit principatum & honorem, ipso dicente de sapientia. prçposuit, inquit, illam regnis & sedibus. & sequitur: Infinitus est. n. thesaurus hoīb. & Prouer. 2. Melior est, inquit, acquisitio eius acquisitione auri & argēti, ipsa. n. est preciosior cunctis opib. dixi ante. Per ipsam. n. Alexander potius q̄ viribus sublimatus est: habuit. n. Arist. in doctorem, prout narrat Aulus Gellius lib. noctium Atticarum 9. c. 3. vnde pater Alexādri, s. Philippus Macedo, eo nato, Aristoteli misit epistolam, in qua gratulabatur filium sibi genitū, & diis gratias agere debere, non quia natus esset sibi, sed qa suis tpibus ipsum nasci contigetat, sperans ꝙ sua eru ditione fieret dignus regno, quam statim in seq. cōside. ponā. Et etiam narrat Iacobus magnus in d. suo Sophologio Sapientiæ. lib. 1. c. 1. vbi ponit qualiter Alexāder pro studio vitam exposuit. & ibi in c. 2. ponit de principibus qui scientiam dilexerunt. dixi aliquid supra in 5. parte, in 10. consid.

Septima consid. Scientia vtilis est, quod exemplis probatur, cum multis ex scientia & doctrina habiti sunt in magno honore, & precio. Nā sancti viri cōmēdant ex peritia sciarū secularium, vt arguit Ioā. de Turrecr. in c. legimus. ver. sed ꝫ.i prin. 37. dist. quod pbat exēplis. Nā legit Act. 7. ꝙ Moy. fuit peritus ī oī sapia Aegyp. & de Daniele, vt hr̄ Dan. 1. ꝙ Dn̄s dedit sibi & sociis suis sciam & disciplinā in oī libro, & in omni sapia, & super oēs sapientes q erant in regno Chald. iō vltra principes ponit Text. ī sua Officina c. viri docti &c. vbi enumerantur multi ex quibus aliquos ponam infra, & quanti olim ęstimatę sint bonę literę, quantūq; doctis sit concessum, nullo certius argumento, q̄ sequen. patet exemplis, de quibus etiam infra in 30. & in 45. consid. aliquid dicetur.

Scipio Africanus statuam Ennij poetę (quem in suis expeditionibus comitem semper habuerat) sepulchro suo imponi iussit, cui viuenti hortos suis proximos donauerat. Ouid. lib. 111. de Arte.

Ennius emeruit, Calabris in montibus hortos
Contiguos penè Scipio magne tuis.

Et Politianus in Nutritia, Longe gratissimus olim Scipio magne tibi, & Calabris vicinus in hortis, Virtute emeritis, cuius gentile sepulchrum mox tenuit. eundem & Fuluius nobilior ciuitate donauit. de eo ponit Phil. Berg. lib. 7.

De Homero legitur, ꝙ Alexan. Magnus capto inter spolia Darij Persarum regis vnguentorū scrinio (ꝙ erat auro gemmisque, ac margaritis preciosum) quos tantò dignos loculo existimabat, inclusit.

De Pindaro Vate ac poeta etiam loquitur, ꝙ idē Alexander cum Thebas euerteret, & in omnes sine discrimine sæuiret, Pindari Vatis penatibus parci iussit, & omni familiæ eiusdem.

De Aristotele idem Alex. patriam nomine Aristotelis præceptoris sui cōdidit, eiq; multa hoīum millia parete iussit, ad scribēdos rerum natural. libros.

Archilochi poetę interfectores Apollo arguit Delphis. de isto Archiloco ponit Philippus Bergomen. in suis chronicis lib. 4.

De Sophocle tragico poeta defuncto legitur, ꝙ ipsum sepeliri iussit Liber pr̄. Nam obsidentib. Lacedęmoniis mœnia, & Lysandro eorū rege ī qete sæpius admonito, vt pateret humari delicias suas, Lysander vbi itellexit Soph. mortuū, pacē funeri dedit.

De Platone legitur, ꝙ cum Siciliam ipse venisset, Dionysius tyrannus quamuis ad superbiam sæuitiamq; natus vittatam nauem misit obuiā, & egredientem in littore, quadrigis albis excepit.

Legitur etiam ꝙ Annicetus Cyreneus eundē Platonem ab Aeginetis captum, & inter mancipia expositum, ne quid indignū pateretur, nūmis aliquot mercatus est, & honesto comitatu Athenas ad suos remisit, quā pecuniam cum à Platone sibi remissam intellexisset, pfectò, inquit, peccatum videri potest, ꝙ maiore summa non iuuerim tantum virum.

Platonem ipsum tanti fecit Aristoteles discipulus, vt nomini eius aram in templo construxerit, statuamq; consecrarit, in qua scriptum erat, hunc esse illum, quē probi oēs merito debeant & imitari & cōmēdare. Vnde extāt Criniti versus in Parthenicis.

Hæc illa est ara floribus redimita suaue olentibus,
Quam gratus benemerenti statuit discipulus seni.

Tituloq; hoc testatus animum suum atque officium Platonem probandum probè à probis.

De Isocrate legitur, ꝙ viginti talentis vnam orationem vendidit.

Aeschines Demosthenis orōnē (qua tn̄ in exiliū pulsus fuerat) corā amicis laudauit ī sua calamitate.

Atheniēses Thucydidem rerum suarum scriptorem ab exilio reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutem damnauerant.

Menander Comœdiographus ab Aegypti regibus per legatos magnis præmiis inuitatus est.

Gn. Pompeius Posidonij sapientiæ professoris domum intraturus, fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios ianuæ submisit, is cui se oriens occidensq; submiserat.

Augustus carmina Virgilij cremari ꝫ testamenti eius verecundiam vetuit. eidem in theatro recitanti vniuersus populus Rom. perinde ac imperatori assurrexit. hactenus Pli. li. 7. eiusdē Virg. diē natalē (q fuit Octob. ibid.) quotānis celebrabat, & qbusdā velut ceremoniis venerabat Sillin*. Vn̄ Mart. Maię mercuriū creastis id*, Augustis redit idib. Diana, Octob. Maro ꝯsecrauit id*, Qui magni celebras Maron. id*.

Constantius Imperator Ablabium Aegyptiū philosophum prætorij sui præfectum, & vnà cum Constantio filio imperij tectorem constituit.

Frontoni

Frontoni philosopho M. Antonius princeps statuam erigi fecit, autore Capitolino, quem Augustus quoq; consulari ornauit dignitate.

Anaxenori Cytaredo è Tyana ciuitate M. Antonius tributa quatuor ciuitatum legendi præbuit.

Augustus Alexãdrinis (in quos bellũ gerebat) tribus de causis fassus est se pepercisse ob Alex. memoriã, vrbis pulchritudinẽ, & amorẽ Arrij philosophi.

Arcadij & Honorij Imperatorum patrocinio statua Claudiani fuit erecta.

Dyonem Prusieum sophistam, & philosophum, Traianus curru suo plerũque dignatus est, Romam etiam ingressus cum triumpho.

Artaxerxes rex Persarum Hiscani præfecto Hellesponti literis scripsit, vt Hypoc. medicũ quibuscunque fieri posset præmiis in familiã suã inuitaret, epistola ad hũc ferè modum se habebat. Rex regũ magnus Artaxerxes Hiscani S. Hypocratis medici Aesculapio ꝓgnati ad me fama peruenit. da igit operã, vt aurũ illi tribuas quantum cupit, aliaq; itẽ quorũ indiget, & ad me mitte. erit.n. par honore summis in Perside viris. Et si quis alius fuerit in Europa vir clarus, hũc amicũ nostræ domi redde, nec parce pecuniis. eidẽ Hypocrati ab Illiriis redeũti eosdẽ honores (quos Herculi) decreuit Græcia ob pdictã pestilentiã.

Iunio Rustico philosopho M. Antonius imperator, publica omnia priuataq; ꝯsilia solebat credere, quẽ postea consulatu, & mortuum statua decorauit.

Ciceronẽ ab vrbe pulsum Põpo. Atticus sestertiis ducẽtis & quadraginta millib' iuuit, & ꝓsecut' est.

Oppianus poeta cũ Antonio imperatoris Seueri principis filio, poema de piscib' nũcupasset, ab eo totidẽ aureis donat' est nũmis, quot illic erant versus.

Dani. ꝓpheta Cyro rege (quẽ theologiæ mysteria pdocuit) familiaris. vtebat authorTheod. Cyrenẽsis.

Theombrotũ medicũ Ptholemæus rex cẽtũ donauit talentis, seruato Anthioco rege patre suo: dicit tñ idẽ Textor, ꝙ habet codicẽ Plinianũ in alterutro mẽdosum. nam lib. 7. c. 37. hoc de Theombroto scribit. lib. verò 29. & c. 1. de Erasistrato.

Olim tãtus erat artis oratoriæ quæstus, vt Gorgias Leõtin' aureã statuã & solidã sibi posuerit Delphis.

Demetrius Phalereus ab Atheniensibus trecentũ & sexaginta statuis ornatus fuit, vt refert Philippus Bergomen. lib. 7. sui supplementi chronicarum.

Zenonẽ philosophum Athenienses tanto honore prosecuti sunt, vt apud eum claues vrbis deponerẽt, ipsumq; ornarent aurea corona, & Imagine ærea.

Plinius iunior referebat potuisse se (cũ ꝓcuraret ĩ Hispania) vẽdere suos cõmentarios Largio Licinio quadringẽtis millib' nummũ. quis nũc regũ (inquit Budæus) emere bibliothecã ꝯsertissimã decẽ aureorũ millib' velit, quãti à Plinio ciuis vnus priuat' re gesta q̃dã ex tpauca licitari ausus est: hæc Textor vbi s̃.

Philippus Macedo Amyntę filius, quamuis oĩ ferme tpe negotiis belli esset implicitus, nunquam tñ à liberali musa, studiisq; humanitatis recessit. propterea scribens ad Aristotelem gloriabat natũ sibi Alexandrum tanti Philosophi tempore, à quo doctrinã imbiberet cum virtute: epistola autem in hunc modũ sequẽtis se habebat, vt ꝓdit Aulus Gel. lib. 9. c. 3. Philip. Aristoteli. S. D. Filiũ mihi genitũ scito, quod equidẽ diis habeo gr̃am, non perinde qa natus est, q̃ pro eo ꝙ eũ nasci ꝯtigit temporibus vitæ tuę. Spero enim fore, vt edoctus eruditusq; abs te dignus existat & nobis & rerũ successione. Hãc epistolã narrat etiam Iacob. in suo sophologio sapientiæ. lib. 1. c. 11.

Alcibiades ambitiõe quadã munera ĩ Socra. ꝯgerebat, dignã viri doctrinã multo amplioribus existimãs.

Euripides tragœdiographus Archelao macedonũ regi sola virtutis admiratiõe fuit familiaris, adeo vt frequentibus conuiuijs ab eo exceptus fuerit, & aureo donatus poculo: in eius quoq; gr̃am Syracusani plerosq; Atheniensium (qui apud se seruiebãt) libertate donatos domum incolumes remisere.

Iulius Calidius poeta, cũ à Publio Volusio in ꝓscriptorum numerum relatus esset, ab Attico propter ingeniũ & elegantẽ eruditionem absolutus est.

Cor. Gallus elegiographus fauore Augusti ad ꝑfecturæ gradum conscendit, tribunusq; cohortium effectus est: de quo Philippus Bergomensis libro 7. Anno ante Christi aduentum 518.

Vespasianus tñ concessit Saleio Basso poetę Lirico, vt propter ingenium singularẽq; eruditionẽ auri plurimũ eidẽ sit elargitus. Et refert eidẽ Bergomen. in loco supra allegato, ꝙ C. Bassus ornatissimus orator & copiarum Augusti præstantissimus dux, fuit missus contra Parthos per Augustum Cæsarem & constitutus imperator strenuissimus.

Sanium Domitianus magnifico atque apparitissimo donauit conuiuio, coronaq; insigni, & aliis muneribus honestauit.

Eiusdem imperatoris beneficio Syllius ad tertiũ consulatum prouectus est. vnde Martial.

Augusto pia thura victimasq;
Pro nostro date Syllio camenæ.
Bissenos iubet en redire fasces,
Noto consule nobiliq; virga
Vatis castaliam domum sonare.
Rerum prima salus & vna Cæsar.
Gaudenti superest adhuc quod optet.
Felix purpura tertiusq; consulis.

Stertinius vir clarissimus tantũ concessit Martialis ingenio & doctrinę, vt ei adhuc viuenti imaginem, more veterum, in sua bibliotheca posuerit.

Ausonius Cęsaris Gratiani (cuius filiũ Gratianũ iuniorem erudierat) beneficio & honestissimis suffragiis dignitatem adeptus est consularem.

Aurelius Prudentius beneficio Theodosij imperatoris ad præfecturam militiæ perductus est.

Lampsaco vrbi Helespouti propter Themistoclẽ pepercit rex Persarum, de cuius gloria amplè ponit Philippus Bergomas libro suo v. chronicarũ. Anno ante Christi aduentum 4720.

Phalaris Agrigentinus tyrannus, aliàs sæuissimus, tẽplum Stesichoro poetæ ędificandũ curauit, suasitque diuinos illi honores in vrbe patria habendos, quem tamen olim capitalem inimicum habuerat.

Democedes medic' à Dario (quẽ sanitati restituerat) duobus aurearũ compedũ paribus & ab vxoribus

bus ipsius Darij aureis phialis donatus est. author Herod. in Thalia. de quo dicit P. Bergo. in suis chronicis lib. 5. sic, ꝙ inter captiuos Darij existens cū ob inuersum pedem Darius ipse acriter doleret, ita vt p septem dies dormire non posset, Darium sanitati restituit. ita quòd in maximo honore apud regem & Persas habitus est.

Matthias rex Pannonio Ioannem Monteregium hominem germanum, & ephemeridum scriptorem multis auxit honoribus & diuitiis.

Quum Hermolaus Barbarus Venetorum legationes obiret in Italia, & ad vrbē Florentiā accederet, Laurentius Medices tanto viro cum multis amicis obuiam processit, quamuis podagricus, eumque in Cayana villa honorificentissimè excepit, quam cum instructissima bibliotheca eidem obtulit.

Robertus Siciliæ rex Franciscum Petrarcham omnesq; eruditos viros in precio habuit.

Ptolemæus Philadelphus senes 70. bibliacæ historiæ scientissimos ab Iudæa vsq; in Aegyptum vocauit, quos regia vrbe acceptos hospitaliter & benigne aluit, magnisq; muneribus donatos dimisit.

Ioanni Cāpegio Bononiensi in Patauinū gymnasium (quo ad publicā literarū professionem fuerat inuitatus) proficiscēti, ab vrbis magistratib⁹ gymnasiarchisq; magna hominū frequentia obuiam itum est.

Vicentina ciuitas Sabellicum argentea patera magni ponderis donauit.

Quintilianus ex Hispania veniens è fisco stipendium accepit ab Eusebio sub Domitiano.

Thadæus Flor. medicus tanta fuit nominis celebritate, vt ad curā ægrotorū extra vrbē vocatus, non vilius q̄ quinquaginta aureorū mercede in singulos dies peregrinaretur, vocatusq; ab Honorio iiij. cētū sibi statui voluit, à quo curato decē millia reportauit.

Marcus Popilius Andronicus opusculum quoddam annalium 16. milibus nummorum vendidit.

Arrianum historicum (qui historiam magni Alexandri octo libris scripsit) Adrianus & Antoninus propter literas ad honorem consularem euexerunt.

Asinius Pollio Varronis imaginem collocauit in bibliotheca.

Cyrus panapolyta poeta beneficio Theodosij iunioris & Eudoxiæ eius vxoris præsul factus est.

Democritus Diagoram Milesium philosophū seruum mille drachmis emit, vt eundē erudiret. prędictos recenset Textor in loco suprà alleg. vbi ēt quosdā alios pictores, & ludi magistros enumerat, quos alibi ponā, cùm nō multū hic faciant ad propositū.

Multi alij iurisconsulti propter eorum scientiam eminentem fuerunt in maximo honore, vt fuit Seruius Sulpitius, cuius statuam Romanus populus ꝓ rostris posuit. de quo pluribus aliis qui fuerunt in maxima autoritate, habetur in l. ij. §. iuris ciuilis. vsq; ad finem. ff. de origine iuris. Et plures alii reperiuntur quos plus laboriosum esset recitare q̄ subtile.

Seneca qui fuit ꝯsul vrbis Romæ. §. restituta. inst. de fideicom. liber. & familiaris ac præceptor Nero. de cu⁹ morte Boet. in 3. de ꝯsolatione philosophię.

Tēporib⁹ verò nouissimis visum fuit in quāta autoritate fuerit ille vir pręstantissimus & prudentiss. Nicolaus Rolin, ciuis huius nostræ ciuitatis Heduen. apud Phil. ducem Burgun. cuius fuit cancellarius, & cuius consilio omnia regebantur. Et in tanta veneratione apud eūdem fuit, ꝙ pater à dicto duce appellabatur: ita ꝙ ex eius scīa acquisiuit 2500 libras turoñ. reddituales singulis annis, quas suis hęredibus reliquit, de quo iam suprà dictum est.

Cui cuidē adiūgēdi sunt duo circunspecti viri huius ciuit. Heduē. oriūdi, q ex emineti scīa effecti sunt ꝓsules & epi, videlicet reuer. in Christo pr̄ d. Guill. de Clugny eps Pictauē. & Ludouici XI. regis Christianiss. nostri Francorum secretus ꝯsiliarius & cancellarius Franciæ. Et reuer. in Christo pr̄ d. Ferricus de Clugny eius frater, Tornacen. eps, qui primò fuit Heduē. officialis, & referendarius seu magister requestarum in domo Phil. ducis Burg. & de his amplè dixi in meis cōmen. super consuetudinibus ducatus Burg. in proœ. super verbo, *messire Ferry*.

Prætereundus non est quōdam d. Io. Roliu, decanus primò eccl̄ē Heduē. & S. Martini Heduē. abbas, q ob eius eminentem sciam à Ludouico XI. Francorum rege in studiis fuit vocatus, & ipso adhuc existēte i studio, & ne ad partes Flādr. vbi vocarus erat, à ducib. Burg. ne illuc accederet euocatus, & tādē habitus in magno honore, & effectus fuit Heduē. eps.

Et his nostris temporibus prudentiss. vir d. Dionysius Poillot, noster ciuis & cōtēporaneus, vtriusq; iuris doctor peritiss. prætermittendus non est. Cum ob eius eminentem sciam, ita in pretio habitus fuerit apud Christianiss. regem nostrum Franciscum I. tum quia fuerit effectus consiliarius in suo magno consilio, tum post multas in Anglia, Scotia, & Alamania legationes fuit magister ordinarius requestarum domus regiæ, & multis muneribus & donis ab eodem donatus, & tādem ꝑsidens in parlamento Parisiē. cuius memoria tanta est, vt q̄ duabus horis aut tribus legerit, etiam id memoriter recitare solet.

Claudius Seysellus dictus de aquis, iurisconsultus acutiss. à Ludouico XII. Francorum rege euocatus, & in magno ꝑtio & honore habitus; cui Rex Ludouicus publica oīa priuataq; consilia solebat cōmunicare, & ei in oībus credere, in magistrum sui hospitij ordinarium requestarum receptus, tandem in epm Massiliē. & deinde in Taurinen. archiepm fuit ob eius eminētem scientiam ꝓuectus & ordinatus.

Et etiam reuer. pater do. Philippus Bondet Lingonē. eps in parlamento Parisiē. consiliarius & præsidens, fuit ob eius eminentem sciam primò decanus, deinde eps Lingonen. electus & confirmatus.

Quid de Guidone de Rupeforti Burgūdo, qui in tanta fuit veneratione apud Christianiss. regem Ludouicum XII. cuius tēpore erat cancellarius, ꝙ de eo dixerit post eius mortem, ꝙ voluisset donasse cētūmille aureos, vt tm̄ vixisset in officio cācellariatus Franciæ quantum ipse Ludouicus Rex viueret.

Nonne cum supradictis annumerabitur reuerē. pater & dn̄s & præceptor meus, do. Ioā. de Magdalena, iurium doctor & nostras: quem in meis primis iurium cunabulis vniuersitate Dolana legētem audiui,

audiui, qui quidem ob eius eminentem sciētiam cū maxima & mirabili prosecutione, prosecutus est ab ordine Cluniacē. vt in illo habitū & professionē face ret: in quo fulget & splendescit, sicut sol inter planetas: & in illo ordine obtinet primatum, statum, & dignitatem magni prioris habentis regimen, administrationem, & gubernationem totius ordinis: in quo nō legitur fuisse à centum annis talis, nec in sciētia, nec in peritia, nec in religione, sanctitate, & deuotione. habet sub dicto ordine prioratum de Charitate, in quo & in prioratu Cariloci, & plutibus aliis locis miranda, tā in reparationibus ecclesiarū & monasteriorū, q̄ ēt fundationibus & dotationib⁹ fecit, vt vix dici, aut scribi possit. Monasteriū.n. abbatie S. Rigual di funditus & totaliter destructum à fundamētis restaurauit, & de nouo deuotissima cōpositione ꝯstrui & ędificari fecit: dormitoriū ēt abbatię Cluniacē. ruinosum de nouo cōstrui & fabricari fecit, & cū mirabili deuotiōe factū apparet pluribus cellulis adornatū.

Quid aliud de tāto viro dici pōt, nisi ꝙ omnia ferè monasteria & prioratus ꝑdicti ordinis ruinosa, aut destructa, aut suis sumptibus, pœnis & laboribus cō strui, ædificari seu reparari fecit, aut saltē procurauit, ita ꝙ de eo dici pōt: resplēdet sicut sol ī medio nebulę meridionalis. Nō omittēdū est, ꝙ post mortē abbatis Cluniacē. fuit electus vnanimiter in abbatē illius loci, sed ad preces regis nostri Frācisci cessit iuri suo in fauorē illorū de Boisy, q̄ tūc erāt in maximo fauore apud ipsum regē, ita ꝙ oīa negotia regni eorū cōsilio expediebant, nec quisquā illis resistere potuisset.

OCtaua consid. Sciētia est honorabilis & gloriosa, quoniam ex illa consequimur gloriam. Viris nāq; literatis debentur p̄mia & honores. Sap. 7. Venerunt mihi oīa bona pariter cū illa, & innumerabilis honestas per manus illius. & Esdræ c. fi. ī fi. Magnificè sunt exaltati verbis legis, quibus edocti sunt. Inde iurisperitis ēt princeps honorē exhibet, & multa priuilegia cōcessit. l. quicquid. ibi, reuerentia studiorum. C. de aduocatis diuer. iud. & talia studiorū labor iustè meret qui spe præmiorū & honorificētia digni sunt, non his quæ sunt incōgrua libertati. tex. in l. j. C. de assessorib. & bona dona dāda sunt doctorib⁹, vt hř in c. infames. in verb. non ad turpe. 3. q. 7. & ꝙ sciētia & doctrinā tribuunt vitā suo possessori, infra dixi ista par. in 44. consid. in fi. Nam, vt ait Cassiodorus 10. variarum episto. Nec aliqua in mundo pōt esse fortuna, quam non augeat literarum gloriosa notitia. Cum ēt per literaturā efficiamur nobiles, vt hř Sap. 7. Omnib. n. nobilibus nobilior sapientia, vt tenet Luc. de Pen. in l. proximos. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. & hic ante in 6. consid. dictum est. Et amplissimè de laude scientiarum scribit G. Benedicti in proœ. suæ repetitionis. cap. Raynutius. de testamen. in antiquis.

NOna consid. Ex quo solum in hac parte fit mentio de literatis & sciētias seu artes liberales habentibus (qm̄ de mechanicis in sequenti parte dicetur.) Ideo de ipsis artibus liberalibus, & earum professoribus seu in eis ꝓfitētibus vidēdū est, q̄ sint illæ, & qb⁹ partibus aliæ q̄ hic cōprehendunt subiiciant.

Primò & in hoc conueniunt omnes, sunt tm̄ septem artes liberales, quæ sic denominantur, vt ait F. Patritius lib. 4. de institutione reipublicæ. titu. 6. quia liberos homines efficiunt ab omni turpi ac sordido quęstu, & ab oī voluptate ac turpitudine, & redigūt nos ad sapientiam: qua nihil p̄stantius mortalibus esse potest, quaq; Deo optimo maximo coniuncti esse cernimur. faciunt quæ hic ante in 6. conside. ver. facit ēt &c. dicta sunt. vel, vt dicit Io. de Turrecr. in c. de quibusdam. in fi. 37. distin. dicuntur liberales tribus de causis. Primo, quia liberam mentem requirunt, ac differentiam seruilium & mechanicarum, in quibus artifices plus fm̄ corpora q̄ fm̄ mentem occupantur. Secundò dicuntur liberales, quia licite & absq; seruitute peccati, & superstitione addiscuntur. Tertiò quia ad ipsas addiscendas pueri liberorum & nobilium debito tempore & cōpetenti ponebantur & instruebant. Et sunt (vt ibi inquit) septem, Grāmatica, Logica, Rhetorica, Geometria, Musica, Arithmetica, & Astrologia, de quibus suis locis dicetur. & ꝙ sint septem asserit glo. in verbo, continebuntur. in l. j. §. j. ff. de variis & extraordinariis cognitionibus.

Primo tm̄ dicendum est de theologia & iurisprudentia, seu scientia iuris ciuilis, & philosophia, quæ potius liberales artes dici possunt, sed propriè non sunt artes, sed sunt veræ scientiæ: tm̄ ēt sciētia seu ꝓfessio iuris dr̄ ars liberalis, aut studium liberale. tex. ī l. j. C. qui ætate vel professione se excusant. lib. 10. & ibi Io. de Plat. contra gl. pro quo allego tex. in l. medicos. C. de ꝓfessoribus & medicis, eod. lib. 10. & in l. vnica. C. de studiis liberalib⁹ vrbis Romæ, ī fi. lib. 11. vbi inter ꝓfessores liberaliū artiū connumerat iuris ac legum doctores & interpretatores. facit. l. vnic. C. de ꝓfessorib⁹ q̄ in vrbe Cōstātinopolitana docētes &c. lib. 12. l. j. §. nā vt elegāter. ff. de iust. & iur. ibi: veram philosophiā nō simulatā ꝓfitētes. ēt moralis scientia lex dr̄, fm̄ gl. in auth. de nuptiis. in prin. ī verbo, degere. coll. iiij. Et in toto corpore iuris vera theologia inuenit & docet, cū eius p̄cepta cū diuinis cōcordāt. §. iurisprudētia. & ibi gl. ī verb. notitia. insti. de iust. & iur. & in l. iustitia. §. eod. ff. de iustitia. Ideo ciuilis sciētia sanctissima dr̄. l. j. §. est. n. qdē. ff. de variis & extraord. cog. cū leges sint sacratissimę. l. leges iij. C. de legib⁹ & cōstitu. Ideo iura reddētes & ꝓfitētes, meritò sacerdotes appellant. d. §. nā vt elegāter. Et de materia amplè tractatur infrà ista par. in 18. consid.

Et aduertendum est ꝙ vt habeamus cognitionem eorum de quibus in hac parte & sequenti dicemus. Philosophia vniuersalis diuiditur in speculatinā siue theoricā aut practicā. Et theorica siue speculatiua diuiditur in realem aut rationalem. Et realis iterum in metaphysicam, quæ est aut diuinitus inspirata, vt est theologia vera ī veteri & nouo testamēto tradita, aut humanitus perquisita, de qua dicet infrà. aut vero in mathematicā, & huius partes sunt quatuor: vna est arithmetica, alia geometria, alia musica, & alia astronomia. Aut verò in physicā seu naturalē, sub qua dicunt medicinā theoricā comprehendi, quæ pōt videri in libris Aristotelis Physicorū de Cœlo & Mūdo, de Gnātione & Corruptione, Metheororū, Mineralium,

lium, de elementis, de anima, & sic de singulis. de quibus suis locis dicetur.

Quantum verò ad philosophiam practicam, aut est actiua aut effectiua: de actiua quo ad polyticum, dicam sparsim in pluribus locis, de factiua cuius partes sunt artes mechanicæ, dicetur in proxima parte sequente. Et de vna quaq; parte philosophiæ, etiam dicam secundum intentum nostrum quo ad laudes & excellẽtias illarum inter se & ad alias, & nõ alias.

Secũdum aliquos aliter diuiditur philosophia in tres partes, s. in moralem, naturalem, & rationalem, vt in c. legimus. iuncta glo. pen. 37. dist. quæ per tria munera dño oblata à magis dantur intelligi, ſm tex. ibi. & ibi Io. de Turrecr. sic exponit. Prima verò pars dignior, est metaphysica & naturalis, cũ sit quæ tractat de Cœlo & Mundo, ac partibus eorum, quæ est realis, i. rebus speculatiuis, quæ tanquam nobilior per aurum significatur. Secunda est sermocinalis cõprehendens grammaticam, dialecticam, & rhetoricam, quæ ratione ornatus & facundiæ, per thus intelligitur, quod orationum odorem designat. Tertia verò pars est moralis, quæ mores ornat, ac passiones sensibiles mortificare, & rationi subiicere docet, vt meritò per myrrhã quę vermes mortificat intelligat.

Decima consid. Inter omnes literatos mundi pferendi sunt habentes scientiam theologalem. Et sic theologi omnibus sunt præferendi, & in primo loco ponendi, quod probatur multis rationibus.

Nam scientia theologalis est nobilior & dignior oĩbus aliis scientiis, ratione nobilioris subiecti: qm̃, vt dicit philosophus & commentator in 1. de Anima, & 1. metaphysi. & Porphyrius in vniuersalibus. Vna scientia dicitur nobilior & dignior ratione nobilioris subiecti. Quanto. n. subiectũ alicuius sciẽtiæ est nobilius & excellentius, tanto scientia illa est dignior. Cùm ergo subiectum scientiæ theologiæ sit dignius subiecto oĩum aliarum scientiarũ: Concludendũ est, ꝙ ipsa est excellentior oĩbus aliis scientiis. Et ꝙ subiectũ theologiæ sit nobilius & excellẽtius oĩb⁹ aliis subiectis cęterarum scientiarum, probatur hoc modo. Quia subiectum illius scientiæ est ipse Deus, vt dicunt theologi in prologo sñiarum, maximè Richardus q. 6. & Tho. 1. par. summæ. art. 7. q. 1. vbi pbat theologiam esse aliis scientiis digniorem: vnde theologia à theos qđ est Deus, & logos sermo, quasi sermo de Deo. Raym. verò Lullius in suo introductorio artis generalis in ptin. vbi ponit subiecta sciẽtiarum, dicit, ꝙ Deus est subiectum in theologia. Et dr̃ subiectum, eo ꝙ oĩa quæ tractat ipsa theologia, diriguntᷣ ad dãdum notitiam de Deo. Et ideo, vt dicit Io. de Turrecr. in proœ. decret. ꝙ subiectũ theologiæ est infinitum ipse Deus, qui nobilissimus est, & infinitæ nobilitatis. Et ẽt ibi dicit, ꝙ theologia est sermo de Deo. Et ꝙ Deus sit subiectũ in ipsa sciẽtia theologiæ pbatᷣ p philosophũ primo posteriorũ, vbi dicit ꝙ illud est subiectũ in sciẽtia, cuius p se pprietates considerat scientia, sed sacra scriptura & theologia cõsiderat Dei proprietates & operationes, ergo Deus est subiectum in ea. Nam theologia tractat de Deo multipliciter seu multis modis.

Primò. n. tractat de Deo ſm ratiõe suæ naturalis perfectionis. Eo quia intra diuinam perfectionem comprehenduntur attributa diuinæ essentiæ personarum emanationis, & diuinæ proprietates: ideo de illis tractatur in primo sententiarum.

Secundò tractat de Deo inquãtum eius perfectio relucet in operibus conditionis, & sic tractat de creatione rerum, de creaturarũ distinctione, & distinctorum ordinatione: & hoc in secundo lib. sententiarũ.

Tertiò verò tractat de Deo inquantum eis operatio relucet in operib⁹ restaurationis, & multa opera cõprehenduntᷣ facta à Christo, vt de natiuitate & passione & c. Et de his tractatur in 3. lib. sententiarum.

Quartò tractat de perfectione ipsius, inquantũ relucet in operibus sanctificationis, in quibus intelligendũ est virtutum infusionem & sacramentorum nouæ legis institutionem: & de infusione virtutũ tractatur in fine ipsius tertij libri. De sacramẽtorum vero institutione in 4. lib. Itẽ de operib⁹ retributionis, ibidẽ. Et sic patet ꝙ oĩa q̃ cõsiderantᷣ in sacra scriptura siue theologia: Aut spectãt ad Dei intrinsecã pfectionẽ, aut ad refulgẽtiã suæ pfectionis p multiplicẽ eius operationem: quia per quãdam eius appropriationem eius potentia maximè relucet in creatione,

Sapiẽtia in administratione, gubernatione, & distinctione, misericordia in restauratione & sanctificatione, iustitia in reproborũ dãnatione, bonitatis affluẽtia in electorũ glorificatione. Cùm igitur omnia quæ cõsiderantᷣ in theologia attribuantᷣ ipsi Deo, sequitᷣ ꝙ subiectũ est Deus: quod tenet Ant. Flor. ĩ sua summa, ĩ 4. par. tit. xj. §. vij. cx quo in §. vuj. illius partis & tituli, dicit eam esse nobil. cæteris aliis sciẽtiis. qđ ẽt tenet & multũ latè explicat S. Tho. 1. q. 1. ĩ 7. q. p totũ. dicit eadẽ q. 3. c. 1. prolo. 4. per totum, ꝙ ens diuinum rationabile est subiectum theologiæ.

Hac igitur ratione theologia pẽs alias sciẽtias excellit. Vnde 5. metaphy. dr̃, ꝙ sciẽtia de Deo est nobilior, qa est de nobiliori subiecto. Et 8. Ethic. dr̃, ꝙ est scia sciarum, & habet rõnem capitis inter oẽs scias; & in prologo metaphysicę appellatᷣ dea sciarũ. Ea pp Aug. de ciuit. Dei. lib. 1 1. c. 1. inquit. Oĩum gentiũ literas, oĩum sibi genera ingeniorũ humanorũ diuina scriptura excellit, & authoritate subegit. Oibus. n. imperat quasi principalis, & vtitur oĩb⁹ in obsequiũ sui quasi vsualis, S. Tho. ĩ plogo 1 2. c. 1. Dãtes quoque in 2. c. Inferni, in cõmendationẽ theologię introducit Virgilium loquentem Beatrici, quę theologię cõparatur, & dicẽtẽ. O mulier virtutis sola p quã humana lex excedit oẽ contentũ. in quibus verbis ostendit, ꝙ per theologiã humanũ genus trãscẽdit omne quod continetur intra orbem lunæ, & ascẽdit vsque ad quintam essentiam. Omnibus. n. sine delectu doctrinis pręponi debet. Oiumq; scientiarum reginam esse testantur oẽs diuina & humana ei tribuentes, & iam non vsq; ad nubes, sed i ęthera quoque, quin & illas quondam Luciferi sedes eã collocantes, vt statim amplius dicã, ponendo alias causas eius excellẽtię & pręeminentiæ vltra omnes alias scientias.

Vndecima consid. Excellẽtia theologię probatur ratione certioris veritatis. Quoniam, vt ait Philosophus

losophus & cōmētator primo cōmēto de aīa. Quāto vna scientia certiori demōstratione ꝓcedit, tantò est dignior. Et ista scientia q̄ ꝓcedit p demōstrationem ꝓpter qd, i. à causa super effectū, dignior est illa quæ procedit per demōstrationē: qa. i. ab effectu ad cām. Et ideo demōstrationes mathematicę hac rōne sunt digniores, quia sunt in primo gradu certitudinis, & naturales sequunt̃ eas, vt dicit Linconen. in j. posteriorū, Auerrois ī 2. Metap. Procedūt. n. ex principiis & dignitatib⁹ notiorib⁹ nobis, abstrahentiū. n. mathematicorū non est inēdaciū. 2. physicorū. Sed theologia hac rōne oēs alias sciētias excellit seu excedit. Nā oēs aliæ sciētiæ habēt certitudinē ex naturali lumine rōnis humanæ. Ipsa verò ex supernn lumine sapientiæ increatæ, q̄ errare non pōt. 1. Petri 1. Spiritu sancto illuminati locuti sunt dei hoīes. Errare. n. nō pōt circa principia, nec circa ꝯclusiones, qa Deus veritas est. Io. 14. & c. si ꝯsuetudinē. & c. q contempta. 8. dist. Nihil aūt verius esse pōt, q̄ qđ à veritate profert. Ideo ꝓpheta ait ps. 118. Principiū verborū tuorū veritas: in ęternum iudicia iustitię tuę. i. verba tua procedunt à veritate tua, quæ est veritas increata, & oīs veritatis creatę regula, ac ideo sunt stabilia. Matthæi 5. & Marci 24. Ait Saluator. Cœlū & terra trāsibūt, verba aūt mea non transibunt. Et tūc theologi cōcludunt in 3. dist. 24. q. fidei nr̄æ nihil pōt subesse falsum. Et si aliquis dicat, ꝙ ēt in 12. metaphysi. tractatur de ipso Deo, & de intelligētiis separatis: pp qd theologia nō vr̄ nobilior metaphysica. & ī 8. physicorū, tractatur de Deo, inquantū est primus motor. Respōdendū est, ꝙ hoc est tantummodo quo ad ea q̄ possunt inuestigari lumine naturali, & inquantum ipse Deus se habet ſm aliquā habitudinē ad ens, qd analogicè dr̄ de creatore & creaturis. Metaphysica eīn tractat de Deo, qa est de ente ſm qd ens, & vr̄ velle Philosoph⁹ 4. Methaphysicæ. & Auicēna lib. 1. suæ metaphysicæ. c. 1. Sed theologia tractat de Deo sub rōne nobiliori & mirabiliori. Quia ea quæ non sunt nata cognosci de Deo à creatura nisi per reuelationem, mirabiliora sunt q̄ ea q̄ possunt cognosci de Deo p inuestigationē naturali lumine factā. Nec etiā obstat prędictis, si dicat̃, ꝙ certitudo ptinet ad dignitatem scientię: sed aliquę scientię certiores sunt, vt metaphysica, qa de earū principiis dubitari nō pōt. ergo sunt nobiliores theologia, qa in sacra scriptura principia nō sunt ita indubitabilia, vt sunt articuli fidei. Quia respōdetur ſm Thom. 1. par. summæ, q. j. art. 5. ꝙ nihil prohibet illud qd est certius ſm naturam esse quo ad nos minus certū. 1. Physi. vbi dicit̃. Quæ sunt magis nota naturæ, sunt min⁹ nota nobis. Et hoc pp debilitatē intellect⁹ nr̄i, q se habet ad manifestissima in natura: sicut oculus noctuę ad radios solis. 2. Methaphysicę. Et tñ minimum qđ pōt hr̄i de cognitione rerū altissimarū desiderabilius est, q̄ certissima cognitio q̄ habet̃ de minimis reb⁹, vt dr̄ 11. de animalibus. prout dicit Floren. in sua summa, in 4. par. tit. 11. §. viij. vel ſm Richar. in prologo. j. q. vj. Theologia est nobilior aliis scientiis simplr̄, i. in natura sua, quamuis aliquę alię scientię sint certiores secundum quid, s. per comparationē ad debilitatem intellectus nostri. Nam nihil prohibet aliquid esse notius simplr̄, minus tñ notum quo ad nos. j. physi. Certitudo autē quæ est certitudo simplr̄ reddit sciētiā nobiliorē: q̄ certitudo quæ est secundum quid, hoc est quo ad nos. Et vt dicit idem Anto. Floren. in sua sum. 4. par. tit. 11. §. viij. Hęc scientia habet certitudinē ex lumine diuinę scientiæ q̄ decipi non pōt. Aliç autē habēt certitudinē ex lumine naturalis rationis humanę, quæ errare pōt: vt ēt dicit S. Tho. in d. 1. par. q. j. art. 5. ī alleg. Et ita ēt tenet Io. Ludo. Vialdus de monte regali in suo opere regali. in tract. de persecutione ecclesię. in decima pſecutione, vbi dicit ꝙ vtitur in obsequium sui omnib⁹ aliis, quod ibi amplè probat, vt videri potest.

Vodecima consid. Etiam probatur excellentia sciētię theologalis ratione dignitatis materię: eo quia vt dicit Ant. Floren. in loco ī allega. Ista sciētia theologiæ est de his principaliter, q̄ sua altitudine rationē transcendūt: vnde alię scientiæ dicūntur ancillæ, hęc verò domina. iuxta illud Prouerb. 9. Sapiētia ędificauit sibi domum &c. Misit ancillas suas vocare ad mœnia ciuitatis. & aliis scientiis vtit̃ tanquam inferiorib⁹ & ancillis, à quibus nulla accipit principia, sed à Deo p reuelationē. S. Tho. j. q. j. v.

Ecimatertia cōsid. Probatur excellentia theologiæ ratiōe nobilioris, potioris, & salubrioris finis. Quod sic probat̃, qm̄ ſm philosophum 2. Metaphysicę. Scientiarū quędam sunt speculatiuæ, quędam practicę. Finis speculatiuę est veritas, finis practicę est actio. Tāta aūt est dignitas theologiæ, ꝙ nedum speculatiua scientia, sed ēt practica dici potest. Richardus vbi ī in 4. q. Et sciētiarū speculatiuarum nobilitas seu excellentia attenditur penes nobilius obiectū atq; subiectum & certiorem modū procedendi. Et his duobus modis theologia excedit alias scientias, vt dictū est antè. Practicarum aūt nobilitas ſm Philoso. 1. Ethi. c. 1. attenditur penes nobiliorem & potentiorē finē, qua tanto scientia practica est dignior, quanto eius finis est nobilior. Finis autem huius scientię practicæ est beatitudo ęterna ad quam sicut ad vltimū finē ordinantur oēs fines aliarum scientiarum practicarū, dicit Anto. Floren. in loco ī alle. vel, vt dicit Bernar. de Bust. in loco statim allegādo, est charitas & ęterna felicitas: qm̄ ipsa theologia inserit virtutes, docet faciēda, & oīa ad salutē ptinentia. 2. ad Timotheum. Aliæ verò sciētię tendunt vel ad corpus humanū, vel ad tpalem tranquillitatē, vt dicet̃ amplius ī in aliis sciētiis & articulis suis locis. Hinc ex his sequitur, ꝙ est dignior & nobilior omnibus aliis scientiis ratione finis.

Ecimaquarta ꝯsid. Probatur excellentia theologię ratione vtilitatis, quę apparet ex effectu cum illuminet. Ad quod facit quod hr̄ Psal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuū, & lumen semitis meis. Et Petrus in cañ. sua. Habetis propheticū sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso. Et licet scientiæ seculares etiā illuminēt in multis, ast tñ & afr. illę quidem vt nocti luceant in nocte & interpollatim. hęc aūt sacra doctrina, vt radius à sole iustitię procedens domino

Deo semp & ĩ totũ orbẽ: illuminatio siquidẽ illarũ scientiarũ defectibilis est, quia siue speculatiuæ sint siue practicę vel morales, tñ ordinãt hoĩem ad felicitatẽ, q̃ in pſenti hñi põt polyticã vel speculatiuã non aũt futurã: quã nõ nouerũt authores illarũ, vt habet dist. 37.§.hinc ẽt filius. Vñ Hier. tractans illud Ecclesiastes 2. Labor stultorũ pdet eos, qa nesciecũt pgere ĩ ciuitatẽ. Noĩat ĩ hi plures philosophos, Platonẽ, Aristotelẽ, Parmenidẽ, & alios quos stultos appellat, qa nõ habuerũt rectũ iudiciũ de vltimo fine Deo. Nã & si multũ laborauerunt in speculando & inquirendo veritatẽ, in multis tñ ex suo labore nõ reportauerũt vitæ ęternæ donũ sed pditionis, & hoc qa nesciecũt pgere ĩ vrbẽ supernã. Nõ.n.eorũ doctrinę habẽt tale lumẽ, sed hęc vera theologia seu sacra scriptura, q̃ est vera sapiẽtia, pducit ad claritatem æternã, ponẽs copiosissimẽ de vltimo fine vero Deo & mõ pueniẽdi ad eum sequendũ, qui est lux vera & indeficiẽs: hæc dicit Anto. Floren. in sua sum. 4. par. tit. 11. ca. 2. §. ij. vnde in §. v. dicit illam esse etiã necessariam ex rationibus ibi p eũ adductis, q̃ tendit ad hunc finem.

Decimaquinta consid. Probatur excellẽtia illius scientię theologicę rõne excellẽtioris doctoris. Ab excellẽtia.n. & dignitate doctoris dignificat̃ sciã: vñ grãmatica Prisciani est dignior. Et rhetorica Ciceronis apud latinos, & Demosthenis apud grecos, & poesis Maronis apud latinos, Homeri apud græcos. & philosophia Aristotelis, & sic de aliis authorib⁹ aliarũ sciẽtiarũ. Hæc.n. sacra theologia, nõ Tulliũ, nõ Maronẽ, nõ Homerũ, nõ Abraham, nõ Isaac, non Iacob, non Moysen, non prophetas, nõ Petrum, non Paulũ, nõ Ioannẽ, aut alios apostolos seu quoscunq; alios hoĩes: sed filiũ Dei, qui est sapiẽtia pr̃is, in quo sunt oẽs thesauri sapiẽtiæ & scientiæ Dei absconditi. Ad Colossen. 2. Cui omnia nota sunt. ad Hebræos 4. & c. Deus. 2. q. 1. qui dicit Moysi. Exod. 4. Ego ero in ore tuo. Et Hierem. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et Io. 15. Oĩa quæcunq; audiui à p̃re meo, nota feci vobis. & Lucæ 21. ait Apostolus. Ego dabo vobis os & sapientiã, cui resistere nõ poterunt oẽs aduersarij vestri. Hãc aũt scientiã non solum tradidit nobis Deus p Patriarchas & prophetas, & per ipsos apostolos à spiritu Sancto instructos, quib⁹ ait Matthęi 10. Non.n. vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri q loquitur in vobis. Sed ẽt voluit docere p seipsum. Matth. 5. Aperiens os suum docebat eos. Vnde Claudianus poeta ait illi,

Impia tu nostra domuisti crimina vita.
Passus corporea mundum vestire figura.
Affari, palam populis, legemq́ fateri.

Hinc dicit Anton. in sua sum. 4. par. tit. 31. c. 2. §. j. q autoritas sacræ scripturæ est magna, & maior esse nõ põt: qa à Deo est reuelata. Ideo dr̃ Ps. 118. hic ante allega. Declaratio sermonũ tuorũ, quæ, s. sunt à te Deo proferente. Et vt ait Petrus in sua cano. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei hoĩes. Et de Paulo ad Hebr. 1. Multipharie multisq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis. s. in veteri testamento. Nouissimis diebus istis locutus est nobis in filio &c. vt ibi. Ex quibus patet dignitas theologię à tam excellentissimo doctore tradita à quo processit. Ex quib⁹ supradictis ↄsiderant̃ origo, effectus, & finis huius scientiæ, ex quibus laudatur scientia.

Decimasexta ↄsid. Etiam apparet eiusdem sciẽtię excellentia ratione discipulorum pfectionis. Nullus.n. philosophorũ aut poetarũ, vel oratorũ, aut aliorũ magistrorũ cęterarũ scientiarum in magnis gymnasiis habuit tales discipulos. nã Socrates habuit Platonẽ, Plato Aristotelem, Aristoteles Alexandrum Magnum, Plutarchus Traianum, Seneca Neronem, Mutius Publius Aquiliũ Gallũ, Cornelius maximus Trebanũ, Volusius Aulũ Cassiliũ, & q̃ plures alij: de quib⁹ in l. ij. ff. de origi. iur. quo ad scientiam legalẽ. Sacrę aũt scripturæ discipuli sub Deo pręceptore & doctore fuerunt Moyses, Samuel, Dauid, Abraham, Aarõ, Ieremias, Esaias, & alij pphetę. In nouo quoque testamento fuerũt Ioannes Baptista, quo inter natos mulierũ nõ fuit maior. Matth. 11. & apostoli, cęteriq; discipuli ac fideles, quibus, vt dicit ad Hebræos 11. dignus non erat mũdus. Alias tres rõnes ponit Bernardi. de Bust. ad demõstrandũ ei⁹ excellẽtiã, in 2. par. sui Rosa. in sermo. 29. in 2. par. in litera N. in fi. post aliquas ex prædictis. sed cùm nõ videatur mihi habere magnum saporẽ, ad illum te remitto, & in litera sequente quæ est NN. duplicata ponit quõ in se cõtinent oẽs alias scientias: ex quibus cõcludit illam esse dignioẽ, nobiliorem, & excellentiorem omnibus aliis scientiis.

Ex qb⁹ ↄcludẽdũ est q doctores theologi oĩb⁹ q̃buscunq; aliis doctorib⁹ sunt pferẽdi. Ex quo, vt videmus, tã p ↄcordata, q̃ p regulas cãcellariæ apostolicę, vbi bñficia debẽtur graduatis noĩatis, pferendi sunt doctores in theologia: licet Præpositus dictus Cardinalis in pœm. decreti, in fine dicat, q in beneficiis cõferẽdis, pręferendus est canonista theologo, dicam amplius in glossis concordatorũ, & infrà.

Decimaseptima conside. Scientia iuris canonici cęteris post theologiã dignior est, quod multipliciter ostenditur: & maximẽ q sit dignior sciẽtia iuris ciuilis, in quo per consequens sit dignior omnibus aliis scientiis: cum scientia iuris ciuilis sit dignior omnibus aliis. Quod ostenditur ex multis.

Primò ex eius necessitate, cũ scia iuris canonici, seu eius vtilitate: q̃ necessitas ostenditur ex quinq;.

Primò quidẽ quantũ ad fidei munitionẽ & ecclę sanctę Dei ↄ errores & hæreses subortas. Licet.n. in sacra scriptura quid credendum sit contineatur plenissimẽ, nihilominus multi errores & hęreses subortæ sunt in eccl̃a Dei occasiõe peruersorũ hoĩum, qui aliter scripturã sanctam interpretari nisi sunt q̃ Spiritus sanctus efflagitat. Quocirca necessariũ fuit ad habendũ verã cõsonantiã scripturæ sacræ, vt sancti patres spiritu Dei pleni simul conuenientes multa explicarẽt, exponerẽt, & interpretarentur de scriptura sancta. Et ita illustrata veritate nubila ppalarẽtur errorũ, qd maximẽ factũ est in quatuor vniuersalib⁹ ↄciliis, quorũ canones & diffinitiones sanctæ ppugnacula & lucernę fidei nr̃ę sunt in eccl̃a sancta Dei. Vnde B. Gregorius in ca. sicut 15. dist. quatuor cõcilia sunt quatuor lib. euangelij quos se profiteri & ve-

& venerari testať,quare in c.ignorãtia.38.dist.dr̃, ꝙ ignorãtia mr̃ cũctoꝝ ertoꝝ, maximè ĩ sacerdotibus dei, vitãda est,q docẽdi offm̃ ĩ pp̃lis susceperũt.seqť ibi:Sciãt ergo sacerdotes scripturas sãct.& canones.

Secundò p̃dicta sciã est necessaria ad moꝝ informationẽ.Tradit.n.hęc sciã canonica plurima p̃cepta & documẽta sanctę mr̃is ecclę, q̃ ad religionẽ, pietatem,& sanctimoniã oẽs hoies maximè cõponunt. iuris namq; p̃cepta sunt honestè viuere, alterũ non lædere, ius suũ vnicuiq; tribuere.l.iusti.§.iuris.ff.de iust.& iur.& in procemio Gregotiano.quare optimè conuenit huic loco illud prouerb. Audi fili disciplinam patris tui,ne dimittas legẽ matris tuæ.vt addať gratia.i.corona capiti,& torques colló tuo.gl.r.fulgor p̃fectæ operationis.de quo hr̃ r.d.c.ius militare.

Tertiò p̃dicta sciẽtia canonica est necessaria ad discretionẽ graduũ & ordinũ ecclesiasticorũ,& litium & iurgioꝝ terminationẽ.Crescente.n.ecclã ipsa deo authore gradibus & ordinibꝰ rite in ea dispositis,cũ ad eos discernendos,& lites quas cupiditas effrenata pacis ęmula quotidie gñat,lex nõ sufficeret euangelica,tam ab apostolis q̃ eoꝝ vicariis per successiones tẽpoꝝ, statuta plurima sunt edita quæ generali vocabulo canones appellati sunt. Per quæ & dispositionis in gradibꝰ & ordinibꝰ (quoꝝ varietate ipsa ecclesia tanq̃ regina ornata est) distinctio haberetur, & noxio humano appetito suo iuris regulis limitato iurgia ecclesiastica sopitenť. Quare in c.sacerdotibus.dist.38.inter alia quæ ipsis sacerdotibus sunt necessaria ad addiscendũ B.Hietonymus ponit canones: ergo scientia canonica est necessaria ad seruandam vnitatem doctrinæ & religionis in ecclesia dei, cuius vna debet esse fides & obseruãtia pietatis : qđ fieri nõ põt, si nõ hr̃etur notitia regularũ & sanctionũ sanctoꝝ patrũ, quos Christus tanquã operis sui vicarios ecclesiæ suæ p̃esse voluit pastores & doctores.quare in c.nulli sacerdotũ.38.dist. dicit Celestinus Papa,nulli sacerdotum liceat canones ignorare, nec quicquã facere qđ possit patrũ regulis obuiare.

Quartò est necessaria ad multarũ quæstionũ solutionẽ,quæ ĩ sacris canonibꝰ, & sanctionibꝰ sanctoꝝ summoꝝ pontificũ sunt apertæ & illucidatæ illius maximè sedis est fidei & altissimarũ causarũ dubia plana facere.iuxta c.quoties.& est fides.24.q.r.

Quintò hæc scientia canonica est necessaria, qa ĩ nulla alia scientia traditur nobis p̃fecta doctrina ordinum & officioꝝ ecclesiasticoꝝ, sicut in canonica. Vnde,vt dicit ex prædictis Io.de Turrecr.in ꝓœmio decreti.vers.ad p̃mium.manifesta est huius scientiæ necessitas, vbi respondet ad argumenta quę fiũt in oppositũ,ꝙ videbatur ꝙ non esset necessaria attenta theologia,quę satis videbatur sufficere ad determinationem eoꝝ quæ sunt in scientia iuris canonici.

Pro sexta rõne dicit Hostien. in summa in procœ. ibi,quæ vtilitas,ꝙ hæc scientia affert magnam vtilitatẽ,vt inter iustum & iniustũ, æquum & iniquum sciamus discernere, vt honestè viuamus,alterũ non lędamus,& ius suum vnicuiq; tribuamus,vt in ꝓœmio Gregoriano.§.ideoq; lex, sed istud est ꝓprium iuris ciuilis, vt ĩ dicam in sequenti consideratione.

Secũdò excellẽtia illius scientię ꝓbať ex eo: qm̃, vt dicit Hosti. in procem.Gregoriano. vers.cui parti philosophię supponať.non est quęrendum cui parti philosophiæ supponatur,sed cui sciẽtiæ tota philosophia supponatur.& põt respõderi,ꝙ canonicę, q̃ oĩa cõprehendit.& dicit Io.de Turrect.in procœ.decret.in vers.ad tertiũ,ꝙ saltem theologiæ,partim,& philosophiæ partim supponiť. Sed inquantũ philosophiæ supponiť, est ea ratione qua dicitur de scientia iuris ciuilis,vt amplius dicam.

Tertiò eius excellẽtia probatur ratione finis, quæ est eadẽ cũ theologia, vt.s.ędificenť. vt dicit Hosti.in dicto ꝓœ.suę sum.vers.quis finis, ibi:secũdę vt ędificentur.& ad hunc tendunt theologi & canonistæ.

Quartò excellentia huius scientiæ iuris canonici probatur ex eius digniori subiecto ad alias sciẽtias, qđ quale tñ sit,sunt diuersę diuersoꝝ opiniones. Et inter alias Host.in loco pręallegato dicit,ꝙ subiectũ huius scientię est fides catholica : cũ vt dicit,sit materia.Sed hoc nõ approbat Ioã.de Turrecr. in loco s̃ alleg.vers.ad quintum.cum, vt dicit, illud est subiectum in sciẽtia, de quo & eius ꝓprietatibꝰ est principalis & totalis ꝯsideratio talis scientię : sed fides catholica non est hmõi,de qua & eius proprietatibꝰ sit tota scientia iuris canonici. Et etiam qa subiectũ scientiæ debet cõplecti omne quod determinatur in illa sciã, hoc autem nõ facit fides catholica respectu oĩum q̃ determinantur in iure,igitur &c.Et ẽt fides est virtus theologica, cũ deũ habeat pro obiecto & fine.Vnde si subiectũ alicuius sciæ esset dicẽdũ, magis scientiæ theologicę esset dicendũ subiectum, q̃ iuris canonici,qđ m̃ non dr̃.Et vt finalr̃ ponã subiectũ Io.de Turrecr.omittẽdo alia q̃ reprobat vbi s̃,est bonũ ciuilitatis Christianę ſm ordinẽ iusti & recti, ſm leges siue ꝯstitutiões canonicas p os sanctoꝝ patrũ promulgatas diuinitus:qđ, vt dicit, si ostendiť: id subiectũ ĩ aliqua sciã : quod principalr̃ intẽdiť & gr̃a eius oĩa alia in eadẽ scientia cõsideranť. Sed oĩa alia quę tractantur in scientia iuris canonici non alterius gratia tractari videntur, q̃ cõicatio ciuiliatis Christianę rectè & sanctè regatur ac honestè viuať, vt dicit Greg.in dicto procœ.gregoriano s̃ allega.vel, vt dicit,scientia subalternans & scientia subalternata debent aliqualiter conuenire in subiecto,licet subalternata addat aliquid ad subiectũ sciæ subalternãtis,vt dicit ibi: sed subiectũ scię moralis, vt dicit Albertus,est bonũ hoĩs, ſm qđ hõ : & subiectũ sciæ politicæ cõicatio ciuilis ſm ordinẽ recti & iusti, vt idẽ Albertus testať.ergo subiectũ sciæ iuris canonici q̃ morali scientię subalternatur, vt dicit idẽ de Turrecr. ĩ dicto loco s̃ allegato.vers.ad tertium.sit bonũ ciuilitatis Christianę ſm ordinẽ recti & iusti,ſm leges siue cõstitutiones canonicas p os sanctoꝝ patrũ diuinitus promulgatas. Et hę partes ponunť ad distinguẽdũ subiectũ huius sciẽtiæ à subiecto aliarum scientiarũ humanarũ practicarum. Qm̃ sciẽtia iuris ciuilis habet idem subiectũ,qđ ciuilitas Christiana: magis tẽdit ad saluationẽ animę & actus concernẽtes aĩam q̃ scientia iuris ciuilis. Et ideo cũ anima sit corpori p̃ferẽda, vt est tex.in l.sancimus.C.de sacro-

sanct.eccle. videtur quod etiam scientia iuris canonici sit scientię iuris ciuilis præferenda.dicam infrà.

Quintò excellentia iuris canonici est cęteris oib' sciētiis pferēda pp vicinitatē quam habet ad theologiam. qd probatur sic.Sciẽtia canonica est vicinior sciæ diuinæ q̃ sit sciētia ciuilis & quęcunq; alia: ergo ↄclusio vera.cōsequētia patet, qa sicut gradus nobilitatis et dignitatis inter intellectuales natnras attenditur penes maiorē ꝓximitatem ad intellectum diuinnm,ita gradus nobilitatis inter scientias accipiendns est penes earū maiorē similitudinē cū scientia diuina.assumptū probatur ex dictis p Io.de Turrecr.in dicto loco,& ex his quę antè dixi.

Sextò probatur ex parte materię sic.Materia iuris canonici est nobilior materia sciētiæ iuris ciuilis, & quarūcūq; aliarum sciētiarū,ergo scia iuris canonici est dignior cęteris: ↄsequentia patet p Aristotelem primo de Aia, vbi vnā sciētiā dicit nobiliorē alia, qa mirabiliorꝝ & honorabiliorꝝ est. assumptū patet & est manifestū, quia scientia iuris canonici tractat de articulis fidei,de diuinis officiis & ecclesiasticis sacramētis & documētis, q̃ multa dignitate excellunt materiam, quæ tractatur in scientia,s.ciuili vt s̃ dictum est,& infrà latius dicam,igitur &c.

Septimò ostēdiꝰ ex parte finis sic. Fnis quē intendit scia inris canonici est supior & altior, q̃ sit finis scientiæ iuris ciuilis ant aliarum scientiarū. ergo sequitur,quod scia iuris canonici sit cæteris nobilior. cōsequentia est bona,p Aristote.vbi s̃m ordinē finium ponit ordinem dignitatum inter disciplinas. assumptū est manifestū, qm̃ finis scientię iuris ciuilis, vt procedit à fundamēto fidei catholicę & doctrina ecclesię,consistit tm̃ in habitu elicito ex legib' gētiliū, vt ↄtinetur in cōpilatione ffoꝝ. est felicitas humana nullo habito respectu ad beatitudinem alterius vitæ perpetuę. Finis verò sciētiæ iuris canonici nō modo est bonū hominis in perfectionē virtutū moralium: sed secundum perfectionem infusarum virtutum, q̃ ad beatitudinem supernam pręparant & disponunt.

Octanò ꝓbaꝰ & ostēdiꝰ ex parte ipsarū legum qm̃ lex & canonica regula est tãq̃ dirigēs regulas,& corrigens leges iuris ciuilis:ergo scia iuris canonici est dignior & nobilior.consequentia patet ex terminis, assumptū verò patet di.4.p totū,vbi ostēdiꝰ, quod cōstitutiones principū ecclſticis ↄstitutionib' nō pemineˉt,sed obsequnnꝰ.2.q.3.c.Ensemiū. leges seculi sacros canones sequi nō dedignanꝰ.& h' in authen.vt clerici.& in auth.de ecclesiast.tit.in prin.& est text. in c.clerici.vbi doc.de iudi.de correctione verò habet,in c.ↄstitutiones.di.4.vbi dicit tex. ↄstitutiones principum ↄ̃ canones & decreta Romanoꝝ ꝑsulum vel bonos mores,nullius sint momenti.

Nonò ꝓbatur ei' excellētia ex parte ↄditoris. Cōditor.n.canonū est papa verus Christi vicarius, vniuersalis ecclesię pastor. Cōditor verò iuris ciuilis est impator, q in protectionē ecclesię papę minister est, iurat illi fidelitatē & defensionē ecclę.c.tibi dño.63. dist.ergo vr,quod ex hac parte etiam sciētia iuris canonici sit dignior,quā scientia iuris ciuilis. consequētia patet,& assumptum.de conditore tñ iuris ciuilis aliter dicam infrà,dum ponam eius excellentiā vltra alias quascunq; scientias.

Ex quibus inferꝰ, quod doctor inris canonici ꝑferendus est doctori iutis ciuilis. & ita tenent Io.And.& oēs alij in c.clerici.de iudic.dicit Ioã. de Turrecr. in ptoœ.decreti.dicit tñ Præpositus ibi,quod diceret bonū doctorē legistā ꝑferendū doctorello ignaro canonū, p tex.in c.q ipsis 23.dist.dum narratis pluribus quæ oportet sacerdotes scire,subiicit:ex quib' oib' si vnū desuerit sacerdotis nomē in eo vix ↄstabit. facit gl.in verbo, oino.in §.ordinatione.in auth.de monachis. Ludo.post Angelū,& post eos Alex.& do. mens Ias. in l.cū qd.ff.si cer.pet. Arch.ĩ c.de qbusdā.31.dist.l. j.C.de athletis.li.11.l.j.C.de annonis ciuilib.eo.lib. dicā latius ĩ.Sed ibi dicit Præposit', quod Io. And.ĩ c.1. de consang.& affinita.dicit, quod in beneficiis conferēdis,præferendus est canonista theologo, nisi beneficium esset vbi hareses pullularent, secundum etiam Gemi.in d.c.episcopos.17.dist.

Decimaoctaua conside.Cum hic versamut intet scientias iuris canonici & iuris ciuilis, vidēdū est an scientiæ dici possint.Et videtur quod nō, eo quia legistæ vel canonistę,vt inquiunt loci,nō habēt modum arguendi nec cognoscuut p causas, sed nituntꝰ tantummodo antoritate legis vel canonis, qa dicūt, ita lex dicit,ita canon loquitur:sed qni p causam nō cognoscit nō scit, qa scire est per causam cognoscere,& s̃m Aristotolem primo Posterioꝝ.& 2.Metha. & 23.q.7.c.occidit. de testi,c.cū causam.& Rofred. in prin.suoꝝ libelloꝝ.p Ioã.Andr.in ꝓœ.vj.in l.pupillus.vbi Bart.& Bald.ff.de acqnir.hære.p Ange.in l.qui Roma.§.duo fratres.in xiiij.col.ff.de verb.obl. And.Barba.in c.clerici.in v.col.ibi, nã scire est rem per causam cognoscere. extra de iudiciis.

Secundò facit, quia leges dicunꝰ amare simplicitatē nō aūt subtilitatem,vt l.sicut.circa fi.versi.si debitori.ibi,hæc autē subtilitas à iudicib' non admittitur.ff.quibus mod.pignus vel hypothe. soluitut.l, j.C.vt actio.ab hęred.& ↄ̃ hęred.incipiant. ibi, nec propter nimiam subtilitatem.& in c.dilecti filij.ibi, prouidentius attentius,ne ita subtiliter sed simpliciter & purè.extra de iudiciis.c.capellanus.extra de feriis,cum multis aliis quæ allegari possent.

Tertiò facit,quia lex est voluntaria,vt p Aristo. in primo de cœlo & mundo.not.gl.in insti.de vsucapi.dū dicit, quod sufficit pro rōne voluntas. & probatur in l. prospexit.ibi,qa ita verba faciūt.ff.qui & à qb.& ibi,p quā durū est, sed ita lex scripta est de intellectu cui' legis videatur,Fel.in c.si quando.in viij.col.extra de rescriptis.& do.meus Ias.in l.non dubium.vij.colū. C.de legib. facit ad propositū.l.nō aliter.ff.de leg.3. l.j.§,si is qui.ff.de exercito.hîc diciꝰ qd principi placuit,legis habet vigorem. dicit tex.in §.sed quod principi.insti.de inr.natu.gen.& ciuili.Et non omniū quæ à maioribus nostris cōstituta suut, ratio reddi pōt.l. non oīum.ff. de legib.& subiūgit lex sequēs. Et ideo rationes eoꝝ quæ constituunꝰ inqniri non oportet, alioquin multa ex his quæ certa sunt subuertūtur.& facit l.benignus.ff.eo.de legib.vbi dicitur,benignius interpretādæ sunt quo volūtas earū cognoscatut: & pro

pro certo illa lex, non oĩum.est singularis & multũ prodest legistis, vt dicit Alexã.in apostil.ad Bal.in l. solam.C.de testi.allegando Ang.in d.l.omnium.

Quartò facit, qa est opinatiua & formidine permixta, & sic nõ certa & determinata, vt vr ꝓbari in §.rñsa prudentũ in verbo, opinionis.insti. de iur.natu.gent.& ciuil.& in l.si me & Titium. in ver.subsisto.ff.si cer.pet.& in l.seruũ quoq;.in verbo, subsistimus.ff.de ꝓcurato.ex qb⁹ iurib⁹ patet, ꝙ nõ sunt reprehendẽdi multi doctores, q in eoꝝ dubiis post quasdã rõnes hinciude allegatas dicũt finalr,cogita, aut alia similia verba.ad demõstrãdũ,ꝙ tñ opinatiuè loquunt̃,& nõ decisiuè, ꝓut possũt facere ex pdictis.

Quintò facit, qa lex seu ars ciuilis, aut scia non est passim necessaria, qa vt hr in c.licet.de regula. q̃ spiritu Dei reguntur, nõ sunt sub lege. & qd Inno.dicit in c.pastoralis.de offi.ordina.vbi hr. possunt cũ tãta rõne regi, ꝙ nõ subiicerentur, exercitio legis. & no.do. Abb.in c.rex pacificus.in ꝓœ.decretal. & bonus tex.in auth.de nupt.§.si verò.coll.4.Imò etiam quod plus est variabilis.c.1.de ꝯstitutio.libr.6.l.nõ est nouum. cum ibi notatis.ff.de legib.c.non debet de cõsang.& affin.qui tex.facit tñ ꝙ non debet dici p hoc quin sit scia, cum dicit tex. non debet irreprehensibi le videri, si sm varietatẽ tpum, varientur & iura: cũ Deus ẽt ex his q̃ in testõ veteri statuerit, etiã in testõ nouo mutauerit. Nam si Deus quandoq; varie sua statuta & ordinationes, ideo & nos mutare possumus exemplo Dei, cuius actio nostra est instructio.

Sextò facit, qa notitia legalis & canonica non est vtilis, sed localis, vt capitulo sup specula.ibi, quia tamen in Francia & nonnullis ꝓuinciis Romanoꝝ impatoꝝ, nisi inquantũ nituntur rõne, & non aliàs, & ẽt Iudæi & pagani non ligantur nec subiiciuntur canonibus.ca.gaudemus.de diuor.Fel.in c.1.in xj. col. extra de constitutio. Et etiam videmus ꝙ quasi oẽs patriæ & prouinciæ: imò etiam ciuitates habent sua statuta, etiam legib⁹ & iurib⁹ communib⁹ repugnantia, & contraria quibus viuunt, secundũ quod notatur in l.de quibus.ff.de legib. & in §.ex nõ scripto.insti.de iur.natu.gent.& ciuil.

Septimò facit, qa non oĩbus prouidit cũ non oẽs casus possint sub lege comprehendi, vt dicit text.in l.neq;.ff.de legib.ergo talis cognitio vel notitia non põt dici scientifica, qa scientia debet esse de immutabilib⁹ æternis & determinatis, vt per Aristotelem. 5.Ethi.& lex deber poni vniuersaliter & particulari ter, vt per eundẽ Aristo.in loco præallegato: qa particularia sunt ĩfinita, q̃ à nobis cognosci nõ possunt, sed cũ sit de artib⁹ humanis, impossibile est vniuersaliter verũ dicere: qa est vtile in aliquo casu particu lari oppositũ legis obseruari, & de quo multa exempla possunt poni, vt patet ex notatis i lege oẽs populi.ff.de iust.& iur.per Bar.in 6.q. & p id quod notãt Inno.Panor.& doct.in c.1.de ꝯstitutio.dum dicunt, ꝙ licet aliqñ leges trãsgredi ex magna causa. de quo ibi plura p Fel.in xiiij.col.ibi, fallit septimo.& p do. meum Ias.in l.non solũ.§.morte.in xvij.& viij.colũ. ff.de noui oper.nunt.& Barba.in rub.C.qui admitt. & in c.at si clerici.de iudi.& per eundẽ do. meũ Ias. in l.j.in j.& ij.col.C.de preci.impe.offer.vbi limitat dictũ Inno.duob⁹ modis in ij.col. & ẽt dicit ꝙ hoc casu ꝯsulẽdus est supior sm doctrinam Ludo.Ro.de qua ibi p do.meũ Ias.& in §.ex maleficiis. in iij.col. instit.de actio.dixi alibi in consuetudinib.nris duca. Burg.i tit.*des iustices*.§.v.in gl.*pour la premiere foys*.

Octauò nam nulla doctrina põt appellari scientia quæ est veroꝝ & æternoꝝ in veritate & impossibiliũ aliter se habere.cum, vt ait philosophus in j.posterioꝝ.quia nihil scitur nisi verum, vt voluit Bal.in c. 2.de ꝯstitu.vbi dicit, ꝙ scientia est entiũ, nõ eoꝝ quę natura aut ars reuelauit.Bal.in c.cum ꝯtingat.de rescrip.Pet.de Anchara.in cle.j.de ꝯcessio.ꝓben.p glo. in l.si pater.ff.de hæred.insti.probatur in d.c.q occidit.23.q.8.sed legalis scientia & canonica est circa ꝯtingentia in hũmanis actibus extrinsecus ꝯtingen. aliter se habere, & diuersimodè se habere.ex quo dicit Barba. in d.c.si clerici. in vj.& vij.col.ꝙ lex adaptatur tẽpori, & est mutabilis, vt dixi: igitur &c.

In contrarium tamen.Quod ius ciuile & canonicum sit scientia, probatur ex pluribus.

Primò p tex.in ꝓœ.ffoꝝ, circa principiũ. in verbo, professores legitimæ scientiæ ꝯstitutos.& ibi. pri ma vestigia cuiusq; scientiæ mediocriter tradentes. & in iiij.col.ibi, & hi qui rudes adhuc legitimæ sciẽ capessendę aspirant. & in pen.col.ibi, nihil legitimæ scientiæ eis deerit.& ibi, hęc sola scientia fidẽ habet mirabilem.

Secundò probatur per tex.in l.j.ff.de iust.& inre. ibi, ius est ars boni & æqui.& ibi, æqui & iniqui notitiã ꝓfitemur.& ibi, ęquum ab iniquo separãtes. & licitũ ab illicito discernentes.Nã si ius est ars: vt ibi, & ĩ proœmio ffoꝝ, in pen.col.ergo est cognitio. qm, vt dicit philosophus primo posterioꝝ. Omnis ars & doctrina fit ex præexistentis cognitione, sicut ꝯtingit in iure, cũ in eo distinguamus æquum ab iniquo. q̃ distinctio fieri non potest sine cognitione, & nõ potest capi ars nisi pro habitu scientifico.

Tertiò probatur per tex.cũ glo.in l.j.C.de studiis lib.11.dum ibi iurisperiti & medici dicuntur esse philosophi veri profundioris scientiæ & doctrinæ.

Quartò probatur, quia leges habent rationem & causam: ideo eam doctores, & pręsertim legentes, semper inuestigãt quęrentes de ratione dubitandi. Item de ratione decidendi. De ratione dubitãdi: qa lex nõ fit nisi in casu dubio.l.Labeo.ff.de Carbo. edi cto.l.antiquę.C.de furtis.in claris.n.non opus est la borare.l.cõtinuis.§.illud.ff.de verbo.obl. Item quia de singulis dubitare non est inutile, vt in pdicamentis Aristotelis.et p gl.in l.iij.C.de sum.trin.et fid.catholica.De ratione decidendi, vt intelligatur, ꝙ est cum ratione facta, sicuti esse debet.4.dist.c.erit autẽ lex.Et sic multis aliis omissis, constat ex his ius ciui le esse veram scientiam.

Quintò, quia cõstat, ꝙ non est solũ scientia practi ca, sed etiã speculatiua, quoniã oportet prudentẽ iuris soluere nodos, quæstiones & ꝯtrouersias, quæ nũ quã ẽt cõtigerunt, ꝙ non potest fieri nisi per subtiles indagationes, et p speculationẽ. Quo fit vt qa subtiliter indagandũ de incedendum per augumenta, ra-

tiones & similia,& aliis variis modis s'm regulas iuris,quas decet habere. nota,ꝙ detestãdi sunt illi qui tantummodo (vt sunt multi) vtuntur temeritate ꝓ scia.ꝯ textum in l.quisquis.C.de postulan.vel q tantummodo vadũt p reperroria.& q nihil volẽtes à seipsis excogitare timẽt ꝯsulere vel ꝓnũciare, qm̃ id à doctorib⁹ nõ reperiũt tactũ, & hoc licet adsit bona rõ vel bonũ fũe,sed male,qa vt ẽt inqt Pau.de Cast. i l.Clodius.ff.de acquir.hær.pnitiosus est talis timor, & miserrimus est talis intellectus. Miserrimi.n.est ingenij vti inuentis & nõ inueniẽdis, dicit Boetius de disciplina scholariũ.& dicit Fel.in c.cũ ordinẽ. in iiij.col.extra de rescript.ꝙ expedire ꝯsultationes per regulas gñales est offm procuratoꝝ, & eoꝝ doctoꝝ quos vulgus positiuos appellat. & ppea ẽt rõnibus innitendũ est,vt dicit text.in l.ij.§.sed quia.C.de vete.iur.enucl.& i proœ.vj. Natura semper nouas deproperat edere formas. Et quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.l.diuus.ff.de restitn.in integ. Et qa cũ plura sint negotia q̃ vocabula, non possunt oẽs articuli sigillatim decidi,sed debet procedi p rationes & similia,vt l.nõ possunt.ff.de legib. imò qd plus est,est certissima scientia,quia habet finẽ quem non habẽt aliȩ scientiæ,vt s̃ dixi,& hr in prnœ.ffoꝝ. col.pe.habet q; certissimas rationes causas & demõstratiões,vt peritis notũ est.sed vt dicit Philosophus in primo de aĩa.vnde scĩa dr nobilior altera,vel à subiecto nobiliori, vel qa est certior, vel ꝓpter vtrũq; simul.Et de subiecto nobiliori dicam amplissimè in duabus sequentibus considerationibus.

Sextò,imò nõ solũ est scĩa simplex, sed inter alias dignissima.cũ sit diuinarũ atq; humanarũ rerũ notitia,iusti atq; iniusti scĩa, authore Chrysippo.vt l.iustitia.ff.de iust.& iur.& insti.eo.tit.in prin.q̃ est illi⁹ diffinitio,à qua nõ est recedendum, qa s'm philosophũ 7.Metaphysi. diffinitio est sermo indicans quid est esse rei p essentialia.& s'm Bal. in rub.C.q admitti.allegãtẽ Boetium.diffinitio essentiã rei claudit, & allusio siue ethimologia intelligentiã rei. & propterea dicit Bald.in l.non sine.C.de bonis quæ liber. ꝙ illud dicitur inesse, quod constat ex sui diffinito.

Septimò qd plus est,nõ solũ dr scĩa : sed & sapiẽtia s'm iurisconsultũ in l.j.§.proinde. ff.de variis & extraord.cogni.qui dicit ꝙ sanctissima res est ciuilis sapientia.& facit,quia s'm Beatũ Thomã secunda secundȩ,q. 1.art. 2.de dono scientiæ.Cognitio diuinarũ rerũ vocatur scientia, sed cognitio legalis est huiusmodi p iura allegata.& bonus tex.in l.j.C.de vet. iur.enucl. vbi dicit tex. Nihil tã studiosum in omnibus reb⁹ inuenitur,q̃ legum authoritas,q̃ diuinas & humanas res bene disponit,& oẽm expellit errorẽ,& sic sapientia,qm̃,vt dicit glo.in d.§.proinde. ciuilis scientia est sanctissima quoad aĩam & firmissima quo ad mundum. & dicit philosophus ad Alexandrũ. Sapientia est ꝯseruatiua animæ sicut sanitas corporis,sed hęc scĩa est hm̃oi : quia fecit hoĩes virtuosos dirigẽs eos in Deũ, tollẽs lites,rixas,ꝯtrouersias,& alia ex quibus sequi solent homicidia & omnia alia mala:ergo est ꝯseruatiua aĩæ & corporis, & sic sanctis.quo ad aiam & firmissima quo ad corpus.

Octaua cũm,vt clarũ sit doceat quid sit iustitia & eius effectus,& qũo iustitia sit administranda, vt hr. ff.de iusti.& iur.& institu.eod. & quasi p totũ . ergo est diuinarũ rerũ notitia,cũ iustitia de cœlo ꝓspexit. & est essentia trinitatis cũ iustitia à iure descẽdat, & ius sit ars boni & æqui,l.j.de iust.& iur.& dixi i rubrica,*des iustices*.in prin.in cõmẽto consuetudinum duca.Burgun.vbi etiam posui quomodo sit vtilis.

Nonò,qa seipsum regere est summa sapiẽtia, vt p Philosophũ de regimine principũ : sed hęc scĩa ne dum docet seipsum regere,sed ẽt ciuitates & ꝓuincias,& totã rempublicam,& oẽm orbem terrarum: quanto fortius dicitur sapientia. ꝓbantur pdicta per textũ in auth.vt oẽs obediant iudi.proninciarũ.Sine ea factũ est nihil,& est pcipua oium aliarum, quum per eam reguntur oĩa, quia docet iurisconsultũ habere docẽdi peritiam,dicendi facundiam, discernẽdi copiã,interpretandi subtilitatem,solertiam, fidẽ, honores,mores & laudabilẽ vitã. Notitiam iusti & iniusti,boni & æqui.& si notitiam ipsius dei, cum bonitas & ęqnitas sint essentię trinitatis & ipsi⁹ dei.

Quid.n.plus operatur theologia,dicã ĩ latius. faciunt ad prædicta l. magistros.C.de professo. et medicis.lib. 10.l.j.C.de professo.qui in vrbe Constantinopolita.lib. 10.l.j.ff.de iusti.et iur.et instit.eod.vbi dicitur,ꝙ ius est ars boni et æqui.

Decimò facit,qa ius ciuile est dogma oĩum sapiẽtũ,vt dicit tex.in l.ij.ff.de legib.& vera philosophia, & nõ simulata.l.j.ff.de iust.& iur:ergo est sapiẽtia et sciẽtia.Et si dicaſ,ꝙ sunt legistȩ,qui ita dicunt & asserunt,& nõ alij.Ad hoc est rñsio, ꝙ illis est credendum,cum sint periti in arte:peritis in artẽ credendũ est.c.fraternitatis.de frigidis & maleficiatis.c.significasti. l. ij.de homicid.l.j.circa princi.ff.de vent. inspicien.l.semel.C.de re milita.lib. 12.Alex.in ꝯsil. 1. & 107.in 2.vol.post.Pet.de Ancha.in quæstione incipien.in antiquis.

Vndecimò facit,qa professio iuris dicitur ars liberalis,vt est tex.ad literam in l.i.C.qui ætate vel ꝓfessio.lib. 10.pro quo etiam facit rubri.iuncto tex.in l. vnica.circa finem.C.de studiis liberalibus vrbis Romæ,lib. 11. & dixi suprà ista parte in nona consideratione.vers.primo tamen.

Non obstant adducta in contrarium.

Et primò nõ obstat illud quod dictũ est in primo fundamento contrariæ partis, videlicet, ꝙ legistȩ vel canonistæ nõ habẽt modũ arguẽdi, nec cognoscunt per causas.Quia vtrunq; falsum est, vt s̃ satis declarauit. Et etiã quia primo licet nõ habeant eundem modũ quem habẽt dialectici,vel habẽt aliarũ scientiarũ ꝓfessores,nõ propterea sequiſ,ergo nõ est scĩa: eo quia habent aliũ modũ scientificum & cõcludẽtem s'm eoꝝ rationes & causas, quod sufficit, cum quęlibet scientia habeat diuersa genera loqnẽdi : intantum quòd proprius modus loquẽdi est absurdus in alia,vt dicit Specul.in tit. de aduocato.§.nunc de exordiis.vers.quid si alter. & sunt verba Augustini in capitu. locutio. 38.distinct. & dicit philosophus in posterior. vnaquæque scientia habet suas proprias imaginationes, rationes & disputationes. Et bene,

bene, Quia locutiones habent esse secundũ subiectã materiã. l. si vnn. C. locati. & fm philosophũ 1. Ethi cor. tunc perfectũ enunciamus, cũ subiectã materiã loqnimur. de quo ẽt per Bald. in lege data opera. cit ca mediũ. C. qui accusa. nõ pos. imò si bene inspiciamus reperiemus, ꝙ in omnibus legibus obseruãtur primò regulę grammaticales, vt hꝛ per Lucã de Pẽna in lege grammatices. C. de professo. & medic. lib. 10. vbi ponit diuisiones grãmaticales quę obseruãtur in legib⁹, & ẽt figuræ grammaticales. vt hꝛ per Lucam de Pẽna in l. j. C. de cõsulibus, lib. 12. vbi ponit omnes figuras grammaticales, & quòd legistæ eas obseruant. Et de vnaquaq; dat text. quem ibi videre po teris. & ne transcendam materiam non transporto.

Et etiam si bene videamus iura nostra & argumẽtationes iurium, in his sunt obseruãdę regulę logicales ad argumentandũ. Primò qno ad ꝓpositiones logicales, quõ obseruãtur videatur Barto. in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dub. vbi amplè declarat primã figurã logices. Et ẽt Bal. in l. testium. C. de testi. deducit decẽ ꝓdicamenta logices, quæ ẽt sunt obseruãda in administratione iustitiæ & i deductione iuris ciuilis ad effectũ, prout ẽt in argumẽtationibus sunt ferè oĩa media argumentãdi logicẽs obseruãda, licet possit dici, q; vltra illa sint et alia. Et ideo ineptè & malè dꝛ legistã vel canonistã nõ habere mo dos arguẽdi. & oẽs modos arguẽdi & argumẽtãdi lo gicorũ habẽt legistę & multos alios quos uidere po teris per Albericũ i suo dictinnario. in verbo. argumentum, quæ hic non transporto cũ sint impressa.

Nec sunt redarguendi in hoc, ꝙ non oẽs modos argumentationũ logicaliũ obseruãt, aut ꝙ vltra eos alios obseruãt. Quoniã, vt inquit tex. in c. indignũ. & in c. ecclesiasti. 18. dist. canones non sunt restringẽdi sub regulis Donati, nec ẽt ociosis philosophorum scholis. Et facit quia legistæ sunt reales locutores, reb⁹ & nõ verbis intẽdẽtes. Quia nõ verbis, sed rebus leges imponunt. tex. in l. ij. in fi. C. communia de legat. & in c. commissa. §. porro de electione. in 6. Et ideo Bal. in l. veteri. C. de cõtrahen. & cõmitten. stipulatio. dicit, ꝙ leges sunt veræ philosophiæ legalis & nõ dialecticæ. & põderat ad hoc illũ tex. & cõcordat verba Ioãnis Andr. in regula, infamib⁹. de regulis iuris in 6. qui dicit. absit ꝙ p sophisticationes verbo⁊ naturã immutemus. & ideo secũdũ eũ. c. 1. de ꝯfessis. in 6. ex mẽte Didimi ad Alexandrũ. Non artẽ bene loquendi discimus, nec facundiæ oratorũ rhetorũq; operã damus, cuius officiũ est falsatis sermonibus figmẽtare mendacia & innocẽtiæ fidẽ conferre criminib. ac parricidij reos accusare piissimos: qui dum putãt se alienę laudis fructũ p iniquã victoriã se rapuisse, nesciũt munimentũ suæ ꝯsciẽtiæ perdidisse. ꝓ quo facit tex. i c. sedulo. 18. dist. q ꝓclarissimè ad propositũ loquẽdo dicit: Cordi casto linguã exercitatã ꝯferre nõ audeãt, & putant ꝓponẽdas esse verbis sẽntẽtias, sicut ꝓponitur animus corpori, debetq; veriores q̃ disertiores audire sermones, sicut prudentiores quàm formosiores amicos habere.

Item & secũdò: quia, vt ex suprà deductis clarè demõstratũ est, legistæ & canonistæ cognoscunt p causas & rationes, cũ ratio legis dicatur ipsa anima legis. ff. de pactis. Et strictius est obseruãda, q̃ ipsa lex, fm Bal. in l. quicũque. C. de seruis fugitiuis. & in l. non dubiũ. C. de legibus. in 5. col. in l. si quis seruo. C. de furtis. vbi dicit, ꝙ ratio est sicut anima, & verba sunt superficies. & in dicta l. nõ dubium. dicit ꝙ est spiritus viuificans legem. & dicit Panor. in cõs. 1. in 3. col. i 1. volu. ꝙ ratio est sicut spiritus & anima.

Et dicit idẽ Bal. in l. nemo, in prin. C. de senten. & interlocut. omniũ iudic. ꝙ ideo Francigenæ tantũmodo allegãt legem, nisi pro ratione in ea ꝯtenta. Et dicunt, sic est ratio legis, non aũt dicunt sic est lex, vel sic lex dicit: sed concesso ẽt, ꝙ simpliciter lex allegetur, vel dicatur, sic lex dicit prout sit, quid ad rem? cũ talis allegatio non est sine ratione, cum lex contineat rationem & sit ratione facta, quòd sit quòd allegata lege, etiam ratio legis habetur pro allegata.

Nam & idem sit de dictis philosophi: quia eius dictis simpliciter adductis philosophantes acquiescunt, quod non est nisi quod continẽt rationem vel causam. Sicuti etiam de dictis Pythagoræ.

Refert Boetius i prin. suæ arithmeticæ, ꝙ sufficiebat dici, sic Pythagoras dicit. & ad propositũ ẽt dicit Bal. in c. ad hæc. col. vj. de pace iura. firman. ꝙ leges nõ allegantur in curiis regũ pro autoritate, sed pro ratione. & hoc fit breuitatis causa: quoniã gaudent breuitate moderni, vt iquit glo. j. in l. j. ff. qđ metus causa facit tex. i amplio⁊. §. i refutatoriis. C. de appel.

Nõ obstat vlterius quod dictũ est in secũdo fundamento, ꝙ leges dicunt amare simplicitatẽ & nõ subtilitatẽ, qm̃ nõ est verũ: inquãtum tractatur de interpretatione iuriũ, vel de enucleatione q̃stionũ, & ad veritatẽ eliciendã: sed ne subtilitatib⁹ fiant deceptiones, peruertant vera & recta iudicia: iniquitates æquitati ꝑferantur sub genere boni & æqui, vt iquit tex. in l. si seruũ. §. de illo. ff. de verbo. obliga. plerũq; sub autoritate iuris sciẽtię ꝑnicioꝛe errat, aliàs secus. & hoc est de quo propriè loquunt iura ꝯtraria: & id ꝙ dicũt leges subtilitates nõ amare: quia est verum eas non amare: inquantũ tendũt ad decipiendũ, vt etiã declarat Panor. in c. dilecti filij. in 2. col. de iudiciis. extra. vbi latius per eũ. q̃ subtilitates sint attendẽdę, & q̃ nõ, & ad quid per Romanũ cõsi. 301. incipien. omnipotentis Dei postulato suffragio. in proposita cõsultatione. & in c. si cupis. 16. quęst. 1. quę dicit, ha bet simplicitatẽ colũbæ, ne cuiq̃ machineris dolos, & serpentis astutiã, ne aliorũ supplanteris insidiis.

Ad tertium verò fundamentũ, quod factũ est, ꝙ lex est voluntaria. Respõdetur, ꝙ falsum est, vt ex deductis in parte contraria, qm̃ ẽt sola voluntas principis nõ facit legẽ. qa imò debet esse regulata ratione. Nã & volũtas eius subiacet regulæ rationis. est. n. animal politicũ, mortale, & rationale fm Bal. in l. 2. C. de seruit. & aqua. & ideo non potest iniquum statuere, vt inquit Panor. & scriben. in c. 1. de constitutio. & per beatum Tho. 2. 2. q. 9. articu. 6. & secundum Ange. in consi. incip. sanctissima in 4. col.

Opinioni eius non est standũ, si contraria sententia est meliorib⁹ rationib⁹ cõprobata, alle. tex. i l. Aemili⁹. ff. de minorib⁹. et multa dicit Paris de Puteo in tract.

in tract.suo syndicatus,in c.1.& 2.quò nō licet principibus, nec regib⁹ in aliquo excedere, nec qcquā facere, qd nō cōueniat probatissimo, ac sapientissimo viro. Et si aliter faciūt, non sunt principes nec reges, nec eis obediendū est: vt ibi latissimè per eū. & p Io. And.in c.1.de cōstit.in 6.post Hostien.ibidē. vbi dicunt ꝙ proprium principis est iustitiā exercere.& si deficit, in hoc auferť ei nomē boni & religiosi principis,& si carebit nomine,carebit & re.l.à nullo.C. de seruis.l.imperialis.§.j.C.de nupt. & c.nā & ego. extra de verbor.signific. Et ꝯcordat, qa rex dř à regendo.vnde debet regere & nō regi.ff.de legib.l.fin. aliàs nō est rex ſm Bald.in l.nō ambigere. post Cyn. ff.de legib.& in l.post susceptū.ff.de excusa.tut. imò expresse attestať princeps se velle de legib⁹ viuere.l. digna vox.C.de legib. l.ex imperfecto.C.de testa. & §.fi.insti.quib.mod.testa.infir. ita ꝙ si ordinauit ei⁹ voluntate vel rescriptū cū iniuria alterius, nō esset exequēdū,imò esset nullū& irritū.l.quoties.& l.nec damnosa.C.de ꝑcib.impera. offeren.l.autoritatē. C.vnde vi.l.j.§. meritò.ff.ne qd ī loco publico.l.nec auus.C.de emancip.libero.facit clem.pastoralis. de re iudicata.facit qd dicit Paulus de Cast.ꝯsilio.70.in impressione noua incip. In Christi nomine, qa frustra petiť. & hoc ēt, qa aliàs nō esset lex, nisi esset rationabilis,cōmunis & honesta.vt in c.erit aūt lex.4. dist.& 23.q.4.c.si ecclesia.in fin.& concordat tex.in authen.de instrumētorū cautela & fide.colla.6.Et faciūt tex.ī auth.vt nō luxurienť ꝯ naturā,ī prin.coll.6. & in auth.de priuilegiis dotis,in prin.collatio.8.

Ex quibus patet, ꝙ leges sunt per ora principum diuinitus promulgatæ, vt patet in c.nemo. 16.q.3. vnde nō possunt fieri,nisi cū vera & iusta ratione. Et si tollať lex,semp remanet rō legis cui subiicimur.l.j. cū gl.ff.de ꝯiugē. cū emācipatio liberis.gl.ī c.fuerūt. 7.dist.Barb.in c.clerici.in 9.col.ibi.21.de iudi. extra.

Nec ēt obstat l.prospexit. in dicto 3. fundamento allega. quia, vt aperit ibi Bal. illa lex habet rationē, & ibidem Bal.in l.j.C.quæ sit longa consuet.& Feli. in c.si qñ.col.8. extra de rescriptis. & potest adduci Bal.ī c.1.de cōstitu..vbi dicit, ꝙ lex dř satis rationabilis,ex quo nō est prohibita,licet nō possit demonstrari ratio eius,ſm glos.singularē in l.j.§.pueritiam. in verbo, ratus.ff.de postulando. & per ea quæ not. Archi. in c.frustra.8.dist. & per Bal.in c.cum venissent.de eo qui mit.in pos.cau.rei seruandæ.extra.

Ad quartū fundamentū,in quo dř,ꝙ lex est formidine ꝑmixta & opinatiua,nō certa. Respōdeť,ꝙ imo est certa,cū sit ratione facta:q̄,vt dictū est,facit omne ratū & firmū, vt per Bal.in l.nō dubiū.C.de legi. & probať in l.solā.C.de testi.cū ibi nota.& ī authen.de hæred.& falcidia.§.bis igitur.cum concord.colla.1.

Præterea Philosophicū est respōdere per verbū dubitatiuū, vt per verbū, fortè: vt glo.in l.cū rex.§.sed si Stichus.ff.de lega.1. Et sub dubio fortè respōdent sæpè periti.glo.in verbo,fortè.in auth.qūo oporteat episcopos.§.semel aūt.colla.1.Præterea leges quibus vtimur sunt approbatæ: qm̄ quæ visæ sunt nō rationabiles vel bonæ,quæ fuerūt reprobatæ: ergo verborum qualitas non habet vitiare seu nocere.

Ad quintū verò fundamentū quod sit, ꝙ leges nō sint passim necessariæ, & ꝙ vbiq; nō seruātur. nō sequitur,ergo nō sunt sciētificæ:qm̄ & alię sciētię licet nō seruētur vbique, tñ ex hoc nō sunt minus verę aut bonę sciētiæ,vt de medicina,quę in plurib⁹ nō seruatur, vt in Scotia nulli sunt medici,& ēt valentib⁹ nō est opus medico,vt ꝑ dicā.Et ēt theologia apud pagaنos & infideles nō est ī obseruātia,nec attēditur.Nō enim tantū attenditur id quod sit, sed & quod fieri debet.l.sed licet.in fi.ff.de officio præsi.sed leges deberēt vbiq; seruari.l.leges sacratissimę.C.de legibus. Et oīs quantūcunq; iustus subest legi,sed non exercitio eius,not.Panor.ī c.ois anima.de censi.& in c.rex pacificus.& sentit Philosophus 10.Ethico.ꝙ nō tātū propter iuuenes,sed etiā propter senes facta est lex.

Ad sextum verò fundamentum in quo dicitur, ꝙ doctrina legalis & canonica est variabilis & mutabilis. Respondetur,ꝙ illud dictum ita simpliciter dictū est falsum. Nā quantū ad ins naturale vel gētiū attinet,probatur,vt in §.sed naturalia. instit. de iure natu.gent. & ciuil. vbi dicit,quòd talia sunt immutabilia. Et idem de iure diuino, vt ibidem notatur, & in l.ex hoc iure.de iusti.& iur.ff.

Quantū verò ad ius ciuile, quia ius nostrū est tripartitè collectum. vt in §.fi.instit.eod.dř, quod licet immutetur aliqua cōstitutio,nō tamen scientia iuris immutatur,cùm talis immutatio fiat secundū regulas iuris,quę volūt sic fieri necessitate vel vtilitate sic exigente.c.nō debet. de cōsang.& affin. Lex.n.debet deseruire tēpori.c.fraternitatis. 24.dist. & c.erit aūt lex.4.dist. & quæ de nouo emergunt,nouo indigent auxilio.l.de ætate.§.ex causa.vbi est tex.ff.de interroga.act. Et ideo etiā Deus omnipotens ex his quæ in testamēto veteri statuerat,nōnulla in nouo mutauit. tex.in c.nō debet. in prin.extra de cōsang. & affi. ob quod Panor.in d.c.nō debet.dicit,ꝙ licet scientia sit de incorruptibilib⁹ & impossibilibus aliter se habere, vt hř 1.Posteriorum.non tamen expedit vt detrahatur scientiæ iuris,quasi nō sit scientia,ex eo ꝙ immutetur in aliquo:quia omnino est sciētia,vt ibi dicit. Pro quo etiam faciunt quæ notātur per eundem Panor.in c.2.in pen. col. vers.sed reducēdo ad ꝯcordiam.extra de proba. & per eundē in c.filij.col.v.de cōsuetudine.vbi secundū eū pōt ex causa induci ꝯsuetudo antiqua damnata, & etiam fieri statutū contra consuetudinē,quia hoc fit ex mēte legis quę est ipsa lex: & facit, quia secundū varietatem temporum & locorum,ēt remedia & canones medicorum expedit immutari, & iñ immutatio eorū,quia fit canonibus medicinę sic dictantihus nō arguit defectū, sed poti⁹ bonitatem & scientiā:ergo idem in iure nostro dicēdū est,quia quod medicamenta morbis,hoc exhibēt iura negotiis, vt est tex.in auth.hæc constitutio innouat.ī prin.colla.8. & dicit Bal.in l.vnica. in prin.C. de caducis tollendis.in ij.col.ꝙ sicut medicus obseruat tēpora & loca, sic etiā iurisperitus: de quo dicto dixi in commentariis nostris super cousuetudinib. ducatus Burgundiæ, in §.ij.in glo.fi.tit. de confiscationibus. Et quomodo ratione loci varientur iura & consuetudines, vide Aluaro.in c.1.§.itē si fidelis.

quibus

quibus modis feudum amit.in vsib. feudor. & do. meum Iaſ.in l.iuſtitia. in fi.de iuſti. & inre.ff.vbi allegat prędictum verbum Bal.in loco ſuprà allegato.

Ad ſeptimũ fundamentũ in quo dr̃,ꝙ nõ omnib⁹ prouidet profeſſio legalis,ergo nõ eſt ſciẽtia,qm̃ hoc eſt falſum,quia imò lege,ratione legis vel ſimili poſſunt oĩa decidi, vt dictũ eſt hic ante, & facit rex.in l. ſiue oportet.§. ſufficit.ff.de excuſ.tut. & in c.ſecũdò requiris.in fi.de appella.extra. & vbi ſub autoritate legis,põt ẽt allegari ratio naturalis, ratione legis vel ſimili deficiente.& notat gl.in c.cõſuetudo.1.diſt.facit ẽt tex. in c.de quibus.20. diſt. vbi ponit ad quos ſit recurrendum, cũ ſacroſanctæ ſcripturæ autoritas non occurrit:dicit ẽt ad exempla eſſe recurrendum.

Er quia ita fit ſeu fieri põt, igit̃ cõſtat ſcientiã iſtã eſſe ſpeculatiuã ſciẽtiã, & habere ſuos modos arguẽdi & rationes decidẽdi.Et ſic ꝯſtat,ꝙ non eſt ẽt verũ, ꝙ ſit impoſſibile, ꝙ lex vniuerſaliter verũ dicat: cũ ſit vtile oppoſitum legis ĩ aliquo caſu obſeruari, qm̃ imò in tali caſu oppoſiti lex quantũcunq́, generalis recipit reſtrictionẽ vel iure vtilitatis,vel neceſſitatis vel ꝯgruentiæ, vel veriſimilitudinis, vel honeſtatis, vel ẽt aliis de cauſis,ꝑut expedit, & hoc omnino ex ꝓcepto legũ,quæ mãdaui ſic fieri reſtrictionẽ, vt l.cũctos populos.cum ibi pleuè notatis.C.de ſumma trinitate & fide catholica.in l.omnes populi.ff. de iuſti.& iure.l.vt gradatim.ff.de muneribus & honoribus in l.fi.§.in computatione.C.de iure deliberãdi. in l. ſerui noſtri.C. de noxalibus.l.nec auus.ff. de emancip.liberor.l.ij. §.meritò.ne quid in loco pub.

Ad octauũ fundamentũ ſatis reſpõſum eſt ſuprà, reſpõdendo ad ſextũ & quartum fundamentũ,& vltra dr̃: ꝙ notitia iuris eſt ſcientia verorũ & æternorũ in veritate,& ĩpoſſibile ſe habere aliter,cũ ſit certa & determinata habẽs certum finem & terminũ.

DEcimanona cõſid.Poſito ergo,ꝓ firmo,ꝙ ius ciuile ſit ſcientia, excellere debet & excellit oẽs alĩs ſciẽtias, & debet ĩter oẽs ſciẽtias dici nobilior & dignior:qm̃ multa ſunt ex qb⁹ ſciẽtiæ ſublimitas cõmẽdari põt,videlicet origo,effect⁹, & finis ĩ qb⁹ cõprehẽdim⁹ ſubiectã vtilitatẽ, ꝯditorẽ, & neceſſitatẽ.

Er qa primò ab inſtitutione ſeu origine vniuſcuiuſq́; ſciẽtiæ origo ſeu exordiũ capiẽdũ eſt, ĩ ꝓœmio ffo rũ.§.ſed cũ vos.l.j.verſic.iuſtitiã nãq́;.ff.de iuſti.& iure.quos tex.Bal.põderat ad hoc ĩ l.argẽtari⁹.§. edi. ff.de edendo.ideo de origine iuris primò videamus.

Et licet dici poſſit generalẽ omnẽ ſcientiã fuiſſe à deo ortam,cùm omnis ratio ſupernæ ſciẽtiæ vel terrenæ creaturæ in eo eſt, qui eſt caput earũ & autor. tex.eſt ĩ.c.legimus de beato Hieronymo.§.fi.ver.omnis ratio 37.d.c.1. de ſumma trin.l.ij.ff.de legib.c. reuertimini.16.q.1.Et ideo dr̃ Eccle.24. Ego ex ore altiſſimi prodij.Et Baruth 3.Hic.ſ.Chriſtus adinuenit omnẽ viã diſciplinæ, & dedit puero ſuo Iacob: tamen magis particulariter conſiderando.

Origo iuris eſt à deo immortali,quẽ alij dixerunt Iouem,alij Apollinẽ,alij Mercurium:ſed melius dicendum eſt non inſequendo fabulas antiquorũ, ſed Archidiaconũ & præpoſitũ in proœ. decreti. Leges à deo optimo proceſſiſſe dicemus.Cùm.n.Adam citatus fuiſſet,& data eidẽ fuiſſet lex,ne de fructu arboris veſceretur, legem accepit,quã ſtatim violauit, & iuris ordine ſeruato pœnã ſuſtinuit, qa excluſus fuit ĩ loco ĩ quo poſitus fuerat ſub lege, ne de fructu illi⁹ veſceretur. Qui cũ de inobedientia argueretur à domino quaſi autori, exceptionẽ obiiciẽs, relaxationẽ criminis iu coniugem, imò in cõiugis autorẽ cõuertit dicens: ſerpẽs me decepit:mulier quã dediſti mihi ſociã,ipſa me decepit,& comedi.de pœ.di.1.§.ſed pens.Sicq́; litigãdi &,vt vulgariter dicimus, placitãdi forma in paradiſo vr̃ exorta. Hæc non ignorauit ꝓpheta pſ.88. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Nono ẽt ipſa lex ſeu iuſtitia gloriat̃, ꝙ ſemper fuerit cũ Deo: cùm,vt hr̃ Prouer.8.c.Dñs poſſedit me ab initio viarũ ſuarũ. & ibidẽ dr̃. Cũ eo erã cũcta componẽs. Nõne etiã hr̃ Eſa.33.Dñs iudex noſter,dñs legifer noſter.& Iob 36.Ecce Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus eſt ſimilis in legiſlatorib.Et eſt donũ Dei.l.nã & Demoſthenes. in prin. ff.de legib.Ille fuit qui dedit leges Moyſi vt traderet Hebræis,vt hr̃ Exod.31.c.& Deut.10.& Exo.25. Et poſt hoc conſtituit iudices & alios pro iuſtitię adminiſtratione ex cõſilio Ietronis eius ſoceri:vt habetur Exo.28.c.à quo oẽs alij qui ſcripſerunt, modũ ſumpſerunt qui ſunt poſt eum, videlicet Foroneus qui primo Græcis leges ꝯſtituit. Mercurius q primo leges Aegyptiis tradidit.Solõ vel Draco q leges Atheniẽſibus primus dedit. Lycurgus qui Lacedęmonibus iura compoſuit ex authoritate Apollinis.Numa Põpilius,ſm aliquos,vel ſm alios Romulus,qui primus Romanis leges dedit.vt hr̃ c.1.7.diſtin.

Reperio plures alios legiſlatores diuerſarũ gẽtiũ. Nã Ceres mortalibus leges tulit, teſte Põponio Lęto de legi.Minos Cretẽſib⁹ authore Valerio de ſimu. reli.Philolaus Thebanis ſm Voltera. fol.306. Magi Perſis ſm eũdem eodem loco. Apollo Archadibus, vt ait Cice.de natura Deorũ.Dryide Gallis.Zalẽcus, vel vt alij, Selencus Locrenſibus. Hippodamus Mileſiis. Gymnoſophiſtæ Indis. Zoroaſter Bactrianis, ſm Cæl.lib.10.c.19. Plato Magneſiis. idẽ vbi ſupra. Phaleas Carthaginenſibus. Voltera.vbi ſupra. Caldæi Babyloniis. idem ibidem.Phido Corinthiis. idẽ Zomolxis Scythis.Cęli.vbi ſupra. Charõdas Turiis, teſte Lęto ſupra.

Aduerte tamen legiſlatores eo fuiſſe aĩo,vt cognoſcerẽt humanos ſuis legibus nil fidei habituros,niſi alicuius numinis autoritate fulcirentur. hinc ſuarũ legum originẽ cõmẽtitio facto ad Deos retuliſſe, qđ exẽplis patet.Nam Zoroaſtes ad Oromayim.Trimegiſtus ad Mercurium.Charondas ad Saturnũ.Draco & Solon ad Mineruã.Zomolxis ad Veſtam.Plato ad Iouem & Apollinem.Minos ad Iouẽ. Numa ad Egeriam nympham retulerunt: & ita apud nos fit. nam cum cancellarius pro ſuo tempore facit ſtatuta,conſtitutiones, ſeu ordinationes in regno Franciæ, ſub nomine regis tunc exiſtẽtis, eduntur& intitulãtur.

Sed quicquid poſteri poſt Moyſen,id totũ tanquã ſimiæ,vt Fiſcinius ait,à Moyſe pro Euſebij ſententia mutuati ſunt,& Moyſes a Deo. Nonne etiã Plato in lib. de legibus à Deo legum cõditore exorditur,aſſerendo

rendo leges sine deo ꝯstitui nõ posse. Et idẽ Plato in Protagora dicit, cæteras humanas disciplinas à Prometheo,i.humana prouideotia, solã legẽ à Ioue per Mercuriũ.i.à Deo per angelum processisse. Nonne ẽt hoc attestatur Imperatores cũ dicãt ipsas esse diui oitus p ora eorũ ꝓmulgatas.l.fi.C.de pscrip.lon.tẽp. l.j.§.sed neq;.C.de veteri iure eoucl.ĩ auth.vt hi qui perhibent se habere res minorum,in princ. colla.6. iuxta illud Prouerbiorum.8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Marsilius Ficious habuit mirabilẽ intellectũ ad hmõi origioẽ legũ, cõsiderãdo, cur potissimũ in tria numina Iouẽ, Apollinẽ, & Mineruã legũ inuẽta ve teres ꝯtulerũt,qđ nõ caret mysterio. Dicit.n.legẽ rationalẽ quandã esse regulã, q̃ certo ordine mortales ad booũ producit,atq; à Deo regulæ ratione sapieotia inuestigatur,potẽtia seruatur,booitas tẽperatur.

Ex quibus colligitur,ꝙ per sapiẽtes origo iuris in his trib⁹ colligit̃ & ponit̃:videlicet per Apollinẽ po tentia,qñquidẽ sol planetarũ dñs est.Per Iouẽ clemẽ tia,& per Mineruã sapiẽtia iotelligat̃:hoc est ꝙ à Ioue Minos,ab Apolline Licurgus,& Solon à Pallade leges accepisse dicunt̃,vt tres illa legũ dotes à tribus his numinib⁹ tres illi famatissimi & primi legũlatores mutuati credãtur. Sed apud nos Christianos, si verũ admiserimus,eius rei ratio ꝯstabit,qñ & legem diuinã Deus Moysi dedit, cuius trinitatẽ ttibus his ratiooib⁹ hodie explicamus :patri videlicet potẽtiã, filio sapientiã, & Spirituisancto clementiã attribuimus:vt pulchrè reluceat,qđ nos trinitati diuioæ assignamus. Id gẽtiles theologi trib⁹ his numinib⁹ attribuebãt.hæc tria iuriscõsult⁹ ĩ l.j.ff.de iusti.& iure. elegãter significasse videt̃.cũ dicat, boni nos & æqui notitiã ꝓfiteri: ecce ĩ hoc denotat̃ sapiẽtia,deinde su biũgit æquũ ab iniquo separãtes,licitũ ab illicito discernẽtes: ecce potẽtia : & tãdẽ bonos nõ tãtũ metu pœnarũ,verũ & pmiorũ coartatione fieri cupiẽtes,in quo denotat̃ clementia. Quid porrò ꝙ hę tres legũ dotes trino ĩsuper vsu ꝯstruũtur:potẽtia.n.tũ in ipsa lege,tũ io iudicio magistratus , tũ deniq; ĩ ministris esse debet: sic & de clementia & sapiẽtia ceosemns Cũ aũt ter repetita nouẽ faciãt, oõ ociosè apud Platooẽ Minos nouẽ annos ĩ antro ius legale didicisse dr̃: vel vt Marsilius Ficinus voluit, hoc numero nouẽ angelicarũ mentiũ ordines intelligi possunt. qđ p angelos tanq̃ ioterpretes legis sanctiedę ratio ad nos vsq; trãsferat̃. Et Imperator quoq; oofter ad huoc tñ ternariũ , q̃ ẽt oouenariũ aliquod respexisse videtur. Cũ tria volumioa videlicet Codicẽ,Instituta,& Collati ones.& Codicẽ in duo volnmina:quorũ vnũ ꝯti nens ius priuatorũ cõtinet nouẽ libros, & aliud cõtinẽs ius publicũ cõtinet tres libros.Collationes verò cõtinet oomẽ libros.Et deniq; ex omni digestorũ volumine, sex tantũ & triginta libros, q̃ quadrnplicatũ nouenarium faciunt; publicè legẽdos tradidit.

Vigesima cõsid.Si scieotiã iuris ciuilis ex origine & institutione laudauerimus,nõ est ptermittẽdũ ꝙ ẽt ex effectu illius est cæteris pponenda, & oẽs alias excellere debet.Cùm effectus illius sit maior,& nobilior, & maioris vtilitatis q̃ effectus oĩum aliarũ sciarum.Nã & maiores nostri ciuitatis animã legem dixerũt,ꝙ sicut sine anima corpus,ita sine lege nulla ciuitas persistere : imò nec exiguus hoĩum cœtus sine iustitia esse põt:vt air Macrobius in lib.1.de som nio Scipionis. Quis.n.surẽtẽ ın arma populũ frenabit,& oullo implicitus sedabit ligamine gẽtes : nisi iura q̃ ꝓhibent vim.l.vt vim.ff.de iustitia & iure. & nemini insidiari pmittũt.quis virtuosos hoĩes faciat inuitãs eos ad bonũ,& ꝓhibẽs eis malũ,nisi iura.l.j. ff.de iusti.& iure.qs alta dabit ꝯsilia , publica suadebit, statuet cõmoda, quis terras, maria,loca ꝯseruet, quis pauperi,ioopi,depresso,peregrino,incolæ, ciui suũ cuiq; ius reddet, si legẽ aut ius ciuile, per quod iustitia administrat̃,sustuleris ? ex rapto sine lege viueretur,nõ esset hospes ab hospite tutus.fugeret pudor,fugeret honestas, verũq; fides (vt verbis Ouidianis vtar) ĩ quorũ locũ fraudes,doli,vis,tyrannis,substituerẽtur.Vnde, quid.n.sunt regna nisi latrocinia remota iustitia, dicit diuus Aug.li.4.de ciuitate Dei c.4.Et dixi amplè ĩ rubrica, *des iusfices*.in prin.super cõsuetud.duca.Burg. vbi ẽt vide iustitiã ortã esse à Deo,& eius vtilitates, p quas demõstrani ꝙ effectus illius demõstrat̃ in hoc,ꝙ est vtilis sibiipsi, oĩbns & reipublicæ,q̃ hic non transporto.Vnde ẽt Plato amo rem legis & iustitiæ mortalibus insundendum esse cõsulebat, quod sine lege nõ ulla respublica sed nec exiguus hominũ cœtus nec parua quidẽ domus pdu raret,vt dixi supra.Et lex (vt inquit Tullius) vinculũ est ciuitatis,fundamẽtũ libertatis,æquitatis fons, mens,animus, cõsiliũ, sentẽtia ciuitatis: vt corpora nostra sine mente,sic ciuitas sine lege suis partib⁹ & neruis sanguine ac mẽbris vti oõ põt. facit.l.nam & Demosthenes.ibi,ciuitatis cõpositio cõmunis. secũdum quam omnes deeet viuere qui io ciuitate suot.

Quod.n.stamus,ꝙ incedimus, ꝙ viuimus tuti,ꝙ dominia rerũ asseruamus, ꝙ tandẽ diuina & humana nõ violãtur,id iuri totũ legibusq; debemus:hæc eleganter vt omnia Cicero significasse mihi videtur qui ait. Nihil in ciuitate diligentius retinendum, q̃ ius ciuile, quo sublato exploratũ esse nemini posse quid suũ,qđ alienũ,quid à patre aecepturus,qđ libe ris porrò relicturus foret, nihil deniq; inter mortales ęqnabile,nihil ꝯcors remaneret : proinde eũ qui ius ciuile ꝯteıonat,nõ iudiciorũ modo, sed & pnbli cæ vtilitatis vitęq; cõmunis vincula resellere : cũ & imperator noster in authẽticis scribit dicẽs:lege fieri ꝙ patria habitet̃caute ꝓpriè,facultates securè retineãtur, iudiciorũq; processus iustitia ornetur. Legis.n.ĩperio, vt decreta patrũ sentiũt,humana coercetur audacia,tuta reddit̃inter iprobos innocentia, infesta inimicorũ iacula proterunt̃, potẽtesq; frenis manicisq; (vt cũ Cassiodoro & propheta loquar) fer reis ꝯstringuot̃.Vt meritò dixerim sicut à cæteris hu manis disciplinis salubritatẽ , ita à lege ipsam peti, ipsam obtineri salutẽ,ꝙ legis custodia ꝑ Philosophi ſnia certa sit ĩcorruptionis ꝯsummatio , ex qua vna pẽdet quicqđ vitę,quicquid ꝯcordię,quicqđ ciuilitatis,morũ,honestatis,ęquitatis,boni,& qcquid vsq; ĩ vniuerso rei existat, quo nõ succurrẽte oĩa mũdi regna (teste Cassiodoro)pessundareot̃,& ꝑ Platonicos

asser-

assertione ipsa vitæ humanæ cõpago dissolueret: & iuxta dictũ Augustini supra allegatũ, regna nõ essent nisi latrocinia. O igit̃ pulcherrimũ oĩum regnorũ decus. O singulare vniuersorũ præsidiũ, fiduciæ priuilegiũ, ꝓrogatiua securitatis pfectę. O saluberrima nostrorũ medicina morborũ. O vera nõ ciuitatis solũ, sed totius reipublicę anima vita beata, vita felix, aurei seculi mater & regina, q̃ pulchre florere facit qdcunq; aspexerit, & q̃ regalib⁹ suis sceptris oĩa cõplectitur, fouet, tuet̃, moderat̃. O pax populorũ, tutamen patriæ, imunitas plebis, nutrimentum gẽtis, gaudiũ hominum, cura languorum, tempeties aeris, serenitas maris, terræ fecunditas. Hinc dicit Aristoteles, lib. 2. Thopicor. Iustitia regentis est vtilior subditis quàm fertilitas temporis, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis, vt ait Cyprianus lib. de duodecim abusionibus.

Et effectus huius extẽdit se ad nobilitatẽ & vtilitatẽ, q̃ ex iure seu iuris ciuilis dispositione, & sic ex iustitia, à qua ius descẽdit, sequit̃: qm̃ ex ipsa hmõi sciẽtia nobilissima hoĩes fiũt nobiles, vt hr̃ ĩ l. ij. §. fi. ff. de excusa. tuto. l. ꝓuidẽdũ. C. de postulan. vt p Bar. Bal. & Docto. ĩ ꝓœmio flor. p Bar. ĩ 1. cõstit. C. p Alex. in cõsil. 15. col. pen. & cõsi. 18. in fi. in 1. vol. et cõsi. 94. col. ij. vers. sed ita. eod. volu. & per Feli. in c. quanto. de magistris. cũ vulg. & dixi in cõsuetud. nostris ducatus. Burg. in tit. *des droictz & appertenances à gens mariez.* §. 19. in glo. *entre gens.* in principio.

Et ẽt, q̃a hmõi scientia ciuilis facit professores ei⁹ in orbẽ terrarum solenniter principari, & sedere in aula imperiali, vt dicit Azo ĩ proœ. instit. & propterea dicit Angel. de Perus. ĩ l. cùm salutat⁹. C. de sent. passis. ꝙ licet Papa non recipiat ad osculum pacis, tamen vrbanus Papa recepit eũ ad osculum pacis.

Et ẽt doctores iuris ciuilis aliũ effectũ consequũtur ex huiusmodi scientia, q̃a sunt immunes ab hospitiis militũ, vt dicit tex. in l. iij. vbi etiam glo. C. de munerib⁹. patrimonior. lib. 10. Imò versantes circa hmõi sciẽtiam vocat Philosophus magnificos, vt habetur 4. Ethicor. & ita etiam eos appellat tex. in j. cõstitutione C. & in proœmio institutionum.

Et habẽt multa priuilegia de quib⁹ per Alexan. ĩ l. Centurio. in 5. colũ. ff. de vul. & pup. sub. & p Lud. Bologninum, in auth. habita, in primis quatuor foliis. C. ne filius pro patre. qui dicit, ꝙ doctores iuris ciuilis habent centũ triginta priuilegia, vt ibi videre potes, & de aliquibus infrà suis locis dicam.

Vigesimaprima ꝯsid. Sicut videmus sciẽtiã iuris ciuilis laudandã respectu affectus, sic & finis ex effectu resultãtis, q̃ alius esse nõ põt, nisi ꝙ ad eũ oĩa referũtur, ad q̃ cognitio pertinet, teste Cicerone. Ad hæc. n. tendit iuris ciuilis cognitio, vt nõ solum nos ipsi rectitudine quadã instituamur, sed & ꝓximo bene velim⁹, ꝓ paceq; & securitate hoĩum ꝓpagãda laborem⁹: qm̃ ea est pcipua legis ratio, vt oĩs pellat̃ ĩprobitas, & virt⁹ ipsa vigeat & florescat. Nã qs nesciat nisi iners iniuriarũ mole, temeritate, sęuitia, iniquitate humana, oĩa pmi & pfligari, & nõ esse regna nisi latrocinia, vt sæpè antedictũ est in pcedẽti cõsid.

Et hoc est q̃d dicit Cice. li. 2. de legib. vbi ad ciuiũ salutẽ, ciuitatũ incolumitatẽ, hominũq; vitã beatam & quietam leges esse adinuentas attestatur, & satis iuribus demõstratur, per tex. in l. ij. §. post hac deinde. ff. de origine iuris: vbi Bal. colligit, ꝙ ciuitas non põt stare sine iure perito. Cùm leges tendãt ad ꝯseruandã rempublicã, ciuitates, & hominũ ꝯgregationem. Quapropter legalis sapiẽtię finẽ, q̃ itẽ ad humani generis ꝯseruationẽ & ad cõcordiã tẽdit, eò esse nobiliorẽ nemo inficiatur, ꝙ homine nihil sub cœlo sit nobilius. Cùm teste Cicerone quędã sit cũ deo cognatio: seminaq; in nobis à diuina origine profusa esse dicãtur, quib⁹ & cõsequẽs erit ẽt hac nostra sciẽtia nihil esse pstantius, qñ nobilissimo ipsa fine decoretur. Atq; ita ex Ciceronis sentẽtia legẽ in optimis rebus esse habendã meritò ꝯcludendũ est. At hinc cognito quo pacto ad eũ pueniat̃ nouisse nõ erit inutile. Et sanè iuris nostri principes q̃d ẽ illa cęterũ pgnãtissima iuris pcepta tradiderũt, vt porrò honestè viuamus, nemini dãno, oib⁹ vtilitati, ius suũ vnicuiq; tribuamus, esse iustitiã ꝯsectemur. Cùm iuris præcepta sunt hęc. l. iustitia. ff. de iusti. & iure. Quæ pcepta quãuis numero tria, sub vna tñ vitę honestate duo alia cõprehendi poterũt. nisi iuris ptudẽtes hoc velint genere posito aliarũ, q̃ vel alioquin cõprehenderent speciesũ enarratione omnẽ ambiguitatis nubẽ detegere voluissent vitę. igit̃ honestatem latiori patere pcepto nemini põt esse icognitũ. ad hãc honestatẽ iuris studiosus q̃ cõmodissimè accedet, si ante oĩa deũ colat & timeat. hoc in breuiusculis q̃busdã pceptis Pythagoras: iussit, q̃d in libris de legibus Cicero vsurpauit. Cui⁹ lex prima quã posuit ad diuinũ cultũ pertinet, ad diuos inquit, castè adeũto, pietatẽ colũto. Hoc Plato ĩ li. 4. suarũ legũ iussit. Qui licet vniuersum populũ exhortet̃, vt pro se quisq; in eorũ numero collocetur, vt deũ veneret̃, pcipuis tñ legũ obseruatorib⁹ expedire. finis. n. legũ tẽdit ad notitiã boni & ęqui, hoc est ad notitiã ipsius Dei, ĩ quo sunt bonitas & ęquitas essentialiter. Cũ nomen dñi, q̃d est Christus, est ipsa iustitia. c. ęstimant, 11. q. 3. ad separationẽ æqui ab iniquo, liciti ab illicito, discretionẽ & exhortationẽ bonorũ ad pmiũ, q̃d est diuinũ & ęternũ, qm̃ q custodit legẽ beatus est. Prouerb. 29. & vt habetur Sap. 1. Iustitia immortalis est, q̃a facit homines dignos immortalitate æternæ gloriæ. Et teste Cicerone in libro de somno Scipionis, omnib⁹ q patriã auxerũt, adiuuerint atq; seruauerint, certũ eẽ ĩ cœlo diffinitũ locũ, vbi sempiterno æuo fruãtur, vt dicit Barb. ĩ c. clerici. in 7. col. vers. 3. facit. de iudic. Cuius etiam finis tendit ad vtilitatẽ tam sibi ipsi, cũ per eã honestè viuere doceatur. l. iustitia. ff. de iust. & iure. hic ante alleg. §. iuris pręcepta. institu. de iure natu. gent. & ciuil. & habetur Eccles. 4. Pro iustitia agonizare. pro aĩa tua & vsq; ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit ꝓ te inimicos tuos. & ẽt habetur Ps. 44. Dilexisti iustitiã & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te deus tuus oleo lętitię prę consortibus tuis. Et intantũ profuit Traiano infideli, quoniã precibus Gregorij fuit à pœnis inferni eductus, vt refert Luc. de Pen. ĩ l. ij. in 3. col. C. de exacto. tributo. li. 10. Io. Fab. ĩ proœ. institutionũ. §. j. G. Benedicti

dicti in sua repet.c.Rayn.in verb.& vxor.noïe Adelasiam.nu.602.de restam.vbi etiam refert, quod ait Cicero lib.3.de Offic.ꝙ qui verā glām adipisci vult, iustitię fungatur officiis: quæ ēt omnibus & reipublicæ vtilis est, ꝓut dixi amplius in rub.des iustices. in princ.in consuetudinibus nrīs ducat. Burg. Alias quasdam vtilitates posui in considerationibus quæ tendunt ad demonstrandū effectum & finem huius scientiæ, tam particulariter q̄ omnibus & in genere.

Nonne ēt fuit vtilis in cœlo, cū vt hr̄ de Lucifero q voluit fieri similis altissimo, pp qd pliū factū est in cœlo, & pugnauit Michael cū dracone, ita ꝙ p iustitiā fuit pugna intellectualis, p qnā deiectus fuit Lucifer, vt hr̄ Esa.14.quō cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris. Et Apoc.12. Et factū est pliū magnū ī cœlo, Michael & angeli eius pliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & nō valuerūt, neque locus inuentus est eoꝝ amplius ī cœlo, & proiect⁹ est draco ille magnus serpēs antiquus q vocaē diabolus & sathanas, q seducit vniuersum orbē, & proiectus est ī terrā, & angeli eius cū illo missi sunt: & sequit̄. Nunc facta est salus &c. pp verbū testimonij sui, qd fuit tale.s.iustitia mediante, ꝙ ex quo maiorē locū sibi non debitum vsurpare volebat, poneret in remotiori, fm qd iura dictant.l.neminē.C.de offi. magistri militū. & c.pcipimus.93.dist.q̄ tūc ita erat apud deum, sicut nunc est apud mundū: qm̄, vt ſ dixi, dicit lex. Dn̄s ab initio possedit me, & cum eo eram semper cuncta componēs, & sint postmodum per ora principum intra ptomulgata.

Vigesimasecunda ꝯsid. Alio ēt modo laudādam & magnificādā dicemus esse hanc nostri iuris scientiā: qm̄ si qd in honore & excellētia sacrę theologiæ dr̄ ant repetiat multū esse extollēdā censeremus, si ad legis scripturæ honorē q̄ maximē ptinere cōprobamus: diuinā sanè theologiā qb⁹ immensis laudib⁹ eius professores extollāt, neminē præterire pōt, vt qui omnibus sine delectu doctrinis & scientiis oēs pponēdam esse dicāt, omniumq; sciētiarum reginā esse testant̄ diuina & humana ei tribuētes, & iā nō vsq; sed in æthera quoq;: quin & illas quondā luciferi sedes eā collocātes, quod si verū est, sicut id ipsum & nos quoq; verū esse fatemur, vt ſ diximus & ꝓbauimus, qs negabit legalē scientiā esse nobilissimā? Euidētia siquidē veritatis, cōpertū est theologiā tāto iuris scripti patrocinio niti, tāta eius suffragatione adiuuari, vt si legitima illi sustuleris, si legū ab ea fulcimēta separaueris, velut sterilis, arida & mācha modicq; in humana ditione momēti sit apparitura. Cū theologia ad duo insignia sese extēdere dicat̄, speculationē & actionē: certe si aliquā ipsa sui vtilitatē pstare velit, in solis speculatiuis finibus nō remanebit, sed & ad vitæ actiōes ad humanos actus moderandos sese accommodet necesse erit. Ad hoc posterius totū nostrū est. Cū.n. series vitæ actiuæ in tribus consistat, vt viuatur honestē, nemo lędat̄, & suū ius integrū intactumue persistat & ꝯstet: ꝙ tria ista nullius alterius q̄ legali traditione cognoscant̄, consequēs erit vt totū illud quicquid ad virtutes ad vitia aliasq; humanæ vitæ actiones pertineat, à nostro potissimū iure theologus mutuet̄. Si igr̄ diuina mr̄ theologia qm̄ fm vnā ex diffinitionib⁹, quas in scdo snīarum Petrus Lōbardus tradidit, peccatū nil aliud est q̄ volūtas ꝯsequēdi retinendiq; qd iustitia vetat. Si de peccato illi negotiū sit, si de eo qd sancta ꝓhibet iustitia sit, discretiua, interdū leprā & nō leprā iudicatiua, quo id psidio faciet? An sola & nuda rerū diuinarū illi suffecerit speculatio, nō est arbitrandū. Augusta igit̄ legū scita sacrosanctaq; nostroꝝ patrū decreta adibit: vt pote ꝙ ꝓpria subiectaq; iuris scripti sit hæc materia: qm̄ nec peccatū esset, si lex non esset. Sed qd in re aperta tā anxiè laborandū est? tolle ex quatuor snīarū libris iuris positiui documēta, nō solū illos explumabis, sed & tota distinctionū capita in fine tertij: vbi de mēdacio, de piutio, de ꝯsiliis patrū differit̄: qn & quartus ipse totus q de baptismo, de ꝯiugio, de pœnitētia, de clauib⁹ eccl'æ tractat cōcidēt & interibunt. Paria de magnis illis iuris elegātiū summā ī scriptoribus senure veritas cogit. Ex qbus si legū, tum diuinarū, tum humanarū iussa demant̄, vniuersus ille tam insignis tārorū patrū labor exarmabit̄. Adeo in seipsa parū theologia ī humanis actibus opetabit̄, nisi legū sulfulcro veluttibicine sustineatur: nec id iniuria fieri, ꝙ illæ ambæ professiones affinitate cognoscantur. ex eisdē.n. autoribus Moyse & prophetis processerūt, qui non solum rerū diuinarū, sed & legis cognoscēdæ campum aperuerūt: imò vtraq; ab ipso optimo maximoq; deo originem assumpsit, vt ſ amplē demōstratū est. Et ideo dicit Luc.de Pen.in rub.de ꝓfesso.& medicis.li.10.C. ꝙ scientia legalis est pars theologiæ: imò effectualiter vtraq; habet idē subiectū, quicquid dicāt multi qni nō itellexerūt neq; originē, neq; effectū, neq; finē illius, qni dicere voluerūt nō habere subiectū. Cū verū subiectū ipsius scię sit ius, cuius diffinitio est, ꝙ est ars boni & æqui: q̄ quidē bonitas & æquitas sunt essentiæ ipsius Dei, cū dicat̄ Lucę 18. Nemo bonus nisi Deus. & ēt Marci 10. & habet̄ Iob 34.c. Absit à deo impietas, & ab omni potēte iniquitas, & orbem terrę in æquitate iudicabit. Ps.9.& 66. Et illius scutum est ęquitas, qd est iustitia, vt hr̄ Sap.5.& vt dicit Aug. in lib. de pœnitentia. Tanta est ęquitas ipsius Dei, ꝙ quicquid homo fecerit laudabilē in suis factis deū inuenit. Si rectè egit, laudabilē inuenit per iustitiam premioꝝ: si peccauerit, laudabilē inuenit p iustitiā suppliciorū: si peccata ꝯfessus ad rectè viuēdū redierit, laudabilē inuenit iustitiā indulgentiarū. Sēper.n. rectus & iustus est dn̄s, & fidelis absq; iniquitate. Esaiæ 1. & ipsa æquitas est pars iustitiæ, vt dicit sanctus Thomas 2.2.q.80. imò inest ei, vt dicit idē sanctus Tho.2.2.q.120.c.1. Cum ergo finis & effectus iuris nō sint aliud nisi bonū & æquū, quæ sunt essentiæ Dei, nō est dubiū ꝙ ita Deus pōt dici subiectū in sciētia iuris, sicut in scientia theologica. Cum etiā vtraq; tēdat ad notitiā diuinarū rerū, vt supra dictum est. Vnde ergo si immortalib⁹ titulis, eminētissimis pconiis, laudatissimis prædicationib⁹ theologia digna iudicari debet (vt debet & qdē meritissimè) q p lapideū Iouem celeberrima, q̄ excellētissima nostræ legalis scientiæ erit, & maiestas & amplitudo,

do,qua sine ea ipsa theologia quantũ circa hominũ vitã & actiones versat᷑ ɔsistere nequeat,uel q̃ sãctissimi iuris nostri pstantior, q̃ ꝓgatior uel colligi uel æstimari dignitas poterit,vt quoties magna illa theologia celebrationũ decoramẽtis extollit᷑ toties & legalis sciæ cãdor eiusdẽ laudis vel pcipuã partẽ cõtonis participationisq́; iure sibi uendicet:hęc Zasius in suis orationibus.post repeti.l.ij.ff.de orig.iur.vbi satis amplè ponit laudes iuris ciuilis.

Vigesimatertia ɔsideratio.Visũ est hic quõ theologia participat cũ scientia iuris canonici & ciuilis,& ꝙ ẽt est qdã similitudo inter ius canonicũ& ciuile,ita ꝙ illæ tres sciẽ ꝓcedere dẽt & excellũt oẽs alias scias,& de alijs inferiorib.insrà amplius dicet᷑: sed quia qñq; deficiũt ɔstões Papales, & in defectũ eorũ allegant᷑ dicta Hierouymi,Augustini, Ambrosij,& Gregorij,aliorũq́; sãctorũ doctorũ,quorũ dicta sancta mr̃ dei ecclesia venerat᷑, si in decisionib. cãrũ inducat᷑ lex ciuilis,q̃ oĩno disponit ɔtrium,qd eorum seruabit᷑ in foro ecclesiastico.Vr̃ primò ꝙ dictum sãctorum lege repulsa.c.i.20.dist.ubi post ɔstões Romanorum pontificum seruanda iubet ipsorum dicta sanctorum magnanimiter retinẽda & promulgãda.& cum de legib.nihil dixerit,ideo id omisisse vr̃. l.quicquid.ff.de verb.ob.l.j.§.fin autem ad deficientis.C.de cadu.tollen.c.dilectus de tempore ordinandorum.c.is qui.in prin.de sent.excommu.lib.vj.

Scdò facit,qm̃ si canones præferantur legibus, ut suprà dictum est,multò fortius dicta sanctorum, cũ etiam canonibus præferantur,c.ɔstões.20.dist. qd probatur eo quia vident᷑ representare personas sanctorum,qui uidentur autoritate diuina potius q̃ alia loqui:qm̃ ex quo loquuntur diuina inspiratione, uidentur accusare Christum qui eos accusat,arg. ca. sacerdotis.6.q.1.l.ij.C.de statuis & imaginib.8.q.1. c.qui.si enim ecclesia sanctorum patrũ dicta approbet,quõ ea recusare potuit,cũ eãdem potestatem ex approbatione habeant quam ex constitutione.l.ij.§. ne autem.& §.sed neq;.C.de ueteri iure enuclean.

Tertiò,imò quod fortiùs est,uidet᷑ ꝙ leges principum in causis ecclesiasticis sint repellendę,ne diuinis reb.præsidere uideant᷑ secularib. negotijs implicati.96.di.c.cum ad uerum.in fi. si illicitum namq; est eũ qui mõ se in ordine sanctissimorum epõrũ ecclesiasticis immiscere tractarib.ead.di.c.seq.ad sacerdotes enim deus uoluit quæ in ecclesia dispensanda sunt,ptinere ad seculi ptãtes.ead.di. c.si imperator. q̃ distinctio in totũ facit pro hac parte.Et qm̃ sancti doctores ecclesiæ sunt ampliori gratia spiritus sãcti, ita amplior scientia alijs nedum regib.ꝓcellẽtes rõni magis probantur adhæsisse, vnde hoc exemplo Natã ꝓpheta Dauid regẽ increpanit,& Daniel nulla alia ptãte funct᷒,nisi qa ex reuelatione diuina id ꝓsumpsit, iudices à populo ɔstitutos ɔdẽnauit.2.q.7. ca. nos si competenter.§.sed notãdum.uer.itẽ Daniel.

In ɔtrium tñ,qm̃ etiã vr̃ ꝙ ex snia Romani pontificis leges sint diuinitus per ora Romanorum principũ diuinit᷒ ꝓmulgatę.c.nemo.16.q.3. Nam & beatus Petrus princeps apostolorum scdm leges seculi causas ecclesiasticas iudicabat.6.q.1.c.beatus. in fi. & Gregorius in causis ecclesiasticis ex Romanis legibus sumpsit argumenta 2.q.1.c.legum in fi.& Augustinus eadem q.ca.nomen. seusatus est enim qui credit legi dei,& lex illi fidelis. Ecclesiast.33.

Secundò facit,quoniã infames sunt ex ecclesię statuto,qui Christianæ legis normã abijciũt,sicut q ecclesiastica statuta cõtemnũt.6.q.1.c.infamis.in prin.

Itẽ nullę accusationes iudicibus ecclesiasticis admittunt᷑,quæ per leges seculi prohibent᷑, hæc. n. sũt sanctorum patrum uestigia.ead.q. c.nos sequentes.

Item & tertiò Papa iubet sacræ scripturę legib.esse subiectum.25.q.1.c.satagendũ. ergo & causę ecclesiasticæ in defectum canonum maiori eis debẽt ratione subesse, vt iuxta ipsarum diffinitiones termineut᷑,ad idem. l.dis. c.si ille. 10.di.c.si adiutoriũ.& c.seq.& seq.usq; ad fin.16.q.6.c.inter memoratos.

Quartò,nã ex quo leges p Romanos põtifices sũt receptæ,ita habendæ sũt ac si essent p Romanũ põtificẽ ꝓmulgatę.Oĩa.n.nr̃a facim᷒ quib. à nobis autoritas ipartit᷑.l.j.§.sed neq;.C.de veteri iure enucleãdo.

Quintò,qm̃ leges sunt præferendæ,ex quo in ordine lfæ ꝓferunt᷑ regulis patrum.c.quis.aut leges. 54. dist.qm̃ si in ordine,ergo iu obseruatione.l.hæredes in fi.ff.ad Trebe.Ordo nãq; uerborũ ordinẽ obseruationis oñdit.c.in Christo patre.de cons.di.2.faciuut notata p Fel.& alios ĩ c.cũ dilecta.de rescr.& p doc. in c.mandato de præben.in 6.dixi supra.in 1.parte.

Sextò facit,quia tex.in c.summopere.11.q. 3. dicit,quòd diuina & humana lege resoluantur dubia. nihil de dictis sanctorum patrum dicendo.

Septimo facit textus ĩ capitulo,si inter 6.q.4.ubi Papa leges humanas & principum suas leges uocat.

Octauò,quia ẽt habetur 13.q. 2.capitulo unaquęque.& §.item quæ,quòd quæ legibus diffinita sunt, mutari non licet.hinc Ambrosius in cap.iudicet.3. q.7.dicit,Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit,sed iuxta leges & iure pronuntiat. si quis sentẽtijs suis obtemperat,non indulget propriæ uoluntati. nihil paratum & cogitatum de domo defert,& infra. obsequitur legibus non aduersatur,scilicet naturæ, & infra.qui iudicat non suę uoluntati obtemperare debet:sed tenere,quod legum est,nec immeritò, qm̃ p imperatores leges humano generi deum distribuisse notum est,dicit Augustinus 8.dist.cap. quo iure. & sancti quorum dicta ecclesia recipit,nihil debent contrarium legibus ex arbitrio suo dicere:sed iuxta leges & iura pronuntiare.Postquã enim sunt factæ leges non de eis , sed secundum eas iudicandum est.c.in istis.4.distin.& hoc iustè:quia lex est lux & uia uitæ.Prouerbiorum sexto.

Nonò facit,quia etiam similitudo legis recipitur in argumentum ad decisionem causæ ecclesiasticæ. capitulo in audientia.de seute n.excommu.extra. capitulo si iudex.de sententia ex communicatio. in sexto.fortius pręualebit ipsa lex, ad idem facit 15. q. 3. c.sanè.§.cum autem.

Decimò facit,quinimò etiam causa ecclesiastica p leges expresse decidit.c.præsulum.in fi.16.quæst. 3. ibi , tricennalis lex concludit: quia & filiorum nostrorum principum manauit autoritas. & c.nos sequentes.

quentes.6.q.1.& 99.dist.c.prouinciæ.

Vndecimò facit,quia sicut leges non dedignãtur sacros canones imitari, in auth. de ecclesiasticis titulis.in prin.colla.9. ita & sacri canones principum constitutionibus adiuuantur.c.j.cum concor. de oper.noui nunci.e.tra.

Duodecimò,quia custoditio legum cõsummatio est incorruptionis.Sapiẽtiæ 6.unde dr̃ 25. q.1.c.generali.quicunq; regum cẽsuram in qnocunq; crediderit uel permiserit uiolãdam,ut execrandũ anathema quidẽ fiat,& uelut præuaricator fidei catholicæ apud deum reus existat.& eadem qõne,c.iõ.in prin. vbi dr̃,qđ in mundanis affixum est legibus excedere minime nos debemus.ɔ̃ eorum quippe saluberrima agimus instituta,si quod ipsi diuino statuerunt ɔsilio intactum nõ ɔseruamus.Dicta uerò sanctorũ credenda non sunt,nisi scripta in lege domini inuenian tur:& ipsorum præcepta prius ueniunt discutiẽda, q̃ implenda.50.dist.c.si quis præpostera.unde Ioannis 1.c.4.Nolite omni spiritu credere,sed ꝓbate spiritus,si ex deo sint.& ex his & pluribꝰ alijs motiuis &rõnib.ita tenet Lucas de Penna in l.medicos.in 2. & 3.col.C.de professorib.& medicis.lib.10.

Et ad hanc vide Christoforum Longolium in suo Panegyrico in ciuilis sapientiæ laudem,quo cõparatis adinuicẽ cuiuslibet facultatis excellẽtiorib.facilè aperit nullam earum nedum excellere, sed nec sibi coęquari,talemq; inter eas oẽs & istam esse delectũ qualis inter ɔtinentia & contenta solet adhiberi. Et hac uelut vicaria dei opera fungente omnes in hoc seculo egere necessariò.Reliquis uerò contingenter.

Vigesimaquarta consideratio. Ex prædictis ergo inferẽdũ est,ꝙ doctores iuris ciuilis sunt multũ honorãdi,nec inmeritò:quia sunt ad aliorũ eruditionem.c.super specula.de magistris.& dicit text. in c.gloriosus Deus in sanctis suis.de reliquijs & ue neratio.sanctorum. ꝙ sunt luminosæ cãdelę ardẽtes super candelabrũ positæ,quæ in vniuersum corpus orbis terrarũ tenebris ꝓfugatis uelnti sydus irradiat matutinũ. & tex.in d.c.super specula.dicit, ꝙ fulget veluti splendor firmamẽti,& ueluti stellæ sunt in æternitates ꝑpetuas permansuræ.& cap.multi. de pœnitentia distinctione secunda.dicit, ꝙ sunt radij solis,& textus in l.si arborem.§.si tamen.in uerbo,locus opacus:quoniam sole cœpit esse plenus.ff.de ser uitu.urba.prædiorum.cum ibi notatis p Angelum, qui multum extollit illum textum ad hoc.& antecessores appellanť,ut in procemio ffórum.§.j.& §.disci puli.& dñi nocantur.auth.habita.C.ne filius ꝓ pře. & patres iuris,vt in l.j.C.de excu.artificum.libro de cimo.imò prophetæ dicuntur,ut in ca.si rector. 43. dist.verſ.prophetæ quippe. uocantur etiã nobilissimi,ut l.ij.§.fin.ff.de excu.tutorum.& amici principis.l.diui.ff.de iure patronatus.& potentes, ut in l. ex diui.C.de locato.vt per Barbatiam cõsilio suo incip.præclarè scribitur apud Iob.colum.9.in secundo uolumine.imò & patres principis, & nõ fratres. l.ij.C.de officio diuersorum iudicum.Et professores dicũtur.C.ne filius pro patre.auth.habita.& doctores,ut in procemio Greg. & procemio 6.& in cle.ij. de magistris.& magistri off.ut in proœ.ffõrũ. §. his igiť.Et his nominibus,ſ.magister & dominus uocabatur Dñs Iesus Christus, ut hř Ioannis 13. Vos uocatis me magister & dñe,& bene dicitis.Item uocãtur ꝑceptores.l.si in ædib.ff.de dã.infect.&ẽt dicunť sacerdotes.l.j.ff.de iusti.& iu.imò sãctissimi. Cũ sanctissima lex seu iuris ciuilis scĩa dicatur,ut in l.j. ff. de uarijs & extraordina.cognitio.Et ẽt iurisperiti di cuntur.l.j.C.de professoribus qui in urbe Constanti no.libro 12.& etiam celsiores.ut in l.ij.C.de officio diuerso.iudiciorum. Magnifici ẽt uiri appellari debent,quia & sic versantes magnificos uiros appellat philosophus,quarto Ethicorum.& ita ẽt eos appellat textus in prima constitutione.C.§.j. & in procemio institutio.§.cunq;.Sũt enim doctores iuris optimi,iustitię & reipublicę ministri,inquit textus,in procemio ffórum.§.discipuli.& §.pen.& dicit tex.in l.aduocati.C.de aduocatis diuerso.iudiciorum.hi q dirimunt ambigua facta causarum, suæq; defensionis uiribus sępè publicis in reb.ac priuatis lapsa eri gunt,fatigata reparant,non minus prouident humano generi,quàm si prælijs ac uulnerib.patriam parẽtesq; saluarent:& aliqua ex nominib. pdictis ponit Cardinalis Florentinus dictus Zabarella in cle.2. de magistris.in 3.q.& in 4.ponit q̃ sunt priuilegia illorum.fortè ea sum descripturus,ad denotandum , ꝙ ex quo vltra doctores aliarum sciarum sunt priuilegiati,ꝙ ẽt sunt honorandi.Illorũ etiã priuilegia ponit Alex.in l.Cẽturio.ff.de uulg.& pup. substitutio.

Vigesimaquinta ɔsideratio. Antequã ponã quo modo vnus doctor ẽt eiusdem scientię sit alteri ꝑferendus, ponã illam antiquam & Carnolinã di sputationẽ,quæ tamẽ est sine rationib.validis ex par te medicorũ.An legistę sint digniores medicis,& sic an debeant præcedere medicos.An verò medicis legistas,& in hoc legistę,medici,& theologi insudaue runt.Legistę verò suas partes tueãtur,medici suas . Theologi verò arguũt ad partes ꝓ excellẽtia vtriusq; sciæ sed nihil decidunt.ideo adhuc sub iudice lis ẽ.

Et in primis capiã fundamenta ꝓ medicis, tuendo earũ partes,ponendo multa vltra posita per doctores nostros iuristas,quæ primo referam, deinde fundamenta medicorum,tandem aliqua addam.

Inter cęteros iuristas reperio,ꝙ Barb.in c.clerici. de iudicijs.melius ceteris hanc materiam disputauit.Et primò dicit,ꝙ in hoc vult stare tanq̃ agnus co rã tondente,nec vult alicui molestus esse, & adducit in mediũ illud quod scribiť apud philosophũ in 3.aliàs in primo Ethic.opus morales, vt dicit, sumpsit nõ vt sciamꝰ,sed ut boni efficiamur,& sic philosophia moralis non est introducta vt p eã sciamus, ex quo daťintelligentia qđã ad iurisconsultum nrm in prin.ff.de iust.& iu.dũ dicit verã,nisi fallor,philosophiam,non simulatam affectantes: vt non sit philosophia ad sciendũ,vt boni homines fiant.vt ꝓbať in iustitia.§.iuris præcepta.ff.de iusti.& iure. Ergo non est scientia,vt dicit dñs Abb.Pan.in d.c.clerici.

Nã scire,est rẽ p causam cognoscere, ut in primo Posteriorũ.& in primo Physicorũ diciť. tunc etiam opinamur vnũquodq; cognoscere,cũ causas cognoscimus

scimus primas & principia prima vsq; ad elementa. c.qui occidit.33.q.8. Ergo sequitur, q non est sciencia facultas ciuilis aut canonica, sed est quædam philosophia moralis per quam homines inducuntur ad bonum faciendum, & ad euitandum malum, & se habet vt imperatrix. faciat illud Horatij,

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

et l.j.in prin. & ibi gl.in ver.metu.ff.de iust.& iu. Ergo eo respectu excellentior est naturalis philosophia, metaphysica, aut medicina, vt dicit Barb.in dicto loco pro suo primo fundamento.

Sed istud fundamentũ est plusquã debile, cum psupponatur falsum. cum satis suprà in 4.psid.huius partis pbauerim, legalem facultatem esse sciam habens suas causas & modos arguendi. imò magis dẽ scientia, q̃ physica & medicina, vt statim probabo.

Scdò Barb. adducit tex.in c.non sanè.14.q.5. vbi Gratianus ponit verba Aug.ad Maced. in qbꝰ pmisit medicos, legũ aut canonum doct. & clarum est q ex ordine literæ validum est in iure argũ, vt in l.gñalr. §.qd ergo.ver.ordinem scripturæ.ff.de fideicõ.liber. notatur plenè in c.cum dilecta.extra de rescrip.vbi p Feli. & dicit ipse Barb.quod dicit in c.decernimur. extra de iudiciis, ergo præferuntur medici legistis.

Ad istud fuodm̃.dabitur risum clarũ, tenẽdo partem ɔ̃riam, vbi simili mõ arguetur p parte cõtraria.

Tertiò, idem Barb.adducit tex.quem dicit esse singularem coniunctõ dicto Bar.in l.j.C.de comitib.& archiatris.lib.xij.vbi dicit, quòd medicus principis, aut papę, equipatatur ducibus & vicarijs principis, & obtinet locum comitis primi ordinis, quem gradum nõ habet legum doctor consiliarius principis, vt notatur in l.iurisperitos.ff.de excusa.tuto.

Ad istud est facilis responsio, q ex quo tenet primum locum inter medicos, q ratio est q aliqua dignitate decoret: sed non dicit q ille qui inter cõsiliarios principis tenet primũ locum, vt est cãcellarius, qui dicitur quęstor uel pfectus prætorio, sit minor eo, cum ẽt sit supra duces, comites, & vicarios, vt suprà amplè dictum est in sexta parte, in 1. & 2.consideratione. vbi amplè de cancellario & eius peminentia seu excellentia: & ẽt in d.par. posui de primo medico principis, qui stat longè post cancellarium.

Quartò pro suo fundamento dicit, q illa scientia est nobilior, cuius subiectũ est nobilius, ut dicit philosophus i j. de anima: sed subiectũ philosophię naturalis, vt dicit est nobilius subiecto legũ. est.n.subiectũ corpus physicũ, vt mundus & cętera quæ in eo sunt, ut stellæ cęli, planetę, elemẽta mixta, homo, animalia irrationabilia: de quib. philosophus pprietates & passiões ɔsiderat, & hęc subiecta sũt nobiliora subiecto legũ, qd est iustitia in politica ɔuersatione.

Quòd aũt cœlũ, intelligentiæ, & planetę sunt nobiliores ipsa iustitia ciuili apparet: qm̃, vt dicit, sũt corruptibiles in simplices, & ppetuæ causę sunt eorũ q̃ in mundo sunt, à quib. rõ & natura rerũ depẽdet, & oẽs eius operationes inferiores: &, ut dicit, legalis potentia est quædam operatio variabilis. Ipsa etiam anima humana nobilior est sine cõparatione potentia legali, & ipsa iustitiæ cõmunicatione, cũ sit subiecta simplex & ppetua. & eodẽ modo est dicendũ de intelligẽtiis superioribꝰ, vt habetur in lib.de animá.

Similiter & ipse homo videt nobilior ipsa iustitia legali, qa causa efficiẽs & finalis sunt nobiliores ipso causato, vt c.cũ cessante. extra de appellatio. l.adigere. §.quãuis. ff.de iurepatro. & hr in lib.de causis. & facit l.eã.quẽ.C.de fideicommissis. sed iustitia est effectus causatus ab homine, & ẽt ad finem inuẽtus, ergo non est nobilior ipso homine, & p ɔ̃sequens scientia illorum est nobilior scientia legali.

Et eodẽ modo pbo, q subiectũ medicinæ est nobilius subiecto legis. Nã subiectũ medicinæ est corpus humanũ animatũ; sed subiectũ legis est iustitia cõmunicatiua, ergo subiectũ medicinæ est nobilius subiecto legali, eo qa homo est dignior, qa est nobilissima creaturarũ. Nã causa efficiẽs aliciꝰ operationis est nobilior effectu à se pducto, iuxta illud. Manus tuæ dñe fecerũt me. & pbat in li.de causis: ergo homo est nobilior iustitia politica & communicatiua; & sic nobilius est subiectum medicinæ, quàm legis, & per consequens est nobilior scientia.

Pro respõsione pcedẽtiũ psuasionũ, seu taliũ qualiũ inductionũ, necesse est demõstrare errorẽ ita arguẽtiũ, q̃ in oĩbus errãt extrauagãdo terminos, & aliter sumẽdo q̃ sumi debeãt. Nã non est verũ, q homo sit subiectũ in metaphysica, philosophia, & medicina, q̃ oẽs res s̃ declaratæ sunt subiectũ in illis sciẽtiis, sed i philosophia naturali subiectũ est cognitio rerũ naturaliũ & effectus illarũ q̃ sunt facta causa hominis, cũ oĩa hominis causa facta sunt, nõ solũ medicina: sed ẽt planetæ, cœlũ, terra, aer, aqua, oĩa elemẽta, iustitia, ius, & oẽs aliæ res q̃cunq; sint. Ita q homo in qualibet sciẽtia est ita subiectũ in vna sicut in alia: & vnaqueq; scientia est ita subiectũ hominis sicut alia: cũ, vt dictũ est, hominis causa facta sunt omnia vt dictũ est amplè suprà in 2.par.in 1.consid.ad quam recurre ad demõstrandũ q omnia sunt sub homine, & oẽ q homo vni rei subiiciatur, & nõ plus vni q̃ alteri: imò oẽs quæcũq; res, q̃ sunt in mũdo, & à deo creatæ subiiciuntur homini, vt ibi amplè dixi prẽter rationẽ cui subiicitur homo, & nõ ratio homini. vnde, vt ait Senec.ad Lucillũ. Si vis omnia tibi subiicere, subiice te rationi. vt dicit gl.in ver.rationis.in c.ex eo. de electio.in 6. de qua do.meus Ias. in l.dedi. *la premiere.* §.si liber'. ff.de cõditio .ob causam. & in l.quoties.in 6. & 7.col.C.de rei vẽdi. & in l.illã.C.de collatio. sed nihil aliud est lex, nisi qd ratione cõsistit. 1. dist.c.ɔsuetudo. imò ratio est anima legis. l.cũ pater. §.dulcissimi.ff.de legatis 2. qm̃ p rationẽ restringit, ampliat & ducit, vt tenet Fel.in c.ex par.in fin. extra de constitutio. Panor.in c.fi.in 3.col. extra de rescriptis. Petrus de Ancha.in consil.254.in 2.colum.

Item & magis errãt qui tali fundamẽto vtunt, dicendo q subiectũ in sciẽtia legali sit iustitia politica & communicatiua, cũ verum subiectũ sit ius, quod ars boni & æqui, quæ sunt essentiæ deitatis, vt supra dictũ est. ex quo subiectũ ipsius scientiæ legalis põt dici deus, sicut theologia vno respectu, tamen licet alio q̃ ad theologiam. Cũ licet deus sit subiectum in-

 theolo-

theologia eodē respectu, s. qa considerat dei proprietates & operationes, ex quo est eius verū subiectum fm philosophum, primo Posteriorum. & dixi suprà in 2. consid. si ēt sciētia legalis: quia ꝯsiderat bonitatē & æquitatē, quę sunt partes iuris, & ideo cū sint essentiæ & ꝓprietates & operationes dei, qui circa bonitatē & ęquitatē operaꝛ, ideo subiectū ī illa sciētia legali est ipse deus, vt amplè suprà dixi. & scientia medicinalis solū habet respectum ad sanitatē corporis, & nō animæ nec morū, quod tñ facit sciētia legalis: qm̄ ea ratione qua homo pōt dici subiectū in medicina, quia medicina habet respectum ad sanandū corpus, eadē ratione & digniori posset dici subiectū in sciētia legali, cū medicina habeat respectū ad illū sanandum, & scientia legalis ad illū bene regendū & gubernandū: & nō solū hominē in specie prout medicina, sed totū hoiem in genere & in republica quę homini priuato præferenda est: circa quā versaꝛ sciētia legalis, nō aūt medicina: & sicut fm communem opinionē & illorū qui nō vltra voluerunt dicere sub iectū iuris ciuilis est homo politicus & rationalis dirigibilis constitutionibus legalibus in bonū & in notitiā diuinarū atq; humanarū rerū, vt supra dictū est. Ita homo non simpliciter, sed ægrotus dirigibilis ad sanitatē ex ꝯstitutionibus & ordinationibus medicinalibus est subiectū in medicina: sed non pōt dici ꝙ homo simpliciter sit subiectū in medicina cū homo sanus non subiiciatur medicinæ: quoniam, vt habeꝛ Matth. 9. Marc. 2. & Luc. 5. Non est opus medico valentib[9], dicit Iesus pharisæis. cui Christo credēdū est, cū quæ dicit vera sunt, & verū est testimoniū ei[9] 1 & ideo nō pōt esse uerū, ꝙ homo simpliciter sit subiectū ī medicina: quod adhuc quod plus est potest semper dici ī sciētia legali, qm̄ licet dici possit, ꝙ quę spiritu Dei reguntur non sint sub lege, verum est quantum ad exercitum, sed quantum ad rationem legis semp homo subiectus est. Panor. in c. omnis anima. de censibus. dixi suprà in 4. consid. Nec est etiam verum, ꝙ iustitia sit magis corruptibilis, & ꝙ cœlum & intelligentię seu planetæ cœli sint magis incorruptibiles q̄ iustitia. Cū sit constans & perpetua voluntas. vt habetur institu. de iust. & iur. in principio. & in l. iustitia. ff. eodem. & dixi supra vbi satis probaui, ꝙ non est variabilis nec commutabilis.

Et si dicaꝛ, ꝙ causa efficiens sit maior causato: ergo etiam sequitur & in hoc non est dubium, ꝙ omnes aliæ sciētiæ, imò inter aliàs plus medicina minoratur, cum homo sit caussa efficiens illarū, & homo non est factus propter medicinam, sed medicina pp hominem: quia homo est dignior quacūq; scientia, imò quacūq; re mundi, cum omnia eius gratia facta sunt. dixi suprà amplè in secunda parte, in prima consideratione. ex quo sequitur, ꝙ prædicta fundamenta Barbatiæ non militant.

Quintò Barbatia pro medicis adduxit aliud fundamentum, & dicit ꝙ illa sciētia est nobilior altera, cuius finis est dignior: quia oīs laus in fine canitur, & omne agens agit propter finē, & finis est, qui mouet agentē, & est causa causarū, vt dicit philosophus & probatur in l. eam quā. C. de fideicōmissis. sed finis philosophiæ naturalis est dignior, q̄ finis legalis censuræ, quod demōstrat, vt dicit: quia finis intētus à natura in philosophia est felicitas actuū humanorum, sed finis legalis censuræ nō est felicitas actuum humanorum: ergo finis naturalis philosophiæ est dignior fine legalis cēsurę, quod vt dicit apparet. finis legalis censuræ est felicitas quædam circa quoddam comunicari fm ciuilem cōuersationem, talis aūt nō est vera felicitas actuum humanorum, vt probatur ī lib. Ethic. & eodem modo est dicendum de medicina, vt finis medicinæ sit dignior fine legalis censurę. Nā finis medicinæ est cōseruatio substātię & essentię hoīs, finis autem legis est conseruatio qualitatis, & accidentis, qa bona & honesta cōuersatio, in alijs aūt substantialis & conseruatio substantiæ & formæ est dignior finis & magis necessarius fine qualificatiuo & cōseruatiuo qualitatis, & vt dicit, hoc est clarissimū, qa substātia est dignior accidente: quia accidēs est in esse, vt voluit philosophus. 5. Ethico. & in l. eius. ff. si cer. pet.

Parcat mihi autoritas dñi Andr. Barbatiæ: qa non bene cōsiderauit finē legalis sciētiæ: qm̄ si uidisset Ciceronē, aut de eo recordatus fuisset, & seq. allegādis, nō dixisset finē legalis sciē esse talē qnē dicit. Nam Cicero lib. 2. de legib. ad ciuiū salutē, ad ciuitatū incolumitatē hoīumq; vitā beatā & quietē leges eē adinuētas attestaꝛ, & satis inrib[9] demostratur p tex. i l. ij. §. post hęc deinde. ff. de orig. iur. vbi Bal. dicit, ꝙ ciuitas nō pōt stare sine iurisperito. cū leges ad cōseruandā rēpublicā ciuitatis, & ēt finis legis est cōseruatio pacis inter hoīes. vt dicit Albe. in rub. ff. de legib. Et sic finis legalis sciē nō solū tēdit ad cōseruationē vnius hoīs in specie, puta talis, aut talis, sed oīum & totius reipublicę. Et tñ finis medicinæ non tendit ad cōseruationē vniuersalis status hoīs. Cū medicina sit tm̄ pro ægrotis: quoniam, vt dictū est, non est opus medico bene valentib[9], Matt. 9. Nec est in potestate medici facere hominē quantūcūq; specialē immortalē, iuxta illud Ps. 87. nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt. quod non est medicorum suscitare: sed solius Dei. Vnde dicit. Confitebūtur tibi, quia si aliquos mortuos suscitari cōtigerit, nō à medicis sed à Deo solo rediuiuos faterentur, prout ita declarat illum textum Archidia. in c. conuertimini. §. hinc etiam medici de pœniten. dist. 1.

Item & sic. ex quo finis legalis sciētiæ tēdit ad cōseruationē reipublicę, finis verò medicinę ad conseruationem priuatorū hoīum, est pręferenda sciētia legalis. Cum vtilitas publica ꝑferenda sit priuatę. l. vtilitas publica. C. de primipilo. li. 12. & ibi Luc. de Pē.

Nā bonum gentis diuinius est q̄ bonum vnius hominis, vt dicit philos. 1. Ethic. Et apud Platonē. Iustissimè illa ciuitas tradiꝛ instituta, ī qua ꝓprios quisq; nescit affectus. 8. di. in prin. hinc Tullius de Officiis, lib. 3. Natura quidē consequimur, vt cōem vtilitatē nostræ anteponamus: vt. n. leges omniū salutē, salutis singulorū anteponunt dicit Luc. de Pē. i l. j. C. de collatione fundorum patrimonialium. lib. 11.

Item medicina tendit solum ad cōseruationē corporis, sed legalis censura ad conseruationem hoium

reipu-

reipublicę & animæ, qm̃ ad rerũ diuinarum atq; humanarũ notitiã tẽdit, vt dicit gl. in l. j. §. proinde. ff. de var. & extraor. cogn. in ver. sanctissima. vbi dicit, ꝙ sciẽtia legalis est sanctissima. quo ad animã: quia eius præcepta ꝯcordant cũ diuinis, docet. n. honestè viuere, alterũ non lædere, & ius suum vnicuiq; tribuere. ex quibus nõ solũ corpus ꝯseruatur, ciuitas & respublica: sed anima saluatur, qm̃ in his tribus pendẽt leges & ꝓphetæ: sed aĩa ꝑferenda est corpori & quibuscunque rebus. l. sancimus. C. de sacrosan. eccl. & satis suprà demõstraui, qualis sit finis legalis sciẽtiæ, rõne cuius ẽt vr̃ legalis esse æquiparanda sciẽ theologicę, quæ cum suprà scripserim, nolo hic transportare.

Ex quibus constare potest, ꝙ nulla est comparatio finis legalis scientiæ ad finem medicinæ, aut philosophiæ naturalis. Cùm in centuplo sit dignior finis legalis scientię fine medicinæ & philosophiæ.

Sextò, Barbatia adducit aliud fundamentũ, & dicit ꝙ nulla doctrina pót appellari scientia, nisi q̃ ex verorũ & æternorũ in veritate & impossibiliũ aliter se habere: qm̃, vt dicit, sciẽtia est verorũ, ſm philosophum. 1. Poster. & Cõmentatorem in 3. de Anima. & facit tex. in c. qui occidit. 23. q. 5. & quod voluit Bar. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iuramento calum. qm̃ nihil scitur nisi verũ, vt voluit Bal. in c. 2. de consti. vbi dicit, ꝙ scientia est entiũ nõ eorũ quę natura, aut ars reuelauit. Bal. in c. cũ ꝯtingat. de rescrip. Pet. de Anch. in clem. 1. de concessio. præbendæ. & per gl. in l. si pater. ff. de hęred. inst. probatur in d. c. qui occidit, sed philosophia est huiusmodi, & legalis cẽsura est circa cõtingentia in humanis actibus extrinsecus ꝯtingentibus aliter se habere & diuersimodè se habere. & ideo dicit ꝙ lex adaptatur tẽpori & est mutabilis ex varietate tẽporũ. 3. dist. c. erit aũt lex. c. non debet. de consang. & affin. c. pen. de cler. nõ resi den. c. suggestũ. de decimis: l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. Et p ꝯsequens vr̃, ꝙ doctor philosophiæ aut medicinæ sit præferendus doctori legũ seu canonũ.

Ad istud fundamẽtũ est amplissimè respõsum ĩ in hac par. in 4. cõsid. ibi, Ad quartũ. & ibi, ad sextũ. vbi satis ꝓbaui, ꝙ sciẽtia legalis sit ĩmutabilis licet q̃nq; mutetur ex illa aliqua cõstitutio, non tñ per hoc dr̃ mutabilis aut variabilis. cùm oĩa semper fiant cũ ratione, q̃ est anima legis. & sicut q̃nq; medicus mutat medicinã ratione loci aut tẽporis, ẽt in vno & eodẽ tẽpore, & per hoc nõ dr̃ facere ꝯtra scientiam suam, sic ẽt dicendũ est de iurisperito aut alio habẽte potestatẽ mutãdi aliquas leges: sed cũ sciẽtia legalis nõ sit ĩ totũ mutabilis, ꝓut nec sciẽtia medicinalis, ideo est certa & vera ĩ genere. sicut ipsa medicinalis sciẽtia.

Septimo ꝓ par. medicorũ adduco alia fundamẽta. videlicet, ꝙ sunt honorandi, qm̃ vt habetur Ecclesiastici 38. Honora medicũ propter necessitatẽ, etenim illũ creauit altissimus. à deo enim est omnis medela, & à rege accipiet donationẽ, disciplina medici exaltabit caput illius, & in cõspectu magnatũ collaudabitur. altissimus de terra creauit medicinã, & vir prudens non abhorrebit illam. vbi amplè constat ꝙ medici sunt honorandi, & quòd medicina est a deo.

Sed ad hoc dico, ꝙ ex origine ipsius non est tam honoranda q̃ sciẽtia legalis, cùm medicina sit de terra, & iustitia de cœlo prospexit. vt suprà dictum est, & ideo à digniori loco dignior dr̃. argumento eorũ quę dicuntur de matrimonio quod est dignius sacramentum, eo quia in paradiso fuit celebratum & ordinatum, Gen. 2. Erunt duo in carne vna, prout amplè dixi in consuetud. nostris ducatus Burgun. in rubr. *Des droictz & appartenan. à gens mariez*, i prin.

Octauõ, facit tex. in l. j. §. medicorum. ff. de var. & extraord. cogn. vt ibi dicit textus, ꝙ medicorum eadem causa est quę & professorum, nisi ꝙ iustior quo ad petitionem salarij, ex quo in hoc diminuitur de eorum honore. Cum ex quo mercenariam operã nõ spernũt, nõ amplius inter philosophorũ professores numerant, vt dicit ibi tex. ibi, An philosophi. & iõ ex quo legistę nõ petũt salariũ, sed eis dat̃ honorariũ, sic dictũ, qa honor est donãti, & cui datur. vt dicit glo. in verb. honor in d. l. j. §. est enim. quædam. n. tametsi honestè accipiuntur, inhonestè tñ petuntur, vt dicit ibi tex. Ex quo textu clarè constat, ꝙ status aduocatorum est honorabilior q̃ medicorum eadem causa.

Nonò, per illum tex. hic ante allegatum dicitur ꝙ medici præsunt corporibus humanis: Legistę verò rebus. sed corpus pręferendum est rebus. cum sit dignius quàm res: & digniora sunt quæ dignioribus pręferũtur, vt in auth. de defenso. ciuit. §. nos igitur. coll. iij. igitur medici sunt pręferendi legistis.

Ad hoc est supra respõsum, ꝙ licet legistæ pręsint rebus, & habeant eas subiectas, habent ẽt non solũ corpus ad instruendum ipsum quomodo alterũ lędere non debet, honestè viuere, & ius suũ vnicuiq; tradere debet. l. j. ff. de iust. & iure: & dixi ante: sed etiam præsertur animæ quam instruit & docet (vt etiam prędixi) quæ preciosior est corpore. igitur.

Decimò facit, quia leges impediunt cognitionem veritatis. Medicina aũt facit ad eam deuenire, quod sic ꝓbatur per dictũ Auerr. in fine 2. Phys. vbi dicit. Ille in quo congregatur consuetudo & cõprehensibilitas veritatis non habet impedimentum à veritate: sed impedimentum semper est à falsitate, vel saltem ab eo in quo non est veritas, neq; falsitas. vt in legibus, & 2. Meta. Arist. textu cõm. 14. quantã vim habeat consuetudo leges ostendunt, in quibus iuuenes apologos plus animo applicabiles q̃ summę veritatis, & tamen medicina ex quo est scientia speculatiua, & per speculatiuas acquiritur cognitio veritatis, vt dictum est ante, igitur cognitionem veritatis impediũt leges, quam medicina amplectitur: & per consequẽs medici legistis sunt laudabiliores.

Sed ad prædicta est satis responsum ex quo non solum scientia legalis est practica, sed etiam speculatiua, vt dixi, igitur &c.

Vndecimò facit, quia iuristę, vt iuristę nõ possunt esse prudentes. igitur non possunt esse ciuiles. ꝯña patet ex dicto Philos. 2. Polit. q dicit, necesse est ciuilem hoĩem esse prudẽtem. & ꝓbatur antecedẽs, qa prudentia est habitus cum rõne vera. Iura aũt sunt cum formidine, qm̃ sunt opiniones: sed opinio non est habitus, in quo aĩa ꝓspiciat verũ affirmando vel negando, vt 6. Ethic. sed ea falli cõtingit, igitur &c.

Ad hoc satis est responsum supra. Et dicit Laurē. Valla in procemio tertij libri suarū elegantiarū, quòd quinquaginta digestorū libros, cū admiratione relegit. primū qd nescias, verum diligētia ue an grauitas, prudētia an æquitas, sciētia rerū, an orationis dignitas præstent, & maiori laudi dāda esse videant, deinde q hęc ipsa ita in vnoquoq; illorum oīa sunt egregia, & pfecta, vt vehemēter dubites, quē cui præferēdū putes. Quæ.n. disciplina (vt idē ait) scilicet quę publicè legatur tā ornata, atque, aurea, vt ius ciuile? Tm̄ igitur deberi putat eius facultatis libris, quantū illis olim qui Capitoliū ab armis Gallorū, atq; insidiis defenderūt, p quos factū est, vt non mō tota vrbs non amitteret, verū ēt vt tota restitui posset ita p quotidianā lectionē florū, & semp aliqua ex parte incolumis, atq; honore fuit lingua Rom. hæc ille īter plura alia.

Duodecimò facit, qm̄ qui à deo cōmēdantur sunt magis approbati, vt dicit Apost. 2. ad Corinth. 10. Non enim q seipsum cōmendat, ille approbatus est, sed quē de⁹ cōmendat: sed medici à deo cōmēdant, vt dictū est supra in septimo argum. Iuristæ aūt se ipsos cōmendāt, vt habet ī c. clerici. p doct. de iudiciis.

Sed medici qui faciunt istud fundamentū, aut nō omnia uiderunt, aut ueritatē tacent: quoniā etiā iuristę & legislatores laudātur à deo: quoniā, vt habet Psal. 83. Benedictionē dabit legislator, & ibunt de virtute in virtutē, qm̄ ēt ipse Deus legislator dicitur Iob 36. Ecce deus excelsus ī fortitudine sua, & null⁹ ei similis ī legislatorib⁹. & Iaco. 4. Vnus est legislator & iudex q potest perdere & liberare, & vt dicit Ber. de Bust. ī 2. par. sui Rosarij. sermone 29. 2. par. ī litera C, hæc sciētia est à deo, vt habet Prouer. 8. p me legū cōditores iusta discernunt. & habet Ps. 9. Constitue dñe legislatorem sup eos, vt sciāt gētes, qm̄ homines sunt. imò dicit Act. 5. Doctores legū dicunt honorabiles, cum dicatur, quidam erat in concilio Phariseorum nomine Gamaliel legis doctor honorabilis.

In contrarium tamen & pro parte legistarum, q̄ est ipsa veritas, & prout ita se habet obseruantia, & ita etiam tenet sedes Apostolica, q legistę præferunt medicis & magistris in artibus, teneo q indistinctè doctor legum & canonum, aut vnius illarum facultatum tantum, præfertur doctori in medicina & magistro in artib. Quod probatur multis fundamentis ex quibus iam supra plura posui, sed ea quæ posui non recitabo, sed tantum de eis mentionem faciam remissiuè ad loca supradicta, & supra descripta.

Primum ergo fundamentum est Barb. semper tenendo eius ordinem & aliqua addendo, est eo, quia anima est preciosior corpore, & semper est pferēda. l. sancimus. C. de sacrosf. eccl. c. cum infirmitas. de pœni. & remiss. sed legalis censura est medicina aīæ, & curat aīam. tex. est valde sing. iuncta sua gl. in ver. nouis. de iur. cal. extra. & maximè ius canonicum, qd tendit ad bonum animæ simpliciter, & ad dirigendum animas ad ipsum Deum, vt in c. vt animarum periculis. de consti. in 6. & est gl. magna, circa medium, quæ ad hoc reputatur singularis. in c. cum cōtingat de iureiu. extra, sed idem etiam dicēdū est de scientia legali, cū sit sanctissima ēt quo ad animā, vt est tex. in l. j. §. est. n. gl. ī verb. sanctissima ff. de variis & extraordi. cognitio, vt dixi supra. respondendo ad fundamēta pro contraria parte. Sed medicina curat quandoq; corpus ægrotū, non semper: quia nō est in medico semper releuetur vt ęger: eo ēt quia ↄstituti sunt vnicuiq; termini qui pręteriri nō poterunt, vt hr̄ Iob 14. & cū corporalia nihil sint ad cōparationē animæ & spiritualiū, vt cap. inter corporalia. de transl atio. prælat. qm̄ ēt, vt inquit Hierony. tēporalis vita vitæ æternæ cōparāta potius est dicenda mors q̄ vita. & apud Ciceronē de somno Scipionis. Vestra quę dr̄ vita, mors est. Et ēt militat hoc argumentum quo ad philosophiā: quia licet philosophia naturalis tendat ad cognitionē rerum, & ad quādam felicitatem cognoscendi, iuxta illud quod dicitur in Georgicis. Felix qui potuit rerū cognoscere causas. Non tn̄ tendit ad beatitudinem animæ, & per consequens scientia legalis est nobilior philosophia & medicina.

Secundò facit, qm̄ illa sciētia dr̄ honorabilior altera, cuius subiectū est honorabilius. assumptum est philosophi in primo de anima. & pluries supra relatū est, sed subiectū legis (vt dicit Barba.) est iustitia, & iustitia maior est omniū aliarū virtutum. vnde scribitur apud Ciceronē in lib. de senectute. Optimo iustissimo cuiq; iter in cœlū pateret & expeditissimū. pp iustitiā quis acqrit beatitudinē. & ideo dicebat Aristot. 5. Ethic. q iustitia est virtus lucēs, vt Hæsperus, ergo sciētia legalis est nobilior artibus & medicina. Hæc sunt quæ dicit Barb. Sed de huiusmodi nobilioritate iustitiæ ad alia virtute & excellentia seu pcedentia ad omnes alias dixi in rubr. *des iustices.* in prin. in comment. nostris super cōsuetudinibus ducatus Burg. Et de subiecto digniori dixi in hac par. in 6. consid. vbi posui q ratione subiecti etiā ęqualis cum theologia, participat cum theologia scientia nostra legalis, ideo non repeto. quæ quidem iustitia domina est regina virtutum, vt dicit Beroaldus in tract. de felicitate: imò cum iustitiæ pars sit religio, vt ibi dicit, cum Dei cultus iustitiæ ascribatur. ex quo vt dicit, est animæ conseruatiua.

Tertiò facit, quia omnia denoīantur à fine, & finis estq; monet agentem, vt voluit Philos. sed finis legalis sciæ est conseruare rempub. ciuitatem, & hominum ↄgregationem, vt pbatur in l. ij. §. post deinde. ff. de orig. iur. & ibi Bal. colligit, q ciuitas nō pōt stare sine iurisperito. tēdit. n. ad bonū publicū, pp̄ter quod homines efficiuntur beati, teste Cicero. in lib. de somno Scipionis. in vers. oībus q patriā auxerint, rexerint, adiuuerint, atq; seruauerint, oībus esse certū ī cœlo diffinitū locū, vbi sempiterno æuo fruātur. Sed ad hunc finē nō tendunt artes & medicina, ergo ex fine legalis scientia excedit artes & medicinam. & de huiusmodi fine scientię legalis satis amplè suprascripsi ī hac par. 7. consid. quę hic nō refero: sed ex ibi deductis est ampliandum istud fundamentum.

Quartò facit. illa scientia est nobilior alia per quā humana vita melius disponitur. Nam homo est nobilissima creaturarū, iuxta illud Porphirij. Sumus. n. rationales nos & dij, sed mortales aditum nobis separat nos ab illis. & in 6. Aeneidos scribitur.

Igneus

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo. Et ĩ illô Ouid.
Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumq; videre.
Et dixi amplè supra io 2.parte, in 1.consid. Sed per ceosuram legalem melius disponitur humana vita. Nam per leges homo homini prohibetur insidiari. l.vt vim.ff.de iust.& iure. imò non solũ vna ciuitas, sed nec exiguus hoĩum cœtus põt esse sine iustitia. Nec ẽt qdẽ parua domus, vt dicit Macrobius lib.x. de somno Scipionis. Ita ꝙ nõ solũ est vtilis & necessaria cuilibet administranti & exercenti, sed ẽt oib⁹ & reipublicę, vt dixi in d.rubr. *des iustices* in prin.ſ allegata.in cõsuetudinibus nostris docatus Burgũd.

Quintò, illa scientia est nobilior altera, p quã homo magis efficitur obediens Deo, & magis ipsi Deo coniungitur: sed per legem nos efficimur virtuosi vt l.j.io prin.ff.de inst.& iure.iungimur Deo, & sumus filij ipsius Dei, qm̃ dij & nos rationales sumus, vt dicit idẽ Barbatia ĩ c.significasti.de foro cõpe.ou.14. imò, vt dicit propheta. Ps.83. Etenim benedictionẽ dabit legislator, & ibunt de virtute io virtutẽ. & hr̃ Dan.12.Qui ad iustitiam erudiũt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.c.fi.de magistris. & dixi ante in 7.par.vbi dictũ est, ꝙ aduocati sunt laudandi & honorandi in sede magistratus.ita ꝙ legistæ, ẽt sacerdotes & sanctissimi vocantur. dixi hic ante in 10.consid.Sed per medicinam io nihilo Deo attingimur, imò nihil habet ꝙ concernat conscientiam aut aĩam nisi à iureconsultis, vt in c.cũ infirmitas.de pœnit.& remiss.imò p medicinã qñq; curamur ab infirmitate corporis tm̃, nec Deo coniungimur, igiẽ &c.

Sextò facit: qm̃, vt inquit summæ sapientię Chrysippus, lex est rerum humanarũ & diuinarum cognitio.l.nam & Demosthenes.ff.de legibus. & medicina est tantum cognitio rerum naturalium & humanarum, ergo excellentior est legalis scientia. Cũ eius subiectum, s.iustitia aut ius, versetur circa diuina, vt dictum est suprà amplè, in 18.consid.& voluit Philosophus in primo de Anima.

Septimò facit, qm̃ lex est donum Dei d.l.nam & Demosthenes.ff.de legibus.& fuit inuẽta à Deo, & sic ꝓcessit à Deo. Exo.31.c.ibi, digito Dei scriptos. & Deut.10.c.& dr̃ Exo.25. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem & mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel. & dr̃ Prouer.6.ꝙ est lux mundi & fons vitæ.16.c.Et procedit à sapientia.Eccl.19.& fuit inuenta à Deo, ex quo est magnificãda, sicut matrimonium magnificatur ab anthore.c.1. de voto. lib.6. & dixi suprà hic in 5.consid.quõ leges inuentę sunt à Deo, & origine à Deo processerunt. vbi amplè. & sunt per ora principum diuinitus promulgatæ.l.fi. C.de præscrip.longi tpis. & iuxta illud iam ibi per me allegatum.Per me reges regnant.Medicina verò est inuẽta ab hoĩe, videlicet ab Apolline, Aesculapio, & Hippocrate doctissimo.iuxta illud Ouidianũ. Inuentum est medicina meum.ex quo sequitur, ꝙ magis est honorandus legista q̃ artista aut medicus.

Octauò, dicit Barbatia hoc probari ex glo.in verbo, nec medico, io c.non saoẽ, quod est c.fi.14.q.5. vbi dicit, ꝙ medici non sunt maioris valoris quàm obstetrices, vt videtur facere tex.in l.si duobus.§.fin autem artifices.C.communia de legatis.

Nonò, dicit Barbatia ꝙ ẽt ex modo acquirẽdi sciẽtia legalis est dignior, cũ faciliori modo acquiratur sciẽtia legalis q̃ artis aut medicinæ, qm̃ licet modus sciendi io Philosophia naturali sit demonstratiuus, & sit certior & verior, iuxta illud, Certior aure arbiter est oculus.l.si irruptione.§.fi.ff.finiũ regundorũ. l.j.vers.atrox aspectu.ff.de feriis. Et eodẽ modo modus sciendi medicinã est demõstratiuus aut diffinitiuus: vt apparet in primo Tech.primo canonis tertia Fen.primo. Itẽ modus sciẽdi leges est positiu⁹ & fallax.Ideo nõ est certus & demonstratiuus, sed modus sciẽdi leges licet sit positiuus, tñ est finitus, & sic est certus: & adducit tex.quem dicit valde singularẽ in proœmio ffotum.§.quibus. imò est sub.§.duab⁹. io impressionibus nouis.vide tamen tex.aliũ ad hoc in proœ.instit.io §.cũque.in fi.ibi: vt & initium vobis & finis legum.Ex quibus textibus tria inferunẽ.

Primò, quod legalis censura est scientia contra multa argumẽta in contrarium, & supra amplè probaui in 4.consid.huius partis.

Secundò probaẽ, qd est sciẽtia finita, & traditur p modos certos, determinatos & finitos.Hioc dicit ẽt tex.in anth.de priuileg.dotis.io prio.coll.viij.Vnam nobis esse in omni nostrę reipublicæ & imperij vita. In Deo spem credimus, scientes quia hæc nobis & animæ & imperij dat salutem: vnde & legislationes nostras inde pẽdere competit, & in eã respicere, & hoc eis principium esse, & medium, & terminum.

Tertiò probaẽ, ꝙ finis suus est mirabilis & faciat illud quod habetur in aphorismis Hippocratis, cum dicitur.Vita breuis, ars verò longa: tempus acutum, experimentum verò fallax, & per consequens sequitur quod ratione modi per quem scitur scientia legalis est excellentior q̃ artis & medicinæ.

Decimò facit, ꝓut dicit Barbatia, illa sciã est alia excellẽtior, cuius finis excellẽtiorẽ producit effectũ, qa oĩs effectus assimilaẽ causæ, qa natura est vis insita reb⁹ ex siĩibus siĩia ꝓcreãs, vt in 1.de gñatione & corruptiõe.c.ius naturale.1.dist.l.qd si nolit.§.si mãcipiũ.ff.de edil.ędic.sed peritus ĩ cẽsura legali, efficiẽ parẽs imperatoris, vt est tex.ĩ l.diui. in vers.apud Vlpianũ parentẽ nr̃m.C.de locato.Et alios plures effectus habẽt iuristæ, quos nõ habẽt medici: vt ſ dixi in 6.& 10.ꝯsid.huius partis: sed nõ inueniẽ iure cautũ, ꝙ medicus aut philosophus sint parẽtes principis, aut alios effectus habeaẽ, de qb.ſ.Et licet dicaẽ, ꝙ primus medicus principis æquiparetẽ duci, vt ſ dictũ ẽ. Nõ tñ sequiẽ ꝑ hoc sit ꝑponẽdus iurisc̃õsulto.Nã iurisc̃õsultus est pr̃ Imperatoris, qd bene notabis ad declarationẽ l.j.C.de comitib⁹ & archiatris.lib.12. Qm̃ si in curia principis aut Papę sint duo doctores, quorũ vnus sit medic⁹ principis, & alter cõsiliari⁹: ꝙ ꝓferẽ doctor cõsiliarius: quia dr̃ pater imperatoris.

Adde vltra Barbatiã ꝙ maximè istud debet habere locũ io cãcellario principis, q non solũ medicos, sed ẽt omnes alios, ẽt duces (qbus assimilatur & æquiparatur medicus) præcedit, vt dixi supra in 6. parte, vbi amplè de eius excellentia, & potestate descripsi

ſcripſi: & ita ſe habet cõſuetudo,de qua dicam in fi.
Vndecimò facit, illa ſciẽtia dr nobilior cuius ſplẽdore illumiuatur vniuerſus orbis.Nam publica vtilitas priuatæ præfertur.l.j.§.pe.C.de cadu.tollẽ.c.bonæ.1.de poſtu.præla.dixi ſuprà.ſed per ſcientiam legalẽ illuminatur mundus: vt probatur in auth.habita.C.ne filius pro patre.dixi ſuprà in 10.cõſid.& reſpublica legiſtis committitur gubernanda. §.fin.in proœmio inſtitutionum.§.duabus. in fi.& §.pen.in proœ.digeſtorum. Sunt etiam iuriſtæ omni tempore felices,vt dicit tex.in proœ.ff.orum.d.§.duabus.in fi. Nec permittunt leges aliquem iuriſconſultum in anxietate aut paupertate viuere. ita dicit tex.ĩ auth.de hæred.& falcid.§.fi.coll.j. Sed hoc non multum facit,quia ẽt idẽ dicendum eſt de medicina,cũ vt dicat gl.in verb.ditiſſimi, in d.proœ.fforum.§.nos verò.

Dat Galienus opes, & ſanctio Iuſtiniana,
Ex aliis paleas, ex iſtis collige grana.

Sed magis communiter & plures videmus legiſtas ditiſſimos quàm medicos.

Duodecimò facit, quia orbis maior eſt vrbe.c.legimus.verſ.ſi autem.93.diſt.ſed legalis ſcientia prodeſt vniuerſis,quia bonos inuitat ad præmiũ,& malos prohibet à malo.l.j.ff.de iuſt.& iure.vt dicit Barba.in dicto loco.ſed adde, ꝙ etiam ois homo ſubditus eſt legib.c.de capitulis.cũ quatuor ſeq.10.diſt.ẽt in foro conſcientiæ,vt no.gl.Bal.& doct.in c.quæ in eccleſiarum extra de conſtitu. Abbas in ptin.decretalium.Pet.de Anch.in cõſ.21.incip.videtur prima facie dicendum.dixi in cõmentariis noſtris ſup conſuet.ducatus Burgũd.in tit.*des droictz & appartenan. à gens mariez.* §.vij.in gl.*des prochains parens.* verſ.ꝯrium tñ. Et redeundo ad Barba. Sed medicina non prodeſt niſi egrotis:cũ, vt dicit dñica veritas,Mat.9. & c.multi.2.q.1.nõ opus eſt medico valentibus. dixi ĩ.ergo melior & honorabilior eſt ſciẽtia legalis.

Decimotertiò, ſacerdotes ꝑferũtur laicis: ſunt.n. dij.c.cùm ex iniuncto.§.licet autem ibi, diis nõ detrahes,ſacerdotes intelligens,de hæreticis.extra.c.ſacerdotibus.in prin.11.q.1.dixi ſuprà in 4.par.ĩ 1.2. 3.4.5.& 6.conſid. Sed doctores legum dicuntur ſacerdotes.l.j.§.ij.ff.de iuſt.& iure. dixi ſuprà in hac parte,in 10.conſid. Ergo doctores legum præferunt doctoribus artium & medicinæ.

Decimoquartò, vt dicit idẽ Barb.facit qđ hr in c. vnico.quod inc. Glorioſus Deus in ſanctis ſuis.§.j. de reliq.& vene.ſanct.in 6.vbi dicit text.ꝙ doctores quaſi illuminoſas & ardentes lucernas ſuper candelabrum poſitas vniuerſum corpus (orbis errorẽ tenebris ꝓfugatis)velut ſydus irradiat matutinũ: & ſic doctores iuris ſtãt ſicut ſydus in cęlo, ergo ꝑferunt medicis.& facit tex.ĩ c.ſup ſpecula.qđ eſt c.fi.de magiſtris.extra. vbi dr ꝙ doctores velut ſplẽdor fulgent firmamẽti, & velut ſtellę in ꝑpetuas æternitates permãſuri,cũ plurimos ad iuſtitiã edocere valeant. facit ẽt tex.in cano.multi.de pœn.diſt.2.vbi text.appellat doctores ſolis radios.& dicit Hoſt.ĩ proœ.ſuæ ſummæ.in 6.mihi col.verſ.ciuili.ꝙ recti iudices & aduocati fideles vtẽtes legib⁹ ꝓut debẽt,meliorẽ vitã ducũt, q̃ fratres ꝑdicatores,aut alij fratres : vide q̃ ſcripſi ſuprà in hac par.in dicta 10.conſid. Ergo ex ꝑdictis iſerꝰ,ꝙ doctores legũ ꝑferunt artiſtis & medicis.

Decimoquintò, facit pro iſta parte, vt dicit Barb. tex.cui mũdus rñdere nõ poſſet,ĩ proœ.fforũ.§.duabus.ver.qb.vbi tex.dicit, & quod penè in nulla alia euenit arte,cũ etſi viliſſimę ſint. vnde ꝓbat ibi tex.ꝙ oẽs alię artes dicunt viliſſimę habito reſpectu ad ſciẽtiã legalẽ, ex quo ſequitur ꝙ habito reſpectu ad doctores iuris, doctores artium & medicinæ ſuccũbẽt

Et ſi dicaꝰ, ꝙ lex nõ eſt ars: dicit quod ibi probaꝰ ꝯrium, ꝙ imò eſt ars, ſcientia, philoſophia vera & non ſimulata, vt in l.j.§.nam vt.ff.de iuſtitia & iure. Additio tñ ibi poſita ad Barbatiam dicit, ꝙ illud argumentũ eſt ab autoritate iuriſcõſulti, ꝙ nullum eſt ſm philoſophum & veritatẽ: & vt dicit ibi,ſi valet, artiſtæ habent autoritatem magni Auerrois qui appellat ſequẽtes leges inuoluentes & ſtultos,vt patet 8.Phyſ.tex.cõm.4. & in prologo eiuſdẽ:ſed ad talia dicta per eundẽ apoſtillatorem, ibi ſuprà ſatis eſt reſponſum, ideo non inſiſto, cùm cõnſtet de cõtrario.

Decimoſextò, facit ſecundum eundem Barbatiã, quoniam facultas legalis dicitur eſſe theſaurus : ita probatur in dicto proœ.fforum.§.nos verò. ergo excellentior eſt artibus. hinc vt ibi etiam dicitur, doctor iuris ciuilis dicitur anteceſſor, & pluribus aliis nominibus excellentiſſimis & egregiis ſuprà poſitis in 10.conſid.quam vide ad hoc.

Decimoſeptimò etiã facit vnũ aliud,quod ægrè & moleſtè ferre deberent omnes qui Saluatorẽ Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum colunt, ꝙ Iudæi aſſumuntur ad doctoratum in medicina,ſed nõ poſſunt aſſumi ad doctoratum iuris,vt l.fi.C.de poſtulando. Ex quo ſequitur, ꝙ cũ Iudæi non poſſunt aſſumi ad doctoratum iuris , vt per Bar.in l.fi.C.de Iudæis. eo quia eſt dignitas q̃ Iudęi habere nõ poſſunt. Si ergo aſſumũtur ad doctoratum medicinæ, ſequitur ꝙ doctoratus in medicina non eſt dignitas, & per conſequens præferendi ſunt legiſtæ artiſtis & medicis, ni ſi dicamus, vt dicit,ꝙ de facto & non de iure Iudæi vſurpant doctoratum in medicina & in artibus.

Decimooctauò facit argumentum ab ordine literæ,quod eſt validum in iure.l.generaliter.§.quid ergo.ff.de fideicommiſſ.liberta.ſed ex ordine literę notarius præfertur medico , vt in l.fi.ĩ ptin.C.commu. de lega. Ergo multo fortius iuriſta ſiue doctor legis præfertur medico. & facit, vt dicit, quoniam ſeruus non põt eſſe notarius,vt ĩ l.generali.C.de tabulariis. lib.10.& tamen ſeruus poteſt eſſe medicus : vt ibi. ergo inferioris gradus eſt medicus q̃ notarius.

Decimonono facit rub.C.de profeſſorib.& medi. lib.10.vbi profeſſor iuris præfertur medico.vt ibi dicit Luc.de Pen.ꝙ licet medici in ordine ꝑpoſitionis ꝑferanꝰ patronis cauſarũ.c.non ſanè. quod eſt c.fin. 14.q.5.ẽt ꝑponunꝰ profeſſoribus in iuſtitia petitionis,cum publicè viuentibus proſint.l.ſi duas.in fi.ff. de excuſ.tuto.Et de ſalute hoium curam agant.l.j.in prin.ff.de var.& extraord.cogn. Et in ordine literę ẽt præferantur.in l.medicos.C.de profeſſorib⁹ & medi.vbi dicit literam eſſe præpoſteratam. Cum etiam grammaticus in tali ordine etiam medico ꝑferatur.

l.fi.

l.6.C.eo.Et ꝓfessor medicinæ siue Romæ, siue in patria profiteatur, habet excusationem à muneribus. l.eos qui.ff.de vacatio.munerum. quod doctores legum non habent. Et ēt medicus habet excusationē à patrimonialib.d.l.medicos. quod non inuenitur in doctore legum secundum quosdam, imò ēt ibi de legū professoribus dī idem. Non tñ concludit ex his honoribus, ꝙ scientia medicinalis sit nobilior scientia legali, vel æquè nobilis: imò totum oppositū: vnde Arist.1.Ethic.prope finem. Oportet politicum scire aliqualiter eorum quæ circa animam, quemadmodum, & qui oculos curat, totum corpus, & tanto magis quanto nobilior, & honorabilior est politica medicinali, quæ politica est tantæ nobilitatis, ꝙ principatur diis, vt habetur 5.Ethic. Et dicit ibi Luc.de Pen.qui multum inuehit contra medicos æmulos scientiæ.&, vt dicit, veritatis & iustitiæ inimicos.

Vigesimò, vt dicit idem Barbatia facit qm̃ subrogatum sapit naturam illius in cuius locum subrogatur.lege eum qui.§.qui iniuriarum.ff.si quis cautio. quod an ille tex.hoc probet, ponit ibi do.meus Ias. sed melius facit tex.in c.ecclesia 1.extra vt lite pendén.sed doctores legum subrogantur loco Dei, ergo ꝓferunt medicis, minor probatur, vt dicit. Nã Deus à principio creauit cœlum & terram, & oīa quæ in eis sunt: & angelicam & humanam naturã spiritualia & tpalia quæ oīa p seipsum rexit & gubernauit, sicut factor suam rē gubernare solet, & homini quē fecit, præcepta dedit, & transgredienti pœnam imposuit, vt hr̃ Gen.2.3.& 4.c. Et rexit mundum vsq; ad tēpus Noe, quo tpe Deus incœpit regere creaturas suas per ministros suos, quorū primus fuit Noe: postea per Patriarchas, per iudices, per reges, vsq; ad tēpus Christi, q fuit verus & naturalis Rex noster, iuxta illud Psalmistę. Deus iudiciū tuū regi da. Prout ita scribit pulchrè Inn.in c.licet de foro competen.

Et sic apparet, ꝙ iudices, vt constat in lib. Iudicū, successerunt loco Dei ad regendum pplm̃, ergo doctores iuris dati sunt, vt regant populum in locum ipsius Dei, quod regimen non fuit datum artistis & medicis: ergo nobilior est scientia legalis, q̃ artium & medicinæ: quia Deus regit mundum lege & non medicina: qui etiam solus Deus sanat ab omni malo & non medici. Sap.16.& infra subiicit. Etenim neq; herba, neq; malagma sanauit illos, sed tuus dñe sermo, qui sanat omnia, tu es qui vitæ & mortis habes potestatem &c.vt ibi: & ita dicit Luc.de Pen.in dicta rub.C.de professoribus & medicis, lib.10.

Vigesimoprimò ſm Barbatiã facit: qm̃, vt scribit. si qs opponat ꝙ sciētia legalis est reducibilis ad nihilū, ergo nō est sciētia: qa est de cōtingētib⁹, q̃ possunt adesse & abesse, & sciētia est ens entiū, vt sæpè supra dictū est. Lex.n.pōt aboleri p nō vsum ipsius, vt p gl.ī verb.sacr̃m.in lege, rē nō nouã.in prin.C.de iudi. & gl. in verb.frangere. in fi.in c.1.de treuga & pa.extra.de p dispositionē principis, quia illã tollere pōt & corrigere, qa eius est tollere cuius est cōdere. l.rē non nouã.C.de sacros.eccl. Facit.c.erit autē lex. 4.dist. vbi lex adaptatur tempori.cap.non debet. de consang.& affini.cum similibus: & dictū est supra, ergo peritia legalis non est scientia. Quia ad ista pōt responderi, ꝙ licet lex corrigat, tñ ratio legis nō corrigit, sed semp remanet firma.l.j.ff.de ꝯiung. cū emãcip.lib.in gl.& p gl.ī verbo, qcunq;.in c.nonit.§.nos igit.de iudicijs.extra.& in c.fuerūt. 7.d.cū similib⁹. & p consequens remanet firma scientia legalis, posito ꝙ lex nō obseruet: dixi amplè suprà in 4.conside.

Ex quibus oībus supradictis, vt dicit Barbatia in loco suprà allegato, sequitur & inferendū est, ꝙ licet artista & medicus sint doctorati à principe vel in loco illustriori: & iurista sit doctoratus ēt ab inferiori à principe, vel in loco nō ita celebri, quo casu data paritate ꝓferret doctoratus à principe, non tñ artista vel medicus præferendus est iuristis. Ista sunt fundamenta Barbatiæ, quibus sdã per me additis pro corroboratione materiæ. Ex quibus tamen noluit concludere in ipsa materia pro aliqua parte, eo quia, vt dicit, non adhiberetur sibi fides, quia etiam quasi velit se dicere ita medicum sicut artistam.

Oēs tñ alij canonistæ tenēt indistinctè, ꝙ semper iurista doctor quicūq; sit ꝓfert medico doctori, & sic de similibus, prout tenēt & decidūt in d.c.clerici.supra alleg. Et istud ēt tenet & obseruat ecclesia Romana, vt hr̃ tã in regulis cãcellariæ apostolicæ Iulij II, q̃ in concordatis nostris initis inter summū Pontificē & Christianiss. Regē nostrū Frácię.in tit.de collationibus, in quibus hr̃ & declaratur clarissime, ꝙ Doctor Theologus ꝓfertur Doctori in iure, Doctor in iure canonico, Doctori in iure ciuili, & Doctor in iure ciuili, Doctori in medicina præferendus sit, ēt in noīationib. Ex quo cū sit expressa decisio de platione inter eos, tã summi Pōtifi.quã regis, videtur ꝙ nō sit vlterius super huiusmodi ꝯtrouersia hęsitandum.

Vniuersalis ergo & generalis erit cōclusio, in qua non est dubium quo ad ecclesiam & quo ad tpalitatem in curia Romana & in Gallia, ꝙ doctores in iure canonico & ciuili, vel in altero tm̃, ꝓferūtur doctorib⁹ in medicina. Et idē in licentiatis & bacchalariis. Et de hoc sunt regulæ cãcellariæ, & apud nos cōcordata, & ante idem determinabatur per pragmaticam sanctionem, quæ dant istam prælationē doctoribus in iure, ēt in noīationib⁹ ad beneficia cōsequēda: ex quo satis denotat, ꝙ sunt maiores, & ī hoc nō est dabile responsum, nec ægrè ferre debent medici, si eisdē ad oculū demōstrat platio iuristarum quo ad eos, tã ex decisione sedis apostolicę q̃ regis nr̃i: & ista est q̃ confundit quicquid voluerit dicere Petrus de Bayro in suo tractatu super hoc edito, q finalr̃, licet voluerit ponere certas conclusiones, se ipsum tñ cōfundit & intricat in illis, cū oīa sua fundamenta, q̃ pro sua parte assumunt ex superius deductis, satis cōfundantur, & ad ea satis sit respōsum. & cū ita sit decisum, nō est amplius disputãdū; quia videretur ꝙ p hoc vellet impugnare ptãtē principis, & de eius ptãte disputare, esset incidere ī crimē sacrilegij, vt dicit tex.in l.ij.q̃ incipit, Disputare de principali iudicio nō oportet, sacrilegij.n.instar est dubitare, an is dignus sit quē elegerit īperator.C.de crimine sacrileg.

Vt tñ sit pax & concordia inter eos, iuxta dictum Apostoli consulerem, ꝙ vltra casum decisum seruaretur

retur opinio theologicorum, iuxta dictum apostoli ad Rom. 12. Honore.n.inuicem præuenientes, q sibi ad inuicem honorem præstent, fm mores & virtutes illorum, & fm quod iosorius dicitur, quòd vnus doctor in vna scientia debeat præcedere alium, quodq; simul communicent inter eos, prout si essent vnius & eiusdem scientię doctores, nec alter alterum contemnat aut derideat.

Et pro conclusione dicerem seruandam esse cósuetudinem in istis, quę est, q inter doctores & medicos iuristas antiquior præferatur, non habita differétia facultatis. & istá consuetudinem recitat & refert Dec.í d.c.clerici.col.vj.de iudiciis. vbi dicit, q debet obseruari: quia in istis prælationibus cósuetudo attenditur, vt per Bal.in l.obseruare.§.antequàm.ff.de offi.procons.& in c.cum olim.per illum tex.de consuetud.extra. dixi supra in 5.par.in 43.consid.

VIgesimasexta consid. Inter tamen oés doctores cuiuscúq; facultatis sint, præferuntur qui actu legunt, ét licet alij sint seniores qui non legant: ,put probat tex.io l.ij.& ibi Andr.de Barrulo,& Ioan.de Plat.C.vt dignitatum ordo seruetur.lib.12.Idé And. de Barrulo,& Nicolaus de Neapoli in l.ij.C.de consulib.lib.12.Alex.in l.cum quid.ff.si cer.pet.& í l.ij. §.prius.ff.de vulg.& pup.substitu.ita dicit do.meus Ias.in d.l.cum quid.in j.lectura.col.iiij. Et hoc maximè, quoniam tales si legerint per viginti annos, dicuntur comites, vt hr per glo.& doct.post tex.in l. vnica.C.de professoribus, qui in vrbe Cóstátinopolitana docétes ex lege meruerút comitiuá.lib.12.& p Cardinalé í c.1.quis dicatur Dux, Marchio, Comes, in vsib.feu. & de comite dixi suprà in 5.par.í 53.cósíde.Doctor.n.legens apud suos scholares dr quidá regulus, vt dicit Bal.in proœ.Gregoriano.in v.col.

Sed aduertédú est, q tales habere debét multas có ditiones, de quibus hr in d.l.vnic.C.de profess. qui í vrbe Constanti.& inter cæteras, q sint inter doctores ad legendum cónumerati. Secúdò, q laudabilé in se probis moribus vitá esse móstrauerint. Tertiò, q docendi peritiá habuerint. Quartò, q ét facundiá dicédi habeát. Quintò, subtilitaté interpretandi. Sextò, q copiá disserédi se habere patefecerint. Septimò, q cœtu amplissimo iudicante digni fuerint æstimati. Ista oía ponútur necessariò requisita ad hoc, vt sit comes legés p viginti annos, p tex.in d.l.vnic.quæ oía singillatim & singulariter declarat ibi Luc.de Pé.de verbo ad verbú, & de vno ad aliud, dicés ibi in ij.col.q fm Boetium de disciplina scholarium, debet alia sex habere, s.quia debet esse eruditus, mansuetus, rigidus, antiquus, nó negligens, non arrogaos: q singula particulariter ibi declarat, ideo non transporto, cú oés videre poterunt, & sit satis hæc pars onerata: & alibi fortè de vnoquoq; dicá, prout suo loco quadrabit.

Et his oíbus pôderatis, & bene in qnolibet discussis, pauci tales inuenieótur qui possint se dicere comites: sciui tñ & cognoui dñm & præceptorem meum dominum Iasonem habuisse peritiá docendi, facundiam dicendi, subtilitatem interpretandi, & q seipsum patefecit publicè, habuisse copiam disserédi in cœtu amplissimo, scilicet Mediolani, & etiam totius Francię dignum fuisse æstimatum, & inter doctores ad legendum deputatos, & in diuersis vniuersitatib' famosis semper per viginti annos & vltra fuisse connumeratum, & semper tenui & reputaui eum laudabilem, in se probis morib' viuenté: ex quo meritò inter comites annumerari debet. Et de his doctoribus qui sic actu legerunt per viginti annos q dicantur illustres, & de effectu illius ponit amplè Purpur.in l.j.ff.de offi.eius cui mád.est iurisd.col.xviij. vers.octauum pooit in doctoribus. Et tales à talliis excusantur.Guid.pap.q.386.& q.39.

VIgesimaseptima conside. Inter tales etiam doctores actu legentes preferuntur qui maiora stipédia habent.Panor.in c.clerici de iudiciis, extrà, facit tex.in l.j.in ver. ordine stipendiorx.C.de agentib' in reb'.lib.12.in l.j.ibi, pro merito laborx stipédiorúq;.C.de castrensia.& in l.fi.ibi, stipédiorx prolixitas suffragatur.C.de tyronib.eod.lib.& do.meus Ias.in d.l.cú quid.ff.si cert.pet.facit.l.j.& ij.C.de off. magistri officiorx.vbi dicit tex.is gradus cæteros antecedat, quem stipendia meliora vel labor prolixior fecerit anteire.cui ɔcordat c.miramur.§.pen.& fina. 61.dist. notat gl.fina. c.Vulterranæ. 12.q.2.notatur in d.l.vni.C.de professo. qui in vrbe Cóstátinopo. per Andr.de Barrulo.facinnt & plura alia quæ dicit Barth.Cæpo.io trac.de impatore eligendo.in verbo, virtutis.in prin.ij.col.& in verbo, ratióe dignitatis. in iij.col.ad quem in hoc recurras.

Et ideo tépore meo inter oés doctores totius Italię & Gallię pferendus erat dñs & pceptor mens do. Ias.Maynus, cú ,pter eius eminenté sciam, & eo qa comes, & legerat per viginti annos & vltra, vt dixi: & maiora stipendia habebat q vnq habuerit doctor legens, eo qa scio ipsum suisse stipédiatum à Christianiss. rege nro Ludo.12.de mille ducatis aureis: & me existéte Mediolani fuerunt augmentata eius stipendia de ducentú aliis ducatis, ita q habebat duodecies centú ducatos aureos seu scuta aurea, quod nunq habuerunt neq; Bart.nec Bal.nec Alex. neque Barba.nec quicunq; alius doctor qualiscúq; fuerit, & pro certo non solum prædicta, sed multo maiora merebat: & scio & recusauit & cardinalatú & multa beneficia, sed nunquam voluit, neq; vxorari, neq; promoueri ad sacerdotium.

Quomodo autem istud salariú taxari debet, tam doctoribus, q aduocatis in magistratu & officio, vide per G.Bñd.in sua repet.c.Rayn.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam.in 5.decisione. nume. 589. per Specul.in tit.de salario.& Bartol.in l.j.ff.de var. & extraord.cognit.

VIgesimaoctaua conside. Inter plures doctores præferunt, qui libros composuerút, seu scripserút, cú sint maximo honore digni. Cú sint velut stellę in firmaméto cœli.Danie.13.Et satis magni sunt, q inueniunt sapientiam, & scientiam. Ecclesiast.30. Nó.n.solú sibi laborant, sed omnib' exquirentib' veritaté.Ecclesiasti.34. De his vere dici pôt illud sacræ scripturæ.Beati q seminant super aquas.i.super populos.c.cum Marthæ.§.verú. de celebrat.missarum. Semen quippe satum in chartis perpetuo manet, & quilibet

quilibet lector inde metuens potest sumere incremẽta, sed quod verbo diffunditur tãquã naturaliter fluidũ, non sic de facili germinat, cum interdũ supra petram, & secus viã, & inter spinas & alias in mala herba cadat, vt dr̃ Luc. 8. Hi sunt qui cum nihil videant agere, maiora liquidem & humana tractãtes sm Senecam lib. 1. epist. Epist. 8. vt plenè dicit Luc. de Pẽ. in l. mulieres. i pe. col. C. de dignita. lib. 12. vbi dicit, ꝙ hi sunt qui omnibus gentibus recentes semper edunt, & floridos sapiẽtiæ fructus, è quibus, quia teneris ætatibus doctrinarum abundãntia satiant, optimos habent sapientiç sensus, instituunt ciuitatibus & humanitatibus mores, æqua iura, leges quib⁹ absentibus nulla ciuitas potest esse incolumis. Honorãdi. n. atq; cõmendandi sunt hi qui viã veritatis aperiunt, teste Philosopho, dicente. Etiam ex falsis cõmẽdabor: quia veritatis inuestigandæ viam & materiã præbui, præparaui, & iuuat vt veritas sciatur.

Hinc dicit idem Lucas in dicto loco, cum ergo tãta munera scriptorũ prudentia priuatim publiceq; oibus fuerint præparata, nõ solũ arbitror palmas & coronas his tribui oportere, sed ẽt triumphos, & inter deorũ sedes eos dedicãdos iudicari, & dicit hæc scripta in libro, victoriã architectorix, & tales etiam multum cõmendat Hierony. super Eccl. 2. c. De laude verò scriptorum scripsit amplè Ioãnes abbas sancti Martini episcopi in Spanhem, & Ioannes Gerson in libro quem fecit de laude scriptorum, qui incipit, scrutati scripturas.

Sed vtrum scriptores librorum debeant nomina sua in suis libris inscribere. Io. An. plenissimè in Mercurialibus. in data post regulas iuris, vbi arguit ad vtrãq; partẽ, & pro vtraq; parte multa bona argumẽta adducit: & ibi ẽt ponit, an liceat doctori ex se dicere laudẽ suam, vide eundem, & in c. nisi. §. fi. de renũ. extra. & p doctores in l. j. C. de nouo codice cõponẽdo. vbi dicit Albe. ꝙ licet i ore ꝓprio sordescat laus, tñ ẽt & Deus & Paulus & Ang. qñq; se laudauerũt ore proprio, vt supra dixi in 1. par. in conside. incip. consideratio erit, an homo gloriari debeat &c.

Vigesimanona consid. Antiquior doctor iuniori ꝓferri debet, sm gl. i verbo, nouum. in l. cũ qd. ff. si cer. pet. facit tex. in l. j. ff. de albo scribẽ. & in c. j. extra de ma. & obe. notat expresẽ in §. audiẽt. i verb. iudice. in auth. de desens. ciuit. coll. iij. & in l. j. C. de cõsuli. lib. 12. & l. fi. C. de decu. eod. lib. facit. l. sp in ciuitate nr̃a. ff. de iure immu. l. fi. ff. de fid. instr. c. epi. & ibi gl. vnic. 24. dist. l. ꝓuidendũ. in prin. ibi, aut vetustas. & ibi gl. ij. C. de postulãdo. vbi dicit, ꝙ seniores aduocati ꝑferunt iuuenibus: de quibus supra dictũ est in 7. par. Et facit, quia senes melius scire ꝑsumunt. facit gl. vnic. in c. sic viue. 16. q. 1. vbi dicit, ꝙ seniores magistri potius sunt audiendi, q̃ iuuenes.

Etiam faciunt per me dicta in commentariis nostris super consuetud. ducatus Burgund. in proœ. in gl. *de nostre conseil.* & in gl. *ordonne*, vbi scripsi, ꝙ consiliarij seniores & antiquiores ꝑferendi sunt. Facit & ratio. c. nisi cum pridẽ. §. alia verò causa. de renũ. extra: quoniam qui est ætate maior, præsumitur maturitate sensus ꝑstantior: & facit c. sciendum. ibi: accessit ẽt dæmonib. & ibi gl. magna. ibi: item quia per antiquitatẽ. 26. q. 4. qm̃ præsumitur ex rerum experientia doctoris, & ideo sapiẽtior. & c. porrò Moysi. quod est c. fi. 84. dist. & Prouerb. 20. Præsumuntur. enim senes probi, sciẽtes, graues, vt dicit Luc. de Pẽ. in l. j. C. de consulib. lib. 12. vbi ponit in quibus senes & iuuenes sunt laudabiles, & ẽt vituperabiles: &, vt dicit gl. in verb. ad senilẽ. in c. cũ in iuuentute. quod est. c. pe. de ꝑsumpt. extra. meliores iuuenib⁹ ꝑsumuntur seniores, & consilium suum melius est q̃ iuuenũ. c. ex multa. §. secũdò q̃siuisti. in fi. extra. hinc dr̃. Consilium iuuenum Roboam fecit egenum. vt in c. ecclesia. 16. q. 1. & etiam his versibus ostenditur.

Roma vetus veteres cum te rexere quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus successit praua iuuentus,
Consilio cuius præcipitata ruis.

Dixi alibi. Et vt dicit tex. i c. fi. 20. dist. seniores sunt potius interrogandi & consulendi q̃ iuuenes. Vnde & iurisconsultus qñq; ex verbis senum rusticorum argumentari solet, vt in l. si chorus. §. j. ff. de leg. 3. Et vt dicit Bal. in c. 1. per illũ tex. de renũ. extra. plus valet vmbra senis, q̃ eloquẽtia aut gladius iuuenis. idẽ Bal. in l. cum antiquioribus. C. de iure delibe. Fel. in c. 1. de maio. & obed.

Et ad prædicta videatis do. meum Ias. in l. cũ qd. in 2. lect. in pe. & vlt. col. ff. si cer. pet. vbi ponit in q̃bus actib⁹ iuniores postponuntur senioribus, & seniores præferunt. Et de huiusmodi præcedẽtia respectu antiquitatis, dicam infra in 11. parte, qñ antiqui & seniores ciues præferuntur ceteris. Decius tñ in d. c. clerici. col. v. in 4. & 6. fallẽtiis, dicit hoc esse verum in honoribus delatis, sed in honoribus deferẽdis nõ antiquior, sed magis idoneus ꝑferendus est, vt per tex. in l. honores, in prin. ff. de decurio. ad idẽ tex. i l. vnicuique. C. de proximis sacr. scrin. lib. 12. facit tex. in §. ordinationẽ. in auth. de monachis. coll. j.

Ex prædictis ẽt dici potest, ꝙ ista antiquitas considerari debet ẽt respectu ætatis, licet dñs Philippus Dec. in d. c. clerici, in 2. col. de iudiciis, extra, dicat, ꝙ antiquior in hoc intelligitur non ætate, sed gradu & dignitate, & dicit gl. notabilis in verbo, antiquiores. in c. statuimus. de maio. & obe. extra.

Et ista cõsideratio ampliatur & procedit, etiam si posterior sit ditior vel nobilior, qa istæ qualitates nõ tollunt prærogatiuã temporis à iure ordinatã, vt notabiliter voluit Inn. in d. c. statuimus: sed consideran tur data paritate in tpe, vt notat Bar. in l. j. ff. de obsequiis, Bal. in l. nemini. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Decius in d. c. clerici.

Trigesima conside. Doctor in scientia excellens etiam si sit iunior, antiquiori præfertur, per gl. in verbo. tempus in §. ordinatione. i auth. de monachis. & ibi Ang. coll. j. facit l. prouidendum, in prin. ibi, aut meritum. vbi Sali. notat. C. de postulando. imò fortius tennuit gl. j. in l. j. C. de annonis ciuilib. lib. 11. quòd scholaris si sit peritus & excellens doctrina, doctorem præcedere debet in sufficientia, cũ non pro titulo dignitatis, sed ꝓ meritis stipẽdia assignari debent, secũdum tex. ibi: & quomodo procedere de-

re debeat illa gl. vide Pan. in d.c. clerici. Facit tex. pro huiu smodi excellēte in l. sed & reprobari. §. valde di sciplinatos. ff. de excus. tut. & ibi Bal. notat: & per illum tex. dicit Roma. ꝙ aliàs fuit determinatū Bononiæ vbi erat statutū, ꝙ minor vigintiquinque annis non posset habere lecturam ordinariā, fuit recessum à statuto pp excellētiam. ita notat Roma. in l. si verò. §. de viro. ff. solu. mat. & sequuntur Alex. & do. meus Ias. in d.l. cum quid. ff. si certum pet. & Fel. in rubr. de maio. & obed. & Decius in d.c. clerici.

Homini.n. excellenti deferendū est in multis, ꝑut enim primo nobis exemplo tradidit Athenarum excellens curia in ꝑsona Zenocratis philosophi, cui testimonium reddenti propter eius excellētiam iuramentum remiserunt, soli eius verbo credētes: quod sibi iudicibusq; suis nunquam remiserant. de quo Valerius lib. 2. tit. de maiestate.

Pariter senatus Romanus accusationē lege Iulia repetundarum contra Metellum consulē Numidicū propositam, propter eius excellentiam & sanctitatē repulerunt, vt refert idem Valerius, lib. 2. in ptin.

Similiter Alexander magnus licet Thebas igni & ferro militib⁹ diripiēdas cōcessisset, vnicā Pindari clarissimi illius philosophi pp ipsius excellentiam cremari vetuit, ſm eundem Valerium, lib. 8.

Et licet Dionysius tyrannus fuisset, Platonē sapiētem pp eius excellentiam honorificè suscepit, narrāte Policrat. lib. 8. c. 38. Platoni obuiam Dionysium tyrannum vncatam nauim misisse Plinius refert, ipsumq; quadrigis albis egredientē in litore excepisse.

Fertur & Mytridates Persarum rex imaginē i academia locasse, & ei inscriptum. Mytridates Rodobati filius Platonis, hanc Musis imaginem dicat.

Cneus Pompeius Possidonij domum intraturus lictorem, i. bidellum præeuntem vetuit de more pulsare fores. sed consulares fasces ianuę philosophi inclinari submittiq; iussit.

Hippocrati quoq; Pythagoræ discipulo ob singularem eius doctrinam, auxiliaq; medicinæ hominibus impensa, honores quos Herculi consueuerat impendere, Græcia dicauit.

Iura ēt relaxantur pp excellentiam hoīs. eo quia vir multum excellens in sua arte pp eius excellentiā & eminentiā non punitur ad mortem, vbi deberet puniri, tex. est in lege, ad bestias. ff. de pęnis. do. meus Ias. in l. j. in ij. col. ff. de legib. Nā inter artifices longa est dria & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. verba sunt tex. ī l. inter artifices. ff. de solutio.

Multa alia de excellentia hoīs, quæ in plurib⁹ relaxat ius, vide per G. Benedicti in sua repet. c. Rayn. in verbo, Adiectę. insequendo materiam iuuenis excellentis, à nu. 18. vsq; ad finem de testamentis, extra. Nec in hoc fit iniuria maiori, si à minore melius dr, in iure. l. potioris. §. j. C. de offi. rectoris prouinciæ. & antiqui doctores non sunt maiores nouis in solertia. gl. in verbo, iudice. in §. audiēt. in auth. de defens. ciuit. coll. iij. & qnq; reuelatur minori quod maior & antiquior ignorat, vt in c. ad audientiā. in gl. j. de consuetu. extra. Et si malitia suppleat ætatem, vt i c. monachus. & ibi notat in gl. in verbo, deuotio. q̄ allegat ad hoc. l. iij. C. si minor maiorē se dixerit. & c. de illis. secundo. extra de desponsatione impub. Nō est mirum ēt si sciētia suppleat. l. j. C. qui & aduersus quos. & c. fi. extra de despōsa. impub. & l. vnicuique. C. de proximis sacrorum scrin. lib. 12. Cum sit donū Dei, vt in c. qualiter de elec. & in c. illo vos. de pigno ri. extra. Ita ꝙ sunt aliqui q plus addiscūt in vno anno q̄ alij in tribus, quia tunc ingenium ipsorum vtetur diplomate, vt in lege, continuus. §. cum ita. ibi, ꝙ si diplomate vsus. ff. de verb. obl. præsertim quando sunt iuuenes, quia ad addiscendum sunt natura aptiores. l. præcipiunt. ff. de ædil. edic.

Nonne Bal. qui in xv. suæ ætatis anno publice repetiit legem centū Capuæ. ff. de eo quod certo loco. dign⁹ erat & excellēs inter alios, & eēt aliis ꝑferēd⁹.

Barbatiam ēt qui secundo anno quo leges audire cœpit, publice sub dño Ioā. de Ana. de iure rādit in materia satis difficili. l. j. de con. indeb. ff. & anno tūc seq. & sic in triēnio sui studij ad legendū publicè cōductus Bononię extitit, vt ipsemet attestatur in cap. cùm vigesimum. in xv. col. ff. de offi. delega. & in c. fi. in prin. de solutionibus.

Conciuis ēt & contemporaneus noster dñs Dionysius Poillor olim magister ordinarius requestarū regis, nūc ꝑsidēs in parlamēto Parisiēsi effectus, fuit doctor in ætate xx. ann. in vniuersitate Ticinē. & sic viri excellentes in iure nostro cōcies & contemporanei nostri dñi Franciscus & Ioānes de Mōthelono effecti sunt doctores in ętate xx11 ann. Ego verò in ætate viginti vnius anni assidebā capitaneo Iustitiæ Mediolani, & ī ætate xx11 . ann. effectus sum doctor in vtraque censura, licet immeritus.

Et aduerte, ꝙ dato cōcurrente de excellētia inter aliquos ipsa est probanda per quindecim testes, & non minores, p tex. qui est singularis in l. vnicuique. ibi: vt 15. primatum einsdem &c. C. de ꝑxim. sacr. scrin. lib. 12. ꝑut tenet do. meus Ias. ī l. cū qd. col. iiij. ff. si cer. per. & G. Bened. in loco supra alleg. nu. 20.

Aduerte etiam ꝙ non omnis excellentia est laudanda & vtilis, sed solum illa quę procedit ex virtute, vt ait Arist. lib. 3. Politic. c. 9.

Trigesimaprima consid. Doctor creatus à summo Pontifice vel Imperatore ꝑferēdus est doctori ab alio inferiore creato, ēt si talis ab inferiore creatus fuerit antiquior. Ita tenet Roma. in l. si verò. §. de viro. ī xlix. col. ff. sol. matr. sequitur do. Alex. ī l. ij. §. si prius. ff. de vulg. & pup. substi. arg. c. p tuas. extra de maio. & obed. vbi Fel. post alios qui idem dicunt in militibus de quo suprà dixi. & Panor. in c. postulasti. col. ij. de concess. præben. & fuit dictum Francisci Tigrini, in l. ij. per illum tex. ff. de albo scribēdo. prout refert Barbatia in c. qd clericis. in pen. col. extra de foro competenti. & facit glo. fin. in l. restituendæ. C. de aduocatis diuersorū iudicum. & in cap. dominus noster. quod est c. pen. in glo. in verbo, elegit. 93. dist. & per glo. vnicam. in c. fin. 97. dist. Istud tenet & sequitur do. meus Ias. in l. ij. §. prius. ff. de vulg. & pup. & in l. si qs maior. ī fi. C. de trāsac. & idē Fel. ī d. rub. de maio. & obed. quod dicit idem do. meus in d. §. prius. intelligendū esse in doctore ab Imperatore vel Papa

Papa cũ rigore examinis, secus si sit doctor simplici verbo, puta, esto doctor. qđ pôt facere imperator, vt notat Ang. in l. cũ salutarus. C. de sniam passis. Et talis sic doctoratus nõ præcedit doctoré cũ rigore examinis, vt tenet And. Sicul. in proœ. cle. in xiiij. col. & Maria. Siculus in ca. qualiter & qñ. in 3. notabili. extra de accusatio. per tex. in l. nemo. C. de aduocatis diuersoꝶ iudicum. dicit enim Barto. in l. magistros. C. de professo. & medicis. libr. 10. quòd tales præsumuntur paruæ doctrinæ.

Sed tñ vt dicit Philip. Dec. in d. c. clerici. de iudiciis. in iij. col. istud vr̃ potius procedere de æquitate quadã, q̃ ex rigore iuris: quia tota vis ĩ ipsa dignitate consistit, q̃ ab impatore ẽt sine examine tribuit. Cum ipse solo verbo, doctoré creare possit: & qa talis ꝓrogatiua dignitati cõcedit, quo casu exercitium non consideraṫ, vt notat Dominicus in ꝓœ. sexti in fine. Bal. in l. q sub ꝓtextu. C. de sacrosã. eccl. Bar. in l. maximarũ. in fine. C. de excusatio. munerũ. lib. 10. & Are. in d. c. clerici. vbi ẽt cõcludit, ꝙ doctor ignarus gaudet priuilegio docto ꝶ. & ibi vide, quando quis est in matricula alicuius artis, si non exerceat artem, an debeat gaudere priuilegio illoꝶ. vbi dicit ꝙ sic, donec fuerit remotus. Plus dicit idẽ Dec. in c. clerici. ꝙ idẽ dicendũ est de doctorato à comite palatino, qui autoritatem doctorandi aliqué specialiter habet ab imperatore vel papa. quod dicit secus si haberet potestatem doctorandi gñaliter, non nominando personã, argu. tex. in c. hi qui. ibi, vel alterius autoritate apostolica sibi specialiter in hac parte concessa. de ꝓben. in vj. & facit tex. in c. si cui. de ꝓben. eo. libr. & c. seq. & c. is cui. de offi. deleg. dicto lib.

Et ad hoc facit, quia ille qui simplr̃ cõsequiṫ potestaté à Papa vel Impatore nõ vr̃ hr̃e illam prærogatiuã, q̃ in ipso imperatore vel Papa cõsideraṫ, vt notat Inno. vbi loquiṫ in materia dispẽsationis. in c. dudum. le ij. col. fin. versi. itẽ si Papa mandat alicui. de electio. & idẽ Bal. in l. si testm̃. in princ. C. de testam. versi. item pôt. Fel. in c. postulasti. colũ. xv. vers. quartus casus. de rescrip. Alex. conf. 94. incip. cõsideratis. col. pe. lib. 1. & in conf. 60. col. vij. incip. visa legitima tione. lib. 2. quod tñ intellige verũ nisi noïa illoꝶ exprimanṫ, cum quibus facultas dispensandi conceditur, vt not. Io. Milis in repertorio. in verbo, dispensatio. quem allegat Fel. in d. c. postulasti, sed est dictũ Spec. in titu. de dispensatio. §. videndũ restat. char. 7. vers. quid si Papa dat potestaté alicui. in fine. Et dicit Decius idem esse si autoritas doctorãdi tribueretur expresse cum illa prærogatiua quæ esset in ipso imperatore vel Papa. vt in simili notat Bald. in l. filius. ff. de testamen. militis. Alexã. in conf. 67. incip. considerátis. vers. corroborantur prædicta. in primo vol. Paulus consilio 225. incip. super primo dubio. col. penultima.

Secundò limitat Fel. in c. per tuas. extra de maior. & obedi. dummodo impator creet eos in terris imperij, quia si sint creati, extra, non habẽt illam ꝓeminentiã: imò creati à Papa in terris ecclẽ ꝓferunṫ. Cũ creati ab impatore nõ habeant prærogatiuã in terris ecclẽ. allegat Pet. de Anchar. in conf. suo 316. incip. primum dubium. vbi dicit, ꝙ imperator intrans non exercere iurisdictionem in terris ecclesiæ, non potest etiam creare doctorem.

Tertiò limitat non hr̃e locum in doctore creato ab impatore in iure canonico & in sacra pagina, qa de istis non vr̃ ei data potestas. & verba intelliguntṫ, fm quod patitur qualitas illius in quem proferunṫ. l. plenum. §. equitij. ff. de vsũ & habitatione. & notaṫ plene p Fel. in c. cãm, de rescrip. & cũ impator subsit istis scientiis, iuxta notata in c. ecclã. de constitutio. extra. non videtur talis doctoratus posse emanare ab eo in tali materia. ita dicit Fel. in d. c. per tuas. audiuisse aliàs fuisse attentatum: sed quia non reperit scriptum, non affirmat.

Trigesimasecunda consid. Ex quo doctor creatus ab ipso Papa vel impatore, ꝓferendus est ratione maioris dignitatis creantis, ideo vr̃ dicendũ, ꝙ creatus in maiori, famosiori, & digniori vniuersitate sit aliis ꝓferendus. Et ideo doctores in theologia & iure canonico, aut medicina in vniuersitate Parisiẽsi ꝓferri debẽt oĩb⁹ aliis doctorib⁹ in illis scientiis creatis in aliis vniuersitatib⁹, reddẽdo singula singulis, & data paritate ĩ reliqs, cũ illa vniuersitas sit maior, dignior, & antiqor oium vniuersitatũ, maximè Galliæ. & apud nos, & maximè ĩ sacra theologia, q̃ semp floruit in dicta vniuersitate. Quæ quidẽ vniuersitas à Carolo Magno rege Francoꝶ fuit instituta, vt refert Guag. in suis chron. libr. 4. Nã delati naue ex Scotia Claudius & Io. Raba. quoq;, & Alchuinus ex venerabilis Bedæ discipulis in Galliã cum venissent, nec quicquã ꝓter bonas disciplinas patria exportassent, se sapientiã profiteri eamq́; venalẽ proclamant. quare ad Carolũ plata, illos ad se vocaṫ. vocati liberè ꝓfitentur sapientiã illis cẽ, quã adipisci cupiẽtes gratis edocerẽt, si vita locusq́; m̃ eis ꝓberẽṫ. Intellexit imperator ingenuam hoium mentem, eosq́; cũ aliquot dies apud se tenuisset, vides ꝙ studia literatũ iã erãt vbiq; in obliuione, vt dicit Anto. Floren. in sua historia. in 2. par. tit. 14. c. 4. §. xij. Claudium, cui nomẽ erat, ꝯuersari Parisiis & generosos adolescentes bonis disciplinis instruere iubet. Ioannẽ verò Papiã mi sit, & monasteriũ S. Aug. iuxta Ticinenses, qđ est in Papia eidẽ delegauit. vt refert idẽ Floren. vbi suprà.

Hoc initium habuit Parisiensis schola celebre, mox philosophis atq; theologis gymnasium.

Dicit ẽt Zabarella cardinalis ĩ cle. j. de magistris. ĩ 5. q. ꝙ fundatores studij Parisiẽsis fuerũt Alchuinus, Rabanus, Claudius & Hestor⁹: &, vt ibi dicit, legiṫ ꝙ caput aureũ statuę, de qua Dan. 2. per Carolũ Magnum exercuit Deus ĩ Scotis, q cũ Franci regnarent & studia literarũ nõ haberẽt & essent in obliuione, & cultus Dei periret, contigit duos Scotos monachos de Hybernia cũ mercatorib⁹ Britannis venite ad littus Gallicũ in sacris & secularib⁹ literis eruditos: q cũ nihil venale ostẽderent ad turbas venientes eã canẽdi clamabãt: si qs eẽt auid⁹ sapiẽtiæ veniat ad nos, & accipiet eã. Nã apud nos nõ est venalis. & aliis putãtib⁹ illos eẽ insanos, venit ad aures regis, vocatiq́; sunt ad eũ, & cũ interrogarenṫ an haberẽt sapiẽtiã, dixerũt ꝙ sic, & se paratos eã dare petẽtib⁹ in

noĩe dñi, quo q̃rẽte, quid pro ea vellẽt, rñderũt tria. s. bona loca, aĩas ingeniosas, & alimẽta. iũc rex gaudẽs cũ iret ad bellũ, vnũ noĩe Clementẽ dimisit Parisius & nobiles pueros ei cõmẽdauit, & victualia ei ministrari pcepit, & loca optima concessit. Aliũ secum in Italiã duxit, cui monasteriũ io Papia S. Aug. delegauit, vt qui vellent addiscere ad eũ accederent. Et hoc audito, q rex gratãter sapiẽtes & religiosos admitteret, venit Alchuin' ad eũ ĩ oĩb' scripturis exercitatus, quẽ vsq; ad finẽ secũ retinuit, nisi cũ ibat ad bella, & dedit ei abbatiã S. Martini, vt ibi qñ rex eẽt absens quiesceret. & ad se cõsuetes instrueret: & sic Frãci æquati sunt Romanis & Atheniensib' quo ad gloriã studiorũ in liberalib' artib'. Hæc ille vbi s.

Nolo ptermittere, q hoc ẽt tpe ex dictis Gaguini, Auto. Floren. in sua historia, & ẽt Zabarellæ in locis pallegatis, schola, vniuersitas seu Gymnasiũ Papien. habuit saltẽ initiũ, ex quo cõtẽdere põt cũ vniuersitate Parisiensi de institutione eodẽ tpe facta, & sic de paritate tpis, & hęc dico, eo qa fui alumnus & scholaris Papien. sub quodã recolẽdæ memoriæ do. meo Ias. de Mayno pceptore meo excellẽtissimo, & ibi do ctoratũ accepi sub eo & dño Frãcisquino de Curte, necnoo dño Philippo Decio, ac dño Rocho de Curte, q fuerũt ibidẽ pceptores mei eximij p quinqueoniũ, & ideo uolui tacere laudem illius vniuersitatis Papien. q̃ me enutriuit, educauit, & aluit in iure canonico & ciuili: postq̃ tñ habuerim prima cunabula in voiuersitatibus Dolana & Pictauen. de qbus ĩ dicturus sum, put suo loco quadrabit de vnaquaq;.

De vniuersitate vero Paduana dicit Zabarella in clem. dudũ. vers. ab olim. de sepultu. & Iaco. de Are. in pœ. fforũ, q ciuitas Paduana ex cõsuetudioe longissima habet studiũ. & in cle. j. de magistris. in 5. q. in fi. dicit q nõ est memoria qñ incœpit: habuit tñ, vt dicit, postea priuilegia & apostolica & impialia.

Sic ergo ex prædictis pstar, q hæ vniuersitates, s. Parisiensis & Papiensis habuerũt saltem initium tẽpore Caroli Magni Frãcorũ regis circa ano. Dñi 740. & Ant. Floreu. nunc canonizatus in sua secũda parte historiæ. lib. 14. c. 4. §. xij. prædicta de studio Parisiẽsi narrat. & in c. 5. in fine. dicit, q ille Alchuinus origine Anglus philosophia excellentissimus studium ab vrbe Romana transtulit Parisius, quod studium à Græcia ad vrbem Romanã translatum fuerat à Romanis. Et apud nos tenetur pro prima & principaliori totius Galliæ vniuersitate, quo ad philosophiã, theologiã, artes, mediciuã & cæteras artes: sed oon quo ad leges: qm̃ in ea noo legunt leges, nec iura ciuilia, vt est tex. in c. super Specula. extra de priuilegiis. rationem duplicem assignat ibi tex. ne, s. iura ciuilia sint impedimento theologiæ, vt etiã dicit Luc. de Peu. io l. vni. col. vj. C. de studiis liberal. vrbis Romæ. lib. 11. & qa ciuitas Parisiensis est maior & principalis ciuitas Franciæ, vbi oon vtuntur Frãci legib' Romanorũ impatorũ, cũ eas nõ receperint, vt ait gl. j. in c. de accusationib. 3. q. 5. dixi amplè, eo qa Frãci nõ subiiciuntur imperatori in aliquibus, vt dixi amplè supra in quioia par. imò etiã Hispani non vtunt legib' imperialib'. & quod plus est, Hispani aliàs ordinauerunt in regno, q quicũq; allegaret leges imperatorum in iudicio, capite puniretur, vt dicit Old. cons. 69. & aliàs fuerunt expulsę leges à regno Hispaniæ, ita q fuit prohibitũ, ne quis retineret libros, vt refert Ioã. Lupus in repet. rub. de donatio. inter virũ & vxorem, in prin. vers. idem mihi vr diceodum. in antiquis. refert tñ Ioã. le Maire in illustratiooibus Galliæ, in 3. lib. ĩ c. incip. Semyramis, q Sarron filius Magi III. Rex Gallorũ primus instituit studia, vniuersitates, & collegia publica ad refreoandam ferocitatem & vitam hoium feriuatu. A quo Celtarũ theologos & philosophos vocauerũt Sarronidas: in maximo & pcipuo quodã honore habitos, & hæc excerpsit Ioan. le Maire à Beroso, lib. 15. antiquitatum.

Sed redeũdo ad ppositũ vode digressi fueramus, ẽt ĩ Gallia apud nos sunt aliç celebres & famosç vniuersitates, vt ẽt vniuersitas Tholosana, q̃ est de vniuersitatib' approbatis in Gallia, vt dicit Io. de Plat. ĩ §. itẽ Romę grãmatici. circa fi. instit. de excus. tut. vel curat. &, vt ait Philipp. Bergomẽ. iu suo supplemẽto Chronicarum. lib. 7. Ioan. 22. io ciuitate Tholosana bonarum literatum Gymoasium constituit, ex quo de approbatis dici debet.

Est ẽr vniuersitas Aurelianẽ. q̃ sit est approbata saltẽ ex cõsuetudine tãti tpis cuius initij memoria non extat in ĩriũ. & habet priuilegia tã apostolica q̃ regalia. Cuius tñ institutionẽ primariã uõ memini legisse, nec parũ admiror, cur Pyrrhus doctor dictę voiuersitatis, q supra decẽniũ fatetse ibi legisse ĩ Panegyrico Aureliç, quẽ reperies post cõmẽtaria cõsuetudinũ Aurelianarũ, vbi laudat & ciuitatẽ & vniuersitatẽ pdictã, eius tñ fundationẽ (vt ita loquar) & vñ, & qñ ortũ habuerit vel sciẽter vel ignorãs ptermiserit.

Est & alia voiuersitas q̃ Pictauensis dr, q̃ est excellẽtissima, & de antiquiorib' huius regni, in qua oẽs sciẽtiæ liberales legũtur, exercẽtur, pfitentur, & ĩ ea ẽt extraordinariè tex. iurium ciuilis, s. & canouici. In qua audiui oẽs tex. meos iuris ciuilis & canouici, & studui p triẽniũ cũ dimidio: sed in fi. legi instituta cũ certis aliis sociis meis, & maximè cõuersatus fuin cũ excellẽtissimo viro magistro Thoma Cusenier Vascone, pp eius excellentẽ doctrinã, vt viderẽ eius modũ studendi. audiui postmodũ, q fuit aduocatus fiscalis in parlamẽto Burdegalẽ. Deus eũ cõseruet & longæuos eius vitã protrahat in anuos si superstes fuerit, post obitũ beatitudine fruat. qm̃, vt verũ fatear, multũ illi debeo, & ab eo multa didici, & multa siogularia sub eo scripsi, nec credo voquã vidisse aut audiuisse sibi similem io iure ciuili, nec tempore suo fuisse similem in Gallia, qui veros seosus legum, vt ipse, haberet, caperet, & intelligeret.

Illa. n. voiuersitas tpe meo abũdabat doctorib' excellẽtissimis, & legẽtib', & aliis lectorib' doctissimis ĩ oĩ scibili, ita q affluebat ibi multitudo scholariũ diuersarũ nationũ & Frãcię, Flãdriæ, Scotię, Alemanię, & Britãoiæ, cũ viderim io ea vltra 4000. scholarium studẽtiũ & residẽtiũ: & qm̃ in ea leguntur oẽs sciç liberales, theologia, s. iura canooica, & ciuilia, medicioa, artes & cęterę, put ĩ vnaquaq; vidi doctorari plures, dicẽda est de famosis vniuersitatibus huiusce regni, cum

gni, cùm ẽt multa priuilegia tã apostolica q̃ regalia habeat, vt ex eorundem conseruatoribus apparet.

Multi viri solẽnes & literatissimi antiquitus in p̃dicto Gymnasio floruerũt, vt Guilelm⁹ de Mõte Laudano, doctor ĩ vtroq; iure, q̃ cõmẽtariũ egregium & vtile fecit sup clemẽtinis, & restaurator dictę vniuersitatis post lõga bella fuisse dr. Itẽ Nicol. Dorbel. doctor theologus: cęteros omitto, q̃a est vltra ꝓpositũ, nec intẽdo repetere egregios gemini iuris interpretes, q̃ ĩ vnaquaq; vniuersitate floruerũt, q̃q; scribẽdi laborẽ nõ refugerũt: vt docta volumina ex eoꝝ officina producta comprobant, & in eorum laudib⁹ offerendis stylus, vox & vires deficerẽt, & tãtus est numerus, vt nec singulis satisfacere possem, nec orationi colophonem, hoc est finem imponerem.

Alia est vniuersitas, q̃ dr̃ Carurcene. q̃ fuit instituta p Io. 22. vt refert G. Bñd. doctor dictæ vniuersitatis ĩ sua repet. c. Ray. in verb. & vxor. noĩe Adelasiam. in succes. ab intest. nu. 595. extra de testam. & idẽ Bñdicti ĩ d. gl. nu. 146. dicit ꝙ in collegio S. Nicolai, ꝙ est collegiũ doctorũ p̃dictæ vniuersitatis, nõ admittunt̃ extranei, sed tm̃ oriundi ex prædicta vniuersitate.

Sic et faciũt doctores Papiẽses, Mediolanẽ. & Parmenses, & ferè in oĩb⁹ collegiis Italiæ nõ admittuntur, nec recipiuntur extranei, & nõ oriundi, & doctores dictorũ collegiorũ habẽt multa priuilegia.

Et licet Mediolani, vt dixi, extranei nõ admittant̃ ad p̃dicta collegia doctoꝝ, nec acquirere possint, immobilia in eorũ districtu. Ego tñ cum assidebam capitaneo iustitiæ Mediolani, & essem magister requestarũ illustrissimi principis dñi Caroli Abasiaci tunc locumtenentis generalis pro rege Frãcorũ in Italia, fui admissus ad p̃dicta ex priuilegio Mediolanensiũ, q̃ mihi obtulerũt tale priuilegiũ, q̃d gratanter acceptũ habui: sed eo nunq̃ vsus sum, nec volui. Etiã hac occasione vocatus fui de collegio Papien. sed nõ fui inscriptus: ex quo posthac non fuit mihi tempus ad me trãsferendũ ad locũ pro p̃statione sacramenti.

Parisiẽses etenim doctores vltra p̃dicta adhuc magis grauãt extraneos, cũ nolint doctores extra eorũ vniuersitatẽ creatos, & sic extraneos ab eorũ vniuersitate Theoricã eorũ ad practicã deducere, & ibi practicare. vt voluerunt facere de doctoribus in medicina extra eorũ vniuersitatem creatos, quos nolũt pati ibi practicare, q̃d non video multũ æquum, nec iuridicum. sed istud vr̃ quodãmodo sentire naturam caninã, cũ non solũ q̃d capere non possunt, sed etiam aliis capere non pmittunt. Cũ & pro eis & ꝓ aliis sit sufficiẽs vniuersitas Parisiẽ. & si sint doctiores aliis demõstret vnusquisq; ꝙ sciat alter scire suũ, cum aliàs nihil sit, testante Persio in suis satyris.

Licet. n. oriundi & originarij sint cæteris præferẽdi data paritate in reliquis, vt tenet Roch. de Cur. in tract. de iurepatro. quẽ scripsi sub eo. in verbo, honorificum. xxj. col. & G. Benedicti in sua repet. ca. Raynutius in d. verb. & vxorem nomine Adelasiam. à nu. 1048. vsq; ad numerũ 1057. & Barba. cons. 24. in j. vol. & dixi in sequen. parte, in 22. consideratione. tñ extranei & peregrini non sunt omnino reiiciẽdi, & in totum abiiciendi. Maximè in exercitio artis & scientiæ & in officiis secularibus, cũ præferantur originariis. l. fi. C. de crimine sacrilegij. Nã Carolus magnus non eiecit Claudium, & Ioan. Scotos sapientes & sapientiam docere cupiẽtes, sed vnum p̃posuit Parisiis, alterum Papiæ. In his arbitror melio rẽ & humaniorẽ esse naturã iuristarũ in Gallia. Cum non solũ oriundos & originarios, imò ẽt quoscũq; extraneos alienigenos & peregrinos admittũt, suscipiũt, & honorãt, & collaudãt, cũ nõ habeãt respectũ ad loca vnde sint orti: sed an sint sciẽtes, sapientes, & docti: & eos, si tales fuerint, amore scientiæ venerantur, amant, & benignè recipiunt, tractantq́ue.

De his originariis & peregrinis, seu extraneis qũo præferuntur dicturus sum latius infrà in 11. par.

Alia est vniuersitas in Gallia quæ dr̃ vniuersitas Montispessulani: & qm̃ studium generale seu vniuersitates, non soleant nec debeant fieri nisi in ciuitatibus, vt est gl. in verbo, Bononiæ, & ibi Panor. & alij in proœ. decretalium. per tex. gl. & doc. in l. vnic. C. de studiis liberalibus vrbis Romæ. lib. 11. & p gl. in verb. hac regia. in l. vnic. C. de professo. qui in vrbe Constantinopolitana. lib. 12. melior tex. in proœ. ffcrum. §. hęc autem tria. & ibi gl. in verb. regiis vrbibus. Tñ ibi est vniuersitas approbata (licet sit castrũ) vt est apostilla finalis pro hoc ad Dynũ sup proœ. de reg. iur. q̃ est Nicolai Boerij, quę dicit se ibi originẽ sumpsisse, & studuisse in vtroq; iure. & fuit Placẽtinus glossator antiquus, qui primus dictã vniuersitatẽ erexit, & iacet ibi sepultus. Silr̃ do. Azo in dicta vniuersitate legit, & cõposuit ibi suã summã sup tribus libris. C. vt ipse refert in prin. c. dictę summę.

Dicit ẽt Io. Fab. in §. j. insti. de societa. ꝙ studuit in Montepessulano. & etiam Iac. Rebuffi & multi alij, ex quo potest & debet dici vniuersitas famosa, ꝓut & alię vniuersitates. de quibus suprà.

Et isto termino, famosa, vtunt̃ cõcordata nr̃a facta inter summũ Pontificẽ, & Christianiss. regẽ nr̃m Frãciscũ, ĩ ti. de collationib. §. p̃terea volumus. vbi inter cętera cauet̃, ꝙ p̃lati debẽt ꝓuidere de bñficiis ĩ mẽsib⁹ graduatis & noĩatis assignatis, vacãtib⁹ illis graduatis simplicib⁹, aut noĩatis, q̃ ĩ vniuersitate famosa p tẽpus cõpetẽs studuerint. & ideo ꝓdest scire q̃ sit vniuersitas famosa: qm̃ ex quo requirit̃ ꝙ vniuersitas sit famosa, cũ sit qualitas iũcta actui, non sufficit ꝓbare actũ, s. ꝙ studuerint ĩ vniuersitate, sed ẽt qualitatẽ illi adiũctã, s. ꝙ sit famosa: qm̃ vbi reqrit̃ act⁹ cũ qualitate, non sufficit ꝓbare actũ, nisi ꝓbet̃ & qualitas, e꜒. Bar. ĩ l. Fulcinius. §. cũ hoc. ff. qb⁹ ex causis in possessionẽ eat. d. me⁹ Ias. ĩ l. nõ solũ. §. sciẽdũ. ĩ j. col. ff. qb. ex cau. ĩ pos. eat. ĩ l. j. §. ĩ eũ. ff. ne qs eũ q̃ ĩ ius vocat⁹ ẽ. & Pa. ĩ c. 2. ĩ 2. col. de rescri. & ibi Fel. ĩ 12. col.

Sed cum prędictæ vniuersitates sint notoriè famosę ĩ Gallia, illa notorietas nõ est probãda, cũ notoriũ releuet ab onere probãdi. vbi dicit gl. notabilis ĩ verbo, alias, in cle. appellanti. de appel. imò ẽt vr̃, ꝙ non sit alleganda illa qualitas in prędictis vniuersitatib. cum dato actu & concesso ꝙ sit vniuersitas, satis est notorium, aut debet esse & iudici & partibus, ꝙ est famosa. Cũ tales suprà noĩatę sint satis superq; famosę in Francia, s̃m doctrinam Bar. in l. iij. ff. de iudic.

de qua materia do. meus Ias. in l. ex quacunq; causa. ff. si quis in ius vocatus. & dixi in consuetudinibus duca. Burgun. in proœmio. in j. gloss. & in alio loco ibi per me allegato.

Ex quibus vr̃ concludendũ, ꝙ p̃dictæ vniuersitates ẽ nominatæ, videlicet Parisien. Tholosana, Aurelianen. Pictauen. & cæteræ sunt ita famosæ, ꝙ non est nec ꝓponenda, nec alleganda famositas illarum.

Consulere tñ ꝙ allegaret, ex quo nõ sunt oẽs scriptę in iure, sed de his, q̃ sunt in iure descriptæ & approbatæ de iure, vt est vniuersitas Romana, vt ĩ rub. & l. vni. de studiis liberalib⁹ vrbis Romanę. lib. 11. & in c. 2. de priuilegiis in vj. & vniuersitas Bononien. vt in ꝓœ. Gregoriano, sexti, & clemẽtinarũ. & vniuersitas Parisi. vt in cle. j. §. hoc sacro de magistris. & ca. sup specul. de priuilegiis. extra. quòd talis famositas non est alleganda nec ꝓbanda, cum, vt dicit Barba. cons. 62. incip. illud in medium referam. in iij. col. in j. vol. Notorium legis non est allegandum.

Quid autẽ de vniuersitate Andegauensi & Bituricẽsi, q̃ ẽt sunt in Francia, & Valentinen. q̃ est in Delphinatu, an tales apud nos reputari debeãt famosæ. vr̃ ꝙ cũ hę vniuersitates fuerũt à paucis annis erectæ (vt credo) ex priuilegiis apostolicis & principũ, ꝙ de his esset iustificandũ in aliis locis remotis & extra sua loca. Sed qm̃ in vniuersitate Bituricẽ. archiepiscopus loci seu eius officiarij sciunt & vidẽt notoriẽ ibi vigere vniuersitatem, nõ possunt ignorare priuilegia dictæ vniuersitatis, ex quo tenẽtur illis graduatis ĩ p̃dicta vniuersitate ꝓuidere de bñficio, sicut & cętetis ĩ aliis vniuersitatib⁹ famosis graduatis, sed extra loca p̃dictę vniuersitatis, crederẽ ꝙ ibi graduati tenerẽtur iustificare & ꝓbare famositatẽ dictę vniuersitatis. Et idẽ dicẽdũ est de vniuersitate Andegauen. Ex quo bñ fuisset actũ (saltẽ ad tollẽdã oẽm dubietatẽ) p summũ Põtificẽ & regẽ oĩum si fuissẽt nominatim expressæ vniuersitates, quas ipsi repotãt & tenẽt famosas quo ad effectũ p̃dictoꝝ concordatoꝝ.

Quæreret q̃spiã, nunqd graduato in vniuersitate Dolana, q̃ est ĩ comitatu Burgũdię, q̃ nõ vtit̃ dictis ꝯcordatis, vel ẽt ibi noiato ad bñficia ꝯseq̃nda, debeat ꝓuideri de beneficio in Frãcia, posito ꝙ illa sit vniuersitas famosa: vr̃ cũ notoriũ sit, ꝙ Roma, Bononia, Papia, & Padua, q̃ sunt in Italia sint vniuersitates famosę & ẽt apud nos, an ibidẽ graduatis debeat apud nos in Gallia ꝓuideri de bñficiis vacãtib⁹ ĩ regno in vim gradus: & si ibi obtinere possint noĩatiões à p̃dictis vniuersitatibus dirigẽdas epis & aliis collatoribus & patronis Galliæ & Frãciæ ipsis concordatis subditis, cũ nõ sint ipsę vniuersitates subditę dictis concordatis. Et ista nõ sunt sine dubio, eo qa Papa q̃ est supremus oĩum & iudex, & princeps. c. cũcta per mũdũ. 9. q. 3. fecit & cõstituit p̃dicta concordata: & priuilegiatus seu habilitatus in vno loco est vbique priuilegiatus. ca. olim. de clericis cõiugatis extra. Et iõ ĩ simili dicit Zabarella ĩ cle. dudũ. §. ab olim. ĩ 16. q. de sepulturis. ꝙ habens licentiam docendi ab illo q̃ est princeps oium, põt vbiq; docere. Licet textus in dictis concordatis videatur facere in ꝯ̃rium, cum loquatur de vniuersitatibus regni Franciẽ tm̃, & in ti. de collationib. §. monemus autẽ. dicam in glossis meis supra dictis concordatis, vbi hæc quadrant ad propositum, nec sint præsentis speculationis.

Ad vnũ tñ aduertendũ est, ꝙ studia talia possunt dici generalia, & sic famosa, etiã si priuilegia specialia nõ habeãt. & de ipsis nõ doceat̃, dũmodo talia reputentur à tali tpe, cuius initij memoria nõ extat in ꝯ̃rium. Ita dicit & tenet gl. in verbo, gñalib⁹. ĩ clem. dudum. §. nos aũt. & ibi Zabarella in 1 5. q. de sepulturis, qm̃ tale tempus habet vim priuilegij. ca. sup q̃bosdam. §. præterea. & ibi gl. in verbo non extat memoria. q̃ allegat ꝯcordantias. de verb. sig. extra. l. hoc iure. §. ductus aquę. ff. de aqua quotidia. & æstiua. dixi amplẽ in commentariis nostris sup ꝯsuetudinib⁹ duca. Burgun. in tit. de iustitia. §. ij. in gl. *& la preuue estre fienne*. Princeps. o. permittendo tanto tpe vr̃ concessisse & reuocasse prohibitionem. de qua in ꝓœ. florum. §. hęc autem tria.

Aliqui etiã vidẽtur tenere, ꝙ an studia sint generalia, relinquit̃ arbitrio iudicis, vt si vigeat ibi sacra pagina, iura, & artes ibi doceant̃, vt notat Host. in c. tuæ. clericis non resident. quẽ sequitur Paul. & Petr. de Ancha. in clem. dudum. de sepulturis.

Loca etiam vbi iura docentur debẽt esse insignia & p̃clara. §. hęc autẽ tria. ĩ allegato. Et talia qb⁹ hoc competat ex priuilegio speciali, vel de iure cõi, vt in c. 2. de priuilegijs. ĩ vj. vbi dicit ꝙ studiũ gñale, & priuilegiatũ est Romæ: vel ẽt de antiqua ꝯsuetudine, in cuius ꝯ̃riũ memoria nõ existat, qa talia æquiparãtur iuribus allegatis. vt dicũt Zabarella & Pet. de Anch. in locis prætactis. pro quo optima gl. in verbo, priuilegio. in prin. in tit. de causis. §. statuit & decreuit. super pragmati. sanctio.

Sed nũc inqñtũ hęc tangũt materiã nr̃am, credo ꝙ sicut p̃fertur doctor creatus à maiori principe, ita ẽt p̃fertur creatus à maiori & digniori vniuersitate, studio, seu gymnasio: data tñ paritate ĩ reliqs. hĩc ẽt ꝙ plus ęstimant̃ apud nos creati doctores in theologia ĩ vniuersitate Parisiẽ. q̃ in aliis vniuersitatib⁹. Et ĩ iure ciuili magis æstimantur doctores iuriũ creati in Italia, maximẽ Papię, Bononię, Paduę, q̃ creati ĩ Gallia: nisi sint creati ĩ vniuersitate Aurelianẽ. vbi maiori rigore examinis examinant̃, q̃ alibi. ex quo cũ pp magnũ rigorẽ examinis pręsumat̃ ꝙ sint doctiores: ideo magis honorant̃, & sic vr̃ ꝙ alios p̃cedere debeant eiusdem tpis & qualitatis: sed vbi esset prioritas ꝓmotionis tpis aut alterius qualitatis, attenderetur potius illa, q̃ præeminẽtia, aut maioritas loci in quo creati essent. Et istud fuit ẽt quo ad beneficia consequenda de mẽte Cosmæ Guymier, in suo commen. pragma. sanctio. in titu. de collationib. §. ita tã. in gl, non teneatur. vbi dicit ꝙ quo ad nominãdum omnes vniuersitates sunt æqualiter priuilegiatæ.

In iure oĩo reperio multa fuisse studia, seu gymnasia, primò studiũ Romanũ, qd venit à Græcis, vt refert Anto. Floren. in 2. historiarum parte. tit. 54. c. 4. §. xij. in princi. & ibidem in c. 5. in fine. & de isto fit mentio in lege vnica. C. de studiis liberalibus vrbis Romę. libro 11. & in c. cum de diuersis. de priuileg. in vj. Et quomodo Romani habuerunt leges à Grę-

cis,

cis, vide in l.ij.§.j.& ibi gl. ampla in verbo, cõstitui. de ori.iu.ff.& i §.& nõ ineleganter. de iu. nat.gen.& ciu. in institutio.& ibi gl.in verbo, institutis. sed qđ dicit Accursius quasi stulto interueniẽte q̃ pt̃eã manu tri nitatẽ significauerit leges Romani obtinuerint. reprehendit̃ p Vdalricum Zasium in suis scoliis super d.l.ij.§.postea. in gl.j. post Budæũ in suis annotationib᷒ in pãdectis sup d.l.ij. vbi dicit, q̃ Accursius ibi fabulã narrat, tam ridiculã, q̃ falsam.& vltra dicit, q̃ veritas historiæ est, q̃ tres tantummodo legati & nõ decẽ ad Grçciã ꝓ legib᷒ ferendis missi sunt. iõ eũ ibi vide. tota tñ & cõis schola legistarũ semp hucusq; cũ Accursio nr̃o cõi pceptore ptransiit. & qũo Roma origo legũ saltẽ apud latinos. imò patria legũ dr̃ & fons sacerdotij, & plurib᷒ aliis noĩbus elegantib᷒ sit insignita. vide textum in anthen. vt ecclesia Romana centũ annoꝝ &c. in prin.& ibi gl.j.& ij. colla.2.

Et de isto studio etiã meminit Robertus Gõletus in suo trac. de magnificentia, dignitate, & excellẽtia vniuersitatis Parisien. vbi dicit, q̃ in isto studio studuerũt Iulius Cçsar, vt patet in libro de vita Cçsaris. Cato, vt narrat Solinus lib.1. Virgil.& Tulli.& in eo Aurelius Augustinus docuit rhetoricam, vt ipsemet fatetur, lib.5. confessionum.

Ad vnum tñ aduerte pro gloria Frãcoꝝ, q̃ Plotinus Lugdnnen. primus Romæ latinã rhetoricã docuit. à quo Cicero se Romç puerũ cum Q. fratre latinè primũ doctũ retulit.& ita scribit Philip. Bergom. in suo supplemento chronicarũ. lib.6. Istud ẽt studiũ Romanum est gñale & priuilegiatum de iure communi, vt est tex. in c.2. de priuilegiis, in vj.

Aliud fuit studiũ vrbis Constantinopolitanæ, de quo fit festã in tit. de professorib. qui in vrbe Cõstantinopolitana docẽtes ex lege meruerũt comitiuam, lib.12.C.& in d.tit. de studiis liberalib. vrbis Romç & Constantinopolitanæ. lib.11.& in tit. de priuilegiis vrbis Cõstantinopolitanç. eo.tit.& in gl. in verbo, regiis vrbibus. in proœ. ffor.§. hçc autem tria. & in gl.fi. in l.sed & reprobari.§.fin.ff. de excusa. tutor.

Aliud ẽt fuit studiũ Beriti seu Beritensium (quæ est ciuitas in ꝓuinciæ Phenicis, fm̃ text. in l.j.C. qui çtate vel professione se excusant. lib.10.) de quo studio dicit gl.fi. in d.l.sed & reprobari. q̃ eiusdẽ preminentiæ cuius est studiũ Romanũ. pro quo est text. in d.§. hçc antẽ tria. vbi etiam legum nutrix appellatur. & in l.vni.C. de metropoli Berito. lib.11.

Aliud pariter floruit in Alexãdrina ciuitate ĩ Aegypto, & in Cæsariensi, de quibus habetur in d.§. hæc antẽ tria.& ẽt de Cæsariensi habetur in d.l.sed & reprobari.§. amplius.& vtrobiq; prædicti tex. sonãt, q̃ erant & fuerunt alia studia, de quibus tamen nullã expressam facit mentionem.

Aliud est studiũ Oxoniẽse, quod est in Anglia, de quo in clemen.j.§. hoc sacro, de magistris.& ibi Zabarella col.v. q̃ Alexander in libr. de natura rerũ dicit, q̃ iuxta vaticinia Merlini vigent studia in Anglia tempore suo ad partes Iberniæ transitura.

De studio Salamãtino, qđ est in Hispania etiã fit mẽtio in d.clem. sed quo tpe habuerit initium non reperitur apud scribentes, vt dicit Zabarella in prædicto loco.& ibi vltra dicit esse certũ quo tpe studia incœperint esse gñalia ĩ Italia, licet semp floruerint ibi, & maximè quãdiu Romæ viguit impium.& tpe Octauiani fuerunt studia in oratoria & in poetica.

Et ista duo studia Oxonen.s.& Salamantinũ sunt priuilegiata cũ studiis Parisiensi, Bononiensi, & Romano, fm̃ qđ in d.clem. scribit̃. ita q̃ in illis quinque studiis legi debẽt & interpretari literç Arabicæ, Hebraicæ, & Caldeæ, & debent esse duo periti in qualibet lingua, in quolibet illoꝝ locoꝝ docẽtes, quibus prouideri debet in stipendiis competentib᷒ & sumptibus per ibi nominatos in fine dictæ clementinæ.

De studio Bononiensi, ẽt fit mẽtio in d.clem.j. de magistris. & in d.glos. in verbo regiis vrbibus.§. hçc aũt in ꝓœ.ffoꝝ.& in gl.fi.§.fin. in l.sed & reprobari. ff. de excus. tut. Et ẽt tex. in ꝓœ. Gregoriano.& ibi gl. in verbo, Bononiæ. Et fuit factũ seu incœpit esse primo tpe Theodosij imperatoris, vt p glo. in d. verbo, regiis vrbibus. quam ad hoc dicunt doctores esse notabilem. sed pro hoc vide clariorem in verbo, Bononien. in d.cle.j.& tpe Accursij legalis studij obtinebat monarchiam fm̃ eundem. in rub. de studiis liberalibus vrbis Romç. lib.11.C.& tpe Azonis ibi erãt decem millia scholariũ, vt refert Odof. in auth. habita.C. ne filius pro patre.& fm̃ Beroaldũ in suo opusculo de felicitate. licet Bononia inter oẽs Italicas vrbes sit florens & famigerata, eam tñ Florentissimam illustrissimamq; nulla fermè res alia perçquè facit ac Diatribe, & Gymnasiã literarũ atq; cõciliabula scholasticoꝝ, q̃ haud dubiè cum omnibus totius Italiæ celebrationibus Gymnasiis claritudine contendunt, nulli cedunt. quæ Alexandrino Attico Tharnensi, Massiliotico memoratissimis apud Priscos Gymnasiis proxima accedunt, & quanquam longo interuallo tamen proxima.

Aliud fuit Athenis, & qdem solennissimũ & celebratissimũ apud oẽs authores. Vnde Hiero. cõmendans ciuitatẽ Athenarũ, dicit illã studio fuisse aptissimã, primoq; leges tradidisse, aliisq; ciuitatib᷒ iura trãstulisse.& nõ solũ leges, vt s̃ dixi, sed ẽt quçlibet scientia habuit ortum & descendit à Græcis, vt dicit gl. in verbo, cõstitui, in fi. post Priscianũ. in l.ij.§.j.ff. de orig.iur. Et in illo studio (vt refert Robertus Gõletus in d. suo tracta. de prçstantia vniuersitatis Parisiensis circa principium) tñ patientes admittebant̃. Vnde ad portam ciuitatis sedebat senex ad obiurgãdum volentes intrare.& si videbat signa impatiẽtiæ repellebantur, si autẽ patientiç admittebantur. Ex illo studio fuit diuus Dionysius Areopagita, Christianç religionis doctor eximius.

Alia verò octo Gymnasia antiqua enumerat Textor in sua Officina quæ sunt sequentia.

Craneum, quod erat apud Corynthum secundũ Cice.

Cillaranium, de quo Plutarchus in Cleomene.

Lyceum, quod fuit Athenis Aristotelis schola, & Ciceronis in Tusculano.

Academia, Platonis Gymnasium celebratissimum.

Vnde Cicero.

Inq; Academia vmbrifera, nitidoq; lyceo,

Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.

 Et Ho-

Et Horatius.

Atq; inter siluas Academi quærere verum. Vnde Academici philosophi vocati sunt.

Prytaneum de quo Cicero lib. de oratore. & vt ei victus quotidianus in Prytaneo publicè prębe, retur.

Canopum verò agnoscit Philostratus in Herodis Attici vita.

Pecile verò porticus variis à latinis appellat. nobilitate ēt propter picturam Marathonicæ pugnę Zenonis philosophi stoici ɔuentu, vnde à porticu stoici philosophi dicti, & stoica secta.

Tempe etiam fuit Gymnasium Athenis.

Ista sunt studia nunc nobis antiquissima, sed plura alia antedicta sunt nouissima & quædam in iure descripta, & ideo satis nobis nota & certa.

De studio verò Senēsi, dicit Zabarella in d. cle. dudū. ab olim. de sepulturis. ꝙ tpe Pauli de Eleazariis, q cōmentatus est dictas clementinas fuit nouiter reformatū, & ante fuerar destructū: sed tñ dicit illud esse generale, sed non multū durauit in bono statu: quia denuo fuit reformatum tempore Pet. de Auch. q ɔductus à Senensibus ad lecturā Decretaliū triennio ibi legit, vt fatetur ipse Pet. de Ancha. in d. clem. dudum. in iij. col. circa finem, in meo volumine.

Refert ēt Philosophus Bergomas, lib. 12. sui supplemēti chronicarū, ꝙ ī Vienna vrbe Austriæ magna est schola liberaliū artiū, & sacrę theologiæ, & iuris Pōtificij, ī qua magn⁹ studētiū ɔfluit numerus. Nō est tñ ciuitas q̄ habeat epm: sed est ī diœcesi Pataniēsi Austriæ ꝓuinciæ ciuitate, & maior est filia mr̄e. &, vt fert ibi studētes pauci emergūt docti. cū voluptati nimiū opam dent, & mulierū ꝓcacitas, & lasciuia coꝝ mētes à studio alienet. Et ī hac sæpe dedecorosa ppetrāt, & enormia fiūt, qđ diu noctuq; rixę ad modū belli fiūt. Nūc artifices aduersus studētes, nuncq; curiales in artifices arma corripiūt. ita, vt rara solēnitas sine homicidio peragi possit. Qđ & fit ī pletisque aliis vniuersitatib⁹, cū sint ī vrbib⁹ excellētissimis, & ppl'is ɔstitutæ. sciūt qđ alloquor, q viderūt brigas (vt ita loquar) suo tpe factas pp graues & corporales iniurias sæpè à vilissimis hoib⁹ sine cā sibi illatas, quas ferre nō possunt: iō vitā multis periculis exponūt: vt vtar verbis auth. habita. C. ne fili⁹ ꝓ pr̄e. & sic dici pōt. Felix ille scholaris q salu⁹ se dicit ab vniuersitate. felicior ille tñ q bene studuerit, & doct⁹ redierit. Cū frequēti⁹ accidit, plures eē ɔmorātes ī studiis, q̄ studētes. licet sint ibi cā studij, vt dicit Gemi. ī ꝓœ. sexti. col. mihi quinta. Nec est vlla vniuersitas q̄ non habeat sua impedimēta. cū apud nos ī vulgari dicat.

Les fleusteulx & ioueulx, de paulme de poities.
Les danseurs Dorleans.
Les braguars Dangiers.
Les crotez de Paris.
Lex brigueurs de Pauye.
Les amoreulx de Turin. De Tholosanis tñ dicit,
Les bons estuans de Tholouze.

Dico sanè in aliis ē de malis & non de bonis, nec improbo multa exercitia: vt ocia tollas liberalib⁹ viris necessaria & honesta, qb⁹ cū magno salutis corporeę cōmodo, & studioꝝ augmēto indulgere possumus, nec ɔtinuū literarū certamē approbo. studētes. n. debēt hre recreationes: qa ex vehemēti studio incurrūt ægritudines mortales, vt ait Fel. in c. lator. de homicidio. dispēsandę sunt horæ ꝓ cuiusque rei officio, dūmodo ab illecebris & ludis alearū atq; taxilloꝝ abstineamus. Et qa forte nō erit alienū ab instituto nr̄o inserere qūo tēpus sit distribuēdū studētib⁹. Ideo eplām Augustini Dathi descriptā in 1. lib. suarū epłarum, in prin. q̄ nō fuit facta ad illud, & est multū elegans & vtilis, hic referre arbitratus sum. Augustinus Dathus Thomæ Rimbotto. S. Petis qđ te agere oporteat, vt facilius in literarū studiis ꝓficere possis. paucis à me postulasti, & ipse quoq; rñdeo paucis. Tēpus ante omnia statuo distribuēdū esse, & ordinē vehemēter probo. Medio noctis dies sumit initiū, media nocte gallicinio. Cōticinio qescēdū vr̄, aut si vigilare ɔtingat, q̄ ante pcepta sunt, cogitatiōe & memoria repetent. Diluculo est lectionib⁹ danda opa, ac si qđ ꝓximo die agēdū sit, id est accuratı⁹ mēte atq; aīo volutandū, ꝑuia meditatio futurā actionē tāto pfectiorē efficiet, quanto diligentius fuit ꝑparata. Mane cū primū domo fueris egressus, tēplū pete, Deū venerare, regnū Dei q̄re, saluta penates, sacras peruolue lectiones. Hieronymi scripta libenter amplectere, vbi & orationis ornatū, & rectā vitæ institutionē abūdè poteris adipisci. Quæ verò splēdidiora delegeris: ea in optimo thesauro reconde memoria. Cū his versare, cū his colloquere, cū his cōfabulare, à qb⁹ aut cumulatiorē eruditionē, aut salutaria præcepta haurire queas: de esca & potu. nihil est qđ scribā, veterē serua frugalitatē, & tuū laudatissimum morē obtine. Meridie in tuis te latib⁹ oblecta: ꝓuagari noli. Quid est. n. aliud frustra circūcursare, atq; errantē plateas, angiporta, ac forū lustrare, q̄ puerorū more ludere, q̄ teipsum pdere? Censeo cū cibo & quempiā ex leuiorib⁹ ac iocosis libris, quos usi, legēdū, vt corpus simul pascat, & animus: ac post modicā qerē, q̄ aut legeris, aut audieris mente cōplectere, difficiliū locoꝝ expositionē tracta: ꝓcipuā quampiam capesse sniam, vt ea sit tibi iucūdū pabulum, ac postmodū deambulanti salutare viaticū. quod si exire libebit, angusta & religiosa (quo ad potes) pquire loca, bibliothecas adi, & quos optaueris meliores pcurre codices. Inde excerpe semp ꝓclarū aliqđ atq; frugiferū: hęc tibi recta fuerit inambulandi ratio, domi te opprimat occiduū tēpus & vespera, foris nūq̄. Nam abnoctare in primis perniciosum simul putat ac turpe. domū reuersus fac vt ad futuras lectiones animū applices tempestate suprema, & vespera ipsa ac prima face perfruere, vt nulla pars tpis effluat tibi prorsus inanis. Cū oportunū noueris, genio indulge. Ex sacris codicib⁹ excerpta ne desere, & anteq̄ ad cubitum accedas, Pythagoreorum more qđ egeris dixerisve, tecum ipse repete. ac si tempus suppetat aliquid ꝓclarius cōmēda memorię, Deū comprecare. Inde. n. sunt q̄ optantur nobis bona oia, concubia, & in intempesta nocte, sile, quiesce, vt vitā tranquillam & recte institutam degas. Vale.

De studio verò Perusino nulli est dubiū, ꝙ sit generale, antiquissimum, & famosum. Nam Bart. legit ibi

ibi ꝑ multa tēpora, & ex eo orti sunt Bal. Petrus, & Angelus de Vbaldis fratres germani vtriusque iuris doctores excellentissimi.

In illo etenim studio est quędā fundatio facta anno Domini 1362. Die verò 27. mensis Aprilis, per quendā cardinalē Tusculanū nomine Nicolaū tunc archidiaconum Heduen. pro duobus scolaribus ecclesiæ Heduen. aut ciuitatis seu diœcesis, q possint ꝑsentari pro sex annis per episcopū & capitulū Heduen. & ibi habent victū tantū. Et istud constat ex tenore fundationis hic post insertæ, vt sit illius memoria in posterū, & illam vidi signatam debite, & sigillatā in archiuis dictæ ecclesiæ Heduen. tanquam bal liuus, & consiliarius ipsius: tenor ideo est talis.

Reuerēdo in Christo patri dño Dei gratia episcopo: ac venerabilib' viris decano, & capitulo Heduēn. Nicolaus miseratione diuina episcopus Tusculan. sanctæ romanæ ecclesiæ Cardinalis salutē, & sincerā in dño charitatē. Ordinata rationabilis hoies natura ꝯstringit, eisdēq; diuini & humani iuris scriptura demōstrat, ꝙ in officiis charitatis primo loco eis tenemur obnoxij, à q b' nos cognoscimus beneficiū recepisse, quodq; ratione sanguinis ꝓximiorib' ampli' obligam nr. Attēdētes aūt ecclesiarū nostrarū magis beneficia, & vitę subsidia magna q̄ dudū recepimus, & de ꝑsenti recipimus ab eisdē primo loco ipsarū ecclesiarū promouēdis honorib' & ꝓcurādis vtilitatib' obligamur, & eisdē ecclesiis ratione spiritualis ꝯiūctionis. Quæ nobis oēs ꝯiunctos sanguine in charitatis ꝯiunctione ꝓcedūt plus ad benefaciendū astringimur, cū scribat͂ i canone. Nullus nobis hę res videtur esse ꝓximior q̄ ecclesia, q̄ nos dño sociauit. Sanę ꝓmissa diligēti meditatione in mēte nostra sæpius reuoluētes ac cernētes, ꝙ modernis tēporib' peccatis exigentib' à deo in nō nullis partib' increuit ignorātia secularium clericorū, qd rarissimè reperit͂ secularis clericus, q faciat ꝓponere populo verbum Dei, intelligere canones, ecclesias & populū regere, æquū ab iniquo discernere, & intelligētes iustitiā ministrare. Cupiētesq; exhibere huic defectui ꝑ nostræ possibilitatis modulo, i locis aliquib' supplemētū, et aliis Christi fidelib', ꝓsertim plātis qb' ad hoc supetūt facultates ꝓbere imitationis exēplū, vt resplēdeat domus dñi ex claris luminib' pluriū lāpadarū diuina, quā inuocamus nobis, assistēte clemētia. Ad reuerētiā Dei beatæ Mariæ virginis ac beati Gregorij Papæ doctoris egregij ꝑ animę nostrę remedio, et nō nullarū ecclesiarū & locorū, è qb' grādia bona recepimus hactenus, & i ꝑsentiarū recipimus, vtilitate spirituali, ac ēt tēporali in ciuitate Perusina vtiq; pacifica, & quieta, i qua viguit ab antiquo, & adhuc viget vtriusq; iuris & aliarū sciētiarū studiū generale. Quādā domū scolariū quorū alij studere debeāt in sacra theologia, & alij i iure canonico duximus ordinādā, & ꝓ ipsorū victu dūtaxat certos redditus ꝑpetuos & possessiones emimus, & adhuc ꝓstāte dño alios emere intēdimus i futurum. Cōsiderātesq; ꝙ ab ecclesia nostra Heduen. ex archidiaconatu, quē ex ꝯcessione & dispēsatione apostolica obtinemus, in ea dudū bona recepimus & de ꝑsenti recipimus, & ꝙ ꝓpterea eidē ecclesiæ, tā spiritualis coniunctionis q̄ recepti beneficij seu subsidij tēporalis vinculis obligamur, dignū arbitramur nobisq; reputamus ad debitū, vt huiusmodi ordinationes seu elemosinæ nostrę dictā vestrā ecclesiā participē faciamus. Igitur tenore ꝑsentiū vobis & vestris successorib' titulo donationis ꝑpetuæ ac irreuocabilis, q̄ dr inter viuos damus, donamus, & ꝯcedimus, ꝙ duos scholares pauperes de dicta ecclesia si reperiant͂ in ea, alioquin de ciuitate vel diœcesi vestra, quoꝝ nullus habeat beneficiū annui valoris vltra viginti quinq; florenos auri portatos ad studiū, de legitimo matrimonio natos i primitinis vel saltē in grāmatica sufficiēter instructos, bonæ indolis, discretione ꝑditos, ac de honestate vitę & morib' cōmēdabiles, qui studere debeāt i dicto iure canonico per sex annos ad standū dicto tēpore in domo præfata per nos ordināda & habendū in ea victū dūtaxat rectorib' dictæ domus ꝑsentare possitis. Ita ꝙ finito huiusmodi sexēnio aut cedentib' vel decedentibus eisdē scolarib' p vos præsentatis, alios præsentare ꝑ simili sexennio valeatis. Volumusq; ꝙ vos dñe Episcope vestriq; successores duas voces in assumptione huiusmodi scholariū habeatis. Hortamur aūt vos oēs in dño Iesu Christo, ꝙ in assumptione prędicta nulla (qd absit) apud vos sit acceptio personarū, sed illos ad hoc eligatis & assumatis, quos ſm deū credideritis meliores & magis præfatę ecclesiæ, ad cuius specialiter vtilitatē & honorem intēdimus: verisimiliter profuturos. Super quo vestras cōsciētias oneramus: volumus ēt ꝙ præsentes nostræ literę in cōmuni dictę ecclesię vestrę capsa, in qua reponunt͂ alia iura ipsius ecclesię perpetuo ꝯseruent͂: & nos similes literas ad cautelā in sacristia ecclesiæ Perusinę faciemus nihilominus ꝯseruari. & ad maiorē claritatē & memoriā perpetuā omniū prēmissoꝝ presentes literas per notariū infrascriptū publicari fecimus, & nostri sigilli appensione muniri. Datū & Actū Auinion. Die 26 mensis Aprilis Anno natiuitatis dñi milesimo 1062. indictione 15 pontificatus sanctissimi in Christo patris & dñi nostri domini Innocentij diuina prouidentia Papę 6. anno. 10. pręsentibus venerabilib' viris domino Angelo prępositto ecclesię ciuitatis Castelli, & Raymundo Bosco canonico Terracon. ac Bertholino de Sagiis de Placentia macerio domini Papę testibus, ad pręmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Frāciscus quōdā Matthæi Ieremiæ ciuis Pisanus publicus imperiali autoritate notarius prędictis donationi, dationi & cōcessioni ac omnibus & singulis supradictis vnà cū prænominatis testibus presens fui, ipsaq; de mādato supradicti reuerēdissimi patris & dñi Nicolai Tusculan. episcopi cardinalis in hāc publicā formā redegi, tū aliis occupatus per aliū scribi feci, meq; vnà cum appensione sigilli præfati dñi Cardinalis subscripsi cū signo & nomine cōsuetis in testimoniū omnium ꝓmissorū. Pręmissam vltimā dictionē q̄ dicit tercentesimo, & vltimo, additam, quæ propter Inaduertentiam dimissa erat, veram esse approbando.

Sunt & multa alia studia i diuersis patriis & prouinciis, q̄ enumerare longum esse & forte tediosum, & cum

cum vnaquęq; patria suo sensu abundet.tex.est in c. certificari,extra de sepulturis.Ideo relinquo illis discutiendas præeminentias eorum.

Ex prædictis infero, ꝙ cũ maior honor debeatur his qui doctorant̃ seu graduati sunt ĩ maiori vniuersitate, ꝙ ẽt magis honorari & præferri debẽt hi qui doctorant̃ in vniuersitatib⁹ famosis, vbi sunt doctores legẽtes & scolares studẽtes,q̃ hi qui doctorant̃ in locis vbi nõ est vniuersitas, sed tãtũ habẽt priuilegiũ doctorãdi,vt sunt plures ciuitates & vrbes in Italia, ꝓut sunt Placẽtia,Parma,& plures alię:& ideo dicit Zabarella in loco ſ sæpè allegato, ꝙ quędã sunt studia generalia actu & priuilegiata, vt sunt illa de qb⁹ suprà,& in clemen.1.de magistris:& ista ꝑcedũt oĩa alia.Quędã priuilegiata sed nõ actu generalia. Quædã generalia sed nõ priuilegiata. Quędã particularia nõ priuilegiata. & ibi dicit, ꝙ actu generalia ẽt non priuilegiata magis ꝑferãtur q̃ priuilegiata nõ actu generalia. Ex quo cõcludit̃, ꝙ doctores in talib⁹ vniuersitatibus actu gñalib⁹ magis priuilegiant̃ & ꝑferũtur q̃ doctores ĩ vniuersitatib⁹ tantũ priuilegiatis & nõ actu generalib⁹,vt ɔcludi põt ex deductis p doctrinã Zabarellæ vbi suprà.Quoniã tales non videntur nec præsumunt̃ examinari in vniuersitatibus priuilegiatis tantũ, sicut in vniuersitatibus actu generalibus.

Et sic ẽt infertur, ꝙ doctores qui gradũ accipiunt in facultate eis incognita causa honoris tantũ,nõ ita honorant̃,nec honorẽ asseq debẽt,ratione illius gradus,vt dicit Petrus de Ancha.in c.1.de parochiis.& Panor.in c.clerici.de iudiciis. Sicut de doctorib⁹ ꝓmotis à doctorib⁹ corruptis , vt notat Archid.ĩ.c.de quibusdã.37.d.arg.tex.ĩ l.j.C.de athletis.li.10.quod nõ placet Philippo Decio.& Aretin.ĩ d.c.clerici.qa, vt dicũt, licet promotus sit ignarus , habet tñ dignitatẽ. Ex quo cũ prærogatiua det̃ ratione dignitatis, debet habere locũ.Bart.in l.maximarũ.in fi.C.de excusationib.munerũ lib.10. Bal.ĩ l.qui sub prætextu. C.de sacrosan.ecclesi. Geminia.in ꝓœmio.sexti in fi.

De cõmendatione verò studioꝝ & gymnasiorum dixi supra.in 5.par.in 21. consid. vbi dixi gloriosum esse optimo principi habere rationem studiorum.

Trigesimatertia cõsid.Inter plures doctores pręfertur qui plures habet gradus.Exẽplum in doctore vtriusq; iuris.Quoniã duo vincula sunt fortiora vno & magis ligãt.c.1.de treuga & pace extra authen. itaq;.C.cõmunia de successio. & §.si verò. istiru.de adoptio.ita tenẽt Abbas & alij in d.c.clerici.& Ioã.de Anania in rubrica de magistris. videant̃ tenere,ꝙ hoc sit verũ cæteris paribus,hoc est data in cęteris inter eos paritate:ex quo videntur inserre,ꝙ si doctor in vno iure tantũ esset prior tẽpore,qđ pręferretur:tñ hoc nõ videt̃ verũ,eo qa nunq̃ aut parũ eueniret,ꝙ semp nõ esset aliqua disparitas tẽporis,q̃ ẽt in vna hora attendit̃,vt per gl.in l.si ex pluribus.§.fi.ff. de solutio.facit tex.in l.Titius.§.Lucius.ff.de liberis & posth.Et intẽtio doctorũ in d.c.clerici. videt̃ esse: ꝙ semper doctor in vtroq; pręcedat doctorẽ in vno tñ,ẽt si habeat vnum gradũ priorẽ tempore: qm̃ illa qualitas illius alterius gradus tollit illã qualitatem tẽporis q̃ nõ multũ cõsideratur vbi est illa qualitas, qm̃ duplicatio gradus maiorẽ dignitatẽ inducit. & vbi est maior dignitas,prioritas temporis nõ attenditur,vt per glo.in verbo, pręponitur.in c.placuit. 16. dist. notatur in c.statuimus.de maio.& obedien.

Ex qbus iferũt doctores,ꝙ doctor canonũ & theologię simplici theologo ꝑfert̃,vt dicũt Host.& Abba. post alios in c.1. de ɔsang.& affin. Sic ẽt doctor artiũ & medicinæ ꝑcedit doctorẽ artiũ tantũ,vel medicinæ tm̃. vt notat Dominicus in d.c.placuit.in fine.

Ex his ẽt inferunt doctores,ꝙ vbi est paritas inter aliquos , si vnus habeat duplicẽ dignitatẽ præfertur ratione duplicitatis,ẽt si illa secunda dignitas sit minor,vt de Comite & Barone,q̃ præcedit comitem tãtũ,vt dicit Bal.ĩ l.sed milites.ff.de excusatio.tuto. dixi suprà ĩ 5.par.vbi dixi de Marchione & Comite q̃ præcedit Marchionẽ tantũ. & ibi dixi ẽt ꝙ ista duplicitas operat̃ inter principes,ex quo si vnus princeps habeat plura regna,præferendus est illi qui non habet tot regna : intellige tñ prædicta qñ illa dignitas q̃ est augmẽtata & duplicata esset talis,ꝙ de ea posset fieri cõparatio ad aliam simplicem, vt puta si quis est doctor in iure canonico tantũ,alius q̃ est doctor in eodẽ iure canonico & ciuili simul, habet duplicationẽ talẽ, ꝙ vna dignitas põt alteri æquiparari, & alia est superabundãs q̃ augmentat dignitatẽ,secus si ambæ sint inferiores, ita ꝙ de nulla ad simplicẽ possit fieri cõparatio:vt si dicamus ꝙ quis sit doctor ĩ iure canonico tm̃,alius verò sit doctor ĩ iure ciuili & medicina aut artiũ. Nã hoc casu semp præfertur doctor ĩ iure canonico, qm̃ de vlla aliarũ põt fieri cõparatio ad illã, & ille gradus solus videt̃ esse potẽtior & efficacior,ideo ꝑfertur. Ita tenet & cõcludit Romanus in consi.suo 533.inci.quo ad primũ. Ita etiã tenet Philipp.Dec.in d.c.clerici. in v.col.de iudiciis. Et ideo Comes præcedit & Marchionẽ Baronẽ.Dux,Comitẽ & Marchionẽ.Rex, Ducem & Comitem, & vnus Rex multũ authenticus ꝑcedit habentẽ plura parua regna, sicut Imperator præcedit regẽ habentẽ plura regna. Rex ẽt Franciæ tanquã excellens inter omnes pręcedit etiam regem habẽtem plura regna,quę sunt multum inferiora à regno Franciæ. Cum Rex Fráciæ oẽs præcedat, non ratione suæ personæ , sed ratione excellentiæ dignitatis regalis,quę prima ĩ tota Christianitate post Imperatorem tenetur & reputatur.

Quicquid tamen supra dictũ sit, aduerte ad id qđ dicit Decius in d.c.clerici.in 6.col. ꝙ de ɔsuetudine seruatur, ꝙ doctor in vno gradu prior in tẽpore ꝑcedit doctorẽ in vtroq; iure. Et in his prælationibus attenditur ɔsuetudo,vt dicit Bal.ĩ l obseruare.§.anteqũ ff.de officio proconsulis.& in c. cum olim.in principer illũ tex. de consuetudine. istud non est multum securum,qa doctori de cõsuetud.attestanti non creditur , nisi aliter appareat. Ita tenet do. meus Iason post multos ĩ l.de quibus.col.penult.ff.de legibus.

Trigesimaquarta consid. Inter plures doctores pręfertur qui primo licẽtiatus et postea doctor illi q̃ secũdò licẽtiatus et primò doctor effectus fuit, p tex.ĩ l.j.C.de ɔsulib.li.12. quẽ ad hoc adducit Ange.Areti.ĩ §.qđã.col.v.institu.de actio. Cuius verba illũ sequẽdo ponit Alex.ĩ l.j.ff.de obsequiis.et sequit̃ Feli.

Felt.i c.i.de maio. & nbe.i ij.col.Tñ dn.mens Iaf.in l.cũ qd.ff.si cer.pet.& Philippus Decius i d.c.clerici. post eũ dicũt, ꝙ ille tex.nihil facit,qa i illa vtraq; erat dignitas & patritiatus & ꝯsolatus, nimirũ si prima dignitas facit eũ pferri illi q habuit secundã dignitatẽ.In casu verò nostro supradicto,ille q primo fuit licentiatus nullã primò habuit dignitatẽ,sed solũ licẽtiã doctorãdi, & ex licẽtia simplici dignitas non tribuit. Sed quicquid sit moderni i d.c.clerici.& i d.l. cũ quid. tenent opinionem Angeli duplici ratione.

Prima ponderãdo rationẽ q ponit in d.l.j.in fi.dũ ibi dr,ꝙ ille ppõnit qui prius fuit ꝯsul,qa prius meruit patritiatũ, qa ista ratio videtur habere locum in isto casu,ex quo primo licẽtiatus videtur primo meruisse doctoratũ,vt per licẽtiã declaratur,ergo ex tali licentia pferri debet.Decius tñ i dicto loco quodãmodo prædictam rationem impugnat, & dicit, ꝙ hæc ratio euitari põt,ex quo meritũ nõ tribuit dignitatẽ,vt ꝯcludit Cardinalis,in clemẽ.2.in 2.q.de magistris.i casu verò dictæ legis meritũ declarat per dignitatẽ cõsulatus.vt ibi dr:vñ pfertur virtute dignitatis,& nõ ppter meritũ simpliciter.Preterea,vt dicit, illa verba,q prius meruit patritiatũ:vt hr in d.l.j.referunt ad illũ q fuit prius patriti⁹:vt ibi patet. vñ ille tex.nihil facit,qa i effectu illa verba intelligunt p illo q fuit prius patritius, & meritũ ꝯsideraṫ cũ dignitate.

Crederẽ ꝙ quo ad nos ille tex. multũ facit, eo qa in Gallia licentiatus dr habere dignitatẽ, cũ sit gradus tentus & reputatus pro gradu, eo quia licẽtiat: imò qd minus est,baccalarius in altero iuriũ pfertur doctori seu magistro in artib⁹,vt hr i cõcordatis initis inter Papã,& regẽ nostrũ, in tit.de collationib. §. quo verò . & prius erat decisum in pragmatica sanctione.in eod.tit.§.insuper. cũ seq. Et ita admittant licẽtiati ad ꝯsulendũ, & ad dignitates & officia sicut doctores i Gallia: & ideo cùm sit dignitas,magis stabit opinio Angeli apud vos, q̃ magis fortificabit per rationẽ secundã per Modernos adductã, cũ dicãt ꝙ ẽm Bal. in l.qui indignus.ff.de senatorib. Licẽtiatus ẽt dr habere dignitatẽ:sed,vt dicit,sine administratione,& p doctoratũ sola administratio acquirit: vnde, vt dicũt,succedit,ꝙ ille q prius habuit dignitatẽ siue administrationẽ, si postea administrationẽ ꝯsequat, pfertur illi q medio tẽpore dignitatẽ cũ administratione habuit,vt est tex.in l.ij.C.vt dignitatũ ordo seruetur.li.12.Sed Deci.adhuc ipugnat hãc rõnẽ,eo qa nõ fatet dictũ Bal.esse verũ:sed cũ apud nos sit verũ, ꝙ licẽtiatus habet talẽ administrationẽ, qualẽ habet doctor in ꝯsulendo & in officiis,et in beneficialibus & in omnibus actib⁹ vbi requiritur gradus : cũ illa verba,damus & concedimus licentiã docendi,regendi,interpretãdi,&c. apponantur in eoꝝ literis apud nos.Ideo stãte hoc p firmo,stat illa doctrina Angeli multum roborata per illam rationẽ modernorum.

Aliã & tertiã rationem adducit Dec. in d.c.clerici.vbi dicit,ꝙ doctoratus qui postmodũ sequit licentiam habet relationẽ ad licentiã. Examen.n.videtur principiũ,per ea q̃ habẽtur in l.magistros.C.de pfesso.& medicis.li.10. qñ finis habet relationem & necessariam consequentiam ad principium, principiũ attẽditur.l.iij.§.Scin.ff.de minorib.vnde doctoratus qui sequit virtualiter, trahitur ad tempus licentiæ, & sic prius doctorat⁹ videtur: ad quod bene facit quod nnt.Bal.in d.l.q indignus.circa finẽ.vbi pluribus rationibus probat ꝙ licentiatus in vno loco nõ potest i alio loco doctoratũ acipere.Ex quo datur intelligi,ꝙ doctoratus refertur ad licentiam præcedentem.

Ad istud etiã respondet & dicit ꝙ ista trãslatio, vt videatur doctoratus tempore licentiæ nõ fit,nec attẽditur in piudiciũ tertij qui interim medio tempore doctor efficitur,ex eo quod i simili tradit Bar.i l.ij.ff. de decurio.vbi dicit ꝙ doctor restitutus ad collegiũ, non recuperat priorem locũ in præiudiciũ eorum qui medio tempore doctorati sunt.

Sed ad hoc est facilis rñsio,eo quia interim pẽdente huiusmodi tẽpore qui fuit positus p nihilo reputabatur quo ad collegiũ:quod secus est in licentiato qui medio tempore habet dignitatẽ, licet nõ habeat administrationẽ de iure,sed quo ad nos sic.

Vel ẽt idẽ Decius aliter respondet, & dicit, ꝙ dictũ Bar.loquitur in restitutione q̃ est ꝯ ius cõmune & de iure speciali. Ideo non est in consideratione, & tẽpore priuationis acquisitũ fuit ius aliis in collegio ingredientibus, & nõ amplius expectabatur restitutio. secus in hoc casu, quia habita licẽtia expectabat doctoratus ẽm ordinẽ iuris , & psens status tẽdebat ad hoc,vñ interim non videtur ius esse alteri q̃situm ex quo est clarũ ꝙ illa decisio Angeli esset vera quo ad nos.quã ẽt tenet Marianus in c.quanto. de magistris. & ꝙ ille tex. hoc probaret si bene & rectè ponderetur:qa ibi licet consul prius haberet dignitatẽ, tñ illa dignitas non erat in cõsideratione respectu dignitatis patritiatus alterius:sed prior consul ibi ppõnitur propter patritiatũ postea acquisitũ,& illa coniunctio patritiatus posterioris cũ anteriori cõsulatu facit illũ pferri:&,vt dicit,ista ratio videt in casu isto pcedere,qa licẽtia q̃ præcessit coniũcta cũ doctoratu postea secuto debet operari, ꝙ iste pferatur, eo etiã quia doctoratus habet necessariã ꝯsequentiã & relationẽ ad licentiã, vt dixi suprà.Ideo mihi videtur stãdum esse cũ Angelo. Audiui ꝙ ita fuit aliàs iudicatũ inter duos doctores Aurelianẽses,qui aliquando inter eos disputauerunt de huiusmodi præcedentia.

TRigesimaquinta cõsid. Data paritate tpis & gradus inter doctores, hr consideratio diuitiarum & nobilitatis: qa duo vincula magis stringũt : secus si non sit paritas tpis & gradus,quia tunc non hr cõsideratio diuitiarũ & nobilitatis: quia tales qualitates non tollũt prrogatiuam tpis.c.statuimus.extra de main.& obe.Bar.in l.j.ff.de obsequiis.& Bal.in l.nemini.C.de aduocatis diuers.iud. ita dicit & tenet Decius in d.c.clerici.in vj.col.extra de iudiciis.

Aduerte ꝙ literati & nobiles æquiparantur, ẽt circa dispensationem beneficiorũ. p tex.in c.de multa.extra de pben.facit gl.singularis i verbo suppleat. in l.societas.ff.pro socio.quæ dicit,ꝙ bene literati ita recipiant in canonicos sicut nobiles,& meritò:qa literati & docti dicunt nobilissimi.tex.in l.pudendũ est in prin.C.de postulando.& dixi supra ista parte, in 24.considera.& dicit Bald.in l.nemini.C.de aduocatis

uocatis diuersorum iudiciorum. quod si doctor est valens, licet plebeius, praefertur tamen doctori nobili minus literato. Sed si sunt aequalis scientiae, praefertur ille qui est de meliori sanguine, & iam dixi. Sed contra dicta Bal. scripsit Barbatia in consilio suo incip. praeclarè scribitur ab Iob pro certo patientissimo. col. 8. in 2. par. vbi tenet, quod data aequali scientia praefertur ille qui sit plebeius. Mouetur primò per glo. quam dicit singularem in c. nunquam. 61. dist. quae dicit, quod natus a parentibus prorsus alienis à virtutibus, dum tamen ipse sit bonus & virtuosus, praeferri debet illi qui natus est ex bonis parentibus, licet etiam sit bonus & virtuosus. Secundò mouetur ad hoc, per id quod voluit gl. in simili (quam etiam dicit valde singularem) in c. fidelior. l. dist. quae dicit, quod peccator correctus & emendatus est praeferendus in promotionibus illi qui nunquam deliquit, & semper fuit bonus & innocens, exemplo Petri apostolorum primatis. ita in proposito data scientiae aequalitate plebeius praeferri videtur nobili. Et sic infert, quod regula cancellariae dictans vt illustris ex sanguine praeferatur non nobili, intelligi non debet de literato & doctore & licentiato in iure, aut doctore qui non solum est nobilis, sed nobilissimus, vt dictum est. Saltem non praefertur nobilis dictus ignobili doctori, vt per Barbatiam in consilio supra allega.

Et de his quae suprà dicta sunt de doctoribus, idem intelligendum est de licentiatis, & baccalariis (cùm sit gradus apud nos) referendo singula singulis.

TRigesimasexta consid. Doctores honorantur insigniis pluribus, quae eis dantur in assumptione gradus. Nec ante debet se quis doctorem nominare priusquam sibi tradantur insignia doctoratus, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. de athletis. li. 10. quoniam, vt dicit Apuleius primo floridorum, non licet insignia honoris vestitu & calceatu temere vsurpare: imò quod plus est, assumens insignia doctoratus cùm non sit, incidit in crimen falsi. notat Bart. in l. eos. §. fi. ff. de falsis. & ibi Alexā. de Imol. & per Ang. in l. vnica. C. ad leg. visceliā. per Ange. de Clauasio in sua sum. in ver. insignia. §. secus aūt si se doctorem simplici verbo noiet aut dicat: quia tunc tantum extraordinarie punitur: notat Bal. in l. quae sub praetex. C. de sacrosan. eccle. & Roma. in l. quae in aliena. §. iterdum. ff. de acquiren. haeredi. per Petrum Rauenatem in suo alphabeto aureo, in verb. falsum. idem Bal. in l. data opera. C. qui accusare non possunt. vbi dicit, quod dicens se comitem, & faciens actus comitis cùm non sit debet grauiter puniri citra mortem. idem Bal. in c. non nulli. §. sunt & alij. de rescriptis. dicit, quod imperans supplicationem noie alterius punitur arbitrio iudicis. facit tex. in c. quatuor. de his quae fiunt a praelato & c. per quem dicit ibi Pet. de Ancha. quod scribens literas nomine alterius eo ignorante dicitur falsarius. Cyn. Bal. & Saly. in l. fi. C. de requirēdis reis. vbi dicūt quod citans aliquem fingens se nuncium publicum cum non sit, punitur criminaliter & ad interesse citati renetur. tex. singularis in l. Titio cùm esset Romae. ff. ad municipales. per quem dicunt Bar. & Bal. in rub. C. de fide instrumē. quod abradens ex literis nomen scribentis, & ponens suum, punitur vt falsarius. faciūt notata per Dominicum. c. 1. 1. dist. vbi inuehit contra doctores sibi appropriantes dicta aliorum, & qui se etiam gerit pro doctore cum non sit examinatus & approbatus, non excusatur à muneribus. l. reddatur. C. de professoribus & medicis. lib. 10.

Hinc sumpta occasione ponam quae sunt insignia doctoratus, & reperio quod sunt sex aut septem, quae eidem dantur in examinatione, quae debet esse triplex, vt dicit Luc. de Pen. in d. l. vnica. C. de athletis.

Primò vero quod sit liber qui eidem assignatur in examinatione quae fit. Sed an sit de substantia doctoratus ista libri assignatio, videndum est. & videtur quod non, sicut in consecratione episcopi: vt patet ex eo quod legitur 23. di. c. eps. & 75. d. c. 1. sed in contrarium facit, quoniam cum Rex coronatur, datur ei liber legis. vnde 2. Paralip. c. 23. Eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, dederuntque in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum regem. fortius vero hoc necessarium in docendo, cuius officium mere in librorum lectione consistit. vt patet Deut. 17. vbi praecipiuntur reges à sacerdotibus Leuiticae tribus: & Iosue 1. c. Non recedat volumen regis de ore tuo cunctis diebus vitae tuae. & hoc est verius. pro quo facit etiam satis apertè tex. in c. lector. 23. dist.

Secundò datur birretum, & est habitus philosophiae quae datur doctori cum dignitate magisterij decoratur. & dicit Luc. de Pen. in l. murileguli. C. de murilegul. lib. 11. quod admirali regni Siciliae honorantur tali insigni. & dicitur birretum quasi bis rectum: quia bis rectum decet esse philosophum & doctorem, scilicet in docendo & operando, & se ad alios virtutibus regere & sordibus mundare debent. c. duo sunt. 23. q. 1. Et de isto bireto habetur mentio in c. si quis virorum. 30. d. vel dicitur bis rectum ex multis aliis causis positis per eundem Luc. de Pen. in praedicto loco, ad quem recurre. Sed solum aduerte quod datur hoc modo. Accipe birretum rotundum ad modum coronae in signum sanctitatis & veritatis ac doctrinae, vt tales sitis in mente quales fueritis in conuersatione, nec à docendo cessaueritis, quia non coronabitur in regno coelorum, nisi qui legitimè certauerit. Corona nempe in regni susceptione poni consueuit in capite: quia corona signum est perfectionis, cùm sit sphericae figurae angulo carens in signum carentiae sordium: quia vbi angulus, ibi sordes esse dicuntur. gl. in cle. 2. de vita & hone. cler. super verbo, & tonsuram.

Tertiò, datur anulus ad denotandum quod per eum factus est verè sponsus philosophiae & scientiae, quam profitetur docendamque suscepit, vt dicit Luc. de Pen. in l. vnica. C. de profess. & medicis. lib. 12. Et dicitur accipe anulum subarrationis. Nam sicut per eum contrahitur matrimonium inter virum & vx. ita inter sciam & doctorem. Qui. n. talem possidet sponsam, Sancti spiritus donum possidet. & licet Io. And. dixerit in c. vt apostolicae. de priuil. in 6. quod clericus anulatus est fatuus vel eps. Pallit tamen vt dicit ibi in doctore qui in signum matrimonij inter ipsum & sciam deferre potest anulum, vt dicit glo. quae ponit casum in d. c. vt apostolicae. Anulus verò in signum dilectionis mutuae in coniugatis poni consueuit in quarto digito sinistrae manus, vbi secundum medicos, est quaedam vena sanguinis, quae ad cor hominis vsque perueniat, vt dicit tex. in c. foeminae. in fi. 30. q. 5. Doctores tamen ponunt anulum huiusmodi in pollice, vt facilius testificare possint sub suo sigillo.

Quartò cathedra, cum dicitur, sedete virtuosi viri in cathedra non pestilentiae & vitiorum, sed sciae & virtutum,

tutũ,& hæc cathedra esse debet quadrifrõs. In anteriori.n.parte depingẽdi sunt duo iuuenes ꝓpter robur,per quos designatur amor & labor: hi nãq; foris opus peragant,labor agit,amor perficit. In posteriori duæ puellę per quas intelliguntur cura & vigilia, quæ intus in secreto ɔsiliũ pariũt,cura ꝓuidet, vigilia attẽdit. In alia verò à latere describit iuuenis accinctus,modica secũ ferẽs, p quẽ ĩtelligit paupertas: qa nõ sectari superflua ptinet ad quærẽdũ disciplinã, vt.n.ait Hiero.ĩ trac.fidei & credulitatis. Fluxu rerũ & vbertate copiarũ aius soluit,vigor mẽtis ĩfligitur, virtus corporis eneruat: at ĩ paupertate non lascina cõuiuia,nõ turpes potationes: oĩa sobria,oĩa rigida, omnia humilia nõ abiecta: qm̃ pura ɔscientia & virtute sunt plena.nõ facilè ad diuitias animi,i.virtutes accedit.In reliqua verò parte ait fugiẽtis pſenrãs effigiẽ, qa philosophãs & studens volũtariũ exiliũ sibi debet indicere ꝓ sciẽtia perquirẽda.Ita dicit Luc.de Pen. in d.l.vnica.C.de professo. qui in vrbe Cõstãtinopol.in 10.& 11.col.lib.12.vbi allegat & citat Hugonẽ in didascholis hæc dixisse,qm̃ vt ẽt dicit Sapiẽtiæ cupido patria est charior, vt ait Tullius de fine bonoꝝ & maloꝝ. lib. 5. & ꝙ gloriosa debet esse cathedra doctoris, habet. 3. Esdræ.c.vlt. Stetit Esdras sacerdos & lector legis sup ligneũ tribunal. & j.Et assumpsit Esdras librũ corã omni multitudine.ꝓside bat.n.i gloria in ɔspectu oium,& magister debet decere in altero.c.plerunq;.in verbo.alinta.2.q.7.

Doctorẽ tñ nõ facit cathedra:sed chathedra doctorẽ pet virtutis & sciẽtiæ rudimẽta. Recitat aũt Chrysosto.canonis ɔditor. videte quõ sedeatis sup cathedrã,&c. Etiã hr̃ c.vlti.40.dist. Ad locũ cathedræ paulatim cũ virtutib᷒ & magno sudore aspitate debent bene meriti doctores,aliàs si nimis festinãt ad ipsam cathedrã, delectãtes ĩ ipsa cathedra, vt ĩ loco glorię, fiũt aliis authores ruinæ.c.qm̃ multa.48.d. Non.n. locus sanctificat hoies, sed homo locũ. qui aũt bene sederit ĩ cathedrã, honorẽ accipiet cathedræ: sed q male sederit,iniuriã faciet cathedræ.c.fi.40. dist.

Quintò dat ei zona in hũc modum. accipe zonã auream, & lumbos tuos cingulo fidei pcinge, vt corpus tuũ sit ornatũ exterius,& apud deũ & homines se ostendat perfectius. quæ zona deponi non debet nisi cõpleto doctoratus officio. Nã indecẽs omnino probatur prius soluere militię cingulum,q̃ cedat victori aduersitas plurium.c. 1. de renuntia.iũcta.l.ij. C.de his qui non impletis stipendiis,&c. lib.10.

Sextò datur osculũ pacis, vt hr̃ per Ioan. And.in clemẽtina 2.de magistris.ĩ verbo,insignia.& ibi Car. Floren.dictus Zabarella in 1.q.principali.Et sic datur.Accipe pacis osculum, vt fœdus pacis in facultatibus inuium serues perpetuum. Beati quidem pacifici, quoniam filij Dei vocabunt. Et de hoc osculo habetur in c.pacem.de consecr.distinctio.2.

Septimum est benedictio, licet dicat Zabarella in dicta clemen.2.in 1.quęst.principali, ꝙ osculum & benedictio potius sint de bene esse, seu ad bene esse reputantur,quàm sint de insigniis.

Et pdicta ĩsignia dat doctor doctori tanquã pater filio secũdùm Io.Fabri ĩ l.ij.C.de veteri iure enucle. Et aduerte, ꝙ doctores pñt vti insigniis doctoratus vbi est princeps, sed nõ cognoscũ l.vnic.C.de honoratorum vehiculis,lib.11.& Ant.Corsetus in suis singularibus.in verbo, & vbicũque. ẽt extra suũ locũ in quo sunt doctores.vt dicit Zabarella in cle.vnic. 1.q. de foro comp. Eo qa talia insignia tñ sunt ad honorẽ,vt dicit ibi.& ibi ponit de platis,an possint vti ĩsigniis suis extra sua loca:qđ distinguit ĩ ĩsigniis honoris tñ,& tũc sic:aut iurisdõnis, & tũc nõ. dicã alibi.

TRigesimaseptima cõsid. Doctor nõ tenetur semper vti doctoralibus insigniis,sed qñ vult, vt tenent Iac.Rebuffi ĩ l.vnic.C.de honoratorũ vehiculis lib.11.& Ant.Corset.in singularib᷒ suis,ĩ verbo,doctores, faciũt ea q̃ supra ꝓximè dicta sunt,q̃ iõ vide.

TRigesimaoctaua consid. Si quis vsus fuerit insigniis doctoralibus antequàm esset doctor, puta q portauerit togam seu cappam,zonam & birretũ, si postea efficiatur doctor, nõ debent ei dari talia insignia.Casus est in c.quod quidam.vers.si sottè.in lectura.gl.in verbo,exhorruit.1.q.1.quam ibi sequuntur Archid. & Io.de Turrecr.refert & sequitur Romanus singulari suo 721.incip.quidam vtitur insigniis doctoratus: etiã apostilla ad Iacobum Rebuffi in d.l.vnic.C.de honoratorum vehiculis.lib.12.

TRigesimanona conside. An insignia doctoratus possunt præscribi per licẽtiatum aut bacalariũ, puta ꝙ portet zonam auream,cum nemini conceda tur portare deauratã nisi habentibus dignitatem. tex.est in c.clerici.extra de vita & hon.cler. Lud.Ro. cons.suo 291.dicit, ꝙ talia possunt præscribi per tm̃ tempus cuius initij memoria non extat in ɔtriũ.Insequendo opinionem Host.in c.cùm cõtingat. de æta. & qual. Si verò præscriptio sit minor, qa scitur eius initiũ,tunc insequẽdo opinionẽ Io.An.in c.abbates. de priuilegiis. in 6.in nouella. non possunt pscribi.

QVadragesima consid. Doctores in hoc honorantur, ꝙ iudex tenetur eos ad se venientes salutare & inuitare ad sedendum.tex.in l.fi.& ibi glo.in verbo,honoratis.C.de offi.diuer.ind. Nisi qñ est hora propriæ causæ. tex.in l.j.C.de offi.ciuilium iudicum. quod quomodo sit intelligẽdum declarat Purpuratus in l.j.nu.166.167.& 168.ff.de officio eius cui mandata est iurisdi.

QVadragesimaprima consid. Doctores in hoc ẽt honorantur, ꝙ consiliarij principis vocantur, vt dicit Alex.ĩ addi.ad Bat.ĩ l.j.C.de dignita. lib.12. pro quo allegat.l.fi.C.de offi.diuer.iud. quod tñ nõ est de mente Angeli in l.quisquis.C.ad le.Iul.maie. ita ꝙ Bar.non potuisset se dixisse consiliarium principis ex eo solũ quod esset doctor: & ita sequitur Purpuratus in l.j.col.xvij.vers.septimum. & col.xxij.in prin.ff.de offi.eius cui mãdata est iurisdi. Propterea non abs re à dominis consiliariis de parlamento huius patriæ fuit inhibitum, ne amplius simplices aduocati dicerent & intitularent se consiliarios nisi cum effectu essent officiarij regis.

QVadragesimasecũda cõsid. Cùm ex præcedentibus satis sit ostensum & demonstratũ de pręcedẽtia scientiarum & doctoꝝ tam theologiæ, iuris canonici,ciuilis, q̃ medicinę,& quasi inter eos sunt hono-

honorandi, & aliis pferēdi, & de infigniis doctorū de dignitate excellētia & priuilegiis eorūdem. Nūc deueniēdū eſt ad alias ſciētias, q́ ſunt iſeriores & mi nores poſt pdictas. Et inter inferiores videndū eſt q́ illarū pcedere debeat. Et iter alios q melius demonſtrauerit pemināētiā, autoritatē, honorē, & gloriā illarū, fuit Philippus Beroaldus Bononien. q ſuppoſuit teſtamētū cuiuſdā patris habētis tres filios, philoſophū, medicū, ſ. & oratorē, & illū hæredē fecit & iſtituit q eſſet vtiliſſimus ciuitati. Poſt mortē cui⁹ fuit cōtētio iter dictos fratres, cui hæreditas paterna cedere debeat. Et iter illos philoſophus primò cauſam corā iudicib⁹ agit ꝓ iure ſuo ſuſtinēdo, dicēs, ꝙ philoſophia eſt regina cūctarū diſciplinarū. Quā M. Tullius iuentū deorū, Plato verò donū deorū eē tradiderūt: quo bono (vt ipſius Platonis verbis vtar) nihil vnquā maius mortalib⁹ datū eſt à diis, nec vnq̄ dabitur. hæc eſt. n. vitę lex, virtutū idagatrix, vitiorū expultrix, lumē legū, magiſtra morū, rerū elemētariorū exploratrix, cœli & mūdi ɔtemplatrix, q́ in altitudinis ſtudio ēt cœlo ipſo ſublimiora q̄pıā veſtigat. Et vt inquit Platonicus Apuleius ī æſtimo mūdi, tergo degit, hac iternūcia hoīes deo cognati & ꝓximi (imò vt verius loquar) Dei terreni efficiunt. Quid p deos im mortales excellētius ſacratiſſima illa philoſophia, q́ ſupra hāc caliginē, in qua volutamur, excedēs, docet q̄d agat ī cœlo? meritoq; Seneca philoſophoꝝ ſince riſſimus ſciētiſſimusq;, cui vtriq; credi ɔuenit natu ræ rerū gratias agit, cū ſecretiora eius igreſſus diſcit q́ vniuerſi materia ſit, qd ſit Deus totus ī ſe inēdēdit. An ad nos aliq̄n reſpiciat, faciat quotidie aliqd, An ſemel fecerit, pars mūdi ſit, an mūdus, an mūdi aīa, an potius opifex & factor, liceat ne illi ex lege fatoꝝ aliqd derogare. An maieſtatis diminutio & errotis ɔfeſſio ſit mutāda feciſſe. Ad hęc nulla res magis diſcuſſerit caliginē illā nebulæ craſſiſſimā, quę (vt duo poetarū clariſſimi ꝓdiderūt) obtutus mortaliū hebe tat mētesq; obducit applauſo ignorationis velamēto. Quid porrò vtilius illa philoſophię parte, quā par tim Ethicen, partim moralē appellāt, q́ maximè ad homines ſpectat, q́ docet quid in terris agēdum ſit? Et errores noſtros diſcutit. Quæ vrbes peperit, diſſipatos homines in ſocietatē ɔuocauit, reſpublicas be ne moratas iſtituit, facit in l. vnica. circa finē. ibi, igit̄ vnū. C. de ſtudiis liberalib⁹ vrbis Romæ. li. 10. & vt differit Cælius. lib. antiquarū lectionū 12. c. 21. poſt Socratē. Niſi philoſophi ciuitatib⁹ dominent̄, vel hi qui nūc reges potētesq; dicunt̄ legitimè, ſatisq; phi loſophent̄, in idemq; ciuilis potētia & philoſophia concurrāt, neq; qd nec fit à diuerſis hęc tractent̄ ingeniis, nō erit ciuitati hominū generi vlla malorū re quies, neq; prius reſpublica orietur pro virib⁹, & lu men ſolis ſpectabit, qd ɔfirmat Cicero ī epiſt. ad Q. Fratrē didaſcalica, & hāc coniūctionē, inqt Plato, po teſtatis & ſapiētiæ ſaluti cēſuit ciuitatib⁹ eſſe poſſe.

Vnde nō immeritò ſectatores philoſophiæ vbiq; philoſophos nominat noīe ſancto & religioſo, quaſi ſolos ſapiētię ſtudioſos. Qui ante Pythagorā, Sophi, id eſt ſapiētes & ha habebant̄ et vocabant̄. Quid eſt. n. p deos immortales (vt ait Tullius lib. 2. de offi. cap. 1.) optabilius, qd pſtantius, qd melius, qd hoīe dignius ſapiētia, qua philoſophi nominant̄? Nō eſt, inquit, aliud philoſophia ptet ſtudiū ſapientię. & eſt res re ligioſa, vt eſt tex. ī l. j. §. an & philoſophi. ff. de variis & extraordi. cognitio. Vñ philoſophus verus, teſte Auguſtino, Dei amator eſſe credit̄, qa ſapiētia Deus eſt, per quē oīa facta ſunt. Io. 1. Nomē. n. philoſophi ſanctū, vt dicit idē Tullius Tuſculanis q̄ſtio. lib. 2. c. 3. cū, vt inquit philoſophia medet̄ animas inanes, ſolicitudines detrahit, à cupiditatib⁹ liberat, pellit ti mores. Et, vt ait Seneca ad Lucillum, epiſt. 16. philoſophia quieta eſt & contēni nō pōt, quinimò apud peſſimos honori eſt. & Aug. de ciuit. Dei li. 22. c. 22. Philoſophia, inquit, vel ſapiētia donū Dei eſt, donū Dei & auxilium ɔ miſerias huius vitæ. Et, vt dicit ip ſe Tullius in dictis q̄ſtio. lib. 5. eſt vitæ dux, virtutū indagatrix, innētrix legū, magiſtra morū & diſciplinę. &, vt inquit Seneca ad Lucillū, epiſt. 98. eſt lex vitę. & in Policratico. lib. 3. c. 9. de philoſophis ſic di citur. In ipſis fuit imago virtutis, & vtinā inueniat̄ in nobis q virtutis imaginē teneat. Quis vmbras nir tutū induit quib⁹ videmus floruiſſe gētiles. Quis. n.

Themiſtoclis diligentiam, Frontonij grauitatē,
Socratis continentiam, Fabricij fidem,
Scipionis pudicitiā, Vlixis longanimitatē,
Catonis puritatem, Titi pietatē imitatur?

Hi. n. laudabiles viri quaſi q̄dā ſeculorū ſuorum ſydera ſplēduerūt illuſtrantes tēpora ſua, hæc ille ibi. vt ēt ſequit̄ & refert Iacob⁹ magni ī ſuo ſophologio ſapiētię li. 1. c. 13. vbi ponit de dignitate philoſophię.

Et, vt ſemel finiā, philoſophus, hoc eſt ſapiens, eſt oīa, &, vt inquit ille, vno minor eſt Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, rex deniq, regū. Et in tāta apud priſcos æſtimatione ac reuerētia habiti philoſophi fuere, vt Platoni Sapientiæ autiſtiti Dionyſius Tyrānus vittatā nauē obuiā miſerit: ipſe quadrigis albis & curru regio egredientē in littore exceperit, & triū phantiū more ad vrbē deduxit. vt Alexāder Magnus Ariſtotelis philoſophoꝝ doctiſſimi patriā reſtituerit in honorē pceptoris. Cui ſe nō minus debere q̄ Philippo patri ꝓfitebat̄. & teſte Gellio li. 9. c. Philippus Macedonū rex ſcripſit ad Ariſtotelem, ſe diis gratias agere, ꝙ filiū illius tēporib⁹ ſibi naſci ɔtigiſſet. & au tore Plinio lib. 7. c. 30. Cn. Pōpeius, Mitridatico bello ɔfecto Poſſidonij philoſophi domū itraturus fores à li ctore pcuti vetuit, licet ex ɔſuetudine cū cōſules domū aliquā ingreſſuri eſſent, clamosè ſimul & imperiosè ianuę pulſarent̄. & idē Plinius lib. 24. c. 8. inquit. Nō ære captus, nec arte vnā Zenonis ſtatuā in expeditione nō vēdidit Cato, quia philoſophi erat. Et veteres pfectionis loco exiſtimabāt: ſi vel Ariſtote lis vel Pythaci vel alius magni philoſophi imaginē ad bibliothecæ ornamentū habuiſſent. Vñ iuuenalis Satyra ſecūda. Nā pfectiſſimus horū. Si qs Ariſtotelē ſimilē vel Pythacō emit, vt Pytagorā Crotoniatæ, ac Metapontini pro deo colerent, & ex eius domo tem plum facerent. Qui in tanta fuit admiratione, vt qui pſentia illius frui meruiſſent, id pſcriberēt ad ſuos, tanquā magnū quiddā ac præclarum adepti forent, quod Pythagorā vidiſſent. & Pythagorici diſcipuli ſi quid

quid affirmarent disputando, cũ ex his quęrerẽt quare ita esset, respondere solebant: ipse dixit. ipse aũt erat Pythagoras. tñ opinio vindicata potuit, vt sine rõne valeret autoritas, vt inquit Cice. 1. de natura deorũ.

Ex quibus vr dicendum, ꝙ philosophus sit præferendus & medico & oratori. Cum sit & medicus & orator, vt dicit Beroaldus vbi supra. imò & qd plus est, vr ꝙ legista sit philosophus, cum vt dicit tex. in l. j. ff. de iust. & iure. §. nã vt elegãter. in fi. legistæ verã philosophiã nõ simulatã profitentur & affectant. Nã ciuilis sapientia vera philosophia dr. vt in d. l. j. §. est enim quidem res sanctissima ciuilis sapientia. ff. de variis & extraord. cogn. Ideo ẽt hac ratione legistæ præferendi sunt cęteris. verum ipsi iuriscõsulti pro eorum sententiis adducunt philosophos, vt Aristo. in l. si pater. §. fi. ff. de solutio. & in lege proponebatur. §. fin. ff. de iudiciis. vbi arguunt ex autoritatibus philosophorum & in plerisque aliis locis.

Quomodo tamen aliquando & in quibus reprobetur philosophia videatur. 37. dist. quasi per totũ. in quibus non insisto, cum hoc opus tantummodo assumpserim, ad declarandum ea quæ sunt honoris, glorię, laudis, & dignitatis. Plura in laudem philosophiæ: vide per Beroaldum in oratione per eum habita in enarratione quæstionum Thusculanarum. & p Celium lib. antiq. lectionum 4. c. 30. per Senecam in epistolis, præcipuè in lib. 11. epist. 74.

QVadragesimatertia consid. est pro tuitione honoris gloriæ & laudis medicorum contra philosophos & oratores. Nam contra iuristas satis supradictum est in hac par. in 25. consid. & omnia fundamenta & argumẽta pro medicis ibi facta, multò magis hic prodesse poterũt & possent adduci. licet hic sit tñ q̃õ, qs istorũ fratrũ sit vtilior ciuitati. In cuius dubij elucidatione cognoscetur, & qs honorabilior. & tuẽdo iura medici, sic inquit Beroald. i dicto loco.

Quis nescit medicũ ad omnes totius ciuitatis ordines, ad oẽm sexũ, ad oẽm ętatem pertinere, cum summatibus, infimatibus, viris, fœminis, senib⁹, pueris ægrotare contingat? Cũ oẽs ex hoc vtilitatẽ indiscriminatim petant, meritoq; dici potest. Medicũ rẽ cõem terrarum esse. & profectò, si vera dispicimus, si curiosè cũcta perpendimus, sola medicina soloq; medico opus est oĩbus. Medicina est quę vna contra facta depugnat, eaq; identidẽ expugnat: quę languẽtibus viiã prorogat, quæ iam deploratos, iã defletos, iã ĩ familia orci numeratos luci, aureq; vitali pspæ restituit. Multiq; medicinę opera reuixisse credunt.

Et ne fabulas percenseã, quæ ab Aesculapio Hyppolitum, & Tindaridam ad vitam reuocatos ferunt. Nonne Asclepiades inter medicos famigerabilis argumentũ huiusce rei vel potissimũ est, qui homini iam conclamato, depositoq; dum effertur, fatũ attulit? Cuius aĩam in corporis latibulis delitescẽtẽ euocauit, eũq; ab inferis postliminio prope funeratũ domum retulit. Etenim iuriscõsulti sacrati in libris eorum suas medicorũ recitanr, vt in lege. septimo mẽse. ibi, pp autoritatem doctissimi viri Hippocratis. ff. de statu hominum. Et de sententiis Hippocratis & Galeni. in c. ne tales. de consecr. dist. 5.

Huc adde, ꝙ huic arti tm̃ honoris tribuere maiores, vt diis inuentores suos assignauerint, cœloq; dicauerint Apollinẽ, Aesculapiũq; prodendo, quẽ ob id, Archiatrũ seu Protomedicũ, i. medicorum principem dicit antiquitas. Hæc Beroaldus. Etiã de huiusmodi inuentoribus scribit Polidorus in suo lib. de inuentoribus rerũ. c. 19. & Io. Matthęus Lunẽsis c. 4. & c. 6. Et poteris videre de ista arte medicinę in dicto loco per Polidorum: & per Rodericum in suo Speculo humanę vitę. lib. 1. c. 22. vbi describit medicinã inter artes mechanicas, licet videatur ꝙ sit ponenda inter artes liberales, & ibi dicit eam multum virę humanę necessariam, cum salutem hominum agant, tex. in l. j. §. medicorum. ff. de var. & extraord. cogn. Et si amplissimè, melius, & singularius q̃ per alium de laude medicinę videre velis, videas Erasmum in suo Encomio, de laude medicinę.

Aduerte etiam ad vnum, ꝙ grãmatici, oratores, medici, & philosophi sunt exempti ab hospitio militum, tex. est in l. medicos. C. de professorib⁹ & medicis lib. 10. & in l. fi. ff. de munerib. & honorib. sed ibi oratores præferuntur in ordine literę medicis, & medici philosophis: sed tamen etiam, s. grammatici videantur esse de minoribus scientiis, quandoque præferuntur in ordine literę, & oratoribus, & medicis, & philosophis: sed hoc est, quia est fundamentum aliarum sciẽtiarum, & initiũ, vt inferius dicet.

QVadragesimaquarta conside. erit de oratore, qui callet rhetoricam, & eloquens dr, an sit cæteris præferendus. Et eius cãm sustẽtando, vr primò ꝙ sic ex eius diffinitione. Cũ orator sit vir bonus, dicendi peritus, rhetorice verò bene dicendi scientia, vt ait Isidorus lib. 2. Aetymologiarũ. c. 1. & 2. Ex quo necessario extollenda est, q̃ bonitate cõstat, elegantia pollet, nitore splendescit. Cuius ope & opere pclara oĩa fiunt, & magna. Equidem conditores vrbiũ, non tã philosophica doctrina, q̃ elegantia oratoria, & illicio facũdiæ pellexerunt dispalatos, seu disparatos hoĩes ad ciuilitatẽ, politicãq; viuẽdi rõnẽ. Et, vt multa omittã, nihil est ita incredibile, qd in dicẽdo non fiat probabile, nihil tã horridũ, atq; incultũ, qd non splẽdescat oratione, ait Cic. i paradoxis. Et eloqẽtes p aliis loquunt. Vnde hr̃ Exo. 4. Nõ sum eloquẽs, im peditioris & tardioris linguę sum. Et seqnit. Aaron eloqẽs est, ipse loquet p te ad pplm. Et tales debẽr eẽ aduocati. l. p hãc. C. de aduocatis diuers. iud. Qui ẽt oratores dicunt, tex. in proœ. fforũ. §. nos verò. ibi, ditissimi regũ oratores efficiãtur. & i l. oẽs. §. in hac. ibi, & oratorum affluens in defensionibus copia larga præstetur. & ibi, gl. C. de episc. & cler.

Hinc videmus cõditores legum, quibus nihil penè emũctius, limatius, & sententiosium magis adniti nicolatos fulturis eloquẽtiæ: leges saluberrimas, eloquẽtissimasq; cõdidisse. Formatores quoq; rerũ publicarũ imperatores bellicorũ exercituũ regere cõsiliis, & moderari res magnas sine docta voce, & oratores vi nullatenus potuisse. Vnde, vt ait Fãc. Patritius lib. 1. titu. 4. de institutione reipublicæ. Animi medicina eloquentia est, quæ philosophiæ rationib⁹ ad vitia nimiũ elatos cõprimit, depressosq; eleuat, &

 igna-

ignauos fortes efficit. Vera est. n. illa Euripidis sententia, qua dicitur. Oĩa conficit ratio, quæ etiam hostile ferrum neutiquam efficere valeat. Quæ. n. alia vis q̃ eloquentiæ potest furentem populum refrenare, aut metu perculsum excitare? Quod, vt exprimeret diuinus poeta Maro, oratorem maxime furentem, aut populum maritimę tempestati comparauit, his versib⁹.

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sæuitq́, animis ignobile vulgus.
Iamq́, faces, & saxa volant, furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, si fortè virum quem
Conspexere, silent, arrectisq́, auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor æquora postquam,
Prospiciens genitor, cœloq́, inuectus aperto,
Flectit equos, curruq́, volans dat lora secundo.

Eloquentiam etiã veteres rerũ dñam esse dicebant. Et eã Ennius Flexanimã appellauit, qd aĩum in quãcunq; partẽ vellet, raperet: & ea dulcedini mellis cõparat̃, p tex. in c. legimus. 38. dist. Nec in pace, & otio solum vtilis hr̃, sed in bello atq; tumultu vires alias oẽs antecellit. Quod quidẽ verũ esse asseruit Pyrrhus Epirotarũ Rex. Nã cũ bellũ in Italia gereret, comitẽ quasi gerendorũ, ac socium Cyneã Thessalum oratorẽ, Demosthenisq; discipulum accepit. Eiusq; opera impensè admodũ vtebat̃. Nã ad ciuitates quas vi, & armis subigere nõ poterat, eũ oratorẽ mittebat, quas magna ex parte, in sñiam suã adducebat. Adeo vt sæpenumero Pyrrhus diceret plures à Cynea vrbes eloquentia in ptãtem suã redactas, quam à se armis esse superatas. Et, vt inquit idẽ Patritius, si rectè iudicare volumus ex oĩbus disciplinis, nulla magis congruit ciuitati, q̃ oratoria: q̃, vt ait, in triplici carum genere versat̃, q̃ ibi videri possunt, & plura alia, ẽt qui primi scriptores huius artis fuerunt. Et, vt ait Budæus vir eloquẽtissimus. li. 5. de asse. vt sine aqua & igni sacrificiũ aut cõsecratio nõ rite peragit̃, sic sine stylo eloquẽtia nulli⁹ aut principis, aut populi gesta ad posteros icalescere põt, & æternæ memoriæ cõsecrari. Meritò apud Romanos qua republica nulla vnq̃ maior, nulla sanctior, nulla bonis exẽplis ditior extitit: summa semp oratorib⁹ dignitas fuit. Et, vt autor est Cor. Tacitus, nullus magnã potentiã sine eloquentia est cõsecutus. Quod vt de alijs taceã, Nõne Marcus Tullius ille orãdi regula, & dicẽdi lex, cui⁹ ingeniũ Ro. imperio par fuit: q latinę facundię pomeriũ ꝓmouit ad cõsulatũ vsq; amplissimamq; dignitatẽ, ex humilitate natalũ & loci euectus est? Quo, qd vtilius ĩ Ro. rep. excogitari põt? Quo suadẽte legẽ Agrariã, hoc est alimẽta abdicarũt Romanę trib⁹. Cui⁹ linguæ fulmẽ Catilinæ ĩfregit audaciã, & ipsum ꝓscripsit Antoniũ. Cuius nomine supplicationes à senatu decretę sunt.

Per eã de magnis mirè & sublimiter, de paruis ꝓpriè & subtiliter, de mediocrib⁹ iucũdè & grauiter, de oĩbus sententiis ẽ, & luculenter dicere qs docet̃, vt hic dicit Budæus in suis annot. in l. j. §. qd ait ptor. ff. de ser. cor. &, vt ẽt ait ipse Beroal. in oĩone p eũ habita in enarratione epistolarũ Ciceronis, & Lucani maximũ deorũ munus est, & quo nullũ maius excogitari põt, eloquentia. Qua vna vel maximè separauit homine à cæteris mutis animantibus deus ille parens, & mundi fabricator, q̃ qa sermone carent, irrõnabilia meritò vocant̃. Eloquentia homines palabundos in agris atque dispersos cõgregauit in populũ, & ex feris atq; immanibus mites reddidit & mansuetos, vt iã in prin. huius cõsid. dixi. Eloquẽtia multæ vrbes cõstitutæ sunt, plurima bella restincta, firmissimæ societates, sanctissimæ amicitiæ comparatę. Eloquentia mortales immortales efficiunt̃. Meritò itaq; flexanima, & oĩum regina rerũ oĩo à doctissimis nũcupat̃. Cuius tanta est dignitas, tanta potẽtia, tãta maiestas, vt duce eloquentia, diis similliores esse videamur. Et hoĩes eloquẽtes (q oratores noĩantur) tm̃ reliqs hoĩbus pstare creduntur, quantũ hoĩes Bestiis antecelluot. Nihil mediusfidius eloquẽtia diuinius reperiri põt, nihil cõsummato oratore pstãtius. Et quãti olim fuerunt in ptio, & æstimatione artes (maximè oratoria) scribit Bud. in li. 2. de asse, & partibus eius. & G. Benedicti in ꝑæ. repet. c. Raynutius. de testam. in antiquis. Sed in oĩone hęc requiruntur: Acumen Dialecticorũ, sñia Philosophorũ, verba ꝓpe poetarũ, memoria iurisconsultorũ, vox tragœdorũ, & gestus penè summorum artificũ: ex quibus oĩbus alijs de p se est pferendus. ita inquit Bud. in l. j. ff. de inst. & iur. Si quidẽ & de ipsis oratoribus sæpe fit mentio in libris iuriscõsultorũ, eorum etiã dicta & sñias approbãdo, vt in l. aut facta. §. qualitate. ff. de pœnis. vbi allegat̃, & dr̃ Demosthenes apud Græcos maximus orator. Et de Cicerone flore & tuba Romani eloquij fit mẽtio in l. Cicero. ff. de pœnis. & in l. Fulcinius. §. quid sit aũt. ff. quibus ex causis in possessio. eatur. & in l. in quęstionib⁹. ff. ad legem Iuliã maiestatis. Et, vt semel finiã, cõcludit Beroal. in sua declamatione, ꝙ orator philosopho & medico est anteponendus: sic ꝙ credibile est, vt ait, post peroratam causam à tribus fratribus corã ipsos iudices cõcordi consensu oĩbus sententijs simul pronunciasse pro oratore. Illiq; adiudicasse paternam hereditatem. & hanc partem foueт ipse Beroal. cum esset orator exactissimus, & tota dignitas dicendi fuisse existimatur, pręcipuè in cathedra.

Textor in sua officina sub tit. oratorũ quorundã nomina, scribit plures oratores fuisse: sed ferè oẽs p eũ nominati erãt pagani & infideles, & cum nullos Christianos adnumeret, licet reperiantur plures, etiã ita excellentes vt Pagani. Ideo illos oratores Christianos hic describere volui. & sunt sequentes.

Dionysius Areopagita Parisiorum Episcopus.
Dionysius Episcopus Corinthi.
Quadratus Apostolorũ discipulus, & Athenarũ Eps.
Aristides Philosophus.
Philocrates Ephesiorum Episcopus.
Ignatius Episcopus Antiochensis post beatum Petrũ.
Policarpus Io. Apl'i discipulus, Smyrneæ ciuitatis eps.
Egesippus Historicus, & Martir.
Philippus Episcopus Cretensis.
Basilius Episcopus Cæsareæ Capadociæ.
Panthæus Philosophus.
Gregorius Nazazenus.
Athanasius.
Pamphilus Martir.

Ioannes

Ioannes Chrisostomus, id est os aureum.
Ioannes Damascenus. Ioannes Cassianus.
Damasus Romanus Pontifex.
Hylarius Pictauen. episcopus.
Iustinus rhetor & martyr.
Apollonius rhetor Romanus.
Hyreneus episcopus Lugdunensis.
Cyprianus episcopus Carthaginensis.
Isidorus episcopus Hispalensis.
Ambrosius Mediolani presul.
Hieronymus cardinalis.
Augustinus Hipponensis episcopus.
Gregorius summus Pontifex.
Fortunatus. Leo Papa.
Fulgentius episcopus Ruspensis.
Hylarius Arelatensis episcopus.
Sidonius Auernorum episcopus.
Boetius.
Bernardus natione Burgundus.
Anselmus.
Petrus Damianus.
Petrus Comestor.
Petrus Alphonsus.
Franciscus Petrarcha. Bocatius.
Pius Pontifex II.
Bessarion ecclesiæ Romanæ Cardinalis, & Constantinopolitanæ patriarcha.
Paulus gentium apostolus.
Dauid regius propheta.
Salomon sapientissimus rex.
Ieremias propheta sanctus ab vtero.
Iob in aduersis patientissimus.
Prudentius hymnorum scriptor.

Hi etenim fueruot oratores maximi, & Christiani, quos noīat, & refert Reuereodus quondā pater, dn̄s Petrus Rolio: canonicus, & archidiacoous Heduēsis sanctæ sedis Apostolicæ prothonotarius, & Ciuis nr̄ Heduē. in suo excelleotissimo libro, quem composuit in defensionem artis oratoriæ, in 1. par.

Nam etiā (vt ait Cassiod. in expositione Psalterij) Omnis splendor rhetoricę eloquētiæ, oīs modus poeticæ elocutioois, quęlibet varietas decore pronūtianis à diuis scripturis sumpsit exordium. recitatus in c. legimus. vers. in Leuitico. ibi: deniq; in expositione 37. dist. Ipsa quoque rhetorica pars est ciuilis scientiæ, ait Cicero 1. rethoricorum. inde aduocati dicuntur negotia perorare, hoc est, postulādo ornatius loqui. tex. est in l. oemini. in fi. C. de aduocatis diuers. iudiciorū. In his. n. non requiritur mobilitas linguę, nō celeritas verborum, non denique ea quę oobis oō possumus fingere facies, vultus, sonus. In oratore autem acumen Dyalecticorum, sn̄ia philosophorum, verba prudentium poetarū, memoria iurisconsultorum, vox Tragędorum, gestum penè summo citatiorem non sanè displicet adhibere. Educēdi deinde dictio est ex hac domestica exercitatione, & vmbratuli, medium in agmen & in puluerem, in clamorem, in castra, atq; in aciem forensem iubeundus vsus oīum, & periclitandę vires ingenij. Et illa commentatio inclusa in veritatis lucem proferenda est. Legendi etiā poetę, cognoscendæ historię. omnium bonarum artium doctores atq; scriptores legendi & peruolueodi, & exercitationis causa laudandi & interpretandi, corrigendi, vituperandi, disputandūq; de oī re in cōtrarias partes. Et quicquid erit in quaq; rę, quod ꝓbabile videri possit, eligendū atq; discendum & perdiscendum ius ciuile, cognoscendę leges, percipienda oīs antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina, reipublicę iura, sociorū fœdera cognoscēda, est libādus ex omni vrbanitatis genere facetiarū qdā lepos, quo tanquā sale conspergatur omnis oratio, vt ait Cicero lib. 1. de Oratore. Neque. n. solum acuenda oobis, neq; procludenda lingua est, sed in enarrandum, complēdūq; pectus maxima rerum suauitate copia, & vbertate, vt idem ibi ait in secūdo. hęc Luc. de Pē. in rub. de legationibus io prin. lib. 10. C. vbi ēt dicit, ꝙ potissimè legati debēt habere virtutē oratoriā, seu eloquentię & facūdię, & ꝙ ad huiusmodi legationis officium pręcipuè iurisperiti sunt assumendi, & consueuerunt assumi, qui maximè facundia polleant.

Reperiuot ēt plures alij Christiani oratores, q nō sunt cooonumerati à ꝑdicto dn̄o Petro Rolin, vt sunt Gregorius Turonensis, Annonius monachus (licet alij Ammonius dicant) Benedictinus & Gallus &c. q elici & extrahi possent ab historiographis, ꝑcipuè à Collectanea de scriptoribus eccl. quos hic inserere potius esset fastidiosum q̄ vtile, ideo recurrat ad illā.

Ex quibus cognosci pōt, qd̄ satis absurdè dicit Antoninus Florētinus oēs artes & liberales, & mechaoicas inuentas fuisse ab infidelibus, & reprobis hoīb9, cū, si bene cōsideret, oēs scīę, maxime principales fuerunt inuentæ à viris honestissimis & à Deo approbatis, Primò, ipse Deus caput, & autor est totius eloquētiæ, scīę, & sapiæ, vt pleoè in d. c. legimus. circa fi. 37. dist. Secundò ab Adā oēs scīæ inuentæ & demōstratę fuerunt. Nam etiā Iosephus in 1. antiq. tradit liberos Seth Adæ filij in duabus colomnis disciplinam rerū cœlestium à se primò inueotam conscripsisse, & sic constat ante diluuium Noe oīno vsum extitisse literarū, & sciarum. Post vniuersale diluuiū (quo hoīes perieruot, etiā literatū monimenta deleta fuerunt) Noe literarū artiumq; notionē restaurasse, atque prophetas: vt Abraham, Moysen, Esdram scribā legisque doctorem illustrasse, & iotroduxisse semper arbitratusq;. Et in testē ꝓ parte adduco Polidorū de inuentoribus rerum. li. 1. c. 6. Et sic theologia à prophetis, ars etiā oratoria à Dauid, Salomooe, Ieremia & plerisque alijs inuentæ sunt. Et nullus alius post Dauidem fuit elegantior eo quicquid sentiant oratores, & Historiographi, de alijs verò suo loco dicemus.

Sciēdū est ēt, ꝙ intentio principis est, vt Oratores, maximè legū, ditissimi efficiant, tex. in proœ. ffo. rum. §. nos verò. ibi, ditissimi legū oratores efficiant, iam suprà alleg. Ad quod ēt facit lex ꝑ hanc. §. sexcētis. C. de aduocatis diuerso. iudic. & leges neque in paupertate viuere, neq; mori in anxietate permittunt. tex. in auth. de hæredib. & Falcidia. collatio. 1. vnde dicit,

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.
Pontificem Moyses thalamos medicina subintrat.

Et iterum, vt notatur in d. §. nos verò.

Dat Galienus opes, & sanctio Iustiniana.
Ex aliis paleas, ex istis collige grana.

Et Prou. 18. dr. De fructu oris viri replebit venter eius, & genimina labiorũ ipsius saturabũt eũ. & 12. c. de fructu oris sui, vnusq́; replebit bonis. & hoc hẽt eruditio & sapia, q vitã tribuit possessori suo. Eccle. 7. & Prou. 8. In vijs iustitię ambulo, vt ditẽ diligẽtes me, & thesauros eorũ repleã. & c. 11. Aia quę benedicit, impinguabit. Ipsa quoq; iura nimis apperiũt literatos honorari & ditari, vt in c. de multa. in fi. de pbendis in antiquis, & Prou. c. 8. dicit Sapientia. Mecum sunt diuitiæ gloria, opes supernæ & iustitia.

QVadragesimaquinta consid. Ars poetica laudabilis est, ipsiq́, poetæ laudãdi sunt, & licet ĩ laudẽ illorũ plures enauigauerint: tñ copiosi⁹ & pclare de his disseruit Beroald. in orone habita in enarratione Lucani vbi sic exordit. Poetica in primis sacratissima est, quã antiqui primariã quandã philosophiã eẽ tradiderũt, q̃ à cunabulis viuẽdi formulã nos doceret, q̃ mores, q̃ affectiones ostenderet. Quæ res gerendas cũ iucunditate præciperet: vnde veridicè ait Horatius.

Os pueri tenerum, balbumq́, poeta figurat.
Mox etiam pectus preceptis format amicis,
Instruit exemplis, inopem solatur & ægrum.

Quapropter ciuitates Græcorum eruditissimæ liberos in poesi in primis erudiebant, solum poetã sapientem esse dicentes. Et vt diuus Augus. attestatur, poetæ theologi dicti fuerunt cũ de dijs immortalibus diuinitus multa scriberẽt. Quales Orpheus, Musęus, Linus fuisse cõmemorantur. Quippe artis poeticæ studia, vt scribit Cicero, adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis solatium præstant: Oblectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinãtur, rusticantur.

Huc accedat, q decor poeticus exercet ab oratore, vt testis est Cornel. q oratori lectionẽ poetarũ plurimũ cõferre Theophrast⁹ affirmar, ut hic ante in ... consid. aliquid dictum est, apud quos in rebus spiritus, in verbis sublimitas, in effectibus motus oĩs, & in psonis decor exprimit: ideoq́; in hac lectione ipse Cicero existimat esse quiescendũ, atq; oẽm loquendi elegantiã expoliri augeriq́; . Est. n. finitimus oratori poeta, suntque inter se cognatione quadã coniũcti.

Denique, vt Cicero ait, se à summis hoibus, eruditissimisque accepisse, cũ cæterarũ rerum studia præceptis cõstent atque doctrina: poetæ soli ipsa natura valent, & mentis viribus excitantur, & quasi diuino quodã spiritu inflãmantur. Vnde Plato ille diuinus scribit li. 3. de legibus, poetarũ genus esse diuinũ. & ab eodẽ dr in libello de furore poetico, poetas diuino instinctu cõcitatos eundẽ furorẽ interpretibus in fundere, imitarique magnetis lapidis naturã, qui nõ solum ferreos anulos trahit, sed eandẽ trahendi vim ipsis anulis latentet insinuat. Origenes quoque in libris ecclesiæ, quibus titulus est, Periarchon. virtutẽ quandã esse docet spiritualem, quæ poetam inspiret, cuius inspiratione poetę repleantur. Platonis, Origenisque sententię astipulatur Ouidius, sic scribens.

Est Deus in nobis agitante calescimus illo.

Et alibi.

Est Deus in nobis, sunt & commertia cœli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Idcirco merito poetas prisci sacros intitularunt. Vnde ab eodem scribitur.

Ad sacri vates, & diuum cura vocamur.

Et Calphurnius in Bucolicis ait.

Ille fuit vates sacer. Et Lucanus.

O sacer & magnus vatum labor.

Ennius verò sanctos poetas appellat, qui quasi deorũ aliquo dono, & munere præditi esse videatur.

Hinc est, q poetę antiquitus in maxima veneratione, maximoque pcio habebant: q à principibus fouebantur, q à regibus ditabantur, q ab omnibus certatim amabant. Vñ ob id verẽ & pulchrè canit Naso.

Cura ducum fuerant olim regumq́, poetæ.
Præmiaq́, antiqui magna tulere chori.
Sanctaq́, maiestas, & erat venerabile nomen.
Vatibus, & largæ sæpe dabantur opes.

Nam, vt hic ante in 7. consid. scriptum est. Charus fuit Scipioni Africano Ennius. Charus Archias meritò atq; Lucullus. Cherilũ poetã quãuis ignobilẽ in delitiis habuit Alexãder. Virgilium fouit Augustus, cuius versiculos, cũ in Theatro Po. Ro. audisset, surrexit vniuersus, psentẽ, spectãteq́; Virgiliũ, tãquã Augustũ veneratus est. Horatiũ Mecenas adamauit, Tibullũ Massalla dilexit, Papinium Domitianus aureo palladio coronauit, Ausoniũ, Gratianus cõsulatu decorauit. Neq́; solũ viuẽtes poetę, q honorificẽtius vates dici existimant, sed ẽt defuncti venerabiles extiterũt. Siquidẽ Alexander magnus, cũ inter spolia Darij Persarum regis scriniolũ cepisset, auro, gẽmisque, ac margaritis preciosum, in eo libros Homericos reposuit, vt preciosissimũ humani ingenij opus opere ditissimo seruaret. Idẽ Homerũ adeo diligebat, vt eius Iliada, qd diuinũ poema edidicerat, quod viaticũ rei militaris appellabat, noctu sub puluino, vnà cũ pugione subiiceret, & ita cũ Homero poetarũ principe vigilabat, cũ Homero dormiebat. Idem Pindari inter Lyricos poetas pstãtissimi, familiæ ac penatib⁹ parci iussit, cũ Thebas euerteret. Alter verò Alexãder, qui Romano pfuit imperio, Virgiliũ adeo admirabat, vt eũ Platonẽ poetarũ vocaret, eiusq́; imaginẽ ĩ Larario cõsecraret. Quinẽt Aelius Verus Romanus imperatot Martialẽ Epigrãmaticũ poetã, suũ Virgiliũ nũcupabat. Qd & de Fausto apud nos factũ est, q poeta tegius, sępeq́; regineus dictus est ptib⁹ Caroli VIII, Ludouici XII, & Francisci I. hodie moderãtis Francorũ regnum, & ab eis optime stipẽdiatus semper extitit.

Huc adde, q ẽt dij amatores, vltoresq́; extiterũt poetarũ: Siquidẽ Apollinis oraculũ, vt inquit Eusebi⁹ Pãphilus, Euripidẽ laudib⁹ in cœlũ tulit, & Archiã tanquã scelestũ, ac pfanũ iussit exire de tẽplo, qd Archilocũ poetã iterfecisset. Sophoclẽ qnoq́; tragici coturni principẽ liber pr tanq̃ delitias suas sepeliri iussit.

Prȩterea poetę quadã suauiloquẽtia adeo sunt dulces, vt nõ legãtur modo, sed ẽt edisca. quorũ autoritas tanta est, vt illorũ dicta pro certissimis testimoniis habeantur. Nã & Plato & Aristoteles principes philosophorum Homeri, aliarumq́; poetarum carminibus suas sentẽtias & sua dicta sæpè corroborãt.

Quin

Quin ēt iuriscōsulti illi sanctissimi in libris ff orū. frequenter allegāt poeticos versus. Maximè in l. j. §. sed an. vbi ter fit mētio de versib. Homeri. ff. de 3hē. emp. & vend. & in §. item pcium. cū §. seq. insti. e. tit. & in l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. vbi Homer° pcipu° poetarum dr. & in l. nō facile. §. affi. ibi, viri soror. ff. de gradib. & de Virgilio fit mētio in l. in tm̄. in fi. ibi testis in ea re est Virgi. ff. de rerum diuisi. vetumetiā in l. quæ extriosecus. in prio. ff. de verb. ob. apponuntur hæc verba Virgilij. *Arma virumq; cano.* & in plerisq; alijs locis citant testimonia poetarum.

In decretis quoq; Virgilij carmina afferunt, vt ī c. nunq. de consec. di. 5. & ibi. in c. legimus. Horatius allegat. itē Locanos in c. nec mirū. §. magi. 21. q. 6.

Et apostolus Paulus vas electionis, Tuba euāgelij, & sanctarum scripturarum armariū poetas stodiosè legisse videtur: qoi (vt hr in sua epistola ad Titum) illum versiculū Parmenidis poetę recitat. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, & ventres pigri. Et apud Athenienses in Areopago, hoc est, martis curia disputās illud Arati poetæ inducit. In quo viuimus mouemur, & sumus, hr Actuum 17. Præterea scribitur Exodi 3. & 11. & recitatur io c. legimus. 37. dis. dominus præcepit Israeliticis, vt Aegyptios argento spoliarent, Tropologicè intelligens, ut argentum, id est eloquentiam apod poetas inuentam colligerent, possiderent, in vsumq; salutiferæ eruditionis applicarent: ut dicit tex. in d. c. legimus.

Dauid quoq; ille Psalmographus psalterium numeris poeticis cōcinnauit. Quod (vt inqoit Hiero.) ī morē Horatij & Pīdari, nūc iābo currit, nūc alcaico psonat, nūc saphico tomet, nūc semipede ingredit.

Deniq; Esaiæ, & Iob, & Salomonis luculēta uolumina exametris & pentametris versib. (vt Iosephos & Origenes scribūt) apod Hebręos cōposita decurrunt. Quinetiam vt Cassiodorus attestatur recitatur in d. c. legimus. Oīs poetica elocutio à diuinis scripturis sumpsit exordium, adeo musica, venustas, lepośq; poeticus existimatus est oī esse soauitate refertissimus, adeo carmina moduliq; numerosi placuerūt, vt deos existimarēt eē placabiliores si eos versib. adorarent, & carminib. precarent, vn̄ ab Horatio dr.

Carmine dij superi placantur, carmine manes.

Er oon minus verè q̄ fęcundè ait Lucretius.

Calliope requies hominum, diuumq; voluptas.

Igitur sanctum ac venerabile nomen poetarū, qui principibus chari sont, qoi souentur à bonis, qnorū carmina ediscuotur à literatis. Quorū versus tersissimi aures deorum mulcent, eosq; exorabiles mortalib. faciunt, qui quibusdam figmentis adumbrati multa saluberrima præcipiunt, adhortantur: sententias è penetralibus philosophię depromptas sub velamento quodā interserunt, mentes nostras optimis ꝯsilijs frequenter instruunt, & vt testis est Manlius.

Omne genus rerum docti cecinere poetę.

Item linguam oroant, facundiam augent, & supellectilem verborum faciuot copiosissimam.

Deniq; solis penè poetis datū est, vt ad laudandū & vituperandum pariter sint accōmodati: & queadmodum immortali laude donantur illi quos versib. extollūt, amant, ita indelebili illi notantur infamia, qoos maledicis carminib. insectātur. Meritò nos admonet Socrates platonicus, vt diligenter caueamus, ne poeticum hominē quēpiam nobis infensum habeamus. Et principes quos versib. ornant diui seu immortales efficiūtur, quod Horatius sic exptimit.

Dignum laude virum musa vetat mori,
Cælo musa beat.

Hæc Beroal. vbi suprà, vbi ēt excusat poetas, q̄ ludicra a[illegible], amatoria carmina cātare, & de pmer vn̄r.

Budæus verò in suis annotatiooib. in l. j. ff. de 3hē. emp. plura de laude poetices explanat. ēt F. Patritius in li. 2. de institutione reipublicę, ti. 6. ait, quòd poetæ in ciuitatib. tenēdi sunt, & honore ac laude decorandi, q̄ cōmendatissimi oīb. esse debent. Cū pp eorū raritatē (nihil. n. rarius in oi hominum ęuo optimo poetā inueniri pōt) tum pp ingenij magnitudinem, diuināq; naturam, vt suprà dictum est. Igit (vt post plura omissa psuadet ibi Patriti°) poetæ ab optima ciuitate recipiendi & alendi sunt, cū vtiles admodū esse cernantur. Qoid. n. grāmatice sine poetarū pręstatione eruditionis haberet? Verborum elegantia, lingoę proprietas, suaues trāslationes, verborūsentētiarumq; licentia, q̄ orationes quasi stellis quibusdā ornant, oonne à solis poetis inuēta, & suis locis collocata ac distincta sunt? Qui verò scripsetint ī poesi tam græci quā latini, vide p Textorē in sua officina. in tit. de poetis gręcis & latinis. vbi ferè iofinitos ꝯnumerat. Sed inter græcos excellentior est Homer° & inter latinos Virgilius, p qno tex. in §. sed ius. in fi. de iure nat. gen. & cioil. in insti. ciuilib. & Beroal. de re rustica, hoc est in oratione habita in enarratione Georgici carminis. Et de laude vniuscuiusq; satis succiocte ibi describit ipse Textor.

Sed de poetarū comicorū latinorū gradn, & ordine dignitatis autore Aol. Gellio noctiū atticarū lib. 15. c. 24. Sedigitus in lib. quē scripsit de pueris, & quē pstare ex oīb. cęteris patet, ac deiceps qno quęq; in loco & honore ponat, his versib. suis demōstrat.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum (iudice me) errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Nęuius qui feruet precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium, facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Lucium.
Addo decimum antiquitatis causa Ennium.

QVadragesimasexta cōsideratio. Historici ēt in ciuitatib° recipiēdi, & inter alios literatos laudādi sunt, qm̄ (inquit Beroaldus) in orone p eū habita in enarratione Titi Liuij, cuius uerba transportare curaui. Cum omnium disciplinarum cognitio vtilis, atq; iucunda mortalibus sit: Historię cognitionē mediusfidius utilissimam iucundissimamq; esse cēseo, ex quo cū multū oībus scriptoribus debeamus,

 qui

qui non sibi sed ẽt posteris uixisse creduntur, plurimum, pfecto historicis debere nos nõ possumus infi ciari, quorũ labore ac industria effectũ ẽ, ut oĩum ætatũ, oĩum gentiũ, oĩum populorũ res gestæ, oĩa pclara facinora scirentur à nobis, intelligerentur & cognoscerentur: ut cuncta illustrissimorũ virorũ dicta, facta ve memoratu digna contueri, ediscere, & recordari liceret, qua quidẽ re nihil pulchrius, nihil iucũdius, nihil magnificẽtius, exogitari posse ɔtẽdenm.

Etenim (ut à Cicerone scriptũ est) nihil earum rerum scire, quę antequam nasceris factæ sint, hoc est, semper esse puerum. Cognoscere vero res gestas, antiquitatum, exẽplorumq; memorabiliũ habere notitiã, vtile, decorum, laudabileq;, ac propè diuinum ẽ.

Senib. iõ maior autoritas & fides est, qm̃ ob longã ætatẽ plurimas res nosse, ac vidisse credunt, & in antiquis ẽ sapiẽtia, & in multo tpe prudentia. Iob 12. Ad hoc iuuenib. cognitio historiarũ valet, vt ẽt ante actis seculis vixisse videantur, & illi pfecto adolescẽtes qui historias habeant ad manũ & exẽpla illustrium virorum in promptu, tanto senibus sunt antepo nendi, quanto plura negotia complectitur historia multarum ętatũ q̃ faciat hominis uita longissima.

Accedat ꝙ q bonus orator esse affectat, in primis abundare debet exemplorũ copia, & legisse atq; nosse q̃ plurima. Nã cũ historia testis sit tporum, lux & euangelium veritatis, magistra vitę, nũcia antiquitatis, nihil ambigitur, quin orator optim⁹ eẽ nõ possit nisi fuerit vetustatis, exẽplorũq; cognitione instructissimus, nisi historias pinde ac vngues suos habuerit exploratissimas: qm̃, vt inquit Quintilianus, Historias alere põt orationẽ molli quodã ac iucũdo succo.

Preterea operęptiũ est, teste Liuio li. j. in voluminibus historicorũ cuiusq; exempli documẽto; uelut in monumẽto insigni posita ɔtẽplari, intueri. Vñ q̃ sectãda sit depromere, ac uobis pponere ad imitãdũ, quę fugiẽda cauere possimus: qa (vt vere inqt Diodor⁹) pulchrũ est aliorũ errorib. vitã nr̃am in meli⁹ instituere, & qd appetẽdũ, fugiendũue sit, ex aliorũ exẽplis posse cognoscere, vñ merito Demetri⁹ Phalere⁹ Ptolomęũ regẽ subinde admonebat, vt libros de imperio regnoq; cõpositos legeret sępissimè. qm̃ q̃ amici timẽt principib. dicere, aut demõstrare ea i libris scripta reperiunt: hoc est in cognitione rerũ salubre atq, frugiferũ scire quib. artib. qua disciplina, quib. morib. maxima imperia orta sint, maximi imperatores nomẽ sibi immortale cõparauerint. Et ediuerso qua vitiorũ sẽtina infecta amplissima regna collapsa sint.

In sũma historia ad id qd honestũ & utile ẽ capessendũ inflãmat, incitat, detestat viria, pbos extollẽs, iprobos deprimẽs, put de legib. dr̃ in l. j. circa pri. ff. de iust. & iu. Historiæq; (ut ait Vitruui⁹) p se tenẽt lectores cũ habeãt nouarũ rerũ varias expectationes.

Cęterũ, cum oẽs historici sint legẽdi, ediscẽdi, scriptores potissimũ latini, rerũq; nostratium enarratores sunt colendi & legẽdi, ꝙ historici latini sanctiores, nariosq; Græcis scriptorib. fuisse existimãtur, teste Satyrico qui ait. Quicquid Gręcia mendax audet in historia. Annales iõ illorũ legam⁹ qui monumenta rerũ gestarum recta, incorrupta, integra, atq; fideliter conscripta reliquerũt, primã illã i primis obseruantes legẽ, historię, quę percipit, ne quid falsi dicat etenim dẽpta ex historia veritate, ita narratio oĩs iuutilis, ac penitus mãca efficitur, sicut corp⁹ animãtis inutile fit oculis effossis: vt scribit Polib. hactẽn⁹ Beroal.

Ex quib. satis clare cõcludendũ est historicos esse laudandos, & honorãdos, atq; latinos græcis antepo nẽdos. Et ibi Beroaldus inter cętereos multũ laudat Titum Liuium, sed in epistola p eum habita in declaratione Salustij ait, ꝙ Salustius ob elegãtiã immutabilẽq; in scribẽdo breuitatẽ, assequut⁹ est primas iter historicos partes: teste epigrãmatico poeta, q sic iqt.

Hic erit vt perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romana primus in historia.

Ex cuius oratione nil demi sine detrimento sententię potest, vnde non immeritò dicit Macrobius Salustiũ in genere dicendi breuissimo dominari.

Sed attende, dicit insuper Aug. lib. 1. suarũ orationũ in oratione de laudib⁹ historicorũ & oratorũ, ꝙ magna semp apud pclaros principes ac populos non mõ græciæ ac latij, sed ẽt cæterarũ totius orbis nationum atq; gentium laude & gloria digni habiti sunt gestarũ rerum scriptores, q vel historias, vel annales literis cõmendauerunt, ꝙ plurimũ, tum ad antiquitatis memoriã, tũ ẽt ad iuuandã rerũ publicarũ administrationẽ, scriptorũ monumẽta, pdesse videãt.

Intm̃ ẽt sunt vtilitatis chronicæ, ꝙ probant in causis decidendis, fm̃ Bar. in l. j. ff. si cer. pet. Bal. Ant. & alij in c. inter dilectos extra de fide instr. post glo. ibi in verbo, magis. & etiam glo. in verbo, transtulit. in c. p venerabilem. extra de elect. & glo. 1. circa principium. in c. cum ex literis. extra de resti. in integ. glo. & doct. in c. placuit. 16. dist. & gl. 2. in c. in nomine domini. 23. di. & glo. in c. 1. 27. dist. & glo. in verb. Romani. posito in suprascriptione. c. abiit. & vbique Dominicus notat l. dist. & glo. in verbo, regijs virib. in procemio ffoitum. in §. hæc autem tria. vt refert Felin. in d. cap. inter dilectos. col. 7. vbi etiã dicit idem esse in libris historiarum quo ad facta antiqua secũdum Dominicum in c. quamuis. ante finem. 21. dis. & vide ẽt de materia domi. meum Iasonem in d. l. j. ff. si cer. pet. Si vis videre nomina multorum scriptorum in historia, recurre ad Textorem in sua officina in c. historiographi pleriq; græci & latini.

Quadragesimaseptima consideratio. Ars grãmatica etiam laudanda est, quæ in republica est multum necessaria, cum sit fundamentum omnium liberalium artium, vt dicit Isidorus li. 1. Etymologia. c. 4. Ideo grãmatici ponuntur & describuntur ante oratores, vt hr̃ in l. grãmaticos. 1. & 2. C. de profess. & medi. li. 10. Nam orator sine grammatica esse nõ potest, & tamen grãmaticus esse põt sine oratoria.

Et, vt dicit F. Patritius lib. 2. de institutione reipublicę. tit. 1. in fi. ꝙ fundamentum omnium disci plinarum est grãmatica. proinde (vt inquit) videndũ ẽ, vt solida sit: si alias res ediscere volueris, quãdoqdẽ inconcinnæ & rudes admodũ reliquæ doctrinę videntur, q̃ infantes sunt, & barbaro eloquio hærẽtes. Grãmaticẽ Romani tãti fecerunt, ut in triuijs eã ex senatuscõs. publica mercede doceri edixerint: quocirca

triuialis

triuialis ſcīa diuitius nūcupata eſt. Hortatq; ibi Patritius reipublicæ præſides, vt curent, & publica qnidē mercede, vt ſingulę queq; doctrinę pceptores habeāt, & de ipſis mercedib⁹, vt cōſtituantur & ſoluant. prę dictis etiam aliorum ſtudiorum liberaliū preceptoribus cognoſcit pſes puinciæ. tex. in l. j. & ibi glo. 1. ff. de varijs & extraordinarijs cogni. optimus text. in l. medicos, in fin. C. de pfeſſorib⁹ & medicis. lib. 10. Et inter alios ſint egregij pfeſſores grāmaticæ: & nō tantum literis, ſed etiam moribus probatiſſimi. Cū etiā tales excellere alios oportet moribus primū, deinde facundia, vt dicit text. in l. magiſtros ſtudiorū. C. eod. titu. l. vnica. C. de ſtudijs liberalib⁹ vrb. Romę. §. oratores. lib. 11. Et ſunt īmunes ab omnibus munerib⁹ publicis, & ciuilib⁹, & pſonalib⁹ ciuitatis, vt dicit tex. in l. medicos. & maxime archiatros, vel ex archiatris grāmaticos, & pfeſſores alios literarū & doctores. C. eo. ti. de profeſſorib. ubi pater φ grammatici ponunt in ordine literæ ante legiſtas. Etiam ſunt immunes à tutela & cura. l. ſi duas. §. grāmatici. & ibi glo. ff. de excuſatio. tutorū. concordat text. in §. item Romæ. inſtit. eodem titu.

Huc adde etiā: quoniā, vt dicit tex. in c. ſi qs artē grāmaticam. 38. diſtinc. grāmaticorū doctrina etiam poteſt proficere ad vitam, dū fuerit in meliores vſus aſſumpta, & in his artibus triuialibus glorioſa adoleſcentia edocenda & inſtruēda eſt, vt ad pfundiores & meliores ſcientias & doctrinas aſcendere valeant. facit tex. i §. oratores. ſupra alle ga. Et nō ſunt ferendi (teſte Quintiliano in lib. de arte oratoria) q artē grāmaticā, vt tenuē ac ieiunā cauillant: qnisi fundamēta fideliter iecerit, qcqd ſupſtruxeris finaliter corruet, neceſſaria pueris, iocūda ſenib⁹, dulcis ſecretorū comes. Et Aguſt. verè ait, φ grāmatica eſt ſcientia qua aperta cæteræ aperiunt, & qua clauſa cæteræ clandūtur. Ex qb⁹ & multis alijs eā plurimū extollit Ioan. Ludouicus Viuald⁹ de mōte regali ī ſuo opere regali de pſecutionib⁹ eccleſię, ī pſecutione 16. & vt dicit, eſt prima, nō tamē ordine dignitatis, ſed neceſſitatis.

Qui antē fuerint grāmatici, & q in grāmatica ſcripſerint, vide p Textorē in ſua officina. ī c. grāmatici.

QVadrageſimaoctaua ꝯſider. Dialectica etiam eſt laudāda & cōmendāda. Cū nōnulli philoſophorū eam eloquentiæ comitem dicant. Ariſtoteles verò æquilancem. hinc opinatur F. Patritius lib. 2. tit. 5. in lib. de inſtitutione reipublicæ, eā ciuili uiro non negligendam, tum φ iter ad alias quaſcunque diſciplinas adoleſcentibus aperire vr, tū φ ingeniū acuit & ad ueritatē cernēdā maximas uires habere cernit.

Nam cum duo ſint orationis genera, alterū perpetuum, cui oratoria præeſt, alterum conciſum cui dialecticæ, utrumq; neceſſarium eſt, vnū pbare, alterum pſuadere uolenti. Licet primū illud magis ciuile eſſe uideatur, qñ ſuadendo aut diſſuadendo, molliori quadā uia animos in voluntatē ſuā alliciat; hoc uerò ſm magis extorquere vr, quod probare nititur: & q buſdam conciſis ſeu truncatis orationib. nos in ſententiam ſuam rapit, cogitq; ea fateri uerbis, quæ nōnūquam animo nullo mō aſſentiri uolumus: has tamen diſciplinas Zeno adeo ꝯiunxit, vt hanc cōpreſsē in pugnum manus, illam uerò explicitē, ac planè ſimilē eſſe diceret: utcunq; tñ ſit rethetoricē ſine dialectica imbellē, dialecticē verò ſine rethorica tndē oī no, & quaſi elinguē eſſe arbitrat. Ex quo iuuenes adhortantur ut illi indulgeant, quo melius diffinite ac diuidere ualeāt, & ſua actius pbare: aliena uerò fortius infringere poſſint: utiq; ad alias diſciplinas parati magis accedant.

Et licet quodāmodo, vt ait Hierony. ſuper epiſtolā ad Titiū recitat⁹ in c. ſi quis artē 37. di. ſi rectè loquēdi rōnem habeat, & inter uera & falſa dijudicet, nō improbetur ab eccleſia. tñ qa nō multū placuit deo pri, filio, & ſpirituiſancto, vt in c. oēm. ea. diſt. & dialecticorū ſophiſmata ſint tēdicula, & fantaſmata, & vmbræ qdā & imagines, q̄ cito pereūt & reſoluunt. vt i c. vnico. ea. di. Iōaliter circa laudē illius nō īſiſto.

Probat īn certis rōnib. Io. Lud. Viuald⁹ i ſuo opere regali, in trac. de pſecutionib. eccleſię dei in x. pſecutione. φ theologus tenet ſcire dialecticā, q̄ ibi pbat eē neceſſariā theologo, & eā laudat, ut videt poteris.

Sophiſtæ ēr ſeu dialectici in ciuitatib. habendi & admittēdi ſunt, pro quo tex. in l. vnic. C. de ſtudijs liberabilib. urbis Romæ. §. oratores. lib. 10. & ſunt immunes, vt grāmatici & alij profeſſores, de quib. ī pcedenti ꝯſideratione, p l. medicos. C. de pfeſ. & medi. li. 10. eos tñ excellere oportet morib. & facundia. l. magiſtros. C. eo. ti. facit tex. in l. vnica. C. de pfeſſoribus qui in vrbe Cōſtantinopolitana docēt. lib. 12.

QVadrageſimanona conſideratio. De ſciētijs mathematicis pcipuè de arithmetica tractat Cælius lib. ſuarū antiquarū lectionū 4. c. 30. ad rem ſic ait Pythagoras Italicæ philoſophiæ princeps, & cū eo multi, ac eo duce ampliſſime aſtruxerūt, abſq; mathematico quadriuio nō facile philoſophiæ apicē ꝯtingi, nec verū poſſe pcipi: pptera q illud neglexerit, philoſophari rectè nō poterit: qm mathematicæ diſciplinæ, vt ibi ait. & li. 9. c. 4. in h. ſubſellia qdam ſint ac elemēta uel grad⁹, quib. ꝯſcendantur altiora.

Eas verò ſic nūcupatas exiſtimat Anatolius, φ cū cęteræ diſciplinæ deprehēdi, uel non docēte aliquo poſſint oēs: Mathematica ſub nullius cognitionē uenīat, niſi pceunte aliquo, cui⁹ ſolertia & induſtria ſuccidatur vepreta, vel exurantur, & ſupciliosa cōplanētur. Vñ & mathematicū in anima ſicut theoreticū, hoc eſt, ſpeculatiuū in moralibus uocat Plutharch⁹. Equidē & M. Tullius mathematicos in magna retū obſcuritate, recōdita arte, multiplicią; ac ſubtili uerſari ſcribit. Sunt qui ex demonſtrationum firmitate dici mathematicos opinentur.

Cęterū initio Geometria pcipuè, ut ibi ait Cęlius, & arithmetica in mathematicarū albū à Pythagora ſunt aduocatę: φ ad oēm ſciam, oēmq; diſciplinā capeſſēdā has in primis cōmodas pſpexiſſet. Hinc & illa iucūda uox Ariſtippi Socratici pfluxiſſe opinatur Cęlius: qui ex naufragio ī Rhodiotū littus maris impetu, & ventis aſſilientib. cū foret excuſſus, ac inibi mathematicas formulas ꝯſpexiſſet, gaudio geſtiens pſiluit, & bene ſperar comites iuſſit, qm ueſtigia hominū noſceret. Sed. n. mathematica ſpeculatio ad cogitationis acumen à Platone ſuſcepta eſt, quia eleuat

uat aíum, & ad rerũ diuinarum notionem aciẽ mentis exacuat. Quãobrẽ, inqt Alcinous, nisi finis isti⁹ gsa mathesin expetere preterim⁹, oĩs nr̃a indagatio reca sura in nihilũ ẽ uudior Leberide, ac Cinclo paupior.

Hinc F. Patrit⁹ li. 2. de iustitutione reipublicæ, tit. 2. quadripartitam mathematices scientiã ciuili viro necessariã esse autumat: quia, vt prędixi, Pythagoras opinatur frustra quenquã philosophari, qui eam nõ modo primoribus labris (vt dicit) attigerit, verũ omnino exhauserit. Cęſet etenim sapientiam earũ rerũ esse, quę sunt, quæq; substantiam immutabilẽ habẽr veram, ratamq; cognitionem. esse autem ea solũ putat, quæ cùm immutabilis substantiæ essent, neq; itẽ tione crescerẽt, neq; detractione minuerent, neve accidentib⁹ vllis variarent, sed ꝓpria vi, ꝓpriaq; natura semper niterent: veluti sunt qualitates, formæ, magnitudines, puitates, ęqualitates, hitudines, act⁹, dispositiones, cętera q; eiusmodi q̃ corpori coaugmẽtant. Intelligibilia namq; omnia esse dicim⁹, videri autẽ corporea talia per sese spectacula semper eodẽ modo inueniuntur: iuncta verò corpori variant, q ppe q̃ omnia suapte natura incorporea sunt, vigentq; immutabilis substãtiæ ratione, sed corporis cõtagione mutant, subsequẽter duas esse substãtias asserit: vnam continuam, alteram discretam: quarũ declarationes ibi vide. Et tandẽ concludit necessariã esse ciuili viro (quem sapientẽ esse volumus) huius quadripartitæ scientiæ cognitionem.

Et licet Cęlius i loco iã citato inferre videat primã & præcipuã esse Geometriã: Attamẽ Iudochus Clictoueus i sua epist. ad itroductionẽ Arithmeticã Iacobi Fabri pręponit Arithmeticã, vbi sic ait. Inter eas disciplinas (quæ mathemata Gręci vocant) duæ Arithmetica & Geometria, præcipuũ sibi vendicant locũ, q ad cæteras assequendas viã sternant. Ipsisq; ignoratis nequicquã reliquis ediscendis p̃stetur opera. Quis. n. arithmeticã non edoctus, musicen sanè intellexerit? Quis item geometriæ inexpertus inspectiuã, aut astronomiã propè calluerit? Quã quidẽ hisce duabus cæteræ matheseos partes subijciantur, ex ipsisq; pendeant. Quarum prior arithmetice numeros absolutos, eorumq; affectiones determinat ad diuinorum contẽplationẽ priscorum iudicio accommodatissima & grauissima Pythagorę autoritate mirum in modũ illustrata, qui primus quidẽ numerorũ perscrutator habitus est, eorumq; indagatricẽ Arithmeticã posteris reliquit cõmẽdatissimã. Is. n. ad cœlestia dispicienda illorũ p̃sidio usq; adeo euectus fuisse creditur, vt de eo non absurdè cecinisse videatur Ouid.

Isq; licet cœli regione remotus
Mente deos adijt, & quæ natura negabat,
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.

His etiã astipulatur Plato scribens in Epimenide: inter oẽs liberales artes, & sciẽtias contẽplatrices, p̃cipuã, maximeq; diuinã esse scientiã numerãdi. Interrogatus itẽ cur hõ aĩal esset sapientissimũ, respõdisse fertur, quia numerare nouerit. Cuius quidẽ sententiæ & Aristoteles meminit in ꝓblematis. Et sanè non abre, nẽpè id numero, inquã, rerũ discernicula, discretionesq; dignoscere, inter aĩalia dũtaxat hoĩ (vt qui solus oĩum rõnis sit particeps) concessum esse perquàm exploratũ: hęc ille. Et ut repetã à loco F. Patritij prææallegato. Numerorum quidẽ cognitio singulis penè artibus necessaria est, aut. n. numerãdũ est digitis, aut scribẽdi numeri sunt, supputandq; rõnes ad vsum ratiocinãdi, qui quotidie penè singulis vsu venit, sine qua rudes oĩno hoĩes eẽ videntr, & inciutles.

Ex quibus etiam concludo magistros, & in tali scientia expertos esse in ciuitatibus admittendos & honorandos. Cùm huiusmodi scientia non solum vtilis, sed etiam necessaria esse creditur.

Quinquagesima cõsideratio. Geometria iisdẽ ferè laudibus & p̃coniis (quibus laudata extitit Arithmetica) laudanda est: qm̃ etiã vt ait F. Patritius in lib. ij. de instit. reip. tit. ij. Dimensionis disciplina artes singulas adiuuat, uix. n. quippiã agere possumus sine mẽsura. & turpe admodũ videbitur, in singulis quibusque dimensionibus ancipitẽ fieri virũ, qui in cœtu hoĩum negotiationibusq; versatur. Hebetis nãq; & obtusi ingenij est, vel manifestæ oĩno negligentiæ ea ignorare, quæ singulis quibusque horis necessaria sunt. Et, ut inquit Iudocus Clictoueus in epist. præc. consid. alleg. ipsa Geometria circa magnitudines earumq; ꝓprietates versatur, quæ à plurimis, maximè Archimede Syracusano suo ingenio celebratissima effecta est. Is. n. teste Plutarcho, machinamentis geometrica rõne excogitatis Marcelli Romanorũ ducis (cùm Syracusas obsidione premeret) victoriã multos dies remoratus est. Et hanc quoque disciplinã ad diuinã anagogẽ, seu intelligentiã quàm plurimũ cõducere putauit antiquitas, q̃ p circulos, sphæras, triquetra, pyramidasq; & cętera id genus in primis ardua, cognituq; dignissima peruestigari posse contendit.

Cæterũ Geometria (teste Cœlio lib. antiq. lect. 4.) c. xxx. initiũ est ac metropolis cæterarũ sciarum mathematicarũ. Hæc. n. sensibilibus inhærẽtes agglutinatosq; auellit assiduè, seducitq; ad itelligibilẽ, æternamq; naturã, cuius cõtẽplatio sit philosophiæ finis.

Nam etiã deus satis approbat hanc sententiam, cũ ipse sol⁹ mẽsus est pugillo aquas, & cibos patino põderauit, qui appendit tribus digitis molẽ terræ & librauit pondere montes & colles in statera, vt habet Esaiæ 40. & iterũ 48. c. ait. Man⁹ quoque mea fundauit terrã, & dextera mea mẽsa est cœlos. Ita ait Io. L. Viualdus in suo opere regali de p̃secutionibus ecclesię in 10. persec. vbi laudat Geometriã dicens talem doctrinã videri necessariã theologo, cùm etiã dicat Sap. 11. Oĩa in mensura, numero, & pondere disposuit Deus: vt amplè infrà in 12. parte, in 36. consid. dicetur. Et ars scientia liberaliũ artium diligenter edocenda est: quia per eam diuina manifestantur. c. de quibusdam. 37. dist. & quemadmodum artes liberales ad uirtutem non perducant, sed præparant. vide Senecam in epistolis ad Lucillum, epistola 88.

Hæc ars est licita & approbata. l. artẽ geometriæ. C. de malefi. & mathem. imò discere atque exercere publicè interest, vt ibi tex. est formalis. Ex quo possunt cogi hoĩes ad illã addiscendã, vt tenet Lucas de Pẽna in l. ij. C. de excusationib. artificũ. li. 10. vbi ait text.

text. q tales habent excusationem à munerib⁹. Et geo metri dicunt calculatores, sm gl. i verb. calculatores in Loratione. C. de pfess. & medicis. lib eod. 10. Sed poti⁹ mēsores. L. si irruptione. ff. de iudicio finiū regū. L. geometri. & ibi glo. de ex. tut. & hs. p totū titulū. Si mēsor falsū modū dixerit. i libris ffon. & ibi Budæ⁹ q nomina mēsuratū describit, q singula pter duo, & plura alia recitat Textor i sua officina. i c. mēsurę qdā.

Qvinquagesimaprima 9sideratio, ad artem musices se couertit, & an cantores & periti i musica sint laudādi. Etenim, vt inquit Beroal. i oratione sua habita i enarratione Horatij Flacci. Musica adeo dele ctabilis est: vt ei⁹ dulcedine cuncta viuentia capiant. cui⁹ origo cœlestis memoratur, ipsiusq; ratione mū dum esse cōpositū Pytagorici ascripserūt: vnde theo logi nouē musas esse dixerunt, pter octo spherarū cœlestium musicos concentus, & vnā maximam con tinentiam, quæ constat ex oībus, quam Harmoniā no minauerūt. Cœlūq; ipsum canere asseruerūt. Musicā antiquis illis temporib⁹ i veneratione maxima fuisse memoria pditū est, ac maximos duces fidib⁹, tibiisq; cecinisse: quin ēt apud priscos tā Græcos q Romanos in cōuiuiis post cœnam lyra circūferebat, qua laudes atq; virtutes viuorū fortiū cāebant, quā cū olim The mistocles i epolis recusasset, habit⁹ ē indoctior: testis est Cicero in Tusculan. contra laudatus Epaminun das Thebanus, q citharizare, & cātare ad chordarū sonū esset eruditus. Socrates quoq; iā senio confect⁹ instrui lyra non erubuit: & Plato ciuili viro quē poli ticū vocat, musicam credit esse necessariā. Et Aristote les i politicis dicit musicā inter disciplinas illustres esse collocatā, quā vna cū literis & gymnasiastica ado lescentes priscis temporibus discere consueuerunt. Et hanc à teneris annis didici i gymnasiis: qa olim & tempore meo præceptores, & gymnasiarchæ his i hebdomada post prandiū loco solatij & recreationis musicā docebāt, quod hodie male obseruat: sed hoc contingit, quia ignari sunt illius scientiæ. Iō nō est i honore quemadmodum fuit, & esse deberet.

Deniq; F. Patritius in præfatione de instōne reipu blicæ dicit, q libera sunt hominū ingenia, & quisque ad ea studia incēditur, quæ patria 9suetudine laudā tur, musices laus in oī Græcia q maxima habebatur. Nec quisquā satis egregi⁹, satisq; eruditus videri po terat, q eiusmodi disciplinæ expers esset, quocirca et in senectute didicit, vt dixi. quam quidē ipse Socra tes apud Platonem tanti facit, vt ad eius numerum pleraq; i republica 9stituit, & mutationē quoq; har moniæ seu musices deterrimā, piculosamq; reipubli cæ arbitretur. hæc ēt & plura recitat idē Patritius in lib. 2. ti. 2. & Cælius lib. antiquarū lectionū 5. ca. 20. in prin. vbi ēt recitat: q Lycurgus quāuis durissimas Lacedæmonijs suis leges iniungeret, musices tñ stu diū egregiè vt amplexatus, qñ ipsam hac natura pa rens impertiuisse animaduertitur, quo transmitti la borum onus molestissimum proclivius posset. Re migē, vt Fabius inquit, cantus hortatur, & singulo rū fatigatio quālibet se rndi modulatione solatur.

Musica antiquit⁹ sacrificijs ac funerib. adhibebat, curas. n. abigit, clemētiā suadet, & ad mulcēdos affe ctus plurimū valet, & vt inquit eleganter apud Phi lostratū Cani⁹ tibicen. Musica mœrentib. adimit mœ rorē, hilares efficit hilariores, amatorē calidiorē, reli giosū ad deos laudandos paratiorē, eadēq; varijsmo dis accōmodata animos auditorū quocūq; vult sen sim trahit, vt ait Beroal. in dicta epistola. Magnus eq dē iuxta Citharedū Theophilū, stabilisq; thesaurus musica ē: mores. n. i sthuit, cōponitq;. atq; mollit ira rū ardores, qd vel Homeric⁹ abūde Achilles docuit.

Pythagoras, & q deinceps studia 9sectati sunt ea dē, mundū ipsum non citra musicas rōnes 9cinnatū cōpositumque argumentorū subtilitate visi sunt. Quū & artiū veluti præstātissima diuinis se inseruit rebus, & qd testatur Ptolemæus, numinibus placan dis adhibetur. Plato ēt gentibus 9tributā putat musi cam, præclarius quoddā, pstantiusq; opus. Nā cum sit 9cinnitatis inter frequentamenta varia præcipue artifex musica, nō iō à diis data, vt ad delitia 9uerta mus, & auriū pruritū: sed vt q animæ 9sonantiā tur bat, & harmoniā huiusce voluptatis delinimēto se dari ac ad ordinē redigi valeat, vt ait Cęlius vbi s.

Pythagoricis ēt moris fuit animos ad lyram exci tare vel lenire, neq; solū pturbationib. animorū, sed ēt corporis morbis medet Musica modulatio. Cū ad febrē quoq; ac vulnera cantiones quotidie adhibeā tur. Nā legitur q à Peone & nōnullis aliis medicis ægroti penè desperatę salutis musicæ oblectamentis curati fuerunt.

Quapropter laudatus est Zenocrates. qui organi cis modulis lymphaticos liberabat.

Et Asclepiades q tubarū cātu surdissimis mede bat. Theophrast⁹ quoq; ad affectiones animi mode ridas tibias adhibuisse fertur. Quin etiam traditū est Thaletem Cretensem cytharę suauitate morbos ac pestilentiam fugauisse.

Ismeniā illū tibicinē celeberrimū Boeti⁹ cōplures Ischiaco seu Sciathico morbo diuexatos modulis sua uiorib. psanasse tradūt. Et i testō veteri scriptū ē, quē admodū Dauide citharizante Saul refocillabatur à furore dementiæ, quo identidem corripiebatur, vt habetur 1. Regum 16. in fine.

Quid, nōne bella musicis modulationib. accēdunt? qd aliud i Romanis legionib. litui, tubę, cornuaque moliebant? quorū 9cētus, equos, milites q; pariter a cuebat, aīabat. Lycurgus etenim tibias i re militari 9 stituit, qbus pgressui, recessuiq; canerēt, & animos militū adeo incitarēt, vt ignauissimi ēt eiusmodi 9cē tu 9citati, fortissimi aliqñ euaserint, patrięq; victoriā pepererint, velut in bello 9 Messenios, in quo iā suc cūbebāt in acie Lacedæmonij. qd aīaduertēs Tyr theus Tibicen egregius mutatis tibię modulis adeo militū animos i pugnā 9citauit, acrioresq; reddidit, vt Messenios iā penè victores Lacedæmonij subiece rint. Cretēses ēt impetū in hostes facturi lyræ seu ci tharæ modulis incitabant. Argiui aūt tibię, sicut lati tini tubarū clāgore, & Galli olim cornuū strepitu, nūc verò tibijs ex ære fabrefactis, & sonorosis. & de multis tibiarū specieb⁹ scribit Cælius, lib. antiquarū lectionū 5. c. 26. Sed ad rem redeo. Nōne Amazones ad calamos arma tractabant? Nōne Halyattes Lydo rum

rum rex (vt author est Herodotus) i exercitu habuit concinentes fistulatores, atq; fidicinas?

Timotæus quoq; music⁹, vt testis ē Dioprusensis, celebrat, q Alexan. magnū nihil tale p id tps cogitan tē musici cāt⁹ modulatione ad arma corripiēda īflāmaret: idē īnflāmatū mutato ɔcentu cohiberet. Is. n. decimā & vndecimā lyræ chordā addidit, & antiquā musicā in meliorē modū mutauit: & huius Timotæi meminit Cicero li. 2. de legib. Profuit ergo Lacedæmonijs musica, ɔfuit Alexan. & multis. Et quantū vtilis sit musica, incidat nobis Arion Methymneus citharedus, & poeta Lyricus, dū Lesbō patriā peteret, videretq; īsidias & ɔiurationē parari sibi à socijs vel nautis, qbuscū nauigabat, pp opes quas ferebat se cū rapta cithara nōnihil pri⁹ modulans, in mare se ɔiecit. Cui⁹ cātu illect⁹ Delphin dorso exceptū portauit ad littus, hoc est in Laconiā, anteq nautę illuc applicuissent: i cuius rei monumentum erecta est illi statua cum græco epygrammate, quod Raphael Volaterranus latinum fecit hoc modo.

Cernis auctorem, qui exit Ariona Delphin.
A Siculo subiens pondera grata mari.

Ouid. li. 2. Fastorū de eo abūdè meminit his verbis.

Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus.
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpè sequens agnam lupus est à voce retentus,
Sępè auidum fugiens restitit agna lupum,
Sæpè canes, leporesq́, vnà iacuere sub vmbra,
Et stetit in saxo proxima cerua Leæ.
Et sine lite loquax cum Palladis alite coruus
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium siculas impleuerat vrbes,
Atq; ita quęsitas fortè ferebat opes.
Forsitan infelix ventos vndasq́, timebas,
At ibi naue tua tutius æquor erat.
Namque gubernator districto constitit ense,
Cæteraq́ armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim.
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pauidus, mortem non deprecor, inquit,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra. Et subiungit.
Protinus in medias ornatus desilit vndas,
Spargitur impulsa cęrula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delfina recuruo,
Se memorant oneri supposuisse nouo.
Ille sedet, citharamq́, tenet preciumq́, vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.

De hoc etiam satis loquuntur Herodotus in Clio, & post eū Aul. Gellius in suis cōmētarijs noctiū Atticarum. lib. 16. c. vlt. vbi fabulam esse asserit. Et ab Arione lyra vocatur Arionio. Idem lib. 3. de arte.

Quamuis mutus erat, voci fauisse putatur,
Piscis Arionæ fabula nota lyræ.

Quid pacis munia, nonne apud antiquos musicis cantib. lętis celebrata fuerit? qd & adhuc his temporib. obseruantissime fit apud nos, dū nunciatur publicę lętitiæ, & foci festiui ob qd ɔsperi, vel pacē cōpositam, aut partam victoriam, natiuitatemq; Dalphini, seu primogeniti regis & huiusmodi.

Cæterum huius magna vis ad animos in quemcū que affectum commonendos. Pythagoram. n. accepimus concitatos. iuuenes ad uim pudicæ domui afferēdā mutatis in spōdæū tibiæ modulis compressisse.

Eius quoq; discipulis Empedocles Agrigentinus furibundum adolescentē (qui eius hospitem dānati patris accusatorem gladio odoriretur) cantu reuocauit, & placatum, mansuetamque reddidit.

Et Caius Gracchus fere populū Roma. in volūtatē suā pellexit, cū ɔcionanti sibi seruus assisteret, q fistulæ modulis affectus orationis lōgè pcellentes redderet. Etenim plures Græcorū ciuitates: vt Martian⁹ affirmat, ad lyrā leges, decretaq; publica recitabant. Quid multa? musices disciplina, nō solū homines, verū ēt bruta animalia demulcet. Cerui fistularū cātu capiunt, Delphines, vt ān patet, musica arte mulcent, Aues fistulis alliciunt, Architectus quoq; citra Musicē pfectus nō erit, q in primis efficax ē, vt inqt Vitruuius ad balistarū catapultarū scorpionū tēperaturas. Hidraulicas quoq; machinas efficeř nemo poterit sine musices rōcinationib. Cū ergo inter homines reliquaq; animātia musicæ tanta sit dominatio, eiusq; dulcedinē capiat oē qd viuit, celeberrimi scriptores extiterunt, q ad lyrā carmina cōponerent, & Rythmis musicis numerosisq; modulationibus sua scripta ɔtexerent. Qd non solū à Græcis Latinisq;, verū ēt ab Hebræis factū est. Tanta quippe est suauitas tantaque voluptas in musica modulatione. Quid. n. psalterio Dauidico modulatius? Quid canorum magis? qd in morē Pindari, Horatiiq; decurrit? Quid Deutero. & Esaiæ cātico pulchrius? Quid Salomone pulchrius? Quid pfectius Iob? q oīa exametris & penthametris versib. vt eruditi testant, & hic ante, in 45. consideratione dictum est, apud hebręos composita circa salebrosam asperitatem progrediuntur.

Qui aūt inuentores fuerūt huius sciæ & multorū instrorū musicorū, & qūo scribit Textor in sua officina. c. citharædi, tibicines, cātores, & musici, & F. Patritius in d. lib. 2. de instōne reipub. tit. 2. & ibi Textor dixit q poetæ faciunt Orphęum principem musicæ lyrę. Dorceus verò cantu citharę apud Thraces scdam post Orphæn meruit palmam. Marcianus tū Capella ait. nā Orphæus, Amphion, Arionq; doctissimi aurata oēs testudine ɔsonantes flexanimum pariter reddidere ɔcentū. & de his tribus Citharœdis omnium pręstantissimus meminit Pacificus sic.

Orphæus Euridicem cithara reuocauit ab orco,
Eq, suis mouit saxa nemusq́, iugis.
Pisce fuit pelagus per longum vectus Arion.
Hæc etiam Amphion Mœnia struxit ope.

Anaxenori citharædo M. Ant. tributa quatuor ciuitatū legenda concessit, propter eius artis peritiā.

Eunomius Citharœdus Locrēsis statuam, q insidentem citharæ cicadam habebat. Nā cum in certamine, qd cum Aristone regio musico de cantu susceperat, chorda vna fracta defecisset, cicada supnolās vocē fertur suppleuisse. Et de plerisq; alijs i vide ibi per Textorem, q enumerat 77. & apud priscos tanta fuit copia ac tantus numerus, vt Cicero neget, si

tibi

ſibi duplicetur ętas ſe habiturũ tps,quo lyricos poetas oẽs plegat,quorũ(teſte Beroal.in epiſt.in prin.huius conſid.alleg.)apud Græcos longè Pindarus princeps extitit,apud Latinos Horatius,qui, vt ait Quintilianus,ferè ſolus lyricorũ poetarũ legi dignus eſt.

Sed,vt ſemel finiã, de laude illius ẽt ſatis conſtat ex dictis Iſidori.in 3.lib.Etymol.c.14.vbi dixit tñ tur pe eſſe muſicã neſcire,ꝗ̃ literas,vt refert Lud. Viual. in ſuo ope regali.in trac.de perſec.eccl.in 10.perſec. eccle.vbi etiam de inuentoribus eiuſdem ſcribit. Et ait Chriſtũ fuiſſe ſummũ muſicum,& qđ plus eſt,ꝙ ferè totum corpus ſacræ ſcripturæ non ſolũ verſatur circa muſicã,ſed etiã vniuerſos ad cantandũ in muſicis hortat̃.Vnde Dauid,qui teſte Hieronymo Chriſtũ Lyra perſonat,& in decachordo pſalterio ab inferis excitat reſurgentẽ,in Pſal.32.ait. Cõfitemini dño in cithara, in pſalterio decẽ chordarum pſallite illi. Cantate ei canticum nouum : bene pſallite ei in vociferatione.& Pſal.42. Cõfitebor tibi in cithara Deꝰ Deꝰ meus,quare triſtis es aĩa mea,& quare cõturbas me?Et adhuc nos hortat̃ ſacra ſcriptura laudare dñm in muſica,cùm dicat̃ Pſal.98. Pſallite dño in cithara, & voce pſalmi,in tubis ductilibus, & voce tubæ cornex.& pſal.150.Laudate eum in ſono tubæ:laudate eum in pſalterio & cithara. Laudate eũ in tympano & choro:laudate eũ in chordis & organo.& laudate eum in cymbalis bene ſonantibus : laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis ſpũs laudet dñm. Et ideo dr̃ Eccl.40.Vinũ & muſica lætificant cor.& ſup vtraq; dilectio ſapiẽ.Quocirca tã exẽplo,ꝗ̃ rõne ſatis cõſtat muſicã in ciuitate admittẽdã,& ciuili viro vtilẽ eſſe:verũ neceſſariã, & nõ modo aĩum oblectare, verũ ingeniũ fouere,& prõptiores alacrioresq; viros reddere,nõ ſolũ ad rẽ militarẽ,verũ ad ſumma quæq; negocia obeunda,diuinaq; perſoluenda,& veneranda.idcirco ĩ eius cõmendatione fuimus prolixiores.

QVinquageſimaſecũda & poſtrema conſideratio iamiam ad aliã artis,ſeu ſciẽ mathematicę,partem deuenire nos admonet,ꝗ̃ Aſtronomia,vel Aſtrologia vocatur,quæ tñ inter ſe diſcrepant,cum Aſtronomia cœli conuerſionem,ortus,obitus, motusque ſiderum continet,vel qua ex cauſa,ita vocentur.

Aſtrologia verò partim naturalis, partim ſuperſtitioſa eſſe creditur.

Naturalis dum exequitur ſolis,& lunę curſus,vel ſtellarum,certasq; temporum ſtationes.

Superſtitioſa verò eſt illa quã mathematici ſequũtur,q in illis augurant̃,quiq; ẽt duodecim cœli ſigna p ſingula aĩę,vel corporis membra diſponunt: ſydereoq; curſu natiuitates hominum & mores prędicare conantur.vt dicit Iſido.3.Aetymologiarum.c.26.

In primis anteꝙ̃ vlterius ꝓgreſſum faciã,qm̃ intẽtio huius opis ſolũ ad laudẽ ꝓtendit, licet multa in reprobationẽ huius artis dici valeant, de quibus ſuperſedeo,vos remittẽdo ad illos,q de hmõi reprobatione ſcripſerunt,videlicet ad principalẽ inter alios poſt doctores eccleſię,Picum Mirandulam in ſuis diſputationibus cõtra Aſtrologos: dicit tñ Lud.Viual. in ſuo ope regali de perſec.eccleſię Dei.in 10.perſec. ꝙ theologus tenetur ſcire Aſtrologiã, eo ꝙ in ſacra ſcriptura multis varijsq; modis de cœlis,de curſu ſolis,lunæ,& aſtrorum tractatur: ideo cõuenit vt theologus diſcat ipſam Aſtrologiam,de qua hic intendo tantum dicere prout eſt permiſſa. & ſecundũ quod Eccleſiaſtici & theologi doctores illam approbauerunt,deciſionibus eorum me ſubmittendo: & cum proteſtatione, quòd nullo modo intendo deuiare à deciſionibus doctorum eccleſiæ.

Aſtrologiã ideo dico eſſe laudandã, & maximè ex tollendã,cũ ſi vera ſit & talis,vt à nonnullis ẽt eccleſiaſticis exiſtimat̃,eſt multũ neceſſaria & vtilis reipublicæ,& ſub ꝓteſtationibꝰ pdictis, videt̃ corroborari poſſe multis rõnibus,autoritatibus,& exemplis.

Primò rõnibus ſequẽtibus; qm̃ vna eſt vox Theologorũ & Philoſophorũ,mundũ inferiorẽ à deo p cœlũ gubernari: vnde corpora inferiora à ſuperioribus regunt̃:hoc Ariſtotelis vulgatiſſima illa ſnia docet, neceſſario mundũ hunc inferiorẽ ſuperioribus motibus eſſe cõtiguũ,vt eius oĩs virtus inde gubernet̃.Sic Aurelius quoq; dixit Aug.p corpora ſubtiliora,groſſiora hæc regi atq; moueri.qs igitur (inquiunt Philoſophi,& Theologi) dubitauerit mutationes quaſcũque rerũ terrenarũ à motibꝰ fieri corporũ ſuperiorũ?

Secunda rõ erit experientia quæ hoc demonſtrat, cũ variatis anni tpibus ex acceſſu ſolis ad nos atque receſſu:vnde viuentiũ quoq; habitus & cõditio variat̃,dũ tẽperat arua cœlũ,dũ variat fruges,redditq;, rapitq;.Sed & in diurna reuolutione ſol aeris qualitates immutat plus minꝰ,tũ meridie,mane,veſpere, calefaciẽs,exſiccãs, humori, frigoriq; derelinquens. Luna quãtas habeat vires in oĩa corpora præſertim fluxiora quis ignorat? Aeſtus hæc Oceani faciens, aſcendens,atque deſcẽdẽs: pontũ mouet, & terris immittit,& affert: ſed & ſubmerſa fretis cõcharũ & carcere clauſa, Ad lunæ motũ variant aĩalia corpus. Criſmi ſeu critici uel decretorij dies à medicis obſeruari. Lunę ſolisq; motus ſequũtur,luna plena naſcente,diuina pſępè cieri tẽpeſtates, & in corporibus agitari videmus humores.hinc paſtoribꝰ,nauticis, agricultoribus,obſeruationes multæ de lunæ motibus acceptæ,multiplicĩq; experiẽtia multis retrò ſeculis cõprobatæ.Cur igitur ſi luminariũ manifeſtiores impreſſiones,& in pmutãdis inferioribus autoritatem pſentimus ceſſare aliquas ſtellas,& inefficaces eẽ credamus?nec eorũ vires ad nos,quanquã occultiores puenire: quibus ſubdita illis corpora varijs modis afficiantur. Quarũ gnari atq; prudẽtes, ſecretiora ꝗdam de futuris euẽtis poſſint præcognoſcere, ꝗ̃ quæ medici, paſtores, agricolæ, nautici prędiuinant.

Tertia rõ etiã ſumitur ex dictis Pici Mirandulę in ſuis diſputationibꝰ cõtra Aſtrologos li.3.c.2.vbi ait poſt pcedentia. Prǽterea nemo negabit aeris habitũ tẽpeſtatesq; de ſiderũ ſtatu, ſituraq; variari : cũ & calor,& frigus,& ſiccitas,& humiditas,& quęcũq; in ſublimi hũt ĩpreſſiones à cœleſtibus motibꝰ & in fluxibꝰ generẽtur.Quod ſi terræ viſceribꝰ incluſi ſicciores halitus terrã mouent, ſi cauſationes in aere ex quatuor illarũ qualitatũ,vel exuberãtia, vel defectu: ſi caritatẽ annonæ vel humiditas nimia facit, vel ſiccitas,cũ aut fructꝰ legũtur,aut ſerũtur inuicẽ fertilitatem

tatẽ ſtatus modicus opportunus. Quis negabit à ſtellis nõ modo tẽpeſtatũ mutationes,& terræmot⁹, ſed peſtilentias quoque,& morborũ varia genera ĩ hoibus,in pecoribus, ſalubritatẽ regionũ, & fertilitatẽ, ſterilitatemq́; ꝓuenire? Tum ſi cõſtamus nos quoq; ex iiſdẽ qualitatibus & corporis tẽperatura, mores, ingeniaq́; variant,integra tñ libertate,ſeu libero arbitrio,cur nõ fieri põt: vt ꝓpenſiones in nobis ad irã, mãſuetudinẽ:ad effectus,alios bonos & malos, à ſyderibus fiãt bilẽ,ſanguinẽ,pituitã,atram bilẽ vel ſuſcitãtibus,vel frænãtibus,ꝙ humores affectus illi plerunq; comitãtur? Cur nõ pariter ſiccę calidæq; cœlorũ impreſſiones bilẽ exacuãtes ĩ nobis ad litẽ,iurgia, cõtumelias,inimicitias excitare pñt?Vñ bella,cędes, vaſtationes,vñ imperia regnaq́; mutant. Poſt hæc ita colligit Ptolomæus. Si faciũt ſtellę diuerſitatẽ corpis & animi, deriuat hęc deinceps ad ea q̃ ſunt qdẽ extrinſeca,ſed hñt cũ illis affinitatẽ qualem cũ corpore vxor,facultates, cũ aio dignitas & honores : hæc eſt pcipua rõ Ptolomæi nec oĩum effectricẽ ſyderũ vim ꝓbat,alter vllo loco q̃ ex efficientia primarũ qualitatũ,quas ꝓducendo,cætera quoq; ꝓducant cõſequẽter:quare nec alias affert cauſas, q̃ hęc qdẽ Saturn⁹, hęc Iupiter, illa verò Mars operet, ꝙ Iupiter ſit planeta calidus & humidus, Saturnus ſiccus & frigid⁹, Mars ſiccus magis & feruid⁹:hoc de ſtellis erraticis, hoc de nõ erraticis pariter ſentit, ex natura primarũ qualitatũ erraticas , ex erraticarũ natura iudicãs non erraticas: verũ.n.verò poſsẽt alij,relictis primis qualitatibus ad occultas vires eminentioresque confugere, quas ineſſe cœleſtibus plurimas & efficaciſſimas ambigi non conueniat.

Quarta rõ aſſignata ab eodẽ Pico.Si quid ĩ terrenis quaſcũq; ſingulares & excellẽtes dotes ditemur, eas cœli ſolemus munera exiſtimare,q̃ nõ elemẽtares:de qb⁹ illa corpa coaleſcũt qualitates,ſed infuſam illis potius virtutẽ cœlitus cõſequant. Quãto igit magis nõ carebũt hmõi viribus & ꝓprietatib⁹ nobiliſſima illa corpa luce tã clara,mole tã vaſta,agitatiõe tã rapida, aut quonã pacto ſi cũ motu lumine trãſmittũtur ad terram,non erunt mirabilium apud nos effectrices?

Quinta rõ, vt ait Picus, cũ curſus humanarũ rerũ, de qbus Aſtrologorũ potiſſime diuinatio,cœli ſatiq́; ptãtem vel nolentibus vndiq; pſuadere videt:in quo varietas ipſa familiaris & frequẽtiſſima : tum multa ſuprà vires nr̃æ mortalitatis fieri videmus, multa pter rõnem & meritum,plurima præter ordinẽ & inſtitutũ conditionis humanæ, q̃ cauſas alibi q̃ in cœlo nullas hře poſſe videntur: hic habilis ad philoſophiã, ille naſcitur ad poeticã, alius literas aſpernat, vel ciuile negociũ,vel arma libentius feliciusq́; pertractat: vñ iſta varietas ingeniorũ? Eſt q diuitias nihil faciat,eſt q aiam lucro vẽdat. hic ſobrius,ille nequã: hic audax,ille meticuloſus:vnde tanta ĩ moribus diſſimilitudo? Alexãder orientẽ tã cito vicit q̃ vidit. vñ impetus tãtæ felicitatis ? Quę vis Ariſtoteli pceptori illius? Quę Platoni prius,Pythagorę, Socrati cæteris naturę ſecreta reſerauit? Hæc rõ maior q̃ vt terra pullulaſſe credat. Illa rurſus aſtrorũ fortuitis curſibus quis nõ aſcribat ? hoiem innocentẽ condemnari,nocentẽ præmijs affici,induſtriamq́; plurimorum,ſolertiam, igeniũ,doctrinã medicaie,aliorũ ignauiã nequitiãq́; locupletari. Pyratã cędibus cruẽtatũ inter mille pericula maris & terrę,tãdẽ domi inter ſuos & ſenectute vita fungi,hoiem mitiſſimũ & paratiſſimũ, vel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari: tũ portẽta ingeniorũ quędã & monſtra vel fœtidis gaudentiũ: vel,vt ſemel dicatur,à legibus exorbitantium humanitatis: nonne illam ſibi vim quandã,neceſſitatemq́; fatalis potentiæ teſtari videntur? vt infrà amplius di cet in finali par. in 16.cõſid. vbi de excellẽtia climatũ:pp influẽtias maiores in vno climate q̃ in alio dicetur,& has quinque rõnes ſcribit Picus in ſuo loco ſuprà allegato:ad quas tñ tandẽ rñdet impugnando eaſdem , & de quibuſdã rationibus ſuprà deſcriptis vide in margarita philoſophica.lib.7. tract.2.c.8.

Et ſic videretur inferendũ,ꝙ Aſtrologia ad hoc valet,potiſſimũ vt ſciamus quibus auſpicijs,quibus pſidijs dextro ne an amico Hercule , demũ res noſtras ſic frugi & optimè iſtituamus:ne impingam⁹ veluti de cura cuticulæ,de bellis & acieb⁹ inſtituẽdis,& de itineribus,copiis,ſeruorũ vel amicorũ fortuna.Quæ q́; ſua tpa & obſeruationes hñt.Herculi ꝓpterea feliciter nõ ceſſiſſe ſuos labores aiunt, quod non in tpe bono natus ſit: & hoc poetę probant, vt infrà patet.

Et ꝙ Aſtrologia vtilis ſit in republica, autoritatibus comprobari poteſt,poetarum dicta in primis ad hoc adducendo. Vnde Virgilius inquit.

Ipſa dies alios alio dedit ordine luna ,
Felices operum quintam fuge .
Septima poſt decimam, & ponere vites,
Et prehenſos domitare boues & licia telæ Addere.
Nona fugæ melior contraria furtis.

Omnium verò elegãtiſſimè Heſiodus in libro cuius titulus,opera & dies.

Ab Ioue natæ omnis.
Prima dies ſacra eſt, & quarta , & ſeptima.
Prima natus Apollo radiantia lumina fudit.
Luce demum quarta felix ducenda ſit vxor :
Omine captato ſunt omnia proſpera rebus.
Et licet incuruam trabibus componere nauim.
Et quintas fuge, namq, illarum pallidus orcus,
Tum diræ eumenicum facies toto orbe vagantes
Caſtigant,ſi qua in terra periuria falſum affirmant.
Sexta dies triſtem oſtendit mulieribus ortum,
Læta viris, multiq́, etiam naſcuntur in illa.
Hac ouibus fœtum licitum caſtrare vel hædos:
Scindimus octauo forti genitalia tauro ,
Caſtramusq́, ſues , felix eſt ponere plantas.
Nona viros gignit vel amica forte puellas ,
Luce viris decima fauſtos quoque credimus ortus.
Vna poſt decimam felix incidere vites,
Et tempeſtiuam ſegeti ſupponere falcem.
Tertia poſt decimam plantaribus optima ſurgit ,
Spargere ſemen humi.
Quarta poſt decimam mulieribus proſpera natu ,

Et rurſus de natura planetarum. Virgilius.

Atque hæc, vt certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtusq́, pluuiasq́, , & agentes frigora ventos :
Ipſe pater ſtatuit quid menſtrua luna moueret.

Sol quoq; & exoriens & cùm se condit in vndas
Signa dabit, solem certissima signa sequentur.
Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus.
Sæpe monet fraudemq; & operta tumescere bella.
Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atq; metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus.

Nã ẽt, vt inquit F.Patritios lib. 2. de institutiõe reipublicæ titu. 2. Astrologia vtilis est in omni republica, pp agriculturã (q̃ magnã rationẽ ab eo accipit) sideribꝰ suis vertendã esse terrã docet Maro in Georgicis, vt s̃ patet. & Hesiodus arandi, sereodiq; tempora, syderum ratione significat, cum ait.

Pleiados est subigenda seges athlantidos ortu,
Hæc autem sese stella condente ferendum est.

Columella verò singulos quosque dies astronomica rõne obseruari pcepit, tũ pp rei rusticę vtilitatẽ, tũ pp picula q̃ plurima, q̃ moniti à peritis eius disciplinæ, cauere possumꝰ: vt ĩ dicet vbi de exẽplis fiet loẽtio.

Et, vt dixit Ptholemęus, Astrologię maximus indagator in suo Cẽtiloquio. Ex cõstellationibꝰ, & planetarũ influẽtiis, ea q̃ in mũdo accidũt caosant. Ideo videret, ꝙ nihil loelius aot potẽtius hẽe valeat hõ, q̃ sub bonæ influentiæ planeta nasci. Fato enim oĩa fiunt, inquit Tullius lib. j. de Diuinatione. circa fin. Vnde Lucanus lib. 6.

Præceps agit omnia fatum.
Nec medij dirimunt morbi vitamq́, necemq́.

Et Seneca in lib. Traged. ait.

Quicquid patimur mortales, quicquid facimus, venit ex alto. Et iterum.
Regitur fatis mortale genus.

Et Plinius lib. 1. naturalis historiæ. Siogulis sidera tribota sunt nobis: clara diuitibꝰ, minora paopibꝰ, obscura defectis, & ꝓ sorte cuiusq; lucentia ad monera mortalibꝰ. Et Quintilianus lib. Declamatiooũ. Fato viuimus, languemus, morimur, medicina qd pręstas, nisi vt inxta te nemo desperet. Et de potẽtia Fati Ouid. 3. de Tristibos.

Ratio fatum vincere nulla valet.

Et Iuuenalis lib. 3. Satyra 1.

Distat enim quæ sidera te excipiant modo primos
Incipientem?
Egere vagitus, & adhuc à matre rubentem.
Ventidius quid enim, quid Tullius, an ne aliud, quàm
Sidus & oculti miranda potentia fati?
Seruis regna dabunt, captiuis fata triumphos.

Vt inqt Bernar. de Bust. in 2. par. sui rosarij. serm. 31. sub litera N. Et iterum Iooen. lib. vlt.

Plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm si nos veneris commendet epistola Marti.

Et Boetius de consolatione.

Mutare fata non possumus,
Stant dura inexorabilia.

Et Damascenus libr. 2. ait. Corpora cœlestia ꝯstituũt nobis habitus, cõplexiões, & dispões. & Ptolemæꝰ Astronomꝰ lib. 3. quadripartiti. dixit. Sol interficiẽdi & sanãdi vim habet. & ibidẽ ait. Corpora cœlestia cogũt hominem peccare, & bene facere. Et, vt dixit Q. Curtiꝰ lib. 5. Eludãt videlicet, qbꝰ fortè ac temere humana negotia volui, agiq́, psuasũ est. equidem æterna ꝯstitotione crediderim, nexũq; cãrũ latentiũ, & multo añ destinatarũ suũ quẽq; ordiõe imutabili lege pcurrere. & August. de ciuitate Dei. c. 5. dixit fatũ eẽ ordinẽ quẽdã, & dispõnẽ secũdarũ cãrum ad effectus ꝓducẽdos in his corruptibilibꝰ, & gñalibꝰ, pter Dei & hoium volũtates. pp qd dictũ ẽt vident tenere aliqui, ꝙ tales dispões fatales ex siderĩbꝰ ꝓueniẽtes necessitaot, qd nõ est verum. & istud reprobãt theologi, vt iosferius in vlt. par. in 16. ꝯside. dictũ est. & hr pleuè & catholicè p Bartholomeũ Sibyllę̃ suo Speculo peregrinarũ q. in c. 9. prioꝝ decadis in pluribꝰ q̃stiunculis, ĩ qbꝰ declarat qd credẽdũ sit de huiusmodi fluẽtiis & ꝯstellatiõibꝰ siderũ, & fato reprobando, aut confutando opiniones philosophoꝝ & astrologoꝝ: ẽt eas ioterpretãdo, ꝓnt ẽt fecit Picꝰ Mirãdula in loco ꝓallega. & Io. Lud. Viual. in suo opere regali, in tract. de persecutionibus ecclesiæ. in 3. persecutione. vbi ponit plures errores istius scientiæ existentes io pluribꝰ, & ex qbꝰ eccłã multum grauat & turbata extitit: & est tam à Lutheranis, q̃ plutibus diuinatoribꝰ & sortilegis, q his tpibus pullulãt: sed cum hæc siot extra propositum ad materiam redeo.

Exemplis ẽt probatur astrologiã, nõ esse negligẽdã. Nã, vt refert F. Patritius in loco s̃ allega. Anaximander Milesius Lacedæmooiis prædixit, vt ciuitatẽ ac tecta custodirent: instare. o. terræ motũ hac disciplioa pnidit, quod quidẽ factũ est, & magna pars eius vrbis montisq; Taygeti concidit.

Sic Hipocrates veniẽtẽ ab Illiricis pestilẽtiã prędixit, discipulosq; circũ vrbes Gręcię dimisit, vt ęgrotaotibus adesseot. Pro beneficio oĩs Gręcia honores illi qoos Herculi, decreoit.

Pericles Atheniensiũ impator exercitum suũ solis defectiõe perterritũ, iamiãq; hosti veluti ꝓpitiore numine adiuto trophęum cõsedentem liberauit, reddita ratione id sideris natura fieri, nõ ira Dei, aut prodigio aliqoo accidere.

Qua disciplina oisi caruisset Nicias, nũq̃ pulcherrimũ exercitũ in Sicilia amisisset, simili motu cõfusum, q̃ plaga Atheoiensibus noo mediocris extitit, sed principium multorum malorum.

Atqui ne idem accideret exercitni Romano, cui Locios Paulus imperabat, Sulpitius Gallus multo ante de lunæ defectione disseruit, oe veluti ꝓdigio diuinitus facto militum animi deficerent.

Cicero de natura deorũ adducit exẽplũ duornm fratrũ, q cũ simul nati esseot, ẽt simul postea ęgrotare cœperunt, & eorũ morbus pariformiter cupit ingrauescere, & eodẽ medicamine sanati sunt. de qbus dicit Possidonius Astronomus, ꝙ iõ hęc ęqualiter & vniformiter illis acciderũt: qa eandẽ cõstitotionem astrorum io ꝯceptiooe, & natiuitate habueruot.

In hac disciplina plurimũ claruit apud Romaoos Publiꝰ Nigidiꝰ, q figuli cognomẽtũ haboit, pp eius scientię cõmentũ. Nã cum disputaretur, cur Gemini diuersa haberent fata, cũ & geniti & orti ijsdem syderibus essent: & ipse artis suæ parte tueretur, negareturque id fieri propter celerem cœlestium orbium

motum, id hoc pacto ostēdit. Figuli rotā magna vi ꝯcitauit, & eadē duas atramēti guttas liquauit, & desistente motu, lōgo interuallo extremitatibus rotę guttæ iuētę sunt: quo igr̃, itiqt, opinant̃, cū tā celeri vertigine cœlū rapiat̃ posse & gigni & oriri geminos eodē sidere, cū figuli rota paruo concitata cursu, excussas guttas eodē momēto tā diuersis locis ostēdat?

Aliud exēplū addo de filio Io. de Lignano, tpe Papę Martini, qui qdē Io. doctiss. iurisconsul. ac celeberrimus Astronomus, ꝓuidēs ex genitura filiū quendā suū cruci affigendū, volensq; fatali geneseos dispōni succurrere, eū sacris initiari, ac liberalib⁹ disciplinis apprime fecit erudiri: sed nec sic qdē euitare potuit vim fati. Nā cū eū patria Bononieñ. ꝓ pace cōponēda ad Martinū pōtificem maximū legatū misisset, & ipse magis ad exitiū q̄ cōmodū patriā clanculo prodidisset pōtifici, idq; post reditum dñis innotuisset, eū nocte patibulo affixerunt. Quem illucescēte die, cum pater pendentē vidisset, deplorās inquit, heu fili mi, tuū infelicissimū fatū nec humanis literarum adminiculis, nec diuinis ministeriis supare potuisti.

Itē Eschilus Athenieñ. tragicus primus in Sicilia mœnibus vrbis (in qua morabat̃) egressus, aprico in loco resedit, sup quē Aquila testudinem ferēs elusa splēdore capitis (quod erat capillis vacuū) eandē ꝑinde ac lapidi illisit, vt fractæ testudinis (Nā ingeniū est ei testudines raptas frāgere è sublimi iaciēdo) carne vesceret̃, quo ictu mortuus est. Sed illa sors (vt ait Plin. lib. naturalis histo. 10. c. 3.) interemit illū poetam Eschilum, prædictam fatis eius diei ruinam secura cœli fide cauentem.

Audiui ēt à plurib⁹, me existente Mediolani (vbi assidebam capitaneo iustitię Mediolani) cum semel qdā eximius astrologus dixisset duci Mediolani (qui vocabat̃ Galeatius Maria vicecomes, quintus Mediolanensiū dux) se moriturū ex vulnere inferēdo à quodā suo vasallo: interrogatus à duce qua morte ipse Astrologus moriturus esset: q̄ cū eidē dixisset in publico occidi & interfici dr̃e ex trabe ligni cadēte, mox ei dux verba fecit dicēs hodie sec⁹ fiet, sciamq; quā ꝑdicas ex rei euentu nō esse verā apparere faciā, qm̄ morieris ex gladio, & tūc iussit eū decapitandū ab executore iustitiæ ī brolio publicè, & cū interim pararetur locus, cāpanę solito more in talibus pulsarent̃, vt populus interesset, duct⁹ fuit ad palatiū, & tradit⁹ executori: & cū hora eū ducēdi ad broliū aduenisset, executor eū ducēs ad dictū locū, exeūdo palatiū sub porta magna, q̄ est ante ecclesiā cathedralē (q̄ vulgò le Dome dr̃) tunc cecidit turris, seu coopertura dictę portæ, & ꝑdictos astrologū, & executorē iustitię vnà cū certis aliis Birreriis interfecit: & illo anno dux Mediolani in festo S. Stephani ꝓthomart. & in ecclesia ipsi sancto dicata, Mediolani vniuerso astante populo, omnibusq; aulicis ipsius, ab vno ex suis vasallis, multis vulnerib⁹ turpiter confossus est. qd & verū est de cæde ipsius ducis, sed de astrologo,

& aliis nō vidi nec legi, sed à qbusdā (vt dixi) accepi, q̄ ita referebāt: sed tūc nō credidi, nec adhuc credo.

Plures astrologos noīat Tex. ī sua officina. ī c. astrologi, qui Astrologiā inuenerunt, & in ea scripserūt.

Ad hanc materiam an Astrologia sit prohibita, ēt Legistæ & Canonistæ insudauerūt. Ita ꝙ ēt Canonistæ disputauerunt an eam exercentes peccent. Et in hoc varij varia dixerūt: sed nō multū circa ꝑdicta insistēdo nisi quodāmodo remissiuè, viderer primò ꝙ nō sit prohibita. Cū sit vna ex septem artibus liberalibus, vt supra dictū est. Ideo in se nō est mala, vt inquit Io. An. in c. 2. de sortilegiis. Eo ēt, quia omnis scientia, à diuinis scripturis sumpsit exordium, vt dicit gl. in c. qui sine saluatore. 26. q. 3. Imò tales scientias exercentes præmiāt iure. l. j. ff. de variis & extraord. cogn. facit. l. eorum. C. de mathematicis.

Sed quicquid sit, opus est, vt ad veritatē condescēdens, dicam id quod Canonistæ dicunt, quod in desuetudinē abiit: q̄a ex eius occasione homines qñq; incidebant in idolatriā, ex eo ꝙ credebant hoīes necessitatos corporibus cœlestibus: quod non est verū, vt dicit Bartholomęus Sibyllę, in suo speculo peregrinarū quæstionū, sed corpora ista inferiora regūtur ex vi superiorū diuina potētia hoc operāte, vt dicit Archidiaconus ī c. nō licet. 26. q. 5. Vel ideo abiit in desuetudinem, quia studentes in ea, dū nimia curiositate essent illi scientię intenti, minus vacabant his q̄ saluti aīarū eēnt accōmodata, vt dicit tex. in c. sors. 26. q. 3. no. Pan. ī c. ex tuarū. extra de sortilegiis.

Et ad id quod dr̃, & queritur an eam exercentes peccent: dicēdū est ꝙ si velint prædicere ea quæ cau santur ex corporib⁹ supercœlestibus, vt ecclypsim lunæ, seu solis, siccitatē vel abundantiam frumēti non peccāt, dūmodo nō credāt necessitatem inesse: quia Deus potest aliter facere q̄ astra significēt seu demōstrēt. Ideo dicit gl. in c. non licet. 26. q. 5. ꝙ medici in dando medicinam, & rustici in seminando non peccant inspiciendo cursum lunæ vel stellarū, dūmodo nō credāt necessitatē inesse: quia ista corpora supercœlestia sunt signa rerum & non sunt cāæ. de hoc ꝑ Archid. ī c. si clericus. 25. q. 5. & p B. Tho. 2. 2. q. 10. art. 10. vbi dicit hoc modo. Aut volunt Astrologi ꝑdicere casus fortuitos hoīum, certitudinaliter hoc asserentes, & peccāt. Quia licet corpora supercœlestia habeant inclinationē, non tñ necessitatē. Et licet homo inclinetur fm dispositionē corporis ad aliquod vitiū, tamē per rationē liberi arbitrij pōt aliud facere. Anima. n. non subiicitur istis corporib⁹ supercœlestibus, sed quia pleriq; hoīes sequntur sensualitatē suā, & appetitus naturales, captiuātes liberum arbitriū & rōnē ī tellectus: Ideo Astrologi qñq; dicūt verū, dicendo ꝙ talis est dispositus ad tale vitiū: Sed si Astrologi dicāt ꝙ astra inclināt ad tale qd, & nō imponant necessitatē (quia vir sapiēs dñabit̃ astris) nō peccant. ita dicit Panor. in d. c. ex tuarum. extra de sortilegiis. Et cum his hæc pars decima claudatur.

Decimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

VNDECIMA CATALOGI GLORIÆ MVNDI PARS,

De plebeis, artificibus, seu opificibus & de laudibus eorum tractat.

SECTA IN QVINQVAGINTA DVABVS CONSIDERATIONIBVS.

NOTATV dignũ venit primò ꝑ inductione huius partis, q reipublicę pͣsunt, in primis opam suscipiant, vt iuuenes vel studiis bonarũ artiũ, indulgeant. Cura.n.disciplinarũ pͥcipua oib⁹ esse debet in omni libera ciuitate. Plato.n.beatas fieri respublicas,q̃ à sapiẽtibus & doctis viris regunt᷑, vel si minus, qñ non oẽs doctissimi euadere possumus. Mercatura, nautica, aliæve artes ciuili societati vtiles exerceant᷑. Pro se laborare q́sq; debet, vt vsui sit sibi, familiæq; & aliis ꝯciuib⁹. hinc ocij magis q̃ negotij ratinnẽ exigere debẽt q reipublicæ pͣsunt, & optimi ẽt patres familias ab his, qb⁹ imperant: qd quidem & doctissimi veteres cẽsuerunt & Gymnosophistæ nudi illi sapientes, q̃ in India degebãt: Nihil magis odio prosequendũ arbitrabant᷑ q̃ segniciẽ, ac torporẽ animi. Quocirca, anteq̃ epularentur, adolescentes ad mensam deuocabãt, ab eisq́; rationẽ exigebãt, qd officij, qdve negotij ꝑ diem peregissent: & illis solis esculenta apponebant, quorũ industriã cõprobabãt. illos autẽ ex cœnaculo expellebant, qui per ignauiam & inertiam nihil egissent, & cibũ officio, negotiove, vt lucrarent᷑, imperabant. vt scribit Franciscus Patritius libr. 1. de institutione reipublicæ, tit. 8. vbi ait exemplum formicarũ; & apum oẽs seq debere, & quasi i cõi labore, vt oia q̃ necessaria humano vsui suppeditent᷑. Licet.n. (vt inquit) durior eẽ videret᷑, & ab humanitate aliena illa lex Draconis, vt ocij damnati capite punirent᷑, tñ rõne neutiquã caret. Cùm ẽt, vt scribit Diodorus, legẽ fuisse apud Aegyptios, qua singuli cogebantur noĩa sua apud pręsides ꝓfiteri, & qua arte quove lucro viuerẽt ostẽdere. Et si qui mentirentur, aut iniusto q̃stu viuerẽt capite damnabant᷑. Nec, vt dicit, medius fidius iniuria ociosi & ignaui iuuenes venenũ ciuitatis sunt, ꝓni ad libidinẽ fiũt, bonis inuidẽt, aliena appetũt, & deniq; seditiosi & turbulẽti euadũt, adeò vt pessimè cũ illis agat᷑ (vt ẽt planè in pręfatione huius opis in initio scripsi) & ĩ ista par. in 29. consid. ideo neq; admittẽdi ad muneta publica sunt, sed ad frugalitatem redigendi: vel si hoc minus fieri potest, mulctãdi sunt bonis, vel extorres, &, vt ait Paulus iureconsultus in l. iij. ff. de off. præsidis. curare debet is qui prouinciæ præest, malis hominibus prouinciam purgare: qa hoĩes pestilentes dissipant ciuitatem. Prouerbiorũ 29. & ociosi, ignaui, & inutiles patrię suę magis oneri, quàm honori sunt, teste Valerio. libro de testamentis quæ rescissa sunt. c. 2. & idẽ lib. 2. tit. de institutis antiquis dicit: apud Athenienses inertes, id est, qui sine arte seu exercitatione viuebãt, tanq̃ obnoxij delicto ẽt in forum ꝑtrahebant᷑, vt punirent᷑. eius sunt verba. apud Athenienses inertia in latebris suis langnore marcẽs, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitq́; vt facinorosæ, ita erubescẽdæ rea culpæ. & in c. seq. subdit. Areopagitę (q officiũ simile Romanis censorib⁹ gerebãt) qd quisq; Atheniensiũ ageret, aut quo nã q̃stu sustẽtaret᷑, diligentissime inquirere solebãt: vt hoĩes honestatẽ vitæ rationẽ memores reddẽdã esse sequerent᷑. Vnde in euangelio dr̃. Redde rationem villicationis tuæ, hoc est negotiationis, vt scribitur Lucę 16. Et mirum in modũ & seuerè increpuit aliàs quidã philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se, & assiduè oscitantem: vt scribitur apud Gellium in c. 2. octaui libri. qui tamen hac ętate non reperitur.

Et idẽ Gellius lib. 4. c. vlt. refert vnũ exemplum castigatissimæ disciplinę, & quid de eius nota deliberatum, q steterat fortè apud cẽsores oscitabundus, dum ait. Altera seueritas eiusdẽ sectæ & disciplinæ est, deliberatũ est de nota eius, qui apud censores ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonore oscitauit. Atq; inibi ꝓpè, vt plecteretur, fuit: tanquam illud iudiciũ vagi animi foret, & allucinãtis, & flexæ,

atq; aptę securitatis. Sed quũ ille deierasset inuictissimus sese, & repugnantẽ oscitatione victũ, teneriq; eo vitio, q̃ oscedo appellat, tũ notę iã destinatæ exẽptus est, & vt ait Gelli. P. Scipio Africanus Pauli filius hãc historiã posuit ĩ orone, quã dixit in cẽsura, quũ ad ma iorũ mores populũ hortaret. Ideo non immeritò Textor ĩ sua officina laudat laboriosos quosdam ab eo recitatos, sub verbo laboriosi, vbi ait, q̃ Cleanthes philosophus inopia mercennarium se fecit, ac noctu q̃dem in hauriẽdis aquis victũ sibi cõparauit, interdiu liberalibus studiis dedit operam: pinsebat quoq; farinas sępenumero, vt penuriã illam necessariam plerisq; malum excuteret.

Itẽ pugnabat Plautus ĩ paupertatẽ dies & noctes, scribebat.n. fabulas suas interdiu, nocte verò opam locabat pistori, & ĩ agẽdis molis (quas trusatiles vocãr) qualemcunq; faciebat q̃stũ. Sed q̃ inter alias sit ratio, vt inertes & ociosi extorres fiãt, est: q̃m sępenumero fit, vt eiecti patria cũ peregrinantur & à parentũ delitiis absunt, egendo discant quærere, & parta non modo luxu prodigere, verũ oĩ parcimonia & continẽtia ꝯseruare. Idcirco cũ opifices parãt ea q̃ vsui nobis sunt, & sine quib⁹ minus cõmodè viuitur, non modo tolerandi sunt, sed inter honestos ciues cẽsendi, eo ẽt cũ vrbes diuersis ornamẽtis illustriores reddunt: vt & ibi narrat Franciscus Patritius, quò aliqui opifices, & artifices vtiles fuerint ciuibus suis, vt de Demetrio duce expugnare, q Rhodum accedẽs ab ea parte muri, in qua notissima illa Prothogenis Sicauni tabula collocata erat. Cũ iã incendiũ vrbi pararet, certior ab oppidanis factus eius rei, ne p̃clari artificis incendio monimẽta deleret, vrbi & ciuib⁹ pepercit: vt & attestatur Aulus Gellius lib. 15. c. vlt. Olimpij Iouis statua diuti⁹ Phidiæ nomẽ seruauit, Capitolini aũt Mẽtoris, Tales opifices ciuitates illęq̃ ꝓtulerũt: inter suas laudes ꝯnumerare possunt. Solonis lex p̃cipuè laudatur, qua quidẽ sanciuit, filiũ nequaquã parẽti necessaria vitæ subsidia debere, à quo nullam artem suscepisset.

Et nõ solũ opifices, verũ ẽt mercatores in ciuitatib⁹ fouẽdi sunt & extollẽdi. cũ ciuitates lõgẽ magis abundãtes reddũt his reb⁹ q̃ magis vsui esse possunt, vt inferius eadẽ par. in 45. ꝯsid. latius describet. Et ex plurib⁹ ꝯcludit Patritius, opifices honestioris q̃stus qui ciuitatẽ rebus necessariis augẽt, vel specie vrbis decorant, neutiq̃ excludẽdos. Sed taliter cũ his agendũ, vt cognoscant industriã suã nõ esse pœnitendã. Et si illis locus inter primarios non sit, inter reliquos honestè esse possunt. iustũ namq; esse vr, & ad ꝯcordiam inter ciues seruandã maximè accommodatũ, si hi sine qb⁹ ciuitas vix esse põt, quiq; participes onerũ sint, honorũ etiã participes aliqua ex parte reddant. Et sic post honestos & virtuosos primò, secũdò verò disciplinarũ liberaliũ expertes, tertiò nobilis in suffragiis reddendis habẽda est ratio eox, qui mercatura, artificio, & industria ciuib⁹ prosunt, & vrbem opulentiorem, nitidioremq; reddunt.

Si verò opifices inter ciues ꝯnumerãdi, & ad honores assumendi sint, vide Aristotelem. 3. Politic. c. 3.

Inter plebeios reperiuntur quatuor status, secũdũ Luc. de Pẽ. in l. in albo. C. de decurionib. lib. 10. Quidam.n. sunt in primo honore, vt sunt qui in magistratu constituuntur. In secundo honore qui sequentem honorẽ administrauerint, vt post officiales regios, sunt officiales ciuitatis. & post eos tertiò dignantur honore, vt sunt decuriones, & alij inferiores, qui præsunt alicui cognitioni. Vltimò & quartò qui nullo functi sunt honore, vt de singulis infrà dicetur.

SEcunda consid. Barth. Cęp. in trac. de re militari & duello. lib. 7. vbi de nobilitatẽ scribit. in iiij. col. dicit, q̃ triplex est hominum status, s. Maiorũ, & hi sunt qui ad dignitatẽ à fortuna prouecti sunt, & de his ante in 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. partibus: Mediorũ, & hi sunt nobiles sine alia dignitate, & de his in 8. par. scriptum est: Minorum, & hi sunt ignobiles, seu plebei. Et horum modi sunt nouem, vt vult Iac. Faber in sua introductione in politica Aristotelis.

Primus Agricolarum, qui circa alimenta versatur.
Secundus Opificum, qui versatur circa artes, aut necessarias, aut honestas, aut voluptarias.
Tertius Canponum, vendentium, ementiumq̃ne, mercatorum, & nummulariorum.
Quartus Naualium bellatorum.
Quintus Piscatorum.
Sextus Portitorum.
Septimus Negotiatorum marmorum.
Octauus manu operariorũ parnas facultates habẽtiũ.
Nonus Liberorum non tamen ex vtroq; parente ciuẽ ortum habentiũ. & de singulis suo loco dicẽdum est & in hoc opere explicabitur, vt cõprehendatur status reipublicæ, in qua multę sunt species hominũ, & rerũ: de quibus satis scripsi, præter plebeios hic describendos, vt tres status hoĩum hic comprehendant, qui sunt, s. eorum qui sunt in dignitate, nobilium, & plebeiorum. vt dicit Luc. de Pen. in l. j. col. vlt. C. de desertoribus. lib. 12. & vt dicit Guil. Budæus in lege diuus Marcus. ff. de officio præsidis, qui vulgò status dr̃, in iure ordo dicitur: &, vt dicit, sunt tres ordines inter quos sunt plebei. & ait Zasius in repet. l. ij. in §. post hunc maximæ autoritatis fuerunt. ff. de origine iuris, q̃ Romę fuerunt tres ordines, sed inter alios ordo plebeiorum erat infimus.

Aristotelis verò sñia & Politicorum primo, esse inter homines quosdam velut natura imperantes seu principes, & alios velut natura parentes, & seruituti mancipatos seu rusticiores ferina quadã mente, & nimio plus ab humaniore vsu, ac vrbaniore sequestratos. Quod fit pp cõseruationem. Nam qui mente rem prospicere potest, natura imperare vr, ac dñari. Qui verò ita corpore effectus est, vt exeq ista possit, nihil ipse fere ex rõne despiciens, natura paret, atq; seruit. Nihil.n. natura facit tale qualẽ Chalcotypi, i. ærarij fabri Delphicum gladium diuersis accommodum ex inopia: teste Cęlio lib. antiq. lectio. 12. cap. 8. de quo infrà latius ista par. in 8. consid.

TErtia consid. Antoninus Floren. in sua summa, par. 1. tit. 1. c. 3. §. dicit, q̃ mechanica ars septem habet species. Lanificium, Armaturam, Nauigationem, Agriculturam, Venationem, Medicinã & Theatricam. Et dicitur mechanica, scientia adulterina, siue non liberalis secundum glossam. in verbo, mechanicis,

nacis.in auth. de nõ alienãdis aut pmutãdis reb⁹ ecclesiasticis &c.§. qd aũt dictũ est.coll.2. Et ad hãc artẽ mechanicã oĩum rerũ fabrica ꝯcurrere vr,q̃ hnmanis necessitatib⁹ inueniũť grata,ꝯmoda,& necessaria. ita ẽt dicit Luc.de Pẽ.i l.ij.C.de excusat.artific.lib. 10.

Lanificiũ verò prima est eius species,ad quã ptinet oĩs opatio nendi,retorquẽdi,ꝯnẽdi,qcqd fit instro, colo,fuso, acu, pectine, calamistro, girgillo, alabro. In materia lini, lanę, canapi,& sub eis oẽs vsus floccoꝝ, filtroꝝ, sagoꝝ, sagmarum, sportarum &c.

Armatura ponitur ꝓ secunda, q̃ iterũ habet duas species Architectonicam,s.& Fabrilem. Architectonica in cementariã,& carpẽtariã. Cemẽtarij sunt qui ædificiũ ex lapidib⁹ & cemẽto faciũt & construunt. Carpentarij qui ædificia ex ligno componũt. Fabrilis in malleatotiam & fusoriã, & hæc fabrilis & ferraria duabus rebus cõstat,ventis,scilicet & flamma.

Agriculturã ponit Antoninus ꝓ tertia : ego verò eam primam cõstituo insequẽdo modos plebeioꝝ à Iacobo Fabro hic in pcedenti consid.designatos. Licet lanificiũ fuerit prius,qm̃ anteq̃ Adam laborasset terram,dñs Deus fecerat ei & vxori eius vestes pelliceas quibus induit eos, vt scribiť Gene.3.in fine. quod quidem artificium continetur sub arte lanificæ.de qua hic antè, & infrà in 41.conside.dicetur.

Agricultura verò quatuor habet species.s.aruum seu agrũ,q sationib⁹ deputať.Cõsitũ qui nemoribus ꝯstat,vt sunt vineta,olineta, pomeriũ. Pascuũ, q pascuis constat, vt prata. Floridũ, vt hortus & rosaria.

Venatio pro quarta specie ponitur ab eodẽ. &, vt ait, tres habet species,s.ferinam, aucupium, & piscaturam : quæ quomodo fiant, vide ibi.

Nauigationẽ scribit post venationẽ,quæ continet oẽm industriam emendi & vendendi. hæc vniuersa littora addit,pacẽ & familiaritatẽ cũ exteris nationibus componit,& priuata bona communicat.

Medicinã deinde ponit Antoninus,sed Luc.de Pẽ. ponit chirurgiã,& credo quod melius:qa medicina est ars seu scientia liberalis : vt ĩ in pręcedenti parte dictũ est,in 24.conside. Medicina verò corporis vel tuetur vel restaurat salutẽ : hæc continet occasiones & operationes,vt latius ĩ in 48.conside. dicetur.

Septima species est theatrica, q̃ ludos diuersi generis ꝯtinet,vt in penult.ꝯside.huiusce partis videre poteris.Sed in pcedẽtia hoꝝ plebeioꝝ non sequar, nec ordiuẽ Antonini Florentini, nec Iacobi Fabri, nec Zoderici Zamoren.ĩ suo Speculo humanę vitæ.

Et aduerte ad vnũ quod scribit Budęus in l.vlt.ff. si mensor falsum modũ dixerit,ꝙ in omni arte, tres hoĩes sunt considerãdi. Opifex, Architectonicus, & in arte instituturus,& eruditus.

QVarta consid.Priusq̃ ad particulares plebeioꝝ modos,seu mechanicoꝝ species condescendamus,ꝓponere gñalia decens est. Primò, in omni statu,seu modo masculi pręferendi sunt fœminis, & sunt plus honorãdi q̃ fœminæ : qa p masculos ꝯseruatur agnatio.l.ꝓnunciatio.§.pẽ.ibi : cõi iure.ĩ ff.de verbor.& rer.signific.l.j.iuncta glo.ff.de ꝓbatio. Et p masculos conseruatur memoria æterna ascẽdẽtiũ.l.liberoꝝ. in fi.ff.de verb.& rer.signific. facit l. & qa.ff.de interrogato.actio.facit ẽt text.in §.itẽ vetustas.in prin.instit.de hær.q̃ ab intest.deferun.& de senatusconsul. Tertul.in prin.vbi masculi pferuntur fœminis. Et naturalr parẽtes plus diligũt masculos, q̃ fœminas.Quinimò matres qb⁹ forte, & cõiter filia dulcior eẽt,& magis gratiosa,velut ei similis,in sexu semper concipere & parere mallent masculũ : quia grauius fœminam in vtero gerũt,& pariũt, fm philosophũ in libro animaliũ. Quę (inquit) fœminã ferunt, fiunt pallidiores,& grauius degũt & varia auidius appetũt, statimq; fastidiũt,quã q̃ mares: & plus motus magna ex parte mas ĩ vtero infert q̃ fœmina, & celerius ꝓdir, & sic mrẽm nõ tm̃ torquet in partu. Et ẽt masculi sunt longioris vitæ fœmellis, cum callidius animal sit masculus q̃ fęmella, teste Aristotele lib.de longitu.& breuit.vitæ. & eodẽ autore in lib.de animalib⁹: in gñe humano,pauci gemini seruant, si alter mas,& alter fœmina sit,q̃ mari nocet in breuit.vitę.inde dr Ecclesiastici 36.oẽm masculũ excipiet mulier, id est gratũ accipiet in partu plusquã si mulierem pareret, fm Lyram, ibi : Quia fœmina nõ est homo simplr, sed homo occasionatus, secũdũ philosophum lib.de animalibus. quod denota t imperfectionẽ rõne defectus materiæ, ex quo prouenit ꝙ fœmina generať, & calor est causa maris, & frigiditas reddit fœmellam,& p membra dextra gñaotur masculi,p siuistra fœminæ. Et in vtero matris à dextris sunt masculi, & à siuistris fœminæ,vt scribit Arnal.de Villanoua in suo trac.de coitu. ĩ prin.circa fi. & in 1.c.& Cęli⁹ lib. antiquarũ lectio. 2.c.54.& 55.

Et ex his facile cognoscimus & cognoscere debemus nos summo Deo teneri,& obnoxios esse,quòd nos hoĩes creauit,& nõ mulieres. vnde refert Lactãtius lib.3.nõ sine cã Platonẽ de quatuor gratias egisse Deo. Primò ꝙ hõ natus esset & nõ animal brutũ. Secũdò ꝙ Gręcus potiusq̃ Barbarus. Tertiò ꝙ Athenis tpe Socratis.Quartò ꝙ mas potiusq̃ fœmina: qa teste Thoma in 1.q.99.art.2. Fœmina est quid occasionatũ & defectuosum, eo ꝙ virtus ꝓductiua q̃ est in semine maris ꝓducere intẽdit simile sibi pfectum fm masculinum sexum, sed ꝙ fœmina generet, est pp virtutis actiuæ debilitatẽ vel aliquã materię indispositionẽ,aut transmutationẽ ab extrinseco, puta à ventis australib⁹, q sunt humidi, fm Aristotelem in d.lib.de aĩalibus . vbi dicit, ꝙ virtus septentrionalis coadiuuat gñationẽ masculorum. Australis verò ad generationẽ fœminarũ. Vnde si Adam nõ peccasset in paradiso delitiarũ residens,q est ĩ omnes vẽtos de quo in sequenti par.in 4.consid. scripsi,homines tot fœminas,& non plus quàm viros generassent.

Et nobilitas masculi,& excellentia illins vltra fœminã cognosciť, tã ex eo ꝙ creatio humanæ naturæ fuit ꝓducta ĩ vno indiuiduo solo, & sexu viriltatũ : vt hr Gene. 1.& 2. vt sic esset primus hõ principum oĩum indiuiduorũ naturæ humanę, & cõsequenter totius speciei sũo modo : sicut Deus est principium totius vniuersi, vt quoad esset in masculo quædam similitudo hominis ad Deum propter humanæ naturæ dignitatem.iuxta illud Actuum 17.Fecit Deus ex vno, omne genus hoĩum, id est ex Adam, quem

solū (cum Eua tunc adhuc creata nō esset) posuit in paradisum voluptatis, eisq; soli adduxit oia q̃ creauerat,qb⁹ ipse noia imposuit,& deinde Euam creauit,vt patet Gene.2.& 1.ad Timoth.2.d i. Adam.n. primus formatus est,deinde Eua. Nec obstat quod in primo ca.Gene.dicitur. masculū & fœminā creauit eos:quin hoc ibi dicitur p anticipationē, vt dicit Nicolaus de Lyra ibi, vt recitat G.Bnd. in sua repet. c.Ray.in verbo duas habēs filias. nu.136.de testam. & nu.137.dicit, ꝙ maiorē habet dignitatē sexus virilis q̃ fœmineus,per textū in l.j.ff.de senatorib⁹. vbi sunt verba Vlpiani, ꝙ maior dignitas est in sexu virili. & ad corroborationem huius scribit ibi plura exempla G.Bnd. in glos.in verbo,si absq; liberis, secundo. de exemplari substitutione.nu.41.allegans Augustinū de ciuitate Dei.lib.18.& ibi dicit, ꝙ dignior est homo quam fœmina, & quod licet ciuitas Athenarū fuerit noiata à noie mulieris,tñ Neptun⁹ iratus,& iniuria motus, qa mulieres ex vna obtinuerunt,aquas laxauit p totā regionē, tn maximam eius destructionem,& perditionem, pro quo placādo fœminæ ex tunc fuerunt triplici pœna afflictæ.

Primò ꝙ nunquam vocem in deliberatione consiliorū haberent,ex quo ẽt obseruarunt Romani, ꝙ in legib⁹ condendis soli viri, & nō fœminæ vocarētur.vñ Papinia.in l.j.ff.de legib⁹. Lex, inquit est cōe preceptū virorum prudentum, consultum: & hoc quia mulieres sunt fragiles, & earum consiltum inualidum. & consilium proprie virorum est,nō mulierum.argu.l.quidam decedens.§.Papinianus.ff.de administratio.tutorum.

Secūdò quod nunquā proles nomē matris gestaret.de quo scribitur p eundem G.Bnd.in eadem repetitio.in gl.pro quo text.expressus.in §.j.in fi.institut.de legitima agnatorum tutela.

Tertiò ꝙ nunquā fœmina hoc pulchro nomine Athena vocaretur,vt dicit Augustinus vbi suprà.

De pluribus priuilegiis,prorogatiuis,& honoribus quibus viri honorantur, & nō mulieres hʒ in l.fœminę.ff.de reg.iur.et quia ibi amplissimè p Philippū Decium,vbi est propria officina, & iam aliquid supra dixi in secunda parte huius opis, nō insisto.& ꝓ materia semp recurras ad Deciū, vbi scribit multos casus in quibus fœminæ sunt deterioris conditiōis ꝓut ẽt hʒ in l.Papiniani, quę incipit,in multis iuris nostri articulis, deterior est conditio fœminarum q̃ masculoꝝ.ff.de statu homi.& ibi glo.enumerat 55. & idem Decius multos casus in qbus fœminæ sunt melioris conditionis, & plures in qbus pari passu ambulant,scripsit in d.l.fœminæ.

Adde quæ notat Dominicus in ca.statutū.iij.col. mihi prima in fin.de hęret.in vj.ꝙ quo ad honores filij sequuntur lineam paternam, & non maternam, quod facit (vt ait) ꝙ filius non debet portare arma familię maternę,sed paternæ.

Aduerre tñ, ꝙ actus deambulationis in altiori loco,& sedendi in mensa denotant prerogatiuā, vt s̄ dixi,in prima par. in 16.30.& 37.cōsiderationib. Sed mulieribus debetur honor in deambulando, tam vicatim quàm oppidatim, & etiam in sedendo & epulando:vt superius in 2.par.in 37.cousid.scripsi.Ideo videtur ꝙ fœminæ sunt honorabiliores, saltem in illis actibus.

Vlterius ad antedicta facit & cōprobatur masculos fœminis esse præferendos pluribus rationibus.

Primò rōne naturali, ex eo,ꝙ naturale est illum dñari & pesse q viribus corporis pstātior est: qm,vt ait Ioseph⁹ apud Egesippū, lib.5.excidij Ierosolymitani c.15.& ẽt lib.6.belli Iudaici.c.12.lex naturę eadem oibus hominibus,volatilibus,feris, bestis insusa:vt vnusquisq; cedat potentiori,Taurus Leoni,Ceruus Vrso, Leopardo Caprea, Aquilæ Accipiter, Accipitri Columba seu Alauda. Ipsi tauro iuuenci inferiores,Arieti ouium greges, hirco caper, ne diuersi generis videatur aliqua distantia. & refert Plato li.3 & 4.de legibus iustum imperium ac fm naturam esse,vt potentiora imbecillioribus dominētur. Quod satis approbare videnť iura, cum velint victum captum in bello victoris seruum fieri,vt hʒ de toto tit. de captiuis & postlimi.reuer.ff.& C.& latè per scribentes in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iut. Quæ iura ẽt apud extraneos à Romanis locū habuere ex testimonio Zenophontis.lib.7.lex est, inquit,inter oēs hoīes perpetua qñ Belligererū vrbs capta fuerit, cūcta eorū esse,qui ceperunt.& corpora eorū q in vrbe sunt, & pecunias.& illā sniam sequit' Arist.lib.4. Politic. c.4. quod locū habet veritatis, cū bellū fuerit iustū: vt in c.fulgētiū.dist.1.& in c.dicat.23.q.5.vbi Amb. in lib.1.de Patriarchis scribit prædam regis Sodomorum vtiq; fuisse in potestate victoris Abrahæ, & hʒ per scriben. super 4. sniarū.dist.15.& p Bal.i c.1. versi.sed nūquid.de milite vasallo q contumax est. & d.meus Ias.in l.j.3.q.in vtraq; lect.ff.de acq.poss.

Sed constat mares fœminis esse robustiores corpore,atq; animi viribus multo præstātiores:qd licet sit clarum,tñ sic probatur. Primò, quia vir ita nominatur,quia maior in eo vis est q̃ in fœmina: & hinc virtus nomē accepit,vt voluit Lactantius lib.de officio Dei.c.12.Mulier verò,vt Varro interpretatur, & repetit ipse Lactantius à mollicie dicta est, immutata & detracta litera, quasi mollior, vt ẽt hʒ in ca.quod proposuisti. 32.q.7.licet ibi ad mollicię mētis referatur, ad corpus verò refert Lactātius vbi supra. quod & idē scribit lib.1.diuinarum institutionum.c.26. & Plato in lib.5.de republica,vnde Arist.lib.9.de natura animaliū.c.1. & Plinius lib.9. naturalis historiæ.c.48.scribunt omnes mares in oī specie aialium fortiores esse,atq; animosiores, pterquā in Pātheris & Vrsis:& dixi in seq.par.78.consid.Auicenna verò lib.de animabus.9.in prin.in Leopardis & Lupis. Albertus aūt magnus lib.8.de animalib.c.1.in Vrsis & Leopardis excepit. Aristo.ẽt lib.4.de generatione animaliū.c.6.scribit fœminas sua natura debiliores esse q̃ mares, & idem orbicularium qōnum lib.39. c.11.dixit,mulierem interfecisse iniquius esse quàm virū (quanquam naturæ ratione mas sit præstantior fœmina) qa mulier infirmior est, minusq́, proinde iniuriā facere potest.Hinc idem lib.4.de natura aialiū.c.vlt.& lib.3.de partibus animaliū. cap.1.autor est,& partes quas velut arma natura aialibus dedit: vt

ut dētes, cornua, aculeos, calcaria, & cętera huiusmodi, aut matib⁹ tm̃ naturā ipsam cōcessisse, aut certe potiores atq; robustiores quàm fœminę: qd & scribit Plinius li. 11. c. 32. et Albertus lib. de animalib⁹. 12. c. vl. ad fi. & li. 18. tract. 2. c. 5. vbi ex hoc arguit mulieres citius crescere, cōpleri, & senescere quàm viros.

Ex hoc effici pōt, si mas & fœmella eodem casu simul moriātur seu perierint, de iure p̄sumit vir tanq̃ robustior diutius vixisse, & mulier p̄mori tanq̃ debilior. casus est l. q duos. §. si maritus. ff. de reb⁹ dubiis. & i l. cū hic status. §. ambo. & ibi glo. i verbo, simul. ff. de donatio. iter virū & vxorē. & i l. si possessor. §. si codē. vbi hoc notāt glo. vlt. & Bal. ff. de religiosis & sumptib⁹ funerū. Felinus i c. capitulū sanctæ crucis. col. antepenult. extra de rescriptis. Hippolyt⁹ de Marsiliis i repet. rub. C. de p̄batio. col. 83. de quo tn̄ vide Siguorolū de Homodeis, ꝯs. 9. icip. hoc capite quō p̄supponit & cōs. 155. icipien. i p̄cessu facto. col. fi. Facit, qa si gemini puta mascul⁹ & fęmina nascant, et de natiuitatis ordine nō appareat, p̄sumit mascul⁹ prior edit⁹. casus est in l. si fuerit. §. fin. ff. de rebus dubiis.

Et inter theologos dixit Alexander de Halis in secūda parte suæ summę, qōne 78. mēbro. 5. cōuenisse mulierē fieri corpore debiliorē: virum autem validiorē ex quatuor rationibus ibi per eum descriptis.

Illud verò nec admiratione caret ex hoc ꝙ q̃ masculi sunt, verò quoq; sunt valentiora & firmiora. vnde & masculū pro forti, vehemēti, & magnanimo vsurpauerint antiq. vt scribit Neuius. E cōtrario Hippocrates libro Aphoris. 5. c. 16. carnium effœminationem in sua trāslatione scribit p̄ debilitate: vt sentit ibi Galen. interpres, qm̄ fœmina masculo sit debilior. Hinc quoq; mulier, vt scribit idē Hippocrates aphoris. 7. c. 44. retulit. & Plinius li. 7. c. ambidex tra nō efficit: hoc est q̃ ambab⁹ manib⁹ p̄ dextra vtat, vt nō nulli viri vtraq; manu vtētes sæpenumero nobis apparent. Cuiusmodi Aioth fuisse testatur, lib. Iudicū c. 3. & Asteropeū Homerus li. Iliad. 21. Nēpe ob naturę mu liebris debilitatē, vt p̄dit Galenus, in eo loco. Nā si ambabus (inquit) manibus ob neruorū robur ac musculorū quidā viri vtūtur, optima ratione, nulla mulier vtet: sed satis abundeq; habet si vna dextra modice vtat. Amazonidas quidē solitas dextrā amburere mammā tradit historia, vt in proximā manū plus alimēti ꝯcurrēs, & proueniēs maior vigor, & valētia ei adesset: vt q̃ ēt ei per naturā inualida habeatur. vt scribit Cęlius lib. antiquarū lect. 2. c. 35. circa mediū. vbi ēt scribit qua rōne physici tradūt ambidextrum fieri hominē, aut sinistra vtatur aliquis pro dextra.

Accedat huc ꝙ scribūt qui numerorum rationes scrutati sunt, numerum parem fœminam esse, impa rem verò marem: quia semper fortior sit ad omnia, vt copiosè disseruit Macrobius lib. 1. de somnio Scipionis. & Lucas de Penna in l. iij. post initiū. C. qui morbo se excusant. lib. 10. vt in sequenti parte, in 37. consideratione dixi.

Pro hac ratione militat, ꝙ rerū naturæ scriptores plantis, herbis, arboribus, & virgultis, quibus maior vis inest, masculi nomē ac titulū assignāt: quibus verò minor fœminæ, licet nō propriè, sed similitudinarię, ꝙ q̄dam illis insint masculorū proprietates & fœminarū, & quemadmodū masculus maioris est virtutis, vt plurimū q̃ fœmina. Ideo planta cui maior vis adest fructus p̄mēdi, masculi adepta est nomen. Cui aūt minor fœminæ, vt scribit Plinius naturalis historiæ. li. 14. c. 4. circa initium. Arboribus, imò potius omnibus quæ terra gignit, herbisque etiam vtrunque sexum esse diligentissimè naturæ tradunt: vt etiam refert Cęlius lib. antiquarū lec. 11. c. 33. in fi. & de quibus in sequen. par. in 40. consid. dictum est.

Secunda ratio est, qm̄ qui plus habet rationis, ingenij, prudētiæ, & ꝯsilij, alioꝵ rector, & dn̄s cōstitui debet. q verò min⁹, seruiat, qa, vt ait Salomō Prouerbio. 10. Qui stultus est, seruiet sapiēti. & 17. c. Seru⁹ sapiēs dominabit̃ stultis filiis. Et scribit̃ Eccl. 10. Seruo sensato liberi seruiēt. Et ꝫ hac par. in 8. cōsid. latè dicet̃. Sapietes esse p̄ferēdos illis q insicitia rerumq; ignoratione tenent̃. Sed cōsiliū mulierū est inualidū, vt inquit Aristot. li. 1. Polit. vlt. c. & refert Bal. in rub. C. de rerū pmu. vers. itē quare donatio. vbi dicit hoc esse naturale & immutabile. & in c. 1. i 2. lectura. col. pen. vers. vltra qro. extra de iudic. Cùm plerūq; fœminarū ꝯsiliū aduersus p̄pria cōmoda laborat. l. si par. in fi. C. de spōsalib⁹. & dicit glo. in l. j. C. de ꝯfirmando tutore. ꝙ ꝯsiliū mulierū est fragile. & in §. j. istitu. de satisda. tutoꝵ. dicit esse infirmū. Et ēt Cicero i oratione p̄ Lucio Murena. Mulieres oēs (ait) p̄pter infirmitatē cōsilij, maiores in tutoꝵ potestate esse voluerūt. & multo plura alia p̄ fragilitate huius cōsilij dici possent, q̃ cū sint extra p̄positū, relinquo ea Andrææ Tiraquello in suis legib. cōnubialib. i princip. vbi multa ꝫ mulieres scripsit. vn̄ aduersus eū Almericus Bonchardus Gallicus apologiā fœminei sexus edidit. Et ibi ꝯcludit Tiraquellus, ꝙ cū mulieres sint viris lōgè iferiores, & animi et corporis virib⁹, vt ibi; & ante aliquid dictū & cōprobatū est, à quib⁹ virib⁹. potestas p̄ficiscit̃ & dominatio: illud cōcludēdū est, vt viri vxorib⁹ p̄sint, dominent̃, imperēt vt dn̄i cōtra vxores, quas rationes (vt ait) à diuo Augustino assumpsit. Cuius verba sunt huiusmodi in lib. q̄stionū Gen. vbi & glo. ordinaria citat. Est ordo naturalis in hominib⁹, vt seruiāt fœminæ viris, quia & illius hæc iustitia est, vt infirmior seruiat fortiori, & hęc in dominationib⁹ & seruitutib⁹ clara iustitia est, vt q excellūt ratione excellāt dominatione: q̃ verba (corruptè tn̄ & diminutè) repetunt̃ in c. est ordo. 33. q. 5. imò ēt vir iferioris dignitatis p̄fertur fœminę maioris dignitatis. cùm vir p̄fectorius p̄ferat̃ fœminæ cōsulari. l. j. ff. de senatorib⁹. vbi Vlpianus scribit ꝯsulari fœminæ cōsularē virū præferendū esse nemo ambigit, sed vir p̄fectorius an fœminæ cōsulari præferatur vidēdū est, & puto p̄ferri. Quia maior dignitas est in sexu virili. In quā sententiā Euripides i Iphigenia inquit.

Præstat vir vnicus, estq; lucis huius munere
Dignior, quàm multa sane fœminarum millia.

Ideo firmabitur, ꝙ nimis gloriosæ quædā domicellæ in pompis, supplicationib⁹, rogationib⁹ seu processionibus dominicalibus, & festiuis incedunt statim post sacerdotes, & ante masculos, quoniā semp masculi in actibus publicis præferendi sunt.

Tertia

Tertia ratio ꝓ excelletia sexus virilis ad muliebrẽ quantũ ad dignitatẽ procedit, & est in principiãdo, oẽs tam viri q̃ fœminæ ex vno viro fuerũt, in quo eſt expressa repræsentatio egressus rerum ab illo vnico principio primo & summo, q̃ ratio confirmatur ex dictis Phthagoræ dicẽtis. Marẽ i omni genere animaliũ esse naturæ & virtutis principiũ, sicut scribit Albertus Magnus li. 18. de animalib⁹. c. 2. ad finẽ. & de hoc infrà eadem parte, in 16. consid. versic. honor.

Quarta ratio est virtus i agẽdo, quia viri est agere, & mulieris est pati. vñ plus habet sexus virilis de virtute actiua, propter qd robustior est, & re & nominatione. & istud tenet Bal. i l. vlt. C. de seruis fugitiuis. vbi dicit marẽ esse fœmina nobiliorẽ: qm̃ agẽs nobilius patiente, sicut etiã dicit Bartol. in l. j. ff. de regu. Cato. & Ias. in princ. 5. col. ff. de verborũ obliga. qui & paulò post illud dictũ allegat pro notabili. Et fortior est causa in agente q̃ in patiente. l. ij. & vlt. C. ad Tertullianũ. & l. ij. §. obiicitur. ff. eod. Ideo & res magis denominaẽ ab agẽte q̃ à patiẽte. l. j. ff. de seruitut. rusticoꝝ pdiorum. & l. si quis binas. ff. de vsufructu. & vtrunq; tradit per ea iura Signorolus de Homodeis cõsilio 167. incipien. hoc capite in curia Barani. col. iij. versicu. nunc perueniamus. vbi et illud quoq; dicit sexũ masculũ obtinere vicẽ agentis, per notata in l. j. C. ad leg. Põpeiam de patricid. Et Alber. de Rosate in l. veluti. nu. 7. ff. de iustitia & iure. dicit, q̃ pater magis est diligendus à filiis quàm mater, ſm Philosophũ, inquãtum sunt principium generationis: quia pater est agens in generatione, & mater patiẽs: tamen ibi dicit, si mater multũ excederet patrem in virtute, esset magis diligenda. facit quia boni domestici (vt ait Ambrosius) sunt magis filiis præponẽdi.

Quinta qa vir præcellit fœminã, ex quo habet autoritatem in præsidendo. Nam ſm verum ordinem nõ mulier viro, sed vir præfertur mulieri tanquam caput corpori, sicut dicit Apostolus ad Ephes. 5. ad Corinth. 11. ad Colos. 3. & 1. Pet. 3. & has tres rationes posuit Bonauẽtura in 3. sent. di. 12. arg. 5. q. 1. vbi & alij alias rationes sexus virilis dignitatẽ cõprobãtes adducũt super illa questione. An Deus humanã naturã potuit assumere ſm muliebrẽ sexũ, in qua re, cõcludũt diuus Thomas, Richard. & alij id indubitanter potuisse, decentius tñ atq; conuenientius Christũ hominẽ in sexu virili induisse, qui dignior est, perfectior, atque honorabilior, vt tradit Augu. lib. 83. quæstionũ antedictis tribus rationibus, quas repetit Tiraquellus in suis legibus connubialibus, in cõmentario ante primam legem connubialem.

QVinta consid. fit in primis de defensorib. ciuitatũ, q inter plebeios numeranẽ: ex quo gerunt magistratũ inter plebeios, omnibus plebeis præferẽdi sunt, vt ex doctrina ante deducta in 7. par. in 24. cõsid. comprobatum est. Sed quia de his ibi, & in 6. par. reseruauerã hoc loco scribere: ideo de potestate eorum & iurisditione dicendũ est. Nã ante Iustinianũ imperatorẽ iam id officiũ fermè defecerat, cuius officij autoritas ab ipso Iustiniano reparata est, vt habetur in authen. de defenso. ciuita. in initio. col. la. iij. & ratio fuit, vt scribiẽ ibi in §. nulla. quia præsides prouinciarum ita depresserãt id officium defensorum ciuitatum (qui erant magistratus, seu iudices ciuitatum) in quibus sedes præsidalis erat: vnde ex pſentia pſidũ authoritas defensorum obumbrabaẽ.

Isti defensores ciuitatum apud nos in plerisq; locis dicuntur maiores, habentes magnam autoritatẽ & iurisditionem, vt est maior Burdegalen. Rupelle, de quo fit mẽtio in suprascriptione c. ex parte, extra de cõsuetudine Pictaueñ. & multi alij: etiam maior Diuionẽsis dẽ Vicecomes, qui magnã habet potestatem in suos, & ab eis plurimũ honoratur, & de multis cognoscit quæ ad cognitionem & iurisditionẽ pſidis videntur. In hac spectare verò nostra ciuitate Heduẽ. defensor noster dẽ Vergobretus, & sic nomẽ antiquum retinens, quod habebat tpe Iulij Cęsaris, qui tunc summus magistratus erat, creabaẽ annus, & vitę necisq; in suos potestatem habebat, teste Cæsare i suis commentariis. lib. 1. de bello Gallico circa initium. Et licet tpe Iulij Cęsaris duo, s. Diuiaticus & Liscus huic magistratui pꝛerant: nunc aũt vnicus præsidet, qui vulgariter *le Virg*, appellatur, vt per g scribatur: iuxta allusionem vocabuli, nec tantam habet potestatem: quam officiarij regij sæpè conantur deprimere, & etiam alij magistratus municipales i hac ciuitate existentes, qui habent iurisditionem in plurib⁹ locis ciuitatis, vt Episcopus, & ẽt venerabiles viri dñi Decanus & capitulum ecclesiæ Heduẽ. q habent iurisditionem in eorum claustro, sed Vergobretus & Scabini ciuitatis ꝓ virib⁹ iura ciuitatis nostrę tueñẽ & cõseruãt. Verũ à diuerticulo ad iter incœptũ redeamus. Vnde sciendum est: q̃ ciuitas sumiẽ generaliter ꝓ quolibet municipio totius prouinciæ, quæ caput est alicuius prouincię, vnde p singulas prouincias vna erat ciuitas pſidalis, facit. l. i defensorib. ibi, ciuitatũ vniuersarũ prouinciarũ. C. de defen. ciuitatũ. & in auth. præsides gentium. ibi, per vnãquãq; ciuitatẽ. C. de episc. audiẽ. & vide hic infrà in 14. cõsid. Et quia i huiusmodi ciuitate erat sedes metropolis, cui oĩa municipia prouinciæ suberant, ideo ibi q̃ plurimi nobiles affluebãt, & sepius habitabant. Vnde in ipsis ciuitatib⁹ erat statutus magistratus, & non de decurionib⁹ coartalib⁹, seu de proprio corpore ordinis, sed de nobiliorib⁹ habitãtib⁹ ciuitatem. l. ij. C. de defens. ciuit. & hic magistratus defensor ciuitatis dicebaẽ, & eligebaẽ à decurionib⁹ municipalib⁹ vrbis. idẽ ab habitatorib⁹ simul & ab ẽpo, vt i l. defensores ita pcipimus. C. eo. Postea tñ iure nouissimo ista immutata sunt, qm̃ nec ꝓhibitũ est de incorporatis municipalibus & decurionibus assumere i defensorẽ, nec ẽt de reliquis habitatoribus ciuitatis, sed vltra albũ seu matriculã curialiũ erat albũ quoddã seu matricula, in qua certus numerus ꝯstitutus erat nobiliorũ ciuitatis tã decurionũ q̃ cęterorũ ciuitatis habitatorũ, & ſm decursum illius albi seu exẽplaris obtinebaẽ dignitas, vt i aut. de defens. ciui. §. interim. sed circa hęc plus i mori incassum laboraremus, cũ electiones hoꝝ defensorũ hodie diuerso mõ fieri cõtingit: vt satis innuit ibi gl. i ver. circulũ. & apud nos raro iura obseruenẽ i talib. cũ ferè vnaqnq; ciuitas sua i sequẽdo priuilegia à pricipib. eis ꝯcessa, certis anni dieb. suos de-

fensores eligat. Et nos Hedui hunc eligimus sæpius defensorẽ ciuitatis nostrę, q nec decurio seu scabinus fuerit, & indiscriminatim oẽs habitatores ẽt coartales (quos Petrus Cothereau dixit esse burgẽses) eligebãt: sed à paucis annis vnus ex ciuib⁹ nostris prospectãs, q plurimũ gratia valeret apud burgẽses & primarios ciues, sed nõ apud plebẽ, lras à rege impetrauit: qb⁹ cautũ erat, vt balliuus Heduorũ ad electionẽ defensoris ciuitatis pcedi faceret, cũ numero .l. ciuiũ principaliũ & maiorũ ad hoc tm̃ collectorũ, vnà cũ officiarius regiis, quod & actũ extitit, plebeis infimis nõ admissis, & meritò, cũ tales in pceps ferunt: nec de cõmodo aut dãno ciuitatis puideãt. & rogari aut p machinationes seu p brigas, vt ita dicã, tanquã coacti eligebãt: qa obnoxij, aut ob pecunias creditas, aut pter lucrũ, qd ĩ artificio eorũ lucrabant aut metũ, ne si fortè 3 vocata eorũ defensorẽ eligi otingeret, eũ in officio esset, vindictam de eis sumeret: ex quo laudandus est mos antiquus, & de iure obseruãdus.

Et isti defensores ciuitatũ taxatã habeãt iurisditionem vsq; ad summã .l. solidorũ de iure. C. vt hẽ in l. C. de defensori. ciuita. sed de iure nouissimo vsque ad 3 0. aureos, vt in auth. eodẽ. §. & iudicare. colla. 3, prout adhuc & taxatã habent iurisditionẽ apud nos, Et ratio assignatur ibi, qa in eã ciuitate aderat ipse pses qui forenses q̃stiones digne & pro magnitudine posset & deberet determinare. Sed in municipiis nõ erant psides, ex quo iurisditio magistratuũ municipaliũ nõ erat taxata, vt in sequenti consid. dicetur. Sic ergo in simili idem erit dicendum de magistratibus municipalibus, q ratione propinquitatis si habeant præsidem prouincię ppinquũ, etiã municipales magistratus excusantur à necessitate officij, tex. in l. dies cautionis. §. si tam vicinum. ff. de dam. infec.

Itẽ defensor ciuitatis est maioris autoritatis q̃ magistratus municipij, qa oĩum puinciaiũ ibi repertorũ iudex est, imò omniũ rusticorũ ibi repertorũ totius puinciæ iudex est per puentionẽ, vt omisso magistratu municipali corã defensore ĩ pecuniariis causis litiget, vt lege vtili ratione. C. de defensorib⁹ ciuitatũ. Et huius rei ratio est, qñ ipse defensor, est tãquã parens humiliũ & plebeiorũ, vñ nomẽ habet defensoris ea ratione, & plebis parẽs dr in lege in defensorib⁹. & lege defensores nihil. C. eodẽ. Ideo à rusticis recusari nõ põt, vel à sede sua rustici euocari nõ possunt. Cũ eis sit tutor, parẽs, & defensor ob omni oppressione & molestia officialiũ: qm̃ si temerarie vexatus sit rusticus distractus à labore suo, erit defensoris coercere calũniã aduersarij, & omnino ĩ re puidere, nõ tanquã simplex magistrat⁹, sed tãquã capitaneus plebis, decurionũ, & cæterorũ nobiliũ: ita q oppressiones & abusus ĩ prouinciã fieri impedire facto suo debet. Vnde quorũcunq; nobilium in hoc casu oppressionis popularis ipse capturã habet, non tamen cognitionẽ causę, sed referre debet causam cognitioni iudicis cõpetẽtis, siue sint militares, siue ciuiles iudices, vt in l. defensores ciuitatum, cum seq. C. de defens. ciuitatũ. & in §. audient. authen. eod. Nõ enim mulctare possunt, nec mulctas infligere plebeis, nec seueriores q̃stiones exercere, ne nomen defensoris amittant: sed plebẽ, & decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tueri debẽt. l. defensores nihil. suprà allegata. Ideo, vt recẽset Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuum ciuilium. tit. de magistratibus municipalib. Iurisditio defensoris ciuitatũ non est eis patrimonialis, qm̃ plebeios ad emẽdas condẽnare non possunt. & hoc est quod vult dicere tex. in l. vnic. in prin. ibi: non tñ & c. ff. si quis ius dicenti non obtemperauit. Et ratio est, quia cũ ipsi defensores, vel municipes archam cõem habeant pro ære, & thesauro suæ cõitatis vel vniuersitatis, vt ĩ l. j. §. j. ff. q cuiusque vniuersita. noie. periculum erat nenimis suo ærario fauerent, si emendas haberent. Iurisditio verò principis est patrimonialis. vide G. Papæ decis. sua 626. vbi quærit an Castellani possint mulctare, & mulctas imponere: vnde præsides principis iurisditionem pœnali iudicio, i. à mendis emẽdari habent. l. pen. & fi. C. de modo mulctarũ. Hodie tñ ahr obseruat ferè ĩ oĩb⁹ defensorib. ciuit. Frãciæ, cũ habeant potestatem condẽnandi plebeios ad emendas, & illas de ærario ciuitatis applicant, sed hoc fit ex concessione principis cõiter: vt plurimũ in diuersis locis habent cognitionem causarũ criminaliũ, ẽt in forenses delinquentes in eorum ciuitate, & districtu repertos, vt maior Diuionẽ. qui habet cognitionem in oĩbus causis criminalibus; sed gentes regię volunt excipere certos casus: vt in crimine lęsę maiestatis, falsæ monetæ, & aliis, vt de hoc pendet processus in parlamẽto Diuionensi. Etiã iure nouissimo vr habere locum, cum talibus leuiora crimina audire, & competenti castigatione tradere permittitur, vt est tex. in §. audiũt. in initio. C. de desens. ciuit. nec mirũ est, qa simplex iurisditio sine modica coertione nulla est, tex. ĩ l. vlt. ff. de officio eius cui mãdata est iurisdi. qd vẽ verũ, nisi expresse phibitũ eẽt à principe.

Et, vt concludam ex pdictis, defensor ciuitatis tanquã totius prouincię gubernator ẽr: vt colligi põt ex l. in defensorib. cũ quatuor ll. seq. C. de defens. ciuita. Eo ẽt quia habet censurã, seu politiã morũ, seu status nõ solũ hoĩum, sed & ipsius patriæ. vt l. pe. C. eod. Et scias q defensor ciuitatis (cũ sit loco patris ciuibus, vt ante dictum est) non potest per aliquem ex ciuib⁹ in ius vocari sine venia. ita tenet Ang. in l. generaliter. ff. de in ius vocando. quẽ sequitur do. meus Ias. in §. pœnales. nu. 69. institu. de actio. allegat tex. in §. eos autem qui ita sine mercede. in authen. vt iudices sine quoquo suffrag. coll. ij. Sed hodie eorũ potestas non ita extẽditur, cum maiores ciuitatum hodie loco defensorum ciuitatum cõstituti, tantum in vrbe, seu infrà circuitum, & muros suę vrbis, vel incolatũ aut balliuiam defensionem suæ plebis habent.

Item plebanatum habent in vrbe qui ordini decurionum coartales sunt, seu fide coartati, quos Franci Burgenses vocant.

Cęteris autem habitatoribus maiores nostri non sunt ius dicẽtes, seu in illis magistratus non est: sed solũmodo tribunus eorũ, i. capitaneus pro obseruatione, & custodia loci, & habet respectũ super obseruãdis morib⁹, seu statu & politia ipsius vrbis. Et hæc est autoritas maiorũ vrbicariorũ, qui per prouinciã

extra

extra vrbē nihil possunt, nec sunt iuridici iutet rusti cos prouinciæ: sicut suut iure scripti defensores ciuitatū. Defensores verò patriæ ū sen gubernatores maximi decori sunt, de quib⁹ ante ī 7. par. in 10. cōsid. & in 9. par. in 14. cōsid. dixi. nā insiguiis regiis fruunt̄, ita regis pſonæ locū repræsentāt, sed munus seu partes gubernatoris patrialis eędē sunt, cū partib⁹ defensor: ciuitatū. vt scribit Petr⁹ Cothereau ī loco alleg.

Sexta cōsid. Suut & alij plebeiurū seu incolatuum municipiorū, dicti magistratus municipales, & in multis differūt à defensorib⁹ ciuitatū, de qnibus iu præcedenti cōsid. dictū est: qm̄ isti meliores partes in iure dicēdo habent q̄ ciuitatum defensores, licet, iu iure agendo minores sint, quia ciuitatū Capitanei sunt defensores, & non magistratus. sed magistratus ius dicunt de iure supra 300. aureos & nō ipsi defensores. Et isti magistratus municipales nullū imperiū exercent merum aut iurisditioni mixtum: sed causas tantum expedire possuut. In quibus iudicis dandi licentia est, seu q̄ delegari possunt, iuxta ea quæ scribuntur in l. imperium. ff. de iurisd. om. iud. Et sic corā magistratibus municipalib⁹ tantū expediri potest legis actio hoc est iuris actiones exerceri coram eis solum possunt. facit l. ij. §. deinde ex his. ff. de originę iur. Edicere aūt, vel discernere nou possunt hi magistratus municipales. ita scribit Petrus Cothereau in suo schedulari magistratuū ciuiliū. tit. de magistratibus municipalib⁹. in initiu, vbi declarat quid sit edicere, & de potestate ballinor, vasallorū seu dominorum Franciæ, & quā iurisditionem habeant, dicens ipsos habere maiorē iurisditionē q̄ magistratus municipales. Et scias ꝙ in Frācia cōmuniter Barones & magni dn̄i ī suis baroniis, & magnis seignoriis, q̄ meliori feudi noīe decorantur, dnos habent iudices, & apud eos ordo iuris dicēdi obseruatur, nec habet locū præuentio. Nā primus qui est inferior, & subalternus sæpe in vulgari nostro Castellanus dr̄, & ī prima instantia coguoscit de causis inter personas dictorū locorū, & aliqui habent iurisditionē limitatā vsq; ad certam summā: & à seniētiis eorū appellare licet ad s̄m indicem, qui dr̄ balliuus, & est superior, cū maiorē potestatem habeat: Iurisditionē. n. habent nō taxatā pro quātitate summę. Edicta & decreta facere possunt, dummodo legibus principis nō refragātur. Merū, mixtum iperiū & inrisditionē exercere possunt: & hoc vel ex speciali beneficio & ex presso priuilegio priucipis: qnia præscriptis verbis inestire canetur. de collatioue iurisditionis, vel moribus cōperit ex tali intitulatione Baroniæ vel digníoris feudi, iure communi fundatā esse iurisditionē omnimodā, & ipsum modū imperiū habere, vñ amplior est potestas dicto tū balliuorū. Aliqñ ēt qui habet ita feudū nobile cū iurisditione à principe cū illa potestate cōstituēdi balliuū, pôt omnē iurisditionē sub se ɔcedere, nec tamē abdicare videtur iurisditionē: quia ad suū balliuum appellabitur a iudice minorū vasallorū, qui pedanei vasalli dici possent, ad īstar iudicū, vel minores valua sores dicant̄, qui apud nos habent iurisditionē taxatā, & solā iurisditionē infimā exercere pussunt. Et à sentētiis huiusmodi balliuorū, licet secūdariò appellare ad curiā pſidis prouinciarū, qui ēt apud nos ballini vel senescalli vocant̄. de quib⁹ antè dixi in 7. par. in 19. cōsid. Sed vñ egressi sumus redeamus. Municipes hodie dicūtur oēs ciues seu inhabitantes municipiū, vt iu l. j. ff. ad municipales. Municipiū autē est quod propriū publicū, & ordinē habet. facit lege legatis. ff. ex quibus causis maiores. ēt si sit ciuitas. l. j. ante allegata. tñ de locis vbi est ciuitas habens suum defensorē, diximus in præcedenti cōsid. Ideo hic de municipijs fit mentio, q̄ fortè sunt oppida, seu vrbes non maximę, hoc est mediocres, vel minores. vt propriè est locus Belnę qui tñ maiorem habet. locus de Sinemuro, in quo est magistratus municipalis. locus Auxonę, Montis barri: imò ēt cinitas Cabiloneñ. nō habet defensorem ciuitatis, sed magistrnm municipalem, & Scabiuos. qui nihil habent cōmune, quoniam ipse magistratus municipalis, nō habet aliquid agere cum scabinis, qui habēt cognitionē de politia ciuitatis, & nullam habent iurisditionē, sed subijciū tur ipsi magistratui municipali.

Et ipsa vniuersitas municipij seu ordo decurionū ad iurisditiouis expeditionē tenebatur sibi assumere magistratū. Non. n. ipse ordo ius dicere poterat, sed per suos magistratus: qui quidē magistratus duūuiri dicebātur, quia duo in numero ordinabant̄ iudices eiusdē putestatis ī iure dicēdo, & per ꝑuentionē vnicū magistratū, seu officiū exercentes, & vnius solius hoīs vicē ageutes, vt lege magistratus municipales. ff. ad muncipales. ex qua lege ī finalib⁹ verbis ɔstat, ꝙ oīa muuicipia vniuersitatē, seu ordinē decurionū habētia, habēt ius habendi magistratū vel expressa lege municipali, hoc est, ex singulari lege, et speciali priuilegio priucipis, vel ex motib⁹ & iure commuui, dūmodo eis municipib⁹ id nō sit expresse ꝓhibitū.

Et non solū municipia debent habere magistratū municipalē, si non habeant defensorem ciuitatis, vel eius vices gerentē: sed etiam quælibet Castellaniæ, & alij districtus iurisditionales, q̄ alio feudi noīe & tit. decorárur, debent habere proprium magistratum, p quem iurisditionem expedire iu sua terra curabunt domini habēres tale feudum, ex quo omnē meri & mixti imperij iurisditionē habent, vel vnā speciē iurisditionis tantū, vel ex expressa concessione inuestiturę feudi, vel expresso priuilegio principis, vel ex ꝑscriptione tanti temporis, de cuius initio memoria nō extat, seu aliàs qualitercunq;. vt declarat Petrus Cothereau in loco hic ante alleg. Vnū ex antedictis cōcludā, ꝙ cū ipsi magistratus habeāt iurisditiouem in suos municipes & subditos, debēt eis præferri, ex ante deductis in 7. par. in 24. consideratione. vbi scripsi de gerentibus magistratum, seu administrationē, qui alios præcedere, & prænonorari debent.

Septima consid. Habētes dignitatē ꝑferunt̄ nō habentibus dignitatē, vt ante in 1. par. in 66. cousid. scripsi. ex quo illi qui ꝑsunt cognitioni villę, seu villagij, vel castri, aut bnrgi, de quibus iu ꝑcedenti cōsid. dixi iu fine, cum habere dignitatem dicunt̄, vt dicit Bal. in c. 1. §. cæteri verò, quis dicatur dux, marchio, comes ī vsib⁹ feudorū. ꝑferūtur omnib⁹ aliis plebeis. vt etiā in dicta 67. consideratione dictum est. & in

septima

septima par. in 24 cõsideratione. vbi scripsi magistratus ceteris esse præponendos. videtur tamen, q dignitas téporalis nõ sit i cõsideratione quo ad pcedẽtiã, data paritate in aliis, vt dicit Franciscus Niconitius in repe.c. quoniã contra falsam. versicu. notat sexto loco Abbatis. extra de pba. Sed inter alios officiatij regij pferũtur, ex quo maximè sunt ppetui, & nõ téporales, nec reuocabiles ad nutum principis, vt scribit G. Benedicti in repetitio.c. Raynutius in verbo, vxoré nomine Adelasiam. in 5. decisione. numero. 464. de testaméntis. q preferant facit c. vt debitus honor. extra de appell. & l. omné honoré saluum iudicib⁹ reseruãtes. quæ est. l. fi. C. quando prouocare non est necesse. l. iudices. & ibi Lucas de Penna. C. de dignita. lib. 12. & in l. penult. C. de veteranis. eod. lib. Et postea consules quos i Gallia vocamus Scabinos. c. j. de imunit. eccle. lib. 6. & in clem. 1. §. potestas. & ibi glo. in ver. scabini. de pœnis. c. 2. cui⁹ initiũ est, ex parte scabinorum. extra de alienatione iudicij mutandi cau. facta. & ita refert Ioánes Montaigne in suo tractatu de auctoritate magni concilij. intelige tamé, dummodo existens i dignitate, dico & i dignitate, quia si efficerent vilis, tũc iuniores eo & inferiores pponerent. ita dicit Frãciscus Niconitius in dicta sua repetitione. c. quoniam contra falsam. vers. nota sexto loco Abbatis. vbi plura allegat. extra de probationibus.

Et quilibet magistratus etiã infimi sunt in honore. l. honor. in prin. ff. de mune. & hono. c. fi. 16. d. Dec. in d. c. vt debitus honor iudicibus deferatur. extra de appella. Ideo tales honorãdi sunt, vt dicit Purpura. in l. j. nu. 310. ff. de offic. eius cui mandata est iurisd. qui præsecti debent scabinis, hoc est decurionibus, seu consulibus, cum habeant iurisditionem ante scabinos, vt hic ante in præcedenti consideratione dictum est.

OCtaua consid. Post nominatos in pręcedẽtibus cõsideratiõnib⁹, pferendi sunt aliis Satrapæ ciuitatis, qui fm gl. in verb. Satrapis in c. fundaméta. de electiõne. pro sapientibus accipiuntur: vt sunt aduocati, & patroni causarum, qui debent per iudices honorari. l. nec quicquam. §. circa. ff. de offic. proconsulis & lega, notat Boerius i apostillis ad Dynũ super regula, in indiciis. de regul. iur. in 6. & ante i 7. par. in 28. consid deductũ est, & cõprobatũ. & latius isrà eadé par. in 18. consid. & aliquando sagacitas dicitur prudentia. l. quæ sitũ. ff. de cõditio. & demonstratio.

Facit quod scribitur Deutero. 1. ibi, Date ex vobis viros sapiẽtes & gnaros, quorũ cõuersatio sit pbata i tribub⁹ vestris, vt ponã eos vobis principes. & ibi sequit, q Moyses elegit de tribubus Israel viros sapiẽtes, & nobiles, quos cõstituit principes, tribunos & cẽturiones, & quinquagenarios, ac decanos, qui docerent illos singula, atq; rectè iudicarẽt, Prouerb. 11. Qui stultus est, seruiet sapiẽti. & 17. c. seruus sapiẽs dominabit stultis filiis. & Ecclesiasti. 10. seruo sensato liberi seruiant. Idq; est qd Aristoteles lib. 1. Politico. dixit, eos esse seruos in republica, qui inscitia rerumq; ignoratione tenentur, qui verò ingenio pstãt, naturaliter pstant. dixi hic ante in secunda cõsideratione. in fine. & in 4. versicu. 2. ratio. vbi scripsi masculos anteponi fœminis, quia plus habent prudẽtię, intellectus, consilij & rationis. Et Platonis est sñia in lib. 3. de legibus. septé esse rationes, q̃ ad dignitatem imperandi facere videnẽ: q̃ sunt, paternitas, de quo hic infra. in 16. cõside. Nobilitas, vt dixi ante in 8. par. dominatio & potentia, de qb⁹ etiã dixi in 3. 4. 5. 6. & 9. partib⁹. Senect⁹, vt hic infrà in 17. cõsid. Prudẽtia, vt supra in. 10. par. Sors, vt ante in j. par. in 43. cõsid. & in quinta in 45. cõsid. & infrà i vltima i 52. cõsid. Sed prudentiam omnib⁹ anteponit, vt intelligantur quæ humanorũ saluti expediãt, & satis scripsi i dicta decima par. in principio. & meritò qa princeps ille (inqt Euripides) q squis pẽminet sapiẽtia. Astronomi pariter istud cõfirmãt, testantes solé ac Mercuriũ præ cæteris planetis propinquos assidue in cęlesti circuitu comites inuicem esse: vt. s. quicũqne solem siderũ dominum viderint, absq; sapiente Mercurio in cęlo, unsquam incedere planè intelligant, & in terris potẽtiã atque dominationem nunqnã absq; sapientia, vel cõcedi debere, vel cõcessam diu posse regnare: ideo principes plurimũ laudandi sunt, si sapientia prediti fuerint. vt ante dixi in 5. par. in 10. cõsid. Et in omni negotio nedum in re militari absq; consilio, prudentia, & ratione (vt dixi ante in 9. par. in 44. consid.) nihil aut parum pspere geri potest. Cùm prudẽtia nimiũ plus ponderis & momenti habeat quam robur corporis. vt Homerus lib. 23. Iliados. vbi Nestor prudentissimus introducitur alloquens Antilochum filium, his versibus comprobat.

Consilio sanè multò quàm robore præstat,
Hirsutam quicunque parat succidere syluam.
Consilio rursum nauclerus in æquore nigro
Dirigit vndiuagam nauim, raptantibus austris.
Consilio auriga aurigam vincitq;, præitq;.

Accedat & illud Titinnij apud Marcellum, Sapiẽtia gubernator nauem torquet, non valẽtia. & illud validissimum Ciceronis in Lęlio. Non. n. viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res gerũtur, sed consilio & autoritate, & sciẽntia. & quod idem scribit libro Officiorũ. parum sunt arma foris, nisi sit cõsiliũ domi. quod citat Panor. in c. ex multa. §. j. versic. nota quòd pollens consilio. extra de voto. & ibi dicit tex. quòd nõ sunt inutiles ad pugnãdum qui etsi per se pugnare non possunt, maturitate tamé consilij adesse valent pugnantibus. Et non solum ius postliminij est his qui pugnare possunt, sed oĩbus q eius naturæ sunt, vt cõsilio, vel auxilio, seu aliis modis vsui bellico adesse pñt. l. postliminiũ. §. vlt. ff. de captiuis & postliminio reuersis. facit. l. secũda. §. corporis. ibi, cęterum quæ consilio prudentis viri &c. non remittuntur. ff. de vacatio. & excusa. mune. Nec cum antedictis discrepat illud Horatij i Odis. li. 3. Ode. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoque prouehunt in maius, &c.

Et vide in dicta 44. consider. facit etiam quia aduocati, & causarũ oratores non minus prouident humano generi (ex maturitate & salubritate cõsilij) q̃ si patriã armis defenderent. vt dicit text⁹ in lege, aduocati. C. de aduocatis diuersorũ iudicum. vt ante in 7. par. in 28. consideratione scriptum est.

Noua

Nona consid. Stulti & imbecilles, seu minus sapiẽtes interdũ sunt admittẽdi, nec sunt omnino abiiciẽdi: qm̃, vt ait Gellius lib. 2. c. 6. & Macrobius lib. Saturnaliũ. 6. Nemo quisquã tam efferis morib', quin faciat aut dicat nonunquã aliquid, quod laudare queat. in quam sententiã, profertur grecũ prouerbium. Sæpe ẽt est olitor verba opportuna locutus. de quo Rochus Curtius ĩ c. fi. col. 18. versic. sextò nota. extra de cõsuetud. Sed Erasmus dicit, ꝙ i illo prouerbio græco debet esse stultus pro olitor: sed vtcunq; sit vtrunq; huic proposito optimè conuenit. Et facit quia queadmodũ nemo est adeo malus, atq; improbus, quin interdũ boni quippiã faciat. tex. in c. quid turbamur. de pœniten. d. 3. Ideo dicit Plinius in panegyrico ad Traianũ. laudabilia multa ẽt mali faciũt. sic ẽt nemo tam infimæ sortis & notæ, quin interdũ dicat quippiã ad rẽ vehemẽter accõmodatũ, & neutiquã aspernendũ, etiã summis viris, & prudẽtia p̃ditis. Nõ multũ discrepat dictũ Ciceronis lib. 3. quęst. Tusculanarum. Sæpe est ẽt sub pallio sordido sapiẽtia, summa ẽt sæpe ingenia sub occulto latẽt, vt scribit Plautus, in ea fabula q̃ intitulatur, captiui duo. & ait Seneca. põt ingenium fortissimũ, ac beatissimum sub qualibet cute latere. Sed melior est sententia ꝓ hac consideratione, in l. j. §. sed neq;. C. de veteri iure enuclean. ibi. cúm possit vnius forsitan & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare. quẽ tex. dixit aureũ Franci. Curtius cõsilio 57. incip. super eo quod ab ordine. col. 4. & ante eũ Barbatia cõsil. 1. col. xix. lib. 3. & facit singularẽ Panor. in c. 1. col. vlt. extra de cõstit. & ipse Barbatia in l. si dari stipuler. col. xj. ff. de verb. obliga. & cõsil. 15. incip. deũ inuocent adiutorẽ. col. 7. lib. 3. & consil. 40. qđ incipit, à Ioue principium. col. v. eodem li. 3. & consilio 63. incip. illud referã in mediũ. col. v. eod. lib. & in repet. rubr. C. qui admit. col. 8. & in clemen. ne Romani. col. ij. de elect. ꝙ alibi dicit esse valde notabilẽ Panor. in c. capellanus. col. ij. extra de feriis. & ponderauit ipse Panor. consil. 1. in fi. in 1. lib. vbi etiam dicit notabilem. & iterũ consilio 85. incip. in præsenti quæstione. in prin. eod. lib. & Romanus in repet. l. si verò. §. de viro. ĩ. 54. fallen. ff. soluto matrimo. & Barbatia cõs. incip. clare ꝑscribitur. col. fi. li. 2. & cõs. 34. ĩcip. ꝓclare optimus dicit Psalmista. col. xiij. eo. lib. 2. & alibi sæpè, vt curiosus lector ĩ his ĩdagare poterit.

Quam sententiã clarè cõprobat illud Dei optimi maximi, vt scribit' Mat. 11. & Lucę. 10. Abscondisti hæc à sapiẽtib' & prudẽtib', & reuelasti ea paruulis. ideo nõ abs re dicit glo. 1. in c. ad audientiã. extra de ꝯsuetud. Nõ esse inconueniens ab insipientib', idest minus sapientibus (vt ibi glo. declarat) petere ꝯsiliũ, quia qñq; reuelat' minori, qđ maior nescit. l. potioris, C. de officio rectoris ꝓuinciæ. & c. esto subiectus. in fi. 45. dist. & c. si habes. 24. q. 3. quã gl. ad hoc notant doctores in d. c. ad audientiã nostrã. & ferè oẽs ibi scribẽtes post Ioã. Andr. referũt historiã, huic materię congruentẽ de quodã fatuo Parisiẽsi, qui miro modo determinauit ꝯtrouersiã inter egenũ quẽdam, & tabernariũ. Nã cùm tabernarius pecunias peteret ab egeno, qm̃ panẽ veluti suauius comederat ad culinæ suæ fumũ & odorẽ. Iudicauit fatuus tabernario soluendũ ex sono denarij. Quã quidẽ q̃stionẽ nõ potuisset Çato, aut Gratianus (vt dicũt Io. And. & Panor.) ęquius decidere. Hanc ẽt historiam post illos refert Barba. in l. j. col. 7. vers. pone ꝙ furiosus. ff. de verbo. oblig. & ꝯsilio 58 incipiẽte clemẽtissimi Dei patris. col. ij. lib. 1. & cõsi. 59. incipien. illud in mediũ afferã. col. 3. lib 2. & Rochus de Curte. ĩ c. vlt. col. 18. versi. sextò nota. extra de consuetudine. Subiungit autem Panor. ĩ d. c. ad audientiam nostrã. audiuisse se à suo ipsius præceptore (qui fuit Cardinalis) cum locum illũ legeret, Bartolum sæpius in causis, in quibus ab eo petebatur consiliũ cũ mercatoribus conferre solitum, & per notata in dict. c. & dict. c. esto subiectus. monet Specu. in tit. de aduocato. §. nunc tractemus. versic. facto aũt intellecto. ante finẽ. vt ẽt minus peritos consulamus, cũ quibus conferre aliquãdo ꝓfuit. Et ex dicto Specula. sæpè dixi nonnunquam fore bonũ in cõsiliis, seu consultationibus q̃ fiunt super difficultatibus iurium alicuius patris litigantis, aut in decisione causarũ, seu visitatione processuũ aduocare aduocatos iuuenes, ẽt nõ multũ peritos, nec sunt despiciẽdi: quoniam, vt plurimũ, mouẽt aliqua dubia, quæ si decidi ab eis nequeunt: dant materiam cogitandi prudentia & sciẽtia prouectis. facit tex. in l. munerum. §. mixta. ibi, vt Herennius Modestinus, & notando & disputando bene & optima ratione decreuit. ff. de muneribus. & honoribus.

Accedat huc exemplũ apud Gellium lib. 18. c. 3. ex Eschine ĩ oratione Timarchũ accusanit, vbi cum populus Lacedæmonus de summa reipublicæ qđnã esset vtile & honestũ deliberaret, & vir quispiã ꝓbatissimus & turpitudine pristinæ vitæ diffamatissimus ꝯsiliũ dedisse ꝓbatissimũ, turpi amore mutato, cõsiliũ tñ secutus est. qđ etiã recenset Plutarchus de ciuili institutione, vbi hunc in honorem virũ & diffamatissimũ Demosthenem dicit fuisse vocatum.

Refert ẽt Valerius. lib. 7. tit. de testamentis nõ rescissis. c. 1. Tuditanus ciuis Romanus, vir notæ insaniæ, vt pote qui populo nummos sparserat, togamq; velut tragicam vestem in forũ trahẽs maximo cũ hominũ risu visus fuerit, multaq; alia furoris testimonia dederit, fecit tñ testamentũ legibus tam consentaneũ, vt à centũ viris comprobatum sit. licet T. Longus ei sanguine proximus illud subuertere conatus est, qm̃ ex Romanorum legibus furioso & insano testari nõ liceret. Magis. n. (vt scribit Valerius) cẽtumuiri, quod scriptũ esset in tabulis, q̃ quis eas scripsisset consideradũ existimauerunt. & fortè ratione istã habuerũt qui licet furiosus, tempore furoris cõdere testamentum non possit. l. in aduersa. ff. de testamentis, q̃ est. l. Pauli iureconsul. Tñ si habuerit dilucida interualla, illo tẽpore testamenti factionem habet, l. furiosum. C. qui testamenta facere possunt. & §. furiosi. institu. eod. de quo satis constabat ex ordinatione illius testamenti, ideo ratum mansit. Istam historiam post Valerium etiã recitat Ioã. And. in c. fin. in fine. de successio. ab intest. Bal. in c. 1. col. ij. ĩ verbo, sed iusta. tit. per quos fiat inuestit. Roma. Alexand. Corneus & Iason in d. l. furiosum Barba. ĩ l. j. col. iij. ff. de

ff.de verb.obli.& consi.58.col.2.lib.2.& l.is cui bonis.col.2.eo.tit.Corneus consi.69.incip.visis nõnul lis actis.col.antep.versi.& quod ex qualitate.li.1.& consi.73.incip.visis & diligẽter inspectis.col.1.vers. insup.dicit.eod.lib.1.& cõsil.217.icip.in causa uertenti.col.vltima.lib.3.Ange.Are.in §.præterea testa mentum.instit.quib.non est permissum facere testamentum.Et ex antedictis vna cum pluribus aliis rationibus concludit Tiraq.in suis legib.connubialib. in cõmentario ante 11.legem,ꝙ licet etiam consiliũ mulieris sit quodãmodo debile & fragile vt communiter, tamen interdũ à maritis exquirendũ est & laudandum,vt dixi suprà in 2.par.in 10.consid.Possent & multa adduci ad rem facientia. & quomodo ab iniquis & prauis sententiæ vere & certæ interdum proferuntur,vt Cayphas,qui licet non esset uerax,tñ verũ dicit,vt in c.dominus.1.q.1. & Saul rex malus prophetauit.c.prophetauit.eod.loco.& ibi plura.

DEcima consi. Vxorati præferuntur nõ vxoratis, cùm per matrimonium quis consequatur magnam dignitatem. quia, vt dicit text.in authen.de nupt.§.deinceps. nuptiarum magna est dignitas. colla.4.dixi ĩ cõmẽtariis nostris super cõsuetudinib. ducatus Burgundiæ, in rubrica. *des droictz & appartenances à gens mariez.* ante finẽ. in additione. & ibi plura scripsi ꝓ laude matrimonij.Et ꝑpulchrè scribit Aulus Gellius. lib.2.c.15. maritos habentes vxores ꝑferri debere nõ habentib⁹,etiã senioribus,maximè si habent liberos. & eius verba elegantissima, q̃ ẽt multas quæstiones in materia huius cõsid.& 12.sub seqnẽtis decidunt,transportaui.Postquã soboles(ait) ciuitati necessaria visa est,& ad prolẽ populi frequentandã præmiis atq; inuitamẽtis vsus fuit,tũ antelati quibusdam in rebus,q vxores,quiq; liberos haberẽt senioribus,neq; liberos,neq; vxores habentibus.Sic capite 7.legis Iuliæ priori ex consulibus fasces sumẽdi potestas fit,nõ q plures annos nat⁹ est,sed q plures liberos q̃ collega,aut ĩ sua potestate habet,aut bello amisit.Sed si par numer⁹ liberorũ vtriq; est maritus, aut q in numero maritorũ est,ꝑfertur.Si verò ambo & mariti & patres,totidẽ liberorũ sunt,q maior natu est,prior fasces sumit,& ĩ omni specie honoris prior, potiorq; habet. Super his autẽ q aut cœlibes ambo sunt,aut parẽ numerũ filiorũ habẽt,aut mariti sunt,& liberos nõ habẽt:nihil scriptũ ĩ lege de ea ętate est,solitos tamen audio(vt ait Gellius) qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere, aut longè ætate priorib⁹,aut nobilioribus multo aut ĩm consulatum ineuntibus.& ꝑ hoc est casus.l.prima.C.de cõsulibus.libro 12.vbi decidit inter habentes eandem dignitatem, ille debet antecedere q pri⁹ est adeptus dignitatem etiam si posterior pluries eandem assecutus fuerit. Faciunt quæ dicit Lucas de Pẽna in l.mulieres. colum.5. C.de incolis. lib.10.vbi scribit laudem matrimonij. Cœlius lib.antiq.lectionum 15.cap.19.& 23.

Et prædicta apparent vera ĩter viros,sed inter mulieres, virgines in incessu, & alibi ꝑferunt viduis,& maritatis,vt dicit Bald.& post eũ Barbatia in ca.causam. extra de proba.qd tamẽ nõ est absque dubio.in viris virginibus & castis. cùm,vt ait ibi Barbatia,dictũ illius.c.in muliere virgine habeat locum in viro. de virginibus dixi ante in 2. parte, in 11.consid. & 3.parte, in 34.consid.

Filiis verò etẽm pueris consulũ Roman. ante patres eorũ ambulandi ius erat: & hunc morẽ summa diligẽtia retinuerũt, ne qs ab his inter cõsules & ꝓximos lictores,q̃uis officij cã vna ꝓgrederet,se interponeret.vt ait Vale.li.2.tit. de institutis antiquis.

VNdecima consid. Sicut inter plures plebeios, præferuntur ciues habentibus incolatũ.l.libertus.§.pręscriptio.ibi,potior est originis cã.ff.ad municipales.& de incolis de qbus hic ĩ.in 22.cõsid. ita Burgenses aliis inhabitationẽ seu mansionẽ habentibus,qm̃ burgenses dicuntur habere quandã pręeminentiã inter alios ex generali consuetudine Franciæ. & de his fit mentio in c.2.extra de his,q̃ vi metusve cã fiunt.& in c.ex parte.in supraſcriptione.de cõsuetudine.& apud nos burgenses dici possunt,q cũ aliqua ꝑeminentia inter cęteros plebeios viuũt,absque tñ aliqua administratione, ut sunt originarij loci,maximè vrbis,aut oppidi,habuerũtq; prædecessores in loco à tpe longęuo. Itẽ opulenti sunt & amplas habent possessiones,& pingues redditus: raro exercẽt mercationes,nisi de his q̃ à suis percipiunt possessionibus,& post nobiles, & magistratus,tertiũ obtinẽt honoris & ordinis locũ. Et scias, ꝙ tales burgẽses si emãt baroniã,vt plures faciũt,nõ tñ p hoc sunt barones,nec inter barones sedere debẽt,nisi habeant id à principe. ita dicit Iac.Rebuffi in l.ĩ his.nu.50.C.de pdiis & aliis reb⁹ nauiculariorum.lib.11.Et de his ĩ ista par.in 26.consid.etiam aliquid dictum est.

DVodecima cõsid. Inter quoscũq; similis status, ẽt inter plebeios habẽs filios ꝑfert non habẽti. tex.sunt ad hoc expressi.ĩ l.Spurij.in fi.ff.de decurionib.& in l.in albo.C.eo.ti.li.10. Et,vt dicit gl.fi.ĩ d. l.ĩ albo.in ordine scripturæ anteferri dẽt.& eius vox ĩn sententiis & consiliis debet esse prima. etiam anteire deambulãdo & loquendo. per intra in ipsa glo. allegata. & per l.j.C.de consulib.lib.12.ratio est ille fauor publicus,vt ciuitas liberis repleat.l.j.ff.sol.ma. l.liberorum.§.præter.ff.de verb.& rerum signific.Et dicit Pyrrhus in eadem l.in albo.in fi.se audiuisse doctos viros legentes illum locum, qui ex illo textu tenebant doctorem habentem liberos præferri nõ habenti, & ex multis concludit numerum liberorum in multis operari. Faciunt q̃ scripsi hic ante in 10.cõsid. & in commentariis nostris super consuetudinibus ducatus Burgund. §.v.in gl. *sur ses homme.* vers. quid autem. Et idem dicit Pyrrhus idem esse in habente filias, sicut si haberet solum filios:sed ex dictis in 4.consid.huius partis, magis præferretur qui liberos masculos haberet. Et ista prælatio etiam consistit in ordine sedendi, vt dicit Petrus de Rauen.in suo cõpendio iuris. in dictis notabilib.fol.99. Et ẽt in honoribus assequendis, vt inquit Ioan.Sanxon in consuetud.patriæ Turonẽsis.tit.*des douhaires de femme noble.* artic.1. & ista videntur vera in actibus publicis,in quibus benemeritus & vtilior est præferendus.dixi ante in 7.parte,in 24.consideratione.

Secus in actibus priuatis, vt in familia, in cuius ordine ordo naturę tm̃ inspici debet. c. est ordo. 33.q.5. hinc cum in domo sedetur, ambulatur, in conuiuio quoq; familiari discũbitur, cessant honores inter patrem priuatum, & filiũ gerentem magistratum, alias non, vt hic infrà in 16. consider. scribitur.

Et in rectore studij qui praecedit episcopum scholarẽ in studio existentẽ, sed in alio loco nõ, vt dicit Pan. in c. auditis. col. 3. de electio. & Fel. in rub. de maio. & obed. & plenè dixi ante in 4. par. in 44. consi. cum seq. & in 7. par. in 37. consid. Sic ẽt filius episcopus in domo tenet facere reuerentiã patri, sed in ecclesia praecedit patrẽ: vt dicit Hosti. in c. indecorũ. de aetate & qualitate. Ex quibus cõcludendũ, ꝙ quis põt haberi maior, & minor ex diuersis qualitatibus & sub diuersis respectibus, & ita oĩa cõcordari & ꝓportionari debẽt: & ita dicit gl. 2. in c. quaeritur. 2. q. 7. q̃ alleg. c. quanquam, eodem loco. & c. perlectis. 25. distin.

Decimatertia consid. Inter duos ęquales, qui est in suo territorio, est maior altero. glo. vlt. in l. apud eũ. ff. de manumissio. Imò etiam Archiepiscopus vel Cardinalis in terra Episcopi debet honorare ipsum episcopũ, vt notant gl. fi. & ibi Io. de Pla. per l. nihil. per illũ tex. C. de palatinis. lib. 12. dixi ante in 4. par. in 22. consid. Et rõ, quia per eius aduentum & praesentiam non perdit suam iurisditionem, nec desinit eam exercere. l. cunctos, quae est l. 3. C. de metatis. eo. lib. 12. c. j. de officio delegati.

Et dicit tex. in ea. l. nihil. exemplificando in palatino Comitis thesauri, q forte in ꝓuincia pręsidis morabatur, ꝙ honor & reuerentia non solũ debetur, & defertur praesidibus prouinciarũ ab inferioribus, sed etiã à maioribus. Et ex his subnotat ibi Luc. de Pen. in col. j. deberi reuerentiã & honorẽ à maiore, minori, cùm in domo maioris est minor, & econuerso. Cũ in domo minoris est maior. alleg. tex. in auth. de defensorib. ciuitatũ. §. iusiurandũ. in fin. colla. 3. & in authen. ut iudices sine quoquo suffragio. §. illud videlicet. versi. nõ sinimus. colla. 2. & d. l. 2. & c. qui se scit. 2. q. 6. & c. quanquam. 23. dist. & vide ante in j. part. in 20. & 21. consid.

Ex quo etiam cõcludo, defensores & maiores ciuitatum & vrbiũ debere honorare decuriones seu cõsules, hoc est, scabinos in ordine & loco ubi sunt scabini. Ideo qñ fit congregatio triũ statuum huius patrię Diuionae, non est dubiũ ꝙ maior Belnę: & Vergobretus, Heduen. praecedunt scabinos Cabilonen. sed si fieret dicta congregatio Cabilone, esset dubium. an ibi essent pręferendi argumento supradictorum.

Decimaquarta consid. Ciuis alicuius ciuitatis supremae praefertur, seu anteponitur primario mediocris ciuitatis, vt tenet Dec. in c. clerici. col. 6. extra de iudicus, quod intellige verum in loco indifferẽti, sed in loco eorũ quilibet in suo territorio, seu districtu ꝓferru: vt dictũ est in ꝯsideratione praecedẽti. Fert tñ cũ Iulius Cęsar in Alpibus oppidulũ ꝓteriret, amicis q̃rentibus an ẽt illic seditiones aliq̃ de principatu forẽt. Mallẽ, inq̃t, hic esse primus, q̃ Romae secundus.

Et vnũ scias, ciuitates sunt in multiplici dñia, vt dicit Bar. in extrauagan. qm̃. in prin. in gl. Lõbardię. circa mediũ. Quędã. n. sunt ciuitates minores & pusillę, vt cõiter oẽs habẽtes iurisdictionẽ absq; mero vel mixto imperio. Aliquae sunt mediocres, q̃ habẽt mixtũ imperiũ. Aliquae verò sunt maximae, quae habẽt merũ & mixtum, vt ciuitas metropolitana. nec dico, vt ait Bar. pp episcopatũ, qa forũ causarum est magnũ, cui suberant multę aliae ciuitates. allegat l. si duas. §. est aũt. cũ §. sequenti. ff. de excusa. tut. vide j. in 60. cõsidera. in fi. & hic ante in 5. conside.

Ex antedictis erat argumentum, ꝙ Vergobretus Heduen. in congregatione trium statuum huius patrię praecedere debebat, & maiorẽ Diuionẽ. & Belnẽ. cũ Hedua sit ciuitas ex vsu nostro. Diuio verò & Belna sunt vrbes, seu oppida, nisi urgeret ea rõ, de qua ante: qa dictę congregationes cõiter fiunt & fuerunt usq; in praesentẽ diem factę Diuioni & Belnae, & cum Belna sit de bailliuatu Diuionẽsi, & sic de territorio, dicunt Belnenses dum sunt in vrbe Diuionensi ea rõne, ꝙ maior eorum praecedit Vergobretum Heduen.

Decimaquinta consid. Inter plebeios legitimi plebei praeferuntur, etiã bastardis nobilibus: vt dicit Geminia. in c. statutũ. le second. de hęreticis. in 6. asserens Angelum ita consuluisse. est in consi. 30. incip. domina Francisca. prout refert & sequitur Guillelmus Benedicti in sua repet. ca. Raynut. in verbo, Raynutius de Clera. num. 32. extra de testamentis. abominabiles. n. sunt & exosi omni iure spurii, & incestuosi. propterea scribitur. in c. si gens Anglorum. 56. dist. quod diuulgatum est tales incestuosos & adulterinos, nec bello seculari esse fortes, nec in fide stabiles, nec hominib⁹ honorabiles, nec adeo amabiles, ut sunt Hispani & Burgũdiones, q sunt fortes, stabiles, honorabiles, & amabilẽs. ut dicit ibi tex. Et ꝓles naturalis deturpat familiã. Et si ꝓles nõ fuerit legitima, seq̃tur qd habet Sap. 3. Filij adulterorũ in cõsumatione erunt, & ab iniquo thoro semẽ exterminabitur, & si quidẽ longae vitae erunt, in nihilũ cõputabunt. & tales spurii sunt infames, vt dicit Azo i sum. C. ex quibus causis infamia irrogat, vt infrà dicam.

Et aduerte, ꝙ conditio liberorum tacita non comprehendit bastardos, cũ affectio legis non sit ad eos, q propriè non dicuntur filij, quia non sunt ex matrimonio nati. l. filium. ff. de his q sunt sui vel alieni iur. per q̃ pulchrè dicit Bal. in ca. quae in ecclesiarum. colum. pen. extra de constitutio. ꝙ filius nomen naturae est, scilicet geniturę. caro ex carne parentis decisa, & ex lumbis eius transmissa. & sicut natura manifestũ est. Et, vt dicit Guillielmus Benedicti in sua repetitione ca. Raynutius. in verbo, Raynutius de Clera. extra de testamentis. post Baldum in eo loco supra allega. ex nobili praesumptione intelligimus uerba de insto filio, qui honestè potest filius nominari. qualis est filius legitimus, lege fin. ff. de iure deliberandi, non de eo in quem non decet vel non potest disponere virtus agendi in splendoribus: illegitimi nec succedunt quia sordidi sunt. quibus non communicatur dignitas tanquã indignis, & ex peccato productis. Nec cõcubinae viri dignitas communicatur postquam deficit matrimoniũ, titul⁹ nobilitatis, nec mutat domicilũ ex psona viri, sicut mulier, q̃ illegitimè nupsit, fm Bar.

Bart. in l. fi. §. idem rescripserunt. le sec. ff. ad municipales. vnde si statuto cauetur, quod de relictis factis filiis non soluatur gabella, tamen de legato facto & relicto filio bastardo debebitur & soluetur gabella secundum Bar. consi. 222. incip. statuto cauetur. Bastardi enim non includuntur in dispositione legali quantum ad commodum & honores, secundum glo. in clem. vnica. in verbo, liberi. in fi. de baptismo. & dixi alibi.

. Nec includuntur in feudis, posito quod essent simpliciter legitimati per rescriptum. c. naturalis. si de feudo fuerit controuersia. in vsibus feudorum. de quo Pan. in c. cum Viotonensis. col. 4. & c. innotuit de electio. quia feodum est beneficium & honor, quod non intelligitur sentire de reprobatis. l. Lucius. §. Lucius. ff. de leg. secundo. Alex. in cōsi. 64. col. 4. in j. vol. obi dicit, quod nō est verisimile concedentē feudū de tali sensisse. & idē Alex. in consi. 128. eod. vol. & coof. 60. in 2. volu. Pariter oon comprehenduntor io dispositione emphyteotica secundum Spec. ti. de locato. §. nūc aliqua. vers. 172. de quo per Bal. in d. c. quę in ecclesiarū. colum. mihi pe. & fin. versi. dubitatur vtrom naturalis. vbi etiam dicit, quod in priuilegiis consequendis non continētur naturales, per l. lege Iulia. §. nec distinguitur. ff. de ritu ouptiarum. & idem Alex. in locis ante allegatis. & per dominum meum Ias. in l. generaliter. §. cū aūt. coln. pe. C. de insti. & substi. ignominiosum est enim tales filios habere. l. pe. C. quemadmodum testamenta aperiantur. secundum Bal. in d. l. generaliter. Et non solū ignominiosum est tales filios habere: sed etiā ignominiosum est filiis patrē habere talē, cuius vitio spurij vocantur. ita quod melius foret, & honestius patrem habere legitimū quàm plebeiū & pauperē, quàm quod sit filius illegitimus, maximè Spurius, seu adulterinus, aut incestoosus patris excelsæ nobilitatis. facit text. in l. si qua illustris mulier. §. j. C. ad Orficianuin. Quod facit contra aliqoos nedum intellectu & verecundia: sed ēt sensu carentes, qoi malont se filios magnatū (quibus etiā filios habere non licet, vt ecclesiastici & nō cōiugati) vt illorū nomina & arma (eis tamen nō debita) occupent, quàm maritū propriæ matris eorū genitorem honorare, tanquam patrē legitimū, ēt si agricola, aut mercator, aut alterius negociationis sit. tales profecto se infames spurios fatentur, propriāq; matrē impudicam demostrant, s. si verū fatentur. aliàs si fastu superbiæ fingāt, nō est eis honor, sed summū dedecus apod probos uiros. & talibus debet improperari, cū sint quomodocūq; infames. vt dicit Azo. in somma C. ex quibus caosis infamia irrogatur. s. alleg. & per Alexā. in d. consi. 94. vt apud nos sunt aliq nati in matrimonio (saltē praesumptiuè) habētes fratres, qui legitimi reputantur: tamen vt bona cōseq possint, se bastardos & spurios dixerūt, & in hoc gloriari volūt, et ēt timorē ex hoc incutere putāt ampliorē (cū spurij citius & ferocius ad vio dicta domus aduolent) quā legitimi, vt dicit Ang. cōs. suo 30. incipiē. domina Frācisca. & cōs. 191. inci. sup puncto videtur. sufficiat exemplū de Goliath spurio, vt habetur. j. Regū 17. in qoo vituperari debēt, prout de Hercule legimus, cui improperatum fuit se filiū Ionis ex Alcmena matre genitū dicentē. de quo Ouid. lib. 9. Metamorphos. in principio. ita ait.

Nam quo te iactas Alcmena matre creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis, elige fictum,
Esse Iouem malis, an te per dedecus ortum.

Non sic fecit Moyses, qui grandis factus negauit se filium esse filię Pharonis, magis eligēs affligi cū populo dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatē, vt dicit Apostolus ad Hebræos vndecimo.

Sic, nec etiam eximius propheta rum Dauid, sui generis paupertatē manifestare vetuit clamans, de post fœtantes, de prope fontes suscepit me dominus, vt scribitor Psalmo 78. in fine.

Pariter legimus de Gordio patre regis Mydæ opulētissimi Phrygū, qui Gordius ex agricultura sumptus ad regimen peruenit, quo potitus Gordium ciuitatē inter Asiā maiorē & minorem cōdidit, & à se denominauit. In qua templū Ioui consecrauit, & nō immemor, nec vetitus originaria cōditione, nec eā celans, in eo aratrum, quo interdū vsus fuerat, destinauit, & ex funibos qoibus colla boū subiogarat nodū cōnexuit miro & inextricabili artificio: vt neq; principiū neq; exitus deprehenderetur in eo. Eumq; Ioui cōlecraoit, donec qui eum soluat, occurreret.

Quare re secundum oēs Alex. ille magnus reprehensione fuit maxima dignus, quod potius se voluit Draconis filiū, s. dei Hāmonis in specie draconis apparētis, & spuriū nūcupari: quàm regis Philippi. de quo Valerius lib. 9. tit. de soperbia. Et in hoc foit inorū progenitorū despector, prout cōmoniter sunt oobiles, & nimiū honoris appetiui, vt dicit Aeg. de regimine principū, parte 3.

Accedat huc Olympiadis Alexaodri matris super hoc comis ac prudens ad filiū rescriptio. quam scribit Aulus Gellius lib. 13. capitulo quarto in plerisq; monumentis rerum ab Alexandro gestarū. & paulò antè in li. M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, vel de insania. Olympiadam Philippi vxorem festiuissimè rescripsisse legimus Alex. filio. Nā cū ipse ad matrē ita scripsisset, Rex Alexan. Ionis Hāmonis filius, Olympiadi matri salutē dicit. Olympias ei rescripsit ad hāc sniam. Amabo, inquit, mi fili qoiescas, neque deferas me, oeq; crimine readuersū Iunonē. Malū mihi prorsum illa magnū dabit, cū me literis tuis pellicē illi esse cōfiteris. Ea mulieris scitę atq; prudētis, erga ferocē filiū comitas sensim, benignè nō grauatè ad monuisse eū visa, deponēdā esse opinionē uanā, quàm nō nisi ex magna gloriæ inanis cupidine & fatuitate nō mediocri oriebatur, & quàm ille ingētibus victoriis, & adolātium blandimentis, & rebus supra fidem prosperis imbiberet. scilicet genitum esse sese de Ione.

Videmus etiā Romanos, tanquā molles, effeminatos, & lasciuos, se ab Aenea adulterino coitu ex venere Vulcani vxore, & Anchise concepto processisse, gloriasse. vnde Aeneadę dicti sunt, vt est text. Iustiniani imperatoris in authētico. vt proponatur nomē Impatoris §. 1. colla. prima. imò tales, qui familiis alienis se immiscent, præsentim infimi, vt magnatū & potentū honore, & soccessione participēt, acriter puniuntur lege 1. C. de crimine falsi. cum rem nedū priuatā, sed publicam perturbent: quod ferendū nō est, vt dicit Valerios lib. 9. titulo vltimo. qui est de his qui infimo

mo loco nati, mēdacio se clarissimis familiis inserere conati sunt. in principio hoc īpudētię gen⁹, & anceps non ferenda temeritas. Et ibi recenset de quodā, qui cū sanctissimæ & clarissimę sororis Agusti vtero genitū fingere ausus fuerat, imperio Augusti remo pu blicæ triremis (hoc est nauis īplēdæ triplici remorū ordine ad rempublicam pertinētibus) fuit affix⁹. Nā veteris moris erat (vt & hodie vsus īoleuit de inertibus, ociosis, & in tenebris ciuitatū languore torpētibus) perniciosos & perditos ribaldos ad remigiū dānāte, vbi talis superbia domat'. Ideo tales spurij & illegitimi, nati etiā in matrimonio non verentes impudicitiam matris patefacere propter eorum superbiā, ne dicam temeritatem, et impudētiā in republica pniciosissimā: et cōtra bonos mores et politiā, ad remigiū damnari seu deportari deberēt, more antiquorū

Illegitimi ergo dicunt' īdecori & ideo inhabiles ad ea quæ in decore cōsistūt, vt ad dignitates. c. cùm indecorū. de fil. presbyteror. Ex quo non potest bastardus, & spurius, etiā magnatis dicere legitimo etiā filio plebei, ꝙ sit magis æstimandus, & honorādus. sed pōt impune filius plebei legitim⁹ dicere huiusmodi spurio. *quil est plus homme de bien que luy*. in hoc non errat. Cùm in his quæ sunt honoris, & dignitatis, seu decoris, bastardi tanquā infames nihil ptendere possint: vt antè dictum est. Sed infamib⁹ portæ nō patēt dignitatum, iuribus vulgatis, & infrà dicetur.

Imò etiam consiliarij principis esse nō possunt, secundum Bal. ī l. cùm legitimę nuptię. ff. de statu hom. & nō immerito cū sint (vt dixi) īfames secundū Azo. in loco ante alleg. & Bal. ī l. 4. in prin. ff. de li. & posthu. quem ibi sequitur Alex. & idē Bald. ī l. in bonæ fidei, C. de reb. credi. & ī l. j. C. de iure aureorū anulorum. Alexan. in consi. 94. antè allega. Sed etiā si spurius & bastardus fuerit legitimat⁹, remanet īfamis de facto inter bonos & graues notatus. d. l. 4. in prin. ff. de li. & posth. cū quo trāsit Alex. in l. ex facto. col. 5. ff. de vulg. & pup. & in d. l. 4. col. 2. & dixi suprà in pri. huius considerationis. Et sic tabellio ad banchū iudicis, hoc est, graphari⁹ esse nō potest. vt dicit Bar. in l. eadem. ff. ad leg. Iuli. repetun. quē sequitur Alex. ɔsi. 80. incip. examinato proc essū. in 2. vol. p quorum dicta dixi aliàs in contingentia facti: ꝙ condemnatus actione famosa, tanquam infamis nō poterat esse graphariųs ad banchum psidis seu baillioi, aut curię seu sedis cancellariæ: de quibus curiis ad longū suprà in 7. par. in 19. & 20. considerationibus dictum est.

Nec sufficeret ꝙ cōmuni opinione haberet' ꝑ rebellione, nisi ēt ꝑ homine legitimo reputaret', & est verum secundum aliquos, etiam si esset legitimatus.

Nec ēt testis esse pōt, vt plenè not. in l. 1. in verbo, diuina. C. de summa trinita. & Panor. in c. testimoniū post glos. ibi, in verbo, emendatus. extra de testib.

Nec etiam potest doctorari, quia doctoratus est dignitas, vt dicit Bar. ī pœ. C. & Zabarella in proœmio cleméti. &, vt scribit Bal. in d. l. j. C. de sum. trinit. licet doctoratus infami & excōicato conferri possit. Tamen spurio doctoratus conferri non potest, vt dicit Zabarella in clemē. 2. de magistris, quod videt' esse uerum, etiā si essent legitimati. Cùm legitimat⁹ sit similis alchimiæ: q̄ facit apparere quod nō est: vt dicit Bald. in c. 1. col. 5. extra de cōstitu. quē refert & sequitur dom. meus Iason in l. cū acutissimi. C. de fidei commissis. & idē Bal. in c. fi. extra de transla. episc. dicit, legitimatū assimilari homini medicato à morbo in quo semper aliquæ remanent cicatrices. cui⁹ dictū recenset Cuttius cōsi. 78. col. 19. & sequen. sed tamē Guillelmus Benedicti in d. sua repet. c. Raynutius, ī verb. eodem Raynutius. nu. 29. extra de testamentis, videt' tenere etiam legitimatos doctorari posse. licet legitimatio id nō exprimat in verbis, ꝙ sit legitimatus ad doctorandū: qnoniā tales etiā simplices legitimationes extendunt' ad dignitates alteri nō piudiciabiles, secundū Innocen. in c. p venerabilē. qui filij sint legitimi. & plus dicit idē Zabarella in clem. 2. de magistris, valere ɔsuetudinē vt ēt non legitimati doctorentur. quē sequitur Fel. in c. qnanto. de magistris.

Vnde non sine causa, præsertim inter illustres bastardi pro nihilò reputātur, quos magnatū ac nobiliū consuetudo non nouit pp bonos mores obseruandos & retinēdos: vt notat Barb. in addi. ad Bal. in c. naturales, tit. si de feu. fuerit controuer. inter domi. & agnatū vasalli, in vsib. feud. & dicit Cur. in cōs. 26. incip. clarus vir. col. 6. ꝙ totus mundus abhorret & detestatur istos spurios. facit tex. in d. c. p venerabilē. & in §. fi. in auth. quib. mod. natu. efficiun. sui. coll. 7. hinc cōe prouerbiū de eis habetur. *que ce seroit contre nature si faisoient bien*. eo q, sunt male nati, vt cōiter male nutriti, male edocti (ideo dicit Bal. in d. c. naturales. ante fi.) ipsos esse rudes & indoctos, & ab omnibus spreti, ex quo non nisi mala facere possunt, & sic non nisi male agere, prout ad rei veritatem cōiter videmus. Non. n. sunt de parētela nobilium, cum fordes nominari non mereantur inter præcipuos: vt dicit Bal. in d. l. cū legitimæ nuptię. ff. de statu hom. & in c. p tuas. extra de maio. & obed. ꝙ bastardus quantumcūq; legitimatus, sedere non debet in eadē mensa cū fratre legitimè nato, cui semp honorē & reuerētiā debet. l. humilem. C. de nuptiis. facit. §. soror. inst. de inoffi. testam. Nec ēt spurij habēt ius retractus: vt p plura tenui in cōmentariis nostris sup consuet. duca. Burgun. ti. *des retraictz*. §. j. in glo. *le plus prochain*. versi. add. quando. ita ēt decidit Dec. consil. suo 275. ibi per me allegatus. in versi. plenè de hac. & vide etiam Guillel. Bened. in sua repe. cap. Raynutius. in uerbo. & vxorem nomine Adelasiam. in secūdo principali articulo. circa finem. extra de testamentis.

Nec pōt portare bastardus nobilium insignia. vt dicit Bal. in d. l. cū legitimè. & est de mente Angeli in consi. 30. & 191. ante allegato. nisi esset cōsuetudo in contrariū, vt apud Francos vbi bastardi portāt arma domus cū quadā tamen barra per transuersum (quæ incipit à sinistris & tendit ad dextram) vt dicit Gui. Papæ q. 58. & dixi ante in j. par. in 38. consid. in 24. & 77. conclusionibus. secundum Nicolaum de Vbaldis in tract. successionum. parte prima. colum. 19. & 20. Quia si barra inciperet à dextris & tēderet ad sinistram, non designaret genus illud infectū: sed esse de matrice domo legitimè, fortè collateraliter processum, vt sunt illi dē Borbonio, vel alii, q habent Barrā origi-

originalem in suis armis, vt illi de Longo vico q habent barram azuream in campo aureo. & illi de Cabilone habent barram auream in campo rubeo. in d. 38. consi. in 73. conclusione.

Nã si bastardi illarũ familiarũ portẽt arma sine barra tendente ad dextrã & incipiẽte à sinistra, potius facerẽt agnationi & domni iniuriã, q̃ honorẽ, qm̃ aliàs nõ est eis permissum. & possunt abradi & deleri ab illis de agnatioñe, & ꝓhiberi bastardis ne alr̃ portent, qm̃ expedit ita fieri, vt familię distinguantur & distinctè recognoscantur: & præsertim hoc debet servari in bastardis, vt differentes & distincti à legitimis cognoscant̃, ne sordes p errorẽ cõputentur inter splendores. facit. c. nisi cùm pridem. §. pro graui. in fi. extra de renunc. maximè in participatione bono. Cùm portare arma sit honor, q non cõpetit bastardis: vt tenet Bal. in d. l. generaliter. & io l. filiũ. ff. de his q sunt sui vel alie. iur. Nec dicunt̃ bastardi esse de gñe patris, cũ appellatione eoꝝ de gñe solũ veniãt agnati, & nõ cognati. l. j. iũctã gl. ibi. ff. de ꝓbatio. Et ipsi bastardi agnati non sunt nec habent agnatos, qm̃ ẽt, vt dicit Bal. in d. l. gñaliter. bastardi ꝓpriè, iure, aut consuetudine nõ sunt de domo, nec familia seu agnatione patris: qđ tenet Bar. in l. fi. C. de verb. & rer. sign. & Pet. de Anch. in consi. 290. in initio. inci. visis diligenter. ex quo nimis superbè & ꝓsumptuosè loquunt̃ bastardi aliquorũ magnatũ seu nobiliũ, q dicunt se esse de domo & familia illoꝝ, q nõ habent inra sanguinis: vt in §. vulgo. inst. de succes. cognatorũ. l. ex parte. & l. Spurius. ff. vnde cognati. l. pronuntiatio. §. familiæ. ff. de verb. sig. vt dicit Barb. in addi. ad Bal. in d. c. naturales. imò plus dicit Pe. de Anch. in d. loco, ꝙ filius legitimè natꝰ ex bastardo nõ põt dici nobilis, cùm nascatur ex radice corrupta. l. fi. C. de naturalib. lib. ẽt si mater eius esset nobilis. Cuius nobilitas verè obnubilatur si nupserit bastardo. & sentit Bal. i l. ex libera. C. de suis & legi. hæredi. per l. j. C. de dignitatib. lib. 12. ꝙ mulier nobilis nubens plebeio perdit nobilitatẽ. Et ideo cũ carent agnatis, nõ habent tutores legitimos, fm̃ Bal. per illũ tex. in l. matres. C. quando mulier tutelæ officio fungatur. Nec etiam tutores testamentarios secundum gl. & Bar. in l. j. ff. de testamentaria tutela.

Nec ẽt bastardus dr̃ coniuncta ꝑsona, fm̃ Inno. in c. nonnulli. de rescript. & Bal. in l. cũ acutissimi. C. de fideic. & Ang. in consi. 191. suprà allegato. Nec etiã eius filius. ideo non agunt vt coniuncta persona sine mandato: vt consuluit Paulus de Castr. consi. 134. vt dicit Guillelmus Benedicti in loco suprà allegato.

Nec etiã bastardo debetur legitima, nec aliqđ remedium contra testm̃ patris. fm̃ gl. in hoc singularẽ in l. j. ff. de bono. poss. contra tab. q̃ sequitur Bal. in l. humanitatis. C. de impu. & aliis subst. Nihil. n. capit contra, vel præter voluntatẽ patris, vt ibi. Nec econtra pater naturalis in bonis filij naturalis fm̃ Azon. singulariter in sua summa, titulo de legitimis hæredibus. quem sequitur Bar. in l. fi. col. secunda. ff. de his quibus vt indignis. & dominus meus Ia. in §. pœnales. numero 61. versi. accedat dictum. instit. de actio.

Nec possunt fieri successibiles ex statuto. vel cõsuetudine: ut dixi in cõmentariis nostris super consuetudinib. ducatus Burgũdię. in rub. *des successions des bastards*. vltra quæ ibi dicta sunt, adduco Bal. in l. j. in 3. oppo. C. de his quæ pene nomine. vbi dicit tale statutum esse contra ius diuinũ. vnde habetur Gen. 31. quod renouat Apostolus ad Galat. 4. in fi. ꝙ filius ancillę non erit hęres cum filio liberæ. vnde pœna in contrarium non teneret, neq; iustm̃, fm̃ Bal. in l. j. & Bar. in l. Seius & Augerius. ff. ad legẽ Falcid. Et intm̃ legitimi præferuntur bastardis, ꝙ si statutũ ciuitatis quoad honores & dignitates, præferat filios nobiliũ filiis populariũ, certum intelligendũ est de legitimis: quia legitimi plebei præferuntur bastardis nobilibus: vt dicit Ange. quẽ refert & sequtur Dñicus de sancto Geminiano in c. statutũ. col. 2. in fi. de hæreticis. in 6. Alleg. o. Ang. in cons. suo 33. & corruptè: qã est in consi. 30. cuius initiũ est, Domina Francisca supra allega. Cùm bastardi sint duntaxat in defectum legitimorum assumendi. l. generaliter. §. spurios. ff. de decurionib. Facit dictum Bal. in d. l. filiũ, in 2. lectura. in prin. quod si alicui cõceditur priuilegiũ in causam filioꝝ, bastardi vti priuilegio nõ poterũt. l. si liberti ius. ff. de opis liber. & in l. 2. ff. de excus. tutoꝝ. & idẽ Bal. in d. c. q in eccl. col. vlt. extra de constitut.

Similiter idem Bal. dicit in l. parentes. circa fin. ff. de in ius vocando. ꝙ si doctori fuerit concessa immunitas, & filiis: qa hoc casu non ponderatur ratio naturalis, sed accidentalis: qualitas ipsius patris, s. doctoratus, tunc naturales, vel spurij non continent̃. Et generaliter vbicunq; agitur de cõmodo & honore filioꝝ & nepotũ, non veniunt filij naturales tantum aut spurij. Circa ea videatis Bar. in l. in tutela. ff. de capitis diminutione. & in l. pronunciatio. ff. de verbo. signific. & in l. prima & secunda. ff. de accusatio. Io. Andreæ in addit. ad Spec. in tit. q filij sint legi. Bal. in cap. nonnulli. de rescriptis. Pan. in c. per tuas. & ibi etiam Bal. de probatio. Bar. Bal. Ang. & alij in l. fi. C. de verbor. signifi. & plures remissiones ad hoc adducit dominus meus Ia. in §. pœnales. nu. 58. institu. de actionibus.

Ex quibus omnibus concluditur effectus nostræ considerationis, ꝙ legitimitas hominis est ualde decorus titulus, quem parẽtes debent filiis procurare, per legitimum matrimonium.

Ad vnũ tamen est aduertẽdum, ꝙ vbi ageretur de illegitimorũ onere & incõmodo, & sic in materia odiosa, veniũt appellatione filiorũ & comprehendunt̃ in dispositione liberorũ: de quo plenè p Io. de Plat. in l. j. C. de imponẽda lucratiua descriptione. lib. 10. per Ang. in d. consi. 30. & Dominicum de sancto Gemin. in d. c. statutum. de hæreticis, in 6. Ita ꝙ sicut filius patrem naturalẽ & legitimum occidens tenetur & punitur. l. Põpeia. de parricidijs. Sic ẽt tenebit̃ bastardus & spurius. per tex. in l. hos accusare. §. oĩbus. ff. de accusation. Bal. in c. per tuas. col. 2. extra de probatio. & in d. c. quæ in ecclesiarum. col. pen. ver. ex nobili. extra de const. Et comprehenduntur in l. q̃squis. C. ad leg. Iul. maiesta. qa tunc cũ de eorũ agitur incõmodo, dispositio legis ad naturã refertur, & non ad ciuitatem, nec ad fictionẽ iuris. Ideo dicit Barto. in l. cùm scimus. C. de agricolis & censitis. lib. 11. quòd spurij

ſpurij poſſunt agere actione iniuriarũ,& pro iniuria facta alicui de genere,quod non credo verũ,cũ ſpurij ſint infames, vt ante dictũ eſt. Ideo videt꜅ cũ nulla bona fama tolli pôt cũ nõ habeât: & ſic frigiditas nõ pôt eſſe ſine ſubſtantia vel ſubiecto.l.2.Et ibi Bar.ad hoc not.ff.de vſuſructu.Nec pôt eſſe accidẽs ſine ſubſtãtia vel ſubiecto: ita p illũ textũ dici t Bal. in l.2.C. de bon.poſſ.ſm tabulas.& in l. omniũ.C.de teſtamẽtis. Cũm.n. nõ ſit ſubſtantia bonæ famę,quo reſtitui poſſit:& priuatio præſupponit habitum,& nõ entis nullę ſunt qualitates: vt dicit do.meus Iaſ.in l.eius. verſi.꜅ ſi ſtipulatus.ibi:nota tertiò.ff.ſi cert.peta. & ꜅ non pôt.l.quoties. ff.de nouatio. Idẽ do.meus Iaſ. in l.ſingularia.col.2.ff.eo.ſi cer.pet. Faciunt quæ dicta ſunt in prima part. in 42. conſi. ꜅ praui,hoc eſt infames,& turpes perſonę nõ ſunt digni honore,qm̃ & infamibus portę nõ patent dignitatũ.tex.in l.2.cu ius initium eſt, neq; famoſis.C. de dignitatibus.lib. 12.& regula iuris infamibus. de reg.iur.lib.6. Et ſic cũ honor debeatur tm̃ his q ſint capaces honoris:qa actus agentiũ operantur tm̃ in patiente bene diſpoſito:ſm Philoſ.2.de aïa. probatur in l.2.ff. de ſtatu hominũ.& in c.venerabilẽ.vbi colligitur de electio.Nõ eſt dicendũ, ꜅ homo infamis ſit patiens bene diſpoſitũ ad recipiendũ honorẽ. Nã qualia ſunt ſubiecta, talia debent eſſe prædicata, & p conſequens, ꜅ infamis poſſit petere quod ſibi tanq̃ honorabili honor fiat: qa honor nõ cadit in eo tanq̃ in ſuo penitus cõtrario. Cũ honor & infamia tãquã duo contraria nõ poſſunt eſſe in eodẽ ſubiecto.l.j.C.de furtis.Et ſic ẽt prædicatũ,ſ.honor,non eſſet diſpoſitũ ad ſubiectũ, ſ. ad hominẽ infamẽ, nec ſimul ſtare poſſunt in eodem ſubiecto,tanquam contraria.Nã hõ,q eſt ſubiectum, habet iã prædicatũ infamiæ, quo nunc poſſit habere contrariũ ſubiectum reſpiciens honorẽ, cũ infamia, & honor omnino contrarientur: vt dictũ eſt.ideo bene dicit tex. in d.l. neque famoſis & notatis.& quos ſcelus aut vitę turpitudo inqnãt,& quos infamia ab honeſtorũ cętu ſegregat,dignitatis portę patebũt. Faciunt q̃ dicit Luc.de Pen.in l.vnic.C.de profeſſorib⁹, q i vrbe &c. col.3.li.12.vbi dicit ꜅ ĩfamis nõ pôt fieri doctor:qa doctori eſt honor,vt hic ẽt prædictũ eſt.

Decimaſexta conſi. Inter plebeios maximè, vbi nulla eſt dignitas, patres filiis ſunt præferendi. Cũ p̃ filios honor debeatur patribus in tribus.ſ.in exhibitione reuerentiæ:vt habetur Eccle.7.Honora patrẽ tuũ, & gemitũ matris tuæ ne obliuiſcaris: qđ in multis conſiſtit,vt Eccl.3.Secundò eis obediendo:vt habetur ad Coloſ. 3. Filij obedite patribus veſtris. Tertiò in neceſſitate ſubueniendo, vt habet.ſ.j. ad Timot. 5.Filij reddite vicẽ parentibus,vt ſcribit Anto. Floren.in ſua ſum.in 4.par.ti.5.ca.9.§.j.& in §.2.de clarat emolumenta, quę filij conſequuntur ex huiuſmodi honore & reuerentia erga parentes: quæ ſunt tria.Primum.ſ.ꝓlongatio vitę: vnde Eccl.3. ſcribitur.Qui honorat patrẽ ſuũ vita viuet longiore. Item Honora patrẽ tuum,& matrẽ tuã,vt ſis longęuus ſup terrã,vt ſcribitur Exod.20.Deut.5.Mat.15.Mar.7. Et ad Epheſ.6. Secundum eſt exauditio orationis & conſolationis in filijs.Eccl.4. Qui honorat patrẽ ſuũ iocundabitur in filijs, & in die orationis ſuę exaudietur. Tertiũ eſt in multiplicatione temporaliũ & ſpiritualiũ rerũ.Eccleſiaſti.Itẽ.3. Honora patrẽ tuũ & matrem tuã, & ſuperueniet tibi benedictio à Deo. Lege .n.naturæ patres ſunt honorandi.& eis obedire tenẽtur filij.l.j.§.j.iuncta.l.ſequenti.quę incipit,veluti erga Deũ religio,vt parentibus & patrię pareamus.ff.de iuſtitia & iure. Lege ẽt humana & ciuili præcipitur filiis, vt reuerentiã & honorẽ parentibus exhibeant. l. parentibus.& l. generaliter.cũ ibi notatis.ff. de in ius vocando.& l.filia.C.de patria ptãte.& l.j.ff.de obſequiis à liberis & libertis parẽtib⁹ à patronis pſtandis.facit l.cũ oportet.§.nõ aũt.C. de bonis q̃ liberis. & in auth.de nuptiis.§.ſed qđ ſancitũ eſt.ibi:erubeſcit.n. lex caſtigatores filios genitoribus ſtatuere. & ſequitur. Illos quidem erubeſcit.col.4.Et de hoc ſcribit Bernardinus de Buſtis in ſecunda ſui roſarij par. te,ſermone 25.in 3.par.

Hinc parẽtes (hoc eſt pater & mater)in ius vocari nõ poſſunt à filijs, venia nõ ĩpetrata. d.l. generaliter. ante alleg.& l.eo.ti.ff. de in ius vocand. etiã ſi mater eſſet meretrix.d.l.4.in fi.cum l.ſeq. eod. loco. Aliàs puniuntur filii, vt in §. pœnales.inſti.de actionibus.

Etiã pater cõuẽtus à filio venia impetrata hẽt beneficiũ,vt ſolũ condẽnetur inquantũ facere pôt,hoc eſt,deducto ne egeat,& detracto tanto,꜅ poſſit inde viuere,vt eſt tex.in §. ſed & ſi quis.inſti.de actio.cum cordat l.ſunt q in id.in fi.cũ l.ſeq.ff.de re iudi.& hoc ob reuerentiã paternã, ſm Dyn.in d.§.ſed & ſi quis. licet Nic.de Neap.ibi:quẽ ſeqtur do.meus Iaſ.Itẽ ibi dicit, ꜅ rõ eſt: qa tunc habet locũ regula. dolo facis qđ petis,quod ſtatim reſtituturus eſt.Cũm filius patrẽ egentẽ teneatur alere.l.ſi qs à liberis.§.ſi uel parẽs.ff. de liberis,agnoſcen.Et vnũ ẽt ſcias ꜅ metus reuerentialis q eſt in filio erga patrem,eſt ſufficiens ad reſciẽdũ cõtractũ filij factũ præſentia patris, aut cũ patre: l.j.§.q onerandæ ff.quarũ rerũ actio nõ dat. dñs me⁹ Iaſon in l. tranſactionẽ. C. de tranſactio. & p eundẽ in §.quadrupli.nu.58.cum 8. numeris ſequen. inſtitutio.de actio.& per Felin.in c.cauſam matrimonij. extra de officio delegati. Etiam frater maior qui gubernat,cauſat metum reuerentialem.Idem do.meus. Iaſon in lege pactum.in fin.C. de collatio.& idẽ dicẽ dum eſt in marito.erga vxorẽ, vt ait dominus Iaſõ in dicto.§.quadrupli. loco ante dicto. Quia nõ minor debetur reuerentia.p vxorem marito, quàm per filiũ patri,ſecundum eundem dominũ meum Iaſonẽ in d.l.tranſactionem.vbi declarat idẽ eſſe in ſocero,cui etiam huiuſmodi reuerentia debetur. ſed cũ hæc nõ ſit præſentis ſpeculationis,ad alia deueniam.

Et non ſolũ pater naturalis eſt honorandus,ſed ẽt pater ſpiritualis: vt p plura tenet G.Bened.in repe.c. Raynutius.in verb. & vxorẽ nomine Adelaſiã.n.76. extra de teſtamentis.vbi etiam amplè de patrino,hoc eſt,de illo qui aliquẽ de ſacro fonte leuauit,cui debetur honor & reuerentia:ita ꜅ pœnæ inductæ contra vocãtẽ in ius ſine venia patrem naturalem,habẽt locũ in parte ſpirituali,& per dominum meũ Iaſonẽ in d.§.pœnales.nu.64.inſtitu.de actio.

Interdum tamen filius p̃ferendus eſt patri, quãdo pater

patet est irrationabilis. vt in c. queritur. 2. q. 6. vbi est tex. seruamus honorificẽtiam patri quę debet̃ à filio, nõ æquamus filium patri in honore, sed pponim⁹ filiũ patri in veritate: & sic tribuimus honorẽ debitũ, vt nõ perdat ęquitas meritũ. Et iuxta dictũ Senecę: non qs, sed qd dicat attendito, vt recenset Lucas de Pen. i l. omnes iudices. col. 15. C. de decurio. li. 10. qa præualet veritas & vincit. c. cõsuetudo. 8. dist. & dixi infrà in sequenti parte, in 26. consideratione.

Item quando filius est iudex aut gerit magistratũ, vt plenè dixi ante in. 7. par. in 24. consideratione. vbi citauit ad hoc Aulũ Gelliũ lib. 2. c. 2. vbi disertè scribit, quæ ratio obseruatioq; officiorũ esse debeat īter partes filiosq; ī discũbẽdo sedẽdoq;, atq; in id gen⁹ rebus, domi forisq; si filij magistratus sint, & patres priuati. cui addo Valeriũ in lib. 2. titu. de institutis antiqs. dũ ait Q. Fabius Maximus à senatu legat⁹ missus ad filium cõsulẽ Suessam, post q̃ animaduertit eũ ad officiũ suũ extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoq; q ex lictorib⁹ nemo se equo descẽdere iussisset, plenus irę sedere pseuerauit: quod cũ fili⁹ sensisset, pximo lictori, vt sibi appareret, imparuit: cuius voci Fabi⁹ cõtinuo obsecut⁹. Nõ ego, inquit, fili, summũ imperiũ tuũ cõtẽpsi, sed experiri volui an scires Cõsulẽ agere. Nec ignoro qd patriæ venerationi debeat̃, verũ publica īstituta priuata pietate potiora iudico.

Idẽ de filio Episcopo, aut sacerdote q dehet pcedere patrẽ in ecclesia, vt hic ante ī 12. cõsideratione scriptũ est. Et ratio est, qa ī illis filius est maior patre: & ī maiori dignitate: vt lege sed si vnus. §. iterdũ. ff. d iniurijs, 56. dist. c. nunquã. ī fi. habet̃ p Lucã de Pen. colũ. penul. C. de priuilegijs scolariũ. lib. 12. Nam aliàs videretur & censeretur quædam insania si filius patrem, discipulus magistrũ, aut superiorẽ inferior subiugare conetur. ca. si quis dubitet. 96. dist. Nõ eni est seruus maior domino suo, nec apostolus illo qui misit illum. Ioan. 13. & vide 2. q. 7. per totũ. & facit extra de officio delegati. c. vltimo. 2. & 3. responso.

Nulla qppe iustitia est, vt maior minori seruiat. 23. q. vti. ca. est ordo. licet nonnunquam vicarius fit melior principali. l. iustissimè. post principiũ. ff. de ædilitio edicto. Lucas de Penna. in l. j. ante allegata.

Et hic notabimus, q vna psona dicitur alijs præesse quinq; modis, vt notat Archidiaco. ī c. quãuis. versic. in his 21. dist. scilicet officio. vt in c. nouo. eadẽ dist. Secundò vitæ merito. c. beati. 2. q. 7. Tertiò ordine, vt in c. ã subdiacono. 93. dist. Quartò administratione vt archidiaconus archipsbytero. c. 1. extra de officio archiptesby. Quintò cõsecratione, vt episcopus omnibus. c. 1. dist. 21. Et hæc prelatio consistit ī tribus, ī iudicijs. c. inferior eadem dist. ī preceptis. ca. nunc autẽ. eod. loco & in sacramentis. c. deniq;. eadẽ itẽ dist. vt per singula ante in 4. part. dictũ & cõprobatum est. & ista diuisio etiam seruit potius pro illa. 4. parte.

Subditur & meritò, an parentes sint pponendi omnib⁹ alijs in honore. Hã c qstionẽ ple nè examinat Alberic⁹ de Rosate. i l. veluti. nu. 3. ff. de iust. & iure. vbi dicit diuersos esse gradus honoris, q debeantur diuersis. Primus est cõmune principalis causæ, secundus est sapientiæ, & tertius bonitatis.

Honor siue præeminentia principij triplex est. Prima est qtũ ad esse natrale, q̃ pducit de nõ esse in esse, & hãc hẽt pater carnalis: & huius rõne honorãd⁹ est parẽs carnalis p aliis. & ideo dr, Honora patrẽ, & & matrẽ. Ecclesiasti. 6. Memẽto, q nisi p eos natus nõ fuisses. & dixi hic ante in 4. consi. versic. tertia rõ.

Alia præeminentia principiandi est quantũ ad esse spirituale, & ista ratione honorãdus est prælatus præ aliis. vnde Ecclesiastici 3. scribitur. Tãquã dominis seruire eis qui genuerũt opere & sermone. & de ista pręeminentia dixi ante in dicta 4. parte.

Alia est pręeminentia principiandi quantũ ad esse temporale, & fm hanc honorandi sunt principes seculares, vt imperator, & rex. vnde scribitur j. Petri 2. c. Deum timete, & regem honorificate. & de huiusmodi præeminentia, vide supra in 5. parte.

Secũdus gradus principalis honoris est rõne sapiẽtiæ: & fm hoc honorãdus est doctor, iudex, literatus & senex. vnde Leui. 19. Corã cano. capite cõsurge, & honora vultum potentis. de quibus singulis scripsi, s. de doctis & literatis, in parte præcedenti. de iudicibus seu magistratibus, suprà in 7. parte, & etiã de senibus in sequenti consi. & de potentibus. infrà eadẽ par. in 26. considera. & suprà amplè in 7. 8. & 9. par.

Tertius gradus principalis honoris est rõne bonitatis, & fm hoc honorãdus est vir sanctus. vnde Apostolus ad Phili. 2. de Epafrodito dicit. Excipite illum. & sequitur. Et honore habetote: quia propter opus Christi vsque ad mortẽ accessit tradẽs animam suã.

Est ẽt sciendũ, q honor paternus in duobus pręcipuè consistit. s. in reuerentia, & in sustentatione corporali. de quibus ante ista cõsideratione aliquid dixi.

Reuerentia autem paterna cõsistit in tribus. In affectu, timendo offensã paternã. ex amore. vnde Hiero. Præbeatur patrib⁹ honoris mixta formido. In effectu & hoc obediendo. ad Ephes. 5. Filij obedite parẽtib⁹ vestris. Et in signo, assurgendo, inclinando, eos pponendo, & similia faciẽdo, q̃ sunt signa honoris. vnde Apostolus ad Roman. 13. Cui honorem, cui tributũ. & de huiusmodi signis scripsi supra in 1. par. in 11. consideratione, & pluribus alijs sequentibus.

Sustentatio ẽt cõsistit in tribus, s. in solatio verbo℞. vnde Eccl. 3. Dedecus filii pater sinc honore. qa vt dicit gl. Honore & solatio debẽt fouere parentes. vnde Hiero. De honorãdis parẽtib⁹ nemo patrẽ asperis uerbis lædat. affectũ sonẽt qcqd linguę dixerint libero℞, hæc filio℞ ora loquent̃. qd parentes debẽat audire. In seruitio, vnde Eccl. 3. Qui timet Deũ, honorat parẽtes. & ibi alia ad hoc. Itẽ in exhibitione necessariorũ. vnde Hiero. Honora patrẽ tuũ, non in verbo℞ sono, q pót inopiã parẽtũ cassa adulatione frustrari: sed in victus necessariis ministrãdis. Et Philo. 9. Ethic. dicit, q in his quæ pertinent ad sustentationẽ naturę, q̃ est p nutrimentũ filij, maximè debent sufficientiã prębere parẽtib⁹: sunt. n. in hoc eis debitores, & sic filii cogũtur alere parentes. l. si qs à liberis, in prin. & §. si vel parẽs. ff. de liberis agnoscẽdis. & hic añ dictũ est.

Concludit tandẽ Albe. in eadẽ l. nu. 10. q non oĩs honor debet̃ patri, q̃a nõ est largitor vniuersalis omniũ bono℞, sed particularis, nec cõtinet in se omnẽ præmi-

præeminentiam honoris. & id dicit Philo. 9. Ethic. Noo omnẽ hooorẽ debent homines pareotibus: qa neq; euodẽ honorẽ debent patri & matri, nec patri debent honorem qui debetur sapienti, vel qui debetur duci exercitus: sed patri debet͛ hooor patern⁹, & matri materuns,& cuilibet seni ẽt suus debet͛ hooor.

Et ulterius quærit ibi Alb.an in oĩbus obediendũ sit parentibus? vbi sic resoluit,licet videat͛ ꝙ sic,vt habetur ad Col. 3. Filij obedite parẽtibus vestris in omnibus.tñ Philo.9.Ethic. declarat,ꝙ non oĩa pareotibus debeantur sed quædã ẽt debentur cõsanguineis, amicis,benefactoribus, & virtuosis. & ſm Alexãdrũ de Hales. 3.vol.sum. Non solũ obedientia debetur parentibus,sed & aliis: puta prælatis ecclesiasticis & secularibus,ſm gradus & distinctionẽ corporalium & spiritualiũ,vt prælato ecclesiastico io spiritualibus,seculari io tporalibus, patri in regimioe familiæ.& idẽ decidit Tho.io 2.2.q. 26. arti. 3. Apud legistas verò ista qõ facilius expedit͛.sic ꝙ in atrocioribꝰ filij nõ debent obedire parentibus, aliàs secus. notatur iu l. liber hõ.2.in gl.magna iu fi.ff. ad legem Aquiliã.facit. l.ad ea q̃ nõ habent atrocitatẽ.ff.de regu.iu.&c. non semper malũ est non obedire præcepto. 11.q.3.

Et argutius de officio liberorum erga parentes,& an semp in oĩbus patris iussis obsequendũ sit & parendũ super ea re relatis Græcorum, Latinorumque (qui de officiis scripserunt) seotentiis, Aulus Gellius lib.2.c.7.ita concludit. Omoia quæ in rebus humanis sic fiunt, aut houesta sunt,turpia,aut media.quę sua vi recta aut hooesta suut, vt fidẽ colere, vt patriã defendere,vt amicos diligere,ea fieri oportet siue imperet pater siue nõ imperet. Sed q̃ his ꝯtraria, quęq; turpia,& oĩno iniqua sunt,ea ne imperet qdem,vt si ꝓditionẽ patriæ,si matris necẽ, aut alia q̃dã imperarit turpia,aut impia. Sed ea tñ quę obseq nõ oportet, leuiter,& verecundè, ac sine detestatione oimia,sine opprobratione acerba reprehensionis declioãda sensim & relioq̃nda esse dicũr,q de officiis scripserũt, q̃ respuenda. Quæ verò in medio sunt, hoc est, indifferentia seu media dicunt͛,vt in militiã ire, rus colere, hooores capessere,cãs defendere, vxorẽ ducere vti iussum,ꝓficisci,vt accersitũ venire: qm̃ & hæc & his similia p seipsa neq; honesta sunt neq; turpia,sed pinde vt à nobis agũtur: ita ipsis actionibus, aut probanda fiunt,aut reprehẽdẽda,ppea in hmõi oĩum rerũ generibus patri parẽdũ esse cẽsent, veluti si vxorẽ ducere impet,aut cãs ꝓ reis dicere.qd.n.si impet vxorẽ duce re infamẽ, ꝓpudiosam,crimioosam? Aut ꝓ eo Catilina aliquo,aut C. Bibulo, aut P. Clodio cãm dicere? Non.s.parẽdũ,qm̃ accedente aliquo turpitudinis numero,desinũt esse p sese hæc media atq; indifferẽtia.

Decimaseptioia consider. Quia io antiquis est sapientia,& in multo tẽpore prudẽtia. Iob 12.& vbi inter plebeos est q̃stio de immuni tate, hoc est exẽptione,seu vacatione munerũ & onerũ: semper fuit venerãda senect⁹ priuilegio ętatis.l.semp in ciuitate. ff.d iu.imu.vbi sunt verba hæc Calistrati moralia.Sẽp in ciuitate nr̃a senect⁹ venerabilis fuit.Nãq; maiores nostri peuè eũdẽ honorẽ senibus qnẽ magistratibꝰ tribuebãt,circa munera quoq; municipalia subeũda,idẽ honor senectuti tribut⁹ est, & semp honorãdos dicit esse antiquos.Bar.in l.j.ff. de albo scribẽdo.& ĩ l.2.C. de decurio.li.10.Canonistæ in c.statuim⁹.extra de maio.& obed. Imò absurdum est & iniqunm nouos, & sic iuuenes antiqs pręferre.tex.in c.statuim⁹ circa initium.61.dist. & ibi notatur ꝙ seniores semp ꝑponendi sunt iunioribus, ĩ electioue,in responsiooe,& iu subscriptione,ꝑ plura iura ibi allegata: quoniã qui est ætate maior pręsumitur maturitate sensus ꝑstantior.tex.in c.nisi cum pridẽ.§.alia verò causa.extra de renũtiatio.& dixi in pluribus locis in 4.& 6.part. Et vtinã Hedui nostri (q olim cõfęderati Romanis & ab eis fratres conscripti fuere) more ipsorũ Romanorum,suos antiquiores coocorditer ꝓhonorarent: cũ hodie iuuenis antiquioribus pręferri,& senũ consilia postpooant, quod & pręposterè fit, cũ in cõsilijs senes sint antepooẽdi: vt plenè scripsi in cõmẽtarijs nostris sup cõsuetudinibus docatus Burgundiæ in ꝓœ. super text. *ordonne que six de noz conselliers*. Et eorum prouerbia sunt etiã attẽdenda.tex.in l.si chorus.§.1. ff.de legatis 3.& gl.iu c.cũ in iuueorute.in verb.senilem.de præsumptio.& pro causis decidẽdis seniores sunt ꝯsulẽdi.c. de qbusdã.in fi. 20.dist.Et antiquorũ sententia in dubio est amplectenda c.dño sancto. in fi.l.dist.& ibi Archi.de priuilegiis antiquorũ.& Ludouicus Romanus inl.si verò.§.de viro.ĩ 53.fallẽtia. ff.soluto matrimonio. Et iuuenes antiqs ꝑ eorũ era ditione tradẽdi suor. c.omnis ætas.12.q.1. Et ipsi senes primã vocẽ habere debẽt iu cõsilio, vt scribit͛ Ecclesiastici 32.Loquere maior natu, decet enim te. & post alia sequit͛ de adolescente. In medio magnatorũ loqui nõ præsumas,& vbi sunt senes nõ multũ loquaris.Etiam de iure in deliberãdo seoior debet primitꝰ. loqui secũdũ ordinem sessionis. c.1.de cõtrouer.feu. apud pares termi.& ibi Bal.Spec.ti.de aduocato.§.1ã nunc videndũ.ver.porrò.Tamẽ domini de Rota vtũtur ꝙ iuoior prius loquat͛,quod practicant aduocati palatij Parisiẽsis in collationibꝰ, vt dicit Cosmas Guymier in suis cõmẽtarijs.Ita Bal.in l.obseruare.§.ante quam vero.ff.de officio proconsulis. Et ꝓ isto dicto facit bonus tex. cum glo.in c.sciendũ.initio.26.q.4. & tex.io l.clarum. C.de autoritate ꝑstanda.& in l.fi. §.filij.C. de boois quę liberis.vbi antiqui pręsumuntur magis tẽperatiores iuueoibus.& dixi amplè ĩ parte præcedente: in 29.coosideratione.vbi scripsi quomodo doctores antiqui preferunt͛ iunioribus.dixi ẽt in 7.parte,in 46.coosideratiooe,ꝙ aduocati seniores iuueoibus anteferunt͛,quę hic nõ repeto. Iotellige tamen, vt dixi in dicta parte ꝓcedeoti,in 30. cõsideratione. Nisi iuuenes sint excellẽtiores scientia,ꝙ quadrat ibi ad ꝓpositũ de literatis,sed io nõ literatis ẽt iuuenes excellentes ingenio naturali ꝓferunt͛ seoioribus.Ita decidit Imola.in clemen.c. de ętate & qualitate. & Ludou. Romanus in repetitio. d. l.si verò §.de viro in 5. fallẽtia.ff.solu. matrim. Alexander in apostil.ad Bar. in l.j.ff. de albo scribendo. Quoniam habens ingeniũ oaturale excellens ita debet doctorari,sicut habens excellentem scientiam.

Et vt reassumã de honore impẽso senibus à iuuenibus, quodq; antiqtus ætati senectę potissimũ habiti sint

sint ampli honores: eleganter scribit Aulus Gellius lib.2.c.15.in initio. Apud antiquissimos Romanorũ neq; gñs neq; pecuniæ præstatior honos tribui q̃ ęta ti solitus. Maioresq; nam à minoribus colebátur ad deũ prope, & parentũ vicẽ. Atq; oĩ in loco, inq; omni specie honoris priores, potioresq; habiti. A cõuinio quoq;, vt scriptũ est in antiquitatibus, seniores à mi noribus domum reducebantur: eumq; morẽ accepis se Romanos à Lacedæmoniis traditũ est: apud quos Licurgi legibus maior terũ omnium honos maiori ętati habebatur. Et graui stylo in hanc sñiam differit Vale.Maxi.li.2.ti.de instit.antiq. vbi ait. Senectuti iu uẽtus ita cumulatũ & circũspectũ honorẽ reddebat, tanq̃ maiores natu adolescẽtũ cões patres esset: quo circa iuuenes senatus die vtiq; aliquẽ ex patrib[9] conscriptis, aut propinquũ, aut paternũ amicũ ad curiã ducebant, affixiq; valuis expectabãt, donec reducẽdi officio ẽt fungerẽtur: qua qdẽ voluntaria statione, & corpora & animos ad publica officia sustinenda impigrẽ corroborant, breuiq; processu rerum in lucem futurarũ virtutũ suarũ verecũdia, laboris meditatiõe ipsi doctiores erãt. Et seqtur. Inuitati ad cœnã diligẽ ter quærebãt q̃ nã ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentũ discubitu præcurrerent, sublataq; mẽsa priores consurgere & abire patiebant: ex quib[9] apparet cœnæ quoq; tpe q̃ parco, & q̃ modesto sermo ne his p̃sentib[9] soliti sint vti. Et ibi seqt̃ de maiorib[9] dãtib[9] exẽplũ virtutis iuuenib[9], quod videre poteris.

Et nõ solũ hæc antiqtas cõsideratur ex ætate, sed ẽt ex tpe. Nã q longiori tpe laboribus assiduis stipẽdia meruit, in dubio est prepõnẽdus, vt est tex. in l.proui dendũ.in initio. ibi: aut meritũ nobilissimos fecerit aut uetustas.C.de postulãdo.& in l.2.ibi: vt is gradus cęteros antecedat quẽ stipẽdia meliora, vel labor pro lixior fecerit anteire.C.offi.magistri officiorũ.& in c. miramur circa fi.ibi: nec põt de eius ꝓuectione dubi tari, cui ꝓ laborib[9] multis, ꝓ moribus castis, ꝓ actio nibus strenuis celsioris loci præmiũ debet̃ 61.dist.& l.1.& 2.C.de præfectis pretorio siue vrbis & magistris &c.& i l.vnic.C.de comitib. & archiatris sacri pala tij.& l. vnicuiq;.in initio, maximẽ ibi, vt nemini peni tus liceat, cũ sit posterior tpe locũ pręcedentis abire. C.de proximo sacrorũ scriniorũ. & in l.fi.§.illud præ cipue.C.de primicerio, li.12.cũ pluribus alijs allega tis p Cæpolã in suo tractatu de impatore militũ eli gendo.in priu.ibi quod autẽ dictũ est.& ante illũ ver sic. enum. 50.priuil. antiquitatis, in quibus senex est magis honorandus, ad quẽ ꝓ his te remitto. Et decla rat Lu.Ro.in d.l.si verò.§. de viro.ff.sol. matr.in 54. fallentia. antiquitati seu senectuti deferendum est in multis.f. in cõsiliis quęrendis, & ẽt sequẽdis, in one re excõicationis, in onere eundi ad iudicẽ ꝓ testimo nio ferendo, in ouere nõ cõparendi, in onere assumẽ di officia autoritate vel vtilitate publica, aut autorita te tñ, in seruitiorũ exhibitione, in suspicionis remo tione, in pœnę relaxatione, in maiori ꝓbationis fide, in testificatione, iu reuerẽtiæ exhibitione, in sessione, vocis redditione & subscriptione, iu cõsuetudinibus suscipiendis, in prælatis eligẽdis, in facienda reuoca tione, in ordinis p̃posteratione, in liberis corrigẽdis, in obseruatione instrorũ. De qbus singulis amplè p eũdẽ Rom.in eo loco. Et de vltimo, in obseruatione instrorũ & actorũ inter duos notarios, vide p F. Nico mium in repe.c.qm̃ ꝯtra falsam. versi. nota sexto lo co abbatis, ꝙ notarij officiũ circa tria versatur. extra de prob. vbi ẽt dr̃ ꝙ claues castri debẽt esse penes ma iorẽ natu.honestũ est.n. iuuenibus ministrare & obe dire senioribus, qd tñ limitat, nisi sit maioritas inter esse in minori: qm̃ tunc prefertur minor, & ideo qui habet maiorẽ partem in re dr̃ habere maiorem potę statem, & ibi plura ad quę recurre. Et etiã in quibus senes & iuuenes sint laudabiles & vituperabiles. scri bit amplè Luc.de Pen.in l.1.C.de consulibus.lib.12. vbi dicit, ꝙ præsumitur ꝓ senibus, ꝙ sint probi, scien tes, & graues. quem (vt sim breuior) videre poteris.

Et qs dicatur senex, notatur in l.si paterfamilias.§. in arrogationibus. in verbo, 60.ff.de adopt.& l.inui ti.in 1.gl.ff.de testibus.& per gl.2.in d.l.semper in ci uitate.ff. de iure immunitatis, vbi notat senem esse, qui habet 60. annos.l. non tantum.§.1.ff. de decurio.

Decimaoctaua consid. Inter plebeios etiam præ ferendi sunt literati, & habẽtes aliquã scientiã, maximè legalem. qm̃, vt scribitur in proœ. institutio. §.fi. habentes illam scientiam erunt patriarũ suarũ gubernatores. & de hoc ante in p̃cedẽti parte vbi lau daui viros literatos. & in 9. parte in.35.consi. de quo. Cępola in suo tractatu de impetatore militum eligẽ. do in verbo, scientia. vbi probatur, quòd miles callẽs scientiam rei militaris præfertur aliis. Agustinus Da thus etiam in suis orationibus.li.2.i 14.epistola, di cit inter homines ciuitatum literatos esse honorãdos & honore maximo extollendos vltra quoscũq; alios: cum vt ait. Omnia quę sunt in ciuitate nõ sunt omni bus apta temporibus: quis enim bellica virtute p̃dit[9] toga vir vtitur? Quid militaris disciplina in pace ꝓ dest? quapropter bella geruntur: cætera uõ sunt ætatũ omnium. quod testatur Cicero. delirum nãq; senẽ ap pellauerimus, qui canes alat, pascat equos, studia venã di cõsectetur, feris plagas trudat, ac turpiter demũ re puerescat: cętera nõ conueniunt plurib[9] locis. Qui.n. ciuitate pulsum atq; extorrẽ hominẽ decet reipubli cæ gubernatio? Mitto mercaturã quę nusquam apud priscos quicquã habuit põderis. Apud Thebanos ve rò nullus mercator fungi poterat publicis munerib[9], nisi 10. annos negotijs ac mercatura destitisset. Sola li terarum ac rerum cognitio ętatem omnẽ exigit. nun quam intẽpestiua est, & vbiq; gentiũ magno celebra tur honore. Imò etiam sciẽtia supplet: vt scribit G. Be nedicti in sua repetitione.c. Raynutius. in verbo, adie ctæ impuberi. nu. 37. de testamẽtis. Qui enim adepti sunt illã, verè homines sunt, & maximis præmijs mu neribusq; dignissimi. Quaꝓpter nõ iniuria pleriq; iu reconsulti, quos nullius ferme rei sciẽtia fugiebat, cũ de scientiæ dignitate ac nobilitate differerent, doctos viros nobiliũ nobilissimos, & verè & eleganter appel lare soliti sunt, vt ante i 8. & 10. parte, in pluribus cõ siderationib. & in d. epistola Augustini deductũ est.

Concludo igitur, ꝙ inter plebeios aduocati ceteris p̃ferẽdi sunt, atq; multis honoribus decorari debẽt, vt & suprà in 7. & 10. parte dixi i diuersis ꝯsideratio nibus.

nibus. Quomodo sunt honorãdi ēt īter nobiles & literatos, multò fortius inter solos plebeios. Etiã quia aduocati dicuntur habere officiũ, vt dicit Iacobinus de sancto Geor. in l. j. in prin. ff. de iurisd. omn. iudi. p c. fi. extra de postulãdo. Et post eos ēt sunt honorãdi medici: vt in d. 10. par. scripsi, in 25. cõsi. licet inter eos ãnq; fuerit contentio de paritate: vt ibi, utraque tñ scientia iuris & medicinæ à Deo est. Nã leges diuinitus p ora principũ sunt promulgatæ. & scriptũ est de medicina. Eccl. 38. Altissimus de terra creauit medicinã, & vir prudens non abhorrebit eã. Et de iure seu legibus. Prou. 8. per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt in l. inter claras. C. de sum. trin. & vtraq; est necessaria hominibus, iura ad pacificationẽ hominũ, medicina verò ad sanationẽ corporũ. c. factæ, 4. dist. Et utriusq; peritus multũ ab hominib⁹ honorat. c. nõ sanè. 14. q. 5. Et de iure quo exercetur iustitia. Sapiẽ. 8. Per hanc habebo claritatẽ ad turbas & honorẽ apud seniores. Et de medico dicitur Eccl. 38. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum collaudabitur. Ideo debent seruare iurisperiti & medici illud Apostoli ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes, vt ait Antoninus in 3. parte suæ sum. tit. 5. c. 2. §. 4.

Et ne absit dictum pulchrũ Arnaldi de villa noua subiungo id quod in cautelis medicorũ scribit, ꝙ primus locus in mensa solet seruari sacerdoti & medico, quod intellige de sacerdote, qui est rector in sua parochia. vt supra dixi in quarta parte, in vlt. consid. Et etiã in medico in domo infirmi.

Et de laude literarum scribit F. Patritius li. 2. de īstitutione reipublicæ. tit. j. vbi dicit literas in primis ab omnibus, si fieri põt, ediscendas esse pp fructũ illarum. & vix arbitrari potest, vt ait, in libera ciuitate quenquam sine literis ingenij ciuis nomen mereri. qui. n. sine literis non solum liberales disciplinas, sed minimas quasq; artes dicere aut tueri possunt? Nec mercatura ipsa nec agricultura sine eis satis tuta esset: cætera prosequere, vt in eo loco.

Decimanona consi. Notarij & tabelliones, ẽt tãq literati post aduocatos & medicos præferuntur alijs plebeis. Tabelliones enim dicuntur iudices ordinarij voluntariæ iurisdictionis, sm Inno. in c. cũ à nobis. de testibus. & tenet clarius Paul. de Castr. in cõsi. 73. col. 4. Et esse notarium aut tabellionẽ est honor. vt habetur Eccl. 10. Sup faciẽ scribæ imponet honorẽ. Et magis creditur tabellioni aut notario ꝗ alij, sm glo. in verb. tabularijs. in §. si verò absunt. in auth. de hęred. & falc. coll. j. Bal. in auth. sed cum testator. C. ad leg. falc. Fel. in c. in nostra. col. 3. med. extra de testi. Et hoc pp officium publicum, quod habet tabellio. tex. iuncta gl. in verbo, officij, in auth. de testibus. §. sancimus. colla. 7. Imò officium notariatus & tabellionatus est dignitas, vt dicit Lucas de Pen. in l. vniuersos. C. de dignitatibus. li. 12. Maximè quando est notarius, aut tabellio à principe, vt ibi dicit Lucas de Pen. Quis enim, ait, non diligat eum, & honestate magna compleri putet, qui decreto principis ad tabellionatus officium peruenit? in auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. ideo licebit. colla. 2.

Et ẽt pp necessitatẽ & vtilitatẽ in republica sunt honorandi, cũ videant esse necessarii: qm̃ tabellionũ siue notariorũ ars, & viuendi formula ꝗ honesta honorabilis & laudãda sit, ex plurimis præsertim illius necessitate & vtilitate facile cognoscitur. periret siquidẽ oĩs iudiciorũ tela, nisi essent notarij qui acta conscriberent, periret ipsa veritas, & fides in cõtractibus, & cõmercijs, periret oĩs ordo in iudicio forentiũ cãrũ, nisi esset aliqua fidelis publicaq; psona, cui iudex crederet de his quę ab vtraq; litigãtiũ parte, aut offerũtur, aut dicunt. Idẽ sunt instituti notarij ad confirmationẽ veritatis, sed ipsa veritas vbicũq; sonuerit, ab illo est, q dicit. Ego sum uia & veritas. Io. 14. vt scribit Zoderic⁹ Zamorẽsis in speculo humanæ vitę, li. j. c. 19.

Faciunt dicta Corseti in tractatu de potestate reg. q. 90. circa mediũ. vbi dicit esse notariũ est habere officiũ, vt in c. ut officium. de hæreticis. lib. 6. quod recta rõne est laudabile, quia in veritatis comprobatione & confirmatione radicẽ & fundamentũ suscipit.

Etiã huius artis laudes patent, quia publicę vtilitati deseruiunt. hi nanq; nedũ apud pedaneos, minoresq; magistratus creditũ & auctoritatẽ obtinent: sed apud reges & principes. & cuncta eminẽtia tribunalia acceptissimi & familiarissimi existunt, de quib⁹ añ. dixi in 11. par. in 9. cõnsi. & in 7. par. in 16. & l. consi. Hi. n. eorũ manibus admiranda fide instrumẽta, priuilegia, & literas ad perpetuã rei memoriã conficiunt. Et post multa tpum secula, ex horũ sola notariorũ subscriptione indubitatã probationẽ inducũt. hi typũ tenent euãgelistarũ Christi, qui eius gesta & acta in euangelio tã fideliter ꝗ utiliter descripserũt. Et inter cæteras huius artis commoditates, q illã exercent magna lucra, summos honores assequũtur, vt breui tpe ac paruo labore opulenta vtilitatis compẽdia adipiscuntur, & tandẽ ab oĩbus honoran tur, q a oẽs illis indigẽt. ita Zodericus in loco antè allegato.

Notarij tñ principis sunt digniores, vt dicit F. Niconitius in sua repetitione c. qm̃ contra falsam. in versi. nota 4. nu. 29. extra de probatio. qm̃, vt dicit, esse notariũ est dignitas, vt est casus singularis sm eũ, in l. j. C. de mandatis principum. Bald. in lege, Cassius. ff. de senatorib. & de his vide plenè p Luc. de Pen. in d. l. uniuersos. & per Iacobũ Bonaudi in glossis ad Io. de Terra rubea in tractatu q Vinea ecclesiæ dr. ar. 10. 3. tractat. in glo. officia. vbi ẽt scribit, an infames possint esse notarij: & cõcludit ꝙ non, licet infamis possit esse procurator, nisi sit procurator regis nel episcopi: qa tales non possunt esse infames. dicit tñ Cyn. in l. reũ. C. de procu. ꝙ ille q fuit condẽnatus de crimine, & sic infamis p sententiã non põt esse procurator p d. l. reũ. concordat tex. in c. j. iuncta glo. j. & 2. 3. q. 7. Si. n. pendente iudicio criminali contra eum remouetur, ipse multò magis post condẽnationẽ. Sed si esset infamis quia condẽnatus alia actione famosa ꝗ criminali, tunc põt esse procurator viliũ personarũ. Ita Angelus & Io. Fab. in §. fi. inst. de exceptio. de quo late per eundẽ Iacobum Bonaudi in loco ante dicto, vbi dicit officiũ simplicium procuratorũ esse vilissimum officium, per l. si quis procurationẽ. C. de decurio. li. 10. cũ tñ proueniat ex quadã literatura, p̃ferendus

dns est aliis mechanicis & plebeis artificib. Cũ oẽs tales plebei quodãmõ dicant̃ fęces vrbiũ & sic viles: vt in principio hui⁹ partis dictũ est. Et facit qa officiũ ꝓcuratoris ẽ ars.c.qa episcop⁹ ĩ fi.iũcta glo.vlt.5.q.3.

Vigesima consideratio. Etiam inter plebeios & populares præferri debent virtuosi, qm̃ virtutũ præmia tribul merentibus conuenit.l.fi.quę incipit. vt virtutũ.C.de statuis & imaginibus.clem.cupientes ĩ prin.de pœn.& remissio.facit.c.nõ loca.40.dist. & hoc est, vt dicit philos.8. Ethic. honor est præmiũ virtutis.dixi plenè in 1.parte, in 47.& 64.cõsid.in 4. parte, in 48. consideratio.in 7.parte, in 47.consider. & in 8.parte, in 28.consideratione.& in sequen.ꝓxima considera. Faciunt plura q̃ ad hoc accumulat Cæpola in suo tracta. de imperatore militũ eligendo.in verbo, virtutis.de quo dixi in 9.parte, in 44.consideratione. vbi scripsi milites etiã ex virtute esse honorãdos.licet hodie pauci sint tales. Et ex hac cõsideratione, etiã laudari possunt & aduocati & medici ꝑ uirtutes quas ex scientijs sibi acquirunt. de quo hic añ. in 18.consid.dixi.Imò, vt ait Aristoteles.lib.3.Politicorum.c.9. excellẽtibus virtute in ciuitate parendũ est sponte, ita vt tales pro regibus habeantur. Alios autem excellẽtes potẽtia, aut diuitijs dicit esse à ciuitate expellendos. & inter cæteros prȩferunt̃ qui sunt ꝓbatæ vitę & bonæ fidei, aut magnæ legalitatis reputant̃.tex.in l.3.in prin.ibi, & an honestę, & iculpatæ vitę.ff.de testibus.& ibi glo. quæ notat ꝙ ꝓsumi\ bene fieri si à bono fiat, argu.l.si qs ex argẽtarijs.§.1.ff. de edendo.& ĩ authẽ.de testib.§.sancim⁹. ibi, multorum bonorumq́; copia virorũ. colla.7. Cum tales in multis priuilegiant̃, & honorant̃ vltra alios.& decẽ casus scribit do.me⁹.Ias.ĩ.l. iubem⁹. C.de iudicijs.& vide eundẽ in repetitio.l. admonend. in 67.col.ff.de iureiuran.idem in l.sciendum.col.8.ff.de verbo.obligatio. Barba.consi.23.in 1.volu. Felin.plenè in c.sup his.in fi.extra de accusat.idẽ Barbatia.in ca.insinuante.col.1.extra de officio deleg.

Et quantum valeat virtus in vita beata perficiẽda, scribit Gellius lib.18.c.1. & amplissimè ꝑ Beroaldũ ĩ suo opere de felicitate, vbi q̃rit an virtus sit effectrix vitę beatę. vbi plura ad laudẽ virtutis disertè accumulantur: & in lib. quo septem sapientũ sententię cõtinentur, in sententijs Cleoboli.

Vigesimaprima cõsideratio. Inter omnes honorãdus est & laudandus, q ab omnibus, & publico iudicio bon⁹, & optimus iudicat̃. Quòd in ꝑsona Scipionis Nasicę contigit. vt refert Valerius lib.8.c.quę cuiq́; magnifica contigerunt. c.5. dũ ait verũ specimẽ honoris à Scipione quoq; Nasica oborit̃.ei⁹ nãq; manibus & penatibus nodũ q̃storis fenatus, Pythij Apollinis monitu Pesimonti accersitã deã excipi uo luit, quia eodem oraculo præceptũ erat, vt hæc ministeria matri deũ à sanctissimo viro prȩstarent̃: explica totos fastos, cõstitue omnes currus triũphales, nihil tamen morum principatu speciosius reperies. Et tũc unum esse dicit Plinius, qui à cõdito æuo, vir optim⁹ sit iudicatus. dicit tamẽ Boetius in 2.de cõsolatione philosophiæ. est mentibus hominũ veri boniq; naturaliter ĩcerta cupiditas, sed ad falsa deui⁹ error abducit. Et nihil est, tam populare (vt dicit Cicero) q̃ bonitas, hoc est, nihil est tam charũ, & gratũ populo, & quod magis fauorẽ populi conciliet, q̃ esse bonum: & idẽ, deteriorũ magna natio est: boni verò singulares, oẽ tempus Clodios non omne Catones inquit Seneca. ad deteriora faciles sumus, & ab adolescentia viri ꝓclini ad malũ sensualitas humana declinat. vt in proœ. clem & non est q̃ faciat bonũ: nõ est vsque ad unum. Psal. 13.& Catilinam, vt air Satyrograph⁹,

Quocunq, in populo videas, quocunque sub axe.
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Rari quippe boni numero, vix sunt totidem quot
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.

Quoties igitur virũ bonũ videre contingit, illi assurgito, illi caput aperito, illum vt deum colito: uia vitiorũ lata est & decliuis: & ideo cunctis patet: via virtutis angusta, cliuosa, sentricosa, & ideo paucis patet. Fimbria olim iudex electus in cã Pythiæ, q̃ sponsionẽ fecerat, ꝙ vir bonus esset, iudicatu illo supersedit dicẽs, non liquet: qm̃, vt vir bonus aliqs sit, ea res innumeratabilibus officiis & laudibus cõtinet̃. & vt dicere solebat Pittachus, ꝑdifficile est, bonũ esse. hæc Beroaldus in lib.de septẽ sapientũ sententijs, in sententijs Biantis. vbi concludit, ꝙ quoquo modo mali dicant̃ siue improbi, siue imperiti, siue viles, prout ibi interpretatur, elaborare debemus, ne inter malos enumeremur, imò enixè curemus, vt simus potius similes sacerdoribus Aegypti, quos piromas vocãt. est autem piromis in græca lingua, idem quod honestus & bonus, in nostro sermone.

Item qui optimus habetur & iudicatur non sine laude nominatur. Quòd optimi cognomen Traianus (vt idẽ Beroal. ait lib.de optimo statu) veluti peculiare accepit ex senat⁹ populiq; Ro.appellatione. Quo nomine amplissima haud dubiè bona cõtinent̃. Quod nomen sibi quisq; mallet (vt inquit Liuius) q̃ honores imperia ve, de quo Silius Italicus,

Optimus heu nomen mil us maiusq́, triumphis.

Et, vt author est Plinius panegyrista nomen Augusti & Cæsatis, minus est q̃ optimi. Iuppiter apud Ethnicos optimi nomine colebatur, dicebatur em̃ Iuppiter optimus maximus. qua in re illud annotandũ, ꝙ ante optimus, quia vt inquit verè Cicero, maius est certeq; gratius prodesse omnibus, q̃ opes magnas habere. Interrogatus Agesilaus ille magnus quo pacto qs gloriã apud mortales consequatur, sic respondit. si optima dixerit, necnon pulcherrima factitauerit.

Prudenter.n. Solõ vnus è septẽ sapiẽtibus, & legũ scriptor solus ex septẽ rẽpublicã duabus rebus cõtineri dixit, ꝑmio, s. & pœna: vt hinc boni ad virtutes inuitent̃, & bonorib⁹ exornẽtur. Illinc mali à flagitio arceant̃ pœna, vt in officio oẽs sint.cõcordat.l.j.§.Nã, vt ibi bonos nõ solũ metu pœnarũ, verũ præmiorum quoq; exhortatione efficere cupientes. ff. de iusti.& iur.& ibi gl.in verb.metu pœnarũ.alleg.versus Hora.

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Et sicut bonos præmio prosequi decet, ita malos pœna affligi. Et si mali à malitia reuocari nõ possint per indulgentiã, pœnæ coerceri debent ꝑ seueritatem. sic

secreti

secreti sint à bonis mali, vt à frumento lolium incer niculo separatur. fiat more medicorum, qui interdũ vrunt, secãt, abscindunt in corpore membrum quod insanabile est, ne pars integra cõtagione obrepente pariter corrũpatur. iuxta illud: Immedicabile vuln⁹.

Ense rescidendum est, ne pars sincera trahatur.

Cõsimiliter secari interdũ & amputari debent de corpore ciuitatis mẽbra putrida, hoc est, ciues malefici, scelerati, pfidiosi, turbatores publici cõmodi, & molitores rerũ nouarũ, exterminari atq; tolli de medio.

Superest, vt & propius ad rẽ redeamus, & de bene moratis dicamus, q plurimũ honorari debẽt. qm̃ mores præferuntur scientiæ. arg. c. sedulo. 38. dist. & l. magistros. C. de profess. & medicis lib. 10. vbi dicit tex. q magistros studiorũ, doctoresq; excellere oportet moribus primũ, deinde facũdia. concordat tex. in l. vnic. ibi, si laudabilẽ in se probis moribus vitã esse monstrauerint, si docendi peritiã &c. C. de professoribus, q in vrbe Constantinopo. docentes &c. lib. 12. & patet ex argumento literali. Ps. 98. Bonitatẽ, & disciplinã, & scientiã doce me. Ideo scholares bene morigerati præferendi sunt doctorib⁹ male morigeratis & vitiosis: cũ doctores debeãt inter alia pcellere scholares, morib. iurib. ante allegatis. l. j. & ibi notat. C. de anonis ciuilib. li. 11. & vilissimus computandus est (nisi pcellat sciẽtia & sanctitate) q est honore pstãtior. tex. in c. vilissimus. j. q. j. ad minus dẽt esse bon⁹. vt ibi ĩ gl. illaudabilis. n. est sciẽtia, q̃ vita maculat. c. nisi cũ pridẽ. §. p defectu. extra de renun. ideo bñ dr̃, mores ornãt sciam, q oẽs excedũt diuitias. l. scire oportet. §. pe. ibi neq;. n. facultates, neq; dignitas ẽ ita sufficiẽs ad fidẽ vt bona electio, & benigni mores. Ex quo pcludit bonos & optimos, ẽt moratos, cæteris pferẽdos esse.

Vigesimasecunda cousid. Inter plebeios præferri debent originarij cæteris, vt facit tex. in l. ij. C. de officio prætoris. hinc dicit ibi Albericus, q syndicus potius eligendus est de vniuersitate, q̃ alius. facit dictũ Ciceronis in lib. de amicitia. Potiores, inquit, sunt ciues q̃ pegrini. Vnde ĩ quilinus pbri vel odij cã qs appellatur, quasi domũ pprià nõ habeat. Vnde Salust. M. Tullius inquilinus, ciuis vrbis Romæ: iõ dicit tex. in d. l. ij. potius eligendos esse prætores, q habent larẽ iu vrbe, q̃ illi q sunt de prouinciis, vt facit ẽt tex. in c. ĩ noĩe dñi, 23. dist. ideo, vt dicit F. Patritius in lib. de institutione reipublicæ. li. 3. ti. 2. quæri solet à nonnullis, an oẽs magistratus inter ciues distribuẽdi sunt an aliqui peregrinis tradendi. Et, vt ait, placet quibusdã magistratus omnes qui iuri dicendo præsunt, quiq; ditionem aliquam in sontes exercent peregrinos esse dicunt: namq; simultates, inimicitias atq; odia inter ciues oriri, cum ciuis in ciuẽ suũ animaduertit. Alia aũt ex parte lõge faciliores esse, & ad gratiã clementiãq; prouiores ciues inter se, q̃ si res à pegrinis agatur. Qua qdẽ rõne adducti plerią; Italiæ populi, eiusmodi magistratus aliunde accersire consueuerunt, & his assentit. l. fi. C. de crimine sacrilegij. & l. iij. q̃ incipit, nullus. C. de diuersis officiis & apparito. iudicũ. li. 12. & de hoc alias fuerũt ordinationes regiæ. s. Phil. Pulchri, & Caroli V. regũ Frãciæ, de quibus p G. Bene. in sua repe. c. Rayn. in verb. & vxorem noĩe Adelasiã. nu. 1050. usq; ad nu. 1052. extra de testamẽtis. vbi scribit rõnẽ quare beneficia originariis sint cõferenda, & nõ officia secularia. qm̃, vt ait, officiũ seculare dari non debet illi, q est de loco oriũdus pp noticiã & familiaritatẽ, quas habet seu habere presumitur cũ illis de loco & cõpatriotis suis, qbus forte nimis faueret, aut odio contra aliquos ex æquali vel inæquali cõuersatione cõcepto: inter pares fit aliqñ, & sæpe inuidia, ac dignitatis cõtẽp. l. obseruãdũ. circa inini ũ. ff. de officio præsidis. eis læderẽt ꝯ iustitiã quam fauores & odia multũ turbãt, & interdum iudicia peruertunt & suffocant. c. pe. ibi, de terra vxoris suæ oriundus extra vt lite non contestata. Ideo, vt dicit, fuit ordinatio Phil. Pulchri, qua prohibuit quẽ præfici in senescallũ, præpositum, iudicem, vicariũ, aut bailliuinm in loco vnde oriundus dicitur.

Veruntamen idem Franciscus Patritius inclinans ad ptrariã opinionẽ dicit, q longe melius ciues imperabũt q̃ pegrini, qd dicit esse manifestũ & notoriũ ex expientia, nõ solũ apud Romanos, Cartaginẽses, Athenienses, Lacedæmonios, aliosq; cõplures q magistratus oẽs suis ciuibus tradiderũt: imò ex inclita Venetoꝝ repub. in qua pegrinis null⁹ est loc⁹, & tñ nec iustitia, nec seueritas deest, & ex eiusmodi iudiciis nullę discordię, nullæ sediriones, nullęq; inimicitię oriuntur. Et unũ de illa republica refert, quod nuuq̃ alibi se lectitasse aut vidisse meminerit, q ordo ciuitatis, qui à primis cõditoribus constitutis fuit, semp mansit, & nunquã mutatus est. Hi nãq;, qui eã vrbẽ ædificauerũt, inter se suosq; magistratus diuiserunt, quasi premiũ laborũ suorũ, & hanc hæreditatẽ posteris reliquerunt, vt aduenã, colonũ, peregrinũ, inquilinũq; ad magistratus admitterent nullũ: & ita antea obseruatũ est, iã pene annis mille. Quocirca posteri illorum, qui vrbẽ ædificarunt, semper reipublicę pfuerunt, & senatores, patritij, ac nobiles appellati sunt: reliq autẽ oẽs plebei. Plurimũ tameu, vt ait, valet cõsuetudo, à qua difficile est recedere. Sed si ab initio constituatur, tutius ciues q̃ peregrini imperabunt.

Nam etiã, vt habetur 3. Polit. c. noui incolæ qui ciuitatẽ & patriam incolere cœperunt honoribus ciuitatis non participant: sed antiqui, qui mores patriæ nouerunt sunt illis præferẽdi. Moderni uerò, maximè penitus extranei postponẽdi, corã qbus nõ est agẽdũ psiliũ: qa scribit, Eccl. 8. Corã extraneo ne facias consiliũ. Nescis. n. quid pariet facit tex. iu anth. de collatorib⁹. §. sed neq; puinciatũ iudices. colla. 9. vbi ĩperator possessores exprimit eosq; repetit. nõ autẽ habitatores simplices: de qbus mentionem antea fecerat. cum hominib⁹ pfecto cõmunionis alienæ nullũ fas est inire certamen. 24. q. 3. c. cum quibus, iu fine.

Facit quod dicit Zenzelinus in extrauag. Ioã. xxii. incip. execrabilis. ibi, in diuersorũ regnorum partib⁹ q contra promotionem, quę fieret ad dignitatẽ vni⁹ regni. de regnicola alterius regni, admitteretur exceptio domini tẽporalis: si pmouẽdũ haberet suspectũ de pditione terræ suę: vel cõsiliorũ, & secretorũ suorum. arg. l. si qs aliqd. §. trasfugę. ff. de pœnis. l. omne. §. exploratores. ff. de re militari. c. petitio. de iureiurando. & notant Inn. Host. Abbas, Areti. & Fel. in c. super

super his de accusatio. Idē Abbas post gl. in c. ex par. de testib. & in c. q sicut. & in c. 1. & i c. cū inter vniversas. & meli⁹ in c. cū terra. de electio. Et est ratio, quia alicui non cōuenit scrutari archana regni alieni. l. mercatores. C. de commerciis & mercatoribus.

Peregrini. n. & incolæ offm̄ est, pter negotiū suū agere nihil, de alio inquirere, minimeq; eē in aliena republica curiosum. c. leges. 3. q. 6. & ait Cice. lib. 1. officiorū. Vñ vt amicos q̄rat laborare curat. Gene. 19. & Luc. de Pen. in l. q̄squis. C. de omni agro deserto. lib. 11. vbi tractat p̄dictā q. Fräcisci Patritij. & illam decidendo assentit opinioni illius, q originarij sunt præferendi. peregrini verò nō se debēt de republica ciuitatis intromittere. cū certū sit oriundos à patria potius mores regiōis scire, q̄ extraneos. c. quosdā. & c. q̄to. de p̄sumpt. Vnde Terentius in eunucho. sola (inquit) sum. habeo neminē hic, neq; amicū neq; cognatū, quamobrem alio cupio parare amicos bñficio meo. Id amabo adiuua me, q facilius fiat: pp quod à vero facilius ī cōsilio deuiabit. q̄ picula ī originariis, & antiqs habitatorib⁹ non p̄sumunt. Auspiciis. n. patritiis non alienigenis rempublicam administrare opottere antiqui iudicabāt. dicit Valer. lib. 1. titu. de auspiciis. in princ. Cū originarij sint potius in bonis opulēti, & diuitiarū pleni. pariter olim nō p̄sumebantur in exteris, vbi officia tpalia erāt. cū tūc breui tpe, quo offm̄ duraturū erat magna familiaritas contrahi nō posset, imò nec appeti. hactenus G. Bñd. in loco añ alleg. q̄ excerpsit à Luc. de Pē. in d. l. q̄sqs. q post eū dicit attedēdū eē, donec ex antiquis bonus hr̄, ex nouis nō assumat: qa maior bonitas noui antiqs nō debet p̄iudiciū afferre. Vñ præceptum fuerat Moysi Deut. 17. regē p̄stituere de numero fratrū. Nō (inquit) poteris alterius gētis hoīem regē facere, qui nō sit frater tuus hoc est de tua patria, seu gēte nat⁹. Et ibi p eūdē G. Bñd. pulchra alia vide de l'ris naturalitatis, q̄ cōcedūtur à rege nr̄o extraneis: qm̄ alias nō possent in regno hr̄e heredes ex testō, vel ab intestato. Et ex his ēt videmus hodie in regno esse cōsuetudinē: vt in officiis secularib⁹ originarij, & patriotę potius admittuntur sublatis illis antiquis constitutionibus & ordinationibus regum, & in hoc operat cōsuetudo, vt dicit Cępo. in trac. de impatore militū eligēdo. in vers. ,ppter nationem. vbi de istis. ī fi.

Etiā de iure canonico bñficia sunt cōferēda originariis īdigenis, & oriūdis de loco seu regno, aut diocesi vbi sunt sita. faciūt notata ī c. si ,pponēte. ī glo. fi. extra de rescrip. & tex. ī l. i ecclesijs. C. de epis. & cler. q̄ vult q ad ecclesias eligātur potius illi q sunt ex vico in quo sunt possessiones bñficij, q̄ alij. & dicit ibi Bal. q vbi in ecclesia reperiuntur idonei ad promouendum, illi debent ,pmoueri de ipsa & nō aliūde. & idē dicit ipse Bal. & Alberic. in l. dinus. ff. de tuto. & curato. datis ab his. idē not. glos. vni. & doctores. in l. planè. ff. quod cuiusq; vniuersitatis nomine. & idem tenet gl. in c. cū inter canonicos. in verbo, ad ecclā alienam. extra de electio, & idē tenet Cæpol. in tract. de impatore militum eligendo in d. verbo, ,ppter nationē. in fine. ibi, sed etiam si essent. Idē ēt tenet Rochus de Curte in suo tractat. de iure patronatus. in verbo, honorificum. in xxj. colū. dixi in p̄cedē. pat. in 31. cōsid. vers. licet. n. oriundi. idem tenet Barba. in d. c. si ,pponēte. & cōsilio suo 23. incip. scripsit ,ppheta optimus. in 1. vol. col. vij. vbi dicit. q si impator beneficia io sua gr̄a nō faciat mentionem de loco vō est oriundus, talis gr̄a est subreptitia: qa Papa nō intendit ,puidere extraneo, sed vnicuiq; in patria sua. imò tenet ibi Barba. q hmōi prouisio est nulla ꝫ Bal. quos videas cū casus euenerit. qa est casus quotidianus, q̄ euenit mihi p̄sulendo in casu, in quo extrane⁹ seu alienigena à regno impetrauit mādatū apostolicū in vim p̄cordatoꝝ, nō facta mētiōe, q nō erat de regno. tenui ex dictis p Barba. i eo loco, hmōi mādatū nō hr̄e locum in loco vbi habent locū dicta p̄cordata, cū ipsa & cōtenta in eis sint data regi, & regno in priuilegiū pro incolis regni, & nō extraneis, q̄ nō sunt de regno. & scripsi amplè in commentariis dictoꝝ concordatoꝝ. Et è nostris aliquid de materia tractant Cosmas Goymier in suis cōmētariis. in verbo, exteroꝝ. fol. mihi. 10. & post eū Ioā. de Selua in suo trac. de beneficio in 3. par. io 26. q̄ō. & maxime quia rex Franciæ habet priuilegium, q alienus clericus non regnicola, sine eius permissione & literis naturalitatis, non possit beneficiari in suo regno, vt per eosdē in locis antè allegatis.

Vigesimatertia p̄sid. Inter oēs cuiuscunq; status laudabiliores sunt, q̄ pulchriora noīa hn̄t: qm̄ honor & decus est hr̄e pulchrū nomē. hinc dicit Io. And. in c. cū sm Apostolum. de p̄bēdis. & in c. 1. de deposito. vxorē suam Milāciam dixisse, q si pulchra noīa venderent, caro esset precio emēda. vt dixi ī in 2. par. in 1 n. cōsid. & refert Panor. & alij doctores in p̄œ. decretaliū. & laudabile est hr̄e pulchrū nomen. Panor. ī c. 1. col. pen. ī inio. de iudiciis. ideo pulchra noīa imponēda sunt filiis. Et bona p̄sumptio orit ex bono noīe, & q̄nq; sinistra ex prauo & turpi nomine oritur. faciunt tex. & notata in l. facta. §. si in dāda. ff. ad Trebel. in p̄œ. sexti. in verbo Bonifacius. & ī p̄œ. decretalium. in verbo, Ioannes. & plura ad hęc scribit G. Bñd. in sua repet. c. Rayn. in verbo, Raynutius de Clara. nu. 52. & 53. de testamētis. Quia à noīe & cognomine multotiens sumitur argumentū. de quo plenè per Fel. in p̄œ. decretaliū. Et sic vnusquisq; curare debet & laborare diligenter de bono noīe habendo. Cum multo melius sit nomen hr̄e bonum, q̄ diuitias multas. Prouerb. 22. Nobis. n. necessaria vita nostra, aliis fama nostra. in c. non sunt audiendi. 11. q. 3. & qui negligit famam crudelis est, tex. Augustini. ī c. nolo. vers. duæ res. 12. q. 1. bona autē fama impinguat ossa. Ecclesiastici. 30. hoc est, augmentat virtutes in quib⁹ robur hominis interioris consistit, sicut in oib⁹ cōsistit robur hominis exterioris. vt ibi declarat Nicol. de Lyra, de quo hic ꝫ in 28. conside.

Quod ēt clarè ostendit P. Scipio, vir ille insignis Romanus cōsul. de quo refert Valer. lib. 3. titu. de fiducia sui. c. 5. q cum fratrē suum de bene gestis obtrectatum defenderet, dixit. Nā cum Aphricam totā potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur præter cognomen retuli.

Etiā de Paulo Aemilio post triumphum Macedo-

Pp nicum

nicum, lib.4.tit.de abstinentia & cõtinẽtia. penates (inquit) suos nulla ex parte locupletiores fecit, præclarè secum actum existimans, ꝙ ex illa victoria alij pecuniã,ipse gloriã,atq; memoriã nõis sempiternam occupasset & reportasset. Et paulò post de Scipione Aemiliano dr.Itaq; quũ p socios & exteras gẽtes iter faceret,nõ mãcipia eius,sed victorię numerabantur, nec quãtũ auri & argẽti: sed quantũ amplitudinis,ɫ glorię,famę,& nõis põdus secũ ferret æstimabatur.

Ex quibus constat,ꝙ de bono nomine curandum est,adeo ꝙ Salicetus.in l.j.in prin.C.de summa trinitate, per illum text. parentes exhortatur pulchra & honesta liberis imponere & non turpia: quæ secundum eum quodamodo infamiam & dedecus important: vna.n.quęque res quemadmodum intelligi debeat, ex ipso nomine apparet.l.diuus. in princ.ff.de bonis damnatorum.& ibi fit argumentatio ex nomine.& per gl.facit quod scribitur Exo.23. cum Deus dixerit ad Moysen. Inuenisti gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine.Faciunt quæ dicit Fel.in dicto procę.decretalium.col.6. Hyppolitus de Marsiliis.in l.j.in initio.col.pen.ff.de quęstio.Petrus Giraldi in cautelis suis,cautela 85.incip.magnum. Cacialupus in d.l.j.col.x.C.de summa trinita.Simphorianus in chronica Sabellici.de hoc nomine Frãciscus.

Et bonum nomen facit, vt plus credatur illi quã habenti malum.notatur in c.in nostra.extra de testibus.Franciscus Niconitius in repet.c.quoniam contra falsam.ibi,notat Abbas quinto.nu.46.& Ioãnes Neuizani in sua Silua nuptiali. folio mihi 99.

Vigesimaquarta confid.Inter exteros & aduenas præferuntur qui non sunt nationis infamatæ: quoniam,vt dicit tex.in l.quod si nolit.§.qui mancipia vendunt nationem,cuiusque in venditione pronunciare debent,plerũque.n.natio serui,aut prouocat aut deterret emptorem.idcirco interest nostra scire nationem. præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis non sunt infamatæ, quosdã malos videri,qa ea natione sunt q̃ magis infamis est.ff.de ędili.edic.id ẽt ꝓbať ex sacra scriptura.Io.4.vbi mulier Samaritana dicebat se non esse dignam dare aquam Christo,quia Iudæus,& natio Samaritanorum erat probata apud Iudæos: ex quo etiã Iudæi improperauerunt Christo, ꝙ esset Samaritanus,aut dęmonium haberet. vt habetur in capitulo, Nonne bene dicimus. extra.de ꝓsumptionibus.

Et licet vnicuiq; ꝓpria pria vř maiore & ꝓstãtior alia.l.fi.& ibi gl.C.si seruus exportãdus veniat.Nam pria est dulcis amor.l.ꝗ habebat.ff.de leg.3.vñ Virg.

Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua.

Et illud Nasonis ad Rufinum.

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos

Ducit,& immemores non sinit esse sui. Et idem.

Dulcis amor patriæ, quo non præstantius vllum.

Id efficit charitas patriæ,qua pleriq; oẽs tenemur: vt sua cuiq; patria charissimaatq; gratissima, dulcissimaq; sit,vt patriã suã qualiscũq; est quisq; laudet, & extollat.more Vlpiani in l.j.ff.de cẽsib.vbi suã patriã miris laudib' cõmẽdat. vnã tñ habet gratã qua caret altera opẽ.& vnus laudat Rhodon,& alius Rhodopen.alij aũtalia pro mentis captu & arbitrio, nobis sit satis ad rem,propria quarundam gẽtium epitheta referre.vt scribit Tex.iu sua officina, ex quibus aperta est diuersitas gentium differentia.

Apuleius eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudæos superstitiosos. Nabathęos, mercatores. Fluxos vestium, Arsacidas.Frugum pauperes,Scythas.odorum diuites,Arabas. legimus Alexandrinos esse fallaces.Vopiscus scribit Aegyptios esse ventosos, furibũdos,iactãtes,iniuriosos,auidosq; nouarum rerũ.

T.Liuius perfidiam Penis,Cicero calliditatem, vt numerum Hispanis, robur Gallis, artes Gręcis, Italis sensum,Romanis pietatem ascribunt.

Io.Picus Mirandula ponebat in Hebræorum doctrina mysteria & prodigia, in Græcorum disciplinis ingenium,in Romana Academia politiam.

Horatius vocat Britannos hospitibus feroces, Persas infidos.

Iulius maternus ad Mauortium Lollianũ scribẽs. ꝗdã,inquit,gẽtes ita à cœlo formatæ sunt, vt propria sint morũ vnitate ꝓspicuę. Scythę immanis feritatis crudelitate grassanť.Itali fiũt regali sp nobilitate ꝓsulgidi.Galli stolidi,leues Gręci,auari Syri, Afri subdoli, acuti Siculi,luxuriosi sp Asiatici & voluptatib.occupati, Hispani elata iactãtiæ animositate præpositi.

Blondus vocat Afros fraudulentos, Ligures duros, Campanos superbos.

Ex nostris verò Christoforus Lõgolius Parisiẽsis, in oratione de laudibus diui Ludouici, & Frãcorũ vocat Britones duros, vafros Normanos, religiosos Frãcos,industrios Flãdros, mites Lothoringos, faciles Andeuagos,bellicosos Vascones,Burgũdos feroces,Picardos alacres,frugi Santones, atq; Pictauos, Narbonẽses fideles,fortes Arueruos, Hanonios ptinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos militares Bituriges. Apł verò ex testimonio Epimenidis thebani sacerdotis refert ad Titum primo, ꝙ Cretenses sunt semper mendaces, malę bestiæ, vẽtris pigri.& scribitur i c.dominus.2.q.1.Et de his & aliis in seq.par.in 16.consid. dictum est. & vnde ista procedant inferius paulo post dicetur.

Aduerte tñ,ꝙ extranei in multis priuilegiãtur, & inter alia,ꝙ ĩ causis eoꝝ est summariẽ ꝓcedendũ. vt tenet Paris de Puteo in tract.de sindicatu. in verbo, negligẽtia.char.72.allegat And.de Iser. in ꝓœ.cõstitutionũ feudaliũ,ꝗ dicit hoc esse verũ,maximẽ vbi cã est modica, p auth.nisi breues.C.de sen. ex periculo recitãdis. vel si sit causa in qua plus expenditur q̃ sit valor rei,vt si sit q̃stio de equo,ꝗ interim in hospitio satis comederet.vt dicit Bar.in l.ij.ff.de re iudicata.

Et,vt reassumã qd Paulo añ omissum fuerat, facit qm̃ ex pria mores accipimus, & ex variis cœli locis aspectibusue diuersæ ingeneranť moꝝ ꝯteperatiões. vt dicit Hippocrates Cous in lib.de aerib' cœli. & Plato i Thimęo.& Arist.lib.7.Polit.c.7.& lib. Orbi culariũ qõnũ lib.14.c.20.& ibi Pet. Aponẽsis,& Galenus in lib.de substãtia virtutũ aĩaliũ.c.9.& Auicẽ. lib.10.Meta.& Cicero in orone, quã de lege agraria scripsit ꝯ Seruilium Rutilium. & Plin.lib.2.c.80.& Lucanus lib.8.& Vegetius lib.1.de re militari.ca.2.

Huius

Huius ẽt sniæ sunt oẽs Astronomici istud astris ascribẽtes: vt Ptolomæus 2.quadripartiti,& ibi Haly eius interpres,& Albumasar introductorij.lib.3. & 5.& Firmicus Maternus ad Mauortiũ Lollianum lib. astronomic.1.ca.1.cuius verba hæc sunt. quædã gentes à cœlo ita formatę sunt &c. vide reliqua ante.

In hanc sniam scribũt Herodotus in Calliope, & Plutarchus in apophtegma,ꝙ cũ mõtuosa esset Persarum regio & aspera, vellentq; propterea regnante Cyro campestrem ac mollem capere, id quidem nõ passus est Cyrus, inquiens, & plantarum semina, & hoĩum mores, & ingenia regionum quoq; similitudinẽ trahere. vnde formatũ est antiquũ adagiũ. Mores hoĩum, vt plantæ,ad regionis habitũ respondẽt.

Vnde inferri posset, ꝙ cũ terra Burgũdię meliora vina & subtiliora producat,q̃ reperiant̃ in tota Gallia, vt in seq.par.in 84.consid.scripsi. ita etiam indigenarum ingenia conformia habere debet.

Ex quo bene facit tex.ante allegatus. in d.§.mãcipia. ex quo not.gl.in auth.de referendariis. in verb. ex patrib.coll.ij.ꝙ rõne patriæ qs p̃sumit̃ bonus aut malus. facit tex.in c.qñ 24.dist.& in c.cõstitutus. extra de purgati.canonica. vbi hr̃ cõsideratio ad patriã alicuius ordinandi,& cui⁹ nationis sit: vt inde sciat̃ qb⁹ morib⁹ sit imbutus.Et sicut p̃sumit̃ ꝓ aliqua ratione patriæ,& aliqñ p̃suīt̃ ꝯ aliquẽ rõne patrię: vt est tex.in c.Afros 98.dist.& ibi glo.j.& Archid.(qui adducit dictũ Firmici Materni s̃ alle. Tacito autore) & Bal.in l.data.col.x.vers.8.modo. C.q accusa. non poss.facit etiam dictum Bart.in trac. de Guelphis & Gebellinis.col.iiij.ꝙ de iure qs p̃sumitur eẽ eius affectionis,qualis est eius patria. Est.n.ꝓceptũ iurisgẽtium,vt̃ patriæ pareamus.l.veluti.ff.de iust.& iu.qd dictũ singularizat Barba.cõs.34.incip.ꝓclarè optim⁹ dicit.col.xviij.lib.2.& alibi cõmẽdat in repet.c.Raynal.col.iij.& lxxxviij.de testam.& Fran.Curt.cõs.45. incip.statuto seu consuetu.vers.quia qlibet. col.iiij.

Adduci possent multa q̃ faciunt ad hæc scripta, ꝑ Bartho.Cæpo. in suo trac.de impato.militum eligẽdo.vers.ꝑpter nationẽ.& in trac. de simulatione cõtractuũ.in 21.p̃sumptiõe.& in suo libello de vita,& modo viuendi in studio.Et ꝙ Albertus de Gandino in tract.maleficioꝝ.in tit. vnde, aut quo loco possit fama ꝓcedere.in principio. ꝙ fama vel infamia põt ex loco, maximè originis procedere: cum quis à natura & origine propria p̃sumatur esse bonus,vel malus.per dictum.§.mancipia.

Et huius rei aliæ quoq; rationes vltra vim astroꝝ deduci possent: tũ ex eo ꝙ q̃dam nationes p̃ cæteris multa vitioꝝ irritamẽta subministrãt. Nã qd aliud Cãpanos luxu ac libidine affluentes reddidit,q̃ terra ipsa oĩum q̃ libido luxusq; expostulat feracissima, q̃ & inuictũ armis Hannibalem (vt ait Valerius) illecebris suis cõplexa vincẽdũ Romano militi tribuit? illa.n.vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimũ,dapib⁹ largis,abũdãti vino, vnguẽtoꝝ fragrãtia, veneris vsu lasciuiore ad sõnũ & delicias euocauit, ac tũ demũ fracta & ꝯtusa Punica feritas. Nihil est ꝑfecto, qd magis hoĩes molles reddat q̃ rerum copia. hinc Arabes à Virg.li.1.Georg.molles dicti sunt.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Vt q̃ oĩum regionum sit fertilissima Arabia. deinde sunt sui cuiq; patrię peculiares mores, vna quæq;.n. ꝓuincia seu patria suo sensu abũdat. vt ait Hiero.ad Lucinũ. in c.vtinã.76.dist.& in c.certificari.extra de sepulturis.& dicit Quinti.Gẽtib⁹ ꝓprij mores sunt. Nec idẽ in barbaro Romano Græco probabile est,& ciuitatũ ẽt leges instituta ac opiniões hñt differẽtes, ob idq; scribit argumenta à natione sumi. & scribit̃ in c.oẽs 1.dist.aliq aliis gẽtib⁹ leges placent. vñ ortũ est verus Græcorum prouerbium, lex & regio.

VIgesimaquinta conside. Inter ciues & plebeios eiusdẽ qualitatis honorabiliores sunt ac ꝓferri debẽt,q ex honestis & ꝓbis parẽtib⁹ orti sunt & progeniti.vt s̃ dixi in 2.par.ĩ 24.cõsid. vbi scripsi mulieres ortas ex bonis parentib⁹ esse laudãdas, potissimũ si ex bona mr̃e, ꝓba,& pudica.Et idẽ de filiis dicẽdũ. Mouebar rõne seq̃nti. Nã licet sua cuiq; mẽs sit, tñ plerq; sunt animi vires, q̃ simul cũ corpore à parẽtib⁹ trãsfundunt̃ in filios. ꝑut amplè ibi deductũ est. Et de filiis facit gl.ĩ verb. nõ infamatæ ĩ l.qd si nolit. §.q mãcipia.ff.de ædil.edic. & ĩ l.qsquis.§.j.in verb. in qb.C.ad l.Iul.maiest.ĩ qb⁹ notat̃.Sępe solet similis filius esse pr̃i.& ẽt in c.venerabilem.§.eos.in verbo, ꝓgenitores.extra de electio. & ibi Panormi. col.iiij. facit text.ĩ auth.de referẽdariis sacri palatij.§.pen.& ibi glo. ĩ verb. ex partib⁹.col.ij.& ĩ c.1.61.dist.& ibi gl.j.q̃ dicit hãc vnã eẽ cãm quare filij p̃sbyteroꝝ non ꝓmouẽtur ad sacros ordines.tex.ĩ c.si qs.ibi, filij vero ei⁹ & c.6.q.1.& ibi gl.ĩ verbo, metuunt̃.q̃ addit ad versiculũ p̃cedẽtẽ.Et sequit̃ leuiter filia mr̃is iter.& ĩ c.vlt. ĩ fi.de cõsecr.dist.vlt. & ĩ c.2.sup verb.defectu. de filiis p̃sbyteroꝝ.ĩ vj.q̃ & illud quoq; dicit.hac,inter alias duas rõnes spurios sacris nõ initiari.& facit qd voluit gl. ĩ verb.domũ.ĩ l.cũ vnus.§.j.ff.de alimẽ. & cibar.legat.& Cin.in l.in bonæ fidei. in 7.q.C.de iurei. & Bal.in l.j.ad fi C.de locato.& in l.si quos.in fi.& ibi Ang.C.de captiuis.& Frãcis.de Aret. ĩ l.iubemus.in fi.C.de aduocat.diuerso.iudi. vnde scribit̃ Sapi.3.de impiis & iis q sapientiam abiiciunt. Nequissimi filij.eorum quasi nequissimorum nequissimi sunt ẽt filij.& facit dictũ Esdrę.lib.4.ca.9.Qualis ager talia & semina, & quales flores tales & tincturæ,qualis opator,talis & creatio, & qualis agricola, talis & cultura.atq; Mat.7.& Luc.6.scribit̃. Nõ põt arbor mala bonos fruct⁹ facere, neq; arbor bona malos fructus facere.cuius sniæ initiũ refert gl.in verb. nõ infamatæ.in d.§.q mãcipia.Et eleganti similitudine insinuat Theognis, dum ait in verbis trãspositis.

Non etenim è squilla rosa nascitur, aut Hyacinthus.
Sed neq, ab ancilla filius ingenuus.

Et sub simili forma Horatius lib.carminũ.4. Ode.4.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, neq; imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et veridicè huiusmodi sententiã tanq̃ prouerbio celebrem extulit Euripides,verbis tamen translatis.

Heus, heus, vt illud dictitant, rectè probum
Patre ab improbo, non posse nasci filium.

 Et Arist.

Et Arist.Polit. 1.c.4. ex quorundã sñia ait. Sicut ex hoib⁹ hoiem,& ex bestia bestiã: sic ex bonis bonũ nõ generari.& lib. 3.c.8.Consentaneũ est (inquit) ex melioribus ortos eẽ meliores, & iterũ in pceptis rhetorices,de causis ciuilibus. Nemini est obscurum, q ex bonis clarisq; parẽtibus nati sunt,eos cõsentaneẽ fieri suis maiorib⁹ nõ dissimiles.& Cicero p Roscio Comœdo. Nemo ex improbo patre probũ filiũ nasci posse æstimaret.& Quintil.lib. 5.de argumẽtis, scribit argumẽta sępè à psona esse ducẽda. Nam similes parentibus ac maioribus suis,filij plerunq; credunt. & nonnunquam ad honestè turpiterq; viuẽdũ, inde causæ fluunt. Diogenes Cinicorũ princeps, cũ ebriũ in foro vidisset: illius (inquit) pr ebrius fuit, autor Laertius,in quã sñiam Martialis miraẽ,q filia ebriosi potaret aquã.dum ait libr.6. Epigram.ad Catullũ. Miror,q Bassi filia potat aquam.

Sunt & ad rem multa antiqs celebrata puerbia. Quale istud est.Mali corui,malũ ouũ,cuius meminit Gellius lib. 5.c.10.& illud Homericũ.li.Odyssee 19. & iterum Iliados 22. *E' quercu è saxis prognatus.*

Vnde & illud Virgilianum lib.8. Aeneidos.

Gensq, virum truncis & duro robore nata.

Item illud Quintiliani, Generosioris arboris statim planta cum fructu, & plura alia id genus.

Ex qbus illud procedit,vt psumat filius eẽ eiusdẽ volũtatis, & effectus cũ parte.l.si oparũ iudicio.ff.de ope.lib.& ita dicit p illũ tex. Bal.ĩ l.liberti.col.j.vers. Op.3.C.eo.tit. p doct. in d.l.qsqs.C.ad l.Iul.maiest. ppea Albert.de Gaudino in trac.maleficiorũ.titu.de psumpt. & iudiciis dubitatis colũ.4. vers.psumptio enim naturæ est: monetq;, vt parẽtũ eius q accusatur mores cõspiciant.vt proinde ẽt sciamus, qbus sit accusatus moribus.Nam q bonos habuit parentes bonus,q malos,malus psumit, vt pluribus iuribus hic ante allegatis cõprobatum est.Et pulcbre dicit Ang. in l.si fugitiui.C.de seruis fugitiuis, q ex eo qs psumitur transiuisse ad hostes, q natus ẽt ex progenie eo noie infamata.& sequitur Barba.cõsi.33.incip.pclarè optimus.col.viij.lib.3. & Ioannes Nenizan inter consilia Alberti Bruni, consi.7.incip.patres cõcederunt.col.x.§.hęc Tiraquellus in suis legib⁹ connubialibus ante legem septimam.

Vigesimasexta consid.Inter populares, siue plebeios ciuitatis pferri debent primates: q inter reliquos maioris ptãtis vel dignitatis habẽtur. vt notat Luc.de Pen.ĩ rub. de Alexãdriæ primatib.lib.11. C.& ĩ lege quiq; summates.C.de decurionib.lib.10. facit qd dicitur de Christo.Mat.7. in fi.erat.n.docẽs eos sicut ptãtẽ hñs.Et de his q hñt aliquã autoritatẽ inter alios,q sint pferẽdi & honorãdi: scribit amplè Cæpo.in trac.de impatore militũ eligendo. vers.autoritatis.& dixi in 1.par.in 31.cõsid.vt sunt nobiles & burgẽses, vt dicit Ioan.Montaigne in suo tract.de autoritate magni cõcilij allegat.cap.2.extra q metus causa.& c.proposuit.de clerico excommu. ministrãte.& c.literas.de psumptio.& Luc.de Pen.in l.q curiæ.C.de fundis rei priuatæ. lib.11. Et ibi declarat vnde dicantur burgenses,s.à burgis: sed aliter accipiuntur in Gallia, qa ẽt qdam pemineñtia inter plebeios, quæ qbusdã acquiritur ex sua declaratione: cũ se declarar borgẽsem regis.Et tales soluũt certum qd regi,pro hmõi iure & præeminẽtia.& ex hoc etiã multa priuilegia cõsequuntur, sed cũ non sint apud nos non insisto. Aliqui verò fiunt ex antiquitate domus cũ antiquiores dicãtur burgẽses. Reliqui verò tñ ciues vel habitatores. Et huiusmodi burgenses cæteris ciuibus præponuntur. vt hic ante in 11.cõsideratione dixi.Et an in potentia sit collocata felicitas,seu an potentia sit summũ bonum. vide Beroaldum in suo opere de felicitate.

Vigesimaseptima cõsid.Diuites pręferuntur cæteris in honorib⁹, vt bẽ in l.honor.§.de honorib.ff.de munerib.& honorib.Cũ de honoribus siue munerib.gerẽdis facultates quoq; an sufficere oneri iniuncto possint:cõsiderandũ est tex.in l.paupertas. & ibi gl.ff.de excus.tut.& in l.ad subeũda. & ibi gl, ad hoc clarior.ibi:vel põt dici.C.de decurio.lib.10. & notat gl. in rub.C.quemadmodũ ciuilia munera. ibi:quinto facultates.& ibi: facultas vt sit sufficiens eod.lib. & dixi ĩ in 1.par.in 44.cõsid. ratio est quia etiam diuites sunt fideliores. vnde Iuuenalis.

Quantum quisque sua nummorum seruat in arca.
Tantum habet fidei.

Et potius obseruant pacta q̃ pauperes:qm̃,vt ait philosophus, pauperes & miseri citò flexibiles fiunt, et probat tex.in l.iij.in prin.ibi,etian locuples vel egẽs sit,vt lucri cã qd facile admittat.ff.de testib. et propter paupertatẽ qñq; qs est suspectus.l.suspectus. & l.suspectum.ff.de suspectis tuto. vnde Luc.de Pẽ. notat in l.si. col.ij.C.de spectaculis li.11. ẽt per illũ tex.q qs ob timorẽ paupertatis de facili peccare pręsumitur. vide eũ ibi,quia plura ad hoc allegat Salustius in catilinario.semp in ciuitate quib⁹ opes nullæ sunt bonis ĩuidẽt,malos extollũt,vetera odẽrẽ,noua exoptãt,& odio suarũ rerũ oĩa mutari studẽt:ergo diuites sunt pręponẽdi. Cũ ẽt magis credatur diuiti q̃ pauperi. tex.in auth.de testi.§.sancimus.ibi,aut diuitiarũ.iuncta glo.in eod.verb.coll.7.& probatur in l.spadonem.§.fi.ff.de excusat.tut. vbi dicit tex. iam autẽ & qui modici patrimonij factus est tutor. affectasse videt: & ideo suspectus efficitur. l.scire oportet.§.fi.ff.de tut.& cura. datis ab his. Ad qd optimè facit qd notat Specula.tit.de testib.§.j.circa princi. ibi:quartò fallit. & dicit Io.de Pla. in l.ne quis C.de dignitat.lib.12. Debent.n.diuites, ꝯ quos nõ est tãtpis suspitio lucri, & q possunt debitũ honorẽ dignitati impẽdere, eligi ad honores & dignitates. d.l.ad subeũda.Nã ẽt cæteris parib⁹ sunt diuites pauperib⁹ digniores.d.l.iij.in princ.ff.de testib.& hæc p plura alia cõprobãtur p Cæpolã in suo trac. de imperatore militũ eligendo.in verbo,diuitiis. vbi ponũtur multa priuilegia diuitũ, & quæ diuitibus conceduntur.

In hãc sentẽtiã scribit plura Philippus Beroaldus ĩ suo opere de felicitate, vbi qritur an diuitiæ sint finis bonorum: & dixi in seq.par.in 54.consid. & ante in 8.par.in 22.conside. vbi scripsi nobilitatem causari ex diuitiis saltem antiquis. Et diuitium & potentũ laudabilia & vituperabilia ponit Luc.de Pẽ.in l.j. C.vt rusticani ad nullũ obsequiũ deuocent, col.2.&

3.lib.

3.lib.1 ss vbi refert post Philosophũ 2.Rhetoricoꝝ. ꝙ q̃dã mulier interrogata, vtrũ melius foret hoĩem diuitẽ esse q̃ sapiẽtẽ, rñdit, ꝙ sæpius videbat sapiẽtes frequentare ianuas diuitum, q̃ diuites iannas sapiẽtum. Et in quibus casibus est melior conditio paupertatis, & in qb⁹ deterior recenset idẽ Luc.in l.fin. C.de his qui nu.libe.vel pauper.excusa. meruerunt. eo.lib.10.vbi enumerat 44. priuilegia paupertatis. & 17.incõmoda ipsius.ẽt de priuilegiis paupertatis: vide remissiones p Cepolã in loco ante citato de qb⁹ ẽt per Bernar.de Bust.in 2.par.sui Rosarij.serm.30. post Io.de Indegine q librũ vnũ scripsit de laude paupertatis, q incipit.Beati pauperes.& recurre ad Bar. in l.illicitas.§.fi.ff.de offic.præsidis.& Io.de Turrecr. in c.pauper.12.q.3. vbi octo priuilegia paupertatis refert & p docto. i l.si qs ad declinãdã.C.de episc.& cler.& dixi ante in 9.par.in 32.cõsid. ꝙ milites laudantur ex paupertate.& multa hic possent accumulari in laudem paupertatis ꝯ diuites: sed quia parũ faceret ad ꝓpositũ,nõ amplius immorandum est.

Vigesimaoctaua consid. Honestus pferendus est inhonesto, & infamis, & hñs bonã famã anteponitur infami.argu.tex.in l.j.ĩ princ.ibi, & an honestæ & inculpatæ vitæ,an verò qs notatus & reprehensibilis.& iterũ ibi, vel pp psonã à qua fertur, ꝙ honesta sit.ff.de testib.& in auth.eod. de testib.§.sancimus.ibi, bonæ opinionis esse oportet. & iterũ ibi q̃ inculpabilis atq; moderata vita est coll.7.& c.t. ibi,absq; vlla infam.extra de except.& ca.testes.2.q.7.& c.super eo.§.j.ibi, vbi vir supior est diuitiis & nobilitate,potẽtia vel honore,extra de testib.& Luc. de Pẽ.in l.ij.C.de dignitat.lib.12.& peũdẽ ibi ĩ rub. col.ij.& hoc est,q̃a bona fama est multũ extollenda. Ideo dicit Bernar.de Bust.in serm.31.in 2.parte sui Rosarij: in litera S,ꝙ bona fama omnibus rebus est præponẽda,quã oẽs appetunt,maximẽ poetæ. Vnde Ouid.in 3.de arte amandi ait.

Quid petitur sacris nisi tantum fama poetis,
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Et iterum idem ibi.
Sed famæ vigilare iuuat, quis nosset Homerum,
Illius æternum si latuisset opus?

Per bonã.n.famam homo viuit in æternũ,text.& ibi notatur in §.filij autem.ibi, hi.n.qui pro republica. institut.de excusa.tut.& l.qua actione.§.si qs in collnctatione.ff.ad leg.Aquil.vnde scribitur Eccle.30. Lux oculoꝝ lætificat animã: bona fama impinguat ossa.de quo dicto vide hic ante in 23.conside.& idẽ sapiens Eccle.41.Curã habet de bono nomine, bonũ autem nomẽ permanebit in æuum,atq; idipsum magis permanebit tibi q̃ mille thesauri magni & p̃ciosi.& ꝙ cura sit habenda de bona fama.tex.ĩ clem. exiui.§.cæterum.in fi.& Cardi.de verb.sign.c.1.§.ad exhibendũ.extra de sacra vnctione.& ait Iaco. Beneuenianus lib.2.Ille beatus erit cui bona fama viget. Et quæ quidẽ bona fama est nobis necessaria ꝓpter alios.1.ad Timor.3.& c.non sunt audiẽdi.11.q.3.c. nolo.12.q.1.& c.iubemus.de consecr.dis.1.cũ aliis allegatis p Luc.de Pen. in d.l.ij.col.iiij.C.de dignitatub.lib.12. Et probatur hæc cõsideratio ex dictis p Luc.de Pen.ibi,isto medio. Honor nanq; dignitatis honestat hoĩes. Nam illa sunt honesta,in q̃bus sunt pmium & honor.vt dicit Aristoteles 1.Rhetoricoꝝ. sed econuerso maculatur dignitas, cũ honor tribuitur inhoneste.l.ij.C. si seruus ad decurionatũ aspirauerit.lib.10.vnde Arist.4.Ethi. inquit, ꝙ solus bonus est honorãdus.Itaq; honor nõ debet tribui vilib⁹ & indignis,vt dicit Salustius in Catilina. Quinimmo solũ honesti ad administrationẽ sunt dirigendi, vt in auth. vt iudices sine quoquo suffragio.§.cos autem. versi.ideoq; licebit.collat.2.Ergo ex his sequitur ꝙ si sint simul honesti & inhonesti,honesti veniũt pferẽdi.Et sic artifices honestioris artis pponi debẽt exercentibus artẽ vtilẽ & inhonestã. Qui vero dicantur inhonesti, & q sint exercentes artes viles, scribit F. Patritius lib.1.de institu. reipublicæ.tit.8.& Luc.de Pen.in l.maximarũ.C.de excusatio. munerũ. vbi refert,ꝙ oẽs mercennarij quoꝝ opa vendunt, nõ quorum artes,sunt sordidi. Itẽ ẽt q mercantur à mercatoribus ꝙ statim vẽdãt, nihil.n.ꝓficiũt nisi admodũ mentiantur,vt scribit Cicero 1.officiorum.c.57. Nã ẽt, vt plurimũ,mercatores sunt mendaces.88.dist.c. eijciẽs & c.ieq. Luc.de Pẽ.ĩ l.ij.C.de incolis. lib.10. Itẽ mercatura si tenuis est, sordida est: vt ꝯ ista par. in 45.ꝯsid. Possunt.n.viles cẽseri q hmõi mercimonis psunt. argu.l.humilẽ.C.de nupt.& l.j.C.negotiatores ne militẽt.lib.12.& l.ne qs.C. de dignitatib. eod.lib.Potissimẽ si vtensilia vendũt,hoc est esculẽta & poculenta vt lege eos.in prin.ff.de decurio. Et hi tricoli Bononiæ dicunt.vt ĩ l.ij.gl.vlt.ff.de nundinis. vbi Callistratus ait.deniq; summæ prudẽtiæ & autoritatis apud Græcos Plato,cũ institueret quẽ admodum ciuitas benè & beatè habitari possit:imprimis istos negotiatores necessarios dixit. Apud nos vero regretarij, negotiãtur.n.& emũt simul à rusticis,& reuẽdũt minutatim seu ociosè distribuũt ciuib⁹: ita Luc.in d.l.maximarũ.vbi ẽt ait,ꝙ sępe tales mulctãtur,eo q̃a pcio statuto nõ vẽdũt, aut q̃a corrupta vẽdũt,ex qbus mulctari possunt.l.ij.C.de cõditis ĩ publicis horreis.lib.12.Et vltra q̃ sint artes viles: vide plures remissiões p Cæpo.ĩ trac. de impatore militũ eligẽdo.in verbo nobilitatis.in 18.opin.de qbus nõ intendo hic dicere,nec de sordidis:sed de honorandis:& de vtraq; specie, vide ꝯ ista par.33.consid.

Vigesimanona consid.Diligẽs & vtilis pferẽdus est inutili & pigro,& de nihilo seruienti:facit tex.in l.suspectum.ff.de suspectis tutotib. vbi sunt verba Vlpiani.Enimuero tutor q̃uis pauper est fidelis tñ & diligẽs remouẽdus nõ est. & illa verba reassumuntur in §.fi.institu.eadẽ ratio.Cum turpe sit ciuibus ignorare statũ seu artẽ in q̃bus versant. argu. l.ij.§.Seruius autem Sulpitius.ff.de origi.iur. vnde inertes,id est sine arte cogendi sunt ad laborẽ & negotiationẽ.l.vni.& ibi Luc.de Pen.C.de mendicantibus validis.lib.11. Et tales inutiles non afferentes fructũ reprobant: vt hr Mat.3.& 7. Omnis arbor q̃ non facit fructum bonum excidetur, & in ignẽ mittet.Vel quia etiam non sufficit abstinere à malo,nisi fiat quod bonũ est.l.in illa stipulatione 2.ff.de verbo.obligatio.in clem.cupientes.de pœnis. in cap.de

forma 22.q.5.no.glo.in verb.cuiq;.in princ.in l.iustitia.§.iuris pcepta.ff.de iust.& iu.& institu. de eisdē locis.in gl.ius suum.in initio. q̄ allegat.ca.nō satis,87.dist.Sicut.n.piger vituperatꝰ.Prouer.21.& 6. Ab opposito laudāda est diligētia, q̄ mater est oīum virtutū in suo quoq; ope.c.nihil.88.dist.dixi in pfatione huiꝰ opis circa initiū. & alia plura ad hoc refert Luc.de Pen.in d.l.vni. Ideo dicit Cicero libr.1. officioꝝ.ca.57.qbꝰ artibꝰ aut prudētia maior inest, aut nō mediocris vtilitas q̄ritꝰ,vt medicina, architectura,vt doctrina rerū honestarū: hę sunt his quoꝝ ordini cōueniūt honestē: vbi in hoc laudat artes, q̄ afferunt vtilitatē. Inertes aūt & ociosi multum sunt reprimēdi,& à ciuitate oīno expellendi.Cū atheniēses ignauos hoīes & languore marcescētes, q vitam in ganeis,& popinis, atq; illecebris locis silētio trāsigebant, in foꝝ ptrahebant: eosq; vt facinorosos & flagitiosos supplicio plectēbāt:vt plenè in 1.psid. huiꝰ partis scripsi.& refert Guil.Leporeus Heduen. in suo trac.artis memoratiuæ.lib.4.c.10.vbi de ocio differit. Ocia ergo tollamus: cum pro omni verbo ocioso reddituri sumus rationē in die iudicij. vt ait Hiero.relatus in c.quoties.22.q.5.& multam maliciam docuit ociositas.Ecclesf.33. Et ociositas & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas.c.nisi cū pridem.§.verū. extra de renūcia.& ibi gl.in verb.ociositas.allegans illud.

Ocia si tollas periere cupidinis artes. Et iterum.
Quæritur Ægistus quare sit factus adulter.
In promptu causa est, desidiosus erat.

Qui duo versus ēt scribunꝰ in c.nunq̄.ī gl.pen.de ɔsecr.dist.5.vbi Hiero.hortatꝰ Rusticū monachum, ꝙ cum in desideriis sit oīs ociosus, faciat aliquid opis, vt semper diabolus inueniat eum occupatum.

Trigesima ɔsid. Cū pulchritudo ī hoīe sit dignitas,vt ait Cice.lib.1.officioꝝ.Ideo pulchriores cæteris pferri debēt.vñ Beroaldus in suo ope de felicitate ait.sine bonis corporis (inter q̄ enumerat pulchritudinē) nō posse esse veram felicitatem. & vt ait Aristoteles. non satis idoneus est ad felicitatē homo penitus deformis.Est.n.forma Dei munus,vt inquit Homerus. Deorum dona gloriosa nequaquā aspernanda.Ideo apud Platonē in gorgia. & 2.de legibus cantio cōuiualis celebratꝰ, quam cantores in ɔuiuiis vsurpabāt,ita cōcinentes, optimum qdem esse bene valere.Secundò loco formosum esse. Ternò habere diuitias bono modo partas.Et ibi Beroaldus infert, ꝙ sine pulchritudine nō pōt eē absoluta felicitas, ex qua plures laudati fuerūt: vt apud Homerum Agamennon, Achilles,Menelaus, Polyzinus,Nireus,Patroclus, Deiphebus, Aeneas,Vlisses,Thelemacus, Euryalus, & alij quos ī mēbroꝝ formæq; dignitate laudauit. Nec ipse Homerꝰ nō tā laudauisset pulchritudinē ī illis inuētā,aut nō finxisset (vt aliq opinanꝰ) nisi doceret magnum illud bonū esse, & in oculis hoīum collocandum. Virgilius quoq; Apollinē formosum appellauit Eglog.4.ibi formosus Apollo. et in libris Aeneidum, Lausum,Turnum, Auentinū, Iulum,Virbiū, & plures alios in formositate & specie laudat, & in Eurialo de hac re ita sententiat.

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

De quo meminit Alex.consi.209.incip. ponderatis his. col.vj.vbi refert ꝙ Cyn.in l.j.in 3.q.ff.de iurisd. omn.iud.dicit, ꝙ in corpore pulchro residet anima virtuosa: quia quo quisque pulchrior est, eo magis virtus in illo refulgeat necesse est: de quo Orphęus extollit Iasonem hoc pacto.

Clarior in cunctis diuus splendebat Iason:
Iuno etenim lętos oculis afflarat honores,
Et pulchrum dederat, magnumq; & pectore fortem.

Plato verò lib.1.de legib.& lib.6.de republica.Bona bifariam diuidit, alia,s.esse diuina, & alia humana: horum primum dicit esse sanitatem,deinde pulchritudinem, tertio vires ad cursum, & ad alios corporis motus,quartò diuitias,imò multi formam & pulchritudinem bonæ valitudini præferri nō dubitarūt: moti ex hoc,ꝙ secum pariter forma sanitatem habere existimetur.de quo Cice.lib.officiorum.c.35.quo loco de temperantia differit. Venustas & pulchritudo corporis secerni non pōt à valetudine. & Ambr. lib.1.officio. Pulchritudo, inquit, supra salubritatē ac valitudinem videtur excellere: & tñ sine his esse non potest,neq; vllo separari modo:quoniam nisi bona valitudo sit pulchritudo esse ac venustas non potest. Et idem Cicero lib.4. Tusculanarum quæstio. Inter præcipua corporis bona, pulchritudinem primo loco collocat. dum inquit, Sunt.n.in corpore præcipua,pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas.Etenim apud poetas forma hominis,& pulchritudo semper in honore & pretio fuit,vt hic ante patet.ꝙ & elegātius Titus Lucretius docet his versib.

Condere cœperunt tum vrbes arcemq; locare
Præsidium reges ipsi sibi perfugiumq;,
Et pecudes, & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus, ingenioq;.
Nam facies multum valuit.

Et non mirum si principes in distribuēdis rebus formosos cęteris anteponent:cum & antiquo tpe principes & reges apud plerosq; deligebanꝰ, qui forma p̄ cęteris pstabāt, vt dixi ante in 5.par.in 18.conside. vbi dixi reges & principes inter cęteros laudari ex pulchritudine,& decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. verum ēt non solum principes, sed ēt plures alij laudandi sunt ex pulchritudine vt plures annumerat Text.in sua officina & vltra 60. sub verbo,formosi,vt ēt iurisćōsulti & aduocati.vt s. ī 7.par.in 49.cōsid.vbi dixi aduocatos ex pulchritudine esse cōmēdabiles. De pulchritudine verò mulierū dixim 2.par.in 22.consid.& qūo milites laudanꝰ ex pulchritudine, in 9.par.in 28.consid.dictum est, & ista consideratio sit generalis ad illas.

Trigesimaprima consid.sit de artificio,quoniam mutat hominis conditionem & potentius est officio; cum quadam nāq; perpetuitate discię. & ex artificio vberior & honestior quæstus ēt pcipitur.notatur in l.legatis.§.j.in ver. officium. circa fi.ff.de lega.3.Luc.de Pen.in l.ij.C.de excus.artif.lib.10.Ideo dicit Bar.in l.seruis vrbanis.§.si alij.ff.eo.de lega.3. ꝙ artificium superat officium,nisi quis haberet plura officia & artificia, qa tūc attēditur id ī quo magis

versa-

versatur. Et ratio quare artificiũ extinguit officium, est: quia officium in quo quis prius erat, nõ põt dici artificiũ, & sic nouũ incipit habere: si aũt prius erat in artificio, & postea trãsiuit ad officiũ, secus est, quia artificiũ põt dici officium. Hæc autẽ ratio cessare vi, vbi ex artificio transit ad aliud artificium. Ideo Rogerius in d. gl. officium, reddit aliam rõnem quæ non cessat, quia officiũ ideo nõ mutat per officium, quia artificia potentiora sunt, & cũ quadam animi ppetuitate discunt: eo ꝙ inde vberior & honestior quæstus percipit. Officia verò ad tempus pp necessitatem vel inopias insurgentes subeuntur, vt dicit ibi gl.

Aduerte tñ, vt intelligamus, i. de quo est qõ. ꝙ artifex est ille qui emit rem, & mutata forma vendit, vt est emẽs ferrũ, & vendit enses ex ipso ferro fabricatos, & sic de singulis. pro quo facit tex. in c. eiiciẽs dñs. §. quicũque. 78. dist. quod facit ad limitationem c. quãquã. de cẽsib. in 6. Quis aũt sit mercator & negociator, scribit Alex. in d. l. legatis, & vide i d. §. qcũque. sed latius infra dicam ista par. in 45. consid.

Trigesimasecunda consid. Artificium est ita necessarium in republica, ꝙ non solũ quis cogitur exercere artem quam nouit: sed ẽt ignorãs compellitur addiscere. Ideo si in ciuitate aliquod artificiũ fuerit necessariũ, nec sit aliquis ibi q illud exerceat, vniuersitas ad hunc actum aliquẽ eligere põt & debet, & cogit facere artẽq; illã addiscere, vt postea exerceat. argumento notatorum in c. sup specula. extra de magistris. 23. q. 1. in summa. c. qd ergo. 11. q. 3. l. moris. §. sed dãnare. ff. de pœnis. l. semper. §. quibusdã. ff. de iure immunitatis. ibi necessariam operã. & l. ij. C. de põderato. & auri illatione. lib. 10. & i auth. de defensoribus ciui. §. & iudicare. vers. præcepta verò faciat. collatio. iij. & l. ij. §. postea ne diutius. ff. de orig. iuris, & c. ex studiis. extra de præsump.

In his. n. quæ ad vitæ cõis vsum pertinent, peccatum est laicis, nisi sibiipsis inuicem fideliter operam dederint. c. te qdem. & c. sicut enim. 11. q. 1. & c. placuit. 90. d. & c. clericus. cũ seq. 91. d. & c. i scripturis. 8. q. 1. Nec. n. desidia blãdiente quis respuere debet, qn obtẽperet in his, q mr sua respub. desideraurit: argumẽto. c. vos aũt. 16. q. 1. Nã & ad militiã exercẽdã eligũtur tyrones. l. eadẽ. §. lege. ff. ad leg. Iul. repetũd. & l. q cũ vno. §. j. & ij. & §. eũ q. ff. de re mil. & l. qd extrãdi. C. de pd. ob tur. cau. ita tenet Luc. de Pẽ. in l. j. C. de excus. artificum. lib. 10. Et cum semel incepe rint artifices aliqui exercere officium, nõ possunt illud dimittere, verum ad hoc cogi possunt, vt recẽset idẽ Luc. in l. j. col. iiij. C. vt rustici ad nullũ obsequiũ deuocent. lib. 11. Ex quib⁹ pluries dixi in ciuitate nostra, ꝙ cum aliqñ desint nec reperiant qui velint acceptare aliqd onus, ad faciendum aliquid qd in republ. sit necessarium, vt de cõmissariis ad distribuendum victualia p equis armigerorum seu militũ stationariorum, fm ordinationes regias, ꝙ ad hoc exercendum possunt cogi aliqui de ciuitate. Et etiam cũ interdum desint panes, aut carnes, aut alia id genus q̃ fiunt, aut exercẽtur p aliquos mercatores, & p eos qui de talibus soliti sunt se intromittere, ꝙ possunt cogi ad exercendũ, & ad ea quę sunt necessaria inueniendũ: ꝓut ante faciebãt: vbi ex desidia eorũ (aut fortè qa carius, velint uendere res mercales) mercari desistant. ex antedictis & aliis per Lucã de Pen. in d. l. j. C. vt rustici ad nullũ offi. fecit tñ dubiũ ibi, an possunt cogi ad vendendũ potius in vno loco quàm in alio. vide eũ. Et quomodo artifices sint necessarij in republica, hic ante in 1. consideratione dictũ est.

Trigesimatertia cõsid. Licet Budeus, vir bonarũ literarũ dicat in suo tractatu de asse, & partibus eius folio mihi 139. artifices esse feces vrbiũ, vt & ĩ dicetur de aliquibus: iũ inter artificialia est cõtentio de nobilitate. vt scribitur in Viola animæ, in dialogo. 1. c. 1. & teste Bar. in l. j. col. vij. C. de dignitatibus lib. 12. iter artifices distinctio fit talis. Nã quidã sunt nobiles, quidã aũt ignobiles. per text. & notata per doctores ibi in l. j. ante fi. C. de cõditis i publicis horreis. li. 10. & in l. ꝓuidẽdũ. in prin. C. de postulãdo. Et isto modo seruus & ancilla põt esse nobilis. vt hr Leuitici 19. post mediũ. ibi q̃ sit ancilla ẽt nobilis. & de hac nobilitate loquit Aristoteles 2. Ethi. i prin. vt refert Bonus de Curtili i suo trac. de nobilitate. i 2. par.

Facit ẽt dictũ Sabellici lib. 10. suorum exemplorũ. Pulchrũ est (inquit) in omni artiũ genere excellere, & quia pulchrũ & optabile, idcirco natura, homo desiderat cæteris oĩbus in suo ordine pstare. quo. n. altiora sunt igenia, eo magis laude efferunt, acriusq; nituntur in arduũ, laudis cupiditate. Et ait Cassiodorus. j. variarũ epistolarũ 13. ꝙ ars est decus vrbiũ. vt refert Luc. de Pẽ. i rub. C. de excusatio. artificũ li. 10. Et equiparantur à lege aliquẽ ali & artificio eruditi. per tex. in l. j. in fine. C. de infantib⁹ expositis. ibi: vt siqua in alendo eo, vel fortè ad discendũ artificiũ iustè cõsumpta fuerint, restitues: licet aliàs aliqualiter differãt. l. impẽsæ. ff. de verbor. & rerũ significatione. Et interdũ ars laudatur: vt ab Aug. 4. de ciuit. Dei. vbi dicit, ars est virtus, bene rectẽq; viuẽdi. & ꝓ hoc Ecclesiast. 38. vbi de multis artificib⁹ pmisso subiũgitur. Oẽs hi i manib⁹ eorũ sperauerũt, & vnusquisq; in arte sua sapiens est, sine his omnibus nõ ędificabitur ciuitas. Itẽ appellatione inopũ nõ cõtinẽtur agricolę, nec artifices c. qd super. §. j. extra de voto. facit l. filij. §. vlt. ff. ad municipales. Et licet ab operariis seu artificibus vectigal exigitur. l. ad reparationem. C. de aquæductu. lib. 11. Veruntamẽ hi odiosè grauãdi nõ sunt, imò leuãdi, si ipsorũ artificiũ vtile est i ciuitate. a rgu. l. ad bestias. ff. de pœnis. c. q ritur. ante finẽ. ibi: probatur hoc 22. q. 2. honor. n. alit artes, ait Tullius lib. Tuscula. qstionũ. Et propterea his artificib⁹ cõsueuerũt rustici immunitatẽ cõcedere. l. vacuatis. C. de decurio. lib. 10. Nã & à pluribus oneribus artifices sunt imunes. l. j. C. de excusatio. artificũ. eodẽ li. & agricolę. l. j. C. de agricolis & cẽsitis. lib. 11. de qbus ĩ ista par. in sequen. & 37. consid. & l. fi. ff. de nundinis. Imò & oẽs artes peruriles, & ex hoc fouẽdæ sunt. vt. n. ait Tullius 2. de officiis. Quid enumerẽ artiũ multitudinẽ, sine qbus vita omnino nulla esse potuisset? Quis. n. agris subueniret, q̃ esset oblectatio valẽriũ, qs victus aut cultus corporis, nisi tã multæ nobis artes ministrẽt: qb⁹ reb⁹ ex cultu boium tãtũ destitit à victu & cultu bestiarũ? Et qũo ars generaliter

raliter sumpta, multa comprehendit. vide Lucam de Penna in rubr. & l. j. in princ. C. de excusa. artificum. lib. 10. vbi dicit quòd magi dicuntur habere artem.

Verũ artifices à pluribus honoribus sunt arcẽdi, censentur. n. quidã artifices ignobiles. tex. in §. sanci mus. & ibi notat glos. in verb. ignobiles. in auth. de testib. colla. vij. vñ Ecclę. 38. iã ante all. præmisso de pluribus artificibus subiungitur. Et nõ inhabitabũt, nec inambulabunt, & in ecclesiã nõ transiliẽt. Super sellã iudicis non sedebũt, & testamentũ iudicij non intelligẽt, neq; palã faciẽt iudiciũ & disciplinã, & in parabolis nõ inueniẽtur: sed creaturã æui ꝯfirmabũt, & deprecatio illorũ in operatione artis, accõmodan tes animas suas, & cõquirentes in lege altissimi. nec est grande lucrum ipsorum artificum. iuxta illud.

Esurit ars, decreta tument, lex lucra ministrat.

TRigesimaquarta cõsid. Multi artifices descripti in l. j. C. de excusationibus artificũ. li. 10. in hoc priuilegiantur & honorantur: ꝙ à muneribus perso nalibus sunt immunes, qui scilicet, sunt sequentes.

Architecti, hoc est artifices principales, qui ædificiis construendis & rectis præsunt, de quibus infrà ista parte, in 42. consideratione. & de his fit mentio in l. vltima. ff. de iure immunitatis.

Medici, de quibus in præcedenti par. in 25. consideratione. & infrà ista par. in 48. consideratione.

Statuarij, de quorum excellentia & laude hic, infrà in 43. consideratione.

Marmorarij, de quibus in d. 43. consideratione. & de excellentia marmorum dixi in seqnẽti par. in 91. consideratione. & sunt illi qui marmor cædere vel æquare sciunt, aut qui marmoratũ opus sciunt.

Lecticarij, vt ibi exponit gl. & sequit Luc. de Pen. sunt q faciunt breues lectos, de qbus hr ĩ l. si ex toto. §. si ita legatũ. sit. ff. de lega. 1. & ĩ l. legatis. §. j. & 2. ff. de legat. 3. vbi glos. vtrobiq; exponit lecticarios ꝓ illis q sciũt facere lecticas. Aliter tñ exponit Pyrrhus in d. l. j. scilicet pro illis qui dñm in lectica portabant.

Actuarij, vt dicit glo. sunt q faciũt machinas istar lacus vel torcularis. Alij dicũt veram esse lectionem Arcarij, hoc est qui arcas faciunt, quo℞ mẽtio est in l. vlt. C. de iure immuni. Tales ẽt vocãtur scriniolarij. Actuarius verò hr tanquam notarius, & qui acta pu blica scribit: de quo hic ante in 9. consideratione.

Clauicarij, & tales possunt dici q claues, seu clauos aut clauas faciũt: & sic sunt fabri clauiũ, clauo℞, aut clauarũ. Sicuti Luc. de Pen. in dicta l. j. annumerat securios. hoc est fortè qui securim seu instrumen ta ad secanda ligna, & id genus ferramentorum fabricant. & claustrarij etiam dicuntur qui claues & cętera, quæ ad claudenda ostia pertinent, laborant.

Quadrigarij, qui faciũt quadrigas, vt declarat glo, sed etiam quadrigarius ductor quatuor equorum in quadriga seu curru iunctorum dicitur, qui & plaustrarius vocatur: de quo in l. si seruus seruum. §. si ex plaustro. ff. ad legem Aquiliam.

Quadratarij, q faciũt lapides quadratos vt fuerũt sancti quatuor coronati, vt ibi gl. exponit: sed Pyrrh' ibi amplè exponit. & dici possunt latomi, q operanť in lapidibus cędẽdis & quadrãdis, vel q lapides inci sos & structuram ꝯstituere & cõponere solẽt: quos statuentes, seu collocatores vocant. Et loco vocabuli Gręci pectas ĩ d. l. j. positi. dicit L. de Pẽ. ibi melius sta re septa, exponẽs septa ꝓ his q faciũt clausas ex quacũq; mã sit: vt ĩ medio aluei liberè fluat aqua. all. l. j. §. septa. ff. de riuis. & hos fossores dicere possumus.

Structores, i. ędificatores murorum, & qui muros faciunt ex minutis lapidibus fortè.

Sculptores ligni, i. incisores, fm gl. ex quibus postea statuæ vel aliæ operationes fiũt. Et bene dicit ligni, qa ante de marmorariis & statuariis dixerat lex, hoc est de his q cędẽdo statuas aliquas in marmore, & aliis lapidib' aut ĩ ęre seu ebore faciũt & sculpũt.

Muscarij, quia multi in expositione huius vocabu li musitãt, & credo eos diuinare. Ideo ꝓ tuo arbitrio expone, licet Pyrrhus dicat eos fortè gypsarios esse: vel q aurũ aliquo colore obscurãt (quod nos emal liare dicim') illic vel muscæ interdũ, vel flores depingi soleãt, vel ꝙ muricare à murice legi debeat.

Deauratores qui res auro cooperiunt vel cęlant: inquit Lucas.

Albini, quos Græci comatas dicunt: vt est tex. d. l. j. sed Pyrrhus post Alciatũ dicit legendũ esse coniatas, vt p albinos, albariosve intelligamus eos q albario muros spargũt: & hoc magis quadrat, teste Pyrrho. Est aũt albarium (fm eum) calx ipsa liquefacta, qua muri exalbanť ac renouanť. Sed Lucas ibi legit comatas, de hoc remittens ad l. pen. §. in Aegypto. ff. de extraordinariis criminib. vbi verò tex. est. In Aegypto qui comata rũpit vel dissoluit, plectitur extra ordinẽ. Hi sunt aggeres, qui quidẽ solent aquam Niloticam continere: sed de his qui aggeres & fossata sciunt facere, dictum est ante in verbo, quadratarij.

Argentarij, qui dicuntur campsores seu nũmularij: de quibus in l. ꝓtor. ff. de eden. vel, vt dicit gl. q ni pingunt in argenteo colore. & de his Budæus in l. si hoĩem. §. quoties. ff. depositi. vbi dicit, ꝙ argentarij Romæ, tabernas in foro publico conductas habebant. de his hic infrà in 38. consid. dicetur.

Barbacarij, gl. Accursij dicit, eos esse qui faciũt recepta, q̃ aliàs dicunť barbacana: sed melius putat ibi esse legendũ Pyrrhus, post Alciatũ, barbaricarios, qui barbaricas vestes intexunt: quas barbaras & Babylonicas vocat Apuleius in Floridis. Hi quoq; (vt ait) frigiones dicebanť, qui ex auro & coloratis filis in vestibus hoĩum, animaliũq; effigies exprimebant.

Diatrecarij. gl. dicit, ꝙ sunt illi qui faciunt calices de vitro. ꝓ quo allegat lex, si seruus seruũ. §. si calicẽ. ff. ad leg. Aquil. eo fortè sic dictos: qa de facili teranť siue rũpanť. Et quãuis (teste Alciato) legi posset Diabatrarii, hoc est coriarii sutores: tñ melius stabit fm Pyrrhũ insequẽdo Budęũ diatrecarii: hoc est tornatores: quamuis ẽt fm eosdẽ diatrocharij dici possint & sunt q rotas pilasq; ligneas faciunt, & carros.

Aerarij fusores, qui fundunt æs. gl. exẽplificat, vt qui campanas faciũt, vel similia. vt vasa ænea: vel dic fm illam gl. ꝙ sunt duo vocabula separata, ærarii. s. qui operantur in ære, & qui faciunt vasa ænea. & fusores qui fundunt æs, ex quo fit lamina, aut aurea, argentea, aurichalcea, stannea, plumbea, ferrea, electrea,

electrea, aut ęrea, siue ex alio metallo, qa æs capit̃ ꝑ omni metallo. ꝑ quo facit tex. in l. vlt. ff. de iure immunitatis, vbi p se ponunt̃ ærarij. Et, vt dicit Lucas, fusores aliàs fossores legitur, de quibus tñ dictum est. Et aduerte ꝙ quidã Theodorus nomine primus ferrum fundere docuit, & ex eo statuam fecit ferream.

Signarij, qui faciunt sigilla, cùm signum pro sigillo capiatur. facit. l. iij. in n̄cta glo. §. hoc interdictum. ff. de tabulis exhibendis.

Fabricarij, qui dicunt̃ fabri, in d. l. vlt. ff. de iure immuni. & dicuntur fabri magistri ẽt de lignamine, vel murorũ, vt notat. gl. ĩ verb. fabrorũ. in §. certè. istit. de rer. diuisio. facit. l. j. §. itẽ Iulianus. ff. de eo ꝙ certo loco. Vel ẽt magis ꝓpriè à ferro, & inde faber ferrarius ĩ omni terra Israel. vt hr̃ 1. Reg. 13. Et faber lignarius dr̃ non solũ is, qui ligna dolaret, sed oĩs qui ędificaret. l. ferri. in fin. ff. de verborũ & rerũ significatio. de quo vide infrà hac par. in 42. consideratione.

Braccharij, à lõgis bracchis Theutonicorũ, vel torculariũ, quæ pro fœmoralibus accipiũtur, quib⁹ pudenda tegũtur: sicuti vulgariter accipi solet. vñ Ambrosius lib. 1. officiorũ, Sacerdotes (inquit) veteri more bracchas accipiebãt, sicut ad Moysem dictũ est à dño. Et facies illi bracchas lineas, vt tegat̃ turpitudo pudoris, à lũbis vsq; ad fęmora erũt. vocantur. n. subligaria, seu subligacula cãpestria, succinctoria, fœminalia, lũbaria, & perizomata, vt hr̃ Genesis 3. Cùmq; cognouissent Adã & Eua se esse nudos ꝯsueuerũt folia ficus, & fecerũt sibi perizomata: ex quib⁹ elicit̃, ꝙ post trãsgressionẽ ipsi Adã & Eua primũ sartoris artificiũ exercuerũt, faciẽdo sibi bracchas: & sic illud indumẽtũ fuit prius ab eis inuentũ q̃ aliud, vt visum in tegendis verecundis præstaret: Hodie loco bracchasrũ habemus, & vtimur caligis, quæ à planta pedis ad vmbilicũ, tybias & alias partes corporis obtegunt.

Particarij, vt est tex. ĩ d. l. j. sed Pyrrh⁹ voluit legere petticarij, quos pntat esse mensores seu mẽsuratores ad perticã: de quib⁹ Budæus ĩ l. vlt. ff. si mẽsor falsum modũ dixerit. & in tract. suo de asse in diuersis locis: & Textor in sua officina in c. mẽsurę quędam. fol. mihi 272. Sed fortè bene staret particarij: & tunc dicẽtur negociatores particulatim, hoc est minutatim vẽdentes: de quibus hic ante in 28. consideratione.

Libratores à libra (vt ait Accursius) id est põderatores à pondere: cum libra & pondus, idem significẽt, vt scribit Budæus in libris de Asse, in principio libri primi, & in 2. lib. non prope initium.

Figuli qui faciunt vasa ex terra in figuris, vt l. vlt. ff. de seruit. vrba. prædiorum. & isti græcè dicuntur ceramei, & non cerasei.

Aurifices, q̃ faciũt vasa aurea, vel annlos, vel id huiusmodi: de quibus hic infra in 38. consideratione.

Vitrarij, qui artificiosè de ferro vel de materia trahunt vitrũ vel fundunt. Et isti apud nos pro nobilibus reputantur, ex quo aliis præferendi sunt: de quibus infra ista parte, in 43. consider.

Plumbarij, qui extrahunt plumbum.

Specularij, sũt q̃ faciũt specularia, & vt dicit Budę. in l. sylua cædua. ff. de vsufructu. & Blõdus in 9. li. de Roma triũphãte. Specularia ĩ domus ornamẽto fuerũt, q̃ nũc p vrbes. ecclesias, præsertim ad vmbonem siue pulpitũ lectionarus paratũ videmus, marmora diuersi coloris ita expedita, vt speculi vices reddant: quibus priscorum domus, & ipsis in fornicibus & porticibus ornabantur.

Eborarij qui faciunt opera ex ebore, vt habetur de eboreis tabulis in l. ij. §. postea. ff. de orig. iur. dicit tamen textus ibi in tabulis eburneis.

Pelliones dicti sunt, qui vestes pelliceas aut aliam quæcũque opera ex pellibus conficiunt, qui primò à Deo instituti fuerunt. Nam scribitur Gen. 3. Fecitq; dñs Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & emisit eos de paradiso voluptatis. Lucas verò alias legit polliones. Pollio verò hos tritici dr̃. inde pollinarij qui cribrum faciunt de lino non de setis equorũ ad pollinẽ purgandum. Nam cribra quæ ad excutiẽdam farinam fiunt, excutoria dicuntur. vnde Plinius lib. 18. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere. Hispani clino excutoria, ac pollinaria.

Fullones verò sunt, qui maculas ẽ pãnis detergũt. & eorum ars vocatur fullonica, vt in l. æquissimum. §. fructuarius. vers. item si domus. ff. de vsufructu. & l. apud Trebatium. in prin. ff. de aqua pluuia arcen. & sunt illi qui lauant pannos ac telas. & dicit tex. ĩ §. si. insti. de mandato. ꝙ fulloni dantur vestimenta poliẽda curandave: & dr̃, vt ait glo. pen. qui tingit & lauat pannos, & etiam polit eleuando superflua: & ibi etiam addit quis sit sarcinator, & propriè is est, qui sarcit vestimentum, vel scissum consuit.

Carpentarij dicuntur propriè fabri lignarij, qui carpenta conficiunt. Et carpentũ genus est currus, seu vehiculi: sed secundum Isidorum lib. Etymolog. vltimo. cap. 12. est currus Pompaticus, quia in Pompis solebat haberi, & in quo matronę & nobiles vehuntur. vnde Ouidius lib. 1. Fastorum.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant.
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Quasi carmẽtũ à Carmenta Euandri matre dicatur.

Sculptores, secundũ aliquos tex. in d. l. prima, sed Lucas ponit loco illorum, sutores.

Dealbatores (ait gl.) armorũ vbi debẽt fieri subtilissimæ picturę de quocũq; colore, & vulgo, *Forbisseurs:* sed quia dicit de quocũq; colore, vr̃ tũc nõ esse dealbatio, sed tñ prius fit dealbatio & nitor q̃ pingãtur arma. Ideo potius dici videntur illi qui dealbant muros & parietes ex calce alba, vulgo, *Blanchisseurs.*

Et in hac ciuitate Heduen. sunt excellentes qui cõducuntur à multis prælatis & nobilibus diuersarũ regionũ: ad dealbanda tẽpla, & palatia, & quod ante dictum est Albiui. iunge, deauratores Albiui.

Clusores, aliàs clausatores fm nõnullos, tñ nulli exponũt qd importãt hęc vocabula, & fortè dicunt̃ q̃ faciunt clausuras, hoc est fabri lignarij, qui portas & fenestras ad claudendũ domus faciunt, cùm cludo olim pro claudo accipiebat̃, & in vulgo *Menusiers.*

Trigarij q̃ faciũt vehicula ex trib⁹ rotis: vnde trigagen⁹ currus habẽs tres rotas, sicuti bigę habẽt duas.

Signarij superfluit in d. tex. l. j. qa ante de eo dictũ est. ideo Lucas scribit Tignarij, hoc est fabri non solum ij q̃ tigna dolant, sed etiam qui solatria lignea, hoc

bonum agricolam, bonúq; colonnm appellabāt. Amplissimè.n. laudari existimabatur, qui ita laudabatur. In tanto deniq; honore, tantaq; æstimatione apud priscos fuit ipsa rusticatio, vt Imperatores Romanos non puderet manibus triūphalibus colere agros, tractare semina, disponere arbusta, & eadē diligētia metiri arua, qua castra: & eadem cura exercere ligones & sarcula, qua gladios, & pila. Ipsi pceres vrbis in agris morabantur: &, vt inquit Elegiarum scriptor.

Centum illi in prato sæpè senatus erat.

Et cùm csilium publicū desiderabatur, à vilis accersebantur in senatū, ex quo viatoribus nomē est inditū, senatores, ducesq; in vrbē accersentibus: vt inquit Columella in pfatio. Aranti.n. Cincinato viator attulit dictaturā. Serranū iuenire serentē oblati honores. Portius Cato ille cēsorius, & omniū bonarū artium magister, agricolandi studiosissimus fuit, & villaticis voluptatibus in primis oblectebat. Inter alios quoq; Abdolomino agrū colenti regimen Tyriorū vltro traditū est, & vltrò oblata sunt regiæ maiestatis īsignia. Præterea nobilissimarū familiarū nō aliunde cognomina accepta sunt, q̄ à reb⁹ rusticanis. Nā Fabij, Lētuli, Cicerones à leguminib⁹ (q̄ qsq; optimè sereret) cognominati sunt. Pisones à pinsendo nūcupati. Multa quoq; noīa habem⁹ veterū Romanorū, partim à maiore, partim à minore pecore deducta. Nā Iunios, Bubulcos, Statilios, Tauros, Pōponios, vitulos, cognominauerūt. & Porcij Catones, & Annij Capræ īde dicunt. & Rom. ppl̄m à pastorib⁹ esse ortū oēs pdicāt.

Itē ex agricolis milites gignunt strenuissimi, & optimi tyrones, ex robusta rusticorū iuuētute diligebant. Firmiora etenim salubrioraq; sunt corpora eorū qui sub dio artus roborāt, forisq; versant: q̄ qui ī vrbibus intra cōcepta vmbrosa desides cūctant. Et hinc est, q Græci, Romaniq; tēpla Aesculapio medicinę deo extra vrbes ędificabāt. Quia videlicet credebāt fidelius ęstantiusq; illos valituros, qui in agris, q̄ qui in ciuitatib⁹ habitarēt. Hinc illa veterū Romanorū mascula proles agrestib⁹ operib⁹ exercitata: & sub dialib⁹ durata laboribus bellicos tumultus, martiasq; exercitationes facilè sustinuit, & aduersus externos hostes victrix extitit. Enimuerò tēpora illi ita partiebātur, vt nonis tantū & idibus res vrbanas reuisitarēt: reliqs septē diebus res rusticas exercerent. Vñ & nundinarū ɔuentus ɔstituti. Præterea cùm mercatorū q̄stus sit periculosus & calamitosus, cùm fœneratorū inhonestus & dedecorosus. Cùm opificū sordidus & illiberalis. Sola est agricultura, ex qua q̄stus stabilissimus honestissimusq; ɔsequit, minimèq; inuidiosus. Quā Aristoteles in economicis potissimā fm naturā possessionū esse cōmemorat: in qua Catonis oraculū, vitē q̄stuosissimā īdicauit. Scropha verò patris primatū bonitatis dedit, à quo antiq prata parata noīauerūt. hinc locupletes appellati loci, hoc est agri pleni. Et ipsa pecunia ipsumq; peculiū à pecore nomē sortiunt, qd in rusticatione q̄stuosissimū est. Quòd vnū diuitiarū genus apud veteres vsurpabat. Nōnulli tñ volūt pecuniā à nota pecudis esse appellatā, qua signatus fuit ex ære nūmus à Seruio Tullio rege Romanorū. Thesaū quoq; apud Gręcos memoriæ proditū est, signasse nummum bonis nota, vt ita ad agricolationem Atticos prouocaret.

Quin ēt scriptores incliti fortunatiorē, beatiorēq; rusticorū vitā, q̄ vrbicorū esse dixerūt. Et olim Delphic⁹ Apollo, Aglaū Psophidiū dixit esse felicissimū, qui paruū quidē pdiolū colebat: sed annnis victibus largē sufficiēs, ex quo nunq̄ egressus ferebat. & Diocletianus īperator Imperio īperatoriaq; purpura depositis, se ɔtulit ad trāquillitatē rei rusticæ: illicq; in qete beatissima ɔsenuit. Et Attalus rex, omissa regni administratione, hortos fodere cœpit, & gramina seminare. Vnde nō minus verè q̄ elegāter scripsit Virg.

O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricolas. Quibus ipsa procul discordibus armis,
Fundit humo victum facilem iustissima tellus.

Et idem.

Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes.
Flumina amen, syluasq; inglorius.

Et ab Horatio dicitur.

Beatus ille qui procul negociis,
Vt prisca gens mortalium.
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore. Hæc Beroaldus.

Blondus verò de Roma triumphante. lib. 8. de dignitate agriculturæ scribit: & etiā diuidit eā in rusticā & vrbanā, & inibi dicit. Proximè ad literas & doctrinā accessit priscorū delectatio agriculturæ, quā tamē primā posuit Varro, tantū ei tribuēdo: vt longitudinē vitę hominū maiorē fuisse dicat: quo tēpore ex solo agriculturæ fructu viuebat, ea quā posteræ habuerūt ætates delitiis vsæ. Itaq; & plura de dignitate idē Varro edocet & origine agriculturæ, q̄ recenset ibi Blōdus, & ferè omnino sub eisdē verbis, vt scripsit Beroaldus. idē Blōdus tres agriculturę partes ostēdit. Nempe agri seminari curę, vna pecuariorū, & pastionis secunda, & tertia villarum.

Et, vt dicit Franc. Patritius de institutione reipublicę. li. 3. tit. 2. nisi nos ipsos nimiū amam⁹, nobisq; ipsis eblādiri volumus, & mollicie quādā muliebre sequi, Agricultura sola est, cui & ingeniū excellētes viri manus admouere debeāt: tū pter necessitatem, cùm sine ea neutiquā viuere possumus: tū ēt q q̄stū nobis honestissimū & sine fallacia ac mēdacio pbet. ita q opus agriculturæ est ad vitā humanā vtile & necessariū. vt.n. dr Prouerb. 28. Qui operatur terram suam replebitur panibus. & ibi scribitur. Egestatem operata est manus remissa, s. ad laborandū. & Ecclesiasti. 7. inquit Sapiens. Non oderis laboriosa opera & rusticitatē creatā ab altissimo. Nā Deus eam instituit. dicitur.n. Genesis 3. Emisit dominus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terrā de qua sumptus est. & post diluuium, vt habetur Genesis 9. Noe vir agricola cœpit exercere terrā & plātauit vineā, vt vinum colligeret, quod prius ignorabatur, vt etiam scribit Antoninus Florētinus in 3. par. suæ summæ, tit. 8. c. 4. §. xij. vbi etiam vide de fraudibus agricolarum, cùm sit extra propositum.

Propterea cùm agricultura sit ad vitā humanā vtilis & necessaria, agricolæ multū sunt supportādi & confouēdi: ita q tēpore agriculturæ nullo pacto debent

bent molestari.l.colonos nūquā.C.de agricolis & cē sitis.lib.11.& ab oneribus publicis eximēdi. vt dicit Luc.de Pen.in l.j.C.eod. Cum perutiles sint reipub. vñ Plutarchus ad Traianū imperatorē pedibus solo iugiter inhærētib^9 agricolæ captant, qbus capitis ꝓuidentia tāto magis necessaria est, quo plura iueniūt offendicula, dū in obsequio corporis ī terra gradiūtur. Eisq; iustius tegumētorū debet suffragiū, qui totius corporis erigūt, sustinēt, ꝓmouētq; molē: pedū adminicula robustissimo corpore tolle, suis viribus nō ꝓcedet: sed aut turpiter, iutiliter, inhoneste q; manibus repet, aut brutorū animaliū ope mouebit. Ex his sequitur, ꝙ nimiū fouēdi sunt rustici. Nā & ipsis propter culturam agrorum nonnulla specialia ꝯ iuris rationē ꝯstituunt. vt l.fi.C.de seruit. & l.fi.§. itē Sabinus.ff.de aqua pluuia arcē. vt iquit Luc.de.Pen. in d.l.j. Sed maiora specialia & priuilegia agricolis ꝯceduntur. Nō.n.pro quocunq; munere ēt tempore guerrę turbari deberēt: vt dictū est & cōprobatū. ne ab agricultura reuocent aut diuertant. facit.l.j.ff.de tigno iniuncto. quod si fiat destruitur, aut saltē minuitur annonæ ꝓbitio in detrimentū boni publici, pro quo ꝯseruādo singulari gaudēt agricultorēs priuilegio, & immunitate: quia licet videmus ante felicē ambolā, seu exercitū regis nauē ecclesiæ, & minus cuiuslibet alterius ꝓ transuehēdo exercitū nō excusari.l.iubemus nullā.C.de sacrosanct. eccle. & l.iubemus.C.de nauibus nō excus.lib.11. Attamen instrumēta agriculturæ pro bello occupari nō debēt, & minus ꝑsona eorū ab agricultura diuerti: ne publica impediatur vtilitas, q̄ in præbitione annonæ cōsistit, & sine qua mūdus viuere nō pōt: sed irrationabiliter periret, vt tex.& doctores in l.j.C.de agricolis & cēsitis.li.11.idcirco G.Bñd. in repet.c.Rayn. in verb.& vxorē noīe Adelasiā.nu.93.extra de testamētis. exclamat ꝯ principes tyrānos, q nedū tēpore necessarij belli agricultores eorūq; animalia occupāt, & agros segetibus vastāt, sed ēt belli occasionē q̄runt, vt oīa et subditorū suorū, quos ꝓtegere tenent, penitus ꝯsumāt, & destruāt. qui si iuri positiuo hoc prohibenti obedire nolint quo talia ꝓhibētur, imò mēti humanę ab initio naturaliter īsitū ipsos agricolas, ēt ob publicā belli gerēdi vtilitatē, nō esse occupādos nec molestādos: saltē veterū gentiliū annales reuoluant. qui agricolas omnino in libertate agrorū colēdorū tutabātur, nedū in suo, sed ēt ī suorū hostiū regno ꝯ quos bellabāt. Vñ Diodorus Siculus li.3. Indorū ante bellū Troianū gesta narrās vetera, ꝯfert, inquit, ad Indorū fertilitatē cōsuetudo q̄ in bellis seruatur. Nā apud cęteras gentes, s.tyrānico more viuētes, hostes bellorū tēpore regiones spoliant, vastantq;, neq; agros coli finunt. Apud Indos verò belli tēpestate in cāpis opus rusticū exercēt, absq; cura agricolæ procul ab omni discrimine belli: hostes ī ꝑliis mutua cæde grassant, agricolis nulla in re nocēt: sed itactos relinquūt, tanquā cōmunis vtilitatis ministros, neq; vero hostiū agros vrūt, nec cædūt arbores. & idē septem tribus Indorū describēs. secūda, inquit, trib^9 est agricolarū qui multitudine superātes alios à bello reliquoq; opere liberi solis agris colēdis tēpus īpartiūt, nullus hostis lacessit, neq; spoliat: sed existimans eos in cōmuni vtilitate versari ab omni iniuria abstinet, ita soluti metu agricolæ terram liberè colentes, rerum afferunt vbertatem.

Pariter Nabuzardā princeps militiæ Nabuchod. capto rege Sedechia, eiusq; filiis in patris cōspectu trucidatis, ac eo excæcato, vincto & cōpedito, quibuscūq; occisis, ciuitate & tēplo demum spoliatis & in terram prostratis, crudelis super oēm sęuitatem, de pauperibus terræ vinitores reliquit, & agricolas in pace pro futura cōmuni vtilitate, vt habet Ier. vlt. Iusta igitur ratione opportunoq; fauore sunt agricolæ humaniter tractādi, & ab his publicis tumultuationibus eximendi propter bonum reipublicæ.

Habent & alia priuilegia agricolæ vltra immunitates prætactas.

I. Primò ꝙ non obest ei, si intra præfixum tempus nō petiit bonorum possessionem pro consequenda hæreditate alicuius sui parentis, vel proxi.l.pen.C.qui admitti ad bonorū possess. possunt.

II. In corruptione albi ꝓtoris, vbi non ita puniuntur sicut alij.l.si qs id quod.§.i seruos.ibi, vel rusticitatē.ff.de iurisditio.omniū iudicum. quod qūo intelligēgum sit, & de pluribus limitationibus ad hoc, vide ibi per dominū meum Iasonē in 7.col. & in l.fin.C. de iuris & facti ignoran. & in l.iuris.C.qui admitti.

III. Si vocatus in ius non iuit.l.ij.§.j.ff.si quis in ius vocatus non ierit.

IIII. In vsura bladi mutuati, vel pecuniæ mutuatæ agricolis, à qb^9 nō pōt recipi, nisi octaua ꝓ modio, & siliqua ꝓ solido. Nec pōt creditor populi retinere pignori terrā, boues, vel aratra eius.ī authen.ad hęc. & ī corpore vñ sumit.C.de vsur. Et de hoc ēt est ordinatio regia Caroli VIII. de qua meminit G.Bñd.ī loco ante all. ita q, vt ibi dicit, ēt illa ordinatio regia est intelligenda pro debito fiscali, ita q huic priuilegio etiam rusticus & agricola renunciare non potest.

V. In testamentorum confectione, in quibus sufficiūt quinq; testes.l.fi.C.de testam. & ibi dominus meus Ias.de huiusmodi priuilegio.

VI. In opponēdo exceptionē pereptoriā post sniam sicut opponit miles: vt not.in l.j.C.de iu.& fa.ign. qd an sit verum, vide do.meum Iason.ibi.ij.colum.

VII. Boues, & aratra, & alia ad agriculturā pertinentia capi non possunt ꝓ executione, vel pignore.l.executores. & l.seq.cum auth.ibi posita. & corpore vnde sumitur.C.q res pignori obligari possunt, vel nō: imò dicit tex.in d.auth. q̄ incipit, agricultores circa rem rusticā occupati, dū villis insident, dum agros colūt, securi sunt in quacūq; parte terrarū: ita vt nullus inueniatur tā audax, vt personas, boues & agrorum instrumēta, aut si quid aliud sit, quod ad agrorū operā rusticā pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre ꝑsumat. Si quis autē huiusmodi statutū ausu temerario violare ꝑsumpserit, in quadruplum ablata restituat, in infamiæ notā ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

VIII. Si rusticus seu agricola vendat rem in personas prohibitas, parcitur rusticitati, ne perdat pretiū, sed sibi restituatur.l.vnica.C.nō licere habitatorib^9 metrocomiæ.

trocomiæ.lib.11.& notat glo.in l.quemadmodum. in verb.emptor.C.de agricol.& censitis eod.libr.

IX. Quia coloni & agricolæ dñorum tributariorum nõ possunt cõpelli soluere tributa pro dñis suis.l.colonos.C.de agrico.& cẽsitis.lib.11.& ita dicit Ioan.de Platea in l.j.C.eod.titu.vbi ait ipsos debere insistere agriculturæ & vacare,vt opa rustica in opere expleãtur.l.si merces.§.conductores.ff.locati.ita q nõ possunt cõpelli vt vadant in exercitum cũ sint immunes ab ordinariis & extraordinariis:imò,vt dicit, ob officia publica etiã volentes vocari non debent. quod intellige tpe quo vacant,s.tpe seminũ, messium, & vindemiarũ, vel ẽt tpe quo vacãt in pparamẽtis. qm eadẽ priuilegia dantur se præparanti ad actum,sicut illi qui est in actu.l.q mittunt.§.pen.ff.qb9 ex causis maiores.Eo ẽt quia fructus videntur colligi tpe quo aratur,& terra preparatur ad futura semina.l.diuortio.§.non solum,ff.solut.matr.& quõ præparamenta idem indicantur. sicut actus.do.mens Ias.in l.si pecuniam.ff.de conditio.ob causam. Et hęc nouem priuilegia ponit post Lucam & Io.de Plat.Ioã.de Monthelono ciuis noster in suo prõptuario iuris. in verbo, Agricola.vbi & alia duo addidit.

X. Quia rusticitas dr patiens, & quieta: ex quo in dubio est psũptio pro rusticis,q non sunt autores rixarum,sed innocentes & quieti. Et alibi dicit glo.in verbo,coloni.in §.itẽ Seruiana.instit.de actio.q sancta rusticitas oĩa palam habet.Etiam sancta rusticitas solum sibi pdest,vt ait tex. in ca.sancta.2.q.7.& hoc cũ simpliciter & piè viuit,vt ibi glo.inquit. & ita refert Alberic.in l.vtili ratione.C.de defenso. ciuitatũ. vbi scribitur inter alia priuilegium qd semper causis eorum debet defensor ciuitatum cognoscere. & hic ante in 5.consideratione dictum est.vers.item defensor ciuitatis,& ibi Albericus quædam alia priuilegia ex suprapositis describit.

XI. Habet hoc priuilegium agricultura,q si res fuerit sterilis, & ad culturam redacta, qd fieri non potuit sine labore & expensis, tunc dñs minus potest pretendere deceptionẽ: fm quod vr facere decisio Bar. in l.ij.C.de omni agro deserto.lib.11. ita q si colon9 rem sterilem ad cultura reducat, de temporali facit perpetuã,ẽt si aliàs esset phibita alienari.c.ad aures, de reb.eccl.non alien.Nec eidem potest augeri pensio,aut census. ita p plures optimas decisiones tenet G.Bnd.in dicta sua repetitio.c.Ray. in verb.& vxorẽ noĩe Adelasiam. nu.983.extra de testamen.& plura alia in laudẽ & dignitatẽ agriculturę Beroaldus & F. Patricius in locis ante allegatis accumularunt.&c,vt ante ista par.in 3.cõsid. dictũ est: hæc species artis mechanicæ, seu hic modus plebeiorum consistit in quatuor,s.in agrorum, seu aruorum seminatione, aut satione,in nemorum seu arborum concisione,vt in vineis, oliuetis, & pomeriis, & in pascuis seu pratis parandis, & in hortis & rosariis cultiuandis. Sed quod istorum sit vtilius,an cultiuare terram, an vites,an prata: Columella in suo opere agricolatiõis lib.4.c.3.concludit, nihil magis rusticis conuenire, q̃ vitẽ colere.vt ibi ad partes arguit. de quo j in seq. par.in 84.conside.dixi.

Aduerte tamẽ,qd fodere herbã, vel lapides nõ est ars.glo.in l.lex q tutores. in verbo, labore suo.C.de administ.tut.Lud.Romanus singulari suo 649. Sed cum ars hõi, seu hic modus plebeiorum si magis necessaria, seu magis necessarius ad vitæ humanæ necessitatẽ: iõ cæteris est præferendus hac rõne, & ẽt ea,quia inuentus ante alios modos,s.p Adam.vt ante dixi, & post diluuiũ cœpit Noe vir agricola exercere terrã, & plãtauit vineã.Gen.9. (Attamen quasi sordidus quæstus habetur agricultura, & ludibrio habent: iõ licet sint in aliquib9 priuilegiati, non tamẽ honorãdi, nec cæteris hodie apud nos pferendi ex cõi vsu,q præfertur pprię dispositioni & determinationi) imò nõ solũ ab Adam: qm,vt dr Gen.2.plãtauerat aũt dñs Deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hoiem quẽ formauerat pduxitq; dñs Deus de humo omne lignum pulchrum visu,& ad vescendũ suaue.Ex quo patet illud quod fuit primò necessariũ pro vita humana fuit cultura: qd deus nobis ostẽdit, cũ à principio talia fecerit, quod plus est.Christus pfem suum Agricolam vocat. vt scribit Ioã.15.ego sum (ait Christus) vitis vera, & pr meus agricola est.huc adde q pastores & custodes aĩalium fuerunt honorati apud antiquos. vt de Caprariis legimus, q apud Mẽdesios populos maximo afficiunt honore.vt refert Textor in sua officina.c.animalia diuersa. vers. captæ, Etiam pastorib9 primo annũciatus fuit aduentus domini.vt scribitur Lucæ 2. Et suarij seu porcarij ciuitatum sunt priuilegiati. vt habetur in titu.de suarijs.lib.11.C.

Trigesimaoctaua consid. Qui circa maiora & digniora versantur honestiores dici debẽt: & q circa necessarias artes versant magis laudandi sunt, & honorãdi iis, q circa voluptarias & honestas: cũ multo magis pp necessitatẽ psint reipublicę q̃ alij: ideò cũ aurũ sit excellẽtius omnib9 reb9 quę sunt in mũdo,vt amplè disputauit Matthæus Vegius in suo trac.de sole,terra,& auro.& dixi in seq.par.in 95.cõside. Quapp q circa aurũ versantur digniores sunt ac aliis pferri debẽt in ciuitate inter plebeios artifices vbi solũ sunt artifices auri.vt sunt hi quos cõiter vocamus argẽtarios seu aurifabros, & hic tm loquor de artificibus non habentibus offm circa administrationẽ metallorum: qm de his alibi dixi.Et absq; dubio (vt paucis absoluã) sicut aurũ inter oẽs res mũdi excellit,saltẽ inter metalla,ita inter oẽs plebeios metallarios artifices aurifabri prẽferendi sunt. Inter quos numerantur vascularij,q vasa cõficiunt aurea & argẽtea,celatores, inauratores, & bractearij, q aurũ malleis tusum & ad queuis tenuitatẽ ductile reb9 inaurandis deducũt.vt dicit Budęus in l.apud Labeonẽ. ff.de prescriptis verbis.vbi tex.facit mentionẽ de vasculario.de quibus hic ante, in 34.consid. in verbo, aurifices,& in verbo, bractearij.

Si verò inspiciamus initium artificiũ metallorum, alij erũt artifices qui illis prẽferent.vt sunt pelliões, seu pelliparij,q lana vtunt: de qbus j ista par.in 41. cõsid. qui primò fuerunt instituti & à Deo, qa scribit Gen.3. Deus cũ eiecerit Adam & Euam ex paradiso terrestri, fecit eis vestes pelliceas. Tubalcayn verò

fuit optimus malleator, & faber in cuncta opa æris & ferri, vt hr Gene. 3. & sic artificium ex lana fuit primò factum & per ipsum Deum.

Post aurifabros non vr eē ordo inter metallarios, nisi ꝑut cōis vsus inter eos assignat, aut qd aliqui faciūt dignius, aut excellētius artificiū: qm̄, vt hr ī additione sup gl. ī verb. ex multis rerū argumētis. in §. cūq;. in ꝓœ. Iustiniano, ex cōi ꝓuerbio. Opus laudat magistrū, dicit tex. & Iac. Rebuf. pillū text. ī l. j. C. de fabricensib. lib. 11. qd materia ferri dr̄ nobilis. Aut ꝙ vnus maiorē experientiā habet q̄ alius, aut ꝙ sit felicior, vt de his qualitatib⁹ añ, ī 9. par. dixi, vbi scripsi milites esse laudādos ex maiori experiētia, ex maiori felicitate, & fortuna, & ex plurib⁹ aliis q̄ ēt adaptari possunt artificib⁹, maximè quātū ad maiorē experiētiam. Et hoc dico qm̄ inter oēs artifices cuiusq; artis, magna seu lata est differentia, vt est text. in l. inter oēs artifices longa est differentia. ff. de solutio.

Et inter metallarios q̄ sint ꝑferendi, & qui sint digniores, an extrahētes materiā, an formā ei dantes de extrahentib⁹ materiā sint textus in rubro & nigro, de metallariis. lib. 11. C. & tales nullā hn̄t dignitatē, sed fabricēses de qbus est titulus, de fabricensib. eo. lib. C. in multis honoranť, & priuilegianť, vt in l. iure prouisum est. & in l. eos qui. & in l. fi. C. eod. ti. de fabricēsi. sed hoc est quantū ad illos, qa quantū ad particulares, qa forma est dignior materia, iō fabricēses in oī specie metalli sunt digniores metallariis simplicibus. Etiā inter istos præferunť, qui dicuntur cælatores, seu sculptores, & fuerūt plures q̄ in argēto cælādo claruerūt. quos refert Textor in sua officina c. sculptores, cęlatores, statuarij, & marmorarij, & sunt ꝑprié illi q̄ argētarij apud nos dicunť, & q̄tò magis sunt in eoꝝ arte experti, tātò magis aliis ꝑferuntur. & plures artifices & fabros enumerat & laudat Textor in sua officina. & alij artifices. q̄ præ cæteris laudantur ab antiquis scriptorib⁹ pp excellentia opera ab eis facta. etiam Plin. lib. 24. cap. 8. ponit nobilitates operum ex ære.

Trigesimanona cōsid. Inter artifices ꝑferunť Librarij & Impressores, seu calcographi, aut bibliothecarij: qm̄, vt ait Polydorus Virgil. de inuētorib⁹ rerū. lib. 2. c. 7. cū indies magis magisq; hoīum ingenia sola libroꝝ cōmoditate vigeāt, & ad capessendas disciplinarū liberaliū artes, facili⁹ oēs alliciāť, ipsaq; literarū studia mirū ī modū vbiq; floreāt, piaculum hercle se fecisse duceret, si tale inuētū silentio ꝑteriret. Cū ēt, vt ait Hier. ad Marcellā, hmōi scriptorū libri, ingenioꝝ effigies, & vera & ęterna monimēta sint. Vñ Agesilaus, teste Plutarcho, cū bene multi vellēt sui corporis simulacrū gratis effingere, nunq̄ id fieri passus est, animi tm̄ monimēta posteris relinquere studēs. Illud. n. sculptoꝝ, hoc suum. Illud diuitū, hoc bonoꝝ esse opus ducebat. & plenè scribit Philippus Beroaldus de inuentorib. literarū. & inuētores literarum summopere laudat in orōne habita in enarratione Iuuenalis atq; Salustij, & ēt scripsit in d. ca. 7. ipse Polydorus de iis qui libros ediderunt & composuerunt, & qui bibliothecas habuerunt, & primò fecerunt, de quibus in sequen. par. in 73. cōsideratione dictum est. vbi posui de excellētiorib⁹ bibliothecis: & tandem dicit, ꝙ fuit hoc magnū mortalibus munus ꝙ plures libros scripserūt: sed nequaquam conferendum huic, quod à pauco tpe repertū est in nouo scribendi seu potius imprimēdi genere. Tantum. n. vno die ab vno hoīe literarum imprimitur, quantum vix toto anno à pluribus scribi posset. Vnde adeò disciplinarū oīum magna librorū copia ad nos manauit, vt nullū amplius superfuturū sit opus, quod ab hoīe, quāuis egeno desiderari possit. Illud insuper addit, ꝙ autores quoq; plurimos tā Gręcos, q̄ Latinos ab oī prorsus interitus periculo vindicauit. Quare, inquit, tantæ rei autor non est sua laude fraudandus, præsertim vt posteri sciant, cui diuinum beneficiū acceptum referre debeant. Itaq; Ioānes Cuthēbergus natione Theutonicus, equestri vir dignitate (vt ab eius conterraneis accepi) primus omniū in ciuitate Germaniæ (quā Maguntiam vocāt) hanc imprimēdarum literarum artē excogitauit, primūq; ibi ea exerceri cœpit. Non minori industria reperto ab eodē, vt fertur, autore, nouo attamēti genere, quo nunc impressores tantum vtuntur: vnde Beroaldus in laudem Germaniæ inter plures versus hos lusit.

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere qua doces premendo.

Decimosexto deinde anno, qui fuit salutis humanæ 1458. quidam nomine Conradus homo itidē Germanus Romam primò attulit, quam deinde Nicolaus Iensou Gallicus primus mirum in modum illustrauit, quæ passim hoc tpe per totū ferè terrarū orbē floret. Cùm ergo ex prædictis constet eos esse vtiles reipublicæ propter vtilitatem illius artis, sunt laudādi artifices, qui etiam inter sculptores poni possunt, de quibus dictum est in præcedenti consideratione.

Quadragesima consid. An alchimistæ sint connumerandi inter metallarios, sic ꝙ inter artifices laudari possint. & si aliquam laudem ex artificio eorum consequi valeant: & sic incidenter quæro an Alchimia sit prohibita, & si eam exercentes peccent.

Et vr ꝙ sic, quia vna species transmutatur in aliā. Cùm plumbum efficiatur argentum, vel æs aurum, sed citra Deum nemo potest vnā speciē in aliā transmutare. c. epi. §. quisquis ergo. 26. q. 5. & ēt: qm̄, vt videtur cōiter nullus est, qui habeat veram huiusmodi artem, vt docet experiētia, & de ipsis dr̄. 2. ad Thimothęum. 3. & in c. ne mirum. §. aruspicinæ. 26. q. 5. semper addiscentes, nunquam ad veritatis scientiā peruenientes. Et si aliqui aliqñ quid fecerint, non tñ reperitur ꝙ sit verum aurum, vel verum argentū, sed sophisticatū, nec habet veritatem cum auro vel argēto, sed solū apparentiā. Et si contingat aliquando fieri apparenter verum (quod tamen raro) fit cum tam magnis expensis, quod est dānosum, & sic tale exercitium est contra vtilitatem publicam. vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa, in verbo, Alchimia.

Ioannes tamen Andr. in additione ad Speculum in tit. de crimine falsi. commendat Alchimistas, q̄ ex magisterio suæ artis, siue magica, vt inquit, siue alia arte reprobata, de vili metallo faciunt ꝓtiosum. Nec

hoc

hoc faciendo dicunt mutare vnã speciẽ in aliã diuersam, sed vnã metalli speciem faciũt meliorẽ, vt de stã no, vel ære faciũt argeutũ, vel autũ. Procedũt eñ oia metalla ex sulphure & argento viuo: habet.n.argẽtum venarũ suarũ principia, vt dicit glo.j.in c.ferrũ. l.dist.sed vbi est melior influẽtia astrorũ, ibi pducit metallũ ptiosius. Vnde per influentiã astrorũ cũ herbis & lapidibus, quibus insunt multę virtutes, põt naturaliter vna species metalli cõuerti in aliã speciẽ magis ptiosam, vt tenet Panor.in c.2.de sortilegiis. Cũ ergo ars imitetur naturã in hoc inquantũ põt, videntur bene agere Alchimistæ, si p virtutẽ herbarũ, lapidũ, vel aliorũ elemẽtorũ, vnũ vile metallũ in pretiosius reducãt, cum ambo fuerint eiusdẽ speciei & principij.s.ex ipsis sulphure & argento viuo. Insunt eñ reb⁹ corporeis p oia elemẽta qdã seminarię rõnes occultæ, qb⁹ cũ data fuerit opportunitas tpalis atq; casualis prumpunt in species debitas suis modis & finib⁹, vt dicit tex.in d.c.nec mirũ.§.aruspicinæ, circa fin.ex quibus ẽt Oldr.in cons.suo 69.approbat & laudat Alchimistas, quos ẽt laudarẽ, si semel intellexissem aliquos ad veritatẽ artis puenisse.sed potius cõsulerẽ cũ Io.de Plat.in l vnica.C.de argenti precio quod thesauris infertur.lib.10.ab hmõi artificio abstinendũ, eo qa nõ est scia pietatis, & in eo sunt multæ deceptiones: & de isto videanrur ẽt And.de Iser. in c.q̃ sunt regalia. in vsib.feudo.& Surgetus in suo cõpendio militaris disciplinæ, vbi eos reprobat. Et licet Arnald.de Villanoua se iactauerit fecisse virgas aureas ex hmõi artificio, quas omni probationi & experimẽto submittebat: credo tñ hanc artẽ eẽ apud humanũ genus deperditam, cum arte fundendi lapides, & rer refundendi aurum. Ioannes 22.in extrauaganti, q̃ incipit: spõdẽt.ẽt hãc artem reprobauit.

QVadragesimaprima cõsid. sit de artificiis lanificiorũ, qui sunt necessarij in vita humana. Vñ dr prouer.31. Quęsiuit lanã & linũ, & opata est consilio manuum suarũ.& sequit. Stragulatam vestem fecit sibi. Et ista ars lanificum continet operationes nendi, cõsuendi, retorquẽdi, & q̃ fiunt manu, acu, fuso, pectine, fubula, calamistro, girgillo, alabro. Insuper continet vsum floccorum, filtrorũ, sagorũ, sagmarum, funiũ, mattolarũ, & sportarũ ex straminibus vel viminib⁹. Et sunt in quadruplici differentia, qdã ex lana, quidã ex serico, qdã ex pellib⁹, quidam verò ex lino seu canopo, vel ex pilo & suberis. Et inter istos qui digniore vtuntur materia, vident pferendi aliis. vt sunt illi q vtũtur serico, cùm sit dignius lino, canopo, vel pellibus, vt in seq.par.in 96.consid.tactum est. Ideo artifices serici seu sericarij digniores videntur. Sed vr inter istos (imo inter oẽs artifices) lanificiorum pelliones seu pelliparios (qui faciunt vestes ex pellibus) esse pręferendos cæteris, tum quia fuit primum artificiũ factum, ẽt à Deo ipso optimo maximo, cùm scribitur Gene.3. Deus fecit Adæ & Euæ (eos extra paradisum terrestrem eiiciẽdo) vestes seu tunicas pelliceas, vt ante hac par. ĩ 38.cõsid.dictum est. & recenset Bernar.de Bust.in 2.par.sui Rosarij. serm.19.in 2.par.in litera S. & serm.32.in litera X; Contra tñ nituntur & instant Architectores dicẽtes, Deũ prius exercuisse architecturã creando cœlũ & terrã in prin.Gen.1. Et agricolæ dicũt Deum exercuisse agriculturã in horto delitiarum, s.in paradiso terrestri, ibi creando & plãtando arbores & fructus pro hoie, à quo Adã & Euã emisit pp eorũ peccatũ. & eos eiiciẽdo fecit eis vestes pelliceas, ex quo & architecturã & agriculturã, primò fecit, docuit, & exercuit. Fuerat ẽt statuarius, quia fecerat & formauerat hoiem ad imaginẽ & similitudinẽ suam, anteq̃ fecisset eis vestes pelliceas, vt scribitur Genes.1.& 2.

Inter hos artifices lanificiorũ sunt ẽt tinctores lanarum & pannorũ, de quibus hr per Bartholo. Anglici in suo libro de proprietatib.rerũ lib.29.in trac. de coloribus.in fine. Sed an tales potius debeant cũ artificibus picturæ q̃ lanificij poni, dicam ĩ: ex quo vr pictores lanificis esse præponendos, pter picturæ excellentiã & colorũ, qui post metalla auri & argẽti digniores res esse censentur q̃ ponant in armis vt ante in 1.par.in 60.conclusio.& pluribus aliis sequẽtib.38.considerationis dictum est. & in seq.par. in 93.consideratione.

Sed qcquid sit, si tinctores lanarũ inter lanificos cõputent, credo illos non esse pferendos illis q pannum faciunt, cũ lana & pannus nõ accedat tincturæ, sed tincturæ lanę ant pãno: & sic cũ materia prima sit dignior & maior q̃ illud qd illi adiungit p tinctu.rã. Ideo maior erit ille q pannum facit, q̃ qui intingit seu inficit. vt est tex.in l.sed si ex meis. & l.qcqd. ĩ fi. ff.de acqu.rer.dom.& §.cum ex aliena.in glos.ab aliquo.ff.de rerum diuis.& tex.magis ad literam in §.si tñ alienam purpuram vestimento suo quis intexuit: licet pretiosior sit purpura accessionis vice cędit vestimento.inst.eod.de rer.diui. Ideo tãquã accessoriũ nõ est maius principali, ex quo tinctores accessorij ad lanificos & pãnificos nõ sunt maiores illis, imò tanq̃ accessorij sunt illis pferendi lanifici & pãnifici.

Contrarium tñ tenet Iaco. Rebuffi in l.qui aliquẽ. C.de murilegulis.lib.11.vbi dicit ꝙ tincturerij Mõtispessulani præferunt in sedibus textoribus & cana basseriis: cũ habeat dignius officiũ, p §.si quis in aliena.instit.de rerum diuisio. In artificiis verò in quib. ferruminatio est maior materia, tunc materia artificio & ferruminationi accedit: & hoc casu nimis pretiosum cedit pretiosiori, sicut videmus ĩ metallarijs. Nã qd factũ est ex ferro nõ denoiat ab illo qui primo ferrũ fecit, sed ab illo q ferruminauit. Sic ẽt in aurifabris res aurifica facta p aurifabrũ nõ est illi qui fecit aurũ, sed illi q cõposuit & ab eo denoiat, & illius est: licet aurũ sit alterius qñ forma est mutata: quod nõ possit reduci ad priorẽ statũ in quo erat. d.§.cũ ex aliena.& ibi doct. Et hoc est qa maior & potentior est forma q̃ materia, qa forma dat esse rei & conseruat eã in esse.l.Iulianus.§.quæsitũ.ff.ad exhibẽdũ. Et esse & forma cõuertunt.glo.in c.in ciuitate.extra de vsuris.& d.meus Ias.in l.iiij.§.cath.ff.de verb.obl. Ideo cõcludit ꝙ oẽs artifices dantes formã materiæ, & illũ specificãtes tanquã digniores pręferunt illis qui faciũt materiã, notatur in iuribus ante allegatis.

Intellige tũ prædicta ẽt quando tales artifices faciunt & specificant materias in opus necessarium & hone-

honestū: qm̄ tales & pp necessitatē vitę humanæ (q̄ p̄ferenda est) & honestatē, q̄ ēt summè commendanda est. vt in seq. par. in 36. cōside. in princ. præferendi sunt illis qui faciunt opus voluptatium, seu res voluptati tm̄ hoīs deseruientes. Vnde facientes pannos necessarios ad vitā hoīs ad vestiendum hoīes, q necessario vestiri debent ad arcendū frigus, nuditatem tegendam lasciuiā prouocantē, & decentem ornatū personę. vt dicit Ant. Floren. in 3. par. suæ sum. tit. 8. c. 4. §. ij. sunt pręponendi illis q faciunt sericum, qui serifici seu setatoli dicunt͛ Et autore eodē. in d. loco. §. v. & Bernar. de Bust. in d. 2. par. serm. 32. in litera. x. licet hęc ars sit honorabilis in humana ciuilitate: tñ de se est illicita, cum deseruiat vanitati in multis, cū sericis vtantur hodie, & velutis, & carmusinis stipēdiarij & mulieres, non solū vxores principum, baronū & militū, sed etiā mercatoꝝ & artificū, qd est satis indecens, & magis fm abusionem q̄ consuetudinē locoꝝ. Et in signum detestationis talis vanitatis legitur Luc. 16. ꝙ diues epulo q induebatur purpura & bysso, sepultus est in inferno. Et qd dicitur in c. quisquis. xlj. dist. ꝙ in iis debet quis se conformare morib͛ patriæ. Intelligitur tñ semper salua honestate & decentia. ex quo ex dictis Florentini videretur, ꝙ lanifici essent præferendi serificis seu sericariis.

Sed videtur ɔ̄triū esse astruendum, cum in seq. par. in 96. consid. dixi, quòd vestes præciosæ quę fiūt ex serico & auro, sunt vestes solis principibus decentes, & ex quibus principes ex honestate vestiri debēt & solis principib͛ cōueniunt. vt ibi dictū est & hr̄ in rubro & nigro de vestibus oloberis. lib. 11. C. Ideo hmōi artifices in maiori dignitate constituti sunt, cū videant͛ esse artifices principis, dixi hic ī 35. consid. Ex quo ēt coquus principis cū dicatur dignitatē hr̄e, vt dicit Romanus singulari suo 649. p̄ferri debet cuicūq; plebeio & artifici. Ideo multo magis serifici q sunt artifices principis, quibus princeps p̄mittit sericum facere in solis gyneciariis, hoc est locis secretis, vt ait tex. in l. j. C. de vestibus oloberis. Et ēt dicit Bernar. de Bust. in d. sermo. 32. ꝙ ad serificos non spectat discernere si velutum vel brocatū emat quis ad decētiam sui status vel ad vanitatē & excessum: dūmodo iusto p̄tio vēdāt, & bona intētione, s. ꝓ illis pro qb͛ decenter est portandū & sine fraude. Etiā: qm̄, vt cōiter videmus, potius talia fiūt in honorem dei ꝓ ornamentis maioꝝ ecclesiarum, q̄ frequentius ex ijs q̄ ex lana, lino, aut canopo fiunt. Ideo versantes circa hāc artē cæteris præferēdi sunt.

Ex p̄dictis idē inferēdū est ad artifices tapetoꝝ, q̄ videnť tm̄ fieri ad ornatū & voluptatē in palatiis & domib͛ i qd dic eē verū quo ad inferiores: sed quo ad principis ornatū & honestatē videntur necessarij, cū ea q̄ sunt & tendunt ad honorē principis sunt ita necessaria, sicut si ad cōmodū: imò qd plus est comprehenduntur in suppellectili, vt hr̄ in l. de tapetis. ff. de suppellectili legata. Ideo de his dicendū est, ꝓut de serificis. cū videatur eē artifices eorū quæ spectāt ad principes & magnates. Ideo cū digniora tractent & nobiliora seu præciosiora cæteris eorum arte paritate data artificij præponendi sunt ex antedictis.

Inter hos ēt lanificos sunt textores & lanarum, & linorum, & canapis, & vt maiorem experientiam & artem callent, sunt inter eos honorādi. Hi tñ cum videantur dare formam & panno & telis videnť p̄ferri illis qui p̄parant & lanas & linū, nec tales apud nos habentur in magna ęstimatione. imò ēt in pluribus qñ fit mentio de his in iure reputanť & qualificanť pro seruis, vt scribitur in l. Titiæ textores. ff. de leg. j. Ideo pro abiectis habētur. videntur tñ tales aliis sub hoc artificio lanificiorū cōprehensis p̄ferendi, s. chordariis seu scenofactoriis i nā scenofactorij dicūtur q funes seu chordas faciūt. In quibus cōprehendunť q faciunt funes ad venandum & piscandū. Et huius artis scenofactoriæ fuit Paulus apostolus. vt refert Anto. Floren. in suis historiis, par. 1. tit. 6. c. 5. Et miror quō Paulus fuit huius artis artifex, cū esset ciuis Romanus. vt scribit͛ Act. 22. i fi. Crederem forte eum fecisse solum funes ad piscandū, aut ad capiendū aues, non autem grossiora rhetia quę fiunt ad venandum.

Inter hos ēt sunt sutores, cū sutoris ars in vestimētis faciendis consistat. tā ex lana, quam panno serico aut lino. Et isti ēt dicunť sarcinatores vel cerdones, vt facit tex. i l. & si quacūque. §. fi. ff. ad legē Aquil. & l. itē q̄ritur. §. si quis seruū. ff. locati. Et sunt in multiplici differentia: sed oēs sub vno noīe sutoris (vulgò *cousturiers*) dicūtur. Et tales cū textoribus & plurib͛ aliis ante nominatis quasi habētur pro secib͛ vrbiū, vt dicit Budęus. Adam tamē & Eua prius om̄i sutoris exercuerunt, vt hic ante in 34. consid. huius partis dixi, in vers. bracharij. de plurib͛ q sub hmōi artificio lanificij comprehendi possunt: vide p Textorē in suis denominationibus a variis artium professionibus positis in sua officina.

Accedat huc ꝙ lanificiorū artifices debēt celebrare festum S. Seueri, cum fuerit artifex lanificij, & in tali artificio existēs fuit assumptus ī archiepm̄. vt est tex. in c. statuimus. §. his oibus autoritatib͛. 61. dist.

Q Vadragesimasecunda cōside. fit de artificib͛ vacantib͛ circa ligna, q̄ sunt sub arte architectoria, de qua ante ista par. in 3. consid. Et hæc consistit in cementariam & carpentariā, & est ars necessaria vitæ humanę pro domib͛ & habitationibus fiēdis, q̄ nos defendunt à pluuiis, & ventis, frigorib͛, & caumatibus: vt quiescere valeat vnusquisq;, & secretè opari, q̄ expedit. vt est testis Anton. Floren. in 3. par. suę sum. tit. 8. c. 4. §. viij. Et Bernar. de Bust. in 2. par. sui rosarij. serm. 32. in 2. par. in literā T, vbi ēt dicūt, ꝙ Cy. fuit primus q hanc artem inuenit, ex qua condidit ciuitatem & domos. Gen. 4. Et ante diluuium Noe fecit arcā de lignis leuigatis, & māsiúculas ī ea, bitumine liniēs eas intrinsecus & extrinsecus. vt scribitur Gene. 6. Et egressus arcā Noe ædificauit altare dño. Gene. 8. Et post diluuium Nembroth primus tyrannus ędificauit ciuitatem, vt scribitur Gene. 10.

Et sicut metalla & lanificia sunt nobiliora lignis, vt ex deductis in 3. consid. huius partis: & in sequ. par. in 95. consid. comprobari potest: Ita etiam artifices metallorū & lanarū artificibus lignorum pręferendi sunt. Licet F. Patritius libro primo de institutione reipublicæ, titu. 9. videatur pręferre architectură

cturã fabricę, quã dicit nõ modo in pace ad vrbium ornamentum atq; vtilitatem necessariam esse, verũ in bello ad repugnandum oppugnandumq;. prout eleganti stylo ibi describit.

Sed crederẽ, q̃ sicut forma dat eẽ rei, & est illa quę dat laudẽ artificio, cũ opus laudet magistrũ, inter eos q̃ in illa arte dãt digniorẽ formã & excellẽtiorẽ sunt digniores, & p̃ferẽdi: vt sunt q vulgo vocant̃ menusari, cũ digniorẽ & elegãtiorẽ dent formã lignis essent p̃ferẽdi carpentariis, q grossiorẽ formã: pro carpẽtariis tñ faceret rõ ante adducta, q̃ ea p eos facta ad vitæ humanæ necessitatẽ fiũt, pnta domus & alia ędificia. q̃ verò fiũt p menusarios vident̃ fieri ad voluptatem saltẽ ad honestatẽ, quæ nõ est p̃ferenda necessitati. Cũ necessitas vitę humanę oĩa vincat. Et oẽs tales etiã dicuntur fabri lignoꝝ. vnde, vt dicit Ioan. Chrysost. in serm. de Epyphania, S. Ioseph sp̃osus gloriosę virginis carpentarius lignorũ fuit. Et faber pro oĩ ferri percussore ponitur lib. 2. §. j. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Et aliàs pro lignario accipitur. l. ferri. §. fin. ff. de verbo. & rer. signif. Et etiã dicitur faber lignaminis. l. ij. §. vlt. ff. de eo quod certo lo. gl. in §. certæ. institu. de rerum diuisione. vt s̃ hac par. in 33. cõsid. versi. fabricarij. dictum est.

Textor verò in sua officina multos scribit architectos, quos dicit fuisse nobiles. vt fuit Damocrates q Alexandriam metatus est.

Spintharus Corinthius Delphicum templum construxit.

Ctesiphon templũ Dianæ Ephesię, vbi simulachrũ ipsi⁹ Deę virginẽũ fuerat. Vnde Plin. Operi (inquit) præfuit Ctesiphon architectus.

Meleagenes fanum Mineruæ Prienensis.

Theodorus Phocensis fecit Tholum Delphicum.

Philo Atheniensis armamentarium Pyrei.

Hermogenes ædem Doricam Iunonis magnebæ.

Sugilas mausoleum Artemisiæ.

Zenodotus nobile pauimentum Pergami.

Hermodorus nomẽ est Architecti qui obeliscũ fecit.

Aemilius, Rholus, & Theodorus, architecti fecerũt Labyrinthum Leminium.

Valerius Hostiensis architectus fuit, qui theatrũ Romæ texit.

Mnesicles architectus Athenis arcem ædificauit.

Nicon pater fuit Galeni geometriæ & architecturæ peritissimus,

Apollodorus Traiani forum, metodeum, & gymnasiũ Romæ fabrefecit, hunc interfecit Adrianus.

Et aliquos ex p̃dictis posuit F. Patritius in lib. 1. de institutione reipublicæ. tit. 9. ante allegato.

QVadragesimatertia ꝯsid. Horum artificũ q circa lapides, vel cemẽta operant̃, multiplex reperit̃ differẽtia: qa aliqñ dicũtur cemẽtarij, aliqñ verò latomi. & ẽt status huius artificij exaltãdus est & extimãdus fm vtilitatẽ quã affert in republica, & fm excellẽtiã artificioꝝ ex hmõi artificio ꝓuenientium. Nã, vt dicit F. Patritius lib. 7. de institut. reipublicę. tit. 6. Lapidicinæ cõmoditatẽ vel maximã hñt, ex qb⁹ quadrata saxa, & cementũ copiæ cõparant̃. Et p̃cipuẽ si molles lapides sunt aut mediocres. Nam duriores illi speciẽ potius præ se ferunt q̃ vtilitatem: labore em̃ plurimo indigent, & diligenti impensa. vt in seq. pat. in 91. consid. dictum est.

Inter hos tñ primos autumo eẽ vitrarios, q vitra cõficiunt ex lapidibus, & isti fundunt lapides in fornace vi & calore ignis, & est vnũ mirabile. Ideo cęteris p̃ponendi sunt, cum apud nos ex cõi opinione patrię pro nobilib⁹ habent̃. Et talis cõis opinio est potens ad causandum nobilitatẽ, vt ante dixi in 8. par. in 6. consid. Etiam sunt immunes à muneribus personalibus. vt hic ante, in 38. consid.

Sed cũ sit hic qõ de excellentia q̃ procedit ex forma, q̃ maior est q̃ illa quæ procedit ex materia: Ideo ĩfero artifices marmoreos & circa mamor artẽ exercentes, eẽ cęteris excellẽtiores. pp excellẽtias & nobilitates ædificiorũ, operũ, & artificioꝝ q̃ fuerũt, & fiũt ex marmore potiusq̃ ex aliis lapidib⁹. & ex ijs Plin. lib. 36. naturalis historiæ. c. 5. ponit. 126. artifices in marmore. & ibi ait hãc artẽ tãto vetustiorẽ esse q̃ picturã aut statuariã. Etiã Textor ĩ sua officina. ĩ c. sculptores, cælatores, statuarij, & marmorarij, plus artifices marmorarios q̃ alios laudat. & ẽt F. Patriti⁹. li. 1. de institut. reipublicę. tit. 9. inter architectores multum extollit marmorarios, ꝑ qbus ad illos recurre. & inter hos artifices sculptores maximè laudantur.

Dipenus verò & Scyllis Cretenses Sicyonẽ secõtulere vbi fuit quondã p̃cipua oĩum metallorũ officina. Ibiq; sculpẽdo marmore primi oĩum claruerũt. testis est Plin. in d. loco. c. 4. Qui verò inter hos excellentior sit iudicandus, Plin. eod. lib. ca. 5. dicit Phidiã clarissimum artificem nunq̃ satis laudatum. Is fuit Atheniensis sculptor & minorib⁹ simulachris sculpendis claruit. Idem fecit statuã Mineruę ex auro & ebore amplitudine 26. cubitorũ. In cuius scuto cęlauit pliũ Amazonũ, & Gigãtomachiã, in soleis Lapytharũ pugnã & Centauroꝝ. Fabius Phidias (inquit) diis q̃ hoibus efficiendis melior, in ebore verò longè citra æmulũ, vel si nihil nisi Mineruam Athenis, aut Olympiũ in Aelide Iouem fecisset. Martialis. lib. 3.

Artis Phidiacę toreuma clarum.

Pisces aspicis, adde aquam, natabunt. Idem lib. 6.

Quis te Phidiaco formatam Iulia cælo,

Vel quis Palladia non putet artis opus?

Statius lib. 2. sil.

Phidiaca rasere manus.

Lysippus Sicyonius adeo claruit sculptura, vt ab eo solo fingi voluerit Alexander, quemadmodum pingi à solo Apelle. Horatius.

Edicto cauit, ne quis se præter Apellem

Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra.

Stroza pater.

Cedit Lysippus Phidiacusq́, labor.

Hunc Plinius ait fecisse ad 70. opera, quæ singula atti claritatem dare potuissent. Propertius.

Gloria Lysippo est animosè fingere signa.

Sabellicus verò in 10. libro suorum exemplorum dicit tres opifices fuisse summos. Et ẽt dicit Alexãdrũ suo edicto tribuisse tribus diuersarum artiũ principibus viris præclarum laudis testimoniũ, suũ cuiq; in suo genere, & inter cęteros, q̃ nullus alius præter

Pyrgotelem imaginem suã sculperet. & de his sculptoribus & statuariis, & laude illorũ et scripsit F. Patritius lib. 1. de instit. reipub. tit. 10. Etiam plures statuarij laudantur à Textore in loco præallegato post Plinium ex notabilitate operum quę fecerunt, tam ex marmore lapidibus quàm alia materia.

QVadragesimaquarta cõsid. tractat de artificibus qui circa colores versantur, q sunt in duplici differentia. Quidã sunt tinctores, de quibus añ hac par. in 41. conside. versi. inter hos dictũ est. Alij verò sunt pictores, & de his hic scribit: de excellẽtia verò dolorũ dicetur in seq. par. in 94. cõside. & ĩ in 1. par. in 64. cõclus. 38. cõsiderationis. vbi de armis narrat, q̃ laudant, distinguunt, aut deprimũtur ex colorib⁹. Nũc solũ est quęstio de excellẽtia pictorũ. Nã ars pictorũ versatur in oib⁹ tam lanis quã linis, serico, argento, auro, & metallis, lignis, & lapidibus. In quibus solet causa voluptatis honestatis ant et lasciuiæ adiungi pictura, q̃ olim fuit in multo & maximo honore, miraq; æstimatione. & vt ait F. Patritius de institutione reipublicę lib. 1. tit. 10. Pictura eruditionẽ maximã præsefert, & cõmerciũ cũ poetica & oratoribus habet. hinc dicit Laurẽtius Valla ĩ proœ. suarum elegantiarum, ꝙ artes liberales proximæ sunt, ars pingendi, sculpendi, fingendi, architectandi. Sextus Empericus ex Symonidis poetę s̃nia picturam dicit esse tacentẽ poesim, Poesim autem loquẽtẽ picturã. & certe magni ingenij est, & diuinã ꝓpe cognitionẽ attingit, varias animaliũ rerumq; species sic mente concipere, vt penicello, & variis coloribus adeo exprimantur, quasi in illis nihil præter spiritum desit. Et certè cũ optimã picturã cernimus id dicere possumus, quod Valerius Martialis de catella picta cecinit. Ipsam deniq; pone cũ catella, Aut vtranq; putabis esse verã, Aut vtrãq; putabis eẽ pictã. Legimus etiã boue ad aspectum pictę bouis mugisse, & pictis vuis nonnullos fuisse deceptos, auesq; ad pictã speciẽ sui gñis excitatas. vt refert Plin. lib. 35. c. 10. Et vt disserit Budæus in l. Athletas. ff. de his qui notãtur. infamia. hmõi artifices nõ modo iconicas imagines effingunt, id est oib⁹ liniamẽtis ad exẽpla expressas: sed et ethicas, id est sensibus expressis prope modum spirantes. Non modo. n. gratiã habet pictura, & delectationẽ mirificã præbet, verũ præteritã rerũ memoriam seruat, et hystoriã rerũ gestarũ ante oculos nr̃os perpetuò profert. Quin etiam legendo picturas in q̃bus pclara facinora exprimunt, excitamur ad studiũ laudis & ad magna negotia obeũda, veluti si alicui⁹ hystoriæ monumẽta voluerimus. Quanta autem autoritas hmõi artib⁹ olim fuerit et ex eo ꝯficere possumus. qd Plin. lib. 35. ca. inquit de Pamphilo pictore loquẽs, Docuit neminẽ minoris talẽto annis decem. quã mercedẽ & Apelles & Melanthius ei dedere. & hui⁹ autoritatæ effectũ est Sycione primũ. deinde & in tota Græcia, vt pueri ingenij ante oĩa graphicẽ hoc est picturã in buxo docerent. Reciperetur q; ars ea in primũ gradum liberaliũ. Semper quidẽ honor ei fuit, vt ingenui causa exercerẽt, mox vt honesti ꝑpetuo interdicto, ne seruitium docerentur.

Locũ igitur habent (teste F. Patritio de institutione reipublicę.) Pictores & honestum quidem, vt studio gloriæ incendantur: & ad parem laudem adolescentulos inuitent. Non. n. puduit Fabium Patritiũ illum Romanum optimo genere oriundum, qui maiorum suorum nobilitatẽ ab Hercule vsq; recẽsebat pictura exerceri, & ab ea cognomentum accipere. Nec diu post pœnituit Marcum Antonium doctissimũ ac sanctissimũ imperatorẽ operam picturæ dare sub Diogene pceptore quãquã illustriorib. disciplinis indulgebat, & magistris q̃busq; eruditissimis vtebat.

Legimus et Platonem picturæ studiosissimũ fuisse. & Ciceroin ea eruditos oculos se habere asserit. Quo circa non erit verendũ ne manus adolescentulorũ colorib⁹ inquinent, cũ ꝓxima doctrina accedat pictura, hinc fundamẽtũ pbet ars illa, quã signãdi nũcupare possumus. vnde & signa dicuntur, & per diminutionem sigilla. Hanc artem Aristo. summopere laudat, vultq; vt pueri illã ediscant, q̃n aliis plerisque artibus necessaria sit. Non modo sculpturę & cęlaturæ, quæ sine ea nullo modo esse possunt, verum compluribus & præcipuè architecturæ: de qua superius hac par. in 3. & 42. considerationibus diximus.

Qui. n. fuerint primi pictores, & quorum opera apud veteres gratiã aliquã meruerũt: scribit Plinius eodẽ lib. 35. c. 8. 9. 10. & 11. & primũ Polignotũ & Aglaophõ fuerũt q simplici dũtaxat colore vsi sunt, & suos studiosos cõplures habuerũt pp simplicitatẽ illam, quæ fundamenta artis sola imitatione naturæ iecit. Fuerũt tñ alij ante eos, & Canachus in primis, cui⁹ signa rigidiora extitisse, q̃, vt imitarent veritatẽ. Cicero ait dura et Calamidis fuisse, sed tñ meliora q̃ Canachi. Mirouis propius ad veritatem accedebãt. In Prothogene, Actione, Nicomacho, & Apelle iam perfecta omnia videri idem adstipulator est. Nihil. n. simul & inuentum & perfectum esse docet.

At verò Zeusis, & circa eius tpa Parrhasius (qui vixit tpe Socratis) plurimũ huic arti addiderũt. Nam Zeusis luminum vmbrarumq; ratiões inuenisse dr, & picturę arte tãtas opes sibi cõparauit, vt in earum sustẽtatione Olympiæ nomen suum aureis intextũ literis ostentaret: postea opera sua donare instituit, ꝙ nullum pretium putaret esse illis dignũ, autor est Plinius in loco ante alleg. c. 9. Parrhasius aũt lineas examinasse subtilius traditur, & geometricam quandã rationem picturæ addidisse. & de eo Plin. in d. locõ c. 10. ait. Parrhasius Ephesi natus primus Symmetriã picturę dedit, primus argutia vultus, elegãtia capilli, venustate oris, confessione artificũ in lineis extremis palmã adeptus. Inter alia eius opera quàmplurima pinxit Archigallũ. quã picturã amauit Tyberius princeps, atq; Lx. sextertiis ęstimatã cubiculo suo iclusit.

Suã quoq; laudẽ meruit Aristides Thebanus, quẽ æqualẽ dicit Apelli Pli. d. c. x. col. iiij. primus animus animũ pinxit, & sensus oẽs expressit. Vnã eius tabulã Attalus rex cẽtũ talẽtis emisse tradit. Cęsar quoq; dictator eiusdẽ pictoris tabulas duas 80. talẽtis emit.

Philippus Macedo, & eius filius Alexander quãdoquidem pictura delectati sunt, artem hãc summopere extulerunt, quorum temporibus præcipuè floruit, & diuersis virtutibus laudabatur.

Verum

Verum & omnes prius genitos (vt vtar verbis Plinij) futurosq; postea superauit Apelles, eousq; in pictura prouectus: vt plura solus propè q̃ cæteri oẽs contulerit, voluminibus editis, quę doctrinam eam continent. Nam decorꝛ optimè seruanit, & suę cuiq; personæ modũ dedit & venustatem, hoc est suam venetẽ (quã Græci charita vocãt) ne aut nimiũ offenderet, aut parum defraudaret, qui ĩ re alios pictores peccare dicebãt, q nõ sentirẽt qd esset satis. Eius prudẽtia maximè apparuit cũ Antigoni imaginẽ pinxit, quã latere tantũ altero ostendit, vt amissi oculi deformitas lateret. Fuit.n. & comitas illi, ꝑpter quã & gratior Alexãdro magno erat, frequẽter in eius officinã ventitanti (vñ ẽt ædicto vetuit, ne ab alio pingeret) sed & ĩ officina imperitè multa disserẽti silẽtiũ comiter suadebat, rideri eũ dicẽs à pueris q colores terẽbãt: tãtũ autoritatis & iuris erat, & ĩ regẽ alioqui iracundũ. Pinxit & ipsum Alexãdrũ magnũ fulminigerũ in tẽplo Dianæ Ephesiæ talẽtis 20. Venerem Cois inceptã moriẽs reliq̃t ĩperfectã, nec inuẽtus est q tã egregio operi ad ꝓscripta liniamẽta succedere vellet.

Idẽ pfecta opera, ꝓponebat in pergula seu porticu trãseuntib⁹, atq; post ipsam tabulã latẽs, vitia q̃ notarent auscultabat, vulgũ diligẽtiorẽ iudicẽ q̃ se ꝑferẽs. ferunt q; à sutore reprehẽsum q in crepidis vna ĩtus pauciores fecisset ansas: eodem postero die superbè emẽdationem pristinæ admonitionis cauillãte circa crus, indignatũ prospexisse denũciantẽ, ne supra crepidã sutor iudicaret, quod & ipsum in prouerbium venit. Apelli aũt fuit perpetua cõsuetudo nullũ diẽ quibuscũq; negotiis occupatũ ꝑterire, quin lineam aliquã duceret, ducendo exerceret artẽ. Et de Apelle & Parrhasio fit mẽtio in §. si qs in aliena. insti. de rerũ diuisione. vbi dicit tex. Ridiculũ est picturã Apellis vel Parrhasij ĩ accessionẽ vilissimæ tabulę cedere.

Nec minor prudentia Timanthis Cichicij ĩ ea tabula qua Colotẽ vicit. Nã cũ in immolãda Iphigenia tristẽ Calcãta fecisset, tristiorem Vlyssem, & mœstum admodum Menelaum: cõceptis animo affectib⁹ obuoluendũ caput Agamennonis eius patris esse dixit, vt videlicet cogitandum relinqueret summũ illum luctum quem penicillo non posset imitari.

Protogenẽ verò cura cõmendabat, de quo in 1. cõsider. huius partis dictum est. Ratio aũt Pamphilũ, sicut facilitas Meluntiũ. Antiphilus per id fermè tẽporis cõcipiendis visionib⁹ laudẽ meruit: vt diligentia & decore Polycletus cui plerunq; palmã, vnum tñ defuisse volunt, q pondere quodã careret in pingẽdis numinib⁹. Et vt humanæ formæ aliquid supra veritatẽ adderet. Ita aliquid de autoritate deorꝛ demeret. Atqui lenes dũtaxat genas pingere nitebatur, grauiorẽ aũt ætatẽ cõsilio fingebat, hęc F. Patritius de laude pictorꝛ, qui ĩ multis laudati fuerũt: & de laudib⁹ plurium aliorũ scripsit Textor in sua officina in c. pictores diuersi. sed ne laudem ab aliena opera ꝓsequat, fatet se oia delibasse à Plin., put & re vera fecit. & Patriti⁹, & Budæus, & q post Pliniũ de hac re scripserũt: ideo ad eum recurre in d. c. 35. Quę tñ opera ꝑcipuã laudẽ meruerũt, scribit Textor ĩ d. loco. c. scul ptores, cælatores, statuarij, & marmorarij. in fine.

Aduerte, q pictores sunt ita de iure priuilegiati, q exempti sunt ab hospitiis militum. text. in lege archiatros. C. de metatis. lib. 12.

Et ex his antedictis, & multis aliis per Pliniũ, Patritium, & Text. in suis locis suprà allegatis enarratis pictores plurimum laudari possunt & debẽt. Sed obstare vr, q illa ars sit quodãmodo plus voluptariã q̃ necessaria & vtilis, ex quo non ita sit laudanda. vt comprobat Anto. Floren. in 3. par. suæ summæ tit. 8. c. 4. §. xj. Tñ quia est honesta & grata principibus & magnatibus, vt ante scriptum est, etiam quia tendit ad ornatũ ecclesiæ, ita q à quocũq; nõ obstãte ꝓhibitione fieri põt. vt dicit Bar. ĩ l. j. ff. ne qd in loco sacro fiat. vbi hr q pictura q̃ fit ad ornatũ põt fieri non obstãte prohibitione. Ideo vr q tales aliis artificib⁹ sint præferendi, intellige tamen prout supra dictum est.

QVadragesimaquinta consid. fit de mercatoribus q sunt honorandi, cũ nobis necessarij esse videantur. cũ q̃ nobis supersunt deuehant, & permutãdo ac vendendo ea aduehant quæ necessaria sunt. Et, vt ait Cicero 1. de officiis. Mercatura si tenuis est, sordida putanda est, si magna & copiosa multa vndiq; apportans, multisq; sine vanitate impartiens, nõ est admodũ vituperanda, ac ẽt si satiata quæstu vel contẽta potius. vt sępè ex alto in portũ, ex ipso portu agros, possessionesq; contulerit, vr iure optimo posse laudare: vt p plura tenet & cõprobat Barth. Cęp. in tract. de imperatore militũ eligendo, in verbo, nobilitatis. ĩ 18. opinione: vbi dicit q apud Venetos mercatores ẽt sunt nobiles, quod intellige tñ sapienter. Fortuna. n. illa semper optanda studentibus minus optanda est, vt glorianti mercatori q in oẽs oras maritimas nauigia dimisisset, dixisse fertur Lacon. Finis perscribendus est lucro pp varios fortunę euentus. Ne paruo tpis momento id mercator amittat, qđ in omni vita sua plucratus est: cogaturq; decoquere, qđ qdem sine ignominia ac probro nequaquã accedere põt, etiam si id sine culpa aliqua fieret: hæc Cicero in 2. Philippica Antonio obiicit his verbis. Tenes ne memoria ꝑtextatũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est, etenim est pietatis plena defensio. Illud tñ audaciæ tuæ, qđ sedisti in 14. ordinib. Cũm esset lege Roscia decoctorib⁹ certus locus cõstitutus, quãuis qui fortunę vitio nõ suo decoxissent. Eiusmodi ignominia, vt careat mercatores auiditati finẽ imponãt, ne pauperiẽ in senectute, cũ irrisione ẽt pati cogãtur. plures vituperationes de mercatorib⁹ dici possent: & quasdã refert Luc. de Pẽ. in rub. C. negotiatores ne milit. lib. 12. Et ĩ qb⁹ cõmittũt crimẽ stellionatus. scribit Vlpianus in l. iij. ff. de crimine stellionatus. Sed qa tñ q̃ faciũt ad laudem intentionis nostrę est scribere: ideo dic fm eũdem Lucam, q mercatores necessarij sunt in ciuitate, sicut agricolæ, extra de vo to. quod super. Et sine iis oĩbus non ædificabitur ciuitas. Eccl. 38. & Plato cum institueret quemadmodum ciuitas bene ordinari debeat, in primis negotiatores necessarios dicit: & vide plenè ea quæ dicta sunt ante hac part. in 1. consid.

Adde q locatores ratiociniorum dicuntur mercatores, vt vult Bar. & Alex. in apostillis. in l. legatis. ff. de lega.

de legatio. & ibi ponit Alexander differētiam, inter mercatorē seu negociatorē, & artificem. Nā vt dicit: Negociator seu mercator est ille qui emit vnā rē, & non mutata forma illā vēdit vt lucretur, vt sunt qui emunt candelas & vendūt. Et tales an dicant candelarij, an verò solū illi qui eas faciunt, vide Iacobum Rebuffi ī rubr. de nauiculariis seu naucleariis. li. 11.

Artifex verò est qui emit rē & mutata forma vendit, vt est qn̄ emit ferrū, & vēdit enses. vt est tex. in c. paratū. 88. d. Et remissiuè quis sit mercator, negotiator, & artifex: vide allegata p Fely. in proœ. decretaliū, incip. Gregorius in fine. & ibi, an ex vno actu an tequā sit inscriptus ī matricula mercatorū qs dici possit mercator, & de statu mercatorū, & diuersis negociatorib⁹, vide Ant. in sua sum. in 3. par. tit. 8. c. 1. 3. & 4. & Bern. de Bust. a. par. sui Rosarij. serm. 32.

Aduerte tn̄, φ nobiles se negociationi & mercaturę immiscētes perdūt nobilitatē: vt dicit Bal. in l. nobiliores. C. de cōmerciis & mercatorib⁹. Quod an sit verū disputat Ant. de But. i rub. extra ne cler. vel monachi. & Barth. Cæpola in loco antè alleg. Et lex fuit apud Romanos ne senatores mercaturę essent nimiū intenti, autor Blondus lib. 5. de Roma triumphāte.

Plures laudauerūt mercaturā & artificiū, vt Aug. Dathus in suis epistolis. lib. 3. oratione 9. & teste F. Patritio. li. 1. de institutione reipublicę. tit. 8. souendi sunt propter vtilitatē reipublicę mercatores & di xi in dicta 1. consideratione huius partis. Et refert Blondus eodē loco mercatorū societates reipublicæ vsui fuisse. vnde Cicero pro Plācio orans eū ex bono loco vsus est laudare, cū patrē eius equitē Romanū dixit maximū societatū autorē, plurimarū fuisse magistrū. Et ad Crassipedē scribens, idem de Bythiniis mercatoribus sic habet. Quanquam tibi præsens cōmendaui, vt potui diligentissimè socios Bythiniæ, quæ societas ordine ipso hominum genere pars est maxima ciuitatis. Iuuerunt autem difficillimis tēporibus rempublicā societates mercatorū. Liuius a 3. Cum Scipiones in Hispania frumentū, vestimentaq; exercitui supplēda postulassent, nec vn̄ darēt senatus populusq; haberēt: Fuluius ρtor in concione exhortatus est eos q redēptitijs auxissent patrimonia, vt rei pub. qua creuissent tēpus cōmodarēt. Tres societates 19. hominū effecerūt pacti, vt q in naues imposuissent ab hostiū tēpestatisq; vi publico periculo essent, exoluitq; postea senatus. Et a 4. cum censores ob inopiā ærarij se iā locationibus abstinerent ædiū sacrarū tuendarū ciuiliūq; equorū præbendorū, ac similium his rerū: ɔueniūt ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerāt, hortanturq; censores, vti oīa per inde agerēt, locarēt, ac si pecunia ī ærario esset, nemi nē nisi bello cōfecto pecuniā ab ęrario petiturū esse.

QVadragesimasexta consid. sit de laude hospitū, quos crederem inter alios mercatores multū esse laudādos, & extollēdos. Et sub istis mercatorib⁹ comprehenduntur etiā tabernarij, vt not. Bar. in l. cū pater. §. mense. ff. de lega. a. ideo ēt cōprehenduntur caupones & stabularij, cū quib⁹ addendi sunt nautę, vt hic titulus de trib⁹ furibus, f. de nautis, cauponibus, & stabulariis, qui est ī ff. veteri. Nautę caupones stabularij, vt recepta restituāt: quia, vt dicit tex. in l. nauta, & caupo, & stabularius mercedem accipiunt. ff. eo. ti. Et licet isti sint de genere prædonum, cum nec nunc quidem abstineant ab hmōi fraudib. vt dicit tex. in l. j. §. j. ff. eo. no. Alex. in l. j. in prin. C. de edē. & Fr. Niconitius ī repe. c. qm̄ §. in prin. nu. 26. & 27. extra de proba. Tamen hodie apud nos alio & honorabiliori nomine vocantur hospites. Cum hospitalitas sit multum necessaria, & multum etiam commendatur ab Apostl. vt scribitur ad Rom. 12. ibi, hospitalitatē sectantes. Et ex causis laudāda, amplectenda, & inquirēda est. vt dicit Io. de Turr. ī sum. 42. dis.

I. Quia est res valde decora, & honesta. sacra. n. res est mensa hospitalis, vt ait Seneca lib. 4. de offi. Tullius lib. 2. de officiis. rectè, inquit, à Theophrasto laudata est hospitalitas. Est. n. vt mihi vr̄, valde decorū, patere domus hoīum illustriū, illustrib⁹ hospitibus: idq; ēt reipublicæ est ornamento hoīes externos hoc liberalitatis genere in vrbe non egere. Est etiam vehemē ter vtile his qui honestē posse multa volūt, p hospites, apud externos populos valere opibus & gratia.

II. Quia hospitalitas disponit ad susceptionē diuinę gratiæ & pparat. vt ostēsum est Luc. vlt. vbi discipuli cognouerūt Dn̄m coactū hospitari cū eis, ēt ī fractione panis, vnde Grego. ī Homilia. Ipse quoq; dn̄s nō est cognitus in via à discipulis dū loquerer, & in domo cognosci dignatus est, dum pasceret. Sic etiā ex hospitalitate Christi ī domo Marthę: ipsa, Lazar⁹ ei⁹ frater, & Magdalena ei⁹ soror receperūt à Christo diuinā cognitionē. Sic ēt qnq; diuina cognitio īfundit hospiti gratia alicuius sancti viri in hospitio recepti,

III. Quia hospitalitati bona tēporalia multiplicat, exēplo viduæ, q Eliā in hospitio recepit. Cui toto tēpore famis, farinę & oleū non defuerūt. 3. Regum. 17.

IIII. Quia à malo etiam temporali seruat, exemplo Raab, quæ quia recepit nuncios filiorū Israel, ideo cum parentibus suis saluata est, & omnes alij ciues in Ierico occisi sunt. Iosue 6.

V. Quia mereretur angelos recipere, exēplo Abrahæ, & Loth, vt hr̄ Gene. 18. & 19. & in summa. 42. di. & in c. 6. §. at nō Abraham. 35. dist. vnde Apostolus ad Hebræos vltimo. Hospitalitatē nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt angelis hospitio receptis. vnde Hiero. Abraham & Loth angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt.

VI. Hospitalitas est amanda, quia Deum meretur recipere. Mat. 10. Qui vos recipit, me recipit. & Matth. 25. Qui recipit vnū talem paruulū in noīe meo, me suscipit. vnde Hierony. ad Nepotianum, Mensa tua pauperes & peregrinos suscipiat, & cum illis Christus conuiua erit. hoc autem non modo accipiendū est, cū in membris suscipitur Christus, sed etiā quandoq; personaliter, vt narrat Grego. de multis, tam in dialogo quàm ī Homiliis euangeliorum.

VII. Quia ēt per Christum commendatur hospitalitas, vt scribitur in dicta summa. 42. dist. Cum dicat Mat. 25. Hospes fui & non recepistis me. & etiā per Paulum & Petrum apostolos, vt de Paulo ad Roma. 12. & ad Hebręos vlt. & de Petro. 1. Petri 4. cum dicit, Hospitales inuicem sine murmuratione.

Quia

VIII. Quia ét apud Barbaras gentes commendatur, vt facit tex. in c. offerebat. 32. q. vbi dicit illam debere esse inuiolabilé, ita quod hospes hospitem defendere tenetur. vt tenet ibi glos. & l. j. ff. nautæ caupo. stabu. cum illius dicatur habere custodiam.

IX. Quia hospitalitatem sectantes exemplo Iotici qui primo hospitalitaté fecit, habét multa priuilegia. de qb' hr in l. oia priuilegia. C. de episc. & cler. Et licét ille tex. videatur loqui de his qui pauperes recipiút gráris & sine mercede, crederem fortè ét pdicta priuilegia debere habere locú in aliis hospitibus etiam peregrinos recipientib': cú, vt dicit Hiero. ad Nepotianú. Mensula tua pauperes & peregrinos suscipiat. Ecce qúo nó solú cómendat pauperes, verú ét peregrinos. Si. n. nulli essent hospites ad recipiendú peregrinos nó pauperes, qúo hospitari possent: ecce qúo pauperibus subueniretur & aliis non. Ideo putarem hospites esse ita priuilegiandos sicut hospitalarios, saltê in his q possunt impedire hospitalitaté peregrinorú, vt est in recipiédis & hospitádis militibus, nisi tanquá hospitib' in d. l. priuilegiantur hospitalaria, vt scribitur in d. l. oia priuilegia. Ex quo plaries dixi qñ milites seu armigeri ponuntur in aliqua ciuitate vel vrbe ad castrametationé seu potius stationé (garnison vulgo) & eis deputant hospitia ab officiariis loci in domib' ciuium, vt moris est fieri in Gallia: q nó debent poni in domibus hospitú, ne per eos impediátur peregrini ad hospitandú. Et licet aliás contrariú viderim fieri in hac ciuitate, hoc tñ perperá 9 meum iudiciú fiebá. Ná hospites saltê principales ab huiusmodi hospitiis militum eximi debebant.

Et facit vna alia ratio, qm sicut videmus ergasteria mercatorú esse exépta, quia à mercimoniis occupata. l. in qualibet. & l. pen. C. de metatis. li. 12. Eadé ratione domus hospitú, q omni hora possunt, & sunt hospitib' occupatæ, ad qd ét teneát eos recipere. l. j. §. fi. & ibi Bar. ff. nautæ, caupones, stabularij. ex quo cùm teneantur ex debito peregrinos recipere, & in hoc onerant, debét in alio onere releuari, qa est onus patrimoniale, qd recusare nó possunt. l. 3. C. de mnne rib' patrimoniou. li. 10. ideo í alio simili grauari nó possunt. Et differit Budæus in l. solét. ff. de officio pcósulis. q hmói ius hospitandi erat necessitudinis. Cùm fm moré antiquú dabať tessera dimidiata, vt agnosci possent, & Deus hospitalis erat Iuppiter, & tale ius erat honorariú, vt ibi narrat, & ét vt erat sanctissima hospitij necessitudo, ideo violari nó poterat. Sed an hodie sit honorariú, & nomé amiserint ex fama eoru? videť q sic, cú vt plurimú sunt rapaces, & plus exigere solent à peregrinis, quàm expenderit.

Adde tñ vnú, q ex quo quandoq; sunt multum rapaces in exigédis debitis hospitij causa (quod scotú vulgò vocát) pót p hoc taxari certú pretiú, vt tenet Alberic. in suis statutis. in prima parte, rubr. 79.

Aduerte ét ad vnum, q ex quo dixi hospites debere esse immunes ab hospitio militú, ita ét ab hospitio iudicum, qui debent hospitari, put milites in loco, vbi nó domus principis, & sic in loco vbi non est prætoriú, possunt exercere eorú iurisditioné, nec pót ei denegari locus ita videť tenere Luc. de Pen. in l. fi. C. de professo. & medicis, lib. 10. vbi tex. ante finé parificat hospitium militum & iudicum in his verbis. Nec eorum domus vbicúq; positæ militem, seu iudicem suscipiant hospitádum. Amplê verò de hospitiis militú, vide in tractatu quem fecit Surgetus, qui dicitur Enchiridion militaris disciplinæ.

Quadragesimaseptima cósid. Cùm in præcedenti consid. de hospitib' attigerimus, binas ordinis officiorú sententias vtramq; grauê afferre liber, stquo loco ponendus sit hospes, ex testimonio Auli Gellij. lib. 5. c. 13. vbi ait in hęc verba. Seniorum hominú, & Romæ nobiliú, atq; in morú disciplinatum veterum doctrina, memoriaq; præstantium disceptatio quędam fuit, præsente atq; audiéte me de gradu, atq; ordine officiorú. Cumq; quæreretur quibus nos ea priorib', potioribusq; facere oporteret, si necesse esset í opera dádo, faciúdoq; officio, alios aliis anteferre nó constabat. Conueniebat aút facilè; constabatq; ex moribus po. Rom. primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei, tutelęq; nostræ creditos. Secundú eos proximú locú clientes habere, qui sese itidem in fidé, patrociniumq; nostrum dedetút. Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos, affinesq;. Massurius autê Sabinus in libro iuris ciuilis tertio, antiquioré locú hospiti tribuit, q clienti, & post primum locum tutelæ secundum hospiti tribuit. verba ex eo lib. (teste Gellio) hæc sunt. In officiis apud maiores ita obseruatú est, primum tutelæ, deinde clienti, tum cognato, postea affini. & post Aulum Gellium vtramq; sententiam succinctê enarrat Blondus de Roma triumphante. lib. 5.

Quadragesimaoctana consid. Hic scribi posset de medicina, cùm inter artes mechanicas ponatur, auror est Ant. Floren. in prima parte suę summę. tit. 1. c. 3. §. iij. vbi ait, q medicina corporis vel tue?, vel restaurat salutem. hæc continet occasiones & operationes. Occasiones sunt sex. Aer circúdás nos cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, exinanitio & repletio, & accidétia aiæ, i. passiones insurgétes. Operationes sunt intus & foris. Intus, vt ea q intromittuntur p nares, p os, per anum, ad excitádas sternutationes, vomitationes, & purgationes. Foris vt sunt emplastra, incisio, & vstio. Et duplex est medicina, spiritualis, s. & corporalis. c. vlt. 29. di. Corporalis medicinæ pcepta diuinæ códitioni 9ria sunt: quia nec ieiunare, nec flere, nec similia sinunt. c. 9ria. de cósecr. dist. 5. vt scribit Luc. de Pen. in rubr. de professoribus & medicis, lib. 10. Sed quia de eis dixi in pced. par. in 24. consid. & hac par. in 3. & 28. cósid. ad ibi dicta de laude medicorum, & excellentia recurrêdum est. & ad Erasmum in suo Encomio de laude medicinæ. Sed quia sub his comprehendi possunt Aromatarij, Chirurgi. c. tua nos. de homicidio. & etiam dentarij: vt ait Franciscus de Ripa. in tract. de peste. fol. 75. vers. sed iam de salariis medicorum. non tamen barbitonsores secundum gl. in c. 1. in verbo, cum de statu regularium. in 6. dicam statim. & ideo de eis pauca dicenda sunt. Etenim aromatarij honorádi sunt: qa quo ad medicinalia deseruiút ad vitę humanę 9seruationé: & est necessarium eorú ministe-

nisteriũ ad esse seu cõseruationem & sanitatẽ humanam,& quo ad alia ad bene esse. vt dicũt Antoninus Floren. in 3. par. suæ sum. tit. 8. c. 4. §. vj. & Bernar. de Bust. in 2. par. sui Rosarij. sermone 32. in 2. par. in litera Y. Et isti aromacopolę, vulgò apud nos apotecharij dicuntur,& ꝓpriè sunt pharmacopolę,seu vnguentarij qui vendũt medicinas,& vnguenta,aliasq; medicioas secundũ recepta medicoꝝ ꝯficiunt. vnde gloriantur in hoc, ꝙ Deus dictus sit vnguẽtarius. vt scribitor Eccl. 38. ad principiũ. & per Io. de Turrecr. de consecr. dist. 1. in proœ. nu. 3. cum dicatur. Et appropriaus alligauit vulnera eius, oleũ superinfundes,& vinũ. & habetur Ps. 87. Sicut Deus creauit me dicioalia. & Ecclesiastici eodẽ. Altissim⁹ de terra creauit medicinã, ita & ipse primus autor extitit artis & scientię medicinalis, vt refert Antooinus Floren. 3. par. suę summæ. tit. 7. c. 1. in princip. & de sapientia habetur Ecclesia. 24. Quasi cinamomom,& balsamũ aromatizans odorem dedi. Et myropola etiam dicitur venditor vnguentorum. Et medicamentarius est qui medetur,seu qui morbis affert remedia.

Barbitonsores ẽt sub medicina cõprehenduntor, autor Antonious Floren. in d. loco. §. vij. & Bernar. loco suprà citato: quia ad medicinalia pertinet minutio sanguinis sedandi feruoris gratia, ꝗ phlebotomia dr̃. ideo propter vtilitatẽ quã afferunt reipub. & ẽt oecessitatẽ creauerit Deus medicũ. Eccl. 38. in priocipio. sed isti propriè sunt chirurgi, qoi sunt medici vulnerarij, multũ necessarij & vtiles io republica: maximè in exercitu militari: & apnd oos sunt in magno honore & pretio. Inter hos ẽt cõprehendunt̃ obstetrices, ꝗ medicinã exhibere vidẽtur. l. j. §. j. ff. de var. & extraord. cognitio. & l. item si obstetrix. ff. ad legem Aquiliã. Plinius li. 28. c. 7. Sotyrã & Salpẽ obstetrices facit, quarũ ẽt placita in quibusdã morboꝝ remediis citat. idẽ lib. 32. c. 6. de Salpe meminit. Et dicuntur esse artis probatę & fidei. tex. in l. j. circa principium. ff. de vẽtre inspiciendo. Et ibi Bar. qũo iurẽt. Quandoque tñ earũ manus & oculus fallitnr. tex. in c. nec aliqua. 27. q. j. c. pen. exira de ꝓba. c. fraternitatis. extra de frigid. Et tales obstetrices debẽt scire formã baptizãdi, cũ ferè semper sint ĩ partu fœminarũ, vt vbi eminet periculũ de vita infantis: & necessitas suadet, baptizare possint. c. mulier, de cõsecr. dist. 4.

Credere, & fortè oõ iocõsultè oẽs cuinscũq; ordinis sub hac arte cõprehẽdi posse. Cũ ferè nullus ignarus & expers huiusce artis reperiat̃, saltẽ ꝓ aliqua parte corporis. Cũ ẽt Medicus dicat̃, ꝗ alicui parti corporis medicinã pbet. vt dicit Bart. in d. l. j. §. j. ff. de varis & extraord. cognitio. Ex quo euenit cũ semel quidã Aulic⁹ ducis Mediolani, & qdẽ familiaris de suo fratre ꝯquereret̃, quẽ medici nõ rectè curauerant: vt ex eoꝝ icuria, ne dicã fortè inscitia morbo ĩteriisset, petiit ab eo duce vnũ Carlinum impositionis super vnũquẽque medicũ sui dominij & ducatus Mediolani. qd & facile ꝯcessit dux, putãs deridere Aulicũ, cũ pauci essent medici: sed aliud in mẽte rennebat Aulicus. qm̃ tandẽ corã voo se finxit infirmũ dolore dentiũ, corã alio dolore ventris, & sic de aliis. & postremo oẽs reperit esse medicos: & vnusquisq; dedit ei aliquã medicioã ꝓ specie morbi, quo detineri & affligi asserebat, & ita plus exegit, ꝗ cogitasset princeps. Idcirco cũ sit ars oib⁹ cõmunis, oẽs illã laudare debent, ne seipsos illã deprimẽdo vituperẽt. Maximè qui passi interdũ fuerint aliquã infirmitatẽ, si postmodo cõualescant, infinita cõsilia dant. vñ Teren.

Dum conualuimus ægrotis recta consilia damus.

Quid aũt de mangonibus, seu Hippoconiis (quos vulgo marescallos vocant) & aliis curantibus corpora bruiorũ, an dicantur medici? vide glo. io l. ꝗC. de excusatio. artificũ. lib. 11. Io. de Platea in l. cum re. C. de ꝓfessoribus & medicis. libr. 10. vbi ait eos habere excusationem à muneribus personalibus.

Et aduerte ꝗ nõ solũ est licitũ laudare medicos, verum ẽt ipsi se laudare possont, vt dicit Cardinalis in c. ad aures. extra de ætate & qoalitate. & Francis. de Ripa in tracta. de peste. fol. 75. versic. 1. aduertãt ad artis peritiã, vbi scribit quomodo licet alicoi se laudare. de quo ante io 1. par. in 59. consideratione.

QVadragesimanona cõsid. sit de venatorib⁹ seu de arte venatoria, ꝗ vt autor est Antoninus Flo. in 1. par. suæ summę, tit. 1. c. 3. §. eod. numero. ꝯsistit in trib⁹ specieb⁹, ferina, s. aucupio, & piscatura: sed ꝓpriè venatio ferina ꝯuenit nobilib⁹: plebeis aũt venatio alioꝝ aĩaliũ. Et isti ꝓpriè apnd nos sont Macellarij: tñ ꝓ sordidis artificiis & mechanicis reputant̃. Macellarij verò dicnnt̃, ꝗ macellũ exercẽt, nõ solum carniũ sed oĩom obsoniorũ. quinetiã panis & frumẽti vẽditor, qppe hæc oĩa in macello venũdabant̃. Varro. Duo sũt Orintonis genera, hoc est aularioꝝ. vnũ delectationis causa, alterum fructus gratia, quo genere macellarij, & in vrbe quidã habent loca clausa, & rure maxime conducta, & sunt loca vbi mittunt̃ ꝓpriè aues & gallinę ad vendendũ, & distribuendũ: & magis extẽsè vbi nutriunt̃ aĩalia ad eadẽ distribnẽda pto aliméto ciuiũ & populariũ. Macellũ verò est locus quo venalia oĩa, qoæ ad victũ humanũ ptinebãt, contrahebantur: dictum Macellom à Macello quodã viro, qui in vrbe latrocinium exercebat, quo dãnato censores Aemilius & Fulnius statuerũt, vt in domo eius obsonia vẽderent̃, redactis in fiscũ eius boois. Donatus à mactãdis pecorib⁹ derinat. Alij à macerãdo, quod pecora dũ eo docunt̃, ibiq; tenent̃, macerantur. hinc dicti sunt macellarij, eo qd mactãt carnes, & vendũr in illo loco publico ad hoc destinato. & de hoc scribit̃ ad Cor. 10. Omne qood venit in macello, manducate. Et si q artifices, aut negotiatores laudẽ & honorem consequi debeant ex communi vtilitate & necessitate quam afferunt reipublicæ, isti nullo pacto sunt prætermittendi absq; honore. Cõ moltũ sint necessarij in republica, maximè eorũ qui carnibus vescuntur, vt Alani, nõ aũt ichthiophasi, qui piscib⁹ viuũt, apud quos piscinæ, & viuaria ĩ pretio. Etiã qui tales distribuũt carnes populo vocantur visceratores, qm̃ carnis crudę distributio visceratio dr̃, quæ fieri solebat antiquitus vel in solẽni festiuitate, vel in funere alicuius excellentis personæ.

QVinquagesima ꝯsid. Cũ in præced. consid. de materia venationũ tractatũ sit, ꝗ est frequẽtatã apud nos, hic q̃ro primò an sit licita venatio, & quibus

bus personis. Et in hoc, vt breui absoluã, nõ isistẽdo in venatione quæ dr̃ hominũ oppressiua. Nec in venatione arenaria, de quibus scripsit Io. de Turrecr. in c. qui venatoribus. 86. d. Sed solũ in venatione q̃ dr̃ saltuosa, q̃ est illa q̃ exercetur, & fit in syluis & saltibus interficiẽdo feras, vel aues: siue fiat propter necessitatẽ indigẽtiæ, vt cũ quis ex tali artificio sustẽtat, siue propter necessitatẽ violentiæ, vt cum quis venat feras vastantes fructus suos, vel pecora: quo casu, licitũ est oĩbus venari de iure ad lupos, apros, vrsos, & leones. l. vnica. C. de venatione ferarũ. lib. 11. siue fiat ꝓpter vtilitatẽ, vt carnes habeat in cibũ, vel pelles ad vestimẽtũ, siue pp recreationẽ. & licet oĩa ista gña venationũ, de quibus ante dictũ est, sint opera ad se indifferentia, & bene & male fieri possunt. Et dicit idẽ Io. de Turrecr. in loco ante all. ꝙ in laicis est licita, & licitè ab eis exerceri põt, dũ tñ fiat sine dãno & læsione ꝓximi. Ex quo primò fac ꝯclusionẽ sequẽtẽ, ꝙ venatio oĩbus laicis est pmissa, ita ꝙ licitũ est oĩbus laicis venari ad feras bestias, & fiũt occupãtis. §. feræ igitur bestię. cũ §. seq. istit. de rerũ diuisione. q̃ m̃ in mulris nõ habet locũ. de quib⁹ scripsi in commẽ. nostris super cõsuetud. duca. Burgnn. tit. *des forestz*. §. vij. ad quẽ recurre. & ad G. Bñd. in repet. c. Rayn. in verbo, & vxorem noĩe Adelasiã. à nu. 868. vsq; ad nu. 922. extra de testamẽtis. Et iter alia attẽde ad ea q̃ dicit, ꝙ cõsuetudo põt inducere, vt aliquib⁹ sit prohibita venatio. vt autor est Io. Fabri. in §. fi. instit. eod. de rerũ diuisione. Ex quibus idẽ Guill. tenet ibi, ꝙ in Francia ex generali consuetudine, & ẽt ex prohibitione dñorũ agricolis est ꝓhibita, ne ab agricultura euocẽtur, aut diuertãtur. Non. n. turbari debet, nec ĩterrumpi agricultura. l. j. in principio. ff. de tigno iniuncto. Quod si fieret destrueretur, vel saltẽ diminueretur annonę ꝓbitio, in detrimentũ boni publici. Ne ẽt ex sua venatione pecuniã lucrarẽtur, ex qua fieret ab agricultura diuersio, quod fieri nõ debet, vt dicit Ioan. de Platea in l. domini. C. de agricol. & censitis, lib. 11. vbi ẽt dicit, ꝙ nec canes, nec aues ad venandũ debent habere agricolę. & nõ solũ in Gallia est eis ꝓhibitũ sed etiam aliis non nobilibus, vt est testis idẽ Guillielmus in loco ante alle. nu. 917. Et cum huiusmodi sit prohibitũ non possunt etiam venari: vt venationem captã domino, aut principi darent à quo manauit ꝓhibitio. l. j. C. nemini licere ĩ frenis equestri. lib. 11. Quia omni causa caderent in pœnã prohibitionis, acsi pro eorum lucro proprio venati fuissent. fm Io. de Plat. ibi. Maximè vbi venatio artificiosa prohiberet p superiorem. Quia ẽt intelligeret inhibita in apris & aliis feris iure permissis, vt prohibitio aliquid addat & operetur. In signum cuius Domitius ꝑtor Romanus olim Siciliã regens, qa pastor qdã ꝯfecerat, & aprũ captũ ei obtulerat, ipsum crucifigi fecit, vt recitat Valerius. lib. 6. tit. de seueritate. ꝓ quo facit, qa ex qno lex erat scripta, seruãda erat. l. ꝓspexit. ff. q & à qb⁹ manumissi libertatẽ nõ accipiũt.

Quomodo verò, & quando venatio sit clericis ꝓhibita, scribit Ioan. de Turrecremata. in d. c. qui venatoribus. 86. distinct. & toto titu. de clerico venatore. in antiquis. & per Guillielmum Benedicti in loco sæpe allegato. nu. 875.

Item etiam venatio non potest fieri per illos (licet habeant potestatem venandi) in alienis garenis, nec in alienis forestis, aut iurisditione alterius. vt p plura comprobat idem Guillielmus in sæpe dicto loco. nume. 869. vsq; ad nu. 875. Plures celebres venatores. nu. 33. laudat Text. in sua officina. in c. venatores. & ibi ait Mithridatem venandi studio adeo inẽtũ fuisse, vt septẽ annis, neq; vrbis, neq; ruris tecto vteret.

QVinquagesimaprima cõsid. de piscatura tractat, & an sit licita. de quibus dic autore Ioan. de Turrecr. in c. qni venatorib. 86. dist. ꝙ piscatio quæ fit pp necessitatem, vt sunt illi qui de ea victum quęrunt, est licita. & dixit istã esse conclusionem Gregorij super Ioan. 21. c. vbi leguntur apostoli post Christi resurrectionem rediisse ad opus piscationis. quod idem dixit, si pp solatium adhibitis debitis circunstãtiis. Imò ius & facultas piscãdi nõ põt prohiberi per principes & dños, nisi in ꝯrium sit consuetudo. vt dicit Io. Fabri in §. flumina. instit. de rerũ diuisione. Quæ quidem est in Frãcia in multis locis, vt de hoc ẽt meminit Guido Papæ. q. 514. & dixi in cõmẽtariis nostris super consuetud. ducatus Burgũd. tit. *des forestz*. §. vij. Et duo sunt genera piscãdi q̃ cõsistũt retib⁹, & hamo. vt ait Io. de Turrecr. ĩ c. est aliud 24. q. 1.

Aduerte, quia vt autor est Blõdus, lib. 9. de Roma triũphante. fuerũt olim venationes, & piscationes in villis, prout hodie multis in villis & vicis apud nos adhuc reperiunt venationes: vt sunt ad lupos venatores, qui vulgò Luparij dicunt. Hoc est qui capiũt lupos, & habẽt istud officiũ à rege, & percipiũt pro lupo capto certum quid à singulis habitatoribus loci vbi capitur, vsq; ad certas metas & loca huiusmodi collectæ subiecta.

Qui verò olim habuerint piscinas celebres, scribit Text. in sua officina. in c. piscinarij. Piscinarij verò dicunt q piscinas habent refertas piscib⁹, easq; magno studio curãt. Ostrearũ viuaria primus oĩum Sergius Orata ĩuenit, optimũq; saporẽ Lucrinis adiudicauit.

Licinius Murena reliquorũ pisciũ viuaria primus instituit. Lucullns ad pisciũ receptacula montẽ excidit iuxta Neapolim, maiore impẽdio q̃ villã ędificauerat admisso mari. Varro scribit M. Catonem Vticẽsem, cũ hęres testõ Luculli seu Lucilij esset relictus, pisces de piscina ei⁹ xl. millib. vẽdidisse. Murenarum viuaria excogitauit C. Hirtius, qui cœnis triumphalibus dictatoris Cæsaris sex millia murenarum mutua appendit, & dedit in pondus.

Vedius Pollio cũ Piscinas magno studio coleret, solebat seruos occidere, eosq; piscibus vorandos ꝑbere: vt hominum cruore pasti, delicatiores essent.

Curauit & piscinas Hortẽsius orator, murenam adeo dilexit, vt mortuã multos dies attatus fleuerit.

Antonia Drusi murenę, quam diligebat, inaures, hoc est ornamentum ex aure dependens addidit.

Coclearũ viuaria primus instituit Fului⁹ Hirpin⁹.

Aliquos recitat piscatores Text. in sua officina. in c. piscatores. quos laudat ibi. Et, vt autor est Hiero. in ps. 82. & recitatur in cap. Esau. 86. distinctio. Non inuenimus in scripturis sanctis sanctũ aliquẽ venatorem

torem piscatores inuenimus sanctos. Nã ecclesiastici dicũt Petrũ apost. oĩum põtificum primũ fuisse pisca torẽ ꝓfessione. Itẽ Andrœã eius fratrẽ. Itẽ Iacobũ Zebedæi & Ioã. fratres, vt scribit Mat. 4. Marc. & Lucæ 5. Et dr̃ in scripturis sanctis, hoc est in veteri & nouo testaméto, vt exponit Io. de Turrecr. ĩ d. c. Esau, ꝓpter Eustachium ẽt Hubertũ, q̃ fuerunt venatores.

Qvadragesimasecunda ꝯsid. erit de arte theatrica quæ ꝯsistit in ludis, & sic in artificibus huiusmodi ludos exercẽtibus, q̃ inter tales sunt extollẽdi, & laudãdi: & ista ars theatrica cõtinet ludos diuersi generis, ut ait Antoninus Flo. in 1. par. suę summę. tit. 1. c. 3. §. iij. de quibus ẽt per F. Patritium. lib. 2. de institutione reipublicæ. tit. 8. vbi ẽt originẽ ludorũ, & genera illorũ scribit, q̃ sunt quatuor. s. Ludi gymnici, Circences, Gladiatorij, & Scenici. Nam ludus gymnic⁹ est qñ fit luctatio nudo corpore, & exercet̃ in gymnasio. & illius quinq; sunt genera, s. Saltus, cursus, iactus, virtus, atq; luctatio. dr̃ aũt hic virtus, immensitas virium in labore & pondere corporis.

Aut verò ludus, teste eodẽ Anto. Floren. dr̃ Agõ, & fiebat in quodam loco Romæ, qui circus Flaminius dicebat̃, & exercebat̃ per modũ certaminis, aut belli. Et agonũ genera fuerũt, cursus, celeritas, sagittã di peritia, stãdi patiẽtia, ad citharã quoque & tibias ĩcedẽdi gestus, decãtãdi modulatio, terrestris quoq; & naualis perpetiendorũq; suppliciorũ certamina.

Aut circẽsis, & circẽses ludi dicti sunt à circũeũdo, vt dicit Ant. Floren. loco ante alleg. Textor verò in sua officina in c. ludi & spectacula diuersa ait. ludos circenses factos fuisse in circo, vbi loco erant & subsellia equitibus, patribusq; designata. Primus circum designauit Tarquinius Priscus.

Aut verò ludus est Scenicus. Scena aũt eodem Anto. Floren. autore: locus est iura theatrũ in modum domus ĩstrata cũ pulpito, vbi cantabãt comici, & tragœdi, saltabãt histriones & mimi: hodie in Christianitate ad formã huius domus in cõnẽtu religiosoꝝ, maximè in loco qui dicitur refectoriũ solent similia loca fieri, vbi cantatur aut legitur aliquid alta voce in laudẽ Dei dũ religiosi prandẽt. Blõdus li. 2. de Roma triũphãte, dicit ex Placido grammatico scœnam esse camerã hinc inde cõpositã quæ in vmbræ locum in theatro erat, in quo ludi actitabant̃. Itẽ Scenã dici arboꝝ in se incubantiũ quasi concameratã densationẽ, vt subterpositos tegere possit. Itẽ Scenã vocari cõ positionẽ alicuius criminis, q̃ digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis. Vlpianus aut iuriscõsultus i lege, qđ ait prætor. §. ignominiæ. causa. vers. scena autẽ est, vt Labeo diffinit: q̃ ludoꝝ faciendorum causa, quolibet loco, vbi qs ꝯsistat, moueaturq;, spectaculũ sui pbiturus, posita sint ĩ publico, priuatoq;, vel in vico: quo tamẽ loco passim hoĩes spectãdi causa admittantur. ff. de his qui notantur infamia. Et, vt ibi declarat Accursius. Scena est obũbratio cortinarũ vel pannorũ, q̃ posita sunt ĩ publico vel priuato loco. Et dicitur scena à scenõ secũdũ Accursium, quod est chorda: qa ioculatores faciũt ire caballos p chordam: & teste Blõdo eodẽ loco, & lib. 3. de Roma instaurata, post Cassiodorum. theatrum, Græca appellatione, visoriũ interpretatur, ꝙ turba conueniens eminus videat̃, & videat. Et scenã theatri frõtẽ binis plurimisve cõtignationib⁹ cõstratã in qb⁹ histriones recitabãt, mimiq; mirmilones cęteri ludi varios ludos gesticulationesq; edebãt. In scena aũt cũ hemicicli formã haberet gradus sediliaq; fuere, de qbus primarij magistratus, honoratioresq; spectarẽt, eorũq; sediliũ pars intima. Et ad hęc loca ostẽdẽda debẽt esse officiarij ĩ ciuitate, q̃ dicunt̃ designatores, de qbus est tex. in l. athletę. in prin. ff. de his q notant̃ ĩsamia. Instituti fuere huiusmodi ludi ob pestilẽtiã accitis ex Hetruria ludiorib⁹ ad tibicinis modos saltantibus. Qualiter tñ oẽs ludi scenici fierent, difficile esset docere, vt vtar verbis Blõdi in d. lib. 2. ꝙ singulis penè vicib⁹ ex histrionũ ĩgenio ac ĩdustria variarent̃, & satis cõstat oẽs fabulas à Plauto, Terẽtioq; & aliis comitis fictas in scena & theatro ab histrionib⁹, eorũq; ministris personatis deorum cultui spectante populo fuisse actas. Ludi scenici fiebant in theatris, venati one & gladiatorij in amphiteatris.

Aut verò (insequẽdo ordinẽ Anto. Floren. in hac re) est ludus gladiatorius: &, vt ait, gladiatores pugnabãt ĩ amphiteatro, & dixi ante ꝓximo loco. Illic iuuenes vsum armoꝝ diuerso modo discebãt, & modo iter se pugnis aut gladiis, mõ circa bestias intẽdebãt. hodie apud nos hmõi ludi p nobiles exercentur & fuerũt primo instituti à Torniamine, vt autor est Blõd⁹ loco pallegato, vt & ĩstituit iuuenes ĩ hoc exercitio armorũ (qñ res postularet) assuefcerẽt: nõ expauescere cõgressum hostilẽ, vulnera, ferrũ, aut sanguinẽ. Et adhuc hodie in multis ciuitatib⁹ sunt magistri hui⁹ artis q docẽt artẽ gladiatoriã. Et ordo inter istos erat, qm̃ primi erãt equites equis albis, signisq; militarib⁹ in honorẽ Martis. Secũdi in honorẽ Neptuni, quẽ in bello nautico ĩuocabãt. Tertij secutores dicebantur, ꝙ rhetiarios insequerẽtur, & ad honorẽ Vulcani pugnabãt. Quarti erãt laquearij, deinde pugiles & alij hmõi, de qb⁹ p eundẽ F. Patritiũ li. 2. de ĩstitutione reipub. tit. 8. Gladiatorũ spectaculũ fuit, autore eodẽ Blõ. lib. 2. de Roma triũphãte. nõ ex eo genere hominũ, ex quo lanistas cõparare mos est seruoꝝ, qui sanguinẽ venalẽ habet. Volũtaria omnis & gratuita opera pugnãtiũ fuit. Nã alij iussi à regulis suis, ad specimẽ ĩsitę gẽti virtutis ostẽdẽdũ. Alij ꝓfessi se pugnaturos in gratiã ducis. Alios ęmulatio & certamẽ: vt ꝓuocatẽt, ꝓuocatiuẽ, aut abnuerẽt: traxit qdã q disceptãdo ꝯtrouersias finire nequerãt aut noluerãt, pacti iter se vt victorẽ res sequeret: ferro decreuerũt neq; obscuri gñis hoĩes, sed clari illustresq;. Et de gladiatorib⁹ habem⁹. l. vnicã. C. eo. tit. li. 11. vbi duella & torneamenta ꝓhibentur. itẽ nec pugna ferarũ.

Sed nũquid huiusmodi lusores siue alij qcũque sint, laudandi veniant. Nõ est dubiũ, ꝙ illi qui fiunt causa mercedis, ita ꝙ fiant ludibria personarũ tales ludi sunt reprobati, & nõ solum sunt vituperandi, imò ẽt infamia notant̃, vt dicit tex. in l. athletæ. ff. de his qui notãtur infamia. Ludicros & Scenicos actores censoria dãnauit nota, vt improbos mẽte & nihil hoĩes. Propterea Labienus eques excusauit sese per epigrammata à Cæsare coactũ, in historionica inuitum

tum descẽdisse. Nero eã ob causam infamis habitus est: hodie apud nos sunt de hmōi lusoribus histriones,& mimi, & alij dicti scenobates, abatelenrs, in vulgari. Hos tñ histriones nõ esse isames, sed eos laudandos dicit Blondus eodẽ lib.& lib.3. de Roma restaurata. imò olim erant stipẽdiati de publico. Habebant.n.mercedem diurnam mille denarios sine gregalibus. Et Esopus ex histrionico quæstu ducenties sestertiũ filiis reliquit.& Roscius vir doctus, librum scripsit quo eloquentiã cũ histrionia cõparauit. Qui uerò amœnitatis causa prædictos ludos faciũt, sunt laudandi & extollendi: qm̃, vt ait Blondus dicto loco. Ludi qua causa fuerint instituti, Cicero legũ primo, etiam Platonis autoritate ostendit: erat. n. lex de ludis talis. Ludis publicis,ꝙ sine curriculo & sine corporum certatione fiat, popularem lætitiã cãtu,& fidibus,& tibijs moderante. Eaq; cum diuino honore iungunto. Assentiorq; Platoni (vt ait Blõdus.) Nil tam facile in animos teneros atq; molles influere, q̃ varios canendi sonos: quorum vix dici posset, quãta sit uis in vtranq; partẽ, nãq; & incitat languentes,& lãguefacit excitatos,& tñ retrahit animos, tũ contrahit. De ludorumq; laudib⁹ Cicero ꝓ Murena hęc habet. Nam quid ego dicã populũ ac vulgus imperitũ ludis magnopere delectari, minus est mirandũ. Quã quã huic satis est, sunt enim populi ac multitudinis comitia, quare si populo ludorũ magnificentia voluptati est, nõ est mirãdũ, eam.l. Murenę apud populũ profuisse. Quid tu admiraris de multitudine indocta? Lucius Otho, vir fortis equestri ordini restituit non solũ dignitatẽ, sed etiam voluptatẽ. Itaq; lex hæc quę ad ludos pertinet est omnium gratissima, ꝙ honestissimo ordini cũ splẽdore fructus quoq; iocunditatis est restitutus. Et ideo de his habemus plures lege tã in titulo de spectaculis & scenicis li.11.C. Imò dicit tex. in eo loco in l.nemo.ꝙ festiuitates in cunctis oppidis non debent impediri, quã etiam in titulo de expensis ludorum. ibi, & etiã de mayuma.& in vltima rubrica trium librorũ.C.& in pluribus aliis locis.C.

Nõne etiam ex veterũ monumentis prodit̃ summos viros,& multa laude pfignes lusu nõ abstinuisse? Nam Herculem illum portentorũ domitorem Iouis & Alcmenę filium ferunt, cum puerulis sępius collusisse, eoq; modo curas animi remisisse.

Ab Alcibiade quandoque deprehẽsus est Socrates cum Lamprocle infantulo colludens.

Agesilaus cum filio arũdinem equitabat, qui puerulis mos est, alludente Horatio.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Tarentinus Architas cũ pueris de famulitio lusu agitabat, hisq; oblectabatur plurimũ dum agitaret conuiuia. Volaterranus ait Cosmũ Medicẽ iam senẽ, & patriæ principẽ nepotibus paruis collusisse: & ex his cuidam auenã in medio foro aptasse: vt autor est Textor in loco ante allegato. vbi diuersos ludos & varia spectacula scribit, maximẽ omniũ ludorũ seu spectaculorũ & certaminũ. Apud Græcos pcipua & celebratissima quatuor fuerũt gña. Olympia, Pythia, Nemea,& Istmia: quorũ pmia & honores magni constituti erant victoribus, Athletis Oleaster seu corona oleagina, Laurus, Apiũ,& Pinus. Fiebantq; in honorẽ Pelopis, Apollinis, Archemori Ligurgi filij,& Palemonis: licet aliqui ad Ionẽ & Neptunũ Olympia, & isthmia referant. Vnde Statius in li.1. Thebaidũ.

Non aliter quàm pisæo sua lustra tonanti,
Quum redeunt.

Nam quinto quoq; anno in honorẽ Olympij Iouis celebrabantur, quos constituit Hercules apud Heliden & Pisam Græciæ oppida.

Apud Romanos verò quatuor erant ludi Megalẽses, funebres, plebei, & Apollinares: & de aliquis scripserunt prædicti.

Augustus verò, vt scribit Suet. spectaculoꝝ assiduitate & magnificentia omnes antecessit. & Domitian⁹ spectacula edidit magnifica & sumptuosa. De his & pluribus aliis scripsit Textor i loco pdicto.& Blõdus libro.3. de Roma instaurata. & libro secũdo de Roma triumphante.

Inter alia spectacula q̃ fuerunt in tota Gallia & ẽt Europa à multis annis edita, nõ fuit excellentius eo, qd fuit factũ in hac ciuitate Heduen. anno.1516. in honorẽ diuinæ maiestatis, necnon diui Lazari nostrę ciuitatis & diœceseos patroni. Cui⁹ vita p spectacula & ludos theatrales, ita ostẽsa fuit: vt nihil excellẽti⁹ videri aut dici queat. Fuit enim constructũ theatrũ ligneũ & rotũdũ, mira arte, & sumptuositate, in quo erant ducentũ & quadraginta cameræ omnino distĩctæ: vt qui in vna positi erant ad aliã nõ potuissent accedere, & qui in superioribus sedebãt nec nocere his q̃ in inferioribus cameris erant potuissent: vt amplè in sequenti parte, in 66. cõsideratione dixi, vbi de excellentia theatrorũ videre poteris.

Quicquid sit licet ludus gladiatorius,& sic torneamenta de iure canonico videntur esse prohibita. vt scribitur i tit. de torneamẽtis. extra.& etiã iure ciuili vt ante dixi. tñ cũ ars militaris sit vnicuiq; populo & reipublicæ multũ necessaria. vt ante scripsi in.9. parte in principio, q̃ cõmodẽ exerceri nõ potest sine arte gladiatoria. Ideo credere tales artifices docẽtes in ciuitatib⁹ huiusmodi artẽ seu ludos gladiatorios esse recipiẽdos & in oppidis instituendos: vt armis iuuẽtutẽ exerceant, & ijs iuuenes assuefacti minus hostes timeãt, nec vulnera aut sanguinẽ abhorreãt. q̃ rõ nos docuit temporibus elapsis vtile fuisse, iuuẽtutẽ Heduorũ esse institutã atq; exercitatã i armis, ad ĩcursiones & deprædationes illorũ furciferorũ (quos vulgò auanturerios vocant) euitãdas & reprimẽdas, nec aliàs nisi armis resistendũ erat. Ex quo dico vtile esse in ciuitate, imò quasi necessariũ, vt sint tales qui doceãt artem gladiatoriã in omni genere armorũ. Et ferè in tota Gallia tã i ciuitatibus, oppidis & aliis locis obseruatur, vt sint certę societates sagittariorũ & iaculatorũ, qui se exercent circa artẽ sagittariam. & singulis annis i mense Maio fit certa cõgregatio seu certamen inter eos, vt qui vincat deiiciendo signũ alicuius auis ictu sagittæ, quod solẽt fieri & dici sub specie psitachi, dr̃ rex sagittariorũ ꝓ illo anno: & priuilegiat̃ & in hoc honorat̃, qã efficit̃ immunis à subsidiis, collectis,& impositionibus ciuitatis & vocat̃ rex sagittariorũ ad illiciendum iuuenes, vt artẽ illam discant,

Rr

discant, ita q si respublica indigeat armis, sint exercitati hoc genere armorum: & isti sont laudandi & extollendi inter plebeios, ꝑut milites iter alios cũ i hoc magis appropinquant statui militari q̃ alij artifices.

Et inter istos etiã diceres cõprehendi potuisse eos qui docent ludum gladiatoriũ, qui dicuntur vulgò (maistres de scrymen) quia sunt vtiles reipublicæ & quasi necessarij. Imò etiã officiarij ciuitatis deberent cogere iuuenes dieb⁹ feriatis, vt hãc artẽ addiscerẽt, & habere pedes se arma bellica, q aliàs i ista ciuitate Hedoeñ. fuit obseruatũ. Et quantũ ad hanc artẽ theatricam (cum non sæpe apud nos frequẽtetur) sufficiat pauca attigisse: prout ad rem faciunt, & an tales iter artifices sint honorandi & laudandi.

Ad eos verò q dicunť athletæ, pugiles, & palastritę aut gladiatores, aut histriones & actores, seu sagittarij & iaculatores, vos remitto ad Textorẽ in sua officina ĩ locis antè allegat. & ad capitula athletæ, pugiles, & palestritæ. Itẽ gladiatores. Itẽ histriones & actores. Itẽ sagittarij & iaculatores peritissimi. & de plurib⁹ his ponit Blondus in locis antedictis.

Non tamen est omittendum, q hodie apud nos etiam sunt quædam spectacula permissa, vt dicit Ioãnes de Platea in l. vnica. C. de athletis. lib. 10. vt sunt spectacula, & ludi honesti q̃ fiunt in scena, vbi ludunt tragœdi & comœdi tragœdias vel comœdias recitantes, & tales populo ꝑmittunť. Et in talibus senatores præbẽt officiũ suum, vt dixit text. cũ gloss. r. in l. 1. C. de spectaculis. lib. 11. Sicut videmus q dñi de parlamento Parisien. præstant autoritatem suã in festo Regum & aliis qbus solẽt ludi theatrales, tragędię, aut comœdiæ, exerceri & recitari, & p eos approbantur: cum fiunt ad honorem & decorẽ ciuitatis, & ad populi recreationem & publicam lętitiã. Et quomodo in illam causam potest legari, & q ludi sint permissi, scribit Surgetus i suo libello, q enchiridion militaris disciplinæ diciť. Et Angelus de Cla. in sua summa: in verbo, ludus. quorũ dicta non repeto, quia nõ est ꝑsentis speculationis. Et quòd possit relinqui legatũ ꝑ ludis in ciuitate faciẽdis, tenet glo. in verbo, ludos. in l. ciuitatib⁹. ff. de legat. primo. q̃ ponit casum cũ relinquiť recitãtib⁹ versus vel comœdias in scena, ꝑut fecit quędã domina Tholosana. vt dicit Goillelm⁹ Benedicti in repetitione. c. Raynutius. in verbo, si absq; liberis. 2. in fideicõmissaria substitutione. nume. 12. extra de testamentis.

QVinquagesimaTERTIA consideratio. In arte theatrica etiam sunt, qui dicuntur saltatores, quòd an sint laudandi videamus. Et videť quòd sic, ex quo saltatio laudatur, & apud nos satis vsitata est. cum sæpe iuuenes in ludis saltatoris se exercent, en morisques vulgò, & tripudiis q̃ i ciuitatib⁹ ꝑmittunť fieri. Veteribus verò non fuit, nec etiã contẽptibilis esse debet ex multis. vt autor est Cœlius lib. antiquarũ lectionũ 5. c. 3. quoniã in primis apud antiquos nullę ceremoniæ fiebant, quibus non adhibereť saltatio: quę res eo grauior videť, q à magnis profecta autorib⁹ videtur. Orphæo videlicet ac Musæo, qui vt honestissimũ quiddã sanxisse tradũtur cum rhythmo initiari & saltatione. Quo factũ est, vt qui mysteria prodidissent, eos dicerent plerią; desaltasse. In Delo sacrum nullũ fiebat absque saltatione ac musica. vt plenè ibi declarat Cælius & Protea. Item Apollinem & Iouẽ suisse saltatores ait. Et legitur 2. Regum 6. Quod Dauid cytharam, psalterium, & organa pcutiens, ante archã domini saltabat. & recitaťin ca. vt cognouerũt. versicu. quomodo charitatẽ nõ habeat. qui irrisus à Mychol filia Saul. de pœni. dist. 2. Propterea Socrates hanc esse pdiscendã voluit, veluti multũ insit venustatis in apto, cõcinnoq; motu, & corporis formatione cõposita, nec erubuit iam ætate grãdis iter disciplinas serias habere saltationẽ. Cęterũ, inquit Plat. 2. legũ. reliq animantes sensu ordinis, ordinationisq; suorũ motuũ vacant, qbus bene cõpositis nomẽ iditũ est numeri & ꝑcẽius. Dei autẽ sensum numerosum, concinnũ, suauẽ, & periucundũ nobis dederũt. Modulos, saltandiq; genera docuere. Itaq; primã eruditẽ di ratione effici musarũ & Apollinis opera clarũ est. Ineruditũq; hominẽ esse, qui choreæ musarũ expers sit. Eruditũ verò qui compos eius sit. Totumque ad genus in choreã, saltationemq;, & cantũ distribui declaratur. Vnde fit, vt q bene eruditus est, bene cantãdi saltandiq; peritiã habeat. Ex quibus deniq; omnibus liquet saltationẽ, nullo modo facilium, expositorumq; artificẽ videri, imò (vt graues volunt autores) disciplinarũ excellẽtium apicẽ attigit, non musices modo, sed & rhythmices & geometriæ: i primis verò philosophiæ, tũ physices, tũ ethices, sed nec rhetorices cognosciť ignarus: quaten⁹ mores indicat & affectus quos rhetores permouent: verũ nec à graphica seponiť, aut plastice, quoniã harũ concinnitatem, et rhythmũq; sibi vendicat, sed in primis memoria ꝑcellens in saltatore exigiť. Imò verò iuxta Calcantem Homericũ, scire saltatorẽ oportet quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur, vt nihil prius eũ lateat. Caput autẽ summaq; saltationis est, Imitationis scientia eorũ quę conceperit, enunciatrix obscurorũ latentiumq; illustratrix. Et quod de Pericle ꝑnunciauit Tucydides. excellens est saltatoris laus nosse q deceat, & idipsum posse explicare. Quoniã verò imitatrix est saltatio prima i ea virtus perspicuitas, q̃ in oratore desideratur in primis, vt eorũ quę exprimuntur gesticulatione ac motu, tanta sit claritas vt nullis prorsum sit opus interpretibus.

Apud Lacedæmonios (qui iter Gręcos diu hàbiti præstantissimi sunt) saltãdi studiũ nõ erat incelebre, quando ephebi non accuratius q̃ saltationem discebant. Ab Castore & Polluce acceperant. Cariatissare, species ea saltationis erat, vocabulo à Cariis ducto, quæ est in Laconia ciuitas. hactenus Cęlius: vbi & in ca. 4. saltationum species & partes plures scribit: & cum his pars vndecima finem sortiatur.

Vndecimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

DVODECIMA

DVODECIMA ET VLTIMA HVIVS LIBRI PARS, CENTENARIA ERIT;

CENTVM ENIM CONSIDERATIONES CONTINET, *concernentes diuersarum rerum materias, & laudes illarum.*

NCIPIENDO à dignioribus erit prima consideratio de dignitate diuina, cuius tanta est excellentia, q͞ mens de deo cogitans deficit, cùm sit.n.ipse incomprehensibilis. Sensus.n.non percipit, cùm sit inuisibilis. Lingua ipsum nõ explicat, cùm sit ineffabilis. Locus eũ non capit, cùm sit incircũscriptibilis. Scriptura eum non explicat, cùm sit inæstimabilis. Tempus eum non mensurat, cùm sit immensurabilis. Virtus eũ nõ attingit, cùm sit inaccessibilis. Desideria & vota transgreditur, cùm sit insuperabilis, vel incomparabilis. & breuiter omnis creatura ad deum comparata defectũ habet: qa finiti ad infinitũ nulla est proportio. Quo modo ergo illum laudare potero? Et in hoc primò, dicam cũ Augustino in suis soliloquiis. c. 10. Vnde hoc mihi domine, vnde mihi laudes ad laudandũ te? Sicut fecisti me sine me, sicut complacuit ante te, ita laus tibi est sine me, sic vt complaceat ante te. Et te domine laus tua tu ipse es, laudent te opera tua secundũ multitudinẽ magnitudinis tuæ. Laus tua domine incomprehensibilis est. Corde non comprehẽditur, ore non mensurat', aure nõ percipitur, quia ista transeunt, & laus tua domine manet in æternum. Cogitatio incipit, & cogitatio finitur, vox sonat, & vox transit, auris audit, & auditus desinit. Laus verò tua in æternum stat. Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annũciet laudem tuam? Laus tua perpetua est, transitoria non est. Hic te laudat, qui te ipsum & laudẽ tuã credit. Hic te laudat, qui te ipsum noscit in tua laude non posse pertingere. Laus perpetua quæ nunquam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur anima mea. Nõ nos laudamus te, sed tu te, & per te, & in te: nobis etiam est laus in te. Tunc verã habemus laudem, quando à te habemus laudẽ: quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tribuis veram laudẽ. Quotiens ab alioquàm à te quærimus laudem, totiens tuam amittimus laudem. Illa transitoria est, sed tua æterna. Si transitoriam quærimus, æternam amittimus laudem. Si æternã volumus, trãsitoriam non amittimus. Laus æterna domine deus meus à quo omnis laus, sine quo nulla est laus, non valeo laudare te sine te, habeã te & laudabo te. Quid enim ego sum domine per me, vt laudẽ te? puluis & cinis ego sum, canis mortuus & fœtẽs ego sum, vermis & putredo ego sum. Quis ego sum, vt laudem te domĩne deus fortissime, spiritus vniuersę carnis qui in habitas æternitatẽ? Nunquid tenebræ laudabunt lucẽ, aut mors vitam? Tu lux, ego tenebræ, tu vita, ego mors. Nunquid vanitas veritatẽ laudabit? Tu es veritas, ego homo similis factus vanitati. Quid ergo domine laudabo te? Nunquid miseria mea laudabit te? Nunquid fœtor laudabit odorem? Nunquid mortalitas hominis quę hodie est, & cras tollitur laudabit te? Nũquid laudabit te homo & filius hominis vermis? Nunquid laudabit te domine qui in peccatis conceptus est, & nat', & nutritus? Nõ est enim speciosa laus in ore peccatoris. Laudet te domine deus meus incomprehensibilis potentia tua, iconscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet te supereminẽs clementia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoq; virtus & diuinitas tua. Laudẽt te oĩpotẽtissima fortitudo tua, summa quoq; benignitas tua, & charitas tua propter quã creasti nos domine de' vita animę meę. Hęc Aurelius Augustinus loco suprà allegato. Laudẽt te tamen dominũ deum omnes angeli & virtutes tuę, laudent te sol & omnes stellæ & lumẽ, & omnis spiritus laudet te, & dicat laus, gloria, & virtus sit in dño deo nostro: prout dicebat vox magna turbarũ multarum audita per Ioannem, vt habetur Apocal. 19. & habetur primæ ad Thi. 1. Regi seculorũ immortali, inuisibili, soli deo honor & gloria. Sibylla Erithrea etiam pręcepit, eum honorari. Cùm dicat omnium nutritorem creatoremq;, qui dulcẽ spiritum omnibus apposuit, ac principem omnium deorum fecit, eum dedit Deus fidelibus viris honorare.

Et licet etiam huiusmodi gloria, laude & honore deo attribuendis dictum sit suprà in 3. parte, in 7. consider.

sider. tamẽ vltra prædicta, ꝙ adorãdus, magnificandus, laudãdus, & honorandus sit ex pluribus sacræ scripturæ autoritatibus cõprobatur. vt ex sequentibus patet, propter eius sapientiam, bonitatẽ, iustitiam, & potentiam, & alia innumerabilia.

Ipse. n. deus creauit cœlum & terram, cum omni ornatu eorum, vt habetur Gene. 1.

Ipse dominus est omnipotens. Gen. 17.

Ipse est dominus cuius non possumus resistere voluntati. Gene. 50.

Ipse est dominus deus meus, qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero.

Qui dat pluuiã sup faciẽ terrę, & irrigat aqs vniuersa.

Qui ponit hũiles i sublime, & merẽtes erigit sospitate.

Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.

Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat, vt habetur Iob 5.

Qui sapiens corde est, & fortis robore.

Qui trãstulit montes, & nescierunt hi quos subuertit in furore suo.

Qui cõmouet terrã de loco suo & colonos ei⁹ cõcutit.

Qui præcipit soli & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo.

Qui extẽdit cœlos solus, & gradit̃ sup fluctus maris.

Qui fecit arcturũ, oriona, & hyadas, & interiora austri.

Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia quorum non est numerus.

Ipse est dominus deus apud quem est fortitudo, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. vt describitur. Iob 9.

Qui excelsior cœlo est, profundior inferno, longior terra mensura eius, & latior mari.

Si subuertit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis cõtradicet ei, vel quis dicere ei potest, cur ita facis?

Iob 10. Nam quis resistit ei, & pacem habuit? Iob 9.

Ipse est in cui⁹ manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Apud ipsum est sapiẽtia, & fortitudo, & ipse habet cõsilium & intelligentiam.

Si destruxerit, nemo est qui ædificet, si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

Si continuerit aquas, omnia siccabunt: si emiserit eas, subuertent terram.

Ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

Qui adducit consiliarios in stultum finẽ, & iudices in stuporem.

Qui baltheũ regũ dissolnit, & pcingit fune renes eorũ.

Qui ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplãtat

Cõmutans labiũ veracium, & doctrinã senum auferẽs.

Qui effundit despectionem super principes, & eos q oppressi fuerant releuans.

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucẽ vmbram mortis.

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.

Qui immutat cor principũ populi terrę, & decipit eos vt frustra incedant per inuium.

Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. vt scribitur Iob 12.

Ipse est Deus qui fecit spiramentum.

Ipse est corã quo nudus est infernus, & nullũ est operimentum perditioni.

Qui extendit aquilonem super vacuũ, & appendit terram super nihilum.

Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum.

Qui tenet vultum solij sui, & extendit super illud nebulam suam.

Qui terminum circundedit aquis, vsq; dum finiantur lux & tenebræ.

Ipse est ad cuius nutũ columnæ cœli contremiscunt & pauent.

Ipse est in cuius fortitudine repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum.

Ipse est cui⁹ spirit⁹ ornauit cœlos, & obstetricãte manu eius eductus ẽ coluber tortuosus. vt habet̃ Iob. 26.

Ipse est deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

Quis poterit scrutari vias suas, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem?

Ipse est deus magnus vincens scientiam nostram.

Ipse est cuius numerus annorum inæstimabilis.

Qui aufert stillas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

Qui si voluerit extẽdere nubes quasi tentoriũ suum & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet, vt scribitur Iob. 36.

Qui facit magna & inscrutabilia.

Qui præcipit niui, vt descendat in terram, & hyemis pluuiis & imbri fortitudinis suę.

Qui in manu omnium hominũ signat, vt nouerint singuli opera sua.

Ipse magnus fortitudine & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Iob. 37.

Qui posuit fundamenta terrę, & eius mensuras.

Qui tetẽdit super eam lineã, & bases eius cõsolidauit.

Ipse est quem laudant astra matutina, & ante quem iubilant filij Dei.

Qui conclusit ostiis mare, circũdans illũ terminis suis, posuit uectẽ & ostia: & dixit hucusq; venies, & nõ pcedes ampli⁹, & hic cõfringes tumẽtes fluct⁹ tuos.

Qui auroræ locum suum ostendit.

Qui concussit extrema terræ, & excussit impios ex ea.

Qui ingressum est profundum maris, & in nouissimis abyssi ambulauit.

Ipse est cui apertæ sunt portæ mortis, & ostia tenebrosa vidit.

Ipse dominus considerauit latitudinẽ terræ qui nouit in qua via habitat lux, & tenebrarũ quis locus sit: vt ducat vnumquodque ad terminos suos, & intellige semitas domus eius.

Qui scit quando nasciturі sunt homines, & numerus dierum eorum nouit.

Qui ingressus est thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexit, quæ præparauit in tempus hostis in diem pugnæ & belli.

Qui scit per quam viã spargitur lux, & diuiditur æstus super terram.

Ipse

Ipse dñs dedit vehemẽtissimo imbri cursum, & viam sonãtis tonitrui vt plueret sup terrã absq; homine in deserto, vbi nullus mortaliũ cõmorat, vt impleret inuiã & desolatam, pduceretq; herbas virẽtes.
Ipse est pluuiæ pater.
Qui genuit stillas roris, ab ipso egreditur glacies, & genuit gelu de cœlo.
Qui indurat aquas in similitudinem lapidis, & superficiem abyssi constringit.
Ipse qui coniungere potest micantes stellas pliades, & gyrum arcturi dissipare potest.
Qui producit luciferũ in tempore suo, & uesperum super fines terræ consurgere facit.
Ipse nouit ordinem cęli, & ponet rõnẽ eius in terra.
Quia mittit fulgura, & vadunt, & reuerentia dicunt ei assumus.
Qui posuit in uisceribus hominis sapientiã, & qui dedit gallo intelligẽtiã. Et hæc supradicta ordine successiuo enarrant de deo. Iob 38. & ibi etiã scribit, q ipse præparat coruo, escam suam, qñ pulli eius clamant ad eũ vagientes, eo q non habeant cibos.
Et concordat dictum psalmi, psal. 146. cum ait.
Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorũ inuocantibus eum.
Non est sanctus vt est dominus, & non est fortis sicut deus noster: dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.
Dñs pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat.
Suscitat de puluere egenũ, & de stercore eleuat pauperẽ: vt sedeat cũ principibus & soliũ glię teneat.
Domini.n. sunt cardines terrę, & posuit super eos orbem. 1. Regum 2.
Ipse est quem cœlum, & cœli cœlorum capere non possunt. 3. Reg. 8.
In fine 1. Paralip. vbi Dauid orat. Benedictus es domine deus Israel patris nostri ab ęterno in æternũ.
Tua est domine magnificentia & potentia & gloria, atq; victoria, & tibi laus.
Cuncta enim quæ in cœlo sunt & in terra, tua sunt.
Tuum domine regnũ, & tu es super oẽs principes.
Tuæ diuitię, & tua est gloria, tu dominaris omniũ.
In manu tua virtus & potentia.
In manu tua magnitudo & imperium omnium.
Et in fine ij. Paralipomenon in oratione Manasse.
O domine, immensa est & inuestigabilis misericordia pmissionis tuę, qm tu es Dominus altissimus super omnem terrã, longanimis, & multum misericors, & pœnitentia super malitiam hominum.
Ipse est Deus Deorum, & dominus dominorum, cuius misericordia in seculum & in ęternum.
Qui facit mirabilia magna solus.
Qui fecit cœlos in intellectu.
Qui firmauit terram super aquas.
Qui fecit luminaria magna.
Solem in potestatem diei.
Lunam & stellas in potestatem noctis.
Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.
Qui eduxit Israel de medio eorum.
In manu potenti & brachio excelso.
Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.
Et eduxit Israel per medium eius.
Et excussit Pharaonem & virtutẽ eius in mari rubro.
Qui traduxit populum suum per desertum.
Qui percussit reges magnos.
Et occidit reges fortes.
Qui in humilitate nostra memor fuit nostri.
Et redemit nos ab inimicis nostris.
Qui dat escam omni carni. Psal. 135.
Qui fabricatus est auroram, & solem.
Qui fecit omnes terminos terræ, æstatem & ver plasmauit ea. Psal. 73.
Qui ambulat super pennas ventorum. Psal. 103.
Ipse est dominus excelsus terribilis rex magnus super omnem terram.
Nõ est similis illi in diis. Psal. 85. & erũt oẽs gẽtes quascũq; fecit adorãt & glificãt nomẽ eius: qm magnus est faciens mirabilia, & Deus solus est. eodẽ ps. 85.
Ipse est dominus qui vitę & mortis habet potestatẽ, & deducit vsq; ad portas mortis & reducit. Sap. 16 & ipse est qui liberat ab omni malo, ubi supra.
Ipse est, qui constitutus est iudex uiuorum & mortuorum, Actuum decimo.
Ipse dominus dinumerat arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies seculi.
Qui dimensus est altitudinem cœli, latitudinem terrę, & profundum abyssi. Eccle. 1.
Ipse est omnipotens super omnia opera sua, terribilis dñs & magnus vehemẽter, & mirabilis potẽtia ipsius.
Honora Deum ex tota anima tua. Eccl. 7.
Ipse maior est omni laude. Eccl. 42. & ibi plenissimè de laude creatoris.
Qui oĩa in mẽsura, num. & põdere disposuit. Sap. xj.
Ipse est deus noster, suauis & verus, patiens & in misericordia disponens omnia. Sap. 15.
Ipse est dominus qui mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.
Qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera. Esa. 40. c.
Ipse est cui millia millium ministrant, & decies centena millia assistunt ei. Daniel. 7.
Ipse est qui bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Mar. 7.
Ipse est apud quem omnia possibilia sunt. Mar. 10.
Ipse est ante cuius thronum turba magna quam dinumerare nemo potest, gratias agit. Apoc. 7.
Ipse est añ cuius cõspectũ cẽtũ quadraginta quatuor millia sunt citharizãtes in citharis suis. Apoc. 14.
Ipse est dominus quem laudat omnis militia cœlestis exercitus, & omnis creatura. Luc. 2.
Ipse solus omne bonum.
Ipse solus omnia sciens. c. fundamenta. §. proinde. de electio. lib. 6.
Ipse solus nouit corda filiorum hominum.
Ipse solus cognoscit oĩa pñtia pręterita & futura.
Ipse solus se ipsum comprehendit.
Ipse solus est vbiq; pręsens.
Ipse solus creat res de nihilo.
Ipse solus de instanti operatur.
Ipse solus stabilis manens, dat cuncta moueri, inquiens, ego. n. Dominus & non mutor. Malac. 3.

Ipse est secretorum cognit.c.erubescāt.32.dis. apud quem omnia sunt cognita.c.nouit.de appell.c.noui. de offic.lega.& c. nouit.de iudiciis.& Barb.plenè in d.locis. Augu.in lib.de trinita. Oportet Deum cuius est & summè cuncta sentire atq; intelligere, nec mori nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse: sed spiritum omnipotentissimum, mitissimum, optimū, beatissimum fateamur.

Ipse est cui omnia seruiunt.

Ipse est iustus, & rectum iudicium eius. Psal.118.

Ipse solus ex autoritate miracula facit.

Ipse solus de qualibet creatura facit quod vult.

Ipse solus voluntatem hominis cognoscere potest.

Ipse solus in ictu o culi mortuos suscitare potest.

Ipse solus essentiæ animę illabi potest.

Ipse solus peccata dimittere potest.

Ipse solus gratiam infundere potest.

Ipse solus in igne perpetuo corpus seruare potest.

Ista soli diuinę maiestati cōueniunt & nulla alteri, in quib⁹ excellentia suę dignitatis apparet. vt describit in compendio sacrę Teologię.c.22.in primo libro,

Ipse vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire.1.Timothæi 2.

Ipse est qui in rebus per tempus ortis summā gratiā fecit. Cùm propter salutē humani generis, ꝙ nimia charitate dilexit, misit filiū eius vnigenitū ęternaliter generatū in plenitudinis tempore in Maria virgine humanatum. quē verū Deū & hominem cōfitemur. Qui factus est obediens vsq; ad mortē crucis, vt nos redimeret à peccato: ꝓpter ꝙ & deus exaltauit illū, & donauit illi nomen quod est sup omne nomē, vt in noīe Iesu omne genu flectat, cœlestiū, terrestriū & infernorū. et oīs lingua cōfiteatur, qa dñs Iesus Christus in gloria est dei patris. ad Phi.2. Hęc est fides nostra, hæc cōsolatio nr̄a, hęc vita nr̄a, hæc spes beatitudinis nostrę, firmior ꝙ cęlum & terra, p eū qui dixit, Marc.13. Cœlum & terra transibunt, verba autē mea nō transibunt. Cui Deo nostro benedictio, claritas, sapientia, gratiarū actio, honor, virtus, & fortitudo in secula seculorū. Apoc.7. Qui est splendor glorię, vt dicit Paul.ad Hebr.1.et gloria eius est super omniū creaturarū gloriā, claritas super claritatē, sublimitas super altitudinē, beatitudo sup beatitudinē, thronus deniq; super thronū, vtpote cui iuxta sacra eloqa data est oīs potestas in cœlo & in terra. & dixi supra in 3.par.in 2.consid.

Aduerte ēt, ꝙ de⁹ fecit oīa pp honorē suū, vel hominis vtilitatē. Deus.n.cū sit omniū bonorū & pulchrorū ditissimus possessor, & copiosissimè plen⁹ se ipso, ideo itra se credere nō potest. Nō ergo accipit à reb⁹ aliq̄ vtilitatē, sed solū extrinsecū honorē. homo verò cū sit creatura de nihilo facta semp indigens, & de se ad nihilū vergēs: idcirco crescere potest interi⁹ in bonitate, in veritate, in omni perfectione, & ideo ei debet vtilitas, seu cōmodū, sed honor nequaq̄. Deus igit̄ q oīa operat̄ principaliter pp se ipsū, & qa intus crescere nō potest, ideo oīa operatur extra se pp suū honorē. Et cū sit summè bonus, ideo omnia operat̄ propter creaturarū vtilitatem, multo tamen principalis suum intendit honorem, ꝙ vtilitatem creaturæ.

Quod qūo hæc intelligantur, scribitur in tractatu intitulato, Viola animæ, in quarto dialogo.c.35. vbi multipliciter comprobatur, ꝙ deus oia operatur ad suum honorem. Et ibidem in c. 37. ponitur qūo hō tenetur deum honorare, & ad hoc obligatur propter octo causas ibi relatas, quas videre poteris.

Et in ista diuinitate sunt tres ꝑsonæ pater & filius & spiritus sanctus, ęquales in deitate, ita ꝙ vna non vt esse maior altera: quod qūo intelligatur, vide magistrū sententiarū in primo lib.dist.20.ordinē tñ illarū posui suprà in 3.par.qui intelligendus est, secundum quod dr̄ ibi.& quod ibi ponit sanctus Thomas vbi querit. vtrū in diuinis personis sit ordo, vbi dicit aliquem esse ordinem quem clarè explicat: ponendo ꝙ ordo in rōne sua includit tria, s. ratione prioris & posterioris, distinctionem & rationem ordinis, de qbus dixi suprà in prima parte, in 78.consi.

Et de laudibus Dei ponit Dionysius Rylrel qui fecit tractatum vnum.

Et de honore Dei Ioannes de Teneramunda scripsit librum vnum.

Ipse.n.magnus est dominus super omnes deos. vt habetur psal.94. Sed olim apud homines idolatras plures habiti fuerunt pro diis: de excellentia quorū non curo, cum in eis non possit dici excellentia quo ad deitatem, quoniam omnes dij gentium demonia. psalmo 94.& de pluribus diis & deabus, vide Textorem in sua Officina in c.de diis. vbi ponit de viris qui fuerunt reputati dij, & de mulieribus quę fuerunt reputatæ deæ: quoniam loquendo etiam de mulieribus deos dicimus. vnde Virgilius de Venere.

Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et ēt de stellis & planetis qui colebantur pro dijs, & etiā de animalibus, & omnes illos multi inuocabant in eorū necessi tatibus, & putabant auxiliū habere ab eis fm diuersitates necessitatū. vt ibi declarat, & in maximo honore aliq in vno loco, alij in alio habebātur. hodie verò loco istorū deorū, nos Christiani inuocamus sanctos, vt orent deum pro nobis, nec deos alienos adoram⁹, ꝑut nec fecit Dauid.

Secunda consid. Paradisus cęlestis est excellentior in omnibus paradiso terrestri, propter infinita quæ non sunt in ipso paradiso terrestri. Qm̄ in eo est inclita felicitas, cum sit ciuitas cœlestis in qua scripti sumus, & ciues decreti. vnde dicit propheta Psalmo 86. O ꝙ gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. Sicut lætantium omniū habitatio est in te: fundaris.n. exultatione vniuersæ terræ. Non est in te senectus, nec senectutis miseria: non est in te mancus, nec claudus, neq; gibbosus, neq; deformis, dū oēs occurrūt in virū pfectum in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Quid hac vita beati⁹? vbi nō est paupertatis metus, nō ægritudinis imbecillitas? Nemo lędit, nemo irascit̄, nemo inuidet. Cupiditas nulla exardescit. Nullū cibi desideriū. Nulla honoris aut potestatis pulsat ambitio. Nullus ibi diabolicus metus, insidię dęmonum nullæ, terror gehēnę ꝓcul. Mors neq; corporis, neq; aīæ, sed immortalitatis munere iucunda vita. Nulla erunt tūc mala, nusquā discordia, sed cuncta cōsona, cuncta cōuenientia, qa oīum sanctorū vna erit concordia

cordia, pax cuncta & lætitia cōtinet: tranquilla sunt oīa & quieta, iugis splendor. Non ille q nunc est sit tā to clarior quanto felicior: quia ciuitas illa, vt legitur, non egebit lumine solis, sed dñs omnipotēs illuminabit eā, & lucerna eius est agnus, vbi sancti fulgebant vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splēdor firmamenti q erudiūt multos. Quapp nox ibi nulla, nulle tenebræ, cōcursus nubiū nullus, nec frigoris ardor, vel aspitas vlla: sed talis erit tēperies, quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: nisi illorū q ea perfrui digni inueniūtur, quorū noīa scripta sunt in libro vitæ. Verū super hæc omnia est consociari choris angelorū & archangelorū, atq; omniū cœlestiū virtutū, intueri patriarchas, & ,pphetas, videre apostolos atq; oēs sanctos, videre et parentes nostros. Gloriosa sunt hæc, sed multo gloriosius est præsentē dei vultū cernere, incircūscriptū lumen videre, supexcellēs gloria erit, cū deū videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit. hæc Augustinus in suo manuali. c. 17. ponit de gaudio paradisi, vbi sic dicit. O vita vitalis, vita sempiterna, sempiternē beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abūdātia sine defectione, vita sine morte, ppetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate, vbi oīa bona i charitate pfecta, vbi spes & visio facie ad faciē, vbi plena sciētia in oībus & p oīa, vbi summa dei bonitas cernit, & lumē illuminans à sanctis glorificatur, vbi præsens maiestas Dei cōspicit, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuētiū satiat: vident semper & videre desiderant, sine anxietate desiderāt, & sine fastidio satiātur. vbi verꝰ sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione oēs reficit: & ita vniuersos cœlestis patriæ ciues illuminat, vt luceāt, ipsi lumen vident illuminatū per Deū, lumen illuminans ultra oēm solis nostri splēdorē, atq; cūctarum stellarum immortali adherētes deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facit iuxta promissionē domini saluatoris. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatē meam, & omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, & ipsi in nobis unum sint: hæc ille. Et idem August. amplē in libro soliloquiorum. c. 36. ponit gloriā cœlestis patriæ. fortè dicā latius infrà, quando ponam de excellentia patriarum.

De huiusmodi paradiso cœlesti scripsit Dantes in vna comedia quę appellatur paradisus, allegatus per Albericum de Rosate in suo dictionario.

Sanctus Thomas in tertio sententiarū. dist. 22. q. 1. art. j. q. 3. dicit triplicem esse paradisum, cœlestem, terrestrem, & spiritualem, quæ dicitur visio Dei.

Vide qd dicāt philosophi & catholici de beatitudine huius cœlestis patriæ seu paradisi p Simphorianū Cāpegiū in suo li. de vita sup cęlesti. c. 1. 2. 3. 4. & 5.

Aduerte ēt, q paradisus dr cœlū empyreū, vt dicit gl. in verbo, quæ in paradiso. in c. ecclesia. de cōsecra. dist. 4. vt hr ēt Ezech. 29. In delitiis paradisi fuisti. de quo hr de pœn. dist. 3. c. princ. Er ēt dr visio Dei, siue vita beata, iuxta illud dictum latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Luc. 23. Et etiam habetur ij. Cor. xij. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim etc. & post. Quoniam raptus est in paradisum.

Vel dicitur etiam paradisus quasi parans dei visum, vel quasi paratis dans visum: quia ibi facie ad faciem deum videbimus j. ad Cor. xiij. ut dicit Io. de Turrecremata in d. c. ecclesia. de consecra. dist. 4.

Tertia consi. est de anima, eo quia animæ beatorum collocātur in paradiso cœlesti, qui locus deputatus est pro illis. gl. 1. & ibi Io. de Turrecrema. in c. tēpus 13. q. 2. qm dicitur Psal. 44. Astitit regina, id est anima, à dextris dei in uestitu deaurato circundata varietate. vt dicit Anto. Floren. in 3. par. in proœ. illius 3. partis: & dixi suprà in 3. part. vbi dixi, q nedum angeli sunt in paradiso, sed etiam sancti.

Ideo ēt ante oīa laudanda est: qa cunctis rebus pręferenda est, Primo corpori: vt est text. in c. schedulo. 38. dist. Secūdò quibuscunq; rebus inanimatis. text. est in l. sancimus 1. C. de sacrosa. eccl. do. meus Iason in l. licet inter priuatos. in 1. col. C. de pactis. & in authē. sacramenta pūberū. in 16. col. C. si aduersus venditio. Alex. consi. suo 38. in 3. col. in 1. vol. facit tex. in c. cum infirmitas. extra de pœn. & remis. & in c. præcipimus. in prin. 12. q. 1. & c. si habes. 24. q. 3. & cap. solitæ. §. verū. vers. quod autem. extra de maio. & obedien. corpus tamen rebus. l. in seruorum. in fin. ff. de pœnis. Alex. in consi. 14. in fi. in 3. vol.

De excellentia animæ videatur Florentinus in sua summa, parte prima. ti. 1. c. 1. vbi ponit, qūo est facta ad similitudinē dei. & in §. 2. & 3. de nobilitate illius & pulchritudine habetur in c. 2. §. 1. & 2. Etiā de dignitate & excellentia illius ponit Bernardinus de Bustis in 2. part. sui rosarii, sermone 10. in litera T. usq; ad finem: vbi dicit, q nobilitas animæ ex tribus apparet, ex ordine, s. magnitudine, & pulchritudine.

Primo ordine, quia in supremo loco ordinata est: bonum. n. vniuersi consistit in ordine 11. Methaficio. Primo, deus in infimo loco posuit terram & terrena grauia. Secundo loco superiori & ascendendo posuit aquā. Tertiò aerē. Quarto verò ignē, quem pp calliditatem à nobis elongauit. Post ignem posuit Lunam in primo cœlo: deinde Mercurium in secundo cœlo: post Venerem, in tertio. Solem, in quarto. Martem, in quinto. Iouem, in sexto. Saturnum, in septimo. Cœlū stellatum cū duodecim signis in octauo, & quasi septuaginta duabus constellationibus quod dr firmamentum, post firmamentū siue cœlum stellatū posuit cęlū cristallinū: & post cœlū empyreū in quo iacent, & collocantur animæ beatorū. dicā infrà suis locis.

Cū igit natura ordinet ignobiliora inferius: nobiliora verò supius, patet aīam esse nobilissimā oībꝰ supradictis ordine, quia collocatur in nobiliori loco.

Secundò verò dr nobilior magnitudine, quia magna est terra, vt infra dicemus. vnde dixerūt Theodosius & Euristenes philo. q longitudo est triginta, & vnum millia milliariorum. Licet autem terra sit tantę magnitudinis, tamen maior in decuplo est aqua. & similiter unū cęlum altero. Et ideo cœlum empyreum est indicibilis altitudinis & magnitudinis. vñ dicūt quidā, q si massa plumbea à cœlo empyreo descēderet, vix in quingētis annis vsq; ad terrā veniret. Nam,

Nam,vt refert Rabi Moyses magnus philo. qdlibet cœlum cuiuslibet planetæ habet in spissitudine uiā 500.ann.id est tm̄ spatium, quantū qs posset irē de via plana in quingentis annis. Et idē philo. dicit, ꝙ inter cœlū, & cœlū simil'r est distantia viæ. 500.ann. vnde fm eū à cētro terræ vsq; ad concauū cœli Saturni, est via.7700.ann. id est tantum spatium quantū de via plana aliquis iret de septem milibus & septingentis annis si tantum viueret. ita ꝙ quilibet annus computatur ex 365.diebus,& iter cuiuslibet diei sit quadraginta miliariorū,& quolibet milliare sit duorū mille cubitorū.Si autem tanta est distantia à terra vsque ad cœlum Saturni, quod est septimū cœlum, quanta erit vsq; ad decimum. s. empyreum, dicam latius infrà de his cœlis, sed an sint hæc vera deus scit,qa omnia fecit in pondere, numero, & mēsura. Sap.11.Indubitanter tamen est tenendū,quòd cœlū ipsum empyreum est maximum & altissimum, in loco autē illo maximo collocabitur anima.vnde ipsa dicere potest illud Esaiæ.Cœlum sedes mea.& Eccl. 24. Ego in altissimis habitaui. & Baruth 3. O Israel quam magna est domus dei, & ingēs locus possessionis eius. magnus & nō habens consummationē, excelsus & immensus. Ex quo apparet nobilitas animę in tam excelso loco & nobili collocandæ.

Tertiò patet aię nobilitas ex eius pulchritudine & ꝓciositate. de qua Aug. in epistola ad Deodatū,inqt, Animæ natura, nec terra,nec maria, nec sidera, nec luna, nec sol, nec quicquā omnino ꝙ tāgi aut videri potest, non deniq; ipsum quod à nobis videri non potest cœlū melius esse credendū est.Imò hęc omnia longa deteriora esse q̄ est quęlibet anima, ratio certa conuincit. hæc ille,vt dicit Bernardinus de Bustis in dicto serm.10.in fi.Ex quo dicit ꝙ nobilior est anima q̄ omnes aliæ creaturæ præter angelicā, ꝙ etiā ꝓbat sic.Nobilior est finis his q̄ sunt ad finē.2. phisic.sed finis quodāmodo omniū est homo, vt dicit Arist.2. de anima. Quodāmodo dicit᷒, q̄ȓ.vt habet᷒.1. Ethi. Duplex est finis.s.principalis & secundari᷒,siue finis sub fine,vt ibi habet᷒.Si loquamur de fine principali, tūc fm Bonauenturā in 2.dist.5. art. 2.q.1.& Rich. in eod.li.dist.5.q.3.art.2.q.1.ꝙ deus est finis omniū creaturarum quas ad sui gloriā creauit. Prou.16. Si autē loquamur de fine secundario, sic homo est finis omniū.vnde Gen.1.dicit dn̄s. Dominamini piscibus maris,volatilib᷒ cœli,& bestiis vniuersæ terrę omniq; reptili qd moue᷒ in terra,dixi supra in 2.parte,in 1.consideratione. Si ergo homo est finis aliarū creaturarū, ergo est nobilior illis.Pars autē hominis dignior est anima.vnde Augu.de ciuitate Dei.lib.8. c.15.dicit. Omni corpori ꝓferun᷒ animę. Et idē lib. soliloquiorū c.20.ait. Quicquid enim cœli ambitu continetur,inferius ab humana natura est q̄ facta est vt summū superius possideret, cuius possessione beata fieret. Et ait Ouid.2. Metha. Cœloq; animus ꝓ̄stātior omni. Et sic anima dignior est cœlo empyreo in quo est collanda.Nā & plerunq; contentū digni᷒est ꝯtinēte, sicut lapis pretiosius suā capsellā valore trāscendit.Iō de aīa loquens in lib.de quantitate animę Augu.ait. Queadmodū fatendū est animā humanam non esse qd Deus est, ita præsumendū est nihil inter oīa q̄ creauit ipsi Deo esse propinquius.Et dicit Crisippus in libro de cōtēptu mundi. Quāto cœlū terra pulchrius, tanto animæ pulchritudo oēm formā q̄uis pulcherrimā superat. Et ibidē ait.Si fieri posset, vt corporalibus oculis animę pulchritudinē videremus,derideremus omnia hæc quę ex terrena substantia decora esse videntur. Ita dicit Bernardinus in loco supra allegato. Et ibi ēt in principio ponit de aiæ immortalitate, vbi probat ipsam esse immortalē authoritate,rōne,& exemplo. Ad q̄ beatitudinem peruenire possit anima, vide Simphorianum Campegiū in suo lib.de uita supercœlesti. c.5.6.&7. & amplè in margarita philos.lib.11.c.30.32.& 33.& totus ille liber vndecimus est de anima: ad quem recurre.

Et aduerte, ꝙ determinato Parisiensis ita se habuit ī cōsilio vniuersali Parisius celebrato, ꝙ vna anima est perfectior alia, ēt in naturalibus;ita ꝙ vna aīa differat ab alia naturali ꝓstantia. ꝙ ēt tenuit Bonauētura, & plures alij cōtra Thomā Alex.de Halis,vt refert Simphorianus Cāpegius in lib. de vita cœlitus comparanda. libro.9. dicā fortè alibi quando ponā, vnde hoc quod vnus est perfectior altero.

Aduerte etiam quòd anima iure humano in multis priuilegiatur.

Primò,enim dicit ius humanū,quòd vnius animę amissio maius damnū censetur,quàm si innumerabilium corporūmors contingeret, textus in c.si habes. ver.quid dicam de coninge.24.q.3.

Secundò, ꝙ probatio quæ animæ fauorē respicit, q̄uis dubia acceptari debet, vt ī notabili casu ponit Fel.in c.præsentia in 2.notabi.col.7.de probationib.

Tertio, quia relictum pro anima dicitur relictū ad pias causas,gl.est.j.in l.si quis Titio. ff. de legatis.2.

Quartò,quia fauori animæ non potest renuntiari, Bal.in l.j.in 2.col.C.de vsu & vsufructu legato.

Quintò, in his quę salutē aiæ respiciūt ad vitādos graues cōsciētiæ remorsus tutior pars est tenēda. Ita dicit tex in clem.exiui de paradiso.§.itē qa verū.nos itaq;.de verb.sign.notatur in c.iuuenis.in text.& gl. j.extra de spons.& in c.1.in gl.fi. de scrutinio in ordine faciendo.& est tex.in c. illud.§.licet autē. & ibi glo.in verbo,in dubiis.de clerico exc.ministrante. facit etiam tex.in c.fin.de senten.& re iudicata.

Sextò,licet vasallus feudū irrequisito domini consensu alienare non possit,etiam pro anima.vt est tex. in c.j.§.donare.qualiter olim poterit feudum alienari.in vsibus feud. Tamen dominus tanquam habens ius potētius inuito vasallo poterit feudū pro anima sua relinquere.tex.in c.vnico.j.responso.de allodij: Lud.Rom. per illum tex.in repetitione.auth.similiter.in 15.col.in tertio priuilegio, Piæ causę inter vltimas voluntates.C.ad legem Falcid.

Septimò,q̄uis pater possit filiū exhęredare, & filius patrē ex causis in auth.vt cū de app:cognolcitur §.cās.colla.9.Tn̄ propter fauorem animę si filius monasterium fuerit ingressus non poterit à patri exhæredari c.non licet.in prin.19.q.3. Quem pōderat ad hoc singularem Lud.Rom.in d. auth. similiter facit tex.in auth.de monachis.in prin.colla.3.

Octauò

Octauò, quia aliàs filiusfamilias qui non potest te stati. l. tam is. §. fi. ff. de donatio. causa mortis. l. sentũ. cum gl. fi. C. qui testamenta facere possunt. Tamen pro anima testari potest. c. licet. §. fi. de sepulturis. in 6. Rom. in d. auth. similiter. in 15. col.

Nonò, verba fauore animę debent interpretari & accipi in latiori significatione. Bar. in auth. sacramenta puberum. C. si aduersus venditionem. hęc prędicta dicit concios & contemporaneus noster dominus Io. Mothelò in suo promptuario iuris. in verb. anima.

Quam vim potestatemque, & imperiũ habeat anima rationalis in corpus humanũ, & q̃ pcliue ipsum corpus deprehendatur ad animæ obsequia: multũ eleganter describit Cęlius lectionũ antiquarũ. li. 11. c. 15. cum seq. ubi philosophicè & historicè pcedit.

QVarta consi. est de paradiso terrestri, & secundũ aliquos sunt sex, quos enumerat Phil. Bergomen. in primo libro sui supplementi chronicarũ. vt infra patet. Et excellentior omnibus aliis est ille q est in oriente, de quo Gen. 2. Plantauit dñs deus paradisum voluptatis à principio: in quo posuit hominem quẽ formauerat, produxitq; dñs deus de humo oẽ lignũ pulchrũ visu & ad vescendũ suaue: lignũ ẽt vitæ in medio paradisi, lignũq; scientiæ boni & mali: & cætera huiusmodi: vt ibi habet. & hic locus est in orientis partibus, cuius vocabulũ ex græco in latinũ vertitur hortus. Porrò hebraicè gau eden dr. hau hortus, & eden, in nostra lingua delitiæ interpretatur, quod vtrunque iunctum facit hortũ delitiarũ. Et. n. oĩ gñe ligni & pomiferarũ arborũ consitus, habens ẽt lignũ vitæ, non ibi frigus, sed perpetua aeris tẽperies, cuius medio fons prorũpẽs totũ nemus irrigat, diuiditorq; in quatuor nascẽtia flumina. de qbus j. 18. consi. dicam. de quo cecinit poeta Ouid.

Ver erat æternum, placidiq; tepentibus auris
Spirabant zephiri, natos sine semine flores,
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renouatus ager grauidis canebat aristis.

Vt refert Ioannes Laziardus in suis epitomat. historiæ vniuersalis. in c. 5. de paradiso terrestri. Cuius loci aditus post peccatũ primi hominis interclusus est, septus est. o. vndiq; romphea flamma. i. muro igneo accinctus, ita vt cũ vertice eius cœlo pene iungat incendiũ. Cherubin quoque. i. angelorũ presidiũ arcendis spiritibus malis super rompheæ flagrantia ordinatũ est, vt homines flãmæ, angelos verò malos Cherubin submouerent, nec cui carni vel spiritui transgressionis aditus pateat. vt dicit Ptholomęus in suo lib. de trib. orbis partib. c. 2. Ita ẽt de hoc paradiso loquitur Arch. in c. omnibus. in prin. 24. q. 1. & Alb. de Ros. in suo dictioo. in verbo, paradisus. in 3. notabili. in fi. vbi dicit, q paradisus est amœnissimus ex mirificis insectionibus, & plantis, & fragrantissimis aromatibus ex vernãtibus floribus, & tẽperatissimis roribus & moderatissimis ventis ac placabilibus, ex amœnissimis aniũ cantibus, ex plurimis floribus, ex validissimis sępibus, & ex oculosissimis custodibus. De eo ẽt loquur Bal. in c. j. §. mutus. in prin. in tit. epi scopũ vel abbatem &c. in vsibus feudo. vbi dicit allegando Albertũ, q de paradiso terrestri pp eius altitudinem aquę cadentes faciunt tm̃ strepitũ, q oẽs qui ibi nascuntur perdunt auditum: tñ non sunt surdi à natura: quia si transportarent ad aliũ locũ anteq̃ surdescerent, audirent. Et de huiusmodi paradiso terrestri, dicit Damasc. li. 2. c. 11. sic: quia verò Deus ex visibili creatura plasmaturus erat hominẽ ad suã imaginẽ, & similitudinem tanquam quendã regẽ & principẽ vniuersæ terrę, & eorum quæ in ea sunt: præstruxit ei quandam veluti regiam, in qua diuersans beatam, & ex omni parte felicẽ deduceret vitam. & ipse est diuinus paradisus dei manibus in edẽ plantatus lętitię & voluptatis omnis promptuarium. Eden. n. voluptas interpretatur; in oriente verò oĩ terra excelsior collocatus est, optima temperie & aere subtilissimo splendidus, plãtis semp virentibus insignis odoris suauitate refertus, plenusq; lumine vniuersę sensibilis venustatis & pulchritudinis supexcellens intelligẽtiã: diuinus profectò locus ac dignus eius qui ad imaginẽ dei creatus fuerat incolatu, in quo nullus irrationaliũ habitabat: sed solus hõ diuinarũ manuũ factura. In medio verò eius lignũ vitę deus plãtauerat, & lignũ sciẽtiæ &c. hæc ille. Et ibi amplè in cõmẽtario: an sit verũ q nullũ ibi habitauerit irrõnale: sed nõ insisto, cũ nõ sit præsentis speculationis, & solũ intendo ad gloriã & cõmẽdationẽ illi⁹ paradisi terrestri, q vltra cõmendari & laudari potest in multis.

Primò, pp antiquitatem plantationis, qm̃ vt habetur Gen. 2. & 3. eadem consid. in prin. dixi. Plantauit Deus Paradisum voluptatis à principio &c.

Secũdò, nobilitate situationis siue fundationis: quia fundatus est locus ille in parte oriẽtis, vt dicit beat⁹ Isid. vt qdã doctores exponunt illud Gen. 2. Plãtauit dñs paradisum in principio, non qdẽ solum tẽporis, sed etiã loci: cuiusmodi est pars orientis q̃ nobilior est, sicut dextra pars in homine. Et q sit ĩ oriẽte ponitur in margarita philos. lib. 7. 45. vbi satis amplè.

Tertiò, propter nobilitatẽ hospitis: habuit. o. nobilem habitatorem, s. hominẽ: etenim dicitur Gen. 2. Plantauit Deus Paradisum uoluptatis, in quo posuit hominem quem formauerat.

Quartò excellentia denotatur ex affluentia voluptatis siue delitiarum. vnde Gen. vbi suprà. Plantauit Deus paradisum voluptatis.

Quintò, excellentia illius denotatur ex arborum & florum amœnitate, cum Gen. 2. dicatur. Produxitque Deus omne lignum pulchrum visu.

Sextò, ex pciositate fructuum, cum in loco prxallegato dicatur. Erat. n. in medio paradisi lignum vitæ.

Septimò, & ex puritate & mũditia q̃ satis cõprehẽdi põt ex fluuio egrediẽte de illo, cũ dicatur Gene. 2. Et fluuius egrediebat̃ de loco voluptatis ad irrigãdũ paradisum. Ista dicit & refert Ioannes de Turrecremata. in d. c. eccl. de consecrat. dist. 4. vbi dicit ecclesiam conuenienter cõparari debere paradiso terrestri, propter illa septem commendabilia quę adaptat ibi ecclesiæ militanti, vt ibidem videre poteris.

Et, vt ait Philippus Bergomen. & suprà dixi, sunt sex paradisi terrestres.

Vnus, vt dicit, est in oriente versus zephirum.
Alter, in æquinoctiali inter eurum & euronotum.

Tertius

Tertius de quo Beda meminit inter cancri tropicum & circulum antarcticum,

Quartus, ad orientem versus eurum ultra æquinoctialem in quo solis calores sunt.

Quintus, paradisus terrestris ad polum antarcticū esse dicitur, de quo Solinus meminit,

Inuenitur etiam in occidēte alius voluptatis & delitiarū paradisus, de quo sic habemus, ꝙ senatus populusq; Rom. mandauit summum sacrorum pontificem, non nisi de Italiæ horto delitiarum eligi debere. Et de huiusmodi paradiso terrestri multa à theologis habentur in 2. sententiarum dist. 19.

Vide ēt Cœliū in libris suarum antiquatū lectionū, lib. 1. c. 21. dicentē apud Platonē esse regionē similem paradiso terrestri, & in quo loco sit ipse paradisus terrestris ſm Arrianum, apud Græcos historicos tantæ in scribendo integritatis, vt veritatis cōseruator, studiosusq; vulgò sit cognominatus, atq; ita etiānū honestetur in libros. Hic in parte postrema Indici commētarij, veluti ipse quoq; Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginensis prouectus classe ab columnis Herculeis in oceanū, relicta ad leuā Lybia, diebus triginta enauigauit occidua petens: mox vbi in meridiem diuertisset plurima sese illi obiecere impedimēta. Nā prę ter ardores feruidi syderis, vt in perusta regione mūdi aqua potabili deficiebat: audiebatur portò creber de cęlo fragor, interim latè promicātia in sublimi fulgura oculos perstringebāt, videbantq; veluti flāmarū riui præcipitantes è cęlo. quanquā Cyrene ad extrema Lybię in tanta cāporū vastitate herbis nuda non sit, neq; itē aquarū inops: & ibi allegat de paradiso dicta Damasceni, & sancti Thomæ, & Conciliatoris dicentium paradisum esse in oriente, quæ portio mundi nobilior est: quia dextra. vt ibi Cęlius, quem videas.

Quinta consi. est de cœlo, quod dicit Augu. esse regnū felicissimū carens morte, & vacās fine fine, cui multa tpa succedūt per ęuū, vbi cōtinuus fine noctē dies nescit habere tempus, vbi victor miles post laborē donis ineffabilibus cumulatur: Nobile perpetua caput amplectente corona, hæc dicit Aug. in suo manuali. c. 8. Sedes. n. dñi est, & oībus dominabitur. Psal. 102. & Psal. 10. Dñs in cęlo sedes eius. & habet Esa. 66. Cęlum sedes mea. & hr Mar. 5. Nolite iurare p cęlū, quia thronus Dei est. c. & si Christus. extra de iureiu. Altitudinē illius nemo dimensurare. Eccl. 2. Nec quæ in cęlis sunt, quis inuestigare pōt. Sap. 9.

Aliqui dicunt, ꝙ sunt undecim cęli. In primo stat Luna, & nulla stella in eo stat præter Lunam, totū in superficie cęli secundi cōcaua cōtinetur, & in orbes quatuor, & epiciclū dicitur. Habet in primis tres orbes sicut sol in figuratione corona dispositos: vltra hoc hēt vnū orbē mundo concentricum prædictos tres ambientem, qui deferens caput draconis dr. insuper & epiciclū habet profunditatis medij primorū triū orbiū immersum, in quo corpus Lunæ figit & mouet.

In secundo verò cęlo stat Mercurius, & in sūpficie concaua cęli tertij continetur. & in orbes quinq; & epiciclū partitur: Habet. n. duos orbes inæqualis spissitudinis, quorū superficies connexa supremi mūdo concentricæ sunt, superficies verò concaua supremi, & connexa infimi mūdo sunt eccentricæ sibiipsis. tñ concentricæ, & harum centrum (quod etiam centrū parui circuli nominamus) à cētro æquantis tm̄ quātū cētrū, quantis à centro mundi distat, & vocant hi duo orbes augē ęquantis deferentes. Quomodo aūt mouentur, dicam infra in explanatione planetarū.

Tertium est cęlum, in quo solus planeta q̄ dr Venus, rotatur: & in superficie cōcaua cęli solaris continetur, insup & in orbes particulares, quēadmodum Saturni, Iouis, aut Martis cęlū partitur. Circunfertur autē hoc cęlum totum in 24. horis, semel ab Oriente per occidentem in Orientem redeūdo per primi mobilis motū: sed orbes eius augē deferentes sup axe & polis zodaici ad motū octauæ sphæræ circūducunt. Quo autem motu moueatur: uide in Margarita philo. lib. 7. de principijs astronomiæ. capitulo 32.

Quartū cęlum est in quo Sol est; & in quo mouet in superficie concaua cęli Martis continetur, & in tres orbes particulares diuiditur, duos, s. augem deferentes. & ipsum deferentem solare corpus. ęquantem autē & epiciclum non habet. Mouet aūt motu raptus ab oriente per occidentem redeundo in oriētē in 24. horis ad motū primi mobilis, orbes augē deferentes eisdē mouētur motibus quibus & orbes auges Saturni, Iouis, & Martis deferentes. Deferens autem solis super polis & axe proprijs ſm successionem signorum ab occidente, s. versus oriētem quotidie quinquagiuta nouem ferè minutis & octo secundis circunfertur. Et ita Sol totum zodaicum in 365. diebus & sex horis fermè peragrat, nobisq; annū cōplet. dicam latius infrà ubi fiet mentio de planetis.

Quintum cœlum est in quo solus Mars rotatur cęlo sexto contiguum, & sub eo locatur quemadmodū sextum sub septimo. In totidemq; orbes diuiditur & mouetur, & eisdem motibus, quibus cęlum Saturni & Iouis, de quibus statim dicam.

Sextum cęlum est in quo stat sola Stella Iouis: & est cęlo Saturni contiguum, ita scilicet ut superficies eius cōnexa concauam cęli Saturni contingat: de mo su eius etiam infrà dicetur.

Septimum cœlum est in quo continetur Saturnus in orbes tres ab inuicem diuisos & contiguos partitur, de cuius motu infrà vide.

Octauum cœlum est quod firmamentum dicitur, & stellis innumerabilibus ornatum est, quæ fixæ appellantur. quoniam omni tempore æqualiter a seipsis distāt. Nec proprium motū a motu sui cœli hn̄t. Et in hoc cœlo sunt decē circuli imaginarii sese intersecantes, ac imaginum in cœlo situm, motum & diuersitatē notificantes. Et mouetur triplici motu.

Primus est ab oriente versus occidentem ad motum primi mobilis super polis mundi, & completur in spacio naturalis diei.

Secundus & huic contrarius ab occidente, scilicet in ortum ſm successionem ad motum nonæ sphæræ in 200. annis, gradu uno & 28. minutis fere, & sic in 49000. annis totus perficitur: & motus augium & stellarū fixarū dicitur, quo scilicet motu stellę quę sunt in firmamento cœli variantur de signo in signū

respectu

respectu zodiaci primi mobilis. vnde pleiades stellæ fixæ quæ iuxta figurationem sunt in capite Tauri in firmamento respectu zodiaci superioris sunt in vigesimosecundo gradu Tauri, & sic de aliis.

Tertius motus repedationis, quo s. octaua sphęra mouetur sup duob⁹ circulis paruis, quorũ poli sunt capita libræ & arietis nonę sphęræ, & semidiameter illorũ circulorũ est gradus 4. minuta. 18. & secũda 43. & ille motus accessus & recessus nominatur. in 7. milibus quoq; annis complet: & solus octauæ sphęrę proprius est, qa vnius corporis naturalis tñ vnus est motus s̃m naturã rõne illius motus stellę fixæ, nõ semp ęquè distantia polis immobilibus primę sphęrę. de his amplè p margaritam philo. vbi suprà. cap. 6.

Nonũ cęlũ stellis caret, similibus characteribus q̃bus & decimũ est insignitũ, de quo statim dicam. Et duplici motu reuoluitur. Primo q̃dẽ ad motũ primi mobilis. Secũdò motu pprio ab occidẽte versus oriẽtẽ sup polis ppriis in 200. annis, gradu vno & minutis 28. ferè s̃m successionẽ signorũ respectu zodiaci primi mobilis. Totã reuolutionẽ in 49000. annis cõplet, q̃ reuolutio à q̃busdã magnus annus Platonis dr̃. Aiunt. n. Platonem scripsisse integra reuolutione ista cõpleta oĩa ĩ eodẽ statu & dispositione cõsistere, quo initio reuolutionis fuerãt. Hãc positionẽ diuus Agusti. de ciuitate Dei li. 12. c. 13. in fine explodendã: & religioni nostræ contrariã ostendit dicens. Absit, inquam, vt nos ista credamus, semel. n. Christus mortuus est p peccatis nostris, resurgens aũt à mortuis. iã non morit, & mors illi vltra nõ domioabit, & nos post resurrectionẽ semper cũ dño erimus, ad Ro. 6.

Hoc cęlum à quibusdã Aqueum, ab aliis cristallinum appellatur: super firmamentũ. n. (quod octauũ cœlũ dicimus) scriptura aquas esse multipliciter astruit: vnde Gene. j. Fiat firmamentũ in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & dicunt scripturę firmamentũ esse constitutũ in medio aquarũ, & diuidere aquas illi supereminentes ab aquis subsidẽtib⁹.

Quia aũt s̃ firmamẽtũ sint aquæ præter Genesεos sñiam, ostendit ẽt Dauid Psal. 103. Qui extendis cęlũ sicut pellẽ, q tegis aqs superiora eius. Et psal. 148. Et aquæ quæ sup cælos sunt laudent nomen dñi. Dicam infrà amplius qñ fiet mentio de elementis, sed nunc sufficit, q ẽt istud vocetur ab aliquibus cristalliñ.

Decimũ cœlũ oĩum corporũ primũ est mobile motu, s. diurno ab oriente versus occidentẽ, iterũ redeunt do in orientẽ in 24. horis sine fatigatione & pœna regulariter, id est nõ velocius vno tpe q̃ alio: & illo motu secũ rapit oẽs sphæras inferiores: itaq; talis motus super polis mundi. Et in hoc cœlo nullę sunt stellæ, nec characteres & lineationes quę percipi possint, si cut nec in nono cœlo. Quidã tñ contendunt visu acutissimo quasdã pcipi posse, sed alios fallunt qa falluntur. vt habetur in dicta margarita loco s̃ citato. c. 9.

De his decem cœlis scripsit Ioannes Laziardus in epitomatibus historiæ vniuersalis. c. 4.

Vndecimũ cœlũ primo de immobile creatum, & mox angelis sanctis repletũ, est corpus subtilissimũ, primũ mundi fundamẽtũ & quantitate maximũ, qua litate lucidũ, figuratione sphęricum, locali situ supremũ, amplitudine spiritnũ, & corporũ visibiliũ & inuisibiliũ cõtentiuũ, Dei summũ habitaculũ, & diuersas ob cãs variè denominatur. potissime n̄ dr̃ empyreũ, hoc est igneũ: cùm à superbenedicta trinitate in eodem residente, secundũ nonnullos illuminatũ sit.

Rabanus tñ dicit, q sunt tm̃ septẽ cœli, s. empyreũ quod supremum, cristallinum seu aqueum, sydereum, igneum, olympicum, ęthereum, & aereum.

Inter hęc tñ de quibus Bar. Anglici in suo libro de proprietatib. rerum. li. 8. cœlum empyreũ est dignius & excellentius omnibus aliis. Cum sit primũ & summum, & talis est locus angelorum, regio & habitaculũ hominum beatorum. Illud. n. est primum mundi firmamentum & quãtitate maximum &c. vt hic ante dictum est. Et in hoc cœlo empyreo sunt animę sanctorũ collocatæ. vt dicit de Lyra Daniel. 7. super illo verbo. Regnũ autẽ & potestas, & magnitudo regni quæ est subter omne cœlum detur populo sanctorũ altissimi. Licet. n. deus sit ubiq;, tñ specialiter dr̃ esse in cęlo, quia ibi relucet potissime virtutis suæ operatio. Et ideo cœlum dicitur specialiter sedes dei. Quia in corpore mundi species cœli pulchrior est, vt dicit Ioan. Damas. in lib. 2. cap. 6. quem videas cum commentario illius, quorũ dicta infrà latius referentur.

Ideo species cęli in visione gloriæ est. Eccl. 43. dr̃. Et species cęli gloria stellarum mundum illuminans in excelsis dñs. De hmõi cęlis videatur Arist. in lib. de cœlo & mundo. & Ant. Flor. in prima parte suæ sum. tit. 14. & Cęlius lib. j. antiquarum lectionum. ca. 13. vbi amplè. & in 3. consi. sequ. vide de nobilitate cęli circa principium. versi. & q corpora. sed mihi ad propositum sufficit, vt denotem q inter oẽs cęlos sit nobis excellentius & nobilius aliis, s. cęlum empyreum, quod dr̃ regnum cœlorum, de quo hic ante dixi. Habet. n. circumfluentiam in omnibus inferioribus. Et de huiusmodi cœli dignitate multi admirantur, & cõprobatur per Lud. Cœlium ex multis historijs, vt habetur in suis libris lectionum antiquarũ. li. j. c. 19. vbi sic inquit. Cæli dignitatem eximiam vel inenarrabilem potius contemplanti mihi subit quodoque, quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, coli ab illis duos modo deos, Cœlũ, & liberũ patrẽ. Ac cęlum quidẽ quia cernatur & syderum collucentibus oculis excellenter contextum, solẽ præferat vtilitatis immensæ autorẽ incomparabilem. Neq; item excidit quod de Anaxagora philosopho proditũ scimus. Qui interrogatus. Cur nam se natum arbitraretur? Respondit cœli ac solis videndi causa. quam quidem vocẽ, ab philosophis summa exceptã admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans nescientẽ qd responderet. in hęc prorupisse. Ego verò ni me quid secreti⁹ fallit (ait idem Cælius) facile contenderim, non temerè id omnino effusum, sed vt ab sapiẽtiæ studioso pẽricula tè admodum & excusè. Nam q exactius pẽsitarit rẽ totam, comperiet liquido cęlestem claritatẽ adeo pcellere naturę quadam præsigni maiestate: vt in petẽ oi ac vitali luce illa, augustissimũ diuinitatis mysteriũ, sit facilè deprehensurus. Siquidẽ vertiginosus ille motus ampliorẽ nobis indicat potestatẽ. Lux nitidissima sapientiã. Calor suauissimus amorẽ. Quibus à principe

principe rerum deo mouētur, illustrantur; perficiūtur oia, atq; seruātur: primò inquā, inter separatas, atq; spirituales formas, sicut inter corpora, longè clarissimo cœlū principatu censetur. Extra hæc, q plura in clarissimo putat globo requirēda is plane, q̄ sit corporeæ naturæ perfectio, parū perspexisse deprehenditur. Quicqd alia partiario, ac diuisim possidēt, in vnū id est amplissimè congestū. Sine hoc nec inferins generabit' qppiā, nec genitū suas exercebit operationes. Et quidem sicuti intimus & vitalis noster calor corpora confouet ac seruat, eiusq; fomēto q̄ agūt in nos, nō frustra agūt: Ita si non adsit cœlestis ille calor, corporū virtus ois, præsertimq; ille ipse tā vitalis, tāq; familiaris nobis calor ꝓflictus depereat necesse est. Cœlū vtiq; naturale corp⁹ est oinm corporū naturaliū perfectissimū. Corpus naturale tam motus q̄ sensibilis qualitates cōsequūtur: perfectissimo igitur corporū naturaliū, perfectissimus quoq; motus, & sensibiliū perfectissima congruūt. Nullus motus pfectior orbiculari. nulla qualitas sensu perceptibilis, luce perfectior: quare hæc cœlestis corporis propria sint necesse est. Qm̄ verò perfectissimū corpus est, cōparem quoq; locum, idest supremū habere, ex rerū dignitate consequēs fuit. Ideo fm Apuleiū finis altitudinis dicitur. Scitū illud Aristot. est, ex li. 8. Auscultationis Physicę, motū primi cœli vitā esse oibus, qnquidem enidentissima est, & cōis operatio vitæ inumus motus. Cessante aūt cœlo, nec cætera mouebūtur. Sicut in minore itē mundo si cesset motus cordis, oēs animalis motus perire necesse est. Nec lapis itaque deorsum moneretur, neq; ascenderet ignis, qd mirū vtiq; est: sed verū rōnibus ostēditur, si motus qesceret primus. Est aūt quod primū in vnoquoq; genere causa reliquorū, quæ sub ea continentur serie, licet nō oia eandē causæ habeāt rōnē. Porrò quod de motu astruimus, patet in caloris rōne. Nā si cœlestis intereat calor, nec ab frigore ꝓfluet frigiditas, nec ab caliditate calor. Siqdē non est frigori contrarius calor ille syde reus, sicuti calor igneus. Sed oēs continet elemētares qualitates eminētia simplici, sicut lux oēs colores. hęc ille Cœlius vbi suprà: ꝓ qbus allegat Picū Mirādulā.

Hic nō est sine dubio inuestigare. Cùm angeli sint in vndecimo cœlo, vt hic ante dictū est. Et virgo Maria sit exaltata sup choros angelorum, & vt dicit glo. verbo. apostolicæ. in l. oēs dies. C. de feriis. exaltata est sup apostolos, angelos, & archangelos, an condecenter ponatur in duodecimo cœlo, quod est trinitatis fm nonnullos, de quo nunc dicā, quod non videretur esse inconueniens. Cū etiā Deipara dicatur. vt dicit Ioan. Damasc. lib. 3. c. 12. vbi Deiparā Dei genetricem, Deiq; parentem & propriè & verè sanctam virginem celebramus. Nā, vt verus Deus est qui ex ipsa natus est, ita vera Dei genetrix, verum Deum ex ipsa incarnatū genuit. Si ergo Dei genetrix est & mater, collocetur seu collocari debet ad dextram filij, prout mater collocanda est. vt dixi suprà in 5. part. in 40. consid. & non sub filio. videtur ergo ꝙ virgo Maria condecenter poni possit in duodecimo cœlo vbi est deus. Et hæc dico solū pro quadā inuestigatione, nō tñ istud asser o, sed me remitto ad dños Theologos. Quicqd sit tñ ego teneo ꝙ in quocūq; loco sit, est sup oēs choros angelorū, sup oēs beatos & sanctos cuiuscunq; autoritatis & præeminētiæ fuerint. dixi suprà. in tertia parte huius libri, in quarta consid.

Etiam ex prædictis constat, ꝙ Cœli enarrāt gloriā Dei, & opera manuum annuntiat firmamentum. Psal. 18. quod est triplici via, & modo mirabili.

Primò ex eorum creatione ab immensa potentia.

Secundò ex eorum conseruatione & manutenentia ab eadem infinita sapientia.

Tertiò ex eorum virtuali operatione multiplicis eis collata à suprema & impendenti clementia.

Circa primum cœlorū creatio pandit & enarrat gloriā dei, quia tanta & talis operatio, quæ est de nihilo ad esse, productio non potuit fieri ab aliqua intelligentia. Cum ad eorum creationem requiratur infinita potentia, quæ potentia repugnat intelligentiæ & angelo. ideo suo modo cœli pandunt & enarrant gloriam Dei ex parte eorum creationis.

Circa fm, cœlorum manutenentia, & eorum conseruatio quæ immediate à Deo pendet etiā enarrat, declarat & manifestat gloriam Dei: quia oīs creatura, tā spiritualis q̄ corporalis, quantum est de se tendit ad non esse, & quanto perfectior, tanto maiori indiget manutenētia Dei. sicut equus minori indiget manutenentia, q̄ angelus: quia angelus plures perfectiones habet equo, & omne esse præter primum esse, quantum est de se intendit ad non esse. Ideo cęli in manutenentia tali tā mirabili enarrant gloriam Dei.

Circa tertium, cœli enarrant gloriam Dei ex eorū operatione virtuali. vnde tot variationes & temporū mutationes, frigora, calores, pluniæ, sterilitates, guerrarum abundantia, & pauca pax & iustitia, & qnque inter hoīes infirmitates, pestes & inter animalia terræ, & volucres aeris, & viuentia in aquis, talia de cōi cursu ꝓueniunt ex influentia cœli, q enarrant gloriā Dei: & licet deus posset aliť facere, & faciat qnq;, teste beato August. in lib. de ciuitate Dei. Sic deus condidit res, vt suis motibus sinat eas pagere. agunt causæ secundæ virtute primæ causæ, & operationes earum qñ placet suspendit prima cā cōcurrens immediatus ad effectū cuiuslibet causæ secundæ, q̄ causa vniuersalis secunda. ita dicit amicus medicorum in declaratione illius Psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei &c.

Aliqui verò ponunt duodecimū cęlū, quod est cęlum trinitatis, quod dicunt Deum esse fm rem & differre ratione. Nihil tñ aliud est (vt inquit Albertus) q̄ virtutis eius excellentia, quæ cōtinet & ambit omnia creata. Et esse in tali cęlo est esse in æqualitate virtutis Dei omnia continentis atq; saluantis, quod nō solum conuenit patri, filio, & spirituisancto.

Nōnulli tñ dixerunt tm esse tres cęlos. ad quorum tertiū se dicit raptū Apost. 2. epist. ad Cor. c. 12. cùm ait. Scio hoīem in Christo ante annos 14. siue in corpore, siue extra corpus: nescio, Deus scit, raptū huius modi usq; ad tertiū cęlum. Tres aūt cęli de quorum tertio meminit Apostolus sunt, vt dici Damasc. li. 2. c. 6. cęlū aereum, firmamentū, & cęlū firmamento supereminēs, ad quorū supremū se mentis extasi raptū Paulus asserit. Alij interpretantur alio modo, quòd

primum

primum sit aereum, ſm firmamentum, tertiũ ſpirituale. vbi Angeli & animæ ſanctę Dei fruuntur cõtemplatione. Alij diſtinguũt ſm tres angelicas hierarchias. vt primũ cœlum dicatur poſtrema hierarchia, ſm cœlum media, tertium verò ſuprema hierarchia. vt amplè explicant Io. Damaſcenus & cõmẽtator ipſius in loco ſuprà allegato.

Sexta ꝯſid. in cœlo empyreo ſunt tres hierarchiæ, vt dixi amplè ſupra in 3. par. huius libri. Prima ſcilicet ſupercœleſtis q̃ ꝯſiſtit in tribus perſonis. Secũda cœleſtis q̃ cõſiſtit in angelis. tertia ſubcœleſtis q̃ pficitur in plãtis. vt dicit Diony. in ſuo lib. de cœleſti hierarchia. Et hęc cœleſtis hierarchia eſt triplex, q̃dam ſuperior q̃ dr̃ epiphania, & hæc continet tres ordines, ſ. ordinem Seraphin, Cherubin, & Tronorũ. & iſta eſt excellẽtior aliis, vt dictũ eſt ibi. ideo non aliter inſiſto, ne fiat repetitio eorũ q̃ iam dixi. Et ibi ẽt dictum eſt, ꝙ inter nouem ordines, ordo Seraphin eſt dignior & excellentior. Et ad ibi dicta me remitto circa huiuſmodi excellentiam hierarchiarum q̃ ſunt in vndecimo cœlo, vt etiam ſupra dictum eſt.

Sunt. n. quidam q̃ ſubtiliori ſucco de nõ diſcendo torporẽ operiũt. dicunt. n. cœleſtem hierarchiã non in plenitudine ſcię, ſed charitatis culmine finiri. vñ Seraphin, q̃ denominatur à plenitudine charitatis ſupremus eſt ordo, ſub quo Cherubin q̃ à plenitudine ſcię nomẽ accepit. In Seraphin tñ minorem eſſe ſciam, q̃ in Cherubin catholici negãt. patet 2. lib. ſententiarum. diſt. 9. Tm̃ igr̃ Seraphin in ſcĩa Cherubin excelli t, quãtũ in charitate excedit. A charitate autẽ ille ſupremus ordo tanq̃ nobiliori Dei dono nominat, ad quod ꝓfecto ſcĩa ordinat. Cherubin autẽ non à charitate, ſed à ſcientia nominari debuit, quia iam ſuperior ordo à charitate nomen ſibi vendicabat.

Sed aduerte ad vnũ, ꝙ tanta eſt nobilitas & excellentia angelorũ, ꝙ vt dicit Anſelmus in quodam ſermone. Si vnus angelus ſtaret ĩ cœlo ſtellato, & tot eſſent ſoles quot ſunt ſtellæ, claritas iſtius ſolius angeli offuſcaret oẽs illos ſoles ſua claritate, ſicut modo claritas ſolis offuſcat claritatẽ ſtellarũ. & ibidẽ dicit, ꝙ ille angelus tm̃ tranſcendere oſceretur pulchritudinẽ ſolis, quantũ ſol tranſcendit pulchritudinem terræ, imò magis incõparabiliter. Hæc dicit Bernar. de Buſt. in 2. par. ſui Roſarij. ſerm. 10. litera B.

Septima cõſid. S. Thom. in ſcripto eius ſup libris de cœlo & mundo. 2. lect. 25. dicit ꝙ oẽs ſtellæ p̃ter planetas ſunt in ſupremo cœlo, qđ intellige ĩ firmamẽto, qđ dr̃ ſm aliquos ſupremũ: ſed in empyreo nullę ſunt ſtellæ, vt dictũ eſt añ. Ex quo ergo p̃dictę ſtellæ ſunt ſupra planetas, videnť eẽ digniores pp altitudinẽ & ſupiorẽ locũ quẽ obtinẽt, & q̃a approximãt diuinitati. Et de poteſtate hmõi ſtellarũ fixarũ, an ſit maior ptãte planetarũ. vel econtra, ponit Cælius lib. 1. ſtuarum antiquarum lectionum. c. 17. vbi inquit, magnam altercationem eſſe inter ſtudioſos, qui quandoq; ſtellis non errantibus, quæ ſunt fixæ, vim eminentiorẽ cæteris aſcribũt, qñq; verò ediuerſo, & vt plurimũ cõem felicitatem ꝓ naſcẽtis modo, menſuraq; à proſperiore planetarũ ſtatu coortibui ſanciunt: à fixis verò quandam incomparabilem, & extra quã opinetur aliquis fortunæ benignitatẽ. quã ſniam dicit cõprobatã eẽ à Ptholemęo. Alij omnino planetas vi effectuq; ꝓpotentiores oſtẽdere conanť, cũ Procli ſententia, tũ rõnibus id euidenter mõſtrãtibus. Accedente itẽ veterũ teſtimonio q̃ planetas, velut quoſdã mũdi principes intelligerent. Quo aũt diſcerniculo certiore iſta teneãt bonarũ literarũ ſtudioſi. Aſtra (inquit ſecũdo cœli Ariſtoteles) nequeũt p ſe & ꝓpriis moueri motibus, aut locũ mutare, ſed orbi infigunť, velut in tabula nodus. itaq; orbis motu ferunť, cui inhęrẽt. Cęterũ planetas deprehenſum eſt diuerſo ferri inceſſu, ac tũ velocitate, tũ tarditate plurimũ diſcrepãte, atq; ſitu ẽt. quoſdã năq; exortũ petere, in occaſum alios remeare: porrò in auſtrum deiici hos, in ſeptentrionẽ ꝓtolli aliquos. Ideoq; ex motus inæqualitate nomen quoq; indeptos & aſſequutos. Ex qua item certius coniectatũ orbibus eos diſtinctis ferri. Fixas verò globi octaui ſtellas dicim⁹ non ꝙ nõ moueant. Nã duplici ſaltẽ circum agi motu animaduerſum iunioríb⁹ eſt, qb⁹ & glob⁹ in quo ſunt motib⁹ rotatur. Altero ab ortu in occaſum. Reliquo ab occaſu in exortum ſuper zodiaci polis, tãtæ tñ tarditatis, vix vt percipi vel annis centum queat, Nec item fixas dixeris, ꝙ orbis modo circunferãtur ambitu. Nam & hoc eſt illis cõe cum planetis, quod ſecundo cœli (vt dictum eſt) aſtruitur,

Sed ita dicuntur, q̃a eãdem ꝑpetuò ſeruãt figurã, ſitũ, ꝓpinquitatẽ, diſtantiã. diuerſitas planetarum in motu, dum vel ꝓpiores nobis fiunt, vel remotiores, cã eſt (ſicut philoſopho placet) valida, vt varij ꝓducantur effectus. Vniformis autem & conſtis motus mobilis primi id agit, vt diuerſitas hoc gen⁹ æterna ſit, ac vniformi pget periodo, ita dicit Cælius in p̃dicto loco, qui ẽt aſſerit Chaldæos dixiſſe planetas interpretes, qm̃ ex aliis aſtris, quæ tum minime erant, tum certum ſeruant & ſtatutũ meatũ. Sola hęc inceſſu ꝓprio ſuoq; nitẽtia res futuras inſignitus oſtẽdãt, ac veluti deorum mentem interpretentur. Eſſe autẽ hoſce Saturnum, Martẽ, Venerẽ, Mercuriũ, Iouem: de his ſtatim dicam. Sed quo ad ſtellas fixas quę ſunt in octaua ſphæra, cũ ſit aliis inferioríb⁹ nobiliſſima, vt dicit Ariſt. in fine libri ſecũdi. de cœlo. ex quo ergo etiam ſtellæ ibi poſitæ ſunt aliis nobiliſſimæ.

In hoc octauo cœlo ſunt quadraginta octo imagines ſtellarũ, in qb⁹ eſt concordia, apud oẽs antiquos, ſicut dicebatur, & ſunt in eis 1022 ſtellæ q̃ dicunť ſtellæ fixę, & mouentur vno motu, ſ. ad motũ octauæ ſphæræ in centũ annis ferè vno gradu, & antiqui poſuerunt in ſex ordinib. ita ꝙ illas q̃ ſunt maiores poſuerũt in primo ordine, & ſunt quindecim: & q̃ ſunt infra has poſuerũt in ſecũdo ordine, & ſunt 45. & q̃ ſunt infra has poſuerũt in tertio ordine, & ſunt 208. quę verò ſunt infra has poſuerũt ĩ quarto ordine, & ſunt 474. & q̃ ſunt infra has poſuerũt in quinto ordi, & ſunt 217. & q̃ ſunt ĩ has poſuerũt in ſexto ordine, & ſunt 63. Ex his 48. duodecim ſunt in via ſolis & in zodiaco, vt dicetur infrà. & ſunt in eis ex ſtellis 346. Nomina earum ſunt Aries, Taurus, Gemini, Cãcer, Leo, Virgo, libra, Scorpio, Sagitarius, Capricornus, Vrna, Piſces, de qbus infrà dicet. Et re

manēt trigintasex imagines, quarū viginti vna declinant à via solis ad septentrionē, & quindecim ad meridiem : q̄ declinant ad septentrionē habēt ex stellis supradictis 360. & nomina imaginum sunt hæc.

Prima est vrsa minor. Secūda est vrsa maior. Tertia draco. Quarta dñs flammæ, vel successus. Quinta canis lattās, vel vlulans. Sexta corona septētrionalis. Septima incuruatus vel genuflexus. Octaua vult̄ cadens. Nona gallina. Decima sedēs super sedē. Vndecima deferens caput algol, id est diaboli. Duodecima tenens habenas. Decimatertia serpentarius. Decimaquarta serpēs. Decimaquinta accusator. Decimasexta aquila volans. Alij habēt vultur volās. Decimaseptima delphinus. Decimaoctaua equus primus. Alij habēt caput equi. Decimanona equus secūdus: alius liber habet equus alatus. Vigesima mulier quæ non nouit virum. Vigesimaprima est triangulus.

Quę verò declinant ad meridiē habēt ex stellis supradictis 316. quarum imaginum nomina sunt hęc,

Prima earum est leo, quē quidam vrsum appellāt. Secunda algobar, id est canis validus. Tertia flumē, Quarta lepus. Quinta canis maior. Sexta canis minor. Septima archa Noe. Octaua serpens. Nona vas. Decima coruus. Vndecima deferens leonē, & ipsius medietas est humanę figuræ, altera eq. Duodecima leopardus. Decimatertia thuribulū. Decimaquarta corona meridionalis. Decimaquinta piscis meridianus. Hęc noīa ponit & ordines supradictos Io. de Saxonia in commento super textum Alchabitij : q̄ hic recitant̄ solū pro ordine supradicto : & intētio mea pro complemento huius operis nō tendat ad aliud.

Easdē tñ imagines ponit ēt amicus medicorū i c. 2. secundæ differentię. vbi ēt ponit de ordine stellarum & imaginū visibilium cœli, tam in parte septentrionali q̄ meridionali, quē ideo vide, qa ibi amplissimè,

Harum stellarum nomina ponit Ausonius Gallus his versibus.

Ad boreæ partes, arcti iunguntur & anguis.
Post has arctophilax, pariterq; corona, genuq;
Prolapsus, Lyra, auis, cepheus, & cassiopea,
Auriga, & perseus, deltoton, & andromedæ astrum,
Pegasus, & delphinus, telum, aquila, anguitenensq;.
Signifer inde subest, bis sex & syderæ complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libra, & scorpius, arcitenens, capricornus & vrnam
Qui tenet, & pisces : hi sunt in partibus austri,
Orion, procyon, lepus, ardens sirius, argo,
Hydrus, chiron, thuribulum quoq;, piscis & ingens,
Hunc sequitur pistrix, simul eridaniq; fluenta.

Octaua ɔ̄sid. In cœlis septē sunt principales planetæ. Luna, s. Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iupiter, & Saturnus. Venerē aūt dicūt qñq; luciferum, qñq; vero hespetū fieri. Cęterū planetas : id est erratiles hos vocarūt, ꝙ ex aduerso cœli suū motū peragūt. Nam cœlum & reliquę stellæ ab oriēte in occidētē mouent̄, at ipsi soli ab occasu in orientē motū habent. Et hoc exploratū habemus ex luna parumper singulo quoq; vesperi ad oriētē tereūte. vt dicit Io. Damascenus in lib. 1. c. 6. vbi enumerat illos septem planetas, & posset cōsiderari maioritas illorū ex altitudine loci ſm, s. ꝙ sunt in altiori loco, ideo vident̄ esse digniores, vt dictum est in genere de existentib⁹ in altiori loco ī in 1, par. in 14. consid.

Et ꝙ corpora superiora sint nobiliora, constat ex eleuatione eorum super oīa inferiora. Quanto. n. corpus est nobilius, tanto debetur ei altior locus. Et nobilitas corporū superiorū patet ex figura siue forma ipsorū, quæ est rotunditas. quę est nobilior oīb⁹ aliis figuris, sicut dicit Arist. in lib. de Cœlo & Mundo. quod patet ex eo ꝙ oēs aliæ figuræ habent terminos. Rotunda aūt figura habet formā circularē. Et circulus nō habet principiū, neq; finē, sed in se terminatus est. Et primo cœlū nobilius est inter oīa corpora. Est. n. ingenerabile & incorruptibile, virtutē habens actiuā respectu inferiorum. Omne aūt agēs nobilius est patiente: sed corpori nobiliori debetur forma nobilior, & forma sphærica siue rotunda nobilior est oībus aliis formis, siue figuris corporalibus pp sui capacitatē, & interminabilitatē, qa non habet principium, neq; finem, & est vna superficie cōtenta. est. n. sphæra figura plana vnica superficie contenta. ergo sphærica forma debet̄ cęlo, ergo cęlum est sphæricū, siue rotūdū: vt dicit Albertus magnus in sua philosophia naturali. lib. de cęlo & mūdo. c. 3. & i c. 5. scribit ēt qūo nobilitas corporū superiorū pbat̄ ex impassibilitate eorū. Sunt. n. īpassibilia, īgenerabilia, & īcorruptibilia, virtutēq; actiuā respectu inferiorū hñtia.

Et ideo ex quo Saturnus est i altiori loco. vt dicit amicus medicorū. i 4. c. dñæ quintæ: vr̄ esse dignior, Iuppiter post & supra martē, & Mars post & supra solē, & Sol post suprà venerem, & Venus post supra Mercuriū, & Luna post, quæ est in primo cœlo ascendendo, & Saturnus i septimo vt suprà dixi i hac par.

Vel ēt vnus pōt dici dignior, & maior altero pp lōgitudinem, latitudinem, & magnitudinem, in eo qd̄ continet plus altero. ideo cum Sol & Luna plus contineant q̄ alij planetæ, eo quia Sol cōtinet terrā centies sexies sexagesies. vt hr̄ in Margarita philosophica lib. 7. tract. 1. c. 31. Lunam vnam de tribus partib⁹ terrę. Alij verò minus continent, cū Mercurius sit vna pars de triginta duab⁹ mille partib⁹ terræ, Venus vna de triginta septē, Mars contineat tm̄ terram semel & dimidiam. Iuppiter terram nonaginta quinque vicibus, & Saturnus nonaginta vnam vicibus, vt hr̄ i dicto lib. 7. tractatu primo. & ibi ponitur de motu illorum, prout ēt suprà hac eadem parte dixi. Nā Saturnus in triginta annis totum perficit zodiacum. Iuppiter in annis ferme duodecim percurrit zodiacum. Sol verò inter centū sexagintaquinque diebus & sex horis. Et vt dicit Archid. in c. t. de regu. lib. 6. Sol oī anno cursum suū repetit. & Venus fere idē, & idē ēt de Mercurio. sed Luna ferè perābulat totum zodiacū i viginti octo dieb. vt hr̄ in d. loco. c. 34. 33. 32. 31. & 30. Sed quicquid sit hac ratione, & ea ēt rōne, qa Sol est in medio stellarū & planetarū totū mūdū vniuersaliter illuminans, tāquam sit luminare maius specialiter à Deo creatū, vt hr̄ Gen. 1. dr̄ rex stellarum & planetarum ſm Isidorum in libro de natura rerū, quem refert & sequitur Guill. Benedicti in sua repetitione cap. Raynutius in verbo, duas habens filias.

extra

extra de testamentis. Solis laudes præcipuę describūtur satis ad longum p Cęlium lib. suarū antiquarum lectionū 13.c.14. quas hic referre volui. Sic.n. ait. Solem Plato ipsius boni conspicuum filiū nominauit, credidit quoq; esse solem pspicuam dei statuam in hoc mundo ab ipso Deo positā. hunc veteres vt Deū venerebant, deniq; qsqs nō videt solē in mūdo imaginē esse vicariumq; Dei, is certè noctem nunq̄ considerauit, nec solem suspexit exorientē, neq; itē illius animaduertit munera, nec Areopagitę Dionysij monumenta vnq̄ adiit. Theologi veteres dicebant regnā oīm iustitiā è medio solis throno per cuncta ꝓpagari, oīa dirigentē veluti sol ipse oīum sit moderator: quicqd adest nobis boni, solari potestate adest, vel ab ipsa tm̄, vel ēt si ab aliis: id qnidē vel à sole absoluit, vel à sole per alia. Est quoq; sol elementalium virtutum dn̄s. Luna virtute solis dn̄a gn̄ationis. Ideo Albumasar per solem, inquit, & lunam oīb⁹ vim insinuari. Moyses cœlestiū dnm̄ in die solem arbitrat, nocte lunā, quasi nocturnū solē M. Tullius solem veneratur, vt ducem & principem ac moderatorē luminū reliquoꝝ, mundi mentē & tēperationē. Heraclitus fontē cœlestis lucis nuncupauit. Phisici ēt cor cœli: id.n. in æthere sol est, qd in animali cor. Cui⁹ id proprium ne vnquā cesset à motu. Sunt & q̄ ętheris oculum nuncupent solem. Pleriq; ex Platonicoꝝ scholis in sole mundi animam constituisse videntur. Quæ sphęram solis totam implens per globum illū quasi igneū, tanq̄ cor effundat radios velnti spiritus inde per omnia, quib⁹ vitam sensum motū vniuerso distribuat. Hinc Astronomi dicūt: Sicut Deus solus intellectualē animam nobis tribuit, ita sub solis modo influxu eam mittere, id est quarto duntaxat mēse post conceptum, vt ēt infrà patebit. In Sole et enitescere imaginē diuinę trinitatis mirā excogitatū est. Inibi siquidē tria qnędā visitari distincta pariter, & vnita. Primū quidē naturalis animaduertitur ipsa fœcūditas sensibus nostris prorsus occulta. Deinde lux eiusdem manifesta ex ipsa manās fœcūditate, ipsiq; ęqualis semper. Postremo est ab vtroq; propagata calefactoria vis, penitus vtrisq, par. Cęterū ex Platonicorū doctrina nō est negādū cœlū solemne esse calidū. Calefaciūt aūt solis radij salubriter pro ignea solis vinificaq; natura, sed ex quo propagat talis calor, & lux cœli, vide ibidē. De eo ēt hr̄ Eccl. 1. Oritur sol & occidit, et ad locū suū reuertit, ibiq; renascens gyrat p meridiē, & flectit ad aquilonē. Ioā. Montaigne in suo tractatu de pęminentia sacri cōsistorij. in primo argumēto ꝓ magno cōcilio, dicit. q sol amplius illustrat lunā sibi proximā q̄ cęteros planetas & stellas eidem remotiores: sed non dicit verū, qm̄ luna nō est illi ꝓxima. Cū inter solē & lunā, sint Venus & Mercurius, ideo standū est in hac ratione eo qnia est in medio planetarū. dicit ēt Plinius lib. 2.c.6. q sol medius fert amplissima magnitudine ac potestate, nec tēporū modo terrarūq; sed syderū ēt ipsorū ęq; liq; rector hūc mūdi esse totius animū ac plenius mē tē hūc principale naturę regimen ac numen credere decet, opera ei⁹ æstimātes. Hic lucē reb. ministrat aufertq; tenebras. Hic reliqua sydera occultat. Hic vices tēporū annūq; semper renascentem ex vsu naturę tēperat. Hic cœli tristitiā discutit, atque ēt nubila humani animi serenat. Hic suum lumē cęteris quoque syderib⁹ fœnerat pelatus, eximius, oīa intuens, oīa ēt exaudiēs. Et sol ex sn̄ia Platonis fm̄ Cęliū. lib. 13. antiquarum lectio. c. 12. sic describitur. Sol cœlestis est ignis, qui solū ab ortu ad occasum ab eisdem aspici pōt. animal sempiternum astrum animatum, diurnum ac maximum, huius syderis maiestas veteribus credita est diuina. Proinde religiosius dum percutitur fœdus ab Agamemnone aduocatur apud Homerum, vt fœderum custos, & inspectrix oīum. Sunt q̄ tam amplè potestatis sydus oculoꝝ metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur. sed vanitas multis coarguitur indiciis īmensum esse. Plinius inquit, q arborum in limitibus porrectarum in quot libet pass. millia vmbras paribus iaciat interuallis tā quam toto spacio medius. Epicuri scholæ sunt q̄ statuunt ea magnitudine esse solē qua vr. Cęterum nō pnidisse illos quāta inde ꝯsequeret absurditas. Si.n. inquit Cleomedes in cœlestium orbium ꝯtēplatione tantus sit sol, quātus apparet, ꝓfecto multę simul in ipso magnitudines erūt, siquidem exoriēs & occidēs maior vr̄. Porrò non apud oēs eodem exoritur tpe. Nam cū sit globata specie terra, aliàs apud alios orit & occidit, & medium cœli tenet: quāobrem cum accidat eūdem apud alios oriri, & apud alios in medio cœli existere, simul & maior & minor fiet. Maior videlicet quibus oritur, minor quibus est in medio cœli hora eadem, qd certè in eo absurdissimū censendum est. Horum nāq; effectuum ratio ea promitur à scientissimis. Maior inquiunt nobis sol otiēs & occidens vr̄, & minor in cœli constitutus meditullio, ppea quod in orizonte per aerē densiorem & humectiorem ipsum videmus. Eiusmodi nāq; est vicinus terrę aer. In medio aūt cœli, qa in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectit, q in alio ꝯtingit situ. Argumento sunt q̄ in aqua visunt grādiora, cot pulentioraq;. Nā & ex puteis altiorib⁹ sol ꝯspectus, idipsum parit. Eisdē porrò rationibus colligit, cur ī medio cœli sol cōstitutus nobis videat ꝓpior. Oriēs verò aut occidēs remotior: hoc siqdem aeris efficit qualitas. In humectiore nāq; crassioreque cōspect⁹ lōgins abesse credit. Per purū verò interuallo vr̄ ꝓpinquiore. Proinde dicit Posidonius. Si fieri posset vt p parietes aliave solida corpora sol videret, multo amplior se nobis ingereret, et ampliore distare īteruallo crederet. visum porrò iugiter falli indicio eē pōt color sub die ī sole mutatio, qd aeris affectio facit. Hactē⁹ ille. Isti tn̄ planetę diuersis causis alias altiores, alias inferiores videnr, vt plenè declarat Plin. eodē lib. 2.c. 16. quē videas, & altitudinē illorum etiam ponit cōm. Ioā. Damascenus lib. 2.c. 7.

Si vis tn̄ scire distātiam à superficie terræ ad superficiem planetarum, vide quæ dicuntur in dicta Margarita in dicto libro 7. tractatu primo, cap. 36. vbi dicitur q distantia à superficie terræ ad superficiem concauam orbis lunæ (vt qdā scripserūt) est milliarū. 107412. distantia verò à terra ad superficiē cōuexā orbis lunę & cōcauum Mercurij est millia-

riorum 208182 50. ad cõuexã mercurij & concauã veneris 542750. ad conuexã veneris & coocauã solis 3640000. Ad coouexam solis & concauã martis 3965000. Ad conuexam Martis & concauam Iouis 28845000. Ad conuexam Iouis & concauã Satorni 46818150. Ad coouexam Saturni & cõcauã firmamenti 65357500, & est quãtitatis dimidij diametri, singulorũ diameter tota est 2307 15000. Circũferentia est 41081 8571. Continet autẽ cubitos 3000. Ex his orbiũ spissitudo facilè cognoscit. & ibi dr, ꝙ id quod de quantitate stellarum io superioribus dictũ est credibilius redditur. Continet.n.sol terram centies sexagesies sexies, & tres eios octauas. Terra aõt cootinet luoã trigesies oouies & insuper ferè quartã eius. Sol aũt maior est luna sexies millies sexcenties quadragesies ter: & insuper eius continet medietatẽ, vti videre est in quinto almagesti Ptolemæi. Distantia aũt planetatum à terra ooo semper est eadẽ propter eccentricitatẽ deferentis, & epiciclorum quantitates proprior est. igitur planeta terræ in inferiori parte epicicli, circa oppositum augis, & remotior in superiori parte epicicli, & augen deferentis. Et dicã in hoc cũ aliis, ꝙ nec ego iã dicta verificaui, sed ab aliis posita recitaui: cęteris de eadem re opinionibus prætermissis, & sint hæc iucunda & miranda.

Vlterius est aduertendum. nam, vt dicit gl. in ver. die solis. in lege omnes iudices. C. de feriis. septẽ dies denominantur à septem planetis, & sol est in medio illorum & descensiue sunt io firmamento affixi. Hoc modo, s. Saturnus, Iuppiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Et isti septem planetæ maximam habent potestatem atq; operationem in hominis generatione, qnoniam secundum Astrologos, Galenum, & cęteros medicos: Cum mulier concepit:

In primo mense dominabitur ibi Saturnos, qui semen in matrice mulieris receptum coagulat & cõdensat frigiditate & siccitate sua, iuxta illud Iob 10. sicut caseum me coagulasti.

In secũdo mẽse Iuppiter ibi mẽbra & sanguinẽ tribuit, & si sit masculus aïa rationalis à Deo infundit, s. quadragesima die à die cooceptionis cõputanda, vt notatur in lege dioos. ff. de extraordinariis criminib.

In tertio mense Mars subtiliat sanguinem & humores condensat, ordinat, & componit. Et à Deo anima rationalis iofunditur embrioni si est fœmina die octuagesima pariter à die cooceptioois computanda, vt ootatur in gl. fi. io c. 1. 5. dist.

In quarto mense Sol ibi vitalem calorem & spiritum capiti & cordi tribuit.

In v. mẽse Venus organa sensibilia, & officialia mẽbra, s. aores & oares & similia perficit & disponit.

In sexto mense Mercurius omnia foramina corporis componit.

In septimo mense Luna suis limitib⁹ mẽbra diuidit. Et in hoc septimo mẽse (quia oon sunt nisi septẽ planetę conceptui principaliter operantes) nascitur partus perfectus, vitalis, & salubris. textus est de autoritate Hippocratis in l. septimo meose. ff. de statu homi. Et sufficit intrasse ĩ septimo mẽse p duos dies. tex. est ĩ l. testato. §. fi. ff. de suis & lĩmis hæredib. & notatur in d. l. septimo mense. ideo si nascatur puer in septimo mense post ouptias iustas pręsumitur legitimos. Bal. in l. iura constitui oportet. cũ l. seq. ff. de legib. Sed ꝓ hoc, tex. est clarus. in d. l. septimo mẽse. in fine. Si autem in hoc septimo mense partus nasci distulerit & nascatur in octauo mense, tunc partus moritur, quia Satornus rediit super eo, qui frigiditate & siccitate sua partum mortificat. Alias rationes refert Celius lib. 1 c. 1. quas vide.

Aoima certè (qñ spiritus est io sicco) habitare nõ potest. tex. io c. Moyses. 32. q. 2. quod valde facit pro Normannis, Anglicis, & Polonis, vt possint bibere fortiter, oe anima habitet io sicco, vt dicit ibi glo. in verbo, in sicco. Si verò nasci distolerit in octauo mẽse & nascatur io nono: hinc redit Iuppiter, q suo calore temperato partum refouet & custodit, taliter ꝙ nascitur vitalis. Sed si partus distulerit nasci ĩ nono mense, oasci poterit in decimo, in qoo redit mars q soi caloris & siccitatis bñficio partum facit regredi iam robustum. facit tex. in l. Gallus. in prin. ibi, in decem mensib⁹ ꝓxioris. ff. de lib. & posth. io l. fin. C. de posth. hæred. instit. Salomoo verò decem mensiũ tpe fuit ootritus in vtero. vt habetur Sap. 7. in prin. Et ẽt capieodo mensem pro triginta dieb⁹ Christus natus fuit in decimo mẽse post quinq; dies. vt dicit G. Bñd. in sua repet. c. Ray. io verbo, & sobolẽ quã gestaoerit ĩ vtero. nu. 28. extra de testam. vbi ponit quatuor miranda quę fuerunt in conceptioոe Virginis.

Vltra verò decẽ menses molier conceptũ nõ portat in vẽtre, vt d. l. ioteslato. §. fi. ff. de suis & legitimis hæredib⁹, saltem vltra duos dies in mensem vndecimum. vt in auth. de restitutionibus, & ea ꝗ parit in vndecimo mense post mortem viri. §. vnũ siquidem. vers. quamobrẽ. vbi booa glo. in verbo. pfecto. coll. 4. io qoo vndecimo mense redit sol super partum, qui vtilitatẽ calorem & spiritum epati & cordi refouet. videatur de hac materia Plin. in 7. naturalis historiæ c. 5. Aristoteles in lib. de animalibus. do. meus Ias. in l. Gallus. io prin. in xij. col. in glo. in verbo, in decem mensibus. ff. de libe. & posth. De hmôi tpe partus ꝗ̃ fierunt & medici & astrologi. vt dicit Aulus Gellius in noctibus Atticis lib. 3. c. 16. qui ibi plura differit. Tandem in fine illius cap. refert senatum adiudicasse bonoꝝ possessionẽ nato in vndecimo mense. Qm̃ nullum certum tẽpus statutum ei videretur. & ibi etiam ponit de natis io octauo mense, qui oon sunt vitales, quod reprehendit Picus Mirandula libr. 3. suarum disputationum. 18. cap. & in eodem lib. 25. cap. dicit astra in his inferioribus nihil agere, nisi ꝑ modum caosæ vniuersalis, sed non io particulari: quem allegat idem Benedicti in loco pallega. nu. 31. quem videas. Et prædicta hic inserta sunt ad denotãdam excellẽtiam dictorum planetarum ĩ alias stellas cœli fixas. Amicus medicoꝝ ponit etiam quinque dignitates essentiales horũ septẽ planetarũ. 5. ca. differentiæ 2. & inc. seq. ponit virtutes accidentales per quas influentiæ eorũ fortificant. Altitudines autem illorum siue exaltationes ponit commentator super Damascenum lib. 2. c. 7. non insisto, cum non sit pręsentis speculationis, oec sit materia ad propositum.

Aduer-

Aduertendū tñ est ad vnum quod dicit Abrahamus, vt Landinus ait. sunt septē angeli conductores hoꝝ planetarū, s. Caphiel q interpretatur virtus Dei & est ɔductor Saturni. Sahel q interpretatur iustitia Dei, & cōductor Iouis. Samael auxiliū Dei, & est cōductor Martis. Annael populus Dei, & est cōductor veneris. Michael domus Dei, & est conductor Mercurij. Raphael medicina Dei, & est conductor solis. Gautici & Gauriel & est ɔductor lunæ. Et dicit quēlibet illoꝝ ducere mundū ann. 354. & 4. menses: & fuit talis ordo, vt Saturnus duceret primò, qa hora Saturni creati sunt Sol & Luna. post Saturnū ducit Venus. inde Iuppiter, inde Mercurius, inde Mars, inde Luna, inde Sol. Itaq; ducatus oīum septem planetarū assumit annos 2480 & quatuor menses. Et cū Saturnus habuerit initiū à creatione mūdi durauit vsq; ad annos 354 & quatuor mēses: quo tpe incępit Venus, & durauit vsq; ad annos mūdi 708. cū octo mēsibus: quo tpe incępit Iuppiter, & durauit vsq; ad annū mūdi 1063. quo tpe incępit Mercurius & durauit vsq; ad annū mūdi 1417 cū quatuor mēsibus. Quo tpe incępit hře cursum Mars & durauit vsq; ad annum 1770 & mensib⁹ octo. Quo tpe Luna incępit hře cursum sui regiminis, & durauit vsque ad annum 2126. Quo tpe sol incępit, & durauit vsq; ad annum 2480 & mensibus quatuor. Quo tpe iterum incępit Saturnus hře cursum & durauit vsque ad annum 2834 & octo mensibus. Et iterum Venus hoc tpe incępit, & durauit vsq; ad annū 3189. quo tpe incępit Iuppiter & durauit vsque ad annū 3543 & mensibus quatuor. quo tpe incępit Mercurius & durauit vsque ad annū 3897 & mensibus octo, quo tpe incępit Mars & durauit vsq; ad annū 4252. quo tpe incępit Luna & durauit vsq; ad annū mūdi 4606 cū quatuor mēsibus. quo tpe incępit Sol & durauit vsq; ad annū 4960 cū octo mēsib⁹: quo tpe incoepit iterū regnare Saturn⁹ et regnauit vsq; ad annū 5305. sub quo natus est Christus, vt restat satis Virgilius.

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quo tpe iterū incępit Venus & durauit vsq; ad annū 5669 cū quatuor mēsib⁹. quo tpe incoepit Iuppiter, & durauit vsq; annū 6023 cū octo mēsib⁹. quo tpe incępit Mercuri⁹ & durauit vsq; ad annū 6378. quo tpe incępit Mars & durauit vsq, ad annū 6732 cum quatuor mēsibus. Et sic hoc anno dñi 1525. summa adhuc sub regno & cursu Martis, & regnabit vsque ad annum dñi 1535. quo tpe incipit Luna, & erit annus mūdi 7066. de aliis futuris tpib⁹ nō curo amplius determinare, cū scio & certus sum me talia nō visurum: q verò illis tpibus extiterint semper sic dinumerent & videbūt sub quo planeta erūt, & qs tūc regnabit. Cū tñ de martis ducatu adhuc habeamus decem annos dubitandū est si illo tpe vigebit pax & martis furor remissus fuerit (qd spero Deo annuēte) scite tñ melius possunt astrologi si eoꝝ scīa vera sit: sed qcquid sit, ipse solus Deus nouit qui nihil ignorat. Non negabimus tñ, ꝙ influentia planetę aliqñ aliquid operat, ita ꝙ magis pōt aliquid euenire sub vno planeta q̄ in alio & diuersimode, vt dicit amicus medicoꝝ. 30 6. & 7. c. differentiæ secundæ.

NOna ɔsideratio in octauo cœlo (ex quo magis excellit) sunt decē circuli, quoꝝ sunt sex maiores & quatuor minores. Maiores sunt zodiacus, ęquinoctialis, colurus solstitioꝝ, colurus ęquinoctioꝝ, circulus meridianus, & orizon. Et inter istos zodiacus est maior, cū i eo ɔtinent duodecim signa, quoꝝ aliqua versus austrū declinant, & dicunt australia, vt libra, scorpio, sagittarius, capricornus, aquarius, pisces. Alia verò declināt versus septētrionē, & dicunt borealia à vēto septentrionali, s. Aries, taurus, gemini, cācer, leo, virgo, & hæc duodecim signa habēt maximā operationē in cœlo & maximā influentiam circa corpora inferiora. Inter prædicta tñ semper aries pcedit & dr dignius aliis. vñ fm philosophos est primum signū, & fm catholicos, sol creatus est ī ariete, de quo signo & omnib⁹ aliis vide Anto. Floren. in 3. par. suæ sum. tit. 31. c. 2. §. iij. vbi ponit de omnibus signis, & de naturis illoꝝ. & quō Christus trāsit de vno in aliud. Et et est dignus, qa in primo loco ponitur. Et, vt dicit Celius lib. 1. c. 8. Vt principem inter zodiaci signa locū aries hře creditur: ex quo dicunt Astrologi mundum habuisse initium tpe quo sol habuit introitum in arietem, & vocant Astrologi istud signum principem aliorum signorum. vt habetur in Algorismo. in lib. 3. de signis, de ariete & tauro.

Et ad obiectum quod fieri posset; quare sit principium cum circulus non habeat principiū, neq; finem. Respondet Ptholemeus in 156. propositione primæ partis quadripartiti, ꝙ ideò est principium ab ariete, eo quia est masculinum signum, & agens est dignius passo, & æquinoctialis transit per ipsum: & ab inde, id est ab æquinoctiali incipit maior mutatio totius firmamenti.

Sed aliquis diceret per istam rationem, vñ quòd initium debeat esse à libra: qa est signū masculinū, & ęquinoctialis trāsit p ipsum, & maior motus firmamēti est ibi: quare ergo inceperūt ab ariete pot⁹ q̄ à libra, Ptolemæus in 140. propositio. quadripartiti soluit & dicit, ꝙ principiū in firmamēto est ille locus ī quo complexio corporis est humidior, sicut prima ętas animaliū est ī qua cōplexio est humidior. Potest tamen aliter dici, ꝙ ab ariete incipit generatio, à libra verò corruptio. Ita dicit Ioan. de Saxonia in commento super textum Alchabitij.

Et licet dicatur ab astrologis, quòd prędicta signa habent magnam influentiam in corporibus inferioribus, eo tamē quia Augustinus in lib. 5. de ciuitate Dei, iis nō assentit, nec etiā alij sancti patres doctores ecclesiæ & theologi, vt habetur in Margarita philosophica. lib. 7. tractatu 2. c. 12. 13. & 14. & etiam Picus Mirandula in suis disputationib⁹ multa scripsit ɔ eos. Ideo aliter non insisto, sed me remitto in reliquis ad theologos: vnde non liceat Christianis obseruare & colere elemēta, aut lunæ, aut stellarū cursus, aut inanē signoꝝ fallaciā pro domo faciēda, vel pp segetes vel arbores plātādas, vel coniugia sociāda. vide tex. ad hoc in c. nō licet. 26. q. 5. alrās est idolatrare, vt in c. illos planetarios. cum c. seq. 26. q. 2.

Aliquid tamen (sub protestatione ꝙ non intēdo his assentire) ex doctrina aliquorum, dico de virtutibus

tibus & potentiis eorundē in specie,s. q homines q nascuntur sub his signis magis,& vt plurimum participant de vna qualitate quàm de alia hoc modo.

Primo nati sub Ariete sunt capite mallearij, dēsis crinibus instar velleris suprà frontē eleuatis.quasi capite certarēt vel pugnarēt. Iulius Firmicus tradit nasci gibbosos,qui in 7.par. Arietis habuerūt horoscopum. Et idem refert sericarium textorē nasci qui habuerit horoscopum in 28.parte Arietis.

Homines verò signi Tauri,sunt oculis magnis, barba rotunda,collo grosso & breui,& magni comestores,& inqt Iul. Firmic.,& qcūq; habuerit horoscopū i 21.par.Tauri lāceati,hoc est iactu lāceç morienē.

Sub signo Gemini nati,callidi,bifrontes, & duplicis animi natura sunt.

Sub Cancro nascuntur breues,sed lati pectoris,vt Cancri homines,& sub hoc signo nati semper habēt lites,cum suis fratribus aut sororibus.

Hoīes verò lati cordis sunt sub Leone ad magnos aspirantes honores,dignitates,& dominia pcurātes.

Sub Virgine homines nati,ephebi & tenues, pleriqne tamen eorum subtili ingenio sunt.

Libra tā viros q̄ mulieres pulchra facie barbaq; & supciliis,& planis capillis,decēter ornat atq; parat.

Scorpionistæ facie sunt rubea,naso aquilino,oculisq; ardentibus,fraudulenti,& deceptores,vt in pluribus euadunt.

Sagittarius bellicosos,venatores,sagittarios facit.

Hæc Capræ constellatio: hoīes longa facie,s.mento acuto,capillis asperis, atq; voce caprina apparētes

Huius aquarij homines bonorū sunt profusores, damna inferentes. Paruæ sunt staturæ homines constellationis piscium.

Quoniam supra vidimus,q Aries est primus: sed quare positus sit Taurus post Arietē: deinde Gemini, post ea cancer: dicit Albumasar q quatuor sunt qualitates simplices elementorū,s.caliditas, siccitas, humiditas,& frigiditas. Et duæ ex istis sunt sicut agētia,s.caliditas,& frigiditas. Aliæ verò duę sicut patiētia. Agentia aūt digniora sunt patientibus, ideo incœperunt ab agentibus. Et agentium vnum est principiū generationis,s.caliditas,& aliud principiū corruptionis,s.frigiditas. Res autem prius generatur quā corrūpatur. ideo posuerunt Arietē in principio qd est signū callidū & siccū de natura ignis, q est primo calidus. Et Cācrum in fine, quod est signū frigidū & humidum de natura aquæ,quæ est primo frigida. Et Taurū post Arietē,qd est signū frigidū,& sic cū de natura terrę,q̄ est primo sicca,qa siccitas terrę cōueniēs est calori ignis. Etiam posuerunt signum Geminorū ante Cancrum, quia est signum calidum & humidū de natura aeris,qui est primo humidus, & humiditas aeris,est cōueniens humiditati aquæ.Ita dicit Io. de Saxonia in loco supra allegato.

Decima cōsideratio est de mundo, & prius uidēdum est quid sit mundus. Nam Cleomedes in libro de orbium cœlestium contemplatione, ita diffinit. Mundus est constitutio cœli & terræ, & naturæ rerū,quæ intracluduntur. Hic omnia continet corpora nullo penitus extra relicto, non infinitus qdem,sed terminatus:argumēto qd à natura gubernat,nullius.n.infiniti natura esse pōt, cū id continere,& ei dominari naturā oporteat, cui' sit natura. Quòd verò naturā habeat administrantē liquet primo ex ordine partium: deinde earū rerū q̄ oriunt indè tertiò ex partiū inter sese cōsensu, mox ex miro ordine quod hinc proslnit emolumento. Naturā esse Aristoteles cēset principiū motus & qetis, in quo primo est & nō per accidens. At naturam efficientē gubernantem,continentemq; Plato opificē vocanit. Aristoteles vero in lib.de mūdo, dicit q mundus est vniuersitatis ordo,ac exornatio à Deo & p Deū custodita: & qūo mundus pstat ex duob' refert Cæli' libro antiquarū lectionū j.c.4.& ibi ēt tria principia mūdi esse asserit post Platonicos, quæ cū non sint p̄sentis speculatiōis,nō ast insisto. Dicit ēt Possidoni' quod mundus cōstat ex cœlo, terra,& terrenis, cœlestibusq; naturis,ex quo licet in hoc meo libro mea ēt ponantur aliqua de cœlestib' & laudib' seu excellentiis eorundē,tñ oīa cōprehendens, intitulani Catalogū glā mundi tā terreni q̄ cœlestis.q quidē mundus laudandus est, cū ait Lucius Apuleius,in libro de dogmate Platonis. Quid.n.mundo prętantius, lauda quā putas speciē, portio à te mundabit. Pulchritudo etenim illius ex quatuor à nonnullis commēdat,& orbiculari figura, q oīum prima est ac maximè capax, itē ex colore q Cyaneus est.i.cœruleus: Ex magnitudine, postremo ex tot tantorumq; sydcrum varietate.Ita Cęlius lib.prænominato.c.5,& ibi vide cur pulchra fiant in mundo & in seq.determinatur nō eē dabile vacuū in mūdo. Qnid aūt sit mūdus,& vñ sit dictus,& quare homo microcosmos, id est minor mundus appellat,& q caput eius & facies orientalis regio: Vltima pars occidentalis est: vide in tractatu de locoꝝ admirabiliū mūdi descriptiōe.c.52.q est impressus cū geographia Ptolomæi.

Orbis dimēsionē hic addere forte nō erit alienū.vt eā discribit Philip.Bergomas in suo supplemēto cronicarum lib.7.ita dicens. Cæsar diuinis humanisq; reb' singulł instructus cū cōsulatus sui fasces ageret ex senatuscōsulto (vt Priscianus ī sua cosmographia scribit) censuit oēm orbē p prudētes viros admetiri. Et ideò à suo consulatu vsq; ad consulatū saturni per triginta continuos annos missi sunt dimensores legati viri doctissimi, & in geometrica arte periti per oēm terrā ad pręsides,duces,& iudices prouinciarū: vt describerēt, mēsurarentq; terras,aquas, nemora, plana pcaua,mōtes,colles,itinerariū,maritimūq;, ēt loca nauigaturi tāgere deberāt: & si forte aliqnod pdigiū in his occurreret, illud senatui reiq; publicę scripto nūciarēt.Et si in eodē autore rēferēte repertū est, q oīs orbis habet famosa maria 30.insulas.27. mōtes famosos 40.puincias 78.vrbes insignes 370. flumina magna 94.gentes 125. Cuius etiam orbis ambitus est trecenties & quindecies centena passuū millia. Longitudo verò terrę habitabilis est ab ortu solis vsq; ad occasum, & ab India vsq; ad columnas Herculis in Gaditano freto octies qnquies 178.milliaria.Cuius qdē longitudinis dimensio comprehēsior,id est intelligibilior est p mare q̄ per terras. Latitudo

titudo aūt terræ ab australi litore oceani, ab Aethyopia vsq; ad ostiū Tbanais fluminis in septētrione ferè dimidio minor est q̄ lōgitudo p̄dicta, et ɔtinet quinquagies 462. miliaria. Repertū est ēt q profundissimū mare cōtinet spatium 15 stadiorū in perpendiculo.

Vndecima cōsid. determinat quale seculorū sit dignius & excellentius aliis: sed prius scitu dignū est, q Io. Damascenus lib. 1. c. 1. varia enumerat seculi acceptiones. Qm̄, vt dicit, hoc noīe quis durątio, siue principiū habēs et finē, siue sortita principiū sine fine, siue carens vtroq; exprimi & significari cōperitur. Enimuero seculū pro vita p̄senti q̄ principio & fine claudit frequēter in sacris literis accipit. vt hr̄ Lucæ 20. c. Filij huius seculi nubunt & traduntad nuptias. & Mat. 28. Ego vobiscū sum omnib⁹ dieb⁹ vsq; ad cōsummationē seculi. Inde tēpora secularia dicta sunt q̄ altera dierū noctiumq; reuolutione hac in vita succedunt. Vnde Pau. ad Titū 1. c. Quam promisit qui non mentitur Deus ante tēpora secularia.

Seculum etiam sępenumero pro huius vitę desideriis cupiditatibusq; ponitur quemadmodū etiam mundus. Paul. ad Rom. c. 12. Nolite cōformari huic seculo, sed renouamini in nouitate sensus vestri.

Deus ēt ante secula esse dr̄, q ante mundi constitutionē ab æterno extiterit. Ps. 74. Deus aūt rex noster ante secula operatus est salutē in medio. & creasse secula dr̄, q hanc visibilem mūdi machinā cōdiderit. Paul. ad Hæbreos c. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilib⁹ visibilia fierēt.

At verò seculū pro futura vita, q̄ interminata est & principiū habēs fine caret: inuenitur frequēter in scriptura sine ea beatitudinis sortē cōsecuto℞ fuerit, vt Mar. c. 10. Et in futuro seculo vitā æternam, siue eterna felicitate perpetuo priuādo℞. vt Ps. 80. Inimici dn̄i mētiti sunt ei, & erit tēpus eo℞ in secula: quia perpetuus eorū futurus est cruciatus & damnatio.

Demū pro æternitate principij & finis sæpe sumitur seculū. vt Ps. 89. Priusquā montes fierent aut formarētur terra & orbis, à seculo & in seculū es Deus: & in hoc significatu sumptum seculum seculorum omnium contentiuum est, q æternitas omnia præambiat & superambiat secula. Hinc Deus ipse rex seculorū dicitur apud beatum Paulū vbi ait. 1. ad Thimo. 1. Regi seculorū soli inuisibili deo honor & gloria, vt dixi in 1. consid. suprà eadem parte. Et regnū eius regnum omnium seculorū nuncupatur. Ps. 144. Regnum tuum omnium seculorū & dominatio in omni generatione & generationem.

Et, vt dicit cōmētator Damasceni, dictio geminata siue in singulari siue multitudinis numero ppetuitatē designat sine caretē. vt hr̄ Ps. 144. Et laudabo nomē tuum in seculū & in seculū seculi. & Apocal. 4. ca. Adorabāt viuentē in secula seculo℞. Idē Ioa. Damascenus accipit seculū pro ætate mūdi, i. tēporali durątione īter duas insignes atq; notabiles boīum mutationes īterceptą. Et hoc pacto, vt dicit cōmentator Damasceni, septē solēt assignari ab autoribus secula.

Primū fuit à mundi exordio vsq; ad exordiū Noe, quod durauit secundum Hebręos ann. 1556. secundum verò 50 interpretes, & Isidorum in 5. Ethicorum 2242. Diuus verò Hieronymus milia duo nō plenè dicit. Augustinus verò in 15. de ciuitate Dei c. 20. dicit 2262. Philosophus Bergomensis primo libro supplementi chronicarum.

Secundum verò seculum à Noe vsq; ad Abrahā, cui primum mandata est circuncisio, & durauit secundū Hebræos 292 annis: secundū verò 50 interpretes, & Isidorum 942.

Tertium ab Abraham vsque ad Moysem, & hoc durauit 52 annis secundū eundē Philip. Bergomatem, cōputato numero suo ab vno tēpore ad aliud.

Quartum fuit à Moyse vsq; ad regē Dauid, quod durauit ab anno mundi 3686 vsq; ad annum mundi 4124. & sic durauit annis 485, vt refert Philippus Berg. in prin. libri sexti suarum chronicarum.

Quintum à rege Dauid qui fuit primus regum, à quibus secundum carnem descendit Christus vsque ad transmigrationem Babilonicam: quod durauit per annos 485, vt Isidorus ponit. Aduerte tamen quòd Philippus Bergomensis de his duobus seculis non fecit nisi vnum.

Sextum seculum fuit à prędicta transmigratione Babylonica ad Christi aduentum, & durauit annis 50 vel circa.

Septimum ab aduentu Christi in carnem ad finem vsque mundi extenditur.

Octauū vero à consummatione seculi sempiternū durabit. Et idipsum est qd̄ venturū futurumq; seculum dr̄ ptorsus in terminum. Et istud est posterius omnium, siue sit septimum fm̄ aliquos, cū ante consummationem seculi cōplures enumerat tm̄ sex. vt Philippus Bergomēsis. & glo. in proœ. sexti, in verb. perfectus. & Alexander in l. si infanti. C. de iure deliberandi. Cardinalis & Moderni in c. 3. de sponsalib. & in rub. de dictis puerorum. siue sit octauum, vt dicit cōmentator Damasceni, quod vtrūq; est vero consonum, & non alienū à ratione, & excellētius & dignius cū sit posterius oīum, & cętera claudat, sit sine fine futurum & beatis diem perpetuæ claritatis sine noctis alternatione irradiaturū. qm̄, vt hr̄ Apoc. 21. Nox ibi nō erit. Improbis autem noctem perpetuā, ignem atq; intransibilem. quia nunquam finiendā, neque in diem commutandam esse superuenturam. ita dicunt Damascenus & eius commentator in loco prædicto.

Dvodecima consid. est de quatuor elemētis, quæ sunt in mundo, quod illorum sit dignius, nobilius, & excellentius. Et si credamus Aristotelis sententiæ, ex Auerrois primo cœli confirmatæ. Terra inter elementa ignobilior est. Ignis verò nobilitate pręstat quæ rerum series, vt dicit Cælius lib. antiq. lectio. 1. c. 3. nō modo in iis visitatur inferioribus, sed in corporibus item cœlestibus. Nam, vt Aristo. in lib. de animalibus dicit. Lunæ naturam persimilem videri terrestri naturæ. Cęterū sicut ignis naturę suę nobilitate, raritate, luciditate in mundi ratione q ambiret maximè cōtulit: Ita & terra soliditate insita ad media mūdi cōpingenda perutilis ac necessaria fuisse videt. Eam verò optimū maximum Deum chorum aliquē diuini tēpli mediū constituisse amplius animaduertendi

tendi patet. Nā cùm mūdū (vt Platonici volūt) vbique ꝯstrueret rationis plenissimū, quo clarius suū referret autorē: in sphæra qualibet viuētia pleraq; collocauit, q̄ nō tēplū modo redderēt excultissimū: sed summi pōtificis laudes assidue cōcinerēt. Quod ipsum humanas itidē mētes in meditullio politas facere voluit. Hæc verò est illa veterib⁹ celebrata musarū chorea, q̄ ad Apollinis ipsius imperiū recinit perpetuo, saltatq;. ipse verò, vt ait Orpheus, Cœlū vniuersum cithara tēperat canora. Apollo verò hic nō alius est q̄ Deus, quē vniuersalē vocat Pythagoras, dictūq; vult simplicē ac vnū, vel ab aliis sequestratū, & multitudinis nesciū. Et qm̄ Pythagoræ incidit mentio, quē Plato eximiè veneratᷣ. In quoq; ingeniū effulsisse diuinū grauissimi autore ꝓdideres. Succurrit quod ex doctrina promitur eiusdē, pertinetq; ad nostri huius elemēti ꝑconia. Hic.n. sicut accepimus, & meminit in libris de cœlo & mūdo Aristoteles, terrā ē stellis vnā esse ꝑdicabat; & pleriq; alij dicentes terrā si vniuerso cōpararetur, esse veluti punctū, vel quasi stellam quandā minimā reliquarū. Propterea si mēte reuoluas te esse in quodā sublimi mūdi loco, vñ oculis subiiciatur terræ molès; aquis circūfusa, & solis syderūq; radiis illustrata, non aliā profecto visum iri probabile est, q̄ qualis modo visatur Lunaris globi species. Verū hoc quæso cuiusmodi putas, qd in spatij medio æquilibrata per ambitū tāta cœlorū maiestate obuallatᷣ, quoꝝ rotata vertigo motu, vt Varro dicit, orbito, imensam illi ꝯfert salubritate, dū noctis dieq; custos ita attēperat annū, vt alimentoꝝ omnis generis nec copia desit nec bonitas. Illa verò cœlestiū radiorū in vnā eā coniectio, ac veluti disiectoꝝ aggregatio, qualē nō modo splēdoris excitat micātissimā claritatē. Sed cōparat inde virtutē: quanquā non me fallit Plotinū scribere ēt radiis cōtēperationē nō posse obuenire, vt coalitu cumuloq; nouā sibi cōcilient ꝟtutē, aut mirabilis aliqua ide forma dissultet. Quid verò ibi afferendū? Cùm Plato terrā vocat deam antiquissimam deorū omniū, qui cœli ambitu clauduntᷣ: putat Plotinus hoc loco terræ à Platone animā esse contributā. Quæ cùm animantia ꝓpaginat innumera, sitq; animalis maximi, i. mundi membrū, tunc in primis nō absq; necessitate, tū nec aspernabile cēsendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale atq; diuinū et sensu pollēs. Nā cū aīa vim iudiciariā habeat, habet & facultatē per quā dum spectat in corpus de passionib⁹ illius valeat iudicare: sed hæc ille viderit. Nobis certe ex iis q̄ hactenus deprōpta sunt, iamiā minus videtur mirū, cœlestē patrē rationales animas cōditoris lumine obsignatas, vbi late dominentᷣ. Hic ꝯcludere, rursumq; ꝑscripto ambitu peracto canere receptui. Quod si quē putacius terræ nomē, vt vile offendit, is mihi haud ita multa videtᷣ lectitasse, cùm & scientissimi philosophi Lunā æthereā terrā appellare nō dubitarint. Nā & Mercurio aquā attribuerūt. Aerē Veneri, Ignē Soli. Sed amplius ordine mutato, Ignē Marti ascripserūt, Aerē Ioui, Saturno Aquam, Spherā verò q̄ ꝓcul ab errore ꝯstituta Aplanes dicitur. dixerūt esse terrā ī qua celeberrimi apud poetas Elysij cogitētur cāpi, ꝙ ne qs risu explodere pergat, non absimile est, quod in sanctis hᷣ literis. Matt. 5. Beati mites, quoniā ipsi possidebūt terram. Et in thesauris eisdem, nōne terram legimus viuentiū? Nōne Moyses & Dauid aquas per cœlestia fundūt? Et Nicolaus theologus, Aquæ dicuntᷣ (inquit) æquiuocè. Nā quæ sunt super firmamentū cœlestis sunt naturę, quę sub firmamēto elementaris. Agustinus in Geneseos explanatione Saturni stellā esse frigidam cōtendit, ex aquarum supercęlestiū vicinia. Soliditatē verò quasi terrā adesse cœlo, ratione coniectari Plotinus putat. Nā terræ naturā opacā, luci aduersam, & dēsitate immobilē, brutāq; à cœlo abesse lōge arbitratᷣ lucidissimo, & ad motū maximè prnici. Rursus & aquā q̄ insita frigiditate in primis cœlo aduersetᷣ, qd esse cōstat calidū primū. Latini firmamētū à firmitate dictū autumāt: qm̄ vt in Iob legimus, Cœli quasi ære solidissimi fundati sunt. Ex iis iā satis ꝯstare pōt, terre elemētū nō esse ꝯtemnendū. Sed audi Platonis Thimęum. Diuini (īquit) decoris ratio postulabat talē fieri mūdū, qui & visum pateretᷣ & tactū. Cōstabat aūt neq; videri posse aliquid absq; ignis beneficio, neq; tāgi sine solido, & solidū nihil esse sine terra. Vñ mundi omne corpus igni, & terra īstruere fabricator īcipiēs vidit, duo ꝯuenire sine medio colligāre nō posse: īde aerē & aquā inter ignē terrāque ꝯtexuit. Qualē igitᷣ hūc mūdi cardinē esse existimemus, tāta prouidētiæ maiestate ꝯstitutū? nōne regiū verè? nōne animaliū principe dignū? Vtinā tā gratè beneficā in nos, ac ꝓpensissimā cōditori bonitatē recognoscamus oēs, q̄ nō pigebit æqua modo lāce expēdētes. In sede mediatā augusti tā diuini tēpli, veluti sacerdotes locatos q̄ iugiter tanti artificis laudibus personemus. Iam erā finē huic materiæ īpositur⁹, cùm illa ipsa (veluti munificētissima parēs) terra lasciuia retractū cōmonuisse est visa, ac ornamenta sua ingerere pertexisse. Satis (inquit) me ī mūdi sede media ꝯstitutā solidā, & vndique ī me nutibus meis ꝯglobatam ꝯtemplatus es. Cęterū q̄ species rerū est, quæ varietatis maiestas, sic me ienarrabili herbarū, florū, fruticū, arborū, frugū, copia conuestitā, & vt Apuleius inquit, cęsariatā cōspici? Quid Arabum odoramēta recenseā? qd nata deo thura? qd oriētis aromata, & medicamina numerosa, sine quib⁹ vt nūc est, vix vita constiterit? Quid tot tantorumque animaliū & mitiū & ferorū ac circurū agmina subiiciā? quid tantorū marium vastitatē? quid gelidorū fluminū ac fontium perennem iucunditatē: lauacris abundis & collucentib⁹ mirè gratam? quid piscium portētosam molē, tēperatam, modicā, pusillā, ac penè magnitudinem nullam memorem? an nō cernis hic me īpelūcis vsque ad delitias excauatā? illic accliuem ac superba mōtiū ꝓceritate surrectā, & quodāmodo scansibili supercilio cœlū affectantem ac humano genere dictantem vitæ leges? Alibi sum depressa vallib⁹ & campestri planicie speciosa incultaque dulcissima vobis suggero alimēta, in viscerib⁹ nec homini sterilis. Ibi verò recōdita seruantᷣ auri, argenti, æris, ferri, aliorūque metalla, nec satis marmora ꝓduco omnifaria molib⁹ fulciēdis, ꝯuestiēdis, icrustādisque parietib⁹ excidēda. & in statuas tm̄ nō spirātes ꝯformāda, nec gemmarum de-

fuerit

fuerit supellex pretiosa, quib⁹ vestri niteāt articuli. Sed & maris ꝯchilia, margaritas fœminis suggerunt. Nec leuificæ serũ syluæ luxui vestro mollissimã abnegarint vestẽ. Taceo auicularũ musicos cantus. Quid sustructiones magnifico ĩpẽdio nobiles repetã? qd vrbiũ tãtarũ splẽdidissimã claritatẽ? Sed qd omnẽ excesserit admirationis captũ. Ego te animal ꝓuidũ, sagax, memor, plenũ rationis et ꝯsilij, natũ sustineo, vagiẽtis fletũ excipio prima, adultũ educo et deliciosè, opib⁹ te cõtego meis, quicqd mihi est sum ma hilaritate ꝯdonaꝰ tibi, quia magni ꝯditoris lumẽ in animorũ claritate signatũ animaduerto, iã iã à reliquis naturæ partib⁹ abdicatos in sinus vos admitto meos: plura quoq; & largius impertitura, nisi principẽ naturæ deũ rebelli animo, atq; ĩtestabili nulla nõ hora ꝯnellereris. Hęc sunt terræ pconia & q̃ ꝓ excellẽtia & laude ipsius dicta sunt à Cęlio ĩ loco s̃ alleg.

Plura etiam laudabilia & multum singularia de ipsa terra, vide per Plinium in suo 2. lib. c. 65.

Ioannes Damascenus in lib. 2. c. 6. ponit ordinem quatuor elementorum & ꝓprias qualitates explicat dicẽs inter cætera, ꝙ aqua est leuior terra, vbi nomẽ leuior tãtũdẽ valet atq; minus grauis, cũ aqua prorsus sit leuitatis expers sicut & terra: verũ qa illa minus grauitatis q̃ hæc obtinet minusq; deorsum deprimiꝰ aquea grauitas ad terrã collata, quodãmodo leuitas esse videꝰ. Et planè aqua ratione motus maiorẽ q̃ terra sortitur nobilitatẽ, ꝙ terra ad suũ duntaxat locũ vbi extra illũ fuerit decũbit: in suo verò loco ob densitatẽ & crassitudinẽ torpida manet & immota. Aqua verò & ad suũ pceps ruit, & in eo collocata vltro citroq; agitaꝰ, vt aqua fluuialis suo ꝯtenta alueo manifestũ pbet indiciũ. Hinc cognosciꝰ & cognosci põt q̃ pulchro ordine rerũ opifex hunc mundũ cõstituerit, & ꝓ suæ naturæ ꝯditione elementũ collocauerit. Terrã quidẽ in imò, quod oĩum sit imperfectissimũ ob torporẽ, maximã dẽsitatem, grauitatẽ, opacitatẽ, & ad ima depressionẽ. Aquã verò terræ supereminentẽ, ꝙ minus ea immobilitatis, dẽsitatis, grauitatis, & motus deorsum, & perspicuitatẽ translucentiamque in se ostendat. Deinde aerem aquę superposuit ꝙ agitabilior sit, rarus, leuis, sursum tendens, magisque perspicuus. Demum ignem supremo ꝯstituit loco. vt qui elementorũ omnium maximè sit agitabilis, leuissimus, tenuissimus, in summũ locũ emicans, & ob suam tenuitatem ampliusque cætera dyaphanus, reliquaq; naturę dignitate excellẽs est: sed, vt dicit idẽ Cælius omniũ bellariorũ, iucundissim⁹ ignis.

Cęlius tamen lib. suarum antiquarũ lectionũ. 14. c. 38. dicit ꝙ aquæ vtilitates longè videnꝰ ignẽ pręstare, & sic magis laudanda est. Quoniã multa sunt animalia, quæ absque ignis degunt vsu, degere aũt sine aqua nullũ. Nã si fuerint sine humoris potestate exãguinata, exutaque à principiorũ liquore ĩterarescũt. Qui nec plãtas ipsas, aut herbas florescere citra aquę humectationẽ. Qua ex causa Pindarũ rectè autumãt dixisse, optima quidẽ aqua, & Hesiodum in theogonia. Aquã statuisse rerum initiũ & chaos nominasse, velut ab effusione. Siquidẽ fusilis fluibilisque, ac fluitãs aqua est. Ad laudandã aquã afferꝰ et illud creditũ veterib⁹ deos per stygiã paludẽ insiurandũ cõcipere, vel quia à diis & hoĩbus odio habenꝰ qui ad decuriũ ꝓcliuiores sunt, vel qa iuxta Hesiodũ oĩbus elemẽtis antiquior est aqua. Porrò cũ aquarũ infinitæ ꝓpemodũ vtilitates sint, gratissimęq;. Quia sacerdotia gerũt morib⁹ Aegyptiorũ, ostẽdunt res oẽs è liquoris potestate ꝯsistere. Itaq; cùm hydria ad tẽplũ ædẽque casta religione deferꝰ, tũc in terrã ꝓcũbẽtes, manib⁹ ad cęlũ sublatis diuinæ gratias agũt bonitati.

Cum pdictis ꝯcordant dicta F. Patritij in institutione reipub. lib. 7. tit. 10. vbi primò dicit, ꝙ aqua ciuitatis per quã necessaria est. Mortaliũ nanque natura facilius cuiusque rei indigentiã q̃ aquę ferre põt: desint frumẽta, suppetũt surculorũ, arborũque fruges, tutabimur vitã carne, aucupio, piscatu, olerib⁹, radicibus ẽt herbarũ: verũ vbi aqua deest, nulla cibi virtus, aut seruari, aut parari põt. Infelicẽ illã omnino patriã dicemus, q̃ aqua careat, vel quæ eã noxiam habeat. Aqua itaque pro humana vita necessaria est, qui. n. aqua priuaꝰ sine gladio ĩterficiꝰ. Iudith. c. 7. Et ex ariditate aquæ is qui patitur inter mortuos cõputatur. ibidẽ c. 11. Ad idẽ apertè facit tex. in l. fi. ff. de riuis. & l. de pupillo. §. si quis riuos. & ibi notat glo. in verbo, securitatis. ff. de operis noui nunciatione. Et illud Ecclesi. 39. Initiũ necessariæ rei vitę hominũ aqua, ignis, sal, panis, bottus vuæ, & vestimentũ, & c. 29. Initiũ vitę hominis, aqua, & panis, vestimentũ, & domus. Colũtur aquarũ calentiũ fontes, & stagna q̃ vel opacitas vel immẽsa altitudo sacrauit. De aquarum præstantia sic apud Græcos cõperitur. optimã ex aquis, quę citra vllã sit qualitatem, vel saporis vel odoris: sed quæ mox hypocondria transmittãt. Illæ verò incõparabilis sunt excellentiæ. Nã quæ illis immorantur, ac inflant ventrem grauantque, censentur nõ bonæ. & amplius de aquarũ pstantia per eundem Cęlium. c. seq. & infra ista par. in 18. consid. Circa huiusmodi autem quatuor elementa non aliter insisto, cum reliqua quæ de ipsis possent dici, nõ sit præsentis speculationis: sed videaꝰ suprà allegatus. & i Margarita philosophica in lib. 7. tracta. 1. c. 42. 43. 44. ad quã recurre pro summaria cognitione illorum, & ibi videre poteris multos doctores allegatos.

Aduerte tamen ad ea quę dicit in 43. c. vbi asserit. ꝙ ĩ terra est quadruplex ĩfernus, de qb⁹ ibi, et amplissimè in 12. lib. ca. 42. 43. 44. 45. & 46. Etiam de huiusmodi locis inferni amplissimè p Augustinũ Dathũ in suo lib. in 1. par. c. 14. vbi de prædictis recẽset qd sentiant & philosophi, & poetæ, & oratores, & theologi, in quo non insisto. Cùm nostræ tm̃ intẽtionis sit laudare ea quæ sunt laudãda, & quæ tendũt ad excellentiã, gloriã, & honorem, non ad pœnam. Et ẽt de excellentia & præstantia terrę videatur Matthæus Vegæus in trac. quem fecit de terra, sole, & auro.

Et quomodo vsus aquæ necessariæ quo ad potum communis est omnibus de iure naturæ, brutis sicut hominibus, vide per Luc. de Pen. in l. pe. C. de aquæductu. lib. 12. Et quàm vtilis & necessarius sit aquæ fructibus terræ, dixi infrà in 76. consid.

DEcimatertia consid. Sunt quatuor partes mundi seu terrę: ex quibus tota terra diuidiꝰ. Vna est

quæ

quæ dicitur oriens, alia occidens. tertia, séptētrio, & quarta meridies. Et, vt dicit Cęlius lib. 1. suarum antiq. lectio. c. 21. Oriens est nobilior pars mundi, quia dextra, quod tenet Arist. in 2. de Cœlo. Cleomedes tñ dicit dextram mundi esse io septentrione, sinistrā io meridie antiqua io occidente, posteriora in oriente. fm quod idem Cęlius eod. lib. c. 9. dicit in mundo eē se antica, postica, dextra, & sinistra, sursum deorsum. M. Varro sexto linguæ latinæ fragmento diuersimodè orbis hasce coostituit partes. Nam, inquit, cœlum qua tuimur dictum templum, eius tēpli partes quatuor dicuntur: sinistra ab oriente. dextra, ab occasu, antica, ad meridiem. postica, ad septentrionem. Eandem sniam amplexatur, & Plinius cum ait. Errantia sydera contrarium mundo agere cursum, i. leuū, sem per illo in dextram pcipiti. Pythagoras verò, Plato, & Arist. mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt à quibus fit principiū motus. Sinistras verò occiduas. Empedocles aūt dextras quidem in æstiuū tropicū. Sinistras i hibernū reijcit. Et Titus Liuius ab V. c. 1. augurū scia dextras ad meridiē partes statuit, ad septētrionē sinistras. & vide ꝟ in 61. ꝯsid. Si verò dextra cœli pars oriēs est, dr dignior & nobilior. Cū dextra pars sit dignior. vt supra dixi in 1. par. in 11. consid.

Etiam, vt dicit Antoninus Florent. in sua summa, in 3. par. tit. c. 2. §. in prin. oratio fit versus orientem ptopter tria.

Primò, propter diuinæ maiestatis iudicium, quod nobis manifestatur in motu cœli, qui est ab Oriente.

Secundò, propter paradisum ad Orientem constitutum quasi quæramus ad paradisum redire.

Tertiò, pp Christū q est lux: & oriēs noiat Zach. 6. Et ab Oriente ascēdit, & ab Oriente a spectat ad iudiciū venturus. vt hr Mat. 29. Sicut fulgur erit ab Oriēte, & apparet vsq; ad Occidentē: ita erit filius hoīs. Io. de Turrecre. in c. ecclesiasticarū. 11. dist. citat alias rationes, videlicet eo quia in oriente natus est oobis Saluator noster. & quia ibi habuit initiū euangeliū, & p cōsequēs salus nostra. Ex qb' cōcludit cōueniētē esse cōsuetudinē orādi ad Oriētē, tanquā ad dextrā existeotē, & sic in digniori loco. & has tres rōnes ponit ēt Ioan. de Selua, in soo tractatu de beneficio. in 1. par. q. 5. vbi dicit qoòd caput ecclesiæ Orientem respicere debet. & vide infrà in consideratione. quæ fit de numeris. versicu. & ioter alios. vide etiam Polidorum de inuentoribus. lib. 5. c. 9. vbi scribit, Cur in Orientem versi adoremus.

Licet ex prætactis soluta videatur quæstio. An regio orientalis, communiter infideliū, eligibilior, gratior, excellētior sit regionibus occidētalibus, & cōmuoiter Christianoꝝ: maximè propterea circa q attenditur salubritas regionū. Tamen eā altius disputādo, proot disputatur in Speculo peregrinarū quæstionū, in c. 3. primæ decadis. Dicūt orientales, ꝙ patria eorum sit gratior occidentali, & ad habitādum eligibilior & rationibus comptobant.

Primò, sic. Nā est de mente philosophi 6. Polyticorū. septem eē, circa quę attēditur salubritas & nobilitas patriarū: maximè ad plagam orientalem dextram cœli, vt dictū est, reperiuntur. Primū, nobilitas vegetabiliū, metallorū, aromatū, & gemmarū. Secūdum, salubritas fontiū & fœcūditas fluminū pro gerenatione pisciū & irrigatione terrarū. Tertiū, situs ꝯgruentior ad solē, & propitior ioflueētia quo ad influxū cœlestē. Quartū, abūdantia vtiliū & nobilium aīaliū vsib' hoīum ꝯuenientiū. Quintū amœnitas situs ex mōtib', syluis, fluminib', fontib', & mari ꝑ oiēs. Sextū, ꝯueoiēs copia & salubris victualiū. Septimū, tēperies aeris ex regulari nascēs dispōne horum.

Ex his septē oriētales se iactār excellere occidētales reddentes causam suæ iactantiæ. Nam, teste Petro Comestore, sunt īsulæ suauissimę, & multū senescētes nutriūt homines: itaq; nec in ipsis insulis mori possuot, oisi ad alias insulas transferantur. Etiā io India sunt arbores (vt scripsit Alexāder magnus Aristoteli) quarum fructibus sacerdotes solis & lunæ, quibus dicatę suot, vescuntur: ex quorum vsu ad trecentos annos sacerdotum vita protenditor.

Secūdò sic probatur ex scriptura sacra, per quam Deus obedientibus promisit terram promissionis in Aegyptum ad plagam orientis, quę abundat lacte, melle, aquis, vt patet Esaiæ 1. Deutero. 6.

Ad hanc quæstionem duabus cooclusiooibus in dicto Speculo respondetur.

Prima, ꝙ in quibusdā aromatibus, metallis, fructibus, gemmis prætiosis oriētalis infidelium regio excellit occidentaliū Cristianoꝝ regiones, & econuersò. Hoc patet ex supradictis. Quod fecit Deus ꝑpter duo. Primò ꝑpter mutuā & amicabilē regionem & hominum ad inuicē commuoicationem, quę notrit dilectionē & amorē ad q ēt disposuit: ꝙ vnos homo vel patria altero homioe vel alterios patriæ reb' indigeret, & ecōuerso, qm plerūque euenit, vt qd alteri supeteſt, alteri desit. vñ ad hoc inuēta fuit permutatio. vt est tex. in l. j. in prin. ff. de ꝯtrah. empt. Secūdò illud factū est, vt nemo vel oulla regio inspectis propriis excellentiis se extollat & superbiat, quasi oībus pfectior sit, & sibi ipsi sufficiēs omnino, & nulli' egeat. Sicut raro est aliquis hō quin à quolibet alio ī aliquo bono manifesto vel occulto excedat, et ipse qoēlibet aliū ī aliquo excedat: sic Deus sapiētissimos moderauit & tēperauit regionū ꝯditiones ꝙ ferè qlibet regio abūdat ī aliquo, quo alia caret vel mio' habet.

Secuoda conclusio, regiones occidētales Christianorū simpliciter in his cōmunibus, quę sunt conueniētis & optimi victus humani, pro cōseruatione legalis, & moralis vitæ lōge eligibiliores sunt, & in tēporalibus ordinatiores, & īnaturalib' honestiores, tēperatiores, & salubriores regionibus īfideliū oriētalibus. Et Italia, Francia, Hispania, regiones occidētales Christianorū, omnem terrā Eiulath, Indiam, Iudęam superāt & excelluot io bonis spiritualib', in cōueniētissimis bonis corporalibus, & in ordinatissimis & honestissimis vsib'. Quod patet ratione, cùm felicior sit illa patria in qua conditiooes oēs optimę regionis conueniunt mediocriter & moderatè, q̄ illa in qua vna aliqua ex his vel plures, nō tñ omnes concurrūt. Sed ea sunt felicitate Italia. & Francia, vt quęcūq; bonā regionē efficiūt, ipsę sibi mediocriter & temperatè ministrēt & soggerāt: quod io aliis nō cootin-

contingit. Idcirco nõ iniuria vidétur ceteris regionibus orientalibus pferendæ. Orbis demensionem posui suprà, in 10. cõsideratione quæ de mũdo tractat.

Decimaquarta cõsid. Secũdũ astrologos, philosophos, & cosmographos, sunt quatnor principales venti, à quatuor mundi plagis orientis. Subsolanus. s. ab oriente, Auster à meridie, Fauonius ab occidente, Borea à septentrione. Et isti quatuor vẽti dicũtur cardinales, vt dr̃ in lib. de mundi descriptione c. 49. qui est additus geographiæ Ptholemæi. Habẽt enim geminos hincinde spiritus. vt ibidẽ dr̃. c. 25. & ibi auror ponit Subsolanũ pro primo, ĩ d. verò c. 42. ponit Boream p primo, quẽ alio loco posuerat pro vltimo. Ideo non est multũ insistendũ in excellentia illorũ ex prima denominatione, cũ diuersificanť per eundẽ, sed ex alio excellentia illorum requirẽda est.

Et ita diffinit Albertus, ventũ esse vaporẽ terrenũ, aeris superiora transcendentẽ, & aerẽ ipsum fortius percutiendo impellentẽ. Sed in d. c. 25. ventus dr̃, ꝙ sit vehemẽs & violentus. vis. u. tanta est, vt nõ solum saxa & arbores euellat, sed ẽt cœlũ, terrãq; cõturbet, mare cõmoueat. Et ideo inter fortiora, cõnumerari posset, de quibus infrà. Seneca (autore Cælio. lib. 11. suarum antiquarum lectionnm. cap. 18.) eleganter & iucundè de ventoꝝ causis finẽ cõplectentibus sic inquit. Ventos dedit summus ille rerũ artifex ad custodiendã cœli, terrarumq; temperiẽ. Ad euocandas supprimendasq; aquas. Ad alendos satorũ atq; arborũ fructus. Quos ad maturitatẽ cũ aliis causis adducit ista iactatio. In summa cibũ attrahẽs & ne torpeât permouens. Dati quoq; vẽti ad vlteriora pernoscenda. Quippe fuisset imperiũ animal & sine magna experientia rerũ hõ, si circunscriberet natalis soli fine. Dedit itẽ ventos parens deus, vt cõmoda cuiusque regionis fierent cõmunia nõ vt legiones equitesque gestarẽt, nec vt perniciosa gentiũ arma transueherẽt. Habẽt etenim quatuor pdicti principales seu cardinales vẽti geminos hinc inde ventorũ spiritus. Nam Subsolanus q̃ grecè Apeliotes dr̃, et est calidus & siccus, sic vocať, eo ꝙ sub ortu solis nascať, à latere dextro hẽt Vulturnũ q & Caracias vocať. Hic dissoluit cũcta atq; desiccat, & hic altè tonat, de quo Lucret.

Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.

A laterẽ verò læuo habet Eurum, eo ꝙ ab eo fiat, i. ab oriẽte, & est calidns Et videť ꝙ sicut oriens sit nobilior pars mũdi ex quatuor, ꝙ ẽt hi venti prouenientes & flantes ex oriẽte sint nobiliores & digniores.

Alius ventus cardinalis & principalis dr̃ Auster, ab auriendis aquis, & est calidns & humidus, vñ & crassum seu nebulosum aerẽ facit, & nutrit. Hoc græcè Notus appellatur, eo ꝙ interdũ aerem corrũpit. Nã pestilẽtia (quæ ex corrupto aere nascitur) Auster flãs in reliquas regiones transmittit. Sed sicut Auster pestilentiam gignit, sic Aquilo repellit, & in hoc est extollendus Aquilo plusq̃ Auster. Nec est alienũ inferere, quod refert Cęlius loco pdicto, ventoꝝ proprietatẽ mirã ĩ Lesbo ferè apud Mitylenẽ obseruatã, vbi Austro flante ęgrotant homines, at Coro tussiũt: à septentrione in integrũ facile restituunť. Scribit ẽt Porphyrio Atablũ ventũ esse in Apulia feruentissimum, nocumentũ pestilentiãq; inferentem. Nã Atabuli flat⁹ nimio calore Apuliæ pestifer est & grauis

Habet et hic auster vẽrus planè meridionalis à dextris Euroaustrũ, sic dictũ, ꝙ ex vna parte habeat eurũ, ex altera austrũ: & est calidus. A sinistris verò habet Euronotũ & ex humili flãtẽ, & est humidus, calidus, atq; fulminãs, generãs largas nubes, & pluuias latissimas. soluẽs ẽt flores, temperatẽ calidus. dicit Virgilius in Geor. ꝙ melior est vitis quæ respicit Austrũ. Et hic ventus à Gallis Marinus ventus dicitur.

Alius & tertius est ventus principalis seu cardinalis quem Ptholemæus esse primum antumat, & dicitur ab eo Septentrio, frigidus & ninalis, flat rectus ab axe: & facit arida frigora, & siccas nubes. hic Aparctias dicitur. Circius qui est Thracias. hic à dextris septentrionis intonans facit niuium & grandinum coagulationes. hunc Hispani Gallicum vocãt, propter quod eis à parte Gallicæ flat. Aquilo qui & boreas à sinistris ex alto flãs gelid⁹ atq; siccus & sine pluuia, quia non discutit nubes, sed constringit.

Hinc. n. sanus est corporibus humanis, cùm pestẽ repellat, sed nõ fructibus terrenis, cũ eos sua siccitate nimis constringat, & semina adurat. Vnde Virgi.

Rouidiùe potentia solis
Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat.

Et vidi pluries ꝙ qñ diu flat ille vẽtus inducitur fames. Hunc Galli biseam vulgari sermone vocant. de quo philosophicè cecinit Ouidius lib. 6. Metamor.

Apta mihi vis est qua tristia nubila pello,
Et freta concutio, nodosaq; robora verto,
Induroq; niues & terras grandine pulso,
Idem ego cũ fratres cœlo sum nactus aperto.
Nam mihi campus is est tanto molimine luctor,
Vt medius nostris concursibus insonet æther,
Exiliantq; canis elisi nubibus ignes,
Idem ergo cum subij connexa foramina terræ,
Supposuiq; ferox imis mea terga cauernis,
Sollicito manes totumq; tremoribus orbem.

Et, vt hr̃ Ieremiæ 1. ab aquilone pandetur omne malum. Vnde vulgò dicitur. Anglos Gallorum, Gallos verò Italorũ virgam & scuticam esse. Anglos quidẽ Galli, Gallos Itali ab aquilone spectant. Aquilo igitur quem repurgatoriã cœli scopam philosophi vocant, hos in Italiã, illos in Galliã reflans expellit. vnde Hierony. appellat aquilonẽ scopã viarũ, cũ flando purget quicquid temerè in viis obiacet simulqne cõnertat puluerẽ. Ediuerso austrũ ab eodẽ dici reperio principem pluuiarũ. qm̃ esse notũ pluuiæ conciliatorẽ, indicio nomẽ est. de his Hippocrates dicit Aphorismorum 3. Anstros, hebetare auditũ, caliginẽ obducere, corpora diffundere ac pigriora facere: itemqne caput aggrauare. quod si tempus aquiloniũ fuit, tusses, fauces, aluos duras, difficultates vrinæ, dolores horrificos costarum & pectorũ accidere: Hęc & plura refert Cęlius lectionnm antiq. lib. 8. c. 28.

Quartus ventus cardinalis Zephyrus, qui & Fauonius dicitur, qa fouet quę nascũtur. Ab occidẽte inferiore flat & est humidus, hyemis frigora grauissima, & niuem relaxat, floresque prodncit. Aphricus qui dicitur Libs, ex Zephiri dextro latere intonans generar

nerat tēpestates, pluuias facit, et nubiū collisiones & sonitus tonitruoꝝ, & crebrescentiū fulgurū visus & fulminū impulsus. Eurus q & agrestis ex sinistra parte Fauonij aspirās, eo flāte i oriēte nubila sunt in die serena. De hmōi vētis vide Io. Damascenum & eius commentatorem. lib. 2. c. 8. & Plinium li. 2. naturalis historiæ c. 39. vbi ponit quomodo regnant secundum quatuor tempora anni. quòd aliqui magis regnant in vno tempore quàm alij, vt ibi plene.

Accedat & huc qd Cælius lib. antiq. lectionū 11. c. 78. in laudē vēti Borealis, ait sic. Dionysius classem coegerat aduersum Turios, īstructāq; ducebat. At vehemētior coort⁹ boreas naues disiecit oēs attriuitq;. quo fāto pmulti beneficio Thurij, Boreæ, vti deo sacra peregere, insuperque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi comparata, vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus ventum hūc affinem, à Pausania etiam Megalopolitem.

Decimaquinta cōsid. est de quinq; partib⁹ terræ (quas zonas vocāt) qb⁹ ipsa tota terra partitur, ex qbus duæ tm̄ sunt habitabiles, vna est q̄ à tropico cācri versus septētrionē vsq; ad circulū arcticū ꝑtendit. Altera q̄ à tropico capricorni versus meridiē vsq; ad circulū antarcticū porrigit. Quod aūt inter tropicos sub æquinoctiali terræ est, torridā zonā vocant, ob vicinitatē solis nimio calore nō habitabilē. Quod aūt terræ inter circulos arcticū & antarcticū cōprehendit zonas frigidas nominār nimio frigore nō habitabiles. nō qa nullius hoīs in his terrę partib⁹ habitatio esse possit: sed si qua admodū parua est, ob caloris modicitatē, quo tn̄ humanū genus pcipue idiget. & hæ quinq; zonæ ponunt in libro post Geographiā Ptholemæi addito, q intitulat de Mūdi descriptione c. 53. & in Margarita philosophica li. 7. trac. 1. c. 45. Sed q̄ illarū sit excellētior & dignior licet Astrologi dicāt, ꝙ æquator seu zona torrida sit maior, alię vero minores, credo tn̄ ꝙ illa sit dignior, q̄ est i circulo antarctico vsq; ad tropicū capricorni. Qm̄ ille est magis habitabilis q̄ alia q̄cunq; sit zona, & ideo magis digna & excellētior. Cū dignora sint ea q̄ afferūt fructū q̄ ea q̄ sunt sterilia & sine fructu, iuxta illud euāgelij dictū. vt hr̄ Lucæ 3. Arbor nō afferēs fructū scindat, & in ignē mittat. Et ēt propter frugalitatē illius q̄ multū est laudāda & extollenda, sm quod eām extollit Policraticus de nugis curialiū. lib 8. c. de qua latius infra dicturus sum. vbi laudes Galliæ describētur ob frugalitatē illius. Et ēt quia est maximè tēperata, vbi alię sunt nimis, aut in frigore, aut calore excessiuæ, q̄ tēperies est causa frugalitatis, & multū laudat: cū sit corpori non solū necessaria, imò etiam fructibus terræ qui sunt necessarij ad vitam humanam.

Nā, vt dicit Philippus Bergomen. in sui supplementi Chronicarū lib. 1. media solis torretur flāmis. vltimas autem ꝯtinuū infestat gelu, duæ sunt habitabiles, q̄ inter exustā & rigentes sunt, altera à quibus incolat nullis vnquā licuit, aut licebit agnoscere. Interiecta aūt torrida vtriq; hominū generi commercium ad se cōmeādi omnino denegat. sola ergo superior incolitur, videlicet inter septentrionē & equinoctialem circulū. Vel, vt alij voluerunt, inter tropicum æstiuum, & circulum articum, ab omni quale scire possumus hoīum genere femotum. Hæc ergo ab ortu porrecta ad occasum longior est q̄ vbi latissima.

Ex his patet, ꝙ tantum vna quinta pars terrę sit habitabilis, & ꝙ aliæ sunt inhabitales. vnde videtur dicendum, ꝙ cosmographi non bene nouerunt omnia climata, vt infra dicam. tamen vt dicit Bergomē. vbi supra tantum terra habitabilis diuiditur in septem climata. de his Virg. in Georg. ita ioquit.

Quinque tenent cælum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni est,
Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ: atq; imbribus atris:
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuum & via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.

Etiā Ouidius de his quinque zonis in lib. Metamor,

Vtq; duæ dextra cælum totidemq; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.
Sic onus inclusum numero distinxit eodem:
Cura dei, totidemq; plagæ tellure premuntur,
Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas, totidem inter vtrasque locauit,
Temperiemq; dedit mixta cum frigore flamma.

Ratione cuius temperiei etiam hæc plaga seu zona supra alias extollenda, vt iam hic antè dixi.

Decimasexta consid. in qua de climatibus terræ fit mētio, quæ sm aliquos sunt septem, maximè sm Ptholemęum & alios Cosmographos antiquos: sed noui Cosmographi aliud clima addunt, qd dicūt noniter fuisse inuētū, quod apud nos noua terra dr̄.

Et septē climata sm quod describuntur in libro de locorum ac mirabilium mūdi descriptione. c. 55. & p alios antiquos Cosmographos sunt sequētia. videlicet primū quod initiū habet, vbi dies maximus est horarū quatuordecim & semis & quartæ vnius, & eleuatio poli arctici supra horizōtem graduū, sil 12. & semis & quartę vnius. Mediū verò vbi dies maximus est horarū 13. & eleuatio poli graduū 16. Finis huius climatis est vbi dies maximus horarū 13. & quartę vni⁹: & eleuatio poli graduū 20. & semis.

Habitantes in hoc climate in temporū & vmbrarū variationes, cū habitatorib⁹ æquinoctialis aliquid participāt. Hi nāque duo habēt solstitia alta cum sol arietē vel librā subintrat, sic habent æstates duas, vnā circa festū D. Gregorij. Alterā circa Lāberti, quod est in mense Septēbris. Habent ēt duo solstitia. Ima sole initia Canci & Capricorni lustrante, quibus tpibus ēt habent duas hyemes. sed nostra ęstate calidiores pp solis vicinitatem. In æstate vmbra eorum mane iacitur ad occidentem, vespere ad orientem. In meridie verò nulla est Sole sup capite eorū currente. Cū aūt sol in cancero est vmbra eorum versus Austrū iacitur, in capricorno ad septentrionem protenditur.

In hoc climate habitabiles sunt hæ prouinciæ Lybia maior, pars Aethiopiæ, sub Aegypto, mare Rubrum, pars Arabiæ felicis, pars vtriusque Indiæ, intra Gangem fluuium Sinarum regio.

Secundū clima initiū sumit i fine primi climatis. Mediū verò habet vbi dies maximus est horarū 14. & dimi-

& dimidiæ. & eleuatio poli graduum 24. & quartæ uni⁹. Finis aũt vbi dies horarũ 13.& semis & quartæ vnius, & eleuatio poli graduũ 27. & semis. Hi æstatẽ & hyemẽ nobiscũ hñt, sed calidior est oĩ tẽpore. vmbra eorũ sicut & nostra ad septentrionem iacit̃ prætereq̃ eo die quo sol tropicũ cancri describit, tũc.n.in meridie umbra eorũ nulla ẽ: i ortu solis vmbra ad occasũ vergit, occidẽte sole vmbra in oriẽtẽ proiicitur.

In hoc climate habitãt Aethiopes: & horũ mores sunt pessimi. facies hñt corruptas & atroces & comedentes hoĩes. Et in hoc secundo climate sunt istę prouincię, pars vtriusq; Mauritanię, & Tiganicæ, & Cæsariẽ. Getulia, & deserta Libia, pars Africæ minoris, pars Numydię, Cyrene, & Marmaricæ, ferè tota Aegyptus, & pars Lybię inferioris, Arabię felicis & Carmanæ, Gedrosia, maior pars vtriusq; & regionis Sinarũ.

Tertiũ clima incipit vbi finis secũdi est. Medium eius est vbi dies est horarum 14. & eleuatio poli graduum 30. semis & quartæ vnius. Finis autẽ vbi dies etiam est horarum 14. & quartæ vnius, & polus eleuatur gradibus 33. & duabus tertiis.

Habitatores in illo, tpa & vmbras nobiscũ hñt, nũq̃ sol à Zenith capitis eorũ ptingit min⁹ his q̃ Ierosolymã incolunt. Fabula est ergo q̃ à nõnullis dr̃ in terra sancta, aliq̃n solẽ ppẽdiculares radios in cisternã rectè dimittere. Dicit tñ Cãpegius in suò lib. de vita cælitus cõparanda. c. 9. q̃ Ierusalẽ & Aegyptus sunt in quarto climate. Inde dicit q̃ Christ⁹, Abrahã, Iacob, Moyses, ex quarto climate venerũt, vt dicã statim.

Et in hoc climate sunt maior pars vtriusq; Mauritanię, pars ẽt Aphricæ minoris & Numydię, & Cyrene, & Marmaricæ, aliqua ẽt pars Aegypti, & Lybiæ interioris, pars Cypri insulę, & Syrię, tota ferè Iudea, Arabia Petrea, Arabia deserta, pars Babylonię, Susianæ, Persides, Carmaniæ & Arię, Paropanisi, tota Drãgiana, Aracosia, & pars vtriusq; Indiæ, & regionum Sinarum.

Quartum clima initiatur in fine tertij, & medium habet vbi dies est horarum 14. & semis, & polus eleuatur gradibus 36. & duabus quintis. Finitur autẽ vbi dies est horarum 14. semis, & quartę vnius & polus attollitur gradibus 39.

Habitatores in eo sunt Rhodiani, &c, vt qdã dicũt Aegyptij, & Iudei. Et est terra multũ tẽperata in qua nati & effecti sunt plures ,pphetæ & sapientes, vt s. dicam pp tẽperantiã aeris quæ multũ in hoc operat̃, vt dicunt Astrologi. Et in isto climate est ferè totum mare mediterraneũ, cũ suis insulis & regionib. ei cõllateralib. s. parte Hispaniæ, quæ dr̃ Bethica, seu Granata, & alia quæ dr̃ Taraconẽ. & parte vtriusq; Mauritaniæ, Numydię, Africę minoris, Marmacię, parte ẽt Illyridis & Italiæ. Cum fere tota Sardinia, Sicilia, Epyro, Achaia, Macedonia, Eribonia, cum parte Peloponesi, & Creta insula, pars Asię minoris, Lyciæ, Gallacię, Cappadocię, vtriusque Armenię, maioris, s. & minoris, tota Pãphilia, & Cilicia, Rhodus, & Cypr⁹ isulę, pars Syrię Mesopotamię, Arabię desertę, Babylonię, tota Assyria, pars Medię, Susianæ, pars Persidis, tota Parthia, Aria, & Paropanisus, pars Hircanię, Marglmię, Bactrianæ, & Scythiæ, q̃ est extra Imaum, montem pars Sericę regionis, atque vtriusq; Indię.

Quintum clima hẽt principium in fine quarti. medium verò vbi dies est horarum 15. & altitudo poli graduum 41. & tertij vnius. Terminatur autem vbi dies maior est horarum 15. & quartæ vnius, & polus sustollitur gradus 43. & semis.

Nomen illi Diaromes, q̃a parallelus ipsi⁹ Romanã ciuitatẽ summi sacerdotis sedẽ metitur. Ex quo digni⁹ & excellẽtius aliis dici dẽt: cũ summus sacerdos oẽs quoscunq; hoĩes huius mũdi pręcedit: vt dixi suprà in 4. par. in 7. cõsi. Et eo ẽt quia ciuitas Romana est dignior & excellẽtior aliis, cũ sit caput & dña orbis terrarũ. vt plenè in glo. 2. in auth. ut ecclesia Romana centũ annorũ. in princ. colla. 2. vbi appellatur splendidissima, ęterna, regia, antiqua, inclita, alma, sacratissima, felicissima, florentissima, maxima, prima sedes ecclesiarũ, origo legũ, & fons sacerdotij. Licet possẽt argui de nobilitate, & excellẽtia illius climatis, qd̃ ,pcedit ab oriente. Cũ oriens sit nobilior pars mundi, ut suprà dixi in hac par. in 13. consi.

Habitabiles verò in eo sunt prouincię sequentes, ferè tota Hispania, Lusitania, seu Portugalia, pars Galię Narbonẽsis, Pãnoniæ, hoc est Vngariæ, Illirici hoc est Bosinẽsis, Dalmatia, id est Sclauonia, magna pars Italię, Dacię, Misię iferioris, tota Lysia superior Thracia, Chersonesus, pars Macedonię, Peloponnesi, Grecię, Pontus, Bythinia, pars Asię minoris, Gallicię, Cappadocię, Armenię, vtriusq; Medię, Hyrcania, tota ferè Margiana, Bacthrianę, pars Godiani, & vtriusq; Scythię, Sacharum regio, atque pars Sericę regionis.

Sextum clima exoritur vbi quintũ finit, ad mediũ aũt peruenit vbi dies horarum 15. & semis, & altitudo poli graduũ 45. & duarum quintarũm. Finit aũt vbi dies est horarum 15. & semis & vnius quartę. & polus extollitur gradibus 47. & quarta vnius. Et in isto sexto climate sunt hæ prouincię. Pars Hispaniæ Taraconensis (quę vulgo Catalonia seu Galecia, hoc est ,puincia sancti Iacobi) Asturię, Nauarra, Vasconia, tota ferè Gallia Narbonẽsis, & pars Aqtanię, & Galię Lugdunensis, Germanię, & Italię, Rhetia, hęc est patria Pedemontium, seu Austria, Vindelicia, Noricum, Pannonia superior, & pars inferioris Pãnonię, Illyridis, vtraq; Sarmatia, Taurica, Iaiiges, Dacia, Mysia, inferior pars Asię minoris, Galatię, tota Colchis, Iberia, Albania, pars Armenię maioris, Mesopotamię, Bactrianæ, Godianę, vtriusq; Scythię & Sericæ.

Septimũ clima exorit̃ in fine sexti, & ad mediũ peruenit, vbi dies maxim⁹ est horarũ 16. & altitudo poli graduũ 48. & duarũ tertiarũ. Et illud Diaripheos nominãt, q̃ parallelus Ripheos montes qui sunt in Scythia cõtingat. Exqsitius tñ intuẽtes orbis partitionẽ clima sextũ à Ponto, septimũ à Borysthene nominat, & Ripheos montes octauo climati deputãt.

Huic climati antiqores finẽ nõ statuerũt, nec teserũ dua terrã versus septẽtrionẽ i climata alta diuiserũt.

In vij. clim. regiones sũt, tota ferè Gallia quadripartita, magna Germania, pars Cappadocię, Sarmatię, Asię minoris, & vtriusq; Scythię, atq; Sericę regiõis.

Octauũ verò clima antiqs Cosmographis fuit incognitũ, vt dixi hic propriè. Nam vltra hæc septem

climata sunt plures insulę,& hoīum habitationes:qa tñ intēperatę sunt,aut pp nimiū calorē,aut excessiuā frigiditatē,sub climate nō merent̄ computari:qnapp particula ista habitabilis & tēperatæ diffinitioni climatis ab Astronomis datæ addi potest. Verūntñ, vt dicit Petrus de Aliaco & commentator sui, iterpres in quarta parte Sphærę mundi.c.4. Moderni Astrologi ex Germania,& Anglia,octauū clima addiderunt, ne regiones illę extra climata remanerēt. Et,vt dicūt aliq,pter regiones & climata nominata sunt multæ alię habitationes hoium.s.ante primū clima & post septimū.iō vr̄ isufficiēter climata esse diuisa in septē.

Regiones verò añ primū clima sunt istę,pars Aethiopiæ quæ est sub Aegypto, & Arabię Felicis & Lybię interioris, & tota Aethiopia, interior pars vtrinsq; Indię. Aurea Chersonesus,pars regionis Sinarum,& Taprobana insula.

Regiones autē vltra septimū clima sunt hæ,Hibernia,seu Hirlādia insula, Albiō insula,vbi & Anglia, & Scotia, & plures aliæ ,puīciæ sitę sunt.magna pars Sarmatiæ Europæ,& Sarmatię Asiaticæ,Hyperborei montes & pars Imai montis & Sericę regionis, Dacia,Suetia,Lubera,Dantiscū,Gillādia, Hollādia,Tile insula,Orchades, Gothia.Ex quibus facilè ppendi potest quòd sunt nouē Climata prout etiam dicit Petr° Apian° i sua Cosmographia,1.par.c. 6.de climatib°. Et octauum dicitur Dyaripheon. Nonum verò dicitur Dyadamas,vt ibi dicit Apianus.

Aduerte, ꝙ terra vltra partiri posset : latitudo tñ semper magis magisq; decresceret, ad modicā qppe distantiā versus polū dies sensibiliter augetur, quāto enim polus mundi amplius eleuatur,tanto zodiacus horizonta obliqus interfecat, maioresq; arcus dierū supra hemisperium nostrum relinquūtur,q̄ sint arc° noctium sub hemisperio dimissi, sole signa septentrionalia percurrente. Contrarium autem euenire solet sole in opposita parte vagante.

Vnde habitantes sub parallelo transeunte p gradū 52. ab ęquinoctiali , & diem habent maiorē horarū 16.& semis. Sub parallelo hoc est circulo transeunte per gradum 54. dies horarum est 17. Sub parallelo ducto p gradū 56. dies est horarū 17. & semis. Sub parallelo ducto p gradū 56.dies maior hēt horas 18 Sub parallelo autē contingente gradum 61.dies est horarū 19.Sub parallelo verò ducto p Thilē insulam in mari oceano & gradū 63.dies est horarū 20.Nam in ea solstitio æstiuo nullas esse noctes Plinius tradit econtrario vt Solinus tefert, Brumali solstitio, null° pene dies.Sub parallelo autē ducto p gradū 64. dies est horarū 21.& nondū completo gradu 65.dies efficitur horarū 22.In gradu 66.dies est horarū 23.Sub arctico aūt circulo dies vna cū sole à fine geminorū initium cancri aggredit̄ est horarū 24.& in opposita parte zodiaci dū sol fuerit,nox est eiusdē quantitatis, tunc.n. tropicus horizontē vbiq; sine interfectione cōtingit,& quasi circulariter supra horizōtē sol vertitur in parte opposita tot° sub horizonte circumrotat. In parallelo aūt transeunte gradum 68.vnius mensis est dies,cum sol à medio geminorū ad cancri mediū mouetur,& vnius mēsis est nox,cū sol in oppositis signis moratur.In parallelo vero qui gradū septuagesimum attingit,duorū mēsium dies est,sole currente à principio geminorū vsq; ad finē cancri.Et nox duorum mensium erit sole opposita signa lustrante.

In parallelo qui gradū 72. trāsit dies vna erit triū mensium,sole à medio tauri ad mediū leonis vagāte, nox tanta erit sole existente in parte opposita.

Crescent dies paulatim , donec ad polū peruenias, sub ipso quidē medietas sphærę mūdi semper supra horizōtē relinquit̄,altera iugiter occultat̄,& æquinoctialis cum horizonte concordat . Cum igit̄ sol est in medietate supra horizontē cōtinuatus dies est dimidij anni,cum autem in medietate mouet̄ q sub horizonte relinquitur,nox cōtinua est dimidij anni. Verū tamen cum ibi sol vltra signū unū sub horizonte nūquam demergit̄,radijs suis superiora semp aliqualiter illustrat, & sic quasi semp ibi dies est, nisi q̄tum aeris grossities & nebulositas īterturbat & offuscat.

Prędicta scribunt̄ in Margarita phil.lib.7.tract. 1. c. 47. sed de his vltimo dictis nō meminit Ptholemęus,sed solū de climatib.de quib.suprà, & qd illorū cōmēdabili° & excellēti° indicādū sit , satis pspici pōt ex habitatorib. illorum & aliis infrà dicendis.

Et ne videant̄ pdicta fore supflua,dico ꝙ sunt necessaria ēt legistis ad indicādū & cognoscendū qñ sit ortus solis secundus & qū incipit in plurib.acqrit̄ ins. Nā vt statuto cauetur in eccła Heduē.canonici illius ecclę q sunt ebdomadarij in suo turno ad beneficia præsentanda, & ad præsentationē illorū existētiū de iure patronatus illius ecclesię, ebdomada eorū incipit quælibet die sabbati in ortu solis,q qdē ortus est & incipit diuersimode fm diuersitatē tpum & locorū & fm ꝙ sol ascendit & descendit: & ad cognitionē illius supradicta noscere oportet. Et de hoc aliàs fuit processus in casu emergenti . vt dixi in cōmētariis ducatus Burgundiæ.tit. des iustices.§.8.in gl. & Iour.ibi,sed nunc maius est dubium . Et an curetur de momēto,vide Soz.in l. si tibi decē millia. ff.si cer. pet.& F.Curtium in suo tract.feud. in tit. ex quibus causis feudum amittatur.in 4.par.versi.7. quæro.

Item ēt ad cognoscendum & videndū vnde hoc, ꝙ vnus est perfectior altero, itaq, multi q̄runt scire, vnde istud procedat, & cur Deus hoc ita diuersimodè distribuit,vt prophetiā Dauid,Esaiæ, Ieremiæ, & similib.Salomoni sapientiā,diuinarū legū peritiam, apud Hebræos Moysi,apud Aegyptios Mercurio Trimegisto,apud Bactrianos Zoroastro,apud Carthaginēses Carondæ,apud Cretenses Minoi,apud Lacedæmonios Lycurgo,qui astrictis ciuibus iuso, ꝙ tā diu eas in temeratè obseruarent:donec ipse rediret, è patria nunquā rediturus emigrauit. apud Atheniēses Soloni,apud Romanos Numæ Pōpilio , apud Christianos verò Petro, Paulo, & reliqs Apostolis eorūq; zelatorib.Ipsam Poesim Homero & Virg.rhetoricā Demostheni & Cic.Philosophiam naturalem Aristo. Moralem Socrati, Metaphysicam & diuinā Platoni, medicinam Hippocrati & Galeno, Astrologiā Ptholemæo,iuris ciuilis prudentiā & scientiā Paulo Africano,Iuliano, Scęuolæ, Iaboleno,& cęteris de quib° in l.ij.ff.de origine iuris, Accursio, Ioanni Placētino, Martino,

Martino, Azoni, Per. de Bellaper. Io. Fabro, Bartolo, Bal. d. meo Ias. & cæteris; Iuris ponnficij scientiam Gregorio, Innocen. Hostiensi, Gratiano, Panor. Ioan. de Imola, Pet. de Anch. Zabarellę, Io. Andr. Anto. de Butrio. Artem militarem Alex. Magno, Iulio Cæsari, Hannibali. Consiliorum sagacitatẽ Catoni, magiam Zoroastro, Arithmeticam Iordano, Geometriam Euclidi, musicam Pythagoræ & Boetio: logicam Crysippo, phisicam Straboni Lapsanseno tribuent.

Quænam ratio fuit ita dispẽsandi, causa ne ista an influentia, an prouidentia vlla gubernentur? Hæc ꝓ certo magnæ ꝑsumptionis est indagatio: cui Apostolus vas electionis usq; ad tertiũ cœlũ raptus ad Ro. 9. satis rñdere vř: cũ, vt hř Psal. 125. Nonne hẽt potestatem figulus ex eadem massa, aliud quidem vas in honorem, aliud in cõtumeliã facere? vnde sufficeret hęc dixisse, cum, vt dixit idẽ Paulus ad Rom. 11. Iudicia dei abyssus multa, & quã incõprehẽsibilia sunt iudicia ei⁹, & ĩinuestigabiles vię eius, & occulta cõsilia. Nec tñ dẽt humana temeritas audẽdo ꝓcedere, vt ea cernere velit quę latere deus instituit. Neq; enĩ dño gratus erit seruus q penetralia cuncta q̃ ĩ domo sunt perlustrare tẽtauerit. Eaq; temeritas magis vĩ explorantis insidias q̃ serui ꝓferre officiũ. Et sic licet rñderi possit: tamẽ cum Simphoriano Campegio in suo lib. de vita cœlitus comparanda. c. 9. dicã q ipse dixit, cum ꝓtestatione tñ ꝙ conclusiue nõ intẽdo ab Ecclesia Rom. & ꝓceptis illius discedere. & de omnibus me remitto determinationi dominorũ theologorũ, ab opinionibus & determinationib⁹ quorũ nõ intẽdo discẽdere. dixit. n. Cãpegius vbi suprà, ꝙ omnis sapientia à domino deo est. Eccl. 1. Et omne datũ optimũ, & omne donũ perfectum de sursum est descẽdẽs à patre luminũ. & ẽt allegãdo Augustinũ, dicit eundẽ sic dicere. Sic deus res, quas cõdidit administrat: vt eas agere ꝓprios motus sinat. Igitur sicut anima in toto corpore, sic deus semp operãs in toto mundo vires naturis ꝓ mucrone addidit, & operari eas instituit: imò instrumẽta sua fecit, quibus cũ deo patre fabri filius vsq; mõ opans vteretur. Has igiř vires, nec operari impedit, nec operantes deserit: sed sicut nauta nauim sic inuat, & dirigit ille in portũ, ipse in finẽ. Et quemadmodũ ociante anima mẽbra sopiũt, sic cessante deo. vt ĩ igne Babylonię monstra tum est, omnis naturæ conatus inanis est, igitur omnia bona à deo sunt.

Sed cur ergo hũc eligat, aliũ verò repellat, hæc nequeũt humanę vires agnoscere. Nam Iacob sanctiss. & optim⁹, Esau frater eius pessim⁹. Petrus optimus. Iudas aũt pessim⁹, ceteriq; Apostoli sanctissimi. Ideo dicit Christ⁹. Nõ vos me elegistis, sed ego elegi vos. & Paulus ad Timot. 3. c. Nõ ex operibus iustitiæ q̃ fecimus nos, sed fm misericordiã suã saluos nos fecit. & August. in lib. de ꝓdesti. sancto. Non qa futuros nos tales esse ꝓsciuit, ideo elegit, sed vt essem⁹ tales p istã electionẽ suę gratiæ qua gratificauit nos ĩ dilecto filio suo. & idẽ Augu. in li. de liberoarbitrio. Non pp fidẽ vel aliqua merita elegit de⁹ aliquos ab æterno, vel apposuit gratiã iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. Hæc ibi Augu.

Ad istud dubiũ soluẽdũ, quãuis excedat vires ingenij, absq; tñ discessione a Romana & catholica ecclesia inquantũ aliq videnť dicere, ꝙ in hoc operenť in fluẽtię syderũ & naturę climatũ, recitabo tres opiniones: sed illi adhęrere volo & ĩtẽdo cui ecclã adhęret.

Prima opinio est philosophantiũ & medicorũ, q cõplexioni attribuet excellẽtiã ingenij. de quo phil. par. 30. probl. 1. ait. Propter qd hoĩes qcũq; excellẽtes fuerunt viri, aut fm politiam, aut philosophiam, aut artes melancholici fuerunt: sed vt in libris de vita sana dicit, nõ itelligit philo. ꝙ omnis melãcholia, vel oĩs complexio melancholica hoc faciat: sed ĩtelligit de illa solumq est tẽperatè calida, q̃ facit excell. viros.

Et sic fm Aristo. vř ꝙ prima complexio quæ facit homines ingenio excellentes, est cõplexio melãcholica, quæ est calida temperatè. de qua infra latius in alio loco dicã: ideo hic alia nõ referam. sed condescẽdo ad secundã opinionem quę est præsentis speculationis, secundum quod fit hic mentio de astrologis.

Secunda ergo opinio est Astrologorũ dicentium complexiones insequi climata & diuersitatẽ cœli: vt differre nõnulli specie & colore & corporũ quãtitate & animorum diuersitate videanť. Vnde Græci leues, Aphri versipelles, Germani fortes & robusti, Itali graues. Nam præseferunt quandã firmitatẽ, seueritatem, ac constantiam animi, ac in vultu, morib⁹, verbis, rebus quoq; agendis. Hispani iactabundi, Galli ĩ armis feroces, religione fideles, vt Christianissimi appellenť. Latini superciliosi ac elati dicantur. Vnde Iulius Maternus ait. Quædam gẽtes ita à cœlo formatæ sunt, vt propria sint motũ vnitate perspicuę. Scithę ĩmanis feritatis crudelitate grassantur. Itali sunt regali semp nobilitate fulgidi. Auari Syri. Acuti Siculi. Luxuriosi semp Asiatici, & voluptatib. occupati. Hispani elata iactãtia animositate ꝓpositi. Galli stolidi: quod tamẽ nõ sine liuoris acerbitate ab ipso Iulio ĩ Gallos ructatum, aut qa, teste Strabone, Galli sunt simplices ac nulla morum malignitate, & ideo aliq hoc referũt ad stoliditatẽ, vt dicit Cæli⁹ lib. 10. c. 21.

Non enim omnium æquè nationũ corpora sunt ad sapientiæ ac intelligentiæ perceptionẽ idonea. vnde more Thaletis, siue, vt alij dicũt, Socratis, dicũt multi ꝓpter tria de se deo gratias maximè se habere, scilicet ꝙ mares nõ fœminę, homines non bestię, Galli non Bohemi. Sunt enim Galli suapte natura, ad philosophiã verã & religionem magis apti, eo ꝙ ꝓpter aeris & cœli tẽperiẽ, corpora fortiti sunt ab excellẽtiis ꝯtrarietatũ, vt philosophi aiũt, remotiora. his de causis Parisiẽses ingeniosiores, Delphinenses robustiores ĩ ter Gallos habiti sunt: quia videlicet illi in puriore, isti in crassiore ob montes altissimos aere versentur.

Notatu etiã dignum est, ꝙ sibi vicinę imò & cõtiguæ prouinciæ in hominib⁹ & animalib⁹ multũ differre videntur. vnde Lugdunenses (vt dicit idẽ Capegius tanquã Lugduneñ.) ingeniosiores, Delphinẽ. verò fortiores, robustiores, morib. imbecilliores, aiosiores, & ĩ armis magis strenui ĩueti sũt. Foreses seu Foresiani vani, ĩgeniosiores, subtiliores & eximij scribę seu scriptores. Aruernigenę robustiores, morib⁹q; ĩhumaniores. Lemõcinẽses astutiores, morib. tñ mit⁹.

 vrba-

vrbani Gascones & Vascones ad verbera próptiores, Normãni corpulentiores & loquaciores. vt dicit Cãpegius vbi suprà. Sed si vidisset glo. ĩ l. sequit. §. pupillus. ĩ verbo, animũ. ff. de vsucapio. q dicit Normános esse doli capaces, ẽt à pueritia, eã allegare nõ omisisset: q vnde pcedat vndecunq; sit illa gl. nõ omnino caret veritate: imò ẽt ipsi Normanni aliàs incẽdiarij ecclesiarũ fuisse perhibent. vt in c. cõcedimus. de cõsecratio. distin. 1. & nimis crudeles seueri & furiosi, vt norunt Parisienses, q cũ soluant orare, vt fertur, inter alia dicunt, A furore Normánorũ, Libera nos dñe. q in malũ sonat. Burgũdiones verò sunt simplices, amicabiles, beneuoli & mãsueti, generosi igenij, bello seculari fortes, fide stabiles, hoĩbus honorabiles, & deo amabiles. vt dicit rex. in c. gẽs Anglorũ 6. dist. Inhabitãtes enim regiones tẽperatas sunt sapiẽtiores & meliores, eo q sup istas regiones sydetũ & planetarũ ĩfluxus sunt optimi. Et regiones intẽperatas incolẽtes sunt syluestres & syluarũ mores hñtes: ideo phil. par. 14. pblemate 15. dicit q habitãtes loca tẽperate calida, sunt prudentiores & sapientiores, & in locis intẽperatis contrario modo se habẽt. dicã ẽt. ĩ in 44. conside, vbi de potentijs animæ. versi. 1. de potentia. & in præceden. par. in 24. consi.

Et ĩ eodẽ loco dicit Aristote. q loca intẽperata sũt q aut nimiũ calida, aut nimiũ frigida existunt, in qb⁹ locis habitãtes ferinos mores & aspect⁹ atroces hñt. Haly enĩ secũdo quadripartiti dicit, q vñ illi quorũ latitudo est intra trigesimũquartũ gradũ à linea æquatoris vsq; ad latitudinẽ 40. graduũ extãt sapientiores quã habitãtes regiones frigidas. sicut sunt aliq regiones in 6. & 7. climate, & maximè in locis sic extraneis non possunt nasci homines bonæ cõplexionis, nec boni sensus. Galenus verò de virtutib. animaliũ. c. 9. ita ait de Plat. sic dicens in Tymæo, quidẽ in principio sermo. sic scribit. Hunc quidẽ vniuersũ ornatũ & ordinẽ deus prius perornans nos inhabitare fecit. eligens loca, in qbus generantur eucraxia: horũ viri generant prudentissimi. Et in principio legum dicit Plato, q in regione tẽperata nascunt homines meliores. Hoc idẽ sentit Anic. quẽ inducit Pe. de Ebano. & dicit Haly Aristo. & Gal. fuisse de 5. climate, q optimi fuerunt naturales & metaph. Platonẽ & Pthol. de 3. climate, qui excell. fuerunt in mathem. & Albumazar tertio introductorij dicit sapientiss. esse Babylonios & Aegy. Sol enim nõ multũ elongatur ab eorũ capitib. neq; appropinquat. Est. n. motus solis æqualis super eos, ideo aer eorum fit complexionis temperatæ, neq; superflue calid⁹, neq; superflue frigid⁹. Calores eorũ & naturę & corpora sunt tẽperata. Et sensus & ratio & animi qualitas sunt bona, abũdatq; in eis sapiẽtia & ĩtellect⁹, & rerũ pstantia & honesta qualitas animi. Et hęc est terra pphetatũ & sapientũ.

Sed qui sunt habitantes ẽm clima, sicut sunt Aethiopes, horũ mores pessimi, & facies hñt corruptas & turpes, atroces & comedẽtes homines, vt Haly testat se vidisse in fine septẽtrionis & meridiei. & dicit q ibi sunt spiritus maligni, & bestiæ comedẽtes homines: & ideo dicũt multi, q diutius remãsit regnum Romanorũ & sic auctũ est, quia medio modo se habet regio Romana ĩter septẽtrionales & meridionales. De Noe autẽ dicũt sapientes eũ in astrologia claruisse, & fili⁹ eius Sem ĩter astrologos annumerat, & pater & filius viri pstantissimi in Caldæam venerũt post diluuiũ regionẽ tẽperatã. Iste Sem post diluuiũ biennio genuit Araphayath, q fert fuisse Melchisedech. q primus post diluuiũ vrbẽ Salẽ cõdidit, q est Ierusalẽ: q est in 4. climate, q est mediũ inter 7. climata. Videtur tamẽ q ẽm nonullos alios ponatur in climate, vt suprà dictum est.

Et, q ex diuersis & varijs cœli locis aspectibusve diuersi generentur mores, vide p Cæliũ lect. anti. lib. 10. c. 18. Et cur vergẽtes ad meridiẽ sint timidi, ad septentrionẽ verò audaces, p eundẽ in d. lib. c. 20. idcirco si ad saturitatẽ quispiã velit scire diuersarũ gentiũ mores diuersos, & varios ritus, s. Persarum, Gallorũ, Britãnorũ, Pãnoniorum, Germanorum, Hispanorũ, Mysorum, Thracũ, aliorumq; populorum. de Getis, Scytharũ, Atheniẽsiũ, Massagetarũ, Tapyrorũ, Batrianorũ. de Phigaleis Caspiorũq;, ac Derbicũ, Medorũ & Armeniorũ, Cappadocum, Heptacometarũ, Mosynoco. de Tibarenis & Stathmis, Indorũ, Taxilitarũ, Assyriorũ, Sirorũ, Phenicum, Arabum, Nabatęorũ, Aegyptiorũ, Aphrorũ, necnon de Cartaginensibus, videat & legat ipsum Cælium in prędicto lib. c. 18. & c. 20. cũ 18. c. seq. & in globo ĩ c. 66. in eo. lib. vbi refert diuersos populorum mores.

In qua quidẽ famatissima ciuitate Ierusalẽ omnia grandia & admiratione digna, tam veteris, quã noui testamenti patrata legũtur facinora. Quod verũ ostẽdere per humanas rationes, q nõnunquã minus ualidæ inueniuntur atq; à ptinacibus disputatoribus, veritatisq; æmulis reprobantur, psens minimè videt expostulare negociũ. Nec, vt dicit Andin⁹ poeta, hoc ipsa sibi tẽpus spectacula poscit. Sed quis plus lector veritatisq; cultor nedũ ex diuinarũ literarum seu (si mauis) sacrę Bibliæ cõtextu, cui nullus nisi infidelis Christianę fidei ppetuus hostis, aut hæreticus à sãctę matris ecclesię gremio exclusus refragari audet, verũ ẽt ex fide dignorũ historiographorũ qui res gestas literarũ monumentis fideliter mandauerũt compluribus voluminibus facillimè pcognoscere poterit: vñ dñs noster Iesus Christus, ẽm humanitatẽ, itẽ Abrahã Caldæus summ⁹ astrologiæ magister, Isaac, Iacob, Ioseph filius eius, Moyses pphetarũ summus, & totius veteris legis Cælius edoctus interpres cęteriq; prophetæ diuino afflati spiritu ex quarto venerunt climate.

Albumazar Caldæos omniũ peritissimos affirmat. Caldęi enim sapientes iterpretant, & post ipsos Aegyptios. Philo. n. in prologo Metaph. dicit, scientias speculatiuas apud Aegytios inuẽtas & maxime mathem. Ex diuinis scripturis habemus, quod Abraham ex Caldæa in Aegyptum astrologiam nũquam ibi cognitam transtulit. Et, vt Laertius li. 3. in vita Platonis scribit, Plato in Aegyptũ ad pphetas & sacerdotes se cõtulit. Et Diodor. lib. 2. apud Aegyptios sacerdotes in eorum sacris libris sic cõtineri trãsiisse in Aegyptum Orphæũ, Musæum, Melampidẽ, Dedalum, Homerum, & Licurgnm, Solonem, Platonẽ, &

Pythago-

Pythagorã Samiũ & complures insignes viros, q̃ in Aegypto pceperũt oĩa, quæ illos apud Græcos mirabiles fecerunt. Quin ẽt Licurgus, Solon, & Plato multas ab Aegyptijs sumptas leges ad suã rempublicã detulerunt. Et Pythagoras geometriã & arithmeticã, & cursum astrorũ & zodiacum ab Aegyptiis ad Græcos trãstulit. Et Orphæus theologiã didicit ab Aegyptiis.

Quatuor profecto celeberrima & bonarũ literarũ & sciẽtiarũ studia in orbe extiterunt, s. in Caldæa, Aegypto, Græcia, & postremo in Italia, & nũc Gallia ipsa siue Parisiẽ. Gymnasiũ, pace oium dicat, ĩ theologia principatũ tenet. & dixi s̃ in 10. par. in 32. consid.

Habuerunt nẽpe semp Galli facundiam snã magistrosq; sapientiæ Dryidas, qui terræ mũdiq; magnitudinẽ & formã, motus cœli & syderũ, ac qd dij velint, scire profitent. Queãdmodũ apud Indos, Brachmani seu Gymnosophistę erant, sic Dryidę apud Gallos vocitabantur, q̃ vitæ erant integerrimæ. sic magi apud Persas, philosophi apud Græcos, sapiẽtes apud Latinos, ꝓphetæ siue sacerdotes apud Aegyptios, & Caldæi apud Assyrios. Sic ergo volunt astrologi, ꝙ hæc omnia ex cœlorum & syderũ influxibus proueniãt, s. regio tẽperata, & viri ꝓbatissimi & sciẽtiæ, & artes, & oĩa bonorũ genera ab ipsis cœlorũ aspectibus: q̃ a superficies cęli concaua liber est primæ causæ, in quo oĩa scribuntur q̃ in mundo sunt. Si quis ergo in illã inspicere sciret superficiẽ, oĩa illa sciret præterita, pręsentia, & futura. Volunt ẽt astrologi, ꝙ non modo tẽperatę regionis influxus faciat sapiẽtes & viros optimos, verũ ẽt ꝙ particularis reqrat influxus in conceptione & natiuitate illius, dũ & concipitur & nascit. Similiter dicunt, ꝙ si qs in tẽperata nascat & educat regione, in sua natiuitate malũ habẽs influxũ, hic pessimus erit: & sic cęlestes valere volũt influxus, ꝙ diuitias, magistrat⁹, militiã, bellũ, victorias, & rerũ oium prosperitatẽ cœli & cœlorũ influxibus attribuant.

Et hæc sunt quę Astrologi sentiunt fm Capegium vbi suprà. De hac materia licet interdum somnient & deuient à semita veritatis, ideo his non assentit, nec ego etiam, sed sto cum opinione quæ sequetur.

Ex dictis tñ Astrologorũ supra positis multũ sunt laudãda quartũ & quintũ climata, in qbus sunt Aegyptij, Iudęi, Rhodiani, Græci, & Itali, & sic Roma. de sexto verò climate, vbi est Gallia etiam credo illud esse extollendum ex his quæ dicturus sum infra de Gallia in consid. seq.

Omissa ergo opinione Astrologorum, q̃ somnia & fantasmata recitat: ad tertiã opinionẽ ueram quæ est theologorum, maximè Parisiensium, qui determinauerunt vnam animam in naturalibus esse alia perfectiorẽ & excellentiorem, cui determinationi standũ est. De hac autem perfectione animæ fm theologos dixi supra in hac parte, in 4. consideratione.

Licet, vt dicit idẽ Cãpegius, sanctus Thomas, Alexander de Hales, & multi alij theologi tenuerunt añ hanc determinationẽ Parisiensem animas in naturalibus nequaquam differre, sed omnes in naturalibus esse æquales. Bonauentura tñ & cõplures alij ex theologorum schola animas in naturalibus differre asseuerant: ita ꝙ una sit nobilior alia, & ita tenẽt theologi moderni sequendo prædictam determinationem Pariensium theologorũ fm eundẽ Cãpegiũ. Qui ẽt dicit, ꝙ licet prædicta aliqd operentur ad perfectionẽ artium & scientiarũ, tñ hæc nõ fiunt sine actibus frequentatis, quod probat qnq; rõnibus ex qbus deueniri põt ad triplicẽ perfectionẽ. sed cũ ista non sint p̃sentis speculationis, ea referre omitto. satis aũt mihi est ad præsens aliqd depromere de excellentijs climatũ, & vt cognoscat excellẽtia vnius climatis ad aliud: & istud est intentũ huius cõsiderationis. Vñ ẽt diuersitas ingeniorũ sit. sed de causa præstantis ingenij, vide Cœliũ li. antiquarũ lect. 6. c. 20. vbi triplicem assignat causam, humanã. s. naturalem & diuinam, quæ cum supradictis videntur concordare, licet breuiori & elegantiori stylo referant, ideo ad eũ vos remitto.

Decimaseptima consideratio aliã orbis diuisionẽ cõplectetur. Nãin tres partes generales diuidit seu partitur. in Europam. s. Aphricam, & Asiam: sed quę harum sit maior & excellentior videndum est.

Et in primis qm dignitas & excellentia põt imaginari ex latitudine & lõgitudine. Ideo videretur dicẽdũ, ꝙ Asia sit dignior alijs: cũ tm̃ ipsa contineat quantũ aliæ duæ, vt scribitur in lib. de mũdi descriptione. c. 1. licet c. 3. dicat ꝙ Asia sit tm̃ tertia pars orbis, & eo ẽt qa est in parte orientali, quę præferri debet ex causis supra positis in hac pat. in 13. cõsid. Et Aphrica tantũ contineat quantũ duæ continerent Europę, ex quo Europa est tm̃ dimidia pars Aphricæ. Iõ videretur dicendum, ꝙ Asia sit maior & excellentior Aphrica, & Aphrica sit excellentior Europa: licet dicat Ptholemæus quòd Europa est maior Aphrica.

Quę autẽ regiones seu nationes in his partib. ꝑtineantur, & quõ diuidũtur, ponunt cosmographi, maximè in d. li. de mũdi descriptione. c. 1. usque c. 16. & plures alij antiq relati à modernis. & compendiosè ponit Põponius Mela ĩ principio suę cosmographię. ẽt Strabo. li. 3. de situ orbis. & in Margarita Philo. in lib. 7. tracta. 2. c. 49. l. 51. & 52. quas hic nõ transporto. Sed solum quãtum facit ad materiam subiectam, dico Europam esse digniorem & excellentiorẽ aliis partibus terrę habitabilis, pluribus causis.

Primo, quoniam, vt dicit Strabo li. 3. de situ orbis. in primis multiformis est, & ad virorum virtutẽ ingenuè disposita, ciuiumq; & domesticarum ad alios rerum transfusiua: est. n. tota habitabilis in exigua tantummodo parte propter frigoris nim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis, & Męotidis incolis, Boryftenensibusque in curribus degentibus.

Secundo, quia digniores & nobiliores sub se continet regiones q̃ alię duę: & sub ea digniores populi existunt. Europa nempe ab occidente clauditur mari Athlãtico, à septẽtrione Oceano Britãnico, ab oriẽte Tanai, Męotide palude & põto. à meridie mari Mediterraneo. Et ĩ ea sũt regiões & populi ob aeris tẽperiẽ.

Ab occasu versus ortum prouinciæ magis nominatæ sunt Hispania, quæ Iberia & Hesperia nonnunquam nominatur, cuius partes sunt,

Bethica seu Tudertana siue regnum Granatæ, qđ Ferdinãdus rex Hispaniæ decẽnali obsidione & bello Sarracenis abstulit: Christianitatiq; adiecit. Huius lõ

gitudinem & latitudinem ponit Plinius li.3.c. 2. Et dicitur Granata à grano quod Græci coccum, hoc est gramen rubens vocant. Nam in ea ferè tota copiosum coccum in maxima laude gignitur.

Lusitania seu Portugalia & laudatissimum coccū nascitur circa Emeritam Lusitaniæ insignē ciuitatē: vt docet Plinius li.9.& in hac est regnū de per se, vbi est rex Lusitanum verò littus ceraunо gēma pollet, quod aduersus vim fulgurum opitulari creditur.

Taraconia seu Taraconēsis, quę & Catilonia, hinc Taraconensia vina nobilitanter elegantia. vnde Martialis. Taraco Campano tantum cessura Lyæo.

Habet hęc prouincia Taraconensis Taraconem ciuitatem quæ caput est prouinciæ, quam Scipiones condiderunt. Hę partes principales Hispaniæ, in qua & alia regna sunt. Inter quæ regnum Galliciæ longè lateq; vulgatum propter vniuersalem peregrinationē ad sanctū apostolum Iacobum Compostellanum.

Compostellanum regnum insuper Castellæ & Legionis astronomis memorabile reddidit Alphonsus rex prudētissimus, qui tabulas mortuum corporum cœlestium miro ingenio compilauit.

Plinius verò diuidit Hispaniā in vlteriorē & citeriorē eod. li. 3. c. 3. & c. 1. & ibi ponuntur plures & ferè oēs particulares partes toti⁹ Hispaniæ, cui⁹ principatū obtinet sol⁹ Carolus Austriacus rex Romanorū & electus in Impatorē pręter Portugalliā & in Hispania obtinet septē regna, videlicet regnū Granatę, regnū Castellę, regnū Legionis, Regnū Gallitię, regnū Aragoniæ, regnū Cordouæ, & regnum Andelosiæ.

De laude verò & excellentia Hispanię, vide amplè p Phil. Bergom. in suo supplemento chronicarū. lib. 2. qui eā laudat ex pluribus. primò, qa maxima est prouincia, qa felix & fertilis, qa plurima regna continet: qa plures habuit viros doctissimos, sanctos, & Romanos Ponti. & ēt hēt mare vndiq;, & plures fluctus nauigabiles, vide ēt Cęliū li. 10. c. 22. vbi dicit, ꝙ puerperæ viris ipsarū decūbētib. administrant, & ibi plura alia scitu digna. Originē verò & eius antiqtatē ponit Ioā. Annius li. suo. 1 2. ad Berosum de tpibus priscis. c. 1. 2. 3. & 4. vsq; ad finem dicti lib. describit seriatim XXIIII reges Hispaniæ, & sunt sequentes,

Tubal v. Iaphet filius.	*Athlas.*
Iberus.	*Sicorus.*
Iubalda.	*Sicanus.*
Brygus.	*Syceleus.*
Tagus.	*Lusus.*
Betus.	*Syculus.*
Gerion.	*Testa.*
Trigeminus gerion.	*Romus.*
Hyspalus.	*Palatuus.*
Hyspanus.	*Cacus.*
Hercules Lybius.	*Erithrus.*
Hesperus.	*Mellicola.*

Gallia sequitur Hispaniam medio monte Pyreneo, alia pars Europę omniū regionum excellentissima.

Et huius partes sunt Aquitania, Lugdunēsis. Narbonēsis, seu Delphinatus, siue Prouincia & Belgica ferè ad Rheni fluenta vsq; protensa, & plures alię quas enumerat Plinius li. 4. naturalis historię. c. 18. vbi tñ non facit mentionem de Delphynatu seu Prouincia.

Partiales Prouincię Galliæ sunt plures quas alibi ponā: sed nūc capiendo diuisionē antiquorū cosmographorū diuiditur in Narbonensem, Lugdunēsem, & Aquitaniā, vel sm Iulium Cæsarem in suis cōmētariis, & Phili. Bergomen. lib. 4. sui supplementi in Belgicam, Celticam, & Aquitanicam. & alia est etiā Gallia quę Cisalpina dicitur respectu Transalpinæ.

Et hę Galliarū partes plures alias partiales ɔtinent.

Belgica verò prima est, quæ & à Belga insigni ciuitate nomē accepit, & hæc nunc Treueris. & dicta est Belgica, quasi bellotū genus: vbi vehicula qdā primū inuēta fuere q̄ Esseda dicūtur, Esse gallicè, Vñ versus.

Belgica vel molli melius fieret esseda collo.

Quo vehiculo potius vtuntur adhuc Flamingi & circumuicini populi.

In hac quoq; complures ducat⁹ sunt & comitat⁹. Brachantia, Luguburgensis, Flandrēsis, Picardia, Atrabatensis, Barensis, atque aliæ regiones pmultę. Dicūt tñ aliqui, ꝙ Flandria est Germaniæ regio, vt dicit idē Bergom. vbi suprà. & in 12. lib. suarum cronicarum.

Celtica diuidit̄ in duas: quædam Lugduoen. dicit̄ quædam verò Narbonen.

Lugdunē. cuius Lugdunū ciuitas est caput, tripartita est: cùm prima sit Lugdunensis, secūda Rothomagensis, q̄ continet Normanniam, cùm caput sit Normanniæ. tertia denique caput est Turo metropolis ciuitas Andegauiæ, & Bituricen. finitima, Oceanoq; proxima. vt dicit Philippus Bergomēsis in loco suprà allegato, sed hodie aliter sit diuisio, quia diuiditur in Ducatus & Comitatus, vt infrà dicam.

Tertia est Narbonensis Gallia, & ipsa In duas sub diuiditur partes, scilicet in Gothiā, cui⁹ metropolis est Narbona, & Burgundiā, in qua plurimæ sunt vrbes celebres, videlicet Arelatę regionis olim caput, Aquis, Vienna, & Tarentasia.

Hæc regio longo tempore sub regibus fuit, sed nūc regia dignitate amissa ducatus titulo admodū est insignis: cuius duces cæterorū Christianorū duces facilè præcellunt. In hac duæ præcipuæ ciuitates Augustudunū. q̄ Iulius Cęsar Heduā nominat (cuius tum ciuis) quæ tantæ fuit potentiæ, vt Rom. auxilio vniuersam penè sibi subiugauerit Galliā. Senonēsis item altera fuit, quæ Romam obtinuit, & incendit ac spoliauit. Cuius populi & Mediolanum, Papiam, Bergomum, ac alias vrbes in transalpina Gallia cōdiderūt. Garunnam verò Sagonam, Matronam, & Sequanā, inter alios fluuios hæc Gallia habet.

Alia est Gallia q̄ dr̄ Aquitania, q̄ sm Ptholemęū li. 2 ab occasu mari Aquitantico, ab ortu & septētrione Lugdunē. regione terminatur. & à meridie Pyreneis mōtib⁹ habet īsignē ciuitatē Burdegaliā. Populi eius Aruerni, Pictones, Sātones, Bituriges, & alij pmulti.

Alia est Gallia trāsalpina, quæ in sex diuidit̄ partes seu regiones, à Gallis Celtis nūcupata. Ipsi nāq; Galli Celtici, quia etiā terra eos quos genuerat capere nō poterat præ multitudine, duce Breno senonēsi, trecēta eorum milia vnà cum vxorib⁹ & liberis, sine glorię cupiditate pellecti: siue, vt alij volūt, ad itestina bella vitanda ducti ad nouas sēdes accessere, & in Italiā se transtu-

transtulerunt (vt Iustinus in 34.epith.habet) quorũ portio nobilior ĩ Italiã consedit, vbi masculis omnibus incolarũ interfectis, eorũ fœminas duxerũt vxores, è quibus liberos suscipientes, & habitu, & lingua ac moribus paternos mores imitãtes purissimi remãsere Galli, atq; ita vniuersa Cisalpina ꝓuincia appellata est Gallia, q̃ postea diuersis nominib. appellata fuit Gallia. Quia tñ illa hodie nõ est de Gallia nec ẽt tũc erat sed de Italia: iõ illas reliquo ĩ parte Italię.

Gallia concomitatur & iungitur Germanię, ita q̇ Germania magna sequitur Galliam, q̃ Germania magna extẽsa vsq; ad Sarmatiã inter Rhenum fluuiũ ab occidẽte mare à septentrione, & Danubiũ à parte meridionali. Et hęc Germania diuidit̃ in duas partes, in superiorẽ videlicet & inferiorem. In superiore verò Saxones sunt ab Rheno diuisi, vbi Oceanũ influit, q̃bus semp quasi bello contendũt: deinde Bauaria, Austria, Sueuia, Bohemia, & Alemania, ac secus Lemni fluenta est Curuania, & aliæ nationes multæ.

In inferiore autẽ Germania ab Albio flumine ad Oceanum protensa, q̃ circa Rhenũ consistit sunt Albia, Daunia, Rusia, Marcomãdia, & aliæ multæ nationes: &, vt fert̃, quinquaginta quatuor gẽtes inhabitant vniuersã Germaniã, vt Ansimari, Quadrigeri, & aliç gẽtes ferocissimi & indomiti animi, quorum immanitas ẽt in ipsis vocabulis horrorẽ significat. & de pluribꝰ aliis vide p Philippũ Bergomẽ. in lib. 12. sui supplemẽti chronicarũ. Aliç etiã partes Germanię nominãtur in Margarita philosophica. lib. 7. tracta. 1. c. 47. videlicet Franconia siue Frãcia oriẽtalis, Vuestualia, Frisia, Saxonia, Thuringia, Hassia, Marchia Brandemburgen. Misia, Slesia, Bohemia, Marauia, Cimbrica Chersonesus, quæ nunc Dacia, vulgò Denumarck ad septentrionẽ: cùm alia sit Dacia quæ Vualachia nunc dicitur, de qua infrà. post Cymbricã Chersonesum, Noruegia, Suetia in mari. Inter Danubiũ & Alpes Rheticas, primã Rheticã ponũt, quæ & Sueuia, q̃uis vltra Danubium protensa sit. Post hanc Vindelicia seu Bauaria, cuius pariter magna pars vltra Danubiũ extenditur. Noricia cui nõnulli Stiriã & Carintiam ascribunt. Pãnonia supior nũc Austria. Pannonia inferior q̃ & Vngaria à mari Adriatico, Histria, Illyris, Liburnia, q̃ dicunt Chroatiam, Dalmatia, quæ Sclauonia: & ista vr̃ esse maior quàm aliæ tres regiones.

Italia verò altera pars Europę sequitur Germaniã, & est ab alpibꝰ vsq; ad mare mediterraneũ. In ea sunt plures regiones sequẽtes. Lombardia, Tuscia, Ethruria, Cãpania, Marchia, Apruzia, Calabria, Apulia, & sic de aliis: & hę partiales positę sunt in Margarita philosophica, vbi suprà, Philippus verò Bergomensis lib. 4. sui supplementi, dicit hãc ꝓuinciã omniũ totiꝰ orbis celeberrimã, & in forma crucis positam inter Adriaticũ & Tuscũ mare siue superũ & inferũ, & à iugis Alpiũ, dorsoq; Apennini montis porrectam se paulatim attollẽtẽ vsq; ad Rhegiuũ verticẽ & litora Brutioꝝ extẽdit̃, ĩ vltimoq; sui ĩ duo scindit̃ cornua.

Eius aũt latitudo ab Augusta prætoria, q̃ in Alpiũ siue versus occidentẽ est cõstituta, & per Romã Capuãq; porrigit̃ vsq; ad oppidũ Rhegiũ, Solino teste, decies cẽtena & viginti passuũ millia colligit. Latitudo verò 410. vbi est maior latitudo: vbi vero minor 136. vniuersę aũt ambitũ tricies centena 58. millia cõplectitur. Vmbilicũ eius in agro Reatino esse, auctor est Varro: sequit̃ idem Bergomen. ibidem, vbi ponit q̇ subdiuiditur in 18. regionib. sed libr. 10. dicit tñ 15. regiones esse in Italia. & in d. lib. 4. dicit q̇ Ignius, q̇ de Italiæ vrbibus scripsit, refert septingentas fuisse ciuitates. Blondus verò facta p singulas regiones dinumeratione dicit tñmodo 260. quatuor, quę episcopos habere dr̃: & ibi multũ laudat Italiã inter cætera, dicendo illũ non vel mediocriter doctũ quẽ eius laudes aufugiant: q̃ non solũ humanarũ rerum sed etiã diuinarũ mater habita est. Dicit ẽt Beroal. in suis orõnibus, q̇ Italia omniũ rerũ alumna ac parẽs nũcupat̃. Eadẽ cunctarũ gentiũ in toto orbe tradit̃ q̃ oẽs nationes sine ꝯtrouersia ãcellit, viris, fœminis, ducibus artiũ pstãtia, ingeniorũ calamitatib. De laude cuius, vide etiam per Strabonẽ li. 6. suæ Geographiæ, vbi laudat eam ex multis, ad quem recurre: & ad Barptholomæum Sibillam in suo speculo. in 3. c. primæ decadis 4. quęstiuncula.

Inter has partes Europæ post Vngariam est adhuc Misia, aut verius Mœsia superior: quæ Seruia siue Rhosciana & partim Bosna dr̃: Mesia inferior quæ ꝯtinet Bosinenses & Vualaccos, Bassos, & nũc Bulgutiã: Dacia q̃ Vualachia Thracia, in qua Constantinopolis quõdã ciuitas imperialis Gręciæ. Chersonesus, Epirus, seu Romania, Dedania, Molossa, Chaonia, Peloponessus, seu Morea, Achaia: ibi Corinthus, Archadia q̃ & Sitiona à Sitione rege à quo regnũ Sitionorũ, Macedonia, Thessalonica, Ellados, seu Attica vbi Athenæ, Boetia vbi Thebæ ciuitates nominatissimę.

Græcia ecce q̃ lata hodie, heu à sputcissimo inimico crucis Christi Turcho formè tota deuastata. A Germania vsq; ad Scythiã, Sarmatia est regio latissima: cuius partes, vt aiũt, Polonia, Massouia, Prussia, Lithuania, Samethia, Liuonia, Russia etc. Scythia & quę nominatæ sunt Sarmatiæ regiones. Barbaria dicebatur à feritate gentium seu Tartaria. Hę. n. partes & regiones supradictę sunt omnes de Europa, & ferè omnes Christianam fidem agnoscunt: ut infrà amplius dicetur. Ex quo magis laudanda Europa. Has partes ampliori stylo declarat Io. Laziardi in epithomatibus historiæ uniuersalis. c. 42. quem videas.

Sed quę istrarum qnq; regionũ Europę sit dignior & excellẽtior, & q̃ magis laudanda & extollẽda, ante quã ponã alias duas partes orbis Asiã, & Aphricã. & cũ sim Gallꝰ & quisq; suũ lauder, plus expedir laudare Galliã, eo ẽt, q̇ a vt plurimũ, opera nostra videbunt̃ apud Gallos q̃ alios, ne sim illis infestus plurimũ eos laudare cupio. Qm̃ rerũ nostrarum cognitio magis ad nos q̃ externarũ ptinere existimat̃: & quãtum q̃sq; suæ patrię debeat, dici nõ põt l. veluti. ff. dẽ iustitia & iure. de quo aliquid retuli in pfatione ad cõmentaria nostra sup consuetudinib. duca. Burgoũ. ẽt qm̃ vt dicit gl. & Bal. summando l. fi. C. si seruus exportãdus veneat. patria sua debet cuilibet esse maior quã alia, cũ ꝓ ea pugnãdũ sit, vt ait Cato. arg. l. fallaciter. C. de abolitio. l. pe. & C. ad leg. Iul. maiest. & ꝓ patria multi se deuouerũt. quos vide p Iac. Capelli in suis fragmen-

fragmentis. Id qđ ēt efficit charitas quędā patrię: qua pleriq; oēs tenemur. Est sua cuiq; patria charissima atq; gratissima. Est & amor patriae rōne valentior oī. vt ait Naso ad Ruffinum, & qui paulo post subiūgit.

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non finit esse sui.

Et idem.

Dulcis amor patriæ, quo non præstantius vllum.

Ita patrię amor quidme ingens natura singulis innatus est. Ideo apud Scęu. iureconsf. in l. q habebar. ff. de leg. iij. testator quispiam patriā suā dulcissimam vocat, & ibi Accursius notat suā cuiq; patriam esse dulcissimā. Atq; ēt Mar. Sozin. consf. 35. incipi. circa prædictā. col. 3. ver. 2. magis ꝓximè. & p illū textū ēt dicit Romanus consil. 47. ꝙ incipit, ꝓposita q. versi. 4. ad idē, ꝙ sua cuiq; patria cęteris dulcior est & amabilior. Itaq; natura ita cōparatū est, vt patriā suā, qualiscunq; est qsq; laudet, extollat, ꝓdicet, sicut ēt facit Vlpia. iureconsf. in l. 1. in prin. ff. de censibus. vbi suā ipsius patriā mirū in modū commendat: magisq; laudibus effert. Et consi. Arist. est relatū per Policraticū. lib. 8. c. 2. de nugis curialiū dicentis interesse plurimū vbi quicquid laudet vel vituperet. Nā plurimū refert q sint audientiū aut legentiū mores. Ideo de laudib⁹, & prius de origine gentis nostræ aliquid attingere decreui, sed ne graue materiā omissa præfatiuncula, seu ne illotis, vt aiūt, manib. aggrediat, dicā cū nostro Textore Gallo in suis epithetis. in verbo, Galli. Cum rerū clarissimè gestarū celebritas diu nunquā lateat in obscuro: miror atq; miror, quid fuerit causę vt Gallorū (q toti⁹ orbis nedū Europæ clarissimi fuerūt & potentissimi) obscura, ac velut nescio quo obliuionis conopeo, seu velo sepulta semper dormiuerit origo. Neq; certū aliquid non modo prioris seculi scriptores posteris reliquerint: sed nec liberis qdē nobis proaui nostri verbū vnquā fecerint vllū. Nulla est orms quantū peregrini & obscuri natio, q aliquā sui ac principū suorū memoriā posteritati nō dimiserit. Qui de Scythis (exēpli grā) agresti tū & barbara gente non loquat, quiq; de eorundē Regina Tomyri non multa garriat, inuenit nemo. Ponticā genē sol⁹ Mithridates fecit memorabilem. Colchos multa re magis quā veneficio īsignes sola Medea suis clarauit parricidiis. Sauromatę seu Sarmatę tractilib. casulis volubilibusq; tuguriis (quia plaustris pro domibus vtunt) famam sibi cōpararunt. Troglodytas, Erēbos, Astratas, Homeritas, Brachodios, Blēnyas, Aethiopię gentes & si remotissimas memorant cosmographi. De Getulis, Numidis, Massylis, Mauris, & Marmaridis Aphricę loquunt oēs Gymnosophistæ, Bragmanes, Hermanes, Orithę, Ichtiophagi, Cynamolgi, Indorū remotissimi ēt prædicant. Arabię, quę Petrea nūcupat, Agrei Gerrei, Ammanitæ populi, & si ignoti, nomen tamen meruerūt. vt multa paucis pstringam, Parthi, Medi, Babilonij, Assyrij, & alię cuiusq; regionis gentes suis illustratæ sunt titulis, & amplissimis plerumq; voluminibus decoratæ. Si ab Asiaticis ad Europeos sit veniēdū, Ethrusci, Pisani, Insubres, Volsci, Hernici, Eq, Vmbri, Sabini, Picētes, Precutini, Vestini, Marsi, Samnites: omnes Italię populi scriptorū monumentis efferunt. Spartanis, Atheniensibus, Myceneis, & Corinthiis: quantū ampullet & superbiat Gręcia nemo nō nouit. Soli Galli omniū tāto nobilissimi q̄to rei bellicæ peritissimi omittuntur, ac velut īcognita Demogorgonis spelunca inhumati, nihil oīno aut certè parū in lucē adhuc emerset: magisne īiuria temporū an scriptorū negligentia contigerit, ignotū est. Audeā tñ dicere virtutū magnitudine, ꝓbitate morū, ꝯsilio, prudētia, comitate, religione, pietate, bellandi peritia nullis unq̄ terrarū populis fuisse inferiores: quod satis amplè & veridice, styloque elegantissimo prosequit Textor in dicto loco, & ita Gallia cęteris Europę partibus esse extollendā ꝯstat, tam ex prędictis quā origine, amœnitate, frugalitate seu fertilitate: ex fide Christiana semp obseruata literarū traditione, & pluribus aliis quæ etiam testimonio autorum extraneorum sigillatim declarabimus.

Nēpe, vt ibidem disserit Textor Gallorum prima origo incerta & obscura est. Sunt enim q dicunt Gallos dici quoq; Galatas a Gallate filio Herculis, q. vt scribit Diodorus, deuicto Geryone in Galliā veniēs ex virgine quadā eius loci indigena Galatē genuit, qui regno prefectus incolis dedit nomē. Quod & Berosi verba confirmant scribentis, Celtas, q sunt Galatę veteres, constat à rege Galate filio Herculis nuncupatos, à quibus etiā Galatę in Asia & Gallogræci in Europa dicti sunt. Appianus tamē Celtas à Celto Polyphemi filio appellatos putat.

Sed hęc omnia ficta & commēta sunt eorū scilicet arbitrio, qui vt aliquid scire viderent, aut saltē lecto res non viderentur destituisse, has ꝓ animi sentētia fabricati sunt origines. Verior videt ratio vnde Galli dicti sint à niueo lactis colore, ꝙ gala dicitur. ꝙ scilicet eorū corpora ob frigoris vim mō lactis sint alba & cādida. Quod etiā nō discrepat à Virgiliano versu.

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Vnde Baptista Mantuanus ex Dionysio, lib. 11.

Ignea mens Gallis & lactea corpora, nomen
A candore datum populis.

Cuius finię adstipulator est Laziardus in suis epitomatibus historiæ vniuersalis. c. 17. in fi. licet Ioan. le Maire ī suis illustrationib. Galliæ originē Gallorū à rege Gallate filio Herculis, de quo s̄, fuisse asserat.

Extollenda est etiam ex amœnitate loci & terrę frugalitate seu fertilitate: cum terra prior sit homine, prior laudanda est, & vt facile cognoscat nulla est pars terrarū, q merito Galliæ cōferri potest: siue eius situ, siue perenē salubritatem: siue qcqd quo carere vita non debet, scrupulosissimè requirat. Itaq; ad hāc exornandā omnes naturę vites īcubuisse cur sit credibile dicā. Pricipio cęli eius ea, est clementia, ea felicitas, vt nec īmodicis ęstuet calorib. nec rursus arctificis frigorib. torpeat. Tā moderata loci natura, tā blāda amœnitas, vt innocētissimus vbiq; ac saluberrim⁹ aer durius nescias an mollius trahat. Id facit maxima ex parte pestiferis obiecta Austris Alpiū vastitas, suū mouens ab arcto horridos aqlonis rigores: Britānia patēs ab ortu, regio, q uos à Germanis Rhen⁹ discriminat: ꝓtenta occiduis flatibus Pyrenei iuga. Nō hic vtin-

vt in Italia crebrò fulmina sæuiunt. Nã capitoliũ non semel, sed sępius fulmine ictũ conflagrauit. ait Lactã. lib. 3. Nec anniuersarię lues debacchantur, vrbesq; totas exhauriũt. Nulla hic infida grassant Maria, nulli terræmotus vrbes absorbẽt, qđ in Italia, Gręcia, & Asia frequentissimũ. Non hic cãpi vastis arenarũ soli tudinibus squalent: nec vt in Aphrica innumeræ, tũ belluarum, tũ serpentũ pestes homines & deuorant, & lenta veneni tabe cõficiunt. Soli tãta est feracitas, tanta fœcũditas, vt Galliarũ vbertati Sicilia inuidere possit: q̃ tyrannicis crudelitatibus nunquã non exercita stupendæ fertilitatis pœnas etiã nũ luit: hic nullæ paludes latifundia occupãt, nec tenuissimo cespitũ corio statim arena subest, peculiare Germaniæ, & septẽtrionis malũ. Dixeris hic Palladẽ cũ Baccho certasse, maior ne vini copia an olei exundaret? Quibus Anglia cùm non tã careat q̃ indigeat: Fateantur Britanni oportet se duos pretiosissimos naturę liquores Francis debere, accepto referant: ꝙ & Gallia abũdãtia Britannicã sterilitatẽ quotãnis ferè leuet. Etenim vnde frumenti omnigeni copiã atq; ex Gallia expectabunt? Non ab Hispania, quę frequentissimis rupibus aspa, torrido solis vapore magna ex parte squallida, & siticulosi tractus iniuria, famẽ vel incolis suis indicit. Profectò Lusitanię, Gallicię, Asturię, Cantabriæ, Gallia horreum est. Nõ à Germania. Hac enim quicquid frugis à cibo superest, id omne in potũ coquit absumitq; in ceruisiã. Quid bellatores Morinorũ Treuerorũq;, & Burgundorũ equos cõmemorẽ? Quid optima Britonũ armẽta? Quid felicia Lemonicum, Aruernorũq; pascua? Quid ppetuæ Cereris, & Pomonæ in Armoricis studia? Tot nobilia Biturigũ & Alceti vellera? Tot generosa Leodiorũ saxa? Tot splẽdida Heluetiorum æra? quid tenuia? quid candida? quid neruosa Attrebatũ, Rhemorũ, & Camoracensium lina? quid illa terris oĩbus expetita Neruiorũ aulea? Allobrogum, Lotharingorũ, & Corisopitẽtium: quo recentiores sunt argenti auriq; fodinæ. Hoc magis arguunt Galliam nondũ effœtam esse tot seculorum prouentu. Nam apud Tectosagos, Tarbellios, & Aquitanici maris accolas aurũ effodi ex Strabone, apud metellã ex Plinio nemo nescit. Et ẽt apud Iurisconsultum Papinianum in l. diuortio. §. si vir. ff. sol. mat. relatum est in Gallia lapides renasci. Sed qs obrizum Baionensibus fluere nõ potius mirabitur? Quid tam profectò verum q̃ certum Guaronę, Rhodani, & Dordonę auriferas esse vndas? Druẽtię verò non solum aureis arenis beata, sed & gẽmeis lapillis pretiosa fluenta. Narbonensis prouinciæ dotes q̃ ꝓmerito attigerit? tam suaues florum odores? tam numerosos succorum sapores? tã varios infectricũ herbarum colores? tot suaue rubẽtia cocci grana? fragrãtes thymo saliunca libanotide campos? emicãtes benigne calidorũ fontiũ scaturigines? Fertilissimos croci Albigesiorũ agros. In plenum autem Galliæ promiscua, tot munifica opacorum nemorum genera. tam teneras luxuriantis soli glebas. Tot læta apricorũ collium vineta. Iã superba frugiferarum arborũ poma. Iã multiplices pecorum greges. Hæc Christophorus Lõgolius in sua oẽone de laudib. diui Ludouici atq; Francorum habita in vniuersitate Pyctauica ꝓ natione Fráncię. In qua multa dictu maiora, quo ad amœnitatem, temperãtiam, & feracitatẽ eiusdẽ breuiloquij causa scius pręteremisit, vt sunt vina Belnẽsia seu Burgũdiæ, quæ super omnia vina sunt præcipua & extollenda: & ferè per vniuersam Galliam, Flandriã, Picardiam, Normãniam, & Britaniã vehuntur. de quibus infrà in 84. consideratione huius partis.

Et etiam, vt ait Campegius in lib. de tropheis Gallorum. tract. 1. Terra Gallię est frumenti pcipuè & pabuli ferax, hinc tẽperato calore, inde felicibus & tempestiuis imbribus, in omnia frugũ genera fecũda est adeo vt nõ ipsis tãtum incolis, verũ etiam Hispanię, Italię, & præsertim Genuensibus cũctarum rerũ abũdantiam sufficiat subministret. Hinc etiam nõ frumẽti tantum copia magna est, verũ etiam vini, olei, mellisq;. Noxio genere animaliũ minime frequens, fluminibus & fontibus irrigua, duobus magnis fluuiis Rheno & Rhodano insignis: oĩa ad vsum animãtiũ fœtu beatissima. Et de huiusmodi Gallię fertilitate & bonis, meminit Budęus noster in libro de Asse & partibus eius. lib. 4. vbi ait. O beatã futurã Galliam, si tã ei contigisset heros habere frugi quã bonos habere solet. Nam mancipia vel q̃ maximè vnquam ꝓuincia dicto habet audientia. Iam primum in ea fumũ liberi patris cum Cerere certamen, vt vini nobilitates nõ possit sine nomen latoris opera numerare. Mitto tẽperiẽ cœli & clemẽtiam, & ꝙ vtriusq; maris cinctu & commercio cõmodè comiterq, habitat soli vbertas tanta est in vniuersum, et inter inopes frugũ sterilesq; prouincias: vt quasi annonæ pfecturã sub cardine nfo gerere existimemur. prorsus (absit inuidia verbo) vt ieiunia indicere finitimis, victũq; abstemiũ cũm libuit possimus. quũ sumẽ (vt ita dicã) occidẽtis arare videamur, si in vniuersum fiat æstimatio. Adde animorũ alacritatẽ ad res omnes inceptandas, & dexteritatem corporum impigram atq; eximiã ad voces obeundas. Et idẽ Budæus in dicto libro. & lib. 5. Inter alios principes mundi dicit regẽ Franciæ, q tenet ferè totam Galliã, habere magnas opes, & tot nũmos reddituales habere, quot olim Ro. imperiũ habuit. Vnde dicit si tributa quę quotãnis ex occasione gerẽdarum rerum varie indicunt ad statam fixamq; summam & formulã redigerentur, posse hilari populi cõditione ad qnquies & vicies centena millia peruenire. Vectigalia autem & patrimoniũ regium ac diadematicum duodecies centũ milliũ conficere, reliqua omnia q̃ vices statas non habent, qualia sunt fortuita & aduentitia, & omnia in fiscũ cedentia, in paginam liberalitatum sunt seponẽda, cũ muneribus & magistratibus & oĩbus dispensationibus q̃ codicillis conferũtur à rege, sed illa non taxat in d. li. 4. sed lib. 5. aliter æstimat redditus regni Franciæ, ideo eum vide.

Extollẽda & magnificanda est ẽt Gallia ex moribus antiquis Gallorũ, q erant multũ viriles, laudabiles & uirtuosi, de quib. multi attestantur. Nẽpe Gallorum prioris seculi mores nostri longe dissimiles fuerunt.

Primò, enim liberos ad conspectũ suum prius venire non patiebatur, q̃ per ætatem adoleuisset, ac subeundis militarib. periculis essent idonei: quod ẽt legitur

legit obseruatũ fuisse à Spartanis seu Lacedęmoniis, q optimis Licurgi legib. seu institutis regebătur. vtinã, atq; vtinã ille mos apud nos obseruaret, ne liberi ab vtroq; parente nimis delicatè enutriti depderent.

Itẽ uiueores amicis mutuo coocedebant, quæ apud ioferos creditotibus exoluerent : hęc non approbo, nec approbat fides nostra Christiana, licet mutuum dare, ex charitate procedat.

Tertiò, viri quantas ab vxoribus pecunias noĩe dotis accepissent, taotũdẽ domesticarũ fortunarũ æqua æstimatione cũ dote conferebant: q̃cqd inde fructuũ succrescebat asseruabatur, eratq; eius q alteri fuisset supstes cũ capite. Ita.n. (teste Bapt. Fulg. i sua collect. de dictis factisq; memorabilib. lib. 2. tit. de priscis in stit.) facta inter virũ vxorẽq; par cõditio plus amoris retentura in matrimoniis putabatur. Et ibi scribit de Gallorum consuet. circa matrimonia. Haud malus, ait Gallorum is mos erat, quo in copulandis matrimonio puellis vtebantur. Nã oe pp ingratum matrimonium puellæ parentes incusarent, parata magno inuitatorũ numero cęna virgini permittebant, vt ex inuitatis maritum sibi deligeret, electionis autẽ illud sigoũ erat, cui ipsa ante alios aquã maoibus dedisset.

Quartò, viri in vxores sicut in liberos vitę & necis ptãtẽ habuere. Et pro hoc facit, q̃m ooo minor dẽtur reuereotia p vxorẽ marito, q̃ per filiũ patri. Do. meus Ias. in l. transact. C. de transanct. dixi suprà in 11. par.

Quintò, si qua mulier veneficij fuisset ɔuicta, à mariti sui ,ppinqs incẽdio, aliisq; cruciatib. cõsumebat.

Sextò, quæ viuentibus chara fuissent cum eisdem defunctis in funere cremari consueuerant, vel ipsa etiam animalia, ac etiam alias serui & clientes, quos ab his dilectos esse constabat.

Septimò, de republica nisi in publicis consiliis licebat loqui, & de prædictis, vide in commen. Cęsaris lib. 6. de bello Gall.

Octauò, qui vltimus in consilium venerat morti dabatur, vt idem Cęsar ait ibi lib. 5.

Nonò, ei qui tumulatus esset, minister publicus vestes rescindebat, adeo vt reliquę partes prorsus essent inutiles.

Decimò, prolixas nutriebant comas : hodie verò breues deferũt ad modum Alamanorum.

Vndecimò, vestes auro pictas gestabant, & hirsutis vtebantur sagulis : propterea Iuuenalis Satyra 9. textorem appellat Gallum, vbi ait.

Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus.

Viliores.n. vestes texebant. de his Strabo lib. 4. sic ait. Sagis vestiuotur comasq; nutriunt. Promissis vtebantur feminalibus. Pro tunicis scissos gerebant amictus, vix pudenda natesq; velantes, lana qdẽ aspera, & oblongis villis, ad quod allusit Martialis dicens.

Me pinguis Gallia vestit. Et lib. IIII.
Accipe sequanicæ pinguem textricis alumnam.

Et Virg. lib. VIII. de eisdem sic meminit.

Aurea cæsaries illis atq; aurea vestis.
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur, duo quisque Alpina coruscant,
Gesa manu, scutis protecti corpora longis.

Et sicut diuersos colores picturę Babylonij: plurimis verò lyciis Alexandrini texere, q̃ polymita appellãt, ita Galli scutulis vestes diuidere, q̃ scutulata dixerũt istituere. Hastas alij, alij arcus, pleriq; fundas, nõnulli fustes ĩ bella ferebãt, prælõgisq; vtebantur gladiis.

Duodecimò, Galli humi corpora resupinabant ad quietem, Strabonis ætate, stramẽtis sedentes cœnitabant, lacte & suilla carne vescebaotur, feroci oẽs ingenio, ducebantur maiore belli q̃ agrorum studio : torques aureos pẽsiles collo portabãt, victoria efferebant, victi aũt stupebant, eorũ (quos in bello cecidissent) capita, equorũ suorum ceruicibus appendebãt.

Decimotertiò, mos ẽt fuit apud Gallos, pręcipuè Belgas, vt in comm. Cęs. lib. 1. in prin. & io 2. de bello Gall. laudabilis, q mercatores minime ad se venire patiebantur, qui ea importent qoę ad effœminandos animos pertioent, quæ consuetudo approbatur à F. Patritio io suo lib. de institu. reipu. lib. 1. tit. 8.

Decimoquartò, Mercuriũ pręter cęteros deos venerabantur, quem omoium artium prædicabant inuentorem. vt patet io comm. Cesaris lib. 6. de bello Gall. Ituri in pugnã, quicquid manubiarum inde retulissent, vouebant Marti. Fraudaotes aliquid ex præda graui supplicio puniebant.

Decimoquiotò, vt scribit Diod. Sicu. li. 5. Fuit etiã apud eos moris, nullum absq; philosopho sacrificiũ facere. existimabant.n.p diuinę naturę conscios sacra fieri oportere, tanquam diis propinquiores. Horum intercessione bona à diis censebant petenda, quorũ consilio in bello & pace vterentur. vnde & Druydas (qui vetustissimi eorum sacerdotes prædicantur) sacrificia curare publica & priuata solitos, religiones item interpræiari, adolescẽtes disciplinis instituere, rerum naturaliũ causas scrutari, de cęde, de finibus, cęterisq; cootrouersiis cognoscere fama est: ita vt si quis siue publicam siue priuatam persooam gerens decreto eon stetisset, eidem sacrificiis ioterdicerent.

Hi oẽm hominũ coogressum & sermonẽ declinabant, ne contagione polluerentur, vous oĩbus præerat, in cuius defũcti locũ, suffragio alius sufficiebatur. Aoimas credebant nõ interire: sed in alia trãsire corpora. Multa de syderibus disputabãt, de mũdi, & terrarũ magnitudioe, de rerũ natura & ptãte, vt de iis & plurib. aliis Cæsar fecit mẽtionẽ in suis cõm. li. 6. de bello Gall. & iofra dicetur io 59. consid. vbi pręcipuè de laude huius ciuitatis Heduę describet.

Decimosextò, autore Cęlio lib. aotiq. lect. 12. c. 42. Galli sagittas helleboro coosueuerant collioire, q iis io uenatibus transfixæ feræ multò viderentur & efficerentur teneriores & delicatiores ad cibum. Rescindebant tameo partes quę ambibant vulnus propter hellebori contagium.

Tanta deniq;, teste Cœlio lib. antiq. lect. 7. c. 54. fuit Gallicarum mulierum virtus, vt ioter infestas ciuilis furoris acies quandoque sese immittere coosueuerint, ac lachrimis interdum, quandoque etiam precibus obliterata discordia pacem procurare.

Vnde & apud veteres Gallos mos diutissime seruatus inoleuerat, vt cũm de pace belloque consultaretur, mulieres adhiberentur. Si qua pręterea, vt fit, in-

ter socios īcidisset ɔtrouersia, mulieres sedebāt arbitre, qd adhuc de ɔsuetudine approbata (q̄ ꝑ lege seruatur) apud nos obseruatur. Cū in partibus Gallicanis fœminę præcellentes, vt regina, in subditos suos ordinariā iurisditionem habere noscuntur. vt dicit textus in c.dilecti de arbitris.in antiquis.

Præterea in fœdere (qd̄ sanxerunt cū Hānibale) voluerūt, vt si qs Gallorū se à Carthaginensiū aliquo iniuria affectū q̄reret, ei⁹ rei iudex esset Carthaginēsiū magistratus. Sin Carthaginēsiū quisquā ab vllo Gallorū iniusti q̄ppiā passus esset, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere.hæc Cęlius. vt refert Textor in sua officina in fine,vbi describit diuersos mores populorū.& ī suis epithetis,in verbo,Gal. & dixi s̄,ī 2. par,ī 19.cōsi.vbi laudant̄ mulieres ex sagacitate. ī fi.

Sed de Gallis vlterius ꝓsequamur cū Textore nr̄o. Si virtutes Gallorū inspexeris (ait ipse) maximè regū & principū,perpaucos repies oībus Romanorū imperatoribus non facilè pręferendos. Quis regū nr̄orū pronus fuit in stupra & rapinas, vt Iulius?in adulteria,vt Augustus?ebrietatē & commessationes, vt Tyberius?vim sororibus inferendā,vt Caligula?ad crudelitatē,vt Claudius?Si qs inquā matrē interfecisset, vt Nero?Auaritiæ studuisset, vt Galba? sordidæ fuisset gulæ, vt Vitellius? portentosæ libidinis,vt Heliogabalus?senatorū interfector,vt Domitianus, vt Traianus & Diocletianus?Christianorum homicida, vt Adrianus pedolatres?Aleator & popino,vt Antoni⁹ verus, vt Commodus Neronis imitator? Parcus vt Aelius Pertinax?Parricida & incestuosus,vt Caracalla? Instar Maximini gulosus? Instar Gordiani iunioris mulierosus? Cæterorū deniq; īstar oium ꝓbrosū oē genus flagitiis adobrutus?Sed nr̄a Gallia his portentis caruit.Felix Gallia regibus,inquit Italus Politianus. Et de virtutibus illorū scripsit satis breui stylo Simphorianus Cāpegi⁹ ī suo tractatu de tropheis Gallorū in c. de genealogia, & Gnagninus amplè in suis Chronicis de gestis Francorū.Et in hoc præ cæteris principib.& regib. mundi veniunt laudandi, q̄ à tpe fidei Christianę susceptæ continuo veri zelatores & protectores eiusdē extiterunt, quod patet ex significatione vocabuli (cui est seruiēdū,vt insti.de dona. §.est & aliud.) cū Christianissimi nuncupari sint,nullosq; errores ɔ̄ ipsam fidē receperunt, fouerunt: sed illos à regno extirpauerūt, tanquā fortes hæreticorū malleatores: ita q̄ sola Gallia caruit mōstris, vt infra proxime amplius dicetur.Inter alia ēt semper floruit Gallia in administrāda iustitia,vt dixi in pluribus locis,ppea verificatum est dictū psalmistę in Gallis,vbi ait.Dilexisti iustitiā,& odisti iniquitatē,ppea vnxit te deus deus tuus oleo lætitię præ consortib.tuis. Nec mirum, cum maximè Gallis innata est iustitia, temperantia, concordia,& vrbanitas, vt statim dicam.

Præconizanda est vlterius Gallia tam ex religione antiqua & cultu deoꝝ obseruato,prout tunc tp̄s patiebat̄, de quib. iam aliquid retuli suprà proximè, q̄ ex fide Christiana semp̄ seruata, q̄ nunquā à tpe quo illā receperunt,quod fuit anno dn̄i 478.quo tpe Clodoueus rex Frācorū effectus est Christianus hortatu & deprecatione Clotildis eius vxoris filiæ regis Burgundiæ,quæ Christi documenta sequebatur,cū ante id tp̄s iam effecti essent Christiani reges Burgundię, q̄ pars est Galliæ,dimiserunt,respuerunt,repudiauerunt,nec ab illa recesserunt:sed semp in fide Christiana firmi & veri pmanserunt,ita q̄ Gallia semp monstris caruit.vt dicit Pet.Blesen. in suis epistolis.& ēt Hieronymus in Vigilantium. & Petrus Venerabilis Abbas Cluniacen.lib.4.epistolarum. epistola 11.

Et primò de religione antiqua & cultu deorū videas Iustinū de Massilia loquentē.Sed ēt añ Christū, Galli iam de Christo prophetizauerunt facto & opere.Cū sit plusquā notissimum ecclesiam Carnoten.sa ctā fuisse & dedicatam in honorē virginis parituræ. prout Græci Athenis ędificauerunt templum, q̄ dedicatum fuit deo ignoto. Sed post Christum certum est,q̄ ex Gallorum regib. à Clodouei tēpore(qui primus,vt dictū est inter eos Christi fidem agnouit) aut infidelem effectum,aut de fide malè sentientem legimus neminē.Ex Romanis autē impatoribus & postquam veritatis viam agnouerunt, complures retrorsum ea deserta abierūt, ac de Christo malè senserūt. In primis Constans Constantini magni filius. Arrianus, nonne persecutus est Christianos?

Idē Cōstātius ei⁹ frater similim⁹ fratri Arrian⁹ fuit. Iulianus apostata perfidus contra fidem,vnde apostata vocitatus est,q post Constātium à Christiana fide recessit, & odio summopere habuit Christianos, quibus officia & scientiarum studia interdixit.

Valens Imperator in oriente tanquam Arrianus perfectus, Christi fideles persecutus est.vnde præcepit,vt monachi sub temporali domino militarent.

Anastasi⁹ Impator nōne fact⁹ est hæreticus ptinax? Iustinus minor nepos Iustiniani homo fuit auarus,rapax,& impius,& hęreticus.

Leo tertius Imperator Romanus vir vtiq; pessimus fuit, qui beatæ Mariæ, atq; aliæ sanctorum imagines in publico concremari fecit.

Constantinus quintus persecutor fuit ecclesię qui multos catholichos & monacos occidit impiè magicis vacans artibus.

Valerianus octauam in Christianos post Neronem exercuit persecutionem.

Aurelianus verò nonā in Christianos mouit psecutionē.Omitto alios q alias psecutiones in Christianos exercuerunt, vt Seuerus q quintam in Christianos suscitauit psecutionē. Domitianus secundā,Traianus tertiā,Maximinus sextā, Decius septimā.Non ne omnes isti imperatores iniq, pertinaces,ifideles, hæretici,& de Christo malè sentiētes fuere?Ita vt horum æuo iusto dei iudicio Imperiū vix etiā nomine vigeret.Nam illud in oriente Barbari continuè occupāt,& Romani ab armorū vsu bellādiq; cōsuetudine abalienati:inermes, inertes, pusillanimesq; effecti, atq; ignauiæ dediti ad gallos tāquā strenuos & bellicosos milites q semp Romanę ecclesiæ promptissimi & adiutores & protectores fuere, q nec mortē oppetere,id necessitate exigente, quandoq; dubitarunt.

Ideoq; dicit Frāciscus Philelphus in epistola ad Carolū VII.Si verū sine cuiusquam inuidia fateri licet, posteaquā impia & immanis illa sceleratissima Mahumeti-

meti secta inualuit: nullū est vsquam hominū genus cui plus debeat Christiana religio, quā inuictę Fracorum nobilissimęq; virtuti. Cū reliqui.n. ferè omnes, & reges, & populi Christiani ignauo quodā animi torpore tanquā elanguissent: soli Franci inuenti sunt qui ingenti aio & excelso omniū barbarorū & infideliū impetū nō modo sustinuerint sed represserint, fugarint, fuderint, oppresserint, vt dictū est supra in 5. parte, in consideratione de rege Franciæ.

Quamobrem Carolū magnū Pipini filiū imperatorem Romanū elegerūt, Gallorū reges fermè omnes, aut in armis fortiter dimicantes, aut apud suos reb' bene gestis regnoq; pace acqsita feliciter diē clauserūt extremū. At Romanorū pricipū nō modica pars aut igeniosè à suis, aut quouis alio isortunio piere. Et vt à primo fiat narrandi exordiū, Iuli' Cęsar uiginti tribus plagis acceptis in senatu & cōsilio occidit.

Octauian' Cæsar Augustus apud Cāpaniā itoxicat.

C. Calligula postquam triennio & decem mensibus imperitauit, trucidatur à suis.

Claudius anno Imperij decimoquarto venenatur.

Nero iuuenis adhuc & in ætatis flore cōstitutus (q. ardente Roma Troiæ alosim decantarat) seipsum suo pugione confodit.

Vitellius cū summa ignominia ex ædibus tractus luto & stercore cōspersus, mucrone gladij mēto supposito, ne præ pudore faciem inclinaret, ad scalas gemonias ductus minutatim excarnificatur.

Galba senex Imperij mēse septimo in vrbe ad lacū Curtij trucidatur, & eius caput, quòd toti orbi legē dixerat, à gregario milite amputatum, ad calones & lixas est proiectum.

Otho xcv. imperij die se ipsum pugione confodit.

Domitianus ex optimo patre pessimus filius Christianorū psecutor sæuissimus anno impij sui xv. neca' à suis: tanto infelicior, q̄to eius potentia diuturnior. Prolongatio.n. tam sæuæ tyrannidis quid fuit, quàm coaceruatio diuinæ idignationis? iuxta dictū Valerij maximi. Lento etenim gradu ad vindictā sui diuina procedit ira, tarditatēq; supplicij grauitate compēsat.

Antoninus Commodus, omnibus, vt dicitur, incōmodus, duodecimo imperij anno strangulatur.

Aelius, q̄ illiberalis esset & sordidus, Imperij mense sexto palam occiditur.

Antonin' Caracalla vij. imperij sui anno dū leuādæ vesicæ gratia descēdisset ex equo, à Parthis opprimit.

Heliogabalus homo flagitiosissimus quarto imperij anno tumultu militum necatur.

Decius Christianorū inimic' imperij anno secūdo à Barbaris est occisus, cadauere eius nusquam repto.

Valerianus q cū Galieno regnauit captus à Pacoro Parthorum rege, nō occisus statim, sed occęcatus, & cathenatus, atq; ad diuturnam mortem reseruatus. erat enim ei equum ascendenti scabellum pedum, quod aliter dicitur suppedaneum.

Nonne & Tyberius veneno periit, q ex mansueto principe in sęuissimam permutatus est bestiam?

Pertinax impator i domo sua à militib' occisus fuit.

Iulianus Didianus in palatio occisus est.

Macrinus post Bassianum à suis occisus fuit.

Alexander Verij Heliogabali filius à militibus opera Maximini occisus fuit.

Maximinus apud Aquilegiam cum filio suo à militibus occisus est.

Gordianus tertius interfectus est à suis militibus.

Philippus & suus filius eiusdē nominis ambo in tumultu militari fraude Decij interfecti sunt, pater Veronę, & filius Romæ.

Quintilis frater Claudij occisus est.

Florianus occisus est insidiis militum.

Probus de Pannonia occisus est à militibus.

Carus Romanus cum exercitu fulminatus est.

Carinus occisus est à Diocletiano, & frater eius.

Numerianus occisus est proditione Apri soceri sui.

Diocletianus venenum bibit.

Galerius postquam multis molestiis affecerat Christianos diuturno morbo contabuit. & cùm vermes ex eius corpore scaterent, cruciatus impatiens manu propria sese interfecit.

Licinius occisus est à suis.

Maxentius in fluuium cum suorum magna parte submergitur.

Constans Constantini magni filius occisus est.

Iulianus apostata transfixus telo in deserto Parthię, ab vno ignoto milite occubuit.

Valens vulneratus sagitta fugiens in vilem casam, viuus crematus est igne.

Valentianus secundus strangulatus est apud Viennam fraude Arbogati comitis sui.

Honorius occisus est Romæ.

Valentinianus tertius occisus est Romæ ab vno suorum militum.

Marianus occisus est coniuratione suorum militum apud Constantinopolim.

Constantinus secundus occisus est à suis in balneo.

Iustinian' secūdus q à Leone relegatus fuerat, vbi recuperauit imperiū Leonē ipsum & Tyberiū, q inuaserat imperiū in publico iugulari fecit: sed ipse ab vno militū suorū quē relegauerat vicit & occiditur.

Sed quid pergo tyrānorū cędes recensere, cū meę tantū intētionis sit laudes, honores, & glorias recensere? descendamus ergo ad laudes & triumphos Gallorū principū, q non ita periere, vt de Clodoueo & aliis regibus vsq; ad Carolū magnū videri potest, qui nō minor in bello fuit Cæsare. Hic fuit optimus princeps Christianorū, qui terram sanctam occupatam à Sarracenis recuperauit in oriente & in occidēte, totā Hispaniā liberauit de manibus eorū. Maximus pugil fidei Christianæ & ecclę Romanę ptector. Hic fuit princeps q occasus & septentrionis sparsa regna sub Francorū cōgregauit imperio. Carolus is est cui à rerum gestarū magnitudine magno cognomē fuit. Qui patria æmulatus vestigia Hadrianū & Leonē Romanos pōtifices, illū obsessum, hunc exulātē in integrū restituit. Hic ille est qui Longobardorū Tyrannidem euertit, Hunnorū imperiū excidit, Angliam recepit, Bauariā domuit, Hispaniā subiugauit, Italiam possedit. A Corsica Mauros, Sardinia Penos, Balearib' Saracenos exegit, expulit, exturbauit. Hic ille q Bohemos contudit, Dauorū impietatē coercuit, Sclauorum ferociam

rociá fregit, Saxones Christo audiẽtes reddidit. Hic ille q Fluentinoꝝ vrbẽ ruderib⁹ obrutã instaurauit, denominauitq; Florentiã à lilioꝝ florib⁹ Frãcoꝝ insignib⁹. Hic ille q cũ tantus foret vixq; ab armis (ingruẽtib⁹ vndiq; hostibus) respiraret. Interea tamen Papiæ iuris vtriusq; ꝓfessores: sed & Parisij maius aliquanto diuinę humanęq; sapiẽtię gymnasiũ instituit. ex quo quã multi oibus disciplinis ꝯspicui Christianũ orbẽ veluti micantia sydera illustrauerint: tã mihi nimirũ ductu teor difficile, q̃ longũ vel summos hoῑum flores nobilitatis Franciæ delibare, vel nuda deuictarum ꝓuinciarũ cõmemorare noīa. Hic ille cuius felicitatẽ miratus Oriens, ab india vsque legatos cũ muneribus amicitiam eius petẽtes misit. Hic deniq; ille est Carolus, quẽ Augusto parẽ fuisse, atq; adeo maiorẽ, haud immerito ꝯtendimus: nisi ꝙ nec vim patriæ intulit, nec imperium armis inuasit, neq; ꝯsules de se optimè meritos extinxit, neq; ciues suos truculẽtissimè ꝓscripsit, neq; collegas & ꝯsanguineos ad mortẽ cõpulit. vixit aũt annis 71. & mortuus est, nõ vt Cæsar p violentiam, sed feliciter apud suos cũ regnasset sup Gallos annis 47. & imperasset post belloꝝ suoꝝ finẽ nõ trib⁹ annis dũtaxat & mẽsib⁹ septem vt Cæsar, sed annis nouẽ cũ magno oium suoꝝ plãctu. de victoria eius quã fecit ꝓ fide dixi ῑ in 5. par. in 23. ꝯsid. vbi scripsi qualiter de eo fuerat prophetizatum per Ioã. Euang. ꝓ tuitione ecclesiæ.

Multi ex principibus Galloꝝ post Carolũ in imperio claruetunt, cuiusmodi fuerũt Lud. primus cognomẽto pius Caroli Magni filius, Lotharius, Ludouicus II. Carolus II. dictus Caluus, filius Ludouici pij & patruus Ludouici II. & frater Lotharij, Carolus minor seu terti⁹ nepos Caroli calui, Arnulphus q ex Caroloꝝ fuit ꝓgenie, q Normãnos mirabili cęde deleuit, & Romã cepit, Ludouicus III. Arnulphi filius. Isti fuerũt Galloꝝ reges q nõ p tyrannidẽ, sed p electionẽ ritè celebratã Romanũ feliciter obtinuerunt impiũ. Et de morte istoꝝ, vide Pyrrhũ ῑ suo sermone de fortuna. in Plutarchũ & Cãpegiũ in genealogia Frãcoꝝ regũ, vbi vitã illoꝝ, initiũ regni, & annos describit, & ex cõputatione tẽpoꝝ sm Chronicas impium annis centũ & decẽ Caroli Magni ꝓgenies possedit. & cũ M. Sabellico dicere possum nõ minus Romanæ eccłæ q̃ reliquæ Italię calamitosum esse, ꝙ à Francis ad Germanos translatũ sit impium.

Quid amplius de Gallis dicendũ venit? ꝓfecto nihil, nisi ꝙ vnus & verus est Deus regnũ à gẽte in gẽtẽ trãsferẽs, pp iniustitias, iniurias, & cõtumelias, ac diuersos dolos, & disponens tpa, peccata quoq; puniẽs. Eccl. x. c. Quæ. n. infirma sunt mundi qñq; elegit, vt ꝯfundar superba. Nã postq̃ res Asiæ Iliionq; superbum cecidit, Troianis p vniuersum pene orbem ꝓfugis, ab eisdẽ tandem exordinm Frãcoꝝ sumpsit regnũ: qđ per duces aliosq; officiales diutius moderatũ in sublimeq; ꝓuectũ, paulatim Normandiæ, Picardiæ, Aquitanię, atq; Lugduni cęterisq; circunadiacẽtib⁹ regionib⁹ ampliatũ fuit. Tandẽ regẽ fortissimũ totã Galliã & Cisalpinã, & nõ minimã Transalpinæ partẽ occupantẽ, & cunctas regiones à mari vsq; ad mare ῑ ditiõe sua positas ῑ manu forti, & brachio extẽto, & ꝓuida ordinatione maturoq; semper ꝯsilio easdẽ regentẽ, huic regno diuina impartiri dignata est clementia. Huic gñi hoῑum ꝙ reliquæ oẽs fermè natioues admirẽt & amore & timoreq. permixtis nõ immerito honorarẽt: Deus verus q superstitione solicita ab ignorantib⁹ colebat, suæ intelligentię fontẽ adaperuit: promptiusq. p hoῑem rectnrus hoies Galloꝝ regẽ, nõ modicas virtutes, & semp in exteras nationes mirabilia operantẽ: vt ecclesiam suã nõ habentẽ rugã, aut maculã ab infidelibus, quę Heraclii impatoris negligentia p orbẽ increuerant: atque in Christianos ῑnualuerãt, defensaret, & vt inter Gallos fideliũ tuta eẽt libertas in subsidiũ, excitare voluit. Propter qđ & cũ eẽt summos Põtifi. Roma pulsos in suũ locũ restituerit. Tũ qa Frãcoꝝ gẽs plus cæteris diuinę dedita visa est religioni. Hinc Franci iusto titulo Christianissimi dicti sunt. dixi amplius & latissimè ῑ in 5. huius libri par. ῑ 24. ꝯsid. vbi amplè dixi de regibus Frãcoꝝ. Et ex ibi dictis & his ꝯstat illud verificatũ, ꝙ Gallia quo ad fidẽ caruit mõstris, nec vnq̃ deuiauit à fide, ꝓut cæteræ aliæ nationes, vt sunt Oriẽtales, Asiani, Aphricani, Aphri, et Græci, vt amplè scribit Io. Ekius in suo lib. 3. de primatu Petri. vbi ponit, qũo aliàs oẽs pdictę nationes fuerũt sub Romano põtifice, & deuiauerunt seu recesserũt à sede apostolica, imò ẽt quasi oẽs à fide. Sũt tñ aliqui q tenẽt aliqđ de fide Christiana: sed habẽt aliquos errores, vt dicã alibi. Imò ẽt & Alemani, Itali, & Hispani, nõ caruerũt monstris prout Galli: qa semper fuerũt aliqui hęretici, q oẽs fuerũt, quasi Bohemi, Alemani, Itali, aut Hispani, & pauci fuerunt Galli. de qbus in c. qdã hæreti. 24. q. 3. & ibi amplè Io. de Turrecr. q ibi oẽs illos declarat. Adhuc tpibus nostris insurrexit quidã hæreticus Lutherus nomine apud Germanos, q multas opiniones hæreticas scripsit, q̃ nec receptę fuerunt, nec pullularunt ῑ Gallia. & sic verificatur illud qđ Gallia semp caruit mõstris. Itaq; nulla alia natio Christianę fidei cultu vnq̃ habita est religiosiot. Romã sanè, qua vt sacrosancta, Itali gloriãrur ꝓphanissimã dixetim, si tñ Christiani sanguinis sola penè hausit, quantũ ne reliquus orbis illa impante effudit. vt inquit Lõgolius ῑ dicta sua oꝛone de laudib⁹ Frãcoꝝ. O praua interpretatio. An qa p tot pioꝝ greges decem illis ꝓscriptionibus plusquã ferina rabie desęuit. Ideo purè, Ideo religiosè, Ideo inuiolabilis cognomentũ meruerit? Sacer ne Diocletianus ꝙ se Christianoꝝ cædibus vsq; ꝯtaminauerit? pietate ne insignis Romanus ille populus, ꝙ suos ῑ põtifices penè semper grassatus est? Nõ Galliã æquius sacrosanctam appellaueris, q̃ ꝓfugos ecclesiæ præsules suo semper Asylo texit, fouit, venerata est: & à sede sua expulsos ter reduxit? Sacra nimirũ Roma, cui si vel humillimũ tuguriolũ, hoc noῑe conferã Christianæ reip. nedũ Galliæ sugillatio esset. Quod si ideo locus quispiam sacer est, ꝙ multis nobilibusq; beatoꝝ reliquiis scateat, pulchrè vicimus. Nã apud vnã Frãcoꝝ gẽtem oẽs Christi exuuias repeties. Quippe ꝓputium, inconsutilem togã, Spineum diadema, Crucem, Clauos, spongiam, Lãceæ cuspidem, & cum qua sepultus est sindonem.

Vu Adde

Adde quoq; dũ in humanis ageret obsequio maxime vsus est, auiç Annę septéq; apostolorũ, ac trium magorũ corpore. Neq; non Lazari (cuius corpus io hac nostra ciuitate Heduẽ. iacet) Magdalenes (cui' ẽt corpus hĩ & in capsa nobili & diuiti reponitur ĩ monasterio Vezelieñ. huius diœcesis Heduẽ.) Marthæ, Martialis, ac trium Mariarũ cineres. Ad hęc p̃tiosum diui Ioannis Baptistæ caput, & digitum (quo agnus Dei immaculatus demonstratus est) virginũ insuper millia vndecim. cõ deuota fidei Thebanorũ illa legione. Prȩterea Dionysij, Martioi, Cosmæ, Damiani, Sebastiaoi, Antonij, aliorũq; selectorũ heroũ innumerabilium reliquias, ppetua Romanę impietatis monimenta. Insup Claudij & Edmondi (quorũ corpora cũ carne & ossib' apud nos à peregrinis visitãtur frequentissimè.) Leodegarij epi Hedueñ. Hilarij, Radegũdis reginæ Francorũ, Nicolai, Barbaræ, Beoigni, Andochij, Trium gemellorũ, Genouefæ, & Germani. Nõ omitto & corpus diui Quintini martyris qđ in vrbe à suo noie dicta seruat: licet antea Samarobrina, ab origine Samonæ fluminis dicebat. Postea vero ab Augusto Cæsare (q Iulio successit) & muro auctã, & fortissimo munitã Castello, à suo nomine Augusta appellata est: quod nomen illi ad inuentionem vsque corporis S. Quintini mansit.

Et qa est meus & Basilicę seu parochię meæ pronus, & nomẽ tutelare apud Heduos, ideo ad laudẽ eius qppiã referre arbitratus sum. Is. o. Quintinos origine Romanus fuit, Zenonis senatoris filios, baptizatus à Marcellino Petri successore. à quo ĩ Galliã cũ vndenis cõdiscipulis missus in Ambianorũ vrbe Christi verbũ platuros consedit: cõprehensus tãdẽ à Rictiouero p̃fecto, pductusq. Samarobriuã, q̃ tunc Augusta vocabat: ibidem post multa supplicia sua Diocletiano & Maximiano imperatorib' capite trũcatus, sanctorũ martyrũ cœtui annumerari dignus, habitus est. corpus eius cũ capite in Samonã fluuiũ abiectũ 50. annis ibi delituit: donec matrona quędã Romana noie Eusebia, monita ab angelo in Viromãdoos (subleuãdi ab aqs ei' corporis gra) puenit: visum quẽ antea pdiderat sperãs se recepturã. qđ & merito sanctissimi martyris impletũ est. Nã inuento corpore & capite, mox visum recepit. Corpus & caput huius abscondidit eo in loco, quo ingens basilica nomini ei' dicata hodie visitur. Corpus deinde & caput post trecẽtos annos à diuo Eligio Nouiomensi antistite (q sub Dagoberto Frãcorũ rege sao ctitate claruit) subleuatũ è terra aureo ĩ loculo ɔdita sunt: tẽplũ quoq; à regib' extructũ pcelebrius, p̃clari', et felicius. Exinde hĩ cępit diui Quintini nomẽ, qđ nũc seruat, turmatim ob indies facta sanitatũ miracula ɔnolarũt et ɔuolãt pegrini et deuoti viri. Alio rum verò martyrũ ɔfeſſ. ac virgioum corpora apud Gallos beatificata & mirificè veoerata sub silẽtio p̃tereo, cũ innumera fiot & fortè tædiosum foret.

Er, ꝙ Galli piẽtissimi religiosissimiq. ab antiquo fuerint, attestat exẽplũ memorabile & vetustissimũ qđ descripsit Valerius, titulo de seruata religione. Licet summo labore nixus sit offuscare veritatẽ rei, ac nebulã & teoebras obiicere, vti geos illa Italorũ nostræ gẽtis glię semper inuida: sed ɔuicti verũ (qđ celari nõ põt) fateãtur oportet. Nãq; Gallis nr̃is capitoliũ obsidentib' vrbe iã capta, ne statutũ Fabię gẽtis sacrificiũ interrumperet Q. Fabius dorso Gabino ritu cinct', manib' hmerisq; sacra gerẽs, cũ de capitolio descẽdisset p medias Gallorũ acies egressos in quirinalẽ collẽ puenit, ibiq. oib' solẽniter peractis ĩ capitoliũ post diuinã venerationẽ ad suos sine offensa rediit, & hoc Gallis religione motis, cui' neqnq̃ o egligens gẽs est, vt testatur Liuios, & Cæsar in suis commen. libr. 6. de bello Gallico. ita. n. ait. Natio est omnium Gallorum admodum dedita religioni &c.

Laudãda est ẽt ac plurimi facienda Gallia, eo qa nulla est alia terrarũ pars, q̃ sit vrbibus frequentior, atq; sacratissimis ędibus sanctior. Et licet ambiciosis titulis Itali ciuitates & cętera quoq; eorũ oppida insigniuerint: Certè Veneto auro nõ inuidebit Lutetiæ seu Parisianæ vrbis opulẽtia. quã Architeni' Chryseã metallis dixit. Aedium apparatu, ac turritorum mœnium pulchritudine Mettis ęmolã reddat Florẽtiã, de magnitudine cũ Mediolano cõtendet Gandauũ, Neapolis elegantiã æquabit vel Rothomagus, vel Auenio, vel Lugdunum, vel Colonna, vel Turo, vel Diuio. Sanctonum seu Aureliaoornm feracitati, cedet Bononia, Heduorũ vetustati Rauenna.

Insigniẽda est quoq; Gallia, eo ꝙ si de riguis amniũ fluxibus & piscosis lacuũ vbertatibus litẽ Gallię mouerit, num Trãsimenũ Lemano æquabimus? Verbanũ Laterna? Lariũ Constantiẽsi lacu? Benacum Ruscinonẽsi? Sabinũ Tholosano? Eupilim Massiliẽsi? Fucinũ Bordegalo? Nã ꝙ ad fluuiũ meatus ptinet vincimus. Haud dubiè Carãtono Ticinũ, Mosa Vultunũ, Dordona, Arnũ, Athesim, Druẽtia Troẽtũ, Isara, Lyrim, Mosella Tiberi ɔcurret. Rhenus Pado. Sed quẽ Rhodano ɔferent? quẽ Garunnę opponẽt? quẽ Ligeri cõmittẽt? & quod turmatim recensnisse conueniat, quos Scaldi, Liziæ, Sequanæ, Matronæ, Arari, seu Sagonę, Sabi, Dordonæ, comparabunt? cũ nullus ex iis nõ quęlibet magnarum nauium capax, multis passuũ millibus nauiget. Cęteri Italiæ fluuij, imò torrentes, trabibus verius q̃ ratibus meabiles, nisi qua mare influuntur nauigia patiantur.

Hæc deniq; illa est regio q̃ in orbis principatu nobiles, religiososq; Frãcos extulit: q̃ frequenti gentiũ incolatu dutos educat Britones, vafros Normannos, industros Flãdros, mites Lothoringos, faciles Andegauos, bellicosos Vascones, aĩosos Burgũdos & feroces, Picardos alacres, Frugi Sãtones, Aurelianos, atq; Pictauos, Narbonẽses fideles, fortes Aruernos, Hãnonios ptinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, deniq; militares Bituriges, Cadurcos, Petragoricos, & merito oẽs q cis rhenũ hĩtãt Theotogal.

Et si de sanctitate & excellẽtia sacratissimarũ ędiũ cõtẽdere voluerimus, nõne reperiemus ꝙ capita ordinũ B. Bñdicti tã in eiusdẽ ordine q̃ Cluniacen. q̃ ẽt Cisterciẽ. sunt in Burgũd. regia? ẽt in Gallia est caput ordinis Carthusiensium, & ordinis Præmõstratẽsis.

Si Roma se sanctam noiare voluerit, quid facient Lutetia, Pictauis, Aurelianum, & infinitæ aliç ciuitates Galliæ, quæ excellẽtiores incredibili ac indicibili pro-

prope, tum impensa, tũq; artis elegantia constructas habent ecclesias cathedrales, q̃ Italia, q̃ Hispania, q̃ Germania, aut quæcũque aliæ nationes. Quæ nam est in Italia, quæ nostræ dominæ Parisiẽsi æquari possit? quę ecclesiæ Bituricensi, Carnotenen. Cluniacen. & infinitis aliis quas fastidiosum esset enumerare.

Extollenda & laudanda est ẽt Gallia vltra alias nationes ex literarũ traditione. qm̃ licet à multis inuidis & detractoribus, artium ignari ac disciplinarum iudicati sint Galli: Certũ est tñ apud ipsos antiquius q̃ apud latinos & græcos literas floruisse. Nam, vt Berosus lib. 5. antiquitatũ scribit. Anno quarto Nini literis & legibus, Celtas formauit Sametis, Dis cognomento, & Celtiberos Thubal. A quibus demũ mille post annis græci nõ à Cadmo (vt docet Io. Annius) suas acceperunt. Nam quas primus aduexit rudes q̃dẽ paulo ante excidiũ Troianũ Cadmus quintus eas à Galathis traxerat. Quas Galathæ & Meones prius à Gallis susceperant. Neque ergo, inquit idẽ Annius, Galli à Græcis sed potius à Gallis Asia & Græcia, cũ coloniis ẽt literas & disciplinas consecutæ sunt. Aliquot deinde annis post repertũ literarũ vsum regnauit apud Celtas Sarron (quod fuit apud Heduos, cũ Celtarũ Hedui principatũ tũc obtinerẽt, vt infra dicet in cõside. vbi excellẽtię aliquarũ ciuitatũ describẽtur.) Qui vt hoĩum tum recentum ferociam cõtineret, publica primus instituit gymnasia. A quo Celtarum theologos & philosophos vocauerunt Sarronidas, & in maximo & præcipuo quondã honore habitos. Quin ẽt illa dea dicẽdi pses Pitho noĩe, quã alij Suadã, Suadelã, Leporẽ. Flexanimam, greci Psychagogõ, quasi ductricẽ aĩę & oblectatricẽ vocãt, maximi loco numinis olim apud Gallos habita est, vt optimẽ ex Luciano docet noster Bud. i li. de Asse & part. eius li. 4. & p Text. in sua offic. i vlt. c. Addo qd & scribit Iul. Cæsar i li. 6. suoꝝ cõmẽ. de bello Gall. vbi de disciplinis Galloꝝ loquitur. Ita. n. de eis, ꝙ ipsi in rebꝰ publicis priuatisq; rationibus Græcis literis vtãtur.

Et si qs arguat, cur ergo prisca illa Gallicæ gẽtis facinora ad posteros clarius & notius multo nõ fluxerũt, cũ tũc apud eosdẽ lras dicãt floruisse. rñdet idẽ Textor in suis Epithetis in ver. Galli, vel nulla oĩno tanq̃ posteritatis negligẽtis monumenta reliquisse, vel si q̃ reliquerunt iniuria tẽporum euanuisse. Budæus verò in pdicto loco dicit Gallos & Hispan. priscis histo. fuisse ignotiss. & cã ignoratię fuit, ꝙ illi secũ ipsi viuerẽt, cõmercia aliarũ gentium auersantes.

Longolium verò in sua oĩone de qua suprà laudã do Galliã ex lrarum eruditione, dicit eã eruditionis splendore Italiæ præferendam. Quippe Itali de vnius eloquẽtię laudibꝰ nobis ꝯtrouersiam faciunt: sed quę tãta est oratoris in inueniendo subtilitas, in distribuẽdo diligẽtia, in eloqnendo copia, in dicendo cũ memoria ꝓnunciatio, vt Physic. rerum indagationi, vt morum vitęq; rõnibus, vt differendi subtilitati, vt Arithmeticis supputationib. Musicæ ꝯcentui, dimẽsionibꝰ geometricis, Syderali diuinitati, Medicæ vtilitati, atque sacratiss. theologię mysteriis collidi possit? Quibꝰ disciplinis quãtopere vel sola Parisiorum academia reliquum orbem vicerit (vt Rom. Pontificum Architreuijq; haud minus crebra q̃ illustria elogia transeam) assiduus testis edocet Mantuanus alter poeta, alioquin Franco nomini infestus: apud quẽ Paulus, Areopagitã Dionysiũ, Galliarũ apostolũ, ita compellat Caroli præcinens magnitudini.

Neu desit Gallis vllum decus illa per orbem,
Clara, per Æthiopes nigros, audita per Indos.
Illa tua quibus in cœlum tolluntur Athenæ.
Tot sophiæ fœcunda bonis, tot lucida claris
Scriptorum ingeniis: quæ tanquam sydera lumen
Æterno splendore ferunt gymnasmata primas
Transferet ad Gallos. Mox subdit.
Et tua de gratis migrans academia campis,
Ibit ad occasum, vacuasq; relinquet Athenas.

Ex his patet Athenas in Franciã ꝓcessisse, & tale sup Frãcos Baptistæ Mãtuani fuisse iudiciũ, quale, Apollonij Mollonis de Cicerone. Et tñ, an Romani literarũ glã Athenien. cesserint in dubium q̃ reuocat, is dubio pcul de oĩbꝰ dubitat. Ergo & studioꝝ laudẽ Rom. abstulimus, & doctrinatũ decus, vt Athenien. hęredes nobis meritò vindicamus. Hinc illa p vniuersam Galliã respersa lrarum gymnasia, cũ summorum antistitũ, Regũ, Imperatorũq; liberalitate opulentissima: tum oĩum liberalium disciplinarũ ꝓfess. necnõ studiosæ iuuentutis multitudine nobiliss. Nã pter Parisiẽ. scholam, & suas habent Diatribas, Colonia, Louanium, Mogũtia, Treueris, Basilea. Iam celebrantur Pictauiũ, Aurelia, Tholosa, Aueuio, Burdegalia, Nanetum, Caturcum. Ad hæc Biturix, Andegauũ, Valentia, Cadoniũ, Monspessulanus, Dola Hyssidorus, & Bisonius. Quotus qsq; est in tã numerosa priscorum Rom. turba, qui pter linguæ lenocinium, superstitiosam verboꝝ festiuitatẽ, calamistratæ orationis cincinnos, aliquid ex naturæ sacrariis de promptũ, aut ex cœli regia huc trãslatũ cõmodẽ, sapienter, aptè, tractauerit? Frãci aũt, q̃ oĩs sermonis eliminato fuco, q̃ omni relegato exotico ornatu sint in disquirendo prudentes, in explorando circunspecti, graues in considerando, in differendo veraci, religiosi in decernẽdo, ingenuẽ oẽs Europei fatẽnt: In Galliã cõmeando sanctiotis doctrinę grã: vt quõdã in Aegyptum Gręci: ipsiq; Romani Athenas, & Massiliã. Cæterũ qa eloquentiã veluti filiolã exosculantur suã, nõ dixerim q ex ipsis qdã haud aliud oratoris esse quã mentiri, decipere, circunscribere, præstigiari. Fallax verboꝝ modulamen non nisi circunagendam imperitæ plebeculæ multitudinẽ pollere, sapientẽ à ꝓposito linguæ tectorio auerti, nunq̃ Frãcos patrij sermonis suos habere oratores. Et inter eos vnum Octauianum à S. Gelasio, quo Romanos oẽs poetas theoretesque ferè prouocamus. Sed illud dicam Lu. Plotium Lugdunẽsem, Romanos primũ docuisse rhetoricem. Tullius certẽ latinæ facundiæ antistes sese ab eo prima Romani eloquij rudimẽta didicisse fatet. Quid Satyricus Aquinas nõ peculiari apposito Gallos ornandos putauit?

Gallia causidicos docuit facunda Britannos. Et iterũ.
Gallia vel potius nutricula causidicorum.

Quid Lucianus ille Samosatenus in nullam alioqui gentẽ nõ debacchari solitus, non lepido apologo ex

Herculis statua Gallicam eloquentiã insinuauit? Audiamus D. Hieronymum in Vigilantium. Sola, inquit, Gallia monstra nõ habuit: sed viris semper fortibus & eloquentissimis abundauit. Quid Crinã seu Christiam? Quid Charundam Massilienses cõmemorem? quorum ille ob syderalem Mathematicũ; peritiam Romani populi facta Nerone principe rexit. Hic dãnatis Chrysippi, Erasistrati, Herophili, Asclepiadis, priscorũq; medicorũ placitis, oĩbus tã græcis q̃ latinis reclamãtibus medẽdi artẽ immutauit: adeo vel eruditione, vel eloquẽtia vterq; pstitit. Quis Pythia cosmographiam representauit apertius? Quis Luc. Floro historiã cõpendiosius elegãtiusq; texuit? Quis Hylario diuina tractauit diuinius? Quis Irenęo Lugdunẽsi hæreses proscidit acerbius? Quis Victorino Aquitano paschalis diei cursum numerosius stabiliuit? Quis aiæ essentiã Claudiano subtilius aperuit? Quis Faustino diuinã gratiã cũ libero arbitrio copulauit sanctius? Quis oẽs dicẽdi veneres Remigio excoluit blãdius? Vincẽtij nitidũ apertũq; in dicendo eloquiũ eo cetrẽ magis suscipiẽdũ existimo, quo modestius se sua gloria peregrini inscriptione defraudare conatus est. Saluiani q̃ sublimis fuerit doctrina, cognomen eius declarat, qui vnus à condito æuo Eporum magister dictus est. Quid Paterium? Quid Gennadium? Quid Musęum referam? Quid Euridemum, Statium, Surculum, Seuerũ, Sulpitiũ, Rheticium? Quid duos Consentios, patrẽ & filium? Quid Herditium? Quid Clodium quirinalem? Quid Eucheriũ, aliosq; innumeros diuinarũ humanarũq; rerũ peritissimos: in qb⁹ eloquẽdi artificiũ, & eruditionis altitudo de principatu certasse videri possunt?

Habuit ẽr Gallia & alios q̃ plures multifariæ eruditionis viros ↄsummatos, inter quos merito primarium sibi vendicat locum Robertus regio honore dignissimus. Multa quippẽ rñsoria ĩ ecclesia cõposuit: vt sunt, Sancti spiritus adsit nobis gratia. siue, Veni sancte spiritus, & emitte &c. Rñsorium de natiuitate dñi, f. Iudæa & Ierusalẽ. Item illud Alleluya, Eripe me de inimicis. Itẽ illud de sanctorũ martyrũ triumpho. O cõstãtia martyrũ. Itẽ illud de S. Petro. Cornelius cẽturio &c. Quod Romæ summo Põtifice missam celebrante S. Petro in altari offertorij tpe cũ magna deuotione obtulit. Scripserũt & Victorinus eps Pictauẽ. Ausonius gallus eps Burdegalẽ. Victorinus Massiliẽ. rhetor. Sabbasius eps prouinciæ gallicanæ. Musæus & Saluianus p̃sbyteri ecclesię Massiliensis, Claudius eps Viennẽ. Sydonius eps Aruernorũ. Gẽnadius Massiliẽ. ecclesię p̃sbyter. Gregorius eps Turoneñ. Audoenus Archieps Rothomagenẽ. Stephanus eps Hednẽ. Ruggãdus eps Metensis. Petrus Bertrãdi eps Heduẽ. Freculphus eps Lexouiẽ. Theodulphus eps Aurelianeñ. Hylduinus abbas monasterij S. Dionysij apud Parisios. Ansegisus abbas Lobiensis postea archieps Senoneñ. Turpinus archiepiscopus Rhemensis. Christianus qui & Druchmanus monachus Aquitanicus. Milo monachus. Hugbaldus monachus. Oddo primus abbas Cluniacen. Bernardus monachus Cluniacẽsis. Hildebertus eps Cenomanẽsis. Remigius Altisiodorensis episcopus. Sigebertus monachus Gemblacen. Gilbertus porreta eps Pictaueñ. Oddo eps Cameraceneñ. Richardus monachus S. Victoris Parisiẽ. Pet. Bleceñ. Mauritius eps Parisię. Pet. abbas Cluniacen. Pet. cantor Parisien. Hubertus ordinis prę dicatoꝝ. Vincentius natione Burgundus theologus eximius, & historicus p̃cipuus. Galterus eps Pictaueñ. Bernar. Burgũdus Abbas Clareuallen. ordinis Cistersieñ. Philip. cãcellarius Parisien. Symõ de Tornaco. Petrus ordinis p̃dic. Guill. eps Parisiẽ. Henricus de Gãdauo. Io. Parisien. ordinis p̃dicatoꝝ. Nicol. ord. fratrũ B. Mariæ de monte Carmeli. Guill. Peraldi. Io. de Alerio Carmelita. Bernardi. de ParentinisTholosanus ord. prędicar. Io. de Regno Carmelita. Petrus de Palude ordinis fratrum prædic. Petrus de Casa Lemouicẽ. Carmelita prior g̃nalis illius ordinis, deinde patriarcha Hierosolymitanus. Petr. Raymundi Carmelita. Robertus Carmelita. Petrus Rogerij. Petrus Berthorij Pictauen. Ioã. Goleni Normannus. Isuardus q martirologiũ ↄposuit. Alquinus Caroli Magni p̃ceptor, summus theologus, & Philosophus. Honorius Augustuduneñ. seu Hednẽ. ecclæ presbyter. Pet. de Tarentasia Burgundus. Pet. de Bellapertica ẽt Burgundus. Io. Fabri Aquitanicus. Iaco. de Raigneriis Luthoringus. Io. de Blauasco Burgundus. Luc. de Pen. Iodocus Lauuerinis Flamingus doctor Tholosanus. Iacobus Dorbellus doctor theologus in gymnasio Pictauensi. Guill. de mõte Landuno etiam doctor Pictauen. Nicolaus Ritzeius Tholosanus carmelita. Philippus Ferrarien. Tholosanus. Ioãnes cognomẽto Grossus Tholosanus. Blasius Andenarius carmelita. Io. abbas monasterij S. Bauonis Gandaui in Flandria. Io. Capreolus Tholosanus carmelita. Petrus de Aliaco eps Cameraceñ. Ioã. Gerson cancellarius Parisien. Io. Noblet carmelita. Pet. Dorbelli. Io. Foreth Normannus. Henricus cognomento Prudẽs Flãdrẽ. Laureu. Burellus Diuionẽ. carmelita ex Hednis ortus. Robertus Guag. Arnoldus Bostius.

Hi supra nominati Galli scripserunt in theologia, Philosophia, historia, & rhetorica, multum splendidẽ & amplẽ, p opera eoꝝ ↄstare potest, prout Campegius Lugdunen. in suo tractatu de Galliæ viris illustribus declarat. Et ibi etiam ponit multos ex illis & alios qui scripserunt in Poesi, & in vtroq; iure ciuili & canonico, q subtili ingenio prædití fuerunt: vt sunt prædicti Petrus de Bella pertica. Ioannes Fabri cancellarius Franciæ. Guilhelmus de Cugnyo, & Iacobus de Rauenna. Ita quòd ab Italis nomen subtilium vltramontanoꝝ acquisierunt. Guillielmus Durandi dictus Speculator. Guido Papę. Ioannes Aufrerij. Henricus Bohic Brito. Cosmas gnymier. Nicolaus Boerius præsidens Burdegaleñ. Ioãnes Sanxon Turonenses. Pyrrhus Igneus & Stella doctores Aurelianenses. Io. de Monthelono conciuis & contemporaneus noster, nunc presbyter S. Victoris Parisienses. Vincentius Cygault. Ioan. Raynauldi. Ioannes Brunellus doctor Aurelianensis. Io. de Garouis. Guillielmus Rouillus Alenconiẽsis. Io. le Cirier Parisiensis. Petrus de Brazio. Io. Montaigne, & plurimi alij qui in iure scripserunt, & multum copiosẽ & eleganter.

Plures

Plures ẽt in historia scripserunt, vt iã dictũ est. vt Hylarius eps Pictauen. Greg. Turonẽ. Annouius monachus. Emardus cancellarius Caroli magni. Oddo primus Abbas Cluniacen. Sigebertus monachus. Richardus monach. Guilhel. monach. S. Dionysij apud Parisios. Vincẽtius, de quo ĩ Guagnin. & plures alij.

Longolius verò prosequens laudem Gallorũ in pdicta oratione enumerat multos ex pnominatis fuisse poetas, & plures alios qui ex gẽte nostra orti sunt. Sed inter modernos excellẽter scripserũt Germanus Brixius in quo inuenies & demiraberis facilitatẽ, in Varãnio simplicitatẽ, in Burro sanctitatẽ, in Iacobeo elegantiã, in Delpho candorẽ, in Pio ingeniũ, in Cõrado varietatẽ, in Briando acumen, in Castello eruditionẽ. Dicit Budæus diligenter, Briconetus leuiter, narrabit apertè Sciscellus, eloquet grauiter Tisardus, appositè Badius, Guagninus luculẽter, Pinus scitè, duo Fernãdi splẽdidè, Erasmus copiosè, acutè, nitidè, Faber Stapulẽsis philosophicè. Cuius incude expolita, iã purè loqui didicit philosophia. Clycthouei casto sermone theologia melle dulcius cõcionabit. Literatura Bouilli Mathesi rubiginẽ detersit. Copo duce medici & cũ eloquẽtia morbos curabũt: pcunte Cãpegio, oẽs philosophiæ partes tentabunt. Quid de Text. Niuernẽ. qui tot singularia laboriosè in sua officina in vnũ cõiecit? Quid de Petro Turrello Heduo q alter Ptholomæus in cosmographia, alter Alcabitius in astrologia, alter Cicero in arte dicẽdi, alter Bias in philosophia, alter Liuius in historia dici põt: et vnũ dicere nõ pudebit, q nec maiorẽ, imò nec parẽ recipit Gallia, nec sitis inueniri põt. Nõ tñ singulis has solas inesse virtutes existimo, sed his insigniores: cũ nemo ex eis & psa & versa oratione nõ polleat. Nemo itẽ qn sit aut medicinæ, aut philosophię, aut iuris, aut theologię cõsultus oẽs ferè atticissantes plerique hebraicè periti & Chaldaicè, & oẽs ferè gręcã linguam tanquam maternã babentes. Ex quibus satis notũ est vnam Gallorum gẽtem plures in quocũq; genere eximios vel tulisse, vel extulisse q̃ reliquę terrę. Ex quib' verificari potest dictum Iulij Celsi dicentis, Galliã disciplinarũ parentem, hinc dico.

Gallia doctrinæ genitrix tu prima probasti
Quicquid mendacij grçcia voce refert.

Extollenda est ẽt Gallia ex reb' bellicis, in qb' superauit oẽs alias nationes mundi si bene videãtur opa eius bellica, qd clarè apparet, maximè ex historicis extraneis. Nã Galli quinquies ante aduentũ Hannibalis Alpes traiecerunt: &, vt dicit Textor in suis epithetis. ĩ verb. Galli. Ipsi Galli hñt incredibiles virtutũ titulos, q si Romanis ɔtigissent, dij boni quãtũ laudum suarũ pelagis effudissent: quãtas verborum ampullas, quot inanes flauissent gl'as, cũ ẽt Camillo vnico, duob' Decijs, paucis Fabijs, Scipionibus, Curijs, Coclite, Atilio, & Curtio ita efferãtur, vt Deos magis q̃ mortales se pdicent. Quanti ergo Galli fulminãtes p Italiã, duce Breno, Senonas æstimare possumus? quorũ fulgurãtem impetum nõ prius retuderũt: q̃ (vt in suo sterqlinio canes plurimũ valent) Romã oĩa populabundi intrauerint, de quo meminit Laziardus in epithomatibus historiæ vniuersalis c. 57. Quid cõcinemus oppressam à Gothis Italiã Merouei Gallorũ regis (cum iam res Italorum pximã ruinæ & ad triarios, hoc est, in dubio videretur redacta) subsidio fuisse liberatã, & idem subdit. Quo tpe rerum oĩum summa & ptãs Rom. legib' patuit, nullã vnq̃ scriptorũ memoria gentẽ ɔstat vixisse, Romano ppło magis formidolosam. Nibil Chartaginẽsiũ furentes, nihil orientalium motus obstabãt, quominus in vtrãuis aurẽ dormirẽt ociosi: nihil deniq; ęstimabat oĩum gentiũ vires, habita gallicę virtutis rõne et cõparatione. Sciebãt. n. terribilẽ eẽ ppłm, auidũ belli, & vtriq; paratũ fortunæ. Cũ nulla vnq̃ gẽte Romanus ipse populus intra extraq; Italiã maiore boĩum strage maioribusq; ducũ & exercituũ periculis debellauit. Nã licet ex eorũ exercitu centũ hominũ millia qñque desiderata sint: nihilominus tñ aĩo si pugnã acrius instaurabãt, pudorẽ vlciscebant, ad vnũ interfici aut interficere volẽtes. Quo appatet indomita bello ingenia scire tm̃ vincere, vel mori. Certarũt Romani cũ finitimis de principatu. Cum Carthaginẽsib' de impio: cũ Gallis aũt p vxoribus, p liberis, p vita semp, cũ cęteris nationibus nõ nisi p gl'ia. Hoc eorũ pconiũ fortasse videret fictitiũ, nisi Strabo lib. 4. ẽt nobis testis fidelissimus, Vniuersa inquit natio (quã hęc etas Gallicã vel Gallaticã noĩat) Martis studio & aĩorũ ardet impetu, ɔferẽdæ pugnę alacritate impigra, semperq; spectantes in Boream, aut Oceano ppiores ɔferendis pugnis sunt audaciores. Florus itẽ de Senonib' sic ait. Galli Senones gẽs natura ferox, moribus incondita: ad hæc ipsa corporũ mole pinde ac armis ingentibus adeo oĩ gñi terribilis fuit: vt planè nata ad hoĩum interitũ, & vrbiũ stragem videret. Hi quondã ab vltimis terrarũ oris & cingente omnia Oceano ingenti agmine psecti cũ media vastassent, positis inter Alpes & Padũ sedib', ne his qdẽ ɔtenti p Italiã vagabãtur. Romã quin etiã aggressi, vniuersum populũ in Capitolio se suaq; oĩa recipere cõpulerũt, &, vt paucis multa dicentur, quaqua versum trãsirẽt, nõ fulminãtes sed fulmina plane videbãtur, dolebãtq; ignarã cruoris victoriam sibi cõcedi, & sine ruina trãsitũ patere. Et qd maximi terroris indiciũ est, pacem vnicuiq; empturienti pponebant venalem. Neq; potentem adeo gentem reperisses, q̃ nõ habito Gallorum psidio & fauore securã se credidisset. Merito ppterea T. Liuius auidas armorũ Gallicas gẽtes semper fuisse scribit. Idẽ quoque hñe (inquit) accolas Gallos inter ferrũ & arma natos, feroces cũ suopte ingenio, tũ aduersus Roma nũ populũ, quem captũ à se, auroq; redemptũ, nõ va na iactãtes memorãt. Fuerũt ẽt Galli tãta hoĩum frequentia & multitudine: vt trecenta & amplius arma torũ millia gens vna Belgica olim ad bellũ mitteret. Eorũ virtus aptius cognosci nõ põt q̃ lectione Trogi apud Iustinũ lib. 24. scribentis. Galli abundanti multitudine (cũ eos non caperent terræ q̃ genuerãt) trecenta millia hoĩum ad sedes nouas quęrendas velut peregrinatũ miserũt. Ex his portio in Italia ɔsedit, q̃ & vrbem Romã captã incendit, & portio Illiricos sinus ducib' auib': (nam augurandi studio Galli pręter cæteros clarent) per strages Barbarorum penetrauit:

trauit: & in Pannonia consedit, gens aspera, audax, bellicosa, q̃ prima post Herculē (cui ea res virtutis admirationē & immortalitatis fidē dedit) Alpium inuicta iuga & frigore intractabilia loca trāscendit: ibi dominis Pannoniis p multos annos cū finitimis varia bella gessere. Hortante deinde successu diuisis agminib⁹, alij Græciā, alij Macedoniā oia ferro ꝓterētes petiuere: tātusq; terror Gallici nominis erat, vt ēt reges nō lacessiti vltro pacem ingenti pecunia mercarent. Itē lib. 25. ait. Ea tēpestate Gallo⁊ iuuentus tātę fœcūditatis fuit, vt Asiā oēm velut examine aliquo implerēt. Deniq; neq; reges orientis sine mercenario Gallo⁊ exercitu vlla bella gesserūt, neq; pulsi regno ad alios q̃ ad Gallos cōfugerūt. Tātus terror gallici nominis siue armo⁊ inuicta felicitas erat: vt Regū nullus suā maiestatē tutā, neq; amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitraret. Itaq; in auxiliū à Bythiniæ rege inuocati regnū cū eo parta victoria diuiserūt: eāq; regionē Gallogręciā cognominauerunt. Nec mō Gallo⁊ (quos & Celtas Græci dixerūt) innumeras recēsebo victorias: vt in septentrionē ꝓfecti Celtoscytis nomē imposuerūt, vt Hispania lōgē lateq; domita Celtiberos & Gallecos sua victoria testes reliquerūt. Omittā quō à fertilissima Italiæ regione (quā latini ꝓpea cisalpinam Galliā vocarūt) exactis Tyrrhenis, Mediolanū, Laudā, Comū, Brixiā, Veronā, Bergomū, Vincētiā, Tridentū, Papiā, cōdiderūt: & Decimā Italię regionē ab incolatu suo Venetiā appellauerint. Nō dicā qua virtute Senā fusis Ethruscis, deuictis Vmbris, Senogalliā, ꝓfligatis Lucanis Galliopolim extruxerint. Qui Romanos ad Alliā fluuiū strauerint, Romā ceperint, captam diripuerint, direptā incēderint. Qui perpetuo successu Tribalos, Getas, Peones subegerūt. Græciā impleuerūt: vt iā dixi, Macedoniā occuparūt, sedes in ea parte Asiæ posuerūt, quā à se Gallatiā nūcupauere. Mitto habuisse Romanos (ēt cū iā sibi viderentur rerum dñi) ad Gallicos tumultus aurū sanctius repositū pōtifices eo⁊ (q in reliquū militię vacatione honestabant) Gallicis bellis ab aris ad arma ꝓgredi solitos. Hic referā q solus rex Macedoniæ Ptolemæus aduētū Gallo⁊ intrepidus audiuit: isq; cū paucis & incōpositis quasi bella nō difficilius q̃ patrarent parricidiorū furiis agitatus occurrit. Dardanorūq; legationē viginti millia armatorū in auxiliū offerentem spreuit. Addita sup cōtumelia, actū de Macedonia dicēs, si cū totū oriētē soli domuerint, nūc, in vindictā finiū Dardanis egeāt milites se hēre filios eorū, q sub Alex. rege stipendia toto orbe terrarū victores fecerint. Quæ vbi Dardano regi nunciata sunt inclytum illud Macedoniæ regnū breui immaturi iuuenis temeritate casurū dixit. Igitur Galli duce Beldio ad tētandos Macedonū animos legatos ad Ptholemæum mittūt, offerētes pacē si emere velit. Sed Ptolemæus inter suos belli metu pacē Gallos petere gl̃atus est. Nec minus ferociter se legatis, q̃ inter amicos iactauit, asr se pacē daturū negādo nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint. Nō.n. fidē se nisi inermib⁹ habiturū. Renūciata legatione, risere Galli vndiq; acclamātes breui sensurū si sibi an illi ꝯsulentes pacē obtulerunt. Interiectis dieb⁹ ꝑlium ꝯseritur, victi Macedones cædunt, Ptholemęus multis vulnerib⁹ saucius capit, caput eius amputatur, & lācea fixum tota acie ad terrorē hostium circunfert. Paucos ex Macedonib⁹ fuga seruauit, cęteri aut capti aut occisi. Hæc cū nunciata p oēm Macedoniā essent portæ vrbium clauduntur, luctu oia replent, nunc orbitatem amisso⁊ filio⁊ dolebāt, nunc excidia vrbium metuebāt. Nūc Alexādri Philippiq; regum suo⁊ noīa secuti, numina i auxilium vocabāt: sub illis se nō totos, verum ēt orbis victores extitisse, vt tuerētur patriam suā, quā glīa rerū gestarū cœlo proximā reddidissent: vt opē afflictis ferrēt, quos furor & temeritas Ptholemæi regis pdiderat orabāt, desperātib⁹ oib⁹ nō vouis agendū: Sosthenes vnus de Macedonū principibus ratus, ꝯtracta iuuentute & Gallos exultantes victoria cōpescuit, & Macedoniā ab hostili depopulatione defendit. ob q̃ virtutis bñficia multis nobilibus regnū Macedonię affectātibus ignobilis ipse ꝑponit. Et cū rex ab exercitu appellatus eēt, ipse nō in regis: sed in ducis nomē iurare milites coegit. Interea Brenus, quo duce portio Gallo⁊ in Græcia se effuderat, audita suorū, q Belgio duce Macedones vicerāt. Indignatus parta victoria tā opimā pdā, & orientis spoliis onustam: tā facilē relictā eē, ipse adunatis cētū quinquaginta millibus peditum, & quindecim millibus equitū in Macedoniā irrūpit. Cū agros villasque popularent, occurrit ei cū instructo exercitu Macedonū Sosthenes. Sed trepidi à valētibus facilē vincunt. Itaque cū victi se Macedones intra muros vrbiū cōdidissent, victor Brennus nemine prohibēte totius Macedonię agros depredatur. Audi & eundē Trogū apud Iustinū lib. 20. epithomatū, ita loquētē. Dionysium gerentē bellum, legati Gallo⁊ q añ menses Romā incēderant, societatem amicitiamq; petētes adeunt, gentēq; suā inter hostes eius positā esse, magnoq; vsui ei futurā vel in acie bellāti, vel de tergo intētis in plūū hostibus affirmāt. grata legatio Dionysio fuit, ita pacta societate & auxiliis Gallorū auctus, bellū velut ex integro instaurat. Sed qd in tanta secula Galli valuerint, q & Romanos varia sæpenumero victoria fatigarint? Nam, vt Antias historicus Anno ab vrbe cōdita 642. Caius Mālius, & Quintus Cepio ꝓcōsules aduersus Cymbros, & Teutones, Tigorinos, & Ambronas Gallo⁊ gētes; q tūc vt imperiū Romanū extinguerēt ꝯspirauerant, missi, ꝓuincias sibi Rhodano flumine medio diuiserūt, ibi dum inter se grauissima inuidia & cōtētione disceptāt, cū magno piculo Romani nois Italici victi sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius cōsularis captus atq; interfectus est. Duo filij cōsulis cęsi 80. M. Romano⁊ sociorūq; ea tēpestate trucidata septuaginta millia Calonū atq; Lixarū interfecta. Ita & ex oī penitus exercitu x. tātummodo hoies q miserum nunciū ad augendas miserias reportarēt superfuisse referunt. Gallis binis castris atque ingenti pda potiti, noua quadā execratione cuncta q̄ ceperant, pessundederūt, vestis discissa & ꝓiecta est, aurū argentūq; in flumē abiectū est, loricæ virorum concisæ, phaleræ quoque equo⁊ disperditę, equi ipsi gurgitibus immersi, homines laqueis

queis collo iditis ex arborib⁹ suspēsi sunt. Ita vt nihil pdę victor, nihil misericordiæ victus agnosceret. Maximus tūc Romæ nō solū luctus: verū et metus fuit. Hęc Antias recitat⁹ à Cāpegio i suo trac. 1. de trophę is Gallorū. Et vltra iquit, q circa annū ab vrbe ɔdita 483. Galli Cisalpini noui extitere Romanorū hostes: aduersum quos varia sorte bellatū est. Nā in primo ɔflictu Valerio ɔsule 3500. cecidere Romanorū. Et vt Fabius historicus attestat anno ab vrbe cōdita 645. Lucio Aemilio Catulo, Gayo Attilio Regulo ɔsulib⁹ magna formidine ɔsternatus senatus defectione Cisalpinæ Galliæ. cū ēt ex vlteriore Gallia igēs aduētare exercitus nūciaret, maximē Gessatorū, qd nomē nō gētis, sed mercenariorū Gallorū, est. Itaq; pmon ɔsules totius Italiæ ad psidiū īperij cōtraxere vires. Quo facto, ī vtriusq; ɔsulis exercitu 800. mil. armatorū fuisse referunt. Ex qb⁹ Romanorū & Cāpanorū fuerūt peditum 368000. equitū verò 26600. cętera multitudo fuit. Cōmisso plio apud Aretiū Attilius cōsul occisus est. 8000. Romanorū, uec saltē tāta quāta eus terrere debuit cęsa sui parte fugerūt. Nā tria millia eorū. tūc īterfecta historici tradūt. qd ideo ignominiosius turpiusq; ē tā paucis amissis tāta agmina diffugisse. Idē Iustinus li. 38. de Gallis & eorū virtutib⁹ ɔ Romanos ait. Audiere pplos Trāsalpinæ Galliæ Italiam ingressos maximis eā plurimisq; vrbib⁹ possidere. & latius aliqnāto solū finiū q in Asiā, q̄ dicatur ī bellis eosdē Gallos occupasse. Nec victā solū dici Romā à Gallis, sed ēt captā: ita vt vnius illis mōtis tantū cacumē relinqueret: nec bello hostē, sed pretio remotū. Gallorū aūt nomē qd semp Romanos terruit, in partē viriū suarū ipse habeat. Nā hos q Asiā incolūt Gallos, ab illis q Italiā occupauerāt sedib⁹ tm distare, originē quidē ac virtutē genusq; petit idē habere. Quid .n. Plutarc. de Gallis dicit? Nōne de Cęsare loquēs, sic ait? Cæsar nouē annis militās Galliā vniuersam à Pyreneo saltu alpib⁹q; ad mūtē vsq; Gebēnā & Rhenū Rhodanūq; populo Romano subegit, &c. vt alius scribit historicus, pacata Gallia à Cæsare maior gloria illi fuit q̄ si totū sibi subegisset orbē. Fatet tñ Cæsar ī cōmētariis suis li. 1. se Rhenū trāsiisse nō sua spōte: sed rogatū & accersitū à Gallis: nō sine magna spe magnisq; pmiis pdicauit, domūq; ppinquos reliquisse, sedes habere. ī Gallia ab his cōcessas, obsides ipsorum volūtate datos, stipēdiū capere iure belli: qd victores victis īponere ɔsueuerūt: nō se Galli, sed Gallos sibi bellū intulisse. Quid igit de Gallis dicēdū venit, si Cæsar ob Galliā nō tā deuictā, q̄ ab ipsis Gallis deditā, maiorē gloriā meruisse videat, q̄ si reliquū sibi orbem pacasset? O gloriosum Gallorū genus. O genus fortissimū. O gens bellicosa, vt dicit Salustius in bello Catilinario: pterea q natura gēs Gallica bellicosa est, gēs aspera nec minus religiosa, gēs fœcunda, gens animosa, ferox, diues, armipotēs, eximia, egregia, fortis, alacris, armorū auida, & plurib. aliis epitheis testimonio tā poetarū q̄ historicorū adornat. Per ipsam. n. reges regnāt. p ipsam īperatores triūphāt. Si Galliam Cæsar nō cognouisset, nō solū imperiū nō vsurpasset, sed nec dictatoris ppetui nomē obtinuisset. Soli Frāci, soli Frācorū principes, ac duces ex oium gēnum numero ausi sunt Cęsareæ ɔsulere vtilitati, & pōpeia nā bello Pharsalico ī uadere ac debilitare audacia. Sub Pūpeio multo plures militabāt q̄ sub Cæsare: sed Cæsar virtute Gallorū q sub ipso militabāt atq; īperu magno hostes adorit ac multos cędēdo, vulnerādoq; strauit. Cæsariani more hostiū ora senētes eos telis cuspideq; infestabāt: quo feriendi genere hostes territi oculorum periculo, terga dare coacti sunt. Cæsar aūt duob⁹ et viginti tm millib⁹, quorū maior pars Gallorū erat, imperabat. Sub Pūpeio verò multo plures q̄ his totidē militabāt. Sed hæc victoria nō Italorū, sed Gallorū fuit, q tanquā Persæ sub vno Cyro ɔ Cresum & Assyrios hoīes timidos bella gesserūt. Itē Iuli⁹ Celsus Gallorū tñ ęmulus lib. 5. de bellis Cęsaris, de Gallis sic ait. Galli hoīes sunt aperti, minimeq; insidiosi, qui per virtutē, magis q̄ per insidias dimicare ɔsueuerūt. Et Cæsar in cōmentariis suis. Illud quoq; puidentissimi ducis augebat curā, q insidiosissimo cū rege rēgerebat, assuetus dimicare cū Gallis apertis hoibus, insidiarum nesciis, nec fraudibus, sed virtute bellātibus. Et hæc Cāpegius in d. lib. de trophæis Gallorū. trac. 5. Dicit tamē F. Patritius in lib. de instit. reipub. lib. 9. tit. 3. q antiqua cōsuetudo Gallorū erat vt sagaces aliqui viri præficiantur qui famā ac rumorē hauriant & viatores inuitos etiam consistere cogant: vt quod quisq; eorū de qnaq; re audierit, aut cognouerit qrant, discātq; quibus è regionib⁹ veniāt, quidq; acturi sint: & qcunq; acceperint mōhātur q prouūciare cogant: & ista consuetudo esse bona si obseruaretur in Gallia. Sed p certo sciūt aliæ nationes istud optimè deducere ad effectum, Galli autem omnibus confidunt, omnes etiam exteras gētes & hostes suos ad se aduentare & residere siunt, vnde eorum consilia sunt omnibus etiam inimicis nota: & cito promulgata: qd non fit neque apud Italos, Hispanos, Anglos, nec Alemanos, qui nō sinunt extraneos pātriā eorum aggredi sine sal uo conducto.

Et licet multi historici Itali & alij extranei æmuli sint, & Galli infesti suis scriptis, attamen verū nōnunquā pfiteantur necesse est: mitto antiquos. Quid aūt recentiores de eis sentiant, adduco F. Philelphū Italū in quadā epistola ad Carolum VII. Francorum regē, ita. n. ait. Si verum sine cuiusquam inuidia fateri licet, postea quā impia & immanis illa sceleratissima Mahumeti secta inualuit, nullum est vsquā hominū genus, cui plus debeat Christiana religio, quàm inuictæ Francorum nobilissimęque virtuti, vt suprà iam dixi, vbi Galli laudantur ex fide Christiana.

Antonius Sabellicus Enneadis 10. li. 5. de virtutibus & moribus Gallorū, sic inquit. Ritus Gallorum, omnino diuersus ab eo q olim fuit. Maiorū quodam demonum cultores hi vt cæteræ gētes, nunc vere pietatis obseruātissimi: viuebāt tunc populi qsque sibi, viuebāt & ciuitates. Pauci numero reguli ī tota gēte, nūc reges īperium latè oīa tenet. Matrimonia Italico ritu celebrāt. Liberales artes multis curę sunt, & imprimis diuinarū artiū studia. Gymnasium qd Parisius est id declarat, omniū q̄ sunt i terris celeberrimum. Sūt & Romanarū literarū appetētissimi, nec Græcas aspnant. Penes magistratus iudicia sunt. regū est hos legere

egere & istituere. i bellis cataphracto equite vtunt, peditēq; leuiter armato vtunt, & sagittariis q̃ lōgiores intēdunt arcus, nec corneos, vt Scythæ & totus ferè oriēs: sed ex taxo alia ve duriore materia, sunt Frāci ē Troiana stirpe oriūdi. De pluribꝰ aliis histori cis æmulis Galloꝝ, vide p Cāpegiū i trophæis Gallorū. trac. 3. p Textorē i suis epithetis, i verbo, Galli. p Lōgoliū i sua oratione de laudibꝰ Frācorū. vbi & amplē de laudibꝰ Caroli magni aliorūq; regū Frāciæ. De Rolādo, de Gothofredo Bollioni, & de Balduino, q̃ p fide Christiana multa bella gesserāt: de qbꝰ ī in 5. par. i 31. ɔsid. vbi fit mētio de regū Frāciæ landibus.

Baptista Mātuanus (qui vt Italns nobis fauere nō consueuit) testimonium de Gallis & Gallia tulit in lib. 2. de sancto Dionysio. vbi terram ipsam, mores, & virtutes populi collaudat in hunc modum.

Gallia terreni pars est non infima mundi.
Sed longe lateq́, patens Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italiæ: nostro hinc pelago (qua respicit austrum)
Clauditur: Oceano geminas quæ respicit vrsas.
Vnde venit boreas, hibernaq́, frigora surgunt.
Et vada Theutonici tangit vastissima rheni.
Terra hominum, frugumq́, ferax, armenta gregesq́,
Vberibus pascens glebis, non languida cœlo
Tabifico: non mortiferis infesta venenis,
Vt Lybiæ, non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes, non torrida ab æstu.
Qui faciat steriles (vt decolor India) campos.
Non etiam noctis pallens semestribus vmbris:
Quale sub Arcturo positum mare & vltima Thule.
Sed nec vt Ægyptus: quia fusa palustribus vndis,
Sed cœlo & teneræ fœcunda vligine terræ.
Insita Gallorum ingeniis (quanquam modò circa
Numina cum reliquis lusi mortalibus errent.)
Religio, postquam fuerint ad sancta redacti
Legis scita non vlli constantia maior,
Nulli maior erit pietas in numina genti.
Defendet mucrone fidem, belloq́, domabunt
Quoscunq, audierint Christum se attollere contra:
Et certum munimen erunt, quod non sinat iram
Barbaricæ gentis nostros incurrere fines.

Subiungit tandem.

Gallia fert acres animos, & idonea bello
Corpora, non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit, non Parthia versis,
Quæ bellatur equis fugiens, licet inclyta Crasso
Facta sit extincto, signisq́, superba latinis.
Quas gentes olim non contriuere? per omnem
Inuecti Europam, quasi grando aquilone vel austro,
Importata graui passim sonuere tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeia videtis,
Arx attollentem caput illo in monte superbum:
Pannones, Æmathij norunt, scit Delphica rupes,
Quæ nisi terrificis subito conuulsa ruinis
Oppressisset eos, non defendisset Apollo.
Conserta argento templi sacraria & auro.
Intrauere Asiæ fines, prope littora Ponti.
In gentem creuere nouam, quæ tenditur vsque
Ad iuga Pamphilium garamantica sydera contra,
Inter Cappadoces posita & Bithynica regna.

Item in eodem libro.

Ignea mens Gallis & lactea corpora nomen
A candore, datum populis, muliebria tingit
Ora color tyrius, paphium meditata decorem.
Ex geminis fecit natura coloribus vnum:
Læti, alacres, lusu, choreis, & carmine gaudent:
In venerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapes ad sacra deum seruire, iugumq́,
Ferre negant, fugiunt figmenta & hypocrisim, ore
Liberi, & ingenuis mos est, tetricosq́, perosi,
Venatu aucupio campos, montana lacusq́,
Solicitant: bellandi vsu lætantur equorum.
Terga fatigantes, loricæ hastilia, & arcus.
Delitiæ genti, sub dio ad sydera somnum
Carpere, fuscari sole & ferrugine pulchrum est.
Puluere conspergi, & grauibus sudare sub armis,
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire,
In pugnam & gladios & morti occumbere dulce est.

Ludouicus Bologninus iurisperitus de felici imperio, & statu Gallorum sic scripsit.

Francorum reges sacro sub nomine nati,
Concilio semper valuerunt semper & armis,
Sanctaq́, fautores bonitatis iura tenentes
Appellat Romana suos ecclesia agnatos,
Et primogenitos, tali sunt nomine digni.
His Deus imperium dedit, & sua iura tuetur,
Vnguntur, sancti fiunt quicunq, creantur:
His subsunt centum generosi nominis vrbes.
His populi subsunt, gentes & maxima regna,
His fines sine fine patent, pater vnus & orbis.
Innumeri his subsunt domini, dominiq́, tenentur,
His præstare fidem verbo, hos defendere & armis.
Omnes conueniunt, nemo est his arma recusans,
Pro sacro imperio Francorum & iure tenendo.
His medio est sextus Ludouicus nomine magnus,
Qui belli & pacis dominus bene cuncta gubernat,
Auget & imperium propria virtute deorum.
Hic prius indomitos superauit marte Ligures,
Auspice, Sforciadas pariter captosq́, subegit.
Sed pius & clemens vitam donauit vtrisq́,
Hæc generosa fuit maior victoria prima.

De aliis verò duabus principalibus orbis partibus, Asia, scilicet & Aphrica, & earum partialibus prouinciis, seu regionibus, & de laudibus et commēdatione ipsarum nunc scribere supersedeo, cùm satis superq́; de ipsis per historicos, cosmographos, & alios, quisque studiosus videre & indagare poterit.

Decimaoctaua ɔsid. Qm̃ ex quo equæ sunt necessariæ ad victū oīm aīalium, plus q̃ aliæ res mūdi, ita q̃ ex siti hoīes moreretur. vt dicit tex. in l. fi. ff. de riuis. excellētias aquarū paucis pstringēdo cōplectitur: qm̃ aliquę sunt aliis excellētiores. Et primò de aqua cœlesti seu pluuiali, q̃ excellētior est aliis. cùm, vt dicit Aristoteles lib. 8. de natura animaliū: Pisciū (inquit) genus maxima ex parte amnis fluuiis bene viuit. Ita. n. nō mō plus cibi nāciscunt, verūēt pluuio humore iuuat, vt ea q̃ terra gignunt. Olera. n. quāuis rigētur: tn̄ nō tantū proficiūt quantū imbre. Quod & ipsum harundinibus lacu prognatis euenit. nihil enim

hil.n.ferè accrescunt nisi aquæ pluuiæ accedant.

Adde Auerroë quoq; tract.2.1.par. Canticæ sup eo cantico. Aqua pluuialis purior cæteras antecellit: si fermè ꝑdere. Aqua pluuialis optima est, ac fontanis fluuialibusúe excellentior lõgè. Addit Auicen. eã ꝑcipue ꝓbari q̃ æstiua sit, & Ioue tonãte decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretant naturaliũ periti. Quæ quidẽ attenuatio fit tũ virtute cœli eleuãtis, sur gẽtisúe, tũ calidæ, siccęq; exhalationis ĩtra nubẽ inflammatę. vñ sint tonitrua perrupta nube. Illud obseruatione dignũ qđ ab eodẽ subnectit Auicen. Nec ꝑiexiit medicinę primo Pau. Aegineta, esse quidem ꝑcipuũ aquæ pluuiæ humorẽ, verũ citissime cõputrescere, ꝙ sit attenuatus oimiũ. Proinde celerius in eũ agere corrũpẽdo terrestrẽ aereũve colorẽ oon naturalẽ. Haustũ verò potu humorib⁹ putredinẽ ꝯcinnare, pectus oblędere, vocẽ ebetare. Putrescẽdi tñ causa iode ꝓruunt nõnulli, & Paulus ꝑcipuè: qm̃ aquę id genos à diuersis admodũ humiditatibus ꝓtollant, velut de cadaueribus, paludibus, vt lacus ꝑtereã, stagna, mare. Quam rationẽ approbasse Galenus videtur. Sed, inqt Auicen. si probari causa hæc posset, vituperari digna fotet cœlestis aqua. Igit attenuatio excellẽter facta putresactione ꝑceleri ansam ꝑbere verò fit similius. vt .n. attennatissimũ quodq; ẽ, ita ẽt mutationi obnoxiũ maximè censet. Statuendũ tñ sic opinãtur q disceptãtes cupiũt senteutias ꝯciliare. Nil ꝓhibere quin qñq; computrescat aqua pluuia: qa à tabidis corporibns aquarũ secernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestileutiæ vi. verũ subnotemus & diuersitatẽ alietã. Galenus idẽ in libro de bonitate aquę sic propemodũ scriptũ reliquit. Aquas (ioquit) pluuias serò lenissimas esse, subtiles itẽ ac puras, bonasq; & gustui prędulces. Educit enim sol & rapit tenuissimũ quodq; ex aquis. Vernę hyemalesq; censeri debent pręstantissimę, sicciores quidem à terra tollunt ęstate vapores, necnõ autumno quoque. At terrosus, vt sic dicam, aer est quẽ deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadant necesse est, inqt Hippocrates. Ex aquis leuissimæ sunt pluuiæ & dulcissimæ, atq; itẽ clarissimę, ac tenuissimę. Ratio aũt inquit idẽ ex sole tennissima quęq; proliciente ac leuissima. Hæc Cęlius lib. 14. lectionum antiq. 35. Et rationẽ bouitatis cœlestiũ aquarũ ponit eod. li. c. 36. ꝙ videas. & in c. 37. ponit qb⁹ oocumẽto sit cœlestis aqua: sed circa talia nõ iosisto. & de laude aqnarũ iã aliquid suprà ead. par. in 12. cõsid. relatũ est, ĩ qua fit mẽtio de quatuor elemẽtis, & infrà latins videbitur.

Fert & Athenis terræ fuisse simulachrũ (vt Pausanias ait) suppliciter à Ioue pluuiam comprecantis. Cuius in monte Hymetto visebatur ara, vt refert Cœlius libro lectionum antiquarum 14. c. 39.

Addo aquam benedictã multũ laudandam, cùm magis ꝓsit ad salutẽ. Nam sanctificat & purgat nos, tollẽdo venialia peccata: bona multiplicat, ĩsidias diaboli anertit, & à fantasmatis versutiis hoĩes defendit, vt dicit tex. in cano. aquarũ. de cõsecr. d. 3. & ibi Archid. referẽs ꝙ in cõcilio Naneten. ita fuit statutũ omnib⁹ dieb⁹ dominicis, q̄sqois presbyter in sua ecclesia ante missarũ solennia aqoam benedictã faciat in vase nitido, & de eadẽ populus aspergat: & vnũ mirandũ est, & est grande experimẽtum fidei nostræ ꝙ aqua benedicta quæ fit in vigilia Paschæ vel Penthecostes nunquam putrescit, ideo præstantissima.

Hic ẽt de aquis terrestrib⁹ est dicendũ. Quæ quidẽ sunt diuersæ: alię.n. salis, alię nitri, alię aluminis, alię sulphuris, aliæ bitumiuis, alię curã morboꝝ adhibẽtes. Nã, vt scribit in tract. de locoꝝ ac mirabiliũ mũdi descriptione. c. 26. & est post geographiã Ptholemęi. Iuxta Romã Albul ęaquæ vulneribus medẽtur.

In Italia fons Ciceronis oculorum vulnera & languores curat.

In Aethiopia lacus est quo perfusa corpora velut oleo nitescunt.

Zaniæ fons in Aphrica canoras voces facit.

Ex Clitorio fonte Archadiæ qui biberint, vini tædium habent, eosque abstemios reddit.

In Chio insula fontẽ esse dicunt quo hebetes fiũt.

In Boetia duo fontes, alter memoriam, alter obliuionem affert.

Cocici fons amorem Veneris tollit.

Boethiæ Lacus furialis est, de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit.

In Campania sunt aquæ, quæ sterilitatem fœminarum, & virorum insaniam abolere dicuntur.

Et refert Cælius lib. antiquarũ lectionũ 9. c. 15. in fi. fuisse in Achaia ciuitatẽ Argyrã nomine, ac fontẽ quoq;, & in propinquo fluuiũ Selemnũ, ab adolescẽte dictũ, qni Argyre Nymphæ illaqueatus amore, ac desiderio exardescẽs, sit à Venere ĩ eum deformatus. Vñ Selẽni aquam id adeptã laudis ferunt, vt ea ablutos amore liberet, tã viros, q̃ fœminas. Quod si est (ĩquit Pausanias) omni auro ꝑtiosior est Selẽni aqua.

In Aethiopia fonte rubro q bibit, Limphatic⁹ fit.

Lechircis fons Archadię, abortus fieri nõ patitur.

In Sicilia fontes duo sunt, quorum vnus sterilitatẽ fœcundat, alter fœcundam sterilem reddit.

In Thessalia duo sũt flumina, ex vno bibẽtes oues nigras fieri ferunt, ex altero albas, ex vtraq; varias.

Clitũnus lacus ĩ Vmbria maximos boues gignit.

Reatinis paludum aquis, iumentorum vngulas indurari dicunt.

In Asphaltide lacu Iudęę oihil mergi põt qcquid animã habet, & eum aliqui mortuum mare vocãt, & à fundo seu picẽ euomit, quã etiam bitumen appellant, & ꝓ pice in nauibus vtuntur. quæ res cũ adhoc humida ab antiqua educit, aiunt alio remedio disiũgi, atq; à se ipsa separari non posse, nisi mulieris menstruo sanguine, aut vrina.

In India Syden vocatur stagnum, in quo oihil natat, sed omnia merguntur.

Econtra in Alce lacu per Porcidamom omnia fluitant, nihil mergitur.

Marsiæ fons in Phrygia saxa generat.

In Achaia aqua profluit è saxis, Stix appellata, ꝙ illico potata interficit.

Celomium stagnum Siciliæ, tetro odore remouet approximantes.

Fons est io Aphrica, circa templum Ammonis, qui humoris oexibus humum coostringit.

Fons

Fons Iob ī Idumæa quater in anno coloré mutare dr in puluerulétum sanguiné, viridé, & limpidum: tribus mésibus in anno retinés ex his vnum coloré.

In Troglodītis lacus est, qui ter in die fit amarus, & deinde toties dulcis.

Fons Silua ad radicem montis Sion, non continuis aquis, sed in certis horis diebusque ebullit.

In Iudęa quodā riuus sabbatis oīb⁹ siccabat, licet aliis dieb⁹ satis igētib⁹ aquis pcepsq; deflueret. ab eo facto sabbatic⁹ appellabat, & iter Acharā Apameāq; labebat in ea Iudęæ parte in qua regnauit Agrippa.

In Sardinia fontes calidi oculis medétur, fures arguunt. Nā cęcitate detegitur furtum eorū, si sacramé to dato oculos aquis eis tetigerint, & alij dicunt esse Palici stagna in Sicilia iuxta Symnetum amnem.

In Asia quoq; iuxta Thianā fons Iouis appellatus frigidus vehemēter ebullit, ac portantes ex eo periuros statim graui vlcere, manib⁹ ac pedib⁹ eo𝓇 pcussis magno dolore illic vera fateri cogebat: vera aūt iurātes nihil oīno lędebat, vt Philostrat⁹ scribit, & recitat B. Fulgos⁹ lib. 1. de miraculis. c. de stagnis palici, &c.

In Epyro fontem esse ferunt, in quo faces extinguuntur accensæ, & accenduntur extinctæ.

Apud Garamantes fonté esse ita algentem die, vt non bibatur, ita ardentem nocte, vt non tangatur. De pluribus aliis fontibus diuersarum virtutum, vide eleganter per F. Patritium in institutione reip. lib. 7. tit. 10. & infra ista consideratione in fine.

Iam verò in multis locis aquę manāt perpetim feruentes tanta vi, vt balnea calefaciant, vt apud nos Heduos in oppido Borbonij Anserici, apud Borbonios in Borbonio larchēbaut. Et est Aquis, q̄ est vrbs capitalis ꝓuiciæ, & ī plurib⁹ aliis locis Galliæ. In Germania vt est Aquisgrani, aquę ēt calidę scaturiūt. Itē ī Italia vt apud Viterbiū, q̄ ciuitas dicta est, quasi vita ieriū veterano𝓇, quib⁹ benemerentib⁹ & honesta militia missis socius ille quietis, ac inter balneas ad curādas ęgritudines Romę q; ꝓximas: vt ab his si opus esset ꝯsiliū haberet, designabat. Quod euenit. Nā q̄dā terræ sunt q̄ multū sulphuris & aluminis hñt. Itaq; cum per venas calētes aqua frigida venit, vicino sulphuris calore contacta excandescit, nec talis ab origine profluit: sed permutatur dum scaturit & venit. Sulphur. n. & alumen secum ferūt aquæ materiā igne plenā, mirisque motib⁹ incalescenté. sed de hoc plene infrà 77. cōsid. dictū est. Et adde vnū scitu dignū, scribit Vict. li. 4. ꝙ aquę neruicos & podagricos efficiūt, sulphurosi fontes neruo𝓇 labores reficiunt. Hæc singularia, proprietates seu naturę, de pdictis scribuntur in loco suprà alleg. & pleniſſimè Plin. in li. 2. naturalis historiæ. c. 106. vbi de multis fontibus mirādis. &, vt dicit ibi, ꝙ aquarū natura à miraculis nō cessat. Nā plures sunt fluuij & fontes q̄ nō solū diuinis honorib⁹ colunt, verū ēt Iconiis & simulachris etiam humanis dicari cōsuetum est, vt infrà dicetur.

Natura aūt aquarū est multiplex, & habet multas ꝓprietates aqua. vt dicit Anton. Floren. in sua summa. in 3 par. li. 14. c. 2. §. j. vbi dicit, ꝙ est refrigeratiua, purgatiua, susceptiua luminis, fęcūdatiua aīaliū, suffocatiua & mollificatiua terrę. Aquarū itē mirandā naturā. vide per Cęlium lib. antiq. lectio. 14. in fi vbi inter alia dicit fonté apud Trezenios fuisse, cuius perēnes aquas pcipuè sunt admirati in 9. aun. siccitate, quibus pluit nunquā, accrescentibus cęteris oīb.

Et inter plura maria est vnum quod dr mare magnū, quod ab occasu ex Oceano fluit in meridié vergit, deinde ad septentrioné quod inde magnū appellat, qa cętera maria in cōparatione eius minora sunt. Istud est mediterraneū, quia per mediam terram vsq; ad orientem, Europam, & Aphricam, Asiāq; distermināt. Cuius primæ partis sinus quæ in Hispanis pfundit Ibericus & Balearicus appellat, deinde Gallicus qui Narbonensem prouinciam alluit. Mox Ligusticus q iuxta Gennā vrbé est proximus. post hęc Tyrrhenus, qui Italiam attingit, qué Græci Ionicum, alij inferum vocant. deinde Siculus qui à Sicilia vsq; ad Cretam vadit. deinde Creticus qui in Pamphiliam & Aegyptum pertendit, & sic de singulis. vt in dicto libro de mundi descriptione. c. 28. vbi describuntur alia maria à diuersis rebus, locis, regionibus ve denominata, vt ibi videre poteris. ex quo non insisto cùm sufficiat, ꝙ mare magnum est aliis excellentius.

Sed tñ inter alias aquas terrestres aqua maris est excellentior. Cùm mare sit mater aquarū. Et dicit Plinius ꝙ omni plenilunio maria purgantur, quædam & statuto tempore circa Messanā & Mylas fimo simila expuuntur in littus purgamenta. vnde fabula, solis boues ibi stabulari. His adde, vt dicit Plin. lib. 2. naturalis historiæ. c. 101. vt nihil quod nouerit præterea, Arist. nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multū in Gallico Oceano. & dūtaxat in hoīe compertum. Altissimum est. n. omnium aquarum, vt dicit Plinius eod. lib. 2. c. 11 5. vbi dicit, ꝙ altissimum mare est quindecim stadiorum, prout tradit Fabianus. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorū gētis vocant Bathea ponti trecentis ferè à continenti stadiis: immensam altitudiné maris tradūt vadis nūquā repertis. De diuersis nominibus, & quomodo Oceanus dicitur pater ac perpetuus hospes oīum aquarum, & ꝙ sunt maria famosa nu. 53. vide in supplemento Cronicarum. lib. 1. circa princ. Cur mare vndabundum incalescat, reliquis aquis agitatu frigescentibus, per Cælium lectionum antiq. lib. 14. c. 7. & eodem lib. c. 9. Cur mare dulcib⁹ aquis minus frigidum. itē cur perlucidū. & ibi c. 11. Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces ęstate fiant deteriores. & c. 13. Cur mare nauseabundos faciat, & mare cur salsum. ibid. c. 15. & c. seq. An mari superficies sit salsior.

Aduertendū est ēt, ꝙ inter alias aquas terrestres à mari sunt plures fluuij seu flumina. Et iter fluuios q̄dā ꝓpriis ex causis noīa acceperunt: ex qb⁹ nonnulli notādi sunt, q in historiis celebres memorantur.

Geon. n. fluuius est de paradiso exiēs, atq; vniuersam Aethyopiā cingēs, sic vocatus, ꝙ incremēto suæ inundationis terrā Aegypti irriget. Ge. n. Græce latine terrā significat. hic apud Aegyptios Nilus dictus est, pp limum quem trahit, qui efficit fœcunditaté, vnde & Nilus dicit, licet antea latine Milo dicebat.

Apparet autē in Hylide lacu, de quo in meridiem versus

versus excipitur Aegypto, vbi Aquilonis flatib' repercussus, aquis retrolustrãrib' intumescit, & inũdationẽ Aegypti facit. Aegyptus aeris calore semper so lẽ habet, nũquã nubes vel imbres percipit. Cuius loca Nilus fluuius æstatis tpe sole in cácro existẽte inũdat, quæ pro fluuiis vtunt. Oritur.n. fluuius idem inter Austrũ & ortũ. Etesiarũ flatus ex zephiri parte, i. ab occiduo flant. Et habent certum tempus. Nascuntur.n. mense Maio. Quarum flatus initio languẽs est, sed per dies augescit. Nam flant ab hora sexta vsq; in duodecimam. hoc igitur flatu resistunt ei vndis oppositis, quę etiam ostiis eius quibus in mare influit, arenarum cumulis Nili fluctus intumescũt, ac retro uerti cogunt. Sicq; aquę erũpentes propelluntur in austrũ. quib' congestis Nilus in Aegyptũ erumpit. quiescẽtibus quoq; Etesiarum flatibus, ruptisq; arenarum cumulis rursus in suum alueũ redit fluuius. de cuius laudibus infrà videbitur. & vide F. Patritium de institutione reipublicæ lib. 7. tit. 12.

Alius est fluuius ex paradiso terrestri exiens, q dr Gãges, & pergit ad Indiæ regiones, quẽ Physon sacra scriptura noiat, i. cateruã: qa decẽ fluminib' magnis sibi copulatis replet & efficit vnus. Fertur aũt Nili modo exaltari, & sup orientis terrã erũpere, ac secũ arenas aureas erũpere, ac secũ arenas aureas trahere.

Alius & tertius est fluuius ex ipso paradiso egrediens & contra Assyrios fluens, & post multos circuitus in sinum Persicum influẽs, & est fluuius Mesopotamiæ qui dr Tigris propter velocitatem, instar bestiæ tigridis nimia pernicitate currentis.

Alius & quartus est fluuius Mesopotamię Euphrates noie de paradiso exurgẽs, copiosissimus gemmis, qui ꝯ Caldæos vadit & per mediam Babyloniam influit. Hic à frugibus vel ab vbertate nomen accepit. Nã Euphrata Hebraicẽ interpretatur fertilitas. Mesopotamiam.n. in quibusdam ita vno & eodem tempore irrigat sicut Nilus Alexandriam. Hæc sunt quæ dicuntur in ea mundi descriptione. c. 53. vbi ex supradictis satis perspici potest, Nilum esse excellentiorem omnibus aliis fluuiis. quod apertè asserit Phil. Bergom. in suo supplemento Cronicarum lib. 1. circa principium. vbi ita inquit, q est fluuius totius orbis permaximus qui totam circuit Aethiopiam atq; Aegyptum. de quo Lucanus in decimo dicit.

Archanum natura caput non dedit vlli.

Excellentia.n. illius considerat ex multis. Primò pp eius longitudinem & amplitudinem, cum sit totius orbis permaximus, vt dixi. Secundò quoniam in eo sunt septingentæ insulæ, inter quas est illa celeberrima Meroæ, Sabbæ reginę sapientissimæ regnum. De Niloticæ aquæ laude pręcipua refert Cęlius lectio. antiq. lib. 14. c. 39. Cum ait, q ea cunctis virtutibus insignita creditur. Nam in medicinę ratione fluuialis aquę & palustris dãnatur, pręter Niliacam, est haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducens. sitim porrò restringit commode, nec frigida quidẽ vllũ inferens nocumentũ, & Galenus Nilũ ita laudat, vt bonitatis excellentia paucis admodũ comparari fluminib' possit. Nam & mulierũ fœcũditatem & partionem insigniter adiuuat. Ex eo ꝑterea in Aegypto solę oĩum palustres aquę redduntur cõmodiores, quando ęstate nec cõputrescant omnino. Seneca ĩ naturæ q̃stionibus. Pleraq; sunt (inquit) quoꝝ ratio reddi nõ põt, vt cur aqua Nilotica fœcũdiores faciat fœminas: adeo vt quarũdã viscera lõgẽ ꝑclusa sterilitate ad cõceptũ relaxauerit: Auicen. primo canonis quatuor ex causis Nilo icõparabilẽ bonitatis vim scribit attributã. Quarũ primã statuit à cursus lõgitudine. Secũdã ascribit regionis nitori ac ꝑstãtiæ, ꝑ quã fit aquarum delapsus. Tertiã putat q à meridie ĩ septẽtrionẽ deferant, sic.n. attenuari amplius. Postremò & immẽsam suffragari fluminis molẽ. Præterea dicũt Iouis vice fuisse Aegyptiis Nilũ. Vnde apud poetã Parmenonẽ scribitur. Iuppiter Aegypti Nile. qm̃, vt dixi, certis annis, tẽporibus superfusis ripis imbrium modo mirã campis fertilitatem inferat. Vnde Tibullus de eo.

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat her ba Ioui.

Dicitur inde & Chrysorrhoas quasi auro fluens. Ex quo videmus, q graues pœnæ sanciũtur iure ꝯ eos q̃ chomata seu aggeres Nili ruperint, vel violauerint omnino, vel ꝑter vetustatis morẽ, ita q ꝯcremari debent, vt est text. ad literã in l. vnica. C. de Nili aggeribus nõ rũpendis. & ibi glo. Cy. Albericus & Salicetus dicũt idẽ esse ĩ aliis fluuiis, vbi possit esse magnũ dãnũ, vt in Pado fluuio Italiæ, qđ nõ credo esse verũ. Cùm nõ possit esse talis & eadẽ ratio, sed alia pœna extraordinaria puniri deberẽt. Nã ĩ Aegypto nõ pluit vt dicit gl. rub. C. de cupressis. sed secus in Italia, aut aliis locis. Ideo ex ruptione aggerum Padi, vel alterius fluuij sterilitas et tm̃ dãni iferri nõ põt, ideo &c.

Ad ꝑdicta facit, qa ẽt emẽtes & vendẽtes arbores cupressi, in certis locis Aegypti quinque libris auri mulctandi sunt, vt in l. j. C. de cupressis. lib. 11. & est ratio, quia dictę arbores cõtinent aggeres tenentes aquam Nili, q̃ opportunis temporibus spargitur per agros, vt dicit d. gl. rubricaria, & iam suprà tactũ est.

Sed vlterius ꝓgamus cũ Cœlio q altius de aquarũ ꝑstantia iuestigat. Reliquoꝝ (inquit) aquę fluminum difficiles cẽsent arefaciẽdo ac sitim ampli' accẽdẽdo, ꝑsertim si regionũ adsit malignitas, nec aer admodũ accõmodus, qđ notauit Diosco. Auicenna eam aquã ita ꝓbat q̃ ortum præcipuẽ ęstiuũ, semperq; bonitate ꝓficere, dũ à fonte disclusa abit longius. Secundò ꝓbatur q̃ in septentrionẽ profluat, licet Pau. Egineta satis eam non ꝓbat: qm̃ sit icessu tarda, duraq; aqua, rursum icalescere tardius, ac frigescere, cui diuersum faciat ortũ petẽs. Improbant omnino ĩ occasum meridiẽue delabẽtes, ꝑcipuẽ meridionali assiliẽte afflatu.

Putearias quoq;, nec satis ꝓbas præ fontanis arbitratur Auicen. q terrosæ plurimum sint: vt q̃ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inesse & putrescẽtis materiæ qppiã necesse est, illuc solis radio minus ꝑtingẽte, nec prorsum ꝑflatu vllo vapores corruptioni obuios detergente: dicũt Galenus & Paulus vnam esse bonarũ, & malarũ aquarũ cognitionẽ. Si hyeme quidẽ calent, frigent verò æstate: deinde si puræ sunt, nec colore oblęso vitiatoũe. Et si mala nequaq̃ fuerit hypostasis, hoc est, subsistẽtia siue substantia. Item si leues sint qũ terrę promixtionẽ coarguit põdus. Cõsideratur

sideratur præterea incalescāt ne statim frigescātve,hu iusmodi.n. præstare. Niuis aqua potui pessima est,vt scribit Arist.vt refert Aul. Gel. noct. Atticarū lib.19. c.5. An aūt aqua sit coloris expers Cœlius lectionum antiquarū lib.14.c.9. & eod.li.c.16. scribit rationē, cur aquę fluentes sint dulces & aquarū colores.

De balneis & medicis aquis elegāter scripsit F. Patritius de institutione reip.lib.7. vbi de sulphuratis, aluminosis, bituminosis, & nitrosis fontib*, & quo vrbes & castra iuxta optimas aquas ædificari debēt. Item de signis aquæ puræ. & de aquis insalubribus.

Sed cōtinuando materiā sunt & plures alij fluuij, qui & à poetis & historicis celebres memorantur, vltra quatuor suprà enumeratos, inter quos enumerantur in dicta descriptione locorum 22. & sunt sequentes. Hydaspes.

Atar seu Araris, fluuius est Galliæ Celticę p fines Heduorum,& Sequanorum in Rhodanum fluens. Lucanus lib.6. Rhodanūq; fluētē pcipitauit Arar. Oritur è finibus Germanorum & labitur inter ducatum & comitatū Burgundiæ à parte oriētis & vulgo apud nos Sagona dr, mira tranquillitate per ciuitatis Lugdunensis mediū intelabens: & ita influit vbique incredibili leuitate,ita vt oculis in vtram partem fluat iudicari nō possit. Ista sunt verba Cęsaris in suis commētariis de bello Gallico lib.1, ideo molēdina nulla aut rara habet nec naufragiū facit. Fluui* qppe pisci-b* diues & laudatissimus,carpis crassissimis pcipuē,

Bactrus, Coaspis, Araxis, Orontes, Iordanis, Cydnus, Pactolus, Smyrnus, Meāder, Thanais, Inachus, Padus Italiæ fluuius alio nomine Eridanus dictus, qui rex fluuiorum à Virgilio in Georgicis describitur, Tyberis seu Albula.

Danubius siue Ister qui in Europa plus omnibus secundùm eundē Ptolemęū, famā habet, cū sit permagnus Germaniæ fluuius à niniū copia quibus augetur (vt fert) vocatur, de quo Ausonius epigrāmatista.

Danubius penitis caput occultatus in oris,
Totus sub vestra iam ditione fluo.
Qua gelidum fontem mediis effundo Sueuis.
Imperiis grauidas quas seco Pannonias.
Et qua diues aquis Scythico soluo ostia Ponto,
Omnia sub vestrum flumina mitto iugum.
Augusto dabitur, sed proxima palma valenti,
Inueniet fontes hic quoq; Nile tuos.

De cuius laude & excellentia, vide Franc. Irenicum in sua descriptione Germaniæ li.8.c.17. cū pluribus sequentibus. & ibi scribit, an Nilus Danubio sit maior. & ibi etiam de pluribus Germaniæ fluminibus.

Rhenus fluuius Gallię iter tres Europæ maximos fluuios computatus, qui de iugo Rheticarum Alpiū vsque in Oceani profunda cursus suos dirigit.

Rhodanus Galliæ fluuius, q̄ adeo magni & velocis cursus est, vt vix (pcipuē flāte borea) aduersa possit nauigari aqua. Ferūt, & verū est, hūc fluuiū Alpibus oriri, q̄ Italiā à Gallia diuidūt: nō lōge à fontib* Rheni & Danubij. Fertur per Lemanū lacū Gebēnę vicinū, & versus occidentē p Galliā fluēs motu pcipiti ciuitatis Lugdunēsis muros ab orientali parte alluit, & in loco plano sub ipsa vrbe, & prope eā Arar Rhodano cōmiscet. Inde ad meridiē ꝯuersus & Isarā Druentiāq; suscipiēs, i Thirreni ęquoris freta irrūpit. Scribit Aul. Gel. post M. Varronē noct. Atticarū.li.10. c.6. iter flumina q̄ vltra iperiū Romanū fluūt prima magnitudine esse Nilū, s̄m Istrū, ꝓxima Rhodanum.

Iberus, Minius, Tagus, q̄ cæteris fluuijs Hispaniæ prælatus est, quia copiosus aureis arenis, Bæthis.

Sūt & plures alij fluuij i Gallia pcelebres & maximi nauigabilesq;, de quib* nō fit mētio in pdicta descriptione locorum, sed Ptholemæus i suis tabulis li.2. & de eis iā meminimus i ista parte supra de laudibus Gallorum, & sunt Carontonus, Mosa, Mosella, Dordona, Athesis, Druētia, Isara, qui duo fluuij Rhodano se iungunt. Scaldus, Lizia, Matrona q orit apud Lingonas, Sabus. Garūna dilabēs ex Pireneo in Oceanum excurrit. Est.n.in Gallia Nabornēsi terminās Aquitanos, distans à Narbone stadiis octingentis tribus: deinde amplificatus amnibus per Bituriges & Santones Gallicam vtraque gentem effluit.

Ligeris seu liger orit in finib* Aruernorum, & distet minas campos nostros à campis Borboniis à parte meridiei, & in Oceanum influit, maximi cursus est, & vtriusque Ligeris, scilicet & Garumnę duo stadiorum milibus nauigatio est.

Sequana fluuius est Gallię Celticæ. Nā orit i ducatu Burg. in finibus sancti Sequani, nō pcul ab vrbe Diuionēsi: & per mediū ipse ducatus labit, et ciuitatis Trecēsis et Parisiēsis, vñ flnmē Parisiēse dr. vt dicit gl. in verbo, manumitti. in L.ij.ff. de officio pconsulis, Textor verò in sua officina ponit noīa flu. pcipuè, vbi multa ponit, q̄ videri poterūt, & est i fol.157. & in fol.156. ponit fluuios auriferos & gēmiferos. Et i fol. eodē ponit aquarū mirabilē naturā, allegās Oui diū. quos videas, qa idē dicūt qd hic ante dictum est,

Cœlius lib. antiquarum lectionū none.c.57 fluminū simulachra varie nūc humana, nūc bubula seu bouilla exprimi specie consueuisse refert, cuius verba sunt. Qm̄ poetæ multa illustres fabulositate in fluminū mentione, quascunq; collibitū fuerit illis imagines circūponit, ac velut graphice deliniantes cōformant, visum ad præsens, q̄ mihi suggerit historia ex superstitione veteri studiosis cōmunicare, quo i poeticis fiant quasi Meandris adminiculatiores. Cōpertū igitur illud in primis nō solū diuinis cultos horrendus fluuios: sed & iconas illis, ac simulachra dicari frequēter cōsuesse, verū nō modi vnius. Siquidē humana eos specie effingere nōnulli, qbus, bouinā alij effigiē induxerūt, in iis Erasinus est, Eurotas itē apud Lacędemonios, Asop* apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus hois figurā præfert, Alpheus Cephisum Atheniēses hominē mōstrāt vtriq; Sed ita, vti ꝓmāt se nihilominus cornua, Syracusani & Anapū in Scilia forma insigniūt eadē. Cyanē verò fontē fęminea circūuestiūt specie, Crimnisum quoq; & Telmissum humana honestari facie legim*. Pueri speciē formosioris adamarūt Agrigētini in cognomine ciuitati fluuio, q & apud Delphos statuæ ex ebore dicare, fluminis ascripsere nomē. At pueri nihilomin* simulacrū erat. & ita Parisiēses Sequanā eorum fluuiū sub forma & effigie puellę venustę depingere solent,

lent,cui titulū addūt, videlicet, Sequana mater Parisiorum. Sicut & Arat seu Sagona mater Lugdunensium dici potest.

De fontibus aūt scitu dignū est,quis omnium fontiū sit excellentior,& extollendus supra alios, & de quo historici meminerint,aut poetæ: & videtur esse fons paradisi terrestris totum nemus irrigans, diuisusq́;,in quatuor nascentia flumina, de qbus hic ante de plurib^9 ponit Textor in sua officina,folio 340.

Inter cęteros fontes sunt excellētiores in Europa tres fontes salsi in comitatu Burgu. in oppido, seu vrbe noie Salinę,quę vulgo Salius dr,ex quorū aquis (quæ vt igni cōprimunť)fit sal admodū albū, quo tota Burgundia,ferè Sabaudia,& Sueuia vtitur:in quo sunt ædificia ampla miræ magnitudinis & magnificentiæ,operarij & artifices infiniti ad vsum ipsius salis.Ex quibus fontibus ingens & vix credibilis prouenit redditus singulis annis, de summa tercentum mille librarū & vltra.Qui quidē redditus obueniunt & principi patriæ, & multis aliis dominis, & ecclesiis.Et inter alios dñi de Cabilone, illustrissima & à Troianis oriunda familia, q nūc dicuntur principes Orengiæ,habēt vigintiquatuor mille libras redditua les ex ipso fonte.Percipiunt & ex eo multos redditus annuos ecclesia collegiata nostræ dominæ Heduen. ēt Abbatia sancti Ioannis magni in burgo Heduensi & propè oēs ecclesiæ in Burgundia existentes.

Addo,q ēt mirabilis fons apud Gratianopolim vt bē Gallicā reperitur, qui quamuis calētes aquas non habeat:tñ simul cū ipsis aquis flāmas sæpè emittit, duobus eodē loco tpeq; simul manētibus inter se cōtrariis elemētis.vt refert Bap. Fulg.ī sua Collectanea de dictis factisque memorabilib.li.1.ti.de miraculis.

Nō caret ēt admiratione(vt ait) fons in Britannia, qui est in diœcesi Lincoliensi intra Lontham & Norantonam vrbes,quia experimento cognitum est, ligna in proximis cæsa siluis, si in fonte demergantur, intra annum lapides fieri.

Et subiungit, in regione quoq; vbi Gothorū sedes in septentrione erat,fons est cuius experimentū à Federicō primo factū Albert^9 magnus scribit,missa manuū suarū theca:ī qua ne falleretť,signū suū ī cera impresserat,cui^9 dimidia pars fonti immersa ī lapidem induruit, reliqua parte sub corij ac ceræ specie, vt ante erat, remanente.

In Gallia quoq;, teste eodē,in paruo lacu,iuxta oppidum qui Lochis dicitur deprehensum est arbores quæ in eū iam diu ceciderunt in lapides conuersas.

Quædā ēt mira refert de fonte existēte mille passibus à Senisi oppido Lucaniæ in Neapolitani regni parte(ea quā nunc Basilicatam vocant) q salsis manat aquis:ad eū siquis accesserit nihil locutus,neque retro auersus fontē puris clarisq; fluentem aquis inuenit,q si secus dū ꝓficiscitť egerit,turbatū offendit fontem.Si verò seruatis quæ ad claram fontis aquam in ueniendam fieri oportere dicta sunt, illuc profectus loqui cœperit,loquendo turbari fontem perspicit.

Et,vt ait Plinius lib. 18.c. 22. Aquarū differentia magna riguis est.In Narbonēsi ꝓuincia nobilis fons, Orge noie est.In eo herbæ nascunť in tm̄ expetitę bo bus,vt mersis capitibus,totis eas quærāt viribus. Et cur vi calentium aquarum lapides gignantur vide infra in 77.consideratione.

Scitu ēt dignū est vltra deducta,excellentiā aquarū ꝯsistere in multis aliis.Cū intersit reipublicæ in ciuitate salubres & optimas esse aquas (dixi hic ante in 12.ꝯsid.) Cuius rei gratia plura statuerūt conditores iuriū volētes & cupientes,vt plurimū semper reipublicę pro vtilitate hominū prouidere.vt dicit Franci. de Ripa in tracta.de peste.folio.32. 33. vsque ad 36.

1. Primò aquarū custodes(q Hydropbylaces nominātur)fauore publicæ vtilitatis oīum munerū personaliū immunitate perfruunť.l. decernimus.C.de aquæ ductu lib.11.p quā legem dicunt ibi Bar.& Ioannes de Platea q generale bannū regis vocant quemlibet ad bellū non cōprehendit hos aquarios,& aquarum custodes.qui ab eorū officio nō debent amoueri. qđ intelligit Franc.in aquariis deputatis per principem seu ei^9 vicariū ꝓ habēda & custodiēda aqua ad vsum publicū,secus (vt ait)in aquariis huius temporis qui operas locāt ad tēpus alicui cōmunitati.vt ꝓbatur teste eodē,in d.l.decernimus.Credere tñ idē esse ī quacunq; ciuitate, vbi certať de vtilitate publica ipsius ciuitatis. Qm̄ tales deputati à ciuitatibus debēt esse immunes ab oībus munerib^9, & per ciuitates debēt eorū onera supportari erga principē. Sicut ī simili vidēm^9 de multis officiariis ciuitatū, q sunt immunes quo ad eos,sed alij ciues supportant eorum onera, quia in aliis deseruiunt ciuitati.

11. Prædicti aquarū custodes sunt ita priuilegiati, & ab oīb^9 honorādi. Vt potius cognoscatur,signari debēt ī manib^9 p impssionē signi principis,aut illi^9 dñi, vbi sunt deputati.vt inqt tex.in d.l.decernimus.Loco cuius impressionis, seu caracteris hodie seruiētes principi,aut alteri in aliquo officio,debēt deferre baculū depictū signo dñi:vel aliud signū ab ipsis seruiētib^9 portari solitū:vt cognoscať ab oīb^9, q seruiēs est curię talis dñi.Sic ēt legati Romanorū berbā quandā deferebāt (q̄ vocať sagmina) vt cognoscerētur,vt nullus eis inferret iniuriā l. sanctū.ff.de rerū diuisione. Ad qđ accedat l.j. C. de latina libertate tollēda circa mediū.vbi patet seruos debere portare pileū,Ita dicit Iac.Rebuffi in d.l.decernimus.vbi ēt deducit, q in simili si ponatur quis in saluaguardia,vt cognoscatur, debent apponi penuncelli regij in domibus,seu prædiis,vbi apponitur saluaguardia:& istud cōmuniter fit apud nos,& in tota Gallia. Et isti penuncelli denotant talia esse in saluaguardia principis datiua. Alij verò officiarij qui habent signa cōsueta,ex quib^9 cognoscuntur,vt sunt cliētes principis, ex hmōi signis,semp sunt in eius saluaguar. hoc est ꝓtectione. Iō in locis vbi aquarū custodes portāt sua signa tutātur saluaguar.principis, nec ipunè offendi possunt.

111. In hoc priuilegianť aquæ, q pdia in qbus trāseūt & sunt aquęductus, ꝯsequuntur imunitatē ab oīb^9 onerib^9 extraordinariis, & supindictionib^9 q̄ ꝓ illis pdiis imponunť.l.j.C.de aquęductu lib.11. Et istud rōni ꝯgruit, eo qa possessores pdiorū,vt p q̄ aqua publica defluit teuētur suo sumptu aquęductū purgare d.l.j. Iō ius & rō suadet hoc casu, cū in hoc grauenť,

vt in aliquo releuentur. Ideo cessante causa, si nō te neantur aquæ ductum purgare suis expensis & sumptibus: sed vt plurimum cum purgentur expēsis publicis, ideo nō habent illam immunitatem.

IIII. Quia ꝑ vtilitate publica, & ad vsum publicū, licet trāsducere aquā p agros priuatorū, ēt dominis inuitis, lege si locus §. cū via ff. quēadmodum seruitus amittatur. d. l. j. C. de aquęductu. satisfacto tñ damno dñis prædiorū l. si venditor §. si cōstat. ff. cōmunia prędiorū. Fel. in c. quæ in ecclesiarū col. x. extra de cōstitutio. quod intellige ad vsum publicū, vt dictū est, nō ad vsum priuatū l. quēadmodū §. si protectum ff. ad l. Aquiliā. de Ripa tñ in loco antè citato dicit idē esse ad vsum priuatū ex decretis ducal. ducat. Mediolani.

V. Quia in fauorē aquarū fuit interdictū dominis prędiorū, ꝑ quæ aqua publica cōmeat, ne plātēt arbores propè aquæ ductus, nec natas, vel renatas teneāt per quindecim pedes. d. l. j. Ratio ibi assignatur. Ne arborū radices fabricā formæ corrumpant: &, vt ait Fran. de Ripa loco ante alleg. Ex hoc cognoscitur istud solū procedere qñ aqua ducitur per canales lapideos, ligneos, vel plūbeos (vt in hac nostra ciuitate Hed. vbi aqua fontis, qua ferè oēs vtūtur ducitur per canales olim plūbeos, nūc ligneos. crederē tñ necessarium fore, vt reducerētur ad pristinā naturā, & ad canales plūbeos.) Secus verò, vt ait, si ꝯducatur per patentes alueos, qa Ripæ arborū radicibus magis muniūtur, q̄ corrūpantur l. j. §. oportet ff. ne quid in loco oportet ff. ne quid in loco publico ripave eius fiat.

VI. Quod qui ex publico aquę ductu ad suū fundum aquā diuerterit absq; licētia principis, vel illi⁹ ad quē spectat: fundū amittat, & fisco acquiratur l. ij. C. de aquę ductu. & vsurpatā aquam restituat. d. l. decernimus. ēt librarū decē multa plectatur. l. fi. C. de aquæductu. Et contra eos qui in damnū accolenriū quicq̄ in flumine publico ripa ve eius faciunt, proditum fuit remedium & interdictum, ne quid in flumine.

VII. Quia interest reipublicæ, ne aqua publica minuatur, corrūpat, deteriorve fiat cuilibet de populo prodita est actio aduersus contrafacientes. l. j. §. hoc interdictū ff. ne qd ī flumine publico, ripave eius. &c.

VIII. Quia priuilegiū extrahendi aquam ex publico aquæductu fauore publico restringitur ad aquā superfluam & superabundantē. l. si quis per diuinā liberalitatē. C. de aquæductu. Quod facit ad permissiones, ne dicā licentias mercatoribus (ēt alterius gentis vt Anglis & Ianuensibus) ad extrahendū à patria certas quātitates frumenti, qm̄ huiusmodi indulgētiæ debent intelligi, si talis quantitas superest ab vsu habitātiū, & sic recipit ꝯditionē, si respublica nō indigeat, vt in simile de indulgentia concessa Ianuensibus, de qua per Bar. & Ioannē de Platea in d. l. si quis per diuinā. Et meritò, qa priuilegiū alicui concessum non extenderetur ad ea per quę læderetur publica vtilitas l. fi. C. de officio magistri militū l. humilioribus. C. de suscepto. & archi. l. ij. C. de priuilegiis scholarū lib. 12. Priuilegia. n. publicæ vtilitati damnosa, non sunt recipienda l. nec damnosa. C. de precibus imperato. offerendis. Etiā facit quia de superfluo erogari debet & elargiri, iuxta illud, Sitientibus agris nostris aquā nō dabimus alienis. l. pręses. C. de seruit. Quilibet. n. primò sibi eleemosynā facit, deinde proximo c. sanè. de pœnit. dist. 3. & vnusquisq; regulā diligēdi à proximo accipit c. si nō licet 23. q. 5. Et dicitur Thobiæ 4. Qūo potueris ita esto misericors: si tibi fuerit multū abundanter tribue, si exiguū, ēt hoc libēter impartire. Et dixit textus in authen. qūo oporteat episcopos. §. in omnibus. Dandū est ex his quæ deus dedit, quod est possibile ministrare. Vnde Ecclesiastici 35. scribitur. Da altissimo ꝭm donatū eius. Hæc dicit Lu. de Pen. in d. l. si quis per diuinā. vbi multum exhortatur magistratus q̄ rēpublicā administrant: vt prouideāt. vt primo sit copia rerū necessariarū in ciuitate antequam aliquid extrahatur. Ita si viderint aliquod mercimoniū vrbibus perniciosum prohibere debēt ne ibi exerceat l. nobiliores. C. de cōmerciis & mercatorib. Qd notādū est ꝑ nostris ciuib⁹, q aliqñ in fine anni volūt extrahere vina de ciuitate, & vēdere Comitatēsibus: qm̄ officiales ꝓuidere debent, ne tot vēdātur & distribuātur, vt ciuitas nō sit euacuata illis, sed tm̄ vēdant de iis q̄ supabundāt, & ꝑ necessitate.

IX. Quia aquarū malignitas quandoq; inficit ciuitates, debent qui reipublicæ gerūt administrationē aut curā, prohibere ne in publico aquęductu, aut in aquæ quæ pro vsu publico sunt necessarię, qs res immūdas proiiciat, neq; mulieres pannos, cæteraq; sordida, ne seruitores iuulas, equos, & reliqua hmōi lauēt, neve porcos admittant. iuxta illud. Heu liquidis immisi fontibus aprū. Neue in eo qūis natet, vel se abluat, nisi fortè in inferiori parte, & secrete, vt est tex. in l. cū suprà virentes. vbi Bar. & Ioan. de Platea. C. de re militari. lib. 12. Et q contrauenerit, & quodammodo aquas publicas sporcauerit, arbitrio iudicis grauiter est puniēdus. l. j. §. j. ff. de variis & extraordina. cogn. imò non licet habenti fontem seu aquam priuatam, eā aliquo modo spurcam reddere, si cū eadem spurcitia in aquam vel fundum defluat alienum l. apud Treba. in prin. ff. de aqua plu. arc. Aret. consi. 50. Cæpola in tract. de serui. rit. de fonte. Alias teneretur actione iniuriarum. F. de Ripa. in dicto loco vers. 7.

X. Pro fontibus cōstruendis & aqua habenda ad vsum publicum possunt decuriones collectam imponere, vt per plura deducit & comprobat idem de Ripa in prædicto tract. fol. 33. versi. 8. & ita olim Romani faciebant eodem autore.

XI. Quoniam priuilegium immunitatis ab omni munere non eximit priuilegiatum ab oneribus quæ imponuntur pro aquis publicis habendis, vel pro aquæ ductibus purgandis, aut reficiendis. l. ad portus. C. de oper. publicis. Nam ad talia onera etiam ecclesia tenetur. l. ad instructionem. C. de sacrosf. ecel. ꝭm Ioā. de Platea in l. ad reparationem. C. de aquęductu. Adducit etiam tex. in l. absit. C. de priuilegiis domus Augustæ lib. 11. & in l. ij. C. de immunitate nemini concedenda. lib. 10. per quæ iura videtur, ꝙ etiam nemo potest se excusare à refectione Pontium ciuitatis per quodcunq; priuilegium immunitatis quod habere possit.

XII. Extrahens aquā de publico aquæductu deriuādo eā ad fundum suū, punitur in amissione illius fundi. vt est

vt est tex. ad literam in lege si quis de cætero. C. de aquæ ductu. libro vndecimo.

Ad cognoscendũ ergo aquę bonitatem quæ nobis necessaria est, ponenda est in vas æneũ, vel corinthiũ, & si maculã nõ fecerit, neq; in fundo vasis arena, limusve inueniatur, vel si legumina cũ ea aqua ꝓiecta, & ad ignẽ posita celeriter percocta fuerint. Cognosci tur deniq; si limpida, & perlucida fuerit, & quocunque ꝓfluxerit, locũ ab oĩ inquinamẽto mũdũ relique rit, neq; muscũ, neq; iũcos ꝓduxerit: his signis aqua tenuis, & in summa salubritate nobis ostenditur.

Probat̃ ẽt aquę bonitas ex aspectu incolarũ, si sint corpore robusti, colore uiridi, nõ gibbosi, nõ strumosi, nõ vitiati cruribus, nõ lippis oculis, nõ fatui. Et vt ait Fran. de Ripa in dicto suo tracta. de peste. fol. 32. vers. dixi ex aqua. vt cognosceretur aquæ puritas salubritasq; maiores nostri inspiciebãt iecora pecorũ, q̃ his locis pascebant̃ & pluries experti si liuida vel vitiosa reperiebãt, ex aqua & pabulo malignis id eueni re arbitrãtes iudicio, mutabãt regionis locũ, dubitantes aquã illã humanis corporibus pestilentẽ futurã. Et ibi amplè scribit quõ ex aqua fœtida generatur vt plurimũ pestis. ideo ꝯsulendũ est hoĩb⁹, vt habitationẽ loci sibi eligãt, vbi sit aquarũ salubritas, & vbertas.

Decimanona ꝯsid. mõtes de promit. Nempè, vt dr̃ in lib. de locorũ ac mirabiliũ mũdi descriptione c. 23. q̃ est additus geographiæ Ptholemæi. Quidam mõtes propriis ex causis vocati sunt, ex quibus notãdi sunt, qui opinione maximi celebrantur.

Mons Caucasus ab India vsq; ad taurũ montẽ porrectus, pro gentiũ & linguarũ varietate, quoquo versum vadit, diuersis nominib⁹ nũcupatur: vbi ad oriẽtẽ in excelsiorẽ consurgit sublimitatẽ, ꝑp initij cãdorẽ Caucasus nũcupat̃, Nã orietali lingua ea causum significat cãdidũ, i. niuibus densissimis cãdidantẽ. Hic fert̃ fm nonnullos syderibus ꝓximus, vnde astra ma inra visunt̃, & eorũ ortus occasusq; diligenter perspiciuntur, & est asper & inhospitalis. Vnde Virg.

Sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus.

Et à plerisq; mõs Taurus idẽ vocatur, qui & Caucasus, & Indiã à Scythia dirimit in finibus Assyriorum, de quo meminit Plin. lib. naturalis historiæ 5. ca. 27.

Libanus mons Phænicũ altissimus, cuius meminerũt prophetæ, dictus à thure, qa ibi colligit̃. Alius est mõs q̃ dr̃ Libanus in Iudæa: sed, vt dicit Nicolaus de Lyra super illud Canticorũ 4. Nõ est ille mons de quo ibi fit mentio: & sic sunt duo mõtes Libani, sed excelsior seu altissimus est ille qui est i Phœnicia: de isto mõte meminit Pli. lib. naturalis historiæ 5. c. 20.

Ararath mõs Armeniæ, in quo archã historiæ post diluuium resedisse testatur: vnde & vsq; hodie ibidẽ lignorũ eius videntur vestigia. Altius de materia refert Philippus Berg. in suo supplemen. chronicarum lib. 1. in verbo, Noe. & ita inquit ꝙ stetit archa ipsa (vt sacræ tradũt literæ) super altissimos Armeniæ mõtes quindecim cubitis, vt patet Gẽ. 7. Exsiccatis verò aquis Noe primũ animalia ex archa dimisit, qb⁹ emissis ipse sua cũ generatione simul egressus ꝯfestim pro gratiarũ actione deo sacrificauit. Atq; cũ suis comedendo carnes epulari cœpit. Eũ aũt locũ (vt Iosephus refert) Armenii postmodũ egressoriũ vocarunt, vbi & archæ saluatæ reliquias p multa tpa ipsi ꝓuinciales ostẽderũt. De hmõi archa Berosus Babylonic⁹ historicus in suo 1. lib. de tẽporibus. cuius titulus, Berosi de florario est. p pulchrè tractat dicens. Ante aquaiũ cladẽ famosam, qua vniuersus periit orbis &c. ait. n. in fine libri, ꝙ archa quieuit in vertice mõtis Gordiei, vbi aliqua ipsius pars suo tempore erat, & homines sui temporis ex bitumine illo tollebant, & ad expiationem peccatorum suorum vtebantur.

Olympus mons Macedonię est nimiũ præcelsus, ita vt super illo nubes esse dicantur. Vnde Virg.

Nubes excessit olympus.

Dictus Olympus quasi ololampas, hoc est totus lucens, quia solem clarum habet nullisque vnqnam nubibus fuscatur. In eius cacumine aram Ioui dicatam cõmemorãt poetæ, vt dicit Nicolaus Perottus in suo libro Cornucopiæ. Hic mons Macedoniam à Thracia diuidit. Et de isto mõte & pluribus aliis meminit Isido. lib. 14. c. 8. post ipsum Ptholemæũ. Sunt aũt quatuor mõtes hoc noĩe. Primũ mons altissimus inter Thessaliã & Macedoniã, q tũ Thessaliæ ascribitur. Alter in Gallogręcia vel in Cypro. Alius & terti⁹ apud Mysos, ad cuius radices Prusa ab Hannibale ꝯdita est. Quartus ad mare rubrũ in Aethiopia nõ lõge ab Helinpoli oppido, q oriẽte sole vsq; ad quintã diei horã flãmas emittit, vt dicit Calep. ĩ ver. Olymp⁹.

Alius est mõs in Macedonia dictus Athos altior nubib⁹, tantoque sublimis, vt ĩ Lemnũ insulã vmbra eius ꝓtendatur, quæ ab eo 76. milliaribus separatur.

De multis aliis mõtibus, s. Parnaso, Etbna, Apennino, Pyreneo, Calpa, Ceraunijs, & Acroceraunijs mõtibus, videatur in dicta descriptione, vbi supra.

In Talaro mõte Epyri centũ esse fontes docet Pli. lib. 4. c. 1. Talarus, inquit, mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Vigesima consid. de tribus sectis mundi declarat quę illarũ sit excellẽtior, cum genus humanum in tres sectas principales diuidatur. In gentiles, s. Iudęos, & Christianos, hoc est in præputiũ, circuncisionẽ, & baptismũ. Petrus venerabilis abbas Clun. li. 1. epistolarũ quatuor sectas in mũdo pcipnas scribit, s. Christianorũ, Iudæorũ, Sarracenorũ, & Paganorum.

Secta verò gẽtiliũ siue paganorũ, olim erat quę colebat multos pro diis, videlicet Saturnũ, Iouẽ, Mercuriũ, Herculẽ, Iunonẽ, Proserpinã, Palladẽ, deã Vestẽ, Cererẽ, Vulcanũ, Bacchũ siue Liberũ, Ianũ, Quirinũ seu Martẽ, Aesculapiũ, Aeolũ, Dianã, Venerẽ, Apollinẽ, Plutonẽ, Neptunũ, ac multa alia idola manufacta. Et pro hac secta quidã allegant illud dictũ Apostoli 1. ad Corinth. 8. Siquidẽ dij sunt multi & dñi multi. Sed Scotus primo senten. dist. 2. eis respõdet, ꝙ Apostolus ibi loqtur fm opin. idolatrarũ. vnde eodem c. reprobat eorũ sectã dicẽs. Nã & si multi sunt qui vocentur dij siue in cœlo siue in terra, nobis tñ est vnus deus. Oẽs aũt dij gentiũ dæmonia, Psal. 95. Vel põt dici ꝙ Apost. ibi loquit̃ de his q aliqd amant plusq̃ deũ, & in eis ponũt finẽ suum. hoc. n. est eis pro deo, iuxta illud Augustini in quodã sermone dicẽtis. Hoc

pro deo ab homine colit, q ab eo præ cæteris diligit. Vnde de gulosis, inquit idē Apostolus ad Philipp. 2. Quorū deus venter est. Dicit tñ Bernard. de Bustis in 1. par. sui rosarij. serm. 14. io 1. par. illius sermonis, in litera N. q prima expositio Scoti est melior contra gentiles & paganos adorātes statuas manufactas pro deo, qualis erat statua aurea Nabuchodonosor Dan. 3. Contra quos, inquit Dauid psal. 113. Simulachra gentiū argentū & aurū, opera manuū hominū: os habent & nō loquētur, oculos habēt & nō videbūt &c. Et tandē. Similes illis fiant qui faciunt ea, & oēs qui cōfidunt in eis. Talia nā simulachra gentiles sapiētes deridebāt. vnde refert Ambro. lib. 2. de virginibus, q Dionysius tyrannus cū intrasset in templū Iouis, amictū aureū quo eius operiebat simulachrum detrahi iussit, & imponi laneū, & dixit. Aurū hyeme est frigidū, æstate verò onerosum: deum autem suum sic irrisit, vt nec onus ferre posset, nec frigus portare.

Itē cùm Aesculapij vidisset barbam auream, tolli eam imperauit, dicens incongruum esse ipsum barbā habere, quam Apollo eius pater non haberet.

Itē simulachris tenentibus pateras aureas ademit eas, allegās se accipere debere qd dij darent. & subdit Ambrosius. Ita ludibrio habiti sunt, vt neq; Iupiter vestē suā defendere potuerit, nec barbā Aesculapi⁹, nec Apollo pubescere adhoc cœperit. Ne hi, qui dicūtur dij, defendere potuerunt pateras quas tenebant. Apparet aūt stultitia paganorū, qui, vt refert Salomō sapien. 13. putauerūt esse rectores terrarū deos solē, aut lunā, aut stellas, siue aerē, aut aquam, vel ignē. Nā nulla rationabili causa ad hoc moueri poterāt, sed in sipientia. Sicut Caldæi, de qbus legit in quadā historia scholastica, q cùm ipsi adorarent ignē, quē ipsi appellabant deū deorū, ad hoc ēt cogebant alios hoc mō. Offerebāt. n. qbuscunq; negātibus ignē esse deū, & aliū deū pugnātibus, pugnā: ita q si deus eorū ab aliquo vinceret, ei⁹ cultorā admitterēt. Si verò ignis eorū deus aliorū idola cōsumeret, illi ad ignē semp colendū se obligarent. Quapropter Canopei, q idolum Beli adorabant, deposuerunt de capite idoli sui coronā aureā, & super caput eius quoddā vas testeum posuerūt, & illud multis foraminibus pforauerūt, & cū cera obtorauerūt & illud aqua impleuerūt. Venerūt igitur Caldæi ad illud idolum examinandū, & posuerūt in ignē, statimq; in foraminibus cera liquefacta descēdit aqua, & ignē extinxit, & sic præualuisse creditū fuit idolū Canopi cuiusdā ciuitatis Aegypti deo Caldæorū. Et ideo dicit Bernard. de Bustis in dicto sermone 14. in 1. parte sui Rosarij. q hęc secta fuit reprobata duplici de causa, & secundā cōprobat ex pluribus aliis de causis, vt ibi per eū, vbi plures theologos pro hoc allegat. ideo hęc sufficiant, cùm nō sit intētionis meæ illā laudare: sed hæc tetolisse sat est, vt in tm aliarū sectarū laus pateat. Dixit tñ Ioannes de Turrecremata in cap. cane. 28. q. 1. q hodie pauci sunt gētiles, ex quo aliter in his nō est immorandū.

Alię nēpè sunt sectę vt mahumeti, Iudæorum, & Christiana. De secta aūt Iudęorū an sit aliquo modo laudanda, videretur q sic: eo quia videretur quòd Christus non fuerit missus nisi pro natione Iudaica: cùm, vt habet Matth. 15. dicit. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et in Iudęa, natus est Christus, vt habetur Matthæ. 2. Et ex virgine Maria q erat Iudæa, & de sinu Dauid, vt habet Matthæi 1. Qui nō venit soluere legem, sed adimplere, vt dicitur Matth. 5. Et qbus Iudæis data suot decē pcepta legis, s. Moysi conductori filiorum Israel, vt patet Exo. 3. Et illis dati fuerūt prophetæ, plus q̄ cæteris nationibus. Matth. 23. Et salus ex Iudæis est. Ioan. 4. Et in quibus duodecim millia signatorū stātiū ante thronū dei fuerūt visa à Ioanne euangelista, vt scribit Apo. 7. Et qbus dedi benedictionē, ēt domui Iacob, Aarō, Israel, Abrahæ & semini Dauid, & omni generationi eius. ita q, vt breui absoluatur, nō fecit taliter oī nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, psal. 148. Cū humanā carnē in Iudæa assumere voluit, & ex virgine Maria Iudæa, quæ est nūc exaltata sup oēs choros angelorū. Qui oēs suos apostolos, qui sunt tāquā principes, sedētes super duodecim tribus Israel indicantes ex ipsa Iudęa in consortium assumere voluit, q illā in medio terrę posuit: cùm Ierusalē ciuitas principalis Iudaicæ gentis sit in medio terræ: vt dictū est suprà. Ratione cuius medij cōsiderator maioritas, vt prętactū est supra ī prima parte, in 12. cōsid.

Sed quicquid sit sola secta Christianorū seu sola fides Christiana est extollēda & laudanda, cùm alię reprobentur. De reprobatione verò sectę Mahumeti nō aliter insisto, cū illā reprobat satis Bernard. de Bustis in 1. par. sui Rosarij. sermone 14. prima par. litera V.

De secta Iudæorū etiam est satis reprobata p eundem in dicto loco in litera Z, vsq; ad finē illius sermonis, vbi ponit notabile consilium contra iudæos blasphemantes deū & sanctos, quō debeant puniri s

Cùm ergo illæ oēs sectæ reprobentur, sola secta Christianorum est extollenda, & illam dicit cōmendandā ex tribus. Bernardinus de Bustis in 2. part. sui Rosarii. sermone 15. in litera E. usque ad literam X. Dico aūt illā esse extollendam pluribus aliis de causis.

Primò quia fuit prophetizata à prophetis nō solū Iudęis, sed ēt per vniuersum orbem ante natiuitatē Christi fuit cognita. Et quia principaliter iacet i duodecim articulis fidei contentis in Symbolo facto ab apostolis q quidem oēs articuli fuerunt ante Christū præcogniti, & quō figurati fuerunt in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Ierusalē. de quibus Apoc. 21. Et in duodecim stellis quæ erant in corona mulieris, de quib. Apo. 21. Et in duodecim lapidibus portatis per duodecim viros perfectos. de quibus Iosuę. 4. ponit Alexander de Hales. in 3. par. suæ summæ: in tractatu de fide informi. q. 1. Et Bonauentura in 3. dist. 25. arti. 1. q. 1. Et Richardus in ead. dis. art. 2. q. 1. Et de fide & articulorum fidei nobilitate. vide infra in vigesimaseptima consid.

Et deueniēdo ad primū articulū particulariter demōstrādo quō in sacra scriptura dicti articuli erāt iā cogniti, cùm dicatur p Petrū Credo. de hoc habetur Eccl. 2. ubi dr. Qui timetis dominū credite illi. Et cū dicitur In deum, habetur Deut. 6. Audi Israel dominus deus noster, deus vnos est. Et cū dicitur Patrem, habetur Iere. 3. Patrē vocabis me, & post me ingredi,

non

non cessabis. Et cum dicit Omnipotentem. habetur Gen.7. Ego dñs omnipotens, ambula coram me, & esto pfectus. Et cum dicit Creatorē cæli & terræ, hr Gene.1. In prin. creauit Deus cœlum & terram.

Secundus articulus fuit Andreæ, q dicit quinq; videlicet, Et in Iesum, qd hr Abacuh 3. cap. vbi dicit propheta. Ego autem in dño gaudebo & exultabo in Deo Iesu meo. Secundo Christum Abacuh vlti. Egressus es & in salutē populi tui, in salutē cū Christo tuo. Tertio Filiū ei⁹, vt hr Ps.2. Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. & ps.88. Ipse inuocauit me pr meus es tu. Quarto vnicū dicit ibi, qa ps.88. hr. Et ego primogenitū, ponam illū, excelsum præ regib⁹ terrę. Quinto Dñm nostrū, qa hr psal.23. Dñi est terra & plenitudo eius, orbis terrarū & vniuersi q habitāt in eo. & Ps.2. Dicit Deus pr filio quē mittere volebat ad incarnandū. Postula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea.

Tertium articulū posuit Ioānes dicens, Qui ɔceptus est de spiritu sancto. & hoc hr Esa.63. vbi dicit spiritus sanctus ductor ei⁹ fuit. Deinde dicit. Natus ex Maria virgine, Esa.7. Ecce virgo cōcipiet & pariet filium & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus.

Quartus articulus fuit Iacobi maioris dicentis, Passus sub Pōtio Pilato. & hoc hr Esa.50. vbi inquit Christus p os Esaię. Corpus meū dedi pcutientib⁹, & genas meas vellentibus: faciē meā non auerti ab increpantibus & ɔspuētib⁹ in me. Crucifixus, inde dicit, qd hr Iob 7. Suspēdiū eligit sibi anima mea. & ps.21. Foderūt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt oīa ossa mea. Item & mortuus, dicit, qd hr Esa.53. Tradidit in mortē aīam suā, & cū sceleratis reputatus est. Tertiò dicit & sepultus, qd hr Esa.11. Et erit sepulchrū eius gloriosum dicit ꝓpheta vidēs in spiritu Christū de sepulchro resurgentē in gloria.

Quintū articulū posuit Iacobus minor dicēs. Descendit ad inferos, & hoc hr Zacha.9. vbi propheta loquit, dicens futura velut præterita more ꝓphetico, vñ ait. Tu quoq; in sanguine testamēti tui eduxisti vinctos de lacu in quo nō erat aqua. Aīa.n. Christi descendens ad inferos liberauit sanctos patres.

Sextum articulū posuit Thomas dicēs, Tertia diē resurrexit à mortuis. Oseæ 6. Dicebant mortui q debebant resurgere cū Christo, postq̃ intellexerunt illū esse mortuum, fortè per annuntiationem euangelicam. Viuificabit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos, & sic se inuicem confortabant.

Septimus articulus fuit Philippi q dicit, Ascēdit ad cœlos. & hoc habetur Psal.46. Ascēdit Deus i iubilo, & dñs in voce tubę. & iterum. Sedet ad dexterā Dei patris omnipotentis. psal.109. Dixit dñs domino meo sede à dextris meis.

Octauum articulū posuit Bartholomæus (cuius nomē indictū est mihi in baptismate) q dixit, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. de quo hr Esa.4. Dñs ad iudicium veniet cum senioribus populi sui & principibus eius. & psal.97. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

Nonus articulus fuit Matthæi, q ait, Credo ĩ spiritum sanctū. de quo habet Iohel.2. vbi dicit Deus de spiritu sancto, quē mittere debebat in die pēthecostes. Effundam de spiritu meo sup omnem carnem & prophetabunt filij vestri.

Decimū articulū posuit Symon dicēs, Sanctā ecclesiā catholicā, .f. esse vnicā p totū mundū. c.1. §. vna verò. de sum. trin. & fide catho. & extra quam nemo potest saluari. de qua Sophonię vlt. dicit spiritus sanctus. Reddā populis labiū electū, vt inuocent oēs in noīe dñi, & seruiāt ei humero vno. Oēs.n. Christiani dicuntur eē vnū corpus ecclę. iuxta illud Pauli ad Rom. 12. Multi vnū corpus sumus in Christo. & eadē snia hr primæ ad Corin.12. licet p alia verba. Itē dicit Cōmunionē sanctoꝝ, de quo habetur Sapi.7. Sine inuidia communico, dicit quilibet sanctus, & psal.118. dicit Dauid dño. Particeps ego sum oium timentium te, & custodientium mandata tua.

Vndecimus articulus fuit Thadęi dicētis, Remissionē peccatoꝝ. & hoc hr Eze.36. vbi dicit Deus de aqua baptismali. Effundā super vos aquam mundā & mundabimini ab omnibus inquinamētis vestris. Hinc sumpta occasione Bernar. de Bust. explicās talia in 1. par. sui Rosarij. serm.15. ponit materiam indulgentiarum, vide ibi per 4. folia.

Duodecimū articulū posuit Mathias dicens, Carnis resurrectionē: & hoc habetur Ezec.37. vbi dicit à domino mortuis resurrecturis. Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educā vos de sepulturis vestris, & dabo spiritū in vobis & viuetis. Deinde dicit. Vitam æternam, amen. In quibus verbis ɔtinetur virtualiter, vt prędictum est ēr, æterna damnatio peccatoꝝ per argumentum ab oppositis, vt dicunt theologi in 3. dist.25. & iste articulus hr Dan.12. vbi dr. Qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, alij in vitam æternam, alij vero in opprobriū sempiternū.

Vltra antē Symbolū apostolicum sunt alia duo, .f. Symbolum sanctorum patrū 150. in concilio Niceno secundum aliquos, sed melius in concilio Constantinopolitano congregatorum, vt in ca. canones. 15. dist. & hoc factum fuit contra Manichęum & Macedoniū negātes spiritum sanctum esse ęqualem patri & filio, ac cantatur in missa.

Aliud verò qd cantatur in prima in dieb⁹ dñicis fuit factum ɔtra Arrium negantem filium esse patri æqualem. compositū fuit ab Athanasio excellentissimo doctore, & epo Alexandrino. Et vtrunque istorum fuit editum ad declarationem primi, .f. apostolici cōtra hæreticos malè exponentes. Primum tñ est dignius, tum propter cōpositoꝝ excellētiā, tū qa omnes articulos fidei plenius cōtinet: & est magis sententiosum q̃ alia, vt dicūt theologi in 3. dist. 25.

Prosequēdo materiā nostrā, ꝙ secta Christianoꝝ magis est extollēda, ex eo ꝙ articuli fidei illius sunt approbati à veteri testamento, & cogniti à ꝓphetis, ēt añ aduentū Christi (q est autor & institutor illius fidei) ĩ quē oēs fideles Christiani tenentes fidē & sectā illius, credūt ipsum fuisse natū ex virgine Maria, passum sub Pōtio Pilato, etc. hmōi, q̃ sunt de articulis fidei: & de vero Xpo q in mūdū venit, & ꝙ verè

fuit incarnatus. vnde dr Amos 3.c. Non facit dominus verbum,s.incarnari, quin prius loquatur ad prophetas suos: & ideo videndū est quæ fuerint principales prophetiæ de Christo loquentes, vt cum patuerit eas esse verificatas credamus eū verum fuisse Messiam per illam sniam Nic.de Lyra, in suo opusculo contra Iudæos dicentes. Quotiescūq; aliqua scriptura denūciat aliquid esse futurū, & determinat tēpus, locū, & modū, si oia pdicta simul cōcurrāt & veniāt, manifestè patet, q illud quod pdictū fuerat, verissimū est: & ideo ad oculū demōstrabit ex plurib prophetis, q verificatæ fuerūt in Christo, q habuit testimoniū p se validissimū, fides sua ē tenēda, & vltra alias extollēda.

Nonne primo de eo prophetizatū fuit. Gene.49. Vbi Abraham patriarcha dicit. Nō auferetur sceptrū de Iuda, neq; dux de femore eius, donec veniat q mittendus est. & fm translationem Caldaicam habet, donec veniat messias: sequitur. & ipse erit expectatio gentium. quia gentiles eius fidem recepturi erāt. Et hoc quoque prophetatum erat Dan.9. vbi dr. Cū venerit sanctus sanctorū, cessabit vnctio vestra. Quod patet esse impletū, eo primo quia constat Iudæos nūc non habere regem. Nam antiquitus eorum reges vngebantur, vt hr 1.Reg.9.cap. quod hodie non fit. sed hæc vnctio data à Deo regibus fuit translata in regē Franciæ, pp Christianitatem in suo regno inviolabiliter obseruatam, vt dixi supra in 5.par.in 23.cōsid. de Clodoueo I. rege Francorum Christiano, cui diuinitus vnctio sancta in suo baptismate demissa fuit, ex qua adhuc reges Franciæ inter alios reges vnguntur cum mirabili deuotione & solennitate.

Nam in natiuitate Christi Iudæi amiserunt regnū, quia ablatum fuit eis ab Herode Ascalonita, qui fuit Idumęus, & auxilio Romanorum debellauit Antiochum regem Iudęorum qui descēderat à Machabęis, & prolem regiam occidit, & libros de genealogia cōbussit, ne in posterum eiiceretur ipse vel filij eius tāquam alienigenę, & interfecit etiā legis doctores qui dicebant in populo illud Deut.15. De medio fratrū tuorū pones super te regem. Tempore cuius Herodis natus est Christus, & ideo audiēs magos dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudęorum? turbatus est Matthæi 2. Ipse.n. vsurpauit regnū Iudæorum, Anno incarnationis seu natiuitatis Christi, & ab illo tpe translatum fuit regnum Iudæorum in Romanos, vt hr Ioan.19. non habemus regem nisi Cæsarem: & qui se regem facit contradicit Cæsari.

Ex quibus patet, q verificata fuit illa prophetia, q verus messias q mittēdus erat (q dr Christus) venit in mundū, & fuit ille q natus est de virgine Maria, passus sub Pontio, verus Deus & homo. Cuius est fides Christiana quā tenemus & seruamus, q vera est & infallibilis: & sic inter alias & sup alias extollenda.

Per cuius Christi natiuitatē lux orta est nobis, cū vt hr Esaiæ 9. Populus gētium q ambulabat in tenebris vidit lucē magnā: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. & oēs gentes præter gētes Iudæorum erant in regione vmbræ mortis. Cū non haberent cognitionē veri Dei, nec pceptis legis sed erāt gētiles, sed tūc talib lux orta. Eo qa Deus sciebat illos debere tenere fidē Christianā. & gēs iudæorū fuit maledicta, eo qa nō cognouit dnm. ideo habetur Esa.1. Cognouit bos possessorē suū, & asinus præsepe dni sui. Israel aūt me nō cognouit. væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequā, filiis sceleratis. & io sequit Esa.9. q ex quo fides Christi debebat recipi à gentib, populus q sedebat in tenebris vidit lucē magnā &c. Ex quo ɔstat hāc fidē Christi esse extollendam, cū per illam lux orta sit nobis.

Etiā fides nostra Christiana est multiplicata, iuxta dictum Esa.9. Multiplicabitur eius imperium vsq; in sempiternū. & Daniel.2.ca. In diebus illis suscitabit Deus cœli regnū aliud, qd nō dissipabit in æternum, qd pōt intelligi de regno Franciæ, in quo Christianitas nunq cessauit, nec cessabit: & sic est imperium diuinū datū à Deo i hoc mūdo regi Fráciæ, vel fm theologos est imperium Christi qd est in locis, vbi fides sua seruatur & tenet, q erit semel in toto mundo, cū dictū sit. Data est ei oīs potestas in cœlo & i terra, Matthæi vlt. Et fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Extollenda est ēt hæc secta: qm eam tenētes peruenient ad vitā: qm, vt dicit Baruch.4.c. Hic liber mandatorum Dei, s. datur ab isto Deo incarnato, de quo in c.3.ibi. Qui adinuenit oēm viam disciplinæ, qui cū hoībus conuersatus est: & lex q est in æternū, s. euangelica, oēs q tenent eam peruenient ad vitam, q autem dereliquerunt eam in mortem: conuertere Iacob, & apprehende eam. pro quo bonus tex. in l.j.C. de summa trin. & fid. catho.

Ex illis.n. prophetiis suprà deductis & allegatis ɔstat q fides Christi est prior & antiquior lege Mosaica, qd ēt aliis cōprobatur mediis in fortalitio fidei lib.1. in 2.cōsid. art.2. Eo videlicet primo, qm Abraham ante legem & ante circuncisionē iustus fuit, & non fuit iustus nisi merito fidei, vt patet Genes.16. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā, & merito fidei fuit sibi facta repromissio, & specialiter illa. In semine tuo benedicentur oēs gētes, vt patet Genes.22. Sequitur ergo ex his q fides Christi fuit ipsa lege Moysi tpe prior. & quis apostolus hoc specialiter probet, ad Galathas 3. exemplo Abrahę, tn hoc idem probat ad Hebr.10. & 11. p plura exēpla, sicut patet de Abel, Enoch, Noe, Sarra, Isaac, Iacob, Ioseph, & Moyse. Isti.n. & multi alij iusti fuerūt ante legem iustificati, vt patet ibidem. Eo etiā secūdo, qa Deus promisit Abrahæ inter cætera, quatuor. primò, hæreditatis successorem. secūdo, hæreditatis adeptionem. tertiò, seminis multiplicationem. quartò, vniuersæ gentis benedictionem. Et licet ad lram ista quatuor ei promissa fuerint de aliquo temporali principaliter, tamen Deus spiritualia intelligebat.

Primo.n. pmisit sibi Deus hęredē, s. Isaac. Gen.15. Sed in hoc principaliter promisit sibi Christum, qui pro tanto hæres Abrahę dicitur. Quia ex eo fm carnem descendens in eius regnauit, regnat, regnabit hęreditate. Vnde Gabriel ait de Christo. Regnabit in domo Iacob in æternum. Lucę 1.

Secundò, promisit sibi hæreditatē temporalem, s. hæreditatem Chanaam, à fluuio Aegypti vsque ad fluuiū Euphratem, nō vt dicto loco Genes.15. Non q ipse

ꝙ ipse vnquam illam possederit, nisi io semine suo: vñ & semini suo dicebat. Et dabo tibi terrá hanc. In hoc spiritualiter sibi promittebat vt spiritualis hæreditas, scilicet vniuersa congregatio fidelium, tam Iudæorum quàm gentilium, cuius ipse pet fidem pater eit. Promittebatur etiam sibi hæreditas gloriæ, qui propter fidem eius sinus Abrahæ nuncupatur.

Tertiò, promisit ei semiois multiplicationé, sicut stellas cœli & arená maris. Genes. 22. Boni q ex ipso descendunt per Isaac & Iacob sunt sicut stellæ cœli. Sed pcipuè veri Christiani, q sunt eius semé spiritualē, & semē Dei repromissum, inquantū eius fidé imitamur: sed mali q ex eo descédūt per Ismaelé & filios Zethurç. & p Esau fuerūt sicci & steriles velut arena maris, sed pcipuè mali Christiani, q si habent fidem Abrahę noie fidei, tamé eius operibus contradicunt.

Quartò, promisit ei Deus omniū gentiū benedictioné, quidé gratię in pſenti, & gloriæ in futuro. Nō ꝙ per eū esset dáda vel fiéda hæc benedictio: sed per semen, oō per quodcunq; semé, sed per vnicū, qd est Christus. Nō. o. io Isaac, Iacob, vel Ioseph, vel Moyse, Dauid, Salomone, vel iu aliquo alio hoie potuit hoc verificari. In semine tuo benedicentur omnes gentes, Gene. 22. quod declarat Apostolus ad Galathas 3. dicens. Abrahæ dictæ snot pmissiones & semini eius. nō dixit iu seminibus, quasi í multis: sed quasi í vno, & semini tuo qui est Christus. Nota vt dicit Abrahę, cui Deus uoo falleret propter eius fidelitaté & amicitiam dictæ suot, supple à Deo, merito suæ fidei, repromissiones: loquit̃ in plurali pter promissiones supradictas, vel quia fm gl. frequeoter idé est, æterna beatitudo est sibi promissa, & semini eius, i. Christo, nō ad Christū fieret promissio, sed ꝙ ad eū pertinebat, quia per eū promittebatur danda benedictio. Et ꝙ illud semen sit Christus & nō alius, notatur ex verbis scripturæ, q̃ est. In semioe tuo benedicent̃ oés gentes, nō solū Iudęi. vode ait. non dicit supple scriptura, in semiuibus, quasi in multis, quod faceret si de multis vellet intelligi, sed dicit quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Vnde de vuo solo vult intelligi, & illud vnum, est Christus. Si eoim de multis vellet intelligi, dixisset. In semioibns ruis benedicentur, &c. sed dicit tbi, semioi. volens de vno intelligi. propter quod Apostolus, & semini tuo. Patet igitur, ꝙ cū promissio, facta fuerit Abrahę merito suæ fidei. Aps̃ ionuit ad Hebræ. 10. & 11. & ista pmissio diu fuit facta ante legis dationé, satis demóstrat ꝙ fides Christi pmissi pcessit legé Moysi, & sic ex pdicta scriptura Pauli, quasi ex quadá aureola aromatū, collectus est ét hic flos pulcherrimus. de quo í dicto fortalitio fidei, ꝙ fides Christi est lege Moysi antiquior, rō cui' antiqtatis extollēda est vltra alias leges et sectas.

Et nō solū extollenda est ex pdictis, sed ét qa lege Moysi est stabilior. Ad pbationé cuius articuli dr in dicto fortalitio fidei, art. 3. ꝙ duo sunt notanda.

Primū, ꝙ sicut Aps̃ dicit vbi supra, à tépore factæ pm ssionis Abrahæ vsque ad tempus quo lex Moysi fuit data fluxerunt anni 420, quos sic computat Rabanos, sicut dicit magister in historiis. Actuū 7. Dicit. o Rabanus, ꝙ à tempore pmissionis primò factę Abrahæ fluxerūt vsq; ad igressum Aegypti anni 215. ꝙ verū est, qa tépore futurę promissionis erat Habrahá 75 annoꝝ, & ab illo tépore vsq; ad natiuitatem Isaac fluxerūt 25 anni, & ab illo tépore vsq; ad natiuitaté Iacob fluxerūt 40 anui. & ab illo tépore vsq; ad ingressum Iacob i Aegyptū fluxerūt anoi 75. deinde ab ingressu Iacob vsq; ad morté Ioseph anni 71. postea vsq; ad exitū filiorum Israel de Aegypto anni 144 & 50. die egressioois data est lex. Exod. 19. & 20. & sic sunt 400 & 30 anni. Et si dicat̃ ꝙ Apostolum id quod dicit Dn̄s Abrahæ. Gene. 15. ꝙ semen eius esset futurū peregrinū í terra nō sua 400 aoois. Idq; dicit Stephanus. Act. 7. oō faciédo métionem de 30 annis. Dici pōt, ꝙ scriptura nō cōputat inimicitias. dicit ét Aug. ꝙ hęc cōputatio debet pćdi vsq; ad morté Seon regé Amorreoꝝ & Og regem Basan.

Secundū verò qd est notádum, est ꝙ pmissio facta Abrahæ q̃ fuit iuraméto Dei ꝯfirmata, Gene. 23. Per memetipsum iurauit dicit dn̄s, &c. sequit̃. In semine tuo benedicent̃ oés gentes terræ. & Lucæ 1. Iusiurádum quod iurauit Abrahá, fuit dictū propter sui stabilitaté & firmitaté testamenti. Est. n. testamenrū scriptura authentica & solida, & talis fuit illa promissio, qa fuit summæ autoritatis & stabilitatis: vñ tátæ fuit firmitatis, ꝙ lex post data non euacuauit ipsam, sed potius semen promissum euacuauit legé, sicot declarat̃ io eodē lib. 1. art. 6. de cessatiooe legis Mosaicę. Si enim lex euacuasset promissionem, tūc hęreditas gloriæ uō esset ex promissione, sed ex lege: & si esset ex lege, cū Abrahá, Isaac, & Iacob fueriut ante legem, tunc noo haberent istam hęreditatem. Cum tñ dicat Christus, Matthęi 22. adducens illud, Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: non est Deus mortuoꝝ, sed viuorum: viuunt ergo illi ooi vita naturę, ergo vita glorię. Quod planè dicit Christus. Mat. 8. Dico autem vobis, ꝙ multi ab oriente & occidente venient & recumbent cū Abrahá, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum. Ideo hęc hęreditas oon est ex lege, sed ex promissione, q̃ cum fuerit merito fidei Christi proioissi, quia illam repromissionem habet iam Abraham, & non habet eam per promissionem, ergo cum promissio fuerit facta & iurata, vt prędictū est merito fidei, sequitur ꝙ fides Christi est summę stabilitatis & stabilior lege Mosaica, cū illa sit euacuata per semen promissum. Et hæc omnia pulcherrime posuit Apost. ad Galat. 3. Hoc aūt dico vobis testaméutum ꝯfirmatum à deo: q̃ post 400 & 30 annis facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissioné. Ná si ex lege hęreditas, iá non ex promissione. Abrahę autem per repromissionem donauit Deus, quod sic explicatur: hoc autem, id est promissiooem Abrahę factá, dico, id est firmo testamentum confirmatum à deo ét per iurameota, quod, s. testamentum post 400. 30. anoos, post quos supple facta est lex, uon irritū facit, i. ooa euacuat. qd quidem faceret, si per eam daretur benedictio: non ergo lex irritum facit prędictum testamentum ad euacuandum, i. vt euacuet promissioné supple Abrahę factam. Non igitur per legem benedictio est, qa data est lex post multum tempus à promissiooe facta.

cta, q quidē nō dicit q per legem esset promissio, sed per semē. Si.n. ex lege esset hæreditas, non esset ex promissione: & tunc Abrahā non haberet eā, qd est falsum, vt suprà dictum est, propter q dicit Apostolus. Lex nō euacuat promissionē. Nā si ex lege hereditas, quod oporteret, si lex euacuaret promissionē: iā non esset supple hereditas ex promissione: qd pbat dicens. Abrahę aūt donauit Deus supple istā hæreditatē p repromissionē. Cōstat.o.q Abrahā iā habet eā, & non habet eā ex lege, qa diu ante legē fuit mortuus, ergo habet eā p promissionē, cū ergo promissio fuerit facta merito fidei, sequit q fides Christi promissi, est summę stabilitatis & stabilior lege Mosaica. Et ista veritas colligit ex pdictis verbis Apostoli, vt dr i palleg. loco.

Extollenda est ēt fides seu secta Christianorum ex alia causa, eo quia lege Moysi est nobilior & pfectior, ad cuius pbationē prius quatuor notanda veniunt.

Primū, q quāuis lex Moysi nō sit effectiuę iustitię nec meritoria benedictionis gloriæ, nō tñ frustra fuit data. Fuit.n.data pp quatuor causas, quas breuiter tāgit: & de quo infrà in 34. confid. apertius dicetur.

Prima propter peccati prohibitionē, vt saltem timore pœnæ homines cessarent transgredi, vt hoc tādem facerent voluntate, iuxta illud Horatij.

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ.
Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Prout notat glo. in verbo, metu. in l.j. de iustitia & iure. Et pœna vnius est metus multorum, tex. est in l.j. in prin. C. ad legem Iuliam repetundarum faciūt text. in l. aut facta. §. fin. & l. capitalium. §. penult. ff. de pœnis. & §. hodie aūt. in fi. institu. de exceptio. Secūda propter populi eruditionē & dispositionē, vt scilicet per legem morbum suum agnoscerent. de cuius ignorantia in lege naturæ conuictus erat, vt scilicet populū Dei erudiens ipsum dignum faceret ad percipiendum promissionem, quæ est Christus.

Tertia propter remedij flagitionē, vt, s. homo superbè in suis viribus fidens præcepta acciperet, in qbus deficiēs factus pvaricator liberatorē saluatoremq; requireret. Data est.n.lex: vt dicit Aug. vt ceruix superborum, qui tantū sibi arrogabant, vt liberū arbitriū sibi putarēt ad iustitiā sufficere: quos cū lex trāsgredi faceret humiliaret, & sic medicus optaretur.

Quarta propter futurorū significationem. Legalia enim fuerūt quædā vmbra futura significās, qdamq; figura futura veritatē præsignans, vt statim dicetur.

Secundum quod est notandū, q lex fuit ordinata, id est ordinabiliter angelorū ministerio data, & bene ordinabiliter: qa īter Abrahā & Christū, inter pmissionē & semē, inter tēpus legis naturæ & tēpus gratiæ. Magno.n. consilio factū est, vt nō statim post hominis casum veniret mediator: sed qd primò humanū genus conuinceret de ignorātia tēpore legis, q nec morbi nec medici clarā notitiā dabat, nec ad ipsa hō ex suis naturalibus attingere volebat: demū conuinceretur de impotētia legis scriptæ, quā homo virtute propria seruare nō potuit, nec ipsa dabat adiutricem gratiā ad seruādū, vt pp ista duo, s. ignorantiā & impotentiā cogeret saluatorē petere, nec Christi aduētū superfluū reputaret. Multiplicatæ sunt infirmitates hominū, cō quas nec p legē naturę nec p legē Moysi se iuuare poterāt pp quod accelerauerūt ad medicū, q veniens tāquā alter Samaritanus vulnera sanauit languidi, quem sacerdos et leuita, i. vetus lex & sacerdotiū immisericorditer pertransierant. Lucæ 10. Qui ēt tanquā alter Elisæus coaptans se corporaliter puero mortuo Sunamitis filio suscitauit eū, quē tñ eius puer cū suo baculo, qui designabat legis duritiā non potuit suscitare 4. Regum 4. Qui tanquā alter angelus descendēs in piscinā nostræ immortalitatis sanauit illū, quē inuenit sibi suæq; ecclesię vnitum. Ioan. 5. Qui omnipotentis sermo Dei patris venit in mundū, dū oīa mediū silentiū tenerent. Sapien. 18. Primū silentiū fuit ante legē scriptā, scdm sub lege, tertium, in gloria. Primū fuit ignorātia languoris. Secūdū, desperatio creationis. Tertiū adeptio sanitatis. Ante legem.n. hō morbum suum non cognoscebat, ideo silebat, nec remediū qrebat. Lex aūt ostēdit vulnera languidis: & ideo data lege mox fuit ruptū silētiū, & cœperunt ægri petere remediū. Sed qa lex gratis erat, nec auxiliū cōferebat per diuturnos clamores fatigati hoīes, & de salute desperantes cessauerūt loqui, & sic subsecutū est silentiū scdm. Et tūc omnipotens sermo patris venit in mundū. Samaritanus appropiauit ad vulneratū, angelus magni cōsilij i piscinā descēdit, & Elisęus ad suscitandū mortuū accessit, i. summi regis filius descendit de æqualitate patris ad patibulū crucis, & de sede patris ad officinā peccati, de lumine cœli ad tenebras mūdi & inferni. & veniēs locutus est pacē, dedit gratiā, pposuit misericordiā, promisit veniā. & ita rupto silētio cœperūt ægri magnis clamoribus flagitare remediū, & accelerare ad medicū per quem vulnera sanarent, morbus curaretur. Recepta verò sanitate & donata immortalitatis felicitate nihil vltra restabit petendū, & tunc erit tertiū beatū silētiū ordinabiliter. Ergo & magno Dei cōsilio data est lex, s. iter Abrahā & Christū, inter pmissionē & semē pmissum, iter tēpus legis naturæ & tēpus legis gratię, inter primū silentiū & tertiū. Quādo.n. data fuit lex, cœpit frāgi primū silentiū. Ipsa aūt manēte fuit scdm silentium. & tunc veniente medico, rupto quē secundo silentio, tertium homines optauerunt.

Tertium quod est notandū, q qñ lex fuit data fuit posita in potestate qui verus erat verus mediator, vt staret quādin ipse vellet, & qñ vellet cessaret. Ipse autem voluit q cessaret, qñ ipse venit, & tñ verus mediator fuit. Ex quo patet, q cōtra mediatorē faciunt qui legem cum euangelio obseruare volunt. Ex quo vlterius patet cōclusio intenta. q fides euangelij siue Christi non solum est lege Moysi antiquior & stabilior, sed ēt pfectior: quia ipsam euacuat, sicut illud quo pfectū est euacuat qd ex parte. ad Corinthios 13. Cum.n. venit mediator, & legem euangelicā statuit, voluit quòd cessaret lex Mosaica propter suam imperfectionem: & hoc ipse facere potuit, quia in eius potestate tanquam vero domino posita fuit.

Quartū verò quod notandū est, q hic mediator nō est vnius naturæ, sed duplicis. Est enim gigas geminę substantię, s. diuinæ, & humanę. Ipse igitur cū sit Deus & homo inter homines & Deū mediat, dū

homines

homines qui à Deo recesserat, per se recōciliar. Ipse, vt deus, oīa creauit. sed, inquantum Deus non oīa recreauit, & ipse inquantū Deus, est cū patre & sancto spiritus vnus Deus: quia nō sunt plures dij, sed vnus Deus. Ex quo patet, ꝙ hic mediator non est fœderator vnius partis tantū: sed duarū partiū, Dei scilicet hominis. Et patet ēt, ꝙ inquantū Deus non est propriè mediator inter deum & homines: sed inquantum homo. Inquātum enim Deus nō est medius, sed æqualis Deo patri. Item iste mediator non est arbiter vnius populi: sed duorū, s. Iudęorū & gētiliū quos tāquam duos parietes ecclesiæ in se angulari lapide copulauerit, vtriusq; populi euacuās ritum. ad Ephe. 2. & 1. Pet. 2. Ergo qui obseruant legalia Christum nō mediatorem recipiūt: quia ipsum videntur recipere mediatorem tantū Iudæorū, quod esse non potest: quia mediator non est nisi duorum populorum.

Ergo qui ex circūcisione vel ꝑputio ad fidē cōuersi sunt, maneāt sicut sunt, nec curēt circūcisi de præputio, nec præputiati de circuncisione. quia, vt dicitur ad Gala. vlt. In vero mediatore Iesu Christo, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed noua creatura. Hæc quatuor nobilia suprapposita patent ex intentione apostoli ad Galathas vbi suprà.

Ex quib⁹ elicit̃ ꝙ lex Christi & fides catholica est nobilior & perfectior lege Mosaica, sm quod amplè declaratur ibi per Apost. & cōmentatores illius, & etiam in fortalitio fidei lib. 1. in 3. consider. in 4. art. vbi etiam exponit illud dictum Apost. ibi. Quid igitur lex, propter transgressionem posita est.

Extollēda est fides Chřiana, seu secta Chřianorū: qa est oīb⁹ aliis sectis vtilior. qd colligit̃ ex verbis Apost. ad Gal. eod. c. 3. vbi ꝓñr dř sic. Lex ergo aduersus ꝓmissa Dei: absit. Si. n. data esset lex q̃ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: sed ꝯclusit scriptura oīa sub peccato, vt ꝓmissio ex fide Iesu Chři daretur credētib⁹. vt ibidē ad Gal. 2. Ex quib⁹ duo notant̃: Primū, ꝙ ꝑ legem nunq̃ fuit vita aiæ. Cuius rō sæpe dicta est suprà, qa eius sacra nō afferebant grãm, & sic nō ꝑstabant aiæ vitam. Scdm est, ꝙ circūcisio non fuit ex lege, sed ex přib⁹, vt Saluator dicit ī Ioāne. Diu. n. ante legē fuit circūcisio instituta, qa Gen. 17. Dicēdum est etiā, ꝙ ex circūcisione nunq̃ fuit pfecta vita, qa nunq̃ potuit introducere hoīes vbi est perfectio vitę. Vnde Iacob dicit circūcisus Gen. 28. Descēdam in infernū lugens filium meū. & Dauid circūcisus dicit. Ps. 27. Assimilabor descēdentibus in lacum. Item per legē Moysi nunq̃ fuit perfecta iustitia. Hęc. n. dicit Apost. ad Rom. 3. Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. & illud ex primo sequit̃. Si. n. ꝑ legem esset vita vera, ac per hæc & vera iustitia q̃ ducit ad regnū ī quo est perfectio vitæ. ad Rom. 3. Iustitia Dei est ꝑ fidem Iesu Christi super omnes qui credunt in eū.

Est ergo fides Iesu Christi lege vtilior, & ꝓpterea dicit Apost. Lex igitur aduersus promissa Dei, quasi dicat, ex quo euacuata est, qñ impleri cœpit ꝓmissio nunquam aduersatur diuinę promissioni, absit. Nō enim est inimica, sed consentanea diuinis ꝓmissis. Verum est tñ, ꝙ fides cuius merito fuit promissio, est vtilior & efficacior lege. Quod probatur, quia lex nunquam potuit viuificare, nec iustificare. Si. n. data esset lex quæ posset viuificare, i. vitam spiritualem afferre, verè supple, & non opinatiuè ex lege, i. ex operibus legis esset iustitia, quod tamen verum non est. Sed conclusit scriptura, i. lex scripta conclusit, i. clausa reliquit omnia, i. omnes homines tam Iudęos q̃ Gentiles sub peccato. Neminem. o. à peccati carcere potuit expedire. vel conclusit, i. clausa demonstrauit esse. Per legem enim cognitio peccati, ad Rom. 3. q̃ quidem prouidentia factum est, vt promissio vitę, s. & iustitiæ & benedictionis ęternę ex fide Iesu Christi, non ex lege supple Moysi. Promissio dico, i. res ꝓmissa daretur credentibus supple in Christum.

Ex prędictis igitur patet clarissimè, ꝙ fides Iesu Christi est antiquior, stabilior, nobilior, & multò vtilior lege Moysi, ex quo vltra illas & omnes alias extollenda est, vt habetur in dicto fortalicio fidei. lib. 1. in tertia consider. art. 5. in prin.

Extollēda est etiam religio Christiana, quia omni alia gente totius mundi est excellentior ex pluribus. Primò videlicet ex parte patris. Scdo ex parte mřis. Tertio ex parte hæreditatis. Quartò ex testimonio angelico. Quintò ex cōparatione morum & institōnum aliarum gentium, & sectarū. Sextò ex testimonio ꝓphetarum & ex prefigurationes illius in toto veteri testamento. Septimò ex testimonio etiam gentilium.

Primò. n. ex parte patris, quoniam Christiani filij Dei sunt. Nam Christus appetit Christianos in sua fide spiritualiter degenerare. & ideo dř Io. 1. Dedit eis ptãtē filios Dei fieri his q̃ credūt in noīe eius, i. in re noīs eius. Sed quo ordine filij Dei fiāt, & quō hæc generatio nobilissima distinguat̃ à carnali, subdit. Qui nō ex sanguinib⁹, s. fœminæ quasi materię, & viri quasi formatiui: sed ex Deo nati sunt: ecce generatio & natiuitas spiritualis. vt aũt securè credamus hanc excellentiã, s. hoīem nasci ex Deo, subdit Deū nasci ex hoīe. Ex hac. n. susceptione infirmitatis sanat̃ nostra infirmitas, vt possimus dici, vel filij Dei fieri, & hoc est. Et verbū caro factū est, qđ superius erat, inferius descēdit: & quō pr̃ ex sua cōditione intēdit multiplicare & diligere filios, ponit̃ ī fortalicio fidei loco pdic. art. 5. sed ea omitto breuitati studēs.

Scdò verò ex parte matris, quæ est (vt dicit Apostolus) illa q̃ sursum est Ierusalē mater nostra. per baptismū. n. regenerati sumus ex ea. Vnde hř Esa. 54. de hac generatione secunda. & in prædicto artic.

Tertio verò demonstratur excellentia seu dignitas illius sectæ ex parte hæreditatis, qa Christianis debet̃ suprema hæreditas, cui nulla similis excogitari pōt. 1. ad Cor. & Esa. 64. ex quo arguitur nobilitas & excellētia hæredis. Hanc aũt hæreditatē nobis insinuat B. Paulus ad Rom. 8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, i. visionis diuinæ, in qua consistit beatitudo, quæ est status oīum bonorum aggregatione perfectus sm Boetiū lib. 3. Prosa. 2. cohæredes aũt Christi. ad Rom. vbi suprà: idest simul hæredes cum Christo. Cuius hæreditas est esse gloriosum in corpore & aīa. Ita & oēs filij sui erūt gloriosi cū eo ī corpore & aīa. Nec voluit pater noster Iesus Christus, ꝙ sua electa habitatio vocaret̃ synagoga: sed ecclesia,

clesia, dicēs Petro. Super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā, Mat. 16. quod duplici ratione factum est.

Prima, vt fieret distinctio inter Iudæos & Christianos. Non enim videbatur rationabile, vt locus siue habitatio Christi, vbi suos filios debet hæreditare, nomine Iudaico nominaretur.

Secunda ratio est proprietas vocabulorū, qa sicut synagoga Græcè aggregatio Latinè dicit͞. sic ecclesia Græcè, cōuocatio Latinè dr. Et qa Christiani ꝯuocati sunt, ideo à ꝯuocatione ecclesia dicta est. Cōgregatio enim est peccatorꝭ & bestiarū, ꝯuocatio verò hoīum. & fm hoc Iudæi, & q̄cunq; alia hoīum congregatio quales sunt Sarraceni, bestijs cōparant͞. Christiani verò hoībus. Quāta ergo differētia est bestiarū ad hoīes, tāta est Iudæorꝭ & aliorꝭ infideliū ad Christianos: qa illi ꝯgregātur, Christiani verò ꝯuocant͞: vt notat beatus Isidorus 11. Etymologiarū. Quę quidē hæreditas q̄ est gloria cœlestis debet͞ Christianis ex ꝓmissione, & nō aliis populis, vt amplè demōstrat͞ ī d. lib. fortalitij fidei lib. 1. 3. cōsid. artic. 5. Non. n. promisit Iudęis, ēt ī mādatis eius ambulātib⁹, sed tm̄ bona tēporalia: vt habetur Leuit. 26. & Deuter. 18. Non enim Agarenis, qa solū eis ꝓmisit 12 duces in generatione eorꝭ Gene. 18. qd est impletū, vt habetur Geo. 27. vbi nominant͞ illi 12 duces. sed Christianis oō talia promisit, sed regnū cœlorꝭ, vt habetur Matt. 7. Quicunq; fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnū cœlorꝭ. & alibi in multis locis.

Quartò, ostēdit͞ excellētia sectæ & religionis Christianæ ex testimonio angelico: qa angel⁹ intelligēs ꝓdictā excellētiam nō sustinuit à Ioā. adorari. Apocal. 19. Ait. n. Ioā. Cecidi ad pedes angeli, vt adorarē eum, & dixit mihi. Vide ne feceris, conseruus tuus sum & fratrū tuorū hn̄tiū testimonium Iesu, Deū adora. Cecidit Ioannes ad pedes angeli, vt adoraret eū, non tā sicut creatura creatorē: sed sicut seru⁹ vehemēter ac cū seruili subiectione honorat Dn̄m suū creatum. Nēpe angelus in veteri testō sustinebat sic se ab homine adorari, qd tū non sustinet et hic, imò manifestè prohibere vr̄. Propterea sequitur. Et dixit mihi, Vide ne feceris, s. aliter reuerentiā mihi. cuius cām subdit dicens. Conseruus tuus sum, idest tecum, & sicut tu, sum seruus eiusdem dei, & dn̄i Iesu Christi.

Et ne credatur, q̄ respectu solius Ioannis pp singularē præexcellentiā eius hoc diceret, & non de oībus Christianis, q Christi sunt serui, ideo subdit. Et fratrū tuorū habentium testimonium Iesu Christi, qui pfecto corde ꝯfitentur ac testificātur Iesum Christū, esse verum Deum & dominū vniuersorum, atq; hominum redemptorem & saluatorem. Et ideo merito fideles Christiani confitentur Iesum Christum verum filiū Dei, cuius sunt filij per gratię adoptionē: qui tam charam matrem dedit eis, & tam excellentē hæreditatē promisit, & cōseruos eorū angelos fecit.

Quintò, probatur excellētia ex comparatione morum, & institutorum aliarum gentium & sectarum, sine qua nihil nō parū grate laudatur: vt dicit Polidorus Virgil. lib. 8. c. si qui ad demonstrandum præstātiā & excellentiam Christianę reipublicę ponit mores aliarum nationū & Christianorꝭ, & ostendit mores Christianorꝭ, & īstituta esse vtiliora & excellētiora aliis: ex quibus demonstrat͞ excellētia. vide eū ibi amplè ponentem prestātiam Christianę reipublicæ.

Sextò, probatur excellētia illius fidei, cū fuerit ab antiquis etiam Iudæis prophetizata. Et ponit triginta prophetias Bernard. de Bustis in 2. par. sui Rosarij in sermone 14. & quomodo omnes articuli fidei Christianæ fuerunt præsignati in veteri testamento. Ponitur in fortalitio fidei in tertia cōsideratione libri primi, vbi vide amplè & iam suprà aliqua dixi. Ideo non aliter insisto.

Septimò, probatur hęc excellētia sectę Christianę ex testimonio gentilium, qui ēt illā preuiderūt, prophetizauerūt, & approbauerūt, & multis gentilibus facta fuit reuelatio incarnationis Iesu Christi, vt dicit beatus Thomas 2. 2. q. 2. artic. 7. & probat de Bustis in suo Mariali 7. par. sermone 1. & 5. in fi. vnde Iob fuit de populo gentili dixit 19. c. sui lib. Scio q̄ redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meū, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Et loquebatur Iob more prophetico de futuris tanquā de preteritis, maximè quia debebat io ꝓximo fieri.

Et vt dicit Cāpegius in propugnaculo religionis Christianæ lib. 1. c. 5. nō est omittēdus Nabucodonosor rex, qui cū tres pueros uidisset in fornace, dicit. Ecce ego video quatuor viros solutos deābulātes in medio ignis & corruptio nulla est in eis, & aspectus quorum similis est filio Dei. O alienigena quis tibi annunciauit filiū Dei, nondū quidē mūdo nascit͞, & similitudo nascētis à te cognoscitur? Vnde tibi hoc? quis tibi istud annunciauit, nisi quia te sic diuinus ignis intus illuminauit, cū illic apud te captiui tenerent͞ inimici Iudæi, sic diceres testimoniū filio Dei.

Quid Sibyllæ etiam vaticinando de Christo dixerunt? vnde dicit Augustinus lib. 18. c. 23. de ciuitate Dei, quòd sibylla Erythrea siue Cumana, vaticinata est de Christo his versibus translatis ex Græco.

Iudicij signum tellus sudore madescet,
E cœlo rex aduenit per sęcla futurus,
Scilicet in carnem præsens, vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atq; fidelis.
Celsum cum sanctis, æui iam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipse.
Cum iacet incultus densis in vepribus orbis.
Reijcient simulachra viri cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis pontumq́; polumq́,
Inquirens, tetri portas effringet auerni
Sanctorum. sed enim cuncta lux libera carni
Tradetur, sontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retexens, tunc quisq; loquetur
Secreta, atq; Deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes,
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris,
Soluetur cœlum, lunaris splendor obibit,
Deiiciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum sublime vel altum.
Iam æquentur campis montes & cærula ponti.

Omni

Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaq́ igni,
Et tuba tunc sonitum tristem dimittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum variosq́ labores,
Tartareumq́ chaos monstrabit terra dehiscens,
Et coram hic domino reges sistentur ad vnum.
Recidere è cœlo, ignisq́ & sulphuris amni.
Et dicit Aug. ibi in his Latinis versib⁹ de Græco vtcũq; trãslatis; ibi non potuit ille sensus occurrere q̃ fit: cũ literę quæ sunt in eorũ capitib⁹ cõnectuntur, sbi y. Litera in Græco posita est: quia non potuerũt latina verba inueniri quæ ab eadẽ litera inciperẽt, & sniæ conuenirent. Hi aũt sunt versus tres, quintus, octauusdecimus, & nonusdecimus. deinde literas, quæ sunt in capitibus oĩum versuũ connectentes, horũ triũ q̃ scriptę sunt nõ legamus; sed pro eis y. literam, tanquã in eisdẽ locis ipsa sit posita recotdemur, & exprimitur in quinque verbis Iesus Christus Dei filius saluator: sed cũ Græcè hoc dr̃, nõ latinè. Et sunt versus viginti & septem, qui numerus quadratũ ternarium solidũ reddit. Tria.n.ter ducta sũt nouẽ & ipsa nouẽ si ter ducantur, vt ex lato in altũ figura consurgat ad viginti & septem peruenitũr.

Dicit etiam Bern. de Bust. in 1. par. sui Rosarij in sermone 14. vbi ponit de secta Iudæorum in litera O, quod hæc sibylla Erythrea (quæ fuit orta in Babylonia) sic prędixit de Christo. In vltima ætate humiliabit Deus, humiliabit proles diuina. vniet humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puellari officio educabit Deus & homo. Signa aũt præcedent apud Iudæos. Mulier vetustissima, s. Helisabeth puerum concipiet, stella orbis mirabit, & ducatũ pstabit, s. magis ad ortum, s. Christi. Hic habeus pedes, idest annos 33. eliget sibi de piscatoribus deiectis hoĩbus numerum duodenarium, vnũq; diabolũ, videlicet Iudam. Non in gladio bellóue Aeneadum vrbem regesq́; subiiciet: sed in hamo piscatoris, deiectione & pauperie superabit diuitias & superbiam conculcabit, & hoc ẽt prædictum fuit Esa. 56. Ciuitatem sublimem humiliabit, & cõculcabit eam pes pauperis & gressus egenorũ. Huic quatuor animalia, i. euangelistę surgent in testimonium. huic 7dicetur à bestia, s. Autichristo. Erit aũt bestia horribilis, s. Machomet ab oriente veniens, cuius rugitus vsq; ad gẽtes punicas audiet. Et horũ interpretationẽ & declarationẽ ponit ibi Bern. de Bust. vbi etiam recitat dicta aliarũ sibyllarũ, quę de Christo prophetizauerũt, & sic fidem nostram Christianam prænidierunt. Et primo ponit de sibylla persica q̃ sic dicit.

Ecce bestia conculcaberis, & gignetur dñs in orbe terrarũ, & gremiũ virginis erat salus pplorũ, & pedes ei⁹ ĩ valitudine hoĩum: ĩuisibile verbũ palpabit.

Secunda dicit Sibylla Libyca, q̃ sic vaticinata est. Ecce veniet dies, & illuminabit dñs condensa tenebrarum, & soluetur nexus synagogæ, & desinẽt labia pphetarũ, & videbunt regẽ viuẽtiũ, & tenebit illũ in gremio virgo dña gentiũ: & regnabit misericordia, & vterus matris eius erit statera cunctorum.

Tertia est Delphica, q̃ ante Troiana bella sic pphetanit. Nascetur ppheta absq; mris coitu ex virgine.

Quarta fuit Erythrea, de qua ante dictum est.

Quinta fuit Samia à Samo insula sic dicta, q̃ inqt. Ecce veniet dies: & nascet de paupcula: & bestiæ terrarũ adorabũt eũ: & dicẽt, Laudate eũ ĩ atriis cęlorũ.

Sexta fuit sibylla Cumana Amalthea nomine, q̃ fuit tempore Tarquinij Prisci. quæ cecinit dictum Virgilij in Bucolicis.

Vltima Cumęi iam venit carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo: redeunt saturnia regna,
Iam noua progenies cęlo dimittitur alto.
Tu modo nascenti puero quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue lucina, terris iam regnat Apollo.

Et ex hoc videmus, q̃ Virgilius etiam gentilis de Christo testimonium perhibet.

Septima fuit Helespontina in agro Troiano nata, dicens, De excelso cœlorũ habitaculo respexit Deus humiles suos, & nascetur in diebus nouissimis de virgine Hebręa in cunabulis terræ.

Octaua fuit Phrygia, quę ait, Flagellabit Deus potẽtes terræ, ex olympo excelsus veniet, & firmabitur ɔsiliũ ĩ cœlo, & annũciabit virgo in vallis desertorũ.

Nona fuit Tyburtina noĩe Albunea, q̃ sic inquit, Nascetur CHRISTVS in Bethleem, & annũciabitur in Nazareth, regnante tauro pacifico & fundatore quietis, i. fm glossam Octauiano, q̃ habebat taurum p insigni, & appellatus est pacificus, qa multis annis in magna pace mũdum rexit, cuius tẽpore Christus natus. sequũtur verba Sibyllę. O felix illa mater, cuius vbera Christum lactabũt, & ɔcordauit in hoc, cũ B. Marcellina pedissequa S. Marthę quę (vt dicitur) fuit illa mulier quę exclamauit, dicẽs Christo. Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, Luc. 11.

Decima dicitur Europea, quæ sic ait de Christo. Ecce veniet ille, & transibit montes & colles & latices Olympi, ac regnabit in paupertate, & dominabitur silentio, & egredietur de vtero Virginis.

Vndecima Sibylla dicitur Agrippa, quę sic dicit, Inuisibile verbum palpabitur, germinabit vt radix, siccabitur vt folium, non apparebit venustas eius, circũdabit eum aluus maternus, & flebit Deus lætitia sempiterna, & ab hominibus conculcabitur. Nascetur ex matre Deus, conuersabitur, vt peccator.

Duodecima appellata est Cimęa seu Cimica ĩ Italia nata, q̃ fuit tpe Numę Põp. II. regis Rom. q̃ sic ait, In prima facie virginis ascẽde puella, facie pulchra, capillis plixa, sedẽs sup sedẽ stratã, puerũ nutriẽs, dãs ei ad comedẽdum lac de cœlo missum. hęc illa, quæ etiã clarius dicit. In diebus illis, Exurget mulier de stirpe Iudęorũ, noĩe MARIA, & habebit sponsum noĩe Ioseph, & pcreabit ab ea sine cõmixtione viri de Spiritu sancto filius Dei noĩe IESV, & ipsa erit virgo ante & post partũ. Qui verò ex ea nascetur erit verus Deus, & verus homo, sicut oẽs pphetæ pdic.

Dicit etiam S. Tho. 2.2.q.2. articulo supra all. q̃ tempore Constãtini Augusti & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulchrum Constantinopoli, in quo iacebat homo laminam auream habẽs in pectore, in qua scriptum erat. CHRISTVS nascet de virgine,

de virgine, & credo in eum. O sol Helenæ & Constantini temporibus iterum me videbis.

In chronicis quoq; regũ Castellæ dr ꝙ apud Toletum sub quodam saxo inuentus est liber vetustus,ꝗ scriptus erat lingua Hebraica,Græca,& Latina,& in illo dicebatur. Christus filius Dei nascetur de Maria virgine, & pro salute hominum patietur.

Nonne etiam cœlum testimonium dixit de Christo, quando nouum sydus in noua hominum progenie velut lingua & digito, quo potuit natum Deum & hominem gentibus monstrauit?

Nonne Plato diuinus appellatus affatus est suis præceptis acquiescendum, donec sacratus aliquis homo in terris appareat,qui fonté oĩbus aperiret veritatis, quem deniq; sequentur oẽs?Er eo mortuo in eius tũba inuẽta fuit lamina sup pectus suum aurea, in qua scribebatur. Credo in Christum nasciturũ de virgine,passurum pro humano genere, & tertia die resurrecturũ. Et de eodẽ Platone refert Aug.lib.7. confessionum se legisse in quibusdam Platonicorũ libris principiũ euãgelij Ioãnis.In principio erat verbũ. Nõ qdẽ his verbis, sed hoc idẽ multis & multiplicib.psuaderi rõnib^9,ꝙ ĩ principio erat verbũ,&c. ꝗ sequũtur ad vsque,& tenebrę eã nõ cõprehẽderũt. Hæc & qdã alia refert G.Bũd.in sua rep.c.Ray.ĩ ver. mortuo itaq; testõre,primo n.261.262.263.& 264.

Nonne ẽt apud Francos notũ est,ꝙ ecclesia beatissimę virg.Marię Carnotẽsis fuit ante Christi aduentũ ædificata in honorẽ virginis pariturę? Ex quo demonstratur,ꝙ sialij gentiles de Christo verbo, prophetizauerũt: Tñ Frãci facto in eũ crediderunt,ꝑur & Gręci,qui tẽplũ Deo ignoto construxerũt, vt per gl.in verb.magister.in c. turbat. 37.dist.quę recitat. ꝙcũ Paulus venisset Athenas, vidit Arã ignoti dei, in qua erat scriptum. Hęc est ara ignoti dei, in quo viuimus,morimur & sumus. ex quo apłs cœpit pdicare:& Diony.conuersus fuit p ipsius prędicationẽ.

Audiui alias à nostris,ꝙ in hac nostra ciuitate Heduensi fuit repertũ sepulchrũ,ĩ quo erãt plures imagines seu repręsentationes,quas vulgo Medallias vocãt,in quarũ altera erat vna figura seu repræsentatio natiuitatis Christi in pręsepio inter boue & asinũ,& ante eum erat quædam figura seu protractura hominis genibus flexis & manibus iũctis, & erat scriptũ in rotunditate. Credo in Iesum inter aĩalia ex virgine nasciturũ. & multũ curaui inuenire, sed nõ potui.

Quomodo ẽt Balaam astrologus per parabolam locutus est.Orietur stella ex Iacob &c.Et tamen erat Caldęus. & vide Origenem in Omilia 14.super numeros. Ambrosium in epist.38.ad Cromatium. Et quomodo magi regem Iudęorum Christũ prædicauerunt & dixerunt. Aug.lib.3.de Symbolo ad Cathecumenos.c.4.& de interpretatione munerũ eoꝝ per Ambrosium in lib.de fide.c.2.& in c.legimus. §.in Leuitico.37.dist.& per Campegiũ in suo propugnaculo fidei Christianæ.lib.1.c.5.vbi etiam dicit,ꝙ Milesius Apollo consultus de Christo ita commendauit.Mortalis erat corpore,sapiens,prodigiorũ effector, sed sub iudicibus Caldęis armis comprehensus,clauis, fustibusq; amaram mortẽ passus est.

Porphyrius verò inter gentes nequissimus in libro de responsis, inquit. Christum dij maximè piũ ꝓnũtiauerũt,immortaléq; euasisse asseruerũt. Cõcedit ipse Porphyrius Christũ,& sapiẽtẽ, & piũ fuisse, quãuis Christianos partim indoctos, partim magos nominet,tũ veritati,tũ sibiipsi manifestè repugnãs.

Vespasianus ac Titus imperatores auditis Christi operibus,eius potentiam timuerunt.

Alexander Seuerus templa Christo fieri statuit, & orabat in matutinis in sacrario suo coram statua Christi,vt Capitolinus refert.

Et Adrianus,vt idẽ narrat,statuit Christo tẽpla fa cere,eumq; inter deos recipere:ideoq.templa absq. simulachris in omnibus ciuitatibus fieri iussit.

Antoninus Pius cũ audisset Christianos hoc frequenter vti prouerbio.Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris, perscrutatus est Christi vitam, eique statuam tanquam deo dicauit.

Refert etiã Polydorus Virg.in lib.8.c.7.& fin. de inuẽtoribus rerũ. ꝙ in primo fidei testimonio Tyb. Cæsar,Tertuliano teste in Apolog.cũ è Syria à Pòtio Pilato Christi diuinitatẽ eiusq; religionis sinceritatem accepisset; senatum ꝯsuluit,censuitq; Christum inter deos referẽdum,colendumq; tẽplo,Senatus tñ quia prius ad Tyberium de ea re ꝙ ad se Pilatus literas dedisset, eiusmodi relatione reiecta, Christianos persequẽdos decreuit,ꝓposito delatoribus præmio. Sed Cæsar in sña mansit,& cõminatus capitale supplicium accusatorib^9 Chřianoꝝ id scelus inhibuit.

Traianus quoq; itidem sensit, qui certior factus à Plinio secundo Bythinię procuratore nihil mali in Christianis quotidie ad supplicium tractis reperiri, iussit,vt nõ inquirerent̃: verum oblati punirent̃. & ibi etiã Polydorus recitat hic antedicta de Adriano.

Constantinus deniq; cũ Chri miracula ĩ reb^9 suis manifestius fuisset expertus, Deum magis ꝙ pplm timuit: solũq; Chřm & palam adorauit,idoloꝝ tẽpla subuertit, Christo tẽpla passim pretiosa ędificauit.

Hæc sunt quę de Christo gentiles senserunt, quæ ideo narrari possunt propter autoritatem Aug. qui lib.2.de doctrina Christiana inquit. Philosophi aũt qui vocantur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accõmoda dixerunt,maximè Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanꝗ iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda. de qua materia in c.legimus. cum sequen.37.dist.

Quomodo etiam multi Iudęi approbauerũt Christum, & de eo testimonium dixerunt, vide suprà in quarta parte, in sexta consider.

Vigesimaprima consider. Sectę Christianæ sunt 15 nationes illam tenẽtes,& sunt quatuor quæ comprehenduntur sub latinis,quia latini principaliꝰ oẽs sunt Christiani. Et in natione latinoꝝ sunt quatuor alię particulares nationes, s.natio Gallicana,Germanica,Italica,& Hispanica, sed vna est quę illam tenuit,& tenet sine mõstris,sine aliquo errore & absq; eo ꝙ vnquam ab eadem recesserit, aut in aliquo deuiauerit:ꝗ est dicta natio Gallicana, quæ (vt prędixi) semper caruit monstris, semper fidem cathol.defendit,iuuit,protexit,auxit,& pro illa totis viribus contra

tra

tra ferè oēs nationes debellauit, vt dixi supra in hac parte, & in quinta parte.in 24.consideratione.

In hac prima natione Gallicana est rex Fráciç principalis (q dicit Christianissimus) iter oēs reges mūdi, vt dixi in dicta qnta part. sub quo multi sunt Duces, Comites, Marchiones, & Barones eidē obedie̅tes, de quib⁹ ĩ io dicta quinta parte. Etiā rex Nauarræ, & rex Iuetoti, licet aliq dicant regnū Nauarræ fuisse sub natione Hispanica, est tamē nūc sub natione Gallicana.

Secūda natio est natio Italica, ĩ qua est principalis totius Christianitatis, qui est Papa, qui hēt in tota ecclesia & secta Christiana primatū & principatū, cui oēs obediunt seu obedire tenenť. Et io illa natione sunt rex Siciliæ, rex Neapolitano⁹, ducat⁹ Venetiarū, duces Mediolani, Ferrariæ, & Vrbini, Marchiones Mantuę, Montisferrati, & plures alij. Etiam plures Comites, principatus & dominationes, vt sunt Florentiæ, Senarum, & Genuæ.

Tertia natio est Hispanica, ĩ qua sunt reges Castellæ, Legionis, Granatæ, Aragoniæ, Portugaliæ, ac multi Duces, & Comites. regnū principale dicitur Castellæ, cuius rex nunc dicitur catholicus.

Quarta natio est Germanica, in qua est imperator, & sūt multi reges, vt ē rex Angliç, Scotię, Vngarię, Bohemiæ, Poloniæ, Dachię, Frisię, Soetię, Noruegię, Dalmatię, Croatię, & multi Lantgrauij, Duces, Comites. Item io insula rex Cipri. Omnes pdicti sunt obedientes ecclesiæ Romanæ. plures tamē hæreses ex huiusmodi Germania emanarunt, & q̄ fuerūt demnatę, & adhuc diebus nouissimis insurrexit illa maledicta secta Lutherana, q̄ Christianitatē in multis maculauit. deus velit illā extirpare ab huiusmodi secta Christiana. de laude verò Germaniæ, vide amplè per Franciscum Irenicum in descriptione Germaniæ.

Quinta natio est Grçcorū, q habēt patriarchā Constantinopolitanū, archiepōs, epōs, abbates & cetera huiusmodi in spiritualib⁹. In tēporalibus īperatorē, etiā habent duces, comites, hysbotū etc. Pauci tamē sunt nunc numero, qa Agareni, & Turchi occupatūt & detinent maiorē partē Græcię. Et isti nō obediunt Romanæ ecclesiæ, licet quādoq; fuerint subiecti ipsi Romano pontifici, tñ sępius inconsutilem domini tunicam tentarunt, vnde duodecim diuisiones Græcorum solent numerari, quæ ponuntur per Ioānem Etchium in suo tractatu, de primatu Petri. li. 3. c. 16. Nunc verò habent multos errores, & fuerunt condēnati per ecclesiam. quia dicunt quòd spiritus sanctus non procedit à filio, & quòd non est purgatorium.

Sexta natio est Indiæ, ĩ qua est presbyter Ioannes qui pēst illi populo tanquā patriarcha, eiq; cētum & viginti septē archiepiscopatus subsunt. Quorum quilibet viginti episcopos habere dicit. Hi Romano more fonte baptismatis io noīe patri, & filij, & Spiritus sancti renascendos baptizant. Eodemq; ritu sacramētum eucharistię conficiunt. hoc solum excepto, q̄ pater noster ante sacramenti eleuationē decantant. Et post beatā virginē Mariam, apostolos Petrum & Paulum, atq; beatū Ioannem Baptistam præcipuo suscipiunt & venerantur honore. Alios quoque & pcipuè beatum Matthęum eorū præcipuum doctorē, maximo venerantur obsequio. beatos insup Paulū primū eremitā, Antoniū abbatē, Machariū, atq; alios duos eremitas summa deuotiōe psequunť. Eorū qppe Imperatorē ferunt Christiaoissimū, cui & septuaginta quatuor reges, ac infiniti ppemodū obtēperant principes: duodecim duntaxat regulis exceptis, q Mahumetas obseruant leges, q tñ Imperatoris mandatis in reliquis parent. Hunc sane Imperatorē tēpore Clementis quinti, anno. s. salutis nostræ 1300. ad Hispaniarū regē triginta Legatos misisse, illiq; cōtra fideles auxiliū ptulisse, prout qdā presby. Genuensis sancti Marci ppositus ĩ tracta. suo de moribus huiusce gentis, Mappa mundi intitulato, declarat & scripsit. Qui & Aueniōnē ad pdictū Clementē pontificē qntū cū reuerentia accedentes de multis edocti, cum multis muneribus & literis Apostolicis ad limina apostolorū Petri & Pauli visenda venerūt. quibus inuisis cū gaudio ad ppria rediere. Verū cùm Genuæ multis dieb⁹ nauigandi tēpus expectantes, multa, vt fit, de eorum tribubus, moribusq;, ac religionibus rogati scripto reliquerūt, q̄ idē autor reseruauit. Hęc dicit Philipp⁹ Bergomas in suo supplemēto chronicarū lib. 8. Qñ verò dictus presbyter Ioānes equitat, sēmp facit portare crucē añ se ligneā, sed qñ vadit ad bellū, tunc facit portare duas cruces, vnā de auro, alterā de lapidibus ptiosis. In illa terra est corp⁹ sancti Thomæ apostoli ĩ maxima veneratione. Apud me credo hos esse extollēdos in fide nostra Christiana post latinos, Gallos. s. Italos, Hispanos, & Germanos, & cęteris omnibus aliis nationib⁹ Christianis pferendos, cùm nō multū discrepant à fide nostra Christiana. Nisi q̄ nō approbant Papā Romanum in summum pontificem totius ecclesiæ, & nō approbāt eius primatum. Fuerunt tamē aliàs sub Romano pontifice; cū vt amplè declarat ipse Ioā. Echius ĩ dicto suo tract. de primatu Petri libro 3. omnes orientales & Afri fuerunt subditi Romano pontifici: fortè alibi amplius dicetur.

Septima natio Christianitatis est Iacobitarū, dictorū à Iacobo hæretico discipulo patriarchæ Alexādrini. Hi ĩ partib⁹ oriētis occupāt magnā partē Asię, & terrā Mābrę: q̄ est ppinqua Aegypto, & terrā Aethiopię vsq; ad Iudęā, plusq̄ quadraginta regna. Hi circūciduntur & baptizant, cū ferro igneo caracterē crucis imprimūt frontibus, & in aliis partibus corporis, vt in pectore, vel in brachiis. Hi ↄfitēť soli deo, & nō facet dotib⁹ Indorū & Agareoorū. Hi dicūt in Christo tm̄ esse naturā diuinā. Aliq eorū loquuntur lingua Caldæa, alij Arabica, alij verò aliis linguis f̄m diuersitatē nationū. Isti fuerūt ↄdemnati in cōcilio Calcedonen.

Octaua natio Christianitatis est eorū, qui dicūtur Nestoriani, ab Nestorio hæretico discipulo sic vocati, q fuit Constantinopolitanus. Hi ponūt in Christo duas psonas, vnā diuinā, alteram verò humanam, & negāt beatā Mariam esse matrem dei: sed bene hominis Iesu. Itē negant vnū Christum esse in verbo, & in carne: sed separatum, alterū dei, alterum filium hominis, vt dicit amplè de his Ioannes de Turrecrem. in c. quidam hæretici. in verb. Nestoriam. 24. q. 3. Hi vtuntur lingua Caldea in suis scripturis, & conficiūt corpus Christi in fermento. Hi habitant Tartariam

& maiorē Indiā & sunt multi numero. Terra eorū continet tantū sicut Alemania,& Italia. Hi hæretici fuerunt cōdemnati in synodo Ephesina,& fuerūt di uisi ab ecclesia Romana, & pmanserunt in cotū pertinacia. Et cōfutationes illorū errorū amplissimè scribuntur per ipsum Ioannem de Turrecremata in d.c. Philippus Bergomē.li.9.sui supplemēti Chronicarū, dicit hos habere adhuc aliū errorem quem prædicabat Nestor hæresiarches, scilicet nihil ad vitā pdesse φ homines virtuosè viuerent, vt habetur in d.c.quidam hæretici. vers.quis antē,quia dicebat φ prædestinatio importabat saluationē, aut damnationē: quod falsissimum est. posset hic adaptari materia pdestinationis(quę ad theologos spectat)sed tantū remissiuè ad Bernardinum de Bnstis in sermone 37.in 2.parte litera N & O,in prima par.sui Rosarij, vbi cōfundit hunc errorē.& amplè per eundē in d.2.parte, sermone 33.vbi amplè de materia prædestinationis.

Nona natio est illorum qui dicuntur Moronetæ,à quodā heretico Morone, qui vnū intellectū,& vnam voluntatē ī Christo tantū ponūt. Hi inhabitant Libyā in puincia Fenicis,in magno numero, pliis edocti & experti, specialiter vtuntur arcubus & sagittis, more latinorū. Campanis eorū episcopi anulis, mitris,& baculis pastoralib⁹ vtunť. in scripturis diuinis litera Caldea,& in vulgari Arabica vtunť. Hi aliqn̄ fuerūt sub obediētia Romanæ ecclesiæ. Nā eorū patriarcha erat in cōcilio generali Lateraneñ. celebrato Romæ sub Inno.III.sed postea recesserūt. Hi primò fuerunt cōdēnati in synodo Constātinopolitana, postea redierunt ad obediētiā Romanæ ecclesiæ. & iterū reuersi sunt ad eorū opinionem falsam, in qua perseuerant.

Decima natio est illorū q dicūť Armeni,q habitāt ī regno Armenię ppè Anthiochiā. Hi pprīū idioma & linguā communē oīb⁹ & scripturas sanctas & officiū ecclesię cantant,& dicunt in vulgari lingua,ita φ oībus secularib⁹ viris & fœminis intelligunť. Habēt suum primatē, quē catholicū vocant, cui obediunt velut Papæ cū magna deuotionę & reuerentia. Quadragesimā ieiunāt,in qua non comedunt pisces, nec bibūt vinū: in diebus tamē veneris comedūt carnes. Hi temporibus Constantini Imperatoris cum Scotis seu Hybernis fidē Christi susceperūt, eo φ Hybernis seu Scotis pdictis ī occidētali plaga viciniores essent. Et hi Armenij in Asia inter Taurū & Caucasum mōtes constituti sunt. Nam Hyberni & Armenij ac Colchides vna sub prouincia siue regione coniungūtur. Huius itaq; conuersionis Thyriades tūc huiusce gētis causa fuit, qui rex quodam mirabili signo circa domū suam diuinitus ostēso Christi baptismū suscepit, qui vna cum omnibus suæ ditioni subiectis vna die vna pceptione deo colla submisere: ex quo factū est, vt ad finitimas quoq; gentes Christianū dogma p uenerit,& multitudine dilatatū sit: quorū cōmercio etiam Persę fidei rudimenta aliquantulū susceperūt.

Vndecima natio Christianorum est illorū qui dicuntur Georgiani à beato Georgio, quē habent prę lijs in patronū. habitāt in partibus orientalib⁹: est populus multū pulcher, fortis,& delitiosus, Medis, Persis,& Assyriis (in quorū confinibus commorantur) valdè formidolosi: vtuntur linguā Græcā, vtunť sacramentis modo græcorū. Clerici habent coronas totūdas in capitibus rasas, seculares verò quadratas. Et qn̄ veniunt ad sanctū sepulchrū non soluūt Saracenis tributū,& ingrediunť Ierusalē cū vexillis erectis, qa Saraceni eos timent. Eorū fœminæ vtunť armis sicut viri, vtunť pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti, & quando scribunt Soldano, statim fit quod petunt. Philippus Bergom.in suo supplemento chronicarū.lib.9. dicit, φ Scoti seu Hyberni hodie Georgiani populi appellanť, & vsq; in hodiernum diem Christū colunt, quamuis procul ab Apostolica sede veritatis magistra: qa nō omnē euangelij veritatē seruant,eo φ Barbaris gētibus circunfusi sunt. Hi enim (vt dicit) sunt constituti in aquilonari parte,& anno Christi 338.tempore Cōstantini Imperatoris fœdera verbi Dei & Christi fidem miraculosè susceperūt,& muliercula quædā Christiana ibidē captiua, huius tanti boni causam pstitit. Quæ cū vitā pudicā & sanctā ea in regione duceret, ac dies noctesq; ī oratione cōsumeret, gētib⁹ illis admirationi fuit. Quib⁹ sciscitantibus cur se tantopere affligeret, ita se suum deū colere respondit, q Christ⁹ est. Nihil ex hoc amplius mirati Barbari,q̄ nouitatē nominis, mulierculā ī honore hr̄e cœperūt. Mos itaq; gētis illi⁹ erat, paruulus cū ægrotaret per vicinas domos à matrib⁹ circūferri remedia exquirētib⁹. Accidit autē vt quędā mater, cū puerū aliquādiu circūtulisset, nec salutare quicquā inuenisset, captiuā tāquā ebria doloris adiret, eiusq; opē expetere,q nihil humani illa se scire respōdit: sed dominū quē coleret Iesum Christū desperatā ab hominibus salutē cōferre posse, paruulumq; cilitio suo superimponēs, & orationē ad Iesum fundens, sanū matri cōfestim redidit. Mox facti rumor totam repleuit vrbē, & ad reginā etiam peruenit, quæ dolore afflicta captiuā ad se adduci curauit. Cumq; illa regiā domū ingredi recusaret orationē ad deū pro illa fundens, illico regina ipsa est sanitati reddita, atq; ex hoc admonita, vt in Christū crederet, & eum qui salutē ei pbuisset, adoraret. Quib⁹ beneficiis & verbis commota regina rogauit virū, vt Christianus efficeretur quod quanquam ille promisisset, signis tñ erat, nō tñ sæpius ab vxore cōmotus baptizari curabat, nō tā φ fidei hostis esset,q̄ dubius. Cōtigit aūt eum aliqn̄ in siluas altissimas ire venatū, quò cū peruenisset, coorta subito tēpestate, ita tenebræ cuncta operuere, vt nec oēs cerneret, nec ab vllis cerneret. Ignarus aūt qd facto opus, esset pmissionis ɔingi factę recordatus est: & tunc Chrm rogauit, vt si Deus esset, ex tātis eū periculis liberaret. Nec mora dies clarissima mūdo reddita est: rex ad vrbē pduct⁹, reginę q̄ gesta erāt miraculi loco exposuit. Vocať captiua,& eius ɔsiliū audit. Illa statim reiiciēda idola,& Chrm colēdū dicit, eiq; supplicādū,& basilicā ɔstruēdā esse hortať. Cōnocato ppłō Rex euangeliū pdicat, & nōdum sacris initiatus fit suæ gētis apl̄s. Credūt viri p regē, & fœminę p reginā, cōstruitur tēplum magni operis,& eleuato pinaciter murorum ambitu columnæ collocanť: sed prima ac scda erecta, tertia nullis machinis, nullisq; viribus erigi pōt. Cumq; ad noctē vsq; laboratū esset,

esset, recedentibus oib. sola captiua mulier apud ecclesiam in oratione pseuerat. Postera vero die, prima luce redeonte populo colūna reperta est supra basim i aere suspensa, qtū esset vni⁹ pedis spaciū: quo miraculo viso, omnes magnificarūt deū, veráq; captiuæ fidē recogoouerūt. Et stupētibus oib. sensim i basim nullo cōtingēte deposita est. Moxq; reliq colūnę magna facilitate erectæ sunt. At pfecta eccla, & populi fide cōfirmata, suadente captiua, totius gentis legatio ad Constantinū iperatorē in Græciā mittūt: resq; gesta exponūt, & sacerdotes petunt, q cœptū erga se mun⁹ expleant. Quibus & iucundissimo vultu imperator satisfecit. Hæc Philippus Bergomensis. vbi supra

Duodecima natio Christianorū est illorum qui dicuntur Suriani, à ciuitate Sur, q̄ est eminentior i Suria vel Assuria. Hi vtūtur in sermone vulgari lingua Sarracenica, i scripturis dininis & officio missæ lingua Græca. Habēt episcopos & cōsuetudinē Grecorū seruant, & eis obediunt i omnib⁹. Cooficiūt sacramētum eucharistiæ in fermēto, & habent opinionē Græcorū cōtra Latinos. Hos sequuot aliqui Christiani, q in terra sancta vocant Samaritani, cōuerti primo tēpore apostolorum, sed oon bene sapiunt in fide.

Decimatertia natio est illorū, qui dicuntur Mozorabes. Hi olim fuerunt multi in partib⁹ Aphricæ & Hispaniæ, nunc verò sunt panci. Sūt enim dicti Mozorabes, q̄a modos Christianorū de Arabica i multis tenebant. Isti vtunt in diuinis officiis lingua Latina, & obediunt Romanæ ecclesiæ, & placitis Latinorū, & cōficiunt in azimo vt Latini, sed in multis discrepāt ab eis. quia in diuinis officiis habēt horas valde plixas t quia cū dies naturalis diuidat in 24. horas diei & noctis, tot officia habēt, siue horas, & psalmos, ac hymnos, necnon certas orationes habēt, & nimis plixas, quas non dicūt more Latinorū. Nā illud quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, vel in medio. Sacramentū in charistiæ diuidūt aliq in septē partes. alij, in decē. Est natio valde deuota: in matrimonio nō coniungunt nisi personis suæ gentis siue nationis, iter quas fœmina amisso primo marito nūq coniungit alteri, sed permanet in castitate perpetua.

Inter has 13. nationes natio italica est prima, eo q̄a habet vicariū Christi, qui omnibus Christiaois pest, ita q si fieret cōgregatio omniū, semp Italia, hoc est ecclesia Romana pcederet, cū omnes Christiani subijciant seu subijci debēt summo pontifici, q in tota Christianitate primatū obtinet, vt dixi i in 4. parte, in 7. psideratione. vbi amplè. Et de eius laudatione refert Plinius 37. naturalis historiæ. cap. vlti. In toto orbe, ioq, & quacūq; cœli cōuexitas vergit, pulcherrima est oib. reb⁹, meritoq; principatū naturę obtinēs Italia, rectrix, parēsq; mūdi altera, viris, fęminis, ducib⁹, militib⁹, seruitiis, artiū pstantia, igeniorū claritatib⁹. Iā situ ac salubritate cœli atq; tēperie, accessu cūctarū gētiū facili, littorib⁹ portuosis, benigno vētorū afflatu. Etenī cōtingit recurētis positio i partē vtilissimā, & iter ortus occasusq; mediā, aquarū copia, nemorū salubritate, mōtiū articulis, ferorū animaliū innocētia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicqd est quo carere vita nō dēat, nusquā est pstātius. Fruges, vinū, olea, vellera, lina, vestes, iuueci. Ne equos qdē in trigatijs pferri vllis vernaculis animaduerto, metallis, auri, argenti, æris, ferri, q̄diu libuit exercere nullis cessit. Et ijs nunc i se grauida p omni dote varios succos, & frugū pomorumq; sapores fundit. Et lib. 3. c. 5. i prin. de vrbe Roma & Italia dicit. Roma omniū terrarū caput, alumna eadē & parēs, oumine deū electa, q̄ cęlū ipsum clarius faceret: sparsa cōgregaret imperia, ritusq; molliret. & tot populorū discordes, ferasq; linguas sermonis commercio cōtraheret ad colloquia, & humanitatē homini daret, breuiterq; vna cūctarū gentiū in toto orbe patria fieret. Et dicit tex. in 2. cōstitutione. C. i principio. q arma & leges Romanas omnibus anteponi nationib⁹, omnibusq; gentibus dominari pteritis effecerunt temporibus.

Vigesimasecunda consideratio. Quia pdictæ sectę seu nationes, de quibus suprà i duabus pcedēti bus considerationibus, tribus linguis vtūtur. s. Arabica seu Hebræa, Græca, & Latina, vnde (vt habet Lucæ 23. & Ioannis 19. Græcè, Hebraicè, & Latinè, erat script⁹ titulus, seu suprascriptio crucis Iesu Christi) videndum est quæ illarum sit excellentior.

Et videtur q Græca sit vtilior Latina: quod satis videtur pbare tex. in authē. de nō alienandis aut permutandis rebus ecclesiasticis. §. nos igit. in fine colla. 2. vbi dicit tex. nō paterna voce, id est Latina legē cō scripsim⁹: sed hac communi & gręca, vt omnibus sit nota, pp facilē interpretationē. & dicit glo. in verbo, voce. Ideo communior vr lingua Græca q̄ sit Latina, quia eam norunt neduin Gręci, sed & Latini, quos oportet Gręcę linguæ eruditionē habere pp interpretationes & trāslationes multarū legū & pstitutionū, quæ Gręca lingua fuerunt factę, vt apparet in multis legibus florum. Gręci verò parū aut nihil curāt linguam latinā. Præterea (vt legitur in diuinis) qn hebraica lingua trāsferenda erat in Latinā, prius i Græcam trāsferebatur, vt facilior ex ea fieret translatio.

Aduerte q tex. gl. & doct. io c. le. j. de magistris, faciuot mētionem de tribus linguis, s. Hebraica, Arab. & Cald. q̄ sunt (vt dicit Card. ibi) vtiles ad sciēdum fauore fidei: & quare omisit de Græca, dicit gl. ibi in verbo, Hebraicè, q illud verbū Gręcè i originali erat caocellatum, aut fortè pp lrām in tex. q̄ supra ibi, qb⁹ vnt infideles etc. vt nihil esset supfluū. vel cācellata fuit cū Græci fideles fuerint sub obediētia ecclę cap. licet. de baptismo. & facit q ootat. c. 1. de summa trinitate lib. 6. Tamē hodie scismatici sunt, nec recognoscūt caput Romanę ecclesię. Et, vt dicit ibidē glo. forte esset expediētior suę linguæ doctrina q̄ aliarū. Iudæi autē habent literā Hebraicam, sed linguā specialem in vulgari non habent. Habemus enim q eua nuit ipsorū lingua vulgaris. Arabica litera est Sarracenorum. Caldęa Caldęorū, de qua in c. legimus. §. sed econtra. & c. turbat. & c. q de mensa. 37. distinctio. sed fertur q hæc litera hodie oon habeatur, vt dicit dicta glo. Et recitat ibi Cardioalis q lingnę sunt 72. vt videt probare textus i c. septuaginta. 16. distinctio. Sed principales tres sunt, s. Hebraica, Græca, & Latina, q̄ totum orbē diuidūt: & etiā dicit q olim fuit vna liogua omoium natiooū, scilicet Hebraica, & q̄d

creditur & probabiliter, ꝙ in patria cœlesti erit tantum vna lingua. In multis autē linguis varietas est, & vbi varietas & diuersitas ibi dissensus. Linguarū etenim diuersitas, vt ait Aug. lib. 19. de ciuit. Dei c. 7. Hominem alienat ab homine, nā si duo sibimet inuicē fiant obniam, neq; præterire, sed simul esse aliqua necessitate cogant, quorū neuter nouit linguā alteri', facilius sibi animalia muta, etiā diuersi generis, quā homines socianť. Scribit Strabo trecentas nationes, quæ dissimilibus linguis vterentur descendisse in Dioscuriadem vrbem Colchorum clarissimam.

Sed redeundo ad propositū, sciendū est q̄ sit honorabilior & excellentior. Nā, vt dictū est, Græca videť magis vtilis. Ideo magis laudanda ex effectu. & visus fuit hoc ꝓbare text. in d. §. nos igiť cū glo. de qua s.

Sed videtur ꝙ illa ratio non concludat, cū certū sit paucissimos Latinorū Græcè linguæ scios esse: omnes verò propemodū Græcos Latinam callere. Et si Græca lingua ab omnib' potuisset intelligi effectū; communior Latina, nihil necessum fuisset vti circuitu trāsferendo. s. Hebraicā in Græcā, & postea Græcam in Latinā, sed sufficisset Græca translatio: vnde ꝓ vtilitate Græcæ linguæ, vt sic sit excellentior, videť melior tex. in c. vt veterū. vbi est tex. Augustini. 9. dist. q tex. sic ait. Vt veterū librorū fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorū veritas Græci sermonis normā desiderat, quod itellige de veteri & nouo testamento. Et ēt dicit tex. in c. si. 20. dist. de qbus causis nulla soluendi, ligandiq; autoritas in libris ueteris & noui testamenti, & quatuor euangeliorū, cū totis scriptis apostolorū nō appareat, ad diuina recurrite scripta Græca. sed glos. magna in d. c. vt veterū. dicit, ꝙ Hiero. in scdo ꝓlogo Bibliæ contrariū tenet, dicens, ꝙ emēdatiora sunt exēplaria Latinorū q̄ Græca & Hebræa: sed Augustinus in d. c. vt veterū ad primitiuā ecclesiā respicit, qn̄ exēplaria Græca & Hebræa non erant corrupta, sed ꝓcedēte tempore cū popul' Christianus esset multū auctus, & hæreses multę īter Gręcos pullulassent. Inuidia Christianorū Iudei & Græci sua exemplaria corruperunt: & sic factum est, ꝙ exemplaria eorū magis corrupta sunt q̄ Latinorū, ad quod tempus respicit Hieronym'. vel respicit ad Latina exemplaria à fidelibus interpretib' translata. Augustinus verò respicit ad exemplaria Latina à nō fidelibus & falsatoribus translata, vel in hoc, vt dicit d. gloss. magis credendū est Hieronymo q̄ Augustino. Quia inter istos tres Augustinum, Hieronymum, & Gregorium, magis credendū est Augustino in disputationibus, Hieronymo in historiis & trāslationib', Gregorius in moralibus præponiť: quia nō omnes ī omnibus, sed certi p certa, vt est tex. in l. j. §. omnibus autoribus. C. de veteri iure enucleando. Nec omnia possumus omnes. & ita dicit d. glo. q̄ refert & sequiť Panor. & post eum Feli. in c. ne innitaris, in fine. de constitutio. & ibi Felin. dicit illam glos. esse approbatā à Ludouic. Romano in l. si verò. §. de viro in 15. fallentia. ff. solu. matrimonio. & in l. j. §. fin. col. 2. ff. de verbo. obliga. & in l. j. col. 5. ff. si certum petatur.

Sed Archi. in d. c. fi. 20. distinctio. & post eū Præpositus & Geminianus dicunt, ꝙ qn̄ scriptū reperitur contrarium vel dubiū, ad Græcam linguā recurrendum est, prout in dicto c. vt veterū. & dicto cap. fi. intelligiť secundū illa tempora, quibus fidei catholicæ ītegritas erat apud Gręcos: sed cū hodie sint acephali, & exemplaria eorū corrupta & mēdosa, nō est ad eorum volumina recurrendū. Nō est enim verisimile eos qui catholicę fidei vnitatē nō sincerè tenent, integritatē suorū voluminum conseruasse: sed potius ea in odiū Latinorū (q vnitatis fidei inconcussi sunt obseruatores) corrupisse. Nam aduersarij & inimici facile mentiuntur, vt est text. in l. j. §. pręterea. & ibi plures concordantias in glo. ff. de qnęstionibus.

Albericus de Rosate in 1. constitutione ffotum. ī §. illud. & in suo dictionario. in verbo, lingua dicit, ꝙ inter omnes linguas tres sunt excellentissimę, Hebraica. s. Græca & Latina. Earū clarior & sonantior dicitur Græca, cuius varietas discernitur in quinq; partibus. quarū prima diciť mixta sine communis, qua omnes Græci vtunť. secūda Atheniensis, qua vsi sunt autores Gręci. tertia dominica q̄ habēt Aegyptij & Syrij. quarta Ionica. qnta Aeolica, vel sic. vna diciť Attica, alia Boetica. 3 Aeolica. 4 Dorica, & quīta Iadica. Quantū autem lingua Gręca pręstet Latine scribit Budæ' in tract. de asse, & partibus eius lib. 1. folio 7.

Latinæ verò linguę dicunť esse quatuor, scilicet, Prisca & condita quā sub Iano & Saturno vetustissimi Italici habuerunt. & Latina qua Italici vtunť, & vsi sunt, a Latino & alijs regibus Tuscię, ex qua lex duodecim tabularū scripta fuit. & Romana qua post exactos reges populus Romanus est vsus. & Mixta quæ post imperium latius promotum simul cum moribus & hominibus vrbem arripuit, pet Solæcismos, & Barbarismos integritatem verbi corrūpens.

Omnes orientales in gutture verba collidunt sicut Hebræi, & Syrij.

Mediterraneæ gentes sermones proferunt in palato, sicut Græci & Asiani.

Occidentales verò verba in dentibus frangunt, sicut Italici & Hispani.

Addo quòd septentrionales, vt Germani verba faciunt in pectore. Nos verò Galli in gutture palato & pectore. Hinc vulgo dicitur, Itali caprisant, Alemani ylulant, Galli cantant, & Angli iubilant.

Et ita dicit Alber. in loco supra all. qui dicit se inuenisse in authē. scripturis super Genesim, & in inuētario vniuersi orbis in rubr. de ędific. turris, ī qua fuit inuenta diuersitas linguarū. Idem etiam dicit Isid. in lib. Aethi. vbi dicit ꝙ locutio Gręcoꝝ est cōptior cęteris: & dixi suprà in 3. par. in penult. consider.

Guillelmus Durandi in suo rationali diuin. officioꝝ. c. de parasceue. col. xj. dicit, ꝙ lingua Hebraica ꝑpter legem est oīum linguarum mater. Lingua græca doctrix est, & lingua Latina interpretatrix, ꝑpter dn̄m Romani imperij & papatus. Et ideo dicitur ꝙ lingua Hebręa erat mater omnium linguarum. Nā priusquam superbia turris Babyloniæ illas diuideret, vna oīum nationum lingua fuit, vt habetur Genes. 11. vbi dr̄. Erat aūt terra labij vnius & sermonū eorundem. Et iterum dicit dominus. Ecce vnus est populus, & vnum est labiū omnibus. & ob id deli-

ctum 70. linguæ omnino diuersæ supindictæ sunt, vt ꝫ in 69. consid. q de nõnullis celebrib. turrib. tractat. vñ dicit Remigi⁹ sup illud 1. ad Cor. 13. c. Siue linguę cessabũt. Sicut (inquit) ante turrim Babel vna erat lingua Hebręa, sic qdã doctores expleto iudicio ipsa remanebit vna, & ideo vt dixi supra. In multis linguis varietas est, & vbi varietas ibi dissensio, sed in regno sanctorũ nõ erit dissensio, igit nec linguarũ varietas.

Item Bernardinus dicit. Multi multa sciunt, vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affect⁹, amor æternus, & erit cõe omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, intelligẽtia, nec erit in illa pace diuersitas linguarũ. Donũ tñ est vti diuersis linguis: vnde Apost. 1. ad Cor. 14. dicit. Gratias ago deo meo, quòd omnium vestrum lingua loquor. Et apostoli loquebantur variis linguis, Actu. 2.

De laude autẽ istius linguę Hebraicæ, vide amplè in margarita phil. in istitutione hebraica. vbi laudat eã ex antiquitate, seu prioritate, cũ fuerit prior oĩb. aliis, ex puritate, sanctitate, significationũ affluentia ac vtilitate: ex qbus oĩb. alias antecellit, vt ibi elegantissimè comprobat. Et Isid. 1. Etymologiarũ. dicit græcas literas cũ earũdẽ denominationib⁹ ab Hebræorũ characteribus esse sumptas, vt ab Aleph, Alpha, a, & sic de nõnullis. E grecorũ verò fontibus latinorũ linguã scaturisse indubitatũ hr, & certũ apud ferè omnes: ꝙ an sit omnino verũ, dixi suprà ista part. in 17. consid. vbi laudatur Gallia ex literarum traditione.

VIgesimatertia consi. fit de tribus modis cognoscendi vires perfici seu habendi notitiam rerũ: & quibus natura rerum apprehẽdit. s. experientia, ratiocinatione, & fide, & quis illorum sit excellentior.

Nam primò de experientia dicitur, ꝙ est rerum magistra, vt est tex. in cap. quam sit. in prin. de elec. in 6. & dicit tex. in l. legatis. §. ornatricib⁹. ff. de leg. 3. ꝙ præbet nutrimentũ cuilibet artificio. Faciunt text. i l. certi. ibi, qui cuiusdam rei peritiam hñt. C. de iudi. & in 2. constitutione. in §. sed cum. ibi, quam experientia rerum. & ait Arist. Natura potentem, ars facilem, vsus promptum reddit artificem.

Quo ad ratiocinationẽ, hoc est argumentationẽ, videt etiam, ꝙ sit multũ laudanda. Nam dicit Bal. in l. precib. C. de impuberũ. & in l. si pecuniam. C. de cõditio. ob causam. ꝙ viam ferro aperit, qui p cõtraria transit, & hr per Arist. 2. de cœlo & mũdo. Opposita iuxta se posita magis elucescunt. & in primo Elencorum. Positis iuxta se contrariis, maiora à minoribus discernunt. & in 2. de anima et dicit, ꝙ considerans vnum oppositorũ, habet cõsiderare & reliquũ. per cognitionẽ enim vnius, cognoscit & aliud. l. 1. in prin. ibi: nã si cognouerimus. ff. de his q sunt sui vel alieni iur. & institu. eod. in prin. l. 1. ff. de tutelis. & istitu. eod. in prin. & l. Pomponius. §. sed & ijs q. ff. de pcu. & §. nec manifestũ. istitu. de oblig. q ex delicto nascũ. Idcirco idẽ philosophus in pdicamẽto relationis ait. Dubitare in singulis nõ erit inutile. quod notat per glo. in verb. requirens. in l. 3. C. de sum. tri. & fide catho. Sine dubitatione etem non bene res clarescunt. vnde Arist. in 3. metaphys. inquit. Quęrentes veritatem sine disputatione, similes sunt ire ignorantibus.

Hinc est, ꝙ apud iurisconsultos nostros dr, ꝙ disputando melius veritas inuenit, & difficilia aperiũtur, vt est tex. in l. munerũ. §. mixta. ff. de munerib⁹ & honoribus. ibi: meliorẽ rationẽ disputando habuit. & do. meus Ias. in l. cũ qdã. ff. de liber. & posthum. l. Offilius, aliàs Offidius. ff. de lega. 3. l. 2. §. his legibus. ff. de origine iur. l. diui fratres. ff. de iure patro. Ideo dicit, Iudicantẽ cuncta rimari oportet. c. iudicantẽ. 30. q. 5. c. cũ cãm. extra de testibus. l. iudices. C. de iudiciis. c. inprimis. 2. q. 1. & c. occidit. 23. q. 8. Vñ, vt refert Hiero. in lib. ꝯ Pelagianos. Schola Socraticorũ cõsueuerat adducere omnia q dici possent ex vtraq; parte vt magis pspicua fieret veritas. Nã magis exagitata, plus splendescit in lucẽ, tex. in c. graue. 35. q. 9.

Vel etiã ratiocinatio sillogismus dicitur, diffinitur que ratio ĩ qua quibusdã positis & concessis necesse est per ea q posita sunt, & cõcessa aliquid euenire. Et talis ratiocinatio deriuat à ratione quæ debet esse in quolibet. Ita ꝙ illud quod ratione non roboratur, extirpandum est. c. cor epi. 67. distinct. & ratione utendum est. cap. vides. 23. q. 7. Nec sunt recipienda quę vacua opinione iactantur, sed quæ ratione vel autoritate iuuantur. c. deniq; 26. dist.

Tertius verò modus cognoscendi naturã rerum seu res perfici est fides. Quæquidem fides sm theologos est certa, imò certissima, imò humana cõditione via certior. Et ideo Richardus de sancto victore ponẽs istos tres modos cognoscendi naturas rerũ in li. 1. de trinitate. ca. 2. dicit ꝙ nihil firmius, nihil certius, nihil constantius fideles tenent, q̃ quod fide apprehendunt. & vt primo c. dicit. Si ad sublimiũ scientiam mentis sagacitate ascendere volumus, operępretiũ est primò nosse quibus rerum modis notitiã apprehendere solemus. Rerum itaque notitiam, vt dicit, modo triplici apprehendimus. Nam alia experiẽdo probamus, alia ratiocinando colligimus: aliorũ certitudinẽ credendo tenemus. Et tẽporaliũ quidem notitiam per ipsam experientiam apprehẽdimus. Ad æternorũ verò notitiã modo ratiocinando, modo credendo assurgimus. Nã quædã ex his quę credere iubemur, nõ modo supra rationẽ, verũ et contra humanã rationẽ esse videtur: nisi profunda & subtilissima indagatione discutiant, vel potius diuina relatione manifestentur. In horum itaq; cognitione vel assertione magis inniti solemus fide q̃ ratiocinatione, autoritate potius q̃ argumentatione, iuxta illud pphetæ Esa. septimo. Nisi credideritis non intelligetis. Sed & in hoc in his verbis diligenter attẽdendũ videtur: quia horũ quidẽ intelligentia hac nobis autoritate nõ generalr, sed conditionaliter neganda proponitur, cum dr. Nisi credideritis nõ intelligetis. Non ergo debent exercitatos sensus habentes de taliũ intelligentia cõparãda desperare: dũ tñ se sentiant firmos in fide, & per omnia probatę cõstantiæ in fidei suæ assertione: hæc Richard. Et ibi Faber Stapulẽsis in expositione, dicit vires pfici trib⁹ cognosci modis, sensu, imaginatione, intellectu: & tres esse earũ cognoscẽdi modos, experiẽtiã, ratiocinationẽ, & fidẽ: pficiuntq; hæc suo principio, medio, & fine: sic. n. amãt oĩa trino ꝯsummari vestigio suũ trinitãtia principiũ: imũ locum sen

sus

ſus tenet, ſummũ intellectus, mediõ imaginatio. ſic experiētia cognitionũ initiũ eſt infimũ tenens cognitionis modũ, vt ſenſus: fides ſummũ, vt intellect⁹: rõcinatio mediũ, vt imaginatio. Experiētia ſenſibilium ſingularũ eſt, & vltimorũ cognoſcibiliũ. Fides intelligeotũ primorũ & ſummorũ. Nã obiectũ eius prima veritas humanæ humana, diuinę dinina: vt experiētia vltimorũ veritatis veſtigiorũ. Rõcinatio mediorũ ab voiuerſalib⁹ & cognoſcibilibus mētis humanę ſuffragiũ q̃rens. Et fides maximè diuina lumē eſt animorũ, & primę veritatis infulgentia: qno fit, vt nullus ſit fide ſuperior cognoſcendi modus, q̃ ſi q nõ capiunt, non aliter fidei iniuria id obtiogit, q̃ diuinæ lucis iniuria, ſi ipſa oon capit̃ ab oculo Nycteridis, & in illa rõcinarionem q̃rere eſt debili oculo vmbraculũ ſubtēdere, ne pſtringat̃ ab iſigniori lumine. Ergo q poteſt abſq; rõcinarione illa q̃ ſunt fidei intueri, longè inſignius videt & cognoſcit q̃ qui rõcinationē efflagitar & q̃rit: vt is ſincerius ſolē agnoſcit, q̃ tant⁹ fulgor oon hebetat ex aduerſo contuentem, quam qui vt illum videat, manum viſui opponit ac obumbrat.

Ex quibus concluditur, & etiam ex his q̃ dicit idē Faber poſt Richardum in 2.c. quòd inter prædictos modos cognoſcendi fides eſt ſuperior.

Vigeſimaquarta conſideratio de boois diſputat, quod ſit vtilius ſeu maius aut melius altero.

Et primò aduertendum eſt, quòd booum primò diſtinguitur inter minimum, medium, & maximũ.

Mioima enim bona ſunt bona temporalia, vt diuitię, hooor, fama, poteſtas, & huiuſmodi.

Media ſuot potentię animæ, & alia naturalia, qui bus poſſumus vti benè & malè, vt intellectus, volun tas, ſeoſus corporis, & huiuſmodi.

Maxima ſunt gratia & virtutes neceſſarię ad ſalutē, & his bonis nemo malè vtit̃. Vnde, vt dicit Auguſtinus, ꝙ virt⁹ eſt bona qualitas mentis, qua nemo malę vtitur. Et inter iſta tria bona iſtud vltimũ eſt mai⁹, vt dicit Florentinus in 2. par. ſuæ ſum. lib. 13. c. 2. §. 8. in prin. & in fine illius. §. ponit aliã diſtinctionē boni, quoniã (vt dicit) eſt adhuc quadruplex bonũ, ſcilicet bonũ oaturæ, quod cõuenit generaliter omni enti, & tale bonũ eſt perfectio debita & conueniens naturæ. Vnde Eccl. 3. Omnia fecit bona in tempore ſuo.

Secuodũ eſt bonũ virtutis politicæ, quod bonum habet principium inter nos, eo ꝙ virtus politica eſt virtus quæ acquiritur voluntaria conſuetudine.

Tertium bonũ eſt gratiæ, quod conuenit creaturę rationali benè diſpoſitæ: & iſtud bonũ habet principium partim intra nos, & partim extra nos.

Quartum eſt bonũ gloriæ, & tale booum eſt perfectum, quod conoenit animæ informatæ p gratiã, vt de his amplè idem Florētinus in d. §. 8. & in §. 9. ponit aliam diſtinctionem dicendo, ꝙ aliud eſt bonum ſecũdum Tullium, Ambroſium, & Thomam. ſ. vtile, delectabile, & honeſtum, vt ibi per eum.

Redeundo ad propoſitũ noſtri operis, ipſe Antoninus Florētinus io dictis parte, titulo, & c. 2. §. 10. ponit qnq; rationes, ex qbus patet vnũ bonũ eſſe maius ſeu meli⁹ altero: & dicit text. iuris ciuilis in l. vbi autem non apparet. in princ. ff. de verb. obligatio. eſt dare melius bono, & optimũ meliori. quod dictũ refert gloſ. magna in l. certum eſt. ff. ſi certum petatur.

Primo ergo vnum bonum eſt mai⁹ altero: qa diuturnius, quod ꝓbat ibi Antonin⁹ à cõtrario de malo, & ēt quia quanto bonũ eſt diuturnius, tanto ſecuri⁹ poſſidet̃. Et ideo dr̃ Threnorũ 3. Bonũ eſt viro ſi portauerit iugũ ab adoleſcentia ſua. Cũ igit̃ (vt dicit) bona ſpiritualia virtutũ pmaneãt, nec auferri vel amitti poſſint ꝯ voluntatē habentis, vt dicit Ambr. de pen. diſt. 2. c. ſapiens. bona aũt tēporalia auferri poſſunt inuitis, vel amitti ſaltē in morte. vnde Ambro. ſuper Lucã. Non ſunt hominis bona q̃ ſecũ afferre nõ põt. ergo ſpiritualia ſunt maiora & digniora quã tpalia.

Secundò dr̃ bonũ maius altero: qa impermixtius ſeu purius altero. Bonum enim quod eſt ſine malo, eſt maius & magis eligendũ, q̃ ꝙ habet admixtionē mali. & gaudiũ ſine triſtitia aut metu eſt mai⁹ gaudio, quod habet triſtitiã annexam ſeu metũ. Rõ eſt, quia bonum quanto delectabilius, tanto melius, & magis eligendum. Sed bonum quod eſt malo purius & impermixtius eſt delectabilius. Cũ ergo bona ſpiritualia non habeant mali aut triſtitiæ admixtionē. vnde dicit̃ de ſapiētia uera. Venerũt mihi oia bona pariter cum illa, Sap. 7. & 8. Non habet amaritudinē cõuerſatio illius, nec tædiũ conuictus eius, ſed lætitiã & gaudium. Bona autem terrena, ſiue diuitiæ, ſiue voluptates habēt multam triſtitiam & anxietatem admixtã. vñ Saluator eas ꝯparat ſpinis. Lucę 8. qa pungunt & mentē lacerãt diuerſis afflictionib⁹. Iõ ſpũalia bona ſunt meliora, maiora & ceteris præeligenda.

Tertiò, dicit̃ bonũ maius altero, qa communius ſm Philoſophũ & Apoſt. ad Gal. 6. Dum tēpus habemus operemur booũ ad omnes. Hinc dicit text⁹ i c. ſciat. 7. q. 1. ꝙ vtilitas cõis præferenda eſt priuatæ. hr̃ per Ariſt. 1. Ethicorũ. & in c. bonæ. 1. & ibi gl. extra de poſtulatione prælatorum & in ca. licet extra de regularibus. & in l. actione. §. labeo. & ibi gl. ff. pro ſocio. in l. vnica. §. pen. C. de cadu. tollē. & i authē. de reſtit. & ea quæ parit. §. ſancimus. ibi: ea enim etc. colla. 4.

Quartò, vnum bonũ eſt maius altero: quia ſufficiētius. vnde iuſtitia eſt maius bonum q̃ fortitudo: quia habita fortitudine, adhuc iuſtitia indigemus, ſcilicet ad rectè conuiuendũ: ſed habita iuſtitia nõ indigem⁹ fortitudine. Et illud eſt bonũ ſufficiens. quia per ſe ſufficit ſine alio, vel quia tale bonũ eſt finis, quod põt eſſe ſine eis quę ſunt ad finē, ſed non econuerſo. Nã habitis quæ ſunt ad finē, nõ habetur finis: ſed habito fine, non indigemus his quę ſuot ad finē: vt patet de medicina & ſanitate, de diuitijs & beatitudine. Vel quia tale bonũ eſt principium omnium, quod poteſt eſſe ſine bono quod non eſt principium omnium.

Ex his ſequitur Deum & gloriam eius, & gratiã, & virtutes, alijs bonis mundi eſſe maiora: ſed bonũ ſufficientiſſimum eſt Deus, quia nullo indiget, vt per ipſum Antoninum Florentinum. in d. §. 10.

Quintò, aliquod bonũ eſt maius altero, qa eligibilius. Et ex parte eligibilis rei eſt aliquod bonũ magis eligibile, vel rõne maioris deſiderij. Quãq. n. aliquod bonũ magis deſiderat̃, tãto eſt mai⁹ vel ratione maioris ꝓtij, tex. in l. ꝑcia terũ. ff. ad legē falci. Pretiũ

enim

enim est quędā mensura rei appciatæ. vel rōne meio ris dāni, Nā illa sunt meliora, quorū dāna seu amissio nes eorū sunt maiora, Quia maiori bono maius dam nū opponit̄, Et q̄a beatitudo est bonū quod oēs maximè desiderant, vt ait Aug. de ciuitate Dei. Et quia non est digna ponderatio aīę continentis, id est æqua le pretium ad bona temporalia: & idē de aliis virtutib. & maximū dānū acqritur ex illis bonis mundanis male vtentibus: quia priuatio beatitudinis veræ, s̄m illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in pū cto ad inferna descendunt. Ideo eligēda sunt potius spiritualia & æterna quàm alia: hæc Antoninus vbi suprà. Et anteponitur ista consideratio de bonis, q̄a dona uidentur excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus, licet tamē posteriora virtutibus theologicis, vt ait sanctus Tho. 1.2.q.68. in fine.

VIgesimaquinta consideratio de virtutib. exponit quæ illarum sint excellentiores, an theologales, an cardinales, seu morales, & quæ inter vtrasque.

Pro quo sciēdū, q̄ theologales sunt excellentiores, q̄m respiciunt Deū pro primo obiecto & principali. Cardinales verò seu morales non. Secundò theologa les hūt veritatē pro prima regula actuū suorum ad quos inclinant, & non r̄ōnē aliquā acquisitā humanitus. Cardinales aūt seu morales innituntur r̄ōi hu manæ, s. prudentiæ, siue rectæ rōni naturali. Theologicæ uerò veritati diuinæ. Ex quo dicunt theologi, q̄ virtutes theologicæ sunt digniores, excellētiores, & perfectiores virtutibus cardinalib. seu moralib. vt po nit Gabriel 26.q. vnica. arti. vnico. lib. 3. Et dicit sanctus Tho. 1.2.q.68.8.q. per totū. & 2.2.q.9.1.q. q̄ theologicæ virtutes sunt cęteris nobiliores. De quali tate vero virtutū ponit Gabriel 36. q. arti. 3. dubio 4. li. 3. & de ordine illarū ponit Ant. Flor. in sua sum. 4. par. ti. 1. c. 9. & sanctus Tho. in d. 1.2. q. 66. ponit de ęqualitate virtutū, & an virtus possit eē maior vł minor, & de cōparatione virtutū moraliū ad intellectuales: & de cōparatione moralium intellectualiū & theologicarū ad inuicē. Et sunt tres tm̄ theologicę, s. fides, spes, & charitas, s̄m Apostolū, vt hētur 1. ad Cor. 13. c. vbi dicit Paul. Si linguis hominum loquar & Angelorū, charitatē aūt non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalū tinniens, Et si pro phetiā habuero, & nouerim misteria oīa, & oēm sciē tiā, & oēm fidē, ita vt montes transferā: charitatē aūt non habeā, nihil sum etc. Charitas patiens est, charitas non æmulatur, non agit perperā, non inflat̄, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, nō irritatur, nec cogitat malū, nō gaudet super iniquitate, cōgaudet aūt veritati. Omnia suffert, oīa credit, oīa sperat, oīa sustinet: charitas nunquā excidit. Tandē concludit. Maior aūt horū est charitas. Fides. n. & spes sunt excellentiora cæteris donis euacuādis, quia sunt virtutes theologicæ, ut dicit de Lyra super illis verbis apostoli, quę dantur nobis ad cōiungendū nos deo. Alia verò dona sunt quędam dispositiones nobis da tę, vt reddamur bene mobiles à spiritu sancto: & sic ordinantur ad virtutes theologicas, vt ad fines.

Ex quo seqint̄, q̄ eo q̄a charitas est maior fide & spe, q̄ ēt sit maior cæteris donis. Quod. n. est maius maiore, est maius minore, q̄d consonat cū r̄ā n̄ra iuris. Si vinco vincētē te, vinco te. de qua in l. de accessionib. ff. de diuersi. & temp. pscr. in c. pen. de cōcess. præb. per Fel. in c. pastoralis. in prin. de offic. ordinarij. per Oldr. consi. 198. & Lud. Ro. in consi. 436. Et amplius de laude charitatis videatur Hugo presbyter & monachus sancti Victoris Paris. in vno li. quē fecit incipiente, Tam multos iam laudaui. & Guill. Ro uillus in suo compendio de iustitia li. 1. c. 2.

Etiā inter cardinales seu morales q̄ sunt quatuor. s. iustitia, prudentia, tēperantia, & fortitudo, dignior & perfectior est iustitia, s̄m Philo. 5. Ethic. Et dixi in locis, maximè in rubrica, Des iustices. in commentariis nostris super consuetudinibus ducatus Burgun. & suprà in 5. par. in 5. consid.

De his verò virtutib. in genere & in specie: & de laude & excellentia earū videri potest ad saturitatē per Anto. Flor. in sua sum. 4. par. vsq; ad decimum titulum. Et uide Lucam de Pen. in l. vnica. C. de Metropoli Berítho. lib. 11. vbi ait, q̄ iustitia est maior, li cet prudentia sit prior. & ibi vide diuisiones iustitię. de quibus etiā habet̄ in Polyantea. in verbo, iustitia. & idē Luc. de Pen. in l. euictiones. col. 3. C. de curiu publico. lib. 12. vbi inter alias extollit iustitiam, sine qua alię non possunt, ipsa antem sine aliis.

Inter omnes tamē virtutes virtus Heroica est excellēs, & cōuenit cū beatitudine, ad quā communis hominum vita nō attingit. Et vult Arist. 7. Ethicor. tracta. primo. Heroicā virtutē dici, quæ est supra nos Heroicam, inquam, quandā atq; diuinā, vt Homerus de Hectore, proterea quòd eximia bonitate prestabat dicentem Priamum introduxit.

Nec iam hominis sanè mortalis filius ille
Esse videbatur, sed diuo semine natus.

Quare subiungit Aristo. si ex hominibus ob virtutis exuperationē & dij fiunt (vt aiunt) talis quidē is habitus fuerit, qui feritati opponitur. Sic ēt Philosophi morales homines excellentissimę virtutis, qui cōmunem hominum statū excedunt: vt qui magis mortē corporis, quàm vitiosam eligerent actionē, heroicos siue diuinos vocitabant. de quo lege Gabrielē sermo ne primo, de sanctis Petro & Paulo, q̄ icipit, Dij fortes terræ, &c. Huic ɔcordat dictū prophetę in Ps. 81. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Excelsi dicit, vt non quicunq; iustus Deus vocetur, sed qui quadā virtutū excellentia cęteros antecellit, & pcipuè apostoli diuini, vel dij appellātur, pcipuè Petrus & Paulus, vt apud Gabrielē vbi suprà. & in introductione morali Iacobi Fabri in Ethicen Aristotelis, & ibi ample in commentario Iudoci Clictouei.

VIgesimasexta cōsid. de veritate demōstrat, ad ostēdendum eius fortitudinē, cùm sit potentissima, expugnantissima & triūphātissima res totius mūdi.

Quòd eūt sit fortissima & potentissima res mūdi habet̄ 3. Esdrę 3. & 4. c. vbi dicitur, q̄ cùm Darius rex Persarum fecisset cœnā magnā magistratibus suis cē tum viginti prouinciarum, & post cœnam obdormisset, tres iuuenes qui custodiebant corpus regis, quorum vnus erat Zorobabel Iudeus, dixerunt ad inuicē. Dicamus vnusquisq; sermonē, quę res præcellit:

cellit: & q vicerit, dabit ei rex dona magna, purpura vestiri & in auro bibere, & torquē aureā circa collū portare, & secundus post regem sedebit, & cognatus Darij pp sapientiā vocabitur. Scripsit ergo vous illo rū, forte est vinū. Alius verò, fortior est rex. Sed Zorobabel scripsit. Fortiores sunt mulieres, super omnia vincit veritas. Et ibi explicat̄ de fortitudine vniuscuiusq;, s̄m quod ēt recitat Bernardinus de Bustis in 2. par. sui Rosarij. ferm. 31. in literis X.Y.Z. vbi dicit ꝙ conclusum fuit, ꝙ veritas sit fortior. Oīs. n. terra inuocat veritatem, cęlū ēt ipsam benedicit, & oīa tremūt eā. & non est cū ea quicquam iniquum. Iniquus rex, iniquæ mulieres, & iniq oēs filij hominū, & iniqua oīa illorū opa, si nō est i ipsis veritas. Veritas aūt manet, & inualescit i æternū, & viuit, & obtinet i secula seculorū. Nec est apud eā acceptio personarū: sed q̄ iusta sunt facit oīb. & non est in iudicio eius quid iniquū. Ipsa est fortitudo regum, & potestas & maiestas oīm, quorum benedictus deus veritatis, & desiit loquēdo. Et oēs populi clamauerunt & dixerūt Magna est veritas, & p̄ualet. Et surrexit rex, & osculatus est eū, & ait. Quia omnib° es sapientior, proximos mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis. Cogita in hoc ꝙ dicit cognatus meus vocaberis, dando eidē administrationē in Ierusalem & gubernamentum, ꝙ ēt gubernatores patriarū & habentes administrationem in prouinciis, vocantur cognati regis, licet non sint de prosapia & sanguine regio, vt vidimus de domino de Trimollia, de domino de Iouelle eius fratre, & de domino de Brione, qui etiā nunc est gubernator Borgundię, quem rex vocat cognatū in suis literis.

Et subdit ipse Bernardinus eodē sermone part. 2. versi. Secunda conclusio. ꝙ veritas est oīum rerū expugnatissima. & tertia parte versi. tertiā qōnē. ꝙ est oīum rerū triūphantissima. ipsa. n. vincit oīa, vt dictū est. & facit lege fi. ff. de probatio. de qua per Innoc. in c. cū pridem. de renuntiatio. facit lege illicitas. §. veritas. ff. de officio pręsidis. Et de laude ipsius veritatis fit mentio in c. consuetudo 8. dist. vbi dr̄, ꝙ valet, vincit, & viuit in æternū, & obtinet in secula seculorū. Et meritò cū veritas sit de°, ut hētur Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita, & in c. si consuetudinē. eadē dist. hanc cām nesciunt multi prælati, qui volentes plus placere hominibus q̄ deo, infinita sine complemēto promittunt. vnde hanc ignorant, & ideo interrogāt cū Pilato. Quid est veritas. Io. 18. c. in fine. & vt refert gl. in verbo, veritatem in c. vnico. de officio delegati. in extrauagan. communib. Et peccatum est eam celare c. 1. & c. dilectorū. de testib. cogendis. & per totum illū titulū. & melior tex. ī c. qsqs. 11. q. 3. & c. 1. extra de crimine falsi. & proditor est veritatis, qui non liberè veritatē enunciat, vt dicit tex. in c. nolite. eadem qōne. & veritas & rō semper preponenda est. ut in c. veritate. cum sequen. 8. distin. Et de eius laude vide Goill. le Rouille in sua descriptione iustitiæ. lib. 1. cap. 11. de eius verò dignitate & vtilitate Anto. Floren. in sua sum. in 4. par. tito. 5. c. 15. §. j. ij. iij. & iiij. dicit ēt Arist. 1. Ethicor. Duobus amicis contendentibus sanctū est laudare veritatem, & licet amicus Socrates, amicus etiā Plato, magis tō amica veritas. & li. 3. Ethic. Verum bonum est & laudabile, verus est laudandus. Et veritas licet sit bona parit tamen malum filium. s. odium, vt ait Terentius. ideo dicitur ꝙ tres sunt bonæ matres, quę pariunt tres malos filios, veritas. n. odium parit, pax, ocium, seu vitium, & oīa familiaritas cōtemptum. de quo vltimo est tex. in l. obseruandum. ff. de officio præsidis. & in l. nec quicquā. §. circa. ff. de officio proconsulis. & in c. qn̄. & ibi gl. formalis in verbo frangatur. 86. dist.

Vigesimaseptima consi. de præceptis diuinis adaperiet, quod dignius & excellentius sit. Nā certum est, ꝙ sunt decē præcepta decalogi, quę ponūtur amplè per Bernardinum de Bustis in prima parte sui Rosarij serm. 16. & his versib. continentur.

Vnum cole Deum, ne diras vana per ipsum.
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes.
Non sis occisor, fur, mœchus, testis iniquus.
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

Et hęc præcepta excedunt pręcepta legalia, vt ibi dicit de Bustis. Sed inter oīa pręcepta vnū est dignius & excellētius, & maximū, quod ponitur in quattuor locis. s. Deut. 6. vbi ponunt̄ tria contenta in vno p̄cepto. s. Diliges dn̄m Deum tuū ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & Matt. 22. vbi ēt ponunt̄ prima duo: & in tertio, & in tota mente tua. & Marc. 12. additur quartum, videlicet, ex tota virtute tua. & Luc. 10. additur: ex omnibus virtutib. tuis. & tale p̄ceptū (vt dicit Nic. de Lyra Mat. 22.) dicitur primū dupliciter, s. origine & dignitate, seu perfectione. Perfectione tali, s. ꝙ oīa alia cōprehēdit. remitto me in reliqs ad dominos theologos in pluribus allegatis per eundē Bernardinū: vbi multos allegat, q de hmōi præceptis amplè ponūt. & vltra vide Anto. Flor. in prima par. suæ sum. ti. 14. c. 4. per totū. vbi amplè. De præceptis autem moralibus, vide per eundem eadem par. eod. ti. c. 5. & per sanctum Thomam in prima secundę q. c. 101. 102. 103. 104. 105.

Sunt alia præcepta diuina quæ dn̄t articuli fidei, & inter hos qs illorū sit dignior & excellentior: de his suprà dixi in hac par. in 20. consid. vbi illos seriatim descripsi, ideo hic pauca repetēda sunt. Sed inter oēs primus est excellentior: quia ab ipso oēs alij dependēt, s. credere in Deum patrē omnipotentē, creatorem cœli & terræ. & omnes huius mūdi nationes credūt hūc articulū, s. Christiani, & Pagani, & infideles. & dicit Psalmista Psal. 118. Dilexi mandata tua super aurū & topaziō. Nec hodie sunt aliq idolatræ, imò omnes indistinctè credūt in Deū patrē omnipotentem, creatorem cœli & terræ, qm̄ cum pater sit, maior est filio. & habetur Ioannis 16. ꝙ Christus de patre loquens dixit. Vado ad patrē qui maior me est.

Et quia hic de fide, eius articulis, & nobilitate fit mētio. Ideo quædā notatu digna, q̄ ex sacris literis originem habēt, addere curaui. Est autē fides, vt habet̄ ad Hebræos 11. sperandarū substantia rerum, argumentum non apparentiū, quam definitionē sic explico. Fides est quædā ichoatio seu fundamentū futurę beatitudinis, probatioq;, seu ostensio earum rerum quæ nunc non vident, vt sunt diuinę p̄sonę in spirituali ædificio. fides fundamētū ponit, spes parietes erigit.

sed

sed charitas tectum consummat, quæ operit multitudinem peccatorum: vt habetur Iaco. 5.

Duodenarius articulorũ numerus ſm duodecim lapides pretiosos Apoc. 21. positos, & ẽt duodecim apostolos primos, ex quibus structura murorum militantis ecclesiæ compaginatur, hic seriatim sequit̃.

Primus est de diuinitatis vnitate, ibi. Credo in vnũ Deum. Iaspide non immerito signat̃, qm̃ qdẽ Iaspis oculũ purgat visũ acuẽdo, sic prim⁹ de vnitate Dei articulus mẽtis aciẽ illuminat, postergatis erroribus.

Secundus articulus de personarũ trinitate ponit̃ ĩ simbolo locis tribus, videlicet, Credo in Deũ patrẽ omnipotentem, in Iesum Christum filiũ eius vnicũ dñm nostrũ; &, Credo in Spiritũ sanctum. Hic articulus Saphyro notat̃. qppe Saphyrus lapis humanũ corpus vegetũ efficit integra mẽbra cõseruans, simili modo hic articulus ecclesiæ militãtis corpus adunat.

Tertius articulus est de mundi, & omniũ in eo ꝯtentorũ creatione: ibi, Creatorem cœli & terræ. qui Carchedonio lapide designat̃: nẽpe hic lapis dæmonũ illusiones fugat, virtutes cõseruat, sic hic articul⁹.

Quartus articulus est de ope iustificationis gratia Spiritus sancti, ibi: Credo, videlicet sanctã ecclesiã catholicã, sanctorũ cõionẽ, remissionem peccatorum, quo septẽ sacramentorũ ecclesię fides innuitur, q bñ Smaragdo signatur, q est lapis valens ꝯ caducũ morbum, & hic articulus contra omne peccatum originale, mortale, actuale, & veniale est pſens medicina.

Quintus articulus est de vniuersali omnium bonorũ resurrectione, ibi: Carnis resurrectionẽ, videlicet, Credo: qppe quia Christus resurrexit primitię dormiẽtiũ. 1. ad Cor. 15. & nos resurgere oportet, & bonos & malos, sed fine dispari. qppe procedent q bona fecerunt in resurrectionẽ uitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij, s. æternæ damnationis. Io. 5. Hic articulus rectè per Sardonicem lapillũ notatur: quoniam hic lapis hominem castum & humilem reddit, sic huius articuli frequens memoria.

Sext⁹ articul⁹ est de æterna vita & beatitudine bonorũ. ibi, Credo vitã ęternã, q sane Sardio lapide designatur. Ille lapis hominẽ ad bonũ incendit, & timorẽ fugat. huius articuli viua recordatio nos ad bene agendũ incitat ꝑ tanto bono consequẽdo, & timores seruilẽ, videlicet & humanũ expellit, non tñ illũ filialẽ reuerẽtiæ timorẽ, q manet in sęculũ sęculi. Et pnũcupati sex articuli potissime diuinitatẽ ꝯcernũt.

Septimus articulus & de Christi humanitate primus est de ipsi⁹ Christi ꝯceptione in virginis vtero p Spiritus sancti operationẽ facta, & eiusdẽ natiuitate, ibi: Qui ꝯceptus est de Spiritu sancto, nat⁹ ex Maria virgine. qui satis opportunẽ p lapidẽ Chrysolitũ designat̃, q lapillis intellectũ humanũ confortat, vt melius intelligat, sic hic articulus p eũ ꝯceptum & natũ qui illuminat oẽm hominẽ venientẽ in hunc mundum. Io. 1. hominum intelligentiã fouet & ꝯfortat.

Octauus articulus est de Christi passione & sepultura: ibi, Passus sub Põtio Pilato, crucifix⁹, mortu⁹, & sepultus. q nõ improbẽ Berilo lapide notat̃. valet qppe lapis ille contra hostium lites, vt inuictum hominẽ efficiat, sic huius articuli pia meditatio nos contra diabolum, carnem, & mundum victores efficiet.

Nonus articulus est de Christi aĩa ad inferna descẽdente: ibi, Descendit ad inferna. q satis decenter Topazio lapide notatur, q ꝯ lunaticã passionẽ suapte natura prodest. Sic huius articuli recogitatio contra dæmonum insultus proderit, q tunc fuerũt spoliati.

Decimus articulus est de Christi resurrectione, ibi. Tertia die resurrexit à mortuis, q lapide Chrisopasso insinuatur. valet. n. is lapis contra lepram, quæ est q̃dã corporis corruptio, sic, quia tunc noluit Deus sanctum suum videre corruptionem. Illius articuli memoria nostræ resurrectionis spem confert.

Vndecimus articulus est de Christi ascensione ad cœlos. ibi, Ascendit ad cę los, sedet ad dexterã Dei patris omnipotentis. qui Hyacintho optimẽ notatur, qui lapis valet ad membrorum vigorem, & saporem salutiferum. sic huius articuli reminiscentia facit, vt membris vegetis, quę sursum sunt sapiamus, nõ quæ super terram. ad Coloss. 3.

Duodecimus & de humanitate Christi sextus articulus est de futuro iudicio, ibi: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. & rectè per Ametisthũ denotatus. Ille lapis hominẽ vigilẽ facit ad bonũ pręteritum, & à malis cõceptibus liberat. Sic futuri memoria frequens nos vigiles reddit, extranea expellẽs. vt bonã de cõmissis talentis reddere possimus rõnem.

Quidam nihilominus articulos altero modo in quatuordecim distribuunt, septem ſm diuinitatem ponentes, videlicet. Primũ, de vnitate Dei. Secundũ, de persona patris. Tertium, de persona filij. Quartũ, de persona Spiritus sancti. Quintũ, de opere creationis. Sextum, de opere iustificationis. Septimũ, de ope glorificationis. Et septem de humanitate. Primum, de Christi conceptione. Secundum, de natiuitate ipsius. Tertium, de morte. Quartum, de descensu aię ad inferna. Quintũ, de eius resurrectione. Sextũ, de ascẽsione. & septimum de postremo iudicio. Eadem manet vtrobiq; sententia, quamuis partitio varietur.

Vnde propositionũ excellẽtia seu nobilitas penes obiectũ, & maiorẽ iudicij nostri adhæsionẽ sumi solet. Et quo purius est de deo iudiciũ sine creaturę admixtura, eo ex huius modi ꝓpõ nobilior, excellentiorq;.

Quo fit, vt omnes articuli de diuinitate sint longe nobiliores articulis illis, q de humanitate patiunt̃, & articuli de Dei vnitate, & pſonis sint nobiliores aliis de operibus dei erga creaturas. Hinc factũ credas, vt aliis quatuor secundũ diuisionẽ posteriorem præponitur in ꝓpositio. vt dicamus in deũ, in patrẽ, in filiũ, in Spiritũ sanctũ, nõ autem aliis. nõ dicimus, Credo in ecclesiam catholicam, sed ecclesiam siue in præpositione, & non incassum. qppe deo vni in essentia, & trino in personis, sic adhærendũ fuerit, vt illi à quo omne datũ optimũ, & omne donũ perfectum, non sic ecclesiæ. nisi suo capiti adhęrendũ erit ecclesiæ quidem sponsę adhæremus propter sponsum Christum.

Demũ ille articulus, q est de vnitate diuinę essentię omniũ & primus & nobilissimus habet̃. Cui pauci grandi malitia excæcati dissenserũt, plurimi ignorabant personarũ trinitatẽ: sed fermẽ omnes maximẽ Iudęi & naturę legẽ obseruantes, vnum esse Deũ credentes,

dentes, ɔfessi sunt. Ideo notus in Iudea deus in Israel magnū nomen eius, Ps. 75. Pauci, s. patriarchæ & ꝓphetæ personarū trinitatē deprehenderunt, vnū esse Deum oportuit oēs credere, fm id Apostoli Heb. 11. Credere. n. oportet accedentē ad deū qa est: secūdò oportuit credere (vt ibidē hr) ꝙ inquirentibus se deū remunerator sit: tertiò credere oportuit ꝙ aliquo medio hominis lapsum repararet, fm illud Petri Actuū 4. Nec. n. aliud nomē est sub cœlo datū hoībus, in quo oporteat nos saluos fieri. ꝙ de Christo redemptore dictū est. Illud postremò alta mente recondas, quod vbi audies. Iustus ex sua fide viuet (vt propheta & Paul. Abacuch 2. & ad Rom. 1. scripserunt) de ea fide intelligas, quę per charitatē operatur, aliàs statim homo corrueret in Lutheranorum errorem, quandoquidem sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est, Iaco. 2.

Aduerte tñ multa sunt præcepta, quędā sunt Dei q̄ oibus anteponenda sunt, vt in c. quæ ɔtra. in fin. 8. dist. c. si is. cū seq. 11. q. 3. q̄ decē sunt, vt dixi, sine quorū obseruatione sal' esse nō pōt, q̄ dñtur decalogi. vt in c. meretrices. 32. q. 4. & in c. quid in oibus. ead. ca. q. 7. Sunt ēt præcepta quędā moralia, quędā mystica, quædam sacramentalia, quędam ceremonialia. de q̄bus in c. si. dist. 6. Item quędā sunt præcepta apostolica. id est sanctę Romanæ ecclesię, quibus nullus dura superbia resistere debet. c. præceptis. 12. dist. Item sunt præcepta superiorum. quæ iniusta implenda nō sunt. c. si episcopus. & c. si is. 11. q. 3. Nā & præcepta sanctorum virorum antequā impleantur sunt discutienda, videlicet si iusta, si licita, si non contra dominum sunt, vt dicit tex. in c. si quis præpostera. 1. distin. Sic & Papa nō vult ꝙ impleatur quod p subreptionem præcipit. c. si quando. extra de rescriptis. & l. nemo. C. de sent. Verū de pręcepto dei disputandū non est. Nam semper est licitum. vt in c. paratus. 23. q. 1.

Vigesimaoctaua consi. erit de beatitudinibus, q̄ sunt septē, fm distictionē graduū: q̄uis sint octo fm essentiā, quas Christus enumerat in sermone facto discipulis in monte. de quo hr Matt. 5. & qm̄ vltima q̄ est octaua ponitur p essentiā, q̄ est quędā firmitas oium præcedentium, debentur sibi omnium præcedentium præmia, & ideo redit ad caput, vt intelligantur sibi omnia pręmia consequenter attribui.

Vnde prima est paupertas spiritus, quę ponitur ꝓ abstinentia ab amore mundi. i. ab amore carnalium voluptatum, & diuitiarum, ac propriæ excellentiæ.

Secunda est mansuetudo, cum dixit. Beati mites, & tales dicuntur, qui nullam amaritudinē sentiunt.

Tertia est luctus, cùm dixit. Beati qui lugent. scilicet pro peccato, & ipsum odiunt, ita quòd insurgunt aduersus id ad destruendum ipsum.

Quarta est esuries iustitiæ, & est vehemēs desideriū iustitiæ, siue summi boni. Esuries autē iustitię potius est beatitudo, q̄ esuries aliarū virtutum Cardinaliū qa per iustitiā immediate coniungimur deo, qd non fit per alias virtutes Cardinales. Iustitia. n. pront ibi capitur, cùm dr. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā: comprehendit fidem, spem, & charitatem, de quibus suprà dixi, quæ immediate nos coniungūt deo.

Quintò ex misericordia, per quam pro terrenis cœlestia merentur, & illius sunt 13. opera, de quibus in consideratione sequenti.

Sexta est munditia cordis, qua clarificatur cor & mundatur ad videndum deum, & ardentissimè diligendum. Accipitur autem munditia cordis ibi non pro virtute, sed pro statu qui est purgati animi.

Septima, est pax, quæ est status virtutis, in quo est delectatio in deo sine cōtradictione carnis, mūdi, & diaboli: vel si qua est, inefficax est. vñ patet, ꝙ pax est status animi purgatissimi. Pacificis aūr magis attribuit esse filios dei, q̄ aliis, qa dixit. Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabuntur. Et licet misericordia maximè assimilet hominem deo quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilat pax.

Octaua beatitudo est, de qua dr. Beati q pscutionē patiuntur pp iustitiā, qm̄ ipsorū est regnū cœlorū. Hæc virtus, s. sustinentia pscutionū pp iustitiā, annexa est paci. Cum. n. pacificus sit absq; ɔdictione carnis, mundi, & diaboli, vt dixi, patet ꝙ idē paratus est superare tentationē mortis pro Christo in eodē gradu est cū pace. Propter hoc dicimus, quod octo sunt beatitudines quantū ad essentiā: sed tm̄ septē quantū ad distinctionē graduum. Qm̄ super pacē non est virtus alia. dixit. n. Augu. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Et ista octaua dr redire ad caput duobus modis. Primò, qa idem præmium sibi promittitur ꝙ primæ. Secundò, quia omnes probant à prima vsq; ad vltimā vtrū veræ sint. vñ dicit Grego. Qualis vnusq̄sq; apud se lateat, illata ɔtumelia ꝓbat. vel fm Ambro. Pauperibus promittitur regnū, quātum ad gloriam animę. Passus autem in corpore persecutionem regnum, quantum ad gloriam corporis.

Et est inter eas talis excellentia, ꝙ semp vna de gradu in gradū excellit aliā. qm̄ ista pmia se hñt p additionē ad inuicē. Nā plus est possidere terrā regni cęlorū, quā hre simpliciter. Qm̄ multa habemus quæ non firmiter & pacificè possidemus. Plus est ēt consolari in regno q̄ hre & possidere. Multa. n. cū dolore possidemus. Plus est ēt saturari, q̄ simpliciter consolari. Nā saturitas abundantiā consolationis importat. Misericordia verò excedit saturitatem, vt plus. s. accipiat ꝙ meruerit vel desiderare potuerit. Adhuc magis est videre Deū. Sicut maior est qui in curia regis non solū prandet: sed ēt videt faciē regis. Summam autem dignitatē habet in domo regis, filius regis. ita dicit Anto. Floren. in sua sum. 4. part. lib. 7. c. 5. §. iij. & ibi in toto illo cap. ponit amplè materiam beatitudinum: ad quem recurre in reliquis, cum mihi sufficiat habere excellentiam vnius ad aliam.

Etiā aduerte, ꝙ beatitudines excedūt virtutes cardinales & dona. Qm̄ habitus virtutū cardinaliū principalr disponitur ad exercitiū aīę: habitus verò donorū disponitur ad actus ɔtēplatiuę maximè. habit' aūt beatitudinū disponitur ad perfectionē vtrinsq;, vt hr in cōpendio theologię li. 5. c. 55. & dr in c. 47. in fin. ꝙ sicut in enumerōne donorū est ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora, ita in beatitudinib. est ordo naturalis, vbi digniores ponuntur vltimo.

Sanctus Tho. 1. 2. q. 69. ponit, an beatitudines distin-

ftinguētur à virtutibus & donis,& ibi plenè p eum.

Vigesimanona consideratio est de opibus misericordiæ: q̄ sunt 14. Q̄m sunt septem opera misericordiæ corporalia, septem vero spiritualia. Corporalia.n. sunt, de quibus habetur Matth. 25. Esuriui, & non dedistis mihi mãducare, & sunt hęc. Pascere esurientē, potare sitientē, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmū, redimere captiuum, & sepelire mortuum. Et in hoc versu continentur.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

De primo, hr̄ Esa. 63. Frãge esurienti panem tuum. De secundo, hr̄ Prou. 25. Si sitit inimicus tuus potū da illi. De tertio, hr̄ Luc. 3. Qui hēt duas tunicas, i. ad superfluitatē, det vnā non hn̄ti. De quarto, hr̄ p Apostolum ad Rom. 12. Hospitalitatē sectantes. De quinto. s. de redēptione captiuorum, hr̄ p Ambro. in c. aurū. 12. q. 2. vbi dixit, q̄ ornatus sacrorū est redemptio captiuorū. De sexto, s. de visitatione īfirmorū, hr̄ Iob quinto. Visitans speciē tuā, i. hominē in infirmitate, non peccabis. De septimo, q̄ non ponitur Matth. 25. hr̄ Actuum 8. vbi hr̄ de Stephano lapidato, q̄ sepelierunt eū viri timorati, & dr̄ Eccl. 7. Mortuo non denegabis gratiam. de quo amplè dixi suprà in 2. parte in 3. consider. ideo hic non repeto.

Alia vero septem sunt opera spiritualia, quæ sunt, videlicet, docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccãtem, remittere offendenti, portare onerosos & graues, pro omnibus exorare, & continentur in hoc versu.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

De primo hr̄ ad Rom. 12. Qui docet in doctrina, s. subueniat proximo. De secūdo habetur Thob. 4. Cōsiliū semp à sapientibus inquire. & 12. q. 2. c. pe. vbi dr̄ bonæ rei dare ɔsiliū, & præsentis hr̄ vitę subsidiū, & ęternæ remunerationis expectare cernit̄ præmiū. De tertio hr̄ p Apostolum 1. Tessa. 4. Itaq; consolamini inuicē in verbis istis: & non contristemini de dormientibus, sicut gentes, quæ spem non hn̄t. De quarto hr̄ Matth. 18. & in c. nouit. de iudiciis. Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. & Apostolus ad Timot. Peccantem corā oib᷒ argue. De quinto hr̄ Luc. 6. Dimitte & dimittetur seu dimittemini. & Matt. 18. Serue nequam oē debitum dimisi tibi, q̄m rogasti me, Nonne oportuit & te misereri conserui tui? De sexto hr̄ ad Rom. 15. Debemus nos firmiores infirmitates aliorū portare, non solum fm̄ q̄d infirmi sunt graues & inordinatis actibus: sed etiam vniuscuiusq; onera sunt supportãda. fm̄ illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. De septimo habetur Iac. 5. Orate pro inuicem vt saluemini. & secundum Thomam secunda secundę. q. 32. articulo 3.

Ista sunt spiritualia opera, seu hæ septem eleemosynæ spirituales sunt potiores corporalibus triplici ratione, prout refert Anton. Floren. in sua sum. 4. par. titu. 5. c. 18. §. vij.

Prima est, quia id quod exhibetur in eleemosyna spūali est nobilius, s. donum spirituale, q̄ præmium corporale, secundum illud Prou. 4. Donum bonum tribuā vobis, legem meam non derelinquatis.

Secundò, rōne eius cui subuenitur, quia spiritus nobilior est corpore. Vnde sicut homo magis sibi debet prouidere quantum ad spiritum quàm quantum ad corpus: ita etiam proximo magis debet prouidere de eleemosyna spirituali quàm corporali, quem ex charitate diligere debet.

Tertiò quantum ad ipsos actus quibus subuenit̄. Nã act᷒ spirituales, quales sunt eleemosynę spūales, sunt perfectiores actibus corporalibus, qb᷒ exercent̄ in eleemosynis corporalibus. Dicit tn̄ ipse Ant. Flor. vbi suprà; q̄ fm̄ aliquem casum particularē interdū aliqua eleemosyna tpalis posset pferri alicui eleemosynæ spūali, sicut magis esset pascēdū fame morientē q̄ docēdū, sicut dicit Philos. q̄ indigenti meli᷒ est ditari q̄ philosophari, quamuis hoc sit melius simpliciter.

Trigesima consideratio est de donis Spiritus sancti quę sunt septem, s. timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, sapientia, & intellectus. quę enumerantur Esa. 11. c. vbi ea alio ordine ponit. q̄m primò ponit donum sapientię. secūdò intellectus. tertiò consilij. quarto fortitudis. quinto scientiæ, sexto pietatis. septimo timoris. Et iō vr̄ q̄ hoc ordine artificiali, de quo suprà dixi in cōsideratione immediate præcedenti, q̄ donum sapientiæ sit dignius, & sic dè singulis vnum excedit aliud descendendo. & iō dicit Anto. Floren. in sua sum. in 4. par. tit. 10. c. 2. in prin. & §. vj. q̄ cōparando ipsa dona ad inuicem dignitas eorum, qua vnū præferatur alteri, est attendenda fm̄ enumerationem eorum, incipiendo à sapientia. vt ponitur Esa. 11. vt dictum est suprà. De istis septem donis & commendatione eorum. vide amplè Guillielmum Paraldi in sua summa virtutum & vitiorū lib. 1. par. 3. cap. 5. de donis. & ibi ponit, q̄ quædam pertinēt ad diuina, & illa sunt digniora, quędam vero ad humana. Et etiam quędam pertinent ad vitam actiuā, & sunt quinq;: & de his primo ponit, eo qa uita actiua est ante contemplatiuam: quædam verò pertinent ad vitam contemplatiuam, vt sunt donum intellectus, & donū sapientię, & ista sunt digniora vt ibi.

Trigesimaprima consideratio de septē sacramētis enunciat, quę sunt baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, vnctio postrema, ordo, & matrimonium, quod illorum sit dignius, & excellētius.

De sacramēto matrimonij dixi in cōmē arijs nr̄is sup consuetudinibus ducatus Burgundiæ. in rub. *des droictz & appertenan. à gens mariez*. q̄ est dignius & excellēti᷒ aliis ex pluri b. ibi descriptis ad laudē matrimonij, q̄ ibi posui, cū mul tū quadraret ad ɔpositū.

Cœlius verò lib. 15. c. 19. ait, q̄ matrimonium fm̄ Augu. quantū ad genus attinet mortaliū, est quoddam ciuitatis seminarium, & ibi asserit tria esse bona coniugij. s. fides, proles, & sacramentum, quæ posui in dicto loco cū pluribus aliis laudibus matrimonij. & etiam de laude illius idem Cœlium eod. li. c. 13.

Dico tn̄ hic, q̄ eucharistiæ sacramentū est venerabile, adorandum, venerandū, colendum, glorificandū præcipuis magnificādum laudibus, dignis præconiis exaltãdū, cūctis honorãdū studiis. vt dicit tex. in clem. si dn̄i in sanctis. de reliquiis & venera. sanctorū, imò ēt excellentissimū, & est maximū sacramentū

ex

ex themate posito per Ant.Flor.in sua sum.in 3.par. li.14.c.4.i prin.vbi ponit tale thema.Memoriã fecit mirabilium suorũ misericors & miserator dñs, escã dedit timentibus se. Ps.110.Excellentissimũ.n.illud dicit Textus in d.clem. si dñium. & Florentinus in d.§.j.Eo qa oĩa alia ordinantur ad ipsum,vel perficiũtur per ipsum, nec quid pretiosius habemus in hoc mundo.Quid.n. pretiosius & melius corpore & sanguine dñi nostri,vt ait Hierony. 1.q.1.c.multi.quasi diceret nihil.de consecra. dist. 2.c. nihil. Nihil.n.in sacrificiis maius esse põt. nec vlla oblatio maior reperitur.& ibi ponit qũo mirabilia sunt opa Christi, & dicit glo.in verbo quid melius.in d.c.multi.& in d.c.nihil,ꝙ sacrm Eucharistiæ inter sacra est maius, dignius,& melius quo ad sanctitatẽ & reuerentiam, Et,vt dicit idẽ Floren.ead.par.suæ sum.li.12.in prin. est maximũ sacrm quo ad essentiam. Licet quædam alia dicantur maiora sm alios respectus, quos infrà referam.vide tamen Bonauenturam,qui plura dixit in suo lib.quem fecit de excellentia eucharistiæ.

Sed quantum ad istud sacramentum volo demonstrare eius excellentiã ex pluribus causis & rõnibus.

Prima,quia fuit figuratum tã ante legem q̃ in lege,primò per oblationem factam per Melchisedech, vt hr Gen.14.Et fit mentio in c.accipite. de consecr. dist.2.in qua figura habemus formã exteriorẽ sacri, vt primũ effectum,s.refectionẽ,ibi ante præcessit figura spũalis in pane & vino.Itẽ in manna.vt hr in c.corporeũ. de consecr.dist.2.Et in hoc figuratur effectus gloriæ:& in oblatione illius figuratur in quo dẽt fieri oblatio,& sup quẽ.sed Io.de Turrecrem.in d.c.corporeũ.amplè disputat, an cõueniẽter fuerit figuratũ in mãna, nõ insisto, qa nõ est pñtis speculationis.

Itẽ fuit figuratum in diuersis sacrificiis,de quibus habetur in Leuiti. qbus figurabatur passio Christi. Itẽ in virga Ionathæ mellis;vbi figurabatur qs offerre debeat.p sanũ.n. designatur deuotio offerentis,figura sanguinis Christi fuit vinũ,ad designandũ refectionem.Cantico.1.Introducit me in cellam vinariam.

Secunda,qa à prophetis prænunciatum,vt habetur psal.77. Panem Angelorum manducauit homo.

Tertia,quia à Christo verbo, & facto institutum, ut hr Io.6.Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.facto.vt Matt.9.& 26.Accipite & comedite, Hoc est corpus meũ, qd pro vobis tradetur.&c. panis est ĩ altari.de ꝯsecr.di.2.& c.cũ Marthæ. de celebr. miss.

Quarta, quia ab apostolis seruatum,vt habetur 1. Cor.11.Conuenientibus in vnũ.

Sexta,quia à summis Pontificibus ordinatum, vt habetur in d. clem. si dñm in sanctis. de reliquiis & vener.sanctorum.Et hę sex causę ponuntur in compendio theologiæ.li.6.c.13.& in c.14.ponuntur mirabilia quę fiunt in ipso sacramẽto, de quibus etiam aliquid statim dicetur.

Septima,qa maiora,nobiliora,& excellentiora ꝯtinentur in isto sacro,q̃ in oĩbus aliis.Cõtinet.n.in se nobiliora in oĩ gñe entis,& illud quod est nobilissimũ in fine nobilitatis. Continet aũt Christũ, in quo tres substantiæ concurrunt,s.caro,aĩa rõnalis,& deitas.Corpus aũt Christi de purissimis sacratissimæ virginis sanguinibus,Spiritus sancti manibus formatũ, atq; ipsi deitati cõiunctũ,oĩ corpore nobilius est atq; perfectius. Anima vero Christi diuinis splẽdoribus candidata oĩ sapientia & virtute plenissima & vt puta cui nõ est datus in donis & virtutib.Spiritus ad mensurã.Io.6.Intellectualẽ creaturã nobilitate transcẽdit & pfectione,deitas verò fontana & origo oĩs boni,q̃ ex inseparabili vnione ad naturã assumptã,in hoc sacro veraciter ex ꝯcomitantia attinetur.In infinitũ nobilitate & perfectione rebus supereminet vniuersis, de quo propheta in psal.47.Magnus dñs & laudabilis nimis,& magnitudinis eius non est finis.Et hę rõnes ponuntur ad demonstrãdũ dignitatem huius sacramenti in dicto compendio theologię.lib.6.c.13.

Octaua colligi potest ex plenitudine sanctitatis,q̃ est in hoc sacramẽto.Continetur aũt in hoc sacramẽto realiter ipse Christus sanctus sanctorum, vt pote in quo(iuxta Apostolũ)abundat plenitudo diuinitatis corporaliter, id est veraciter. ad Colos.2. In aliis autẽ sacramentis continetur quædam virtus sanctificatiua instrumentalis deriuata à Christo. Cùm autẽ semper quod est per essentiã tale potius sit eo quod est tale per participationem, manifestè patet hoc sacramentum seu sacrificium potissimum esse omniũ sacramentorum.Quoniam pp vnumquodq; tale, & illud multò magis. auth. multo magis. C. de sacros. sanct.eccles. & potentior est causa quàm causatum,

Nona colligi potest ex ordine sacramentorum ad inuicem.Nam omnia sacramenta videntur ordinari ad hoc sacramentum tanquã ad finẽ,vt dicit sanctus Thom,in 3.par.q.55.arti.3. Hinc beatus Dionysius in c.tertio.ecclesiasticæ hierarchiæ, dicit ꝙ non conuenit aliquẽ perfici perfectione hierarchica nisi per diuinissimam eucharistiam.

Decima colligi & apparere põt nobilitas & excellentia istius sacramenti ex ritu ipsorum sacramentorum. Nam ferè omnia sacramenta consummantur in ipsa eucharistia,vt dicit Dionysius in d.c.3.sicut patet ꝙ ordinati & ẽt omnes alij,& etiam baptizati si sint adulti,assumunt illud sacramentum.

Vndecima colligi potest ex singularitate & sublimitate miraculorum quibus splẽdet hoc sacrm pręceteris.Tantis.n.& tot hoc admirabile sacrm fulget miraculis,vt humana intelligẽtia oĩno obtũdatur tãto splẽdore maiestatis, deficiũt oẽs sensus in eo; tactus in ꝯtatione, in cõtẽplatione visus,in sapore gustus,olfactus in odore, solus qdẽ auditus fide Christi instructus percipit veritatẽ. Vnde huius sacri miraculorũ sublimitate sancta ecclesia admiratione suspensa in eiusdẽ sacri solẽnitatis officio,de quo ẽt in d.cle.si dñm.de reliquiis & vene.sancto. Quid hoc sacro mirabilius esse põt? in ipso nãq; panis & vinũ in corpus & sanguinẽ substãtialiter cõuertuntur, & Christus Deus & homo sub modici panis specie cõtinetur; mãducatur vtiq; à fidelib᷒,sed minimẽ laceratur, quinimò diuiso sacro integer sub qualibet diuisionis particula perseuerat. Accidentia in eodẽ sine subiecto consistunt.O miraculũ (inquit Basilius) O oĩpotentia.O Dei circa nos misericordia,qui sursum sedet ad dexterã, sacrificij tẽpore manibus hominum

minum continetur. Alia miracula ponuntur in dicto cõpendio theologiæ.cap.14.libro suprà allegato.

Duodecima colligi pót ex conditione fontanę gratiæ & virtutum, quas in se ɔtinet. cótinetur quidẽ in hoc sacramento omniũ gratiarũ fontalis origo, mare virtutũ, & omnium bonorũ profluxus. Hic enim est fons copiæ, omnia per gratiã irrigãs. de quo Cãtico. 3. Fõs hortorum, puteus aquarũ viuentiũ, quæ fluũt impetu de libano. Libanus candidus nr̃ est Christus ex quo impetu fluũt riui gratiarũ. Quare beatus Ambrosius de hoc sacramento loquẽs ita ait. Hoc sacramentum præstantissimum est in quo est diuinitatis præsentia, mundi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, virtutum omnium congregatio.

Decimatertia colligi pót ratione præeminẽtię huius sacraméti seu excellentiæ ex magnitudine vtilitatis eius. Est.n. vtile viuentibus in pñti seculo, existentibus in purgatorio, regnantibus in cœlo, ẽt prosunt ad cumulum gaudiorũ. Et ista vtilitas ɔsistit ex multis effectib. qui proueniũt ex isto sacramento eucharistiæ, & sumptione. Ex quibus ponunť per Ant. Florẽtinum duodecim in sua summa. in 3. parte. lib. 14. c. 12. §. vj. & fi. & 23. aut 24. in compendio theologiæ. lib. 6. c. 15. quos ibi videre poteris, cum sufficiat nobis demonstrasse causas & rationes quare sit excellẽtius alijs sacramẽtis. Sex tamen vtilitates seu fructus huius sacramenti scripsit Bernardinus de Bustis in 2. parte sui Rosarij. sermone 14. & 4. part. qui cõprehendere videntur omnes alios t & sunt magis clari, & autoritatibus probati, quem idcirco vide.

Sed tamen aduertẽdum est, ꝙ Ioãnes de Turrecremata in d.c. nihil. de ɔsec. dist. 2. dicit ꝙ quinq; modis vnũ sacramentum dr̃ dignius alio: & illi quinq; modi ponũtur in gl. fi. in d.c. nihil. & in gl. in verbo non debet. in c. ecce 95. distinctio.

Vno modo quo ad rẽ sacramenti siue quo ad effectũ eius, & sic baptismus qui delet oẽm culpam, & aufert oẽm pœnam, est maximũ bonũ sacramentorũ.

Secundo quantum ad id quo continetur in sacramento, & sic eucharistia est nobilissimum sacramentum, in quo continetur ipse Christus.

Tertio modo, quãtum ad gradũ dignitatis in quo constituitur suscipiens sacramentũ, & sic ordo est dignissimum sacramentũ: cum sacramẽtum ordinis dicať sacramentũ dignitatis, eo quia promotus ad ordinem ɔsequitur dignitatem. tex. in c. deniq;. in princi. 4. dist. ita ꝙ nulla dignitas secularis similis est sacerdotio. c. duo sunt. 96. dist. Notat Panor. in c. veniẽs. de trãs. & de his ĩ ɔsideratione sequẽti dicẽť sum.

Quartò, quantũ ad ministrũ, & sic ɔfirmatio, & ẽt ordo sunt dignissima. Quia nũ nisi p Epm ministrantur. c. iter corporalia. ĩ prin. extra de trãslatione Epi.

Quintò, quantũ ad significatum & non contentũ, & sic matrimoniũ est dignissimũ, quia significat coniunctionem duarũ naturarum ad inuicem in Chro.

Sextò, pót dici quantum ad instituentem, vt est de sacramẽto mr̃imonij & eucharistię, vt dictũ est quo ad matrimoniũ in cõmento nostrarum consuetudinum ducatus Burgundiæ in rub. *des droictz apparte nances à gens mariez*. vbi dixi ꝙ mr̃imoniũ est dignius sacramẽtum rõne autoris, quia institutum à Deo patre, & ꝙ plus est in statu innocẽtiæ, & in paradiso terrestri, sed idem dici pót de sacramento eucharistię, ꝙ fuit institutum à Christo: sed non in statu innocentiæ, nec in paradiso, sed inter peccatores & in cœna.

Si tamen has dignitates ad inuicẽ cõparem⁹, inueniẽť illa dignitas potissima, quã sacramentũ habet ex contẽto, qa est essentialior. Et ideo sacramentum eucharistiæ est simpliciter dignissimũ, sicut dictum est.

Et ideo ad argumẽta quæ facit Io. de Turrecremata in d.c. nihil. pro ɔria parte ɔ sacramentum eucharistiæ, maxime ad primum in quo dr̃, quòd bonum cõe potius est quã bonum vnius, vt habetur primo Ethicorum. Et ideo cum matrimoniũ ordineť ad bonum cõe speciei humanę per viam regenerationis, et tñ sacramentum eucharistiæ ab bonum proprium sumentis: ideo videtur ꝙ matrimonium sit potissimũ sacramentorum, & non sacramentum eucharistiæ.

Respondetur secundum Thomã in 3. part. ꝙ matrimonium ordinať ad bonum cõe corporaliter: sed bonum commune spirituale totius ecclesię continetur substantialiter in ipso eucharistiæ sacramento, ex quo nobilius est quàm sacramentum matrimonij.

Ad 2m in quo dr̃, ꝙ digniora sacra esse vñt quæ p mairẽ ministrũ ɔferunť: sed sacramenta ɔfirmationis, & ordinis non ɔferunť nisi per Epm, qui est maior minister q̃ simplex minister, qui est sacerdos per quem cõfertur eucharistiæ sacramentũ: ergo illa sacramẽta sunt potiora, & digniora. Et ẽt qa maiorem virtutẽ hñt qdã q̃ imprimũt caracterẽ, vt baptismus, ɔfirmatio, & ordo, qđ non facit eucharistiæ sacrum.

Respondetur ꝙ primum assumptũ non est verum simpliciter. qm, vt dictũ est, dignitas magis accipienda est ex parte rei contentæ, quã ex parte ministri, vnde nihil prohibet aliqua sacra 2m quid: vt putà ministri esse digniora sacro eucharistiæ, vt puta confirmationis, & ordinis sacra, quib. tñ ipsum eucharistiæ sacramentum simpliciter dignius est: quia vero p ordinem, & ɔfirmationem deputantur fideles Christi ad aliqua spãlia officia quod pertinent ad officiũ. Ideo tradere hmõi sacra ad solum Epm qui est quasi Princeps in ecclesia, per sacrum verò eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officiũ, sed magis hoc sacramentũ, vt inquit sanctus Thomas in 3. parte est finis omnium sacramentorum, dictum est igitur.

Vel ad aliud tertiũ obiectum negãda est ẽt ɔñtia, ꝙ cum caracter sacerdotalis sit quędam participatio sacerdotij Christi, & hoc sacramentum continet ipsum Christum, multò dignius est hoc sacramentum quam sacramenta imprimentia Christi caracterem.

Ad quartum in quo dicitur, ꝙ vnum sacramentũ dr̃ esse dignius, ex quo alia dependent, & non econuerso: sed ex baptismo depẽdet eucharistia. Non.n. potest quis eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo baptismus est potior eucharistia.

Respõdetur sic, ꝙ rõ illa procedit ex parte siue ratione necessitatis, qua baptismus est mai⁹ cæteris sacramentis, cũ sine eo nemo saluari possit. iuxta illud Io. 3. Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ pót introire ĩ regnũ Dei. & c. nulli. & c. firmissimẽ. de

confecr.dist.4. & ita ex hac parte baptismus potissimum est sacramētorū, sicut ordo & conformatio habent quandā eminētiā ex parte ministri, vt dictū est: & matrimoniū rōne significationis. Nihil.n.prohibet aliquid esse fm quid dignius, quod non est dignius simpliciter, vt dicit Io. de Turrecre.i d.c.nihil.

Aduerte etiam quia fm eundem de pœniten. dist. 1.in summa. Ordo attendi debet intra sacramenta diuersis modis, seu diuersis respectibus.

Vno mō, & principaliter penes morbos ad quos curandos sicut ad finem sunt instituta, inter quos talis est ordo, quem ponit Albertus magnus in 2.distinctio.4.sententiarum.

Primus (inquit) inter istos morbos est originalis culpa, & hanc tollit baptismus. ⁊ns est pronitas ad malum, quam non tollit baptismus, sed diminuit, & ꝯ hunc ordinatur confirmatio. Ex pugna aūt prauitatis & quasi ex calore ⁊cupiscentię orit deperditio bonorū spūaliū: & cō ꝯ hūc morbū ordinat tertio loco eucharistia. Est aūt prolapsus ⁊cupiscentiæ in actuale peccatū, & ꝯ hāc ordinatur pœnitētia. Reliquę aūt debilitates semp renascuntur ꝯ quas ordinatur extrema vnctio. Ordo aūt & mr̄imoniū ordinantur ꝯ defectum cōem, & ordo est ante mr̄imoniū, qa est fm digniorē regenerationem: hęc Albertus magnus. Istū aūt ordinem prosecutus est magister sn̄iarum & alij doctores theologi, & melior videtur cōsideratio inter omnes, vt dicit Ioā. de Turrecre.tn dicta summa.

Alio modo pōt attendi ordo inter sacramenta fm aliquām rationem dignitatis respectu omnium aliorum sacramentorum, inquātum sunt in remedium defectus cōmunis siue in perfectionē multitudinis, Alia verò sacramenta sunt in remediū siue perfectionem vnius personæ: bonum aūt commune cum sit diuinis (vt dr̄ primo Ethicorum.) prius est. Vnde hoc ordine ⁊siderato Gratianus primò determinauit de ordine & matrimonio. Tum, qa ordo habet prioritatem quandā respectu matrimonij & aliorū sacramentorū. Clarum est autem, quòd agens naturaliter prius est sua actione: vnde ēt in iure prius determinatur de officio, quàm de actionibus. Tum ēt, quia sicut dictum est habet digniorem generationē quàm matrimonium. Pœnitētia ēt habet prioritatem quādam respectu baptismi, fm illud actuum secundo. Agite pęnitentiam, & baptizetur vnusquisq; vestrū. & c.quis aliquando.de pœniten.dist.1.Itē dicit Augustlibro de pœniten.& hr̄ in c.nullus. de pœniten. dist.j.Nullus potest inchoare nouam vitam, nisi cū veteris vitę pœnituerit. Item respectu eucharistiæ, ēt pœnitentia vr̄ habere quandam prioritatem, quam omnibus accedentibus ad communionē indicit pœnitentia, sicut ēt colligitur ex c.omnis vtriusque sexus.extra de pœniten.& remissio. vbi primò iniūgit præceptū de confessione, secundò de communione: in cuius signū agnus paschalis qui figurā gessit sacri eucharistię comedi præcipiebat cū lactucis agrestib. Exo.12.qd significat cōicandū esse cum amaritudine pœnitentiæ. Et ista fm hunc ordinem aliqui tractauerunt de sacramentis, vt Gratianus, prout refert Io. de Turrecr. in dicta summa. de pœnitentia, dist.1.

Trigesimasecunda cōsideratio. est ⁊secutiua ad præcedentem de vno sacro.s.de ordine, & quia sunt septē fm aliquos, & octo fm alios, & fm canonistas nouē. Videdū est inter octo ordines ecclesticos quis sit dignior & excellentior. Et sunt fm theologos septem.s.ostiariatus, lectoriatus, exorcistatus, accolitatus, subdiaconatus, diaconatus, & p̄sbyteratus, quos ponit magister sn̄iarum in 4.dist.24. & est tn̄ vnū sacramentū, ita ꝙ quilibet ordo est de substantia sacri ordinis, vt dicit Petrus de Palude in 4.dis.14. & Florentinus in sua sum.3.par.tit.14.c.16.§.j. & in toto illo c.ponit materiā ordinū: sed fm canonistas, (vt dixi) sunt nonē ordines, qa est ordo clericatus, q dr̄ ordo apud eos, vt est tex.& ibi do. Ant.Panor. & alij in c.cū ⁊ūgat. extra de ętate & qualitate, & est sacrale signum tonsura, vt dicit gl.in verbo, psalmista. in c. clericos.a 1.dist.q̄ pro hoc allegat c. duo sunt.12.q.j. Et iste ordo est aliorum ordinū initiū, & ex eo primo ordine vinculum promouēdi initiatur. Imò si omitteretesset repetendus fm Panor. post Hostien. in d. c.cum contingat. Et etiam Episcopatus est ordo, vt dicit tex.in c.cleros.& c.diacones.93.dist.facit text. in c.j.de ordinatis ab Epō &c. De quibus nouem ordinibus & de officijs eorum ponit Antonius Florentinus in dicto loco i §.ix.ad quē recurre. & ad textū in d.c.cleros.& c.perlectis.25.di. & c.Episcopus. & c.seq.23.distin. Et isto ordine non reperit maior, vel par, vt est tex.in c.j.de sacra vnctione. & in gl.in verbo, Episcopus, in proœmio sexti.in prin.q̄ pro hoc allegat gl.a.in c.nono.21.dist.& c.j.32.dist. De cuius dignitate vide Curtium seniorem in consi.suo 79.in cipiē.super articulo, an Abbas, vel prior. in 2.col.& dixi amplè suprà in 4.parte.in 25.consideratione.

Trigesimatertia conside. An vita actiua sit excellentior vita contemplatiua, manifestabit. Philosophus.n. 2.Ethico.dicit tres esse vitas hoīm excellētes. Volnptuosam.s.qnæ ponit finē in delectationibus corporis. Ciuilē quæ ptinet ad actiuā, & ⁊templatiuā, de quib. Cœlius li.an[illegible]quarū lectionū.2.c.8.vbi ait actiuos & voluptuarios hr̄i tanq̄ exules, qui cōtēplantes iam sunt in patria. Et dicit beatus Aug.in li. de ciuit.Dei c.19.ꝙ tria sunt gn̄a vitæ.s.ociosum, qd pertinet ad vitam ⁊templatiuā. actiosum, qd pertinet ad actinā: & ex vtroq; cōpositū, quæ dr̄ vita mixta, & ⁊gruit prælatis & prædicatorib. Alij assignant vitam fm inchoationem, ꝑfectionem, & perfectionem. Tā diuisio vitæ humanæ magis ꝑpria est, quā ponit Gregorius super Ezechielem.& in 6.moralium.s.ꝙ duæ sunt vitæ actiua.s.& cōtemplatiua, in sacro eloquio per duas sorores figuratę in veteri testamento per Lyam & Rachelem: Lya figurat actiuā, exercens se in septem operib. misericordię corporalibus, & spūalib. figuratis p septem filias Lyæ. Nam septima fuit Diuina. Rachel venusto aspectu, qnæ interpretat visum principium, significat cotēplatiuā quę ad principium rerū.s.Deū speculatur. In nouo.n.testō figuratur per Martham, & Mariam Magdalenam. Martha actiuam insinuans quæ solicita erat, turbata erga plurima. Maria contemplatiuam, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. Luc.10.

Et ꝙ

Et ꝙ ista sit sufficiēs diuisio declarat B.Tho.2.2.q.179.vnũquodq; viuens ostenditur viuere ex operatione sibi maximè propria,ad quã maximè inclinatur:sicut plantarum vita dr in hoc consistere,ꝙ nutriuntur & generantur. Animaliũ verò in hoc ꝙ sentiunt & mouentur. Hominum aũt in hoc ꝙ intelligunt,& fm rationem agunt:vnde in hominibus vita vniuscuiusq; videtur esse id in quo maximè delectatur, & cui maximè intēdit, & i hoc vult quilibet præcipuè conuiuere amico suo.Quia igitur quidam hoĩes permaximè intendunt cõtēplationi veritatis, quidã verò principaliter intendũt exteriorib⁹ actionib⁹,inde est ꝙ cõueniēter vita hoĩs diuiditur ĩ actiuã & contēplatiuã.Nã vita voluptuosa (quã Philosophus ponit tertiã) nõ cõuenit homini inquantũ est rõnale animal agens fm rationē.Est.n.bestialis talis vita cõis nobis & brutis.Vita aũt mixta quam ponit B.Aug.tertiã post prædictas duas virtute cõtinetur in eis sicut media in extremis quibus conficitur, vt tepidũ in calido & frigido. Vita verò incipientiũ q̃ resistunt passionibus spectat ad actiuam,& ēt cõiter proficientiũ & perfectorũ ad contēplatiuã.Datur.n. ista diuisio de vita hominis fm intellectũ,q vtiq; est aut practicus aut opus intēdēs exterius p mechanica & agibilia,vel interius mortificãdo passiones.Aut speculatiuus intēdēs veritatē speculari præcipuè circa diuina.hęc ille Ant.Flor.in loco statim allegãdo.

Sed fm intētũ nostri operis quæ illarũ sit melior & excellentior videndũ est. Quãtum ad vitam actiuam satis eam laudaui suprà in 4.par.in 50.consid. vbi dictum est, ꝙ videtur esse melior. & allegaui ibi & theologos & iuristas : sed,vt statim dicã,illud est fm qd,i.in aliquo casu melior est actiua,sed simpliciter nõ. Eo quia simpliciter vita contemplatiua est melior & excellentior ex pluribus causis,inter quas S.Tho.2.2.q.182.art.1.ponit octo,quas scribit Philosophus 10.Ethic.

Prima est, qa vita contemplatiua conuenit homini fm id quod est optimũ in eo,s.fm intellectũ : & respectum propriorum obiectorum,s.intelligibiliũ. Vita autem actiua occupatur circa exteriora : vnde Rachel, per quam figuratur vita contemplatiua, vt dixi, interpretatur visum principium. Actiua autem significatur per Lyam, quæ erat lippis oculis.

Scda rõ est,qa cõtēplatiua põt esse magis cõtinua, licet nõ quantum ad summum cõtemplationis gradum. vnde & Maria p quã significatur cõtēplatiua, describitur secus pedes dñi sedens.Nõ.n.põt hõ ita cõtinuè exerceri i operib⁹ misericordię corporalib⁹ vel spiritualib.qd ptinet ad actiuã,qa nõ habet semp modũ paratũ ad exhibendũ eleemosynã vel ad docēdũ,sicut habet viã paratã ad legendũ,orandũ,meditãdũ , & huiusmodi q̃ ptinent ad contemplatiuam.

Tertia ratio est,quia maior est delectatio cõtēplatiuæ q̃ actiuæ: vnde B.Aug.dicit quòd Martha quę designat actiuã,turbatur.Maria verò epulabatur.vnde de sapientia quę gustatur in contemplatione dicitur Sap.8.Non habet amaritudinem conuersatio illius,neque tediũ cõuictus illius,sed gaudiũ.& Grego.super Ezechielē dicit, ꝙ cõtemplatiua vita amabilis valde dulcedo est,est enim delectabilis secundũ beatum Thumam vbi supra q.180. articulo.7 ex tribus rationibus ibi per eum descriptis.

Quarta ratio est, quia in cõtēplatiua homo est magis sibi sufficiens : qa paucioribus ad eã indiget;quã in actiua,i qua eget adiutorio aliorũ,vt possit eã exercere.vñ Chrs Lucæ 10.Marta sollicita es, & turbaris erga plurima.s.circa quæ versat̃, & quibus indiget.

Quinta,quia cõtemplatiua magis ppter se diligitur.s.vt Deus cognoscatur,& veritas quę perficit intellectum,vt ametur ibi figit̃.Sed actiua ad aliud ordinatur.s.ad subueniendum proximo,nec ibi figitur sed vt proximus inde in Deũ proficiat. Vnde in psal. 26. Vnam petij a dño hanc requiram ,vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ,vt videã voluntatem domini.Et Christus.Lu.10.Vnum est necessarium. Vnumquodq; autem perfectius est quod est propter se quàm quòd propter aliud, sicut finis magis quàm ea quæ sunt ad finem, vt sanitas melior medicina quæ ordinatur ad illam.

Sexta, quia contemplatiua ꝯsistit in quadam vacatione & quiete secundũ illud psal.45.Vacare & videte qm̃ suauis est dominus.q.d.non potestis videre & gustare quàm suauis est Deus,quod pertinet ad contēplationē:nisi vacando & cessando ab operibus:sed actiua cõsistit in motu sicut dicitur prælato cuilibet, Prouerb.6.Discurre, festina,suscita amicum tuũ, ne des somnum oculis tuis:perfectior aũt est quies quã motus cæteris paribus. vñ beatus Aug.in 19.lib.de ciui.Dei.Ocium sanctum.s.contēplatiuæ vitę quęrit charitas veritatis.s.diuinæ,cui maximè intendit cõtēplatiua.Et signãter dicit ocium sanctum ad excludēdum ocium pigritiæ , quod est malũ & sentina oĩum vitiorũ.Vñ beatus Bernardiu.ait,Vacare Deo non est ocium.s.malum,sed negotium negotiorũ. Est enim exercitium vitæ beatę secundum illud beati Augus. in fine de ciuitate Dei.ibi vacabimus , & videbimus & amabimus,amabimus,& laudabimus sine fine.

Septima ratio est, quia cõtemplatiua est fm diuina, actiua fm humana. Quis autem dubitat diuina humanis præferenda sicut creator creaturæ? vñ beatus Augu.super Ioan.In principio erat verbũ.ecce ꝙ Maria audiebat.i.contemplatiua cui vacat.s.audiendo diuina. Et verbum caro factum est. ecce cui Martha ministrabat.i.actiua.s.humanitati egenti ministrando,& subueniendo.Ipsa etiam consideratio mysteriorum Chri.s.natiuitatis,vitæ,passionis,& huiusmodi ad ꝯtēplationem pertinet : manuducentes nos ad ꝯtēplationē diuinitatis fm illud qd cantat̃ in pfatione. Dũ visibiliter Deum cognoscimus.i.mysteria humanitatis.Per hũc in inuisibiliũ amorē rapiamur.

Octaua ratio, quia cõtēplatiua est magis fm id qd est proprium homini.i.secũdum intellectum. In operationibus autem vitæ actiuæ communicant nobis et vires inferiores,quæ sunt cõmunes nobis,& brutis. vnde in psal.postquam posuit id quod est cõe nobis & brutis,dicit. homines & iumēta saluabis dñe. subdidit post quod est speciale homini.s.In lumine tuo videbimus lumen . vnde & ipsa contemplatiua vita trãsfert ad quandam mētis libertatē vires infe-

riores,quæ deseruiűt actiuæ in moderatione passionű, & in aliis habet quandá seruitutē.vnde & Boetius de consola.philosophiæ ait. Liberiores aīas necesse est esse cum se in mentis diuinæ speculatione conseruēt,minus verò cū dilabuntur ad corporalia. Et B.Gregorius super Ezechielem, dicit,ꝙ actiua vita seruitus, contemplatiua libertas vocatur.

Nonam causam ſm Thomá ponit Christus,ſ.qa diuturnior: cum dicit, Maria optimam partem elegit, quę non auferetur ab ea, vt scribit Luc.10.in fi. vbi Aug.dicit: non tñ malam elegit Martha,sed illa Maria meliorē:audi vnde meliorē,quia non auferet ab ea. Auferet qñq; onus necessitatis,i.opus in quo exercet actiua,ſ.pascere esurientem,docere ignorantem, & huiusmodi,q́ sunt hic necessaria.Sed in vita beata ista indigētia non hȓ:sed ęterna est dulcedo veritatis, q́ habetur ibi, qđ ptinet ad contemplationē.

Has nouem causas seu rationes excellētię vitę cōtemplatiuę ad actiuam ponit B.Tho.in loco præall. quas refert Ant.Floren.in 4.par.suę sum.tit.10.c.4. §.ij.vbi addit decimam quę est.

Contemplatiua vita est maioris meriti. Vnde beatus Greg.6.moraliū ait.Magna sunt vitę merita actiuæ, sed cōtēplatiuę potiora. quod sic declarat Tho. 2.2.q.182.art.2.Radix merēdi est charitas. Hęc aūt cōsistit in dilectione Dei & proximi.Diligere autem Deū ſm se est magis meritoriū,q́ diligere proximū: & ideo quod directius ptinet ad dilectionē Dei, est magis ex suo genere meritoriū: q́ illud qđ ptinet ad dilectionē proximi,quæ est pp Deum.Contemplatiua aūt directè & immediate ptinet ad dilectionem Dei. Actina aūt directè ad proximū ordinatur. Quia satagit circa frequens ministeriū:& ideo contēplatiua est maioris meriti q̄ actiua. Et hoc est qđ inquit B.Greg.in 3.homi.ſup Ezech. Contēplatiua maior est merito q̄ actiua,quia hæc in vsu præsentis operis laborat:in quo,ſ.necesse est proximis subuenire. Illa verò sapore intimo venturam iam requiem degustat,ſ.in contemplatione Dei.hęc ipse Anto.Floren. vbi suprà & Luc.de Pen.in l.ij.C.vt dignitatum ordo seruetur.allegat illum dictum Grego.

Vndecima causa est,quia vita contēplatiua est tutior,licet actiua sit fructuosior. c.nisi cūpridē.§.nec putes.extra de nun.vt tenet Luc.de Pen.in loco hic ante citato.& Cardinalis Zab.in d.§.nec putes.

Duodecima causa, quia vita cōtemplatiua est celsior,vt est tex.in auth.de monachis.in prin.& ibi gl. in verbo,celsiorem.colla.j.

Dicit tamen Zabarella in d.§.nec putes.ꝙ vtrisq; prefertur mixta ex vtraque,vt in d.§.nec putes.&,vt ibi ēt dicit se habēr vt excedentia & excessa.gl.j.in c. sancta quippe. 2.q.7.quā vitā mixtā ēt multū cōmendat Ant.Floren.in pdicto loco.§.iij.& dicit eā fuisse seruatā à propheta Dauid,vt hȓ Ps.62.vbi ait. Labia mea landabūt te. Laudatur Deus labiis oris admonēdo & pdicando,quod est præcipuum in vita actiua. Laudatur Deus labiis,ore,& corde, in oratione,cogitationibus,& affectib᷒ deuotis,quod spectat ad cōtēplatiuā. vtrāq; psalmistā nō est dubium habuisse, actiuā in gubernatione regni, cōtēplatiuā in editione & decātatione psalmorū.Hāc vitā mixtā Christus vt pfectissimā tenuit, & in se ostēdit,ſ.orando, & in deserto,& in mōte,& morte: & aliqñ erat pnoctans in oratione,vt referūt euāgelistę.& aliqñ prædicádo, sanádo īfirmos,corrigēdo hoīes,pascēdo famelicos, vinū pcurádo ī nuptiis egentib᷒,cōsolādo afflictos, vt Marthā,Mariā,& alios.Hāc mixtā tennerūt apostoli pfectissimi prædicādo. Vnde ait Petrus ad sedādum murmur exortū in ecclesia primitiua. Non est æquum nos dimittere verbum dei & ministrare mēsis,eligite vobis &c.Nos verò orationi & prędicationi vacabimus. Actu.6.Hæc mixta etiam figuratur in Lazaro resuscitato(cuius corpus & caput præter mādibulam inferiorem iacet in hac ciuitate Heduen.ꝗ post eius resuscitationē factus fuit eps Massilien. & fuit frater Mariæ Magdalenæ,& Marthæ.Vnde dicitur Io.11.Diligebat Iesus Martham,designantem actiuam,Mariam contēplatiuam,& Lazarum tenentem mixtam. Vtraq; etiam tenuerunt & complexi sunt illi eximij pphetę,Esaias,Ieremias, & Moyses.

Alio stylo Cælius lib.lectionum antiq.14.c.44. distinguit & illustrat vitam contēplatiuam ab actiua post B.Tho. Intellectu,inquit,speculatiuam ꝯsiderare vim possumus, cuius est finis veritatis cognitio: & practicam,cuius est finis operatio.Et iō duplex assignatur hominis felicitas.Vna speculatiua,q́ est operatio ex virtute pfecta, ꝯtēplatiuaq; quā sapiam dicimus. Altera verò practica,q́ hominis est perfectio ex virtute actiua,q́ vocatur prudentia. Est aūt operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapiētia hominis:quatenus id agit solus. Est & quædam prudentiæ operatio & speculatio ciuitatis totius: quam obrē in ꝑpēsionem venire actiua & speculatiua hoīs felicitas pōt iuxta seipsum, pōt & ciuitatis vniuersi.

Forsitan verò hac parte aliqs quęreret, actiua ne vita pcellat contēplatiuam,an ꝯ omnino sentiēdum. Idem doctor sanctus in explicatione 7. Polyt.libri, speculationem cōmonet longè anteire, & præterea ex iunioribus aliqui nō neglexerūt, tñ M.Tullij snia depromit. Multi,inquit,& sunt & fuerunt q eā,quā dico tranquillitatem expetētes,à negotiis publicis se remouerunt:ad ocium q; pfugerunt. in his & nobilissimi Philos. longeq; principes,& quidā hoīes seueri & graues,nec populi,nec principū mores ferre potuerūt. Et mox paulo facilior qdē & tutior,& minus aliis grauis aut molesta est ociosoꝝ vita. Fructuosior autem hoīum generi, & ad claritatē amplitudinēq; aptior eoꝝ,q se ad rēpub. & ad magnas res gerendas accōmodanerunt. Quapropter & his forsitā concedendum sit rēpub. non capessentib.q excellenti ingenio doctrinæ sese dediderūt. Et iis q aut valitudinis imbecillitate,aut aliqua grauiore cā impediti à repubł.recesserunt. Cū eis administrādę potestatem aliis laudem q; concederent. Quibus aūt talis nulla sit cā, si despicere se dicant, quæ plerique admirentur. Imperia & magistratus : his non modo non laudi, verū etiam vitio dandum puto. Augustini quoq; non negligenda snia,q́ parte ista vicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrās ppheticū. Defecerūt oculi mei in eloquiū tuū. Duo,inquit,oculi sunt,mysticus acutior,

tior, moralis dulcior. Non est ocio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec maior est qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus, & antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ operanti.

Est alia vita quæ dr̃ cõis, quæ ẽt laudanda est. Nã primo in statu naturæ ante peccatũ erant oĩa cõia. vnde Isido. Ius naturale communis omnium possessio, vt habetur prima di. & in primordiis status gratiæ ista vita erat, vt habetur Act. 4. erant illis omnia communia, vt habetur in c. dilectissimis. 12. q. 1. & durauit vsq; ad tpa Cõstantini, vt colligit̃ in illa causa. Item in statu futuræ gloriæ erunt oĩa communia. vnde Beda super illud. Act. 4. Qui ita viuunt, vt sint oĩa communia in domo cœnobitę vocantur: quę vita tanto felicior est, quantum statum futurum imitantur, in quo erunt omnia communia. Cum ergo, vt dicit Io. de Turrecr. in d. c. dilectissimis. in v. col. nõ sit reperire meliorẽ statũ naturę q̃ ante peccatũ, nec gratię q̃ primitiuũ, nec gloriæ q̃ futurũ: manifestũ est ꝙ felix status est vitę cõis q̃ talis status naturę gratię, & glorię imitatur. De vita anachoritarũ seu eremitarũ Hieron. plura scripsit illã amplissimè laudãdo, vt ẽt amplè refert Io. Lud. Viual. ĩ suo opere regali. ĩ trac. de pugna partis sensitiuę & intellectiuę. ĩ c. anachoritę, ꝓ Christo asperas elegerũt fortitudines.

Luc. de Pẽ. in d. l. ij. col. iij. C. de dignita. lib. 12. dicit q̃ sunt notãda describendo vitã q̃ est propriè vigor aïæ: qa vim tenet viuẽdi, nascẽdi, & credendi. Qñq; accipitur pro actu viuẽdi irreprehensibiliter & iusto & recto, vt in d. l. ij. ad hoc ẽt. l. cũ filio. ff. de leg. 3. post principiũ. vel vita est bonorũ lętitia, miserorũ mœstitia, expectatio mortis. Ita bona & recta vita cũ fide eligenda est. Nã si vita deest, fides meritũ nõ habet. 1. q. 1. c. fertur. Et sanctius est dño ĩ hac vita sub inferiore habitu irreprehensibiliter dño famulari, q̃ alta indebitè appetendo dãnabiliter in ꝓfundum demergi. c. de his. 50. dist. & plura alia ibi singularia de vita scripsit, q̃ ita hic essent extra propositum. sicut sunt ibi posita per eum.

De huiusmodi vita contemplatiua Philo Iudęus natione Alexandrina scripsit librum vnum: & Prosper episcopus Regiensis tres.

TRigesimaquarta consid. erit de legib⁹ diuinis, q̃ sunt duæ, s. lex veteris testamenti, & lex noui testamenti. & ista lex primo de per se est excellentior omnibus aliis legibus humanis propter quatuor secundum Thomam 2. 2. q. 12. artic. 4.

Primò ꝓp cohibitionẽ omnis criminis: qm̃, vt ait Aug. de libero arbitrio. Lex humana non potest omnia mala q̃ fiunt prohibere vel punire: qa dũ auferret mala oĩa, sequeret̃ ꝙ multa bona auferretur, & impediret vtilitas boni cõis, qd est necessariũ ad humanã vitã. Vnde Aug. Tolle meretrices de ciuitatibus, & implebis oĩa libidinibus, qa accederẽt hoïes ad nuptas, virgines, vel alias corruptelas vnde scãdala sequerent̃. Lex aũt naturalis vt in plurib⁹ obscurata erat, et multa peccata ignorabant̃ esse mala, ideo vt nullũ malũ improhibitũ & impunitũ remaneret: fuit necessariũ dari legẽ diuinã, q̃ nullum permittit peccatũ. Et ideo dicit psalmista. Ps. 18. Lex dñi immaculata, i. nullam permittens peccati turpitudinẽ.

Secundò, rõne directionis mentis: de his ẽt põt homo legẽ ferre, de qb⁹ põt iudicare. Iudiciũ autem hoïs nõ põt esse de interiorib⁹ animi motib⁹, vel voluntatib⁹ q̃ latẽt, sed solũ de exteriorib⁹ q̃ apparent: qm̃, vt dicit Vrbanus Papa. De manifestis loqmur: occultorũ. n. aliàs secretorum cognitor & iudex est Deus. 32. dist. c. erubescant. & lex dicit. Cogitationis pœnã nemo patiatur. de pœ. dist. 1. c. cognitionis. & tñ ad perfectionem virtutis requirit̃, ꝙ in vtriusque actib⁹, s. interiorib⁹ & exteriorib⁹ homo sit rectus. Lex aũt humana non potest sufficientes cohibere & ordinare actus interiores mentis: & ꝓp hoc necessariũ fuit, quod superueniret lex diuina, quę prohibet actus ẽt interiores vitiorũ. vt illud Exo. 20. Non concupisces rem proximi tui. & illud Mat. 6. Qui viderit mulierẽ ad concupiscendum eam, iam męchatus est in eã in corde suo. & ideo dicit Ps. supra. Cõuertens aïas. quia exteriores & interiores actus dirigit.

Tertiò, ratione certitudinis veritatis. Homo. n. debet scire absque õi dubitatione qd debeat agere, & quid vitare: sed per legem naturalẽ vel humanã non põt hoc scire, quod patet ex hoc, quia de rebus humanis ideo diuersa iudicia dantur ꝓp incertitudinem humani iudicij: & præcipuè de rebus cõtingẽtibus & particularibus, ex quibus diuersæ leges & 5riæ feruntur. Vt ergo homo absq; dubitatione aliqua scire posset qd ei agendum, qd ei vitandum, necessarium fuit vt in actibus ꝓpriis dirigeretur p legem diuinam, de qua constat ꝙ errare non potest.

Quartò, rõne adeptionis felicitatis. Per legẽ. n. homo dirigit actus ꝓprios ad vlt. finẽ. Si aũt homo ordinaretur tm̃ ad finem seu felicitatem naturalẽ, quę nõ excederet ꝓportionem facultatis naturalis hoïs, sufficeret lex humana. sed qa homo ordinatur ad finem supernaturalem. i. ad finem æternę beatitudinis q̃ excedit facultatem humanæ vitæ: & iõ fuit necessaria lex diuina, p quã homo ordinaretur ad finem beatitudinis ęternę. Lex. n. diuina tradit ea quę sunt credenda fide, & sacra quibus homo iustificatur, & ad beatitudinem supernã tendit. Hæc aũt non hñr. l. naturali vel humana, & iõ bene dr̃, Ps. 18. supra all. Sapientiam pstãs paruulis. i. humilib. Sapientia n. est notitia diuinorũ q̃ perfectè habetur in supna beatitudine, nõ in vita pręsenti. Et licet duplex sit lex diuina, vt dixi suprà. Tñ illa quę est noui testamẽti, & sic lex gratiæ, q̃ est euãgelica, est dignior & excellen. q̃ illa q̃ est veteris testamẽti, vt satis ĩ dictũ est in hac par. 20. cõsid. vbi de tribus sectis mundi fit mentio.

Sed vlterius aduertendum est, ꝙ hæ duæ differunt non in specie, sed vt perfectum & imperfectum, sicut puer & virilis ętas. vnde Apost. ad Gal. 3. & 4. Statum veteris legis puero existenti sub Pędagogo, & legem nouam statui viri, s. perfecti, comparauit.

Attendit̃ aũt ista pfectio & impfectio quãtũ ad tria. Primò, ex parte finis vltimi, quia lex vetus ordinabat homines ad bonum sensibile et terrenum. Lex verò noua ordinat ad bonũ intelligibile & cęleste. vñ Christus in principio suę pdicationis statim inuitauit

ad regnum cœleste dicens, Matth. 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.

Secundò, ex parte officij, quia lex vetus cohibebat manum, non autem animum: quamuis enim in veteri lege prohiberetur malus effectus, vt patet in nono & decimo præcepto decalogi: non tamen puniebatur per legem talis transgressio.

Tertiò, ex parte motiui, quia lex vetus inducebat ad obseruãtiã metu pœnarũ, quas taxauerat. Lex aũt noua hoc facit amore, q infunditur in cordib⁹ fidelium p grãm Chri: hęc Tho. 1.2.q.1 2.art.5. & 2.2. q.108. art.1. Et facit tex. in c. hęc aũt. §.ex his oĩb⁹. 23.q.4. vbi dicit. In lege vet. testaměti corporalis pœna statuta est. In lege verò euãg. omni peccanti p pœnitentiam venia pmittit. Vnde illa incœpit à terrore, dicens, Exo.20. Ego sum dñs Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsq; in tertiam & quartam gñonem. Hæc verò à lenitate mãsuetudinis & misericordiæ: ita loquiens, Beati pauperes spiritu, beati mites, beati misericordes, beati qui misericordiã consequentur, Mat.5. In illa dicebatur. Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. In ista dr. Gaudeo super vno peccatore pœnitẽtiã agẽte, magis q̃ super nonaginta noué iustis q nõ indigẽt pœnitẽtia. Luc.15. & vt vlt dicatur. In lege populus ille rudis seruili pœnarũ timore cogebat: vnde & legem in pædagogum accepit. In euangelio aũt populus gratiæ liber & adultus filiali amore, & hæreditatis certitudine ad cultũ diuinæ seruitutis imitatur. hęc in d.§.ex his oĩb. & ibi Io. de Turrecr. q satis prędicta declarat. & de huiusmodi lege euangelica, q̃ est diuina & noui testaměti, videatur amplè Ant. Floré. 1.par. suę summæ. tit.15. c. vnico. in septem. §. qui ibi ponũtur: vbi oĩa prædicta latius explicantur, & multa singularia. Et de lege Mosaica seu vete. testamenti hr ẽt in dicta 1.par. tit.14.c. vsq; ad finem illius tit. vbi amplè.

De legibus verò humanis quę inter eas sit excellẽtior aut dignior, videatur ipse Ant. Flor. i dicta par. tit.13.c.1.§.ij. qui dicit, q lex naturalis excedit alias leges humanas in tribus in dignitate communitatis, i firmitate immutabilitatis, & in prioritate temporalitatis. quæ ibi amplè declarantur: & de hoc infrà in 2. consid. seq. Sed inter alias leges humanas F. Patritius lib.1. de institutione reipublicæ. titu.5. laudat leges 12. tabularũ ex dictis Ciceronis in lib. de oratore ad Quintum fratrem Crassum loquentẽ.

TRigesimaquinta cõsid. Quia ex autoribus legis diuinæ, s. veteris testamenti fuerunt principaliores prophetæ, ideo est videndum de quatuor gradibus prophetiæ, & quis illorũ pręcellat, ita q inter pphetas videamus quis illorũ sit excellentior. Ante discussionem istorum præsuppono cũ Cęlio lib. antiq. lectio. 14.c.41. q prophetia sm Cassio. est inspiratio diuina rerũ euentus immobili veritate denuntians, vt verò plenius absolutiusq; dicatur prophetia cognitio exigitur intellectualis, sicut Dan.10. cõprobat. q si intelligentia non cõtingat non propriè dici prophetiam, sed tñ dici potest vidẽs, sicuti Pharao spicas vidit. Gen.41. Et Balthasar manum scribentem in pariete. Dan.5. ille dormiens, hic vigilãs, neuter tamen eorum propheta. Cęterũ nec in morte saluatoris Cayphas, cũ dixit Iudæis, expedit.n. vt vnus moriatur pro populo. Io.18. Et quia ex ratione propheticæ veritatis est cognitio: vnde fit, vt p eius varietate pfluãt pphetici gradus. Is nãq; excellẽtissimus est, vbi parib⁹ reliquis clarior est intelligẽtia, dũt tamen prophetiæ limites non transcendit.

Ergo gradus primus est, cũ videt q̃s & intelligit, velut Ieremias ollã vidit succensam, & faciẽ eius ab aquilone, vt hr Iere.1. quo significari intellexit Babylonici regis exercitũ ciuitatẽ Ierusalem exusturum.

Secũdus gradus est vbi vr nihil, sed instruẽs vox auditur. Hic verò est priore excellentior, qm veritatem expressius prĕmonstrãt voces, sicut hr 1. Reg.4. c. Samuel audiuit vocem domini sibi loquentis.

Tertius gradus est, cum non vox tm auditur, quæ instat, sed vr ẽt qui loquitur, quæ res adhuc creditur augustior. Cęterũ vel ista contingunt in quiete: vocãturq; à theologis reuelationes per somnia, vel dũ vigilamus: à iunioríb⁹ dicũtur visiones, & est pclarissimus modus: qm & mentis fit illustratio maior, quę quãuis sensũ vi exteriorũ distracta, intelligibilẽ tñ supernaturaliũ veritatẽ percipit, q non fit in somno sensib⁹ quietis. Porrò ppheticus ille modus q raptu cõtingit vel extasi ad eũ fermè vocatur q est in qete, qa tũc exteriore sensu nõ vtimur sicut nec i somno.

Adhuc gradũ statuũt quartũ, vbi apparitione nulla figuræ cuiuspiã, vel sensib⁹ signi occultorũ intelligibilis veritas pcipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo pphetæ Dauid cõtigisse dr, quẽ spiritus dñi à die vnctionis direxit. vt habetur 1. Reg.16. vt extũc gratiã pphetãdi haberet. Et iste gradus est excellẽtior cęteris. Ex quo dr, q propheta Dauid est excellẽtior, vt p plura demõstrat p Nic. de Lyra in proœ. lib. psalmorum. vbi amplissimè ponit istos quatuor gradus prophetię. & dicit hunc vltimũ excellẽtiorem aliis. tertiũ verò scdo. & scdm primo. & de hoc vltimo pbat sic. Sicut. n. ille diceretur melioris ingenij, & clarioris q caperet veritatẽ pclusionũ geometricaliũ sine descriptione figurarũ sensibiliũ, q̃ illa q capere non posset absque tali descriptione, sic in cognitione pphetica illa mẽs vr excellẽtius diuinitus illustrata, q̃ veritatem intelligibilem capit absq; sensibilib⁹ signis, cuiusmodi sunt figuræ & voces supradictæ, q̃ illa q capit sub talibus signis sensibilib. ita de Lyra i pdicto loco. & ibi multis modis cõprobat, q Dauid fuit eximius ppheta & excellẽtior, licet multũ de Moyse arguat. & idẽ de Dauid tenet Ant. Floren. in 3. par. suę summæ. tit.14.c.14. §.ix. in medio. de psalmis Dauid. de laude vtriusque plenè in cano. vt cognouerunt. de pœn. dist.2. vbi dicitur, q de rege Dauid tulit testimonium dominus dicens, vt habetur Act.13. Inueni hominem secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

TRigesimasexta conside. erit de iuribus, q. s. iuriũ sit excellentius. Nam clarum est, q ius naturale est immutabile per quodcũque aliud ius. cũ vt dicit Iustinianus in §. sed naturalia. institu. de iure naturali gentiũ & ciuili. sed naturalia quidem iura, quę apud oẽs gentes perçquè obseruantur, diuina qua-

na quadam prouidentia constituta, semper firma, atq; immutabilia permanent. Et ibi plenè doctores de huiusmodi immutabilitate huius iuris, & ideo dicemus q homini est dignius aliis tribus de causis.

Primò, rône cöitatis, de qua cöitate habet amplè p doct. nostros canon. in c. dilectiss. 12. q. 1. vbi Ioã. de Turrecr. & p B. Tho. 1. q. 2. art. 4. vbi dicit q ius naturale est commune omnium nationum. & tex. in c. ius naturale. 1. dist. & declarát amplè ibi gl. & doct.

Et etiam hoc iure naturali oia sunt cöia. d. c. dilectiss. & oium est libertas. d. c. ius naturale. qd nõ solum seruatum legit à Christicolis primitiuæ eccle. De quibus legitur Act. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & aia vna, nec quisquã eorum q̃ possidebat aliquid suũ esse dicebat. Sed etiam ab antiqs philos. traditum inuenit. vnde & apud Plat. illa ciuitas ordinata tradit, in qua quisq; ꝓprios nescit affectus, i. aliqd non habet ꝓpriũ. 8. dist. c. 1. B. Tho. in loco suprà all. art. 5. dicit ius naturale dupl' considerari, prout etiam refert Ant. Flor. in 1. par. suæ sum. tit. 14. c. 1. §. ij. vbi videri põt. sed Ioã. de Turrecrem. in d. c. ius naturale, dicit cõmunitatẽ considerari debere quadrupliciter, quę consideratio soluit omnia dubia, quæ possunt fieri in hoc casu. Cũ, vt dicit, communitas rerũ põt iuri naturali attribui: nõ quia ius naturale dicet: omnia esse possidenda cõmuniter, & nihil esse quasi propriũ possidendũ, sed quia ꝑm ius naturale nõ est distinctio possessionũ: sed magis ꝑm humanũ conditũ, quod pertinet ad ius positiuũ ad vitandũ discordiã quę oriri solet ex cõmunitate rerũ, vt ait Arist. 2. politicorũ. ita dicit S. Thomas secunda secundę, q. 66. art. 2. cui dicto Arist. concordat expres sus tex. in l. cũ pater. §. dulcissimis in fine. ff. de leg. 2. Ideo nemo inuitus cogit stare in communione. tex. ad literam in l. si quis forte. §. si centũ. ff. de condictio. indebiti. & l. fi. C. cõmuni diuidundo. Et naturale vitiũ est negligi quod cõmuniter possidet. tex. in l. meminimus. C. q̃n & quib' quarta pars debetur. li. 10. Nec valet pactum, ne perpetuo diuidatur res cõmunis, ita q nunquã fiat de illa diuisio semp remaneat communis. tex. ad literam in l. in hoc iudicium. §. si conuenit. ff. communi diuid.

Secundò modo pertinet ad ius naturale communitas rerũ, intelligendo pro tempore extremæ necessitatis. vnde S. Thomas secunda secundæ, q. 32. artic. 7. dicit q in casu extremę necessitatis omnia sunt cõmunia. Et ideo dicit gl. super illud Ambr. Proprium nemo dicat, quod cõmune est. i. cõmunicandum. qd plusquã sufficeret sumptui ẽt violenter obtentũ est, c. sicut hi. 47. d. vnde tunc licet ei qui necessitatẽ patitur accipere de alieno ad sui sustentationem, si non inueniat q sibi dare velit. Et idẽ Tho. q. 66. art. 7. dicit q vti re aliena in casu extremæ necessitatis non tenetur ratione furti proprie loquendo: quia per talem necessitatẽ efficitur seu illud quod quis accipit ad sustentandã ꝓpriã vitã. dixi plene de hac materia in cõmentariis nostris sup consuetudinibus duc. Burg. in tit. *des iustices*. §. v. in gl. *s'il n'a grace*. vers. t. ergo casus.

Tertiò modo communitas rerũ ascribitur iuri naturali quantũ ad vsum, quemadmodum Aristoteles 2. Polit. ad Socratem loquens ponit, q possessiones debent priuatim, i. vt propriæ possideri: quia cũ vnusquisq; natus sit plus curę impendere proprio q̃ communi, nunquã ita diligenter colerentur possessiones communiter possessæ, sicut priuatę. d. l. meminimus. §. naturale, quippe vitiũ est negligi quod cõmuniter possidetur. C. q̃n & quibus quarta pars debetur. lib. 10. vsus tñ earũ debet esse cõmunis ꝑm illud prouerbium. q amicorũ sunt omnia communia. de quo habetur in c. dilectissimis. 12. q. 1. Amicorum. n. in vsu nihil est habere diuisum. vnde Boetius lib. 2. de consolatione dicit. Nullius boni nõ in commune deducti est iocunda possessio. Et videtur hic vsus rerũ fundari in amore naturali, qui est hominis ad hominẽ.

Quarto modo cõmunitas rerũ potest dici esse de iure naturali, s. pro statu innocẽtiæ. de isto modo sanctus Thomas in 1. par. q. 98, artic. 1. dicit, q in statu isto: s. naturæ corruptæ multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionẽ possessionum. quia communitas possessionis est occasio discordiæ. vt dixi suprà. sed in statu innocentię fuissent voluntates hominum sic ordinatę, vt absque periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuiq; competeret de rebus quæ eorũ dominio subdebatur. Cum ẽt hoc modo apud multos bonos viros cõseruet. hæc Thomas.

Ad idem est Alber. Magnus in quæstione de virtutibus. vbi dicit q vtrunque, s. tam omnia esse communia quam esse aliquid proprie, est de iure naturali: qa vt inquit, ꝑm diuersos status vtriusq; sunt seminaria in iure naturali. In statu. n. in quo non est rapina, nec vsurpatio eius quod communi vsui est concessum dictauit ratio naturalis nihil esse proprium, sed in cõmuni esse dimittendũ, sicut & in commune creatum est. Sed variato statu & crescente malitia & rapina & rancore vtitur natura alio principio, vendicanda esse propria ad prouisionẽ suorum & pauperum, & tunc non est contra ius naturæ habere proprium tempore necessitatis communicandum. In hoc Ioãnes de Turrecremata ponit aliam doctrinam Alexandri de Hales quam videas in loco suprà allegato.

Secundò, ius naturale habet firmitatẽ immutabilitatis. Nam cum alia iura humana frequenter mutentur, quia modo statuitur vnum, modo contrarium: ius naturale ab exordio creaturæ rationalis cœpit, nec variatur tempore: sed immutabile pmanet. c. 1. §. j. dist. 5. & supra dixi in principio huius considerationis. Et istam firmitatem multum amplè declarat Floren. in d. tit. 14. c. 1. §. ij. vbi ponit quomodo aliquando mutatur & variatur, imò ẽt quandoq; variatur ius diuinum. Cum, vt habetur in c. non debet. de cõsanguinitate & affinitate. non debet irreprehẽsibile videri, si ꝑm varietatẽ temporum variatur & iura. Cum Deus ex his quæ in testamento veteri statuerit.

Tertiò, ius naturale alia iura humana præcellit ꝓpter prioritatem temporis. Est. n. prius omni iure humano: q̃m, vt dicit Gratianus in c. fin. in fine. d. 6. ius naturale cœpit ab exordio creaturę rationalis, q ius datũ fuit Adæ per deum statim eo creato. Cum, vt ait Philippus Bergomas lib. 1. sui supplementi cronicarum, dedit deus Adæ legẽ obseruandam inter homines,

nes, videlicet vt ad oẽm actum, & omne verbũ, & ẽt oẽm cogitationem talẽ in alterum haberet animũ, qualẽ in se ab altero seruari cuperet. qa tunc æqtatis viam teneret, talemq; erga se alterum esse qualẽ in se neminẽ vellet. Ius verò consuetudinis post ius naturale seu naturalem legem exordiũ habuit, ex quo homines ꝯuenientes in vnũ cœperunt simul habitare, qđ ex eo tpe factum esse credit, ex quo Cayn ciuitatẽ ædificasse legitur: qđ in diluuio ꝑpter hoium raritatem fere videbatur extinctum. Postea à tpe Nèroth reparatum siue potius ĩmutatum existimatur, cum ipse simul cũ aliis alios cœpit opprimere, & alij sua imbecillitate eorum ditioni cœperunt esse subiecti. Ius aũt constõnis cœpit à iustificationibus, quas dñs tradidit Moysi dicens, Si emeris seruũ Hebræũ &c. de quo Exo. 21. de ipso verò & aliis qui fuerunt inuentores legum humanarum apud diuersas nationes exprimit Isid. 5. Etymol. c. 1. dicens.

Moyses gentis Hebrææ primus omnium diuinas leges sacris literis explicauit.

Phoronęus rex Græcis primus leges, iudiciaque constituit.

Mercurius Trimegistus primus leges Aegyptiis tradidit.

Solon primus leges Atheniensibus edidit.

Licurgus primns Lacedæmoniis iura ex Apollinis autoritate confinxit.

Numa Põpilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit.

Deinde decem viri electi sunt ex Romanis, qui leges Solonis ex libris Græcis in Latinum sermonẽ translatas duodecim tabulis exposuerunt.

Leges autem redigere in libris primus Consul Pompeius instituere voluit, sed non perseuerauit metu obtrectatorum, deinde Cæsar id facere cœpit, sed ante interfectus est.

Nouæ à Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus factis ex prioribus imperatoribus. codicẽ fecit Thendosius minor Augustus ad similitudinem Gregorianis & Hermogenianis. hæc omnia Isidorus d. lib. 5. & transumptiuè dist. 7. per totum. hũc tamen codicem Theodosianũ postea immutauit Iustinianus imperator, & fecit vnnm codicem ex trib⁹. vt in tit. de nouo codice faciendo. in principio.

Lex euãgelica à Christo data fuit sub Tyberio imperatore, & postea p apostolos diuulgata vbiq; terrarũ.

Lex canonica quantũ ad canones generaliũ ꝯciliorũ (vt idẽ Isid. ait in lib. 6. Etymolo. c. 18.) à temporibus Cõstantini cœpit. & habetur 15. d. in principio.

Decreta & decretales epistolæ summorũ põtificũ, quasi à principio ecclesię cœperunt, vt patet in actib⁹ Apostolorũ, de Decisione circa obseruantiã legaliũ.

Ex quib⁹ patet, ꝙ ius naturale est prius tẽpore omnibus aliis iuribus, & in hoc inter omnia primatum obtinet, vt in d. dist. 5. in prin. & ẽt in dignitate. vt ibi dẽ. & amplè oportet in c. 2. in fine. d. 8. vsq; ad finẽ. Et ad prædicta facit tex. in §. commodius. insti. de rerum diuisione. qui dicit. palam est vetustius esse ius naturale, qđ cũ ipso genere humano rerum natura ꝓdidit. ciuilia autẽ iura tũc cœperunt esse, cũ & ciuitates ꝯdi, & magistrat⁹ creati, & leges scribi cœperũt.

Aduerte ẽt, ꝙ ius Romanorũ omnibus aliis iuribus est excellẽtius, cũ sit cõmune. Alia verò sunt specialia, videlicet ius Longobardorũ, ius Francorũ, & cętera huiusmodi. Ita per plura declarat Luc. de Pen. in l. j. col. vj. & vij. C. de conducto. & procur. lib. 11. vnaquęq; tñ patria tenet suum ius speciale excellentius, cũ si sit iuri Romanorũ contrarium, seruandum est. imò ẽt ius Romanorũ in aliquibus patriis nõ approbat, puta in Hispania. vt dicit Io. Lupus in rubrica, in principio. extra de donatio. inter virũ & vxo. & in Gallia (cũ Galli leges nõ receperint. vt notatur in c. de accusationibus 3. q. v.) Nisi inquantum ratione innititur, & ratio sic vult, nõ qa lex hoc dicat fm Bal. in l. nemo. in prin. C. de sent. & interloc. oium iudic.

Aduerte, ꝙ hic dicendũ est de tribus pręceptis iuris, & qđ illorum excellat: & sunt hæc. honestè viuere, alterũ nõ lędere, & ius suũ vnicuiq; tribuere. vt est tex. in §. iuris pręcepta. instit. de iustitia & iure. & in l. iustitia. §. j. ff. eod. tit. & in proœmio Gregoriano. §. ideoq;. & ibi Bal. in fine dicti proœmij facit turrim institiæ, quam dicit esse triangularem, id est de tribus fortissimis angulis constructam.

Primus quorũ est, honestè viuas: & iste angulus est bonũ dirigens ad honestũ, quod propriè appellat bonũ. Cũ dicat Seneca, nullũ bonũ nisi honestum. & est fm Bal. vbi supra, bonũ in se & ad se, & est tutela maiestatis regũ. Et non immeritò pro angulo turris ponitur honestas. Cũ nihil honestũ esse posset, quod iustitia vacet, prout dicit Tullius Officiorũ. j. Hinc idẽ Tullius officiorum 3. ꝙ ad honestatem nati sumus, eaq; sola expetenda est. & ibi multa de honestate.

Et, vt dicit Ambro. 1. Officio. Tantus est splendor honestatis, vt vitã beatam efficiat tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ.

Dicit aũt honestas fm Isid. lib. 10. ca. 9. & Archid. in c. erit aũt lex honesta. 4. dist. quasi honoris status vnde honestũ est quod sua vi trahit. & allicit dignitatẽ. Plus. n. in iure desideratur honestas, q̃ iustitia, vt dicit ibi gl. j. quæ allegat pro hoc c. si. 35. q. 3. & statim innuit textus, dũ dicit. Erit aũt lex honesta, iusta, possibilis fm naturã & fm cõsuetudinẽ patriæ. Requiritur ergo primò, ꝙ sit honesta fm naturam & consuetudinem patriæ; & iusta fm naturam & consuetudinẽ patriæ, & possibilis ẽt fm naturam & consuetudinem patriæ, aliàs non dicitur lex, nec potest esse vera lex, nec iustitiæ quia vtrunq; illorum requiritur, vt dicit ibi tex. ideo nõ sufficit ꝙ sit iusta & possibilis, nisi sit honesta & fm naturã, & fm consuetudinem patriæ. facit tex. in d. c. si. incipiẽte, porro. Imò honestas detrahit legum rigori. Cum actiones furti non dent patri cõtra filium, nec marito contra vxorem, nec cõtrario, & hoc propter honestatem. De marito & vxore est text. in l. fi. §. fin. C. de furtis & seruo corrupto. & in l. si quis vxori. in prin. ff. eo. & quod non detur patri contra filium. tex. in l. serui & filij. in prin. ff. eo. & in l. qui seruo. §. item placuit. in d. tit. De patre & filio est textus in d. l. si quis vxori. §. primo. Sic nec marito actio de dolo aduersus vxorem datur. l. j. in fine. C. de iure dotium. Item nec actio rerum amotarum

rum.l.ij.vbi dicit textus. Constante matrimonio neutri eorū, neq; pœnalis, neq; famosa actio cōpetit. C. rerum amotarū. Itē nec filio datur actio de dolo contra patrem, nec econtrario. l.nō debet. ff. de dolo. Itē fisco non permittitur rem quam vendidit retractare propter honestatem, & verecundiam. l.j. & ij. C.ne fiscus rem quam vendidit euincat. lib. 10.

Quæ quidē honestas in omnibus requiritur negotiis, maximè in l.cōdenda. d.c. erit. 4. dist. & in cano. præcedenti q̄ est secūdus in ordine. vbi dicit textus. Præterea in ista constitutione legū, maximè qualitas cōstituendarū obseruanda est. vt cōtineat in se honestatē, iustitiā, possibilitatē, & conuenientiā. vnde Cicero tertio officiorū ait. Recta cōuenientia & constātia natura desiderat, aspernaturq; contraria. & si ad honestatē nati sumus, eaq; aut sola expetenda est, aut certè omni pondere grauior est habenda, q̄ reliqua omnia. & naturæ ratio est lex diuina & humana, & inter alia q̄ p amico solum faciendū quantum religio & honesti ratio patitur, & quod in publicis ꝯsultationibus honestum præponendum, neq; vllū ꝯsiliū esse dandū, qđ cū honesto repugnet. Itē in ꝯtractibus honesti ratio ꝯsiderat. clarè ostendit Cicero in ꝑfato lib. & ibi vide exēpla & reg. iur. ff. semp in ꝯtractib⁹.

Quō aūt esse pōt, q̄ inter illū & illā qui se matrimonialiter coniungunt, sit honestas, si fiat insciis patre & matre, & contra eorū voluntatem. quō pōt esse cōuenientia si sit disconuenientia inter patrē & filiā pp cōtemptum patris & inobedientiā filiæ erga patrē. Quid.n. peius est erga patrē, q̄ id quod sit cōtra ciuilē & naturalē rationē? Maximè quia expresse honestas requirit in matrimonio, vt est tex. in l. adoptiuis, §.j. ibi, qm̄ in cōtrahendis matrimoniis naturale ius & pudor inspiciēdus est. & in l.semper. ff. de ritu nuptiarū. vbi dicit text. Semper in coniunctionibus nō solū quod licet cōsiderandū est, sed & quod honestū sit. quā legē ad hoc allegat gl. in verbo, honestè viuat. in dicto proœ. Gregoriano. §. ideoq; post glossas iuris ciuilis. in ver. honestè. in dictis §§. iuria pcepta. §. alle.

Et dicunt oēs doctores, nec aliquis discrepat in locis infrà allegandis, q̄ cōsensus patris de honestate saltē requiritur in nuptiis contrahendis, quæ non est ita vilipendenda, cùm sit de substantialibus legis, qđ ex voluntate vnius papæ possit tolli. Cùm per hoc fieret præiudicium scādalosum vniuersali populo Christiano, saltem maiori parti. Cùm maior pars, imò maxima sit coniugatorū, & filias habentium, q̄ aliorum,

Et ideo videtur, q̄ si iuuenis p solicitationes suas inducat filiāfamilias cautelis, dolo, machinationib⁹, & persuasionibus ad eidē promittendū per verba de præsenti sine voluntate patris in cuius est potestate, & eā de pudicitia interpellauit, aut se eā interpellasse iactauit. Maximè qn̄ habet patrē & matrē, & contra voluntatē eorum, q̄ ex quo inhonestè legit. & in hoc nulla est honestas sed potius iniuria facta patri & matri: quia contra ciuilem & naturalem rationem hoc fit. vt dicit tex. in §.j. institu. de nuptiis. Cū quo videt concordare textus iuris canonici. in c. nō omnis mulier. i fi. 32. q. 2. Et fuit ordinatio Sotheris Papę XIII. de qua habetur p Platinam in sua chronica de vitis Pontificū: ēt p Philippū Bergomatem in supplemento chronicatū lib. 8. vbi inter alia fuit statutum & ordinatū per eū, ne qua haberetur vxor legitima, nisi quā sacerdos ex instituto benedixisset, & quam parentes solemni pompa Christiano more marito collocassent: quā etiam paranymphę de more custodiuissent, præcauentes multa pericula quæ in nouas nuptias euenire solēt ex præstigiis & magicis artibus quorūdā improborum. Istud ēt fuit ex ordinatione Euaristi papę, vt probat tex. in c. 2. 30. q. 5. ita q̄ si postmodū pater contradicat & agat contra talem iuuenē de iniuria sibi illata, & de solicitatione & matrimonij interpellatione fm̄ textū in l. solicitatores. ff. de extraordinariis criminibus. & de pœnitē. d.j.c. solicitatores. vbi volunt textus, q̄ solicitatores nuptiarū alienarū, & matrimoniorū interpellatores extraordinariè puniantur. Et ēt ex ædicto de seruo corrupto, quod habet locū in filia solicitata. l. & tm̄. ff. de seruo corrup. & facit l. aduersus eū. C. de furtis & seruo corrupto. vbi dr̄ q̄ solicitans tm̄ seruum, actione serui corrupti pōt cōueniri, & nō tm̄ puniendū est factū licet nō sit pfectū, qa per eū nō stetit quin corrūperet, quod pōt trahi in malū exēplū. l. si quis seruo. C. eo. & ibi gl. fi. extendit ēt ad filiū solicitatū, cū eadē sit æquitas. Etiā facit qm̄ sicut venditione serui vel filij cōmittitur crimē legis Flauię de plagiariis contra vendentes, ita cōtra solicitātes: vt ēst tex. in leg. prima. & in l. abducti. C. ad legē Flauiā de plagiariis. & facit tex. in l. nō statim. ff. eo. In quibus venit dehonestatio famę & dignitatis, q̄ ipsa filia nō tenet contrahere matrimonium cū tali iuuene, q̄ sic eā inscio patre solicitauit, & persuasionibus induxit, eo quia in totū deficit honestas, quæ est vna pars legis, & sine qua lex esse nō potest. d.c. erit autē lex honesta. imo quod fortius est, istud est contra ciuilē & naturalē rationē, vt dixi, quę non pōt mutari, cùm ius naturale sit immutabile. imò nō solū cōtra honestatē: sed ēt generat scādalum contra patrē, qui ita est spretus, q̄ habet iustā causam exhęredandi filiā, vt est tex. in auth. sed si post. C. de inoffi. testam. & in §. aliud quoq; capitulū. in auth. vt cum de appellatione cognoscit. vbi est tex. multū formalis, & Paulus de Cast. in d. auth. sed si post illā ad hoc notat. & istud tenet Bal. in auth. res quę. C. cōmunia de legatis. & in l. fi. C. de dotis promissione. & dicit idem Bal. in l. oēm. ad fin. C. ad Tertullianū, quod istud inducit odiū capitale, vt refert Ioannes Lupus in repe. c. p tuas. fol. 86. num. 10. extra de donat. inter virum & vxorē. vbi per multa tenet q̄ hoc casu potest exhęredari. & ibi notat multa singularia & multa notanda allegat, quæ possunt videri. & dicit Paulus i d. auth. sed si postquā legit cū l. si filiā tuā. C. de inoffic. test. q̄ etiā habet locū illa auth. de iure canonico. quod non placet domino meo Iasoni. in l. ij. §. quod si i patris. col. vj. ff. soluto matrimonio. Quod dicit intelligēdū Guilielmus Benedicti in sua repetitione c. Rayn. in ver. dotē. num. 36. extra de test. si filia non spectasset tempus consuetum nubendi secundum morem patriæ. vt quia nupsisset personæ indignæ. & fortè idem (vt dicit) si nupserit personæ dignæ & condecenti, patre ignorante, aut inuito, non expectato dicto tempore con-

re consueto, quia tunc pater nō teneretur ei dotē cō stituere, ex quo præcessit culpa filiæ sic imprudenter ac irreuerenter se habētis erga patrē. Nō.n.expectare debet quis auxiliū, aut iuuamē ab eo quē contēpsit. dicit text.in l.litigatores.ff.de arbitris. Aut si filia infra vigintiquinq; annos vitā elegerit inhonestā: meretricādo, quo casu credit idē Guillelmus ꝙ §. si alicui.d.auth.remanet hodie icorrectus de iure canonico, qa ius canonicū solū se intromittit de matrimoniis i libertate relinquēdis,& non de meretriciis sua dēdis. Ex quo efficax esse videt̃ ꝯsuetudo Aruernię de qua in tit.de successio.arti.36. consuet.dictę patrię. dicēs ꝙ filia nubēs viroindigno seu indecēti absq; cōsensu patris,nō pōt aliqd q̃relare in bonis eiusdē. qd an valeat tale statutū, vide Dec.in l.nup.ff.de reg.iur.

Sed quicquid dicat,nō credo,ꝙ filia quę fecit promissiones matrimoniales sub psuasionib⁹ talis iuuenis, teneat̃ ad implendū matrimoniū cum eo. Tum quia vt clarū est,in hoc iniuriam fecit patri,quę ēt vſ esse ad mortē,ex quo puellā interpellauit de impudicitia,imò se iactauit illā interpellasse, vt est tex. ad literā in d.l.& c. solicitatores.quasi in fine.ibi,aut mulierē puellamve interpellauerit,punitur capite. Nam ex his orta est inimicitia capitalis inter patrem & talē iuuenē.ita per eundē iuuenē prosequi pōt ex prędictis persuasionibus & interpellationibus ēt criminaliter:cū ēt de matrimonio iterpellauit,ꝙ dicit fuisse eo quia dicit eā esse suā vxorē per promissiones, et go secutū & perfectum est flagitiū de interpellatione matrimonij,ex quo capitaliter puniendus esset.

Ex qbus sequitur,ꝙ cū sit inter tales inimicitia capitalis,cū ex verbalibus iniuriis ēt oriri possit, vt dicit do.meus Ias.in l.procuratorib⁹.C.de procur.imò ēt pōt & debet esse inter oēs parētes ex vtraq; parte, arg.eorū quę dicit Pan.in c.itē cū qs. col.j.extra de restit.spoliat.ꝙ sicut inimicitia oritur inter spoliatū & spoliātē,ita inter amicos & cōsanguineos eorū pp diffamationē filię,q̃ voluerūt facere,eo qa inuitę nuptię freqnēter difficiles exitus faciūt,vt est tex.in c.requisiuit.in fi.& c.cū locū.extra de spōsal.& matrimoniis. & princeps pati non debet,vt hostili more matrimonia fiāt,vt in l. vnica.§.nec sit facultas.C.de raptu virginū.oportet etenim (vt ibi dicit textus) vt quicunque vxorē ducere,voluerit,siue ingenuā,siue libertinam, secundum nostras leges & antiquā consuetudinem, parentes vel alios quos decceperat, & cum eorum voluntate fiat legitimum coniugium.

Ideo videtur dicendū, ꝙ iusta causa est dirimendi tales ꝓmissiones talis inimicitia capitalis orta ex parte dictorū iuuenis & suorū parentū, pp dictas solicitationes matrimoniorū & pudicitię interpellationes & scādalosas ipsius diffamationes,ꝯtra veritatē tñ ꝓ ut ꝯfessi sunt & ꝯfitent̃.Imò,qd pl⁹ est,si dict⁹ iuuenis illā stuprasset,aut corrupisset,ēt de volūtate illius, tāquā raptor puniri posset,ex quo an matrimonij ꝯsummationem, prout est tex.ad literam in d. l. vnica. in principio. & §.pœnas. ibi,siue volentibus siue nolentibus virginibus. C.de raptu virginum.

Et ideo talis inimicitia capitalis vſ esse causa sufficiēs ad dirimendū tales ꝓmissiones ēt factas p verba de p̄senti (vt asserit̃) ꝓbatas p duos alios iuuenes eiusdē status & ꝯditionis cui⁹ est dictus iuuenis solicitator: q spōte se ingerētes scripto & sub eorū signatura in modū attestationis anteq̃ rogati & vocati fuissent in ius ad hoc,& à tpe assertarū ꝓmissionum attestati fuerint se fuisse p̄sentes i dictis assertis promissionibus,ex quo cū se ingesserūt nō valet eorū dictū,tāquā dictū testiū:cū testis q se ingerit suspect⁹ fit de falso. l.q oia.§.j.vbi textus formalis,& ibi Bart.ff.de ꝓcur. Notat amplè do.meus Ias.i l.ait prer. *La primiere*.col. 2.& in l.vnius.§.seruo qui vltro.ff.de quæst. Barb. in tract.de præstan.cardin. 2. tract.q.2.col.2.Fel.in c. 2. col.8.de testib.Corne.cōsi. 284.incip. iu pñti ꝯsultatione.in 3.vol.plus dicit Pan.in c.cū P. de accus.ꝙ ille q offert deponere cōtra me dr inimicus meus,ex q̃bus ēt ꝯstat tales ꝓbationes esse nullas, vt dicā alibi. Eo qa,vt ꝯstat, filia dicit se nescisse, nec intellexisse quid velint verba de præsenti, potiusq̃ alia verba, & dicit se solū intellexisse,fecisse promissiones sub volūtate patris ad effectū postmodū contrahēdi matrimoniū,si patri & matri placeret, nō quod ex illis verbis intellexerit matrimoniū cōtraxisse, prout nec intellexit,ꝓut ōr (vt dicit) scit,ꝙ ex cōi vsu vtendi apud nos fiunt matrimonia sine sponsalibus & ꝓmissionibus in manibus sacerdotis in ecclesia,aut in porta seu introitu ecclesiæ,& aliter nō intellexit. Et ꝙ consuetudo i hoc opaṫ,facit tex.i c.illud.ibi,mulier de moretillarū q̃ panes vēdūt,se anulos detulisse dicebat. extra de psump.& i c.sup eo.extra de cognatione spiritua-li.ibi,ita ꝙ si ꝯsuetudo eiusdē ecclesiæ habeat &c. Nā ēt de iuſ spōsalia pcedūt,& velut pparatoria pueniūt nupt.vt dicūt glossę rubricariæ.de spōs.ff.& C. vbi ēt patet,ꝙ tituli de spōs.pcedūt titulos de nuptiis,& ēt patet in tit.de spōsalibus & matrimoniis.in antiqs.

Ex quo sequtur ꝙ ēt si talia verba dicta filia protulerit,nō p hoc effectū est matrimoniū: sed solum repromissiones futurarum nuptiarum. Et cum erraui non consensit, quia qui errat non consentit.l.nihil consensui.§.non videnṫ consentire q errāt.ff. de reg. iu.Nihil.n.est tā ꝯtrū cōsensui,q̃ error.l.si p errorē.in fi.ff.de iurisd.om.iu.vbi dicit do.meus Ias.ꝓcedere ēt si sit error ex una parte tm̃ in his q̃ requirunt ꝯsensum vtriusq;,vt est in matrimonio.vt est tex.in c. tua nos.extra de spōsalib⁹ & matrimoniis. Et ēt ꝙ error nō hēt ꝯsensum.tex.est in l.2.in prin.ff.de iud.& in l. nō idcirco.C.de iur.& facti ignor.In qua dr,ꝙ null⁹ est errātis ꝯsensus, & nulla est errantis volūtas.l.sed hoc ita.ff. de aqua pluuia arcen. & ꝓpriū erroris est approbare falsum ꝓ vero.in c. qnāuis 38.dis.Et errare est aliud ꝓ alio putare.c.in qb⁹.22.q.2.& ꝙ error impedit ꝯsensum, declarat idēdñs meus in §.item si qs.primo nu. 55.inst.de actio. Et qbus dicit Philip. Decius in d.§.non vſ, ꝙ hæc regula nullā patitur limitationem,& vt dicit do.meus Ias. in d.l.si p errorē. idem dicendū est de dubitante & ignorante, eo qa primò errās & dubitans æquiparātur. Bar.in l. 2. col.3.ff.si quis in ius vocatus nō ierit.idem do.meus Ias.in l.error.in prin.C.de iuris & facti ignor.in l. 3. §.gña.in 2.col.ff.de acquir.possess.in l.quandiu. col. 2.C.qui admitti. Sed dubitans & ignorans æquiparantur

rautur.l.fi.vbi Bar.& doct.C. de condit.iodeb. & l. manifestissimi.vbi Bar.C.de furtis.& domi.meus Ia son in locis hic ante alleg.

Sed sic est ꝙ ignorātia ꝓbat̃ p iuramentum, gl. est notabilis i ver.accusari.in l.si cui.§.iisdē.ff. de accus. gl.i ver. sciēter.in c.2.de tēp.ordinatio. i 6.do.meus Ias.in §.sed iste.nu.89.instit.de actio.& i rep.l.admonēdi.i 105.col.ff.de iureiur. Ergo ēt seqt̃ ꝙ de tali et rore stādū est iuramēto ꝑdictę filię, maximè ad euitādū scādala q̃ oriri possent ex tali matrimonio pp inimicitias ortas inter patrē & matrē dictæ filiæ: & ipsam filiā cōtra dictū iuuenē & suos parentes occasio ne taliū subornationū & seductionū inscio patre factarū,& ēt iniuriarū verbaliū ex eis io eos ꝓlatarum, vt dictū est.& ꝙ pp scandalum impediatur matrimo niū facit tex.in c.cùm tua.ibi: vel de scādalo doceat. & ibi notat̃. ęxtra de sponsalibus & matrimooiis.

Itē & taliū verborū fœda est talis iterpretatio,qd.s. quo ad ꝑdictā filiā ꝑdicta verba nō importēt ꝓmissio nes de p̄nti,sed vim spōsaliū ex sua declaratione facta p eā sub iuramento:p quod est eidē in talibus stādū, ex quo est ꝑsumptio iuris ꝓ ea, qa nesciit qd talia ver ba importēt.& ꝑsumunt̃ potius esse p eā intellecta se cundū cōmunē vsum vtendi, quē dicit, & f̃m quem intendebat ꝓmissiones facere, q̃ f̃m tale sobtilitatē iuris, quę facit differentiā inter verba de ꝑsenti, & de futoro, vt euitet̃ ēt inhouestas, & sic delictum cōtra vtrunq;.Nimia etenim sobtilitas reprobatur, maximè in causis ecclesiasticis, vt io c.dilecti. & ibi notat̃ p gl.iu verbo, subtiliter.q̃ allegat multas ꝯcord. de iudiciis.i antiqs.Perniciosa est i legib⁹, et simplicitas est amicitia veritatis. §.sed quia stipulatiōes.insti. de fidei cōm.hęred.vbi dicit tex.In legib⁹ magis simplicitas, q̃ difficultas placet.& i c.veritatis. Amica simplicitas.c.Vit.extra de iureiu. Nec dolosis malitia sua dēt eē lucrosa.nec simplicib⁹ simplicitas dānosa.l.j.i pri. ff.de dolo. Cum oemo ex suo delicto meliorē suam ꝯditiorē facere potest.l.non fraudantur.§.nemo.ff. de reg.iuris.& malitiis homioom est obuiandom..

Item fac,quia iuramēta non extēduntur ad illa de quibus non est cogitatum, vt in c.quintauallis.& in c.ueniens.vbi plenè notatur.extra de iureiur.Et iura mēta sunt interpretāda f̃m intentionē iurantis, arg. d.c.veoiens.Nec dēt aliqois verba ꝯsiderare, sed voluntatē & intentionē, quia uon debet iotētio verbis deseruire:sed verba intētiooi, vt dicit tex.io c.huma nę 22.q.5.Mens potios q̃ verba attēdi debet.c.intel ligentia.de verb.sig.extra.& plenè in d.c.humanæ.

Et ad iura q̃ io ꝯtrarium allegantur, quę dicont, ꝙ filiafamilias pōt ꝯtrahere matrimonium sine cōsensu patris, vt dicunt esse glossam, quę est prima in ordi ne in c.fi.quod incipit, hoc sanctum.post textum.ibi, 32.q.2.Dico ꝙ nec ille tex.nec glo.dicunt ꝙ promissiooes factas per filiamfamilias sine consensu & voluntate patris teneatur filia adimplere si nolit. bñ di cit tex.ꝙ viduæ ꝓpria voluntate maritos eligere pos sint:sed post dicit, ꝙ similis ꝯditio est de virginibus, quæ nec extra voluntatē parentum, nec suam cogant̃ maritos accipere. Nā ille textus facit totom ꝯtrariū, ad quod ponderat eum glossa: q̃m vt constat ad hoc vt virgines habeāt maritos, reqrit̃ ꝙ non fit extra suā voluntatē, nec parentū, quod hoc casu fieret, si cogeret̃ habere talem in mariiū q contra honestatē, & per suas fraudes & cauillationes vult talē filiāfamilias ha bere in vxorē cōtra suam volūtatē & suorū parētum. & sic non est verum, ꝙ hoc casu vbi nō est honestas, uec ex parte parentū nec filiæ, ꝙ talis textus, nec iura canonica corrigant ius ciuile in hoc, & sic.§.primum.inst. de nuptiis.l.ij.l.si nepos.cū l.sequeo.ff.de ritu nuptia.l.viduæ. & in l.in coniunctione.in prin. C.de nupt.cū plurib.aliis l.in dictis rubricis potitis.

Itē etiā, vt dictū est supra, videtur textus inris canooici in d.c.nō omnis.i fi.32.q.2.& in cano.seqnē. q incipit, honorantur.concordare, cùm dicat. Nō est virginalis pudoris quærere maritū: sed curæ paternę hoc relinquendū est: ita vt electionē mariti patētib⁹ deferat ne appetentię ęstimetur autor. Maximè, vt di cit Pao,i cōs.t 2.io j.vol. Cùm ergo p hoc ꝯsolatur ip sis mulierib⁹, q̃ sępe ꝯ ꝓpria cōmoda laborāt pp sex⁹ īfirmitatē, vt dicit tex,in l.si pater.in fi.C. de spōsali. imò expressè dicit tex.in c.nostrates.Fœdera nuptiarū consensu eorū q hæc contrahunt, & hotū iu quorū ptāte snnt, celebraut̃. 30.q.5. & ibidē in c.2.q incipit, aliter.iā suprà alleg. Aliter legitimum nō fit ꝯiu giū, nisi ab his q̃ sup ipsam fœminā dominationē habere vident̃, & à qbus custodit̃ vxor petat̃, & à parentibus & propinquioribus sponsetur. quē tex. allegat ad hoc glo.in verbo, nullum.in c.videtur. extra qui matrimoniom accusare possint.

Saltem gl.j.in fine. in c.sufficiat 27.q.2. & glo.in verb.parentū.in d.c.hoc sanctū. quæ allegant c. nostrates 20.q.5.& c.tuæ.extra de spons. impub. & glo. io ver.paterna.in c. cùm virū.de regularib. q̃ allegat textū iuris pro hoc in c. 1.de despon.impnbe. vbi dicit tex.pōt autē filiū nondum adultum (voluntas cu ius discerni non pōt) pater cui vult matrimonio tra dere, & postquā filius peruenerit ad perfectā ętatē, omoino dēt hoc adimplere. & dicit G. Bened.in sua repet.c.Rayn.in verbo, dotē.uu.334.in fi.extra de te stam. ꝙ viri hooesti vix aut nnnquā cū puellis nubūt sine consensu parentū suorū, cū oīa facere velint f̃m debitā honestatē, & dicit prouerbiū. qd in istis allo quendū est parentes filiæ.& oēs doctores ēt in d. §.j. iostit.de nupt.& Pan.in d.consi. oon negāt, quin de honestate requiratur cōsensus patris. Ex quo cū ista honestas sit de substantia legis, videtut ꝙ Papa nō possit illā tollere per aliā legem, q̃m sua constitutio tanquam non honesta non erit lex, vt statim dicam.

Ad tex.in c.fi.de iudiciis.in 6. q dicit ꝙ in spūalibus non curatur patria potestas.bene dicit ille tex. ꝙ in his quæ sunt spiritualia filios potest comparere iu iudicio tam agendo q̃ defendēdo, sine consensu patris, sed non vltra dicit ꝙ promissiones factæ per ver ba de præsenti per filiamfamilias sine ꝯsensu patris, persuasionibus, & indebitis ioductiooibus aliquorū ligaot ipsam ad ꝯhendum matrimoniom cū eo. Q̃m ex hoc sequeretnr, ꝙ generalitas illius tolleret effectū legis in casu speciali, aliàs prohibito, quod nō est dicendū. quoniam alia ratio in hoc casu reformat pa ctū.s.quia contra ius cioile & oaturale, vt dicit tex.ī d.§.j.

d.§.j. instit. de nup.quod nō potuit tollere Bonifaci° Papa p suā gn̄alitatē.bene facit tex.in l.ij. ff. de vsufr. ear.rer.q̄ vsu consum.vbi dr̄ & ratio naturalis autoritate iurisconsulti mutari nō pōt.Cùm naturalis æquitas ab æterno fuit.vt nota.5.d. in prin. Maximè sine cōsensu principū secularium in suis locis,& ēt qa contra honestatē,q̄ est vna de substantialibus legis, d.c. erit aūt lex honesta.d.4. & ideo cū nō esset lex sua, si esset in casu speciali eo quia contra honestatē,multo minus pōt extendere effectū suū ad casum prohibitū. Quoniā vbi habemus casum specialē, si fiat postmodū lex gn̄alis, nō derogat huic casui speciali,vt est gl.ordinaria quæ est j.& ibi do.meus Ias.in l.sciendū, ff.q satisd.cog.est doctrina Saliceti in l. in testamētis. C.de test.Idem do.meus Ias. in l.j.§. sed si mihi.ff.de verb.oblig.& in l.postquā liti.in fi.C.de pact. Et dixi in cōmētariis nostris sup ꝯsuetud. duc. Burg.in titu. *des confiscations*.§.j.in glo.& appartinēt.ibi,additio. limita hāc nostrā cōsuetudinē.Itē ille tex. in fine reddē do rationē dicit.Cùm de his se intromittere non habet,nequaquā requiri debet assensus.ex quo restringit effectū illius.c.ad causas tm̄ in quibus pater se intromittere non debet de negotiis filij. Cùm ergo iste casus nō sit de illis, imò expresse de iure ciuili & canonico teneať se intromittere & dotando filiā, cùm officiū paternū sit filiā dotare. l.fin.§. vtramq;. C. de dotis promissio.l.q liberos.ff.de ritu nuptiarum. & eidē maritū quærere.d.c.honorātur. Ideo reqrif eius assensus;nec cōprehenditur iste casus sub illo textu.

Itē,vt breuiter absoluā, qm̄ iura canonica nonita aperte loquunť,ꝙ dicāt in terminis filiafamilias fecerit ꝓmissiones p verba de præsenti,ēt sine consensu & ꝓmissione patris,ex illis teneať vltra voluntatē parentū, & eis contradicentibus contrahere matrimoniū cū tali,cū quo tales ꝓmissiones fecerit, ēt ea inuita post tales ꝓmissiones factas,an si canon aut decretalis ita diceret ī terminis, & esset sic facta à summis pontificibus,tolleret decisionē supradicti §.j. inst.de nupt.ita ꝙ filia hoc casu cogi posset: & an hoc casu pater cogereť ad eā dotandā,ꝓut si sua voluntate cōtraxisset matrimonium.Istud vř multis sine dubio,& videtur de indubitabili esse quæstio p ea q̄ supra dicta sunt,& q̄ dicit do.meus Ias.in d.§.qd si in patris.ī l.ij.ff.sol.mat.& q̄ notāt doct.in d.§.j.inst.de nup.& q̄ dicit Pan.ī ꝯsilio 12.inc.& clarè materia thematis.

Et videť pro hoc facere tex.in c. ex publico. extra de cōuersione cōiugatorū.vbi spōsalia de p̄nti nō possunt dissolui,nisi p ingressum religionis vnius ex cōtrahentibus talia spōsalia, eo quia habēt talia spōsalia vim matrimonij.facit tex.in c.cōiux.& in c. cōinges. 27. q. 2. vbi coniux vocať à prima desponsationis fide,quam concubitu non agnouerat Ioseph, nec fuerat cognitus, nec mendax māserat coniugis appellatio,vbi nec fuerat nec futura erat vlla carnalis cōmixtio.Ista sunt verba tex. in d.c.cōiux.& est tex. eadē cā & quęstione.in c.seq.qui incip. oē. ibi. si qs spōsam alterius in agro oppressetit morte moriať, qa vxorē alterius violauit.& ibidē in cano.si quis desponsauerit.vbi habetur, ꝙ sponsa de p̄nti est coniux & vxor. & tenent Panor.& Fel. in c.1. de sponsalibus.& dixi amplè in commētariis nostris sup cōsuet. duc. Burg. in 7.artic.in gl.*mariee*,tit.*des droictz & appartenances à gens mariez*.Cū ergo sit vxor & coniux,ideo dicendum ꝙ nō potest fieri separatio inter eos, nisi ob causam fornicationis s̄m dictū d̄ni in euāgelio, Luc. 16. & habeť in c.dixit d̄ns.32.q.1.& in c.ex parte. extra de spōsalib.& in d. c.ex publico.suprà allega.in fine.

Itē de hoc doctrina oīum & legistarū & canonistarū,ꝙ Papa in his q̄ cōcernunt spiritualia, pōt disponere,& statur dispositioni summi Pontificis, vt not. in c.1.extra de noui operis nnnc.vbi amplè per Pan.

Itē & ad tex.in c.de secūdis nup.& in c.euthe. §. pe.ibi,cùm.n.2.q.3.vbi doctores dicūt p illos textus corrigi oīa ciuilia loquentia de matrimoniis,ꝓut & videtur tenere G.Bened.in sua repe.c.Rayn. in verb. dotem.nume.31.& 34.in fi.extra de test. & Deci.in regu.nuptias.ff.de reg. iuris. dico ꝙ illi textus nihil faciunt ad propositū in hoc casu, cùm tantum loquātur de iuribus ciuilibus, loquentibus de mulierib° transeuntibus ad secunda vota intra annum luctus, quæ puniebantur s̄m ius ciuile nota infamiæ: sed,vt dicunt,propter dictum apostoli,Mortuo viro, nubat mulier in domino,tolluntur illa iura ciuilia,& vt dicunt:In matrimoniis præsertim, seculares leges, sacros canones imitari nō dedignantur. & ibi glossęq̄ multos textus allegant ad hoc, sed nō est aliquis qui ponat hunc casum specialē, s.ꝙ matrimonium filiæfamilias possit fieri sine consensu,sensus sit requisit°, verū ēt de iure canonico,& ex ordinatione summorū pontificum,vt suprà dictum est, vt est tex.in d.c.aliter non sit legitimū matrimonium nisi &c. 30. q. 5.qui est textus formalis,ponderando dictiones,aliter nō, & nisi, quę important formā & substantiam, vt dicit Fel.in c.cum dilecta.col.9.versi. septimum. extra de rescriptis. Et in hoc non obstat somnium aliquorum dicentium illum textum tantum loqui de solemnitatibus: quoniam esset violare textum cum dicat,aliter non sit legitimū cōiugium, & in fine dicit. Aliter verò præsumpta, nō cōiugia,sed adulteria, vel cōtubernia,vel stupra,aut fornicationes potius quā legitima coniugia esse non dubitatur, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima.

Sed adhuc quicquid sit ex prędictis nō videtur ꝙ tex.in d.§.j.instit.de nuptiis.sit correctus,nec textus ei cōcordantes,& licet prędictæ rationes canonistarū videantur validę,& autoritates sint insignes, non tm̄ propter eas à textibus legū est recedendū.l.Labeo.ff. de suppellect.leg. & quanquam dicant aliqui doctores. d.§.esse correctum,vt dictum est. Hoc tñ apertè negari potest,cum nullum ius ad hoc ipsi inducant, nec inueniať aliquis canon per quē liqueat prędictū §.esse correctū:vt dixi. Imò videť ꝙ expresse fuit approbat° ille § p summos pōtifices,puta p Sotherem, Agapitū,& Euaristū,vt p̄dictū est, vt per textus iā s. allegatos. Et cū nō inueniať canō aliquid tale dicēs, nec nos dictū eorum admittere debemus, vt ī auth. de non eligendo secūdo nubentes.§. sin autem nō valuerit.ibi:nec qualibet est lex aliquid tale dicēs. coll. j.Erubescendū est.n.legem correctā dicere, & corrigentem nō allegare,vt in auth.de trien.& semis.§.ꝯsideremus,

deremus. colla. 3. & l. fi. in fioe. C. de cõsulib⁹. lib. 12. de quo p do. meum Iasoo. io l. illã. C. de collatio. Hoc est sententiã propriam magis vacua quadã opinione iactare, q̃ debita autoritate roborare, vt io cano. nunquid. in fio. 28. q. 1. Ad idẽ 37. dist. cap. relatum.

Quòd ergo canoo aliquis expresfè legem corrigẽs aot clarè ꝯriũ statuens oon diffinit, arguẽdi sunt doctores hmõi volẽtes ꝯ expressam legẽ (q̃ canones venerandũ dicuot, vt io cano. fi. 16. q. 3.) propriis sensibus diffinire, vt ĩ c. fi. & ibi multi caoones ꝯcordan. p gl. allegati 31. q. 1. & facit. c. ego solis. 9. dist. & c. ꝯsuluisti. 2. q. 5. vbi: & qđ sanctorũ patrũ docmẽto sancitũ nõ est, supstitiosa adiouẽtioe non est p̃sumẽdũ. cũ aliis allegatis p Lucã de Pen. in l. j. in 3. col. C. de prioilegiis scholarũ. li. 12. vbi io simili arguit de tali casu. Et vt dicit facit, qa lex nõ corrigit̃ nisi exp̃sse dicat̃, vt in auth. qbus modis naturales efficiũtoe sui. §. tribus. ibi: oportet. n. colla. 7. vel qñ posterioe lex directè ꝯriũ statoit c. 1. constitutionibus. lib. 6.

Et facit qa antiquiori iuri standũ est, vt io c. dño sancto. l. dist. vbi dicit text. Quotiensc unq; in gestis ꝯciliorũ discors seotẽtia iouenitur, illius coocilii sententia magis teoeatur, cuius antiquior & potior extat autoritas, quæ verba formaliter scribuntur in c. hoc ipsum 35. q. 2. Maximè si ambo sint equalis pietatis, vt in c. in canonicis. 19. dist. Nec iocõuenit oo nas leges trahi ad antiquas. l. sed & posteriores. ff. do legib. Sed sic est, q oullo iure canonico cauet̃, q filia subornata & seducta quæ p indebitas solicitationes & machinatiooes promisit sine ꝯsensu & volũtate patris, ẽt p verba de præseoti teneatur adimplere promissiones patre nõ consentiente. Nec ẽt cauetur aliquo iure, q ꝯsensus patris de iure ciuili io talibus reqsitus sit p constitutiooes canonicas sublatus. Iõ vr̃, q dictus §. j. de ouptiis. in instit. oon est sublatus nec subrogatus. Quod ergo noo mutatur stare nõn prohibeatur. l. præcipimus. in fioe. C. de appell. & l. sancimus. §. j. vbi textus formalis. C. de testameotis.

Standũ est ergo potius dispositioni dicti §. in iure ciuili q̃ rõoibus & autoritatibus præmissorũ doctorũ, & maximè ẽt istud habet locũ io dispositione. auth. sed si post. C. de inoffi. testa. vt dicit ibi gl. quę dẽt stare, cũ non iouenia tur expresfè correcta, & qa casus expressos determinant, iõ nõ est tollendus ex interpretatione magistrali seu ꝑfessoria, q̃ nõ tollit casus expressos legũ cũ sit tm̃ probabilis. Cũ ẽt p̃dicta lex sit rõnabilis, cũ sit fundata sup hooestate, & hẽat ẽt ordioatioñẽ expressam summorum pootificũ, ut suprà clarissimè osteosum est, quæ ooo est spernẽda.

Ex quo ẽt vr̃, q si esset lex seu ꝯstitutio in ꝯriũ & expressè ꝯ dictũ §. j. insti. de ouptiis. q adhuc stãdũ esset dispositioni illius. §. qm̃, vt dictũ est, non est dubiũ, q ẽt fm canooistas, lex canonistarũ dẽt esse honesta, & est una qualitas legis et canonicæ, vt probat tex. sępius, allegatus in d. c. erit aũt lex hooesta. &, vt ibi dicit Cardinalis Alex. & Io. de Turrecrem. io c. 1. §. prætetea. cũ quo legit dictũ cano. erit autẽ lex. dist. 4. Lex tria cootioere debet, s. q religiooi cõgruat: & hoc ioquantum est proportionata legi diuinæ: & refertur ad hoc qđ religiooi cõgruat cũ dr̃ honesta.

Secundò q disciplinæ cooueniat ioquantum est proportionata legi naturæ: & ideo dicitur iusta possibilis secundum naturam.

Tertiò q saluti ꝑficiat, inquantum est ꝑportionata vtilitati humanę, cũ dicitur & secundũ cõsuetudioẽ patrię, & hęc tria posuit tex. io c. cõsuetudo. 1. dis.

Cum ergo ad primũ iure diuino & etiã iure ciuili, & canooico, & ex hooestate patrię reqrirat̃ ꝯsensus patris in matrimooio filiæfamilias, vt dictũ est ante, & dicit̃ expresse tex. in d. §. 1. insti. de nuptiis. q ciuilis & naturalis ratio hoc suadet. ex quo ergo cum ratio honestatis cõoeniat religioni, & sic legi diuinę q̃ etiã videtur satis ꝓbari ex sacris scripturis, quæ satis demõstrant cõsensum pareotum interuenire debere in matrimoniis filiorum. Abraham enim p̃cepit, vt filius suus Isaac nõ acciperet vxorem de filiab⁹ Chananæorum, sed de cognatiooe sua, Gẽ. 24. Nec præcepisset nisi de iure p̃cipere potuisset, & in matrimonio filij potestatẽ habuisset. Itẽ seru⁹ Abrahã ꝓ cõiugio Rebeccę nõ reqsiuit puellã sed parẽtes ei⁹, Gẽ. 24. & de multis alij exẽplis ponit Io. Lupus ĩ d. repetitio. c. p tuas. §. o n. 17. de dooa. iotervir. & vxo. & vltra oẽs est tex. de hoc ad literã: quod etiã est præceptum Dei, q filia ooo possit cootrahere matrimonium ex eius ꝓmissione & voto cũ aliquo, parte ei⁹ ꝯtradicente. Numeri 30. c. in princ. vbi dicit tex. Mulier si quippiã vouerit, & se coostrioxerit iuramẽto, quę est io domo p̃ris sui, & io ętate adhuc puellari, si cognouerit pr̃ votũ qđ pollicita est, et iufm quo obligauit aĩam suã, & tacuerit, voti rea erit. Quicqd pollicita est, & iurauit, opere cõplebit. Sin aũt statim, vt audierit ꝯdixerit pr̃, & vota & iura eius irrita erunt, oec obnoxia tenebit̃ sponsioni, eo q ꝯdixerit pr̃. de quo textu est tex. 32. q. 2. c. mulier. & io c. seq. dicit q Apostolus. j. ad Corin. 7. de p̃re loquens dicit. Seruet virginẽ suã, & det nuptui virginẽ suã. Et suadet rõ ciuilis, & oaturalis, qũo posset fieri lex in ꝯriũ quæ nõ tolleret & religionẽ. s. rõoe honestatis, et sic legem diuinã & rõnem ciuilẽ & oaturalem. Et sic vr̃ q cũ Papa nõ possit tollere, nec ius diuinũ, oec rõnem oaturalẽ cũ oaturalia sint ĩmutabilia. §. pe. iosti. de io. nat, geo. & ciui. q nec etiam potest facere decretalem cõtra dicta iota suprà allega. Imò etiam pagaoi añ Christi aduentum dixeruot ooptias p̃re oon coosentiente factas ooo esse legitimas, imò filios ex eis natos spurios esse. qm̃, vt ait Apuleius de asino aureo lib. 4. Impares. o. ouptiæ, & pretetea ĩ villa sine testibus, et p̃re non ꝯsentiente factæ legitimæ oon possunt videri, ac per hoc spurios iste nasceĩ: & sic & mundus, & cęlũ, & tota mundi machina literatorum ꝯ ꝯhentes ouptias sine coosensu patris cum filiafamilias clamant, quia ad minus coorra hooestatem, vt dictum est añ.

Et si dicat̃, q talia iura possuot modificari, declarari, & alterari, vt dicit Angelus in d. §. penn. tameo illud est iotelligendum dummodo lex quæ fit in ꝯtrarium, semper habeat suas qoalitates, s. quòd sit hooesta, iusta, possibilis, secuodum naturã, & consuetudinem patrię, & loco, & tempori conneniens. Cũ ergo vnũ ex his deficiat, ooo est amplius lex: ex quo cũ io tali casu semper abest honestas fm oaturam dic. §. j.

insti.de nuptijs.& secundũ consuetudinẽ patriȩ quæ hoc tẽputat inhonestũ.Ideo videtur ꝙ talis cõsensus non potest expresse tolli multo minus ꝑ p̃dicta iura generalia, ad min⁹ in sponsalibus ꝙ non sit sufficiẽs causa ad dirimendũ ea si deficiat cõsensus patris, etiã si sint ꝓmissiones de p̃senti, dummodo(vt dixi) sint factȩ sine honestate, & per subornationes, seu seductiosas blanditias, & diabolicas machinationes.

Et ad ea q̃ dicuntur, quòd sponsalia de p̃senti habentur pro vero matrimonio, ita ꝙ sunt indissolubilia, dic ꝙ hoc potest esse verum in sponsalibus debitè & secundũ honestatem factis, & non contra honestatẽ: quoniam in his repugnat vna qualitas legis quæ impedit ne talia sponsalia cõprehendãtur sub lege quæ est.s.honestas. Et etiã non reperiuntur iura canonica quæ expresè tollant dispositionẽ dicti §. 1. instit. de nuptiis.imò cõstitutiones summorũ pontificum (de quibus supra) videntur illam approbare.

Etiã tex.in d.c.ex publico.de cõuersione coniugatorum, dicit matrimoniũ esse dissolubile quando est ꝯsummatũ, sed ante consummationẽ est dissolobile vno casu s.ꝑ ingressus religionis, vt ibi dicit tex. Alio ẽt casu per summũ põtificẽ dissolui potest, vt inquit gloss.finalis ibi: ergo erit ẽt in alio casu vbi est maior ratio, s. quando nõ est qualitas legis puta honestas, & cõtra ciuilẽ & naturalẽ rationẽ. Et in iure nõ tantũ cõsideratur iustitia quantũ honestas c.porro. 35.q.3. vnde leges q̃ dicũt concubinas posse haberi, nõ sunt leges, qa sunt inhonestȩ, vt l. vnica. C.de cõcubinis. & lege fi.in fi.C.communia de manumissio. Si ergo esset lex Papalis, ꝙ ꝓmissio alicuius filiȩfamilias ẽt ꝑ verba de p̃senti ꝑsuasionibus, machinationibus, blandiciis, ne dicã fraudibus, & deceptionibus alicuius iuuenis, sine cõsensu patris extorta habere vim matrimonij indissolubilẽ: ita ꝙ dicta filia ea inita teneretur, ẽt vltra velle patris cõsumare matrimoniũ cũ ipso iuuene, tanq̃ iniqua nõ teneretur, & tanquã contra honestatẽ facta. Multo ergo minus leges generales, de quib⁹ suprà, sunt sufficiẽtes ad inducẽdũ ius exp̃ssum. Pro solutione huius q̃stionis, ita ꝙ dicta filia teneat̃ in vim aliam assertarũ promissionum consummare matrimoniũ, iũctis his q̃ s̃ dicta sunt: ex quo ẽt filia asserit se nunq̃ veraciter cõsensum p̃stitisse, nec eidẽ ꝓmisisse: ex quo cũ nõ sint ꝓbationes sufficiẽtes nec legitimȩ (vt dictũ est) nõ tenet̃ matrimonium adimplere, argumẽto tex.ĩ ca.cõsultationi.extra de spõs. & matrimonio. Ne tñ qd omittat̃ quoad respõsiones obiectionũ canonistarũ allegantiũ ẽt ꝓ se textũ, in l. nuptias nõ cõcubit⁹, sed cõsensus facit.ff.de regu.iur. Dico ꝙ clara est responsio, ita ꝙ si nõ esset nisi cõcubitus & nõ cõsensus, ꝙ nõ esset matrimoniũ. & hoc est clarũ, ut vult ibi Decius post gl.sed ẽt ꝙ text.ibi affirmet, ꝙ solus cõsensus faciat perfectũ matrimoniũ & indissolubile nõ. Cũ sit tex.ad literam in d.c.ex publico.extra de cõuersio.coniugato. vbi non dicitur ꝑfectũ & indissolubile, nisi fuerit cõcubitus & copula carnalis. Et in casu p̃misso talis textus nihil facit, qa non sum⁹ in cõsensu vero & legitimo, sed erroneo, q non habet effectũ, cum q erat non consentit. Et iura canonica dicentia ꝙ consensus facit matrimonium, intelligunt̃ de vero & legitimo consensu & nõ de erroneo, deceptiuo, seu seductiuo, aut fraudulẽto, put in ꝓpriis verbis de legitimo cõsensu sunt textus ĩ c. penul.de sponsalib. in c. licet.& c.fi.extra de sponsa duorũ. Nõ.n.legitimus est, qñ fit sine volũtate parẽtũ vt dicit tex. in dicto c.aliter. Aut qñ est extortus per vim, metũ, coactionẽ, violentiã, vt c.cũ locũ.cũ c.seq. & c.cõsultationi.extra de sponsa.seu ꝑ fraudes, seductiones, solicitationes, & subornationes: sed potius dici dẽt fraudulẽtus, seductiu⁹, deceptio⁹, aut aliàs indebitus, nec verus, & sic nõ legitimus: & notanter voluerũt illi text⁹ loq de legitimo cõsensu ad tollẽdũ fraudes & seductiones, ne iura dẽt occasionẽ delĩquẽdi, & extorq̃ndi ꝯsensus illegitimos ꝫ iura ꝓhibitos.

Item etiã tex.ibi & similes nõ tollunt alia requisita, nec dicũt ꝙ solus cõsensus filiæfamilias faciat matrimoniũ: ex quo nõ tollit̃ alia dispositio requirens aliũ cõsensum q̃ filiæ: cũ nõ solũ sit de iure ciuili req̃sit⁹, sed ẽt de iure canonico: d.c.aliter 30.q.5.& d.c. nõ omnis.& c.honoratoɾ. 32.q.2. ex quo p̃dicti tex. nõ tollũt illud ꝙ dictũ est, ꝙ ex quo nodũ ẽ ꝑfectũ matrimoniũ, ꝙ patre ꝯdicẽte seu inuito & filia nõ ꝑsistẽte ĩ primo cõsensu ꝙ teneat̃ nec cogi possit ad ꝑficiẽdũ illud matrimonium, & iste est casus q sæpè euenit.

Non tamẽ vellem dicere ꝙ si matrimoniũ esset ꝑfectum per consensum, & consumatum per copulã carnalẽ sine cõsensu patris, quòd pater posset illud dirimere, aut facere simpliciter dirimere, sed multis videret̃, quòd tunc non possit cogi ad eam dotandã, nec quòd debeat cogi, vide quȩ hic ante dicta sunt.

Et, vt semel finis imponat̃ huic materiȩ q̃ licet multũ sit vulgata, tamẽ in dictis canonistarũ malè intellectis datur occasio deliquendi, ita ꝙ hodie pullulãt huiusmodi sollicitationes, seductiones, machinationes, & subornationes filiarũ familias, q̃ sunt faciles ad decipiẽdũ: & vt plurimũ ꝫ ꝓpria cõmoda laborant: cũ de facili credãt. Etiã nõ est p̃sumẽdũ ꝙ ius canonicũ intẽdat indocere occasionẽ delinquẽdi. Credo indubiè, ꝙ necessariũ esset facere statutũ aut edictũ generale in Gallia: ꝙ nemo cuiuscũq; cõditionis sit, audeat seu p̃sumat deinceps sollicitare, aut sollicitare facere verbis, donis, ꝓmissionibus, aut aliàs quouismodo seducẽdo, seu subornando filias cuiuscũq; ꝯditionis existẽt ante 24. annũ, ab eisdẽ per verba de præsenti aut aliàs ꝓmittendũ sine scitu & voluntate parentum sub pœna perpetui exilij & cõfiscationis bonorum: & ꝙ filiæ tales promissiones nõ faciunt sine cõsensu eorũ parentũ sub pœna priuationis dotis, & bonorũ parentũ. Et intrepidè crederẽ istud statutum esse validũ per doctrinã Bal. in lege omne.C.ad tertulianũ, vbi tenet, valere statutũ quod pœnam imponit filijs cõtrahentibus matrimoniũ sine cõsensu patris: qm̃ hoc casu tale statutũ non vetat substantiã matrimonij, sed punit malos mores. Et si statutũ seu cõsuetudo possit ĩponere pœnã rei licitȩ, puta matrimonio, si ex eo sequat̃ illicitũ, puta seductio, & subornatio filiarũ, vt dicit Bal. in rub.extra de ꝯsuetudine. Ideo multo fort⁹ rei illicitȩ. puta sollicitationi, seductioni, & subornationi, potest ĩponi pœna. Aliàs sequeretur, ꝙ ius canonicũ(vnde tota æquitas, & forũ

animæ

aiæ oritur & descendit) vellet permittere in periculū aīę fraudes, dolos, solicitationes idebitas, & seductiones: & sic vñ iura nasci debēt, daret occasio delinquēdi, si huic statuto ɔtradiceret ius canonū. Ex quo negari nō pōt, q quo ad primū articulū ualebit tale statutū, cū sit punitiuū malorū, & delictorū: ex quo est fauorabile, cum intersit Reipublicę ne delicta remaneāt impunita. Et de hoc articulo p quē imponit pœna ɔ tales, est lex io Hispania. Ex ita remanebit tale statutū & validū & rationabile ɔ hmói solicitatores, seductores, & subornatores, cū solum fiat ad euitandā occasionem delinquendi, cū solicitationes ita puniant vt ipsa delicta, vt ante dictū est: & seductiones, & subornationes sint prohibitæ oī iure, etiā diuino, cū seducere, sit extra bonos mores trahere, & de iure ciuili solicitationes ꝓhibeat. l. & si abducti. C. de plagiarijs. l. & tuū. ff. de seruo corrupto. l. si quis filio per suaserit. C. eod. Persuadere. n. est plusq̄ cogi. l. j. §. persuadere. ff. de seruo corrupto. & dicit Salicetus in l. vnica. quasi in fi. C. de raptorib. virginū. q psuasio dolosa est plusq̄ violenta coactio, & persuasio cū donis hr pro raptu, vt dicit Ange. io §. j. p illum tex. in auth. de lenonibus, colla. iij. & seqnit Baptista de S. Seuerioo in repetitione l. cunctos populos. in ix. char. C. de summa tri. & fide catho. & ɔ prædictos solicitatores est tex. multum oota. in l. solicitatores. ff. de varijs & extraordi. cogni. canonizatus in c. solicitatores. de pęniten. distinc. j. dixi in consuetu. ducatus Burgundiæ in rub. *des iustices* in gl. *& droictz*, ou me. 58.

De secundo articulo, q filia non posset aliquid petere, est iuridicū & rōnabile, vt dicit Io. Lupus in repet. c. p vestras, de don. inter vir. & vxo. fol. 87. & 88. vbi disputat de tali lege, quæ ēt viget in regno Castellæ, vbi hr lex, q si filia ɔxerit matrimoniū sine ɔsensu patris & mris, nihil ex bonis parentū possit habere, & ista est ɔsuetudo in ducatu Borbonij, vt scribit in lib. consuetudinario illius patriæ. titu. *des successions*. art. 312. Et in patria Auerniæ. titu. eo. *des successions*. arti. xxxvj. in lib. ɔsuetodinū illius. Et dicit Pet. de Ancha. ɔsi. suo xx. q valet tale statutū imponens pœnam amissioois dotis mulieri nubeoti viro indigno sine ɔsensu patris. Nam, vt dicit, p hoc patrē offendit, & famam eius lędit. Et vr hæc iusta causa exhēdatioois. l. non tm. §. emancipatus. ff. de verb. pos. ɔ tabulas. facit. §. cās. in fi. iūcta gl. in verb. vsq; ad xxv. in auth. vt cum de appellatione cognoscit. colla. 8. Ex hoc. n. pē magna afficit iniuria, vt dicit Sali. in l. 3. C. de adulterijs. Et prædicta lex fuit à multis regibus Castellæ facta: qoos Ioannes Lupus in d. loco. fol. 89. recitat. Et, vt dicit, leges prędictas nemo sanæ mentis iniustas dicet, cū per eas si obseruent dissensiooū & inimicitiarū tollet materia, litiomq; & iurgiorum adimet occasio. parentibus ac filiabus optime ɔsulet. Et, vt ait, ne oaturæ & parentū votū frustret, qn imbecillis ac fragilis filia iniqui peruersiq; hominis dolis & suasionibus assentiret, parētes cognatosq; iniuria afficeret, iustum, æquum, & sanctum fuit & est, has & similes cōdere leges, quibus hominū & nonnunquā famulorū nequitia reprimit, qui non verent sub ɔiugij velamine innocentes decipere filias, qualis exinde dolor, qualisq; animi ɔmotio parētib' euētura sint, iudicet q filias hēt. Vñ & idē Io. Lupus ait ɔ tales facinorosos rex Alphonsus īsurgēs grauissimis pœnis subdendos iussit, & ibi legem scribit verbis suis vulgarib.

Redeundo ergo ad propositū vñ digressi sum', dico etiā q honestas requiritur in voto. c. magnæ. §. Et quidē tria pcipuē duximus ī hoc negocio attendēda, quid liceat fm æquitatē, qd deceat fm hooestatē, & quid expediat fm vtilitatē extra de vo. & vo. redēp. Iiē etiā in iureiurando. c. de forma. 22. q. 5. & hoc in iuramento fidelitatis, pro vt etiā recitatur in titulo, de forma fidelitatis. in vsibus feudorū. faci. ca. unusquisq; 22. q. 4. & ēt in alio iuramēto. ca. qmadmodū. extra de iureiurando. Honestus enim modus in oīb. seruandus est, nō immoderata cuiusq; luxuria subsequenda, vt dicit text. in l. ex danni. in princ. ff. de damoo infecto, & grauis iniuria vr quæ inani honestatis colore velat. Est. n. honestas omni cōmodo pecuniario præferenda. l. miles. §. socer. ibi, qoare nō iniquē. ff. ad legem Iuliam de adulteriis. tex. ootabilis in lege reprehendenda. C. de instit. & substitu. dixi amplē ī in t. par. io. 2. coosideratione. vbi cōmendaui honorem & hooestatē, quæ pari passu ambulant cū vita.

Et cum, vt ante dictū est, non tantum consideratur iustitia quantū honestas d. c. porro 35. q. 2. & dicit Ioannes de Turecre. io c. primo. §. præterea. cum quo legat d, c, erit autem lex honesta. 4. dist. Ideo videtur, q istud pręceptum iuris, honestē viuere, fit excellentius eo quod dicitur, ius suum vnicuiq; tribuere.

Secundus angulus turris Bal. cōtinet secundū præceptum iuris quod est, alterū nō lædere, & ideo q tibi non velles fieri, alteri nō feceris: vt in princip. decreti notatur, vbi tex. dicit. Hoc est. n. lex prophetæ: æquissimū enim visum est, creditorē ita agere cū debitoris vt suā ageret. &, vt dicit Hierony. ad Celantiā & allegat Guillielm' Rouille io suo compēdio iustitiæ lib. 1. c. 13. q infinitæ sunt partes iustitiæ, quas omnes vna breuis sentētia cōprehēdit, videlicet. Omnia qcunq; vultis vt faciāt vobis homines, & vos eadem facite illis. facit. tex. ī c. ponderet. l. distinc. & habetur Thobię 4. & in ca. licet. 45. dist. & in c. dilecti. de maio. & obediētia, iō vt ibi dicit ipse Io. Reuille, Beat' est q pōt dicere cū beato Iob. Nulli nocui hominū, iustē vixi cū omnibus. Purissima enim cōscieotia canere cum psal. 110. Perambulabā in innocētia cordis mei in medio dom' meę. Et, vt dicit Pyth', post sua cōmentaria cōsuetudinū Aurelianeń, ex hoc pcepto pendet leges & prophetarū vaticinia: cū Origenis iudicio, De' ipse nihil sit, nisi viuēs iustitia. Hęc autē vera germanaq; iustitia est, q̄ nunquā alterum lędit, nunquāque vult lædere, nec ipsa, nec per aliū, nec palā, nec clā, neq; quoquo pacto, vt ibi Pyth'. Ex cuius dictis & suprà positis vr, q istud præceptū sit excellētius cū omnes partes sub se comprehēdat. Et, vt amplē ꝓbat Plato in suo dialogo de rhetorica, Maximū malorū est inferre iniuriam, exquo ergo ex contrario maximū bonum est alterum non lędere.

Tertius angulus turris Bal. cōtinens tertiū præceptum ioris, q est ius suum vnicuiq; tribuere. & istud debēt habere principes & plati in subditos, & supe-

riores in inferioribus suis, ꝓut dicit idē Bald. in d. proœm. Gregoriano in fi. & est iustitia ad alterū. Nā sibi ipsi ꝓpriè nemo est iiustus, & dr̄ ad aliū. Et licet duo præcepta ante posita videant̄ excellentiora, tn̄ vr̄ ꝙ non sufficit honestè viuere, & alterū non lædere: sed et̄ ꝓuenit alios adiuuare, ꝓut dicit glo. in verbo, ius suū in §. iuris præcepta. instit. de iustitia & iur. & in l. iustitia. §. j. in verbo, cuiq;. ff. eod. Non. n. solū no bis nati sumus, ortusq; nr̄i partē patria vēdicat, partē amici: atq;, vt placet Stoicis, q̄ in terris gignuntur ad usum hominū oīa creari. Hoīes aūt hominū causa esse gn̄atos, vt ipsi inter se alij aliis prodesse possent. In hoc naturā debemus ducē sequi, & cōes vtilitates in mediū afferre mutatione officiorū dando accipiēdoq;, tū artibus, tum opera, tū facultatibus deuinci re hominū inter homines societatē, vt dicit Cicero primo Officiorum. Nec sufficit abstinere à malo, nisi fiat qd bonū est. l. in illa stipulatione. ff. de verb. obli. & c. nō satis 86. dist. Et de ista par. iustitiæ dixi in cōmento nostrarū consuetudinū in rub. des iustices. in gl. j. Et ex dictis ibi vr̄ ꝙ istud præceptum in quo cōprehenditur iustitia sit excellētius aliis, cum iustitia prosit sibiipsi, omnibus & reipublicæ: & videtur ꝙ ptima duo præcepta tm̄ prosint sibi ipsis, ex qua rō ne maioris vtilitatis tertiū dicitur esse excellentius.

TRigesimaseptima consid. Eo quia, vt hr̄ Sap. 11. Omnia in mensura, & numero, & pōdere dispo suit Deus. Ideo videndū est primò de numeris. & qa suprà in 10. par. in 49. cōsid. vbi locuti sumus de Arithmetica, satis diximus de laude & excellēnia numeri, hic solū restat videre, qs numeroꝝ sit excellentior & pfectior. textus in ꝓœmio sexti decretaliū dicit ꝙ numerus senarius est pfectus. & ibi gl. q̄ ad hoc allegat c. vnicum. 35. q. 4. Et dicit d. gl. ꝙ secundum Arithmeticos sunt quatuor generationes numerorum.

Prima q̄ incipit ab vno, & durat vsq; ad decē, & dr̄ ista numeroꝝ monadicoꝝ, à monos quod est vnū, vt dicit tex. in c. placuit 2. 17. q. 1. quia incipit ab vno.

Secunda dicitur decadicorum, à decade quod est decem, & durat vsque ad centum.

Tertia dicitur centedicorum, & incipit à centum & durat vsque ad mille.

Quarta verò milledicorum, à mille incipiens & durans vsque in infinitum.

Et ex his quatuor generibus numerorū est reperi re alios perfectos, paucos tn̄, alios impfectos. ex imperfectis est repire alios diminutos, alios abundātes. Numerus perfectus est, qui constat vel resultat præci sè ex oībus suis partibus aliquoties simul aggregatis. Et, vt dicit glo. est ergo sciendū q̄ sunt partes aliquotæ: & dicunt̄ quæ aliquotiens sumptę de p se red dunt suū totū præcisè. i. nō plus, nec minus, vt in numero senario q est primus numerus pfectorū, & solus inter monadicos perfectus. Nā sex vicibus vnū sumēdo & aggregādo sex sunt, ter duo sex faciunt, bis tria sex sunt, & abinde nō sunt partes aliquotę: quia quatuor aliquotiēs sumptum faceret octo vel plus.

Ex his infert, ꝙ oēs partes aliquotæ sunt hæc, vnū, duo, tria. sed vnū duo tria faciūt sex, ergo senari⁹ numerus est perfectus fm̄ diffinitionem numeri perfecti, quæ est Ioannis Andreæ in prædicto loco.

Exemplificat idem ibi, & in genere decadicorū, in quo, vt dicit, est alius numerus perfectus & solus, s. 28. tolle partes, s. dimidiā & circa. l. nomē. §. portionis. ff. de verb. sig. qa vltra dimidiā non esset reperire aliquotas. Nā 14. est pars aliquota, qa bis sumptū facit. 28. 13. 12. 11. 10. 9. 8. non sunt partes aliquotæ de 28. qa aliquotiens sumptæ non inferunt pręcisè suum totū, sed plus vel minus. Nā 13. bis sumptū facit 26. ter sumptū facit 39. & sic plus vel minus, & sic de singulis. 7. verò ē pars aliquota, qa quater sumpta infert suū totū, s. 28. 6. & 5. nō sunt partes aliquotæ. 4. verò est pars aliquota, qa septies sumptū infert suū totū. Tria non est pars aliquota, sed duo & vnū sunt bene partes aliquotæ, quia 14. vicibus duo sumptum facit 28. & 28. vicibus vnum facit 28.

Ex prædictis ēt infert idē Io. And. ꝙ oēs partes aliquotę de 28. sunt 14. 7. 4. 2. 1. qa ex his aliquotis simul aggregatis resultat pcisè totū, ergo fm̄ diffinitionē præcedentē 28. est numerus perfectus, & ita de aliis numeris perfectis dicēdū est: hęc ille vbi suprà.

Pythagoras dicit in numeris maximā esse vim, in eos referenda omnia, syderum ambitus, & animaliū productiones, duo itē fecisse principia, definitā vnitatē alterum appellando, reliquum indefinitā dualitatem, sed illā bonorū, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidē natura insita circumferentię tēperiē, animis virtutem, sanitatē corporibus, domibus & ciuitatibus pacē, & animorū gignit ꝯspiratum, hoc est vnanimitatem & trāquillitatē. At dualitas diuersa omnia, aeri hyemē cōtribuit, animis malitiā, ęgritudines corporibus, ciuitatibus seditiones & domibus insidias, inducit: hæc ait Cælius lib. 12. antiqu. lect. c. 7. vbi dicit ꝙ omne malum ex disparili inoritur voluntate. Addo de vnanimitate quod dicit Cicero li. 2. Offi. Magnas vtilitates adipiscimur conspiratione hominum atq; ꝯsensu. Hinc ex consequentibus numeris parem quidem demonstrauit indignum ac deficientē, atq; imperfectū, imparē verò plenū ac perfectum. Etenim pari permixt⁹ vim suā seruat perpetuò, conduplicatus verò eundē gignit: ita vt fœcundus sit, habeatq; principij vim, diuisionis ipse nescius, vnitate semper in eodē redundante: par verò imparē nunquā producit, neq; est in diuisibilis. Et ideo Homerus vnitatis naturā in boni quidem portione constituit, in mali verò dualitatē, & superi⁹ īparia semp cōstituit, vulgari ꝓuerbio utimur, quoēt vsus est Poeta in Georgicis, vbi sic ait.

Numero impari gaudet Deus.
Inferis verò paria.

Carolus Bouillus in quadā epistola ad dn̄m Ioannē Ganaium q̄rebat quare est, quòd Arithmetici parem numerum in fœminā, imparē verò in masculum figurant: & adducit quatuor rationes, ex quibus dicit imparem numerum prętantiorem esse.

Prima, qa qd vicinius & similius est suo principio, id pclarius est: eo ꝙ suo fonti dissimili⁹, aut ab eodē semotius. Atqui impar numerus similior viciniorq; est monadi oīum numeroꝝ fonti, quandoquidem à monade impariū inchoare series dictitatur. Par verò nume-

numerus abiűct^ est disclususq; à monade, primatű habés i dyade. Est itaq; impar parte pstantior, meritò vt mascul^ & forma, par verò vt fœmina & materia.

Secũda ratio, qđ magis vnũ est, illo pstat qđ est minus vnũ. Impar aũt numerus est numero pare magis vnus. Nempe monas impariũ princeps est, maximè vna, & ex toto isectibilis. Ois verò alius impar ęquas partiones respuit, q̃ tñ cũctis paribus accõmodãtur, est itaq; impar (vt pote magis vnũ) pare præstantius.

Alia & tertia ratio; oẽ mediũ extremis pbatur nobilius. Impar aũt paris est mediũ. Par verò imparis extremũ. Rõ qppe medij, ratio est vnitatis, at extremi nomẽ qualitatis est nomẽ. in cunctis.n. ordinibus deprehendimus vnicũ esse medium, extrema verò duo aut plura mediũ ipsum vallantia, & circa illud collocata pręcellit. Igitur impar parẽ, sicut & monas dyadem, & medietas extremitatem.

Quarta ratio, imparitatẽ voca monadẽ, paritatẽ verò dixeris esse dyadem, liquet imparitatẽ in tm̃ pstare paritati, quantũ dyas superatur à monade. Sicut.n. pstat mediũ esse p se sine extremis, q̃ extrema per se sine medio, ita pstãtior est simplex imparitas sine paritate, q̃ simplex paritas sine imparitate. est aũt monas p se vt medium sine extremis, sine vt medietas & imparitas sine extremitate atq; paritate: dyas verò est vt extremũ sine medio, vtve paritas & extremitas sine imparitate & medietate. Sicut cõstat præstare actũ esse sine potentia, q̃ potentiã sine actu, vnũ esse sine duobus q̃ duo sine vno, formã sine materia, q̃ materiã sine forma: virũ sine muliere, q̃ mulierẽ sine viro: intellectũ sine sensu, q̃ sensum sine intellectu: pfectũ sine imperfecto, q̃ imperfectũ sine pfecto. Et ibi vide qũo diffinit monadẽ, dyadẽ, & triadẽ: & dicit q trias est primus perfectus numer^, hoc est primus, in quo oĩs natura relucet tã medij quã extremi, tam paritatis, q̃ imparitatis: sed non est paritas, nec forma, nec materia, sed neutra, vt ibi cõprobatur, sed est totus integer perfectus, tam medij q̃ extremorum naturam vnicè cõplectẽs. Ex his infert quicquid in numeris est, trinũ est. Nã aut ipatitas, aut paritas aut neutrũ, qđ est ex ambabus totũ siue monas, dyas, trias. qcqd enim est post triadẽ priorũ est resumptio numeroꝝ, queãdmodũ nihil ẽt philosophi in reb^ nouere pter tria, actũ, potentiã, totũ, formã, materiã, totũ. Sed cũ actus ante potẽtiã pseueret infœcũdus, & potẽtia pariter, priusq̃ illi cõmisceat actus, nulli para sterilisq; esse dinoscat. Liquet primũ partũ oriri ex amborum copula, hoc ẽ ex triade, q̃ mon adis ad dyadis est vinculũ. Cũ itaq; quaternitas sit primus post triadẽ numerus, manifestũ est his tribus monade, dyade, ac triade, solã supstãtialẽ dignitatẽ esse metiẽdã: quaternitate verò primũ Dei partũ primæue creaturã haud incõgruè nobis parescere. In monade primus actus inee pcedit. In dyade potẽtia inesse stabilit. In triade verò fit ãboꝝ ɔgressio. In tetrade porro, & oĩ deĩceps numero cũctis eorũ part^ ac fęt^ liqdo designantur.

At idẽ Bouillus in epistola sequẽte instat pro numero pare. Primò sic. Is numerus potior est, q & origine antiquior, sed numerus par est huiusmodi.

Secundò sic instat & obiicit ɔtra prędicta. Aequalitas est inæqualitate præstantior, par aũtẽ numerus ęqualitate, impar verò inequalitate diffinitur, igitur.

Tertio, sic opponit. Socialitas præstantior est solitudine. paritas autem socialitas quędam est, & pariũ ęqualiumve vnitarum mutua pręstantia, quod accidit in dyade, imparitas verò quædam est solitudo, quam socialis amor à cunctis rebus expellit, igitur.

Et ad prędictas tres instantias idem ibi luculentissimè & philosophicè respondet & in fine concludit, quòd impar numerus est præstantior pare.

Et facit, quia in c. nuptiæ. 32. q. 1. dicit tex. q impar numerus est mundus, par verò immundus. Cœlius li. 12. c. 9. in prin. vltra dicit Monada numerorũ esse patrem, Dyada verò matrẽ. proinde inter numeros pręstare qui Monadi pręcipuè assimilentur. Ex suprà descriptis iam potest sciri quomodo laudandus sit numerus ternarius. de quo amplius infrà eodem.

De laude verò quaternarij numeri ponit idem Cęlius eod. li. 12. c. 9. de quo in c. non debet. extra de ɔsang. & affi. vbi dr̃, q prohibitio coniugij corporalis, seu copulę coniugalis, quartũ consanguinitatis & affinitatis gradũ non excedit. cui prohibitioni dictus numer^ quaternatius bñ ɔgruit, qa quatuor sunt humores in corpore q ɔstant ex quatuor elementis, vt ibi. & in c. i quadã. in fi. de celeb. mis. & ĩ c. t. 15. dist. & sicut annus p quatuor voluit tpa, sic & quaternũ solẽne agimus ieiuniũ p quatuor anni tpa, vt in c. 2. 76. dis. Accursi. in gl. ij. in l. hæreditatũ. ff. ad leg. Falc. ponit tm̃ quatuor ętates hominis, s. pubertatem, adolescentiam, iuuentutem, & senectutem seu senium.

De laude verò quinarij vide per eundem Cælium vbi suprà. cap. 10.

De senario verò dixi hic añ aliqd, & in gl. in pœ. sexti. in verbo, pfect^. eũ extolliti ex eo qa sex sunt hominis ætates, ẽt sex mundi gñationes. vt patet in d. gl. & de isto numero Cælius loqtur in d. li. 12. c. 11.

De septenario, & eius pstãte q̃ est multiplex idem Cęlius ibi. c. 12. & li. 2. c. 56. & gl. in verb. senariũ. ĩ d. proœmio sexti. quę dicit eũ esse perfectũ allegans ad hoc gl. j. in fi. in summa. de pœni. dis. t. sed q intelligitur ibi pfect^: hoc est multis similib^ approbatis in quãritate numeri, put ponit multa exempla ad hoc gl. fi. in c. de celeb. mis. Primò, septẽ sunt horæ, q bus laudare dẽt dñm deum nostrũ presbiter. vnde psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. & iste septenarius numerus ob hoc sacratus dr̃, vt in c. presbiter. 91. dis. Secundò, septẽ sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, septẽ petitiones in orone dñica. Quartò, septem psal. pœnit. Quintò, septẽ diaconi sicut septẽ candelabra. & sextò, ibi gl. ponit, q septẽ sunt dies seculi, & septem ætates, quibus completis finietur mundus.

De isto numero vide p Beroaldũ lib. de septẽ sapiẽtũ sentẽtiis in initio. & G. Bñd. in sua repe. c. Rayn. ĩ verbo, & soboles quã gestauerit nu. 25. de testam. Et amplè de eius laude & excellentia scripsit Nicolaus parnus Bellosanẽsis in suo septenario. vbi sunt tercẽtũ versus & vltra de materia, ideo videas illũ. & idẽ Cęlius li. 21. c. 36. post Senecã ait, q septimus quisq; annus ętati signum imprimit. Et iuxta istũ numerũ septenariũ istud opus ɔtinet 700. considerationes.

De octonario numero, idem Cęlius lib. 12.c.13.

De nonario vero haberetur per eundē Cęliū eod. lib.c.8. de quo dixi supra in 3.par.in 50.conside.

De numero denario seu decēnario & eius potestate habetur per eundem Cælium eod. lib. 12.c.4.

De laude aūt numeri duodenarij hřeť p scribētes, sup ps.108.q incipit. Deus laudē meā ne tacueris.in versi.Fiāt dies eius pauci & epatū eius accipiat alter, idest apostolatum, qui erat in numero duodenario.

Sunt etiā 12.art. fidei,& duodecim tribus Israel fm filios Iacob.de isto numero vidę q̄ dixi supra i 3.par. in 29.consid.vbi posui in quibus figuratus fuit numerus duodenarius apostolorum. hic non repeto.

Et de duodecim numeris, vide in tractatu quem fecit Carolus Bouillus de eisdem.

De laude vero numeri ternarij(quoniam omne trinum perfectum)& numerus ternarius est pfectus,teste Aristo.1.de cœlo & mūdo.q est supra alios laudādus ex 82. actibus quos dicerent Io.Ludo.Viualdus per ternarium numerū i suo tractā. de laudibus triū liliorum Franciæ questio. 2.quos hic non transporto, de aliquibus dixi supra in 5. par.in 31. conside.

Sed vltra illos adde, q̄ tres sunt gradus rōnalis naturalis: naturæ,deorū,sed deorū est excellentior,vt ait Cælius libro 1.suarum antiquarum lectionum c.14.

Tria sunt præcepta iuris quæ supra posui hac eadē par.in 36.con sideratione.

Tres sunt modi cognoscendi vires pfici,& ex qb9 peruenitur ad notitiam rerum. de quibus etiam hac eadem par.in 23.consideratione.

Tres vitas esse dicimus, actiuam, contemplatiuam,& mediam. eadem par.in 33.considera.

Tres sunt sectæ mundi. eadem par. considera.20.

Tres sunt modi regendi.hac eadē parte cōsid.55.

Tres psalmi & totidē lectiones dicuntur i hebdomada paschæ & pētecostes ca.i die.de conse.dis.5.Et inter alios Cæli9 eod.lib. 12. c.9.loquēs de nume.ternario,dicit q̄ philosophi Pythagorici voluerūt i primis trinitatē mēsurā omniū rerū esse,ea ratione(vt credit)qm̄ summus omniū rerū opifex ternario numero vniuersa dispēsat,imò ēt res ipsę numero eodē termi nari dignoscunt.ad q̄ respiciēs poeta iam supra allega.nu. inqt de9 impare gaudet. siqdē ineffabile illud agēs creat primo singula,rapit mox, ac deniq; pficit. Singula quoq; i primis ab illo penni fonte effluūt,dū nascunt:deinde i eundē refluunt dū originē mox suā repetunt.postremo pficiunt vbi in suū redierint principiū.Idipsum vaticinat9 Orphę9 Iouē principiū, me diū,& finē vocauit.vniuersi principiū,vt pducit.medium, vt producta retrahit ad seipsum.finē,vt redeuntia pficit,sed in cōuersione hac trinitas obseruať mira quando in ea Mercurius primū obtinet gradū animos per rōnē ad sublimia reuocās. Secūdum Venus per visum ad superna pliciens.Postremū Phœb9 idipsum efficiens p auditū.& Mercurius qdē ad ipsum p̄cipuè plectar bonū.ad intellectum Venus,in quo radiās pernoscit pulcritudo prima.ad animā vero puocar Apollo,cui9 est harmonia peculiaris.hinc regē illum vniuersorū bonum, pulcrū,instū: quod sæpius à Platone significat,possumus nūcupare, bonum inquā,dum creationē obit,vbi allicit pulchrū. At instū quatenus pro cuiusq; meritis perfectionē elargit. Pythagoricos itē Plutarch9 scribit vnitatē solitos Apollinē nūcupare, Diada verò litē & audaciā.Triada aūtē iustitiā. Cū.n.iniuriæ illatio aut ppessio p defectum obueniat,aut excessum inferit ijs iustū ad æqualitatē rettahēs.Sed illud multo grauius, principē deū trib9 coli. Adoratione, Thuris sacrificio,& hymnis. Et id vtiq; rer ex totidē Hemispherij pūctis, mane, vespere, meridie. Proīde legib9 sanciri notū est ortū ab adorātibus spectandū,q̄ est Pythagoricis obseruatum,nec spreuit Christiana religio,vt supra ista par.dixi in 13. conside.in qua de quatuor partibus terræ fir mentio.

Trimegist9 ad meridiē cōuersus ad ipsum obibat, Moyses,Iudęiq; ad occidua.Ratio īde pmi pōt,q̄ ab oriēte motus est diurnus. At planetę quos esse doctrina Ptolomęi statuit velut cęlestiū signorū animas,ab occasu vertiginis sumūt initia: Sed viuificum lumē à meridie p circuli redit obliquitatē. Adoratio reuerentiæ,cultū exhibet,Thus suauissimæ cognitionis diuinæ distributionē cōplectit, Hymnorū suauitas cęlorū referr cōcētū,vt Pythagorici sentiūt. nec tacuit Mercurius vel substātiarū harmoniā separatarū in laude intellectuali,vt Peripatetici. Et iter hęc tria de adorationis p̄stantia scribit idē Cęli9 lib.4.c.25.vbi religiosissimē eam cōmendat. Cū verò quępiā adnotata cōperi de supplicū morib9,hic transponere curaui.Cęlius enim lib.antiquarum lectionum 8.c.39.in fi.de ijs ait. Ad supplicātiū ritum spectāt,quæ in Græcorū commētariis obseruata nobis sunt.Veteribus inquiunt,diu receptissimi fuit moris, vt suplicātes caput, dextrā,genua eius cui se ingererent supplices cōtingerent.non tamē totū caput: sed mentū modo,vt statuere videt Homerus.vel barbæ meditulliū, quod pbat Euripides. id verò qa sit i nobis pars ea principalis,vt in qua rationalis collocet potentia,dextra verò quoniā inibi maxima insit ad agendū facultas. Genua propter motus & pgressionis necessitatē. Tria verò hæc Symbolicè cōsensum, actionē, progressum ad ea quę peterent p̄standa, complecti videntur, & velut auguria finis supplicandi apud Persas, quē omitto.

Refert Aul.Gellius noct. Atticarū libr. 13.c. 11.q̄ numerus conuiuarū incipere debet à gratiarū numero, hoc est à trib9 & progredi ad musarū, idest ad nouem. vt cum paucissimi cōuiuæ sunt,non pauciores sint quàm tres, cum plurimi non plures quā nouē.

Trigesimaoctaua cōsideratio sit de tribus tēporibus, præterito,scilicet pſenti,& futuro, quod sit excellentius. Nam,vt dicit glo.in pœ.institutionum. §.j.in glo. puidentia. Triplex est hominis status. Memoria præteritorū, scientia presentiū, & puidentia futurorū. vnde Seneca li.de formula honestę vitę ait. Si prudens est animus, tribus dispensari debet tēporibus, pſentia ordinando, futura puidendo, & pterita recordādo. Nam qui nihil de pterito cogitat, pdet vitā qui nil de futuro pmeditatur, in oīa incautus incidit. Ideo in animo nostro futura mala & bona ponī dāt, vt illa sustinere possim9, & ista moderare. A p̄terito verò nulla est potētia cū factū nō potest nō esse factū. l.in bello.§.factę.ff.de capti. & postli.reuer. Et hoc

hoc solo priuatur Deus, quia non pôt facere præteri ta non fuisse. gl. in verbo, restitui. in l. vnica, C. de raptu virgi. vbi refert dictū Augustini, ita dicentis. sed corruptę allegat: qa est dictū Hieron. fm textū quē al legat ad hoc t c. si Paulus. 32. q. 5. vbi dicit. Audacter dicā, cū oia possit Deus, suscitare virginē nō pôt post ruinā. & ita dicit tex. in d. l. vnica. Cū virginitas, vel castitas corrupta restitui nō pôt. De præsenti aūt nō habemus nisi nūc (vt dicunt philosophi) Ideo vř, φ futurū sit excellentius quoad viuentes. Sed cū nihil sit incertius eo. Cū nihil sit incertius hora mortis. l. j. ff. de condi. & demon. & ēt scribit Matt. 24. Mar. 13. & Luc. 12. Dico igitur vobis, vigilate: quia nescitis diē neq; horā, imò futura sunt incerta apud hominē. l. sed & si restituatur. §. si ff. de iudiciis. facitque quæ scribuntur Eccl. 8, 9, & 10. Ideo videretur non esse cōsiderandū, nec ita extollendū sicut pręsens vel pręteritū qd est certū. l. quia præsens. ff. si cer. pe. Et dicit tex. in c. si quis autē. de pœn. dist. 7. Tene certū, & dimitte incertū. Et pro incertis à certis recedendū non est. c. fi. 30. q. 5. l. cōtinuus. §. si pater. in fi. ff. ad trebel lianū. l. adoptiuus. §. contra. in fine. ff. de ritu nuptiarū. Et in incertis locus est coniecturis, c. ad audientiā extra de homicidio. l. cōtinuus. §. j. ff. de verbor. obligat. Et inter oīa q̄ sunt de præsenti, ideo excedere vr oēs res huius mundi, sed illud tēpus præsens laborī impedimentū est & ad bonū, iuxta illud Pauli ad Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bonum.

Dicit tñ Luc. de Pen. in l. j. C. de agricolis & censitis li. 11. φ inter cætera memoria gestarum rerū puti lis est, multitudinē. n. scientię desiderat, q scit pterita Sap. 7. Et in aliis negotiis q̄ ingenio exercētur, in primis magno vsu est memoria gestarū rerū, vt ait Salu stius in prologo Iugurthini. Nec dispar ędificatio oritur ex memoria virtutum, vt ait Grego. 1. dialogorum. de his vide Senecam in loco ante allegato reci tatum per eundem Lucam de Pen. in l. j. C. de conditis in publicis horreis lib. 10. Ad hæc enim tria potissimē vita sapientis est dirigenda. vnde Bernardus,

Per tria tempora se dispenset mens sapientis:
Præteritum, præsens, posteriusq́, sequens.
Præteriti recolens quæ sunt ventura videto,
Quæ præsentia sunt cum ratione gere,
Prodit enim vitam quā negligit anteriora,
Spernens ventura, captus vbiq; ruit.

Namutela præuisa minus lædūt. Si hic specialr descri bere vellē oēs excellentias præteriti tpis, quæ antea factę fuerunt, non sufficerēt decē volumina: sed qm̄ oīa tendunt ad finē æternæ beatitudinis, q̄ est futuri tpis, cū oia excellat, vt dicit Petr⁹ venerabilis in suis epistolis, ideo nihil est laudabilius. Cū tali tpe, vt hr Apoc. 21. Absterget Deus oēm lachrimā ab oculis eorū, & mors vltra nō erit, neq; luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, q̄ prima abierunt. Ideo merito preciosa in conspectu dñi mors sanctorū eius, beatarū animarū dotes erūt pro fide, visio Dei clara. qm̄ fm Ioan. 1. epistola 3. videbimus eū sicuti est. de qua excellentia glorię visionis Dei, dixi suprà hac parte in 2. consid. Pro spe tecta tētio, qm̄, vt hr Sap. 3. Tūc spes illorū immortalitate plena est, p imperfecta dilectione Dei & proximi inerit feruentissima. de quo Sap. 5. Ecce cōputati sunt inter filios Dei. Dotes vero beatorū corporū erunt quatuor, de qbus Apost. 1. ad Cor. 15. quę non potuerunt esse tpe præterito, nec possunt esse de præsenti. qm̄ vt hr Esa. 64. & 1. ad Corin. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor, hoīs ascendit q̄ preparauit Deus diligentibus se. hinc Plato in Phędone multa de excellentia beatitudinis futurę q̄ erit i patria cœlesti, & Aristoteles quos reci tat Cāpegi⁹ i tractatu de vita supcœlesti, vbi amplè vi. de de beatorū & cęlestis patrię gloria & beatitudine.

TRigesimanona consideratio erit de annis, cū habeamus plures annos, vt dixi in cōmentariis nostris super cōsuetudinibus ducatus Burgundiæ in §. 8. in gl. dedans lan. titu. des iustices. de quibus ibi vide: quia non transporto. Licet ibi fiat mentio de anno felice, de quo habetur in l. vnica. C. de oblatione votorum li. 12. & dicitur annus fertilis & abundās, quo anno debent fieri dona & oblationes principis.

Alius est annus magnus, de quo habetur in histo ria scholastica in c. cœpit Noe in fine.

Alius est annus Iubilæus. de quo habetur per Anto. Flor. in 1. par. suæ sum. tit. 10. c. 3. §. fin. vbi de eo. Et iste videtur excellentior propter eius vtilitates. de quibus ibi. & per Ioan. de Turrecrem. in c. quis aliquando. §. item in Leuitico. de pœni. dist. 1.

Sed videtur, φ annus Natiuitatis Christi sit excel lentior, qui fit transactus usque nunc ab initio mun di. Cum dicatur annus gratiæ.

Est & alius annus magnus & maximus, de quo Censorinus in libello suo de die Natali c. 15. Item est & annus uertens. vt per eundem ibi. c. 16. & in c. sequenti fit mentio de annis Romanis.

Sunt & alij anni de quibus per Luc. de Penn. in l. siue ex prætoriano. in 2. col. C. de executoribus & exactorib. li. 12. vbi dicit, φ est annus naturalis. de quo dixi in dictis commentariis.

Vsualis qui est à Iannario usque ad sequentē Ianuarium, & hoc apud Latinos. eo quia Ianuarius dr à Ianua anni c. ieiunium 2. 77. dist. vt dicit idem Luc. de. in l. placuit. C. de collatio. fundorum patrimonialium lib. 11. & dicam in consid. sequ.

Legitimus est ab Aprili vsq; ad alium Aprilem secundum lunationes, & hoc apud Hebræos & Græcos dicto cap. ieiunium.

Ceremonialis est de festo ad festū, & hoc apud omnes gentes de cōsecratio. dist. 3. c. 1. & in d. l. ex præto riano. Idē Lucas ponit quomodo annus à diuersis di uersam sumit incœptionē, & licet Christiani ab icarnatione Christi cōputēt annos Christi, vt patet i tex. c. 1. in princ. 23. dist. & ipsa cōputatio ita est fienda. vt not. Archidia. in ca. 1. i prin. de religiosis domib⁹. lib. 6. tamē in aliquibus regionibus à natiuitate com putant, vt in Romana curia. vt in decisione Rotę. de cēsio. l. in nouis. Sed not. ppetuò, quòd secundū cursum Franciæ & Angliæ annus incarnationis nō incipit post annum Natiuitatis, sicut secūdū cursum Romanæ curiæ: sed post annū resurrectionis Christi. & hoc voluit dicere Decisio dominorū de Rota. num. 118. i nouis. Et de annorū calculatione, diuersitate & diuisione.

diuisione optimè tractat Philippus Bergomas in supplemēto chronicarū li. 8. & qui primi costituerint annū, & qđ alij alium habebant, & qs inuenerit hunc annum quo vtimur, aut menses. de his vide Polidorum de iouentoribus rerum lib. 2. c. 4.

QVadragesima consideratio erit de quatuor temporibus anni. s. vere, æstate, autumno, & hyeme, & quod istorū pcellat. Primò gl. in l. j. §. æstatē. in verbo, autūnali. ff. de aqua quotidiana & æstiua. dicit, ꝙ quatuor sunt anni tēpora. hyems q̄ incipit medio Nouēbris & durat trib⁹ mēsibus. finita hyeme icipit ver & durat tantundē, simili computatione habita. Postea ęstas q̄ similiter cōputat̄. postea autūnus. & vltra dictā glo. sed hoc generalius dicit Fm textum ibi ꝙ quādoque annus dicit̄ habere duo tempora, s. hyemē & æstatē. & durat quolibet tēp⁹ senis mēsib⁹. Et incipit æstas ab æquinoctio vernali, et finit̄ ęquinoctio autūnali, & hyems aliis senis mēsibus. & facit ēt tex. in l. j. §. ęstas. ff. ne quid in flumine publico. vbi ēt gl. in verbo, refert̄. idē refert, sed vltra addit ꝙ æquinoctiū autūnale est in nocte sancti Matthęi, & sic decimo die, exeunte Septēbri. Sed vernale decimo die, exeūte Martio. Et, vt ibidē dicit̄, ęquinoctium vocat̄, quia dies & noctes coæquant̄, quod bis in anno contingit. s. in autūno, & vere. Et quādo incipiant hę quatuor partes anni: versibus sequentibus videri potest.

Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver cathedratus,

Æstuat Vrbanus, autumnat Bartolomæus.

Cęlius libr. antiquarum lectionum 56. c. 37. dicit ver esse temperatū & saluberrimū. sed autumnus acutissimos morbos & exitiosissimos, quantū in ipsammet tēporis vim & naturā agit̄, importat. Siqdē verò maximè tēperatū, modificatūq;. est. p autūmnū verò primū qdē eadē die modo frigus, modo æst⁹ antepollet. Tū autē insequit̄ æstatē, iu qua pleruuq; succi torrent̄, interdū vires debiles extiterūt. Porrò nō ob id solū noxius autūnus cēset̄, verū ēt ꝙ antea euocati ad cutē, reflatiq; succi p autūnū ab aeris circūcurrētis frigiditate ī ꝓfundū subitrar cogūturq;: sed hęc cūctis hominibus indifferenter eueniūt. At ijs q nō rectè victitāt, ueq; cupiditatū dulces īsidias reliquasq; oēs exuuut passiones ceu Corollariū, obuenit ex fructibus detrimentū, quorum prolubio hæsitandorū pellecti, quibusq; largè ingestis, malis succis iplent̄. Cęterū cum eiusmodi ferè cēseatur autūnus, tabidis tamē officit potissimū. hoc Hippocratis corroborat̄ sententia. Autūnus, inquit, tabidis malus est. Quod iō putatur dictū, qm̄ hoc morbo affecti improtectū nudūq; pręsidiis naturalib⁹. i. carniū inuolucro exutū obtinētes corpus, assiduè iniquitate aeris offendunt̄. Nā & tabidis spirit⁹ vitalis, viresq; naturales debiles fiunt. Veruntamē hoc Hippocratis loco ambigūt peritiores, an tabescētes eos modo intellexerit, quos tabe phthisos pulmonis exulceratio īfestet, an oēs vtrūq; absumptos, seu lāguidos ægrotos & malè se habētes.

Autumnum tamen dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augescāt. unde Claudianus in Proserpinæ reptu.

Hæc tibi sacra datur fortunatumq; tenebris.

Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Etiam excellentia illarū quatuor partiū anni considerari pōt, ex æquiparatione & conuenientia q̄ fit de his ad quatuor elemēta. de qbus ī hac par. suprà ī 12. cōsid. quoniā ver est pars calida & humida, & cōuenit cū elemēto aeris, & cū humore seu complexione sanguinis. & sole ingrediente arietem incipit ver.

Aestas verò est calida & sicca, & conueuit cū elemento ignis, & cum humore seu complexione coleræ & sole ingrediente cancrum ęstas incipit.

Autūnus est frigidus & siccus, & habet cōuenientiam cum elemento terræ, & cum cōplexione melancholiæ, & incipit quando sol ingreditur libram.

Hyems verò est frigida & humida, & conuenit cū elemēto aquę, & cum complexione seu humore flegmatico, & est sole īgrediēte capricornū. vt de p̄dictis p Archi. Cardi. & Dominicū in ca. statuimus 76. dist.

Ideo ex prædictis cum aer sit nobile elementū & excellēs, ēt cōplexio sanguinis sit nobilior, vt dixi in hac parte 65. cōside. Ideo v̄r ēt, ꝙ ver est nobilior pars anni, & ēt ī se tēpus tēperamēto attinēs. vt vult Galenus in de cōplexio. & de p̄dictis quatuor tēporibus scribitur in lib. de regimine sanitatis in vltimis versibus. & ibi cōmentū magistri Arnaldi de Villa noua.

QVadragesimaprima cōsideratio erit de mēsibus, quis iter duodecim anni mēses sit prim⁹ seu principalis. Nā, vt primus annus Alexādri magni dr̄ primus annus in regni Macedonū licet ante eū fuerint plures reges in Macedonia, sed hoc fuit ꝓpter facta nobilia Alexandri: sic etiā primus mensis anni apud Hebręos Martius dici potest, ꝓpter exitum eorū de terra Aegypti ī illo mense. iuxta illud qđ habet̄ Exo. 12. Dixit quoque dominus ad Moysem. Mēsis iste uobis erit principiū mensium, primus erit in mēsibus anni. & ita dicit Nic. de Lyr. Gen. 7. versi. Anno sexcētesimo vitæ nostrę, mense secundo. vbi ēt dicit ꝙ sm Rabi Eliezer & sequaces Hebręos, prim⁹ anni mēsis dicebat̄ Septēber, ex quo in mēse illo sunt pfectę arbores in suis fructibus, sicut ēt mūdū fuisse creatū ī illo mense dicebant: qa in eo principio inceperunt anni & menses. licet rabi Iosue & sequaces aliter dicerēt. de hoc haberet̄ in ca. huius obseruantię vtilitas. 76. dis. sed, vt dicūt, Bal. in vsibus feudorū in tit. hic finit̄ lex, deinde cōsuetudines regni icipiūt. §. his, & Andręas Siculus in rubri. de cōstitutio. iu prima col. in mēse Martio, Deus creauit hominē. & dicit Barbatia ꝙ ꝓ hoc facit text⁹ Gen. 1. c. ibi. Et ꝓtulit herbā virētem. & latini secundū antiquam computatiouē incipiebant annū à Martio, vt dicit gl. 1. iu c. ordinationes. 75. dist. & gloss. iu verb. certā diem. iu clemen. vnica. de reliquiis & veneratio. sanctorū. §. licet igit̄.

Vnde autē menses nomina sumpserunt, vt scribit Io. Laziardus in suo epithomate historię vniuersalis li. 2. c. 39. & Censorinus ī suo libello de die naturali ca. 58. vbi etiā ponit mēsium duo esse genera. Nā alij sunt naturales, alii ciuiles. Naturaliū autem, partim lunæ esse dicuntur. Secundū solem fit mensis, dū sol unumquodq; in zodiaco orbe signū pcurrit. Lunaris autē, est tēporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses sunt numeri qdā dierū, quos vnaquęq; ciuitas ī instituto obseruat. vt nūc Roma à cal. in calē.

Natu-

Naturales & antiquiores & oĩum gentium cões sunt. Ciuiles & posterius instituti ad vnamquanq, pertinent ciuitate. Qui sunt cęlestes, seu solis, seu lunæ, nec pręque inter se pares sunt, nec dies hñt totos. Quippe sol in aquario morat̃ circiter unde 30.ã pisce ferè 30. in ariete vnũ & 30. in geminis propè 32.& sic in cæteris ięquabiliter: sed vsq; adeo nõ totos dies in singulis vt annũ suũ, idest 355.& portionem nescio quã adhuc Astrologis inexploratã in 12. snos diuidat menses. Luna autẽ singulos suos mẽses ꝑficit dieb⁹ vndetrigĩta circiter & dimidiato. Sed & hos inter se dispares, alios lõgiores, alios breuiores.

At ciuitatũ mẽses, vel magis numero dierũ inter se discrepãt: sed dies vbiq; habebãt totos. apud Albanos Martius est sex & triginta. Maius duodeci. Sextilis, hoc est August⁹, dno de 30. Septẽber sexdeci Tusculanorũ. Quintilis, i. Iulius dies habet triginta sex. October 32. idẽ October apud Aricinos 39. Minimè videntur errasse, q̃ ad lunę cursum menses ciuiles accõmodarunt, vt in Græcia pleraq; apud quos alterni mẽses ad 30. dies sunt facti. Maiores quoq; nr̃i idem sunt æmulati cũ annũ dierũ 360. habent: sed Iulius Cęsar cũ videret hac rõne, nec ad lunã menses, vt oportebat, neq; annũ ad solem conuenire, maluit annum corrigere. Et sic etiã menses, vel cũ veris illis ꝑ singulos, & si non singuli: tamen vniuersi ad anni finẽ necessario concurrent. hęc Censorinus vbi suprà.

QVadragesimasecunda consid. erit. de diebus. Vñ de his vide q̃ dixi in cõmentariis nostris sup ꝯsuetudinibus ducatus Burgundiæ, in tit. des iustices. §. 8. in glo. in verbo, & iour: Sed, vt ait Censorinus in die natali c. 19. Dierũ, quidã sunt naturales & alij ciuiles. Naturalis nẽpe dies est tẽpus ab exoriente sole ad solis occasum. Cui⁹ ꝯtrariũ tẽp⁹ est nox, ab occasu solis ad ortũ. Ciuilis autẽ dies vocat̃ tẽpus, q̃ fit uno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur. huiusmodi dies ab astrologis & ciuitatibus quatuor modis diffinit̃. Babylonij qdẽ à solis exortu ad exortũ eiusdẽ diẽ statuerũt. At in Vmbria pleriq; & Arabes à meridie ad meridiẽ. Athenienses aũt ab occasu solis ad occasũ. Cæterũ Romani (vt & in tota Frãcia obseruatur) à media nocte ad mediã noctẽ diem esse existimaneruñt. vt in l. more Romano. & ibi notat gl. ff. de ferijs. vt in c. cõsuluit. §. pen. ff. de officio delegati. vbi dicit tex. q̃ fm consuetudines & cõstitutiones legitimas more Romano dies à medietate noctis incipit, & in medio noctis desinit subsequẽtis. In horas 12. diuisum esse diẽ noctẽq; in totidẽ, vulgò notũ est. In his horis quatuor & viginti q nascunt̃ enndẽ diem habent natalẽ. Sed hoc s. dictam diuisionẽ diei credit Censorinus Romę post reperta solaria obseruatum, Quorũ antiqƚssimũ, q̃ fuerit inuentũ difficile est. Alij enim apud eundẽ Quirini primũ statutũ dicunt. Alij in capitolio, nõnulli ad ędẽ Dianæ in Anẽtino. Illud tamẽ satis constat, nullũ in foro prius fuisse, quã id. qđ M. Valerius ex Sicilia adnectũ ad rostra in columna posuit. Quod cũ à climate Siciliæ descriptũ ad horas Romę nõ conueniret, L. Philipp. censor aliud iuxta posuit & cõstituit. Deinde aliquãto post P. Corneli⁹ Nasica cẽsor ex aqua (put forte vt vidi ex minutissima arena) fecit horariũ, quod & ipsum ex cõsuetudine noscendi à sole horas, horariũ, cœptũ vocari. Horarum tamẽ nomẽ nõ minus annos ccc. Romæ ignoratũ esse credibile est. Nam in legib⁹ duodecim tabularum nũquã nominatæ horę inueniunt̃: sed aliàs & aliter partes diei & noctis nomina sortiebant̃, vt ibi Censorinus. & quomodo primit⁹ diuidebant̃ dies ac noctes tractat Polidorus de inuẽtorib⁹ rerũ lib. 2. c. 6. sed de Horologio vide infra ĩ cõsideratione sequẽ.

Sed de septẽ diebus de quib⁹ habetur Genesis primo, videat̃ Picus Mirandula in suo Heptaplo de opere sex dierũ. & omnes ferè doctores Theologi. Genesis primo. qui declarant opera illorum sex dierum, & excellentiam vniuscuiusq;.

Sed cùm vlterius non intendã in sequentib⁹ multum insistere, cum iã mihi generet̃ fastidium ex prolixitate huius operis, & ꝓpter impedimenta q̃ mihi singulis diebus obueniunt. Ideo breuiter cõcludẽdo dico, q̃ dies dominicus est inter alios & supra alios venerandus. Tũ quia mũdus eo die sumpsit exordiũ. Genesis primo. Et in hac ꝑ resurrectionẽ Christi, & mors interitũ, & vita accepit principiũ, vt dicit tex. in c. quod die dominico 75. dist. & q̃cquid à domino insigne cõstitutũ est in huius diei dignitate sit gestũ. vt ibi dicit̃. & p Ioan. de Turrecremata, qui etiam feriam quintã laudat. cũ illa die Christus cœlum ascenderit. vt in c. ieiuniũ. de cõsecratio. dist. 5. & in corpus suum panẽ transubstãtiauit, & semetipsum comedẽdum discipulis dedit, & pedes discipulorũ lauit. vt p glo. in c. de pœnitentib⁹. de cõsecratio. dist. 3. Sed q̃cquid sit dies dominicus vltra alios venerandus.

Hinc est, q̃ pp resurrectionẽ Christi, q̃ est dicta dies dominica, ab illo die vsq; ad pentecostẽ dicunt̃ dies lætitiæ. & ibi, Ioã. de Turrecrem. in c. igit̃. 76. distin. imò ẽt illo die nat⁹ est Christ⁹ in mũdo. vt dicit Anto. Florentinus in 2. part. suæ summæ. tit. 9. ca. 7. §. 4. ex quo ibi dicit, quòd illa dies est multum priuilegiata.

Illo enim die dominico nihil est agendũ, nisi deo vacandũ, nulla operatio in illa die sancta agat̃, nisi iã tum Hymnis, & Psalmis, & Cãticis spiritualib⁹ dies illa trãsigat̃, vt dicit tex. ĩ c. ieiunia. de cõsecratio. dist. 3. Ideo die dominica iubemur ab omni illicito opere abstinere, vt mercatũ i eo nõ fiat, neq; placitũ, neq; iudiciũ, neq; iuramẽtũ ꝑstet̃, nisi ꝓ pace, vel alia necessitate. c. r. extra de fer. Nec alia tractari põt, nisi pietas hoc suadeat. c. fi. eo tit. fm Luc. de Pen. l. vnica. C. ne operę à collectoribus exigãtur, & ibi ponit, an aliqua opera exerceri possint illo die, & quæ. Et eps illo die in ecclesia sua esse debet. c. eps. ead. dis. 3. Et ille dies semper ꝓ festo est obseruandus, vt habetur in ca. sabbato. de cõsecra. distin. 3. vbi dicitur omnẽ diem dominicũ ob reuerẽtiã, resurrectionis domini nostri Iesu Christi esse celebrandũ, prout & celebramus. Et cur dominicũ diẽ loco sabbati celebramus, refert Cælius li. antiq. lectionũ 7. c. 64. & in c. præcedenti cur Hebræi obseruant diem sabbati.

Isti duo dies scilicet resurrectionis Christi, & natiuitatis dñi multũ extolluntur, venerãtur, & solennizantur ab ecclesia. Cũ in eis cantatur, videlicet in die resurrectionis domini. Hæc dies quã fecit dominus, exultemus

exultem⁹ & lætemur ī ea. Et in die natiuitatis, Hodie illuxit nobis dies redēptionis nouæ, reparationis antiq, felicitatis æternę. & ob reuerentiā festi dictorū dierū, licet pœnitentiā publicā agentibus in talibus diebus & nō alijs diebus carnes comedere, saltē in casu posito in c. admonere. 24. q. 2. vbi est casus de Astulpho, q̄ vxorē suā occiderat. Etiā dies sancta veneris ī qua passus est Christ⁹, vt dicit Bal. l. 1. circa fi. C. de nūdinis. allegat⁹ p do. meū Iaso. ī l. in illa stipulatione. la 1. col. 4. ff. de verbo. obliga. vbi vīrīnuere, q̄ occidēs hominē tali die puniend⁹ est grauissima pœna, q̄ si alio die. quia propter magnā & feruētiorē deuotionē Christianitatis talis dies est solēnis. vnde quia Clotarius rex Francię tali die veneris sancta occidit Galterū Iuetoti dñm, ipsius hæredes ab omni Francorū regū ditione liberati fuerunt. & eius terræ seu seignorie possessor, regē se Iuetoti sine cōtronei sia nominauerit. hęc Gaguinus in chronicis Francorū.

Itē dicit tex. in l. dies festos. §. 1. C. de ferijs. q̄ dies dominicus semper honorabilis est & venerandus. & facit tex. in d. c. 1. & vltimo. extra de ferijs. vbi dicit tex. q̄ talis dies cum omni veneratione est obseruandus. & sic patet q̄ iure ciuili & canonico huius diei ampla veneratio est inducta.

Cœlius lib. 8. suarū antiq. lect. c. 9. refert aliquos dies (secundum superstitiosos) esse felices, & alios infelices, aliquos esse obseruandos, alios verò minimè. idem etiam lib. 9. ca. 55. dicit sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspicatissimum.

Bernardus doctor mellifluus Burgundus plura de gestis die annunciationis beatæ Mariæ virginis, hoc est feria 6. his sequentibus versibus exprimit.

Salue festa dies, quæ vulnera nostra coërces:
Angelus est missus. & passus in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus,
Ob meritum decimæ, cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech, Isaac supponitur aris,
Est decollatus Christus Baptista Ioannes,
Est Petrus captus, Iacobus sub Herode peremptus:
Corpora sanctorum, cum Christo multa resurgunt.
Latro dulce tamen, per Christum suscipit Amen.

Et hos versus refert Phil. Bergo. li. 7. sui supplementi chronicarū ī principio. Illa ēt die, vt dicunt nōnulli, innocentes mortui sunt. Dauit occidit Goliā, & Dauit mortuus est, ēt Moyses, & Helias cū 30. pphetis occisus est, etiam virgo Maria in cœlū assumpta est.

Qvadragesimatertia consid. de horis inuestigat, q̄ illarū sit melior & excellentior. In hoc primo aduertite q̄ dies naturalis hēt 24. horas. Dies verò artificialis hēt 12. vt amplè dixi in ɔmētomeo sup ɔsoetudinib⁹ ducatus Burgundiæ tit. des iustices. arti. 8. in glo. & iour. & suprà in precedenti consid. in prin. iō nō repeto. Sed pro materia dicit Paul. in recol. in l. 2. ff. de verb. sig. Cuiusq; diei maior pars ē horarū septē, primarū diei nō supmarū. & vt dicit ibi gl. magna, est ergo maior diei pars prima, licet sit minor, est ergo maior pars diei nō spacio sed vsu & vtilitate, & laborib. hoium ɔpetētior, vt l. 2. in fi. ff. de annuis legatis. Nā in ipsis primis horis diei vel post somnū ingeniū acutius est, qn aliqs est recens melius operatur, vt dicit glo. in verbo, indefesso. §. sed cū sit. In secunda con stit. C. & est ratio fm Martinum in d. gl. mag. quia difficilius ascendit sol mane, q̄ descendat post meridiē, iuxta illud. Ardua prima via est: sed ignis facilius ascendit, cuius natura est ascendere in altū. Sed illa rō Martini non est bona fm Bar. ibi, quia sol non mutat suo circulo plus vna vice q̄ alia. & ideo alia pręcedēs rō est vera: quia cōpetentior est laboribus hominū, & vsu vtilior: quia dum quis surgit mane, nō est amplius fessus aio nec corpore. Ideo mane maiorē laborē sufferre pōt, nec ipsum recusare honestè valet. Vnde memoria matutina dici solet, quæ firma ɔstansq; fit, ac eorū quæ semel apphenderit, retinentissima. Si quidē syncerius, cohęrētiusq; adglutinant, quę proferēte se die pcipimus, quo iā auctiore subsultat virtus ea, hebescitq;. testis est Cęlius lib. antiq. lect. xj. c. 8. in prin. &, vt ait Seneca epistola ad Lucilliū 122. naturam sequentibus oīa facilia sunt, & expedita. & ibi amplè de his qui officia lucis noctisq; peruertunt.

Quid aūt sit hora duodecima ędificare, & de horarū rōne differit copiosè idē Cęlius lib. lec. anti. 7. c. 9.

Astrologi dicunt, q̄ horarum aliq sunt masculinę, aliæ aūt fœminæ. Masculina vt prima, fœminina vt secunda, masculina iterum tertia, & quarta fœminina. & sic de singulis. sicq; succedunt pordinē vna. s. masculina, alia fœminina vsq; in finē diei & noctis. & q̄a in omni genere masculus est dignior fœmina, vt dixi suprà in quarta consideratione præcedentis partis. ideo dic quòd masculinæ sunt digniores.

Hic de Horologiorū laude dicendū fuisset, quo nil iucundius, ant admiratione dignius reperiri potuit, & quo nobis, & si occultato sole, p tintinabulū seu campanā sua, vt vr̄, sponte sonans horæ nobis nūciant: vū quantū, vel ad vsum vitæ, vel ad aīum excolendū vtile sit, pbē iudicabitis. Pauca ideo aut nihil de eo dicēda sunt, cū apud scriptores non fiat mētio saltē de illo quo vtimur. Licet de solario aliquid teti gerim⁹ in pcedenti ɔsideratione, q̄ est locus in quo horæ ad solē ɔspiciunt, & plurimū fit apud nos in tabulis lapideis, aut ligneis, aduersis soli per diametron, hoc est p lineas dimetiētes & tēdētes ad numeros horarū, & in medio est virgula, q̄ facit vmbrā fm ascensum, vel descensum solis, & supputat' hora fm q̄ fit vmbra solis. s. lineā. Prim⁹ verò Romæ. hoc statuisse dr̄. L. Papiti⁹ cursor ad ędē Quirini añ 12. annos, q̄ cū Pyrrho bellatū est. Nā prius tm̄ ortus & occasus solis noiabant, post aliquot annos adiecto meridie. Plenius tn̄ si velis scire qs horas primū ordinauerit, aut Horologia diuersi gnis inuenerit: vide Polidorū de inuētorib. rerū lib. 2. c. 5. refert tn̄ F. Patriti⁹ lib. 2. de institu. Reipub. tit. 7. q̄ Anaximander milesius Thaletis discipul⁹, prim⁹ horologia īuenisse dr̄.

Qvadragesimaquarta ɔside. erit de potentijs aīæ sensitiuæ quæ sunt quinq; exteriores: videlicet quinq; sensus puta, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quis illorū sit excellentior. Et dicit Lucas de Pēna in l. nemo carcerē. de exactorib. tributorum, li. 10. Sensus est p corpus ad aīam cōmeans mentis stimulatio. Item sensus est rei cuiusq; inuentio, & sensus ad naturam refertur, & intellectus ad artem.

Et inter istos quinq; sensus, visus est excellentior: de cuius excellentia amplè Augu. de trinit. lib. 11. & Margarita philosophica li. 10. tract. 2. c. 5. vsq; ad 15. Et iste sensus visus est côior, ita q̄ pôt adaptari in attestationibus, vt tenet gl. in verb. q̄ nouerunt. in c. testes. 3. q. 9. & dicit Ba. post Cy. & Bar. in l. testiū. in 3. co. C. de testib. q̄ nomen visus est generale pro oī sensu, & est rō: quia noīe visus ɔtinet discretio quæ inest cuilibet sensui, vt dicit ēt Ant. de But. in c. cum cām. extra de testib. Vnde pôt dici q̄ visus sit, sicut genus quod repræsentat in qualibet specie sensuū. & ideo, vt dicit Bal. in d. l. testiū. in 3. col. ver. secundò q̄ro qd sit testis. quod istud nomen visus probat non solū in eo qd vr̄, sed ēt in eo quod p aliā discretionē sentit, quod tñ dicit esse verum, qñ visus & alius sensus est ɔiunctus, secus si oīno discretus. qa de vno separato rū non infert ad aliud. de hac materia amplissimè p Feli. in c. cū cām. col. vj. in 2. ɔclusio. extra de testib. Faciunt quæ dicit Alex. in ɔsi. 43. in 4. vol. & oculi dicti sunt, qa oculant lumen, vel q̄ oculant sensum. Inter oēs aūt sensus corporis viciniores sunt aīæ: ex quo meritò sub sensu visus omnes sensus corporis intelliguntur atq; ɔtinent. Ita tenet Lucas de Pen. in l. si ea cęcitate. C. qui morbo se excusant. lib. 10. & in l. nemo. C. de re militari. lib. 12. & Arc. in c. nec solo 32. q. 5. vel fm Lucam de Pen. in l. infamia. C. de decurio. lib. x. Oculi dicti sunt, vt eos ciliorū tegmina occultent, ne incidentis iniuriæ offensione lædant. Vel oculi dicti sunt: quia occultum lumen habent. i. secretū, vel intus positū. vnde ait Policra. de nugis curialiū li. 5. c. 3. videndi nomen ad appellationē vtriusq; naturæ adaptabis. & Hierony. sup Ierem. 43. Per oēs sensus ad iudicium animi & intelligentiā peruenit, sed magis mente retinet quod oculis cernit. Vnde Fulgentius. Visus reliquos quatuor inspicit sensus, qui etenim clamat videt, & palpāda notat, & gustanda aspicit, & odorāda intendit. & Isidorus c. 1. dicit q̄ visus dr̄, quia viuacior dr̄ alijs sensib. ac pstātior siue vberior, & amplius viget inter cętera mētis officia: vicinior est. n. cerebro, vñ oīa emanāt. est ēt vicinior aīę, vt dictū est fm Luc. de Pen. in d. l. infamia. & p eundē in d. l. ea cœcitate. q̄ dicit q̄ totius corporis humani debilitas est oculos pdidisse. & idē in d. l. infamia. refert vt pdixi q̄ in oculis oē mentis iudiciū est: vñ aīę pturbatio in oculis apparet, vel hilaritas. Hinc est q̄ propriè illud scire dicimus, quod sensu visus accipim⁹. l. ij. §. itē Labeo. ff. de aqua plu. arc. & dicit idē Lucas in d. l. ea cęcitate. & Arch. in d. c. nec solo. q̄ quintuplex est oculus. s. corporis, sensualitatis, rōnis, diuinæ ɔtēplationis, & administrationis: de quibus ibi.

Et aduerte, q̄ pp nimiam senectutē quis perdit lumen oculorū, & cęcus efficit, vt legit de Iacob. Gene. 48. & legit idem de quodam propheta 3. Reg. c. 13. & de Isaac Genes. 27. & de Elia 1. Regum cap. 4.

De oculorum mira & excellentissima ɔstructione Cęlius ornatissimè, & copiosissimè aperit lib. suarum antiqua. lect. 2. c. 28. vbi intra alia dicit, q̄ oculi sunt partes toto corpore pciosissimæ. Hi oculi pfecto lucis vsu vitā à tenebris, & morte mihi discernere videnē. Nam quā miserum quāq; funestū est cęcitatis, malum. Cęcum postulare non posse iureconsulti statuunt, quod insignia magistratus videre, ac reuereri nequeat. Senatorium tñ ordinē retinere Appij cęci exemplo: ad nouū verò magistratū aspirare oīno prohiberi, vt est tex. in l. j. §. casum. ff. de postulādo. Quin ēt hi arguti nimis queādmodū aīo affecti sumus subinde loquunt. Nā vt imago animi vultus est, ita indices oculi, & propterea à prudentissimis dictū aīum in oculis habitare: qm̄ ardere videntur, qñq; incēdi, humescere, cohibere. Hosce duos tm̄ ɔtribuit diuina rō, q̄ numerus is speciosum quiddā cōplecti videat. Oculum vocat Galenus nunc organū lucidū, nūc solarem aīalis particulā, & diuinū quoq; mēbrū: & ibi ex qua substantia sint oculi, & quod obiectū habeāt, & rō cur splēdore nimio facile corrūpat vidēdi facultas, & an in oculis pprius insit color, & an in oculis insit naturalis lux. Itē cur ita succēsi nō satis vident. Itē qūo oculus dicatur naturæ speculū, sicut speculū artis nuncupatur oculus. Itē cur mens ex oculorū notionibus affectionibusve deprehendatur. Item qūo oculi sunt causa peccati. Et in eod. lib. c. 26. ipse Cęlius ponit cur interdum oculi aperiri nequeant.

De sensu vero auditus pauca referre non tęder: cū in mēbro corporis nobili concipiatur, putā auribus, quarū iudiciū (teste Cęlio lectio. antiqua. lib. 2. c. 29.) post celebres autores superbissimū est & excellens: quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: ideo summa prouidentia sunt in prominentibus seu superioribus corporū partibus ɔstitutæ. In his rectus simplexq; meatus primū euadit, mox tortuosus. Inde iuxta cerebrū in multa, & tenuia foramina diducit, p quę facultas audiendi est. Auerrois primo colliget, aurē in osse petroso locatā scribit. Itē meatus ille auriū anfractu est tortuoso, fm Auic. ne subita aeris irruptio frigiditate vl̄ caliditate cerebrū oblędat, vel soni excessus neruū quo pficitur auditus ɔuelleret. Nā sonus ōis harmonia quędā est. nunc verò ambagiosa obliquitas, illa moramēto manifesto tēperamētū adiicit. Et ibi an auditus tm̄ pficiat ex aere intimo se auribus insundēte seu insinuāte. Itē cur in lateribus aures, rō qppe cur aure duplici, simplex tñ hauriat son⁹. Nā vt in videndi pprietate nerui optici coniungant ne visibilis species delata fiat duplex: Ita & nerui qb⁹ audiēdi facultas pcipit in origine cōcurrūt, & inde formarū audibiliū consurgit vnio. Itē q̄ oscitantes aut vehemētius spirātes minus audiāt, rō est; quia sensorij auditus extremum, partē contingit spiritualē ac proinde quatit, moueturq; cū eadē vbi agitet spirit⁹.

Itē, vt inquit Vlpianus iureconsultus in l. vulgaris est. in prin. ff. de furt. q̄ qui autem alicuius tetigit, totū eū tetigisse vr̄. Nonnulli sentiunt per aures eiici biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum per oculos egeritur, pituitosum & sanguinē per os.

Sensus verò gustus etiā extolli debet pp mēbrum à quo procedit, quod est lingua humana quę duplici fungitur munere, ɔceptus animi annunciando: & saporū vim præsentiendo: proptereaq; à cæteris dispa ratur, nec similis est: tum nullus locutionē pstaret articulatā sine lingua, ea namq; conflat ex literis, quarum

rum enūciatio plurium obturbata, detrūcata, nec intelligibilis præstaret, ni ad hanc rōnē linguā vt & labra cōformasset artificis infinita prouidentia. hæc Celius prædicto li. 2. c. 31. & in c. sequenti de linguę laude præcipua multa scripsit & recenset, pauca tñ referā. Nā humanæ linguæ incōparabile donū est, in quo bonitas infinita, inæstimabili munificētia nos, vt legitimos filios, est amplexata. Quid. n. in tot tantisq; corporis dotibus æqua pensaudū libra est? huius siquidē facultate post mentē, q̄ nos ex ęquo ferè cū cœlitibus constituit, ꝯstat præcipuè illa (vt dictū à Sophocle est.) Regina rerū eloquentia. Sunt qui ingeniosè linguā plectri simi'lē ꝓdidere, chordarū verò dētes, nares cornibus, qs cancti accinitur. vnde Ambro. in hexamero ait. Plectrū loquentis lingua est. Itē lingua ipsa carnē hēt rarā, fuogosā, & mollē, vt dicit Auic. Itē & neruorū multitudinē, ꝓut ēt voluit Auerrois: & hoc tā ad motū q̄ ad sensum spectantiū, necnon venarū, arteriarūq; : q̄n oium horū magnitudo numerosa linguę mensum longe vr̄ excedere: imò arterias maiores in lingua existere, sicut & in cole docuit Galenus in libello, qui est de motibus liquidis.

Item hæc pars aliud habet munus autore. Lactantio, quod contritos & cōmolitos dentibus cibos colligit & cōglobatos vi sua deprimit, ac transmittit ad ventrem. Bruta verò etiam lambendo potu adiuuat.

Itē idē Lactantius falli putat si qs saporis sensum inesse palato arbitratur, qm̄ lingua sit, qua sentiātur sapores nec tñ tota. Nā partes eius q̄ sunt ab vtroq; latere teneriores saporē subtilissimis sensib⁹ trahere. Plinius tñ inqt. Saporum est cæteris in prima lingua homini, & in palato, sed & in gustatu linguæ vice est aquatilib⁹ palatū. Ad hūc verò vsum oportet linguā esse potētia humectā, actu autē minime: iudicio esse ꝙ qb⁹ nimio plus arescat lingua vel humeat, haud ita sapores valeat pcipere. Et humectatio qdē sita interpellat manifestè, qa ipsa primò linguę tactū pstat, quo occupante, nequit extima aduertere. argumēto est, ꝙ q acri⁹ qppiā gustu apprehēderit, mox nō valet aliud sentire. Scitu dignū est, ꝙ gustus exactior est ad peruestigandū. Tactu verò cæteris sensibus hebetior ac materialior. Sicut visus subtilitate sēsus excedit oēs, postea verò audit⁹. Deniq; placet Auicēnæ ad loquendū videri pstantissimā esse linguā, q̄ suos tū longitudinis tū latitudinis ꝯmēsus habeat qque in apice tenuis & acutior, ī radice latior. Tritū est, qd Græci dicūt, oportere esse ociosam linguā, manū verò opariā.

Sensus verò tactus etiā laudādus est, cum ex manibus præcipuè percipiat, & manuū laus præcipua in multis cōsistit. vt dicit Cælius libro antiquarū lectionum 2. vbi sic ordit. Quis verò eloquētia vel ingenij claritate maiestatē, quę ex manibus adest homini, dignè valeat exequi? quam aptæ hę? quāq; ad oēm motum nullo labore faciles? mira estartiū numerositas, quam membri huius adiumēto cōdiscim⁹ & exercemus. Taceo pingendi, fingendi, sculpēdi, nobile artificium. Quid illa musicorū cuiuscunque modi organorū cōtrectatio sciētissima, & maximè diuina? Quid illa sustructionū sublimitas, q̄ elegans, q̄ scita? Quid urbiū structura ī omnibus vel pstātissima? Quid multiplex agrorū cult⁹, quo tot tātisq; ad vitā necessarijs instruimur? Quid illa indumentorū varietas? Qui ornatus excellentia? his penetram⁹ in viscera terrę. Metallorum inde vim longè preciosam eruētes. Imo uerò & rerū natura agitur in planum, solo etiā æquatis montibus. Admittūtur maria, repelluntur certis quoq; limitibus veluti extra pscriptū ꝓferre pedē vetātur, obiectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturæ supellectilē vndiq; nobis vendicantes: totq; modis rerū facies mutat, camporū dominamur laxitati. Supcilia montiū & verrucas, quātū vis scoticosas nobis obnoxias reddimus, bestias item oēs, terrestres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mūdi vastitas cōplectit, manuū solertia nostri fit iuris. Quid illa scribēdi maiestas, q̄ tantarū rerū sciētiā nobis cōparat, vetustatē ꝓpagat, nil finit interire: & ꝙ oīa cōterit tēp⁹, nostris cogit manibus succūbere? qd hoc magnificētius? qd æque mirādū? id esse homini datū, in ꝙ ne mortis qdē rapacitas ius nullū habeat? Quid tot tantarūq; legū cōtexta volumina, q̄ demū ciuilioris vitę pferūt eminētiā? Quid dictorū cōuētorūq; publicis tabulis ꝯprehēsa fides aduersus ingeniorū prauitatē? Ausim dicere (vt referā verba Cęlij) ferūctis manib⁹ fuisse nō iermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quē. n. vsum rationis habeat lumen illud diuinum omni ope destitutū? Hinc rectè mihi fecisse vident, q̄ rōnis ac sapiētiæ ministras esse manus ꝓnunciarunt. Anaxagoras verò ideo sapiētissimū videri hominem dixit, qa manibus foret instructus. Harum multiplex emolumētū, vel tritū Gręcis extat ꝓuerbiū, dicēs: qd n. oō efficere valeāt man⁹? Quid verò artifex illa digitorū structura, quodnā ingeniū admirando nō fatigarit? nescias venustatis inde mai⁹ fit specimē, an emolumētorū amplitudo clarior, maxim⁹ est ī numero decor, maximus & in gradibus acserie. Manuū porro emolumētū duplex, altetū est sensus, alterū verò retentionis. Proinde excogitauit, optimus maximusq; rerū perpensor deus mollissimā palmā, quo sensus fieret solertior exactiorq;. Cutis palma, vt autor est Auicenna, omni alia cute est temperantior, excepta ea quæ in extremitatibus digitorū est præsertimq; indicis. vnde Galenus primo de cōplexionibus ait. Manuum interiorē esse cōplexionis mediæ inter extremitates oēs: hoc est inter calidū & frigidū, humidū, & siccū, durū & molle: veluti ea fit sensibiliū corporū regula, & planè sensus instrumentum homini animalium sapientissimo. Indeq; pars ea pilis caret, ne hirsuties tactus prestantiā læderet. Aulus Gellius noctiū Atticarū li. 19. c. 2. referēs verba & sententiā Aristotelis, dicit ex quinque corporis sensibus duos esse cū belluis maximè cōmunes, quodq; turpis & improba est voluptas: q̄ ex auditu, visu, odoratuq; ꝓcedit: q̄ verò ex gustu, tactuque est, rerū ominū fœdissima est, cum hę duæ bestiarum etiā sint, reliquæ hominū tantum.

Sensus verò olfactus seu olfaciendi potestas, videtur mi⁹ longè necessaria ab aliis, vt dixit Cęli⁹ libro primo antiquarū lection. c. 49. Sed de eius laude infra patebit vbi de odoribus seu medicinis suffitionalib⁹ dicā in glo. bo. tamē & perplura idem Cęlius eodem lib. c. 68. refert de sensuum commoditate & necessitate.

tate: quibus infit sensus, de origine eiusdem. & in c. l. ponit cur tantum sint quinque sensus. & in c. 52. quomodo homo tantum abutitur sensibus omnib.

Sensus verò interiores sunt quinq; videlicet sensus cōis, imaginatiua, ęstimatiua, fantasia, quæ & imaginatiua dici solet, & memoratiua. Horum organa ī substātia cerebri subtilissimis secernunt pelliculis, quæ primum totum cerebrum trib. distinguit vētriculis: quorū anterior, & medius, qm̄ maiores sunt, rursus bipartiuntur. Prima portio vētriculi anterioris organum est sensus cōis, & iste sensus cōis est nobilior proprio, quia nobiliori mō recipit & ꝑprius obiecto, vt dicit sanct⁹ Thomas ī scripto super libro Aristotelis de aïa. Secunda vero imaginatiuæ, prima aūt ventriculi medij attribuitur ęstimatiuæ, secunda fantasiæ, posterior verò ventriculus totus memoratiuæ deputatur. Et qm̄ istæ potentię sunt multum necessariæ pro arte memoriæ, quā multū cōmendauit Guilielmus Leporeus Burgundus in suo tractatu de arte memorię, q̄ de illis dixit: hic aliqua inserere curabo, cū dictis aliorū circa excellētiā harū potētiarū.

Primò de potentia memoratiua, q̄ dicit esse reseruatiuā spērum, siue intentionum non solum à sensu cōi receptarū quæ excolēdo, sicut oīa, augēt. l. inter artifices. in verbo, ingenij. ff. de solutionib. & , vt dicit potētia memoratiua se habet ad æstimatiuam, sicut imaginatiua ad sensum cōem. Auicenna cerebrū esse principium sentiendi & mouendi asserit, temperatumq; causam memoriæ afferre. Nam ex cerebro crasso prouenit debilitaturq; memoria. vñ fit, vt Philosophus dicit, iuuenes & senes esse malę memorię, pp nimium in ipsis augmenti, & decrementi motū. sicut. n. recordatio motus faciles exigit, sic memoria quietē expostulat, & quiescendo fit sciens. Et magni refert quali in corpore animi locati sint, hoc prouenięte ex quali tatū disproportione, & nimia frigiditate & humiditate: vñ calidi & humidi; facilè cōprehēdunt, sed nō diutius seruāt, rursus aūt sicci & frigidi tardius ꝯcipiunt, sed firmiore cōplectūtur memoria. vt ēt hoc hr̄ in Margarita philosophica. lib. 10. tract. 2. c. 29. multa. n. vt dicit idē G. Leporeus sunt q̄ mentē facilitant, multaq; q̄ obtenebrant & ꝯfundunt. Nā membrorū cōpagibus, velut organis ad operationes exercendas mens vtitur, vñ fit vt corpore male sano aïus hebescat et obtūdatur. ingenia nempe aeris qualitatē sequuntur. dixi. s. in hac parte, in 16. ꝯsider. in qua de climatib. vñ refert Cicero Thebanos ingenio fuisse pinguiores, sed corpore robustiores. Atheniēses verò perspicaciores & acutiores extitisse. Ideo q̄a crassus aer Thebis. Rarior aūt & subtilis Athenis erat. Istud apertè probatur in c. q̄a diuersitatē corporū diuersitas sæpe sequit̄ aïorū, quis gl. aliter exponat extra de ꝯcessione p̄bēdæ. prōptior ꝯ vegetior, & acutior reddit̄ cuius corpus bñ cōpactū est, quamobrē Thraces ob crassum regionis aerē quē incolūt, obliuiosi, desides, tardi, torpescentes, nulliusq; memoriæ cēsent̄ esse. Vñ Satyricus patriā veruecū appellar, cū inquit veruecū in pr̄ia crassoq; sub aere nasci. Quid tñ discriminis habeat memoria à reminiscētia, ponit ibi eo, q̄a memoria est cōtinua conseruatio illius, qđ semel apprehensum fuit. Reminiscentia vero est ei⁹ qđ postq̄ apphēsum est oblitū fuit et iterū rememoratū. Celius vero lib. antiquarū lectionū 6. c. 15. dicit memoriā aliud esse, & aliud reminiscētiā. Nā et & in brutis memoria: vñ et prudentiā quoq; hr̄e in philosophia prima colligit Aristoteles. Verū imperfectā sicut & memoriā: in hoib. n. tm̄ est reminiscentia. Ea vero est discursus rerū cū rōne ab vl̄ib. ad particularia, & à remotis à sensu, vel indeptio ac recēsio eorū, quæ in se memoria seruarit memoriæ plerūq; vegetiã dæ gr̄a. Sexto naturaliū Auicēna scribit cognoscere aliquid sibi fuisse qđ iā sit abolitū, in hoïe tm̄ est, & in rōnali virtute. Memoriæ virtus ex quorundā sn̄ia duplex vr̄ facilè pcipere, diu retinere, illud ex humecta ꝯtingit natura, hoc ex sicca: vñ euenit, vt nonnulli facilius discāt q̄ pcepta custodiant. Alij vero secus vt ad humiditatē vergūt, vel ad siccitatē, ꝑpea Aristoteles non in eisdē memoria viget ac reminiscentia, sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autē reminiscentia. cuius rō est, vt inquit sanctus Thomas & dictū est, quia diuersæ hominum habitudines ad animę operationes ex diuersa ꝓueniūt corporis dispositione. Videmus aūt ea quæ difficulter ac tardè impressionē recipiūt validè, perseuerāterq; eādem custodire, vt est lapis. Quę vero nullo admittant negotio, non pertinaciter retinere, verū tota facilitate remittere, vt cera aut aqua. Et q̄a nil ꝓrsum aliud memoria est q̄ perceptorum retentio constans, inde est, qđ hebetium adminiculatior firmiorq; memoria est. Acutorū vero ac velociū imbecillior ac magis lubrica, Cæterū in ijs reminiscentia longè pcellens. Galenus post Hippocratē summ⁹ artis medicę ī microtechnæ, cerebrū tenuitatis ꝯtemperatæ esse memorię fomitem cāmq; præcipuam arbitratur: qm̄ crassiore parte illa obrepat obliuio, qua humectiore ītē hebescant sensus: fsicciore sūt euadant liquidiores. Auicēna itē sexto naturaliū tradit, ꝙ egregia illis suppetit memoria, quorum aïæ multis non distrahunt̄ moribus, nec ꝯuellit̄ cogitatio. Quæ rō facit, vt pueri quāuis humectioris sint naturę, pertinaciter tñ retineāt, quæ imbiberint simul & ꝓpter motus vehemētiā, vt voluit diuus Thomas. Nā & quæ miramur amplius memoriæ adglutinantur, affiguntur q;, sicut quę quadam speciali annotatione notantur magis cōmendātur. admirantur autem ferè omnia pueri, vt quib. noua sint ac insolita: & hoc est quod significat Quintilianus, vbi naturæ esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus, iuxta dictum Horatij.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Contra verò in senioribus. redundante humoris vi ꝯtingit memoriā esse nullā. Sed & timentib. excutit̄ memoria, ꝑp frigiditatem humores congelantē. quibus coeuntibus concrescentibusq; nulla recipi impressio potest, vnde philosophicè ait Virgilius.

Obstupuit, steteruntq; comę, & vox faucibus hæsit.

Quod aūt Aristot. inquit esse memoriam preteritorū tm̄. Quoniā quæ adsint, vel sentire dicamus, vel scire adnectendū est, id ad pceptionē nostram referēdum videri quæ sensimus prius, vel pcepimus, siue pn̄s id

 sit siue

sit siue nõ. Etenim recordari possumus oõ mõ eorũ q̃ iã naturæ cõcesserũt, sed superstitũ quoq;. D. Aug. scribit mõ memoriã esse animum, mõ ventrẽ animi, cuius aula sit ingens & valde admirabilis: idem nũc memoriæ cauernas nũcupat oĩnc antra vel ẽt sinus. hęc Cęlius d.c. 15.& c. 21. eodẽ lib. 6. Ad memoriã item actio est necessaria, cũ vt dicit ipse Guill. Leporeus. Quicquid natura, arteq; pcipitur, exercitio cõsumatur. Nã, vbi abest exercitatio, ibi aut naturalis aut artificialis peritia cesset necesse est, cũ tota virtutis laus in ipsa actione cõsistat. & huic sniæ applaudet Archadius iurisconsultus ĩ l. muneru. ij. §. mixta. ibi: & notãdo & disputãdo. ff. de munerib. & honorib⁹, & oẽ artificiũ p exercitiũ suscipit incremẽtũ, vt dicit iuriscõsultus in l. legatis seruis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. & facit tex. ĩ l. milites. C. de re milit. li. 12. de quo exercitio ibi p Luc. de Pen. Verũ de memoriæ excellentia finiamus cũ Cœlio in d.c. 15. in prin. & c. seq. vbi ait. Memoria necessarium maximè vitę bonum, & thesaurus eloquentiæ ac tãquã lumen aliqd, res est ex oĩb. partib. animi, maximè delicata & fragilis, in quã primum senectus incurrit, vt ait Senec. in pœ. suarum declam. ac plurimum autore Plio. deficere tentat & meditat̃, vel quieto corpore ac valido. Somno quoq; serpẽte cõputat, vt inanis mens q̃rat vbi sit loci. Imò verò huic adagio occasio data est, vt cũ q memoria sit nulla, sepulchra legisse dicam⁹. vñ Cato apud Ciceronẽ. Nec sepulchra legẽs vereor, qd aiunt, ne pdã memoriã. His.n. ipsis legendis redeo ĩ memoriã mortuorũ. Est pfecto (vt inquit Cęlius) huius potẽtiæ natura mirãda. Subito vetusta ex lõgiore interuallo reuocata ingerunt sese atq; exhibent interim spõtè, interim idipsum agẽtib⁹ nobis ac meditãtib⁹, sępè & interquiescẽtib. Excidũt qñq; pxima, inhęrẽt affixa, q̃ vetusta sunt. Hesternorũ obliti, acta pueritię in digitos mittimus. qd requisiueris, altius illatebrare se aiq; recõdere aĩaduertitur, mox aliud agẽti reddit se atque offert. Nec manet sp memoria, sed aliqñ veluti postliminio redit. In qbusdã aĩalib. ppe nulla reperitur memoria. Ceruario quãuis in fame mãdenti si respexerit, obliuionem cibi surrepere aiũt, digressumq̃. aliud q̃rere. Inter hoĩes verò qbusdã tãta, vt nihil nõ iisdẽ verbis reddatur auditũ. Hãc de seipso eatenus florẽter excelluisse scribit Seneca, vt nõ ad vsum mõ sufficeret, sed ĩ miraculũ vsq. pcederet. Nã duo millia hoĩum, inquit recitata, quo ordine erãt dicta referebã. ducentos quoque versus ab vltimo incipiẽs recitabã, vt ẽt refert Text. ĩ sua officina. ĩ c. memoria clari. vbi scribit 14. aut 15. q memoria claruerũt, & duob⁹ cc. seq. enumerat obliuiosos, & q memoria exciderũt, & alios q ṽba facturi memoria exciderũt: quos non recito cũ ibi videri possint. Quomodo Affranius poeta sapientiam filiam esse vsus & memoriæ dixerit, eleganter & veraciter. scribit Aulus Gell. noct. Atticarum lib. 13. c. 8.

Quę verò dicta sunt, de memoria naturali intelligamus: verum de artificiali Alb. de Ros. in suo dictionario, ĩ verbo, memoria. copiosè disseruit. quibus omissis, breuiter recitat quinque mulũ vtilia ad memoriam, quæ expertus est in seipso, vt dixit.

Primò, vt fiat diuisio materię, quã recitare qs voluerit in partes paucas, vel plures ẽm materię prolixitatem, vel breuitatẽ. diuisio etenim aĩum iocitat, mentẽ intelligentis præparat, & memoriã artificiosè reformat, vt prætactũ est in pfatione huiusce operis.

Secundò, ad istam diuisionẽ ordinatè procedat, vt vno memorato ad aliud subseques pcedat̃, vñ Philosophus in li. de memoria ait: q à locis facilè est reminisci, cũ velociter ab vno loco ĩ aliũ deueniri possit.

Tertiò, vt solicitè adhibeat intẽtionẽ, & affectũ ad ea quę vult recordari. Quia q̃to aliquid in aĩo potius infigit̃, tãto melius recordat̃. Cauendũ tñ pręcipuè, q circa ea q̃ memorari vult seu agere, vel proferre, imaginationem, seu phantasiã suã ab alijs reb. amoueat.

Quartum est sæpe legere, vel recordari eorũ q̃ voluerimus memoria imprimi. Iõ Philosophus inqt in d. libr. q meditationes memoriã saluant: quia sicut dicit, consuetudo est altera natura: vnde qd sæpissime intelligimus cito reminiscimus quasi naturali quodam ordine. Ideo ait Seneca in lib. de beneficijs. Memoria nil perdit, nisi id ad quod nõ sępe respexit.

Quintũ & vltimũ est, q de re de qua volumus recordari seu memorari, faciamus in mente, vel in lib. aliquas similitudines cõuenientes materię de qua agitur. Sicut faciebant antiqui in libris antiquis. Nã vbi tractabat̃ de iurisdictione oĩum iudicum, faciebant imaginem seu repñtationem vnius prætoris sedentis in tribunali. Vbi aũt agebat̃ de minorum restitutione, pingebant imaginem vnius minoris decepti, qui conquerebat̃ coram iudice. Vbi verò agebat̃ de manumissionib. ponebãt imaginem dñi, & serui quẽ manumittebatur coram prętore. Vbi autẽ agebatur de donationib. inter virum & vxorem, ponebãt imagines viris & vxoris qui inuicem sibi donabant.

Et ita fiebat in libris decreti. De materia cõsecrationũ erat imago Epĩ cõsecrãtis vasa sacra, & alia cõsecranda. In materia de pœnitentia, erat imago sacerdotis, & peccatoris cõfitentis, & sic de ceteris. Et ita hodie fit in libris historiarum, vbi fiũt repõtationes sũmorũ Pontificũ, Imperatorũ, cõsulũ, regũ & aliorũ vbi de eorũ vita tãgit̃. Sic ẽt in lib. Aeneidũ Virgilij, qui fit cũ historijs ẽm materiam subiectã. Sic de comœdijs Terẽtij, & plurib. alijs quos vidi. Et per talia recordatur & itelligit̃, de qua materia ibi tractat̃.

Secundò, de potentia sensus cõis quę in anteriori parte cerebri locatur: & est potentia sensitiua oĩum sensuum particularium obiecta apprehendens. Dr̃ aũt cõis Philosopho asserente, eo q omnes sensus exteriores ab eo velut a cõi centro scaturiunt suorumq; obiectorũ similitudines ad eũ reducunt, qbus mediantib. de singulis iudicat & discernit. Huic oẽs potentię tres actus attribuunt, quorũ primus est cognoscere sensationes & sensibilia oĩum sensuum exteriorũ etiam nõ præsentibus obiectis: ideo cõis dr̃. Secundus est conuenientias & differẽtias inter obiecta sensuum discernere. primo. n. obiectum vnius cognoscit, secundo obiectũ alterius apprehẽdit, tertio actum format cõtinentẽ virtualiter notitias amborũ obiectorũ, in quibus cõuenientias & dr̃as ponit, vt albũ nõ est dulce. Tertius est absentias obiectorũ diiudi-

diiudicare, vt q vis⁹ nō videt, audit⁹ nō audit. Sic de silētio cæterisq; obiectorū priuationibus iudicat. A cētro hui⁹ organi nerui ad organa exteriorū protēdū tur, & p hosce neruos oīum visibiliū species recipit, & facilè quidē pp organi humiditatē & calorē, diuti⁹ aūt retinere nō pōt. Quapp facta sensatione eas p ner uorū meatus imaginatiuę transmittit, cuius opatio est receptas species & imagines reseruare, vñ nomen sibi vēdicat. Ne aūt potētiæ q sequūtur ociose perma neāt, species ab imaginatiua ad æstimatiuā transeūt, ex qbus hæc potētia intentationes nō sensatas, quēad modū ouis ex specieb⁹ Lupi colore & figura, & aliis inimicitiā nō sensatā eliciēs ipsum fugit ſm Auicennā. Et hoc vel ex naturali instinctu, si fortè prius fraudē Lupi experta nō est: vel experimento, vt asinus foueæ qua nup periclitatus est appropinquās, casum timet & declinat, veluti canis popinā fugiens pp aquā calidā. &, vt dixi in principio, ista potētia vr̄ esse nobilior aliis: quāuis, vt dictū est, memoratiua sit multū admirāda & mirabilis. Et licet aliç tres potētiç non sint ita digniores nec nobiliores, tñ qd de eis sentiat secundum mentē Guillielmi Leporei non prętereibo.

Potentia phantastica, vt ait, est in secūda parte mediæ cellulæ cerebri tanq̄ centrū inter imaginatiuā & memoratiuā: ꝯuertit.n. se supra imagines in vtraque earū reseruatas, & tunc cōponit & diuidit eas: hæc imagines cū imaginibus, species cū specieb⁹ formans, eas cōponēdo vel diuidēdo: & ideo fingit mōstra, Chimeras, & operat in somno sicut in vigilia. Ex speciebus pmemoratis cū ad organū ipsius puenerūt, diuersas imagines cōponit, q à sensu cōmuni percipiunt, dū iterum ad ipsum descenderunt. Quoniam verò hæc potētia in hoīe ratione naturali decorat, de qua meminit tex. in l. qui natura, & lege. nam hoc natura de ꝯiunctione indebiti. ff. Ideo nō necessario eodem modo operatur, nonnunq̄. n. ex cōpositione specierū intentionū diuersarū monstra fingit, quorū nec interdū similia vidit: ī brutis aūt instinctu naturę regit, q in omnibus eiusdē speciei similis est. Ideo in talib⁹ phātasiæ opera nō variatur. Simili nempe ingenio & artificio oīs hirundo nidū, & aranea telā texit: huius verò potentiæ opera si vigilantibus non desint, raro tñ ab ipsis pcipiuntur propter fortiores motus sensuū. Dormientes antē quorum sensus exteriores vacant, somnia appellant, quia in somno apparent.

Potētia aūt imaginatiua est reseruatiua spērū à sensu cōi receptarū, q in anteriori parte cerebri ponit. Spēs.n. rerū hic vocantur imagines ipsarū, vñ imaginatiua vocata est, & p hoc differt à sensu cōi, qa non est potentia indicatiua, sed solū reseruatiua. Fatentur multi in natura vsa sensibiliū cōpositionē īter se ipse, oportet ergo, vt in nobis sit hæc virt⁹ q hęc operatur, & hæc virt⁹ inquātū imperat ei intellect⁹ cogitatiua uocetur. Inquātū verò imperat virtus aīalis, imaginatiua nūcupetur. Inquātū occupatur cōponēdo, & diuidendo, formatiua vocet: hęc.n. facit castra in sphæra, Chimerā fingit, et lupo cornua, vt faciūt scholares, q mētes à studio literarū auertūt, & malè intenti quandoque castra ædificant, vt ait glo. fina. in l. vnic. C. de studijs liberalibus vrbis Romæ lib. 11. Nam sensus communis virtuti formali quę est imaginatio quasi ad reponendum, impartitur quod ei tradunt sēsus exteriores. Imaginatio vero reponit & retinet: hęc.n. virtutē multiplicādi formas sensibiles, virt⁹ve ro cogitatiua, siue imaginatiua, siue formatiua ꝯuertit ad formas, q sunt ī imaginatione, ad ꝯponēdū, vel resoluēdū eas: qm̄ eius potestatis iugo subijciuntur.

Potentia æstimatiua ſm Auicēnam est vis ordinata in sūmo ꝯcauitatis mediæ cerebri sensibiliū intentiones apprehendens, vt puta lepus canē fugiens, vel ouis lupū, nunquā alias visum diiudicat cū agno esse habitandū, & elicit spēm, siue intentionē inimicitiæ quæ non poterat p sensum apprehendi. Est aūt virt⁹ transcendens, quia apprehēsio sua nō est formarum sensibilium & materialium, sed īmaterialiū: bonitas enim & maleuolētia, ꝯueniens & incōueniens, impēdium & dispendium in se non sunt formæ materiales, nec in sensu cadentes exteriori, tñ sunt accidentia sēsibilium. Quid tñ discriminis hēt imaginatiua, quia illa retinet spēs per sensum cōem receptas, hæc verò elicit ex eis intentiones naturę non sensatas, sicut amicitiæ, vel inimicitiæ, quib. sequūtur actiones prosecutionis, vel fugæ. Auicenna ēt ait ęstimationē vtilium & nociuorum triplici modo contingere.

Primus modus est ex cā materiali, sicut accidit in puero q cū eleuat, vt resideat se casutū ęstimat, statim alicui adhæret: ꝑterea certū est cū oculi lippitudine prurientes sunt purgādi, statim ille conniuet anteq̄ cognoscat qd sibi accidat: & sic iductu quodā naturę ouis lupū formidat, et aīalia leonē, et aues accipitrē. Secūdus modus est p experientiā, sicut accidit, cum doloris rabies animal aliqd inuasit, vel mellitis voluptatib. in re aliqua absorbetur, cui⁹ forma descripta est ī virtute formali siue imaginatione, & intētio nes vtilitatis, & nocumenti descriptæ ī memoria statim apparuerint res inutilitatis, vel dispendij æstōnē, obreptitiæ occurret. hic canis lapidē, vel fustē tāq̄ nociua formidat, & vacuis sæpiusculè ossib. allicit.

Tertius modus circa proprietatē ꝯiūctā & modum similitudinis versatur, veluti si res aliq̄ formā vnitam cū intentione æstimationis in aliquo sensibilium hēt, sicut contingit in pomo color.s coccinei, quod est maturū & dulce. Ideo cū videmus dulcorem inesse pomo īductu quodā naturæ diiudicam⁹.

QVadragesimaquinta consid. erit de complexionibus mortalium, q sunt quatuor principales, sanguinea. s. colerica, flegmatica, & melacholica, quarū nobilior & melior est sanguinea. De ijs tñ Guiliel mus Leporeus Burgundus vir eloquentissimus, scripta reliquit ī suo opere artis memoratiuę lib. 1. c. 4.

Sanguineū ait, lętum, dulcē sermone, vultu hilarē & amatiuū, risu facilem, liberalē, benignū, piū, omnibus artibus aptū, ſm alios delicata cibaria, primęq; bonitatis vinum, elementa per omnia indagantem, ad libidinem pronū. Vnde Alexan. magnus imbecillitatē humanā se sentire aiebat duabus potissimū ex causis somno videlicet, & coitu. vocē hēt acutā, neq; diu neq; multū irascitur. Hñt & sanguinei alias bonas conditiones seu inclinationes, ex quib. nō parū laudabiles. Hęc cōplexio.n. est calida, & humida, qui

humores generant meliorem cōplexionē,& istorum quilibet de p se & simplex est melior alijs,licèt cōpositi sint meliores,& sic cōplexiones ex eis compactę.

Colerica verò est calida & sicca,vt dicit Galenus j. cōplexionū c. 8. vñ colericus est impetuosus in suis agendis,elati animi,vanos vltra modū appetens honores,bonorumq; myrmecias, in iram facilè prorūpit,eademq; pacificat, prodigus,& sine libra comedens, procliuis ad ebrietatem,fidelibus deditus vigilijs,lucrū assiduè venatur,ingeniosus,docilis,fidus, syncerus, amator iustitiæ, impingens in lingua vbi irascitur. oblonga habet membra & gracilia, oculos profundos,nasum acutum,faciem citrinam, eloquium velox,pectora ampla & hirsuta & vmbilicotenus, est pronus ad coitum, vocem argutam, gressus habet celeres,oculos citrinos,linguam asperam.

Flegmatica verò est frigida & humida:vñ flegmaticus naturaliter est somnolentus,in agendis suis tardus, verbis lapsantibus & humidis non defluēs, bonorū ɔtēptor,aureq; popularis rumusculos ꝓ nihilo habens ac sputisaciens, paruæ memoriæ, & modicæ comestionis.Ideo pauci aut nulli meritis eorū ad honores aspirāt: ideo Messalā Coruinū sui noīs ī memorē flegmaticū extitisse diiudicant. Ciuilis tñ rō huic sententiæ aduersari vr. Nam nemo est adeo supinus imò magis stultus,vt nomen suū ignoret. text.est in lege cū in libris Vlpiani.§.neq;.n.C.de hær.insti.Itē est facie pdirus ppingui & alba, habet carnosum corpus, pectus debile, venas strictas, coitū non appetit nisi vino admodum madidus aut aliundè calefactus.

Melācholia est frigida & sicca fm Gal.& est pessima ex cōpositis,vt idē dicit de īgenio c.1 o.& ex simplicibus sicca est pessima.Et,vt medici dicunt, Melācholicus naturalr̄ tristē vultum gerit,sinistre semp suspicatur, alienisq; vulpina quadā sanctitate delictis illatrat, mūdanarū rerū nefando amore irretit.Implacabilis,& in ꝓpria opin.pertinax,timid⁹,inuid⁹,auarus,tenax,fraudulosus,prauus,tacit⁹,apt⁹ tñ studio, nō bñ dormiēs.Et sic ex supradictis ɔstat ꝙ natura in vno sanguinē grauauit, & in alio restaurauit: & idē de colerico,melanch.& fleg.cui snię applaudet Pau. iureconsf.in l.cū q.in prin.de iureiu. ff.cū q vno granatur,in alio releuari debet. Et si qdem sint quos eo usq; pduxit labor & assiduus conat⁹, vt multa hmōi dissimulare possint:nō tñ pōt lana tincta mutarē colorē:atq; id admodū perspicuè deprehēdi pōt.Quicqd.n.præter naturā accersitū est vel conquisitū,dissimulari diu nō pōt,ut ait Ioā. Indagine in lib.de quatuor compl. ubi miranda dicit de ijs & de pernoscēdis planetis horoscoporum, & signorum ascendentium ex ipsis quatuor complexionibus.

Et,vt cōcludam,complexio sanguinea (vt iā dictū est) optima & nobilior aliis indicanda est pp conuenientiam cum nobiliori parte anni & elemēto, vt supra in hac parte tetigi in quadragesima consider.

Qvadragesimasexta consideratio, quod mēbrorū corporis humani sit excellentius indagat.Cœlius.ii.lib. antiq.lect.2.c.39.Inter membra corporis quatuor principaliora esse asserit. cerebrum. s. cor, epar,& testiculos:de quibus excellenter per eum.

Vr tñ, ꝙ caput sit excellentius, & nobilius membrum corporis ex tribus quæ in ipso capite respectu aliorum mebrorum singulariter inueniuntur.

Primò enim excellit ea dignitate in trib.s.in altitudine situs,nobilitate proprię virtutis, qa nobiliores virtutes,vt imaginatio, memoria,intellectus,seu sus cōis,& huiusmodi,de quibus suprà,habent locū in capite, & in perfectione,quia in capite congregātur omnes sensus,cū ī alijs membris sit solus tactus.

Secundò, à capite sunt omnes vires animales in alijs membris,& sic dicitur esse aliorum membrorū principium dans illis sensum & motum.

Tertiò,qa dirigit alia mēbra in suis actib. pp imaginationē,& sēsus,q ī eo radicaliter abūdāt,et insūt.

Ratione etiam primæ proprietatis, scilicet perfectionis omne quod est perfectissimum in quacunq; natura dicitur caput,sicut leo in animalibus.

Ratione aūt secundę proprietatis oē principiū dr caput,& certè cuiusq; rei potentissima pars principiū est,vt dicit Caius iureconsf.in l.j.ff.de origin.iur. sicut caput fluminū fons dr,& sic caput viæ seu libri dicitur.vnde ratio edi debet à capite.tex. in l.argentarius.§.edi. facit.l.si quis.§.si initium.ff.de edendo.

Ratione verò tertiæ proprietatis dicitur omnis rector caput, sicut Rex, Dux, vel Pontifex.Ita Ioannes de Turrecremata in c.1.dist.12.

Ideo dicit Lucas de Pēna in l.nemini.C.de ɔsulib. & non spargēdis.li.12.ꝙ Princeps in republica, qui pro quodam corpore ponitur, obtinet vicē & officiū capitis.Et Chrs caput est ecclesiæ.ad Colos.c.1.& ad Ephes.5.Et,vt dicit Pau.iureconsf. in l.cū in diuersis. ff.de religiosis & sumptib.funerū. caput est principale mēbrū hoīs. Nam ille locus efficit religiosus, vbi caput inhumatr̄ humanū,ēt absq; alijs corporis partibus,& non ecōuerso. Quia p caput cognoscimus cuius imago sit,vt ibi dicit tex. & illud sequunt oīa mēbra,ad Ephe.4.& c.nolite. 11.dist. Et indecēs est mēbra psectiora esse capite.c.miramur.6o.dist. & dicit Fel.in c.nō licet à capite mēbra recedere. in prin. extra de pscript.ꝙ caput est honorabili⁹ mēbrū cęteris. & dicit Bal.in c.j.§.ad hoc.i 4.col.de pace iuro firmāda,ꝙ excellētia hoīs tribuit capiti,in quo est fons rōnis,& intellectus. & ait Aristo.alleg.p Bal.ibi ꝙ cerebrū est mēbrū diuinū ī quo est sensus, & itellect. vñ locus ab autoritate hominis est in capite. & ibi notat quod in re animata caput subiacet oculis corporis, in re inaīata caput est principium.Item idem est quòd potissimum vnde subiungit versum istum.

Principium caput est pars corporis & dominantis.

Et Fel.in d.c.de facie hoīs loquit,q̄ non est dehonestāda seu fœdāda,cū sit ad similitudinē dei formata, vt dicit tex.ī l.si quis in metallū.C.de pœn. p quē ēt ibi no.gl.& post Ang ꝙ hō non est bullandus in fronte, dicit tñ ibi Fel.ꝙ facies & caput ponuntur, vt diuersa.Itē aduerte,ꝙ vbi caput dolet,cætera mēbra dolēt, vt dicit tex.in cano.sunt plurimi.et in c.ex merito.6. q.1.Spe.ī ti.de iqsitio.§.iij.ver.si aūt. & ita caput est dignū,ꝙ ab eo inchoandū est. Spe.in tit.de elect.§.j. ver. publicatione.ꝓ quo facit tex.ī l.unica.ff.de offi.pfecti augustalis.vbi dicitur,pręfectus Aegypti habet iuris-

iurisdictioně,& officio suo nō est priuatus, quousq; eius successor Alexādriā sit ingressus. Cū sit Metropolitana & capitalis ciuitas.ad idē.l.meminisse.ff.de officio pconsul. & in l.si forte.ff.de officio præsidis.

Ex quibus iosero vnū obseruatum apud nos,q̃ nō debet hri respectus, nec est in cōsideratione aduentus,seu ingressus regum, aut principum in aliquod regnū,seu puinciā:nisi aduenerint, vel ingressi fuerint principalē,aut,vt ita loquar,capitalē ciuitatē regni,vel puinciæ,qd tu notabis,qa alibi nō reperies.

Item caput ara potentiarū aiæ dr, teste Cęlio libr. suarū antiquarū lectionum.11.c.13.et idem lib.2.c.23.sic ait.caput arcis quodāmodo locū habet in humanis corporibus, & Plato in Thimæo. caput non principale solum, sed ēt totū in corpore nūcupauit. est ergo caput præcipuū, excelsiusq; in hoie mēbrū. primo regiminis acutorū Galenus, & Platonici oēs rōnalis aiæ sedē nuncupant fm aliquos,qm ibi cerebri est conceptaculū,ac mēbrorū aialium,quæ organa sint, & principia virtutis aialis tam apprehendentis,q̃ eligentis,seu voluntariē mouentis, quibus potissimū ꝯstat aialiū iter se dissimilitudo. Licēt nō me fallat Bedæ snīa sup Marcū. Aiæ locus,(inquit)principalis non iuxta Platonē in cerebro, sed iuxta Christū in corde.Portionē verò hanc cęli similitudine quadā possidemus sublimē,sicut ēt interpretat Aristo.quin & vniuersa in hoīs corpore sitū pferunt vniuersi, cū cætera nulla einsmodi sint ꝯstituta respectu, aut ꝯsu soadmodū. Porrò & qōnibus,idem caput eum obtinuisse locum scribit, qa sit diuiosissimū membrū. ab eo.n.sternutamenta quoque proueniunt, quod esse sacrum augurium cōstat.inde quoq; obrepsisse nrīs moribus opinat Cęlius,vt quibus exhibeatur reuerētiæ cultus,ijs caput aperiamus. Galenus post Hippocratem scribit fuisse capitis substructionem potissimum ob uidendi excellentiā,qui sensus ad circūspectionem nem velut in Specula collocari debuerit,sicut rem est Auicenna. A quo etiam illud proditur prima verū,Exploratoris vice oculos fnogi.

Aduerte ir, q̃ manus dextra est dignior læua fm Luc.de Pen.in l.aquarū possessores.col.j.C.de aquæ ductu li.11.ad qđ allegat.2.Macha.2.c.ibi porrectis dextris & iurtiurādo.inde dr iufm dextra manu pręstandū esse. Esa.63.c iurauit dńs in dextera sua.& j. Macch.c.vj. ita dicit acob. Bonaudi in glosis ad Io. de Terra rubea in tracta. vinea ecclesiæ nuncupato. articu.ij.primi tractatis in 4.conclusione.in verb.à dextris.vbi etiam dicit,quod dextra arguit nobilitatem,& præeminentiam honoris.

QVadragesimaseptima ꝯsid. de excellentia sanitatis erit,quæ plurimū extollenda est:cū,vt dicit philosophus Ethicorū.c 4.desiderabilissimū est sanū esse.& in libro eiusdem operis.c.31,iterum dicit.Viro sanū esse optimum est,vt nobis vr,quid.n.prodest hoī hre oīa mundi imperia,si infirmitate afflictus in eis consolari,& gaudere non potest? Ideo inquit Ecclesiasticus c.3. Non est census super censum corporis,Qua ex re,ait Iunenalis libro.1.Satyra prima,

Orandum est,vt sit mens sana in corpore sano.

Et Cato moralissimus sic nos hortatur.

Corporis auxilium medico committe sodali.

Sit tibi præcipuè, quod primum est, cura salutis.

Hęc Bernardi.de Bust.sermone suo 31.2.par.sui Rosarii in littera T.& ideo,vt refert Cęlius antiq.lec.lib. 4.c.24.Fertur Pyrrhum Epyrotarum Regē post Alexandrū prudentissimū rei militaris adiudicatum,vbi imolaturus templa inuisere,non regni ampliorē modū,nō de hoste victoriā præsignē,neq; itē gloriā illustriorem,aut diuitias,& id genus alia,quib.mortaliū pleriq; attoniti iohiant: sed sanitatē mō à diis cōprecari solitū,ceu parte hac bene ꝯstituta,prosperius cessura videretur oīa. Nā si toto sinu sese affundat, absit aūt valetudo recta,nullū illinc profluit emolumentū qđ iuuet. Propterea Antiochū cognomento Sathera plio cū Galathis ꝯgressurū legimus in qete arbitratū Alexandrū sibi assistere,monereq; vt prius q̃ in aciem milites pduceret,non aliud pponeret illis signum q̃ bene valere.Quod cū is non neglexisset,nobilē de hostib.victoriā est assecutus.Scimus porrò(inqt Cæli*) mādatorū librū ab Imperatore dari solitū in quo pcepū primū erat de sanitatis cura.Pythagoras quoq; in epistolis non alia est vsus ꝯsultatione,q̃ vt iuberet bene valere. Id institutū & Pythagorici mox seruarunt, veluti aiæ corporiq; nil amplius ꝯgrueret,hocq; vno hoīs bona vniuersa cōprehenderunt. Quio & Symbolū,quo inter cōpares vterent,dicebat sanitas.&,vt dicit Gale.in lib.Hæreseon,id est sectarū.sanitate nil vtilius est mortalibus. Academici & Peripatetici,hoc est Platonici. Aristotelici inter tria genera bonorū sanitatem annumerāt. Tradunt.n.tria esse genera bonorū, ex quibus felicitas perficitur. Prima animi bona, vt virtutes.Secunda corporis,vt valetudinē,& pulchritudinē.Tertia externa,quæ fortunæ ascribunt, vt diuitias & honores. Carneades item Academicus nil bonū esse censebat,nisi pmia naturæ hoc est sanitatē, robur,pulchritudinem,& alia id genus. Quibus aūt ꝯstet sanitas & seruari possit, vide Cælium lib.11.ca. 37.& Vberius lib.16.c.41.suarum antiquarū lect. & quemadmodum animi lætitia est sanitati humanæ valdè propicia, ita tristitia contraria, vt per Luc.de Pen.in l.decurionibus.C.de silentiariis lib.12.

QVadragesimaoctaua ꝯsid. de laude laboris exprimit,de qua Heraclides Lyci*, (vt scribit Philostratus in vita Sophistarum) librum vnū composuit, et illū laudib*laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferū geri posse,adeoq; pbari vt cassus,ēt labor(modo non vitiosus) sit otio ac delitijs antesferēdus.Xenophon dicit nullā esse verā voluptatē citra laborē Nā si somni, aut cibi,aut potus appetitū præuenias, nihil dulce sentiri. Labore aūt exercitatis oīa dulcius suppeditari. ex quo Socrates dum corpus ambulando seu quouis aliud agendo exercebat,obsonare famē dicebat,qđ itē oīs religiosis ante cibū pceptum est. Idem opus cooferre dicti tabat ad hoīum bonitatem,otium verò vitiū. Bonos igit in opere esse,q̃q ociosi viderentur.Improbos autē q aut alea,aut opere aliquo turpi,siue ēt pl* æquo ambitione seu q̃stu occupati appareant ociosos esse. Idem cū laboraret circa Citharam,dicenti cuidam.Iā senex discit? Respondit,Præstat tardè discere,q̃ nun-

quã. Lassus Hermioneus interrogatus à quo sapiẽtiã didicisset, à labore (inquit) & experiẽtia. Pythagoræ quoq; snia fuit, legẽdã eẽ ab initio vitã optimam ac laborib⁹ quã maxime exercitatã: quã ꝯsuetudo paulatim ex aspera dulcẽ redderet, & hoies robustos faceret, laborẽ nãq; voluptatẽ quoquo modo semp comitari. Si bona sit voluptas, illa ꝑcedit. Si aũt mala, labor subsequit. Musonius ait, cũ sæpe ꝓ voluptate, & pecunia, aut alia re, nulla cũ laude labores maximos subeamus, qd mirũ si ꝓ glã, ꝓ ęqtitate eosdem adeamus, exẽplo Cornicũ & Galloꝝ, q quanquã rationis expertes, adeo ꝓ glã certãt vt vsq; ad extremũ spiritũ inuicẽ pugnẽt? Vñ Euscbi⁹, Corpus viriũ corrumpit, animum vero earũ rerũ negligẽtia, q̃ ad diuinã faciunt ꝯtemplationẽ. Vltra ꝑcedẽtes philosophoꝝ sententias q̃ de re sentiãt poetæ adducunt. primo, Epicharmus ait, Laborib⁹ oia nobis dij venditãt bona. Euripides. Fortunas ex laborib⁹ venari oportet. Idẽ. Labor, vt dr gloriæ pater. Idẽ, Laborãtes Deus adiuuat. Labor verò solus citra fortunã sumptus mortales adhuc minimè affligit, labores audẽt boni, timidi nihil vnquã assequunt. Ex laborib⁹ grãtia ꝓuenit hoĩbus. Nullo modo qs citra laborẽ felix eẽ, neq; glãm assequi vllã nihil agẽdo põt. ex qua Euripidis snia Ciceronis est illud. Ois laus ĩ actiõe ꝯsistit, & otiosus nullus quãq̃ deos habẽs in ore, victũ sine labore parare posset. Sophocles. Laborẽ subire oportet eos, q sibi feliciter eẽ volũt. Menãder. Cuncta & labore, & diligẽtia deprehẽdi possunt. Philemon. Quã mihi dulcia sunt priora mala. Nisi.n. tũc laborassem, nũc minimè gauderẽ. Aul. Gel. verba ex Catonis oratiõe ad milites refert. Mementote ũ qd vnq̃ rectè p laborẽ feceritis, labor ille cito à vobis abscedit, benefactũ autẽ semp remanebit. Si qd verò nequiter p voluptatẽ, voluptas repentè abibit, nequiter illud factũ apud vos semp extabit. Virgilius. Labor oĩa vincit. Cicero pro Archia. Nulla.n. virtus mercedẽ laborũ periculorumq; ꝑter hanc laudis & gloriæ desiderat, qua qdẽ detracta, qd est qd in hoc tã exiguo vitæ curriculo tantis nos laborib⁹ exerceamus? Certè si nil animus ꝑsentiret imposterũ, nec tantis se laborib⁹ frãgeret, nec tot curis, vigilijsq; angeretur. Nunc insidet qdã in optimo quoque virtus, q̃ noctes atq; dies admonet, non cũ vitæ tpe dimittẽdã cõmemorationẽ nostri nominis, sed cũ omni æternitate adæquandam. Dauid. Tu dñe laborẽ & dolorẽ ꝯsideras. Grego. in Moral. Sicuti in malis ꝑsens securitas parit dolorẽ, sic in bonis ꝑsens labor ꝑpetuã iducit securitatẽ. & alibi pulchrè dicit. Desidiosus sæpe ingeniũ accipit, vt instius negligẽtię puniatur ꝙ scire contempserit, q̃ sine magno labore adsequi poterat bonitate naturæ, ꝯ verò studiosus tar ditate punitur, vt eo maiora p̃mia ferat, quo magis laborauit. Deniq; Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus, & alij cõplures, q diu vixerũt vsque ad extremã senectã scribẽtes, labores subierũt, finẽque discendi cũ vita fecerũt. Ad quã rem multũ faciet alienæ imitatio virtutis. Nã qsq; bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucidides puer cũ audisset Herodotum senem suã Historiã recitantẽ, collachrymasse dicitur, Demosthenem fabrorũ antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis Trophæa somnũ capere non sinebãt. Alexander Achillis, Cęsar Alexãdri conspectis tumulis, laudis ęmulatione ingemuisse feruntur. Hæc Volaterranus libr. 31. cõmentarioꝝ in Philologia ca. 1. Guill. verò Leporeus Heduen. in suo tract. artis memoratiuę lib. 4. c. vlt. dicit ꝙ ex labore memoria augetur, sensus interiores assiduitate firmantur, eo merces felicitatis diuinæ cõparatur ieiunium. de cõnsecra. dist. 5. Omnia vt iam dictum est, vincuntur. de quo canit poeta.

Labor omnia vincit

Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.

Non igitur immeritò (vt dicit) Licurgi leges iuuentutẽ erudiere, venando, currendo, algendo, ęstuando. Iustus.n. labos honoribus, p̃mij splendore decorat. Vnde Diogenes censebat se sciẽtiã, bonaq; animi nãcisci nõ valere, nisi labori se deuoueret. de quo Horatius sermonũ primo. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus.

QVadragesimanona consid. q̃rit, an otium aliquo modo sit laudãdũ, cũ illud multi exprobrẽt, & ferè oẽs semp otiũ vituperãt. Sed cũ duplex sit otiũ primũ laudatũ, & alterũ illaudatũ, vt amplè scribit Luc. de Pen. in l. j. col. ij. C. de excusat. artificũ lib. 10. Ideo laudes illius otij laudati referã (ꝑtermisso illaudato. de quo ĩ ꝑcedẽti par. in 1. & 29. cõside. dictũ est) eo qa est literatorũ, ac cõtẽplantium veritatẽ, de quo Cato dicebat. Viro nobili quemadmodũ negotij, sic & ocij rõnẽ extare oportere. Hoc itẽ Seneca in epistolis amplectendũ suadet honesto ac prudẽti viro, quo ex actionũ tumultu, tanq̃ in portum se tãdẽ recipiat, vbi sese primũ, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nã semp negotiosis (inquit) tẽpus furtim labi, & hos eẽ q in ambitione vel auaritia iugiter occupati, breuitate tpis queruntur, & improuisos se ad mortẽ trahi nihil oĩno vixisse putãtes. Arist. in lib. de aĩa, inquit. Animam sedendo & quiescẽdo fieri prudentiorẽ. Plutarchus. Sapiẽtẽ decet qetẽ & otium in scientiæ & prudẽtię exercitatione ponere. Non dico eã venalem, ac forensem, sed maximã q̃ nos Deo coniũgat. Socrates dicebat ita instituendam esse vitam, vt ex te, non ex alijs voluptatẽ capere possis. Euripides. Qui agit plurima, plurimũ peccat. qd ambitiosis & auaris maximè accidit. Et denum rõ, ꝙ improbi, ꝓbis rerũ expetiẽtia simul et socrtis ꝑstant. quã.n. qs eligit artẽ, in hac se libenter exercet. quam verò exercet, hanc & probè nouit. Deniq; & Augustini snia in libr. de ciuitate. Nemo bonus negociũ q̃rit, nemo improbus in otio fructuosè cõquiescit. Otiũ, inquit, sanctũ q̃rit charitas, negonum iustũ suscipit necessitas charitatis, quã si nullus imponit, percipiendæ vacandũ veritati. Vñ Grego. in Ezechielem. Contemplatiua vita, (de qua dictum est ista par. in 33. conside.) est charitatem Dei ac proximi tota mẽte complecti, ab oi terrena actione quiesceret, soli desiderio ꝯditoris oibus posthabitis curis inhærere. Idẽ sicut.n. grauiotis est culpę inter bonos improbum esse, sic maioris fuerit laudis inter improbos bonũ se ꝑstare. Idẽ in Regist. Quãto qs ĩ rebus mortalib. occupatior, tãto à Deo remotior. Isidorus de summo bono. Quãto

quisq;

quisq; curis maioribus occupatur, tãto magis vitiis premitur. Mundi.n. amatores nõ solũ stulti ex eo q̃ infima ꝓ summis appetant, verũ ẽt miseri, q̃ ea cũ ærũnis consequant. Aug. vero (vt hẽ in c.q episcopatum. §. itaq; 8. q. 1.) dicit. Itaq; à studio cognoscẽdæ veritatis nemo ꝓhibetur, qd ad laudabile pertinet otium. vbi est textus clarus, q̃ est dabile otiũ laudabile. & facit tex. in c. 1. circa mediũ 23. q. 5. vbi dr. Mali ab inquietudine, mala ad sanitatis otiũ, legũ coertione dirigantur. & de hoc otio laudabili ẽt meminit ciuis & contẽporaneus noster Ioan. de Monthel. in suo ꝓmptuario iuris, in verbo, otiũ. Et ait Bernar. Otiũ est vacare Deo, imò negotiũ negotiorũ, vbi nullũ admittit otiũ. Ideo dicit Apost. Nemo militans Deo implicet se negotiis secularibus. & Seneca in Epist. Crede mihi, plꝰ agunt q nihil agere videntur. Sed, vt dicit Volaterranus lib. 31. cõmẽtariorũ in philologia c. 2. Necessariũ est huiuscemodi viris Aristotelis sentẽtia, rerũ administratorẽ aliquẽ ꝓpè habere, qui res obeat ac curet, vt Socrates Critonẽ, Epicurus Metrodorum, Apollonius Damidẽ, ipse quoq; diis noster Iudã negotio pfecit, Apostoli itẽ alios alij. Vt aũt monachos attingam, ait ibi Volaterranus, Origenes Ambrosium, Hieronymus Chromatiũ habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctũ deflet: vt paternæ domus pręsidium, curarũq; suarũ leuamen. Deniq; Frãciscus Aelia suo quã quã flagitioso ob rerũ experiẽtiã carere non poterat. Sed, vt ibidẽ ipse Volaterranus in c. seq. inqt, ab hoc otio honesto multos præstanti ingenio retrahit metus amittẽdæ dignitatis, & existimationis, q̃ negotiũ sine periculo in proœm. de oratore exoptat, duo qua si difficilia. Et ibi seqt quo ad id otium plerię; diuersis ex causis inducti fuerint, & qualiter multi ex negotiis humanis se in otio posuerunt, & solitudinem amauerũt, de cuius laudibus ẽt ibi videre poteris.

Itẽ pp quietẽ siue otiũ, quo fit, vt nullã molestiam corporis quisquis patiatur sm Aug. lib. 19. de ciuitate dei c. 1. Ideo multi dudũ in seculo militantes post longi tẽporis lassitudinẽ, ob reliquę vitæ reqẽ clericãtur, vt deo seruiãt, & tutiori otio senescant, ꝯsilio optimo ducti, vt ait tex. in l. quisquis emensis. C. de epis & cler. vtiq; possunt in otio & tranquillitate reliquũ tẽpus vitę suæ peragere, vt sonant verba in l. petitionẽ. in fine. C. de aduocatis diuersorũ iudiciorum. & hoc satis prudenter, cũ meliorẽ partẽ eligant, & nullus beatus nisi quietus. ait Tul. lib. 1. de natura Deorũ. Et reqes salũ honesta nobis est nẽcessaria, sicut vestes & victualia, vt patet in l. fi. §. nec i ipsis. C. de his qui ad ecclesiã confugiũt. Etiã quies. ꝯtẽplationis q̃ à iustis viris, maximẽ pfatis corde appetẽda est, & ꝓ multorũ lucro qnq; postponenda est, vt ait tex. in c. 1 scripturis. versi. quies. 8. q̃one. 1. Sed in monasteriis qes, oratio, & labor manuũ debet esse, tex. est in c. de pſentiũ. 16. q. 1. Sic & in ciuitatibus qes in consiliis, oratio in curiis, iustitię ministratio in iudiciis, & labor agricolarũ, & artificũ cõtinue vigere, nõ iurgiis, otiis, spectaculis, aut seditionibꝰ, damnosè vacare debẽt. hęc Luc. de Pen. in l. vnica. C. de gladiator. lib. 11.

Et quo aliqui felicitatem posuerunt in otio, vide per Beroaldum in suo opere, de felicitate.

QVinquagesima consid. laudẽ & excellentiã naturæ perstringit. Et in hoc considera duplicem esse naturã, naturãtẽ, videlicet & naturatã. Natura.n. naturans dicit Deus. insti. de iure naturali. in prin. iũcta gl. in verbo, hinc, & in verbo, matrimoniũ. cũ dicit. Ius naturale est qd natura, i. Deus oĩa animalia docuit. & ꝓ hoc est gl. q̃ est finalis in l. sed & si restituatur. §. fi. ff. de iudiciis. ẽt est gl. in verbo, rerum natura, i. Deus. in §. singulorum inst de rerum diuisio. de hac etiam Ouidius primo Metamor. cum ait.

Hanc Deus & melior litem natura diremit.

Hic mens & causa à Platone appellatur. Vnde Seneca lib. 4. de beneficiis. Nihil aliud est natura quàm Deus. & diuina quædã ratio toti mundo, & partibꝰ eius inserta. Cũ de diuinitate & eius excellẽtia suprà dixerim in prima consideratione huius partis, nõ aliter immoror. Sed de hmõi dist. est glo. melior & clarior in l. respiciendũ. ff. si cert. petatur. q̃ dicit. Est ergo natura naturãs, i. Deus. & ille omnia scit, vt in c. nouit ille qui nihil ignorat. extra de iudiciis. Nã mille anni ante oculos eius tanquã hesterna dies q̃ pręterit. Alia est natura naturata, s. hominis: q̃ pręterita & præsentia tm̃ scit, quã Deus indidit creaturis. (Futura.n. præscire solius Dei est, vt in 26. q. 5. in prin.) & de qua & eius excellentia seu laude dicendum est. Nã natura videtur omnium rerũ fortissima cũ nullę leges eam corrumpere possint, vt habetur insti. de legitima agnatorũ tutela. in fin. cũ dicat textus. Ciuilis ratio ciuilia iura corrũpere põt naturalia verò non vtiq;. facit textus in l. iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt. ff. de regul. iur. Etiã pacto natura colli nõ põt. l. ius aũt agnationis. ff. de pactis. l. abdicatio. vbi gl. optima. C. de patria ptãte. l. eas obligationes. ff. de capitis diminutione. Naturalia.n. diuina quadã prouidẽtia ꝯstituta, semper firma atq; immutabilia sunt. vt dicit textus in §. sed naturalia instit. de iure naturali gẽtiũ & ciuil. de quo p Deciũ in d. regula, iura sanguinis. & p Bernardinũ de Bustis in secunda par. sui Rosarij. serm. 31. in litera l. vbi ponit quo natura est oĩum rerũ fortissima. ita q̃ illud qd natura dedit, nemo tollere põt, nec per quãcunq; artẽ natura tolli potest. prout refert de quodã Asculano poeta, qui ꝯ Dantẽ Poetã tenentẽ opinionẽ contrariã, quod volebat probare exemplo cuiusdã catti qui arte instructus ante eum tenebat lumen qñ studebat, vel comedebat. Poeta Ausculanus in quadam scutula portauit duos mures, quos ante murilegũ dimisit. at ille proiecto in terrã cãdelabro naturã sequens post mures cœpit currere, sicq; natura artẽ superauit. imò dicit Cicero l. 1. de natura deo. Itaq; nulla ars imitari solertiã naturę põt. Qm natura norma legis est. vnde dicit textus in §. minorem insti. de adoptionib. quod ars imitatur naturã inquantũ põt. concordat textus in l. si paterfamilias. in fine. ff. eod. p quẽ textũ decidit Panorm. in c. 1. debitũ. de baptismo. quod nõ debet quis assumi ad leuandũ aliquem de sacro fonte, vt sit pater eius spiritualis, nisi sit maior plena pubertate, s. decimo octauo anno. sicut in simili dr p dictos tex. in adoptione legali, & est ratio secundum eum, quia absurdum videtur eum fieri pa trem

trē spiritualē, q̄ nō pōt esse carnalis. & illud satis innuit ibi tex. in d. §. minorē. dicēs, ꝯ naturā esse vt filiꝰ sit maior, s. tpe, q̄ pater, Et impedimentū naturæ fortius est, q̄ accidēns, vt in §. sed & illud. inst. de adop. & l. sed est quæsitū. §. j. & ij. ff. de liberis & posth. Et, vt ait idē Cic. lib. de Sen. Omnia quę ſm naturā fiūt, habēda sunt in bonis. & lib. 3. Rhethoricorū nouorū docet nos ipsa natura qd oporteat fieri. & vt dicit Menander, Omnibꝰ doctrinis imperat, & oīa dat & colligit natura. imò nunquā aliud natura, aliud sapiētia dicet. vt dicit Iuuen. Satyra 14. At naturā efficientē, gubernantem, continentemq́; Plato vocauit, hoc est opificē. vt refert Cælius lib. antiquarū lectionū. 1. c. 4. vbi plura de natura. vnde Plin. vbiq; naturā parētē rerū opificēq́; appellat. & teste Cęlio, vbi suprà lib. 2. c. 22. Hippocrates naturā appellat iustā, vti Aristoteles eā esse ait, velut œconomū bonū, ac patrēfamilias, quando iustitiæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitq́; vnicuiq; pro dignitate, redundātibus omnino resectis. Et, vt ait Aristo. lib. 1. de cœlo & mundo, Mirabilia naturæ multa sunt. Semper. n. qd melius est desiderat. Idem lib. de gñatione. Nec aliqd frustra. & vnicuiq; qd sibi cōueniēs est dat. lib. 8. naturaliū. & lib. 15. quod infinitū dat natura. & lib. 16. vt dixi ꝙ natura est sicut rectificator, & rector. & 17. ꝙ oē qd facit natura ſm ordinē: ꝙ in multis comprobaui. Qūo ēt in animalibꝰ sola natura vitētibus est ordo, ita ꝙ natura duce errari nullo pacto pōt, vt ait Cic. lib. 1. de legibus. & dat similitudinē l. ꝙ si nolit. §. q mancipia iuncta gl. in verbo, non infamare. ff. de ędili. edic. Itē naturali vitio parcit. tex. & gl. in l. flumināū. §. vitiū. ff. de dāno infec. & c. ad eiꝰ. §. q tñ mulier 5. d. Et naturalia sunt immutabilia, vulgato. §. sed naturalia. inst. de iure nat. & c. & 5. d. i prin. & dixi s̄. amplē i consid. loquē. de iuribus quod illorū præcellat.

QVinquagesimaprima consid. laudē & præcellentiā cōsuetudinis cōplectitur in globo, cū altera natura dicatur, notatur p gl. in verbo, cōsuetudo. ī l. si qs posthumos. in prin. ff. de liber. & posth. & ī gl. cū p rerū. in l. actor. C. de ꝓbatio. Qm̄ ꝯsuetudo bene agendi vertitur in naturā. Salustius in Iugurtha. Mihi qdē oēm ętatē in bonis artibus egi benefacere. Iam ex ꝯsuetudine in naturā vertitur. & Luc. de Pen. in l. missi opinatores. col. 3. C. de exacto. tributoꝝ. lib. 10, vbi dicit, ꝙ oē qd cōsuetū est, est velut innatū. similis .n. ꝯsuetudo naturæ. Vñ ꝯsuetudo est delectabilis appetitus ſm Arist. 1. Ethicorū. & ex ꝯsuetudine vnum quodq́; fit fortius. Tullius 3. Philip. Oē nascens facilè opprimitur, inueteratū plerunq; fit robustius. More etenim priuilegij veneratur, & ppetuò celebratur c. mala. 8. d. vincit interdū ingeniū & artē. &, vt dicit Seneca li. de natura. qō. & ex ꝓuerbiis sapientū. Grauissimum est imperium cōsuetudinis, & eius authoritas est magna. c. cōsuetudinis. & c. in his. 11. dist. & Panor. in c. cōsuetudinis. & ibi Apostil. per tres, aut quatuor colum. extra de consuetudine. & consuetudo vincit, q̄ oīum rerū maxime verborū est, ait Aul. Gellius libro noctiū Atticarū 12. c. 13. Et sicut mři, debet adhiberi reuerētia ꝯsuetudini. vt dixi in cōmētariis nřis sup ꝯsuetud. duc. Burg. i ꝓœ. in fine primæ glossæ. in add. ibi posita: incipiente, & dicit Bald. sed in his nō insisto, cū ibi videri possint, Et vt narrat Bernardinus de Bust. in serm. 31. secundæ partis sui Rosarij. in lit. P. Naturā ēt alterare dr̄ ꝯsuetudo, vt ostendit Auerrois cōmentator sup 3. Phys. dicēs inter alia, ꝙ aliq ita sunt assuefacti comedere venenū, vt esset eis ꝓ cibo, & in nutrimentū ꝯuerteretur. qd & refert Aul. Gel. noctiū Attic. lib. 17. c. 16. Anates ponticas edēdis vulgò venenis victitare. Et Mithridatē Pōti regē medicinæ rei, & remediorū id genꝰ solertē fuisse. Ipsa ēt consuetudo est illa q̄ leges, & statuta, vel confirmat, vel infirmat. c. in istis. 4. d. l. de qbus. ff. de legibus. ideo inqt Tullius in Tusculanis quęstio. li. 2. & dixi suprà, Cōsuetudinis magna est vis. vñ Ouidius in scdo de arte Amādi demōstrās eius potentiā dixit.

Fac tibi consuescat, nil consuetudine maius.

Et, ꝙ consuetudine magis q̄ scripto fiat adoratio ad orientē, notatur in c. ecclesiasticarū. 11. d. de qua suprà in pluribꝰ locis. Vnū nō omittam ꝙ cōsuetudo illorū cum qbus conuersamur, si nō est peruersa, serenda est. vt dicit tex. in c. illa. 12. d. Nam dictat prouerbiū. Oportet amare amicos cū suis cōplexionibꝰ, seu consuetudinibus, vt in c. 41. distinctione. Consuetudines & prærogatiuæ prouincialium sunt seruandæ, textus in lege obseruare. §. antequam. ibi. Magni enim faciunt & c. ff. de officio procons. & legati. facit lege si in aliquam. in princi. ibi, & ferias secundum mores & consuetudinem, quæ retrò obtinuit dare. ff. eodem. & textus in lege vt prophanos. C. de paganis. vbi dicit, quod conuentus ciuium, & eorum lætitiæ, & festa & conuiuia consueta non debent eis interdici. pro quo etiam in §. ne aūt. in proœ. ff. orū. Item consuetudines ecclesiarum sunt seruandæ, vt in c. contra morem. 100. dist. Item & terrarum. vt in c. Ioaunes. de clericis cō iugatis. extra. & l. si fundus. ff. de euictio. & lege circa locationes. C. de loca. & l. si prius. ff. de aqua plu. arcen, Consuetudo excusat à multis, vt est tex. in l. j. C. de exactio. & transla. mili. annonarum. lib. 12. & ibi gl. multas allegat concordan. A consuetudine tamen (licet diutius obseruata) propter vtilitatem publicam licet discedere, tex. in l. vnic. C. de expensis ludorum. lib. 11.

QVinquagesimasecunda cousid. laudem & excellentiam fortunę attingit. In qua aduertēdū, ꝙ summa felicitas ſm Platonem & Aristotelem consistit in tribꝰ bonis. Primò in bonis animi, vt sunt virtutes. de quibus superius in 4. par. Secūdò in bonis corporis, vt sunt valetudo, seu sanitas, & pulchritudo, de qbꝰ ēt supra dixi. Tertiò in bonis externis, q̄ fortunę ascribunt, vt in diuitiis & honorib. De diuitiis dictū est ꝑ parte præced. & adhuc aliquid infrà. De honoribꝰ verò ēt supra in 1. par. Sed testat de bonis fortunæ an hæc fortuna sit felicitas, ita ꝙ sit aliquo mō extollēda. Phil. Beroaldus in suo libello de optimo statu dicit, ꝙ hęc toto mūdo, vt inqt Pli. lib. 2. c. 7, locis oib. oibusq́; horis, oīum vocibꝰ sola inuocat, vna accusat, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, vt cū conuitiis tollitur, volubilisq́; a plerisq;, & cæca ēt existimat, vaga, incōstas, incerta, varia, indignorūq́; fautrix, huic oīa expēsa, huic

huic oĩa ferunt̃ accepta, & tota ratione mortaliũ sola vtramq; pagioã facit. Hanc fortunã deam, qua renuẽte nihil secundũ mortalibus contingere potest, vario ritu diuersis nominibus totus veneratur orbis.

A fortuna fortunatos dicim⁹ felices, quasi fortunę alumnos, aut filios, cui tm̃ tribuere veteres Romani, vt sexcẽtis tẽplis, totidẽq; cognomẽtis fortunã venerarent̃. Nãq; Romæ colebat̃ Fortuna cognomẽto Primigenia, Viscata, Posilla, Fortis, Mascula, Cõuertens, Bene sperãs, Virgo, Barbara: sicut Plutar. asserit in ꝓbleuma & in lib. de fortuna Romanoꝝ, vbi disputat de laude & excellẽtia virtutis ad fortunã. Hinc Theophrast⁹ scripsit i Calist. Vitã regit fortuna, nõ sapiẽtia. Plaut⁹ in Pseudolo. Centũ doctorũ hominũ consilia hæc deuincit dea fortuna. Atq; hoc verũ est, perinde vt quisq; fortuna vtitur, ita ꝑcellet, atq; exinde sapere eũ oẽs dicimus. Maguã (inqt M. Tullios) esse fortonę vim in vtramq; partẽ quis nesciat? Nã & cũ ꝓspero flatu eius vtimur ad exitus puenimus optatos, & cũ reflauerit & retrocesserit affligimur. Simulachrũ fortunæ qđ cũ copia & gubernaculo formarint, Author est Lact. lib. 3. diuinarũ insti. tanquã & hæc opes tribuat, & humanarũ rerũ regimẽ obtineat. cui adstipulatur Horat. q fortonã oĩpotentẽ vocat, cum dicit.

Fortuna omnipotens insipientibus,
Quantum iuris atrox, quæ tibi vendicas?
Euertensq́, bonos, erigis improbos.
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie granat,
Indignos eadem diuitiis beat.

Et de fortuna scripsit Philipp. Beroaldus ad Minum Rosciũ senatorẽ: vt his versib. elegantissimis patet.

Nemo diu rebus confidat Mine secundis,
Nemo diu speret prosperiora dari.
Omnia vertuntur, nec regum regna ducumq́,
Stare queunt, celeri sors trahit ista rota.
Sicut terra vices mutat, rerumq́, colores,
Atq́, annus varia tempora lege rapit:
Vt neq; pura dies omnis, neq; lucidus aer
Semper, & æstatem nubila pellit hyems.
Sicut ludificus boreas fulgentis honorem
Despoliat floris, adoreumq́, decus:
Sic homines fortuna rotat, quodcunq; benigna
Larga manu dederat, mox inimica rapit.
Cæca, vaga, inconstans, incerta, volubilis, illex,
Comis, blanda, potens, trux, violenta, rapax.
Hęc dea non stabilis, varia est & lubrica, & omni
Mobilior vento, mobiliorq́, polo.
Hanc pedibus prisci vates finxere carentem,
Inq́, pila stantem, pennigeramq́, deam.
Hos, vt mater, alit: illos vt sæua nouerca,
Exagitat, fouet hos, his inimica nocet.
Hunc amat, ex imoq́, ad celsa cacumina ducit.
In solioq́, locat, conspicuumq́, facit.
At alium rapit in preceps, qui diuite gaza,
Qui regno fuerat fultus & imperio.
Improba quanta potes, proh, quanta potentia regni
Est fortuna tui, quantaq́, mobilitas.
Quam sit diua tuum numen venerabile, magni
Æneadę ostendant Romulideq́, patres.
Qui te tam multis olim coluere sacellis,
Quam non multa suo templa dedere Ioui.
Maxima barbatam fortunam Roma colebat,
Quòd dat barbatis gaudia, quòdq́, fauet.
Tullius extruxit fortunę templa pusillę,
Quam paruus magnum venit in imperium.
Et viscata dea est, homines quia prendit & arctat,
Anceps vt visco prendere tentat aues.
Est fortuna mala, est conuertens, est bene sperans:
Fortis habet nomen. Mascula culta dea est.
Et tua multiiuga est varia & numerosa potestas,
Sic sunt multa tibi nomina facta dea.
Tu sors, atq; Tychę, modo tu fortuna vocaris,
Te modo naturam, cælicolamq́, vocant.
Quidam te Nemesim memorant, Rhamnusia multis
Diceris: ast aliis Nortia dicta dea es.
Omnibus ipsa locis cunctorum vocibus vna
Carperis, & coleris, prout mala vel bona das,
Ipsa gubernaculum gestas, quia cuncta gubernas:
Et quia tradis opes, copia iuncta tibi est.
Omnes connexi tecum sumus, & tua vincla
Perpetimur cuncti, seruitiumq́, ferox.
Astricta nunc hos, nunc hos leuiore cathena,
Sęua ligas, felix qui iuga laxa subit.
Felix fortunæ quisquis memoraris alumnus.
In cuius gremio mollia membra foues.
At tu cui paulum arrisit dea cæca, caueto,
Ne det fucosas subdola blanditias.
Piscator veluti blanditur piscibus hamo.
Effunditq́, cibos: insidiasq́, parat.
Sic fortuna tibi ronis blanditur, in altum
Tolleris, vt lapsu mox grauiore ruas.
Exemplo tibi sunt Troiana, & Persica regna,
Argoliti reges, Romuleiq́, duces.
Rex Priamus Phrygiæ populis sceptroq́, superbus,
Qui tenuit magnas luxuriosus opes
Occubat infelix: ferro obtruncatur ad aras
Numinis, Hercæi victima sitq́, Iouis.
Darium Persas & Persica regna tenentem,
Qui fuerat regum maximus, atq; ducum,
Vincit Pelleas ductor, Bessusq́, trucidat,
Fortuna ex alto præcipitat solio.
Ponticus epoto rex claudere fata veneno
Conatur, nati Pharnacis arma timent.
Magna fuit quondam diuesq́, opulentia Crœsi.
At seruus Cyri, mancipiumq́, fuit.
Olim Romani Libycum timuere Iugurtam,
Captiuus decorat pulchra trophęa Mari.
Diripiuntur opes Numidæ regnumq́, Syphacis:
Sceptriferasq́, manus arcta cathena ligat.
Quid gemini Atridæ? quorum alter coniugis arma
Sustinet infelix, alter adulterium.
Quid Magnus? quo nil Romana potentia maius
Vidit, qui toto victor in orbe fuit.
Vincitur à socero, fugit ad Nilotica regna,
Septimus Phario dirimit ense caput.
Olim Cecropiis decorata est Hellas Athenis,
Gracia nunc omnis, Cecropidæq́, iacent.

Ædi-

Ædipodioniæ tenuerunt culmina Thebæ:
At nunc Thebarum gloria nulla viget.
Troia fuit pollens Phrygys celeberrima regnis:
Nunc Troia in cineres, versa sepulta latet.
Alta Semiramio fabricata bitumine quondam,
Mœnia subuersa nunc Babylone iacent.
Quid plura enumerem? quondam decus, & caput orbis
Roma, peregrino est subdita pontifici.
Cuncta fluunt, res nulla diu durare maligna
Sorte potest, celerem quæ rotat vsq; rotam.
Ac veluti lunæ facies modo conficit orbem,
Et modo deficiens nocte tacente silet.
Et modo clara micat pernox: modo nulla senescens
Cernitur: & nunquam quo prius orbe nitet.
Sic fortuna facit: nunc pura & lucida fulget,
Nunc obscura latet, nec manet vna diu.

Salustins quoq; Crispus, cùm ait. Profectò fortuna in omni re dominatur. & dicit Bal. in l. si duobus. in 1. col. C. cõmu. de lega. qđ à sñia fortunæ non appellatur. Quia fortuna non habet superiorẽ in hoc mũdo. Hæc dea (vt inquit Horatius) pollens est, vel imo tollere de gradu mortale corpus, vel superbos vertere funeribus triumphos: &, vt ait Ouidius.

Nempe dat, & quodcunq; libet fortuna rapitq;,
Irus, & est subito qui modo Cræsus erat.

Et quanta sit eius potestas satis indicant versus Iuuen. cùm ait.

Si fortuna volet fies de rhetore consul,
Si volet hæc eadem fies de consule rhetor.

Et ẽt Iuuenalis eã dicit collocandũ in cœlo, cum ait.

Sed nos te facimus fortuna deam, cœloq; locamus.

Iõ dicit Bernardi. de Bust. in serm. 31. 2. par. sui Rosarij. litera O. ꝙ maior est potentia fortunæ q̃ stellarũ, cùm de duobus sub eadem cõstellatione progenitis vnum in regno triumphare facit: alterum verò ĩ miserabili seruitute vsq; ad mortem victitare cõtingit. Et, vt dicit Textor Niuernẽsis in sua Officina c. loca deis sacra. Antium maritima vrbs Latinorũ fortunã habuit in honore maximo. Cui ẽt sacra fecit, tẽplũq; erexit magnificum, vnde Horatius li. 1. carminum.

O diua gratum quę regis Antium.

Et ipsam fortunã amplissimè laudat, reprimit, & vituperat ipse Textor in suis Epytheticis. in verb. fortuna. Intm̃ ẽt est laudanda fortuna, ꝙ data paritate in reliqs præferendi sunt bñ fortunati, vt dixi suprà ĩ 9. par. in 45. ꝯsid. Et quõ homines in vno loco sunt fortunatiores q̃ in alio, scribit Cęlius lib. antiqnat. lect. 1. c. 32. dixi etiam suprà in hac parte, in consider. de climatibus, quæ est in ordine 16.

QVinquagesimatertia consider. laudem & excellentiã amoris ꝯtinet. Inquantũ facit ad intentũ huius operis, dicã solum in quo ꝯsistit eius laus, me remittẽdo in reliquis ad Platonẽ, q plura de amore scripsit, & ad Aristotelẽ & Ciceronẽ, qui de amicitia veraciter scripserũt. Inter autẽ alia dicit Bernardinus de Bustis, sermone 31. secũdæ partis sui Rosarij in litera M. ꝙ amicitia est omniũ rerũ fortissima, propter quam etiã inueniuntur aliq mortẽ, subiisse, sicut de discipulis Pythagoræ legitur. vnde Salomon Canticorũ vlt. c. inqt. Fortis est, vt mors, dilectio. & habetur Ecclesi. 6. c. Amico fideli nulla est cõparatio, vñ dicit Aris. 2. Politicorum: Amicitiã qdẽ putamus maximum esse bonum ciuitatib⁹. & Salus. i Iugurtino. Non exercit⁹ neq; thesauri ꝑsidia regni sunt, sed veri amici. Et Tul. lib. de amicitia ait. Ego vos hortor quãtum possum, vt amicitiã oĩb⁹ humanis reb⁹ anteponatis. Et idẽ in 1. lib. de fine bonorũ & maloꝶ dicit. Epicurus qdã ita inqt. Oĩum rerum quas ad beatè viuẽdum sapientia cõparauit nihil est maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius. Et Quintil. lib. 5. declamationum inqt. Nõ repio qd in rebus humanis excogitauerit natura ꝑstanti⁹ amicitia. Et idẽ Cassiod. in li. de amicitia. & ipse Tul. in lib. 1. Rhetor. veter. Maximè bonum est amicitia: plurimę. n. delectationes sunt ĩ amicitia. & dicit Valer. lib. 4. de amicitia, ꝙ deserta est futura vita hominis, nulli⁹ amicitiæ cincta ꝑsidio. Et autor Astrolabij inqt. Omnia dona dei trãscendit verus amicus. Est. n. is amicus qdẽ, q est tãquã alter idẽ. teste Cic. de amicitia. Et sic amicitia habet idẽ velle in licitis & honestis, vt refert gl. fi. in l. latæ culpæ. ff. de verb. & rer. sig. vbi ĩfert ꝙ nõ est amicitia inter latrones & fraudatores, sed fraus & dol⁹; ideo qa rei turpis cã. Et dr̃ amicus ſm eãdem gl. quasi animi custos. & tex. in d. l. dicit amicos appellari oẽs debere nõ leui notitia ꝯiunctos, sed qbus fuerint iura, hoc est necessitudines honestis familiaritatis q̃sita rõnibus. Et ibi ait Cic. ꝙ nihil est tã naturæ aptũ, tamq; ꝯueniẽs ad res, vel secundas vel aduersas, quã amicitia. Principio qs põt eẽ vita vitalis, q nõ in amici mutua beneuolẽtia cõquiescat? Quid dulcius, q̃ habere quo cũ omnia audeas sic loq vt tecũ? qs esset tãtus fructus in ꝓsperis reb⁹, nisi haberes q illis ęquè ac tu ipse gauderet? aduersas verò res ferre difficile esset, sine eo q illas grauius ẽt q̃ tu ferret. Amicitia plurimas res cõtinet, quoquo verteris pręsto adest, nullo loco excluditur, nunquã intẽpestiua, nunquam molesta est. Nam & secundas res splẽdidiores facit, & aduersas partiens cõmunicansque leuiores. Cũque plurimas & maximas cõmoditates amicitia cõtineat: tũ illa nimirũ ꝑstat omnibus, ꝙ bona spe pręlucet in posterũ, nec debilitari aĩos aut cadere patitur. Verũ ẽt iã amicũ q intuetur, tanquã exẽplar aliqđ intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egẽtes abũdãt, & imbecilli valẽt: & qđ difficilius dictu est, mortui viuũt. Tãtus eos honos memoria desiderium proseqť amicorũ. Ex quo illoꝶ beata mors vr̃, horũ vita laudabilis, ꝙ si exemeris ex natura rerum beneuolẽtiæ ꝯiunctionem, nec domus vlla nec vrbs stare poterit. Nec agri qdẽ cult⁹ ꝑmanebit: id si minus certe intelligiť, quãta vis amicitię ꝯcordiæque sit, ex dissensionibus atq; ex discordiis ꝑcipi põt. Quæ. n. domus tam stabilis, q̃ tã firma ciuitas est, q̃ nõ odiis atq; dissidiis funditus possit euerti? Ex quo quãtũ boni sit in amicitia iudicari põt. Sic natura solitariũ nihil amat, sempq; ad aliqđ tanquã adminiculũ annitiť; qd in amicissimo quoque dulcissimũ est. Solẽ. n. è mundo tollere videť, q amicitiã è vita tollũt: qua à diis immortalib⁹ nihil melius habemus, nihil iucũdius, & cõcludã. Vita ĩculta & deserta ab amicis nõ põt eẽ iucũda. Nẽpe & hi q se totos tradiderũt voluptatib⁹ sine amicitia

vitam

vitã eſſe nullã ſentiũt, ſi modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Hic nõ omittã inſerere quod & natura nos docuit de amicitia. Nã Appion doctus homo in lib. Aegyptiacorũ 5. vidiſſe ſe Romæ ſcripſit, recognitionẽ inter ſeſe mutuã ex vetere amicitia hominis & leonis, teſte Aulo Gel. lib. noct. Att. 5. c. 14. cuius verba trãſferre curaui. In circo maximo, inqt, venationis ampliſſimæ pugna populo dabať. Eius rei (Romę cũ forte eſſem) ſpectator inqt fui. Multæ ibi ſæuiẽtes feræ magnitudine beſtiarũ, omniũq; inuſitata, aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia oĩa leonũ, inquit, immanitas admirationi fuit: pterq; oẽs cęteros vnus: is vnus Leo corporis impetu & vaſtitudine, terrificoq; fremitu, & ſonoro, toris, comiſq; ceruicũ fluctuãtibus animos oculoſq; oĩum in ſeſe ꝯuerterat. Introduct⁹ erat inter cõplures cęteros ad pugnã beſtiarũ, Dacus ſeru⁹ viri ꝯſularis, ei ſeruo Androd⁹ nomẽ fuit. Hũc ille leo vbi vidit ꝓcul, repẽte, inquit, quaſi admirat⁹ ſtetit, ac deinde ſenſim, atq; placidè, tanquã noſcitabundus ad hominẽ accedit. Tũ caudã, more atq; ritu adulãtiũ canũ clementer & blãde mouet, hominiq; ſe adiungit. Cruraq; & manus eius ſemimortui timore, lingua leniter demulcet. Hõ Androdus inter illa tã atrocis beſtię blandimenta amiſſum animũ reſtaurat. Paululũq; oculos ad cõtuendũ leonẽ reuertit. Tũ quaſi mutua recognitione facta, lętos inqt, & gratulabundos videres hominẽ & leonẽ. Ea res prorſus admirabilis maximos populi clamores excitat. Acceſſitumq; à Cæſare Androdũ interrogatũq; dicit, cur ille atrociſſimus leonũ vni pepercisſet. Tũc Androd⁹ rẽ mirã narrat. Quũ ꝓuinciã, inqt, Aphricã ꝓcõſulari imperio meus dñs obtineret, ego ibi duris eius & quotidianis verberibus ad fugã ſum coactus: & vt mihi à dño terrę illius ꝑſide tutiores latebræ forent, in cãporũ & arenarũ ſolitudines cõceſſi: Ac ſi defuiſſet cibus, ꝯſilium fuit mortem aliquo modo quærere. Tũ ſole, inqt, medio rapido & flagrãti, ſpecũ quandã nactus remotã latebroſamq; in eam me penetro & recõdo. Neq; multo poſt ad eandẽ ſpecũ venit hic leo debili vno & cruẽto pede gemitus edẽs, & murmura, dolorẽ, cruciatumq; vulneris commiſerantia. Atque ille primo qdẽ ꝯſpectu aduenientis leonis terrorẽ ſibi incuſſum dicit. Sed poſtq̃ itrogreſſus, inqt, leo, vti res ipſa apparuit, ĩ habitaculũ illud ſuũ videt me ꝓcul delitecentẽ, mitis & mãſuet⁹ acceſſit, & ſuſpẽſum pedẽ oſtendere mihi & porrigere, quaſi opis petẽdę gratia viſus eſt. Ibi, iqt, ego ſtirpẽ ingentẽ veſtigio pedis ei⁹ hærẽtẽ reuulſi. Cõceptãq; ſaniẽ vulnere itimo expſſi. Accuratiuſque ſine magna iã formidine ſiccaui penit⁹ atque deterſi cruorẽ. Ille tũc mea opa & medela leuat⁹, pede ĩ manib⁹ meis poſito recubuit & qeuit. Atque ex eo die triẽniũ totum ego & leo ĩ eodẽ ſpecu eodẽq; victu vixim⁹. Nã quas venabať feras, mẽbra opimiora ad ſpecũ mihi ſuggerebat, q̃ ego ignis copiã nõ habẽs ſole meridiano torrẽs edebã. Sed vbi, inqt, vitæ illi⁹ ferinę iã ptęſum eſt, leone ĩ venatũ ꝓfecto, reliq ſpecũ, & viã fermè tridui ꝑmẽſus, à militib⁹ viſus appħẽſuſq; ſum. Et ad dñm ex Aphrica Romã deduct⁹, is me ſtatim rei capitalis dãnãdũ, dãdũque ad beſtias curauit. Intelligo autẽ, inquit, hũc quoque leonẽ, me tũc ſeparato captũ, gratiã nũc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc Appiõ dixiſſe Androdũ tradit: atque ideo cũctis petẽtibus dimiſſũ Androdũ, & pœna ſolutũ. Leonẽq̃ ei ſuffragiis ppłi donatũ. Poſtea, inqt, videbam⁹ Androdũ & Leonẽ loro tenui reuinctũ vrbe tota circũ tabernas ire, donari ære Androdũ, florib⁹ ſpargi leonem. Omneſq; ferè vbique obuios dicere. Hic eſt leo hoſpes hoĩs, hic eſt hõ medic⁹ leonis. Plura alia exẽpla de amore aĩaliũ: maximè delphinorũ, erga hoĩes, & ꝙ delphin⁹ ſit hoĩs amicũ aĩal, vide p Plin. lib. naturalis hiſtoriæ. 9. c. 8. & Gelliũ ĩ noctib⁹ Atti. lib. 7. c. 8. Sed de amore dicam⁹, de quo in auth. qbus modis naturales efficiũť legitimi. §. nouim⁹. coll. 6. dř ꝙ nihil eſt amore vehemẽti⁹. vbi gl. ĩ verbo, vehementi⁹, inquit.

Non frater fratri cum furor ille venit:
Igneus ille furor neſcit habere modum.

Hunc amorem cõmendat Cęlius lib. antiquarũ lectionum. 9. c. 24. vbi ait ꝙ Platonicus Phœdrus magnum eſſe Deũ amorẽ comprobat: apud Deos homineſq; mirandũ: cũ pp alia multa quæ ibi deſcribunť. Amor certè oĩb. ad oĩa eſt ingenitus: & qũo Athenis erat ſimulachrũ amoris, & ei fiebant ſacra multis in locis. Et idẽ Cęlius lib. 12. c. 36. inquit. qđ Phędrus maximorũ bonorũ cãm eſſe amorem pronũciat. Nec ſe inuenire quid melius accidere poſſit adoleſcenti, q̃ optimus amator, aut amatori q̃ amatus optimus. Et eſſe quidem duo quæ à pueritia per oẽm vitam ducere illum debeant. In reb. turpib. verecũdiã, honeſtis ſtudiũ. Hæc aũt nobis neq; diuitiæ, neq; honores præſtare citius põt ac melius, q̃ amor, neq; abſq; his duob. aut ciuitas vnq̃, aut priuat⁹ pclarũ aliqd & magnificum pficere poterit. Nec vllus adeo ignauus eſt quẽ amor non inflãmet ad virtutẽ, diuinũq; reddat, vt viro fortiſſimo par euadat. Nã vim furoréq;, vt dixi, amor amãtib. inſpirat. Quin ẽt ꝑ altero mori amantes ſoli eligunt. Nec viri tm̃, ſed mulieres quoq;, vñ veri amoris veręque amicitiæ teſtimonia ſunt locupletiſſima, vt eſt hiſtoria de Tito Ful. Rom. & Giſippo Athe. viris amiciſsimis, quæ eſt ꝯuerſa ex Boccatio à Philip. Beroaldo in linguã latinã. Laudes amoris cõmemorat in orõne quã fecit de amore ipſe Beroal. vbi ait Socratẽ philoſophorũ fontẽ, quadam olim oratione amorẽ vituperaturum, ob verecundiã pallio caput operuiſſe. Idẽ mox eiuſdẽ laudationes p palinodiã: hoc eſt ꝯriũ cantũ celebraturus, id aperto atq; reuelato capite factitauit. Iõ ibi laudaturus amorẽ alacri aio ita exordiť. Magnus Deus eſt amor, apud hoĩeſq; mirandus, vt philoſophi dixerũt, & ob originẽ antiquiſſimã in primis honorandus. Si quidẽ Heſiodus in theogonia cecinit poſt primordiale chaos repente terram & amorem ſimul extitiſſe. Puto autem eſſe hunc inſitum vnicuiq; eorũ q̃ ſunt, naturalẽ vim, cãmq;, qua eſſe expetit vnumqdq;. &, vt inquit Parmenides, añ Deos oẽs primũ gnauit amorẽ: vnde ab Orpheo (quẽ diuus Aug. inter theologos priſcos annumerat) cognominat⁹ eſt Pranes, ab eo ꝙ ex Chao prim⁹ apparuit, licèt plures amores, vt Veneres, fabuloſè ficti ſint, quos plures ſcriptores cõmẽdarũt. Illis omiſſis amorẽ illũ celebremus (inquit Beroald.) q à Pla-

Platone diuinitus memoratur. Qui virtutes amatorib[9] suis cōciliat, q nos diis amicos facit: dicamusq; eū esse cœlestē, beneficū, pacificū, pulcherrimū, qui mortalibus maximorū bonorū causa est, vt iā dixi. Qui pacē largit hoībus, q ventis reqmē, qui mari trāquillitatem, qui elementa societate conglutinat, qui cunctos familiaritate cōciliat, beneuolētiæ largitor, maleuolētiæ exterminator. Et queādmodū cōiungi vna nō pōt amaritudo cū dulcedine: caligo cū lumine, pluuia cū serenitate, pugna cū pace, sterilitas cū fœcunditate, cū tranquillitate tēpestas: ita cū amore odiū, ira, inuidia, liuor, maleuolētia copulari non possunt. Et queādmodū radius à sole, calor ab igne, rigor à glacie, candor à niue nequeunt separari: ita amore diuelli nō possunt beneuolentia, societas, necessitudo, cōcordia. Hic est.n. amabilissimus amicitiæ nodus, princepsq; ad beneuolentiā conglutinandam. Vnde ab amore amicitia traditur esse nuncupata. Quod est nauigio gubernator, quod in ciuitate magistratus, quod in mūdo sol, hoc inter mortales est amor. Nauigiū sine gubernatore labascit, ciuitas sine magistratu periclitat, mundus sine sole tenebricosus efficit, & mortaliū vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hoībus amorem; solē è mūdo sustulisse videberis, vt superius dixi. Huc adde q hic Deus à nobis oēm rusticitatē amolitur, oīs elegātiæ, oīumq; munditiarū pater est. Vnde venustē Plautinus senex amorē Deū appellat munditiantem, eūq; puris nitoribus ait antecellere. Da mihi hominem efferū atq; truculentum: hunc amor euestigio mollē reddet & māsuetum. Da rudē & rusticanum, statim ab amore fiet ingeniosus & vrbanus. Da incultum, ab amore cultissimus efficietur. Deniq; torpor oīs, segnicies oīs, somnus lethargicus, marcor, squalor: incutia ex amoris cōtubernio eliminātur, in quo industria, grauitas, vigilātia, solertia, cultus, decor cōmorātur: vt de Galeso Cymonæ, de quo vide historiā in latinū è vernaculo sermone cōuersam p Philippū Beroaldū. Sed hic est modus, hæc mēsura, hoc tēperamētū, qđ virtutib[9] adhibetur in amore quoq; adhibeatur: & pcul erit oīs de amore cōquestio. Nā, vt inquit, veridicē Plautinus seruus. Bonū est pauxillum amare sanè, insanè, nō bonum est. Nā virtus ī medio ɔsistit. & in nobis, teste aplō, ordinata debet esse charitas. Et cum nihil aliud sit amor ex diffinitione philosophorū, q̄ fruēdę pulchritudinis desiderium, illū nos amorē laudamus (inquit Beroaldus) celebramus, extollimus, q pulcherrimus est, q ex pulchrorum desiderio natus, pulcherrima plura mortalibus cunctis impartit. Nōne artes, vt ab hoc quasi quodam fonte emanarunt? Nonne hic oīum inuētionum autor est & propagator? medēdi nēpe & diuinādi, & sagittas ab arcu excutiendi disciplinā (amore duce) inuenit Apollo. Texendi artificiū Minerua. Fabricā ærariam Vulcanus. Mensuras & pōdera Phedon. Literas Mercurius. Leges Ceres. Deniq; oēs q partes inuētas vitā excoluerunt, Amore impulsore atq; ductore cōmēti sunt nouas adinuētiones. Nō.n. talia satagēdo inuenissent, nisi talia adamassent. Omitto, vt ait, q p amoris bñficiū aīalia cuncta pgenerantur in terris. Nōne ea quæ inanimata dicuntur, amare quodāmodo existimātur? Hinc magnes ferrū trahit, Succinū paleas, Cecias nubes, & vt inqt Empedocles, Arida terra, amat imbres. Et nemo nō (vt ait Hieronymus) aliquid amat. Deniq; amore constant omnia, augescunt, florescunt, propagantur. Igitur amorem colamus, amorem meritis præconiis extollamus.

QVinquagesimaquarta cōsid. de laude pecuniæ adstruit, quę excellit oēs res mundi. Cùm ei omnia obediāt, vt habetur ecclesi. 10. vbi dicit Salomō, Pecuniæ obediūt omnia, & in c. 7. eodē loco dicitur.

Sicut protegit sapientia, sic & protegit pecunia.

Et in lib. 3. de moribus medicorum dicitur.

Rex regum nummus dominus manet & dominatur.
Et cuncti reges subiiciuntur ei. Vnde dicitur.
Nummus honoratur, sine nummis nullus amatur:
Nummus vbi loquitur, Tullius ipse tacet.

Et vt dicit Cęlius lib. antiquarum lect. 12. c. 68. pecunia dea dicitur. vnde Iuuenalis.

Et si funesta pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Sed, vt dicit Amb. lib. 2. Officio. c. 21. hoc malū iamdudū influxit humanis mentibus, vt pecunia honori sit, & animi hoīum diuitiarū admiratione digni, vt nemo nisi diues honore dign[9] putetur. Nā diues à diuo sit, q diues sit, quasi de[9] nihil idigere vr. vñ, teste Phil. Beroal. i suo opusculo de felicitate. Oēs ferè existimāt summū bonū, seu felicitatem esse diuitias, & solum diuitem esse beatum: primo in testem Horatium afferentes, qui ait.

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum.
Virtus post nummos.

Et in sermonibus cum ait.

Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina humanaq́, pulchris
Diuitiis parent, quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex:
Et quicquid volet.

Cuius sententiæ adstipulatur Petronius Arbiter in suo epigrammate, cum inquit.

Quisquis habet nummos secura nauiget aura,
Fortunamq́, suo temperet arbitrio.

Et paulo post.

Multa loquor, quid vis nummis præsentibus opta,
Eu eniet: clausum possidet arca Iouem.

Hinc iurisconsultus Vlp. in l. bonorū. j. ff. de verb. sig. refert q bona naturaliter dicūtur ex eo q beant, hoc est beatos faciunt, vt sunt diuitiæ, pecuniæ. Beare autē est prodesse. Et ait Tullius, diuitias esse effectrices rerū magnarū, & in primis voluptatū. Pecuniæ neruí sunt bellorū, aurū persuasio est regū. Huic metallo (vt inquit veridicè Apuleius.) Difficultates oēs sunt peruię, & auro adamantinę fores perfringuntur. Dicere solebat Verres, nihil esse tā sanctū, quod nō violari: nihil tam munitū, quod non expugnari pecunia possit. Aurum (vt inquit Horatius) per medios ire satellites & perrumpere amat saxa potentius ictu fulmineo. Philippus Macedonum rex omnia castella expugnari posse dicebat: in quæ modo asellus onustus auro ascendere posset.

Qui ve-

Qui verò pecunias bellorum neruos esse dixerunt, oracula certiora dixisse videntur. Archid. Iacō sociis in quiētib⁹ quantū satis foret pecuniā ad belli administratione: respondit, bellū ordinata non quærit. vnde in summo imperatore hæ res inesse debent. Scientia rei militaris, virtus, autoritas, felicitas, & auri copia, sine qua reliqua manca & mutila esse creduntur, sine quo præclara non facilè geri possunt.

Pecunia magna bonū generis humani existimatur, vt inqt Euripides. Pecunia in honore, paupertas ꝑbro haberi cœpit, vt volūt Salust. & Seneca. Cui.n. diuitię affluunt, huic nihil deesse creditur. Nā, vt ait Horat.

Et genus & formam regina pecunia donat,
Et bene nummatum decorat suadela venusq́.

Hinc in c.sicut hi.in prin. 47.dist. traditur, ꝙ mens mortaliū semper aurū, semper argentū videt: gratius intuetur aurum quàm solem: omnis nostra oratio & supplicatio ad deum aurū quærit: vnde Persius.

Prima ferè vota & cunctis notissima templis:
Diuitiæ crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro.

Et capi debet hic pecunia ꝓ omni re, quæ est vel esse pōt in patrimonio, iuxta tex. & nota in l. pecuniç.j.& in l.seq.& in l. pecuniç 2.ff.de verb & rer. sign. & in c.totū.1.q.3.& clarior est tex.in l.pecuniæ.5.ff. eod. q ait. Pecuniæ nomini nō mō numerata pecunia, hoc est nūmi: sed oēs res tā soli q̃ mobiles, & tā corpora, quàm iura continentur: & hoc largissimè, sed strictè ꝓ pecunia numerata, vt est tex.i c.2.& 3. 14.q.5. sed melior tex. in l.j.C.de probatio. Pretiū aūt nō consistit nisi in numero tm̄, vt in §.itē preciū. insti. de emptione & vēdit. Itē largè pro oī eo ꝙ cōsistit pōdere, numero, vel mensura, vt in l. talis scriptura. ff. de leg. j.& l.ij.§.itē mutuū. ff. si cer.pet.& ita notatur in l.ij. in gl.pe.C.de const.pec.& in d.§.itē mutuū. in gl. in verbo, pecunia.& in d.c.totum.1.q.3. Aduerte tñ ꝙ strictè accipiēdo est de his quæ seruādo seruari non possunt. Bar.in l.j.§.fuit quæsitum.ff. ad Trebell.& i l.interdū. ff.de ꝯditione indeb. & Alex. in l. singularia.in 7.col.ff.si cer.petat.& ibi do.meus Iaf. in j.col. vbi ēt declarat quō capiatur pecunia. Et idē de termino nummus, vt dicit idē do.meus Iaf.in lege nummis in iij.col.ff.de in litē iurando. Et teste Cælio lib.antiquarū lect. 12.c.49. Nummus est qui rebus mensurā infert ac æstimationē, Estq́; medius quodāmodo, cūcta metitur, ac rerū pretia inæqualiū ea mensura ad æqualitatem reuocantur. Quia verò ex lege est, non natura: proinde nūmi prorepsit appellatio à nomo, i. lege Estq́;, vt Arist.inquit, tanquam fideiussor. Quapropter nummum monetā appellauere, ꝙ signo numismatis moneantur, cuius pretij esset. Et licet in aliquibus laudetur pecunia, vt dictū est, tñ in plerisq́; vituperatur, qd omitto, cū sit alienū ab hoc instituto. de quo Luc.de Pen.in l.hi penes.col.ij.C.de agric.& censitis.lib.11.& p Philip. Beroaldū in suo libello de optimo statu. Et teste Blondo de Roma triumphante lib.8. inter alias diuitias & pecunias, laudat illas quæ proueniunt ex agricultura.

QVinquagesimaquinta cōsid.erit de tribus modis regēdi rēpub. seu tribus speciēb⁹ principādi i ipsa repub.& q̃ illarū sit potior melior & excellētior.

Nā primus modus seu prima species regendi seu principādi est regni, in quo vn⁹ moderatur & gubernat ꝑm virtutē: & istū principatū monarchiā vocāt, & est optimus inter oēs principandi modos, & multo antecellit, vt recitat Ant.Flo.in sua sum.4. par.ti. 5.c.4.§.iiij. Repræsentat.n. diuinū regimen, quo tot⁹ mūdus ab vno creatore gubernatur & regitur. Repręsentat ēt ordinationē naturæ ꝑ quā oīs multitudo, & deformitas ad aliqđ vnū gubernās reducit, sicut oīa mobilia ad vnū primū mobile, s. cœli: hæc Flo. vbi s.

Legistæ verò & iurisconsulti alias rationes cōmēdationū huius speciei principādi adducūt. Nā dicit tex. in l.ij.§.deinde qa difficile. versi. nouissimè. ff. de origi.iur.ꝙ ꝑ vnū rectius q̃ ꝑ plures reipublicę ꝯsulitur. Facit tex.in l.iij.§.quāuis aūt. vers. apparet. ff. de adm. tut. vbi dr̄ ꝙ facili⁹ ꝑ vnū tutorē, q̃ ꝑ plures tutela admin. & ibi ratio assignat̄ i gl.in verbo, facili⁹. cū ait,

Segnius expediunt commissa negotia plures.

Hoc & Philosophus 3. Politicorum asserit, q c.11.& 12. decidet viro optimo potius q̃ multis ptātem tribuendā. vide Boheriū in tract. suo de custodia clauiū portarum ciuitatum, allegantem Ægidium de Roma in tractatu de regimine principum. & Bart. in tract. de regimine ciuitatum. & Card. in c.i apib⁹. 7. q.1. vñ diuus Hierony. in psal.146. Melius est, inqt, vnū timere, vt plures nō timeas: q̃ plures timere, vt ab vno sis tutus. Dicebat ēt Homerus, vt eum recitat Æmilius, nō posse bñ rēpublicā geri multorum impiis. Sed & apud Herod. Darius cū de statu Persarum ꝯstituēdo foret ꝯsultatio, pulchra oratione vincit vn⁹ regimē ꝑstare, ita ꝙ ex eius ꝯsilio & sententia, s. ꝙ melior foret status vnius ipse Darius paulo post rex Persarū fuit declaratus. Siqdē ex plurium ēt optimatum gubernatione odia inter ipsos priuatim excitātur in publicum pnitiosa, cū vnusquisq; primus in republica esse velit. Ex talibus aūt odijs seditiones, ex seditionib. cędes existūt. Proinde opus est, vt vnus sit, veluti caput, à quo nequaquā mēbra dissentiant. Et, vt dicit Petr.de Anch.in ꝯsi.suo 339. incip. pro maiori intelligentia. vbi plenè ponit de exordio regū. & dixi s.in v.par.in 1.ꝯsider. ꝙ sicut iura imitantur naturā, vt in §.minorem.instit.de adoptio. Sicut regulariter in membrorū pluralitate est vnū caput, ita ꝙ si plura reperirent capita esset monstrum. l.non sunt liberi. ff. de statu homin.& vbi pluralitas, ibi discordia. ca.qū Adā. de pœnit. dist.2. Sic vnus tm̄ debet esse rex dns in societate. Ideo dicit Apostolus ad Ephe.4. Vnū caput, vnus spūs, vnus dns. facit text. in c.in apibus.7. q.j. vbi dr̄. In apibus dux vnus est, & grues vnā sequūtur ordine literato. Imperator vnus iudex vnius ꝓuinciæ. Nēpe Roma ꝯdita duos frēs simul reges hēre non potuit. In Rebeccæ verò vtero Esau & Iacob bella gesserūt. Ibidē præcipit, vt singuli sint ecclesiarum Epi, singuli Archiepiscopi, singuli archidiaconi, & oīs ordo ecclesiasticus suis rectoribus nitat. facit ēt tex.i c.loquitur.24.q.1.vbi dr̄ ꝙ vnus est Deus, vna fides, vna spes, & vnum baptisma. Hinc habetur Ezechiæ.37. Seruus meus Dauid rex sup eos erit, & pastor vnus erit oīum illorū. Faciunt quæ dicit Sozi.in

consi.suo.165.in 2.vol.col.7.ibi: secundo hæc conclusio ꝓbatur vbi dicit, ꝙ virtus vnita fortior est ipsa dispersa, vt ait Philosophus. Vñ veritas, inqt. Oē regnū in se diuisum desolabitur, & Arist. 12. metaphy. Entia nolūt malè disponi nec bonū pluralitas principū, vnus ergo princeps. ēt plura scribit Fel. in c. quæ in ecclesiarū 32. col. versi. hanc declaratione limita. de const. & Aluar. in c. preterea ducatus. col. 2. de ꝓhibita feudi alienat. in vsibus feudorū. Et amplissimè p Ægidiū de regimine principū. in 2. par. 3. lib. c. 3. & 4. vbi cōcludit melius esse ciuitatē & regnū regi p vnū q̄ p plures. & iste modus nuncupatur Monocratia seu Monarchia, vt dixit q̄ cæteros modos excellit, scilicet Aristocratiam & Democratiam. de quibus p Franciscū Patritium libro de regno & regni institutione lib. 1. titul. 3. Et huius reipublicæ regiæ modi sunt quinq;, vt in politicis Aristotelis li. 3. c. 10. & ibi Faber in suis cōmentariis. quos idē in introductione sua, quā facit in politica Aristotelis sic deducit.

Primus cum vni ob ingentia beneficia, & lōgè pręcellentē virtutem gubernationis summa creditur. Et hic proprius & maxime regius modus est.

Secundus cū vnus non omnium, sed autoritatem belli perpetuam habet.

Tertius cū vnus fm legē & patrium morem, volētibus quidē & æquo animo seruile iugum ferentib⁹, dominorū ritu præest, atque dominatur.

Quartus, cum vrgentibus rebus vnus eligitur, q̄ potestatæ durante dominorū ritu exercet imperium.

Quintus, cū vnus oīum habet ptātem & in ciuitate ī iis q̄ publica sunt, & in iis q̄ foris gerūť, & hi vltimi quatuor modi, scdo loco & min⁹ ꝓprie regij sūt.

Alius verò est modus principādi, seu alius est principatus, qd est regimen optimatū principatū fm virtutē, & vocatur Oligarchia seu Aristocratia. i. piās optimorū in quo aliqui principantur. Hæc verò potestas est minor monocratia, sed superat democratiam, vt dicit Anton. Flor. in loco hic superius allegato. Hanc multū laudat Franc. Petrar. in suo tractatu de inst. rei publicæ li. 1. c. 1. sed forte, qa Floren. & propter eorū communitatē. Hanc ēt laudat F. Patritius Flure. lib. 1. de institutione reipublicę. tit. 4. vbi dicit, ꝙ in ea specie principādi, in qua optimates agunt soli qui in ciuitate cū virtute degunt: quiq; optimi sunt rempublicā administrant, nec multitudinis fauor, neq; diuitię, aut nobilitatis gloria opitulatur: sed honestas illos ad magistratus aut dignitatem prouehit, & credibile est ex optimis optima existere consilia.

Istam ēt administrationē, s. paucorum, valde probat Philip. Beroaldus in libello de optimo statu. Nā ꝙ status optimatium, q̄ dr Aristocraticus, vt inquit, sit optimus noīe ipso declaratur, & exemplis tā recētibus quàm vetustis liquet, & autoritate fulcitur. Sētentia Plautina est in milite. Nemo solus satis sapit. vnde, Ve homini soli, quia si ceciderit nō habet subleuātē. Ex quo fit, vt consultationes plurium bonorum in vnū ꝯspirantes sint salutares, & conducibiles reb⁹ magnis administrandis, Arist. 3. Politicorū. Vno, inquit, duo meliores sunt. & Homerus. Duos ad oīa esse præstantiores. Hinc Agamenon Homericus decē optat consiliarios Nestori ꝯsimiles. Et ita hortabatur Megabyzus, vt gubernatio regni Persarū ad Oligarchiam, i. statim paucorū traduceretur.

Et huius reipub. optimatū quatuor sunt modi, de qbus Arist. 4. Polit. c. 7. & ibi in cōmētario Fabri Stapul. & p eūdē in dicta introductione in ipsa Politica.

Primus, inquit, cū absolute & simpliciter ab optimis viris fm virtutem respublica moderatur, & hāc proprie optimatem rempub. appellant.

Secūdus cū in ciuitatis administratione diuitiarū & virtutis habito respectu ad magistratus euehūtur.

Tertius cū ad tria, diuitias, virtutem, & populum, aut duo, virtutem, & populum, respectus habetur.

Quartus cū ea quæ respublica peculiari noīe dicitur, ad paucorū gubernationē potentia inclinatur, & hi tres vltimi minus ꝓpriè optimates modi dicūtur.

Alius & tertius est modus principādi. seu alia est species regiminis reipublicæ, quæ vocatur Democratia, & est regimen seu gubernatio populi, & est ī quo res agitur ad imperiū multitudinis, cuius nutu leges describuntur, & magistratus oēs eligūtur, & qd pluribus vř, id cōe oīum esse iudicatur. ꝓ quo facit tex. in l. ij. §. nouissime. & §. deinde cū esset. ff. de origine iuris. & in l. j. in priu. ff. de const. principū. & §. sed & ꝙ principi. in prin. inst. de iure natur. gētiū, & ciuili,

Et hui⁹ popularis gubernationis sunt quinq; modi seu species, fm Arist. lib. 4. Politico. c. 4. vbi commētarius Iacobi Fabri, quos breuiter recapitulat in introductione superius allegata modo sequenti,

Primus, cum dñante lege, & pauperes, & diuites æquam habent gubernandi facultatem.

Secundus, cū gubernatione fm legem existēte magistratus & honores à censu & quidem exiguo dispēsantur. l. posita, ut qui tantilla possidet habilis sit ad magistratus obeundos, qui uerò non, inhabilis esto.

Tertius, cum omnes omnino ciues indipiscendorum magistratuum habiles sunt, modo comprobentur idonei, ac lex dominetur.

Quartus, cum lege dominante omnes omnino ciues habiles sunt.

Quintus, cum oēs omnino ad magistratum functiones sunt indifferentes, uerū non lex, sed multitudo dñatur, & hæc deterrima & tyranni simillima popularium spēs, in qua decreta populi plus possunt q̄ leges, & in qua maximè oriri solēt populi ductores q assētātes bñiuolētia & fauore populū quo uolūt, ducūt: quos Græci, demagogos, Socrates fucos appellat.

Hac, vt dicit F. Patricius. lib. de instit. Reipub. 1. ti. 4. Herodotū laudat Othanes cum de instituēda Persarum Republica agitur, eamque nominari dicit Isonomiam, i. quasi iuris æqualitatem, quando inter es Republica in qua multitudo dominatur, quo inter eos iure dirimēda sint. Iubetq́., ut in ea magistratus sorte dicatur q gestorū oīum rōnē reddāt, uultq; , ut omnia cōsilia in cōe referantur & in multitudine omnia sint.

Hui⁹ finis est libertas, nihil magis cupit popularis multitudo, q̄ ptātem uiuendi hře, ut uelit. q̄ quidē libertatē Cicero esse affirmat. Et, ut dicit idē Patricius, libertatē esse dicit naturalē facultatē ei⁹ qd cuiq; facere libet, nisi qd uj aut iure prohibeť, & hāc diffini-

tio-

tionẽ pouit Iustinianus in §.j.inst. de iure personarũ. Et de istis tribus speciebus administrãdarũ specie rũ ornate copioseq; disseruit ipse Philippus Beroaldus in d.lib.de optimo statu.in prin.& tãdé inclinat in hanc partem, q status vnius optimus præstantissimusq; esse credit: vt inclinat aius, rõ suadet, & suia eruditorũ decernit: quorũ autoritas nobis pro rõne sufficiat. Sed vt ad incepta reuocemur subiungit idẽ Patritius paulo post, q alia sunt genera regẽdi Rẽpublicã qm, vt dicit. Nonnunq accidit, vt in aliquib.ciuitatib.soli opifices, & agrorũ cultores dñant: q qm multitudine præstant, nobiliores pellundant, & virtute affectos bonisq; artibus eruditos ludibrio ꝯtemptuiq; habent fieri p fortunã põt, vt eiusmodi ciuitas tuto aliquandiu ac qete se habeat. Sed inclinante fortuna facilè cernitur, q difficile fit cũ eiusmodi hoib' bene agere. qui.n.in agris, aut officinis aluntur oĩum rerũ experiẽtia carent, submissoq; aĩo regunt Nec doctrina, aut genere, aut magnarũ rerũ experiẽtia adiuuantur, & dum nobiliores formidant, temerè oĩa, aut crudelirer agunt, plebs namq; omnis, aut humiliter seruit, aut cum magna crudelitate imperat. vnde M. Tullius in oratione pro Planciõ sic ait. Non est ꝯsiliũ in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia, & sciuditur incertum studia in contraria vulgus.

Et etiam 5, vt nonnullas ciuiles societates soli nobiliores regnant: quorũ qnidẽ imperiũ neutiquã cõprobãdũ censeo. Aduersantur.n.plerumq; plebi, neç societatẽ inferiorẽ æquo aĩo perpeti possunt, vt de nobili Claudiorũ familia legimus. Ex iis penèoẽs aduersus plebẽ adeo violentos, ac ꝯtumaces fuisse cõstat, vt nec capitis quisquã reus ad populũ mutata veste pro uocare, aut gratiã, veniamq; deprecari voluerit. Atq Appius Claudius regillianus cũ decemuir esset legibus scribundis, & virginẽ ingenuã per vim libidinis gratia in seruitutem conaretur asserere, cãm plebi de dit rursus à patribus discedendi. Nec minorem violentiã in plebẽ ostendit Claudia eiusdẽ gentis fœmina, q cũ in ꝯferta multitudine vix in carpento diuehi posset, palã exclamauit, Vtinã reuiuisceret Claudius Pulcher, iterumq; classem amitteret, quo minor turba mihi obuiã daretur. Et quanquã nobiles viri aĩo excellentiores sunt: tñ proniores ad bella esse cernuntur: q quamuis imperia aliquando augeant, plerũq; tñ vrbes funditus euertunt. Lacedæmonij (vt Dionysius Halycarnaseus scribit) aduersa i Leuctris pugna, in qua mille & septingẽtos ciues amiserunt, nunquã amplius ex calamitate ciuitatem cernere potuerunt. Thebani quoq;, & Athenienses ex infelici euẽtu pugnæ apud Cheroneã non modo principatu Græciæ à Macedonibus, sed patria ẽt libertate priuati sunt. Iniquũ præterea esse vr, vt cũ ciuitas ex solis nobilibus extare nequeat, sed longe maior sit reliqua multitudo, soli nobiles imperent, reliqui aũt oẽs famulent. Alimẽta nãq; naturalia agricultura nobis suppetit, mercatura aũt reliqua necessaria. Quo fit, vt neç sine cultorib.agrorũ, nec sine mercatorib.ciuilis societas eẽ possit. Nõigr à publicis munerib. auocãdi sũt, quorũ vsus reipublicę necessari' esse cernit. Sed his muneribus honestandi, quæ facilè p se gerere possunt, vel collegis adiuuandi à quib' eorũ gressus adeo regant, vt nihil incõmodi ciuitas capiat, & iferiores à maioribus non videant oĩno destitui. Mediocres certè q neq; abiecti sunt, neque opulentia nobilitatis nimis exultant longè modestius ꝑsunt. Sed si alterutrũ, necessarium est, vel sola nobilitas, vel sola plebs imperet: lõgè tutius arbitror cũ nobilitate, q cũ plebe agere. Raro.n.turpiter, aut indecorè agit, q maiorũ suorũ laudem secũ periclitari cernit. At ille q p sese ignotus est, & maiores suos lõgè obscuriores habet, paruã admodũ iacturã sibi aliqñ facere vr si deliquerit. Sunt ꝑterea ingenitæ nonnullę virtutes nobilioib', vel eas assequuntur ꝑsuasione maiorũ. Hæc Patritius in ꝑdicto loco: & ibi vide exempla de virtutibus, & gestis quorundam nobiliũ & rusticorũ. Tandẽ ꝯcludit, q ipse est de numero illorũ, q optimã Rempublicã esse dicũt, q ex oĩ genere hoium cõmixta sit ex rõnibus p eũ ibi deductis, & ꝑpea laudat rempublicã Lacedæmoniorũ (sicut & Philippus Beroal.in dicto libello, de optimo statu.in principio) veluti ex Monarchia, Aristocratia, & Democratia ꝯsistentem. Rex.n. apud illos erat pro vnius gubernatione, Senatus pro paucorũ potẽtia, Ephori aũt statũ popularem repñtabãt. Dicit ẽt (licet aliis verbis) Ant.Flor.in loco.s.allegato, q optima politia esset, q ex trib.s.noiatis mixta ꝯstaret. Sic.n.vnusquisq; auidius rempublicã amaret, & ardẽtius statuta seruaret. Si ergo aliq in populo sapientiores ab ipso in Principes, vel ꝑfectos eligãtur, & hi vlterius in regẽ vnũ ꝑficiũt, q iã eis q populo præsit, erit iste Principatus optimus, quia sub ipso Principe sunt aliq Principantes ſm virtutẽ, vñ in oĩa regimina ꝯueniunt. Constat.n.ex democratia.i.ex potestate populi inqnantum ad ipsum pertinet electio Principum. Item ex Aristocratia, ĩ qua aliqui optimates Principantur qui prædicto modo habent vim eligendi. Item ex regno inquantum vnus ex prædictis optimatibus electos tam eis quàm populo præficit.

Hæc vtiq; politia in lege diuina fuit instituta. Nã ex populo aliqui sapientiores eligebant. Vñ Deute.1. dicit Moyses ad populũ, Date ex vobis viros sapiẽtes & gnaros, & quorum ꝯuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponã eos vobis principes. Et hæc erat quædã politia popularis, inquantũ hi maiores à populo eligebantur. Inquantũ verò hi principes populum gubernabant, inferiores causas iudicãtes, erat quasi qdã species politiæ popularis inquantũ optimatũ. Inquantũ verò vnus præficiebatur oĩbus quasi singulariter ꝑsidendo, erat quædam species regni. Et hæc Politia obseruatur apud Venetos, qui habent ducẽ electũ à primatibus & optimatibus, seu ꝯsilio illorũ, qui quidem optimates eliguntur à populo, & illi optimates administrant iustitiã & alia negotia cõitatus & dominij. Ille verò dux præest, & præsidet oĩbus tanquã oĩum & optimatum & populi superior.

Hæc etiã politia seruatur in regno Franciæ, si bene ꝯsideretur regimen ipsius regni: qm, vnus est rex solus in toto regno, qui præsidet oĩbus, & ducibus, & optimatibus, & cæteris alijs qui ei obediunt & subijciunt. Isti verò optimates, q tñ ab eo ordinãtur & cõstituuntur, iustitiam populo administrant; exemplo

Moysi, qui consilio & prouidentia Ietronis eius cognati constituit ex plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus esset veritas, odientes auaritiam, qui iudicarent populum omni tempore, vt habetur Exo. 18. Sic rex Nabuchodonosor constituit Danielem præfectum & magistrum super cunctos sapientes Babylonis. vt est Danie. 2. & pro politia populi habet quælibet ciuitas suum defensorem, qui eligitur à populo. de quo in authen. de defensoribus ciuitatum colla. 3. & in parte præceden. in 5. consideratione. ex quo omnes politię in regno comprehenduntur.

QVinquagesimasexta consideratio. Cum supra proximè tactum est dignius, nobilius, & excellentius regimen esse regni, idcirco nõ immerito indagandum esset de regnis, quod ex ijs excellentius iudicandum.

De regno cęlorum ante dictum est ista parte, in 2. consid.

Narrat August. lib. 16. ca. 17. de ciuitate Dei, tria olim fuisse regna eminentia, insignia, & excellentia, videlicet Sycioniorum, Ægyptiorum, & Assyriorum. Sed Assyriorum (vt inquit) multo erat potétius ac sublimius. Nam Ninus Beli filius illius regni rex (excepta India) vniuersæ Asiæ populos subiugauerat, quæ secundum aliquos dimidiam partem mundi, secundum verò alios tertiam continet.

Sed secundum Danielem, vt habetur Dan. 2. fuerunt quatuor regna antiquitus per quatuor metalla figurata, & hæc dicta sunt & fuerunt præcipua in orbe. s. Orientale, quod fuit Assyriorum, & significatum per aurum. Meridionale, quod fuit significatum per argentum, fuit regnum Persarum & Medorum. Septentrionale, quod significatum fuit per æs, eo quia fuit ęneum. quartum Occidentale, quod fuit regnum Romanorum. Et cum diu fuissent regna orientis illustria, voluit Deus occidentale ferreum, quod tempore esset posterius, sed imperij latitudine & magnitudine illustrius. Quòd sicut ferrum comminuit & corruit omnia alia metalla, sic et illud vltimum regnum comminuit omnia alia regna, vt dicit tex. Daniel. 2. Idque potissimè concessit Romanis ad domanda multarum gentium mala. qui tamen laudis, honoris, & gloriæ auidi consulebant patrię, in qua ipsam gloriam requirebant, salutemque; eius saluti propriæ praeponere non dubitarent, vt dicit Aug. 5. de ciui. Dei c. 15. Romanum imperium, quod ipsi virtutibus promeruerunt, cuncta in omnibus superauit, teste Augu. in predicto loco c. 14. Verum prout dicit gl. Dani. eod. c. 2. sicut in prin. Romano imperio nihil fortius fuit, atque durius, ita in fine nihil erit debilius. Licet dicat Methodius, quod regnum Romanorum magnificabitur super omnia regna gentium, & nequaquam delebitur ab vllo eorum in ęternum. Habent. n. arma inexpugnabilia per quę deficient omnes aduersarij eius, quod verum dici posset de imperio Romanę ecclesiæ, non Capitolij, vt dicit Luc. de Pen. in l. conductores. col. 4. C. de conducto. & procurato. lib. 11.

Quicquid sit hodie inter omnia regna mundi, regnum Fráciæ est excellentius aliis, vt satis amplè deduxi supra in 5. parte, in 30. consider. Nec potest sane dici aliud fuisse præfiguratum, quam illud de quo Danie. in d. c. 2. vbi dicit. In diebus autem regnorum suscitabit Deus cęli regnum quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur. Non. n. est regnum Romanorum, quia Romani non tenent illud, sed Alemani, gens Romanis aliena. Ideo istud est regnum Christianissimum, cum Rex noster Christianissimus dicatur. & de huius regni laudibus & excellentia & etiam Galliæ, vide in predicta 5. parte, in 30. consider. & in hac parte, in 17. conside. Quod etiam satis ostenditur ex dictis Iacobi Bouandi in suo panegyrico post additiones ad Ioannem de Terra Rubea in suo lib. quem intitulauit, Vinea Ecclesię. vbi ait, quod licet sint plura regna in mundo: quoniam, vt ante dixi, sunt tres partes orbis, Europa, scilicet Asia, & Aphrica. Et in qualibet parte sunt plura regna, vt in Europa sunt regna sequentia, videlicet Francorum regnum, Romanorum, Hispanorum, Anglorum, Siculorum, Legionis, Portugaliæ, Aragonum, Nauarræ, Daciæ, Bohemię, Armeniæ, Cornubiæ, Cypri, Sardiniæ, Conachiæ, Muniatuæ, Vrchoniæ. rex Catholicus, Nauarchiæ, Colen. Mamię, Voloegamię, Minoricarum, Scotiæ, Poloniæ, de quibus dixi in d. 5. parte, in 28. consideratione. Et omnia veniunt per successionem præter regnum Romanorum. vt dicit Bal. in l. ex hoc iure. versi. quartò quæritur. ff. de iustitia & iure.

In partibus verò Asiæ sunt hęc regna, scilicet regnum Catalthar siæ, Turnestar, Corasmæ. Consamiæ, Indiæ, Persarum, Medorum. Portiæ, Georgiæ, Sytiæ, Cappadociæ, Eirhyniæ.

In partibus verò Aphricę hęc regna colliguntur, Æthiopiæ, Libiæ, Ægypti, Arabię, Iudęę, Cilicię. & teste eodem Iacobo, reperitur in Europa, Thessaliæ regnum, Macedonię, Thraciæ, Scythię, Mauritaniæ, & Numidię, & ibi multa ex illis laudat, maximè regna Ægyptiorum, Scytharum, Bithyniæ, Syrię, Arabum, Cappadocum, Parthorum, Indorum, Hispanorum, & Italorum laudat, & de eis plures laudes depromit, cum quibus etiam addit vitia, quæ omitto recensere cum sit extra aream. Tamen inter cętera regna mundi extollit regnum Franciæ ex pluribus ibi descriptis: de quibus aliqua dixi in d. 5. parte, & scribit Ioánes Ferrault in suo peculiari tractatu de priuilegijs & insigniis regni Fráncię.

QVinquagesimaseptima consideratio de excellentiori insula múdi percunctatur quæ hic cõmodè inseritur post excellencias prouinciarum cum insulę sint pars prouinciæ. l. insulæ. & ibi glo. ff. de iudiciis. Nempe, vt refert Philippus Bergomésis lib. 1. sui supplementi plures reperiuntur insulę quas describit vsque ad numerum 88. & dicit celebriores & notas: & eas ponit secundum ordinem Alphabeticum laude aliquarum. De multis fit mentio in libro de locorum ac mirabilium mundi descriptione qui est impressus cum Geographia Ptholemæi c. 16. cum quatuor sequen.

Credo quod Britannia, siue Anglia, quę Britannia maior nuncupatur, est excellentior quæ sit in mari Oceano, & illam dicitur permaximá ipse P. Bergomas lib. 4. sui supplementi chronicarum. quæ quidem triangularis est, & ab omni continenti habetur diuisa. Vnde ait Virg. in Buccolicis.

Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

Hęc secundum Solinum porrigitur in longum octingentis passuum milibus. apud eosdem, teste Plinio lib. 2. longissimus dies est 17. horarum. & in Italia est 15. & illorum nox septem resultat horis. Italorum verò nouem. Vnde Iuuenalis Saty. 11.

Et minima contentos nocte Britannos.

Huius autem insulę maxima pars plana & frugifera est, abundat

abundat pecore, auro, argento, ac ferro. In ea sunt fontes calidi, & salubres. Gagates ité lapis ibi plurim^9, optimusq; q in aqua ardet, oleo verò restinguit. Ité Margaritas scribit Pli. li. 9. nasci i ea isula, paruas & decolores. Hanc Gregori^9 magn^9 beatissim^9 Pontifex eo missis Augu. Mileto, & Ioã. monachis, vitæ ꝓbarissimæ viris, primũ ad Chri fidé ꝯuertit. Ibidé Lõdinũ ciuitas, nũc Londra regũ sedes, & copia negociatorũ & lanificij arte celebris est. Narrat & ipse P. Bergomen. li. 12. ꝑdicti supplemẽti, ꝗ cũ Ioan. Anglorũ regi Ludou. Franco. Rex maximũ indidisset bellũ, Ioã. diuino auxilio visurus, statim & Angliã totã atq; Hiberniã ꝓuinciã suã Romanæ ecclesiæ vectigales fecit. Nã centũ auri marchas quotãnis se eidé soluturũ cõpromisit, si ab ei^9 impetu eũ dñs liberare dignaret. Atq; ita victoria diuinit^9 parta, postea aliq̃diu apod Anglorũ reges, hoc votũ seruatũ est. Et idé li. 11. narrat qõo Alidolphus Anglorũ Rex, inter cætera memoratu digna, ob singularé religioné, vniuersã insulã Romanæ eccl. tributariã fecit. Nãq; vt singula dom^9 quotãnis singulos argẽteos ipsi ecclesiæ persolueret.

Hybernia insula Britanniç ꝓxima, dimidio minor q̃ Anglia existimat, spacioq; terrarũ est illa angustior, sed situ fœcundior, gentes hẽt ferocissimas, & bello aptissimas, q̃ pulchro sont corpore et elato, mẽbrisq; robustissimis ac colore cãdido. Equosq; patit, qui à natura suauissimo incessu, & quadã modulatione velut more regio deambulare vñr. Ibi null^9 angnis, aois rara, ac apis nulla. hãc insulã Celestinus Papa ei^9 nominis primus p Patriciũ beati Martini Epi ex sorore nepoté ad Chri fidé cõuertit. autore P. Bergomate in suo supplemẽto chronicarum lib. 4. Et in d. insola (q̃ fm aliquos Hyrlanda dr) teste Baptista Fulgosio lib. de dictis factisq; memorabilib. tit. de miraculis. c. de gẽmis. terrã, coriomq; aĩaliũ in ea natorũ venenosæ bestię deuitant fugiuntq;. Experiẽdo. n. hoĩes didicerunt hæc animalia si ancipiti ponantur, vt vel ea, vel ignes contingant, in ignes ipsos potius se recipere.

Hirlandię verò regio equos habet vectorios pręcipua bonitate, quos vbinos vocant, celeriores Anglicis, quos gradarios dicimus.

Scotia ẽt insula est (eodẽ P. Bergomen. ibidem teste) & est etiam Angliæ soprema portio (quamuis in d. descriptione locorũ dicat ꝗ Scotia eadem est & Hibernia,) sed in Aquilonem versa, quę & fluminibus non magnis, et monte qoodã ab Anglia ipsa dirimitur. Ibidé Brumali tpe vix sol tribus horis super terram apparet. Scoti Hybernorũ amicitia, societateq; plorimũ gaudent. In Scotia et Hybernia plures sunt Metropolitanæ ciuitates quã in Anglia. In hac qppe insula ꝓstat natã fuisse aliqñ arboré miraculosam, seu prodigiosam. s. quandam fluminis ripam, quæ fruct^9 prodncebat ad anatarum auium similitudinem, qui quidem cũ maturitati proximi essent, sua spõte decidunt, & alij in terrã, alijq; in aquam. & qui in terra oĩno potrescũt, in aquis verò demersi, mox aĩati enatare incipiunt, atq; sub aquis & in aera pennis volant, de quo. j. amplè in 80. cõsider. ver. refert etiam.

In mari verò magno mediterraneo credo Cretam insulã esse excellentioré. vnde in descriptione locorũ. s. allegata. ca. 18. dicit ꝗ pars est ĩngens Grecię, & quondã fuit centũ vrbibus nobilitata, vñ & hæc Centropolis dicta est. Creta igit autore P. Bergomen. in suo supplemento chronicarũ li. 3. nobilissima insola, nunc Veneto subdita populo. (Nã Bonifacius Mõtisferrati Marchio illã cũ indigeret peconijs Venetis vẽdidit.) videtur ad principatus totius Græcię fuisse nata, atq; situata. Hæc qppe cũcto iminet mari, cũ & Græci ferè oẽs circũ idé maie sint positi. vñ & in medio mũdi dicit esse posita. Abest à Peloponneso modicũ qd. Et illi à septẽtrione est Ægeum mare. & ab Oceano Ioniũ. A mane añt illi Icareũ est mare. Et ab occiduo Afro abluitur põto. hẽt in lõgitudine. 270. pass. milia. In latitudine 50000. Circuitus verò eius ↄxc. milia pass. cõplectitur. prima (vt Ptol. & Solin^9 referũt) manib. & sagittis claruit, primaq; literis iura ꝯfinxit. Equestres ordines prima ordinauit, ex qua rei bellicæ ꝯualuit disciplina, studiũ musicũ ide phibetur, & in ea ĩceptũ. Est itaq;. in primis siluestriũ capparũ, admodũ copiosa, ceruos nõ hẽt, lepos vulpesq̃e ac alia quadrupedũ noxia aĩalia nulla habet. serpens ibi nullus, nec noctuę aues. Larga est vitibus, & ideo optimi vini, qd Maluaticũ vulgo appellat, feracissima, eo ꝗ mira in ea sit solis indulgentia. in eadẽ aliqñ Labyrinthus foit, memorabile Dedali opus à Poetis decantatum. Maximè ab Ouidio qui ita ait.

Dedalus ingenio fabrę celeberrimus artis.
Ducit in errorem variarum ambage viarum,
Ponit onus, turbatq; notas, & limina fluxu.

Habet & hęc nunc insignem vrbem, s. Cretam, quæ olim Cortina dicebatur, pœnes quam est principatus. licet Gnosum vrbs olim Minois regis regia fuerit (qui primus leges Cretensibos dedit) & Strabonis optimi Cosmographi patria.

Cyprum insulam inter alias famosam esse scribit idẽ P. Bergomen. d. li. 1. & ẽt scribitur d. c. 18. & illa fuit famosa diuitijs, maximè ęris. Ibi enim prima inuentio huius metalli fuit & vtilitas. & Cypri Regni principium vide in d. supplemẽto chronicarũ li. 12.

Rhodos est Cycladũ insularum (quę omnes sunt nume. 53.) prima, & ẽt vrbs i ea pulcherrima, & Metropolis. P. Bergomeñ. in dicto supplemẽto lib. 3. dicit ꝗ hęc insula nongentorum ac viginti stadiorum ambito continetur. In orientali promontorio constituta, inter Asiaticas insulas tertia. Nã Lesbus, & Cyprus maiores hñr ꝗoæ & portubus, & viis & męnibus olim sicut nunc cęteras Asię vrbes superauit. Romanis & Græcis sẽp amica, q̃ cũ libera esset moltis & donis & simulachris excellentissimis claroit. Pręcipnè verò Colossi fama extitit insignita. Statuam. n. illã alij Solis, alij Iouis fuisse tradũt. quã Cares Lyndus statuarios decies septenũ cubitorũ altam ex ære ędificauit. oñ postea Rhodij Colossen. dicti, ad qoos apostolus epistolã scripsit. Fertur aũt quondam hæc insula adeo magno terręmotu ꝯcussa, ut labentib. in illis tectis ĩgẽs quoq; ille colossus rueret, teste Ptol. vbi. s. Nã, ut Solinus autor est, nunquã ita cœlum nubilũ est, ut in Solis Rhodos nõ fit. aurũ Rhodi pluisse ob felicitaté, dignitaté, & antiquitaté insulę cecinit Pindarus, ubi studia artiũ liberaliũ, & in primis ora-

toriæ & legalis facultatis floruerũt,& naualis rei peritia adeo valuit,vt annis multis maris imperio potiretur,& Piratarũ latrocinia sustulerit. Cura illius insulæ diu fuit in manibus religiosorũ militum (q beato Ioãni dicati sunt)vt superius dictũ est in 4.par.in 64. consid.Me tedet nũc de ea loq̃,cũ aut pp ipsorum militũ incuriã,malã custodiã,seu desesionem,aut quia fortè ita deus fieri disposuit pp eorum peccata, aut principũ Christianorum discordias, inter eos tunc existentes, aut aliàs nescio, deus.n.scit. Ab anno dñi millesimo quingẽtesimo.22.sit ĩ manib⁹ spurcissimæ sectæ Turchanę redacta, & p ipsũ Turchã vi oppssa.

Vnũ hic referã,quod ipse P.Berg.lib.13.sui supplemẽti scripsit.ita.n.ait.Ferũt Rhodios quoddã castellũ S.Petri nominatũ munitissimũ habere (qđ intelligedũ possideret à Christianis) quodq; magno sumptu custoditur,quod nõ paruo vsu ipsis militibus & cęteris Christianis, qui.f.in manus Torchorũ inciduot, sępe eo fugientes saluantur. in quo ingentes canes, milites ipsi tenent & nutriunt, quos extra castra omni nocte emittont.de quib⁹ dr, ꝙ Christianos odore solũ cognoscant, eisq; aduenientibus blandiuntur, Turchos aũt latratu ꝓdant,& morsibus insectentur.

Sicilia insula est Italiæ pulcherrima, & de hac Dio sic scribit. Sicilia optima insularũ oĩom antiquitate rerũ cęteras antecellit. Patet in lõgitudine millia passuũ 187.in latitudine 189.& omnis eius ambitus,vt hr̃ in dicta locorũ ac mirabiliũ mundi descriptione 120.clauditur stadiorũ triũ milliũ,fm Diodorũ in sexto clauditur stadiorũ quatuor millium trecentorum & sexaginta.fm verò Solinũ tribus millib⁹ tm̃.Est autẽ Sicilia hęc insula tertis frugifera, q̃ maximè frumẽti fertilissima. idcirco Romani eã suũ horreũ vocauerũt.ꝙ omnibus in rebus cæteris Italiæ prouinciis superior haberet Vnde Cicero in Ver. M. Cato sapiens cellã penuariã reipublicæ nostrę, nutricẽ plebis Romanæ Siciliã nominauit.Ideo Ceres ĩ ea sationis magistra fuit,ꝙ in ipsa primũ semina terræ commiserit. Abundat pterea auro,croco, melle,zuccharo, aliisq; permultis,& non modo fructibus, sed & pecoribus, pellibus,lana,& caseo, cauernis tñ & fistulis penetrabilis, ventisq; & sulphure plena. Vnde & ibi Æthnæ montis extant incendia. Principẽ vrbium Syracusas habet, & Alphæum fluuiũ magnorum generatorem equorum.Achatem lapidem ipsa primum ex Achate flumine protulit. Parturit & mare eius coralium. In ea insula primum est inuenta comœdia.

Omitto Sardiniã insulã in aliquibus partibus felicem,pręcipuè tritico,pascuis atq; pecoribus. ibi oullus Lupus gignitur,neque serpens reperitur vllus.

Itẽ & Corsicã insulam quę abest à Sardinia nouẽ miliũ passib.& quę tpe Plinij (vt ipse attestatur in tertio) ĩ tres & triginta habuit ciuitates,q̃ insulæ feracitatẽ & dignitatẽ prę se ferre vidẽtur.In ea nũc sex extant ciuitates non ignobiles sub archiepiscopatibus Genuensium & Pisanorum ab Honorio IIII. Pontifice suppositę.Hęc ipsa insula pter optimũ vinũ, etiam alios fructus gignit suauissimos, abũdatq; bobus, captis oũib⁹ aliisq; animalibus pp lætissima pabula: & inter cætera canes ferocissimos producit, autore P.Bergomate in d.suo supplemento chronicarũ. lib 4.& de pluribus aliis insulis à paucis diebus repertis scripsit idem Philosophus in d.supplemento lib. 1.Alias autẽ plures insulas excellentes & famosas videre põt curiosus lector in locis præallegatis, & per Cosmographos & alios qui de hac re scripserunt.

QVinquagesima octaua consid.fit de dignitatibus ducalibus & similibus post regalẽ dignitatẽ, quę digoior & excelleotior sit ioter oẽs dignitates ducales Christianorũ. In hac re video multos obstrepere qui suam patriam efferre conãtur. Exaltatã suis ducatus Mediolani,cuius dux habet iura regalia, cũ legitimare possit, vt scripsi in cõmento oostro super cõsuetud.ducatus Burgun.titulo *des successions des bastards*.artic.3.in gl.ab intest.vers. quid autem de ducibus. Qui etiam in suo ducatu æquiparatur imperatori in vniuerso. vt dicit Paulus,de Castro cõsil.225. super primo dubio allegato per Alexand. io consi.ij. in j.volum.repetito in consilio 87. in ij.volum.Franciscus Curtius pręceptor meus in tractatu feudorũ (quẽ sub eo audiui,)in secunda parte,in ij.qoest.principali vbi ẽt dicit, ꝙ Angelus in consilio 194. incipiente,io causa accusationis. dicit, ꝙ comes virtutũ dux Mediolani censetur supremus princeps. Et etiã dux Sabaudiæ, vt scribit Iacobinus de sancto Georgio in sua inuestitura feudali.in gl.prima versi.dubitatur.& Laurentius Calcaneus io cõsilio secundo incipieote,quidã nobilis strenuus vir Anto.io 10. col. & arguẽdo pro ducatu Mediolani, in eo est vnus Archiepiscopus.s. Mediolanensis habens 18.episcopos suffraganeos. s.Papien.Ferrarien.Pergamen. Brixien. Cremonen.Nouarien.Vercellen.Iporien.Taurineo. (nunc verò est Archiepiscopatus) Asten. Aquen. Alben.Terdoneo.Saonen. Albigaoen. Vintimilien. & Placentinum,quorũ decẽ suot in ipso ducatu.Etiam multi comitat⁹,quos nũc tenet dux Mediolani. Etiã maior est in redditu,quã ali⁹ ducat⁹, sed obest cũ plures alij duces eũ præcedere debeant rõne antiquitatis,cum tñ fuerit ducatus effectus anno 1395.& Io. Galeatius filius Gelatij Mariæ fuit primus dux,& antea sub titulo comitis annis 20.ibi rexerat.Purpuratius verò in l.j.nu.225.239.& 633.ff.de officio eius cui mãdata est iurisdi. laudat ducẽ Sabaudię,qui pro certo laudãdus est,cũ sit vicarius Imperij,licet à paucis sit ducatus,cũ esset comitatus. vide per eũdem in rub.ff.de iuris.om,iud.nu.20.Ducatus verò Aquitaniæ,qui olim fuit regnũ, cum regnum Franciæ fuit diuisum,& in tres partes, ideo in memoria pristinæ dignitatis,& ex quo multa alia excellentia habet (cũ habeat sub se plures comitatus,& etiam ducatus, vt ante dictũ est in quinta parte,in 46.coosidiratio.) videretur esse dignior,& laudabilior.

Ex multis ẽt de ducatib.Britaniæ,& Normaniæ.q sunt excellẽtissimæ patriæ, & magni prouentus dici posset. Cum etiã quasi in centuplo excedant redditũ ducatus Burg.ideo videretur, ꝙ siot excellentiores.

Etiam est dignitas seu terra q̃ dicit Archiducatus Austriæ,qui in hoc vr̃ hr̃e quandam pręeminentiam seu excellentiam,vt in d.v.par.in 44.considera. scriptum est,ideo noo repeto, quoniam vnusquisq; suũ lauda-

laudabit cũ tps affuerit, & cũ hęc pars sit satis onerata sufficit mihi laudare patriã nřam. Et qcqd de aliis dicatur, ducatus Burgundię dignior & excellentior iudicat. testis est locuples Philosophus Bergomas in suo supplemẽto Chronicarũ lib. 8. & 12. vbi ait ꝙ illa regio longo tpe sub regibus fuit: sed hodie dignitate regia amissa ducatus titulũ accepit. Cuius duces cæterorũ Christianorũ duces facilè antecellunt. Etiã (vt clarũ est) dux Burgundiæ prætextu patriæ habet maiorẽ dignitatẽ, cũ sit primus par Franciæ. Hinc tenens primũ locũ inter pares Frãciæ. Hinc est ꝙ in ꝯuocatione triũ statuũ Frãcię semper Burgundiones, & Hedui sunt primi post Parisięses, q̃ repñtãt principalẽ ciuitatẽ totius Galliæ, vt scripsi añ in 5. par. ĩ 46. ꝯsid. vbi ẽt dixi ducẽ Burgundiæ in ꝯsilio gñali totius Christianitatis ꝑcedere alios duces. imò ẽt electores impij plurib⁹ de causis. Plus etenim fecerunt ꝓ fide Christiana ipsi duces Burgundiæ, q̃ alij duces Christiani, vt in chronicis patet. Verũ ẽt qa aliàs fuit dignitas regalis, ideo in memoriã & reliquias pristinę dignitatis honor eidẽ debet. dixi ante ĩ loco ꝑallegato. & amplè scribit Feli. in c. q̃ in ecclesiarũ. col. xxix. extra de ꝯstitutio. & in c. sup lr̃is. extra de rescrip. & do. meus Ias. in l. iij. col. iij. ff. de acquir. poss. Purpur. in l. impium. nu. 84. ff. de iurisd. om. iud. Inter comites verò vř ex rõne præcedenti, cũ dux Burgũdiæ alios duces ꝑcedat saltẽ Frãciæ, rõne paritatis seu pareriæ, cũ sit primus Frãciæ par inter duces. Ita ẽt comes Flandrię ꝑcedere debeat alios comites, saltẽ in Frãcia cũ sit primus par ex comitib⁹. Licet comitatus cãpaniæ potius meretur dici ducatus, cũ nõ solũ habeat decẽ barones vasallos sub se, verũ vltra decẽ comites feudatarios & feuda ab eo tenentes, tñ in Frãcia comes Flãdriæ alios ꝑcederet rõne parerię, & sic tres comites pares ꝑcederent alios ꝑter comitem stabilem, de quo añ scripsi in 7. par. in 8. conside. & 9. par. in 13. cõside. q apud nos dř cõstabularius, seu Conestabilis Frãciæ. Sed qa vř solum eẽ offĩñ & nõ dignitas: Ideo pares Frãciæ illi ꝑferendos arbitrarent. vide s̃ in d. 5. par. in 43. ꝯsid. & ẽt ꝙ comites de consanguine regio alios antecellunt. Inter Marchiones pauci excellẽtes, apud nos reperiunt. in Italia verò duo sunt excellentes, & duo in regno Neapolitano, plures verò in Alemania. In Italia sunt marchio Mantuæ, marchio Mõtisferrati, & ẽt marchio Salutiarum: sed inter illos crederem excellentiorẽ esse marchionem Mantuę pp eius antiquitatem, & quia maiores habet sub se ciuitates & subditos, ẽt iura regalia in totum, prout alij principes Italiæ, siue sint duces siue comites. ideo illustris dicitur, & eũ appellat illustrẽ Bal. in cõsi. 195. incip. laudare vos nõ expedit. lib. 2. & ibi vocat marchionẽ Ferrariæ (q hodie factus est dux) magnificũ. & Sozi. in consi. suo 66. incip. visa donatione. col. vj. lib. 3. appellat marchionẽ Mãtuæ illustrissimũ. idem Bal. conf. 359. incip. quemadmodũ. lib. 3. illustrẽ appellat marchionẽ Ferrariæ. Et idẽ vocat marchionem Mõtisferrati illustrẽ ĩ c. cũ ecclã S. Mariæ. col. ij. extra vt lite pendente. vers. sed nũquid, ꝙ illustris dñs &c. Et ita ẽt eum vocat F. Curt. iuni. in consil. 2. incip. vasallus. Et ẽt marchionem de Trans nuncupat illustrẽ Philip. Deci. consf. 269. incip. cõsultus ab illustri Marchione. sed apud nos non sunt tantę pr̃atis & autoritatis, vt in Italia, nec etiam duces, & comites, cùm non habeant in totum iura regalia.

Si abundè q̃ras legere de Ducibus, Marchionib⁹, & comitibus Germaniæ, vide Franciscum Trenicum in li. exegeneos Germanię, vbi de laude & excellẽtia Germaniæ in toto illo volumine scribit. Et ibi lib. 3. c. 62. scribit de archiducatu Austriæ, q tpibus Federici I. Barbarossæ fuit erectus in ducatũ ex Marchionatu. Temporib⁹ verò Drusi et Traiani fuerat regnũ. Sed tpe Federici tertij patris Maximiliani primus se Archiducẽ nominari fecit, & gessit, de quo ante in 5. par. in 45. consid. scriptum est.

Inter principatus verò, qm̃ ẽt est dignitas specialis, puta principatus Orengiæ, Talemont, Achaię, Pedemontium: credo tñ ꝙ principatus Pedemontium sit excellentior. cũ plures sint in eo vrbes insignes, vt est Taurinũ, in quo hodie est Archiepiscopus & vniuersitas multũ excellens in qua studui, vercellæ, mõs Caleri, Susa, & est optimi redditus sub ęstimatione 70. mille ducatorũ & vltra. Habet sub se quatuor comites. de Valpurguus, Plosaschi, Lucernæ, & de sancto Georgio. Et de eo facit mentionẽ Iacobinus de S. Georgio in sua inuestitura feudorum vbi ait ducem Sabaudiæ esse principem Pedemontium: sed parum de dicto principatu scribit.

QVinquagesimanona ꝯsideratio de tribub⁹ Iacob seu Israel q̃ fuerunt duodecim secundũ filios eius. Apocal. 2 t. hic pauca conferet, videlicet nomina, & quæ earum nobilissima erat.

Prima. n. fuit tribus Ruben, à primogenito filio ipsius Iacob. non tñ creuit: quia maculator fuit lecti patris sui. Per incestum quippe dormiuit Ruben cũ Bala concubina patris sui, vt habetur Gen. 35. (ubi etiam enumerantur filii Iacob) quæ erat vera vxor Iacob, non tamen præcipua in honore.

Secunda tribus fuit tribus Symeonis, à qua fermè omnes pharisęi descenderunt.

Tertia verò tribus fuit trib⁹ Leui, à qua sacerdotes sumpti sunt. Et qa sacerdotes & Pharisei futuri erãt primarij autores, qui suis ꝯsiliis iniqs, & falsis ꝑsuasionibus Christi mortẽ procurarent, ideo Iacob eorũ pater in eos sic prophetarat. vt hř Gen. 49. Simeon & Leui Fratres vasa iniquitatis bellantia, in ꝯsilium eorũ nõ veniat anima mea. Et sequitur. Maledict⁹ furor eorũ, qa pertinax, & indignatio eorũ, quia dura.

Quarta fuit tribus Iuda, quippe Iacob pater dixit Iudæ. O Iuda, te laudabunt fratres tui. vt scribitur Gen. 49. Cuius nomen, confitens interpretatur.

Quinta trib⁹ Zabulon fuit, cuius mansio fuit ꝓpe mare mediterraneũ. Hæc trib⁹ mixta fuit Leuitib. idolatris, qd Iacob ꝑdixerat. Zabulõ ĩ littore maris habitabit, & in statione nauiũ pertingẽs vsq; ad Sydonẽ.

Sexta fuit tribus Isachar, quę ẽt prope mare mediterraneum morãs dedita fuit laboribus agriculturę, non vacans ad bella frequenter: qa eorũ terra erat fertilis, & sacerdotibus decimas, & principib⁹ tributa dabant. q̃ sic futurã ꝑdixerat Iacob pater, ingens. Isachar asinus fortis accubãs ĩter terminos, vidit requiẽ quòd

q esset bona & terrā quod optima, & supposuit humerū suū ad portādum, factusq; est tributis seruiēs.

Septima fuit tribus Dan, de qua fuit Sanson, q iudicauit pplm 20. annis, & eū à Philistęis liberauit, qbus tanq coluber formidini fuit, quę omnia Iacob p̄dixerat sic. Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel, fiat Dan coluber in via.

Octaua fuit tribus Gad, cuius possessio fuit cū possessione Ruben. & medię trib⁹ Manassæ possessionibus, vt patet Iosue 13. Quia tñ illa vtiliter transiit Iordanem ante alias, quamuis ad suam possessionem redierit. Illud prædixit pater Iacob sic. Gad accinctus p̄liabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.

Nona fuit tribus Aser, quæ fuit optimo solo constituta, in quo optima queque nascebantur, & ideo de ea pater Iacob p̄dixit sic. Aser pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus.

Decima fuit tribus Neptalim, cuius situs erat in loco valde calido. ideo fructus illic primi erant quasi p̄cones inter alios, ex qb⁹ primitię offerebātur ad diuinas laudes, qd verbis Iacob p̄notatū sic fuerat. Neptalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. quasi dicat velut ceruus cursū velocior sit terra Neptalim in fructib⁹, vō diuinę laudes celebrantur.

Vodecima tribus fuit Ioseph, q̄ in spiritualibus & temporalibus bonis plurimū laudatur, & hoc in ipso Ioseph qui valde in illis creuit, q Iacob benedicēs insinuauit sic. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu.

Duodecima fuit trib⁹ Beniamin, trib⁹ bellicosa nimis, vt videre est in lib. Iudicū. de illa tribu fuit Paulus apostol⁹, q primo quasi lupus rapiēs Christi oues ad torturas, tandē ɔuersus plurimū ampliauit gregē dominicū. de quo Aug. vult ꝓphetiam Iacob intelligi q̄ est ista. Beniamin lupus rapax, mane comedet p̄dā, & vespere diuidet spolia: vt hr̄ Gen̄. 49. sic & p̄dicta quæ prophetarat & anunciauit Iacob pater filiis suis, scribuntur in dicto loco.

Inter istas duodecim trib⁹, tres trib⁹ Leui, s. Iuda et Ioseph fuerūt eminētiores. Leui, s. i legis iterp̄tatione. Cuius sniæ in arduis & difficilib⁹ legis Dei mandato stabāt alię tribus iuxta scripta Deute. 17. vbi hr̄. Si difficile & ambiguū apud te iudiciū eē p̄spexeris īter sanguinē & sang. cāā & cām, leprā & nō leprā, & iudiciū itra partes tuas videris verba variari, surge & ascende ad locū quē elegerit dñs De⁹ tu⁹. veniesq; ad sacerdo. Leuitici gñis, & ad iudicē q fuerit illo tpe, q̄resq; ab eis, q indicabūt tibi iudicij veritatē, & facies quodcūq; dixerit, q p̄sunt loco quē elegerit dñs.

Tribus verò Iuda regia dignitate pręcellebat. vt id expresse habetur 1. Paralipomenon 5. Porrò Iudas q erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt.

Demum trib⁹ Ioseph in possessione sui p̄ris Iacob primogenita tulit, & si penultimus natiuitate fuerit, patet quia Ioseph dono accepit à p̄re vrbē Sichē, vel Sicar cui dixit moriēs pr̄, vt scribit Gene. 48. Do tibi partē vnā extra fr̄es tuos, quā tuli de manu Ammorrei i gladio, & arcu meo. Ad idē facit qd dr̄ 1. Paralipomenon 5. Primogenita autē reputata sunt Ioseph.

Omissa autem tribu Ioseph, cui primogenita in possessione concessa fuerunt, tribus Iuda & Leui cōparandę veniunt in nobilitate.

Et reuera si ɔferat trib⁹ ad tribū dūtaxat, sine sacerdotalis ordinis ɔsideratione, qppe nō oēs Leuitę fuerūt sacerdotes, sed Æronitæ tm̄, tribus Iuda p̄ cęteris clarior est, ēt tribu Leui, qd ꝓbatur sic moltipliciter.

Primò in benedictionibus qbus eandē Iacob ante Leui cumulat sic, in laude & honore q virtuti debet, vt hr̄ in loco sæpius allegato, s. Gen. 49. Iuda, te laudabūt fratres tui: deinde in fortitudine. vt eodem loco sic dicitur. Manus tuæ in ceruicibus inimicorū tuorū. qd potissimè in Dauid impletum est, q fuit de tribu Iuda, & alij reges in Ierusalē post eū. Subinde in exhibēda reuerētia præfertur Iudæ tribus sic, vt ibidē subiungit. Adorabūt te filij p̄ris tui. demū in successione, qm̄ de tribus Iuda Christus vēturus erat, & venit, s̄m illud ibidē prophetatum. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentiū. & habetur ad Hebræ. 7. Quę promissio etiam Dauidi facta bis verbis, vt in psal. 131. De fructu vētris tui ponā super sedē tuā. Accedit q in tribu Iuda fuit vrbs sacerdotalis, vtpote Ierusalē. Et trib. Iuda in fide perseuerauit cū tribu Leui. trib. Iuda post Moysem p mare rubrū prima intrauit. Et post morte Iosuæ ipsa tribus Iuda prima ꝑcustodia terræ promissionis bellū gessit s̄m illud Iudic. primo. Dixitq; dñs. Iudas ascendet, ecce tradidi terrā in manu eius postremò patet excellentia tribus Iuda in ordine offerentium in tabernaculo, qa diuino decreto tribus Iuda præcessit, iuxta illud Numeri 7. Primo die obtulit oblationem suam Naason filius Aminadab de tribu Iuda.

Verum si ɔsideremus tribum Leui, vt sacerdotalē tribū, qa à Leui sacerdotes assumebant vti accipi vr̄ in lib. numeroꝝ. Numeri primo ibi, Tribū Leui noli numerare, neq; pones summam eoꝝ cū filiis Israel, sed constitues eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad ceremonias prinet. Vbi alię tribus ad bella segregatæ sunt, tribus Leui. i. sacerdotalis ad diuinum ministerium reseruata fuit.

Et sic ex his tribus Leui, i. sacerdotalis fuit oīum nobilissima & à Deo electa. facit. c. solitæ. de maio. & obe. c. plurimos. 82. dist. & hoc patet p illud qd dixit Deus Moysi. Exo. 28. Applica quoq; ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel: vt sacerdotio fungantur mihi. Et sequitur. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem. quod de tribu Iuda nusquam legitur.

Præterea sacerdotes tribus Leuiticæ erāt sacris dati perpetuò, sacri populoꝝ duces, sacra dātes, i. sacramenta. & sacra docentes, i. legem Dei, s̄m id. Eruntq; sacerdotes mihi religione perpetua. Exo. 29. Et quia Saul, nec sacerdos, nec de Leuitica tribu attētauit offerre holocaustum ɔ diuinū & Samuelis mādatū, audiuit. Nequaquā regnū tuū vltra ɔsurget 1. Reg. 13. quod in pœ̄nā factum fuit. Quippe Saul infra sacerdotalem dignitatē erat, præsumpsit supra officium suū.

Eo modo rex Ozias cū esset de tribu Iuda, quia nō erat sacerdos, dum p̄sumpsisset adolere incensum in

conspectu dñi Dei, cōtinuo lepra est percussus. 2. Paralipomenon. 26. Et id ad dignitatem tribus Leuiticę. i. sacerdotalis accedit. Quia labia sacerdotis custodiūt sciam, & legem requirent ex ore eius. Malac. 2.

Demū, vt ɔcludat ꝑ hac par. Leuitica trib. ab alijs tribubus, et à tribu Iuda decimas sumebat, & hoc diuina autoritate, iuxta illud Nume. 18. Filijs aūt Leui dedi oēs decimas Israelis, in possessionē ꝓ ministerio quo seruiūt mihi i tabernaculo fœderis. Hac rōne ꝓbat Paulus ad Hebr. 7. ꝙ Melchisedech fuit maior ip so Abrahā, qa decimas assumpsit ab Abraham, & simili mō oblationes, Ge. 14. Et ppea non habuit Leui partē, neq; possē cū strib. snis, qa ipse dñs possessio rei est. Deuter. 10. & 18. Hoc postremū clarè ostēdit sacerdotalē tribū fuisse omni alia trib. digniorem, qa alijs tribubus benedictionē dabat, & à nulla bñdicebatur. Modo ex Pauli snia, vt ad Hebr. 7. fine vlla con tradictione, quod minus est à meliore benedicitur, quod recitatur in c. denique. 21. distin.

Et sic constat sacerdotalem tribum omni alia nobiliorem, prout sacerdotalis est.

Sexagesima ꝯside. quarundā ciuitatū laudes & dignitates expromit, & q̄ inter eas potius sit extollenda. De oībus ne dicam plurib. laboriosum, & fortè tædiosum foret recensere, cū in tractatu de locis, ac mirabilibus mundi, qui est impressus cū geographia Ptolemæ. c. 14. de laude plurimarū & de earun dē origine videri pōt. & p Philippū Bergomatem in suo supplemēto chronicarū in suis locis oportunis, qui plures nobis notas copiosè & elegāter laudanit. Item Ausonius poeta Gallicus suis versibus illustrauit Romā, Cōstātinopolim, Carthaginē, Antiochiā, Alexādriā, Treuerim, Mediolanū, Capuam, Aquileā, Viennam, Emeritam, Atheniensem, Catinam, Syracusanā, Tbolosam, Narbonā, & Burdegalam, ex qua natus fuit. Philipp⁹ Beroal. in orone q̄ habuit in enarratiōe Iuuenalis et Salustij, aliquātisper laudat Romā. Ipsa. n. intitulatur caput orbis terrarū, vt est tex. in l. nemini. §. qm̄. C. de ɔsulibus & non spargendis, &c. libro. 12. & l. 1. §. sed & si q̄. C. de vete. iure enucleā. & caput omnium ciuitatū: vt in §. fi. iuncta gl. instit. de satisd. tutorū. & omnium nationum: vt est tex. in ca. beati. 2. q. 7. & qūo aliis pluribus nominibus nuncupatur & illustratur. glo. est ad hoc expressa & notāda in verbo, anterior. in auth. vt ecclesia Romana centū annorum, &c. in prin. colla. 2. & de ea alibi.

Ioannes Ludo. Vinaldus de Monte Regali in suo opere regali. in tractat. de magnificentia Salomonis, amplè laudauit Hierosolymitanam ciuitatē, quæ dicta fuit Hierusalem, & ibi de eius constructione.

Pyrrhus in suis orōnib⁹ laudauit Aureliā. de qua iurisconsult. Marcellus bis fecit mentionem in l. qdā in testō. ff. de leg. 2. De ciuitate Parisiensi, vide de laude illius per Textorem Niuernen. infra officina. in Cornucopie. in litera P, in fi. Et etiam nouissimè Iacobus Capellus habuit orationem in vniuersitate Pictauensi in laudē ciuitatis Parisianæ. Leonardus Aretinus librū vnum de laude Florentiæ cōposuit. & Sabellicus Panægyricū rerum Venetarum. & ita plures de aliis multis ciuitatibus. Addo quod dr̄ cōiter in Italia pp celebritatē, Roma sancta, Genua supba, Florentia pulchra, Mediolanū ciuitas populosa, Venetia diues, Bononia pinguis. Quemadmodū dr̄ vnus Deus, vna Roma, vna turris in Cremona, & vnus portus i Ancona, quē portū nūc mirū in modū auctum Adrianus impator extruxit. Omitto multa q̄ adduci possent, qūo vna ciuitas est maior alia, vt ciuitas Metropolitana est maior altera, quoad dignitatē: vt dicit Bal. in l. si duas. i fi. ff. de excus. tut. Et ciuitates ꝓpriè appellātur q̄ hn̄t epm. c. cpi. 80. d. ca. 1. de priuileg. de istis amplè p Bar. in extrauagan. qm̄ col. ij. p doc. in c. si ciuitas. de sent. excō. l 6. p Archid. i. c. statutū. de rescrip. eod. lib. 6. vbi dr̄ ꝙ cāę cōmissæ à sede apostolica in ciuitatibus aut locis insignib⁹ agitādæ sunt. In Frācia verò appellamus ciuitatē villā, rus verò villaginm. sed nullus vsq; ad hęc tpa inuentus est, q̄ hanc nostrā antiqtissimam, strenuissimā, decantatissimā, inclitāq; ciuitatē Hedua nā laudauerit. Vnde mecum sępè sum miratus veternosam Celtarū incuriā, q̄ priscorum tpum maiestatē nō tā obliti q̄ eius aspernati meminisse sua tm̄ secula curāt, dignātur, obseruant. Habet tn̄ ad Eudoxā stimulos probata vetustas, & solicitus nostri tpis boībus calcaria priscorū ætas adhibet. Quot Babylon, quot Thebæ, quot Ilion, quot Spartæ, quot Roma, quot Athenæ in pclara rerū facinora, nō solum priuatas: sed & barbaras ciuitates egerūt, induxerūt? quas partim magnis deletas incēdiis, & partim laceris resurgentes vestigiis antiquæ maiestatis suę lr̄is ętate seruata viuere cernimus. Troia corruit, cecidit Corinthus, flagrarūt Solimę, periit Milesia, vellitur Sagūthos, q̄ suorū ciuiū clades funestas, vulsa mœnia, raptos honores, hac vna tm̄ pensatione bearūt. Quod q̄ florētissimę suę ętatis amplitudines, magistratus, origines & impia scriberent, vel anteq̄ ruerēt reliquerūt vel paulopost instauratæ perierūt. Habet suū Iudęa Philonē, Solima Iosephum, Thucididē Athenæ, Phrygia Dathetem, & Pindarū Thebę. Sola hęc infelix Hedua, q̄ sui nondū genuit ɔmēdatorē, neq; ꝙ īgenia sed labo's & studia desunt. Quę prima fuit, q̄ scda, q̄ tertia, tam inclitę ac vetustę ciuitatis ętas. Cui⁹ arcē (Bibractē ferunt) oīum q̄ mūdus hēt, longè maximum ac copiosissimum oppidū Cęsar edocuit. O Heduā prolis mandubiæ decus, Per sarum dogma, Plasim Insubriū, Celtarū caput, & Bistoniæ gentis fortissimū robur. Quis tuos canet Hedua triūphos? qs tuū à Samothe genus? quis stantes quōdā tibi marmore turres? tua vbi maiestas? vbi pacta primū cum Penis, mox cū Romanis fœdera? hæc sopis nimiū, nimiūq; sopit in te Cabillini seu Cabullini rebellio, Araris ɔtentio, Sequanorum irę, Arnernorum factio, Rhenaniēses, Biturigū anror, & Allerigenum cognata necessitudo. indoleo, vt quę totius Galliæ princeps iclitissima Panearpiā facultatū Thiarū quondā gesseris, orbata mō & ruinis, neminē adhuc alueris q̄ te viduā vllo vel encomio vel cōmiseratione soletur. Miserum herclè, Magna tn̄ & nobilis impēdio gentis Heduanę potentia, q̄ quasi fax ardēs in totum orbē succensa, per freta, per amnes, per scopulos, p præurupta alpium discrimina, Eurū, Aquilonē, Austrum, Zephirumq; brachio nunquā cedente

remensa,

remẽsa,Vmbriã statuit,domuit Phrygiam,Scythiam auxit,Thraciã diffudit, terruit Macedoniã, Iberiam strauit,minuit Italiã,Hal satiã struxit, Lusitaniã pressit,occupat Asiã, & parẽtis Herculis metas trãsgressa.qd Socrates,qd Plato,qd Pythagoras,qd Empedocles à Caldęis Ægyptiisq; edidicerunt,Persas añ docuerit,quã sciret Athenę.Nec si magiã, poesim,rhythmos,mathematicẽ,astrologiã,musicẽ, & vtranque philosophiã statim sibi Græci inuentã pdicẽt,diuinarũ atq; humanarũ sciẽtiarũ Hedua parẽs,& ꝓtologia Gręcis inuitis nõ desinet appellari. Tollat suos Ægyptus ꝓphetas,Persia magos, India gymnosophistas, augures Roma,Ida curetes, velut oium q̃ in humanarũ mentiũ captu sunt vates an tiloquos. Celtarum tñ (quorũ Hedua princeps) si Samothęos, Druydas, Magos,Sarronidas,Vaties, Bardos, & Choribantas Heduorũ sacros ꝓgenitores & ꝯsanguineos discussetimus, lrarum inde & philosophię magnũ quoddam mare solis primũ Gallis nauigabile i totũ orbẽ exundasse credamus: sine qb⁹ (vt cũ Moyse loquar) terra erat inanis & vacua.Et in quorũ solus dñi spiritus ferebat' tũc sup aquas,vt elegãter elucidat & adaperuit Claudius musard Heduus,vir bonarũ lrarum in sua chronica Samotheorũ.Heduos aũt principes Celtarũ extitisse satis autumat & asserit Cæsar in suis cõmẽtariis.idcirco nullus sanæ mentis hæsitaret, quin Hedui fuerint illi Celtæ,q pdicta oia fecerũt,& ẽt de qb⁹ Symphorianus Cãpegius i suo lib. de memorabilib⁹ mũdi,vbi de origine Celtarũ & eorũ religione et lris.quos Celtas,authore Beroso, cõdidit Samothes. Fuit.n.Samothes frater Gomeri atq; Tubalis ex Iapeto pře,à quo primũ Britones inde Galli Samothæi dicti fuerũt,& pcipuè philosophi atq; Theologi sectatores eius.vñ Diogenes Laertius in principio de vita philosophorũ.Philosophiã,inqt, à Barbaris (qd verbũ nõ ꝓtulit citra inuidiã) initia sumpsisse cõplures authores asserũt. Cõstat.n.apud Persas claruisse magos, vt dixi, apud Babylonios & Assyrios floruisse Caldęos,apud Indos gymnosophistas, apud Græcos philosophos,apud Ægyptios ꝓphetas, apud Celtas & Gallos Druydas,& q Samothęi dicunt. Qui, teste Arist.in magico & Secione in 22.libr.successionum. Diuini atq; humani iuris fuere peritissimi, ob id religioni deditissimi,ac ppea Samothæi appellati sunt. Quare,vt cõplures authores tradũt,philosophię initiũ & lrarum simul, non à Græcis, sed antiquissimis Samothæis emanauit.Ergo qm̃ Galli vtebantur lris, qb⁹ & Græci,vt testat' Cæsar lib.6.cõmẽtariorũ,easq; à Samothe pře Dite habuerũt,vt ibi dicit.Necessario est fatẽdũ,vt nõ à Cadmo: sed à Gallis, tã Galathæ q̃ Meones & Gallogręci, totaq; simul gręcia easdẽ habuerũt:argumẽto sunt q̃ authores ꝓdũt. Xenophon lib. de equiuocis tpm & Archilocus sic dicẽs, Græci Barbariẽ quãdã vetustã & nõ Phenicã ferebãt, ya nihil Phenicũ hñt,vt cernimus,sed Galatharũ & Meonum figuras retinẽt &c. & Iosephus cũ plurib⁹ aliis. Berosus vero notat qd anno quarto Nini à quatuor Saturnis gestũ sit. Tres.n. Saturni, Tubal Hispanus Samothes Gallus,Thuscõ Germanus regna sua legibus,formãt.Quartus verò Saturnus Cameses qui ab Ægypto colonias in Thusciã aduexerat, eȝ Thuscos iam legibus & lris à Comaro formatas corrumpere satagebat magica & vitiis. Vñ Diodorus ait i quarto. huc Saturnũ filiũ cœli,qui regnauit in Italia, Sicilia, & Lybia fuisse summa impietate & auaritia pditum. Quòd verò his tpib⁹ lræ & carmina apud Gallos essent, nõ solũ ex Beroso Chaldæo, sed ẽt ex aliis pdic Samothes quoq; cognomine Dis, lras sagas dedit, q̃ Phenices erãt,à qbus Græci suas formauerũt, quas pricipio Galatis & Meonibus tradiderũt.Galli à Dite disciplinas nacti ẽt vsq; ad sua tpa eas retinuerũt, vsi lris quibus & Græci. Xenophõ quoq; dicto libro de equiuocis,ait Cadmũ itulisse Gręciæ lras similes Galathis & Meonicis magis q̃ Phenicib⁹.igr añ Cadmũ fuere lræ, philosophia, carmina, theologia, & leges Gallis,maxime apud Celtas,& p multa secula & ętates.Nã,vt dicit ipse Archilochus i libro epithetorum de tpib⁹. Græci à Cadmo lras habuerunt, q̃ Homero iudicio totius Gręciæ, eximio poetarũ habito Olympiade 23.& à Troię excidio anno 50.& q fuit añ Romã ↄditã annis circiter 160.soli ius tributũ fuit emẽdãdi caracteres,& noia,linguãq; grecã.Quę ipse Cadmus Samotrax ferè barbaro & plena ruditate attulit sub excidiũ Troianũ cũ rursus eẽt à fuga,quã inierat, ob certamẽ. Hic ergo Homerus reformauit pdictos caracteres & grãmaticę pcepta grecis primus dedit cũ antea quisq; sermone scriberet & loqueretur vernaculo,quẽ ẽt Italia, q̃ & magna Gręcia suscepit.Nomẽ aũt (vt cõtinuetur materia) arguit à Sarrone duce Sarronidas dici Gallos doctos,de qbus libr.6.Diod. scribit ample. Sane nõ est ęstimãdũ aũ Sarronem nõ fuisse lras & theologiã atq; philosophiã apud Gallos cũ s̃ probatũ fuerit ea extitisse Samothęi tpe, sed vt ipse Berosus ait.Nõ erãt gymnasia publica, q̃ sola mitigãt humanã ferociã.Nã dicit ipse lib.5.ꝙ tpe Zanei Nynię filij qdẽ Semiramidis,& ẽt tẽpore quo Osyris agriculturã docere mortalibus cœpit. Apud Celtas Sarron,qui,vt contineret ferociam boium, publica literarum studia instituit, vnde apud eosdẽ Celtas à Samothe sapientia,à Dryo philosophia,astrologia,et augurandi scientia. Carmen vero & musica à Bardo rege primo inuenta fuit,& Celtis edocta.

Vnde redeundo ad ciuitatẽ nostram,certum est ꝙ cũ ipsa fuerit prestantissima & pręcipua in ea Gallia celtica, qd totius celticæ galliæ principatũ obtinuerit:& sic litterę primò inuentæ & edoctæ fuerunt in hac ciuitate potius q̃ in aliis. Nã, vt cõiter videmus in ciuitatibus primariis & principalioribus seu capitalibus,doctores & litterati inhabitãt & morantur, vt in ciuitate Parisiensi, quę est caput totius regni Franciæ, vbi peritiores vt plurimum resident, ibiq; artes profitẽtur in omni scibili, dẽpto legali studio.

Facit ad prædicta, quia de iure in ciuitatibus & nõ in castris studia generalia deberẽ esse, vt in proœ. ffotũ.§.hæc autem tria,& in l. vnica. C. de studiis liberalib. vrbis Romę.lib.11. & ibi glo. & Io. de Platea post Bart. notant. & etiam glo. in verb.Bononię. Io.And.Panor.& Feli. in proœmio decretalium.

Cuius quidẽ ciuitatis Heduorũ antiqua topographia,partĩ i suburbiis, partĩ intra męnia, vt in uices

& eiusdem ædificiis, in qbus olim tēpla ac diuersorū deorum oracula, magnatumq; palatia erecta fuerūt, quæ adhuc antiquum sibi retinent nomen. sequitur.

Hæc igitur ciuitas Celtarū caput, Mandubiorum honor & gloria, non sine magna honoris præfatione Augustudunū noīanda, tantis stratagematibus clara. Cuius incolę à Romanis mō amici, mō fratres, verū & cōsanguinei vocabant. Tanta, me hercle, eos ambiuit dignitas, & excellentia, vt in senatu quidē Romano primum sibi locū vsurpauerint. Id antiquo fœderi datū. Huius murorum ambitus ad duo miliaria protēdunt. Terra ei⁹ satis fertilis & pabulosa riguaq; tum fluminū, tū fontiū aquis, q̄ frumenta, siliginē, ordeū, auenā, & oīs gnīs pecora uberti gignit, nemora, & glandes producit. Ab oriēte & meridie montibus eleuat nemorosis, à septētrione verò & occidēte vallib⁹ deprimitur: saltē circa eius medietatē, à qua planicies amęnissima ad septētrionē ī lōgitudinē duodecim milliū passuū extēdit, & vnquaq; fontes, riuuli ve circunfluunt. A septētrione hēt Arotū piscibus luxuriantē. Aturanumq; sinu suo suscipientē & plures alios fluuios, q tandē in Ligerim defluit. A meridie verò fluuiū, ne dicā riuū habet ex stagnis velleris progredientē: partim in circuitu vrbis circunfluentē, super quo sunt (opus memorabile & vtile) multa molendina, in quibus fermè tota ciuitatis annona teritur & molitur. Itaq; ab oriente ex murorū vrbis fundamētis celebratissim⁹, ac sacer sons lepidissim⁹ aqs scaturiēs existit, dictus fons scī olei, vbi ducū vulnera (cū è bello victores sauciati redibāt) hac aqua mūdabātur: oī quoq. ex par. hæc ciuitas aqs irrigua est. In hac par. erāt thæatra amplissima, q̄ his dieb. diruta cōspiciūtur ī loco uulgo uinea bouilerandi nūcupato. A plaga exinde orientali extra tā mœnia, & non procul, excelsi mōtes & colles figuntur, q p meridiē trāseūtes, & arborib. & fructib. pcipuē piris quę apud vulgus dnr sine regula, oiq. ferarū gnē prędiuites, ad occidentē usque ,ptēdūtur: & ibi antiqt⁹ erāt piscinę uel claustra ferarū, in medio quorū mōs est lōgitudine octingentorū passuū quodā paruo frutice præ cęteris excelłēs, quo solus abūdat ille mons, ita q plures qui totū penè peragrauerūt orbē retulerint nullū similem fruticē alicubi uidisse. Nec Plinius nec Macer aliqualem de hoc exiguo frutice mentionē fecerūt. Fructus eius granū est coloris, ubi admaturescit ferè nigri, est boni saporis & odoris, qui plures indigentes uillicos in his partibus, ut esca pascit, dum Artus cancri Phœbus suo cursu comprimit.

Est & alius mons tēdēs ad occasum, mōs calidus dictus, ubi præcocia fructuū gnā inueniuntur pp solis reuerberationem, qui tota die ibi lucere conspicitur, in ualle eius habēs fluuiolum, vernacula lingua uocatum, Mengues. Muros uerò manu potius deorū ac supernaturali, q̄ humana cementariorum compositione præualidos habuit & habet, quos centū exornabant turres ad barbarorū incursiones comprimendas. Ingentes portæ, quib⁹ singulis portalitia, quę de cœlo pendere videbantur applicata extiterant: & de qb⁹ hoc æuo, quo ferè integra permāsere, & quæ adhuc patula cūctis adsunt. Porticulas habebat. Itaq. tā hanc q̄ eiusdē suburbia multorꝫ deorꝫ gentiliū venustabāt delubra, multiq; & variis insignib⁹ vicis (noīa eorundē antiquissima tanq̄ excellētiori adbuc retinentib⁹) dotata fuit. Excellētia. n. potius immortalitatē sapiūt, q̄ vilia & minima. Et insignia & illustriā loca difficile ab hoīm memoria euanescunt. Enim verò in supiori huius ciuitatis parte Capitoliū situabat, vbi nūc vicus est, ligua nr̄a vocitatus, *le chapiteau:* Licet forsan taliter potuit denominari, vbi si qd violatū erat, aut facinus cōmissum, qd caput & vitā hoīs peteret, capite violatoris expiabat. Cui adiacet & vicus saxineus (in quo mororor) eo vocabulo dictus, vbi Apollinis oraculū variis bellorꝫ triūphis refertū fulgebat, cui in hęrebat grādis fraxinorū copia ipsi Apollini sacratatū, eo q nunq̄ (vti laurus) ictantur fulmine, & veneniis (inquit Plin. lib. 16. c. 14. & lib. 24. c. 8.) obsistant. vt nostra assolet ętate fieri, ecclesiasticorꝫ tēplorꝫ cœmiteria grādibus vlmis cœlo ferè ptingentibus replet. Sic antiquitus istę arbores eiusdē Apollinis tēplū venustabāt. Et non sine magnę cogitationis ministerio tēplū hoc Apollinis fuerit in superiori vrbis particula collocatū. Nā sicut Apollinē scientiarū & philosophiæ inuentorē eē perhibēt, sic sua industria, sua inuentione, sua deniq; sagacitate, tanq̄ cęteris dignior in vrbe pferebatur. Tum & quia cū ꝯditor nostræ ciuitatis fuisse phibetur, vt inferius dicetur, nō mirū si superiorē vicū vrbis à fraxino arbore sibi dicata denominarit. Tū & alia ꝯsideratione qa ibi stati, bac philosophię dediti, sapientesq; viri (ꝑut hac nr̄a tēpestate epi, sacerdotes, ptores, doctores, canonū statuta, ptorum quoq; iureconsultorū leges, decreta, ac rationes ꝑtinentes, cæteriq; bonorum morum archetypi ac exemplaria) existebāt. Qui qdē tanquam digniores preferendi sunt. Est & alius paulo versus occidentē declināđo vicus caninus. In quo idolū Anubis quodā Pbano ob eiusdē Anubis honorē cōsecrato venerabat, q caninū habebat caput. Teste Herodoto lib. 2. sub cuius tutela incolę huius ciuitatis, vt à latronū incursionib⁹ depredationibus suribusq; pseruarentur, sese subiiciebant. Nam sicuti canes pro hoīum custodia nascuntur, suoq; latratu arcent fures, sic hic Anubis, vt arbitrabantur, procul arcebat fures. Et vbi capti erāt, hoc in templo Anubi tanquam pinguis victima mactabantur.

Fuerunt ptterea in hac ciuitate reges seu reguli (q à regēdo dicti sunt) qbus tota Heduorum regio seu prouincia singulis assignata particula tanq̄ præfectis regenda ac moderanda data fuerat, vt vnus limitib⁹ Sequanorū præesset. Alter Rhemorū, alter Aruernorum &c. fines vigilāti cura ac studio regeret. Et si qd ꝯ Augustudunos hostes moliti fuissent, aut innouassent, vbi id asciuerit rex cui cōmissa fuerat, hęc tebellis pars Vigobreto, populoq; Heduo q̄ citius potuisset renunciare tenebatur: vt legatis caduceatisq; exploratoribus missis aut bellū aut pacē indicerēt aut cōponerēt. Quorū quidē regulorū domicilia, palatia ingētia, auro, diuersorūq; specierū gemmis crustata, in vico visq; in hodiernum diem dicto regū stabilita fuerunt. Vel forsan regius vicus dictus fuit r qa regia via erat, hoc est cōis & publica, & quę latior erat: Nam

Nã & in vrbe magistratus vnus, q annuus (prout nũc retinẽs adhuc nomẽ antiquũ) creabat, vitę & necis in suos pŕatem hñs. Qui, vt vir à virtute, sic & ipse Virgobretus à virtute quã debet hŕe nomẽ sortit: & iuxta allusionẽ vocabuli in vulgari nostro dr, Vierg.

Adest & ɔsequẽter in medio vrbis Cãpus Martii, nunc Campus diui Lazari vocitatus, vbi militũ classes, ac peditũ cohortes turmæq; bellatorũ hominum, quoties ad bellum opus fuisset progredi, arma ex tẽplo Martis confestim assumebant.

In suburbiis verò à plaga orientali, est monticulus Philosia nuncupatus, vbi tẽplũ Cupidini Deo amoris dedicatũ habebat, à Philos qđ est amor dictũ, in quo iuuẽculæ virgines sub tutela Cupidinis aderãt, amorũ furta describẽtes, q́ postq̃ eurihaticauerãt: hoc est improbis morib⁹ visæ fuerãt, inq; fornicatione repertæ, & spurcissimæ Veneris illecebris irretitæ fuerant, in viciniori alio monticulo paulo altiori, vbi Veneri adsunt consecratæ speluncę (sicut olim Romæ in regione suburbana meretricũ diuersoria erãt) eo q coeleт sua furta Venus. Adsunt & dumi, arbores, & hemora alta, iuxta q́ tẽplũ Veneri & Priapo dicatũ conspiciebat, in quo Cuculus veneri & Priapo ɔsecratus (eo q sit auis adultera & mœcha) venerabatur: vnde dictus est hic locus vsq; nũc cucubarrus, hoc est è barbo siue ebore cuculus, q ob honorẽ supradictorũ ibi colebat. Nec istud incredibile videri debet, cũ adhuc lupanaria tolerant. Nã, vt dicit tex. in l. ancillarũ. in fi. ff. de peti. hæred. in nonnullorũ honestorũ virorũ pdiis lupanarij exercent. Et meretriciũ toleratur ab eccła, vt maius malum euitetur, ſm Panormitanum in cap. inter opera charitatis. extra de sponsalibus.

Redeundo ergo vñ digressi fueramus, non longe ab hinc mons est Iouis. Samothes .n. nostræ psperitatis autor, cũ p mõtiũ cacumina deambularet, huc appulisse, & ibi Ioui Olympico primũ litasse phibetur. vñ dictus fuit, & est hic locus mons Iouis: & ibi vnũ suorũ nobiliorẽ ɔstruit, q adhuc ibi tpe pñti castellũ habet, & vocatur dñs de mõte Iouis, q est ex vna antiquissima & nobilissima Heduorũ familia. In parte verò occidentali mons est ferè nubib⁹ pximus, distãs ab vrbe vno miliari, & est quercub⁹ plenus, q & hoc die mons druydũ appellatur: eo qđ ibi druydes, gallorũ philosophi, & sapientes, ac vates Iouis & Berecynthię matris deorũ ac Mercurij sacra celebrabant, dictique fuere druydes à dryos, quod est quercus: quoniam ipsis Ioui & Barecynthię quercus est sacra, testante Claudiano de raptu Proserpinæ.

Hi quippe druydes ephemerides, siue singulorũ tẽporũ annales, & quicqđ singulis diebus in vrbe, aut Heduorũ regione efficiebat, soli memoriæ mãdabãt, & sacra curabãt memoriterq; discebãt, neq; ea literis mãdare fas erat, ne in vulgus disciplina efferretur, & vt memorię studerẽt. (nã q̃ literis mãdamus, memoria tenere negligimus, cũ ea vtpote scripta, vbi opus fuerit, facile reperire pfidamus) qđ efficit, vt nihil de huius ciuitatis ɔstructione ac ruina inueniat, & qđ semel i mẽte reposuerãt, vt magis i ptio haberẽtur diffi cile id pdibãt. vñ ipsis deletis, deleta iacuerũt singula egregia eiusdẽ ciuitatis puinciarũq; facinora. Cũ id soli rescirẽt & antiquiores id iunioribus eiusdẽ sectę philosophis docebãt. Si verò qcq̃ scriptũ foret, dum hostes ciuitatẽ obsiderẽt, cũ diis sub quorũ tutela oĩs arbitrabatur eẽ ciuitas: exẽplo Troianorum, q semp suo iure æstimauerunt alienos, & pcipuè hostiũ deos depredari rapuerũt. Sapiẽtes exinde hi druydes oĩum orę iudicabãtur, vnde publica & priuata iudicia eorũ fidei mãdabãtur, vt de sacerdotib⁹ antiquę legis Mac cabęorum 1. & 2. & Deuter. 17. legitur. Illi (teste Cæsare lib. 6. de bello Gallico) reb⁹ diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata procurãt, religiones interpretãtur, ad hos magnus adolescẽtium numerus disciplinę cã ɔcurrit, magnoq; hi sunt apud Heduos honore, de publicis priuatisq; ɔtrouersiis cognoscunt; & si qđ est admissum facinus, si cędes facta, si de hereditate finibusve cõtrouersia est, ijdẽ discernunt, pmia pœnasq; ɔstituunt. Si quis aũt priuatus aut publicus eorum decreto non paruerit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima, qbus ita est interdictũ. Hi verò q interdicti fuerant, numero impiorũ ac sceleratorum habebãtur: his oẽs decedunt aditũ, sermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incõmodi accipiant, neq; his petẽtibus ius reddit, neque honos vllus cõicat. Et illi penè hodie excõicatio ęq parat. Et cũ pdicta ita cũ nr̃a religione ɔueniẽt, vt nõ temerè quis crederet modũ hũc quo Põtifices solẽt ɔtumaces, aut delictũ aliqđ delinquẽtes puaricãtesq; anathe matizare seu excõicare: illisq; simul sacris interdicere (q hoc vnicum ecclesiæ telum terrificũq; fulmen existit) ab ipsis druydis esse mutuatos. Qui qdem Druydes etiam apud Carnutum morabant hac lege, vt sex mensibus hyemalibus Carnutum, rursus verò sex alijs ęstiualibus Augustudunos haud absur de habitarunt, vt de Apolline ex Seruio. 4. Aenei. secerni potest. quod & Virgi. hoc innuit disticho.

Qualis vbi Hybernam, Lyciam, Zantiq; fluenta.
Deserit, ac Delon maternam inuisit Apollo,

Qui sex mensibus apud Patharam Liciæ vrbem: Sex verò alijs ęstiualibus mensibus apud Delũ respõsa canebat. Quod & de druydib. satis exprimit Cęsar loco superius allegato, dũ dicit. Hi certo anni tpe in finibus Carnutum, quę regio totius Galliæ media hẽ, cõsidunt in loco consecrato. Huc omnes vndiq; , qui cõtrouersias hñt, conueniunt: eorumq; indicijs, decretisq; parent, plerique illo discendi cã proficiscuntur. Hi pariter druydes hoĩem diuinationi destinatũ ferientes ex ipso afflictandi, impatientiæque modo sua vaticinia assumebant. teste Strabo. libr. 4. volebãt itaque in primis nõ interire animas, sed ab alijs post mortem trãsire ad alios: atque hoc maximè excitari ad virtutẽ putãt metu mortis neglecto. Multa qnoq. de syderibus atque eorum motibus, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerũ natura, de deorũ immortalium vi atque ptãte disputabant, & inuẽturi tradebant. Credebãt insuper pro vita hominis tñ hominis vitam redimi posse. Sed senatusconsultũ Gn. Cornelio Lentulo & P. L. Crasso consulibus factum est, ne hõ imolaret: vñ hoc sacrilegii genus sublatũ est.

Præterea hos druydas Gallorũ sustulit Tyberii Cæsaris Principat⁹, Anno regni ei⁹ v 11. vel eo circa, vt Plinius

Plinius refert.et Aymarius Riuallus Allobrogus.

Sed de monte druydū (q vt diximus in suburbano Heduorū rumescit) & de druydib⁹ & eorū excellētia sufficiat. Restat, vt cōsequēter materiā cōsequamur. In arctoo ferè aspectu iuxta Aroti fluenta Pꝑanū Plutoni & Proserpinæ ꝯsecratū locabat, vbi Aurioli, Augures,& Genethliaci augurabantur. Cuius quidem Pꝑani grādis portio, imò verius maior ad modū turris quadratæ altissimę, hodiernis dieb⁹ apud nos cōspicit. Et locus ille propè portā vrbis est, & nūcupat nostro idiomate à prædictis genethliacis geneltoye.

Multa insup de antiquitate huius Augustudunorū ciuitatis dici possent. Tñ qa haud facile rationib⁹, & vestigiis cōprobari posset, sicuti q̄ s scripsimus. Ac ēt cū nomen suū ipso ex numine qūtum habeat. Cętera Harpocrati mādamus, ꝑter qd Apollinē huiusce vrbis fundatorē, & ab Auge q̄ & Chione dicebat eiusdē Apollinis vxore Augustudum anno 58. post diluuium, vel eo circa noīasse, ac Castrichion (qd barbari castrū caninū vocitāt) paulopost ꝯstruxisse, q bene legerint nō negabūt. Quę qdē eo qd de ipsa qd Apollo suspicabat, dolore cōpressa ac extincta est, & sub Pyramide q̄ in mōte cucubatri hac nr̄a tēpestate ꝯspicit, sepulta iacet. Ita nobiliū tumuli illis temporib⁹ ornabant. Apollo verò Delphos petiit.& de his satis scriptū est in commen.nr̄is super consuetudinib. ducat. Burg.in proœ.super illo verbo, *Dostum*.

Cur verò Hedua dicta fuerit satis ex ꝯmētariis Iulij Cęsaris ꝯspici poterit. Sed iudicio quorūdā doctissimorū dicta fuit Hedua ab augurio duorū hædorū inuicē in aere pugnātiū & salienūū, q ab coadunatis incolis, cū de noīe post primā eiusdē vrbis oppugnationē certaret, visi fuere (vt legit de noīs impositione Romanæ ciuitatis, q̄ à Romulo augurij victores, eò ꝙ duodecim, Rhem⁹ verò sex viderat vulturesRoma denoīata fuit.) Sic Hedua ab hœdis dicta fuit. Et hoc satis liquido cōprobari poterit. Nā sicuti hœdi tunc tpis inter se pugnabāt, cū de noīe ꝯquereret, sic Heduis īnata est q̄dā factio & temeritas (vt verū fatear) ita vt sępe inter se pugnēt, et sępissimè bella ciuilia et intestina orianł, q̄ in lōgū ꝓtelarētur, si eiusdē ciuitatis rectorū & aliorū supiorum ꝓuidētia abesset. quæ dictis Cęsarianis in suis cōmen.lib.6.de bello Gallico satis cōprobātur, dū ait. Nāq; oēs ciuitates in partes diuisæ sunt duas &c.& idē in 7.lib.eorundē, inquit. Ciuitatē Heduorum oēm eē in armis, diuisum senatū, diuisum populum, suas cuiusq; cliētelas &c. Quę qdē solita apud Heduos diuisio principalis cā primę, ēt secūdę hui⁹ ciuitatis destructionis fuit. Nā cū vnus nobiliū eiusdem ciuitatis suum non poterat adimplere votū, armis experiebatur, totā gentem aduersus gentē cōcitabat, & inter se pugnabant (quod adhuc his dieb⁹ efficitur) inimicos ac hostes subtili medio ī vrbē reponebāt. Quod fit cū id eo medio datū eēt qd soli nō potuissent, hostes cū aliis ꝑualuerūt. Et ita prius factionibus & seditionibus fuisse ab hostibus cū suis incolis destructā ciuitatē arbitror. Sępe.n.fit vt ꝓpriis vrbibus ciues magis q̄ hostes noceāt. Verū interea paulò altius & circūspectius inqrere libet, vñ tāta Heduis inflicta strages, & ruina, q̄ nunc circūspicit illic inesse, & q̄ secūda fuit & maior huiusce vrbis oppugnatio. Romanos (scel⁹ infandū) hoc ꝑpetrasse aiūt, teste ipso Cæsare loco.s.allegato, ipso dicēte ta Heduos castra mouisse. Cū.n.ad ppl'm Roma.de hui⁹ Heduorū ciuitatis nobilitate, ꝑeminētia, et autoritate crebri rumores afferebant. Illa nēpè ꝑ vniuersū orbē celebrabat, tū ꝑp eius antiquitatē, tū ꝑpopes, tū ꝑp libertatē, tū deniq; ꝑp suorū incolarū primæuā nobilitatē, q̄uis tñ bellum aduersus Sequanos, Aruernos & Rhemos, q nō potuerūt qcq̄ ꝯ Heduos, nisi aduocatis Germanis mercede, pluresque alios sui collimitaneos solū, tātopere de principatu, potētatu & autoritate ꝯtēderet, dicēte sic Cęsare li.1. & idem li.6.sic inquit. Cum Cęsar in Galliam venit, alteri⁹ factionis pricipes erāt Hedui, alteri⁹ Sequani. Hi cū ꝑ se min⁹ valerēt, ꝑsūma autoritas, & antiquitas erat ī Heduis, magnæq; eorū cliētelæ, & nōnunq̄ de principatu armis ꝯtendūt, &c. Et sequitur. Aduētu Cęsaris facta cōmutatione rerū, obsidib⁹ Heduis redditis, veterib. cliētelis restitutis, Sequani pricipatū, q̄nē vsurpabāt dimiserūt, ī eorū locum Rhemi successerant. Hi.n. Sequani ꝑp veteres inimicitias nullo mō cū Heduis ꝯiungi poterāt. Eo tunc statu res erat, vt lōgē principes haberētur Hedui, fm locum dignitatis Rhemi obtinebāt, &c. Toti⁹ ergo Gallię Celticę principalis erat Hedua, & metropolis, īquit Raymūdus Marlian⁹ in indice suo cōmētariorum Cæsaris dicēs. Celtarū clarissimi sunt Hedui.& 1.li.cōmētariorum Cæsaris. Senatusc. quotiens honorifica facta in eos essent, vt omni tpe toti⁹ Gallię principatum Hedui tenuissent, pluresq; cosmographi id attestantur.

Vñ, cum Romani hanc rescirent esse tā opulentā & potentissimā, huius laudis & honoris īnuidi Heduis legatos miserūt significātes totā Romanorū gētē cū Heduis ꝯiūgi velle, æternumq; fœd⁹, ac amicitias cōponere, et pacisci, cū viderit hāc Heduorū ꝓuīciā diuersis variisq; bellorū anfractib. ꝑdonū īcursionib. ac tumultu īfestari. Et turpe inesse huic tā antiquę ciui. q̄ in trāquilla suos deret pace regere subditos, & q̄ aliis lōgo tpe dñata est nūc hostib⁹ cōprimi & agitari, dicētesq; hāc īesse ppl'i Ro.ꝯsuetudinē, vt socios atq; amicos non mō suis nihil deperdere, sed gr̄a dignitate ac honore auctos velint. Multa ꝑterea Heduis pollicētes, si cum ꝯiungi, fidēq; illis polliceri, & seruari, eos totarū Galliarū Roman.medio principes futuros. Mos itaq. illorū erat, quotiēs aliquos videbātangustiari, & ab aliis opprimi, his scribere, vt cū ipsis iuncti possent eorum imperio potiri, & hanc gētē suppeditare, occasionēq. eos inuehed ēhre, licet tñ nō eis inimica, neq. odiosa foret. Sed solū, vt sub illo amicitiæ fictitio noīe tandē possent & hostes & quōdā amicos subtili medio in seruitutē redigere, & eos subiugare, ut ꝑdominarent. qd fecerunt Indæis, quibus multa ꝓmiserant, vt patet lib. Machabeor.1. c.8.& c.14.& tandē eos penitus destruxerunt. Quo circa si Heduēses eorū ꝑsidio auxilio ve ad hostes debellandos egerēt, id extēplo illis renūtiarent: vt possint extēpore ad bella milites aduocare, ꝯgregare iumētorū & carrorū q̄ maximū numerum, iementes q̄ maximas facere, vt in itinere copia frumenti suppe-

 tere

tere possit galeas, enses, scutaq; virorū parare. Adiurātes insuper populū Romanū semp ipsis Heduis eē fidelē, eosq; quā maximo hooore hr̄e ac frēs & ꝯsanguineos esse fidelissimos. Tandē, vt breuib⁹ absoluā, sub illa dissimulatione (q̄ minime in amicitia decere vr̄) aureos polliciti sunt mōtes. Qui qdē Hedui (qb⁹ natura est facilè, q̄ noua sunt credere, decipique ac se ponius io extraneorū & barbarorū q̄ vicinorū amicitiā semp cōiungere soliti) de missione Romanis faciēda curauerūt. Cōuocatis igr̄ totius Heduorū ꝓuinciç & ciuitatis regib⁹, senioribusq;, à senatu Cōuicto Litaneoq; & Cotto, q hoc tpe magistratui Heduorum ꝑerāt aut ꝑesse poterāt (quā Virgobretū appellāt Hedui, quis tn̄ nūc huic magistratui vnicus ꝑsit) Romā Diuitiacū ad Senatū populūq; Romanū mittūt, auxilij petēdi cā: qa eo tpe à Sequanis infestabant, intm̄ ꝙ Germanos & Ariouistū Seqoani sibi adiunxerant, eosq; ad se magnis pollicitationib⁹ iacturisq; pduxerāt. Heluetij itaq; iā cū Sequanis p angustias & fines Sequanorū suas copias traduxerāt, et i Heduorū fines puenerāt, eorūq; agros populabant. Hedui qppe ab his se suaq; defendere nō poterāt. Hi igr̄ Sequani oe ignorātes ꝓcedamus, inqt Cęsar loco palleg. & Strabo iu sua geographia lib. 4. Trās Ararim hn̄t domicilia, & Romanis & Heduis dudū aduersantes, Germanis sæpius adhęrebāt, eorūq; impetus ī Italiā iouitabāt, roburq; nō mediocre ostētabāt. Adeo vt illis cōmuniter qdē immixti eorum vires amplificarēt, desistentes diminuerēt. Aduersus Heduos & hæ sanè cāç & fluminis ꝯtētio, inimicitias auxit, q̄ gentē vtranq; dirimit, q̄ sibi ꝓpriū vēdicat Ararim, sibiq; vectigalia princre certat & c. hæc Cæsar. Dixit iosuper Heduorū gētē oī tpe de senatu populoq; Romano beoemeritā. Cuios qdē Diuitiaci oratione à senato populoq; Romano audita cōfestim Cæsarē cū innumerabili armigerorū bellatorūq; virorū multitudine ad Heduos ꝑsidij cā mittūt, vt tribus Heduis (quo qdā fratrū noīe iā Romani Heduos decorauerāt) subuenire possint. Assignātes in ppetuū Heduis, in signū eorū fœderis amicitiæ & fraternitatis, primū in senatu (res penè incredibilis) locū, qd tn̄ durabile nō fuit. Eoim postq̄ Cæsar citra mōtes copias suas, & innumerabiles peditū, bellatorūq;, virorū legiones quos secū habebat traduxerat, ad Ariouistū Germanorū regē, cū Heluetiis, pro Sequanis ꝯ Heduos puguantē legatos mittit (ipso testaote libro suorū cōmentariorū primo) q dicerēt, ne quā multitudioē hoīum amplius trans Rhenū in Galliā traduceret. deinde obsides quos ab Heduis hr̄et redderet, Sequanisq; pmitteret, vt quos illi haberēt volūtate eius reddere illis liceret. Neue Heduos ioiuria lacesseret, oeq; his sociisq; ipsorū inferret bellū. si ita id faceret, sibi populoq; Romano ppetuā grām atq; amicitiā cū eo futurā: si nō, imparet sese, qm̄ M. Messalla L. Pisone cōsulib⁹ senatus cēsuisset vti qcūq; Galliā ꝓuinciā obtineret, qd cōmodo reipublicæ facere posset, Heduos cæterosq; amicos populi Romani defenderet, se Heduorū iniuriā oō oeglectu rū. Qui qdē Ariouistus ad hoc rōdit, ius esse belli, vt qui vicissent, his quos vicissent, queadmodū vellent imperarēt. hæc suut verba ex dictis cōmē. sumpta. Verum, vt breui absoluā, ꝓtereūdo plura bella & ꝓlia ꝑ Rom. cū supradictis habita. & postq̄ ipsi Rom. Aruernos, Sequanos, Segusianos, Rhemos, Germanos, Bituriges, totasq; Galliarū partes & ꝓuin. eisdē adiacētes i horū ditionē, Heduorū tn̄ industria, cura & īpēsis reposuerāt, q̄q nulli dubiū erat, qn arma ꝯ Cæsarē i Italia a G. Pōpeio pararent. Ipse aūt Cæsar suum exercitū distribuit p hyberna C. Trebon. cū legionib. quatuor io Belgio collocauit C. Fabiū cū totidē i Heduos deducit. Sic. o. existimabat tutissimā fore Galliā, si Belgę quoꝝ maxima virtus, & Hedui quoꝝ autoritas summa esset, exercitibus ꝯtinerent. Ipse i Italiā ꝓfectus est. Deiode hic Fabius post decessū Cæsaris ad se aduocat qnatuor bellatorū hoīum legiones, quos ī belgio collocauerat Cæsar, & in Hedoā ciuit. intrare mādat, timens oe gēs huius antiquiss. vrbis, q̄ diu principatum totius Galliæ & authoritatē summā habuerat, & q̄ opib⁹ & reb⁹ ad oīa necessariis, ac viris generosis, & strenuiss. munita erat, intm̄ ꝙ ipsa Roma maiorē iu suos nō hr̄et autoritatē, ꝓpterea Hedui fratres Rom. dicti fuere ꝓditione aliqua aduersus ipsos Rom. vtereñ qd tn̄ eēt ꝯ eoꝝ morē, teste ipo Cęsare lib. 5. belli Aphrici. vbi iuqt, Gallos esse hoīes aptos & miuimè insidiosos, q p virtutē nō dolum dimicare ꝯsueuerūt, & id rescirer Heduos, cum Rom. ab ioitio ita ꝯiunctos, & societatē ꝓmisisse, vt qd Romaoi io Gallia acqrerēt noīe Heduoꝝ adeptum fore & io Heduoꝝ ditionē cederet, certa tn̄ illis cōstituta mercede. Cum uullum ipsi Rom. haberēt ī Galliā ius belli, qd tn̄ miuime curauerunt, imò sibiipsis vsurpauerunt. Subseqūēte vna die infausta uigro signata lapillo. Hic Fabius reuoloēs q̄ iu Romanos ab adolescēnb⁹ Heduis & Alexiensibus i ciuitate recepris facta fuerāt, post Alexiensium cladē & subuersionē (q̄ fuit ciuitas maximo nexu cū Heduis cōiuncta) & qa ipsi Romani aliqua irritamēta ab Heduis senserant, insciis tn̄ patribus & senioribus ciuitatis Heduę, & forsitan hoc à Cæsare in mādatis habuerāt, nimentes ne quid sibi sinistri vlterius cōntingeret, nocte, clam (hui⁹ facinoris gēte, ciuitatis ignara) in ciues irruūt, & huic nostro proposito quadrabit, qoę io secūdo Æneidos Virgilius describit.

Tempus erat quo prima quies mortalibus ęgris.

Incipit: Cū Romaoi iouaduot vrbē somno, vinoq; sepultā. Creduotur vigiles, plurimaq; pq; vias sternunt inertia passim corpora, pq; domos & religiosa deoꝝ Limina clarescūt sonitus, armorumq; īgruit horror.

Tandē Romani incēsa dominant in vrbe. Vrbs antiqua fuit multos dn̄ata p annos Augustudunū diuū domus, & tūc inclyta bella Mœnia. O fraudulosa illa fraternitas, q̄ ī sua viscera sæuiuit, hāc destruxere, q̄ ante aduentum ipsius Cæsaris io Gallia principatum regnauit anois 4106. & caput totius Galliæ Celticæ fuerat, et metropolis. Quia Cęsar sub quo ꝓstrata fuit Aono muodi 5158. regnabat. Et Augustudunum erectū fuerat anno 63. post diluuiū. Anno verò mundi 1714. Diluuium etiam fuisse perhibetur circa annū muodi 1656. quo colligitur Heduos tenuisse Democratiam ferè annis 4106. Et, vt verum fatear, tunc Lisci Hedui, cum Cæsarem alloquerētur adimpleta est

pro-

ꝓphetia dicẽtis. Neq; dubitare debeãt Hedui, qui in si Heluetios superauerint Ro. vnã cũ reliqua Gallia Heduis libertatẽ sint erepturi. Quæ verba formalia scripta sunt in 1.lib.cõmẽtar.Cęsaris, de bello Gallico, qđ tñ de ꝓdicta destructione dixi, tute perpende. Quia ꝑ certo ponere nõ ausim, ne diuinare poti⁹, q̃ veritati inhærere dicar. Sed in re parũ not. ꝯiectare licet. Cur tñ à tãta gloria in tãtã deuenerit calamitatẽ, & ruinã ipsa Hedua, tpum ne culpa, q̃ oĩa vorãt, an ĩcolarũ discordia, aut ꝓditione, nõ satis clarũ hr̃. De plurib⁹ alijs destructionib⁹ huiusce ciui. vide ĩ cõmẽ. nris supꝯsue.ducat⁹ Burg. vbi amplissimẽ, in proœ.

Præterea vereor Symphorianũ Campegiũ asserẽtem Lugdunum tempore quo Augustudunũ stabat & ante eius destructionẽ principatum totius Galliæ Celticę obtinuisse.(Cũ potius sit in Gallia Narbonẽ. q̃ Celtica.) Et ꝙ Bardi, hoc est meliorũ poetæ: habitabant in ciuit. Lugdunensi: Cum fundatio Arę Lugdunẽ. de qua loquitur ipse Campegius in lib. suo de laudib. Lugduni, & Iuuenalis Satyra prima dicens.

Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad Aram.

Non præcesserit natiuitatem Christi per vnum & 40 annos.

Ignoro tñ vbi cõpertũ habuit, ꝙ eo tpe quo ꝯstructa fuit ꝓdicta Ara, iã abolita erat Bardoꝝ & Druydũ religio. cũ tpe Tiberij Cæsaris fuerit oĩno sublata, vt añ dictũ est, qđq; Lugdunũ ꝯditũ fuerit post hãc Heduã ciuitatẽ, plusq̃ 50. annis satis ꝯstat. Quia Lugdus q Lugdunũ cõstruxit fuit 12. rex Galliæ, regnauitq́ue anno post fundationẽ diluuij 680. post verò fundationẽ Gallię 60. anno añ fundationẽ Troiæ 150. anno & añ incarnationẽ Christi 1637. Si verò genesim ciuitatis eoꝝ voluerint scrupulosius scire & inuestigare: sic ꝓmittãt. Samothen filium Iaphet primũ regem Gallię (à quo Galli Samothæi, & Philosophi Samothiã oppidũ habitantes dicti fuere, quod est in Alsetoꝝ patria finibusq; Heduoꝝ, priscũ adhuc retinẽs nomẽ) genuisse Magũ secũdũ regẽ Galloꝝ q Rhotomagũ pluresq; alias sui noĩs ciuitates ꝯstruxit. Hic Magus Sarrona tertium Gallię regẽ (q primus apud Celtas publica lrãꝝ studia instituit. vt inqt Berosus Babylonicus lib. 5.) Sarrõ verò Druydẽ à quo druydes Galloꝝ philosophi ac sapiẽtes mõtẽ druydũ ꝓpe hãc ciuitatẽ Heduã, vt dixi, & Carnutum habitantes, q̃ eremitico more ĩ siluis habitabãt cũ maxima oĩum opinione. Quis.n.dixerit montẽ Druydum à Druydib⁹ dictũ nõ fuisse & à Bardis Bardoꝝ mõtẽ adhuc in finibus Heduoꝝ stãtẽ? Dryus igr̃ Bardum, Bardus Longonẽ, Longo Bardum iuniorẽ, Bardus Lucum, Lucus Celtẽ à quo Galli Celtici dicti, Celtæ verò Galathæam q̃ ex Hercule Lybico genuit Galathem, Galathes verò (à quo Galli prima denominatio) Harbona, Harbon Lugdum genuit 12. Galliæ regem, à quo prouincia & homines cognomenta sumpserunt, inquit Berosus loco præallegato. Licet Eusebius scribat Numacium Plancum Ciceronis discipulum oratorẽq́; clarissimũ cum Octauiani Augusti tẽporibus Galliã comatã regeret, Lugdunũ in colle quodã vbi Arar Rhodano cõmiscetur condidisse. Quod etiam Seneca in epistolis, cum loquitur de incendio eiusdẽ ciuitatis testatur dicens. Huic vrbi ab origine sua centesimus annus est ætas, ne qđẽ hoĩum extrema à Planco deducta. Crederẽ potius hunc Plancum Arã, de qua s̃, cõstruxisse, q̃ illã vrbẽ de nouo cõstruxisse, vel potius ampliasse, & restaurasse. Cui quidẽ genesi supradictę concordat elegans querimonia sequens.

Galliæ celticę (cuius illa antiquissima atq; nobilis ciuitas Hedua, quam alij Augustudunum vocãt, metropolis est & augusta semper) querimonia.

Collocutores duo. Gallia
Celtica, & consolator.

Gallia, quid lachrimas fundis? G. Flere necesse est
Omni desertam funditus auxilio.
Sed quid strata iaces? G. Cælo deiecta paterno
In terris qua nunc siste re parte queam?
Quis te deiecit? G. Soboles Norwegica patre
Indiga, quę diuum me genus esse negat.
An nescis primo quòd sis habitata Samotho,
Olim dum Assyrias Belus habebat opes?
Nescio, sed primum quem suggeris illa Samothum,
Inuidia ad medios non sinat ire deos.
An regnasse Magum nescis Sarroną, Dryium,
Et Bardum, & fortem defuncto Longone Rhomum.
Nannetem, & Francum teq́; Lemanne potens.
Gallum Caldæo fugiant memorata Beroso.
Gallia quot veteres inclita iacet auos.
Non credo, ista latent. C. Quid? G. Patribus inuidet illa.
Quos tu si rogites non feret esse deos.
Sed quæ causa deos gentiles addidit astris
Virtus, quæ cælos reddere sola potest.
Hi quoq; virtutis limen subiere. G. Profecto
Syderibus dignos quominus esse putat.
Cuncta quidem ignotis patriæ nihil inscia credit:
Turba Panumpheo plus dabit illa Ioui.
Amplius hęc Diti quàm primo turba Samotho,
Crederet hinc idem nunc tibi stabit honos.
Vera refers Ditem mihi prodidit esse parentem
Litera Cęsarea testificata manu.
Quę druydę, antiqui Gallis monumenta probarunt,
Iudicio informi stirps male sana neget.
Si neget. C. Ac saltem stabit tibi Gallia nomen:
Dum tenet in terris fabula prisca locum,
Inclyta mandubiis hoc monstrat Alexia campis.
Vrbe libij tunc, nunc diruta tota iacet.
Ergo agite ò Galli Ditem iactate parentem,
Qui exhaustas purgat, teste Platone, animas:
Per quem felicis patet vnica semita campi,
Æternę ad superos est quoq; lucis iter. Finis.

Cętera quoq; de hac ciuitate Berosus habet. Qualis verò quãtave fuerit, satis ore oĩum sic dicẽtium ferẽ.

Hedua quanta fuit, magna ruina docet.

Pendent opera interrupta, minæ muroꝝ ingentes. Incredibilis ẽt ędificioꝝ moles, palatia, strata, columnæ, statuæ, pontes, aquæductus, verum oẽs mirantur portas strataq; viarum & q̃ quotidie effodiũtur marmora, complura monumenta, & Pyramides q̃ adhuc extãt nõ vetustate ꝯsumptę, videntur & cauernæ fornices, fundamẽta sub agris, sub ecclesiis, sub multoꝝ ciuium domibus, ex quibus quanta olim fuerint ędificia ꝓclara, quanta insuper fuerit Heduoꝝ potentia,

quisq; certè cóiectare poterit.q̃ facilè testantur quãta aliàs fuerit. Item numismata in ea inuenta, & alia q̃ singula referre tędiosum foret. & cũ infiniti sit opis etiam hoc in loco ad scribẽdũ idoneum me nõ satis inuenio, & insequar dictum Horatij, qui ait.

Sumite materiam vestris qui scribitis aquam Viribus.

Vnum superest, vt ea q̃ nunc extant in hac ciuitate quã loci virtus, & ciues quidẽ fortunati restaurando valde magnificauerunt, non omittantur, qa ẽt laudãda sunt, puta basilicæ ingẽtia ædificia, p̃clara mœnia, ac magnifica tecta, religiosa delubra, fana angustissima, admirabilia tẽpla omni nitore fulgentia & ornatissima. Et ex his Basilica maior & antiquior matris & cathedralis in honorem Dei, ac beatorũ Nazarij & Celsi martyrum dicata firmiter fundata extitit.

Post hanc verò diui Lazari ẽt martyris est tẽplum magnificũ. In quo inter plura pinnacula, est vnũ lapideum mirę altitudinis & structurę, de quib⁹ infrà.

Sunt & ibi reliquiæ sanctorũ, p̃cipuè corpus S. Lazari, ad q̃ recurrunt plures morbo grauati, & sanant, faciesq; peregrinis deuotis ostenditur. Cuius Zoilogia (prout ab Hednis Anno dñi 1516. in amplissimo theatro p varias personas lusa fuit in mẽse Augusto) carmine saphico adonioq; edita à Petro Turello Heduen. viro vndequaq; literatissimo seqnitur.

Rhetores Gallam taceant ad aram,
Nauiget quo vult Ararim Seduus,
Nec virens sacra druydes celebrant
Ilice viscum.
Sed suum patrem recolet beatum
Cælicolis toto modulis in orbe
Lazarum, tristi pheretro leuatum
Hedua felix.
Qui Palęstino genitus parente,
velitum sacra nituit palęstra
Militum inter satrapasq; gentes
Sanctus Athleta.
Et per audaces brauium reportans,
Materi cunctas repulit phalanges
Vixit ac omnes agili coæuos
Dexteritate.
Moribus præstans meliorq; prole,
Nemini claris Solymis secundus,
Qui fuit sola Syria superbum
Demo tyrannnm.
Sanctior vita totiens benignum,
Qui suum felix meruit fatorem:
Cæteros lautis dapibus fouere
Inter appellas.
At petit toruum moriens auernum,
Manium visit tetricos labores.
Quas luunt pœnas didicit perosa
Anxietate.
Tartaris hic dum stabulatur imis,
Gorgonas diris colubris paratas
Vix potest visu rabidum cruento
Dęmona ferre.
Attamen retro rediens ab orcho,
Quatuor dum illic fraguit diebus:
Anxius tales herebi ruinas
Ordine pandit.

Pendet humatis radiis rotarum,
Glorians fastu tumido superbus,
Turpis & parcos phlegetontis vnda
Torquet auaros.
Tabet illantis puteis adulter,
Tela blaphemos cruciant acuta:
Impius pascit stygius voraces
Buffo gulosos.
Vescitur fibris volucer renatis,
Liuidi vultur iecinusq; rudit:
Et tuos artus terebrant acerbi
O piger angues.
Dissipant fontes furiæ triformes
Pluribus pœnis animas tremendis,
Quam ferat totum bibulas marinum
Littur arenas.
Totq; pressuras tolerant inanes,
Tot pios fletus lachrimasq; fundunt:
Parua quod siccus generat per auras
Corpora puluis.
Sic ait mœrens nimiumq; plangit,
Mœsta testantur queruli dolores:
Corda dum largo liquidoq; fletu
Ora rigaret.
Tunc stupet cętus pariterq; luget,
Et suo totis animo fatetur
Viribus Christum Venerans recuruo
Poplite Iesum.
Post vbi ascendit proprias ad ædes
Verus humani generis redemptor,
Dic io Gallas repetit beatus
Lazarus oras.
Immolent spurcas vetuit iuuencas,
Vt deos templis abigant prophanos,
Iussit antistes populi creatus
Massilienses.
Vt videt Cæsar timidum popellum
Ad fidem Christi meritum reduci:
Præsulem mandat iugulo carendum
Cui caput aufert.
Sic fera vitam nece candidatus,
Terminat clarum repetens olympum,
Hospitem tuta recepit proseuca
Hospes Ionis.
Phocea corpus sepelitur vrbe,
Cuius ad Bustum valitudinarij
Lassus vt gratas sitiens recurrit
Cernus ad vndas.
Lucidum multos clarium per annos
Scrupeo migrans phaeton flagello
Duxerat quintumq; gradum tenebat
Eglocerotis.
Heduus quando proprium statistes,
Corpus & sanctas tripodas Gerardus
In sua sacra poliens triumpho
Æde locauit.
Iam mihi, quæso, Driades canenti:
Vos enim nostis memores fauete,
Martyris digno valeam cothurno
Gesta referre.

Quo via quercu posito sub ampla
Fronduit thirsis spoliata quercus,
Quas comas brumalis hyems negarat
Florida præbet:
Inde cortyna residens corusca
Quoslibet morbis homines grauatos
Liberat, nullasq; preces repellis
Pastor amœnus.
Sed suum pascit vigilans ouile
Ferculi vastis epulis opimi
Vt nec in somnis meliore pastu
Pauerit Argus.
Vnde Rhomandus, Samothea Lugdus
Atq; Cantabri famulantur almo
Lazaro, cuius veneramur alta
Templa patroni.
Templa quæ quæro venerande miles,
Miles excellens, venerande præsul,
Præsul in cunctis precibus vocande,
Suscipe vota.
Vota sunt nostris miserere terris,
Hostis vt nullus noceat precamur,
Sed tuos sanctas famulos rogantes
Coge sub alas.
Nam tuos præsens loculos patrone
Quærimus sicut coeuntis auca
Plumeos artus pauitans subintrat
Gingrilis anser.
Tu Dei summum reparans amorem
Et precum nunquam pateris repulsam,
Vincla damnati violans sathanis
Vtere votis.
Dum sibi tanta est igitur potestas,
O tuos martyr humilis clientes
Post suam vitam reduces ad alta
Sydera duces. Amen.

Hinc sequūtur Lazaralia q̄ in p̄dicta eccl'a celebrant.
Hac tibi sacra tulit celebranda Sydonis heros,
Augustludumq; qui fouet ędis opes.
Resurrectio.
Diuus ab Elysiis reuocatur Lazarus oris,
Aurea dum verno vellera solet tepens.
Passio.
Lazarus extrema truncatus morte quiescit,
Cum sacer Erygonis sydera Phœbus agit.
Reuelatio.
Vult quoq; Lazarias, celebrandū Humbertus ad ędes.
Cum nocuam clarus lustrat Apollo Nepam.
Translatio.
Deniq; thuricremas iubet ire Gerardus ad aras,
Frigida brumalis dum struit Egla niues. Finis.

Præterea templum diuæ Marię è regione supradictorum collocatur, in quo eccl'a collegiata & parochialis, habēs immensæ altitudinis pinnaculū igneū, copertū tegulis auratis, à Rolinis antiquiss. & nobiliori familia Heduorū ꝯstructū. de quo ī in ꝯsid. 64.

Omitto hic referre noīa aliorū diuoꝝ temploꝝ, sub nomine ecclesiarū parochialium tam in dicta ciuitate q̄ suburbiis ꝯstructorum & dicatorum nu. 11. Item xenodochia seu Hospitalia duo. Capellas verò publicas decem. Leprosaliā vnam. Conuentum vnū fratrū minorū sub regula reformatiss. B. Francisci. Ab anno dñi 1480. p bonę memoriæ nobilem virū dñm Guilliel. de Villiers, dum viueret dūm tpalem loci & castri Digornay ꝑpē Heduam ꝯstructū & fundatū ꝑpriis eius expensis. Monasteria itē alia quatuor excellentiss. & ditissima, duo hoꝝ moniales obtinent ord. diui Benedicti, vnum sub noīe S. Andochij. Secūdū vero sub noīe S. Ioannis magni dicatū. Primum nempe à Carolo magno imperatore & rege Francoꝝ cōditum. Et vidi Bullā debitè expeditā de data Anni dñi 457. p quā Quintiacus fuit monialib' dicti monasterij donatus cū hoībus, terris, nemoribus, siluis, aquis, & aliis iurib' p reuerendum in Christo p̄rem Ionatam epm Heduen. tpe p̄dicti Caroli magni. Secundum vero à S. Guilhelmo de familia Orengiarum orto cōstructum fuit. Tertiū verò monasterium est monachoꝝ, et ord. S. Bñdicti ꝯditore, religione, vetustate, & opibus illustre. Nam anno dñi 614. regnante Brunechilde Frācoꝝ regina, & eccl'am Romanam regente sanctiss. Gregorio Papa, orthodoxę ecclesię doctore ęgregio ꝯstructum seu ædificatum fuit in honorem sanctiss. Trinitatis, & beatiss. Martini Turonū p̄sulis: qui (vt legitur) in pago, seu in suburbiis Heduoꝝ dum templū euerteret, & vnus gentiliū stricto gladio eundē peteret, reiecto pallio nudā ceruicē pcussori pbuit. Sed cū ille dexterā altius extulisset resupinus corruit ꝯsternatus. Sed dñico metu veniam precat. Eo igr̃, qa p̄sentia sua hunc locū visitauerat dictus almus p̄sul, ī eodē loco deuotione maxima, quā erga sanctiss. Martinum p̄sulū gemmā gerebat, mota p̄fata regina Brunechildis venerabile Cœnobiū fundauit, ac mirificè cōstruxit columnis marmoreis, & trabib' abietinis formosis. Idē decēter ornauit & multiplici ope mirificè decorauit, hortata & ꝯmota à d. sanctissimo Gregorio, q hāc eccl'am largifluis priuilegiis & libertatibus decorauit, anulo quoq; ꝑprio roborauit. Et voluit idem monasteriū ab oī humana subiectione esse liberrimū, ꝑut patet cuilibet registrū p̄dicti sancti doctoris intuēti. Post cui' Basilicę domorū & cæteroꝝ opum in monasterio p̄dicto reqsitoꝝ ędificationē ibidē institutus fuisse legitur ordo monastichus, qui postmodū dicebatur ordo Brunechildis reginę, & meritò appellari poterat: Tū ob copiosum cętū monachoꝝ ibi pridē ordinatè & regulariter viuētium fm Deum: Tum etiam ob redolentiam virtutum & moꝝ in sacratis viris iamdudū ibi Deo famulantibus viuentiū. Quoꝝ primus fuit Lupus Abbas à dicto beatiss. Gregorio institutus. Et ne mendicitatem paterētur monachi in hoc loco Deo famulātes, dicta regina amplissimis redditib', mancipiis, & terris in diuersis regni Franciæ locis dispersis ditauit. Licet plura alia monasteria ædificauerit. In hoc tñ sacro Cœnobio sub magno altari, & in ingressu capellę gloriosiss. Mariæ virginis glebam sui corporis reponi voluit in tumulo marmoreo, qui reliquiis beatoꝝ apostolorum Petri & Pauli hunc locum ornauit sibi à dicto beatissimo Gregorio datis.

Succedentib' igr̃ temporum curriculis Vandaloꝝ & quorundam gentilium incursu, ac rabie hoc mo-

nasterium dirutum extitit, & longis temporibus incursu inhabitabili permāsit. Successu tēporis regnauit in Frācia Carolus August⁹, cognominat⁹ Caluus, in reparatione sacrorum locorū furore dictorū Vandalorum & destructorū zelator feruentissimus, in cuius Palatio quidā comes Badilo nomine deuotissim⁹ residebat, q seculari habitu idutus, morib⁹ correctis ac virtutibus sacratis viris nō erat dissimilis. Hic requisiuit à dicto Cęsare hūc locū sibi dari, vt reparationi eiusdē intenderet. Qui regis assensu obtento hoc monasteriū recdificauit & Basilica claustro & cæteris ędificijs ornauit. Et anxiè ꝑquirere cœpit viros sanctę religionis, doctrina imbutos q i monasterio sancti Sauini Pictauieñ. diœcesis viros religiosos repit, & ex his octo & decē assumpsit, īter quos excellētissim⁹ meritis sanct⁹ & venerabilis Hugo floruit. Qui suo tēpore locū Auziaci rexit & eūdē locū hodiernis tēporibus sua sanctissima gleba decorat. Itē Ioā. admodū humilimus, & Odo vir sagacissimus, de quo legit᷑ mirum dictu, & īsigne miraculū. Nā cū post matutinas more solito ante lignū salutaris crucis ꝓ suis & aliorū peccaminū nexib⁹ soluēdis exoraret, visus est à multis ī mētis iubilo oculis rectos hīs ī sublime aeris eleuat⁹ altitudine ferè triū vlnarū vni⁹ horę spatio īmobilis ꝑstere, & eidē videbat᷑ fixa domini nostri imago. Deinde hic Badilo amplissimas possessiones iādudū à ꝑdicta Brunechilde regina huic loco donatas īqrere cœpit, quas denuo dictus August⁹ huic eccl. donauit, & eas ampliauit. Et hæc qdē reparatio huius venerabilis Cœnobij ꝯfirmata extitit Anno dñi 1358. à Synodo apud Heduā congregata præcepto & autoritate Ioannis Papę. Et rogatu Ludouici Imperatoris & Francorū regis filij dicti Caroli Calui, q olī à Brunechilde donata monachis hui⁹ loci ratificādo ꝯfirmauit. Quę & Carolus magn⁹ suo anulo roborauit. Ex prædictis patet monasteriū ꝑdictū fundatū fuisse à Brunechilde regina ortatu B. Gregor. papę. Et scdo recdificatū à Carolo Augusto. Cui⁹ imago sculpta supra illi⁹ eccłe pinnaculū reponit᷑ in parte anteriori.

Insup quartu est monasteriū sub nomine & titulo S. Symphoriani martyris dicatū, & est prioratus in quo Canonici regulares ord. S. Aug. degunt. Hic verò S. Symphorianus natus in ciuitate Heduen. & comes Sedeloci oppidi, in quo Sedeloco primo fundata fuit Christiana religio, saltē in Burgundia. Nam ibi constructa est capella in honorē sanctorum Benigni, Andochij, Tyrsis & Felicis, in loco vbi prædicti sancti hospitati fuerunt, & cōuenerunt de fide Christiana publicè ꝑdicāda. Et primò reduxerunt ad fidē dictū S. Symphorianū, Hedu. filiū sanctorū Fausti & Augustæ patris & matris, adeo ꝙ sub imperatore Aureliano passus est martyrium, vt constat versibus sequētibus Gallica lingua descriptis in dicto prioratu.

Lan cc soixante & dix, regnant Aurelian,
Fust à Ostun martyrize sainct Symphorien.

Et in templo dicti sancti Symphoriani ad latus dextrum magni altaris sunt tres tumuli argentati eleuati in quibus reponuntur dicti sancti Faustus, & Augusta, & in medio eorum Symphorianus, vt patet his versibus ibidem descriptis.

Faustus & Augusta hīc, iacent inter duo busta
Integer, & sanus medio stat Symphorianus

In prędicta ciuitate etiam est prioratus S. Rachonis epi Heduen. Et cœmiterum immensum vbi Polianднū visit, hoc est sepulchra innumerabilia lapidea eleganti modo ꝯstructa iacēr, & famant oēs, ibi Christianos ꝯ gentiles dimicasse, & q Christiani cecidérāt, diuinitus ī vna noctiū, talia sepulchra habuerūt.

Identidē ferūt de tumulis in pago S. Æmiliani ꝓpe Heduam existentibus, Et de his q̄ sunt in loco S. Petri de Quarreę diœcesis Heduen. ꝓut legitur in historia S. Æmiliani. Licet non sit incredibile illa sepulchra ab incolis ciuitatis fuisse ꝯstructa. Cū ibi eēt cœmiteriū ciuitatis Augustodunēsis. de quo meminit Gregorius Turonen. in sua historia in libro quē fecit in glām ꝯfessoꝝ c. 73. vbi ait cœmiteriū apud Augustodunēses. vrbem Gallica lingua vocitauit, eo ꝙ ibi fuerint multorū hoīum cadauera funerata, inter q̄ ꝙ sint quorundā fideliū dignarūq; deo animarū sepulcra frequēs occulti psallentij mysteriū docet. Cū plerunq; multis appareāt in ipso vocū ꝑconio reddētes oīpotēti Deo grāru debitā actionē. Nā audiui (vt idē recitat) ꝙ duo ex incolis loci, dum loca sancta orādi grā circumire disponerēt: Audiūt in Basilica S. Stephani, quæ huic cōiungitur cœmiterio psallentiū sonū. Admirātesq; dulcedinē moduli appropinquāt ad ostiū tēpli autumantes à qbusdā religiosis vigilias celebrari, ingredientes autē, & orationi diutissimæ incumbentes cōsurgunt, psallentij chorum cōspiciūt, nihilq; lucere p templum, nisi propria claritate cūcta ꝑspiciūt splēdere, de psonis verò nullā ꝑrsus agnoscūt. Deniq; cū eēnt attoniti, & stupore pcussi vnus de psallentib⁹ accedit ad eos dicēs. Execrabilem rem fecistis, vt nobis archana orationū Deo reddentibus adesse ꝑsumeretis: discedite ergo, & ad domos vestras abscedite, alioquin ab hoc mundo migrabitis. Ex quibus vnus discedens abiit, alter verò q in loco remansit post nō multos dies à seculo migrauit. Hæc ille. Et fama est adhuc in hac ciuitate melodiarū cātus nonnullis dieb⁹, ꝑcipuè festis & solēnib⁹ in ipso cœmiterio audiisse. Et idē Gregorius loco ante citato c. seq. dicit in hoc cœmiterio vidisse B. Cassiani sacerdotis magni & epi Heduensis ciuitatis sepulchrū à multis infirmis erasum, ꝙ pene transforatū eo tpe putabatur. Abluūt. n. ex hoc puluere ęgroti, sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Ibi & Simplicius eps nostrę ciuitatis & alij epi sepulti sunt.

Vnū addere volui his q̄ ī annotaui de excellentia huiusce ciuitatis, q(vt certissimum est, claris. fuit & sup oēs Gallię saltē Celticę vrbes principatū renuerit) qd in vita S. Andochij apostoli Heduorū legitur de laude huius ciuitatis, ī his verbis. Erat prꞇerea hęc prelibata ciuitas & tellus tunc, id est tpe S. Andochij opum cōmerciis referta, fœcunditate ruris iucunda, nemorū dēsitatibus viridās, diuersorū pecudū caulis ampla, ędiū vel murorū arcib⁹ altius circūcincta, & plurimis rituū & fanaticis caracteribus opipara. Nihilominus & custodiētiū phalangis in procinctu sui viuidè fulcita. Ita ꝙ pro honestate sui habitus & cultus secundo loco vrū videretur post Romam.

Etiam

Etiam, vt finem dictis imponã, dignum duxi hic inscribere quoddam epigramma in laudem huiusce ciuitatis Heduæ editum.

Hedua præfulgens totum celebrata per orbem,
Lazareum corpus continet illa sacrum.
Hedua Cæsaribus fuit hæc laudata triumphis.
Armipotens nullo fessa labore fuit.
Hedua nec tetricis fuit hæc oppressa ministris,
Nam regitur felix Hedua consilio.
Hedua diuersis clarescit prouida bellis,
Celtarum partes inclyta tunc moderans.
Cedat Alexander magnus quoque Troius Hector.
Argolicum cedat turba cruenta virum.
Hedua Burgundas superat virtutibus vrbes,
Criminibus nullis contaminata manet.
Hedua sinceras religat candore puellas,
Hedua candenti est ebore candidior.
Candida phana iacent niueis notata lapillis,
Flauorum nullo deperitura die.
Hedua diues opum, Cererem Bacchiq; liquores.
Colligit, innumeris pullulat ecce bonis.
Hedua siliceosis lustratur collibus ingens:
In quibus Aonios prendere licet apros.
Hic nemus aerias transcendit palmite nubes,
Ardua quo passim tecta superba facit.

Sed hactenus de laudibus Heduorũ. Verũ.n.vero dũ hæc congererẽ, & laborarẽ, attulit ad nos literas vir eruditus & facundus Io. Morin ciuis noster, & ecclesię Heduensis canonicus in supremaq; apud Rothomagũ curia cõsiliarius, & qdẽ meritissimus, quas mihi destinarat clarissimus vir Bapt. Candelarius ẽt cõsiliarius Rothomage⁹. Quibus voñ(vt plura omittam) significabat, me in cõmen. nostris cõsuetudinũ Burgũdionũ originẽ Hednorũ priscis à tenebris vendicasse & ẽuo recẽtiore neqnicquã exortos, vti cæteros mẽ moratsse, vt pote à Belo, Nino, Mago, alijsq; vetustioribus hmõi viris, vt non facilè cõstet vllã orbis gentẽ Heduis cẽseri antiquiorem. Ipsosq; Heduos ab ipso Apolline tm̃ adamatos fuisse, vt ipsis humaniter, cũ Io Iouẽq; relicto, cõmixtus, Augẽ puellã fuerit prosequutus, in quo nec mihi oĩno assentit. verũ putat, vt charitas patriæ & affect⁹ meo calamo stimulũ addiderit animiq. bñuolẽtia ĩ lares patrios me excuset, cũ ĩgenita oĩb⁹ natura spectãda, q̃ quoscũq. ad illud impellit, neu se patrię q̃tumuis obscurę ac ignobilis, ingrati nomen famamq. subticeãt. Inter hæc, mihi placuit cõmerciũ literarũ cũ tãto viro nactũ esse, occasio nemq. mutuo scribendi adinuenisse, qd & lĩbẽs egi, & vt resciret hoc opus nostrũ esse Calcographis tradẽdũ scripsi iter alia, si qd de cõstãtia ciuitatis Rothomageæ in suo studij armario reconderet, ad nos trãsmitteret, ne illã sub silẽtio cũ alijs ꝓterirẽ, & si Beroso Babylonico fides adhibẽda esset Apollo noster, Magus verò Rothomagorũ Genesearcha dicit, cũ Augustudunũ, & Rothomagũ sub eisdẽ ferè tpibus à pdictis duob⁹ cõdita ferunt, ideo nec cõmẽticiũ esse qd reiecerim in historia Hednen. Sed nec pepercit calamo vir ille apprimè doct⁹, et q̃ rescripserit de suorũ origine hic interserã, cũ sint elegãtissima. prius tamen de eo referam (ne ei eblandiri videar) quod recenset, Textor Niuernensis literatissimus vna in sua officina de loco quo laudes poetarum scribit. Omittẽdi non sunt, ait, duo ętatis nostrę doctissimi viri, & linguę latinæ principes vexillarij Bapt. Candelarius cõsul Rothomageus, & Elias Gemellus, q̃ si stetissent in poetica ꝓfessione, vt inclinabat naturæ genius, ꝓspere cessisset ætati nostrę, nihil inuidissemus antiquitati. Habuissemus q̃ palato nostro abunde satis fecissent. Sed heu pietas, Forẽses illę declamationes & ciuiles causæ, q̃bus appulerũt animũ, ꝓsperitatẽ hanc nobis sustulerunt. Audiui vtrunq; loquentem cum per iocũ ex temporaneis carminibus inter se luxuriarent, at incredibili admiratione suspensum me retinebant, partim qd pręcipitatis quãtũlibet verbis nõua semp ad manũ suppeterẽt, tũ ẽt qd quæ ructabant per lusum, plena tñ essent grauitatis & doctrinæ: Quod qm̃ & vidi & expertus sum, non possum non vtriq; assurgere & amborũ sitire beneuolentiam. Hactenus Text. Reliqua prosequemur, & ipsius Baptistę Candelarij epistola de verbo ad verbum subsequat.

Clarißimo iurisconsulto domino Barthol. Chassaneuz Baptista Candelarius senator Rothomageus.

VRBIS nostræ primaria fundamenta celerius ad te trãsmitti desideras Bartholomæe doctissime, si quidpiã ipsorũ apud me tacitus reposuerim. Cui tue affectioni ne q̃cquã me satisfacturũ agnosceres, nisi suæ ad me redditæ literæ ad idipsum me vrgerent, cũ nulla ĩ parte officij quoad vires suppetẽt tibi, vacare destinauerim. Quamobrem quod super hac re exigui nostri laboris fuerit, tuis omnino votis impẽdendũ arbitror, ac dum tuo (vt ais) operi periodic ... primõdo insudas, aliquid in manibus habeas, quo nostræ vrbis si fas fuerit splendorẽ scripto tuo illustres. Neque verò illud egi, vt mei nois memor esses. Cæterũ qd tibi visum fuerit pro amicitiæ vinculo exequere.

Itaq; morẽ tibi gesturus paulũlũ ꝓfabor, quo maximos historiæ vertices sępius hæsitasse cognitum est. Planè cuiuscunq; prouinciæ nedũ vrbis famatissima auspicia, minus notoria olim fuisse, q̃ earũ modo vrbiũ incrementa, quarum ne vlla forsan origo in medium reijciatur. Qd tũ rerũ vicissitudini, tum fortunæ imperio fragilitas ipsa humana debuit, cuius varij vltro citroq; fluxus instabilitatẽ hãc maximam hoĩum monimentis afferũt. Ecqd, quæso, de triumphante illa Babylone actum est? De Niniue, de Memphi. Quid tũ de celebrib⁹ Gręcię pagis? vbinã Athenę, Lacedemon, Argos, ac plereq; huius farinę vrbes quarum memoria ferè adhuc interijt? Neq; longius Romam aberrare patiar totius Europę monarchã, cui⁹ exordia iãpridẽ cõstat inter grauissimos authores incerta. Sed neq; ĩ meliori cãe extiterit altera Gallorũ ciuitas, quã Parisium vocãt. Cuius origo eadẽ ignorãtię nubecula obscurior est, saltem par vtriusq; cõditio fuit, si ad tuũ Berosum Caldęum mentem aduerteritis.

Cæterũ, mi Bartholomæe, his ꝓfatis ne ab humeris nostris onus hoc historię difficultate reijciamus, rem ipsam compendio cõtingam. Parces autem Historię, maiorũ incuria obliteratæ. Parces itidem homini latebras patrię suę deploranti. Sed commune hoc vni-

vniuersam pene Galliam facinus afflixit. Quicquid verò de multis fragmentis legere potuerim, accepto iamdudum animo obandies.

Europã nostrã (vt de multis orbis partibus vnã expediã) in cõfesso est nõ omnino inhabitatã fuisse, quã quã plurimas ipsius plagas nõ adeò populis cõfertas accepetimus. Sed qua cœlũ forsan clemẽtius ingnerectillic ,ptin° ex studio hoïum colluniẽ attrahi, quẽadmodũ ex Hispaniis fama retulit partẽ ferè dimidiã petrosis montibus desertam mansisse, ac parẽ apud Germanos cãporũ solitudinẽ iacuisse memorãt. Cui forsan locorũ inhabitationi causam dederunt asperiora gelu ac frigoris incommoda, sicuti ab his regionibus auditũ est, quæ rectissimo sydere arcton septẽtrionalẽ incolũt. Qua cœli parte nõnulli sup alios ,pfecti cęteras penitioris Europę plagas adiuerũt. Hinc opus fuit, vt q ante hac terræ incultæ fuerãt aduenarũ colluuione, tũ primũ habitari cœperũt. Cõtra quæ plerisq; indigenis occupabantur poli (vt dictum est) in clemẽtina ab ipsis coactè abeuntibus desertæ sunt. Qui fieri contingit, vt hinc mutatæ toties vrbes partim instaurãtæ, partim verò deletæ, nihil de sua vetustate retinuerint.

Itaq; de Normania nostra illud ĩdubitatũ erit ipsã sua fertilitate ĩspectã ẽt ab orbis ĩter fratres lanigenas colliminio ĩcolis nequicquã caruisse. Cuius vbertas exteris adeo gentilibus grata fuit, vt Dacia ,pfugi aduenæ illam appulerint.

Quib° tũ affluẽtib° antiqua patriæ facies penit° cõ mutata est. Alij ƥterea mores expostulastĩ. Tãtæ diutius ignorãtiæ alimẽtũ dedit repẽtina hmõi colonorꝝ accessio?qnũ nihil aut parũ ante crudelissimi Astigni vel Rollonis instissimi aduẽtũ ab historia vẽdicet. Plane vnlgò acceptũ ferẽ ipsam priorib° seculis Neustriã esse nũcupatã, inde alio hæredũ successu Normaniã, qd recenti° ẽt nũ patriæ nomẽ est, vulgata Daciæ linguæ allusione, qna Noth. vẽtũ aqlonarẽ denotãt. Porrò Mã sua lingua hoiem dicũt, qua vtrinsq; mixtione populũ arcto veniẽtem putant. Haud quoq; absurdũ fuerit hoc cõmentũ, quo pleræq; vrbes simile ab illusione aduenarũ sibi allusionẽ suscipiũt, & nouissimè ĩter Germanos Aleman. eluuiẽ hmõi cõmẽti simulachro nomẽ forsitã fuisse accepimus. Cũ suo idiomate ab Ale & mã, hoïem velut exulẽ demõstrarunt, quæ rerũ obscuritas tuo satis aio facere saltem videbitur, vt hinc à me vetustiora non efflagitares.

At verò vt paulisper ab inferis, qd aiũt, Terniones scrutemur, ac in dypthera Iouis membranam occupemus, proximus ego rem exequar.

Partito igitur ab orbis initio in plurima regna terrarũ ambitu veluti ab ipso Beroso Caldæo didicim°, Noa pater q & Ianus erat, tres filios latè vbiq; dñaturos dimiserat. E quorũ nouissimo Iapeto plurimos extisse liberos literæ identitatẽ cũ Beroso sacrę attestãtur. Ne quã fidẽ ipsi Beroso qnẽadmodũ Volaterran. ac Sabe. fecerũt impndẽs derogẽ. Cui tũ in multis cõcordantiis sacrã scripturã reperio. Horũ igiẽ filiorum duo Cometus Gallus, & Samothes Galliã nostrã posſederũt, ab hoc Galli dicti, ab altero Samathei: qd nõ inelegãter Cæsar in cõment, scriptũ reliqt, teste Diodoro Siculo secũ adiũcto: Qm̃ vterq;, ingt, Sanothen primũ Gallis philosophiã ac literas ostẽdisset. Ab hoc aũt Samothe filius noie Magus Gallis impauit, à quo plurima sui noĩs oppida deducta ferũtur, quæ vt cõpẽdio studeã, Maga ab ipso dicta extiterũt, nõ autem Magus ipse ab ipsis. Quã rẽ cognitã ac verã plurimæ p vniuersam Galliam huius nois finito ɜuentu vrbes efficiũt. Quas cõmentator Viterbien. hoc ĩ loco recẽset. vt verò de multis nostrã afferã. Hæc est vrbs Rothomagus cuius originẽ scire sperauetas, vrbs sanè Magi nostri noie splẽdido illustratas, ac qnẽadmodũ cæteræ illius terminatione desinens. Quocirca hoc primũ monimẽto apertum erit, quæcunque tunc tẽporis ædificia, palatia, tectaq; constructa fuerunt, ea Maga ab ipso vt prædictum est nuncupari.

Nũc historia admonet alterũ suadere, qua ratione Rothomagũ cõposita appellatione dixerimus. Quod breui fecerim si alterũ obiter absoluerim: in quo me cũ tuo epistolio iocatus es. Ingebas.n.cũ de tuis vrbis augustissimis exordiis rẽ ageres nostri magi te meminisse, atq; illius tẽporibus Apollinẽ coęquæuum fuisse quẽ tuæ vrbis Augustudunũ fundatorẽ cõmentaris. Age, mi Bartholomæe, ne ad me solũ pertinere Magũ putaueris quẽ oĩbus Gallis nedũ nobis impasse Berosus scribit. Sed Magus forsitan ea lege dictus erat, ꝙ Scythica lingua Magod ædificatorẽ vocant, à qua Scythia Gallos fluxisse cũ Ogyge notũ est. Itaque primus erat ille Magus, q pallantẽ Galliam, atque incultã in pagos vrbesq; ornauerit, diuiserit, coegerit. Quo credi verisimile est eo tpe ipsum Magũ patriæ nostrę incubuisse, in qua vrbẽ nostram primariã suo nomine Magã dixerit. Qua generali voce tandiu cũ aliis eiusdem farinę vrbibus perstiterit, donec retrò fluxis tempestatibus & aliorũ augmento instauratorum nomen alterũ exceperit, qnemadmodum vt de aliis sileam à nostra vrbe rem proximẽ sequemur.

Alterũ igiẽ qd supererat expediamus ab ipso Iano vti diximus nostrę patrię sedes indigenis fuit stabilita cuius medio vrbẽ Augustã Magi successoris noiẽ Magã dixerunt. A quo tẽpore vt ,ppe orbis diluuium fuerũt vsq; ad Troię primordia, tali noie cognita per stitit. Quo Troię euo Allobrox apud Gallos, vt idem Berosus memorat regnasse ferẽ: sub quo Troię incremẽto & Allobrogis regno suam Berosus ipse finit historiã. Cęterũ Manetho Ægyptius tem vlterius prosequens post Allobrogẽ alterum Rhomum ponit, à quo Rhomo nihil aliud priscę historię colligimus pter illud ab ipso Manethone relictũ. Cuius comentator idẽ ferè asserit. Tametsi vnũ verisimile addat, ab hoc.f.Rhomo Rhomomũ ad Rhodani ripas fuit datũ, & ĩ nostra Gallia belgica sub Sequanę littorib° Rhomãdissos populos denominatos. Quos nõ alios arbitramur à nostris Normannis, quanquã aliunde vox ipsa difficultatẽ fidei attulerit. Sed Pthol. in geographia scrupulũ animi ademit, inquiens illos altero noie Rhomãdnos appellari, in quo exigua penè literarũ mutatio rẽ indubiã ad oculum ostẽdit. Quo circa cõiecturã facere oportuit Rhomi temporibus vrbẽ nostrã Magam addito eius noie fuisse Rothomagum vocitatam, ac sic ab ipso Rhomo fuisset instaurata,

tata, neq; opinioni deroget remotũ forsan discrimen à Rhomo io Rhotom. Enimuerò parũ hoc erit si ex vrbe Roma Romulũ autorẽ fueris metitus, cuius nomẽ vrbs sno nõ penitus affert. Sed satis fortasse erit aliqualẽ ab antiqoitate vocẽ in noĩbus vrbiũ vindicare, ex quibus prisci illarũ cõditores cõiectura magis arguanť. Nulla.o.ferè vrbs in orbe comperietur, quę ad vnguẽ sui autoris nomẽ repromittat. Cæterũ linguarũ fluxu aut annorũ volubilitate prisca illa nomina interierunt. Cuius rei alicubi in libello memini quẽ de veterũ vrbiũ appellatione illostrata edidim⁹.

Talis igiť vrbi nostræ appellatio orta est, q̃ Parisio vetustiorẽ eo Manethonis libello conncere licet, cũ sequentẽ à Rhomo Galliæ imperatorẽ Paridẽ asserť, qui vrbi Parisię incrementũ dederit. Hęc tũ vrbe Romaoa antiquior est eoius initia cõstat trecentis post Æneã annis ꝓdiisse. Sed obsoleta hæc adeo feruntť, vt iãdudũ mious ĩ fama memorię q̃ ĩ re fidei nãcisćant.

Sed verò vlterius andendo palã dicẽdũ offerť, cur ab eo Rhomi noĩe qd Rhomanduos vel Rhomãdissos nup effecerat ĩ altetius Neustriæ priuũ.inde Normannię titulos patria nostra trãsiuerit. Quibus, vt spero, exanclatis abundẽ p mediũ vetustatis pelagus nantasse videbot. Enimoero tãta est antiquæ rei longẽ reiecta cognitio, vt ꝯiecturis tm̃ locus relioquatur. Sed cõis ille patriæ ardor hactenus inualuit, vt nõ solum ab humanis, sed diuinis originibus nostra exordia repetamus. Satis illud pro exemplo vnico præstabunt q̃ de Troia, Roma, aliisq; Gręcię vrbibus mendaces Græci effinxerũt: vtinã tã aliis exosi, q̃ apud me fide penitus nulla possunt. Ne interim tuę vrbis auspicia refricem, q̃ ab ipso Apolline repetis, adeò te patriæ amor excitauit. Mihi verò cui onus ingeris ẽt de improuiso ansam præbuisti, nõ oihil tuo exẽplo lepidè apud te cõminisci. Æquo id animo accipies. & si cõmẽtitiũ arbitraberis solita aliis mecum indulgentia perages, qua te quoq; nõ indignũ apud emũctitiæ naris homines sperabis. Planè ego audacior effectus, ne tuo solũ monimẽto, sed alia tũ licentiore via causam mihi ascripsi, quæ diotius inter tripodes residens musas mihi aliqnando humaniores conciliauerim, quo iure mihi id permissum reor magis.

Itaq; vt primũ à Neustrię voce auspicemur, deleto (qd aiuot) ab Argolicis Ilio, fama est Francionẽ Hectoris filiũ cũ qnatuor comitibus Alanos bello adortũ fuisse, ac tandẽ superasse. E quorũ comitibus vnus erat cũ Baoone Phrygio genere illustris Amynthoris filius, q maris ꝓcella diutius iactato Frãcione apod Cymmerios latebat. Cæterũ vtroq; ad Meotidẽ cum Alanis belligerante, cũ filius ipse Amynthorides à Sarmatib⁹ europeis suppetias petit, vt legatus ad hęc loca missus ꝓpẽ Hypanin ꝯstitit, quẽ fluoiũ Barbari gẽtilitia voce Nester vocãt: ab hoc flumine diis volẽtibus nomẽ sibi Amynthorides augurat⁹ est, ac Neuster appellatus. Hic demũ pace cũ Alaois cõposita atque vrbe Sycãbria ꝯdita Neuster, vt cæteri Comites fatalẽ snis oepotibos terrã nostrã appulit, q̃ nouitio noĩe Nenstriã nũcupauit. Quæ patrię appellatio lõgissimo tpe inualnir. Quũ ab ipso Troiæ excidio vsq; ad Rollon. ferè tpa ĩ aliã Normã. allusionẽ cõmutata est.

Vt verò oĩa super hac te cõmenta referam, poterat aliundè Neustrię nomẽ causam sortiri à Nester, qd ſm Hieronymũ in interpretationib. hebraicis ęrariũ vel metallarium significat. Neustria.n. Britanniæ ac Cassiteridib⁹ insulis ꝓxima est, à qbus magnã stanni copiã defluere cognitissimom est. Quo fieri potuit, vt à metallorum proximitate Neustria sir nnncupata.

Porrò vt altetius vocabuli Normannię rationẽ asseramus, his ferè seculis cũ apud Frãcos regnaret Carolus, valida Danorum manus Sequanę ripas secuta est. Hęc fuerat debita patriæ nostræ Rollonis militia, q̃ nos nostraq; potẽtissime inualit. Tũ actis cũ Gallorũ rege pacis ꝯditionibosde pagaoo Christianus dux Rollo efficitur. Huic patrię antea ĩcultæ facies noua nouissimo ducis ꝯgressu restaurať. Equidẽ nõ absq; diuino numine barũ aduenarũ accessionũ patrię defluxã arbitrabor. Quippe ex historico nostrarũ rerum antiqssimo. (Sed q plura ex p̃missis ignorauerit quãquã tẽporibus Guillelmi ac Richardi patriæ nostræ ducibus rẽ exordiať) ipsum Rollonũ apud Scãdauiã ĩsulã à Deo monitũ accepimus, se vrbẽ vltra mare iactatã aditurũ, illic quoq; regoũ ingẽs suis stabiliturũ.

At q tãta Rollonis tẽpestate veluti ab eodẽ historico didicimus vrbẽ nostrã tũc Rothomũ vocitatã cõperimus. Quæ teducta toties nois allucinatio vetustioribus causis fomẽtũ pbuit, vt hinc audita Rnthomi narratione, ex homine alioqui Berosi Caldæi forsan penitus ignato, rursus ad Chomum antiquum Galliæ principem historia recurreret, à quo magis originem habuisse credi par est.

Vñ Rollone ipso res oostras occupãte, de Neustris fastidito noĩe Normanni sunt appellati, vt hoic nouo duci in gratiã nouũ nomẽ à suorũ Danorũ ex Aquilo oe cõmeatu succedete. Et si nouerim quãplurimos, q nõ Normãos ab exteris dictos putẽt, quos verius vt patriæ indigenas arbitrantur. Qua ĩ opinione Raph. Volater. extitit: causam ideo asserẽs, quod cæteri Normãnos à Scythis osiginẽ duxisse memorant. Sed verò nullã inter Scythas huius appellationis gentẽ reperisse, nec io Ptholemæo testatur. Quòd mihi planẽ liberè loquẽti frigidũ satis vr, nã neq; ex altera gentis nũcupatione dictos credimus: qui à Scythia ꝓficisceotes rei euentu, vel verius dicã syderis patrij allusiooe. Normanoi nomẽ habuerint. At verò quicquid in causa pendeat nooissimã hanc Normãnoꝝ dictionẽ retinemns, ac tum cõe nobiscũ volgus hoc historiæ exẽplo labiť. Piũ verò erit cuilibet super his ꝓfiteri ex voto. Porrò vt nihil extra paginã oberret, suspicor te libenter scrntatnrum, quonam pacto à Rothomi vocabulo, nostra ciuitas in Rothomagũ desciuerit. Quamuis priori rõoe idipsum absoluerim, dũ corruptam annorũ fluxu vrbium mnltarũ ouncupationẽ dixi: nunc tñ pro historię coronide vnom addam.

Apud oostrates longè ante fidei orthodoxæ tẽpora, sicuti plerisq; aliis in locis, Idola cultui sommo ĩ ꝑtio habebanť. ac ibidẽ de ploribus ꝓ exẽplo refricẽ quæ apnd S. Germanum Parisius ab omnibus & à me quoq; cum illic studiis agerem, visa est. Pari modo apud nostros, aionr, Rothon idolum vrbis auspiciis iuocatũ fuisse. Etiã ioter nos locus adhuc sui faoi coo-

ni conſpicitur, à quo Rothi idoli noīe vulgus habet, cum altera magi dictione vrbem nuncupaiā. Erat verò Magi pronunciatio nedum apud noſtros, ſed omnibus ferè nationibus ſapientem deſignans.

Neque diutius ſuſpendēdum eſt aliud quod à vulgò didicimus. Quippe nōnulli Rothomagi etymologiā à rota magorū profectā autumāt. Neq; fortè verò alienum erit iſtud credere. Cùm rotā multi pro conſeſſu & cōſilio acceperunt. Ita apud Græcos amphyctiones legimus, apud Scythas dioſcurias, apud alios rotā. Quo in loco apoſtolicę ſedis rota à doctorum virorum conſilio non erit omittenda. Sic tū in patria noſtra Rothomagum gentis primarium ciuitatem ſapientes Magi incoluerint, vt cæterę Galliæ Druydes & Bardi. Quo effectum erit à rota illorum ſapientię communem dictionem illam vrbi indictam fore.

Hæc igitur, mi Bartholomæe, prorſus apud me habeo: q̄ de noſtra vrbe tuo iuſſu collegi, in quibus me vetuſtatis nebulis plurimū vagatū cōſpicies. Adeo à primis annibus res fuerat ſuo iudicio menēda, cū ab orbis diluuio vſq; i p̄ſenté diē calculatorū more rē de florauerim, ac breuitati ſtudui, quā oib⁹ placere p̄ſtās eſt, licet iſta licētiore ſtylo exarari potuiſſent. Age q̄ſo & vrbē noſtrā in tuo honorū catalogo recēſe, cuius ſplēdori ac gloriæ p̄ſata (ſi tuo animo ſederit) nō parū attulerint. Quodcunq; verò erit in quo tuā diligētiā adiuuare potuerim, libētius te interpellāte exequar. Par.n. amicitiæ vinculū tuis literis & acceptiſſimum & gratiſſimū nō ſine maxima animi hilaritate habeo. Pręterea ex ope à me p̄dito qd reqras, nō eſt mō quo te longius ſuſpendā. Ingenuè ſiqdē fatebor in multis humanitatis partibus me aliqñ verſatū, ac de ꝓpria Minerua pleraq; apud me in libellos repoſuiſſe, non tñ ex legalibus ſtudiis, quæ ēt cū cęteris aliqua ſunt. Sed tū iuueniū turba deterruit, tū cordis ſimplicitas q̄ cōem illā ſcribētiū gloriam ſemper exoſam habuit. Erunt autem poſthac, dies quibus audaciorem me ī edendo tui ac multorum ſtimuli efficiant. Vale mi Bartholomęe & boni noſtra conſule. Ex ædibus tuis apud Rothomagum die 12. Nouembris. 1527.

Cōradus Celtes in deſcriptione ſeu libello vrbis Norimbergæ eā ſummopere laudat, & ī illa deſcriptione ꝓcedit p capita. Primò de origine & ſitu & regione vrbis in genere deſcribit. Tū de imagine & deſcriptione eiuſdē in ſpecie. Tū de arce imperiali, fontib⁹, ędificiiſq;, & foris vrbis, hortis, & officinis metallariis. Tū de vectigalib⁹ vrbis ſyderibus, & qualitate, aeris valetudine, & habitu populi. Tū de ingeniis & moratione virorū & mulierū. Tū de duob⁹ Auguſtiorib⁹ tēplis, & hoſpitalib⁹, eorumq; opib⁹, & reliqis. Tū de nouē vrbis monaſteriis, & eorū ſanctis & ꝓbatis moribus. Tū de domib⁹ publicis, & frumētariis. Tū de domibus ceroniſariis, armentariis & expoſitorū. Tū de pietatibus & eleemoſynis vrbis, & leproſis. Tū de magiſtratibus vrbis & pœnis ſontiū. Denique de vniuerſali vrbis iuſtitia, legibus, ꝯiuiorū, & nuptiarū. Poſtremò de annona & victualib⁹ vrbis. Quæ oīa (lector candide, ſi cōtingat tuā ciuitatē laudare) tibi cōmodo eſſe poterūt. Ideo lege illā deſcriptionem elegātē & facilē, quā reperies impreſſam cū voluminibus Exegeſeos Germaniæ à F. Irenico exaratis.

Sexageſimaprima conſid. de oppidis ſeu vrbibus, vulgo ville dictis, qd ſit excellentius ſubnectitur. Et licet Plinius multa in ſuo lib. naturalis hiſtoriæ, li bro. 3. 4. 5. & 6. multa regionū oppida inſignia deſcribat, ideo de eis ad eū vos remitto. Attingā tñ tm̄ qd in Gallia Narbonenſi vrbs ſeu oppidū eſt valde excellens, quod olim dictū fuit Agathe, nunc verò Mons peſſulanus, qd excellit aliis pluribus de cauſis. Primò magnitudine cū ſit magnū, lōgū, & latum, plures domos, ędificia pulchra, & tēpla cōtinens: Ita ꝙ ferè in tota patria Narbonēſi nō eſt ſimilis ciuitas, ſaltē ęqui parari pōt magnis ciuitatibus. Maximē ēt cū vniuerſitates non debeant inſtitui, niſi in ciuitatibus, vt nor. gl. And. Pan. & Fel. in prœm. decretaliū. gl. Bar. & Io. de Plat. in l. vnica. C. de ſtudiis liberal. vrbis Romæ. lib. 11. c. 1. de magiſtris. & c. tuæ, de clericis nō reſid. Tñ ī dicto oppido pp eius nobilitatē eſt vniuerſitas, vt dicit Bal. in procemio decretalium. col. 6. & reuera ita eſt, & præſtat aliis in medicina: & dixi ſuprà in 10. par. in 32. conſideratione. allegando Nicolaum Boeriū in rub. de reg. iur. ad Dynum in vlt. gl. De iſto oppido doctiſſimus vir Petrus Alleboult doctor i medicina meritiſſimus & ciuis noſter ipſo exiſtente in dicto ſtudio Montis peſſulani verſus ſequentes luſit.

Agathe flores ſtudio medendi,
Oppidum ponto gelido propinquum:
Cui nouum paruus titulum dedit mons.
Lanus & annis.

Sicut Ior & Dan duo fontes ſimul iuncti Iordanis nomen efficiunt.

Sine tñ faſtu Diuionē (oppidū olim in finibus & ſub ditione Heduorū, nunc vrbis capitalis eſt Burgūdię, & dudum ſedes ducum) eſſe excellētius aliis autumo, ſm quod cōmuniter & vulgari ſermone dr. Quin eſt ville que Diion. Et quod cōmunis fama ſamat nō omnino deperditur. & quæ cōmuniter dicū tur, nō carēt oīno veritate, iuxta l. ſi qs patrē familias in prin. & ibi gl. j. ff. ad Maced. & l. Barbarius Philip. ff. de officio prætoris. & l. iij. in fi. & ff. de ſupp. lega.

Nā primò à Dite (quia diues) nomen aſſumpſit, & olim tm̄ caſtrū erat, vt vetuſtiori fundamēto murorū adhuc oſtentatur: nunc verò excellentiſſimū oppidū, ab ipſo Samothe ſiue Dite primo conditum, quicqd voluerint aſtruere nonnulli, p̄cipuè Annonius monachus de geſtis Francorū lib. 2. c. 24. qui dicit ab Aureliano imperatore hoc caſtrū olim fuiſſe conſtructū, quod falſum eſt. Licet fatear eum augmentaſſe tam murorū ambitu q̄ populis & diuitiis ornaſſe. Cuius qdem ſi velis ad ſaturitatē videre topographiā & geneſim, videas quæ in cōmentariis noſtris conſuetudinum ducatus Burgundiæ retuli in prœmio. in verbo, ville de Diuon. vbi & de laude eiuſdē. Quibus iūgat ſequēs epigrāma ab ipſo Pet. Turrello heduēſi viro literato, aſtrophilo, & Diuionei gymnaſij rectore.

Quiſquis Mandubios affectas noſcere fines,
Diuio Sequanis quos ſcidit almus agris,
Carmina quęſo legas exili ſcripta papiro,
Quis (quem plura putes) ſcueris eſſe tibi.
Vrbs eſt boſtiſugo quæ Diuio condita mu[...]

Et

Et triplici multis amne rigata locis.
Quondam vt Troia fuit trino circundata riuo,
Vel simili doctus flumine Parisius.
Quem & si nauiponens multo cum remige Triton,
At nos lætifico, munere Bacchus alit.
Vnus habet querulis de ranis triste voramen
Cui fluit exigua perbreuis aluus aqua.
Alter est à succo, vel sicco succio factus:
Nil nisi sordiduli pondera ventris agens.
O quàm sæpe suo vincitur carrus honori,
Girmaga & scaphij sordida rhæda sui.
Tertius inter eos liquidissimus Oscara dictus,
Quæ recipit tardis fluctibus vdus Arar.
Hic rapida rigidus versatur mole molaris,
Quo sua dat dulcis munera multa Ceres.
Assolet vt teneros cum pascit mater alumnos,
Quæ præbet natis iam semel esca suis.
Plus celeres pagri, plus carpio, gobio, cancri,
Et plus hoc fluuio scammea tu ba natat.
Parua ferat flatu quàm siccus corpora puluis
Dum calidus flauos Syrius vrit agros.
Quo faciles tenebrant salices, atque altior alnus:
Et tenui calamo frondea ripa virens.
Quale solet putres per glebas sectile porrum.
Aut inter nitidas brassica lata niues.
Principis in nubes hic ardua tecta minantur,
Sunt quoque magnifica structa theatra manu.
Sic, alijs structura ingenti Diuio vicis
Anteit vt breuibus pinus acuta rubis.
Et fabricata semel sua si palatia surgunt:
Hinc poteris longè quàm addere ad oua minus.
Septimus hic parrochus sancto vittatur amictu,
Quæ facit hunc numerum pagina cuncta sacrum.
O felix nimium Dis tantæ conditor vrbis.
Ogygides Diti cui pater Iapetus.
Celtica quem primum fecisti terra colonum,
Atque etiam nostros ante habitare locos.
Omnium & hinc primus sedes & tecta locauit,
Deq; suo diues Diuio nomen habet.
Nomine quo tanto hic diues celebratur asylum
Sanctaq; maioris prima figura sacræ.
Quod Deus omnipotens longum seruauit in æuum,
Hostiç vt hic esset pegmata longa sacrę.
Voluite mira, precor, vigilanti pectore fata,
Atque quibus durant legibus illa vis.
Inclyta Mandubiis nunc staret Alexia campis,
Illa sed haud tanto sydere digna fuit.
O veneranda domus cunctisq; hilaranda diebus,
Qua residet veri victima sacra Dei.
Hostia diuinum cuius ingens numen adoro,
Aspiciat famuli vota precesq; sui.

Sexagesima secunda consid. de tẽplis seu ecclesiis, quid fuerit, aut sit excellentius pdicabit. In primis pmissa multiplici acceptione hui9 vocabuli, eccl'ia, de quo ad do. theologos & canonistas vos remitto. vt paucis reassumã, dico q eccl'ia triũphãs militãti pfert, & ordines vtriusq; scripsit Dionysius in sua hie rarchia, de qb9 ĩ in 3. & 4. par. Ecclesia verò militans cũctis aliis reb9 pfereda est, vt ẽt satis cõprobatũ est ĩ d.4. par. Itẽ q eccl'ia Christiana pfert synagogæ Iudęo rum, vt superius in ista par. in 20. consideratione. & de principio ecclesiæ Christianę, vide Polidorum de inuentoribus rerum lib. 5. c. 6.

Quid tñ de ecclesiis particularibus, quę illarũ sit præferenda, sumendo ẽt ecclesiã spiritualiter? Et ĩ hoc nemini est dubiũ, q ecclesia Romana est cunctis pferẽda, & ab omnibus aliis honorãda, plurib9 mediis.

Primò, est caput & mater oium aliarũ ecclesiarũ, vt hr p tex. in cano. r. 12. d. & ibi amplè Ioan. de Tur. etiam comprobat. Idem in c. memoriã. 19. dist. Ideo est prelata cæteris, vt dicit idem Ioan. de Turrecrem. in c. quamuis. 21. dist. in 2. col. & est supior inter oẽs ecclesias. Idẽ Ioan. in c. ogamus. 24. q. 1. licet ibi dicat q Antiochena olim prima erat. Et dña aliarũ ecclesiarũ dr. Idẽ in c. oportebat. d. 79. Imò habuit pogatiuã à Christo. Idem in c. ã recta. 24. q. 1. & principaliter Christus eidẽ primatũ dedit, secundario verò concilia, vt in c. dudũ. 3. q. 6. Ideo inter oẽs alias venerãda. Idẽ in c. visis. 16. q. 2. Et qm̃ ista materia est amplissima in locis hic ante allegatis ventilata, vt p Ioannẽ Ekium Alemanũ in suo tract. de primatu Petri. vbi tenet & pbat qũo oẽs ecclesiæ oriẽtales etiã obedierunt ecclesiæ Romanę: & ẽt dixi suprà in 4. par. Et de eiusmodi præstantia, & de qua diu certauit cũ ecclesia Hierosolymitana, scribit Polydorus de inuentoribus rerũ lib. 4. c. 7. Et eius autoritas satis probatur p Iodocũ Clyctoneũ in suo Antiluthero, & propugnaculo ecclesiæ cõtra Lutherũ: ideo aliter non insisto. Sed descendendo particularius vidẽdũ est: an eccl'ia S. Petri sit maior q̃ Lateran. Et vr q sic, qm̃ ĩ c. sanctorũ. 10. q. 1. primo nominant. Ideo dignior & maior vr ex priori denominatione, de quo suprà in 1. par.

Secundò ex c. dudum. 3. q. 6. vbi dr q ecclesia Petri noĩe suo cõsecrata & domino instituente, prima sit & caput cæterarum.

Tertiò ex cap. futurã. 12. q. 1. vbi dicit textus Constantinus vir religiosissimus fabricã templi primę sedis beati Petri instituit.

In oppositũ tñ arguit Ioannes de Turr. in d. c. sanctorũ. & probat quatuor rationibus, q ecclesia beati Ioan. Lateran. sit maior, & ibi soluit argumenta in cõtrariũ, ideo ad illũ recurre. Petrus venerabilis abbas Cluniacen. in suo tract. de miraculis. laudat & extollit ecclesiã nostrę dominę, quæ dr maior extra multas, & inter alia ex quodã miraculo quod dicit ibi fieri singulis annis in vigilia assumptionis beatæ Mariæ, vbi cerei p 24. horas accensi non diminuuntur.

De ecclesia verò Cõstantinopolitana primũ locum post Romanã obtinere vr, vt in c. Constantinopolitanæ. 22. d. & ibi Ioan. de Turrec. & de ea ẽt & eius excellẽtia facit mẽtionẽ tex. in anth. vt determinatus sit numerus clericorũ. colla. 1. & vacabat ecclesia sanctę Sophię, vt dicit ibi gl. in verbo, ecclesia. Excellentia aũt illius ecclesię consistebat in multitudine seu numero clericorũ qui erant nongẽti quinquaginta: vt refert ibi glo. in verb. mensura. q̃ pro hoc allegat l. nõ plures. C. de sacrosf. eccle. quẽ numerũ Iustinianus reduxit in quadringentos vigintiquinq; & super cẽtum existentibus his qui vocantur ostiarij. Nam sexaginta erant præsbyteri. dyaconi autem masculi centum,

tũ,& quadraginta fœminæ,subdiaconi verò nonaginta,lectores centũ & decẽ,cãtores vigintiquinq;. Et, vt fert,ob tantã multitudinẽ clericorũ, ipsi diuisi fuerũt, ita ꝙ diurnũ & nocturnũ oĩ hora celebrabat̃ officiũ diuinũ ĩ dicta ecclesia:ideo laus ꝑpetua dicebat̃.

Sed ad tẽpla,seu ecclesias materiales transeamus, quę & à poetis & histoticis plura excellẽtissima memorant̃,vt tẽplũ Dianæ Ephesię, in quo fuerũt centũ viginti septẽ columnæ à singulis regib⁹ factę sexaginta pedũ altitudine inter quas 36. celatæ fuerunt miro artificio.Tẽpli lõgitudo erat 425. pedũ, latitudo verò 220. Et factũ est a tota Asia ducentis & viginti annis:vñ inter septẽ orbis miracula ꝑp operis magnitudinẽ & sumptũ incredibilẽ annumeratum extitit.

Fuit tẽplum Iouis Ammonis,quod fuit insigne & sumptuosum ab Iarba rege Getulorum factum,ĩ quo erant centum aræ, vnde Virgilius,

Iarbas rex Getulorum
Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemq́; sacrauerat ignem.
Excubias diuum æternas,

De quo etiam meminit Martialis in suo primo epigrammate. Itẽ Virgili⁹ scribit Didonẽ fecisse templũ Iunoni donis opulentum,

Ærea cui gradibus surgebant, limina, nexæq́;
Ære trabes, foribus cardo stridebat abenis.

Refertq́; Baptista Fulgosius lib. de dictis factisq́; memorabilibus.tit.de miraculis.c.de gemmis.&.c.ꝙ venefica animalia,neq; muscę nõ ineunt triclinium ecclesiæ Aniciensis in Auernia(quæ vulgò *du puys* dr̃)et si aliundè inferantur statim moriuntur,& in hoc laudanda est ecclesia,ꝙ veteres scripserunt Romę ĩ herculis fanũ,nec muscas,nec canes vnquàm ingressos.

Sed ad magnificũ illud tẽplũ Hierosolymitanũ,qd Deo omnipotenti Salomon anno regni sui quarto ędificari cœpit, & septẽ annorũ spatio perfecit, annis verò ab ortu Adæ primi hominis tribus millibus cẽtũ & duobus sermonẽ conuertamus, cuius magnificẽtia & dignitas ab oĩbus in hodiernũ diem vsq; approbatur. Fuit aũt sexaginta cubitorũ in lõgitudine, & viginti cubitorũ in latitudine, & triginta cubitorũ in altitudine.Et porticus erat ante tẽplum viginti cubitorũ lõgitudinis iuxta mensurã latitudinis tẽpli, & habebat decẽ cubitos latitudinis ante faciẽ tẽpli, fecitq́; in tẽplo fenestras obliquas:plura ẽt alia mirabilia fuerũt in illo tẽplo,vt describitur 3. Regũ 6. & 7.cap.Nihilq́; erat in tẽplo,qd auro nõ tegeretur, vt ibi dicit.& i c.gloria episcopi.ibi:neq; verò 12.q. 2. & amplè de excellẽtia & magnificentia illius vltra alios ponit frater Ioan.Ludouic.Viual. de mõte regali in suo opere regali.trac.de magnificentia Salomonis.& ibi ꝓbat septẽ rationib⁹, ꝙ illud tẽplũ fuit nobilissimum,& qũo fuerit formatũ in modũ pulcherrimæ ac fortissimę turris,& de illius põpa,& incedibili pulchritudine.& in officina Textor.in c.alia opa & ædificia sumptuosa.in fine.vbi vltra alia laudat illud,dicẽs, ꝙ ĩ primis à Salom. triginta hoium millia cędẽdis arborib⁹,vt Cedris & Cupssis sunt destinata ad illud ædificãdũ. Lapicidarũ verò extiterũt octoginta millia.Inferioris structuræ materia erat ex candẽti saxo.Trabes erãt Cedrinæ,Cedrina ꝓcameratio auro illita, vt parietes oẽs. Duo Cherubin ex puro auro, pauimẽtũ petalis aureis instructũ.Ianuæ vicenũ cubitorũ altitudine auro coruscãtes. Ante vestibulũ erãt duę colũnæ Ænec 18.cubitorũ altitudine,ambituq́; duodenũ.Altare fuit ęreũ denũ pedũ altitudine,longitudine duplo maiore. Itẽ mensa vna aurea phialę & pateræ aureę decẽ millia, argenteę quadruplo maiore nu.Candelabra 10.millia ex auro & argento fabrefacta,& istud ẽ d tẽplo artificiali seu materiali nõ spũali,de quo habetur Ioã.2.& 1. ad Cor.3.quod est Christus.Fuit & dictum templum sub Dario reædificatum in omni gloria,ut patet Esdrę 3. c.7.

Et per istud templum Salomonis & Ezechielis tẽplum arduum & sublime,quod vidit Ezech. in spiritu construendum, & admirabili exornandum decore,de quo Ezech. 42. & per illud tabernaculũ qd Moyses construxit iubente domino.de quo Exo.25. Imaginata & figurata fuit ecclesia Christiana.

Templi verò quatuor partes esse dicũtur: Antica ad ortũ, Postica ad occasum, Sinistra ad Septentrionẽ, Dextra ad meridiẽ.Ita dicit Arch.in c.vniuersas. & est versi.sub c. placuit 16. qõ. 3.& iam dixi suprà ista parte in consider. quę de quatuor partibus mundi loquitur:ibi ẽt dicit,ꝙ Moyses primus tabernaculum dño condidit.Salomon deinde templum quem refert Luc.de Pẽna in l.vniuersi.C.de fundis rei priuatę li.11. Et ibi notat ꝙ Christus ingressus Ierusalẽ primo templum adiit,ut habetur Matt.21. Dans nobis formam religionis, vt quocunq; imus primo domus orationis si ibi est, adeamus, & per orõnes deo nos commendemus; post ad agenda negotia secedamus, vtinam istam instructionem sectaremur oẽs.

Templum uerò fuit Lugduni ab vniuersis Gallis, teste Strab. in 4. cõi impẽsa designatũ & extructum & Augusto Cæsari dicatum:ante tñ hanc vrbem cõstructum, ubi fluuiorum, f. Araris & Rhodani est coitio, vbi nunc est abbatia Attanacensis, quod vnà cum tota regione(Autore Seneca ad Lucillum)fatali igne, quo & Colonia vrbis, videlicet tpe Senecæ exustũ est.Et de excellentia huius ecclesiæ Lugdunẽ. vide Campegium in suo tractatu de antiquitate vrbis Lugdun.c.2.& in c.3. ponit de claris Lugdun.

De plutibus aliis templis, vt Vulcani,Cereris,Palladis,& Panos scripsit Cœlius lib. antiq.lect.12. ca. 61.cum sequenti.

Itẽ de illis templis quæ olim fuerunt Romæ Blõdus loqtur in li.1.de Roma triumphante.& in li.de Roma instaurata li.3.dicit nullum in tota vrbe ædificium facilè reperiri maiori sumptu, maioriq́; rerũ ꝓtiosissimarum apparatu,ꝗ templum pacis extructũ: quo diuus Hieronymus in expositionib⁹ Iohelis ꝓphetę sic ait. Vespasianus & Titus Romę tẽplo pacis ædificato,vasa tẽpli Ierosolimitani,& vniuersa donaria in delubro illi⁹ ꝯstituerunt. Omitto ꝙ Galeacius Maria vicecomes superbissimũ tenplũ prope Papiã ordini Carthusiensium ingenti impensa fabrefecit.

Credere & fortè non temerè templum sanctæ Sophię Constantinopoli olim à Constãtino magno extructũ,fuisse excellẽtius post templum Salamonis regis

giis filij Dauidis. Nã dicitur maior ecclesia, sanctissima, & mater ecclesiarum imperij, vt est textus in au th. vt determinatus sit numerus clericorum. §. j. colla. j. Nec potuissent ɔtineri tot & tanti uiri ecclesiastici de quibus suprà, nisi fuisset amplissimum & spaciosissimum. Et li. 1. chronicarum Reginonis dr. Extruxit quoq; Iustinianus Constantinopoli tẽplum, cuius opus intantum cuncta ædificia excellit, vt in totis terrarum spatiis, huic simile nõ possit iueniri.

Apud nos ecclesia diuæ virginis Mariæ Parisiẽsis & maior & excellentior aliis in sua structura, habẽs duas immanissimas turres, quas omnes admirãtur.

Quis tñ primus condiderit tabernacula, delubra, aut deo vero templũ fecerit, vide amplè per Polydo. de inuentoribus rerum lib. 3. c. 9. & li. 5. c. 6. & eod. lib. 5. c. 1. scribit vnde consuetudo sit exornare templa, diebus festis, auleis, variisq; arborũ frõdibus, floribusve, ac in illis offerre cãdelas cereas, cereosq; ac cereas imagines. Itẽ accendere lãpades, tabellasq; ponere, quibus miracula à diuis facta representantur.

SExagesimatertia cõsid. q̃ inter sacellas seu capellas sit excellentior inquirit. Inter cætera iure cautũ est ꝙ capella ducis Burgundiæ in vrbe Diuionẽsi extructa, ab antiquo est multũ priuilegiata à summis põtificib. Qm̃ non subiicitur, neq; epo Lingonen. (in cuius diœcesi est sita) neq; aliis epis aut archiep. sed hẽt suum decanũ superiorẽ immediate summo põtifici subiectũ, cum toto collegio. de quo scripsit Inno. III. epo Lingonen. vt in c. cũ capella ducis Burgundiæ de priuilegiis. extra. Ideo vr̃ dicendũ, ꝙ Decanus illius pp talẽ exemptionẽ post epos in tota Gallia debeat sedere in altiori loco, vbi congregarentur, ẽt cũ abbatibus, qm̃ exempti præferuntur cæteris. facit. c. per tuas. iuncta gl. in verbo, subdiaconatus. extra de maio. & obed. quę dicit ꝙ episcopi exempti, i. Papæ immediatè subditi in concilio generali vel synodo, sedere dñt in altiori & meliori loco q̃ non exempti. Ad idem tex. in c. vt apostolicæ. de priuileg. in 6. vbi hr̃ ꝙ Abbates exempti in concilio prouinciali & synodali possunt vti mitra aurifrisiata. sed nõ exempti albã & planã deferre debent. facit ẽt c. dignũ. de celebratione missarum. in clemẽ. vbi clerici cõmensales & domestici cardinalium & episcoporum sic priuilegiantur, vt illas horas vel illud officium quod idẽ cardinales vel episcopi dicunt, licitè dicere possint.

Ex quibus exẽptione & priuilegio eidẽ capellę ɔcesso videmus, ꝙ Decan⁹ dictę capellę Diuionẽ. incedit in pɔpis seu rogationibus & gñalibus processionibus cũ abbatibus monast. sanctorũ Benigni ord. S. Bñdicti, & Stephani ord. canonicorũ regn. S. Aug. sitorũ in dicta vrbe. Nam isti tres simul incedunt: imò Decanos pfatus est in medio illoꝝ abbatũ. Ex quo digniorẽ locũ hr̃e dr̃, per ea q̃ suprà scripsi in 1. part. in 13. ɔsid. imò ẽt in ɔuocatione triũ statuũ patriæ Burgũdiæ vidi decanũ dictæ capellæ pcedere Decanos ecclesiarũ cathedralium. Itẽ etiã dicta capella est sumptuosa, excellenti & magnifico ædificio cõstructa, vt nulla ei equiparari possit in lõgitudine, latitudine, & altitudine, & potius digna est dici cathedralis. In ea nẽpe ɔstituti sunt canonici 25. inter quos est principalis dignitas q̃ est Decanatus, & tres aliæ inferiores, vt Cantoria, Præpositura, & Thesauraria. Etiã plures capellani habitnati numero totidẽ, optime pbẽdati, ita ꝙ hñt in redditibus annuis, saltẽ quisq; canonic⁹ pbẽda ferè summã 200. libr. Musici ibidẽ canorosi plures nõ sine magna ĩpẽsa sustẽtant. In ea sit diurnũ & noctur. officiũ ritè vt decet: & quotidie celebrant ordinariè octo missæ solẽ. & alta voce, dẽptis his q̃ extraordinariè dici pñt. Celebrior tñ est missa ordinat. illi⁹ ordinis militaris, q vocat ordo velleris aurei (hoc est, *Lordre de la thoison dor*) à Phil. duce Burg. prins instituti⁹, qa ɔcẽtu iucundo & musico celebrant. Sunt & plures capellaniæ eadẽ capella ornatissimẽ & optimè fundatę, & ĩ fundatione illi⁹ vnusqsq; paup sacerdos, q ad hãc capellã accedit, & vult ibi celebrare, habet duos solidos Turoñ. p missa ex pecuniis collegij dictę capellę. Et qa se offert materia, iõ nõ erit alienũ bullę tenorẽ sup ędificatione dictę sanctę capellę Diuionẽ. cũ priuilegiis eiusdẽ hic inserere qui sequit.

Alexander episcopus seruus seruorũ Dei. Dilecto filio Vgoni duci Burgũdiæ salutẽ & apostolicã benedictionẽ. Petitionib⁹ nobiliũ & potentũ virorũ, q̃ rõni & honestati noscunt inniti, animo nos ɔuenit placido ɔdescẽdere & eas libẽter & efficaciter exaudire, vt ad ecclesiarũ cõmodũ feruẽti⁹ accẽdant, cũ in eorũ iustis petitionib⁹ ab apostolica sede facile se nouerit exaudiri. Inde est ꝙ deuotionis feruore & instãtia tuæ petitionis inducti, fundũ quẽ apud Diuionẽ p eccłã & officinis ei⁹ ędificãdis, beato Petro ac nobis liberaliter obtulisti, in ius & pprietatẽ nostrã & ecclę Ro. accepimus. Et ibidẽ ecclesiã ɔstruẽdi, q̃ soli Romano Pontifici dẽat rñdere. Tibi facultatẽ & licentiã indulgemus. Autoritate apostolica prohibẽtes, ne cui epo vel alij ecclesiasticæ psonæ liceat quicquam iuris sibi in eadem ecclesia vel clericis eidẽ ecclesiæ seruientibus vendicare. Datum Tuscul. 6. idus Nouembris.

Anno verò dñi 1192. obiit illustrissimus princeps Hugo dux Burgundiæ fundator & ædificator prædictę sanctæ capellę Diuionẽ. anima ei⁹ ĩ pace qescat.

In ea enim deuota capella ẽt reposita est illa sacratissima Hostia, etiam nõ corrupta quę fuit à perfido Iudæo gladio persorata, ex qua tunc miraculosè sanguis exiit: vt & nunc signa & notæ, in ea extant, q̃ & miraculis præfulget, & ad quã cũ deuotionis magna & alacris concurrit turba. Bullã aũt super missione dictę sacræ Hostiæ ad illustrissimum principem Philippum ducem Burgundiæ his addere volui, in testimonium prædictorum, cuius tenor est talis.

Eugenius Papa quart⁹, dilecte fili salutẽ & apostolicã benedictionẽ. Singularis deuotionis zel⁹ quẽ ad fidẽ catholicã & sacramẽtũ passionis dñi nostri Iesu Christi gerere te videm⁹, merito nos inducit: vt ea tibi ɔcedamus, q̃ deuotionẽ tuã, & aliorũ Christi fideliũ valeãt augere. Tuis igit̃ hac parte deuotis supplicationib⁹ annuẽtes tibi hostiã q̃dã sub imagine saluatoris in tino sedentis mirabile sacrum Dñici corporis multis ĩ locis à vesana cuiusdã feritate gladii ictibus perforatã, & ex eo sanguine respsam, in locis prę fatis, quæ in sacrario nostro erat recõdita, tnę piæ deuotioni cõcedimus, & donam⁹. Volẽtes & mandãtes

tibi,vt eã in aliqua ecclesiarum quas possides,aut in alio loco celebri, cũ eo honore & reuerẽtia recõdas futuris tpibus venerãdã,prout tanti sacramenti maiestas,& magnitudo requirit, Datũ Romæ apud sanctũ Laurentiũ in Damaso sub anulo nostro secreto, die 27.mensis Septemb. Pontificatus nostri anno 3.

Nolo te latere,ꝙ in castro Diuionẽsi est sepulchrũ cuiusdã senatoris Diuionẽ. noĩe Hilarij, qui fuit ita castus, ꝙ cũ post eius mortẽ vxor eius amoto cooptorio in eius sepulchro poneret, visus est leuasse dextrã qua ceruicẽ vxoris amplexus est, vt refert Grego. Turonen. in lib. suo in gloriam confessorum c.42.

Sexagesimaquarta consi. de pinnaculis tẽplorũ, q̃ cãpanilia dicta sunt,& de excellentia nonnullorũ tractat. Et re vera multa loca lustraui in Gallia & Italia,& plura cãpanilia vidi,& de pluribus plures iterrogaui,tñ ex relatu nõ accepi excellenti⁹ fore ĩ Europa cãpanili ecclẽ sancti Lazari Hedu.de qua suprà satis ꝓpè in 60. ꝯside.dictũ est. Quippe est valde sumptuosum,& vltra alia extollẽdũ ex eius fundamẽtis, ꝑcipuè verò altitudine.Fũdat.n.sup quatuor colũnis seu pilis, aut pilearibus lapideis in medio chori dictæ ecclẽ existẽtibus,q̃ grossitudinis sunt tm̃ ĩ oĩ quadratura 8.pedũ. Altitudinis verò 36.vł vltra, cubito rũ fornice distincta. in summitate verò dictarũ quatuor pilarũ, & sup illis ꝯstabilita est turris quadrata, altitudinis 20. cubitorũ, hñs deambulatoria ampla miro artificio ꝯstructa,deinde ĩ acutiẽ & fastigiũ ducit hñs formã Piramidis quadratã octo quadraturis admirandæ structuræ vltra oẽm excelsitatẽ q̃ manu fieri posset, & quęq; quadratura cõpacta est lapidib⁹ quadratis artificio sumptuoso in modum cristarũ factis per quas posset ascendi ad summitatẽ usq;, & dicta Piramis est fere altitudinis tercentũ cubitorum.

In eo sunt viginti cãpanę & vltra, quarũ duę sunt magnę molis,vna põderis est 18.millium, altera vero 16.sonus autẽ dũ pulsantur,est consonantiæ & ꝯcordiæ tantæ,vt musicã ipsam redolere videatur.

Vnũ pręterea addo, qđ & ad cultũ ciuitatis nrę facit,licet curiosius nra, & non extera scrutari forte dicar,sed cũ veritate enarrare possum,qđ sentio.In nra qppe ciuitate est ẽt ecclã diuæ virgi.Mariæ collegiata,de qua s.in d.40.ꝯsid,dixi ab excellentiss.dño Nic. Rolin,olim cãcellario Burgũdię,ciue nro ꝯstructa & dotata ex tribus mille libris Turonẽ. ex redditu annuo ꝓ 12. canonicis & 24.capellanis, quorũ supior Præposit⁹ vocat, & sunt exempti à iurisdõne epi Heduẽ. in qua ecclesia erigitur aliud cãpanile ligneum sumptuosum fundatũ sup turri lapidea quadrata, q̃ eleuat supra tectũ dictæ ecclẽ, & ibi sunt ambulacra ornatissima plũbata,auro illita, & ibi est horologiũ, desup attollit dictũ pennaculũ in acutiẽ in formam piramidis altitudine 300.cubitorũ & vltra, tegulas hñs deauratas mirabili impẽsa & ornatu,ordinatas, & dicta duo cãpanilia ita sunt sumptuosa,magnifica & excellẽ.ꝙ bonę memoriæ rex Lud.XII. hãc ciuitatẽ vocabat, *fanille aux beaulx cloyschez*.& pluries dixit,ꝙ non erãt similia campanilia in toto suo regno.

Sexagesimaquinta consid. fit de castris, in qb⁹ solent habitare apud nos pricipes & nobiles,& sæpius fiunt limitibus ꝓuinciarũ ad tuitionẽ & protectionẽ illarũ,vel vt habitantes in eis non euagentur, imò ibi sint sub quadã custodia principum. Ideo castra à castro castras dicta sunt,quia in eis volũtas,vel licentia inhabitantiũ castrat,ne passim vagare liceat, & pateant hostibus. eadem rõne dñr castra in expeditione militari,tñ in plurali, vel quia tanq̃ casti debent ibi viuere, vñ intrare castra fœminis non licet. Deuter.23. Qñ egressus fueris ꝯ hostes tuos in pugnã custodies te ab oĩ re mala. si fuerit inter vos hõ, qui nocturno pollutus sit somno, egrediet extra castra,& non reuertet prius q̃ ad vesperã lauet aqua, & ꝟ. Dñs Deus tu⁹ ambulat in medio castrorũ,vt eruat te,& tradet tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta,& nihil in eis fœditatis appareat,nec derelinquet te.In his.n.castris castratur libido, vel licentia vagandi,ideo casti debent ibi viuere, cũ luxuria uires eneruet.Vñ meretrices ab exercitu submouẽtur, qb⁹ castra militũ intrare nõ licet,vt dictũ est,& in 9.par.in 33.ꝯsid. hodie verò castra militũ scortis repleta sunt ꝯ disciplinã Metelli, & minoris Aphricani. Adeo ꝙ facilius & frequẽti⁹ Thaydis castra,q̃ Hãnibalis videmus euerti.vt scribit Guil.Ben.in sua repet.c.Rayn. in verb.cuidã Petro tradiderũt. nu.73.extra de testa.

Vel castrũ dr,q̃a ĩ loco alto situ est à casa alta,vt dicit Luc. de Pen in l.sicut fieri.C.de erogatione militaris annonæ.lib.12.vbi est text. qũo annonæ militares sunt in castris deferendę ꝓ exercitu principis, qđ pluries videm⁹ obseruari in castro Diuionen.& Belnensi.Et talia castra pñt tm̃ possideri,& hñi à principib⁹,vel ab his qb⁹ ascripta sunt, & data à pricipib⁹, vel ex antiqtate.Ita ꝙ si priuat⁹,vel castellanus nõ miles ĩ his locis fuerit detẽtator iuẽtus, capitali ſnia cũ publicatione bonorũ plectetur.l.qcunq; castellorũ. C.de fundis limitrophis.lib.11.& ibi Luc.scribit,ꝙ talia q̃ sunt regalia,& alia iura regalia peti pñt a possessoribus,q hñt ex priuilegio, & qũo docere debent de eorũ priuilegio ꝯ.l.cogi.C.de peti.hęr.et,vt ait,est magna præsumptio ꝯ illos qui habuerunt aliquam administrationẽ à principe,vt sunt officiarij,qui post eorum officia absoluta reperiuntur hñe aliqua iura principum, præsumptio est ꝯ eos, ꝙ debent docere de titulo. qm̃, vt cõiter officiarij in his sæpius maligneantur, Sicut ẽt esset præsumptio ꝯ illos priuatos q possiderent aliquas decimas vnius beneficij curati, si eorum prædecessores tenuissent illud beneficium curatum.Nam hoc casu tenerentur docere de titulo propter præsũptionem existentem ꝯ eos & eorum incapacitatẽ, sicut est in priuato qui tenet iura principũ: qa quo non põt possidere nec pręscribere,ideo semper tenetur docere de titulo: vt ibi amplè scribit Lucas,ad quẽ recurre. & ibi in fin.q̃rit, an concesso castro p principẽ videatur concessum merũ imperiũ, qđ ibi habebat: sed quia nõ quadrat & dixi in commentarijs nostris sup consuetu: ducatus Burgundiæ in rub.ad initium.versi.iurisd.in fi. ideo nõ insisto.

De forma verò, & dispositione castrorũ militariũ apud Roman.l. Blõdũ.lib.6.de Roma triũphãte, vbi ẽt scribit castra vt plurimũ quatuor habuisse portas.

Aduerte ꝙ in legato castri veniunt arma quæ ibi ponuntur

ponūtur ad defensionē castri, vt tenet in terminis Oldra.ꝯsilio suo 163.& Martinus Laudensis in tracta. de castellanis & castris arti.4.vbi corruptè allegat Oldra.& ibi plura scribit de castris q̄ sūt singularia, sed nihil ad rē faciūt. Sed redeundo ad intētū videamus ꝙ castrū sit excellentius. Certū est enim multa esse castra in Gallia, ī Italia, in Hispania,& Alemania,& in tota Europa,& multi principes seipsos delectauerūt in cōstruendis pluribus castris. Et inter alia duo reperiuntur excellētissima, quorū vnū ædificij sumptuositate,& cōstructionis forma,& mirabili impēsa laudari debet,de quo Philipp⁹ Bergomas lib.14.sui supplemēti chronicarū ait, ꝙ Ioānis Galeati⁹ in Papien. sua vrbes inter cętera castellum, siue regiā domū incredibili pulchritudine & impēsa extruxit,in quo & bibliothecā cōdidit,in qua tantā librorū copiā cōtraxit, quantā alibi se vnq̄ vidisse meminerit, & q̄ viderūt, testimoniū phibeāt de excellētia illius. In medio qppe illius est curia in quadro disposita,cui⁹ lōgitudo,& latitudo ęqualis est ab vtraq; parte ꝑ cursu (vt dici solet) vni⁹ lāceę militaris, & quatuor partes quadratæ æquali ædificio sunt ꝯstructæ: patent vndiq; deambulacra, hoc est gallariæ, latitudinis 30. pedū.singulę camerę,& aulæ,& vt verius dicā,tota domus est depicta intus excellenti & singulari pictura ex auro purissimo,& azureo eminēti. In qualibet parte est aula ampla & supba, & hincinde camerę decēter distinctæ. stat & castrū ꝑ media parte.& à parte meridionali ī ciuitate, à parte septētrionali extra ciuitatē. Est porta singularis & eminēs qua igredit̄ in leporariū, viuariū, seu ꝯseptū principis vulgò parcū, vbi sunt tres domus excellētes ꝑ solatio principū,& ī eo icludunt̄ omnis generis animalia fera, & est longitudinis 5. milliariorū,& latitudinis duorū & vltra.& ad vnū angulū illius septi ꝯditū est excellētissimū cęnobiū Carthusiensiū. Et ibi in multis locis sunt aq̄ irriguæ, nemora,prata,& agri feraces & fructiferi, q̄ nō sunt modici reddit⁹. In eo iuxta castrū sunt lauacra lapidea elegantissima, in q̄bus infundit̄ & exhaurit̄ aqua ad libitū ꝑ lauacro nobiliū,& dn̄arū. fossata illius castri ex lapidib⁹ quadratis ꝯstructa sunt, multū lata & ꝓfunda, in quibus neutiq̄ aut raro deficit aqua discurrēs.

Aliud est castrū nostræ ciuitatis Heduen.& est tertia pars bona ciuitatis,& est situ ī parte superiori, in quo sunt tres magnificētissimę ecclesiæ, seu templa. s. sanctoꝝ Nazarij & Celsi,& est illa primaria, & originaria cathedralis, & sub ea est ecclesia parochialis S. Ioannis in crotta. Alia est ecclesia diui Lazari,quē Christus à morte suscitauit, q̄ fuit capella : sed hodie locū cathedralis obtinet,& in vtraq; celebratur officium diuinū singulis horis. Et numerus clericorū ibi deseruientiū est, Episcopus cū octo dignitatibus.lij. canonicis.& 80.capellanis & habituatis. Alia est eccl̄a collegiata & parochialis diuę virginis Marię, in qua sunt 12.canonici,cū Præposito.& 8.capellanis. Etiā ē & alia eccl. parochialis sub titulo sancti Quintini, cui⁹ sum parochian⁹, & de his ecclesiis latè hic ante dixi ī 60.ꝯside. In isto castro ēt est palatiū episcopale excellens, amplū,& magnificū. Est & domus seu palatiū Rolinorum superbū vltra centum domos tā canonicorum, quā ciuium maiorū inhabitantiū optimè constructas,& magno sumptu, non computatis alij paruis domiciliis. Quibus cōsideratis non reperies tam latum, neq; tam opulentum castrum in tota Gallia. ideo inter alia summè laudandum est.

Dn̄i de Ambasia tpib⁹ q̄b⁹ floruerūt in Gallia plura castra excellētia ꝯstrui,& ædificari fecerūt, vt reuerendissim⁹ in Chr̄o pr̄ dn̄s Georgius de Ambasia Archiep̄s Rothomagē. Cardinalis & Legatus de latere in Francia. Castrū de Gallione in diœcesi sua Rothomagē. Alius frater Ep̄s Pictauē. castrū de Diony ꝓpe ciuitatē. Ali⁹ frater Ep̄s Lingonē.dux & par Franciæ. castrū de Mussy in diœcesi Lingonē. Alius & quart⁹ frater Ep̄s Albigen. vnū castrū ī sua diœcesi. Quint⁹ eorū frater Ep̄s Claromōten.& Abbas Clubiacensis. aliud castrū in Aruernia,& sua diœcesi, quę oīa sunt excellentissima & superba mirabiliq; pulchritudine & impēsa fabrefacta. Magnificus dn̄s Carol⁹ de Ambasia gubernator Mediolani,& locūtenens regius in Italia, nepos p̄dictorū, cui assidebā ꝓ magistro requestarū, castrū de castro Millano sumptuosa structura ędificari fecit. Et fortè, castrū Ambasiacū, qd̄ est excellētius castrū & amplū q̄ sit in Gallia, ab eorū antecessorib. ꝯstructum est (cū inde nomē sortiti sint) hodie tn̄ id castrū est regis Franciæ, qui & multa alia castra excellētissima in suo regno habet, vt est castrū in nemore Vicēnę, nō ꝓculà ciuitate Parisiēsi. Itē castrū S. Germani *en lays*, distās 7. leucis à dicta ciuit. Et ī ea ciuit. Parisiēsi sunt tria, vnū vulgo Lupara dr̄. Aliud stilda,& vt autor est Gagu.li.9.de gestis Fracorū, vbi de rege Caloro V. meminit. vbi ait. Erat his dieb⁹ Parisij regius p̄positus Hugo Aubriotus, q ꝓpugnaculū (cui Bastilda nomē est) ad d. Antonij portam extruxit, sūptu ex ea pecunia scō, q̄ Parisiorū cōitati Carolus donauerat. Et aliud castrum, dicitur rex castrorum,& est prope dominum de Borbonio.& hoc fortè, quia omnia ferè alia castra regni sunt de feudo illius castri. apud nos verò excellens est castrum dictum Dargylly, non procul ab vrbe Belnensi, ad quod principes venandi causa sępe se conferunt.

Sed inter fortissima castra est castrū Mediolani in porta Iouis, ideo arx Iouis dr̄. Alia tria multum fortissima & fere inexpugnabilia sunt & in hac patria, s. castrū auxone. s. Ararim, Diuionēse, & Belnēse: ēt castrū de Vergy,& de Salione ducis. ēt castrum de Gracy, quod competit dn̄is de castro Villano. Fertur & in comitatu de Rossillon esse castrū fortissimum qd̄ vulgò Saulse dr̄.& hæc referre sufficiat, cum non sint magnæ vtilitatis: sed pro complemento materię quā assumpsi in medium allata sunt, & diuersa iuuant. Nec semper grauibus sententiis ingenium torquendum est,& scribendum est, vt res expostulat.

Sexagesimasexta ꝯsid. sit de laude et excellētia rotundā theatrorum,& amphiteatrorum. Theatrū enim est ædificiū in hemycicli. i. circuli medij spēm factum, ad vidēda spectacula. Latinè visoriū, seu spectaculatoriū dr̄. Amphiteatrum verò locus etiā erat spectaculorum. i. ludos spectandi gratia ædificatus forma rotunda veluti ex duobus ꝯstis theatris, vulgò apud nos, eschafault, dicunt̄. Cōsuetudo istorū à Gręcis

cis sumpta est. Nã cũ agrorũ cultores feriatis diebus diuersis numinibus p pagos celebrarent, aut inũbra tionis causa tabernacula à rusticis cõposita sunt, vbi prius carmina incondita decantabant. Athenienses, deinde Romani hoc in vrbanũ spectaculũ transtule rũt. Theatrũ ita dispositũ erat, vt à frõte iter duo cor nua scena esset, in circũferentia hemycicli erant gradus ita dispositi, vt altiores in ambitu semp excresce rent. In his plebs promiscuè sedebat, qbus nõ erat se dendi locus, hi stantes in cauea sedebant. Caueç thea trorũ nullis fornicibus obductę, velis tegi solebant. Primus oĩum Q. Catulus teste Pli. in 19. Lintheis in theatro vmbrã fecit. Primus ẽt Byssina vela ĩ theatrũ duxit. Pricipio tparia fiebãt theatra. Primusq; M. Æmil. Scaurus, Syllæ priuignus in ædilitate sua 30. tãtũmõ dieb⁹ scenicorũ ludorũ theatrũ duraturũ extru xit, op⁹ (teste Pli. li. 36. c. 15.) maximũ oĩum, q̃ vnq̃ fue re humana manu facta. Scena habuit colũnas marmoreas 360. duodequadraginta pedũ altitudine. Signa inter colũnas ęrea 3000. Sũmæ colũnę tabulis erãt iauratis. Pars scenę iferior erat è marmore, media è vitro. Cauea ipsa 80 hoĩum millia capiebat. Caius verò Curio theatra duo fecit tpalia amplissima è ligno qb⁹ inter sese auersis ne inuicẽ obstreperẽt scenę & repẽte circũactis ac cornib⁹ īter se coeũtib⁹ facie bat amphitheatrũ, & gladiatorũ spectacula edebat.

Mansurũ verò theatrũ ex quadrato lapide qd 40. millia hominũ capiebat, primus Romæ construxit Põpeius magnus, pp qd Cornelius tacitus incusatũ eũ fuisse à senioribus scribit, ꝙ mãsurã theatri sedẽ posuisset. Cũ añ subitariis gradibus, & scena in tps structa fotet, sed parsimoniæ ꝯsultũ, ꝙ ppetua sedes theatro locata esset potiusq̃ immenso sumptu singu los p annos cõsurgeret ac strueretur. Cuius exẽplar ex eo qd Mytilene erat, post deuictũ Mithridatẽ sum psisse, testis est Plutar. Nero princeps nobilib⁹ Germanis populi Romani magnitudinẽ ostensurus eos in hoc theatrũ populo plenũ introduxit. idẽ ẽt alias ĩ sano sumptu instauit, vt in eo Tiridatẽ Armeniorũ regẽ exciperet. Amphiteatri verò molẽ primus in cã po Martio posuit C. Iulius Cęsar, q̃ paulo post Augu stus mausoleũ ędificaturus destruxit, vt ait Blõdus li. de Roma instaurata, vbi multa de materia præsenti. Qui & ipse, autore Suetonio, amphiteatrũ destinauit media vrbe, qd à Vespasiano conditũ fuit, & à Tito ꝯsecratũ. id tñ Domitianus ad gloriã suã referebat ia ctari in senatu solitus, & patri se & fratri impium dedisse, quapp oĩbus operibus q̃ post mortẽ illorũ, vel pfecit, suũ dumtaxat titulũ addidit, sine ulla pri stini autoris memoria. Hinc illi de hoc amphitheatro Martialis in principio sui operis adulatur dicẽs.

Omnis Cæsareo cedat labor amphiteatro,

Unum pro cunctis fama loquatur opus.

Quod tamen non puto esse laudandum, cur fuerit alienæ laudis occultator, & sic par furi.

Nos antẽ Hedui anno domini millesimo quingẽ tesimo decimosexto excellẽs & magnificũ amphitea trum in cãpo sancti Lazari, qui est in medio ciuitatis nostrę, ꝯstruximus, & erat è ligno quadrato artificio solẽni fabrefactum impensis ecclesiæ, & ciuiũ, nec in Gallia fuit simile. Ducentenarias. n. cellulas cũ quadraginta in superiori parte habuit: parietib⁹ è ligno intermediis diuisas, & tabulatis coopertas, quæ loca erant viris ecclesiasticis, nobilibus, senatoribus, equi tibus, & gentib. ciuiũ patriciis. In cauea verò seu inferiori parte, erãt gradus & sedilia ita disposita, vt al tiora in ambitu semp excrescerent, vbi plebs ꝯmiscue sedebat. Quę habuit & velaria linthea qb⁹ substantes seu subsidẽtes adũbrabant, & ne à pluuia offenderen tur. Etiã ludẽtes in medio caueæ, seu theatralis scenę iisdẽ tñ tegebant, quos fossa aquis vallata, & aliis ob staculis à plebeis discriminabat. In eo amphiteatro 80. millia hoĩum nõ grauate collocari poterãt, & qa indicta fuerant spectacula finitimis, spectatores prope infiniti affuerunt, q̃ spectacula fuerunt excellentissima cã diui Lazari patroni Heduorũ facta. vbi vita eiusdẽ dignis versib. nõ ad pompã, sed ad diuinæ maiestatis laudẽ, & beati Lazari, vehementissimè, & gratis, quatuor diebus recitata fuit. Vñ à Deo datũ est, vt nulla exibilatio, nulla plebis ꝯturbatio, aut derisoriè qd gestũ fuerit. & licet nocte pluebat, tota die tñ nul la aeris serenitas maior iisdẽ dieb. visa fuit, de quo ali qd iã s̃ tetigi in 60. ꝯsid. & in p̃ced. parte, in 52. ꝯsiđe.

De theatris ẽt vide p F. Patritiũ, de institutione rei publicę. li. 8. tit. 14. vbi dicit, ꝙ locus p̃statior in thea tro est orchestra, in qua sedib. loca senatorũ primario rumq; ac honoratiorũ magistratuũ designabant, inde oĩum agentiũ gestus spectari possent. Itẽ liberarũ sociarumq; gentiũ legatis, quas postea vetuit August⁹ in orchestra ꝯsidere, ꝙ quosdã libertini generis micti deprehendisset. Nam nobiliores & honestiores psonæ officio legationis fungi debent, vt in l. sciendũ. in princ. ff. de legationib. & legati seu ambasiatores debent esse hoĩes magnæ autoritatis, vt dicit Do. de S. Gemi. in c. ad apostolicæ. de sent. & re iudi. in 6. saltẽ qñ pro arduo negocio destinãtur. facit c. estote. 1. q. 1. Quod aũt senatus à populo discreuus ludos specta ret, eius rei teste Liuio. in 4. de bello Macedonico, & Pu. Scipio ille Aphricanus, & Valer. Sempronius lõgus ꝯsules primi autores fuerunt. Quod & vulgi animum auertit, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Valer. aũt maximus lib. 2. ti. de institutis antiq. hoc ex sñia posterioris Aphricani actum esse narrat.

Sexagesimaseptima ꝯsideratio ad excellẽtias palatiorum stylum ꝯuertit, quæ sunt proprie domus principum, in quibus iurisdictiones eorũ exercent. Et dicuntur ædes consecratæ, quæ ab oĩ priuatorum vsu, & cõi habitatione excipiuntur. l. vni. C. de palatiis & domibus dñicis. lib. 11. Et est regaliæ habere palatia in ciuitatibus, vt in tit. quæ sint regaliæ in vsi bus feudorum. & l. fin. C. de officio rectoris ꝓuincię. & lege quicunq;. C. de operibus publicis. Ideo dicit Lucas de Pen. d. l. vnica. ꝙ existentibus in ciuitatib. palatij ꝯsuetis, seu publicis, nõ debent iudices priuatorum domos ad habitandum, veluti publicas vendi care. & ibi dicit, ꝙ palatio regio non debent adhærere ædificia priuatorum. d. l. quicunq;. facit. c. nulla. & ibi gl. 12. q. 1. sed debẽt distare spacio quindecim pedum. l. si cui. C. de ædificiis priuatis. Et, vt dictũ est, in magnis ciuitatib⁹ debẽt & solẽt esse palatia princi

pum,

pũ, vt in ciuitate Romana sunt multa Palatia tã summorum pontificum q̃ Cardinalium. Et inter alia Simachus Papa primò fecit Palatium sancti Petri, vt dicit Blondus de Roma instaurata. lib. 1. nu. 50.

Nicolaus quintus in Vaticano pontificale Palatium sumptuosissimè extruxit, & murorũ ingentem molem ibidem inchoauit, quibus coerceri hostes sent, ne pontificis ędes diripere possent.

Eugenius quartus Lateranense Palatium instaurauit, teste eodem Blondo eodem lib. nu. 305.

Est & aliud Palatiũ nobile sancti Laurẽtij in Lucina, qđ ob magnos fornices & amplissima fundamẽtã sup q̃bus ædificatũ est, partẽ operũ Domitiani arbitrant, & id ad annũ salutis 300. ſ 1000. à Cardinale Anglico in p̃dictis Domitiani opum ruinis ędificatũ Ioannes Cardinalis Rothomagensis multa impensa adauxit, quod nup Ioannes ex gallijs Picardus Cardinalis Motinensis, cũ in eo habitaret, tanto amplia uit ornauitq; impendio, vt nullam præter põtificale Palatiũ sancti Petri domum vrbs Roma nũchẽat pulchriorẽ, vt refert idem Blondus lib. 2. num. 15.

Benedictus Papa XI. Tholosanus in Auenione Palatium superbum, seu pontificias, & quidem celebres ædes cum turribus & pomeriis ædificauit.

Plura sunt excellẽtissima palatia ĩ Italia, vt Mediolani, vbi est Palatiũ principis in quod exercet iurisditio Capitanei iustitię Mediolani, & pluriũ aliorũ officiorũ, in quo mãsi assidẽdo Capitaneo dictæ iustitię.

Bartholomæ⁹ de Saligniaco in suo itinerario terrę sanctæ. 2. capite primi tomi, laudauit palatiũ Venetorũ, quo dux, senatus, ac ptor ius dicũt, sumptu nedũ ducali, & senatorio, sed Regio & Impiali. resplẽdet admiratione, vt idẽ refert, ferè excedit, q medio Palatio fons patet, septus ĩ modũ cisternę, è quo si haurire velis gemina tibi fystula op⁹ ẽ, altera solida altera pforata, quarũ hęc ptenue foramẽ guttatĩ fõtalẽ aq̃ ibibit, illa haustũ largiore riuulo in fontis orificium euehit.

Sed inter alia palatia Galliæ palatiũ Parisiense est excellẽtius, tam lõgitudine, & latitudine, seu magno spacio terræ, q̃ ĩ ędificiis sumptuosissimis & amplis, nec solũ palatiũ dicẽdũ est, sed oppidũ magnũ visu esse iudicares pp multitudinẽ ædificiorum, vt ego ipse oculis vidi, eius tñ excellẽtia potius consistit, cũ ĩ eo exerceãtur varię iurisdictiones p administrandã iustitia, & ibi cõueniãt singulis dieb⁹ nõ feriatis, duo aut tria millia hoium, tã p iurisditione exercẽda, q̃ p iustitia psequẽda: pcipuè in suprema parlamẽti curia, q̃ distinctas & diuersas hẽt cameras, vt aũ scripsi in 7. par. in 9. consider. & de quibus hic amplius referã.

In illa etẽm curia parlamẽti primo ẽ magna camera vbi patroni agũt cãs. In qua assistũt 30. cõsiliarij cũ duob⁹ psidẽtib. vt cõiter primo & secũdo. Secũda est q̃ vulgo dr, *la tournelle*, vbi decidunt causæ criminales, & in ea assistunt plures cõsiliarij. num. 20. cũ aliis duobus presidẽtibus, tertio, s. & quarto. Etiã hñt cameras distinctas duo aduocati fiscales, & procurator gñalis. Itẽ tres graphari j, ciuilis, criminalis & presentationũ. Itẽ 12. admissionales, seu ostiarij. Sunt etiam quatuor notarij signantes loco graphatij in eius absentia, qui & consilio adesse valent.

Et in ipsa curia sunt centum cõsules ordinarij ab antiquo constituti. Et à paucis annis à rege nostro Francisco I. creati sunt alij 20.

Alia est etiã camera Requestarum dicta, vbi assistunt octo ex præfatis cõsiliarijs, inter quos vnus præsidet, q præsidens requestarum vocatur: & nõ simpliciter præsidens, cum non maiorem habeat potestatẽ in aliis cameris q̃ vnus ex consiliariis illarum. Et in huiusmodi camera decidũtur causæ curialium priuilegiatorum in actionibus psonalibus, & possessoriis, Et est iurisditio istorum distincta à curia parlamẽti, cum ab eis ad curiã appellet, & sic sunt inferiores.

Est & alia camera, quę dr camera inquestarũ, & in hac etiã sunt duo præsidentes, non tñ simpliciter, sed cum adiectione. In ea est certus numerus consiliariorum, s. 20. qui tantum decidunt processus & causas factas in scriptis, & vbi factæ sunt inquestæ, & q̃ placitando, & publicè declamando decidi non possunt absq; visione pcessus. Et ista ẽ curia parlamẽtalis, licet videat q camera requestarum nõ debeat dici de parlamẽto, ex quo de illa ad parlamentũ appellatur.

Alia est & tertia iurisditio ĩ ipso palatio, & ĩ magna illius Aula iurisditio dñorũ gñalium impositionum, dicta vulgò *Les generaulx des aides*, & est vna curia suprema, cũ de illis nõ licet appellare ad aliã supremã Curiã. Et in hac iurisditione psunt duo præsidentes & octo cõsiliarij. Et ab electis & Greuatariis Frãciæ appellatur ad eos, & non ad aliã curiam supremam.

Quarta iurisditio dicti palatij ẽ iurisditio dñorum magistrorũ requestarũ dom⁹ Regis, q. hñt camerã & iurisditionẽ separatã, & hi tm̃ cognoscũt de priuilegiis & donis datis & concessis à Rege, & de officiis Regis si inter officiarios de eorum officijs oriat q̃õ.

Quinta iurisditio est iurisditio Ballius palatij, qui habet cameram separatam.

Sexta iurisditio est ĩ mẽsa Marmorea, & est magni magistri aquarum & forestarum, & habet cameram separatam & officiarios sub se deputatos.

Septima iurisditio est certorũ magistrorum particulatium aquarum & forestarum, q. ẽt hñt iurisditio nẽ in mẽsa marmorea, ĩ qua sunt officiarij deputati.

Octaua iurisditio est Admiralt Frãciæ qui etiã habet iurisditionẽ ĩ mensa marmorea, & ibi officiales ad exercendam iustitiam sub se deputatos.

Nona iurisditio est Admirali Aquitaniæ, vulgò de Guyenne, q ẽt exercetur in mẽsa marmorea, & habet sub se officiarios ibi deputatos p administrãda iustitia. Et ex magna Aula, q̃ estĩ d. Palatio, est accessus & introitus ad loca destinata p hmõi iurisditionib⁹ exercẽdis. Et illa Aula est longissima & ampla, vbi statuæ & imagines regũ ĩ parietib⁹, & pileatib⁹ lapideis sũs erectę, nõ tñ sub eadẽ fãce. Nã q ambas manus habẽt eleuatas, signũ est optime administrasse regnũ & R. p. absq; exactiõe icõsueta & iiustitia. Si vero bene administrauerint iustitiã, & ĩ reliquo male versari fuerint nec pspere res gesserint vel cõuerso, hñt vnicã manũ depressam. Sin aũt ĩ vtroq; male administrarit, ambas hñt manus demissas. Quod preuidẽs Lud. 11. ipso superstite suã statuã genib⁹ flexã manus iunctas & eleuatas more deprecantis habentẽ, corã imagine

 diuę

diuę Mariæ virginis in ipso Palatio construi fecit. Sed quo rexerit & iustitiam administrauerit legas Gaguinum in suis chronicis Francię, & dominum Dargenteul, qui fuit eius domesticus officiarius.

Extra prædictā Aulā & in dicto Palatio est alia iurisditio,& curia sumptuosa & magnifica, in qua pficitur præses cum pluribus magistris compurorū, & clericis & aliis officiariis vsq; ad numerum 30. Ædificium verò illius curiæ est superbū & amplū, & sic est decima iurisdictio in ptinentibus Palatij existens

Vndecima iurisditio est quæ dicitur *du tresbe*, vbi officiarij cognoscunt de domanio, seu patrimonio principis,& est est magna iurisditio.

Duodecima iurisditio electorum Franciæ.

Tertiadecima est gñalium monetarum, & officiarij hmōi iurisditionum habent distinctas cameras in continentibus circa ipsam cameram compurorum.

Sunt & aliæ iurisditiones, q in dicto Palatio exercent, vt est iurisditio magistroū, seu pfectorū Latomorū,& certorū aliorū artificū (de qb⁹ nūc nō recordor) q in diuersis cameris suos hñt iudices & officiarios stipendiatos & salariatos à rege, vt & alij officiarij añdictarū iurisdōnū, eo mō & salaria & stipēdia officio. dicti palatij iurisdōnes ī eo exercētiū ascēdūt sing. annis vltra sunt. cētū mille libr. Turonensiū. In quo psiderāda venit magna excellētia illius, & ī multitudine litigantiū ob assiduā multarum cārū auditionē.

Sexagesimaoctaua consid. muros quorundā vrbiū seu oppidorū nobilitat. In primis murorū Babylonis vix credibilis relatu, firmitas & magnitudo ꝑspicua extolli dēt, quos Semiramis pdidit, aut saltē ruinosos restaurauit. Nā primus post diluuiū Nēbroth Gigas eā fundauerat coctili latere atq; bitumine interfuso, latitudine, vt ait Herodotus, quinquagenū cubitorū, altitudine ducenū. Ambitus eius 480. stadiis circumueniritur. Quos tā latos fuisse scribunt, vt quadrigas inter se occurentes facilē reciperent. vñ inter septē spectula seu miracula orbis annumerārur, turresq; haberēt 300. plures multo habiturri, nisi aliqua ex parte paludes pro mœnib⁹ fuissent. Per ambitū cētū portæ stabāt æreę, oēs cū cardinibus. Fossa extrinsecus latè patēs vice amnis affunditur: qa vt scribit Strab. Euphrates Babiloniam per mediū diuidit. Huic aūt opi portentoso adhibita sunt trecenta hominum millia. vñ Martialis in primo Epigrā. in eisdē mœnibus, q tanto labore edificata fuerunt, sic ait,

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduus iactet, nec Babylona labor.

Babylonicæ porro ciuitatis (teste Cælio lib. anti. lect. 5. c. 12.) vastitatem illo argumento maximè comprobat Arist. 3. Poli. Quòd capta quandoq; ab hostibus vrbe, tertio demum die vix id persenserit pars vltima. Etiam Propertius lib. 3. de ea ita canit.

Persarum statuit Babylona Semiramis vrbem,
Vt solidum cocto tolleret aggere opus.
Et duo in aduersum misit per mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.
Duxit & euphratem medium, quo condidit arces,
Iussit & imperio surgere Bactra caput.

Et Lucanus lib. v1.

Fragili circundata testa,
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.

Quintianus.

Nulla dies adimet Babylonia mœnia longis,
Inclyta porticibus, varijsq; elata columnis.

Fuit itaq; Babylonia hæc mœnibus ac arte valde admirabilis, quā Persarū rex Cyrus postea cœpit, euertit, & pplanauit die festo, quo oēs Babylonij vniuersā noctē biberēt, & lasciuis carminib⁹ saltationibusq; indulgerent: teste Cęlio antiq. lect. lib. 5. c. 12.

Itē Thebę Ægyptia vrbs insignis habuit muros à Busyride Ægypti rege conditos, ambitu 140. stadiorū. vt refert Herodo. in qbus erant centum portæ assiræ, in quarū singulis memorat. 200. custodes excubuisse, equis & curribus. Vñ Iuuenalis Saty. vltima.

Atq; vetus Thebæ centum iacet obruta portis.

Itē Pergama seu muri vrbis Troię feruntur habuisse in abitu 40. millia passuum. Credo q fuit Laomedon pater Priami, qui cinxit Troiam mœnibus: sed Apollini & Neptuno id negotij ascribitur, nec ob aliam causam quàm propter magnificentiam & altitudinem ingentem. vnde de his Lucanus lib. vj.

Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Ascribatq; deis.

Itē murus Byzātij vrbis Thraciæ olim fuit milesio quadrato lapide, adeò indiscreta laterum structura, vt vna prope muri compages spectātibus videri posset. Nā hęc ciuitas ab initio à Pausania Spartanorū rege condita fuit: sed cū parua admodum esset, ipsam postea Cōstantinus magnus imperator, qui regnabat anno Christi 318. Roma pontifici Siluestro relicta, diligēs structis fortissimis mœnibus celsisq;, ac crassissimis turribus à se Constātinopolim noiari voluit, & sic in maius aucta Imperij sedes est facta, totiusq; columē & caput orientis, & vnicū Græcię sapię domiciliū habita fuerit. Habuit ꝑterea hęc ciuitas vndecim portas dignitatē ipsius atq; murorū pseferētes.

Muri verò Romæ (q regina vrbiū & totius orbis caput dicitur, vt ostēdimus) à Romulo primo Romanorum rege cōstructi sunt, q vrbē à noīe suo Romam vocauit, licet hanc seu partē, vt plures alij antea Euander condidisse dicat. vnde & his Lucanus lib. 1.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Et Pōponius iureconsultus. Li. qs violauerit. q est l. fi. ff. de rer. diuis. sic inquit. Et frater Romuli Remus occisus tradit, ob id q muros trāscendere voluerit. i. voluntarie trāscēderit, fm gl. ibi. vñ Liuius hbr. 1. Vulgatior fama est ludibrio fratris Remū nouos trāsiluisse muros. Eius verò ambitū variū fuisse credēdū est, cū & Plin. in 3. naturalis historiæ à principio paruū eū ex illisse dicat,& suo tpe 20. millia passuū continuisse. Et Flauius vopiscus historicus scribit Aureliū impatorē seu Aurelianū, ambitū vrbis ad 50. passuū millia ampliasse. Hęc ēt ciuitas 30. habuit portas, quarū noia infra in cōsideratione q de portis tractat, describentur.

Muros in circuitu Ierusalē vrbis Iudæę seu Palæstinæ quā primus Melchisedech post diluuiū pdiderat, fecit Salomon rex, & legitur 3. Reg. 3. c. in princ.

Item Carolus Magnus Francorū rex Florentiam, inclitā ac primariam Hetruriæ ciuitatem, quā oium

Italiæ ciuitatum florem nuncupant, instaurate fecit, maioreque ambitu, & mœnibus circundedit.

Ambit⁹ Mēphis vrbis Ægyptiæ popnlosę & secūdæ post Alexandriā ab Ogdoo rege ędificatus fuit cl. stadiorum. Et ipsa Alexādria vrbs Ægyptia ab Alexā dro magno condita à Damocrate Architecto cōmen surata est 15. milliū passuū laxitate. Reliqua de vrbiū mœnibus, vide infrà in consideratione sequenti.

SExagesimanona 7sid. quasdā insignes turres enumerat. Et inter alias excellentes memorat primo turris Babylonica, primit⁹ post diluuiū à Nembroth ædificata, de qua Gē. 11. Et iā Iosephos in antiqui. in princi. de ea (teste Philippo Bergomate in suo supplemento chronicarū lib. 2.) meminit: & de ipsa Sibilla sic dicēs. Cū oēs mortales vna vterent lingua, gdā ex his turrim ædificauerūt excelsam, tanq̄ ascēsuri p eā ad cœlū. Dij verò turbines mittētes euerterūt turrim & vocē ppriā vnicuiq; partiti sunt. Vnde de⁹ ędificā tiō superbiā hac animaduersione mulctauit, vt tot gē tes, quæ eo conuenerat ex omni cælo, quæ & septuaginta erant, quibus & quousq; vnum fuerat labium, eadēq; lingua, ēt totidē linguarū confusione superindicta separauit, necessitate inducēte, & vt alteri⁹ uo cem non intelligeret, & super oēm terrā faciē dispergerent. Et de linguarū excellētia dixi suprà ista parte.

Memorat ēt illa ingens turris q̄ Ptholomæus albo lapide fecit io Pharo insula Ægypti, q̄ portū Alexandriæ efficiebat, nō ad aliū vsū, q̄ nocturnos ignes nautarū cursui ostēdēdos, ob salutē nauigātiū. Hanc autē cōstituit talentis 800. Sostrato Gnido Architecto, q structurae tātę suū īscripsit nomē. Vñ scribit Solin⁹. Ab hac Pharos turri Pharo vocari machinas in portubus ad plucēdi ministeriū fabricatas, vt est Genuę, ī vrbe de Rupella, & plurib⁹ aliis portub⁹ maritimis hñtib⁹ Lucernā, vulgò Laternā portus. Vnde Iuuenā.

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Nā lucernarū vsum primi Ægyptij monstrauere, autor est Eusebius lib. 10. pparationis. Et, vt recitat Philippus Bergomē. lib. sui supplemēti chronicarū 7. Illa turris erat toto orbe celeberrima, atq; pmaxima tpe Ptolomæi. quod fuit anno mundi 270. & añ Xp̄i aduentū 4929. quæ ab ipso Ptolemæo Philadelpho sup cancris vitreis apud Alexandriam condita fuit, vt nauigantibus in nocte lumen præberet. vnde Papi.

Lumina nocliuaga tollit Pharus æmula Luna.

Et tam pulchra tamq; insignis habita fuit, vt inter septem mundi spectacola connumeraret vnam. & de ea meminit Plinius lib. 36. naturalis historiæ. & fuit altitudinis passuum viginti, & palmis superabundabat. vnde Ouidius lib. 2. in Ibim, ait.

Quæ colis & Memphin, palmiferamq; Pharon.

Turris alia celsissima, & toto orbi admiranda (quam Torracū appellāt) in vrbe Cremona spectatur, quā anno Christi 1284. (cum in Lombardia durissima bella exercerent propter factiones Guelphorū & Gibellinorū) quędam Guelphorū factio, tum maxime ea in vrbe præualens, adiuuantibus aliis huiusce factionis ciuitatib⁹, in medio vrbis foro erexit, & maximo cū gaudio & ardore, atq; incredibili ppe impensa cocto ex lapide duobus annis perfecit & consummauit.

Sequit, quòd admiratione dignū est & laudandū Nam teste Baptista Fulgosio lib. de dictis factisq; memorabili. tit. de miraculis ca. de gēmis. Prope vrbē Gratianopolim in Delphinatu, vetosta est turris, quę araneas non gignit, neq; aliam venenosam rem: quin potius si quid eiusmodi in eam inferatur, vt experimento cognitum est, statim emoritur.

Si vis scire qui primitus condiderint oppidū, muros, aut turres, vide Polydo. de inuen. rerū. lib. 3. c. 9. Scribit Victruuius Turres pbari rotundas & polygonias, hoc est multorū angulorū. Quippe quadratas celerius disijci machinis dissipariq; , q, assultatē arietē anguli tota comminui facilitate soleant, vt refert Cælius lib. suarum antiquarum lectio. 14. c. 32.

Et quia hic de turriū structura facta est mentio, nō esse alienum puto, de mœniū ratione attingere, cum in materia discōuenire nō debeāt. Vnde recitat ibi Cęlius, lapidē quadratū & vastissimum in muris fuisse probatū ab antiquis Hetruriæ populis, vt in vetustis oppidis lapide pgrādi, incerto & vasto structis visit & ita apud nos obseruatur in ppugnaculis, q̄ durissimis lapidibus magnis & in fronte acutis fabricant. Itē structurarū vnā reticularā, i. in modū retis factā vel fortè à materia rara & nō dēsa scribit. Alterā vero antiquam seu certā; & istā magis appbāt qa reticulat, licet sit vetustior, rimis tn̄ concipiendis maximè obnoxia est. Præterea, ī parietibus lapides, quos frontatos vocam⁹ apponunt, q ppetua crassitudine vtraq; parte religādo parietē soliditatē affirmare dñt. Illa ēt fabrica ī mœnib⁹ struēdis placet, vt ī crassitudine ppetua Taleę ex olea vectes q̄ frequētes istruant, vt muri frōs vtraq; hisce taleis, velut fibulata, sustentataq; diu turnā seruet firmitatē. Sed ad rē maiestatē affert nō cōtemnendā, pfundior fossa & latior ripis prǣruptis obuallatisq; muro. Cuiusmodi fuisse Babyloniā ferūt latā cubitis regijs 500. verò profundam, & amplius.

Et quia murorū & turrium facta mentio est, ac in parerga libet iterdū excurrere, ea q̄ citat Cęli⁹ ī ciues & oppidanos (q ī tuto se putāt vitā agere cū foris habeant mœnia robustissima, portasq; , inlidas, inter autē sint molles, pigri, & effœminati) adscribēda duxi. ita n. elegāter & moraliter ait Pāthedā Spartanū (vt referūnt autores) cū legationē obiret in Asia, obstanb⁹ nōnullis pmunitū, latū, ac sublimē murū, respōdisse. Per deos pulchra, ò hospites est Gynecunitis, id est mulierū dom⁹, seu senatulus. In eandē fermè sniam Lycurg⁹ dixisse videt. Nequaquā sine mœnib⁹ ciuitatē dici, q̄ viris nō lateribus pcīcta foret. Nā & Agesilaos ciues ostēdēs armatos. Hæc sunt, inqt, Spartę Mœnia. Idē monstrāti cuidā murū egregiè structum, atq; palmatum indagātiq; , an pulchrū ei munimentū videret? Pulchrū, inqt, Si mulieres nō viri sint inhabitaturi. Et hæc cetteræ Lacędemoniorū sniæ erāt. Cęterum cōpertō est, veteres vrbiū mœnia summa religione constrnere solitos fuisse, qn̄ nō cōtenti illa erexisse altius & latius ēt potentię alicuius numinis cōsecrata nole bāt. Propterea ioris cōsulti, sanctæ quoq; res inquit veluti muri & portę ciuitatum, quodāmōdo diuini iuris sunt, vt in l. j. i prin. & l. sanctū. ad fin. ff. de rer. diuis. & §. sanctę. insti. eod. q nulla rōne humani mortalium

taliũ res satis à quoquã gubernari dispensariq; posse videatur, in tanta hoium pfidia, irrepente interdũ & ciuibus neglectu aut finitimorũ cootiẽte, crassante que iuidia, adeo vt opinari possimus orbẽ esse veluti in alto constirutã nauẽ, iosultibus hostiũ, & discrimi nũ vario obiectã. Hioc aperta subit cooiectatio, fabu losæ vetustati obrepsisse, vt Saturnũ rebus humanis solertius consulentẽ effingeret. Olim Heroas Semideosq; vrbiũ præfecisse curæ, vt illorũ obtectæ, pro uallateq; pfidiis facilius humanos casus reclinarẽt: qm̃ nõ munimẽtis mõ, sed magis multo deorũ indigeamus auxilio. Argumento est, nõ tm̃ mœnia sacra veteri rito credita, verũ ẽt libris ꝯmẽdatã tutelarium deorũ religiosam iouocationẽ, q̃ ẽt sacrorũ carmine (vt fit in ꝓcessionibus, vt ita loquar) peragi solitã ac cepimus, exercitu hostico prędę vrbiũ iã imminentẽ. hæc Cælius in loco prętacto, vbi ista excerpsimus.

De muris tñ, licet de moribus ẽr apprimẽ; curãdũ est. Nã & ad publicã spectat vtilitatẽ, quatenus & ad ornatũ se habeãt ciuitati decẽtẽ, & ad bellicas oportunitates. Cũ firmissima munitio murorũ bellicosissima esse existimatur, vt dr̃ Polit. 1. Mœnia nẽpe ciuitatũ securitatẽ, tutelã, costodiã, & defensionẽ habitantibus in eis conferunt, tex. est ad hoc expressus in l. voica. & ibi ootatur per Luc. de Pen. C. de expensis ludorũ. li. 11. quod confirmat Cicero, 2. offic. dicẽs. Si duce natura in ciuitatibus congregabantur homines, tñ spe custodiæ rerũ suarũ vrbiũ præsidia q̃rebãtut. & Põponius iureconf. io l. pup. §. oppidũ. ff. de verborũ & rerũ sigoificatione. vbi ait, oppida dicta esse ab ope hoc est auxilio, quod ci⁹ rei cã muri siot ꝯstituti. Vñ clerici (vt alij incolæ vrbis) ad ꝯstructionẽ & refectionẽ murorũ illius tenenť, vt est tex. in l. oẽs. & l. ad port⁹. C. de operib. publ. & i l. fi. C. de qb. muneribus. vel ꝓstationib⁹ nemini liceat se excusare. li. 10. & i c. 06 min⁹. & c. aduersus. extra de immunitate ecclesi. Et hoc si necessitas exegerit, aliàs non, vt patet dictis iuribus. Et si principis vel pfidis ad hoc autoritas itervenerit tex. in l. sacra. §. fi. ff. de rer. diui. Et an incõsulto pricipi refici possiot, dixi i ꝯioẽto ꝯsne. ducatus Burgund. in. §. incip. *on ne peult.* vers. 2. limi.

Irẽ clerici tenenť ad custodiam murorum & portarum, seu ad excubias ciuitatis. tex. est in c. 1. qd incipit; puenit. extra de imu. eccle. ꝙ ĩtellige ẽt tpe ne cessitatis aut piculi eminentis. vt ibi dicit tex. & doc. & ad hoc alleg. tex. ibi. Panor. i l. null⁹ penitus. C. de cursu publico. lib. 12. vbi dicitur, ꝙ etiã ecclesia tpe expeditionis oõ excusať ab angarijs vel perangarijs: ideo etc. qa tũc nullus debet esse immunis à vigilia & defensione murorũ. Cum vnusquisq; teneať defendere patriã suam: vt notatur in l. fi. i verbo, ꝓdita. C. de abolitio. & p Lucã de Penna in l. io filijs. C. de de cur. lib. 10. Et relicta ad refectionẽ murorũ, fossatorũ ciuitatis, castrorũ, & similiũ, cẽsentur relicta ad pias causas. Spec. io tit. de instrumẽtorũ editione. §. nunc verò. versi. & scias ꝙ inter. Ex his infert Lucas de Pẽ. in d. l. unica. ꝙ pecunia legata, vel aliàs debita ciuitati ad aliũ vsum nõ oecessariũ, potest in his iosta ratio ne puerti & cõmutari: vt ꝓbat d. l. voica. & l. fi. ff. de operibus publicis. Et plura de materia murorũ, ui-

de p Lucã de Penna io d. l. fi. C. de qoibus mune. etc. vbi notat signanter, ꝙ in noua fundatione ciuitatis, ante omnia ædificãdus est furnus: secũdò statuenda sunt mœnia, & tertiò ecclesia siue templum, prout talis ordo ponitur ad literam. 3. Esdræ. c. 2.

Septuagesima consideratio de portarũ excelleotia ordine decẽti hic indagať. Et licet ista vocabula porta, ianua, fores, valuæ cõfundanť, propriẽ tñ omnis ingressus, vel exitus, quo potest aliquid importari, vel exportari, vel aratri portatione (vt iquit Donat⁹) Quia i designatione vrbiũ subiũctis Vacca & Tauro (quod abundantiã & fortitudinẽ debere habere ciues denotabat) qui vrbẽ designabãt aratrum manu suspẽdebat, ne sulcũ faceret, vbi aditus ciuitatis erãt relinquendi, à qua portatiooe dicta est porta: & sic ꝓpriẽ olim portæ dicebanť ciuitatũ, vt dicit Lucas de Pẽna io l. 2. col. 3. C. de dignitatibus lib. 12. Ianoa ao tem diciť ꝓpriẽ primus domus ingressus, à Iano dicta, ꝙ huic deo bifronti seu bicipiti consecrati erat omne principium. Vnde nos hodie super introitum domus solemus affigere io fenestrulis ibi extructis imaginẽ alicuius sancti. Fores verò q̃ foris aperiunť. de quo Plutarchus memorat primũ Valerio Publicolę fratri cũ de Sabinis triũphasset, domũ publicẽ positã, cuius fores extra aperirenť, cũ antea cęterarũ ędiũ intro referãdo ipellereoť, vt ex hac cõcessione honoris appareret quotidie eã domũ aliqd publicẽ admissurã. Valuęq; intus reuoluũtur & in se replicanť, & se velãt. Ostium partium domus est, vt cubiculariorũ.

Fraocisc⁹ Patritius de institu. reipublicæ. lib. 8. ti. 8. sic ait. Adhibenda est portarũ ratio diligẽtissima: ꝑ eas. n. aliquando accidit, vt prius irruptione oppida diripianť, vel redeũtibus fugiẽtibus ve oppidanis cõmixti hostes inuadãt: vnde ab earũ custodia nullus excusať, vt dixi s in ꝓcedẽti ꝯsid. Et, vt ait M. Vitruuius io lib. de architectura ad Octauiũ eiusmodi verba ꝓtulit. Curãdũ est, vt portarũ itinera nõ sint directa, sed sceua, hoc est flexa & tortuosa. Et de iure iuxta portas, & mœnia ciuitatũ nõ ẽ habitãdũ pp fortuita, vt qa inhabitantiũ culpa forte cõbureret turris, aut ad euitandũ suspitionẽ ꝓditionis, vt ingt Paulus i l. neq; muri neq; portę habitari, sine pmissu principis pp fortuita incẽdia possunt. ff. ne quid in loco sacro fiat. & Hermogenes in l. ꝓcedẽti. ibi dicit. Io muris, itemq; portis, & alijs sacris locis aliqd facere, quo damnũ aut incommodũ eroget nõ pmittiť. Itẽ qs nõ debet egredi ciuitatẽ aliunde quàm p portam cõsuetam. l. fin. ff. de rerum diuisione. Et quæ relinquunť ad custodiã ciuitatis & locorũ, cẽnsentur relicta ad pias causas, vt tenet Specu. in tit. de instru. edi. §. o ũc verò. versic. & scias ꝙ inter. allegans hoc c. 1. secũdũ. extra de immuni. ecclesi. l. pen. §. 2. C. de donatio.

De portis Babylonis q̃ erant cẽtũ ex ære, & Constãnnopolis q̃ erãt vndecim, dixi supra in cõsid. de muris tractat. et ꝙ Thebę Ægyptia centum portas habuit. vnde Plinius. Et Diospolis magna, eadem Thebæ portarum centum nobilis. Pontanus.

Hinc ad centiforem Nili subit ostia Thebem.

Blondus verò de Roma illustrata lib. 1. ponit n oĩa portarum quæ erant tpe quo triumphabat, & sunt ista.

ista.Flumentana,Collatina,Collina,Quirinalis,Exquilina,Viminalis,Neuia,Querculana,siue Querqculana,Gabiusa,Lauernalis, Rudusculana, Rutumena, Saginalis,Latina,Appia, Cepena, Trigemina, Autelia,Funtinalis, Carmentalis,q̃ scelerata,Pandana,vel libera,Mugonia,q̃ & Trigillia,Catularia,& Triumphalis:& ibi ponit vnde sic denominatę fuerint,inseq̃uẽdo Festum Pompeium.Etibi plures exijs laudat, reducendo ad eas quæ repertæ fuerunt suo tempore. Inter illas dicit portã Triumphalem esse omniũ celeberrimã.& dicit Liuius suo tẽpore 37. portas fuisse in vrbe.Plinius verò dicit 30.quamuis septẽ clausas fuisse confirmet.De his & quibus nominibus nocẽtur tractat Franciscus Albertinus in suo opusculo de mirabilibus vrbis Romæ charta 5.

SEptuagesimaptima consideratio ad laudẽ & excellentiam pontiũ fit,qui ad vitæ humanæ vsum nõ paruum commodũ afferre, verum necessarij videnť. Summæ quippe(teste F.Patritio de institutione reipublicæ,lib.3.c.4.) religionis est pontẽ fluminibus facere.&(vt ait)pons Sublici⁹ q̃ fuit ligneus magnis ceremonijs à pontifice primũ factus est,& sępenumero restitu⁹. & autore Blondo in 1.lib.de Roma istaurata,Fuit primus põs in Tyberi factus ab Anco Marcio rege Romanorũ structus (vt attestať F. Albertinus in suo opere de mirabilib⁹ vrbis Romæ,chat.3.)postea verò ab Horatio Coclite ꝓ libertate patriæ intercisus, quẽ deinde Æmilius lapideũ fecit: hinc põtifex à ponte faciendo dictus est, secundum Varronem.

Hinc etiã ecclesiæ & domus diuinæ seu religiosæ tenenť ad ꝯstructionẽ & refectionẽ põtiũ.tex.in l.ad instructionis.C.de sacrosś.eccl.& i l.absit.q̃ est pen.C. de priuil.domus Augustæ.li.11.vbi dicit tex. Ad instructiones reparationesq́; nullũ genus hoĩum, nulli⁹q́; dignitatis ac venerationis meritis cessare oportet:domos ẽt diuinas tã laudabili titulo libẽter ascribim⁹. & facit tex.i §.ad hęc.in authẽ.de eccl.ti.colla.9. Et q̃ relicta sunt ad refectionẽ põtiũ & viarum, censenť relicta ad pias causas. Specu.in tit.de instrumentorũ editione.§.nunc verò versi.& scias quòd intet.

Vnde quãta cura de pontibus olim mortalib⁹ fuerit,opus demonstrat,vt sunt põtes s̃ Rodanũ,vt in ciuitate Gebenensi, Lugduni, Viennæ, In vrbe Sancti spiritus,& Auenione.ẽt s̃ Sequanã vidi decẽ pontes in diuersis locis,ꝑcipuę fere mediã Parisiacã ciuitatẽ pręfluens.habet ibi quinq; pontes,quorũ tres sunt lapidei,& omniũ excellẽtissimus est pons diuę virginis Mariæ mirę latitudinis,cũ supra centum sint domus ædificatę mirę & eiusdẽ structurę parti ex lapidibus, partim ex lateribus coctis,vbi mercimonia exercenť.

Eriã s̃ fluuiũ Aratim seu Sagonã vidi quatuor põtes excellentes, qui non modica impensa structi sunt.

Legitur apud Herodotũ & Curtiũ, quòd Nitocris Assyriorum regina, q̃ multis regnis post Semyramidem floruit, Euphratẽ fluuium,qui mediam Babylonia iam tectus ꝑterfluebat,fecit tortuosum,supraq́; põtem erexit triũ stadiorum, difficilimũ factu propter paludes quæ vrbẽ ambiunt.Fecit & ingẽtes cauernas ad excipiendũ fluminis impetum, eiecitq́; quicquid erat limi ad iacienda fundamenta.

Traianus lapideũ põtem fecit in Danubio,in quo viginti ex quadrato lapide erant pilæ,quarũ altitudo centũ quinquaginta pedum præter fundamenta extabat. Latitudo,60. pedes cõtinebat. distabant inter se. 170.pedibus,fornicibus verò coniungebanť quum tamen fluuius ille sit cõcitatus ripa longius submoueat & vbi angustior est, ibidem sit ferox & vorticosus.hunc tamen postea, seu liuore maligno , seu alia causa dirupit Adrianus,vt dicit Dion Cassius.

Adrianus verò põtẽ sui nominis adhuc extantem (vt pote qui pons sancti angeli dicił) super Tyberim Romæ i vaticano fecit,& Athenis pontẽ Cephesi fluminis alluuione desolatũ restituit. De põtibus vrbis Romæ:quot olim fuerint,& quot extent,vide F.Albertinũ in suo ope de mirabilibus Romę. chat.7.& 56.Blõdus verò li.1.de Roma instaurata,dicit pontẽ fuisse Romę,q̃ triũphalis , eo ꝙ per illum triumphi agebanť:etiam pons nobiliũ dictus fuit,ex quo nunquã in illo ruricolæ transiuissent: & erat prope vbi ecclesia & hospitale Sancti spiritus in Saxia situatur.

Cæsar vno die pontẽ in Arari constituit,ꝙ Heluetij diebus viginti ęgerrime confecerant.Cęsar in suis commentarijs de bello Gallico lib.1.in principio.

Aliũ etiam supra rhenum mira celeritate, quẽ decem diebus absoluit, vt ibidem habetur lib. 4.

Carolus magnus pontẽ opus egregium quingentorum latitudinis apud Maguntiam extruxit.

SEptuagesimasecunda consid. circa excellentias & laudes ędificiorũ priuatorũ, vt sunt domus, non importunẽ versať.Sciendum tamẽ est prius quòd domus Græcũ esse dicunt.Nam Græci domata tecta dicunt , inde dř domus ꝙ idẽ est,vnde diuus Hieronymus in Psal.interpretatione ait.In Palęstina & Ægypto non hñt in tectis culmina sed domata,q̃ Romę, vel solaria,vel męniana, hoc est exterius porrecta,vocant plana tecta, quæ transuersis trabibus sustẽtanť.

Et est domus unius familiæ habitaculũ,sicut vni⁹ populi vrbs , ſm Archid. post Isidorum in c. omnibus. 24.qõ.1. Ad quod facit l.j.§. illo videlicet.C. si quacunq; præditus potestate etc.vbi appellatione domus ꝑtineiut familia,genus, & tota una consanguinitas, vt domus Iacob, l.cũ vnus.§.j. tuncta glo.suꝑ verbo,domũ.ff. de alimen. & cibarijs legatis. Propriè autẽ secundum leges domum nostrã dicimus , vbi sedes & tabulas,constitutionẽq́; rerum nostrarũ habemus.tex.est in l.in lege cẽsoria. §.j.ff.de verb.& rerum sig.de qbus plene p Bart.in l.j.ff. ad Sillleianũ in prin.& ſm Lucã de Penna in l.2.C.de metatis & epidimeticis.lib.12. & modernos in l.cum acutissimi.C.de fideicommis.Et quãdo simpliciter fit mẽtio de domo,capitur ꝓ loco habitationis,& est ædificiũ quod ex tecto parietibus & fundamẽto cõstat,secundũ Bar.in l.tutela.ff. de ca.dimi.& i d.l.j.ff.ad silleia. & ibi Bal.& de illa domo hic intẽdim⁹ loq.Et vt materia vulgatior fiat,extendendo fimbrias ipsius,licet aliquantulũ videantur deriuata extra ꝓpositũ præter vltimum,in quo domus excellentiores recensenť,de quibus apud scribentes fit mẽtio,sequentia inserui.

Primũ ergo erit, ꝙ primus ædificator in orbe fuit Çayn,qui primã ciuitatẽ ꝯdidit & à filio suo Enoch,

Eno-

Enochiá appellauit. vt hẽ Gen.4. & 6.dist.c.fin.eáq; bitumine & aggere aliquantisper cinxit. Illuc quoq; sectatores suos malos oẽs venire cõpulit,& non alios cõicauit. Primi.n.hoĩes nullo subsidio fulti durá agebant vitá.erant ꝑfecto nudi, nullo neq; ędium,neq; ignis adiumento vsu,cibo in diẽ quæsito,cum ignorarent agrestes fructus in usum futurum condere,& seruare ad egestatem : quo fiebat, vt hyeme plures, aut fame,aut frigore interirent.

Experimẽto deinde edoctos & speluncas aiunt q̃ fuisse ad euitandá frigoris vim,& fructus seruare cępisse,vt dicit Diodo. lib. 1. de antiquor. gestis. vnde ẽt,vt dicit Phil. Bergom.lib.1. sui supplementi chronicarũ,in princi.in verbo,Caym. Cũ aliquo post tpe hoĩes nudi essent & inermes,nec ꝯ hoĩes,aut bestias tuti,nec vlla receptacula ꝯ frigus aut æstus haberẽt, naturali quadá solertia receptacula excogitauere: vñ & tuguria quædá atq; casas sibi fabricantes ex virgulis & arundinibus construxere:quibus eorũ vita tutior haberetur. Et vt idem Diod.ait lib. 1. Prisci domos ex arundinibus conficiebant. Cuius rei vestigia penes Ægypti pastores permansere huc usque nulla alia nisi ex calamis facta habitacula probent. Nemo ambigit Iabelem primò artẽ faciendi tentoria inuenisse,& tuguria,ex quo ipse fuit pater habitantiũ in tentorijs & pastorũ.Gen. 4. Non certè curabant domos ꝓtiosas,aut excelsas sumptu aliquo facere, imò Mathusalẽ,de quo Gen. 5.Quingẽtos annos hñs dño dicenti.ædifica domũ si uis,qm̃ adhuc 300.annis viues.Rñdit. Propter tantillũ tpis nõ ędificabo domũ, & sub arboribus,& supra vepres dormiuit vt prius ꝯsueuerat. Adeò ꝙ natio Ægyptior eodẽ Diod.li.2. teste, domos nr̃as diuersoria appellat tanq̃ breui tpe à nobis inhabitádas.defunctorũ vero sepulchra sempiternas domos. qm̃ apud inferos infinitũ sit tẽpus vocat:vñ domus ędificádæ curá ꝯtẽnunt, circa sepulcrorũ magnificentiá, vt infra patebit in consideт.de pyramidibus,in quibus sunt lõgius mansuri summũ studium,operamq; inpendunt, vnde dicit Ouidius.

Nondum præcipites cingebat oppida fossæ :

Et Boetius de consolatione lib. 1.

Et somnos dabat tunc altissima pinus,

Quasi dicát,nulla tunc oppida erant. Ideo Abrahá ĩ domũculis habitabat, expectádo paradisi grandẽ ciuitatẽ.sm Apost.& Greg.li.8. moraliũ.c.fi. Et Didimus Bragmanarũ didascolus,i. philosophorũ Indiæ præceptor, siue rex, mores eorũ quo ad hoc narrans ad Alexandrũ ita scripsit. In ꝯstruendis domib⁹ igne saxa non voluimus,nec admixtione pulueris cementa cõponimus:sed in telluris speluncis, montiũq; latebris habitamus: nullos ibi ventoꝶ fremitus, nulli⁹ turbinis tẽpestatẽ formidam⁹. Ná tuti⁹ nos defendit ab ĩbre spelũca q̃ tegula. Cui⁹ spelũcę gemin⁹ nobis est vsus. Mãsionis dũ viuim⁹, & sepulturę dũ morimur, vt vidi,aliq viles & abiecti viuunt in latibulis & cauernis mõtiũ & rupiũ Sabaudiæ habitãtes.

Plura & alia hmõi latibula iuxta vrbẽ(quá Orengiá vocant) ab ea parte qua fit iter Auenionẽ supersunt. Etiá talia habitacula licet ruinosa, non procul ab urbe Caturcensi ostẽduntur, vt refert Guill. Bñd. in sua repet.c. Rayn.in verbo,domũ.nu.6. de testamentis. extra. Et ibi ponit q̃ primò ædificauerint in Ægypto, in Græcia, & in Gallia.& Polydorus de inuẽtoribus rerũ,li.3 c.8.scribit,ꝙ primũ luteas ant latericias domos ædificauerint, vel carũ structuras & tegulas,& lapidicinas inuenerint.Domus verò si meridiem spectantes fiát,vtiliores sanè. Ná per brumá solẽ hybernũ excipiunt,& æstate inclinato sole semper ex aliqua parte vmbra opacant. Itaq; altissimę fiát.vt totũ diẽ Hyberno sole calescant. Si verò ad arctũ uergunt, humiliores esse oportet, ne à frigidis vẽtis apertius petant. hæc Socrates apud Xenophontẽ cõmẽ. 3. vt refert Volater. lib. vigesimoseptimo commẽtarium in philologia.c.de domo & eius partibus.

Secundum verò attenditur circa vanitatem ędificiorum, q̃ hodie fit in domibus ædificandis nimis sumptuose, aut sine necessitate, de qua sanct⁹Bernardus ĩ epistola sua de regimine dom⁹ seu cura rei familiaris ad dominũ Raymundum de castro sancti Ambrosij. Si vis,inquit,ędificare domum, inducat te necessitas, non voluptas. c pidıtas ædificandi ędificando non tollitur,sed augetur. Nimia & inordinata ædificandi auiditas, parit & expectat ędificiorum vẽditionem. Turris enim cõpleta, & arca euacuata faciunt tarde hominem sapiẽtem. Facit pto hoc dicto tex.in c.pulchra,ibi, hoc est decorum non superfluas ædificationes aggredi, nec prętermittere necessarias 86.distin. Sunt quippe nonnulli, qui in ætatis laboriosę initio q̃stu omisso & agricultura, in eorum vita delitiarum sumunt auspicia, decorem domus excogitant,eá tandem laboriose constructam vacuá habitare cogunt. Non aduertẽtes qd scribitur Prouer.24. Præpara foris opus tuũ, exerce diligenter agrũ tuum, & postea ædifices domũ tuam. hæc Luc.de Pen.in l.ij.col.iij. C.de ꝑdiis & omnibus reb⁹ nauiculariorum.lib.11.

Tertiũ ex quo ædificia,& domus multis periculis sunt subiecta, puta incẽdio vel ruinę, vt ait text. ĩ l.cũ hi.§.si.ff.de trásac.ff.verũ nõ est aliqđ tá firmũ ędificiũ (qđ sic dici putat qđ prius ad edẽdum factũ fuerit) vt fluminis,vel mr̃is,vel tẽpestatis,vel ruinę,incẽdij vel terremotus vim sustinere possit.l.fluminũ.§.seruius. vbi tex. formalis.ff.de dam.infec.vel sicut pluuiis ędificia collabunt: vt est tex. ĩ l.ij.C.de ꝯditis ĩ publicis horreis.lib.10.ita & si ab eis habitatio humano subtrahit.vt.n. ait Cassiod.4.variarũ eplá 30.Cito vetustatis decoctione resoluit, qđ hoĩm p̃ntia nõ tenet: & sic facilis est ædificiorũ ruina ĩcolarũ subtracta custodia,ob qđ plures relinquũt domos reparádas, maximè qñ sunt ĩpares sumptui.l.sed an vltro.§.is aũt. ff.de nego.gestis·de qb⁹ ędificiorũ sumptib⁹ habetur in l.inter quos.§.fi.cum l.seq.ff.de damno infecto.

Quartũ ornáda est dignitas domo, nõ ex domo tota quærenda,nec domo dñs,sed domus domino honestanda est,& vti in cunctis hñda ratio, non sua solum,sed ẽt aliorũ,inquit Tullius.1.de Officiis. Hinc Seneca in lib.de quatuor virtutibus. Si continentiæ (inquit) studes,habita nõ amœnè,sed salubriter. Nec dñm velis esse notũ à domo,sed domũ à domino. Ná in domo clari hominis, in qua hospites multi recipiendi, & admittenda hoium cuiuscunque generis multi-

multitudo, adhibenda cura laxitatis est. Aliter ampla domus sæpe domino dedecori fit, si scilicet in ea solitudo, maximè si ab alio domino solita est frequentari: vnde abstinendum est ab his.

Quintũ est, expedit & honestũ est vnicuiq; domũ habere vnã, ꝯuenięter pulchrã, ꝑm statũ suũ. Quia pulchritudo ædificiorũ ad decorem & ornatũ ciuitatis cedit, q (vt vis patit) est ꝯseruãdus, vt i l. in his. in fi. C. de pdijs & oib. rebus nauiculariorũ. lib. 11. & l. ptot ait. §. hoc itẽ dictũ ꝓhibitoꝝ. ff. de noui oper. nũcia. & l. fi. ff. ne qd in loco publico fiat. & l. 2. & l. siqs. C. de ædificijs priuatis. Nã tantus est ędificãdi fauor, q permittẽs vicino vel alteri domũ facere, vel aliud ædificiũ ꝯstruere, cẽset seruitutẽ oẽm q̃ in solo habeat remittere. l. si stillicidij. C. quemad. seruitus amit. Et q plus est, talis permissio pcaria ad voluntatẽ permittentis reuocãda, sed perpetua iudicaẽ, si aliud expressè non fuerit cautũ in ea. l. si precario. §. fi. ff. cõmunia prędiorũ: Ea ratione, ne destruẽdo ędificiũ vrbs defor metur, & status publicus decoloret: vt consulit Angel. cõsi. 1. Hinc est q nõ potest quis vendere columnas aut trabes dom⁹ suæ vbi corrueret domus. l. senatus. ff. de cõtrahenda emptione. Nec valet legatum earum, sed debeẽ ęstimatio. l. cætera. §. & qd si quis. ff. de legatis. 1. Nec dom⁹ legari posset vt destruaẽ, vt dicit Marcian⁹ in l. filius familias. §. ędes. ff. de legatis. 1.

Sextum erit ad eliciendũ ex prædictis duo singularia. Primũ est q non potest qs de bonis & rebus suis disponere quatũ est dñs & possessor. d. l. senatus & l. cætera. ꝯ l. nemo. C. de Iudæis. & l. in re mandata. C. mandati. Secũdũ verò est q qs pro sua re seu materia alieno ędificio posita & iũcta, licet dñs existat agere nõ potest seu eã vẽdicare, vt de ędificio tollaẽ & sibi restituaẽ: siue sint fustes, siue lapides, aut alia quęcũq; materia ad ædificandũ apta. tex. est i §. cũ in suo solo. instit. de rerum diuisione. & hoc ne ædificia rescindi necesse sit, vt ibi dicit text. & sic ne vrbs deformetur ruinis. Preterea ne ruina damnificet vicinos aut trãseuntes p vicos, & cogi potest dñs ruinæ s. vicinandæ, de dãno infecto cauere, vt ff. de dãno infecto. p totũ. Et cæteros de dãno suę psonę, ne ruina offendanẽ. Et q pl⁹ est, hoc fieri potest ad syndici ciuitatis seu villæ requestã. Cuius etiã interest securè p vicos, & itinera cõmeari. l. j. §. summa cũ vtilitate. ff. de his q deiecerũt vel effuderunt. Et tex. optimus in l. ad curatoris. ff. de damno infecto. vbi dicit. Ad curatoris reipublicę officium spectat, vt dirutæ domus à domino extruantur. imò dicit text. in l. singularũ vrbium. C. de ædificijs priuatis. & in l. pses prouinciæ inspectis. ff. de officio præsidis. q propter decorem ciuitatis potest rector curiales cogere de nouo ędificare, non curiales verò tantũ ad reædificationẽ antiquarũ non taliter destructarum artanẽ. Et quomodo possit cogere priuatos, vide Lucã de Penna in l. ij. col. 2. C. de metatis. lib. 12. & amplè p Guill. Benedicti i sua repetitio. c. Rayn. in verbo, domum. nu. 14. & 16. extra de testamentis.

Septimũ, licet priuatus in ciuitate nõ possit cogi (vt suprà dictũ est) de nouo ędificare domũ, tñ antiquas, reparari cogi potest: verũ quilibet ad simplicẽ reparationẽ tenetur. l. singulariũ vrbiũ. supra allegata. Adeò q si domus sit duorũ potest cõdñs insolidũ ꝯueniri ratione periculi ruinæ, & sol⁹ ꝯdẽnari. Et quõ potest cogi socius ad reparãdũ, vide p dictos doctores i pallegatis locis, vbi ẽt ipse Guil. Benedicti sicut laudat & magnificat nouã editionẽ & reparationẽ domorũ: & ædificiorũ, q̃ dicit esse piũ op⁹, ita p plura rephẽdit destructionẽ illoꝝ, licet ibi ponat casus in qbus possunt ꝯfiscari aut destrui. de quo ẽt aliquid p Lucã de Pen. in l. vnica. C. si curialis relicta ciuitate &c. li. 10.

Octauũ est, q vnicuiq; necessaria est vna dom⁹ cõdecẽs & honesta i sui tutissimũ refugiũ atq; receptaculũ. verba sunt. l. pleriq;. ff. de i ius vocãdo. vnde Eccle. 29. Initiũ vitæ hominis, aqua, & panis, & vestimentum, & domus ꝓtegẽs turpitudinẽ, & q̃ domũ nemo intrare possit ꝯ suã voluntatẽ, sub pœna iniuriarũ. §. sed & lex Corn. insti. de iniurijs. Cũ nõ liceat põpã rei familiatis pandi seu detegi, tex. l. ij. §. j. in fi. C. qñ & qbus quarta pars hr̃ erc. lib. 10. Adeo q domũ alienã nemini licitum est autoritate ꝓpria ingredi, ẽt cã perqrẽdi res suas furto subtractas, vt est tex. in §. ꝯceptum. versi. sed hæ actione inst. de obligatio. q̃ ex delicto nascunẽ. Nisi dñs domus esset psona suspecta de illo furto, sm Ioan. Fabri. ibi. Vel esset talis res, q̃ aio seipsam pdidisset, vt seruus ascriptitius, vxor, & filia. l. requirendi. vbi Cyn. & Bal. C. de seruis fugitiuis. dummò fiat autoritate iudicis, ne sit causa maioris tumult⁹ si aliter fieret. regula iuris i l. nõ est singulis. ff. de re. iur. Aut fieret inquisitio ad vtilitatẽ publicã ꝑm Bat. in d. l. pleriq;. Et sicut posset qs vnã domũ hr̃e, ita ẽt duas uel plures ꝑm facultatẽ familiæ, statum & ꝯditionẽ: imò vrbicolis plures domos hr̃e necesse est, alterã videlicet in rure ob agriculturã vel pestẽ dum in vrbe ingruit, alterã autẽ in vrbe, quia Beati qui habitãt vrbes. Miseri castra sequunẽ, maximè tempore belli. de quo Virg. in Buccolicis.

Mantua ve miseræ nimium vicina Cremonæ.

His prætactis, vt proposito inseruiamus, scribitur 3. Reg. 7. c. Salomonem fecisse sibi regiam candenti pauimento, triplici intus materia, cedro, argẽto, & auro. Quod opus absoluit tredecim annorum spatio.

Domus ẽt Cyri Medorum regis fuit excellentissima, quã fabricauit Mennon illigatis auro lapidibus.

Virgilius li. 7. scribit domum Latini regis centum columnis fuisse sublimen, & Cedrinis auorum simulachris ornatam.

P. Clodius quem Milo occidit, domum habuit sestertiis 147. milibus emptam.

M. Lepido viro ꝯsulari, & Q. Catuli collegæ fuit olim domus omnium in vrbe pulcherrima: q̃ tamẽ intra annos 35. centesimum locum non obtinuit.

Cicero non minoris quinquaginta millib⁹ aureis habitauit. Quam pecuniam furto & rapina comparatã scripsit Salustius in sua contra eum inuectiua.

In M. Scauri villa incẽdio, bis millies sestertium absumptum legitur.

Babyloniis laudi datũ est (teste Cœlio lib. antiqu. lect. 5. cap. 12.) q in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides Romanos ex assertione dixit maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in panegyricoꝝ ratione

tione tecta apud Babylonē ab Herodoto memorari scribit ɔtignationū quinq; aut sex (vt est Lugduni.)

Legi etiam ꝙ Thebæ Ægyptiaca, de qua suprà: domos priuatas vsq; ad quartam & quintam contignationem habuit extructas.

Martialis i secūdo suo epigrammate laudat Domitianū, ꝙ ex vna Neronis domo plura ædificia publica in solatiū populi construxerat, & ibi Nicolaus Perottus dicit ꝙ Nero incēderat vrbem, vt vnam domum ædificaret: & istud distichon de ea factum fuit.

Roma domus fiet, Veios migrate quirites :
Si non & Veios occupat ista domus.

Plinius quoq; de ea scribit. Vidimus vrbem nostrā claudi duab⁹ domib⁹, Caij & Neronis principū. Tradunt hanc domū Neronis à palatio ad æsquilias vsq; protēsam fuisse. In uestibulo ei⁹ Colossus erat erect⁹, tāta erat latitudo eius, vt porticus milliarias haberet, ad stagnū maris instar, circumseptū ædificiis ad urbis similitudinē, ꝓterea aruis, vinetis, pascnis, syluis ornata, cū multitudine omnis gñis pecudū & ferarū, reliqua pars auro ficta erat: gemmisq;, & vnionū ɔchis distincta. Cœnationes eburneis tabulis laqueatæ versatilibus, vt flores & vnguēta desup spargerent. Pręcipua cœnationū rotūda die noctuq; instar mūdi circumagebatᷣ, balneę marib. & albulis aqs fluebāt: verū illa dom⁹ tātosumptu tātoq; rerū oīum apparatu constructa fuit, vt ad eā pagendā octo qngēties sestertiū, id est duodecies cētena, & qnquaginta millia aureorū nostrorū attribuerit. Habebat aues argēteas, q̄ in modū cœli mouebantᷣ: in solariis lapidē quēdā sphingitem, quo ꝑpetuus dies illucebat. Cū eā perfecisset, dixit (ut refert Suetonius) se iam quasi hominē habitare cœpisse. Et hanc domū multū extollit Textor in sua officina, centū alia opera & ædificia sumptuosa & magnifica: & etiā Budæus in tract. de Asse, lib. 5.

Hanc luxuriā notat Martialis in d. suo 2. epigrammate in laudē Domitiani. Mos. n. veterū fuit in laudatione viuentiū principū defunctos iam principes damnare, quo viui admouerētur, nullū locum, nullū esse tempus, quo defunctorū principū manes (si mali fuissent) à posterorū execrationib⁹ conquiescerēt: sicq; à vitiis retraherentᷣ. Meritò preterea laudari uidentᷣ viuētes pricipes, si pariter mortui reprehēdantᷣ. Nam cū de malo principe posteri tacēt, manifestū est timeri præsentē, ꝙ eadē faciat. Ad hęc damnare priores, nihil aliud q̄ hortari pręsentē vt corruptos longa cōsuetudine ac deprauatos mores reformet & corrigat. Postremò (vt inquit Plini⁹) nihil nō parū gratē sine comparatione laudatur: hæc Perrottus vbi suprà.

Budæus in tract. de Asse, lib 5. ponit excellentiā & magnificentiā domorū, seu ædium Romanarum vbi laudat domum Lepidi, Crassi, & Ciceronis: & ibi memoratᷣ de inuectiua oratione Salustij i Ciceronē: vnde tanta bona acqsiuisset nisi ex rapina? ꝓterea & his tpibus multi thesaurarij, seu q̄stores ęrarij Franciæ taxati sunt. Nā habito respectu ad eorum facultates antiquas & acquisitas, necnō ad eorū salaria fuit æstimatū quantum pecuniarum ex ęrario regio ex rapina seu poti⁹ mala iuersione, subtrahere potuerint, & sup his tn̄, aut plus, aut minus ex æquo bono cōmissariorum in pœnam seu emēdam, aut verius restitutionē exactū fuit. Et ex dictis Budæi in loco ante citato, ɔstat Ciceronē multa ex literatura acquisiisse, verū multo maiora acquisiuit quondā Nico. Rolim Cicel. Burg. ciuis nr̄, qui multas domos excellētissimas ɔstrui fecit, tā in Burg. vt Diuionę, Cabilonæ, Castilionæ, Belnæ, & Heduæ: q̄ in Flandria. Et suis posteris 25. villas in quib⁹ erant castra amplissima & supba, cū 25. mille lib. Turoñ. de redditu annuo relique rit, q̄ oīa ex industria literatura, & sciā sibi cōparauerat sub ducib⁹ Burgūdiæ, sub qb⁹ cācella. extitit. Et (vt fert) cum semel corā duce ab ęmulis taxaretᷣ de hmōi excessiuis acqsitionib⁹, et amplissimis possessionib⁹ rōnē suę villicationis maxima cū laude reddidit: ita vt nihil ex rapina, & furto acquisiisse se purgauerit, sed omnia, scito principe, & ex eius voluntate & mandato accepisse. Nec credo alium à Cicerone fuisse, qui tanta ex literatura acquisierit.

Non oīno discōueniret hic inserere excellentiā domorū aquaticarū, q̄ naues dnr̄. sed qa Budæus amplè ponit in d. trac. de Asse, lib. 5. excellētiā et magnitudinē aliquarū nauiū, vbi laudat nauē Philadelphi, Ptholemęi, Philopatoris, & naues duas à Demetrio Antigoni factas, ēt nauē frumētariā Hieronis. Inter q̄ oēs naues q̄ vnq̄ fuerūt nec erūt, laudanda est illa q̄ dr̄ arca Noe, cuius lōgitudo fuit. 300. cubitorū. 50. cubitorū latitudo, & 30. cubitorū altitudo, vt scribitur Gen. 6. & de eius excellentia ēt meminit Laziardus in suis epitoma. vlis histo. c. 11. vbi dicit quō fabricatā fuisse tradūt catholici doct. His diebus facta est mirabilis & excell. nauis per regem nr̄um Franciscū. 1. quæ fuit facta in Normannia, cōstructione cuius maior pars siluarum illins patriæ cęsa est & expolita.

Sunt & aliæ tres domus. s. conscientiæ, famulię, & sepulturæ, quas ponit Anto. Flo. in sua sum. in 3. parte. titul. 10. cap. 1. §. j. ij. & iij. de domo sepulturæ, dixi suprà in secunda parte.

Idem etiam Ant. Flo. in d. c. t. in prin. ponit aliam domū quæ est principalis & excellentior aliis, & est domus dñi. de qua hr̄ psalm. 121. Lętatus sum in his q̄ dicta sunt mihi: in domū dñi ibimus. Principalis .n. quia dñi est, & qa ab ipso ædificata, & ꝑparata, & nostra, qa propter nos ordinata, vt in ea semper cum eo habitemus. Est domus sempiternæ gloriæ, de qua ipse psalmista in alio psal. s. 25. ait. Dñe dilexi decorē domus tuæ. i. locum habitationis gloriæ tuæ. de hac dñs Iesus ait Ioan. 14. In domo patris mei multæ mā siones sunt. quia & si vnum præmium beatitudinis; multæ tn̄ differentiæ præmiorum, sicut & hic meritorum. Quia, vt dicitur. 1. ad Corin. 15. stella differt à stella in claritate. Cuius nobilitatem & magnificentiam Baruch admirans, ait, O Israel, q̄ magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius: magn⁹ & non habens finē, excelsus & īmensus. Magna est domus gloriæ supernæ & loc⁹ possessionis eius. Magn⁹ latitudine claritatis, qa cōplectitur oīa bona. psal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuę. s. habitātes in ea. Magnus longitudine ꝑpetuitatis, quia nō habēs ɔsummationē. i. finem. psal. 83. Beati qui habitant in domo tua, dñe, i sęcula seculorū laudabunt te. Lu. 1. Regnabit

Regnabit. f. Christus in domo Iacob in æternū. sci licet in eccl̃a triumphante. Magnus secundū altitudi nem dignitatis, q̃a excelsus. Apost. 2. ad Corinth. 5. Si terrestris domus nostra dissoluit, habemus domū non manufactam æternam in cœlis, in qua sunt om nes in maxima dignitate & potestate. hæc ille.

Plutarchus in septē sapientū symposio (teste Cælio, lib. antiquarū lectionū 6. c. 25.) hos scripsit sermo nes. Quænā maximè felix domus foret. In eo velut in symbolū, quisq; q̃ sentiret, ꝓtulit. Ac princeps Solō, optimā sibi domū videri ꝓnūciauit, in qua pecuniæ forēt bono cōparatæ modo, nec earū custodes habe rentur infidi, nec erogatis subsequeret̃ pœnitentia. Bias eā cēsuit optimā, ĩ qua p se dñs existat talis, cu iusmodi extra est ex lege. Tales verò vbi otio pingui dño pfrui licet. Cleobul⁹, si plures multo sint, q dnm amēt, q̃ q reformident. Pitiac⁹ eā ꝓtulit, q̃ tū necessa rijs, tū redūdantibus supflueret. Chilon administra tioni regiæ domū oportere esse similē statuit. Nā Ly curgū ferūt, cū submonuisset quispiā, Democratiā in duceret, intulisse an prius in domo ipse constituet.

SEptuagesimatertia ↄsi. ad laudē excellētia quorū dam bibliothecarū fit. Imprimis Gordian⁹ ĩpera tor, cū erudit⁹ vir esset, bibliothecā maximā extruxit, in qua sexaginta duo millia voluminū collocauit. Tyramnion grāmatic⁹, q floruit ętate magni Pōpei, sup tria librorū millia possedit. Plutarch⁹ ĩ Antonio scribit Pergamenas bibliothecas habuisse ducēta li brorū millia. Fert̃ Pthole. s̃m Ægypti regē bibliothe cā omniū pulcherrimā ↄgregasse, & in toto orbe ter rarum nominatissimā construxisse, q̃ vsq; ad primū Alexandrinum cum Romanis bellum perdurauit, teste Philippo Bergomate in suo suppleměto chro nicarum libr. septimo. Et idē libro decimoquarto ex tollit bibliothecā Ioānis Galeatij vicecomitis ducis Mediolaneñ. q̃ Papiæ cōdidit, & in qua ingētē libro rum copiā ↄtraxit: Budæ⁹ ĩ suo tractatu de asse lib. 2. multū laudat post Plutarchū bibliothecam Luculli.

Ludouicus XII. rex Franciæ Blesis oppido suæ natiuitatis pulcherrimā ↄstruxit, & ibi magnā libro rum, præcipuè, in historijs, copiam coaceruauit.

Apud Aurelianos alia fuit excellens & nomina tissima, hodie Parisius duæ extant mirum in modū libris refertę, pręcipuè in Theologia, quarum vna in collegio regio, quod dicunt Nauarræ, altera verò in monasterio sancti Victoris collocatur.

Alphonsus Aragonū & Sicilię rex laudat⁹ est, q̃ bi bliothecā ĩ omni facultate, & omni lingua pmaximā & ornatissimā sibi acquisiuerat, & iā quinquagena rius pręceptori se submiserit, ne loquēdi vsu careret.

Adrian⁹ Romanorū ĩperator, Romanis & ēt Athe niensib⁹, bibliothecā pmagnificā atq; ĩsignē ↄstruxit.

Bibliothecę, teste Victruuio, spectare debēt ad oriē tem, tum q̃a vsus matutinum postulat lumē, tum q̃a in his libri ac tabulæ nō putrescūt. Etenim q̃cunque ad meridiē & occidentē spectant, tineis & humore libros vitiant, atq; membranas: quoniā vēti humidi aduenientes ꝓcreant eas, & aluni, fundentesq; humi dos spiritus pallore volumina corrumpunt.

Quomodo imagines virorū literatorū ad eorum memoriā & decorem in bibliothecis olim apposuerūt plures reges Alexādriæ & Pergami, & plures Roma ni, vide Pliniū lib. trigesimoquinto, cap. 2. & Blondū libro octauo de Roma triūphāte. & de laude Biblio thecarum etiam scripsit F. patritius in libro de insti tutione reipublicæ, li. 8. titu. 15. eas commendans à comparatione. sic. n. ait. Et si certaminum victores magnos honores meruerunt, vt in conuentu stantes palma & corona decorarentur, & redeūtes ĩ propriā patriam, quasi victoria triumphantes quadrigis in ueherent̃. & veste publica perpetuoq; victu alerent̃, quantò magis efferendi sunt viri doctissimi, q disci plina & moribus rēpublicā adiuuāt, & scriptis suis ea omnia memoriæ commendāt, quæ posteris seculis profutura sint? Porrò ex antiquis bibliopolis vnicus ferè Triphon celebrat̃. Hinc Martialis lib. 4. Nō ha beo, sed habet bibliopola Triphon. Strabo li. 13. Geo graphiæ scribit Aristotelē omnium primū bibliothę cam instituisse. & Plinius lib. trigesimoquinto testat̃ Asiniū Pollionē primū Romæ bibliothecā fecisse, vt refert Polido. de inuentoribus rerum, lib. 2. ca. 7. vbi etiam ponit, qui primos libros ediderint, & q̃ olim in vrbe Roma fuerint bibliothecæ nu. 18. Scribitur in opusculo de mirabilibus vrbis Romę, in secundo libr. & in tertio, quæ nunc extant.

Quia hic ĩcipit mētio de bibliotheca, ĩ qua reponū tur volumina, idcirco definitionē libri addo, quę est talis s̃m Lucam de Penna in rub. de nauicularijs seu naucle rijs, lib. 11. q. dicit. Liber est lumen cordis, & speculum corporis, virtutū repertoriū, vitiorum con sistorium, corona prudentū, diadema sapientum, bo norificentia doctorū, clarificentia rectorum, comes itineris, domesticus fidelis, soci⁹ colloquētis, collega prædicātis, vas plenū sapientię, via recta eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratū fluens floribus, mare sine fluctibus, principiū intelligentiæ, fundamentū memorię, hostis obliuionis, amic⁹ recordationis, uo cat⁹ ꝓperat, iussusq; festinat, rogatus respōdēs, fideli ter obediēs, ↄ fortunas lictor, atq; verus tui ductor, ortus ↄclusus, & fons signatus, pute⁹ aquę viuę, para disus absq; ruina, ędificās te gnarū si reperit ignarū, nunq̃ patit̃ fastidiū, & si graues eū nimiū, arcana reue lans, & obscura clarificās. Nec est incōueniens scire quæ volumina sint excellētiora, an antiqua, an no ua: & licet nunquam nouitas malè negligat, q̃ bene statuit vetustatis autoritas venerāda, secunda. q. 6. c. anteriorū. versi. illud, & in authē. vt ordinariæ pręfe cturæ vrbanę etc. in principio. coll. 5. Tamen dicit Speculator in suo proœmio, q̃ volumine suo nouo cedant volumina antiquorū. iuxta illud. Recedant vetera de ore vestro, quia deus scīētiarū dominus est. primi Regū, secūdo c. vnde dicit Imperator. Vetusta tem renouamus, vt in authē. de administratoribus. circa principium. coll. 7. quibus licet reuerentia de beatur, vt in c. priscis. in principio. 55. dist. & ff. de iure immunitatis. l. semper. & in cap. quanto. extra de transact. & 9. q. 3. c. ↄquestus. & 25. q. 1. c. ↄ tñ fi des eis in pluribus non habetur. Nā s̃m varietatē tē porum iura variantur humana, vt in c. nō debet. de ↄ sanguinita. & affinita. c. recurrat, versic. his ita. 32. q.

tertia. sæpe.n. ꝑ necessitate, vel vtilitate mutilantur, & laxantur canonica præcepta, vt c.ersi illa. 1.q.7.& qđ paulatim labitur, conuenit renouari, vt in auth. de qstore, circa principium.colla.6. & nihil penè in semetipso manet, sed currit natura multas euoluens mutationes, quas neque prænidere facilè est, neq; ꝑdicere, vt in auth. vt oẽs obediãt iudicibus ꝓuinciarũ.§.si verò versic.si verò arripiat.colla.5. & nihil est qđ mutabilitatẽ non sentiat.vt in auth.de nõ alienã. aut permutan.§.nos igitur.aliàs in §.vbi aũt lex. col la.2.& 89.dist.c. ad hoc.& de consecratio. dist.5.c. ne tales. prope finẽ.sed & semper opere vacante cõsonæ causis leges ponuntur, cũ semp inopinabiles emergant, quas antiquitas non agnouit, vt in auth.vt defuncti seu funera eorũ non iniurientur. in princ. colla.5.nec erubescat antiquitas si qnid melius horũ quę ipsa tradidit, nouitas adinuenit, vt in auth.de nu priis.§. maioris.coll.4.& argn.96.dist.c.esto.in fine. Nã paulatim hoc p eruditionẽ ad melius accedunt, vt in auth.de monachis §.si.versi.oportet.colla.1.& oẽ artificium p exercitiũ suscepit incrementũ.l.legat. seruis.§.ornatricib. ff.de lega.3.& lege milites.2.C. de re milita.li.12.sed & antiquorũ quidam vino inebriati sunt.c. vino. 37. dist. quia non plenam notitiam scripturarũ habuerunt, vt extra de sacra vnctio. c.1.§.fi.ita dicit Spec.in d.suo procemi.col.9.versic. huic ergo claritatis speculo. Antiquitati tamen in multis defertur, & præfertur iuuentuti.de quibus supra in parte præcedente, in consid.17.

Septuagesimaquarta consi. de excellentia Pyramidum cõtexitur. Pyramides.n. tam altæ in Ægypto traduntᶜ fuisse, vt magna omniũ admiratio fuerit qua ratione in tantã altitudinẽ subuecta sint cemẽta: Vnã ex ijs ę ex Arabicis lapidicinis ɔstabat à 360.hominũ millib. annoꝶ 20. spatio ɔstructã ꝓdiderunt, & in raphanos, alliũ, & cæpas, qbus operarij vescerentur mille octingenta talẽta erogata. Neque aliam ædificandarũ Pyramidũ rationẽ fuisse, q̃ regũ Ægypti in erogandis pecunijs stultã ostentationẽ, sine ne pecuniam successoribus relinquẽdo insidiãdi sibi causam præberent, seu ne plebs esset ociosa, aut ad vsum sepulchri. Earum vna saxo naturali fuit elaborata & rubrica, cuius ambitus p frontẽ cẽtũ duos pedes col ligebat, longitudo erat 143.pedũ, altitudo sexaginta duo. Tres aliæ fuerunt 78.annis, & mensib.4.factę. Omnium amplissima continebat octo soli iugera, quatuor angulorũ paribus interuallis p 882. pedes. Singulorũ laterũ altitudo pedes 25. Secũdæ singula interualla p quatuor angulos pares.737.pedes comprehendebant. Tertia erat minor ꝑdictis, sed multò spectatior, Æthiopicis consurgẽs lapidibus, trecẽtis sexaginta trib⁹ pedib⁹ inter angulos. Oĩum minimã fecit Rhodope meretricula Æsopi fabulatoris cõserua diuitijs illis quas meretricio qnæstu sibi cõparauerat. Scribit Herodot⁹ in Euterpe Cleopẽ Ægypti regẽ fecisse Pyramidẽ ex Arabicis lapidibus, cuius lõgitudo erat quinque stadiorũ, latitudo decẽ passuũ, altitudo octo passuũ, in qua decẽ annos fuisse ɔsumptos memorat. Fecit & aliã viginti annis absolutam, in qua tãtũ ꝓfudit pecunię, vt nimio sumptu attrit⁹ filiã(q̃ habebat formosissimã) coact⁹ fit ꝓstituere. Ea est in qua 180. talẽta in cępis & raphanis erogata ꝑdiximᵘ, qbus artifices vtebanᶜ in extruẽda earũ vna. Quo argumẽto coniectare est, quanta quęq; prodigiosa fuerit aliarum rerum impensa, & ista magnificentissima omniũ Pyramidũ fuit. Inter ꝑdictas tres duæ inter septẽ orbis spectacula numeranᶜ, de qbus miraculis meminit F.Patrici⁹ i suo lib.1.de institutione reipublicæ, tit.9.& Cęli⁹ antiqu.lect.lib.12.c.38. Pyramides autẽ sunt structurę & moles lapideę maximę, ita ɔstructæ, vt è lato in acutũ tẽdant, qualis in hac ciuitate Hedua extat altitudinis 30. cubitorum.

Subseqnẽti ordine de obeliscis tractandũ est, q uocantur structuræ minores Pyramidib⁹ deorsum uersum specie quadrata, in augustũ verticẽ desinẽtes & paulatim gracilescentes. Ægypti reges quatuor fecerunt obeliscos 480. cubitorũ longitudine. Ramises rex Ægypti, cuius ętate captũ fuit Ilium, obeliscũ fecit, quadraginta cubitorum, & aliũ longitudine undecenis pedibus, p latera cubitis quatuor, quẽ fecisse dicuntur viginti hominum millia. Cuius operis admiratione factũ est, vt cum Syenem oppidũ expugnaret Cambyses rex ventumq; esset incendio ad crepidines obelisci, extingui ignẽ iuberet molis reuerẽtia. Obeliscũ posuit Phius 48.cubitorũ. Ptholemæ⁹ vnũ Alexandriæ 80. cubitorũ. Fuerunt plures alij, quos volens omitto, de quibus Plinius lib.36.c.9.10.& 11.& Blondus de Roma instaurata li.1.vbi etiã scribit formã & figurã. Qui verò primũ Obeliscos fecerint, vide Polidorũ de inuẽtoribus rerũ, lib.3.c.11.

De Labyrinthis etiam loquamur. Nã scribit F.Patriti⁹ in li.1.de institutis reipublicæ, tit.9.Dedalũ architecturæ inuentorẽ fm aliquos, qui in Creta regnãte Minoe Labyrinthum miro gitorũ ordine ędificauit, ad eius similitudinẽ, quẽ diu ante Miris, à nõnullis Miro appellatus, Ægyptiorũ rex ꝓ sepulchro sibi opulentissimo cõstruxit, ꝙ etiã Labyrinthi nomine nũcupauit. Cuius qdẽ aditus ingredientibus facilis erat, exitus autem perdifficilis viarũ pplexitate, nisi beneficio ducis itineris peritissimi. Virgi.lib.6.

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Plinius lib.36.cap.13.dicit quatuor fuisse Labyrinthos, secundũ Ægyptium, tertiũ in Lemno, & quartũ in Italia. de qb⁹ Textor amplè scribit in sua officina.c.inter alia opera etc. De primis Labyrinthorũ Pyramidumq; autoribus, & q̃ esset eas cõstruendi causa scribit Polidorus de inuẽtoribus rerũ, libr.3.c.10.

Septuagesimaquinta ɔsideratio de sepulchris subnectitur, q̃ ad gloriã mortuorum orta sunt, vt qui iam defecerãt, viuere viderenᶜ. Nã legitur ꝙ Arthęmisia regina Carię Mausolo marito mortuo sepulchrũ erexit īter orbis miracula annumeratũ, cui⁹ altitudo attollebaᶜ 25.cubitis. Cīgebaᶜ colũnis 36. patebat ab austro ad septẽtrionẽ 63. pedes. toto circuitu ɔtinebat pedes 411. Ipsũ ab occidẽte celauit Scopas, à septẽtrione Bryax, à meridie Tymothę⁹, ab occasu Leocares. Regina opere mondũ absoluto ɔcessit fatis. Artifices tñ nõ recesserũt nisi eo ɔsummato. Ab hoc sepulchro oĩa regũ & imperatorũ monumẽta q̃ præciosa sunt, vocantur mausolea. de hoc Proper.lib.3.

Nec

Nec mausolei dives fortuna sepulchri,
Mortis ab extrema conditione vacat.
Martialis lib. 1.
Aere nec vacuo pendentia Mausolea,
Laudibus immodicis Cares ad astra ferant.

Semiramidē orientis reginā, & mulierum oīum lōgè celeberrimā, quamq; cū Cyro præcipuè admirat° Alexander fertur, qd in illis & magnitudo animi & rerū claritas plurima emicuisset. legimus, cū sibi iā magno conatu monumētū in quo pfuncta humanis recōderet, strueret, inscriptionē eiusmodi exculpēdā curasse. Quicunq; ex regib° pecuniæ inopiā senserit, cōditorio recluso sumat inde, quicquid visum fuerit. Id cū plegisset Dari°, vtq auri foret auidior, sepulchrū iussit recludi: sed in eo pecuniā qdē ineuit nullā. in eas autē incidit literas: Ni mal° vir fores & pecuniæ insatiabilis, nō vtique mortuorum loculos moueres. hæc Cælius li. antiquarū lectionū 12. c. 37. Et Philippus Bergomen. post Plutarchū, lib. 3. sui supplemēti chronicarū. De sepulchro Augustorū & alijs memorādis sepulchris q̄ Romæ visunt, vide in Opusculo de vrbis Romę mirabilib°, li. 2. & 3. dicit tñ idē Celi° libr. 9. suarū antiquarū lectionū, c. 63. q pp sepulchra q̄ in Ceramico visebant sancitū lege fuit, neqs sepulchrū faceret operosius, q̄ q decē homines effecerint triduo. neve hermas liceret iponi, nec mortui laudē in publicis sepulturis, nec per alium quàm per eum qui publicè ad eam rē constitutus foret, dici licebat. Sed post deuentum est ad magnificētiam supulchrorum more Romanorum, vt ibi declarat de multis quæ fuerunt multum excellentia.

Non est omittenda descriptio santi Sepulchri, cū prophetizatū fuerit illud esse gloriosum. vt habetur Esaiæ 10. &, vt dicit Bartholomę° de Saligniaco ī suo itinerario terræ sanctæ, ī capite sexto septimi tomi, di stat pedibus cētū & nouē à loco crucis Christi: descēdit. n. à loco crucis ad supficiē pauimēti ecclę spatio pedū viginti nouē, q resultat ex decē & octo gradibus, & à principio pauimēti vsq; ad sepulchrū, spatiū est pedū octoginta. Et est dispositio loci dominicæ sepulturæ talis. In media tēpli area stāt duæ domunculæ, siue criptæ. Sūt. n. è rupe cauatę interi° & exterius parietibus marmore incrustatis, tecto rudi iuxta naturā rupis exteri° manētis. Hoc sepulcrū est septē pedibus longū, octo palmis altū, à pauimēto ex marmore cādido atq; lucēte. Huius sepulchri est tēplū gloriosissimū, q sicut singulari gloria est à deo clarificatū, ita sumptuosissimè & pulcherrimè à principibus Christianis ɔstructū, ornatū, atq; ditatū, & plurimarū nationū fidei Christianæ officijs sanctis diu noctuq; frequentat. Est. n. hoc tēplū miræ altitudinis & amplitudinis, plurima loca sancta includēs, & ab vtrisq; lateribus multis sacellis distinctū, innitit colūnis marmoreis septuagita tribus, singulis supra basim triginta pedū altitudine eleuatis, ī testudine artificiosæ picturæ miraculorū varietate visunt. Porrò ī testudinis medio sup domini Iesu gloriosum sepulchrū latè patet apertura rotūda miri (vt dicit) effectus. Nā alij perhibēt rorido cœlo p hanc aperturā dulcissimū manna super Christi sepulchrū sæpe pluisse. Alij affirmant ignē cœlestē ministerio angelorū per hanc descēdere solitū, à quo sancti Sepulchri lāpades fuerūt accēsę iuxta ɔpheticū. Cadet de cœlo sup vos globus ignis, à quo illuminabimini. Verū hęc actis tpib° ob scelera pseudochristianorū Pisanorū ad gloriosum sepulchrū ppetrata cessauere, vti antiqs gestis cœnobij mōtis Syō, vetustis libris reptū ē. vt refert idē Bartholomæus loco pdicto, capite 7. Aperturā hanc multi principes, p zelo ducti sępe clauserūt argēteis, vel aureis laminis, sed altero die solito more patuit remotis laminis angelico ministerio, qm̄ ɔphetatū erat, vt dictū est. Et erit sepulchrū eius gloriosum. De pluribus alijs excellētijs huius sancti Sepulchri vide ibi dē. Verū ī eod. li. c. 1. noni tomi, idē Barthol. ponit de sepulchro Iōseph, de sepulchro Zach. ɔphetę, & de sepulchro virginis Mariæ, qd est istar, vt dicit, sepulchri Christi p oia factū, nisi q cripta ipsius sepulchri duab° ianuis patet vtrinq; & est marmoreū, summè uenerabile angelis, Turchis pfidis & Saracenis: & ibi ɔpe ē sepulchrū diuę Annę ei° matris. Et ī c. seq. fit mētio de sepulchro Iosaphat regis Iuda pulchra pyrami de īsignito. Et ī c. 4. eiusdē tomi dicit, q sepulchrū Lazari, qui fuit à Christo suscitat° ē marmoreis lapidib° cooptū, & psimile sepulchro Sācto & virginis gloriosæ. Et ī hac ciuitate Hedua ī ecclā ipsi° diui Lazari post altare mai° est ēt aliud sepulchrū sancto Lazaro dicatū, ex marmore ɔditū, & ita elegās vt nullū simile in tota Gallia repiatur: vbi reliquiæ ipsius à Gerardo ēpo Hedueñ. è Massilia allatæ diu repositæ fuerunt.

Omitto plura alia sepulchra magnificētissima, vt est sepulchrū diui Augu. ex cādidissimo marmore mira celebritate structū Papię, in cœnobio fratrū Heremitarum, quod ēt aspectū quendā pulcherrimū pręhet. Etiam sepulchra regum Francię, quæ cœnobio sancti Dionysij Franciæ prope Parisium (vbi est communis sepultura ipsorū regum) sparsim mire condita sunt. Sed excellētiora sunt in cœnobio Carthusiensiū ɔpe Dinionē, vbi Duces Burgundiæ olim inhumabantur. Ita ī ciuitate Bituricēsi, in capella ducū Biturigū vidi sepulchrum ducis excellēs & diues. Et ī ciuitate Nanetēsi, vbi duces Britonū ornatissimè sepeliuntur. & in oppido Souigniaci, in prioratu ordinis Cluniacensis, nō multū longè ab vrbe de Molinis, sepulchra ducū Borboniorū laboriosè structa cernunt. De multis sepulchris sanctorum ponit Gregor. Turonen. in suo lib. ī gloriā ɔfessorū, vbi īter cętera ponit de sepulchro Hilationis senatoris Diuioñ. de quo alibi dixi.

Et qualiter olim bruta & alia aīalia honorata fuerunt sepulchris aut statuis, scribit Textor ī sua officina, ī c. Bruta, aliaq; aīalia &c. & in c. pcedēti. vide de uario inhumādi ritu apud diuersas gentes. qd ēt vide in Polidoro de inuentoribus rerum, lib. 3. c. 10.

Aduerte tñ, q licet gl. in l. quicunq;. in verbo, libitinarius. ff. de insti. action. dicat q feretrum est sepulchrum plebeorum & damnatorum, tamen etiam ponitur pro sepulchro ɔpotentum, vt habetur. 2. Regum tertio. quòd Dauit sequebatur feretrum Abner.

Septuagesimasexta consid. erit, cum circa domos, vt cōiter videmus, sunt horti adiacentes, vt facit textus in lege prędiis. §. balneas. ff. de legatis. 3. circa

excellentiã & laudem hortorum versatur. Pheacũ.n. regio(cuius rex fuit Alcinous) hortos habuit tãti pomorũ varietate nobiles, vt pmaturis primis, noua statim renascerentur, quę cũ magno studio coleret Rex eius loci, deus hortorũ credit° est. Stati°. li. j. Syluarũ.

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria, vosq́,
Qui nunquam vacui prodistis in aëra rami.

Mantuanus.

Alcinoi syluas canit, & Pheacia poma.

Ouid. lib. III.

Proxima Pheacum felicibus obsita pomis,
Rura petunt. Iuuenalis Saty. v.
Illa iubebit.
Poma dari, quorum solo pascaris odore.
Qualia perpetuus Pheacum Autumnus habebat.

Propertius.

Nec mea Pheacas æquant pomaria syluas.

Epicurus, teste Plin. li. 18. c. 4. primus omnium hortos Athenis instituit, cum antea ruri tãtum haberẽtur, non in vrbibus. Hinc Epicurus hortorũ magister appellatur. Laertius refert Epicuri scholam fuisse in horto. Propertius lib. III.

Illic vel studijs animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis docte Epicure tuis.

De quo meminit Blondus li. 8. de Roma triũphãte. Sed & pẽsiles Babylonis hortos pleriq; laudãt, inter orbis spectacula admittũt, siue illos fecerit rex Cyr°, siue Semiramis, vt refert Cæli° lib. 12. c. 38. in fi.

Lucan° hortos babuit cultissimos, i qb° sepult° ẽ.

Mecænas quoq; hortos habuit Romæ pulcherrimos in esquiliis, ad quos propter amœnitatem loci plerunq; diuertebat Octauius.

Syria etiam fuit in hortis oposissima, autore Plin. Inde quoq; est puerbiũ Grecis. Multa Syrorũ olera.

In Italia, & præcipuè in regno Neapolitano, sunt horti excellentes.

Etiam aliàs vidi Papienses multom insudare in colendis & elaborandis hortis, & ex eorum fructibus multas pecunias colligebant.

Parisienses quoq; hortos habent fertilissimos, circa quorum cultum multum versantur. vnde ex illis non modicos redditus percipiunt.

Fuit excellẽtissimus hortus Molinis tempore Annæ de Francia, filiæ regis Ludouici XI. Francorum Regis, & Ducissę Borbonij.

Hortus verò Balsami est iter hortos excellẽtior, erat n. in cacumine montis vbi interfectus est Saul, & in nullo alio loco balsamũ nascebat. Cæterũ tpe magni Herodis Cleopatra regina Ægyptia fauẽte Antonio marito, sed inuidẽte Herode, hortũ Balsami trãstulit in Babyloniã Ægypti, vbi pciosissimarũ arborũ hort° delitiosus colitur à Christianis solis, rigaturq́; aqua fontis, in quo fama est virginẽ gloriosam sępe lauisse infantolũ Iesum, cũ degeret in terra Ægypti. Sunt tñ adhuc surculi qdã Balsami in mõte Engaddi, sed nulli° cult°, nulli° puẽtus. Sic miro modo de° sę vlcisci de peccatoribus, vt qm Herodes olim horti Balsami possessor Iesum puerũ psequebaẽ, Iesus fugiẽs i Ægiptũ post se traxit Balsami hortũ. Est aũt hic hortus in Ægypto iter Helyopoli & Babylonẽ hñs i lõgitudine duos iact° arc°, in latitudine iactũ lapidis, terrę ferè albę. hæc dicit Bartho. de Saligniaco in itinerario terrę sanctæ c. 7. decimi tomi, vbi refert q messis Balsami talis est. Decerpiẽ soliũ ex stipite ℥ solẽ, moxq́; gutta lucida, & mire fragrãs scaturit ex ruptura, & hic Balsami pciosissim° liquor vitreis vasis colligiẽ minimè fluxur° nisi ad ortũ solis fiat ruptura. Fõticul° autẽ Iesu paruul° est nõ sufficiẽs irrigationi toti° horti, quare Sarraceni aliũ foderũt iuxta illũ puteũ, ex quo quatuor boues aq̃ ptrahũt p Rotã, sperãtes ex uicinitate fontis Iesu aq̃ fore salubrẽ, at lõgè aliter res euenit, donec missis canalibus aq̃ putei ducerẽt in fontẽ Iesu, quo facto, largiter & salubriter ex aquis mixtis rigaẽ Balsami hort°. Nõ est omittẽdũ (mirũ tñ dictu) q à meridie sabbati vsq; ad aurorã diei lune, boues nullo verbere impelli possunt, vt in protrahẽda aqua laborent, quod est fidei nostræ testimonium celebre.

Cæterum horti sine aqua non sunt cõmendabiles nec vtiles. Nã agri aquarũ irrigatione, aut pluuia carẽtes, nullos fructus cultoribus pstãt, textus est in lege vsus aquæ. & ibi notat Luc. de Pen. C. de fundis rei priuatę. li. 11. Vñ hortus sine aqua, & quercus folijs defluens comparanẽ Esa. cap. 1. ad fiuẽ. Ideo agri qui pñt ɔmodè irrigari (vt i plerisq; Italię locis) amplius taxari dñt in subuentionibus & collectis, cũ eis siccitas aeris i nullo officere possit: sed decurrẽtib. aquis irrignis fruct° optimi ex eis pcipiũtur. Ex agris my irriguis bis in anno fructus pcipiũtur, vt ait Papinianus in l. diuortio. §. qd in anno. ff. sol. matr. Aliàs verò in arboribus & pratis detrimẽta ɔsequunẽ. l. is cuius in fi. ff. si seruitus vendiceẽ. & d. l. vsus aquæ. & hẽ Iacobi. 5. q Elias orauit vt nõ plueret sup terrã, & nõ pluit annos tres & menses sex. & rursum orauit, & cœlũ dedit pluuiã & terra dedit fructũ suum. In hortum ex more aquæ ducuntur irriguæ. Deuter. 11. de consecratio. dist. 5. c. nunquam. l. decernimus. §. sciẽdũ. ibi, vel hortus ad cuius usum aqua publica fuerit deriuata. & ibi Loc. de Pen. C. de aquæ ductu. li. 11. Melior tex. in l. j. C. de mancipiis & colonis. eod. lib. ibi, tantum colonis impartiatur, quantum culturis eorũ agrorũ sufficere manifestũ est, quos ipsi colunt.

SEptuagesimaseptima consi. erit de laude & excellẽtia Balneorũ, tam naturaliũ, q̃ artificialiũ: cũ vt plurimũ, ẽt in domibus sunt loca, q̃ dicunẽ balneæ, seu balnearia, vt facit textus in lege pdijs. §. balneas. ff. de legat. 3. in qbus ad lauãdũ aq̃ calidæ & frigidę sunt, & habẽt Hypocaustũ, hoc est locũ ad sudãdum. Habet. n. sub pauimẽto locũ vacuũ, in quo succẽsus ignis calidos vapores emittit, excitatq́; sudorẽ. Hẽt ẽt ab vno latere pfurniũ, hoc est paruã fornacẽ, i qua ignis inclusus partim hypocaustũ calefacit, partim aquas tẽperat ad lauandũ. Etenĩ supra eã tria ahena cõponuntur, vnũ caldariũ ex quo aqua calida hauritur, alterũ tepidarium ex quo tepida, tertiũ frigidarium ex quo frigida. Quantumcunq; aquę calidæ ex caldario exit, tãtũ ex tepidario in caldariũ, & ex frigidario influit in tepidariũ. & hoc vaporariũ diciẽ. Est & aliud hypocaustũ tẽperarins, q vnctuariũ diciẽ, in quo post sudorem ad lotionem homines vnguntur.

Et quædã ex institutione nostra vim habẽt, quædam

dam verò sua sponte vim obtinet. Quę verò ex institutione nostra vim habent, propriè apud nos Thermæ dicunt, & olim ĩ vrbe Romana in his balneis Romani magnã delectationẽ habuerũt, & ĩ excellẽtia illorũ insudãrũt, vt refert Blond⁹ lib. 2. de Roma restaurata in prin. vbi ait ĩ vrbe 12. Thermas ꝯpertas fuisse, Agrippinas, Neronianas, Titi, Vespasiani, Domitianas, Antõianas, Alexãdrinas, Gordianas, Seuerianas, Diocletianas, Aurelianas, Cõstãtinianas, & Nouatianas. Quarũ loca & excellẽtias indicat, pri⁹ de earũ institutione ratione explicata, vbi plura: q̃ cũ nõ sint magnę vtilitatis, nõ aliter insisto. Et ex dictis illi⁹ ibi & ĩ fine libri primi ꝯstat Thermas Diocletianas & Gordianas fuisse excellẽtiores. Vt de Gordianis, ait, Iuliũ Capitolinũ pauca scripsisse, sed valdè admirãda. Nã cũ dixisset dom⁹ Gordianorũ tũc extasse Pręnestana via ducẽtas colũnas vno stylo habẽtes, addidit & Thermas ibi fuisse quales p̃ter vrbem tunc nusq̃ haberet orbis terrarũ. & de Termis Diocletiani vide Blondũ in fi. libri primi antè alleg. Et de balnearũ apud veteres luxurioso apparatu scribit Cælius lib. antiquarũ lectio. 16. ca. 47. vbi dicit in Balneis nõ statuas mõ innumeras, & colũnas nihil sustinẽtes visere erat, sed eo quoq; peruẽtũ est delitiarũ, vt nihil nisi gẽmas calcare vellẽt, sicut prosequitur Seneca lib. 13. epi. 86. & vide eundem Cælium eo loco cap. 46. ad initium.

In hac nostra ciuitate Heduana loca extãt, dicta vulgò le celier Ioliot, vbi Thermarũ reliquiæ introspiciunt, q̃ magnitudine, & operis sumptuositate erant excellẽtes, prout ipsa ruina docet hodie, ne plures sunt ĩ Gallia excellẽtes, cũ pauci habeãt priuatas: sed ĩ ciuitatib⁹, & oppidis sũt publicæ Thermæ, ĩ aliqb⁹ locis sunt honestę, ĩ aliis verò exercentur Lupanaria ẽt publica, q̃ an sint pmissa videat tex. ĩ l. ancillarũ. ĩ fi. de petitione hereditatis. vbi verba Vlpiani iuriscõsulti sunt hæc. Nã & ĩ multorũ honestorũ virorũ p̃diis Lupanaria exercẽtur. & ibi Alberic⁹ de Rosate. vide tñ S. Thomã in 4. sentẽtiarũ. dist. 33. q. 1. articu. 3. q̃stiũcula prima. & in scripto eius sup Dionysiũ 4. lectio. 9. col. 5. in princ. Vbi dicit, ꝙ lex puniẽs mulieres in Lupanari est abrogata. & dicit Præpositus in c. priuilegia. §. officiũ. 3. dist. ꝙ eccl'a permittit tacitè publicas meretrices pp maiora mala vitanda. qm̃ maiora & grauiora mala sunt euitanda. 13. dist. per totum. maximè c. 1. & 2. Faciunt dicta Hosti. & Panormita. in c. inter opera charitatis. in fin. extra de sponsalib⁹.

De iure tñ diuino Lupanaria phibent. Cũ phibeat simplex ꝯcubinat⁹, seu fornicatio: qa scribit Exo. 20. Non mœchaberis. & Deuteronomio 23. Non erit meretrix de filiab⁹ Israel. Etiã dñs exclamauit ꝯ Ierusalẽ, eo ꝙ ædificauerat Lupanar, & Prostibulũ fecit ĩ cũctis plateis. & ibi adiũcit, ꝙ destruet dñs Lupanaria & Prostibula, vt hr̃ Ezech. 16. Et ędificasti tibi Lupanaria, & fecisti tibi Prostibulũ in cũctis plateis. Et fornicata es cũ filiis Ægypti vicinis tuis magnarũ carniũ. dicit tñ gl. fi. ĩ c. meretrices. 32. q. 4. ꝙ ĩ Deute. licitũ erat hr̃e ꝯcubinã, & dare ei pretiũ suę pudicitiæ, vt hr̃ 2. Reg. 2. & 15. 16. 20. & 3. Reg. 11. & 1. Paralip. 2. & 2. Paralip. 10. & Ester 2. & Cãtic. 6. facit tex. in l. i concubinatu. ff. de ꝯcubinis. ẽt deus nõ oĩno abiecit meretrices, sed vt scribit Mat. 21. dicit qa publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.

Sed videtur ꝙ ista Lupanaria etiã sustineri possint inspecto iure naturali, quo iure omni animãti à natura est tributũ vt se vitã, corpusq; tueat, declinetq; q̃ ei nocitura sunt, quęq; ad viuẽdũ necessaria ĩquirat, secundum quod videtur ꝙ coitus sit q̃nque necessarius hoc iure p sustẽtatione uitæ, & p euitãdis malis, q̃ defectu coit⁹ euenire pñt, & multa iuuamenta affert, vt p plures autoritates comprobant Antonius Gazius in sua florida corona. c. 32. & ex nostris Andræas Tiraquellus in suis legibus connubialibus. l. 14. folio 157. & 158. quæ cum sint lasciua non repeto, cũ ibi legi possint. Et ideo Politicarij nostri cupiẽtes generi humano puideri, & plura naturæ ĩcõmoda auferre, iuuamẽtaq; illi p̃stare, ĩ plurib⁹ hęc Lupanaria pmittũt, q̃ & eccl'a tolerat ex causis añ deductis.

De balneis verò seu Thermis q̃ sua spõte vim obtinẽt (vt ad ppositũ vnde digressi sumus redeamus) dicẽdũ est, quia alia sunt nitrosa, alia salsosa, aluminosa, alia bituminosa, alia sulphurosa, alia ferrosa, alia calcosa, & quędã ex his cõposita: & horum quidẽ omnium potestas est arefaciendi, quædam nõ tantũ arefaciunt, sed etiã obstruũt, vt aluminosa. & de vtilitate eorũ in fine huius cõsiderationis dicetur. Et in his vt plurimũ aquæ sunt calidæ. sed cur hoc? ita ꝙ aliq; intantũ sunt calidæ, & ita feruẽt, vt non possint esse vsui nisi aut ĩ aperto euanuere, aut mixtura frigidę ĩ tepuere, cãę sunt, teste Seneca libr. 13. epistolarũ. 86. epistola, ignib⁹ quos multis locis terra opertos tegit aquã calescere, si subiecti sunt solo per qđ aquis trãscursus est, Facere quippe dracones solem⁹, & miliaria, & cõplures formas, in quib⁹ ęre tenui fistulas struimus p decliue circũdatas, vt sępe eũdẽ ignẽ ambiens aqua p tñ fluat spatij, quantũ efficiẽdo calori satis est. Frigida itaq; intrat, exit calida, idẽ sub terra fieri existimat Empedocles, vt autor est Cęlius li. antiq. lectio. 16. c. 44. vbi ẽt ait, ꝙ quidã arbitrantur, p loca sulphure plena, vel introeũtes aquas calorẽ bñficio materiæ p q̃ fluũt trahere, & hic ante dictũ est in 18. ꝯsid. Quod nequis accidere miret, viuæ calci si aquã ĩfuderis, nõne feruebit? Hæc porrò efficit rõ, vt aquę feruidę magna ex parte salsę pueniãt, vt Arist. ĩquit, qa, s. p terrã aluminosam pcolant. Exustorum autem oĩum cinis salsus est sulphurq; redolet, quare feruida oĩa modo vrunt fulminis: et quidẽ plura fulminis tacta extiterunt, vnde, vt experiẽtia docet, aqua salinarũ decocta reddit cinerẽ salsum, quo vtuntur Burgũdi. Refert & idẽ Cęlius ꝙ Democritus calci assignauit calidorum fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides vnde fit calx non habent excalesaciendi vim, nisi in fornace calcaria pręusti fuerint.

Et pro hoc calentium aquarũ rõne ipse Cęlius adducit qđ vidisse attestat, & esse adnotatu dignum ducit, dũ Patauij, vt ait, capesseret ingenij cultum, apud Aponũ adnotauit ab aquis calentibus lapides gigni. qđ extra omnem admirationẽ ei fuit. Scaturiunt, vt inquit, ibi feruẽtissimæ aquę in supercilio nõ multũ eleuato, in subiecto molendinũ est qđ versat Balinei aqua per ꝯuallem decurrẽs. Volaticam, vt nunc pas-

ſim dicit, in quam impetu deuoluitur aqua p arctũ. vidit totã veluti quodã artificio, lapidea circũtectã crusta. Et cũ oculis nõ satis crederet, duriciẽ materię expertus est, cultelli satis validi mucronẽ isigniter re tusum animaduertit. Mox repetita vrbe cũ rem ſcho lasticis quibuſdã expoſuiſſet in foro, riſu except⁹ est ab oib⁹ ferè, tanq̃ insitata, absurda, ac ſcurrilia ꝓme ret. Sed haud ita multo ſupſtitio facto, illuc profecti ſecũ in rẽ præſentẽ veriſſima ſenſerunt, q̃ prius inſci tẽ ludibrio habuerãt. & oĩa poſt(vt ait Cęlius)ↄpro bata repperit ex doctrina Plinij & aliorũ, vt ibi ꝓſe quit. Et tandẽ reddit rationẽ cur aquis calẽtibus po tius q̃ frigidis lapides concreſcãt, & coagmẽtentur.

Et de fonte q est in Britãnia, etiã quodam paruo lacu iuxta oppidũ Gallicũ vulgò dictum Loches, mi ra ferũtur, cũ arbores aut ligna in eis immerſa p ali quot annos i lapides ↄuertunt, vt ante in hac par.i d. 18.cõſider.in fi. ſcriptum eſt: & cũ iſta ſint extra ma teriã non inſiſto. Et de balneis & materia ſcripſit am plè Cælius d.c. 44.cũ 4.c.ſequẽ. & Volaterranus in ſua philologia.ca.de partitione medicinæ, lib.24.vbi etiam narrat quædam eſſe balnea frigida, quæ fiunt ex aqua frigida, & cuius iuuamenti, & vtilitatis ſint.

Balnei vſus, inqt Cælius, duplex eſt. Nã modo diſ cuſſis febrib⁹, initiũ cibi plenioris viniq; firmioris valitudini facit. Modo febrẽ ipſam tollit, fereq; adhi bet: vbi ſummã cutẽ relaxari, euocatiq; corruptum humorẽ conuenit, & habitũ corporis expedit muta ri. Antiq timidius eo vtebant. Aſclepiades audaci⁹. Balnea verò veterũ frugi erant, teſte Cælio loco an tedicto.c.46. & in vſu erant balneola pangusta, tene bricoſa, vt inqt Seneca: neq;.n.calida videbãtur niſi boſcura. Eiuſmodi fuiſſe legim⁹ Scipionis Aphricani balneũ apud Liternũ. In eo ille horror Charthaginis cui Roma debebat, q ſemel tantũ foret capta, ablue bat corpus laboribus feſſũ ruſticis: qm ſe exercebat opere, terrãq;, vt mos fuit priſcis, ipſe ſubigebat: hæc Cęli⁹.& c.45.q̃rit cur añ balnei igreſſum calidũ miu gimus, & in exitu balnei frigidũ. Itẽ cur nõ ſitientes, lauacrũ itrãtes ſitimus: & cõ, ſi ſitiamus, pacat ſitis. De vtilitate verò & iuuamine balneorũ me remitto ad medicos, vt ad Antoniũ Gaziũ i ſua florida corona c.40.& 41. vbi ẽt declarat q̃ ↄditiones debeãt obſer uari ꝓ volẽtibus i aqua calida artificialiter balneari. Ad Volaterranũ & alios p eũ allegatos in loco ante citato. Sed vt dicit Arnald⁹ de Villa noua i ſuo ↄmẽ tario regiminis ſanitatis.c.5. Balneũ ad multa ↄferi. Colũnæ.n.pedũ ad ↄſeruationẽ ſanitatis viſus & au ditus ſæpe lauari dñt, atq; fricari cũ aqua moderatæ caliditatis. Amplius capitis loꝰo nõ tardet vltra 12. dies, nec fiat in hebdomada pluſquã ſemel, & nunq̃ ſtomacho repleto, ſed ante prandiũ aut cœnã, balnea tñ nocẽt oculis. Verũ ita ſunt vtilia & neceſſaria, q̃ ẽt die dominico cauſa neceſſitatis pmittunt.c.puenit de ↄſecra.diſt.3. Et ẽt cauſa neceſſitatis religioſis per mittunt.cap.omnis q.22.q.1. Imò ſi quis prohibeat balneari i balneo publico, poteſt agere actione iniu riarum, tex. eſt in l.2.§.ſi qs in mari.ff.ne qd in loco publico.& l.iniuriarum 15.§.fi.ad initiũ. ff.de iniur.

Sed tandẽ ſciamus q̃ ſint balnea excellentiora in Gallia, & licet ſint plurima, pauca tamẽ referã. Primò in nřo bailliuatu Heduẽſi ad muros, ſeu i ſuburbiis vrbis Borbonij Ancerici, q̃ diſtat à loco natalitio meo dicto Iſſiacũ 8.milliarib⁹, ſunt balnea antiquiſ ſima & excellẽtiſſima à Iulio Cęſare, vt fert, ↄſtructa, in q̃bus ſunt plures fontes calẽtes.& q̃ mirũ eſt, nõ cũ tetro odore ſulphuris: & iter alios fons eſt ita cali dus & feruẽs. vt vix manus ↄtineri poſſet: & ſi viuũ caderet & mergeret in eo ꝑ tẽpus, quo vix dici poſſit Aue maria à morte cũ difficultate liberaret: & aqua illius vtunt piſtores & icolæ ꝓ pane ↄficiẽdo, & plu ribus alijs actib⁹ & vſibus neceſſariis. Loc⁹ antẽ apt⁹ ad balneũ in quo aq̃ calẽtes cadũt & recipiunt, eſt ꝓ pe fontes calidos & circũdat muro ex magnis lapidi bus quadratis compoſito ſub forma orbiculari i quo vltra quinquies centum homines contineri poſſint.

In ducatu Borbonij oppidũ eſt dictum Borboniũ Larchẽbault, ferè diſtãs 30. milliaribus à prædicto Borbonio, vbi etiã ſunt alia balnea, & aliæ aquæ calẽ tes: ſed loca balneorum non ſunt ita excellentia & ſumptuoſa, vti balnea Borbonij Ancerici.

Sũt & alia balnea in eo ducatu & patria Borbõnij i oppido vulgò dicto, Vichy, ſed i operis & ędificij ma gnitudine & ↄſtructiõe nõ ſũt ita excellẽtia vt prima

Inter balnea excellentia ſemp laudata fuerunt bal nea Viterbij, de quorũ laude ſcripſi ante iſta parte di cta 18.conſideratione, & de pluribus aliis.

Septuageſimaoctaua conſid.de animalib⁹ tereſtri bus ſit. Quia varia beſtiarũ genera ſunt, Eccle.43. & eo q̃ ſunt pfectiora auibus & piſcibus, vt dicit & declarat S.Th.1.1.q.72.primũ. &, vt dicit idẽ Tho. 1.1.q.47.ſecũdùm fm.q̃ animalia appetũt excellẽriã, & iraſcunt ↄ derogãtia eis. Nã Cęli⁹ libro 4.lectionũ antiquarũ.ca.25.dicit. Pleraq;.n.in brutali vita extãt ſermonis veſtigia. Neq; itẽ rõnem quãlibet putaris. Nã actiuę rationis in beſtiis ſemina multa, q̃ operũ & vitæ cõprobat modus. Speculatio itẽ quędã & na turaliũ peritia nobis vř, cũ illis quadãtenus eſſe cõ munis. Nã & remedia norunt, cibos diſtinguunt; futura ꝓſagiunt, ingruẽtia vitãt ſolertiſſimẽ: ſi natu ra duce, i hiſce potius videatur niti. Vna verò eſt diui nitatis ↄtẽplatio, cultus vnus, q extra hominẽ reii cit omnia. Neq; prona in paſtũ animãtia deum ſuſpi cant, aut ſciunt. Peculiaris homini eſt in naturę prĩci pem deũ mẽtis excitatio: licet Plinius dicat brutorũ aliqua cœleſtibus reuerẽtiæ cultũ exhibere, & ex Pla tonicorũ doctrina coargui poſſit, beſtias aliud qduis facere poti⁹ cũ cœleſtia honorare vñr. Aut ſi honorãr neſcire tamen qd agant, vel ſi ſciant eas item intelli gẽtiæ, ac imortalitatis videri participes, à quo diſſen tit Cælius vbi ſupra. & vide Plutarchum in quodã dialogo vbi demonſtrat in brutis rationem eſſe.

Et eſt quędã nobilitas in animalibus irrationabili bus, vt dicit Bar, in l.1.in 7.col. C.de dignitatibus lib.12. videbimus ifrã exẽpla ſuis locis, de quibus ẽt p Bonum de Curtili, in ſuo tractatu nobilitatis.in 2. parte. Et dixi ſupra in 8.par.in 3.conſideratione. vbi poſui ẽt de Leone & ei⁹ nobilitate iter quadrupedia.

Et de animalibus mira ponit Plinius lib.28. natu ralis hiſtorię.c.11.ex quibus poſſunt laudari in gene re.

re. Et reperiũtur animalia q̃ vtuntur ordine, vt inter terrestria Elephantes, inter aues Ciconie, Grues & Apes, vt de singulis infrà dicam, quod plurimum seruit ad propositum de ordine seruando.

Sed vt ad differentias animalium descendamus, dicendum tres esse gradus animalium.

Quædam.n.sunt q̃ habent sensum, tactus, sed neq; auditum aut memoriã hñt, vt sunt Cóchilia & multa animalia, arborum & herbarũ affixa radicibus: & iste primus est atq; infimus gradus. Hęc animalia qa memoriam non habẽt, ideo nullam habent prudentiam, nec se de loco ad locum promoueri possunt.

Quædã verò sensum habent, tactus, & memoriã, sed auditu priuant, vt sunt Formicæ & huiusce gñis animãtia, qbus memoria est atque prudẽtia, & motus localis, congregant.n. in cibum frumentorũ grana, ne hyemis tpe fame pereant. Et hęc animalia sunt primis nobiliora, cũ illa sint plantis propinquissima.

Quædã prætera sunt quę habent sensum, tactus, memoriam, & auditum, vt perfecta quæq; animalia, cuiusmodi est Canis, Elephans, Leo, Bos, Capra. Et iste est tertius animalium gradus, qui ideo est duob' primis nobilior, quia à plantis est multo distantior.

Quędã ẽt sunt animalia q̃ excedunt hominem in aliquo sensu, vt Aper auditu, Linx visu, Vultur odoratu, Symia gustu, Aranea tactu. vnde super versus seq.

Nos Aper auditu, Linx visu, Symia gustu,
Vultur odoratu, præcellit Aranea tactu.

Aliter tamen dictum est per Plinium li. 10. c. 69. & 71. sed quid responderi possit præponentibus homini bruta, vide Cælium lib. antiq. lect. 2. c. 10.

Deniq; alia sunt animalia numero quatuor, quæ victum percipiunt tantum ex vno elementorum, vt Talpa terra, Alec aqua, Chameleon aere, & Salamandra igni, vt probant versus sequentes.

Talpę terra cibus, Chameleon in aere viuit,
Alec vnda fouet, flammę pascunt Salamandram.

Aduerte etiam q̃ natura mares etiam inter bruta potiore decorauit honoris insigni Draconem, & Gallum crista, cornibus ceruum. vnde Martialis.

Dente timetur aper, defendunt cornua Ceruum;
Imbelles dama quid nisi præda sumus?
Iuba verò Leonem &c. vt infra patebit.

Deniq; etiam maiorem animo præter Pantheram, & Vrsam, q̃ animosiores sunt maribus, vt dicit Raphael Volaterranus li. 25. suæ sophologiæ. c. 1. & late in p̃cedenti parte, in 4. conside. Et non solum bruta fuerunt in uita honorata, sed etiam post mortem quędã sepulchris aut statuis honorata fuerunt, vt suprà dixi in consideratione de sepulchrorum excellentia.

Textor Niuernẽ. in sua officina in c. animalia diuersa. laudat multa aĩalia, maximè cũ qdã sunt q̃ vltra alia homini seruiunt. vt est, Equus, asinus, capra, sus, bos, ouis, canis, mulus: & ibi amplè de naturis eorũ qd nõ transporto, cũ tm̃ excellentiora referre curabo. In primis, vt dicit, canes inter aĩalia sunt fidelissimi, vt docet p exemplũ. & canũ quorundã celebrũ refert noia Textor in sua officina. c. canũ quorũdã noia. Et bos in re pecuaria primã habeat autoritatẽ: & mirabili & singulari laude digni sunt Elephãtes, tũ pp eorũ docilitatẽ, intellectũ & memoriã. fitq; inter aĩalia terrestria primũ & maximũ, proximumq; humanis sensibus, ẽt pp eorũ obedientiã, amoris, & gloriæ voluptatẽ, imò ẽt probitatẽ quæ rara est in homine, prudentiam, & ęquitatem, religionem quoq; syderum, solisq; ac lunæ venerationẽ, vt amplè declarat Plini' lib. 8. naturalis histo. à c. 1. illius lib. vsq; ad 12.

Tñ inter aĩalia terrestria Leo obtinet generositatẽ, principatũ, fortitudinẽ, & dñationẽ, ita q̃ & princeps aĩaliũ terrestriũ dr, & probat sic ex autoritate Plinij eod. lib. 8. c. 16. vbi ait, gñositatẽ eius deprehendi, maxime in periculis, nõ in illo tm̃modo q̃ spernẽs tela, diu se terrore solo tuetur, aut velle cogi testat. Cogitarq; nõ tã periculo coactus, sed tanq̃ amentia iratus: illa nobilior animi significatio magna canũ, & venãtiũ vrgente vi ɔtẽptus resistit. cęditq; in cãpis vbi vir gulta syluasq; penetrauerit, acerrimo cursu fert, velut turpitudinẽ latebris tegens, dũ sequit insilit saltu quo in fuga nõ vtitur, vulneratus obseruatione mira percussorẽ nouit, & in quãtalibet multitudine appetit. Eũ verò q̃ telã qdẽ miserit, sed non vulnerauerit correptũ, raptatũq;, sternit, nec vulnerat. Ex clemẽtia ẽt laudatur, cũ ɔstratis parcit: & vbi sæuit, in viros priusq̃ in fœminas fremit: perimit infantes non nisi magna fame. extant clementiæ Leonũ cõplura exempla, vnũ supra ista par. in consid. de excellentia amoris relatũ est. Duo alia recitat Pli. d. c. 16. & post eum Perottus in 6. epigram. Martialis, vbi plura de nobilitate & generositate Leonis. Quod verò laudet Leo ex principatu & dñatione patet: qa Leo Græcę interpretat latinę rex, cũ Leo sit rex & princeps oium bestiarũ, vt dixi supra, & ait Isid. li. etymolog. Itẽ est animal audax, forte, largũ, nobile, magnanimũ: vt iquit Aristo. in naturalib. Et caput illius fortissimũ est, verũ qd p eũ significare debeat cũ ponit in armis ex p̃cedentibus ɔiectari põt, & ex his q̃ dicunt ex hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci, vbi dicit p eũ denotari fortitudinẽ, cũ anteriores partes describunt figurã tur, vt in pluribus q̃ gestant in eorũ armis capita Leonũ. Nã hr in prouerbio. Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauescit occursum. Prouerb. 30. Et eũ sit hoc animal inter cætera fortissimũ, oĩbus occurrẽs, timorẽ incutiens, formidolosum significat, qñq; animũ, irã, aut furorẽ: & aliq eũ ponunt sub solio solis: demonstrantes ipsius ad solẽ similitudinẽ. Vel p̃ prędictũ autorẽ, Caput Leonis denotare põt vigilantiã, eo qa leo dormit oculis apertis, & de aliis eius naturis videatur Plin. li. 8. & Cœlius li. 7. antiq. lect. c. 29. Textor in sua officina dicit q̃ impetu & calore leones cætera præstant animalia, vti sol sydera: præterea oculis sempigneis & patentibus cernuntur, vt sol parenti igneoq; oculo terrã ɔspicit, & ibi plura de natura illius, & pluriũ aliorũ animaliũ vltra 63. diuersarũ specierũ q̃ ibi refert. Ideo videas eũ & Pliniũ in d. li. 8. p torũ. per Aristotelẽ & Dioscoridẽ, & in horto sanitatis. Et si reperiantur figurata in armis aut vexillis, de quibus supra lib. 1. 38. consider. in 84. conclus. debent interpretari arma secundum naturas illorum animalium qualitates & nobilitates.

Et ẽt inter animalia eiusdẽ speciei põt esse nobilitas

tas vel excellentia in vno plusq̃ i alio, vt de duob. canibus Laconis ex eodẽ veutre editis, quorũ alter ad leporem, alter ad ollã impetum fecit, vt refert Bonus de Curtili iu principio huius consider. allegato.

Septuagesimanona ꝯsideratio erit de animalib᷑ in sectis. Inter q̃, teste Aristo. lib. 9. de natura anima liũ, genus apũ & formicarum officiosissimũ atq; studiosissimũ, & pręcæteris ferè omnibus aĩalibus est. Et, vt ait Pli. li. 11. c. 5. Inter oĩa insectorũ aĩalia, principatus apibus & iure præcipua admiratiõ. Solis ex eo gñe hoĩum causa genitis mella ꝯtrahunt, succũq; dulcissimũ atq; subtilissimũ ac saluberrimũ fauos ꝯfingunt, & ceras. Ille ad vsus vitę laborẽ tolerãt, opa ꝯficiũt. Rẽpublicã hñt, ꝯsilia priuatĩ, ac duces gregatim: & qd maximè mirũ sit, mores hñt. Regibus apũ forma semp egregia & duplo q̃ cæteris maior, pennę breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodã diademate candicans, multo ẽt nitore à vulgo differũt, deinde subiungit Plinius ibi in c. 17.

Nõ ꝯstat inter autores rex nullũ ne solus habeat aculeũ maiestate tm̃ armat᷑, an dederit eũ qdẽ natura, sed vsũ ei tm̃ negauerit. Illud ꝯstat Impatorẽ aculeo nõ vti. Mira plebis circa eũ, obediẽtia cũ ꝓcedit vna ẽ, totũ examẽ circa eũ ꝯglobat, cigit, ꝓtegit, cerni nõ patit̃, reliquo tpe cùm ppl̃s iu labore est, ipse opa intus circuit, similis exportanti solus immunis. Circa cũ satellites quidã, lictoresq; assidua custodientes autoritate. Procedit foras non nisi migraturo examine, id multo intelligitur ante aliquot dieb᷑ murmure intus strepente apparatus indicio diẽ tẽpestiuũ eligentiũ. Si qs alã ei detruncet, nõ fugiet examen. Cũ processere, se quæq; proximã illi cupit esse, & in officio ꝯspici gaudet, fessum humeris subleuãt, validius fatigatũ ex toto portant. Si qua lassatus deficit, aut forte aberrauit odore prosequũtur, vbicunq; ille ꝯsedit, ibi cunctarũ castra sunt. Semper duce prehẽso totũ tenetur agmen, amisso dilabitur, migrantq; ad alios, esse viiq; sine rege non pñt. Inuitæ autẽ interimunt eos cùm plures fuere, potiusq; nascentiũ domos diruunt, si ꝓuentus desperatur, tunc & fucos abigunt. Certũ est ab apibus fucos interfici. Quod si defecerit alicuius aluei cibus, impetũ in proximas faciũt, rapinæ ꝓposito. At illæ ꝯ dirigunt aciẽ, & si custos adsit, alterutra pars quẽ suis fauere sentit nõ appetit eũ, & aliis quoq; sæpe dimicant causis, easq; acies ꝯtrarias duos impatores instruunt; maxima rixa & in cõuehendis floribus exorta & suos qbusq; euocãtib. Quę dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutit̃. Reconcilian̄t vero lacte vel aqua mulsa. Cũ defunctas ꝓgerũt funeratiũq; more comitantur exequas. Rege hac peste ꝯsumpto mæret plebs ignauo dolore. Nõ cibos ꝯuehunt, nõ procedũt, tristi tm̃ murmure glomerant̃ circa corpus eius. Subtrahit̃ itaq; deducta multitudine alias spectantes exanimẽ, luctũ nõ minuunt, tunc quoq; ni subueniat̃, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas ęstimatur. Hęc Pli. vbi s. Recitatus ẽt à Iudoco Clychthoueo, c. 1. de regis officio. vbi ẽt refert ꝙ his similia dixit beat᷑ pater Ambr. in li. 5. hexamerõ, ita de apibus & eorũ rege loquens. Ipsæ sibi regẽ ordinant, ipsæ sibi populos creant, & licet sub rege positæ, sunt tñ liberæ. Nã & ꝓrogatiuã tenent, & fide deuotionis affectũ, qa & tanq̃ à se substitutũ diligunt, & tanto honorãt examine. Apibus aũt rex naturę clarus format̃ insignib. vt magnitudine corporis ꝓstet & speciẽ, tũ (qd in rege præcipuũ est) morũ mãsuetudine. Nã etsi hẽt aculeũ, tñ eo nõ vtitur ad vindicãdũ. Sunt. n. reges naturæ, non scriptæ literis, sed impressę moribus, vt leniores sint ad puniẽdũ q maxima ptãte potiunt̃. Sed & apes illæ q̃ nõ obtẽperauerint legibus regis, pœnitenti se mulctant ꝯdẽnatione, vt immoriantur aculei sui vulnere. Quod Persarũ populi hodie seruare dicuntur, vt ꝓ ꝯmissi pretio, ipsi in se propriæ mortis exequantur sñiam, itaq; nulli sicut reges Persarũ, tã grauissimas in subditos hñt leges. Nõ Indi, nõ populi Sarmatarũ, tãtã quantã apes reuerentiã deuotionis obseruant, vt nulla è domibus exire audeat, nõ in aliquos prodire pastus, nisi rex fuerit egressus & volatus sibi vendicauerit principatũ. Deniq; regẽ suũ summa ꝓtectione defendunt, & pire ꝓ eo pulchrum putant. Incolumi rege nesciunt mutare iudicium, mentem inflectere. amisso, fidem seruandi muneris derelinquunt, atque ipsę sua mella diripiũt, ꝙ is q principatũ habuit muneris interẽptus est: hæc Ambrosius. Et ꝙ apes regem habeant, confirmatur iure canonico per tex. in c. in apibus princeps vnus est. 7. q. 1.

Item Virg. lib. Georgicorum 4. de apibus earumque rege ferè eadem describit his versibus.

Ipse regem paruosq́, quirites
Sufficiunt, aulasq́, & cerea regna refigunt.
Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens.
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Obseruant, rege incolumi mens omnibus vna est.
Amisso, rupere fidem, constructaq́ mella
Diripuere ipsæ, & crates soluere fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantq́ frequentes.
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramq́, petunt per funera mortem.

Demũ Maphæus Vegi᷑ in eleganti sua disputatione inter terrã, solẽ & aurũ super præstantia & dignitate sua, vbi terrãm inducit cãm suã agentẽ, mores, naturam & conditiones apum ex Plinio & cæteris autorib᷑ collectas venuste grauiter & copiosè describit.

Mirum nẽpe est naturã ipsam tã minuto animali, tanta prouidẽtiæ & solertiæ argumenta indidisse, uoluisseq; homines illarum exemplo documẽta accipere, quid reges pręstare debeant suis subditis, quę item officia exhibeant subiecti suis regibus.

Quare, vt ad formicã mittit sapiens pigrum hominem, vt ab ea sumat sedulitatis alsiduiq; laboris exẽplũ, cum ait prouerb. 6. Vade ad formicã ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiã ꝗ cum nõ habeat ducẽ, nec præceptorem, nec principem (saltem ignorat̃) parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe ꝙ comedat. Non aliter tacito naturæ monitu inuitant̃ homines ad contẽplandam apum conditionem, ac considerandã rationem, vitæ, laboris, & conuictus earũ, vt ea attentione discãt à rationis immunibus, ipsi rõne prediti, quonã pacto vita ĩ societate degenda

degẽda sit: quomodo reges (vt dixi) populũ moderẽtur: qua itẽ rõne populus in regẽ officiosus sit & morigeri. Ideo non immerito apes formicis hic coniũgũtur, ad efformãdos hominũ mores docendamq; prudentiã nequaquam illis dispares: hęc Clyđhoueus.

Octuagesima ꝯsid. q̃ auiũ sit excellẽtior inquirit. Et licet Plini⁹ lib. 10. histo. nat. c. 2. plurimũ laudauerit Phenicẽ, & eã dicit nobilẽ, & nascit̃ in Arabia, Aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cętera purpure⁹, ceruleã roseis caudã pẽnis distinguẽtibus, cristis faciẽ, caputq; plumeo apice honestante, ferũt (vt ait) vnicũ in toto orbe, & raro vĩ: verum nemo extitit qui viderit vescentẽ, annis verò sexcentis & sexaginta viuere dicit̃. Et de Phenice Barbatia scribit in c. qm̃ abbas. nu. 9. extra de offic. delega. vbi refert ꝙ Ambrosius in lib. exameron, 5. dixit ꝙ Phenix auis ĩ locis Arabiæ degere phibet̃, & vltra 500. annos dicit̃ viuere: q̃ cũ finẽ vitæ suæ adesse ꝑpẽderit, thecã seu repositoriũ sibi facit de thure & myrrha, & cęter. odorib⁹: ĩ q̃ impleto vitæ suæ tẽpore intrat & morit̃: de cuius carnis humore vermis exurgit, paulatimq; adolescit, & processu statuti temporis induit alas, atq; in superioris auis speciẽ & formã reparat̃. Et ex hoc iuehit̃ ꝯ non credẽtes resurrectionẽ. Fert̃ de beata Cecilia, ꝙ ad exemplum Phenicis conuertit beatũ Maximianum, & eo postmodum decollato pro fide, in eius tumulo fecit sculpi Phenicem. Isidorus vero li. 12. Etymologiarum ait de Phęnice, ꝙ est auis Arabiæ: & dicitur Phenix, quia pheniceum habet colorẽ seu rubeũ, vel quia in toto orbe singularis & vnica est: de morte refert vt proximè dictum est: de morte verò ait ꝙ collectis aromatum virgulis, rogum sibi instruit & conuersa ad solis radios alarũ plausu volũtarium sibi facit incẽdiũ, sicq; de cineribus suis iterũ resurgit. Et legit̃ in chronica imperatorũ in 2. colũ. ꝙ sub Claudio tẽpore beati Petri apparuit in Ægypto, & ꝙ est grandis vt Aquila, circa collũ fulgore aureo, postera parte purpurea ꝑter caudã, cui⁹ color rube⁹, roseus, & ceruleus, vt suprà in principio dixi. Et hęc etiã est mens omniũ aliorum autorũ. Aliquid tamen quicquid de Phenice dicit̃ fabulosum esse dicũt, fundantes se super dictis Plinij ĩ c. 2. supra allega. ĩ fine.

Attamẽ Aquila inter omnes aues notas excellẽtior iudicãda est secundum Plinium in d. li. 10. c. 3. vbi inquit. Ex iis supple auib⁹ quas nonim⁹, Aquilę maximus honos, maxima & vis, & ibi sex earũ esse genera asserit, quæ eleganter & clarè declarat: & hæc sola auis fulmine non tangitur, ideo Ioui dicatur:

Quomodo autẽ aquila primò fuerit dicata Romanis legionibus, & eam in acie portabant: & etiã quomodo data sit pro armis Iulij Cęsaris (à quo tempore semper usi sunt imperatores) dixi in prima par. in trigesimaoctaua consideratione, 16. conclus. ver sic. sic erit dicendum. & in fine.

Sed qd significet, & qd p eã denotet̃ ĩ pictura, ĩ hieroglyphica Ori Apollinis Niliaci sic dicit̃, ꝙ Ægyptij sapiẽtes cũ volebãt deũ significare, aut altitudinẽ, aut depressionẽ, aut excellẽtiã, aut sanguinẽ, aut victoriã, Aquilã depingebãt. Deũ qdẽ (ꝙ est primũ) denotat, eo ꝙ sit auis hæc fœcũda & longæua: & ad hoc quod vĩ simulachrũ esse solis, cùm præter cæterarum auium naturã, intẽtas acies & firmos oculos teneat ĩ radios solares: vnde & medici in oculorũ medelam herba ab aquila dicta vtũtur, & solem tanquam dominum visus aliquando Aquilæ forma depingunt: vnde ẽt Aquila ab acumine oculorum dicta est, vt dixit Isidorus Etymologiarum lib. 12. cap. 7. circa principium.

Altitudinẽ verò denotat, quoniã cętera quidem volatilia, cùm velint in altum ascendere obliquè feruntur, cùm non possint in directũ volare, sola autẽ Aquila in altum recta fertur.

Depressionem quidem, quoniam eodem modo cęteræ aues obliquè ad terram feruntur. Aquila sola recta descendit, & librat ex alto sese.

Excellentiam, quoniam Aquila cæteris volatilib⁹ præstare videtur, cum auiũ regina & nobilissima dicatur: vt habetur in libro, qui hortus solis intitulatur. in tract. de auibus. cap. 1. vbi multa singularia & notanda de Aquila videri possunt.

Sanguinẽ, quoniam vt dicunt naturalistæ, Aquila non aquam sed sanguinem bibit. Ideo suos pullos lãbere sanguinem docet.

Victoriã etiã designat, quia reliquas aues omnes superare videt̃: si cui enim congressa vinci se sentiat, resupinat sese, ac dirigit omnes alas, ac dorsum ad terrã versa, atq; hoc modo pugnat. Auis autẽ inimica, cũ hoc facere nequeat, facilè in fugã vertitur: verũ etiã contra draconẽ, vel hominẽ, vel aliud animal si suos pullos turbare vel rapere voluerit, mira animositate pugnat, seq; mortis periculo pro eis exponit.

Et ꝓ anima ponitur Aquila ex nominis interpretatione: vocatur enim apud Ægyptios anima Baieth. Hoc autẽ nomẽ diuisum, animã significat & cor: est n. bai anima, eth verò cor. Cor verò apud Ægiptios est ambitus animæ: vnde nomen ipsum sonat, quasi cordatam animam. Qua ex re aquila eiusdẽ naturæ cum anima, vt plurimum aquam non bibit, vt dictũ est, sed sanguinem, quo & anima nutritur, cum ex venatione & præda viuat.

Item Ægyptij Martem & Venerem scribẽtes duas Aquilas pingunt. Marem quem Marti comparant, & fœminã quã Veneri. Et hoc ideo, quia reliqua aĩalia non semp mari ad omnẽ mixtionem parere volunt. Aquila verò semp. Ter decies. n. ĩ die compressa post q̃ surrexerit, si mas vocet denuo accurrit, quapropter cũ maximè sit in Venerẽ prona Ægyptij eam Venerẽ vocãt. Et propter hoc ẽt, Aquilã soli dicarũt, quia solem imitata terdenum numerum coeundo complet.

Deniq; Aquila eleuata, in ortũ tendẽs ventos signi ficat. Aliter ĩ aere Aquila alas extẽdens, vẽtos notat.

Item hominẽ tutè vrbem habitantem significare volentes Aquilã lapidem portantẽ pingunt. Illa. n. lapidẽ vnguibus eleuatum portat in suũ nidum, vt illo depressus nid⁹ firmiter maneat, vel defert in nidũ lapidẽ pretiosum nomine Ethicem: & hunc ꝯtra calorem nimium, quem aquila naturaliter, vt dictum est, in nido hẽt, ne pereãt oua decocta nimio calore.

Item regẽ solitarium, & qui lapsis nulla errata ꝯdoner, cum volũt significare, aquilã pingunt. Hęc. n. in locis solitariis pp insidias dẽpdãdi, & altissimis arboribus

boribus nidificat, & altius q̃ cætera uolatilia volat.

Item senē inedia necatū significare volentes, aquilam pingunt cum curuato rostro. illi.n. senescenti incuruatur rostrum, & ea de causa tantum inedia & fame absumitur, testis Plinius vbi supra.

Itē hoīem alienantē proprios liberos & paupertatē dum volunt significare, Aquilā p̄gnantē pingunt. Illa.n. parit tria oua, ex quib⁹ eligit vnū, duo reliqua eijcit vel frāgit, alij dicunt de pollis. hoc aūt facit, q̄a tunc tpis vngues eius inuertuntur seu incuruantur, vt prædā tenere nō valeat, & hac de cā nō pōt tres eo dē tpe pollos alere, & hoc teste Plin. d. li. 10. c. 3. natura ꝓspiciēs fecit, ne oīum ferarū fœtus raperentur.

Aquila ēt apud theologos varia denotare reperit: qnq;.n. terrenā ptātē significat. Ezech. 18. Aquila grādis magnarū alarū, idest rex Babylonis (qa sicut solēt reges Romanorū saltē) habuit aquilā in vexillo suo, ex quo coniecturare fortē licet, ꝙ dū viguit monarchia apud Assyrios, & alios reges Asię, Aquilā pro insigni habuerunt, & sic dum redit monarchia ad Iulium Cæsarem, tēt pro armis aquilam sibi assumpsit.

Significat etiā aquila subtilem sanctorum intelligentiam. Ezech. 1. obi Ioannes euangelista per aquilā desuper eminentē significatur à similitudine volatus illius auis, vt dixi suprà in 3. par. in 35. consider.

Tū significat iustorū animas fm Ambrosiū sup Lucā, quia sicut aquila post longā vitā, s. centū annorū senio grauata (vt dicit Augu. super psal. 102.) se renouat rostrū vetus nimis excrescens ad petrā collidendo, & plumas veteres deponendo. Nec vnquā fulmē (vt prædictū est) percutit aquilam. Sic sancti renouāt vitā per pœnitentiā, & tandē in resurrectione renouabuntur, nec timent fulmen sniæ finalis dānationis. psal. 102. Renouabitur, vt aquilæ iuuentus tua. Et sic aquila est de his q̄ fulmine nō tāgunt, aut si tangant nō ex eo moriunt, nec extingunt in totū, quēadmodū oīa alia animalia fulgure tacta pēunt, vt dixi suprà in 2. par. in 2. consid. in fi. vbi etiā idē dixi in vitulo marino, & lauro, super ramis cuius nō cadit fulmē.

Tū ēt denotat aquila Christum pp nobilitatis regię dignitatem, q̄ aquila hēt super aues. vn̄ Prouer. 3. dr. ꝙ viā aquilæ in cœlo difficile ēt scire. & ibi Lyra & expositores dicunt, ꝙ hæc intelliguntur de uia q̄ tenuit Christus in ascēsionē. Itē Deuter. 32. dr̄ de eo. Sicut aquila ꝓuocans ad volādū pullos suos. & sup eos volitās expandit alas suas, & assompsit eū atque portauit in humeris suis, dn̄s solus dux eius fuit, & nō erat cū eo deus alien⁹. Et vt refert Plin. d. li. 10. c. 5. est pcelebris apud Sestō vrbē aqlę gloria. Educatā à virgine retulisse gratiā, aoes primo, mox deīde venat⁹ asportātē & administrātē. defuncta postremo in rogū accēsum eius sese imposuisse, & simul ꝯflagrasse.

Regulus siue regaliolus seo trochil⁹, aut parra, parua admodū auis, rex & præsēs auiū dr. Nam cum semel aues oēs inter se cōuenissent (sicut fabula refert) vt illa pro rege haberetur, quę sublimi volatu omnes alias vinceret. Cumq; parra sub Aquilę asella latitāte, Aquila oēs aues cęteras trāscenderet, exiliēs parra insedit Aquilæ capiti, & inde se esse victricē asseruit, vnde & rex auium effectus est siue regulus: quia oēs aues superauit cum superauerit Aquilam, quæ alias omnes superauerat volatu. Verum si creditur Plin. li. 10. c. 74. dissident inter se & bella mouent Aquila & trochilus, quoniam rex appellatur auium.

Vnum non omittam referre, ꝙ 14. repiuntur aues quarū carnes sunt meliores & eligibiliores inter alia volatilia, pro nutrimento humanæ naturæ, q̄ enumerant i lib. de regimine sanitatis Salerni his versib.

Sunt bona gallina, capo, turtur, sturta, columba,
Quiscula, vel merula, phasianus, ethygonetæ,
Perdix, frigellus, orex, tremulus, amarellus.

Et ibi commentator satis declarat bonitatē illarū ex doctrinis medicorū, cum carnes p̄dictarum auiū sint laudabilis nutrimēti & facilis digestionis. Dicit tn̄, q̄ circa electionē carnis volatilium fm diuersas laodabiliores nutrimenti ꝓprietates ad eius qd nutrit sanitatis vel roboris intentionē carnes variē laudātur. vn̄ Gale. 3. alim. c. 17. & 18. & c. 2. de ingenio. respiciens facilē alternationē seu vicissitudinē, & subtilitatē, pfert easdē oībus aliis volatiliom carnibus, & eius caro fm Auic. 2. canonis. c. de cubigine. est de subtilioribus carnibus impinguās: qa multū nutrit cor, abstergens hydropisim, & stomacho ꝯferens. Rasis verò tertio Almansoris: cū Isaac respiciens subtilitatē starnę, ac leuitatē ipsam ceteris ptulit. Isaac ēt fm diuersas intentiones carnes volatiliū laudauit diuersas. Aoicen. verò 2. canonis. c. de carne, laudat carnes turturū p̄ cæteris dicēs volucris qdē caro melior nō est q̄ turturis & gallinarū, & subtilior earum &c. vel quia respexit ad proprietatē qua roborant & cōfortant intellectum, vel quia in terris eius est ipsarū tanta bonitas, q̄ non est in aliis locis, & regionibus.

Aues comestibiles, & q̄ nutriuntur in auiariis, q̄ dicuntur orinthones, ponit Blōdus in li. 8. de Roma triumphāte. vbi dixit, ꝙ coturnix seu quiscula hoc est qualea, seu ortix græcè, fuit aliàs dānata mensis: eo ꝙ gratissimus eius cibus est venenū. s. veratri semē, & qd patitur morbum comitialē, quē solæ animalium sentiunt præter hoīem fm Plin. li. 10. naturalis historiæ. c. 23. in fi. vel fm Isaac, qa ex comestione carnis earum timetur spasmus, hoc est subita ꝯtractio mēbrorum, aut neruorum cum dolore q̄ passionē cordis dicunt, & tetanus morb⁹ (hoc est cum musculi, qui fm spinam dorsi sont, ita rigent, vt qs inflectere se non possit.) Et ita ēt voluit Auicenn. 2. canonis ca. de eis subiungens rationem, scilicet quia in substantia carniū earum est virtus faciendi huiusmodi accidentia narrata; & sic non pueniunt illa accidentia ex eo solum, qa coturnices comedunt helleborum. Sciendum est insup, ꝙ carnes volatilium plus ꝯueniunt q̄ carnes quadrupedū, de qbus infra. in 85. ꝯside. dicetur. Maximē his q relicto exercitio corporali vacant cōsiliis, studiis, & ꝯtemplationib⁹, quia digerunt facilius aliis. Iuxta illud Gal. 3. alimētorum. Digestibilior est hæc caro uolatilium animalium, & maximē perdicum, & generat sanguinē clarum, mundum, spirituosum, menti exercitiis & eleuationi irellectus aptū. Et ex supradictis carnē p dicum excellentiorē esse aliis liquidò cōstare potest.

Aduerte etiā, ꝙ inter aues etiam eiusdem generis est

tis est dabilis nobilitas aut ignobilitas, pnta in falco nibus est dabilis gentulis, & pegrinus, vt inquit Bar. in tract. de falcone. & refert Iacobinus de S. Georgio io sua inuestitura in verb. & cum venationibus. Bar. in l. j. col. 7. de dignitatib. li. 12. & dixi supra in 8. par. in 5. consid. quæ faciunt ad hęc.

Licet hic pauca de ingeniis auiũ, & de his quæ lo quuntur & intelligentia. Plin. n. li. naturalis hist. 10 c. c. 41. ait, ꝙ villarib⁹ gallinis inest religio, inhorrescũt edito ouo, excutiuntq; sese, circunactæ purificãt, aut festuca aliqua sese & ona lustrãt, i. purificãt vel circũ dant. & in c. seq. ait, ꝙ Cardueles auiũ minimæ, quæ Cardnotum semine pascuntur, impata faciũt nec vo cem tm̃ sed pedibus, & ore pro manib. In hac etiam natura miraculum apparet, quæ talẽ astutiã ei dedit, q̃ nec boui nec asino aut aliis magnis animalibus io partiri voluit: vt videlicet in cauea & ergastulo clan sa suppositã aquam ab imò per filũ vasculo suspenso ad se cum rostro trahat, pedeq; filo interdum suppo sito cum attigerit vasculum, sitim potu sedat.

Item botaurus boum mugitus imitatur in Arelatensi agro, & fallit inter herbas maximè, vnde nomẽ assumpsit. Rostrum. n. in terra paludioosa defigit, & ad modum tauri clamores edit, licet parua sit.

Itẽ est q̃ equorum hinnitus imitetur Anthus ooie (vt est in impressiooe Plinij) fm alios Achãtis dr̃, & male, herbæ pabulo (quo reficitur) aduentu eorũ pul sa, & ob hoc odiosos habet equos, quos vbi pascenti sibi supuenire viderit, & herbas deripere fugit, & ad hũc modũ se vẽdicat & vlciscitur, & eorũ hinnitꝰ ꝓpriis vocib⁹ imitatur ac deridet, & fm Isido. li. Etymol. 12. c. 7. io fin. Achanthis & Carduelis idẽ sunt.

Itẽ Psytacus, vulgò Papagallus dictus est India, hu manã vocẽ sup oia reddit, & quidẽ sermocinans, & vsq; adeo articulata verba exprimit, ita vt si eũ nõ vi deris hominẽ locutũ putes: & hoc quia est grãdi lin gua, & cęteris auibus latiore. Ex natura salutat di cẽs Aue, vel Chere, cætera noĩa institutione discit, & quę accipit verba pronuotiat. Vñ est illud Martialis.

Psytacus à vobis aliorum nomina disco,
Hoc didici per me dicere, Cæsar Aue.

Et hæc cũ loq discit ferreo verberat̃ radio, aliã. n. oon sentit ict⁹. Vñ refert Cęlius li. antiq. lect. 2. c. 32. in fi. vnũ qđ dicit esse pręclarũ rarissimũ & miraculũ insi gne visum suis tpibus. s. ꝙ Psytacus fuit Ascanij Car dinalis Romæ aureis centũ ꝯparatus nũmis, q̃ arti culatissimè ꝯtinuatis ppetuò verbis Christianæ veri tatis Symbolũ integre ꝓnuociabat, pinde ac vir pit⁹ enũtiaret. Et Statius lib. 7. Syl. in laudem Psytaci ait.

Psytace dux volucrum, domini facunda voluptas,
Humanæ solers imitator Psytace linguæ.

Itẽ picę, q̃ est auis satis nota, expressior est loquacitas q̃ psytaco, sed minor nobilitas: qa nõ ex longinquo venit. satis tñ illi decoris est i specie sermonis huma ni, adamat verba q̃ loqtur. Nec discit tm̃, sed diligit, victa difficultate verbi emorit̃: & nisi subinde eadẽ au diat, memoria fallit̃, & mirũ immodũ exhilarat̃, si ite rũ audierit id verbũ, & facili⁹ addiscit q̃ glãde vescit̃, & inter eas qbus qni sunt digiti in pedib. Nullæ tñ duobus primis vitæ annis, & latior iis ẽ liogua, q̃ ser monẽ imitat̃ humaoũ. vñ picæ dicuntur, quasi poeticæ, ꝙ verba in discrimine vocis exprimãt vt hõ, & si linguas in sermone nequeunt explicare, sonũ tñ humanæ vocis imitantur, de qua cõgruè Martialis ait.

Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.

Et idem lib. vi. 1.

Pica salutatrix si tibi Lause placet,

Itẽ Agrippina ꝯiux Claudij Cęsaris turdũ habuit (qđ nunq̃ añ visum fuerat) imitantẽ sermooes hominũ, & hoc ætate Plin. & qũo sunt nutriẽdi, vide in horto sanitatis, in tract. de auib. c. 112. habebant & Cęsaris iouenes (vt ait Plio.) sturnum, vulgò sturnellũ & est auis maculosa magnitudine merulę. Itẽ Luscinias, siue philomelas vel acredulas, Gręco atque Latino sermone dociles, prætere a meditãtes in diem & assi duè noua loquẽtes lõgiore ẽt verboꝝ cõtextu & ordine. Et doceri dñi secreto, & vbi nulla alia vox misceatur assidente, q̃ crebro dicat ea q̃ ꝯdita velit addisci. & maxime hęc fieri vidi tpe nocturno à mulie ribus, cũ habeant vocẽ magis gracilem quàm viri.

Item legimus apud Plin. eod. li. 10. c. 43. fuisse cor num, qui ppłm Roma. transeuntẽ nominatim saluta ret forũ versus, Maximè Tyberium, Germanicũ deinde & Drusum Cęsares. Nec occisor illius euasit pęnas. Nam primo pulsus ex ea regione, mox & interẽ ptus fuit, funusq; inoumeris aliti celebratum exequiis. hæc & alia multa habet Plin. q̃ ingenium extollit in descriptione intelligentię huiusmodi corui.

Et ibi ẽt refert, ꝙ suo tpe erat eques Romãnus q̃ habebat cornicẽ è Bętica, plura verba ꝯtexta exprimẽtẽ, & alia atq; alia crebro addiscẽtẽ. Etiã refert, ꝙ qđã vsi sunt opa corniculorũ in venando. refert & Cęlius li. antiq. lect. 9. c. 36. cornicẽ albã visam. Itẽ coruos albos, perdicẽ albã, vidi in Sabaudia, passeres & vrsam, & idẽ lib. 13. c. 58. refert cornicis admirabile obsequiũ in Ægypto, q̃ tabellarij cursorisq; vice fungeretur. Inde moriens honestata est sepulchro: qđ & idẽ refert Plin. de tinnoculo. li. & c. præall. & Cecina Vo laterranus cõprehensas hirũdines nuncias belli mittebat amicis, in nidũ pristinũ redite solitas. Laudant̃ & Diomedeæ aues quæ indicant inter suos & aduenas, vt per Isid. vbi s. & Plinium in d. lib. 10. c. 44.

Mira etiã de auibus aliis refert Baptista Fulgosius in sua collectanea de dictis factisq; memorabilib⁹ li. 1. tit. de miraculis, c. de auib⁹ animalibusq; aliis admi randis. vbi de Farsallis, auib⁹, q̃ à Gręcis Pyraustæ no minant̃, q̃ in Cypro in metallorũ fornacibus inueniunt̃, p medias flammas illęsæ volãt, & si forte lõge ab ignibus auferant̃, paruo temporis momento intereunt, res profectò mira huiusmodi aues ĩ violẽto quod alia viuentia omnia perimit, elemento viuere.

Refert etiam Fulgosus ibi, ꝙ in insulis Niuerna, (quam Irlandã oominat) & Orchade quibusdã in lo cis, q̃ mari alunt̃, arbores salicibus psimiles nascuntur, in qbus ortæ paruæ quædã pilæ paulatim crescẽ do aues anatũ formam habentes effigiant̃ rostro ab arbotibus pẽdẽtes. & cum ad maturitatis tẽpus peruenere, sui ipsarũ nixu arborib⁹ excussæ, ĩ mare dilabũtur, atq; euolãt. Britãni vulgò bernetras appellãt, & quia

& qa ex auiū gñe nō oriunť, his quadragesimali ieiunio sale ɔditis hoīes vescunť, & ab his q viderūt certiores (ego ipse ēt vt Baptista)facti sumus.licet Albertus magnus asr scripserit. Sed res tā multoꝝ viroꝝ grauiū testimonio,q hoc viderūt ꝓbata ē vt minimè dubia existimari debeat. & de hoc dixi suprà ista parte,in ɔsid.de insulis versi.Scotia ēt.licet videatur difficile creditu,tñ maius mihi vř id quod cantat Ecclesia. Nouum genus potentię, qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti,partim leuas in aera.

Aliud quoq; ferè incredibile de anatū natura refert ibi Fulgosus,cū ait,ꝙ ī ea parte Gallię,q̄ Britānia dř, ꝓpe vrbē Redonēsem opidū est Mōtisfortis noīe,vbi Maio mēse,cū sancti Nicolai solēnia celebranť, à paruo lacu haud lōge ab oppido,ea hora,qua vel missa, vel vespertinę orōnes cātanť,Anas tēplū intr cū tredecim pullis,q̄ postea q̄ arā circūdedit,ad eundē lacū regrediť,vno pullorū quos secū veniens duxit semp deficiēte,neq; verò quo is se recipiat intelligiť.qd si qs, vt rei expimentū faciat , aut qa rei nullā fidē habeat ɔprehendere, aut occidere tentauerit, ɔfestim rabie corripiť,ac moritur,aut grauē morbū subitò incidit.

Subdit & aliud mirādū,& de eo prudēs,vt voler, indicabit.f.qd à Geruasio Tibellesio Arelatensi regni marescallo ad Ottonē quartum scribitur. In lacu.n. eius regionis nouit quosdā piscationi operā dantes, hieme multas ciconias, veluti mortuas rete in siccū traxisse, quæ tanquam simul iunctę mutuo rostra ano infixa habebant,& calefactæ viuę fuerunt inuētę.

In Lothoringia iuxta Metensem vrbē,vt ēt recitat in quodā alio lacu salutis anno 467.ī mille, pmultæ aliæ Ciconię similiter inuentę fuerunt, q̄ in thermis calefactę,reuixerūt.hęc aūt res effecit,vt qdā sub aqs abdere se ciconias putarent,ea rōne moti, qd vsq; in præsentem diē, nec scriptum sit,ne satis intellectum quo se ibides desinente æstate recipiāt, testis ē Pli. li. 10.c.23.cū tā multi apud Gręcos Latinosq́, fuerint,q diligēter aīaliū naturas inuestigare anxiē curauerūt.

Et de his auib⁹, & multis alijs habētibus ex sua natura quasdā excellentias videri pñt per Plin. li. naturalis histo. 10.per totum p Aristotelē, Alber.magnū, Dioscor.in li.q hortus sanitatis dř, in tract.de auib. per Isid.li.Etym.12.c.7. p Textorē in sua officina, in c.auiū noīa,vbi 144. nomina auium & vltra recitat: & aliqd de naturis earum, & ēt de auibus deoꝝ. Et cum reperiuntur in armis depicta , aut vexillis , dñt interpretari hmōi arma fm naturas,cōplexiones, ꝓprietates, & nobilitates illarum auium vt suprà dixi in prima parte, vbi de armis scripsi centum conclusiones . Ideo aliter non insisto i quia etiam talia vno volumine comprehendi non possent: quia licet vnū nomen auium sit, genus tamen est diuersum: & sicut specie sibi differunt, ita & naturæ diuersitate, cū alię simplices, aliæ astutæ, aliæ solitarię, alię incolæ, aliæ aduentitię, alię canorę, & vocales. Alię dociles, aliæ indociles, aliæ perennes, aliæ semestres , aliæ trimestres : sed & alia sicut genere, ita & moribus innumerabilia. Nam volucrum quot genera sunt inuenire quemquam non posse ait Isidorus vbi suprà. in princ.illius c.7.

Octuagesimaprima consi.Cū in præcedenti ɔsid. aliquid in laudē quorundā volatiliū relatū sit, q̄ in gñe animaliū vñr esse perfectiora natatilibus, tō hic pauca de animalibus aquaticis, hoc est piscibus dicendū est.Nā sicut aer ornatus est suis animalibus. s.volatilibus,q̄ pñt ex eo respirare pp crassitudinē humoris,& quorum corpora sustinere pōt, sic & aqua suis.i.natalibus quæ qdē pinnulis suis adornātur & innituntur aq natando,sicut aues pēnis suis volādo, reptilia ēt dicūtur:qa oē qd natat reptādi hēt vel speciē,vel naturā.vñ & ps.103.Dauid ait.Hoc mare magnū,& spatiosum manibus,illic reptilia quorū nō est numerus.& vt ait Isid.li. Etym.12.c.6.Pecoribus & bestiis,& volatilibus ante hoies nomina imposuerūt q̄ piscibus,quia prius visa sunt & cognita.Pisciū verò postea paulatim cognitis generibus,noīa instituta sunt. Aut ex similitudine terrestriū, aut ex specie ꝓpria,siue morib.seu colore,vel figura,aut sexu,ut ibi p exēpla declarat Isid. & vt Plt. inquit li.naturalis historiæ nono.c.2.cōplura sunt in aquis animalia maiora ēt terrestribus , quod ibi cōprobat,& cōcludit. vt vera fiat vulgi opinio.qcqd nascatur in parte naturę vlla,& in mari esse,præterq̄ multa,q̄ nusq̄nam alibi.

Sciendū est,ꝙ multi vtunť in armis,piscib⁹, vt est primogenitus Franciæ,q̄ apud nos dř Delphinus: & vtitur in suis armis Delphino azureo, seu ceruleo,ī cāpo aureo,ex quo videretur dicendum,ꝙ ille piscis apud nos sit excellētior cæteris piscib.de cui⁹ excellētia ad Plin.recurre in li.naturalis historiæ nono.c.8. vbi amplè cōmēdat Delphinum in celeritate natādi suprà oēs pisces,& volucres,in pietate erga partū,cū gestāt fœtus in infantia infirmos, quinetiā parētes ferus adultos diu comitātur, & paruos semp aliqs grādior comitať,vt custos,cōspectiq; sunt defunctū portātes ne lacereť à beluis.Si quis eorū capt⁹ fuerit,cæteri adnatāt supplicātū specie captū reposcētes,& maximè laudať pp amorē quē habet erga hoiem , vt per plura & vltra quinq; exēpla cōprobat Pli.d.c.8.de quibus aliqua refert Gellius lib. noctium Atticarum 7. c.8.& in li.q hortus sanitatis dř,in tract. de piscib⁹. c.27.Delphinus dř frater hoīs,qa moribus humanis quodāmodo assimilať.Et solus (vt ait Aristoteles) inter pisces felle caret. hi ēt simones dicuntur, ad qđ nomē vocati accurrere feruntur vel gaudēt hoc noīe vocari,qa rostrū simū hñt. Et musica arte mulcētur. vñ Arionē cytharistam in mari nautis interficere parantib⁹ obtinuit ab illis, vt prius cithara caneret. Ad cuius cantum delphinorū gregib⁹ ɔgregatis cū ī mari se proiecisset. ab vno exceptus est,& ad littus ꝑiectus , vt amplè ī ista par.in 51.consid.dictum est.

Sed q ēt est leo Marinus, q fm Isid.lib.Etymo.12. tit.de piscibus,circa initium,dř à similitudine terrestris.Et fm Ambrosium,licet leo terrestris sit terribilis,tñ leo marinus est dulcis,eandem habens dispositionem & virtutē, sicut in terra, ex quo videretur dicendum illum inter pisces esse excellētiorem.

Sed qcqd sit Cete, seu Balena est maior & grādior piscis,q reperiri possit in mari, & est immēsę magnitudinis (teste Isid.in loco ante allega.) Cęteris.n.bestiis maris altius iacit vndas. De cui⁹ natura & excellentia

lentia scribit Plin.lib.9.c.6.& in toto illo li. vide pisciũ naturas q̃ sũt diuersę,& lib.32.c.vlt.dicit anima liũ oĩum i mari vinetiũ 166. gña eẽ, quorũ nõia ibi de scribit seriatim, et loca vbi laudatissimi nascũt pisces.

Et Textor in sua offic. in verbo pisces diuersi.enumerat 222.& ibi in suo lib.Cornucopiæ,in verbo, piscibus.& scribit vrbes & portus piscib⁹ abũdãtes. & Pli.lib.10.c.45.inq̃t.Elephãti iussa faciũt, leones iugũ subeunt, in mari vituli,totq; pisciũ gña mitescũt.

Et de piscib⁹ q̃ ĩclamati venire solebãt. vide Cæliũ lib.antiq.lect.13.c.23.circa initiũ, post Plin. eo. lib. 10.c.70.vbi ipse Plin. dicit auditũ & olfactũ eẽ piscibus.& ĩ c.seq. ẽt tactum & gustum esse eis cõem sit.

De piscibus verò eligibilioribus ꝓ nutrimento naturæ humanæ scribit decem schola Salern. his versi.

Lucius, & perca, saxaulus, & albica, tenca,

Gornus, plagicia, cum carpa, galbio, truta.

Et ibi in commento ponuntur vtilitates illorum, & conditiones bonorum piscium.

OCtuagesimasecunda consid. de excellẽtia ouorũ disponit, q̃ ẽt pter aues & pisces quadrupedes pariũt teste Plin.lib.10.c.52.& q̃ inter comestibilia sunt magis communia & vitæ hois, & naturæ vtilia. Maximè cũ nõ liceat nobis semp vti carnibus ob obseruantiã nostrę legis,sed certis diebus oua,lac,& caseũ comedimus. De ouis ideo q̃ multũ ad sanitatem hois ꝯueniũt dicẽdũ est:Cũ vicẽ carnis aliqñ retineãt, vt vult Almãsor in c.14.lib.3.Et, vt describit Cõciliator in differẽtia 69.Ouũ est animal potentia ex ouificãtis ꝓductũ superfluo. de cuius cõplexione vos remitto ad medicos apud quos multũ laudãtur & extolluntur,& inter alia oua gallinacea,& perdicũ:qm̃ ferè ĩ oĩbus vnguẽtis siue emplastris apponũtur oua: & quarta pars hominũ & vltra,viuit ex ouis.& bene pensato inter omnia comestibilia oua plus ꝓsunt, q̃ alia quæcunq; res de per se q̃ sit in mundo. Nam ex ouis nutriunt̃ multi & ferè tota Europ.dieb⁹ veneris & sabbati,ẽt die mercurij, cũ sint magis vsitata ad vitam quàm pisces,& aliis diebus comedũtur,aut pulli,aut gallinæ,seu capones,aut alia quęcũq; volatilia, q̃ ex ouo generant̃.& oĩbus ꝯsideratis nõ temerè forte diceret̃, q maior vtilitas ex ouo in mundo ꝓuenit, q̃ ex mari,saltẽ circa comestibilia cibaria.Qm̃ primo (vt iã ꝓdixi) ex ouo maior pars hoĩum nasci & magis cõiter,viuit,maxime dieb⁹ veneris & sabbati & aliis ferè semp & frequẽtius ĩ oĩbus cibis,si fiat aliqd ꝯdimentũ apponit̃ ouũ,& comedit̃ ex eo qd ex ouo procreat̃,q̃ qd ꝓuenit ex mari. Nã comedũtur gallinæ,capones, pulli,& cætera hmõi ex ouis genita,q̃ sũt cõiora comestibilia ad vitã hois necessaria,q̃ ea q̃ ꝓueniũt ex mari. Qm̃ nõ vniuersaſi ẽt diebus qbus non comedunt̃ carnes viuit̃ ex pda maris,cũ sint multæ ꝓuinciæ, vbi nõ abundãt pisces marini. & in oĩbus orbis partib⁹,ẽt vbi pisces marini abundant,semper ouum & plura comestibilia ex eo prouenientia abundant.

Itẽ ẽt ferè in omnibus medicinis ad sanitatem hominis faciẽtibus,maximè ĩ emplastris, potionib⁹, vnguẽtis,& pillulis,& clysteriis apponũt̃ oua,aut aliqd de ouis. Præcipuè in medicina valet & est multũ laudabilis vitellus oui pro nutrimento hois infirmi ꝯualescẽtis,senis,& debilis.qd voluit Galen. in 16.terapenticæ.c.5.dicẽs.Debilibus magis sunt danda vitella ouorum, q albumen ipsorũ difficile digestibile est pp eius frigiditatẽ,& viscositatẽ, vitella verò sunt ĩ calore & humiditate tẽperata,& magis humanæ cõplexioni similia,& ideo bñ nutriunt,& bonũ, & temperatum generãt sanguinem. vnde Isaac ĩ 5.doctr.c.12. dicit. Vitella sunt tẽperata & calori naturali viciniora,ideo ad digerẽdũ velociora & faciliora.maximè si de iunioribus fuerint gallinis masculos habẽtibus,cũ oua hmõi volatilium sint meliora, vt inferius patet.

Dico ergo,vt ad propositũ seruit,relinquendo alia medicis, q laudabilia & electa oua ex duob. iudicant̃. primò, q ex laudabilib⁹ sint aĩalibus mediocris ætatis,pinguibus ẽt à natura,& cum hoc masculum habentiũ,cuiusmodi sunt oua gallinarũ,& pdicũ: qa vt ait Rasis in tertio Almansoris.c.14.Gallinæ & perdicis oua tẽperata sunt,& plus aliis hoibus conuenientia.Et in 4.suorũ Aphorismorũ,oua meliora sũt oua Gallinarũ,& earum q̃ cum gallis viuunt.& ait Isaac, in 5.doctri. Oua gallinacea & perdicũ temperatiora et laudabiliora sũt cęteris,maximè si masculũ hẽant. Vnde Auer.in 5.colliget.dicit. Oua gallinarum sunt meliora cæteris. ante quos oẽs sapiens Gale.in 3.de alimẽtis.c.21.dicit. Meliora oua sunt quæ gallinarũ & fasianorũ,peiora quę sunt anserũ,& struthionum.

Secũdò oua ex eo iudicãtur meliora,si sint recẽtia: quia,vt dicit Isaac in 5.doctri.Oua recẽtia sunt laudabiliora, cum calor naturalis eorũ sit fortior. & añ eũ illud dixerat Gale.ĩ 3.de alim.c.21.cũ ait. Optima qdẽ oua sũt q̃ recẽtissima,pessima aũt q̃ vetustissima: q̃ aũt iter media hoꝝ ꝓportionant̃ distãtia,qua distãt ab extremis bonit.& malitia.vñ ĩ regim.sanit.Sal.dr.

Si sumas ouum, molle sit atque nouum.

Et oua recẽtia enumerantur inter alimenta: Quæ in modica quantitate sunt multi nutrimenti. vnde in dicto regimine scribitur.

Oua recentia, vina rubentia, pinguia iura.

Cum simila pura naturæ sunt valitura.

Et ad vnũ singulariter est aduertendum, qd nec obliuioni tradẽdũ est, q ouo recẽti sumpto debem⁹ sumere haustũ vini. vt scribit̃ ĩ d. reg. Salernita. hoc versu.

Singula post oua pocula sume noua.

Et istud bene practicatur apud nos. Insuper ex diuersitate præparationis ouorum etiam eis acquiritur bonitas vel malitia. Nã inter oua decocta meliora & laudabiliora sunt in aqua elixa, q̃ assata, vt dicit Isaac.in 5.doct.c.17. oua assata elixis sunt grossiora, & ad digerendũ duriora. cui assentit Haliabas in 5. theoricæ,c.26. dũ ait. Cõpetẽtius autẽ ouũ qd sumitur est elixatũ in aqua, & nõ multũ decoctum vt durum fiat:sed media tñ maturatione decoquatur, qd ẽt sorbile vocatur. hoc namq; citius digeritur, & melior est cibus. Oua tñ in aqua calida fracta & decocta meliora sunt his, quæ cum corticibus elixant̃. Vnde cæteris ouorũ ꝓparationibus sunt laudabiliora, & approbata atq; saniora, qa ĩ sua naturali custodiunt̃ humiditate cũ aquę humectatione, sutq; odoris grauitatẽ amittunt,& subtiliantur. qd tñ nõ oĩbus placet, cum qdã plus cũ cortice oua elixa desiderãt, meliorjq; cũ appetitu

in ætate, quoniã eius humiditas inter multã & paucã est media exhausta humiditate accidentali, q̃ aeris desiccauit calor. ppterea hæc species media laudabilior existit, & melior, bñ natura nutrit, & cito digerit.

Itẽ & quartò ꝙ mundũ sit à zizania, vel lolio, & cicerculis, & hmõi granis illaudabilibus, vt dicit Gale. in 3. primi. doct. scda. c. 7. ideo dicit Auer. ĩ 5. Colliget, ꝙ melior cæteris est panis factus ex farina tritici in hunc modum, vt sit custoditum à malis accidẽtibus eidem obuenire valentibus.

Qualis aũt panis oĩum granorũ sit excellẽtior, scribit Plin. lib. naturalis historiæ 18. c. 7. vbi vide de frugũ generib⁹ & natura. vbi dicit, ꝙ panis ex frumento est excellẽtior. Et quarũ prouinciarũ, seu patriarũ frumẽta sint excellẽtiora, Plin. ibi edisserit, vbi multũ laudat Italicã. Et Textor in sua officina in Cornucop. in litera F. scribit patrias abũdãtes frumẽto. & sub lite. P. in verbo Pambus, dicit ꝙ in Scolo Boetiæ vico laudatissimi fiebant panes, quales fortè fiunt apud nos in oppido Belnensi. & Cælius lib. 4. suarum antiq. lectionum c. 35. adducit plura genera panis.

Et dixi hic antè, ꝙ panis tritici est excellẽtior, eligibilior, & laudabilior, intellige dũmodo quinque habeat, videlicet, sit ꝯuenienter salit⁹, ex aqua fact⁹, & ex fermẽto, in cõpetẽti quãtitate, vt satis demõstrat medici, videlicet Auer. in 5. Colliget. c. de cõplexibus ciborũ. Isaac in prima doctr. Galenus in quinta. de regimine sanitatis ĩ primo de alimẽtis. c. de fermento. Et ad qd sal poniť ĩ pane scribit Arist. in 21. problema. 5. Nec fiat ex oleo, vt dicit Haliabas. 5. Theoricę c. 15.

Secundùm, vt pasta benè malaxetur & dometur iuxta dictum Auicennæ in 2. canonis c. 577. Et Aristoteles. in 21. ptoblemat. problemate 7.

Tertium, quòd panes non multum parui sint, nec multum magni, vt dicit Isaac in prima doctrina.

Quartũ, ꝙ farina optimè pistata sit, vt dicit Haliabas. 5. theor. c. 5. & Gale. in li. de alimẽtis. c. d tritico.

Quintum, ꝙ sit post primum diem, vel secundum vt dicit Isaac in prima doctrina.

Et qũo panis calid⁹ sit nociuus, videať Auenzoar ĩ 1. c. sui Theiser. & Rasim. ĩ 21. ꝯtinẽtis. 128. & Auicennã ĩ 2. canonis. c. 577. & dicit Haliabas ĩ 5. Theoricæ c. 15. ꝙ panis calidus, cũ ex camino trahiť, oĩbus reliqs peior est, qm̃ immorať eius à stomacho descensus, & sitim ꝓuocat. Et ꝯclusiuè ad iudicandũ bonũ panẽ dicimus cũ Auerroi in cõmẽto t. 36. cantico. vbi dicit. Melior ex panib⁹ est ille q sic ꝑparať, vt simi lis spõgiæ efficiať, æqualiter & tẽperatè fermentatus, & in clibano ꝯuenienter dococt⁹. Etiã ꝓ hoc fuit sentẽtia Galeni ĩ 1. Terapeuticæ c. 9. & vide quid dicat ĩ 1. de alimẽtis. & de Alchimia. c. 2. Et quinq; ꝯditio. optimi panis & electi scribit schola Salern. ĩ his vers.

Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus,
Sed fermentatus, oculatus, sit bene coctus,
Modice salitus, frugibus validis sit electus.

Et ibi Arnaldus de Villa noua cõmentator has qnq; conditiones optimi panis explicat.

De Siligine hř p eũdẽ Plin. eo. lib. 19. c. 10. vbi ait, ꝙ ex Aph. siligine dulcissim⁹ panis fit, & ipsa spissior q̃ far, & maior spica eadẽ, & ibi ẽt vide de aliis spẽb⁹.

Ordeum verò ẽt multũ laudat Plin. in d. lib. c. 7. in fi. tanq̃ omnium frugũ nobilissimum, & ibi rationes assignat ex pluribus effectibus illius, quos vide.

Licet multi nominent, & ponãt orizam, vulgò risum, inter cibaria, tñ credo illud esse ponendũ inter grana & segetes, ex quo seminať & metitur prout & alia grana. de cuius natura & effectu scribit Galenus lib. 1. de cibis. c. de riso. & habetur in pãdectis. c. 57.

Et qm̃ seges, seu fruges est nomẽ generale, vt dixi, sub quo ẽt legumina cõprehendunť, q̃ sunt Erua, Vicia, Cicer, Cicercula, Faba, Lẽticula, Lens, Phaseolus, Pisum, Lupinũ, Miliũ, & Panicũ: sed qd istoꝶ sit excellentius, Plin. de is lib. 18. c. 12. naturas scribit, & inter alia fabã extollit, & dat ei maximũ honorẽ inter legumina. Cũ ẽt ex faba tẽtatus sit panis, & farina ex ea apellať, lomentũ aggrauatq; pondus illa, & oĩ legumine (vñ maledicti sunt illi q vendunt species, seu aromata, & cũ illis apponũt farinã alicuius leguminis) iam vero & pabulo venalis. Fabæ multiplex vsus oĩum quadrupedum generi, præcipuè homini. frumento ẽt miscetur apud pleraq; gentes, & maximè panico solida, ac delicatius fracta & minutius trita. Et sola frugũ ẽt exesa repletur crescẽte luna. & ibi idẽ Plin. scribit quãdo seri debet, & etiam alia legumina, & de eis & aliis ibi, cũ quatuor cap. sequẽtibus vide.

De pane aũt alioꝶ granoꝶ dicẽdũ est cũ Auer. ĩ 5. colliget, ꝙ habet illã virtutẽ, q̃ habẽt illa grana, q̃ cũ oĩa fermè illaudabilia sint. & panis ex eis efect⁹ sit.

De cibis & diuersis panibus scribit Textor in sua officina in c. cibi & panes diuersi.

Octuagesimaquarta ꝯsid. de excellentia vinoꝶ disponiť, q̃ de per se sũnt excellentiora omnibus aliis rebus habẽtibus liquorẽ. In primis de laude vini scripsit Plato librũ vnũ. Cælius vero libro antiq. lectionũ 17. c. 64. multũ laudat vinũ ex dictis Æsculapij, & Platonis. & de eius vtilitate scribit li. 7. c. 32. & lib. 15. c. 22. & 24. cũ pluribus aliis. c. illius lib. Plin. verò libro naturalis historiæ 14. ẽt multũ laudauit vinum. Nam, vt notatur in l. j. in glo. magna. circa mediũ. ff. de periculo & cõmodo rei vendi tæ. & in psal. 103. Vt educas panẽ de terra, & vinũ lætificet cor hominis. & Iudicum 9. dř. Vinum lætificat deum & homines. Et de eius fortitudine habetur 3. Regum 3. c.

Multi multa vina diuersatũ patriarũ ludauerũt, sed inter alia schola Salernit. ꝓbat illa habẽtia sequẽtia.

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Et subdit.

Si bona vina cupis, hæc quinq; probantur in illis:
Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frisca.

Et si hęc generalia quatuor, & quinque specialia habeat cuius regionis & patriæ sint nõ est curãdũ, qm̃ de vino & homine illud dici cõmuniter solet, ꝙ cùm bonitatem habeant, non est de eorum origine & locis quærendum, cùm suum cuiq; placeat, & sic laudet: & quocunque eatur fabula eadem reperiatur de istis excellentiis vinorum.

Plin. verò dicto lib. 14. c. primo, scribit de vitiũ natura, & quibus modis ferant seu extolluntur. & scdo & 3. c. de generibus vitium. c. 4. insignia culturæ vitiũ. c. 5. de natura vini. c. 6. de generositate vinorum.

& ibi vide de excellētia & nobilitate pluriū vinorū.
Textor ī suis epithetis sub litera V. in verbo vinū & virib⁹. post Pliniū, Diosc. & plures alios laudat q̄ plurima vina ex plurib⁹ & variis locis, ī hunc modū.
Tmolus mōs Lydiæ, teste Plin. lib. 5. optimo abundat vino. Vnde Ouid. lib. 4. de Ponto.

Aphrica quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.

Idem li. 6. Metamor.

Deseruere sui Nymphæ vineta Timoli,

Et sic poetæ superaddunt i post t.

Hinc Statius In Thebaide.

Hinc nota Baccho Tmolus attollit iuga.

Verisimile credēdū est dños Timolenses, seu Trimolenses pp eius antiquitatē nominis antiqtus à pdicto mōte Tmoleo originē habuisse, vel à Timoleone duce Corinthiorū, q̄ fuit vir clarissimus, oīum iudicio, & patriā oppressam à Tiranno liberauit. vt de eo multa scripsit Plutarch. de quo dixi suprà in 1. par. in 38. consid. in 23. conclusione. vnde Ludouicus de Trimolio seqnens vestigia pdecessorum hanc patriā ducatus Burgundiæ à Sueuis oppressam, Anno domini 1514. auspicate liberauit, & post eius mortem gloriosam eques auratus sine nota, hoc est, *le cheualier sans reproche*, intitulatus est.

Falernus mōs, seu regio Cāpaniæ, vbi colles vitiferi optimo abundant vino, Vñ Varro. Quid in Italia vtēsile nō mō nō nascitur, sed ēt non egregiū non sit? Quod far cōparandū Cāpano? Quod triticum Apulo? Quod vinum Falerno? Quod oleum Venafrano? Vndę Tibullus.

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos.

Idem

Non tibi si pretium Campania terra daretur,
Non tibi si Bacchi cura Falernus ager.

Martialis.

Resinata bibis vina Falerna.

Massicus item mons Campaniæ optimi vini ferax.

Horatius.

Et qui nec veteris pocula Massici.

Virg. lib. 7. Æneid.

Vertunt felicia Baccho Massica.

Syllius libro 7.

Massicus vuiferis addebat nomina glebis.

Statius libro 4. syluarum.

Gaura Massicus vuifer remittit.

Nam Gaurus mons quoq; Campaniæ vinum habuit laudatissimum.

Aulon mons Calabrię contra Terentinam regionem optimo nobilitatur vino. Martialis.

Nobilis & lanis, & Baccho fertilis Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Horatius.

Et amicus Aulon, fertilis Baccho nimium,
Falernis inuidet vuis.

Commendatur & vinum Lesbium (à Lesbo insula in Ægeo.) Proper. libro 1.

Lesbia mentoreo vina bibas opere.

Pamphilus.

Se victam reddet, victam se bacchica Lesbos.

Horatius

Hic innocentis pocula Lesbi duces sub vmbra.

Aristoteles (vt scribit Aulus Gellius li. 13. c. 5.) ægrotans gustato vino Rhodio, inquit, firmum hercle vinum, & iucundum. degustato inde Lesbio, vtrumq; (inquit) oppido bonum, sed suauius Lesbium.

Et sic Rhodiū vinum inter bona vina enumerat.

Methymna ciuitas fuit in Lesbo insula vini bonitate nobilis.

Pamphilus.

Lesbia pampineos spargit Methymna racemos,

Ouidius.

Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos.

Cecubum oppidum Campaniæ commendat etiam vini bonitas. Martialis.

Cecuba fundanis generosa coquuntur amicis.

Idem lib. 6.

Cecuba non solos vindemia nutriat orbes.

Horatius.

Cecubum, & prælo domitam Caleno tu bibes vuam.

Nam fuit in Caleno vrbe Campaniæ vinum generosum. Iuuenalis.

Qua molle Calenum.
Porrectura viro miscet sitiente rubetam.

Formiæ vrbs Latina iuxta Caietam, antiqua Lestrigonum sedes fuit nobilis vino. Horatius.

Mea nec falernæ
Temperent vites, neque Formiani pocula colles.

Setia vrbs Campaniæ superbit etiam vini nobilitate. Martialis lib. 4.

Tu Setina quidem semper, vel Massica ponis.

Idem in Xeniis.

Pendula pampineos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

Pamphilus.

Spargit campanis Setia clara iugis.

De Surrhento Campaniæ oppido Sirenum quondā sede. Martialis.

Surrhentina bibis, nec Myrrhina picta nec aurum.
Sume dabunt calices hac tibi vina suos.

De isto vino Surrhentino facit mētionem Proculus iureconsultus in l. fi. quę incipit, qui vinum Surrhētinum. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Habuit & pradulces vuas Alba vrbs Italiæ.

Martialis.

Hoc de Cæsareis mitis vindemia cellis
Mittit iuleo quæ sibi monte placet.

Fundanum ēt cōmendatur à Fundis oppido Campaniæ. Martialis.

Hæc Fundana tulit felix Autumnus opimi.

Messana vrbs Sicilię, à Mamertinis Campaniæ populis habitata optimum ferebat vinum.

Martialis.

Amphora Nestorea tibi Mamertina senecta.
Si detur quoduis nomen habere potest.

Vnde Plin. d. lib. 14. c. 6. dicit quartum curriculum obtinnere publicis epulis à diuo Augusto Mamertina circa Messanam in Sicilia genita.

Chios insula maris Ægei, & Aruisium in ea promontorium laudantur vini pręstantia.

Syllius libro 7.

Et Ambrosiis Ariusia pocula succis.

Veientum Ethruriæ oppidum. Horatius.

Qui Veientanum festis potare diebus.

Martialis libro 2.

Veientana tuam si domat vua sitim.

Aminei populi fuerunt, vbi nunc est Falernus, quorum regio Aminea dicebatur vini feracissima.

Virg. lib. 2. Georgi.

Sunt & Aminea vites firmissima vina.

De isto etiam vino Amineo facit mentionem tex. in d. l. qui vinum. §. fi. ff. de tritico, vino, & oleo legato.

Thasus insula maris Aegæi vinum habuit laudabile.

Virgilius lib. 2. Georg.

Sunt Thasię vites, sunt & Mareotides albę.

Mareotis pars Aegypti itidem.

Horatius.

Mentemq́, limphatam Mareotico

Redegit in veros timores.

Statius lib. 3. Syluarum.

Sparsit Tyrrhenę Mareotica vina Mineruę.

Hoc vinum durat in longam vetustatem.

Naxos fuit insula maris Ægæi à fertilitate vini Dionysia dicta est. Vñ Pótanus vitigenam eam appellat, dicés.

Hanc post vitigenæ spaciantem littora Naxi Bacchicam. Statius lib. 4. Achillis.

Lemnos & à tergo decrescit Bacchica Naxos.

Maronea vrbs Ciconum laudata est vino, quo Vlysses inebriauit Polyphęmum.

Tibullus.

Victa Maroneo fœdatus lumina Baccho.

Methone quoq; vrbs in Thracia nomen habuit à vini copia.

Nam Methin Græci ebrietatem vocant.

Tarraco in Hispania etiam vino claruit.

Syllius libro 3.

Dat Tarraco pubē vitifera, & latio tantū cessura Lyeo.

Vina apud Græcos celebrata fuere Pranniũ Cereri sacrũ, Chiũ, Thasiũ, Lesbiũ, Creticũ, & apud Syracusanos Poliũ, Coũ deniq; & Rhodiũ. Celebrãtur & alia pleraq; loca vini bonitate, q́ oĩa lõgũ esset recensere, vt ait Textor, ꝓpterea summarim subiicit qđ ĩ cõpẽdiũ redegit ex dictis Plinij in li. 14. c. 6. ante alleg. & vt inqt ibi Plin. Augustᵘ Setinũ ꝑtulit cũctis. Antea Cecubo erat generositas in palustribᵘ populetis. Secunda nobilitas agro Falerno erat. Nascit̃ in summis collibus Gauranũ, mediis Faustianũ, imis Falernũ. Albanę vuæ sunt prædulces. Surrẽtina in vineis tm̃ nascũtur, ꝯualescẽtibᵘ maximè ꝓbata pp tenuitatẽ, salubritatẽq́. Nã quæ spissa sunt, nõ adeo ꝓsunt morbis: & sicut subtile vinũ multos spiritus ꝓcreat atq; sobtiles, ita grossum grossos, vñ schola Salernitana dicit.

Gignit & humores melius vinum meliores,

Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.

Vinum sit clarumq́, vetus, subtile, maturum,

Ac bene limphatum, saliens, moderamine sumptum.

Dicit Galenus vinum palmeum sine album esse melioris saporis & odoris quã cætera vina. Surrentino idcirco medici nobilitatẽ dabãt. Certãt massica ęquè ex mõte Gaurano. Proponũtur Calena, & quæ in vineis arbustisq; nascũtur Fundana. Augustus ꝓbauit Mamertina circa Messenã Siciliæ genita. Potulana ab autore dicta ẽt laudãtur. Rhetica Falernis tm̃ post habent́ à Virgilio, Etruriæ palmã Luna habet. Liguriæ Genua, inter Pyrenẽũ, Alpesq; Massilia. Hispaniarũ Lusitana copia nobilitant́. Elegãtia verò Terraconensia, atq; Lauronen. & Balearica ex ĩsulis Italiæ primis ꝯferuntur. In summa (vt tandem concludit Textor) gloria fuere Thasium Chiumq;, ex Chio quod Atuisium vocant. Item Lesbium, qđ sponte naturæ suæ mare sapit. Gratia est & Clazomenio.

Sunt & plura alia, de qbus Plin. in d. c. 7. recitatus in qbusdã p Textorẽ q nõ est contẽtus de veteribus, q nihil scripserũt de excellẽtia, gloria, & nobilitate vinorũ Galliæ, ne alienæ gentis gloria, suã ipsi deprimerent. Existimabant. n. (vt ait) fuliginẽ, & tenebras suis ĩductũ iri, si de nostratibus verba facerent. Sciebãt. n. terrã Gallicã ppł̃ virtute oĩum ꝓstãtissimã, vini quoque gloria nõ esse inferiorẽ ioio & felicioré multo. Propterea hoc velut ꝯninentes ꝓtermiserunt, cũ tñ sit in confesso Belnensibus, Aurelianis, Andegauẽsibus, Parrhisiis, & plerisq; aliis meliora nõ reperiri, etiam si peregrina, & exotica omnia conferre libeat.

Qui. n. in toto orbe reperiri meliora vina Belnensibus audaculè, ant temere fortè asserere pñnieret: cũ (vt clarũ est) ad oẽs partes mũdi vehantur pp eorum excellẽtiã, vt norunt ẽt exteræ nationes, Angli, Flandrenses, & aliç ꝓ eorũ singularitate, & quorũ bonitas oẽs vinorũ bonitates superant, sunt. n. fortia, formosa, fragrantia, frisca, in odoribus fumantia, in sapore delectabilia, & suauia, in oitore limpidissima, in colore clarissima & nõ spissa: & hęc sunt signa ad probationẽ boni vini. vñ Arnaldus de Villa noua in cõmento suo super illis versibus. Gignit & humores melius vinũ meliores &c. ante allegatis, dicit quòd vinum Belnense est electum in potu, & vtilissimum senibus, cum exhilaret, & melancholias reprimat.

Idẽ tñ Textor, nescio qua rõne motᵘ, nisi ad blãdimentũ alterius in dictis suis epithetis in litera F. sub verbo, fructibus. nixus est laudare vina Viuaresia iuxta Rhodanũ, q́ dicit esse laudatissima, oĩumq́; laudibus nemine reclamãte lõgis interuallis anteferenda: sed parcat mihi, qm̃ suę assertioni non assentiã, cũ sit plusq̃ notoriũ, & manifestissimũ notorietate facti p manẽtis, ꝙ vina Belnensia excedunt alia vina bonitate, fortitudine, & formositate, & oĩa alia excellẽtia & nobilitate, q́ vinis dari aut attribui põt: & scias lector candide, ꝙ nunq̃ eorum causam excellẽtię, laudis, glorię, & nobilitatis amiserũt: nisi interdũ inter ignorãtes bonitatẽ illorũ, aut obliuiosos ex ꝯtumacia illorũ, sed si interfuerint, & adsint, & fiat altercatio cũ cęteris, nunq ĩ oĩbus de illis ad alia est dabilis cõparatio, sicut nec de Christo ad Belial, & in hoc nõ est dubiũ. Et licet sint alia bona vina ĩ patria Burg. vt Cabilonẽ. Diuion. & pleraq; alia i diuersis locis genita: sup oĩbᵘ tñ vinũ Belnẽ. est extollẽdũ: & de his sũt versus vulg.

Vinum Belnense super omnia vina recense,

Arbosium repete si vis dormire quietè.

Propter eius dulcedinem, quum ibi crescant vina alba dulcissima & optimã, & sequitur,

 De

De Castro Caroli melius perquirere noli.

Et cũ potio vini sit cõis oib⁹ nationib⁹ & vtilissima, ideo pfert̃ oibus aliis,ẽt pyratio, qd ex pyris fit, vt in Normãnia.de quo meminit Textor i sua officina,vbi scribit potiones diuersas sub illo titulo,q̃ sunt seq̃ntes,Amystis,Oxyalme,Oxysacaron,Promulsis, Pyratium,Bua,Zythum,Celia,Cerea,Ceruisia quæ fit in Flanrdia,Ptisana, & Sabaia.

Sed quæreres forsitan qnod est excellentius & cõuenietius colono & rustico,habere vites,pratũ,an se rere grana. Columella in suo opere agricolationum laudat & extollit,& pratũ & satione vinearũ:& semi natione,seu pratorũ & pascuorũ possessionẽ,Et,vt ẽt dicit de arbusto inter autores nõ exigua pugna fuit. Pratũ laudat Fran. Patritius de instit.reip. lib.7.c.5. vbi ait,ꝙ Cato multas de prato affert laudes,ꝙ nulla vel minima admodũ impẽsa indigeat, qd paruo labore seruet̃,qd nullis tẽpestatibus obnoxiũ, qd singulis annis,& pabulo,& feno fructũ reddit,pratũ cũ exole scit seniusq; herbã emittit frumẽti cã excolit̃,vt dicit tex.ab Vlp.iureconſ.ꝯditus in l.pratũ.ff.de verbo. & rer. sign. Pratũ ex eo dictũ ꝙ paratnm sit ad fructum capiendum, scilicet vt ibi dicit glo.fine semine.

Sed qcqd sit idẽ Columella loco ante alleg. lib. 4. c.3.i disputatione quã facit an vineæ sint habendæ, & an patremfamilias locupleiẽt:sed vt dicit,vberrimus est redditus vinearũ.& omittendo veterẽ illã fœlicitatẽ arnorũ,qbus & ante iã Cato Marcus,& mox Varro Terẽ.ꝓdidit. singula iugera vinearũ sexcentas vrnas vini ꝓbuisse.Id.n.maximẽ asseuerat Varro in j. lib.rerũ rusticarũ.Nec vna regionũ ꝓuenire solitum, verũ & in Fauẽtino agro,& in Gallico, q nũc Piceno ꝯtribuitur,vbi est vrbs Sena, Vrbinũ, Ancona,& plures aliæ.his certẽ tpib.et Nomentana regio(q̃ nõ procul ab vrbe Roma distat) celeberrima fama est illustris & ꝑcipuẽ quã possidet Seneca vir excellentis in genij atq; doctrinæ, cuius in ꝑdiis vinearũ iugera singula culeos octonos reddidisse plerũq; cõpertũ est. Nã(vt dicit)illa vidẽtur prodigialiter in nostris Cere tanis(hoc est in Vmbria, q̃ nunc ducatus Spoletinus dr̃) accidisse, vt aliqua vitis,apud te excederet vuarũ numerũ duorũ milinm,vt apud eũ(vt ait)octingentæ stirpes insitæ intra bienniũ septenos culeos pereqnarent, vt primæ vineæ centenas Amphoras iugeratim præberent,cũ prata & pascua,& syluæ si cẽtenos sextertios singula iugera efficiãt,optimẽ dño cõsulere videatur. Nã frumenta maiore qdẽ parte Italiæ qñ cũ quarto respõderint,vix meminisse possumus, & sic i. hoc vr̃ Columella cõcludere ꝓ vitibus:sed ibi p eum vide quare hodie vilescunt,& ꝙ nullus vel iniqssim⁹ vinearũ locus nõ maiorẽ quæstũ redderet, q̃ accepe rit impensam.Et de laude agriculturæ satis scripsi in præcedenti parte, in 36.consid. Et post Columellam Leonardus Portius lib.2.de ponderibus &.mensuris culturã vinearũ quæstuosissimã demõstrant, ſm com putationẽ pet eũ ibi factã,q̃ breuitatis causa omitto: & ibi concludit cultnram vinearum ex vino & plan tis non solum modici fœnoris, sed cuiuscunque quæstuosissimæ mercaturæ redditus excedere, & honestissimo, & quietissimo fructu eam exercentes ditescere.& dixi remissiuẽ in commen. nostris super consuetudinib.dncatus Burgundiæ,in tub. *des iustices.* in glo.& *droictz.*versi.additio nume. 59.

OCtuagesimaquinta ꝯsid.sit de excellẽtia aliquarũ carniũ ad alias.Nã Galenus 8.de sanitatis rõne suillã carnẽ cæteris laudabiliorẽ facit. Sed & princeps Auicenna 2.canone.c.de sanguine,humanum, suilumq; sanguinem in oib⁹ exactam hſe similitudinẽ scribit.Quin eãdẽ quoq; carnis rõnẽ tradit. Adeo vt imputatiores quidã (teste Cęlio lib.antiq.lect.13. c.56.post eundẽ) pro suilla humanã distrahere sibi li cẽti⁹ pmiserint:qd facinus diu perpetrauerunt* do nec digiti hois itermixti fortẽ ꝯspecti ad supplicij di ritatẽ,ẽt si serã,autores ꝓtraxere. Auerrois v.colliget ex Auicennæ placitis porcinã carnẽ cęteris præferendã oibus statuit, veluti hominib⁹ natura cognatiorẽ.

Cõmẽtator verò regiminis Salernitani,s.Arnald⁹ de Villa nona sup illis versib.Persica,Poma,pyra,etc. dicit circa electionẽ carniũ aĩaliũ quadrupedũ ꝯtrouersiã esse inter medicos. Quidã.n.dñt carnes porcinas esse meliores,& laudabiliores,vt Galenus, & qdã alij,vt dictũ est, Alij verò dñt carnes hædinas esse meliores,sicut Rasis, Auicẽna, Auerrois:licet Auerrois.5.colliget imponat Auicennæ, ꝙ dixerit carnes porcinas esse meliores: vt hic ante allegatum est.qd tñ (vt dicit idem commentator vbi suprà) non dicit autoritate propria,sed autoritate Christianorũ. Alij verò vitulinas laudant prę aliis carnibus.Et scribit ꝙ laus,electio,seu melioritas carnium animalium quadrupedum,mnltifariam attendi potest.

Primò ex parte maioris nutrimẽti, & irresolubilioris & carnib. humanis similioris, & isto mõ caro porcina cæteris ẽ melior & landabilior.Tũ primò pp maximã similitudinẽ cũ carnibus humanis, autore Gal.3.alim.vbi ait. Porcinæ aũt carnis similitudinẽ ad hoĩes addiscere est,ex eo ꝙ qdã comederũt humanas carnes vt porcinas, nullã suspitionẽ habẽtes ſm gustũ ipsarũ & odorẽ.Et Auic.2.cano.c.de sanguine añ allegato. Tnm secnndò, quia caro porcina valde nntritiua est.Nã dicit Gal.3.alim. Omnium eduliorũ caro porcorũ maximẽ est nutritiua.& eod.lib.porcorum carne nullum aliud amplioris nutrimẽti hẽbis sumere.vñ i regimine Salernitano scribunt̃ ista.

Nutrit & impinguat triticum,lac,caseus infans.

Testiculi, porcina caro etc. Tũ tertio, quia generat alimentũ stabile, fortiter resistẽs solutioni: & ita sentire vr̃ Gal.in 8.de ingenio.vbi ait.Cæteris carnibus porcina est laudabilior, si porcus montana incoluerit,post porcum hœdus. Et similiter in quinta terapenticæ, vbi dicit quadrupedũ caro laudabalior est porcina iu calore & humiditate temperata,eiusq; cibus plurimus,sanguis ab ea gñatus oi melior est sanguine. Qd intellige,teste eodẽ Arnaldo,de carne porcorũ non antiquorũ, qa eorũ caro indigestibilis est, nec minus iuuenũ siue lactẽtiũ:qa caro eorũ humidissima est, sed ætate mediocrium: puta vnius anni vel duorum,ẽt castratorũ,tã domesticornm,quã siluestrium.Opinatur tñ ipse Arnaldus, ꝙ porci siluestres sunt domesticis meliores, quia carnes porcorũ domesticorũ sunt pl⁹ debito viscosiores & humidiotes.

res. Ideo si aliquantulum saliantur, anteq́ comedant, obtemperatur eorum viscositas. Vnde dicitur in dicto regimine Salernitano, q̃ caro porcina sine vino minus sana est ouina, vt his versibus depromitur.

Est caro porcina sine vino peior ouina,
Si tribuis vina, tunc est cibus & medicina.

Quòd tamen innuit esse verum de carnib⁹ porcellorum assatorum, qa carnes porcinę qbus rustici cõiter vtũtur, qñ videlicet sunt salsę, vel sole, vel fumo exiccatæ, quas baconẽ vocãt, nullo mõ saniores sunt carnib⁹ ouinis cæteris parib⁹. Et de carnib⁹ porci silnestris siue apri dicit Auicen. 2. cano. c. de carne. Christiani verò dixerunt & qui eos imitantur, q̃ melior caro siluestris, est caro porci siluestris siue feri. Nam cum hoc quod est leuior carnibus domestici porci, est fortis nutrimenti, & plurimi: & est velocis digestionis, & est melior in hyeme.

Ex quo ꝯstat carnes porcinas multũ laudabiles eẽ corporibus iuuenibus, sanis, fortibus, laborãtib⁹ nõ dispositis ad opilationes, & his q̃ impinguati q̃rũt, qa talia corpora indigent maximo nutrimẽto & difficillimè resolubili. Ideo dicit Rasis 3. Almansoris. c. de virtute carnium. Caro grossa multum laborantib⁹ ꝯueniens est: subtilis verò his q̃ p̃dictis sunt ꝯtrarij cõuenit. Et idem vult Auicenna tertia primi c. de regimine eius quod comeditur, dicens. Exercitati pręterea & multi laboris magis sunt tolerãtes nutrimẽta grossa. Qũo tñ ꝓhibitum fuit filiis Israel, ne comederent carnem suillam scribitur Leuitici 11. vbi ponuntur animalia immunda ad esum, tam quadrupedia, aues, pisces, quod noua lege non obseruamus.

Alio & scdo modo ꝯsideratur melioritas, laus, seu electio carniũ ex parte tpatæ cõplexionis earũ, facilis digestionis, & sanguinis ex ipsis gñati tẽperantia, vt illa caro dicatur melior & laudabilior, cuiꝰ tpatæ est cõplexionis, facilis digestionis, sanguinẽ gñans tpatum in caliditate & frigiditate, subtilitate & grossitie. Et isto modo caro hœdina est melior & laudabilior cæteris, vt vult Rasis, Auicenna, & Auerrois. Nã dicit Rasis 3. Almãsoris. c. de aïalib⁹ siluestrib⁹ & domesticis. Hędina caro est tpata, nullã in se hñs malitię admixtionẽ, q̃ licet tpatum gñet sanguinẽ, laborantibus tñ nõ ꝯgruit, cui nulla alia caro pferenda est. Et licet virtus ex ea minuaꝰ, tñ eius nutrimẽtum nõ est grossum & maltũ sic qđ ex eo ꝓueniat repletio, & grossus gñetur sanguis. Nã sanguis ex ea gñatus fier subtilẽ & grossum, ac inter calidũ & frigidũ existit. Ideo iuuenibus tpatis exercitio mediocri vtentibus cõuenit, qa ista caro generat sanguinẽ forti exercitio, aut labore facere resolubilẽ, licet nõ mediocri exercitio.

Et sicut hoc respectu caro hœdina inter carnes domesticas, ita caro caprioli inter carnes siluestres est melior & laudabilior. Et post istã carnẽ hœdinã plures medici, vt Rasis & Auerr. ponunt carnẽ arietinã, saltẽ annalẽ. & dicit Auerrois 5. colliget. c. de carne. q̃ hæc est opinio maioris partis medicorum, p̃ter Galenum, q̃ abominatur carnes arietũ. Et vr̃ sibi, q̃ caro vitulorum est melioris nutrimẽti q̃ arietũ, ex eo forte q̃ est plurimi nutrimẽti, & nutrimentũ dat magis ĩtresolubile, quod magis vr̃ ꝯuenire carnibus vitulinis q̃ arietinis. cum arietinæ magis humidæ sint, vnde in dicto regimine Salernitano dicitur.

Sunt nutritiuę multum carnes vitulinæ.

Tertio modo attenditur laus & melioritas carnium ex parte minoris viscositatis, & melioris odoris earũ: & sic carnes vitulinę sunt meliores cęteris carnibus: qa, vt innuit Auer. 5. colliget. c. de carne. dicẽs q̃ tales carnes vitulinæ sunt bonę: qa nõ hñt vllam viscositatẽ, frigiditatẽ, & siccitatẽ quã hñt carnes bouinæ veteres: & carnes eorũ sunt magis odoriferæ aliis carnib⁹: & ĩ hoc meliores & laudabiliores sunt carnib⁹ hędinis, quia in carnibus hœdorum apparet q̃dam mucillago, id est viscositas anteq̃ coquatur. Etiã Galenus 3. alimentorum. summè laudat carnes vitulinas, vbi vult q̃ carnes vituli lactis sex hebdomadarũ vel octo assatæ saniores sunt mutonis. Facilis. n. digestionis & multum nutritiuæ sunt, vt dictũ est. Carnes tñ hædinę meliores sunt vitulinis: quia meliores generant humores, vt prędictum est.

De laude verò carniũ volatiliũ tactũ est hic añ, in 80. ꝯsid. & de piscib⁹ q̃ & carnes dicunꝰ, iuxta apostolũ dicẽtẽ. Alia est caro hoĩum, alia pecorum, alia volucrũ, alia pisciũ, vt scribit Archid. in c. deniq;. dist. 4.

OCtuagesimasexta ꝯsid. de excellẽtia caseorum erit. Plin. lib. 11. c. 41. laudat caseos ex lacte aĩalium binas mãmas hñtiũ vltra alios. & ibi c. 42. laudat caseos Nemausenses ĩ lingua Occitana, Nymes ĩ vulgari, vbi dicit, q̃ Romæ vbi oĩum gẽtiũ bona iudicanꝰ, vltra alios laudẽ obtinuerũt. & ibi ẽt plures alios caseos ꝯmẽdat, et apud vestinos Italię ppsos apud quos laudatissimi fiebãt casei, & vt ait Textor in suo Cornucopiæ libro, ĩ verbo, caseis. & tãto qdẽ p̃tio, vt carnium loco haberi possent. Vnde de his Martialis.

Si sine fruge voles, ientacula sumere frugi,
Hæc tibi Vestina de grege massa venit.

Lunæ vrbis Hetturiæ caseos commendat Martialis Apophoretis dicens.

Caseus Hetrusca signatus imagine Lunæ,
Præstabit pueris prandia mille tuis.

Lunensem caseum dicit Plinius magnitudine cõspicuum, quippe & ad singula millia pondo ptemitur.

In Trebula agri Reanni oppido casei itidem fiebant optimi. vnde Martialis.

Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Siue leui flamma, siue domatur aqua.

Panthaleon de ꝯfluentia doctor in medicina fecit tractatum summæ lacticiniorũ siue de laude caseorum, & in tract. 2. eiusdem, laudat plures caseos.

Primò Florẽtinos, sic dictos qa in territoriis Florẽtinorũ cõponuntur, & sunꝰ delicati, & portantur ad partes bene remotas, fiũt ex eis dona, tanq̃ de rebus satis p̃tiosis, & sunt grossi in quantitate notabili, & sunt valde mũdi trãslucẽtes in colore ceræ citrinæ cũ sunt in ætate pfecta. s. vnius anni vel circa, & ꝯseruãt eos ĩ oleo bono oliuarũ, & aliq̃ in pinguedine porci.

In secundo c. dicit caseos Placentinos eẽ famosos, p̃cedere in bonitate Parmẽses, Mediolanẽses, Papienses, Nouariẽses, Vercellenses, & Pedemõtanos, licet ꝯsimiles fiant: qa iuxta Placẽtiã oĩum pecorũ pascua bona abundãt, & sunt grossi & lati põdere aliq̃ñdo

centum

centum librarũ & plus, cõiter tñ 55.librarum, vel circa,& sunt sapidi & boni, maximè q̃ fiũt tpe veris & mediocriter antiquati, puta triñ vel quatuor annoꝝ, & hoc fm ipsorum magnitudinẽ, & sunt mirabilis pulchritudinis, ĩ qua ferè oẽs caseos excedũt. Nam eos ita mundos ↄseruãt, vt in ipsorum cortice nulla protsus immundities videatur; visitant.n.eos persæpe mundando corticem,& manibus tractando ac fricando, vt ab omni immunditie spolientur.

In tertio cap.scribit caseos q̃ fiũt in Marchionatu Mõtisferrati,& dicũtur Robiolę,& sunt parui vnius librę vel circa,rotũdi,& sunt satis pretiosi, & meliores sunt in cortice mũdi & trãslucẽtes.Et in 4.c.vsq; ad 8.c.tractat de multis caseis pluriũ vallium in Sabaudia sitarũ,& tã citra mõtes q̃ vltra montes, q cũ nõ sint famosi apud nos,de his ad eum vos remitto.

In nono c.laudãtur casei Brisię,q̃ est pars Allobrogum & Burgũdię,& isti sunt casei q̃ ẽt à nõnullis vocãtur capita mortuoꝝ,seu monachoꝝ,& sunt delicatissimi & gustui suaues, exponunt.n.igni cũ quodã instro ferreo ipsos ↄtinẽte, & sicut liquefiunt superponũt crustis panis assati aliquãt, & verè est cibꝰ placidus appetitiuus,& vehunt ad partes lõge distãtes, imò vsq; ad Romã,& inter caseos habẽtur preciosi.

Addo q̃ pp Diuionẽ in pago vulgò dicto Eutigny fiũt p annũ casei laudabiles,& optimi,q recentes,solẽt comedi cũ sint suaues & pingues, licet paruifiãt.

Item in c.10.laudãtur casei Craponę in Auernia, habent cõueniẽtiam cũ caseis Brisiæ tã in sapore q̃ in forma,nam sunt rotundi & oblongi,parui in pondere duarum aut trium librarum & sunt valde boni saporis,& funduntur ad ignem.

Et ĩ c.11.inter cęteros caseos Gallicos,licet ĩ multis partibꝰ fiãt casei boni, maximè tñ in Torena ĩ loco de Breamunt,vbi optimi & excellẽtes alios caseos illius patrię cõponunt.In tota tñ Gallia casei de Bria excellentiss.habent,q̃ regio non multũ distat à ciuitate Parisiensi,nã boni sunt nõ multũ durę digestionis, cum satis sint aerei, quod ex facilitate liquefactionis ad ignẽ ostẽdit.Nec ẽt in his est magna viscositas, qa non filant,sed funduntur quasi sicut butirũ, & cum non sunt multum noui,habẽt colorem ceræ citrinę, & tunc dicuntur perfecti,& meliores existunt.

Ibi ẽt laudantur casei facti in patria Bituricẽsi, cũ sint boni licet parui nõ spissi & mirabiliter pingues. Tum deniq; in c.12.celebrantur casei Anglici,q tam in pulchritudine q̃ bonitate sunt cõmendabiles. Nã habent corticem mundum & boni sunt diafani siue transluceutes: & in ipsis fiunt impressiones istarum animaliũ,floꝝ,& hmõi non sunt spissi, & minus in medio q̃ in circũferentia,& satis assimilantur Placẽtinis & in colore & in sapore,sed non sunt ita magni nec spissi,nec sunt multum viscosi, portãtur ad partes longinquas in magna copia.

Sed an caseus recẽs aut vetus magis sit laudabilior & eligibilior,vide in regimine Salernitano,&ibi per Arnaldum de Villa noua super illis versibus.

Persica, poma, pyra, lac, caseus, & caro salsa &c.

Et super illis.

Nutrit & impinguat triticum.lac,caseus infans &c.

En per eundẽ Pantaleonem in d.tracta.3. vbi scribit amplè,qbus ↄplexionibus ↄueniant casei,& quibꝰ di sconueniant,vbi concludunt insequendo cõe dictum.

Caseus est sanus, quem dat auara manus.

Et in regimine Salernitano dicitur.

Caseus, anguilla nimis obsunt si comedantur.
Ni tu sæpe bibas, & rebibendo bibas.

Luc.de Pen.in l.iubemus.C.de erog.milita.annonę. li.12.scribit multiplices casei vtilitates,adducens versus quos nota. Arc.ĩ c.deniq;.dis.4.qbꝰcaseus seipsũ cõmẽdat,& dicit quas ↄferat vtilitates: & sũt sequẽtes,quorũ quatuor scribunt ĩ regimine Salernitano.

Ignari medici me dicunt esse nociuum,
Sed tamen ignorant cur nocumenta feram,
Expertis reor esse ratum qua commoditate,
Languenti stomacho caseus addit opem.
Caseus ante cibum confert,si defluat aluus,
Si constipetur,terminat ille dapes.
Ad fundum stomachi dum sumpta cibaria trudit,
Vim digestiuam non minus ille iuuat.
Si stomachus languet,vel si minus appetit ille,
Fit gratus stomacho concilians q́; cibum.

Octuagesimaseptima ↄsid.fit de oleis,& excellẽtia aliquorũ. Nam repetit portẽtosa hominum luxuries ĩ oleo voluptatẽ,quo plerią; ad nitorẽ cutis alij ad ↄsumãdas corporis vires se perunxerunt.Etiã multa olea factitia adinnẽta sunt ad medicamẽta vtilia,vt de eis meminit Pli.lib.naturalis historiæ.15.c. 7.& memoratur ẽt Io.Mesne in tract.de oleis.& Arnaldus de Villa noua ĩ suo Antidotario in c.de oleis. vbi 21.spẽs oleorũ,& eorum virtutes scribit: sed illa sunt olea tpalia.Sed tria sunt alia olea q̃ sunt spũalia.

Primum dr sanctum crisma,& istud est principale qd fit ex oleo,& balsamo, & cũ isto benedicuntur oẽs fontes baptismales,& calix & pathena,& consecratur ecclesia & altare,& puer baptizatur, consecratur in fronte. aliàs confirmatur, & inungũtur Epi in capite & naribus qñcunque cõsecrantur,& oẽs fideles quando recipiunt sacramentum confirmationis.

Secundum dicitur cathecuminorũ siue oleum sanctum benedictum: et de isto vngitur puer dum baptizatur,in pectore,& inter scapulas,& inungũtur manus eius qui ordinatur sacerdos, & iunguntur tam ecclesia quàm altare ante cõsecrationem, & reges & principes in sinu & humero.

Tertium est oleum infirmorum, quo inunguntur existẽtes in mortis articulo, de quibus hr per canonistas in c.vnico.de sacra vnctione,extra c.gnaliter. circa fin.16.q.j.& c.si baptizata.de consecrat. dist.4.de isto oleo infirmorũ habetur Iacob v. Si quis infirmatur ex vobis inducat presbyteros ecclesię, & orent super eum vngentes eum in nomine domini, vt habetur in c.si quis.3.q.j.per Ioannem de Turrecremat.

Et cum hęc tria olea fiant ex oleo oliuę, & fieri debeant cum sit propriè oleum qd ex oliua seu olea fit. vt dicit Io.de Turrecre.in c.presbyteros.§.oleo. dist. 95.& omnia alia fiant ad similitudinem illius. Ideo in naturalibus oleis excellẽtius dicitur esse oleũ oliuę. Cũ sit analogũ qd p se positum, stat generalius,& stat ĩ suo famosiori significato. Et, vt refert Celius li. antiqua-

antiquarũ lectio. 3.c.20. Naturæ prouidẽtia liquores duos humanis corporib⁹ grauissimos ꝯtribuit, intus vini, foris olei, sed vetustas tędium oleo affert: oõ itẽ vt vino, teste Plinio lib. 15.c.2. cuius natura seu ptis est corpus tepefacere ac ꝯ algores munire, & eidẽ ser uores capitis refrigerare: teste eo. Plin. ibi. c.4. & memorabile est, vt ait Cęlius loco añ citato: qđ scribit Plin. lib. 12. c. 1. Alpib⁹ coercitas & tam inexuperabili munimẽto Gallias hãc primũ habuisse cãm sufsuodẽdi sese Italiæ, ꝙ Helico ex Heluetiis cuius con fabrilẽ ob artẽ Romæ cõmoratus ficũ siccã & vuam, oleiq; ac vini ꝑmissa remeãs secũ tulisset. Oleũ itẽ ex oliuis maturis sumptũ si sit recẽs calefacit calefactione tpata, & humectat, oẽs tñ olei species suot leniẽtis corpus: & ꝓhibẽt aduẽtũ frigoris à corpore, & faciũt ipsum habilẽ ad motũ, molliũt vẽtrẽ, & debilitãt virtutẽ medicinarũ vulnerãtiũ. Et datio potu ꝯ medicinas mortiferas, vt euomat cũ eis: & ꝙ remollire ferrũ cupiũt, oleo tingũt, atq; obdurefacere i aquã mergũt.

Textor i sua officina. i verbo, oleo & oliuis. refert plura loca oleis abũdãtia & nobilitata: sed Venafrũ Cãpaniæ oppidũ ꝑcipuã olei laudẽ meruit. vñ Plin. lib. 15. c.2. inqt. & vulgò principatũ in hoc quoq; bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano eiusq; parte q̃ Licinianũ fuodit oleũ: vñ & Liciniæ gl̃a ꝑcipua oliuæ. voguẽta hãc palmã dedere accõmodato ipsis odore, dedit ei palatum delicatiore snia. Et Columella lib. 6. Oleũ optimũ Licinia dat plurimũ Sargia: & inter cibos electiles & delicatos annumeratur oleũ Venafranũ. Sed mirandũ est, cur antiqui q̃ de laudib⁹ plurũ rerũ in diuersis locis nascẽtiũ scripserũt, sub silẽtio habuerũt ea singularia & excellentia q̃ in Gallia crescũt, vt est oleũ oliuarũ patrię Prouincię & Narbonensis, qđ est multũ excellẽs, & quo ferè tota Gallia vtitur & alimẽtat: qđ (vt opinor) & bonitate & dulcedine oĩa alia olea mũdi excellit: sed Itali gloriæ nostratium semper inuidi sua extollendo nr̃a obnubilare & conculcare putãt: vt hic ante cõsideratione de laude vinorum scriptum est.

OCtuagesimaoctaua ꝯsid. Licet aliqui fructus sint excellẽtes et laudabiles, cũ sint plures & diuersi, i qualibet tñ specie aliqui sunt aliis excellẽtiores. Pli. lib. naturalis historię 15. varia fructuũ gñа scribit, & ibi ait. c. 25. Cerasorũ octo sunt gñа, & iotet oẽs fructus, seu poma prius colono annuã gratiã referũt & maturescunt: principatũ duracinis assignat, q̃ Campania Pliniana appellat: sicut apud Parthisios Cornelianis, & apud nos Heduos Colchianis principatus tribuit. Et, vt Serapio ex autoritate Galeni ait, sũt ex eis dulcia, põtica, & acetosa: dulcia descẽdũt cito à stomacho & iuuamentũ qđ inferũt ei est modicũ: põtica verò faciũt ꝯrium. Acetosa aũt desiccãt plus q̃ põtica, & cũ hoc est i eis res incidẽs, & ꝯferũt stomacho flegmatico pleno superfluitatib⁹. & ꝯ dixit autoritate Dioscoridis, qñ Cerasa administrãtur humida molliũt vẽtrẽ, & sicca retinẽt. & Rasis in lib. 24. cõtinẽtis. c. 67. Galeni autoritate sic scripsit. Fructus hui⁹ habẽs in se dulcedinẽ de stomacho descendit de leui & ꝯfert ei modicè, tñ stipticus ecõuerso facit. & acidus ꝯfert stomacho flegmatico pleno supfluitatibus, qa acidus desiccat magis q̃ põticus, & cũ hoc habet in se partẽ incisiuã. & licet ſm aliquos sint frigida & humida i primo gradu, tñ vr̃ ꝙ plus sint humida, ex eo ꝙ valde cito putrescãt: ꝑpterea eligi debẽt ex eis illa q̃ duriora sunt & solidiora: qm̃ talia nõ ita de facili putrefiũt, sicut ea q̃ tenera, vt maoi sestũ est ẽt i exterorib⁹, & magis gr̃a medicinę mãducẽtur añ cibũ, q̃ gr̃a nutrimẽti, vt refert Aoton. Gazius i sua florida corona. c. de cerasis. qđ est 189. in laudẽ tñ cerasorũ, & de commodis ꝓuenientib⁹ ex vsu eorum, scribũtur versus sequentes in regimine Salernitano.

Cerasa si comedas tibi confert grandia dona,
Expurgant stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Et de carne sua sanguis erit tibi bonus.

Et ibi Arnal. de Villa noua dicẽs, oĩa dulcia & parua cerasa esse insana, & de facili corruptibilia, ac in corporib⁹ ꝓducẽtia vermes: grossa verò rubea & mollis carnis debẽt comedi recẽtia in principio mensæ, qa habẽt vim abstersiuã stomachi, atq; appetitum incitandi: grossa verò nigra satis duræ carnis debẽt comedi in fine mensæ; qnia tunc claudũt orificiũ stomachi, & digestio melior ac velocior fit.

Plinius verò d. lib. 15. c. 18. de ficis gñа 29. scribit. quarũ vt vult Auicẽna i 2. canonis. c. 208. melior est alba, qa leuior, deinde rubea, siue citrina, & postea oi gra: & q̃ vehemẽter matura est, melior est & ꝓxima ad hoc vt nõ noceat. & subdit ꝙ ficus nutribilior est reliquis fructib⁹, & licet nutrimẽtũ ficus nõ existat i robore nutrimẽti carnis & granoꝝ: est tñ vehementioris roboris q̃ nutrimẽtũ oium fructuũ, & sanguis ab ea gñatus laudabilior est oium fructuũ sanguine æstiuoꝝ velocisq; digestiõis & descẽsus à stomacho: & Isaac plurimũ eas ꝯmẽdauit, cũ posuit ipsas in primo loco bonitatis dicẽs i vniuersalibus dietis. c. 11. Vuæ sunt ficub⁹ sċdæ, & ꝑcipuè si bene maturæ sint: & i particularib⁹ ficus cęteris fructib⁹ laudabilior est ac nutribilior. Galen⁹ verò sup oẽs ficus extollit. scripsit. n. de eis in 5. de regimine sanitatis circa finẽ. Fic⁹ maturæ añ oẽs alias fruges sunt eligẽdæ, & in hyeme caricę. Humidę verò & recẽtes ficus magis & veloci⁹ nutriunt q̃ siccæ: verũ siccæ sunt minus inflatiuæ, & magis stomacho ꝯueniẽtes q̃ humidæ, & de siccis dicit Auicẽ. in 2. cano. c. 280. sicca qdẽ fic⁹ i suis operationib⁹ est laudabilis, veruntamẽ sanguis ex ea generatus nõ est bonus: qa facit pediculos, sed si sit cum nuce comesta, tunc eius chimus, i. humor fit bonus, & post nucẽ cũ amygdala, & leuior oibus est alba, & est calida in primo & i fine ipsius est subtilis, & postea subdit ꝙ administratio siccæ cũ ieiuniũ adest, est mirabilis iuuamẽti i aperiẽdo vias cibi, & ꝓpriè cũ nuce & amygdala. Et ꝯueniũt vtraq; ficus in hoc qđ in ipsis est remotio asperitatis gutturis & mũdificatio & lenitio pectoris, pulmonis, & cannæ ei⁹, & aptio opilationũ epatis renũ & splenis. Ficus tamẽ (vt ante dixi) corpus humanũ mirũ in modũ nutriũt & impinguãt, vnde i regimine sanitatis Salernitano dr̃.

Nutrit & impinguat triticum lac &c.
Matura ficus, vuaq́ recentes.
Plurima ficus exit in Thessalia & Macedonia.

Et Horatius in Epodo ait.

Fortunatas

Fortunatas insulas abundare ficubus scribens.

Summq́, pulla ficus ornat arborem.

In Gallia verò apud Massilienses crescunt optimę ficus albę & paruę boni odoris.

Prunorũ verò duo sunt modi: album.s.& nigrũ, teste Plinio lib. 15.c.13. vbi vndecim genera scribunt dicẽs. sunt & nigra ac laudatiora cerina atq; purpurea. Nec nõ ab externa gẽte Armeniaca, q̃ sola & odore ꝯmendãt. & Auicenna in 2.cano.c.546.sic de eis scripsit. Illa q̃ hñt colorẽ paleę sunt fortiora nigris, & citrina fortiora rubeis, & alba sunt magis grauia, & paruę solutionis, & Armena sunt meliora oĩbus & vehementius soluẽria. Inter alia tñ Damascena à Damasco Syriæ vrbe cognominata, q̃ optimis abundat prunis. vñ Columella lib. 11. Armeniisq́; & cereolis prunisq́; Damasci. & hodie ferè p vniuersum orbẽ maximẽ p Galliã & Italiã meliora pruna q̃ nascantur vocant adhuc Damascena, retẽto noĩe à loco vbi primo inuẽta fuere, & sunt cõiter illa q̃ cũ aperiuntur, in totum dimittunt nucleũ à carne. Nigra verò q̃ pfectè maturata & dulcia sunt, minus sunt frigida, stomachũ humectãt, molliũt ventrẽ, & colerã rubeam eiiciũt. vñ in regimine sanitatis Salernitano scribit.

Infrigidant, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Et laxãt vẽtrẽ ꝓpriè, cũ recẽtia fuerint, vt dicit Galen. i 7. Et añ cibũ sumi dẽnt, sed post pruna mox prãdere nõ oportet: & hoc est cõe oium q̃cũq; laxãt vẽtrẽ, fm Galen. in 2. alimentorũ.c.29. & Mesue i 25.ꝯtinẽtis. c.1. dicit. Si fueris flegmaticus post comestionẽ prunorũ debes bibere de vino vetusto. Sicca verò sũt minoris virtutis: qa ex eis exsiccatis accidũt vtilitates sicut ex ficub⁹: & opationẽ hñt multũ bonã: sed magis ꝯfortant, & melius nutrimentum dant corpori.

Meminit & Plin. d. lib. 15. cap. 15. de multis pyris vbi ait Crustumina pyra cunctis eẽ gratissima. dicta à Crustumino oppido iuxta Veios, q̃ ex parte rubẽtia putantur. vnde Virgil. lib. 4. Georg.

Crustumiis, Syriisq́, pyris grauibusq́, volemis.

Proxima iis falerna à potu, qm̃ tãta vis succi abũdat, lactea hęc vocãtur i his, q̃ aliis colore nigro donãt Syrię, reliquorũ noĩa alr̃ i aliis atq; aliis locis appellant, vt apud nos Heduos sunt pyra toti Gallię gratissima, q̃ vulgato noĩe sine tñ vocant: & sunt similia i pria Turonẽsi q̃ cõi verbo apud eos boni Xpiani vocãtur, q̃ qdẽ à dictis noĩbus laudanda sunt, & si sint excellẽtia in noĩbus, magis in bonitate sunt excellẽtiora pyris cuiusuis gñis, & apud nos i paucis locis crescũt, pterq̃ in pago Heduẽ. vbi est magna abundantia: & inseruñtur arbores istius fructus in locis satis vmbrosis & sabulosis, non multum pingui terra.

Abũdãt & pyris Calabri, q̃ ꝯsueuerũt hospitibus appónere. Horatius.

Non quo more pyris vesci calaber iubet hospes.

Hinc Adagium.

Calabri hospitie Xenia.

Etiam Normanni: qm̃ maior pars potus apud eos ex pyris fit, qd pyratuum dr̃: & eo ferè omnes vtũtur, prout & nos vino vtimur. Pyra nõ sunt eiusdẽ naturę: qa quędã frigidæ, quędã æqualis sunt cõplexionis, & tpatę sunt ꝯplexionis dulcia cũ minus cæteris sint frigida: ideo calefaciũt & augẽt digestionẽ, valentq́; his qui frigidi & sicci sunt stomacho secundũ Dioscoridẽ. & ait Arnaldus de Villanoua in suo cõmento sup illo Persica, poma, pyra, &c. i regimine sanitatis. Salernitano descripto. q̃ inter cęteros fructus multũ impinguãt. ideo porci plus ex ipsis pyris, quã aliis fructib⁹ impinguantur. sed quia ventositatẽ gñant, & sic inducunt colicã à ꝓprietate (vt ait Auicenna. 2. cano. c. de eis.) ideo vius hẽt, ꝙ pyra & alij fructus ventositatẽ generantes cũ ventositatẽ expellẽtibus comedi debent, vel ipsis comestis vinum vetus odoriferũ superbibere debemus. vnde & de hoc in dicto regimine sanitatis Salernitano dicitur.

Adde potum pyro, nux est medicina veneno.
Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus,
Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus:
Si coquas antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.
Cruda grauant stomachũ, eleuant pira cocta grauatum,
Post pyra da potum, post potum vade secatum.

Ideo meliora, & via cibi ꝯuenientia sunt pyra odorifera, & magis de dulcedine participantia, & decocta quàm cruda maximè cũ fœniculo, aniso, & zuccaro.

Licet pomũ generale nomẽ sit oium fructuũ, siue mollium, siue durorũ, qui ex arborib⁹ esui apti ꝓueniunt, tñ in vulgo ꝓ certa specie fructus accipit, q̃ magis sunt in vsu q̃ pyra pp eorũ abundãtiã, & diuersitatẽ. Et iter alia pomũ dulce, vt vult Haliabas in 5. theoricæ. Et Auerrois in 5. colliget est tẽperatę humiditatis, & ꝯfortat cerebrũ odorando pp suã aromaticitatẽ. grossa & dulcia sunt aquea, & sunt decliuiora ad calidiratẽ q̃ alia, quis magis dõminãs in eis sit frig⁹. & dicit Auicen. 2. can. c. 574. poma eligibiliora esse q̃ magis tẽperata sunt. vt sunt alcemia ꝓut ipse exemplificat, ꝯfortãt ꝓpriè cor odorifera, & dulcia, & acetosa, & si sit illic angustia ex caliditate sunt magni iuuamenti, & ꝯfortant debilitatẽ stomachi. Isaac in particularibus dietis dulciũ pomorũ substãtię natura & cõplexio aquosa est ac temperata, caloris aliqd obtinet, ideo parũ refrigerãt & stomachũ ꝯfortat ex igne parũ, & Galenus 2. de alimentis. c. 20. q̃cũq; bñ maturata seruant ad hyemẽ, & ad uer & post ipsum ꝓficuissima sunt dulcib⁹. itaq; i. dictis ꝓ cibis vti possumus, sed nõ in multa quãtitatẽ, & ipsa poti⁹ cocta q̃ cruda comedemus: qa, vt dicit Haliabas in lib. de subtiliatiua dieta pomorũ & pyrorũ. min⁹ nocent q̃ cocta, & eorum q̃ cruda comeduntur, illa quę ad repositionẽ sunt idonea minus sunt mala cęteris. vt refert Antonius Gazius in sua florida corona. c. 207.

Quæ sint loca pomis abũdãtia scribit Textor i sua officina, i verbo, pomis. sed qeq̃d sentiãt scribẽtes nõ est patria i tota Europa q̃ magis abũdet pomis & pyris, q̃ Normannia, & illa sunt laudatissima, sicut poma Pheacũ, & Phaliscorũ, & pyra amerina. Poma verò q̃ ꝓ bonitate celebrant in Gallia sunt vulgo dicta, *capendu, & blondereau.* Et de s. dictis sufficiat, cũ sint fructus magis in vsu apud nos, & quibus cõiter vtimur, de aliis me remittẽdo ad eos q̃ de eis scripserũt.

Octuagesimanona ꝯsid. fit de excellentia syluarũ & arborum. Plures syluas excellẽtes scribit Textor in sua officina, in c. syluę, & inter alia, vt ait, Her ciuia

cinia sylua est Germaniæ, cuius quondã latitudo habuit iter nouem dierũ, & eam dicit esse Plin. lib. i 5. naturalis historiæ.c.3.in septemtrionali plaga, roborum vastitate intacta,in qua colles occursantium inter se radicum repercussu attollantur.

Itẽ Arduena sylua Galliæ incipiẽs à Rheno p fines Treuerorũ, Eburonũ,& Menapiorũ x. millib⁹ passuũ longitudine per mediam Belgicã in Octarium tendi.

Itẽ Liuius lib.9.ab vrbe condita, de Ciminia Hetruriæ sylua sic scribit. Sylua erat Ciminia magis tũ in uia atq; horrenda, q̃ nuper fuere Germanici saltus, nulli ad eam diem ne mercatorũ quidem adita, eam intrare haud ferè quisquam audebat.

Itẽ poetarũ carminib⁹ laudatissima syluarũ est Dodona Chaoniæ,quum pp vsum glandis ibi repertũ,tũ ob simulachrum Iouis Dodonei, & columbas quæ quercubus insidentes reddebant oracula.

De arboribus verò Pli.lib.16.ca.40.scribit laudes arborũ ĩ magnitudine.& lib.17.c.1.arborũ p̃tia mirabilia, & li.12.c.1.de arborũ honore. Et creandarũ arborũ naturaliter tria sunt gña, aut.n.sua sponte nascunt, aut ex seminibus fortuitu iacentib⁹ surgunt, aut ex radicib⁹ pullulant. Nã cætera vsus inuenit fauẽte natura. Textor verò in sua officina.in ca.arbores diuersæ.scribit nomina & laudes 84.arborum. & ea in quibus laudari possunt. vbi primò abietem dicit esse arborum pulcherrimam,& rectissimam.

Esculum glandiferam.

Amygdalum fructiferam,quæ prima omnium arborum floret mense Ianuario.

Acerem arborem esse amplissimam & operũ elegantia & subtilitate nobilem,vnde mẽsæ acernæ laudabiles funt.& de ea mensa Martialis.

Non sum crispa quidem, nec sylua filia mauræ:
Sed norunt lautas, & mea ligna dapes.

Et aceris radix contusa, iecinoris dolorib⁹ vtilissimè imponitur.

Balsamũ verò arbusculam aromaticã cuius succus oib⁹ odorib⁹ antefertur, & ad multa remedia vtilis.

Buxum tonsilem & semper virentem,ea fiũt tibiæ multiforatiles,laudatissimi pectines, & vnguentariæ pixides,& cariem non sentit nec vetustatem.

Betulam arborem eximij cãdoris, qua fiũt optimi circuli vasia vinariis idonei.

Cynnamomum arbusculam etiã aromaticã odore præstantem, cuius succus valde vtilis est.

Citrum arborem esse peculiarem Mauritaniæ,quæ Romanis olim gratissima fuit, & maximè expetita ad mensarum & lectorum vsum.

Cedrus (vt ait) arbor est ꝓcera cuius lignũ est iucũdi odoris,& tineis imperuium & infestũ, ꝑpterea opus dignũ cedro dicimus,qđ laudabile est,& ab iniuria blattarum & tinearum maximè ꝯseruandũ, vel ꝙ eius oleũ illitũ res oẽs conseruet à tineis & carie.

Cornus habet ramos rigidos & duros, propterea vsus eius bellicis hastis & iaculis conueniẽt.

Corylus arbor nota delicatos ferẽs fructus, & secundis mensis expetitos.

Costus aromatica est, cuius radix fragrat odore præstantissimo.

Myrrha arbuscula aromatica quam producit Arabia,guttis eiusdẽ nominis sponte stillantib⁹.Eius virtus est,vt corpora vindicet à putredine.

Fraxinus arbor procera est & teres, Achillis hasta multũ nobilitata,cuius materies ad multa est vtilis, obedientissima est quocũq; in ope,faciẽdis hastis melior corylo,cornu leuior,sorbo lentior.Ouid.lib.10.

Et coryli fragiles, & fraxinus vtilis hastis.

Tãta est vis, vt nec matutinas, nec occidẽtes vmbras serpẽs arboris eius attingat, adeo vt ipsam ꝓcul fugiat. Si ea fronde gyro claudat ignis & serpẽs,in ignẽ potius fugiet, q̃ i fraxinum. Floret fraxinus priusq̃ ꝓdierint serpẽtes: nec añ ꝯditas folia dimittit. Et qm vicus altior & superior huius nr̃æ ciuitatis Heduẽ. ab ea arbore vicus fraxini denoĩatur in quo domus mea sita est,et ꝯueniẽter fraxinus seri debuisset ad expellẽda venena,loco tñ illius ꝯstruere feci ante domũ vnum pilleare lapideũ altitudinis 12.pedũ: & ĩ illud est posita illa repñtatio dñi nr̃i Iesu Christi in modũ quo fuit p Pilatum Iudęis præsentatus cũ dixerit,Ecce homo.cuius imago est altitudinis 7.pedũ, sedens super saxum,& est coopertum mirabili & singulari coopertura ferrea: & tegulis plumbeis,& ĩ cooperturam eleuatur crux lapidea, & ab vtraq; parte imagines intemeratæ virginis,& Ioanis euangelistæ: dictũq; pileare ex sex angulus ꝯstructũ est ope & artificio excellẽti & magnifico,aliisq; quatuor imaginib⁹ ĩ circuitu adornat,f.sanctorũ Bartholomęi (cuius nomẽ porto.) Quintini q est patronus seu numen tutelare parochiæ nr̃æ:& ẽt domus mea & locus vbi locat dictũ pileare sunt de dicta parochia. Petronillæ, cuius nomẽ portat vxor mea: & Barbaræ pp meã deuotionẽ singularẽ: totũ opus tã ex pileari,coopertura,& cruce superposita cõpletũ est altitudinis 33.pedũ.Et à fronte summitatis pilearis scribit. Regnan. Leone Papa x.Francisco Francorũ rege 1.Iacob hurault Heduen.Ep̃o.anno dñi 1518.Barth. de Chasseneuz.I.V.D. aduocatus regius seu fiscalis in balliuatibus Heduñ. & Mõtiscinei hoc opus fieri fecit. Et hæc iterseruí,vt cognoscatur, ꝙ loco fraxini ad expellẽdũ serpẽtẽ illũ (q mſem nr̃am Euã decepit) ne nos decipiat & veneficia diaboli Leonis rugiẽtis, circũiens & q̃rẽtis quẽ deuoret:à vico nr̃o, & sic à tota nr̃a ciuitate cũ sit in superiori & altiori parte, p visio nẽ hui⁹imaginis expellãtur: & ne sub vmbra illi⁹ matutina occidentali ve serpeus hostis humanæ naturæ & venenosus se subumbret, sed procul fugiat, iuxta naturam & vim fraxini, de qua Plinius.lib.15.c.13.

Pagus verò arbor est glandifera, & glans fagina oium dulcissima est, vt qua obsessi hoĩes durauerint in opido Chio,& murib. glirib⁹ & turdis gratissima est.Fertilitas ei⁹alternat,& oĩm ferè arbõrũ. hui⁹ arboris cortex in magno vsu est aggrestũ: ligni honos pręcipuus fuit in vasis.Manius Curius (teste Plin.li. 16.c.38.)Iurauit se ex præda nihil attigisse,pter guttum faginum:hoc est poculi genus,quo sacrificaret. Virgilius,Pocula ponam.

Fagina cælatum diuini opus Alchimedontis.

Et teste eod.Plin.li.eo.c.6.*glans fagea suem hilarem* facit,carnem coctibilem, ac leuem, et vtilẽ stomacho.

Laurus

Laurus inter arbores sola nō percutitur fulmine, t ait Plin.lib.15.c.vlt.Tiberius princeps tonāte cœlo ea se coronabat ꝑ fulminum metus. Credita est ad versus venena remedium habere, dicabatur olim ꝓpriè triumphis.Ouidius lib.2.Elegia.

Ite triumphales circum mea tempora lauri.

Perpetuò viret,& præferenda est myrto & oleę, pacifera est.Nam portata inter armatos hostes erat indicium pacis & quietis.Statius lib.12.

Pacifera lauro crimen vittisq; decorus.

Romanis præcipuè lętitiæ victoriarũq; nuncia.Lauri folio annuum fastidium purgant palumbes,graculæ, merulæ, & perdices.

Morus arborũ vltima floret,exacto iam frigore,vñ prudentissima dicitur à poetis.Politianus in rust.

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Ante quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum: sed serica pensa ministrat.

Fructibus eius succus in carne vinosus triui colores, candidus primo,mox rubeus,maturis niger. Tardissimè senescit fructibus minimè laborans. vt ait Plin. lib.15.c.24.& lib.16.c.28.& lib.18.ca.26.ait. Cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito.

Lentiscus arbor trifera.i.ter producens fructus. Mastichen resinam sudat instar gummi, & de lentisco citat Plin.lib.18.c.25.verba hęc Ciceronis.

Iam vero semper viridis, semperq; grauata
Lentiscus, triplici solita est grandescere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Eius ligno fiunt dentifricia, & dentiscalpia.

Martialis.

Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis
Defuerit, dentes penna leuare potest.

Lentiscum mandere prouerbio dicebatur, q̃ nimio condendi corporis studio superfluebat. Nã dentium cura olim vt delicatis probro dabatur.

Larix mirabilis est naturę, incorrupta eis vis humori cōtumax, teste Plin.lib.15.c.10.ipsa nō ardet, nec carbonē facit,nec alio modo vt ignis ɔsumitur q̃ lapides.Nescit cariem,& valide pondus sustinet.

Iuniperus coma viret ꝑpetua,cariem nō sentit,aut vetustatem.Eadem est iunipero virtus,q̃ & cedro, lignũ apprimè durum.vñ Mantuanus in quercu Iulia.

Addam & iuniperos carie impenetrabile robur.

Cōbusta odorem reddit, & pollutum purgat aerem. Palma portat in trimatu.gña eius 49. nōnulli posuerũt.Fructui dulcis est succus,nullũ lignũ.lōgũ eēt de ea referre, ꝙ multis admodũ verbis scribit Pli.li.13. c.4.ppea satis erit vnũ adiicere, qđ ex Aristotelis & Plutarchi testimonio scribit Gelli.lib.3.c.6. Si super palmæ arboris lignũ,inqr,magna pondera imponas, ac tã grauiter vrgeas, oneresq; vt magnitudo oneris sustineri nequeat,nō deorsum palma cędit, nec intra flectitur: sed aduersus pōdus resurgit, & sursum nititur recuruaturq;.Propterea in certaminibus palmã signũ eē placuit victoriæ: qm̃ eius ingenii eiusmodi ligni est,vt vrgentib⁹ ꝓmentibusq; non cedat. Et de multis aliis arboribus & naturis earum scribit Textor in loco ante allegato post Plin.in libr.15.& 16.& Dioscorides lib.de simplici medicina. & Isid.lib.17. Etymol.c.7.& 8. & F.Patritius in libr.de instit.reip. lib.7.tit.5.& dicit plures esse vtiles et necessarias reipublicæ, maximè glandiferas: vt sunt quercus, ilex, fagus,esculus,suber,robor, & cerrus, de qb⁹ Plin.d. lib.16.c.6.vbi ait.glans optima in quercu, atq; grãdissima.Fortius lignũ quercus habet,& incorrupti⁹, glans querna suem facit diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima.ꝓximam huic cerreã tradit Nigidius,nec ex alia solidiorē carnem, sed durã.iligna suem augustam,nitidã, strigosam,ponderosam,fungosam carnem fieri esculo,robore,subere.& ibi multũ laudãt quercũ ex pluribus. Tũ qa maioris potētię ignē efficit, eiusq; pruna magis candet, diutiusq; viget,& querneus carbo ęrarioꝝ officinis idoneus est, & querneus cinis optimus est ad familiarē vsum,qm̃ lixiuium meliorem facit, qua qđe liutheamina ɔteruntur,& candidiora, niridioraq; reddunĉ.

Castaneã ēt optimè laudat F.Patritius pp eius vtilitatē in alimēto qđ ꝓstat,& pecori & familiæ vniuersæ,& penè oĩbus in reb⁹ ædificiis vtilis, & ex ea amphoræ optimę fiunt,& vinaria oleariaq;, vasa omnia. hãc nri tpis lignarij fabri arborũ oĩum reginã appellant,quod singulis penè vsibus optima habeaĉ.Quocirca in nemore propter fructum, verũ in Sylua materiaria propter lignum præcipua habenda est.

Porrò differentias seu diuisiones gñnm inter arbores hic repeto.Nã arborũ (teste Pli.d.lib.16.c.19.) qdam omnino sunt syluestres, quędã vrbanæ, mites verò q̃ fructu, aut aliqua dote, vmbrarumve officio humanis iuuant commodè dicuntur vrbanæ.

Itē Cato infelices vocat arbores infrugiferas.Plin. d.lib.c.26.infelices existimat damnatas religione, q̃ neq; feruntur vnqnam,neq; fructum ferunt. veteres eas vocabãt ifelices, quæ sunt ĩ tutela inferoꝝ deoꝝ, vt quæ baccam nigram,nigrosq; fructus ferunt.Felices verò putantur vitis,pomus,pyrus, prunus, ficus alba,quercus, esculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus,malus,cornus,lotos.

Item d.ca.59. & duobus ca.seq.scribitur ꝙ arboꝝ aliis decidunt folia, aliæ sempiterna virent coma. & folia non deciduut,vt oleæ,lauro, palmæ,myrto, cupresso,pinis,hederę,rododaphnæ,abieti,larici,pinastro, iunipero, cedro, terebintho, rubo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, buxo, tamarici.

Item eod.lib.c.40. scribit Plin. cariē vetustatemq; nō sentiunt cupressus,cedrus,hebenus,lotos,buxus, taxus,iuniperis,oleaster,& olea. Textor ĩ d.sua officina in c.arbores deorũ & dearũ.scribit nouē arbores, quę fuerũt eis dicatę,videlicet populus Herculi, Bacco hedera & vitis,Veneri myrtus, Apollini laurus, Ioui quercus & esculus, Mineruę oliua, Cybelæ pinus,& ēt Deo pastorũ,q dr̃ Pan, Plutoni cupressus, de qbus meminit Plin.lib.12.c.1.Arborib⁹ verò abũdaut fortunatæ insulę, India, Athlas mons, Cyrene, Hircinia, Caucasus, & in Gallia Normannia.

Sed inter oẽs alias arbores quæ obtinet principatũ,& quæ fuit electa in regē lignorũ est rãnus,qm̃, vt habetur iudicũ 9.Congregati sunt autem omnes viri Sichen & vniuersæ familiæ vrbis Mello,abieruntq;,

&

& ꝯstituerunt regẽ Abimelech iuxta quercũ q̃ stabat in Sichen. Quod cũ nunciatũ esset Ionathan, iuit & stetit in vertice montis Garisim, eleuataq; voce clamauit & dixit. Audite me viri Sichen, ita vt audiat vos dñs, ierunt ligna vt vngerent super se regẽ, dixeruntq; oliuæ, Impera nobis. Quæ respondit. Nũquid possum deserere pinguedinẽ meã qua & dij vtunt, & hoies, & venire vt inter ligna promonear? Dixerũtq; ligna ad arborẽ ficũ, veni & super nos regnũ accipe. Quę respondit eis. Nunquid possum deserere dulcedinem meã fructusq; suauissimos, & ire, vt iter cætera ligna ꝓmouear? Locutaq; sunt ligna ad vitẽ, veni & impera nobis. Quæ rñdit eis. Nunq̃ possum deserere vinum meum qđ lætificat Deum & hoies, & inter ligna cętera ꝓmoueri? Dixeruntq; oĩa ligna ad rãnũ (pondera dictionẽ, oĩa, quæ nihil excludit) veni & impera super nos. Quæ rñdit eis. Si verè me regẽ vobis constituistis, venite & sub vmbra mea requiescite. veniũt ergo oĩa ligna sub ramni vmbra tãquam sub rege eorum vt ei obediant, ex quo concluditur ꝙ tanquam rex extolli debet vltra omnia alia ligna.

De dñia verò inter arborẽ & lignũ, & quid veniat appllõne ligni, aut arboris hic nõ isisto, cũ nõ sit pñtis speculationis: sed solũ de excellẽtia illorũ inter se & alias res, i qbus vr lignũ crucis Saluatoris nñi esse excellentius oĩa alia re mũdi. Qm̃ i ipso facta est redẽptio nña. vñ cantat ecclesia, Nos aũt gloriari oportet in cruce Dñi nostri Iesu Christi: in quo est salus et resurrectio nostra per quem saluati & liberati sumus. ex quo plurimũ laudantur ligna ex quibus facta fuit crux Chři, quæ sunt quatuor, vt dicit Io. And. in cle. j. de sum. trin. & fide catholi. q̃ hoc versu ꝯtinentur.

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Cedrus. n. fuit in stipite, palma in palo per longum. Cypressus in ligno ex transuerso, Oliua in tabula sup crucẽ loco quarti brachij. Et de laude crucis dixi añ in 1. par. in 38. ꝯside. in pen. ꝯclu. & amplè & deuotè scripsit Raban⁹ tã metricè q̃ prosaicè, & plura cãtat sancta mr̃ eccřia in dieb⁹ exaltationis & iuẽtionis sanctæ Crucis, & die veneris sãcti, q̃ oẽs catholici sciũt.

De ligno vitæ cuius excellentiæ erat, scribit Gabriel dinft. 19. q. vnic. lib. 2. & Iacob. de Valentia psa. 1. ibi, Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c.

Lignum verò aloes, vt legiť i Plateario de simplici medicina: c. 1. est calidũ, & siccum in secũdo gradu. Et tria sunt gña ligni aloes, & illud quod reperitur in insula quæ dr̃ Cumear, est cunctis laudabilius, & melius, & ex eo cognosciť ꝙ ponderosum est in suo genere, & qđ est nodosum melius est, & qđ aromaticũ est, & subamari saporis, coloris subnigri, vel subrufi, & constrictioni dentiũ non oĩno resistẽs. dũ aũt masticatur cito odor odoriferus vr attingere cerebrum, & quodãmodo replere. De aliis duobus generibus, vide ibi, & de Sophisticatione illorũ. Lignum verò aloes stomachũ confortat, digestionẽ procurat, ꝯ debilitatem cordis & cerebri, ꝯ cardiacam passionẽ, & sincopin, ꝯ retentionẽ menstruorũ, & ꝯ omnes passiones & debilitates cordis ex frigitate prouenientes valet. & vt breuiter ꝯcludanť oẽs eius laudes, valde confortat omnia membra corporis debilitata. Et ibi scribitur unum curiosum qđ est, pulueriza lignũ aloes, & folia gariofi. & os de corde cerui, confice cũ oleo, & inunge caput galli, in die illa & nocte non cantabit, uel tantum confectum cum oleo ualet.

Inter lignorum genera quędam repeniũtur q̃ igne corrũpi nequeunt, ut habemus, qa accendi eã negat Fabianus. itaq; antiqui nõ satis cogitantes, ut aliquę res ignis iniuriam non paterentur, quæ cũ facilè cõburi potuerint in mediis ignib⁹ illęsæ mãseriut, inter mirabilia reputarũt. De qbus scribit Bapt. Fulg. lib. 1. de dictis factisq; memorabilib⁹. tit. de miraculis. c. de miris reb⁹ q̃ igne ꝯsumptæ nõ fuerũt, in prin. vbi ait, tanq̃ rem mirã antiqui scripserũt incenso Saliorũ sacrario oĩa quę in eo erãt cõbusta fuisse, excepta Romuli virga, itẽ Seruij Tulij, & Claudiæ statuas incolumes locis suis mãsisse rẽplis in qbus erant incẽsis.

Nonagesima ꝯsid. de excellẽtia herbarũ, & radicũ ostẽdit. Primò Homerus apud Pli. lib. 15. gl̃am herbarũ Ægypto tribuit. Diodorus de Ægypto loquens: terra, inquit, inculta relicta, pecori ad pastũ adeo exuberat herbis, vt oues bis anno pariant, bisq; præbeant lanam. Eschilus apud Plinium, Italiã herbarum potentia refertam prodit.

De Aci flunio Ouid. lib. 4. Fastorum.

Præterit & ripas herbifer Aci tuas.

Epyrus. Idem Ouid. lib. 8. Metamorph.

Misit apum quanto maiores herbida muros

Non habet Epyrus.

Textor i sua officina i c. herbarũ diuersa noĩa. scribit 525. noĩa herbarũ sm ordinẽ alphabeti, sed non declarat naturã alicuius. Pli. verò lib. 19. 20. 21. 22. 23. 24. & 25. plures herbas, & excellẽtias illarũ etiam in medicinis scribit. & Dioscorides in libr. de simplici medicina & Isidorus lib. 17. Etymol. c. 9. 10. & 11.

Multi plures herbas laudauerunt, vt Themison medicus librum vnum de laude Plantaginis scripsit, tanquam inuentor, teste Pli. lib. 25. c. 8.

Iuba rex, magno præconio exaltauit Euphorbiũ per vnum volumen. vt ait Pli. eod. lib. c. 7.

Erasistratus Lysimachiam herbam scripsit celebrauit & eam multum laudauit, vt refert Plin. d. c. 7.

Anonymos herba ab Icesio medico celebrata est.

Museus & Hesiodus Polion herbam multis verbis commendauerunt.

Phanias physicus condidit laudes Vrticę.

Antemis herba magnis laudibus celebrata est ab Asclepiade.

Dioscorides Artemisiã plurimũ extollit lib. de simplici medicina c. 52. & de ea loquitur Pli. lib. 25. c. 7. & eã Macer mrem herbarũ dicit. vt his versib. patet.

Herbarum matrem dedit artemisia nomen,
Cuius græcus sermo iustum puto ponere primo.
Huius opem fertur prior inuenisse Diana:
Artemis græce quæ dicitur inde nomenq́,
Herba tenet quia sic inuentrix dicitur eius.

Refert & Plin. eod. lib. c. 4. ꝙ laudatissima herbarum est (Homero teste) quã vocari à diis putent, moly. ast inuentionem eius Mercurio assignat, ꝯtraq; summa veneficia demõstrat, & vt ait, vidit effossam inter dif-

 ficultates

ficultates saxeas radicis 30. pedes longe, ac ne sic qdē solidè, sed abruptè, & ibi seqt. Ab ea maxima autoritas herbæ est quā dodecatheū vocāt, oīum deoꝝ maiestatē ꝯmēdātes. ī aqua potā oīb⁹ morbis mederi tradūt. folia ei⁹ septē lactucis sīlima exeūt lutea radice.

Inter herbas excellētes ēt pōt adscribi Malua syluestris, cui grande folium est & radices albæ, quæ pp excellentiā effectus Aristalthea vocat, qd Græci optimū dicūt. Nā foliū Maluę scorpionib⁹ impositū torporē affert. Tradūt si qs quotidie succi ei⁹ cyatum dimidiū sorbeat, oīb⁹ morbis cariturū, ideo herba hęc omni morbia dicit. Cōstat parturiētes foliis eius sub stratis celerius solui. Sed mox post partū reuocādam esse ne vulua ēt sequat. Semē eius q̄ voicaulis est aspsum cubili auiditates fœminarū infinitū augere. Xenocrates scribit radicē eius si circa dētem qui doleat sępius pupugeris desinet dolor. hæc Pli. lib. 20. c. 21. vbi plura alia de vi & excellentia Maluæ scribit.

Inter herbas ēt sunt q̄ laudent ex foliis tm̄. Vn̄ de herbarū differētia p folia, & q̄ herbæ toto anno florēat, vide Pli. li. 21. c. 17. Sed si legas oēs q de iis scripserunt, nō reperies ꝙ sit herba in mundo q̄ maiorem vtilitatē gñi humano afferat ex foliis, quā caulis seu brassica: qa, vt dicit Macer. Caulis Romana Gręcoꝝ brassica lingua, qm̄ ferè totū genus humanū semp in comestione caulib⁹ vtit, q̄ qbuscūq; aliis herbis, pcipuè foliis & ēr tpe famis pauperes (vt vidi) radicib⁹ illius seu stipitib⁹ herbæ viuunt. Et de huius herbæ laudib⁹ scripsit Crisippus medicus volumen vnū, vt ait Pli. lib. 20. ca. 9. & refert Dioscorides ī lib. de simplici medicina c. 113. vbi plura salubria & laudanda referunt. Cato (eodē teste) tradidit pp̄lm Romanum sexcētis ferè annis medicina brassicę vsum fuisse. Nō dū. n. io vrbe ꝯuenerant medici q peregrina pigmēta secum attulissent: sed eo tpe militares viri gloriosas cicatrices gratuito olere curabāt, vnde olerū vsus extitit illius ad salutem, dum illos pascit & sanat.

Narrat & Bap. Fulg. io sua Collectanea de dictis factisq; memorabilib⁹ li. 1. ti. de miraculis. c. de admirādarū viriū herbis, ꝙ io Iudæa ad Macheruntā vrbē io valle, q̄ Brabra dr̄, denoīata à valle herba nascit, q̄ sanguinei coloris habet radices, & noctu lumē præ se fert, neq; verò facilè hoīum manu ꝯuelli pōt, nisi cū mulieris sangnine mēstruo, aut vrina attingat. At. n. ꝯ vellētē oitiq;, seq; in ꝯrium retrahere vr̄, oeq; tūc qdē, nisi eius vitæ piculo q extirpare q̄rit, diuelli pōt, nisi si qs manu de ea radice gestauerit, aut circūfossa humo, ita vt parū fe radix teoear alligat⁹ ei canis, qd supest oitēdo extirpet. Tūc. n. ī canē oē periculū euclleotis transit. hac radice illi curari dicunt quos imūdi spiritus vexaot, ita vt amplius eo malo nō laborēt.

Et idem in d. tit. refert, ꝙ io Lycia regio est admiratione digna (quę Ephestion dr̄) herbido floreoteq; solo, terra si effodiatur ignes euomit, quibus nulla in parte flores aut herbæ aduruntur, vel decorem suum amittunt, vt Seneca ad Lucillum scribit.

Inter herbas suut q̄ laudant ex radicibus vt raphanus seu radix, rapa, nap⁹, reubarbarū, & reuponticū. De raphano & eius laude scripsit Marciō Gręc⁹ librū vnū, & est herba seu radix comestibilis, & satis nota tā freqnēs & oobilis apud Delphos ꝙ fert (vt ait Pli.) in tēplo Apolliois Delphici adeo cęteris herbis prælatus raphanus, vt ex auro diceretur, beta ex argento, rapū ex plumbo. Æquat io Germaoia infantū pueroꝝ magnitudioē. io Ægypto raphani sparguntur nitro, vbi suot suauitate pcipui. & de his etiam meminit Blōdus lib. 8. de Roma triūphāte: de raphano, & eius laudib⁹ duplici scribit Plin. libr. 20. c. 4. & Dioscorides c. 550. Pli. lib. 18. c. 13. dat palmam rapis in Nursino agro oascētibus. Nursia verò vrbe antiqua ī Vmbria regione, quę ducatus Spoletanus dicit, & in ter cibos electiles & delicatos pooun̄t rapę apud Mā rineā. Sed & rapas seu napos Philippus pinceps & dux Burgūdiunū nobilitauit, cum annis singulis ab agro Heduen̄. iuxta Abbatiā sancti Martini (vbi genero sitas pcipua) ad Flandriā veherent. & vidi in ꝯputis seu ratiociniis receptū Heduen̄. balliuat⁹. expēsa huiusmodi cōductionis. Rapā ēt laudauit Diocles, q librum voū de laudibus rapæ fecit. Inter oēs tn̄ radices quæ laudē magis mereant, & q̄ sint excellentiores suot reubarbatū, & reupōticū. Et dicitur reu. i. radix & barbarum, i. barbarica, īde radix barbarica tantum est latinè, q̄ reubarbarū gręcē, ꝙ in solo barbarico trans Danubium inuenitur. sed f̄m alios rha fluui⁹ à quo nomē medicamēto notabili (vt Ammianus inquit) ꝙ reū seu rha barbarū atq; Ponticum vocatur. sed prima deriuatio est cōior. Et q̄ quidem radix est excellētissima ,ppter eius mirabiles & excellentes effectus, quā medici inter alias extollūt, ita ꝙ vix nūoq̄ aut raro dāt medicinā infirmis, qo aliquid de reubarbaro apponat. & dicit Mesue, ꝙ oō est alicuius nocumēti, & dat omni tēpore, & omni ętate, pueris, senib⁹, & pgnātibus, & est de elegantioribus & melioribus medicinis. & quoddā est ꝙ in Barbariæ regione inuenit, vt i India, & io trāsmarinis partibus & est laudabilius, & est calidū & siccū ī scdo gradu. Aliud est pōticū sic dictū, qa in Pōto insula reperitur, vel qa hēt pōticū saporē. licet Mesue ponat tres species. Laudatur tn̄ magis ex eis qd est subnigrū declinās ad rubedinē, & qd graue est cū raritate sua nō pforatū, & ī quo io ꝯfracturis iteri⁹ habet quasi quasi dā venulas distinctas, vbi inuenit disgregatio ex rufo & glauco, & qd est croceæ tīcturę. Quod autē nimis leue est, & pforatū, & iteri⁹ minus solidū, & quasi dignū, & huiusmodi venas nō habet, & iteri⁹ est quasi nigrū & subalbidū, ꝙ & masticarū nō pūgit (qa bonū masticatū pūgit sicut croc⁹) nō est eligēdū, sed abiiciēdum. Et ꝙ est recens cognoscitur, qa nō est adultera tum, qm̄ est rarū, & minoris stipticitatis, & croceæ tiocturæ. Adulteratū verò his cōtrariatur, & vasietatē quam habere debet in fractura amisit: seruatur per tres annos. Et huius effectus & virtutes circa medicinas scribit Plateari⁹, & aliqd vide ī li. sanitatis, tractatu de herbis. c. 389. & pscribentes in medicina.

NOnagesimaprima ꝯsideratio de lapidibus, qui suot in multiplici differentia, tractat. Nā quidā sunt magis vtiles reipublicę quā alij, quidā verò magis sunt ad specię & decorem quàm ad vtilitatē. Et, vt inquit F. Patritius in lib. 7. de instit. reipub. ti tu. 6. Lapidicinæ cōmoditatē vel maximā habēt, ex quibus qua-

quadrata saxa, & sementũ copiæ cõparant, precipuè & molles lapides sunt aut mediocres. Nã duriores illi speciē potius præ se ferunt q̃ vtilitatē, labore.n. pluri mo indigent & ingēti impēsa. Videmus nãq; marmo rea ędificia vix longo æuo erigi, q̃ verò lateritia sunt, vel teneriois lapidis paruo tpe absoluūtur. Et inter cæteros lapides dicit Tophos esse vtiles, nõ modo pp̃ mollicie, verũ q̃a igni & tormētis bellicis nõ facilè cę dũt, & humorē minus admittũt, q̃ lapides reliq. Et se quitur. Tophi species tres inueniunt. Est.n. vna rubea, q̃ mollior est, sed vbi imbribus ac sole obdurtuit non inutilis hr. Est & alia nigra, vel murini coloris solidior & dẽsior q̃ inuenit. his specieb' Picẽtes & Cãpa ni abũdãt. Tertiã habẽt Vmbri, q̃ vel alba vel mellina est, hæc q̃ primũ cæsa facilè dolabris æquat, vel denta ta ferra more ligni secatur, sub dio tñ mensibus aliquot exposita dẽsior duriorq; fit, & hmõi alba abũdat Gallia in pluribus, vt.in Turonia, in Tonarro, in Diuionẽsi agro, & Hed. iuxta castrũ nouũ. vñ portæ huius ciuit. Heduẽsis antiquæ adhuc extant factæ. Et ex his albis apud nos & ferè i tota Burg. fiũt imagines. Maximè ex illis de Tonar. seu Tornã. & Diuion. agro.

Sunt & lapides marmorei, ex qb' ędificia excellentissima & sumptuosa struũtur, & sunt in multiplici differẽtia: sed inter oĩa p̃ciosissimũ est viride Lacedæmoniũ, de qb' diffusè p Pli. lib. 36. vbi ca. 7. de laude & excellentia & de generibus marmorũ. & c. 2. & 6. enodat qs primus in publicis operib' ostẽderit, & qñ ĩ vsum marmora venerint. Et isti lapides pp opa & artificia q̃ ex iis fiũt, excellẽtiores iudicant. Cũ vt plurimũ soli principes & magnates illis vtant in palatiis & theatris ɔficiẽdis, & hodie (vt & olim) in tẽplis ędificãdis. de qbus meminit Pli. c. 5. & 7. supra alleg. Et vidi tẽpla multũ laudata, cũ marmore adornent, cũ sit carius, & maiori pretio vẽdat, ideo ptiosius fit. vñ ait Seneca in lib. de quatuor virtutib' dignitate reb' nõ ex opin. multorũ, sed ex earũ natura ɔstitutas. & facit tex. in l. pretia rerũ. ff. ad leg. Fal. vbi æstimatio rerũ fit fm qd de eis maior copia haberi nõ põt, pp raritatẽ illius rei. Cõtra dictũ Catonis dicẽtis. Qd vile est carũ, qd carum vile putato. quod intellige vno tempore fore carum propter raritatem & defectum, vt satis etiam probat tex. in d. l. pretia. §. fi. & ibi glo.

Inter alios lapides mundi est quidam mirabilis altitudinis & amplitudinis Romanæ sustentatus à quatuor leonibus æreis in quo scriptum est.

Si lapis es vnus, dic qua sis arte leuatus:
Si verò plures, dic vbi congeries.

Isid. lib. Etymo. 16. cap. 3. de lapidibus vulgarib' scribit. & c. 4. de lapidib' insignioribus. & isti sunt vulg. p̃ferẽdi. & c. 5. de marmoribus: q̃a sunt eximij lapides q̃ laudant & cõmẽdant à maculis, & colorib', p̃cipuè viriditate. Marmoꝝ colores, & genera innumerabilia repiunt, vt dicit Pli. d. li. 36. c. 7. Nec oĩa è lapidicinis scindunt, sed multa sub terra sparsa sũt. Lacedæmon. seu Lacon. marmor viride erat & cũctis hilari' oĩum que p̃tiosissimũ. Sta. ĩ Syl. Hic dura Laconũ saxa virẽt.

Aliud ophites à maculis serpentium quibus distinguitur, nomen accepit. & duo eius sunt genera, molle candidum, nigrum durum,

Aliud porphyrites ex Ægypto quod est rubeũ candidis interuenientibus punctis. Inuenit eadẽ Ægyptus in Æthiopia (quem basaltem vocant) ferrei coloris, & duricie, vnde ei nomen dedit.

Alabastrites verò est cãdidior cęteris itercinct' variis colorib', quẽ cauãt ad vasa vnguentaria, qm̃ optimè seruare ea incorrupta dr. vt ait Plin. d. lib. 36. c. 8. ex quo euangelici illius vnguenti nardi pistici pretiosi vasculum fuit. vt hr Matth. 26. Mar. 14. & Lu. 7.

Quoddam.n. album pariũ dr, à Paro insula Ægei maris, & est laudabile. Plin. scribit. d. lib. c. 13. Ægyptium labyrintum in introitu lapideis è Paro columnis fuisse factum. Horatius. Vrit me Glyceræ nitor, Splendentis Pario marmore purius.

Sunt & multa alia marmoris genera, quæ breuitatis causa omitto, de quibus Plin. in d. lib. 36. Isid. d. c. 5. & Textor in sua officina. in verbo, Marmore.

Nouissimis annis repertum fuit marmor candidũ ex reuelatione cuiusdã pauperis in agro Comensi, vt ibi ædificaret sacellum in honorem sacratissimæ Vi Mariæ, & vt a multis audiui, qui viderunt locum; illud marmor est multum singulare & laudatissimũ.

Apud nos i Gallia sunt multa loca in qb' reperta fuerũt marmora mirabilis altitudinis & amplitudinis, maximè i agro Tornodonen. & in comita. Burg. apud Salinas est lapidicina marmorea, qd nõ est mirãdũ cũ i Gallia lapides renascant. vt est tex. Papin. in ɔsiccõ. i l. diuortio. §. si. vir. ibi, q̃a nec i fructu est marmor, nisi talis sit, vt lapis ibi renascat; quales sunt in Gallia & in Asia. ff. sol. ma. imò vr q̃ ẽt lapides hẽant poros & meatus vñ spirari pñt, & p quos nutrimẽtũ deferat, & sic crescere possint, qd satis apparere vr ex igẽti busone in medio saxo iuẽto i Athonis arce Ver dunẽ. agri. Et ẽt ex serpẽte viua iuẽta in medio petrę scissę i Latio tpe Martini v. Põtificis, vt refert Bapt. Fulg. in sua co lectanea de dictis factisq; memorabilibus. tit. de miraculis. c. de auibus aĩalibusq; aliis admirandis. Et, vt refert li. ante citato. c. 18. Theophrastus, & Mutian. credũt esse aliquos lapides q̃ pariãt.

Sed cum multa ferat natura quorum rõ nulla põt afferri, aut in obscuro lateat. vñ inter alia singularia & excellẽtia in sua specie vident. Inter hæc cõmemorabitur qd scribit Pli. d. lib. 36. c. 5. circa principium marmoreum lapidem factum in paro insula in medio naturaliter sculptam Sileni (vt ab antiquis pingebatur) effigiem ostẽdisse. Silenus Bacchi nutritius fuit.

Albertus item magnus affirmat Venetiis se regis caput diademate ornatum vidisse in marmore naturaliter nullius artificis opera expressum, in quo frontis pars imperfecta videbatur.

De alio item capite huic simili in vrbe Mantua visno suo tempore affirmat Baptista Fulg. in loco ante allegato. c. de gẽmis & lapidib' naturaliter sculptis.

Et item subscribit q̃ in agro Placen. suo tempore lapis alabastrites inuentus est, in quo posteaquam ad leuitatem suam per artifices perductus fuit, inter claritatẽ obscuritatemq;, quam lapis præ se fert, figura apparet mortui capitis humani.

Itẽ Bergomi, (vt idẽ refert) in maiori fano in porphirite lapide, q̃ ad baptisterij ornatũ est posit', tanq̃

dicta serpēs in orbes, circūuoluta perspicit. Et in quadam parte Galliæ est quidam magnus dñs, in cuius agro lapides, & arbores si scindant, i quācunq; partē verti possint, arma seu īsignia illius domini apparēt.

Nonagesimasecunda ɔsid: si de gemmis, seu lapillis pretiosis, & quæ sit excellentior, maioris autoritatis, seu nobilior inter oēs. Pli. li. 37. c. 4. ait. Maximū in rebus humanis nō solū inter gēmas ptium habet Adamas. & eidē inter gēmas primū locū autoritatis attribuit, ita iqniens. Proximū apud nos Indicis Arabicisq́, Margaritis ptium est. tertia autoritas Smaragdis phibet, vt ibi ipse Pli. scribit c. 5. & ēt refert. G. Budęus in tract. suo de Asse: et à d. c. 4. vsq; ad finē illius lib. scripsit Pli. ferè de oībus gēmis fm ordioem alpbabeti, & de naturis & virtutibus illarū. & ēt Alber. mag. & Dioscori. & in horto sanitatis in 5. tract. & p plures alios ad quos te remitto. & ēt Nicolaus Perottus in 2. epigram. Martialis ferè oēs gēmarū spēs enumerat, eas describendo fm colores qbus magis assimilant: vbi Chrystallū primū locū i nitore obtinet, & post Adamātē ponit Achatē sob specie albi coloris. & hoc qa licet sit lapis niger maximè tñ quidam probant si habeat vitream perspicuitatē: teste Pli. d. li. c. 10. vbi ēt ait. olim fuisse in magna autoritate & nūc in nulla. & refert idē d. li. 37. c. 1. Pyrrū regē (q aduersus Romanos bellū gessit) habuisse gēmā, s. Achaten, in qua nullo artifice, sed spōte natura sculptæ, sed adeo tenuib⁹ segmētis, vt pictę viderent noue cū insignib⁹ suis expressæ, cū erāt musæ, cū Apollinis effigie media inter eas sedētis, & cytharā tenētis. Ismeniā Coraulē tradūr multis fulgētibusq; vti ɔsueuisse, q regū amicitiā ɔciliare existimentur.

Inter gēmas viridis coloris præcipuè commendat Smaragdus cū sit pretiosior multis aliis, & oīum lapillorū visu iucūdissimus: qm̄ nihil oīuo viridius cōparatū illi viret, ita vt vicinū aerē sua viriditate figura re videat. pterea solus gēmarū implet oculos nec satiat. Quinetiā fessa alia intētioue acies aspectu Smaragdi recreatur: ppterea sculpentes gēmas bas maximè viridi lenitate lassitudinē mulcēt testis Pli. d. lib. 37. c. v. Tradūt Ismeniā Coraulē Smaragdon 100. aureis denariis emi iussisse, cū multas alioquin fulgentes gēmas hret. Cumq; ex iis cōminuto ptio dno relati fuissent, ęgrè tulisse sçuissetq;, in emptorē: qm̄ malè curatū existimabat, q detractū esset gēmę dignitati.

Gyges rex Lydorū gēmā babuit tantæ virtotis i anulo, vt ea ad se versa videret quoscūq; vellet nemini ɔspicu⁹, vō annuli bñficio oīa ɔsequebat ex aī voto. Et Nero Cęsar gladiat. pugnas i Smaragdo spectabat.

Inter gēmas verò colore rubeo Carbūcul⁹ rubicūdissim⁹ est, & hui⁹ color igneus est, & in tenebris & nocte magis q̄ die lucet, vt carbo. Nā die obscuratue nocte verò et i obscuro tm̄ refulget, vt circa se noctē quasi in diē vertat. & olim, vt fertur, i hac ciuita. Heduē. erat carbūcul⁹ posit⁹ sup Pyramidē adhuc extātē in superiori parte ciuitatis, vt lumē noctu effunderet p totā ciui. Et ex lib. de naturalib⁹ rerū. Carbūculus est lapis oīum pciosissim⁹ atq; carissim⁹. Et colore virtutibusq; superat oēs gēmas ardētes: sola. n. habet oēs q̄ i ipsis sunt virtutes, & est sigillū lapidū. pōt imprimere figurā suā oī alii lapidi, & nō econuerso

Laudātur & sub hoc colore hyacinthus rube⁹, & coraliū. Et mirū est, si verū sit, q virtus hyacinthi est, q qui portauerit secū ante sigillationem factam cum eo, sit tutus à fulgore, ita quòd nō cadat super eum.

Amethystus Indicus inter purpureas gēmas tenet principatū, vt ait Pli. lib. 37. c. 9. Magorū vanitas hāc gemmam ebrietati resistere promittit. Arnaldus tñ dicit. virtus Amethysti est contra ebrietatem, facitq́; hominem vigilem, & intellectum bonum tribuit.

Saphirus aūt inter gemmas cœrulei coloris excellentior est, & est magnæ excellētię, & virtutis. Primò ex similitudine coloris cui assimilatur, qui est color cœli sereni. Cum ergo ille color sit. s. hominem & s. oēs res mundi propter altitudinem cœli, quam di mensurare nemo pōt. Ecclesi. 1. Ideo vr̄ q ēt ille color sit. s. oēs alios, & sic ille lapis ptios⁹ sit. s. alios: vñ ex quo tenet similitudinem coloris aeri seu sereni cęli, designare vr̄ appetitū languētis aīæ tendētis ad cęlestia, vt dicit Greg. li. 18. moraliū. c. 8. & dicit Helimand⁹: ideo qa Saphirus cœlo sereno similis est, castè portari vult. gēmaq́; gēmarū & lapis sanctus dr. Ideo in libro de natura rerū hr̄, q qui portat hunc lapidē, expedit q summo studio castitatē seruet: qm̄ tāto dr̄ pretiosior & melior quanto colori cœlesti est similior. Est. n. gēma summè dura, bilaris, clara, & pura vt pote similis cœlo serenissimo. vnde Arnald. Saphirus est gēma fulgens quæ hoiem reddit castum, mitem, & humilem. Et dicit lapis sanctus, qa ad sctatem & deuotionē homines disponit. vñ scribitur. Exo. 28. q Moyses ad præceptum domini vestē sanctam fecit Aron summo Pontifici in gloriam & decorē in qua inter diuersos lapides pretiosos Saphir⁹ connumeratur. Sic Ieremias Threnorū. 4. Destructio oē Ierusalē, ruinā templi & sacerdotum recogitans' eną pulchritudinem assimilauit Saphiro dicens. Cādidiores nazarȩi eius niue, nitidiores lacte, rubicon diores ebore antiquo, saphiro pulchriores. delectabilis, est gratiosā, & pulchra. Excessum pariter hēr valoris inter lapides ptiosos, ob quod sanctissimus Thobias spiritu eleuatus vidēs excellentiā cœlestis patrię dicit portas eius esse ex Saphiro ædificatas, vt scribit Thob. 13. ēt Ioan. Apoc. 21. dicit. Fundamenta muri supnæ ciuitatis esse ex lapidibus pretiosis, inter quos Saphirus adnumerantur. Saphirus etiā in sacris scripturis significare vr̄ æternā gloriā, vt hr̄ Exod. 24. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de senioribus Israel, deū viderunt. Sub cuius pedibus erat quasi opus lapidis Saphirini, & quasi cœlū cū serenū est. Pariter in Ezech. 10. cap. legitur. q species gloriæ dñi super Cherubin erat quasi lapis Saphirus. Et ex his pluribus aliis multum laudantur arma Christianissimi regis Francię, in hoc q sunt in cāpo azureo, qui color est Saphirinus, vt amplè cōmendat G. Benedicti io sua repetitione c. Rayn. in verbo, duas hñs filias num. 553. 14. & 55. extra de testamentis. & ante eum per Ioannem Ludouicum Viualdum de monte regali: in libro de triumpbo triom liliorum Franciæ, & dixi antè io quinta parte, io 35. consideratione.

Nonagesimatertia consid. sit de excellentia colorum. Nam, vt lapides marmorei, ligna, gemmę, vestes, & multa ex pręd. ctis laudant ex diuersitate colorum, & ex coloribus, qui etiam multum commendantur in armoriis. de qbus in 1. par. in 61. cū septē sequentibus ꝯclusionibus 38. ꝯsiderat. Et ēt in picturis, de quibus in parte pręcedēte, in 44. consider. dictū est. Ideo de illis & excellentia aliquo᷑ scribendū est. Scitu dignū est, ꝙ colo᷑ (teste Isid. lib. 19. Etymo. c. 17. de color.) qdā nascunt, vt sunt Synopis, Rubrica, Paritoniū, Melinū, Fretia, & Auripig. Cęteri verò finguntur, aut arte, aut ꝑmixtione, vt p eundē in d. cap.

Itē qdā sunt colores q dicuntur natiui seu naturales, vt sunt albū & nigrū, vt habet in l. si cui lana §. ꝓinde. ff. de leg. 3. Et inter hos duos colores naturales albū. s. & nigrū, sunt quinq; principales inermedij. s. glaucus, punicus, rubeus, purpureꝰ, & viridis, quos ponit Bartholomæus Anglicꝰ lib. 19. de proprietatibus. & omnes colores præter album & nigrum dicuntur versicolores, vt est tex. in glo. in d. §. proinde.

Cælius verò lib. 1. antiq. lect. c. 20. post Marsiliū Ficinum lib. 3. c. 19. de vita cælitus cōparanda. dicit ꝙ sunt ex Platonicis nō ignobiles, q tres eē vniuersales, præcipuosq; mundi colores arbitrent, viridē, aureū, sapphirinū, tribꝰ cœli gratiis decoratos. Et viridē vti que Veneris esse volunt, atq; itē Lunæ. Aureū Solis, ab Ioue tñ Venereq; nō alienū. Sapphirum verò Ioui maximo dicatum ꝑdicant: cui & Sapphirus dicatur consecratus. Atq; Sapphirinum quidem mūdi Sphęris inserere, aurea verò Sphæris ad ipsam cœli similitudinem addere sydera. Ipsam verò Vestā sine Cererē, id est terram viridi prorsum ex colore indumēto.

Et dicuntur isti duo colores natiui, ex quo ex eorum natura magis tendunt ad albedinem vel nigredinem: hoc est ad candidum vel obscurum, & qui nulla arte, sed natura producuntur.

Qui dicantur colores albi, & quę gemmæ tendāt ad hūc colorē albū, ēt q dicantur colores obscuri, & quæ gemmæ ad hunc accedāt colorē, scribit diffusè, Nicolaus Perotus in 2. epigramma Martialis. & consequenter de aliis coloribus, ex quibus ꝯsiderari pōt excellētia: tā ex natura rerū qbus ipsi colores magis appropriantur seu assimilātur, q̄ ex cōi reputatione q̄ habetur inter colores, de qbus scripsi in ꝯclusionibus, in principio huius ꝯsiderationis allegatis: in qbus multū attēditur excellentia colorū, maximè eo᷑ q cōmuniter apponuntur in armis, & ex qbus ipsa ſpe fiūt: ꝓut colores rebus nobilioribus & dignioribus adaptari possunt, dicuntur & denominantur digniores, & de adaptatione illorū videatur Perottus in loco pręalleg. Deinde spectanda rerū natura qbus adaptari possunt, & ex his fiant laudes, & exaltationes armorū, ſm qd ꝯtingere pōt: & si res sit in naturalibus potiusquā in accidētalibus: ex quo vr̄ ꝙ colores albi & nigri cū sint naturales, sint laudabiliores.

Et licet color niger videat laudabilior & principalior, cū ꝑ nullū aliū colorē possit transmutari, incorporari, seu ꝯfundi. Ipse aūt oēs alios nō solū transmutat, sed ēt (qd fortius est) extinguit, & ꝯfundit: vt iam dixi in d. 1. par. in 17. conclusione 39. considera. Color tñ albus, & q albedini proximè accedit semper fuit plus laudatus, qa vt ait Arist. lib. de sensu & sensato. est origo aliorū colorum, & omnes ab illo dependent. Etiam quoniam omnes actus diuini tendentes ad bonū qui perpendi possunt semp fuerunt nisi sub specie coloris albi seu cādidi potius q̄ nigri.

Et color albꝰ multū laudatus fuit à deo: cū, vt hr̄ Exo. 16. appellauit domꝰ Israel nomē cibi duplicis, ꝙ erat quasi semē coriandi albū &c. Et hr̄ Apoc. transsumptiuè in c. si. n. versi. sin aūt venio tibi. de pœnit. d. 1. Habes pauca noīa in Sardis q nō inquinauerūt vestimēta sua, & ambulabunt mecum in albis, qa digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & nō delebo nomē eius de libro vitæ, & ꝯfitebor nomē eiꝰ corā patre meo, & corā angelis eius. & in fine. Suadeo tibi emere à me aurū ignitū ꝓbatum, vt locuples fias, & vestimētis albis induaris, vt nō appareat ꝯfusio nuditatis tuę. & Apoc. 7. Vidi turbā magnam quā dinumerare nemo poterat, ex oibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stātes ante thronū, & in conspectu agni amicti stolis albis. Etiā hr̄ Matth. 17. Marci. 9. & Luc. 9. ꝙ in trāsfiguratione dñi resplēduit facies eius sicut sol, vestimēta aūt eius facta sunt alba sicut nix. Et hr̄ Actuū. 1. ꝙ in ascensione dñi cū Christus ascēderet ī celū videntibꝰ illis eleuatus est, & nubes suscepit eū ab oculis eorū. Cumq; intuerētur in cœlū euntē illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibꝰ albis q & dixerunt. Viri Galilæi &c. Et Mar. 16. Et introeūtes in monumentū, viderūt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola cādida.

Sed qcqd dicatur, vr̄ ꝙ oēs ferè colores sint natiui & naturales, sicut albū & nigrū: cum oēs ipsi colores reperiant naturalr̄ è terra ꝓueniētes; qppe & viridis color, rubeus, glaucus, citrinus, ceruleꝰ, & rosaceꝰ, & alij ex terra ꝓcedūt, ēt ī herbis, lapidibꝰ, & arboribꝰ.

Sed vt à diuerticulo repetamus iter inceptū, sub colore albo continentur & alij qui videntur esse species albedinis, & sub illo colore comprehendi, vt leucopus, olorinus siue cygneus, & sandicinus.

Et colores albi qbꝰ in pictura vtunt sunt, Parethonū, Melinū, Cerusa, Eretria, Sandaraca: vt de his hr̄ p Isid. & Perot. ī locis antè dictis. Et ī armoriis hic color designat ꝑ argentū, in picturis verò per alias res.

Quō ēt colores referantur ad planetas, vide Marsiliū Ficinū lib. 3. de vita cœlitꝰ cōparanda. c. 11. vbi ēt scribit q colores sint potentes. Alio mō sumunt colores medici in corpore qn̄ faciunt differentiā inter colorē naturalem, & nō naturalem, vt p Arnal. de Villa noua ī suo speculo introductionum medicinaliū. c. 11. & ibi vide qūo causantur in homine: sed cum hæc sint extra propositum, ideo circa ea non insisto.

Color ēt obscurus, q & niger dr̄, est natiuus. & vt dicit Card. in clem. j. in prin. de statu monacho. Inter cęteros est vilior & magis fuscus, & ideo electus fuit à religione monach. ad denotādū mortificationē carnis, & tristem vitā, quam debent habere monachi ni gri. Et dr̄ niger à nube, quasi nubiger. Et, vt dicit ibi, sunt tm̄ quatuor principales colores: Albꝰ, s. Niger, Citrinus, & Rubens: & ꝙ diuersitas colorum īducit diuersitatē effectuū. Clemen. vltima. de regularibus.

Et aduerte ꝙ hic color eſt leucopo, hoc eſt villi & vulgari albo ꝑtius, ꝓpriè pull⁹ appellat̃, ꝙ pulli ouorũ ferè eo colore naſcuntur, & ſub hoc colore ſunt qui dñr hiſpan⁹, betic⁹, ipluuiat⁹, ſuaſus, mutinẽſis, ſuſc⁹, ater, anthracinus: et hic color à pictorib⁹ atramẽtũ dr̃.

Color cęſius dr̃, q cęli ſpẽm hẽt, ẽt glaucus, & cœruleus, cumatilis, & cyaneus: pictores cœrulei coloris diuerſa gña hñt. Quippe in argẽti metallis naſcit̃ cęruleũ, qd ꝓpriè limus eſt: optimum vocatur Atticũ, qd nunc transmarinũ dñt. ſm marmoroſum ſiue lucidũ vocant. tertiũ Scyricũ à Scyro Ægei inſula. Affertur & Indicũ ex India ſ. modũ nigricãs & atramẽti ferè tenẽs colorem. Item & ex Germania ꝙ Germanicũ, ſiue lucidũ nominant, vt refert Perottus, vbi ſ. & q̃ gẽmæ ſint huius coloris. Hic tñ color vr̃ potius eſſe priuatio alioꝝ coloꝝ, q̃ ſit color de p ſe, vt dicit Ariſto. in li. de ſenſu & ſenſato. Et de excellẽtia illius dixi añ in 1. par. in 65. conc. 38. ꝯſid. Et inter alios colores eſt cœruleus inter iſtos ſub obſcuritate dependens, q comparatur Saphiro, ex quo hic color vr̃ eſſe laudandus in hac ſpecie coloris Saphirini, vt hic ante dixi in principio, vbi laudaui colorem Saphirinũ & magis tẽdit ad nigrũ q̃ ad albũ: de natura cuius Saphiri dixi ẽt ſupra in præcedenti conſideratione.

Diuerſus eſt & alius color à prædictis q viridis dicit̃, & fit ex flore q in legẽtibus frequens areſcit, atq; oculos maximè recreare exiſtimatur: à viriditate ſucci folioꝝ porri (quæ ſumma eſt) Praſinus dr̃. Iſtius coloris pcipuè ſunt Smaragdi oĩum lapillorũ viſu iucũdiſſimi: qm̃ nihil omnino viridius comparatum illis viret. prĕterea ſoli gemmarũ implent oculos, nec ſatiãt. Quin ẽt feſſa alia intentione acies viſu Smaragdi recreat̃, vt in conſideratio. præcedenti ſcriptum eſt.

Et de hmõi colore viridi qñ delectat viſum, maximè Smaragdus, ſcripſit Iſid. libro Etymol. 16. c. de viridioribus gẽmis. allegatur p Barthol. Anglici in ſuo lib. 19. de ꝓprietatibus rerũ, vbi ait, ꝙ pp viſum, cerui & alia animalia agreſtia virentia diligunt & frequentant. Ideo venatores ſe induũt cõmuniter veſte viridi, qa pp aſpectũ viroris, quẽ beſtię naturaliter diligũt, minus venatorũ inſidias expaueſcunt. Et ibi ẽt dicit, ꝙ iſte color eſt medius inter rubeũ & nigrum generatus, vt ibi videre potes de ratione prædictorũ.

Alius ẽt eſt color q dr̃ rubeus, q eſt medius ab extremis nigredinis, & albedinis æquè diſtãs: ad cuius generationẽ concurrũt materię ꝑſpecuitas, ignei luminis claritas, & albedinis & nigredinis cõcors mediocritas, Tñ pp igneam lucẽ partes mixti pſpicuas dilatantẽ & rectificantẽ ac ſubtiliãtẽ maiorẽ habet ĩ tranſlucentia conformitatem cum albo q̃ cũ nigro, Non tñ ita vr̃ eſſe dignior aut nobilior ſicut albũ aut nigrũ, cũ ſit accidentalis, ẽt præter antedictos cęteri ferè omnes colores mixti ſunt, & ex ruffo compoſiti, ſed ita diuerſi prout ruffum, aut intendunt atque acuunt, aut cum colore viridi miſcent, aut nigro infuſcant, aut virente ſenſim in albo illuminant.

Et iſti⁹ coloris rubei multę ſũt ſpecies, ſed rube⁹ & ruffus generalia nomina ſunt ad nĩa q̃ quomodolibet rubẽt, & fuluus, flauus, rubidus, pheniceus, rutil⁹, luteus, ſpadic⁹, beln⁹, balauſtin⁹, coccinus, roſe⁹, ſinopis, miniũ, & ſũt colores ſub rubeo depẽdẽtes.

Fuluus verò color eſt ex ruffo ac viridi mixtus in aliis plus viridis, ĩ aliis plus ruffi hñs. ſic fuluã Aquilã & iaſpidẽ, fuluos galeros, fuluũ aurũ, arenã fuluã, fuluũ leonẽ, & fuluũ æs. Et huius rubri coloris inter gẽmas ſunt, Carbũculus, Corallius, Sardonix, Hematites, Hyacinthus, & plures aliæ: vt ſcribit Iſidorus Etymologiarum lib. 16. c. de rubris gemmis.

Alius eſt color q dr̃ purpureus, q nigricantis roſę ſplendore ſublucet. Cæterorum oĩum coloꝝ gratiſſimus, & tingẽdis veſtib⁹ maximè expetitus, à purpura dict⁹. Purpura verò piſcis eſt ex ꝯcharũ gñe, viuit annis ſeptenis, hñs nobilẽ illũ ſuccũ ad tingẽdas veſtes in mediis faucibus: viuas conant̃ capere, qa florẽ illũ morientes cũ vita euomunt. Purpuras piſces hñt Sigæum & Lectum Idæ promontoria. & teſte Iſido. li. Etymologiarũ. 19. c. de coloribus veſtium. Purpura à puritate lucis vocat̃. & in his regionib. gignit̃ eius materia, quas ſolis curſus illuminat, ppi⁹ et illuſtrat.

In Melibea vrbe Theſſaliæ claruit vſus purpuræ. Lucretius li. 2. Melibeaq; fulgẽs purpura. Theſſalico ꝯcharũ tecta colore. Et Pli. ait in Laconia purpuram optimam fieri ꝯſueuiſſe. Et idẽ de Carthag. loquens. nunc omnis, inquit, nobilitas conchilio atq; purpura conſtat. vide ſ. in 96. conſide. De iſto etiam colore & aliis ſcribit Plin. libr. 35. c. 6. vbi laudat hunc colorem qui & conchilium, & murex dicitur.

Sub iſto colore cõtinent̃ Violaceus, Iacinthinus, Amethyſtinus, qui in vini colorẽ accedit: & ſic denominatur à gemma, quæ dr̃ Amethyſtus: Item Tyriathynus color ſub iſto colore purpurę continetur, & etiã Molochinus, qui Maluę flori ſimilis ſit, quaſi Malachinus: de natura cuius Maluæ dixi hic ante in 90. conſideratio. cum ſit excellens ex effectu.

Item color Cerinus à ceræ colore vocatur, ſic & à Muſtella muſtellinus, & à meli colore, q̃ à Mello inſula, vñ afferebat̃ Melinum pigmentũ ipſum, qdã tñ Melinum colorem volunt eſſe medium inter album & fuſcum, qui Giluus dr̃. Et à croco croceus ſiue crocinus, qui etiam flãmeus dicitur. Et à cœli colore cœruleus, id eſt, viridis cum nigro, qui & glaucus ſiue cœſius dicitur, & etiam thalaſſicus.

Luteus verò color eſt dilutior rutilus, qualis eſt color auri, hinc violę eius coloris luteolę dictę. Plin. li. 21. c. 8. Lutei video honorẽ antiquiſſimũ ĩ nuptialibus flameis totũ fœminis ꝯceſſum. Et ſic olim ſolũ vxores flãminũ, hoc eſt ſacerdotũ, flaminicę dictę aſſiduè vtebant̃ velis auratis, ſeu ex auri colore tinctis, qbus nõ licebat facere diuortiũ, Eodẽ modo poſtea tegebant̃ nuper nuptę flãmeis, hoc eſt hmõi velis, vt perpetuò cũ viro manerent. Luca. de Martia iterũ nubẽre Catoni. Lutea demiſſos velarunt flãmea vultus.

Hic color Luteus in vulgari noſtro dr̃ Iaune, & fit à pictoribus quibuſdã terris, vel ex auri pigmẽto, ꝙ in Syria foditur in ſumma tellure auri colore, ſed fragile, ad lapidũ ſpeculariũ ſiſtitudinẽ. Ex quo Caius princeps (vt aurũ facere tẽtaret) magnũ põdus excoqui iuſſit, & vñ excellẽs aurũ fecit. ſed ita parui ponderis, vt i detrimentũ cederet, pp quod nemo poſtea idem tentare auſus eſt: quod hodie ſi noſtri fantaſtici alchi-

alchimistę à suis fumosis figmentis desisterét, exéplo huius, bene agerét, & reb⁹ suis optimè ꝯsulerent, cũ in his plus detrimenti q̃ cōmodi sentiát. Hoc colore inter gēmas succini, hoc est Ambri genus reperit & Topazij. Itē Chrysolitus aureo nitore trãslucens, & Aromatitis q̃ in Arabia gignitur, ita dicta, q̄ myrra odorem habeat: & plures aliæ gemmę, vt p Perottũ in suo Cornucopiæ lib. in epigram. 2. Martial. & Isid. in suo Etymol. libr. 16. vbi scribit de gēmis ſm eorũ colores, à c. 6. vsq; ad c. 14. De pluribus generib⁹ colorũ vocabulisq; eorum græcis & latinis, vide p Aulum Gellium lib. 2. ca. 26. & post eũ in Lazari Baysij repeti. super l. vestis. ff. de auro & argen. lega. c. 2.

NOnagesimaquarta ꝯsideratio sit de florib⁹ odoriferis, seu (vt alij volũt) fruticib⁹ odoratis, seu herbis aromaticis, & vt vtrunq; cōplectar flores, s. & odores magis excellētes inter flores & violas seu frutices odoriferos scribuntur sequētes, rosa, liliũ, calta, bacchar, cōbretũ, lotos, crocus, hiacynthus, abrotonũ, amaracus, saliunca, polion, amethystus, cyamon, holochrysos, chrysitis, origanũ, thymus, conyza, cytenus, narcissus, amaranthus, epitymõ, œnanthe, phrygma, abrotonũ, rosmarinus, anethum, achantus, anemona, cherintha, ligustrũ, vaciniũ, ꝯuolnulus, cyan⁹, cyclaminus, sisymbriũ, tymbra, satureia, casia, melilotos, lyriũ, & lychnus: de qbus meminit Plin. lib. 21. & Isid. lib. 17. Etymol. c. 9. sed quia tædiosum eēt de singulis laudes referre, ideo laudes de paucis absoluemus, propter eorum excellentes effectus.

In primis de lilio, qd sui natura (teste Plin. lib. 21. c. 5.) est nobilissimum, quo nulli florum celsitas maior, cuius flos fragrat odore acutissimo, & est cādidissimus, nobilitate ꝓximus rosæ, & quadã cognatione vnguēti olei, qd ab eo liliũ appellatur. Est & Liliũ rubeus, & ēt purpureum, sed apud nos raro vident.

Liliũ laudatissimũ est ī Antioch. & Laodicea Syrię, mox ī Phaselide, quartũ locũ obtinet in Italia nascēs.

Susa vrbs Persarũ à Mēnone ꝯdita nomē sumpsit à liliorũ multitudine. Nã Persæ Susam vocant liliũ.

Liliũ multiplicē hēt virtutē, ita q̄ eius radices virtute sua multis modis florē suũ nobilitauere, ſm eũdē Pli. eo. li. c. 19. Auicē. et physicos. Nã valēt ꝯ duritiã splenis & neruorũ, maximè sub prunis coctæ, & cũ oleo roseo tritæ, vsturas sanãt, & vulnera cicatrizant: et ꝯferũt adustioni aquæ calidæ, cũ sint exsiccatiuæ, mollitiuę, absterfiuæ, & ꝯsolidãtiuæ, lilium incisionib⁹ neruorũ, & splenis apostemata maturat. Et, vt oēs testant, liliũ tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat, venena depellit, pũcturis ꝯfert, & succus eius cũ melle decoct⁹ veterib⁹ vlcerib⁹ medet. Et oleũ eius est resolutiuũ & aperitiuũ. Conuenit. n. dolori capitis, & distillatũ ī aurē sedat eius dolorē, saniem & imũditiã purgat liliũ, & morsum serpētis curat, similiter eius folia vexationē serpētiũ curãt: einsq; radices ꝯ serpentiũ ictus valent. ꝯfert & liliũ puncturæ vermiũ venenosum atq; scorpionis: & ꝓterea semē eius potui datũ ad serpentis morsum facit, vt scribũt Pli. Auicen. & Dioscor. Ideo ex effectib. ex eo prouenientibus ꝯstat ipsum liliũ esse laudãdũ.

Quod ēt facit ad laudē armorũ Franciæ, in quib⁹ sunt tria lilia cœlitus demissa, de laude quorum scribit Io. Lud. Vinal. in suo tracta. de triũpho triũ liliorũ Frãcię. & G. Bñd. in sua reper. c. Raynũ. in verbo, duas habens filias. nu. 87, vsq; ad. 100. numerum. extra de testamentis. & dixi ī in 5. par. in 31. consid.

Alius est flos odoriferãs q dr Rosmarinus, quem pp eius excellētiã, & effectus illius excellētes laudare decreui, qnē latini ab effectu, herbã salutarē vocãt, & teste Isid. lib. Etymol. 17. c. 9. & odorē thuris habet: vñ Libanotis dr. Plin. Libanotis radicē habet Olisatri, nihil à thure differentē, cuius natura calida est & sicca in tertio gradu, vt Serapio inquit. Propterea ad plures valet īfirmitates, vt Rasis ait ī a 3. ꝯtinentis. c. 694. authoritate Dioscoridis: & īter cætera dixit ibi, q̄ oēs species cũ melle in oculis positę acuũt visum. Et vt scribit Arnal. de Villa noua in suo trac. de vino. Cũ Anazare eēt ī Babylonia accepit cũ multa solicitudine, & ꝑcũ īstãtia à quodã antiquissimo medico Saraceno virtutes rorismarini: quas secretiora sibi quasi nõnulli narrare debere cõicari retinebat. Et dicit q̄ de vtiliorib⁹ operationib⁹ eius est cũ vino, deinde cũ balneo: deinde cũ fit ex eo oleũ, qd est ī effectu balsami: deinde cũ fit electuariũ ex florib⁹ ei⁹ & aqua ardenti seu vitæ. Vinũ qdē qd de hoc fit more aliorũ ꝯficitur ſm modos descriptos in dicto tractatu. habet mirabiles ꝓprietates. Nã ipsum est vtile oīb⁹ ægritudinib⁹ frigidis, rectificat appetitũ, & ꝯfortat sua aromaticitate qua aīa dilatat, & sua stipticitate qua substãtia eius ꝯgregat, fortificat oīa mēbra, neruos rectificat. & cũ lauat ex eo facies reddit ipsam pulchrã. Et si lauet ex eo caput nõ cadēt capilli, imò multiplicant, & vsus ei⁹ ꝯseruat ꝓpriè ab Anthrace, hoc est carbone, & hmõi malis pustulis, ꝯsumit flegma & melãcoliã, & ꝯfortat ꝓpriè substãtiã cordis, & ex hoc faceret acqrere aut ꝯsequi iuuenescētiã: & fortè q̄ eo assidua uetir nõ putrefier corpus ei⁹, & si sæpius os lauet ex eo ꝯtinuè odoriferũ reddit. Cõfortat dētes & gigiuas & cãcrũ ex eo sæpe lotũ sanat, & fistulæ & huiusmodi vulnera ex eo sæpe lota sæpius desiccant, & rectificant. Et qñ qs ex lõga ifirmitate æger, siue debilitat⁹ panē assum ī eo vino madidũ frequētauerit comedere, rectificat appetitũ, & ꝯfortat ei⁹ mēbrũ debilitatũ. Et ipsum qdē vinũ ꝑparatum cũ aqua pluuiali & ꝓpriè decoctionis florũ eius herbæ, & assiduatũ bibere rectificat ptysicos & etycos, & est ꝓbatũ & secretũ: vt ibi dicit Arnal. Valet ēt dictũ vinũ ī quotidiana litargia & quartana, ī cardiacis & ægritudinibus cordis, nausea & dissinteriis fluxib⁹. Itē & qd de excellētioribus opib⁹ eius est, q̄ est vicarius tyriacę ꝯ venenum & venenosos cibos, & est potus ꝓpriè paraliticis & tremulosis & relaxatis neruis: ꝯfert podagrę perambulatiuę, & mulieribus ꝓpriæ humidæ cõplexionis, & rectificat earum matres, & prodest ad cõceptum.

Fit & electuariũ ex florib⁹ ei⁹ & melle dispumato ſm qd fit rosatum, & est mirabilis vsus eius ad oīa ꝓdicta: & fiat frusta ex illa herba & floribus eius, & fiat balneũ vaporosum mediante calidorũ, & est balneum vitę, & mors senectutis: qm̃ assiduatio eius facit renouari (sicut Aquilam iuuentutem) vtētium eo, & est secretissimum, vt dicit ipse Arnaldus.

Fit

Fit & ex floribus eius oleũ quod gerit vicem balsami, & est res archana. Cuius magisteriũ hoc est, impletur amphora vitri florib⁹ eius, & clauditur cũ pãno duplicato cerato, aut cũ cera & cooperio, ita quod nõ respiret & sepeliatur i arena vsq; ad mediũ, & maneat sic per mensem vnũ vel plus: & flores dissolũtur i aquã & separetur aqua illa pura ab impura, & ponatur ad solẽ p 40. dies, & ispissabitur aqua illa ad modũ olei siue balsami: confortat cor & cerebrũ, & ad totũ corpus valet, confortat debilitatẽ neruorum, remouet sordes & maculas faciei, seruat iuuẽtutẽ, & patitur experiẽtiã balsami, quoniam gutta ei⁹ sup aquã posita petit fundũ & stabit. Et si ponatur i sero i oculũ ieiuno, nõ tm̃ maculã telã, sed oẽ malũ sanat, si trib⁹ vicib⁹ iteretur. Amplius res expta est ab eo (vt dicit Arnaldus) & visa, quod aqua vitæ siue ardẽs facta de vino i quo temollita fuerit dicta herba curat flegma salsum, scabiẽ, cãcrũ, & fistulã, quæ alr sanari nõ possunt: & si resederit dicta herba & flores & ex ea inũgãtur manus vel mẽbrũ paralyticũ freqnẽter ad calorẽ, rectificabitur, & qñq; sanatur.

De Rosa verò quæ ex florib⁹ odoriferis primaria est: scribit Plin. lib. 21. c. 4. Nascitur à spina siue rubo, & est iucũdi odoris. vsus ei⁹ in coronis ppe minus est, oleo maceratur & i vnguẽta trãsit, p se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyriis imponitur mordaci subtilitate. Mẽsatũ ẽt in delitiis iuungendis minimè noxia inter rosas. Plinius celebrat Prænestinã, Campanã, Milesiã (cuius color ardẽtissimus sit) Trachiniam minus rubentẽ. Alabandicã viliorem albicantib⁹ foliis. Vilissimã verò pallidis nõ pluribus, vel minutissimã spinosam, quæ differũt multitudine foliorum asperitate, leuore, colore, odore. Et ad minus hñt quina folia vel numerosiora. Cyrenis verò odorifera est rosa. Et in Gallia in oppido Prouin, dicta in partib⁹ circũstantib⁹ ppè Parisiũ, Bria, s. vbi nascũtur rosæ mirabiliter odoratissimæ, lõgè quàm in tota Gallia, adeo quod vẽdũtur satis caro ptio: & dñæ Parisienses, quæ sunt magistræ policiarũ, eas seruant siccas in sacculis cũ certis aliis odoramẽtis, & ponũtur in scriniis & coffris vbi sunt lintheamina, mãtilia, & similia: quæ postea reddunt mirabilis odoris, boni, & suauissimi. Imò ẽt portãtur dictæ rosæ ad lõginquas partes. & vt scribit Panthaleon de Cõflentia in sua sum. lacticiniorum. c. 1 r. secũdi tractatus. Ipse portauit ad partes Pedemõtanas vbi vide bantur ptiosæ. Ad bonitatẽ istarũ rosarum ẽt influxus supercœlestis concurrere potest. Carthagine, Hispaniæ, Hyeme quoq; tota præcox refert & cœli temperies. Quibusdã. n. annis minus odorata puenit rosa: pterea magis omnib⁹ locis siccis quàm humidis odoratior, teste Pli. li. 21. c. 7. Idcirco odoratiora in oriente consurgunt: quia teste Cælio lib. 12. lectiouũ antiquarũ c. 21. post philosophum, tetra cum feruet atq; inuritur, quod ediderit principio, bene olet. Etenim quæ parce humido quendam in modum recaluerint odorata reddun tur, humor enim calore concoqui potest.

Laudatur & rosa ex effectu ei⁹ magno, cũ ex ea fiat vinũ magni effectus, vt scribit Pli. lib. 14. c. 16. vbi dicit, Inter flores fit vinũ è rosæ foliis tusis i lintheolo; in mustũ collatis cũ põdusculo, vt sistat quadraginta põdere denariorum in sextarios vicenos musti, nec antè tres mẽses vase apto. Et de eo etiã facit mentionem Arnal. de Villa noua i trac. suo de vino. vbi vinũ ẽtiã dicit ẽẽ pprie rosatũ, quod põt fieri cũ musto de siccis rosis, sicut fit vinũ boraginatũ, & fit leui⁹, citius & melius, & sufficit sm eum talis modus, s. vt vino potissimè rubeo supmittantur in amphora hora comestionis cũ aqua rosata quantũ placet in sapore & odore, & bibatur. Refrigerat. n. cor, mẽbra pricipalia confortat, custodit mẽbra, ne dissoluantur eorũ virtutes à calore, & dissoluta restaurat: valet contra putrefactionẽ in febrib⁹ pestileutialibus. Ipsum ẽt medicinale est, quoniam valet contra lienteriã, dissinteriã, & defectũ cõtentiuæ: & tẽperatũ cũ aqua pluuiali confert vomitui & sincopi ex fumo colerico. & contra cardiacã quæ fit ex calefactione spũalium: valet ẽt contra dyasoresim, & assiduatio lauatio tis dentiũ cũ eo confortat gingiuas, & os redolere facit, & bonũ anhelitum: & lauatio faciei cum eo facit carnẽ solidã & coloratam: & si distilletur gutta eius in oculis, acuit aciẽ oculorũ: quoniam mundificat ratione vini, & confortat substantiã oculorũ ratione rosarum.

Vsus verò succi rosæ (teste Plin. lib. 21. c. 19.) fit ad aures, oris vlcera, gingiuas, tõsillas, gargarizatus. Stomachum, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febre p se vel cũ aceto somnos, nauseas. Folia vtuntur i calliblepharũ (quod medicamentũ est accommodatum vitiis oculorum, præsertim cũ palpebræ cohærescunt, & vlcera oculorũ mala sunt curata) Et siccis fœmina aspergũtur. Epiphoras quoq; (hoc est morbũ oculorum, quẽ vulgò lachrymã vocant) aridis leniunt, flos somnũ facit: inhibet fluxiones mulierum, maximè albas in posca. i. vino in torculari aquato potus. Et sanguinis excreatione. Stomachi quoq; dolores quantũ in vini cyathis. Semen iis optimũ crocinum, ne anniculo vetusti⁹, & in vmbra siccatur. Nigrũ inutile, dẽtiũ dolori illinitur, vrinã ciet, stomacho imponitur. Item igni sacro nõ veteri, narib. subductũ caput purgat, capita rosa vẽtrẽ et sanguinẽ sistũt, vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera. n. oculorũ rosa sordescũt, & pterea in initiis epiphoræ: ita vt arida cũ pane imponatur. Folia quẽ vitiis stomachi, rosionib. & vitiis ventris & intestinorũ, & pcordis vtilissima vel illita. Cibo quoq; lapati mõ cõiunctũ. Cauẽdus quoq. in iis sit⁹ celeriter insidẽs. Et aridis & pistis aliqs vsus Diapasmata, hoc est inspergimina, inde fiũt ad sudores coercẽdos, ita vt à balneis arescãt corpora, dein frigida abluantur. Syluestris cũ adipe Vrsino alopecias mirificè emendat. Est aũt Alopecia morbus in capite ex vitio humorũ, qui fit cũ pfluuio capillorũ. Et vnumquodque de p se ex suo effectu sufficit ad laudãdam rosam, & ad collaudandum illos qui hñt rosam in armis, vt sunt illi de domo Vrsina, et i Anglia reges, & in Burg. illi de domo de Vergy. Ideo nõ mirum si domus Vrsi. rosam accepit, cum sanet dolorem capitis cũ adipe Vrsino. vñ Macer his versib. rosã laudat.

Dici flos florum nobis rosa iure videtur.
Quòd specie cunctos præcedit, odoreq; flores.
Non tamen hac specie tantum nec odore iuuare.
Nos valet, ac variis nos adiuuat. illa fidelis,
Eius sicca gradu vir est & frigida primo.

Laudatur & Gariofilatũ ex sua aromaticitate, quia si ol-

si olfacit aperit opilationes accidentes in cerebro & narib⁹: ori stomachi ꝯfert: corroborat.n.ipsum, atq; cordi auxiliat, & valet ad emorrhoidas. Vñ Serapio in c.de berengemisch.dixit de eo ꝙ calidũ est in fine secundi gradus cõsetens stomacho frigido, epati, & cordi, aufert cardiacam, quæ fit à melancolia & fleg mate, tristitiam & solicitudinem, odoriferasq; facit eructationes: qui verò eo delectantur ipsum potius olfaciant q̃ manducẽt. reperiũtur & diuersi coloris: quædam enim rubea, quædam alba, & quædam violacea, quæ vulgo grisea dicuntur, & forte cineritia.

Laudãda est ẽt Maiorana, qa secundũ Rasim in 3. Almãsoris.c.2 t. ꝓpter aromaticitatẽ suã, caliditatẽ, & subtilitatem, conuenit oĩbus ægritudinibus frigidis, consortat cerebrũ & omnia membra, & ex qualitatibus suis virtutẽ habet dissoluendi, consumendi, & mundificãdi. Et ẽm Auic.in 2.can.ca.481.est subtilis, resolutiua, aperitiua cum fortitudine aperiens opilationes cerebri, & conferens emicraneæ, humiditati, & ventositatibus grossis, & dolori auris.

Lauendula etiam laudari debet, licet sit herba omnibus nota, calidę & siccæ complexionis. Cuius flores etiam odorem suauem & bonum habent.

Violis honos est ꝓxim⁹ (teste Plinio lib.21.c.6.) s. rosæ & lilio eorũ tria sunt genera, purpurea, alba, & lutea, seu mellina, q̃ est palliduli coloris. Et qdã sunt satiuę, & aliæ syluestres, eodẽ teste.c.19. Oẽs satæ vt olus ꝓximæ sunt plantis. Ex ijs verò q̃ sponte opacis & macris locis ꝓueniũt, purpureæ latiore folio statĩ ab radice carnoso exeũt, soleq; generali vocabulo violæ flores vocant. Sed satiuis maxima autoritas luteis. vnde Barthol.li.de ꝓprietatibus rerũ. Viola pp violẽtiã odoris sic est nominata, vt dicit Isid. Herba qdem modica est viola in substantia. Cuius flos maximi est odoris: vñ odor eius cerebri calotẽ mitigat, & spirit⁹ animales recreat & ꝯfortat. Flores vernales pri⁹ oriũtur, si se citius manifestãt: paruitatẽ eius in substantia magnitudo odoris pariter, & virtutis notabiliter recõpensat. Et dr̃ ꝙ flos à ꝓprietate eius, q̃ est in eo, qñ bibit cũ aqua ꝯfert squinantiæ & epilepsię q̃ accidit pueris: & est illa quę vulgariter dicitur marer puerorũ, vt scribit Plin.d.c.19. vbi ample de propriet.eius. & in horto sanitatis, tractatu de herbis. c. 492.

Oĩum verò odoramentorũ atq; herbarũ differẽtia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor raro vlli nõ amarus. Ecõtrario dulcia raro odorata. Itaque & vina (ait Plin.li.21.c.7.) odoratiora mustis, Siluestria magis oĩa satiuis. Quorundã odor suauior è longinquo olei. cũ in ꝓpinquo admotus hebetat, vt violæ, rosa recẽs è lõginquo olet, sicca ꝓpius. Et de istis ambiguitatibus in odorũ ratione. Cur florũ odores seu suffimentorũ suauius è longinquo oleant. Cũ in ꝓpinquo alia herbã potius redoleãt, alia fumũ, dicit Cælius lib.13.lect.antiq.c.24. ex hac rõne ꝓcedere: qa natura odorũ caloris vi ꝯstat, cũ odorata oĩa calida sint, & vt vnũquodq; calidissimum est, ita & maximẽ leue. Proinde ꝓuehi longius põt, ac sinceriorem subuectare odorẽ suũ à cęteris, cũ folioꝝ odoribus, tũ fumi: i. vaporis aquei depuratũ, adiunctumq;, qui odorẽ affectari videtur, cũ quo terrestris quoq; ꝓue-harur portiũcula, quę odore celerius seorsum afficiat. Nã in isto crassamẽto calidũ mihi potẽtius agit, verũ interstitio lõgiore victa flaccescit, calore diminuto, quãobrẽ sensui ingerit odor materia defecatiore. Qđ verò amplius agitata odoramenta plenius afficiãt, rõ ęuidẽs: qm̃ mota plus aeris, quam quiescẽtia replẽt. Quo noĩe celerius odoris potestas sensum ꝑtingit. Acrius aũt frigoris vi infestãte, minus, minusq; odoramẽta ꝑsentimus: qm̃ hebescit, retũditurq; tunc aeris motus, quo inuehunt. Etenim frigus ꝯsistere facit & cõtrahit, de quo plenẽ Cælius eo.lib.13.ca.19. & ibi quærit. cur ꝑcipuẽ odoribus capiant & delectentur hoĩes. Odor verò, teste Isid.li.17.Etym.c.8.in prin. nihil aliud est q̃ aer cõtactus, vel fumosa exhalatio vel vapor, vt veterib⁹ placuit. Et odorum & florũ generi magnus est vsus in medicina, vt ait Plin.d.lib.21.ca.18. Imò odor maximi est nutrimẽti. Cũ, vt ait Hippo. in suis aphorismis, bona cõseruatio generis humani est i humido, melior in vino, optima in odore. & scribitur Prou. 27. Vnguẽto & variis odoribus delectatur cor. Propterea Cęlius lib.lectio.antiq.13.c.21.q̃rit an odoribus suffici alimentũ queat, vbi alleg. Hippoc.in lib.de alimẽto dicentẽ. Quicunq; citissima indigẽt adiectione, humidũ remediũ resumendis viribus optimũ est, vbi aũt adhuc otiore p odoratum. Pythagoricoꝝ ẽt sentẽtia fuit, odores ad nutricationem ꝯferre, veluti ẽt alamur qualitatẽ eiusmodi attraheodo. Odores ẽt sanitati plurimũ ꝯferre sensus pdocet. Nã Plin.lib.7.c.2.scribit ad extremos Indię fines ab Oriẽte, circa Gangis fontẽ esse Astomotum gentẽ sine ore, corpore toto hirtã, quę frondiũ vestiatur lanugine, viuatq; halitu tm̃, & odore, quẽ naribus trahant. Nullũ illis cibũ, nullũ esse potũ. Tm̃ radicũ, florumq; odores varios syluestriũ malorũ, quę secũ portãt longiore itinere, ne desit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Et ibi scribit io calidis qbusdã regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus multos gracili corpore & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali. Fortẽ qm̃ ipsa natura loci, tũ herbarũ & frugũ, atq; pomorũ succos fermẽ totos redigit in odores. Tũ corporũ humanorũ humores illic resoluit in spiritũ. Cũ igitur, vterq; odor videlicet ac spũs sit vapor qdã, & simile simili nutriatur: Nimirũ & spũs & spiritalis hõ plurimũ odoribus accipit alimẽtũ. Spiritũ verò odoribus nutriri argumẽto est: ꝙ vinũ odore plenũ subito spiritum recreat, quẽ cætera vix tãdẽ posũt reficere. vñ Oui.j.de Põto sic ait.

Et iam deficiens sic ad tua verba reuixi,
Vt solet infuso vena redire mero.

Et in ꝯfesso est, ex se vinum fomenti plurimũ suggere re. ideo Auicen. dictum probatur, cũ ait. Corpus qdẽ dulcedine, Spiritum verò quadã aromaticitate nutriri. Tria verò spiritus animalis fomẽta traduntur pręcipua. Aer purus & luminosus. Odorum delectus. & Musicę. & idẽ Cęlius eo.lib. 13.c.22. scribit mirã vtilitatẽ suffitionis, & ignes odoratus pestilentię occurrere. Si quidẽ cum aer, quo vtimur plurimum, & io quo maximẽ versamur, nõ eadem semper sit ratione dispositus, necidem feruet ꝯtemperamentum: sed nocturna dẽseat humectatione, & proinde corpus premat

mat & animæ tristitiã inferat, veluti nebula, circũfusam grauiore. Nã & medicæ artis sciẽtissimi pestileti affectione grauius crassante igniũ crebritate malo oc cursant, ꝙ iis rarescere credat aer. Id qd consequitur largius, si odoratiora vrãtur ligna. Cuiusmodi est cu pressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilẽ medẽ di sciẽtia summe laudatũ ferunt, qd Athenas magna pestilẽtia, vt sæuius infestãte, affectoꝶ plerisq; saluta rem intulisset opem, accensis in proximo ignibus.

NOnagesimaquinta consid. qd metalloꝶ sit excel lentius alio. Et vr ꝙ metalla debuissent ꝓponi lapidib⁹ & lignis: qm̃, vt hr Esaiæ 60. Deus qui est re munerator in cẽtuplo ꝓ ære promittit ecclesiæ derelictæ aurũ, ꝓ ferro argentum, pro lignis æs, & pro lapidibus ferrũ: sed hic interseruí pp connexitatem ad pcedẽtia, Isid. verò lib. Etym. 16. c. 16. dicit septẽ esse species metallorũ, aurũ, s. argentũ, electrum, æs, stannum, plumbum, & quod domat oĩa ferrũ, ex quibus aurum, argentũ, vt dicit Luc. de Pen. in rub. de metal lariis & metallis. lib. 11. allegat textum in authen. de consulib. §. hæc itaq;. verſ. spargere aũt. ibi, argentum verò ꝙ mox post aurũ pretiosissimum fiet. & ibi glo. in verbo, post aurum. colla. 4. Et de auro & argento fit mẽtio in pluribus locis in iure. Nam est titulus de auro & argento legato in Infortiato.

Aurũ verò qd nascitur & inuenitur in fluuio Phison, q & Gãges dr in regione terræ Euilath. hoc est Indiæ, est optimum. vt hr Gen. 2. Quia, vt Plin. scribit li. 33. c. 4. in prin. Nullũ absolutius est aurũ, q̃ inuẽtũ fluminũ Ramẽtis, vt pote cursu ipso tritũ; ppolitũ.

Aurum enim octo habet virtutes, quas describit Guilliel. Bened. in repet. c. Rayn. in verbo, duas habẽs filias. nu. 100. de testamẽtis. post Ioan. Lud. Vina. de Mõte regali in suo tract. de pugna partis sensitiuę. art. de laudib. ac triumphis triũ liliorum Frãciæ. q. 3.

Addo qd ẽt aurũ denotat sapientiam. vt ait Cælius lib. antiq. lect. 4. c. 24. & argentũ rerũ naturalium no titiã. Et de his virtutibus vide ante in 5. par. in 31. cõ sider. vbi scripsi de excellentia armorũ seu insigniorũ regũ Frãciæ, q̃ sunt tria lilia aurea in campo azureo, & sufficiat qd de iure ciuili aurũ dicitur pretiosissimũ metallorũ, deinde argentũ. vt est tex. in authentico, de ꝯsulibus hic antẽ allegatus. Et de excellẽtia auri, & eius laude amplissimẽ q̃ p aliũ videas per Mathæum Vegiũ in sua elegantissima & iucundissima disputatione, quã fecit de excellentia terræ, solis, & auri, & ꝙ illorũ sit excellẽtius, vbi concludit aurum excellere. dicit tñ Textor in suo cornucopiæ li. in lite. P. in laude ciuitatis Parisien. Adrianum Impetatorẽ dixisse plus esse auri in rerũ natura, q̃ reliquoꝶ metallorũ. Et qa Plin. amplissimẽ tractat de metallis, & iã sim tædio affectus ex ꝓlixitate huius operis te remitto ad eundem Plinium in lib. 33. naturalis historiæ, vbi de omnibus scribit, maximẽ de auro & argento, & eorum excellentiis.

De argento tñ vnũ hic nõ omittã referre, quod scri bit Textor in loco antecitato. in verbo, aurum, ꝙ in Augustudunorũ, seu Hednorũ diœcesi pagus est Chi triacum noĩe frequẽtibus argentifodinis clarus, cuius rei testis est (vt ait) nõ auritus sed oculatus. Cum in Corbigniaco oppido (qd vnico miliari tm̃ distat) prima literarum biberet rudimenta, iuit ibi lusum & spaciatũ (vidit loca in qbus est nõ parua fossarũ multitudo.) Ego ẽt accepi in dicto oppido prima literarũ principia circa annũ dñi. 1488. & tũc fuerũt inuentę illæ argentifodinæ, & pluries causa recreationis me contuli ad dicta loca cũ dñis Iacobo & Germano Perreaul sociis meis, de quibus ẽt memorat Textor: sed tũc eramus iuuenes, & etiã nobiscũ aderant collegæ nobiles, viri dñi Iacob. & Claudius de Monteacuto fratres sub ferula magistri Vincentij Gaigandi, q fuit gymnasiarcha antecessor illius Veturelli, qnẽ Textor dicit suo tpe fuisse pceptorẽ seu rectorẽ scholarũ dicti oppidi Corbigniaci, vulgò S. Leonardi nũcupati, q̃ ꝓ certo loca (teste Textore) si haberet Italia, magis tumescetet, ac supbiret, q̃ sua Cerere glorię Sicilia.

NOnagesimasexta consid. sit de excellentia aliqua rũ vestium, eo quia vestes sunt ad gloriã, & deco rẽ. vt habet Exodi 28. & ad ornatũ hominis, & vt dicit Luc. de Pen. in l. ij. C. de vestibus oloberis. lib. 11. licet scientia præclarissima sit in viro, nullus tamen sibi apud vulgus & optimates indoctos defertur honor sine vestium ornamento. iuxta illud,

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus
Creditur à mille quamuis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honestẽ,
Nullius es laudis, quamuis scis omne quod audis.

Et nõ solum vestis est ad ornatum hominis, sed ẽt est necessaria ad vitam, vnde hr Ecclesiastici 29. Initium necessariæ rei vitę hoium est aqua, & panis, & vestimentum protegens turpitudinem. Vnde vestis, victualia, & requies æquipollent. l. fi. §. j. C. de his q ad ecclesias ꝯfugiũt. Et paria sunt aliquẽ esse in vinculis, & sine vestibus, vt in publicũ nudus exeat, aut exire cogat. l. in eadẽ. §. j. cũ ibi notatis, in gl. vltima. ff. ex quibus causis maiores. Ex quo optimẽ trahitur in argumentũ, ꝙ sicut nõ possunt ꝓ executione sententiæ capi serui aratorij, boues, & instrumẽta aratoria l. exe cutores. C. quę res pignori obligari possint, vel non, vt dixi in pręcedenti par. in 33. consid. Ita nec etiam vestimenta, ne alias videat ipse debitor quodammodo in vinculis ꝓ debito poni, quod non licet. l. ob ęs. C. de exacto. tributorũ. lib. 10. l. ij. & vt dicit Lucas in rub. de militari veste. lib. 12. hoc est verum in vestib⁹ necessariis, secus in his q̃ sunt ad ornatum & delectationem, vt. n. ait Tullius lib. de oratore. Vestis depellendi frigoris causa primo reperta fuit, postea ad ornatum & corporis dignitatẽ haberi cœpta est. & vide quę dicta sunt ante in secunda par. in 32. consid. & in 7. par. & in 44. consider. Et quia ante ista parte scripsi de pluribus rebus necessariis ad vitam hominis iuxta ordinem positũ in dicto loco. Ecclesiastici 29. sequitur & restat nũc dicere de vestibus, quę etiam sunt necessarię, vt dictum est. Et ꝓ intellectu huius plura sunt genera vestium, vt scribit Cęlius li. antiq. lectionum 19. c. 10. vbi ponit plura (quę Græcis vocabulis appellantur) Textor verò clarius numina vestiũ exprimit in sua officina, in cap. vestimentorum genera. vbi 140. vestimentorum genera, vel circa declarat. & plura laudat quę dicit excellẽtia. vt de Abolla ve-

ste

ste tragica, & grauiū personarum, qua vtebantur externi reges. erat enim magni splendoris & pretij.

Et de pluribus vestibus per Textorē declaratis, ēt meminit & scribit Lucas de Pen. i l. vnica. col. iij. C. nulli licere in frenis & equestrib. li. 11. vbi ait, q̄ sacc° est vestis pœnitentiū. & ēt ciliciū. c. in capite. 50. d. Et stola dicit' cappa, vel suppelliciū. c. nullus. 21. q. 4. d' aūt stola à stolon, qd est longum ſm Archid. & vulgò cotta fortè dicit. Et talis vocat' aliàs vestis talaris. q. talos cooperiens. c. pen. 23. d. & ibi Archi. & c. episcopi. 21. q. 4. & est tunica qua matronę vtebantur.

Et teste eodē Luca in d. l. vnica palliū est vestis pretiosa, & birrbus vestis vilis c. si quis virorū. 30. d. de quo pallio fit ēt mentio in l. itē quęritur. §. si fullo. & in l. in stratum. in fi. ff. locati. & dicit Textor in dicto loco, q vestimentum erat Gręcis peculiare, & erat vestimentum philosophicum.

De penula ēt ibi facit mentionē Lucas, & ſm eum est vestis vilis. l. Labeo. in medio. ff. de supellectili delegat. & est, vt ait gl. in l. pe. ff. de prę scriptis verbis. genus vestis. & de ea notatur in c. si in adiutorium. 10. d. & ibi Archid. & Textor in loco ante dicto.

Est ēt vestis scenica & citharœdica. de qbus ī l. vestis. ff. de verb. sign. & Scenica & funebris, de qb° ī l. sed & si qd. §. ij. ff. de vsuf. de qb° non meminit Text.

Item est vestis ancillaris, meretricia, & matronalis quę vocantur habitus. l. itē apud. §. si qs virgines. ff. de iniuriis. de quibus nec meminit Textor.

Item est vestis interpolia, id est vsitata, vt in l. Labeo. la 2. ff. de contrahen. emptio.

De vestibus sacerdotalibus vide Exodi 28. & antè in 1. parte, in 38. consid. in iij. conclusio.

Itē paludamentū est vestis cōnsularis, qua vtebatur Rex vel Imperator ad ostēdendū bellū in proximo esse futurū, vt refert Lucas ibi. & autore Textore, paludamentū hodie Cottā armorū vocamus, ſm Budęū in l. j. §. j. ff. de posti. Et dixi in d. 38. consid. in 7. cclu.

Itē pretexta est genus vestis, qua vtebantur pueri nobiles Romani, vt notatur in §. j. in gl. pretextatum inst. de iniuriis. & l. iij. §. pe. ff. de liberis exhibendis. & de his & pluribus aliis de qbus meminit Textor, scribitur in l. vestis. ff. de auro & argento legato.

Itē chlamis vestis est militaris. facit tex. in l. fortissimis. C. de militari veste. li. 12. & in c. si quis post. l. j. d. & vulgo mantellus d', seu cappa. dixi in d. 38. consideratione 8. conclusione. Et v' hodie esse dignior vestis. Cum in rege per eam regia potestas designatur, vt est rex. in c. plerunq;. §. bos ēt. versi. item per Saulē 2. q. 7. & in c. vt cognouerunt. versi. qūo etiam charitatem non habebat qui quęrenti animā &c. de pœn. d. 2. de quibus Luc. in d. l. fortissimis (vbi tñ est corruptus in aliquibus allegationibus à me emendatis.) Et ibi dicit ſm diuersitatē personarū vestes esse distinguendas. c. adeo. 23. q. 5. c. si. 41. d. & 21. q. 4. in summa. l. sed si accepto. ff. de iure fisci. Et qualis vestis, talia corde gerit, c. accepisti post de pœnitentia d. 4. vt cultui vestium actionis quoque ornamenta conueniant. c. rationis ordo. c. dist.

De toga ēt fit mentio ī d. l. sed si. accepto. ff. de iure fisci. qua olim soli Romani vtebātur. & de ea p Textorē nu. 129. Et toga vestis d' longa, q̄ honorabilior est quàm breuis, vt dicit Iacobus Rebuffi in d. l. j. C. de vestibus oloberis. lib. 11. Hinc quia aduocati longas vestes deferunt, togati dicunt'. si quis de togatis. & l. nequis. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum.

Et qūo Phryges inuenerūt vestes acu facere. Et aurū in eis intexere inuenit Attalus rex Pargami ī Asia. Et colores diuersos intexere Babylon celebrauit. Plurimis liciis texere (q̄ polymita appellaut) Alexandria instituit, Scutulis diuidere Gallia. author Plin. li. 8. c. 48. Vestimētorū sunt oia lanea, vel linea, vel serica, vel bōbicinia. Oia itē, aut virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut cōia. vt in l. vestis. de auro & argēto lega.

Fuerūt & priuatæ quorundā vestes: Adam & Eua priusquā peccassent, degebāt nudi, post peccatū texere foliis verēda. crudis pellibus humeros amicti, vt scribitur Gen. 3. & dixi alibi in pcedenti parte. Ioannes Bapt. in eremo viebat' veste camelorū setis ptexta, scorteaq; cingebat' zona. Vnica fuit Christo vestis incōsutilis, q̄ nullo vsu detrita est: de qua d' Ioa. 19. Erat aūt tunica incōsutilis desup ptexta p totū. Palliū Bartholomæi p annos viginti, neq; sordes vllas, neq; vetustatē sensit. Iacobus apłs (q à corporis similitudine frater Christi dictus est) lineo vtebat' amiculo. Paulus primus eremita vestē habuit palmaceis ptextā foliis. Mortui exuuias induit Antonius Abbas diebus solū festis. Maria Ægyptia consumptis vestibus nuda egit in eremo. & amplè de pluribus generibus vestimētorū scribit Textor in d. c. vestimentorū genera & in c. seq. vestes gentiū proprias describit, cum ait. Palliū, Gabiniū, Casiaca, Græcorū, Togā & prætexta Romanorū, Mastruga? sardorū, Braccæ & Bardocuculus Gallorū, Rhenones Germanorū, Aulea Britannorū, Strigiū Hispanorū, Atlineū Tyara Candys & Capiris Persarū, Cortheus Masiliēsium, Myoton Armenior, Dalmatica Dalmatarū, Peplum Troadum, & Cannaces Babyloniorū. & in c. seq. vestes quasdā memorabiles enumerat; s. vestem Antisthenis Sybaritæ, q̄ vestem elaborauit, in qua variæ deorū effigies erant depictæ. hæc quotannis in Liciniæ Iunonis in templo suspendi miraculi causa solebat. Athenienses magno pretio eandem sibi compararunt.

Lollia Paulina tunicam habuit ex margaritis æstimatam quadringentis sestertiis.

Tarquinius Priscus aurea triumphauit tunica, teste Verrius apud Plinium.

Habuit Nero triclinaria Babylonica 400. milibus empta. hoc est mappas & lectos triclinarios.

Syloson vestē habuit, quā cū Dario Hystapis filio dono dedisset. totā ab eo, & vrbē & insulam Samior in hostimentū muneris accepit, hoc est æquamentū seu compensationē. Author Valerius de gratitudine.

Saxo grāmatic° scribit Frothoni cuidā vestē fuisse, qua circūamictus nullo telor acumine lędi poterat.

Et mirum est quod referam. Nam vidi Mediolani matronam quę singulis diebus anni nouam & diuersam vestem induebat, & sic 365. vestes habebat.

Vestes digniores & excellentiores testimonio iurisconsultorū sunt illę q̄ dicūtur oloberę auratę, paragaudę, sericeę, & murice tinctę. Cū tales sint principum, & prohi-

& ꝓhibent deferri à priuatis.l.ij.iij.& iiij.C.de vestibus oloberis & auratis.li.11.Nisi ex ꝯcessione illius quibusdã ei ministrantibus pmissum sit, vt ornatiores sint corã principe, vt dicit Ioã. de Platea in d.l.ij. post tex.& gl. Si tñ vestes prohibitas eis deferri concesserit, potest auferre cum recedũt.vt refert ibi Luc. de Pen. argumento.l.id vestimentum.ff.de peculio.

Et dr vestis olobera, vestis texta tota de optimo auro, qd in vulgari dr aurũ foliatũ, seu frisiatũ, & in iure obriziatũ, vt in l.fi.C.de veteris nomismatis ptãte eo.lib.11.dicta ab olon ꝙ est torũ, & beris qd est aurũ.Deaurata verò vestis est ẽt totaliter de auro: sed nõ de foliato, sed alio mõ deaurata, vt recamata vestis teste Io.de Plat. Paragayda est vestis deaurata solũ ĩ gaydis, hoc est fimbriis.Paraganda (vt aliq dñt) est ornamentũ palij, vel vestis qd vulgo friseũ dr, & propriè apud nos vestis est ex serico alicuius coloris, in quo mixtũ est ĩ tinctura aurũ, vt videmus hodie de pãnis velutis, seu ex serico, ĩ qb⁹ sunt aliqua signa mixta ex auro. Vestis verò tincta murice est sine auro: sed tincta colore muricis, vel ꝯchilii (q color ptiosus est, vt aurũ.)d.ll.iij.& iiij.C.de vesti.oloberis. Et sunt murices pisces q appellant̃ ꝯchę marinę, alio noĩe ꝯchialia dñt.& si ferro pscindant̃ lacbrymas purpurei coloris emittũt, ex quo colore tingitur purpura & est tincta valdè ptiosa: qua sol⁹ pr̃ceps vti dẽt, et null⁹ ali⁹, vt dicit Io.de Plat.ĩ l.si qs nauiculã.C.de murilegulis.lib.11.& ibi Bar.dicit idẽ eẽ de tinctis aliis q illi assimilãtur, vt est color q fit de grano, seu cocco q si panno laneo apponat̃, Scarlata ĩ vulgari nr̃o appellat̃. Et sic de iure nõ licet priuato talia vestiméta deferre, absq; licẽtia principis. Cũ sint principibus reseruata, vt dictum. Et tales vestes ex hmõi coloribus tinctæ dicuntur purpuræ, ex quo sunt ad decorem dignitatis regalis.Cum, vt dicit Lucas de Penna in d.l.4. sed sunt insignia qbus excellentia regalis ordinis ostenditur, & sacramentũ iustũ figurat̃, puta Anulus, p quem designatur fides, Armilla per quam bona operatio. Sceptrum quo iustitia. Gladius quo vindicta. Purpura p quam reuerentia, & Diadema per quod gloria.

Lazarus Baysius in sua repet.dictæ l.vestis.ff.de auro & argẽto legato. scribit plures vestes excellentes. vt de toga picta, tunica prætexta, & aliis.c.a.3.& 10. & in c.7.ponit de vestibus aureis, maximè de paludamẽto aureo.de quo antè dixi: sed Lazarũ videre poteris ĩ locis antè citatis.& ĩ c.11.vbi amplè. Inter alias vestes triũphales q̃ aliç, & ĩter alia ornaméta triũphãtiũ repit̃ toga picta, & palmata tunica, vt Liuius ĩ 10. secũdi belli Punici docet his verbis.ibi: Massinissam primũ regẽ appellatũ, eximiisq; ornatũ laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli eburnea, & Scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorẽ, neq; magnificẽtius quicquam triumpho apud Romanos, neque triumpbantibus ampliorem eo ornatus esse. quibus verbis annumerantur ea quibus ornabantur triumphantes, vt declarat Lazarus in dicto cap.10.ante finem.

Et qa hic antedictũ est oĩa vestiméta esse, aut ex lana, lino, serico, aut bõbicine, dẽ singulis aliqd dicendũ est.Et primò de lana, q̃ dr prius vellus, qm̃ prius lanç ante tõsuras vsum vellerentur, vt hř in d. l.iij. C. de vestibus oloberis. Et qd veniat appellatione lanæ. vide in l.si cui.§.lanæ.& §.j.vbi Alber.& §.iij.& l.lana.in prin.ff.de leg.3. Et an veniat sericum.l.j.C.quç res vendi nõ possunt. Sed ad rẽ plures sunt lanç aliis præstantiores autore Textore. Nam Miletes Asiç fuit ciuitas, præstantia lanarum (quæ ibidem inficiebantur) memorabilis. Virgilius lib.3.Georgicorum.

Quamuis Milesia magno
Vellera mutentur Tyrios imitata colores.

Et lib. 4.

Eam circum Milesia vellera Nymphæ
Carpebant.

In Canusio Apuliæ oppido, & Caledonia, seu Britannia fuit eximia lanarum bonitas.

Lingonicas lanas probat Martialis lib. a. dicens.

Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis.

Et ẽt hodie in diœcesi Lingonensi maximè in territorio Montis, vulgò *la montaigne.* abundãt optimæ lanæ quibus lanificant & Campani, Trecenses, & Parisienses, & sunt excellẽtissimæ, qbus proximæ sunt lanæ illius nostræ prouinciæ, quæ vulgò Alcetũ dicit̃. Etiam in Gallia reperiuntur lanæ Bituricenses quæ in nihilo discrepãt, nec sunt inferiores ab Anglicanis.

Luceria vetus fuit Dauniorum oppidum, eius lanas probat Horatius lib.3.carminum.

Te lanæ prope nobilem tonsæ Luceriam.
Non citharæ decent.

Plin.lib.26.cõmẽdat Galaticas, Tarentinas, Atticas, & Milesias.& lib.8.de lanis & ouibus loquens. Hispania, inquit, nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes, Canusio rutili quas erithreas vocãt. Itẽ Betica vt Canusiũ, Fuluas Tarentũ. Et de his etiã meminit Lazarus in d.repetitio. l.vestis c.a. in prin. vbi & lanarum colores natiui ab eo memorant̃ quatuor pręcipui. Albus in Apulia nobilis, vt ait Martia.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis:
Nobilis Altinum tertia laudat opus.

Niget in Hisp.Pollentia, vt dixi Rutilus, q & à Martiale Ruffus, Fuluus, & fuę puligenis Taren. Et de his coloribus & aliis antè ista parte, in 93. consideratio.

De linis verò & excellentia illo℞ videndũ est, & mirabilia de lino scribit Plin.li.19.c.1.sed prius scitu dignum est, quid lini appellatione veniat: pro quo recurre ad textum iuris in lege si cui lana.§.linum.ff. de lega.3.& vt scribit Textor, abundat Ægyptus lino tenuissimo.vnde Sillius lib.3.

Et Pelusiaco filum componere lino.

Argumentum maximè tenuitatis est, ꝙ singula fila 365.filis ꝯstare dicant̃.cuiusmodi visa sunt in Thorace Amasis regis, qui Rhodi visebatur, autore Plinio.

Æthiopes & Indi ex malis, Arabes ex cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetũt. Est & sua gloria Cumano in Campania, quo ad piscium capturam vtuntur eius vrbis incolæ.

Carbasinũ linũ apud Tarraconẽ repertũ est, ex quo nautica vela ꝯficiunt̃, ex quo & carbasus nomẽ habet.

Nascitur linũ in desertis Indię apud Carystũ insulã tãta bonitate & excellẽtia, vt margaritarũ adęquet pretiũ. Setabis vrbs Hispaniç agrum habet nomine Sparta-

Spartarium à Sparto lini gñe. Pli. quoq; scribit citeriorem Hispaniam habere splendorẽ lini præcipuũ.

Nos verò Hedui lina habemus excellentissima, q̃ ad nos vehuntur à regione Parisiana, ex quib⁹ fiũt telæ subtilissimæ & splẽdidissimæ in hac ciuitate, & q̃ sunt magnæ æstimationis, optimoq; pretio venduntᵣ, & in his multũ vacãt mulieres nostræ ciuitatis, cuiuscunq; ordinis sint, vt norunt Lugdunen. quanta abũdãtia hmõi telarum ex nr̃a ciuitate singulis annis ad eos deferatᵣ. Et inter telas Galliæ laudantur telæ hui⁹ nr̃æ ciuitatis. Etiã laudatᵣ ptiosissimũ telæ genus Rhemẽse, cõicata aliis quoq; Gallinarũ populis Textrinæ gloria. Ausonius telã cõmendat Persicam, dum ait.

Laudet Achemenias orientis gloria telas,
Molle aurum palijs Græcia texe tuis.

Commendatur Ægyptia ob præcipuam lini bonitatem, vt dixi, vel q̃ multis liciis (quæ polymita dicuntur) texere docuerint. Lucanus, lib. 10.

Vt mos est Pharijs miscendi licia telis.

Sillius lib. xIIII.

Quæ radio tælat Babylon, vel murice picto,
Læta Tyros, quęq; Attalicis variata per artem,
Auleis scribuntur acu, aut Memphitide tela.

Setabis, vt dixi, vrbs Hispaniæ tela claruit.

Sillius lib. III.

Atque altrix celsæ mittebat Setabis arce,
Setabis & telas Arabum spreuisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere Nilo.

Vt declarat Textor ĩ d. Cornucopiæ li. ĩ verb. tela. De serico verò dicit Luc. de Pen. in d. l. 3. C. de vestibus oloberis. q̃ sericũ dr̃, q̃a Seres ppl̃i Asiæ Scithicæ primi miserũt. vermiculi. n. ibi nasci phibentur. à q̃bus nasci circũ arbores fila dicuntur tenuissima. Virgi.

Velleraq; vt folijs depectant tenuia Seres.

Et Sidonius.

Assyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabeus.

Et hic vermis bõbyx dr̃. Et solent mulieres huius ciuitatis hr̃e tales vermes in domibus, quos ab initio veris enutriunt, primò ex paruis lactucis, deinde foliis mori, vti nutrimento potius eis conuenienti. Et in illis est mirabile argumentũ resurrectionis, cñ etsi moriantᵣ, tñ ex semetipsis iterũ renascuntur. Nã cũ ad lõgitudinẽ cõpetentẽ deuenerint, & ad albedinẽ cõspicuã, tanq̃ saturati amplius non comedunt. sed ore filũ emittunt quo se inuoluunt, & satis breui tpe tollendũ est ab eis aqua persusum, aliàs comedũt & rodunt, donec fecerint foramen, vt exire possint. Serico remoto repitur vermis corrugat⁹ & aliquot dies nõ se mouet, deinde pellem emittit rugosam: & apparet papilio, coeunt simul, mas moritᵣ, pariter & femella: sed prius emittit parua grana ad modũ sinapis sup folliis papiri ad hæc extẽsis, q̃ solẽt reseruari ĩ loco frigido, & cũ istat ver, incipitq; calescere emittũt ĩn loco destinato paruos vermes, qui modo prius declarato ruoc nutriũtur, & ita bõbyx regeneratur ex suo semine, & noui hęc expimenta, cũ mea ɔiunx & filiæ singulis annis hmõi vermes educãt, ex q̃bus hñt sericũ, qd mixtũ cũ lino tenuissimo faciũt texere mappas & mãtilia multũ excellentissima, linum q̃ppe orditur, sericum verò texitur. Vel bõbyx dici põt autore Textore, subtilissima tela, quã eiusdem nominis vermes in India ɔficiunt aranearum more. Reperitur autem apud Orontẽ fluuiũ iuxta Antiochiam laudatissima.

Plin. laudat Bõbycẽ Assyriã, qua viri fœminis cessêrunt, cũ viros etiam non puderet has vestes induere propter onera æstiua. intantum (inquit ille) à lorica gestanda discesserunt mores, vt oneri sint vestes.

Arabia, q̃ ab oĩum delitiarũ vbertate felicẽ vocam⁹, bombyce quoque abundat. Propert. lib. II.

Nec si qua Arabico lucet bombyce puella.

Hinc bombycinæ vestes vocantur mollissimæ.

Iuuenalis.

Cuius delicias & paniculus bombycinus vrit.

Italia etiam abundat optima bombyce, qua Florentini, Veneti, Genuẽses, Mediolan. & Brixiani optima & laudabilia ɔficiũt serica, vt vidi aliàs cum assiderẽ Capitaneo iustitię, Mediolani & ẽt Bononienses, & habent magnas rotas multum singulares ad extrahendum filum ex glomo, & quibus netut.

In Gallia etiã est prouincia Turonensis, quę huiusmodi bombyce abundat, & ibi texuntᵣ telę sericę. Et de his ẽt scripsit Lazarus Baifius in d. repet. l. vestis. ff. de auro & argento legato. c. 5. & 6. vbi multa ex prædictis ponit, quæ ab ante allegatis excerpsit.

NOnagesimaseptima ɔsideratione tractatᵣ de paruis reb. q̃ non sunt spernendę, imò ẽt extollende. Multæ. n. sunt res parui corporis, quæ rebus magnis pculdubio anteponũtur, vt ait Beroaldus ĩ oratione sua habita in enarratione Persij poetę Satyrici. hoc in primis gẽmę, lapilliq; testantur. Quid. n. est minutius carbũculis? Quid breui⁹ adamãte? Quid Hyacintho magis pusillũ? Et nihil tñ his nobilius, pretiosius ve repitur. Scribit. n. Homerus Tidæũ paruo fuisse corpusculo, in quo tñ anima esset maxima, & vires amplissimæ. vnde decẽter in Priapeis scriptũ est.

Vtilior Tideus qui si quid credit Homero
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Et à Papinio veridicè scribitur,

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Et Xantippus Lacedæmonius qui breui statura erat ita laudatur à Sillio.

Exiguis vigor admirabilis membris,
Viuidus & magnos nisu qui vinceret artus,

Et, vt inquit Beroaldus, licet curiosissimè circũspexerit, & diligentissimè pensitauerit, oẽs ferè res mundi magis virtute, q̃ magnitudine æstimandæ sunt. Nec quærendũ est, quant⁹ sit quisq;, sed qualis: neq; q̃ procerus, sed q̃ probus, discretus, prouidus, & magnanimus. Accedat historia q̃ refert Baptista Fulgosus in sua collectanea de dictis factisq; memorabilib. li. 3. c. de sibijpsius ɔfidentia. vbi ait. Egdarus rex Britannorũ, cũ reges oẽs q̃ ei parebant in conuiuiũ adhibuisset, eiq; esset relatũ Rinaudũ Scotorũ regẽ, cũ eũ statura pusillũ ĩspexisset cũ alijs, dixisse nõ mediocriter se mirari, q̃ ipse aliiq; reges viri fortes pceroq; corpore, tã paruo homini subiectos se esse fateretur. Nullã prius re dicta venatũ deduxit eũ, dataq; opa, vt sol⁹ cũ eo ab alijs separat⁹ esset, Rinãdo alterũ e duobus gladijs, quos secũ tulerat, obtulit, dixitq; fortitudinis ei⁹ piculũ facere velle, vt sciret an verbis in eo fa

cta rñderet. Quare Rinad. vehemẽter territus, erroris veniant petens, tandẽ eã impetrauit, cũ Egdar⁹ generoso facto, singularisq; virtutis suæ fiducia ostẽdisset, virtute se & nõ sorte electũ regnare, ei vt hoc experiri posset, potestate facta. hinc dicit Bart. ĩ l. j. ff. de iurisditione om iudi. quare est q̃ iurecõsultus nõ dicit q̃ officiũ ius dicẽtis sit lõgissimũ, & nõ latissimũ: qa sapientia nõ consistit in longitudine, & raro long⁹ iuenitur sapiẽs, q̃ non placuit Cyno cum esset longæ & grãdis staturæ, & ĩ ore vulgi est. miror magis magnos sapiẽtes. Legit̃ Prouer. 20. ante finẽ. Quatuor sunt minima terre, & ipsa sunt sapiẽtiora sapiẽtib⁹. Formicę, populus ĩfirmus, q præparat in messe cibum suũ. Lepuscul⁹, plebs inualida, q collocat ĩ petra cubile suũ. Regẽ locusta nõ hẽt, & egreditur vniuersa p turmas suas. Stellio manibus niuit̃, & morat̃ ĩ ædib⁹ regis. Et dicit Luc. de Pen. in l. inter chartulas. ĩ princ. C. de cõueniẽdis fisci debitorib⁹. li. 10. q̃ breues dicũtur cauti. i. cũ cautela scripti, raro tñ vidi breues humiles. Et vt ait Beroaldus loco antedicto, nunq̃ qs laudauit librũ ob id tãtũmodo, q̃ magn⁹ foret ac copiosus, nec orationẽ qs vnq̃ duxit luculentã, ꝑpterea q̃ copiosa esset aut ṽbosa, & enormis: nec qs poema ob magnitudine unq̃ celebrauit: imò ꝯ laudant̃ libelli q sunt diserti, eruditi, & doctissimè cõpositi, eosq; absq; dubio anteponimus maximis voluminibus, ĩ qbus nulla sit eruditio vt de Persio ait, q quãto minor est, tãto elegantior est: quanto minus habet ponderis, tanto plus habet autoritatis. Vnde Martialis ait.

Sæpius in libro memoratur Persius vno,
Quàm leuis in tota Marsus Amazonide.

Et de eodem Quintilianus dixit: Multum & veræ gloriæ quamuis vno libro Persius meruit.

Et plures res modicæ & paruę à pluribus laudatę fuerũt, & plures de modicis rebus opa scripserũt. vt Synesius Cyrenẽsis de laudibus Caluitij scripsit. Diõ cognomẽto Chrysost. librũ de comæ laudib⁹, & multi alij de paruis rebus scripserunt, quos nu. 28. ponit Textor ĩ sua offic. c. q de modicis rebus opa scripserũt. Sed Cælius lib. anti. lect. 9. c. 56. taxare vr̃ ex sententia Platonis homines plerosq; q solent interdum nimis q̃ leuiculis rebus stultè operã ĩpendere seriã.

NOnagesimaoctaua ꝯsideratio erit de plaustris sibi obuiãtibus multis modis, & inuicẽ iter se repugnãtibus, cui est cedendũ, in retrocedendo vel dãdo locũ, & aliàs: & ista habet magnã sequelã. Nã data paritate, pedester debet dare locũ equestri, qm̃ facilius mouet̃ pedester, nisi esset ĩ loco vbi facilius equester trãsiret, puta si ĩ loco arcto, & parua via, & esset retrocedẽdũ in aqua, aut luto, aptius & ꝯmodius est tunc, q̃ equester deserat pedestri. Cũ nõ sit sibi incõmodi trãsire paq̃, q̃ esset pedestri. Itẽ equester debet deserre quadrigæ, eũ facilius deserat, & retrocedat. Et quadriga currui, qa vt plurimũ quadriga facil⁹ & potius se voluit, q̃ curr⁹, & ita de huiusmodi. itelligẽ tñ semp (vt dixi) data paritate. Etiã nõ onerat⁹ deserre debet onerato, hac ratione: qa facil⁹ retrocedere potest, & vtili⁹ & honesti⁹ est sic fieri: & sic scriptũ ab Apostolo ad Galathas 6. Alter alterius onera portate vt vtilitas vniuscuiusq; ꝯsideret̃, q̃ multũ attẽdẽda est quoniã licet omnia subiiciantur legibus, ita q̃ etiã principes secũdũ leges viuere debet, vt l. digna vox. C. de legibus. Tamẽ vtilitati omnia parent & etiam leges, vt dicit Valerius Maximus li. 3. tit. de fiducia sui. c. sicut & illud ibi, legẽ vtilitati cedere coegit.

Si verò duo plaustra sibi obuiauerint ĩ aliquo vico, vterque habet ius: & tantũ vnũ, quãtũ alter, vt dicit gl. ĩ l. 2. §. 1. ff. ne qd ĩ loco publico vel itinere fiat. si tamẽ vnus ꝑueniat siue præoccupet locũ intrando primo in via, põt acclamare primo, & hoc casu alius retrocedere dẽt, qa posuit se in necessitatẽ, cũ videret aliũ, vt dicit d. gl. magna ibi, & Bar. Aliàs, vt dicit gl. est locus gratificationi. arg. l. si. ff. de religiosis & sumptibus funerũ. vel sorti. argum. l. in tribus. ff. de iudiciis. Ita ẽt dicit Bal. & post eũ Sali. in l. p agrum. C. de seruit. & aqua. & idẽ Bar. ĩ lege, quo minus. in 5. q. ff. de fluminibus. Angelus ẽt in l. fluminũ. p illũ tex. in princ. ff. de damno infecto. dicit q̃ illi deserẽdũ est q̃ primò incepit in via venire. Et cũ ante dictũ est, q̃ est locus sorti, an p hoc videat̃ sors ꝑmissa? dic q̃ non, vt amplè notatur per do. meum Iasonẽ in l. si duobus. C. ꝯmunia de legatis. & Feli. in c. capitulũ sanctæ crucis. in fin. extra de rescriptis. vbi ponit de ꝯcursu duorũ simul impetrãtiũ, qui illorũ præferatur: & de clausula anteferri, quæ solet apponi per summos põtifices in gratiis expectatiuis: quia aliàs literæ priores in data præferẽtur. vt ibi amplè per eum declaratur, & ĩ aliis locis in d. c. allegatis. Et quomodo etiã quandoq; sors laudatur scribit Lucas de Penna in l. 2. C. quando & quibus quarta pars debetur lib. 10.

Et ẽt scribit Feli. in eo loco de duabus collationibus eadẽ die factis p Papã de eodẽ beneficio, vel à papa seu eius legato & ordinario ẽm c. si à sede, de præben. in 6. vel ab episcopo & eius ordinario. Sed vnũ dicit singulare do. meus Ias. in l. j. in ij. & iij. col. ff. soluto matr. q̃ instrumentũ habens magis determinatũ tẽpus præfertur alteri. Ideo si in collatione facta per ordinariũ sit apposita hora. In collatione verò facta p papam aut eius legatũ non sit apposita hora, præferẽda est collatio ordinaria, qa ꝯtinet magis determinatũ tẽpus: & ibi in dictis locis videri põt de duob⁹ instrumẽtis eodẽ die ꝯfectis, qd illorũ sit præferendum.

Et idẽ Fel. in d. ca. capitulũ. col. 17. ponit de duob⁹ ad brauiũ pariter ꝑueniẽtibus, & de duobus castrum intrantibus, stante statuto, q̃ qui primò intrauerit, habeat tale præmium: & de duobus simul eodẽ tẽpe natis, qs dicat̃ primogenitus. Et de duob⁹ simul morientibus, & de duobus simul pacẽ frangentibus. Et sic qñ est quæstio de concursu in casu in quo cõcursus est dubius, & dubitatur quis ꝓcedere debeat, vide Fel. in dicto loco. Qñ verò sunt três simul incedentes, vnus præcedere debet, & nõ duo simul: qa cõmuniter dicit̃ qñ tres incedunt, vnus præcedere debet.

NOnagesimanona cõsid. huius partis erit de prioritate temporis, videlicet. An qui prior est tempore, potior sit in iure. de qua amplè declarat Dyn⁹ & Ioan. And. in regula iuris, qui prior est tempore. de regulis iuris. in 6. notatur in l. quoties vtriusq;. ff. eodem tit. de regulis iuris. Et in hac materia dico quòd illa prioritas datæ operatur in multis casibus.

Operatur

Operatur.n.primò in hypotheca,ita q̃ q̃ prior est tempore,potior est in iure.l.potior.& l.creditor.ff.q potiores in pignore habeantur. & l. si fundū.C.eod.

Quod extende primò nō solū hīc locū in hypotheca expressa,sed etiā in tacita: vñ sicut hñs expressam hypothecā anteriorē præfertur posterioribus creditoribus habentibus tacitā vel expressam,ita ēt hñs tacitā hypothecā anteriorē pariter pfertur posteriorib' creditoribus,nō solū habētibus tacitā, sed ēt expressam: ita tenet Dinus in dicta regula iuris,q prior.p l.j.§.& vt plenius.C.de rei vxoriæ actione.& ibi hoc etiā sentit gl.pro qua ēt opinione facit tex. in l.1.C. de pcario. Nā tex. ibi loquit' de tacita hypotheca, & tñ ibi dicit q̃ transit res in aliū cū onere suæ obligationis. facit in lege, vsucapio.& lege,pignori. C.de remissio.pigno.& l.si debitor.C. de distract.pignor. & l.j.in fi.C. debitorem venditionē pignorum non debere,& lege,debitorē.C.de pignor.& lege, si quidem.C.de donationibus inter virum & vxorē. & lege si prędium.C.de euictio. per quos tex.ita tenet Marla.Soz. in suo tractatu oblationū.libello 12. Licet Bar.in l.j. C.de priuil. dotis.versic.quęro primò. videatur tenere contrariū. Sed vide dominū meum Iasonem in §.item Seruiana.nu.7 1.cū duobus sequētibus.institu.de actionibus.vbi ēt ponit post Angelū ibi, in quibus casibus consistat tacita hypotheca.

Secundò,extende q̃ non solum habet locum prædicta regula in bonis iā quæsitis tēpore hypothecæ; sed etiam habet locū in bonis post hypothecā quæsitis,vt dicit Bar.ī lege,si is qui col.vlti. versic.vltimò q̃ro.ff.de iure fisci.singulariter Bal.ī lege,hac edict.§. his illud.versi.ibi, vt si qs. C. de secun.nupt. & idē Bar.in cons.sic incip.Florentinus q̄dā doct.idē Bal. consi.suo 364.in 5.par.consiliorum.& est casus in l. fi.ff.qui potiores in pignore habeantur.

Tertiò,extende,vt non solū procedat si habeat ius ab illo qui prætendit ius in re secundo, sed ēt si habeat ius solū à re: qm ex tempore præfertur secundo prætendenti ab eodē ius in re. tex.est & ibi Bal.in l. iij.§.cū ex causa.ff.qui potiores in pignore habeanī.

Quartò,extende etiā habere locum in guarētigia, quoniā etiā licet ipsa principalis prior tēpore sit potior alijs,ita etiā guarentigia q̃ est in ipso contractu fm Bar. in l.cum vnus. in fine principij. ff.de bonis autorita. iudicū possidendis.& in l.si & iure.ff.q potiores in pignore habeantur.Ange.in l.fi.C.eod.

Quintò,extende, vt nō solum habeat locū in principali,sed etiam in accessoriis.facit tex.in l. potior.§. si de futura.ff. qui potiores in pignore habeantur. & quod accessorium sequitur naturam sui principalis, facit regula principalis, de qua in regula accessoriū, de regulis iur.in 6.& ibi per Dinum.

Sextò,extende ēt hīc locum in hypotheca generali,q̃ si sit prior tpe,prefertur ēt speciali tex.& ibi Bar. in lege,generaliter.ff.qui po tiores in pignore habeātur. & l.si generaliter. C.eod. vbi Bald. Salic. & alii. Idē dicit Luc.de Pen.in l.prędia col.v.versi.10.inducitur.C.de locatione pdiorū ciuiliū lib.11.q̃ in obligatione gñali potior est ille q̃ primò ad rē peruenit. l.si verò.ff.de peculio.l.inter eos.in priu.ff.de re iud.

Septimò, extende etiam habere locum nō solū in principali,sed etiam in omnibus artetagiis, quæ hodie sunt loco vsurarum.ita est tex. in l. Lucius & ibi Bar.ff.qui potiores in pignore habeantur.& Bald.in l.si generaliter.C.qui potiores in pignore habeātur.

Octauò, extende ēt si fiat nouatio obligationis cū expressa repetitione pignorū,quia,ēt prior in tpe,est potior in iure.l.iij.in prin.& ibi Bar.ff.qui potiores in pignore habeantur.clarius dicitur infra versi.21.

Nonò,extēde hīc tm̄ locū in pignore cōuētionali & non pretorio.Bar.in l.cū vnus.in princ.versic. venio ad fin.ff.de bonis autoritate iudicum possidendis.

Decimò,extende etiam in pignore prętorio,si cōcurrat cū cōuētionali.l.iij.& ibi Bar.C.vt in possessionem legatorum.Ludo.Bolognious in l.fundus.ff.de annuis legatis.in interpretationibus.& Bal.consilio suo 466. lib.4. Et quo differat prætoriū à conuentionali.vide Bar. Bal.Pau.& Alex.in l.j.ff.de pign.actio. Fel.in c. cum aliquibus.in princ. de re iudicata. do. meus Iason in d.§.itē Seruiana.nu.7.insti.de actio.

Vndecimò, extende ēt in pignore iudiciali capto in causam iudicati,vt dicit Bar.in l.cum vnus.in fine principij col.fi.versi. quid in pignore.ff.de bonis autoiudicum possiden. vbi tenet,q̃ idem in iudiciali, quod in conuentionali,& in hoc ponit differentiam inter prętorium & iudiciale:& de iudiciali est tex.in l.si & iure.ff.qui potiores in pigno.habeantur.

Duodecimò, extende ēt si prior in tpe habeat priuatā scripturā ꝯ creditorē habentē publicam. Bal.& Ang.in l.scripturas.C.qui potio.in pig.habean.Lanfrancus in c.qm̄ ꝯ. in pe.col. extra de probationib. dummō illa scriptura priuata sit munita subscriptione testium, vel probetur per testes qui fuerint præsentes quando talis debitor scripsit talem scripturā.

Decimotertiò, extende ēt in priuato qui est prior tpe,quia præfertur Reipu.posteriori.ita est tex. in l. si fundum pignori.C.qui potio. ī pig.ha.et ideo idē dicendū est in ecclesia,cū Respu.& ecclesia pari passu ambulant.tex.in l.fi.C.de sacros.ecc.faciūt ea quę dicit do.meus Ias.in §.ex maleficiis.col.9.institu.de actio. vbi ēt æquiparat ecclesiam minori & pupillo.

Decimoquartò,extende ēt in priuato priori tpe q̃ præfertur fisco.text. in l.si pignus.ff.qui potiores in pig. habe. et in l.iij.§. fin.ff.eod.& in l.si fundum.C. eod.& Bal.in l.iij.C.de remissio.pigno.

Decimoquintò, extende ēt si posterior primò possederit rē hypothecatā, dūmodo alius habeat anteriorem ꝯtum: quia hoc casu dr̄ prior in data.Ita tenet Philippus Francus in consi.suo 126.col.2.in litera D.in 4.vol. Et sic hoc casu non habet locum in hypotheca.l.quoties.C.de rei vendi.& ibi do.meus Ias.in 5.limitatione. quod intellige verum quando à non dño datur pignus duobus:sed si à diuersis nō dominis, tunc secus.l.si non dominus.ff.qui potior. in pignor.habean.dicam infrà in 6.limitatione.

Decimosextò, extende vt non solū habeat locū in principali,sed ēt in re aogmētata p alluuionē.tex.est clarus in l.si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluuione maior factus est,totus obligatur.ff.de pign.

Decimoseptimò,extende q̃ sicut prior tēpore prę-

 fertur

fert in hypotheca in re principali, ita et in melioramentis, tex. est in d.l. si fundus. §. ij. ff. de pigno. quod intelligo verum quando ille qui hypothecauit rem, est ille qui fecit melioramenta. ita loquitur dict. §. ij. sed si alius fecit melioramenta, forte alius ad quem res peruenit, non autem ille qui hypothecauit, tunc res non esset obligata cum melioramentis. lege in bis. C. de prædijs & omnibus rebus nauiculariorum li. 11. & ibi Bar. & eum sequitur Paul. in lege si conuenerit. 2. ff. de pigno. actio. do. meus Ias. in lege creditor. j. ff. si cer. pet. Crederem hoc esse verum, si ipsa res hypothecata melioretur, secus si addatur aut adiungatur, puta quia de parua domo fiat magna per adiunctionem loci, aut de parua manso in quo sunt certæ res primò obligatæ, quia si aliæ addentur manso, non sunt hypothecatæ cum primis.

Decimooctauò, extende, quod non solum habeat locum prædicta regula in principali hypotheca, in vsuris seu arretagijs & melioramentis, sed etiam in expensis factis in prosecutione hypothecæ principalis: quoniam cum ex pensæ sint accessoria ad rem principalem, sequuntur naturam sui principalis: quoniam accessorium sequitur naturam sui principalis. vulgata regula iuris in 6. facit lege cum principalis. ff. de regulis iuris. Crederem in hoc quod expensa impetrantis quo ad mandata & expleta decreti, seu subbastationis præferantur omnibus quando fit executio in immobilibus per viam decreti, sed quo ad expensas processus quæ fiunt postea, donec omnes sint collocati pro hypotheca secundum priorem & posterioritatem temporis, videntur tales expensæ non habere naturam sui principalis, nisi post omnes hypothecas reales priores in data, & hoc facto videtur quod expensæ omnium sint collocandæ secundum quod collocata fuerunt principalia, & ita seruatur in practica.

Decimononò, extenditur etiam si secundus in data sit rex vel imperator, quoniam, vt dicit Bal. in l. si fundum. in princip. C. qui potiores in pignore habeantur. etiam priuatus qui est prior in data eidem præfertur in pignore conuentionali.

Vigesimò extende etiam habere locum in duabus dotibus, quia prior debet præferri. l. assiduis. §. fin. C. eodem qui potiores in pig. hab. & Dyn. in dicta regula, qui prior.

Vigesimoprimò, extende quod non solum habet locum illa regula in prima obligatione & conuentione hypothecæ, sed etiam in obligatione nouante cum secundo creditore, cuius hypothecæ nouatæ prioritas iungitur cum prima, vt est tex. in l. iij. ff qui potiores in pignore habeantur. dictum est ante, versicu. 8.

Hæc regula superius posita & extensa limitatur in pluribus casibus: quoniam, vt dicit textus in lege interdum. posterior creditor potior est priore. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Primo, non habet quando secundus seu posterior esset priuilegiatus, quia tunc etiam præfertur antiquiori & priori in hypotheca. l. Titius in prin. & ibi Bar. ff. eodem ti. qui potiores etc. quod quidem ex pluribus limitationibus sequentibus declarabitur.

Secundò ergo limitatur principaliter dicta regula in creditore, qui in rem conseruandam credidit, veluti si nauis fuit, & ad armandam eam vel reficiendam quis crediderit, vt dicit tex. in d. l. interdum. ff. qui potiores in pignore habeant. & ibi glo. fina. in verbo, credidero. ponit tria priuilegia, quæ in hoc habet creditor.

Primum quia creditor talis in personalibus præfertur. l. creditor 1. & ibi doctores. ff. si cert. peta. l. si venti. §. j. l. qui nauem. ff. de priuilegijs creditorum.

Secundum priuilegium est, quare sic refecta videtur tacitè hypothecata. d. l. interdum. & l. j. ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur.

Tertium, quia præfertur talis in hypotheca illius, etiam alij creditori anteriori tempore, vt est tex. in d. l. interdum. & ratio assignatur in l. seq. quæ incipit, huius. in prin. Aduerte tamen, quia ad hoc, vt prædicta habeant locum, duo copulatiuè requiruntur. Vnum, quod pecunia expresse fuerit mutuata ad refectionem rei. Aliud, quod res effectualiter fuerit refecta, quoniam hoc casu si non esset refecta, cessaret ratio l. interdum. in allegata. Et si fuerit refecta, & non ad hoc expresse mutuata, non habet locum prædicta lex, vt dicit dns meus Ias. in d. l. creditor. j. ff. si cer. pet. quod ibi limitat d. l. interdum. in vno casu, s. si domus exiat, aliàs non. gl. est ad hoc quæ est vltima & minima in l. j. ff. de cessione bonorum. Ista limitatio non mihi bene videtur sonare ad prædictam legem cum non entis nulle sint qualitates. ideo non est amplius quæstio de prælatione in melioramentis. Sublimitatur ergo illa lex, vt procedat quatenus pecunia mutuata necessaria fuit pro refectione ædificij, secus autem in eo pluri, quod fuit mutuatum vltra quam necessitas refectionis exigeret, quia in illo pluri cessat istud priuilegium, vt est optimum argumentum in l. si. ad fin. ff. de exercitoria. Sublimitatur tertiò, nisi fuerit mutuatum hæretico in refectionem seu restitutionem, quia non habet priuilegium hypothecæ, vt in simili dicit tex. in authen. item priuilegium. C. de hæreticis. Pau. in c. quia gaudemus. de hæreticis. Quid autem de pecunia mutuata, vt fiat ædificium de nouo, scribit dominus meus Iaso. in d. l. creditor. ideo eum ibi vide.

Tertiò, principaliter limitatur prædicta principalis regula non habere locum quando mutuatum esset alicui ad effectum rerum conseruandum, & in casu in quo alias res conseruari non potest, veluti si in cibaria nautarum fuerit creditum, sine quibus nauis salua venire non poterat. & idem si in merces obligatas crediderit, vel vt saluæ fiet, vel vt naulum exoluatur, potior erit licet posterior sit. ita dicit tex. in d. l. huius. ff. qui potiores in pignore habeant. Intellige prædicta dummodo expresse in hanc causam fuerit mutuatum, vt ante dictum est, & ideo dicit do. meus Ias. in d. l. creditor. quod si mercator vendidit merces suas alij mercatori, & transferat dominium, & ille mercator promittit soluere in certis nundinis, postea aufugit, & extent merces venditæ, comparent alij creditores, mercator qui vendidit istas merces nullum habet priuilegium in illis mercibus, nec præfertur alijs creditoribus, quamuis extet dictæ merces. textum habemus in l. quidam fundum. ff. de in rem verso. quem textum ita determinat Dinus. Bar. & communiter doctores in lege, si cum dotem. §. fi. ff. sol. mat. Bal. in l. fi. C. commodati. & in lege, eum cui. C. de actionibus & obligationib. & in lege, in reb. col. 2. C. de iure dotium. Quamuis contrarium, & male, tenuerit idem Bal. in lege, pro debito. C. de bonis autoritate iudicis possidendis. Sed do. meus Ias. in d. l. creditor. saluat Bald. vno casu, s. quando pecunia fuisset expressè, & nominatim mutuata ad emendum tales merces, quæ fuissent emptæ, tunc tales merces censentur obligatæ,

tæ,& in illis præfertur omnibus creditorib. priorib. tex.in l.q in nané extruédam.& ibi gl.magna approbata.ff.de priuilegiis creditorum.Imo plus mutuans expresse ad emendū tales merces, habet tacitam hypothecam in illis mercibus,ita gl. magna in authen. quo iure.C.qui potiores in pign.habeantur.

Quartò,principaliter pdicta rñ principalis limitatur nō hre locū in pignore prætorio: qa in tali prior tpe,nō est potior in iure, sed hns tale pignus præfert aliis,etiā prioré datā habentibus, vt amplè declarat Bar. in lege,cum unus.in princ.col.vlti. versi. venio ad secundum.ff.de bonis.auto.iudicum possidédis.

Quintò,limita in pœna in ɔtractu apposita:qm licet prior in data quo ad hypothecam principalē præferatur,non tñ præfertur quo ad penā.ita tenet Paulus in l.ideo condemnatus.pet illum tex.ff. de cópésatio.quæ quidem decisio faciat ad plures qōnes.Nā multi habent hypothecā in pluribus rebus in patria Burgundiæ rōne census q importat emendā,seu pœnam ob defectum solutionis certo tpe fiendę.An sicut tales præferunt cæteris creditoribus prioribus in data in principali & arretagiis,vt ante dictū est, etiā præferri debeant in emenda ? vr ex illa decisione q non. Et ibi ér Paulus ponit aliā decisionem quę est, q licet fiscus habeat tacitam hypothecam in suis ɔtractibus, vt l.fiscus.ff.de iure fisci.tñ nō habet in pęnis.C.de pęnis fiscalibus creditores præferri.li.10.& notatur in l. præscriptū.i verbo,hypothecas.ff.de pactis.Et sic licet receptores regij in balliuatibus aut senescalliis vti velint hac potestate, q dicant denarios regios esse priuilegiatos in regno,ita q exeq faciunt debitores realr p captioné & detentioné obligatorū in carceribus:qd tñ illud non dér hre locū in pœnis seu emédis adiudicatis fisco. Ex ordinatione tamen regia si pœna pecuniaria seu multa,vulgò eméda, ad iudicata fuerit p balliuos aut alios iudices imediatè subiectos supremis curiis, nō excedat summā 25. librarū Turonñ. poterit executioni demádari,dádo cautionem p receptoré regiū. Nō obstante appellatione ad superiorem interposita. Pœnę tñ seu emendæ inferiorū iudicū, ét si sint Castellani aut præpositi regij,nō pñt execntioni demádari & exigi, si ab eis fuerit appellatū ad superiores iudices:pųt nec ét emendæ dñorū subiectorū:& istud pluries dixi,licet sæpe receptores castellaniarū regiarū voluerint facere ɔtrium, sed eis fuit denegatū: qm licet tales pecuniæ sint regiæ seu regales, non tamen sunt priuilegiatæ.

Sexto limita non habere locū in eo qui habet solū conuentioné de hypothecádo:qm non præfertur illi qui habet hypothecā post promissioné factā,& ante adimplementum promissionis: quoniā præfertur q credit pecuniam,& accepit hypothecam,ita est tex. in l.potior.ff.qui potio.in pigno.habeantur.

Septimo limitatur qñ res aliqua dat in pignus à diuersis non dominis,quia præfertur ille qui est possessor.tex. est ad literam in l. si non dominus. & ibi Bar.ff.qui potiores in piguore habeantur.

Octauo, limita nō habere locum qñ secūdus creditor offert priori debitū suū.tex.est in l.1.& ibi Bal. C.q potiores in pignore habeant.l.fi.& plene notatur in gl.magna, quæ est ad hoc magistralis.C.de his qui in priorum creditorum locum succedunt.

Nonò, fallit in casu quo prior negat ré fuisse ī bonis debitoris, qa puictus de médacio, posterior eidé præfertur, vt est tex.in authé.ité possessor. C.q potiores in pignore habeantur. Et hoc in odium mendacij, de quo plura per dominum meum Ias.in l.quod te.in 11.& 12.col.ff.si cer.pet.& per Felinum in c. cęterum.in 6.& 7.col.extra de iudicijs.

Decimò,fallit in re empta ex pecunia secūdi creditoris: quia ille secundus præfertur, quando eidem est specialiter obligatum, vt est tex. ad literam in l. licet,C.qui potio.in pigno.habe.

Vndecimo,limita nō habere locū ī actione psonali. Bar.in l.1.C.pœnis fiscalib' creditores pferri.lib.10.

Duodecimo, fallit,in creditorib' chyrographarijs, qui licet sint priores in data, nō pferūtur creditorib' posterioribus habéibus publicā scripturā. l.cū tibi. & l.scripturas.vbi notat.C.q potior.in pig.habeant.

Decimotertio, fallit in creditoribus banchi qm inter tales nō inspicit prioritas téporis ī data,ita q si sint plures q deposuerint plures pecunias apud banchū,& vnus exegerit suū debitū,nō est iter alios ɔmunicandū,ét si sint priores ī data,nisi ī casu ī quo p uioletiā exegerit, vel nisi debitor ei gratificat' fuerit,vel nisi bona tūc cū exigit fuissent iā possessa aut īpedita autoritate iustitiæ, vel nisi supueniat priuilegiat':qa tunc habéda est ratio ei'. Et ī casu in quo nil adhuc est exactū, pfert is q ex deponétib' repperit depositū suū nō esse ɔsumptū,& ille cæteris pfert,pp ius dominij.Et si inuenerit ɔsumptū,pferūtur depositarij creditorib',nisi aliquis ex eis vsuras acceperit: qm hoc casu pdit priuilegiū, & cæteris alijs creditoribus est similis.qd adhuc intellige verū,nisi sit alius q sit magis priuilegiatus depositario.Et si sint inter se pares, cuilibet est satisfaciendū pro rata, prioritate téporis nō attenta.Ita tenent & dicunt Bal.& Sali.in l.super uacuum. C.depositi.vbi pro vnoquoq; casu allegat iura: & vide Bar.in l.pupi.ff.de his in frau.credit.

Decimoquarto,limitat prędicta regula principalis non habere locū in mobilibus quo ad nos, secundū consuetudiné patrię ducatus Burgūdię descriptam ī libro ɔsuetudinū illius, in titulo Des rentes védues à reachar.articu.3.maxime quādo sunt posita & euacuata extra manū debitoris. Et istud ferè obseruatur in tota Gallia,de quo plenè ibi scripsi, ideo nō īsisto.

Decimoquinto,fallit in re empta ex pecunia pupilli p tutoré: quia hoc casu ét si nō sint specialiter obligata & hypothecata, tñ pupillus est ī hoc priuilegiatus, q pfert prioribus creditoribus, vt dicit tex. & glo.in l.idéq; est.ff.qui potiores in pignore habeant. Et ideo videtur idem dicendum in ecclesia cum minor seu pupillus & ecclesia pari passu ambulent, vt dicit & tenet dominus meus Ias.in §.ex maleficiir. colū.mihi 9.& fm alios,nu.32.institu.de actionib'.

Decimosexto, fallit in expésis funeralibus, q̄ sunt ita priuilegiatę, q ante oēs creditores debét deduci, nō habédo respectū ad prioritaté téporis. l.ff.de priuilegiis creditorū.& faciūt notata in l.scimus.§.in ɔputatione.C.de iure deliberan.vbi p doctores. dixi

 com-

commentarijs nostris sup ꝯsuetudinibus duca° Burgundię.r. *Des droictz & appartenances à gens mariez* §.9.in glo. *& faictz funeraulx*. & facit l. impensa funeris semper ex hæreditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona solnendo non sint.qnæ est l.pe.ff.de religiosis & sump.funerū.

Decimoseptimò, fallit in casu in quo sunt creditores habētes hypothecā, etiā in priori q̄ expensa facta infirmitate defuncti: qa illa expensa pfertur creditoribus, etiā habentibus priorē datam.tex.est in l.in restituenda hęreditate.compensatio eius habebitur ꝙ te in mortui infirmitatē, in sumptumq; funeris bona fide ex ꝓprio tuo matrimonio erogasse ꝓbaueris. C. de petitione hæreditatis.& illū textum ad hoc ibi notat Bald. & facit tex.in l.legatū. C.de religio. & sum ptib.funerū.& dixi in ꝯsuetudinib° ducatus Burgundię in glossa allegata in præcedenti limitatione.

Decimooctauò, fallit ēt & limitaf in creditore q est creditor ex ꝯfectione (testamēti defuncti: qa pfertur oib° alijs creditoribus anterioribus, ēt priorē hypothecam habentibus, & illa expēsa ante omnia est deducenda. Bar.i lege, nō ignorat.C.de fructib° & litiū expēn. Antonius de Butrio in ca.1.colū.1.de ꝓbationibus.dixi in dictis ꝯsuetudinib° loco antè allegato.

Decimononò, fallit in muliere q̄ præfertur omnibus habentibus tacitā hypotecā, ēt in data prioribus. tex.est in l.assiduis. C.q potiores in pignore habeantur. Nunquid aūt mulier sit potior fisco creditore, ponūt Bart.Bald.& Salycet.& ibi Alexā.in apostillis ad Bar.C.de priuileg.fisci.& in l.satis. C.in qbus causis pignus tacite ꝯtrahif. Et Angelus de Imola, & dom. meus Iason in l.si marito.ff.solut.matrimonio.

Vigesimò, fallit in eo de cui° pecunia militia emif l.fina. & authen.ꝙ obtinet. C.de pigno.& hypothe. & glo.in l.i demq;,eft.ff.q potiores in pignore habeātur. ꝙ facit ꝓ nostris aduocatis & practicis huius patriæ, q emunt officia & capiunt pecunias muruo, ex quibus plurimū constituunt redditus: quia creditores deberent facere apponere in instrumentis, ꝙ mutunt tales pecunias ꝓ tali officio emēdo: quia p hoc præferrent cęteris creditoribus etiam anterioribus: quod non affirmo pro constanti, ideo cogita.

Vigesimoprimo, fallit in fisco agēte ex causa primi pili, qa pfertoib° creditoribus ēr habētibus expssam hypothecā i priori data, imo ēt bona mulieris in subsidium sunt tacitè obligata.tex.& ibi notaf in l.satis. C.in quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahif.Dinus i regula. q prior.de regulis iuris. in 6.

Vigesimosecundo, limitaf, nisi quando hypotheca tur secundo creditori per debitorem de voluntate primi creditoris: quoniam hoc casu secundus præfertur primo. tex.est in l.creditor.la 2.§.si Titium.ff. qui potiores in pignore habeantur.

Pro 23.limitatione, aduerte ad textū in l. potior. §.si hoc colonus.ff.q potiores in pignore habeanf.ꝙ in hoc non inspicif prioritas tēporis ex obligatione rei ad effectū inducendi post hypothecā, sed ad tempus ꝯstitutionis hypothecæ: quoniam, vt dicit text°, non ex conuentione priori obligatur, sed ex eo quod ducta res est, quod posterius factum est.

Pro 24.fallentia aduerte ēt, ꝙ hæc prioritas non habet locum, nisi inter ꝯtractus validos: quia si vnus sit ualidus & alius inualidus, qui hēt titulū validū, nō tā potior q̄ etiā solus, vt est tex: ī l.ij.in fine.ff.qui poriores in pignore habeantur.& facit regula, qm̄ id quod nullum est, nullum operatur effectum.de qua amplè per do. meum Ias.in l.ij.§.ꝙ si in patris potestate.ff.sol.matrim.& in l.causas. in fi. C. de transactio.Fel.in c.ex tenore.col.3.4.& 5.extra de rescrip. & dicam aliqnid infrà.

Pro 25.limitatione aduerte ad l.ij.C. de pignor.q̄ vult, ꝙ specialis hypotheca prius est discutienda q̄ gñalis, ꝙ hñs specialem secundò præfertur habenti speciale & generalē primo, quo ad illam generalem.

Sed aduerte nunquid clausula quę quotidie in instrumentis notariorum apponitur q̄ est, videlicet ꝙ specialitas gñalitati nō deroget, nec eꝫ, tollat effectū illius legis. Ita ꝙ hoc casu ēr habens generalem primo præferatur secundo habēti rm̄ specialem. Credo ꝙ sic: qm̄, vt dicit Bart.in lege, sed & si adiiciatur.ff. pro socio. species restringit genus ex præsumpta voluntate contrahentium. quod sequitur Alex. ꝯsi.suo 8.col.1.in 3.volum. vbi ait, ꝙ vnum verum speciale, alteri verbo generali iūctum, alterat illud genus. Cū ergo ex expressa voluntate ꝯhentium sit expressè declaratum, ꝙ generalitas non deroget specialitati: Iō seruanda est eorum voluntas, qm̄ ꝯtractus ex conuētione partium legem accipiunt.l.j.§.si ꝯueniat.ff.depositi.c.contractus.de reg.iur.in 6.& facit regula iuris, in toto iure generi per speciē derogatur.ff.de regu.iur.& c.generi per speciem derogatur.de reg.iu. li.6.Ex quo licet apponatur generalitas, tamen quia ex voluntate contrahentium expresse disponitur, ꝙ species deroget illi: Ideo seruanda est illa conuentio, cum illa regula habeat locum in contractibus, vt dicit Decius in dicta regula, in toto iure. & Dinus in dicta regula, generi.per l.stipulationes commodissimum. ff. de verborum obligat. Et dicit istud tenere Ang.in consi.160.& Fulgosum in consi.215. per l.doli clausula.ff.eod.de verb.oblig.

Et si dicatur ꝙ isto mō partes tollerēt legē superioris, & ꝯuenirent ꝯ leges & decreta principū, s. ꝯ d. l.ij.C.de pign.qd non est dicendū, vt dicit textus in lege, iurisgentiū. §. prætor ait, pacta conuenta quæ neq; dolo malo neq; aduersus leges &c. facta erūt, seruabo.ff.de pactis.Iō non vr̄ valere talis conuentio in casu, s. in quo tertius haberet specialem non speciaft ante hypothecatā. Ira ꝙ prima generalitas non discussa prima specialitate pręfertur secundæ specialitati in vim contrahentium in præiudicium tertij.

Ad hoc posset responderi, ꝙ illud non hēt locū in hoc casu, ex quo ante ius acquisitū tertio ex voluntate ꝯhentiū ista generalitas alteratur p adiunctionem specialitatis, & illi gñi derogatur p illā specialitatē subsequentē, q̄ magis clarè ꝯtinetur in hac clausula, ita ꝙ specialitas generalitati non deroget nec eꝫ, q̄ si fuisset adiunctū aliquod verbū speciale generali, quo casu gen° alteraf, multo fortius hoc casu. Et hoc maximè ēt qa talis clausula importat ꝙ generalitas saltem sit conditionalis, s. eo casu quo specialis non

sufficeret: quo casu primus ex vi illius clausulæ pfer ret in illo casu in illa gnalitate scdo creditori habenti speciale hypothecã 5 d.l.ij.vt dicit Bar.ibi p l.q gnalr in fi.ff.q potiores in pigno.hab.vbi vr eẽ tex.ad lram p hac clausula,ex qua decidit ille textus, q ex 9uentione põt fieri, q habens gnalem pferat.Ideo multo magis hoc casu. Et aduerte qa illa l.ij.C.de pignoribus. habet tñ locũ in casu. in quo qs habet speciale in aliqua re & gnalem postmodũ p eodẽ debito, qñ hoc casu habens secundã speciale in alia re comprehensa sub gnali pfertur illi gnalitati: qd intellige vbi non esset illa clausula,secus verò vbi primus hēr tñ gnalem in oib: qa illa pfertur speciali posteriori, vt est tex.ad lram in l.si gnalr.C.qui potio.in pign.hab. Et nota ista, quia quotidie eueniunt in practica.

Aduerte tñ ad vnũ,an dici possit q hęc hypotheca gnalis in emptione redditũm annalium non sit bona,imò vr reddere 9tum vsurariũ,qñ emũtur annui redditus,si nõ sint expresse pro illo certa bona particularia obligata put videntur facere text.in extranagãti. regimin.i.& 2.de emptione. vbi expresse 9sultus Papa Martinus V.& Calixtus 3.super hmõi 9tractib, an essent validi,illos approbãt in casu ibi pposito.s.qñ expresse in ipso 9ctu sunt certa bona venditorum obligata pro solutione dictox redditũũ, cum dicit tex.extrauagantis Martini,bonis in ipso 9tractu tũc expressis p ipsius annui cẽsus ex solutione in ppetuum obligatis.Et tex.Calixti dicit. Recipere solitæ fuere illa lex domib, terris,agris, prædiis, possessionib & hæreditatib pdictis q in hmõi 5ctibus expressi fuerint prædictorũ solutione redditũum & cẽsuum efficaciter obligantes in illorũ vendentium fauorẽ: vbi vr approbare 9tractus hmõi fm expositionem eis factam, q erat tñ in casu in quo bona erant specialiter & expresse certa ad hoc obligata. Et ideo cum iste casus tãgat aiam,& nõ sit eadẽ ratio in gnalitate quæ in specialitate, eo quia in generalitate videntur solum partes habere respectum ad lucrũ pecuniariũ,& illa assignatio gnalis sit tñ pro securitate debiti.Ideo vr,q sapiat vsurariã prauitatẽ,hoc est lucrum ex pecunia qd est reprobatum: & qa vt videri põt ex illo textu in d.extrauaganti 2 regimini. illud quod disposuit summus Pontifex, fuit: qñ ita inuenit ex 9silio peritorũ qui decidebant 5ctus hmõi licitos: ideo cũ tales dicat validos intelligendum est tñ sanè fm formã in principio illius extrauagãtis datam,& fm qualitates in 9latione appositas,q sunt tales,videlicet q sunt expressa certa bona in 9tractu, q sint obligata p solutione dictorũ redditũum aut cẽsuum: qa dicto hmõi,denotat similitudinẽ.l.deniq;. ff.de pignorib.& ẽt vt sua dispositio sit 9formis conclusioni doctorũ & canonistarũ & theologox tenẽda est ĩ suo casu.s.qñ est certa res expresse obligata, put ita tenẽt pdicti doctores, maximè in redditib de nouo 9stituendis,vt poẽs in c.ciuitate. extra de vsuris. & p Ambrosiũ de Vignate ĩ repe.c.salubriter.nu.73. vsq; ad nu.81.eo.tit.de vsuris.Laurentius de Rodulphis in tract.de vsuris. in 12.q.1.par. vt ẽt vr tenere Ber.de Bust. in suo Rosario in 1.par.serm.27.ĩ 2.par. illius.in lra B,ij.vbi ponit casum tñ in illo q constituit redditũ super aliquib bonis. & dicit Henricus Gandẽsis in quolibetis quolibeto 8.q.22. q emptio redditus ppetui, siue ad vitã nõ est emptio, licet sic soleat appellari: qa extrema huius 5ctus per se sunt pecunia simul data, & per quotas recipienda, sed est purũ mutuum. Si.n.eẽt emptio & venditio,sed verè posset dici q p pecunia emeret redditus, oporteret interuenire aliũ 5ctum, imò duos 5ctus circa rẽ aliã q per se nata est eẽ extremũ emptionis & vẽditionis, vt res illa sicut fundus vel mẽsura terrę 9tẽta, primo pro pecunia emat, & deinde pro aliqua quota pecunię annuatim vel ad vitã,vel in perpetuũ reuẽdat,vel hęreditariè 9cedatur,vel quota hmõi à tali emat, cui debetur iure vẽditionis: puta ei q fundũ vel mẽsurã vẽdidit &c.Et huic opinioni vr 9cordare Panor. ĩ disputa.5.& Inno.in d.c. in ciuitate.vbi vidẽtur tenere talẽ 5ctum eẽ illicitũ si fiat relatio in psonam vendẽtis,& nõ super bonis illius. q semper ponunt, q fiat super certo fundo,vel super certa re. Et qñ vt dicit Angelus de Clauasio in sua summa.in verbo, vsura, vers.78.quod ad hoc vt talis 5ctus nõ sapiat vsuram requiritur q redditus fiat de bonis, & super bonis: ideo non esset bonũ si fieret relatio tñ ad personam, nec esset licitus contractus,imò vsurarius.

Ex quo dixi in casu emergenti, quod non hñs immobilia si 9stituat redditũ annuũ, vr fieri relatio redditus ad personã,vñ lucrum pecuniarium pcedat,ex quo dr vsurarius.In quo ẽt casu erat qſtio,de mutuo, ex quo dicebatur in 5ctu 9stitutionis redditus q fuerit 9stitutus & vẽditus pro summa cẽtum librarum Turonen.ex qbus receperat realiter vendẽs triginta, alia verò 70.libras soluerat emptor in duab schedulis ipsius vẽditoris qbus cõstabat q dictus venditor tenebatur emptori ad dictam summã ex mutuo eidẽ facto: ex quo cũ 9stet de mutuo in parte,ille 5ctus dr vsurarius, saltem pro illa parte pro qua 9stat de mutuo,secundũ q in simili vr tenere Io.de Turrecr.ĩ ca. 1.14.q.3.& ẽt qa redditus erat excessiuus, sed cũ nihil ad ppositum aliter non insisto. Sed ad ppositum vnde digressi sumus, q vbi non est expressa certa res obligata pro solutione,sed gnalis, q talis 5ctus dicitur vsurarius: quia non est fm dispositionem iuris approbantẽ tales 5ctus, quando.s.habent certa bona expresse, hoc est certitudinariè ad hoc obligata, qm generalitas reddit incertitudinem rei fm Bart.in l.j. col.ij.de exceptio.vbi dicit q exceptio q est generalis propter incertitudinem nihil releuat.quem sequitur do.meus Ias. in l.Titię textores.ff.de lega.j.& ista generalitas non videtur habuisse respectum ad expressionem certorum bonorum, imò potius ad lucrum pecuniariũ, & ad psonã,& ĩ illo maximè q nulla immobilia possidebat,ex quo videtur fieri relatio ad psonã q magis redditur 5ctum vsurariũ, vt videtur tenere Panor.in d.disputatione,in 2a.col.qñ hoc casu pecunia facit pecuniã,& ẽt hoc casu 9stat, q emptor vult pecuniã suã (quã mutuo dederat) afferre lucrũ. Ideo indubitãter,cũ sorti succedat, vsura est.ca. plerique. & seq.14.q.3. & in plerisq; locis vulgarib post glo.& doct.in l.rogasti.§.si tibi.ff.de cer.pet.

Operatur & secundo prioritas tpis,seu datæ in titulis,

tulis,q̃a prioritas tituli facit præſumptionē in poſſeſſorio,Bal.in l.j.col.3.verſi.& ſic nota.C. de edicto diui Adriani toll.faciunt dicta p glo.& doct. in c. licet cauſam.extra de ꝓbatio. Qd intellige qñ eſt traditio poſſeſſionis in primo,& eſſet in ſecundo prioritas tẽporis.nihil operaretur.tex.eſt vulgatus in l. quoties.C. de rei vendic.& q̃a illã legem pleniſſimè legit dom. meus Iaſ.ideo in hac materia aliter non inſiſto.

Si tñ ſit dubiũ,pſumitur ꝓ illo qui habet titulum à maiore,vt eſt tex.in c. ſi à ſede.de prębendis, in 6. qd intellige in collatione facta ab inferiore ſit appoſita hora.quoniam facit præſumere prioritatem. vt ampliè tenet do.meus Iaſ.in l.j.col.ij.ff.ſolu.matri.& dixi in præcedenti conſid.in fi.

Tertiò,operatur tẽporis prioritas in operarum ꝓmiſſione:qm̃ ille debet prius ſeruire,cui prius ꝓmiſit.ita dicit tex. in l. in operis duobus ſimul locatis, ꝯuenit priori ꝯductori ante ſatisfieri. ff. locati. & ibi glo.ampla ad quam recurre, & ad doctores.

Quartò,operatur in præſtantiis faciendis, ſeu reddẽdis,qm̃ reddendæ ſunt ſm ordinem quo factæ ſunt. vt priori mutuatori prior reddatur.vt dicit Bal. in l. vnica.§.ſed vt manifeſtetur.C.de.cad.tollen.

Quintò,operatur in literis:quia literæ priores ĩ data regulariter præualẽt.notatur in ca.capitulum.extra, de reſcriptis.vbi Fel.col.iij. facit regulã quã ampliſſimè ampliat,& limitat. Ideo ad eam recurre in materia beneficiali, vbi ſciẽdum eſt quis præferatur. an habens priorem titulum. an priores literas in data, an qui primo adeptus eſt poſſeſſionem.

Sextò,habet locũ in electione: quia qui prior eſt ĩ electione, debet primo poni.Bal. in c. conſtitutione C.§.quibus.col.vlti.verſi.not.hic de ordine.

Septimò, habet locũ in appellatione : q a q primò appellat,primò agat.Specu.in tit. de reconuentione. §.iiij.paulo poſt principium.& de incidenti quæſtio. §.j.verſi.videmus.& c.2.de ordine cognitionum.

Octauò,habet locũ ĩ ſeſſione,ſubſcriptione,& reſpõſ.tex.eſt & ibi Io.de Turrec.in c.epiſcoporum.74.d.& dixi antè in pluribus locis, & quõ illud ſit intelligendũ.maximè in 4.par.in 23.& 76.conſiderationibus.

Nonò,habet locũ in ꝓmotione, q̃a prior ipſe præfertur.c.epiſcopus.18.d.& in d.23.diſt. dictum eſt.

Decimò,habet locũ in poſſeſſione primò accepta inter duos habẽtes eundẽ titulũ eodẽ tpe in beneficiis.vt eſt textus in c. ſi à ſede,de ꝑbendis. in 6. Et ẽt in duobus habẽtibus diuerſos titulos. Quia pfertur cui primo tradita eſt.tex.eſt in l.quoties.C.de rei vẽdic.dicã in ſequenti conſid.verſi.14. habet locum.

Vndecimò,habet locũ in prioritate ſcripturę, ſeu literæ,quia primo ſcriptus præferendus eſt. vt ex textus ĩ l.quoties.ff.de vſuf.& in l.generaliter.§.quis ergo.ff.de fideicõmiſſa.liberta.& faciunt quę dicit do. meus Iaſ.in l.ij.§.prius,col.pen.ff.de vulga.& pupil. ſubſtitut.& Fel.in c.cũ dilecta. extra de reſcrip.& ꝯſului in caſu emergenti, ꝗ ex quo in contractu erat ſcriptũ,ꝗ aliqs dabat rẽ ad cenſum in emphyteoſim, ex quo primo dicebatur ad cenſum, talis contractus erat iudicãdus cẽſualis. & nõ emphyteoticus. cũ ẽt vt dicit do.meus Iaſ.in l.ij.ibi,octauo quęro.C.de iure emphyteotico.In hoc facit ordo literę,& hoc multis rõnibus cõprobaui,in conſi.meo incip. ex ꝓceſſu moto & ẽt de ordinib.literę añ dixi in 1. par. i 17.ꝯſi.

Duodecimò, habet locũ in ꝯceſſione principis,q̃a prima pfertur:qm̃ in principe variatio, & inconſtantia reprobatur,cũ in eo tanquã in fonte iuſtitia debet eſſe cõſtans voluntas. & principibus conuenit illud verbũ.Semel locutus eſt deus. Iob 23. & qd ſcripſi, ſcripſi, Io.19. Ideo princeps debet habere vnũ calamũ,& vnã linguã:q̃a, vt ſcribitur Pſal. 88. Quæ ꝓcedũt de labiis meis,nõ faciã irrita.vñ debet eſſe immobilis,ſicut lapis angularis,& ſicut polus ĩ cælo. verba sũt Bal.cõſ.279.incip.pridie.n.ꝯſului.lib.3. Et ibi ꝯcludit,ꝗ qñ princeps,ẽt motu ꝓprio,reuocat illud qd prius fecit,fingitur circũuentus, adeo ꝗ cõtrariũ ꝓbari nõ poteſt,& ita ampliare vr quod dr in c.cum olim.de re iudicata.& ideo tenet Romanus in conſ. 218.incip.circa primam.ꝗ ſecunda conceſſio principis alteri facta contra primam non valet.ita etiam tenet Paul.in cõſi.156.incip.viſo & examinato pũcto & in ſimili caſu ſcribit Alex.cõſi.3.in 5.vol.incip. ex his quę in themate. & in conſ.23.incip.viſo ꝓceſſu. col.iij.vol.v.Luc.de Pẽ.amplè tractat ĩ l.ꝑdia.C.de loca.pręd.ciui.vel fiſca.lib.11.ex multis rõnib' poſitis. Aliàs vidi ꝗ pfertur q eſt magis diligẽs q dr,eo aut ꝗ eſt poſſeſſor, aut ꝗ habet literas conceſſionis ſigillatas,alius non; qm̃ ſigillum in talibus multũ operatur. dixi in commen.nris ſuper ꝯſuetudinib.ducat.Burg. in concluſione.in glo. *Nous auons faict, &c.* Et ſi caſus tibi occurrat, ſemper recurras ad Luc.de Pen.in eo loco, vbi arguit ad vtranq; partem, & pro qualibet adducit 30.motiua, & tandem concludit.

Decimotertiò, habet locum in pſtatione iuri : qm̃ primũ iurm tollit ſm.vt eſt gl.notabilis in c.licet mulieres.de ꝯſeſſis.in 6.dicam ĩ in ſeq.conſide.verſi.10. procedit vbi ſcribitur ſm iurm præferri primo.

Decimoquartò,habet locũ in ſponſalibus p verba de pñti : qm̃ prima derogant poſterioribus ẽt copula carnali ſubſecuta in ſecundis.vt eſt tex.in c.ſi inter virũ & mulierẽ,extra de ſpõſalibus & matrimoniis, qd intellige verũ, ſi prima ſponſalia ſint legitima & debitè facta,aliàs nõ, vt ante hac par.in 36.conſide.

CEnteſima & vltima conſideratio huius partis, vt à ſeipſa denominetur.ſ.de poſterioribus, eſt talis,ꝗ etiam quandoq, poſteriora derogãt priorib': q regula habet locum in multis, vt dicit do.meus Iaſ.in l.pacta nouiſſima.C.de pact. & in l.ſi mihi & tibi. §. in legatis. ff. de legatis.j. & in l. duobus. §. idem Pomponius.in j.& ij.col.ff.de iureiuran. & in l.ſi quis conductionis.in primo notabili.ff.de acqui. poſſeſ.in quibus locis plenè declarat vbi poſteriora derogant primis,& hoc in multis caſibus.

1. In pactis vt eſt textus in dicta l.pacta nouiſſima. & in l.j.§.fin.ff.de ſtipulat.ſeruorum, & in l.clari.& ibi Bald.C.de fideicommiſſis.

1 t. Procedit in vltima voluntate.l.iij.§.pe.ff.de adimẽdis legatis.& hoc in glo.in verb.nuda. & in l. iiij.illius tituli eſt tex.& l.hac conſultiſſima.§.ſi quis aũt, & l.ſancimus.§.fin aũt.C.de teſtamẽ.c.cum Marthę. extra,de celebratio. miſſarũ.c.ſi.12.q.2.glo.notabilis in ver-

in verbo, reuocare, in c. 1. de ɔstit. in 6. Adeo ꝙ in vltimo testamento semper inest tacitè clausula, cassans & irritās omne aliud testm̄ pcedens, & sic superfluè ponitur illa clausula à notariis, ſm Bal. in l. si. in v. q. C. de edicto diui Adriani tollendo, probat tex. in d. l. sancimus. in verbo, ipso iure. & in §. pen. institu. quibus modis testamentum infirmatur.

III. Procedit in codicillis, qa vltimi tollūt priores ɔtrarios. l. cū ꝓponat. vbi gl. fi. & Bar. C. de codicillis.

IIII. Adde idē esse in legatis, qa p secundum actū alienationis tollitur legatū prius factum. tex. sunt in l. nihil ꝓhibet. & in l. rē legatam. ff. de adimēdis vel trāsfer. lega. Imò ēt per actū secundum nullum, tollitur primū legatū validum, quod est singulare, vt de hoc est tex. multū notabilis & singularis i l. legatū. ij. §. pater hortos. ff. eo. quē nō vidi vsq; nūc pōderatū: licet sit tex. q facit ɔtrarium in l. si iure. ff. de legat. 3. quem allegat pro contrario do. meus Ias. in l. naturaliter. §. nihil cōe. col. ix. ff. de acquiren. vel amitten. poss. cogita de solutione, & concordia illorum textuum.

V. Procedit pdicta regula in ɔtractibus. l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati. & d. l. j. §. fi. ff. de stipula. seruoꝝ. & l. clari. C. de fideicommis. Adeo, vt dicit idem do. meus Ias. in dictis locis, ꝙ in ɔtractibus non est necesse apponere illa verba, cessantes & irritantes omnem alium contractum præcedentem. Quia hoc tacitè intelligitur. tex. est quem Bal. ad hoc ibi reputat singularem in c. 1. de transactionib.

VI. Habet locum in sententia interlocutoria. l. qd iussit. ff. de re iudic. secus tn̄ est in diffinitiua, vt l. j. C. qn̄ ꝓuocare nō est necesse intelligendo vt p Bar. & alios in l. nam & postea. §. si damnetur. ff. de iureiu. & per canonistas in c. cū inter monasterium. de re iudicata.

VII. Habet locū in cōstitutione procuratorū. l. si qs cū procuratorio. in fi. ff. de procuratorib. notatur in c. non iniustè. & ibi Abb. in 4. notab. extra de procur. facit tex. in l. si quis eum. §. fi. ff. eod. de procuratorib.

VIII. Habet locū in constitutione vicariorū: quia per cōstitutionē secūdi reuocat̄ primus, vt tenet Io. And. & post eū alij in c. sua. de officio vicarij. & in c. 1. de officio vicarij. in 6. & illa fuit opinio Cald. in c. volētes. de officio lega. & ibi do. Abb. in 3. notabili, vbi in fert, ꝙ p dationē secūdi vicarii cēsetur primus reuocatus. Subdit tn̄, ꝙ ɔtriū credit de iure veri⁹. de qua materia amplè p Ioānē de Selua in suo tractatu de bñficio. in 2. par. in q. 14. vbi amplè: & ibi tenet ɔclusiuè, ꝙ p dationē secundi nō censetur primus reuocatus.

IX. Procedit in rescriptis. c. cęterum. & ibi notatur per Feli. & in c. 1. de rescriptis.

X. Procedit & hēt locū in iusa. l. duob. §. fi. cū l. seq. ff. de iureiu. & facit tex. in c. tua nos. extra, de iureiu. Hinc do. meus Ias. in d. §. fi. q̄rit dę validitate gl. in c. licet mulieres. de iureiu. in 6. q̄ cū sit satis declarata p eū ibi, & in l. nō solū. §. morte. in 7. col. ff. de no. oper. nunt. & in §. itē si qs postulāte. col. 2. insti. de act. & i auth. sacra puberū. coll. 14. C. si aduersus venditionē. & per Fel. amplè in c. cū M. Fer. col. pen. extra de cōsti. & dixi in consuetudinibus ducatus Burg. in titu. *Des droictz & appartenances à gens mariez*. §. xvj. in gl. *ne peult mettre hors*, ideo ad eos vos remitto.

XI. Procedit & hēt locū in legib. lege, sed & posteriores. ff. de legib. tex. & gl. in c. 1. i verbo, reuocare, de ɔstit. in 6. Alex. in ɔsi. 122. in 4. vol. statim allegando.

XII. Procedit in statutis ſm Bar. in l. si certarū. §. fi. ff. de testam. & in l. oēs populi. in vlti. q. tertię. q. princ. ff. de iusti. & iur. Alex. in consi. 58. incip. in præsenti cā. col 1. in 4. vol. & d. consi. 122. incip. viso puncto. co. 1. i 4. vol. vbi vr̄ do. meus ab Alex. accepisse ea quę dicit in d. l. pacta nouissima. quem tamen tacuit. & Romanum consi. 57. incipiente, in causa propositæ.

XIII. Habet locū in consuetudine, nam vltima cōsuetudo si sit pfecta seu prçscripta derogat prçcedentib. gl. in l. nemo alieno nomine. §. temporalis. & ibi Decius. ff. de reg. iur. quā gl. sequitur Anto. de But. & Panor. in c. fi. extra de consue. vbi idem tenet Barbatia. col. 29. extollens illam glo. & pro ea allegat textum singularem in l. fi. C. de seruitu. & aqua.

XIIII. Hēt locū in possessione, qa vltima possessio simpliciter attenditur. vt dicit Bal. in c. 1. de feudi cognitione. col. 1. alle. notata p Io. And. i c. cū eccla. de elec. & Oldr. in ɔsi. 313. incip. Thema qōnis. circa finem. vbi allegat tex. in c. cū ecclesia sutrina. de cā possessionis, & proprietatis. & Feder. consi. 234. incip. super primo. in primo dubio. Cald. ɔsi. 12. in ti. de iur. patr. Pan. in consi. 54. incip. vr̄ primo col. 2. in 1. vol. & p Deciū in duob⁹ ɔsiliis quę allegat in d. §. temporalis. Qd tn̄ non hēt locum in casu c. si à sede. de præb. in 6. & in casu l. quoties. C. de rei vendica. vt dixi in præcedenti consi. in versi. 10. habet locū in possessione

XV. Habet locū in fama: qa vltima fama tollit priorē. l. si mater. & ibi glo. vltima. C. ne de statu defunctorū. Bar. i l. fi. C. si seru⁹, aut libertus ad decurionatū aspirauerit. li. 10. & i l. is potest. col. 10. ff. de acquirē. hęre. Bal. in l. sacrosancta. in fi. C. de sacrosanc. eccle. & in l. fi. ff. de feriis. & in c. cū inter R. seniorem de electio. Fel. in c. cum contingat. col. 2. extra de rescriptis.

XVI. Procedit quantū ad moram. Mora enim vltima nocet. l. illud. cū concordantiis. in glos. vltima allegatis. ff. de periculo & commodo rei venditę. l. seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig.

XVII. Habet locū, & procedit quādo plures opiniones referuntur à lege, vel à glo. vlt. in dubio cēset approbari. aliis reiectis. Ita not. Bar. in l. bona fides. p illū tex. ff. depositi. glo. vlti. in l. qui filiū. §. Sabinus. ff. ad Trebellianum. do. meus Ias. in d. l. pacta. plura alia ad hoc allegat. vbi tn̄ dicit esse limitādū, nisi primo saperet æquitatē, secunda verò rigorē: q̄a tūc primæ standū est alleg. Francis. Areti. in ɔsi. 163. qd incipit, diligenter, & mat urè discussis. hanc etiā limitationē sequitur idē do. meus Ias. in l. placuit. C. de iudiciis. & de hac materia sunt ifinitā ɔsilia, & ifinitæ dec. doctorū, quas apostillaui ad Bar. meū in d. l. bona fides.

XVIII. Erit de clausulis. Nam do. meus Ias. in d. l. pacta. in fi. 2. col. quęrit. quid de clausula, an vltima detoget primę, an verò prima declarat sequentia. & ibi quęendo regulam antepositam credere vbi essent duę clausulę ɔtrariæ, que non possent simul concordari, ꝙ vltima derogaret primæ: sed vbi per primā potest secunda declarari, tūc attendenda est illa declaratio. vt satis faciunt ea q̄ dicit idē do. meus in d. l. pacta. Et

Et in hoc esset ẽt attẽdẽda illa regula, ꝙ q̃ ĩ ꝓ̃fationibus dicuntur, & sequen. repetita intelligunt. de qua p Bar. ĩ l. Titia. §. idem respondit. ff. de verbo. obliga. & in l. item quia. §. fi. de pactis. & amplè habetur per Io. Rymi. in dicta l. pacta nouissima. C. de pactis. vbi magis amplè tractatur, quàm per alium.

Hinc sumpta occasione: qa materia se offert ĩ casu contingẽte, quęrit, An si inter iuuenem, & iuuenculam fuerint verba de matrimonio ɔtrahẽdo inter se, & iuuenis dixerit bis puellæ. primò, videlicet, ꝙ nullaten⁹ faceret ꝓmissiones matrimoniales secũ, nisi de consensu suorum parentum, s. patris & matris, propterea, ꝙ alloquetentur patrem & matrem: deinde verò & secũdò dixit eidem filiæ, ꝙ non tractaret cũ ea matrimoniũ, nisi de consensu suorũ patris & matris, si postea faciant inter se ꝓmissiones absq; repetitione illorũ verborũ in præsentia testiũ, sub his uerbis. Nonne verũ sit quæ mihi ꝓmisistis: & dicat filia ꝙ sic, & inquantũ opus est, adhuc de nouo ꝓmitto, & vos ĩ maritũ accipio, & viceuersa: an illa verba p̃cedentia censeant̃ repetita in ꝓmissionibus postea p verba de p̃senti ĩter eos factis, an verò absq; alia expssione & declaratione videant̃ ab illa prima ĩtẽtione ĩter eos declarata, seu ab illis primis v̄bis recessisse.

Istam quæstionẽ tetigit do. meus Ias. in d. l. pacta. col. vlti. vbi dixit, ꝙ qñ fit ꝓtestatio, aut declaratio ante ꝓmissiones q̃ respicit de nõ ɔtrahẽdo, ĩ p̃sentia mulieris nõ ɔtradicẽtis, ꝙ talis ꝓtestatio, seu declaratio ĩpedit matrimoniũ futurũ (nisi secuta fuerit copula carnalis, post dictas ꝓmissiones: ex quo ẽt dicẽdũ est, ꝙ si ante, nihil operat̃) & dixit ita tenere doctores ĩ c. tua nos. extra de spõsalib⁹ & matrimoniis. do. Anto. de But. in c. veniẽs. le secud. eod. tit. de sponsalibus. Panor. in c. p tuas. ad finẽ. extra de ɔditionib⁹ appositis. vbi ẽt dixit ꝓcedere in foro ɔsciẽtiæ. Ita ẽt tenet idẽ do. meus Ias. in l. nõ solũ. §. morte. col. 7. ff. de noui opis nuntiatione. allegãs p̃dictos ita tenẽtes. Et ita ẽt tenet amplissimè do. Cardinalis Alex. ĩ d. c. tua nos in fi. 4. col. Ex quo illa ꝓtestatio, seu declaratio fit antequã aliqua obligatio esset inter partes, ex quo declarauit illã obligationẽ velle esse in tali casu. s. sub consensu suorũ patris & matris, hoc operat̃ ꝙ si post fiãt ꝓmissiones, & sic ɔtractus, ꝙ itelligit̃ factus sub prima ꝓtestatione, seu declaratione cũ ꝓtestatio seu declaratio p̃cedẽs facta ex mutuo ɔsensu partiũ euacuat omnẽ effectũ obligationis. l. obligationũ substãtia. ff. de actionibus & obligationib⁹. Eo ẽt quia clausula p̃cedẽs determinat, & declarat seqntẽtia, vt dixit do. meus Ias. in d. l. pacta col. 2. C. de pactis. ex quo ẽt conditio adiecta in p̃ambulis, & pręcedentibus, cẽset̃ ꝙ intelligitur repetita in sequẽtibus. facit d. l. itẽ quia. §. fi. (q incipit) idẽ Iuliano placuit. ff. de pactis. & d. l. Titia. §. idẽ respondit. ff. de verb. obliga. vbi pl⁹ dixit Bart. ꝙ si dictũ in p̃paratoriis fuit omissum in seqnen. p̃sumitur error per l. si tibi liberũ. ff. de actionibus empti. & l. si binarũ. ff. de seruitutibus urbanorum prædiorũ. q probatur eo ꝙ constat illud qd̃ dictum & declaratũ fuit in p̃cedẽtibus, & præparatoriis, seu p̃fationib⁹ esse omissum in sequẽtibus. facit tex. in l. duos. & ĩ l. auia. & ibi Bar. ff. de ɔdi. & demõ. & dixit Ange. in l. pacta. C. de pactis. allegãdo Inno. ĩ c. innotuit. de arbitris. ꝙ ɔtractus sequẽs declarat̃ ex cõtractu præambulo. & idẽ voluit Angel. ĩ l. si qs cũ aliter. ff. de verb. obliga. Et ꝓbat̃ p glo. primã in l. j. ff. de iudiciis. faciũt q̃ dixit Barbatia ĩ ɔsilio 12. colũ. 4. & 6. in secũdo volumine, vbi ait, ꝙ p̃ambula declarãt sequẽtia, & eis insunt. & q̃ dicũt Bal. & Salice. in l. p retentionẽ. C. de vsuris. vbi inquiũt. maximè Salice. ꝙ q̃do fuit aliqd p̃ambulũ ad actũ, si fiat act⁹ sequẽs ẽt ex interuallo, intelligit̃ præambulũ repetitũ, & sic actus pręambuli pręsumit̃ repetit⁹ in actu sequente præsertim (vt ait) cum ꝙ dictum est in præcedentib⁹ fuit dictum ad præfationem actus, & maximè etiam quando ɔtinuatiuus, vel contũctiuus est actus: & est identitas p̃sonarum, & rerum. Maximè etiã: quia ꝓtestatio facta fuit ex iuxta causa fundata sup iure diuino. vt habet̃ Numeri 30. vbi ex præcepto homini requirit̃ ɔsensus patris & matris in matrimonio puellæ. Sup iure canonico. c. aliter. 30. q. 5. c. nõ omnis. c. honorantur. & c. mulier. 32. q. 2. Super iure ciuili. §. primo. inst. de nuptiis. & vt ait ibi tex. hoc ẽt ratio naturalis suadet, ex quo de honestate talis ɔsensus, saltẽ requiritur, vt tenẽt omnes. q̃ quidẽ honestas nõ potest infringi, cũ sit vnum ex substantialibus legis, cũ dicat textus in capitu. erit autẽ lex. 4. distinct. Quæ quidẽ causa etiam durat tẽpore actus, ex quo iuuat protestatio, & impedit actũ sequentẽ, vt dicit Felin. in cap. cũ M. Ferrarieñ. in 26. col. versic. fallit quinto. extra de ɔstitutio. & intelligit̃ repetitio facta dicta l. auia. & l. Iulius Paulus. ff. de conditio. & demonstr. l. Seiæ. §. Caio. ff. de fundo instructo. & etiam maximè qñ verba sunt prolata p verba tendentia ad futurũ tẽpus de ɔsensu vtriusq; partis, vt tenet dñs meus Iason in dicta lege pacta. Cũ ergo ex confessione dicti iuuenis ɔstet ꝙ bis & reiteratis vicibus dixerit eidẽ ꝙ intendebat, ꝙ dicta iuuẽcula alloqueret̃ patrẽ suũ, & matrẽ, & ꝙ nõ intẽdebat aliàs eidẽ facere promissiones. Cui ꝓtestationi nõ ɔtradixit d. iuuẽcula, sed expressè ɔsentiit, eo ꝙ r̃nderit ꝙ eos alloq faceret, & sic acceptãdo factũ acceptauit & qualitatẽ, & sic mens vtriusq; fuit declarata. Et licet postea ĩ p̃sentia certorũ testium dixerit eidẽ iuuẽculę. *n'est il pas vray que vous m'ayez promis, & ne me promettez vous pas encores de nouuel.* qd̃ ẽt si ꝓbetur ꝙ filia dixerit ꝙ sic, illud tñ intelligẽdũ est, & intelligi dẽt sub repetitione præambulorũ q̃ fuerunt sub beneplacito & volũtate suorũ patris & matris: & hoc indubitãter credo esse verũ, ꝙ dicta filia parte ɔtradicẽte, non tenet̃ vlterius cõtrahere matrimonium cum dicto iuuene, ex quo maximè, est alteri matrimonialiter coniuncta, copula carnali secuta, ita ẽt ꝙ ex sua confessione est repellendus ab actione, & prosecutione, quam facit contra eam, absq; eo ꝙ vlterius dicta filia teneatur procedere, cum sit quæstio tatum de sponsalibus etiã p verba de pręsenti, quæ ex consensu partiũ sunt dissolubilia vt tenet gl. ĩ c. ex publico. & ibi Pan. extra de cõuersione ɔiugatorũ. ergo in his p̃iudicabit ɔfessio, licet secus in matrimonio ɔtracto, & copula carnali consumato, ꝙ nullo modo est dissolubile. c. lator. & ca. ɔsaguinei. extra de re iudicata. & d. c. ex publico.

Imò

Imò tenetur iudex eum expellere visa ꝓpositione facta per eũ, absq; eo, ꝙ expectet ꝙ possit repelli exci piendo. qm̃, vt dicit Bal. in l. mercalem. C. de condit. ob tur. cau. q excludit se ipsum proponendo, non est necesse, ꝙ excludatur excipiendo, quia ex suo officio iudex debet eum excludere. & facit, qm̃ ex quo, ex istis declarationibus & his quę proponendo allegauit, constat eum experiri sine actione, & sic debuit p iudicem à limine iudicij repelli, etiam parte non pe tente, vt tenet dñs Iacobinus de S. Georg. in l. lecta. col. 13. ff. si cer. pet. & in l. vbi pactũ. in 11. & 12. col. C. de pact. & in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pa ctis. & do. meus Ias. in d. l. ubi pactũ. & in l. gñalr. ff. de verb. oblig. aliàs tenetur patri ad interesse, vt ibi p eos consuluit in contingentia facti, vbi amplè dixi.

XIX. Erit de appellationibus, an per secundã videatur ne cessum à prima. vide Bar. & post eũ do. meũ Ias. i l. cũ procurator. §. si dñs. ff. de noui ope. nũciatione. & ibi etiã, quid de nuntiatione noui operis, quid de interpellatione, & quid de stipulatione. Et per eundẽ do. meum Ias. in l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. vbi faciunt distinctionẽ, an secunda fiat animo nouãdi pri mam, an verò ex secunda sumatur idem effectus qui ex prima, & etiam an fiat prosecutio primę à secun da: qm̃ prosequẽdo secundam vr̃ recessum à prima. & cum materiæ ibi amplè declarentur, non insisto. & aliàs amplè consului in casu emergenti de duab° obligationibus pro vna & eadem re, cum clausula absq; derogando primę. Et de duobus pręceptis factis in vim mãdati importãtis in se clausulã, & in ca su oppositionis, refutationis, aut dilationis, seu refu tatione facta post primum præceptum, sed ex refutatione facta post fm pręceptum de desistendo, licet di ctum fuerit, ꝙ illud faciebat renouando primũ, tñ quia sumpsit causam citationis à refutatione facta post fm pręceptũ, & non ex primo præcepto, dixi in contingentia facti, ꝙ tale primum præceptum non potuit interrumpere præscriptionem, eo quia ex illo non fuit secuta citatio, & aliter in his non est immo randum: quia amplè in casu emergenti consului.

XX. Habet locum in præsentatione facta per laicũ hñtẽ ius patronatus in beneficio; qa ẽt vltimo præsentatus pręferendus est, cũ patronus laicus variare possit accumulando, & secunda præsentatio prefertur primæ. tex. est. & ibi docto. in c. cum autẽ. extra de iure patr. & notatur in c. quod autem. in gl. j. eod. titu. & per gl. & doct. in clem. plures de iure patro. ita tenet Rochus de Curte præceptor meus in suo tracta. de iure patron. in verb. honorificum. in 9. q. vbi ponit differentiam inter patronum laicum, & ecclesiasticum, & rationẽ diuersitatis, & ibi concludit clericũ in præsentatione variare non posse, laicum verò sic.

XXI. Habet locũ in postulatione, vbi licitũ est variare ẽt clerico: qm̃ in postulatione clericus põt variare, et valet secũda postulatio, q̃ derogat primę. tex. in c. bo næ. le secun. de postulatione prælato. & ità tenet Ro chus in dicto loco. versi. secunda suboritur quæstio. vbi allegat etiam glo. hoc tenentem in c. cum causis. de elect. & ibi Abb. dicit hanc esse communem.

XXII. Habet regulam, ꝙ vbicũq; licitũ est variare, sem per vltim° act° derogat priori, & est primo validior & excellẽtior, vt habem° in l. prox. ait. §. si aliqñ. ff. de no. ope. nunc. vbi q primo recusauit satisdõnẽ, põt il lã acceptare, ita ꝙ illa acceptatio secunda hẽt effectũ qd plures dixi in casu q quotidie in practica apud nos euenire solet in materia recredentiæ, vbi plures iustitiarii inferiores primo denegãt recipere satisdõnẽ & cautionẽ: quo casu remittitur cã corã Balliuo & Iudice superiore, aliàs nõ deberet remitti: sed cã corã iudice loci terminari: ꝙ licet fuerit recusata satisdatio, & sic vr̃ ius esse quæsitũ parti, ꝙ cã renocauerit corã Balliuo, tñ si secundo acceptauerit cautionẽ videtur ꝙ causa debeat remitti corã iudice ordinario.

Et de hmõi variatione, ꝙ qñq; admittatur, & quã do sit permissa, vide Bart. in l. si sterilis. §. qui domũ. ff. de actio. empt. & do. meus Iaso. in d. l. prætor ait. §. si aliquando. ff. de noui oper. nunc. vbi dicit, ꝙ quotiescunque variatio permittitur, intelligitur, quòd semel permittatur tantum, & non plus.

Et aduerte, ꝙ in consiliis necessariis non est hone stum, nec licitum variare, in consiliis verò voluntariis secus, vt dicit Philippus Decius in regula iuris. Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriã. ff. de reg. iur. Et vt huic operi finem imponam, dicã cũ Iudith. 8. Orate pro me (lectores beneuoli) vt firmum faciat Deus consilium meũ in iis quę scri psi, in quibus si quid boni dixero, Deo omnipotenti sit laus, honor, & gloria, in secula seculorum. Amen.

Duodecimæ & vltimæ partis Catalogi Gloriæ Mundi, Finis.

REGISTRVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii.

Omnes Terniones, præter a b Duerniones.

Venetiis, Ex Officina Valgrisiana. M D LXXI.